FRATRIS DIDACI STELLAE ORDINIS MINORVM IN SACROSANCTVM IESV CHRISTI DOMINI NOSTRI EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM, ENARRATIONVM,

TOMVS SECVNDVS.

SALMANTICAE,
Apud hæredes Ioannis à Canoua.
M. D. LXXIIII.
CVM PRIVILEGIO.

AD ILLVSTREM ET DOCTISSIMVM PAtrem, eximiumq; verbi Dei concionatorẽ, Didacum Stellam, Ioannis Iberi, Epigramma.

Austa suos tollit veneranda Nauarra triũphos
Te duce, perpetuum famaq; pergit opus.
Vindice te tanto, bibulisq; tumescit auenis,
Digna putat tandem, summa per astra vehi.
Tuque instar Pauli, nam ardenti pectore Christum
Effers empyreum, pulpita sacra terens.
Te pia Francisci splendent commercia sancti:
Te pia relligio sospite sospes erit.
Docta viros terret prauos tua concio, nanq;
Assiduo populi crimina torua premis.
Ingentis præstas animi virtutibus, atque
Moribus, eloquio, relligione, fide.
Dulcia permulcent animos tua verba fluentes,
Est tibi facundis lingua diserta sonis.
Hinc tot naturæ donis, hinc stemmate prisco
Clarus agis, tanta relligione fruens.
Sanguine præclaro natus, fastigia laudis
Tu meruisti, omni & culmine dignus eris.
His demum accessit tantoq; labore paratum
Hoc opus, eximia relligione nitens,
Hoc prompsit tanti veneranda scientia patris,
Et Sophia ac oris dulcia mella tui.
Atq; hoc immortale decus pariet tibi semper,
Et tua perpetuo fama perennis erit.

SECVNDVS TOMVS ENARRATIONVM IN BEATI LVCAE EVANGELIVM.

CAPVT X.

HRISTVS REdemptor noster) vt in capite præcedenti facile est videre) suos duodecim discipulos ad prædicandum miserat, miris virtutũ dotibus eos illustrãs, potestatemq; faciens amplissimã, vt oculis hominum stu- Num.13.
penda miracula proponerent: vt veritatis ab eis prædicatæ clarissimũ testimonium eluceret. Hi enim tam Luc.13.
quã terræ promissionis ardentissimi fuerunt specula tores. Sed cũ granũ sinapis in grãdi arbore indies magis ac magis cresceret: cumq; sapientissimi illius Salo- 3.Reg.10
monis fama Christi redemptoris nostri in vniuersas Cant.1.
illas regiones vndiq; esset sparsa, sic vt nõ solũ regina illa Sabba: verũ etiam multi alij in suorũ vnguentorũ Mat.8.
odorem currerent, vt recũberent cum Abrahã, Isaac: Ioan.4.
& Iacob, iã enim messes crescebant, candoreq; induebatur: ideo necessum erat, vt messorũ numerus etiam augeretur; vt in Ecclesiæ horrea eas mitterent. Ideo Tex. *
Christ⁹ vniuersæ messis dñs postquam duodecim discipulos miserat, inquit noster Euãgelista * (Post hæc autem designauit dominus & alios septuaginta duos *) Post hæc, scilicet, postquã miserat predicatores maiores, qui erant Apostoli, nũc mittit minores, postquam Apostolos miserat: designauit alios septuaginta duos, quia signãter hos elegit, & ab alijs distinxit. Sicut Apostoli duodecim fuerunt iuxta numerũ duodecim tribuum Israel, ita isti fuerunt septuaginta duo, vt totidem gentibus linguarũ Euãgeliũ prædica- Exod.15.
rent. Preterea in libro Exodi legim⁹, ꝙ filij Israel venerunt in Helim, vbi erant duodecim fontes aquarũ, & septuaginta palmæ. Sicut tunc ad corporis nutrimentũ præparauit Deus illos fontes & palmas: ita ad refocillãdũ totius mũdi animas, post illos duodecim Apostolos, qui quasi duodecim fontes aquis suæ do- 1.Cor.10.
ctrinæ totã terrã irrigarũt; addidit dñs hos septuaginta discipulos: vt scias sicut Apostol⁹ ait, ꝙ omnia in figura cõtingebant illis, quia multi erãt credituri, mul- Num.11.
tis indigebãt magistris. Adde etiã ꝙ sicut dñs accepit de spiritu Mosi, & dedit septua ginta viris, qui etiam prophetauerũt, & adiuuauãt Mosem in regimine populi: ita De⁹ accepit de spiritu Iesu Christi dñi nostri, & dedit septuaginta discipulis, qui Euãgeliũ prædicarent, & miracula facerent prophetãtes, & adiuuarent Christũ saluatorem nostrũ in onere Euãgelij. ¶ Vnum autẽ hic obseruandũ est, ꝙ nõ desunt moderni qui dicant, hic superfluere hãc particulã duos: idq; astruere cõtendunt autoritate Græcorũ codicum in quib⁹ sep- Tert.lib.4.contra Marcio.
tuaginta tantũ scriptum est, & in eundem numerũ dicunt, cõsentire Tertulianum, Hieronymum, Ambrosium, Teophilatũ, & Eusebium in primo volumine Ecclesiasticæ historiæ: quapropter dicunt Augustinũ & Bedã qui septuaginta duos legunt, mendosos habuisse codices, sed mea quidẽ sententia errant, nã Epiphanius vetustissimus autor inter Græcos in fine primi tomi aduersus hæreses septuaginta duos legit, & sanctus Clemens martyr tertius post Petrũ Põtificẽ libro secundo Apostolicarũ conditionũ capite quinquagesimo nono. Astipulatur etiã ijs codex Græcus Apostolicæ bibliothecæ, nimiũ præ se ferens vetustatem. Neq; his obstat Ambrosij Hieronymi & aliorum patrũ autoritas. verisimile enim est, scriptores illos breuitatis gratia pro septuaginta duob⁹, septuaginta citasse, quod & factũ videmus in primis Mosaycæ legis interpretibus, qui cũ essent septuaginta duo, nempe ex singulis duodecim tribubus delecti sex: tamen ab omnibus vetustis scriptorib⁹ sub titulo septuaginta allegãtur: sic & Romani breuitatis studio centum & quinq; iudices ex singulis triginta quinq; tribus tres delectos, centũ viros appellãrunt. Sequitur, * Et misit illos binos ante faciem suã. * Isti septuaginta duo discipuli nõ sunt vocati Apostoli, quãuis Apostolus sit missus, & isti etiam missi essent a Christo ad prędicandũ, quia Christus illos tantum duodecim voluit vocare Apostolos, & alios solũ discipulos nominauit vt videatur esse duo ordines Apostolorũ & discipulorum; loco quorũ est inter nos ordo Episcoporum & presbiterorũ. Nã sicut in Apostolis forma est põtificũ: ita in septuaginta discipulis forma est presbyterorũ. Erat enim mũdus pctis plenissim⁹, erãt (ut Paulus ait) omnia cõclusa sub pctõ: erat mũdus oppressus tyrannide diaboli, qui erat princeps huius mundi, & per Christũ foras eijciendus. Operabatur tunc diabolus in filios diffidentiæ, in quib⁹ nos omnes aliquãdo fuimus. Erat mũdus Sodoma & Gomorra, euntes ad simulacra multa, prout ducebamur, eramus imbecilles, & dormiebamus multi: ideo mittit nunc luces, quibus tenebræ pellerentur, mittit medicos a quibus mundi languores curarẽtur, mittit fortes, a quibus fortis armatus vinceretur: deniq; mittit homines cœlestes & diuinos, a quibus internus noster in paradisum cõuerteretur. Misit inquã, ipse etiã Christ⁹ in scriptura missus vocatur. Nõ auferetur scæptrũ de Iuda (inquit Iacob) nec dux de fœmore ei⁹, donec veniat, qui mittẽdus est. Et Moses. Mitte, quẽ missurus es. Et ipse qui missus est a patre, Apostolis dicit, sicut misit me pater, & ego mitto vos. Et ideo isti discipuli officiũ habent Apostolorum, & missi dicũtur, nã missi sunt a Christo, & eodẽ spiritu repleti, & varijs linguis locuti Sunt enim isti sancti discipuli Apostoli, medici animarũ & corporũ, doctores, pastores, & reges. Nam sub hoc verbo missi, omnia officia clauduntur. Binos autem mittit boues mundũ araturos, & Euãgelicum

Hier.lib. mãsio ad Fabillam. Teophi. in Luc. Aug. lib. 2. Euang. quæst. Beda lib 3. in Luc. Tex. * Galat.3. Ioan 12. Ephe.2. 1 Cor.12. 1.Cor.11. Luc.11. Gen.49. Exod 3. Ioan.20.

ſemen ſparſuros. ¶Prætereà quia dixerat, vbi ſunt
duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego ſum
in medio eorũ, vt vehementiꝰ eſſet cũ eis, voluit eos
eſſe binos. Simul vt humilitatis eſſent amatores: mi-
nor enim gloria ad duos diuiſa venit, quã ſi ad vnum
integra veniret. Atq; etiã vt minus dæmonis aſtꝰ, &
hominũ audacia, & carnis noſtræ negligentia eos in-
uadere poſſet: minꝰ enim audẽt pugnatores, duos ag-
gredi, quã vnũ. Adde etiã vt intelligerent, negociũ eſ
ſe, ad quod vnus ſufficere nõ poſſet. ¶Demum duos
Prober. 8 mittit ad ſocialis vitæ cõmendationẽ, & ob mutuam
cõſolationẽ, & cõformitatẽ. Frater enim qui adiuua
tur a fratre quaſi ciuitas munita: atq; ad veritatis præ
dicãdæ certiorẽ conteſtationẽ, quia in ore duorũ vel
Deut. 17. triũ teſtium ſtat omne verũ. ¶Deniq; vt concludã, bi
nos illos mittit, vt mutuã in ſe habeant charitatẽ: nã
cũ ſit amor gratuitus tẽdens in aliũ, nõ poteſt niſi in-
ter duos eſſe: nemo enim charitatẽ dicitur habere ad
Greg. ho. ſe ipſum: innuitur enim ꝙ nemo prædicationis offi-
17. in Eu. ciũ debet habere, ſi charitatẽ ad proximũ non habet.
Quãdoquidẽ ſola hæc omniũ virtutũ princeps & re-
gina charitas noſtris operibꝰ vim & valorem tribuit
Vnde diuinꝰ Paulus, ſi linguis hominũ loquar & An-
1. Cor. 13. gelorũ, charitatem aũt non habuero factꝰ ſum velut
æs ſonãs, aut cimbalũ tinniẽs. Sonat quidem cimbalũ,
omnesq; cõuocat, vt diuinis officijs interſint, poſtea
vero ipſum foris remanet, cum aliorũ beneficij fuerit
cauſa velut antea ferreũ atq; æreũ factũ. Ita videtur
cõcionator, qui hac virtute nõ eſt decoratꝰ, qui cũ re
liquos omnes ad virtutẽ inſectandã prouocet, & ad
Dei ſuauiſsimos amplexꝰ alliciat, velut æs tinniẽs pe
cator & miſeria plenꝰ perſiſtit. Vult enim Chriſtꝰ vt
nos qui cõcionatoris nomine & officio gaudemꝰ, eas
virtutes, quibus alios volumus inſigniri, prius habea-
mus: præcipue earũ reginam charitatẽ, quæ & meri-
tũ & ſummã perfectionem noſtris operibꝰ cumulat.
Aſsimilatur maxime ſolis calor charitati, eiꝰ enim vir
tute procreãtur herbæ, plantæq; altiſsimas & profun
diſsimas radices iaciunt, arbores frondoſis folijs fru
ctus: & eiꝰ pulchritudinẽ cõſeruant, & ad expectatã
maturitatẽ perueniunt. Sic charitas labori noſtro me
ritũ facit, & in virtutis ſemita diligẽter currere facit,
& deniq; ſine illa (in quocũq; velis opere) nõ diuites &
locupletes euademꝰ. E cõtrario vero amor carnalis
& mũdanꝰ ignis calori ſimilis eſt, qui omne quod tã
git deuorat, & abſumit. Ita ſenſualis cupido quancũq;
adeo excellentẽ virtutẽ & meritum deſtruit & in vi-
lem puluerem & cinerem redigit, & ita ut ſapiens
Prou. 30. ait, ignis numquã dicit ſufficit, ſic & cupido carnis, a-
uaritiæ atq; honoris & quidquid eſt mundi. Auarus
enim, numquã dicit ſufficit, nec ambitioſus ſatiatur
honoribus, nec carnalis homo delitijs, ſed charitas vt
ſolis calor fructificat, adauget & amplificat noſtra o
pera. Volebat igitur Chriſtꝰ ne fructus & meritũ pe-
riret, qui ex tanto officio atq; labore poterat, colligi,
vt diſcipuli hac charitatis dote eſſent muniti: quando
quidem florentiſsima & pulcherrima corona eos de
bebat condecorare, & ideo mittit illos binos propter
mutuam Charitatem & dilectionem. ¶Expende e-
tiam, quod ante faciem ſuam dicit, quod mittit illos:
nam ſicut miſerat Ioannem Baptiſtam præcurſo-
rem, vt præpararet corda hominum, ad ſuſcipien-
dum Chriſtum, ſic iſtos tamquam præcones & præ-
curſores mittit, qui dicant. Parate viam Domino, Eſa, 40.
rectas facite ſemitas eius. Iſti enim erant ſerui illi Mat. 22.
miſsi a Domino, dicere inuitatis, vt venirent ad nup-
tias: & Angeli veloces miſsi ad gentem conuulſam Eſa. 18.
& dilaceratam, & verendarij illi Aſſueri Regis mor- Heſter. 8
tiferæ ſententiæ reuocatores, & qui viã Domino præ
parant. Atque ideo ſubditur. * In omnem ciui- Tex. *
tatem & locum quo erat ipſe venturus. * Poſt au-
ditionẽ verbi Dei, venit Chriſtus in animam per fi-
dem viuam, atque ideo ſpiritualiter eſt hoc intelli-
gendum, quia in animas fidelium venit Chriſtus in-
uiſibiliter, in has potiſsime, quæ verba Dei ſuſci-
piunt, & eius Diſcipulos audiunt. Nam corporali-
ter Chriſtus non venit in omnem ciuitatem, & locũ
vbi Apoſtoli & eius Diſcipuli prædicarunt. Venit
autem ſpiritualiter in animas audientium verbum e-
ius, habitat enim Chriſtus in cordibus noſtris per fi- Ephe. 3.
dem, & hæc venit per auditum, auditus autem per Rom. 10.
verbum Chriſti. Primo itaque prædicatores ante ſe
mittit, vt audientes verbum Dei credant populi,
& poſtea Chriſtus ſubſequatur ſuos prædicatores.
Ante Chriſtum ibant prædicatores, præparantes do
mino hoſpitium in cordibus hominum. ¶ Obſerua
autem quod per hoc quod ipſe erat poſt illos iturus,
vrget eos, & ponit ſtimulum, vt bene exequantur of
ficiũ ſuum, ſcientes quod ſubſequetur magiſter. Quã
do enim ſcit Diſcipulus quod magiſter eſt viſurus o-
pus ſuum, & quod illud debet examinare, operatur
maiori diligentia & cura. Sic contingit vt pater fa-
milias aliquando dicat agricolis, ite ad fodiendum
in vinea mea, & ego ibo poſtea vt videam, quam be-
ne laboraſtis. Iſti agricolæ, nõ eſt dubium niſi quod
ſcientes Dominum venturum poſt illos, ad viden-
dum opus diligentius & ſolertius laborabunt, & non
otio torpebunt: nec vbi diſplicebit Domino ſuo la-
borabunt, ſed vbi viderint Dominum gaudere, ma-
xime ſi ipſe Dominus agriculturam optime nouerit
& percalluerit, magnifice laborantes præmiaturus.
Ideo Chriſtus mittit iſtos, vbi erat poſtea ipſe ven-
turus, vt eos animaret, & exhortaretur ad bene & fi
deliter exequendum officium ſuum, ſcientes Domi-
nũ illic venturũ. ¶Admonet locus iſte ſic viuere &
operari, tanquã qui Deum inſpectorẽ habeamus om-
niũ operationum noſtrarũ. Omnia enim cernit ocu-
lus eius, omnia videt, omnia enim opera & verba &
minimas noſtras cogitationes examinabit, & in die
iudicij manifeſtabit. Si enim in omnibꝰ noſtris operi-
bus dignã hanc cogitationẽ haberemus, ſcilicet Deũ
ſua admirabili prouidentia omnia contemplari, in
ſaniorem mentem rediremus, de conſcientia vitaq;
noſtra cautius & conſultius a nobis prouideretur.
Quid enim miſer facies cum in hora mortis tuæ Do
minus venerit, lucernis ardentibus ad ſcrutandum Sopho. 1.
Ieruſalem? ſcriptum eſt enim. Omnia corda ſcruta- 1 par. 28.
tur Deus, & vniuerſas mentium cogitationes intel-
ligit,

ligit. Dominus itaque venturus est, adiudicandum & discernendum inter bonum & malum, & hora qua non putas, & forsitan crastina die. Hoc enim certo scias Deum venturum, vt examinet omnia intima tui cordis & animæ penetralia. Sed quando veniet? hoc non tibi vult dicere: nec istis septuaginta discipulis indicauit. Sciebant illum venturum: sed quando esset venturus nesciebant, nec id exprimit Euangelista. Scis etiam & tu ꝙ venturus sit dominus, & ignoras quando veniet: ideo consulo, vt illud tecum prudenter reuoluas, hanc, qua nunc viuis horam, tuæ vitæ vltimam esse: obidq; diligẽter curandum, in Dei mandatis recto tramite persistere. Si enim indubitanter scires, illud fore vt vnus ex tuis seruis mortem tibi habeat paratam, nonne ab omnibus & singulis præcaueres? hoc certe nullo indiget responso: atq; ita illud sit apud te indubitatum vnum ex septem hebdomadæ diebus te esse interfectum, vnaq; illarum etiam si inuitum te periturum. Quid ergo erit remedij? vt te insontem & sine culpa omnibus & singulis his diebus serues tanquam vna illarum moriturum: & ita die domini ca cum primo mane surrexeris, hoc tibi futurum spera, vt in ea sis moriturus, & ita paratus incede ne laqueo & hamo abscondito capiaris. Idemq; tibi erit præcauendum sequenti die & omnibus alijs. Simili appositissimo exemplo id tibi ob oculos ponam. Cum enim cursum celerem & velocẽ equus est facturus, prius eques lento gradu & pedetentim equum ducit, vt ipsam terram qua postea est transiturus oleat, & securus incedat, ne in cursu celeri canum putet iter. Sic tu si recto tramite & fœliciter cursum tuæ vitæ velis peragere in morte, dum viuis per eam deambula, tecumq; eius memoriam deuolue, & terram olfacias in quam citissime eris redigendus, mortem in vita contemplans. Sed sunt multi, hiq; non sanæ mentis & cerebri, qui dominos vitæ se cogitãt: & qua velint parte se posse scindere putant, esseq; in illorum potestate mortem & vitam, tanquam si vita esset aliquod panni fragmẽtum, ex quo pro libito nũc tunicam, nunc pallium scinditis. Hæc mens his insanis est, & maturius iudicium hoc putant: dicentes hoc temporis mundi illecebris & voluptatibus tribuam, postea vero facti me pœnitebit, & in meliorem statum me conuertam: cogitantes quemadmodum panni ita & vitæ dominos esse. Sed de his infra capite duodecimo latius & opportunius dicemus. ¶ Admonet etiam locus iste prælatos, & monet illos Christus vt postquã visitatores suos ad visitãdũ gregem miserint, vt ipsi etiam personaliter vadant post ipsos in omnem locum & ciuitatem quo miserunt illos, si forsitan aliqua iusta occupatione fueris impeditus, nõ malum iudico ꝙ vt coadiutores habeas, ad gregis onus subleuandum. Sed id memineris esse opus, vt duplici ratione tu postea eos insequaris. Altera vt scias qui se in ministerio habuerint: an a veritatis & iustitię partibus deflexerint pecuniarum ambitu: & clericum concubinarium, quia diues erat, non correxerint. Ita nimirum est iustum, vt Episcopus post illos vadat, & diligenter intueatur, quomodo in officio se exercuerint, vt ipse tãquam caput si quod crimen perpetrauerint, eos corrigat, & supplicium de illis sumat. Altera ratio est vt videas, qui poterit visitator, cum sacerdos quidam sit pauper & egenus viduarum & aliorum miserorum necessitatibus consulere? Visitator quod sui muneris est iustitiam faciet, miserias autem pauperum subleuare, potius diuiti & potenti Episcopo conuenit: qui etiam sua autoritate ouium defectus, & quemuis alium superbum & potentem poterit castigare. Aspice igitur tu qui Episcopi & prælati officium geris, quemadmodum Eliseus seruum suum Giezi misit, vt adolescentem suscitaret, vtq; postea (quod nec seruus nec baculus valuerunt) ipse Eliseus adolescentem mortuum suscitauit. Ita tu post tuum visitatorem abire debes, vt quod ipse nequiuit, tu facile prę stare poteris. Sed iam illud euenit, vel ꝙ nostra peccata meruerint, vt sint multi, qui hoc a tergo relinquentes, in amœniori atque iucũdiori suę diœcesis loco vitam degant, tanquam marmoris statuæ immobiles cæteros ad labores mittentes. Et vtinam homines doctos simul & probos mitterent, qui & sermone & opere plurimum valerent: quemadmodum Christus, qui hos discipulos mittebat. Hi vero non nisi conductores & receptores mittunt, qui decimas colligant, marsupium & vniuersam substantiam exhauriant, & denique totum sanguinem ebibant, de animarum salute parum vel nihil curantes. Quam quæso rationem ouium suarum habebit Episcopus, qui cum ipse Romæ sit, eius ouile vel est in Hispania vel Flandria? Ouium certe sumptibus & expensis ipsi laute & opipare viuunt, nec recordantur, vt mittant aliquem concionatorem qui eas pascat, cum nec ipsi postea ad eas reuertantur. O quam bonus pastor, quam suauis prelatus est Christus: qui non discipulos mittit ad colligendos fructus, nec ad recuperandam pecuniam, sed vt Euangelium illis aperiant, & ad se conuertantur, & non solum hoc contentus etiam cum iam misisset tot tamque sanctos concionatores, ipse etiam post eos tendit. ¶ Illud etiam nolo sub silentio prætermittere, vt aliquando contingat hos prælatos & Episcopos ad visitandam suam diœcesim ire: melius tamen esset vt ad eam nunquam peruenissent: nam non eo tendunt animo vt infirmis ouibus medeantur: nec vt fame pereuntes aliquo auxilio restaurentur, sed vt eas exenterent, & deuiscerent. Admodum similes hi prelati sunt reorum custodibus, qui damnatos & in carcere detentos visitant, non vt aliquod solatij genus eis præstent, sed vt dolorem augeant, catenas atque compedes fortius comprimendo. Hic enim custos libere per plateã deambulat, laute epulatur miserorum stipendio, qui in carcerem sunt detrusi. Ita nimirum sunt multi prælati, qui cum ex re & substantia subditorum viuãt, omnemque pinguedinem & adipem ouium exhauriant, delitijs & voluptatibus affluentes nunquam suas oues inuisunt: nisi vt prospiciant recte ne suarum legum compedibus & funibus astringantur: & sic nunquam ad vllum oppidum perueniunt cui vel graues censuras vel excõmunicationes non imponant: atque ita satius & melius esset vt nunquam subditi ab istis prælatis visitarentur. Alij autem sic pompatice & sumptuose eos visitat, vt potius damnum subditis quam commodum inferant. Sic ille

4. Reg. 4.

4.Reg.4. Propheta Eliseus, de quo nunc dicebamus cum
venit, ad suscitandum filium Sunamitidis incurua-
uit se sicut puer ille, cum esset vir: & sic suscitauit il-
lum. Sic tu cum tuos visitas, etiam si dignitate præ
clarus, diuitijsque sis abundans, æqualem illis te de
bes ostendere: cum eis benigne & humiliter ages,
ita vt humilitatis & benignitatis exemplum in te
reluceat: vt audeant, tecum loqui, suasque necessi-
tates tanquam patrono dilectissimo pandere ac ma
nifestare. Sed de his hactenus, vt ad contextum re-
uertamur. *Et dicebat illis, Messis quidem multa.* Ac si
Ioan.10. diceret sufficeret mea prædicatio in Iudæa, sed ha-
beo aliam messem inter gentes, alias oues quæ non
sunt ex hoc ouili: ad quas ego non visibiliter ven-
turus sum, ad illas ergo adducendas, necessaria est
Aug. ser.1. Apostolorum & discipulorum missio. Comparat
de Apostol. autem Ecclesiam messi, quia sicut in messe nedum
to.10. grana ipsa, sed & palea & stramina in area ducun-
tur, vbi postmodum per triturationem & cribra-
tionem adinuicem separantur: sic Euangelium in
Ecclesia Dei omnibus prædicatur, & omnes tam
boni quam mali sunt in Ecclesia Dei, sed per tenta
tionem distinguuntur. Cum in area triticum mun-
datur, cum aliquantulum sit ponderosum ad mun-
dantis pedes cadit, paleæ autem rapido vento feru-
tur. Ita nimirum in tentatione quando boni & ma-
li examinantur, boni ad Dei pedes proijciuntur,
mali vero tanquam leuis palea vndique sparguna-
tur. Recti namque & iusti qui tentatione tanquam
igne approbantur, ad Deum magis accedunt, mali
Luc.22. autem recedunt & semouentur. Christus cum in
horto ad patrem totus suo cruore madidus feruen-
tissima oratione oraret, ad Dei pedes cecidit, super
Iob.2. faciem suam orans. Sic Iob in sua tribulatione, sic
Daniel. 13. & Susanna, cor eius erat habens fiduciam in domi-
*Esai.*38. no. Sic etiam ad pedes vētilantis corruit Ezechias,
1.*Reg.*24. Rex sanctus: sic Dauid orans dominum, cum vi-
2.*Paral.*20. dit Angelum in ara Iebusæi: sic etiā Iosaphat Rex
cum dixit. Cum ignoremus, quid agere debeamus,
hoc solum habemus residui, vt oculos nostros di-
rigemus ad te. Sic fuerunt omnes Dei electi & ami
Psalm. 119. ci eius. Vnde Dauid in Psalmo. Ad dominum cum
tribularer clamaui. Et Ionas de vētre cæti sicut gra
num tritici cecidit ad pedes ventilantis, in sua an-
Ionæ. 2. gustia, & dixit. Clamaui de tribulatione mea ad
dominum, &c. Mali vero sicut palea sparguna-
tur: & longe proijciuntur, & à Deo elongantur. Sic
Saul cum deberet in sua tribulatione & angustia
1.*Reg.*28. Deum inuocare, & illum consulere: longius reces-
1.*Paral.* 10. sit à Deo, & Pythonissam consuluit, Sic Asa Rex
2.*Paral.*17. Iuda cum ægrotaret dolore pedum vehementissi-
mo, non quæsiuit dominum in infirmitate sua, sed
*Iob.*24. magis in medica arte est fisus. Vnde beatus Iob de
peccatoribus ait. Eleuati sunt ad modicum, & non
subsistent: sicut summitates spicarum conterentur,
Vide Grego. Aristæ ad alta prosiliunt, & grana latent: quia re-
libr.17.mo- proborum potentia eminet, & electorum gloria
ra. ca. 6. non apparet. Probos autem & rectos non respicit
mundus, quia gloria eorum ad intra, mali autem
sunt qui nunc ab omnibus videntur & conspiciun-
tur: quique crescunt mundi oculis & de quacunque
re facile triumphant. Hi sunt quemadmodum ari-
stæ quæ vento impelluntur: triticum autem rema-

net absconditum. Sed in die iudicij exibunt Ange- *Matth.*13.
li & separabunt malos de medio, & mittent eos in
caminum ignis. Tunc etiam congregabit Deus tri
ticum in horreum suum, paleas vero comburet igni
inextinguibili. Nunc vero in area Ecclesiæ mix-
tum est triticum cum palea: cognoscuntur tamen
boni & mali vt diximus in tribulatione, & discer-
nentur & separabuntur in vltimo die. Obserua
etiam quod licet palea non seruiat ad vsus homi-
num: tamen propter triticum seruatur. Palea enim
tritico proficit, similiter & aristæ eo quod ab æstus
calore, & ab aeris intemperie illud defendit, atque
conseruat. Sic mali in hoc maxime bonis prosunt,
quia eos in patientia exercent, ansam & occasio-
nem merendi præbentes. Ideo Deus (vt ait Augu- *Augusti. in*
stinus) tolerat malos, vt per ipsos boni exercean- *Psal.* 63.
tur, quemadmodum pater familias propter triti-
cum noluit eradicare zizaniam. ¶ Præterea in *Matth.*13.
messe est vna spica grandis, alia atque alia humilis
& parua: sed cum venit messor ad secandum, par-
uas atque eminentes æquat, soloque prosternit: ita
vt non facile postea sit cognitu quæ nam earum in
profundum, quæue in altum propagarent. Sic in
huius mundi tragœdia alij potentes & magnates,
alij humiles & abiecti, alij diuitijs affluentes, alij
pauperie laborantes, alij prælati atque Doctores
magnanimi & excellentes, alij subditi, idiotæ, mi-
seri atque abiecti, quorum memoria in populo iam
sepulta & in nihilum redacta est. Sed cum iam
tandem mors inopinata & repentina venerit, vt
falce acutissima vitæ tramitē & filum scindat om-
nes æquales, nullo facto discrimine manebimus.
Si sepulchra aperias, & attentiori consideratione
id tecum volueris excogitare, non facile erit co-
gnoscere: quis pulcher, quis diues, quis potens, quis
ve pauper & abiectus fuerit: mors vtique omnia
æquat. ita Diuus Ioannes postquam vocem illam *Apoc.*14.
cœlo lapsam audiuit. Beati mortui qui in Domi-
no moriuntur, dicit se Angelum vidisse claman-
tem ad sedem, super nubem. Mitte falcem tuam,
& mete, quia venit hora vt metatur, quoniā aruit
messis terræ. Et misit qui sedebat super nubem fal-
cem suam in terram & demessuit eam. ¶ Denique
messem vocauit populos propter discipulorum con
solationem, & vt eos confortaret. Quia si eis Chri-
stus diceret, quod mittebat eos ad seminandum,
rem tristem eis videbatur imponere. Eo quod qui
seminat expectat longo tempore cum patientia,
qui autem metit gaudet. Vnde Esaias. Lætabun- *Esa.*9.
tur coram te, sicut lætantur in messe. Vt ergo di-
scipuli non putarent, se mitti ad rem tristem, sed
delectabilem: dicit quod mittebat eos ad meten-
dum. Sic Psalmus, Qui seminant in lachrymis, in *Psal.*125.
exultatione metent. Idest quando seminant, la-
chrymantur quia perdunt semen, quia quod semi-
natur, moritur: cum autem metunt, exultant: quia *1. Corin.* 15.
colligunt, quod seminatum fuerat, magis auctum
ac locupletatum. Igitur sicut colonus exiens ad
messes lætatur, sic & vos multo alacriores ac iu-
cundiores in mundum exire, est necesse. Demum
sicut qui metit, non metit nisi ratione fructus, ita
non Euangelizatur nisi, vt feratur fructus à fide-
lium cordibus. Hæc sola debet esse ratio prædi-
candi,

candi, & intentio prædicatorum referre fructus
suæ doctrinæ:nam non debent prædicare, vt mul-
ti faciunt nominis & famæ cupidi, vel vt laudes
hominum, honores aut dignitates venetur, vel vt
populo sint grati atque accepti. His igitur de cau-
sis populum messi assimilauit Deus. Sed nūc quid
dicat de messoribus audiamus. *Operarij autem pau-
ci.* Pauci erant prædicatores respectu totius mun-
di, qui erat conuertendus. Obserua ꝙ operarios vo
cat prædicatores verbi Dei: vt scias quòd non so-
lum ore sed vita, moribus & exemplo ac sudore
Nehem. 4. prædicare debes. Illi qui ædificabant Ierusalem,
vna manu tenebant gladium, altera vero opera-
Hebræ. 4. bantur. Paulus Apostolus verbum Dei comparat
gladio, cum dicit. Viuus est sermo Dei, & efficax,
& penetrabilior omni gladio ancipiti. Sic prædica-
tores in altera manu debent habere verbum Dei,
altera vero operari. Hac de causa dominus dixit
Esa. 40. Esaiæ, Quasi tuba exalta vocem tuam, cur non di-
xit, Quasi leo, tonitru, vel quid simile? quia tu-
ba ponitur in ore, & manibus tenetur. Sic prædi-
catio ore fit, & manibus sustentatur, hoc est bonis
operibus. Oportet vt ore & exemplo prædices. Vt
sol etsi mense Decembri eos illuminet, qui Norue-
giam, regionem Septentrionalem incolunt: non
tamen illos calefacit: sic scientia multos quos in-
stituit, quid sit faciendum, non continuo ad facien
dum accendit, eos attingit ad sciēdum, non ad ope
randum. Sicut non dicitur diues, qui multas intelli
git diuitias, sed qui possidet eas: sic non ille iustus
est, qui scit de virtute disserere, eiusque definitionē
cognoscit: sed qui illa præditus, eam colit, & exer-
cet. Omnes trahimur, & ducimur ad scientiæ & co
gnitionis cupiditatem: sed danda opera, vt scientia
sit cum virtute copulata. Nullam vtilitatem conse-
quentur in animabus, nec fructum aliquem perci-
pient, qui non quæ docent, faciunt. Cum infirmus
videt, medicum arctam sibi & strictam regulam
imponere, circa potus cibique sumptionem, ex al-
tera autem parte videt medicum caponibus benefi
batum nimisque genio indulgentem: medicinam
contemnit, parui pendit & nihili facit. Sic qui te
audiunt egregiè & præclare concionantem, de vir
tutibus rectè dicentem: contrarium tamen te face-
re norunt, nullatenus tuam accipient doctrinam.
Caue ne de te dici possit, quod dixit olim Isaac,
Gen. 27. Vox quidem, vox Iacob: manus autem, manus
Esau. Vox iusti Iacob, quia bona & recta prædi-
cas, acsi esses sanctus Iacob: sed opera sunt impij
Exod. 30. Esau, & peccatoris. In Exodo præcepit Deus Mo-
si, vt faceret labium æneum, cum basi sua. Bene di-
cit labium & æneum, quia prædicatio resonās est:
& simul iubet, quòd sit cum basi, hoc est cum vita
sancta, sine qua labium ipsum labitur & cadit. Cum
facimus, quæ prædicamus, labium æneum sumus,
simul cum basi, quæ sustentat doctrinam. Nam
Roman. 2. (vt Paulus ait) in quo alium iudicas, te ipsum con-
demnas: portas enim literas propriæ damnationis:
nam bene loqui, & male viuere, est se ipsum voce
sua damnare. Talis opere, destruit quod ore ædifi-
Eccl. 34. cat. Vnde in Ecclesiastico habetur. Vnus ædificās,
& alius destruens: quid prodest, nisi labor? Et quòd
Christo hoc maxime displiceat, patet, quia Chri-

stus maledixit ficulneam, quia non habebat fru- Mar. 11.
ctus, sed tantum folia verborum: & scribas & Pha-
risæos tot maledictionibus lacessebat, quia folia
verborum, sine fructu bonorum operum habe-
bant. Bene dicebant, sed male operabantur: atque Matt. 23.
ideò dixit Christus populo, vt illos audirent: ope-
ra autem eorum non facerent. Et alibi dixit. Popu Matt. 15.
lus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe
est à me. Quis crederet alicui dicenti, esse viam la-
tronibus plenam, neminem autem posse, per illam
transire absque expoliatione & interitu, si qui hæc
monet, statim eandem viam persequeretur? Quis
non hanc suspectam exhortationem haberet, ho-
stes in sequendi, cum ab eo esset facta, qui ex par-
te hostium se tenebat? Ideo Ieremias ait. Non cre- Tren. 4.
diderunt Reges terræ, & vniuersi habitatores or-
bis, &c. Sed quia de his plura diximus in capite
octauo huius: nunc vlterius procedamus, & audia-
mus Saluatorem. *Rogate ergo dominum messis, vt
mittat operarios in messem suam.* Non minus quam
de vitæ discrimine & periculo agitur, in eò quòd
ad vos mittantur tales prædicatores qui & vita &
exemplo, simul sancta ac Catholica doctrina vos
instituant, & erudiant: & cœlestis patriæ viam re-
ctam edoceant. Tantum hoc est negotium, tam
magni ponderis & momenti, vt in republica Chri-
stiana sint sancti & probi prædicatores: vt dicat
Christus, & quasi nos inuitet, vt eum exoremus,
summisque precibus contendamus, vt tales mit-
tat. Quam præclarum bonum, quantæq; excellen-
tiæ sit ipsa salus, à nemine non cognoscitur, nisi
quando ea est priuatus & destitutus. Ita suauissi-
mus fructus qui ex concione colligitur, qualis sit
non intelligimus: nisi cum nobis deessent concio-
natores qui eum præstare possent. Alias si ipsi de
essent, veluti Arabes & Gentiles essemus. Habetur
in Apocalypsi Ioannem vidisse quendam Ange- Apoc. 14.
lum, habentem Euangelium æternum, & euange-
lizantem super terram, & linguam, & populum.
Postea venit alius Angelus, & dixit, Cecidit, ce-
cidit Babylon magna. Vides quomodo verbi Dei
prædicatione cadit mundus? vitia corruunt, & illa
meretrix cecidit, & mundus cadit, Euangelizante
Angelo qui habebat Euangelium in manu sua. Et
cum diceret populis & nationibus, Timete domi-
num, & date illi honorem, &c. Atq; ita propter tā
tum bonū quod in nobis prædicatio operatur, acer
bum esset suppliciū vel populo vel nationi, à qui-
bus Deus sui verbi prædicationē remoueret. Et sic
Deus per Prophetā Amos suū populū Israel casti- Amos. 8.
gans dixit, Mittam in vos famē, non famē panis,
neq; sitim aquę: sed audiendi verbū Domini, & cō
mouebuntur à mari vsq; ad mare, & ab Aquilone
vsq; ad orientē circuibūt quærentes verbū Dei &
non inuenient. Ideoq; Deū summis precibus exore-
mus, vt sui verbi nō mittat nobis egestatē. Rogate
ergo donum messis vt mittat operarios in messem
suā. Sed singula verba discutienda & obseruanda
sunt. ¶ Primo itaq; dicit, vt rogent: per hæc osten
dit desiderium suum circa animas nostras: quia ro-
gat, vt rogetur. Cum Christus sit dominus messis,
& intendat mittere operarios, nihilominus vult
rogari. Primò quia licet Deus intendat aliqua fa-

cere vult vt rogemus & oremus, quia disposuit non concedere, nisi oratus vt infra sequenti capite Deo volente explicabimus. Secundo orari vult vt prædicatores mittat, vt discas quantum sit boni, quantæque dignitatis & excellentiæ prædicatorem esse: cum Deus orari velit vt prædicatores mittantur. Non enim Deus vult orari nisi pro magnis rebus: & ideò magnum quid est, vt Christi Ecclesia suos habeat Doctores & prædicatores. Et ita
1.Corint.12. Paulus eos inter partes Ecclesiæ ministeriales retulit & recensuit.
Ephe.4. Sic etiam Deus propter peccata populi abstulit prædicatores vt in Propheta Amos vidimus.
Ezech.3. Et Ezechieli dixit, Adhærere faciam linguam tuam palato tuo, & eris mutus. ¶ Secūdo dominum messis seipsum appellat: ipse enim in quantum Deus iure creationis est omnium dominus, & specialiter hominum: etiam ratione gubernationis prouidentialis, & per multiplicium bonorū collationem. ¶ Tertiò dicit vt mittat, quia nō debēt prædicatores
Roman.10. prædicare nisi mittātur. Ideo Paulus quomodo prædicabunt nisi mittantur? Ostendit etiam ꝙ gratia prædicādi donum Dei est: quod precibus datur, non studio aut ingenio humano: quapropter
Iacob.1. Iacobus ait. Si quis indiget sapiētia postulet à Deo. ¶ Quartò operarios vocat prædicatores: quia magis opere quam ore prædicare debent. Est enim verbū Dei gladius: qui quidem si manu non teneatur, nō terret aduersarios, Vnde bonis prædicatoribus in-
Psal.149. quit Psalmista. Exultationes Dei in gutture eorū & gladij ancipites in manibus eorum. Multi enim sunt sicut magistri cementariorū, qui nihil faciūt, nisi imperare: & sero venientes plus recipiūt: & manus ad laborem sero & tardius mittentes maiorem mercedē accipiunt. Vnde præclare Lacedæmonios fecisse legimus qui cum Demosthenem quendā nefarium hominem optimæ & salutaris sentētiæ autorem fuisse cognoscerent, illam approbarūt: sed quēdam à senatu virum probum & integrū elegerunt, cui vt eundem proferret sermonem demandarunt. ¶ Sed dimissis prædicatoribus de quibus iam diximus satis: vult Deus vt nos omnes operarij simus: & nō oscitāter vitam agamus. Deus creat segetes, & operatur in nobis: tamen vult, vt nos omnes etiā
Philipp.2. operemur, Deus (vt ait Paulus) operatur in nobis velle & perficere: tamen liberū arbitriū cooperatur gratiæ: sic Deus operatur opera bona in nobis, vt nos etiā operemur ea. Vt quemadmodū nauis expāsis velis fœlici vēto portū cōtingit, parū tamē nauclerus videtur agere, etiā si vela expansa detineat, vt vento impellantur, ꝙ si ea contraxerit, nauis nō agetur. Sic homo qui & gratia & spiritu Dei agitur, quanuis parum agere existimetur, nihilominus agit: quoniam pandit diuinæ gratiæ arbitrij libertatem, & Spiritus sancti flatibus vela bonæ volūtatis expandit, & ita arbitriū cooperatur gratiæ. Ideoq;
Matth.20. opus est vt nos simus operarij, & non ociosi. Pater ille familias operarios misit in vineā suā, vt ibi la-
Ioann.6. borarēt: & dn̄s etiam per Ioannem dicit operamini
1.Cor.16. nō cibū qui perit. Cooperatores igitur sumus Dei, vt Paulus inquit. ¶ Quinto dicit in messem suā: hoc est in salutē animarū. Ad hoc enim mittūtur à dn̄o: sed ipsi cōuertūt faciē suā in messem alienam, id est
Ierem.4. ad tēporalia. Vnde Ieremias ait, custodes agrorū facti sunt super eam in gyro. Non hominū inquit sed
agrorū: quia tēporalia quærūt. Nō sic Diuus Paulus 2.Cor.12.
qui Corinthijs dicebat. Ego non quæro vestra sed vos. Quanuis multi (vt idē Apostolus ait) operarij sunt subdoli: qui nō cœlestia, sed terrena quærūt & amplectūtur. Sed mittens illos dn̄s ait illis. *Ite.* Ne quiescatis. Messor nanq; semper ambulat. Ne sitis in Dei itinere tardi, atq; pigri. Ite inquam. Nūquid ad venandū? nunquid ad piscandū? ludendū? ebriandumve? hoc certe officiū nunquam Christus sacerdotibus commendauit: imo vt semper orarent, & sui verbi concione populum in Dei mandata allicerent, non autē vt eum dissiparent atq; destruerent.
Laban cum tondebat oues fugit Iacob: sic cū præ- Gen.31.
latus subditos dilacerat, fugit & recedit spiritus Dei & Deus. Expēde etiā quāta sit differētia in iti-
nere malorū & bonorū. Alacres enim in sua via tē- Prou.2.
dūt impij lętātur cū male fecerint, & exultāt in rebus pessimis: quorū viæ peruersæ sunt, & infames gressus eorū. Illi gressus sunt infames qui dantur in Dei cōtumeliā, ex quibus nihil emolumēti excerpit, præterquam quod inhonoratus & dæmoni subiectus manet. Nihilominus tn̄ vitā alacrē degunt: cū suā pessimā & insatiabilē volūtatē adimpleant. Eorū autē exitus infœlicissimus & lamētatione dignus est: qn̄doquidē suorū laborū præmiū miseram atq; æternā mortē expectāt. Ideo Spiritus sanctus
per Sophoniā Prophetā clamat, dicēs. Vlulate habi- Sopho.1.
tatores Pilę. Pila enim mortariū est quo grana quatiūtur atq; molūtur: quo nimirū significatur, mundū hūc mortariū esse, in quo boni & mali quatiunt. Eo tn̄ discrimine vt quāto magis bonos ictibus cōcutias, eo fortiores & cādidiores reddūtur: mali vero veluti gallæ (ex quibus atramētū conficitur) nigriores & deteriores euadūt: siquidē suos omnes la-
bores in æterna tormēta conuertūt. Boni vero eun- Psal.125.
tes ibant, & flebāt, mittentes semina sua. In itinere flebāt, sed vide fructū laboris, veniētes autē veniēt cū exultatione portantes manipulos suos. Sed quomodo mittit eos. *Ecce mitto vos sicut agnos inter lupos.* Apostolis dixit Christus ꝙ mittebat eos sicut oues inter lupos: nūc vero istis septuaginta dicit ꝙ mittit eos sicut agnos inter lupos, quia agni filij sunt ouium: & discipuli Christi filij spirituales fuerūt Apostolorū. Sed nūc illud volo, diligēter aduertas, quam præclare Deus officiū aucupis exerceat: vt pote qui venaturus lupos, agnos mittat. Multos enim tyrānos (qui & vita & moribus lupos simulabāt) his teneris agnis aucupatus est. Nūquid non videtur tibi lupus rapax Saulus, cū petebat Epistolas
Damascū, vt si quos inuenisset huius viæ viros ac Act.9.
mulieres vinctas perduceret in Ierusalem? Dei autē benignitate hic patiētissimus agnus fuit factus, ita vt dixerit, domine quid me vis facere? Vide dexteræ excelsi mutationē, vt lupos conuertat in agnos:
ita vt illud Esaiæ adimpleretur. Habitabit lupus cū Esa.11.
agno. Sed illud dolēdū, multos iam prelatos qui deberēt oues esse, sicut Apostoli, & multos sacerdotes qui deberēt esse agni velut Christi discipuli, lupos rapaces effectos esse: qui nō solū lana ouiū tegūtur, earundemque lacte & pinguedine nutriuntur, sed animas ouium per negligentiam & sceleratam vitam destruunt & labefactant. Verum Christus istis

ouibus

ouib⁹ & agnis(quales Christi Apostoli & discipuli
erāt)vniuersum ad se attraxit mūdū:in quo ei⁹ om
nipotētiā reuerēter licet admirari. Infirma nāq; eli
1.Corinth.1. git De⁹, (vt Paulus ait) vt fortia quæq; cōfundat.
Exod.23. Vnde in Exodo dixit Mosi. Mittā crabronē antete.
Iob.38. Vide & expēde quibus copijs,quo militū apparatu,
quā inermi exercitu dn̄s aduersus insensatos & ini
micos fortissimos,nēpe muscis & crabronib⁹. Vnde
dn̄s ad sanctū Iob dixit. Nūquid ingressus es thesau
ros niuis,aut thesauros grādinis aspexisti? quæ præ
paraui in tēpus hostis in die pugnæ & belli? cum his
Greg. libro. imbecillis discipulis qui(vt Gregor. interpretatur)
mor.29.c.11 tāquā nix erāt frigidi,cū toto terrarū orbe Deus di
Exod.8. micauit. Nec etiā Pharaoni misit Leones aut im-
manes Tigres siue Vrsos,sed Cinifes & muscas,qui
b⁹ reb⁹ vilib⁹ & abiectis superbissimū regē vinceret
& prosterneret. Ita etiā cū paucis hominibus hisq;
Iudith.7. inermibus potentissimum exercitum Madianita-
rum superauit. Superbum Goliam imbecilli manu
1.Regū.17. pastoris deuicit, arrogātem illum & blasphemum
Iudith.13. Holofernem muliebri manu interfecit: quod fa-
Iudith.16. ctum ipsa Deum laudans,canebat, dicens: Domi-
nus omnipotens nocuit eum: & tradidit eum in
manus fœminæ,& confudit eum. Non enim ceci-
dit potens eorum à iuuenibus,nec filij Titan percu
serunt eum,nec excelsi Gigantes imposuerunt se il
li, sed Iudith filia Merari dissoluit eum. Hoc idem
superbo mundo Deus efficit, vt mittat in eum ho-
mines inermes & imbecillos & oues aduersus Lu-
pos. Sed singula verba obseruatione digna sunt.
Prędicatores suos nō vocat Christus absolute oues
aut agnos. Sed quasi oues & sicut agnos,tamen ma
li sectatores & mundi principes, non quasi lupos,
sed lupos vocat. Omnes enim nos post miserū pa-
rentis nostri lapsum peccati cōtagione corrupti ad
terrena & caduca sumus propensi, & homines si-
cut & olim proni sunt ad malū:sed superueniēs Dei
Genes.6. gratia,nos bonos & probos efficit. Et quia nemo
adeò est probus & rectus,vt in partem carnis aliquā
tulum non declinet,& ex parte spiritus non claudi
cet,quia hæc est nostri appetitus inclinatio,ideo nō
dixit illos esse oues,sed quasi oues,nam boni nō ex
omni parte sunt perfecti. Mali vero cum deprauata
natura in malum sint procliues, nullaque acquisita
virtute decorentur, & ex vtroq; capite sic infecti
sint,absolute & sine addito eos lupos appellat. ¶Et
præterea cum suos discipulos quasi agnos mittat,
ad eorum necem & interitum vult esse monitos. Et
certè ad martyrium parati hi esse debent,qui ad cō
cionandum à Deo mittuntur, maximè hac tempe-
state, qua veritas omnibus iam exosa atque inimi
ca sit,quam si prædicaueris,statim tibi & doctrinæ
tuæ detrahent,etiam si verbi Dei concione præcla
rus & insignis fueris,hinc inde & inuidiam & ma-
ximā persecutionē tibi cōparabis. Ita vt ego nun-
quam aliquem concionatorem insignem viderim,
quem nō inimici prostrauerint, soloq; æquauerint.
Atq; ita omnes egregij concionatores inter lupos
ambulant,quemadmodum hi Christi discipuli. Sic
sancti Prophetæ Esaias, Ieremias, Michæas, Eze-
chiel,Daniel,Amos,& omnes qui veritatem prin-
cipibus,prælatis,atq; tyrānis prædicabāt,alij inter-
fecti,alij dilaniati ab eorū manibus euadebāt. Attē-
de etiā q̄ nō dicit misi, aut mittā,sed mitto de præ
senti,vt scias q̄ semper mittit, & q̄ nūquā suā san-
ctam ecclesiā obliuiscitur,de qua ipse semper solici-
tus ambulat. q̄a & eius domus & spōsa est. Illa deni *Ephes.5.*
que priora verba (Ecce ego)magnā vim & empha *1.Tim.2.*
sim habēt,possent nāq; discipuli domino obijcere,
qui fieri posset:vt eos inermes cōtra mūdi potētiā &
principat⁹ mitteret? quęue arma,quas pecunias quā
sapiētiā eis daret,vt cū literatis & sapiētib⁹ discepta
rēt,illis tribueret,vt sicut oues inter lupos, & sicut
lepores inter canes venaticos eos proijceret. Hāc ob
iectionē Christus diluit,dicēs. Ecce ego mitto vos.
Attēdite q̄ qui vos mittit ego sum. Ego sum,qui Lu *Exod.14.*
ciferū eiusq; sequaces à supremis sedibus ejeci, qui
Pharaonē cū eius exercitu(postquā regnū eius Ae-
gyptū septē durissimis plagis percussi)in Rubro ma
ri demersi. Ego q̄ Amalech memoriā de terra deleui
quiq; percussi Og regē Basan,Amorræos,Eūęos,Ca *Exod.17.*
naneos destruxi,qui terrę præcepi vt Dathā & Abi *Num.21.*
rō deglutiret,qui serpētes ignitos in desertū misi,q̄ *Num.16.*
muros Ierico solo equaui,qui super tabellarios Ocho *Num.21.*
ziæ ignē ieci,qui mūdū diluuij aquis destruxi,quiq; *Iosue.6.*
Sodomā & Gomorrā cōbussi. Ego qui Madiā & po
tētissimū exercitū Senacherib, qui Assyrios & eorū *4.Regū.1.*
ducē Olofernē potēti manu superaui. Ego sum prin *Genes.8.*
ceps magnus & fortis qui vos mitto,de quo Dauid *Genes.19.*
canit. Dn̄s fortis & potēs, dn̄s potēs in prælio. Ac si *Iudith.7.*
clarius diceret. Attēdite discipuli mei,& cōtēplami
ni magnanimitatē & potētiā eius,q̄ vos mittit,quā *4.Regū.19.*
si claris oculis intueamini,quodlibet periculū obla *Iudith.13.*
tū inuaderis. Vnusquisq; vestrū me & corde & ani- *Psalm.23.*
mo gerit,nō igitur est q̄ timeatis. Vnde obsecro co- *Exod.5.*
gitatis,tātā audaciā,tā virile pectus Mosi esse natū,
cū homūcio esset pastorq; ouiū, vt superbū regem
Pharaonē esset alloquutus,dicens,relinque populū
meū? Nō certè aliūde nisi quia me secū ferebat. Di-
xit enim illi Deus. Veni & mittā te ad Pharaonē,
& ego ero tecū. Ingressusq; Moses ad Pharaonē,di *Exod.3.*
xit. Hæc dicit dn̄s De⁹ Israel. Dimitte populū meū
vt sacrificet mihi in deserto. Pōstea vero cū facie- *Exod.10.*
bat copiā,vt in regno sacrificarēt, respōdit Moses.
Nūquid abominationes Aegyptiorū immolabim⁹
Deo nro. Nō minori pectore & audacia respōdit Elias *3.Reg.18.*
regi Achab,qn̄ illi dixit rex. Tu es qui cōturbas Is-
rael. Respōdit Elias. Tu & domus patris tui,q̄ dreli
quistis dn̄m, & sequuti estis Baalim. His accedit & *4.Reg.3.*
Eliseus qn̄ regi Iorā dixit. Quid mihi & tibi est. Vn
de ad Prophetas matris tuæ & patris tui. Viuit dn̄s e-
xercituū in cui⁹ cōspectu sto,q̄ si nō vultū Iosaphath
regis Iudæ erubescerē,nō attēdissem quidē te,nec as
pexissem. Quis tātū animū & spiritū cōcessit? Deus:
Ideo sanctus Iob dn̄o dixit. Pone me dn̄e iuxta te, *Iob.17.*
& cuius vis manus pugnet cōtra me. Dauid etiam *Psalm.17.*
dn̄o ait. In te eripiar à tētatione,& in Deo meo trāſ
grediar murū. Ac si diceret, Auxilio tuo domine li
berabor ab hostibus,eorūq; vrbes munitissimas ex
pugnabo. Ideo dn̄s Ieremię ait. Ne timeas à facie eo *Iere.1.*
rū,quia ego tecum sum: vt eruam te. Et paulo post
zelabūt aduersum te,& non præualebunt,quia ego
tecum sum,ait dominus vt liberē te. Abrahā cū suis *Genes.14.*
vernaculis quatuor reges simul vicit,Dei fretus au
xilio. Vnde cū timeret puer Elisei videns multitudi
nē Assyriorū, dixit Eliseus. Ne timeas: plures enim *4.Reg.6.*

nobiscum sunt, quam cum illis. Et vidit puer exercitum angelorum Eliseo opem ferentem. Ideo dominus Ezechieli dixit, Ne timeas eos, quia increduli & subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas. Ac si diceret, Si virtute ornati essent, si essēt fide muniti, & charitate roborati & Deum secum haberent protectorem, timendi essent: sed omni scelere sunt coinquinati & peccatores, ideo non timendi. Qui dat vires homini, Deus est, qui Deum secū habent, nihil est quod timeant, qui Deo indutus & munitus incedit, nihil mali speret. Mirabile enim est, Paulum videre, quomodo his armis indutus, vltro hostem prouocet, in pugnamque incitet, promittens (si opus fuerit) omnem mundum debellaturum, dicens. Quis separabit nos à charitate Christi? an tribulatio? an angustia? an fames? scio quod neque mors, neque vita. Si ille qui ęreis armis, aut torace forti indutus ambulat: quique magnanimis & potentibus hominibus semper incedit comitatus, nullus timor hunc talem inuadit: quanto minus debet timere, maiorique securitate & corporis & animæ ambulare: qui Deum protectorem, patronum, ac defensorem habet? Ecce igitur ego mitto vos. Sic tempore belli ciuilis cum Cęsar in Italiam nauigaret, vt gentem quæ in Brundusio erat cum Antonio secum ferret, quæ nauium penuria ibi remanserat, cumque superbis vndis mare esset inflatum, & nauis huc & illuc ventorum flatu pelleretur, Amyclas nauta cœpit ptimescere, tūc Cęsar se nautæ manifestauit, dixitque illi. Ne timeas qm̄ fortuna Cæsaris tecum vadit. Si igitur Cæsar qui homo erat, quique in biduum in puluerem & cinerem redigendus: sola præsentia timorem omnem è medio tollebat, videbaturque ei se præsente neque à fluctibus maris, nec à Scyla & Carybdi esse timedū: quāto alacriores & iucundiores, quam virili pectore omnique deposito timore deberent, hi incedere: quos Christus filius Dei viuus comitabatur? Vos enim alter & virtute & meritis Cæsare præstantior & excellentior assectatur: ideoque nihil timendū. Ecce igitur ego mitto vos. Vnde dominus dixit Israeli, Si exieris ad bellum contra hostes tuos, & videris equitatus, & cætera, non timebis eos: quia dominus Deus tuus tecum est, dominus Deus vester in medio vestri est. Quanto ergo melius cum sacerdotibus noui testamenti hoc faceret? Ne igitur cogites Christum suos misisse discipulos inermes: sed forti armatura munitos, quandoquidem Dei virtutem secum ferebāt. Bene nanque cognoscitur tali esse præditos, siquidem mundi potentiā eiusque imperium (cum ipsi tam pauci tamque imbecilles essent) vicerunt, & superarunt, omnemque orbem subegerunt. Paucæ oues lupos vicerunt: pauci agni feroces lupos excelluerunt: hoc autem non propria virtute, & viribus, sed eius qui eos mittebat. Hi enim vitam & spiritum à Deo habebant, quibus mundus carebat: ideoque victus & superatus fuit. ¶ Attendas obsecro similitudinem, videbis in hominis manu cutem delicatissimam, quæ quidem quanto magis laborem exercuerit, eò melius fortificatur, vt facile est videre in ijs, qui & victum & vestitum manuum labore sibi quærunt. Videbis quod in calcei soleis cum corium ita sit forte, iam tandem labore & exercitio consumi. Notabile enim est vt cutis pedum eius qui sine calceis incedit, non solum non absumatur: sed durior & fortior fit: solea autem quæ ex duro corio confecta est dissipetur & destruatur, huius autem ratio est, quia cutis manus & pedis anima & vita sustentatur, corium autem soleæ nec vitam nec animam nec spiritum habet. Quid cogitas esse in causa: vt laboribus & persequutionibus iusti & sancti viuant, & gaudeant: ijs autem mali vitam finiant? nam boni Deum habent, in Deo viuunt, eiusque spiritu pascuntur: & hac de causa non solum non laboribus vincuntur, sed præstantiores fortioresque manent tanquam cutis viua. Mali vero è contra ideo vincuntur quia Dei spiritu non roborantur. Ita Dauid Goliam interfecit: Iosue tot tantosque principes: hi autem discipuli magnates & potentes mundi: & non mirum cum suas partes Deus ageret & defenderet. Ex his disces quantum homo Deo adiunctus & copulatus valeat & præstet. Primus noster parens statim cum Deum amisisset iners, ignauus, & debilitatus remansit, & latebras quærens Dei conspectum effugit, hinc est illud vt fugiat impius nemine persequente, in quo clarius Dei potentia splendet, & relucet, vt statim conscientiæ stimulum addat: qui eam vexet & discruciet, & quocunque malus ierit, ibi eum persequatur. Dauid enim postquam in Dei offensam est lapsus, multorum malorum conquerebatur. Primum malum est spiritus & cordis conturbatio, secundum est suæ virtutis defectus, & de illo tertio conqueritur quod cor proprium eum dereliquerit. Cor meum (inquit) conturbatum est, dereliquit me virtus mea, & dixit, Et cor meum dereliquit me. Qui vero non habet cor, quam fortitudinem quæso habebit? quem non timebit? Salomon autem de iustis contrarium sentit. Iustus vt leo confidit, ideo hi discipuli etiam si humiles pauperes & mansueti sint, sicut oues, nihilominus tamen cum Deum secum ferāt potentes & fortes efficiuntur. Vt autem nullam partem suæ spei in mundo reponerent, sed in Deo solum confiderent, non solum non voluit vt arma materialia secum ferrent, sed neque sacculum: nec peram, nec pecuniam, nec aliquid temporale, qua propter sequitur in textu illis dixisse. (*Nolite portare sacculum, neque peram, neque calciamenta.*) Postquam dixerat. Ecce ego mitto vos sicut oues, mirabili ordine addidit, nolite portare sacculū neque peram. Ouium nanque conditio est, nullam sui habere curam. Adeo simplex animal est, vt tota sua gubernatio à pastoris cura & solicitudine dependeat. Dominus (inquit quædam ouis) regit me, & nihil mihi deerit. Nunquid de hoc poterit gloriari Papa? Rex vel Imperator, aut aliquis magnatum & potentium mundi? nequaquam certè. Ij nanque quanto plus habent, eò magis insaciabili desiderio & cupidine aguntur, grandique rerum necessitate laborant. Sola Christi ouis cum solertem & diligentē pastorem habeat, alacrius canere potest, Nihil mihi deest. Ideoq; bonus pastor Christus dixit ouibus suis. Quando ego misi vos sine sacculo & pera, nūquid aliquid defuit vobis? Et responde

Marginalia: *Eze. 2.* — *Roma. 8.* — *Lucan. 5. Pha.* — *Deute. 20.* — *1. Regum. 17* — *Iosue. 10.* — *Genes. 3.* — *Prouerb. 28.* — *Psalm. 37. & 39.* — *Prouerb. 28.* — *Psal. 22.* — *Luca. 22.*

responderunt, Nihil. In Græco enim habetur, dominus pascit me, & nihil mihi deerit. Illi qui quam Deus pascit, nihil deesse potest, quandoquidem ipsa suum fauorem & spem in illum ponit & collocat. Igitur vt Deus tui curam habeat, opus est vt te ipsum, curam tuam, & cogitatum tuum in ipsum iactes: nec vllam mundi rem, præter Deum reminiscaris. Beatus nanque Franciscus quando aliquem fratrem mittebat ad prædicandum, dicere
Psalm. 54. erat solitus, Iacta cogitatum tuum in domino, & ipse te enutriet. Naturæ enim necessaria nunquam seruis Dei deficient: ea nanque suppeditabit dominus vineæ, tamen verbi Dei concionator, hoc debet Deo confidere, præsentis vitæ sumptus, etiā si de illis ipse parum curet, abundanter subministrabit: ne mens temporalibus occupata, minus prædicet æterna. Nam cum nullus sit dominus qui de necessarijs seruo, non prouideat, credendum est, cœlestem dominum suis in necessarijs non defuturum. Ideo vocauit prædicatores operarios, quia
Matth. 20. operariorū cura ad dominum messis pertinet. Nonne pater familias dat messoribus quod comedant? Ipse prouidebit vobis, nec cum illis operarijs quos misit pater familias in vineam suam aliquam conuentionem de cibo aut potu fecit, quia hoc totum ad dominum vineæ spectabat. Si fideliter in vinea domini laboraueris, & nullam curam corporalis victus habueris: cum nec volatilibus cœli deficiat nec piscibus maris: multo minus tibi, qui in eius vinea laboras, promitto defuturum. Pulchre enim docemur, eò melius nobis euenturum, si ab eius oculis & aspectu fuerimus suspensi. Si oculi do-
Psalm. 33. mini super iustos, quomodo cibum & potum non illis subministrabit. Obserua autem quod dictum hic à domino de virga & pera non sicut verba sonant est intelligendum, sed metaphoricè & spiritualiter pro confidentia cordis in quacunque re temporali: vt sit sensus: Non innitamini alicui rei temporali, sed tātum Deo. Sandalia etiam Aposto-
Mar. 6. li habuerunt, vt dicitur in Marci Euangelio. Calciatos Sandalijs. Calciamenta integra ex corio confecta quæ propriè calciamenta dicuntur, & quæ totum pedem cooperiunt, crediderim Apostolos non habuisse: nam Marcus expresse dicat, quod erant calciati sandalijs. Qua propter licet de sacculo, pera, & virga, iuxta metaphoram sint intelligenda: tamen de calciamentis iuxta literam credo esse intelligendum, propter dictum Marci: nam incedebant Apostoli sicut modo fratres minores ordinis Diui Francisci. Et hoc quod modo dicit discipulis, in capite præcedenti Apostolis dixerat: vbi enarrauimus de virga, pera & calciamentis. Igitur quod his verbis vult Christus est docere discipulos sicut & Apostolos, vt terrena nihil curarent, Deo autem studerent: omnem suam solicitudinem & industriam in eum proijcientes. Mittebat eos vt mundum sua prædicatione subuerterent. Ideo quod voluit eos ab omni mundi cupidine alienos esse, & ab effectu terrenorum, paupertatem eis commendans, ne rerum temporalium possessione, cor, tanquam spinis suffocaretur. Nam qui lapide & funda aliquē vult percutere, oportet vt ab eo discedat: nam si non distet minime eum percutere valebit. Ita ni-
mirum Dauid cum interficere voluit Goliam: prius *1. Reg. 17.*
quam ad illum appropinquasset, lapidem iecit, & quod nimis optabat adimpleuit. Ita & tu si mundum velis ferire & percutere, opus est vt ab eo discedas: si autem cum illo steteris, poteris eum verbis inhonestare, non autem lapide percutere. Voluit dominus vt hi à mundo essent alieni atque separati, vt possent mundum interficere, & ideo voluit vt nec sacculum, nec peram, nec diuitias possiderent. Præterea pauperes mittit eos ad prædicandum, vt ipsa paupertate doctrinæ autoritatem tribuerent: vt nō viderentur aliquo stipendio prædicare, quod quidem prædicationem destruere solet. Experientia hoc est compertum, nā sacerdotes & religiosi qui rem amplam possident, quiq; pingues redditus habent, prædicationem post terga relinquunt, vt in Abbatibus & Episcopis facile est videre, præcipuūque Christi officiū, de quo magis ipsi deberent gloriari in negotiationem conuertunt. Hi admodum similes sunt auibus rapacibus: quæ postquam suam satietatem expleuerunt, non magis aucupium insequuntur. Tempore Herodis multi erant prædicatores, nemoq; audebat loqui, nisi Diuus Baptista, qui *Mar. 6.*
cum nec lectulum, nec domum, nec pecuniam, nec diuitias haberet, veritatem illi audaci pectore manifestabat. Et ante Ioannem solus Elias qui adeo pau- *3. Regū. 18.*
perrimus erat, vt solius vestis domin' esset ausus est regem Achab reprehēdere. Sic est fortis sanctissima paupertas atq; adeo libera, vt magnus ille Alexander vehementer scythas admiraretur cū eorum fortitudinem & audaciam videret. Quos interrogauit Alexander quid esset, quod in vita magis timerent: ipsi autem interrogationi satisfecerunt, dicentes, solum se cœli ruinam timere. Euenit autē vt veritatē audiat manifestare ipsa paupertas, cum nihil habeat quod amittere possit. Atq; ita illud est certum ordines mendicos & pauperes præstantiores atq; locupletiores fructus producere, quam reliqui qui amplissimis redditibus sunt locupletati. Pharao Rex *Genes. 47.*
Aegypti terram cōcessit sacerdotibus suis, dominus autem nullam partem terræ concessit sacerdotibus suis, sed dixit illis, Ego sum pax vestra. Attendite ô vos sacerdotes domini qui hæc legitis: qualis sit differentia sacerdotum, ne fortè qui partem habēt in huius mundi rebus caducis, ad triduumq; perituris, non tam domini quam Pharaonis sacerdotes esse videantur. Pharao vult sacerdotes suos habere agrorum possessiones, & vt exerceant non animæ, sed agri culturam, rusti, non legi neque scripturis diuinis operam dare, Christus vero suis non tēporalia confert, sed dicit: Nolite portare sacculum neq; *Matth. 19.*
peram. Et iterum: Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Sed ve mundi prædicatoribus & sacerdotibus, qui verbum Dei egredimini predicare, pinguibus mulabus ephipijs adornatis, mundi vanitatem pompam & apparatum detestaturi, menapio lintheo, serico & bombicino vestibus contextis, succinis odoribus redolentibus. Ita ne Christi Apostoli & discipuli prædicaturi incedebant? Non sic Paulus qui dicebat.
Tanquam egentes, multos autem locupletantes, *2. Cor. 6.*
tanquam nihil habentes & omnia possidentes. *Act. 3.*
Petrus autem & Ioannes cum ascenderent in tem-

plum, dixerunt claudo. Argentum & aurum non est nobis, &c. Discipuli enim Christi terrenorũ cõtemptum, & virtutis amorem mundo prędicarunt, non solum verborum ornatu, sed sanctis operibus & exemplis. Prius enim nutrix cibum accipit, eumque in substantiam conuertit, quam infantem suũ lactet: ignisque prius in propinquum, quam in distans agit, ita prædicator prius sibi doctrinam accipere debet, priusque amor & domus Dei zelus eum debet accedere & inflãmare quam populum, zelus domini comedit me, prius comedit me: postea alios. Non verbis rhetoricis aut orationis candore confidat. Dauid nanque non aureis armis lorica & scuto splendentibus Gigantem deuicit: sed funda & lapide nomine domini confisus. Prius superbiam mundi & eius arrogantiam destrues baculo, pera & habitu pastoris Dauidis (quæquidem paupertatem & mundi contemptum significant) quam vestium & verborum apparatu. Vnde beatus Paulus, Non veni ad vos in sublimitate sermonis: sed in spiritu Dei. Sic enim sancti Apostoli mundum conuerterunt. Sed multi aquam doctrinæ pedibus suis cõculcant, scilicet, malo exemplo: sicut dicit dominus. Cum ipsi limpidissimam aquam biberitis, reliquam pedibus vestris turbatis, & oues meæ quæ conculcata pedibus vestris fuerunt, pascebantur: & quæ pedes vestri turbauerant, hæc bibebant. Limpidam aquam bibunt, cum rectam doctrinam hauriunt: sed corrumpunt pedibus, id est malo viuendo. Vnde in Prouerbijs dicitur. Bibe aquam de Cisterna tua, & fluenta populi tui. Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas diuide. Prius bibe aquas doctrinæ, & postea diuide per alios, prædicando doctrinam, quam tu bibisti. ¶ Præterea vnum in hoc contextu maxime obseruandum est, inter cætera Christi Redemptoris nostri miracula, quæ maxime eius diuinitatem declarant: vnum mihi idque præcipuum esse videtur, mundi conuersio. Quĩ solius dexteræ excelsi hoc opus esse videtur, vt homines pauperes humiles & abiecti vniuersum mundum suo subderent imperio, gentes debellarent, idola reijcerent, sacramenta sublimarent, & Christi crucem in altum extollerent, hoc autem non quemadmodum hæretici nostri temporis carni, eiusque cupidini indulgendo, ieiunia tollentes, seque miscentes omni vitiorum & malorum generi. Heresiarcha ille Martinus Lutherus cum ad Imperatorem Carolum Quintum (qui Vuormatiæ erat) veniret, in plaustro deaurato venit, famulis stipatus, maximo comitatu, lyram & diuersa instrumentorum genera secum ferens. At Christus aliter prædicauit Euangelium, multo aliter suos discipulos mittit. Aut Lutherus errat, aut Christus decipitur. Sanctissimi Christi discipuli non in diuitijs & delitijs viuentes, sine sacculo, sine pera, sine pecunijs, iter faciunt, mundi illecebras & voluptates vincentes, ieiunijs castigando corpus, vigilijs instando, sanctissimam castitatem seruando, nudi, afflicti, despecti, crucis mortificationem suis corporibus gerentes, ecclesiam Dei plantarunt, suo sanguine illam irrigantes. Hic autem Lutherus opposito modo nobis eam vult depingere, quæ cum

Ioan. 2. *Psalm. 68.* *1. Regum. 17* *1. Corinth. 2.* *Ezech. 34.* *Prouer. 5.*

sponsa sit Christi, eius lacte & amplexibus nutrita, luxurijs, voluptatibus, & immunditijs, ipsam curat violare. Sed his dimissis expende Christi Saluatoris nostri mirabilem omnipotentiam, qui hos pauperes & simplices discipulos mittit, vt ad se omnẽ mundum attrahat. Insuper his illud adijciam in veteri lege Deus obseruatoribus legis bona temporalia promittebat, victoriam inimicorum, longęuam vitam, terram optimam lacte & melle fluentem, & videbant gentes magnalia, quæ Deus pro suo populo Israelitico operabatur. Et cum illa lex hominibus tribueret, quidquid naturaliter homines appetunt diuitias, voluptatem, incolumitatem, paucissimi ex gente idololatra conuersi sunt in dominum, & verum Deum Israel, nec illi crediderunt, aut legem suam professi sunt. Vnus fuit Achior, & etiam Raab, Hiericontina, & Ruth Moabitis, quæ fuit vxor Booz, & Naamã Sirus qui credidit Deo Israeli, & aliqui alij per pauci. Mirabile autem est, quod Christus dicat suis, nolite portare sacculum, neque peram, & mittit illos sicut oues inter Lupos, à Lupis deuorandas, prædicabant autem hi, omne quod caro sua natura abhorret, scilicet, castitatem, paupertatem, flagella, vincula, tribulationes, & multa aduersa, dicentes homini crucifixo esse credendum, morti damnato. At totus mundus horum prædicatione credidit hominem crucifixum esse filium Dei, & in Christum fuit conuersus. Ditissimi principes diuitias contẽnentes, crucem Christi amplexi sunt: delicatæ puellæ flagellis, scorpionibus, igni & gladio se exponunt, pro fide certantes. Quis hæc facere potuit? solus Deus, qui potens est gratia superare naturam. Euidentissimum hoc miraculum est, & apertissimum testimonium, Christianam religionem non ab hominibus: sed ab ipso Deo fundatam & stabilitam esse. Sed iam ad cõtextum. (*Et neminem per viam salutaueritis.*) Contrarium fecisse Christum Matthæus enarrat: cum die resurrectionis mulieres salutauit, dicens, Auete. Virgo etiam sanctissima eius mater Elisabeth salutauit. Non itaque prohibet Christus salutationem, nec vult nos adeo esse rusticos & agrestes, vt alternis vicibus nos non metipsos salutemus, sed ne longa confabulatione in via detineamus, sic vt negotium prædicationis remoretur. Obserua quod duo sunt citationum genera in nouo testamento: nam aliquando talia verba citantur: quæ clare leguntur in veteri lege. Vt est illud, vt impleretur scriptura, quę dicit. Ex Egypto vocaui filium meum. Et illud Ioannis. Os non comminuetis ex eo. Et alia huiusmodi multa quæ in nouo testamento habentur. Aliquando vero citatur sensus tantum ita, vt nesciamus, an autoritate propria (hoc est Dei) illa protulerint: an ex veteri sint instrumento deprompta. Verbi gratia In Matthæo saluator ait, Veni separare hominem aduersus patrem suum, & nurum aduersus matrem suam, & cætera. Hic locus in Michæa scribitur. Quæ verba an sint sumpta ex Propheta, an propria autoritate prolata, nosse domini est. Sed exempla aliquorum locorum, quæ in Diuo Luca habentur (dimissis breuitatis gratia alijs Euangelistis) subijciam: quorum sensus tantum inuenitur, depromp-

Iudith. 14. *Iosue. 2.* *Ruth. 1.* *4. Reg. 5.* *Mat. 28.* *Luc. 1.* *Mat. 2.* *Ose. 11.* *Ioan. 19.* *Mat. 10.* *Micha. 7.*

Luc 1. de promptus ſine vlla citatione, Illud ꝙ angelus dixit
Mich. 4 virgini, Regnabit in domo Iacob in ęternũ. Ex Mi-
Luc. 1. michęa ſumptum eſt. Et illud etiam quod Lucas ait,
Leuiti. 15 Omnis multitudo, populi erat foris, ex Leuitico, & il
Lucę. 1. lud. Suſcepit Iſrael puerũ ſuum: ex Eſaia, & illud ca-
Eſa. 41. pitis ſecundi Ecce poſsitus eſt hic in ruinam & in re-
Eſa. 8. ſurrectionem multorũ, ex Eſaia & illud capitis deci-
Prou 25. mi quarti, cũ vocatus fueris ad nuptias, recũbe in no-
Pſal 40. uiſsimo loco, ex Prouerbijs Salomonis. Et ꝙ in capi-
te vigeſimo ſecundo legitur, filius hominis vadit: ex
Pſalmo. Et cũ dicit in capite vigeſimo tertio, Beatæ
ſteriles quę nõ genuerunt, ex Eſaia videtur ſumptum
Eſa 54. Denique hoc ꝙ in preſentiarum dicit Chriſtus diſci-
4. Reg. 4 pulis, neminem per viá ſalutaueritis: ex quarto regũ
volumine videtur excerptũ. quia eadẽ verba dixit Eli
ſęus Propheta Giezi puero ſuo, cũ miſit illũ vt filium
Tex. * Sunnamitis ſuſcitaret Sed Chriſtũ audiamus * (In
quácunq; domũ intraueritis, primũ dicite, pax huic
domui.) * Iuſsit dominus ſalutari domũ, vbi diſcipu-
li eius vellent, ſuſcipere hoſpitiũ: quia iſta ſalutatio
erat ſignum certũ ad eligendũ hoſpitiũ. Volebat Chri
ſtus vt diſcipuli manerent, apud dignos hoſpites, vt
nullis niſi dignis hoc beneficiũ pręſtaretur. Modus au
tem cognoſcendi erat per ſalutationẽ. Qui ſi digni
erant, ſtatim vt ſalutabantur, excipiebant Apoſtolos
cũ gaudio, quia Deus mouebat corda corũ adhoc. Si
autẽ indigni erant corda eorũ turbabantur, & eos re
cipere nolebát, ideo ſtatim addidit Chriſtus poſt hęc
verba, Si ibi fuerit filius pacis, requieſcet ſuper illum
pax veſtra, ſin autẽ ad vos reuertetur, hęc eſt potiſsi-
ma ratio cur ſalutari voluerit hoſpites. Docuit diſci-
pulos offerre pacẽ in ingreſſu domus, vt ſalutatione
pacis eligeretur domus digna, vel hoſpes. Ac ſi dice-
ret. Omnibus offerte pacẽ, & ſi illi acceperint, ſtatim
dignos ſe iudicabunt ſuſcipiendi vos: ſin autẽ non ac
ceperint, ipſi ſe iudicant indignos. Hác ſalutationem
illis cõmendat, ut cum eos ad iter faciendum mitte-
ret ſine manducatione & pecunijs, neceſſe erat, vt in
hoſpitijs neceſſarium gratis illis tribuerent. Et quia in
hoc Dei prouidentia non deficeret, hæc verba illis de
dit vt virtute diuina, corda ipſos recipientium moue
rẽt, vt victui neceſſaria gratis ſubminiſtrarẽt. Chriſt᷒
Mat. 21. autem Ieruſalẽ ingreſſus miſit illos, vt aſinam porta-
rent, nec dixit. Emite vel conducite, aut cõmodatam
petite, & ꝙ dignus admiratione videtur, non eos ho-
mines iuſſe, qui diuites eſſent, nec pignus aliquod dediſ
ſe, vt illis ei confiderent. Nihil aliud ſecũ ferebant, ni-
ſi verbũ dñi, ſcilicet, Dominus his opus habet. Mouit
Deus cor poſſeſſoris aſinę vt ſtatim ꝙ audiret, dñs his
opus habet, illã pręberet, Idem contigit cũ petijt hoſ
pitiũ, ad celebrandum vltimę cœnę conuiuium: nam
cum cœnaculi dominus audiret. Magiſter dixit, tem
Lucę. 22. pus meũ prope eſt: apud te facio Paſcha nullo oblato
impedimento cœnaculum tribuit. Propter hanc Dei
Acto. 2. virtutem ait Lucas in actis Apoſtolorum Chriſtianos
gratiam inueniſſe cũ omnibus gentibus: cumque om
nia ſua bona reliquiſſent diuina gratia gentiũ corda
mouebat, ſtatim illis verbis auditis, Pax vobis chari-
tateque & hoſpitio, illis vtebantur. Hoc idem conti-
git cum iuſsit populum Iſrael egredi ex Egypto prę
cepitque vt monilia, anulos, vaſa argentea, farinámq; Exo. 11.
exigerent, & ne diffiderent addidit dicens, Dabit do- & 12.
minus gratiam populo ſuo, coram Egyptijs vt com-
modarent eis, & ſpoliarent Egyptios. Cõmunicauit
Deus Hebręis gratiá gratis datam, qua mediate Egy
ptij cõmouebantur, Hebreis dare, quidquid ipſi pete-
rent, vel concurrens hebræis verbis ad mouenda Egý
ptiorum corda; vt gratis darent idquod petebatur.
Hęc verba, Pax huic domui, erãt tanquã crumena &
viaticũ. nam illis auditis, qui digni erant tales hoſpi-
tes & peregrinos excipere, mouebantur a Deo, vt ho
ſpitalitatis beneficium diſcipulis tribuerent, indigni
autem nullatenus mouebãtur. Obſerua etiam, quod
poſſet alijs verbis quibuſcunq; mouere, & noluit, vt
pacem nobis cõmendatam habeamus Pacis ſalutatio
ne Chriſtus poſt reſurrectionẽ ſuis diſcipulis alloque Ioan. 20.
batur. Hanc angeli prædicarunt cũ Chriſtus fuit mũ Lucæ. 2.
dum ingreſſus, & in vltima cœna quando volebat diſ
cedere eandẽ diſcipulis vehementer cõmendauit, di- Ioan. 14.
cens, Pacem meã do vobis, pacem relinquo vobis, ita
vt ad mundi ingreſſum, & in exitu pacem nobis
commendat, hanc Chriſtus attulit in mundum,
hanc poſt diſceſſum reliquit: & denique tantum
illam dilexit vt mortem acerbiſsimam fuerit paſſus;
vt inter nos & Deum pacem componeret. Vi-
deas obſecro, quantum illam amauerit, quo amore
vehementi illã fuerit proſequutus, vt non fuerit de-
dignatus pro ea mortem perpeti; & vt pacem hanc
quietam & tranquillá poſsideat, paratus eſt omnem
offenſam contra ipſum illatam dimittere, & vt breui
ter nniam præcipuum munus & officiũ filij Dei fuit
pacem & amicitiam inter Deum & hominem cele-
brare Hac de cauſa ipſe in mundum venit, vt pacem
ſtatueret. Vnde Paulus, ipſe eſt pax noſtra qui fecit ex Epheſ. 2.
vtraq; vnum. Rurſus notandum quod prius quam
Chriſtus mũdum oppugnet, offert illi pacem, & non
per fas, vel nefas, ſed dulciter & ſuauiter cũ illo vult
agere. Scriptum eſt in Deuteronomio, quod De᷒ ſuo
populo imperabat, & dicebat, Quando acceſſeris ad Deut. 20.
expugnandum ciuitatem, offeres ei primum pacem;
&c. Sic facit hic Chriſtus. Ite (inquit) in ciuitates, &
prędicate pacem & dicite, Appropiquauit in vos rẽ-
gnum Dei. Debellaturus mundũ volo vos duces cõ-
ſtituere, ſed longe diuerſius, quam mundus, id faciã.
Mũdi milites armis ęreis induti pugnãt: Dei milites in
ermes, mũdi milites cibi ſarcina & potus onerati, Dei
autẽ neq; ſacculo neq; pera. Mũdi milites ciuitatibus
dominãtur promittẽtes & puocãtes in bellũ: Dei au-
tem pacem gratis illis offerentes. Igitur ſi acceſſeris
ad expugnandam aliquam ciuitatem, cum eaque fœ-
dus aliquod velis inire, id ſit primum, vt pacem illi
offeras. Erat enim huius mundi ciuitas vitijs circun-
data: quam egregie depinxit egregius ille vates, dicẽs
Pręcipita dñe, diuide, linguas illorum quoniá vidi ini Pſalm. 54
quitaté & contradictioné in ciuitate. Die ac nocte cir
cũdabit eã ſuper muros eius iniquitas, & labor in me
dio eius & iniuſtitia. Et non defecit in plateis eius
vſura & dol᷒. Hęc & alia plura hac noſtra tempeſta

te in

te in mundo reperies: quādoquidē iā iniquitas, vsura, & dissentio, in eo sic creuerint, vt altissimas egerint radices. His vitijs nō nisi pace possumus mederi. Pace nanq; ciuitas mundi & eius murus destructa manebāt: q ua si illi opposueris cito ruinā mūdi vanitas minabitur. Sed iā ad contextū. * Et si ibi fuerit filius pacis requiescet super illū pax vestra. * Filius pacis phrasis hebręa est, sicut dicitur hebraico more filiꝰ nuptiarū, filius mortis, & eiusdē. ita dicitur filius pacis, dignꝰ pace & vacans paci, salutatio vestra sortietur effectū, nā in habente pace augebitur: si autē nō habens fuerit dispositꝰ, dabitur ei. Obseruā autē si iuxta Apostoli dictā pax omnia mundi præclara & excellentia pręcellit, & exuperat omnem sensum, aspice nūc quā diuite & a ffluenti bono discipuli Chr̄i suos ditent hospites. Discamus hoc loco seruos Christi pauperes hospitio excipere: quandoquidē excipientibus liberalē & magnificū se ostendit tribuens illis pacem, in cuiꝰ cōparatione omne aurū & argentum tāquā stercus venit reputandū. Lōge aliquid pręstantius & excellētius a Chr̄o tribuitur illis, qui eius pauperes discipulos excipiūt: quā sit id, ꝙ ipsi discipulis subministrāt. Huius rei appositissimū exemplū est in scriptura sacra. Nā cū Abrahā angelis qui domū venerāt, peregrinorū vestibꝰ induti, vitulā butyrū, & panem subministraret: ex Dei parte ipsi illi promiserunt filiū dilectissimū Isaac suæ domus & posteritatis heredem. Fœnore etiā Deus Sarę rependit laborem & diligentiā, quā in subministrando cibo hospitibus posuerat: quādoquidē ab opprobrio sterilitatis liberauit, & talem filiū cōcessit. Plus angeli dederāt Loth, quā ipsi abeo acceperunt: siquidem pro solutione cœnæ, vitam tribuerunt: cū eū liberarent, ne in Sodoma periret. Plus etiā Raab dederūt speculatores Israel quā ipsa eis, siquidem eam suosq; omnes sui gratia a morte liberarunt. Accedit his beneficiū factum ab Eliseo Sunnamiti illi, quę quoniā ipsum excipiebat in domo, filiū Deus illi concessit, postea vero mortuum Prophetę oratione suscitatū. Maiori etiam beneficio Elias viduam illam cumulauit, nam pro cibi ministratione abundanti farinę copia & olei domū implebat, in hoc enim facile poteris contemplari, quam liberalis largitor sit Deus, qui ea liberalitate & magnificētia eis vtatur, qui charitatem & amorem erga Christi pauperes & peregrinos ostendunt. Sed hoc vnū sciant omnes qui prædicatores suos hospitio recipiunt, ꝙ sicut dominus benedixit domui Obededon, quia arcam domini suæ seruauit: ita benedicet domui prædicatores Euangelij suscipientis. Tāto enim dignior est sanctus prædicator, quam arca Dei, quanto dignior est Christus, existens in prædicatore, vrna & virga existentibus in arca. Obseruandum quoque est, quod boni vocantur hic filij pacis qui adeo digni erant, vt exciperent pauperes hospitio. Homo nanque potest esse dignus aliquo bono diuino dupliciter: vel secundum præsentem iustitiā, vt nō prædestinati qui boni sunt ad tempus vel secundū firmā Dei sententiam: sicut prędestinati, qui boni sunt. Vtroq; autem modo potest aliquis intelligi dignus, cum vtrisque Deus conferat bona tanquam dignis, magis tamen videtur dicendum de prædestinatis, quia Deus omnia facit propter eos. Sicut enim in natura priuatio non est nisi propter formam, & imperfectum propter perfectum: ita Deus omnia quæ facit, facit propter prædestinatos, quia illi soli sunt quos elegit, ante mundi constitutionem. Pax vero importat omne bonum. Christus tamen non iussit illam imprecari, prout importat omne bonum naturale & humanum: sed solum prout importat vitam æternam, quæ est verum bonum. Vnde pax Christi non ex pax absoluta; sed specialis pax, quæ vocatur, pax Christi, vt dicit Paulus, & pax Dei quæ exuperat omnem sensum, &c. Et ideo Christus specialiter pacem suam vocabat: innuens, quod præter illam esset alia pax, ideo dixit. Pacem meam do vobis. pacem relinquo vobis, non quomodo mundus dat, &c. Hæc enim pax in illos qui digni erant veniebat, nam merito Apostolorum imprecantium eis pacem, disponebantur efficacius ad vitam æternam Sequitur. * Sin autem ad vos reuertetur. * Primo quia Christus certos & indubitatos faciebat discipulos, quod oblata illa pace, qui dignus esset statim eos erat recepturus: quia si aliquis esset indignus, & oblata pace repelleret eos: putarent certe quod oblatio pacis nullius iam esset momenti, vt hospitium & reliqua necessaria inuenirent. Ideo Christus dixit eis, Pax vestra ad vos reuertetur. Idest adhuc erit locus, vt ab alijs hospitium petatis, quia quicumque dignus fuerit, oblata pace excipiet vos, & hoc est reuerti pacem ad vos, non enim perijt virtus huius pacis oblatæ, licet interdum eam inutiliter offeratis, propter eorum indignitatem, quibus offertur. Secundo potest accipi quantum ad meritum Apostolorum: ac si diceret, vos offertis illis pacem. sed illi audire verba vestra nolunt; nec recipere pacem, quam illis gratis offertis. Nihil perijt quo ad meritum vestrum, ac si id compleretis, quod firmo animo disposueratis. Si nullus audire velit prædicatorem, ipse autem sine fructu non erit, quia ad eum pax reuertitur, quia ipsi a domino pro suo labore tribuitur. Et hoc dictum est, ne Apostoli putarent meritum eorum amitti propter indignitatem audientium. Vtroque modo prædicator apud Deum meretur, siue recipiatur ad prædicandū, siue non: cum Deus non consideret, quantum vtilitatis cum prædicatione, siue aliā bona facientes proximis attulerimus: sed qua mente quo ve animo, hunc laborem susceperimus. Cum aliquid vtilitatis labore nostro fuerit collectū, id non nobis, sed Deo est tribuendū, tanquā totius boni fonti perpetuo scaturiēti, qui sermoni & operi nostro virtutē cumulat, quiq; audientium corda vehementius incitat, & prouocat vt opus & labor noster non frustretur. Ad nos itaque reuertitur pax, quam offerimus, si audientes eum noluerint. Tertio dicit, ad vos reuertetur, quia necesse erat pacem datam ad datorem reuerti: ne forte prædicator ira accensus, & inflāmatus signo impatientiæ notaretur: eo ꝙ nō reciperetur pax, quā ipse offerebat, ideo ad seipsum reuerteretur pax, erat necesse, vt suæ

Marginalia (left): Tex. * — Philip. 4. — Gen. 18. — Gen. 19. — Iosue. 7. — 4. Reg. 4. — 3. Reg. 17. — 2. Reg. 6.
Marginalia (right): Ephes. 1. — Philip. 4. — Ioā. 14. — Tex. *

suæ impatiētiæ mederetur. Acsi diceret, si non su-
sceperint pacē à vobis oblatam: vobis eā sumite, ne
in nolentes vos excipere aliquātulū irascamini. Sic
Iacobus & Ioannes, cū venirēt ad quēdā locū Sama
ritanorū, cumq; hospitij beneficiū nollēt tribuere,
Luc. 6. ira fuerūt cōmoti & incitati, sic vt Christo dicerēt.
Vis, dicimus, vt descēdat ignis de cœlo & cōsumat
illos? nemo enim nouit quāta sit rabies, quātusq; fu
ror, Euāgelicā pacē multo sudore gratisq; oblatam
reijcere & cōtēnere. Redeat ergo pax vestra ad vos
ne turbati irascamini cōtra tantę pacis contēptores:
sed pacato & trāquillo animo reliquū operis vestri
adimplebitis. ¶ Quartò redibit ad vos, vt intelli-
gatis, malū alienū in vestrū cōmodū redundare: ac
ideo vos esse cōtēptos, ne ex prospero prædicatio-
2. Cor. 12. nis euētu inflaremini. Datus est Paulo stimulus car
nis vt eū colafizaret, ne magnitudo reuelationum
illū extolleret. Sed profectò potētior est fælix præ-
dicatio vt cōcionatorē inflet, quā reuelationū ma-
gnitudo: & acutior stimulus est ad reprimēdā super
biā, ab auditoribus negligi, quā carnis nostræ sar-
cina. Sed quid essent facturi, in domo qua excepti
essent nūc docet. *In eadem autem domo manete.* Vt
maius & clarius eluceat vestræ sanctitatis testimo-
niū. Facile nāq; est per breue tēpus sanctitatis spe-
ciē simulare: per longum autē difficile. Admiratus
enim hospes vestrā sanctitatē negotiū Euāgelij pro
mouebit. Præterea quia futura erat discipulorum
Christi tā suauis mirabilisq; cōuersatio, vt reliqui ci
ues eos hospitio recipere cōtēderēt, ita vt quis tan-
tis hospitibus vellet frui: ne cōtētionis & dissidij oc
casio detur, iubeo vos à primo hospite nō discede-
re. Deniq; quia vester animus est, hospitē vniuersis
bonis affluētē efficere, vt meæ benignitatis & libe-
ralitatis dignus sit: vt per vos magis in me merea-
tur: apud eū manete. *Edētes & bibentes quæ apud il
los sunt.* Sicut domin⁹ ad virtutē indagādā premijs
cœlestibus nos promouet ita se cū fragilitate nostra
cōponens, præsentiū remuneratione vult nos alere
& sustētare. Quia abdicationē rerū tēporalium in
mediū proposuerat, nūc de necessarijs prouidet, &
facultatē tribuit, vt edant, & bibāt: non omne pre-
miū differēs in aliā vitā. Difficile nāq; videtur ho-
minibus, vt spē periculis emāt: dānoq; præsentium
futuræ ætatis lucrū sibi adquirant. Nō est igitur q
de Deo conqueraris, nec habes minus q excuseris,
omniū nāq; rerū speculator & æquissimus arbiter
& virtuti dedit premiū, & infirmitati remediū: vt
præsentibus sustineatur infirmitas, & virtus futuris
retributionibus firmetur. ¶ Aduerte autē Christum
hoc dixisse nō præcipiēdo, sed permittēdo seu cōce
dēdo neq; de quocūq; cibo aut potu necesse est hoc
exponi, cū interdū studiosius sit à quibusdā abstine
ri. Ideo nō videtur iubere, vt omnia talia assumant
sed exhortatur poti⁹ vt sufficiāt apposita & nō quæ
rātur superflua. ¶ Ostēdit præterea locus iste viros
spirituales à ciuib⁹ & populo esse sustētādos: ne Ma
riā desināt inuiti & ad Marthā cōfugiāt. Sic in Exo
Exo. 17. do legitur q Aarō & Hur suis manibus manus Mo
si orātis pro populo Israel sustētabāt. Rationē autē
cur comedere & bibere deberēt discipuli subdit dō
minus dicēs. *Dignus est enim operarius mercede sua.*
Dignus est enim prædicator verbi Dei, qui spiritua
li alimonia animos pascit, qui Angelorū cibū mini-
strat, quiq; verbum Dei eduliū & cōdimētū, omni
Nectare & Ambrosia suauius ac dulcius omnibus
māducādū apponit, vt ipse etiā ab eis corpori neces
sarijs cibētur, vt beneficiū inuicē collatū diuti⁹ pos
sit permanere. Ideo Paulus. Domin⁹ ordinauit his
qui Euāgelio deseruiūt, de Euāgelio viuere. Et rur- 1. Cor. 9.
sus. Si vobis spiritualia seminamus, nō mirū q car- ibidem.
nalia metam⁹. ¶ Expēde etiā q cib⁹ & pot⁹ nō prin
cipalis merces aut finis vltimus prædicatiōis est, aut
cuiuscūq; ministerij spiritualis: quia tēporale bonū
sit premiū spiritualiū operū. Sed hæc tēporalis mer
ces secūdario & accidētaliter, debet intēdi: quia si-
ne corporali alimēto vita hæc firma stare nō pōt &
per cōsequēs nec prędicatio exhiberi. *Nolite trāsire
de domo in domum.* Ne ex illis ędibus in alias trāsea
tis, quasi iā fastidito priori hospitio aliud lati⁹ opu
lētius & delicatius quæratis. Docet Christus animi
stabilitatē ad quā quidē multū cōfert loci stabilitas.
Impossibile est hominē qui aliquo in loco trāquillē
& quietē nō fuerit, aliquid firmum in animo secum
stabilire: nam qui ægritudinem animi de loco in lo
cū migrans, effugere nititur, est veluti qui propriā
vmbram fugere conatur. Se ipsum fugit, locū mu-
tat, nō animum, eundem vbiq; se inuenit, se ipsum
circumfert: sicut lædere solet, ægrū qui circum fe-
rendo concutit. Ideoq; infirmitatem & onus animi
tui depone quia proprio motu tibi noces. Lapis qua-
dratus stabilis est: sic homo bene compositus & or-
dinatus stabilis est, ē cōtra vero instabilis, qui ictu
oculi cōsiliū mutat, & à quocunq; vēto huc & illuc
impellitur. Planta enim quæ hic & illic sępius plāta
tur nō profundas radices emittet: nec in altū nimis
propagabitur. Qua propter in Ecclesiastico dicitur.
Si spiritus potestatē habentis super te ascenderit lo- Eccl. 10.
cum tuum ne dimiseris. Et iterum. Cōfide in Deo
& mane in loco tuo. Apostolus etiam hoc idē sua- Eccl. 11.
det. Fratres stabiles estote & immobiles. Et Rurs⁹. 1. Cor. 15.
Rogamus vos fratres vt operā detis vt quieti sitis. 1. Thes. 4.
Scitis quemadmodum oporteat imitari nos quoniā 2. The. 3.
nō inquieti fuimus inter vos. Vagantes vero & in-
quietos ambulantes de loco in locū arguit Paulus
loquens de quibusdam mulieribus. Otiose discunt
circuire domos. Idem Ieremias dixit. Dilexit mo- 1. Tim. 5.
uere pedes suos & non quieuit: & domino non pla-
cuit. Et in Prouerbijs etiā habetur. Sicut auis trans- Iere. 14.
migrās de nido suo: sic vir qui reliquit locū suum. Prou. 27.
Sicut auis trāsmigrās de loco suo dānū accipit in pu
lis suis: sic homo relinquens locū suū in bonis suis.
Semei egrediēs Ierusalem occisus est, si domi esset 3. Reg. 2.
forsitan non mortem obiret, hanc autem animi
inconstantiam, & corporis mutabilitatem à pecca-
to prouenisse & ab eius pessima radice emanasse ex
presse Ieremias affirmat in Trenis, Peccatum pecca-
uit Ierusalem: propterea instabilis facta est. Frigo- Tren. 1.
ris tremor & febris acuta à deprauato corporis hu-
more procedunt: cum in te & in corpore tuo infir-
mitatem & malum humorem habeas, hinc hæ mu
tabilitates prosiliunt. Ideo Sophar Naamathites di-
xit Iob. Si iniquitatē quæ est in manu tua abstuleris Iob. 11.
à te, & nō māserit in tabernaculo tuo iniustitia, tūc
leuare poteris faciem tuam absq; macula, & eris sta
bilis. Atque ita de sanctissimo Ioanne Baptista qui
à visce-

à visceribus matris sine macula & peccato fuit plenus gratia & Spiritu sancto dixit Christus gẽtibus
Matt.11. prædicās. Quid existis in desertū videre? arūdinem vẽto agitatā? hoc est peccatoris signū. Qui autẽ ab vtero materno gratia plenus & sanctificatus fuit nō inconstās, nō mutabilis est. Nolebat Christus discipulos suos esse mutabiles, nec vt leuiter aliā domū eligerẽt, sed vt contẽti essent his, quæ illis apponebātur. *Et in quācumque ciuitatẽ intraueritis, & susceperint vos: manducate quæ apponuntur vobis.* Contenti sitis his quæ ministrantur, neq; quidquā aliud petite: ne materiā scādali hospitibus tribuatis: qui si vos viderint nimis cibo indulgẽtes, malū exemplū à vobis accipiẽt, & sermones vestri nullū fructū reportabūt. Dignus est operarius mercede sua. Atque ita iustū, vt post laborẽ prædicationis aliquid edatis quandoquidẽ sine corporali alimonia vita diutius stare nō poterit. Illud autẽ vobis commendo vt sobrij sitis. *Et curate infirmos qui in illa sunt.* Nam si miracula nō facerẽt, & cuilibet intuenti ob oculos ponerẽt difficilè ciues crederẽt cœlestia diuina & admirabilia, quæq; humanæ mẽtis captū superabant,
Mar.16. vt erāt ea quæ à discipulis prædicabātur. Et ita Marcus inquit, ꝙ profecti prędicauerunt vbiq; domino cooperāte & confirmāte sequẽtibus signis. ¶ Obserua etiam curā quā Christus habet infirmorū: quādo quidẽ discipuli populo prædicabant, & illis cõmendabāt curā infirmorū. Idem saluator fecit, vt is qui
Ioann.5. opere & sermone prædicabat cū die festo ascẽdit Ierosolymā, primū ꝙ fecit fuit visitare infirmos, & sic in piscinā Bethsaidā abijt curaturus infirmū, qui triginta octo annorū spacio graui infirmitate laborabat. Sic & alibi cū prędicationẽ finiret, ingressus est ad visitādā infirmā quæ acutissima febri laborabat
Luc.4. (quæ erat socrus Simonis) quā quidẽ in pristinā sanitatẽ restituit, his pijs operibus Christus suā doctrinā magnificabat: cū simul sermone & opere prædicaret. Cū Martha & Maria fratrẽ suū Lazarū infir
Ioan.11. mū domi haberẽt, certiorẽ Christū fecerunt. Ecce
Ioan.4. quẽ amas infirmatur. Cur vos nō tẽditis ad illum si
Matt.8. cut regulus, & Cẽturio, & Cananęa, & alij? Isti nō
Mat.15. veteres sed nouitij sunt in seruitio Dei, nos autem quæ lumine diuino illustramur, illud scimus, plus dominū eo gaudere vt infirmo seuiamus, & necessa
Eccle.7. ria ministremus. Vnde in Ecclesiastico habetur. Nō te pigeat visitare infirmū, ex his enim in dilectione firmaberis. In die autẽ iudicij inter alia opera misericordiæ de visitatione infirmorū & eorū cura interrogabūtur homines: nam peccatoribus dicet Chri
Mat.25. stus. Infirmus erā & nō visitastis me: ꝙ enim vni ex
Luc.1. minimis meis fecistis mihi fecistis. Hoc opus misericordiæ illi valde placet, qui videns nos infirmos
Mat. 4. miseros & ægrotātes visitauit nos oriẽs ex alto. Et hoc officiū alacri animo ipse exercebat: nā cū ad se claudi, cæci, paralitici: & alij multi venirẽt, omnes
Iaco.1. curabat, & sanabat. Vnde beatus Iacobus. Religio
Iob.5. mūda & immaculata apud Deū & patrẽ hæc est. Visitare pupilos & viduas, in eorum tribulatione. Et beatus Iob dixit. Visitās speciẽ tuā nō peccabis. Nā
Aug. serm. 23. de verbis Apost. qui operi misericordiæ insistit, peccatū facilius resistet: nā si opus misericordiæ est esuriẽti dare cibū & potū sitienti, & nudū operire: quāto magis infirmū visitare, & ei subuenire? incolumitas corporis maximū & præstātissimū bonū est inter res temporales: quare qui salute priuatur, maximo bono caret, & quia maiori misericordia is vtitur, qui infirmū visitat, quā esurientẽ. Nā cū bona valetudine omnia mala corporis facilius tolerātur. Dauid sanctus cū *1. Reg. 30.*
infirmo illi AEgyptio subueniret, ab eo scire meruit vbi erāt Amalechitæ & victoriā obtinuit: ille autẽ qui crudelis cū illo fuerat, suę crudelitatis premiū tulit victū esse. Sed de his alias, nūc ad contextū reuertamur: *Et dicite illis. Appropinquabit in vos regnum Dei.* Hoc nō solū pręcipit vt infirmis dicāt: sed omnibus. Iudęi tẽpus illud expectabāt in quo Messias esset tẽporaliter regnaturus & ipsi dominaturi *Luc.24.*
essent suis hostibus, & omniū regū imperiū habere deberẽt. Ita dixerūt duo discipuli. Nos sperabamus *Act. 1.*
ꝙ ipse esset redẽpturus Israel. Et etiā die Ascẽsionis ab illo quęsierūt. Domine si in tẽpore hoc restitues regnū Israel? Deus autẽ volẽs illos à terrenis separare, & ad cœlestia promouere, aliud regnū non terrę sed cœli prędicari iubet. Instat (inquit) regnū cœli, rex cœlestis, leges, cœlestes, opes cœlestes, & ciues cœlestes. Instat iam tẽpus in quo hac misera & terrena patria vita inueniatur, quę fuit hactenus in cœlo *Roma.5.*
hęc sunt nūcia tā excellẽtia & diuina vt indignū sit ea silẽtio præterire. Dominabatur mors ab Adā vsq; ad Mosem nō solū in Iudæis, sed etiā in gentibus. Dominabatur mors nō solū quia homines corpore moriebantur sed anima: imo etiā quia ea vita qua viuebant, adeo vexabatur lāgoribus & mille *Roma.6.*
tormentorum generibus, vt penè mors deberet appellari. Dicit ergo dominus discipulis, Prædicate iam aduenire tempus, in quo destruetur peccatum, in quo destruetur corpus & machina pec
cati, in quo languores nostri sanentur per Euan *Hebræ. 2.*
gelium: in quo diabolo destructo, qui imperium peccati tenet, & ipso peccato exterminato, ingrediatur sempiterna iustitia, qua ingressa regnabit in *Roma.6.*
nobis Deus. Et quia per Christi mortẽ vetus homo *Dan. 9.*
noster crucifixus est, iniquitas abolita, & dæmō eiectus & mors Christi nōdū erat exhibita, sed in breui exhibẽda. Ideo dicit appropinquabit, nōdū omnino venit. Expẽde etiā ꝙ elegāter dicit appropinquabit regnū vobis, nō vos illi: quia nō ex operibus *Tit. 3.*
iustitiæ quæ fecimus nos venit, sed secūdū suā misericordiam. Præterea elegāter dicit appropinquabit vt intelligamus, non multo labore esse opus vt ad illū nos accedamus. Cum vero dicit regnū Dei, nemo videtur esse, qui celeri cursu, vlnis apertis, brachijs extẽtis, tantas & tam supernas diuitias nō desideret. Culpæ autem nostræ id imputabitur, dum modo regnū ad nos metipsos veniens, suauissimis amplexibus nō exceperimus. Habẽt ergo prædicatores quid possint cōcionari. Summa enim hæc est. Regnū iā venit: nihil deest, quominus reges sitis, & non mundi reges, sed cœlestes, nisi vestra impedierit voluntas. Præterea appropinquabit his qui ad bonum susceperint, qui vero ad malum ad confusionem & condemnationem. Si in carcere simul iusti & facinorosi sint detenti, iudexque iustus & æquissimus ad iudicādū venerit nōnè iustos saluos & incolumes dimittet, malos autẽ & facinorosos dignis suorū operū suplicijs, cōdẽnabit? Sic regnū Dei vtrisq; appropinquat: alijs ad coronam diuinā, alijs

autem

autem ad damnationē æternam. Hactenus Christus cum discipulis habuit & egit, quid dicturi, quid uè facturi essent in ciuitatibus, vbi eos suscepissent: De alijs ciuitatibus qui Christi prędicatores nollent suscipere, subdit dicēs. *In quacunq; autē ciuitatē intraueritis, & non susceperint vos exeuntes in plateis eius dicite. Etiā puluerem qui adhæsit nobis de ciuitate vestra extergemus in vos.* De hac excussione pulueris in præterito capite diximus, & exposuimus. Nūc autem aduertendum vltra ea, quæ ibi enarrauimus, quod in tribus casibus excutiebant puluerem. Primus erat, si nemo eos vellet hospitio recipere, quodquidē factū magna erat iniquitas. Signū nāq; erat, quod nō solū Christi verbū nollebāt audire per apostolos sed etiā nec vnā solā virtutē habere: cū neq; vni homini hospitalitatis beneficiū vellēt tribuere. Secūdus quū non audiebant verbū eorū, nec sinebant eos prædicare: Quia licēt aliquis eos hospitio susciperet, reliqui tamen erant peruersi qui eos nollebāt audire. De his
Matth. 10. duobus casibus patet in Matthæo & Marco, qui di-
Mar. 6. cunt. Quicunq; non receperit vos, nec audierit sermones vestros, &c. Tertius casus erat si in aliqua ciuitate lōgo tēpore prædicarent, illis verò audiētib. verbū eorū & miracula vidētibus si nullus in Deū vellet conuerti, signum erat eorum damnationis: & tunc recedebant Apostoli & discipuli Christi, cum eorum prædicatio facta esset inutilis, tuncq; excutiebāt puluerē in signū damnationis. Nunc autē rogo quot erunt ciuitates & vrbes, quot villæ in quibus frequenter Dei verbum prædicatur, à præclaris concionatoribus, nunquā tñ in Deum conuertātur? Iure quidem optimo & nos qui prædicationis officio fungimur, in multis ciuitatibus Hispaniæ possemus puluerē excutere: quæ non solum nō audiunt, sed illis detrahunt, & persequuntur. Dauid misit
2. Regum. 10 olim nūcios ad Annon regē filiorū Ammō, vt cōsolaretur eū in morte patris sui Naas, Annō verò eos derisit, & medias vestes prescindens barbāq; dimidiā, propter quod eos Dauid destruxit, & cōtra eos bellum iniuit. Sic etiam Deus suos prædicatores nūc in mūdū mittit, mundus autē beneficio super addito eos inhonorat: nonnè Deus puniet istos? Remissius Sodomis in die iudicij aget, quam istis ciuitatibus, vt Christus hic dicit, de quo statim videbimus, Sic Deus hos odit, & nouercali odio prosequitur: vt puluerē ciuitatis eorū, adhærere pedib. Apostolorū minimè patiatur. In nostrā verò eruditionē admonet locus iste, nihil nobis cōmune esse cū mundo:
Genes. 14. ita vt nec puluis adhæreat nobis. Noluit Abrahā ditari à rege Sodomorū qui plura dona offerebat illi, & tamē tunc accepit decimas à Melchisedech sacerdote Dei. Sic etiā Rebecca accepit aures aureas &
Genes. 24. armillas à seruo Abrahæ. Non nè pater Rachel qui diues erat, habebat brachialia & monilia vt impōneret filiæ suæ? tāta erat eius negligētia, aut auaritia, vt filiæ ornamēta nō daret. Sed Rebecca noluit auro Bathuelis ornari, nō sunt ei ornamēta digna hominis barbari. Sed domus Abrahæ ornamētis vult cōponi. Iosue etiā noluit vt Israel ditaretur diuitijs
Iosue. 7. Ierico, & Achā lapidatus est quia is voluit diues fie-
1. Reg. 15. ri. Et Saul quia de his quæ erāt Amalech accepit cōtra dñi præceptū regno priuari meruit. Omnia ergò: quę sunt mūdi lōgo spatio relinquamus, & nihil mūdi in nobis remaneat, nedū puluis. *Tamen hoc scitote quia appropinquauit regnum Dei.* Nihilominus quāuis dereliquerint impiā ciuitatē discutiētes puluerē nō desinūt veritatē eis denūciare, nōq; induratis corde & incredulis proficiat, sed ad maiorē illorū dānationē. Ab hac igitur ciuitate discedamus nedū puluerē in nostris calceis portemus. De hoc autē volum. ex parte Dei vos certiores fieri, quòd appropinquauit in vos regnū Dei. In die enim iudicij hoc vobis in maiorē dānationē seruiet, nos enim tūc aduersus vos resurgemus clarissimūq; testimoniū veritatis elucidabim. dicētes, vobis fuisse prædicatū Euāgeliū illud autē rejecisse. Hinc infertur incredulis etiā Euāgeliū esse prædicandū, vt corā superno iudice nullā excusationē habeāt. Isti nāque discipuli cū iā procōperto haberēt Euāgelij prædicationē his nihil debere prodesse, nihilominus Euāgeliū illis anūciāt
Deus nāq; dignis & indignis iustis & peccatorib. Mat. 5.
solē & aquā mittit, aliaque ampliora & pinguiora
beneficia. Sciebat Ioānes Baptista suā doctrinā nihil Mar. 6.
Herodi profuturā esse, nihilominus tamē arguebat Herodē. Quomodo enim propheta & plusquā pro-
pheta hoc ignorabat? & Christus qui verus Deus Mat. 23.
erat, nō ignorabat obstinatos animos Pharisæorū: sed arguebat eos. Ideoque etiā si prædicator euidenter cognoscat suā monitionē non prodesse, tenetur etiā ad id quod sui officij est, vitia detestari & maledicere. Sed ad alia progrediamur. *Dico vobis quia Sodomis remissius erit in die illa, quàm illi ciuitati.* Poterāt se Sodomitæ aliqualiter excusare, quia ex corrupta carne geniti, & in peccatis cōcepti illā execrādā iniquitatē perpetrassent, sed quæ excusatio cōuenit ei, qui Euāgeliū nō recipit? lege & perlege Euāgeliū, quid in illo inuenies, nisi purā & merā sanctitatē? quid nisi cultū Dei & amorē proximi, quidquod à ratione distet, vel ei nō fuerit cōsentaneū? si quæ autē sunt, quæ dissentanea videātur, ea supra rationē & captū nostrū sunt, nō cōtra rationē. Igitur Euāgeliū, de se dignū erat vt acciperetur. Et vltra hoc hæc tā suauis & diuina lex non solum prædicabatur ab Apostolis, sed ab ipso Deo qui dixit. Non vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur
in vobis. Nō ergo qui audiebant auribus suis homi- Mat. 10.
nū vocē hominū solū sentiebāt virtutē: sed spiritus sancti efficaciā à his addebatur miraculorū claritas & magestas, quæ repugnātē intellectū captiuare solet. Inexcusabiles ergo sunt omnes, qui euāgeliū nō suscipiūt, & iudicio meo nō homines sed immanes bestiæ tales sunt vocādi. Sic iuxta delicti magnitudinē & grauitatē dignas pœnas exoluēt, & terribile patiētur iudiciū. Maior itaque erit istorū pœna,
quàm Sodomorū. Quia cæteris paribus maior est Genes. 19.
dānatio fideliū, quā infideliū, & tātò maius est peccatū, quò maior gratia offertur, & spernitur. Sodomitæ autē nō viderūt miracula, nec prædicationē adeò efficacē, vt fuit apostolorū. Rursus qui nō receperūt Apostolos nō videtur minùs peccasse, quā
Iudæi tēpore Ezechielis. Tamē de illis ait Ezechiel, Eze. 16.
quod Sodoma non peccauit dimidiū peccatorū illorū. Itē Sodomitæ trāsgressi sunt legē naturalē, dūtaxat isti verò legē naturalē atque diuinā. Aduerte autē quod posuit Christus hic peccatū Sodomorū, & eorū punitionē, potiùs quā aliorū peccatorū vt intelligas,

idē Deū facturū cum his qui peregrinos & aduenas nō susceperint: q̄a Sodomitę crudeles erāt hospitib⁹:
Ioseph.li.an. cap.19. sic dicit Iosephus in libro primo antiquitatū. Paulus vocat illos sine misericordia. Et Hebræi dicūt vxorē Loth cōuersam fuisse in statuā salis: nam hospitij nocte cū Loth & hospites sancti cœnarēt, nō apposuit sal in mensa, etiā cū mariti petitione, nedum eos cœnātes poterat aspicere.
Eze.16. Ezechiel inquit, vnū ex peccatis Sodomæ idque grauissimū fuit, manū pauperi & esurienti nō aperuisse. Et ad literā inquit Salomon Deū Sodomitas obcęcasse, plagā & tenebras in Aegyptum misisse, propter statuta & leges quæ stabiliebāt, vt peregrini nōn exciperētur, & cū exceptis eisdē velut mācipijs agebant. Si aliquis verò charitate in peregrinos vtebatur, hūc crudeliter persequebātur: & proptereà Deus omnes destruxit. Cū igitur hi qui nec Apostolos nec Christi discipulos volebāt excipere, crudeles etiā se peregrinis & pauperibus ostēderēt, iustū erat vt crudelitatis in eos animaduerteret, quādoquidē sanctos viros à suo cōsortio repellebant. Ideò Christus hic Sodomorū attulit exēplū, priusquā aliud. His etiā illi addebāt peccatū nefarium & inexpiabile, & ita grauissimi peccatores corā Deo videbantur, vt ipse Deus dixerit,
Gen.19. Peccatū eorū aggrauatū est nimis. Et ita vt clariùs ostēderet, quā graue esset peccatū Apostolos nō suscipere, nec eius audire doctrinā, in exēplū attulit Sodomitas, qui cū sic in iniquitate & peccatis excelluerint nō tā grauiter punietur, sicut hi, qui Christi discipulos cōtēpserunt. Et cū hæc diceret, cœpit exprobare illis ciuitatibus apud quas sepius prædicauerat, & miracula multa fecerat, dicēs. *Væ tibi Chorozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœniterent.* Chorozain & Bethsaida ciuitates erāt in Galilæa in litore maris positæ, vbi Christus sępiùs prædicauerat, & miracula fecerat. Bethsaidæ nati fuerūt quinq; Apostoli, scilicet, Petrus, Andreas, Ioānes, Iacobus, & Philippus. De Petro, Andrea, & Philippo dicitur in Euāgelio Ioānis
Ioan.1. Erat autē Philippus à Bethsaida ciuitate Andreæ & Petri. De Iacobo autē & Ioāne non apparet: quia tamē erat socius Petri & Andreæ in piscatione vt su-
Luc.5. pra vidimus, creditur ex eodē fuisse oppido. Tyrus & Sidō duæ ciuitates erāt in Syria in terra Fœnicis nō multū distātis ab Ierusalē. Tyrus celebratissima ciuitas est in veteri instrumēto decātata, præcipuè ab Esaia. Ditissima erat ad quā magna merciū copia
Esa.33. perueniebat: aqua vndecūq; circūdata, queādmodū nūc Venetiæ, vsque ad tēpora Nabuchdonosor & Alexādri Magni, ad quā debellāda opus fuit totum illud spaciū arena & lapidibus implere, distans a Sidone viginti leucas, quæ vulgo nūc appellatur Sayeto. Voluit autē Christus his ciuitatibus exprobrare, scilicet, Chorozain & Bethsaidæ, male dicendo; nō inquā optādo, aut inferēdo malū, sed futura mala annūcians. Primò vt isti vitā in melius cōuerterēt, talia audiētes. Secundò ad exhibēdū exēplū audiētibus, & nobis ne nos in talē incideremus ingratitudinē & impudentiā, vt audito Christi verbo in saniorē mentē redeamus. Tertiò ex cōmiseratione quadā. Quartò vt ostenderet futura præscire. Prædicebat autē hæc Christus, vt quādo postea euenirēt, clariùs cognosceretur illa pręscisse. Sic discipu-
lis dixit, Hoc dixi vobis antequā fiat, vt cū factum *Ioan.14.*
fuerit credatis. Porro, væ, comminatio est æterna, & interitū æternū significat, iuxta sanctorū patrū
Hieronymi, Chrysostomi, & Gregorij doctrinam. *Hier. in Pro. c.23. Chrys. hom. 60. in Mat. Græ. hom.9. in Ezech.*
Virtutes autē vocat miracula quia sunt à virtute infinita, & hęc miracula facta sunt plurima in his ciuitatibus, quæ si in Tyro & Sidone olim fuissent facta in cinere & cilicio pœniterēt. Pōt aūt istud aduerbiū olim referri ad pcedētia vel sequētia. De primo q̄ intelligat in his ciuitatib⁹ factas fuisse virtutes, q̄a iā diu erat q̄ Christus nō prædicabat in eis. De secūdo vt dicatur, q̄ olim egissent pœnitētiā. Ac si diceret licet sint ciuitates gētiū, si prædicatū esset in eis egissent olim pœnitētiā, scilicet, nō facerēt eā nunc idest diu postquā prædicatum esset, sed olim, id est immediatè post prędicationē. In quo significatur q̄ faciliter ad Deū se cōuerterēt. Recederent inquā ab iniquitatibus suis, assumēdo opera pœnalia & satisfactoria, induētes ciliciū & cinere se operiētes. Cōsuetudo nāq; erat antiquis, vt pœnitētes induerent ciliciū, & sederēt in cinere, vt fecit rex Niniuitarū *Ioan.3.*
& Dauid dixit. Posui vestimētū meū ciliciū. Et filij Israel cū obsessa esset Bethulia cilicijs fuerunt induti, &c. *Psalm. 68. Iudith. 4.*
Vbi sūnt qui dicūt, ad pœnitētiā nō requiri dolorē, sed sat esse vitæ nouitatē, cū ex dūi ore audias pœnitētiā fieri in cinere & cilicio, vt per exteriora hæc signa, cordis, intimus dolor significetur? Queādmodū exultātes & gaudētes caput vnguētis vngebāt, faciē lauabāt, & corpus nuptialib⁹ vestib⁹ adornabāt: ita q̄ dolore & pœnitētia cōtristabāt, cinerē in caput spargebāt, sumebātq; p̄ voluptatibus & delicijs ciliciū. Expēde etiā quantū malū sit, bonis à Deo acceptis nō bene vti: nā istę ciuitates ob hāc in Deū ingratitudinē exprobrātur à Christo. Vtinam & tibi nō similiter cōtingat, qui amplioribus donis auctus, ac locupletatus es. Vnde Dauid in Psalmo *Psalm.118.*
orabat Deū dicēs. Aufer à me opprobriū & cōtēptū. Sed quid ais Dauid? Nōnē cōtēptibilia & plena opprobrijs elegit Deus? quomodo ergo dicis tu aufer à *Ambro. ser. 3. in psal.118*
me opprobriū & cōtēptū, cū contēptus, optimus sit propter Deū acceptus, & sancti etiam cōtēptū nōnē desiderabant? Cōsidera quod Deus elegit mūdi cōtēptibilia, nō tñ Dei cōtēptibilia: illi nāq; qui a mūdo cōtēnūtur, magni sunt apud Deū: sed nō qui cōtēnūtur â Deo. Caue nè Christo opprobrio sis, sicut isti Chorozaitæ & Capharnaitę, quibus Christus exprobrat, cū pœnitētiā nō egerint. Exprobrari à mūdo, optimū est a Deo autē, malū. Atq; ab hoc opprobrio Dei liberari cupiebat psalmista, ab isto tu liberaberis, si pœnitētiā egeris, & gratus fueris Dei beneficijs. Rursus obseruādū est, q̄ nō dicit cōiūctim, Væ vobis Chorozain & Bethsaida, sed diuisim, Væ tibi Chorozain, & Væ tibi Bethsaida, quia singulis sua propria pœna redderetur. Vnusquisq; enim (vt *Gala.6.*
Paulus ait) onus suū portabit. Deniq; cur Christus prædicabat, ciuitatibus nō pœnitētiā acturis? Tyro autē & Sidoni, quas de peccatis cōmisis dolor erat subiturus, cur nō prędicabat? Occulta hæc sunt Dei iudicia, & inuestigabiles viæ eius: Deus nemini est *Roma.11.*
debitor. Præterea legē naturalē dedit Tyrijs & Sidonijs, in qua ante promulgationē Euāgelij saluari poterat, voluit autē Deus hanc gratiā præstare potius quam

tius quā gētib⁹. Tamē post Christi Ascēsionē in cœlos, prædicātibus Apostolis Tyrus & Sidon crediderūt. Sed iā Christū sentētiā proferētē aduersus impias ciuitates audiamus. *Veruntamē Tyro & Sidoni remissius erit in iudicio, quā vobis.* Minorē pœnā sustinebūt quia ipsi nō acceperūt legē, nec illis fuit prædicatū, sicut vobis: Iudæi deteriores erāt gētibus, quia isti naturalē legē trāsgressi sunt: Iudæi aūt hāc legē naturalē & Mosaicā, & beneficia & documēta dñi spreuerūt, de illo nimis gloriātes, q̄ filij essent Abrahæ & Israelitici generis. Seruus sciēs volūtatē dñi sui, & nō
Luc.12. faciēs, vapulabit multis plagis. Ex his aperte colligitur, omnes in inferno nō æquali pœna esse puniēdos. Sed vnusquisq; iuxta demerita, alius intēsiùs alius remissius torquebit. Sicut enim in cœlo obiectiue omnes beati æquali gloria fruētur, quia omnes videbūt diuinā essentiā, nō tamē subiectiue, quia vnusquisq; magis aut min⁹ beatificabit secundū capacitatē meritorum: sic omnes in inferno æquales sunt, quantum ad carentiam diuinæ visionis, quia nullus in æternū Deum videbit, & in perpetuum cruciabūtur tamen in pœna sensus & tormentorum punitione alius intensius & alius remissius cruciabitur, vt ex hoc contextu aperte colligitur. Sequitur. *Et tu Capharnaum vsq; ad cœlum exaltata, vsq; ad infernum demergeris.* Intelligi potest de exaltatione in honore per Christi prædicationē, nā magnifice & honorifice cū illa
Mat.8. agebatur, cū Christus toties illic prædicasset, & tot
Ioan.4. miracula fecisset. Ibi nāq; sanauit seruū Cēturionis,
Luc.5. & filiū reguli, & paraliticū quē desup tectū per tegu-
Matth.9. las intromiserūt, & mulierē mēstruo sanguine laborātē & filiā Iairi suscitauit: itā vt Nazareitę dicerēt Chri-
Luc.4. sto: Quanta cognouimus facta fuisse in Capharnaū,
Mat.4. fac hic, & in patria tua. Et in hac ciuitate cepit prædicare, Pœnitētiā agite, & ideò dicit, q̄ fuit vsque in cœlū exaltāta, Christi videlicet prædicatione & miraculis. Vel hoc etiā intelligi potest de tēporali exaltatione, quia hæc ciuitas excellebat omnes alias Galileæ, vrbes magnitudine, nobilitate & rerū omniū copia: de quib⁹ gloriabatur. Quādo verò ait, vsq; ad infernū demergeris, potest intelligi vtroq; modo dicto, scilicet, de dānatione habitatorū ei⁹, quia nō egissent pœnitētiā: & sic realiter descēderūt in infernū. Vel d̄ honore tēporali: nā sicut magnis honoribus fuit locupletata, q̄a superba & rebellis fuit ad nihilū descēdet; nā nūc nō est ciuitas, sed tātū manēt fundamēta antiquorum ædificiorū, in qua vel septē vel octo domos piscatorū inuenies. Ideò ad inferos descēdes q̄a præceptis meis superbissime restitisti. Et q̄a exaltata es vsque ad cœlū meo hospitio, & meis signis atque virtutib⁹ tātū habes priuilegiū, maioribus plecteris supplicijs, quia his credere noluisti: vt pœna culpę respōdeat. Sicut homo tāto magis in cœlū meretur exaltāri, quātò minus dese in terra & humilius iudicauerit: sic in inferno tāto maioribus supplicijs est torquēdus:
Eccle.12. quātò in terra de se magnificentiùs & sublimius existimauit. Ideò ecclesiasticus ait, humilia valde spiri-
Abd.1. tū tuū, quia vindicta impij ignis & vermis. Qua propter personā Dei sustinens Abdias de superbis ait, si
Iob.20. exaltatus fueris vt aquila, & inter sidera posueris nidū tuū, inde detrahā te, dicit dñs. Iob etiā ait, si ascenderit in cœlū superbia eius, & caput eius nubes artigerit: quasi sterquiliniū infine perdetur. Expende etiam q̄ sicut hæc Capharnaū, quia maiora dona receperat, & superbia elata rebellis & ingrata fuit Deo, maiori pœna cruciatur: sic etiā maiori pœna plectentur, qui maiora beneficia à Deo acceperint, si ingratitudinis nota fuerint reperti. Nāthā Propheta vt ostende-
ret Dauid sui peccati magnitudinē, prius cōmemorauit beneficia & dona, quæ ipse Dauid a Deo acceperat, dicēs, Ego eduxi te de pascuis ouium, &c. atque ideò Dauid grauius fuit punitus, quia maioribus donis fuerat cumulatus. Sic prælati, & religiosi qui cæteros omnes antecellūt literis, ingenio, scientia, aut dignitate: illud secū diligēter debēt euoluere, quātū Deo teneātur seruire, expectātes arctissimā rationē Deo esse reddituros, quia post ingentia & tāta beneficia acre & terribile iudiciū experientur. Ideo dñs repulit plebē suā dilectā: quia post tāta beneficia nō co- 1. Regum.12
gnouit tēpus visitationis suæ. Dū dona in te collata Luc.19.
magis ac magis crescūt: rationes donorū etiā cresce-
re debent. Si vero in amplissimū honorē prælatus as- Greg. hom.9
cēdisti, si verbi Dei cōcione plurimū valueris, si sciē- in euang.
tiarū omniū penetralia trāscēderis, si dignitate, honore, nomine, & fama, vsque ad sidera fueris elatus: ne superbias, ne te de illis indigne & arrogāter glorieris: ne forte Capharnaū similis sis, quæ solo iacet æquata: nā si tu beneficijs, operib⁹, nō respōderis & humilitatis donū in te tātis beneficijs sublimato nō splenduerit, certo scias ex amplissima dignitate in maximū opprobriū esse deuētu rū. Sed de his satis. Vt autē scias q̄ nō solū tale iudiciū patietur hi, qui Christū & apostolos nō susceperūt: sed qui eius discipulos, prælatos, & vicarios despiciūt, verba eorū nō audiendo, nec ipsis obediendo, ideo ait. *Qui vos audit me audit.* Tā gratū mihi est, ac si me ipsum audirēt, nā ego per meos loquor vicarios, & ipsi meā sustinēt personam. Dixerat prius istis septuaginta discipulis q̄ salutarēt hospites, prouiditq; hospitij signū, & incitauit homines, vt illos susciperēt, sicut prius in mūdi cōditione præparauit homini domū creās lucē & cibos: nūc autē pœnā illorū qui eos noluerūt recipere, ostendit. Nā sicut super his, qui hospitiū dederūt Christi disci-
pulis pax dñi requieuit: ita qui eos nō audierūt, non Genes.1.
qualecūq; leue peccatū perpetrarūt: sed Deū ipsum cōtēpserunt, qui per illorū os loquebatur, & cuius personam ipsi repræsentabant. Hoc dictū est discipulis Christi, & prælatis ecclesiæ, ac sacerdotib⁹, qui successores sunt Apostolorū & discipulorū Christi. In quo admonemur quales erga rectores, pastores, & prelatos ecclesiæ, nos exhibere debeam⁹: nēpe vt eos audiamus, obediamus, & timeamus obtēperātes eorū præceptis. Hoc est q̄ Paulus ad Hebræos ait, Obe- Heb.13.
dite (inquit) prepositis vestris: qui illos nō audit, Deū ipsum nō audit. Vnde cum filij Israel murmurassent aduersus Mosem & Aarō dixerunt illis. Nō est murmur vestrū cōtra nos, sed cōtra dñm. Nos enim quid Exo.16.
sumus? Qua propter in Deuteronomio loquēs Deus
de suo propheta dixit. Qui verba eius quæ loquitur Deut.18.
in nomine meo, audire noluerit, ego vltor existam. Hominē nō debes aspicere, sed Deū, qui in eo loquitur, vt ipse hic dicit, verbo, quæ loquitur sunt in nomine Dei. Nā etiam si ipse prædicator malus fuerit, Deū qui per ipsum loquit debes respicere, qui diuina & mirabili sua virtute præclara & diuina opera per
mala instrumēta potest operari. Eliā nāq; Prophetā, 3. Reg.17.

qui per impiā reginā Iezabel in exilium exierat: coruorū ministerio sustinuit. Cur ita? nōne tu dñe poteras aquilas aut alias aues mūdiores iubere vt tuū pasceret Prophetam? neq; permitteres, ab immūdis & cruētis auibus prouideri. Multoties enim Deus per homines impios & malos solet suo populo doctrinā tribuere, & cibū spiritualē animabus præbere: quēadmodū bonas carnes Eliæ coruorū ministerio. Tu verò comede, & accipe à manu Dei quod ipse mittit, vt Elias faciebat, neque id scruteris, an qui ministrat, sit coruus, vel aquila, rectus, aut deterior, dūmodo doctrinæ cibus sanus, & à Deo proueniat. Cū Deus Samuelē Prophetā vocabat, Samuel ad Heli sacerdotē ibat, cogitās ab ipso vocari: nā vox Dei maximè assimilatur sacerdotis & prælati voci: & cogitate ꝙ illud ꝙ iubet, Deus iubet, siquidē per os Dei loquitur, qn̄ ea nō iubet, quæ sunt contra cōsciētiā: qua propter illis debes obedire, audire, venerari atq; suspicere & ea quæ iubēt humiliter operari. Qua propter in illos impudicū os nō conijcias, ne tibi dicat, Non est murmur vestrū contra nos, sed cōtra dñm. Ne illos cōtēnas, nè tibi dicat. Nō cōtēpserūt te, sed me: nè regnē super eos, Ne falsè & duplici facie cū illis agas, ne tibi dicatur. Non mētitus es hominibus, sed Deo. Nè morte rapida & inopinata moriaris, vt Ananias & Zaphira qui hoc fecerūt. Officiū nāq; sanctū est, & honore dignisimū, etiā si ministri sint peccatores. Ex quo sequitur error Vuiclef, & aliorū, quē cōfutat Augustinus, & Bernardus. Et ideò venerādi & suspiciēdi sunt: nā si eos cōtēnis, Deū cōtēnis, propter ꝙ subdit Christus. *Et qui vos spernit, me spernit: qui autē me spernit: spernit eum qui misit me.* Cū Deus pater & eius filius vnigenitus dn̄s noster Iesus Christus eiusdē sint essentiæ, & naturæ, qui spernit Christum spernit patrē, ipseq; Deus spernitur. Ille verò Christū spernit, qui Pōtificē spernit. Audiāt hæc & timeant isti infideles & impij Lutherani qui Papā Christi vicariū in terris spernūt, & cōtēnūt, & os suū in cœlū ponūt, & sanctorū patrū decreta reijciūt: & cōcilijs generalibus nō obediūt. Videant, quid Deus dicat: Qui cōtēnunt me, erunt ignobiles. Et Esaias, Væ qui spernis, nōnè ipse sperneris? Itaq; patribus nostris & prælatis obediētiā & reuerentiā impendamus, considerātes eos nō vt homines qualescūq;, sed vt Dei vicarios, eius circa nos personam gerētes. Vnde beatus Petrus subditi stote in omni timore dominis: nō tantū bonis, sed etiā discolis. Sic Dauid honorabat Saulē regē Israel, quāuis malū esse sciret, & proiectū à domino: & noluit extēdere manū in Christū dñi. Etiā si prædicator sit malus, officiū sanctū & dñi est. Quādo diuus Petrus illā primā epistolā scripsit, nō est dubiū, quin vel Caius Caligula, vel Claudius, vel crudelis Nero imperarēt: qui tres impij & sceleratissimi fuerūt: nihilominus tamen inquit Petrus. Regē honorificate: nō est tuū personā cōsiderare, sed dignitatē & autoritatē, quæ Dei sunt, & Deū in prælato honoras. Si prælatū cōtēnis, Deū cōtēnis. Quando Core aduersus Aaronē surrexit, summū sacerdotiū volens vsurpare, dixit Moses ad Corē & ad tribū Leui, Audite filij leui: Nū parū vobis est, &c. vt vobis etiā sacerdotiū vendiceti s, & omnis globus tuus stet contra dñm? Non dixit, ꝙ se extulit cōtra Aaronē Pōtificē, sed cōtra dñm, vt cognosceres, idē esse cū prælatis, & cū dño simultatē exercere. Vnde Paulus ad Thessalonicēses, Scitis (inquit) quæ præcepta dederim vobis per dñm Iesum. Et subdit. Itaq; qui hæc spernit, non hominē spernit, sed Deū: qui etiā dedit spiritū suum sanctū in nobis. Et ad Corinthios. Si quis vester Propheta est, aut spūalis, cognoscat quæ scribo vobis, qa dñi sunt mādata. Adeò enim habebat Paulus autoritatē sicuti cæteri Apostoli & prælati, vt nūc habent eorū successores. Vnde loquēs dn̄s de sacerdotib⁹ veteris legis dixit in Deuteronomio, Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tēpore ministrat dño Deo suo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malū de Israel. Sed sacerdotes nouæ legis nō minorē habēt autoritatē, quā sacerdotes veteris legis: nā Paulus ad Hebræos docet multò pręstātius esse Euangelicū sacerdotiū, quā illud veteris legis. Ideò Paulus, Omnis anima potestatibus sublimiorib⁹ subdita sit, nō enim est potestas, nisi à Deo. Itaq; qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. In actibus quoq; Apostolorū dixerūt prælati. Visum est spiritui sancto, & nobis. Vide diuinā autoritatē prælatorū ecclesiæ, qua propter eorū præcepta nō oportet cōtēnere: nā quāuis nō intēdant obligare, vel res leuis sit, quā præcipiūt, si ex eorū cōtēptu ea relinqueris, hac sola causa peccas: ratione cōtēptus. Eis Ergo oportet obedire, quādoquidē vicē Christi gerunt. Ideo Christus apud Matthæū. Qui ecclesiā nō audierit, sit tibi quasi Ethnicus, & publicanus. Nō minus meretur inter Ethnicos eijci, qui ecclesiasticas traditiones recusat, quā qui Euāgeliū recusat. Siquidē reiectis ecclesiæ cōstitutionibus, Euāgeliū quoq; abijci necessum est. Quod Diuus Basilius in libro de spiritu sancto planè testatur. Sed de his aliās satis diximus. Seruāda itaq; sunt cōcilia, & prælatorū ecclesiæ decreta, & honorandi sunt sacerdotes & prælati. Ideo Cōstātinus causas Episcoporū noluit iudicare, dicēs, eos esse deos suos, & ab ipsis omnia iudicāda esse. Sed iā sanctiones ecclesiæ nō seruātur, excommunicationes parui pēdūtur, & dignitas sacerdotū vilipēditur à secularibus, Deus in prælatis & sacerdotibus ecclesiæ cōtēnitur. Tātū De⁹ honorat suos sacerdotes & prælatos, vt de ipsis dicat, Dijs nō detrahes. Cōsidera eorū dignitatē, vt nō solūm sua dona illis communicet, sed etiā suū nomē, vt dij etiā vocētur. Nō angelis sed hominibus dignatus est hoc communicare, sicut Mosi, quē cōstituit Deū Pharaonis. Nō sic principes huius mundi facere solēt. Quis enim regū seruis suis quantūuis dilectis, regiū nomē imposuit? sed hoc ꝙ nullus regū homini quātūcunque dilecto tribuit, Deus Ecclesię prælatis & sacerdotibus cōcedit. Præterea nō solūm eos honorat, sed tātum diligit, vt dicat eis. Qui vos tangit, tāgit pupillā oculi mei. Nō dicit, qui vos persequitur, aut occidit, aut qui vos vulnerat, vel lædit, nec dicit, tāgit Brachiū, aut pedem, sed pupillā oculi mei: cuius dolor acutus & intēsissimus est. Denique ità causam illorū suā Deus iudicat: vt dicat, Qui vos spernit, me spernit. Docentur tamē hic: ne vindictā sumant de iniurijs & contumelijs ipsis illatis, cūm Deus opprobriū & contēptū eorūdē, suum esse dicat. Deus nāque causam suā iudicaturus exurget, & pro suo honore respondebit. Non ergo tristi animo sint sacerdotes, iniuria enim illorū in Deū trāsit. Solatiū igitur sit nobis, Deo hanc esse iniuriam

Marginal references: Exod.16. 1.Reg.8. Act.5. Aug.lib.4. con.Dona.c. 4. Bern.ser. 66.in Cant. 1.Reg.2. Esa.33. 1.Pet.2. 1.Reg.24. 1.Reg.26. 1.Pet.2. Num.16. 1.Thes.4. 1.Cor.14. Deu.17. Hebr.7. Rom.13. Act.15. Mat.18. Bas.lib.de spūs.c.27. In præfat. Luc. Exod.22. Exod.7. Zacha.2.

iniuriam illatam. Sicut è contra ne extollamur, aut superbiamus, cũ nos audierint, laudauerint, magnifica de nobis prædicauerint, quia non est opus nostrum, sed Dei. Quando nos spernunt, Deum spernunt, sicut quãdo nos honorant & audiunt, Deum qui operatur in nobis honorant, & audiunt. Qua
1.Thes.2. propter nec de laudibus extollamur, nec in contemptu tristemur, Deus enim operatur in nobis. ¶ Hæc dixit Christus discipulis suis, cum eos mitteret ad prędicandum: quibus cum prospere & fœliciter omnia succederet, redeuntes sui successus redemptori rationem reddiderunt, propter quod inquit textus. Reuersi sunt autem septuaginta duo, cum gaudio dicentes. Ita & nos deberemus Deo gratias agere propter opera, quæ ipse per nos operatur: & per ea, quæ in eius nomine tanquam suæ gratiæ instrumẽta perficimus: non nobis ipsis tribuentes, nec hono-
Eccle.1. rem Dei furantes. Omnia flumina reuertuntur ad mare, vnde exeunt: nihilq; est in rerũ natura quod suum centrum non appetat, & ipsum desideret: homo autem peruersus & ingratus in his terrenis detineri cupit, & in illis perpetuari, veluti si aliquo beatitudinis lumine vel radio hominem beatũ possent efficere, & tranquillum animum & peccatum sustinere. In illum igitur reuertere, quemadmodum hi
Gen.32. discipuli fecerunt. In omni tẽpore quo Iacob in domo Labã habitauit multos labores variasq; animi perturbatiões pertulit: sed statim, vt à domo recessit, obuiam illi angeli exierunt. Dum mundo seruieris, & eius voluptatibus & blandimentis indulseris, nullam perfectam quietẽ, nullam animi tranquillitatem inuenies: quemadmodũ Iacob in domo Labaň, propter quod in domum patris tui debes reuerti: vbi miram suauitatem, & ingentem spiritus consolationem inuenies. Ionas à Deo discedens, mare
Ion.1. cõtra se elatum, procellas & ventos inuenit: sed ad Deum reuersus, in piscis ventre orans à reliquis laboribus liber & quietus remãsit. Cum Deus totius boni fons & origo sit, & cum omne donum perfectum de sursum sit, descendens à patre luminum, si
Iaco.1. perfectum gaudium & quietem volueris inuenire, in Deum reuertere. Nihil enim suæ naturę perfecte integritatem potest attingere, nisi in suo genere saluetur: cumq; Deus genus totius boni sit: ità anima nostra sic intensiùs Deum desiderat, vt ad eum rediens omnia bona consequatur. Ita in omnibus tuis laboribus postquã Dei iussa adimpleueris in ipsum cum discipulis suis reuertere, agens ei gratias pro beneficijs tantis quæ per te ipse operatus est. Præterea quanuis in hoc bene egerunt, reuertentes ad Christum: tamen tanquam humanæ laudis & gloriæ vento inflati, non nihil sibi assumentes, dixerunt Christo, Domine etiam dęmonia subijcuntur nobis in nomine tuo. Domine inquiunt. Qui nõ solum terræ & cœlo dominaris, sed & dęmonibus, nã nobis tua gratia & virtute subijciuntur. Bene confitentur: sed de miraculorum opere offeruntur: diuinorum nanq; donorũ multitudo plurimis fuit causa ruinæ, sicut in Ezechiele dicitur de Lucifero. Tu
Eze.28. signaculum similitudinis, plenus sapientia & perfectus decore. Et Paulo post, Eleuatum est cor tuum. Pessimũ genus superbiæ est, dona diuina sibi attribuere: sicut ille stultus Pharisęus dicebat, Gratias tibi ago, quia non sum sicut cæteri hominum. De his Luc.18.
habetur in Deuteronomio. Manus mea excelsa, & Deute.32.
non dominus fecit hæc omnia. Hos compescet dominus dicens. Ne dicas in corde tuo, cum deleuerit Deuter.9.
eos dominus Deus tuus in conspectu tuo. Propter iustitiam meam introduxit me dominus vt terram hanc possiderem. ¶ Aliud genus superbiæ est non ità malum, illorum qui partim humiliãtur, gratias agendo, & partim efferuntur ineptè exultando sicut isti discipuli qui gaudebant, cum dęmones eiecissent, attribuebant tamen hoc, non sibi, sicut pharisęus ille, sed domino, atq; ideo dixerunt, In nomine tuo. Ideoq; aliquid habebant commendatione dignum, scilicet, ꝙ reuertebantur in fontem totius gratiæ, donum susceptum cognoscentes, & gratiã illi offerentes. Et ideo sanctus Iob. Nunquid mittes Iob.38.
fulgura & ibunt: & reuertẽtia dicẽt tibi, Adsumus? Vadunt fulgura quando doctores miraculis coruscant, & superna reuerentia corde in Deum conuerso auditorum corda trãsfigunt. Reuertẽtes dicunt adsumus, cum non sibi sed Dei virtutibus tribuunt: quidquid fortiter se egisse cognoscunt. Tales sunt
viri perfecti sub quorũ persona dicit Esaias, Omnia Esa.26.
opera nostra operat⁹ es domine. Et in Psalmo etiã, Psal.113.
Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Laudabiles igitur erant, in hoc ꝙ Christo gratias referebant, & fatebãtur in nomine ipsius eiecisse demonia: sed digni reprehensione, eo ꝙ de potestatis altitudine efferebantur. ¶ Admonet locus iste vanam gloriam fugere, nam graue damnũ spirituali viro inde poterit euenire, si humanæ laudis gloria fuerit allicitus, & si opera quæ fecerit, sibi ipsi arriserint & placuerint. Veluti à Basilisci facie eã De Basilisco
debes fugere: nã si te ipsum incautũ & improuidũ Amb. ser.
accipit oculorũ ictu morieris: sed si tu eã priùs præ 10. in Psal.
uideris, & suæ rationis paruum fundamentũ cogno 118.
ueris, vt de tuis operibus arroganter præsumas, de illa gloriosum triumphũ facilè reportabis. Deus in omnibus operibus suis laudatus sit: non autem homo qui vile instrumentum suæ virtutis ostenditur. Videbatur Mosi se manum sanam habere, sed cum Exod.4.
in pectus eam intromittebat, & iterum foras eiiciebat, lepra cooperta videbatur. Si tua opera sana & recta tibi videntur, tecum diligẽter considera, quæ requirantur circumstantiæ ad hoc, vt opus sit rectũ, & inuenies lepra non carere, si ad id faciendum vẽto aliquo humanæ laudis raperis. Quid habes, quod 1.Cor.4.
non accepisti? Perditio tua ex te Israel, tantum mo- Oseæ.13.
dò auxilium tuum ex me. Si prętêrita aspicis, multa inuenies fecisse, de quibus nunc te pudeat. Si præsentia consideras te mille periculis in hac lachrimarum valle circundatum videbis. Si in futura oculos conijcis: timendum tibi potiùs erit, terribilia Dei iudicia, quę super te vẽtura sunt cõtẽplans. Timid⁹ potiùs nãq; & cautus in hac vita debes ambulare, quã lætus & alacris: quãdoquidem ista bona opera quę nunc facis, nescis an Deo sint accepta, an si parum 1.Cor.10.
vel multùm tẽporis in eis persistes. Qui stat (inquit apostolus) videat ne cadat. Sed ad contextũ. Et ait illis, Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem. Dupliciter potest hoc exponi. Primo sic, Dixerant discipuli, Domine etiam dęmonia subijciũtur nobis, hoc est, non solum alia miracula fecimus, sed

etiam quod maius est, demonia subijciuntur nobis: & de hac nouitate miramur. Quibus respõdet Christus. Videbam Satanam sicut fulgur, &c. Acsi diceret. Istud nõ est aliquid noui, nam ego vidi eum cadentem tanquam fulgur de cœlo. Secũdo potest exponi, quia discipuli quasi adhuc imperfecti iactãtes se, hoc dixerunt. Christus autem ne factis miraculis superbirent, adduxit exemplum Satanæ qui à cœlo cecidit propter suam superbiam: ne ipsi similiter caderent, propter animi elationem, sicut satanas. Quare dominus Iesus vt optimus medicus animarũ, vt roboraret suorum discipulorum animos aduersus pestiferum morbum inanis gloriæ proponit exemplum Luciferi, qui ob superbiam à tanta & tam suprema fœlicitate licet non à perfecta beatitudine deiectus est: quia de donis à Deo acceptis insolenter gloriatus est. In præclara dignitatis sublimitate cœlestibus sedibus quiescebat, tamen ob animi tumorẽ ad ima Tartara est detrusus. Sic Esaias de eo sub nomine regis Babylonis ait. *Esa.14.* Quomodo cecidisti Lucifer qui mane oriebaris, &c. Sic Adã eiectus est ob *Gen.3.* superbiam è paradiso: & Saul à regno. Vnde dixit illi *1.Reg.15.* Samuel, Cum esses paruulus in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es. Pro eo ꝙ abiecisti sermonẽ domini, abiecit te dominus ne sis rex. Ideo beatus Iob de superbis ait. Eleuati sunt ad modicum, & nõ *Iob.33.* subsistet. Diabolus enim sicut ipse cecidit, vult omnes cadant: quãdo vero aliquem in statu humili nõ potest frangere, curat aliquo dignitatis gradu eum sublimare, vt inde præcipitet. Hoc exemplum Satanæ adduxit Christus istis discipulis, eis insinuãs, vt, qui admodum Satanæ superbierit, ad eius modum præcipitabitur. Sed singula verba expendamus: omnia namq; obseruatione sunt digna. ¶ Primò ait, Videbam Satanã: quia Christus sicut Deus intellectualiter videt diaboli ruinã, principaliterq; efficit. Vnde in libro Iob. *Iob.26.* Prudentia eius percussit superbum. *Ezec.28.* Per Ezechielẽ quoq; Christus testatur, Tu Cherub extentus & protegens, & posui te in monte sancto Dei, &c. Et peccasti & eieci te de monte Dei, & ꝑdidi te ô Cherub. Eleuatũ est cor tuũ in decore tuo, & ꝑdidisti sapiẽtiã. ¶ Secũdo ait, Sicut fulgur assimilãs eum fulguri: tũ propter agilitatẽ descẽsus, & quia fulgur in suo origine habet lucẽ, quæ cũ parũ duret & cito extinguatur, simul cũ suo casu in tenebras conuertitur. Sic etiã diabolus cum in luce gratiæ & claræ cognitionis à Deo creatus fuerit, parũ temporis in ea persistens è cœlo cecidit, & in tenebras detrusus est. Ideò non dixit, ꝙ erat fulgur sed sicut fulgur: quia lucẽ amisit, quã habebat in principio. ¶ Notabis prætereà ꝙ de Christo etiam infra noster Lucas inquit, ꝙ veniet adiudicandum sicut *Luc.17.* fulgur de cœlo coruscans: sed magna est differẽtia. Veniet Christus sicut fulgur in iudiciũ, & Lucifer etiam sic descẽdit de cœlo, sed Angelus de cœlo, & Christus de super cœlũ. Ille tãquã fulgur, qui prius lucet & posteà fœtet: sed Chistus descẽdens bonos suo lumine lætificabit, malos autẽ cõburet, & accẽdet. Præterea ille cecidit, Christus tũ veniet: nã in casu insinuatur pœna, & ꝙ violẽter & inuitus descẽdit: sed quando dicitur, veniet, ostenditur Christi voluntas libera, imperium, atq; dominium, quo ad iudicandum est venturus. ¶ Tertiò ait, De cœlo cadentem. Ex hoc patet diabolum bonũ fuisse & creatum in cœlo in statu gratiæ: nã qui de cœlo cecidit, in cœlo fuisse necesse est. Sed quomodo de cœlo cecidit, cum Esaias dicat, dixisse, in cœlũ ascendã? Si *Esa.14.* erat in cœlo quomodo dicit, ascendam in cœlũ? Dicendum, ꝙ in loco Empireo cõditus fuit, & ibi erat, Sed cum dixit ascendã in cœlum, de benedicta Trinitate intelligendum est, quia ad Dei excellentiam aspirabat. Expende autem quomodo peccatores puniuntur in suis peccatis. Voluit suum regnũ magnificare Pharao, *Exod.1.* & ideò persequebatur filios Israel: & hæc fuit causa sui regni deuastationis, & sui ipsius perditionis. Satanas extolli voluit, & ideo in infernum est detrusus: serpens quia hominem in miserrimã seruitutẽ deiecit: *Gene.3.* ideo ille prostratus est, cũ prius erectus incederet. Vnde dictum est ei, Super pectus tuũ gradieris. Et quia in ore habuit mendaciũ, ideò in ore eius positum est venenũ: ac etiam terram veneno infectã & à Deo maledictã propter peccatum hominis comedit, vnde dictum est ei, Terrã comedes omnibus diebus vitæ tuæ. Et quia mulierẽ decepit, dictum est ei, Inimicitias ponam inter te & mulierem: & semen tuum & semẽ illius. Mulier etiam quia in edendo cibo prohibito peccauit, ideo in fructu sui vteri est punita: ideo dixit illi Deus, In dolore paries filios. Et quia ad dictũ serpẽtis. Eritis sicut dij, superbijt, ideo Deus humiliauit eã, & dixit, Sub viri potestate eris. Et vir quia ad dictum mulieris in solo esu peccauit: ideo in labore quærendi sibi cibũ est punitus. Vnde dictũ est ei, Quia comedisti de ligno, de quo præceperã tibi ne comederes: maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cũctis diebus vitæ tuæ. Similiter quia angelus superbè ascẽdere voluit, & altissimo assimilari: deiect⁹ est serpẽs antiquus, & humiliatus vsq; ad infernũ, sicut fulgur cecidit de cœlo. ¶ Docemur hic superbiã tãquã perniciosam pestẽ fugere, & alta mũdi nõ cõcupiscere: cũ ex hoc cõtextu pateat, quãtũ Deus superbiã odiat, vt Angelũ, qui adeò excellẽtis naturæ & conditionis erat à fœlici statu omni bonorũ genere affluẽti deijceret. Vnde beatus Petrus, si Deus Angelis peccãtibus nõ pepercit, *2.Pet.2.* sed rudentibus inferni detractos in Tartarum tradidit cruciãdos, &c. Sceptrũ & coronã regiã inter omnia vitia detestabilis superbia obtinet, secũdũ illud Esaiæ, Væ coronę superbiæ. *Esa.28.* Atq; ità suis seruis & ministris vitiũ hoc comitatus incedit: nã secũ fere reliquã vitiorũ omniũ cateruã adducit. Ideo Ecclesiasticus ait, Initiũ omnis peccati superbia: *Eccl.10.* & qui tenuerit eã maledictionibus replebitur. Ex superbia nascitur hæresis: nam ignorãtia non hominẽ hæreticũ facit, sed superbia. Et sic Deus hoc vitium detestatur, vt dixerit per *Amos.6.* Amos, Detestor ego superbiã Iacob. Idẽ Salomõ in *Prou.8.* Prouerbijs. Et Ecclesiasticus ait, Odibilis Deo & *Eccl.10.* hominibus superbia. Obid Deus superbũ odit, nam Dei honorẽ & gloriã sibi vẽdicat, quẽ nemini voluit dare: *Esai.14.* & aliquo modo videtur seipsum Deũ facere, volẽs sicut Deum adorari, sicut fecit superbus Aman. *Esther.3.* Ab hominibus abhorretur, cũ ipse solus imperare velit. Reliqua vitia secũ sodalitatem admitũt: lusor, edax luxuriosus, similibus gaudet: maledictus vero superbus gaudet esse solus: omnibus imperare, ab omnibus æstimari & laudari cupit, nemi

nem

nem secum patitur. Duo superbi non possunt simul habitare: nam alter alterũ curabit destruere, vt vnus solus maneat. Iniquioris sunt naturæ & conditionis, quàm irrationabiles bestiæ: quandoquidem experimur animalia eiusdẽ speciei simul habitare, solus superbus se solum cupit videre, & nullam societatem admittit. Sed Christum audiamus. *Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones & super omnem virtutem inimici: & nihil vobis nocebit.* Per serpentes & scorpiones intelligit hic Christus dæmones: quia ipsi discipuli dixerant, quòd eis subijciebantur: ex quo vide quantum subijciat hominem peccatũ: cũ diabolus qui spũs erat præclarissimus propter peccatũ ità est abiectus, vt assimiletur istis animalibus venenosis, non propter naturã quæ quidẽ bona est, sed propter virus & venenum iniquitatis eius.
Psal.103. Vnde Dauid in psalmo assimilauit eum draconi cum
1.Pet.5. dixit Deo, Draco iste quem formasti, ad illudẽdum ei. Petrus etiam dixit illum esse leonem: & Ioannes
Apoc.12. in Apocalypsi dixit, Eiectus est diabolus qui est ser-
Psal.48. pens antiquus. Videas & tu quòd talibus per peccatũ assimilaris. Vnde regius Propheta, Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumẽtis in-
Mat.3. sipientibus, & similis factus est illis. Ioannes voca-
Luc.3. uit peccatores genimina viperarum: quod iam vidi-
Luc.13. mus in tertio capite huius. Christus vulpẽ dixit esse
Rom.1. Herodem & Paulus scribens Romanis, de peccatoribus dixit, Mutauerũt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis & volucrum, & quadrupedum & serpentium. Quid obsecro superbus repræsentat, nisi leonem? quid vorax, nisi lupũ? quid duplici facie incedens, nisi vulpem? quid furiosus & effrenatus homo, nisi tigrem? Et sic de reliquis peccatoribus, quos scriptura diuersis animalium generibus comparat. Attende obsecro & considera, quòd cum aliquod peccatum committis, in hunc miserum & infælicem statum descendis: cum Deus te nobilem creaturam ad sui imaginem & similitudinem miris virtutibus & dotibus cõdiderit & illustrauerit: cumq; voluptatis vitijs & blãdimentis te tradideris, memineris similem fieri immundissimo sui, qui totus semper immunditijs & luto demergitur. Te ipsũ obsecro: pudeat, & verecũdię velũ faciei impone, teipsum fuge, quemadmodũ serpentẽ, basiliscũ aut draconẽ fugeres: siquidem peccatis tuis talis effectus es. ¶ Præterea locus iste potest etiã intelligi: quòd dederit Christus illis discipulis virtutẽ, calcãdi corporaliter & absq; læsione super quæcumq; ani-
Deut.8. malia venenosa, vt legitur in Deuteronomio & psal-
mo, Super aspidẽ & basiliscũ ambulabis & cõculcabis
Psal.90. leonẽ. Et Christus etiã in Marco dixit, Serpentes tol-
Mar.16. lẽt: & si mortiferũ quid biberint nõ eis nocebit. Paulus viperam adhærentem manui suæ excussit in ignem.
Act.28. & Ioannes Euangelista vas veneno plenũ bibit, nihil ei nocuit. Nihil enim venena, nec venenum habentia apostolis nec Christi discipulis nocere potuerunt. *Veruntamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus subijciuntur vobis.* Quia hæc dona sine Dei dilectio-
Mat.7. ne haberi possunt. Vnde dominus alibi dicit, Multi dicent mihi in illa die, Domine domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Et tũc confitebor illis quia nunquam noui vos. Discedite à me qui operamini iniquitatem. Christiana & sancta perfectio non cõsistit in faciendis miraculis, nisi in Deo amando & diligendo. Vnde Paulus, si linguis homi- 1.Cor.13.
num loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, &c. Ideò vanitas est, hominẽ in aliquo creato gaudere, nisi in Dei amore: qui sanctam, rectam, & securam reddit conscientiam. Quapropter Paulus non in miraculis multis, quæ fecit gloriabatur, nec in eiectione dæmonũ, sed tantum gaudebat in testimonio suæ bonæ conscientiæ, vt ipse Corinthijs scri- 2.Cor.1.
bens dixit. Nonne domine & nos aliquando sumus gauisuri? Semper tristes debemus incedere? non: sed gaudete non tamen, quia dæmonia subijciuntur vobis. Sed in quo? *Gaudete autem quoniã nomina vestra scripta sunt in cælis.* Diuus Hieronymus in commentarijs super Esaiam, explicans illum locum, Compli- Esa.34.
cabuntur cæli, vt liber: per hoc, quòd nomina discipulorum scripta sunt in cælis, intelligit eos, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ: & ità eos, quos Ie- Iere.27.
remias dicit scriptos in terra, dicit scriptos in libro mortis. Vide quomodo Christus multis reuelauit suam prædestinationem: vt istis septuaginta discipulis, qui omnes, vt ex hoc contextu apparet fuerunt sancti & beati: meliusq; quantum ad hoc & præstantius fuit collegiũ septuaginta, quàm duodecim Apostolorum, quia ex duodecim apostolis vnus fuit dãnatus, tamen isti omnes fuerunt salui, & ideò omnes isti septuaginta discipuli in hac vita fuerunt certi de sua saluatione: cum à summa veritate hoc audierint. Sic Apostoli fuerunt certi de sua saluatione, quando iam Iudas fuerat egressus, & pollicitus est Christus se Ioan.15.
daturum illis spiritum sanctum, vt maneret cum eis in æternum: & etiam vt Lucas ait dixit illis, Dispo- Luc.22.
no vobis regnum, sicut disposuit mihi pater meus, &c. Sed hæc verba, Nomina vestra scripta sunt in cęlis: non Apostolis sed tantum istis septuaginta dicta sunt. Paulus etiam sicut duodecim Apostoli & isti discipuli reuelationem habuit suæ saluationis, cum Timotheo dixit. De cætero reposita est mihi coro- 2.Timo.4.
na iustitiæ. Et talem reuelationem habuisse de beatitudine Clementis, & cæterorum sibi coadiutorum, testatur epistola ad Philippenses: vbi ait Apostolus, Phili.4.
nomina eorũ scripta esse in libro vitæ. Paulus enim nihil affirmauit, quod nõ verissimum esset. Beatam virginem habuisse etiam hanc reuelationem notissimum est, cum dixit, Ecce enim ex hoc beatam me Luc.1.
dicẽt omnes generationes. Similiter Ioannes Baptista cum à Christo laudatus est mirifice. Sequitur in litera. *In ipsa hora exultauit in Spiritu sancto, & dixit.* Matt.11.
Hoc est ex motione Spiritus sancti, qui animã Christi in vniuersis direxit, gubernauit, & mouit. Dona Spiritus sancti faciunt mentem creatam bene atq; faciliter dirigi & moueri ab spiritu sancto: sicut virtutes morales faciunt appetitum sensitiuum prompte moueri & gubernari à ratione. Exultauit itaq; in Spiritu sancto ex actu seu dilectione procedente ab Spiritu sancto. Non est intelligendum quòd antea in gaudio interiori nõ fuerit: sed interioris gaudij quędam signa nunc exterius demonstrauit: ideò conuenientissime dixit, exultauit. Exultatio nanq; dicitur quasi extra se saltatio: quando videlicet ex abundantia gaudij interioris, signa lętitiæ foras erumpunt. Et debes obseruare, quòd nunquam exultat Christus de

alia re nisi de salute animarum: & de bono spirituali, & profectu discipulorum. Sic nos exultare oportet in conuersione gentium, in vnione fidei, in pace, charitate, & fœlicitate proximorum. Sed multo aliter fit, cũ de illorum ruina, infœlicitate, & defectibus gaudeamus hęc omnibus de illis prædicãtes. Nõ sic
Philem. Paul⁹ qui exẽplo Christi gaudebat in proximi bono. Vnde ad Philemonẽ ait, Gratias ago Deo meo, Sẽper tui memoriã faciens: gaudiũ enim magnum habui in charitate tua. ¶ Discamus ergo si quid fœliciter cesserit, exultare nõ humano affectu, sed gaudio spirituali: non nobis vllam gloriam arrogantes, sed gaudentes de bono proximorum. Sic faciebat dilectissimus
3.Ioan.1. domino Ioannes cum dixit, Maiorem horum non habeo gratiam: quam vt audiam filios meos in veritate ambulare. ¶ Charitas siquidem veritati cõgaudet:
1.Cor.13. sæpius enim legimus sanctos super victorijs inimicorum dñm collaudasse: quemadmodũ in Exodo dicitur, ꝙ cecinerunt Moses & filij Israel carmẽ hoc dño
Exo.15. cãtemus dño, gloriose enim &c. Sic Delbora & Ba-
Iudi.5. rac super occisione Sisaræ. ¶ Item Iudith in occisione
Iudit.16. Holofernis. Quantò magis hic super potestate hominibus fidelib⁹ data supra inimicos, & eorũ profectu? Sed quid Christus dixerit, exultãs de vtilitate & profectu discipulorum audiamus. *Confiteor tibi pater domine cæli & terræ quia abscondisti hæc, &c.* Sententia est philosophi, ꝙ actus actiuorum sunt in patiente disposito. Cum enim sol mane oritur, experientia est compertum, ꝙ in ceram reflectẽs eam mollificat si verò in lutum, ipsum indurat. Vnde prouenit, ꝙ vnus et idem radius solis tam diuersos effectus producat? certe non ab alio nisi à subiecti dispositione. Naturale est ceræ calore liquefieri, vt etiam luto eodem indurari: Vna & eadem causa tam varios & distinctos effectus producit, vt liquefacere, & indurare, & non ob aliud nisi ob diuersas materiei naturas. Idẽ videmus cõtingere in negotio animę nostrę: nã prædicatorẽ ex verbi Dei concione proficere vel nõ proficere: non tam in eorum verbis ornatis & cõpositis, non tã doctrina mirifica, nõ voce & actione cõsistit: quàm audientiũ animorum pręparatione & dispositione. Ec hinc prouenit, alios è concione contritos, deuotos, Dei spiritu agitatos, domum regredi: alios verò ipsos concionatores spernentes, & eorum doctrinam irridentes. Mirum certe est vnum & idem verbum ab eodem ore prolatum tam diuersos effectus causare & producere. Vnusquisque è concione colligit, secundum dispositionem & intentionẽ, quam affert. Quod nunc videmus contingere, idem quando Christus Redemptor noster in mundo prædicabat, fiebat. Multi quippe ex ciuitate illa Capharnaum, quæ caput erat totius prouinciæ Galilęæ suas conciones frequentabãt: ingensq; multitudo semper eum sequebatur: cumque multi essent numero, ità res quæ ipsos mouebant ad illum audiendum, plurimę erant. Alij nimia curiositate vt viderent, quid diceret ille, quem omnes gentes laudabant, & cuius famam & gloriam in sidera vsque ex tollebant. Alij vt ab eius ore sensum scripturæ germanum, & diuinarum literarum explicationem audirent. Alij vero humili sinceritate suam salutem desiderantes, occurrebant. Erant enim in illa multitudine & conuehtu audientium Rabini quidam suis literis & scientia inflati sua propria sententia astricti, ingenio suo fidentes potius arrogantia & superbia inflati, quàm pio in Christum affectu. Qui verò humiliter de se sentiebant pio affectu & sinceritate ipsum audientes, rectè Christi verba percallebant, & quo illorum tenderet sensus: sapientes autem suis literis in flati ieiuni à sensu verborum Dei remanebant, neque cæleste doctrinam capere poterant. His habitis accesserunt humiles & pauperes Christi discipuli exultantes & gaudentes quæ fecerant magnalia ipsi domino narrantes: Diuinus autem pastor, aliorum considerans cæcitatem, aliorum vero commodum & vtilitatem: & quemadmodum ignorantes & humiles diuina mysteria percallebant, vt que superbi & inflati illa non valerent intelligere: oculos in cælum conijciens, exultans in Spiritu sancto ad æternum patrem se conuertit, & inquit. *Confiteor tibi pater domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc, &c.* Communiter quos ego potuerim expositores vidisse, vel ex sanctis doctoribus antiquis, vel ex modernis, hi omnes & glossæ declarant, verbum confiteor, non hic accipi pro confessione peccatorum, sed pro eo quod dicimus, gratias agere: & ita interpretantur, Confiteor tibi pater, idem esse, quod gratias tibi ago. Veruntamen etiam si hic omnes dicant, Christum patri æterno gratias agere, laudare, ac benedicere: nunquam tamen sensus hic nec quadrare, nec intellectui satisfacere potuit. Absit vt ego velim condemnare, quod tot tantique sapientes simul & docti affirmarunt: bene tamen scimus, Pygmęos gigãtum humeris impositos, plusquam ipsos gigantes videre. Quantum verò ego coniectari possum verbum confiteor, idem hic significat, quod, idem sentire, vel concordare. Ità codex græcus diui Lucæ habet, in qua lingua fuit scriptum euangelium hoc ἐξομολογοῦμαι quod idem est, ac concordare. Idem in græco diui Matthæi. Et hinc prouenit. ὁμόνοια ꝙ est concordia. Et sic vocabulum hoc adeò est extensum, vt etiam iurisconsulti quando partes in idem conueniunt vocent omologare. Propter quod reprehensione est dignus quidã modernus, qui in translatione quam edidit noui instrumenti abstulit verbum, confiteor, & posuit gratias ago, cum in græco reperiret ἐξομολογοῦμαι & cũ esset latine & gręce eruditus, nescio certe cur transtulit gratias ago: nisi forte voluerit potius translationes communes sequi, quam gręcum codicem, in quo certe minorem rationem habuit. Atque ità verbum confiteor rectè positum est, & ideò nequaquam tollendum, cum nostra communis trãslatio melior sit. Constituamus nunc esse hic quatuor vel quinque sapientes ac docti de aliqua re disputantes, cumque disputationem alter alteri dicat, fateor te habere rationem. Ac si diceret, In tuam sententiam eo, ambo conuenimus & in disputatione conformes sumus. Et ita illud philosophi intelligitur, confesse se se habent, ratio vera, & appetitus rectus. Quasi velit dicere, Ratio vera conuenit & conformis est appetitui bene recto & gubernato. Vult igitur Christus hic dicere, Pater mi, domine cæli & terrę, ꝙ hæc mysteria mundi sapientibus & prudentibus sint abscondita, & vt reuelentur & manifestentur humilibus & paruulis, bene mihi videtur. Humana enim voluntas pater mi diuinæ voluntati conformis est, atque ità dico id bene

ne factum esse. In hoc ego & tu pater conuenimus, vt humilibus & paruulis hæc aperta sint, sapientes autem ieiuni & vacui maneant: quia præuaricatores & rebelles fuerunt. ¶Sed quid hoc domine? q cum peccatores saluos facere veneris, humilisq; pius & suauis mundum sis ingressus, signis exterioribus gestu & facie gaudes & exultas peccatorum perditione? (hoc enim verbum exulto significat). Vult Deus hominum salutem voluntate signi: sed voluntate bene placiti, que conformis est voluntati diuinæ eum laudat, quia gloriosus est in punitione & iustitia peccatorum. AEqualem honorem & laudem iudex sibi adquirit, cum furē & homicidam suspendit, & cum innocentem & insontem relinquit. Latro nāque sic bene apparet in cruce suspensus, vt etiam sacerdos in altari orans. Cum enim Pharao populum Israeliticum persequeretur, ipseque & eius exercitus mari essent summersi, Dei populus suum Deum laudauit, & exultauit in spiritu, & cantauit tympanis dicens, cantemus domino, gloriosè enim magnificatus est, &c. In Apocalypsi sancti & iusti etiam Deum laudarunt, & exultantes dixerunt. Alleluia, vociferantes & gratias domino reddentes: quia destruxerat & deiecerat Babylonicam illam mulierem, quæ omnes gentes interficiebat: Sic Christus hic exultauit in spiritu approbans Dei punitionem, & iustum iudicium, vt superbi in pœnam suæ malitiæ & obstinationis puniantur cęcitate & ignorantia mysteriorum Dei. ¶Expende q vocat illum dominum cæli & terræ, nullum aliud nomen ei imponens: quod certe mysterio non vacat. Nam cum Christus superflua nequaquam loqueretur, his verbis in memoriam redigit expulsionem illam angelorum è cęlo, & approbationem & electionem bonorum angelorum qui in cælestes sedes fuerunt accepti. Hæc electio & reprobatio, quæ nunc fit in terra: illi quæ in cælo fuit facta correspondet. Ita pater sicut è cælo angelos superbos & elatos, (qui suis oculis sapientes & prudentes iudicabantur) eiecisti eos in abyssum tenebrarum & miseriæ mittens, eos autem qui iactantiam & superbiam fugientes, humiles ad te accesserunt, diuino tuo consilio elegisti: sicut inquam hoc in cælo tanquam in regno tuæ hæreditatis fecisti, nunc etiam in terra tanquam illius dn̄s hos arrogantes, & qui se sapientes iudicāt, reijcis & reprobas, humiles autem eligis tuis vberibus lactandos, qui à tua voluntate tanquam à paterno ore pendent. ¶Porro sapientes vocantur quantum ad notitiam diuinorum: prudentes autem quoad humanarum rerum cognitionem, Sapientes erant & prudentes illi scribę & pharisæi, quia doctissimi erant in lectione diuinorum voluminum, & prudentes in seculari scientia & in rebus agendis: quapropter quia alijs doctiores erant & sapientiores, superbiebant, & Christi doctrinam contemnebant, suo ingenio confidentes. De his ait Esaias: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Hæc est ignara mūdi sapientia quæ stultitia est apud Deum: de qua Paulus Corinthijs ait, Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo, Vbi sapiens? Vbi scriba? Vbi inquisitor huius seculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? His sapientibus & prudentibus mundi, diuina mysteria absconduntur, vt hic inquit Paulus, Sapientem iudicat mundus eum, qui sua vitia dissimulans, honores, diuitias, dignitates acquirere scit: insanum, amentem, & stultum eum prædicans, qui hæc contemnit, & tanquam vile stercus reijcit. & fugit, Secundum illud quod mali de bonis loquentes dixerunt. Nos insensati vitam illorum ęstimabamus insaniam. Sapientes mundus existimat eos, qui rerum cupidine & appetitu insatiabili suum studium & curam collocant in parandis sibi diuitijs, & qui ità non viuunt stulta mundi sapientia sine mente & intellectu prædicat. Sapiens quidam huius seculi apostolo Paulo dixit, Insanis Paule: multæ te literæ ad insaniam conuertunt. Quemadmodum hic cum non intelligeret mysteria quæ Paulus prædicabat, iudicauit Paulum amentem: ità mundus omne id quod suo hebeti ingenio nequit intelligere tragœdiam aliquam, aut meram insaniam putat. In domo Herodis Christus velut insensatus & stultus niuea veste fuit indutus: nam mundi sectatores Dei sapientiam non intelligentes, insaniam putant. Cum Christi sapientia omnem humanum captum superet, ideo mundus eam contemnit: quemadmodum contingit, vt hoc nomine appellemus id omne quod nostrum ingenium superat. Dux enim rebus bellicis & periculis iam expertus quando aliquod strategema in inimicos diligens molitur, qui de illa re parum cognouerunt ipsum ducem & eius opus inane & insanum existimāt. Et sic non mirum cum humanam capacitatem diuina sapientia superet, si ab hominibus contemnatur, & insania existimetur, vt sapiens in persona mundanorum dixit, Sol iustitiæ non illuxit nobis. Non loquitur de sole, qui mundum illuminat, quandoquidem radios suos super bonos & malos spargit: sed de illo sole iustitiæ & diuino splēdore diuinæ sapientiæ cuius claritatem mundani lippis oculis non valuerunt sustinere. Moses cum esset in AEgypto sapiens & eloquens erat: cum vero Deum est alloquutus, mutum & elinguem dixit se esse. Sapientissimus fuit Salomon, sed suam sapientiam cum diuina conferens, insanissimum se iudicauit: neque sapientiam hominum cum illo esse. Filij huius seculi in generatione sua sapientiores sunt & prudentiores: & ideo dixit sapiens, q sapientia hominum non erat cum eo, sed Christi sapientia quam mundus stultitiam existimat. Lege Hieronymum, de viro perfecto ad amicum ægrotum: quæ incipit. Ecce iterum ad te scribo post medium in. 4. tomo. His Scribis & pharisæis, qui erant sapientes & prudentes coram oculis suis Dei sapientia absconditur, quam ipsi neque attingebant, nec intelligebant: paruuli vero, quibus reuelatur, sunt humiles, & parum de suo ingenio confidentes subijciuntur Deo. In græco est infantes νήπιοι, in ętatis progressu, qui nesciunt loqui: quique omnem sui curam & fiduciam in nutrice collocant. Ita nos id deberemus facere: vt ait Beatus Petrus, Quasi modo geniti infantes sine dolo, &c. His paruulis Deus sua secreta pandit: vacuos & ieiunos superbos & arrogantes relinquens. Superbi (ait Deo sancta Iudith) non placuerunt tibi ab initio: Venit æterna patris sapientia, vt se communicaret paruulis & humilibus. Qui humiliter & animi sinceritate ad sapientiæ fontem accedebant, non vacui abibant

Marginalia: Exo.14. Exo.15. Apoc.19. Apoc.14. Esa.5. 1.Cor.1. Sap.8. Act.26. Mat.27. Sap.5. Exo.4. Pro.30. 1.Pet.2. Iudith.9.

abibant, Non arrogantibus & inflatis sed humilibus, qui Deo subijciuntur, diuinæ sapientiæ aqua tribuitur: quæ tanquam salutifera & aperenni fonte dimanans hominum corda implet. Ideò bene in *Prou.12.* prouerbijs legitur, Vbi humilitas, ibi sapientia. Quēadmodum natura nihil vacuum patitur: ita, quod si supra cælum esset aliquis locus non repletus: terra ipsa ascenderet ne illud inconueniens sequeretur: sic *Lege Aug. de verbis domini super Mat. ser. 8.* gratia statim vt cor superbia & vanagloria vacuum est, de cælo descendit & implet. Nullum locum sapientia diuina inuenit in corde iactantia & sui ipsius amore pleno cui obsecro communicatur? cordi nulla arrogantia seipsum iactanti. Ideo Iacobus, Su- *Iac. 4.* perbis resistit, humilibus autem dat gratiam suam. Vidua illa iussu Elisei non fundebat oleum nisi in vacuis vasis. Si vis vt Deus infundat tibi gratiam, & vt mirabilia secreta tibi communicet & aperiat, necessum est humile cor, & ab omni superbia longe semotum ei ostendas: nam tunc aptus eris, vt doctrinam *Gen.41.* Christi & bibas & accipias. Sic somnia Pharaonis non reuelauit Deus sapientibus & prudētibus AEgyptiorum: sed humili Iosepho in miseram seruitutem *Iob.28.* tradito, & in carcerē detruso. Vnde Iob, interrogat, Sapientia vbi inuenitur: & quis est locus intelligentiæ? Non inuenitur in terra suauiter viuentium, &c. Et sępius his verbis (vbi inuenitur?) repetitis, subdit, Trahitur autem sapientia de occultis, in absconditis *lib.18. mora.ca.36.* & despectis inuenitur. Lege Gregorium. ¶ Perspectiui aiunt, hominem in profundo siue obscuro antro, siue in imo & profundissimo puteo absque aqua, constitutum, etiam in meridiana luce videre stellas in cęlo: quas supra terram constitutus videre non poterit: Sic humiles maiora cognoscunt de Deo. Legimus etiam Didymum philosophum hæc verba Alexandro magno dixisse, Paratus est Deus ad dandam tibi sapientiam, sed non habes vbi eam recipias, quia superbus es. Humiles loquuntur Deo, ex cuius fonte hauriunt sapientiam, & sunt Deo familiares & gra- *Gen.19.* tissimi. Sic Abraham dixit Deo, Loquar ad dominum meum cum sim puluis & cinis. Oculi nanque nimium eminentes, imbecillem habent virtutem ad videndum: oculi vero submissi melius & magis vident, & acutiorem habent aciem. Sic humiles melius diuina mysteria percallent: homines vero elati, qui suis cogitationibus super æthera ascendunt, hi cæci ambulant in cognitione rerum diuinarum, & sic à *1.Cor.1.* Deo spernūtur. Sic Paulus. Nōne contēptibilia mūdi *1.Cor.4.* elegit Deus? Ex horū numero erat Paulus, quādo dixit. Vsq; in hunc diē esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, &c. Et postquā apostolus omnes labores & contēptus vitæ apostolicæ numerauit, concludit dicens, Tanquā purgamenta mundi huius facti sumus, omniū peripsema vsq; huc. Peripsema corticē significat. Cum malum persicū siue pomum velis comedere corticem abscindis & reijcis, reliquum vero bonum & pretiosum existimas. Mundus honorat, veneratur, & suspicit potentes & diuites: hæc est carnis & fructus substantia, & hoc est quod mundus magnificat. Sed nos (inquit Paulus) sumus cortices mundi, vile & abiectum quod ab omnibus reijcitur & conculcatur. Sed aduerte, quod solet contingere quādo malum aranzeū comedis vt nucleum & medullā exhaurias, putamina relinquens: venit autē aliquis conditor qui electuaria conficit, & accipit illa putamina malorū aranzeorū & coquit ea saccaro & melle: atq; ita vnū horum præstantius & pretiosus est quā reliqua alia. Nos autē (inquit Apostolus) sumus tanquā cortices & peripsemata vilia & abiecta: succus autem sunt diuites & potentes quos mundus ęstimat. Venit vero Christus & accipit cortices & putamina hæc & in suo amore diuino coquit, & præbet illis tantā gratiā & spiritum, vt plus valeat & magis ęstimetur vnicus Apostolorum pes, quam omnia capita regum, principū, & magnatū mundi. Mirabilis cōditor est Christus, siquidē ex his pauperibus discipulis & ignaris (qui mundi erāt peripsemata) diuinos & cælestes homines reddit. Hos pauperes Deꝰ diligit, his sua secreta & mysteria pādit, gaudet, hos vult, his animus eius recreatur. Hi sunt eius solatiū, gaudiū, & voluptas: miseros mundi sapientes & prudētes, in cæcitatis tenebris inuolutos relinquēs. ¶ Sed tria hic consideratione digna sunt. Primū est, cur potius istis paruulis quā sapientibus & prudētibus reuelata sunt mysteria. Secundū quomodo Deus dicatur abscondere hæc a sapientibus & prudentibus. Tertiū quæ sint hæc quæ reuelauit paruulis, & abscondidit magnatibus. ¶ De primo mirandū est: cū Deus nequaquam acceptator personarū sit: cur voluerit his *Act.10.* reuelare: alijs vero abscondere. Hoc factum est primo quia isti paruuli consenserunt volūtati diuinæ & eius inspirationi, quod alij non fecerūt: quia iusta punitione cęci manserunt, cū libero suo arbitrio malo fuerint vsi. Duplex enim est fides, infusa & acquisita: seu habitualis vel actualis. Cum primum puer baptizatur, statim Deus in eius animā infundit habitualē alijs virtutibus coniunctā. Actualis erit quando iam adultus cōuertitur ad fidē vt Turca aut infidelis acquiescens articulis fidei. Vnde diuus Augustinus. Cętera (inquit) possum nolens: credere autem non nisi *De spiritu & vita c.31 32.* volens. Hęc fides donum Dei est quam ipse Deus homini tribuit & reuelat: qui cū in peccata delabitur lapideus & adamantinus fit, Dei reuelationi & veritati non consentit. Contrarium accidit humilibus quibus Dei virtus se communicat: nam cum Spiritu sancto pulsanti cor suum aperiant, digni fiant maioribus beneficijs & donis: atque ita potius iustus & ęquius Deus istis quam illis communicatur. ¶ Secunda ratio quare Deus potius istis quam illis communicatur est, nam vnusquisque vbi melius cū eo agitur, & in hospitio vbi synceriori animo recipitur & acceptatur ibi gaudet manere. Cōtingit sæpius vt aliquis nobilis vir, cū in curiā proficiscitur, & in domo alicuius principis aut magnatis hospitium accipit: œconomus qui rerum domesticarū curam habet, in deteriori parte domꝰ cū famulis & ministris collocat: & priꝰ quā cœnā apponatur, omnis prorsus cęnādi volūtas est ablata, & forte sine lucerna cubat: qui cū talia viderit, iam iam auroram desiderat, vt foras egrediatur hospitium, hospites & hospitalitatem detestans. Si vero hic nobilis vir ad domū alicuius pauperis agricolę accedat, alacri animo, sereno vultu & magno applausu eū excipit, filius agricolę qui curā habet, apponit statim in pręsepio modiū ordeo plenū: vxor pinguiorē pauonem aut gallinam interficit, mēsam mātili niue candidiori & albiori sternit: omnes illi seruiūt & cōplacēt, pueri suspenso ore oculos in eū conijciunt, &

ven

veneratur: lectũ mũdiorẽ parant & cõponũt odoriferis sindonibus: sic adeò, vt si opus est, ipsi coniuges cũ domesticis & familiaribus è domo sua egrediãtur, aliã quærẽtes ne ad hospitiũ bene paratũ & cõpletũ aliquid deficiat. Nonne videtis, vt iste meliùs & iucũdiùs in domo pauperis quàm in domo diuitis excipitur? Quærit Deus mansionẽ in domo diuitis & superbi: & nõ inuenit locũ vbi requiescere possit, nã eius intellectus in rebus caducis & perituris est detẽtus: volũtas iniqua ambitione contaminata, cor eius vitijs & honoribus sepultũ & potẽtiæ animæ sepultæ & mundo emancipatæ. Vilius quod domi est Deo tribuũt, signãt se cruce, obiter & velut in trãnscursu rẽ diuinã audiunt, aquã bene dictã sumũt: sola hęc signa Christiani Deo tribuũt, & his accidẽtibus & accessorijs Deũ hospitãtur: cũ omnes animæ potẽtias principales eius partes amori mundano libenter tribuant. Pauperes & humiles multò aliter faciũt. Nam præcipuã domus suæ partẽ libenter Deo tradunt, scilicet animi potentias intellectũ & voluntatẽ, & cor vacuũ relinquũt, è domo sua egredientes per sui abnegationem, vt Deus meliùs & suauiùs excipiatur in præcipuis animæ partibus. Ita sancti per sui cõtẽptũ & abnegationẽ à se toti alieni semper vitã degebant, & sic in Deũ eleuati & in cœlũ transpositi, vt huius mũdi homines non apparerent: vt totũ hospitiũ Deo relinquerent vt in diuo Bernardo, Francisco, & alijs sanctis

2.Cor.5. videmus. Ideo Paulus, Nos excessimus Deo. Deo est datiui casus: acsi diceret. Extra nos ipsos egressi sumus: vt Deum in animis nostris pascamus. Lege

Gala. 2. Anselmũ in hũc locum. Et iterum Paulus ait, Viuo ego, iam non ego: viuit verò in me Christus. Sed mundi impudẽtia vsq; adeò extenditur, vt nõ solũ Deum in inferiori parte domus hospitentur, sed in equili: nam in peccatis suis Deũ collocant, Deũ au

Gen.3. torem suorũ malorũ facientes. Sic Adam excusans suum peccatũ dixit, Mulier quã dedisti mihi, &c.

Greg.li. 22. mor.cap.13. Tu domine autor es culpæ, quia mihi coniugẽ dedisti nimis importunã, iussis meis nõ acquiescentẽ. Tu dedisti mihi illã, tua est culpa. Ideò inquit bea

Augu. ser. 19.de sanct. to.10. tus Augustinus, q̃ si Adam à culpa non se excusaret, dñs illum è paradiso nõ eijceret. Multi ex filijs Adam huius culpæ hæredes sunt, qui in Deũ culpã reijciunt: se insontes iudicando. Ad excusandas ex

Psal.140. cusationes in peccatis. Hi in equilibus, & immũdis locis domus suæ Deo hospitium tribuebant: è contra vero humiles omne bonum Deo tribuunt tanquam suo autori, malum vero & defectuosum sibi ipsis. ¶ Tertia ratio est, vt clarius & manifestius suã sapientiã & potentiã ostendat. Quia infirma mũdi

1. Cor. 1. elegit, vt fortia quæq; cõfundat: nam vt Pharaonẽ

Exod.8. Aegypti Regẽ superbũ humiliaret, ciniphes & ranas, in eũ misit. Præclarã laudẽ & honorẽ sibi con

Iud.15. ciliauit Samson, cum sola asini mandibula mille viros interfecit. Non minor laus Dei excellentiæ & virtuti accessit cũ per Dauidem, gigantem superbũ

1.Reg.17. & furiosum Goliam prostrauit: & in illo etiam, q̃

Iudit.13. manibus imbecillæ mulieris superbus princeps Holofernes interierit. Sed illa est præclara & inter omnes excellentior victoria, quæq; Dei potentiam & virtutem magis illustrat, magnificat, & extollit: vt per paruulos discipulos, suo imperio vniuersum mũdũ subegerit. Hos paruulos eligit, hos assumit, his potentes mũdi vires cõfringit. Si enim hic videres imaginẽ varijs coloribus & subtili penicillo de pictã, hucq; accederet excellẽtior alius pictor, sibiq; perpendiculũ assumeret, & in pariete depingeret aliã imaginẽ, quæ longo spatio primã antecelleret; sic deniq; vt ars materiã simul & naturã videretur superare & vincere, nonne omnes mirarẽtur? Sic mũdus armis & magnis equitum copijs ciuitates expugnat, sicq; reges victoriam de inimicis reportant: Deus autẽ non sic sed carbonem & pauperculos discipulos & ignaros eligit. Et non mirũ, nam cũ rex sit homo, vt homo potest errare, & sic habet suos cõsiliarios & sapientes vt per illos imperiũ regatur & gubernetur. Et quia imbecillis est, habet opus fortibus militibus copijs, & exercitu, vt suos inimicos superet & vincat. Deus autẽ qui summa sapientiã & potẽtiã est prẽditus nullis armis & militibus, nullis copijs & exercitũ, nullis literatis & sapientibus nec eorũ cõsilio indiguit, vt mundũ regeret & gubernaret. Et ideo his rationibus istis paruulis voluit Deus sua secreta manifestare: & ea abscõdere sapiẽtibus & prudentibus huius seculi. ¶ Secundũ autem, q̃ hic est dignum consideratione. Quomodo Deus hic sua secreta abscondit? Dico q̃ excæcauit, nõ illuminãdo: deinde occasiones & causas subministrando, quibus mens peccatoris magis ac magis excæcatur iusto Dei iudicio, suo tamẽ vitio & malitia. Lege de hac re Irenæum, Originem, & Chry *Irenæ. li.4. ca.28. Orig. hom.1.in li. Iudi. Chrys. hom.67.in Ioã. & ser. 3.c.1. Epistolæ ad Rom. & hom. 8. in.2. Epistolam ad Cor. Damas. lib. 4.ca.20.* sostomũ. Sed ne omnia alijs remittamus, operæpretiũ erit, hîc aliqua enarrare. Quẽmadmodũ fluuius licèt ex paruo fonte nascatur, recipit tamẽ incremẽta aliorũ fluminũ, & quo longius procedit, eo plures & maiores riuulos & fluuios amplectitur, & maior fit: sic contingit multis peccatoribus, qui peccata peccatis augentes, maximi peccatores fiunt, sic adeo vt in profundum vitiorum demergãtur. Hos Deus vt pessimos & peruersos indurat, excæcat, & sua secreta illis abscondit: non q̃ ipse directe sit causa ignorantiæ & obstinationis, sed quia iusto iudicio mentẽ humanã obscurari permittit, & indurari, auxiliũ auferẽdo in pœnam suorum peccatorũ. Excæcat itaq; negatiuè, quia nolentibus nõ cõfert gratiã neq; lumẽ. De his ait Paulus, q̃ tradidit eos *Roma.1.* in reprobũ sensum, & excæcauit intellectũ eorum. Non sic tamẽ q̃ hæc operatus sit Deus, sed quoniã isti ineptos se effecerunt, indigni facti sunt, vt reciperẽt gratiã Dei. Sol omnibus oritur, nemini abnegatur: sed in tenebris manebit, qui fenestrã non aperuerit, aut clausus domi mãserit. Atq; ita dicimus q̃ sol abscõditur ab eo, qui ei ponit impedimẽtũ, ne ipsum videat: & sic etiam dicimus isti tali solem se abscondisse, nam ita cum illo se habuit, acsi nõ oriretur. Tempore hiberno dicimus, sol absconditur, quando eum nõ videmus, propterea q̃ nubes & nebulæ inter ipsum & nos opponuntur. Ita nimirum Christus verus sol iustitiæ, omnibus prædicabat, omnes illuminabat: miseri autẽ & superbi Pharisæi tot impedimẽta ambitionis & arrogãtiæ opponebãt, vt obcæcati & mẽtis tenebris inuoluti manerẽt, tantũ abest, vt mysteria Dei & secreta intelligerẽt. Ita hæreticis suæ superbiæ fidẽtibus, suã propriã sententiã & iudiciũ sequẽtibus ve

ritas

ritas occultatur,& cæcitas & caligo illorū mētem
ascēdit: vt his, quibus clara & splēdida lux oculos
Eccl. 42. offendit. Sol refulget (ait Ecclesiasticus) radijs suis,
& arescit oculus. Et hoc quidem nō solis culpa, qui
Planeta est excellētissimus, sed propter imbecillita
tē & tenuitatē oculorū nostrorū: nam aquila nullis
oculorū ictibus firmo intuitu solē in sua sphera cō=
spicit, excellēs enim sentibile corrupit sensum: & ideo
qui mōtes niueos trāsgrediūtur, manu ferunt oliuę
ramū, vt ipsum aspiciāt: ne niuiū cādore & albedi=
ne cæci fiant. Atq; ità cū superbus & arrogans ocu
los suos in fidei lumē clarissimū velit conijcere, &
Dei secreta & mysteria, naturali ratione & intelle=
ctu mēsurare, errore & hæresi cæcus redditur. Vn=
Iob. 5. de Iob, Quasi in nocte sic palpabunt in meridie. Et
sicut sol suo recessu solet esse causa congelationis
nō directè, sed indirectè: sic Deus in pœnā peccato
rū solet se à peccatoribus abscōdere, & tunc in tene
bris manēt, & excæcatur insipiēs cor eorum: sicut
Exod. 7. istis Pharisæis contigit. Sic indurauit cor Pharao=
nis, quia negauit ei auxilia: quod Deus nūquàm fa
cit nisi iustè & demeritis exiitētibus in causa. Vnde
Esa. 50. in persona domini dicit Esaias, Quis est iste liber re
pudij, quo dimisi matrē vestrā? Ecce enim in iniqui
tatibus vestris venditi estis; & in sceleribus vestris
dimisi matrē vestrā: quia veni, & non erat vir, vo=
caui, & non erat qui audiret. Igitur propter sua sce=
lera Deus relinquit peccatorē. ¶ Illud autē hîc dili=
gēter notabis, q̄ peccatorē à Deo relinqui, idē est
quod Deū relinqui à peccatore: nā Deus nunquàm
peccatorē suo auxilio destitueret, nisi prius pecca=
tor à Deo fugeret. Deus quippe firmus & stabilis
semper in amicitia nostra persistit: peccator verò
est qui propter sui immutabilitatē & cōstantiam, &
propter malitiā suæ volūtatis recedit, & tunc dici=
mus Deum à peccatore discedere, quia peccator di=
scessit à Deo. Sic etiā dicimus Deū abscondere sua
secreta & mysteria his, quia ipsi priùs se abscōdunt
obstinatiōne & pertinacia. Iustus iuxta Deum est:
quādò vero suū liberū arbitriū mouet & mutat, à
Deo discedit: etiā si ipsi videatur Deū ab eo disce=
dere, motus enim est in creatura, non in creatore.
Qui à portu discedit, & nauigare incipit, videtur ei
terrā moueri & ambulare, ipsum verò tranquillum
& quietū manere: cū in rei veritate prorsus contra=
1. Reg. 24. riū cōtingat. Hoc modo fallebatur Saul, quādò Sa=
mueli dixit. Philistim pugnant aduersum me, &
Deus recessit à me: & exaudire me noluit. Saul fuit
qui Deū à se separauit: nā Deus à nemine discedit,
cū immutabilis sit. Si cum ego sum quietus: si qui à
dextro meo latere est, in sinistrum transit, vel vice
versa, quis mutatur, manifestum est me nō mutari,
Ionæ. 3. sed qui à dextra in sinistrā transit. Per Ionam dixit
Deus, Adhuc quadraginta dies & Niniue subuerte=
tur, sed Niniue saltim tūc nō fuit subuersa: igitur
Deus mutatus fuit, quandoquidē dixit se eā subuer
surū, quod tūc nō contigit? Nulla certè in Deo fuit
mutatio, sed in Niniuitis: qui cū à sinistra Dei ma=
nū essent, in dexterā trāsierunt, & q̄n Deus voluit
ferire eos qui à sinistra erāt, iam ipsi in dexterā tran
sierant: atq; ità sine punitione manserunt. Promisit
Deus se animaduersurū in peccatores Niniues, &
cū sentētiā voluit adimplere, non inuenit peccato=
res; qui pœnas luerent. Clarū igitur cōstat q̄ Deus
nō mutatur, sed peccatores. Deus non hominibus,
sed vitijs irascitur: quæ si in homine nō fuerint, ne=
quaquā eum punit, quia mutatus est. Similiter etiā
dixit Ezechiæ, citò moriturū, & non est mortuus, 4. Reg. 20.
sicut prędixerat: & ad Achab etiā dixit, Inducā ma 3. Reg. 21.
la, & non induxit, sed dixit, Nonne humiliatus est
Achab? Ideò nō inducā in dieb⁹ suis mala. Alibi etiā
bona promittit, & si mala fecerint dicit suā mutare
sentētiā, non in homines, sed in opera, quæ mutata
sunt. Vide Hieronymū, Chrysostomum & Orige= Hier. Dani.
nem. Igitur quemadmodùm dicitur, Deū mutari, 4. & A-
& discedi: quia peccator mutatur & discedit à Deo: mos. 3. &
ità dicitur abscōdi, quia peccator abscōditur. ¶ Vide Ezech. 33.
& tu quàm magna sunt iudicia Dei. Verè iudicia Chrys. hom.
Dei abyssus multa. Vides Saulē sanctū & amicum 22. in gen.
Dei, suis donis auctū & locupletatū, eius beneficijs Orig. hom.
affluentē & deniq; suo lacte nutritū, reprobatū, vi in Ierem. 1.
des etiā Nabuchodonosor tyrannum & populi Dei & hom. 16.
persequutorē saluū esse? In hoc certè confitēdū est, in Nume.
diuinā iustitiā cū misericordia simul diuino lumi=
ne splēdere: Iustitiā, quia abscondisti: misericordiā,
quia reuelasti. Ideò Dauid in Psalmo. Misericordiā 1. Reg. 9. &
& iudiciū cātabo tibi. Vtrumq; erat Dauid exper= vltimo.
tus, quia dn̄s pepercerat ei: & etiā punierat, quia fi= Psal. 100.
lium, quē ex Bersabe susceperat, occidit dn̄s, & per 2. Reg. 12.
sequutus fuit ab Absolone, & opprobrijs affectus à 3. Reg. 16.
Semei. Hæc duo oculis nostris semper debent esse 1. Reg. 6.
pręsentia. Vnde in primo libro Regū legitur, quod
vaccæ arcā domini ducebāt, tēdentes in bethsamis
quæ est domus solis. Erāt in arca tabulæ lapideæ le
gis, quoddā vas Manna, & virga Aaronis: ità nimi
rū nos iter facere debemus in cœlum, quod est do=
mus solis, vbi semper est dies, nobiscū ferentes legē
Dei simul cū misericordia coniunctā (quæ dulcissi
ma est vt Manna cœli) & virgam etiā diuinæ iusti=
tiæ. Bonū est & laudabile, vt misericordiæ diuinæ
recordemur, in memoriā adducentes beatā Magda
lenā, Dauidem, Petrū & Paulū: & canamus simul
cum Dauid, qui inquit, Misericordias domini in Psal. 88.
æternum cantabo, vt sic non desperemus. Sed illud
etiā claris oculis videamus & cōtēplemur, angelos
propter vnū peccatū solum è cœlis deiecisse. Quia
Angelis peccātibus non pepercit (vt ait Petrus) sed
in Tartarum tradidit cruciandos. Timeamus Dei 2. Pet. 2.
vindictā & iudiciū, quod in Saule & Iuda exercuit
& in multis alijs: atque ità iter Bethsamis inseque=
mur. Tu autē, qui nihil cōsideras, audes in tātū crea
torē peccare suæ misericordiæ diuinæ confidēs: nō
attēdēs in te suā iustitiā prouocare & promouere.
In Deo enim iustitia & misericordia in duabus sta=
teris sunt, ex quibus vna altera non est maior: nam
ambæ sunt infinitæ, & sic quandò peccas, manibus
tuis tua opera ad te attrahis propter iustitiā, & tunc
statera diuinæ iustitiæ ad te descendit: ascēdit vero
ad Deū statera suæ misericordiæ. Si ergo Deus in
te suā iustitiā extendit, suā vero misericordiā in se
contrahit: quid speras si non pœnites? Thesaurizas
secundū impœnitens cor tuum, in die vindictæ, vt
Paulus ait. Est enim vasculū quoddā in modum ga Rom. 2.
zophilatij in quo semper pecunia deponit: postquā
vero est impletum & thesaurum factum, id fran=
gūt, pecuniamq; extrahunt: ità tu peccata peccatis
cumu=

cumulãs, iniquitatẽ iniquitati addis, vsq; quò mẽsu rã impleas, & thesaurizas in diẽ iræ. Sed veniet dñs & cõfringet te, & diminuet: animã in Tartara mittẽs, corpus verò in sepulturã vt absumatur. Nẽ igit cor tuũ tãta inuadat obliuio, vt peccare in Deũ audeas, sua fretus misericordia, suã iustitiã à tergo relinquẽs: & id obsecro cõtẽplaris, ꝙ si hic suauis & benignus cũ paruulis se ostẽdit, illic est cũ sapientibus & prudentibus huius mundi iustus iudex & rectus. Vtrũq; enim est cõsiderandũ, si vitã rectam & bene cõpositã velimus degere, in mẽtes redigentes suã iustitiã & misericordiã: qñquidẽ ipse has duas hîc ostẽdit, tenebris & cæcitate superbos puniens, paruulis & humilib⁹ sua secreta reuelãs. ¶ Quæ sint aũt quæ abscõdit prudẽtibus, & sapiẽtibus & reuelauit paruulis? Hoc est tertiũ obseruatiõe dignũ. Abscõdit enim hæc. Quæ sunt hæc, quæ abscõdit? gaudia scilicet æterna, gloriã beatã, fruitionẽ suæ diuinitatis, cõsolationẽ sine limitatione, sine fine quietẽ, sine metu fœlicitatẽ, vitã sine mortis timore, & sine fine gloriã. Quæ sunt hæc, quæ abscõdit? suauitatẽ interioris Dei inspirationis, dulcedinẽ suarum cõsolationũ, animæ spirituale gaudiũ, voluptatẽ & suauitatẽ internã, quã cor nostrũ accipit pro laboribus & persequutionibus pro ipso perpessis. Quæ sunt hæc, quæ abscõdit à sapiẽtibus? Abscõdit certè mũdi cõtemptũ, sui ipsius abnegationẽ, crucis Christi suauitatẽ, pauperiẽ diuitẽ, famẽ & sitim pro Deo cõtentã & satiatã, veram mortificationẽ, odium & inimicitiã mũdi, patriæ cœlestis amorẽ, & ꝙ paupe res & paruuli sint beati etiã si lachrymis cõstringãtur, ꝙ in persequutionibus gaudeãt, & alacri vultu mortẽ pro Deo suscipiãt: & quod mũdus odio prosequitur ipsi diligãt & amplectãtur. Hæc certè non valẽt intelligere sapiẽtes mũdi: sed solũ hi, qui se & omnia sua Christo emãciparũt. ¶ Sed cur nõ dixisti ô mũdi redẽptor, Abscõdisti has opes, hoc lumen, hoc thesaurũ, hãc sapientiã, vel salutẽ? Responsum credo esse, nã hæc gaudia & bona spiritualia (quæ Deus sapiẽtibus abscõdit, & reuelat paruulis) nulla tenus humana lingua possunt explicari. Silentium enim eorũ laus est. Diuina certè humano eloquio nõ possunt enarrari. Et sic Esaias plenus diuinis secretis dixit, Secretũ meũ mihi, secretũ meũ mihi. *Esa. 24.*
2. Corin. 12. Et Paulus raptus vsq; in tertiũ cœlum, dicit se ea vidisse, quæ non licet homini loqui. Nã si in Ecclesia esset globus æquali quãtitate cũ ipsa Ecclesia, quomodo per Ecclesiæ ianuã globus posset exire? itã nimirũ nõ potuerũt exprimi, nec exire gaudia spiritualia animæ per ianuã sic minimã, vt est corporis os.
3. Reg. 10. Regina Sabba audiẽs sapiẽtiã Salomonis nõ habuit vltra spiritũ. Quantò magis sapientia diuina faciet obmutescere? Sunt adeò plura Dei mirabilia, vt laudabilius sit de eis tacere, quã aliquid dicere: ne fortè cũ incepisse putaueris, nihil dixisse recorderis. Sic
Ioann. 3. dñs dixit Nicodemo, Sic Deus dilexit mũdũ, vt filiũ suũ vnigenitũ daret. Hæc particula, sic, magnã vim & emphasim habet. Sic dilexit, & quantũ dilexit? Nemo est, qui inueniat, tãtũ huic, quãto. Certè immensum pelagus amoris infiniti, quo nos Deus prosequit, tãtũ illa particula, sic, clausit, & quantitatẽ huius amoris nõ ausus est dicere: nam hic amor ineffabilis est, & omne humanũ os lingua obmutescit in eius narratiõe. Idẽ fecit Paulus agẽs de Christi passione cũ dixit, Cõsiderate eũ, qui talẽ pro nobis sustinuit cõtradictionẽ. Nonne Paule de his aliqua enarrabis? vel vapulationẽ, vel clauos, vel coronã, vel crucẽ? nõ, nisi eum, qui talẽ. Hæc adeò sunt magna, vt sentiri queant: nõ verò explicari. ¶ Igit quis fari poterit, animæ nostræ gaudiũ, cũ Deus dulcedines & suauitatẽ immittit? itaq; in hoc pronomine, hæc, includit Christus suæ sapiẽtiæ infinitos thesauros, quos istis paruulis & humilibus reuelat. Nullo nomine hi thesauri, & hæc sapientia includi potuerũt ineffabilia & inenerrabilia sũt hæc mysteria, hæc sunt dulcedines & cõsolationes spũs supernæ, quas mũdus neq; attingit, nec intelligit: quæq; sapientibus & prudẽtibus mũdi abscõdunt, & reuelant paruulis & humilibus. Sed cur nõ dedit Deus prius gratiã, vt impij vitarẽt peccata, vt postea nõ abscõderetur eis hæc diuina sapiẽtia? *Etiam pater quoniam sic fuit placitum ante te.* Volũtas Dei fuit. Ac si diceret. *Hebræ. 5.*
Hæc excæcatio impiorũ nõ minùs decuit ad tuã iustitiã: quã piorũ illuminatio ad tuã misericordiam. *Aug. li. de prædest. & gratia c. 15.*
Quoniã sic placuit ante deũ. Nõ est volẽtis neq; currentis, sed miserẽtis est Dei. De Nabuchodonosore ꝙ fuerit saluus expressè asserit Augustin⁹. O homo *Rom. 9.*
tu quis es, qui respõdeas Deo? Nõne potestatẽ habet figulus, ex luto aliud vas in honorẽ cõficere: aliud verò in cõtumeliã? Nõnẽ potestatẽ, quã habet figulus supra vasa, habebit etiam Deus super creaturas? Poterit ne vas etiã si linguã habeat, dicere figulo, cur sic me fecisti? Ideò ait Augustinus, ꝙ quanuis Deus crearet Angelũ in gehẽnæ flãmis, nõ faceret ei iniuriã. Ideoq;, ꝙ vnus sit vas cõtumeliæ & indignationis in interitũ, & alius honoris: nulla pôt assignari ratio, nisi quia hæc fuit diuina volũtas. Volũtas enim Dei cũ sit prima causa omniũ entium, causam nõ habet. Nec irrationalis aut iniusta esse pôt, cũ essentialiter sit iustitia infinita. Oĩa quippe opera, quæ sunt in hoc mundo, siue sint naturalia, siue volũtaria, siue meritoria habẽt vnicã duntaxat causam scilicet beneplacitũ diuinæ voluntatis: & licet aliæ causæ assignẽtur, tñ oẽs sunt instrumẽtales, & intermediæ & quasi dispositiuæ. Principalis autẽ causa omniũ est volũtas Dei dẽptis culpis peccatorũ, de quibus actus est a Deo, culpa verò, a peccatore. Omnia opera huius vitæ vel sint volũtaria, vel naturalia vel moralia, vel artificialia, omnia ad vnã præcipuã causam reducũtur, quæquidẽ mouet & influit in reliquas alias, vt suos effectus operent: quas verò addunt Philosophi sunt naturales causæ & dispositiuæ. Ita ꝙ si aliquis interrogaret, Quare factũ est hoc? optimè quidẽ respõderet. Quia sic fuit placitũ ante Deum: quia Deus voluit, quia hæc fuit eius volũtas. Veluti si aliquẽ interrogares, quæ sit causa totius mot⁹ horologij, deuenires certè in volũtatẽ artificis, vel in eius, qui ipsum regit. Ita de causis rerũ interrogãti deueniẽdũ est in Dei volũtatẽ & beneplacitum, & ibi quæstio cessabit. Veluti si aliquis quæreret: cur est fames? quia pane indigemus. Et quare nõ est panis? quia non seminatus fuit. Et quare nõ est seminatus? quia terra arescebat. Quare arescebat? quia nõ erat pluuia. Et quare non pluit? quia vapores a terra in altũ nõ ascẽderũt. Et quare non ascẽderũt? Quia dominabaẽ planeta natura sicc⁹. Et quare

August. de prædesti. & gratia. c. 15. tom. 7.
August.

quare planeta ille est siccus? Quia Deus illi virtutē
talē communicauit. Et quare Deus tribuit illi talem
proprietatē? Quia sic placitū fuit ante Deū. Et qua-
re sic fuit placitū ante Deū? hæc certè iā nō est quæ
stio nec interrogatio: sed mera insania & stultitia:
sic adeò vt qui talia interrogaret, Eleboro veniret
curād⁹, & Anticeras nauigaturus. Itaq; vltra nō est
ꝓcedēdū. Nā cùm in Dei volūtatē perueneris, hic
iā finiunt quæstiones: & oēs Philosophi pedes cōsi
stūt. Quis mouit lapidē? baculus. Et quis baculū? ma
Aug. lib.1. nus. Et sic deinceps, peruenies in Dei volūtatē. Sic
de Gen. con- philosophandū est tā in naturalibus, q̄ in artificiali
tra Manic. bus. Omniū rerū huius vitæ est causa Dei volūtas:
& idē est de operib⁹ meritorijs. Quia nō sum⁹ suffi
cap.2. ciētes cogitare aliquid ex nobis, sed sufficiētia nr̄a
2.Corin.3. ex Deo est. Nā si velis interrogare: Cur ille fuit san
ctitate præclarus? nam hæc fuit volūtas Dei. Hæc
enim ratio intellectui satisfacit: Si aliq̄s verò vltra
ꝓgrederet interrogās, Cur sic fuit Deo placitū? Ta
lis certe esset friuola & ridicula quæstio: nā vltra vl
timū gradū, iā nō est alius, in quē possis deuenire.
Psalm.17. Sic egregius Psaltes, Eduxit me in latitudinē dn̄s:
q̄m voluit, quia sic placuit, q̄m hæc fuit eius volun
tas. Sācti vero quidq̄d accidit, omne Dei placito tri
buūt: & in hoc duo sunt. Alterū vt homo nō possit
errare, alterū vero, q̄ Deus honorat, & magnificat.
Hoc clarius nobis ostēdit patiētissimus Iob: qui cū
Iob.1. rem, gregē, & filios amisisset, dixit, Dn̄s dedit, dn̄s
abstulit: sicut dn̄o placuit, ita factū est. ¶ In nostrā
vero eruditionē admonet loc⁹ iste, vt subijciamus
intellectū nostrū diuinæ volūtati, & iudiciorū Dei
ne simus examinatores. Quare hūc humiliet, illum
vero exaltet, noli inuestigare: si nolis in errorē inci
Psalm.35. dere: satis sit tibi scire, sic placitū esse corā eo. Vere
Roman. 11. iudicia Dei abyssus multa. Vnde Paulus, ò altitudo
diuitiarū sapiētiæ & sciētiæ Dei: quā incōprehensi
bilia sunt iudicia ei⁹, & inuestigabiles viæ eius. Sic
1.Reg.6. ex Bethsamis ꝑcussit dn̄s septuaginta viros, & quin
quaginta millia de plæbe: eo q̄ vidissent arcā Dei.
Nō illā irreuerenter acceperūt, sed potiùs sacrificijs
& oblationib⁹ honorarūt: q̄a vero nimia curiosita
te eā scrutati sunt, vehemēter in illos Deus animad
uertit. Abhorret Deus, vt sua secreta & mysteria
scrutemur: & q̄ nimis soliciti simus suorū operū &
volūtatis. Sed obijcies fortasse, Quomodò si hęc iu
dicia dei inenarrabilia & inscrutabilia sunt: quomo
do ait Dauid: in labijs meis pronūciaui omnia iudi
Amb. ser.2 cia oris tui? Vide q̄ aliud est (vt inquit Ambrosius)
in psal.118. iudicia Dei: & aliud iudicia oris Dei. Iudicia Dei
(vt dixim⁹) inenarrabilia sunt: sed iudicia oris Dei
sunt illa quæ anūciauit, & quæ per os Prophetarū
loquut⁹ est. Narrabilia sunt, quia Prophetæ ea dixe
Esa. 40. rūt: quę os dn̄i erāt. Os dn̄i erat ille, cui dicit, clama
necesses. Et ille ait, Quid clamabo? Et inspiratū est
vt diceret, Oīs caro fenū. Ideoq; absolute nō dixit
egregi⁹ psaltes, q̄ ꝓnūciauerit oīa iudicia Dei, sed
iudicia oris eius. ¶ Nō ergo discutiamus opera Dei;
sed simpliciter illi obediam⁹: eius volūtatē faciētes
in oībus quæ nobis pręcipit, sicut Chr̄us qui ait. Sic
placitū fuit ante te. Et ita in laborib⁹ nr̄is, q̄n̄doqui
dē ab ei⁹ diuina manu ꝓueniūt, humiliemur, corā
1. Reg.3. eo. Sic Heli reprehensus, dixit, dn̄s est: qd̄ bonū est in
Gen.22. oculis suis faciat: & ideo salu⁹ fuit. Mirabile huius
rei exēplū se ostēdit Isaac, qui cū (vt Ioseph⁹ ait) iā *Ios. lib.1. an*
esset vigintiquinq; annorū ætate, vel saltē erat adul *ti. capi.12.*
tus, q̄n̄quidē ligna humeris ferebat in sacrificiū, po
terat patri resistere, q̄n̄quidē fortior eo erat: cū iam
esset senio cōfect⁹, nihilomin⁹ cū Abrahā ei decla
rasset illud à volūtate Dei ꝓuenire, humiliter obe
diuit Deo, & se in sacrificiū Deo iucundū & gratū
exhibuit. Nūc vero quis in minima infirmitate, vel
minimo labore Deo subijcit. Q̄n arbori non adeo
bonæ aliqd̄ virgultū inserūt, fructus bon⁹ ꝓducit:
sic & nos etiā si arbores malæ, siccę & aridę simus,
si Dei volūtati nostrā adiūxerimus, erim⁹ vtiq; vti
les & cōmodi: per hæc enim efficimur regni Dei ci
ues & participes, & in animis nr̄is æternæ vitæ the
sauros ꝓducimus. Obediam⁹ igit̄ Deo & cōformes
simus eius volūtati, & muniamus nos scuto patien
tiæ, in omni tempore dicētes, Gratias tibi ago dn̄e:
quoniā sic placitū fuit ante te. Sed vltra progredia
mur. *Omnia mihi tradita sunt à patre meo.* Cōsequen
ter ostēdit Chr̄us, q̄ sit ipse mediū huius electionis,
q̄ vnus vocet & ali⁹ nō: q̄ vnis abscōdant hęc diui
na mysteria & alijs reuelent, à volūtate Dei proue
nit. Sed ostēdit Chr̄us q̄ ipse sit mediū huius voca
tionis: q̄a licet à patre depēdeāt oīa tāquā ab origi
ne, tn̄ per ipsum Christum sunt oīa: ideoq; ipsi data
est potestas, & hac rōne inquit, Oīa tradita sunt mi
hi à patre meo. Hoc est, ego possum vocare quoscū
q; voluero, sicut pater, quia omniū habeo potestatē
sicut ipse: sed solū in hoc differt, quia potestas patris
est à se, quia eā à nullo accepit: ego aūt habeo eā ab
ipso, quia oīa quæ habeo, tradita sunt mihi ab ipso.
In quātū Deus, tradita sunt Chr̄o oīa: nō quidē crea
turæ, q̄a istæ nō tradunt ei: quia ꝑ ipsum factę sunt.
Sed tradita sunt oīa: hoc est, oēs perfectiōes patris,
q̄a cū sit eadē substātia numero patris & filij, & idē
esse, est eadē potestas & bonitas, sapiētia, æternitas,
& cætera attributa, quia impossibile est, eos differre
in aliquo absoluto, quin sint duo dij. Sed cū sit tātū
vnus Deus, nulla est perfectio patris, quin eadē nu
mero sit in filio. Sic ait ipse per Ioānem, oīa quæ ha *Ioan. 16.*
bet pater mea sunt, quia substātia vni⁹ est substātia
alterius: quidq̄d habet pater, habet filius, & subdit
de Spū sancto dicēs, Quia de meo accipiet. Accipit
Spūs sctūs esse à Chr̄o, in quātū De⁹ est: sed si Chri
stus accipiat in quātū homo, oīa dedit ei pater, scili
cet creaturas, quę sunt extra deū, & nō ipsam substā
tiā patris, quia ista maior est Chr̄o, in quātū homo.
Sic Ioannes ait, oīa dedit ei pater in manus, hoc est *Ioan.13.*
in potestate sua. Quæ enim tradunt in manus alicu
ius, sunt ea, quæ ipse facere pōt: cū man⁹ sit organū
operationū. Sed cū nihil sit nisi creatura, solæ crea
turæ dicunt ei traditæ in man⁹: quæ quidē Chr̄o ho
mini traditæ sunt quātùm ad autoritatem in instāti
cōceptionis, quia per id qd̄ fuit humanitas cōiuncta
verbo, habet maiorē perfectionē quā oēs creaturæ
simul: sed quantùm ad potestatē tradita sunt ei om
nia in resurrectiōe, vt ipse dixit discipulis, cū appa
ruit eis per suā resurrectionem, Tradita est mihi oīs *Matth. 28.*
potestas in cœlo & in terra. Quantū aūt ad effectū *Hebr. 10.*
tradent omnia Christo homini in die iudicij: quia
tunc omnia erunt subiecta pedibus eius: & mane *1.Cor.15.*
bunt in æternū sicut ipse voluerit, & ideo tūc Chri
stus dicetur regnare, & dare regnū Deo patri. Igi

tur. Si omnia tradita sunt Christo, bene sequitur (vt pulchrè disserit diuus Augustinus) quòd qui Christum habet, omnia habet: & quòd alius nihil habet. Quid ergo vos mundi amatores quæritis diuitias & honores, vbi eas inuenire nõ potestis? quærite dñm & re-
Psalm. 22. plebitur anima vestra. Bene Dauid in Psalmo loquitur dicens, Dñs regit me, & nihil mihi deerit. Quid deficit ei, qui Christũ habet? cum sit Christus
Ephe. 2. summũ bonũ, qui illũ habet omnia bona habet. Si cupis pacẽ, ipse est pax nostra faciẽs ex vtraq; vnũ. Si diuitias & honores ambis, vnde tibi hos cõparare poteris, nisi è proprio deposcere fonte, qui Christus est, in quo sunt omnes thesauri sapientię & scię-
Colo. 2. tiæ Dei? sic adeò diues erat Paulus & potẽs, habens Christum, vt in hæc verba proruperit. Omnia pos-
Philip. 4. sum in eo, qui me confortat. Nam si tristis incedis, & nullo gaudio cor tuum exultat, id certe euenit, quia Christum nõ habes: & procul eum habitas. Si Christũ sociũ haberes, nemo aduersus te præualeret: & cõsolationis fontẽ possideres, ex qua dulcedi-
Ser. 54. de Verbis domini in Ioã. in fine. nẽ & suauitatem posses exhaurire: quia vt Augustinus ait. Tenebis eum per quẽ facta sunt omnia, & cũ ipso omnia possidebis. Et sicut qui Christũ habet, possidet cũ illo omnia: ita qui Christũ non habet, plenus est miserijs & necessitatibus. Vnde Da-
Psalm. 24. uid in Psalmo, De necessitatibus meis erue me. Diues & potẽs erat Dauid, & non quærebat externa aliqua, sed animæ interiorẽ necessitatẽ videbat. Et
Tob. 4. Tobias sanctus, Habebimus multa bona, si timueri-
Psalm. 72. mus Deum. Et alibi Dauid, Quid volui in cœlo, & quid aliud volui super terrã præter te? Omnia vtiq; necessitas & pauperies sunt animæ nostræ, quando Deus eam nõ inhabitat. Stercora terræ quærunt homines soliciti & diligẽtes, & id non sine magnis laboribus: cum trãquille & quietè paradisi flores sibi possint cõparare. Deũ igitur nobiscũ habeamus, & omnibus bonis affluemus: quãquidẽ adeò bonus, misericors, & benignus est, quòd cũ eam potẽtiã & magestatẽ habeat, vt dicat, omnia tradita sunt mihi à patre meo, statim nos inuitat, & ad se allicit, dicẽs, Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, vt
Matt. 11. Matthæus scribit. ¶ Attẽde etiã & cõsidera liberalitatẽ & bonitatẽ Dei: siquidẽ in Christi manus omnia cõstituit. Nobiles nanq; magnates & principes huius mũdi etiã si liberales & magnifici sint, præfectũ tñ domus, qui rem familiarẽ & dona in pauperes & domesticos distribuit, auarũ habent: vt etiã si ipsi vt dñi rem velint distribuere, & dignos beneficijs & donis cumulare: ipsi præfecti manus comprimãt & cõtrahãt. Dñs tamen præfectum & distributorẽ adeò liberalẽ habet, in cuius potestatem & manus omnia tradidit, vt ipse distribuat. Pater dedit
Ioan. 13. ei omnia in manus. Et quæ obsecro sunt istę manus?
Luc. 23. Manus perforatæ, manus apertæ & extẽtæ. Latroni nãq; qui vt sui recordaretur petebat, plus petito promisit, & cœlũ tribuit. Ingẽs cõsolatio omnibus peccatoribus esse deberet: propterea quòd Christũ habeãt liberalẽ largitorẽ, & datorẽ donorũ & gratiæ Dei. Ne obsecro pigri & ignaui simus in petẽdo, vt nostrorũ peccatorũ misereatur: quãquidẽ ipse in parcẽdo liberalibus manibus remittit. ¶ Postremò hic est obseruãdũ, quòd his verbis Christus cũ prędicaret, vt ad se omnes venirẽt, ostẽdit magnitudinẽ, autoritatẽ, potẽtiã, & diuitias sui ipsius, ne vocationem cõtẽnerent, cũ ipsum dñm viderẽt pauperem & humilẽ. Si rex iter faceret, sine equo, sine apparatu regio, sed tanquã aliquis seruus & minister, & in itinere obuiã fieret potenti alicui siue magnati, túcq; rex ei dixisset, vellet ne domi suæ personam villici aut præfecti sustinere: tũc certe ille nobilis & potẽs regẽ irrideret, & insanũ iudicaret. At verò si Rex se illi ostenderet, & quis esset, diceret, procul dubio beneficiũ oblatũ acceptaret. Ita Christus cũ in Capharnaũ prædicaret, & vocaret multos, vt ad se venirẽt, dicens, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos: quia verò aliquis poterat obijcere: Quo fieri põt vt nos reficias, & ditare possis, cum tu pauper & humilis sis? ne aduocationẽ gẽtes cõtẽnerent (cũ ipse rex gloriæ expoliatus esset) ideo se manifestat inquiens, Omnia mihi tradita sunt a patre meo. Filius sum Dei, Rex, & Princeps cœli, diues & potẽs: qui vestris potero subuenire miserijs & pauperiẽ subleuare. Sed iterũ posset aliquis instare, Vnde tu hãc habes potestatẽ: cũ sis homo similis nobis? adhoc respõdet dicens. *Et nemo scit quis sit filius nisi pater: & quis sit pater nisi filius: & cui voluerit filius reuelare.* Pater est a quo ista proueniũt, & nemo nouit patrẽ nisi filius, scilicet Christus ipse, qui filius Dei est. Quantum enim Deus cognoscibilis est, nõ põt à creatura cognosci, cũ sit obiectũ infinitũ. Spiritus sanctus tñ nõ excluditur ab hac cognitione, sicut neq; quãdo Christus dixit loquẽs de vltimo iudicio. De die illa nemo scit, *Matth. 24.*
neq; Angeli eius, sed solus pater. Nõ excluditur ibi Spiritus sanctus: quia dictio exclusiua in diuinis addita vni personæ, respectu termini essentialis nõ excludit aliã, quia essentialia sunt eadẽ numero tribus personis. Quapropter quidquid prædicatur de vna persona, prædicatur de tribus: propter inseparabilitatẽ & cõsubstantialitatẽ triũ personarũ. Sed per hoc, quòd dicitur, nemo, excluditur quodlibet suppositum creatũ. Vnde idẽ est dicere, Nemo nouit nisi pater, sicut dicere, Nemo nouit nisi Deus: cũ isti sint termini essentiales, cũ sint cõmunes tribus personis: diuinæ enim personæ cognoscũt sese, quantũ cognoscibiles sunt. Et isto modo loquitur Christus quòd nemo nouit filiũ, nisi pater, neq; patrem nouit nisi filius: nos verò isto modo nõ possumus illum cognoscere quãuis illũ aliqualiter in hac vita cognoscere possimus per naturalẽ rationẽ. Et quia ratio naturalis a Deo collata est, ideò illa cognitio quæ de Deo per naturalẽ rationẽ habetur, aliquãdo reuelatio appellatur: iuxta illud Pauli, Inuisibilia Dei a creatura *Rom. 1.*
mũdi per ea quæ facta sunt intellecta cõspiciuntur: sempiterna quoq; eius virtus & diuinitas. Sed per naturalẽ rationẽ nemo Philosophorũ cognouit aliquã diuinã personã secundũ proprietatẽ personalẽ: nec Sanctissimã Trinitatẽ. Sed est alia reuelatio diuinior & altior: qua Deo reuelãte cognoscimus eũ per fidẽ. Perfectissimã autẽ cognitio, quæ de Deo põt haberi in hac via est per merã & purã negationẽ: ita vt vniamur Deo tãquã enti incõprehẽsibili & prorsus ignoto quãtum ad quid est. In eo autem quod dicit, quòd reuelat cui vult, ostendit, quòd fides est *Ephe. 2.*
donum Dei iuxta Pauli sententiam, cui vult se re- *Galat. 1.*
uelat & manifestat dominus. Ideò Paulus ait, cum

autem

autem placuit ei, qui me segregauit ab vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suam, vt reuelaret filium suum in me. Magnum quidem beneficiũ Christicola à Deo accepit, cui reuelauit filiũ suum: quandoquidẽ eũ iam cognoscit, & scit, quis sit. ¶ Sed aduerte & vigila ne in vtrauis aurẽ dormias, quia nõ sufficit tantum cognoscere. Angeli quippe cognouerunt eum in cœlo, & propter suam superbiam ceciderunt dæmones facti. Non satis est, vt eũ cognoscas: sed vt diligas. Illa sancta quatuor animalia erant plena oculis, quia plena erant cognitione diuina: sed vide quid scriptura dicat, Coram facie sua ambulabant. Sic non sufficit vt Deum cognoscas, sed oportet ꝙ ambules corã facie: hoc est vt viuas secundum id quod intelligis, Deum semper coram oculis ferens, & in eius mandatis diligenter ambulans: virtutem virtuti copulans, vt videas Deũ deorum in Sion in bonis operibus te exercens & excolens, vt sanctè & immaculatè viuas. Vult Deus cognosci: sed magis cupit amari, & timeri. Ex sexcentis millibus, qui ex Ægypto egressi sunt, qui Deũ cognoscebant, omnes in deserto perierũt, exceptis duobus: quia non Deum sequebantur. Sed hæc de hac re iam dicta sufficiant, nunc iam Lucam audiamus. *Et conuersus ad discipulos suos dixit.* Conuertit se ad discipulos, vt eos reddat attẽtos: quia cũ ipsis de eorum beatitudine & fœlicitate loqui volebat. Quia in superioribus dixerat patrem cœlestẽ autorem esse beneficij collati: ostẽdit etiam se huius collationis mediatorem esse. Præterea, quia dixerat dominus alloquens patri, ꝙ sacramenta & mysteria, quæ superbis absconderat, reuelauerat paruulis: nũc ostendit qui sint illi paruuli, scilicet discipuli & sequaces eorum, neq; est contemnenda illa reuelatio quæ beatos facit. Ait ergo, *Beati oculi qui vident, quæ vos videtis.* Hæc beata visio discipulorũ Christi non intelligenda est de sola corporali visione: nam sic beati essent Pharisæi & crucifixores, qui illũ corporaliter viderunt. Neq; de visione secundum fidem: quia isto modo Patriarchæ & Prophetæ Christum viderunt, quia crediderunt in eum, & tamen nõ dicuntur beati cum Christus hic asignet differentiã dicens. Multi Reges & Prophetæ voluerũt videre quæ vos videtis, & non viderunt. Ideò intelligitur de vtraq; visione simul: scilicet ꝙ Christum corporaliter viderunt, & etiam crediderunt ꝙ esset filius Dei. Erat enim quædam beatitudo videre hominẽ illum, quem sciebant verum Deum esse: in quo omne bonum nostrum positũ esse agnosceremus. Nõ erãt autem beati illa beatitudine, quæ est in patria: sed alia quadam quæ alterius speciem præsefert, & quæ superat omne gaudium huius vitæ. Præterea, non beati isto modo censendi sunt illi, qui Christũ vident & credunt: & charitatem non habẽt. Quidã enim (vt Paulus ait) Deũ cognouerunt, & quia illũ non glorificauerunt diligendo: euanuerunt in cogitationibus suis. Quemadmodum excusorium ferramentum etiam si silicem fortiter collidat, nisi illi diligentissimè fomitem, in quo suscipiat admoueris, nullum omnino ex ea industria & labore fructum assecutus eris: ita illi Philosophi, de quibus loquitur Paulus quamuis ingenij acie veluti quodam excusorio ferramento, præclarissimum illũ & egregium silicem Deum assidue ferierint, & ex ea mutua collisione splẽdidissimę scintillæ emicuerint eorum nimirum circa huius nobilissimæ substantiæ attributa cognitio mirabilis fuit: illorum tamẽ animis affectu voluntatis, quo hic cœlestis ignis accendi debuisset prorsus destitutis, in densissimis errorũ tenebris lapsi sunt. Ideò dixit Paulus, ꝙ obscuratũ est insipiens cor illorum: quia Dei gratiam non acceperunt, vt eum diligerent. Vt nauclerus sine claritate solis siue lunæ non potest portum capere: ita homo lumine gratiæ destitutus non potest gloriæ portum contingere. Existimat se anchoram in locum tutum iacere, cum in scopulũ iecerit, vbi nulla prorsus est salutis spes. Sic Philosophi errauerũt putantes se esse sapientes, stulti facti sunt: quia cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, nec eum dilexerunt. Ideo Dei gratia destituti cæci facti sunt, & euanuerũt in cogitationibus suis. At Apostoli omnia hæc habuerunt: quia cum Christum corporalibus oculis cernerent, eius diuinitatẽ credebant, atq; illum diligebant. Et nos etiam licet Christum corporalibus oculis non videamus sicut illi sancti Apostoli, tamen & nos beati sumus beatitudine hac, de qua Christus hic nũc loquitur, si credẽtes in eum dilexerimus illum, sicut ipse saluator testatur dicens, beati qui me non viderunt, & crediderunt. ¶ Porrò mentionem facit hic Christus oculorum: vt illis significaret rationem & intellectum humanũ: est enim pars cœlestis in homine. ¶ Possumus etiam per hanc discipulorum visionem, eam cognitionẽ intelligere, quam Apostoli de Christo habebant: quia Christi doctrinam & mysteria, quæ prædicabant rectẽ percallebant ipsi: nam immediatè ante hoc dixerat Christus patri, id factum esse rectè, & sibi bene visum fuisse, vt ea quæ prædicabat sapientibus & prudentibus absconderentur: paruulis verò & humilibus essent manifesta. Conuertens autem sermonem ad discipulos ait, beati oculi, qui vident, quæ vos videtis. Acsi diceret, Beati oculi vestri ò discipuli mei, qui vident, hoc est qui intelligunt, quæ vos videtis. Apostoli enim quantumuis inscij & ignari melius tamen intelligebant, quàm omnes sapientes huius mundi: fides quippe cũ charitate coniuncta ità claros efficit oculos, vt qui eam habet potest apertè & clarè, quod nemo alius, cognoscere & intelligere. Sic Eliseus sanctos Angelos videbat adstantes iuxta illum, quod nemo alius videbat. Et Stephanus videbat cœlos apertos, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei: quod nemo videre poterat. Igitur Apostoli non solum oculis corporeis Christum viderunt, sed viua fide: & nõ solũ auribus corporeis Christum audierunt, sed corde etiam, & intelligebant, atq; ideò beati. Non inquã beati, quia diuites, fortes, aut potentes essent (hæc enim beatitudo carnis est) sed quia Christũ mentis oculis cernere meruerunt. Mundus illos iudicabat beatos, qui magnis opibus fruebantur, qui alijs imperabant, qui diuite quadã mũdi supellectile affluebant. Sic Dauid in Psalmo, Promptuaria eorũ plena, & oues eorum fœtosæ, filiæ eius compositæ ad similitudinem templi, &c. beatum dixerunt eum, cui hæc sunt. Sed longè aliter Christus qui beatos iudicat eos, qui oculis fidei illum intuentur: & diligunt.

Marginalia: *Ezech. 1.* — *Psal. 83.* — *Num. 1.* — *Num. 14.* — *Roman. 1.* — *Ioan. 20.* — *4. Reg. 6.* — *Act. 7.* — *Psalm. 72.*

gunt. Quamuis immensis diuitiarum cumulis te
ipsum ditaueris, hæc omnia nequaquam sunt vera
bona veræq; diuitiæ: sed speciem solam & vmbrã
bonorum fingunt. Et è contra quantũuis pauperes
& egeni sancti Apostoli erant, tamen Christus vo-
cat eos diuites & beatos, indicans eos veras diui-
tias habere. Vnde obsecro sibi has compararũt? Ex
Prou. 8. fide cum charitate coniuncta. Mecum sunt (inquit
1.Par. 29. sapientia) diuitiæ & gloria, opes & iustitia. Et Da-
uid, Tua domine potentia & gloria cuncta, quæ in
cœlo sunt, & in terra tua sunt. ¶ Restat igitur obse-
crare ne Dei beneficijs simus ingrati: quandoqui-
dem nobis etiam dicitur, quod sanctis Apostolis,
Beati oculi, qui vident quę vos videtis. Accepimus
nos præ alijs hominibus tales oculos, quibus ea vi-
demus & intuemur, quæ nulla humana ratio inda-
1.Corin.2. gare nec intelligere poterat: quæ etiam nullus ex
potentibus mundi cognouit. & eas aures, quæ talia
audiunt, quæ ab initio mundi absconsa sunt, sicut
Ephe. 2. Paulus Ephesijs ait. Et quæ illa sint, audi. Primò
videmus & audimus in nostro Euangelio omnes
Christiani, peccatum primorum parẽtum, propter
quod omnes nati sumus filij iræ, per Christi mor-
Colo. 2. tem iam abolitum & sublatum esse: & iam Christũ
nobis se reconciliasse. Secundò Deum factum esse
patrem nostrum, cui quilibet quantumuis paruulus
audet dicere, Pater noster, qui es in cœlis. Tertiò
Christum videmus fratrem nostrum: & sic ipse ad
Ioan. 20. Magdalenam ait, Ascendo ad patrem meum & pa
1.Ioan. 2. trem vestrũ, &c. Vade & dic fratribus meis. Quar-
Hebræ. 9. to Christum videmus pontificem nostrum & ad-
uocatum apud patrem: ideo enim per proprium san
guinem introiuit in sancta, vt ibi appareat in con-
spectu Dei pro nobis. Quinto videmus & audi-
Luc. 12. mus, q cœlũ nobis pateat. Nolite (inquit Christus)
timere pusillus grex: quia complacuit patri vestro
dare regnum. Nonne vides hæc quam magna sint?
Psal. 147. Non fecit profectò taliter omni nationi. Quo ma-
iora accepimus, tanto plus gratitudinis à nobis exi
gitur, & si velis audire, quanta & quàm magna hęc
sint, audi sequentia. *Dico enim vobis q multi Prophe
tæ & Reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non
viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt.* Sed
dicet aliquis, Cum constet Deum patribus fuisse lo
quutum & ab eis visum, quid sibi vult, quod hic
dicitur, Multi Prophetæ & Reges voluerunt vide
Ioan. 8. re quæ vos videtis, & non viderũt? nam Abraham
multoties Deum apparentem vidit: & tandem in
Gen. 18. trium Angelorum personis hospitio recepit. Moses
Exo. 32. quoq; scriptura teste, cũ Deo solitus erat loqui fa
cie ad faciẽ: sicut loquitur homo cũ amico suo. Et
Esa. 6. Esaias vidisse se dicit dominum sedentem super so-
2.Reg.22. lium excelsum. Sic etiã Michæas, multiq; alij Pro-
phetæ verissime sibi Deum apparuisse confirmant.
1.Reg. 9. Vnde & videntes sunt appellati: & fere tota scriptu
ra patres antiquos, Deũ vidisse demõstrat. Si ergo
sancti patres & Prophetæ Deum viderunt, (vt scri
ptura testatur) quid est, quod dñs dicit, Voluerunt
videre, quæ vos videtis, & non viderũt? sed vt iam
dictũ est, aliud est videre per imaginẽ, & aliud per
speciẽ. Viderũt quidẽ sancti præmemorati Deũ om
nipotentẽ: sed per speculum & imagines in subiecta
creatura. Omnes enim manifestationes, quæ ad pa-
tres veteris testamẽti factæ sunt per inferiores Deo
creaturas, idest per Angelos factæ sunt. Si enim in
se ipso absq; vllis imaginibus Deum sancti viderũt,
sicuti est, quid est, q Moses, qui cum domino (vt
iam dictũ est) facie ad faciem loquebatur, obsecra-
bat dicens: Si inueni gratiã in conspectu tuo, osten Exod. 33.
de mihi te ipsum manifeste vt videam te? Quẽ ma-
nifeste videre cupiebat, vtiq; vsq; ad illud tempus
per imagines & figuras se vidisse declarabat. Vnde
& beatus Stephanus de ipso dicit, Hic est Moses, Act. 7.
qui cum Angelo loquebatur: qui apparuit ei in ru-
bo. Porrò longè aliter sancti Apostoli dominũ vi- Exo. 3.
dere meruerunt: qui ipsum præsentem habebant, &
ei conuictu familiarissimo adhærẽtes, quidquid co
gnoscere voluissent, non per speculum aut ęnigma
ta, non per Angelos aut alias visionum species, sed
ipsum dominum interrogantes discebãt: vnde om-
nibus sanctis iam pręteritis, priuilegio beatitudinis
præferuntur. Nam illi, qui in veteri testamẽto Deũ Hebr. 11.
vidisse narrantur, iuxta fidẽ defuncti sunt omnes,
non acceptis repromissionibus: sed à longè eas aspi
cientes & salutantes. ¶ Sciẽdum præterea per incre
menta temporum cognitionem Dei in hominibus
creuisse. Apparuit dominus Abrahã: sed longè post Gene. 18.
modùm Mosi, dicit, Ego sum Deus Abrahã, Deus Exo. 3.
Isaac, Deus Iacob, & nomẽ meũ, Adonai, non indi
caui eis. Quibus verbis Moses, plus aliquid de Deo
vidisse, quàm præcedentes patres, ostẽditur. Beatus
etiam Dauid multis posteà temporibus natus dicit Psal. 118.
manifestè, super senes intellexi. Quod est dicere,
Præ cunctis qui ante me fuerũt Patriarchis & Pro
phetis sublimius aliquid de Dei magestate cogno-
ui. Verùm præ omnibus illis clariùs & excellẽtiùs
illuminati sunt Apostoli: qui ab ipsa & per ipsam
Dei sapientiam eruditi, cũcta, quæ de cœlestibus &
diuinis humana poterat ferre capacitas, plenissimè
cognouerunt. At Pharisæi non sic viderunt Chri- Matt. 15.
stum, quoniam mentem eorum malitia excæcauit,
& oculos habebant infirmos. Nos verò si beati esse
volumus, & Christũ videre in cœlo, simplicioribus
oculis eum in hac vita intueamur. Vnde in cãticis,
Oculi tui columbarum. Colũba caret felle, & sim- Cant. 5.
plices habet oculos. Tales opus est, nos habeamus,
quia talibus Deus videtur, & hi soli sunt beati. At
vero quia in oculis hominum est malitia, fictio, &
prauũ iudiciũ, nihil vidẽt, quod in malã partẽ non
retorqueat: de proximorũ vita praue iudicãtes. Hy- Luc. 6.
pocrita trabẽ quæ est in oculo tuo non vides, &c.
Sed de hoc capite sexto latiùs dicemus. ¶ Ad nostrã
vero eruditionẽ alia duo hic obseruanda sunt. Pri-
mũ est, quàm parũ valeat corã oculis Dei, vel regẽ
esse, vel Prophetã vel Principem, magnatẽ, diuitẽ
aut potentem: qui oculos conijcit in pauperes pi-
scatores contẽptos, & abiectos, iudicio mundi, &
hos in amplissimam dignitatem & honores eleuat;
potentes vero deijcit & contemnit. Vnde Paulus, 1.Cor. 1.
Ignobilia mũdi & contẽptibilia elegit Deus, & ea,
quæ nõ sunt, vt ea, quæ sunt, destruerẽt: vt non glo
rietur omnis caro in conspectu eius. Ex hoc facilè
erit discere, quàm vanũ sit, hominem gloriari, in re
gnis, dignitatibus, & officijs in maiorum stẽmatis &
sanguine, quandoquidem hæc omnia nullius valo
ris & momenti sunt apud Deũ, sed quæ ipse fueris

operatus. Etsi hoc clariùs cognoscere desideratis, quid nobilius in homine Christiano esse potest, quàm q; sit filius Dei? certè si omnia alia cum istis conferãtur, nulla sunt: nam si filij, hæredes erimus
Galat.4. regni cœlorum. Sed attendite quàm parum prosit hæc nobilitas, nisi reliquis virtutibus, quæ ad filiũ
Psal.81. Dei pertinẽt, adiungatur. Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes: vos autẽ sicut homines moriemini, & sicut vnus de principibus cadetis. Primò declarat hominis dignitatẽ in eo, q; est filius Dei: secũdò ostẽdit q; nihil hæc dignitas prosit, si vt homines vixerimus: quia sicut homines moriemur. Quid est sicut homines moriemini? totum quod estis absorbet mors: nam si sicut homines vixeritis, sicut homines moriemini, & ibi omnis valor & dignitas vestra sistet. Non moriemini sicut filij Dei excelsi, quos adeo diuinior & fœlicior vita expectat. Et sicut princeps in bello, qui licet magno sit stipatus exercitu, lucidis & splendentibus armis etiã cadit: sic & vos cadetis. Ecce ergo quomodo eijcientur filij Dei excelsi, nisi vt tales, & talis patris filij, vixerint. Sed si cupias istam rem mirabiliorẽ efficere. Magnum est esse filios adoptiuos Dei, maius filiũ naturalẽ, sicut solus Christus erat: sed Christus non vult filius Dei haberi, si opera patris non fecerit, cũ
Ioan.10. ipsemet dicat, Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si enim non iudicatur filius Dei nisi ex operibus, quid proderit filium Dei esse adoptiuum, si nõ habeas opera bona? Et si omnia hæc quę nobilia sunt & præclara, sine virtute & sanctis operibus pro nihilo reputãtur: quid cogitas apud Deũ valebit sanguinis nobilitas, illustris progenies, regale sceptrũ, & mundi sublimis dignitas? Omnia hæc Deus nihili pendit & facit. Et vt certiùs intelligas quàm rationem aut mentionem de his dignitatibus habeat, nihilò clariùs ostenditur, quàm vt id quod multi reges & Prophetæ cupierũt videre, paruulis & humilibus piscatoribus dignũ iudicet ostẽdi & manifestari. ¶ Obseruandum secundò est, q; si aliqua inuidia te inuaserit, vt sancti Apostoli ea viderint, quæ tu non vidisti, illud attendas, hanc beatitudinem (si tu vis) & aliam maiorem facillimo negotio posse attingere. Certè beati erant oculi discipulorum, qui Christum in carne videbant: sed maior beatitudo erit videre Christum impassibilem & immortalem in cœlis. Cum hac quippe beatitudine, scilicet cum Apostoli Christum in carne vide-
Matth.27. bant, poterant & ipsi damnari, quod Iudæ cõtigit: sed qui Christum viderit in cœlis, nequaquã ab illa beatitudine poterit frustrari. Agè ergo, vt hãc beatitudinem consequaris, quam multi Reges & Patriarchæ non valuerunt consequi: quandoquidem id est in tua manu & potestate, &c. Sequitur. *Et ecce quidam legis peritus surrexit tentans eum & dicens.* Iste in lege peritus erat, & peritũ se iudicabat, & nõ quærebat, vt disceret, sed vt tentaret: sicut est mos literatorum superborum. Aduerte quemadmodum legis periti, doctiores & sapientiores sint capitales inimici Christi: & qui prius eum & suam doctrinã persequuntur. Nulla est gens tam pestifera & iniqua, vt literati qui deprauatam habent conscientiã: & plus damni in ciuitate & populũ vnus horum infert, qui iam habet autoritatẽ & opinionẽ, quã centũ alij simplices & ignorantes. Nam vt sapientibus illis creditur, atq; ita populũ peste peius corrũpũt: vt est videre in strage & dãno quod Lutherus iniquus sua opinione causauit. Attẽdite obsecro & plãgite stragẽ, quam in Ecclesia Dei fecerũt Zuinglius Oecolampadi9, caluinus & alij. Vt ex pharmacopolæ officina vbi salutaria medicamẽta & pretiosa vnguenta venduntur aliquando exit toxicũ & mortiferum venenum: sic ex hominibus doctis & scientia excultis pestifera interdum egreditur doctrina. Multi discunt vt sciant, non tamen vt boni effi-
ciantur. Herodes impius scrutabatur scripturas nõ *Matth.2.*
vt bonus efficeretur, sed vt sciret vbi Christus esset natus, vt interficeret eum. Sic multi dant operã literis & vehementer insudãt, annales reuoluunt, Bartolos, & Iasones, non vt meliorẽ vitã degãt, nec vt studiosi sint: sed vt insontem persequantur, & vt rẽ pauperi rapiant: vt solet non raro contingere inter iurisconsultos, qui mentẽ & sensum textus verũ & germanũ noua explicatione distorquẽt, quo certè non minima rerũ & pecuniæ quãtitas naufragium patitur: qui quidẽ doctores suis literis plurimos fallunt, & grauia peccata committunt. Hi sunt illi, qui Herodem conturbauerũt, qui cũ possent omnẽ sententiã & autoritatem Prophetæ Michææ explica- *Mich.5.*
re, quæ quidẽ de diuinitate Christi agebat, & de regno eius spirituali, noluerunt: & ita fuerũt in causa vt Herodes innocẽtes interficeret. Hos superbos & non sanæ cõsciẽtiæ literatos Christus taxat dicens,
Væ vobis legis periti, qui tulistis clauẽ sciẽtiæ, &c. *Matt.23.*
Ideo Spiritus sanctus ait Ecclesiæ, murenulas au- *Cant.1.*
reas faciemus tibi vermiculatas argento. Quis vnquã tale vidit? si dixisset, faciemus tibi murenulas argẽteas auro vermiculatas hoc nõ esset mirũ: sed murenulas aureas argẽto vermiculatas minus bene videtur. Bene quidẽ & præclarè scriptura sancta inquit: nã basis & fundamẽtũ est vita recta & mores sancti: & super hoc aurũ purissimum charitatis & amoris Dei venire debet sciẽtia vt argentũ. Ad fundamentũ id quod est fortius & tenacius requiritur: meliùs nãq; est esse probũ & studiosum, quã literatum & sapiẽtem. Tunc enim scientia & literæ sunt bonæ quãdo virtuti cõiunguntur: nã cum ita non fuerit, ab insano & amẽte nõ differt, qui cũ ensem arripit, quem vult interficit, & si libuerit etiam se ipsum. Stultus & demens est literatus sine virtutibus, ensemq; euaginatũ affert, qui armis literarũ & sua autoritate & opinione se ipsum & multos alios destruit. Si vis vt literis præclarus & excellẽs filius tuus euadat, cum priùs doceas, quo itinere in cœlũ
est iturus, Ideo Dauid in Psalmo, Bonitatẽ & disci- *Psal.118.*
plinã & scientiã doce me. Priùs dixit bonitatem & disciplinã: & posteà scientiã. Super virtutis fundamento bene literæ sedebũt: nã si tapete vel gausape mortuũ induas, & si plurimis vestimẽtis oneres, nequaquã calefiet, quãdoquidẽ ab intrinseco nullũ habet calorẽ natiuũ, qui quidẽ vitam & animã sustentat. Sic nimirũ, si in tuo corde ignis amoris Dei nõ ardet: quidquid habueris exteriùs, autoritas, literæ & scientia parũ vel nihil tibi proderunt. Hunc aspice, qui cum legis esset peritus audacior fuit. Et vt in lege doctus Christum vult tentare: & quærit nõ vt discat, sed vt eum sermone capiat, & arguat, si ad

interro-

interrogata nō respōdisset. Officiū hoc dæmonis est,
Mat. 4. de quo Euangeliū inquit, ꝙ est tentator. Accedens (in
quit Euāgelista) tentator. Nō vocauit eum dæmonē
seu tentatorem, cū tentatoris officia haberet, queād-
modum hic. ¶Et duplici ratione eū tētabat, altera, vt
ignarū & insipientem Christū ostenderet, si rogatis
nō respondisset, atq; ita nomen & fama Christi quā
sapiētis & literati habebat obscurata esset, sed fama
Gen.1. bonorū non obscuratur. Terra erat aquis operta, sed
Gen 37. Deus dixit, Cōgregentur aquæ in locum vnum, & ap
pareat arida, Sic Deus vult vt gloria iustorū manife-
stetur. Venditur Ioseph a fratibus, sed a Deo exalta-
tur. Altera ratio erat, quia interrogabat vt tentaret,
non vero quia nesciret. Achab Michæam interroga
3.Reg.22. bat, non quia veritatē vellet agnoscere, sed tātum vt
interrogaret; sic multi quærunt multa inutilia non vt
sciant, sed tantum vt quærant. Sed quid dicat audia-
Tex mus. Magister quid faciendo vitā æternam pos
sidebo? Audierat Christū loquentē de beatitudine,
ideo de medio perueniendi ad beatitudinem quærit,
non ignorans media: quia cū interrogaretur quid in
lege scriptum esset, bene respondit. Diliges dominū
Deum tuū, &c. Sed interrogauit tentans, volens scire
an Christus cognosceret, quid esset agendū ad conse-
quendū vitā æternā. Præterea magistrū illū vocat vt
facilius eum decipiat, si incautum inuenisset, amici-
tiā & beneuolentiam simulās, sicut scorpio ore blan
Psal.49. ditur, cauda autē pungit. Vnde Dauid in Psalmo. Os
tuū abūdauit malitia, & lingua tua cōcinabat dolos.
Cōcinare proprie est apte componere, sic vt fallacia
non intelligatur, & verbis compositis malitia nō ap-
pareat. Ideo concinat lingua dolos, quādo verbis cō-
Deut.22. positis fallatiā simulamus. Iubebat Deus in lege vt
nemo vestem ex lino & lana texeret; cū res essent dif
ferentes. Illi linum & lanam texunt qui aliud in ore, a
liud in pectore habent. Ex his compositis & fictis du
plici facie incedētibus mūdus est repletus, qui corā fa
cie te laudant, a tergo vero te vendunt, & deceptum
semper te tenent. De aliquo male corām te loquūtur
vt tu in similia verba prorumpas, quæ cū non ex ore
exciderent, alteri iam dicta & recensita sunt. Væ du-
Eccle.2. plici corde, & labijs scelestis, & manibus malefacien-
tibus, & peccatori terram ingredienti duabus vijs.
¶Secundo potuit etiam vocare eum magistrū, vt ma
Ioan.19. gisterium irrideret, atque ita in prætorio Pilati vt e-
jus regnū irriderent coronam ex sentibus capiti impo
suerunt, & in manu pro regali sceptro arundinem, &
genibus flexis regem illum appellabant dicentes, A-
ue Rex Iudæorum; & in domo Caiphæ Prophetiam
Mat. 26. irridentes oculos tegebant, & alapis cædentes ipsum
interrogabant. Prophetiza quis est, qui te percussit.
Et quemadmodum in passione regnū & prophetiā irri
debant, nunc vero magisteriū & doctrinā, vocātes eū
magistrū per irrisionē & ironiam. ¶Præterea de vita
æterna quærit, quia hæc naturaliter desideratur, nam
vita hæc fluxa, breuis, & momētanea est. Licet enim
lōga videatur breuissima tamen est, habetque internā
malitiam, cum non simul per centum annos viuitur,
sed successiue per breuissima momenta temporis vita
discurrit. Nam de vita solum vnum momentum no-
bis præsēs est, nā alterū fluit vt succedat sequēs; idq;
dū acquiris, recessit præsens. sicq; omnes quasi aqua
dilabimur. Sic adeo, vt cū extrema hora peruenerit,
qui cētū vixerit annos, vnū se momētū putet vixisse.
Sic Iacob ingressus Egyptū cū a Pharaone interroga
retur, Quot sunt dies vitæ tuæ? respondit, Dies pere- Gen. 47.
grinationis vitæ meæ centū triginta annorū sunt: par
ui & mali. Paruos dixit annos, quia vno momēto om
nia includūtur tempora; & malos propter immensos
labores, quos secū tāquā inundans flumen vita nostra
omni hora defert. Quapropter sicut naturali propen
sione volatilia volare appetūt; & pisces natare, & re
ptilia gradi, minimeq; in his frustretur natura, ita ho-
mines naturaliter appetunt beatitudinē, quā necesse
est habere in futuro seculo, cū hic nō reperiatur: & ap
petitus humanus nō satietur, nec quiescat. Anima igi
tur fertur in Deū desiderio libero & naturali & quo-
dā interno appetitu: cui si omnibus spiritibus cœlesti
bus tribuas frui, nequaquam satiabitur, nec beata erit.
¶Obserua autē ꝙ licet iste legis doctor dignus sit re-
prehensione, eo ꝙ Christū aggreditur tētare, attamē
laude dignus est, primo quia non inutiles quæstiones
aut friuolas quæsiuit, sed de beatitudine cœlesti. Vti-
nā omnes nostræ loquelæ & conuentus eo tenderent,
vt scire possemus, quid requiratur, vt salui simus. Mul
tos videbis, qui de multis impertinentibus sunt solici-
ti, vt est illud, An Salomō fuerit saluus An Deus terga
habeat quia dixit Mosi, Posteriora mea videbis, pau- Exo.33.
ci autem seculares, vel nulli sunt, qui te interrogent,
quid facient, vt vitā æternā cōsequātur. In aliū longe
locū suum iactant cogitatū, & quæstionē: nempe, qui
fieri possit vt diuitias sibi cōparet, & pecunias & the
sauros cumulēt, quomodo honores & dignitates vē-
nari valeant, & quomodo in gratiā & amicitiā princi
pū & regū deueniēt; Pauci vero sunt, qui viros theo
logos, & religiosos de sua salute interrogent, & id nō
aliūde euenit, nisi quia omnes mentē suā, cogitatū: cu
ras & labores in res caducas & miseras huius vitæ col
locēt, patriā illā beatā, ciuitatē sanctā Ierusalē, ad quā
nati fuerūt, obliuioni tradēdo. Certe si ob oculos vitā
illā haberemus, ad quā diu noctuq; iter facimus aliæ es-
sent curæ nostræ, cogitatiōes, & loquelæ. ¶Secundo
laudādus quia dicit. Quid faciēdo: nā etiā si hic doctor
esset malus, nō adeo vt hi pessimi Lutherani, qui fateri
tur; opera nullo modo esse necessaria, ad consequēdū
vitā æternā, & solā fidē sufficere. Hic doctor bene in-
tellexit, vt in legē peritus, nos nō posse regnū Dei cō-
sequi, otiosi, ignaui, pigri, sed nostro labore cura & di
ligentia, Ideo nō dixit, quid credendo, sed quid facien
do. Nā licet electis gloria ex æterna dei prædestinatio
ne dimanet, nō tū prouenit nisi ex eorū operibus. Ideo
in Matthæo legimus, ꝙ iustis dicit Deus, Venite bene- Mat.25.
dicti, possidete regnū; quod vobis paratū est ab ori-
gine mundi. Sequitur statim. Esuriui & dedistis mihi
māducare, sitiui, &c. Præparatū dixit eis regnū ab æter
no: sed statim addit, ꝙ fuit ab illis cōparatū operibus
misericordiæ & actibus bonis. Æterna prædestinatio
sine nobis est quantum ad principium, quia Deus si-
ne nobis elegit nos: sed non est sine nobis, quantum
ad finem, quia sine nobis non glorificamur. Ideo deus

opera exigit: & hic sapienter quærit quibus operibus
1. Pet. 2. vitam æternam esset consequuturus. Vnde beatus Pe
trus. Satagite vt per bona opera certã vocationẽ &
electionem vestrã faciatis. Certã ergo facimus per bo
Mat. 19 na opera futuram gloriã, sicut saluator ait: Si vis ad
Rom. 2. vitam ingredi serua mãdata. Non enim auditores le
Iacob 1. gis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustifica-
Psal. 102. buntur. Et Iacobus, Stote factores verbi, & non audi-
Mat. 20. tores tantum, fallentes vosmetipsos. De iustis etiam
psalmista ait, Quod memores sunt mãdatorum eius,
ad faciẽdũ ea. Sic ille pater familias nõ dedit denariũ
(per quẽ æterna retributio intelligitur) nisi illis qui
in vinea domini laborauerãt, ideo operarios cõduxit
Ioan. 15. nõ verbosos. Et apud Ioannẽ Chrũs ait, Omnẽ palmi
tẽ in me non ferentem fructũ, tollet eum pater meus.
Tollere autẽ eũ (vt ipsemet ait intra) est mittere illũ
in ignem vt ardeat. Nõ tamen cõdenatur ob aliud, ni
Esa. 1. si quia fructũ non facit. Et Esaias. Discite (inquit) be-
nefacere. Nõ dixit, discite benedicere, sed discite bene
facere. Ex istis & infinitis locis scripturæ quæ omitto
breuitatis gratia aperte cõstat opera bona esse neces-
saria ad vitã æternã consequendam. Ad quod vt intel
ligas, debes præsupponere in quacũq; re & esse substã
tiã, & etiã accidentia, quæ ipsi rei accedãt & adhærẽt
Aqua, sua natura est aqua, & præter hoc habet quod
sit frigida & clara, & lucida, hoc autem scilicet clarã
frigidam & fluxilem esse, nõ est aquæ substantia, quã
si calefacias frigiditatem amittit, aqua tamen rema-
nebit. Atq; ita substantia est ipsa natura rerũ, accesso-
ria autem quæ amitti possunt, accidentia sunt, quæ e-
tiam si amittantur, ipsa substantia persistit. Verũ est
tamen quod tantũ ex accessorijs posset adimi, vt ipsa
substantia periret. In tantum enim aqua calefieri po-
test, per cõsumptionem, natura aquæ deficeret, nam
his accidentibus conseruatur. Aqua enim frigore cor
rũpitur, & calore absumitur. Vt in ciuitate bene cõ-
stituta ipsius substantia est pax & regis potestas ciuium
accessoria vero sunt artes mechanicæ, vt sutoria, & a
graria, & reliquæ [illegible]
[illegible] substantiam
[illegible] substantia ipsa est
[illegible] charitas, externa vero sunt sacramenta,
sacrificia, ieiunia, orationes, eleemosynæ, & reliqua a
lia opera pia & sancta cum ceremonijs omnibus quas
Ecclesia tenet. Satis ne esset fidem, spem, charitatem
habere sine reliquis exterioribus? Ita nimirum: nam
qui viuam fidem, perfectam spem, & charitatem con
summatam haberet, satis illi esset. Sed quemadmodũ
substantia sine accidentibus non potest conseruari:
ita sunt necessaria sacramẽta, sine quibus charitas nul
latenus potest cõstare, nã ad hoc vt ostẽdas te fidẽ ha
bere, spem & charitatem exteriora signa requirũtur.
Quomodo obsecro cognoscetur, te habere fidẽ si nõ
oras, nec ieiunas, nec eleemosynam in pauperes distri
buis. Et quomodo intelligere facies, vt perfecta spe
sis roboratus qui his terrenis ita quiescis & sedes, vt
superna nunquam meminisse videaris, quomodo au-
tẽ charitate splendebis, si pauperi & inopi nõ subue
nias. Itaq; hæc opera sunt necessaria vt ipsa substan-
tia permaneat & persistat. Hoc voluit insinuare scri
Gen. 1. ptura quæ dixit. Perfecti sunt cœli & terra & omnes

eorum, Per cœlũ & terrã intelligit substantiã, & per
ornatũ intelligit accessorium. Sed clarius Dauid, Om
nis gloria filiæ regis abintus, circũdata varietate. Ha Psal. 44.
bebat intro fidẽ, spẽ, & charitatẽ. Anima autẽ quæ hãc
substantiã in se retinet certo modo Deo cõmunicatur,
& ex hac cõmunicatione resultat animæ gloria, non
talis, vt est illa quæ in cœlo possidetur, atq; ita est op⁹
vt exercitijs sanctis, virtutibus & operibus sit circum
data. Tapeta Flãdriæ exacta atq; perfecta sunt, & ne
clausicitius rumpantur, duplicãt ea crasso linteo atq;
ita lõgiori tẽpore durant. Ita virtutes puræ & cõsum
matæ sunt, quas si amittere nolumus, pluribus actis
patientiæ castitatis & reliquarum virtutum est opus
Sed quid tu ad hoc respõdebis qui Christi nomine es
insignitus, quiq; ore Lutheri, opera damnas, & vita
tua suos maledictos & excommunicatos mores appro
bas? Ille dixit fidẽ solã sufficere sine operibus: tu idem
vita tua affirmas, quãdoquidem peruersam vitam de
gens mille iniquitatibus & vitijs plenus, itinere certo
in cœlũ tendere putas. Sed de his alias. ¶ Igitur bene
hic dicit, & recte interrogat, Quid faciendo vitam æ
ternã possidebo Possidebo ait, quia æternitas est in-
terminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. ¶
Obserua ait, q possidere est ius, quo quis aliquã rẽ in
sua habet potestate, & hoc quidẽ magnũ & præclarũ
est beneficium Dei in homines, vt adeo excellentes
eos creauit & condiderit vt habeat ad regnum Dei. At
tende obsecro & vide gloriam esse hæreditatem tuã, Psal. 40.
& ius & actionem in illã habere, & hoc accipies, cũ vi
ta fueris defunctus, nisi ius & titulũ in eam nõ amis-
seris & deleueris tuis malis & inueteratis moribus: &
in eo, q dicit vitã æternã esse hæreditatem nostrã di-
uina bonitas & misericordia splendet. Sed iã Christũ
audiamus. ¶ At ille dixit ad eum; In lege quid scrip Tex
tũ est? ¶ Quomodo tu qui doctor legis es, & sapien-
tem te iudicas, legem ignoras? In lege quid scriptum
est? Mirabile quidem est, vt tu qui es doctor legis &
gradũ & titulũ doctoratus habeas, illud interroges, q
tu alios deberes docere. Vtinã multi christianorũ, qui
iã excreuerũt, & in pubertatis annos peruenerunt nõ
indigeant, vt alij eos doceant Christi doctrinã, & pri-
ma Christianæ religionis documenta, qui cũ de Chri-
stianismo glorientur, si eos interroges, Quot sunt ar-
ticuli fidei, & quot legis mãdata respõdere nesciunt.
Atq; ita inde illud euenit vt cũ ad sacramentũ pœni-
tentiæ accedunt, omnem doctrinã prorsus ignorent.
& sit opus, vt eos confessarius tanquam infantes &
pueros ducat. Sed male diximus hos esse vt pueros,
nã pueri iam sciunt, quod tenemur credere, & quid o
perari debeamus, & in vijs incedentes concinunt, isti
vero grãdiores ętate nesciunt, imo nec discere vo-
lunt. Erunt ne Christiani nomine isti homines appel-
landi? nequaquam, vt non est opifex dicẽdus qui de
opificio nihil scit. Tu vero quãdo quidẽ iam doctor
es legis, quid in lege est scriptũ? Tu qui iam doctor in
christianismo es, cui multi sunt iã anni transacti ex qui
b⁹ christianã religionẽ profiteris quid est Christi esse
seruum? quid sit crediturus Christicola, quid ve fa-
cturus pudore deberes suffundi, si nescis. ¶ Obserua
aute q Dominus tentatorem legis, ad legem reducit,
in quo

in quo mirè gloriabatur. Primò vt suis verbis sibi ipsi satisfaceret. Secūdò vt doceat q, in lege & scriptura inueniemus quid credendum, & quid agēdū *2.Tim.3.* ad consequendum vitam æternam. Ex scriptura discere nos oportet quid sperandum, quid metuēdū, fugiendū, acceptandumvè sit. Omnis enim scriptura (inquit Paulus) diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendū, ad erudiendum in iustitia vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonū instructus. Ob eam rē dicit Chri- *Ioan.5.* stus, vt scrutemur scripturas. Et Esaias, Cum dixe- *Esa.8.* rint ad vos, Quærite à Pythonibus & à diuinis qui strident in incantationibus suis, respondete illis, Nunquid non populus à Deo suo requiret visionē pro viuis ac mortuis? Expende q, Christus hūc qui de sua salute quærit, in legē mittit: non autē in palatia regia vbi principes & potentes sunt: nam ibi nō animæ sapientia & salus imbibitur, sed venenū & potus amarus, qui nauseam & stomachū mouet, sic vt anima in Tartara detrudatur: vbi nihil aliud discere poterit, nisi ambitionem, inuidiā, factiones, disceptationes, & iurgia: vbi de nihilo alio videbis gloriari, nisi in pulchritudine, & animæ dotibus magnitudinisq; præstantia: vbi lautis opiparisq; ciborum generibus vtuntur, vbi mollibus & delicatissimis vestibus induuntur, & nihil discitur, nisi quod animā perdit & in gehēnā mittit. Non dicit vt vadat in domos magnatū & nobiliū: nam in illa schola ludere docetur siue aleis siue taxillis à prima nocte vsq; ad galli catū. Non in domos mercatorum & artificū: nā ibi acutè mētiri & falsò iurare, proximū decipere, & fallacijs rē alienam furari præclarè docetur. A lege cōsiliū accipe, nō à mūdo: mādatis Dei te ipsum guberna, nō mūdi cōstitutionibus: qui Deo cōpetit, & aduersus eum bella & inimicitias gerit. Omnis nāq; causa & principium nostræ perditionis inde ortū habet, vt in nostris operibus mūdū cōsulamus, non Deū. Nam si iniuriā accipis, mūdus suis pestiferis & iniquis legibus iubet, vt vindictam sumas: & vt amicus amicis sis, inimicos verò odio habeas & persequaris, & si opus est, vt eorū sanguinē bibas: Deus verò sua regali lege pacis & amoris quid iubeat facilè poteris videre, *Matth.6.* Diligite (inquit) inimicos vestros, & benefacite his, qui oderūt vos. Cōsilium enim mūdi, carnis, & sanguinis in quācunq; partē inquitum te aget: & deniq; in infernum mittet. Si à carne tētaris, inquit mundus, Tuā voluptatē exple, desiderijs tuis indulge, in tuū creatorē pecca, nequā esto, immūdus, & spurcus. Deus vero inquit, Honorē amittis, animā, cōscientiā, æterna gaudia, beatitudinē nunquā perituram, te ipsum, deniq; Deū, quo nullū bonū maius aut præstantius excogitari potest. Videbis in mundo & in curijs regū multos, qui plus debent, quàm habeant: vestibus incedentes, equis phaleratis pompaticè & superbè ambulātes, qui subditos exēterāt, marsupiū exhauriunt, & rem & substātiā diripiūt. Quibꝰ si dicas, quare nō debitū soluitis? cur nō reditis in meliorē vitā, & superflua tollitis? ad hoc respōdent homines suę cōditionis & sortis illos sumptus facere & ità viuere in more esse positū & constitutū. In lege quid scriptū est? Certè diuina lex hoc nō cōsulit, nō iubet, talia minimè statuit, & hac de causa cū iudiciū tuum & sentētiā sequaris, præcipitaberis in infernū. ¶ Discamus ergo in nostris operibus legē Dei consulere, & per illam gubernari. Sanctus quippe Dauid in quacunq; re Deū cōsulebat: & ità omnia prospera & fœlicia succedebāt. Sic persequutus à Saule venit in Nobe & sacerdotē dñi Abime- *1.Reg.21.* lech cōsuluit: & cū vellet cōtra Philistæos bellum *1.Reg.23.* gerere (qui Ceilā oppugnabāt) dominū cōsuluit dicēs, Num vadam & percutiā Philistæos istos? Quādo vero intellexit Saulē in Ceilā venire vt eum ca- *1.Reg.30.* peret, iterū dominū cōsuluit petens Ephod ad Abiathar sacerdotē. Ità etiā fecit quando Amalechitæ destruxerūt, & cōbusserūt Sicelech; & sic mortui fuerūt: & quia in omni opere suo Deū & eius legē præsentē ferebat omnibus rebus prosperè & fœliciter finē imponebat. Moses etiā Deū consuluit quid esset *Leui.24.* faciēdū de blasphemo, Idē Iacob: idē Iosaphath rex *Gen.46.* Iuda, qui noluit ad prœliū ire nisi ad Deum prius ac- *2.Par.20.* cederet, nec in Ramod Galaad sine eo q, prius *3.Reg.22.* adesset Michæas Dei Propheta. Sic etiā consueue- *Iudith.8.* rūt facere Iudith & Hesther Reginæ: sic etiā sancti *Hester.14.* Apostoli in electione Mathiæ: omnes deniq; viri *Act.1.* iusti hūc morē habent. Et ità puto à viris sapientibus & prudētibus faciendū quotiescunq; velint fœliciter suas res contingere. E cōtra vero qui mūdi consilium & Dei nō capiūt, misere & infœliciter omnia *1.Par.10.* succedūt. Saul mortuus est eo q, Pythonissam consuluit: & similiter perijt impius Ochozias eo q, mi- *4.Reg.1.* serit nūcios ad consulendum Beelzebub principem Accaron. Sic & Iosue licet bonus esset, tamen quia *Iosue.9.* cū venerūt ad eum Gabaonitæ, non cōsuluit dominū deceptus est ab eis. Ideo dominus arguit Israeli- *Esa.30.* tas per Esaiā dicēs, Os meū nō interrogastis. Deus enim est, qui loquitur nobis in scriptura, & ad illā recurrendū nobis est, vt videamus quid sit scriptū in lege, hæc nāq; nos illuminat, nos instruit, & viā dirigit, & quid faciendū, quiduè fugiēdum docet. Vnde in Prouerbijs, Mandatum lucerna est, & lex *Prou.6.* lux. Et dominus in Euāgelio Ioannis, Scrutamini *Ioan.5.* scripturas, in quibus vos putatis vitā habere. Sed de his satis. ¶ Quomodo legis? Quomodo doces tuos auditores, qui ad huc ignoras, quid sit opus, vt ad vitā æternā deueniamus? Quot doctores in vniuersitatibus & scholis cathedras regūt magno auditorū cōcursu; quos interrogare possemus, Quomodo legis? legis ne vt discipulis proficias? an solum vt sapientē te ostendas, & ostētes? attende obsecro vt vtilitati discipulorū consulas, literæ vim & virtutē aperiens. Quia vero inter doctores Israel, qui publice legebant, nullus erat, qui hoc adimpleret, dixit Esaias, Vbi est literatus? vbi est legis verba ponde- *Esa.33.* rās? Sed ad contextū reuertamur. *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua.* Hoc est, ex tota voluntate, quia dilectio à voluntate oritur. Duplex autē est actus volūtatis: elicitus scilicet, & imperatus. Actus elicitus est, qui immediate elicitur ab ipsa volūtate: & iste actus tangitur, cum dicitur. Diliges dominū Deū tuū ex toto corde, idest ex tota volūtate: quia sicut ex corde oritur motus ad alias partes corporis, ità volūtas mouet alias potentias animæ. Actus vero imperatus volūtatis est, actus alterius potentiæ motæ ad suū actū per ipsam

volũtatẽ, per voluntatẽ informatam charitate, mouetur intellectus, ad assentiẽdũ his quæ sunt fidei, & ad meditãdũ de Deo dilecto: & hic actus significatur cũ subditur, Ex omni mente tua. Hîc accipitur mens pro ipso intellectu. Vlteriùs per volũtatẽ mouetur appetitus sensitiuus, vt conueniat cũ superiori parte. Quia sicut sphera superior mouet orbes inferiores suo motu: ità volũtas appetitũ sensitiuũ, vt ait Aristoteles libro secundo de anima: & iste actus notatur, cũ dicitur, & ex tota anima tua. Per animã hîc intelligitur pars sensitiua, iuxta illud, Factus est homo in animã viuentẽ, idest vitã animalẽ & sensibilẽ corpori dantem. Deniq; per voluntatẽ mouẽtur potẽtiæ motiuæ & executiuæ ad operãdũ per dilectionẽ, & hoc notatur, cum subditur, Et ex omnibus viribus tuis. Vult enim Deus, vt omni prorsus volũtate, intellectu, potentijs, & omnibus viribus nostris eum diligamus: taliter vt mundus nullã sedẽ habeat, nec partẽ amoris nostri. Sic Pharao cũ populũ Israeliticũ non posset in captiuitatẽ redigere: dicebat, Saltẽ benedicite mihi: & cum nec hoc obtineret, dixit, Sacrificate, sed oues vestræ & armẽta remaneãt. Nam qñ diabolus animæ nostræ regnũ non potest plenè possidere: vult saltẽ aliquid à nobis. Sed quid Moses respõdit? Nõ remanebit ex eis vngula. Aspice igitur, vt omne cor tuũ, vitã & animã liberali animo Deo tribuas: dæmoni autem nec vngulã nec aliquã tui particulam. ¶ Sed fortasse dices, Non sat esset vt diceret, Diliges dominum Deum tuũ ex toto corde tuo: sine eo quod alia tria addidisset scilicet, ex anima, & viribus, & mẽte? Certẽ cum illo primo ità mãdata adstringebamur, vt reliquis omnibus. Voluit dñs ità solicitum & diligentẽ se ostendere in nostri amoris petitione, vt cum eum sic amoris nostri cupidũ contẽplaremur, facili cõiectura ex duobus vnũ colligeremus: vel quod ità nos ipse diligeret & amaret, vt mutuo amore nos ipsum prosequeremur, vel quod amor ità esset pretiosus & æstimatione dignus, vt neq; vnũ granũ illius vellet amitti. Si hominẽ sapientẽ videres, herbã aliquam vilẽ & contẽptam colligere, falsum & ignorantẽ te iudicares, vt pote qui nondũ cognouisses virtutẽ illius herbæ. Non solùm vnũ horũ pro certo & inopinato nobis debet esse, sed ambo: nã cum Deus nimia charitate & dilectiõe nos amaret, ideò voluit vt æquali amore debitũ repẽderemus: amor enim æquali amore soluitur. Adeò est amor nobilis tantæ virtutis & efficaciæ vt ipse solus Deũ vincat & compellat, vt non alio medio esset vsus ipse Deus, vt nos ipsum diligeremus, nisi priùs suũ amorem & charitatẽ erga nos ostẽdere & manifestare. Vnde Ioannes ait, Ipse prior dilexit nos. Videamus igitur quomodo Deus priùs nos dilexerit: posteà verò videbimus id fecisse vt à nobis ipse redamaretur. Si amare & diligere est velle bonũ amato: cui obsecro debes id omne, quod habes nisi Deo? Oculos, manus, corpus, vitã & animã cui obsecro debere existimas nisi Deo? Sed longe alio maiori debito teneris, cum pretioso sanguine te redemerit, & sua omnipotẽti virtute cõdiderit: creare verò te nihil illi stetit, nisi velle, & cũ voluit, iussit & statim factũ est. Posteà verò cũ à fœlici statu omnibus bonis & dotibus repleto per peccatũ esses lapsus: vt in antiquã vitã te transferret, non minùs quàm sua vita & sanguis fuit pretiũ & redemptio. Quid amplius potuit benignus pastor pro oue amissa facere, nisi seipsũ mactãdũ exponere? Tot sunt ora, tot linguæ quæ in eius amorẽ te inuitãt, quot sunt vulnera, quæ in suo sacrosancto corpore pro tuo amore accepit. Quilibet ictus, quælibet percussio est lingua quędã quæ semper vociferatur vt eũ diligas. Post tot tãtasq; beneficia quid à te petit? quid requirit & iubet, nisi vt diligas dominũ Deũ tuũ? &c. Benedictus talis dñs qui nihil à seruis postulat nisi amorẽ. Si aliquis rex adeò iustus & rectus esset vt à suis nulla alia tributa, nulla vectigalia exigeret nisi solũ amorẽ: quã bonus hic rex iudicaretur, quantũq; serui manerẽt obligati ad eius dilectionẽ & amorem. Talis est noster rex sanctus & immaculatus. Ad eũ igitur accedite, qui amore captus & irretitus, amorẽ postulat. Vnde ipsemet dñs amore incensus & inflãmatus inquit, Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Nõ obtulisti mihi arietẽ holocausti tui, & victimis tuis nõ glorificasti me. Non te seruire feci in oblatione, nec laborẽ tibi præbui in thure: non emisti, &c. nihil postulat nisi amorẽ: nõ vult vt labore te conficias, sed vt ames. Et quod admiratione dignius videtur, est illud, quod Paulus inquit, quòd nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Si amor in se aliquid laboris cõtineret, rationi esset cõsonum, vt aliquo præmio & mercede talis laboris digna retribueretur. Sed cum ipse solus sit qui labores dulces reddere soleat, animũ recreet, vt in afflictionibus & calamitatibus nõ delinquat: spiritũ subleuet vt maiora in dies & difficiliora aggrediatur, robur & vim tribuat cordi, vt in asperis, duris, & aduersis, viriliter persistat: tantum igitur abest, vt amor nomẽ laboris secũ cõpatiatur, nec agnoscat. Nulla igitur ratio est vt amor mercede & retributione sit dignus: mercenarius verò qui mane surgit, & tota die vsq; in crepusculũ laborat, æquũ est vt mercedẽ accipiat: qui verò amat, quid est, quod premiũ accipiat? est ne aliquid iucundius, dulcius, aut suauius, quàm semper diligere? Amor certẽ sui ipsius est merces: nobis verò ratione amoris & dilectiõis gloriã tribuere, nihil aliud est: quã mercedẽ mercedi addere: & præmiũ præmio, & beneficiũ beneficio, & deniq; gloriam gloria soluere. Sic Deus nostro, cõmodo & vtilitati studet: vt laborẽ simulet, vbi nullus est labor: vt vel hoc ansam & occasionẽ quærat, donãdi nobis gloriã. Quis vnquã vidit, aut audiuit, vt sitiẽti, & aquã postulãti, nõ solũ aqua tribuatur & ministretur, sed etiã inuitetur pecunijs vt illã bibat? Quis vnquã vidit esurienti cibũ ministrari, & simul pecunias pro mercede illius laboris? O diuina bonitas & charitas, quibus te laudibus dignis cõmẽdabo? aut quibus encomijs in cœlum efferã? Nam cũ anima hæc nostra (qua nihil diuinius à Deo accepimus aut pretiosius) sine amore nõ possit viuere, nec stabilis permanere, præcipit vt amemus: & pro amoris mercede gloriã retribuit. Quo nimirũ suæ bonitatis & misericordiæ lucidissimũ exẽplũ ostẽdit, qui cũ innumerabilẽ exercitũ Seraphinorũ habeat & Angelorũ, qui suo amore ardẽt, & nũquã satiantur: vilis & abiecti vermis hominis amorem

Gen. 2.
Exo. 10.
1. Ioan. 4.
Esai. 43.
1. Cor. 2.

amoré cupiat & magnifaciat. ¶ Quæ igitur est ratio quare vellit vt nos ipsum diligamus? arctatur ne aliqua necessitate amoris nostri? nequaquã. Sed vt vitã trãquillã & quietã amore agamus, & mundũ hũc, lachrymarũ & miseriæ pelagus profundum alacrius & suauius nauigemus. Quodcũq; enim fueris aggressus quantũuis minimũ, si sine amore sit, graue fastidium & tædiũ generat: si vero aliqua amoris scintilla ad id fueris inflammatus, etiã si difficillimũ, asperũ, & laboriosum sit, dulciter & suauiter operaberis. Quẽadmodũ ignis cibos & cõdiméta dulcia efficit, ita sanctus amor quoscũq; labores & tribulationes pro Deo perpessas
Gen.29. suauitate quadã & dulcedine tolerat, Seruiuit Iacob pro Rachele septé annis, & videbatur ei dies pauci. Si pro muliercula septé anni pro vno die reputãtur: quãto facili⁹ dilectio dei hoc faciet? Hic amor amarã dul
4.Re.4. ce efficit. Filij Prophetarũ comedétes exclamauerũt Mors in olla vir dei, & nõ poterãt comedere præ amaritudine, sed cũ misisset Eliseus farinã nõ fuit ampli⁹ quidquã amaritudinis in olla: sic amor Dei dulces labores reddit. Si moleste & ægre tuleris iniurias parcere, & præ amaritudine nõ potueris sustinere, mitte dilectioné Dei in corde tuo & dulciter parces. Si amara fuerit tibi ægritudo, si paupertatis onere incurуaris, vel nimio ieiunio carnis appetitus domueris, vel aliquid aliud impatiéter operatus fueris: Deũ dilige, qui omnia hæc saccaro & melle suauia & dulcia efficiet. Deniq; illud cõsulo, si inter ões labores & calamitates huius præsentis sæculi vitã alacré, dulcé & suaué volueris trãsigere, Deũ ama. Igitur quia deus nos cõdidit in uita hac misera & calamitosa miserijs & laboribus vndiq; circundata: vt ab illis nos semoueret amoré & dilectioné sui cõmendat, nõ suæ sed nostræ vtilitati cõsulens. ¶ Secũdo vult vt eũ diligamus, nã amor est veluti moneta aurea, & donũ quoddã, quod a quocũq; præstari põt. Si enim deus iuberet, ad hoc vt cœlũ cõsequeremur, subtiles quæstiones & acutas disputare, & sapientes & docti essemus, ꝙ obsecro remediũ haberent ignari & insipientes? Si dixisset, Estote fortes & robusti: quid imbecilles mulieres facerent quid senes decrepiti? quid infirmi? Si dixisset, solos nobiles regnũ cœlorũ posse ingredi, quid abiecti, sortis, & miseræ cõditionis homines, possent facere? Rex autẽ pius dñs noster, qui præclare nouit omnib⁹ infirmitatibus mederi: pretiũ gloriæ tale cõstituit, quo nullus (etiã si pauper & egenus esset) possit carere. Ad amãdũ quippe nemo est imbecillis, insipiens, infirmus pauper nec abiectus, Tãtum enim paupereulus, qui nec assem habet, deũ potest diligere: quãtum Rex ditissimus & potentissimus, tãtum insipiens, qui nec prima literarũ rudimenta didicit, quãtum literatus & doctus, tãtum æger & claudus, quãtum robustus gigas, tãtum deniq; pastor qui capras & oues pascit, quãtũ summus Põtifex vel Imperator. Nã etsi bona hæc terrena, quæ stercora & furfures sunt domus dei inæqualiter fuerit partitus, bona tamen diuina & præcipua (vt sunt gratia & diuinus amor) nõ ita disposuit. Nã si dixeris, te nõ posse ieiunare, quia infirm⁹ & æger es, nequaquã te cõpellet. multi enim sunt, qui cœlestis regni ciues sunt, qui nũquã ieiunarunt. Si pauperibus eleemosynã erogare nõ potueris, vt pote qui bonis & substãtia careas, ne præbeas, multi enim sunt, qui cum nõ dederint cœlestiã regna possident. Si prædicare nõ potes, quia literis nõ dedisti operã, multi sunt in cœlo qui nec legere norũt. Sed forsan poteris dicere, te nõ posse amare? Hoc certe rationi nõ est cõsonũ: omnes certe liberali animo possũt diligere: si autem id non fecerint suæ malitiæ imputabitur: & nullã excusationé corã deo habet, qui ipsum nõ diligit, Ideoq; iustissime a deo dãnatur & in Tartara mittitur: sine eo ꝙ aliquid possit respõdere. Multi sunt in cœlo qui pauperie laborarũt, qui imbecilles & ignorãtes fuerunt, qui nec ieiunarũt, nec docuerunt, nec orationi vacarunt: tñ nullus ibi est, qui nõ dilexerit deũ. Qui cũ adeo misericors & pius sit, vt neminem a sedib⁹ æternis velit excludere, pretiũ gloriæ tale cõstituit, vt cuicũq; facilis sit ad eã ingressus ¶ Tertio voluit, vt illũ diligam⁹ quia amor nõ nisi amore potest rependi. Omnia. n. satisfactionem accipiũt, rẽ aliqua siue alterius generis siue speciei sint, Nã si pro aliquo homine iter feceris, tibi satisfacit alter si pecunias tribuat, nec est opus, vt ipse etiam pro te itineret, idemq; posset de multis alijs dici. Qui vero amat, amari vult: nullamq; dignã recõpensationem putat accipere, si dilectus a dilecto nõ fuerit: nam si Deus te alit, gubernat, & corrigit: non vult a te corripi siue gubernari. Si vero te diligit vult vt eũ diligas, & Talionem soluas, tñ si amore infinito non potueris, vt ipse nos diligit: saltem eo, quo potueris. ¶ Quarto & vltimo vult vt ipsum diligamus: quia tot tãtisq; meritis dignã retributionem nõ possumus tribuere, nisi amorem. Nã cũ homo ita sit dei beneficijs astrictus, si nihil haberet, quo posset deo satisfacere, graue quidem esset tormentũ si vero tãtis beneficijs collatis pecuniã & monetam nõ adderet quo ipse homo posset satisfacere: talia dona poti⁹ in eius dãnationem essent oblata, quam in vitam & gloriam: nã cum multum acciperet, si aliquo, quod suum esset nõ satisfaceret ingratus vtique videretur, & dignũ esse eius dãnationem, quod certe absit vt de deo excogitari possit. Cõstituamus igitur hominem ex sua parte iam aliquid habere, quo possit soluere deo: etiã & illud scire oportet, nihil proprium & nostrum posse dici, nisi quod sub libera nostra potestate & dominio habemus: ꝙ certe illud esse videtur, ꝙ vi aliqua aut violentia a nobis non põt auferri Ex quo facile infertur hominem nõ esse omnino dñm rei & bonorũ temporaliũ, siquidem inuit⁹ eis priuari potest ita etiam nec dñs corporis cum vi possit auferri: nec dñs vitæ cum ab ea possit spoliari: nec animæ in quãtum corpus informat, & viuificat. Superest igitur, vt dñs sit animæ secũdum eã partem, quæ suprema est, quæ rationalis est: quæ domina & regina, quæ liberũ arbitrium continet, quod in intellectu & volũtate est. Hæc sola libera est & regina in imperio animæ quæ nec compelli, nec coarctari põt, quã homo pro libito cui velit potest tribuere: & hanc amãs amãti tradit. Ratione igitur optima postulat deus amorem: quem solũ libere & spõtanee possumus exhibere: nec iustum esset vt deus aliquid peteret, quod non esset sub nostra potestate. ¶ Sed singula hæc expẽdamus.

Primo diliges eum, quia est Deus: diliges, quia dñs: diliges, quia tuus. Itaq; diliges illũ propter se, diliges propter sua, & diliges propter te. Ex omni parte diligẽdũ se exhibet De⁹: quia bon⁹, quia dilectabilis, quia vtilis. Si studiosus es, & virtutibus oblectaris, dilige quia bonus: si voluptatis cupidus dilige quia dulcis: si honoris & diuitiarũ sitientissimus dilige quia vtilis: Nequaquã potes ei⁹ amorẽ euadere. Primo itaq; dilige, quia Deus est: hoc est, ꝓpter seipsum, qui est summũ bonũ: & ideo ab omnibus diligẽdũ. Cõsidera obsecro quãta sit ei⁹ maiestas, quam admirabilis gloria, quã suauis bonitas, quæ potẽtia nulli imperio subiecta, quę sapiẽtia nullis tenebris inuoluta, quę plenitudo quę ad suã pfectionẽ nulla indiget re: quãta dulcedo & suauitas & omniũ bonorũ culmẽ. Expãde o anima affectus tuos & inclinationẽ, & extẽde sicut pel-

Psal. 103 lẽ desideriũ tuũ, & sicut regius vates inquit: Dilata locũ tentorij tui, & pelles tabernaculorũ tuorũ. Extẽde lõge funiculos tuos, & clauos tuos cõsolida: quia superat capacitatẽ tuã, & õe desideriũ tuũ illa maiestas, & illud summũ bonũ. Hoc certe omne desideriũ nrũ implet, & ambit: sicut corona illa aurea quę propicia-

Exo. 25. toriũ ambiebat ex omni parte in sctã sanctorũ. Omnis enim amor impellit habentẽ se. Est quippe Deus veluti centrũ quoddã amoris, in quod omnẽ creaturã dirigit. Sicut honor soli Deo cõpetit, ita etiã amor: qui quidẽ põdus est animæ nostrę quę tẽdit in Deũ. Nõne vides quo impetu lapis in centũ suũ feratur? qui si ab alto ruit, & aliquid ei opponitur cõminuit & frãgit, vt perueniat, quo tẽdit: sic tu ad Deũ diligendũ curre; & si quid obstiterit disrũpe & trãsi, sicut scriptũ est

Psalm. 17. In Deo meo trãsgrediar murũ. Rupibus quid obstat, vt nõ descendãt? pudore certe deberes suffundi, te a rupibus & lapidibus esse superatũ. Exẽplũ tibi sit diuinus Paul⁹, quem videbis, sicut ingentẽ rupem ad deũ

Rom. 8. ꝓperãtem vt nemo ei impedimento esse valeat. Quis (inquit) separabit nos a charitate Chri? an tribulatio ã angustia? &c. O admirabilis & diuin⁹ lapis, bene quidẽ & ad viuũ angulari petrę assimilaris: qui per angu-

2. Cor. 12. stias & labores plurimos, per famem, per sitim, per vigilias, p exiliũ deniq; & mortẽ in tuũ centrũ descendisti. Extra Deũ nequaquã quiescere poteris, sicut nec lapis extra centrũ: qui cũ ad ipsũ veneris in animę tranquillitate & quiete (vt lapis in suo centro) quiesces,

Psal. 4. sicut scriptũ est. In pace in idipsũ dormiã & requies-

Aug. in meditati. cã. Et diuus Augustin⁹, Fecisti nos dñe ad te, & inquietũ est cor nrũ, donec perueniat ad te. Omnis creatura te expellit a se & nõ sine maxima ignominia, vt ad Deũ tuũ vadas: ac si cõuicia in te iaceret dicẽs, Quid mihi ad hęres miserrima? nõ sum ego bonũ tuũ quod requiris. maius enim miraculũ est, quod in his mũdanis & terrenis creaturis detinearis: quã quod rupes essent detentę in regione aerea. Naturaliter ergo anima ex amore in Deũ inclinatur. Vnde si ex pręcepto natura non allliceretur ad diligendũ Deũ: vtiq; nõ indigeret præcepto dilectionis, nec ad id esset opus monitione. Naturalius & propensius diligit homo Deũ, quã seipsũ. Quare ergo dilectio Dei cu sit propẽsior hominibus ipsis præcipitur, nõ autẽ dilectio sui? Peccatũ est causa. Vnde nec Angelis neq; hominibus a prima cõditione tale aliquid pręcepisse legitur: quia ad hoc adimplendũ natura calcaribus non indigebat, cui lex amoris a prima sui cõditione nauura erat insita. Nũc autẽ naturalis legis ita sumus obliti, & a naturali ꝓpensione alienati, ut neq; pręceptis, neq; minis, neq; promissionibus, neq; immensis beneficijs a Deo collatis, ad eius amorẽ attrahi possimus. Veluti frustum plũbi quod violentia sursum detinetur, si dimittatur statim ad ima descendit: ita anima nostra si paruo tẽporis spacio ad diuina rapitur statim suo põdere ad hæc trãsitoria & terrena pro labitur, & per creaturas tota dispergitur. Cur ergo sitibũdus ambulas, a creaturis gutulas quasdã mendicãs, quę sitim magis prouocãt, quã extingũt cũ limpidissimũ illũ fontem & pęrẽnem relinquas, in quo solo sitim tuã perfecte satiare potes? Quid desiderare poteris: quod nõ plenius & abundãtius in Deo reperias? Si sapiẽtia delectaris, ipse est sa-

pientissimus: si pulchritudine, ipse præ filijs hominum Psal. 44.
speciosior est si potentia & fortitudine ipse est dñs Psal. 23.
fortis & potẽs: si gloria & diuitijs, in domo eius sunt Psal. 11.
diuitiæ: si voluptate & delectatiõe, delectationes ei⁹ Psal. 15.
vsq; in finẽ dextera eius: si saturitate & abũdãtia, ine- Psal. 35.
briatur ab vbertate domus eius, qui possident eũ. O summã stultitiã, o deplorãdã cęcitatem: ideo dñs per Prophetã clamat. Me dereliquerũt fontem aquæ vi- Ierem. 2.
uæ, & foderũt sibi cisternas dissipatas. Ad dignitatem conatus es ascendere: & in ea iã cõstitutus, nullã quietẽ habes. Omnia creata hoc peculiare habẽt, vt nõ sine magno labore adquirãtur, adquisita vero gaudiũ perfectũ nõ generãt. Cõtemptui habent fontem aquarũ viuentiũ: quę per plateas fluit dicens, Omnes sitiẽtes Esa. 55.
venite ad aquas, & qui non habetis argentum, properate, & emitte absque vlla commutatione vinum & lac. Quare appenditis argentum, &c. Relinquite igitur cisternas istas dissipatas & Deũ diligite. Si obiectũ voluntatis est bonum, ita vt nihil diligere possis nisi bonum, vel quatenus ordinatur ad bonum: qui fieri potest vt Deum non diligas; qui summe bonus est, & actus purus bonitatis? Si ꝓpter radiũ vel specimen bonitatis quod in creatura reperis, eã diligis & amas, cum mille imperfectionibus claudicet, & cum hæc guttula ab illo bonitatis pelago & mari profluat, qui Deus est: cur eum, qui ipsa bonitas est, non diligis? Et si pulchritudo eam vim habet, vt hominũ corda ad se attrahat & alliciat, & vilem & abiectã creaturã ob sui pulchritudinem diligis: quare ipsam pulchritudinem qui Deus est nõ diligis? Dilige ergo Deũ, quia Deus est, & quia summum bonum & amore dignum. ¶ Secundo diligendus est quia dominus. Procliues non sumus ad diligendum eos, qui nobis benefaciunt, quique beneficia in nos cõferunt. Cũq; Deus sit creator noster, redemptor, gubernator qui nos pascit, alit, & sustentat quare ipsum amore nõ ꝓsequemur? Saltem ei⁹ amorem amplectere eo tempore solum, quo tibi benefacit: cũ vero beneficia non cõtulerit nõ eum diligas. Parũ certe homo abhomine peteret, qui solum postularet, vt si qñ beneficia aliqua ipso actu in eum exerceret, tum temporis diligeret. Cum igitur deus omni tempore, & omni hora beneficijs tactis alia maiora & ampliora semper cumule,

mulet amorē semper illi debes Quis plantat vineā &
de fructu eius nō comedit? Cui fruct⁹ nisi ei qui arbo
rē plantauit? Cui obsecro est amor debit⁹, nisi ei qui
potētiā dedit amādi? Quis bona sibi faciētē non amat
Bruta etiā & animātia amicitiā ostendūt suis bene fa-
ctorib⁹, Leo, qui animal est ferocissimū tāquā agnus
patientissim⁹ cibū ministrāti indulget. Vrsus, qui be-
stia est immanis & crudelis nō solū cibāti blāditur, sed
etiā cū illo saltat, & in luctā descendit. Animalia vero
domestica vt sunt canes, musiones, & equi quæ signa
amoris dnis suis ostēdūt, quæ quodcūq; subeunt dis-
crimē & periculū vt ipsos tueātur. Sol⁹ ingratus ho-
minciō dnm suum nescit, qui illi benefacit, alit, & sustē
Esa.1. tat. Cognouit bos possessorē suū, & asin⁹ præsepe do-
mini sui, Israel aūt me non cognouit, & popul⁹ meus
nō intellexit. O hominis impudentiā, qui si bruta ani
mātia interrogaueris, te ipsum docebunt. Disce ergo
ab illis, quādo quidē dicēt tibi, vt benefactorē tuū dili
gas, &c. ¶ Tertio ipsum debes diligere, quia tuus est.
Quis rogo, sua nō amat? Diligis vestes tuas & posses
siones, quia tua sunt, Deū igitur dilige quia tu⁹ est: nā
nihil est sic tibi propriū & tuū, vt ipse De⁹, qui potius
tibi tu⁹ est, quā tu ipse tibi Si tibi aūt indignū videtur,
vt De⁹ (cuius potestati & imperio oīa subdita sunt) tu
us appelletur, audi regiū vatē dicētē, Promptuaria eo
Psal.72. rū plena eructātia ex hoc in illud, oues eorū fœtosæ a-
būdātes, &c, Hos mūdus beatos iudicat & prædicat.
Tu vero sancte Propheta quid dicis? Beat⁹ populus
cuius dns De⁹ eorū est. O diues & pulchra possessio,
quā beat⁹ est possessor Dei sui. Quare ergo cū De⁹ sit
tu⁹: ab hoc amore teipsum semoues? Nūquid eū indig
nū tuo amore iudicas? nā cū omnia diligas, & summo
amore prosequaris, ipsum solum ab hoc amore foras
expellis. Nōne De⁹ irascetur ob sui cōtēptū? Nōne vi-
des grāde malū ꝙ facis? Cum palliū amittis, pœnitet,
quia tuū erat: tristaris si rē vel domū perdis: Deū of-
fendis: & uelut si nihil egeris, per illud trāsis. Nōne in
plateis quotidie audis, Nec ocul⁹ vidit: nec auris au-
1.Cor.2. diuit nec in cor hominis ascēdit: quæ parauit De⁹ di-
ligētib⁹ se? Quare igitur frigid⁹ & tepidus es in ei⁹ a-
more? Ne putes aliquid vtilitatis Deo euenire, si eū
Cypri. diligas. Et mirū valde est ꝙ De⁹ te solo quasi sua hæ-
reditate cōtentus sit. Tibi vero nō sufficit Deus tuus,
cū terrena diligas, ipsum relinquens. ¶ Hactenus vi-
dimus cur diligend⁹ sit Deus, nempe quia Deus, quia
dominus, quia tuus. Sed quomodo diligendus est? Ex
toto (inquit) corde tuo, ex tota anima tua, ex omni-
bus viribus tuis, & ex omni mente tua. Nō vult Deus
cor diuisum, sed integrū. Venerunt duæ mulieres me-
retrices ad regem Salomonem, &c Altera earū dixit:
3.Reg.3. Nec mihi nec tibi sed diuidatur. Salomon autem ve-
luti prudentissimus infantē integrū & intactum ma-
tri tradidit, & noluit, vt diuideretur. Tu vero vis, si
milis effici illi mulieri meretrici, qui alteram partem
cordis tui Deo tribuis, alterā vero mundo. Deus au-
tē hoc dicit & iubet, vt non diuidatur, sed vel totum
Deo, vel totum mundo tradatur. Mundus inquit,
Diuidatur, Deus vero contrarium. Cain etiam si be-
Gen.4. ne obtulit, tamen male diuisit, cum totum cor Deo
non tribuerit, ideo fuit reprobatus. Sunt enim multi,
qui sui cordis partē Deo tribuunt, partim vero mun
do voluptatib⁹ & blādimētis carnis; qui taliter Deo
placere cupiūt, & eius serui esse, & in gratia perma-
nere, vt nequaquā mūdo velint displicere, & nullatē
nus cōtradicere, & ita cœlestia desiderāt, vt simul ter-
restria amplectātur. Aduersus hos diuus Iacob⁹ irasci
tur dicens. Adulteri, nescitis quod amicitia huius mun Iacob 4
di inimica est Dei? Quicunq; ergo voluerit amic⁹ hu
ius seculi fieri, inimicus Dei constituitur. Hi qui om-
ne nō offerunt, nihil offerunt: quia Deus nō acceptat Osee.10.
partem cordis, nec spiritū vult diuisum, vnde euenit
ꝙ cū ex toto corde & viribus Deum nō diligant, hoc
præceptū trāsgrediuntur. De his inquit Oseas, Diui-
sum est cor eorū, nunc interibūt. Diuisio cordis mors
animæ est: nā quemadmodum corpus diuisum non si
ne anima viuit, ita etiam cor diuisum nullā habet vi-
tam De his etiam dixit Elias, Quousque claudicatis
in duas partes? Si Deus est Baal sequimini, & c. Ni- 3.Reg 18
hil non Deo tuo debes tribuere, integrū Hinc Dauid
ait, Si diuitiæ affluant nolite cor apponere eis. Om- Psal 61.
ne sibi vult, postquam vero Deus totum cor possede
rit, alijs rebus poterit communicari. Deus sic est zelo
typus, quemadmodum maritus in vxorem, qui nemi
nem ab ipsa vult amari nisi a se. Sic in Exodo dicit, E-
go sum dominus Deus tuus fortis zelotes, Et ita si ni- Exo.20.
mio & inordinato amore filium vel vxorem videt a
vobis amari coram oculis aufert, vt omnis prorsus
amor in ipsum tendat. Si vero insistitis, appetitum
effrænatum relinquit vt omnia quecunque volu erit
diligat, & desiderium expleat. Ideo per Ezechielem
ait. Auferam zelum meum a te, Dilige quod volue-
ris, adimple, quod arrisserit, iam enim tuo zelo nō v Ezech.16.
ror. Sic Esaias cum videret homines effrænates in mū
danorum amorem, miratus qui fieri posset, vt hoc
Deus tam patienter ferret, & cum ita esset zelotypus
ipsum interrogat. Vbi est zelus tu⁹, & fortitudo tua? Esa 63.
Vbi est zelus, quē in animas habes? de quibus inquit.
Ponam zelum meum in te? Nunc autem video om- Exo.24.
nes animas esse adulteras. Deus autem cum valde ze-
lotes sit inquit, Fili præbe mihi cor tuum, vult vt ni Prov.23.
hil prorsus tui cordis alteri præbeas, sed vt eum dili-
gas omnibus viribus tuis: anima, intellectu, & volun-
tate. ¶ Sed forsan hoc mandatum intolerabile & as-
perum videbitur alicui, sic vt penitus obseruari ne-
queat: quandoquidem Deus omnem voluntatem no
stram postulat, ita, vt nihil rebus nostris sit relinquen
dum. Verum vt clarius & manifestius intelligas, hoc
mandatū adeo esse dulce & suaue, vt null⁹ non eius ob
seruationi acquiescere possit, duobus tantum obse-
cro attentas aures præbeas. ¶ Primum est mandā-
tum hoc esse affirmatiuum, quod semper obligat nō
pro semper, sed tempore necessitatis. Quemadmo-
dum præceptū de colendis parentibus non omni tem
pore obligat, sed cum necessitas postulauerit, ita etiā
nō teneris semper Deum diligere, nisi cum occasio se
obtulerit. Præcipit enim Deus vt cum mundus, dæ
mon: vel caro rem aliquam ob oculos posuerint dili-
gendam, rem talem potius amittas, quam creatorem
tuum offendas. Ille vere & super omnia Deum dili-
git, qui nullius rei creatæ imagine capt⁹ mortiferum

 peccatū

peccatum omittit. Interim vero dum peccati occasio nō se obtulerit, res omnes alias parentes, vxorem, & filios potes diligere, ea tñ lege vt semper animam habeas paratā, vt quodvis grauissimū discrimē patiatur potius quā propter aliquā earū mortaliter audeat peccare. Et hoc propositū & intentio, vt Deum nō velis offendere, semper, hoc est omni tēpore obligat, quia negatiuum est. Actus vero amandi Deum super omnia non pro semper obligat: nisi cum occasio se offert in Deum peccandi mortaliter. Diligebat Deū super omnia illud Humilitatis exemplar sanctus Ioseph, cum a Domina inuitaretur & alliceretur ad

Gen.39. facinus perpetrandum dixit. Quomodo possum peccare in Dominum meum, voluptatem potius temporalem, quam Deum voluit amittere. Rex sanctus

1.Re,24. & 26. Dauid hunc etiam exercitum amatorum Dei ingreditur, qui cum Saulem inimicum in spelunca facile posset interficere, elegit potius in creatorē suum non

Dan.13. peccare, quam vindictam sumere de inimico. Pudica illa & nunquā satis laudata Susanna sine vllo honoris sui detrimento Deum posset offendere, potius autem quamcunque iniuriam & contumeliam temporalem ausa est pati, veluti Christi fortissimus miles, quam aliquod nefarium scelus in suum defensorem patrare. Dilige omnes res tuas quantum volueris, amplam quippe licentiam & liberalem Deus tibi concedit, dummodo cum ocasio fuerit oblata in Deum peccandi, præsenti sis animo vt sanctus Ioseph, Dauid, Susanna, vt super omnia Deum diligas, discrimen potius vitæ tuæ & grauissimum tormentum passurus, quam in tantam tamque diuinam maiestatem pecces. ¶ Secundo aduerte quod non teneris ardentius & feruentius Deum diligere cæteris rebus. Nam si Deo summam gloriam & summum honorem impendere volo, hunc certe super omnia diligo, siue intensius remissiusue aliud diligam. Neque eo hoc præceptum se extendit. Etenim intensum atque remissum non variant speciem, quia quantumcūque remisse diligam Deum, dum tamē diligam eum super omnia, non dicor defecisse a præcepto. Argumentum est a simili. Si quis habeat vicinum frequenti & amica consuetudine sibi coniunctum, habeat item patriæ suæ vel territorij principem aut ducem, cui vt Domino suo seruiat, & omnem dignitatē honorem & amorem debitum ipsi tribuat, is licet frequentius & intensius vicinum suum, quam principē & Dñm diligat ob cōtinuā cōsuetudinē & frequens amoris exercitium (ex actibus enim frequentibus intenditur habitus) principem tamen plus quam vicinum diligit, quandoquidē illi maiori honore & dignitate fauet, quam vicino suo, potiusque vicini inimicitiam subiret (si occasio se offerret) quam principis, vitæque & mortis discrimen & periculum poti' pro principe quam pro amico pateretur. Ita etiam si vicinum interemptum esse audiret, non tantū pœniteret, quantum si idem principi contigisset. Par est nostri propositi ratio, nam si quis hominem alterum ardentiori & feruentiore amore prosequeretur, quā Deum interim non peccat: dummodo summam gloriam, summum honorem, bonū etiam, quod in se est summum Deo impendere curet & studeat. Tunc enim Deus magis diligitur (vt dicitur) æstimatiue, siue appretiatiue. quod satis est ad complementū huiꝰ præcepti. Et hæc satis sint de hoc præcepto primo dilectionis Dei. Iam vero de huic simili audiamus quid

Tex. dicat, ✱ Et proximū tuum sicut te ipsum. ✱ Nimis videtur Deus proximi dilectionē cōmendare, siquidem suo ipsius amori proximi amorem cōiunxit Sic adeo amor proximi, Dei amori est coniunctus, & copulatus. vt eodem amore Deum & proximum prosequaris, ab eodem enim fonte & radice vterque prouenit, sic vt separari nequeant, eodē quippe habitu charitatis Deum & proximum diligis. Ideo Apostolus dixit. Qui proximū diligit, legem adimpleuit. Neque

Rom.13. quā amorem proximi fugies, quin Dei amorem etiā fugias. Omnes enim lineæ sphæræ tangenēes centrū quod medium punctū est, alteræ alteras se tangunt: nulla tamen istarū a centro discedet, quin etiā a vicinis lineis discedat. Nullo modo amorē proximi repudiabis, quin etiā Deum nō reijcias, nec vice versa. In hoc certe clarius videre poteris, quanti Deus faciat proximi amorē, vt ne quaquā velit amari nisi simul cum proximo ¶ Secundum autē, in quo poteris videre quāti Deus faciat amorem proximi est illud quod in mādatis secundæ tabulæ, quæ ad dilectionem proximi pertinebant largius est loquut'. Mandata enim primæ tabulæ cuius principiū est, amor Dei tria sunt

Exo.20. & non plura, mādata vero secūdæ tabulæ cuius principiū est amor proximi, sunt septē. Hæc vero septem eo rigore nobis tradidit, vt eorum vnum tantum sit affirmatiuum, reliqua sex negatiua, vt inde facile intelligas, quam dulcius & suauius sit, tam benigno & pio Domino seruire, quam vero laboriosius & difficilius obligationi proximi satisfacere. Vnde Dominus in Euangelio. In hoc cognoscent quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuincem. Non inquit, Si miracula feceritis, nec inquit, si spiritum ha

Ioan.13. bueritis prophetiæ, sed si ad inuicē dilexeritis. Amor enim rubrica est, qua cognoscuntur oues Christi, & a grege dæmonis distinguntur. Nam cum a principio

Gen.1. mundi in quacūque specie Deus plurimas res produxisset, ex humana prole tantū hominē & mulierē condidit, vt posteri se inuicem diligerent, cū cōtemplarētur, ab vno eodemq; parente omnes emanasse. Et laudauit Deus diem primū, nō reliquos, quia omnem discordiā & diuisionē odio habet. Ideoq; cū Christus toto tēpore suæ vitæ discipulos docuisset humilitatem patientiā, cōtemptū mūdi, & reliquas alias virtutes, amoris lectionem in vltimam cœnam seruauit, vt fir-

Ioan.14. mius & tenacius amor & dilectio proximi in fine, memoriæ adhæreret. Hoc enim a natura nobis est inditum, vt ea, quæ amici nobis cōmendant, cū discedere volunt, fixius memoria maneant. In hoc certe consistit Christiana perfectio, Et ideo Paulus dixit, quod

Galat.5. omnis lex vno sermone complectitur. Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Qui hæc duo præcepta obseruat sine verecundia & pudore corā Deo apparere poterit, Et non solū ea obseruare teneris, sed etiā diligere. Ideo Dauid loquens Deo in Psalmo dixit,

Psal.118. Vide quoniā mādata tua dilexi domine. Inuitat Dauid dñm vt plenū suæ charitatis aspiciat affectū. Nemo alio'

mo alios inuitat, vt ab ipsis videatur: nisi qui scit, etiam si aspiciatur, alijs se esse placiturum. Adam vocatus à Domino fugiebat, & abscondebat se, quia cognoscebat sua præsentia Domino non esse placiturum. Sed cur Dauid non timebat à Domino videri? quia mandata Dei diligebat. Præcepta (inquit) tua dilexi. Non dixit, seruaui, nec dixit sciui, aut custodiui, sed dilexi: quod amplius est, quàm custodire. Custodire necessitatis plerunque est, & timoris: diligere verò charitatis. Qui Deum diligit, omnia præcepta custodit: non tamen è cōtra. Quare ergò tu non solum seruabis præcepta hęc ità iucunda & dulcia: sed etiam diliges? A natura homini est datum, vt semper diligat, quemadmodum aquæ, vt descendat sursum: atque ità laboriosius esset homini, si odire iuberetur. Restat igitur vt cùm aliquid semper sis amaturus, illum diligas, qui te diligere potest. Amor quippe (vt iam sæpe diximus) non nisi amore soluitur. Quare igitur auri & argenti amore ardes, cum neutrum illorum amoris sit capax? propterea Deum & proximum debes diligere: cum mutuo amore ab ipsis possis redamari. ¶ Notabis autem quòd hoc aduerbium, sicut, non significat æqualitatem dilectionis: sed similitudinem, quia non teneris diligere proximum eo amoris gradu, quo te ipsum, sed eo modo, quo diligis te ipsum. Sic te ipsum amas, vt omne bonum tibi desideres, & ad id fœlicitatis & perfectionis peruenire, ad quam creatus es. Tamen sic præcipitur vt diligas proximum, vt rectam normam & ordinem charitatis serues, iuxta illud Canticorum, Ordinauit in me charitatem. Maiori nanque dilectione teipsum debes prosequi, quàm proximū. Quia sicut aliquid inuenitur perfectius in causa perfecta & vniuersali, quàm in effectu particulari: ità aliquid inuenitur perfectius in se, quàm in sua similitudine. Vnde cum bonum proprium cuiuscunque inueniatur in Deo sicut in causa vniuersali: in se autem sicut in effectu, & in proximo sicut in similitudine, ità sicut vnusquisq; maiori charitatis vinculo Deo, quàm sibi debeat copulari, sic etiam seipsum, plusquàm proximum debet amare. Nam cùm Deus diligatur vt principium boni super quod charitatis dilectio fundatur, & homo seipsum diligat ex charitate secundum rationem quæ est particeps illius boni, proximus diligitur secundum rationem societatis in isto bono: in socio enim est causa dilectionis, secundum quandam vnionem in ordine ad Deum. Vnde sicut vnitas potior est quàm vnio, ità quod ipse homo participet bonum diuinum est potior ratio diligendi, quàm quòd alius associetur sibi in hac participatione. Et ideò homo ex charitate debet magis seipsum diligere, quā proximum. ¶ Aduerte autem quod cum in homine sit duplex natura, scilicet interior, quæ est rationis, & exterior quæ est sensualitatis, secundum quas dicitur homo interior & exterior, plus debet homo seipsum diligere quantùm ad naturam interiorem, quàm quo ad exteriorem. Et ideò ea bona quæ sunt naturæ interioris debet potiùs optare, quàm ea quæ sunt sibi bona secundum naturam exteriorem, & cùm omnia opera virtutis sint bona, secundum naturam interiorem ardentiori animo ea tenetur diligere, quàm vtilitates & voluptates quæ inferioris sunt ordinis. Ad opera autem virtutis pertinet ea, quæ sunt amici operari, & ideo plura bona exteriora sunt impendenda amicis, quam nobis ipsis. De bonis autem spiritualibus siue virtutis plura sibi vnusquisque debet comparare, quàm amico. Ratio est quia cum quis bona temporalia voluptates & alia id genus sibi acquirit, bonum vtile aut delectabile recipit: cum vero amico suo ea dona præbet, vel curat, sibi ipsi bonum virtutis comparat, nam amicis bene facere, ad virtutem pertinet bonum autem virtutis maius est, quam vtile & delectabile, ergo melius est dare amico, quam sibi ipsi. Et hoc non ideò fit, quia magis debeamus diligere amicum, quam nos ipsos, & plus boni amico, quàm nobis debeamus, sed ideo fit, quia homo seipsum magis, quam amicum diligit, ratio postulat, vt sibi ipsi velit maiora & ampliora bona, quam amico. Et quia præbendo amicis vtilia, sibi bonum virtutis acquirit, quod maius est amico potiùs in vtilibus debet bene facere, quam sibi. Et quemadmodū concludimus, vnumquenq; potiùs teneri, seipsum diligere, quam proximum, pari ratione quilibet potiùs tenetur vitare peccatum proprium, quàm proximi. Nemo autem magis proximum (quantumcūque bonus sit) debet diligere, quàm seipsum: nam in proximo non est tanta ratio amandi, quàm in eodem ad seipsum, quia bonum, quod ego habeo, quātumuis paruum sit, magis est mihi diligibile, quàm bonum proximi etiam si magnum & amplum sit, quia hoc paruum, quod ego habeo maius bonum efficitur mihi, quàm magnum amici. Qua propter vnusquisq; magis Deum debet diligere, quàm seipsum, eo ꝙ bonum inuentum in Deo, est vnicuique magis proprium, quàm bonum, quod in ipso est. Nec est simile de bono proximi, quia bonum proximi est totaliter extrinsecum ad bonum nostrum: bonum vero Dei non est nobis extrinsecum, sed intrinsecum, cùm sit causa boni nostri in efficiendo, & in conseruando. Et nulla etiā si bonitatis sit vmbra & imago in nobis splendet, quin ab illo bonitatis fonte perpetuo scaturienti proueniat, & emanet, & sic bonum Dei est bonum nostrum. Si quis enim haberet duas possessiones, vnam ad tempus, alteram vero perpetuam & nunquam perituram, diligeret vtique magis perpetuam & permanentem. Sic est bonum, quod in nobis ipsis est caducum, fluxū, & momentaneum, & ad triduum periturum, quod autem est in Deo firmum stabile, nulla vnquam tēporum varietate delendum. ¶ Præterea magis tenemur diligere proximum nostrum, quàm corpus nostrum, quia proximus habet maiorem rationem dilectionis ex charitate. Ideo quilibet pro salute animæ proximi proprium corpus periculo debet exponere. Pastor bonus animam suam ponit pro ouibus suis, hoc est vitam pro salute spirituali earum: hoc enim vinculo charitatis prælati ad stringūtur: & qui vis alius hoc faceret, compleret vtique opus charitatis perfectum & absolutum. Nec omnes æqualiter sunt amandi, quia magis diligendi sunt fideles, quàm infideles, & magis consanguinei & propinqui quàm extranei & magis parentes nostri, quàm filij, &c, sed de his aliàs, vt breuitati interim consula

Genes. 3. *Can. 1.* *Ioan. 10.*

consulamus. Sequitur. *Dixitque illi, rectè respondisti:* legis peritus dixerat hæc duo dilectionis præcepta sumpta ex Deuteronomio, vbi dominus præ- *Deute.6.*
cepit diligere Deum & proximum: quam sententiã Christus approbat, respõdens huic doctori dicens, Rectè respondisti, Non opus legis periti: sed responsum laudauit Christus. Multorum verba laudabilia sunt, opera autem non sic. Pius est quorundam sermo, sed opera iniqua, Vanum est altũ sapere, & diuina arcana & mysteria penetrare, si opera desint bona. Cœlum non emitur sermone polito & composito, nec longa verborum ambage, sed sanctis & iustis operibus. Sapiens quippe & doctus hic æstimabatur & vt legis peritus ad interrogationẽ optimè respondit: sed quid illi proderat, siquidem iniquo & peruerso animo accessit Deum tentaturus? Quid proderit in extrema mortis hora eloquentem fuisse & in omni literarum genere præclarum? Quid egregium concionatorem, si conscientiam male sanam habuerit? Deus autem non veniet nos iudicaturus,
Apoc.20. an literati, an sapiẽtes, an eloquẽtia excelluerimus, sed qualiter fuerim⁹ operati. In die illo vltimo, quo omnes libri conscientiæ nostræ aperiendi sunt, & vita arctissimè examinanda, melius nobiscum agetur, si Deo seruierimus sancta & munda conscientia, quàm subtiles & acutas quæstiones disputasse. Multos videbis, qui adeò sunt soliciti quomodo debeat loqui, nullus verò quid debeat operari studet. Dæmones sapientissimi sunt & docti, sic vt nemo nec eos præcellere nec attingere valeat, veruntamen nesciunt quomodo à pœna inferni valeant liberari.

¶ Docet etiam locus iste bonum etiam si in inimicis nostris sit, à quocunque debere laudari. Solent enim multi opera quantumuis præclara & excellentia (dummodo ab inimico facta fuerint) lacessere & vituperare. Qui etiam si adeò sapientes & prudẽtes sint, insanos & ignaros eos appellãt. Hoc genus hominum impijssimum est, nam etiam si inimicus in aliquibus vituperio sit dignus, aliqua tamen laudanda & excellentia habebit, nec ita cæcus & tuæ sententiæ propriæ sis amicus, vt bonum & optimũ nolis agnoscere: & tale iudicare. Hic. n. doctor tẽtator erat & Christi æmulus, nihilominus tamen ipsum, & eius dictum Christus approbauit, dicẽs, Rectè respondisti. Sed historiã prosequamur, & audiamus Christũ vltra progrediẽtẽ. *Hoc fac & viues.* Vides hic quomodo doctus & sanctus magister ad bona opera nos incitet, eaq; doceat esse facienda. Non ait hoc dic, vel hoc tantũ crede, sed hoc fac: quo nimirum nobis insinuat, vt ipsum diligamus, & proximos, & mutua opera charitatis in eos cõferamus:
Psal.118. Vnde diuinus vates in Psalmo ait, Anima mea in manib⁹ meis semper. Hoc est, vita mea & salus mea est in operibus, nullis quippe maiorib⁹ signis amor
1. Ioan.3. & dilectio ostenditur, quàm si ipsis operibus muniatur. Vnde beatus Ioãnes Apostolus, Nõ diligamus *Ibidem.*
verbo neq; lingua, sed opere & veritate. Et iterum, Qui viderit proximũ necessitatẽ habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo? Aduertes tamen, q̃ Christus loquens hic de dilectione inquit, q̃ qui proximum diligit viuit, & habet vitam, tribuens dilectioni vitam animæ nostræ. Solus Christi & proximi amor animam sustinet, alit, & pascit, secundum illud diui Ioannis, Qui non diligit, manet in morte. Nihil enim tibi prode- *1. Ioan.4.*
rit, etiam si angelos rerum omnium cognitione superes, si varijs naturæ dotibus & donis exorneris, dummodo charitatem nõ habeas, mortuus es. Quẽadmodum corporis natiuus calor animam ipsam sustẽtat, ita animæ vita est ipsa charitas, sine qua mortua iacet. Nam si velis clarè cognoscere, viuus nè, an mortuus sis, oculos in animam conijce & vide, diligat, vel odium habeat, si verò odiũ in corde repereris iram & inimicitiam mortuum te iudica, etiã
si viuus appareas. Nomẽ habes q̃ viuas & mortuus *Apoc.3.*
es. Et si mortuus es, dilige & viues. Translati sumus *1. Ioan.3.*
(inquit Ioannes) de morte ad vitam, quia diligimus fratres. Rerum omnium temporaliũ nulla dignius & æquius æstimatur, quàm ipsa vita, nec à nobis magis diligitur, & sic cum negotium aliquod magnopere commendamus, solemus dicere, vita mea in hoc stat, vel non minus, quàm de vitæ discrimine in hoc negotio agitur. Et huius rei signũ est euidentissimum, nam pro salute ipsa quilibet patitur, vt sanguinis missio fiat, man⁹ vel brachium abscindatur, & si opus fuerit Absynthij potione potetur. Hæc omnia & alia his maiora patiuntur, & sæpius animæ discrimen pro vita hac, quæ non vera est vita, sed potius vmbra & mortis imago. Si igitur vitã corporis (quæ breuis est, momentanea, caduca & ad triduum peritura) tanti habemus, tantaq; patimur: quàm maiora aggredi deberemus pro ipsius animæ salute? quàmq; preclara & illustria vt gloriosã illã vitam & patriam consequeremur? Hic enim Christus loquitur, non de quacunque vita, sed de vita æterna, quæ beatorum patria & sedes est. Nam cùm Christus ad interrogata teneretur respondere, cũq; doctor de vita æterna percontaretur, postquam dixit, quid erat in lege scriptum, respondit dominus, Hoc fac & viues. Ac si diceret, Deum dilige & proximum, & sic æternam vitam possidebis, hæc est tuæ quæstionis responsio. Age igitur homo, & considera quam paruo pretio dilectionis ematur vita æterna. Si tot tantaque molimur, vt vita hæc misera non pereat, & vt magis elongetur, quid obsecro esset faciendum, vt æterna illa frueremur? Etiã si Deus iuberet igneis flammis nos comburi, & fornaces ardentes ingredi, velut aliud agentes, deberemus obedire, vt in æternum cum Christo regnaremus: id tamen suauissimus dominus non iubet, sed dilectionem commendat, vt viuamus. Nõ est Deus noster, vt dij gentium, qui lactantes pueros à parentibus occidi iubent: & vt homines seipsos interficiant, & in oblationem se offerant. Nolo *Eze.18.*
mortem peccatoris, dicit dominus: sed magis vt conuertatur & viuat. O quam bonus Deus noster, qui vtinam à nobis (vt æquum est) diligeretur, & eius mandatis obediremus, qui amoris retributionẽ cum sit opus suauissimum vitam proponit, & non qualemcunq; sed æternam & gloriosam. Sed ad cõtextum reuertamur. *Ille autem volens iustificare seipsum, dixit ad Iesum, Et quis est meus proximus?* Quærebat iste, quis esset ipsius proximus, vt quærendo hoc potius se reprehẽsione dignum ostenderet, quã iustũ: nã cũ esset legis peritus nullatenus debebat ignorare, quis esset proximus. Dicẽdũ igit, q̃ credebat

tale rei=

tale responsum habiturum, vnde se posset ostende-
re iustum. Si enim Christus respondisset omnis Iu-
dæus est proximus tuus dixisset ille, & ego om-
nem Iudęum diligo, & perinde videretur impleuis-
se maximum præceptum legis, & sic esset iustus:
naturæ nanque & conditionis istorum erat iactare
se iustos coram hominibus, gloriamque & hono-
Mat.23. rem anhelare. Vnde dominus his inquit, Væ vobis
Luc.11. scribę & Pharisęi, qui iustificatis vos coram homi-
nibus. Sed iam nunc vel quòd nostra tulerint pec-
cata scribę & Pharisęi plures habent imitatores quo
rum corda odio & iniquitatibus abundant, qui pau
peres persequuntur, innocentes opprimunt, vindi-
ctam de iniurijs sumunt vsque ad vitæ & sanguinis
effusionem, qui impietatem & crudelitatem aduer
sus proximum exercent, verbis tamen compositis
& fallacibus suam causam coram hominibus iusti-
ficant, dicentes. Ego Petrum diligo, Franciscum
amo, & coram vobis testor, & coram Deo, de iniu-
ria accepta nunquam vindictam postulare: sed hoc
iustitia exigit, aliter facere nequeo. His nostris tē-
poribus multi sunt prælati, qui acceptas iniurias dis
simulant, occasione vero data exactissimum sup-
plicium de eis sumunt, & subditum vsque ad mor-
tem persequuntur, præceptisque & obseruationi-
bus illum onerant, vt cum in minimo deliquerit
(sub colore zeli legis Dei, & subtegumento casti-
gationis peccati) pro iniuria accepta in illum cru-
deliter animaduertunt. Et id omne faciunt sine ho
noris amissione, se ipsos iustificantes fictæ sanctita-
tis fuco. Si Regis vel Imperatoris curiam lustrare
volueris, & ciuitatum loca publica pertransieris, si
omnes conuentus, magistratus & res publicas in-
tueberis, nihil reperies nisi multos, qui sub velo iu-
stitiæ, & religionis pallio, grauissima scelera com-
mittunt, sua propria curantes: interim tamen nihil
honoris & famæ deperdunt, imo potiùs (quod do-
lendum est) in dies magis ac magis bonorum opi-
nionē induunt. Quod ego de hac re existimo, & iu-
dico illud est, omnes nos ea esse natos conditione,
vt peccatores esse velimus, & bonos existimari.
Quod certè nullo magis longè petito exēplo quàm
2.Reg.15. ex sacra pagina licebit confirmare. Nam cùm im-
pius proditor Absalon aduersus patrem decreuit in
surgere, & regno spoliare, vt hoc tantū facinus per-
petraret Dauidi inquit, Vadam & reddā vota mea,
quæ voui domino in Hebron: vouens enim vouit
seruus tuus cum esset in Gessur Syriæ dicens, si re-
duxerit me dominus in Ierusalem, sacrificabo do-
mino. Erant nanque in Hebron (vt nunc etiam) cor
pora Adā, Abraham, Isaac & Iacob, qui locus adeò
venerabatur, cumque sanctitatem simularet, dixit
se velle adimplere peregrinationem factam ex vo-
to, hisque & alijs sanctitatis fictionibus facinus suū
2.Mac.3. operiebat. Sic etiam Heliodorus volens spoliare tē-
plum Ierusalem iuxta regis sui mandatum iter est
aggressus quasi Celesyria & Phenice ciuitatibus
transiturus, re autem vera non nisi causa mādatum
Ezc.3. regis & propositum exequendi. Sic Aman sumptu-
rus de Mardochæo vindictam, impietatem simula
uit & texit, dicens Regi Assuero. Est populus per
omnes prouincias regni tui, &c. Decerne vt pereat
& decem millia talentorum appendam gazętuæ,
quo nimirum vltionem moliebatur. Sic Caiphas di
xit, Venient Romani & tollent locum & gentem. *Ioan.11.*
Quem certè nullus reipublicæ zelus, nec amor an-
gebat: sed potiùs odium. Sic Iudas, Quare vnguen- *Mat.26.*
tum istud, &c. Non pietate motus id dixit: sed quia *Ioan.12.*
fur erat. Quę omnia ostēdunt ꝙ cum mali simus bo
nitatis pallio malitiam volumus tegere: & boni exi
stimari. Sic filij Iacob, qui fratrem Ioseph vendide-
runt, volentes se ipsos iustificare, & se immunes à
peccato coram patre ostendere tunicam sanguine
tinctam apposuerunt: quasi insontes essent & sine
vlla culpa. Similiter Babylonij, quos cum Daniel ie *Genes.37.*
iunio affligeret, cum idolū Baal destruxisset, cuius
sacrificijs epulabantur, religionis zelum finxerunt,
gulam cooperientes, dixerunt Nabuchodonosor, *Dan.14.*
Trade nobis Danielem, qui Bel destruxit. Sic He-
rodes volens Christum natum occidere cū Magis
deuotionem & sanctimoniam finxit dicens, Ite & *Mat.2.*
interrogate diligenter de puero, & cum inueneritis
renunciate mihi, vt ego veniens adorem eum. Sed
iam tandem intelligant omnes hi, qui simulato in-
cedunt corde ꝙ tempus quemlibet dolum & falla
ciam detegit, vt cogitationes Absalon, Heliodori,
& Herodis cum reliquis. Sed de his satis. ¶ Animad
uerte autem ꝙ de proximo quærit quis sit. Quia tu-
mescebat legis peritus inani gloria, quasi abūdè cō-
pleuisset præceptum de diligendo Deum, quæstio-
nem mouet de proximo: quasi Deum iam dilige-
ret. Putabat se Deum diligere super omnia: & ideo
de proximo interrogat. Ecce arrogantiam & præ-
sumptionem, fingit se familiarem Deo, quem non
videt: & tamen dicit se ignorare quem videt, cum
dicatur, Qui non diligit fratrem suum quem videt: *1.Ioan.4.*
Deum, quem non videt, quomodo potest diligere?
Sed Lucam audiamus. *Suspiciens autem Iesus dixit.*
Suspiciens ponitur hic, pro suscipiens autem Iesus.
Non enim significatur, quod Christus oculos in
cœlum leuauit: sed quod acceptauit quæstionem,
& respondentis personam accepit. In græco nan-
que originali sic habet. *ὑπολαβὼν δὲ ὁ ἰησοῦς.* Hoc
est suscipiens autem Iesus. Et ita legitur in antiquis
latinorum exemplaribus. Et hoc dixit Euangelista
ad differentiam ipsiusmet Iesu in prima quæstione:
nam in prima quæstione non suscipiens sed eijciēs
eam interrogantem se habuit, efficiendo de interro
gante respondentem: hic autem suscipit eum, & re-
spondit dicens. *Homo quidam descendebat à Ierusalē*
in Ierico. Potuit hoc, ꝙ Christus hic narrat fuisse hi
storiā, nā Ierusalem est in altitudine in monte, scili-
cet Siō, & Ierico in loco deorsum. Est etiā quædam
solitudo seu desertū inter Ierusalē & Ierico, in quo
homines à latronibus spoliabantur, vbi cōprehēsus
fuit Sedechias à Satellitibus regis Babylonis, cū fu- *4.Reg.25.*
geret Ierusalē. Quod autem in re ita contigerit, vel
ꝙ sit exemplū, nihil ad rem de hoc disputare. Chri-
stus narrationem hanc affert, vt ostendat legis peri
to, quis sit proximus. Aliqui dicunt hunc, qui à Ieru
salem in Ierico descendebat, esse Adam & genus hu
manū sacerdotem autem & Leuitam esse sacrificia
veteris legis, Christum vero esse Samaritanum, qui
genus humanum curauit à dæmonibus spoliatum
gratia & donis à Deo acceptis, qui dæmones per
latrones significantur. Alij autem moralem doctri-
nam vo-

nam volentes adducere dicunt, hunc esse peccatorem, qui de statu gratię ad statum culpę descẽdit, & sic quilibet prolibito depingit. Quantum vero hoc distet à literali sensu parabolæ, quicunque etiam si lippus & cæcus sit, facilè poterit videre. ¶ Igitur quod Christus in hac parabola innuit, est legis perito ostendere quis sit proximus, quod ipse prius quæsierat: & summatim docet quòd ille proximus est, qui potest bonum aliquod nobis impendere: quapropter omnis homo viuens quicunque ille sit, siue Ethnicus, siue Christianus, fidelis, aut infidelis, bonus vel malus, proximus noster est. Omnes etiam, qui in charitate dedesserunt, proximi nostri sunt: quia vel sunt beati in re, vel in spe. Si in re, clarum est quòd sunt proximi nostri, quia possunt nobis benefacere sua oratione in cœlo, licet nos simili præsidio non posimus eos adiuuare: nam sufficit ad rationem proximi, quod vnus alteri posit subuenire. Sic Samaritanus vocatur hic proximus quia vulnerato profuit, etiam si nihil ab eo recepisset. Mortui etiam qui in purgatorio detinentur, quanuis non posint nobis bene facere (quia non possunt pro nobis orare, nec pro se ipsis) tamen proximi sunt: quia nos possumus oratione nostra ipsis bene facere. Sic Christus proximus noster potest dici in quantum homo: nam in quantum Deus proximus non vocatur licet quotidianis bonis nos cumulet, quia plusquam proximus est. Et hac de causa dilectio Dei distinguitur à dilectione proximi, quia Deum debemus diligere, plusquam nos, proximum autem sicut nos ipsos. Similiter angeli proximi nostri sunt quia possunt nobis benefacere: & ideo Christus Samaritanum tantum vocauit proximum, & non Leuitam & sacerdotem, ratione beneficij, quod contulerat in vulneratum. Nam licèt Leuita & sacerdos & omnes, quos retulimus proximi sint in rei veritate: tamen in re non fuerunt isti proximi, quia vulnerato non subuenerunt, nec aliquod præstiterunt auxilium. Dæmones verò & qui æternis pœnis cruciantur proximi nostri non sunt, quia nec ipsi nobis bonum impendere, nec recipere auxilium possunt, & ideò non tenemur eos diligere. ¶ Obserua autem quod in cõmuni ille solet vocari proximus, qui ad beatitudinem potest peruenire. Charitas enim per se & directè habet Deum pro obiecto: ipse enim propter seipsum diligendus est, quia est summum bonum: cætera autem diligenda non sunt, nisi quatenus ad ipsum tendunt modo perfectisimo, vt beatificantem. Ideo omnis homo viuens proximus est: quia quanuis malus sit potest in melius vitam mutare, & à malitia resipiscere, & peruenire ad beatitudinem. Pari ratione mortui, qui in charitate decesserunt. Damnati autem & dæmones quia ad beatitudinem non possunt peruenire, proximi non sunt. Et hæc licèt ità sint, non tamen contradicunt his quæ de proximo diximus: quia omnis ille qui nobis potest bonum impendere, capax est beatitudinis. Christus tamen in hoc exemplo ponit proximitatem in beneficio: & Samaritanus vocatur proximus, nõ quia capax est beatitudinis, sed quia cum vulnerato vsus est misericordia. Samaritanus etiam capax erat beatitudinis, & vtraq; ratione proximus dici poterat.

Sed nos sensum exempli sequimur, ex quo quidẽ potest colligi ꝙ qui misero aliquod bonum erogat, proximus vocatur. ¶ Rursus aduertendum ꝙ Iudęi tantum eos proximos putabant, qui suæ nationis & sectæ erant, scilicet, Israelitici generis: exteros autẽ & gentiles non vocabant proximos, nec tales existimabant. Ideo Christus sapientisime respondit in hac parabola, ostendens eum esse proximum, qui bonum potest accipere, aut in alios conferre. Quapropter potiùs dixit illum Samaritanum charitate fuisse vsum, quàm Iudæum aliquem, & id data opera, vt ostenderet, ꝙ Samaritanus qui gẽtilis erat & quicunque alius quanuis infidelis esset, erat proximus, atque ideò diligendus. ¶ Itaq; per hunc hominem, qui descendebat ab Ierusalem in Ierico, intelligit Christus hominem cuiuscunq; status aut cõditionis, qui pauper est, humilis, abiectus, infirmus, tristis, aut humano auxilio destitut⁹: & vt vno verbo concludam, omnis ille qui indiget alterius ope. Attende igitur tu, qui diues es, pauperem proximũ tuum esse, si sapiens & ingenio præditus, ignorantem socium habere, si corporis valetudinem & salutẽ habes, memineris infirmũ proximum tuum esse, & à Christo tibi esse commendatum: si lætus es, & rerum fœlicitas tibi cõtigerit, recordaberis tristem & afflictũ vinculo charitatis & amoris tibi esse cõiunctum: nam per hunc, qui ab Ierusalem in Ierico descendebat intelligit Christus omnem illum, qui aliqua necesitate vel miseria laborat, cũ quo vult vt viscera tua aperias, & misericordia vtaris, sequẽs exemplum Samaritani. Ita hic quem retulimus pauper est: & sub nomine pauperis nõ solum illum ego intelligo, qui re caret, sed etiam eum, qui lętitia, corporis valetudine, solatio, fœlicitate, sapientia aut alio quouis bono priuatus est, & de hoc inquit diuinus pastor. *Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Ierico.* Singula hæc expendamus. In primis optimè dicit, Homo quidam, in singulari numero, nam pauper semper secum solus vitam degit, neminem habet socium, miser & afflictus ab omnibus relinquitur, & deseritur: diuitem autem omnes inuisunt omnes comitantur, omnes laudant & prædicant, omnes denique illi famulantur. Sed de paupere & misero dolendum, quàm solitarius suam necesitatem & angustiam patitur: ità vt vix reperias proximum qui de ipsa interroget. Si verò diues infirmitate laborat aliqua, medicorum caterua eum statim circundabit: pauper verò est quidã, viuit solus, & solus moritur, tantùm abest, vt sit qui medeatur, vel curam de ipso habeat. Si diues cursum vitæ velit peragere non deerint sacramenta, clerici, monachi qui ipsum inuisant, & vtinam tanta lachrymarum abundantia ipse compungeretur, vt sacramentum susciperet. Pauper solus interit, necdum habet qui ministret sacramenta, nec aliquo solatij genere ei subueniat, sepulchrum sumptuosum & magnificum diuitẽ expectat vbi sepeliatur, pauperẽ vero cœmeteriũ extra ecclesiã. Si vxor diuitis aut filius moritur, patiaturve aliquã calamitatẽ, quot consolatores habet? quot vicini & cognati mille solatijs tristem memoriam exterminant: pauper verò etiã si calamitatũ fluctibus extinguatur, non est qui soletur, nemo est, qui visitet aut doleat.

Multitu-

Multitudinē amicorū habeat Ierusalem in sua fœlici
tate & prosperitate, in tribulatione autē & angustia
solam reliquerunt. Et ideo plorabat Ieremias dicēs,
Omnes amici eius spreuerunt eam, & facti sunt ei ini
Tren.1 mici. Mihi credes, eos, qui calamitatibus & angustijs
opprimuntur, nullos amicos habere. Nam si te diui
tem viderint, fœlicem, & inter magnates æstimari nō
te solum derelinquent, visitaberis ab omnibus, lauda
beris: & si dolore capitis vexaberis quantumuis mini
mo, tot vicini & amici aderunt statim, vt fastidium
generēt. Si autem contemptum, egenum, & pauperē
te viderint, tanquam pestem perniciosissimā te fugient.
Hoc vero non minus quam ipsa experientia ostendi
tur: nam miser & afflictus solus domi sedet, solus pati
tur suam necessitatē, eius memoria sepulta est in po
pulo, nemo ipsius recordatur: ideo dixi homo, quidā,
homo solus, derelictus. ¶ Descendebat. Recte inquit
descendebat, nā si quis pecunijs abundauerit dignita
tē ascendet, vel a populo estimabitur. Mihi crede si
vis ascendere, ab omnibus magnifieri & tuā famā au
gere, & deniq; si cupis iustitiā obtinere in curia regis:
id consequeris, si pecunias attuleris. Nullus enim est
mons adeo inaccessibilis & altus quem iumentū (si
auro & argento onerauerīs) nō ascendat. Nam in cu
rijs pluris habentur hi, qui pecunias ferunt, quam qui
subtili & admirabili prediti sunt ingenio. Diues sem
per ascendit, semper euehitur, omnes vt subeat digni
tatis culmen adiuuant: pauperi vero omnes obstant,
omnes deprimunt: & potius in ruinā & præcipitium
quam in dignitatem ducunt, semper de malo in pe
Hest.3. ius & deterius tendit. Aman, qui regis amicissimus
erat, & in eius domo maximi habebatur, cū ab eius a
micitia & gratia cœpit cadere, statim suboritur qui
Hest.7. dam, qui regi dicat: En lignum quod parauerat Mar
dochæo, qui loquutus fuerat pro rege, &c. ¶ Descende
bat autem ab Ierusalem in Ierico. Hoc est a diuitijs in
paupertatem, a fœlicitate in aduersitatem a vita deni
q; tranquilla & quieta, ad vitam miseram inquietam
& mille turbationibus plenam. Pauper enim cum nō
habeat substantiam, vt filios posit alere & sustentare
vt cibum quotidianum ministret, & vt filias dotet: in
lecto tota nocte reuoluitur hisq; & alijs curis mi
ser torquetur & angitur. Quemadmodum enim rotæ
horologij semper sunt in continuo motu, & huius
causa sunt pondera, quę pendent & rotas ipsas nun
quam sinunt quiescere: ita nimirum pauperis necessi
tas semper illum inquietum agit, vt vix per noctis
quietem ipse valeat quiescere. Sed iam vltra. * Et
Tex. * incidit in latrones. * O bone Deus, & quid latroni
bus cum paupere? nonne poëta quidam dixit, Canta
bit vacuus coram latrone viator? Quem obsecro
manibus persequitur? pauperem. Quem euiscerat &
exenterat diues nisi pauperem? diuiti omnes tribuūt
pauperem omnes depilant, & angustam supellectil
lem rapiunt. Quo tendit diues? vt pauperem con
ueniat apud iudicem. Milui enim qui terrestres aues
sunt, & omnem prędam e terra rapiunt: nunquam
aquilam aut accipitrem aggrediuntur, sed paruos
pullos sub alis matris protectos. Sic diuites non cum
cum potentibus & magnatibus quæstiones nectunt,
aut mouent rixas: sed cum paupere & egeno, qui viri
bus eorum resistere non valet. Vnde illud Ecclesia Eccles.13.
stici, Venatio leonis onager in eremo, sic & pascua di
uitum sunt pauperes. Si igitur pascua diuitum sunt
pauperes, quid mirum si dicatur, quod pauper incidit
in latrones? Nonne lupi rapaces & latrones quidam
magnates & nobiles sunt, qui vectigalibus & tributis
pauperes diripiunt & miseros subditos expilāt? Non
ne quidā prætores, executores, iudices & aduocati la
trones sunt? Nonne mercatores horū classi in ingre
diuntur, qui vicinum & simplicem decipiunt, & sagū
pro purpura vendunt? Nonne artifices & tabernarij
cum his connumerandi sunt, qui ementes fallunt,
& alia pro alijs, & mulionem pro lepro distribuunt:
Vnde euenit, vt omnes respublicę omnes vię, omnes
plateæ latronibus sint plenę. Si autē aliqui horū hos
mores & conditionem exuunt, solū est quia terrę iu
stitiam timent, non autem cœli; aut quia ementes nō
tantū præbent, quantū ipsi postulant. Verum ex cerā
voluntate propensi sunt, vt rapinam exerceant, & vt
omnes ad se venientes decipiant. Si vero semper non
exerceant furtum, satis est vt animum habeant pro
pensum. Si scorta & mulieres peccatrices, etiā sem
per ipso actu Deum non offendant; tamen vt sint in
peccato mortali detentæ, satis est ipsa intentio: quare
etiam isti auari mercatores sua cupidine & insatiabi
li lucri fame immortali non delinquent? Quid obse
cro conducit magis, aut quam vtilitatem affert, luxu
riæ causa, quā auaritię infernū ingredi? Nonne horū
vterq; simul ingreditur? Recte hoc sentiebat Esaias, Esa.1.
cum dicebat, Principes tui infideles, socij furum, om
nes diligunt munera, sequuntur retributiones. In ma
nus igitur horum latronum incidit pauperculus ille.
* Qui etiam expoliauerunt eum. * Diuites qui de Tex. *
berent potius parentes esse pauperum, & eis subueni
re, lupi rapaces sunt: & quos deberēt cooperire, exeūt
& expoliant. Tu qui diues es, & bonis omnibus affluis
pauperum pignora retines domi, quia tributa non sol
uerunt, & medio hyeme sinis frigore perire pauperū
filios, tantum abest vt istorū viscera misericordia cō
moueantur. Audi quid de his patientissimus Iob dicat,
Nudos dimittunt homines indumenta tollentes, quibus Iob 2.
non est operimentū in frigore. Quos imbres montiū
rigāt, & non habentes velamen amplexātur lapides.
Vineam fecerunt depredantes pupillos, & vulgū paupe
rē expoliauerunt. Nudis & incedētibus absq; vestitu, Esa.3.
& esurientibus tulerūt spicas. Esaias etiā, Populū meū
exactores sui spoliauerunt. * Et plagis impositis. Tex. *
* Hoc est multiplici tristitia cordis inflicta: nā si sapiē Eccle.25.
ti credimus, Omnis plaga tristitia cordis est. Quę ma
ior plaga aut tristitia potest esse, quā pauperē in car
cere detinere, cū non habeat vnde tibi possit solvere?
Quę maior plaga quā excōmunicatio? quandoquidē
pauperē reijcis a consortio ecclesiæ quia in minimo
deliquit, diuitē autem qui in multis & grauibus, non
reijcis. Quæ maior plaga, quam vt pauperi bona sua
ripiantur? In carcerem detrudis pauperem, iubes va
pulare publice, multis conuiciorum generibus lacessi
sis;

ſis, quia cum montem tuum tranſiret leporē vel cuniculū interfecit. Nōne magnę plagę ſunt hę. * Abierunt. * Sicut lupi rapaces cadaueribus ſatiati: quēadmodū Ezechiel dicit. Principes in medio eius quaſi lupi capientes prędā ad effundendū ſanguinem: & ad perdendas animas, & auare ſectādo lucra. Si diuites & tyranni cū iſ pauperes tot plagis afficiūt, ſi poſtea recordarentur, & in meliorem mentem redirent cū facti pœnitentia, vel iam in dimidiū mali eſſet prouiſum. Sed dolendū eſt, ꝙ cum pauperes oppreſſerint illorū non recordantur, & quo volunt abeūt. * Semiuiuo eo relicto. * Nōne tibi videtur, ꝙ ſemiuiuū pauperē colonū relinquis, quandoquidem ex duob⁹ bobus, quibus laborat, & vitā miſere degit rapis tibi vnum. Relinquis viuū, vt fame crucietur: boues rapis quibus araturus eſt, atq; ita dimidiā vitā tollis. Si artificem vel ſartorem carcere detines, qui nō habet vnde tibi ſoluat, liquet manifeſte, ꝙ dimidiū aufers vitæ: quia cū ſit in carcere laborare nequit, & ſic nullatenus poteit inuenire vnde debitum ſoluat, nec vnde victum ſibi poſsit acquirere. Vita enim ſartoris eſt acus, & vita fabri ferrarij eſt malleolus ferreus, quo victum quęrit & domeſticos & filios ſuſtentat. Si cū liber eſt, non poteſt ſoluere, qui poterit ſi detinetur in carcere? ſolue igitur illū e vinculis vt labore victum quæritet & debitū ſoluat. Sed multo aliter tu facis, cū dimidium vitæ ſubtrahas, tuam oſtendens crudelitatem. Itaq; ſemiuiuus relictus dicitur, quia ſubſtantiā tollis iuxta illud, Panis egentium vita pauperis eſt, qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt. Nec mirum vt illud vita hominis appelletur, ſine quo viuere nō valet. Nam quando tu bona pauperi ſurripis, quibus in diem viuit, cum non poſsit quęrere neceſſaria, nec ſuſtentare ſe: merito quidem diceris tu ſemiuiuum eū relinquere. Sic cum pauperibus, cum viduis, pupillis & afflictis in hac miſera vita agitur. ¶ Nunc autem Chriſtus agit de charitate, qua erga hos miſeros & afflictos vti debemus. Sequitur in textu. * Accidit autem, vt ſacerdos quidam deſcēderet eadem via, & viſo eo pręteriuit. * Mūdi cupido dedit alapā iuſtitiæ, iuſtitia vero vt pote ignominia affecta cœlū cōſcēdit, & hac de cauſa vix iuſtitia viget in terra, cupido autem tanquam delinquens & peccatrix, recepit ſe in eccleſiam, atque ita manſit in illa. Eccleſiaſticus deberet eſſe (vel quod id infauſtum ſit) qui pauperem & miſerum plagis affectum videret, & diſſimulans tranſiret. Videbis enim plerunque vt cupido in quibuſdā ſacerdotibus & eccleſiaſticis reperiatur: qui ſi intelligerent eos miſericordię oleo eſſe vnctos, vel iam recordarentur obligationis, qua tenentur eſſe miſericordes, & erubeſcerent crudelitatem exercentes, cum miniſtri ſint illius domini, qui tanta charitate & miſericordia ſemper erga nos fuit vſus. In Exodo pręcipit Deus tabernaculum vngere, & omnia, quę ſunt in eo; nam in domo domini omnia vncta ſunt oleo, vt diſcant, qui illi miniſtrant, pauperibus & egenis vti miſericordia. Turpius nāque & inhoneſtius vitium hoc videtur in ſacerdotibus, quam in reliquis ſtatibus hominum: nā cum Deo familiariteragūt, & eius menſę accumbunt, & ideo ęquū eſſet vt vehementius & ardentius ipſi charitate inflammarentur, quā reliqui: quandoquidem iuxta ignem & inurentē (qui Deus eſt) deambulant, ſecundū illud ſcripturæ Deus noſter ignis eſt. Qui proximus eſt igni, calidior eſſe debet, quā qui longe eſt. Pharao cum dedit hęreditatem ſacerdotibus ſuis, Deus autem tribui Leui, quæ ſacerdotalis erat, non tribuit poſſeſsionē inter reliquos, quia dñs eſt poſſeſsio eius. Quo quidem ſignificatur, ꝙ cū ſuos ſacerdotes reliquerit ſine terrenis hęreditatibus, ſe nunc etiā velle, vt qui ſup ſancto altari deſeruiunt, ab omni mundano amore, ab omni cupidine alienum cor debeant habere. Ideo que ſi deo, & eius miniſterio ſacerdos vacauerit, ne timeat: quandoquidē eius pars dñs eſt & munus, & ei ſi ciū ipſi magis cōmendatum eſt, ſuis neceſſaria ſubminiſtrare, vt idem Moſi inquit, Præcipe filiis Iſrael vt dēt Leuitis de poſſeſsionibus ſuis vrbes ad habitandū & ſuburbana earū. Vide quomodo pijs ſacerdotibus illorū curā habuerit dominus iuſsitq; illas ciuitates eis dari, ne ſe ſecularibus negotijs interponerent. Quib⁹ omnibus clare conſtat, quā lōge melius magnifica & liberali manu ſuis nunc ſacerdotibus prouidebit, quāto præclarius, dignius, & excellentius eſt ſacerdotium euangelicū. Quid aliud fuit capillos tondere, & corona inſigniri, niſi vt ſic diſcas omnem mundi curam, ſollicitudinem & diligentiā longe a te ſemouere? Sed videamus ꝙ ſequitur. * Similiter & Leuita cū eſſet ſecus locum & videret eū per tranſijt. * Quemadmodū pertranſijt ſacerdos, ita Leuita nulla cōmotus miſericordia. Qualis ſacerdos, talis Leuita, minor quippe exemplū ſequitur maioris. Nemo fuit iſtorū, qui de altari domini & eius pinguedine viuunt, & eorum etiā qui iuxta illud deambulant, qui pauperis miſereretur ne frangatur illud Ieremię A minimo vſque ad maximum omnes auaritiam ſequuntur, à Propheta vſq; ad ſacerdotem. * Samaritanus autem quidam iter faciens, venit ſecus eum. * Samaritani non erāt de populo Iudæorum, ſed alienigenæ & idola colētes. Nā cum Salmanaſar rex Aſſyriorum decem tribus Iſrael propter nimia eorū peccata trāsferret de Samaria in Aſſyrios, ne terra in ſolitudinē redigeretur, miſit idē rex gentes (quæ a Cutha regione, Cuthæi vocabātur) vt terram Samariæ habitarent & colerent. cumque ibi degentes idola colerent (cum Deum ignorarent) immiſit illis dominus leones & alias beſtias feroces: quarum crudelitate interirent. Quod cū ad aures regis Aſſyriorum perueniſſet, habito prius conſilio cum ſuis ad eos miſit vnum de ſacerdotibus Iudęorū, qui eos doceret legitima Dei terræ: qui cū tradidiſſet eis legem Moſi, timore correcti cœperūt colere Deū, pariter tamen idolis ſuis ſacrificabant. Hos ergo Iudæi odio habebāt, & ab ejs ſpernebātur, quos etiam Samaritanos & plenos dæmonijs appellabant, eo quod dæmonia in idolis colerent, & hoc etiam pro graui crimine & maximo conuitio in dominum retorquebant, dicentes: Samaritanus es tu, & dæmonum habes. Itaque Samaritanus eadem via tranſiabat, & videns pauperem, miſertus eſt illius, atque cunq;

Margin notes (left column): Tex. — Ezech. 22. — Tex. — Eccle. 34. — Tex. — Exo. 40.

Margin notes (right column): Deut. 4. — Gen. 47. — Deut. 10. — Iosue. 13. — Num. 35. — Tex. — Iere. 8. — Tex. — 4. Reg. 17 — Ioan. 8.

ideo sequitur in contextu. *Et videns eum misericordia commotus est.* Hic enim rectius, quam sacerdos & leuita illius consilij erat memor. Misericordia & veritas te non deserant. Tunc te deserunt, cũ proximum in necessitate iacentẽ deseris: & hoc non contentus interiorem animi affectũ & misericordiam ipsis operibus perfecit. Quapropter sequitur. *Et appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum: & imponens illum in iumentum suum, duxit in stabulum, & curam eius egit.* In stabulum duxit, hoc est in diuersoiru: Græce enim, εἰς πανδοχεῖον vbi itinerantes hospitio excipiuntur. Vnde stabularij dicuntur, qui locũ habent hospitandi causa. Et his non contentus hospiti demandauit, vt illius curam haberet. Vnde ait Euangelista. *Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait. Curam illius habe: & quodcunq; super erogaueris, ego cum rediero reddam tibi.* Hæc sunt beneficia quæ Samaritanus in spoliatum & vulneratum contulit: ex quibus oporteret nos discere, qui alijs sanctiores haberi volumus, quiq; professi sumus subliniorem vitæ statum, ne forte militibus & publicanis deteriores euadamus. Vides hîc sacerdotem & leuitam ex populo Iudæorũ electo, & ex tribu, quæ parata erat ad Dei obsequium & seruitium, quiq; sanctiores iudicabant (vt esse debuissent) tñ nihil charitatis, nec misericordiæ in ipsis inuẽtũ est. Samaritanus vero, qui natione erat gẽtilis, idololatra: quiq; nullã cognitionẽ Dei habebat, & à Iudæis cotẽnebatur, ità vt in cõuitiũ daretur, si Iudæus cum Samaritano loqueretur, aut familiariter ageret: hic inquã melior Iudæis euasit, & nõ melior quibuscũq;, sed sacerdotibus & leuitis, qui virtutis & sanctimoniç tradebãt dogmata & regulas. Sic etiã Christũ calũniabantur sacerdotes tẽpli, qui descẽdebãt ex sanctissimis Patriarchis Abrahã, Isaac, & Iacob: & susceptus est à muliere Cananæa, quç ex maledicto Cam filio Noe & nepote eius Canaam ortũ ducebat. In Israel non inuenit fidem, quam reperit inter Cananæos. Continget forte (& vtinam ego mendax euadam) vt in die iudicij multi ex publicanis & ex mundana turba nobis præferantur qui sacerdotes sumus, & de religione magnificè gloriamur: qui prædicatoris officio fungimur, virtutes alios docentes: cum multi sint discipuli nostri, qui (si non verbis) saltim operibus, quod melius est nos ipsos possint erudire. Dominus nanq; dixit quibusdam superbis Pharisæis. Publicani & peccatores præcedent vos in regno Dei. Venient enim ab Oriente & Occidente & recumbent cum Abraham, Isaac & Iacob: filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores. Quod satis esset vt edoceremur, neminem despicere, & semper viuere sancto quodam timore & humilitate: siquidem coram Deo pluris æstimantur charitatis & pietatis opera, quàm literæ, sapientia, & religionis habitus. Deus autem dignitates aut personas non suscipit, sed perfectos charitate. Maiores dignitate erant sacerdos & leuita, sed melior Samaritanus, charitatem est operatus. Sacerdos & leuita ratione officij aut sanguinis affinitate merito debuissent, vulnerati Iudæi curam suscipere: sed nihil minus fecerunt, sed eo viso præterierunt: Samaritanus vero, quem Iudæi odio prosequebantur, misericordia motus eius curam suscepit. ¶ Docet præterea locus iste quàm pauci sint, qui veram regulam & normã proximi seruent, & præceptũ charitatis adimpleãt. Ex tribus vnus solus misericordia vtitur cum vulnerato. Huc enim deuenimus, vt illa tẽpora fœliciora fuerint, quàm hæc: quibus crudelitas & impietas erga proximos exercetur. Tunc quippe inter tres inuenta est misericordia: nunc autem inter centum vix vnum aut alterum reperies, qui miseri & pauperis recordetur: quod certè ipsa experientia potest ostendi. Videbis nanq; pauperum & vulneratorum exercitum ad Ecclesiæ portas iacentẽ: transit autẽ vniuersus populus, nec vnus reperitur qui vel oculos ad pauperes velit cõuertere, tantũ abest vt illis subueniat: vel pãnum tribuat, vt vlceribus possit mederi. Dolẽdũ est quot verecundi pauperes, quot viduæ egenæ, quot virgines absconditæ, in ciuitate erũt: qui grauem patiantur necessitatem, & fame pereãt: & tu qui diues es, & eorũ vicinus obturatis auribus, suos gemitus & lamẽta nolis audire: & mutus & surdus effectus omnia dissimulas. Audi igitur vtte scripturæ sacræ exẽplo cõuincã, Qui obturat aurẽ suam ad clamorẽ pauperis, ipse clamabit, & nõ exaudietur. Quod patientissimus Iob cõtemplatus oculis misericordiæ, inquit. Flebã quondã super eo, qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi. ¶ Docemur tertio hoc exẽplo, vt hãc charitatẽ & misericordiã perfectè proximo impendamus: q. hic Samaritanus nõ fuit cõtẽtus, postquàm vulnera alligauit, ducere eum in hospitiũ, & hospiti cõmẽdare, sed etiã promisit, quidquid pauperi tribuetur magnificè soluturũ. Quid obsecro prodest vt pauperi, qui febre laborat, fragmẽtum panis tribuas siccũ & durũ: quod etiã domestico cani libenter tribuis? Duc cum ergo in domum tuã, & affer medicũ: & sic diligenter de eo curabis, iuxta illud Esaiæ, Egenos vagosq; introduc in domũ tuã. Hic Samaritanus nõ fuit auarus nec minus manus compressit, imo necessaria omnia largè & liberaliter subministrauit. Cur igitur tu hũc no sequeris: siquidẽ quod pauperibus erogas, Christo tribuis: à quo magno cũ fœnore reportabis? ipse enim liberali manu plurima bona tã corporis, quàm animæ tibi concessit. Nõ est igit q. in te misericordiã cõtrahas, & parcus erga pauperes sis. ¶ Docemur itidẽ, vt vulnera & vlcera pauperũ non sint nobis tædio, nec fastidiũ nobis generet, quemadmodũ multis, qui vt illa nõ videãt, oculos & capita intorquẽt. Samaritanus vero appropiãs alligauit vulnera eius: nã si perfecta charitate es munitus, proprijs manibus pauperẽ debes tãgere, & alligare, Christũ sequẽs percussum & vulneratũ, vt animæ tuç vulneribus ipse mederetur. Vidimus eum quasi leprosum & percussum à Deo, & humiliatũ: vnde nec reputauimus eũ. ¶ Docemur quinto in danda eleemosyna vt nõ attendamus, quæ gens, aut quæ natio, quæ ve persona sit aut cuius qualitatis, nec merita consideremus: sed tantùm præ oculis est habendus proximus & eius necessitas. Multi quippe sunt qui nolint eleemosynã tribuere nisi consanguineis, & notis: alij vero vitam pauperis inquirunt, bonus ne, an malus sit. Samaritanus charitatem exercet cum suæ nationis & gentis inimico: vt discas proximo in necessitate

Marginal references: Prou. 3. — Mat. 15. — Gene. 9. — Matt. 8. — Matt. 7. — Prou. 21. — Iob. 31. — Esa. 58. — Esa. 53.

subuenire, etiam si de te male fuerit loquutus, etiã si inimicus, vel exteræ gentis, quẽ nunquã in vita videris: solũ considerans q̃ sit proximus factus ad Dei effigiẽ & imaginẽ: oculos solũ couertẽs in eius miseriã & necessitatem. Nam officiũ iustitiæ est inquirere qualis vnusquisq; sit: misericordiæ verò dolere, & misereri pauperis & proximi inopiæ. ¶ Vltimò docemur, vt nõ solũ interno animi affectu moueamur: sed etiã, vt ipsis operibus adiuuemus. Hic misericordia est motus: pariter tñ manus liberales extendit. Multi sunt diuites, qui misericordia intus mouentur, loculos tamẽ claudũt, & viginti nodis cõprimunt. Misericordia enim coniũcta debet esse operibus. Nunc autẽ Christus parabolam hãc in medium affert, & applicat proposito, dicens legis perito. *Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse, illi qui incidit in latrones? At ille dixit. Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus. Vade, & tu fac similiter.* Hæc est conclusio parabolæ, qua Christus docet omnẽ illũ esse proximũ (vt supra est habitũ) qui nobis aliquod bonũ potest impendere, aut recipere à nobis: qua Pharisæo respõsum est interrogãti, Quis est meus proximus. Ad quod idẽ ipse sibi respondit, victus parabola à Christo adducta: quem interrogantẽ, Quid faciendo vitam æternã possidebo, docet Christus & inquit, Vade & tu fac similiter. Iam aperui quis esset proximus: Deũ & illũ diliges sicut te ipsum: non autem lingua & verbo, sed opere & veritate, vt Samaritanus hic, qui nõ solum misertus est pauperis, sed bonis operibus subuenit. ¶ Sed in nostrã eruditionem aliqua hic altiori calamo erũt prælibãda. Commẽdat hic Christus tãquã magister suauis & misericors charitatẽ & misericordiam, qua erga proximos tenemur vti: ex quo facilè colliges, quàm gratũ sit Deo hoc opus. Nã etiam si charitas (si rigorẽ loquendi obseruemus) excellẽtior sit omnibus alijs virtutibus, non ideo hoc aliquid dignitatis minuit huic virtuti, imo eã potius magnificat, amplificat, & extollit. Nam hic non separamus misericordiã à charitate, imo eãs coniungimus, tanquã riuum cum fonte ex quo originem ducit. Atque ità discrimen quod versatur inter has duas virtutes illud est, scilicet, q̃ charitas est riuus & fluuius qui ex se nõ egreditur: sed intra terminos suos fluit & labitur. Misericordia vero est fluuius qui extra terminos suos fluit & refluit, & vndique terrarũ expargitur. Præterea charitas quatenus charitas nil aliud facit, quàm cõmunicare sua bona reliquis: misericordia vero simul cũ hoc mala proximorũ portat & suffert. Itaq; misericordia non solũ bona sua spargit, sed etiã se ipsam præbet in dolorẽ & tristitiam, quod est propriũ ipsius. ¶ Secundò docet Christus quã necessaria sint opera ad consequendam vitã æternã: nam si aspicis quid dicat, inquit. Vade & fac similiter. Non inquit crede solum, aut dic: sed fac. Vade, ne sis piger & ignauus, exerce misericordiæ & charitatis opera. Priùs enim dixerat huic, hoc fac & viues. Et iterũ hoc ait, Vade & fac similiter: opem indigẽtibus ferto. Ideo Iacobus. Fides sine operibus mortua est. Non q̃ opera sint vita & forma fidei, quia gratia & charitas sunt vita & forma fidei: opera tamen sunt signa charitatis, & q̃ intus sit fides formata & vita. Quemadmodũ medicus ex pulsu colligit viuat ne homo, an mortuus sit: non quia hominis vita sit pulsus, sed ipsa anima: consistit nanque vita in eo q̃ homo habeat intus animam, quam cum habet, viuit: & in pulsu cognoscitur q̃ habeat intus vitam: ità animæ vita & forma fidei est ipsa charitas: sed colligitur nos hanc vitam habere ex pulsu, idest ex operibus. Ideo Christus dicit animæ. Pone me vt signaculũ supra cor tuum: vt signaculũ super brachium tuum. In corde vult habeamus diuinum eius amorẽ: & in brachio bona opera. Vult vt ipsum diligamus, & rectè operemur. Hoc igitur intendit Christus in hac parabola, agens priùs de proximorum amore: & posteà de bonis operibus. Quid ad hæc dicunt Lutherani impij? non possum me ab ira continere, cum video illorum impudentiam, qua bona opera negãt & reijciunt: cum nihil magis ipsum Euangeliũ nobis cõmendet, nihil frequentiùs præ oculis ponat. Et vt videas amice lector quantùm Christus opera commendet, post hic semel repetitã materiam, in nouẽ superioribus capitulis, decies de ipsa egi. Quapropter nunquã mihi potui persuadere, etiam si hæretici isti cæci sint, vt rem ita claram & manifestã non videant. Vnde peccatum eorum ex malitia oritur: vt inde occasionem sumant & ansam, vt laxis habenis per latam vitiorum viam currant, & vt se quam plurimis & nefarijs peccatis possint immiscere & cibo meroq; vsq; ad ebrietatem ingurgitare, & ità vt bestiæ & pecudes sine lege, sine gubernatore viuant, & desiderijs animæ suæ se tradant. Aspice igitur tu quemadmodum cum Christus de amore loquitur, statim inferit sermonem de operibus. Vnde per Ioannẽ ait, Si diligitis me mãdata mea seruate. Et dicens, diligite inimicos vestros, statim subdit, Et benefacite his qui oderunt vos. Et in proposito cùm de dilectione proximi agit, statim parabolam narrat, in qua apertè docet, quomodo proximus diligendus sit: nẽpe operibus charitatis, quæ Samaritanus in pauperẽ contulit: & concludens inquit, vt nos similiter faciamus. Et dilectissimus discipulus Ioannes, qui ex penetralibus cordis domini mira secreta hausit: inquit. Qui habuerit substantiã huius mundi & viderit fratrẽ suũ necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in illo? filioli mei nõ diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate. Et cum Petrum Christus de dilectione examinasset, dixit illi postea. Sequere me, scilicet per mortẽ, per labores, per cõtemptã vitam, me ipsum imitando: & tunc clariùs videbo, an meus amor vehementius vrat viscera tua. Et postquam in cœna vltima plurima esset loquutus de amore, inquit, Surgite eamus hinc. Nã quemadmodum in ampulla vitrea cum quiescit aqua & trãquilla est, videtur aqua limpida & clara: si vero eã concutias turbida & immunda apparet: sic nimirum, si Deum & proximum amore (quo debes) prosequeris, vel non, statim cum te moueris clarè conspicitur: & ob id ipsum si Deum diligis, age aliquid, vade, & operare, & erga proximum pietatis opera exerce. ¶ Tertio cõsidera Christi redẽptoris nostri piã benignitatẽ & clemẽtiã, qui quęstioni factæ ab inimico & calũniatore tam largè tam modestè, tamq; suauiter respondit & satisfecit: quibus verbis

Marginalia: 1. Ioan. 3. — 1. Cor. 13. — Iacob. 2. — Cant. 8. — Ioan. 14. — Mat. 5. — 1. Ioan. 3. — Ioan. 21. — Ioan. 17.

verbis talem & tam salutiferam doctrinam nobis exhibet, qua eius dilectionem & proximi & deniq; salutem perpetuam consequi valebimus. Vt inde facilè sit doctoribus cognitu quàm piè, modestè & simpliciter calumniatoribus & inimicis sit respondendum: imò omnes superiores hæc animi mansuetudo, lenitas & modestia decet, vt non se graues & asperos interrogantibus ostendant. Nonnè vides, quomodo dominus non dedignetur longiori respõsione legis periti quęstioni facere satis: cũ potuisset (si vellet) breuioribus expedire: aut tentatori nihil respondere? Vnde videre licet, ꝙ sæpiùs Christus vnius tentatoris occasione sumpta multa bona & vtilia hominum saluti & exemplo docuerit. Ità iusti & amici Dei quæcunq; data occasione, inde argumentũ sumunt, vt plurimis prosint, & præclara opera in Dei amorem & obsequiũ aggrediãtur. Sed iam de his satis. ¶ Cæterùm quoniã Christus vt pote qui thesauros sapientiæ & scientiæ Dei in se abscónditos habebat: tã venit vt actiuæ vitæ, quàm contẽplatiuæ instituta doceret: nunc factũ quoddã ipsius describitur, in quo breui sermone vtriusq; vitæ distinctionem ostendit. Et aduerte priùs sanctũ Euãgelistã hoc in loco ordinem historiæ non seruasse. *Factum est autem dum irent.* Iesus, inquam & eius discipuli de loco in locũ ad multorum instructionẽ. *Intrauit Iesus in quoddam castellum, & mulier quædam Martha nomine excepit illum in domum suam.* Multi hìq; graues doctores super textũ diui Lucæ solent agere de virginis assumptione: ego autẽ hãc materiam sub silentio tacitus possem præterire, quandoquidẽ nõ cõcionatoris, sed expositoris munus exerceo. Verùm (quantũ coniectari possum) nõ ingratũ aut molestũ lectoribus erit aliquid agere de virginis assumptione: quãdoquidem alij sunt expositores qui idẽ faciant. ¶ In frõte autẽ huius facti narrationis attendere licet, ꝙ vnũ cuius Deus specialẽ curã habet, illud est, scilicet acceptũ hospitiũ magno cum fœnore & copiosissimè soluere: nã bonæ indolis & vrbanitatis lex hoc nõ postulat, vt quis hospitalitatem accipiens, hospites nõ bene solutos relinquat. Si igitur inter homines vrbanos hoc vitio & ignominiæ tribuitur: quãtò maior defectus hoc in Deo esset, si per impossibile in ipso defectus aliquis posset reperiri? Magni faciebat Christus semper his qui hospitio eũ excipiebãt largè & liberaliter rependere: & ideò beatus Ambrosius nimis cõmendat diligentiã illã & solicitudinẽ, qua Zachæus Christũ domi excepit. Quæ cura est hæc? aut quæ tanta solicitudo? Sciebat enim (inquit Ambrosius) vberẽ esse hospitij mercedẽ. Audierat iam Zachæus qualiter Christus se erga hospites haberet, & quàm liberali manu eis retribueret: & ideò non mirãdũ si Zachæus tam solicitus & diligens se gesserit erga domini hospitiũ. Manducabat Christus cũ Publicanis & Pharisæis, vt illorũ superbiã deprimeret: & vt peccata sua deleret. Cũ amicis etiã solebat accũbere, vt in illis suũ amorẽ augeret. Itaq; dominus lætos & alacres relinquebat hospites, qñquidẽ diuina pro humanis, spiritualia pro corporalibus, administrãtibus suppeditabat. Ex quo colliges has duas sorores Mariam & Marthã digno pręmio non caruisse. Nam si mercedẽ hospitij cũ acceptis beneficijs velis cõferre, facilè solutio debitũ superabit. Ipsæ nãq; Christũ in terra exceperũt: Christus verò ipsas in cœlũ duxit. Ipsæ tanquã hospitem & aduenã susceperunt in terra redẽptorẽ: ipse illas vt in æternũ cœlũ habitarent effecit, & vt requiem illam possiderent, vbi nullus est cadendi metus. Si igitur velimus cõferre seruitiũ quod præstitit Martha Christo, cũ eo quod exhibuit virgo Dei genitrix, longo quidẽ spatio hæc, illa antecellere videntur. Martha nanq; trium annorũ spatio domi Christũ excepit, virgo autẽ nouem mensium interuallo suis visceribus ipsum portauit: & domi etiã triginta annis secum habuit, & multò diligentiùs quàm Martha illi seruiuit in itinere AEgypti in infantia, in pueritia, ardẽtissimo amore, materno animo filij necessitatibus succurrebat. Et multo excellẽtiùs audiuit beata virgo filij verba: quàm Maria soror Marthæ. Si vero tãta bona & beneficia Deus cõtulit in has sorores, quia hospitium domi administrarũt: quãto perfectiori quodãmodo & diuite quadã gratiarũ supellectile matrẽ ditauit? Ideo beatus Bernardus ait, Nõ immerito canit Ecclesia hoc Euãgelium in die assumptionis virginis, vt intelligamus quãtã gloriã hodie filius matri dederit: qñquidem tãtum bonũ contulit Marthæ & Mariæ. Nam si in destructione Sodomæ & Gomorræ Deus voluit liberare Loth cũ suis ab illo incẽdio, propterea ꝙ Angelos hospitio receperat: quanto æquius & iustius erat vt quæ Deũ exceperat magnis beneficijs, amplissimis honoribus, & plurimis immunitatibus illustraretur? Cum etiã Iosue Dei mãdato omnes domos Ierico destrueret, vnicã solam domũ Raab stare voluit: quia speculatores Israel exceperat. Si igitur tantã curã dominus habuit honorificandi eos qui seruis suis hospitia dederunt: quantam putas habuisse cum Martha & Maria? Et si his sororibus tãtam: qualẽ existimas erga matrẽ extitisse? Sine dubio dici nõ potest, quale fuit gaudiũ, qualis festiuitas, quãtus triũphus, quod genus solennitatis, quo Deus hodie virginem matrẽ cœlestibus sedibus regnaturam suscepit. ¶ Vt igitur ad propositum reuertamur, solent principes & reges suis hospitibus in tempore suæ necessitatis fauere, & maiora quæ possunt auxilia suppeditare. Ità æquũ erat & iustũ, vt maioris necessitatis tẽpore Deus matri subueniret, ꝙ certè est ipse mortis articulus, quo quidẽ auxiliũ diuinũ magis est necessariũ, tunc enim natura nostra magis est imbecilla, debilis, & afflicta, tũcq; inimici eius fortiores & potentiores sunt, & acriùs & vehemẽtiùs instãt. Nã tẽtationes, quibus dæmones nos in vita aggrediunt, cũ eis, quas hora mortis diabolus affert collatæ, nõ merẽtur nomẽ tentationis. Nã in vita etiã si vno vel altero cõgressu nõ possit nos prosternere, adhuc remanet illi tẽpus vt aliquãdo possit nos vincere, & in miserã captiuitatẽ redigere: in morte vero cũ sciat, ꝙ si tũc nõ venatur perpetuo deinceps nunquã ad eius manus deuẽturos: terribiliter tentat, nullumq; lapidem non mouet vt prædam capiat. Nemo enim adeo sit iustus & sanctus ab hoc examine & iudicio liberatur. Solẽt qui ex vna prouincia in aliam migrant, omnes merces & omnia, quæ secum portant in alterius ingressu pandere ac manifestare: sic in transitu regni huius

Colos. 2.
Amb. com. in Luc. li. 8.
Luc. 19.
Bern. ser. 2. assump.
Gen. 19.
Iosue. 6.

huius vitæ, in alterius regnum erunt obseruatores, qui aperiant nostræ conscientiæ sarcinas, & opera nostra vsque ad minimam cogitationem examinent. Erat quidam diues anxiè solicitus & defatigatus dicens, Quid faciam, quia non habeo vbi reponam fructus meos? & statim audiuit suæ insanæ cogitationis responsionem. Stulte hac nocte repetent animā tuam à te. Heus stulte & inops mentis hac nocte in obseruatorum & speculatorū manus incides: & omnis hæc substantia in aliā vitā nequit transire: tantum abest vt illam tecum possis ferre. In hoc igitur mortis transitu Deus suæ sanctissimę hospiti & matri fauet, & facit exemptam, tribuens illi chirographum & priuilegium, vt libera possit transire, sine eo quòd dæmones transitus obseruatores rationem possint exigere. Quemadmodum munitissima arx, quæ bellicis instrumentis sua tela vbicumque vult iactat: vt inimicos arceat longe: sic beatissima virgo Deo & angelis induta, suis virtutibus & meritis armata, id bellū aduersus inimicos & dæmones gerit, vt in sua morte omnes à se fugaret, atque nemo audet accedere munitissimam arcem contemplans. Nam si angelus ligauit dæmonē, qui maritos Saræ interficiebat & fugauit à domo, quando Sara nupsit Tobiæ: quanto melius nunc angeli hoc obsequio virgini seruient, & dęmones alligabunt? Vnde diuus Bernardus, O virgo quæ cœlos ascendis, & cui dæmones obuiare pauescunt. ¶ Dedit etiam matri dominus mortem sine dolore. Nam quemadmodum sedens iuxta crucem, dilectissimum filium aspiciens dolores mortis passa fuit, sic vt doloris gladius eius animam pertransiret, cum ipsa non moreretur: sic nunc decebat vt mortem obiens, dolores mortis non sentiret. Nā si beatus Ioannes Euangelista (vt refert Hieronymus) fuit à dolore mortis extraneus, nam ipse in Christi passione dolores mortis pertulit: quanto maiori iure beatissima virgo (quæ multa & grauiora tormenta, quàm Ioannes pertulit) immunis debuit esse à dolore mortis? Sed vt videas, quàm munificentissimus fuit Deus cum virgine matre: non solùm in morte eam voluit eximere & dotare his duobus priuilegijs: sed etiā post mortem alijs duobus voluit insignire. ¶ Primum fuit, non permittere vt sacrosanctum suum corpus corrumperetur, nec in puluerem & cinerem redigeretur, nec vt à vermibus esset consumptum: sed accelerans illius resurrectionem, simul cum anima dedit illi gloriam. Nam secundum iuris regulam quando delicta sunt extraordinaria & inusitata, iudices non tenentur tunc temporis obseruationi pœnarum iuris communis. Sed rationi consonum est vt si tu in tuis delictis à communi via excesseris, iudex etiam in correctione limites legum communium egrediatur. Sic dæmones Christo dixerunt. Ad quid venisti ante tempus torquere nos? Conquerebantur, quia Christus legem communem egrediebatur in eorum castigatione antequam adueniret tempus: nam vt ait Chrysostomus Christus propter tanta eorum scelera ante tempus puniebat, cum nondum diem iudicij expectaret. Nam delicta quæ omnes rationis limites excedunt, ansam iustissimam præbēt, vt punitio acceleretur & ante tempus adueniat. Maxima quippe iniquitas & grauissima peccata Sodomitarū (inquiūt Augustinus & Gregorius) fecerunt vt Deus ordinariam legem transmitteret, & vt non expectaret diem iudicij ad puniendum eos, faciens id quod in die iudicij facturus erat, scilicet eos & ciuitates illas igne comburere. Si igitur pronior est Deus ad miserendum, quàm ad puniendum, & in aliquo possint esse virtutes ità heroicæ & excellentes, vt præmium accelerent: non igitur mirandum si aliquando viam ordinariam in remunerando Deus egrediatur. Nam aliquem referri in diuorum numerum, semper id fieri consuetum est, post mortem: Beatus autem Baptista ob sua præclara merita, ob admirabilem vitæ sanctimoniam, ob singularem & vix credibilem pœnitentiam in vita in sanctorū numerum à Christo fuit relatus, cum dixit. Quid existis in desertum videre? &c. Et in hoc loco de Maria Magdalena, ait. Optimam partem elegit sibi Maria, quæ non auferetur ab ea. Scire autem sisnè prædestinatus, vel non, non est præsentis vitæ: tamen Paulo fuit reuelatum, ità vt ipse de se dixerit. De cætero reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet &c. Sic etiam erit resurrectio mortuorum in die iudicij: tamen potest accelerari ob merita in aliquibus sanctis, vt contigit beato Ioanni Euāgelistæ: qui teste beato Thoma alijsque viris doctis paululum post mortem surrexit, & corpore simul & anima cœlum ascendit. Sed cur Deus quod fecit in discipulo ob singularem dilectionem: in matre charissima & amantissima non faceret? Nam sicut ex meritis accelerauit filij Dei incarnationem, sicut Rebecca benedictionem Iacob, antequam Esau venisset: sic ex meritis corporis resurrectionem accelerauit, quia plus meruit, quam Ioannes Euangelista, & præter modum dignior & excellentior fuit, & ideò magis chara & dilecta filio. Præterea si lachrymæ sororum Marthæ & Mariæ fuerunt in causa vt mortuus Lazarus citiùs resurgeret: quanto excellentiùs merita corporis beatæ virginis hoc possent efficere? Solet etiam Deus post natiuitatem homines iustificare: sed Ieremiæ & beato Ioanni Baptistæ hoc donum natiuitatem præuenit. Rursus si vt Christus esset perfectus & absolutus redemptor oportuit vt præseruaret aliquem, ità vt nunquam peccaret: sic etiam vt resurrectio esset perfectissima decebat, vt non solū post iam consumpta corpora ea suscitaret, sed etiā à corruptione præseruata. Cumq; nulla fuerit anima cui præseruatio culpæ magis competeret, quàm sacrosanctæ virginis: ità similiter nullum fuit corpus quod maiori iure immune deberet esse ab omni corruptione. Nā quemadmodū benedicta eius anima nulla originalis peccati macula coinquinata fuit: ità eius corpus ab omni corruptione fuit liberū. Et cū corrūpi corpora, & in cinerē & puluerē redigi, pœna sit peccati, & in virgine omnis talis ratio nō inueniretur: cōsentaneū erat vt in illa cessante causa, cessaret itidem effectus. Quod vero carnis corruptio in pœnam peccati venerit, clarè cōstat ex illo, quod Deus dixit Adæ. Puluis es, & in puluerem reuerteris. Nā qui suorū regū sunt proditores, lex iubet, in criminis & peccati pœnā eorū domos dirui, & solo æquari: & ità hæc pœna & sententia detorsa fuit

Luc. 12. *Tob. 8.* *Ioan. 19.* *Luc. 2.* *Hier. serm. assum. virg.* *Capi. 1. de cōstitu.* *Matt. 8.* *Chrys. homi. 29. Matth.* *Aug. li. de excidio vrb.* *Greg. li. 19. mor. cap. 23.* *Matt. 11.* *Luc. 7.* *2. Tim. 4.* *S. Tho. super 21. ca. Ioan. & in. 4. d. 43. articu. 3. ad. 2.* *Gen. 27.* *Ioan. 11.* *Iere. 1.* *Luc. 1.* *Gen. 3.*

fuit in Adam virginis autem domus, quæ nec peccatum fecit nec nouit: nulla ratio postulabat, vt dirueretur. Nobis qui traditores sumus quælibet pœna meritissimè imponitur: virginis autem corpus omni ex parte intactum remansit, secundum illud Prophetæ. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Et siquidem in ingressu mundi mirabili priuilegio fuit honorata: ità quoque decebat vt in exitu alio illustraretur. Præcipiebat Deus in veteri instrumento vt ancilla vel seruus, qui ad seruiendũ alicui ingrederetur, in fine seruitij exiret cum veste & supellectile, qua intrauit. Secundum igitur hanc legem beata virgo, cui ad ingressum mũdi priuilegium erat concessum: non multum si alia immunitate egrediatur. Sic inquiunt diuus Augustinus & Bernardus liberum arbitrium virginis natale præuenisse. Et cum ab Angelo salutaretur, priùs quàm Dei filius carnem assumeret: dixit illi angelus, Dominus tecum. Hoc enim priuilegiũ habet beata virgo, vt multa ante tẽpus faciat accelerari. Sic in Canaa Galileæ priùs quàm vinũ finiretur, & defectus appareret, dicit vinũ non esse. Vt ille defectus sponso non imputaretur: voluit vt Christus prouideret. Nam vt ait diuus Cirillus super Ioannem, quando beata virgo dixit Christo, Vinũ non habent, nondum vinum erat finitum. Ideò ait diuus Ioannes in Apocalypsi ꝙ habebat lunam sub pedibus: nam Luna velocius adimplet cursum suum. Saturnus circulum complet triginta annorum spatio: Iupiter duodecim annis, Mars duobus, Sol tercentis sexaginta & pluribus diebus, Venus & Mercurius fere eodem tempore, Luna verò paulò pluribus viginti septem diebus cursum finit. Hanc gratiam & priuilegium vt citiùs ad terminum perueniat habet Luna, Ideò subtus pedes habebat illam beatisima virgo, vt inde colligatur qua celeritate & velocitate ad Deum ipsa accessit. Ità sua merita fuerũt in causa vt citissimè resurgeret corpus, vt simul cum anima coronam gloriæ acciperet. Nam quãdo Dauid Amalechitas deuicit & expoliauit: æqualem partẽ distribuit eis, qui in obseruatione remanserant, & eis qui in bello dimicauerant. Ità voluit Deus vt ex spolijs & ex victoriæ gloria quæ in Caluariæ monte fuerat parta, æqualis portio virgini daretur, quæ tunc iuxta Crucem fuerat, & Christo, qui in campum debellaturus exierat. Ipsa enim quasi tentoria & munitionem obseruabat: nam quoad articulum resurrectionis Christi, omnes hanc fidẽ amiserunt præter vnam virginem. Ideò decebat vt ipsi, quemadmodum & victori spolia tribuerentur. Et quemadmodum Christus resurrexit, ipsa quoque resurgeret. Et vt Christus in corpore & anima cœlum conscendit: ità quoque ipsa gloriam ingrederetur. Nam qui fieri posset, vt Deus permitteret: vt viscera, quibus ipse nouem mensibus clausus fuerat, vermibus absumerentur? Qui Deus posset ferre vt domus, qua ipse fuit hospitatus à vermibus habitaretur? Si voluit Deus vt arca fœderis Israel fieret ex setim, quod est lignum incorruptibile: quare sanctissimam matrem veram arcam fœderis verꝰ nium corruptioni traditurus erat? Noluit Cæsar Augustus (vt Plutarchus refert) Alexandriam destruere, quia eam Alexander Magnus fundauerat, eius reuerentia solùm commotus: quare Deus hanc ciuitatem, quam ipse fundauerat, vt sui filij esset habitaculum deberet destruere? Etsi noluit, vt domus Raab euerteretur, quia hospitium fuit speculatorum Israel: multò minùs pateretur, vt in cinerem & puluerem redigeretur corpus vbi ipse nouem menses habitauerat. Gariophilatus flos quando transponitur ex vno loco in alium, cum eadem terra plantatur, quam in radicibus affert: & id fit ne ante tempus arescat. Ità sacratissima virgo translata fuit in cœlum suo corpore, vt suauissimus flos flagrantissimum odorem ex se emittẽs. ¶Honorificauit itaque illam Deus post mortem, suscitans corpus eius: Deinde eam collocans super omnes choros Angelorum: vt Ecclesia canit, dicens. Exaltata est sancta Dei genitrix super choros Angelorum ad cœlestia regna. Quod etiam autoritate sacræ paginæ suaderi potest. Paulus nanque statim in initio Epistolæ ad Hebræos vult conuincere, legem Euangelicam excellentiorem esse, quam Mosaycam: & id probat ex legislatoris præstantia & excellentia. Nam hæc data fuit per suum filium, illa verò per Angelum: & probat filium meliorem & excellentiorem esse ipsis Angelis, dicẽs. Cui enim Angelorum dictum est, Filius meus es tu? Angelos vocat seruos: Christum verò filium: & concludens Paulus, inquit, Tantò ergo melior Angelis effectus, quanto differentiùs præ ipsis nomen hæreditauit. Simili & formali consequentia clarissimè ostenditur, beatam virginem meliorem esse Angelis. Cui enim Angelorum dixit Deus, tu es mater mea? Et quis Angelorum Deo poterit dicere: Tu es filius meus: hoc vtiq; beata virgo dicere poterit. Tanto ergo melior Angelis effecta, quanto differentius præ ipsis nomen hæreditauit. Et si melior est, & præmium merito correspondet: bene sequitur in assumptione sua super omnes illos esse elatam. Atq; ità omnes tanquam dominam & reginam susceperunt, & canentes lætitia perfusi dicebant, Quæ est ista, quæ ascendit pulchra vt Luna, electa vt Sol, terribilis vt castrorum acies ordinata? Pulchritudo eius deformes nos reddit: eius splẽdore & luce, caligine operimur. Tantum nitorẽ & nimbum miramur. Nam si Angeli mendicum Lazarum susceperunt, & fuerunt præsentes eius morti: & in sinum Abrahæ sanctam animam gaudentes collocarunt: quanto libentiùs & gaudentiùs cum matre domini hoc fecissent? Sed quid dico Angeli? ipse Christus recepturus accepit suam matrem: & non immeritò cum ipse Apostolis promiserit se adfuturum eorum morti. Atque ità sancti dicunt cuiuslibet eorum obitui interfuisse. Si verò beatus Stephanus iamiam moriturus, cùm cœli aperti sunt, Iesum vidit animam ipsius volentem suscipere: meritissimè hoc idem efficeret cum Martyrum & Virginum omnium limpidissimo speculo. Et siquidem in amara passione filij cum ab omnibus derelictus esset, nunquam eius animus passionis turbine nec tormentorum grauitate defecit: sed firmissima manens, stabat iuxta crucem. Ità æquum erat & consentaneum rationi, vt filius matri Talionem solueret & vt gratus morti eius præsens adesset: & ità solennior fuit ma-

Psal. 15. Exo. 21. Aug. Epist. ad Darda. & Bernar. ser. paruis. Ioann. 2. Apoc. 12. 1. Reg. 30. Exo. 25. Plutar. in apotheg. Iosue. 6. Hebræ. 1. Cant. 3. Luc. 16. Ioan. 14. Act. 7.

tris susceptio, quam filij. Christo nanq; exierūt obuiā Angeli, Mariæ vero & Angeli & ipse Christus. Nam si rex ciuitatem aliquam adiret, exirent vtiq; eum suscepturi magnates & nobiles: si verò posteà regina eandem ciuitatem ingrederetur & exirent isti simul cū rege, non dubiū quin reginæ receptio præstantior esset & illustrior. Et illud puto fuisse in causa ꝙ cum festiuitas hæc adeò fuerit solēnis, illustris & tantæ gloriæ & maiestatis, nihil Euāgelistæ de assumptione virginis fuerint loquuti: quia sic
Exo. 26. fuit admirabilis, vt illam suspicientes & admirātes, potiùs laudauerint: quàm si aliquid diceret. Et hoc credo velamen illud significasse, quod arcam Dei tegebat. Nam cùm Timantes egregius pictor (nisi veteres historiæ nos fallunt) Iphigeniæ cædē vellet depingere: cumq; reliquorum lachrymas & mœrorē expressisset, vultū Agamemnonis patris eius velo cooperuit: quo voluit significare insignis artifex, nulla re posse meliùs summū dolorē & luctum parētis exprimere, quā si penicillo sub silentio præ-
Esa. 6. terisset. Ideò illi duo Seraphini caput tegebāt, quia
1. Cor. 12. diuina mysteria narrari nequeūt. Et Paulus fatetur
Psal. 64. non licere aliquid de eis loqui. Et in Psalmo vbi cōmunis versio habet, Te decet hymnus Deus in Siō, habet versio diui Hieronymi ex Hebræo. Te decet silentium laus Deus in Sion. A csi diceret. Tam excelsa & diuina sunt mysteria tua Deus: vt meliùs silentio quā ore laudentur. Itaq; mirātes Euāgelistæ virginis assumptionē, tacere decreuerūt. Nam quæ lingua etiā si Angelico eloquio polleat, exprimere: aut qui calamus velocissimus scribere festiuitatis magnitudinē, quā cœlestis patriæ incolæ sui redem
2. Reg. 6. ptoris matri fecerūt? Si sanctus rex Dauid corā arca testamenti canere, & saltare dignabatur: quibus tympanis hodie exiret, quibus choreis, quibus gaudijs ipse cū reliquis angelorum exercitibus comitatus: cū hæc vera testamēti arca cœlū ingrederetur, quæ trāsiēs omnes beatorū sedes, & omnes choros angelicos, collocata fuit, super omne id quod Deus nō est: & infra omne id quod Deus est? Lateri dex-
3. Reg. 2. tro regis Salomonis posuerūt thronū, in quo eius mater Bersabe sederet, cui filius dixit, Pete mater mea. Neq; enim fas est, vt auertā faciē tuā. Et ipsa nihil sibi à regnante filio postulauit. Petiuit autem donū, & rogauit pro iniquo proditore Adonia. Sic etiā in cœlo beatissimæ virgini regalis thronus fuit positus: cui filius inquit vt petat, qui neutiquā denegabit matri, quod postulauerit (vt fecit Salomon.) Ipsam igitur syncero corde & interno animi affectu exoremus, vt nobis, qui traditores sumus & iniqui peccatores (vt Adonias) veniam peccatorum petat: vt cum filio & matre cœlestem Ierusalē conscendere valeamus. Sed iam ad textus explanationem reuertamur. Ait igitur Euangelista. *Intrauit Iesus in quoddam castellum.* Audiui aliquando cōcionatores in festo assumptionis virginis arces munitissimas fingere, & turres inexpugnabiles: quasi hic vicus vbi Christus fuit ingressus, esset quædam ars fortissima: non intelligētes, ꝙ castellum in scriptu-
Matt 4. ra sacra sumatur pro pago seu vico quodam. Sic di-
Mar. 1. cūt Euangelistę, ꝙ prædicabat Iesus per ciuitates & castella: hoc est per vrbes & vicos & hoc frequētissimè dicunt Euangelistæ. Vnde infrà dicitur ꝙ duo discipuli ibant in Castellū Emaus: pro quo Marcus Luc. 24.
scribit, ꝙ ibant in villā. Oppidulū itaq; erat & crederim Bethaniā esse, quod distat vna leuca ab Ierusalem: vbi Martha domum suam habebat. In Græcis nanq; codicibus habetur, εἰς κώμην τινὰ qui est paruus vicus. Expende autem, ꝙ solenne est in scriptura, tunc dicere ꝙ Deus intrat, cum præclarum aliquod opus facturus est. Ità iuit ad videndum an clamor Sodomorum ità esset vt ad cœlum ascende Gen. 19.
ret. Certè non egebat videre: sed quia facinus insigne erat facturus: ad vidēdum pergit. Intrauit etiā Ioan. 12.
dominus in ciuitatem, templum purgaturus. Sic intrauit in conuiuium: vt hominem non vestitū veste nuptiali puniret. Sic & nunc intrat in villā hāc Mat. 22.
in domum Marthæ magnificaturus vitam contemplatiuam: & actiuam approbaturus. Attendes etiam ꝙ non rogatus nec inuitatus sed tantum sua bonitate & clementia motus, hanc villam ingreditur: Vt intelligas, ꝙ Deus nos adiuuat nullis nostris præcedentibus meritis. Vnde Paulus. Antequam quid- Roma. 9.
quam boni egissent, Iacob dilexi. Sic Saulem quæ- 1. Reg. 9.
rentem asinas elegit, Dauidem pascentem oues. Ve 1. Reg. 16.
nit etiam è cœlo misericordia adductus, vt mundū languidum sanaret: vt videas quomodo non rogatus plura bona in nos quotidie confert: & domum hanc spontaneus etiam ingreditur. *Et mulier quædam Martha nomine excepit illum in domum suam.* Domina domus: & alij fratres Lazarus scilicet & Maria dominum susceperunt. Fœlix Martha quæ talem hospitem domi meruit habere. Sed hanc fœlicitatem tu quicunque velis poteris consequi, si pauperes domini exceperis & hospitari volueris. Dominus enim ait. Quod vni ex minimis meis fe- Mat. 25.
cistis, mihi fecistis. Hospes eram, & suscepistis me. Vt scias, quòd si pauperi bene feceris, Christo bene facis. Alibi etiam dominus ait, Qui suscipit vnum Mat. 18.
talem paruulum in nomine meo, me suscipit. Et iterum. Qui vos recipit, me recipit. Vt hoc benefi- Luc. 10.
cium dominus præstaret Marthæ, voluit in eius domo hanc corporis recreationē suscipere. Potuisset equidem, vt Angeli de cœlo prouiderent, vel ex nihilo creare: quemadmodum in deserto contigit, quòd Angeli ministraturi illi descenderunt. Simi- Matt. 4.
liter constat Eliam nutu Dei corui ministerio alimentum suscepisse: & cum posset multum tempo- 3. Reg. 17.
ris illum sic pascere, misit ad viduam Sareptanam, vt ipsa benedictionem Propheticam mereretur accipere, & pinguiori supellectile ditari. Sic vtique continget diuitibus, qui pauperes domini hospitantur. Nam si Christianis oculis & mente diuites hoc vellent perspicere, apertè intelligerent, se longe maius & præstantius beneficium adquirere, cum ab eis eleemosynam pauperes volunt accipere: quam ipsi eis faciunt in conferendo eleemosynam. Sic Christus voluit hanc domum ingredi: & ibi cœnare: vt inde ansam sumeret, & misericordia cum sororibus vteretur. Magnum quippe indicium amoris, & maximorum beneficiorum pignus est, quod Deus diuitibus ostendit: cum pauperes mittit ad eorum domos pulsandas. Datur enim illis occasio, vt æternam vitam mereri possint: & vt faciant sibi amicos de mammona iniquitatis. Quod certè sanctissimus

Mar. 16.

Luc.16. mus Abraham rectè perpenderat, cum dixit. Si in-
Gene.18. ueni gratiam in oculis tuis, afferam buccellam pa-
nis, &c. Quasi rectè intelligeret sanctissimum illud
fidei speculum, magnum beneficium peregrinos
in ipsum collaturos: si ipsi ab eo vellent accipere
buccellam panis. Et ideò dixit, Si inueni gratiam
in oculis tuis. ¶ Discamus igitur exemplo Mar-
thæ Christum suscipere in suis membris: qui paupe
res sunt. Nam quidquid eis impenderimus, Christo
computabitur. Et quemadmodum Martha gau-
dens & alacri vultu Christum suscepit, & diligens
circa eius ministerium ambulauit: sic & nos etiam
Luc.19. in pauperum hospitio exerceamus, Zachæum imi-
tantes & Abraham: qui cito ad armentum abijt, &
1.Pet.4. omnis domus eius lætabatur. Vnde Petrus, hospi-
2.Cor.9. tales inuicem sine murmuratione. Et Paulus, Hi-
larem enim datorem diligit Deus. Vnde non pi-
geat, eós qui ad te veniunt sub Christi nomine ho-
spitari: mereberis nanque (si opus fuerit) mortuos
videre viuos, & alia diuina miracula, vt mulier illa
4.Reg.4. Sunamitis, quæ cum Elisæum exciperet filiũ mor-
tuum suscitauit. Raab etiam quæ hospitata est pe-
Iosue.6. regrinos nuncios Israel: liberata fuit à morte cum
Hebræ.13. suis. Vnde Apostolus Paulus admonet, dicens. Ho
spitalitatem nolite obliuisci: per hãc enim quidam
placuerunt, Angelis hospitio receptis. Hoc dixit
Apostolus propter Abraham & Loth, qui hospita-
Gene.18.& 19. litati deditι erant: qui (vt in Genesi legitur) Ange-
los susceperunt hospitio. Tanta enim charitate erat
inflammatus in hospites sanctissimus Patriarcha:
vt non præceperit seruis, ministrare, nec bonum
opus per alium volebat exercere: sed quasi præda
reperta, cum ditissimus esset, vt minimus famulus
pedes hospitum lauit, & portauit vitulum de gre-
ge humeris impositum: & peregrinis prandentibus
ipse stetit, & mensę ministrabat. Erat autẽ mos huic
viro sancto vt quotidie iuxta ostium domus suæ se
deret, & id in meridie: in hora prandij: vt videret
transeuntes. At nos abscondimur in penetralibus
domus, nè peregrinos excipiamus: & si recipimus,
Ioan.9. statim percontamur de recessu. Ioannes de Christo
ait, ꝙ præteriens vidit hominem cæcum. Ille præte
riens vidit pauperem: sed nos videndo pauperes,
præterimus eos: nè fortè aliquod opus charitatis à
nobis exigant. Sed de his superiùs, in aliquibus lo-
Luc.19. cis tetigimus: inferiusq; in Historia Zachæi aliquid
adijciemus. ¶ Expende etiam quàm humilis & ab-
iectus se pro nobis ostenderit Christus Iesus: qui
cum conditor Angelorum esset, rex regum & do-
minus dominantium, voluerit pendere & susten-
tari aliena liberalitate. Non enim habebat opes vn-
de victum quæreret, sed ex piorum hominum elee
mosynis se suosque discipulos sustentabat. Quare
hoc, nisi vt sua inopia & paupertie nos ditaret? Qua-
re nisi vt sua penuria & egestate ad cœlestes diui-
tias amissas nos alliceret & inuitaret? Et denique
vt nos doceret suo exemplo, diuitias mundi con-
temnere: & vt animos nostros ab amore terreno-
rum abstraheret, & vt solis & solidis bonis cœle-
stibus faceret adhærere. Sed iam historiam prose-
quamur. *Et huic erat soror nomine Maria: quæ etiam sedens secus pedes domini, audiebat uerbum illius.* Duo
vna sententia exprimit: quietem scilicet, & humi-
litatem, quæ maximè sunt contemplationi neces-
saria. Scrutator enim maiestatis opprimetur ab ea.
Ideoque est opus vt humilitate sis præditus: si ad Prou.11.
diuinarum rerum contemplationem cupias per-
uenire. Nam si ex fonte vel ex puteo velis aquam
haurire: necesse est vt humilieris, & deprimaris.
Ità nimirum si ex profundissimo illo puteo sa-
pientiæ & scientiæ Dei aquam haurire desideras:
oportet vt de te humiliter sentias, ne altè velis sa-
pere. Aqua sapientiæ salutaris potauit illos. Vnde Eccl.15.
in Prouerbijs. Vbi humilitas, ibi & sapientia. Nam Prou.11.
superbia non habet vbi sapientiam recipiat. Didi-
mus Philosophus Alexandro dixit, Deus præsto
est largiri sapientiam: sed non habes vbi eam re-
cipias. Fluit enim aqua diuinæ sapientiæ ex cacu-
mine montis ad imum vallis. Vnde Christus in
hoc capite loquens cum patre dixit, Confiteor ti-
bi pater domine cœli & terræ quia abscondisti hæc
à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea par-
uulis. Sed iam hæc à nobis superiùs sunt exposita
in hoc capite, vbi non nihil de hac materia dixi-
mus. Igitur (vt Diuus Augustinus ait de verbis do
mini) quantò humilior ad pedes domini sedebat
Maria, tanto ampliùs capiebat. Vnde discere nos
oportet cum humilitate: quod si hæretici & Phi-
losophi fecissent: non vtique in altitudine cordis
tam vanè delirarent. ¶ Secundo non solum ad pe-
des domini Maria humilis erat, sed sedebat. Ta-
les enim ad sui cõtẽplationẽ diuina sapiẽtia poscit.
Anima quippe (ait Philosophus) quiescendo &
sedẽdo fit sapiens. Nam vt Deus diuina sua myste-
ria & secreta animæ communicet: vult illam es-
se quietam, tranquillam & paccatam. Ei nanque
qui negotijs est impeditus, & mille curis & soli-
citudinibus distractus, Deus sua secreta non pan-
dit. Et sic acturus cum Abraham duxit illum extra Gene.12.
patriam suam. Et per Oseam dixit, Ducam eam in Oseæ.2.
solitudinem, & loquar ad cor eius. Postulat vtique
contemplatio & oratio cor totum vacuum omni-
bus negotijs mundanis. Et ideo qui hæc negotia &
curas non reiecerit: non multum proderit in exerci
tio vitæ cõtẽplatiuæ. Nam sicut mulier habẽs men
strua speculum inficit: ità exteriores occupationes
nostrum intellectum turbidum efficiunt, vt rerum
diuinarum contemplatio in ipso minus appareat &
elucescat. Humilis itaque & quieta sedens iuxta pe
des domini ipsius verba attentè audiebat, dicens
cum Propheta, Audiã quid loquatur in me Domi Psal.84.
nus Deus. Illud etiam secum in corde reuoluebat.
Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel Psal.118.
ori meo. Mihi enim adhærere Deo bonũ est. Neq; Psal.72.
æquum videtur derelinquere verbum Dei, & mini Act.6.
strare mensæ: cum secum haberet eum, qui omnia
pascit: qui dat iumentis escam: & pullis coruorum
inuocantibus eum. Vbi non libet vt silentio præte Psal.146.
reas Christi curam & diligentiam in assidua prædi
catione: qui non tantum in synagogis & in locis
publicis prædicabat, sed etiam in ipsis domibus dũ
sterneretur mensa. Mouebatur vtiq; desiderio illo
ardentissimo vt animas nostras lucraretur: quan-
doquidem in omni tempore, in omni loco, quacun
que data occasione rete prædicationis iaciebat, vt
ipsas venaretur. ¶ Discant à Christo doctore sapien

tissimo prædicatores & viri religiosi: vt cum aliquam domum intrauerint, vt suscipiant hospitiũ, hospites suos imbuant salutaribus consilijs, sacris exhortationibus: & denique omnia ea doceãt, quæ ad Christi seruitium & dilectionem pertinent. Et cum omnis Christi operatio dirigatur in nostram instructionem: hoc facto docuit prædicatores euãgelij, qualiter se debeant habere erga suos hospites. Non statim de cibo aut potu inquirant, nec per domum inquiete discurrant, sed sedentes (vt decet seruorum Dei prudentiam) illos sanctè instituant: quo nimirum qui eos hospitantur sancto exemplo ædificabuntur: & charitatis adipiscentur mercedem. ¶ Discamus etiam à beata Magdalena, vt non sic rebus familiaribus impediamur, vt à tergo relinquamus verbum Dei: sed attentè audiamus verbum Dei, & animo parato. Væ autem illis, qui nunquam aut raro audiunt verbum Dei: quasi illud fastidientes. Qui non pudent corpus varijs cibis & condimentis ingurgitare: & animam obliuiscuntur, nec cibant eam mirabili condimento verbi Dei. Sed de his alias. Vidimus occupationem Mariæ: nunc de occupatione Marthæ Euangelistam audiamus. *Martha autem satagebat circa frequens ministerium.* Multis parandis intenta erat: interim tamen à verbo Dei se elongabat. Quantò enim animus in hæc exteriora magis diffunditur, tantò à Deo fit remotior. Pondus nanque curarum & solicitudinum huius seculi nostræ animæ alas impedit: vt ad Deum non possit volitare. Quanuis Marthæ ministerium sanctum fuit, non tamen tantum laudatur à domino sicut sororis otium: quia externum erat & in multa distractum, quod ferè semper animum à Deo magis ac magis remouere solet: cum quis simul non possit duobus dominis ser-

Matt.6. uire, nec vtrisque satisfacere, cum tantum inter se distent creator & creatura. *Quæ stetit, & ait, Domine non est tibi curæ quòd soror mea reliquit me so-*

Bern. ser. 3. assumpti. *lam ministrare?* In cænobio aut domo, in qua vita actiua conqueritur de contemplatiua, Christus eligit hospitium: non tamen vbi contemplatiua conqueritur de actiua. Cum religiosi intenti corporalibus exercitijs conqueruntur, quia se non tantum tradunt orationi & contemplationi, quantum desiderant: bene rectum & gubernatum est cænobium. Cum verò in oratione deficiunt, & eam molestè ferunt, & desiderant illam relinquere, cupiuntque se tradere corporalibus exercitijs, sine dubio ibi Christus non habitat. Nam si Maria conqueritur & inuideat vitæ Marthæ, non est ibi Christus. Multi religiosi queritantur de prolixo choro, de prolixis horis: & quia querimonia est Mariæ, ideò Christus cum illis non habitat. Hic autem Martha conqueritur. Querela autem hæc ex charitate procedebat: non ex inuidia, aut impatientia: quia Martha sic adeo Christum diligebat: vt putaret etiam sororem esse necessariam ad ministerium. Timebat se non posse satisfacere tanto hospiti, neque digna reuerentia posse excipere. Vide autem quomodo querimoniam non referat alicui ex familia, sed ipsi domino, quem scit iustissimè iudicaturum. Totam se committit diuino iudicio: vt si ipse ream illam esse nosset, argueret: sin aliter ipsam excusaret. Nos etiam exemplo huius querelas nostras ante Deum debemus præsentare, & communicare cum ipso, & ad eum recurrere in nostris negotijs: quemadmodum fecit Moyses. Sed conquerimur de proximis & de illis murmuramus: eis narrantes qui nullam autoritatem habent, neque aliquid de ipsis valent iudicare. *Exo. 18.*

¶ Obserua autem diligenter quòd multi etiam seculares imitantur nunc Martham. Iudicabat enim Martha sororem suam esse otiosam tempusque in nihilo transigere. Ità isti seculares conqueruntur de religiosis, & illis detrahunt, talia dicentes. O quàm quieta vita gaudent hi monachi, nullis laboribus obnoxia, nullis solicitudinibus intenta: nos vero solis ardore torremur, & aëris siccitate & iniuria adurimur, melius nos, quàm illi cœlum adibimus. Hisque & alijs ineptis verbis, clericorum & religiosorum vitæ detrahunt, & de illis conqueruntur: eo quòd laboribus manuum quemadmodum ipsi, victum sibi non queritant. Et isti non attendunt quòd religiosi legunt, canunt, dant operam literis, prædicant, confessiones audiunt, & sacramenta ministrant: quæ exercitia tanto præstantiora sunt occupationibus temporalibus, quanto spiritus præstantior & dignior est corpore. Præterea ridiculum est vt velint isti, suos labores mundanos & pro mundo acceptos cum nostris conferre: cum à sua voluntate proficiscantur. Longè certè differunt: nam nostri labores eorum sunt, qui per Christi amorem se & omnia sua simul cum propria voluntate abnegarunt: qui etiam si minores essent suis, ad nostrorum præstantiam & excellentiam, satis esset aliena voluntate fieri, & Christi amore: vt intelligerent isti quantum dignitate suos exuperent, cum hoc tamen clarè constat spirituales labores maiores esse. Quæ nã obsecro occupatio magis accepta erat Deo Marthæ an Mariæ? Optimam partẽ elegit sibi Maria. Quos enim dominus amore paterno diligit, ab externis actionibus semouet. Pater nanq; qui tenerrimè filium diligit, seruũ potiùs mittit laboraturum. Vnde dominus exteriora velamina tabernaculi fœderis iussit fieri ex saccis cilicinis & ex arietum pellibus: interiora verò ex auro erant confecta. Nam illi qui cõstituti sunt exterioribus negotijs conficiendis, sunt tanquã cooperimentũ, quo induimur, vt reliqua interiora vestimenta meliùs conseruemus: qui vero ad diuinã contemplationem eligũtur à Deo, pars optima concessa est illis in ecclesia. Id quippe iam hic à saluatore definitur: meliùs esse & præstantius opus verbũ eius audire, quàm ministrare. Cum vero Apostolus dicebat regnum Dei non esse in sermone, sed in virtute: loquebatur de humana sapientia, de inflato philosophorum sermone: non tamẽ de verbo Dei, quod penetrabilius est omni gladio ancipiti. Vnde ipse ait, Sermo meus & prædicatio mea non in persuasione sapientiæ verborum: sed in ostensione spiritus & veritatis. Talibus sermonibus erat intenta Maria: & tali exercitio diu noctuq; vacant monachi, cœlestes ciues imitantes: qui non laborant sed hymnos & psalmos canentes, suum dominum laudant, quorum occupatio tanto est excellentior & præstan-

Exo. 26. *1. Cor. 4.* *Hebræ. 4.* *1. Cor. 2.*

præstantior, quanto similior angelorum exercitio & sanctorum omnium, qui solùm admirantes diuinam illam sapientiam suscipiunt eam & venerãtur. Putabat enim Martha Mariam nihil agere, & tempus in vanum consumere: quæ vtiq; omnino fallebatur. Et tu etiam quicunq; secularis, qui labores & occupationes tuas, ecclesiasticarum & religiosorum velis ante ponere, sine dubio longè aberras à veritate & nimis falleris: & similis eris regi AEgyptiorum pluris habenti & æstimanti lateres crudos facere, quàm Deo sacrificare: qui Mosi & Aaroni
Exo.5. dicebat. Quare abstrahitis populum ab operibus? addens statim. Ite ergo & operamini. Ità credo hac nostra tempestate esse multos Pharaones, qui otiosos iudicant eos, qui diuinarum rerum contemplationi vacant, & se totos Deo consecrant: qui certè non sunt multum dissimiles Balac regi Sidoniorũ qui indignatus est aduersus prophetam Balaam, eo ꝙ nõ faceret quod ipse optabat, & maledicens po-
Num.24. pulo Israeli dixit. Vade & reuertere in locum tuũ: decreueram quidẽ honorare te, &c. Sic multi mordaciter insurgunt contra ecclesiasticorum & religiosorum vitam: non videntes ꝙ isti pro omnium salute diu noctuq; deprecantur, cum diuersi diuersis debeant esse intenti: nec omnium eadem debeat esse conditio: ꝙ si aliqua sint vitia in his probis viris: videant laici se suis non carere peccatis, nec temere contra Dei præceptum & voluntatem eos iudicent, quorum beneficijs spiritualibus non parum iuuantur? ¶ Aduertes secundo ꝙ hoc temerariũ iudicium non solum currit à secularibus in ecclesiasticos, sed inter ipsos seculares est comune, & circa omnes vitæ status hæc pestis dispargitur: & inde illud puto euenire, scilicet, ab amore nostri & rerũ cuiuscunq; propriarum. Videtur enim vnicuiq; suum opus pulcherrimũ, & sua occupatio Deo magis placita, quàm fratris sui. Quæ omnia sciẽtiarum exemplo possunt ostendi. Astrologo enim videtur nullam esse scientiam præter Astrologiam: & Dialectico idem, & sic de cæteris. Ex qua deprauata radice oriuntur inter homines contentiones: rixæ, & scismæ: quilibet nanq; putat proximũ suum in sua via penitus aberrare: quia non sequitur idem
1.Cor.1. iter, quod ipse. In hoc ferè errore versabatur Corinthij, qui cum plura bona accepissent à Deo, eorum quilibet suum putabat pulchrius: & ità alter alteri volebat præferri: cum vnus linguarum donum extolleret, alter prophetiam, alius vero scripturarum interpretationem. Contra hunc errorem præsentaneum remedium ipse apostolus præbet dicens, omnia hæc dona riuulos esse, qui ab eodem fonte nas-
Galat.3. cuntur, scilicet, Spiritu sancto. Atq; ità omnes in æqualitate participant: cum ab eadem causa oriantur, quemadmodum in corpore regis omnes eius partes, & omnia eius membra, regis membra sunt,
Rom.12. etiãsi inter se differãt. Sic Apostolus. Omnes enim
1.Cor.12. vos vnum estis in Christo Iesu? Et ad Corinthios. Alij datur per spiritum sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ. &c. Hæc autẽ omnia operatur vnus
Ephe.4. atq; idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Sicut enim corpus vnum est, & membra habet multa. &c. Nã sicut in musica vocum diuersitas causat melodiam sic in Ecclesia diuersitas statuum. Vnde licet colligere, manifestissimam esse insaniam alium damnare, quia non facit, quod ego: vel quia ei muneri non est aptus, vt ego. Non ne insanum esset, si oculi pedes contemnerent, quia non vident: manus vero pedes increparent, quia non ambulant? Vnusquisq; igitur alium in suo munere relinquat: & hoc omne est quod apostolus in supra citata epistola tam diffusè intendit persuadere. Et idem Ro- *Rom.14.*
manis ait, Qui non comedit, comedentem nõ contemnat. Nunquid qui non comedit maiorem virtutem habet, quàm is qui non comedit? Sed iam Martham conquerentem audiamus. *Dic ergo illi vt me adiuuet.* His verbis participem consilij se Martha ostendit: quia cum interrogasset dominum, antequàm responderet, petit vt dicat sorori, vt illam adiuuet: nam vt superiùs diximus, cum vnusquisque putet suum laborem maximè esse necessarium, credit omnibus idem esse iudicium. Ideo Martha nullam sperans responsionem, quasi Christum volens docere: dicit, Dic ergo illi vt me adiuuet. Ac si diceret. Ego domine nimis intenta & occupata sum, & soror mea nihil agit: dic ergo illi vt me adiuuet. ¶ Vbi non immeritò venit notandum, Quantum discrimẽ sit inter eos, qui Deo seruiunt, & inter eos qui regibus aut principibus mundi ministrant. Abhorrent isti omnem societatem neminemq; participem in labore volũt habere: si autem coniungatur illis reliquis socius ægrè & molestè ferunt. Amicus enim regis & eius priuatus nolet præter eum aliquem alium in domo regia habitare, atq; ita ipse solus multa officia complectitur: ne si aliquis ingrediatur magis priuatus & amicus fiat. Et cũ isti propriam vtilitatẽ potiùs curent, quàm regis aut principis ministerium, parũ aut nihil de eo curant: ideo soli esse gaudent, vt ipsi soli lucrentur. Serui autem domini, qui de eius adipe & pinguedine viuunt multũ ab his differunt: qui non sunt auari & cupidi, non quærunt suum proprium commodum, sed quæ Dei sunt curant & eius ministerium & seruitium: & propterea sodalitatem desiderant, & gaudent cum alios videant intentos sui domini obsequio: quia existimant in ministerio esse impares, nõ solum socium ferunt, sed ipsi sponte sua postulant. Et ideo Martha inquit, Dic illi, vt me adiuuet. Sic *Exod.3.*
Moses Aaronem petit, cum mitteretur ad Pharaonem. Et cum esset dux filiorum Israel in deserto di- *Num.11.*
xit domino Deo, Non possum solus sustinere omnem hunc populum. Atq; ità dedit illi dominus septuaginta viros, qui eum adiuuarent. Sic etiam Be- *Exod.31.*
seleeli artifici operis tabernaculi dedit dominus socium Ooliab. Sic Iudas dixit Simoni fratri, Ascen- *Iudit.1.*
de mecum ad sortem meam. Et Dauid vocat etiam *Psal.33.*
socios ad laudandum Deum dicens, Magnificate *1.Cor.4.*
dominũ mecũ, & exaltemus nomen eius in ipsum. Et Paulus, Imitatores (inquit) mei estote sicut filij charissimi. Cupiunt boni vt omnes eos adiuuent in obsequium Dei: vt plures ministros & famulos habeat. Nunc vero hac nostra tempestate etiam si spiritualia onera maiora essent, quàm vt humeri nostri ferre possint, soli gaudemus esse: vt soli honoremur, & soli fructum feramus. Quis obsecro Episcoporum totius Hispaniæ Regi offerenti Archiepiscopatum Toletanum reluctans & renuens illi dicet,

cet, grauissimum hoc esse onus, multum suis viribus dispar: & similiter dicat, ꝙ ab eius acceptatione cum habeat excusatum, vt de Mose superius retulimus: qui Deo dicebat, Non possum sustinere omnem hunc populũ, quia supra vires meas est? Quis horũ qui diu noctuq; auaritiæ & cupidini student & in domibus regum sitientissimi discurrunt sua officia relinquet, dicens, se tanta & tam ponderosa onera non posse sustinere? Si centũ officia rex promiserit, centum admittent: & nunquam dicent, sufficit. Quasi in hoc reges rectè prouideant, paucis officia concedentes: ne tot homines in infernũ abeant.

Gen. 1. Cum Deus hominem creasset ad imaginem & similitudinem suam, inquit scriptura, ꝙ requieuit: cum iam inuenisset alium sibi similem. Tu vero singularis vis esse, & nullum socium admittere. Nec in diuitijs, neq; in potẽtia, neq; imperio. Tantum abest vt tui similem aliquẽ velis agnoscere. ¶ Docemur etiam hoc loco, ꝙ omni pigritia reiecta, libenti animo proximis sit inseruiendum: & quemadmodum Martha hic facit, si nos non fuerimus sufficientes ad opitulandum proximis, aliorũ auxilium implorremus.

Gala. 6. Discamus etiam in nostris laboribus alios alijs subuenire: vt illud Pauli adimpleamus. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. ¶ Notabis præterea ꝙ ad hanc Marthæ querimoniam Maria nihil respondet: quia hi qui dediti sunt rerum diuinarum contemplationi, non contentiosi sunt: sed tacentes audiunt, & meditantur,

Thre. 3. iuxta illud, Sedebit solitarius & tacebit. Maria verò nihil perdidit tacendo, cum Christum haberet qui suam causam ageret, & pro ipsa responderet. Tacet præterea Maria, & Christus pro illa respondit, quia Martha non loquebatur cum ea, sed cum Iesu: & quia non vrbanum esset vt corã Christo illa loqueretur, ideo tacet & Christus respondet, & sequitur in textu. *Et respondens dixit illi dominus, Martha, Martha solicita es & turbaris erga plurima.* Vide & tu, ne rerum temporaliũ excessiua solicitudine turberis. Quemadmodum enim conscientia turbatur, dum species rerum temporalium, quæ illicitè appetuntur, se immiscent cogitationibus nostris, & conscientiam implent aqua turbida cogitationum: iux-

Psal. 79. ta illud Psalmi, Torrentes cogitationum conturbauerũt me. Tali aqua potatur diabolus, & sitit illã: sicut Camellus aquam turbidam, qui si inuenit illã claram turbat eam: sic diabolus cogitationes nostras conturbat, quæ etiam si sanctæ sint, luto eas

Iere. 2. inuoluit: quia gaudet de flumine turbido. AEgypti bibere cum populo Israel, de quo dominus per Iere-

Psal. 6. miã conqueritur, dicens. Quid tibi vis in via AEgypti, vt bibas aquam turbidam. Ideo Dauid in Psalmo. Anima mea turbata est valde: sed tu domine, vsq; quo? Sic in Martha turbatus est vsus rationis, vt non videret occupationẽ Mariæ meliorẽ esse, & ꝙ meliorẽ partẽ elegisset, volens vt soror eius cõtẽplationẽ relinqueret, & vt intenta esset solicitudini terrenorũ. Quantũ cura humanarũ rerum hominẽ

Gene. 13. perturbet ex illo quod habetur in Genesi potest colligi. Orta est enim rixa inter pastores gregum Abraham & Loth: causa autem fuit diuitiarũ abundantia, quę inter ambos erat, & sic adinuicem separati sunt.

Exod. 8. Vna plagarũ quã Deus misit in AEgyptum muscæ fuerunt: quæ animalia sunt importuna & nimis inquieta. AEgypto dedit Deus muscas,

Israeli autem sabbatum lętitiæ. Eis nanq; qui rerũ temporalium, curis se tradunt, dat Deus solicitudines, vt Marthæ: Mariæ vero datur quies, & cessatio. *Exod. 20.* Hoc enim habet sibi adiunctum cura rerum tẽporalium, vt animum in multa rapiat: vt etiam boni & recti homines sanctis impliciti occupationibus, si terrenis immisceantur facilè suboriatur turbatio. Non autem intelligas ꝙ misericordiæ opera ideo sint abijcienda: sed cauendũ, ne animus plus iusto terrenis implicitus, alta & diuina negligat. Sanctus enim Pater Franciscus in sua regula inquit monachis suis, Laborent fideliter & deuotè, ita ꝙ excluso otio animę inimico, sanctæ orationis & deuotionis spiritum non extinguant. Hoc quippe perspiciendum est in operibus misericordiæ & charitatis, quæ erga proximos præstantur: nè propter illa animam nostram negligamus, qua nihil est præstãtius, nihil diuinius, quaq; nullũ donum à Deo optimo maximo maius aut præstatius accepimus. Quid enim prodest homini si vniuersum mundum lucretur, se ipsum autem perdat, & detrimentum sui faciat? *Luc. 9.* Sic opus est, vt proximis seruiendo, tui ipsius non obliuiscaris. ¶ Notabis etiam diligenter ꝙ quãuis Martha intenta esset & nimis solicita circa ministeriũ corporalem Christi, & vt ipsum reficeret: nihilominus arguitur à Christo, & soror ei præfertur. Non sic principes mundi & reges consuescũt facere: qui bonos & fortes milites nõ diligunt, sed eos tantum qui in delicijs & voluptatibus seruiunt eis, & ipsis blandiuntur iuxta desiderij sui libidinẽ, & appetitum. Videbis enim nunquam aut vix à magnatibus & principibus eos homines maximi haberi, qui fortes & magnanimi sunt quiq; rebus bellicis & laboribus plurimum præstant: sed potius eos qui luxurijs, delicijs, & voluptatibus eis deseruiũt. Videmus apertè hoc in loco Mariã pluris æstimari à Christo, & plurimum apud ipsum valere: etiam si Martha corporalis seruitij domini curã haberet. Vnde facile possent (si vellent) verbi Dei concionatores discere, vt nec propter hospitium nec propter aliam quamcunq; mundi rem timeant vitia redarguere, & hominum peccata reprehẽdere. Christus hospes erat Marthæ, nihilominus tamẽ nimiã eius solicitudinem damnat. Nunc autem prædicatores sunt sicut canes latrantes: quibus si os proieceris statim tacent: sic istis prædicatoribus si munus obtuleris, vel cœnam opiparã apposueris, statim quasi nescientes loqui, obmutescunt, de quibus Esaias inquit, Canes muti nõ valentes latrare. *Esa. 56.* Videbis enim plurimos monachos, qui charitate incẽsi & inflammati in concione valent plurimum: quibus tamen si episcopatus offeratur statim in munere prædicationis deficiunt, & nihil deinceps prædicant, cum proprium episcoporum munus sit docere. Christus vero huic mulieri verum docuit, vt sanctus & pius magister, qui nullis muneribus aut donis mouebatur. *Amb. li. 1. offi. capi. 1.* Et vtinam, idem facerent omnes prædicatores & diuitias non considerarent, potentiam, aut priuatam vtilitatem. Nihil in mundo deberet esse quod virum Dei amatorem & sui verbi concionatorem à veritate prædicanda exterminaret. Legitur in libro

Num.24. bro Numerorum Balaam ter fuisse rogatũ à Balac
vt malediceret Israeli,ille autem noluit,& dixit,Si
dederit mihi Balac plenam domum auro & argen-
to,non potero preterire sermonem Dei mei.Miran
dum est certè,ꝙ cũ hic esset homo barbarus & ma-
lus nec argento & auro potuit corrumpi,vt verita-
tem non diceret.Quare igitur tu qui Christi geris
stẽmata,& sacerdotis officio fungeris,cum mundũ
reliqueris, timidus & pusillanimus es vt vitia potẽ
tum & diuitum reprehendas & carpas? ¶ Discas-
mus præterea non detrahere sanctis aut amicis Dei
quod certè valde est timendum, cum Deus statim
occurrat,& pro eis respondeat, quod manifestissi
mè apparet:nam cum Mosi detraxerũt fratres eius
Num.12. Aaron & Maria,statim dominus eos arguit,& per-
cussit lepra Mariam,& laudauit Mosem ipso tacen
te.Sic in præsentiarum Martha conqueritur de Ma
ria,quæ Christi verba & doctrinam sedens imbibe-
bat:& illa tacente,respondet dominus.Vnde etiam
memineris ne in seruos Dei & sanctos viros ali-
quod cõuitium aut opprobrium conijcias:nã Deus
cuius filij ipsi sunt , pro illis respondet , & eorum
partes vt amicus agit, Sed iam Christum altiora lo
quentem,audiamus. *Porrò vnum est necessarium.* Sen
sus literalis est,ꝙ Martha cum diues esset, & ad cœ
næ ministerium tum famulos,tum ancillas,tũ præ
terea varios atq; diuersos cibos parasset:quę omnia
& multa alia tanto hospite iudicabat esse digna:
Christus vero qui mundano apparatu , pompa nec
sumptibus gaudet,huic rei prouidẽs,inquit, Vnum
est necessarium.Quasi diceret,Martha,ne mihi tot
cibos, tot epulas & fercula apponas : quodcunque
apposueris satis erit mihi.Vnum est necessariũ,scili
cet vnum condimentum,vel vna tantũ patina :reli
quũ enim erit superfluũ,quod ego nimis abhorreo;
Christus dixit,tum vt suam humilitatem ostende-
ret:tum vt mundi superbiam & conuiuiorum luxu
riam carperet:quasi rectè prospiciens plurimos esse
qui omnem suam fœlicitatem gloriam,& beatitudi
nem circa epulas & conuiuia adhibeant,non atten
Eccl.37. dentes illud Ecclesiastici.In multis escis nõ deerit
Phil.3. infirmitas:& qui abstinens est adijciet vitã.Et Pau
lus,Quorum Deus venter est.Præterea iuxta sentẽ
tiam multorum,hoc vnum quod præ cæteris neces-
sarium dicitur,intelligi potest,ipsa fœlicitas patriæ
siue ipse Deus:qui obiectum vel dator beatitudinis
est:vel cõtemplatio seu dilectio eius in vita hac:seu
pax mentis in Deo,aut vnio cordis cũ eo,seu Deo
debitè seruire & propriæ saluti prouidere. Quanuis
enim ad obtinendam salutem multa sint necessaria
fides videlicet,spes,charitas,sacramenta, & obser-
uatio præceptorum: vnum tamen necessarium dici
tur antonomaticè præ cæteris, vel necessitate finis,
& propter se atq; simpliciter:alia vero per respectũ
ad finem,& propter eius consequutionem. *Maria*
optimam partem elegit quæ non auferetur ab ea. Vide
licet Deo vacare,& quieta mente vitam contem-
platiuam agere , & ipsum incommutabile bonum
Thren.3. quærere & habere:de quo in Threnis scriptum est,
Pars mea dominus, dixit anima mea:propterea ex-
pectabo eum.Sed non intelligas,ꝙ hic Christus dã
Mat.10. nat officium Marthæ:quia Christus dixit, quicũq;
potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ
frigidæ in nomine discipuli,amen dico vobis non
perdet mercedem suam.Non ergo opera misericor
diæ Christus damnat,quando quidem in die iudi-
cij summis laudibus cõmendauit eos,qui in simili- Mat.25.
bus se exercuerunt , sed Mariæ otium illi prætulit,
Tu bonam elegisti:sed hæc meliorem,& vtraq; ne
cessaria.Nam cum bonum & piũ opus sit,mortuos
sepelire,iussit cuidam Christus,vt aliud amplecte-
retur, nimirum munus annũciandi regnum Dei. Luc.9.
Paulus quippe magis extollit euangelizãdi, quam 1.Cor.1.
baptizandi functionem.Sic etiã colligere eleemo-
synas pauperibus,& mensis ministrare,bonum est:
sed apostoli optimum putauerunt munus verbum
Dei,& ideo elegerunt Stephanum,& alios septem Act.6.
diaconos,qui mensis deseruirent, vt ipsi orationi
& prædicationi insisterent. Eratnè minus bonus
Stephanus?Absit,erat quippe plenus fide & spiritu
sancto:nec Martha mala erat quia in bono ministe
rio reprehenditur,sed Maria illi præfertur. Diaco-
ni apostolis,& Martha Christo ministrabat? Chri-
stus verò & apostoli prædicationi erant intenti,&
vtrumq; munus sapientiæ est. Ambo hæc ministe-
ria necessaria sunt in Christi ecclesia.Vnde diuinus
Paulus,sicut in vno corpore multa membra habe- Rom.12.
mus,omnia autem membra non eundem actum ha
bent:ita multi vnum corpus sumus in Christo,sin-
guli autem alter alterius membra.Quę etiam si alia
alijs minora sint:nihilominus tamen omnia neces-
saria sunt,& alter alterius ope indiget.Ita actiua &
contemplatiua vita ecclesiam decent:etiam si con-
tẽplatiua excellentior sit & multis nominibus præ-
stantior:quę(vt inquit Christus)à Maria nõ aufere
tur.Primò quia actiua simul cũ vita hac finitur: cõ
templatiua verò in cœlum vsq; perdurat,& ibi per-
ficitur.Secũdò quia actiua potest multis modis im-
pediri,cõtemplatiua verò,ab eo qui eam desiderat,
minimè potest abstrahi.Omnia enim secum rapit
contemplationi deditus:in catenis,in vinculis, in
carceribus Deum potest orare: quemadmodũ san-
cti martyres solebãt facere.Cum igitur hæc sit per-
fectior,nec cõtra possessoris voluntatem possit ra
pi,non est cur cogites,si tu in operibus pijs detinea
ris perfectiorem esse contemplatiuis, & à Deo ardẽ
tiùs diligi.Quos enim Deus impensè & anxie dili- Greg.li.25.
git,hos ab externis mundi occupationibus semo- mor.ca.22.
uet.¶Præterea illud maximè est obseruandum &
digna cõsideratione aduertendum,ꝙ etiam si con
templatiua vita perfectior sit actiua: nihilominus
tamẽ hæ ambæ sorores sunt, vt Martha & Maria,
qui nimia charitate & amore se diligebant,nec alte
ra alteri cõtradicit, imò mutuis officijs se adiuuãt,
vt sorores.Vnde regius Propheta domino ait. Viã Psal.118.
mandatorum tuorum cucurri,cum tamen dilataue
ris cor meum.In cursu & exercitio vitæ actiuæ sen
tiebat vir sanctus hanc animæ amplitudinem, quæ
quidem est dulcedo & suauitas contemplatiuæ: vt
videas quomodo in ambabus vitis se exercebat, &
contemplationem cum ipsis operibus copulabat.
Quod Spiritus sanctus innuit in Genesi, inquiens, Gen. 1.
Spiritus domini ferebatur super aquas.Non inquit,
quiescebat : sed ferebatur, & mouebatur . Amor
enim Dei nec tẽporis momentũ amittit. Deambu-
labat super aquas,quia contemplatio super actiuam
vitam

vitam potest deambulare: quæ quidem sunt velut vndæ diluuij, quæ Martham turbidã reddunt. Sed omnia potest sanctus amor, nam simul cum operibus exterioribus volans & alta considerans potest contemplari. Si igitur filij tenebrarum in omni operé suo coram oculis præmium & mercedem ferũt: quare tu, qui filius es lucis occupatus & intentus vitæ actiuæ, Deum ipsum contemplando præsentem non feres? Ambo simul eodem tempore potes facere. Sorores sunt Martha & Maria, non inimicæ aut contrariæ. Non est dignus nomine contemplatiui, qui proximi necessitatibus non succurrit: & etiam si contemplatiua excellentior sit, nihilominus tamen aliquando actiua magis meritoria est, quia cũ meritũ charitate metiatur, qua aliquod opus impendimus: cumq; aliquis vehementius & ardẽtius possit operari: quam alius qui tepidè & remisse contemplationi vacat: clarius constat q̃ tunc actiua magis meritoria erit, quam contemplatiua. Hinc fuit ortũ ardens illud & vehemens desideriũ diui Pauli, quo nimis cupiebat, propter fratrum suorum commodum à contemplatione semoueri. Altera quippe alteram non impedit quando corporis labor non est nimius. Nec tantum corporalibus laboribus debes insistere, vt spiritũ deuotionis extinguas: honestũ enim exercitum contemplationi fauet: quę aridà & laboriosa est, nisi mentali oratione misceatur. In omni exteriori opere Christum tua mente debes inuoluere perpetua meditatione, vt his duabus velocissimis alis cœlum possis conscendere. Hę sunt illæ duæ alæ, quas mulier illa ferebat, quam Ioannes in Apocalypsi vidit, vt in desertũ volaret: per quod cœlum intelligitur. Et ideò sancta illa animalia quę vidit Ezechiel non solum habebãt alas, quibus altiũs & profundius volabant, sed sub ipsis etiam habebant manum hominis. Quo nimirum intelliges actiuam vitam & contemplatiuam sorores esse, & amicas: & propterea sub alis erat manus: quia actiua contemplatiuam iuuat, vt volare possit. Ne sis tantũm contentus oratione in solitudine, sed afflictis & egenis in necessitatibus subueni. Sancti illi pastores quibus in nocte natalis domini Angelus apparuit: non solum fuerunt contenti, cum iam in monte Christum adorassent, sed in Bethleem iacentem in præsepio iterum venerunt adoraturi: non vt increduli, sed ipsis operibus ministrabant, quem mente diligebant & venerabantur. Nec minus Paulus cum diuinitus cœlestibus radijs illuminaretur complicatis manibus sedit: sed statim surrexit, & abijt in Damascum, vt edoceretur. Nec minus otiosus remansit, qui inuenit thesaurum in agro: sed abijt & vendidit omnia sua, vt facilius id posset inuenire. Charitas enim non infirmatur, non quiescit, nõ est ociosa: sed Christum quęrit, vbicunq; ille sit, & coram oculis semper illud affert, quod Christus dominus inquit. Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Discamus igitur vt nos in vita actiua exerceamus, quam Christus hîc cõmendat: bonam enim partem Martha elegit, quamuis Maria meliorem. Hanc enim dominus commendauit doctori illi quærenti quomodo æternam vitam posset consequi, exemplum ei apponens Samaritani, qui misero in itinere iacenti subuenit: & concludens, dixit. Vade & tu fac similiter. ¶ Præterea etiam Mariam conemur imitari, contemplatiuam, scilicet, vitam amplectendo: quandoquidem summis laudibus à Christo commendatur. Accedite (inquit regius psaltes) ad Deũ & illuminamini. Impossibile enim est, si lumen adsit, vt itidem non adsit calor: atq; ità in plenilunio noctes calidiores sunt, quia lux in ipsis magis viget & splendet. Ità nimirum cũ anima nostra rerum diuinarum contemplationi vacat, & ab ipso Deo illuminatur: in se recipit diuini amoris calorem. Hoc est animam ad Deum accedere per amorem, & ab ipso illuminari. Atq; ideò cõtemplatio est quidam actus aut cõsideratio intellectus clarus & liber vt in cognitionẽ diuinæ veritatis deueniat: qui ipse Deus est. Æqualiter enim in hoc opere volũtas ipsa debet accendi & inflammari Deum ipsum diligendo & amando: vt intellectus cognoscendo & contemplando diuina & mirabilia eius opera. Quod philosophi illi antiqui euanescentes in cogitationibus suis non meminerunt: qui contenti sunt solum cognoscẽtes diuinas perfectiones, quas in ipsum omnium autorem nõ retulerunt, nec gratias ipsi egerunt, humiliter de se sentientes propter tot ac tãta ab eius manibus accepta beneficia. Quocirca (vt inquit Apostolus) misere & infœliciter elatio animi eos deiecit, & obscura intellectus caligine obcæcauit. Contemplatio enim Christiani fundari debet in ipsa humilitate, & amore perfecto copulari, vt nõ solum intellectus ipse, alta volitet, sed etiam amori ipsi & affectui associetur: atq; ita contemplatio est dulcedo quædam diuina, quæ non cõsistit in cognitione, sed in amore & dilectione. Vbi anima ipsa supra se euehitur & extollitur, gaudens, & exultans, cum cognoscat omnia hæc mundana in cõparatione boni illius incommutabilis nullius valoris esse. ¶ Docemur etiam vt nos meliora semper in omnibus eligamus: cum Christus Mariam hîc commendet, quæ optimam partem elegit, quæ minime ab ea auferetur. Sed si interrogare velis, quæ sint ista meliora? illa, respondebo, quæ à nobis auferri non possunt. Sunt quippe multi, qui præstantissimum bonum & pulcherrimum diuitias eligũt, honores ambiunt, & sitibundi dignitates quærũt, & flagranti quodam desiderio sitiunt: quibus videtur, iam optima elegisse. Si autem à nemine auferri possunt, meritò iuxta Christi sentẽtiam optima vocantur: & iam falsi nõ sunt: si porro auferri possunt: aut optima dici non possunt, aut Christus incerta docuit. Quis verò ignorat diuitias, honores: & potestates, caducas esse, & simul cum pereunte perituras: & forte prius? Nouimus ex Euangelio diuitem Lazari contemptorem, nouimus Herodis potestatem, Nouimus Annę & Cayphę honores: sed quem finẽ illi sortiti sint, nemo est qui ignoret. Ergo alia quærenda sunt, vt meliora eligamus, & præstantiorem partem obtineamus. Quæ ista hæc alia? Virtutes & veræ pietatis officia. Hęc enim nobis inuitis auferri nequeunt: sed potius aduersa & firma gaudia hominem comitantur. Et vt dicendi finem his imponamus, Maria optimam partem sibi elegit: scilicet, verbum Dei attentè & humiliter auscultare, contemplationi se totam præbere, Deum diligere virtutum ornamentis decorari, & cœlestia gaudia anxiè

Roma. 9. Apoc. 12. Eze. 10. Luc. 2. Act. 9. Mat. 13. 1. Cor. 13. Mat. 25. Psal. 33. Roma. 1. Luc. 16.

anxiè & solicitè appetere: quæ omnia in hac vita heroico & diuino gradu habuit, & nunc in cœlo possidet in æternũ sine vllo metu amissionis? Et si hoc summa veritas Christus redemptor noster de Maria Magdalena inquit: quantò meliùs & sublimiùs de virgine matre hæc posset prædicare, si de ipsa loqueretur? Quæ vtiq; cum meliorem partem in vita hac eligeret, ita optimam nunc possidet in cœlo. Et quemadmodum in terra maiorem & meliorem partem sanctitatis elegit, & inter omnes sanctos & sanctas quæ puræ creaturæ fuerunt, tãquam omnium exemplar, & limpidissimum speculum splenduit: & micuit: ità & in cœlo optimã partẽ tenet, quia in die assumptionis eius super omnes homines, & super omnes choros angelorũ elata fuit. De cuius gloria & assumptione in cœlestia regna, quia multi, multa dicunt: nos ad alia properantes, alijs viam apertam relinquimus: vt sequentis capitis explanationem insequamur: ad quod faxit Christus Iesus, vt ipse nos comitetur, vt feliciùs procedamus.

CAPVT. XI.

IRABILIS CERte est Dei optimi maximi circa omnes res prouidentia: ita vt nihil reliquerit, circa ea omnia quæ ad tabernaculum spectabant, quæ Mosi in particulari nõ iussisset, adeo vt nec candelabrum, nec forfices, nec alia minutissima oblitus esset. *Exo.25.* Iam vero cum nec tabernaculum sit, nec arca, nec templum: cũ hæc omnia illis in figura contigissent, manifestum est totũ hoc vmbram esse, & imaginem noui huius instrumenti, quod lumen clarum est, etiam his qui lippos habent oculos, quique mentis caligine & obscuritate laborant. *1.Cor.10.* Ita etiam in lege gratiæ consentaneum rationi erat, vt Christus redemptor noster doceret nos, quomodo cum Deo esset nobis loquendum, quandoquidem tanta cura & multitudine ceremoniarum populum illum Iudaicum erudiuit: atque ita cum videret inter omnia exercitia christiana præcipuum esse orationis in particulari, voluit nos instruere quomodo esset orandum. Hoc est illud præclarum & egregium officium, in quo si homo per amorem & dilectionem accedat Deum oraturus: in ipso tanquam in limpidissimo speculo proprias culpas & delicta conspicit, de quo scriptura ait. Speculum sine macula, imago bonitatis illius. *Sapien.7.* Ex hoc fœlici & prospero vitæ statu Reges & Regna mundi videbis, quæ omnia in illius collatione culices & stercora reputabis. In hac quiete & tranquillitate animi erat ille, qui dicebat. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. *Esa.40.* Hinc etiam doctor ille gentium in illud prorupit. Omnia arbitratus sum vt stercora. *Phil.3.* Hinc etiam Salomõ conspiciens omne quod erat sub cœlo, dixit. Vanitas vanitatum & omnia vanitas. *Eccl.1.* Et inde illud euenit, quod cum oratio sit eleuatio mentis in Deum, in ipso Deo anima nostra illuminatur: cuius luce clarè & apertè cognoscit mundana omnia vanitatem & insaniam esse. Quapropter regius vates inquit. Accedite ad Deum, & illuminamini. *Psal.33.* Vt hoc igitur orationis exercitium clarius edoceret (sicut cætera omnia quæ in discursu vitæ docuit verbo & opere) ob oculos nunc exemplum ponit. *Act.1.* Venit enim facere, & docere. Quocirca ait noster Lucas. *Et factum est, cum esset in quodam loco orans.* Vbi primũ illud se notandum offert, Christum scilicet non orare, quatenus Deus est, qui æqualis est patri: sed orat ratione naturæ assumptæ, secundum quam minor est patre: vt ipse dixit. Pater maior me est. *Ioan.14.* Deinde statim ostendit, loca solitaria & secretiora ad orationem esse nobis eligenda. Vbicunque enim poteris orationi vacare: quia veri orationis amatores patrẽ in spiritu & veritate adorabant. *Ioann.4.* Daniel quippe inter ipsos Leones orabat, *Dan.14.* & pueri in ardenti fornace, *Daniel.3.* & sanctus Propheta Ionas in ventre cæti. *Ionæ.2.* Tantum abest, vt aliquid possit esse impedimento, quominus mentes nostras ad Deum non possimus eleuare. Verum solitudo plurimum confert ad orationem, vbi anima ipsa tranquilla & quieta oculis in lachrymarum fontem conuersis in Deum transformatur, ipsum solum testem habens. Quare si animę tuæ optas quietem, intellectui recreationem, & voluntati suauitatem: dic cum Propheta. Elongaui fugiens, & mansi in solitudine. *Psal.24.* Moses etiã Deum oraturus, montem ascendit. *Exod.32.* Sic Elias, sic etiam Eliseus, sic etiam omnes sancti & viri contemplatiui. *3.Reg.17.* *4.Reg.4.* Vnde saluator. Intra in cubiculum, & clauso ostio ora patrem tuum. *Matt.6.* Quando Iacob redibat ex Mesopotamia in patriam suam misit omnem gregem & omnem substantiam suam ante se: traductisq; omnibus, quæ ad se pertinebant, solus mansit, & ecce vir luctabatur cum eo vsque mane. *Gene.32.* Aspice quemadmodum cum solus mansit Iacob, statim venit ad eum Angelus, & vocatus est Israel: quod interpretatur, vir qui Deum videt: & vocauit locum illum Phanuel, dicens. Vidi Deum facie ad faciem. Hoc illi contigit cum esset solus. Sic tu si Deo ipso volueris frui & suauitate suarum consolationum gaudere, solus mane, & à te reijce amicitias & consortia mundi. Præterea tacetur tempus, in quo Christus orabat, vt ostenderet, quod indifferenter omni tempore sit orandum. Vnde Ecclesiasticus. Non impediaris orare semper. *Eccl.18.* Sed vt discas quantum prosit bonorum exemplum, quantumq; valeat, vt nos in virtutis studium prouocet: vide quomodo discipuli videntes Christum orantem, & ipsi moti sunt ad orationem: & ideo ait Euangelista. *Vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum.* Vnus pro omnibus est loquutus: quis tamen ille fuerit discipulus, ignoratur. In hoc autem quod expectauit Christum orantem, docet nos non debere interrumpere alienam

nam orationem, orantes quippe cum Deo ipso psallunt. Si regibus & principibus mundi loquentibus, omnes præsentes tacent, & debita reuerentia venerantur: quam meliore iure Christum orantem isti deberent sinere: & nos etiam eos qui Deum ipsum in oratione contéplantur deberemus relinquere. Sed quid ex parte omnium apostolorum dixerit, audiamus. *Domine doce nos orare: sicut docuit Ioannes discipulos suos.* Quemadmodum filij Cain musica instrumenta inuenerunt, quibus sensus posset voluptatem capere: & artem pascendi greges, qua suas opes in dies magis augerét: & arma etiam quibus dimicarent: ita filij Seth modum inuocandi Deum, & Apostoli modum orandi Deum adiscere cupiunt. Nam sicut filiorum huius seculi semper est quærere artes, & inuenire modos, quibus ingentem diuitiarum cumulum adquirant, & sitim & auaritiam expleant: sic filiorum Dei est inuenire modos quibus Deum colant, venerentur, & prædicent. Quis obsecro in mundum attulit tot vestium cultus, tot modos & artes, tot sumptus & vanitates, nisi superbia hominum. Sed hoc interest inter bonorum & malorum inuentores: ꝙ bonorū pauci sint, malorum vero inuentores in infinitum creuerunt: imo vnus sufficit ad mille malorum artes inueniendas: multi vero boni vix sufficiunt, vt vnum tantum bonum possint inuenire. Reperies quippe multos qui à theologis & religiosis viris quærant multa inutilia, vanas & nullius momenti quæstiones: quomodo verò sit orandum, vel quid aliud simile, vix tibi continget. ¶ Obserua autem ꝙ non inuenitur in scriptura, vbi Ioannes Baptista docuerit discipulos suos orare: sed vt Augustinus annotat, multa dicuntur in scriptura sacra, quæ in re gesta nō inueniūtur. Sic est illud Psalmi, Tradidit grandini iumenta eorum, & possesionem eorum igni. De iumentis grandine occisis habetur in Exodo: ꝙ verò possessio eorum grandine cremata sit, omnino nō legimus. Item in alio Psalmo loquens de Ioseph ait, ꝙ humiliauerunt in compedibus pedes eius, quod non legimus in Genesi: tamen ꝙ ita factum fuerit, non dubitandum est. Nec legimus cū fratres Ioseph vendiderunt mercatoribus, ipsum quicquam eos exorasse. Tamē postea dixit Ruben fratribus suis. Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem, dum deprecaretur nobis. Nec legimus aliquem leonem occisum esse à Dauide, ipse tamen Sauli dixit. Leonem & vrsum interfeci ego seruus tuus. Et in epistola Iudæ legimus Michaelē contendisse cum dæmone de corpore Mosi, quod in Deuteronomio non legimus. Et Petro fuit traditum à domino euangelium circuncisionis, sicut Paulo præpucij: quod legitur in epistola ad Galatas, sed nescimus vbi Christus illi tradiderit hanc prouinciam. Et item Paulus ait ꝙ dominus apparuit Iacobo, & plusquam quingentis fratribus: & nihil de hoc in euangelio legimus. Certa tamen hæc fuisse scimus, Scimus etiam ordinationes Pontificum, modum conficiendi sacramenta, & pleraque quibus sacrosancta ecclesia Romana vtitur, instituta fuisse à Christo saluatore nostro. Præterea etiā scimus quadragesimale ieiunium institutum fuisse ab Apostolis, vt diuus Ignatius Martyr tradit, & ꝙ illi acceperunt à Christo: sed si euangelistas consulas, nō inuenies vbi hæc instituta sint. Multa enim Christus egit & dixit quæ non sunt tradita in euāgelijs, vt Ioannes in fine sui euangelij inquit. Vbi etiam inuenies ꝙ Ioannes Baptista docuit orare discipulos suos? Ergo non docuit illos orare? Argumētatio est ridicula, argumentari à negatiua. Sed quia de his nonnihil diximus in præfatione huius Euāgelij aduersus impijssimos Lutheranos: nunc Christum audiamus. *Cum oratis, dicite. Pater noster.* Docet hic Christus quomodo sit orandum: & ad orationem potius quā ad alia pietatis opera inuitat discipulos: quia hæc maxime Deo placet. Solam orationem quasi spirituale tributum anima offert Deo ab intimis cordis penetralibus: quæ statim vt ab ipso ore processerit, manibus suis ab Angelis suscipitur, & ante conspectum Dei præsentatur. Vt videri potest in illo, quod Angelus Tobiæ dixit. Ego orationem tuam obtuli ante Deum. Ignem cœlestem impetrat, quo desiderium accenditur. Orauit Elias & descendit ignis de cœlo. Et à tentatione liberat, vt inquit dominus. Orate ne intretis in tentationē. Et vitam elongat: quia Ezechiæ oranti additi sunt quindecim anni vitæ. Sed de mirabili & fructifera orationis virtute, infra suo loco opportunius dicemus. In præsentiarum autem illud est aduertēdum ꝙ cum Christus docet orare discipulos suos, inquit Dicite, Vbi orationem vocalem commendat. Non ait, cogitate, vel intelligite, sed dicite, pater noster. Nec negamus multò nobiliorem esse orationē mentalem, in qua anima nostra in Deum ipsum eleuatur, quia spiritus est: iuxta illud. Psallam in spiritu, psallam & in mente. Sed vtilissima est oratio vocalis: quia cor ipsum erigit ad orationem mentalem, iuxta illud Psalmi. Aperui os meum, & attraxi spiritum. Nec mirum si duplici obsequio Deo seruierimus: cum ex anima & corpore nos condiderit. Sic pueri Hebræi magnis clamoribus & vocibus Christum laudabant, dicentes. Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine domini. Et ita oratio vocalis obligat ministros ecclesię, quia qui tenetur ad horas canonicas, non satisfacit, si solo conceptu eas dicat, nō formādo verba: quia hæc oratio offertur à ministris ecclesiæ non pro se ipsis sed pro cuncto populo, cuius expēsis & sumptibus sustentātur. Oportet namq; vt populus sciat tales orationes fieri pro tota communitate, vt fiduciam & spem in Deo habeat, quod notum fieri nō posset, nisi in voce tales orationes canerentur. Sed si aliquis experiatur, se magis incitari & incendi ad deuotionem solo spiritu per modum meditationis orando, hoc debet sibi eligere. Si verò verbis ipsis magis moueatur lingua & verbo debet orare. Si vero in variatione commodum senserit, optimum erit vt aliquādo cogitet: & aliquādo verba proferat. ¶ Pręterea hæc oratio quæ dominica vocatur omnium est excellētissima: cuius efficacia & vtilitas ostenditur primò ex autoritate ipsius Christi domini nostri. Os enim domini (vt ait Esaias) loquutum est. Secundò ex breuitate sermonis, quia breuissima & compendiosa est, quia in ipsa collecta sunt omnia, quæ possumus desiderare, & quę ab ipso domino possumus petere, Nos quippe ea petimus, quæ appetimus: atq;

Margin notes: Gen. 4. — August. in Psal. 77. — Psal. 77. — Exo. 9. — Psal. 104. — Gen. 37. — Gen. 42. — 1. Reg. 17. — Galat. 2. — 1. Cor. 15. — Igna. Epistola 4. — Ioan. 21. — Tob. 12. — 4. Reg. 1. — Mat. 26. — 4. Reg. 20. — Ioan. 4. — 1. Cor. 14. — Psal. 118. — Matt. 21. — Esa. 40.

atq; ista hæc sola bona in oratione debemus impetrare et ideo Christus hic vnico documento duo docet scilicet quid est desiderandum, & quid sit petendum. Est autem hæc oratio valde vtilis & necessaria ad nostram doctrinam, qua facile potest colligi, quid nobis sit appetendum, nam ex his quæ hic docentur manifeste liquet, nulla alia præter hæc quę hic ponuntur, & ea quæ ad hæc reducuntur petenda esse. Hæc igitur omnia ponuntur hic septem petitionibus eo ordine quo petenda sunt. Nam sicut bona inter se differunt in magno & paruo, & in magis necessario, & minus necessario, ita est ordo in petendo, & taliter sunt ordinatæ septem petitiones. Illud autem quod primo cadit in hominis appetitum est beatitudo, secundo vero cadit id quod cōsequitur beatitudinem, q̄ia propter duabus primis petitionib⁹ beatitudo ponitur dicens. Sanctificetur nomen tuū, adueniat regnū tuū. Deinde mediū ponit, quo ad beatitudinē peruenitur in alijs petitionibus dicēs. Fiat voluntas tua. ¶ Circa prim ū est cōsiderādū φ beatitudo accipitur obiectiue & formaliter, quod beatos facit ipso fruentes: & hoc est diuina bonitas, quæ est summum bonum. Beatitudo aūt formalis est ipsa fruitio qua illi summo bono vnimur, & formaliter illo fruimur. Prima autē beatitudo est ipse Deus, quē prę cęteris debemus diligere. Et quia amare aliquid est, velle illi aliquod bonum, sicut amare amicū, est illi bonum velle, ita amare Deum est velle illi bonā, & hoc est desiderare gloriam & honorem plusquam alias res. Et sicut pri⁹ debemus desiderare bona Deo, quam quodcunq; aliud siue bonum nostrum sit, siue alienū oportet vt illud petamus ante omnia alia, tanquam prius desideratū, & ideo prima petitio quę in fronte huius orationis ponitur, est de honore diuino dicens: Sanctificetur nomen tuum, &c. qua & alij sequētibus statim dicem⁹. ¶ Tertio attenditur excellentia huius orationis, in præfatione, quam Christus facit, scilicet, pater noster qui es in cœlis, & in præfatione qua vtitur ecclesia in illis verbis. Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati audemus dicere. Pater noster. &c. Hęc salutaria pręcepta sunt illa, quæ sancti patres tā veteris quam noui testamenti nos docuerūt, quos debemus imitari. Primum enim quod pater ille gentiū
Gene.4. filios suos Cain & Abel docuit, fuit orare, vt videre
Gene.6. est in sacrificio quod vterque Deo obtulit. Noe etiam
Gene.5. ante diluuium, & post diluuiū Deum orauit. Enoch. Mathusalem, & Iob idem fecerunt. Sic etiam in lege naturæ quam Paulus ad Romanos dicit, scriptam es-
Roma.2. se hominū mentib⁹, ipsa cōstitua & determinata erāt, quibus cum Deo esset loquendum, Idem docetur in
Deut.20. lege scripta, quando deus iussit vt in prælijs iret sacerdos, vt Deum oraret, & vt milites animaret tali facta promissione φ etiam si cōtrarij plures essent numero & viribus præstantiores, nihilominus victi remanerent, quando quidem Deus ex eorū parte & factio-
Exo.17. ne se ostendebat. Ita deuicit Moses, Amalech, & tam
1.Mac.6. pręclara illa facinora quæ Iudas Machabęus perfecit
Luc.18. ipsa oratione fuit consequutus. Et in nouo testamēto
Iacob.5. Christ⁹ inquit. Oportet semper orare. Et Iacob⁹. Orate inuicem vt saluemini. Et Paulus itidem id suadet. 1.Thes.5.
His ergo salutaribus præceptis vtriusq; testamenti moniti, dicamus. Pater noster. Vbi notabis φ hoc nō vocat præceptum obligationis sed reuerentiæ, quæ etiam si nos non obligent, præcipiendo, tamen talium virorū monitio & exemplū secum affert quādā obligationem reuerentiæ. In hoc autem quod dicitur Et diuina institutione formati, innuitur formam & materiam idem debere esse. Imago quippe aurea & eius forma idem sunt, si tali forma informetur. Sic anima nostra perpetuo hac oratione deberet informari, sic adeo vt numquam ab ea cessaret, vel opere vel virtute. Demq; his sanctis & deuotis verbis, quæ ecclesia ante hanc orationem instituit, clare costat, quam admirabile, & diuinum sit hoc ædificium, quādoquidē tale fundamentū habet. Christus etiam huic orationi etiam præfationem addidit, dicens: Pater Tex.
noster qui es in cœlis. Sic adeo oratio hęc fœcunda est, & plena sacramentis, vt singula verba attenta cōsideratione sint digna. Primo enim ait Pater, nō dn̄s vt nobis fiduciā daret impetrādi, quia serui non semper audent impetrare. In patre enim reperitur, quid quid fiduciā potest dare ad petendum. Pater pius est, benignus est, mansuetus & misericors: filios impense diligit, eorum salutem curat, thesauros quærit, & multa alia opera pietatis exercet. Nomen patris portam aperuit eius misericordiæ, vt nos alliceret ad petēdū. Magnum quippe bonū est vt nos Deum appellemus patrem, hoc autem fit ex benigna Christi promissione, quod non licet hæreticis, Turcis, & infidelib⁹. Plerumque enim patriarchæ & prophetæ non ausi sunt, tam audenter vocabulo, vt Deum patrem appel-
larent, Esaiam legimus dixisse. Tu dn̄e pater noster Esa.63.
& redemptor, Sed in templo orantes, non dicebant.
Pater noster. Publicanus dicebat. Deus propiti⁹ esto. Luc.18.
Et Pharisæus. Dn̄e gratias ago tibi. Ita Dauid, ita Salomon, Manasses, & Ezechias. Nos vero audemus, & nō temere, eum quem reges, quē Prophetæ dn̄m Deū
vocabant, patrem appellare. Gloriabantur Iudæi se Ioann.8.
patrem habere Abrahamum, quid nos deberemus facere, qui Deum patrem habemus, & pleno ore patrē appellamus? Si igitur tu Deum patrem habes, & filiū Dei te iudicas, illa postules, quę tibi expediant accipere, & illum deceat dare. ¶ Secundo pater vocatur potius quā dn̄s, ad significandā dignitatem status noui testamenti, in quo Deum patrem appellamus. Nulla enim maior dignitas aut excellētia nobis potest cōtingere, quam φ filij Dei simus, & in hoc longo discrimine omnes veteris testamenti antecedimus, qui in aliqua oratione nunquam Deum vocauerunt patrē. ¶ Tertio Deum patrem appellam⁹, quia cum hoc nomen amoris, & dulcedinis sit, id nominando, eum a quo petimus summopere flectimus, & in nostram beneuolentiam adducimus. ¶ Quarto vocans Deum patrē, voluit nobis insinuare, vt recordaremur, nos eius esse filios quos oportet sanctis moribus & vita imbui, & nos ipsos maximi ęstimemus, nec ad vilia hui⁹ mūdi nos metipsos abijciamus. Magna quippe ignobilitas, & ignominia esset, si filius regis vellet sues pascere, aut

ret, aut cum pueris medijs plateis luto immisceretur & stercore. Ita nimirum tu ingenti pudore deberes (Apoc 11.) suffundi, qui patrem Deum habeas regẽ regum & dominum dominantium, nec te deberes terreno stercore & tanta immũdicie coinquinare, qui vt fruereris æternis diuitijs es conditus. ¶ Præterea noster dicit. Ipse enim est pater noster per creationem & gubernationem, Vnde in Deuteronomio habetur. (Deute. 32.) Nunquid nõ ipse est pater tu⁹: q possedit, & fecit & creauit te? Dicitur autem, pater noster, & nõ pater meus: quia in vniuersum pater est omnium. Solius Christi est pater per naturam, noster vero pater tantum gratuita adoptione, nam accepim⁹ spiritum adoptionis, (Roma. 6.) in quo clamamus, Abba pater. Secundo quia Christus voluit statuere, ꝙ adinuicẽ inter nos spiritualia bona communicarentur, ideo voluit vt qui cunq; oraturus accederet, non pro se ipso tantum orationẽ funderet, sed pro vniuersis, dicẽs, Pater noster. Et postea in plurali dicitur, Dimitte nobis debita nostra. Et iterũ Et ne nos inducas in tentationẽ. Quæ omnia non ad orantem solũ, sed ad oẽs proximos extendãtur, Ea quippe oratio quæ a Christi charitate dimanat & profluit, dulcior & suauior est. Tertio Christ⁹ ita docuit orare, vt damnaret multorum superbiam, qui cũ de generis claritate & splendore glorientur, alios contẽnũt, & se excellentiores iudicãt, quę gloria atq; iactãtia vana & insana est, quia nulla clarior aut sublimior nobilitas esse potest, quã filiũ Dei adoptari, de qua nobilitate oẽs Chrm colẽtes participãt. Quod si aliquis se alio nobiliorem iactet, is certe merito reijcietur & a nobilitate Chri & ab eius genere: vel ita delirus & insanus existimabitur, vt credat aliũ meliorem esse & nobiliorẽ parentẽ, quã est ipse Deus. ¶ Deniq; in cœlis esse dicit, vt mentes uras ad cœlestia desideria erigat, & vt nostris conatibus ad patriã illam aspirem⁹ in qua pr nr plenus gloria habitat. Quid igitur o deuota anima, & Christi sponsa in hac lachrymarũ valle, & in hoc tetro omniũ miseriarum carcere tibi placet? Quid est quod in hac malorũ omnium sentina tibi arrideat, cũ cõfitearis in patria illa cœlesti patrẽ habere omnibus bonis affluentem, diuitem, magnanimũ & gloriosum? Nõ ne loci illius amœnitas & suauitas tuã mentem prouocat? Nõ ne tanta bona ibi redũdantia calcaria tibi adduñt, vt in eius amorem accẽdaris, qui ea omnia tibi cõdidit? O quant⁹ pudor & verecũdia eorũ facies deberet cooperire, qui patrem suũ in cœlis esse confitentur terrã tamẽ & eius fœces glãdines & stercora magis æstimant & diligũt. Leua igitur & iacta cogitatus tuos & desideria in patrem illũ cœlestem, & ea postula, quę tali parẽte sint digna, nõ vilia & abiecta huius mũdi, quæ ad triduum sunt peritura, & cum Propheta dic. Ad te leuaui oculos meos, (Psal. 122.) qui habitas in cœlis. ¶ Pręterea maximopere debem⁹ conari, vt omnia nostra (tamquam ciues qui profecturi sumus in illam patriam) res omnes, loquelam, vestitum, & ornatum, ad modum cœlestium ciuium cõponamus, sic enim cõsueuerunt facere hi omnes, qui in aliquã prouinciam sunt migraturi velut in Angliam, Germaniam, vel aliã quãcunq;, qui indefesso labore scire festinãt linguã & loquelã gentis illi⁹ cultum & ornatum, rationem & modum conuersandi, & reliqua id genus necessaria: vt vel sic tali patriæ conuenientes inducentur, non ignari, aut minus prudentes. Sic nos qui filij sumus patris illius qui in cœlis habitat, illius patriæ loquelam, modũ, & normam viuendi, mores sanctos & candidos, debemus induere, vt ab illa patria tãquam ignoti non excludamur. Puri igitur non auari & fraudulenti simus: sed in Dei laudibus linguam exerceamus cũ gratiarũ actionibus, vt tandem vitam hanc mortalem exuentes patris illius qui in cœlis est, fœlices filij per sistam⁹. Hoc voluit dominus Abrahæ exemplo insinuare, qui cũ ei precepisset, vt egrederetur de terra sua & cognatione, dixit ei. Suspice cœlum, & numera stellas eius, (Gene. 15.) si potes: sic erit semen tuum. Et credidit Abrahã Deo. Iubetur enim Abraham, vt suspiciat cœlum, & vt numeret stellas si posset, vt ipse & eius semen per gratiã & charitatẽ credẽtes sciant, futuros esse cœlestes, ciues & filios hæredes illius patris qui in cœlis est. ¶ Vltimo loco venit cõsiderandũ, ꝙ cũ dixit. Qui es in cœlis, vult vt non ea petamus quæ temporalia & terrena sunt, sed cœlestia & diuina. Nam si rex alicui diceret. Pete quodcunq; libuerit beneficiũ, si talis sarcinã terræ, vel aliud quid vile & abiectum postularet, nonne insanus & demens iudicaretur? Hãc tu similib⁹ vestigijs insequeris, quia patrẽ cœlesti nõ cœlestia postulas, sed terrena & caduca. Deus enim quantum ad temporalia ita pater est cunctorũ animãtiũ, vt ipsorũ hominũ, quidquidẽ omnes pascit, & alit. Et si aliquãdo contigerit aliquid Deo petere, quod temporale sit, id non vt principalius intentum, sed tamquam accessorium postulemus. Primũ quærite regnum Dei (Matth. 6.) & omnia hæc adijcientur vobis. Præmissa igitur præfatione, incipit prima petitio. (Tex.) * Sanctificetur nomen tuum. * In hac prima petitione diuinus honor petitur, nam quemadmodum tenemur diligere Deum, ita etiam potius illi, quam nobis bonum desiderare debemus, Hoc est nomen eius sanctificari. Sanctificari secũdũ cõmunẽ acceptionẽ est sanctũ fieri & hoc modo non potest nomen Dei sanctificari, quia ipsum per se sanctum est. Sicut enim Deus est essentialiter sanctus, ita etiam eius nomẽ, propterea ꝙ ipsũ Deum significat. Sãctũ & terrible nomen eius. (Psal. 1[illegible]) Quia vox nõ refertur nisi ad rẽ significatã, aliæ sũt voces nulli⁹ sunt virtutis. Et quemadmodũ Deo non potest aliqua sanctitas accedere, quam ipse semper non habuerit. Hoc igitur modo non petimus sanctificare nomen Dei. Alio modo accipitur sanctificari, pro eo, quod est sanctum haberi, vel sanctum reputari; & ita iubetur, vt sanctificemus diem sabbati, id est, (Exo. 20.) vt tamquam sanctum reputemus diem sabbati, obseruando illum in honore. Nihilominus tamen nos non sanctificamus diem sabbati, adijciendo illi aliquod bonum de nouo aut aliquam sanctitatem, quia ipse Deus illum sanctificauit, vt scriptura dixit. Benedixit Deus diei septimo & sanctificauit illum. (Gen. 2.) Ita hic accipitur, sanctificetur nomen tuum: id est sanctum reputetur. Quibus nimirum verbis, petimus, vt no-

vt nomen Dei apud omnes gentes honoretur : ita quod omnes illud estiment sanctum & excellens & per hoc Deum adorabunt. ¶Notabis præterea quod non dicit exaltetur nomen tuum, aut benedicatur, aut magnificetur, (quę vocabula passim inuenies in veteri lege in qua Deus potens, magnus & altus reputari volebat:) sed legi nouæ noua conueniunt vocabula. Sanctificetur inquit nomen tuũ: vt notũ sit omnibus, quã sanctus & purus sis, Per incarnationem enim & mortem & resurrectionem suam notum fecit dominus salutare suum, & ad omnes gentes eius nomen peruenit. Psal. 97. Sensus igitur horum verborum est, Pater, qui homines in filio tuo, filios tuos effecisti, hominibus pande opus sanctificationis suæ, vt videant, quam sanctus es tu, quam pius & bonus. Neque ita hominum animi rapiuntur, cum te audiunt sapientem, potentem & iustũ: quam cum te audiunt sanctum & sanctificatorem omniũ. Et contra hanc petitionem peccant quotquot blasphemat nomen Dei, & in vanum illud assumunt. Caue tu ne quo ore dicis sanctificetur nomen tuum, eodem polluto & maledico inhonores : ne de te illud Esaiæ dicatur. Nomen meum quotidie blasphematur. Esa. 1. ¶Denique obseruandum, hæc verba non esse optatiua, sed imperatiua: vt ex lectione Græca patet, quãuis optantis animum referant Interdum enim in scriptura imperatiuus optantis est: vt in illo quod ait Propheta, Intende prospere, procede, & regna. Psal. 44. Quæ verba (vt Euthicius ait) licet imperatiui modi sint: vim tamen optatiui habent Lege Originem. Orig. ho. 1 in cant. Sed iam ad secundam petitionem deueniamus. * Adueniat regnum tuũ.* Tex. * Iam diximus esse aliam beatitudinẽ formalem, scilicet actum illum, quo immediate coniungimur illi summo bono, quod nos beatificare potest, qui actus vocatur fruitio siue visio Dei, quod est maximum bonũ nostrum: nam Deus est maximum bonũ nostrum simpliciter, quacunq; ad aliud facta collatione: ista tamen fruitio est maximum bonum nostrum, quia Deus non est bonum nostrum, nisi in quantum applicatur nobis, vel nos ei, & hoc fit per visionem hanc beatificam. Et quia bonum nostrum est illud quod nos formaliter bonos facit. Deus autem non est aliquid formale in nobis, sed effectiue vel obiectiue nos bonos facit. Visio autẽ vel fruitio reddit nos formaliter beatos, (quanquam ista visio non sit bonum summum simpliciter, est tamen summum bonum nostrum.) Et quia nos potius tenemur diligere Deum, quam nos: tenemur etiam desiderare honorem Dei, potius, quam nostram beatitudinem Et ideo in prima petitione ponitur honor Dei, in secunda vero beatitudo nostra, cum dicitur adueniat regnum tuum: qua petitione postulamus, quod Deus faciat nos beatos, nã beatitudo regnũ dei dicitur. Et sic Christ⁹ dixit Luc. 22. vt edatis & bibatis super mẽsam meã in regno meo. Id est in æterna beatitudine. Quia sicut regnum in terris maximam potestatem dicit, quam quis possidere potest, dum viuit : ita beatitudo similatur regno, quia est maximum bonum nostrum. Adueniat regnũ tuum, hoc est adueniat beatitudo tua in nos Non dicit eamus nos ad beatitudinem, sed illa adueniat nobis: quia potius ipsa ad nos accedit, quam nos ad ipsam; quia principium veniendi ex parte ipsius est, non ex parte nostra: vt illam tanquam hæreditatem nostram adire possimus. Non sunt condignæ passiones huius seculi ad futuram gloriam. Rom. 8. Illa ergo nobis aduenit, quia potius ex Dei liberalitate & gratia, quam ex meritis nostris conceditur Attende igitur tu, qui tale regnum postulas, & talem diem desideras, quam rationem tecum afferas: & considera an rectus & mundã conscientia quotidie dicas, Adueniat regnum tuum. Iudicium enim petis, & iudicem, & ideo rationi esset consonum, vt te ipsum prius iudicares. Hoc quippe regnum, quod tu tam anxie petis, & desideras, cum ipsa morte aduenit, & non dabitur nisi ei, qui mundã habuerit conscientiam. * Fiat voluntas tua* Tex * Hæc est tertia petitio, cui Matthæus addidit, Sicut in cœlo & in terra. Matt. 6. Cum iam Christus in præcedenti petitione illud apposuisset, quod per se est appetendum; scilicet beatitudinem, hic autem adiungit ea, per quæ ad beatitudinem peruenitur. Primum autem & præcipuum quod facit nos æternam illam vitam consequi, illud est, scilicet, vt nos conformemus diuinæ voluntati, id est vt tales simus, quales ipse nos esse iubet & hoc innuitur in hac tertia petitione. Potest autem hæc petitio dupliciter intelligi Vno modo vt fiat voluntas tua, id est, nos oramus vt des nobis facere voluntatem tuam. Alio modo, fiat voluntas tua id est oramus quod omnes homines obediãt voluntati tuę. Et isto modo in aliquo conuenit hæc petitio cum prima: scilicet, sanctificetur nomen tuum: nam ibi petimus nomen dei sanctificari, idest, honorari ab omnibus gentibus: hic autem petimus quod omnes gentes Deo obediant, quod etiam ad diuinum honorem pertinet. Et tamen illud petitur in quantum est bonum ipsi Deo: hoc autem petitur, quatenus nobis est medium perueniendi ad beatitudinem . Postulamus autem hoc, quia voluntatem Dei homo non potest complere, nisi Deus ad id mouerit . Nam propterea quod homo adimplet voluntatem Dei , accedit ad eum & efficitur eius amicus , & valde propinquus; quia Christus dicit, Quicunque fecerit voluntatem Matt. 12. patris mei qui in cœlis est, ipse meus frater, & soror est & mater. Non potest tamen aliquis ad eum accedere, nisi ipse domin⁹ eum iuuerit, iuxta illud saluatoris, Ioann. 6. Nemo venit ad me, nisi pater meus traxerit eum. Quo manifeste liquet, quod ad hoc, vt homo Dei voluntatem adimpleat, indiget ipsius adiutorio, & ideo necessum fuit hoc petere, vt fieret volũtas Dei. Hoc est, Da nobis vt possimus adimplere voluntatem tuam. Potest autem homo dupliciter impediri, ne hãc voluntatem compleat. Vno modo ignorans, quid Deus velit: alio modo quia hominis voluntas non inclinatur ad complendum voluntatem Dei , sed potius ad vana & delectabilia huius mundi, Ad vtrunque indiget homo exteriori auxilio . Sic innuitur in Deuteronomio, cum dixit deus. Bene omnia sunt lo- Deut. 5. quuti, scilicet, si fecerint, quemadmodum dicunt . Et statim sequitur, Det eos talem habere mentem, vt timeant me, & custodiãt vniuersa mandata mea in om-

ni tempore. Acsi diceret, eos indigere, vt aliquis eis concederet, hoc posse facere. Nemo autem nisi Deus huius rei facultatem potest facere. Ipsum ergo adire
Psal. 118. debemus, & pro his orare. Pro vtroque orat Dauid, dicens, Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuã. Si est necessum, vt illam intelligam da mihi intellectũ. Et pro secundo dixit, Inclina cor meum Deus in testimonia tua, & non in auaritiam. Acsi diceret, Licet dederis mihi intellectum ad intelligendam legem tuã adhuc non sufficit, quia possum sciens & libens peccare. sed inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam. Idest fac, vt magis diligam legem tuá, quam auaritiam sequi & alia huius mundi vilia & abiecta. Sic Salomon in fine suarum petitionum tan-
3. Reg. 8. quam potissimam hanc retulit, dicens, Sit Deus noster nobiscum, sicut fuit cum patribus nostris, non derelinquens nos, non proijciens: sed inclinet corda nostra ad se, vt ambulemus in vniuersis vijs eius. Necesse est ergo diuinum iuuamen petere, ad hoc, vt faciamus voluntatem suam, & ostendat nobis, quid a nobis velit, & flectat animos nostros & voluntaté, vt nos idem velimus: nam si hoc ipse non fecerit, sine dubio nos illud adimplere non poterimus. Vnde si aliquis sit, quem Deus ad hoc non iuuet, nequaquã eius voluntatem adimplere poterit. Sic conqueritur Esaias nomine Iudæorum, quando se non aptos & idoneos ad bene agendum, inueniebant, dicens, Quare errare nos fecisti de vijs tuis; & indurasti cor nostrum, ne timeremus te. Hic ponuntur illa duo: scilicet, quod Deus ostendat nobis quid velit: & vt inclinet nos ad volendum illud. Aduersus primum inquit, Quare errare nos fecisti de vijs tuis; idest non solum non ostendisti nobis illas, sed etiam posuisti nobis obstaculum ne inueniremus eas, & cogeremur errare. Et aduersus secundum dicitur & indurasti cor nostrum, ne inclinaremur ad sequendum te. Hæc tamen aperte ostendant quam falsa sint, & quantum Dei misericordiæ & bonitati repugnent & aduersentur: quia Deus neminem errare cogit maxime in vijs suis, nec etiam aliquem indurat. Sed illa dicebant impij Iudæi, quia ob oculos non videbant Dei iuuamẽ clarum & manifestum, vt ad bonum inclinarentur. Nam ita se ignauos & impotentes ad benefaciendũ inueniebant, acsi Deus ex industria cogeret illos errare, & indurare eorum corda. Præcipuum autem bonum, & valde necessarium, quod homo a Deo petere potest. idest, quod det ei facere voluntatem ipsius.

Illud vero quod Matthæus ait, Sicut in cœlo & in terra, intelligitur, quod sicut adimpletur voluntas Dei in cœlo ab spiritibus cœlestibus, ita etiam in terra ab
Psal. 102. hominibus fiat. Vnde Dauid in Psalmo de Angelis ait, Benedicite dominum omnes Angeli eius, ministri eius, qui facitis voluntatem eius. Sunt enim diuinæ regulæ immediate coniuncti: & ideo non possunt deficere, nec ab eius voluntate deuiare. Homines vero procliues sunt ad peccandum, & millies possunt deficere quia non sunt immediate coniuncti diuinæ bonitati & veritati. Et ideo non possunt Dei voluntatem sine speciali Dei auxilio adimplere, imo nec possunt velle complere: quia hoc velle quoddam bonum est, & nihil boni sine Deo facere possumus, iuxta il- Ioan. 15.
lud, sine me nihil potestis facere. Faciamus igitur nos tuã voluntaté in terra: sicut faciunt illam, qui habitat in cœlo. Prudentissima certe petitio. Nihil enim est, vnde periculum magis nobis immineat, quam a nostra voluntate. Impiorum vox est, Nolumus hũc regnare: piorum vero, non mea voluntas, sed tua fiat. Luc. 19.
Per nostram voluntatem descendimus in infernum: & per diuinam, ascedimus in cœlum. Debes ergo in omnibus & per omnia hoc semper desiderium habere, vt facias voluntatem Dei. ¶ Aduerte etiam non esse graue periculum si non facias voluntatem Dei, sicut in cœlo: sed periculum est, si eam non optes facere, sicut in cœlo fit. Non est mirum si aliicubi pecces: sed piaculum fere est, nisi cupias, non peccare. Non est crimen non proficere, sed malum est non habere desiderium proficiendi. Si igitur non facis voluntatem Dei, tam est deo dedecus, quam nobis noxium. ¶ Obserua etiam, quod voluntas dei absoluta (quam theologi vocãt voluntatem beneplaciti) nobis nolentibus vel volentibus in terra & in cœlo adimpleri debet. Nemo quippe huic voluntati potest resistere, vt pote quæ ipse Deus est, qui gaudet, & discernit, quod aliquid fiat & discernatur in suo esse. Voluntati vero (quæ dicitur voluntas signi, quæ continetur in aliquo præcepto negatiuo vel affirmatiuo vel in aliquo consilio) huic inquã libero nostro arbitrio potentes sumus contradicere, aut obedire. Est enim clarum & apertum, quod si aliquis rex potens ad aliquam ciuitatem ignobilem regni sui aliquam epistolam mitteret & in ea iuberet, vt ipsi obedientiam darent, & ei subijcerentur, & suis mandatis obedirent: clarum inquam est, quod isti ciues bene possent epistolam rumpere, & ei non obedire: quia epistola non est ipsa regis voluntatis, sed signum suæ voluntatis. Si vero ipse rex magna potentia ciuitaté illam adiret, nequaquam eius regis voluntati possent resistere. Ita nimirum Deus noster misit Epistolam populo suo, legem scilicet illam scriptam: nobis autem sanctum suum Euangelium, quibus monet, & orat, vt ipsi obediamus, & eius voluntatem & diuina mandata obseruemus. Nos autem, vt rebelles & ingrati sua mandata contemnimus, (quæ signa sunt voluntatis eius) & cum mali simus volũtaté nostrã explemus, & desiderijs nostris nos tradimus: cũ non simus potentes & tam magno domino resistere, quando eius voluntas est absoluta, de qua in Psalmo, Psal. 134.
Omnia quæcunque voluit fecit in cœlo & in terra, & in omnibus abyssis. Acsi diceret, Nemo Angelorũ cœli nemo hominum qui in terra sunt, nec vllus dæmonũ qui in abyssis habitant, ei resistere valuit. Hinc colligitur, ꝙ quãdo Deũ petimus, ꝙ eius volũtas fiat nõ petimus, quod beneplaciti volũtas eius adimpleatur, siquidem etiam nobis inuitis quidquid ipse voluerit, adimplebitur: sed hoc petimus, vt nobis tantũ & tam magnum beneficiũ conferat, vt det, nos velle quod ipse vult: & quod diuina eius volũtas suauis nobis sit, quãdoquidẽ omnibus creaturis suaue & dulce est, suo

est, suo creatori obedire. ¶ Notandum præterea,
quam caute in hac petitione & in duabus præcedē
tibus dominus se habuerit. Non dixit, Pater sancti-
fica nos, adueniat in nobis, aut fac volūtatem tuā
in nobis, ne seipsum videretur Deus in hominibus
sanctificare: aut super ipsos vult adducere regnum
suum, aut in quibus voluntatem suam vult fieri, &
per hoc inueniretur Deus personarum acceptor.
Nec iterum dixit, sanctificemus nomen tuum, su-
scipiamus regnum tuum, sed impersonaliter dixit,
sanctificetur, adueniat, fiat, vt vtriusque opus ne-
cessarium demonstraret. Quia & homini Deus est
necessarius, & homo ipsi Deo, vt iustitiam faciat
in eo. Nam sicut homo non potest facere aliquod
bonum sine Dei auxilio, ita nec Deus bonum ope-
ratur in homine nisi homo voluerit. Sicut nec ter-
ra sine semine, nec semen sine terra fructificat: ita
nec homo sine Deo, nec Deus sine homine, iusti-
tiam operatur in homine. Sed iā de quarta petitio-
Tex * ne disseramus, * Panē nostrū quotidianum, da
Mat. 6. nobis hodie. * Per hanc petitionem postulatur, id
per q ad beatitudinē peruenitur. Hic panis a Mat-
thæo dicitur supersubstantialis, & hic dicitur quoti
dianus. In Hebræo dicitur, Segolla, hoc est egre-
gius seu peculiaris. Egregius, hoc est supersubstan
tialis, peculiaris, hoc est quotidianus. In Græco ve
ro dicitur, τὸν ἄρτον ἐπιούσιον, quod idem est.
Ideo vtrumque congruit Hebraicæ veritati, quia
segolla super substantialem & quotidianū signifi-
cat. Ideo hoc intelligi potest de vtroque pane nem
pe supersubstantiali, idest de Sacrosancto Euchari
stiæ pane, qui super omnem substantiam, & super
omnem intellectum est, quia cœlestis est. Et q de
hoc sacro pane agat, verosimile videtur: nā frustra
qui diues est, & horrea habet frumento plena, bene
pransus, cibo meroq; ingurgitatus orationem do-
minicam recitaret. In eo autem quod noster Lucas
ait, videtur insinuare, q de cibo corporali agat: nā
eucharistia non est cibus quotidianus. Quomodo-
cunque accipiatur, petitur hic illud per quod instru
mentaliter peruenitur ad beatitudinem. Et sicut
per panem materialem omnis cibus intelligitur, sic
per eucharistiam omne sacramentum: quia omnia
sacramenta ordinātur ad eucharistiam, tanquam
ad principale: & ita sunt medium perueniendi ad
beatitudinem, quatenus sacramenta conferunt gra
tiam, & gratia disponit nos ad vitam æternam. Pa
nis etiam corporalis instrumentum est ad beatitu-
dinem: quia hæc tantum meretur in hac vita, quæ
quidem corporali cibo sustentatur. Tertio potest
exponi de gratia diuina, & spirituali pane, & de
Eccl. 15. virtutibus ac donis Spiritus sancti iuxta illud Ci-
baiut illum pane vitæ intellectus, &c. Et Chri-
Ioann. 4 stus, Meus cibus est, vt faciam voluntatem patris
mei. Vnum hic addam q in missa Muçarabe, quæ
antiquissima est, iuxta missale Sancti Isidori, quam
ego sæpe Toleti audiui: cum sacerdos in hac Mis-
sa dicit, Panem nostrum quotidianum, respondet
chorus. Qui tu es Christe. Et cuilibet istarum peti-
tioni respondet chorus Amen. Hæc antiquitas fa-
uere videtur opinioni, quæ dicit, Christum in hac
petitione loqui de sacramento Eucharistiæ. ¶ Ob-
serua autem dominum velle, nos quotidie tam
corporalem, quam spiritualem panem pete-
re, vt cognoscamus nos semper ab eius diuina
prouidentia pendere. Quoniam nouit, nos eo
esse natos ingenio nisi necessitate essemus com-
pulsi, ad eum non adituros quapropter non sup-
peditat nobis panem ad annum, mensem, vel
hebdomadam, sed in diem. Sic etiam filijs Is- Exod. 16
rael noluit dare manna, nisi singulis diebus: vt
quotidie diuinam eius bonitatem expecta-
rent: & quasi pulli & infantes pēdentes a maternis
oculis, sic ipsi a diuina misericordia penderent.
Qua in re (si loquamur de pane materiali
quotidiano) melior est pauperum quam diuitum
conditio: quia oculi pauperum singulis diebus do-
minum expectant, vt paternis oculis eorum mise-
reatur, & saltim necessaria illi diei tribuat. Secun-
do vult, vt singulis diebus hunc panem postule-
mus, vt semper & frequenter sentiamus, Dei bene
ficia nobis aduenire: vt vel hoc saltim commoti,
eius simus memores. Et quantum coniectari pos
sum, id sanctus & sapientissimus magister voluit
nos docere, vt quanuis frumentum, & alia vitæ ne
cessaria siue horreis, siue cellis vinarijs recondita
habeamus: ita tamen grati simus, vt singulis die-
bus ab eius liberali manu putemus ministrari. Qua-
de causa Hebræi arbitrantur Deum voluisse septi Leuit. 25.
mo quoque anno terram quiescere: vt illam penu-
riam & egestatem quodlibet septennio diuites pa-
terentur, quandoquidem eam pauperes singulis
diebus experiuntur. Ideo ait, Panem nostrum
quotidianum da nobis hodie. Quocirca voluit
dominus vt quotidie ante faciem eius essent panes
propositionis, vt ipse quotidie nostræ indigentiæ
memor esset. Quemadmodum pia mater panis Exod. 25.
fragmenta coram se ponit, vt paruulis egentibus
frequenter subueniat, &c. * Et dimitte no- Tex. *
bis peccata nostra siquidem & nos dimittimus
omni debenti nobis. * Hæc est quinta peti-
tio, in qua ponitur id, per quod beatitudinem con
sequimur indirecte, tanquam per remotionem ma
li: & de hoc agit in hac petitione & in duabus se-
quētibus. Primū igitur malum, quod impedit beati
tudinem, est peccatum contra illum: nam frui beatitu
dine non possumus, nec ad eandem peruenire, nisi
prius peccatū penitus fuerit dimissum. ¶ Forma au
tem orandi est, vt sicut nos dimittimus debitori-
bus nostris: sic dimittat nobis Deus: iuxta illud, In Luc. 6
qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Si
tu non dimittis, quomodo audes dicere, dimitte
nobis, sicut nos dimittimus? Qua petitione sæpius
aduersus te vindictam Dei prouocas. Nam si quis
magnati alicui veniam imploraret de illatis iniu-
rijs, & domum ingressus filium primogenitum gla
dio suffocaret, tuncque parenti diceret: Parce mi-
hi, quemadmodum ego parco filio tuo, qui iniuria

me affecit: nonne talis homo magnatem illum irritaret. & vindictam contra se peteret? Homini homo (ait sapiens) seruat iniuriam, & a Deo quęrit me
Eccl. 28. delam. Ideo quamuis in persona Ecclesię posśis hãc orationem recitare, in propria autem persona, si nõ dimittis nocenti, illam non potes dicere, quia contra te ipsum loqueris, & mentiẽdo affirmas, Dimittimus debenti nobis. Licet enim posśis petere pœnam debitam pro iniuria illata coram iudice tamẽ teneris deponere odium, & appetitum vindictæ, φ vtrunque est iniquum, Quapropter sanum & maturum consilium præbeo, ne si talis oraturus accedas, tibi contingat dicere: sicut ergo dimitto, sed sicut nos dimittimus, idest, sicut dimittunt sancti sicut Petrus Paulus, Stephanus & alij huius clasśis & ordinis. Vbi digna animaduersione duo posśumꝰ ex hoc loco colligere. Primũ scilicet, ne illatas nobis iniurias vindicemus: quandoquidem dominus
Rom. 12. inquit, Mihi vindictam, & ego tribuã. Et iterum,
Deut. 32. Mea est vltio. Et siquidem Dei curæ est impositũ & demandatum iniurias tibi illatas vindicare, & exactisśimum supplicium de eis sumere: depone, obsecro hanc curam & solicitudinem. Ipse enim
Zach. 2. Deus, vt qui suos adeo diligit, vt ne pupillam oculorum velit tangi, in crucem & tormentum eos detrudet. Nemo quippe est adeo crudelis & inhumanus, qui si tormenta gehennæ vidisset, non ad pietatem conuerteretur, & dolor eius animum subiret. ¶Præterea quæ maior insania esse potest quam vt vulnere tuo, alterius vulnus sanare velis? Ira percitus & cõmotus in alieno malo, bonum suum vult,
Matt. 7. & aliena infirmitate incolumitatem suam postulat quod quidem simile est, acsi in igne aquam quęras & in spinis vuas, & ficus in tribulis. Sed vt vno verbo honestius & præclarius genus vindictę tibi ostẽdam, illud scilicet est, vt dum facilius & leuius vindictam posśis sumere, tunc potius parcas, & offensorum miserearis: nam cum iam offensor fuerit in potestate tua, posse vindictam de illo sumere, pro iam sumpta debes accipere, & reputare. ¶Secundo illud discere hinc debemus, vt nobis iniurias inferẽtibus parcamus, & eis dimittamus: sicut nobis vo-
Matt. 6. lumus dimitti. Ideo dominus, Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cœlestis peccata vestra. Sic Paulus Colessensi-
Colosś. 3. bus ait, Induite vos viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, &c. Quare tu tibi aliam legem vis imponi, alijs vero diuersam? Et cum velis Deũ tibi parcere, cum hoc etiam vis compati, vt alijs nõ parcat. Aspice igitur quemadmodum Deus in tuas manus misericordiam posuit, vt si velis sua misericordia tecum vti: memineris etiam te, cum proximo tuo idem debere facere. Et tunc (mihi crede) Deus suam misericordiam, benignitatem, & mansuetudinem non denegabit tibi Et illud debes aduertere, quod cum aliquis veniam & misericordiã a te poscit: id petit, vt tibi ipsi parcas, & vt tui ipsiꝰ miserearis. Quando enim aliquis veniam & misericordiam ad te postulaturus accedit: iam ipsi remissum est est a Deo. Dolor quippe & pœnitentia quam habuit de iniuria tibi illata, iam illum Deo reconciliarunt, & Dei amicum fecerunt. Iam vero postquam Deo est reconciliatus, non de offensoris salute, sed de tua agitur. Quo iam manifestum apparet, quod qui tibi veniam petit, non illi, sed tibi ipsi veniam postulat. Si non peperceris, in nihilo malefactori noces. Lex enim non præcipit, vt qui tibi iniuriam fecit, parcas: sed vt ipse veniam a te humilis postulet, & ad hoc solum ipse tenetur. Quod vero tu parcas, vel non impertinens est ad offensorem: hoc enim tibi incumbit, & non minus quam de vita spirituali animæ tuæ agitur: quando quidem si non parcis ex toto corde, imposśibile est, vt æterna beatitudine posśis frui. Ne obsecro tibi ipsi sis crudelis, siquidem veniam tibi petere, est medicamentum quod animæ tuæ ordinatur: ne igitur illud reijcias. Manifestisśima quippe insania est, vt multi eam mentem induerint, quod cogitent, tunc vindictã de offensa sumpsisse, cum inimicis nõ parcunt: cum omnino contrarium sit: cum offensus non parcendo, in infernum abeat: offensor vero dolore & pœnitentia satisfecerit, & sit in statu saluationis, cum iam veniam petierit. Aspice igitur insane, & in meliorem mentem redi, tibi ipsi parce, & miserere, offensori parcendo & miserendo. Exemplum tibi sume illius serui, cui dominus decem millia talenta Matt. 18.
dimisit: & quia non pepercit proximo grauiter punitus est. Vbi attente debes considerare, quod etiam si dominus cum hoc misericorditer & liberaliter se habuerit, cum multis esset obligatus; quia vero postea iste proximo non pepercit, cum illo asspere & crudeliter egit appellans illum seruum nequam. Vt clarius & apertius intelligas, quanto crudelius animaduertat, in iniurias & offensas proximis nostris illatas, quam sibi ipsi. Hic autem homo non redijt, iterum veniam petiturus: quia crudelitas & inhumanitas, quam erga proximum ostenderat, reddiderat eum indignum condonatione. Pons quippe, quo ad Deum transituri sumus, vt veniam nobis condonet, misericordia est, quam erga proximos habuerimus. Ille enim põtem fregit, quo transiturus erat ad Deum, qui proximis non pepercit: cum vero iste eum fregisset, non habuit, quo transiret: atque ita incidit in manus iustitiæ Dei. Ideo beatus Iacobus, Iudicium fiet sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam, Ille vero, qui vsus fuerit misericordia, vt cum ipso vtatur Iacob. 2.
ad Deũ poterit accedere: qui vero nõ ita fecerit, ledere poterit iuxta ora fluuij quia pontem fregit misericordiæ & pietatis. Quã sententiã Chrũs retulit, Beati misericordes, quoniã ipsi misericordiã cõ Matth. 5.
sequẽtur. Via vtique certisśima est, vt a Deo veniã posśis cõsequi, iniurijs proximorum parcere: vt videre licet in misericordia illa abundanti & liberali, qua dominus fuit vsus cum vidua illa: quia ipsa cũ Elia eadem misericordia est vsa. Ita seruus ille ma- 3. Reg. 17
lus acriter fuit punitus, quia non habuit misericordiã

diam Et applicans parabolam illam huic intento cõcludit Christus,dicens,sic faciet pater meus cœlestis vobis,si non dimiseritis vnicuique de cordibus vris. Non dixit. Pater noster,sed pater meus, quia Deus, non est pater eorum, qui non parcunt. Quia Deus solem suum facit oriri super bonos & malos,& pluit super iustos & iniustos. Sed cum loquutᵘ est de his, qui dimittebant dixit. Pater vester, dicens. Si dimiseritis dimittet vobis pater vester cœlestis. Si filij,& hęredes (ait Paulus) ergo si nõ filij,neque hæredes. Quo argumento a gloria illi exterminantur & excluduntur, qui misericordiam erga proximos non habent.

Matt.5.
Mat.6.
Rom.8.

¶Præterea venit notandum, quod dixit Christus, de cordibus vestris. Nam sunt multi qui ore parcunt,intus autem execrandum & pestiferum odium seruat, vt cum occasio se obtulerit,opportunius vindictam sumant. In hoc cognoscent (ait Christus) ꝙ discipuli mei estis,si dilectionem ad inuicem habueritis. Denique si eleemosina extinguit peccatum, quanto meliᵘ extinguet remissio siue venia inimici? Eleemosyna enim materialis vel ex arca vel ex crumena extrahitur, venia vero & spiritualis remissio culpæ inimici, intus ab ipsis visceribus & corde dimanat. & ideo coram Deo pretiosior & excellentior est. Poterit quippe Deus facile prouidere vt præter te alius sit, qui eleemosynam pauperi tribuat, veniam vero illatæ tibi iniurię nemo nisi tu potes condonare Nam si nõ parcis, sententiam aduersus te ipsum profers, dicens. Sicut & nos dimittimus, Tu autem non parcis, nec dimittis petis igitur, vt tibi non dimittat. ¶Aduerte tu incaute & insane, quod hac petitione, sæpius petis vt nunquam tibi dimittat, & grauissimum supplicium de te sumat. Et siquidẽ nec vnum tantum diem certũ habes, time Paulum ita loquentem. Sol non occidat super iracũdiam vestram. Mulieres autem vel in hoc dignæ sunt reprehẽsione, vt pote quæ nesciunt, quid sit, injurijs parcere. Vide enim sæpius mulieres ieiunantes, orantes, pudicas, castas, & multa pietatis opera exercentes, nunquam tamen aliquam vidi, quæ acceptam iniuriam remitteret. Hoc enim ipsis quasi innatum est. Parcere vero, remittere, & misereri ita nobile & magnificum est, vt nunquam cadat, nisi in virorum corda. Quid de Iezabel inquies, quę dicebat. Hæc faciant mihi dij, & hęc addant, si non posuero, &c. Quid de Hærodiade? Quid de Olimpia Alexãdri matre, que mortuũ Cellarium effodi fecit, & omnia eius membra lacerari, & huius causa fuit, quia veneno Alexandrum potauit. Notum etiam est, supplicium, quod sumpsit Rosimunda vxor Alboini Regis Longobardorum de proprio marito, quamque crudeliter iniuriam acceptam vlta est, eam potans parẽtis sui caluaria. Sed quia de his plura diximus de dilectione inimicorum disserentes, ad sextam petitionẽ deueniamus. ✱ Et ne nos inducas in tentationẽ. ✱ Hic Deum oramus, vt ea mala euitet, quæ proximorum causa ipsi committimus: nam cum homo a quocumque peccati vento sentiat se posse rapi, præcipue si ab aliquo incitetur, durum erit resistere, ideo petit, ne inducatur in tentationem, idest ne permittat succumbere tentationi, Non petit, vt nõ tentetur quia hoc bonum est, & vtile, sed ne succumbat, quod est malum. Dauid enim cum agnosceret vtilitatem & commodum tentationum, dixit Deo. Proba me Deus, & tenta me, vre renes meos, & cor meum Duo commoda inter alia (vt inquit Dauid) affert nobis tentatio. Primum ad hoc vt cor tanquam Dei vas electum in templum, transeat per ignem cogitationum, quæ intus bella gerunt, vbi victor existens, omnem æruginem, imperfectionem & rubiginem relinquat; nam ita Deus vasa templi mundari iubebat, etiam si ex purissimo auro essent confecta. Secundum commodum quod tribulatio & tentatio secum affert, illud est, scilicet esse cauterium sensualitatis, ideo ait. Tenta me, & vre renes meos. Comburens quippe igni est, infirmitas, dolor, & persequutio inimicorum, quibus omnibus a suá libidine praua desideria cessant & mali appetitus franguntur, & deuincũtur. Hoc clare constat, quia arcam Noe tantum quatuor homines sunt ingressi & mulieres quatuor, cumque per anni spacium essent ibi clausi, vt ex textu colligimus, octo tantum sunt egressi. Ex quo patet, quod tribulatio nõ solum nos semouet ab his quibus Deus offenditur: sed ea etiam gaudia obliuiscitur, quę sine peccato possent fieri. Et quod maxime est notandum, quod nec verus agnus, nec aliquod aliud animal in omni illo tẽpore in arca fuit natum, vt intelligas quos & quam vberes fructus ipsa tribulatio afferat, cum qua & ipsi sensuales appetitus (qui rationem inimicam habẽt) reprimuntur, & domantur. Ne igitur petas, vt nõ tentteris, sed vt ab ipsa tentatione ne capiaris. ¶Cum hac sexta petitione finem imponit noster Lucas huic orationi, sed quia quod vnus Euangelista silentio præterit, aliᵘ supplet, vt sæpe facere solent Euangelistæ Matthæus illam expressit, dicens, sed libera nos a malo. A malo in quam exteriori pœnali vt a ferro, igne, aqua, peste, & a subita morte, & a multis alijs periculis imminentibus, a quibus homo nescit se liberare, nisi Deus illum seruet, Nam quando iudicio nostro sumus magis tuti, tunc multa mala inopinata nobis eueniunt. Sicut accidit illis decem & octo, super quos turris cecidit in Siloe. Et Heli qui cecidit de scabelo. Et Miphoboseth factus est claudus, & sic alij multi. Alio modo potest intelligi hæc petitio, scilicet de malo interiori, scilicet de fomite, quia fomes peccati, quod manet in nobis, est malum quoddam, per quod ad reliqua malorum genera proni sumus: & tunc istud malum flectit nos ad vtrum que, idest, tam ad tẽtationẽ quam ad peccatum committendum. Nam si in nobis non remansisset peccati fomes, non relinqueretur locus diabolo, vt nos tentaret. Saltim non ita facile sicut nos tentat, & superat, sed nos a nobis ipsis tentamur, vt ait Iacobus. Vnusquisque tentatur a concupiscentia sua, abstractus & illectus. Et tunc consonat diuisioni superius factæ, scilicet, quod

Ioan.13.
Ephe.4.
3.Reg.19.
Mar.6.
Supra.capit.6.
Tex.✱
Psal.25.
Num.4.
Gen.7.
Luc.13.
1.Reg.4.
2.Reg.9.
Iaco.1.

in hac vltima petitione petitur, remoueri malū quod ad vtrumque nos incitat, videlicet ad tentationem, & ad peccatum & istud est fomes. Sed videtur melius, vt intelligatur de liberatione a malo exteriori. Sed hæc satis sint de ista oratione dominica. Iam, Lucam audiamus.

Tex. * Et ait ad illos. Quis vestrum habebit amicum & ibit ad illum. &c. * Cum iam Christus superius docuerit orationis formam, hic sub parabola hortatur ad instantiam & feruorem orationis, & hoc facit quodam proposito simili eius, qui ad ostium amici pulsat, & ob importunitatem quicquid vult impetrat. Quid mirum: quod is, qui in deretsse & cum magna instantia postulat, sine dubio suæ petitionis effectum videbit. Multi defatigantur volentes applicare omnes res particulares huius parabolæ & omnia verba soli scopo petendi, & certe vanum laborem sibi assumunt. Nam in Christi parabolis (secundum regulam diui Chrysostomi) præcipuus scopus

Chris. Homi. 48. in Mat.

& finis est atendendus, ad quem parabola tendit, nullam rationem habentes aliquorum verborum, quæ in ipsis solum ponuntur causa ornatus & decoris. Atque ita in hac parabola non est opus vt illud applicemus ad propositum. Pueri mei mecum sunt in cubili, Nec quare tres panes dixerit, Nec opus est dicere quid significent tres illi panes. Quare igitur tres panes petit, & non plures, vel non tot? Ratio est quia Christus vrbane debebat loqui, & homini venienti ex itinere & ei⁹ seruo ad cœnandum satis essent tres panes, qui numerus est decens & conueniens, vt aliquid post cœnam superesset, nec opus est disputare quare dixerit tres panes, nec quare panem postulauit non carnem, nec aliquid aliud. Quod Christus hic intendit docere, illud est, vt semper in petendo persistamus magna perseuerantia. Nam si qui habet amicum, & in necessitate eum adit, panē, vinum, vestem aut aliquid aliud petiturus perseueranter persistens alter a quo illud beneficium petitur ne molestia afficiatur, & vt importunitatem amici a se remoueat omne quod petit, a lecto surgens, liberaliter largitur, quanto liberalius hoc Deus faciet, si vos illi fueritis importuni, & perseuerantes postulaueritis? Non ne Deus nobis melior amicus est, quam nos ipsi inter nos? Nam si amicus ob importunitatem surgit, meli⁹ hoc ipse Deus præstabit. Petite igitur, & in oratione persistite, & desideria vestra in commodum & vtilitatem vestram Deus adimplebit, Hic est scop⁹ & summa totius huius parabolæ, qua propter breuiter illam discutiemus.

Tex. * Quis vestrum habebit amicū. * Singulariter & sub conditione inquit, Quis vestrum habebit amicum, vt ostendat quam pauci sint amici, quamque rara sit amicitia huius seculi. Non dixit amicos, sed amicum. Nec dixit Si vos habetis, Sed quis vestrum, nam vix reperies qui amicum verum habeat. Ac si clarius diceret Christus, Inter omnes vos habetis aliquem amicum? Videbitur tibi forsitan magnam amicorum cateruam habere, & sine dubio falleris omnino, nam si omnes isti qui te nunc diuitem & opulentum inuisunt, qui te laudant, & predicant, pauperem te viderent, egenum, & laboribus & angustijs circundatum, clare & aperte cognosceres, nullum amicum habere. Vnde sanctus ille Iob, qui amicitias huius mundi recte fuerat expertus, in hæc verba prorumpit. Fratres mei præterierunt me, sicut torrens, qui raptim transijt in conuallibus. Vel vt verti potest ex Hebræo. Amici mei fefellerunt me instar torrentis, qui raptim currit in conuallibus. Quemadmodum torrens tempore hyemis impetu magno fertur maxima pluuiarum abundantia cum aqua necessaria non est, in æstate vero cum viatores sitibundi currunt, exsiccatur, & ita miseri falluntur, sic fictus amicus tempore prosperitatis multa promittit, at vero si calamitas aut paupertas tuas fores pulsauerit statim arescit, & fugit. Si tu vero in aliqua afflictione ad eum confugeris, decipieris spe potus. Quemadmodum enim eum, qui dum solis radijs illustratur, vmbra sequitur, si vero sol latuerit nubibus coopertus statim vmbra fugit, & penitus euanescit, sic fictus amicus amicum comitatur, dum opum abundantia aut gratiæ principum splendore illustratur, si vero in calamitates inciderit, statim spernitur & solus relinquitur. Vnde Salomon in Prouerbijs ait. Omni tempore diligit qui amicus est, & frater in angustijs comprobatur. Et Ecclesiasticus. Non cognoscetur in bonis amicus, & non abscondetur in malis inimicus. Et iterum. Amicus mensæ, non permanebit tempore tribulationis.

Iob.6.

Prou.17.

Eccle.12.

Eccle.6.

Tex. * Et ibit ad illum media nocte. * Hoc est tempore necessitatis. Notanter dixit, media nocte, nam eo tempore totus homo omnibus negotijs diei iam transactis quietus & tranquillus quiescit in lecto suo, & nisi inuitus ad cuiuscumque amici vocationem non vult surgere. Tunc enim prima noctis quiete nemo est adeo amicus & frater, qui non moleste ferat somnij interruptionem. Quo Christus vult docere, quod si amicus tempore tam importuno ad pulsantis ostium vocem surgit, & succurrit illius necessitati, quāto melius hoc ipsum De⁹ faciet. Et ideo dixit Christus media nocte, vt nos animaret ad persistendū in petitione, nā quocūque tempore eum vocauerimus, ipse præsto est nobis respondere & petitionibus nr̄is facere satis. * Et dicet illi. Amice cōmoda mihi tres panes, quoniā amicus meus venit de via ad me, & nō habeo quod ponā ante illum. * Hæc est petitio amici ab amico in necessitate positi, per quā Christus intelligit quamcunque necessitatē quā ei offerrimus manifestantes ei nostrū defectum.

Tex. * Et ille de int⁹ respōdēs dicat. Noli mihi molest⁹ esse, iā ostiū clausum est, & pueri mei mecū sunt in cubili, nō possum surgere & dare tibi. * Qua respōsione vult Chr̄us ostēdere, q̄ sępe solet dn̄s nō respōdere orātib⁹, quasi dissimulās, & nō audiēs orationes eorū vt crescat eorū affectus & ardor, vt maiora & ampliora accipiāt. Sed de his postea pauca. ¶ Porro molestia quādoq; accipitur proprie, & sic sonat turbationē, aliquādo improprie & sic sonat dādi difficultatem. Et ita hic

ita hic accipitur, Christus quippe ostensa difficultate impetrandi, non vult spem tollere: sed vult vehementius accendere & inflammare desiderium orandi. Illud autem quod dicit, Non possum surgere facta applicatione parabolæ ad Deum, intelligitur de potentia ordinaria, quamuis possit de potentia absoluta. Non quod sit defectus in Deo ad dandum, sed quia homo non est dispositus ad accipiendum, iuxta illud. Non potero aliquid facere donec ingrediaris illuc. Sed per perseuerantiam humilis orationis disponit se homo. * Etsi ille perseuerauerit pulsans dico vobis, & si non dabit illi surgens, eo quod amicus eius sit propter improbitatem tamen eius surget & dabit illi quotquot habet necessarios * Duo nos docet hæc parabola. Primũ vt in quacunque necessitate ad orationem confugiamus. Secundum vt cum perseuerãtia petamus. Primum ostenditur in hoc, q hic homo cum haberet necessitatem, media nocte abijt ad amicum tres panes petiturus, quod est primum: & quia perseuerauit postulans; quod volebat fuit consequutus: quod est secundum. Docemur itaque primum, q in omnibus nostris necessitatibus tã temporalibus, quam spiritualibus ad illum magnũ amicum nostrum confugiamus, qui Deus est, & tanquam tutissimam anchoram sumamus orationem: quod est excellens & prælentaneum remedium, vt ab omnibus periculis eruamur, & vt ab omni necessitate liberemur. Possem facile tibi adducere adhoc propositum innumerabilia exempla sacræ scripturæ. Nam omnes sancti tam veteris quam noui instrumẽti in omnibus suis tribulationibus & augustijs Deũ adiutorem suum & fautorem vocauerunt; & ita exauditi sunt. Nam sanctus Patriarcha Abraham cũ non haberet hæredem nec successorem, Deum orauit: & consequutus fuit finem orationis. Isaac quoque orans pro sterilitate vxoris suæ, exauditus est. Iacob timens fratrem suum Esau, cum reuerteretur a Mesopotamia Syriæ oratione ad dominum facta dixit, Deus patris mei Abraham, & Deus patris mei Isaac, domine, qui dixisti michi, Reuertere in terram tuam &c. Fecitque Deus placabilem Esau. Sic filij Israel oppressi in AEgypto clamauerunt ad dominum, & exaudiuit eos, dixitque Mosi. Vidi afflictionem populi mei in AEgypto, clamoremque eius audiui. Moses in quocunque negotio & difficultate ad orationem accedebat. Sic Iosue, Gedeon, Iepte, Sanson, Samuel & Dauid in suis persecutionibus, & quandocunque prælium aliquod erat aggressurus, dominum cõsulebat. & Paul nos composuit, Sic Salomon cum templum ædificabit: & Ezechias cum obsessa esset Ierusalem ab exercitu Assyriorum confugit ad orationem, & Angelus domini percussit impios Et infirmitate laborans, & morti propinquus ad orationem conuersus addidit illi Deus quindecim annos vitæ. Iosaphat. Rex quoque multis bellis defatigatus dominũ orauit, dicens. Cum ignoremus quid agere debeamus hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Manasses itidem Rex Iuda licet impijssimus, verum quia conuersus ad dominum orauit deuotus, liberatus est, & in regnum restitutus. Sic fecit Tobias dũ cecitate laboraret. Sic Iudith clamauit ad dominũ. Hester etiam Regina in afflictione populi sui. Daniel in lacu Leonum. Tres pueri in fornace ignis ardentis, quos mirabiliter Deus liberauit ab illa angustia & tribulatione. Præclara illa facinora, quæ Iudas Machabæus perfecit, non alio quã ipsa oratione fuit assequutus. Quando iam manus erant cum inimicis conferendæ tunc orabat atque ita sæpius paruo exercitu virtute orationis ingentes acies superauit, & magna spolia reportauit, de inimicis triũphãs. Semel autem cũ ab oratione deficeret deuictus fuit & crudelibus inimicorum manibus interijt. Si vero nouum instrumentũ legeris, mirabilem orationis virtutem, & diuinos eius effectus, experieris; Nam cum Cananæa oraret, & in oratione perstitisset, eius filia in pristinam valetudinem fuit restituta. Idem impetrauit Centurio, Regulus, cæci, & leprosi; omnes denique illi qui miseri & peccatores erãt, quique fide Deũ orarunt desideria sua compleuerunt. Quid igitur de oratione illa dicemus, quæ a latrone fuit facta; dũ in cruce penderet, quæ portas paradisi aperuit, & Deo reconciliauit. Quid etiam de Christi oratione in ligno pendentis, quæ (vt inquit Paulus) a peccatis nos liberauit. Denique oratio Ecclesiæ facta pro Apostolo Petro, a carcere Herodis illum eripuit ¶ Discamus ergo in omni necessitate angustia & tribulatiõe hac tutissima orationis anchora ad Deum confugere. Quid obsecro Susannam a falso testimonio sibi imposito nisi oratio ipsa, valeret liberare? Vnde dominus ait. Cum quæsieris dominum Deum tuum inuenies eum: si tamen toto corde quæsieris, & tota tribulatione animæ tuæ. Quemadmodũ ignis in Bõbarda vehementi impetu glandẽ longe proijcit: sic afflictio feruentem orationẽ excitat, quæ vsque ad cœlos attingit. Et hac de causa multoties Deus tribulationes & labores immittit vt eius memoria mẽtibus nostris magis inhæreat: & vt ad ipsum confugiamus, in omni afflictione. Quærimus enim dñm in tristitia, in calamitatibus & angustijs: nõ in gaudijs, delicijs, & voluptatibus. Nã filius ille prodigus dum ad sumptus suos satis habuit, nunquã parentis sui domini recordatus est: at vero cũ ad famẽ egestatẽ peruenisset, humilis ad eũ redijt, & deuote orauit. Nõ admodũ dissimiles esse videmur illi fonti, qui est in Cirenaica prouincia, qui nocte media aquã feruẽtẽ emittit, in meridie vero frigidissimam; & hic appellatur fons solis. Tales nos absque dubio sumus. vt pote qui in meridie prosperitatis & fœlicitatis, dũ secũdo vẽto nauigamus tepescimus: in nocte vero afflictionis igne diuini amoris inflãmamur. Et ideo hic media nocte ad amicũ abijt, vt suæ necessitati cõsuleret. Quapropter Esaias ait. Anima mea desiderauit te in nocte. Quasi diceret. In afflictione te vehemẽter desidero: & in angustijs & tribulationibus tuis amoribus captus & irretitus magis atque magis incendor. Quãdo enim aliqui obsessi sunt in arce, nullũ melius & præstantius remediũ habẽt, quã nunciũ ad regẽ mittere, vt sic Rex præstet auxilium quo obsidio fugetur; Sic

Marginal notes: Gen.19. Tex. Gen.15. Gen.25. Gen.32. Exod.3. 1.Reg.8. 4.Reg.19. 2.Par.20. 2.Par.33. Tob 3. Iudith. 9. Hester 14 Dan.14. Dan.3. 1.Mac.9. Matt. 15. Matt. 8. Ioann. 4. Luc.18 Luc.17. Luc.23. Hebræ.5. Act.12. Dan. 13. Deut. 4. Luc.15. Aug. lib. 2 qu. Euag. ca. 21. Esa. 26.

nos a multis circundamur inimicis, & varijs mundi, dæmonis & carnis tentationibus agitamur, multis denique laboribus, infirmitatibus, & afflictionibus. nullumque alium fortem habemus murum, nisi carnem nostram imbecillem, & omni virtute nudam: quæ caro velut paries est non calce & lapidibus fortibus confectus, sed ex vilissima terra. Quod cum ita sit, vt inimici nostri ita sint fortes potentes & robusti, & intra priuatos parietes habitent: quid erit remedij, cum ad nihil simus potentes, & omnis

2.Cor.3. nostra sufficientia a Deo proueniat? nullum certe nisi nuncium excellentem & præstantem mittere, orationem, scilicet, secundum illud diuini vatis.

Psal.140. Dirigatur domine oratio mea in conspectu tuo. Qui nuncius duo habere debet, vt officium suum recte exequatur. Primum vt diligens sit & solicitus, & vt iter suum cito conficiat: nam si piger est, & in itinere aliquantulum detinetur, interim inimici expugnabunt arcem, & cum venerit auxilium, ars iam erit capta, & qui intra sunt interfecti. Ita nimirum (ne hoc inconueniens sequatur) necesse erit vt oratio ad Deum facta celeris sit, nec pondere peccato-

Psal.37. rum detineatur: de quo Dauid aiebat. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Tolle peccatorum onera & pondera, amorem mundi reijce, a terrenis & mundanis expedire, vt velocius

Esai.1. oratio tu ad Deum perueniat. Vnde dominus quibusdam dixit. Cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam, manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Si beneficium ab aliquo petiturus accederes, & sui filij manus tuas sanguine tinctas ferres, quomodo obsecro iste talis veniam tibi concederet? sine dubio ira commotus & indignatione a suo conspectu iuberet te semoueri. Quare igitur tu o peccator qui vita tua nefaria tot flagitiorum generibus

Hebræ.6. cooperta (vt inquit Paulus) Christum iterum crucifigis: Deum audes orare, cum sui filij pretio-

Iacob. 4. sum sanguinem sæpius atque iterum diffundas. Ideo Iacobus. Petitis & non accipitis, eo quod male petatis: vt in concupiscentijs vestris insumatis. Lauamini ergo (subdit Esaias) mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis:

Esa.1. quiescite agere peruerse, discite benefacere. Quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam: & venite & arguite me, dicit dominus. Hoc etiam docet hæc parabola, quando is, qui necessitatem habebat, ad amicum confugit petiturus. Ita etiam tu poteris quidquid volue-

Psal.144. ris impetrare, si tamen Deo prius fueris amicus. Scriptum est enim. Voluntatem timentium se faciet dominus: & deprecationem eorum exaudiet. Et qui-

Ioann. 9. dam a Deo illuminatus inquit. Scimus quod Deus peccatores non exaudit: sed si quis cultor est Dei, &c. Hoc autem non est simpliciter accipiendum: alio qui multos homines non exaudiret Deus, quia om-

Matt. 6. nes natura sumus peccatores, & omnes oramus. Di-

Prou. 26. mitte nobis debita nostra: nec quisquam gloriari po-

1.Ioan.1. test, castum se habere cor, imo si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. In cuius gratiam est aduertendum duplices esse peccatores Resipiscentes, vt sunt illi, qui dolent de peccatis præteritis: & hos exaudit Deus qui dicunt in Litania Peccatores te rogamus audi nos. Et dicunt, Dimitte nobis debita nostra, Sic Christus publicanos & Luc.15.

peccatores benigne suscipit, vt fecit cum publicano Luc.18.

illo, qui dicebat Deus propicius esto mihi peccatori. Alij vero sunt peccatores non resipiscētes, sed manēt in complacentia peccatorum hos (dixit ille cæcus) non exaudit dominus. Et de istis loquimur in præsentia: & Dauid dicens. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet dominus. Et filius eius Sa- Psal.65.

lomon. Qui auertit aurem suam, ne audiat legem: Prou.28.

oratio eius est execrabilis. Et Ieremias. Nos peccamus idcirco tu inexorabilis. Sed quomodo ob- Thren. 3

secro te exaudiet Deus, qui in Ecclesiam venis canens, Pater de cœlis Deus miserere nobis, cum amicam domi relinquas? Qui ore Deum laudas, factis vero & corde eum inhonoras? Nunquid orationem istorum exaudiet dominus? Oculi domini (inquit Psalmista) super iustos: & aures eius ad preces Psal.33.

eorum. Et Salomon de his etiam inquit. Clamabit Prou.21.

& non exaudietur. Ideo Dauid in loco superius cita Psal.140.

to dixit, loquens de hoc nuncio. Dirigatur domine oratio mea sicut incensum dignum in conspectu tuo Quemadmodum enim incensum nisi prunis inuoluatur, nullum odorem ex se emittit: sic oratio debet fieri in gratia Dei, & igne charitatis & amoris eius inflammari vt apud Deum plurimum valeat. Hoc est illud incensum, quod summus Sacerdos Aaron Deo offerebat inter mortuos & viuen- Num. 16.

tes, quo Dei iram & furorem mitigauit, & leniuit, atque ita deuastatio & interitus cessauit. ¶ Primum igitur quod nuncius hic orationis habere debet, illud est, vt diligens sit, ne pondere peccatorum detineatur, neque huius mundi sarcina valeat impediri. Secundum vero, vt sciat Regi suam necessitatē pādere, & vt importunitate & solicitudine persistat orando, quousque desiderium petitionis adimpleatur. Hoc præcipue docetur & innuitur hac parabola & solicitudine amici, qui amicum surgere fecit, sic adeo illi fuit importunus & molestus: qui si non dedit eo quod amicus erat, saltim dedit ne tantā ipse molestia afficeretur. Ita Deus, si vt amicus iste, primę petitioni non responderit, ne cessa postulare: id enim multoties facit, vt tu in oratione perseueres, & cū ipse surdus sit tu ad postes vehementius clamites, eo animo vt maiora beneficia in te conferat & augeat. Habet quippe eam mentem Deus, quando ab eo aliquid petimus, magnum quoddam beneficium nobis impartire cumque nos videat minime aptos ad tantum beneficium accipiendum: petitionē differt, vt nos perseuerantes mereamur, & tali beneficio simus digni. Vnde beatus Anselmus inquit. Sæ- Anselm. de

pe dominus differt, vt excitet magis appetitum. Nō mensurati

enim differt, eo ꝙ nō velit dare: sed vt aucto deside crucis, c. 2.

rio, abundantius possit dare. Videas obsecro quid perseuerantia orationis faciat. Petierat hic tres panes mu-

nes mutuô:amicus verò non mutuat,ſed gratis of-
fert. Præterea tres petierat panes , & de omni illo
prouidit quod neceſſum illi erat. Sic Deus vt qui be
nignus & liberalis eſt largitor, plus petito & vſque
Mat.15. ad cumulū nobis impartietur. Quod clariùs exēplo
Cananææ illuceſcit, quæ cum filiæ priſtinam vale-
tudinem & incolumitatē poſtularet, eam Chriſtus
non audiebat:quia verò in petitione perſtitit, non
ſolum ſalutem filiæ impetrauit, ſed etiam meruit à
Chriſto laudari, eundemq; ſuæ fidei mirabilem præ
Iudit.9. conem & buccinatorem habere. Iudith etiam cum
ſuis ab inimicis petebat liberari:quæ cū perſtitiſſet
in oratione & perſeueraſſet nō ſolum victoriam de
Heſter.14. illis reportauit, ſed etiā à minori vſq; ad maiorē ex
inimicorum ſpolijs diuites euaſerunt. Heſter item
non ſolum Deus dedit, inimicorum vitas:ſed præte
rea omnes diuitias omnemq; pinguedinem domus
Aman. Ità cum Deo negotiantur omnes illi qui per
ſeuerantes inſiſtunt. Sed ſunt multi qui naturæ ſunt
& conditionis leonis pardi:qui ſi primo ſaltu vel ſe
cundo non aſſequitur prædam, non ampliùs eam in
ſequitur. Ità iſti ſunt qui prima oratione vel ſecun-
da non exauditi, protinus ab oratione ceſſant, &
2.Cor.12. impatientiæ nota ſignantur: Paulum nō videntes,
qui ter orauit, vt ab eo ſtimulus carnis tolleretur.
Mat.15. Nec ſimiliter Cananæā, & Chriſtum redempto-
rem noſtrum, qui totus ſuo cruore madidus ter pre-
Mat.26. ces effudit. Sanctiſsimus etiam patriarcha Abraham
Gene.15. Deo obtulit ſacrificium, vt ipſe iuſſerat, qui etiam
à muſcis moleſtatus, nūquam ſacrificium orationis
reliquit. Ità tu ſi in oratione ab importunis mundi
cogitationibus fueris diſtractus, remedium præſen
taneum erit, perſiſtere. Sicut enim ſtellæ quāuis cir-
ca cœli cardinem & axem moueātur, ipſe tamē car-
do nullatenus à ſua quiete perturbatur, ſemper im-
mobilis perſiſtens:ſic quāuis pars ſenſualis, mūdus,
diabolus vè orationi obuient, & contrarientur: ipſa
tamen in finem vſq; à ſua quiete orans non debet ſe
moueri. Multoties quippe in oratione oppugnabe-
ris vel ſomno vel pigritia: tuncq; dæmon fortiùs
te inuadet, dicens. Meliùs & opportuniùs Deo ſer-
uies, ſi aliud quoduis Charitatis opus exercueris, ſi-
ue horas recitaueris, ſiue viſitaueris infirmos:& ità
ſub virtutis & ſanctitatis fuco minùs cautos & im-
prouidos ſolet à mentali oratione remouere, & ità
paulatim prorſus ab oratione ſeiungit. In cuius rei
gratiam vt tibi ipſi prouideas, cum te pigrum, iner-
tem, & tepidū in ipſa oratione inueneris, virili ani-
mo enitēdum tibi eſt, & in tuum auxilium Deum
vocabis: vt tandem in oratione valeas perſiſtere.
Quod ſi tu præſtiteris, cum minùs attenderis, iam
Deus prouiderit, mittens tibi è cœlo ingentem ſpi-
ritus conſolationem: quæ tibi erit nectare & ambro
ſia ſuauior ac dulcior. Quòd ſi aliquando calamitas
aut infortunium contigerit, non ideò orationem
& ſancta exercitia relinquas: nam qui obid ab ora-
tione ſemouetur ſimilis admodum eſt puero, cui
aliquid parui momenti è manu tollitur, & ira perci-
tus quidquid ſupereſt, longè proijcit, & iratus abit.
Gene.32. Luctabatur Iacob cum angelo vſq; mane:cui cum
diceret, Dimitte me, reſpondit Iacob. Non dimittā
te, niſi benedixeris mihi. Sic tu nunquam dominū
dimittas quouſq; tuam petitionem adimpleat. Sic

ſponſa in Canticis. Tenui eum nec dimittā: donec Cant.3.
introducam eum, &c. Quod conſiderans mulier il 4.Reg.4.
la Sunamitis, pedes Eliſei apprehendit, nec dimiſit
eum donec filium eius ſuſcitauit. Sic tu ad Chriſti
pedes proiectus, illum apprehēde: nec dimittas, do-
nec quidquid poſtulaueris, faciat. Præcepit domi- Leui.3.
nus Moſi & filij Aaron offerrēt in ſacrificio omnē
adipem & pinguedinem ſimul cum cauda: Quæ cū
finis animalis ſit, vult Deus ſignificare, vt homo
vſq; in finem perſeueret, & offerat Deo interiora
cordis ſui. ¶ Obſerua autem tria eſſe quæ à perſeue-
rantia orationis nos remouent. Primum eſt tepidi-
tas & parua deuotio quam in oratione habemus.
Ità filij Iſrael cum nullum guſtum inueniſſent in Num.14.
ſterilitate & ſiccitate deſerti, nimis optabant redi-
re, vt comederent allia & porra AEgypti: quapro-
pter omnes ſunt interfecti præter Ioſue & Caleb,
quia cupiebant dulcedinem & ſuauitatem in itine-
re, quę ſeruata illis erat in terra promiſsionis. Sic tu
qui in deſerto huius vitæ habitas, patiens eſto quo
vſq; ad beatā patriam peruenias. Vt arbores & her-
bæ propagarentur fecit Deus ſiccitatem in terra:
dixitq;. Appareat arida. Sine ſiccitate patientia tua Gen.1.
non creſcet. Quantiq; Deus in hac ſiccitate perſe-
uerantiam faciat, oſtenditur in Ieremia: per quem
dominus ait. Recordatus ſum tui, quoniam ſequuta Iere.2.
es me in deſerto. Quaſi diceret. Seruiebas mihi nul
lo dato premio nec mercede:& in tempore ſiccita-
tis & laboris perſeueraſti: ideò in memoria mea te
ſcripſi, & maturo tempore ſolui digna retributio-
ne. Secundum verò quod perſeuerantiam orationis
tollit, eſt caro hæc noſtra nimis grauis & pondero
ſa. Hic fuit inimicus ille adeo potens qui etiā Apo-
ſtolos in horto deuicit: quibus dominus dixit: Non Mat.26.
potuiſtis vna hora vigilare mecum. Spiritus prom-
ptus eſt, caro autem infirma. Excuſat Deus imbecil
litatem noſtram, dicens non potuiſſe nos cū eo per
vnius horæ ſpatiū vigilare:& id tribuit noſtræ car-
nis fragilitati. Quapropter contra ſenſualitatem Mat.11.
debes inſurgere: nam violenti rapiūt cœlum, & per
ſeuerantia quidquid vult conſequitur. Tertium au-
tem, quod à perſeuerantia orationis nos fugat (idq;
nō parum periculoſum) eſt diffidētia. Videtur enim
nobis, Deum paruipēdere noſtram orationem: nec
nos ab ipſo exaudiri: quod certè nullum animi deli
quium deberet tibi afferre, quandoquidem Deus ti
bi præcipit, vt ores, & vt ſummis precibus ab ipſo
contendas magna beneficia poſtulare. Et cum ipſe
iubeat nos orare, iam videtur teneri, & obligari, ad
audiendum: cum humiliter & cum fiducia oraue-
rimus: quod ita eſſe Chriſti exemplo oſtendemus.
Nam cum redemptor noſter in oratione feruenti Luc.22.
ſpiritu perſtitiſſet, apparuit illi Angelus, & reſpon-
dit. Nulla quippe eſt oratio, quæ (ſi perſeuerans fue
rit) reſponſione careat. ¶ Expende autem Chriſti
benignitatem, qui vult, vt nos illi ſimus importu
ni: nec ideo id ipſe moleſtè fert, & adducit exem-
plum de amico, qui propter importunitatem è lecto
ſurrexit, & neceſſaria miniſtrauit. Orationi igitur
eſt inſtandum, vt ait Paulus: neq; enim dominus Coloſ.4.
grauatur, cuius miſerationes ſunt ſuper omnia ope- Pſal.144.
ra eius. ¶ Cum igitur nos vndiq; mille inimicis cir-
cundemur, & varia periculorū genera nobis immi-

neant: restat iam ex omnibus dictis, vt hunc orationis nuncium ad Deum mittamus, vt nobis auxiliũ suppeditet: qui vt celer & velox abeat, necesse est vt pondus peccatorum exuat, & importunus sit: quæ duo præstitit hic qui panes postulauit. Primũ enim præstitit, cum in necessitate ad amicum abijt petiturus: secundum verò cum in petitione perseuerauit: quæ oratio his circunstantijs munita plurimũ apud Deum valet: omnia potest, omnia vincit, vt est videre in Mose, Dauide, Iaele, Iudith, & in Iuda Machabæo: qui omnes orantes vicerunt, & magnis ho- *Exod.32.* noribus de inimicis victoriam reportarũt. Catenas *1.Reg.18.* & funes frangit, compedes dirimit, carcerẽ diruit, quandoquidem ipsa oratio Petrum, Paulum & Sil- *Iud.4.* lam è carcere subtraxit. Leones famelicos deiicit, *Iudith.13.* ne Danielem tangerent: Balænæ os aperuit, vt pro- *1. Mach. 6.* phetam ad litus maris proijceret, ignem extinxit, *Act.12.* quãdoquidem pueros, qui erant in fornace ardenti *Act.16.* non combussit. Maris impetum pacat & in eo iter facit. *Dan.14.* Tempus etiam mutat, siquidẽ Elias fecit vt non plueret, quousque ipse voluit. Corpus etiam su- *Ionæ.3.* stinet & alit, nam Moses quadraginta dierum spa- *Danie.3.* cio nihil manducauit, solum orationis cibo pastus, *Exo.14.* & potatus. Mortem superat: vt videre licet in Eze- *3.Reg.17.* chia, qui morti damnatus orauit, & longiorem vitã *Exo.24.* impetrauit. Nubes similiter vincit, vt Elias orãs nubes à mari in terram portabat. Cœlorum naturalem *4.Reg.20.* cursum impedit: nam Iosue iussibus, sol gradum sti- *3.Reg.18.* tit. Denique vt omnia dicta vnico tantum verbo *Iosuæ.10.* claudamus, Deum ipsum oratio vincit. Nam Mosi *Exo.32.* in monte oranti Deus dixit. Dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos. Vbi Deus fatetur Mosi precibus detineri. Quapropter in sequentibus dominus ait: *Et ego dico vobis. Petite & dabitur vobis: quærite & inuenietis: pulsate & aperietur vobis.* Sed vellem ego interrogare, quid est ꝙ Deus iubeat vt nos ipsi petamus: quandoquidẽ ipse rectè nouit nostram necessitatem, vt melius ipse, quam nos ei, possit consulere. Nonnè melius esset vt iuberet, nobis aliquid dari: quàm vt præciperet vt nos postulare- *Act.20.* mus? Beatius quippe est dare, quam accipere. Præterea quia cum iubet nos petere, egestatem & penuriam nostram pandit: & faciem nostram cõfundit. Miserũ enim est petere: nã dare est in genere actionis, accipere verò in genere passionis. Et tantò præstantius & excellẽtius est dare, quàm accipere, quãtò est diligere quam diligi: nam diligere dicit meritum, diligi verò nec meritum nec demeritum: nam contingit sæpiùs vt immeritos diligamus. Qui dat, dominium eius adquirit, qui recipit. Qui accipit subiectus manet & seruus eius, à quo aliquid accepit. Qui accepit, ei manet deuinctus, qui dedit: qui verò dedit, certũ quoddam dominium adquirit eius, cui dedit. Et cum sit ita, ꝙ qui dat adquirat certum dominium: ita qui accipit, libertatem amittit: sic dicimus solem excellentiam quandam habere & supereminentiam supra reliquos omnes planetas: quia lucem suam omnibus communicat, ipse tamen à nemine accipit. Et Deus cum omnium bonorum sit fons abundatissimus & perpetuo scaturiens, quia omnibus dat, ipse verò nihil ab alio mendicat, dicitur essentia quædam admirabilis & excellentissima. Si hoc ità est, videretur potiùs magis Deus nos magnificare & magnis honoribus afficere, si nos dare alijs iuberet, quàm ꝙ postularemus. Hoc verum est in hominibus, nam honorabilius est homini dare, quam ab eo aliquid accipere. Sed hoc argumentum factum de homine ad Deum, nõ valet: nã maiorem gloriam & honorem comparamus nos, à Deo accipientes, quam si nos ipsi aliquid daremus. Nemo quippe Deo potest aliquid tribuere, quin prius ipse à Deo non acceperit. Et is fœlicior & beatior dicitur, qui plus ab eo accepit: quia plura poterit dare. Et ꝙ nos habeamus necessitatem bonitatis & liberalitatis Dei, nulla est ignominia (quemadmodum inter homines contingit) sed summus honor: sic adeò vt quanto aliqua creatura nobilior est & præstantior, tantò plus Deo ipso opus habet. Nõnè homo potius & magis Deo opus habet, quam lapis? Proptereanè homo vilior erit? Nobilior certè erit, & altioris naturæ & conditionis: nam Dei necessitatem habere, nullum honorem minuit, imo egentem magis magnificat, & ipsius virtutem prædicat. Nam si homo accipiens aliquid ab alio homine suam libertatem amittit: non est ità, si à Deo accipiat, Seruire enim Deo regnare est. Superest igitur, ꝙ cum à Deo petere, nulla sit ignominia: nec ab eo aliquid accipere, vultus sit confusio: nec illi subijci, captiuitas sit aliqua: nec illius necessitatem habere, pauperies sit vel vilitas, sed potius summus honor, ingens laus, magnificentia, dominium & libertas, superest inquam vt iubeat nos ab eo petere: vt accipientes possimus & nos dare. Nã si nos à Deo prius non accipiamus: nequaquam possumus aliquid largiri. Vnde Paulus: Quid habes, quod non accepisti? *1.Cor.4.*

¶ Sed poterit aliquis hic duo dubitare. Primum est, nam cum verum sit nullam esse ignominiã à Deo petere: nonnè melius esset, vt sine nostris petitionibus ipse nostris necessitatibus consuleret? Ad quod dicimus Deum id velle, vt nos humiliter sentiamus de nobis, & vt egestatem nostram cognoscamus, mendicitatem, & pauperiem: quæ consideratio optima quædam est dispositio ad gratiam: & vt nos aptos inueniat ad conferendum nobis quodcunque magnum & præclarum beneficium. Est enim opus vt anima sit disposita & apta, vt vel sic artifex possit formã introducere. Vult Deus, vt nos apti simus hac humilitate, vt sic corda nostra sint disposita ad gratiam accipiendam. Humilibus quippe dominus *Iacob.4.* dat gratiam suam. ¶ Secundo dubitabitur: ad quid est opus vt Deum oremus? Contingit enim multoties vt homines aliquid apud se decreuerint facere: tamen si ab aliquibus rogentur, nè id fiat: sententiã mutant & propositum. Deus vero nequaquam est mutabilis: ipse quippe dicit. Ego deus, & nõ mutor. *Mala.3.* Si igitur ipse iam decreuit facere, quod nos petimus vtique faciet, etiã si non rogetur à nobis. Et si non decreuit, quid prodest, vt nos rogemus? Ad quod dico, ꝙ cum Deus prædestinauit fines etiam media ad consequendum fines decreuit: atque ita quando oramus, non petimus vt Deus mutet, quod apud se decreuit facere, sed oramus, vt eis medijs det nos vti, quæ ipse elegit, vt finem nostrarum orationum consequeremur. Non oras vt illum doceas, aut flectas: quia quidquid Deus disposuit æternum est, & mutari nequit: sed dicitur flecti: quia Deus aliter facturus

ctũrus

ċturus nõ esset: quia sicut disposuit rem euenire, sic
disposuit media per quæ eueniret. Nam si disposuit
aliquid orationibus impetrandum, fieri nequaquam
potest, vt sine orationibus obtineatur. Quia tamen
Deus disposuit aliquid alicui dare, eundem mouebit, vt preces effundat, cuius precibus res illa debet
obtineri: atq; ita non frustratur sua dispositio. Sic dicitur: Electitur iratus voce rogãte Deus. Non q̃ per
orationem det, quod alias non esset daturus: sed q̃
det per orationem illud, quod sine oratione daturus
non erat. Atque ita nos orantes nihil in Deo mutamus: sed illis medijs vtimur, quibus ipse decreuit illud dare. Deus est qui frumenta in campis dat: quæ
tamẽ non daret, si agricolæ semina nõ diffunderet.
Et antequã semen spargeretur, sciebat Deus triticũ
nasciturũ esse tali agro: decreuit tamen dare, si agricola seruisset: & ipse mouit agricolam ad seminandum: cum his medijs decreuisset dare. Atque ob id
Aug. to. 10. dicit Augustinus, q̃ oratio Stephani dedit nobis
ser. 1. & 4. Paulum. Nam etiam si diuus Paulus antequam mũ
Stepha. dus conderetur, prædestinatus esset, nihilominus
decreuit Deus beati Stephani oratione eũ ad se trahere.
2. Pet. 1. Ideo Apostolus Petrus, Satagite, vt per bona
opera certam vestram vocationem & electionem
faciatis. Bene nouerat Petrus q̃ electi nullo modo
possunt interire: vult tamen vt ipsi bona opera præstent, quandoquidem ea sunt media quæ Deus statuit ad gloriam cõsequendã. Præterea sancta ecclesia in missa defunctorum ait, Domine Iesu Christe
rex gloriæ libera animas omnium fidelium defunctorum, &c. Nè absorbeat eas Tartarus, ne cadant
in obscura: sed signifer sanctus Michael, &c. Vbi
ecclesia pro animis, quæ in purgatorio sunt detentæ,
preces effundit: quas certo scit esse in statu saluationis, & q̃ neutiquam eas Tartarus absorbebit, & q̃
nec in infernum cadent: sed q̃ Sanctus Michael &
Angeli ducent eas in gloriam: nec de hoc vlla apud
fideles est dubitatio. Cur igitur orat, ne cadant in
obscura tenebrarum? Vtitur sine dubio ecclesia his
medijs quibus Deus statuit illas animas ad gloriam
peruenturas. Quam doctrinã appositissimo scripturæ exemplo tibi ob oculos ponam. Promisit Deus
Gent. 15. Abrahæ semen eius multiplicandum esse, vt stellas
cœli, cum hoc promisit, rogo, erat ne illud futurus, necne? Absit vt dicamus, Deum aliquid promittere, quod non sit facturus. Quod promisit voluit, & quod voluit adimpleuit. Post hãc vero pro-
Gene. 26. missionem duxit Isaac vxorem sterilẽ: pro qua orauit Isaac dominum, quem ipse exaudiuit, atque ita
Rebecca concepit. Quæ necessitas erat vt Isaac intercederet, cum iam à Deo esset promissum, & aliter se haberi non poterat? Quare igitur orauit? Nunquid dominus erat oblitus? aut implere non potuit
promissum? id certè erat: quia sicut Deus prædestinauerat hoc fieri ita prædestinata fuerunt media &
modus, quibus prædestinatio adimpleretur. Hoc
medium erat oratio Isaac: quæ nec Deum mutauit,
nec ociosa aut superflua fuit, sed necessaria. Sed instabis præterea, & dices. Poterat Isaac non orare;
tunc quæro an esset adimplenda promissio, nec ne?
Si non: ergo Deus mutatur, & fefellit Abraham: si
sic: superflua fuit oratio Isaac, qui quamuis non oraret, Deus tamen debebat adimplere mandatum &
promissis stare. Nouerat Deus ab æterno semẽ Isaac
multiplicãdum fore: nouit etiam Rebeccam sterilem futurãm: præsciuit Isaac pro vxore deprecaturum; sciuit etiam se auditurum eius orationem vt
tota hæc prædestinatio adimpleretur. Itaque sicut finis prædestinatus fuit, ita etiam media: quæ si
intermitterentur, hoc ipsum præscriptum fuisset à
Deo, nec finis tunc præordinatus foret nec prædestinatus. Nõ igitur superuacanea erat oratio Isaac,
quia sine ea sterilis non concepisset: nec Abrahæ
promissio facta fuisset. Impletur igitur finis, si media adimpleantur: nec prædicitur implendus finis
vbi media, quibus ad finem perueniri oportet, prævidentur à Deo nõ implenda. Vult igitur Deus primo, vt ab eo petamus, nam nihil propter hoc amittimus, sed potius lucramur. Secũdo vero quia humiliter de nobis sentiamus, & efficiamur digni, vt in
nos conferat beneficia sua. Tertiò vero vt eis medijs vtamur, quibus ipse decreuit nobis dare. Ideoque in sequentibus Christus ait. *Et ego dico vobis. Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis.* Sed singula verba iam veniunt
consideranda. In primis vero est obseruãdum seriò
Christum dixisse. Et ego dico vobis. Hæc verba
magnam secum autoritatem & emphasim habent.
Audiuimus cœlestem illam vocem dicentem. Hic *Mat. 3.*
est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite. Audiamus itaq; eum dicentem, Ego dico vobis. Ego qui in salutem vestram de cœlo descendi, Ego qui saluator vester & redemptor sum,
dico vobis: Petite, quærite, pulsate: & eritis votorũ
compotes: dabitur enim vobis, aperietur, & quod
quæritis, inuenietis. Quapropter si corda vestra
non mouet parabola præmissa, moueat præceptum
meum, & promissio. Possunt autem ista distingui,
vt petere respiciat actum oris: quærere vero actum
cordis: & pulsare, actum operis. Petite ergo ore, &
dabitur vobis. Vnde Esaias: Qui reminiscimini do- *Esa. 62.*
mini nè taceatis: & detis silentium ei. Donec stabiliat, &c. Quærite etiam corde, & inuenietis. Ideo
Ieremias ait. Quærite me & inuenietis, cum quæsie- *Iere. 29.*
ritis me in toto corde vestro. Sapiens etiam inquit. *Sapien. 1.*
Quærite in simplicitate cordis illum: quoniam inuenitur ab his, &c. Pulsate in opere. Qui enim pulsat, manu tangit & excitat. Quapropter Dauid *Psal. 76.*
ait. In die tribulationis meæ Deum exquisiui manibus meis nocte contra eum: & nõ sum deceptus.
Nihil vult Deus in nobis esse ociosum: sed vt ore,
corde & manibus petamus, quæramus, & pulsemus.
Quemadmodum enim cantor secũdum puncta vocem immutat: ita similiter qui orat, in se ipso diuersos effectus debet sentire, formans in corde quod
cogitat: eo modo vt prius incipiat sentire, quam cogitare, & sic mysteria præsentabit potius operibus
quàm verbis. Quemadmodum Simon Machabæus *1. Mach. 13.*
posuit in ciuitate quam expugnauit viros qui lege
specularentur: ita tu sagax & industrius debes esse,
& tali sapientia prædita deberet esse anima tua vt
opere compleret, quod cogitat: ita vt cor & lingua
idem simul dicerent, nam aliter parum vel nihil tibi prodesset Deũ ore laudare, cor autem diuersum
in multa habere. Nam illis similis eris, de quibus ait *Mat. 15.*
dominus. Populus hic labijs me honorat, cor autẽ
eorum

eorum longe est à me. Et siquidem corde, ore, & opere es petiturus: memineris prius, cor mūdum habere. Nam Salomon prius quàm oraret, fecit præparari & ornari templum. Sic tu qui templum Dei es (vt Paulus ait) necesse est, vt prius scopis contritionis munderis & dolore peccatorum, deinde vero vt lachrymarum aquis irrigeris: & deniq; plurima virtutum supellectile & sanctis cogitationibus imbuaris. Ideo in Ecclesiastico dicitur. Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse sicut, &c. Hinc est q ecclesia sancta quæ spiritu Dei regitur & gubernatur, antequam orationem dominicam recitet, præfationem apponit dicens. Præceptis salutaribus moniti, &c. ¶Secundo vero ipso ore est petendum: vt ait Dauid. Voce mea ad dominum clamaui, voce mea ad Deum deprecatus sum. In hoc autem debes aduertere, vt orationes quas recitas, ab ecclesia sint examinatæ & approbatæ. ¶Tertio vero debemus petere ipsis manibus: qua de causa dixit. Pulsate, & aperietur vobis. Nam cū Moses manus in altum leuabat, vincebat Israel: alias vincebat Amalech, sic orare debes manus leuando ante Deum: hoc est, bonis operibus te exercendo. Tu vero dominum oras, tantum modo ore: habens manus tinctas proximorum sanguine. Debitores vestros repetitis, & percutitis pugno impie: ad lites & contentiones properatis. Ideo Tobias. Bona est oratio cum ieiunio, &c. Quapropter Apostolus ductus hac ratione iussit, eleuare manus sanctas sine ira & disceptatione. Et ad quosdā dicebat. Demissas manus & dissoluta genua erigite. Clama ad dominum (vt ait Apostolus) orationi instando & persistendo. Offer Deo tuam orationem, mundam ab omni inquinamento peccati, & exaudieris. Quapropter in lege iubebat Deus vt agnus illi oblatus omni careret macula. Sed proh dolor, nā sunt multi illis similes, qui in domo Pilati corā Christo genua flectētes salutabant eum, & dicebant. Aue rex Iudeorum: cum vero surgebant, faciem eius alapis cædebant. Ita nimirum tu in ecclesiam oraturus venis, & Deum salutas sanctis orationibus & precibus postea vero foras egressus, quem ore laudasti, operibus inhonoras, & mille conuitijs lacessis. Nec mirum vt id extra ecclesiam facias, siquidem intra eam preces ore effundens, oculos varios & mentem in mulieres conijcis, quo vtriq; grauiter Deū offendis: quod sine digna animaduersione non silentio præteribit iustissimi illius iudicis, qui corda hominum scrutatur, & id merito, cum in ipsa oratione eum iterum crucifigas. Attende igitur ne in oratione diffusus sis, nec mentem distrahas in varias cogitationes: sed quē ore petis, corde & operibus suspicias & venereris, cogitationem tuam in ipsum erigens: sic adeo vt vita, cor, & os sibi inuicem assimilentur. Nam oratio est quædam eleuatio mentis in Deum. Qui igitur fieri potest, vt tuam mentem & cogitatum in Deum eleues, si in rebus huius mundi vilibus atq; abiectis submersam habes? Porro intellectum hic accipe, pro vt comprehendit duplicem vim ipsi animæ rationali genuinam: quarum vna est motiua: altera vero apprehensiua. Apprehēsiua dicitur intellectus speculatiuus, motiua intellectus practicus. Ad Deum ascendit cum hac consideratione humaniorum defectuum, ad considerationē boni sufficientissimi, vt transiens illos defectus suppleat. Et innuitur in hoc modus, quo debet procedere, qui vult orare. Deinde ascendit ad eius liberalitatē, qui hoc potest supplere. Vnde Salomō templo iam ædificato dixit. Siquis cognouerit plagam cordis sui, & extenderit manus suas in domo hac: tu exaudies in cœlo. Intellectus practicus ad Deum ascendit desiderio & spe, de eius liberalitate confidens, suum desiderium esse adimplendū: Ideo que oratio vocatur petitio. ¶Postremo ad horum verborum maiorem dilucidationem, aliqua obseruanda sunt. Primum scilicet, tot verba Christum in hac re consumpsisse. Petite, quærite, & pulsate: vt facile pateat, nos in grauissima & extrema versari necessitate, quos tā anxie Christus petere docet. Alioqui si exigua esset nostra necessitas, non tantis verbis ad petendum stimularet. Nam si nudi sumus si infirmi, si hostibus circūdamur, si mille periculis insectamur ipsa natura nos petere docebit, pulsare, & quærere. Quid necesse est illud præcipere? Hinc facile videbis, quanta & quàm magna sit nostra cæcitas: quos tantis calamitatibus oppressos nec natura docet, nec necessitas stimulat, nec Christi præceptum ad petendum inuitat. Facilè potest quis desperare de infirmo, si cibum semper fastidiat: & de milite inermi, si fortissimos hostes nō timeat. Ideo Christus tot verba consumit, dicens. Petite, quærite, & pulsate: vt torporem nostrum & ignauiam excitaret. ¶Secundo vero est obseruandum, q ei rei, quam petiiubet, nullum imponit nomen. Dei quippe auxilium, eius gratia: æterna illa beatitudo, verbis explicari nō potest. Nec oculus (inquit Paulus) vidit, nec auris audiuit, &c. ¶Tertio notāda venit Christi liberalitas & munificentia: vt præcipiat petere, qui nimis optat dare: & hoc non contentus, docet, quomodo petendum sit: beneficia cumulat, qui poscendi modum & normam erudit: cupit largiri, qui desiderat postulari. Ille suadet, qui præstat: ille hortatur, qui donat: & occasiones dandi exquirit qui liberalis semper, largus & munificus largitor esse consueuit. ¶Quarto cum dicit vt nos ab eo petamus, se ipsum ostendit & designat auxilium & refugium, vt nostris necessitatibus ad ipsum recurramus: vt pote qui Deus est noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis. Cum nostram Deus induit naturā, omnia se fecit, quæ necessaria erant, vt hominum necessitatibus subueniret. Si omnia factus est Paulus omnibus, quanto melius Christus? Quid obsecro tibi est opus, quod Christus non habeat, vt tuæ necessitati consulat? Quod si responderis. Est mihi opus vita. Ipse, presto, inquit. Ego sum vita. Si dixeris, opus est veritate: inquit ipse. Ego sum via. Si vero corporis & animæ oculis carueris, quæ lumina sunt pretiosissima, quæque nullo auro aut argento possunt comparari: ipse est lux adeo splendens & micans, vt inaccessibilis dicitur. At si intellectu fueris priuatus (quod miserabilius est & lamento dignissimum) offeret sese statim dicens. Intellectum tibi dabo. Denique si ministerio panis & vini indigueris, ipse tibi aderit præsens dicens, Ego sum panis vitæ. Ego sum vitis vera. ¶Quinto debes attente cōsiderare, quantum

Marginalia (left): 3. Reg. 8. — 1. Cor. 3. — Eccl. 18. — Psal. 76. — Exo. 17. — Esa. 58. — Tob. 4. — 1. Tim. 2. — Hebr. 12. — Rom. 12. — Exo. 12. — Mat. 27.

Marginalia (right): 3. Reg. 8. — 2. Cor. 12. — Chrys. homi. de Mose. — Psal. 45. — 1. Cor. 9. — Ioan. 14. — Ioan. 8. — Psal. 118. — Ioan. 6. — Ioan. 14.

quãtum & quam magnum ſit beneficium, vt Deus nos inuitet, vt ab eo petamus: nam ſtatim tenetur ad ſolutionem & complementum petitionis, & ex voluntario facit obligatorium, & ex libero neceſſarium. Nam quemadmodum ab eius æterna voluntate prouenit, ꝙ ipſe nobis promittat dare, ea quæ nõ attingunt nec merentur opera noſtra: ità iuſtitia ipſius diuina poſtulat, vt quod ſemel promiſit adimpleat. Videbis enim Paulum quodam loco dicen-
Roma. 8. tem. Non ſunt cõdignæ paſsiones huius ſeculi, &c.
2. Tim. 4. Altero vero loco inſurgit dicens. Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ. Non ob aliud, niſi quia hæc duo extrema verbum Dei tangit, quo dicens, promittit & adimplens facit. Liber ipſe eſt, quia id vult, neceſſarium verò, quia promittit: atq; ità omne ſuum regnum in diſcrimen exponit ad ſui verbi obſerua-
Luc. 21. tionem, dicẽs. Cœlum & terra tranſibunt, &c. *Omnis enim qui petit accipit: & qui quærit, inuenit: & pulſanti aperietur.* O mirabilis Chriſti benignitas & clementia nunquam ſatis dignis laudibus commendata: qui tot modis nos ad petendũ exhortatur: fiduciam nobis præbens, ꝙ adimplebuntur petitiones noſtræ. Et nè putaremus ſolis diſcipulis id dixiſſe, vniuerſalem adiungit promiſsionem, iuſtos & peccatores ambientem. De illo ſcilicet genere intelliges, de quo anteà diximus: nam infra Chriſtus di-
Luc. 13. cit. Contẽdite intrare per anguſtam portam: multi enim quærẽt intrare & nõ poterũt. Ideò Chriſtus hic non abſolutè dixit: Omnis qui petit accipit: ſed qui quærit, qui pulſat, & in petitione non defatiga-
Luc. 15. tur, nec deficit. Illa quippe mulier drachmã quã perdiderat, non inuenit: niſi poſtquã totam domum luſtrauit. Quapropter intelligitur, omnis qui petit id
Ioan. 15. eſt, ſi piè & debitè petat. Ideo dominus per Ioannẽ inquit. Si quid petieritis patrem in nomine meo: dabit vobis. Non debemus petere in nomine noſtro, hoc eſt, propter merita noſtra: nam vt inquit Da-
Dan. 9. niel, Non in iuſtificationibus noſtris proſternimus
Iacob. 4. preces noſtras: alioquì nõ dat, ſicut Iacobus inquit. Petitis & non accipitis, eo quod malè petatis. Similiter qui quærit inuenit, ſi debite & diligenter quærat: iuxta illud Deuteronomij. Cum quæſieris dominum Deum tuum inuenies illum: ſi tamen toto corde quæſieris & tota tribulatione animæ tuæ. Illud etiam conſiderare debes: ꝙ ſi Chriſtus toto ſuæ vitæ diſcurſu te multis laboribus, varijs periculis, etiam cum vitæ diſcrimine quæſiuit, & non potuit inuenire: quî fieri poterit, vt tu illum inuenias, nulla adhibita diligentia & induſtria remiſſe & tepidè illum quærendo in mundi vanitatibus atque delicijs? Omnis enim qui petit, accipit: qui quærit, inuenit: & pulſanti aperietur. Sed iam vltra procedamus, & videbimus Chriſtum per locum à maiori arguere: vt oſtendat quia fiducia Deus ſit inuocãdus. *Quis autem ex vobis patrem petit panem: nunquid lapidem dabit illi? Aut ſi petierit ouum nunquid porriget illi Scorpionem?* Nequaquam. Ex his igitur ſimilitudinibus concludit Chriſtus dicens. *Si ergo vos cum ſitis mali, noſtis bona dare filijs veſtris: quanto magis pater veſter de cœlo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe?* Eo vſque peruenit Chriſti benignitas & humanitas, vt multis exemplis vna atque altera poſita ſimilitudine nobis animum & vires addat, vt ipſum petamus. Nam ſine dubio cum nulla ſit collatio inter homines & Deum (inſaniret enim qui id cogitaret) ſine modo, ſine vlla menſura ipſe plus nos diligit, quàm parentes ſuos filios. Si igitur parentes qui longè diſtant à Dei bonitate & clementia, nec ità anxiè & ſolicitè diligunt filios, ſicut Deus nos, non lapidem pro pane tribuunt, neq; ſerpentem pro piſce, nec ſcorpionem pro ouo: multò minùs Deus hæc vobis ſubminiſtrabit, ſed ſuũ ſpiritum, quo ſancti ſitis & immaculati. Quis obſecro nomen imponet diuinæ patris largitati, qui petentibus ſpiritum ſanctum donat? Hic nanq; de illo ſpiritu loquitur de quo in Pſalmo. Spiritus tuus bonus Pſal. 142.
deducet me in terram rectam. O rem admiratione dignisſimam, & dignis laudibus commendandã. Non nè ſatis eſſet, pro nobis proprium tradidiſſe filium eundemq; nobis dediſſe (filius enim datus Ioann. 3.
eſt nobis) ſed etiam Spiritum ſanctum dedit: qua- Eſa. 9.
ſi Spiritus ſanctus eſſet res aliqua vilis, vel homo aliquid magnum & nobile. Datur ſpiritus non in ho- Sap. 7.
ſtem aut iudicem: ſed vt omnia bona ſimul cum illo nobis adueniãt. Datur deniq; ſine auro argento Eſa. 50.
vè, nulla facta commutatione. ¶ Præterea homines vocauit malos, non quidem malitia naturæ, ſed imperfectione. Nam in comparatione Dei, quis bonus eſſe poteſt? ſinguli homines cum ipſo collati mali apparent. Sicut omne lucidum collatum cum ſole obſcurum videtur, vt ait Iob, ſtellæ non ſunt Iob. 25.
mundæ in conſpectu eius, ideſt in comparatione: quantò minùs homo qui putredo eſt: & filius hominis vermis? Nemo bonus niſi Deus: nos autem Luc. 18.
coram ipſo immundi: mille maculis coinquinati, & iuſtitiæ noſtræ omnes tanquam pannus menſtruatæ. Secundo dici poteſt, ꝙ accipitur malitia omniũ Eſa. 64.
hominum non pro actuali malitia, ſed pro inclinatione & aptitudine ad malum: quod vocamus fomitem, ipſis hominibus innatum. ¶ Obſerua etiam diligenter verba textus, nam dicit. Pater dabit bona petentibus ſe. Si igitur non datur, quod petis, ſine dubio non poſtulabas bonũ: aut aliud dabit, quod ſit bonum ipſi petenti. ¶ Deniq; per ſpiritum non ſolum intelligit tertiam Trinitatis perſonam, ſed omne bonum ſpirituale, & cœleſte, per nomẽ Spiritus ſancti intelligitur: quia Spiritus ſanctus fons eſt & origo totius boni. Et vocat omne donum ſpirituale ſpiritum bonum: quia Spiritus ſanctus eſt primum bonum, in quo omnia dona nobis dãtur. Docet præterea & declarat his verbis quid ſit petendũ nempe non terrena & caduca, ſed ſpiritualia, quæ vera bona ſunt, ſtabilia & perfecta. Si nobilis aliquis vir poſt magna ſeruitiã in regem collata, ab ipſo rege peteret ſarcinã terræ aut aliquid aliud vile, idq; pro beneficio magno, nonnè iſte talis inſanus & demens iudicaretur? Pete ergo cœleſtia: quæ Deus non negabit. Terrena deſine quæ vile ſtercus ſunt, pulŭis & lutum. Quære primum regnum Dei & iu- Matt. 6.
ſtitiam eius, quia hæc omnia adijcientur tibi. Non Pſal. 36.
enim vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem. Filijs Zebedæi, qui honorem periturũ poſtulabant, dictum fuit, Neſcitis quid petatis. Nec Mat. 20.
ideò credas nos velle dicere, vt temporalia non petas: ſed ea lege pete: vt ipſis tanquam medijs melius & aptiùs Deo valeas inſeruire: non autem vt ea cõ-

ſtituas

stituas tanquam tuum vltimum finem. Nam si petimus vt ratio ipsa iubet, procul timor absit, quod Deus petita neget: quandoquidem ipse nos docet quomodo sit petendum, iubet, præcipit & orat. Sic adeò nos diligit, & amores nostros cupit. ¶ Si verò exemplar desideras, vt ad eius modum tuam componas & ordines orationem, non alibi, quàm à muliere illa Cananæa tibi petendũ erit. *Mat. 15.* Quatuor quippe leges, quibus recta oratio muniri debet, illius oratio habuit. Primò domum suam exiuit. Sic tu debes obliuisci domum patris tui, relinquens vitia sordes & peccata: nã murmure & strepitu negotiorũ mundi non audit te Deus. Cananæa hæc domum egredietur, & in agrũ proficiscitur. *Cant. 7.* Veni dilecte mi egrediamur in agrum. *Luc. 6.* Sic Christus oraturus ascendit in montem: non quia ipse hac solitudine indigebat: sed vt nos erudiret relicto mundo in solitudinem abire, quod Cananæa fecit. *3. Reg. 10.* Regina Sabba non meruit sapientiam Salomonis audire, nisi relicta domo & regno, mare transiret. *Gene. 32.* Iacob cum primum exiuit à domo Laban, fuit obuiam angelis. Sic Moses, Elias & alij plurimi sancti viri orare consueuerunt. ¶ Secunda orationis conditio, est reuerentia, quam præstare tenetur qui orat: est quippe Deus tãta reuerentia dignus vt ante eius conspectum etiã ipsi angeli & cœlestes spiritus deficiant: nec debito honore Deo possunt satisfacere, & hinc nos videbimus, quam inutiles sint homines quamq; inepti vt Deum valeant debite honorare. Sed iam ꝙ debitũ hoc plenè non possimus exsoluere: saltim vires nostras & omnem conatum ad id adhibeamus. Dauid sanctus cum summam reuerentiam contemplaretur, quæ meritissimo debita est Deo, dixit. *Psal. 5.* Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ adorabo ad templum sanctum tuum. Et Abraham. *Gen. 19.* Loquar ad dominum meum cum sim puluis & cinis. Isti reuerenter petierunt, & steterunt coram illo, quẽ debita adoratione Angeli colunt, & ante cuius conspectum dominationes & potestates tremunt. Si nobiles & magnates mundi debitè alloqueris & veneraris: quanto meliùs cum ipso Deo hoc deberes efficere? Videbis enim Publicanum illum quia reuerẽter petijt in templo, nec se dignum iudicabat, vt leuaret oculos in cœlum, exauditũ esse: *Luc. 18.* Pharisæus, vero quia id non præstitit inanis rediuit. Et quanti veneratio hæc apud Deum habeatur Christi exẽplum ostendit: *Matt. 26.* qui deuotissimè procidens super faciem suã orabat: sic adeo vt dicat Paulus. *Hebræ. 5.* Et exauditus est pro sua reuerentia. Sic etiam Cananæa adorauit eum dicens. Domine adiuua me, &c. ¶ Tertia conditio illa est, vt cum perseuerantia postulemus. Deus quippe statim petitionibus nostris nõ acquiescit, vt nos magis dignos meriti faciat, vt iam in superioribus ostendimus. Altera vero ratio quare statim nos non exaudiat, ea est, vt Talionis legem nobiscum exerceat: nam quemadmodum tu obturatis auribus Deum vociferantem non audisti: ità etiam ipse velut surdus & non audiens tuis petitionibus efficitur. *Prou. 1.* Vnde per sapientem inquit. Vocaui & renuistis, &c. Tunc inuocabunt me, & ego nõ exaudiam. Ideoq; si aliquando tu à Deo non exaudiris, maturum tibi & sanum erit consilium, vt in id cõijcias, an tu in audiendis eius inspirationibus illi sis ingratus: quò fiet vt in posterum tibi ipsi caueas, & Deum magna reuerentia auscultes. Nam ipse promptissimus est & paratissimus, vt te exaudiat: etiam si tu multoties occasiones tribuas, vt ipse suas aures obturet. Atq; ob id Esaias. *Esa. 59.* Ecce non est abbreuiata manus dñi, vt saluare nequeat: nec auris eius aggrauata est, nè exaudiat: sed iniquitates vestræ, &c. Et Ieremias. *Thren. 3.* Nos iniquè egimus, & ad iracundiam prouocauimus: idcirco tu inexorabilis es. Tertio non ità citiùs Deus respõdet, nam forsitã nos principio id non petimus, quod decet, posteà vero persistentes rectiùs dirigimus petitionem nostrã. Quapropter sapiens. *Eccle. 7.* Melior est finis orationis, quàm principium. Sic contigit Cananææ, quæ in fine orationis meliùs petijt, dicens. Domine adiuua me. *Luc. 18.* Iudex ille etiam si malus esset, cum vidua illum afficeret molestia & importunitate, iustitiã fecit. Hoc Christus in illa parabola docuit, & in supra allata de amico qui tres panes petijt: nimirum vt perseueranter & indefesse postulemus. ¶ Quarta conditio est: vt confidenter petamus. Tunc enim magna fiducia postulamus, cum de nobis nihil præsumimus nec confidimus: de Deo autem maxime. *Iacob. 5.* Iacobus quippe ait. Postulet in fide nihil hæsitans. Nam sine fiducia orare, est de te deq; tuis meritis præsumere: quæ quidẽ detestanda est superbia. Vnde Iudith domino dixit. *Iudith. 9.* Tu cui humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. *Dan. 9.* Daniel etiam. Non in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. Exaudi domine, placare domine, attẽde & fac. Omnia iste à Deo iudicabat prouenire: nihil autem à se, & ità nihil confidebat ex sua parte, credens nihil boni se habere, quo mereretur à Deo exaudiri. *Mat. 15.* Sic Cananæa. Catelli edũt de micis, &c ¶ His ergo circunstantijs oraturi debemus accedere: vt Deus suũ sanctum spiritum nobis tribuat. Sed iam de his satis, vt ad contextum reuertamur: vbi noster Lucas egregium Christi miraculum, narrat, & mirabilem disputationem cum Pharisæis habitam. Postquam posuerat orationis documenta, miraculum narrat expulsionis dæmonis: quia hic est vnus effectus orationis: *Mar. 9.* Hoc genus dæmonum non eijcitur nisi ieiunio & oratione. Ait ergo Euangelista. *Et erat eijciens dæmonium.* Inter præclara & excellentia facinora quæ Christus venit in mundum facere & prædicare (vt diuus Ioãnes Euangelista de eodẽ inquit) *1. Ioan. 3.* illud est vnum scilicet, à cœlo decendisse, vt opera diaboli solueret, & dilueret. In hoc (inquit) apparuit filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. Opus quidem dæmonis fuit peccatum, mors, & innumeræ aliæ miseriæ & ærumnæ: quæ ab ipso peccato tanquam à proprio fonte deriuantur. *Sapien. 2.* Inuidia enim diaboli mors introiuit in orbem terrarũ. *Gen. 3.* Nã in terreno paradiso dæmonis successione primi nostri parentes in peccatum illud miserandum inciderunt. Cum igitur munus filij Dei esset, dissoluere dæmonis opera certum illud est: ꝙ nisi primus homo in peccatum laberetur, saltim in carne passibili, ipse non venisset. Sed iam ꝙ Christus in mundum venit, vt diabolum destrueret, & ipsius opera labefactaret: conueniens videbatur, antequàm serio cũ eo manus consereret, vt in pugnæ simulacrũ ingrederetur,

deretur, & aliquos congressus cum eodem haberet: vt vel sic, illi ostenderet, quam potentiam & imperium aduersus eum gereret. Quod clarè ostēdebat eijciens dæmones à corporibus tanta maiestate, vt vel sic ipse dæmon intelligeret, ab ipsa anima esse eijciendum, & à regno quod tyrannide vsurpauerat. *Ioan. 12.* Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Cum igitur Christus munus sibi commendatum exerceret, ait Lucas, quod erat Iesus eijciens dæmonium. ¶ Sed quid obsecro mali diabolus in Christum contulerat, vt tantum atque tā hostile bellū semper aduersus ipsum gerat? Priùs enim è cœlo ignominiose eiecit: nunc autē quietus cū sit à corpore hominis repellit. Persequitur Christus eum, qui nobis semper omne malum molitur: quiq; mille laqueos tendit, vt nos, quasi pisces hamo, capiat. In quo quidem deberes perspicere quantum nos Deus diligat, qui inimico nostro inimicissimus est, & eum odio prosequitur propter ea mala quæ nobis quotidie intulit. Nunquā dæmon aliquo malo Deum læsit, nec id potest facere: nec eius honorem minuere aut labefactare, nec bonorum eius aliquid diruere. Quid est igitur q̄ Deus illum persequitur, & à suo nunc domicilio illum eijcit? Non certè ob aliud nisi quia noster inimicus est. Si cum inter duos magnates inimicitiæ agerentur, alteri illorum rex diceret. Quare inimicus meus es? & ille respondisset. Absit, vt aliquando talis insania mentem meam subierit, tuncq; rex subiungeret. Cū tali nobili sis inimicus, mihi eidem inimicissimus es. Magnus quidem honor tali esset, & ingens beneficium hoc esse iudicaret. Ità Deus noster (cuius amicitia & amor cum regum amore neutiquam est cōferendus) non ob malum, quod dæmon ipsi infligit sed propter id quod nobis immittit, illi inimicissimus est. Sed proh dolor: quam malè, sinistrè, & aduersè Deo hoc beneficium soluimus: qui (si in nostra potestate situm esset) laudem & honorem Deo, raperemus mille iniurijs, flagitijs, & blasphemijs. ¶ Diligenter etiam animaduertes, q̄ non dicit hic Lucas Iesum eiecisse dæmonium, sed q̄ erat eijciēs dæmonium: nam quanuis virtus diuina in instanti operetur, voluit tamen paulatim eijcere, vt ostendat vitia qui mali mores sunt, paulatim esse expellēda, non autem omnia simul: vt vel ex hoc loco prælati discant, ne raptim & in ictu oculi malos subditorum mores velint exterminare, quod erit arcum sic adeo flectere & intendere, vt potius frangat, neque ex vno extremo in aliud velit peruenire: quod erit omnem simul conuentum euertere & destruere. *Deute. 24.* Et ad hoc multum prudentia præstat. Ita Moses permisit Iudæis libellum repudij, non q̄ bonus esset: sed vt permitteret, & toleraret illorum imbecillitatem. *Mar. 8.* Secundo erat eijciens dæmoniū paulatim, sicut curauit cæcum illum, de quo Marcus scribit. Idq; facit in nostrum solatium, ne aliquis desperet de misericordia & liberalitate Dei, nec animi patiatur deliquium: si statim suas petitiones non adimpleuerit. Non est quippe parui æstimandum beneficium, q̄ Deus paulatim nostris infirmitatibus medeatur, & q̄ eas ita velit curare. *Iosue. 8.* Sic Deus paulatim eiecit gentes à terra promissionis, nè si simul eijceret fieret desertum: vbi multæ bestiæ feræ & immanes procrearentur, quæ populum suum deuastarēt. Quo voluit nos intelligere minus laboris esse aduersus homines corporibus bellare, quàm aduersus feras ipsas. Non enim vult Deus sine nostro labore omnia vitia tollere quæ vitiosæ passiones sunt repugnantes intentioni nostræ: nam meliùs est cōtra stimulos carnis (quæ tentationes humanæ sunt) bellum gerere: quàm destrui ab stimulo elationis & superbiæ, quæ tentatio est diabolica. Nam Apostolo *2. Cor. 12.* Paulo non fuit sublatus stimulus carnis, vt elatione diaboli careret: postea verò vnum atq; alterum, fuit sublatum. Nemo repente fit summus. Nolimus enim cœlum sine scalis ascendere: nec diffidamus si cum adhuc tyrones & nouicij simus in Dei seruitio defectus in nobis ipsis sentiamus: nam qui præclari & eximij in sanctitate excelluerunt, post multos annos consumptos in virtutū exercitio ad culmen sanctitatis & perfectionis deuenerunt. Paulatim quippe Deus dæmonem eijcit à corpore huius & paulatim tuas prauas inclinationes fugabit. Expende etiam quam humanus, benignus & misericors Christus ostenditur erga afflictos: licet quandoque multi intempestiuè venirent vt Matthæus *Matt. 9.* commemorat, vt etiam noctu ad eum languidi adducerentur: non nulli autem importuni erant, vt salutem consequerentur, sicut Cananæa & illi duo *Mat. 15.* cæci. Christus autem erga huiusmodi pauperes nō *Mat. 20.* se grauem & asperū ostendit, vt facere consueuerunt diuites & magnates, qui vel oculos dedignantur in pauperes conijcere, propter quod Christus grauiter in eos animaduertet, vt licet videre in fine huius capitis aduersus Pharisæos & legis peritos. Arguet eos acriter dominus, qui nunc tam benignè dæmonem propellebat. Mundus vero longè alium morem obseruat, qui erga diuites & potentes humanus est, & officiosus: pauperibus vero durus & iniquus: quos nedum videre potest. Venit Christus vt omnibus hominibus auxilium esset ideo medicinam suam applicabat iuxta necessitatem vnius cuiusque. Inopiæ enim, ægritudini, afflictioni, peccato etiam & deprauatæ conscientiæ admixta est tristitia, pusillanimitas & desperatio. Putāt enim isti quemadmodum & ab hominibus à Deo etiam cōtemni & derelinqui: qui certe cōsolatione indigēt, & benignitate & mānsuetudine Christi opus habēt. Hoc satis ostenditur fecisse saluator, cui tam blandè est loquutus dicens. Fili remittuntur tibi peccata tua. *Matt. 9.* Et cæco in itinere Ierico. Quid vis vt faciā tibi? Et (vt eius mos erat) omnibus alijs miseris & afflictis mira suauitate loquebatur. E contra autem diuitias & potentiam sæpe comitari solet ambitio, præsumptio & sui ipsius amor. His vitijs qui laborant, & humiliari, & diuino iudicio deterreri debent, vt intelligant, se peccatores esse, & multis *1. Thim. 6.* flagitijs coopertos, nec sperent in incerto suarum diuitiarum discrimine, nec in potentiæ magnitudine: sed intelligant, nihil habere quod à Deo nō acceperint. Hac de causa Christus diuitibus & elatis Pharisæis asperitatem ostēdit: huic vero, qui vexatione dæmonis laborabat pius, misericors, & benignus, ostenditur. Sed quid de dæmone illo Lucas dicat, audiamus. *Et illud erat mutum.* Ab effectu dicitur mutus, quia ipsum hominem mutum efficiebat.

bat. Atq; ita aliquando soliti sumus diē tristem appellare, nō q dies tristis sit: sed q nobis tristitiā inferat. Et sic venit intelligendus locus ille Pauli, spiritus ingemiscit: non quia spiritus flere aut ingemiscere possit cū Deus ipse sit: sed quia efficit, vt anima, quam ipse possidet, sua peccata plangat & lamētetur. Sic lignum illud quod Adā sibi & nobis amare deguſtauit, lignum mali dicitur, non q malum esset (nam omnia quæ Deus condidit bona erant) sed quia malum fuit homini propter transgreſsionē præcepti. Sic etiam cibus aliquis, vel medicina sana aut infirma dicitur: quia ægritudinem aut sanitatē causat. Et hoc modo (vt diuus Gregorius interpretatur) intelligitur illud quod de Iuda dicit Petrus. Et hic quidem poſſedit agrum de mercede iniquitatis. Iudas quippe non poterat posſidere agrum emptum Christi pretio, qui iam obierat: sed dictū eſt, poſſedit, id eſt posſidere fecit. Et sic vsitata loquutione sacri eloquij videre Dei dicitur, id eſt videre nos facit. Sic dominus iuſto viro dicit. Nūc cognoui quod timas Deum: hoc eſt, cognoſcere te faciā. Et in Deuteronomio. Tentat vos Deus, vt sciat an diligatis eum, id eſt, vt scire faciat. Et Auguſtinus exponit illud Pauli, Misit Deus ſpiritum filij sui clamantem, id eſt, facientem clamare. Ita intelligēdum eſt illud Pauli ad Romanos. Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus id eſt, poſtulare facit. Ita exponit beatus Auguſtinus. Igitur dæmon hic mutus appellatur, quia hominem mutum & elinguē efficiebat. Etiam nūc dæmoniū mutum appellatur. Quando aliqui duo homines sunt cōfabulātes, & alius ſtatim inopinatus aduenit, qui eleganti & subtili ſermone loquelam incipit: reliqui verò muti & elingues effecti, eloquentem attentis auribus auſcultant. Sic Iob loquens de sua sermonis elegantia in tempore proſper tatis dicebat. Principes ceſſabant loqui, & digitum superponebant ori suo, vocem suam, &c. Sic etiam noſtra hac tempeſtate principes tenebrarum (qui dęmones sunt) muti & balbutientes efficiuntur, nam sunt multi homines, & fœminæ qui elegantiſsimè & acutiſsimè loquantur. Nam quādo dæmon calidus & aſtutus in paradiso terreno mulierem, quam delusit, eſt alloquutus, nullæ erant linguæ Toletanæ nec in curijs regnum verſatæ. Nunc vero hominum linguas serpentinas inuenies gladio bicipiti acutiores, qui diaboli fraudibus & cōpositis rationibus honeſtas virgines, & caſtas mulieres fallunt, & à perfectiſsimo ſtatu eas deturbant. Nunquid deficit dæmon, aut eius absentia sentitur, vbi internuncia adeſt, quæ blando ſermone & dæmonis facie: quæ nec dæmon ipse cogitat, ipsa opere complet? Si dæmon aliquem hominem litem agentem voluerit fallere per quem melius id poterit præſtare, quàm per aduocatum aut curatorem? Si vero voluerit alicuius famæ detrahere, aut eius honorem minuere: nouit ne dæmon ipse ita benefacere, sicut huius ciuitatis incolæ? Sic adeo vt suis linguis nullus gladius quantum vis acutus vllo modo sit conferendus. Vnde Pſalmiſta. Ecce loquentur in ore suo, & lingua eorum gladius acutus, loquentur (inquit) in ore suo, Non explicat quid eſt, quod loquuntur: nam quidquid huiuſmodi hominibus libuerit, id de te prędicabūt.

Rom. 8.
Gen. 3.
Greg. lib. 9. mor. ca. 29.
Act. 1.
Gene. 22.
Deut. 13.
Aug. lib. 2. de bono perse. ca. 23.
Roma. 8.
Aug. lib. de orādo Deum ad Probam Epiſtol. 121. capi. 5. Et de anima & eius Origine lib. 4. ca. 9. & contra Ser. Arria. ca. 25.
Iob. 29.
Pſal. 59.

Nunc te concubinarium, nunc vſurarium, nunc detractorem, nunc deniq; (si ira vel furor eorum oculos obcæcauerit) te reipublicæ vnicum euerſorem appellabunt. Quid eſt igitur, quod dæmon loquatur, vbi tanta peſtis in republica graſſatur? Et ideo ait, quod erat mutum. Matthæus ait, quod etiā erat cæcus: Et diuus Chryſoſtomus, quod etiam erat surdus. Ex quibus omnibus clariùs cognoſces, quanta & quàm ingentia mala nobis dæmones inferant. A prima mundi conditione dæmon hominem ipsum perſequitur, & pluſquam hoſtile bellum cum eodē gerit, Sic adeo nos odit, & execratur: nunc autem quoniam suſpicabatur (quod nūquam certò sciuit) Christum veniſſe, vt damnum illi inferret: nūc vehementius cepit, nos ipsos perſequi. Et hinc euenit, vt nullo vnquam tempore tot dæmoniaci fuerint, quam tempore Christi. ¶ Sed ſtatim percontaberis, Cur diabolus sic hominem perſequitur, vt eſt videre in homine iſto cæco, muto & surdo, & in alijs multis: & nobis etiam mille machinis, laqueis & compedibus damnationem molitur? Propter duo. Primum propter odium Dei. Nam peccans induratus māſit in odiū Dei. Scit enim ipse, quod volūtas Dei eſt, nos beatos efficere, & q nos summo amore & charitate proſequatur: nè autem volūtas Dei in nobis adimpleatur: curat noſtram iuſtificationem impedire, propter odium, quod in Deum habet ratione iuſtitiæ punitiuæ. Secunda ratio, ob quā nos perſequitur, eſt vt differat & procraſtinet diem iudicij, nè sua maior pœna tam cito adueniat. Dæmones nanque etiam si à cœlo ceciderint, non omnes in infernū sunt detrusi: nam etiam si ibi multi sint, qui igne torquentur, & ipsi tortores sunt animarū: nihilominus multi in aere remanserunt, qui in carcerem datus eſt illis vſq; in diem iudicij, in quo eorum habitatio erit infernus. Sic in tremenda illa die Chriſtus peccatoribus dicet. Ite in ignem æternum qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Vbi si attentè volueris animaduertere inquit, Paratus eſt diabolo. Ex quo ſequitur nondum in ignem illum intraſſe: quo tamen cum tempus illud aduenerit punientur. Sic quidā dæmones (vt refert Lucas) Chriſto dixerunt. Ieſu fili Dei excelsi, ad quid veniſti ante tempus torquere nos? Putabant iſti iam aduenire diē iudicij: cumq; citiùs illis videretur, hoc dicebant. Qui dies non adueniet, quouſq; numerus electorum adimpleatur. Sic in Apocalypſi dicitur. Vidi sub altare Dei animas interfectorum, &c. Et acceperunt diuinum reſponſum. Expectate modicum, donec impleatur numerus fratrum veſtrorū. Natura enim animæ vnionem corporum appetūt: & hoc à natura inſitum deſiderium dicebat Ioannes eſſe illas voces & clamores: quibus Deus reſpōdit. Expectate donec sedes impleantur, quas amiſerunt mali Angeli tuncque numerus electorum adimplebitur. Cum verò numerus hic perfectus iam & abſolutus fuerit, dies adueniet iudicij: in quo bonorum corpora in generali reſurrectione simul cū animabus gloria fruetur. Quod omne præclarè pſalmo illo oſtenditur. Iudicabit in nationibus, implebit ruinas, &c. Cum igitur dæmon differri velit diē iudicij, vt sic maiorem pœnam differat: noſtram salutem eis quibus poteſt vijs impedit, ne dies iudicij adueniat,

Mat. 12.
Chryſ. hom. 41. in Mat.
1. Theſ. 4.
Mat. 25.
Luc. 4.
Apoc. 6.
Pſal. 109.

aduenjat, quando ipſe in infernum ſit detrudendus, & grauiſsimè puniendus. Sed væ nobis, qui quantò minus noſtræ conſuluerimus ſaluti, tantò remiſsiùs & pedetentim numerus electorum adimplebitur: atque ità dies iudicij tardiùs adueniet: quem dæmon grauiter timet. Et hoc ipſe intendit, cum nos ſuis tentationibus aggreditur: atque ità non tam anxiè & ſolicitè noſtram dãnationem deſiderat, quàm quòd nos ſalui non ſimus. Nam ex eo, quòd nos damnemur nihil commodi ille conſequitur, nec ipſi aliquid pœnæ remittitur, ſed potiùs dolor quidam accidentalis illi de nouo aduenit. Nam quemadmodum cũ quis cœlum ingreditur, omnes cœleſtes ciues gaudẽt &

Luc. 15. lętantur. Quia gaudiũ fit ſuper vno peccatore pœnitẽtiam agente: ſic cum aliquis damnatur, omnes infernum habitantes triſtitia quædã operit. Et ideò

Luc. 16. diues ille edax dixit Abrahæ. Habeo quinque fratres, &c. nè veniant in hunc locum tormentorum. Et hoc non faciebat charitate motus, ſed nè maior pœna illi adderetur. Itaq; dæmon non vult, nec deſiderat damnationem noſtram, (quandoquidem ex illa potiùs damnum, quàm lucrum illi ſequitur) ſed vult ne ſalui ſimus: nam ſi multi ſalui fiunt, citiùs bonorum numerus adimplebitur: quo ipſe in inferno ſtatim torquebitur in æternum, atq; ideò noſtram ſalutẽ conatur impedire. Et hoc voluit Chriſtus, vt intelligeremus, quando de eo loquens in pa-

Luc. 8. rabola ſeminantis, dixit. Venit diabolus, & tollit verbum, ne credentes ſalui fiant. Vbi clarè videas, quòd non dicit, vt damnentur: ſed nè credentes, ſalui fiant. Et quanuis verum ſit, ꝙ qui non ſaluantur, damnantur: tamen præcipuè intendit ne ſaluentur: nè cito illi adueniat malum, quod timet. Nam tolerabilior eſt illi pœna illa accidentalis, quam in damnatione alicuius patitur: quàm pœna illa ſenſus & tormentum, quod in inferno habebit. His igitur duabus rationibus tanquam crudelis inimicus nos perſequitur, & acriter tentat. Et cum animam noſtram non poteſt lædere, corporibus mala infert: & rem & ſubſtantiam deſtruit & diruit: vt fecit cum ingreſſus fuit multitudinem illam

Matt. 8. ſuum, quos ſuffocauit: & etiam cum patientiſsimũ

Iob. 1. Iob acutè tentauit, & eum læſit, & omnem eius ſubſtantiam & cuncta bona funditùs euertit. Et omnia hæc nihil ob aliud facit, niſi vt animam noſtram lucretur, ſi poteſt, propter aliquam impatientiam, vt in peccatum dilabamur, nè ad beatitudinem perueniamus. Atque ità hac perſequutione, qua nos perſequitur, hunc miſerum hominem torquebat. ¶ Obſerua autem, ꝙ tormenta huic homi-

Matt. 8. ni inferebat licentia & permiſsione diuina. Nam adhoc, vt ſues corpora ingrederentur, priùs à Chriſto licentiam impetrarunt. Spiritus domini malus

1. Reg. 16. (inquit ſcriptura) exagitabat Saulem. Vocatur ſpiritus domini, quia creatura eius eſt, & miniſter illius, & ei ſubditus: atque adeo aſtrictus ipſius mandato, vt ſine Dei licentia nec folium arboris concutere queat. Et hanc licẽtiam, tam in malos quàm in bonos Deus concedit. Sanctus & rectus corde erat Iob, qui tamen à dæmone grauiter fuit tortus: id tamen factum fuit non ſine domini licentia. Cuius ſanctitas & ſynceritas adeo Dei oculis grata & iucunda erat, vt poſteà dominus dæmoni dixerit.

Feciſti me eum affligere fruſtra. Non vult Deus dicere: ꝙ dæmon effecit, vel fuit in cauſa, vt ipſe ſanctum Iob caſtigaret, vel ꝙ non in aliquem bonum finem eum correxerit & examinauerit: ſed ſignificare vult, eum non caſtigaſſe propter aliquod peccatum, quod ipſe commiſerat. Cur igitur Deus cum ſanctus Iob ſic excelleret in vitæ ſanctimonia & præſtantibus virtutibus eum per dæmonis miniſterium, & non per propriam manum correxit? Et quare etiam diuum Antonium Abbatem in eremo, & reliquos viros præclaris virtutum dotibus excellentes, dæmonis tradidit manibus? Propterea id fecit: nam ſi cum Iob non peccaſſet, Deus illum caſtigaret, poſſet dæmon Deo dicere. Domine trade mihi illum, & in meam poteſtatem redige: tuncq; videbis an te ipſum prædicet, laudet & benedicat. Sed vt dæmon oculis ſuis ſynceritatem & rectitudinem Iob cõtẽplaretur, tradidit illũ Deus ſuis manibus. Nam cũ aliquis vẽditioni exponit aliquã loricam, quam optimã eſſe dicit, neq; vllo pugione poſſe trãſmitti: nè ementes aliquem defectũ illi imponant, gaudet vt de illa experimentum fiat, vt probetur, quàm fortis & exacta ſit. Ità Deus etiam, ſi ipſe probè nouerit, quàm fortes & veterani milites ſint iuſti, quamque perfecti & abſoluti: vt hoc ipſum dæmonem non lateat, illos tradit in eius manus & poteſtatem, & permittit vt mille tentationibus vtrinque eos inuadat, & perſequatur: vt ſic vel ipſa experientia cognoſcat quam boni & abſoluti ſint. Etiam Deus in malos animaduertit, & eorum tortor eſt dæmon. Puniuit Ægyptios per manum dæmonis, vt inquit Dauid. Miſit in eos iram indignationis ſuæ, indignationem, & iram & tribulationem: immiſsiones per Ange-

los malos. ¶ Itaque vt receptui canamus, boni & mali multoties à dæmone torquentur: id tamen propter diuerſos reſpectus & fines, mali in punitionem & correctionem: boni vero vt magis mereantur, laudentur, & honorentur. An iſte qui dæmonium habebat, malus eſſet, vel bonus, iſtud ego non capio: tamen hoc audebo dicere, Deum permiſiſſe, vt hic tam grauiter torqueretur duabus de cauſis. Prima eſt, vt cum nos proprijs oculis intueamur, quàm malè nobiſcum agat, eum ſummo odio proſequamur, & inimici ei ſimus: tantum abeſt vt ſuis conſilijs ſit acquieſcendum. Hæc eſt inter alias potiſsima ratio, quare Deus ſæpius permittat, vt dæmones humana corpora ingrediantur, & vt ea grauiſsimis malis torqueant: vt hoc proſpicientes crudeles ſemper inimicitias aduerſus eum geramus. Vt licet videre in nobis: qui cum aliqua infirmitate incognita laboramus, non ſtatim remedium adhibentes, interimus. Sed ſi aliqua ſigna talis ægritudinis vel in facie vel in corpore oſtenderentur, tum remedio adhibito illi prouideretur. Ita ſi vos dæmonem non cognoſceretis, non fugeretis ab eo: & ſic in inferni crucem & tormentum vos præcipitaret. His vero externis perſequutionibus intelligimus, quanta mala nobis ipſis inferre deſideret. Et hac etiam de cauſa permittit ſæpius Deus, vt dæmones horribili vultu nobis appareant: vt eum tanquam pernicioſiſsimam

Iob. 2.

Pſal. 77.

pestem fugiamus ac detestemur. Quid enim esset si pulchra & decora facie nos aggrederetur: si cum fœdus & turpis sit sic à peccatoribus diligitur? Et illud quidem maximè est deplorandum, ꝙ cum dæmon adeò inimicus noster sit, maledictum & detestabile nomen eius à multorum ore nunquam excidat: & infantes maiorum morem & exempla sequẽtes, ab ineunte ætate versant hoc nomen in ore: & dulcissimum & suauissimum nomen Iesu, vitam & salutem secum ferens & Deiparę virginis nomen obliuiscuntur, &c. ¶ Secunda ratio quare Deus voluit hunc hominem externis malis angi, fuit: vt inde possemus elicere, quãta & quam grauia mala ipsi animæ infestat. Sed aduerte diuersum esse dominiũ quod dæmon habet in corpus, ab eo quod habet in animam: nam corpus ipsum ingreditur, animã verò nullo modo potest: quia anima non habet nisi terminos essentiæ, cum sit simplex, non autẽ quantitatiuos. Nam intra terminos essentiæ nihil est nisi pars essentiæ, vel virtus dans esse rei: ideò dæmõ non potest esse intra animam, quia non est de substantia eius, nec virtus dans ei esse. Solus autẽ Deus dicitur esse in anima, quia ipse habet intrinsecam operationem essentiæ. Possunt autem spiritus habere aliquas operationes circa alios spiritus, & tamen omnes sunt additæ essentiæ: ideò vnus spiritus nũquam est in altero licet operetur circa ipsum. Et ità licèt vnus Angelus perficiat & illuminet alterum non dicitur esse in eo: sed aliquid exterius operari. Sic dęmon quanuis non sit intra animam, operatur tamen circa illam. Quid tamen operetur, videre poteris in corpore huius hominis, quem cæcũ, mutum, & surdum, reddidit. Hæc eadem operatur dæmon in anima, cum illam possidet per peccatum. ¶ Quantum vero ad primum attinet (vt inquit Euãgelista) dæmon hominem efficit mutũ vt nequeat sacerdoti cõfiteri sua peccata. Adhærere (inquit per Ezechielem) faciam linguam tuam palato tuo, & eris mutus. In palato residet gustus: linguam adhærere palato, est voluptatẽ capere, & in peccatis gaudere. In tertio libro Regum scriptum est, sacerdotes Baal voluisse sacrificare: Elias vero illos irridebat: & obtulit Deo sacrificium, & fecit altare & posuit ligna, & misit aquam in aquæductu, & diuisit bouem per membra, & posuit super ligna: & cecidit ignis de cœlo & deuorauit holócaustum. Aspice igitur ò peccator ꝙ quando à dæmone in peccatis detineris, & in ipsis gaudes, nè obliuiscaris tui ipsius: sed in Deum conuersus, lachrymis & gemitibus tua peccata confitere, & cor tuum & animam in holocaustum illi gratissimum offer, quemadmodum ipse Elias fecit. Primum Propheta altare suũ ordinauit: deinde vero ligna composuit & altari superposuit. Ità tu in memoriam reuoca omnia peccata à te commissa per seriem decalogi, omnes cogitatus tuos, loca etiam, in quibus deliquisti. Vocauit Deus Ezechielem & dixit ei. Fode parietem. Et cum perfodisset ingressus vidit: & ecce omnis similitudo reptilium & animalium abominatio & vniuersa idola. Tibi etiam dicitur peccator. Fode parietem, rumpe secreta, & ingredere cõscientiæ tuæ penetralia: & ecce videbis similitudinem reptilium & animalium, & idola, & mille genera flagitiorum depicta in pariete conscientiæ tuæ: & vt vno verbo concludamus videbis auaritiam, luxuriam, & superbiam omnium malorum radicem & fontem. Peccatores enim similitudinem gerunt reptilium & animalium, iuxta illud Pauli. Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis: & volucrum & quadrupedum & serpentum. Has imagines peccatorum & idolorum, serpentum & quadrupedum quæ tu summè veneraris & colis, te ipsum parans ad confessionem, debes foras extrahere: quemadmodum ceruus facit, qui positus ad ingressum speluncæ serpentis forti sua respiratione efficit vt à domicilio serpens egrediatur, & sic eum interficit, & quasi pelle noua induitur & renouatur. Ita si tu volueris tua peccata plangere, & in eorum cogitatione & contemplatione perstiteris, forâs extrahes ab spelunca animæ tuæ venenosos peccatorũ serpentes, qui virtutis sibilo mortem & cruciatũ æternũ propinabant. Quibus omnibus rectè prouidebis cõtritione & dolore: atq; ità innouatus & in alium hominem conuersus remanebis, si conscientiam tuam rectè examinaueris. Quod in veteri lege ostendit Deus, iubens ne offerretur illi animal quod non ruminaret. Quando foris aduenis & cubile tuũ ingrederis, obcæcatus solis luce, omnia tibi obscura & tenebrosa apparẽt: at vero si paululum quieueris, omnia clarè & apertè videbis. Non admodum hoc est dissimile, cum peccata tua contemplaturus accedis, qui statim principio nullum peccatum vides, quasi nihil appareat, quod possit confiteri: at vero si quietus manseris, & in eorum cõtemplatione perstiteris, omnia peccata tua quasi in quodam limpidissimo speculo poteris contemplari. Si tibi dictum esset, ꝙ cum iam aduesperascit, ingrediuntur domũ tuam duo vel tres latrones, vt te interficiãt, & expilẽt: tũc qua posses diligẽtia & industria totã domũ lustrares, nec lecto accũberes, quousq; omnes inuenires: ꝙ si vnum vel duos cõprehenderes, diligẽter etiã tertium perquireres, nè forte ille te interficeret. Nã quid tibi proderit, si octo latrones sunt ingressi, vt septem comprehendas: vel si tres, vt duo inuenias? poterit nanq; qui remanet absconditus, facilè te interficere. Sed quod dolendum est: sunt multi, qui triginta vel quadraginta letalibus peccatis conscientiã habeant grauatã, contenti sunt tamẽ, si tria vel quatuor confiteantur. Attende obsecro & considera, plus operis & diligẽtiæ impendẽdum esse in discrimine animæ tuæ: quàm in discrimine corporis & vniuersæ substantiæ. Alij sunt qui Nabuchodonosor assimilantur, qui cum per noctis quietem somniasset, sapientibus & auguribus suis dicebat. Dicite mihi somnium, & interpretationem eius. Et illi respõdebant ei. Dicat rex somnium seruis suis: & interpretationem eius indicabimus. Ità sunt multi, qui ipsi confessario dicunt. Pater, interroga me. Vultis nè vt confessarius vaticinetur peccata vestra? Dicite vos somnium, & sacerdos solutionem dabit. Sapientes illi non erant vaticinaturi somniũ Nabuchodonosor. Diceret ille somnium, ipsi vero interpretationem adhiberent. Priùs itaq; conscientiam tuam examina, & præpara te ante cõfessionẽ. Nam cum aliquis dispẽsator rationem sui muneris exhibere

Ezech.3. *3. Reg.18.* *Ezech.8.* *Roma.1.* *Leui.11.* *Dan.2.*

exhibere vult, priùs apud se cogitat, quas fecerit expensas, & quos sumptus, nè improuidus coram domino appareat. Curator etiam & aduocatus priùs quàm ante iudicis tribunal sistant, rationes & iura pro sua parte alleganda excogitant. Vnde Ecclesiasticus. Ante iudicium para iustitiã tibi. Post quàm verò iam dispositus & paratus fueris, examine consciẽtiæ facto, lignis iam altari superpositis: tũc etiã super impones bouẽ ipsum ablato corio, vt Deus iubebat. Quo nimirum significatur, ꝙ clarè & apertè debes cõfiteri, nullis ambagibus, nulla adhibita hypocrisi, nullo fuco, nullis deniq; verborũ circunloquijs comptis & cõpositis. Diligenter etiã aduerte ꝙ bos iste non integer offerebatur, sed scissus & discerptus: vt intelligas, ꝙ teneris cõfiteri peccatorũ numerum & omnes circunstantias, quæ speciẽ immutant. ¶ Tertiò verò holocaustum aqua aspersit Elias. Quo innuitur, vt nõ sine lachrymis, cõtritione & pœnitentia hæc fiat confessio. Ita sanctus ille rex Deo dixit. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Non dixit, cogitabo, sed recogitabo. Nõ solum debes cogitare semel: sed iterũ & sæpius recogitare. Et annos meos dixit: nã tua crimina, flagitia & peccata debes cogitare, non autem aliena: vt sunt multi qui in cõfessione occulta aliorũ peccata detegãt. Omnes addidit: quia nullum peccatum inter lineas est prætermittendum. Naaman vt à lepra mũdaretur, omnes vestes exuit. Deus etiã iubebat, ad hoc vt leprosus restitueretur in pristinã sanitatẽ, vt prius eum depilarent: itá vt confessio firma sit, stabilis & integra omnia peccata funditus debet radere. Rex filiorum Amon rasit dimidiã barbam & vestes seruorũ Dauid: quod facere vidẽtur ij, qui in cõfessione partem peccatorũ aperiunt, partẽ verò silent: ideò grauissimè puniuntur à Deo, sicut punitus est rex Amonitarũ à Dauide. Ait etiam, in amaritudine animæ meæ: nam dolore magno cõpunctus tua peccata debes exprimere. ¶ Quartò (quemadmodũ Elias) os tuum aperi, & culpas & delicta sacerdoti pande: qui Christi vices habet. His omnibus sic actis, statim descendet ignis de cœlo qui omnia peccata tua absumat: vt in te illud Psalmi adimpleatur. In meditatione mea exardescit ignis. Super sacrificiũ eorum qui inuocabant Baal, nõ descẽdit ignis de cœlo. Et idem illis cõtinget, qui pro arbitrio confessariũ eligunt, vt suo genio indulgeat, quiq; de factis & infectis absoluat. Clama cũ Elia ad pedes sancti & eruditi cõfessarij: nè fallaris à dæmone, & obmutescas coram bono confessario: multo quippe meliùs tecum aget bonus, sapiens & doctus: quàm malus, insipiẽs & ignarus. Magdalenam enim, quæ peccatrix erat Pharisæus ille & molestia & opprobrijs afficiebat: Christus vero vt sanctus & misericors, eius partes tuebatur, & solatium in afflictione præstabat. Vide Christum, postquã ter eum Petrus abnegauerat, quàm pie, misericorditer & benignè cum illo se habuerit. Posset Christus illi dicere, Petre, Petre istæ nè sunt robustæ illæ vires, & fortis animus, quem aduersus inimicos ostentabas? Ista nè verba illa quæ reliquis fortitudinem & audaciam addebant? Nullum certè verbum Christus Petro dixit, quo vel crimen suum coram obijceret, vel quo Petri facies confunderetur: sed piè & benignè illi pepercit. Hoc idem bonus & rectus confessarius tecum efficiet: Deus quippe inquit. Nè abominaueris Idumæum, quia frater tuus est: neq; AEgyptium, quia aduena fuisti in terra AEgypti. Hoc idem confessario Deus inquit. Debet etiam sacerdos animaduertere se aliquã do lapsum esse: nemo quippe tam sanctus est & integer, quin semel vel bis non deliquerit. Nè igitur tu peccator ad pedes sacerdotis iacens, pudore delictorum suffundaris, & mutus effectus, peccata sileas: in memoriam reuoca, exquisitissimum illud ignominiæ genus quod coram millibus hominũ passus est pro te. Quare tu verecundiã habes, cum soli vni homini peccata pandis? Verecundia mea contra me est semper, Dauid dixit: loquutus de Christo redẽptore nostro. Et in alio Psalmo ad patrẽ alloquens, dixit. Tu scis improperium meũ, & confusionem meã. Præterea quando aliquẽ cõmittis defectũ, vel les ne potius vt amicus sciret, qui vel facilè posset succurrere: vel potius omnis populus & mũdus? In iudicio manifestabũtur abscõdita tenebrarũ, & manifestabit consilia cordium. Dauid secreto rapuit vxorẽ Vriæ: Deus vero per Prophetã illi dixit. Tu fecisti in occulto: ego faciam illud palam in cõspectu omnis Israel. Quod tu in domus tuæ penetralibus & secretioribus locis cõmisisti: permittit Deus vt tui conuicini rectè norint, postea vero in extrema die cunctis gentibus pateat. Senes illi qui falso accusarunt Susannam, dicebant ei. Nemo nos videt. Deus vero qui etiam cogitationes cordium scrutatur, notum fecit populo crimen nefandum. Si sacerdoti confiteberis peccata tua, occulta erũt: sin minus omni populo erunt manifesta. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Si in memoriam adduceres pudorem illum, quo deberes suffundi, si peccata tua omnibus palam fierent: vtique dæmon coram sacerdote non te mutum, elinguem, & balbutientem efficeret. Si quidem bene nosti, nullo casu quantumuis difficili, confessarium posse tua peccata alicui aperire. Confitere igitur omni procul semoto pudore: quandoquidem in hoc sacrosancto & mirabili sacramento ab omni peccato etiam grauissimo mundus efficeris. Nam qui in fluuium cadit, etiam si aqua ad medium corpus, vel vsque ad barbam accedat: nihilominus tamen adhuc tempus restat, quo possit viuere. At vero si eò infœlicitatis & miseriæ peruenerit, vt aqua iam os intret, & cooperiat eum, statim interibit. Sic similiter etiam si grauissimis criminibus oculos Dei offenderis, si ita coinquinatus es, vt indignum te iudices ante faciẽ eius apparere: si deniq; à plãta pedis vsq; ad verticem capitis tui nihil bene sanum & tutum fuerit: si tamen os tuum vales aperire, & ad pedes sacerdotis accedere, longa adhuc superest vita. Illud tamen diligenter tibi est cauendum, ne in tantam colluuionem & multitudinem peccatorum peruenias, vt te valeant suffocare: ne coram Dei ministro mutus effectus loqui non possis. Vnde Dauid. Os meum apperui & attraxi spiritum. Quemadmodum Dauid aperuit os, vt aerẽ posset attrahere & viuere: sic tu in confessione aerem & flatum Spiritus sancti attrahe vt possis viuere. Quod idem in anima-

Marginalia: Eccl. 18. Leui. 1. Esa. 38. 4. Reg. 5. Leui. 14. 2. Reg. 10. Psal. 38. Luc. 7. Deute. 23. Psal. 43. Psal. 68. 1. Cor. 4. 2. Reg. 11. 2. Reg. 12. Dan. 13. Psal. 31. Esa. 1. Psal. 118.

libus rationis expertibus experiri possumus. Primū
quod facit lupus, cū ouē capit, gutura ore cōprehen
dit, ne posit balare, vt vel sic pastorem excitet: &
1. Pet. 5. à morsibus lupi eam eripiat. Sic diabolus (qui velut
leo rugiens vbiuis hamū parat) ori nostro pudoris
seras imponit, ne clamare possimus, & illius boni
pastoris auxiliū inuocare: qui super humeros suos
Luc. 15. amissam ouē deportauit. Hoc igitur est hominē mu
tum effici à peccatore: nam quemadmodū hūc, cu
ius corpus habitabat, efficiebat mutū, ita etiā pecca
torē, cuius animam possidet, elinguē reddit, ne sua
peccata posit confiteri. ¶ Aliud etiam est hominū
genus qui in confessione dicenda tacent: taceda ve
Psal. 31. rò dicunt: & de his Propheta inquit. Quoniā tacui
inueterauerūt ossa mea, dum clamarē tota die. Quō
igitur fieri potest Propheta sancte, vt tota die tacē
do, clamares: & clamando taceres? Ambo faciebat:
nam ea tacebat, quæ dicturus erat: & verbis cōposi
tis, alios alijs addendo sermonibus nihil deniq; di
cebat. Quod multi duobus vel tribus verbis possent
dicere, idq; clare & aperte: varijs ambagibus pro
ferūt culpā minuendo, & rhetoricas rationes multi
plicando. Et sic isti, loquētes, tacent: & ideo ossa eo
rū & ipsi in peccatis inueterascunt. In cuius typū,
Gene. 31. quando Rachel ex Mesopotamia veniebat, idola
Gene. 35. abscōdita secū ferebat: posteà vero cū Iacob petijs
set, ea manifestauit, & infodit. Si igitur tu adhuc
cooperuisti tuorū peccatorū idola, ea sacerdoti of
fer, & aperi: ipse enim ea operiet, vbi nunquam ma
gis appareant, & quemadmodū AEgyptij in mari
Exo. 14. rubro extincti fuerunt, quos filij Israel nunquā de
inceps viderunt: sic tua peccata in confessione ex
tinguentur. ¶ Obserua etiā q; non solū dæmō effi
cit hominem mutum, vt adhuc diximus: sed etiam
ijs modis & signis petunt, quibus reliqui, qui natu
ra ipsa nascuntur muti. Isti quippe natura elingues
per signa, per digitos, per gestus corporis ostēdūt,
quid velint, quid cupiant, quidve dicant. Sic pecca
tor mutus effectus, gloriam, quam ipsis operibus pe
tere & comparare deberet, per signa postulat. Et
quod nō sine dolore potest dici, Christiani signa eū
in cœlum ducunt, opera vero in infernum. Christia
ni signa sunt, se cruce insignire: Ecclesiam ingredi,
flexis genibus orationem fundere: opera vero nec
cum Turcarum aut Arabum operibus comparāda.
Nam oratio, ieiunium, sacri auditio: quid aliud sunt
quam signa Christiani? At vero si vel minimū con
uicium in eos retorseris, si vel fimbriam vestimēti
tetigeris, ira perciti & commoti de minima iniuria
accepta cum fœnore vindictā sumunt. Omnes isti
Iaco. 2. sunt muti, nihil præter signa habent. Ostende mihi
fidē tuam ex operibus, &c. ¶ Secundò dæmō hunc
hominē obcæcabat: vt moris illius est, cū omnibus
peccatoribus idē facere, quorum animas suo domi
nio subegit. Nonnè insanus ille & amens iudicare
tur, qui aliquod opus aggrediens si nudo ense ali
quis mortem minaretur, ne id faceret: nihilominus
tamen nullo metu id perficeret & compleret? Non
nè cæcum eum esse diceres, & caligine coopertū:
quando ensem non fugit? Quid obsecro putas esse
in causa, quare vnus homo tam multis peccatis &
flagitijs se tradat: alius vero cautus & sobrius viuat
in nullo delinquens? Id certe est, quia ille mētis ocu
lis caret: nec videre potest, quanta & quàm grauia
mala ipsi immineant, quæ iudex ille supremus in
diē vindictæ reseruat: hic vero Dei iustitiā intuens
& contemplans à talibus se abstinet: quemadmodū
Balam, qui non videbat Angelum asinam minan Num. 23.
tem, ipse vero stimulos asinę addebat, vt Angelum
præteriret. Inde illud est, q; frequenter dici solet, sci
licet, peccatores oculis carere, & obcæcatos esse.
Hæc est illa cæcitas, quam Deus misit AEgyptijs, Exo. 10.
vbi tantæ & tam magnę erant tenebræ, vt vel ipsis
manibus contrectari possent: sic adeo vt scriptura
dicat, trium dierum spatio neminem fratrem suum
vidisse, nec ab vno loco motum esse. O vtinā men
tis oculis non esses destitutus, vt graues miserias, &
tormenta, quæ te in gehenna expectant, posses con
templari: vt vel sic in peccatis non esses detentus,
quemadmodum AEgyptij. Si peccatores nō essent
cæci, non vtique beatus Ioannes dixisset. Mundus Ioann. 1.
Christum non cognouit. Nec enim ob id debemus
admirari q; cæci essent, quandoquidem eorum ocu
los dæmon terra cooperuerat: nimirum vilibus &
abiectis rebus huius mundi: quod optimè ostēditur Tob. 2.
in Tobia, cuius oculi hirundinum stercore obtene
brati sunt. Est quippe hæc dæmonis cæcitas tā pessi
mæ & deprauatæ cōditionis, vt qui ea laborat, nū
quam se ipsum velit cognoscere: quod non cōtin
git in eis, qui corporeis luminibus sunt priuati, qui
quidem cæcos se iudicant, & tales confitētur. Ideo
dominus, quibusdā peccatoribus dixit. Si cæci esse Ioan. 9.
tis, non haberetis peccatum. Nūc vero dicitis: quia
videmus, peccatū nostrum manet. ¶ Tertio dæmō
efficit peccatorem surdum. Nam si hominem vide
res, à multis monitum & persuasum, vt à via quam
sequitur deflecteret: nè à latronibus sit captus, hic
vero neminem vellet audire, sed potiùs iter suum
insequeretur: nonnè huiusmodi hominem obtura
tas aures habere diceres? Ità similiter Deus suis ver
bis, suorum Apostolorum factis & miraculis, suo
rum prædicatorum concionibus, diuinis inspiratio
nibus missis, peccatores omnes incessabili voce
proclamat, eorum corda tangit, & ad postes ostij
noctis rore capillis madidis vt ei aperiant, ro Canti. 5.
gat obsecrat, & exorat: ipsi vero nolentes audire,
amplam inferni viam insequuntur. Ea est dæmonis
conditio iniqua & peruersa, vt miserum peccato
rem mutum efficiat, cæcum, & surdum: vt vel sic
magis quietus & maiori dominio animam ipsam
possideat. Quod lucidissimo exemplo clarius appa
rebit. Contingit enim, vt cum aliquis somnū tran
quillum & cum quiete vult capere, iubet vt omnis
familia famuli & ancillæ silentium teneant, nè stre
pitu facto somni quies & dulcedo impediatur. Se
cūdo fenestras claudit, ne ipsa luce oculi offendant.
Tertio in penetralia domus descēdit: & ianitori prę
cipit, vt de ipso percontātibus, denegetur. Hæc om
nia inimicus noster, vt in malitia sagax & calidus
in peccatore causat, cū illū surdum efficit nè voces
prædicatorū audiat: pudorē quēdā fœdū inijcit, ne
planiùs & apertiùs sua peccata fateat: lectiones san
ctorū & eorū libros de medio tollit à cōuersatione
rectorū & proborū hominū eū segregat ne claro lu
mine & sanctis exēplis resipiscat & ad Deū cōuer
tatur. Ità nequā iste pro libito in peccatoris anima
quiescit,

quiescit gaudet, & in vtramuis aurem dormit. Ità si militer nunc hominem posidebat: cuius corpus cęcũ, mutum, & surdum, iám reddiderat. ¶ Cum verò Christus in mundũ venerit, vt dæmonis opera dissoluat (vt iam superiùs retulimus) decernit iam illũ à corpore propellere & exterminare.

1. Ioan. 3.

Sed dictis obijcies, Si verũ est, Christũ voluisse, vt in nostrã vtilitatẽ & doctrinã dæmõ in corpus huius hominis intraret, quid est ꝙ nunc illum à corpore eijciat? Ad quod respõdeo id etiã esse factũ propter vtilitatem nostrã. Finis enim noster est ad Deũ per dilectionẽ accedere. Mihi autẽ adhærere Deo bonum est.

Psal. 72.

Et quod vehementiùs & acriùs nos nouet ad eius dilectionẽ & amorẽ, est videre quãtùm & quàm anxie nos ab illo diligamur. Et vt hoc cognoscamus nullum euidẽtius signũ est, quàm ipsa opera quæ quotidie nobis impendit. Ideo Dauid. Dilexi: quoniam exaudiet Deus vocem orationis meæ.

Psal. 114.

Quasi vellet dicere regius vates. Domine quia me diligis, te diligo: tũc enim intellexi, te vnũ posse meis miserijs & necessitatibus subuenire. Nã statim à me vocatus, ades: & meis petitionibus acquiescis. Inclinasti quippe aurẽ tuã mihi, vim & stimulos addidisti vt maiori conatu posthac igne amoris tui incẽdar: & vt animæ meæ dicam. Conuertere anima mea in requiẽ tuam. His amici operibus voluit nos obligare, vt nunquam ab eius amore desistamus. Secundo ꝙ quemadmodũ ex infirmitatibus corporis venimus in cognitionẽ earum, quas dęmon in anima causat: ità etiã ex medela corporis illius infirmi, veniamus in cognitionẽ illius altissimæ medicinæ, qua Christus animæ nostræ medetur, quando peccatis & flagitijs infirmatur. Nam quemadmodum dæmonem hunc expellens, visum huic cæco restituit: ità etiã cum dæmonem ab anima nostra fugat, peccatorẽ illuminat, & intellectum simul & cognitionem illi tribuit, nè de vno in alterum peccatum præcipitetur. Restituit aures vt libenter audiat correctiones & inspirationes diuinas. Et loquelam tribuit, vt peccata possit confiteri, & simul vt laudet Deum. Omnia hæc pręstitit dæmoniacus hic: qui oculos aperuit, vidit, audiuit, & incepit loqui. Et propterea sequitur in textu. *Et cum eiecisset dæmonium: loquutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ.* Matthæus dicit, ꝙ stupebant omnes turbæ, & dicebant. Nũquid hic est filius Dauid?

Mat. 12.

Miratur & meritò cum dæmoniacum in corpore sanet: & maiori iure deberes tu in admirationem rapi, cum dæmonem eijcit ab anima, & iustum & sanctum peccatorem efficit. Vnũ inter alia diuina & mirabilia facta quæ Deus in mũdo operatur illud est, scilicet, cum ex homine peccatore impio & facinoroso, iustum, sanctum & immaculatum reddit. In quo quidem clariùs & apertiùs quàm in alijs rebus omnem suam potentiam ostendit, simul & misericordiam. Magna quidem & diuina potentia requiritur, vt de nihilo aliquid efficiatur & creetur: sed non minor potentia exigitur ad iustificandum peccatorem, sed potiùs maior. Nam in creatione nihil potest esse Deo impedimẽto: in iustificatione autem maximè: si peccator modos & consilia diuina, quibus Deus illum vult saluum fieri, contemnat, & pro nihilo habeat. Ideo beatus Augustinus super caput decimumquartum Ioannis, versans illud. Qui credit in me, opera quæ ego facio ipse faciet & maiora horũ faciet, sic ait.

Ioan. 14.

Iudicet qui potest, vtrũm maius sit iustos Angelos creare, quàm impios iustificare. Certè si æqualis est vtrunq; potentiæ, hoc maioris est misericordię. Et ita non sine magno consilio canit Ecclesia. Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maximè & miserendo manifestas. Peccatorem nanq; à culpa absoluere, maximum opus est Dei: nam vt hoc opus compleret necessum fuit, crudelissimã & acerbissimam mortem oppetere, & sanguinem suum exhibere: vt animam fœdam & maculis peccatorum infectam mũdaret, & dealbaret. Ita cum hoc opus mirabile & diuinũ esset, omnes in admirationẽ rapiebantur: sed non ad eius imitationem: quanquam simul admirari & imitari deberent. Fides admiratur & credit: sed charitas imitatur & proximi inopiam subleuat. Sed quid prodest astrologo cœli cursum, & planetarũ motũ admirari? Mirari quidem debes sed cũ effectu, ita vt voluntas non sit ociosa nec in chænice sedeat: sed opera Dei videns animus extollatur in ipsius cognitionẽ, amorẽ, laudem, & timorem: alioqui quid proderit admirari? Nam frequenter legimus in Euangelio Iudæos stupuisse admirantes doctrinam Christi, nihilominus nõ ideo meliores euasisse. Quomodo hic literas scit (dicebant) cum non didicerit?

Ioan. 7.

Et rursus ministri ad Pontifices & Pharisæos. Nunquam sic loquutus est homo, sicut hic.

Ibidem.

Et Matthæus inquit, ꝙ admirabãtur turbæ super doctrina eius.

Matt. 7.

Dauid autem optimè demirabatur opera Dei cum dicebat. Domine Deus meus magnificatus es vehementer: confessionem & decorem induisti, amictus lumine, sicut vestimẽto.

Psal. 103.

Et alibi. Quam magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti.

Eodẽ Psal.

Et iterum. Mirabilia opera tua, ideo scrutata est ea anima mea.

Psal. 118.

Sic scrutemur & contemplemur opera Dei, misericordiam, bonitatem, & patientiam: vt in eius amorem & dilectionem magis incendamur: ità vt cum Propheta possimus canere. Quoniam inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt.

Psal. 72.

Quidam autem ex eis dixerunt. Certum est hos fuisse Pharisæos vt ait Matthæus & Scribas, qui à Hierosolymis descenderant: vt ait Marcus.

Mat. 12.
Mar. 3.

Hi enim malitia & calumnia pleni sagaciter & astutè moliebantur Christi miracula inuertere, & attribuere in dæmonis potestatem. Quasi hi & non alij calumniatores deberent esse. Laudabat eum populus, & ipsius doctrinam suspiciebat: hi vero murmurabant. Id quippe à natura nobis est inditum, vt quando aliquis facinus aut opus aliquod præclarum & egregium perficit, omnes, qui de illa re non agunt, illum laudent, extollant, venerentur, & suspiciant: qui vero de eadem re agunt, & in æstimatione populi magni haberi, statim inuidia acriter eos inuadit, opus alterius contemnentes, & in nihilum redigentes. Nam si aliquis egregiè concionetur ad populum, vel orationem luculentam & elegantem habeat, populus, qui de illa re non agit, statim in eius laudem prorumpens, inquit. Beatus venter, qui te portauit. At vero sapientes & literati inquiunt. Bone quidem, sed non ità egregiè concionatus est. Vel sit dux qui animosè & viriliter stratagema aliquod

aliquod in bello sit aggressus: quibus de bello nulla est cura statim dicunt. O quã magnanimus hic est: quã strenuè & diligenter periculũ hoc fuit aggressus. Qui verò eiusdẽ sunt officij, statim inuidia eos comitatur & dicunt. Fortè hoc illi contigit, nõ sua industria, nec propter peritiã, quam habet in rebus bellicis. Nunquam satis deest, quid possint opponere: vt laudem & honorem illi debitũ possint detrahere. Sic debes ab eo cauere qui tui officij est: & semper suspectum eum habere, nam quando minùs tibi caueris, si ille potest, vendet te, & in manus inimicorum te tradet. Inter pastores Abraham, & inter pastores Loth lis erat & iurgiũ: & nõ ob aliud, nisi quia eiusdem officij erant. Ioab æmulus fuit Amassæ, quẽ tãdẽ interfecit, quia cogitabat Amassam velle competere cum eo de officio. Non sunt æmuli Christi sutores, sed Pharisæi & literati quia Christus vir sanctus erat & sapiens. Sed quid isti dicant, audiamus. *In beel zebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia.* Sed vt iam magnitudinem malitiæ istorum cognoscas, aliqua hic sunt consideranda. Primò debes mores & ingenium impiorũ perpẽdere. Nulla quippe est tam illustris & insignis virtus, tot tãtisq; omniũ gentiũ laudibus cõdecorata: quã impij sua malitia vitio non tribuãt. Quemadmodũ enim lignũ: cuius dimidia pars submersa est in aqua altera verò ab aere continetur, fractum & obliquũ esse videtur: cum tamen reuera integrũ & rectum sit, sic ea virtus, quæ recta ratione perfecta omnibus videtur, & suis numeris absoluta, ab improbis defectuosa & iniqua iudicatur, non ipsius virtutis causa, sed propter deprauatum & corruptũ iudiciũ. Fallit enim eos iudicium, qui per aquam inuidiæ & malitiæ res gestas inimicorum cernunt: cupientes aliorum gloriam labefactare, & infringere, quam aliàs magni & egregij viri multis laboribus & periculis sunt consequuti. Nullum est enim opus adeo bonum, sanctum & perfectum, cui mali & improbi aliquem defectum non imponant. Nam si humilis es, abiectum & vilem te iudicant: si patiens, pusillanimum te dicent: si studiosus, statim hypocritam agere dicunt: si abstinens es, parcum & auarũ appellabunt: si tacitus, insipiens iudicaberis: si loqueris, garrulus statim diceris: si deuotus, sanctitatis simulatorem te prædicabunt: si iustitiam feceris, crudelitatis increpaberis: si misericordia vsus fueris, iam iners eris: si grauitatem indueris, iam factus es insanus & amens: si affabilis, comis, blandus, & mansuetus, parui te facient, & contemnent: si distribuis in pauperes & amicos, iam prodigus: si minus dederis, iam es auarus. Et ità vix fieri potest, vt iniquis & inuidis hominibus aliquid possit esse impedimẽto, quo minùs aliorum famæ & virtuti non semper detrahant: quibus quidem non est opus, vt ansam & occasionem murmurandi præbeas, nam ipsi sibi illam accipiunt. Quod sanctius opus fieri potuit, quàm hũc hominem curare: qui surdus erat, cæcus, & mutus? Quis posset credere: q; de hac re illi acciperent murmurandi occasionem? O malitia Pharisaica, quæ in huiusmodi opere de quo nec ipsi dæmones aliquid mali possent dicere, calumniam inuenerunt. Populus admiratur & laudat: Pharisæi verò & Scribæ detrahunt & calumniãtur. Quemadmodum enim proprium est bonorum aliorum opera, si bona fuerint in bonum finem tribuere, sin verò mala, ea excusare: sic è contrario mali, bonum ipsum in malum finem reijciunt, & maculis & defectibus illud labefactant. Quod vtrumq; in sacra pagina optimè demõstrari potest. Et de impijs. Cum Dauid misisset nuncios vt consolarẽtur Anon Regem Ammon de morte patris sui Naas, charitate motus, impij illud opus bonum sua malitia inuertẽtes, cogitarunt ex ambitione illud processisse, & vt terram specularentur. Sic isti illud opus Christi, dæmonis virtute dicunt esse factum. Nam tam isti, quam illi Ammonitæ bona proximorum in sinistram partem retorquebant, edocti à magistro suo diabolo. Is nanque cum audisset Deum laudantem bona opera & sanctitatem Iob, dixit. Nunquid Iob gratis timet Deum? Nonnè vallasti domũ Iob, &c. Sua nequitia dæmon, quem semper de quocunque bono nostro pœnitet, ea quę rectè & sanctè Iob operabatur, dicebat fecisse propter sui ipsius commodũ & vtilitatem. At vero pij & recti homines quando opus malum excusare non possunt, saltim intentionem dicunt fuisse rectam & bonam. Quod opus vnquam fuit deterius, quàm lapidare innocentem? Et tamen beatus Stephanus id excusans inquit, factum fuisse ex ignorantia. Nè statuas (inquit) illis hoc peccatum: quia nesciunt, quid faciunt. Sic sanctissimus Ioseph opus illud nefandũ, quod fratres aduersus eum cõmiserunt, eos excusans & liberans à peccato, inquit, opus esse Dei. Fluuius enim magnus omnes riuulos ad se venientes complectitur: ignis etiam omnia comburit, & in se conuertit. Ità simili modo homo nequam quæcunq; videat, quã tumuis bona illa sint, in malitiam conuertit: bonus verò contrarium ingenium habet. Serpens florem comedit, & in venenũ conuertit, apes verò in mel & saccarum. Ità ex eodem opere mali occasionem accipiunt murmurandi: boni vero in laudem Dei prorumpunt & eleuantur. ¶ Præterea si ædificium mensuretur perpẽdiculo dum maiora ligna & lapides super ipsum posueris magis firmum & stabile permanebit: at vero si regula & mẽsura defecerit, quidquid super struxeris corruet & solo ęquabitur. Ità similiter cor nostrũ est veluti basis & fundamẽtum super quod ipsa virtus debet ædificari: cum rectitudinẽ & normam rectæ rationis obseruat, quid quid ampliùs oneris addideris, illud magis firmabit & roborabit. At vero si volũtas malitia sit infecta: quidquid videat, in suã ruinã & perditionem cõuertit. Nã cũ Christus multa miracula faceret: statim Caiphas & Pharisæi cõsiliũ inierũt, vt morte eũ dãnarẽt. Etsi à Caipha & ab eis, qui conciliũ aduersus Christũ congregarunt, quæreretur, Quare Christũ vultis interficere? Responderent ipsi. Quia hic homo multa signa facit. Si vero à Petro, Andrea, Iacobo, Ioanne & reliquis discipulis interrogares, Quare Christo creditis? bona relinquitis? & eum quocũque ierit sequimini? Respondebunt proculdubio. Quia hic homo multa signa facit. Et si ab hac gentium multitudine quæsieris, quid est q; sic Christũ laudẽt, & eius facta admirẽtur? Respõdent. Quia loquutus est mutus. Si vero Pharisæos interroges, quare Christũ irridẽt, & blasphemãtur? dicent tibi. Quia

Marginalia: Gen. 13. — 2. Reg. 20. — 2. Reg. 10. — Iob. 1. — Act. 7. — Gen. 45. & 50. — Ioan. 11.

Quia loquutus est mutus. Quid est in causa cur idē opus diuersos effectus pariat, & generet? Nulla certè alia nisi quia corda vtrorumq; diuersa & inter se dissentientia sunt. Quò fit, vt quod vnis est medicamentum & remedium præsentaneum, alijs sit venenum mortiferum. O vtinam tibi non contingat, quemadmodum Pharisæis. O quot & quanti sunt homines, qui cum miraculis Christi potiùs deberēt cōuerti, & charitate liquefieri: eadem miracula ipsi in occasionem accipiunt, vt deteriores sint peccatores. Nonnè magnum & ingens miraculum est, quod Christus in te efficit, cum tot tantaq; flagitia à te cōmissa nimia patientia & misericordia suffert? Hāc igitur bonitatem, quæ in illius amorē deberet te adducere & inflammare, vt tantum dominum, tam pium, benignum & misericordem nō auderes offendere, tu eam accipis, vt maiora crimina cōmittas, & peccata peccatis addens, dicas. Deus est bonus, infinita eius misericordia, peccatorū causa in ara crucis se pretium exhibuit. Quod quidem libenter ego fateor, illum esse summè misericordem, quādoquidem patitur, vt suam bonitatē & clementiam tuæ malitiæ fautricem facias: & crucem, quam ipse accepit, vt regnum diaboli subuerteret, tu eam accipias vt magis illud firmes & corrobores. Ignoras

Roma. 2. nè miser peccator, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? An diuitias bonitatis eius & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Secūdum autem duritiam tuam & impœnitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ, &c. Ità deprauatum & corruptum cor habes, vt ex bono malum elicias, & ex cruce quæ constituta fuit ad indulgentiam peccatorum, audaciam sumis, vt deterior sis & peior. Hoc idem Christum in cruce pendentem magis dominum vexabat, quàm ipsa mors: quandoquidem de morte nullo pacto cōquerebatur: at verò de hac in-

Psal. 128. iuria per Prophetam inquit. Supra dorsum meū fabricauerunt peccatores. Hæc enim erat lis & cōtrouersia inter Prophetas falsos & veros: ꝙ veri iustitiam Dei peccatoribus minabantur, falsi vero mendacem pacem & misericordiam promittebant. Sic

Iere. 37. Ieremias. Vbi sunt Prophetæ qui dicebāt vobis, Nō veniet Nabuchodonosor, &c. Tu idem facis, cum Dei patientia non vteris, nisi in tuum damnum & malum: confidens diuinam iustitiam nunquam venturam, solum quia caro & appetitus hoc tibi persuadet. Si in puteum luto & cœno plenum aquā purā & claram diffuderis, nihil aliud efficies nisi aquam amittere, & cœnum turbare: sic miracula & bona quæ Christus cōfert impijs, ipsi in deteriùs conuertūt & peiores & fœtidiores efficiūtur. Tu sicut Pharisæus es, qui miraculis Christi abuteris. Quare obsecro sanctè & bone Deus homines sic adeo te offendūt, & flagitijs & peccatis te lacessunt? Quia bonus es. Nā si statim ꝙ homo in peccatū laberetur, certo sciret, ꝙ ipse medius deberet rūpi & interire, nō vtiq; ità facilè & velut nihil agens tuā bonitatē & clementiā offenderet. Et si statim cū peccant, & pœnitentiā non agunt, certo cognoscerēt à terra esse absumēdos cōtinuo se ad tē cōuerterēt. Vel iam bone Deus si hoc nō efficis, illud prǣstares, ꝙ dæmones illos in Tartara detruderēt, proculdubio nūquā tua bonitate abuterentur. Sed quia tu bonus es, & ipsi sibi longiorē vitā promittunt, hoc audent facere. Tu autē homo insane & amens his cogitationibus deuanescens audi, quid sanctus Propheta dicat.

Nunquid Deus iudex iustus & patiēs, nō irascetur Psal. 7.
per singulos dies? nisi conuersi fueritis gladiū suū vibrabit, arcum suum, &c. ¶ Aduerte etiā, quāta sit istorū malitia & ingratitudo, & quāta domini bonitas & clemētia. Non solū eorū malitia perpenditur ex eo ꝙ Christi miraculis peiores efficiebantur: sed etiā ex tēporis circunstantia. Nā quādo potiùs ipsis deberent conuerti & Dei opera admirari, tūc tēporis malitia eorum corda adurente magis murmurabāt, & irridebant. Vix explicari potest quāta sit hominū ingratitudo: nā quādo maiora beneficia ipsis impartitur, tunc magis illū contumelijs afficiūt, & inhonorāt. Cum enim Deus legem dabat Mosi, & Exo. 32.
tabulas illas lapideas, & Israēlitas legem docebāt, ipsi tanquam ingratissimi vitulum faciebant. Ille dabat leges quibus deberent componi, ipsi vero vitulum conflabant. Ille occupabatur in eorum gubernatione, ipsi vero in idolorum cultura. Similiter Christus cum in vltima cœna corpus & sanguinē suum cibum salutiferum mundo condiebat, mūdus de acerbissima eius morte tractabat. Ille constituebat illis & ordinabat vitam: ipsi vero mortē illi parabant. Hoc egregiè Apostolus perpēdit inquiēs. 1. Cor. 11.
Dominus Iesus in qua nocte tradebatur accepit panem, &c. Vbi diligenter debes illa verba notare: in qua nocte tradebatur. Tēpus enim assignat, in quo tantum beneficium mundo contulit. Acsi diceret. O nimia Christi benignitas: ò execranda hominum ingratitudo. Nam si tam graue malum & peccatum alio quouis tempore perpetrarent, non ità mirandum esset: sed tanta fuit Christi bonitas & charitas, qua nos semper fuit prosequutus, vt in nocte, qua ipse tradebatur, cibum illum ordinaret qui vitam afferebat: tanta vero hominum iniquitas vt in ea nocte qua tantum & tam egregium beneficium illis præstabat, mortem ipsi molirentur & patrarent. Multoties etiam hoc tibi contingit, qui cum ludens sedeas sanctum eius nomen blasphemaris & grauissime in eum peccas: ipse vero, qui rebus omnibus prouidet eodem tempore tibi creat fructus suauissimos quo tuam bilem possis tēperare. Rursus, tēpore quadragesimæ, in quo omnes alij Christiani mētem nouam induunt nouas cogitationes, & ad Deum accedunt, ieiunātes, diuinis rebus assistentes: tu in prædia tendis extra ciuitatē ne sacris intersis, & vt cōciones non audias. Eo tēpore, quo potiùs in Deum deberes conuerti, in peius & deterius vitam mutas: & multi, modo, vt Iudæi olim hæbdomada sancta Christū crucifigūt, quādo deberēt potiùs tantū beneficiū cognoscere, & in amorē diuinū inflāmari. Ità isti etiāsi Christū odio haberent, deberēt hoc loco & tēpore tacere & cōfundi: quando alij illum admirabantur & laudabāt. ¶ Tertio etiam aduertes quàm differens sit consiliū & iudicium Dei: & consiliū & iudicium hominū. Nam Pharisæi in hominum opinione sancti, recti, & probi habebantur: populus vero simplex, ineptus & amens. At vero Euangelium dicit Pharisæos fuisse blasphemos: & iniquos peccatores. Quare nemo cōtentus sit hominū laudibus & opinione probari: nā

multi sunt in cœlo, qui hominum iudicio, & opinio
ne iniqui & pessimi peccatores in mundo erãt: mul
ti etiam modo inferni tormentis & cruce torquen-
tur, qui ab hominibus sancti & recti existimaban-
tur. Itaq; locus iste docet, quo pacto hominum sen-
tentia apud Deum fallax & mendax sit. Nihil cu-
res ea, quæ populus dicit: nam rectè nouit malũ lau
dare & approbare: bonum vero vituperat & dam-
nat, & quod hodie approbat, sequenti die malũ iu-
dicat. Non est dubium, quin mentem & intellectũ
amittas, si oculos conieceris in ea, quæ homines di-
1. Cor. 4. cunt. Vnde beatus Paulus: Mihi autem pro mini-
mo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die. Sed
neq; me ipsum iudico. Qui autem iudicat me domi
nus est. ¶ Quarto exemplum debent esse nobis Pha
risæi, quam miser sit homo, & abiectus: quando à
Deo derelinquitur. Quis non timebit? Quis non stu
pescet? Quis tale Dei iudicium non timebit? Quis
non videt quanta illi mala sint parata, & quãtis mi
serijs & calamitatibus sit obnoxius is, qui à Dei
gratia deseritur? Quis obsecro suam propriam mise
riam non deplorabit? Etenim quod malum in alijs
hominibus conspicimus, id nos procul dubio face-
remus, si nobis Deus suam gratiam substraheret.
Itaq; hæc exempla iudiciorum Dei nobis frequen-
ter in mẽtem veniant: vt semper nobis adsit timor
Dei, & vt nos ipsos valeamus agnoscere, & quam
parua sit nostra sufficientia, nisi Dei manus nos su-
1. Cor. 10. stineret. Ideo monet Paulus, Qui se stare existi-
Psal. 50. mat videat nè cadat. Quamobrem quilibet Christia
nus cum David debet orare, & dicere. Nè proijcias
me à facie tua, & Spiritum sanctum tuum ne aufe-
ras à me. Absq; te enim nequeo subsistere: sine te in
omni flagitij genus dilabor. Hanc igitur vtilitatẽ
ex Pharisæorum blasphemia depromere debemus.
Hi enim non sentiebant sicut loquebantur: nam
aliud credebant, aliud vero ore fatebantur mẽtien-
tes. Fugiamus & nos mẽdacium: nam scriptum est.
Psal. 5. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. In dilu-
uio vniuersali cum Deus omnem mũdum destrue-
Gene. 8. ret, pepercit Deus Noe & suis: & in incendio Sodo
Gene. 19. mæ, pepercit etiam Loth: & in subuersione Ierico,
Iosue. 7. liberaliter se habuit cum Raab. Et in societate sua
Mat. 26. admisit Petrum peccatorem, & persequutorẽ suum
Act. 9. Paulum & vsurarium Matthæum, vt peccatricem
Matt. 9. Magdalenam. Nunquam tamen reperitur admisis-
Luc. 7. se aliquem mendacem. ¶ Secundo fugere debemus
Eccl. 28. linguas maledicas. Nam Ecclesiasticus inquit de
lingua mala. Vtilior est infernus quam illa. Quia in
fernus solum damnatos & malos torquet: lingua
vero pessima, malos & bonos. Inferni ignis iustis
& sanctis viris parcit: lingua vero mala studiosos
persequitur: de Christo qui summa sanctitas est
blasphematur, & in cœlum spuit. Mali enim cor ha
Psal. 70. bent in lingua: boni vero linguam in corde. Vnde
regius vates. Tota die meditabitur lingua mea iu-
stitiam tuam. Lingua quippe cor ipsum debet se-
qui non autem è contrario: nam cor & ratio, debẽt
Eccle. 39. præcedere. Hoc igitur est linguam esse in corde.
Os iusti meditabitur sapiẽtiam. Lingua nostra tan-
quam calamus esse debet, qui per se nihil facit, nisi
scriba ipsum moueret, vt ordinem & normam ser-
uet. Lingua vestra nec vnum tantùm verbum de-
bet proferre: sed eam debet ducere & dirigere ratio,
vt rectè & ordinatè loquatur. Aspice rogo tanta &
tam grauia mala quæ ex eo q; homines corda sua
in linguis habuerint, sequuta sunt. Inde enim tot
tantaq; scandala exorta sunt. Sed de his alias. ¶ Por
ro Beelzebub vt diuus Hieronymus refert in com
mentarijs super Oseam, idolum fuit apud Babylo-
nios, qui vocabatur Bel. Belus enim pater fuit Ni-
ni, in cuius honorem Ninus ædificauit templum:
quod occasionem dedit idololatriæ accedentibus
dæmonijs, & simulacris responsa sua dantibus.
Et inde in alias nationes mos & ritus fuit transla-
tus colẽdi illum: licet aliter iuxta linguam aliarum
gentium nominaretur. Vocabatur à Babylonijs Bel.
Ab alijs Baalim. Ab alijs Baal. A Iudæis vero deri-
soriè Beelzebub: hoc est Deus muscarum, eo q; sem
per ibi multitudo esset muscarum ratione carniũ,
quæ ad sacrificia Bel adducebantur. Sed iam alios
eiusdem farinæ impios audiamus. *Et alij tentantes*
signum de cœlo quærebant ab eo. Isti etiam erant ex Mat. 12.
ipsis Scribis & Pharisæis, vt patet in Matthæo & Mar. 3.
Marco. Grandis est hominum malitia: quæ verbis
vllis explicari nequit. Omnẽ mouet lapidẽ, vt Chri
stum calumnietur. Odiosa est lux oculis ægris, &
vita bonorum, iniquis. Postquam Moses loquutus
est cum Deo in monte Sinai posuit velamẽ ante fa- Exo. 34.
ciẽ suam: & populus illum videre non poterat. Sic
mundus cum non potest cõspicere nec intueri, qui
in altitudine virtutum cum Deo in solitudine mõ-
tis communicat: sed falsis criminibus & mendacijs
obscurat. Camelus ad fontem accedens prius quam Pli. libr. 8.
bibat, aquam turbidam reddit: ne in aqua clara suã capit. 18.
intuens deformitatẽ sibi sit infestus. Sic vita iusto-
rum manifestat vitam impiorum & eorum mali-
tiam: & idcirco curant illam obscurare. Sic isti pos-
se existimant Christum obscurare, & ipsius gloriã
minuere: id tamẽ deprauato iudicio. Concedunt q;
Christus multa facit miracula, sed alia maiora vo-
lunt fieri. Quemadmodum Iosue cœlos quiescere fe Iosue. 10.
cit. & Elias fecit ignẽ à cœlo descendere, qui com- 4. Reg. 1.
bussit nuncios Ochoziæ. Iudæi signa petunt, Græ- 1. Cor. 1.
ci vero sapiẽtiam. Sic dixit Moses domino, quãdo
mittebat illum populo Israel. Non credẽt mihi, nec
audient vocem meam. Et dixit illi dominus. Quid Exo. 3.
habes in manu tua? virgam, &c. Dedit dominus
Mosi potestatem, vt faceret signa coram Iudæis.
Et hac ratione ductus fecit Deus Petrum prædica-
torem & Doctorem Iudæorum, quia habebat vir-
tutem faciendi miracula: ità vt vmbra eius salu- Act. 5.
tem & incolumitatem consequerentur infirmi.
Paulus vero quia doctissimus & eloquentissimus
erat constitutus fuit doctor gentium. Vnde qui-
dam gentiles volentes illi sacrificium offerre, vo-
cabant illum Mercurium: quia erat dux verbi. Qua Act. 14.
propter idem Paulus ait. Qui operatus est Petro in Gala. 2.
Apostolatu, operatus est mihi inter gentes. Sic isti
Iudæi signa petunt: & non contenti signis, quæ fe-
cerat, alia petunt de cœlo. ¶ Obseruat autẽ q; noluit
Christus miracula de cœlo facere. Primo quia Chri
stus voluit ea miracula operari, quæ vtilia essent.
Fiunt enim miracula à Deo propter homines: quia
propter se nullũ miraculũ Deus operatur, cũ tali ne
cessitate careat. Et ideo oportet vt in miraculo duo
sint.

sint. Alterū q ostēdatur in illo diuina potētia: alterum vero q hominibus proficiat. Sic ergo resurrectio mortuorū, & sanatio ægritudinum sufficiēter ostēdebāt, Deū esse eum qui mortuos suscitabat: sicut qui solē stare faciebat: insuper curationes ægritudinum hominibus proficiebant. Signa autem de cœlo nihil emolumenti ipsis afferebant: & ideo magis completa est ratio miraculi & eius finis in curatione ægritudinum, quàm in prodigijs de cœlo. Et quia Christus venerat, vt nostræ saluti consuleret, semper ea miracula faciebat, quæ ad hominum salutem proderant: non ea quæ tantum ad curiositatem & speculationem conducebant. Nullum est dubiū quin maius esset commodū & vtilitas vt cæco oculi aperirentur, quàm vel vt cœlum quiesceret, vel aliud simile. Vnde debes, ô homo, quicūq; fueris, animaduertere, quantum debeas Deo, qui suam sapientiam, potentiam, & virtutem, in tuam vtilitatem exercet, sanguinem denique & propriam vitā pro te contempsit, & in omnibus miraculis semper tuum commodum & vtilitatem respiciebat. Quocirca miracula cœlestia non faciebat, sed ea quæ futura erant hominibus, eorum langores curādo. Vtinam tu eius honorem & laudē factis tuis respiceres: sicut ipse suis tuam vtilitatē & profectum. Ipse dū hanc vitam degebat totus erat nostro seruitio intētus, nos verò debitum illi honorem & obsequium post terga relinquimus. Quod Paulus deplorabat Philippensibus scribens: Omnes quærunt quæ sua sunt, non quæ sunt Iesu Christi, &c. (*Phil. 2.*) ¶ Secundo noluit facere Christus miracula, quæ homines calumniari possent: nullum tamen est miraculum quod faciliùs calumniam potest pati quàm id quod à cœlo sumitur, & maximè ab eis, qui rudes sunt & insipientes. Nam propter elongationem à cœlo & ignorantiam earum rerum, quæ in ipso accidūt, multi pùtare possent, ea quæ supra naturam, & virtute diuina fiebāt, posse accidere ex causa naturali: quæ autem in hominibus fiebant, non ita facilè calumniam pati poterant, nam ipsa sensui & oculis patebant. Si isti autem ea, quæ proprijs oculis videbant calumniabantur, quid facerent si de cœlo viderent petita miracula? Sine dubio dixissent & Magos in AEgypto multa signa edidisse. (*Exod. 7.*) ¶ Præterea in veteri testamento miracula fiebant in cœlo, quasi ab ipso Deo, & non ab hominibus venirent: Christus autē miracula fecit in terra vt ostenderet, se habere potentiam faciendi miracula, quæ nō prouenirēt aliūde. Ideo non conueniebat, vt miracula de cœlo faceret: quia existimarent illi quod Deus habitans in cœlis, illa faciebat, non Christus: nam cum per eius imperium miracula fierent in terra, ostendebat sua virtute id posse efficere. Vnde quidā dixerūt. Qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei. (*Matt. 8.*) ¶ Perpēde etiam quod inter fideles sunt multi, qui petunt signa. Sūt qui in peccato iacentes toto suæ vitæ curriculo Christi misericordiam in fine vitę ab eo consequuturos credant. Hi petunt signum à Deo in vitæ suæ fine. (*Psal. 33.*) Communis enim est lex vt qui malè vixit, malè pereat: vt sit mors peccatorum pessima. Hi vero qui in peccatis semper in vtramuis aurem dormierunt contra hanc legem signum sibi petūt, vt in morte eripiantur ab inferno: quem tota vita meruerunt. Sed proculdubio vnusquisq; iudicabitur secundū opera sua: & tu thesaurizas tibi iram secundum duritiam tuam: & impœnitens cor tuum. (*Roman. 2.*) Eos enim qui (vt inquit Paulus) credunt iniquitati, ira & indignatio manet. (*Ibidem.*) Si cum vixeris in peccatis triginta annorum spacio, & vna tantum hora in statu gratiæ fueris: cur potius non tibi persuades, q in peccato morieris, in quo ferè per totum vitæ spacium iacebas, potiùs quàm illa hora, quod quidē temporis breue est momentum? Incredibilis certè tua dementia est. Nonne hoc est tentare Deum? nonne hoc est petere signū è cœlo? Visne vt Deus ianuam cœli tibi aperiat: qui dum in hac vita viueres semper habuisti voluntatem Deo reluctantem? Sed iam ad contextum. *Ipse autem vt vidit cogitationes eorum dixit eis.* O si hæc peccator apud te reuolueret: quod Deus interiores cogitationes respicit, & quod ipsi nihil est occultū. Nullus adeo est effrænis & impudicus peccator, qui coram homini bus ea audeat facere, quæ coram Deo. Si cogitationes Deus cognoscit, quomodo opera tua pessima ignorabit? Audi ô stulte quid Deus dicat Samueli. Homo videt ea quæ patent: dominus autem intuetur cor. (*1. Reg. 16.*) Et Ezechieli dixit. Fili hominis fode parietem; & cum perfodissem parietem apparuit ostium vnum, & dixit ad me. Ingredere & vide abominationes pessimas, quas isti faciant, &c. (*Ezech. 8.*) Vidisti quæ seniores Israel faciunt in tenebris, vnusquisq; in abscondito cubilis sui: dicunt enim. Non videt dominus nos. Existimas nē ô infelix peccator ea crimina & flagitia, quæ in secreto & in abscondito facis Deū latere? & quòd in die iudicij nō omnibus palā fient? Hoc idem in persona peccatoris Ecclesiasticus inducit dicens. (*Eccl. 23.*) Quis videt me, parietes cooperiunt me, & nemo circunspicit me: quem vereor? Non intellexit quoniam omnia videt oculus illius & nō cognouit quoniam oculi domini multo plus lucidiores sunt, super solem, circunspiciētes omnes vias hominum & profundum abyssi, & hominum corda intuētes, in absconditas partes. Est enim peccator in medio peccati sui, existimat tamen, à nemine videri: quemadmodū senes illi peruersi qui Susannam accusarunt, qui dicebant. (*Dan. 13.*) Ostia pomerij clausa sunt, & nemo nos videt. Deus autem omnia cōtemplatur plusquam lynceis oculis: & inquit angelis illud Esaiæ. Vos testes mei, dicit dominus, & ego deus. (*Esa. 43.*) Estote (inquit Deus angelis) testes mei & operis quod hic facit. Est enim homo, vt cæcus, qui existimat ab eo facta neminem videre: cum omnibus pateant, & illi irrideant. (*4. Reg. 6.*) Erat Eliseus Angelis obsessus: sed puer eos nō videbat. Sic tu cui cumque operi tuo scias Angelos adesse, & Deū præsentem stare: quos si tu nō vides, bene tamen videt Eliseus: nam bonus & rectus cognoscit præsentes esse, atque ita eos veneratur & suspicit. Locus hic deberet tibi ingentem timorem incutere, quandoquidem cum eo agis, cui etiam ipse cogitationes manifestæ sunt, & multo minùs opera quantumuis illa secreta sint & abscondita. Sed de his alias. ¶ Obserua autem duo dixisse Pharisæos aduersus Christum. Primum q eijciebat dæmonia in virtute dæmonis. Secundùm quod illa erant parua miracula: & ideo petebant, vt faceret signa de cœlo. Dęmon

enim statim, vt exijt à corpore illius hominis, sedẽ accepit in linguis iniquis horum Pharisęorum. His ambobus Christus respondet, & facit satis. Ad primum modo sex rationibus respondet. Ad secundũ verò statim inferiùs respondet. Ad primam igitur calumniam respondet duabus rationibus, quibus probat, hoc miraculum non fuisse factum virtute dæmonis. Duæ vero rationes sequentes probant illud miraculũ factum fuisse virtute Dei. Postremæ vero duæ in generali ostẽdunt dæmonẽ in nulla re posse simul cum Christo operari. Est igitur prima ratio. *Omne regnum in se diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet. Si autẽ Satanas in se ipsum diuisus est: quomodo stabit regnum eius, quia dicitis in Beelzebub me eijcere dæmonia.* Hæc autem ratio formatur sic. Omne regnum in se ipsum diuisum desolabitur, sed si Satanas eijcit Satanam ergo regnum eius non stabit. Cõsequens est falsum, quia vos dicitis quod apud gentes regnat diabolus, & tantùm apud vos qui fideles estis, est regnum Dei. Et diabolus regnat in mundo per peccata ergo regnum eius stat. Tunc vltra, Regnum eius stat, ergo non est diuisum: Igitur malè dicitis in Beelzebub principe dæmoniorum me eijcere dæmonia. Secunda ratio ad probãdum idem hæc est. *Si autem ego in Beelzebub eijcio dæmonia: filij vestri in quo eijciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt.* Hæc ratio sic formatur. Eadem potestate ego & filij vestri Apostoli ex vobis nati dæmones eijcimus: sed vos non creditis neque dicitis quòd in Beelzebub eijciunt dæmonia, quin potiùs in virtute nominis mei: ergo nec ego in Beelzebub dæmonia eijcio. Quòd si dixeritis discipulos meos in Beelzebub dæmonia eijcere, ipsi iudices vestri erunt, hoc est, iudicabunt vos de hac calumnia. ¶ Præmissis iam duabus rationibus negatiuis, scilicet, quod non eijciebat dæmonia in Beelzebub: nunc duabus affirmatiuis cõcludit, Dei virtute id facere. Quarum prima sumitur ex diuina autoritate: secunda ex Christi potestate. Prima hæc est. *Porrò si in digito Dei eijcio dæmonia profectò peruenit in vos regnum Dei.* Hæc ratio sic efficitur. In regno Dei non potest operari nisi virtus eius, quia regnum eius contrariam potestatẽ non patitur: sed regnum Dei est in vobis, ergo virtute Dei dæmonia eijcio in vobis. Hanc rationẽ sic adducit Christus, vt constituat consequens in locum antecedentis: quoniam adinuicem conuertuntur. Aduerte q porrò, ponitur hic pro sed: Si in digito Dei, id est, Si virtute Dei eijcio dæmonia. Profectò id est certò ad vos iam venit regnũ Dei: quia digitus Dei extra regnum eius non operatur, nec alia virtus extranea interuenit. Et tunc est supplendum: sed vos Iudæi asseritis regnũ Dei in vos peruenisse, ergo in virtute Dei eijcio dæmonia. ¶ Aduertendũ tamen, quòd populus Iudæorũ præcipuè vocabatur regnũ
Exo. 19. Dei, vt habetur in Exodo. Eritis mihi regnum. Et
1. Reg. 12. alibi. Dominus Deus noster regnat in vobis. Virtus etiam diuina dicitur digitus Dei: quia subtiliter & artificiosè operatur. Sed de hoc inferiùs. Secunda ad idem facit: sed sumitur ex præeminentia vigoris Christi, quæ talis est. *Cum fortis armatus custodit atrium suum in pace sunt ea quæ possidet. Si autem fortior illo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat & spolia eius distribuet.* Quæ ratio magis in forma est hæc. Nullus potest alicuius fortis armati ea, quę possidet disrumpere, nisi sit fortior illo: sed ego diripio quæ possidebat diabolus, quod patet, quia abstuli ei dęmonia cum, quem possidebat, ergo fortior sum ego quam diabolus. ¶ Duas alias rationes generales adducit, probantes, quod nullum opus ipse faciat in virtute dæmonis: quarum prima fundatur in contrario assensũ Christi & diaboli: Secunda in contrario effectu. Prima sic. *Qui non est mecum cõtra me est.* Quæ sic magis declaratur. Nemo agit virtute eius, qui est sibi contrarius, quia contraria mutuo se impediunt: sed diabolus est mihi contrarius, quod probo quia qui non est mecum contra me est: Et ille non est mecum, quia ego cupio saluare: & ille damnare: ergo mihi contrarius est. Quapropter sequitur præcipuum, quod scilicet, ego virtute eius non operor. Secunda ratio, hæc est. *Qui non colligit mecum dispergit.* Quæ ratio sic formatur. Non sibi cooperãtur adinuicem, quorum actus inter se repugnãt: sed actus diaboli repugnat Christi operationi, quia christi est colligere. Venit enim vt filios Israel qui erãt Ioan. 11.
dispersi, congregaret in vnum: ergo operatio mea repugnat operationi diaboli, ideoque ego non operor ipsius virtute. ¶ Aduerte autem quod has rationes Christus non adducit, vt persuadeat Pharisæis, Ipsi enim non credebant, miraculum fuisse factum virtute dæmonis & quanuis crederent nullo pacto ipsis persuaderi poterat. Sed adducit rationes propter turbam, ne Pharisæorum verbis seduceretur. Præterea sic tam firmiter & fortiter voluit probare quod non virtute dæmonis, sed Dei virtute dæmonia expellebat, nam inter omnia miracula, quæ Christus faciebat, illud clariùs ostendebat, se promissum Christum esse, quando scilicet dæmonia expellebat: nam hoc erat illi officium demandatum & impositum, & ad quod exequendum in mundũ venit. Quoniam vt superiùs retulimus, quemadmodum dæmon in damno & incommodo quod corpori afferebat, ostendebat calamitatem & ruinã quam animæ parabat: sic Christus cum dæmonia à corporibus propelleret, ostendebat etiam se eos fugaturum ab anima. Vnde non tanta inuidia Pharisæos inuasit, cum Christus leprosos, cæcos & claudos sanabat, vt quando peccata parcebat & dæmones fugabat. Nam alij Prophetæ vt Elias & Eliseus alia fecerunt miracula. At vero dæmones propulsare, Christo tantum fuit cõmissum. Quod ipsi non poterant sufferre. Quapropter Christus cõsulto probat virtute Dei eijcere dęmonia tanquam hoc esset negotium præcipuũ & pertinens ad ipsius officiũ. ¶ Vide etiam hic Christi patientiam atque modestiam: qui quãuis maxima iniuria esset affectus nulla animi perturbatione motus, modestè, & optimis rationibus aduersus eos arguit, ille, qui poterat in ictu oculi eos in infernum detrudere. Hinc discere debent principes & prælati ne in castigandis subditis ira & furore rapiantur. Dandus quippe est locus animi perturbationibus, vt tranquillitas ad sit, quæ afferat tum modestiam tum & reuerẽtiam. In altiori regione aeris, vbi aer purior est & excellentior, nulla nubes, nullum fulgur, nullus caliginosus vapor, aut

por, aut nebulosus est. Sed tota illa regio clara & splendidissimo candore elucet. In inferiori verò regione generãtur nubes & tonitrua. Sic prælati, qui altiorem obtinent locum, lucidi, quieti & liberi debent esse à turbationibus & passionibus: quanuis ad hæc non teneantur subditi. Nam cicatrix turpior est & deformior si alicui contingat infacie, quàm si in alio quouis corporis membro, &c. Sed iam has superiores sex rationes paulò altiùs repetamus: vt ex hoc contextu aliqua eliciamus ad vitam rectiùs instituendam. Primo itaque ait dominus. *Omne regnum in se diuisum desolabitur.* Nihil veriùs vnquã dici potuit. Nam si primus ille parens noster in voluptatis & deliciarum paradiso constitutus, per inobedientiam priùs à Deo non esset diuisus: non vtique ab illo tam ignominiosè expelleretur. Mundus obrutus & deuastatus fuit diluuij aquis: sed prius fuit diuisus per discordiam vitæ & dissimilitudinẽ, quæ erat inter filios Seth & Cham. AEgyptus etiã destructa fuit: sed priùs iam crudeliter, contra filios Israel erat diuisa. Filij etiam Israel in captiuitatem Babylonis ducti priùs decem tribus ab alijs duabus Iuda & Benjamin segregarunt. In naturalibus vero quando elementa sunt in mixto conformi pace inter se ligata, diu perseuerãt. At vero cum alterum ab altero per discordiam discedit, mixtum perit & corrumpitur. Quocirca egregius doctor Paulus ad ea quæ sunt pacis nos inuitans, inquit. Si inuicem mordetis & comeditis: videte ne ad inuicem consumamini. Et diuinus psaltes. Conturbatæ sunt gentes, & inclinata sunt regna. Ratio autem destructionis & deuastationis, illa potissima est quia diuisi nõ habent vires, & ita à quolibet contrario facile superantur. Virtus quippe vnita fortior est se ipsa dispersa. Nam si duos boues accipias seorsum, & alteri velis onus aliquod iniungere non ita facilè deportare valebit. At vero si coniunctos acceperis, impone illis quoduis onus etiam grauissimum, quocunque volueris deportabunt. Ita nimirum quando homines in contrarias partes per differentiam & discordiam abeunt, nullas vires obtinent: at vero amicitia & amore coniuncti, quęcunque laborem facilè perferũt & superant. Ideo Christus, Venite (inquit) ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos. Et si quidem nos aduersus dæmones visibiles & inuisibiles certamus & aduersus principes & potestates tenebrarum, omnes concordia & charitate vniamur: vt vel sic nullus inimicus quantumuis potens sit & robustus aliquid aduersus nos valere possit. Sic milites in bello id maxime curant, vt recto ordine sint dispositi & coniuncti, quo fit, vt inexpugnabiles sint. Si vero acies inordinata fuerit, & alter ab altero segregatus: facilè à contrarijs superantur. Cum igitur vita hæc perpetuum sit bellum (& ideo vocatur Ecclesia hæc militans) quare non omnes coniungimur amore & charitate? Quare dissentiones, & contentiones quotidie oriũtur inter nos? Parum aut nihil inimici nostri aduersus nos valerẽt: si charitate & amore nos ipsos prosequeremur. Tanto imbecilles inimicis nostris erimus: quãto maiorem discordiam inter nos viderint. Vnde obsecro sanctissimis illis viris primitiuæ ecclesiæ, tantã animi virtus & constantia euenit: vt finem imponerent: tantis tamque egregijs factis? Quomodo obsecro tã robusti gigantes fuerunt: vt totum mundum deuinceret, & Christi fidei copularet? Erat vtiq; multitudo credẽtiũ cor vnum, & anima vna. Ex cõcordia & pace tanta illis suboriebatur vis atq; virtus. Vnde in Cãticis laudans Deus primitiuam Ecclesiam inquit. Pulchra es sicut Ierusalẽ: terribilis vt castrorum acies ordinata. Ordo enim & charitas, quam inter se seruabant tunc temporis homines, Dei oculis pulchram & formosam reddebat: inimicorũ autem conspectui terribilem, & fortem. Et huic proposito inquit. Quid videtis in Sunamite, id est in captiua: nisi choros castrorum? Quid videbitis in ecclesia, quæ primum ob seruitutem dæmonis & peccati captiua fuit, modo vero sanguine meo redempta, & iterum captiua per amorem quẽ erga me habet, nisi choros castrorum, & aciem ordinatam. Et quia in choro est vocum concentus, & in acie sunt arma quibus debellari & dimicari possit: quod vtrũque charitas efficit in Christianis: nam inter se charitas multos atque diuersos coniungit, & ex multis vocibus suauis & canorus concentus resultat: ideo inquit. Quid videtis in Sunamite, &c. Sed in mundo non hæc concordia reperitur: sed potius bella & dissentiones, semper vndique oriuntur. ¶ Sed iam vnde hæc infirmitas & calamitas originem ducat, aperiam vobis: vt si velitis principio eius cognito, tantæ pesti medicinã adhibeatis. Fons enim & origo huius discordiæ est immanis illa bestia superbia. Quod ostẽditur ex illo sapiẽtis. Inter superbos semper sunt iurgia. Quod duabus de causis accidit. Prima quia id est natum & ingenitum superbis ingenium, vt suæ propriæ sententiæ & voluntatis semper sint amicissimi: itá vt (si opus fuerit) eam in vxorem accipiant, quam nulla de causa alterius iudicio postponunt, cumque inter superbos contrariæ sint voluntates & sententiæ, perinde est necesse, vt statim inter eos discordia suboriatur. Secũda causa & ratio est, quia pax & amor bonum quoddã est pretiosum, quod (vt ecclesia inquit) mundus dare non potest sed Deus tantum: quod ipse hominibus tribuit ea lege, vt ipsi honor & gloria debita relinquatur. Quapropter Angeli in natiuitate Dei canebant: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus. Id quippe est iustum & rationi consonum? vt cum quis aliena vsurpauerit, quod proprium & suum est amittat. Quocirca quando homines superbia elati honorem & gloriam ambiunt, aliena vsurpantes: Deus pacem illis denegat. Et ità multoties solet euenire, vt ea quibus superbi honorem & gloriam curant, sint illis materia & fundamentum discordiæ, neque pacem amissam vnquam recuperare possunt, nisi desideria alienæ gloriæ reliquerint & cum talibus desiderijs à Deo pacem expostulẽt, in vanum operam perdunt, nam respondebit illis. Ego pacem è medio vestrum sustuli: quia vos honorem mihi soli debitum & gloriam rapuistis. Date mihi gloriam meam, & ego pacem vestram vobis tribuam. Nam bene scitis esse scriptum. Gloriã meam alteri non dabo. Et iterum: Soli Deo honor & gloria. Vnde iam clarè constat discordiam suboriri ex superbia, quæ maxima infirmitas est cum ex grauissimo

Marginal notes: *Gene.* 3. — *Gene.* 6. — *Exo.* 14. — 4.*Reg.* 25. — 3.*Reg.* 11. — *Galat.* 5. — *Psal.* 45. — *Matt.* 11. — *Ephe.* 6. — *Act.* 4. — *Canti.* 7. — *Ibidem.* — *Prou.* 13. — *Luc.* 2. — *Esa.* 42. — 1.*Tim.* 1.

grauissimo malo originem ducat. Et ideo præclarè
Prou. 6. sapiens inquit. Sex sunt quæ odit Deus, & septimũ
abominatur anima eius, &c. Septimũ hoc est, qui
seminat discordias inter fratres. ¶ Secundo licèt di-
scordia filia sit superbiæ: tamen id quod ipsi incre-
mentum tribuit, est defectus iustitiæ. Propter iusti
tiã pacifici sunt homines in regno: & propter iniu-
Psal. 84. stitiam diuiduntur. Ideo diuinus vates. Iustitia &
pax osculatæ sunt. Et sicut defectus iustitiæ ruinã
& casum parit: ità eiusdem obseruatio trãquillitatẽ
Psal. 109. & quietem ingenerat. Iudicabit (inquit Dauid) in
nationibus, implebit ruinas. Regnũ enim in se diui
sum desolabitur: & iustitia cõseruat illud. Fugiamus
ergo discordiam, vt pote quæ filia est tam pessimæ
matris, quæ efficit vt ea, quæ natura sua bona sunt,
& Deo accepta: si cum discordia coniungãtur odio
sa & inuisa sint eidem, nec locum concedunt, vt cũ
Deo negotiemur, & ad illum aliquid petituri adea-
mus: nisi priùs cum proximis conciliemur. Hoc ma
Matt. 5. nifestiùs liquet ex eo Saluatoris. Si offers munus
tuum ante altare, & ibi recordatus fueris, quod fra-
Leg. Grego. hom. 8. super Ezech. ter tuus habet aliquid aduersus te, &c. Et si in ali-
quo cœnobio aliqui fuerint magis pœnitentes, &
asperiorem vitam sectantes, & aduersus alios eiusdẽ
cœnobij fœdus & factionem percusserint, eos con-
temnentes talis pœnitentia & vitæ asperitas nequa-
Rom. 14. quam Deo erit grata. Vnde Paulus huic proposito
egregiè loquutus inquit. Qui non comedit, mandu
cantem nõ spernat. ¶ Quomodo vultis, vt Deo gra
tum sit ieiunium, vbi non est locus paci? Ideo per
Esa. 58. Esaiam quidã dixerunt. Quare ieiunauimus & nõ
aspexisti? &c. Et stat. m. Ecce ad lites & contentio
nes ieiunatis. ¶ Discamus ergo pacẽ diligere, quæ
salutare remedium est & medicina tantæ huic ægri
tudini. Hoc est munus illud & donum excellens, quod
Christus suis discipulis reliquit & quod maximè cõ
Ioan. 14. mendauit inquiens. Pacem meam do vobis, pacem
relinquo vobis. Et hoc præcipuè patrem exorabat
Ioan. 17. in cœna: cum dixit: Pater volo, vt quos dedisti mi
hi vnum sint, sicut & nos. Si princeps aliquis iter
facturus in discessu spõsę suę munus aliquod seu do
num offerret in pignus amoris: ipsa tamen post di-
scessum nihili faceret munus & contẽneret; magna
quidem huius esset ingratitudo. Sed Christus hoc
munus & donum maximè commendauit, iamiam
ad patrem iturus: nos vero pro re vili & abiecta id
commutamus. Sic adeo maximè Deus æstimat mu
Matt. 6. nus hoc, vt nè iacturam illius faciat per Matthæum
inquit. Siquis vult à te pallium, da ei tunicam. Cu-
iuscunq; rei iacturam debes facere vt solam pacem
habeas. Sic lapidem hunc pretiosum debes magni-
facere, vt intelligas, omne illud, quod Christus in
Ioan. 14. Euangelio docuit in hunc finem ordinasse. Quod
videtur ità conuinci ex illo, quod per Ioannem in-
quit. Hoc dixi vobis: vt habeatis pacem in me. Et
vt glossa intelligit, non solum ex verbis, quæ in ser
mone cœnæ retulerat, sed ex omnibus iam prius
actis debet intelligi. Sed de hac re hæc satis sint. *Si
autem Satanas in se ipsum diuisus est, quomodo sta-
bit regnum eius? quia, &c.* Est principatus inter dæ-
mones, sicut etiam inter Angelos bonos. Nam dæ-
mones qui maioris sunt virtutis, alijs dominantur.
Mat. 25. Nam Matthęus inquit quod dominus impijs dicet.
Ite cum diabolo & angelis eius. Ecce vbi vnus dia-
bolus tanquam princeps ponitur, & cæteri tanquã
ipsius ministri. Et in Apocalypsi, draco ponitur tan *Apoc. 12.*
quam princeps omnium dæmoniorum. In Iob etiã *Iob. 41.*
dicitur: quod Leuiatan erat super omnes filios su-
perbiæ. Et Iudæi hic dicunt. In principe dæmonio
rum eijcit dæmonia. Et hoc conuenit dæmonibus
ex parte suæ naturæ, nã qui maiores sunt pręcipiũt
minoribus: quia dæmones non sunt creati æquales
in naturalibus, nec etiam in gratuitis: & qui maio-
ris sunt perfectionis, alijs dominantur: & sic inter se
ordinem habent, vt vel sic magis ipsis hominibus
nocere valeant. Nam si is ordo nõ seruaretur inter
eos, sed bellum: nihil sanè hominibus nocerẽt: quia
bellum eorum hominibus esset pax. Omnes enim
in vnam & eandem rem consentiunt scilicet, vt no
ceant hominibus: ad quem finem peruenire nõ pos-
sunt nisi quẽdam ordinem inter se obseruarent. Qui
autẽ principes sunt, & viribus & ingenio reliquos
superant. Iste autẽ ordo dæmonum vocatur regnũ
ipsorum vel regnum Satanæ, & istud regnum sem-
per stat, quia propter causam iam dictam inter se cõ
sentiunt. ¶ Notabis autem, quod licet vnus dæmon
non alium de corpore eijciat, vt Christus hic osten
dit: tamen non est dubium quin possit: quia contin
git eijcere per naturæ vires, & vnus, qui maior est,
alterum minorẽ cogit ad id quod vult: quapropter
potest illum excludere. Etiam potest vnus aliũ tor
quere, dum maior sit illo. De facto tamen vnus nõ
eijcit alium, vt Christus hic concludit: quia sic ordi
nati sunt inter se, vt imperium habere possint super
homines: quia si vnus alterũ impediret, periret vtis-
que regnum eorum. Nam si dæmon dæmonem eij
ceret, hoc faceret quia hominem diligeret, quod fie
ri non potest: quia quo ad fieri potest: hominum ge
nus odit & persequitur. Vel quia odit dæmonem
existentem in homine, quod nec esse potest: quia
licèt dæmones non se mutuò diligant: magis tamẽ
odio habet dæmon homines, quam alios dęmones.
Vel quia ipse etiam eum vult torquere, qui ab alio
torquetur: quod nec etiam stare potest: quia multi
dæmones possunt simul eundem hominem torque
re, si modo permittãtur, ità vt vnus non impediat
alterum, vt manifestũ est in illo homine, qui legio- *Matt. 8.*
nem dæmoniorum habebat: ergo vnus dæmon nõ
eijcit alium. ¶ Aduerte etiam, quod inuenies pluri-
mos similes dæmonibus, qui licèt inter se se inimici
tias gerant, tamen ligantur cõcordi pace, vt homi-
nem insontem & omni culpa carentem, persequan
tur. Quod exemplo lucidissimo tibi ostendam. Nã *Mat. 27.*
Herodes & Pilatus, inter quos grauissimæ inimici-
tiæ interueniebant: tamen vt Christum innocẽtem
interficerẽt, inter se conuenerunt. Quotidie in mũ
do videbis vt mali sæpè conueniant: vt bonis malũ
inferant. Sic filij Iacob congregati sunt, vt sanctum
Ioseph persequerẽtur. Ità Triumuiri illi Romani, *Gen. 37.*
qui inimici anteà fuerant: vt suos contrarios interfi
cerent, amicitiam inter se inierunt. Hæc est iniqua
& peruersa peccatorum pax, qui quemadmodum
dæmones conueniunt, vt hominem persequantur,
ità ipsi coniunguntur vt proximi sanguinem ebi-
bant, & ipsius vitæ insidias parent. Quemadmodũ
sancta pax & concordia regnum Christi conseruat
& corro-

& corroborat: ita hæc iniqua malorum hominum & dæmonum pax, regnum diaboli ſtare facit. Videbis enim ſępe ſæpius multos ſtatus & tyrānides, quę diu durant & perſeuerant: & multos prælatos quiſe ſe in dignitatem conſtituūt perpetuam fauore aliorum amicorum qui eandem tyrannidem inſequuntur. De hac pace iniqua & peruerſa inquit Dauid.
Pſal. 72. Zelaui pacem peccatorum videns, &c. Sed iam vltra procedamus. *Filij veſtri in quo eijciunt?* Vocans Apoſtolos filios eorum ad beneuolentiam excitabat ita, vt videretur eorum famam non minuere. Nam ſi diceret. Diſcipuli mei, in quo eijciunt? ſtatim Iudæi inſurgeret aduerſus eum dicentes: Quod etiam illi in Beelzebub dæmonia eijciebant. Docet Chriſtus Dei dona nunquam ſpernenda, ob aliquē qui nobiſcum agat: quantumuis ille ſit vilis & abiectus. *Porro ſi in digito Dei*, &c. Hoc eſt in potentia
Exod. 8. & virtute Dei. Digitus Dei dicitur virtus Dei. Vnde Magi Pharaonis dixerunt. Digitus Dei eſt hic. Id eſt, clara & manifeſta hæc eſt virtus Dei & potētia. Ea nanque quæ digito oſtendimus manifeſta ſunt. Nam licet innata ſua virtute poſsit facere Ciniphes, fuit tamen adeò impeditus: ità vt Pharao & magi eius cognoſcerent Dei virtutem & potentiam, & ſentirent plagam. Dauid etiam in hoc
Pſal. 18. ſenſu accepit digitos cum dixit. Quoniam videbo cœlos tuos opera digitorum tuorum. Metaphora ſumpta eſt à digitis, nam digitis ſolemus oſtendere, & etiam operari. Sic brachium Dei eſt eius fortitudo dextera fœlicitas eſt, ſiniſtra aduerſitas,
Aug. lib. 1. Tri. c. 12. & li. 83. quæſ. q. 52. & oculi cogitationem etiam ſignificant. Loquitur ſcriptura de Deo ad morem hominum, vt Auguſtinus ait. Nā diuinæ ſcripturæ, vt idem Auguſtinus refert, à terreno & humano ſenſu ad diuinum nos erigentes, vſque ad ea verba deſcēderunt & quibus inter ſe ſtultiſsimorum etiam vtitur cōſuetudo. Ita cum corporis forma non circunſcribitur Deus, mēbra corporis ita nominatur, vt ex membrorum vo-
Greg. li. 14. mor. ca. 22. Damaſ. lib. 1. ca. 14. cabulis, effectus eius potentiæ deſignentur. Lege Gregorium & Damaſcenum. Manifeſtum igitur eſt quod ego in virtute Dei & potentia eijcio dæmonia. Deus enim operatur hæc miracula, nō Beelzebub. Hanc Dei virtutem Matthæus vocat ſpi-
Mat. 12. ritum Dei, quod idem eſt. Verbo enim domini cœ-
Pſal. 32. li firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Virtute Dei & eius potētia omnia creata ſunt, qua eadem virtute Chriſtus operabatur & eijciebat dæmonia. *Peruenit in vos regnum Dei.* In hoc præcipuè regnum Dei eſt mirabile. Nam quando quis in externa proficiſcitur regna: dicitur abijſſe in regnum Franciæ, vel in aliud quoduis: non tamen rectè diceretur veniſſe regnum Franciæ in illum. Verum cum regnum Dei priùs in hominem veniat, quam homo in illud ingrediatur: optimè dicitur ad nos venire regnum Dei. Tunc enim regnat in homine, cum homo ſuſcipit illud per fidem & charitatem. Reges terræ in ſubditos imperium habent per potentiam ſuam: raro tamen aut nunquam eorum voluntatibus dominantur. Sed modus, quo nobis Deus dominatur, eſt totum ſibi ſubijcere hominē: & in animam per amorem ſeſe intromittere, & ab illa ſuper omnia diligi. Quapropter regnum Dei priùs ad nos venit, quam nos deueniamus in illud: quoniam dominus qui eſt regnum noſtrum, bonū noſtrum, & hæreditas noſtra venit ad nos, & habitat in nobis per gratiam, & à nobis diligitur per charitatem. Sic Chriſtus. Regnum Dei intra vos *Luc. 17.*
eſt. Quando ſcilicet dominus in nobis habitat, tūc regnum Dei eſt intra nos. *Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum in pace ſunt ea quæ poſsidet. Si autē fortior illo ſuperueniens vicerit eum, vniuerſa arma, &c.* Ante Chriſti aduentum geminam poteſtatem dæmon in homines habebat. Prima quia omnes decedentes in originali ſiue mortali peccato, captiui tenebantur in inferno, ſiue in limbo puerorum. Habebat etiam aliam poteſtatem ſcilicet vt poſſet hos decipere frequenter, & infidelitatē, idololatriā & ſuperſtitionem perſuadere. Vnde maximam partem orbis ante Chriſti aduentum ſuis technis & fallacijs occupabat: & in miſera captiuitate detinebat. Et ob hanc cauſam princeps huius mundi à Chri- *Ioan. 12.*
ſto appellatus eſt. Et Paulus ipſum & eius ſatellites *Colo. 1.*
appellat principes & poteſtates, & mundi rectores. Siue vt propriori ſignificatione alij vertunt, verbū græcum κοσμοκράτορας mūdi dominos. Sed ſuperueniens Chriſtus, hoc eſt, de cœlo deſcendens, auferet ab eo arma in quibus confidebat: id eſt verſutias, fallacias & omnia nugamenta, quibus decepit. Diſtribuet ſpolia, id eſt, peccatores: quos Chriſtus per gratiam ſuam redemit, & à dæmonum imperio abſtulit: eoſque tradidit Angelorū cuſtodiæ, captiuam ducens captiuitatem. ¶ Sed dubium ſtatim ſub- *Ephe. 4.*
oritur, quomodo hoc poſsit eſſe factum, cū etiam nunc diabolus habeat illam duplicem poteſtatem, quam diximus: quia dæmonum imperio ij ſunt ſubiecti, qui ſub diaboli poteſtate, qui in peccato mortali & originali degunt vitam. Ad quod breuiter reſpondeo, quod per Chriſti aduentum neutra poteſtas penitus & omnino fuit abolita: ius enim nūc habet detrudendi in infernum vel in limbum eos, qui in peccato mortali decedunt: vel in originali: & exiſtentes in his peccatis eiuſdem ſunt captiui. Tamen hæc ſecunda poteſtas diminuta eſt per aduentum Chriſti. Eius quippe meritis eſt effectum, vt ne tanta dānā ſpiritualia nobis inferantur, præcipue his, qui de Chriſtianiſmo gloriamur, & Chriſtum ducem ſequimur. Cumque priùs maximam partem orbis ſub tenebris ignorantiæ victam detineret, prædicatione Apoſtolorum factum eſt, vt maxima pars orbis abnegato regno illius, in Chriſti regnum ſe conuerteret. Nam cùm ipſius fallaciæ & technæ euāgelij Lucæ & ſplendore panderentur, impletum eſt illud, quod Chriſtus de eo dixit. Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Vnde *Ioan. 12.*
nunc nos non tenendo poſsidet, ſed tenendo perſequitur: nam aduerſus eos, quorum intrinſecam poteſtatem non habet, exteriora bella gerit: & quia interiùs dominium amiſit, foris oppugnat. Et ſic adimpletum eſt illud Eſaiæ. Delectabitur infans *Eſa. 11.*
ab vbere, ſuper foramine aſpidis & in cauernam reguli, &c. Intrat igitur in domum fortis poſsidētis genus humanum: & priùs eum alligat, poteſtatem eius coercens fortioribus vinculis: & ſic vaſa, quæ prædeſtinauit, ab eo ripit, ſimul & liberum arbitrium, vt vel ſic in Chriſtum credant libera voluntate. ¶ Hic etiam debes aduertere quod ante Chri-

sti aduentum nec postea non tanta erat dæmonis potestas vt se ad iustos extenderet, & sic animam Lazari in sinum Abrahæ duxerunt Angeli. Solum enim vt diximus habebat potestatem in existentibus in peccato mortali & in originali nam iusti nec illo tẽpore nec isto ad imperiũ diaboli pertinẽt. Ipse enim vocatur princeps huius mundi: & rector tenebrarum harum. Electi vero sunt filij lucis vt Paulus ait: non ergo pertinent ad dominium diaboli. Quapropter vasa diaboli tantum sunt peccatores, quos Christus meritissimo suo pretioso sanguine & passione eripuit. Abstulit spolia & vires, sed non occidit illũ: vt haberemus inimicum aduersus quẽ semper deberemus armati incedere. Quocirca in nouo instrumento plures sancti reperiuntur, quam in veteri, quia inimicus magis debilis & imbecillis est, & facilius vincitur quoniam maiora arma & auxilia aduersus eum habemus, tot scilicet sacramenta & tot auxilia gratiæ. ¶ Verum vnum maxime est hic obseruandum, & valde dolendum, quod cũ diabolus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet. Hoc enim maxime diabolus conatur, vt quam possidet peccatoris animam quiescere faciat in culpa, & in vtramuis aurem dormire: ita vt nec vllum conscientiæ stimulum patiatur. Nam, cum plurimos expertus sit, peccasse, & gratia Dei à peccato recessisse ideo optat & desiderat quietem illam peccatori mortiferã & venenosam. Sicut illi Babylonij qui captiuos Israelitas inuitabant ad cantum, vt Psalmus ait. Quoniam illic interrogauerũt nos, qui captiuos duxerunt nos, verba cantionũ. Et qui adduxerunt nos, hymnum cantate nobis de canticis Sion. Quemadmodum Babylonij captiuos Iudęos gaudere & quiescere in captiuitate curabãt, & cantica Sion appetebant: sic dæmon cum in captiuitatem & miseriam peccati seruitutem peccatorem redigit, cantare, gaudere, ludere & quiescere omnibus modis demolitur: vt sic obliuiscatur peccator periculum suum in quo infœliciter detinetur. Cui respondendum est, quod statim sequitur in eodem Psalmo. Quomodo cantabimus canticũ domini, in terra aliena? Quomodo cum simus cœli habitatores & cum ciuitatem istam nõ habeamus permanentem, sed futuram speremus? Quomodo inquam fieri potest, vt cantemus canticum quietis & lætitiæ, dum deprauatam conscientiam habeamus? Habitantes in Babylone & confusione peccati, recordamur cœlestis illius Ierusalem beatorũ patriæ, quapropter à lachrymis non possumus nos temperare & fletibus & lamentis cor in illam erigere. Sed multi sunt grauissimi peccatores, qui cum tyrannide à dæmone possideantur, & in eius seruitute miserè sint detenti, ipsi securi sunt & quieti canentes & gaudentes, nec recordantur cœlestem illam Ierusalem beatorum patriam nec suam miserã & infœlicem seruitutem: quo fit vt dæmon tranquille & quiete ipsos possideat. O infœlix & misera pax, de qua Esaias inquit. Ecce in pace: amaritudo mea amarissima. Aspice obsecro & vide quod in hac tua pace sint multæ amaritudines. Nam si interius pacem habeas cum mundo & carne: interiùs vero, teterrima passionum bella oriuntur. Pax pax, & non erat pax. Habet enim quis hortum aut cucumerarium, dum arbores floribus virent, & fructus in maturitatem peruenit non multum curæ in his custodiẽdis adhibet: At vero cum fructus inceperit in expectatam maturitatem peruenire diligentius custodiam abhibet. Sic tu cum inceperis ad maturitatem peccati peruenire, & ad duriciem cordis: dæmon maiorem custodiam adhibet & diligentiam, ne Dei ictus & clamor pulsantis ad ostiũ cordis tui audiatur aut eò attingat: quo vsque iam in profundũ peccatorum & in omnem maturitatem perueneris, ita vt iam sis aptus mensæ & patinæ dæmonis. Sic Esaias. Et relinquetur filia Sion vt vmbraculum, in vinea, & sicut tugurium in cucumerario. Vigila obsecro, & expergiscere, ne à dextera Dei dimittaris & factus sis vt cucumerarium. Hoc idem plorabat Dauid dicens. Deus venerunt gentes in hereditatẽ tuam polluerunt templum sanctum tuum, & posuerunt Ierusalem in pomorum custodiam. ¶ Aduerte etiam quod cucumerarium non custoditur à nobili aliquo viro vel magnate, sed à vili & abiecto homine. Sic diabolus qui custos est peccatoris vilissimus & abiectus est: cuius tamẽ multi sunt homines qui velint esse subditi, & sub eius vexillo militare: dummodo quiete & pacificè viuant, quam pugnare viriliter vt strenui & fortes milites faciunt. Qui quidẽ valdè sunt similes filijs Israel, qui potius elegerũt iniqui Pharaonis Imperio subesse, quã tãtillũ laboris pati in terra promissionis gaudentes. Multoties fœmina cupit concubitum deserere, & offensam Dei sui relinquere: sed cum timeat necessaria illi esse defutura, miseram dæmonis seruitutem nõ deserit, & tunc diabolus magis cohæret & comprimit cum videt miserum peccatorem fugam moliri. Et vt pacifice eum possideat ob oculos ponit, vix fieri posse vt in meliorem mentem redeat, & plura alia inconuenientia vana & leuia fingit: & sic perterritus vmbra foliorũ, in peccatis manet. Sed illud peccator aduertere debet omnia illa dæmonis impedimẽta paleas esse: quę cum nihil sint aliquid esse videntur, & in Deum fiduciam ponere, & putet nihil ei defuturum, si ipse velit, vt paleas fugiat & abijciat: nam mentiri non potest ille qui prophetauit in spiritu Dei. Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. ¶ Obserua etiam quod non est simplex dæmonis possessio cum nobis dominatur: sed omnia nostra, sua sunt. Quemadmodum Deus cum in nobis habitat omnia nostra, sua sunt, nec patitur diabolum aliquã portionẽ habere in nobis: ita cum diaboli sumus omnia nostra sua sunt. Semel enim occupata nostra voluntate, quæ ars est totiùs hominis, reliqua hosti facile subduntur. Et ideo forsitan dicitur. Qui offenderit in vno factus est omnium reus: quia quid est in illo, labe contaminatum est, &c. *Qui non est mecum cõtra me est.* Docet non solũ illos homines Christi inimicos esse qui palã ei cõtradicunt: verũ etiã illos, qui ab illius partibus nõ stant nec confitentur palam dictis & factis esse Christianos. De talibus superius dixit Christus. Qui me erubuerit & meos sermones corã hominibus, &c. Et cum Christus veritas sit, iustitia, & innocentia: cum tu vides aliquem opprimi & taces, ne quemquam lędas, aut damnum aliquod tibi cõsciscas: iam boni Christiani nomẽ amisisti: nec

Marginal notes: *Luc. 16.* *Io an. 12.* *Colo. 1.* *1. Thesa. 5.* *Psal. 136.* *Ephe. 2.* *Esa. 38.* *Iere. 6.* *Esa. 1.* *Psal. 78.* *Exo. 16.* *Psal. 36.* *Iacob. 2.* *Luc. 9.*

nec bonus Christicola es. *Qui non colligit mecum di spergit.* Officium Dei est colligere, dæmonis vero
Exo. 5. dispergere. Voluit Pharao, vt filij Israel dispergerentur, vt paleas colligerent: & dispersus est populus ad colligendum paleas. Quando Deus volebat eos congregare, diabolus dispergebat illos. Et ad quid? ad colligendum paleas. Quæ obsecro sunt omnia huius mundi nisi paleæ? & ad colligendum hæc vana & leuia disperguntur impij. Cum igitur officiũ Dei sit congregare, dæmonis vero dispergere: illi diabolum imitantur qui seminãt discordias, illi vero Deum qui proximos dissidentes inter se conciliant. Quemadmodum ex parua nube aliquãdo magna oritur procella: sic ex parua discordia grauissimæ rerum perturbationes & turbulentissimæ tempestates concitantur. Et quemadmodum etiam ex parua scintilla oritur aliquando grande incendiũ, quo magnifica ædificia & laquearia comburuntur, Ita etiam ex paruo dissidio inter amicos principes indissolubile alias amicitiæ vinculum frangitur, & omnino perit. Hoc verbo indicatur etiã nobis omnia opera nostra frustranea, irrita & nulla esse, nisi fiant propter Christum. Sed iam vltra. *Cum spiritus immundus exierit ab homine, ambulat per loca in aquosa quærens requiem.* Hæc verba multi existimãt Pharisæis esse dicta: vel populo, loquens de impijs Pharisæis & Scribis, cum quibus hactenus disputarat: Sed quantum ego existimo fuerunt dicta homini illi, à quo dęmonium exierat: vt deinceps ad melius vitæ institutum rediret, & à peccatis caueret, ne iterum in vomitum incideret. Quia nouissima erunt peiora prioribus. Sic etiã dixit paralitico qui erat in piscina Bethsaidæ, postquam pristinam sani
Ioan. 5. tatem restituerat. Ecce sanus factus es, iam noli amplius peccare: ne deterius aliquid tibi contingat. Sic ne iste ad pristinæ vitæ statum rediret & vt omnes ibi adstantes doceret, monet illum vt in posterum sibi caueat, & prouideat. Dimittẽs igitur illos perfidos Scribas & Pharisæos: ad illum hominem & ad populum ibi expectantem, sermonem suũ conuertit. Hoc etiam fecisse legimus apud Matthęum cum derelinquẽs scribas & Pharisæos ob eorum impietatem, sermonem conuertit ad populum, & do-
Matth. 15. cuit eum dicens. Audite & intelligite, non quod intrat per os, &c. Docet prædicatores ne propter duos aut tres qui inuidi sint & calumniatores eius, ne desinant verbum Dei, & instruere populũ simplicẽ. Cum rex ille Achaz qui idololatriæ studebat, cum in quodam periculo esset constitutus, ex Dei parte Esaias Propheta dixit illi, vt vires & animum in re illa adderet. Pete tibi signum à domino Deo tuo in profundũ inferni & in excelsum supra.
Esa. 7. Qui tanquã idololatra noluit signum petere. Vides tunc Propheta regis duritiem derelinquens regem conuertit sermonem suum ad populũ, & dixit illi. Audite ergo nunc domus Dauid. Vobis inquã loquor qui syncero estis corde, & munda mẽte, & vobis dico. Ecce virgo concipiet, & pariet filiũ, &c. Hoc igitur modo dereliquit Christus Scribas illos & Pharisæos, ad populum loquitur, & ad illum hominem. *Cum immundus spiritus, &c.* Spiritus tam in nouo quam in veteri instrumento vbi sine vllo addito inuenitur, in bonã accipitur partem. E contrario autem malus spiritus semper cum additamẽto inuenitur. Sic Paulus in bonam partem accepit, cum dixit. Fructus autem spiritus, charitas, gau- Gala. 5. dium, pax, &c. Et alibi. Si spiritu viuimus, spiritu Gala. 6. & ambulemus. Et iterum, Si autem spiritu vitia carnis mortificaueritis, viuetis. Rom. 8. Et in veteri testamẽto in Esaia legimus. Dans flatũ populo, qui est in ea, Esa. 41. & spiritum his qui calcant eam. Qui enim terrena calcant & à tergo relinquunt, vtique non malũ sed bonum spiritum merentur accipere. E contra vero malus spiritus cum additamento legitur, vt in primo Regum dicitur. Spiritus malus inuasit Saul, Et 1. reg. 16. hic dicitur, spiritus immundus. Et in alio loco. In- Luc. 9. crepauit spiritum immundum. Vocatur diabolus spiritus immundus, non natura sed moribus: quia cum sit substantia pura spiritualis, nulla in eo impuritas esse potest: sed immunda vult, & homines ad immunditiam mouet, vt sic eos cadere faciat à naturali dignitate & adstringat eos pœnæ æternæ. ¶ itaque dum hic spiritus immundus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa. Matthæus dicit Matth. 12. per loca arida, quod idem fere est, & vtrumq; dominum dixisse æquum est credere. Nam cum idem sermo diuersimode tradatur a sacris Euangelistis, credendum est vtrumque dominum repetisse. Sic etiam in Euangelio Matthæi dixit dominus, Panẽ Matt. 6. nostrum supersustantialem da nobis hodie. Et Lu- Luc. 11. cas dicit. Panem nostrum quotidianum. Sic etiam in hoc loco Matthæus dicit de spiritu hoc immundo quod reuertens in domum à qua exierat inuenit eam vacantem, scopis mundam & ornatam: Lucas vero dicit hic, quod inuenit eam scopis mundam, & nihil vlterius addidit: sed omne quod cõmemorat Matthæus dominum dixisse, non est de illo dubitandum. Possent & alia multa adduci exempla, sed hæc sint satis. ¶ Obserua autem quod dæmõ expulsus à corpore non habet potestatem eundi, quo ipse voluerit, sed quo mittitur. Sic caterua illa dæmoniorũ quos expulit Christus, rogarũt eum ne illos mitteret in abyssum. Ita hominibus volũt & cu- Matt. 8. piũt nocere, q; si ab eis eijciũtur, volũt dãna inferre his rebus quæ hominũ sunt. Sicut dæmones eiecti à domino petierunt facultatẽ à domino vt sues ingrederentur, qua data facultate præcipitauerũt eos in Mar. 5. mare, & occiderunt, vt damnum dominis eorum Luc. 8. inferrent. Si autem non conceditur nocere animalibus, saltem vellẽt nocere arboribus & alijs rebus, quæ in vsus hominum conducunt: nam interdum datur illis potestas nocendi istis rebus. Habetur enim in Apocalypsi quemdam Angelum clamasse Apoc. 7. ad quatuor alios Angelos quibus datũ erat vt possent nocere terræ & mari, & dixit illis. Nolite nocere terræ & mari, &c. Quãdo autem dæmonibus non datur facultas vt possint malũ infligere in aliquam rem ad homines pertinentem: tunc dicitur esse in locis aridis: quia spiritus non est proprie in loco sed solum per operationem. Quando ergo nõ potest operari malum, in loco vbi noceat homini, necessum est, in locis aridis sit: quia sola loca arida & inaquosa sunt ex quibus nulla vtilitas homini accrescere potest. Ita ergo quandocunq; dæmoni eiecto ab homine non permittitur vt damnum inferat rebus humanis, necessario debet ipse ambulare per

re per loca inaquosa & arida: etiam si sit in medio alicuius populi: quia nō dicitur proprie ibi esse, vbi non potest operari. ¶ Præterea dicit quod quærit requiem. Dæmon non potest quiescere quia in ęter num torquendus est, & quocunq; vadat infernum suum & crucem secum portat: & de hac quiete non est intelligendum hic loqui, quia dæmon nullā spe rat futuram esse quietem illi cruciatui: cum fieri nō posit vt aliquando cesset: sed quærit quietem suæ malæ voluntati. Est quippe inuidus & vehementer desiderat nocere homini: & quando nocere potest, aliquo modo quiescit: sicut quiescit iratus, cum pœ nas infligit. *Et non inueniens requiem dicit, Reuertar in domum meam vnde exiui.* Suam vocat domū non quidem per creationem, quia solius Dei est, sed per possessionem. Aspice igitur O homo quòd cum in peccatum pręceps tendis, vilissimo & abiecto do mino tui ipsius imperium tribuis. Nam si tu videres virginem aliquam forma excellētem, & pulchri tudine præstantem, diuitem, sapientem, & filiam principis siue regis alicuius, & hæc nuberet viro abiecto & vili: nonnè tale coniugium doleres? Nō nè miserum & infœlix esset hanc virginem videre ita abiectè & in fœliciter nuptā? Quod si tu ò Christiane velles animaduertere quanto nobiliorem & pręstantiorem habeas animam, quanto pulchriorē & filiam summi illius regis ad cuius imaginem fuit facta: non est dubium nisi ꝙ in te ipsum conuerteris, & non te traderes tā miseræ seruituti. ¶ Aduerte etiam quam graue malum sit peccatis assuescere, & quodammodo in eis nutriri. Hic dęmon dixit se velle redire in domum quam antea habitauerat, & non dixit in aliam domum ire velle, nā videbatur illi quod in ea domo fores semper sibi paterent: nā peccatorum experientia & facilitas facit, vt homines omni deposito timore iterum ad peccata reuertantur. Nam quibus mos semper fuit peccandi, mo re & consuetudine, timorem omnem amiserunt: & faciliùs in peccata incidunt, cum ducantur à ma la consuetudine. Qui enim in seruitute nati sunt & nutriti, pro libertate seruitutem amplectuntur: & qui in tenebris, facilè pro luce eas commutant. Accidit enim nobis vt puero nato in carcere, qui quo niam lucem ignorat, in tenebris sedet, in tenebris ludit & gaudet: sed mater quæ lucem & libertatē aliquando nouit, plorat & tristatur: & se captiuam dolet. Sic eis peccatoribus cōtingit qui nutriti sunt & adoleuerunt in peccatis, qui cum parum aut nihil de spiritualibus & æternis bonis cognouerint, delectationes mundi & peccati spurcitias & vana & terrena pro veris bonis & permanentibus amplectuntur, & exiliū propriā patriā existimant. Sic lu
Exo. 16. dęi in captiuitate AEgypti nutriti nihili faciebāt libertatem. Quando enim homo peccatorum studio operam tribuit & in peccatis gaudet & delectatur: etiam si Deus per suam gratiam & misericordiam in nouam vitam illum ducat: non potest quiescere in illo bono & fœlici statu, sed reuertitur in anti
Osea. 2. quum & pristinum vitæ institutum & inquit. Vadam & reuertar ad virum meum priorem, quia bene mihi erat tunc, quàm nunc. Quod cum dæmon vt calidus & sagax intelligat, inquit. Reuertar in domū meā vnde exiui. *Et cum venerit inuenit eam scopis mundatam.* Quia scopa tantum puluerem mūdat, non autem durum lutum, aut tenacem ceram quæ solo adhæret. Est enim opus ferreo aliquo instrumento vt solum radatur: quia scopa non satis est. Vna inter alias causas præcipua, quare tam cito in peccata iam dimissa reuertimus est consuetudo antiqua peccandi, quæ ita fixius & tenacius animæ inhęret, vt etiam si scopis mundes tuæ animæ peccata & illa fatearis, tamen illa mala & antiqua con suetudo efficiat, vt ipse dæmon iterum animā possideat. Opus est magno dolore, contritione & solertia & præcipue diuino numine & fauore vt antiquam consuetudinem superare valeas. At vero tu tanquam scopa animam mūdas & perfunctorie velut aliud agens peccata confiteris & securus & con tentus viuis, nullam curam habens. At vero dæmō inuitatus à tua mala consuetudine, velox aduenit. Attende igitur vt malum semen radicitus euellas, neq; intus radices relinquas: ne statim peccatorum herba resiliat & adoleat. Opus est vt vincas malam consuetudinem: & hæc non potest vinci nisi oppo sita consuetudine virtutis: ad quod magna vigilan tia & cura tibi habenda est. Scriptum quippe est. Si
cut Ethiops non potest mutare pellem suā, aut par dus, &c. Homines enim qui se totos perpetuo vitijs & peccatis tradiderunt, ita gaudent & delectantur peccatis de quibus potius deberent pœnitere & mœ rore compungi: vt difficile sit ab eis discedere. Con tingit enim vt aliquis in villam abeat, & ibi è riuulo quodam aquam turbidam & pessimam bibat, sta timq; cum ipsam bibit stomacho hæret & ei nocet. Vnde euenit vt ipse in admirationem rapiatur, quo modo scilicet fieri possit vt omnes incolæ illius op pidi non mortui sint illa aqua. At vero si iste talis apud illos habitare vellet, & in eadem villa manere transacto iam dimidio anni vel paulo plus cum stomachus illi aquæ assuesceret statim aqua bona illi videretur & sapida. Ita nimirum cum peccatum sit aqua turbida & mala, stomachus animæ nostræ non potest illam ferre: & ita ipsa anima nimis fastīdit illud, quo fit vt peccator tristetur: & totus mœ rore conficiatur. Qui vero peccādi habitum acquisierit, & sępè aquam peccati imbiberit, in id miseriæ & calamitatis incidit, vt quod antea amarum erat & durum, iam dulce & delectabile sibi videa
tur. Ideo sapiens. Cum peccator in profundum pec catorum venerit contemnit. Contēnit morsus con scientiæ, contemnit prædicatores & eorum sancta consilia, gratiam denique diuinā: & in peccatis delectatur, vt immundus sus in cœno. Hi qui in pecca tis senescunt, plusquam scopa opus habent vt se mū
dos reddant. ¶ Secundo vt Matthæus ait inuenit eam vacuam. Hoc ocium audaciam tribuit ipsi dæ moni vt redeat in domum, quam reliquerat. Statim cum aliquis confessionem finit, & à sacerdotis pedibus discedit, iam videtur illi omnem gratiæ perfectionem attigisse, & nunquam iterum posse labi: & propter ocium & paruam curam quam adhibet erga salutē animæ, dæmon statim reuertitur in domum antiquam, quia inuenit eam vacantē & ociosam. Ideò Apostolus monet dicens. Nolite locum
dare diabolo. Ille dat locum diabolo, qui non alicui rei studiosæ intentus est, nam in anima aliquibus san-

Iere. 13. *Prou. 18.* *Matt. 12.* *Ephe. 4.*

bus sanctis exercitijs implicita, dæmon nullum locum habet nec illi potest adesse. Quia perfectè vacans alicui exercitio: non est capax alterius. Filij
Iudic. 18. Dan ceperunt vrbem Lais vacatem. Ociosi sunt illi qui non sanctis & spiritualibus exercitijs occupantur. Plurimos enim inuenies qui videbuntur tibi operari multa, nam mille agunt negotia, plura habent officia, ita vt præ temporis angustia nec caput possint scalpere. Illi tamẽ nimis ocio se dedũt, & in nihilo occupantur. Ociosum id dicitur quidquid ad æternam vitam minime cõducit: vel quod ad vtilitatem animæ minime conuerti potest. Nam quemadmodum tu cum cernis pueros occupatissimos in domibus ridiculis fabricandis ex laterum & tegularum fragmẽtis, ociosos illos iudicas: ipsi tamen occupatissimos se esse iudicant: sic cum nos rebus huius mundi caducis & momentaneis sumus intenti & de cœlestibus nihil cogitamus, ociosi di-
Prouer. 1. cimur. Ita sapientia vocat nos paruulos & infantiũ opera vsurpantes his verbis. Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam: in capite turbarũ clamitat. Vsq; quo paruuli diligitis infantiam: & stulti ea quæ sibi noxia sunt sapiẽt? Vera occupatio & perfecta illa est, scilicet, de obsequio Dei agere, & orationibus & sanctis exercitijs vacare, & semper ob oculos tuos salutem animæ tuæ habere: ne dæmon
Exod. 16. ociosum & cõplicatis manibus te inueniat. Noluit dominus dare mãna filijs Israel ita vt per totã hebdomadam, aut mensem duraret, sed tantum pro singulis diebus: vt intelligas inde, nunquam nos debere ociosos esse, sed semper debere colligere. Oportet enim vt in hac vita semper à nobis pigritiam rejciamus quousq; sabbatum illud nobis desideratũ gloriæ adueniat: vbi iam non erit opus amplius colligere, sed frui & gaudere ijs, quę antea collegimus. Sed quia multi confessione facta & gratia cœlesti accepta, suæ salutis obliti complicatis manibus sedent, statim diabolus ad eam redit, cum videat illã oscitantem. ¶ Tertio dicit q inuenit eam ornatam. Lectus enim si bene compositus & paratus sit, videtur ipsum hominem inuitare vt accumbat: & domus itidem si ornata est ingredientes prouocat, vt in ipsa maneant. Ita erit homo qui dæmonem à sua anima reijcit: at vero cum ipsa relinquat pauimenta, quæ occasiones sunt peccandi, cito ad peccata re-
Prou. 26. uertitur tanquam canis ad vomitum. Quemadmo-
2. Pet. 2. dum qui habet domum bene compositam & ornatam, hospitem inuitat, vt in ipsam domum ingrediatur: sic qui nondum sustulit occasiones peccandi, inuitat peccatum vt in sua anima hospitium accipiat. Non solum est opus vt peccatum expellas sed etiam omnem illius supellectilem & memoriã. Nam si peccata confessus es, & à conuersationibus transactis non te abstines: statim in mille flagitia & peccata præcipitaberis. Non solum à peccato sed etiam ab omni specie peccati cauendum esse &
1. Thes. 5. fugiendum docet præclarè Paulus. Cum filij Israel
Exod. 10. captiui tenerentur in AEgypto, & cum vellet Israel domino Deo suo sacrificare: dixit Pharao Mosi & Aaroni. Ite, sacrificate domino: oues tantum vestræ & armẽta remaneant. Sic diabolus peccatoribus quos captiuos detinet inquit. Ite ad sacrificandum domino. Quasi dicat, confitemini, agite pœnitentiam, & præterita peccata plangite: mecum vero occasiones peccandi deponite, & relinquite. Vult vt etiam si à ludo discedas: tamen domi ludum paratum relinquas, mensam, aleas, taxillos. Nam si dæmon pignus aliquod tuum in sua potestate habuerit, nihil ipse de hac re curat: nam necessario redire debes, vt pignus ab eo auferas, tuncque captiuus manebis. Tu vero respondere debes id quod Moses & Aaron, dicentes, Cuncti greges pergent nobiscum: non remanebit ex eis neque vngula. Vbi attendere debes quòd nec vngula, nec vestigium aliquod peccati in domo debet manere. Omne mundum & sine macula debet esse: nihil debes relinquere in AEgypto, ne iterum offeratur occasio redeundi in AEgyptum vt portes id quod reliquisti. Diuus Petrus cum esset in carcerem Herodis detrusus, dixit illi Angelus. Præ- *Act. 12.*
cingere, & calcia te caligas tuas. Deducit Angelus Petrum de carcere, & iubet prius calciari caligas. Non equidem erant illæ vt caligæ quibus mundus vanus & amens modo vtitur: vbi dicas, quòd ars materiam superat. Ita vult Deus vt à carcere peccati exeas vt nec pannosas caligas velit ibi relinqui. Nam si diuus Petrus caligas in carcere missas faceret, forsitan rediret vt eas secum ferret: vel saltim memoria caligarum desiderium commoueret, vt in carcerem rediret. Ita igitur vult Deus mundum contemni & relinqui. Si pœnitentiam egeris & dolueris de peccato commisso cum concubina, ne obsecro domi eam habeas, aut aliquid ipsius, neque monile, neque annulum, neque calceum, quæ possint in tuam mentem & cogitationem iterum eam adducere. Nam si aliquod vestigium manserit, attendere debes illum esse hamum, quo vult te capere: & iterum in eandem dæmonis seruitutem redigere. Non solum peccatum è domo tua debes eijcere, sed omnia illa, quæ ipsi deseruiunt: omnem denique memoriam & vestigia quæ illud repræsentare possunt: ita vt tota domus omnium peccati reliquiarum munda maneat. Nonnè vidisti adulterã adulteri monile apud se retinentem: vt iterum in suam amicitiã & amorẽ posset eum cõuertere? In Leuitico præcipit Deus carnem iuuenci & *Leui. 8.*
pellem eius comburi extra castra: quia sacrificium est (inquit Deus) pro peccato. Nõ solum carnes sed fæces sacrificij relegare iubet, & in locũ immundũ proijci nihil reliquiarũ manere permittens: vt discamus nõ solũ peccata lõgè à nobis ablegare, sed etiã eorũ vestigia, nè Deus reliquijs offensus, faciẽ suã à nobis auertat, & locum cõcedat Satanæ: vt iterũ in peccatum nos adducat. Ideò alibi dominus de subuersione gentium loquens, dixit. Aras eorũ subuer- *Deute. 7.*
tite, & cõfringite statuas: lucosq; succindite, & sculptilia cõburite. Delẽda ergo est omnino peccatorũ memoria. Ideò Moses vitulũ quẽ filij Israel adora- *Exod. 33.*
uerũt, cõminuit in puluerẽ, & dedit bibere populo: vt doceret q nec puluis peccati manere debet, sed q etiã hæc minima comminuẽda sunt & obliuioni tradẽda. Vnde sanctus Propheta Ieremias cõsulit di- *Thren. 2.*
cẽs. Effunde sicut aquã cor tuum: ante conspectum domini. Sicut aquã inquit: non sicut mel, oleum aut vinum. Nam si alium quemuis licorem præter aquã ex vase effuderis, manebit postea vas ipsum

liquore effuso madefactum & superlinitum: vt contingit in melle aut oleo: vel saltim odorem liquoris effusi ipsum vas retinebit. Aut si horum neutrum contingat colorem saltem pristini liquoris conseruabit: vt existimes vas ipsum liquoris colorem induisse. Nihil horum reperies in aqua: hæc enim cũ effusa fuerit, nihil aut saporis, aut coloris, aut odoris in vase reperies. Et ob hanc causam præcipit propheta, vt sicut aquam effundamus cor nostrum: ità vt nulla peccati memoria, nec vestigiũ nec vmbra relinquatur in nobis. Nam qui amorẽ seculi & peccati reliquias apud se retinent, quasi mel & oleũ cor suum effuderunt. Sic debes cor tuum exuere, vt neq; affectus neq; color pristinæ consuetudinis maneat. Vnde templum quod à gentibus violatũ fuerat Iudas Machabæus mundari præcepit, & altare
2. Mach. 10. construi: & vasa noua fieri. Paulus nanq; ait. Tem-
2. Corint. 6. plum sanctum Dei est, quod estis vos. Et iterũ. Ne-
1. Cor. 3. scitis quia templum Dei estis vos, & Spiritus sanctus habitat in vobis? Sic templũ hoc Dei, quod peccata violarunt, deberemus nos mundare: vt nihil immũdiciei maneat, nec aliquod signum peccati. ¶ Sed sunt multi qui reliquias & memoriam peccati apud se conseruant, nec volunt recedere à prauis & antiquis consuetudinibus: quo fit vt miserè in peccata dilabantur. Qui enim occasiones non fugit: nec
Eccle. 3. ipsum peccatum à se semouet. Qui amat periculũ, peribit in illud. Hoc est quod redẽptor noster apud
Matt. 18. Matthæum dixit. Bonum est tibi debilẽ vel claudũ ad vitam ingredi: quam duas manus vel pedes habentem mitti in gehennam ignis. Nam si tali vel tali via incedere, vel cõfabulari cum tali muliere, vel homine, est tibi peccati causa, vult Deus vt illud relinquas: nam melius & consultius est, vt sine tali cõuersatione saluus fias, quam cum illa in crucẽ inferni abire. Præcepit Deus Sauli vt destrueret Ama-
1. Reg. 15. lec, & quòd nulli boui, oui, aut alicui rei parceret: & cũ ità nõ fecisset, vt Deus iusserat, spoliatus est regno. Sed iam ipsum dominum interrogare libet. Quid obsecro aduersus te criminis patrarunt oues Amalec? Quæ vè peccata boues commiserunt? forsitã nè armentum Amalec, dominum offenderat? Nõ equidem. Quia bruta animalia in nullo possunt delinquere. Quare igitur oues interfici iubet, & regẽ suo regno spoliari? Oues quidem non malę erant, sed deseruiebant malis: atq; ità vult Deus, vt non solum ipsum peccatum interficias: sed etiam occasiones, quę peccato deseruiũt. Quod tu tali via incedas, vel quòd cũ tali persona cõfabuleris, ex sua ratione nec bonum nec malum est (nam alius idem potest facere recta & sancta intẽtione) tibi verò malum est: quia occasionem tribuit peccãdi. Vult Deus vt Amalec & ipsius gregem interficias. Nam etiam si Amalec suffocaueris, nisi ipsius gregem interfeceris, tollet à te Deus regnum cœlorum. Nam teneris sub pœna mortalis peccati occasiones fugere peccati. Et non solùm occasionẽ peccati, sed etiam ipsius viã. Ideo
Psal. 118. Dauid in Psalmo orabat, dicens. Viam iniquitatis amoue à me. Non dicit amoue à me iniquitatẽ (vt
Ambr. ser. 4. in Psal. beati im. egregiè differit diuus Ambrosius) sed viam iniquitatis amoue à me, quasi in nobis sit, & nobis inesse videatur. Quando aliquod peccatum siue flagitium à nobis reijcimus, via iniquitatis interiùs manet, & non recedit à nobis: quapropter studiosè à nobis curandum est, vt eam à nobis separemus. ¶ Prætereà quoad nostrum propositum facit, pulchrè dicit viam iniquitatis, & non iniquitatem. Quare radicitus non solum iniquitatem, sed occasionẽ, quæ ducit ad iniquitatem vult tolli: occasio enim iter est, quod ducit ad peccatum. Petit Propheta diuinum auxilium, vt radicitus mundetur anima auferendo ab ea non solum mala, sed quæ inducunt nos ad mala. Sapientissimus ille Salomon, quia non cautè se à 3. Reg. 11.
via iniquitatis semouit, in iniquitatẽ incidit: & ità occasio illum in grauissima peccata præcipitauit. Nam quia maxima fuit illi familiaritas cũ mulieribus infidelibus, in idololatriam misere lapsus est: & plura idola & templa construxit cõtra præceptum domini, qui dixerat. Non ingrediemini ad eas, ne- Exod. 34.
q; de illis ingredientur ad vestras: certissimè enim Deute. 22.
auertent corda vestra, vt sequantur deos earũ. ¶ Igitur, vt semel iam concludamus: quia dæmon inuenit domum nostram tantum scopis mundam, vacuam, & ornatam, & quia malas cõsuetudines à nobis reijcere nolumus, nec peccati supellectilem: inuitatus dæmon his dispositionibus animã nostram ingreditur. Et quid facit videamus. *Tunc vadit & assumit septem alios spiritus secum nequiores se: & ingressi habitant ibi.* Noluit Christus innuere quòd ille spiritus ducat semper secum septẽ, quia multos alios adducit: sed est modus loquendi scripturæ ponentis numerum certum pro incerto, iuxta illud Numero Num. 14.
rum. Tentauerũt per decem vices, id est sæpe: quia non erat numerus certus tentationum. Et de Maria Magdalena dicit Marcus, quòd Christus septem ab ea Mar. 16.
eiecerat dæmonia: quia omni genere vitiorũ plena fuit. Dicitur autẽ quòd isti spiritus erant nequiores se: quia peccata posteriora peiora sunt prioribus. Quod Christus statim infert dicens, quòd erunt nouissima illius hominis peiora prioribus. Est enim in illo, qui semel & iterum in peccata relabitur quædam macula ingratitudinis: propter quam peccata ipsa grauiora efficiuntur. ¶ In eo verò quod dicit, quod ingressi habitabant ibi: aduerte quòd dæmones non sunt in homine, tanquam locatum in loco, quia spiritualia non occupant locum, & dæmon purus est spiritus. Nec etiam habitat eo modo quo forma est in materia: quia sic sola anima est in homine, quę est forma ipsius, cum ipsa sit pars speciei. Dæmon autem cum nulla re cõponitur, quia continet in se perfectam rationem speciei: & dicitur substantia separata, id est, quæ non habet materiam partem sui. Sed habitat dęmõ in corpore, vt motor in eo quod mouet: quia ea ratione dæmõ est in corpore, quia efficit aliquid in eo, vel torquendo illud, vel mouendo. Habitat autem in anima tãquam possessor: non intrat eam, vt in superioribus retulimus: sed possidet eam, & operatur aliqua circa ipsam. Quantò ergo peius se habet homo: quando in peccatum, vt canis ad vomitum, regreditur: tanto maius dominiũ diabolus animę suę adquisiuit. Quapropter dominus subdit. *Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus.* Hoc quod Christus dominus hic dicit, quemadmodũ & illud iam superius relatũ ad literã intelligitur, quando dæmõ redit ad corpus dæmoniaci, vnde iã exierat, quod quidẽ Christus dicebat ei, qui dęmoniũ habuerat,

buerat, consulens vt ne peccatis se inuolueret, ne peius sibi contingeret quam antea. Sed etiam voluit Christus significare in sensu literali, eos homines qui Dei auxilio a peccatis sunt liberati si postea in peccata dilabitur, peioris & deterioris esse cõditionis quã antea. Quod quidem optime demonstrari potest in corporis ægritudinibus: nam quando iam infirmus pristinam sanitatem acquisiuit, si postea iterum cadat, periculosior & grauior est infirmitas, quia tunc natura debiles habet vires & languidæ virtutis est.

¶ Si igitur dicit secundam culpam peiorem esse prima, & secundum lapsum, deteriorem primo, necesse est vt cognoscamus quam grauis & periculosus fuerit primus casus, vt inde cognitum nobis sit, quanto grauior & periculosior sit secundus. Non possumus scire nouissima esse peiora prioribus, nisi nouerimus quam mala sint priora. Quoad primum igitur, non possumus melius malitiam peccati contẽplari, quam per suum contrariũ, vt ipse Philosophus inquit, Rectum est iudex sui obliqui. Si enim artifex scire velit, an tabula sit recta vel obliqua, presens remedium est, vt regulam vel perpendiculum accipiat & tabulæ superpositum nouerit statim quantum curuitatis habeat. Atq; ita cũ peccatum non sit aliquid positiuũ, sed priuatio quædam & carentia rectitudinis, est opus, vt ipsa bonitatis regula metiatur, vt inde veniamus in cognitionem tanti boni, quo nos priuat, & in cognitionem suæ malitię. Omne namq; bonum vel est honestum, vel est vtile, vel delectabile. Potio enim amara non est bonum delectabile, sed est bonũ vtile, quod satis est vt bonitatis nomẽ induat, quia habet aliquam rationem boni, scilicet vtilitatem præstat quippe, vt corpus antiquæ valetudini restituatur. Quocirca virtus est magnum bonum, quia continet bonum vtile, honestum & delectabile. Deus est summe bonus, quia est summe vtilis, summe honestus, & summe delectabilis, quæ tria perfectissimo quodam modo Deus continet. Vnde facile possumus concludere, ꝙ cum peccatum hominem semoueat ab his tribus generibꝰ bonorum, inde sequitur illud omnino esse malum, peruersum, iniquum, & execrandum, quando nos summi boni compotes, ineptos, & inhabiles reddit ad illud Bono vtili peccatũ opponitur quia damnum infert Et honesto contradicit, quia ipsum peccatum nullam præ se honestatem habet. Bono vero delectabili aduersatur, quia dolorem & tristitiam inijcit. ¶ Sequitur ergo, ꝙ si peccatum est malum quoddam, damnum & miseriam inferens, inhonestum & dolore plenum, summum esse malum, quandoquidem omni bono opponitur. Iam igitur hec tria mala quæ peccatum secum affert, videamꝰ.

¶ Primum est malum damnosum, cum scilicet, Deũ in anima per gratiam existentem ab ipsa reijcit. Non eo modo, quo alter te fortior & excellentior a loco aliquo expellit, nam peccatum non est fortius Deo ipso. Eijcit tamen illum per propria demerita, nam cum peccator Deum existentem in anima vitijs turpitudinibusque inhonorat, tunc dicitur Deus eijci & expelli a peccatore. Contingit enim Deo, vt communi vsu loquendi solemus dicere. Ego non tibi dicam vt eas, sed ea opera tibi impẽdã, vt tu nobis discedere gaudeas. Videt quippe Deꝰ vos pluris æstimare stercora & glandines huius mundi quam ipsum, & ideo hospitium deserit, & abit, tot conuitijs & iniurijs affectus. Nam si tu, in domo tua in capite mensæ Aethiopissam accumbere faceres immundam, incomptam, & inhonestam, & ipsa tamquam domina sederet, vxori vero præciperes, quæ illustris & princeps est, vt mensæ ministraret, nonne grauem iniuriam dominæ huic inferres? Sane quidem, quandoquidem cum ipsa domina sit, tamquam ancillam & famulam ministrare iubes, Iure quidem optimo de te conquereretur & societatem tuam & sodalitium libenter relinquet. Hoc igitur modo peccator cum Deo agit, quandoquidem suos appetitus & libidinem pluris habet, quam illum, & creaturas earum conditori antepo nit, & pręfert. Propter quod moleste ferens hęc omnia domum & hospitium Deus deserit. Quemadmodum fecit Iacob, qui domum Laban deseruit. Dixit enim Iacob Lię & Racheli. Volo recedere, Gen.31
non enim respicit me Laban sicut heri & nudiustertius. Non ita mecum bene agit vt solebat, non me donis aut beneficijs afficit, supercilium mihi ostendit, & ideo etiam si ipse non expellat me a domo, etiam si non dicat, vt abeam, nihilominus propter opera mihi facta recedere ab eo volo. Sic igitur Deus recedit a nobis, quãdoquidem omnium malorum id summum & grauissimum est, quod quidẽ anima grauiter & moleste ferre deberet. Vnde in Exodo legitur, dominum dixisse, Non ascendam Exod.33.
cum populo isto durę ceruicis, quod cum audiret populus lachrymatus est. Sic tu deberes ingenti mœrore confici, & lachrymarum copia hanc grauissimam iacturam sentire, cum dominus a te recedit. Quapropter Dauid inquit, Vt quid domine recessisti longe? Nam quemadmodum multi aduersus viduam insurgere solent, quia neminem habet, qui suas partes possit defendere, nec causam suam agere, ita oẽs dęmones, & oẽs creaturę insurgũt aduersus animã Dei presidio & auxilio destitutã. Vnde idẽ regius vates, Qui quęrebãt animã meã, cõsiliũ fecerunt Psal.70.
in vnũ dicentes, Deus dereliquit eũ, persequimini & cõprehendite eum, quia non est, qui eripiat. Ideo idẽ ipse Dauid sapienter & grandi consilio orat. Ne proijcias me, &c. Et quemadmodũ barba in facie ipsum hominẽ honorat, sed si barbę tonsor eam absciderit tũc conculcatur & despicitur, sic qui Deo est coniunctꝰ laudatur, & honoratur, quãdo vero ꝑ peccatũ a Deo separatur, despicitur & cõculcatur ab hominibꝰ. ¶ Pręterea quemadmodũ discessu regis oẽs qui sunt in curia abeũt, ita cũ Deus discedit ab anima omnia bona opera, quę peccator in statu gratię est operatꝰ amittit, & nullius sunt valoris. Nam si bene & attente velitis considerare, grauissimum est malũ: ꝙ homo per totũ suę vitę spaciũ ieiunauerit, orauerit, & eleemosynã sit largitus, cõmittens autẽ mortale crimen:

omnia hæc opera irrita sint, & nullius valoris, atque
Ezec.18. momenti. Bene quidē dñs dixit per Ezechielē. Si auer
terit se iustus a iustitia sua, & fecerit iniquitatem, om
nes iustitiæ eius quas fecerit, non recordabuntur. &c.
Eccle.9. Et Sapiens etiam. Si offenderit in vno multa bona
Iacob.2. perdet. Remota enim radice charitatis ex qua proce-
dunt merita, remouentur & corrumpuntur fruct⁹ me
ritorum: vt inde intelligas, quam graue malum sit
peccatum. Quod si homo secum reuolueret quando
ita effrænate & præcipitanter in peccatum dilabitur
non vtiq; tanta facilitate creatorem suum, & libera-
lissimū redemptorē offenderet. Mirādū quidem est,
quā insane & quanta amentia homo ipse audeat Deū
offendere, cum videat se amittere & perdere ipsum
Deum, qui omne bonum & summū est, ~~& in ipso om~~
~~nia alia bona, quæ intelligi & cogitari possunt~~. Nam
si homo aliquis ab Indis ad nos veniret, & statim cū
portū attigerit, omnem rem, aurū, & argentū, que tā-
tis laboribus sibi cōparauit, ludo exponat, & vnica
tātū spōsione totius substantiæ iacturā fecerit, nonne
hūc amentē, insanum, & omni prorsus carentē intelle
ctu diceres? Quę igitur obsecro maior insania aut a-
mentia esse potest, quam breui quadā voluptate ad tri
duum peritura omnis lucri & tantorū meritorū, quæ
tot laborib⁹ comparasti, iacturā facias? Aspice igitur
si libet, o peccator, conuincam enim te amentiorē &
insaniorem esse, quam ille, qui ab Indis tractus diuitē
supellectilem & omnem rem breui ludo exposuit, &
amisit. Nam ille in prōptu remediū sibi habet paratissi
mum, potest enim ad Indos iterū transire, & sibi ma-
iora alia cōparare. At vero peccator cōstitut⁹ in mor
tali crimine, eo status & miseriæ deuenit, vt nullum
possit opus facere, quod vita æterna sit dignum, nec
1.Cor.13. ipsa gratia Dei. Si linguis hominum loquar, & Ange
lorū, charitatē aūt nō habeam (inquit Paulus) factus
sum, &c. Si distribuero substantiā meā in cibos paupe
rum, &c. Hoc est tertium & grauissimū malū, quod
peccatum animæ infert, constituit quippe illam in tā
miserū & calamitosum statum, vt etiam si ipse faciat
quantū suæ vires suppetierint, nihil potest, efficere,
quod vitam æternā promereatur. Mancipium enim
omne quod siue die siue nocte laborans, sibi compa-
rauerit, & lucratus fuerit, non suum est, sed dñi sui. Et
Ioann.8. Ioannes ait, quod qui peccatum facit, seruus est pecca
ti. Et cū peccator seruus sit dæmonis, nihil sibi adqui-
rere potest, quod æterna vita sit dignū. Absit enim a
me vt cum sacrilegis & impijs Lutheranis velim di-
cere, q̄ omnia opa facta in peccato, sunt peccata, sed
quod non potest promereri gratiam neque gloriam
etiam si multa bona opera possint facere, quibus bo-
Gene.19. na temporalia possunt acquirere. Vxor enim Loth in
salem conuersa est per peccatū: peccator etiā sterilis
fit & mendicus, & manet vt terra sale cōsita, quę nul
lum fructū potest producere. Regi Iudæ postquam
4.Reg.25. ciuitatem Ierusalem fugit, & captus fuit a Nabucho
donosore, oculi sunt erepti & eius filij interfecti, &
is captiuus ductus est in Babyloniam. Hoc idem effi
cit dæmon in homine, qui cum in statu tranquillo gra

tiæ sit, menti eius caliginem infert, vt sic mancipium
factum, ad nihil aliud prodesse possit, nisi, vt in illa
misera seruitute captiuus maneat. Nullum maius ma
lum aut grauius esse potest, quam peccatum, quando
quidem non solum ea mala quæ vidimus in anima
efficit, verum quod magis dolendum est, post hanc
vitam miserum peccatorem in gehennam ignis de-
trudit. ¶Et vt semel concludamus, peccatum morta-
le ita infirmum, languidum & debile liberum arbi-
trium relinquit, vt nequeat omnia vitare peccata. Nā
quemadmodum sensitiuus appetitus, quia penitus ra
tioni non subditur, non potest homo etiam si in statu
gratiæ sit, omnia leuia peccata euitare, ita nimirum
cum homo sit a gratia separatus, & ratio omnino
Deo non subijciatur, qui finis nostrorum operum
est: non potest homo circa media non errare, & ita le
thaliter contra ipsum finem delinquere. Ideo Grego
rius inquit, quod peccatū quod per pœnitentiam nō
diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. Chrysosto
mus etiam super illud. Soluite & adducite, inquit.
Quod sicut nauis sine gubernaculo non vadit quo
vult, sed quo tempestate impellitur, ita homo diui-
næ gratiæ auxilio perdito non agit quod vult, sed
quod diabolus ei intendit. Si igitur vnum solum pec
catum, quod primus noster parens commisit, vni-
uerso mundo tantum malum attulit, quanto maio-
ra damna & incommoda animæ tuæ aduenient pro-
pter tot tantaque scelera commissa? ¶Cum igitur
iam viderimus quomodo peccatum bono vtili &
commodo, opponatur, videre restat, quomodo bo-
no honesto etiam opponatur: quod quidem secun-
dum malum est a peccato effectum. Peccatum enim
est malum quoddam vile & in honestum, nam ipsum
peccatorem infamiæ nota inurit, quocirca, quicun-
que peccat, diligenter curat, se abscondere, & nullo
vult videri, nouit quippe quantum honorem amit-
tat. ¶Opponitur etiam bono delectabili, nam malū
quoddam est triste: & mœrore plenum, ita vt non so-
lum mortem æternam pariat, verum etiam in hac vi
ta nihil sit tristius, & calamitosius. Non sinit Deus de
decus culpæ sine vindicta, multæ enim molestiæ ip-
sum sequuntur peccatum. Ideo Ieremias. Scito & vi Iere.2.
de quam malum & amarum est dereliquisse te domi-
num Deum tuū, &c. Nolo modo agere de pœna, qua
cruciabuntur in inferno omnes peccatores, sed solum
de ea pœna & dolore, quibus in hac vita mala cōsciē
tia torquetur, quam quidem quatuor acerrimis tor-
mentis vndiq; agit. Primum est propriæ conscien-
tiæ morsus. Habet enim peccatum pessimum finē &
quosdam stimulos addit, vt fere in desperationem ad
ducat. Cum peccato finis imponitur, quam lassat⁹ &
insipidus homo manet. Veluti cum malum vinū bi-
bit, cuius malum gustum & saporē in fine sentit. Pec-
catum est vinum quoddam ita forte, vt ipsum homi-
nem amentem reddat, ebrium, & prorsus omni sen-
su carentem, iuxta illud. Comparatus est iumentis in
Psal.48. sipientibus & similis factus est illis. Affert enim co-
lorem quendam & fucum, & delectationem ob-
oculos

oculos ponit: honorem, aut diuitias. At vero cum ipsum peccatum compleueris, remanet nescio quæ amaritudo, nec cor ipsum quiescere potest: & conscientia ipsa interiùs mordet. Quemadmodum in
Iob.1. calamitatibus & ærumnis quas passus est Iob, nunquam defuit, qui malum nuncium ad eum deportaret: ità ei, qui peccat, nunquam deest comes hic propicius, ità vt etiam in grauissima perditione saluũ illum dicat & incolumem, & in ipsa morte vitam habere: qui simul cum hoc ipsi peccatori ob oculos ponit bona, quæ amisit, quãdo in Deum suum peccauit, & miserum & infœlicem statum ad quem deuenit. Est quippe flagellum quoddã, quod interiùs malos torquet, & pondus suum in eorũ voluptatibus aloes immittit. Et vix allia AEgypti degustarũt, quando iam statim incipiũt lachrymis suas maxillas irrigare. Hanc pœnã per Esaiam Deus pecca-
Esa.14. toribus comminatur, dicens: se traditurum Babyloniã in potestatẽ Echini: id est, vt cor eius vepribus & spinis transfigant. Crudelis quidẽ spina, est mor-
Iob.15. sus cõsciẽtiæ. Quod tormẽtũ rectè explicuit Iob, cum dixit: Cunctis diebus suis impius superbit: & numerus annorũ incertus est tyrannidis eius. Sonitus terroris semper in auribus illius: & cũ pax sit, ille insidias suspicatur. Nõ credit q̃ reuerti possit; &c.
2.Reg.13. Exemplum satis appositissimũ habemus in Amon, qui statim post commissum scelus cum sorore Thamar, mœrore maximo fuit confectus, nec illũ amorem, quem anteà erga illam ostẽdit, sed potiùs eam odio habuit. ¶ Secundum tormentum quod peccatum infert, illud est: verecundia scilicet & pudor, quo ipse peccator suffunditur: ità vt ab omnibus se abscondat. Quemadmodum mulier, quæ in facie aliquam maculam aut defectum habet, semper illum tegit, ne minus pulchra aut formosa appareat: at verò quæ pulchra est, & decora facie semper gaudet ab omnibus conspici: ità Dauid diligenter cu-
2.Reg.11. rat suum peccatum palliare: iubet sibi Vriam aduocari: & iubet etiam vt in suam domum eat. Posteà verò cibos calidos illi mittit, vt luxuriam & libidinem excitet: & tandem illum misere interimi facit. Et hæc omnia Dauid fieri curauit, vt posset peccatum suum tegere. Libet autem, vt rem hanc clariorem reddamus ipsum Dauidem interrogare. Nõnè tu rex es? Quis te peccati incusat? Quis facit, vt tantas curas & labores tibi assumas? Respondebit vtique ipse pudorem & verecundiam peccati tantæ solicitudinis esse causam. Adam etiam statim, vt
Gene.3. peccauit, cooperuit se folijs ficus, & fecit sibi perizomata, ob hanc eandem causam. ¶ Tertium verò tormentum, idque grauius est timor ipse punitionis & vindictæ, nam sola ratio id ostendit, nec opus est ad id persuadẽdum fide aut scriptura. Considerat enim tunc homo Deum esse, eundemque rectissimum & æquissimum iudicem, qui in malos & impios grauiter & acriter debet animaduertere vel in hac vita vel in futura: atque ità peccator sem-
Prou.28. per timidus & pauidus vitam degit. Fugit impius nemine persequente. Peccatum enim carnifex est ipsius peccatoris. Videbis nanque furem, vel qui aliud quoduis scelus commisit viso iudice statim fugere: cum nemo illum persequatur. Arguit vtiq; cum peccatum suum. ¶ Quartus peccati dolor est, bellum illud ingens, quod inter sensitiuã partem & rationem ingenerat. Caro quippe tunc superbire incipit, vt ait Iob: Factus sum mihimetipsi grauis. Nam ex eo domine quod aduersus te deliqui, & *Iob.7.*
q̃ tibi contrarius fui, inde factum est, vt ego idem aduersus me bellum geram: postquam sensualitati arma dedi. Contigit enim mihi, vt ei, qui seruus habet agrestes, rusticos, & inurbanos, qui dum maiora beneficia illis confert, dum magis eos fouet, deterioris fiunt conditionis. Ità nimirum sunt sensus nostri, qui dum magis delicijs & voluptatibus eos afficimus, deteriores & crudeliores sese nobis ostendunt. Quocircà impij qui iam in inferno torquentur, loquentes de dolore & tormento, quod propter peccatum in hac vita passi sunt, inquiunt. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis. ¶ Vi- *Sapien.5.*
des igitur iam quàm malum & iniquum sit peccatum: quandoquidem omni bonorum generi opponitur. Et tandem vt semel concludamus ità malum est, vt nihil magis Deus abhorreat. Nam si dæmon perpetuo Deo est exosus & in inferno torquetur, non est ob defectũ creaturæ, quia ipsa bona est: sed propter peccatũ. Nam si diuus Petrus, qui Aposto- *Mat.26.*
lus erat & Deo charus & dilectus, cum in peccatũ illud incidit, si statim è vita discederet, nõ dubium quin perpetuo illum Deus detruderet in tormentũ inferni. Et vt altiùs rem hanc perpẽdamus si in sanctissima virgine Dei matre aliqua peccati macula inueniretur, non vtiq; matris priuilegium eam ab inferno liberaret. Vel si in sacratissima Christi humanitate hypothesi facta, per impossibile, Deus aliquod peccatum inuenisset, relegaret illam Deus in flammas inferni. Quid est quod Deus abhorreat nisi peccatum? Quare Deus animam factam ad imaginem & similitudinem suam in infernum mittit: nisi ob peccatum? ô venenum pestiferum, & execrandum. Si tibi aliquis offerret vas aureum veneno plenum, nonnè illud acciperes? Vtiq; sed tamen venenum diffunderes, vas vero in commodum & vtilitatem tuam acciperes, quia ipsum bonum est. Sed peccatum ità malum & deprauatum venenum est, vt non solum ipsum peccatum sed peccatorem & animam, quæ subiectum est, vbi peccatum residet, in gehennam mittit. Mirum quidem est, vt animam (quæ vas est incorruptibile & pretiosissimum) in fœdissimum inferni sterquilinium præcipitet: nam peccatum sic adeo pessimum venenum est, vt vas ipsum valeat polluere & contaminare. Vipera enim nõ interficitur suo proprio veneno: nec Basiliscus, nec aliquis alius serpens, hæ quidem bestiæ suo proprio veneno non interimuntur: at vero peccatum ità pessimæ cõditionis & naturæ est vt sua propria subiecta & substernicula penitus perdat & destruat. Nullum in hac vita est tantum incommodum, quàm peccatum. Nihilominus tamen ne peccatori quantumuis maximo ansa detur desperandi: certissimè sciat & intelligat, q̃ etiam si peccatum tam malum sit & detestabile, vt iam retulimus: & peccatoris conditio & status tam miser & infœlix, nihilominus tamen maiorem multo & præstantiorem esse bonitatem & clementiam Dei, quandoquidem valet, è tam vili & abiecto statu ipsum peccatorem eruere. Vincens enim & supe-

rans diuina clementia iniquitatem nostrę culpæ, & parcens Deus sui offensam, ipsum dæmonem eijcit ab anima nostra, & iterum Christus reuertitur habitaturus in eam. Tunc dæmon videns se possessione spoliatum, ambulat per loca arida & inaquosa, quærens requiem & non inueniens dicit. Reuertar in domum meam vnde exiui & assumit septem spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi. ¶ Quando aliquis ex graui quadã infirmitate liberatus est, cum iam vires incipit recuperare, nisi diligenter sibi caueat iterum in ægritudinem recidet. Sic multi post peccatum facilè redeunt ad pristinum statum infirmitatis: quod multis modis contingere potest. Primò quia putant se iam sanos & valentes esse. Quia videbis aliquem qui febri acuta largo tempore laborauit, cui si febris affectus vno vel altero die defecerit, inquit statim. Iam volo bibere & comedere vsq; ad satietatem. Duo præcipua mala peccatũ efficit. Primum separat animam à Deo, iuxta illud

Esa. 59. Esaiæ. Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & Deum. Secundum verò quod efficit est, vt ipsa voluntas bonum creatum amplectatur. Primum gratia resarcitur, quæ amicum Dei hominẽ constituit. Secundum verò quod est ipsam voluntatem ad bonum creatum inclinari, hoc quidem non omnino sanatur: nam interiùs manent quædam reliquiæ, & appetitus, & nescio quæ desideria. Et secundũ tempus, quo in peccato fuistis detenti, secundum hoc sunt maiores vel minores reliquiæ. Et etiam si cum gratia pristinam valetudinem recuperetis: nihilominus semper remanent quidam appetitus earum rerum, quas anteà diligebatis, quæ etiam in noua gratiæ valetudine quæ sese interdum phantasiæ repræsentant. Atque itá etiam si peccator omnino in anima sanetur: ex hac altera non itá citius sed paulatim incrementum sanitatis suscipit. Sic nimirum

Exo. 14. quanuis Deus filios Israel eduxit ex AEgypto, & introduxit eos in terram promissionis nihilominus reliquit illis conuicinos Philistæos quæ gens erat

Iud. 5. bellicosa: cum quibus interdum possent dimicare. Sic tibi peccatori quãuis te è peccati tenebris eruat & liberet, nihilominus feroces & crudeles inimicos relinquit: cõtradictionem, scilicet, carnis & sanguinis, quibus bellum ineas. Nè igitur te omnino incolumem & sanum existimes: sed potiùs infirmũ te iudica, & ab occasionibus peccati recede. ¶ Secũda verò ratio quare quis in peccatum relabitur est, quia debilem & languidam virtutem habet, cum infirmitas multum durauerit, & hunc quicunque ventus adeò leuis prosternit, vel robustus cibus, vel mala nox. Et hic talis opus habet vt optimis & delicatis cibis pascatur: vt naturalis virtus ad suum robur & integritatem perueniat. Sic qui anteactam vitam maximis peccatis inuoluerunt, si virtutis vires recuperare velint, optimis vescantur cibis: scilicet, sacris rebus & concionibus intersint, sanctos libros & spirituales legant, probis & rectis viris fateantur, & sacramenta frequentent. Ideò in canti-

Cant. 2. cis habetur. Fulcite me floribus, stipate me malis: quia amore langueo. ¶ Tertiò relabuntur in aliam infirmitatem hi, quos diximus: quia nullũ exercitiũ faciũt. Paraliticus enim opus habet vt paulatim se moueat vt membra eius exerceantur, & sic sentire valeat. Sic qui ab ægritudine & affectu peccati liberatus est, bonis actibus & operibus sanctis se exerceat. Cum hæc omnia non adimpleantur, cum dæmon domum inueniat vacantem & scopis mundatam, redit peccator ad pristina peccata: & tunc fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Vidisti iam, quàm malus sit status peccati? sed peior est secundus quàm primus. ¶ Primò ex parte diaboli, secundo ex parte ipsius peccatoris. Et tertio ex parte Dei. Ex parte diaboli quia magis crudeliter hominem tractat: & vigilantiùs obseruat illum. Contingit huic, quod homini in carcere detento, quem custos cum videat hominem esse probum & nobilem, non itá vt reliquos cathenis & compedibus deuincit. Si vero iste talis modo è carcere fugerit, certum est, q̃ si iterum ad eundem carcerem reuertatur, magnam custodem habiturum curam & vigilãtiam circa eius custodiam. Et si anteà simplici cathena illum deuinciebat, modo duplicem addet. Et si anteà per noctis silentium & requiem eum non visitabat: modo omnibus noctibus illum adit, & videt an aliquid machinetur, vel quo possit compedes frãgere, vel carcerem fugere. Hoc idem dæmon cum peccatore efficit. Nam priùs cum in sua potestate hominem teneat, paruam curam & diligentiam adhibet circa eius custodiam, fugit igitur à dæmonis captiuitate & illum irridet. Si vero itá fueris infœlix vt iterum ad eius captiuitatem deuenias, secunda conditio & sors peior est quàm prima: addet quippe maioris ponderis cathenas, vigilantiùs te custodiet. Nam si anteà vnam aut alteram offerebat tentationem, modo quinquaginta substernet: & porticus claudet, quibus priùs effugisti. Si vero videat quod familiaritas studiosorũ ab eius captiuitate seuocauit, ipse diligenter curabit ne iterum cum illis familiaritatem ineas. Si vero videat q̃ sermones audiendo liberatus es, ipse alio mentem seuocabit & distrahet. Et hoc modo omnes portas claudet, quibus priùs te ab eius manibus eripuisti. Quod intelliges ex eo, quod hic Euangelista inquit: Nam cum anteà hũc hominem vnus dæmon possideret, foras expulsus Dei gratia, iste dæmon: deinde cum redijt, alios septem secum attulit, & habitarunt ibi. ¶ Secundo ex parte peccatoris peior efficitur hic status: quia ex consuetudine peccandi comparat sibi habitus pessimos: & sic difficiliùs conuertitur & disponitur ad gratiam. Solet enim contingere vt sæpiùs vel per creditores, vel causa furti, vel alicuius criminis aliquis in carcerem deducatur, & hic talis iam frontem indurauit & verecundiam amisit, & ex consuetudine nec cathenas sentit, nec detentionem in carcere: imo gaudet in illo. Contingit aliquando, vt vestem habeas itá vetustam ex nimio ipsius vsu, vt si aliquã rupturam habeat, non possis eam resarcire: quia itá debilis & tenuis est, vt nec filum sustentare possit nec acum. Itá sunt multi homines, qui ex nimia cõsuetudine peccandi, itá debilem animam & languidam reddiderunt, simul & ipsius virtutem, vt nec prædicatorum monitiones, nec Dei inspirationes valeãt animam eorum resuere, nec à peccatis semouere, & omnia hæc labor perditus & otiosus illis videtur. Ideo Dauid. Cor mũdũ crea in me Deus. *Psal. 50.*

Habeo domine cor meum ità destructum & perditum peccandi consuetudine, vt sit mihi opus, vt aliud nouum in me renoues. Fac mihi aliam vestẽ nouam, & nouo indumento me indue, nam hoc ità habeo ruptum & perditum, vt vix posʃit resarciri. Aspice igitur ò peccator, ꝙ in priori statu bellũ gerebas contra mundum, dæmonem, & carnem: si verò peccatis nimis dederis operam, iam alium prẹter hæc tria dicta aduersus te prouocas inimicum, qui mala consuetudo est. Hæc mala consuetudo hostile & inimicum bellum tecũ inibit, & ducet te post se: & in eum statum miserum & infœlicẽ deducet, vt malitiam peccati non sentias: sed potiùs peccata tanquam vinum imbibas, & eum habitũ miserum & iniquum efficiet, vt difficulter & cum maxima

Iere. 13. vi posʃis ad Deum te conuertere. Sic Ieremias. Si

Prouerb. 18. potest AEthiops mutare pellem suã, &c. Et in Prouerbijs. Peccator cum in profundũ peccatorum ve

Ierem. 3. nerit, contemnit. Et iterum Ieremias. Frons mulieris meretricis facta es, noluisti erubescere. Hæc impudentia & obstinatio peccandi euenit, quia ad peccata priora redimus. ¶ Tertiò iste status secũdus peior est priori, ex parte Dei: quia magis derelinquitur à Deo talis peccator, qui velut canis ad vomitum, ad peccata priora iterum accedit: & Deus minorem curam erga illius salutẽ habet. Quemadmodum medicus, qui infirmum curat, postquam eum in pristinam valetudinẽ restituit, & vires iam in dies recuperat infirmus medicus ipse regulas & præcepta ponit, ne grosʃiores cibos, pisces aut alia nociua sibi asʃumat. At verò si medicus aliquantulum negligens fuerit, & non semper cum infirmo adsit, ipse infirmus saturabitur escis nociuis: & in eandem infirmitatem recidet: vocatur iterum medicus, & quãtum potest valetudinem restituit, ipse infirmus, qui nullam regulam circa suæ salutis curam obseruat iterum ægrotare incipit: & ità sæpius atq; iterum in infirmitatem labitur, vt medicus fastiditus dicat, Quærat is infirmus qui de sua valetudine post hac curet, nam ego nolo id agere. Relinquit illum medicus, quasi desperatus de sua salute, vt pote qui semel atq; iterum medicamenta adhibuit, ipse tamen infirmus vt incautus & amẽs, eius consilijs acquiescere noluit. Ità Deus solet facere cum peccatore, cui cum multoties veniam condonet, & suis peccatis medeatur: ipse tamen præcipiti cursu iterum in peccata fertur. Quocircà merito &

Iere. 51. optimo iure dominus per Ieremiam inquit. Curauimus Babylonẽ, & non sanata est, ecce relinquamus

Ierem. 15. eam. Et ad Ierusalem ait. Quis miserebitur tui Ierusalem: aut quis ibit ad rogandum pro pace tua? Tu enim me dereliquisti dicit dominus: retrorsum abijsti. Acsi diceret. Nolo deinceps iam medicinam ad

Eccl. 10. hibere. In Ecclesiastico etiam dicitur. Languor prolixior grauat medicum: sed breuem lãguorem præcidit medicus. Ità nimirum medicus ille cœlestis & diuinus manum suam compresʃit, nec medicinam applicauit Pharaoni regi AEgypti: quem cũ septies curasʃet per purgationem plagarum & tribulationum, & ipse ad se reuerteret, & pœnitẽtiam faceret de malo præterito: cum posteà iterum ægrotaret, decreuit Deus deinde illum amplius non curare, quandoquidem vt incautus ægrotans, nullam regulam nec præceptum ad suam salutem conducens obseruabat: atque ità cum medicina illi deficeret, miserè, & infœliciter perijt. Reliquit illum dominus ob multitudinem peccatorum: quia huiusmodi *Exod. 14.*
peccatoribus denegat non solùm auxilium efficax ad conuersionem (quod quidem omnibus denegatur, qui non conuertuntur) sed etiam aliquibus ob grauisʃima peccata denegat auxilia multa ex antecedentibus: vt sunt prædicationes, admonitiones, tribulationes, miracula & alia id genus: quibus Deus inuitat & allicit peccatores ad pœnitentiam. Tamen Deus pro sua summa misericordia non destituit quemquam omnibus suis fauoribus & auxilijs, temperat enim rigorem suæ iustitiæ. Quanuis *Aug. lib. de*
verosimile sit & ante nos non contemnendi autores tradiderunt esse certum numerum peccatorum *Vita Chris. ca. 3. & 4.*
ita magnum & aliqua peccata ita grauia: vt cum ea homines cõmiserint, Deus eos iam despiciat, ne *Adria. q. 1. de Pœniten.*
que curam illam & solicitudinem paternam illis exhibeat, quam præstat alijs peccatoribus. Ideò tales difficillime pœnitent. Perdes enim operam & *Caiet. Ienta cu. 8. q. 3.*
tempus si velis hos corrigere. Sic Cain quia inte *Gene. 4.*
riùs derelictus est à domino, non correptus est. Sic etiam de filijs Heli dicit scriptura, ꝙ non audierũt *1. Reg. 2.*
voces patris sui: quia voluit dominus occidere eos. Et ideo spiritus domini continuit Apostolos nè prædicarent in Asia: quia nondum erant digni, vt *Act. 16.*
de ipsorum vita prouideri posʃet. Huiusmodi peccatores quasi miraculosè spiritualiter sanantur. Intellige autem quando scriptura ait de multis quòd non posʃunt pœnitere de suis peccatis, secundum communem legem, sed tantùm secundum superexcellentem misericordiam. Nulli enim in hac vita quantumuis grauisʃimo peccatori clausa est via salutis. Verum tamen est, aliquos adeo esse graues & maximos peccatores & ità in peccatis suis in vtramuis aurem dormire, vt nisi Deus secundum præexcellentem suam misericordiam maioribus & plenioribus & vehementioribus suæ gratiæ auxilijs, quàm sint communia, eos ad pœnitentiam conuerterit, & potentiùs & benigniùs eorum corda emolliat, & obstinatas voluntates infringat, nunquam in meliorem mentem redibunt. Indigent nanq; huiusmodi peccatores vtrisque auxilijs & antecedentibus & concomitantibus auctioribus & locupletioribus. Atque hinc poterit vtcunq; explicari quare huiusmodi peccatores fieri non posʃit, vt se conuertant & pœniteant. Posʃunt tamen in sensu diuiso, id est simpliciter & absolutè pœnitere: nam poterunt cum voluerint habere auxilium Dei efficax ad resurgendum: quanuis hoc difficillimum & ferè imposʃibile sit illis. ¶ His igitur tribus causis satis constat quomodo status secundus peccatoris, peior sit & deterioris conditionis, quam prior: quod satis etiam ostensum est innouisʃimis hominis illius. Cauẽdum igitur est ne post hac peccatis & flagitijs nosmetipsos maculemus, & maximè illud fugiẽdũ nobis est nè peccata peccatis addamus. Sed de his hactenus. Iã vero historiã prosequamur, & audiamus Euangelistã dicentem. *Factum est autem cum hæc diceret: extollens vocẽ quædam mulier de turba dixit illi. Beatus venter qui te portauit: & vbera quæ suxisti.* Nõ est dubiũ nisi ꝙ audiẽtes hæc Pharisæi

Pharisæi cruciabãtur. Solet dominus inuidos alieni boni torquere: augendo bona eis, quibus inuidetur. *Gen. 37.* Inuidebant filij Iacob Ioseph eò ꝙ maiori amore illũ pater prosequeretur: & immisit Deus in illũ somnia, quibus somnijs magis ipsi torquebãtur. Nõ cõtentus fuit Deus eo solum, vt à patre Ioseph maiori amore prosequeretur: sed ostẽdit etiã fratribus eum præponẽdũ esse regno, duobus somnijs. Vbi debes aduertere ꝙ nõ desunt aliqui, qui impijs narrẽt bona vẽtura eis, quibus inuident. Quemadmodum de Pharisæis apud Ioannẽ legimus quibus tãquã inui- *Ioan. 11.* dis voluit dominus resurrectionẽ Lazari narrari: qui statim moti sunt, & conciliũ inierunt, vt ipsum interficerẽt. Sic nũc cũ inuidebant Christi miraculis Pharisæi isti, vt vehementius interius torquerẽtur suscitauit dominus spiritũ cuiusdã mulieris, quę alta voce in Christi laudes prorupit. Magnis quidẽ doloribus & cruciatibus inuidi torquentur. Quare elaborãdũ maximè nobis est, nè talis bestia animũ nostrũ inuadat. ¶ Attende autẽ diligenter & cõsidera virilẽ animũ & pectus huius mulieris, quæ quidẽ ausa est Christũ laudare alta voce inter suos inimicos, cum adeo potentes essent. In hoc enim videbis mirabilia Dei opera: nã vt inquit Apostolus, infirma mundi elegit Deus, vt fortia quæq; confundat. *1. Cor. 1.* Magnas quidẽ victorias Sanson simul & trophæa *Iudith. 16.* reportauit de Philistæis: sed videas ꝙ vires illas ingenteis in capillis habebat, quæ pars erat imbecillis in corpore: non in brachijs, nam infirma mundi eligit Deus, &c. vt magis in suis operibus extollatur & laudetur. Et ideo etiã voluit superbũ & ferocem *Iudith. 13.* Holofernẽ per brachiũ imbecillis mulieris interfici: propter ꝙ cũ ipsa Iudith intelligeret Dei viribus id effectũ fuisse ob insignẽ victoriã, canere incepit *Iudith. 16.* Deo & dixit. Non excelsi Gigantes imposuerunt se illi, sed Iudith filia Merari dissoluit eum. Etiam posset Deus populũ suum Israeliticum liberare à tyrannide Aman multis vijs atq; modis, sed noluit ni *Hester. 7.* si vt Hester intercedẽte saluus esset. Nec minùs voluit tribuere victoriã Sisarę duci Barac, nisi mulieri *Iud. 4.* cuidam nomine Iael: quæ vxor erat Aber Cinei. In hoc voluit Deus ostẽdere suã mirabilem potentiã, nam cum hic esset tanta gentiũ multitudo voluit è medio omnium mulierem surgere, quæ non timẽs iram & furorẽ Scribarum & Pharisæorum sanctissimam Christi matrem mirabilibus laudibus extulit. Sapienter quidem & prudenter mulier hæc virginẽ laudat. Nõ quidem laudat maximam suam fidem, non profundam humilitatẽ, non feruentem charitatem: nõ audet virtutes virginis laudare, quia hoc esset altũ pelagus & profundum mare ingredi, vbi sine dubio esset illi periclitandũ. Obmutesceret quidẽ si vellet agere de virtutibus suæ animæ sanctissimæ. Ideo præteriẽs has omnes mirabiles animæ dotes, & tantam pulchritudinem quã laudare non audet: canit corporis laudes, cuius virtutes laudat. Atq; itã diuino consilio Spiritus sanctus postquàm retulit perfectionem capillorũ eius, oculorum, oris, *Cant. 4.* colli, & manuũ concludit dicens. Absq; eo ꝙ intrinsecus latet. Laudauit ea quæ exteriora erant, nam interiora animæ, itã sunt mirabilia & diuina, vt facienda foret satis quædam prolixa & inaudita narratio, itã vt omnes creaturæ in admirationẽ raperẽtur. Quemadmodum ille, qui solem cõspicere vult, ponit ante oculos ipsam manum, ne luce offendantur, præcipuè si infirmos eos habeat, quia excellens sensibile corrumpit sensum: ita nimirum lingua nostra & sensus omnes conturbantur & confundũtur coram excellentia tãtæ & tam diuinæ claritatis virginis Mariæ: quam si homines vidissent, non multum si aliqui errore ducti idololatriam sequerẽtur, & tanquam Deum adorarẽt. Hac ratione existimo ductum fuisse Mosem, qui cum describeret rerum *Gene. 1.* omnium creationem, nihil de creatione Angelorũ retulit: nam cum populus ille Hebræus nimis esset deditus idololatriæ, timuit ne si audiret puritatem & excellentiã perfectionis Angelorũ illos vt deos coleret. Sic Ioannes Euangelista vidẽs pulchritudi- *Apoc. 19.* nem & splendorem vnius Angeli, voluit illũ adorare, quod quidem Angelus prohibuit. Multo meliùs hoc alij homines fecissent si Angelos viderent suo fulgore splendentes. Scimus namq; Gentiles errore ductos, videntes Solis pulchritudinẽ & Lunæ hos planetas, vt deos colebant. Quanto potiùs Virginẽ sanctissimã adorarent, si puritatem & gloriam suæ animæ simul & munditiã corporis, quæ maior erat quàm omniũ Angelorũ? Quid facerẽt ij, qui Lunã vt Deũ adorabãt: si Virginem viderent multo pulchriorem & formosiorem ipsa Luna? Itã existimo, ꝙ quemadmodum Deus hac ratione noluit vt Moses scriberet pulchritudinem & creationem Angelorũ: hac eadẽ ratione abscõdit & occultauit Deus corpus Mosi, nè populus ille in idololatriã se cõuerteret, cum vidisset mirabilia magna quæ fecerat in AEgypto, & in mari & in deserto. Itã inquit diuus Iudas dæmonem & Archangelum Michaelem de- *Iudæ. 1. c.* certasse propter corpus Mosi. Nam dæmõ volebat corpus ostẽdere populo, vt ipse populus idololatraret: & Deus offensus esset. At vero sanctus Archangelus ipsum celabat nè locum daret offensæ Dei. Et propterea cum cõueniens esset nè corpus Mosi manifestaretur, nec puritas & excellentia Angelorum describeretur, multo potiori ratione decens fuit nè virginis perfectiones & virtutes describerẽtur, quãdoquidem longo interuallo reliquas omnes creaturas antecellit. Ideo Hieronymus ait. Quidquid in *Ser. assump. Virg. Mar.* Maria gestum est, totum puritas, totum veritas, totumque gratia fuit. Ita hæc deuota & pia mulier silentio præteriens animæ laudes, corporis dotes extollit, magnificat & laudat: cætera relinquens laudanda ei, qui eam condiderat. Et ita inquit. Beatus venter, qui te portauit. Laudans ventrem, omne corpus laudat: nam si venter beatus est, beatum etiam erit caput, pedes, manus, & anima. Principiũ enim & organum peccati venter est, in quo homo concipitur in peccato, & maledictionem ab ipso ventre secum trahit. Ideo Psalmista. Alienati sunt *Psal. 57.* peccatores à vulua, errauerũt ab vtero, loquuti sunt falsa. Et Dauid cum Deo loquens, implorans suam misericordiam, imbecillitatem suam in medium proponit & illam ostendit: cõceptioni suæ tribuens culpam dicens. Ecce enim in iniquitatibus conce- *Psal. 50.* ptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Acsi diceret. Ne mireris domine, quòd ego peccata actualia habeam, quandoquidem in peccato originis sum conceptus. Vnde diuus Augustinus

nus contra Iulianum ait. Profecto si Christus minor existens originale peccatum habuisset: grandioris ætatis accessu, actuali non caruisset. Sequitur ergo q; si beata virgo habuit originale peccatum maioris fuisse virtutis & præstantioris quam Christus? quandoquidem cum cōcepta esset in peccato, eam virtutem habuit, vt tueri se posset atque defendere ab actualibus, quod Christus non fecisset (vt Augustinus ait) si cōceptus esset in originali peccato. Et siquidem virgo beata actualibus se non miscuit peccatis, bene cōcluditur nec originali fuit defœdata: quandoquidem non ipsa melior erat quā Christus, qui si originale haberet, actuali non caruisset. Et ita Dauid culpam suorum peccatorū originali tribuit. Et sic mulier hæc diuino illustrata spiritu virginem laudat ab origine & principio culpæ, qui venter est: quem beatum dicit. Nam si venter, qui origo est maledictionis, & corruptionis principium, & culpæ fons, benedicitur & laudatur nullum vtique erit dubiū nisi quod benedicti erunt etiam oculi, os, & manus. Quoniam si ingrediens domum magnatis aut diuitis alicuius minora vasa argentea videres, iudicares statim illum esse hominem diuitem. Sic de Salomone ait Scriptura quod forfices, cādelabri, & claui portarum ex purissimo auro erant confecti. Quod si minora templi vasa aurea erant, quid esset de Cherubin & de altari sancta sanctorum? Laudans quidem ea, quæ minora erant in templo: maiora etiam extollere videtur. Ita etiā in alio loco laudans scriptura diuitias & potentiam Salomonis inquit etiam scabellum pedum eius aureum esse, & sedes omnes & reliqua omnia, quæ ad ornatum & cultum domus spectabant ex purissimo auro esse confecta. Quid obsecro de vase esset, vbi ipsi regi vinum apponebatur? vel ex qua materia putas essent patinæ, vbi cibi apponebantur? Ita cum mulier hæc ventrem virginis laudet (qui in alijs solet esse organum peccati) & benedictum eū appellans: exinde etiam videtur laudare oculos, os, & reliqua omnia, quæ in virgine erant. Hinc clarè colligitur & constat virginem matrem prorsus alienam & immunem fuisse ab omni peccati genere. Beatus venter, beatum corpus, beata anima, & tota deniq; est benedicta, cuius venter, qui principium & origo peccati esse solet benedicitur. Cur ergo beatus? Quia te portauit. Nam basis & fundamentum omnium beneficiorum & meritorum virginis inde ortum habet, quia in Dei matrē fuit electa. Nam venter beatus est, quia Deum in eo portauit. Si immunis fuit à peccato originali, inde euenit, quia erat mater Dei electa. Si virgo simul & mater extitit: factum id est, quia Deum in vtero tulit. Si exaltata est à Deo super omnes choros Angelorum, ob eandem rationem dictam factum id est. Hęc est origo & fons vnde promanant omnia beneficia & dona quæ illi à Deo sunt cōcessa. Quocirca mulier hæc reddens causam & rationem quare venter virginis benedicatur, inquit esse causam, quia Deum in ipso portauit. Vnde visum est sanctis patribus magnum inconueniens dicere, ventrem illum qui Deum in se receperat consumptum fuisse à vermibus. Atque ità in hanc veniunt sententiam scilicet, quod beata virgo corpore simul & anima

3. Reg. 7.

2. Para. 9.

cœlum conscendit. Quandoquidem minus erat rationi consentaneū, vt virginis viscera, quibus verbum Dei carnem induerat, incinerem & puluerem conuertentur. Et hac eadem ratione ductus diuus Thomas dixit virginem nullum habuisse peccatū actuale, nec veniale quantumuis minimum? nam si peccatum haberet non esset idonea & sufficiens, vt mater Dei esset: & ità inquit ille iustum esse, vt ab omni prorsus veniali peccato liberaretur ad hoc vt esset mater Dei. Si igitur inconueniens est hāc virginem habere veniale peccatū, vt sit mater Dei maius quidem inconueniens esset si originale habuisset, quod deterius est. Veniale quippe non separat nos ab amicitia Dei, neque gratiam tollit, nec aliquam gratiæ partem. At vero originale peccatū subtrahit gratiam, & inimicos Dei nos constituit: & consortio diuino nos priuat. Si igitur diuus Thomas magnum inconueniens putauit, ponere in virgine matre peccatum veniale: quare etiam non habuit inconueniens ponere originale, cum deterius multo sit veniali? Quapropter nos dicimus & firmiter credimus, q; ad hoc, vt apta & idonea beata virgo posset esse matri Dei fortiori & firmiori ratione conueniens erat, vt originali caruisset. Cumque beata virgo dignissima fuerit Christi mater nō dubitamus, nisi quod quemadmodum nullum habuit actuale peccatum mortale, nec veniale, ità etiā nec originale habuisse, à quo quidem liberaliter singulari quodā priuilegio & beneficio immunis fuit. Decuit enim virginem (ait Anselmus) ea puritate nitere, qua maior sub Deo nequit intelligi. Quod profecto diabolus bene nouit, & ideo primos fontes oblimare conatus est sciens quod nisi à purissima matre Christum nunquam fore nasciturū. Purissimam igitur ab omni labe decuit fore matrem Dei, eiusque fœlicissimum ventrem, quippe qui Christum Dei filium portauit. Neque beatus fuisset, si huiusmodi donum præseruationis non habuisset. Beatitudo enim status est omnium bonorum aggregatione perfectus Augustino autore, At verò quia in hoc opere non prædicatoris officium exercemus, sed expositoris, hoc de hac re sufficiet: quandoquidem ità de laudibus virginis: & de eius purissima conceptione magni codices sunt memoriæ traditi. Et etiam si nos longiori oratione digredi possemus occasione data ex his verbis, quæ mulier dixit tamen nè prolixi simus, id decreui alijs relinquere. Iam verò quid Christus huic mulieri responderit, audiamus. *At ille dixit. Quinimo.* Intelligitur non contradictione, sed assertiuè. Ac si diceret: Non tantū est illa beata, quæ me portauit in vtero suo: imo etiā beati illi sunt qui audiūt verbū Dei. Non negat beatum ventrem, & beata vbera: sed potior beatitudinis ratio adijcitur & formalis, dicens. *Beati qui audiunt verbum Dei.* Est hæc beatitudinis ratio communis omnibus electis, & maximè conueniens beatæ virgini. Itaque magis cōmendatur virginis laus & encomium in genere per hæc filij verba: quam fuerit in specie commendata per verba mulieris. Quoniam verbis Christi laudata est ex parte animæ, verbis autē mulieris ex parte corporis. Præterea his verbis conceptum spiritualem prætulit conceptui corporis. Ità quod nec

3. par. q. 27. art. 4.

S. Thom. vbi supra arti. 1. ad. 3. & ar. 2. ad. 2.

Anselm. de conceptu virgin.

Aug. li. 13. de Trini. capitul. 6.

virgini gloriosæ profuisset ad salutem esse secundũ carnem matrem filij Dei, nisi Christum in mente spiritualiter concepisset. Ideo beatior concipiendo Christum mente, quam ventre. Hinc poteris discere, nè præsumas de aliorum propinquorum sanctitate quæ tibi non prosit: ni eorum virtutes sectari cupias. ¶Aduerte vero quod cum omnes homines natura sua appetant beatitudinẽ: hic Christus, vt optimus præceptor & magister ostendit omnibus, in quo consistat beatitudo. Nullus enim adeo barbarus & immanis ille sit, qui beatitudinem nõ cupiat. Ipsæ nanque seculi huius ærumnæ, & afflictiones, labores & pericula cogunt fœlicitatem & beatitudinem exoptari: imo & animus suapte natura cupit esse fœlix. Si enim Adam fœlicitatem appetiuit cũ esset in loco amœno & voluptatibus affluenti: quid nos miseri facere deberemus in tam ingenti miseriarum abysso? Igitur cum omnes natura sua desiderẽt & appetant beatitudinem: grandis fuit & difficillima inter Philosophos quæstio, quæ esset beatitudo hæc summa & beata fœlicitas, aut in quo illa consisteret, quã cuncti ità anxiè & solicitè sibi cupiebant & summis votis desiderabant. Ideo hæc quæstio in infinitũ abire cœpit: adeo vt de hac re ducẽtæ octoginta octo Philosophorum sententiæ inuenirẽtur. Quas omnes Marcus Varro colligit, teste Augustino. Diuus Ambrosius ait, quosdam Philosophos beatitudinem constituisse si nullum dolorẽ aliquis pateretur aut sentiret: vt quidam Philosophus nomine Hieronymus dicebat. Alij vero in rerũ scientia illam constituebant, vt Herillus. Qui cum audiret ab Aristotele & Teophrasto mirabiliter esse laudatam rerum scientiam, solam eam quasi summum bonum collocauit: cum illi quasi bonum, non quasi verum & stabile bonum laudauerint. Alij vt Calipho & post eum Diodorus ità dixerunt, vt alter in voluptatem, alter in vacuitatem doloris consortiũ honestatis posuerint, eo quod sine ijs non posit esse vita beata. Zenon item Stoicus solum bonũ appellauit id quod honestum est. Aristoteles vero & Teophrastus & cæteri Peripatetici in virtute quidẽ, hoc est, in honestate beatã vitam esse dixerunt: dixerũt etiam beatitudinem compleri corporis voluptatibus, atque externis bonis. Posidonius Philosophus Stoicus inter bona fœlicitatis opes constituit. Sed hæc omnia tanquam à proprio fine aberrãtia, & veritatis scopum non attingentia, ipsa eadẽ veritas qui Christus est damnat & condemnat: qui inquit. Væ vobis diuitibus: Væ vobis qui ridetis: Væ vobis cum laudauerint vos homines, &c. Beati pauperes: Beati qui persequutionem patiuntur, &c. ¶Et in primis quod in diuitijs non posit esse beatitudo, clarè satis ostenditur: nam cum beatitudinis sit appetitum satiare, nihil minus, quàm hoc diuitijs ipsis conuenit. Nam vt in Ecclesiastico admonemur, Auarus non implebitur pecunia. Qua de causa quandam infinitatẽ earum cupiditas secũ habet, qua ratione ipsi beatitudini est contraria. Beatitudo enim quãto perfectiùs posidetur, tanto eius perfectio suauiùs degustatur: atq; adeo tanto vehementiùs amorem ad se rapit & allicit. Diuitiæ vero contrario modo se habent: nam quo plures posidẽtur, eo magis illarum insufficientia & euidẽtiùs percipitur, quia aliæ & aliæ desiderantur. Neq; vero in honore qui bonũ est animæ cõsistere potest beatitudo. Est enim honor virtutis premiũ, qui idcirco à nobis expetitur quia virtutis testimonium & indicium est. Et hac ratione homines à sapientibus honorari cupiunt: quo circa virtus præstantior est & sublimior quâm honor. Et ideo non debemus nimis honorem sectari, qui vmbra virtutis est, sed ipsam virtutẽm: vt nobis statim honor cum ipsa adueniat. Nam quemadmodum illum, qui versus solem ambulat, statim ipsa vmbra comitatur, ità virtutem ipsam sectanti, honor statim aderit. ¶Multo autẽ minùs collocanda fœlicitas est in bonis corporis, nempe in voluptatibus & delicijs. Delectatio enim non est per se bonum: sed nutritio: cui sagax natura delectationem adiũgit, propter illius necessitatem. Nec per se bona aut mala est delectatio: sed malitiam vel bonitatem sortitur à re illa, ad quam consequitur. Igitur bonum illud, à quo voluptas bonitatem sortitur, præstantius est ipsa. Quapropter non potest beatitudo cõsistere in voluptate: & multo minus in ea, quæ sensus est. Nam bonum, quod sensu percipitur, non est bonum hominis perfectũ: vt pote cuius propria species sit esse animal rationale, quod vtique habet ab anima. Ex quo fit, vt bonũ corporis non attingat ipsam hominis perfectionem atque ideo voluptas, quæ sensu percipitur, multum ab hominis fœlicitate degenerat. Ex his iã clariùs constat omnes illos Philosophos maximè à veritatis via aberrasse. Et quid mirum quod tantum ab errarent, qui sine lumine fidei ambulabant: cum vĩdeas nunc multos, qui radijs & luce fidei sint illustrati, quique Christianam religionem sunt professĩ circa beatitudinem aberrare? Qui Christum in baptismate ducem iurauerunt: discunt vero in schola Epicuri, Diodori, & Posidonij, & facti eorum dĩscipuli, miseros eorum errores insequuntur. Beatitudinem suam constituunt & collocant in diuitijs, voluptatibus & carnalibus oblectamentis. Diuites quippe beatos, pauperes vero miseros & infœlices iudicant, & à Deo derelictos. Beati (inquit Christus) pauperes, Beati, qui lugent, Beati, qui persequutionem patiuntur, &c. At vos facti inimici crucis Christi beatos tantum diuites dicitis. Certè si mores hominum consideraueris, si attentè videris curam & solicitudinem diuitiarum anxiam, quæ animos eorũ velut cathenis & vinculis ligatos habet: non eos Christianos iudicabis, sed potiùs Posidonios, aut Epicuros. Vnde egregius Psaltes de talibus ait: Quorum filij sicut nouellæ plãtationes in iuuentute sua: filiæ eorum compositę, &c. Beatũ dixerunt populum, cui hæc sunt. Tu vero rex sancte Dauid, ais hæc esse hominis beatitudinem? Beatus populus, cuius dominus Deus eius. Multi enim sunt Christiani, quorum dominus non est Deus, sed Epicurus, Diodorus, aut Posidonius: quorum disciplina nõdum extincta est: nondum perijt. Nã in regalibus curijs plurimos nobiles inuenies legentes & docentes publicè doctrinam Epicuri. Videbis tot deliciarum inuentiones, tantam voracitatem, tot cibos, mille artes parandi escas, tanta rerum mõstra, vt facilè credas quod isti Philosophorum viã & regulas sequuntur, existimantes nullam aliam post

Gene. 3.

Aug. 19. ciui. cap. 1.

Amb. li. 2. officio. ca. 2.

Luc. 6.

Matt. 5.

Eccle. 5.

Matt. 5.

Psal. 143.

post hanc, nobis manere patriam: cum horum bea
titudo venter & gutur sit. Hos omnes cæcos & stul
tos philosophos, & eorũ discipulos impios Christi
colas summa veritas Christus redẽptor noster vni-
co ictu ferit & iugulat dicẽs. Beati pauperes, & qui
audiunt verbum Dei. Acsi dicat. Tantum abest,
vt beatitudo in his rebus, quæ mundus admiratur,
collocanda sit: vt in eorum prorsus fuga & reiectio
ne sit posita. Pendit enim nostra fœlicitas ex noti-
tia Dei: quæ cum sit causa rerum non fallit. Hoc
autem fit per verbũ Dei quod ducit nos in Dei no-
titiam? & hæc ducit nos in operationem. & demũ
in vltimam fœlicitatem & gloriam, ad quam tendi
mus & propter quam creati sumus: quæ quidem cũ
summum bonum sit, nullum secum compatitur ma
lum. ¶ Aduerte autem quod beatitudinem dixit esse
in auditione verbi Dei: quia sicut fructus virtute
sunt in semine (vt Philosophus ait) sic beatitudo
æterna est in auditu verbi Dei: quia est origo, ini-
tium, & radix beatitudinis. Primum enim est audi
re verbum Dei: deinde credere, posteà operari: &
tandem propter merita bonorum operum possessio
Rom. 10. beatitudinis cœlestis. Quomodo (inquit Paulus) cre
dent in quem non audierunt? & quomodo audient
sine prædicante? & quomodo prædicabũt, nisi mit
tantur? Ergo fides ex auditu. Et per fidẽ operamur
bonum, quia hæc docet, quid credendum, & quid
agendum sit. Per bona autem opera in charitate fa
cta peruenitur ad beatitudinem, quæ ab auditu ver
bi Dei procedit. ¶ Præterea beatitudo est in auditio
ne verbi Dei, tanquam in signo: maximum enim si
gnum est quod quis in beatitudinem sit electus, &
prædestinatus, quod audiat libenter verbum Dei,
Ioan. 8. dicente Christo. Qui ex Deo est verba Dei audit.
Et vt à contrario sensu intelligeremus, magnũ esse
reprobationis signũ nolle audire verbum Dei, sub-
dit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non
estis. Et alibi nolentes recipere Apostolos, nec audi
Matt. 11. re verba eorũ grauiores pœnas illos manere, quàm
1. Ioan. 3. ciuitates illas Sodomorum & Gomorræorũ. Et Ioã
nes dicit. Nos ex Deo sumus. Qui nouit Deum au
dit nos: qui non est ex Deo, non audit nos. Habẽt
verba diuina nescio quid diuini & paterni amoris,
quod audientes Dei filij, qui ad æternam beatitudi
nem destinati sunt, in ipsis agnoscunt, & gaudent
& exultant. Cumque verba diuina in se contineãt
omnium malorum spiritualium remedia, & omniũ
virtutum & totius profectus spiritualis documenta
& ex eis maximè liceat agnoscere, quæ ad Deum,
quæ ad Angelos, quæ ad sanctos omnes & ad ciui-
tatem illam supernam Ierusalem spectant, dum ipsa
legere & audire delectat, & eorum gustu & deside
rio quis afficitur, hoc ipso & filium Dei, & consor
tem electorum, & ciuem illius patriæ beatæ secun-
dum æternam prædestinationem, se esse probat. Vn
Psal. 118. de & Dauid à Deo electus dicebat. Quam dulcia
faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Verũ
nè in eam cogitationẽ satis ineptam incidas, vt pu-
tes satis esse audire verbum Dei: sed opus etiam es-
se, vt illud custodias, & obserues, audi quid deinde
dicat. *Et custodiunt illud* Non satis est ad beatitudi
nem consequendam audire verbum Dei, & crede-
re: nisi bona opera adhibeas, vt verbum rectè custo
dias. Custoditur autem verbum Dei à nobis bonis
operibus, quemadmodum ignis seruatur in fomite.
Vnde beatus Ioannes in Apocalypsi cum dixisset. Apoc. 1.
Beatus qui audit, & qui legit verba prophetiæ hu- Iacob. 1.
ius: protinus adiecit. Et seruat ea: quæ in ea scripta
sunt. Iacobus etiam estote factores verbi & non au
ditores tantùm, fallentes vosmetipsos: quia siquis
auditor est verbi, & nõ factor, &c. Et Paulus, Nõ Roma. 2.
auditores legis iusti sunt apud Deum: sed factores
legis iustificabuntur. Hinc est quod sciẽtia hæc no
stra, quæ habetur ex verbo Dei (quæ longo spatio
reliquis omnibus scientijs præstat) inter scientias
practitas numeratur, id est operatiuas: quod non
propter scientiam tantùm, sed propter operationẽ
à Deo nobis datum sit. Hunc locum coram oculis
tibi cõstitue aduersus impios & nefarios illos legis
Christi subuersores, qui dicunt, solam fidem ad sa-
lutẽ sufficere. Ad idem facit & illud Matthæi. Om Matt. 7.
nis qui audit verba mea & facit ea, assimilabitur vi
ro sapienti, qui ædificauit domum suam supra pe-
tram. Eadem verba in superioribus etiam habentur
in nostro Luca. Et in capite sequenti. Seruus sciẽs Luc. 6.
voluntatem domini sui, & non faciens, vapulabit
multis. Non igitur satis est audire verbum Dei &
credidisse, nisi adsit verbi adimpletio & executio.
¶ Obserua etiam quod non dicit. Qui audierunt, &
custodierunt: sed qui audiunt & custodiunt: vt in-
telligamus solos perseuerantes audiendo & custo-
diendo esse beatos. Parum enim est audire verbũ
Dei, & custodire illud per aliquod tempus: si non
perstiteris, custodiendo illud. De talibus nanque
in superioribus dixit Christus. Qui secus viam, hi Luc. 8.
sunt qui audiũt: deinde venit diabolus & tollit ver
bum. ¶ Alij etiam suscipiunt verbũ, & per aliquod
tempus credunt: sed in tempore tentationis & ad-
uersitatis recedunt. Hæc iam latiùs explanauimus
in capite octauo. ¶ Opus igitur est, vt custodias ver
bum Dei, vt maturo tempore fructum centuplum
afferas. Nam sunt multi, qui audientes verbũ Dei
incipiũt bene operari: sed pauci vsque in finem per
seuerant. Custodiunt verbum aliquando, sed modo
iam non custodiunt: quod quidem satis non est ad
beatitudinem consequendam. Nam qualem te inue
nerit mors, talem te iudicabit dominus. Quapro-
pter opus est perseuerantia: & vt omni tempore so
brius, castus, & diligens ambules, circa ea, quæ per
tinent ad obsequium domini tui. Et vt iam semel
concludam ità voluit dominus verbum eius custo-
diri, vt dixerit Mosi. Erũt verba mea in corde tuo, Exod. 13.
& narrabis ea filijs tuis: eruntque quasi signum in
manu tua. Vtitur Deus more loquendi eorum, qui
cum aliquam rem volunt non excidere à mẽte, sed
vt ipsius recordentur, annulum vel filum in digi-
to ponunt. Sed iam vltra. *Turbis autem concurren
tibus cœpit dicere. Generatio hæc generatio nequã est.*
Meminisse oportet turbam Pharisæorum, ex qui-
bus alij dixerunt in Beelzebub principe dæmonio-
rum eijcit dæmonia: alij verò tentantes signum de
cœlo quærebant. Prioribus respondit vsque ad illa
verba. Omne regnum in se diuisum, &c. Sed modo
respondet alijs signum de cœlo quærentibus. Sæpe
enim in scriptura sacra particula orationis non legi
tur cum proxima dictione, sed cum remota. Sicut
in Can-

Canti. 1. in Canticis dicitur. Nigra sum sed formosa sicut tabernacula Cedar: sicut pellex Salomonis. Quo in loco si cum priori sententia vtramque particulam coniungas, non cohærebunt verba. Erit enim sensus. Nigra sum, sed formosa sicut tabernacula Cedar: quod ineptum est, cum tabernacula Cedar nigra & fœda essent, vt pote quæ æstui & imbribus atque iniurijs cœli erant exposita. Itidem si vtrumque cum pellicibus Salomonis coniungas, quæ pulcherrimæ erant. Vt ergo proprium ac genuinũ elicias sensum, pulchritudinem cum pellicibus, nigredinem vero cum tabernaculis Cedar coniunges: & sensus erit. Nigra sum sicut tabernacula Cedar: sed cum hoc formosa sicut pellex Salomonis quæ rubricatæ erãt. Et sic in Ezechiele vbi dicitur. Opera tua

Eze. 16. sunt, acsi habitationes tuæ & cogitationes tuæ fuissent de terra Cananæorum: pater tuus fuisset Amorrhæus & mater tua Cethæa. Vbi si cõiungas cognationes cum, de terra Cananæorum, aut habitationes cum patre Amorrhæo ineptã reddes orationẽ. Quare vt sensum genuinum verba reddant, dicendum erit. Habitationes tuæ de terra Cananæorum & cogitationes tuæ: ac si pater tuus fuisset Amorrhæus, & mater tua Cethæa. Et quemadmodũ particula non semper adiungitur, neque ligatur cum proxima: ita neque sententia cum sentẽtia, sed multis interiectis adiungitur, quæ erant immediatè connectẽda. Vt in Prouerbijs. Insidiemur sanguini, ab

Prouer. 1. scondamus nos contra innocentem gratis. Cui statim adiungendũ erat. Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. Quæ reddit rationẽ prioris. Quare scilicet cum iustis velit insidias parare, quoniam frustra illis apertè insidiaretur: quemadmodum auceps, qui in oculis auium extendit rete. Aliud huius rei exemplum offendes in Exodo, vbi in priori

Exod. 22. versu capitis vigesimi secundi ponitur lex furti, & post duas vel tres sententias aliud membrum illius legis subditur. Sic in præsentiarum si legeris hæc, quæ Lucas noster ait, postquam mulieri illi respondit Christus, videbitur tibi inepta oratio, & quod absque proposito loquatur. Non enim cohæret hęc cum oratione immediatè præcedenti. Ideoque iungenda est hæc narratio cum illa oratione, quæ in superioribus præcesserat. Vbi dixit Lucas, quod qui-

Matt. 12. dam, scilicet, ex scribis & Pharisæis, vt Matthæus declarat tentantes quærebant signum de cœlo. Istis autem in medio positis respondet nunc Christus in præsenti. Modum autẽ quomodo tentantes quærebant signum de cœlo explicat Matthæus dicens, quod accesserunt ad Christum atque dixerunt. Volumus à te signum videre. Vide iam nunc & considera istorum superbiam, qui non supplicant aut rogant, sed volumus, inquiunt: arrogantissimis & ineptissimis verbis suam superbiam ostendentes. O vtinam nunc hæc maledicta verba ab ore nostro nunquam prodirent. Quanto melius nobis esset si volũtas nostra non esset nostra? Ita vt ipsi vellemus ꝙ

Mar. 6. Deus vult, & non quod nos volumus. Herodias dixit, volo. Herodes, Et ego volo: sit pro ratione voluntas: & Ioannem sanctissimum occiderunt. Maledictum tale velle. Caue à propria voluntate tan-

1. Reg. 15. quam à nociua & mortifera peste. Sic Saul inobediens factus est, & præuaricatus est domini præceptum. Christus autem dicebat. Non quod ergo volo, sed quod tu: & hac eximia & rara obedientia à morte liberati sumus. Factus est enim obediens vsque ad mortem. Hæc nostra voluntas ducit nos in Baratrum: & sola propria voluntas ignibus inferni torquetur. Quis obsecro ferre poterit tantam impudẽtiam & procacitatem, vt seruus coram domino suo dicat. Volo? Si igitur nos serui sumus, & serui inutiles, si pretio empti, absit à nobis, vt quilibet sibi velit, & quiuis sibi viuat: sed ei, qui pro nobis simul mortuus est. ¶Præterea non dicunt, volumus conuerti tuis miraculis, sed volumus ea videre. Speculatores erant & curiosi, volentes Christum capere: vel in verbis vel in factis, ideo aiunt. Volumus à te signum videre. Sed prius isti insipientes deberent à Christo petere oculos, quibus videre possent illa miracula: qui enim fieri poterat, vt viderent, qui oculis erant priuati? Cæci erant & duces cæcorum, excæcauerat enim eos sua malitia. Quemadmodum pellis sicca, qua se exuit serpens, vt renouet suam ætatem, habet quandam effigiem oculorum & membranam tenuissimam, quã oculi anguis præteguntur, verè tamen oculos non habet: sic videbatur impijs Iudæis se oculos habere, cum cæci essent & pelles inanes, & hominum figuras induentes, nec homines erant. Christi miracula specula erant diuina: cum autem Iudæi cæci essent, quomodo illa videre volebant? Quid cæco cum speculo? Si speculũ non videbant: qui fieri potest, vt se ipsos in speculo conspicerent? Vt hæc dicerent & quærerent accesserunt ad Christum: & quanto magis vanè & fraudulenter accedebant, tanto longius & distantius se à Christo elongabant. Petrus dicẽs, Exi à me domine quia homo peccator sum: & Centurio dicens, Non sum dignus vt intres sub tectum meũ: magis ad Christum accedebant, At vero illi alteri cũ corporibus magis accederent ad eum, tanto magis se elongabant. Habetur in libro sapientiæ. Sentite de domino in bonitate, in simplicitate cordis: quærite illum, quoniam inuenitur ab his, qui non tentant illum. Nos vero accedamus ad Christum in simplicitate cordis, & in mansuetudine animæ. Multi ingrediuntur templum: concionatorem audituri & aures suas attentas præbent: sed non omnes vtilitatem capiunt, quia non omnes recto animo accedunt. Multi intrantes officinam aurificis, alter emit cathenam auream, alter pretiosum annulum, alius vas pulchrum, alius vero nigrum carbonem sibi assumit, quẽ manibus terit, & nihil aliud sibi vult ex officina, nisi carbonem illum, quo niger efficitur. Sic multi concionem audituri accedũt, & vnus accipit salubre consilium animæ suæ, alius compungitur: sed non deest alius qui prędicatorem irrideat. Oportet ergo sancto & syncero animo ad hanc diuinam officinam accedere: nam sic accedentes Deus instruit, alios vero arguit & increpat sicut hos impios & nefarios Pharisæos: quos appellauit generationem prauam & adulterã. Sed cur ita? Audi. Cùm voluntas nostra perfectè Deo hæret, & nullum alium amplexata est maritum: nihil de miraculis curat, nullumque petit signum ad credendum. Tot signa in se videt & contemplatur, vt stultum sit alia maiora inuestigare. Sentit illum vehementem

Mat. 26. Philip. 2. Luc. 17. 1. Cor. 6. Matt. 15. Luc. 5. Matt. 8. Sapien. 1.

hementem amorem, frequentes & mutuos amplex
xus, suauitates illas & dulcedines cœlestes, quæ om
nem sensum exuperant. Sed cum adultera est & re-
linquens, sponsum suum Christum, post alios ama
tores vadit, & se copulat & coniungit rebus his ca-
ducis & perituris, non vtique experitur signa inte-
riora, tuncque externa alia quærit, & ad ea se con-
uertit. Prius ergo est necesse auertisse animū à suo
proprio viro, id est à Deo: & cum altero adulteras-
se: quam alia signa petantur. Meritò ergo adultera
generatio signum petit: neque hoc peteret nisi adul
tera prius esset. ¶ Sed mirum quidem est, nam cum
Christus id haberet ingeniū & cōditionē vt de eo
1. Pet. 2. dicat Petrus, quod cum male diceretur non maledi
cebat, cumque eadem esset patientia & mansuetu-
do his tam asperum & rigidum se ostendat: ita vt
eos appellet generationem nequam & adulteram.
Nam si ob hanc causam, quia signa petunt, genera-
Esa. 7. tionem nequam eos vocat: per Esaiā minatur Acaz
quia signū non petebat. Sæpius inuehitur Christus
Matt. 21. contra hos, nam per Matthæum eis dicit: Auferes
Ioann. 8. tur à vobis regnum Dei. Et per Ioannē. Vos ex pa-
tre diabolo estis, & ratio huius iræ & odij eadē fuit
quæ nunc. Ratio vero quia sic adeo irascitur, & in
furorem accenditur est, nam cum aduentus Christi
in mundum fuerit, vt homines in cœlū ducat: atq;
Conuenientiores ita ad hoc efficiendum quæsiuit omnes vias & mo-
dos, quos ipse potuit. Quando vero misericordia &
blanditijs vtens eos allicere nequibat: illis commi-
nabatur suppliciū vt vel sic metu & timore posset.
Hoc etiam tecum sæpe facit dominus beneficijs &
sanctis inspirationibus te vocans: quando verò hoc
non prodest in te animaduertit & comminatur.
¶ Præterea per ironiam magistrum illum appellaue
rant: nunc autem istam inurbanitatem reprehendit:
nam cum eis qui verbum Dei prædicāt modestè &
4. Reg. 1. cum reuerentia debemus loqui. Sic Elias quia dixit
ille dux, Quinquagenarius homo Dei, ironicè respō
dit. Si homo Dei sum descendat ignis de cœlo, &c.
4. Reg. 2. Sic etiam Eliseus pueris irridentibus & dicentibus,
Ascende calue, maledixit: & exierunt duo vrsi, &
dilacerarunt quadraginta duos pueros. Sed hoc no
stro tempore sacerdotes & ministri verbi Dei nullo
honore afficiuntur: Ideo Christus hic tam asperè &
acriter his est loquutus. Sed quid hæc generatio ma
la & adultera quærat audiamus. *Signum quærit &
signum non dabitur ei.* Nonnè vides quàm meritissi
ma & optima ratione isti reprehenduntur qui post
tot signa & miracula à Christo facta signum quæ-
runt? Postquàm Christus doctrinam suam diuinam
& cœlestem tot miraculis confirmauerat, alia nunc
miracula noua petere, defectus quidem est fidei, &
res maxima reprehensione digna. Sic tu miraculis
iam factis à Christo, ab Apostolis & sanctis crede-
re debes: & non debes postulare alia signa, sicut
Exod. 7. isti nequissimi & sceleratissimi Pharisæi. Moses an
& 8. te quàm legem daret multa miracula fecit in Aegy
Exo. 14. pto, & eduxit populum Deus mirabiliter per me-
dium mare. At verò post datam legem & confirma
tam, multò aliter cum illis se gessit. Terram quip-
pe promissionis armis expugnarunt: nec vlla mira
cula ibi fuerunt. Sic fides euangelica in principio
nascentis ecclesiæ multis miraculis confirmata &
stabilita est: iam vero non opus est miraculis: & qui
propter miracula iam facta nō credit, multo minus
crederet etiam si alia noua miracula illi proponerē
tur. Nam vel tu credis miraculis factis à Christo &
à suis Apostolis vel non: si miraculis credis, nō est
quod disputemus: nam credens miraculis, & eius
doctrinæ credere debes: quando quidem in testim o
nium & probationem veritatis quam prædicabant,
Christus & Apostoli fecerunt illa miracula, & sic
credens hæc miracula, credis etiam articulos quos
ipsi prædicabant. Si verò nolueris credere doctrinā
nec miracula: id crede, quod oculis cernis, quando
quidem vides omnem mundum, subiectum fuisse
Christi fidei, sine eo q credederent sua miracula. Hoc
certè magnum miraculum & prodigium videtur,
vt sine miraculis tot tantique viri sapiētes fidei sub
ijcerentur, & quod totus mundus crederet. Et pro-
pter hoc magnum miraculum omnia alia quę Chri
stus fecit debes credere: quandoquidem hoc est om
nium maximum. Quod si dixeris Omnem Africā,
Asiam, & Aegyptum & maiorem partem Orientis
sequi falsam & iniquam sectam Mahometicam &
in Germania & Anglia sequi nefarium illū & sacri-
legum Lutherum: & dixeris Lutherum nec Maho
metum nunquam miracula fecisse: Respondeo tibi
negotium nostrum multo differentius esse ab isto.
Nam Mahometus & Lutherus libidini & volupta
tibus copiam fecerunt: & maledictæ & sacrilegæ
eorum sectæ cōstitutæ sunt secundum carnis & sen
sualitatis appetitum, cumque amor cupidinis & car
nis tam ingenitus sit hominibus, nō miror hos, qui
falsos illos Prophetas sunt sequuti, sed eos demiror
qui eosdem non sunt sequuti. Christum vero qui
omnia contradicentia carni & voluptatibus prædi-
cauit: quod isti fuerint sequuti magnum est miracu
lum. Præcipiebat enim ieiunare, diligere inimicos
iniurijs parcere, labores perpeti, & multa alia, quæ
carnem nostram videntur deprimere, & ei contra
dicere: & quod hæc prædicans mundus conuerte-
retur, hoc est magnum miraculum & stupendum.
Et ita debes credere quod qui hoc miraculum fecit
multa alia potuisse facere: & etiā miracula illa, quæ
Euangelistæ scripserunt vera esse, & cum illis om-
nem mundum ad suam doctrinam & fidem conci-
liasse. Nam si nauem relinqueres in fluuio sine velis
& remis & gubernatore, si altera die illam videres
distare tribus vel quatuor leucis, non quidem mi-
rareris: nam impetus fluuij eam secum duxit, neq;
id esset mirandum quandoquidem fuit ratio & cau
sa. At vero si hanc nauem vidisses sine remis, velis,
nec aliqua humana arte aduersus cursum aquæ ascē
disse: tunc merito mirareris. Sic nimirum quod fue
rint multi sequuti doctrinam Lutheri, Vuiclef. Et
aliorum similium non est mirandum: nam ipsum
aquæductum appetitus libido, caro & sanguis se-
quuntur. At vero quod hæc nauis ascendat contra
omnem impetum & aquæ cursum, & quod homi-
nes: qui ex carne & sanguine sunt effecti contra na
turam suam & inclinationem castitatem sequātur,
paupertatem, pœnitentiam, euangelio se subijciē-
tes, & ea credentes, quæ naturalis ratio non valet
comprehendere: hoc quidem magnum & stupen-
dum miraculum est. Igitur firmum & stabile apud
te debes

te debes habere, fidem nostram in summa veritate & rectitudine esse constitutam, & probatam & cōfirmatam multis hisque magnis miraculis. Si enim hominem videres turris alicuius altitudinem demirantem, simulque miraretur, quî fieri potuit, vt magnum cimbalum in culmen illius turris ascenderet & huic diceres congregatos fuisse multos homines qui vno tantum impetu cimbalum illud in turrim eleuarunt: homo iste sine dubio hoc non crederet, quia videret omnes humanas vires ad id non posse sufficere. At verò si huic diceres quod machinis & paulatim id fuit factum, illud sine dubio crederet, Interrogas igitur me quomodo fieri potuit, vt tanta gentium multitudo, quæ ex carne erat, legem recepit tam spiritualem, vt erat lex Christi? Qui fieri potuit, vt in statum tantæ perfectionis ascenderent homines terreni, ad vilia & immunda inclinati? Si ego tibi responderem, id factum fuisse, quia legem hanc pauperes & insipientes homines prædicarunt, qui viribus suis tantum valuerunt, vt possent homines ferre in illum statum: sine dubio verbis meis fidem non adhiberes, diceresque solas humanas vires ad id non esse sufficientes. At si vera narrans, tibi dicerē homines istos piscatores multa fecisse miracula, & plenos fuisse Spiritu sancto & diuina sapientia, & hoc modo persuasisse legem hanc hominibus, & mundum conuertisse: diceres vtique hoc ità fieri potuisse, & rationem & veritatem in se continere. Quemadmodum igitur tu non potes credere cimbalum illud ascendisse in turrim viribus humanis, sed machinis, & stratagematis: ità debes credere fidem nostram non esse humanum opus, sed diuinum, in quo Deus multa miracula & prodigia fecit, vt corda hominū moueret. Et quod nisi Deus hoc negotium suis humeris assumpsisset, & suæ curæ, omnes vires humanæ & omnis sapientia non satis esset ad hoc negotium conficiendum, nec persuadere possent hominibus Euangelium. Crede igitur miraculis fuisse Euangelium prædicatum. ¶ Sed dices. Nonnè consentaneum esset rationi & conueniens, vt nunc aliqua fierēt miracula, vt vires maiores imbecilles assumerent, & vt magis fides confirmaretur? Non vtique. Nā miracula potiùs nunc damnum nobis afferrent, quàm commodum. Abraham dixit. Si Mosi & Prophetis non credunt, neq; siquis ex mortuis resurrexerit credēt. *Luc. 16.* Necdū adimpleti sunt triginta anni, ex quibus frater Andreas de Espoleto Martyr sanctus ex ordine beati Francisci adfuit in Mauritania in medio ignis orans, ità vt nec capillum ignis posset attingere, & cum ter à Mauris in ignem esset iactus, nihil mali ignis in eo effecit. Cumque hoc miraculum adeò magnum esset, & fieret in conspectu multorum Lusitanorum, qui & hodie viuunt, nullus maurorum conuerti voluit. Imò sanctum virū multis lateribus & lapidibus iactis in medio prunarum interfecerunt, qui genibus flexis orabat. Ex quo cōstat, quod miracula hoc nostro tēpore præcipue inter illos, qui iā crediderunt, vt sunt hæretici & apostatæ sanctę religionis & fidei Christianæ, nec opus sunt, nec vllam vtilitatem afferrent, etiam si principio nascentis Ecclesiæ fuerint necessaria. Puer enim quando ambulare incipit, adiuuatur vehiculo, & ipsum ingreditur. At si homo adultus triginta annis natus vehiculum ingrederetur, non solum non vehiculum iuuamen illi esset, imo grande impedimentum, quo minus posset ambulare. Sic ecclesia tunc paruula erat: & Paulus inquit, illis teneris fidelibus. Tanquam paruulis in Christo lac dedi vobis. *1. Cor. 3.* At modo non est opus miraculis quia est mulier adulta. Quando aliquod opus fit, necessariæ sunt scalæ & ligna ad ascendendum: postquàm verò opus iam est confectum, nihil ad aliud seruiunt scalæ & ligna nisi vt sint impedimento transeuntibus. Ità homines nunc si miracula fierent, irrid offenderent, & dicerent, fidem nostram non ad huc esse bene confirmatam & probatam: quando quidē & modo erant necessaria miracula, quibus magis comprobaretur. Caue igitur nè tibi contingat, signū à Deo quærere, vt isti infideles post tot signa coram eis facta. Satis sint tibi signa vetera & antiqua, ne quæras modo signa noua. Sed quid istis respondeat Christus audi. *Signum nō dabitur ei, nisi signum Ionæ.* Sicut peritus mercator non merces ostendit nec pandit eis, quos intelligit non eas mercaturos, qui ad officinam accedunt, vel vt curiosi, vel vt speculatores non autem animo emendi, eos autem vocat, quos intelligit empturos, ità Christus non ostendebat sua signa & miracula, nec volebat ea facere coram eis, qui ex curiositate & malitia petebant signa. Ideo ipsemet apud Matthæū ait. Nolite sanctum dare canibus: nec proijciatis margaritas ante porcos. *Matt. 7.* Hac de causa cū esset manibus vinctis coram Herode, ei qui cupiebat videre signum, id noluit facere. *Mat. 27.* Petebant signum, & quando viderunt signa, dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? *Ioan. 11.* Noluit itaque signum facere coram istis. Sed dixit. Signū non dabitur ei, nisi signū Ionæ. Dedit eis hoc signum quanuis non peterēt: quia hoc signum directè respondebat ad ea quæ petebant Pharisæi. Nam petierunt signum de cœlo tētantes eum, scilicet scire volentes: ipse vero Christus dedit eis signum, quo possent intelligere, quod ipse illud poterat, de quo quærebant Pharisæi. Nam sicut Ionas tribus diebus & noctibus fuit clausus in vētre Cæti. *Iona. 1.* Sic postquā filius hominis mortuus fuerit, & resurrexerit, credetis vera esse omnia de quibus nunc dubitatis. Quia tunc apparebit Iesum esse Deum, Christum & Messiam promissum in lege: & tunc incipiet vniuersus mundus in eum credere. Sic etiam Christus dixerat eis. Cum exaltaueritis filium hominis, tunc videbitis, *Ioan. 12.* Id est, Cū crucifixeritis me, videbitis omnia quæ dico esse vera: quia tunc apparuit gloria Christi. Sicut enim Ionas fuit signum salutis Niniuitis, quia eo prædicāte Niniuitę pœnitentiam fecerunt: *Iona. 3.* sic Christus Iudæis signum salutis erat futurus, si eo prædicante conuerterentur. Quando tamen eum recipere noluerunt, fuit eis aduentus Christi signum & occasio maioris perditionis: ideo textus inquit. *Nā sicut fuit Ionas signum Niniuitis. Ità erit filius hominis generationi illi.* Nā sicut Ionā euomuit Cætus tertia die, & eo prædicāte tota ciuitas cōuersa est: Sic Christo tertia die resurgēte & prædicatores mittente totus mūdus conuersus est, quia Christus per eos prædicabat. ¶ Prætereà magnum miraculum est, quod

corpus

corpus hominis transire posset per foramé gutturis cæti. Magnum quidem etiam est miraculum quod tribus diebus non fuerit digestus Ionas nec dissolutus calore Cæti. Magnum vtique etiam est miraculum quod cum ita sit ingens & magnus ille piscis, sic vt natare nequeat nisi in profunda aqua, quod euomeret illũ & propulsaret in litus maris. Sic magnum miraculũ est quod Christus cuius anima sanctissima gloria erat plena posset esse in angustia limbi, & quod mors illum non consumeret, sicut cæteros. Psal.87. Sed quod esset, vt ait psalmus inter mortuos liber: & quod viuus resurgeret tertia die in hũc mundum, primitiæ resurgentium. Hoc signum Ionæ dedit Christus generationi huic pessimæ. *Regina Austri surget in iudicio cum viris generationis huius, & condemnabit illos quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis.* Illa fœmina fuit, & vos viri. Illa à longè venit, & vos hîc me habetis. Illa reliquit imperium suum, vos estis in patria vestra. Illa munera attulit, vos non vultis gratis beneficium Dei accipere. Illa ad purum hominem, vos ad Deũ simul & hominem acceditis. Illa sola fama nouerat Salomonem, sed vos multis miraculis approbatũ contemnitis. Propterea illa condemnabit vos. ¶ Aduerte quod hic condemnare seu iudicare, non accipitur pro sententiã ferre damnationis: quia isto modo solus Christus iudicabit. Capi.18. descendit iustificatus ab illo. Dimissis itaque alijs acceptionibus, quibus solet accipi cõdemnare, de quibus infrà dicemus: quantùm ad præsentem contextum attinet, accipitur hîc condemnare, cum aliqui inter se conueniunt de re aliqua disceptaturi, & alter æquus & rectus, alter vero sceleratus & iniquus apparet. Sic regina Austri condemnabit: nam quod illa fecit, erit in condemnationem Iudæorum. Sic etiam peccata Oolla, id est Samariæ, cum sceleribus Ezec.23. Ooliba, id est Ierusalem (vt habetur in Ezechiele) quodammodo videntur iustam ostendere Samariã eo quod Hierusalem vberiori Prophetarum doctrina fruens, ipsam spreuerit. Sapien.3. Deinde etiam quod per sapientem dicitur, quod sancti iudicabunt nationes, eundem sensum habet, id est, fideles in electorum numerum coaptati nationes illas quæ in infidelitate perstiterunt condemnabunt ex collatione operum. Hunc nimirum respicit illud, quod habetur Ioan.12. in Ioanne. Sermo, quem loquutus sum ille iudicabit vos in nouissimo die. Et illud. Si ego in Beelzebub eijcio dæmonia, filij vestri in quo eijciunt? Ipsi iudices vestri erunt. ¶ Postremo ad illum sensum potest adduci illud Apostoli. 1.Cor.6. Nescitis quod angelos iudicabimus, quanto magis secularia? Id est: Nos condemnabimus Angelos apostatas, qui cum Deũ eximio mentis acumine cognouissent, ob suã insolentiam è cœlo eiecti sunt: si nos qui non admodum exactam (si cum Angelis cõferamur) assequuti mentem, vsque in finem vitæ æquo animo innumeras ærumnas sustinuerimus: ità regina Austri cõdemnabit generationem Iudæorum: quia ipsius factum damnabit incredulitatem Iudęorum. Illa nanque à finibus terræ venit audire sapiẽtiam Salomonis. *Et ecce plusquam Salomon hic.* Arguit locus iste eos, qui in rebus parui momẽti plusquàm opus est, curiosi sunt in veritate autem vel inueniẽda vel retinẽda stupidi sunt, atque inertes. Arguit item locus hic, verũ esse quod Christus alibi dicit. Multi primi erunt nouissimi, & nouissimi primi. Matt.18. Et fit nonnunquam, vt eos contemnamus, qui si nõ meliores saltẽ nobis sunt pares & æquales. Calumniabantur Iudæi sæpe gentiles, cum ipsi non suæ vocationi responderent. Et in hoc loco Niniuitæ & regina Sabba eis præferuntur. Ierem.2. Ideo dominus per Ieremiam inquit. Transite ad insulas Cethin, & videte: & in Cedar mittite & cõsiderate vehementer, & videte si factum est huiusmodi. Si mutauit gens deos suos, populus vero meus mutauit gloriã suam in idolum. Et alibi. Miluus cognouit in cœlo tempus suum, Ierem.8. turtur & hirũdo & ciconia custodierũt tempus aduentus sui: populus autem meus non cognouit iudicium domini. His verbis videmus quomodo contumaciam Iudæorum exprobrare soleat Deus: & posset etiam nostrã superbiam & arrogantiã cõfundere, qui viliores sumus creaturæ. ¶ Duo in Salomone admirata est maximè Regina Sabba. 3.Reg.10. Primũ, scilicet, maiestatẽ suã & potẽtiã: nam vidẽs diuitias, potẽtiã & magnũ ordinẽ ministrantiũ obstupuit. Sed hic plusquã Salomõ est, & maioris maiestatis & potentiæ. Nam tanta fuit eius maiestas & autoritas, vt cũ tẽplũ ingrederetur, eijceretq; ementes & vendentes, in diuina sua facie mirabilis splendor Matt.21. & maiestas refulgebat: vt nullus eorum qui in templo erant, ausus fuerit ei contradicere, cũ tanta ibi esset gentium multitudo. Hoc miraculum deberet eos in admirationem rapere, vt Reginam Sabba diuitiæ & potentia Salomonis. Et in Christi passione, quoniam ab ipsius facie diuinus quidam splẽdor emanabat, in domo Caiphæ velamine faciem Matt.26. operuerunt. Nam quemadmodum in facie Mosi diuinus splendor apparebat, Exod.34. propter conuersationẽ, & familiaritatem, quam cum Deo habebat; ità magnus erat fulgor & splendor faciei Christi propter communicationem, quam humanum cum diuino habebat: ità vt Iudæi cum tantam claritatem intueri non possent, velamen ei imposuerint. Benè etiã Ioan.18. hanc gloriam suam & maiestatem ostendit in horto, cum eum voluerunt comprehendere: quandoquidem solis illis verbis, Ego sum, omnes in terram deiecit. ¶ Secundum verò, quod vehementer admirata est Regina Sabba, fuit sapientia Salomonis. Sed ecce plusquam Salomõ hic. Nam quando Pharisæi miserunt ministros suos, vt Christũ caperent & comprehenderent, inuenerunt eum in templo Ioann.7. prædicatẽm: sic adeo voluptate affecti sunt audientes suam doctrinam, vt redeuntes Pharisæis dixerint. Quare non accepistis eum? Respondentes autem dixerunt. Quia nunquam sic loquutus est homo. Non solum quatenus Deus, Christus sapientior erat Salomone, sed etiam quatenus homo: nam reliquis hominibus data fuit scientia & gratia secũdum pondus & mensuram. At vero sanctissimæ animæ Christi propter vnionẽ Verbi data fuit scientia infinita. Nam etiã si actu infinita non sciat, scit tamen infinita, potentia: quia patet ei aditus infinitus. Et præterea infinitas res potest suscipere, per infinitas notitias effectas in intellectu suo à Verbo, cũ quo est vnita. Regina itaque Sabba surget & condemnabit generationem istam, & condẽnabit etiã te Christiane. Nam Regina illa non venit visura

Salomo-

Salomonem, vt aliquid pertinens & spectans ad salutem animæ cum eo ageret, sed tantum propter nimiam curiositatem & vt aliqua philosophiæ & naturæ secreta cognosceret. Vt hanc mundi sapientiā posset attingere regina hæc tam longam sibi suscepit viam, tot labores pertulit. Tu vero, vt salutem animæ consequaris tribus vel quatuor gradibus nō vis moueri, nec in ecclesiam ire auditurus sacrum, nec concionem. Illa sine dubio te condēnabit. *Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hac. & condemnabunt illā, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ, & ecce plusquam Ionas hic.* Ionas erat Propheta aduena, Christus vero naturalis & notus: Ionas trium dierū spatio prædicauit, Christus vero tribus annis: Ionas prædicauit gentibus, Christus vero eis qui cognitionem Dei habebant: Ionas nullum miraculum fecit, Christus multa: Ionas desiderabat subuersionem & destructionem Niniues Christus vero salutem omnium cupiebat. Illi vero fidem adhibuerunt Prophetæ aduenæ, & qui nullum fecit miraculum: vos vero post tot conciones & miracula contumaces & rebelles estis? Niniuitæ cōdemnabunt generationem illam. Quid rogo illi facerent, si viderent mortuos resurgere, sicut vos videtis? Ecce plusquā Ionas hic. Vultis videre hūc esse meliorem quam Ionam? Ionas fuit Propheta, qui non seruauit, nec habuit obedientiam: Christus verò ità obediēs, vt dicat Paulus. Quod factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. *Phili. 2.*
Ille subuersionem Niniues videre cupiebat, nam in quodam loco sedit, & ibi expectabat viginti dierum spacio & quadraginta subuersionem ciuitatis; quando vero vidit in fine illorum dierum ciuitatē non esse euersam: ità de hac re illū pœnituit, vt mortem suæ animæ peteret. Christus autem ità salutem nostram semper curauit, & exoptauit: vt propter hanc rationem mendax & falsus Propheta voluerit haberi, & seductor populi. Vide igitur quā longo spacio Christus antecellat & superet Ionam. *Iona. 4.*
Quid igitur Iudæi respondebunt, cum magnū prædicatorem habuerint? Viri Niniuitæ condemnabūt illos. ¶ Bene dixit condemnabunt, & non damnabunt: quia mali se ipsos damnant, & ipsi principiū sunt & origo suæ perditionis. Vnde Oseas. Perditio tua ex te Israel. At si Iudæi nullam excusationē habebunt coram Dei tribunali seuerissimo: multo minus tu ò Christiane. Proh dolor quāti sunt in inferno, qui forsitan non deliquerunt nisi in duobus vel tribus mortalibus peccatis: & tu mille peccatis & flagitijs coinquinatus lætaris, exultas & delicijs & voluptatibus te tradis. Deus autem clemens, benignus, & patiens tibi auxilium in necessitatibus suppeditat, nutrit, alit, & sustentat. Vnde meritissimè de illo dicitur. Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, &c. Si maior pœna & supplicium in inferno Iudæos manet, quoniam cū maiora beneficia à Deo accepissent ipsi ingrati fuerunt; mihi crede, multo maiora & grauiora supplicia tibi parata esse, qui plurima & maxima sacramēta & beneficia à Deo optimo maximo recepisti. ¶ Nota etiam, quod Ionas dixit Niniuitis. Adhuc quadraginta dies Niniue subuertetur: cùm quod hic terminus dierum esset illis designatus, non diem vltimū, *Osea. 13.* *2. Cor. 1.*

ad faciendam pœnitentiam expectarunt: sed statim operi se accingunt, vt iram Dei mitigare & placare possent. Tu igitur, qui nec venturum diem certum tibi habes: quid est, quod statim pœnitentiam non agas? Tibi nanque non tantum temporis, quantum Niniuitis conceditur, nam illi certissimos habebāt quadraginta dies: tu vero nec vnam horam. Signū Ionæ est, vt statim pœnitentiam agas, nec procrastines dicendo. Cras istud faciam, subinde repetens, & alia noua miracula postulas. Age igitur obsecro pœnitentiam antequam incidas in angustias & tribulationes mortis: quia in diluuio aquarum multarum ad eum nō approximabunt. Falleris nanque si cogitas te in hora mortis posse agere pœnitentiam: nam tunc cum malè semper vixeris, grande miraculum erit, si in Deum te conuerteris. Quando filij Zebedæi petierunt dextram & sinistram, quæ sit ab illis Christus. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Ipsi vero dixerunt, Possumus. At vero quando Christum comprehenderunt; eo relicto omnes fugerunt. Ità etiam te fallit opinio, scilicet, quod in hora mortis poteris agere pœnitentiam, & sine dubio vanè hoc tibi præsumis: nam quando tribulatio mortis te circundederit, multa alia restant tibi peragenda. Nam etiam si in hora mortis multi rem alienam restituant, & alia multa bona opera faciant: nihilominus non isti propria volūtate mouentur, sed necessitate coacti & compulsi: & ità talis pœnitentia multoties est inutilis. Quando tauri agitantur, & taurus aliquem hominem persequitur ille homo pallium suum in cornua tauri iactat. Sed cum iam taurus abierit, suum pallium accipit, & securus sedet. Sic multi in angustia & periculo mortis constituti, rem alienam restituunt, & suum vnicuique tribuunt: at postquam periculum euadunt, in antiqua vitia relabuntur, & quas iam pepēcerūt iniurias, deposcunt. Aliquibus etiam Deus hoc beneficium ob suam infinitam misericordiam & benignitatem fecit, vt dignam pœnitentiam in hora mortis de peccatis commissis agerent. Sed nunquid tu idem habes chirographū & priuilegium? Latroni in cruce pendenti hoc beneficium condonauit: tu vero ex priuilegio paucis concesso, nō debes vniuersalem legem stabilire. Sicut pisces capiuntur hamo, sic iniqui capientur tempore malo. Ità captus est à morte Balthasar rex Babyloniæ quādo manus illa in pariete scripsit. Mane, tethel, phares. Oblitus erat mortis & cibo meroque se ingurgitās, quādo repente & inopinato mors illi aduenit. Cum aliquis inimicū alterius se ostendit & declarat, operæpretiū est, vt talis cautè viuat, & paratus ad quodcumque periculum, quod se illi obtulerit. At si nō sibi cauerit, & ab altero interficitur, interfector sine dubio non est traditoris nota reprehendendus. Sic nimirum iam mors diu est, ex quo nostram inimicam se manifestauit: tua vero est culpa, si minus cautè vixeris, nam quotidie te monet multorū obitum ob oculos tibi ponens. Quo circa dominus ait. Vigilate quia nescitis, quando dominus vester venturus sit. Sed hoc in sequenti capite explanabimus. ¶ Si igitur continuò pœnitentiam non egeris, Niniuitæ surgent in iudicio & condemnabunt te: quia cum ipsi spatium quadraginta dierum haberent ad *Psal. 31.* *Matt. 20.* *Luc. 23.* *Eccle. 9.* *Dan. 5.* *Matt. 25.* *Luc. 12.*

pœniten-

pœnitendum, statim pœnitentiæ iugum assumpserunt. Tu autem qui incertus es, an visurus sis venturum diem, pœnitentiā in crastinum protendis. Si senex iam decrepitus, & in extremo ętatis suæ à rege peteret, vt in suum famulū & clientulum vellet illum accipere: nonnè talis irridendus esset? sic sunt sine dubio qui pœnitentiam in senectutem protēdūt. ¶ Secundò quia incerti erant, an veniam essent impetraturi. Non enim audierant à Ioanne, Pœnitētiā agite, appropinquauit regnum cœlorum. Non viderant Petrum lachrymis consequutum fuisse veniā, nec Mariam Magdalenam: sed de venia incerti, pœnituerunt. Dicebant enim. Quis scit si conuertatur & ignoscat Deus? Nos verò certissimi sumus; habemus nanq; illud manifestum & certū, quod in quacunq; hora ingemuerit peccator, &c. Nihilominus tamen hæc non recordātes, in vtramuis dormimus aurem, & pœnitentiā in crastinū dilatamus: ideo illi barbari surgent & condemnabunt nos. ¶ Tertio quia omnia alia, quæ illis impedimento esse poterant, reliquerunt: nam nutrices infantes suos non lactabant, Rex non sedebat in solio ad iudicandū: & artes mechanicæ cessauerunt: & nulli alicui rei intēti erant, nisi pœnitentiæ. Nos vero pœnitentiā accipimus tanquam rem accessoriam & accidētariam. Nam si aliquem interroges cur non peccata confiteris? Respondebit statim. Paululum negotij nunc habeo: id posteà faciam. Negotia vero temporalia tanquam rem præcipuam, & nobis magis conducētem accipimus. ¶ Quarto Niniuitæ induti sunt saccis, & pœnitentiam egerunt. Sic filij Israel videntes q; propter adoratione vituli recedebat Deus ab eis, nullus eorū secundum morem & consuetudinē induebatur. At nos bombicino & purpura induti pœnitentiā volumus agere. Si mulier plorans mortem mariti defuncti, Ecclesiam ingrederetur margaritis & gemmis ornata, proculdubio hæc talis irridenda esset. Quanto meliori iure lugubribus vestibus induti mortem animæ deplorare deberemus? Sanctissima Magdalena pœnitentiam egit proijciēs vestes in terrā: & capillis suis tersit Christi pedes. Sed iam superiùs de his egimus. ¶ Quinto Ionas semel Niniuitis prædicauit, & statim se ad Deum conuerterūt. At nos quotidie audimus prædicatores clamantes, dormimus tamen obturatis auribus, nec de peccatis pœnitemus. ¶ Sexto Ionas potiùs prędicabat & annūciabat desolationem, quàm pœnitentiā: nihilominus pœnitentiam egerunt: nos vero ad misericordiam & clementiam vocamur: sed nihil de hac re curamus. Lege Chrysostomum in Homilia vndecima super Epistolam secundam Pauli ad Corinthios, tractantem illud. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Et quia ad alia properamus, satis sit ostendere tibi locum. *Nemo lucernam accendit, & in abscondito ponit, nec sub modio, sed super candelabrum, vt qui ingrediuntur lumen videant.* Ostendit hic Christus, se non debere cessare à sapientiæ suæ communicatione & prædicatione ob Iudæorum istorum duritiem & iniquitatem. Nam ad hoc cœlestis pater tantam illi communicauerat sapientiā, vt illā bonis & malis ostenderet & offerret, & quantum in se erat, cum illa omnes illustraret. Iuxta illud Esaiæ quod diuinus pater suo filio dicebat. Dedi te in fœdus populi, & in lucē gentiū: vt aperires oculos cæcorum, & educeres de conclusione vinctum. Per lucernā intelligit doctrinam, quæ illuminat intellectum: sicut lucerna artificialis oculos corporis. Docet ne scientiā & doctrinā abscondamus, sicut faciunt multi, qui ea, quæ sciunt alijs abscondūt, sed sibi ipsis seruant, auaros imitantes. Et non ob aliud id faciunt, nisi, vt soli ipsi laudentur in populo, & gloriosi æstimentur propter raram & eximiam doctrinam & eruditionem. Super candelabrum ponit lucernā, qui cathedrā ascendit, siue quemcunq; alium locum, vt cōmunicet alijs, quæ ipse didicit. Ille vero abscōdit & ponit sub modio: qui alijs non vult eruditionē & doctrinā manifestare, vt discant. Christus saluator noster nec propter calumniantiū duritiem, nec propter eorū murmuratione voluit abscōdere lucernā suæ doctrinæ. Sic tu non abscondas donum tibi à Deo creditum: quia vt Paulus ait, Spiritus datur in vtilitatem, non in desidiam. Et alibi. Dedit Deus Apostolos & doctores & reliquos, in ædificationē corporis Christi. Et dominus vult, vt talenta quæ tradidit, apponantur in mensa: & damnauit seruum, qui posuit librā in sudario. Aduerte autem q; lux, quæ sub modio ponitur sub mensura ponitur: quia sub modio non lucet. Sed lux quæ super cādelabrū ponitur, omnes illuminat, nullo termino clauditur. Vult enim Deus, vt charitatē habeamus sine modo & mensura. Nam lucerna non solum lucet, sed ardet & comburit: quod proprium est ignis. Quare locus hic nō solū de doctrina, sed etiam de operibus charitatis & misericordiæ potest intelligi. Vult dominus, vt sine acceptione personarū omnes doceamus, & charitatem habeamus: sicut lucerna, quæ posita super cādelabrū omnibus lucet, & omnes illuminat. Multi nanq; suos amicos docent, & suos diligūt: sed nō inimicos nec extraneos. Charitas horum terminos habet, parum extenditur, & sub modio ponitur. De præcepto charitatis loquens Dauid dixit domino. Latum mandatum tuum nimis. Quod mandatum est hoc? Illud, de quo dominus ait. Mandatum do vobis, vt diligatis inuicem. Hoc inquam præceptum latum est, & ad omnes extenditur: quia ipsos inimicos includit, hæreticos & infideles, notos & ignotos: quos omnes charitate summa prosequi debemus. Ideoque super candelabrum ponitur, vt omnibus qui in mundo sunt luceat. Cum audieris auarum dicentem. Erogabo eleemosynam, sed extremè indigenti: & cum audis tepidum Christianum dicentem, Non audiam missam, nisi præcepto me cogente: & alterum, non confitebor peccata nec eucharistiam suscipiam, nisi in paschate: hi omnes similes sunt luci positæ sub modio & sub angusta mensura. Sed cum audis. Optabam ego anathema esse à Christo pro fratribus meis. Et rursus. Optabam ego non solum vobis conferre Euangelium, sed & viscera mea. Hæc quidem est lucerna super candelabrum posita. Sed ex superiùs dictis conuertit Christus sermonem in nostram vtilitatem. *Lucerna corporis tui est oculus tuus.* Parabola sumpta est ab oculo materiali, sicut lucerna facit nos videre, ea quæ facimus: sic oculus corporis

Marginal references: Matt. 3. Mar. 1. Luc. 22. Luc. 7. Ioel. 2. Ezec. 18. Exod. 33. Luc. 7. 2. Cor. 5. Esa. 49. Mat. 25. 1. Cor. 12. Ephe. 4. Mat. 25. Luc. 19. Psal. 118. Ioan. 13. Roma. 9. 1. Thes. 2.

poris totum corpus. Christus (vt ex consequētibus ostenditur verbis) vult insinuare, ꝗ sicut oculus corporis est eiusdē corporis nostri lucerna: sic oculus noster interior, scilicet intellectus siue intentio animæ nostræ illuminat omnes operationes eiusdē animæ. Ideo ait. *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit.* Hoc est, si intētio tua fuerit simplex & recta, tota anima rectè dirigetur ab intellectu, & luce sapientiæ eius clarior efficietur: operum quoq; multitudo studiosa erit, quia intentio imprimit speciem operi. ¶ Docet locus iste, vt in omnibus nostris operibus semper ob oculos deū præsentem habeamus, & vt ipse sit noster finis, & præcipuus scopus. Multa sunt bona opera, quæ cū examinata fuerint perpendiculo diuinæ iustitiæ ab hac recta intentione deficient: intentio nanque & finis operis est, qui meritum tribuit. Nam corā tribunali Dei nec virtutes morales per se, nec labores corporis quantumuis magni illi sint, aliquid valēt: nisi spiritu amoris Dei qui à cœlo mittitur, coniun-gantur. Nihil enim erat in templo, quod nō esset ex purissimo auro confectum, vel saltim deauratum. Atq; ità in templo viuo animæ nostræ, nihil debet esse, quod non sit charitas, vel ornatum cum charitate. Quapropter nō tātū oculos debes coijcere, in id quod facis, sed in id quod intendis: nā vilia & minima opera dum diuino spiritu fiāt & intētione recta maximi sunt valoris & momenti: & è contra maxima & heroica opera si debita intentione & recto fine careant, nullius sunt valoris & ponderis. Vult Deus vt omnia ab amore procedant. Ideo præcipit vt dilectionem eam habeamus, qua ipse nos fuit prosequutus: hoc est, nullo apposito pretio nec mercede. Et cum inter circunstantias diuinæ charitatis hæc sit excellentior in persona diuina: fœlix ille & beatus erit, qui in omnibus suis operibus, curauerit illam imitari. Quocirca in omnibus quæ feceris auerte oculos tuos ab humano premio & laude, & id omne in Deum conijce: nec patiaris, vt opus quod talem dominum premium habet, deseruiat alicui respectui temporali. Nam quemadmodum dolendum esset, ꝗ mulier aliqua pulcherrima & diues maritum acciperet vilem hominem & abiectum: ita etiam multo magis est dolendum si virtutem videamus, quæ pro premio Deum habet, deditam adquisitioni honoris mundani. Omnis enim basis & fundamentum meriti aut demeriti cōsistit in recta intentione & fine nostrorum operū: opus est, vt propter solum Deum efficiantur: nam diuinus amor valorem & pondus illis tribuit. Ità superius in capite sexto loquens Christus de persequutionibus patiendis, dixit. Cum maledixerint vobis homines propter me. Et de contemptu rerum mundanarum etiam dixit. Propter nomen meū. Tunc enim dicitur oculus noster simplex, quando rectè intelligens sine aliqua malitia opera dirigit in finē debitum, qui naturaliter vnicus est, scilicet summū bonum, qui Deus est: & tunc omnia opera nostra bona efficiuntur. ¶ Sed videtur hic statim maximū dubium insurgere: nam dominus ait per Ioannē, ꝗ illi qui persequebantur Apostolos, arbitrabantur, obsequium se præstare Deo: sed nihilominus grauissimè peccabant, & intentio eorum bona erat & simplex, quia ipsi putabant, Deo seruire, vt Christus inquit: nam intentio omnes iudicat, sicq; qualis fuerit intentio, tale factum efficitur, & à fine nomen opus accipit: finis autem hic bonus est, quia honor Dei, ergo & opus bonū: nam si oculus simplex fuerit, totum corpus lucidum erit. Ad hæc respondeo dicendo: aliud esse intentionem rectam, & aliud bonam habere intentionem. Bona intentio est, quæ finem bonum habet, sed facilè potest se error illi admiscere ità vt corrumpat illam: quia licet illa ex fine sit bona, tamen aliæ circunstantiæ illam deprauare possunt, vt minus bona sit. Recta autem intentio est voluntatis nostræ operatio, qua illa vero modo & medio tendit in bonum: quando scilicet cum lege Dei mensuratur, & dirigitur cum lumine legis rectæ. Fieri autem potest vt aliquid cum bona intentione fiat, & nō sit opus bonū: quia non fit vero modo & intentione recta. Quantumcunq; finis & intentio bona sit, si media bona non fuerint, nunquam opus rectum consistet. De hoc opere ait Paulus. Non sunt facieda mala, vt veniāt bona. Et iterum. Zelum habent: sed non secundum scientiam. Error itaq; perdit opus, dicente domino per Prophetam. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scietiam. Non sufficit itaq;, ꝗ intentio bona sit, sed ꝗ sit perfecta. Perfectio autē consistit in eo ꝗ nihil ei deficiat: deficit tamen, cum rectitudine caret. Et hac de causa eleganter Christus hic non dixit, si oculus tuus bonus fuerit: sed si simplex fuerit. Simplex enim hic perfectionem significat: nam Hebreis verbum, simplex, sonat integrum & perfectū. Ità dicitur de Iob. Erat vir simplex. Quod qui peritissimi sunt in sermone Hebræo, exponūt. Erat vir integer. Et alij. Erat vir perfectus. Itaque ad bonitatem operis non sufficit bonitas intentionis: quia ad bonitatē operis requiritur obiecti integritas & conuenientia omnium circunstantiarū, quas recta ratio adesse debere, iubet actui. Sed fieri potest intentionem finis esse bonā, & tamen deficere vel obiectum debitū, vel alias circunstantias: ergo stat intentionem esse bonam & opus malū: quia bonum cōsurgit ex causa integra: malum autem ex quocunque defectu. Nam siquis rapiat diuiti, vt subueniat pauperi, vel mentiatur vt succurrat insonti, bonus quidem finis est: electio autem contra dictamen rationis mala. Sed bonitas finis nō excusat male eligētē. Ad malitiā operis sufficit malitia intentionis: nam adhoc ꝗ aliquod opus sit malum, sufficit defectus vniuscuiusque requisiti ad operis bonitatē. Sed de his satis. ¶ Obserua autē ꝗ nō ait, ꝗ aliqua pars corporis erit lucida, sed totū (inquit) corpus tuū erit lucidū: cura enim viri perfecti, simplicis & integri est, se totū circunspicere, & sua lucerna se examinare. Verebar (inquit Iob) omnia opera mea. Vir integer totus sibi notus est. Probat enim se an in fide sit, vt Paulus inquit. Itaq; eris lucidus totus, aut tenebrosus totus: quia aut places totus, aut displices totus. Nō enim poteris partim Deo placere, & partim displicere: quia qui in vno deliquerit, factus est omniū reus Et saluator. Nemo pōt duobus dn̄is seruire. Ideo de sanctis Zacharia & Elisabeth dixit Lucas, ꝗ erāt iusti ante dominū, incedētes in omnib⁹ mādatis & iustificationibus dn̄i. Non

Leg. Gregor. libr. 28. mora. ca. 13. & Aug. lib. 4. contra Iulianum Pelag. ca. 3. to. 7.

3. Reg. 6.

Luc. 6.

Ioan. 16.

Roma. 5.

Roma. 12.

Esa. 5.

Iob. 1.

Iob. 9.

2. Cor. 13.

Iaco. 2.

Matt. 6.

Luc. 1. Nō dixit, in aliquibus, ſed in omnibus. Sed iam de hoc ſuperiùs. *Si autem nequam fuerit.* In hoc apparet hîc non loqui de oculo corporali, quia talis non poteſt eſſe nequam, cū nequitia non ſit niſi in operibus noſtris: quæ ſunt aliquo modo volūtaria. Oculus autē eſt aliquid naturale, & non eſt in poteſtate noſtra quòd bene vel male ſe habeat. Intelligitur ergo de oculo intellectus, quia tale eſt iudiciū vniuſcuiuſq;, & talē finē conſtituit, qualis ipſe eſt. Qui autem malus eſt cōſtituit ſibi malū finē, & omnia ad illum malū finem dirigit: & tunc eſt oculus nequā.
Mat. 20. Et ſic Chriſtus loquitur. An oculus tuus nequā eſt, quia ego bonus ſum. Et dixit oculū illius nequā eſſe, quia nō rectè iudicabat, cū murmuraret de liberalitate patris familias. *Etiam corpus tuum tenebroſum erit.* Id eſt, omnes operationes ſimul aggregatæ malæ erunt: cum ipſe non habeāt bonitatē cōpletā niſi ex intentione. Quia dato ꝙ aliàs operatio ſit bona ex genere ſuo, ſi intentio nō eſt bona, nō adhuc erit perfecta & abſoluta talis operatio, nec meritoria. *Vide ergo ne lumen quod in te eſt, tenebræ ſint.* Id eſt, caue nē tua ratio & intentio ſit peruerſa, aut modis iā dictis obſcura. Quod fit ſi opus noſtrū in debitū finem nō ordinemus: videlicet ad Dei gloriā & honorē & ad beatitudinē æternā. Hinc hortatur apoſtolus. Omne quodcūq; facitis in verbo, aut opere, in nomine dñi nři Ieſu Chriſti agite, gratias agētes Deo patri per ipſum. *Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit.* Id eſt, ſi omnis operatio tua fuerit ſtudioſa, & tam intentio quā actio inde procedēs ſint bonæ. *Non habēs aliquā partē tenebrarum.* Ideſt, ſi nullū peccatū mortale habuerit admixtū. Partes tenebrarū, id eſt, vitiorū ſunt ſuperbia, auaritia, luxuria, &c. *Erit lucidum totum.* Hoc eſt. Tūc totū corpus tuū erit verè & perfectè dignū meritis, atq; Deo ipſi placidū. Nā vno ſolo mortali peccato oīa opera meritoria extinguūtur: ſi verò nullū inſit peccatum mortale, charitas & gratia Dei efficiūt, vt ipſa opera corā oculis Dei ſplendeant. Hinc in Eccleſiaſtico habetur, Qui in vno peccauerit multa bona perdet. Et dñs per Ezechielē, Si iuſtus auerterit ſe à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatē, &c. *Et ſicut lucerna fulgoris illuminabit te.* Itaq; anima tua his bonis corā Deo pulchra erit & fulgida. Vnde in Prouerbis habetur. Iuſtorū ſemita quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit vſq; ad perfectā diē: via verò impiorū tenebroſa, neſciūt vbi corruāt. ¶ Igitur (vt ad alia iā gradū faciamus) ex his Chriſti verbis & metaphora oculi, luminis, & tenebrarū docemur, vt ſemper rectā intentionē habeamus in omnibus operibus noſtris, nēpe vt quidquid fecerimus in Deum dirigamus. Vnde & alibi ſaluator ait. Attēdite ne iuſtitiā veſtrā faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioqui non habebitis mercedē apud patrem veſtrum. Vult enim Deus vt opera noſtra in ipſum dirigamus, & vt ſigillo rectæ intentionis ea deſignemus, ne ea amittamus, collocantes ipſa in ora hominū. Sicus Ezechias qui oſtēdit bona ſua nuntijs Babylonis regis, quapropter dixit illi dominus. Auferentur omnia quæ in domo tua ſunt. Vult Chriſtus vt merces noſtræ ſecuræ portū contingant: ne poſt longam nauigationem ipſis mercibus ſpoliemur. Spoliamur vtique quando bona opera non propter Deum, ſed ad humanam & inanem gloriam captādā facimus. In moralibus finis (vt ait Philoſophus) habeat eandem vim mouendi, quā habet principiū in naturalibus. Cum autem charitas ſit finis, vt ait Apoſtolus: ea nos debet mouere & dirigere. Si vero charitas nos mouerit, dirigentur ſine dubio opera noſtra in Deū: & poterūt perfecta & omnibus ſuis numeris abſoluta appellari. Conſiſtit autem bonorum operum perfectio in duabus rebus præcipuè. in directione ſcilicet ad bonum finem, qui realiter ſit bonus, & in electione mediorum illi accommodatorum & conuenientium: & tunc finis eſt realiter bonus, quando eſt etiam principium bonū. Vis cognoſcere, an ſit opus bonum & perfectum? conſidera eius finem ad quem dirigitur. Si oculus tuus ſimplex fuerit, &c. Si intentio & finis fuerit rectus (vt diximus) bonum erit opus. Ob eam cauſam aſſerūt Mathematici circulum eſſe perfectam figurā: quia principium & finis idem eſt in illo: cū autem Deus ſit principium & prima cauſa apertè concluditur, tunc opera noſtra eſſe perfecta, ſi eorum finis fuerit Deus. Deū autem eſſe principium & rerum omniū primam cauſam, aſſerit ipſe, qui per Ioannem de ſe ipſo dicit. Ego principium qui & loquor vobis. Et ipſe Ioannes de Deo loquens, inquit. Omnia per ipſum facta ſunt. Et diuus Paulus ad Romanos ait. Ex ipſo & per ipſum & in ipſo ſunt omnia. Et ideo viri iuſti opera ſua in Deum dirigunt, & propter ipſum ea efficiunt. Sicut Moſes cum leuabat manus conſequebatur victoriam Iſrael contra Amalech. Sic cum bona opera noſtra, quæ per manus ſignificantur, leuamus & dirigimus in Deum, victoriam de mundo, diabolo, & carne reportamus. Si autem ea in terrena direxerimus laudem humanā captantes, & inanis gloriæ deſiderio flagrantes, ab inimicis ſuperabimur: nā qui appetitu humanę gloriæ ducuntur, & laudes hominum quærunt, in Deum opera non dirigūt: ideo Chriſtus in omnibus ſuis actionibus oculos leuabat in cælum: inſinuare volens vt in omnibus noſtris operibus intētionem eleuemus in Deum. Itaq; in omnibus noſtris actionibus inanem gloriam vitemus inſtar illius, de quo Neemias ait, ꝙ altera manu faciebat opus, altera vero tenebat gladium. Sic tu toto pectore incumbe operi, & altera manu tene gladium ad populi laudes reſecādas. Faber ferrarius quando opus aliquod vult conficere, recordari debet quam formam iuſſit adaptari ille qui iuſſit tale opus fieri, vt rectè opus ſuū perficiat: nec aberret ab illius volūtate, qui fieri iuſſit, alioqui ſi eius memoria ex animo excidat, aliud quidpiam cōficiet, aut longe diſſimile ab eo, quod fieri deberet. Sic tu cum virtutem exerces, ita Deū ante oculos tuæ mētis debes habere, vt nulla ipſius memoriam deleat obliuio: debes omnes tuas actiones in Deum dirigere: & iuxta ipſius voluntatē manum mouere. Sic egregie opus tuū perficies, ita vt cū diuino pſalte poſsis dicere. Prouidebam dominum in conſpectu meo ſemper: quoniā à dextris eſt mihi, ne commouear. Hanc doctrinā voluit dominus in Exodo nobis ſignificare, quādo pręcepit Moſi vt duo Cherubin eſſent in Propiciatorio, vnde Deus ipſe loquebatur: tegebant tamen vtrumq; latus Propiciatorij alis ſuis ſpāſis. Deus enim qui ſummus

Marginalia (left column): Aug. lib. 2. q. euāg. c. 15 — Colo. 3. — Eccle. 9. — Ezech. 18. — Prou. 9. — Mat. 6. — 4. Regn. 20. — Eſa. 39.
Marginalia (right column): 1. Tim. 1. — Ioann. 8. — Ioan. 1. — Rom. 11. — Exo. 17. — Ioann. 6. — Neemi. 4.

mus benefactor est, nihilominus tectus est, vt nos doceat benefacere: sed vt nolimus ab hominibus videri, nec mundanam gloriam & laudem nobis conciliare. Oportet igitur vt oculum simplicem habeamus & rectam intentionē in omnibus nostris operibus solam Dei gloriam quærere: & quēadmodum Abraham volucres super carnes immolatas descen- *Gen. 15.* dentes fugare & reijcere, vt doceret inanē gloriam esse fugiendam, eāq; à nostris operibus relegandā. Tunc totū corpus nostrum lucidum erit, & sicut lucerna splendens illuminabit nos. *Et cum loqueretur rogauit illum quidā Pharisæus vt pranderet apud se.* Egregie declarauit & insinuauit nobis hoc exēplum quantum verè dominus egerit & apte de mala & palliata intētione. Solet enim diuus noster Lucas doctrinæ ac verbis Christi plerūq; viua exēpla & appositissima adijcere. Ostēdit nāq; pharisęus hic quid sit habere oculum duplicem, & ex hoc vno licebit colligere quales alij fuerint: siquidem pharisęi cum haberēt oculum viciatum iustitiam constituētes in cæremonijs externis, negligebant ea quæ nō cernuntur, nisi puris oculis: hoc est mundo corde. ibi nāq; putabant esse lumen, vbi tenebræ erant: & vbi grauis erat culpa, & crimē nullū ibi esse putabāt *Iesus autem ingressus recubuit.* In quo quidē eius benignitas & bonitas ostenditur: qui cum rectè nouisset pharisæorum calumnias & mentes, nihilominus vt eos hortaretur, & moueret, nō dedignabatur eorum cōuiuijs adesse. Docet quomodo humiles corde & benigni esse debeamus, etiam cum inimicis & persequutoribus nostris. Ecce quomodo dn̄s immemor iniuriæ, & memor suæ antiquæ benignitatis cū impijssimo inimico & calūniatore accumbit mēsę. Considera quæso hominum cęcitatem & ignorantiam, qui arbitrantur hominibus suam virtutē ostēdere, cum in alios sęuiunt, & illatas iniurias vindicant: & nihil patiuntur quod illorum nomini aut famæ aliquid detrahat. Non sic Christus qui cum inimico accumbit. Parcendo enim Deus magnum nomen sibi comparauit. Atq; ita diuino illustrata spiritu canit illi Ecclesia. Deus qui omnipotentiā tuā parcendo maximè & miserando manifestas. Quod si rectè volueris animaduertere apparebit hoc corā oculis manifestum: nam iniuriam illatam vindicādo inimicū superas: parcendo verò teipso superior es: vtpote qui iram tuā cōpescere & frenare potes. Perpende autem calūniatoris cogitationes. *Pharisæus autem cœpit intra se reputans dicere: quare nō baptizatus esset ante prandium.* Id est, quare non lauisset manus. Mos enim erat apud Iudæos vt antequā *Matth. 15.* sederent ad prandendū manus lauarent. Vnde Matthæus, inquit, ꝙ pharisæi dixerunt Christo. Quare discipuli tui Transgrediuntur traditiones seniorū? non enim lauant manus suas, cum panem manducant. Erant hi obseruantissimi exteriorum cære- *Mar. 7.* moniarum cum interius deprauatā & viciatam cōscientiam haberēt. Et Marcus inquit, pharisæos ita magnificare hanc exteriorē manuum ablutionē obseruantes traditionē seniorū, vt redeuntes à foro nisi prius lotis manibus non manducabant. Vtinam nunc peccata quę Christiani in foro & in plateis cōmittuntur talia essent vt aqua mundari possent: vel etiā id fieret aqua benedicta quæ peccata venialia mundat. At verò mūdus ita est transmutatus & cōuersus, vt ij qui professione sunt Christiani, more viuendi & cōsuetudinibus ethnici sint & gentiles: ita vt omnis aqua, quæ in mari cōtinetur non satis sit, vt tāta peccata & flagitia mūdari possint. Hæc igitur erat pharisæorū cæremonia ab ipsis magna cura obseruata. Christus verò noluit lauare manus, vt hac sumpta occasione pharisæorū vitia increparet & reprehenderet. ¶ Aspice igitur quomodo nouit dominus res ad tuam vtilitatem spectātes dirigere. Quærit occasionē quomodo ignorātes doceat & instruat: & hoc modo multoties salutē animæ tuæ inquirit, per ea media, modos, & viam, quæ tu non attingis, nec intelligis. Ita se habuit cū muliere illa Sa- *Ioan. 4.* maritana in puteo Sicar. Ita cū diuo Paulo cum in *Act. 9.* Damascū tēderet, suæ salutis oblitus. Et sic nobiscū quotidie agit. Videns autē pharisęus quòd dn̄s nō se lauisset, cœpit secū de hac re murmurare. Est enim mos eorū qui corrupti & deprauati sunt animi, vt cū magna nō habeant, de quibus taxare aliquē possint, minima assumant, vt vel inde occasionē calūniandi capiant: quodquidem manifestissime ostenditur in pharisæo. Vbi malorū & bonorū contrariū ingeniū & conditionē disces: nam mali ex quacūq; minima occasione mala faciūt, boni verò bona. Su- *3. Reg. 11.* mebant enim prophetæ ex quibuscūq; rebus occasionē prophetandi. Ahias ex vestimento nouo Ieroboā ansam sibi prophetādi sumpsit. Eliseus ex oleo. *4. Reg. 4* Elias ex lechito olei & hydria farinæ. Impij verò *3. Reg. 17* ècontra ad faciendū malū. Diabolus ex quacunq; occasione sumit audaciam, vt tētet. Sic famis occasione Christū dominum esurientē tentauit. Sic etiā *Mat. 4.* Euam matrē nostrā pulchræ arboris occasione. Et *Gen. 3.* illos etiā tentauit, qui ædificarunt turrim Senaar. *Gen. 11* Aman quoq; occasionē sibi leuē assumpsit vt flagitium perpetraret: quia scilicet Mardochęus non fle- *Hester. 5.* ctebat genua corā illo. Mali itaq; quacunq; leui data occasione peccatū cōmittunt. Et quid dico occasione sumpta? Ex sua potiùs propria malitia peccāt, cum bonis inuideant. Quid obsecro erat in Ioseph, quod non amore & beneuolentia esset dignū? at fra- *Gene. 37.* tres eius quia plus omnibus diligebatur inuidebant ei: cū nihil eis noceret. Sic Saul Dauidi, &c. ¶ Rur- *1. Reg. 19* sus obserua, quā differentes sint cogitationes malorum à cogitationibus bonorū. Mali quippe non nisi exteriora cōspiciētes, interiora à tergo relinquūt & obliuiscuntur: boni verò cū cogitatus suos oēs iactent in Deū, exteriora hæc obliuiscuntur. Adā in *Gen. 3.* terreno paradiso cū totus deditus esset rerū diuinarū contēplationi, cū esset in statu innocentiæ nō aduertebat se nudū esse: postq̄ verò peccauit, in se cō- *2. Cor. 12.* uersus vidit se nudū esse. Et Paulus cū in tertiū cęlū raperet, dicebat se nescire vtrū in corpore, siue extra corpus esset: nā homines qui cogitationes suas in cælū eleuant ea quę corporis sunt nō curāt. Ita nimirū Christi dispuli cū ab ore magistri pēderēt, & ab ipsius doctrina, nō recordati sunt lotionem manuū. At pharisæi vt qui maximè hæc exteriora curabāt, grauissimum peccatum illud existimantes murmurabant. Et ait dominus ad illum. *Nunc vos pharisæi quod de foris est calicis & catini mundatis: quod autem intus est vestrum plenum est rapina & iniquitate.* Multi erant ibi pharisæi atq; etiam scribæ, vt ex sequentibus

quentibus patebit, atq; ideo in plurali omnibus illis loquutus est. Mos hypocritarum est externa curare, vt hominibus tantū placere possint. Ideo hypocritæ araneis assimilantur, quæ telā texūt, quæ a vēto rapitur, vbi omnem substantiā & viscera exhauriunt, & omnia hæc efficiunt vt muscas venentur. Sic isti vt laudē humanam sibi comparent crucem
Mat.15. ferunt, sicut Simon Cirenęus, sed cōducti, propter mercedē & retributionem tēporalem. Quemadmodum pueri qui in ædificijs ex marmore vel ex lapidibus cōfecti totam Ecclesiam vel ædificiū videntur sustētare, cū re vera illi nihil ad fortitudinē ędificij conducant, ita isti existimant suis virtutibus & sanctimonia Ecclesiam Dei sustineri, cum tamen id falsum sit. Est maximum discrimen inter rectos &
Gen.29. probos viros, & hypocritas, sicut inter Esau & Iacob. Esau quærebat ea quę foris erant, Iacob quę intra domū erāt. Sunt aliqui mercatores qui cū nō admodū diuites sint, omnē rē & omnes merces, quas habent, exponunt in taberna, vt omnibus pateant. Sūt vero alij diuites, qui parum vel nihil mercium foris ostentant, at vero si penetralia domus ingrediaris grandē supellectilem, & ingētem copiā mercium videbis. Et qui sapientes & cauti sunt, non statim prima facie viso pāno eum emunt, sed quid boni vel mali interius habeat, prius contēplantur. Si tabernam hypocritæ adieris, explica prius omnem
Psal.44. pānum. De iusto vero inquit Psalmista. Omnis gloria filiæ regis abintus. Et in Canticis animę sanctę
Cant.1. &.4. ait dominus. Oculi tui columbarum absq; eo quod intrinsecus latet. Et diuus Paulus. Gloria nostra
2.Cor.1. hæc est, testimoniū conscientiæ nostræ. Boni naq; semper id curant maxime, vt interiora sua recta &
Psal.118. purā habeant. Ideo Dauid in Psalmo. Fiat cor meū immaculatū in iustificationibus tuis, vt non cōfundar. Vult enim dominus vt cor nostrū semper mundum sit, & immaculatum. De corde enim exeunt,
Mat.15. quæ coinquinant hominem. Vnde dominus in
Leui.7. Leuitico iubet adipē arietis quæ circa renes est, & quæ interiora operit imponi super altari. Vt & tu scias qui hæc audis omnia quæ intra te sunt, scilicet
Psal.102. cor, voluntatē & rel qua omnia esse offerēda Deo. Ita vt cum Dauide dicas. Benedic anima mea dominum, & omnia interiora mea nomen sanctum eius. Non offeruntur Deo pelles & exteriora sed interiora cordis munda. Pharisęi & multi etiam nūc manus suas lauant, & cor a quo omnis immunditia
Mat.27. procedit, non mundant. Sic Pilatus manus lauit non tamen conscientiā. Si igitur intus coinquinatus es, prius id munda, tuncq; simul exteriora mundabis, nam si sancta & perfecta confessione animā tuam mundaueris, & interiora & exteriora simul pulchra & formosa Deo & Angelis apparebūt. Vn
Esa.43. de Esaias. Dic iniquitates tuas vt iustificeris. Christus Pharisæos odio nouercali prosequitur, quia vitę suæ erāt contrarij. Nam magis perfectū in Christo erat interius, quia anima Deo fruebatur, & si
Luc.25. aliquid erat humanum, id erat exterius, quia cum publicanis & peccatoribus mēsæ accumbebat. Maxime offenditur Christus hac ratione & modo viuendi. Nam nō solū Pharisęi sed etiā mali Christiani exterius fidē profitētur, & genibus flexis orāt, interius autē pleni sunt iniquitate. Quod qui faciunt, Deū ipsum rerum omniū conditorem, & dominum dominantium tanquam idolum colunt & venerantur, cum solum illi obsequium exterius tribuant. Ostendunt enim ꝙ dominū timeant, sed illum non venerantur, nec gloriam debitam & honorem illi tribuunt. Ideo ipse per Esaiam. Populus hic labijs Esa.29. me honorat, cor autem eorum longe est a me. ¶ At si istorum vita Deo odio habetur, quanto maiori iure eorum erit execranda, qui nec exterius obsequium Deo prestant, quia nec sunt operibus Christiani, nec tales videntur esse. ¶ Præterea in hos Pharisæos quadrat illud Ezechielis. Ipsi liniebant Ezec.13. parietem scilicet exterius absq; temperamēto. Præterea similantur isti illis: qui carnis peccata detestātur tamquam grauissima, spiritualia tamen parua esse iudicant, cum tamen minoris culpæ sint carnalia, quamuis maioris infamiæ. Sic multi prælati peccatum carnis quod in subditis reperiunt, quāuis venialę sit, acriter & grauissime puniunt, non autem auaritiam, ambitionem, simoniam, quæ maxime Ecclesiam Dei vexant. Sic isti exterius mūdi erant, sed interius omni malorum genere deprauati atq; corrupti qua propter arguit illos dominus dicens.
∗ Stulti ∗. Qui fieri potest, vt Christus hos stultos appellet, cū ipse dixerit. Qui dixerit fratri suo, Fatue, &c. Dicimus ad hoc, ꝙ cum verba signa sint eorūque sunt in mēte, culpa aut virtus est in verbis ex ipso affectu cordis. Ideo per contemptū aut animi elationem, vocare aliū fatuum & amentē, eo animo vt iniuriam illi inferat prohibetur a Christo, non autem si id dicatur ex charitate & animo corrigendi. Si in hoc loco appellat stultos Christus hos Pharisęos, & etiam discipulos euntes in Emaus vocauit stultos. Et Paulus item incolis Galatię ait. O insensati Galatę, quis fascinauit vos? &c. ∗ Nonne qui fecit quod foris est etiam id quod de intus est fecit? ∗ Acsi diceret. Nonne qui fecit corpus humanū, quod mundare vultis, condidit etiam animā per creationem? Cur ergo nōn est vobis curæ anima, sicut corpus? Imo quanto anima prestantior est corpore, tanto ipsius munditiæ esset īsistēdū, & ideo stultos illos appellauit, quia de minimo habētes curam, maximū obliuiscebantur. ∗ Verūtamē quod superest date eleemosynā, & omnia sunt mūda vobis. ∗ Hoc in malam partem interpretandum est, nam vt Hieronymus admonet, ex antecedentibus, & cōsequētibus colligitur verus sensus scripturę. Et ideo illud Psalmi, ego hodie genui te, existimo fore intelligēdū de generatione Christi tēporali quāuis multi id de generatiōe ęterna interpretētur. Sed si quæ pręcesserunt, legeris, & quę statim sequūtur, cum dicit. Postula a me & dabo tibi gentes in hereditatem tuam, de Christo domino homine intelligi debet, vt multi grauissimi patres eum locū explanarunt, sic illud Esaiæ capite primo. A planta pedis vsq;

Right margin notes: Tex. ∗ — Mat.5. — Luc.24. — Gala.3. — Tex. ∗ — Tex. ∗ — Super.25. Matthæi. — Psal.2.

Esai.1. Lege.Hier. Gal.4 Esa. 4.1.Ambro. lib.5.de fide ca.2. Augu. lib.2.Tri.capit.18.

vsq; ad verticẽ nõ est in eo sanitas, multi de flagris Christi interpretati sunt. Et cognouit bos possesso rem suũ & asinus præsepe domini sui, de natiuitate prædicant: quod si literam recte perpenderis de populo israelitico est intelligendum: quia totus erat languidus, & omnes pleni erāt sceleribus & plagis peccatorum, & ingratissimi domino, nam cum bos & asinus cognoscant benefactores & præsepe domini sui, Israel vero peior bestijs effectus post tot & tanta illi beneficia collata dominũ suum ignorauerit, Sic igitur in præsentiarum cum Christus dominus peccata Pharisæorum argueret, quia exteriorẽ munditiam curantes, interiorẽ & pręcipuam cõtemnebant, impietatẽ & auaritiã exercentes, subdit dicens. Date eleemosynam & omnia sunt munda vobis. Putabant isti ꝙ si darent eleemosynam, omnia erant illis munda, cum intus pleni essent superbia, ambitione, inuidia, & iniquitate. Itaq; in hoc loco existimo Christum loquutũ fuisse ironice & increpando. Quasi dicat. Vos Pharisæi cum sitis pleni iniquitate, cũ rapinæ studeatis & lucro, quę per fas vel nefas abstulistis, in eleemosynam erogatis, & cum hoc simul maxime curatis exteriorem munditiam, quæ duo cogitatis sufficere vt omnia quæ in vobis sunt munda remaneant, cum reuera magis immunda & defędata reddantur, Nam secũdum horum doctrinam omnia erant mũda post datam eleemosynam. ¶ Multę sunt in scriptura imperatiuæ loquutiones quę ironice sunt interpretandæ, sicut locus hic, & cum quadã irrisione pronuntiari debent.

Eccle.11. Vt est illud sapientis. Lętare iuuenis in adolescẽtia

Apoc.4. tua. Et illud Amos. Venite in Bethel, & impie agite in Galgala, multiplicate prędaricationẽ, & afferte mane victimas vestras, tribus diebus decimas vestras. Hoc est. Ter in anno offerte decimas idolis, vt mihi soletis offerre. Et Ieremias in Threnis. Gaude

Thren.4. filia Edom, & lętare quę habitas in terra Hus. Ad

Ioan.12. te quoq; perueniet calix. Et dñs per Ioannẽ Iudæis

Ioan.13. dixit. Soluite templum hoc. Et ad Iudam. Quod factures es, fac citius. Hęc & alia plurima loca quæ ironice & irrisorie dicta sunt, ita veniunt intelligenda. Addi etiam ex Propheta Amos loco citato, qui ait. Præparate in occursum Dei tui Israel. Acsi dice

Hiero. super Amos cap.4. ret, iuxta diui Hieronymi explanationem. Occidisti seruos meos quos ad te miseram, & mittã deniq; filium meũ tu autem vt moris habes, & consuetudinis, preparate, vt cõtradicas & aduerseris Deo tuo. Lege de hac re beatũ Hieronymũ. Sicut genuin⁹ est sensus hui⁹ loci. Chr̃us est vnũ corpus, cuius nos sum⁹ mẽbra ac partes illud cõstituẽtes. Hoc corpus quãdiu sanctorũ numerus nõ fuerit adimplet⁹, multis membris destituitur, Desunt enim huic corpori oculi, cũ videlicet aliquis vir sanct⁹ eruditione & dignitate præstãs Ecclesiæ coaptãdus est, Desunt illi manus cũ aliquis vir misericors, nõdũ per gratiã ei est cõiũct⁹, Desunt pedes, digiti, aures & reliqua mẽbra, cũ aliqui alij viri deficiũt, qui possent augere & perfectũ & absolutũ reddere hoc corp⁹ Chr̃i mysticũ, Cũ vero iam omnes per gratiã illi vniuntur, vnũ cũ eo efficiũtur, & nunc Christus integer manet, Sic dixit Apostolus. Donec occurramus obuiam Christo. Id est, donec simus perfecti viri, qui possimus exire obuiã Christo, vt vnum cum illo efficiamur in mẽsurã ætatis: id est vt habeamus iam integrã & adultã ætatem, vt Christo possimus vniri, aut Christo addere illa mẽbra: quæ nõdũ illi coniuncta sunt. Plenitudinis Christi: id est vt Christum adimpleamus & vt liceat nobis dicere, Omnib⁹ suis mẽbris illum cõstituamus: quod fiet per cognitionem Dei perfectã: nã subdit statim apostolus, Ne simus paruuli, &c. ⋆ Sed ve vobis Pharisæis qui decimatis mentam & rutã, & omne ol⁹ & præteritis iudiciũ & charitatẽ Dei. ⋆ Vę, cõminatio est in interitũ æternũ, qua voluit Christus deterrere Pharisæos, vt timore supplicij futuri mali, a peccatis se abstinerẽt, Aduerte autẽ ꝙ hic non dãnantur decimæ, quod falso existimãt hęretici sed ostendit charitatẽ esse pręferendã. Nã ex eo quod statim subdit, dicẽs, hęc oportet facere & illud nõ ammittere, aperte Christ⁹ fatetur decimas esse offerẽdas, sed ꝙ nõ omittatur charitas. Pharisęi nãq; pauperes expoliabãt, vsuram & rapinã exercẽtes, putabant tamen se iustos & mundos esse, si decimas soluerent. Hũc errorẽ dãnat hic saluator noster, decimas approbando, & charitatem suadendo. Multi sunt qui pluris faciũt minora, quãmaiora. Sic Abraham pluris faciebat adulteriũ quã

Tex. ⋆

Gene.12. homicidiũ, atq; ideo dixit Sarę. Occident me, & te viuificabunt. Sic Dauid cum Bersabe adulterio coinquinatus esset, inquirebat, an mulier esset sanctificata ab immũditia sua, & nõ inquisiuit, an viro esset

2.Reg.11. copulata coniugio, acsi maius esset peccatum coire cum ea, quę secũdũ legem erat immunda, quam cum ea quæ per cõiugiũ viro erat copulata. Sic Iu

Ioan.19. dei noluerunt ingredi Pilati pretoriũ, ne contaminarentur, sed vt manducarent in Paschate, & nihili faciebãt peccatũ innocentem Christũ occidendo. His multos similes hac nostra tempestate inuenies,

Mat 23. qui camellũ deglutiunt, pullicem excutientes Inuenies eos obseruãtissimos ceremoniarum cum pleni sint inuidia, ambitione, & alijs interioribus criminibus. ¶ Aduerte autem ꝙ decimę fuerunt constitutę non ex lege naturę, sed ex institutione Dei, qui iussit solui decimas, quãdo legem dedit, vt patet in Nu

Num.18. meris, Incœperũt autẽ primo illo anno cũ legem dedit, cũ ab AEgypto discederent, quãuis solutio deci

Exod. 19. marũ non fuit inchoata illis quadraginta annis, quibus mãsuerũt in deserto, quia tunc nullas legis ceremonias Iudęi obseruabãt, sed solũ postquã ingressi

Deut.12. Gene.14. Gene.28. sunt terram Canaam, vbi securi vixerunt. Quamuis ante legem dederit eas Abrahã & Iacob, tñ eas nõ dabat ex aliqua lege, aut necessitate, sed spõte. In lege aũt pręcepit dñs, ꝙ Leuitis darentur decimę. Causa aũt pręcipua huius taxationis erat, quia dando decimas Leuitis, videbatur Deus tãtum victus tribuere cuilibet Leuitę: quantum cuilibet populari homini, eo ꝙ duodecim erant filij Israel, quorũ vnus erat Leui. Et quamuis vna tribus aliquando esset minor vel maior propter maiorem copiã hominũ, tamen

secũdum

secundum generalem considerationem tribus Leui erat duodecima pars Israel. Ideo si diuiderentur fructus per æquales partes, deberent omnes fructus totius terrę Israel diuidi in duodecim partes, & vna illarũ debebat dari Leuitis & sic haberent duodecimã partem fructuũ, sed quia ipsi Leuitę dabãt decimã decimę suę summo sacerdoti, pars quę ipsis supererat, non erat vnedcima pars omniũ fructuũ terrę Israel, sed erat inter duodecimã & vndecimã, & sic diuisis fructibus in ęquales partes, dãda erat Leuitis decima pars. Si aũt daretur solum duodecima aut decima tertia, & ipsi rursꝰ dare deberẽt decimã summo sacerdoti, angustus & parcus victus eis superesset, quia nõ haberent tãtũ quantũ quilibet homo Israel diuisis fructibus in ęquales partes, & ideo optima ratione taxata fuit portio fructuũ quæ dãda erat Leuitis, vt esset decima. Nũc aũt in Ecclesia nõ sunt decimæ de iure naturali aut diuino quantũ ad quotã, sed de iure positiuo, nã illa lex quoad ceremonialia & iudicialia cessauit, hoc aũt preceptũ nõ erat morale, quia moralia sunt naturalia, & tamẽ decimę non erãt de iure naturę, nec in nouo testamẽto Christus, & eius Apostoli aliquid de decimis sunt loquuti quãtũ ad quotã. Aduerte autem ꝙ optime cõiungitur hic iudiciũ & charitas, quia iudiciũ sine charitate in crudelitatẽ cõuertitur, & charitas sine iudicio remittitur, cũ iudicio aũt in ęquitate consi-
Tex. * stit. * Hęc aũt oportuit facere, & illa non omittere: * Scilicet pręcepta, Pharisæi, ea quę nulliꝰ momenti erant, magnifaciebant: Dei verò pręcepta nõ curabãt. Vult dñs vt ipsius præcepta & mãdata obseruentur, vt Dauid in Psalmo dño dixit. Tu mãda-
Psal. 118. sti mãdata tua custodiri nimis. Et in Deuteronomio
Deute. 6. loquens de pręceptorũ obseruantia dñs dixit, Ligabis (proculdubio pręcepta) in signũ in manu tua & erũt specilla seu ocularia inter oculos tuos. ¶ Expende quanti faciat Deus obseruantiã pręceptorum eius, vt sicut specilla illa voluerit haberi. Qui per specilla seu ocularia videt, mediantibus ipsis videt. Sic dñs statuit, vt nihil videas ad concupiscendũ, nisi ipsius mandata pręceperint, & illud bonũ appelles, quod diuina lex bonũ iudicat, & idem de malo
Psal. 118. Tunc (ait Dauid) nõ confundar, cũ prospexero in omnibus mãdatis tuis, & consilium meum iustificationes tuæ. Similiter iubet vt eisdem manus tuę deuinciãtur, vt quocunque ieris intelligas Dei pręcep-
Tex. * to esse ligatum, * Vę vobis Pharisęis quia diligitis primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro. * Cũ tamen scriptũ sit. Noli quęrere ab ho-
Eccle. 7. mine ducatũ, neq; a rege cathedrã honoris. Et aduerte ꝙ nõ dicit. Qui habetis cathredas, sed qui diligitis primas cathedras quia nõ est vituperãdũ, ꝙ aliquis sit magister, Episcopus, aut primus in honore & dignitate, sed hæc appetere & quærere, hoc est vituperio dignũ. Vnde per Mattæũ nõ ait, Nolite es-
Matt. 23. se rabbi, sed nolite vocari rabbi. Et Iacobus. Nolite
Iaco. 3. plures e magistri fieri. Vbi volũtatẽ, ambitione ple-
Tex. * nã dãnat, non ipsos magistratꝰ aut honores. * Væ vobis quia estis monumenta, quę non apparent, & homines ambulantes supra, nesciunt. * Per sepulchra non apparentia describit sepulcha terra cooperta & lapidibus marmoreis vt videmꝰ aliquãdo in cemeterijs Ecclesiarũ, in quibꝰ multi pauperes sepulti sunt. Et hũc esse literalẽ sensum cõfirmat tex eo, quod dixit scilicet, Et homines ambulãtes supra nesciũt, Et similis esse dicit Christus Phariseos, scribas & hypocritas talibus sepulchris nõ apparẽtibꝰ, quia tales in rei veritate sũt vasa fœtida, sicut sepulchra mortuorũ. Sed corã hominibus eorũ fœtor non apparet, latet enim homines hos intꝰ plenos esse vitijs quę si ab hominibꝰ cognoscerentur, nullũ cũ eis col-
loquiũ haberent. * Respõdens aũt quidã ex legis Tex. *
peritis, ait illi. Magister hæc dicens, cõtumeliã etiam nobis facis. * Dicẽs hęc cõtra Pharisęos etiã nobis iniuriã infers, & honori nostro & statui derogas. Doctor hic hæc fuit loquutus quia Christus Pharisęos arguebat, eo ꝙ primas cathedras cupiebãt in synagogis. Fuerũt aũt inter Iudęos cathedrę doctorũ, iudicũ & põtificũ. Cathedra doctorũ legis peritis dabatur qui erãt scribę & doctores. Vbi hic legisperitꝰ correctionẽ culpę, cõtumeliã sibi illatã iudicat. Castigatio nanq; quę humiles & synceros corde meliores efficit superbis hominibus intolerabile iugũ videtur, nã cũ mali cõscij sibi sint suorũ peccatorum,
semper existimãt, omnẽ parabolã de se dici. * At Tex. *
ille ait. Et vobis legis peritis vę, Quia oneratis homines oneribꝰ quæ portare nõ possunt, & ipsi vno digi-
to vestro nõ tãgitis sarcinas. * Quemadmodũ dicitꝰ Hieron. in
Hieronymꝰ annotat, onus nũquã in scriptura ponitur, nisi cũ illud quod sequitur, aliquid graue est, & proœmio
plenũ laboris. Inter duodecim Prophetas minores Abacuc.
quatuor scribũt onꝰ, seu põdus. Et Zacharias in medio & prope finem duos sic inscribit titulos. Ita etiã in Psalmo de peccatorũ põdere ait Dauid. Sicut onꝰ
graue grauatę sunt super me. Aliquãdo etiã in bonã Psalt. 37.
partẽ sumitur, vt cũ Christus dixit. Onus meũ leue,
tũc enim Christꝰ de suauitate legis Euãgelicę loque- Mat. 11.
batur. Hic autẽ in malã partẽ sumitur onus, quia isti rudẽ populũ multis hisq; grauibus & onerosis pręceptis, & legibus onerabãt, cũ ipse essent filij Belial: hoc est, absq; iugo & obediẽtia prohibito viuẽtes.
¶ Nõ sic Apostoli, qui cũ pleni essent Spũ sancto scri- Acto. 15.
bẽtes Ecclesię, quę erat Antiochię dixerunt, Visum est Spiritui scto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quã hęc necessaria. Sed iam Christũ audia-
mus. * Vę vobis, qui ędificatis monumẽta Prophe- Tex *
tarũ patres aũt vestri occiderũt illos. * Ædificare & ornare sepulchra Prophetarũ, si cõsideretur quatenus fit zelo religionis, opus est laude dignum, sed si consideratur, vt est consummatio operis circa mortuos, sic est actus consummationis occisionis, prius nanq; occidunt, & deinde sepeliunt. Ex eo autem ꝙ patres occiderũt, & illi sepelierũt, perficiunt opere (quãuis non intẽtione) quod parẽtes inceperunt. Non religioso animo sed hypocrisi ornabant Pharisęi sepulchra Prophetarũ, vt ostẽderẽt, se odire & execrari crimina parentum suorũ contra Prophetas: & tamen persequebantur Iesum caput

omniū Prophetarum, illū crucifixerunt, maiores iniquitates in cumulū congerētes. Et ideo recte ali
Mat. 23. bi addidit. Implete mēsuram patrū vestrorū. ¶ Praeterea in hac re multos habent Pharisæi imitatores. Respondeas obsecro, nōne hi, qui in peccatis sunt, & qui sanctorum reliquias serico & auro cōcludūt & suspēsas ex collo portātes, dominum in corde suo occidentes, & fratrum suorum sanguini insidiantes, nonne inquam isti tales ædificant & ornant monumenta Prophetarum? Idem etiam faciūt, qui basilicas & monasteria construunt in honorē sanctorum, cum ipsi peruersi peccatores sint. Hoc etiam faciunt mali prędicatores. Cum enim exornāt sanctorum dicta & facta (quæ horum sunt monumenta) nonne tibi videntur exornasse monumēta Prophetarum? Deniq; omnis, qui peccatum mortale cōmittit, non Prophetæ, aut iusto, sed Deo ipsi ędificat sepulchrum. Quemadmodū qui iustus esse cupit parat templū Christo animā suam, & sedem vbi requiescat, ita qui peccatum patrat, sepulchrum adornat, in quo Christum sepelit per obliuionem, idq;
Tex. * maxime facit, si in peccato diu perstiterit. * Profecto testificamini ꝙ consentitis operibus patrum vestrorum, quandoquidem ipsi eos occiderunt, vos autem ædificatis sepulchra eorum. * Certe aduersus vos testificamini, nō verbis, sed ipsis factis, ꝙ similes estis patribus vestris in exemplo impietatis. Et cum ita sitis mali, tamen eorū sepulchra ædificatis, ad captandū vulgi fauorem & opinionem, vt videamini iusti & ꝙ detestamini crimina patrū vestrorū. Sed profecto multo maiori impietate persequimini me, meosque discipulos, quā patres vestri persequuti sunt Prophetas. * Propterea & sapien
Tex. * tia Dei dixit. * Hoc est, ego Christus qui sum vir
1. Cor. 1. tus & sapientia Dei patris, ab æterno dicere decreui, & nūc dico quod p Prophetas prędixit. * Mit
Tex. * tā ad illos Prophetas & Apostolos, & ex illis occidēt & persequentur, vt inquiratur sanguis omnium Prophetarū, qui effusus est a constitutione mundi a generatione ista. * Aduerte ꝙ quāuis Lucas dicat hic vt inquiratur sanguis omnium Prophetarū, & Matthęus dicat, Vt veniat super vos omnis sanguis
Mat. 23. iustus, sensū eūdē esse scilicet ꝙ sumatur de illis vindicta ꝓpter effusionem sanguinis, & hoc est, quod Chrūs significare voluit. Euāgelistę etiā eandē cōceperūt sententiā, sed nō eodē modo se explicarūt. Nā hoc est munus pertinens ad Spiritūsanctū, inspirare scilicet Euangelistis, vt nō eisdem verbis easdē sententias proferrent, vt maior esset suspicio ꝙ multis ambagib⁹ verborū veritatem curabāt, sed cōspirauerāt, vt idem omnino dicerent. Etiā de testibus nō bene suspicatur, cū oēs omnino eadem verba referūt, carēt nanq; tāc suspicione cū eādē sententiā, nō eisdem verbis proferūt. Itē Lucas dixit Requiretur
Luc. 13. Mat. 23. sanguis Prophetarū, & Matthæus, Requiretur sanguis iustorū. Vbi nulla est cōtradictio, quia multoties scriptura Phrophetā pro iusto accipit. Sic habetur in Genesi, Deum dixisse Abimelec regi Geraræ. Redde vxorē viro suo: quia Propheta est, & ipse ora

bit pro te, & viues. Esse Prophetā, nō est legitima Gene. 20.
causa, vt oratio exaudiatur, quia aliqui Prophetæ sunt mali: causa quare aliquis exauditur, ipsius orātis iustitia est. Abraham exaudiēdus erat quia iustus erat: quapropter Propheta ibi pro iusto accipitur. Igitur sanguis Prophetarū siue iustorum veniet super Iudæos, quia patiētur pœnā pro omnibus iustis, qui occisi sunt acsi ab eis occiderētur. Et est hic modus loquēdi hebraicus. Sic enim dixerūt Iudæi, Sāguis eius super nos, & super filios nros, si aliquis ventur⁹ est. Sic Dauid adolescentē Amalechitā, quē Mat. 27.
occidi iussit. Sāguis eius sup caput tuū, os enim tuū 2. Reg. 1.
loquutū est, dicens, Ego interfeci Christū dñi. Hoc est pœna pro effusione sanguinis tui, non veniat super aliū, nisi super te, quia tu cū loquut⁹ sis cōtra te ipsum, dignus es hac pœna. Ideo ait. Vt inquiratur a generatione ista. Inquirere sanguinem ab aliquo, est punire ipsum ꝑ peccato occisionis. Requiretur aūt a generatione hac, quia nūquā legitur, gentiles aliquem Prophetā occidisse, sed potius magna cum reuerentia ipsos honorasse. Chaldæi honorati sunt Ieremiam quem persecuti sunt Iudæi Be- 4. Reg. 25
nadab Eliseum honore affecit, & Niniuitę Ionā. 4. Reg. 8.
Vide etiam quod dicit, inquiretur sanguis omniū Ionę. 3.
Prophetarū. Quomodo fieri potest vt ōnis sāguis Prophetarū veniat sup hos? quia maiori pœna puniuntur, quā patres sui, nā post tāta exēpla proposita nō sunt emendati. Sic Lamech maiori supplicio est Gene. 4.
affect⁹, quā Cain, quia noluit corrigi cū sententia & pœna Cain. Disce tu, qui paupes expolias & inopes persequeris, & opprimis innocentē, quā asperū & rigidū, si talia feceris, tibi immineat suppliciū. Deus nāq; vltor est iniuriarū innocentū. Clamat sanguis pauperū petens iustitiā, & ipsius officiū implorans corā Deo, nō min⁹ quā sanguis Abel. Sic Ruben dixit in AEgypto fratribus suis, Nunquid nō dixi vo- Gene. 42.
bis, nolite peccare in puerū, & nō audistis me? Et sanguis eius inquiritur. * A sanguine Abel vsq; ad sanguinem Zacharię, qui perijt inter altare & ędem. * Tex. *
Propter duas causas hos duos potius quā alios nominat, quia hi sunt alter prior, alter vero vltimus quos scriptura refert pro religione esse interfectos. Quāuis alij multi fuerint interfecti a Manase rege Iudę, vt Esaias, & alij post hūc Zachariā filiū Ioiadę sacerdotis, & Ieremias dicatur postea obrutus lapidibus a Iudeis in AEgypto, autentica tamen scriptura nullum nominat specialiter pro religione post Zachariam filium Ioiadę. Deinde nominauit hos duos, quia hos duos solos legimus petijsse vindictam. De Abel ait scriptura. Sanguis fratris tui cla- Gene. 4.
mat ad me de terra. Zacharias autem filius Barachię vel Ioiadæ summi sacerdotis cū occideretur a Ioa rege Iuda, dixit. Videat dominus & iudicet. 2. Par. 24.
Dicit autem de hoc Zacharia, perijsse inter altare & ædem, quia occisus est in templo Salomonis, quod templum sic constructum & dispositum erat. Erat quædam domus nimis alta clausa parietibus, & hęc vocabatur templum, in quod non intrabant nisi sacerdotes, vt imponerent thura quotidie mane & vesperi

& vesperi in altare thimiamatum: & vt lucernas cō ponerent, & semel in anno summus sacerdos sancta
Hebr. 9. sanctorū ingrediebatur. Exterius erat quidā murus lapideus profundas habens portas quatuor ventis cōtrarias, & erat in modū fortalitij & intra hūc murū erat altare holocaustorū, in quo cremabatur omnia sacrificia, ob quā causam nullo tecto cooperiebatur propter magnitudinē ignis & fumi: & sic nō erat in domo illa, quæ vocabatur tēplū sed foris, intra murū tamē dictū: & erat cōtra portā tēpli, quæ erat vnica ad partē orientalē tēpli, licet murus exterior, vt dictū est, habebat quatuor portas. Intra hūc murū ingrediebatur totus populus Iudęorū ad orādū, & ad audiendū doctrinā legis, vbi Chr̄us sæpius prædicauit. Inter altare autē holocaustorū, supradictū & portā tēpli erat spaciū quoddā mediū, ꝙ
Ioann. 10. vocatur porticus a porta tēpli & vocatur interdū porticus Salomonis, In hoc spacio vel porticu occisus est Zacharias: & ita dicitur occisus inter altare
Matth. 23. & ædē hoc est templū, vt Matthæus dicit. Quē occidistis inter tēplū & altare. Porticus enim erat inter tēplū & altare: quia erat altare scilicet holocaustorū a parte orientis, & porta tēpli a parte occidētis: & porticus siue spaciū illud in medio. Et in illo spacio erat rex Ioas & populus quādo Zacharias ex parte Dei arguit populū, & ibi mādato regis lapidauerūt eū. Ni loca illa bene intrabant laici: quia Christus qui erat ex tribu Iuda, de qua nullus ministra-
Hebr. 7. bat altari vt inquit Apostolus: cū sæpius maneret in porticu, Iudæi voluerūt lapidare eū, sicut olim patres eorū Zachariā, & ideo benedicit, ꝙ lapidauerūt Zachariā, & illū occiderūt inter tēplū & altare, vel vt Lucas ait, inter altare & ædē. Templū itaq; accipitur dupliciter, aliquādo stricte & sic vocatur templū domus illa, quæ erat clausa parietibus, porta & tecto, quā soli sacerdotes ingrediebātur. Alio modo accipitur templum large pro toto illo spacio sacro clauso muro, in quo erat altare holocaustorū. Accipiendo primo modo templū, nō fuit Zacharias occisus in templo, sed extra tēplū & altare: & sic hic accipitur tēplū stricte. Accipiendo secūdo modo tēplū est dicendū, occisum fuisse in tēplo: & in hoc secūdo
Ioan. 10. modo accipit Ioānes tēplū cū dicit. Ambulabat Iesus in tēplo, in porticu Salomonis. Et tamen accipiendo primo modo templū, nūquā Chr̄us ibi intrauit, neq; Iudæi laici: sed soli sacerdotes. * Ita dico
Tex * vobis requiretur ab hac generatione. * Primo quia maiori pœna Deus in illos animaduertet, quā in parentes suos: quia post tot exempla in saniorem mente nō redierūt. Secūdo nō loquebatur Chr̄us his Iudęis tāquā particularibus hominibus, sed vt erāt populꝰ Iudæorū, quę gēs nō erat noua, sed ortū & originē trahebat a principio mūdi. Timenda valdē sūt dei iudicia & punitiones: nā quāuis aliquādo taceat dissimulet, & patiēter expectet, mihi credas, vel sero vel cito te soluturū esse pœnas mali, ꝙ feceris. Sparserūt Iezabel & Acab sanguinem innocentis Na-
3. Reg. 21. both, eius autem Deus vindictā cū fœnore sumpsit quādoquidem in eodem loco quo iniuste fuit interfectus Naboth, ibi canes Acab sanguinem imbiberūt 3. Reg. 22.
Et quia sanguis Prophetarū Dei dispersus fuit, canes ipsam Iezabel comederūt. Et Iehu destruxit omnem domū Acab interficiens suos septuaginta filios 4. Reg. 9. & 10.
& omnes posteros suos, & omnis sanguis domꝰ Acab dispersus fuit in pœnā sanguinis Prophetarum. Noti etiā sunt labores, quos intulit Deus Dauidi ꝓpter sanguinem innocentem Vriæ. De Ioa autē rege qui Zachariā interfecit, ait scriptura, post ærumnas maximas quas passus est surrexisse seruos eiꝰ, & 2. Reg. 11.
occidisse illū in vltionem sanguinis Zachariæ filij Ioiadæ sacerdotis. Et isti Iudæi quibus Chr̄us dicit, ꝙ 2. Par. 24.
requiretur sanguis omniū Prophetarū ab eis, quem putas habuerunt exitū? Ciuitas eis dilectissima Hierusalem solo fuit æquata, & omnis terra destructa ipsi vero interfecti sunt gladio, & fame, & omnes filij eorū venditi sunt & omnis posteritas eorū fuit exul a patria, & facti sunt omnes in derisum & opprobriū cūctis gentibus: nā cū iustos persequerentur sibi ipsis potius malū parabāt. * Væ vobis legisperitis qui tulistis clauem scientiæ: ipsi nō introistis, & Tex. *
eos qui intrabāt prohibuistis. Per clauem intelligit Chr̄us scientiā recōditā legis & Prophetarū. Clauis .n. scientiæ metaphorice est eruditio, & scientia aperiens sensū legis & Prophetarū. Hoc fecerūt legis periti introducentes mādata & præcepta hominū, & nō docentes ea, quæ legis & Prophetarū sunt: iuxta illud Ieremiæ. Vere mendaciū operatꝰ est stylus mendax scribarū. Prohibebāt autem eos, qui introibant: quia qui parati erāt per fidem, hos ejciebāt & persequebātur, quia stabili erāt Iudæi inter se, Ierem. 8.
vt si quis Chr̄ū cōfiteretur, id extra synagogā fieret Ioann. 9.
¶ Hoc & nostra tempestate aliqui doctores & prædicatores verbi Dei faciūt, cū cōciones & prædicationes, quas ad populū habent, in fabellas & humanas leges, in poetas & philosophos cōuertunt. ¶ Expende etiā quāta sit humana malitia: nihil enim est, ꝙ in malū nō cōuertat. Scientia, quæ ad cognoscendū Deū statuta est, & vt eius cognitio nos ducat in ipsius dilectionem in peccatū cōuertunt: & lumine & luce scientiæ eos excęcāt, quos illuminare debuissent. Sic gigātes illi vires, quas dn̄s dederat ad colēdū terrā, & ad adiuuādū homines, in hominū opprobriū cōuerterūt. Nihil enim deterius aut inclementius in homine inueniri potest, quā vt id, ꝙ ad agendū bonū donauit, in malū perpetrandum exerceat: Gen. 6.
Hoc Christus saluator noster obseruare voluit, vt potestatem, quam habebat nunquā voluerit in mala conuertere, nec curiosa speculari. Nam cum discipuli eius voluissent aduersus Samaritanos irasci, iram eorum frænauit, dicens. Nescitis cuius spiritus estis, filius hominis non venit animas perdere, sed saluare. Sanctus etiam Dauid a Deo edoctus dixit. Luc. 6.
Fortitudinem meam, ad te custodi. Ac si diceret. Quamuis potens sim, nolo nisi in seruitium tuum fortitudinem meam ostendere. Grande idque graue malum est, quando Deum offendis ijs rebus quibus honorare illū potius deberes. Et vt videas quo Psal. 58.
modo abyssus abyssum inuocat, vt que ij, qui in pec Psal. 41.

cato sunt, in alia maiora & grauiora descendunt, ita vt obstinati & indurati efficiãtur: attende quid dehi
Tex. * sce legis peritis & Pharisęis dicat Euãgelista. * Cũ hæc ad illos diceret, cœperũt Pharisęi & legis periti grauiter insistere, & os eius opprimere, de multis in sidiãtes, ei & quęrentes aliquid capere ex ore ei⁹ vt accusarent eũ. * Illi qui videbãtur alios antecellere in vita vt Pharisæi, vel in sciẽtia, vt legis periti dif ficulter correctioné sustinent. Sicut Iudæi rixantes
Exod, 2. qui correctionem Mosi nõ valuerũt sustinere, sed dixerũt. Quis te cõstituit iudicé super nos? Semper paratior est & aptior gens popularis ad quãcũque correctionem, quã literati & potentes. Veritas nãq; similis est aquę benedictę: nã diuites & nobiles cũ aspergũtur in ecclesia aqua, faciem tegũt & oculos claudũt: at vero rustici & populares ambabus manibus eã accipiũt & detecta facie. Sic correctiones nolũt magnates & diuites sustinere sed blãde & delicate. quia alias grauiter irascũtur. At populus melius eas accipit. Nã si in cõcione clericos castigaueris & reprehenderis, nullũ aliũ fructũ percipies, nisi quẽ Chr̃s in his fecit: qui furore & ira perciti aduer
E ccl. 19. sus Chr̃ũ irascũtur. Vnde in Ecclesiastico dicitur. Sicut sagita infixa fœmori canis, sic verbũ in ore stulti. Verbũ correctionis sic pũgit sicut sagita: & sicut canis sagita percussus sagitã mordet & latrat, sic stultus correctus vel reprehensus, cõtra verbũ correctionis murmurat. Gẽma, quã appellãt Chalaziam, quãuis inijciatur in igné, tamen natiuũ frigus retinet: sic Iudæi multis moniti miraculis & correctionibus, in suis flagitijs perseuerabãt, nõ enim amat pestilens eũ, qui illũ corripit. ¶ Obserua autẽ ꝙ nõ receperũt isti doctrinã Chr̃i quãuis sapientes essent: quia vas ad fundendũ liquorem triplici ratione nõ fit aptũ. Primo quia plenũ est aliquo liquore, & re solida. Ideo isti quia repleti erant iniquitate nõ poterant Christi doctrinã recipere. Supercecidit ignis Psal. 57.
& nõ viderũt solem. Sic modo multi literati pleni sunt cupiditate, & ambitione vt nihil boni recipiãt: quia pleni erãt isti diabolo, & ideo Christi doctrinã nõ capiebãt imo illa doctrina quam ibi deposuerat Chr̃⁹, cõtra Deũ iuuabãt diabolũ. Sicut si aliquis tradere aliqui nobili castra plena machinis & armis, & ille traderet castra in potestatem inimici regis tũc inimicus regis magis fortis efficeretur, cõtra Regẽ illis machinis & armis. ¶ Secundo quãdo vel est vas clausum vel cõuersum. Isti vero propter odium ꝙ aduersus Christũ cõceperãt claudebãt aures cordis doctrinæ ipsius tantũmodo aperiẽtes aures corporis ad cõtradicendũ. Ideo in Psalmo. Posuit pluuias Psal. 104.
eorũ grãdinem, &c. Pluuię sunt doctrinæ bonę, quę in grãdinem cõuertuntur dũ vir eruditus eis abutitur: tũc enim bonos fructus suffocat, quando id, ꝙ bonũ est frigiditate mentis induratę ad defendẽdũ malũ, cõuertũt. Sicut grãdo pluuia est, quę cõtra calorẽ magis fortis efficitur & induratur, & sata, quæ tangit destruit ¶ Tertio quãdo vas animis distat ab eo, qui liquorem debet infundere qui deuiat a principio, quãto plus itineris peregerit, tanto magis deuiat a fine. Cũ igitur Deus sit principiũ & finis omnum, quia isti deuiabant a principio, quod debebat eos replere sequitur ꝙ ab eo minime repleti sunt. Cauendũ igitur nobis est ab hac obstinatione & impietate, sed aures nostras aperiamus audituri Christi increpatiões, abijcientes a corde amorem seculi, & accedentes ad illum: vt vel sic mereamur æternam beatitudinem consequi: & perpetuis spõsi colloquijs perfrui cũ sanctis Angelis & iustis. Amen.

CAPVT XII

EDIA ILLA, modos & viã quę mali sibi assumunt, vt famam, gloriam & honorẽ bonorũ destrant: hæc eadem Deus eligit vt eorum gloriam, dignitatem & honorẽ magis extollat, laudet, & summis encomijs effe
Gene. 37. rat. Filij Iacob ob inuidiam, quam de fratre conceperant, decreuerunt eundem vendere in AEgypto vt vel sic eum non adorarent, quam eandem viam dominus sibi statuit, vt Iosephum magnum & ex-
Gene. 41. cellentem efficeret in regno AEgypti ita vt omnes eum laudarent, venerarentur, & suspicerent, tanquam proprium dominum. Sic contigit Pharisæis & scribis, qui mortali odio Christum dominũ persequebantur: qui pleni inuidia, quæ bona aliorũ ferre non valet, volebant populum a Christo seducere. Sed cum ipsi diligentius hanc rem curabant, tanto maiori concursu & plausu populus ad Christum
Gene. 8. accedebat. Nam cum temporibus Noe aquæ tumidis fluctibus cœlum vsque attingebant, tanto arca Dei in altum eleuabatur, & quanto maioribus per sequutionibus Pharao in AEgypto populum Israel Exod. 1.
molestabat, tanto indies populus augebatur & multiplicabatur. Sic nimirum cum Pharisæi & scribæ magis curabant Dei gloriam & laudem obscurare, tanto eius famam & nomen altis præconijs omnes declarabant. Vidimus in fine captis præcedentis quomodo Pharisæi & legisperiti vehementius insistebant, vt Christum insidijs accusarent. Vt videas quomodo Deus malorum opera in contrariam partem detorqueat, & Pharisæorum astutiã nihil valere vt laudem Christi & cõcursum ad eum venientium possent impedire, audi, quid nunc dicat Euangelista. * Multis autẽ turbis cõcurrentibus ita vt Tex. *
se inuicem cõculcarent: cœpit dicere ad discipulos suos. * Tantũ ab est, vt mũdi ingeniũ aduersus Christum & iustos aliquid valeat, vt quibus vijs & modis laudem & honorem cupiat ipsis arripere, eisdẽ magis ac magis panditur & manifestatur. Quid pro fuerunt insidiæ Aman aduersus populum Dei? Et Hester. 3.
quid

quid calumniæ Iudæorum aduersus Christum. Te
tabant Pharisæi & scribæ ipsum in sermone & ver-
bis illaqueare, vt turbas ab eo auerterent: sed res
multo aliter euenit, quia maiori impetu turbæ fere
bantur in Deum. Suo gla. sibi sunt occisi, sicut Abi-
Iud 9. melech filius Gedeon, & velut Goliath Philistæus, &
1. Reg 17. Holofernes, Saul, & Aman, qui digno suæ iniquita
Iud. c. 13 tis supplicio suspensus est in cruce, quam parauerat
1. Reg. 31. Mardochæo. ¶ Vide autem huius populi feruentem
Hest. 7. in Christum deuotionem. Sic enim concurrebant,
vt se inuicem conculcarent, & alij alijs essent impe
dimento. Ita Deus feruenti animo quærendus est a
nobis: nam dona Dei si tepide & remisse cupiantur
ob eandem hanc causam homo indignus ipsis efficie
tur. Nam si in voluntate tua & animo sederet velle
mihi preciosissimum lapidem offerre, videresque me
illud donum parui pendere: sine dubio manus a tali
liberalitate abstineres: sed potius alteri homini illum
tribueres, qui vt æquum esset, digno valore & æsti
matione eum haberet. Ita nimirum ob nimiam frigidita
tem & remissionem qua dona Dei accipimus, eorum
indigni efficimur. Qui hanc ignauiam & væcordiam
a se longe nõ relegauerit, nimia semper paupertate
& egestate spirituali laborabit Et solum si hoc vellet
homo recte intelligere, vt alacris & lætus viueret
hanc ignauiam & frigiditatem a se deberet propel
lere. Nam si in terra dies aliquis bonus est & lætus is
solus habet qui feruenti animo Deo deseruit, & suis
mandatis paret. Huic soli res aduersæ prospere suc
cedunt, & huic soli onera illa quæ nimis grauia &
ponderosa alijs videntur facilia & leuia ipse iudicat.
Sed de his alias. ¶ Itaque cum turbæ istæ sic feruenter &
magno impetu ad Deum concurrerent: cœpit discipu-
lis suis dicere, tum quia magis capaces erant, tum quia fu
Tex. * turi erant aliorum doctores. * Attendite a fermẽto
Pharisæorum, quod est hypocrisis. Erant discipuli incli-
nati in Pharisæorum doctrinam, qui religiosi inter eos
habebantur: quam Christus vult vt fugiant, quia de ex-
teriori munditia cura erat eis, non autẽ de interiori
sanctitate. Honorẽ humanum ambiebant, omnia pro
pter hominum laudem efficere desiderabant, & pri-
mas sedes in cœnis, & primas cathedras in synago
gis diligenter curabant, & vocari volebant ab om-
Mat. 23. nibus rabbi. Hoc vitio specialiter laborabant hi,
quo circa toties Christus de hypocrisi eos arguit,
Omnis enim homo suum vitium habet particulare quod
vt interficiat, maxime est illi laborandum. Hoc debet
vnusquisque in se examinare, & cognito quod sit neruos
& vires addere, vt illud superare valeat. Fermentum
igitur Pharisæorum est, malos esse, & bonos videri quod
ad hypocrisim pertinet. Vocatur autẽ fermentum.
1. Cor. 5. Primo quia vt Paulus ait, modicum fermentum totam
massam corrumpit. Sic appetitus humanæ laudis totum
perdit bonum, & meritum operis tollit, atque omnia bo-
na opera corrumpit. Vnde omnia opera hypocritæ
sunt velut falsa moneta, quæ intus ferrea, exterius
vero deaurata est Et sunt velut poma, quæ inue-
niuntur in arboribus, quæ sunt prope mare mortuum:
quę cum pulchra videatur, si ea scindas, fauillas inue
nies. Videntur opera eorum meritoria esse, sed in futu
rum erunt digna igne æterno. Vix intelligi potest quo-
modo hoc peccatum hominẽ occidat. Vnde hypocri
tæ videntur viuere, cum anima eorum mortua sit. Sicut
ille, de quo in Apocalypsi habetur. Nomen habes quod
viuas, & mortuus es. Secundo fermentum appellat hy
pocrisim Pharisæorum, eo quod latens virtutẽ habet ele-
uandi ad similitudinẽ fermenti. Modicum quippe fer-
mentum eleuat totam massam, nam Pharisæi sub specie
religionis inflati erant, auaritię studẽtes. Hic est mos
hypocritarum vt velint magni alijs apparere, cum in rei
veritate parui & miseri sint. Ideo assimilatur stru-
thioni de quo Iob dixit. Pẽna struthionis similis est Iob. 39.
Herodij & accipitris. Accipiter & Herodius sua ve
locitate reliquas aues superant. Struthionis autẽ pẽ
nę similitudinẽ illorum habent, sed volatus eorum non
habent. A terra eleuari nõ valet, & alas quasi ad volan
dum erigit. sed nunquam volando a terra elõgatur. Ita sunt
hypocritæ qui bonum simulant, & apparentiam sanctita
tis habent: sed vitiorum põdere grauati nullatenus a
terra subleuantur. Sic erant Pharisæi qui cum pleni essent
vitijs, & auaritia, superbia & ambitiõe imbuti, opta
bant boni alijs apparere. Sed Deus cum veritatẽ diligat
talẽ exteriorẽ similitudinem nõ vult. Et vt hoc insi
nuaret præcipiebat in Leuitico, vt animal detracta Leui 1.
pelle immolaretur, & mẽbra igne cõburerentur. Ex
terior simulatio vultu tua auferatur, & quod interius igne Prou. 23.
Charitatis exardescas. Ideo ait. Fili prębe mihi cor
tuum. Ea enim differentia, quæ est inter naturã & ar-
tẽ, est inter verã & falsam virtutẽ. Vt enim natura
in hominis generatiõe incipit a corde, & postea ad
exteriora se cõuertit: sic vera virtus incipit ab ani-
mo, eumque exornat & postea in exterioribus splendet
ars vero non curat interiora sed exteriora. Pictores
namque & statuarij cum imaginẽ depingunt, nõ interiora
faciunt: vt est cor, viscera, & iecur, nec alia huiusmodi:
sed tantum externa vt oculos, nares & similia. Sic falsa
& ficta virtus nõ curat de interiori animi ornatu &
munditia, sed externa tantumque quærit, vt omnibus placeat;
& illis bona appareat. Quam vero malum hoc sit bene
Christus ostendit, cum nõ obiter & velut in transcursu,
sed tam efficaciter dixerit. Attendite, cauete inquam &
diligenter videte ne hypocritæ sitis. Maximum hoc
malum est, quoniam sub imagine virtutis delitescit. In
mari namque peiores sunt scopuli, qui aqua cooperti tri
stẽ interitum nauigantibus parant, quam rupes eminen
tes, quas nautæ facile vitare possunt: caues enim ab
eo, quem iniquum & peruersum nosti, non ta
men ab eo, qui lupus est, latens sub pelle ouina;
Vt in pharmacopolæ officina sunt aliquæ vasa
litteris designantibus aliquod medicamentum
salubre ibi esse inclusum cum tamen reuera, ni-
hil nisi toxicum contineant. Sic hypocritæ fo-
ris fingunt se virtute esse præditos cum interius
nefarijs sceleribus sint imbuti. Et vt, Pauli ver-
bis vtar repleti sunt omni iniquitate, fornicatione, Roma 1.
malitia, auaritia, nequitia, &c. Ideo hypocri-
sis iuxta Chrisologi descriptionem est subtile ma-
lum, secretum virus, venenum latens, virtutum fu-
cus,

cus, & tinea ſanctitatis. Vt vmbroſum & opacum
nemus, ꝙ prima facie amœnum & delicijs plenum
apparet, quodq; oculos, virentium plantarũ varie-
tate delectat & paſcit, ita vt voluptatis cauſa vide
atur comparatum, cum intus plenum ſit ſerpentib⁹
venenoſis, lupis & alijs feris, Sic hypocrita cũ foris
ſanctus appareat, oculos oblectat ipſum conſpicié
tes, ſed intus latet ſuperbia, auaritia, cæteraq; ſcele-
ra, velut in nemore immanes beſtiæ: tunc aperiunt
quales ipſi ſint. Nã ſicut riuuli qui producti ex plu-
uia & ex aliqua parua terræ humiditate, ſolummo
do in tempore hyemali fluunt, ſed in vere ſolis ca-
lore exiccantur & ſteriles fiunt, ſic hypocritæ ſuas
virtutes oſtendunt in proſperitate, veniente auté af
Matt. 7. flictionis æſtu deſiccantur & areſcunt. Ideo Chriſt⁹
de his dixit, eſſe lupos veniétes ſub pellibus ouinis.
Aſsimilãtur hypocritę lupis venientibus ſub pelle
ouina. Differentia, quę eſt inter pellé ouis viuæ & in
ter eã, quã lupus indutã habet hæc eſt: ꝙ ea, qua ouis
viua cooperitur, dũ magis ſcinditur & tõdetur, ma
gis ac magis creſcit, quod idem ſi fiat ei, quam in-
duit lupus de perditur & deſtruitur: ſic bonus dum
maiores perſequutiones & calamitates illi ad vene
rint, in virtutum exercicio magis creſcit & augetur:
ſed impi⁹ hypocrita in tribulatiõe ſtatim oſtéditur
quã talis & fallax ſit ipſius virtus. ❡Obſerua autem
ꝙ ſicut eſt duplex veritas, vitæ ſcilicet & doctrinę:
ſic etiam eſt duplex mendacium ſeu fictio hypocri
tarum, népe falſitas vitæ, & falſitas doctrinæ: ſic mul
ti hæretici ſunt hypocritæ in doctrina, qui ſub no-
mine Chriſti, & ſub ſpecie religionis & fuco, & ver
bis adulatorijs populũ ſimplicem decipiunt. Phari-
ſæi hanc duplicé hypocriſim habebant, ſcilicét mo
rũ & doctrinæ: quapropter de vtraq; hypocriſi hoc
Chriſti dictum intelligi poteſt. De falſitate doctri-
næ eos arguit Chriſtus ſæpe. Docebant enim popu
lũ ſub ſpecie adorationis & diuini cultus, vt ea, quę
patribus indigentibus erant daturi, offerrent in té-
plo Déo: & ſic adimplerent Dei præceptũ de paren
Matt. 15. tibus honorandis. Ideo cũ Criſtus hãc falſam doctri
ná reprehenderet, vocauit illos hypocritas, & dixit
eis, Deus dixit, Honora patrẽ tuũ & matrẽ tuá: vos
auté dicitis munus quodcunq; eſt ex me, &c. Prę te
rea quia Deus dixit. Diliges amicũ tuũ, ipſi a cõtra-
rio ſenſu falſe argumentati ſunt: ergo inimici ſunt
odio habendi, & ſic docebant, inimicos odio eſſe
proſequendos, duplex itaq; erat fermentũ phariſæo
rũ: vnũ ſimulatio vitæ, quod efficiebat hypochriſis,
& aliud peruerſio doctrinæ, quod faciebat cupidi-
tas ſiue curioſitas. Hoc duplici fermento corrupta
Oſeæ, 7. erat ſynagoga, ſecundũ illud. Quieuit paululũ ciui
tas a cõmixtione fermenti, donec fermentaretur to
1. Cor. 5. tã. Quo circa diuus Paulus. Non epulemur in fermé
malitiæ quantũ ad peruerſam doctriná, & nequitiæ
quantũ ad ſimulatá iuſtitiã. Sed in azymis ſynceri-
tatisquo ad vitã, & veritatis quoad doctrinã Aperte
Matt. 16. Chr̃us loquutus eſt de falſa doctrina ſub nomine
fermenti, cũ per Matthæũ dixit, Cauete a fermento
Phariſæorũ & Sadducæorũ. Et non dixit, vt cauerẽt

a fermẽto panũ, ſed a doctrina. Sed nonne Chriſtus
alibi dixit, ꝙ ſuper cathedrã Moſi ſederunt ſcribę &
Phariſæi, quæ dixerint vobis facere, facite? Cum bo Matt. 23.
na docebant, hoc eſt, ea quæ Moſes prædixerat, &
docuerat, audiendi erant. Nã cũ boni quidpiá impij
doceant, auferendũ eſt ab eis, tanquã ab indignis poſ
ſeſſoribus, & deſignandum ad cultũ Dei & ſalutem
animarũ. Ideo populus Iſrael abſtulit ab AEgip- Exo. 12.
tijs vaſa aurea, quibus tabernaculum & ſancta ſan Exo. 25.
ctorum adornarunt: ita a Poetis, Philoſophis, &
ethnicis tanquam ab Egyptis auferendũ eſt, quid-
quid boni dixerunt, & cũ eo ſacræ ſcripturæ debent
potius adornari, & id Deo eſt dicandũ. Sic Paulus
in priori epiſtola ad Corinthios inquit, ꝙ corrũpũt .Cor.15.
bonos mores colloquia praua: ꝙ ex Menandro ſum
ptũ eſt. Et ad Titũ ſcribẽs dixit, Cretenſes malæ be- Tit.1.
ſtiæ. Hoc Epimenides dixit. Et in actis adducit Ara
tum, Poetã dicenté. In quo viuimus, mouemur &
ſumus. Ex doctrina Phariſæorũ ſume tibi bonũ, &
malũ relinque. Sicut a Poetis bona quæ dixerũt au- Act.1.7.
ferenda, vana auté & ridicula contẽnenda ſunt. Sic
in Deuteronomio præcepit dñs, vt qui vxoré vel Deut.21.
let ducere captiuã ancillã, raderet ei vngulas, & cę-
ſariem tõderet, & vt veſté exueret, qua capta fuit: &
ſic poſtea illi cõiungeretur. Sic rade a poetis vngu
las, & pilos, hoc eſt ſuperflua, vana & inutilia, & ſic
poteris ſapientiã eorũ amplecti. Lege Auguſtinum. Aug. lib. 2
Sed a falſa doctrina Poetarũ & Phariſæorũ cauen- de doctri,
dũ eſt, ſicut a fermento malitiæ: bona auté doctrina chriſtia. c
amplectenda, & Deo cũ ea inſeruiendũ eſt. Vnde in 40.
Leuitico præcepit Deus vt ponerent ſacrificiũ ſu- Leui.23.
per panes ferméntatos. Antea fermentatũ prorſus a Leui.2.
ſacrificijs abiecerat: ſed cur modo præcipit imponi
ſacrificiũ ſuper panes fermentatos? Vide ꝙ non ad
ſacrificiũ, ſed ad miniſteriũ ſacrificij fermentatus
panis aſſumitur. Humana doctrina eſt fermentũ, vt
Chriſtus ait, & hæc non eſt Deo offerenda, ſed tãtũ
ſeruire debet ſacrificio, hoc eſt Deo, & ſacræ Theo-
logiæ, & ſic Dialectica, Philoſophia, & cæteræ ſcien
ciæ theologiæ deſeruiunt, & ancillæ ipſius ſunt. A
falſa vero doctrina cauendũ eſſe, admonet Chriſtus
in hoc loco, & expreſsius per Matthæũ. Magnum Matt. 16.
enim periculũ eſt acceptare falſam doctrinã pro ve Gen. 28.
ra, & tenebras pro luce. Certe nihil magis intereſt
quãtũ in aſcenſum per ſcalá Iacob in cœlũ, & pręci-
pitiũ per foueá peccati in infernũ. Ideo dñs tãto vę
borũ põdere inquit. Attendite: eſtote vt animalia il
la Ezechielis oculis plena: vt a falſa doctrina fugia
tis. Omni cuſtodia cuſtodite cor veſtrum ne Phari- Ezech. 1.
ſaico fermẽto inficiamini Omnis doctrina, quæ auo Prou. 4.
cat ab interioribus, & reuocat ad exeriora fermẽtũ
eſt Phariſæorũ. Toti deditiſunt exterioribus, lotio- Mar. 7.
ni manuũ & alijs huiuſmodi, nihil vero curant de
interioribus. Sepulchra ſunt dealbata, plena oſsibus
mortuorũ quia intus nihil de charitate curãt, quia
pleni ſunt odio & rapina, nihil de humanitate, cum
gloriá ab hominib⁹ quærãt: nihil de eleemoſyna, cũ
viduarũ domos diripiãt. Diſcamus ex hoc loco om
nem ſimulationem fugere tam vitę quam doctrinę
fugientes

fugiẽtes hypocrisim, quã toties Christus in Euãge lio detestatur, Simulator ore decipit amicũ suũ. Qui
Proue.11. ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Respon deas obsecro simulator & hypocrita, si bonũ est, bo num apparere, cur non vis esse, quod vis apparere? Et si malum est, malũ apparere, cur vis esse, quod nõ vis apparere? Quod si bonũ est bonũ apparere, me lius est bonũ esse & si malũ est, malũ apparere, peius erit, malũ esse. Esto ergo quod appares, aut appare, quod es. Sed quid dico? Cur sanctitatẽ simulatã & hypocrisim arguo? Christi nãq; tpibus maxima hy pocrisis vigebat presertim in Pharisęis, atq; ideo iu re optimo cõtra hypocrisim disceptabat. Sed nunc cũ tanta homines inuaserit impudentia vt de pecca tis glorientur, & gaudeãt omnibus manifesti pecca tores apparere quid opus est, vt hypocrisim repre hendamus? Nõ solũ multi se ipsos iactant, & laudãt de malo quod cõmiserunt, sed eo quod nũquã rece rũt. Ita vt mũdus sic adeo sit deprauatus, vt cũ tã ini qua sit hypocrisis, opus sit, vt ipsos homines inuite mus, ad hoc vt sint hypocritę Nã minus malũ est, vt sint hypocritę, quam vt, cũ tã impudenter in pecca ta irruãt, alios secũ pręcipitent & ducãt in infernũ. Estote igitur hypocritę, dũ mali estis & cõtenti si tis, si soli in infernũ abeatis, &c. Sed iam Christũ au
Tex. * diamus. * Nihil enim est opertũ, quod nõ reuele tur neq; abscõditũ quod nõ sciatur. * Affert rationẽ vitãdi hypocrisim ex euẽtu cõtrario Nã ideo ho mines in vitium hypocrisis dilabũtur, quia putant hac ratione fieri posse, vt lateant sua vicia, & prop terea aduersus hoc Christus dicit, nihil esse in hac vi ta opertũ, quod in futura vita nõ reueletur. Vult hy pocrita malus esse, & bonus videri, & recte punitur in eo quod appetit, quia secretam malitiam Deus ma nifestabit: Vnde per Naum prophetam ait dñs. Ec
Naum.3. ce ego ad te dicit dominus exercituum, & reue labo pudenda tua in faciem tuam, & ostendam in gentibus nuditatem tuam, & regnis ignominiam tuã Præterea opertũ pertinet ad opera quæ occul tatur ex industria, & abscõditũ ad cogitationes, quę occultãtur ex propria natura, Sed vtrũque in futu ro iudicio manifestabitur. Vtinã hæc secũ reuolue rẽt oẽs ij, qui secreto peccãtes, illa secũ dicunt Eccle siastici, Quis me videt? tenebræ circũdãt me, & pa
Eccle.23. rietes cooperiũt me, & nemo circũspicit me. Quem vereor? Delictorũ meorũ nõ memoratur altissimus, Et non intellexit quoniã omnia videt oculus illius Non cognouit quoniã oculi dñi multo plus lucidio res sunt super solẽ, circũspicientes oẽs vias hominũ & profundã abyssi & hominũ corda intuẽtes in abs conditas partes. O vtinam coram oculis suis hæc semper ferret miser & infœlix peccator, & certo sci ret, se in ipso peccato a Deo videri & cõspici, nõ mi hi est dubiũ, quin si hæc animaduerteret, nõ ita faci le in peccata dilaberetur. Nã si Deum non times, & homines magis quã Deum veneraris, scias nihil ei esse absconditum, & omnia secreta peccata in extre mo die iudicij Deo, omnibus hominibus & ange lis manifestanda esse, O quantũ pudorẽ & verecun diam tunc habebis quando omnes manifeste noue

rint omnia illa peccata, quorum minimum vt com mitteres faciem hominum fugiebas. Reuelabo stul titiam eius in medio amatorum eius, dicit dñs exer Osea.2. cituum. In die enim iudicij (vt Apostolus ait) illu 1.Cor.4. minabit dñs abscondita tenebrarũ, & manifestabit dñs cõsilia cordiũ. * Quoniã quę in tenebris dixi Tex. * stis in lumine dicentur & quod in aure loquuti estis in cubiculis prędicabitur in tectis. * Christus sæpe suos tantũ discipulos docuit ita quod ibi nullus adess set extraneus, & hęc etiã quæ ipsi alijs prædicabãt ad aurem, hoc est secrete prædicabitur in tectis. Erant enim tecta planicies domorum in parte superiori, quia in Palestina quę erat patria Iudæorũ, nõ erant tecta in modũ pyramidũ sed plana & æqualia, & in ea cõueniebãt homines ad voluptatẽ & solatium ca piẽdũ diebus festis, per quod significãtur loca publi ca, scilicet, eo quod in publicis locis prædicandum erat. Verba autem hęc multipliciter vera sunt. Con stat enim quod in die iudicij virtutes bonorũ & vi tia malorũ detegentur. Rursus ea, quę Apostoli, tpe Christi per circuitũ Iudæę tãtũ prędicarunt, postea hæc eadẽ erãt prędicaturi per totũ orbẽ, quia in om Rom.10. nẽ terrã exiuit sonus eorũ. Vult ergo dicere, omnia Psal 18. manifestabũtur, tã secreta cordiũ, quã doctrina euã gelica in die iudicij, nã nihil est occultũ, & c. Quod cũ ita sit ea curemus deinceps facere, quæ ante vni uersum mũdũ possint apparere sine aliquo pudore nño & verecũdia. ¶ In omnibus ijs, quę Chrũs dixit id pręcipue intendit, scilicet, vt paruipendamus ho minũ dicta & laudes, cuius cõtrariũ hypocritę faciũt sed tãtũ, vt Deo nos cõciliemus & curemus eũ ami cũ & propiciũ habere. Ita ꝙ nec hominũ laudes quę rere debemus, nec eorũ minas, persequutiones aut cõuicia timere, Quomodo aũt homines nõ debeãt timeri, ostẽdit id Deus, in eo quod sequitur. * Dico Tex. * aũt vobis amicis meis ne terreamini ab his, qui occi dũt corpus & post hęc nõ habẽt amplius quid faciãt.* Seruos vocat amicos cũ ad martyriũ ascẽdit, vt dis cas mala præsentis vitę, tormẽta & martyrium para ta esse Dei amicis, & talia esse amicitiæ eius pigno ra. Ideo cum Christus discipulis suis promittit mor tem & passionem, his verbis vocat eos amicos. Vt Hebr.12. intelligas quod quos Deus diligit corrigit, & signa quæ ostendunt aliquem esse amicũ Dei, sunt, si pro pter Deum maximas tribulationes, afflictiones & labores fuerit passus Qua propter ait. Dico autem vobis amicis meis, ne terreamini ab his, &c Non qualemcunq; timorem Christus adimit, sed eum dũ taxat, qui amicitiæ Dei aduersatur, vt est timor hu manus & mundanus. Vbi etiam aduertes multipli ces esse species timoris. Primus timor naturalis ap pellatur, quo quisq; naturaliter timet nociuũ natu ræ, per quem timorem neq; meremur, neq; demere mur, quia non subeit libero arbitrio, quo timore Christus fuit affectus vt Marcus ait. Cœpit (inquit) Mar.14. Iesus pauere, & c. Alius est timor humanus, cum ali quis nimis timet, ea quę corpori nocere possunt, & hic malus est, de quo hic dominus loquitur: & per Mat.10. Matthæum cum dixit. Nolite timere eos qui occi dunt corpus. Qui timor prouenit ex nimio amore

vitæ

vitę pręsentis. Et sicut amor pręsentis vitę quãdoq; est peccatũ veniale, quãdo est citra Deum, ita timor human⁹ quãdoq; est peccatũ veniale, quãdo oritur ex amore veniali, & quãdoq; mortale, scilicet, quando oritur ex amore mortali, de quo amore ait dñs,
Ioan. 12. Qui amat animã suã perdet eam. Hoc timore hu-
Mar. 14. mano correptus Petrus Christũ abnegauit, cũ dixit illũ non nosse, ne vita corporis priuaretur. Ali⁹ est mũdanus timor quãdo aliquis nimis timet res suas & bona amittere, qui timor impijssimus est. Hic ti-
Matt. 2. mor Herodẽ inuasit, cum Christũ occidere voluit, & innocẽtes interfecit, ne regnũ tẽporale perderet,
Ioan. 11. Hoc etiã timore permotus Caiphas, Pharisæi, & põtifices, Christũ occiderunt, timentes, ne venientes Romani perderent locũ, & gentem. Alius est timor seruilis, cũ quis propter crucem & tormentũ inferni se a peccatis abstinet, qui nõ malus est quia initiũ est ad bonũ, sed nec dignus est, vt perfectus appelletur quia non est cum charitate, & seruus potius quam amicus iste potest dici. De hoc timore serui-
1. Ioan. 4. li loquitur Ioanes. Perfecta charitas, foras mittit timorem. Alius est timor filialis qui manet cum charitate, quem habent viri, puri atq; perfecti, qui etiã
Psal. 18. in patria manet. De quo regi⁹ Propheta, Timor dñi sanctus permanet in seculũ seculi. Sed Cristus hic timorẽ humanũ a suis fugat & repellit. Timẽdi enim sunt homines quia malũ possũt infligere, sed nõ sunt timendi, ita quod ob eorũ causam a mãdatis Dei desistam⁹, quia mala, quę homines efficere possũt, multo minora sunt, quã ea, quę Christus potest infligere. Volebat igitur Christus timorem humanũ ab Apostolis propellere, neq; ob hanc causam cessãdũ esse a prædicatione, quia in maiora mala inciderẽt scilicet, in pœnã ęternã. ¶Ad nostrã vero eruditionem discamus hic, nõ timere corporis mortẽ, iust⁹ enim non timet, quia tales timores effectus sunt iniquę & deprauatę vitę. Nõ timet iustus mortem, quia toto suę vitę tpe semper didicit, quomodo bene moriturus esset. Homo vero qui caute & prouide viuit, inimicũ non pauescit. No timet mortem, quia toto vitę curriculo semper solicitus fuit in querendo adiutores & patronos illi horæ, qui quidẽ virtutes & actiones sanctę sunt. Non timet mortem, quia multis obsequijs & operibus propiciũ & fautorẽ sibi dñm cõparauit. Deniq; nõ timet mortẽ, quia mors iusti immerito mors appellatur, sed potius somnium & trãsit⁹ debet dici. Nõ est mors, sed mutatio, Nõ est mors, sed vltim⁹ dies laborũ & calamitatũ nõ mors sed via ad beatitudinẽ & vitã nũquã perituram. Discamus igitur sic viuere, vt mortem nõ timeam⁹. Secũdo discam⁹ timere peccatũ, nã qui peccatũ timuerit, non timebit mortẽ. Arma mortis peccata sunt, Vbi nõ est peccatum, nullus est mortis timor, quæ si nullũ adsit peccatũ imbecilla & inermis venit, Apes & alię id genus muscę quæ ictibus suis dolorẽ infligũt omnem pœnã stimulis suis ingenerãt, quib⁹ nos feriunt, nam si his stimulos abstuleris, quid mali poterunt facere? nullum sane. Stimulus igitur mortis
1. Cor. 15. cum peccatum sit, id auferas. Vnde Paulus. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? Stimulus mortis peccatum est. Diuus Paulus, qui mũdã habebat cõscietiã suã a peccato, mortẽ irridebat cũ vitã eam teneret, tãquã qui triũphum de illa reportauerat, inquit. Vbi est mors victoria tua? Et quid est in causa quare mors sine victoria remãsit? Certe quia stimulũ nõ habebat. Ideo dixit. Vbi est mors stimulus tuus? Et quis sit hic stimulus. Paulus manifestat, inquiens Stimulus mortis peccatum est. Igitur quia mors nullũ habebat pctũ, inde erat, vt nec stimulũ haberet, & quia non habuit stimulũ, nec victoriã reportauit. Aspice igitur homo peccator quod cũ mãdata Dei trãsgrederis, arma tribuis ipsi morti quibus fortissime aduersus te possit dimicare, nã ipsa nullũ malũ infert, nisi peccatori neque aduers⁹ aliquẽ, nisi peccatũ irascitur, & his armis bellũ nobis parat. Nisi peccatũ habueris, non est quod mortẽ timeas si vero peccatũ abhorrueris, mortem irridebis. Ideo Ioannes in Apocalypsi ait Qui vice- Apoc. 2.
rit, non lędetur a morte secũda, Quoniã dicit mortẽ secũdã sequitur, quod est alia mors quę prima appellatur, ideoque scias duas esse mortes. Alterã mortem animę, quę est peccatũ, iuxta illud. Peccatũ cũ con- Iacob. 1.
summatum fuerit, generat mortem. Altera vero est mors secũda, quę corpus occidit, Merito itaque peccatũ mors prima dicitur, quia prior fuit mors animæ quam corporis, sicut causa est prior effectu Per Roma. 5.
vnum enim hominem peccatum, & per peccatum mors, ait Paulus Et dominus, Adæ. In quacumque Gene 2.
hora comederis, morte morieris. Ait igitur Ioannes, Qui vicerit, non lædetur a morte secunda. Acsi diceret. Qui priorem mortem, hoc est, vitia & peccata superauerit, a corporis morte, quæ secũda est & effectus peccati, nõ lędetur. Non dicit, quod non morietur, quia omnes tam boni quam mali morimur, sed non lædetur a morte secunda, quia iustis nullũ malũ mors infert. Quare? quia venit mors languida, imbecilla, & inermis, sine peccati stimulo. Quo circa Christus (vt statim videbimus) dixit discipulis suis, vt Deum timerent, nam tutissimum & pręsentaneum remedium, vt corporis mors non timeatur est Deo obedire, ipsumque timere. Nam qui Deum timent, ab eius offensis se abstinent, & qui illum non offendit, non timet mortem, neque homines, qui nihil mali possunt illi inferre. Maximum enim malum, quod ab hominibus potest nobis euenire, est corporis mors, quæ optima est, & gloriosa, viro iusto. Quid obsecro possint homines facere, nisi corpus occidere? animæ autem nullum malum possunt immittere. Imo vero qui occidunt, ob hanc eandem causam non sunt timendi. Si enim in tormentis possent nos cruciare non occidẽdo, proculdubio timendi essent, sed quãto vehemẽtius torquent, breuius a tormentis absoluunt. Nolite igitur timere, quia in causa sunt hi, vt pretiosum & maximum, quod in vobis est Deo offeratis. Magnus Abraham, qui filium offerebat, quanto igitur maior, qui se ipsum obtulerit? Nõ possunt animam Gen. 22.
interficere, nec ipse Deus huius rei est potis, potest tamẽ per peccatum interemptam, in gehennã mittere. Nos vero adeo immanes, & crudeles sum⁹, vt animam

animam nostram occidamus. Nemo potest animã tuã occidere, nisi tu illã peccatis interemeris. Quid ergo eos times, qui corpus possunt interficere: cum potius te ipsum timere deberes? Tu tibi immanis es & accerrimus hostis. Si consistant aduersum te hominũ castra, dæmonũ copię, & Angelorũ exercitus, nihil tibi nocebunt: nisi tu tibi ipsi nocueris. Ergo peccatũ time, & nõ mortem corporis: quę nihil mali inferre potest, si nõ inuenerit peccatũ. Igitur nec sunt timendi qui mortem parare possunt & corpus occidere At multi sunt velut infantes & pueri; qui murẽ, vel aliud quid vis simile horrescũt: cũ nõ timeãt manus in ignem mittere, vbi se ipsos cõburũt Ita nos corporis mortem valde timemus, peccatis autem (quæ mors sunt animæ) velut aliud agentes nos immiscemus. Sumus etiã velut equi, qui vel ipsam vmbrã cõtremiscũt, & retrofugiũt: atsi eques calcaria illis admouerit nimia securitate vltra progrediuntur, Corpus hoc nostrũ est velut equus pauidus & timidus, qui suã propriã vmbrã fugit, & mortẽ propriã timet cũ eã semper secũ ferat, etiam si eiusdem semper oblitus incedat, in vtramuis dormiens aurem. Igitur, vt hũc timorem, ab eo auferamus, cõducet multã memoriã mortis ei repræsentare, & vires & animũ induere vt prõpta volũtate eã acceptemus: vt inde altiora & maiora petamus, vt si opus fuerit, libenti animo pro Christo subire mortem, nõ dubitemus. Homines vero cũ sic adeo mortem timeant, non tantum peccatum timent ꝙ mortis est causa: & id prouenit, quia cum peccatũ cõmittunt, in nihilum delinquere sibi videntur. Iusti autem ita graue malum & horrendum peccatũ existimant, vt eorum vires videatur excedere. Vnde sanctus adolescẽs Ioseph dixit dominę suæ. (Gene. 39.) Quo modo possum hoc malũ facere magnũ? Cedũt enim iustorũ vires peccato. Iustus ad bona magnũ robur & ingentes vires habet: ad mala vero parũ fortis est ¶Docemur tertio quã debiles & exiguas vires tyranni & principes huius mundi habeant aduersus Christi seruos. Quemadmodũ quercus dura & robusta procellis & vẽtis resistit, & quãuis frõdes amittat, tamen interiorem virtutem perseuerantem habet: sic quanuis mundus huc & illuc amicos Dei concutiat, & possit opes & honores auferre, & corpus interficere: nam amplius quid facere nequit. Nõ potest animi tollere virtutẽ, neque charitatem quę intus latet & viget. Potest vir iustus expoliari diuitijs, honoribus, & vita, a Christo tamen separari nõ potest. Vnde Paulus (Rom. 8.) Quis separauit nos a charitate Christi? An tribulatio, angustia an fames, an nuditas? Bene potest mundus iusto auferre frõdes, corticem, & viriditatẽ tamen simul cũ radicibus, id est cũ Chr͡o nũquã eũ diuellet. Nã quemadmodũ in cerea fasce lumen tãdiu durat, quãdiu cera: & cõsumpta cera, statim ignis cõsumitur; sic cũ vita hęc corporis cõsumitur, statim finẽ facit totus furoris ignis. ¶Docemur quarto hãc vitã cõtẽnẽdã esse ꝓ Chr͡o. Hæc enim non est vita: sed vitæ vmbra, & imago mortis. Quare absolute loquendo cũ vitã audieris, non hanc inteligas, sed illam, qua beati fruũtur, Vnde (Matt. 19.) adolescenti, qui de vita ęterna quærebat dñs dixit. Si vis ad vitã ingredi, serua mandata. Vbi aduerte, ꝙ nõ dixit Si vis ad vitã ęternã ingredi, sed si vis ad vitã ingredi. Respondit Christus simpliciter & sine addito suo more, quasi iuuenem eleuando, vt insinuet, vnã & eadem esse in substantia vitã absolutè & vitã verã vitã secundũ virtutem, vitam diuinam & vitam æternam. Sicut enim verum & ens cõuertibiliter idem sunt; nam si verum non est, nec ens esse potest Sic vita, & vera vita non separantur. Si enim non est vera vita, sed fluxa & momentanea; vt est hæc non vita appellari debet, sed via in mortem. ¶Docemur quinto, vtiles nobis esse persequutores: quandoquidem vitam ęternam nobis parãt, & præstant: nam ipsi nos condiunt igne suarũ persequutionum, & cibũ nectare & Ambrosia dulciorem Deo efficiunt: vt in hostiam & holocaustum gratissimum ipsi offeramur. Vnde aduerte, ꝙ duabus de causis solet dominus, inimicos & persequutores nobis relinquere. Alterã, vt eisdem nos exerceat. Altera vero ne inimici magis crudeles & deteriores nobis maneant, Sic reliquit Iudæis Cananæos, (Iudi. 3.) ne belluas & feras paterentur infestiores. Quo in loco disce acceptare quæ pius & benignus pater mala immittit: ne deteriora patiaris: cuius rei exemplum ex scriptura sacra tibi libet ostendere. Cum olim Achaz rex Iuda ægre ferret duos reges, qui aduersus eum dimicabant Rasin scilicet regem Syriæ, & filium Romeliæ, audiuit dominum per Esaiam (Esai. 8.) illi dicentem. Pro eo quod abiecit populus hic aquas Siloe, quæ vadunt cum silentio (quod statim explicat gaudiũ, scilicet Rasin, & filium Romeliæ) ascẽdere faciet dñs super eos aquas fluminis fortes & multas, regem Assyriorũ & omnẽ gloriã eius, & ascendet super omnes riuos eius & fluet super, &c. Vult dicere. Quia abiecistis malũ præsens, quod cũ gaudio sustinere debuissetis: maius malum eueniet vobis Et nota, quod vocat minora mala gaudium; collatione facta cũ maioribus. Sic iacturam facere huius corporalis vitæ, gaudiũ magnũ est, si cõferatur cũ iactura mortis æternæ. Et tormenta illa acerrima & cruciatus, quos sanctis martyribus carnifices intulerunt, gaudia & delitiæ sunt, si conferantur cum eis quos iniqui in gehenna patiuntur. Quocirca recte nos monet hic locus, ne temporalia mala timeamus, nec eos qui occidunt corpus, sed vnicum Deum, qui corpus & animam in crucem inferni potest mittere. Nam si aliquis corporis mortem timens fidem deserit fugiens leue malum, in grauissimum incidet. Incidet in scyllam, cupiens vitare Carybdim. Cadet nanque in dæmonũ manus. Quapropter mala huius vitæ tanquam delicias & gaudia, quæ a manu Dei nobis adueniunt, debemus accipere: quandoquidem illorum causa, a grauioribus liberamur. ¶Vltimo loco docemur animam esse immortalem, quod satis aperte hic demonstratur: & clarius cum per Matthæum dixit. (Matt. 10.) Animam autem non possunt occidere. Et in psalmo regius Propheta dixit,

Psalm 33. ta dixit. Iusti autem in perpetuum viuent, & apud
dominum est merces eorum: Nam si anima iustorũ
simul cũ corpore interiret, falsum esset, apud domi-
num esse mercedem eorum: nam certum est, quod
in hac vita dominus non retribuit iustis cum videa
mus illos esse contemptos, pauperes, & a multis cõ
flictatos & denique flagellis & scorpionibus expo
sitos. Quod obsecro in hac vita præmium aut mer-
cedem post tot labores passos & calamitates Paulo
dedit? Quod diuo Petro, aut Apostolis, aut marty-
ribus: quod denique omnibus amicis suis? nisi post
hanc vitam non maneret nobis alia, & si anima nõ
esset immortalis, proculdubio miseri & infœlices il
li fuerunt In hac vita nullum illis retribuit premiũ
1. Cor. 15. & si post hanc non est alia: vbi sancti & studiosi di-
gno premio efficiantur, sequitur Deum non esse iu
stum, quandoquidem iustis secundum sua merita
non soluit. Et si non est iustus, sequitur, quod neque
est Deus: neq; summum bonum: quod quidem in lu
mine etiam naturali est absurdissimũ. Ergo anima
immortalis est, si Deus est: & post hanc vitam alia
nobis restat, vbi mali punientur, & bonis retribue-
tur. Hoc etiam post Dauidem docet Salomon in li
Eccl. 12. bro Ecclesiastes, dicens, Donec reuertatur puluis
in terram suam vnde erat, & spiritus redeat ad Deũ
qui fecit illum. Et ibidem, Ibit homo in domũ ęter
nitatis suæ. Et in libro sapientiæ. Iustorum animæ
Sapien. 3. in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum
malitiæ: visi sunt oculis insipientium mori, illi au-
tem sunt in pace. Et si coram hominibus tormenta
passi sunt, spes illorum immortalitate est plena, In
paucis vexati, in multis bene disponentur: quoniã
Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos se. Et in
Apocalypsi Ioannes inquit. Vidi sub altare Dei ani
Apoc. 6. mas interfectorum propter verbum Dei, &c, Et in
Sap. 11. libro sapientiæ legitur. Excæcauit eos malitia sua,
& nescierunt sacramenta Dei, nec mercedem spera
uerunt iustitiæ: nec iudicauerunt honorem anima-
rum suarum quoniam Deus creauit hominẽ inex
terminabilem: ad imaginem similitudinis suæ fecit
illum. Ex quo aperte colligitur animam esse inex-
terminabilem, id est incorruptibilem & immorta-
lem: quoniam, vt ex litera colligi potest, de homine
differit secundum animam, & non secundum cor-
pus, secundum quam & ipse homo imago Dei est,
Sic enim ait. Nec iudicauerunt honorem animarũ
suarum: & causam subdens ait. Quoniam creauit
Deus hominem inexterminabilem, Et infra ait no-
ster Lucas, quod animã iusti Lazari deportauerũt
Luc. 16. Angeli in sinum Abrahæ Et anima diuitis purpura-
ti post ipsius obitum sepulta est in inferno. Accedit
ad hæc, quod dominus dixit in Euangelio, Saddu-
cæis negantibus resurrectionẽ Ego sum Deus Abra
ham, Deus Isaac, Deus Iacob. Non est Deus mor-
Matth. 22 tuorũ sed viuentiũ. * Ostendã autem vobis quẽ
Exod. 3. timeatis Timete eũ, qui postquã occiderit, habet po
Tex. * testatem mittere in gehennã, * Vide Christi beni
gnitatem. Non dicit, vt non timeant: sed ostendit
quem potius timere debeant. Timor enim, sicut &
gaudium passio est animæ Et sicut discipulis lætan
tibus & gaudentibus eo quod dæmonia illis subijce-
rentur, dixit, in hoc nolite gaudere quia dæmonia
subijciuntur vobis, sed gaudete quoniam nomina
vestra scripta sunt in cœlis: ita & nunc dicit, Nolite
timere eos, qui occidunt corpus: timete autem eũ,
qui postquam occiderit, &c. Vbi aduertere debes,
quod Christus non tollit gaudium nec timorẽ: sed
commutat finem & obiectum, aut causam gauden-
di vel timendi ostendens, dicens in quo gaudere
debeant, aut quem opus est, vt timeant Timete in-
quam eum qui postquam occiderit, habet potesta-
tem mittere in gehennam. ¶ Sed singula verba
iam veniunt obseruanda Postquam occiderit: in-
tellige corpus, nam animam nec homo, nec
Deus ipse qui illam condidit, occidere potest. Dici-
tur tamen corpus occidi, id est vita priuari; quia
prius viuebat, & per occisionem iam non viuit.
¶ Præterea potest dici, seu potestatem habet mit-
tendi in gehennam: quia Deus potest perdere,
non tamen vult perdere. Sed nos nostris pecca-
tis cogimus, vt perdat, quem saluare cupit. Deus
enim vult omnes homines saluos facere: qua prop 1. Tim. 2
ter qui damnantur: sua voluntate propria & ma-
litia damnantur. Potest itaque Deus, non tamen
vult mittere homines in gehennam. ¶ Obserua
autem quod post mortem mittet impios in gehen-
nam, nec vnquam eos amplius quæret, nec de illis
erit solicitus. In hac vita quęrit & ouis perdita inue Luc. 15.
nitur a pastore: & gratulantur ei, quia cum amissa
esset, eam inuenit. Verum si post hanc vitam perie-
ris, perpetuo peribis sine vllo remedij aut redẽptio
nis genere, in te igitur nunc peccator descende, &
si deuius post peccatum abieris, in dominum tuum
cito reuertere, antequam obtenebrescat sol & lumẽ Eccl. 12.
& stellæ, & lumina, & reuertantur nubes post plu-
uiam, Clama sicut ouis ad pastorem, vt eripiat te de Ioann. 20.
ore lupi, Christus pastor bonus antequam te deglu-
tiat lupus rapax, & in vẽtrẽ inferni mittat ¶ Osten
dit itaque dominus eorum omnium quę summope
re timere debemus, maximum esse gehennam Vn-
de præ omnibus maxime est timendus, qui in illam
potest nos mittere. ¶ Porro gehenna idem est quod
Hebræis gehinnon. Est autem gehinnon vallis
hinnon. Erat enim vallis voluptatibus plena, quæ
dicebatur, hinnon: quæ dictio significat frustra vt
tandem gehenna significet vallem frustra Erat au-
tem hæc vallis locus, vbi idolo Moloch incendebã
tur pueri viui: quorum lamẽtum ne audiretur tym
pana percuciebant, qui pueros immolabant, Vnde 4. Reg. 23
& nomen Tophet locus ille accepit, id est tympa-
num, Hunc locum destruxit & contaminauit san-
ctus rex Iosias, iubens in eum proijci cadauera &
reliqua excrementa. Vnde dictum est, gehennam
esse locum mortuorum. Erat autem Moloch statua
concaua & ex ære confecta, faciem habens vituli,
& manus extentas & brachia ad accipiendum: incẽ
debaturq; interius & in manibus & brachijs canden
tibus apponebatur puer, qui viuus ardebat: & tunc
saltita-

saltitabāt ad stantes, & quatiebāt tympana. Per hāc vallē intelligit Chr̃us infernū: quia Iosias in cōtēptū idolorū hūc locū impleuit ossibus mortuorū & spurcitijs, qui horrendus erat instar inferni. Et subdit statim dñs. * Ita dico vobis hūc timete, * Deū plusquā
Tex. * homines timete, qui maiora dāna vobis inferre potest quā homines quia potest mittere vos in gehēnā, q̃ facere nequeūt homines. Admonet locus iste, vt Deū timeam⁹ si reliqua omnia, quæ sub cœlo sunt nolum⁹ timere. Quidē q̃ timet, nihil illi restat, vt timeat: & qui Deū nō timet, omnia alia expauescit. Igitur, vt homines nō timeamus, inquit hic Chr̃us, Deū esse timēdū. Cain cū timorē dñi amisisset, ita pusillanimus & timidus māsit, vt dixerit, Omnis qui inuenerit me, occidet
Gene 4. me. Qui potēs fuit & animosus ad interficiendū fratrē: iā ita iners & ignauus redditur, vt dicat, q̃cumq; inuenerit me, &c. Quodquidē nō mirari debes, cū videas illū amisisse timorē dñi. De quib⁹ omnib⁹, qui timorem hūc amittāt, scriptura inquit. Terrebit eos
Leui. 26. sonitus folij volātis, & ita fugiēt quasi gladiū, cadēt nullo persequente. Et Sapiens ait. Fugit impius nemine persequente: iustus tamen confidit vt leo. Mali
Prouc. 28. cū male viuāt, semper pleni timore & pauore incedūt: at vero iusti & recti cōfidūt in dño, & tāquā robustissimi leones sunt. Nō est cur mireris, si qui timent Deū homines nō pauescāt: q̃ndoquidē Deū sēper patronū & aduocatū habēt. Vnde Dauid ait. Dñs prote-
Psal. 26. ctor vitæ meæ a quo trepidabo? Nihil Dauid timebat cū protectorē suū Deū haberet: propter q̃ ante versum hūc dixerat Psalmista. Dñs illuminatio mea & salus mea: quē timebo? Et quia Deū timebat, ipse erat ei⁹ adiutoriū & ꝓtectio. Ideo subdidit. Dñs ꝓtector vitæ meæ, a quo trepidabo? Quocirca dñs hi armis timoris sui suos milites induit: nā hoc vestiti nihil omniū quę sunt in mundo, est, q̃ timeāt. Et vt eos magis firmos reddat, ne eos timeāt, qui occidūt corpus, adducit exēplā ostendens illis curā, quā de eis habebit,
Tex. * dicens * Nōne quinq; passeres veneunt dipōdio: & vnus ex illis nō est in obliuione corā Deo? * Quod si Deus nō obliuiscitur passerū, qui tā parui pretij & valoris sunt: qui fieri potest, vt vos obliuiscatur, qui creaturæ estis rationis participes, & cōditę ad ipsius imaginem & similitudinem? Timete Deum & omnem vestram fiduciam in eum constituite, nam qui passeres non obliuiscitur, nec vos obliuiscetur, nec deseret, qui multo præstantiores illis estis. Dixerat enim homines nō esse timendos, quia parū mali nobis inferre possunt: quod etiā nūc probat ex alio capite: sæpe quia Deus id permisit, qui rerū omniū habet prouidētiā. Et assumit exēplū de quinq; passeribus qui veneūt dipōdio, & nō tradit illos Deus obliuioni: multo minus vos. Prouidentia enim Dei aufert rationem mali ab aduersis, quæ nobis accidunt: quia cum prouidentia eius sit per quā omnia diriguntur in finem, & ipse bon⁹ sit: necesse est q̃ omnia ordinet ad bonū: & ideo quidquid nobis euenerit, bonū censendū est, licet malum videatur, cū tamen ad bonum ordinetur. Sicut potio amara licet palato nō sit suauis: bona tamen est, quia ad bonū ordinatur & dirigitur, scilicet ad sanitatem. Ideo nihil homini pōt accidere, q̃ ad bonū nō sit. Sed ea est differentia, quia malis aduersa mala sunt: bonis autem etiā ipsa mala in bona cōuertūtur, quia in bonū proficiūt. Nā vt Paulus inquit, Diligentibus Deū omnia cooperātur in bonū. ¶ Duplici itaq; ratione nō est hominibus timendū. Rom. 8.
Primo quia parū mali nobis inferre possunt. Deus aūt grauissimis malis nos afficere pōt. Secūdo nō debemus homines timere, quia quidquid mali infligūt, Dei ordinatione & volūtate faciāt: q̃ fieri nō pōt, nisi vt in maximū bonū nobis cedat. Hoc duplici argumento solatur Deus suos discipulos, & monet ad aduersa ferenda. Aduerte aūt illā nō esse loqutionē hyperbolicā scilicet, q̃ Deus nec ipsos passeres obliuiscitur: nā Deus secūdū rei veritatē (quāuis nobis mirabile videatur) curā habet singulorū passerū nō solū in genere vel specie, sed vniuscuiusq; indiuidui, Spectat enim ad immensitatem ꝓuidentię eius, singulis quibusq; indiuiduis prouidere: & illorū curā habere: sine vlla mutatione, aut multiplicatione actuū videndi, volendi, disponendi, aut curādi. ¶ Docemur hic in omnib⁹ aduersis, in omni tribulatiōe angustia & labore patiētia nos indui, attendentes q̃ omnia nobis eueniūt ex diuina prouidētia & volūtate: & hoc sufficiat nobis ad cōsolationē & requiē, ita q̃ q̃n tribulationibus & ærūnis simus affecti, sciamus illud esse cōsiliū diuinū. Nā si quinq; passeres, qui oēs vno dipōdio venduntur Deus nō obliuiscitur, nec illorum singulum, quomodo nostri obliuiscetur, Deus? Subijciamus ergo nos diuinæ ipsius prouidentię: cū nesciam⁹, quid nobis magis expediat. Aliquibus namq; magis expediūt aduersa, quā prospera & fœlicia. Ideoq; in aduersis & inopinatis non debemus murmurare. Quocirca in Ecclesiastico dicitur. Non est dicere, hoc est nequius illo. Nec soliciti simus, quid de nobis facturus Eccle. 39.
sit Deus. Vnde Paulus, siue viuimus, siue morimur: domini sumus. Recte enim scit medicus cœlestis & Rom. 14
diuinus, quid daturus sit nobis in refrigerium & solatiū, quid vero in exercitium. Sic Esaias ait. Væ qui Esai. 45.
cōtradicit factori suo. Et postea. Nūquid dicit lutum Esai. 29.
factori suo, quid facis? Peruersa est hæc cogitatio, quasi lutum cōtra figulū cogitet, & dicat opus factori suo. Quid fecisti me? Hoc Dei cōsiliū & decretum respiciens Dauid, cū male diceretur a Semei, & vellet 2. Reg 6.
illū occidere, dixit. Dimitte eum, vt maledicat, iuxta præceptū domini. Sic dñs petro volenti passioni suæ obstaculū esse, dixit Calicem, quē dedit mihi pater Ioan. 18.
nō vis, vt bibam? ¶ Præterea destruitur hoc verbo illorū assertio, qui dicebāt Deum nullā mundi curā habere. Quis enim est fabricator, vel artifex, qui operis sui curam negligit? Quis deserit, & auxilio destituit quod cōdidit? illius quod fecisti nullā curam habere, summa inclementia est. Si quis enim (vt Paulus 1. Tim. 5.
inquit) suorū curam non habet maxime domesticorum, fidem negauit: & infideli est deterior. Sed Deus (quod ratione naturali suaderi potest) qui summum bonum est, iniquus esset, si eorū quæ condidit negligens esset: & si iniquus, iam non Deus. Omnia enim summa sapientia, summa prouidentia & consilio regit & gubernat: ita vt nec arboris foliū moueatur, nisi ipsius volūtate. Nec obstat huic rei quod Paulus 1. Cor. 9.
ait. Nunquid cura est Deo de bobus? Loquitur nāq; ibi de cura seu prouidentia speciali: puta doctrinæ

& disciplinæ quæ creaturas rationis cōpotes guber
nat & regit:hic vero sermo incidit de prouidētia ge
nerali qua Deus cūcta disponit, iuxta illud Sapien
Sapien.12. tiæ. Nō est alius Deus quā tu, cui cura est de omnibus
Quapropter sequitur in cōtextu, * Sed & capilli
capitis vestri omnes numerati sunt. * Non hyperbo
licos & augēdæ rei gratia loquitur: sed hęc est firma
& stabilis veritas & omnium etiam capillorū nume
rum esse apud Deum ita ꝙ non solū cognoscit, nos
habere capillos, sed curæ illi est, ne capillus capillo
vicino noceat. Numerati dixit: quia quæ diligenti cu
ra seruare volumus, ea numerare solemus. Quo ni-
mirū nobis Christus ob oculos vult ponere, quanta
illi sit cura de amicis suis, cū etiā capillos eorū nō so
lū seruet, sed etiā numeret. Maximā curā habet De⁹
de iustis, ita vt minime permittat, aliquē eis nocere,
Psal.104. iuxta illud. Non reliquit hominem nocere eis, & cor
ripuit ꝓ eis reges. Iustus enim est sicut figura spheri
ca: quæ quocunq; eā verteris, sedem propriā habet.
Gene.31. Rerū & cōsiliorū mutationes quas fecit Labā, cesse-
rūt in vtilitatem ipsi Iacob. Hoc quippe interest in-
ter iustos & impios: quoniā si impiū verteris & vol
ueris, iam non amplius manet: prius autem & iustus
quocūque se verterit: suā sedem habet quia vt Da-
Psal.36. uid ait. Domin⁹ supponit manū suā, & sedem illis cō-
Gene.39. stituit. Sic de sancto Ioseph scriptura dicit ꝙ dn̄s erat
cū eo: & omnia opera eius dirigebat. Sic ipse postea
Gene 45. dixit fratribus suis. Vos cogitastis de me malum, sed
Deus vertit illud in bonū. Sic Dauidi cum sæpius a
tantis inimicis persequeretur, dn̄s manū præstabat:
& vbicunq; sedem inueniebat, manus enim dn̄i tan-
Psal.22. quam scabellū illi erat. Vnde ipsemet domino ait. Si
ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo
mala quoniā tu mecū es. Dominus enim est, qui iu-
stum venditū non dereliquit, sed a peccatoribus eū
liberauit, descenditq; cum illo in foueam, & in vincu
Sapien.10 lis eum nō dereliquit. Et in Psalmo. Multæ tribulatio
Psal 33. nes iustorum, & de his omnibus liberabit eos domi-
nus. Et propterea etiam si huc & illuc multis labori
bus & procellis agitentur, nunquam deficient, nec
victi erunt sed potius virtute diuina muniti & robo
rati omnia illis fœlicia succedūt. Quemadmodum si
arbori grandi noua virgulta abscideris, magis in al-
tū quotidie propagatur. Sic iusti quāto magis ab im
pijs affliguntur, magis in virtute proficiūt. Tantā cu
ram eorū dominus gerit, vt nec vnū capillū perire
velit. Oculi domini super timentes eum, & in eis qui
Eccle.15. sperant super misericordia eius. Et in Zacharia Pro
Zachar.2. pheta. Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei. Et
non solum ipse dominus eos seruat & custodit: sed
Psal.90. etiā Angelis suis eos cōmendat, vt habetur in Psal-
mo. Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiāt
te in omnibus vijs tuis: in manibus portabūt te, &c.
Quemadmodū fratres maiores natu fratres suos in
fantes & pueros manibus sustinent: sic Angeli qui
sunt fratres maiores iustorū, & eos portāt in manib⁹
Luc.16. suis, eos custodiētes. Sic animā Lazari pauperis & mē
4.Reg 6. dici tulerūt Angeli in sinū Abrahæ Et in circuitu Eli
sei Prophetę erat Angelorū multitudo, qui ꝓphe-
tā custodiebāt. ❡ Præterea aduertes quāti De⁹ faciat
iustos, ita vt nihil habeat, ꝙ nō sit Deo gratissimum.

Anima nāq;, corpus, vngues, vestes & capilli. Deo ma
xime placent. Vnde habetur in numeris ꝙ capilli Na Num.19.
zaræorū in odorē suauitatis, dn̄o, offerebātur, Capilli
vero impiorū apud Ezechielē in scindūtur, cōburun Ezech.5.
tur & spargūtur, sanctorū vero numerātur. Cōcludit Tex. *
autem dn̄s suū argumentū dicens, * Nolite ergo ti
mere: multis passeribus pluris estis. * Si passer rerum
vicissitudinibus expositus nec cadit, nec moritur,
quāto minus homo iustus? Si absq; magno cōsilio &
ratione nihil agitur de his quorū pretiū est dipōdiū
ꝙ decretū erit de his quorū pretiū est sanguis Christi?
Quāuis multi sint qui pluris habeāt sua, quā seipsos
& magis hęc terrena, quā animā, & vita corporis, ma
gis quā æternā: quot obsecro homines erūt qui vilis
simo pretio & soli ꝓpter quinq; passeres falso & mē
daciter iurabūt? Cū Christus, hic dicat, multis passeri
bus pluris estis vos: corā oculis peccatoris nihil est vi
lius nec abiectius quā anima sua: nā fere pro nihilo &
ꝓ vilissimo pretio dæmoni eā tradit. Vnde scriptura Psalm.105.
ait. Pro nihilo habuerūt terrā desiderabilē. Sed de his
alias. ❡ Ostendit deinde saluator nullius timoris cau
sa a se esse recedendū: & id ostendit ex retributione
malorū & bonorū. * Dico autē vobis, Omnis quicū- Tex. *
q; cōfessus fuerit me corā hominibus, * Hoc est quicū
q; fidē suā persequutionis tempore verbis cōstanter
atq; fideliter expresserit corā tyrānis ac perfidis, cōfi
tendo me esse vnicū Dei filiū, Deū verū atq; hominē: Tex. *
& cætera quæ ad fidem Christianā spectāt. * Et fili⁹ ho
minis cōfitebitur eū corā Angelis Dei. * Ego filius
hominis testis adero in cœlis in conspectu sanctorū
omniū & manifestissime ostendā illum esse ex ouili
meo: propter quod æterna beatitudine illum glorifi
cabo Ad hāc cōfessionem fidei tenetur quilibet Chri
stianus in omni loco & tempore & corā infidelibus:
& quādo videret fidem periclitari. Quomodo autem
Christus confitebitur & contestabitur eos coram An
gelis Dei duplici modo potest intelligi Primo quod
hæc confessio sit approbatio. Quia in die iudicij bo- Mat 25.
nos approbabit dicens. Venite benedicti patris &c.
Secundo ꝙ hæc cōfessio sit quædam laus, qua Chri-
stus euehet & magnificabit bonos, enarrās virtutes
eorum, Isti sunt viri boni, qui præcepta mea serua-
runt, & me corā hominibus confiteri nec timuerūt,
nec erubuerūt. Tunc enim erit necessum vt Christus
nos approbet: quia solum illi salui erunt, quia Chro
fuerint approbati. Et quia iudicium cōpetit Christo Ioan.5.
homini dicit corā Angelis, ad significandum magnū
honorē nā cū quis testimoniū alicuius virtutis per-
hibet corā alijs, inde resultat illi & accrescit magna
laus & gloria: & quanto ibi adstantes excellentiores
fuerint, tāto est maior laus, quia natura honorem cu
pimus, & desideramus. Et quia nemo est adeo excel
lens sicut Deus & sancti Angeli, coram illis dicit
debere nos confiteri. ❡ Obserua autem quod ex hoc
contextu aperte colligitur; vt si Christianus ali-
quis sic opprimeretur vt, propter subitum tyranno
rum furorem & hostium fidei Christi, ante suorū om
nium peccatorum factam pœnitentiam pro Christo
esset interfectus, martirium ipsius sine dubio ad pœ-
nitentiam satis esset. Nam qui virtutem ipsi pœnitē-
tiæ tribuit, vt dicat, nisi pœnitētiā habueritis omnes
simul

Luc.15. simul peribitis:tribuit etiam hic virtutem martyrio dicens. Omnis quicunq; confessus fuerit me coram hominibus,&c. Omnis dixit, vt intelligas & iustos & peccatores posse huius gloriæ esse participes. Nã
Cypri. de singulari. clerico. martyrium vt Cyprianus ait, tam baptisma appellatur, quã corona: quia baptizat & coronat. Sic beata Emeretiana suo sanguine fuit baptizata. Nam si saluus fit, qui propter Deũ aquã suscipit: quare nõ melius qui propter Deũ sanguinẽ & vitã fundit? Nam Deus qui dolorẽ peccatorũ & cõtritionẽ acceptat: quanto libentiùs martyrium acceptabit pro ipso receptum? grauius enim est, & ex suo genere laudabilius, mortẽ subire pro Deo: quã pœnitentiã peccatorum. Certe agrestis ille esset & inhumanus inter homines habitus, cui si aliqua iniuria esset illata, & qui illam intulit mortem propter ipsum subiret, nõ illi libenti animo parceret. Quanto igitur liberalius & magnificentius pijssimus dominus illius peccato parcet: qui sanguinem simul & vitam pro ipso fundit? Ipsum nanq; martyrium in virtute cõtinet pœnitentiam, & sufficiens remedium est ad salutẽ: & ita fas est credere, q̃ qui libenti & spontanea voluntate vitam pro Christo amittit, si tempus illi cõcederetur, sine dubio pœnitentiam ageret peccatorum. Nam adest nobis illa firma stabilisq; sententia omnis qui me confessus fuerit coram hominibus, filius hominis confitebitur illum corã Angelis Dei. Sed apud homines nulla maior cõfessio esse potest, quam illa quæ fit cum dispendio vitæ. Igitur, &c. *Qui autem negauerit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei.* Si dicat se non esse Christianũ, vel Christum non esse Deum, siue hoc faciat in persequutione, siue nulla persequutione addita: in mortali delinquet. Sic infideles & hæretici Christũ abnegant. Sic etiam multi iniqui & peruersi peccatores suis operibus & factis Christum non nosse ostẽdunt, ore autem illum confitentur: De quibus Apo
Titum.1. stolus ait. Confitentur se nosse Deum, factis autem
Gala.3. negant. Aduersus quos percitus ira Paulus ait. Ostẽde mihi fidem tuam ex operibus. Vitam degis quasi non moriturus? Operaris, quasi non redditurus rationem in die iudicij? Quid tibi prodest, Deum credere, & sine Deo viuere? Auarus Deum negat, &
Ephe.5. pecunias pro Deo colit: Quia vt Paulus ait: Auaritia est idolorum seruitus. Prælatus etiam, & quicunque ille sit, qui suorum non habet curam maxime domesticorum fidem negauit, & infideli est dete-
1.Timo.5. rior. Multi etiam dicent in illa die. domine domine nonnè in nomine tuo dæmonia eiecimus, virtutes
Matt.7. multas fecimus, &c. Dicam eis. Nescio vos. Cur illos negabit Christus? Certè quia opera non habuerunt. Et ideo subdit. Discedite à me operarij iniquitatis. Sed quomodo Christus aliquem negare dicitur, qui omnes nouit & mentiri non potest? Negare dicitur, id est reprobare & damnare. Nam sicut confiteri aliquẽ, est ipsum laudare & approbare, & pro bono opere retribuere: ita negare aliquẽ, est ipsum tanquã malũ vituperare, & malũ iniquitatis suæ infringere. Illos enim negat, quibus dicit, ite maledicti: quia eos damnat. Sic fatuis virginibus dicit. Ne
Mat.25. scio vos. ¶ Præterea dicere Dei est facere, ipse di-
Psal.148. xit, & facta sunt: ipse mãdauit & creata sunt. Negare ergo Dei est ad nihilũ redigere: sicut dicere, est dare esse rei, quæ nullũ esse habet. Sed dices nũquid dãnati redigẽtur in nihilũ? Minime. Ideo aduerte, q̃ negare est duplex. Aliud negare simpliciter, & aliud corã patre & Angelis eius. Si Christus negaret dãnatos simpliciter, in nihilũ eos redigeret. Sed negare corã patre, est illos destituere & orbare illis bonis æternis, quæ pater & Angeli possident. ¶ Aduerte etiã, q̃ prius explicuit premiũ, quod daturus est bonis, qui illũ fuerint confessi corã hominibus: & postea pœnã, qua in eos debet animaduertere, qui eũ abnegauerint, quia magis naturale est Deo, retribuere, & soluere, quã punire. Et cũ per Matthæũ de die iudicij loquitur, prius explicat retributionẽ bonorũ, dicens. Venite benedicti, &c. quam sententiã Mat.25.
malorum. *Et omnis qui dicit verbum in filium hominis remittetur illi: ei autem qui in Spiritum sanctum blasphemauerit, non remittetur.* Duo dederat præcepta. Alterũ ad vitandũ fermentum Pharisæorũ: alterum ne corporis interfectores timerẽt. Primũ præceptũ cõfirmauerat ex vanitate hypocrisis, ex alio capite modo id ostendit, scilicet q̃ nullam habeat remissionem nec veniam. Quia fermẽtũ Pharisæorum adeo erat corruptũ & contaminatum, vt nulla remissione esset dignum. Adhoc enim propositum subiungit hæc verba. Pro quorum maiori declaratione aduerte, q̃ de peccato in Spiritum sanctũ varie loquuti sunt autores. Alij appellant negationem Christi, aut apostasiam. Alij cum videãt, omne peccatum quanuis grauissimum remitti in hoc seculo, dicunt esse finalẽ impœnitentiã: & hoc dicũt pecca
tum esse in interitum, de quo Ioannes loquitur. Ali 1. Ioan.5.
qui quodlibet peccatum post baptismum commissum. Alij obdurationem & obstinationem in peccato cum voluntate nunquã amplius pœnitendi. Alij tamen credunt, peccatum in Spiritum sanctum esse desperationem de diuina misericordia ex malitia prouenientem: & non ex ignorantia vel passione. Alij vero dicunt esse quodcunque peccatum lætale commissum ex malitia siue consulto & data opera: quod quidem diuidunt in sex species, quæ sunt præsumptio, desperatio, obstinatio, impœnitentia, impugnatio veritatis agnitæ, & inuidia charitatis fraternæ: quia hæc omnia aduersantur bonitati Spiritus sancti, & ex diametro opponuntur principio siue dispositionibus iustificationis nostræ, & remissioni peccatorum nostrorum, quæ peculiariter dicitur opus Spiritus sancti. Sed saluo meliori iudicio nullum istorum ego crediderim peccatum esse in Spiritum sanctum. Nam Christus apertè distinguit peccatum in Spiritum sanctum, & peccatum in filium hominis: & tamen peccatum in filium hominis ex malitia potest contingere, & in eo quis potest obdurari, & decedere: sicut verisimile est de-
cessisse aliquos ex eis, qui Christum voracem appel Mat.11.
larunt, & potatorem vini. Nam inter illos forte illi
fuerunt, quibus Christus dixit. In peccato vestro Ioan.8.
moriemini. Præterea ab huiusmodi peccatis quæ appellantur in Spiritum sanctum plerunque homines solent resipiscere, & in vitam vocari. Neque verosimile est tot homines committere hoc peccatum in Spiritum sanctum, qui impœnitentes decedunt. Dicendum igitur est peccatum in Spiritum sanctum Christum vocasse blasphemiam:

qua opera & miracula, diuina virtute facta, tribuũtur ipsi dæmoni. Et huiusmodi blasphemiam credi derunt esse peccatum in Spiritum sanctum, grauissimi & eximij doctores Ecclesiæ: vt Hilarius, Athanasius, Hieronymus, Ambrosius & Chrysostomus, & ex scholasticis Durandus. Quodquidem satis vi detur expressisse Marcus, cũ post verba hæc statim adiecit, reddens causam. Quoniam dicebant, spiritum immundũ habet. His nanq; verbis satis explicuit Euangelista fulminatã esse illam sententiã de peccato in Spiritum sanctũ quia ipsum calumniabãtur: & habere spiritũ immundum dicebant. Et hic noster Lucas peccatum in Spiritum sanctũ blasphemiam appellat: nam cum voracem illum, & potatorem appellarent, & publicanorũ amicũ, patiẽter id tulit: & iniuriam sibi illatam, tãquam si esset in aliũ hominem paulisper dissimulauit. Cum vero (vt solet) contumelia creuit, & ad blasphemiã vsq; diuinitatis vidit pertingere, (ne iniurias diuinæ maiestati illatas tanquam nostras putaremus dissimulãdas) constanter & virili animo respondit. Omne regnũ in seipsum diuisum desolabitur, &c. Et illud. Ego dæmonium non habeo. Atq; vt scirent, quanto se reatui addixissent, vel certè vt cauerent, ne perseuerantes in ea blasphemia, eo peccatum illorũ perueniret, vt nullus esset locus veniæ: subiunxit, quæ de peccato in Spiritum sanctum commemorauimus.

Hilar. canone. 12. in Mat. Hiero. li. 2. cõmen. Matt. ca. 12. Amb. li. 2. de Pœniten. ca. 4. Chrys. homil. 42. in Mat. Durã. 2. d. 43. q. 1. Mar. 3.

¶ Ratio autem cur vocauit peccatum in Spiritum sanctum hanc blasphemiam est, quia quanuis opera Trinitatis ad extra sint indiuisa, tamẽ quia iustificatio & sanctificatio nostra tribuitur Spiritui sancto, & ea miracula quæ in ipsa iustificatione fiunt: ideò qui ea dæmoni tribuunt, censendi sunt peccare peculiariter in personam Spiritus sancti, saltim per appropriationem. ¶ Et attende, ꝙ nõ omnis huiusmodi blasphemia est peccatum in Spiritũ sanctũ, quod Christus nunquam remittendum asseruit: sed illa tãtum, quæ ex malitia procedit & ex impietate. Si enim quis non data opera, nec ex industria sed ex ignorantia Christo & ipsius operibus detraxisset, non is censendus foret, peccare in Spiritum sanctũ. Qua ratione concedimus Paulum blasphemũ fuisse, nõ tamen peccasse in Spiritum sanctũ: quia ignorans fecit: & ideò misericordiam est consequutus.

1. Timo. 1.

¶ Obseruãdum præterea, ꝙ licet huiusmodi blasphemia possit dici peccatum in Spiritum sanctũ quod nunquam remittetur: fortassis tamen requiritur certa aliqua & maxima obduratio & obstinatio animi & tanta propensio ad infirmandam & euertendam gloriam & claritatem diuinam, vt non facilè mortalium aliquis explicare queat, quando quis peccat in Spiritum sanctum. Nam quãuis huiusmodi blasphemia si scientia fiat, ex genere suo peccatum sit in Spiritum sanctum: tamẽ nõn omnis talis blasphemia censenda est esse peccatum in Spiritum sanctũ, quod nunquam veniam consequetur: & incertum est à quanta malitia procedere debeat, vt bene sciatur, nullam esse illi veniam futurã. ¶ Hactenus ostẽdimus, quid sit peccatum in Spiritum sanctũ, & quare sic vocetur. Restat nunc scire, quare irremissibile dicatur hoc peccatum blasphemiæ. Ad hoc dupliciter respondeo. Primò ꝙ irremissibile sit quoad pœnam temporalem, quam Christus talibus peccatoribus infert. Nam cum Christus Hebræus esset, more Hebræorum loquebatur: & ipse qui condiderat scripturas, ad earum normã loquutus est. Sic dicit Paulus, Esau non inuenisse locum pœnitentiæ etiam si cum lachrymis postulasset. De Saule etiã dixit dominus ad Samuelem. Quid luges Saulem, cum ego eiecerim eum? Et de Iuda, Ieremiæ dicitur. Si steterint Moses & Samuel coram me, nõ est anima mea ad populum istum. Et de eodem Iuda, dicit dominus. Non pascam vos: quod moritur, moriatur. Virgam meam quæ vocatur decus (id est Iudam) absci di, vt irritũ facerẽ fœdus meũ, quod percussi cũ omnibus populis. Nũquid Deus ità abscidit Iudam, vt ex necessitate eius culpa punienda esset in inferno? Minimè. Nunquid peccatum gulæ Esau quoad culpam fuit irremissibile: aut etiam Saul à peccato inobedientiæ nõ poterat resilire? Quis hæc credat? Certũ est ꝙ in pœnitentiam adduci poterãt, & salui fieri, & nullum est peccatũ quanuis grauissimũ, quod venia careat. Sẽsus ergo est eorũ locorũ, quæ adducta sunt: Peccata dicta Iudæorũ & Esau, & Saulis, ideò irremissibilia appellari: quia decreuerat Deus propter illa peccata eos à pristino gradu, sede, & honore deijcere, & in eundem nũquam perpetuo illos reuocare: vt ipsa rerum docuit experientia. Eodem igitur sensu propter blasphemiam, qua dixerunt Iudæi, Christum habere spiritum immundum, in cuius virtute operabatur miracula, decreuit Deus ab honore, dignitate & loco eos deijcere in perpetuũ. Et ita factum est. Quocirca eorũ peccatũ indignũ venia appellatur, quoad pœnam hanc tẽporalem: dignum verò venia si ipsi pœnitentiam agerent, & cõuerterentur.

Hebræ. 12. 1. Reg. 16. Hiere. 15. Zacha. 11.

¶ Secundò quanuis loquamur de spirituali pœna, hoc est, ꝙ talis peccator nunquam cõsequeretur gratiam, nec remitteretur ipsius peccatum quoad culpam, sed ꝙ sine vlla condonata venia cruciandus est in inferno, dico ꝙ isto modo peccatum in Spiritum sanctum dicitur id ꝙ omni prorsus caret venia, quia nunquam de facto remittetur, quan uis possit remitti. Neq; tamen per hoc ꝙ peccatum in Spiritum sanctum nũquam alicui remissum esse, neq; remittendum asseruimus, consequens est, vt & illud nullam habere remissionem secundum legem concedamus. Multa quippe secundum legem fieri possunt, quæ tamen nunquam fient. Poterit nanq; Antichristus & quilibet reprobus secundum legem quandiu fuerit in hac vita saluus fieri: sed in rei veritate nunquam saluus erit. Certi etiam sumus, quia Ioannes inquit, neminem ingressurum esse ciuitatem Dei, nisi qui scriptus est in libro vitæ: & possunt qui scripti sunt in libro vitæ, quandiu hic viuunt, secundum legem condemnari: certi tamen sumus, id nunquam futurum. Neq; violenta ista expositio censenda est. Multi nanq; grauissimi autores contẽnentes rigorem scholasticũ, sequẽtes scripturam, & vulgarẽ loquendi modum imitantes, sæpe dicũt impossibilia quæ nunquã fient, & necessaria quæ certo scimus futura esse, & facienda à Deo. Vnde fit, vt hæ veræ sint. Necesse est impleri scripturas, & electos saluos fieri: & præscitos condemnari. Et fieri non posse, vt pereant, qui scripti sunt in libro vitæ, & neminem posse eos rapere de manu patris: & alia multa occurrunt, quæ contem-

Apoc. 21.

contempto rigore dialectico interpretanda sunt. Nec aliquis Euangelistarum asserit hoc peccatum irremissibile, sed q non remittitur. Quod quidem verbum obseruatione dignissimum est, quia insinuant q de facto non remittetur, licet ex se remissibile sit. Et hæc satis sint de peccato in Spiritum sanctum. ¶ Vnum tamen antequam ad alia gradum faciamus operæpretium est obseruare: q ex verbis, quæ Matthæus addidit, loquens de hoc peccato scilicet q non remittetur neq; in hoc seculo, neque in futuro, apertè colligitur purgatorium esse: & peccata in alio seculo remitti: nam si nullum peccatum in futuro seculo remitteretur, superfluo sermone vsus esset Christus, apponédo, nec in futuro, vtriusque ergo seculi distinctè seorsum & pari contextu mentionem faciens significauit aliqua peccata remitti in hoc seculo, & aliqua in futuro. Ex quo duo colliguntur, scilicet purgatorium in futuro seculo: & remissio peccati quod in hac vita non fuit códonatum. *2. Mach. 12.* Scriptura etiam in secundo Machabæorum testatur. Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Et Paulus ad *Phil. 3.* Philippenses. In nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorũ. Et Ioannes in *Apoc. 5.* Apocalypsi. Nemo poterat in cœlo, neque in terra nec subtus terrã, &c. Ex his plane colligitur subtus terram aliquos esse, qui nomini Iesu genua flectant, spem habentes in eo, & qui tribuant sedenti super thronũ singulari quadam pietate sanctã benedictionem. Et quare obsecro inuenti erant digni, vt librũ possent aperire: nisi quia mortui sunt in fidé? Non in inferno vbi damnati sunt: quia vt inquit Esaias, *Esa. 38.* non infernus confitebitur tibi, neq; mors laudabit *Psal. 6.* te. Et Psalmus. In inferno (scilicet vbi dãnati sunt) quis confitebitur tibi? Accedit & Pauli autoritas, *1. Cor. 3.* qui Corinthijs ait. Siquis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, &c. Vbi beatus Paulus de Purgatorio loquitur, & sic hoc testimonium Pauli intelligunt & interpretantur diuus *Aug. li. 21. ciui. ca. 24. & in inchi. ad Lauren. ser. 4. & li. 50. homi. homi. 16. & in Psal. 37. Hierony. in fine cõmen. Esa. Orig. homil. 12. super Esa. Greg. 4. dialog. & habetur dist. 25. capi. qualis.* Augustinus, Hieronymus & Origenes & ferè omnes. Sed de hac re multa aduersus Lutheranorũ impietatem & malitiam poterant adduci, quæ nos breuitati consulentes consultò alijs omittimus. *Cum autem inducent vos in synagogas, & ad magistratus & potestates, nolite soliciti esse, qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis.* Duplex nostra infirmitas nam propter timorem pœnarum martyriũ fugimus, vel propter simplicitatem. Propter timorem dixit eos non metuendos, qui corpus occidũt, cum animam immortalem occidere non possint. Vel ob simplicitatem & ob id dicit tum temporis non nos sed Spiritũ sanctũ pro nobis esse loquuturum. Nam alius tunc erit concionandi modus: & non nostrũ, sed Dei bellũ est. Quãuis sitis ignorãtes, imbecilli, & humiles, nõ est q timeatis mundi tumultũ aduersus vos irruẽtẽ. Sufficit vobis spiritus Dei benignus ac simplex aduersus omnẽ mũdi potẽtiã & fraudẽ. Nam si verbũ Dei in vestris pręcordijs habitat: quomodo deesse poterit vobis in ore magnũ eloquẽtiæ flumẽ, & verborũ copia & abũdantia? Veritas ipsa quã vos profitemini nõ eget externo verborũ lenocinio nec oratione fuco cõposita. Per se enim satis pulchra est & decora, satis firma & stabilis: falsitas verò fuco indiget, nẽ cõprehẽdatur. Hinc est q homines sua mẽdacia multis verbis cõponũt. Sic consuescunt facere Oratores, Philosophi & Poetæ. At scriptura sacra, nullis verborũ eget ambagibus, sed veris & simplicissimis verbis est tradita. ¶ Notabis præterea Apostolos potuisse prædicare sine aliqua speciali reuelatione ex doctrina, quam accepe rũt à Christo, & ex habituali infusione, qua imbuti sunt in die Pentecostes. Secus autem deberent facere, quando ad præsides ducerentur, & ab eis varia quærerent: tunc enim nulla certa notitia priùs data sufficeret, sed oporteret actualem reuelationẽ illis fieri. Secũdò quia priùs præmeditari deberẽt: quia ad prędicandum priùs cogitabant, quid dicturi essent. At verò coram pręside interrogati, protinus respõdere tenebantur, & sic à seipsis habere non poterãt, quid rectè statim essent responsuri. Tertiò & præcipue timoris causa: quia timor etiã sapientis animũ cõturbare solet, & sæpe facit imperitè & ineptè loqui: ideo oportuit, vt actualiter diuinus spiritus tũc eos illustraret, vt rectè ad interrogata respõderẽt. ¶ Ad nostram vero eruditionem duo hîc docemur. Primo nè ea, quæ diuina sunt, & quæ humanum captũ superãt, nostris viribus aggrediamur, qualis est prædicatio verbi Dei: alioqui in vanum laborabimus, cũ nec exteriora ipsa si nostris viribus innitamur, fœliciter succedant. Sic filij Israel suis viribus confidentes infœliciter pugnauerunt contra Cananæos. *Nume. 21.* Sic vndecim tribus de suis viribus & multitudine præsumentes contra Benjamin ter victi fuerũt. *Iudic. 20.* Sic idem populus contra Philistæos sine vlla fide in Deum in arca tantum confidens bellum iniuit. *1. Reg. 4.* Vnde Esaias. Væ filij desertores, vt facerent consilium *Esa. 30.* & non ex me, confidentes in fortitudine AEgypti. Propterea subdit statim. Ob id erit vobis AEgypti fortitudo in confusionem. Nec alia de causa nostra consilia toties irrita fiunt, nisi quia nostris viribus fisi ea aggredimur, nec Dei auxilio cõfidimus: nõn attẽdẽtes, q nõ tam labor noster, quàm benedictio dñi diuites facit. Hinc est q patres illi veteris testamẽti magnũ aliquod facturi, ad orationẽ confugiebãt. *Prou. 10.* Sic Moses pugnaturus cõtra Amalech, orauit. *Exod. 17.* Sic Iosaphat cũ audiret hostes superatos esse atq; deuictos oraturus abijt. *2. Par. 20.* In nobis (inquit) non est tanta fortitudo. Si hæc in alijs necessaria sunt, multo magis in prędicatione Euãgelij: quod quia nõ facimus ferè nihil fructus Deo afferimus. Sicut enim cithara nõ animos audiẽtiũ captat & allicit, sed qui eã pulsat: sic nisi spiritus dñi linguã nostrã mouerit, frigidum & nullius vtilitatis erit, quod loquimur. Dei opus est, & causam ipsius agimus, & ille docebit nos. Sic Paulus. In prima mea defensione nemo mihi astitit: sed Deus astitit, & eripuit. *2. Tim. 4.* Et ad Romanos. Nihil audeo loqui eorũ, quæ per me nõ effecit Christus. *Roma. 15.* Et ad Corinthios. Deo (inquit) gratias, qui semper triũphat per nos: & odorẽ iustitiæ suæ manifestat per nos. *2. Cor. 2.* Docemur secundo omnẽ spem nostram in Deum ipsum reponere & collocare. Nã si nauis fixam anchoram habuerit, à ventis & tempestatibus secura erit: alias huc & illuc rapta tãdem demergetur. Sic tu in Deum, qui immobilis & firmus est, iacta cogitatum tuum, & ipse te enutriet. Sic Ioseph, Iacob, Helias, & Susanna, in domino *Psal. 54.*

fiduciam habebant. Quapropter in Psalmo dicitur.
Psal.39. Beatus vir cuius dominus spes eius. Sic liberauit
Gene.19. Loth à Sodomis, & tres pueros in fornace ignis.
Dan.3. *Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora, quid oporteat vos dicere.* O fœlix tribulatio & angustia, quæ organũ Spiritus sancti nos efficit. Quale obsecro illud erit pectus, à quo verba Spiritus sancti promanãt? Rationi esset cõsonũ, vt præsides illi & sapiẽtes mirarẽtur hominũ illorũ & dicta simul, & facta, & vt cogitarẽt & in animũ suũ inducerẽt, vera esse, quæ sancti illis narrabãt. Vnde & ipsi dixerũt. Vnde istis ista sapientia? Et ita Paulus. Ipse spiritus
Act.4. Roma.8. adiuuat infirmitatẽ nostrã. Et sic etiã de Stephano
Act.6. legimus ꝙ non poterãt contradicere sapiẽtiæ, & spiritui, qui loquebatur. Expende etiã quomodo Chri-
Psal.45. stus (vt inquit Dauid) sit adiutor in necessitatibus & tribulationibus. Adest enim spiritus patris filijs suis suã rem & negotiũ agentibus. ¶ Præterea quomodo Spiritus sanctus homines suos milites facit, vt pro eo bellũ suscipiant? Quid opus est, vt in Apostolis loquatur? Nam si spiritus Dei vult fidẽ augeri & propagari, iubeat, & factũ erit. Vult enim humanas res humanè tractare. Homines vult, hominum
Sapien.8. verbis conuerti. Disponit omnia suauiter, & ea ratione, qua homines ea disposuissent. Sed iam prosequamur historiam, & nostrum Euangelistã audiamus. Ait autem ei quidã de turba. *Magister dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem.* Fac diuisionẽ rei & facultatum inter me & illum. Malè iste est loquutus. Primo quia auaritia motus, hæc fuit loquutus: vt liquet ex Christi verbis, quæ sequuntur statim: quia inde sumpsit sibi ansam contra auaritiã disputandi. Secundo malè petiuit, quia licet ista diuisio licitè posset fieri, non tamẽ illã opportuno tẽpore postulauit: quia Christi prædicationẽ & sermonem interrupit: nam cũ Christus diuina & spiritualia ageret, ille sermonẽ intulit de rebus tẽporalibus. Tertio quia id à Christo petebat, quod minimè ad ipsius munus & officiũ spectabat: nam diuina omitteret saltim per aliquod tempus: cùm Christus non venerit terrena acturus: sed vt nos cœlestia doceret, & regnum Dei nobis aperiret. Ideo Christus ipsius petitioni noluit acquiescere, sed asperè respondit. *At ille dixit. Homo quis me constituit iudicem aut diuisorem supra vos?* Quanuis talis diuisio licitè posset fieri, saluator verò vt pote qui corda hominũ inspicit, cùm cognosceret, hãc petitionem ex auaritia prouenire, illam noluit facere. Et aduerte ꝙ vocat hunc, hominem, dicens, O homo: quæ vox sonat
1.Cor.6. vitiũ & quod carnẽ sapit: iuxta illud Apostoli. Cũ sit inter vos zelus & cõtentio nonnè carnales estis: & secundum hominem ambulatis? Docet Christus suo exemplo temporalia & terrena contemnere, & consiliũ prædicatoribus suis proponit, vt semper vitent secularia negotia: vt etiam si nimis inuitentur & obsecrentur, negotia mundana fugiant: nam hęc nihil ad munus prædicationis conferunt. Quod po-
2.Timo.2. steà Paulus Timotheo scripsit, dicens. Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus. Noluit Christus ea, quæ maioris momenti & põderis erãt, propter leuia & secularia relinquere. Quod sequuti
Act.6. Apostoli dixerũt. Nõ est æquũ nos relinquere verbũ Dei, & ministrare mẽsis. Sed iam multos eorum

videbis qui de sorte domini sunt, qui postquam rem sacram celebrarũt, mille se implicãt negotijs & quęstibus, & corda sua his cupiditatibus tradunt: & ità omnem diem & noctem his studijs consumũt, nõ operam dantes lectioni sacrarum scripturarum, nec cõtemplatiuæ vitæ, ad quam electi fuerũt. O quantũ distant cogitationes istorum à munere & statu, quẽ acceperũt. Videbis etiã multos religiosos prædicatores, qui vitã degunt in curijs & in domibus regũ & principũ, semper cũ secularibus agentes, & secularia tractantes. Videntur hi mihi similes Centauro illi, quem Poetæ fingunt, qui medio corpore effigiẽ hominis ferebat, reliquo autẽ medio figurã tauri. Sic prædicator, qui se negotijs publicis & secularibus ingerit, partim homo, & partim bellua appellari potest: quia spiritualis simul & carnalis est. Sed de his alias. ¶ Sed cũ mali (vt iam superius diximus) ex quacunq; leui occasione malũ eliciant, & peccata cõmittũt: ità è cõtrario boni, ex leui causa occasionẽ sibi sumunt ad bonũ faciendũ. Et ità ex quæstione auaritiæ quã iste coram domino proposuit. Christus redẽptor noster ansam sibi arripuit, vt salubrẽ cœlestẽ doctrinã populum doceret. Atq; ità sequitur. Dixitq; ad illos. *Videte & cauete ab omni auaritia.* Singula hæc verba obseruãda sunt. Nõ dixit Christus hoc soli illi homini, sed omnibus qui ibi aderãt: nã vt Ieremias ait, à minimo vsq; ad maximum omnes auaritiæ student. Præterea, Videte, Iere.6.
ait: quia auari cæci sunt, vt aperiant oculos mentis, & videant, quàm impium sit pecunias diligere. Et vt videant & cõsiderent, ꝙ in mortis hora nihil secum deferent: sed omnibus spoliabuntur, & tãtum veteri & vili sindone induentur. Videant etiam, quàm nullius momenti sint omnia illa, quæ diligunt, & in quæ oculos suos & mentem conijciunt. Et ita diuus Paulus omnia hæc tanquam stercora Phil.4.
reputabat. Videant etiã cæcos esse, quia nec seipsos cognoscunt, neq; vllus auarus est, qui talem se esse iudicet. Omnes nanque auari falsi vana cogitatione liberales se iudicant, sapiẽtes & cordatos: ipsi vero alios putant insanos esse, dementes, & prodigos & humanarum laudum amicos & cupidos. Et si aliquid hi auari, vel semel in vita distribuerunt, semper id memoria secum repetunt, & altis præconijs declarant: & inde fit, vt hoc vitium difficillimè medicinam accipiat. Nam quemadmodum si ob oculos & coram magno luminis splendore vas aliquod micans siue speculum vrso apposueris, vis oculorum statim splendore ipso obtenebratur & obcæcatur: ità etiam hi pecuniæ splendore & suæ auaritiæ cupidine cæci ambulant, & in miseris tenebris delitescunt. Videte inquit (ait Christus) & cauete ab omni auaritia. ¶ Ab omni ait, vt insinuet tam in paruis quàm in magnis penitus auaritiam esse fugiendam. Nam radix omnium malorum est 1.Tim.6.
cupiditas. Huius cupidinis causa Acam fuit lapi- Iosue.7.
datus & interfectus: Giezi lepra coopertus: & He- 4.Reg.5.
liodorus asperè & rigidè vapulauit: & iniquus ille
traditor Iudas se ipsum suspẽdit: & deniq; repẽtino 2.Mac.3.
& infœlici obitu Ananias & Saphira vitã finierunt. Mat.27.
Illã autẽ mortẽ magis debes timere & expauescere, Act.5.
qua scilicet anima interit in gehẽna cruciãda. Vnde
Apostolus ait. Auarus nõ habebit hæreditatẽ in re- Ephe.5.
gno

gno Christi & Dei. Propter quod Christus monet illos, vt caueāt ab omni auaritia. Si quis peritus medicus tibi diceret, caue nè de illius herbæ succo aliquid auidiùs bibas, quod si feceris subito morieris: nō dubito, quin nisi propriæ salutis esses euersor, cōsilium acciperes. Nunc verò tam corporis quā animæ cœlestis medicus, simulq; dominus iubet auaritiā fugere, & temporaliū rerum solicitudinem tanquam mortiferū succum relinquere: & tu ab eis nō vis abstinere? Prętereà quanuis ille medicus peritus sit, & rectè suam facultatem calleat, nihilominus errare potest, & te ipsum decipere, cū ille homo sit: & tamen suis præceptis & verbis acquiescis & obtemperas: cur igitur Dei mandatis non debitā obedientiam præstas, qui nec fallere, nec falli vnquā assueuit? Ipse enim ait. Cauete ab omni auaritia. Hoc igitur est quod cœlestis hic medic⁹ nobis parat. Quod autem Christus medici fungatur officio, satis apertè constat, cū ipse dixerit se medicū esse in illis verbis. *Matt. 9.* Non egent qui sani sunt medico, sed qui malè habent. Et subdidit. Nō veni vocare iustos, sed peccatores. Tanquam medicus præceptū posuit Adā, *Gene. 2.* & dixit. De ligno vitæ nè comedas: in quacunque enim hora comederis, morte morieris. Si igitur tu hominis verbis, qui facilè errare potest, fidem adhibes, & ab eis cibis te abstines, quæ ipse præcepit, & id solū vt corporis vitā & incolumitatē tuearis: quātò obsecro iustius erit, vt verbis Christi redēptoris nostri acquiescas: quo fiet vt non incolumitatem & salutē corporis, sed potiùs immortalē animam tibi conserues, & liberam & saluā facias? ¶ Auaritiā igitur fugiamus. Primo quia ipsa fidem, spem & charitatem, quas Deo deberet tribuere, in creaturas refert. Nam de fide clarum idest, cū auarus meliùs sentit de diuitijs, & potiùs eis credit, quàm Deo. Credit nāq; firmo animo ꝙ necessaria semper habebit, si diuitijs seruitutem prę stiterit: & credit se fame periturum, si Deo seruiat: quasi Deus nō itā bene soluat his, qui ipsi deseruiunt, sicut diuitiæ suis amatoribus & sectatoribus. Duabus enim de causis cōtingit, vt quis suo obsequio mancipatis nō prouideat de necessarijs: vel quia non potest, vel quia nō vult: quarum neutra in Deo reperiri potest, cum sit summè omnipotens, & ipsum bonitatis principiū & origo. Spem etiam, qua suam fiduciam in Deū deberet iacere, auarus diuitijs tribuit. Item etiam omnem amorem & conatum illis adhibet, & illas Deum *Coloss. 3.* suum existimat: quia, vt Paulus ait, Auaritia est idolorum seruitus. Non minùs peccat, qui pecuniam insatiabili auaritia congregat: quàm ille, qui idolis & sculptilibus obsequium præstat. Idolis certè dicendus est ille inseruire, qui creaturis ipsis fruitur: quique debitam omnem reuerentiam, quam Deo deberet tribuere, ipsis creaturis præstat: Ideo *Oseæ. 10.* Propheta Oseas. Secundum multitudinem fructus sui Israel multiplicauit sibi altaria, &c. ¶ Secundo cauenda maximè est auaritia, quia si auarum pecunijs oneraueris, adhuc magis sitiet. Et inde *Eccle. 5.* Sapiens dicit. Auarus non implebitur pecuniā. Non enim satiatur auarus, nec eius sitis extinguitur. Primo quia ipsa anima quæ Dei capax est, non potest impleri nisi Deo ipso: nam cum omnia, quæ sunt in mundo minora sine vlla collatione sint, quàm Deus, non potest anima his terrenis rebus impleri. Omnes mundi opes, facultates & diuitiæ si cum Deo conferantur, velut minima aquæ gutta sunt. Secundo quia insatiabilis appetitus auari est sicut ignis, qui nunquam dicit, Sufficit. Anima calida (ait Ecclesiasticus) quasi ignis ardens. *Eccle. 23.* Et in Prouerbijs Salomon. Ignis nunquam dicit, Sufficit. *Prou. 30.* Ignis nanque non extinguitur, si ei apposueris ligna sicca, sed maius incrementum accipit. Secundum ligna Syluæ (ait Ecclesiasticus) exardescit *Eccl. 28.* ignis. Sic dum magis locupletatus fueris, & maiores congregaueris diuitias, minùs cupiditatem tuā explebis. Tertio quia diuitiæ, quas auarus acquirit, illum locum non ingrediuntur, vbi sitis illarum residet: ideo non extinguitur sitis. Nam sicut vinum in dolio non extinguit sitim corporis: sic nec pecunia in arca sitim auaritiæ. Non enim sitis est in arca, sed in appetitu, in quo pecunia esse non potest: quia quod spirituale est, minimè corporali impleri potest. ¶ Tertio cauendum est ab auaritia, quia nec ętate nec tempore consumitur: sed in dies in peius crescit. Et ratio est, quia cum senibus calor naturalis simul & vita deficit: ità semper his auaris semper videtur, necessaria ad victum & vestitum esse defutura. ¶ Quarto hanc mortiferam pestem à nobis debemus propulsare, quia nemo adeo inhumanus & crudelis est, vt sibi ipsi auarus. Caret enim charitatis & pietatis visceribus: fratrem nescit, matrem ignorat, propinquos & consanguineos velut extraneos reijcit: & seipsum fame consumit, & sibi ipsi crudelis & inhumanus est. Quis *Eccl. 14.* sibi nequam, cui erit bonus? Nullum adeo est graue flagitium & scelus, quod auarus non audeat committere, quandoquidem in seipsum crudelitatem exercet. Nihil boni efficit, nisi iamiam moriturus. Qui auaritiæ diuitiarum studet, prodigus est honoris: & qui ad mercedem, vel solutionem respicit, non veritatem inspicit. Qui vero alijs vitijs se tradunt, etiam si sibi ipsis mali sint, tamen vtiles sunt alijs, & emolumentum alijs afferunt. At auarus nec sibi, nec alijs est bonus: ideo Ecclesiasticus *Eccle. 10.* dixit. Auaro nihil scelestius in cœlo nec in terra, neque in inferno. Nemo ità pauper est sicut auarus: nam nulla maior pauperies esse potest, quàm omnibus prorsus bonis carere. Ità auaro omnia deficiunt: nam & ijs, quæ possidet caret, & ijs, quæ non habet. Non possidet, quod nōn habet: & eius, quod possidet, non est dominus, sed mancipium. Alij peccatores si non gaudent, nec fruuntur alia vita, saltim in hac voluptates & oblectamenta accipiunt. At auarus nec isto seculo nec futuro gaudet. Vnde colligitur illum esse omnium infœlicissimum. Ardet in hac vita igne cupiditatis: in futura autem igne inferni torquebitur & comburetur. Circuit terram, & perambulat eam: sicut pater suus diabolus. *Iob. 1.* Fugiamus obsecro hanc perniciosam & pestiferam feram: quandoquidem cœlestis medicus iubet, ne nos illa coinquinemur. Nec debemus ità nos præcipites dare, ad amandas huius seculi diuitias, nè nos eijciat Deus à regno suo: quemadmodum reiecit milites illos, qui euntes in bellum Madian proni aquam bibebant. *Indic. 7.* Sunt enim diuitiæ velut aquæ, quæ fluunt & refluunt: nam

hodie vnus eas possidet, mane vero iam illis est spoliatus: sed ex eis nobis tantum sumamus, quod necessarium nobis fuerit ad vitam degendam, oculos conijcientes in cœlum. Et subdit dominus aliā rationem, quare auaritiam debeamus fugere, prȩter iam dictas. *Quia non in abundantia cuiusquam vita eius est, ex his quæ possidet.* Vita enim hominis non consistit in abundantia facultatum & diuitiarum. Rerum nanq; temporalium affluentia nō facit hominem diutius viuere: imò sæpiùs solet esse occasio vt citiùs intereat. Videmus enim frequēter diuites qui ciborū varietate vtuntur, citiùs vitā finire, & paucos reges inuenies, qui numerū sexaginta annorū impleuerint, multos vero rusticos & agrestes, qui laboribus manuū victū & vestitū quærunt, qui & centesimum attingunt. Equidem in rerum abundantia non vita hominis cōsistit: nā videmus, ꝙ statim in prima mundi cōditione homines viuebant quingētos & octingentos annos & aquā bibebant, & parcis epulis vescebātur, & perizomatis se induebant. Nūc vero qui maiorū diuitiarū copia abūdāt, breuiùs vitā finiunt. Ergo vita hominis non est in abundantia rerū. Et vt hoc Christus moneat, & vt nostram cæcitatem ostēdat, qui existimamus beatitudinē & fœlicitatem positam esse & constitutā in rerum affluentia, & in hoc etiam diuturnā vitā consistere, exemplum adducit de diuite quodam grandi rerum supellectile locupletato, qui præter suā opinionem, & priusquàm ipse cogitabat, mortē obijt: quo exemplo docet fugiendā esse auaritiā, nam nō liberabit nos à manibus mortis pecuniarum copia. *Dixit autem similitudinem ad illos, dicens. Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager tulit.* Deus in hac vita multa bona temporalia etiā ipsis peccatoribus concedit, vt saltim his bonis alliciantur, & cognoscant dominum benefactorē suum. Aspice igitur tu, qui auarus diues es, ꝙ ea de causa dominus largitus est ea bona, vt mentem & oculos in tuum benefactorem conijcias, & vt charitate & amore illum prosequaris. Et si nolueris in cœlum oculos eleuare, saltim aspice terram, & vide quàm vberes fructus ferat in tuam vtilitatem & commodum. Ager huius diuitis vberes fructus attulit. Ager, hæreditas, & omnes possessiones tuæ fructificant: ꝙ si nolueris imitari volatilia cœli, quæ dominum suū laudant, terram saltim, quam vides & conteris imitare. Noli esse deterior insensibili elemento. Illa nanq; fructus, quos affert, non suis vsibus vendicat, sed tuis: tu vero illius fructus tibi accipis. Et si quidē terra non sibi, sed alijs fructus producit: noli etiam tu diuitias tibi soli seruare, sed distribue illas inter pauperes. Sed de his alias. Quid autem hic diues auarus cogitauerit, audiamus. *Et cogitabat intra se dicens. Quid faciam?* Vide auari curam anxiam & solicitā. Ecce curas, solicitudines & anxietates, quas secum afferunt diuitiæ. Serui mali sunt diuitiæ, siquidem non auferunt curam domino suo. Serui enim diligentes curas omnes dominis auferunt: alius nanq; cibum parat, alius vestitum, alius lectum sternit, alius mensam, atque ità dominus quietus, tranquillus, & sine cura viuit. At vero diuitiæ mille solicitudinibus dominos onerant. Solent enim si huius anni fructus fuerunt, dicere. Quid faciam? Xenophon in dialogo quodam pulchrè ostendit diuitiarum & paupertatis comparationem. Pauper cum angustam & curtam habeat supellectilem, non tantæ curæ ab eo pendent: diues vero cum amplam & copiosam possideat, obnoxius est mille curis, & solicitudinibus. Serui multi, multis indigent, vestitu scilicet, cibo, & alijs, &c. Salomon inquit. Vbi multæ sunt opes, multi qui comedunt eas. Has tantas & tam anxias curas voluit dominus diuitijs iniungere nè nimis rapidi in illarum amorem duceremur. Qui multas habent, plures desiderant: cum vero has plures compararunt, statim solicitudo & cura eos vexat, quid de illis facient, siue quomodo illas distribuēt. Sed vt videas quousque hic insatiabilis appetitus diuitiarum perueniat, cum Semiramis in suo sepulchro inscripsisset (vt refert Aelianus) si quis rex pecunia indiget, hoc monumentum diruat: cumque Darius monumentum aperiret, nullas pecunias inuenit, sed id literis mandatum inuenit. Nisi esses insatiabilis nunquam sepulchrum mortuorum attigisses. ¶ Aduerte autem ꝙ in scriptura legimus tria hominum genera, qui se vitijs & flagitijs tradebant, hæc verba dixisse. Honoris scilicet cupidi, vt ille villicus, qui munere suo erat honoratus, postquam eum illo expoliārunt, dixit. Quid faciam, quia dominus aufert à me villicationem? Hæ sunt illæ curæ & solicitudines, quæ homines honorum & dignitatum cupidos vexant, & torquent. Secundi vero, qui hoc dixerunt, illi sunt inuidi, de quibus Lucas in Actis Apostolorum inquit: ꝙ cum viderēt opera & miracula Apostolorum, & quomodo Petrus & Ioannes claudum sanauerant iuxta portam templi, & ꝙ populus illos magnificabat, & eximijs laudibus extollebat, inuidia commoti, non valentes tanta miracula & prodigia ferre, dicebant. Quid faciemus hominibus istis? Bene hic homo, de quo hîc agitur, auarorum mores & ingenium refert, qui varijs cogitationibus torquentur, quid de diuitijs sint facturi: acsi nulli essent pauperes & mendici, inter quos diuitias superfluas possent distribuere. Pauperes enim (ait dominus) semper vobiscum habebitis. Et Ecclesiasticus ait. Absconde eleemosynam tuā in sinu pauperis, & ipsa orabit pro te. Quanuis vitia & peccata nullum aliud tormentum secum afferrent, nisi illud, quod in peccatrici anima ingenerāt, plusquàm nouercali odio deberemus eā prosequi: sed quod dolendum est, alia maiora & grauiora tormenta illos expectant. Aspice obsecro huius hominis curam. *Quia non habeo quo congregem fructus meos.* Mentitur, nam habebat pauperum domos & corpora: vbi posset fructus recondere. Parata erant illi à domino hæc horrea, in quæ si reconderet, nec tinea nec ærugo posset demolire. Nihilò meliùs fructus tuos conseruare poteris, quàm si in pauperes distribueris. De primitijs frugum tuarum (inquit Salomon) da pauperibus, & implebuntur horrea tua saturitate. Insuper bona à Deo cōcessa, sua dicit, quasi suis laboribus & industria cōparata. *Et dixit hoc faciā. Destruam horrea mea, & maiora faciam: & illic congregabo omnia, quæ nata sunt mihi, & bona mea: & dicā animæ meæ. Anima habes multa bona reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, & epulare.* Tanquam

Lege Chrys. homi. 2. ad populū Antio. post med. vsq. in finē.

Eccle. 5.

Luc. 16.

Act. 3.

Mat. 26.

Eccle. 29.

Mat. 6.

Prou. 3.

Tanquam insipientissimus, & qui potiùs elleboro esset purgandus, inquit. Destruam horrea mea, & maiora faciam. Cum meliùs dixisset. Aperiam horrea mea, & dabo indigentibus. Secundo huius manifestam stultiam & insaniam vide, qui longam & diuturnam vitam sibi promittebat, dicens. Habes multa bona in annos plurimos: cum nec vnam horam certam haberet. O quanta illorū est insania, qui omnem suam curam constituunt in longa & diuturna vita, & in eis, quæ in posterum facturi sunt: sibi ipsis vanè & insanè pro libito vitam promittentes. Hæc insania & amentia hodie in inferno multos discruciat, qui cum procrastinantes in dies pœnitentiā & conuersionē protenderent, subito & repente à morte rapiuntur: nam cum vita breuissima sit, & in manu Dei posita, prohibito ipsi eam sibi largam & diuturnam promittunt, vt diues faciebat. Quando tēpus his conceditur, nolunt occasionem datam accipere, vt rectè operentur: cum vero eis denegatur illud quærūt, nec inuenire possunt: quemadmodum
Mat.25. contigit illis quinque virginibus fatuis. Breues dies
Iob.14. hominis sunt (ait Iob) & numerus mensiū eius apud te est. Tanquam flores transeunt, & similes sunt ro-
Iacob.4. ri campi, & in ictu oculi non apparent. Vapor est ad modicum parens. Tanquam nebula, quæ mane efficitur, at verò radijs solis nascentibus statim à terra resoluitur: ita vita hæc nostra aliquid videtur, cū homo protinus, vt nascitur, alijs vult dominari, diues fieri, ad dignitates & honores aspirare: at vero vanitas apparet, cum subiecta & obnoxia sit febri, & varijs ægritudinibus, quæ in puncto in cinerem & puluerem redigunt. Quid obsecro aliud est omne tempus vitæ nostræ nisi breuissimum instans, quod
Iob.9. tanquam ventus currit, & vt nauis, quæ pertransit fluctuantem aquam, cuius cum pertransierit nō est vestigium inuenire: est veluti nuncius breui spacio iter suum peragens, & velut hospes nunquam rediturus, sicut fulmē de cœlo cadens, quod inictu oculi absconditur, ità sunt omnia tēpora & regna mun-
Roma.8. di. Vanitati omnis creatura est subiecta. Numera si libet omnes dies, omnes horas, menses & annos tuę
Psal.89. vitæ, & dic mihi vbi sunt? Transierunt sicut vmbra & sicut aranea meditabuntur. Flauit ventus, & perijt araneæ tela. Nihil sub cœlo stabile & firmū est. Nihil breuius ea vita, quæ secum mortem sodalem & sociam ducit. Breuis est & miserijs vndique circundata: quam boni cum patientia ferunt, & mali vehementer diligunt. Sed quantumcunque eam diligant, & amorem ipsius exoptent: non ea multo
2.Reg.14. tempore fruentur. Omnes nanque morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur. Nemo ità velociter currit, vt vita hominis. Aquæ enim non retro redeunt: & dies hominis recuperari non possunt. Si igitur adeo breuis vita est, vt cū nondum venerit, iam transit: quid est quod tam diuturnam & spatiosam vitam tibi promittas? Multi sunt Christiani, qui etiamsi omnia hæc clarè cognoscant sibi ipsis dicunt. Anima mea habes multa bona in annos plurimos: & hac falsa opinione & spe se totos vitijs & voluptatibus tradunt. Sanctus
Tob.6. Tobias sedit in litore fluuij Tigris pedes suos lauaturus: qui fluuius ità appellatur propter summā velocitatem, qua eius aquæ fluunt. Aspice & contemplare tu celeritatem & velocitatem, qua dies tui trāseunt, & quàm breuiter in mortem iter faciant: & hac consideratione lauabis pedes affectuum animæ tuæ. ¶ Tertio postquam vanè & amenter delicijs & voluptatibus se tradēs, sibi ipsi multos dies promisit: id etiam animæ suæ dicit. Requiesce, comede, & bibe, & epulare. Tanguntur quatuor vitia, quæ ipsas diuitias semper comitantur: scilicet ocium, gula, ebrietas, & voluptas. Nam comedere & bibere irrationalis animæ est bonum: rationalis vero intelligere, ratiocinari, & lætari in lege domini, & sanctis cogitationibus & operibus intendere. Hoc iste diues animæ suæ dicit: & hoc etiam carnales homines suæ libidini dicunt, laxis habenis per omnia genera vitiorum currentes. Sed vt videas quomodo homines in suis cogitationibus deuanescūt, & omnia eorum cōsilia & decreta irrita esse coram Deo, audi quid sequatur: *Dixit autem illi Deus, Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te: quæ autem parasti cuius erunt?* Hoc modo homines incautos & suæ salutis improuidos, repētè mors vocat. Sed verba hæc consideratione sunt dignissima: quò circa quatuor obseruanda sunt. Primum est quod vocat illum stultum, & optimo quidē iure: quia diues auarus se ipsum sapientem & cordatum existimat, liberalem & magnificum: iuxta illud Prouerbiorum. Prou.28.
Sapiens sibi videtur vir diues. Se ipsum ignorat, nā cum auarus & parcus sit, liberalem se iudicat: & reliquos alios prodigos & gloriosos appellat. Quapropter sapiens irridet diuitem auarum dicens. Vi- Prou.22.
disti hominem sibi sapientem videri, magis illo spē habebit stultus. Cum igitur in vita cæcus fuerit & amens, & in sua æstimatione sapientem se ipsum iudicauerit: necesse est, vt in morte oculos suos aperiat, & manifestè videat, cum vocari amentem & sine ratione. ¶ Secundo stultus est auarus, quia ea custodit, quæ custodita perduntur: perdita vero custodiuntur. Quod facilè potest ostendi, per similitudinem de fruméto adductā, quod si custodiatur perditur: si vero seminetur & spargatur in terram, multiplicatur, & augetur. Vnde in Ecclesiastico di- Eccl.29.
citur. Perde pecuniam propter fratrem & amicum & non abscondas sub lapide in perditionem. Lapis vocatur cordis duritia, sub qua dum abscōditur, in perditionem absconditur: quia dū magis seruari creditur magis perditur, & non solum sui ipsius iacturam facit, sed etiam domini & possidentis, quod deterius & infœlicius est. ¶ Tertio stultissimus est & valde amens, quia eam domum & mansionem non sibi curat, in qua in perpetuū debet permanere: vbi vero tantum pernoctaturus est, grandes ædes & palatia construit: hæc enim vita si conferatur cum futura, vna nox appellari debet. Spes impij quasi lanu- Sapien.5.
go est, vel tanquam memoria hospitis vnius diei prætereūtis. ¶ Quarto stultus est, quia quæ somniat vera existimat. Sicut somniantes putant manibus suis aurea poma contrectare, & lapides pretiosos, & assumere cibos delicatos, & euenit phantasmatum causa. Sic isti veras diuitias existimant habere cum tantum diuitiarum phantasmata possideant. Maius nanque est discrimen & differentia inter has & veras diuitias, quàm inter vera poma & somniata. Ad huiusmodi somniū potest referri illud Esaię. Quem- Esa.29.
admo-

admodum somniat esuriens & comedit, cum autē fuerit expergefactus vacua est anima eius: & sicut somniat sitiēs & bibit, & postquam fuerit expergefactus lapsus adhuc sitit, & anima eius vacua est. Sicut somniās comedit, & bibit, & vacuus est: sic auarus esurit diuitias, & congregat eas, & vacuus est: quod intelligitur cū in hora mortis à somnio expergefactus, omnibus orbatur, & destituitur. Vnde
Psal. 75. psalmista. Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt viri diuitiarū in manibus suis. Manus Christi sunt pauperes: & quia nihil posuerūt in manibus Christi, nihil inuenerunt in manibus suis. ¶ Quintò stultus est auarus, quia thesaurizat, & nescit cui te-
Psal. 38. saurizet. Tandem stultus est, quia cū dies nec tēpus in sua sint potestate, longa secula vitæ sibi ipsi pro-
Psal. 92. mittit. Quibus omnibus Dauid ait. Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite. ¶ Perpēde secundo: quod nō dixit in hac die, sed in hac nocte repetent animam tuam, quia in nocte suorū appetituum erat, & in tenebris & obscuritate vitiorū, nec vllum lumen diuinæ scientiæ illum illustrabat. Bonis mors, dies est: nā tunc illis clarus illucet dies in quo iustitiæ diuinæ solem splendentē conspiciūt in sua diuina essentia, qui dies perpetuus est & clarus sinè vllo termino nec fine. Sed malis, etiam si media die moriantur statim nox obscura & tenebrę
Mat. 22. adueniunt: siquidem, vt malus seruus, in tenebras exteriores eijciuntur. Vnde sapiens inquit, impios
Sapien. 5. in inferno constitutos dixisse, Sol nō illuxit nobis. Rectè igitur hic dicitur, ꝙ malus & impius in nocte moritur. ¶ Tertio ait. Repetent animam tuam, à iusto enim non repetitur anima, sed ille gaudens & libens eam domino commendat, vt pote qui dissolui cupit, & esse cum Christo. Iustus nanque non ægrefert mortem: oneratus est quippe corpore suo,
Philip. 1. sicut ille, qui dicebat. Quis liberabit me à corpore mortis huius? Hanc sarcinam facillimo negotio & gaudens deponit. Sed peccator qui animam suā carni subdidit, & eam carnem efficit, dare illam non vult: & ideò dicitur repetita tanquam ab inobediēti debitore, qui crudelibus exactoribus traditur. Angeli qui terribiles exactores sunt, animam ab impio repetent, etiam illo inuito. ¶ Quarto aduerte quid post hæc omnia dixerit, scilicet: Hæc quæ parasti cuius erunt? Laborat auarus, vt sibi multas diuitias cumulet in diuturnum tempus: extranei vero
Psal. 48. & alieni substantiam eius deglutiunt. Cum interie-
Eccle. 9. rit, non sumet secum omnia, neque descendet cum eo gloria eius. Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo comprehendūtur: sic capientur homines tempore malo. Sic Nabu-
Dan. 4. chodonosor cum in aula Babylonis ambularet, dicens, Non nè hæc est Babylon ciuitas magna, quā ego ædificaui in domum regni, &c. vocem de cœlo audiuit. Tibi dicitur Nabuchodonosor rex, regnum tuum transibit à te, & ab hominibus eijcient te, & cum bestijs & feris erit habitatio tua. Omnia quæ comparasti, cui sunt? Certè non tibi, sed oportet, vt hæredi ea relinquas vel vt quiuis alius ea pos-
Psal. 38. sideat. Vnde Dauid Sanctus, Ecce mensurabiles posuisti dies meos, & substantia mea tanquam nihilū ante te. Veruntamē vniuersa vanitas omnis homo viuens. Verum tamen in imagine pertransit homo

sed & frustra conturbatur. Thesaurizat & ignorat cui diuitias congregat, tantum abest, vt diues hic tam cito ad se mortem venturam expectaret, vt nec talis cogitatio animum suum inuasisset. Sed cū maiori oblectamento & voluptate hac vita fruebatur, tunc mors subito & inopinato iam aderat ad postes pulsans. Hoc certè filij huius seculi deberent mente reuoluere, qui tam anxiè & solicite diuitias quærūt mundi honores & dignitates. Solet enim contingere vt gulosi & helluones pueri hortum ingrediātur nuces vel poma, vel aliud quoduis genus fructus futuri: cumque arbores ascendunt, alij sinus suos & manicas implent: alij vero infra arbores sunt colligentes & comedentes. At cum ipsi incauti sunt & improuidi, ecce repentè olitor & custos horti cum illis adest, & fructus omnes eis aufert, & flagellat, & sæpius vestibus eos exuit. Ità omnes homines in mundo velut isti pueri gulosi & helluones ambulāt quærentes diuitias, honores & dignitates. Videbis nanque multos in curijs regum, qui in altas & supremas dignitates constituti, onusti sunt magnis redditibus, superbi, elati atque potentes. Alios vero videbis, qui infra has arbores magnas ambulant, videntes an aliquid ab istis superioribus cadat, siue beneficium siue canonicatus, siue episcopatus, vt inde possint manducare. Atque ità videbis plurimos, qui regum curias, & Papæ sequuntur: expectantes, an aliqua spiret dignitas, officium, vel prælatia, manibus suis apertis ad eam suscipiendam. At verò repentè olitor, qui mors est his aduenit, cum somnio sopiti in vtramuis dormiunt aurem, & in hæc verba prorumpit. Eia igitur ò tu episcope vel archiepiscope à tua dignitate plorans descende, depone obsecro vniuersa, quę habes & me ipsam insequere. Aufert ab eis iniquus hic latro aurum, argentum, pompam, honores & dignitates, & his omnibus spoliatos in sepulturam nudos defert. Quæ parasti cuius Eccle. 1.
erunt? O vanitas vanitatum omnia enim exues, quę habes, & possides, exutus vero, in sepulturā abibis. Et vtinam quemadmodū diuitijs & honoribus spoliatus sepulturam ingrederis nè ità etiam virtutibus & bonis & sanctis operibus exutus in infernū proficiscaris. Stat nanque illa sentētia aduersus diuites prolata. Diues cum interierit, non sumet secū om- Psal. 48.
nia, neque descendet cū eo gloria eius. Vnde Sapiēs Sapien. 5.
dixit impios in inferno positos talia protulisse. Quid profuit nobis superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? transierunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nuncius citò percurrens, &c. Non est igitur hæc mundi gloria tam anxiè & solicitè à nobis quærenda: quandoquidem sui amatores tam cito deserit & relinquit. Quid huic diuiti profuit tam abundans & pinguis supellex? Potuit nè illum liberare à morte? Laborant diu noctuque diuites, & se mille curis onerāt, vt grandes diuitias sibi comparent: qui nihil aliud faciunt, nisi vt auis Fœnix ligna sicca congregare, vt in inferno cōburantur. *Quæ parasti cuius erunt?* Quadrat in hos maledictio illa, quā Moses intulit legis suæ trāsgressoribus, cum illis dixit. Percutiet te dominus amen- Deute. 28.
tia, & cæcitate ac furore mentis: & palpes in meridie sicut palpare solet cæcus in tenebris, & non dirigas vias tuas. Domum ædifices, & nō habitabis in ea. Plan-

ea. Plantes vineam & non vindemiabis eam. Hoc idem huic diuiti contigit, & omnibus etiam diuitibus auaris contingit. Videbis enim quod mulus, qui aquam haurit ex puteo, ad irrigãdum hortũ primo coopertos habet oculos linteo. Secundo vero in circuitum ambulat. Tertio aqua exhausta non suis cõmodis nec vtilitati deseruit, sed alijs: nam aqua quã ipse hauriuit, olera irrigantur, quæ ipse nõ comedit sed alij, illi autem nihil aliud restat quàm labor. Ità diuites auari, vt hic, de quo sermo habetur cæci ambulant, & caliginosis tenebris inuoluti: secundum illud scripturæ loquentis de his. Ambulauerunt, vt
Sopho. 1. cæci, quia domino peccauerunt. Nulla maior est cæcitas, quã auaritiæ. Et ideo Moses dixit, Percutiet te Deus amẽtia & cæcitate. Secũdo, vt mulus aquã
Psal. 11. hauriens in circuitu ambulant, iuxta illud Psalmi. In circuitu impij ambulãt. Omnẽ terrã circuũt, perlustrant maria, ad Indos nauigant, in barbaras & immanes nationes trãseunt: vt insatiabilem diuitiarũ appetitũ expleant. Ideo Moses dixit. Palpes in meridie sicut, &c. Tertio mulus non lactucas comedit: nec reliqua alia olera: ipse solũ laborem sibi haurit & nihil aliud illi remanet. Sic diues auarus non sibi sed alijs laborat: nam alij extranei & ignoti sæpe diuitijs, quas ipse comparauit, potiuntur, & possident: & sui hæredes gaudentes & lætantes illas consumunt & deuorant. Ideo Moses, domum ædifices & non habitabis in ea. Plantabis vineam, & vuas non comedes: quia alius vindemiabit. Rectè igitur hic dicitur. *Hæc quæ parasti cuius erunt?* Congregasti multas diuitias, & dicis te illis multis annis fruiturum? O stulte, stulte, hac nocte morieris: & alij ipsis gaudebunt. Cuius erunt? Non tuæ, sed alienorum. Alij deuorabunt & consumẽt eas, non tu: cui
Eccle. 5. nihil restabit nisi pœnitere, cum illas relinquas. Qui amat diuitias fructũ nõ accipiet ex eis. Et Salomõ
Sapien. 3. sapientissimus. Vacua est spes eorum & labores sine
Psal. 48. fructu. Et Dauid in Psalmo. Relinquunt alienis diuitias suas. Quemadmodum arca, quæ cõstituta est vt semper clausa maneat, vt accipiat, quidquid in illam fuderint, nihilque dat quousque illam frangunt: sic auarus quantumcunque illi dederis, accipiet, ipse tamen nihil dabit, nisi quando iam frangitur & moritur & veniunt extranei & multoties inimici ad posidendas diuitias, quas ipse comparauit.
Iere. 8. Et Ieremias Propheta ex mandato Dei dixit quibusdam diuitibus auaris, se illis daturũ hæredes extraneos: & causam huius rei ostendens, dixit. Quia à minimo vsque ad maximum omnes auaritiam sequuntur. Et in dignitatibus & officijs ecclesiasticis hoc sæpius videbis cõtingere, vt vni episcopo alter succedat, qui immanis & crudelis inimicus semper illi fuit. Saul successorem sui regni habuit non filios
1. Reg. 16. proprios, nec consanguineos: sed Dauidẽ, quẽ ipse odio habebat, quique ex altera erat tribu. Et summæ illius beneuolentiæ & amoris, quem rex habebat erga Amã, ipsius inimicus Mardochæus hæres
Hester. 8. fuit: & eius rem & substantiam hæreditauit Hester. Hoc enim permittit Deus, statuit & discernit: vt extranei & inimici, quos ipsi auari nouercali odio prosequuntur, diuitias suas, dignitates, & honores
Baruc. 3. accipiant. Vbi ergo sunt principes gentium, & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terram? Qui in auibus cœli ludunt, qui argentum thesaurizant & aurum, in quo fidunt homines, & non est finis acquisitionis eorũ? Exterminati sunt & ad inferos descendunt: & alij loco eorum surrexerunt. Quid obsecro habent, in hora mortis principes huius mundi? Quid de omnibus suis diuitijs, honoribus & dignitatibus, secum ferunt? Solet contingere vt quando rex aliquis vel princeps magnus ex vna ciuitate vel regione in aliã vult migrare, iubet mulos parari ad vehenda itineri necessaria. Alius enim mulus vehit culcitras, ceruicalia, & stragula lintea. Alius sedes & scabella, & leuia quædam supellectilia. Alius instrumenta culinaria. Alius vero vasa aurea, & argentea & pecuniam portat: & hic cum iam ad stabulum omnes peruenerũt, magis defatigatus & lassatus manet: ità similiter diues auarus etiam si superbus & elatus incedat quia maiores redditus habet, quàm pauper. At quando cursui finis fuerit impositus, & huius vitę laboriosum iter fuerit peractũ & in mortis hospitium peruenerimus: omnes simul tam diuites quàm pauperes exonerabimur. Moritur doctus pariter & indoctus: & omnes morimur, Eccle. 2.
& quasi aquæ dilabimur super terram: quia vt Pau- 2. Reg. 14.
lus inquit, Statutũ est hominibus semel mori. Tũc Hebræ. 9.
igitur rogo, quis magis defatigatus & lassatus veniet, pauper, qui leue onus sustinuit, vel diues, qui oneratus fuit diuitijs? Quid obsecro habet mulus, qui graue pondus, aurea scilicet vasa & argẽtea portauit? Quid sibi reliquũ fuit? Certè non aliud nisi vlcera maiora: labor & defatigatio. Exonerant episcopum & diuitem cum iam morti est propinquus omnibus suis diuitijs. Et quid restat illi nisi vlcera? Remanent illi defectus & negligentiæ, quas in munere suo obeundo cõmisit: quæ grauissima vulnera sunt. Iter suum isti faciunt maiori labore, quàm pauperes & egeni: cuius causa est graue & ponderosum onus, quod humeris suis ferunt. Quando vero ad mortem isti accesserint, & omnibus fuerint spoliati, quid de illis fiet? Mittentur in gehennæ stabulum ex itinere defatigati, & pondere peccatorũ pressi: vbi ardore & sudore ignis perpetuo cruciabũtur. Et tũc alij fruentur vasis argẽteis & aureis, quæ mulus portauit: ipse vero mulus in stabulo defatigatus & lassatus manebit. Ità hæredes horum auarorum lætabuntur & fruẽtur ijs bonis, quæ ipsi reliquerũt, & factis æqualibus partibus lautè & opiparè inebriabuntur. Et tunc quę parasti cuius erunt? Bene quidẽ
Propheta Oseas. Comederunt alieni robur eius, Oseæ. 7.
&c. Sed de his iam satis. Applicans igitur Christus hanc similitudinẽ proposito, inquit. *Sic est, qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues.* Non damnat thesaurizantem sibi ipsi, nisi iste talis etiam in Deũ non thesaurizet, ad differentiam eorum, qui suis diuitijs ipsi Deo etiam inseruiunt. Qui vtrumque fecerit, huius dãnationis expers erit. Possunt enim homines, & licite sibi thesaurizare, & filijs suis: dũmodo diuitijs suis vtantur, vt ipsa lex domini præcipit: scilicet pascendo Christi pauperes, & reliqua pietatis & religionis opera exequendo. Sed qui sibi ipsi tantum thesaurizat, huic diuiti similis est. Præterea ille diues est in Deum, qui ità suis diuitijs vti-
tur, vt expectatio ipsius sit dominus. Vnde in psal- Psal. 32.
mo. Beata gens cuius est dominus Deus eius: populus,

lus, quem elegit in hæreditatem sibi. Itaque quando iam vidisti quid contigit huic diuiti, & quid etiam contigerit diuiti illi, qui noluit eleemosynam largiri mendico Lazaro, & quomodo in inferno fuit sepultus, accipe igitur experiméntum in capite alieno.
Rom.15. Quæcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Docet hæc similitudo, vt meditatio mortis semper mentibus nostris insideat, & quotidie illam venturam expectemus, nè nos incautos & improuidos inueniat quemadmodú diuité hunc. Hic enim longam vitam sibi promittebat: qui si sciret mortem illa nocte venturam, non vtique dixisset animæ suæ. Anima mea habes plurima posita ad multos annos. ¶ Docet quàm bona & vtilis mors sit pauperibus. Multum quidem pauperes ipsi morti debét. Videbis nanque multos diuites, qui toto discursu vitæ nunquam pauperi nec buccellam panis tribuerút: at in hora mortis iubent eleemosynas fieri, & nouis vestibus pauperes indui. Nó tunc, vt solebant in vita modum viuendi pauperis inquirunt: nam ipsa mortis angustia non concedit illis locú.
Exod.12. Iudæi petierút ab AEgyptijs diuitias suas & dona mutuata: ipsi vero cum intenti essent mortuis suis sepeliendis, non attenderunt, Iudæos abire: atq; ità quidquid petierunt, dederút illis. Memoria mortis, quá præsentem habebant, non dedit illis locum, vt animaduerterent, quod possent amittere suas diuitias.
Num.13. Nec etiam incolæ terræ promissionis oculos cóuerterunt ad speculatores Israel, cum grandis túc grassaretur pestis, cum intenti essent mortuis sepeliédis: vt inquit glossa diui Augustini. Hæc omnia memoria mortis effecit. Nè igitur vanè & stultè nobis ipsis diuturnam vitam concedamus, vt hic diues auarus: sed memoriam mortis nobiscum recolamus, & ità liberales semper existemus in pauperes. ¶ Docet denique similitudo hæc, diligere diuitiarum contémptum propter vitæ nostræ breuitatem. Transimus enim cito velut flosculus campi, & iter facimus per quod nunquam reuersuri sumus, & mensurat nobis horas & leucas nuncius ità velocissimus, qui viginti quatuor horarum spatio millia milliú leucarú pertransit: & constituit nos in manus seuerissimi illius
Hebræ. 10. iudicis, de quo Paulus dicit. Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Nos vero hanc vitam có sumimus in cóparatione vilis stercoris, & vanæ spei quæ breuiter nos deludet. Nonnè hoc exéplo apertissime vides hoc esse somnium phátasticum & fallax, quod dormiunt viri diuitiarum: qui cum in hora mortis fuerint expergefacti, vacuos se & inanes inuenient? Iungetur tunc istis æterna mors & vera,
Iudi.4. cum somno mortis huius vitæ: quemadmodum Sisaræ, quem excitauit à somno (quod ingenerauerat dulcis lactis potus) Iael pertransiens & configens cerebrum ipsius acutissimo clauo. Continget etiá his
Iudit.13. quod superbo illi Holoferni, cui huius vitæ somniú simul & æternę mortis euenit. Hoc igitur & nos videntes, non videmus: & audientes, non audimus,
Psal.134. facti illis idolis similes, quorú vanitates diligimus. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Quid de nobis erit, cum audierimus vocem dicentem. Stulte hac nocte tollent animá tuá à te? Tunc dominus diuortium faciet inter carnem & mundum, quem tantum diligimus: & audiemus irrisionem illam domini qua irridet amatores mundi, dicens. Vbi sunt dij eorum, in quibus habebant Deute.32. fiduciam? surgant & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant. Igitur filij hominum vsq; quo Psal.4. graui corde: vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? ¶ Fugiamus ergo auaritiam, has res terrenas & caducas contemnamus, in pauperes eas distribuamus, memoriam mortis nobiscum semper ferentes: & ità viuamus, & res múdi huius tractemus tanquam hac nocte morituri. Omnem hanc salubré doctrinam docet hîc nos Christus redéptor noster hoc exemplo proposito, ansam sibi & occasionem sumens, ex quæstióne facta. Sed iam postquá Christus docuit, immoderatum affectum rerum temporalium esse vitandum: docet nunc solicitudinem inordinatam eorum, quæ necessaria sunt funditus extirpandam. Nam solicitudo necessariorum, sæpè induit solicitudinem rerum superfluarum. *Dixitque ad discipulos suos.* Apostolos præcipuè instruit, quia futuri erát prædicatores huius euágelicæ perfectionis, & præceptores totius mundi: quo circa operæ pretium erat, vt ipsi hoc sibi priùs persuasum haberent & ipso opere adimplerent nè de illis diceretur. Roma.2. Qui aliú doces, te ipsum non doces? Nam sicut cœpit Iesus priùs facere, & docere: sic opus erat, vt ipsi Act.1. priùs facerent & posteà docerét contemptum & solicitudinem superfluam rerum terrenarum. *Ideo dico vobis.* Illationem hanc infert ex præmissis. Ac si diceret, Vidistis ne quid contigerit diuiti illi auaro, quàm solicitus ambulabat, quid facturus esset de tátis diuitijs, & quomodo mors præter ipsius spem & opinionem illum inuisit? Experimétum igitur vos hinc sumite. Nam fælix quem faciunt aliena pericula cautú. Et ideo dico vobis. *Nolite soliciti esse animæ vestræ, quid manducetis.* Quia loquutus fuerat dominus aduersus auaritiam nunc sermonem suum conuertit aduersus auaritiæ radicem: scilicet, aduersus nimiam solicitudinem rerú temporaliú. Anima hic pro vita sumitur: sicut etiam in primo regum legimus Dauidem dixisse Abimelech sacerdoti. Ego 1.Reg.22. sum reus omnium animarum domus patris tui. Mane mecum, nè timeas. Si quis quæsierit animá meá quæret & animá tuam. Hoc est, si quis molitus fuerit vitam mihi auferre, etiam tuam curabit auferre. Appellatur vita hæc, qua viuimus anima: ná sæpius nomen causæ in suos effectus mutamus. Sic ferrum ardens appellamus igné: nam vrit, & calefacit, qui effectus sunt ignis. Cum igitur anima qua viuimus vitam huic corpori tribuat propter sui præsentiam & vnionem, bene compatitur huic effectui (qui viuere est) nomé suæ causæ imponere scilicet, anima. ¶ Obserua autem quod non tollit dominus omnem solicitudinem, sed illam, quæ Christi iugum repellit. Nam vt clariùs in Matthæo habetur, priùs dixe Matt.6. rat. Nemo potest duobus dominis seruire, & posteà subdit. Nolite soliciti esse, &c. Non veto vos esse solicitos: veto tamen esse solicitos si hæc solicitudo coegerit seruire Mammonæ. Ideo Græcis hæc solicitudo est, μεριμνα, quod significat curam anxiam & solicitam, quam habent auari de pecunijs cógregandis. Quapropter nó dixit. Nolite laborare, aut curam moderatam habere. Et ideo etiam in exemplo auium non dicit, quod non volant, sed quod nó

semi-

seminant, neque metunt, neque congregant in horrea. Non prohibet honestum laborem neque studiũ acquirendi temporalia: sed nimium ipsorum amorem. Ità enim alienum & extraneũ est homini vsurarium esse siue latronem: vt esset ipsis auibus cœli seminare, arare, vel metere. Et sicut aues solum volando sustentantur, nec seminant, nec metunt. Ità vos solo honesto labore & vestræ naturæ consentaneo vitã degite: nec modos illicitos quæratis. ¶ Aduerte autem quod triplici modo solicitudo rerũ tẽporalium potest esse illicita. Primo quidem ex parte materiæ siue rei de qua soliciti sumus: vt cũ quis quærit temporalia bona, illa constituens, vt finem suum, Secundo ex parte superflui & soliciti studij quod in illis acquirendis cõsumitur: propter quod studiũ retrahitur homo ab exercitio rerum spiritualiũ, quibus inseruire debet. Tertio ex parte timoris superflui: quando scilicet quis nimis timet, quod si non fecerit quantum suę vires suppetierint, necessaria sibi deficiant. Sed iam adeo creuit rerum terrenarum amor & cupiditas, vt multi Christianorum (& vtinam non sint ecclesiastici ac monachi) ità de his rebus caducis & perituris sunt soliciti: vt videantur nullam aliam vitam expectare. Propter quid obsecro defatigaris? Certe propter nihil. Videbis enim in fluuio pisces huc & illuc discurrentes, & inter se certantes: & id omne solum faciunt propter aliquẽ vermiculum, vel micam panis: & hoc non vidẽt pisces, sed illi qui in litore sunt eos irridentes, qui propter rem tam vilem & parui momenti tãtam cõtentionem inter se habeant: & tandem vnus illorum micam vel vermiculum rapit. O quantæ admirationis est videre strepitum, voces, & contẽtiones, quas homines nectunt, sola cibi & victus causa: quãta est illorum solicitudo, ita vt videãtur omnem mundũ reuoluere. Certè qui hunc magnum strepitũ & clamores videret, nil aliud intelligeret, quod non nisi de re grauissima, vel de hominũ morte ageretur. At si rectiùs & attentiùs id examinaret, clariùs intelligeret, id esse propter rem parui aut nullius momenti. Qui vero in litore quieti & tranquilli sedent illos irrident & subsanant. Nam ij quibus dominus hoc contulit beneficium, vt dederit illis lucem & oculos ad intelligendũ has mundi vanitates, & ob quas res homines laboribus & curis se ipsos conficiant, maximè demirantur. Nec id mirandum, quia puluis mundi eos obcæcauit, nec ingens periculum ipsis imminens videre possunt. Vnde Salomon. Vidi omnia quæ sub cœlo geruntur, & ecce vniuersa vanitas. O curas hominum, o quãtum est in rebus inane. Qua propter non ille diues appellandus est, qui plures diuitias habet: sed ille cui minores sunt curæ & solicitudines. Nã si aliquis homo octo millia aureorum haberet, simul & filias quatuor, quibus de maritis ipse esset prouisurus: & alius quatuor millia aureorum, & nullam filiam innuptam, certe iste secundus ditior & locupletior esset appellandus: nam iste minores necessitates habet: quam ille. Sic qui parum habet & contentus est, ditior est illo qui multa possidet, & plurimis necessitudinibus & curis plenus est. Si Christus dixisset, Laborate, & soliciti estote de rebus humanis & temporalibus: & de cœlestibus securi sitis, me vobis illas daturum: nõ mirarer

Eccle. 1.

si homines tam anxiè & vehementer earum inuaderet cura. Sed multo aliter & diuersissimo modo inquit. Quærite bona cœlestia, nam terrena vobis ego condonabo: & mihi hæc cura est imposita. ¶ Si hoc igitur ità est, quod rogo est nostrum tã profundum somnium, & quæ tam acuta fames, vt ità defatigemur, propter ea quæ terrena sunt: & quæ cœlestia sunt obliuiscamur. Vnde Amos. Væ qui opulẽti estis in Siõ, & confiditis in mõtem Samariæ, &c. *Amos. 6.* Magna est aliquibus cura in prouidẽdis necessarijs in venturum annum, & quod omnia sint abundantia & superflua in futurũ tẽpus, ignorantes an sequẽti die sint morituri. Præcipiebat dominus in Leuitico, vt eodẽ die, in quo oblatio offerebatur, in ipso etiam comederetur. *Leui. 7.* Etiam præcepit, vt de agno paschali nihil in venturum diem seruaretur, & mannã si seruabatur in crastinum diem corrumpebatur. *Exod. 12.* *Exo. 18.* Ezechiel etiam dixit. Nũquam caro hesterna intrauit in os meum. *Ezech. 4.* Vult dominus ne tam anxiam curã de venturis habeamus: vt ipse præcepit in Euangelio: sed vt pendeamus ab ipsius prouidentia. Quid tu Christicola tantopere temporalia bona curas cui æterna & nunquam peritura sunt promissa? Quod etiam ethnici Philosophi contempserunt etiam tu in pretio habes? Nihil ità ab homine alienum & extraneum est, vt ipsa pecunia, nec aliquid quod minorem illi afferat vtilitatem. Nã etiam si omne aurum, & argentum mundi possideres: esses nè illius causa melior, doctior, meliori corporis valetudine, aut præstantiori & elegãtiori forma? Nihil minùs. Sed obijciet aliquis, dicẽs. Diuitiæ gaudium afferũt & voluptatem, & efficiunt, vt homo in maiori honore & dignitate sit habitus. Ad quod respondeo, quod etiam si gaudium afferant & voluptatem, tamen id est perniciosum & nociuum: neque optimo iure gaudium appellandum. Nam verum gaudium & voluptas, est trãquillitas & pax cordis. Bona tua quid honoris tibi conciliant? vt te populus laudet & veneretur? O stulte stulte, non te aspiciunt, sed pretiosas vestes. Nam si miseria & mendicitas animæ tuæ illorum oculis pateret, infœlicissimũ te iudicarent: quem nunc beatum existimant. Verus honor & laus est ipsi Deo placere. Sed dices. At diuitiæ amicos multos conciliant. Respondeo, eos nõ veros amicos, sed fictos esse, qui te amant, nõ tui sed pecuniæ, & sui commodi causa. Nemo te ipsum tãto amore prosequitur, qui non desideret, te iã sepultum videre, vt tuis bonis fruatur. Et vt vnico tantũ verbo omnia dicta complectar: commoda, quæ diuitiæ secum ferunt, falsa sunt, vana, & instabilia, atque ità vera mala afferunt, miserias, & calamitates, curas, anxietates & labores: & hominem ijs, quæ veræ sunt diuitiæ, & nunquam interituræ, spoliant: nimirum, animi & cordis quiete & pace, quod iucundissimum & pretiosum bonum in terra est. Nimia cupiditas & vana solicitudo rerum temporaliũ pondus grauissimum est, quod deprimit spiritus alas, & volatum impedit animæ nostræ in cõtemplationẽ diuinarum rerum. Fecit Deus hominẽ, vt summum bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amãdo frueretur. Ab hoc gaudio te semouet solicita cura rerum terrenarum. Ideo beatus Petrus. Omnem solicitudinem vestram proijcientes in Deum, quoniam *1. Pet. 5.*

Psal.39. niam ipsi cura est de vobis. Dauid etiam. Pauper ego sum & mendicus, dominus solicitus est mei. Sed hæc satis sint de hac superflua solicitudine. Nūc autem duo videamus in speciali, quorum nos esse solicitos Christus prohibet. Vetat enim solicitudinem cibi & solicitudinem vestitus, quę duo magis anxiè & solicitè homines curant. Et de primo sic ait. *Nolite soliciti esse animæ vestræ, quid manducetis.* Si populus Israel animum ad id intenderet, quod in deserto erat manducaturus: nunquam ab AEgypto exiret, nec promissionis terram ingrederetur. Et multi illorum, quia soliciti fuerunt, postquam exierunt ex AEgypto, carnes petentes, & illas seruātes in deserto interierunt, nec consequuti sunt finem desideratum, nec terra sibi promissa sunt potiti. Si non ob aliud, saltim propter honorem tui patris cœlestis nō tam solicitus debes esse, quid manducaturus, quid vè bibiturus sis. Iniuriā infers diuino patri, qui aperit manum suam & implet omne animal benedictione. Israelitas quadraginta annis cœlesti pane indesertо pauit. Et dedit illis aquam de petra. Et desiderantibus carnes, coturnices, in tanta abundantia suppeditauit, vt etiam ipsis manibus eas apprehēdere possent. Vide quot annis, quàm innumerabilem populum pauerit in deserto. Sanctus Abraham vt præceptum domini impleret, domum paternam reliquit: & ad peregrinos & ignotos migrauit: sed dominus alebat eum, vt & ditesceret, & vt fœlici successu omnia prospera & secunda illi contingerent. Iacob pauper & profugus trans Iordanem peregre proficiscebatur: sed quia Dei auxiliū implorauit, & in ipsius manus se cōstituit, reuersus est cum duabus turmis. Sanctus Ioseph venditus & in exilium missus: paupertatem, miserias, & labores sustulit: sed Deus illū tantis diuitijs locupletauit, vt frates eius frumētum ab ipso petere cogerentur. Moses coactus fugam facere ex AEgypto: sed Deus etiam inter peregrinos & ignotos illum pascebat. Et Eliam adeo iniqua & peruersa Iezabel persequebatur, vt in syluis & cauernis semper lateret: sed Deus, vt qui tantam curā seruorum suorum habet, tum per coruos, tum etiā per Angelos necessaria subministrauit. Et vidua illa Sareptana non nisi vnum pugillum farinæ habebat: Deus autē sic farinam augebat, vt ipsa, & filius eius & Elias trium annorum spatio victum haberent. Et Daniel inter leones positus, per multum tempus à domino fuit pastus: nam Abacuc, qui erat in Iudæa & cibum messoribus portabat: adduxit Angelus in Babylonem, & cibum dedit Danieli. Et cū Eliseus Propheta populo Israelitico prædicaret, centū homines viginti panibus satiauit. Et Christus quinq; panibus & duobus piscibus famem expleuit quinq; millium hominum: & alia die quatuor millia hominum septē panibus & pisciculis satiauit. Manifestissimis testimonis tum in veteri, tum in nouo instrumento ostendit Deus, se posse suos alere & sustentare. Quod autem id etiam nūc velit, declarat his verbis, & per Esaiam dicens. Nūquid poterit obliuisci mater infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego autem non obliuiscar tui. Hoc etiā Dauid ait. Sicut pater miseretur filiorum, misertus est dominus timentibus se. Et alibi. Suauis dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. Ideo ipse Dauid de domino minus confidenti, inquit. Iacta cogitatum tuum in domino, & ipse te enutriet. Hæc omnia libuit dicere, nè nos nimis soliciti simus de cibo & potu, cum patrem adeo benignum & misericordem habeamus vt ex his adductis exemplis facilè constat. Sed iam ad literam. *Neque corpori quid induamini.* Iam sic mundum adeo inuasit nimia cura & solicitudo vestitus: vt nullus sit animus adeo fortis & virilis prædicatorum, qui illum audeat reprehendere. Tantæ sunt nouæ inuentiones vestium, tanti tamque excessiui sumptus, & præcipuè in Hispania: vt omnis hominum res & substantia penitus destruantur. Et ità huic rei intenti sunt, vt nullam aliam curent nec de alio sint soliciti. Sed quia in superioribus de his egimus, & infrà acturi, ad contextū reuertamur. *Anima plus est quam esca, & corpus plusquam vestimentum.* Sex rationibus probat non debere nos solicitos esse. Scilicet quia de maioribus Deus prouidet, de anima inquam & corpore sine nostra solicitudine. Qui dat optimum, dabit conueniens: & qui maiora ministrat, minora tribuet. ¶ Secundam rationē ab ipsis auibus desumit, dicens. Cōsiderate coruos, &c. ¶ Tertiam ex impotentia solicitudinis ad augmentum corporis, dicens. Quis vestrum cogitādo, &c. ¶ Quartam sumit ex floribus, dicens. Considerate lilia. ¶ Quintam ex discrimine inter ipsos & ethnicos, dicens. Hæc omnia gētes inquirunt. ¶ Sextam ex patris scientia dicēs. Pater enim vester scit, &c. ¶ Prima itaque ratio, qua saluator probat, non debere nos esse solicitos de cibo & vestitu ea est, scilicet, quia si Deus maiora donat, sine vlla nostra solicitudine: multo meliùs de minoribus prouidebit. Quocirca æquum est, vt omnem nostram curā & solicitudinem in Deum ipsum reponamus, & à mūdanis & caducis rebus eam auocemus: ea priùs agētes, quæ ad partem diuinam & superiorem spectant. Nam quibusdam hominibus, qui sua tantum curabant, non quæ Dei erant, dominus dixit. Quia domus mea deserta est, & vos festinatis vnusquisq; in domum suam: propter hoc super vos prohibiti sunt, &c. Iustū enim est, vt omnia eis deficiant, qui creatorem relinquunt, & mundana sequuntur. Quod certè propter honorem patris tui cœlestis, nō sic deberes facere. Nam nimia filij solicitudo & cura, tacita quædam reprehēsio est inertiæ patris circa prouisionem necessarij. Omnem igitur curam & diligentiam adhibe circa ea: quæ domini sunt. Iuxta illud Apostoli petri. Omnem solicitudinem vestram proijcientes in eum, quia ipsi cura est de vobis. Sic fecit sanctus ille rex, qui dixit. Pauper ego sum & mēdicus: dominus solicitus est mei. Si dominus curam tui habet, ne solicitus sis circa temporalia: quādoquidem ista solicitudo ad nihil aliud deseruit, nisi ad suffocandum verbum Dei. A solicitudinibus huius seculi (ait saluator) suffocari verbum Dei. Gētiles & infideles qui vana & inepta opinione existimant fortunam esse, non mirandum si soliciti sint. At vero vos vt pote qui sub vexillo Christi militatis soliciti debetis esse circa spiritualia: quandoquidem si à vijs rectis non deflexeritis, clare cognoscetis, nunquam vobis necessaria defutura. Distractio nimia circa res tēporales, affectū amoris diuini videtur

Marginalia (left): Psal.39. — Exo.14. — Nume.11. — Psal.103. — Exo.16. — Exo.17. — Nume.11. — Gene.12. — Gene.28. — Gene.32. — Gene.42. — Exod.2. — 3.Reg.17. — 3.Reg.19. — Dan.14. — 4.Reg.4. — Ioann.6. — Mar.8. — Esa.49. — Psal.102. — Psal.144.

Marginalia (right): Psal.54. — Cap.7.homi nem mollibus vestitū. — Aggæi.1. — 1.Petri.5. — Psal.39. — Luc.8.

tur frigefacere, & ipsum hominem in varias inimici tentationes & insidias constituit. ¶Secunda ratio sumitur ex parte auium: ideo ait. *Considerate coruos, quia non seminant neque metunt, quibus non est cellarium neque horreum: & Deus pascit illos. Quanto magis vos pluris estis illis.* Matt. 6. Per Mattheum dixit. Respicite volatilia cœli. Vnde hic ponitur species pro genere scilicet coruus pro volatili. Et ideo ità in particulari loquitur de coruis: quoniã cum vniuersis volatilibus dominus escam prouideat, specialiter tamẽ dicitur pascere coruos: quia nulla adhibita diligẽtia parentum educantur, cum cæteris omnibus volatilibus labore & ministerio parentum cibus ministretur. Ferunt enim naturam corui esse, vt statim in ipso ortu à parentibus destituatur: nam cum parentes videant coruos natos esse albos, existimantes suum non esse fœtum, eos relinquunt & fugiunt. Interim tamen dum alæ nascuntur, & nigri fiunt cœli rore sustentantur, & etiam liquore tenuissimo nutrienti. Psal. 146. Ideo Dauid dixit in psalmo. Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocãtibus eum. Iob. 38. Iob etiam dixit. Quis præparauit coruo escã suam: quando pulli eius clamant, ad Deum vagantes, eo quod non habeant cibos? Sed si Deus coruis prouidet, & ei de illis est cura: quanto maiorem curam de vobis habebit, qui conditi estis, & facti ad ipsius similitudinem & imaginem? Sapien. 12. Vnde Salomõ. Non est alius Deus, quàm tu, cui cura est de omnibus. ¶Obserua autem diligenter, quod cum homo sit omnium creaturarum dominus & magister, ad bruta docendus mittitur. Psal. 48. Quia cum in honore esset non intellexit, factus est iumentis insipientibus similis: & ideo ad illa mittitur. Prou. 6. Sic sapiens pigrum hominem & inertem ad formicam mittit. Ità nos miseros & ineptos reddidit peccatum vt multa possimus discere ab ipsis brutis rationis expertibus. Præterea non sine causa exemplum coruorum & volatilium dominus proposuit. Potuisset nanque viros religione & sanctitate excellentes nobis adducere, vt fuerunt Moses, Elias, & Ioannes Baptista, quos nulla ex parte ipsorum adhibita cura Deus pauit. Sed noluit: quia posset aliquis dicere. Quid hoc in meum solatium facit? Nã si ego ea probitate & vitæ sanctimonia essem præditus, qua ipsi, possem & ego Dei præsidium sperare. Et fuit in causa quare volatilia pro exemplo adduxerit, vt intelligeremus maiori iure nostram diffidentiam esse detestandam, considerantes securitatem & libertatem irrationabilium animalium. Est ergo mens & animus Christi. Quoniam Deum patrem habetis, qui tanta bonitate & benignitate omnibus creaturis prospicit: non est q̃ vos soliciti sitis: potius debet vobis ipsis prospicere quibus tanta dedit & contulit beneficia, quos ad immortalitatem creauit, & ad æternæ beatitudinis diuitias prædestinauit: quibus denique suum filiũ vnigenitum redemptorem & vnicum reparatorem tradidit. ¶Denique iustorum vitam cum ipsis volatilibus confert, quia vult vt in solicitudine cibi nos illis similes efficiamur. Primò, quia nullam quietem nec sedem in terra fixam habent, nisi eam, quam necessitate coacta sumunt, secundo, quia aues semper in alto vitã degunt, & ambulant. Ità simili modo tu si huius vitæ pericula & scopulos liber euadere volueris, opus est, vt terram ipsam fugias, & in altum tuis cogitationibus & operibus aduoles. Gene. 1. Cũ Deus aues & pisces creauit, dedit illis benedictionem suã: at brutis quia in terra vitam degunt non benedixit. Qui illius benedictionis, quã daturus est dominus in die iudicij, particeps esse voluerit, volare in altũ debet, vel natare, vt saluus & incolumis euadat, vbi alij periclitantur. Eis enim, qui, vt bruta in terrenis vitam agunt, negabit dominus benedictionem suã imo eis maledicet, dicens. Mat. 25. Ite maledicti in ignẽ æternum. Exemplum igitur volatilium ob oculos semper deferas: ex quo duo potes discere. Primũ ne nimis solicitus sis circa temporalia. Secundum, vt in altum aduoles tuas cogitationes in Deum ipsum eleuando. Vnde quidam dixit. Pronaque cum spectet animalia cætera terram, Os homini sublime dedit; cœlumque videre iussit & erectos ad sidera tollere vultus. ¶Tertia ratio desumitur ex impotẽtiæ sollicitudine ad augẽdam staturã. Ideo ait. *Quis autem vestrum cogitando potest adijcere ad staturam suam cubitum vnum?* Sicut auium exemplo ostẽdit, non debere nos solicitos esse de cibo: nunc etiã hac ratione & sequẽti suadet ne de vestitus superfluitate simus soliciti. Et hoc ostendit, quia vestimentum ad mensuram corporis fit, ad illum ergo pertinet curam de veste habere, an magna vel parua futura sit, ad quem pertinet curam habere de magnitudine corporis. Homo non potest per suam solicitudinem aliquid addere magnitudini corporis sui: quia nemo sua cogitatione addere potest aliquid staturæ suæ, sed tanta erit, quanta ipse Deus voluerit. Ac si diceret. Si in potestate hominis esset facere sibi magnam corporis staturam, optima ratione deberet etiam solicitus esse de vestibus. *Si ergo nec quod minimum est potestis, quid de cæteris soliciti estis?* Hoc est: Si hoc tantillum non potestis facere, quod quidem Deo est facillimũ quid soliciti estis de corporis necessarijs? Ideo creatori talem curam relinquite. Aduerte autẽ, quod sicut maxima opera animæ sunt operationes intellectiuarum virium, quia cognitione & intellectione reguntur: magna vero ipsius opera sunt virium sensitiuarum, quia cognitione reguntur: minima vero sunt viriũ vegetatiuarum: quoniam naturali necessitate reguntur: ità maxima opera Dei sunt opera gloriæ, magna vero sunt gratiæ, minima autem opera naturæ. ¶Quarta ratio ad idẽ tendit, ne simus soliciti de vestibus, & sumitur ex floribus. *Considerate lilia agri quomodo crescunt. Non laborant, neque nent.* Posuit in his exemplum, quia habent maximam pulchritudinem & dixit, lilia agri, ad ostẽdẽdũ minorem solicitudinem. Nam si essent lilia domorum, quæ in hortis nostris nascuntur, per humanam solicitudinem & culturam, dici poterat quod humanus labor & solicitudo conferebat aliquid ad illorum pulchritudinem. Sed lilia agri nulla cultura nascuntur, & à nemine plantantur, & sine vlla sua solicitudine tantũ decorem & pulchritudinem habent. Dicit etiã non laborãt, propter viros: & neque nent, propter fœminas: vt vtrisque auferat superfluam solicitudinem. Nã viros decet laboribus corporis intendere: mulieres etiã colũ accipere. *Dico autem vobis. Neq; Salomõ in omni gloria sua vestiebatur sicut vnum ex istis.*

Solicitu-

Solicitudo magna vestium inutilis est, quia per illam desiderata nobis non valebimus consequi quia Salomon cum omni apparatu & ornatu exteriori, non potuit ad tantam pulchritudinem peruenire vt æquari posset alicui liliorum câpi: quia opera naturæ præstantiora sunt & excellentiora, quàm ea, quæ fiunt ab arte. Nam si ars velit imitari naturam, non tamen adæquare poterit. Sed dices. Nõnè Salomon auro & margaritis pretiosissimis ornatus pulchrior erat, quàm vile lilium? Regina Sabba videns vestes Salomonis stupuit: nunquam tamen admirata est lilium. Præterea, si Salomon sapientissimus erat cur potius non contexuit vestem ex lilijs quam ex gemmis & auro? Et quis est, qui non dicat aurum pulchrius esse quàm lilium? Hic manifestissimus hominum est error: quia ea quæ apparent pulchra, pulchriora iudicamus his, quæ verè pulchra sunt. Cupiditas nostra est causa horũ. Vestis enim ex auro confecta pulchrior nobis videtur, quàm lilium, qui si non essemus cæci & claris oculis id vellemus perspicere, videres in veste deaurata manũ hominis, qui eam fecit, in lilio autẽ Dei artificis manum. Et quanto tibi gratior esset Deus quã homo, si mundos haberes oculos, tanto pulchrius videretur lilium, quod depinxit. Sic sponsa speciosissima laudatur. Sicut liliũ inter spinas, sic amica mea, &c. *Si autem fœnum, quod hodie est in agro, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quanto magis vos pusillæ fidei?* Cras in scriptura sacra pro omni tempore futuro, quod cito eueniet ponitur. Vnde Iacob dixit ad Laban. Exaudiet me cras iustitia mea. Ac si diceret. Modo iniuriã mihi infers, quia retines oues vnius coloris, sed in futuro consequar iustitiã meã. Sensus huius literæ planus est: Sed vt altiùs hoc interpretemur aduerte. Quod hoc quod est mittere in clibanum non dixit de lilijs, sed de fœno, quia quanuis lilia marcescunt, non tamen in clibanum mittũtur. Ideoque sicut Christus vocauit animam iusti lilium, cum dixit. Sicut lilium inter spinas: sic nunc reprobos intelligit per fœnum, sicut alibi etiam designantur per paleas. Habet enim scriptura suas figuras & tropos. Esaias iussu domini dixit. Omnis caro fœnũ, & omnis gloria eius quasi flos agri. Hic homines lætantur & florent, sed in ignem æternũ prædestinati sunt. Sẽsus igitur est. Si impios & eos, qui cruciandi sunt in gehenna Deus sic vestit: hoc est honores illis tribuit, diuitias, & dignitates: quomodo vos obliuiscetur? Certe hæc ratio nimis vrget. Nam videbis Tiberium, Caligulam, Neronẽ, Heliogabalum, Commodum, Domitianum, qui cum tam impij essent, nefarij, & truculenti, Deus illos sic ditauit, vt totius orbis imperium & sceptrũ tenerent: Quomodo credibile est, quòd seruis suis negabit necessaria? Verùm vt ostendat, quàm breuis sit & inanis gloria huius mundi & fœlicitas dicit, ꝙ hodie est, & cras in clibanum mittitur. Impij autẽ tantum hodie sunt, pij vero hodie, & cras, & in perpetuum, sicut Christus, cum quo in æternum regnabunt. Sic sapiens personam agens impiorũ, qui sunt in inferno, inquit. Nos nati cõtinuo desinimus esse. Vnicum tantum diem vixerunt: quem non concupiuit, ille sanctus, qui dixit. Diem hominis non desideraui, tu scis domine. O rem maxime horrendã.

3. Reg. 10. — Can. 2. — Gene. 30. — Canti. 2. — Matt. 13. — Esa. 40. — Hebræ. 13. — Sapien. 5. — Iere. 17.

Cras in clibanum mittitur. Ibi impius ità possidebitur ab igne: sicut possidetur fœnum cum in clibanũ conijcitur. Penetrat mors intima viscera peccatoris. *Et vos nolite quærere quid manducetis, aut quid bibatis.* Redit ad præcipuũ scopum, repetens quod dixerat de nimia solicitudine cibi & potus. Superfluam epularum curam simul & potus dominus reprehendit. Est mũdus adeo perditus, vt hominibus sit plenus, quorum Deus venter est, id enim honorem existimant esse, dignitatem, & laudem, si Epicuri scholam sequantur, cum Christum in sacro baptismatis fonte fuerint cõfessi. Audi igitur Christũ fræno cohibentem hominum helluonum gulam & ebrietatem. Dixit enim Esaias. Equi eorum, caro eorum. Maximum est periculum equitare in pingui & lucido equo, qui nunquam domitus fuerit. Et si quidem Propheta inquit equũ nostrum, carnẽ nostram & appetitus esse, opus est, vt abstinentię fræno ipsam cohibeamus: nè aduersus nos insurgat, & in mille peccata & miserias nos præcipitet. Qua propter psalmista ait. In chamo & fræno maxillas eorũ constringe. Nisi carnem continueris abstinentiæ fræno, ducet te, tãquam equus indomitus per deliciarum aquas huius mundi, & vt Pharao suffocaberis: qui cum equis suis in Rubro mari perierunt, & ipse cum suis tanquam lapides in profundum descẽderunt. Corpus secum animam ducet, nisi illud frænaueris abstinentia. Abstinentia enim est mors culpæ, exterminatio voluptatũ, remedium salutis, origo & radix gratiæ: & substerniculũ castitatis. Magna quidem ignominia est, vt tuus seruus tibi præcipiat & imperet. Ismael filius ancillæ persequebatur filium spiritus: & Agar dominam suam contemnebat. Nisi domueris carnem tuam, superbia elata insurget aduersus spiritum. Magna quidem est confusio & verecundia, quod cum ita sis magnus princeps & dominus, vt paulo minorẽ angelis te ipsum fecerit, voluntatem facias, & pareas tam vili seruo qui ipsum corpus est. Hoc lamẽtabatur Ieremias dicẽs. Serui dominati sunt nobis. Ideo Christus curã anxiam & superfluam solicitudinem cibi & potus prohibet his verbis. Et quia inter varios cibos, & grãdes mensas, & pretiosa vasa inueniri solet superbia & vanitas, vt contigit in conuiuio regis Assueri subdit statim dominus. *Et nolite in sublime tolli.* Sunt multi qui lautè & opipare manducant, & omnes venientes ad se inuitant, non tantum propter manducationem & potum, quàm vt ostendant vanitatem suam & sumptus. His igitur verbis Christus medelam adhibet huic ægritudini. Hoc idem Apostolus suadet dicens. Noli altum sapere; sed time. Admonet Christus, vt quanuis ita diuites simus, vt omnia nobis superflua fuerint, ne vane & stulte extollamur sed pro omnibus ipsi Deo gratias referamus. Hinc ad Timotheũ ait Apostolus. Præcipe diuitibus huius seculi non sublime sapere, nec sperare in incertitudinem diuitiarum: sed in Deum qui omnia nobis abunde præstat. ¶ Quinta ratio desumitur ex differẽtia inter ipsos & ethnicos. *Hæc autem omnia gentes mundi quærunt.* Qui nihil habent in cœlo, non mirum si terrena quæsierint: vos vero qui thesaurum, redemptionem atque iustitiam habetis in cœlo, cur secularia curatis? Qui nullam

Philip. 3. — Esa. 31. — Psal. 31. — Exo. 14. — Exod. 15. — Gene. 21. — Psal. 8. — Thren. 5. — Hester. 1. — Rom. 11. — 1. Tim. 6. — 1. Thess. 4. — Hebr. 10. — 1. Cor. 1.

in futuro seculo habituri sunt requiem, nihil mirum si hic iaciuntur, Qui non habent in terra promissio-
Gene.42. nis panem, in AEgyptum descendunt, vt cibos affe-
Psal.22. rant. Sed vos quibus parata est in cœlo mensa, qui
Luc.22. bus disposuit pater regnum vt edatis & bibatis, qui
Psal.35. potandi estis fonte dulcedinis, imo torrente volu-
Esa.64. ptatis, quibus ea parata sunt, quæ nec oculus vidit, nec
1.Cor.2. auris audiuit, nec in cor hominis ascēderūt, cur hic tā
Num.11. vehementer cupitis allijs & porris AEgyptiorū &
Esa.48. carnibus satiari? Deniq; non mirū si qui seruilem habent conditionem terrena tractent, sed qui filij Dei sunt ignominiosum deberet eis videri, si his se inuoluerent. ¶ Obserua aūt φ ex his verbis vnusquisq; poterit colligere an ex gentibus sit, vel ex Deo. Suū studium videat, an circa terrena & peritura, an circa immortalia & diuinā ambulet intētus, nā si terrenis se contaminauerit, iam factus est dæmoniorum socius. ¶ Sexta ratio desumitur ex patris scientia.
Tex. * Pater aūt vester scit quoniam his indigetis. *
Iam hic vides φ Deus indigētiū sit pater. Quo circa gaudere debes, & lætari, cū tibi aliquid defuerit vel non omnia ex animi sententia successerunt. Præterea non dicit vos indigere domibus eburneis, lapidibus preciosis, phaleratis equis, & alijs similibus rebus, sed φ indigetis cibo, & potu, & veste. Viri enim pij his solis & non alijs indigent. Habentes (inquit
1.Tim.6. Paulus) victū & quibus tegamur, his cōtenti sumus. Vere Deus est pater eorum, qui victu & vestitu sunt contenti. Quis est tā crudelis & acerrimus pater, qui filio suo nō cōcedat necessaria, si habuerit? Deus aūt cū sapiens sit, omnia nouit, & quia omnipotens, omnia potest, & quia pater est, pie vult, ideo ad prouidendā est summe bonus, & idoneus, & qui hominē creauit, recte nouit ipsius indigētiā & mēdicitatē. Et si aliquādo patiuntur aliquas graues necessitates, id euenit quia in Deum fiduciā suā non collocarunt, qui id permitit in pœnā suę culpæ. Qui mundo cōfiderunt, ipse mundus ijs remunerauit, & digna factis exoluit. Ex his omnibus Christus sic infert, di-
Tex. * cens. * Verūtamē quęrite primū regnū Dei & iustitiā eius. * Quod ego magis desidero vobis dare, & quod vobis magis vtile est id quærite. De reliquis ne soliciti sitis, magna & alta quęrite, quandoquidem magnum & excellentem dominū habetis. Spiritualia inquirite, terrena namq; & temporalia, non deficient vobis. Qui maiora dat, minora etiam concedet. Et qui animā simul & corpore vos dotauit, cibū & vestitū largietur. Deficit nunc cibus Iudæo, aut infideli? Deficit cibus auibus celi, aut formicis? Quærite ergo primū, hoc est precipue regnum Dei. Beatitudo finis noster est, & finis prior est in intentione. Primū ergo quęrendū est regnū Dei orando, meditādo, & mentē in Deum leuando, vt inde referatur hoc principale bonū ad cætera opera nostra.
Aug.lib.2. de ser. dñi in monte. Nā res, quę propter aliud quęritur (vt pulchre dixit Augustinus) inferior est, quā id propter quod quęritur. Et ideo illud primū est propter quod istā rē inquiris, nō ista res propter quā aliud quęris. Quapropter si regnum Dei, cibi tantū causa quęrimus, anteponimus sine dubio cibum regno Dei, vt si nō deesset cibus, non quęrendum esset nobis regnum Dei. Prima itaq; solicitudo & principalis habenda est de regno Dei: quod est beatitudo cœlestis, Quærere aūt iustitiā eius, est conari ad obseruātiā legis, & ad faciendū opera bona, per quę tādem peruenitur ad regnū Dei. ¶ Obserua aūt, φ prius loquutus est de regno Dei, quod est finis, quā de iustitia, quæ mediū est, nā finis primus est in intentione, quam eā quæ sunt ad finem, quia nullū agens secūdū rationē potest aliquid agere, nisi presupposito fine. Ideo ille qui est finis simpliciter omniū operationū humanarū, necesse est, vt presupponatur ante omnē operationem, si aūt non presupponeretur, ageret enim temere & a casu, nihil precogitātes, & talis operatio nunquā est bona, quia nō est cōformis rationi, & sic non est Deo accepta, & sic oportet finem presupponere ad hoc vt bonū operemur, & hoc est regnum Dei quærere, hoc est presupponere, & de illo cogitare. Hęc enim sunt de quibus soliciti esse debemus & in hac solicitudine peccare nūquā poterimus, quia quāto magis de hac re soliciti fuerimus, tāto melius nobis erit, Quia illa, quę propter se quęruntur (vt ait
Philosophus) in infinitū quęrūtur. Beatitudo aūt & Arist.1 politico.
virtutis operatio propter se ipsa quęritur, ideo nullus terminus nec modus cōstitui debet, in inquirendis istis. Secus aūt est de necessarijs ad vitā, vt cibo potu & vestimento, quia ista nō propter se quęrūtur, sed quatenus sunt necessaria ad vitā cōseruādā, & cōseruatio vitę cōsistit in quadā mensura, ergo pter necessaria, alia superflua quęrere, vana est & taxāda solicitudo. ¶ Rursus obseruādū est, nō esse intelligēdū, prius tpe quęrēdū esse regnū Dei, quā cibū & potū; sed hic prius in intentione debet intelligi, & mētis & animi desiderio, quia interdū oportet tpalia prius curare, quā regnū Dei. Vt siquis propter instātem necessitatem cogatur prius corporaliter laborare, quam orare. Item obseruādū Christum nō fuisse loquutū de honore Dei, sed de regno Dei, & iustitia eius; quia licet honor Dei prius quęrendus sit, quā beatitudo nostra, & via pietatis, qua peruenitur ad beatitudinē, de honore tū Dei noluit hic Christus loqui, quia solū hic agit Christus de illis tātū bonis quæ quærimus, propter nos ipsos, & istorū est precipua beatitudo & iustitia. Honor aūt Dei nō appetitur propter nos, sed propter se ipsum, Ideo non est hic loquutus de honore suo. Quia Christus non intendit in hoc loco agere, quid magis, vel quid minus desiderare debeamus, sed quid potius propter nos ipsos quærere debeamus. Nā quid nobis sit petēdū in superiori capite Christus retulit, in dominica oratione, cū prius egit de honore Dei cum dixit. Sanctificetur nomen tuū. Postea vero egit de beatitudine nostra, dicens, Adueniat regnū tuū. ¶ Sed non possum nō homines vehemēter mirari, qui cū audiāt Christum dicētem: Quærite regnū Dei, tātæ petitioni aures suas obturatas habeāt, & frigidi & tepidi sint, & velut in chœnice sedeant. Et est causa, quia cū carnales simus non existimamus regnū Dei ad nos pertinere. Saul cum audisset se potiturū regnum Israel, non motus fuit, imo Samueli rem tantā promittenti, dixit. Nunquid nō filius Gemini ego sum, de minima tribu & de mi- 1.Reg.9.
nima cognatione in Israel? Quare ergo loquutus es

mihi sermonem hunc? Acsi diceret. Nõ hæc ad me spectant. Sed is qui irriserat verbum de regno, vbi domini spiritus eũ agitauit, statim Dei animã fortẽ & virilẽ induit, & nihil deinceps nisi regium & magnũ facere cœpit. Ita nos cũ solũ homines sumus, putamus regnum Dei nihil ad nos spectare: sed si spiritus domini in nobis flauerit, nostrã dignitatem cognoscem⁹, & nihil regio nomine indignũ facere tẽtabim⁹. Hoc itaq; regnum Dei primo & præcipue quærere debes, deinde tpalia & terrena tãquã media ad cõsequendã beatitudinẽ. Hũc naq; ordinẽ & cõsensum vult Deus nos habere. Addit enim pulchritudinẽ magnã ordo & dispositio omnibus reb⁹ seruatis inter se seruãtib⁹. Ni siue aliqua doctrina vel cõcio bona fuerit, nullũ tamẽ ordinẽ seruauerit, nihil placet. Ita in omnib⁹ operib⁹ tuis & exercitijs rectũ ordinẽ & normã seruare debes. Primo ergo regnũ Dei quærere, deinde vero tpalia & terrena tãquam media ad finẽ. ¶ Obserua etiã, ꝙ in hac vita ita tpalia & necessaria ad corp⁹ inquirere debes, vt hoc nõ possit tibi esse impedimẽto, vt cœlestia & diuina obliuiscaris. Ita regnũ Dei debes primo quærere, vt ipsã intẽtione & desiderio supra ipsa exteriora opera aduoles, sic vt cor tuũ nõ præcipue exteriori applices sed portionẽ aliquã ipsius cordis reserua, vt ipsa in res cœlestes te ipsum erigas, ad exẽpliũ auiũ, quæ mare pertransẽt, quæ cũ defatigatæ & lassatæ sunt, in aquã descẽdũt & alterã alã in aquã cõstituunt, alteram vero extra aquã habẽt, ne postea si volare in altũ velint habẽtes omnes plumas madefactas aqua, nõ possint se in cœlũ eleuare. Qui hoc tẽpestuosum huius vitæ mare vndiq; fluctib⁹ exagitatũ in salutis portũ nauigamus, si lassati & defatigati fuerim⁹ volatu orationis & cõtẽplationis, alterã alã in vitã actiuã debem⁹ cõuertere, sed nõ omnino, his rebus inhærere debem⁹, sed alterã alã sublimẽ semp & rectã desiderio & affectu in cœlũ habere debem⁹, ne si aqua ambæ submergãtur, præcipuũ nr̃æ orationis scopũ obliuiscamur, atq; ita semper salui & incolumes remis actiuæ vitæ, & cõtemplationis velis æternæ vitæ portũ fœliciter attingam⁹. Quo fiet vt recte & optimo iure

Canti 4. illud de nobis canatur. Odor vestimẽtorũ tuorũ sicut odor incensi. Incensũ enim in sacra pagina orationem significat, deuotionem, & sanctũ desiderium animæ quod ad cœlestia volat, vestimenta aũt sunt bona exteriora opera quæ homines cõspiciũt. Tunc quasi incensum redolent, quãdo diuino amore & deuotione fiunt. Cuius rei admirabile & diuinũ exẽplũ extat in Iacob. Qui etiã si septem annis pro Lia in

Gen. 29. seruierit, ipsius intentũ & scopus non fuit nisi ꝓ pulchra Rachele famulari, per quã quidẽ cõtemplatio significatur, & in quã nos omnia opera nr̃a debem⁹ dirigere, etiã si Liam, hoc est vitã actiuã nobis dent, cũ qua non contenti esse debemus, sed vltra ad maiora progredi, & Rachelem desiderare, opera nr̃a externa in altiorem finem & in cõtemplationẽ diuinã eleuãdo. Sic Machabæi manib⁹ dimicãtes, & vocibus cordibus dñm suũ clarã & insignem victoriam

2. mach. 15 de Nicanore & de alijs inimicis suis reportarũt. Etiã si corporalib⁹ laborib⁹ fuerim⁹ intenti, etiã si victũ & vestitũ quæramus, in his etiã occupationibus regnũ Dei & cælestem Ierusalem in memoria habeam⁹ & hoc primo nobis quærendũ est. Nã si diuinũ & cœleste tãquã præcipuũ curauerim⁹, omne tpale liberali & magnifica manu dñs ministrabit. Vnde fit vt statim dñs dicat. * Omnia hæc adijciẽtur vobis. * Qui Tex. *

maius dat minus etiã concedet, & qui præcipuũ dat quod huic cõueniẽs fuerit, dabit. Nã omne agens naturale dãs formã, tribuit etiã omnia cõsequentia ad formã. Ignis nanq; cũ formã substãtialẽ ligni corrũpit, dat illi formã ignis, & preterea ipsius accidentia quæ sunt calor & siccitas. Iure etiã consulti dicũt, ꝙ L. 2. ff. de iurisd. omnium iud.

cui cõceditur principale, videtur etiã accessoriũ illi concedi. Nã si rex aliquem cõstituit regni gubernatorem, vel rectorem, clare cõstat, cõcedere illi facultatem, vt possit citare, conuenire suspendere, & reliqua alia huic officio necessaria. Ita igitur inquit Christus. Si vitã vobis liberaliter cõcedo, clarũ est, me vobis cõcessurũ victũ & vestitum, vt illã sustentare possitis. ¶ His verbis ostendit Christum, tpalia nõ esse nobis petẽda tãquã bona nr̃a, etiã si necessaria sint. Regnũ aũt Dei petendũ est, tãquã finis & præcipu⁹ scopus nr̃. Ideo dixit, adijcientur, quia non propter se dabũtur, sed adijcientur tanquam necessaria ad finem. In quo indicat, aliud esse, quod præcipue datur aliud vero quod superadditur. Æterna nobis in intentione esse debent tpalia vero in vsu, & illa quidem dãtur, hæc aũt tanquã conuenientia adduntur. ¶ Discamus ergo in deo confidere, nec vnquam de diuina ipsius prouidentia desperare. Non vidi iustum derelictum (ait diuinus Psaltes) nec semen eius quærens panem. Si credimus nos ita a Deo diligi, vt filium vnigenitũ nobis dederit, quo modo cũ illo nõ donabit nobis omnia? Si pater est benignissimus & suorum filiorũ amantissimus, si beneuolus sponsus si fidelis amicus, si pastor diligens, si ditissimus rex, si pia mater & nutrix, quomodo eorũ obliuiscetur, quos in vlnis gerit? Si panem illum in terra dat, quẽ edunt Angeli in cœlo, quomodo non dabit panem, quem edũt iumenta? Potest de petra aquas haurire. Potest farinã, & lechytum olei plenũ semper exhibere. Potest Danielem in lacu, & Eliam pascere in deserto, & non poterit vos satiare, & sitim vestram explere, si omnem vestram curam & diligentiam in ipsum posueritis? Sic in parabola illa, quæ habetur in Matthæo de patre familias qui conduxit operarios, ibidem dicitur, ꝙ fecit cõuentionem ex denario diurno, per quod intelligitur retributio æterna, & beatitudo cœlestis, quã dabit dominus his, qui recte in sua [illegible] sia laborauerint. Et aduerte ꝙ nõ fecit conuentionem cũ illis de cibo & potu, sed tantũ de denario diurno, quia cibus & potus non potest amicis Dei deficere. Nam pater familias qui dat denarium laborantibus in vinea, dabit & cibum & potum. Denario enim tantũ fac conuentionem, hunc quære, hunc concupisce, & cætera necessaria vitæ ministrabit. Sed dicet aliquis quomodo hoc verum sit, quia multis seruis Christi hæc non sunt addita? Nam Paulus de iustis ait. Circuierunt in melotis & in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus. Et de se ipso ait. In fame & siti, in ieiunijs multis, in frigore

Marginal notes (right column): Psal. 36. — Roma. 8. — Psál. 77. — Deute. 8. — Num. 20. — 3. Reg. 17. — Dan 14. — 3. Reg 19. — Mat 20. — Heb. 11.

& nud-

2.Cor.11. & nuditate. Sed nunquid Paulus non quærebat regnũ Dei? Ecquis vehemẽtiori & ardentiori animo quæsiuit? Cũ hæc imperfecti considerant, quæ solicitudini potiùs, quã promissioni diuinæ cõmittũt. Sed respõdeas obsecro. Quis habet cibũ, ille nè, qui cũ cibo, quẽ habet dolet & tristatur: an ille qui cum cibo careat, gaudet & lætus est? Certè cibus quæritur, vt animus cõtẽtus sit cibo. Qui igitur fame contentus est, is maiorẽ abundantiam cibi habet, quam qui cibo cõtẽtus esse nescit. Neq; erat quisquã egẽs
Act.4. inter illos (ait diuus Lucas de Christianis, qui sine proprio viuebant in primitiua Ecclesia.) Hæc enim est diuina prouidentia, vt si regnũ Dei quæsieris, ꝙ cibus tibi adijciatur, aut quod est cibo maius & excellẽtius: scilicet, vt animus sua sorte sit cõtẽtus. Audi Apostolũ, quẽ fame, siti & nuditate cõfectũ pro-
Phili.4. ponebas, Philippensibus dicentem. Scio humiliari, scio & abũdare: in omnibus institutus sum, & satiari, & esurire, & abundare & penuriam pati. Nemo omniũ qui abundantiam bonorum omniũ in mundo habet, ità cõtentus erat, & satiatus: vt paulus sua egestate & mendicitate. Da tu mihi hũc animum, & ego tibi regias opes promitto. Verùm quia solicitudo superflua prouenit ex inordinato timore: docet Christus talẽ timorem esse vitandũ, datq; fiduciam quærendi regnum cœlorum, dicens. *Nolite timere pusillus grex: quia complacuit patri vestro dare vobis regnum.* Nam qui vobis dat regnum cœleste, multò meliùs terrena concedet. Timorem & pusillanimitatem expellit: & vt fiduciam & spem in dominum erigamus, locus hic monet. Neq; in aduersis rebus nec in secundis & fœlicibus timere docet: quandoquidem in his omnibus præsto adest nobis dominus, paratus, vt gloriã suam nobis concedat.
Dan.13. Gloriosè de inimicis suis triũphauit Susanna, quia erat cor eius fiduciam habẽs in domino. Et magnã
1.Esd.8. spem habuit Esdras cum in oratione ad dominũ facta magis confideret, quam in chirographo regũ. Et sanctus Iob in suis tribulationibus dicebat. Si oc-
Iob.13. ciderit me, in ipso sperabo. Quia verò populus Israel, cũ in deserto ambularet, nec fiduciã habuit, se ingredi posse terram promissionis, quia in ea erãt
Num.14. gigantes: quia defuit illis spes in eam non sunt ingressi. ¶ Præterea pusillus grex vocatur, ob humilitatis deuotionem: qua quidem humilitate Ecclesia magnum incrementum suscipit, & ob hanc etiam
Prou.29. peruenitur ad regnum. Humilẽ spiritu suscipiet gloria. Ostẽdit locus hic, quantũ illi promereãtur apud Deum, qui sibi ipsis per humilitatem, & mundo ob simplicitatẽ & synceritatem vilescunt. Etiam si pauci sitis, humiles, abiecti & insipientes, non est tamẽ cur mundi impietatem & inhumanitatem formidetis: quia placuit patri vestro, reiectis superbis diuitibus, & sapientibus huius mundi, sua scientia in-
Iacob.2. flatis, dare vobis pusillis regnum Dei. Nonnè pauperes elegit Deus in hoc mundo, diuites in fide, &
1.Cor.1. hæredes regni? Et Paulus. Videte vocationem vestrã fratres, quia non multi sapientes secundum carnẽ, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt elegit, &c. Humilibus enim placuit hereditatem regni concedere. Et sic ipse dixit. Cõfiteor
Mat.11. tibi pater domine cœli & terræ, &c. Iustis nãq; dñs
1.Reg.15. regnũ concedit. Saul cum in oculis suis paruulus esset, in caput filijs Israel factus est. Sed de his alias diximus. *Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam.* Antequam præcipiat dare eleemosynam, duo dicit. Primum: vendite. Secundo: quæ possidetis. Dicit vt vendamus: quia homo in eleemosynam largiri non debet domum vel hæreditatem: quia hoc non esset pauperis necessitatem subleuare, sed illum ditare. Sed vendendo domum vel hæreditatem, pecunijs habitis, sapienter & prudenter eleemosyna fieri potest, vt vniuscuiusq; pauperis fuerit necessitas. Ideò præcipit, vt priùs vendamus. Secundò dicit, quæ possidetis, & non, quæ rapuistis: nam eleemosyna fieri debet ex proprijs bonis nostris. Ideò Ec- Eccl.34.
clesiasticus. Qui offert sacrificium de substãtia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Et in Prouerbijs dixit Salomon, Honora domi- Prou.3.
num de tua substantia, & de primitijs omnium frugum tuarum da pauperibus: & implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia tua redundabunt. Bona igitur tua in pauperes debes erogare. Id nanq; præcipuè semper dominus nobis commendat, vt misericordes & pij erga pauperes existamus. Et relinquens alia multa loca aliorum Euangelistarum, in quibus de hac re sæpius à Christo monemur: & etiam illud Matthæi, qui dicit, in die iudicij bonos Mat.25.
de hoc opere esse à Deo laudandos & maximè commendandos: sola illa loca adducam, quæ de comendatione huius operis habentur in nostro Luca. Vnde in superioribus habetur. Qui habet duas tunicas, Luc.3.
det vnam non habenti. Et, Estote misericordes, si- Luc.6.
cut pater vester misericors est. Et item. Date, & da- Ibidem.
bitur vobis. Et in parabola illius, qui descendebat ab Hierusalem, in Ierico, hanc virtutem maximè Luc.10.
commẽdauit. Et ipse dominus misericordia motus filium viduæ suscitauit, & quinq; panibus fameli- Luc.7.
cam turbam satiauit. Et denique in hoc loco elee- Luc.9.
mosynam commendans, subdit statim. Thesaurizate vobis thesauros in cœlo. Et infra dicit. Facite vo- Luc.16.
bis amicos de mammona iniquitatis. Et historiam diuitis epulonis adduxit, qui mendico Lazaro non vsus est misericordia. Et quærenti quid faceret, vt vitam æternam consequeretur, dixit. Vade, & ven- Luc.18.
de omnia, quæ habes, & da pauperibus. Et Zachæũ laudauit, dicens: illum esse filiũ Abrahæ, eo ꝙ elee- Luc.19.
mosynam dedisset. Deniq; mendicis, cæcis, leprosis, infirmis & egenis semper Christus misericordia est vsus: vt hanc virtutem non solum verbis, sed etiam ipsis operibus voluit persuadere. Quo fit, vt si non aliud argumentum esset, nec ratio, ad hanc virtutem suadendam nisi tot tantaq; testimonia filij Dei & verbis & operibus adducta: satis esset, vt hæc virtus perpetua fixaq; animo nostro sederet. Detrusit in infernum illum, qui dixit. Non habeo Luc.12.
vbi reponam fructus meos: cum multi essent pauperes in mundo. Nunc autem præter ea, quæ diximus, addam aliquas vtilitates & commoda, quæ eueniunt, tribuenti pauperibus eleemosynam. ¶ Primum commodum est, quòd eleemosyna, quasi captiuum hominis ipsum Deum facit, vt colligi potest ex duobus testimonijs sapientis, si vnum cum altero coniũgamus. Vnum est illud. Qui vti- Prou.19.
tur misericordia cum paupere fœneratur domino. Prou.22.
Alterũ verò est. Qui accipit mutuũ, seruus est fœnerantis.

rantis. Si hoc verum est, bene sequitur Deũ manere
quasi captiuum & seruum illius, qui pauperi elee-
mosynam dedit: quandoquidem iste talis fœnerauit
domino. Quid obsecro est, quod possit maiori æsti
matione esse dignum, quàm Deum captiuum habe
re, si itâ fas est dicere? Quid magis desiderabile esse
potest, quàm in nostra potestate habere, claues mise
ricordiæ Dei: vt nobiscũ vtatur misericordia? Sine
dubio has claues largitor eleemosynæ suis manibus
Matt.6. habet: quãdoquidẽ dñs inquit. Beati misericordes,
quoniã ipsi misericordiam consequentur. Et præter
hoc bonũ aliud restat magis præcipuũ, scilicet con
Eccle.3. sequi veniã peccatorum. Vnde Salomõ. Sicut aqua
extinguit ignem, itâ eleemosyna extinguit pecca-
Prou.21. tũ. Et in Prouerbijs. Munus abscõditum extinguit
Tob.4. iras, & donũ in sinu, indignationem maximam. Et
Tobias. Eleemosyna liberat ab omni peccato. Et
Dan.4. Daniel dixit Nabuchodonosor regi. Peccata tua
eleemosynis redime. Et si infidelis ille & ethnicus
potestatẽ habebat, vt posset saluus fieri, si cõsilium
Prophetæ accepisset: quãtò magis Christiani elee-
mosyna satis faciet ex bonis debitè acquisitis? Ope-
rã & oleũ perdit, qui manus in Deum eleuat, vt sua
peccata illi remittat: qui manus suas ad elargiẽdam
Osee.4. eleemosynã pauperi cõplicauit. Et hoc voluit dñs
insinuare quando dixit, ꝙ sacerdotes comedebant
peccata populi: nã propter meritũ eleemosynæ, quã
illis homines tribuebãt, peccatorũ suorũ misericor-
diam consequebantur. ¶ Præterea non contenta est
hæc virtus, eo solum, ꝙ misericordiã peccatorũ cõ-
missorum consequatur, sed etiam illum ditat nouis
meritis: est enim hæc solutio itâ pinguis, diues, &
abũdans, vt pro commissis satis sit soluere: & possit
etiã in posterũ ditare. Et ratio est, nam hoc opus mi
sericordiæ ea parte, qua pœnalis est, est etiam satisfa
ctoria, & quia fit in charitate, est meritoria: atq; itâ
ex vna parte debita soluit, ex altera vero, quæ possi
det auget. Quod vtrũq; ostenditur in eo, quod Pro
4.Reg.4. pheta Eliseus fecit cum vidua illa, quando oleũ mul
tiplicauit. Itâ quanuis adeo pauper & egena sit ani-
ma, nisi illi defuerit oleum misericordiæ, & vsa fue
rit illa industria, qua vsa fuit illa mulier, fundẽs par-
tem illius olei misericordiæ inter pauperes: vacuos
opibus & solatio: & clauso hostio, hoc est, ita abscõ
ditè vt nesciat sinistra quod facit dextera: certum
& indubitatum sibi habeat, ꝙ tantum augebitur &
multiplicabitur fructus & meritum huius largitio-
Matt.6. nis: vt satis sit ad soluenda omnia debita peccatorũ
commissorum, & vt in posterum nouis meritis dite
scat. Quod apertissimè Psalmista ostendit, dicens.
Psal.111. Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in se
2.Cor.9. culum seculi. Ideo Apostolus similem eleemosynã
facit semini, cum dicit. Qui parcè seminat, parcè &
metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedi
ctionibus & metet. Nam qui seminat, etiam si pri-
ma fronte videatur semẽ perdere: re bene inspecta,
Eccle.11. illud multiplicat. Quod etiam Salomõ visus est sen-
tire, cum dixit. Mitte panem tuum super trãseuntes
aquas, quia post multa tempora inuenies. Nihil ma-
gis perditum & amissum videtur, quàm id quod in
flumen iactatur: sed reuera etiam si videatur amitti,
non tamen amittitur: quia post multa tempora inue
nies illud. Quod obsecro maius lucrum & fœnus re
periri poterit, quam hoc? Terram das, & inuenis cœ
lum: panem hominum tribuis, & panis Angelorum
redditur: vas aquæ frigidæ largiris, & aquam viuã
reperis. Deniq; id tu tribuis, quod portare nequis: &
tibi datur, quod nemo auferre poterit. Cur igitur rẽ
tuam non transferes in eum locũ, in quo perpetuo
es habitaturus? Sed alia duo specialia bona his super
addam. Primum est auxiliũ Dei quod nobis præsta
tur in ipsis tribulationibus. Nã si Christus dicit, mẽ *Luc.6.*
sura qua alijs mẽsi fueritis, eadẽ & metiemini: itã iu
stũ est, vt misericors homo, qui in necessitatibus &
angustijs miseris succurrit, in suis proprijs subueniã
tur à Deo. Hoc nobis insinuant tot tantæq; benedi
ctiones, quas Dauid cõijcit in misericordes, dicẽs.
Beatus, qui intelligit super egenum & pauperem, in *Psal.40.*
die mala liberabit eum dominus. Dominus conser-
uet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in
terra: & non tradat eum in animam inimicorũ eius.
Dominus opem ferat illi, &c. Vehementi quodam
amore prosequebatur Propheta sanctus hanc virtu
tem: quandoquidem ipsius amatores tot benedictio
nibus implebat. Ideo Esaias postquam eleemosynã
commendauit, & dixit, Frange esurienti panẽ, tuũ, *Esa.58.*
egenos & vagos introduc in domum tuam, si vide
ris nudum operi eum: subdidit statim dicens. Tunc
erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua ci-
tius orietur, &c. ¶ Secundum bonum est, scilicet, ꝙ
largitor eleemosynę exaudietur à Deo. Nam quem
admodum ipse pauperem audiuit, itã Deus suis ora
tionibus & clamoribus aures applicabit. Ideo Esaias
in superiori testimonio postquã eleemosynã lauda-
uit, subdidit. Tũc clamabit & ego exaudiã. Et ẽ cõ
tra qui pauperẽ nõ audierit, neq; ipse exaudietur à
Deo. Vnde Salomon. Qui obturat aures suas ad cla *Prou.21.*
morem pauperis ipse clamabit, & non exaudietur.
Maximè tamen præter omnia dicta, in id oculos de
bes conijcere, ꝙ pijs & misericordibus vitam æter-
nam promittit. Nam in extrema illa die in qua vni-
uersis secũdum vniuscuiusq; merita retribuetur, his
dominus dicet. Venite benedicti patris mei, &c. Cõ *Matt.25.*
stitue igitur in stateram vnam omnia hæc bona,
quæ tibi accrescunt: & in alteram stateram omnem
rem temporalem, quam amittis, eleemosynam tri-
buendo: & considera quæ bona maiorem valorem
habeant, illa quæ das, an ea quæ accipis. Nihilomi-
nus tamen volo tibi ostendere, non solum te hæc
quinque bona spiritualia, quæ retuli, lucrari: sed
quòd nulla temporalia amittis. Nam eis qui mi-
sericordes sunt & largitores eleemosynæ nõ solum
in futura vita dominus multa bona concedit, sed
etiam in hac. Lege in Deuteronomio, & inuenies *Deut.28.*
ibi innumeras benedictiones, quas dominus dat lar
gitoribus eleemosynæ. Et præterea audi Salomonẽ *Prou.3.*
dicentem. Honora Deum de tua substãtia & de pri
mitijs omnium frugum tuarum da pauperibus: &
implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcu-
laria redundabunt. Et iterum. Qui dat pauperi non *Prou.28.*
indigebit: qui despicit deprecationem, sustine-
bit penuriam. Et Paulus Timotheo ait. Pietas *1.Tim.4.*
autem ad omnia. Omnia hæc allata testimonia
idem dicunt, quod vnico verbo Christus retu-
lit. Date, & dabitur vobis. Hoc clarè & apertè co- *Luc.6.*
gnoscitur in vidua illa Eliæ: cui etiam in temporali *3.Reg.17.*
bus rem

bus rem dominus auxit, siquidem non defuit illi fa
Tob.11. rina & oleum. Idem contigit Tobiæ, quē dominus
propter ipsius charitatem diuitem effecit. ❡ Nunc
autem a te libet interrogare, credas ne illis testimo-
nijs scripturæ: vel non? Si non credis, iam non es
Christianus: quandoquidem Christi verbis non fidē
adhibes. Si dixeris te credere, necessario fateri de-
bes, quod quando largiris eleemosynam, nullam ia-
cturam rerum temporalium facis, sed potius magis
diues efficeris tum rerum spiritualium, tum etiam
temporalium, & quamuis nullam viam ad hoc tibi
persuadendum inuenias; debes tamen id firmū sta-
bileq; habere, quandoquidem id Deus dicit. Et ipse
Deus etiam inquit, ꝙ qui liberaliter vsus fuerit cū
paupere, nunquā necessitate laborabit. Si igitur
hoc ita credis, quare parcus & auarus es, in largien
dā eleemosyna quando fides tibi dicit, ꝙ si eā distri
bueris, ipsa magis ac magis augebitur? Nulla viā ex
cusari potes: nā si in bona spiritualia oculos côuer-
teris, multa tibi hic promittuntur; si vero tempora
lia inspexeris, fides te securā & quietā reddit, nūquā
tibi esse defutura. Si cū scis triticū in terra multipli-
candū esse, id spargis magna fiducia, etiā si spes ali-
quando fallatur: si credis etiā hoc semen eleemosy
næ multiplicandū fore, quare nō seminas? cur tā a-
uarus & parcus es in seminando? Nā si dixeris te nō
videre, quomodo sparsa eleemosyna, magis tua res
& substātia augeatur: nec etiā vides quomodo Deus
trinus sit & vnus. Deus enim vtrumq; dicit, & fir-
missima fide id credere debes. Teneris namq; vel fi
3.Reg.17. dem abnegare, vel concedere libenter, ꝙ largitori
Dan.14. eleemosynæ nunquam necessaria deficient. Defuit
ne Heliæ, vel Danieli inter Leones constituto? Si vo
latilibus cœli Deum ignorantibus non deest: quo-
modo Christianis deerit? Quomodo Christus eum
abnegauit, qui ipsum Christum esurientem pascit?
Quomodo terrena bona negabit, qui liberaliter cœ
lestia concedit? Quomodo frustum panis, vel parū
aquæ negabit, qui proprium sanguinem & vitam
fudit? Vnde tibi o Christiane nata est ista praua &
iniqua cogitatio? Quid in domino fidei, infidam pe
ctus facit? Qui fieri potest, vt nomine Christiani
gaudeat, qui verbis Christi non fidit? Fatere igitur
veritatem, & dic nullam te excusationem habere:
& clare & aperte insinua huius rei causam tuam in
Gené. 24. satiabilem auaritiam esse. Tu ipse mancipium es
tuæ pecuniæ, & captiuus tuæ auaritiæ. Seruus Abra
hæ nullum maius signum nec euidentius inuenit
in puella, vt existimaret dignam posse esse nurum
Abrahæ, nisi misericordiam, qua vsa est, cum pere-
grini sitientis sitim expleret. Hoc signū elegit ma-
gis, quam aliud, quia digna non erat vt haberet
Isaac, si misericordiam non fecisset cum proximo:
nec credere poterat seruus ille Abrahæ, Deum da-
turum nurum seruo suo Abraham quæ charitatem
cum proximo non haberet. Sed huius tempestatis
multi Christiani iam non relinquunt opes pauperi
bus nisi in mortis articulo: quando iam ipsæ diuitię
eos deserunt. Sunt veluti animalia, quæ non man-
ducantur nisi mortua & cocta. Non potest pauper
quidquam ex is comedere, nisi prius eos mors cōco
quat. Hic plura mandant qui in vita nec obulū pau-
peri dederunt. In Prouerbijs ait Salomō. Qui mise- Prou.14.
retur pauperi, beatus erit. O quantū quā magnū pre
miū promittit, pro tā paruo dono. Cur ergo elee-
mosynā nō tribuis? Quēadmodū putei, qui olim
claras habeant aquas, luto repleti, nō manant, nisi
mūdentur a sordibus & cœno: sed potius aqua fœti
da & immūda redditur: sic opes si coagulentur per
niciosæ sunt, immundæ & fœtidę, si vero in paupe-
res & egenos distribuātur, alias maiores producūt
& meliores. Sed ad textū reuertamur & videamus
Chrm̄ vlterius hanc tandē eleemosynā commendan-
tem. ✱ Facite vobis sacculos qui nō veterascunt,
thesaurū nō deficientē in cœlis quo fur nō appro- Tex.
piet, neq; tinea corrūpit. ✱ Docet Chrus, vt in cœlo
thesaurizemus, & ibi recōdamus eleemosynas no-
stras: ne ea nobis cōtingant, quæ in terra thesaurizā
tibus. Quæ enim hic recōduntur latronum astutijs
sunt exposita, aut tineæ læsioni. Per quæ duo inter
næ & externæ omnes causæ dāni significantur, Per
tineā internæ, per furem externæ: neutrū tamen con
tra ea, quæ recōduntur in cœlo militat. Disce hæc
terrena cōtēnere, cū corruptioni & varijs rerū euē
tibus sint subiecta. Nihil namq; in terra firmū est, sta
bile, & ꝙ diu durare possit: omnia infirma, caduca,
& interitura sunt. Vita pertransit, iuuentus senescit
honor aufertur, diuitiæ fugiūt & fluūt, velut aqua
fluminis: & meretricū more, quæ amorē simulant,
& nulli datā fidē seruāt, faciles pertraseunt. Quocir-
ca in terra nolite thesaurizare: trāseunt terrena illa
simul cū thesaurizāte. Quod obsecro auxiliū Pha-
raoni cōtulerūt illi plures thesauri AEgypti? Nōne Exod.14.
repēte in maris profundo absorptus est? Quid pręsi
dij attulerunt Nabuchodonosor totius orbis omnes
simul diuitiæ cōgregatæ & in Babylonē translatæ.
Nonne eiectus est misere ab altitudine gloriæ suæ,
& de medio hominum subito separatus est, atq; cū
feris agrestibus computatus? Quid adiuuerunt Bal Dan.4.
thasarem filium eius qui post patrem innumerabi-
les etiam congregauit diuitias? Nōne percussus est,
& eadem nocte perijt? Quid de alijs quam pluribus Dan.5.
dicemus? Thesaurizemus ergo in cœlo, vbi verę di
uitiæ, firmę, stabiles, & nunquam perituræ. ❡ Obser
ua autem, quam suaue sit iugum domini, & quam
leuia ipsius diuina mandata. Iucundum & lætum
esset mandatum illud piscatori, quod iuberet, vt pi
scationem exerceret: & venatori, quod etiam vena
tionem commendaret. Attende obsecro, & vide sua
uitatem & dulcedinem diuinorum præceptorum.
Accesserunt enim quadam die discipuli ad dominū
nimis læti & alacres dicētes, Dñe in nomine tuo dę Luc.10.
monia subijciūtur nobis. Nō dixit Christus illis ab-
solute, ne gauderēt: nā homini, qui natura sua læti-
tiā induit, durū erit & asperū nō lætari. Sed dixit il-
lis, In hoc nolite gaudere, sed gaudete quia nomina
vestra scripta sunt in cœlis. Non aufert gaudium,
sed ostendit de qua re potius gaudere possint. Sic
etiam dixit de timore, qui alia passio est animæ. No Matt.10.
lite timere eos, qui occidūt corpus. Naturale quidē

est, ipsos homines aliquando timore corripi, q̃ si ab solute illis diceret, Ne timeatis, dure & aspere ipsorum aures hæc verba sentirent: propterea nõ omnino timorem auferre illis vult, sed ostendit quid potius timere debeant, dicens, Eum timete, qui post quã occiderit, potest animã simul & corpus in gehennã mittere. Sic olim legimus dñm fecisse cũ populo
Exod. 29. suo Israelitico. Nã cũ difficile esset populo illi sacrificia suorũ idolorũ relinquere, Deus non abstulit omnino sacrificia: sed iubet vt illa sacrificia ipsi offerantur. Sic cũ difficile videretur Apostolis suũ officium
Matt 4. piscandi relinquere, dixit illis dñs. Faciã vos fieri piscatores hominũ. Et cũ Paulus nimis arduum atq; difficile æstimaret ipsis hominibus persuadere posse, ne gloriã quærerent, nõ docuit gloriã omnino respuendã esse, & fugiendã: sed ostendit non in mũdi vanitatibus, & momentaneis & fluxis honoribus,
1. Cor. 10. sed solũ in Deo ipso esse gloriandũ, Qui gloriatur (inquit) in dño glorietur. Ita nunc Christus cũ recte sciret, homines a natura nimis esse auidos & cupidos congregandi & thesaurizandi sibi diuitias: nõ iubet, ne thesaurizent, sed docet vbi thesaurizare debeant. Qui enim diuitias congregat, & thesauros vult recondere: locũ sibi securũ ab omni metu & suspicione quærit: nã thesaurus semper expositus est latronũ periculis. Ideo non dico, q̃ nõ thesaurizetis sed maturũ & salubre cõsiliũ præbeo, scilicet, vt in cœlo thesaurizetis, vbi ærugo & tinea non corrũpunt, neq; latrones furantur. ¶ Vbi obsecro diligenter aduertas & consideres: quã graue malũ sit peccatũ: q̃ diuitias tuas & thesauros reconditos in sinu Dei (qui locus tutissimus est, vbi nec ærugo nec tinea perdit illos nec destruit) peccatum tamen compos est, vt possit illos auferre & subtrahere a sinu Dei. Peccatum enim est fur quidam manibus aduncis & picatissimis, quæ cœlum vsque pertingũt, & inde thesauros nostros rapiunt. O procax & inuerecundũ peccatũ, quod etiã in diuina penetralia irrũpere audet: indeq; multo tempore & labore partas opes, sine misericordia vlla eripit, O terribilẽ Dei iustitiã, qui peccato thesauros peccatoris rapienti, fores nõ claudit. Verũ peccatũ nõ ita prorsus & omnino opes tollit: quin si cõuertaris opes in Dei sinu reconditas, inuenias. Si autem non conuertaris, quę tibi non profuerunt opes, alterius miseriã subleuabunt. Thesaurꝰ enim Ecclesiæ ex superfluis sanctorũ operibus, & ex his, quę autoribus suis nõ profuerunt, aggregatur. Sed quid est q̃ ego diligenter curo, mihi ipsi lucrari, cũ meis operibus & laboribus alios videã ditatos? Ergo peccatũ est, in q̃ si incidã, meas omnes opes & diuitias subtrahit, & animam expoliat: & nudã relinquit. ¶ Discamus ex hoc loco peccatũ tanquã omnium grauissimum malũ fugere, quia opes & thesauros nostros, quos furari nequeũt fures, nec a tinea corrumpi: peccatum ipsum furatur, corrumpit, & destruit. Discamus nõ in terra sed in cœlo thesauros recõdere, eleemosynã erogando, & opera pietatis exercendo. Nam Christus in hoc loco de his ad literam loquitur: quia agens de eleemosynæ largitione, subdidit de thesauro. Cõtrario enim modo se habent thesaurus mundi, & thesaurus cœli. Nã thesaurus mundi cõparatur cõgregando & cumulando diuitias. Thesaurus vero cœlestis opes omnes distribuẽdo. ¶ Preterea est hic obseruandũ tria esse thesaurizandi genera Nã alij thesaurizãt in terra, alij in inferno, alij vero in cœlo. Et aduerte, q̃ non solũ congregare & cumulare diuitias, thesaurizare dicitur: sed etiã finis, quem vnusquisq; sibi destinauit, thesaurus appellatur: nam nemo est adeo pauper & egenus, qui non aliquẽ finem sibi proponat & intendat, & diligat. Ille autem finis intẽtus & amatꝰ thesaurus dicitur. Ideo Chrꝰ statim post hæc subdit. Vbi thesaurus tuus, ibi est & cor tuũ, Et quia res amata est, & vbi cor est, & e cõtrario: ideo q̃ diligimus, thesaurus vocatur. Qui cogitationes suas in terrena dirigunt: hi thesaurizant in terra. Et his Chrus dicit Nolite thesaurizare sup terrã, Et superius dixit dñs. Thesaurizat, & nescit cui thesaurizet. Et Iob. Qui ingreditur in thesauros niuis: quę quidẽ ad modicũ calorẽ liquefit, & sic perditur & fluit in terra. Et Dauid. Ponit abyssos in thesauris: ponit enim abyssos insatiabilis cupiditatis. Iob. 28. Psal 32.
Misera & infœlix est illorũ conditio, qui malũt, has diuitias terrenas, quã thesauros omnes cœlestes. Vt enim canis os, q̃ rodit, nõ cõmutaret pro diuitijs regis: sic diuitias isti pluris æstimant, quã regnũ cœleste. ¶ Obseruandũ præterea q̃ Chrus non prohibet thesaurizare honestis & licitis causis: quia Paulus ait, parentes debere thesaurizare filijs. Hoc enim ipsum naturæ ius docet: sed prohibet thesaurizare ex 2. Cor. 12.
auaritia & amore pecuniarum. ¶ Alij vero sunt qui thesaurizãt in inferno: de quibus Paulus ait. Qui Rom. 2.
thesaurizãt in diẽ irę, multiplicantes scelera sua & in peccatis perseuerantes. Adducit illos dñs ad pœnitẽtiã: ipsi vero thesaurizãt sibi in diẽ iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, secundũ duritiã & impœnitens cor eorũ. Nos vero si Christi filij esse cupimꝰ nec in terra nec in inferno nobis est thesaurizandũ sed in cœlo, vt diuinũ ipsius mãdatũ adimpleamus Primo, quia ille est tutissimus locus, ab omni prorsus violentia & corruptione preseruatus. Ideo ibi thesaurus nec perdi nec minui vnquã potest. Quocirca Chrus ait. Facite vobis sacculos qui nõ veterascunt, & hi sunt corpora pauperũ Thesaurũ non deficientẽ in cœlis quo fur nõ appropiat, neq; tinea corrũpit. Ea enim quæ perpetuo possidenda sunt, libentius acquirũtur: quã ea, quæ per paruum tẽpus sicut redditus ad vitam, quam redditus ad tempus. Quemadmodum faciunt hi, qui ex Hispania pecunias in Flandriam volunt traducere, quibus in hac ciuitate datur chirographum, vt in Flandria dentur pecuniæ: ita nimirum si peccunias in cœlum volueris transferre, & ibi thesaurizare: locus tutissimus vbi pecunias debes reponere in hac vita, vt in cœlo retribuantur, ipsi pauperes sunt. Isti dabunt tibi chirographum, quo & ipsum cœlum tibi dent & non sine multo fœnore. In qua re duo debes animaduertere, scilicet, hoc cãbiũ multũ excellere id, quo in mũdo vtitur: nã hic si velis tuas pecunias in alterum locum translatas ibidem dari; iactu

ram

turam aliquam in eis debes facere: nam non omnes pecuniæ, quas tu in Hispania dedisti, reddentur tibi in Flandria. At vero si pauperibus dederis, in cābio cœlesti non solum reddetur quod hic dedisti: sed etiam multo ampliùs non sine magno fœnore & lucro. Deinde secundo, nemo hic promittit se saluas & incolumes merces in alia ciuitate vel regione daturum, nisi bene soluatur ei, qui promittit hoc factu rū. At in hoc cambio nulla mercede addita promittit Deus se rem omnem saluam & incolumen redditurum. Ideo thesaurizemus in cœlo. Primo quia ibi tutum habemus thesaurum. Secundo, quia in illo loco thesaurus corrumpi nec minui potest. Quia neq; ærugo neq; tinea demolitur: neq; vllo pretio comparari potest, quia infinitus est. Tertio, quia ille est locus in quem migraturi sumus. Quocirca omnem supellectilem & opes confer, vbi patriam habes. Quæ est ista insania vt in eo loco velis bona relinquere, à quo breuiter recedere debes? & illic nō mittere, vbi iturus es, & sine fine mansurus? Mercator suas merces mittit, vbi bene vendātur: nō vbi dissipentur. Maxima est deploranda multorum insania, qui cum duorum vel trium dierum spatio in hac vita sint mansuri, thesaurizant in patria, vbi hospites & peregrini sunt: nec cōgregare curant diuitias in cœlum cuius perpetui incolæ debēt esse. Nam si aliquem viatorem videres, qui cum vnius horę spatio in taberna sit demoraturus, parietes dealbaret, omnia cubilia sterneret, & tecta renouaret, nonnè hūc talem amentem & insanum iudicares? Si enim die ac nocte in aliam vitam iter facimus: quid est ꝙ hic thesaurizemus, & frustra pecunias consumamus? Qui in regionibus longinquis habitant, omnes facultates, opes, & diuitias, mittunt, in eam patriam, in quam tandem sunt deuēturi: ità nimirum tu, qui cœlum patriam promissam habes, omnes tuos labores, partas opes, & diuitias, eo debes reportare: nuntij autem & vectores pauperes sūnt. Ità fecit diuus Laurentius, qui Decio dixit. Facultates Ecclesiæ quas requiris in cœlestes thesauros manus pauperū deportauerunt. Ideo Dauid dixit. Dispersit dedit pauperibus: iustitia eius manet in seculum seculi. Ideo non thesaurizemus in inferno, vbi tormenta parantur: neq; in terra, vbi fures effodiunt, & furantur: sed thesaurizemus in cœlo, vbi tutæ erunt merces nostræ: & vbi perpetuo mansuri sumus. ¶ Thesaurizemus nobis thesauros ex optimo ære, & ex purissimo auro. Nemo enim thesaurū cōgregat ex vili vel æneo metallo: sed ex auro vel argento. Moneta aliqua vilis esse potest, vel nō in pretio haberi, duplici de causa. Altera ratio est, vel quia confecta est ex vili & abiecto metallo: vel quia falsa est. Hæc duo monetæ genera, non sunt apta, vt in thesauro recondantur. Prima, quia vilis est, secunda, quia falsa. Vnde fit, vt eleemosyna, quæ solum propter Deū non fit vilissimi sit pretij, propter quam res temporales promereri poteris, nō autem vitam æternam. Moneta ænea, vt asse, vel teruncio emere poteris, vel lactucā, vel raphanos: equū vero minimè poteris, nec sex vel octo vlnas purpuræ, vel serici. Ità quādo eleemosynam tribuis solum, vt ab hominibus lauderis, & vt venari possis humanum honorē & gloriam, has viles laudes & honores temporales, cum illa emis. Thesaurizare ergo debes pretiosam monetam, quæ digna sit in thesauro gloriæ reponi, non humanas laudes curans, sed solū vni Deo placere. Tūc enim moneta tua maximi valoris & premij digna efficitur, quandoquidem illa vitam æternam emis, vt ipse Christus inquit in Euāgelio. Qui dederit vas aquæ frigidæ in nomine meo, &c. Et quia Christus vult vt eleemosyna fiat sola ipsius causa, præcipit vt secreto fiat: ità vt nec sinistra manus quid dextra faciat, sciat. Atq; ità Paulus. Vnusquisq; vestrū apud se reponat, recondēs quod bene ei placuerit. Quæ verba sunt propria illius, qui abscōdit thesaurum eleemosynæ, de quo ibi loquitur. Qui thesaurizat, quoad fieri potest secreto id facit, nè forsitan thesaurus in manus latronū incidat. Vnde Gregorius. Deprædari desiderat, qui thesaurum publicè portat. Ezechias qui thesauros suos ostēdit & manifestauit nuncijs regis Babyloniæ acriter & asperè in ipsum fuit animaduersum. Nè eleemosynā tuam facias mūdi causa, nec enim habet vnde possit tibi soluere, quia pauper est: sed solum Dei amore commotus & tactus eam largire, qui ditissimus est, & satis aptus vt soluere tibi possit. Sic Abraham ditari noluit à Rege Sodomorū: sed propter id dominus nimis eum locupletauit & amplissimis fortunis auctum reddidit, qui dixit. Noli timere Abraham, ego merces tua magna nimis. Sic tu honoribus & diuitijs nolis ditari, sed à solo Deo: nam id quod ipsi tribuimus, reddit nobis in tempore necessitatis nō sine fœnorę & lucro. Si aliquis homo eius virtutis manus haberet, vt omnia, quæ vel ipsis tangeret, vel acciperet, incrementum & augmentum susciperent: nonnè manifestissima esset insania illū non rogare, vt omnia nostra manibus suis acciperet? Nonnè summum esset nobis beneficium si ipse vellet accipere, & reseruare? Similes his sunt Dei manus, de quibus dicitur in Canticis. Manus eius tornatiles aureæ, & plenæ Hyacinthō. Quantūuis minimæ sint eleemosynæ nostræ si propter Deum fiant, & in eius manus constituantur: statim in pretiosissimas margaritas conuertuntur, quibus ipsum cœlum emi potest. ¶ Secundum vero quod habere debet hæc moneta eleemosynæ, scilicet vt non sit falsa. Falsa moneta est quam hypocritæ ostendunt, qui in exterioribus purissimum aurum esse vidētur cūm interiora habeāt ex ære vilissimo, & mille peccatis coinquinata. Vnde Matthæus dicit, ꝙ Christus reprehendit hypocritas antequam de isto thesauro loqueretur, dicens. Nolite fieri sicut hypocritæ tristes, &c. Vnde quemadmodū eleemosyna in exteriori videtur bona: ità opus est vt sit in interiori. Volo enim dicere, ꝙ sit facta in statu gratiæ. Ipse sibi priùs eleemosynam debet facere, qui acceptam & gratam eleemosynā Deo voluerit offerre. Ideo Paulus Corinthijs ait, loquens de Philippensibus. Semetipsos dederunt primùm domino, deinde nobis. Ideo Ecclesiasticus etiā dixit. Miserere animæ tuæ placens Deo. Si volueris cū proximo vti misericordia, eadē tecū priùs vtere, & cum anima tua. Nam rectus ordo charitatis præcipit, vt priùs in te, deinde in proximos misericordiā exerceas. Tunc enim in cœlestē thesaurū pretiosam monetā mittes: quādo talis intus extiteris, qualis exteriùs appares.

Psal. 111. *Mat. 10.* *Matt. 6.* *1. Cor. 16.* *Greg. homil. 11. Euang.* *4. Reg. 20.* *Gene. 14.* *Gene. 15.* *Cant. 5.* *Matt. 6.* *2. Cor. 8.* *Eccle. 30.*

Et ideo in statu gratiæ eleemosyna debet fieri: vn-
de euenit vt in scriptura ipsa eleemosyna gratia ap-
2.Cor.8. pellatur. Et ita Paulus Corinthijs ait. Notam vobis
facimus fratres gratiã Dei, quæ data est in ecclesijs
1.Cor.16. Macedoniæ. Et in priori ad Corinthios Epistola, in
quit. Cum autem præsens fuero, quos probaueritis
per epistolas, hos mittam perferre gratiã vestrã, in
Ierusalem. Vtq; videas quanti sit valoris & meriti
tuum opus, debes illud conferre cum diuino amo-
re & charitate. Hic diuinus amor est statera illa san
Leui.27. ctuarij, de qua dominus inquit. Omnis æstimatio si
clo sanctuarij ponderabitur. Hoc siclo ponderare
debes monetam eleemosynæ, quam Deo obtuleris.
Nam si nudum operueris, hoc opus defer in siclum
sanctuarij: si vero famelicum paueris, cõstitue opus
hoc in stateram sanctuarij, &c. Sed de his satis. Iam
nunc Christus subiungit, cur tam gratus illi sit con
temptus rerum temporalium non ex parte rerũ, sed
ex parte affectus: quia cor comitatur thesaurũ. Ideo
ait. *Vbi est thesaurus vester, ibi & cor vestrum erit.* Lo
Aug.li.11. cus thesauri trahit ad se cor. Vnde secundum Augu
ciui.ca.28. stinum, anima plus est vbi amat, quam vbi animat.
Hinc fit, vt thesaurizantes in terra habeant cor ter-
renis affectum, & thesaurizantes in cœlis habeant
cor affectũ cœlestibus. Vbi est res amata, ibi est cor
Psal.35. amantis. Vnde Dauid in Psalmo. Cor meum dereli
quit me. Acsi diceret. Etsi cor meum semper sit me
cum secundum effectum, tamen dereliquit me secũ
dum affectum: & vsq; ad cœlum volauit, vbi est the
saurus meus. Itaq; si in terra quis thesaurum repo-
nat, animam suam quæ Dei imago est, terrenis im-
mergit: quod graue malum est. Si vero circa Deum
& beatitudinem æternam studium suum applicue-
rit, iam in Deo est cor eius: & conuersationẽ habet
in cœlo. Vbi est amor, ibi & cor. ¶ Discamus ergo
ex his omnibus thesaurizare in cœlis, & ibi cor no-
strum ponere diligendo æterna illa bona. ¶ Disca-
mus hæc terrena contemnere, & solum Christum
1.Ioan.2. amare. Vnde beatus Ioannes. Nolite diligere mun-
dum, neq; ea, quæ in mundo sunt. Lumine enim na
turali constat hæc terrena non propter se esse diligẽ
da: siquidem amor tanti pretij est & valoris, vt ne-
queat dari, nisi illi, qui Talionem soluere potest, sci
licet eodẽ amore eum prosequi, à quo amore prose-
queris: cumq; hoc non possit præstare nisi creatura,
quæ rationis est capax, non debes cor tuum captiua
re rebus huius mundi præsentis. Aduerte obsecro:
ꝙ vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Thesau
rus tuus, est tuus amor. Summa iniquitas est, eis re-
bus frui, quibus vti deberemus. Solum Deum dilige
re debes propter se ipsum: quia summum bonũ est,
& centrum tui cordis: creaturis autem tanquam ser
uis debes vti, referens illum amorem in Deum, &
in ipsum ordinando. Si hæc terrena bona dilexeris,
tanquam mundanus ordinem naturæ peruertis, &
Gene.2. dignus es grauissimo supplicio. Creauit Deus homi
nem ad sui similitudinem: vti suum simile diligat,
quæ natura est vniuscuiusq; animalis, vt vel ita cũ
in bonis terrenis nullum inueniret homo, quod si-
bi assimilaretur, in suum creatorem se conuerteret.
Quam obsecro similitudinem habes tu cum diui-
tijs? Quid anima tua cum auro habet, quod confer-
ri possit? Deum igitur (cuius similitudinem geris)
teneris diligere: non autẽ hæc terrena bona. In om-
ni tempore, quo Iacob habuit liberos ex Lia & ex
ancilla, nunquam recordatus est ire in patriã suam:
nam rerum terrenarum amatores, his exterioribus
intenti cœlum obliuiscuntur, quod vera patria &
verus locus quietis est. At cum filiũ in Rachele su- Gene.31.
scepisset, statim in patriam suam rediuit. Mortuo re
ge AEgypti clamauerunt Israelitæ ad dominũ, & Exo.2.
exaudiuit eos. Sed cũ Deũ ante mortẽ regis AEgy-
pti vocauissent, noluit suis orationibus aures accõ-
modare. Boni & mali omnes dominũ in suum auxi
liũ vocãt: sed malos Deus non audit, quia nõ inter-
fecerunt regẽ AEgypti, qui amor est harum rerum
terrenarũ. Amorem à terrenis & mũdanis semoue,
& illum in creatorẽ tuum colloca: nam talẽ te præ-
bere debes, qualis est ille, quem tu diligis. Nabucho Dan.4.
donosor cum mũdũ & bona quæ sunt in eo nimio
& excessiuo prosequeretur amore, in cãpis suã vitã
degit bestiarum more: cumq; pœnitentia ipsius ani
mum subiret, imaginẽ, quæ per peccatum maculata
& defœdata erat in pristinam & antiquam pulchri-
tudinem restituit. Creauit Deus cœlum, terram, so- Gene.1.
lem, lunam, & cæteros omnes planetas, quæ omnia
valde bona esse dixit. At vero cum hominẽ condi-
disset, nec malũ nec bonum ipsum appellauit. Si igi
tur homo non minor est omnibus alijs creaturis,
imò multo præstãtior & excellẽtior: quid est ꝙ cũ
reliquas omnes creaturas vidisset, dixerit esse bo-
nas: at de homine nullũ sermonẽ fecit, quãdoquidẽ
dignitate & virtute reliquas omnes superabat? Non
laudauit hominẽ, nec dixit bonum esse, neque ma-
lũ, quousq; ipse homo operaretur, & vtrã vellet viã
eligeret: atq; ita secundũ electionẽ nomen illi impo
neret. Si bonum diligis, bonus es: sin vero malũ, ma
lus iam effectus es. Solus homo eligere potest, cum
sit liber, quodcunq; ipse voluerit, & ei magis arrise-
rit: siue bonũ id sit siue malum. Voluit dominus vi
dere prius, cui rei & studio animum suũ homo ap-
plicaret: vt sic de ipso loqueretur: quàm potestatem
nulla omniũ creaturarũ habet, præter ipsum homi-
nẽ. De multis inquit Apostolus, ꝙ mutarunt gloriã Roma.1.
incorruptibilis Dei, in imaginem hominis corrupti
bilis, auium, quadrupedum, & serpentum. Contem
plare igitur ô homo improuide & omni prorsus mẽ
te carens, quas figuras & imagines in anima tua de
pingis, quando mundanas res huius seculi nimio
prosequeris amore. Propria & naturalis animæ ha-
bitatio ipsum cœlum est: vbi cor tuũ, solicitudinẽ,
& curam omnẽ reponere debes animi affectu & de
siderio, secundum illud Apostoli. Conuersatio no- Philip.3.
stra in cœlis est. Nè obsecro thesauros & diuitias se
rico cupias & affectes: quos propter suam mutabi-
litatem mundus hic repræsentat. Qui vero contra-
rium fecerit, lapidabitur, vt Achan, damnatione Iosue.7.
æterna. Deum igitur diligamus, si rectè thesauri-
zare volumus, potest enim ipse & in hac vita, &
in futura nos amplissimis fortunis auctos ac locu-
pletatos reddere. Sed iam ad cõtextum. *Sint lumbi
vestri præcincti.* Inter omnia remedia, quæ conferũt
& conducunt ad semouendam & depellẽdam à no
bis auaritiam: illud potissimum & præsentaneum
est, scilicet, memoria mortis. Hæc enim optima ma
gistra est, quæ rectè ostendit & docet, quàm parum
prosit,

prosit,in hac vita amplam & pinguem diuitiarum fortunam habere,quæ cum aduenerit ostendet omnia hæc vanitatē esse,Vnde Salomon. Si annis multis vixerit homo , & in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis,& dierū multorū,qui cū venerint,vanitatis arguentur preterita. Vera quidem illa sententia est diui Hieronymi,qua dixit.Facile contemnit omnia , qui semper cogitat moriturū.Si vero ad id omne quod Christus in superiorib⁹ adhuc predicauit,oculos couerteris, inuenies facile hoc,quod nunc dicit,recte quadrare cum his,que superius tractauit. Admonuerat reijciendi esse omnem curā rerū tpaliū , ideo ostendit nūc, vt memoriam mortis ob oculos semper habeamus,vt semper bonis operibus animos applicemus,quando quidē ignoramus quando sumus morituri,& quādo dñs sit venturus vt rationē exigat vite nostre. Hæc enim contemplatio cōtemni faciet omnes res tēporales,& earum solicitudem & curā abijciet,& quotidie nos alliciet in diuinarū rerū amorem.Ait ergo, Sint lūbi vestri precincti.Accingere lumbos,est viriliter aut expedite aliquid agere,aut se ad ministrandum expedire,quia is,qui summa cum diligentia & solertia ministrare cupit,ne vestes sint impedimento,illas accingit.Sic legimus in quarto regum Eliseum dixisse Giezi. Accinge lumbos tuos.Hoc est fac vt expeditus sis & diligens ad opus quod præcipio tibi.Iob etiam inquit Accinge nunc vt vir lumbos tuos.Id est,esto expeditus,aut fortis & virilis animi te ipsum ostende.Idem itaq; est præcingere, quod præparare, paraschenazo. Vnde precinctos, euzastus strenuos & expeditos dicimus. In rigore grammatices,hoc significat verbum precingere, nihilque aliud voluit Christus his verbis insinuare,ꝙ infra clari⁹ patebit ex eo quod dicit,se ipsum declarans & applicans similitudinem.Ideoque estote parati,quia qua hora ,&c.Et de seipso dixit. Precinge se Hoc est,expediet se ad ministrandum.Sic Tobias Angelū precinctū ad ambulandum inuenit, quia paratus erat ad iter agendum.Et beatus Petrus ait. Estote parati succincti lūbos vestros.Et aliæ multæ authoritates & testimonia scripturæ sacræ adduci potuissent ad hanc rem confirmandam quę longum esset recēsere.Satis enim ex dictis ostēditur.Vult itaq; dominus dicere Parate vos diligenter & precingite,quemadmodū illi facere consuescunt,qui negotium aliquod sunt aggressuri,vestes enim largæ impedimento sunt,ad bene ministrandum. Quare dominus significare vult,vt obstacula & impedimenta bonorum operum auferamus,quæ peccata sunt, vt vel sic quando dominus venerit,paratos & prouidos nos ipsos inueniat Tūc enim lumbos præcinctos habemus,cū preparamus conscientias nostras, & eas a peccatis mundas reddimus.Vestes largæ & discinctę impediunt ministrantes , atque ita similis est rerum temporalium amor,qui impedit Dei obsequium,& memoriā mortis a nobis semouet.Præterea cum iubet,nos præcingi, docet, vt passiones nostras & appetitus rationi subijciamus, vt vel sic quando dominus venerit, digni simus , coram ipso apparere,Non dicit,quod nudi ambulem⁹, quia per peccatū hę passiones nobis quasi naturales sunt nec omnino eas a nobis semouere possumus, sed vult , vt eas precingamus & frenem⁹,rationi illas subijciētes,& carnem spiritui . Vitā nullo modo transigere potes,nisi manducaueris, at vero mādūcans,precinge gulā abstinentię freno.Si in altos honores & dignitates te cōstitutū videris,vanitatē precinge tui ipsius humili cognitione. Quod etiā Paulus recte cōsulit,dicens. Mortificate membra vestra,&c. Iosue illos quinque reges suspēdit versus solem, quod tū facere debes si crucifixeris corā sole iustitię Christo redēptore nr̄o oēs tuę carnis appetitus, & quinque sensuū acres & fortes impulsus.Deniq; si vestis non sit precincta a vento eleuatur,& rapitur.Ita nimirū homines,qui cogitationes suas nō precingūt sui ipsorū humili cognitione,elati superbia quocūq; vanitatis vento huc & illuc ferūtur,Imaginatur quis turres venti,& in cogitationibus suis deuanescit,& omne quod cogitat vanū est,nullū habens fundamētū,sed solū in sua imaginatione.Et hinc nascūtur tāti atque tā superflui vestituū modi,nā homines nolūt se precingere,& cōponi cū re,quā habent Solēt enim multi parentes filias suas ab incunabilis in tātā vanitatem cōstituere atq; in tā superfluos vestit⁹ & cultus, vt quando illę nubere volunt , nulla iam dos supersit,atq; ita omnis mund⁹ iam iam ruinam minatur,vt pote qui suas cogitationes,sumptus,& apparatū non vult precingere. Bene quidem beat⁹ Paulus precingebatur,cū dicebat.Habentes alimēta & quibus tegamur,his cōtenti sumus.Igitur præcingamus nos,vitia deprimētes,& mortificātes nos ipsos,& tollentes cogitationes pessimas & vanas , quidoquidem istę sunt impedimento,quomin⁹ , vt par est Deum venturū expectemus.Sed quia nō satis est tollere impedimenta & a malo recedere,sed etiā est opus recta & sancta operari,iuxta illud.Diuerte a malo & fac bonū,subdit statim dñs dicens. * Et lucernę ardentes in manibus vestris. * Hoc est bona opera facientes.Nō satis est, vt mala vitetis,sed vt bona opera faciatis.Nā si dñs aliquis seruū domi haberet,qui nullā injuriā nec malā alicui inferret,nihilque in ministerio domus nec heri faceret,ꝓculdubio iste talis inutilis esset& a domo eijceretur, Sic opus est vt tu qui habitas in domo dñi,non solā nociua vites,sed in eis quę spectāt ad domini seruitium te ipsum debes exercere.Sed singula hæc verba iam veniunt consideranda,¶Primo lucernas vocat opera nr̄a bona,nā hęc illuminant nos & viam aperiūt in patriam illā beatam. Quemadmodum faces incensę in nocte viam ostendunt , ne per deuia deflectamus,ita bona opera,& pura & synceravita hominis intellectum illuminant, & viam cœli manifestant. Quo circa diuinus vates inquit,A mandatis tuis intellexi.Quasi diceret. Mandata tua ipsius cognitionem mihi dederunt. Vis ne in cognitione Dei non allucinare? Mandata ipsius obserua Ita viuas,vt qui sub vexillo Christi domini militas , & ego promitto,&fidem do,quod numquam in miseros errores nec hæreses incides. Intellectus enim

Marginalia (left): Eccle.11. — Hiero ad Paulinū, cap.8. — 4.Reg.4. — Iob.40. — Mat.24. — Tob.5. — 1.Pet.1.
Marginalia (right): Coloss.3. — Iosu.10. — 1.Tim.6. — Psal.33. — Tex. — Psal.118.

bonus omnibus facientibus ea. Qui legem domini obseruat, in ea nanquam errabit. Præceptum domini lucidum illuminans oculos, & intellectũ dat paruulis. Et sapiens etiam inquit. Iustorum semita, qua si lux splēdens. Mali vero in tenebris & misera caligine ambulāt iuxta illud, Ambulauerunt, vt cæci, quia dño peccauerūt. At vero boni suis bonis operibus se ipsos illumināt, & alios, de quib⁹ operibus saluator dixit. Luceat lux vr̃a corā hominib⁹, vt videāt opa vr̃a bona, & glorificēt patrē vr̃um, qui in cœlis est. Cōtingit aliquādo, vt aliqua via incedētes vineā videatis benecultā, putatā, & cultā, & dicitis. Bonus est dñs huius hęreditatis, siquidē tā solicitū & diligentem se gerit erga illi⁹ culturā, ita vos sic boni & recti sitis vt qui vos viderint, dicāt. Bonus est Deus Christianorū, quandoquidē seruos habet bonos & studiosos. Quemadmodū ille, qui noctu facem accensam portat, nō solū se ipsum illuminat, sed alios multos, ita boni nō solū sibi vtiles sunt sed suis sanctis exemplis & bonis operibus cœli viā alijs ostendūt, & quid illos oporteat facere, vt salui fiāt. Aduerte aūt ne similis illis sis, qui cū manibus a tergo relictis facem portēt, in lapidem offendūt, & cadunt. Lumen ante te feras, si videre cupis qua nā via gradiaris. Ita sunt multi, qui toto vitę discursu nec bucellā panis in eleemosynam erogarūt, nec in vno bono opere se exercuerūt, quousque aduentante morte hęredibus pręcipiunt, multa pia opera adimpleri, & eleemosynas erogari. Lumē ante te porta, per quod bona opera facta in hac vita intelligātur nec lumen post te feras, expectans illud tēpus in quo post obitū tuū multi pauperes ex substātia tua iuuentur. Mors vitam sequitur, & ita, vt vixeris, morieris. Prius quam vita finiatur, hæc lumina bonorū operū te ipsum comitētur, & ante te eāt vt videas recta ne, an deuia insequaris. Qui riuulū transgredi vult, duobus vel tribus gradibus retrouertit, atq; ita sine vllo periculo in alterā partē trāsit. Mors est trāsitus quidā periculosissim⁹, quo quidē ex hac vita in aliā sum⁹ migraturi atque ita op⁹ est, vt si illā trāsgredi voluerim⁹ sine periculo, eum cōtēplemur in hac vita mortē ipsam præ oculis habentes, nam qui hoc nō faciūt incidere solent in scopulū inferni, vbi brachia fragūtur simul & caput. Itaque hæc bona opera in vita faciam⁹ ferētes lumina corā nobis nō expectātes mortis tēp⁹, in quo null⁹ forte dabitur locus bonis operibus faciēdis. ¶ Obserua secundo quod nō solum dixit, vt habeamus lucernas, sed etiam vt sint ardentes. Quod quidem dixit propter duas proprietates, quas habet ignis. Primo incendit, & calefacit, secundo vero illuminat. Propter primā dixit ardētes, nā nō sufficit, vt bona opera facias, sed oportet vt igne charitatis incēdātur, nā op⁹ aliquod quātumuis illud excellēs sit, nisi charitate fiat nulli⁹ est valoris nec momēti, neque dignum est vita ęterna. Vnde diuinus Paulus. Si distribuero substantias meas in cibos pauperum, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Sola hec opera quæ fiunt in gratia & charitate maximi sunt valoris corā Deo, & hac moneta emitur cœlū. Opera enim nostra vilissimi æris & sordidissimi sunt. Omnes iustitię nr̃ę (inquit Propheta) tāquā pānus menstruatæ. Et Paulus. Nō sunt passiones hui⁹ seculi cōdignę, &c. Omnes nanq; vires nr̃ę nō sunt sufficientes ad cōsequendā vitā ęternā. At si in hoc vilissimo ære idest, si in operib⁹ nr̃is stēmata regis illius cœlestis insculpseris, hoc est si facta fuerint in gratia opera tua, tāquā vsuaria moneta poteris cū illis regnū cœlorū emere. Secundo lucerna ardēs lucet, atque ita vult dñs, vt omnia opera nostra luce diuinæ legis examinentur. Examinandum est quod Deo tribuimus. Agnus paschalis, qui in decima quarta luna erat immolandus, adducebatur decima die, & examinabatur, an in eo esset macula, quę posset illum a cōspectu domini arcere. Vt doceret nos, quā ta diligētia, cura & solicitudine actiones nostras debemus examinare, vt corā domino possimus eas offerre. Sic in prima mundi constitutione dñs lucem examinauit, & vidit, ꝙ esset bona, vt insinuaret non solum praua opera, verum ea, quę natura sua bona sunt ad vnguem esse probanda. Nam potest op⁹ aliquod bonum esse in genere moris, quod si non fiat debitis circunstantijs, iam malū efficitur. Sed de his in capite pręcedenti differuimus. ¶ Obserua tertio ꝙ præcipit has lucernas ardentes in manibus teneri. Lucernę (inquit) ardentes in manibus vestris. Primo dixit, ꝙ habeamus lucernas, secundo ardentes. Tertio autē dicit in manibus tenendas esse. Multi nanque has lucernas habent & ardentes, non in manibus, sed in corde, nam in animo fixum immotumque habēt, se vitam rectam acturos, & diuinos futuros homines, nunquam tamen id opere cōplēt sanctis enim cogitationibus & propositis infernus est plenus. Aiunt nanq; multi in quadragesima futurum esse, vt sua peccata fateantur, & ꝙ aliena restituent, nunquam tamen a vitijs se mouentur, sed in peccatis suis hęrent. Sicut porta vertitur in cardine ita piger in lectulo suo. Ita similiter hi in suis vitijs trāquilli & quieti sedent, etiā si parū huc & illuc impellantur, quando diuinis inspirationibus tangūtur & quando multorum obitum suis oculis cōtēplantur, sed non id efficiunt, quod cogitāt, nec opere cōplent, quod promittunt. Isti lucernas ardētes in cordibus habent, non vero manibus. Alij vero hęc bona opera in lingua habent, de Deo semper loquentes, virtutibus alios instruendo, at hęc bona opera non portant manibus suis, quia quę ipsi prædicāt, nō faciunt. Omnes lętātur & gaudent, de Deo loqui, & libros pios & sctōs legere sed si ad hos, qui gloriantur legem Dei continuo in oribus ferre, pauper & egenus accesserit, eleemosynā petiturus, nec buccellam panis dabunt. & sæpius inuenies hos magis tepidos & inertes ad diuina pręcepta adimplēda quā alios rusticos & medię plebis homines. Aduerte obsecro ꝙ vult dominus, vt has lucernas ardentes in manibus habeas, vt quemadmodum loqueris, ita facias, & bona opera simul cum sanctis verbis ambulent. Aduersus priores ait Iacobus. Auditor verbi & non factor cōparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suę. Audiunt isti verbum Dei, & sanctis propositis

Marginal notes: Prou. 4. — Sopho. 1. — Mat. 5. — 1. Cor. 13. — Esa. 64. — Rom. 8. — Exod. 12. — Gene. 1. — Prou. 26 — Iaco. 1.

propositis & cogitationibus afficiuntur: at quia operibus ea non exercent, sæpesæpius damnantur. Aduersus autem secundos qui legem domini in ore habent, non in manibus, Salomon dicit. Sentite de domino in bonitate: & in simplicitate cordis quærite illum. Non sentiūt simpliciter de Deo, qui sine operibus beatos se futuros præsumunt: inanes relinquētur isti & sine vllo honore in die iudicij. Et princeps Apostolorum Petrus etiam inquit. Cui enim præsto sunt hæc, cæcus est & manu tentans: obliuionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum. Quapropter fratres magis satagite, vt per vestra bona opera &c. Vnde Paulus. Non auditores legis iusti sunt apud Deū: sed factores legis iustificabūtur. Et iterū. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi: vt referat vnusquisq; propria corporis prout gessit siue bonum siue malū. Et Ioānes. Opera enim illorum sequuntur illos. Tertiò addidit in manibus vestris, aduersus eos qui restitutiones fieri mandant à testamentarijs suis. Isti non habent lucernas in manibus suis, sed in manus alienas eas constituunt: cum bona opera, eleemosynas & restitutiones, quas ipsi deberent facere, alijs relinquant. Sed de his alias dicendum. Quod igitur iam dixerat, scilicet, vt simus præcincti, & q; habeamus lucernas in manibus nostris, quadam similitudine nunc suadet, dicens. *Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quādo reuertatur à nuptijs.* Optima & appositissima quidem ad propositum similitudo. Primò quia serui & familia quę dominum expectat, nesciens quando dominus sit venturus omni tēpore in expectatione manet. Ideò nos oportet semper rectam viuendi normam sequi, & sanctis operibus animum applicare, vt pote qui saluatorem expectamus, diem aduentus ignorantes. Nonnè manifestissima esset insania si pauper qui solum argenteum haberet, magna in ciuitate & pulchra ædificia videns, alia similia vellet ipse ædificare? Diceres statim illi. Insane nonne vides hanc esse apertam insaniam? Quibus pecunijs has ædes vis cōstruere, cum nec assem ad cœnandum habeas? Tu igitur maiori insania es taxandus, qui cum tam pauper temporis sis, vt nescias an crastina die sis victurus, magna tecum machinaris dicens. Anno venturo hoc & illud faciam, postea vero hoc faciam: & in senectutem hæc congregabo. Hoc idem alius insipiens & amens secum cogitabat, & dicebat. Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos, &c. At vocem audiuit dicentem. Stulte hac nocte repetēt animam tuam: & hæc quæ parasti, cuius erūt? Quia vidisti senem transeuntem, qui septuaginta vel nonaginta annis vixit, tu vero cum viginti quinq; habeas, tecū reputas quid facturus sis in reliquis multis annis qui tibi restant, non respiciens te forsitan venturo die moriturum, cum nullam obsignatam tabellam Deus tibi dederit, quā hora vel quo die sis moriturus prędicentem. Et siquidem qui dominum suum expectant, nescientes quando vēturus sit omni tempore parati sunt: esto tu similis illis rectam vitam in omni tempore agens. ¶ Secundo qui dominum suum expectant, domum habent mundam, cōditam cœnam, stratum lectum, denique omnia rectè ordinata priùs quàm dominus adueniat: nā post quā venerit nullus restat locus in quo hæc fieri possint. Hoc idem tu deberes facere, vt pote qui in hora mortis dominum venturum expectas. Ideo Christus dixit. Sint lumbi vestri pręcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Dominus nanque nocte venturus est, & nō vrbanum neque decēs erit hospitium si mortuis lucernis ipsum excipiatis. Virgines illæ fatuæ interierunt, quia lucernas suas non habebant ardentes: quod idem Christus in hoc loco docet, vt sancta opera habeamus, igne amoris diuini facta, & diuina charitate incensa, obuiam spōso nostrarum animarum faciamus. Et siquidem incerti sumus quo die, qua ve hora sit venturus, conscientiā mundemus ab omni inquinamento malorū, & animam nouis vestibus induamus, vt vestibus nuptialibus induta coram sponso audeat apparere, & mensæ accumbere cum reliquis ad conuiuium inuitatis. Non pigri & negligentes simus vt virgines illæ fatuæ, quæ media nocte oleū inquirebant, sed potiùs semper habeamus ardentes lucernas, quibus iter spōso, & nobis magis illustretur. Hoc igitur modo prudentes virgines sponsum exceperunt. Perierunt nāque fatuæ illæ virgines, nam cum tempus illis concederetur, vt se aduētui sponsi parare possent, illud amittentes, ecce sponsus venit, & illæ nihil parauerant. Et denique vt vno verbo omnia dicta complectar, Christus hic docere vult, vt nō in vtrāuis aurem dormiamus, sed semper sanctè & castè viuētes, dominum expectemus: siquidem nescimus quando venturus sit. Neque pœnitentiam in crastinū differamus: cum nec vnam horam vitæ certā nobis possimus promittere. De quadam anima sancta sub nomine mulieris, sapiens dixit. Manus eius extēdit ad fortia, & digiti eius apprehenderunt fusum. Interrogauerat priùs sapiens. Mulierem fortem quis inueniet? Et postquam eam inuenit, fortē illam appellauit, quia apprehendit fortia: & fortitudinem eius in id constituit scilicet quod digiti eius apprehenderunt fusum. Quæ vires obsecro sunt fortes & robustæ, manus ad fusum applicare? Si diceret ensem vel hastam arripuisse: vel leones & immanes tigres manibus dilaniasse, (vt Sanson & Dauid consueuerūt facere) vel si diceret aduersus fortes gigantes, & potentes barbaros arma induisse, bene quidem dictum videbatur. Sed inquit. Digiti eius apprehenderunt fusum: quod quidem opus ad vires imbecillas & languidas mulieris videtur pertinere. Sed si rectè id animaduerteris magnum quidem opus, & insigne est. Quo circa notare debes, quod in colu ponitur linum vel lana ad nendum: in fuso vero ponitur quod iam filum factum est & elaboratum. Interrogatus forte vsurarium vel concubinarium, meminerit nè, an aliquando sit moriturus, & an cogitet futurum esse, vt saluus sit: ad quam interrogationem respondet, se vitam in melius mutaturum, & de peccatis confessurum, & ita saluus fiet. Hic talis sine dubio manus ponit in colu: quia confidit, nō his operibus, quæ facit, sed his, quæ facturus est. At vero homo iustus dominum suum vigilanter expectat, & confidit se daturum illi gloriam ob merita passionis suę & propter opera, quæ ipse facit. Et hic talis manus fuso applicat: id est fretus est illis operibus, quę iam effecit. Mulier amens manus in colu ponit: prudens vero

Marginal references: Sapien. 1. — 2. Pet. 1. — Roma. 2. — 2. Cor. 5. — Apoca. 14. — Mat. 25. — Mat. 22. — Prou. 31. — Iud. 14. — 1. Reg. 17.

vero in fuso. Nam anima sancta iusti dominũ recta conscientia & sanctis effectis operibus expectat: vt amens & sine intellectu stulte dominum expectat cum eis operibus, quæ confidit posse facere, quæ fortassis nunquam faciet. Quando dominus venerit iã omnia parata esse debent: nam si cum iam ipse ostiũ pulsat, velis, tu ignem accendere, domum sternere & parare omnia: sine dubio dominus portas frãget, & seruos suos in carcerem detrudet. Aduerte ò stulte quod forsitan hodie veniet ostium animæ tuæ pulsaturus, & repentè morieris. Expectas ne cum iã ipse aduenerit, omnia parare? facito igitur protinus pœnitentiam, & esto similis dominum expectantibus, quando reuertatur à nuptijs. ¶Tertio qui dominum suum expectant, interim dũ non venit, de ipso loquuntur, quid magis ad ipsius obsequium conducat, animaduertunt, considerant quæ magis ipsius palato possint satisfacere: & dicunt nocte præterita in tali vel tali oppido mansit, nũc à nobis distat quatuor vel quinque leucis, bene possumus iam obuiã exire. Ità nimirum omnes nostri sermones & loquelæ de Deo deberent agere, quomodo in ipsius obsequio rectiùs & sanctiùs nos exercebimus. Sed iam nunc cum multi non Christum, sed diabolum expectent, de ipso sermonem ineunt, iurando, mentiendo, & sanctum Dei nomen blasphemando. Qualẽ dominum quisque expectat, talem sermonem exorditur. Aues cum volare volunt alas expandunt: sic nos qui dominum expectamus cordis & desiderij
Exo. 25. nostri alas in cœlum deberemus extendere. Illi duo cherubin alas suas expandebãt. Ità semper debemus ardẽti desiderio, & vehemẽti amore in ipsum Deũ inflammati, horam expectare, in qua finietur pere-
Gene. 18. grinatio nostra. Hinc illud est, quod Abraham in
3. Reg. 19. ostio tabernaculi sedebat? Et Elias etiam in speluncæ ostio. Sic nos in ostio huius vitæ mortis consideratione dominum expectemus: vt Abrahã & Elias: nam si ità expectamus, quemadmodum & illi, nos etiam excipiemus. ¶Quarto dominum suum expectantes, domum omnem parant, sternunt, & mundant. Sic nos qui dominum expectamus intellectũ nostrum debemus induere ipsius Dei cognitione & voluntatem sancto ipsius amore, & memoriam omnium bonorum recordatione, quæ ab ipsius liberali manu semper accipimus. Nam cũ infæliciter & misere perditi essemus ob peccatum illud primi nostri parentis, ipse nos redemit tanta perfectione, vt Pau-
Roma. 5. lus dixerit. Vbi abundauit iniquitas, superabundauit & gratia. Nam morte sua cœlorum ianuam aperuit: & resurrectionem carnis donauit. Nã & si mortem nobis reliquerit, infirmitates & labores: id effecit, vt his vexati infirmitatibus, ad ipsum vnicum præsidium & remedium nostrum confugeremus. Perfectos nos condidit, & perfectè nos redemit: & ità voluit, vt semper ab eius diuina prouidentia pẽderemus. Pullus enim quantumuis paruulus sit, perfectumque animal est: nihilominus multas necessitates habet, quibus coactus, matrẽ quærit, & ad ipsius auxilium confugit. Ità similiter Deus cum nos creauisset, & redemisset modo absolutissimo & perfectissimo: voluit nobis relinquere has miserias & labores, vt vel hi nobis essent occasio maiorum meritorum, & abundantioris virtutis corona. Quod quidem non solum in naturalibus rebus conspicitur, sed etiam in eis quæ arte fabricantur. Nam si pictor aliquis figuram aliquam pulchram & excellentem depingeret, & hanc sine oculis reliquisset: clarum est, ꝙ si hæc imago sensum haberet, & loqui posset, ꝙ à pictore oculos peteret. Ità cum perfectè & absolutè Deus nos creasset, & redemisset, nihilominus voluit his miserijs & laboribus subijci, vt ad ipsum confugeremus: cum ipse facientibus quantum vires suppetierint, non deficiat. ¶Quintò dominum expectantes è fenestris conspiciunt & speculantur huc & illuc, an veniat: ità nos cælum ipsum aspicere debemus, & propter illud suspirare: nam dominus ibi adest cum angelis & sanctis suis.
Quod sanctus Dauid considerans, inquit. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis. Misera & in- *Psal. 122.*
fœlix est conditio nostra, qui cum tot tantaque bona semper à domino accipiamus, nunquam oculos in cælum ad benefactorem nostrum conuertimus. Si aliquis homo iter faciens lassatus ab itinere iuxta turrim accederet, & ibi iacenti, ab altitudine turris bonum vinum, sufficiens cibus, & multa condimenta iactarentur, quibus sitim suam & famem expleret: semperq; hic homo oculos defixos haberet in terram, nec in altum turris aspiceret, vnde tanta illi bona veniebant: nonne immanem bestiam & omni prorsus mente carẽtem hunc hominem appellares? Qui igitur fieri potest, vt tu, qui tanta beneficia à cœlo acceperis, affectum tuum, & desiderium in ipsum non eleues? De his diuinus vates inquit.
Oculos suos statuerunt declinare in terram. Nos ve- *Psal. 16.*
rò tanquam qui expectant dominum suum, oculos ad Deum conuertamus. Sed multi iam sunt (quod si-
ne lamento non possum proferre) quorum Deus vẽ- *Phil. 3.*
ter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt, inimici crucis Christi Iesu: qui ità viuunt, ac si Deus nunquam esset venturus: & ac si non crederent post hanc vitam, aliam nobis manere. Si hominem interrogares in lecto iacentem, an aliquem expectet, & responderet quod non: ex negligentia ipsius tu etiam colligere posses quod neminem expectat: ità sunt multi Christiani tam negligentes erga ea, quæ ad ipsorum salutem pertinent vt facilè iudicare possis, quod hi nunquam Deum venturum expectant, & quod cœlũ non esse iudicent, nec aliã
beatorum patriam. Impinguatus est, dilectus, incras- *Deute. 32.*
satus, dilatatus, &c. Sequitur. Dereliquit Deum factorem suum. ¶Obserua autem quod dicit expectãtibus dominum suum. In quo videre oportet, quod Deus, qui venturus est ad te, quod sit tuus & quod
tu sis Dei: ità vt verè possis dicere cũ Dauid. Tuus *Psal. 118.*
sum ego, saluum me fac: quoniã iustificationes tuas exquisiui. Rara est auis in terris, quæ possit dicere Deo. Tuus sum ego. Ille enim verè dicere poterit, qui toto affectu & tota mente Deo hæret. Nunquid hoc dicere poterit auidus pecuniæ: & qui meretrici adhæret? Ille qui de mundo cogitat: & mũdana quærit, sine dubio mundi est, sicut & diaboli, qui ei deseruiunt. Venit libido, & dicit. Meus es tu, quia ea quæ corporis sunt & concupiscentiæ cogitas. Venit auaritia, & ait. Meus es tu: quia pecunijs studes. Et sic luxuria, & reliqua alia vitia. Quomodo ergo tu qui talis es, poteris dicere domino, tuus sum ego? Et

statim

statim addidit. Quoniam iustificationes tuas exquisiui. Hoc est. Nihil aliorum quæsiui: tãtum quæ tua sunt curaui. Alij monilia quærunt, aurum, argentũ & lapides pretiosos, dignitates, carnis illecebras, & inimicorum vindictam: ego autem iustificationes tuas exquisiui. Nescio possidere, nisi quod tui iuris est. Tuus sum, quia portio mea nõ in huiusmodi terrenis, sed in te solùm. Hunc ergo qui multis nominibus dominus noster est, expectemus, & ea opera in hac vita faciamus quæ ad verum dominum spectant. ¶ Demum, vt ad alia procedamus, obseruandum est, quod non dicitur hic dominus venturus tanquã iudex, vel alio modo, sed reuertẽs à nuptijs. Dominus qui à nuptijs reuertitur, alacris, lætus & iucundus venit, ad inuisendum suos. Sic expectaturi sumus dominum ingenti lætitia, ità vt in nobis nihil sit, quod corda nostra tristetur, neque sponsi præsentiam offendat. Multi nanque sunt, qui Deũ expectant non tanquam sponsum sed tanquam acerrimum iudicem. Expectat illum tanquam reuertentem à nuptijs, qui rectam & lætam habet conscientiam: at qui deprauatam habet, tanquam iudicem
Roma. 2. sumentem vindictam. Thesaurizas in diẽ iræ & vindictæ, inquit Paulus. Thesaurum congregas, peccata peccatis addens, & in inferno diuitias cumulas: vbi congregatæ sunt iræ Dei. Expecta igitur dominum non tanquam iudicem, sed tanquam sponsum reuertentem à nuptijs alacri & læta mente: nè super te adueniat thesaurus iræ suæ, sed thesaurus pacis & misericordiæ. Causam vero cur sic eum debeamus expectare subdit dicens. *Vt cum venerit & pulsauerit, confestim aperiant ei.* Qui non sunt parati, ad excipiendum dominum, ipsum iuxta ostium expectare faciunt: quia isti non faciunt tria illa, quæ solent fieri ab eis qui dominum expectant. Præterea iusti cum sint parati, statim aperiunt, & Christum iudi-
Phil. 1. cem hilari & sereno vultu suscipiũt. Talis fuit Pau-
Psal. 119. lus, qui dixit. Cupio dissolui & esse cum Christo. Et psalmista. Heu mihi, quia incolatus meus prolonga-
Iacob. 5. tus est. Hinc & Iacobus ait. Patientes estote vsque ad aduentum domini: & confirmate corda vestra: quia aduentus domini appropinquabit. At vero mali cum non possint de sua vita rectam rationem reddere, cumque timeant coram iudice sistere: dilatant mortem quantum possunt, corpus lautis opiparisq; ciborum generibus pascendo, vt si possent, in perpetuum in hac vita permanerent. Mulier adultera quę domi adulterum habet, quando maritus ad ostium pulsat, non ità cito aperit, sed tardatur, vt interim abscondere possit adulterum. Ità mali quantum possunt tempus distendunt, vt mors non tam cito adueniat: nihilominus tamẽ non poterũt impedire, quo-
Psal. 9. minus Christus ingrediatur, & adulteria & peccata sua videat, Iuxta illud psalmi. In operibus manuum suarum comprehensus est peccator. Boni autem cũ sint parati aduentu sponsi lætantur, mali vero ægre ferunt & detinentur. De bonis vero qui statim domino aperiunt, & parati sunt, inquit dominus. *Beati serui illi, quos cum venerit dominus, inuenerit vigilantes.* Igitur opus est, vt semper vigiles: quia nihil refert, bene antea vixisse: nam qualis in morte inuentus fueris, sic iudicaberis. Quid prodest obsecro, si seruus tota nocte vigilet & quãdo venerit dominus inueniat eum dormientem? Nam si priùs dormisset, & quando dominus accederet inueniret eum vigilãtem, vtique parceret illi. Saul vigilauit toto tempo- 1. Reg. 9.
re, quo bonus fuit: sed quia quando dominus venit, inuenit illum dormientem in infernum eum detrusit. Ità etiam Iudas vigilauit accedens ad Christum: 1. Reg. 21.
at quia obdormiuit in fine vitæ, cõdemnatus fuit. Matt. 27.
Bonus ille latro, qui Christũ in cruce confessus est, multoties dormire solebat, sed cũ veniens dominus inuenisset eum vigilantem, in gloriam suam secum tulit. Quo circa huius rei basis, & fundamentũ est Luc. 23.
quod vigilemus, quando ipse venerit. Bene viuere in scriptura dicitur vigilare: vt etiam status peccati somnus. Ideo Paulus. Vigilate iusti, & nolite pec- 2. Cor. 5.
care. Et siquidem nescimus quando vocandi sumus omni tempore vigilemus: nam qui vigiliam protendunt in mortis horam, & pœnitentiam eousque dilatant, similes sunt illis, qui longius nauigaturi, nihil secum asportant, sed à portu discedentes, recordantur eorum, quæ necessaria illis sunt: cum iam nõ liceat, retro progredi. Sic iam morituro nihil eorũ agere licet, dum in extrema agonis hora est constitutus, quæ omnia viuens, si vellet, potuisset perficere. Cum igitur incertus sis, qua hora nauis à litore debeat discedere: fatuus & stultus es, si omnia quæ tibi necessaria sunt, summa cura & solicitudine non paraueris. Si enim tunc quando iam mors vrget aliquis quærat lanam & linum, & nere incipiat, & texere: forsitan quando tela necessaria fuerit, parata non erit. Quo circa operæpretium est, vt in hoc tẽpore, quod modo tibi liberaliter conceditur, texere incipias & laborare: ne quando Christus aduenerit, te ipsum in somno peccatorum in vtramuis aurem inueniat dormiẽtem. Ideò beatus Paulus. Redimẽ- Ephe. 5.
tes tempus quoniam dies mali sunt. Occasionem tẽporis, quam tibi dominus offert, arripe, ad agendã pœnitentiam: quod quidem tempus cum captiuum sit in catenis nostrorum peccatorum, consulit Apostolus, vt solicita cura & diligentia ipsum redimamus, vt pote quoddam est mancipium valde vtile & commodum suo domino. Bene quidem ipsum appellauit captiuum, & opus illi esse redemptione: nam annis malè consumptis, æquũ est vt correspõdeant sancta atque bona opera. Nec dicendum est, cras istud faciam, subinde repetens: nam fierit poterit, vt hodie moriaris, & sine vllo prorsus remedio permaneas. Ita viuere debes, vt tempus hoc præsens pretium sit & redemptio illorum annorum, quos iniquè & peruerse consumpsisti: & siquidem tempus tibi fuit, in quo peccatis totum te tradidisti, iustum est, & rationi cõsentaneum, vt tẽpus etiam sit in quo lachrymis & pœnitentia præteritum tempus, quod per peccatum erat captiuum, redimamus. Nã in hoc consistit nostra perfectio, & clauis totius dãni vel commodi nostri: vt vnusquisque tempus ordinet secundum suum statum & vocationem. Et ratio quam subdit Apostolus in superiori authorita- Gene. 1.
te illa est, scilicet, quod dies sunt mali. Omne quod Deus fecit, bonum est, vt ipsa scriptura inquit: nam ex manibus tantæ bonitatis & clementiæ, nihil exire potest, quod optimum non sit. Beati igitur erimus si tempus rectè consumpserimus: vt cum Christus venerit, inueniat nos vigilãtes in statu gratiæ.

Et quid

Et quid faciet seruis vigilantibus, cum dominus venerit. *Amen dico vobis quod præcinget se.* Hoc est summa diligentia & solicitudine se ipsum parabit, ad ministrandū illis. *Et faciet illos discumbere.* Quia ab omnibus rebus illos semouebit, & quietos esse faciet. Nam sicut qui recumbit, totum ipsius corpus requiescit, ita sancti in secūdo aduentu ab omnibus supersedebunt: nam in hac vita nullus perfectè requiescere potest. Deus enim est centrum animæ nostræ: & sicut vna quæque res in suo centro quiescit, ita anima nostra in solo Deo requiem inuenire potest. Tunc quippe iusti verum gaudium & perfectā lætitiam habebunt, & quantum desiderare possint, ipsa diuina essentia fruendo. Faciet itaque nos discūbere: hoc est summa & ineffabili quiete refici. Solēt enim homines cum magna illis proponūtur premia fieri alacriores. Quo circa dominus pinguem & maximam hic pollicetur mercedem, nempe quod post huius vitæ miseros labores & vigilias, in regno cœlorum felicissimè quiescamus. Ibi enim sedebit populus (vt scriptura ait) in pulchritudine pacis. Illic videbimus, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēdit. Facilius nanque dici potest & explicari, quod non est in cœlesti illa Ierusalem, vbi in perpetuum sedebimus, quam manifestare & declarare eas perfectiones, quibus ditata & adornata est. Fundamenta eius (vt inquit Ioannes) erant jaspidis, calcedonij, sardinis, Chrysoliti, &c. Non est in illa templum, nam Deus est templū suorum amicorum non est sol, quia ipse Deus, qui claritas est infinita eam illuminat, & lampans ardens atque splēdens ipsius agnus immaculatus Christus redemptor noster est, portæ eius ex margaritis confectæ, & nunquam clauduntur, quia nullus timor inimicorum, sed summa pax & tranquillitas. Nunquā in ea pertrāsiet nox, nec multitudo dierum, sed vnicus tantum dies, qui melior erit (vt inquit Dauid) quam millia millium annorum, quos peccatores in hac vita viuunt: munus & officium ciuium est sine vlla cessatione diuinam essentiam contemplari, & trinitatem personarum. Hæc est ciuitas sancta, princeps tributi libera, corona & triumphus eorum, qui in hac vita fortiter & viriliter segesserūt, quique sub vexillo Christi inuictissimi ducis militarunt. In hac ciuitate sedebunt perpetua quiete, illi qui cum venerit dominus inuenerit eos vigilantes, & in gratia. *Et transiens ministrabit illis.* Transiens, hoc est iucundissimè visitans singulos: se ipsum totum dabit nobis. Ipse enim est premium nostrum & beatitudo nostra: nam sicut boni in hac vita Christo ministrarunt: ita & ipse Christus in ciuitate illa eodem argento rependet: & erit Deus illis omnia in omnibus. Dabit dominus electis suis summa cum abundantia cœlestes cibos. ¶Secundò transiens ministrabit illis non ad singulos accedēs, nam illic omnia sunt fixa atque perpetua. Sed protinus vt quisque ciuitatem illam ingressus fuerit, cœlestem primogeniturā illi dabit. Sic ipse transiens ministrabit illis: non quia ipse transibit, sed quia nos transibimus, & ingaudiū domini intrabimus. *Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, & ita inuenerit: beati sunt serui illi,* Nequis desperet si maiorem vitæ partem in vitijs & voluptatibus consumpserit, spē veniæ præbet, si in meliorem mentem velit resipiscere. Deus enim cū fons sit & origo totius misericordiæ & pietatis, eis agricolis, qui vndecima hora ad laborandum in vinea fuerunt profecti premium dedit æternæ beatitudinis: quanuis totum ferè diem ociosi & nihil agentes cōsumpsissent. Si peccasti in pueritia tua, & magnum baptismatis sacramentum & fidem datam duci Christo violasti, noli desperare, quia rex tuus benignus & misericors paratus est veniam tibi concedere. Denique si tota adolescentia, & senectute, si etiam vsque ad decrepitam ætatē peccatis te emancipasti, reuertere & surge de somno & vigila: quia etiam in quarta vigilia, cum venerit, suscipiet te benignissimus dominus. Vnde ipse per Esaiam ait. Audite me domus Iacob & omne residuum domus Israel. Qui gestamini in vulua mea, qui portamini à meo vtero. Vsque ad senectam ego ipse, & vsque ad canos ego portabo. Ego feci, & ego feram, ego portabo & saluabo. Significauit itaque per has tres custodias omnes differentias ætatis humanæ, & quod in quacunque ætate inuenti fuerint vigilantes, beati sunt serui illi: vt nullus desperet quāuis in senectute inceperit vigilare. Docet præterea locus iste quàm parati semper esse debeamus in obsequium Dei nam omni tempore oportet vt vigilemus. Quādo discedebat nubes: proficiscebantur filij Israel siue in die siue in nocte: omni tempore erāt parati. Nec dicebant. Nox est, discedere non possumus. Qui Israelitis præcipiebat, vt ambularent in nocte, lumen illis præstabat: quo per deuia non deflecterent. Sic omni tempore parati debemus incedere ad iter agendum. Multi iuuenes sunt, qui existimant, nunquam dominum venturum nisi in quarta vigilia: quia multos homines vident senio confectos, qui nunquam decesserunt, & putant in ætate florenti non esse à Deo vocandos, sed priùs tempore illos senes abituros, quàm ipsi. In qua re quantum natura hæc nostra fragilis & caduca decipiatur, facilè est videre. Credit enim citò ea, quæ sibi indulgent, & facilè suadetur homo se victurum esse multis annis super terram: difficulter autē ea credit, quæ cum sensualitate pugnant. Sed id sine vlla dubitatione est credendum, eos mori posse in iuuentutis flore, & in iuuenili ætate, quod plerunque contingere solet. Ideò in omni noctis vigilia, hoc est quocunque tempore est vigilandum, cum nesciamus qua noctis vigilia dominus sit venturus. ¶Aduerte autē quod ex his, quæ hic Christus loquitur, multi existimarunt, aduentum Christi futurum esse in nocte: cum secundum historiam aduentus Christi gloriosus futurus sit in die: vt pote quia est tempus congruū & aptum: vt ab omnibus videri possit. Cum tamen Christus hic loquatur de aduentu ad vnum quemque nostrum per mortē: de quo etiam clarè constat quod non omnibus futurus sit in nocte, cum multi in meridie moriantur. Igitur de quocunque aduentu loquaris, intelligendum est quod in nocte veniet propter similitudinem eorum quæ occurrunt in nocte: quia subito & præter opinionem veniet Christus, sicut ea, quæ in tenebrosa nocte adueniūt. Sed iam ad contextum. *Hoc autem scitote quoniam si sciret pater familias qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non sineret perfodi domum suam.* Si igitur propter

Marginal notes: *Esa. 32.* *1. Cor. 2.* *Mat. 20.* *Esa. 46.* *Exod. 13.*

propter res temporales, & vt non videat domū suā perfodi, pater familias vigilat: quanto maiori iure pro salute animæ vos vigilare debetis? Pulchra quidē & appositissima similitudine docet, semper nos debere esse paratos quia si pater familias in custodia domus vigilat non vtique fur poterit perfodere domum. Hoc nobis maxime hic cōmendat Christus, & sæpe sæpius per Matthæum rem ita arduā & grauem, in qua non minus quam de discrimine animæ agitur. Vigilate quia nescitis diem neque horā. Et alibi inquit. Videte, vigilate, & orate. Et rursus. Beatus ille seruus quem cum venerit dominus eius inuenerit vigilantem. Præterea per furem dominus seipsum intelligit, qui in nocte veniet tanquam fur. Vnde diuinus Paulus loquens de Christi aduentu. Dies domini sicut fur ita in nocte veniet. Et in Apocalypsi ait dominus. Si non vigilaueris veniam ad te sicut fur. Et quod loquatur Christus de se ipso, satis clare ostenditur: quia se ipsum exponens, statim subdidit applicādo similitudinē. Estote parati quia nescitis quando filius hominis venturus sit. ¶ Assimilatur Christi aduentus in hora mortis furi venienti quatuor de causis. Primo propter incertitudinē, & inopinatum ipsius aduentum. Sic beatus Augustinus incertitudinem aduentus domini per furem & noctem intelligit. Per noctem incertitudinem intelligit: ea enim incerta sunt, quæ noctu occurrunt. Per furem etiam incertitudo significatur quia fur nunquam expectatur. Nullus enim expilabitur, qui furem expectet: sed qui hunc minime expectant illi expilabūtur. Quo circa dominus in inferioribus loquēs de suo aduentu glorioso, qui erit sicut in diebus Noe in quibus homines lætabantur in nuptijs, nihilque cogitabant de futura calamitate, quæ ipsos comprehēdit cum per diluuij aquas omnes obruti sunt, ait, q̄ in aduentu speciali per mortē vniuscuiusque repente & subito impijs adueniet. ¶ Secundo quia sicut fur non expectat, vt furetur, quando vigilat pater familias: sed quando est somno sopitus: ita Christus nō segregabit ex hac vita impium, cū paulo aptior cœlo fuerit, sed quando ineptior & inferno dignior. Fallūtur ergo qui existimāt, tunc Christum homines vocaturum, cum in meliori statu & conditione vitæ sunt: imo si impij sunt, aliquando vocantur quando peiores sunt effecti. Cain nāque bonus aliquando extitit, nam cum nasceretur, credendum est, quod per sacrificium mundatus fuerit à peccato originali. Sic etiam Saul cū electus fuit in regē, & vnctus à Samuele, humilis & bonus erat: & saluaretur si tunc mortem obiret: sed postea malus effectus, cum in deteriori vitæ conditione esset constitutus, de medio raptus est: & in infernum detrusus, vt ipsa scriptura asserit. Nam in primo libro Paralipomenon post commemorata ipsius scelera, subdidit scriptura. Mortuus est Saul propter iniquitates suas. Quod quidem scriptura non diceret, nisi de homine damnato. Iudas etiam circuncisus fuit, qui si tunc moreretur, saluus fieret. Multi etiam alij de populo Israelitico damnati sunt, sicut Esau, Core, Datan, Abiron, Abimelech filius Gedeon, Ieroboam, Acab, & plures quos cum venit mors inuenit in peccato mortali: & isti aliquando fuerunt boni, & erant in statu gratiæ constituti, saltim in circuncisione. Et nō solum in mortali peccato solet mors impios tollere, sed multoties in peiori & deteriori statu totius vitæ. Pharao rex AEgypti nunquam tātis flagitijs fuit coopertus quam cum in mari ipse & exercitus submersus fuit. Nec Aman vnquam ita pessimus ac malus fuit, quam tempore mortis suæ: quia tunc magis elatus superbia, & furore incensus erat. Absalon etiam & Iudas in pessima & flagitiosa vitæ conditione interierunt. ¶ Tertio assimilatur furi: quia fur non venit nisi, vt furetur, interficiat, & perdat. Ita etiam Christus aduersus impios veniet: vt dona, quæ illis contulerat furetur, & spoliet, & vt ea morte interficiat, de qua dicitur. Eū timete, qui potest corpus & animam mittere in gehennam. Neque satis erit Christo, impium spoliare, & interficere: nisi eum omnino perdat. Bonum esset ei, si natus non fuisset. Meritò quidem infælix & miser appellari potest, qui in manus huius furis inciderit, qui non solum spoliatur, & semiuiuus relinquitur: ita vt id quod restat illi vitæ, melius ei esset, si non habuisset. Bene quidem aiebat Ieremias. Factus est mihi quasi inimicus, & quasi hostis: & non quasi hostis fit miserrimo peccatori, sed quasi acerrimus & crudelissimus hostis: vt verè Propheta dixerit. Vrsus insidians factus est mihi, leo in abscondítis. ¶ Quartò assimilatur furi: quia cum fur ingreditur domum, si inuenit dominum vigilantem modestè illi loquitur & magna cum reuerentia: at verò si dormientem illum videat, eum interficit & quæ potest rapit. Et hoc modo mors iusto non damnum affert, imo alacris & læta est illi: at verò peccatori, quem dormientē inuenerit, periculosa est, quia ipsum interficiet, & in infernum detrudet. Quemadmodum igitur fur, qui nocte venit, bonus & vtilis est ei, qui vigilans est, malus verò ei, qui dormit. Ita Christus in morte cū venit, bonus est iustis qui semper vigilant (quia pretiosa in cōspectu domini mors sanctorum eius) terribilis vero & acerrimus peccatoribus: quia mors peccatorum pessima. Vigilemus itaque & in omni tempore studiose & sanctè viuamus, nè mors subito & improuiso ad ostium pulset. Quietus & sine vlla mortis memoria sedebat Heli in domo sua, & ab scabello retro cecidit, & interēptus est. Nullus in hac vita viuere debet, qui maximam curam & solicitudinem suæ salutis semper secum non ferat; siquidem tantæ mortes & calamitates eueniunt præter hominum opinionem. ¶ Obseruandum etiam hic est, quod hoc, quod dicitur, Et non sineret perfodi domum suam, de domo impij est intelligendum: non autem de domo iusti. Nō perfodiet dominus domum iusti cum venerit, quia iam ipse aperuit domino suæ voluntatis ianuam, & volens & libens à vita discedit. Impius tamen quia ianuam aperire non vult, patitur domum suffodi. Iustus pacificè à vita discedit, sicut sanctus ille Simeon: sed impius non nisi multis ictibus acceptis & varijs angustijs circundatus. Anima, quæ vigilat, & diligit domini aduentum statim vt nuncius mortis accedit, portas aperit, cupiens dissolui & esse cū Christo: cupiens transire in domum tabernaculi admirabilis vsque ad domum Dei. Non sinit se perfodi, qui statim aperit venienti: sed pecatrix anima timore conficitur aduentu sponsi, cum adultera sit.

Et vt

Margin notes (left column): Mat. 25. Mat. 24. 1. Thess. 5. Apoc. 3. & 16. Aug. libr. 83. quæst. q. 59. Luc. 17. Mat. 24. Gene. 8. Gene. 4. 1. Reg. 9. 1. Para. 10. Num. 16. Iudic. 9. 3 Reg. 12. 3. Reg. 22.

Margin notes (right column): Exo. 14. Hest. 7. 2. Reg. 18. Matt. 27. Ioan. 10. Matt. 10. Mat. 26. Thren. 2. Thren. 3. Psal. 115. 1. Reg. 4. Luc. 2. 2. Tim. 4. Apoc. 3. Philip. 1. Psal. 41.

Et vt similitudine quadam diui Augustini vtar, quẽ admodum nupta mulier cuius vir peregrè profectus est, si ipsa honestè, castè, & studiosè vixerit, nimis lætatur & gaudet in ipsius viri aduentu. At verò si mulier hæc adultera fuerit, & datam fidem marito non obseruauit, vehementer timet mariti aduẽtum, cum conscia sit secundum humanas leges merito se in sanguinis & vitæ discrimen adduci posse. Ita nimirum iusti anima, quæ fidem datam in baptismate Christo sponso fideliter seruauit, in aduentu ipsius sponsi gaudet, & ianuas illi aperit. At vero anima, quæ se multis peccatis & flagitijs contaminauit, quæque fornicata est cũ amatoribus multis: quomodo hæc, aut quã verecunda fonte sponso ianuas aperiet? Necesse vtique erit, vt perfodiat domum & vxorem interficiat, & peius illi erit, quam mulieri adulteræ: nam mulier adultera (vt sæpius fieri solet) manus mariti poterit euadere, & aliquod refugium & remediũ sibi quærere, quo possit à morte se ipsam liberare. At vero tu Christiana anima quando omnibus remedijs fueris destituta, & quando medici prædixerint sine dubio mortem tuam futuram esse: & recordata fueris tantorum peccatorum, flagitiorum, furti & rapinæ quæ cõmisisti: quid tunc facies? Quod præsidium siue genus remedij tibi inuenies? Nulla erit ecclesia, nullum cœnobium ad quod confugere possis, tunc enim nihil tibi proderunt auxilia regum nec principum, nihil imperium, nihil diuitiæ & facultates, nihil amici, nec consanguinei, nihil denique quod sub cœlo sit, poterit te à mortis manibus eripere. Sistendus nanque eris coram seuerissimi iudicis tribunali cũ omnibus tuis culpis & peccatis, quiquidem accerrimè in te animaduertet, nec vllus erit locus veniæ aut appellationi. Iã igitur cũ peccator videat sine vllo prorsus remedio se esse moriturũ, & quod omnes, qui de arte medica sunt bene meriti de eius salute desperant: magnis angustijs circũdatus, & doloribus plenus, in lectulo huc & illuc se reuoluens, locum aliquẽ quietis quærit, quem tamen nullo modo inuenire potest. Vult miser abscondi, & non potest: tuncque necesse est perfodi domũ suam. Non vult mori: quo circa languore & infirmitate dominus corpus percutit, & animam subtrahit. ¶Si igitur in domo lutea habitas, & terrenũ habes fundamentũ: si ruina aliqua facta fuerit per peccatum, lachrymis & pœnitentia claude illam: quia Christus cum veniat in morte tanquam fur, per illã ruinam corporis ingreditur, & spoliat te. Egregiè quidẽ Esaias inter reliquas fœlicitates, quas viro pio promittit, vnam illam præcipuam promittit. Vocaberis ædificator sæpium: quod Hebræis sonat. Vocaberis reparator ruinarum: indicans summam hominis vigilantiam, curam, & solicitudinem illi rei semper debere studere, vt nulla conscientiæ suæ pars ruinam patiatur: sed semper contendat eam resuere & reparare. Hoc debet esse Christiani hominis exercitium. Contemplare igitur mortem in vita, & præpara te tanquam si singulis horis esses moriturus: nam cum ipsa venerit, alacri & sereno vultu eã excipias. Si basiliscus videt te, ante quam tu videas illum, occidet te visu: si autem videris priùs eum, illum occides, inquit Ambrosius: sic nimirum si tu mortẽ videris in hac vita illam contemplando, facilè de ipsa

Ierem. 3.

Iob. 4.

Esa. 58.

Ambr. ser. 10. in Psal. 118.

victoriam reportabis, & eam occides: si autẽ ipsa te viderit prius, antequam tu illam consideres, æterna morte morieris. Vigilemus igitur, quia aduersarius noster diabolus tanquam leo rugiens, circuit, quærens quem deuoret, &c. Sed iam Christus exẽplum accõmodat suo proposito, dicens. *Et vos estote parati, quia qua hora non putatis filius hominis veniet.* Contemplare obsecro tantam bonitatem & benignitatem Christi saluatoris nostri, qui tantis monitionibus & consilijs, tantis exemplis toties repetitis, nullum non lapidem moueat, vt ad solicitam curam mortis, & ad vitam rectis institutis componendam animos nostros conuertat. Omnibus his vocibus & monitionibus clamat dominus: vt pote qui nostram salutem vehemẽter cupit atque desiderat. Si sanctus Dauid animum & voluntatem induisset interficiendi inimicum Saulem, bene posset id facere, cũ eum dormiẽtẽ inuenisset: at vero quia sanctus rex viscera pietatis & misericordiæ habebat (quanuis ipse Saul dignus esset morte) etsi Abisai ad id adducebat, noluit illum interficere: imo ipse Dauid clamans à somno excitauit. Aduerte igitur ô homo qui peccati somno indulges, confidens in hasta vt Saul, hoc est in viribus & adolescentia, inquiens: iuuenis sum, robustus, incolumis, & optima valetudine gaudens, diuturnam vitam habeo, in senectute ad pœnitentiam me conuertam. Iustitia vero Dei, vt Abisai aduersus Saulem, dicit, quod moriaris, siquidem in obliuione & somno peccatorum manes. At Christus tanquam pijssimus & clementissimus dominus, qui propiciatio est pro peccatis nostris, vt alter Dauid iram & vindictam patris detinet & protendit, cumque ipse sit offensus, & aduersus quẽ tuis peccatis bellum geris, ad te clamat in hoc euãgelio, dicens. Vigilate, quia nescitis quando dominus vester venturus sit. Audi tu qui dormis voces, quibus Christus clamat, dicens quod vigiles. Hoc autẽ scitote quoniam si sciret pater familias, &c. Quo circa dominus aufert tibi hastã & vas aquæ, & immittit tribulationes & labores, prospera & pristina valetudine te ipsum destituens, & ea, quæ magis chara & dilecta tibi sunt, de medio tollit: vt cognoscens malitiam tuam ad ipsum Deum te conuertas, misericordiam petiturus: vt Saul fecit, qui proiectus ad pedes Dauid, veniam impetrauit, dicens, Peccaui. Audi igitur tu voces & clamores Christi, qui dicit. Vigilate & estote parati. Et aduerte nè quando dominus veniat, te inueniat dormientem: vt erat Isboseth, quẽ latrones interfecerunt. Ità si veniẽte Christo in hora mortis, dormiẽs fueris, vt Isboseth, morte æterna morieris. Estote ergo parati vigilantes in omnibus, nè si dominus venerit inueniat vos dormientes. ¶Rationem autem subdens, quare vigilare debemus, inquit. Quia qua hora non putamus filius hominis veniet: quod idem per Matthæum explicuit, dicens. Quia nescitis diem neque horã. Quapropter tria hic obseruatione dignissima sunt. Primum, quomodo mortis incertus & fortuitus euentus nos inuitat, & allicit ad rectè operandum, & ad hoc, vt semper parati simus. Secundum, quomodo plerunque pœnitentia, quæ in hora mortis fit inutilis est. Tertio autem causas adducemus & rationes, quare voluerit dominus horam mortis nobis incertam esse.

1. Pet. 5.

1. Reg. 26.

1. Ioan. 2.

4. Reg. 4.

tam esse. ¶ Et quantum ad primum certum est ꝙ incertitudo mortis, est quædã monitio & consiliũ ad hoc vt vitam nostram rectis institutis cõponamus: nam postquã vita peracta & finita fuerit, nequit fieri, vt eum statũ mutes, in quo mors te ipsum cepit. Multi domos ædificant, alta & superba ædificia cõstruunt: cũ tamen nesciant, an per vnicum diem ea debeant colere. Multi etiã victum & necessaria venturo anno quæritant: quem forsitan non attingent. Ad incertam vitam parantur, certam mortem non curantes, nec reminiscentes. Cum igitur ad ea, quæ incerta sunt te præparas: quid est in causa, ꝙ morti, quæ certissima est, non prouideas? Nonnè consonũ rationi erit, vt incerta pro certis deseras? Incerti sunt dies, quos in hoc misero & tempestuoso huius vitæ pelago debemus fluctuare: certissimum autem est omnia hæc terrena finem & exitum habitura.

Eccle. 9. Nescit homo finem suum: atq; itã Sapiẽs ait. Quod sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo, sic iniquos capiendos esse tempore malo. Quod nobis firma certitudine proximum est, iam vt præteritũ reputatur: atq; itã cum mors nobis appropinquet, iam vt præterita debet iudicari. Vnde si quod nondum venit, tanquam iam transactum reputares, nulla esset ratio, quare hæc præsentia & momentanea te ipsum detinerent. Si rex beneficium aliquod tibi impenderet, & daret tibi aliquam ciuitatem sui regni, & diceret se profecturum esse peregrè post vnam transactam horam: nonnè citiùs & omni ignauia reiecta priuilegium scriberes, vt ipse suo nomine designaret? ꝙ si tunc amicus aliquis tibi diceret, Ludamus parumper exercitij gratia, nonnè illum à te proijceres, & semoueres? Neq; manducationi dares locum, neq; somno, neq; amicorum loquelis: sed potiùs omni cura & solicitudine regium chirographum curares impetrare, prius quàm proficisceretur. Quantò igitur excellentior & opulentior est illa cœlestis Ierusalem nobis promissa: omnibus ciuitatibus & regnis huius mundi? Neq; solam ciuitatẽ Christus promittit, sed totum regnum cœlorum. Et quantum tempus tibi concedit, vt promereri possis hoc regnũ? spatium quidem huius vitæ præsentis.

Ioann. 9. Operate dum dies est, veniet nox quãdo nemo poterit operari. Post hanc vitam non est locus merendi, nec demerendi. Est nè aliquis, qui certò sciat se crastino die victurum? Est qui certam vnam vitæ horam habeat? Si igitur regnum, quod dominus promittit itã magnum est & opulentum: tempus verò itã breue, in quo illud possimus promereri: quid est ꝙ in huius vitæ nœnijs, & vilibus gradum sistis? O vanitas vanitatũ, quot curis & solicitudinibus, quibus crucibus & tormentis se ipsos homines vexant: vt momentanea, & ad triduum peritura sibi comparent. Quid est ꝙ cum fidem sponso Christo inuiolabilem in baptismate promiserimus: ꝙ non festinemus lachrymis, suspirijs, & gemitibus, patriam illam cœlestem nobis acquirere? Si cũ nolis perdere bonum temporale, somno priuaris, cibo, & quiete, & à te omnia oblectamenta reijcis, nè occasio oblata è manibus elabatur: quæ est causa cur id non facias, propter diuinũ & nũquã peritur ũ bonũ, siquidẽ breuissimũ est tẽpus, & nescis, qñ mors ventura sit? Qua hora nõ putatis filius hominis veniet. Verba sunt hæc Dei: quæ nec deficiẽt, nec deficere vnquã potuerunt. Quocirca insanũ est, & omnino brutis animãtibus simillimũ, in eo viuere statu, in quo nolles, vt mors te ipsum inueniret: & siquidem hoc quacunq; hora potest contingere, omni tẽpore vigilare debes, & studiosè & sanctè viuere. Breues dies hominis sunt, & numerus mensiũ eius apud te est. *Iob. 14.*
Nescis qua noctis vigilia dominus venturus sit. Nè obsecro falli te ipsum desinas, sinẽs tẽpus præterire, falsam spem habens diei crastini, quem forte nõ videbis. Audi Christũ dicentẽ. Estote parati, quia qua hora non putatis filiùs hominis veniet. ¶ Secũdum *Mat. 24.*
ex illis tribus, quæ promisimus dicturos, idest, ꝙ cũ hora mortis incerta sit, te ipsum sanctis operibus & virtutibus induas, & præpares nunc, quando recta valetudine vteris: nam in hora mortis difficillimũ erit, te in Deum conuertere si invita flagitijs & peccatis te ipsum tradidisti. Quando venerit mors itã doloribus & angustijs eris pressus, vt nequeas in Deũ cõuerti nisi maxima difficultate. Vnde operæ pretiũ est, vt aures Christi sermonibus accõmodes, qui dicit. Estote parati, quia qua hora non putatis. Protinus debes te ipsum parare, ni velis, vt mors te inermem & improuidum capiat. Ecce tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. In omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros, in multa patientia in ieiunijs, in aduersitatibus, &c. In tẽpore quo sanus es, ad Deum conuertere: quia in diluuio aquarum multarum doloribus mortis circundati, ad eum nõ approximabunt: qui in vita suum consortiũ & amicitiam à Deo segregarũt. Dominus enim ait. Tempore accepto exaudiui te: & in die salutis adiuui te. *2. Cor. 6.* *Psal. 31.* *Esa. 49.*
Dies salutis est status huius vitæ præsentis: quod tẽpus, si cautus, & rationis compos es, in vanum non debes præterire: quando in ipso perpetuam quietem & tranquillitatem potes tibi comparare. Tẽpus omnia habent. Tempus ridendi, & tempus flẽdi. Tempus huius vitæ in lachrymis & fletu, & pœnitentia consumi debet: quandoquidem dies mortis non bene aptus est, vt in Deum conuertaris. Primo quia cõtritio, quæ adprime necessaria est tuę saluti, procedit ex diuino amore: quẽ maxima difficultate poteris in hora mortis cõciliare, cũ toto vitę discursu inique & peruersè vixeris. Nã quãtumuis aliquis se in hora mortis lachrymis conficiat, potius est credendum, id facere timore inferni, quam amore diuino allectus: qui dolor nõ sufficit, vt ipse peccator saluus fieri possit. Quocirca sæpesæpius pœnitẽtia, quæ in illa hora fit, inutilis esse solet. Semei cũ vidisset Dauidẽ redeuntẽ cum triumpho, quẽ ipse offenderat, obuiam exijt, petitur⁹ veniã. At hoc potius necessitate coactus fecit, quam amore cõmotus: & propterea etiam si tunc Dauid dissimulauit, nihilominus postea illum interfici iussit, cum clarè cognosceret pœnitentiam illam, violentã esse, & nõ ex amore & volũtate natam. Atq; ita vnus ex equitibus Dauid dicit. Nonnè bonum erit, vt propter hæc verba Semei moriatur? Talis est multorũ pœnitentia, qui cũ iamiã morti esse proximos videant, necessitate coacti, & potiùs timore quàm amore ad pœnitẽtiã se cõuertũt. Latrones nõ nisi tormẽtis & cruce veritatẽ cõfitẽtur, & illa cõfessio non liberat eos à pœna, sed potiùs ad mortẽ adducit. Itã etiam cõtingit illi, qui *Eccle. 3.* *2. Reg. 16.* *2. Reg. 19.* *3. Reg. 1.* *2. Reg. 19.*

in mortis articulo est cōstitutus: quem ipsi dolores & angustiæ compellunt, vt veritatem confiteatur: quæ confessio non vitam, sed æternam mortē parabit. Non festinant mali ad bonū peragendū, nisi q̄n iam vires deficiunt ad peccandum: & quādo tēpus vitæ finitur. Pharao rex AEgypti quando vidit se morti propinquum, vitam in melius voluit traducere, nec persequi Israeliticum populū. At serò recordatus est Pharao, nam iam erat clausum iter Maris Rubri aquis, atq; ità interijt clausis portis suæ salutis atq; remedij. Virgines etiam fatuæ serò oleū quęsierunt, & propterea in perpetuum à gloria sunt exclusæ. Hoc idem contingit peccatoribus, qui in hora mortis remedia quærunt: qui ferè semper delusi & falsi inueniuntur: quia potiùs gehennæ tormētis commouentur, quam diuino amore. ¶ Secūdò quia passiones, quæ ingenerantur à tristitia magis mouent potentiam, quam illæ, quæ efficiuntur à rebus delectabilibus. Si igitur breuis delectatio rationis vsum impedit: multò magis iudicium subuertet ingens & magna tristitia. Et inter omnes maior & terribilior est mors, quæ sic te ipsum contremiscere faciet, & rationē obfuscabit, vt non possis in Deū cōuerti: si in vita flagitiosus & peccator extitisti. ¶ Nō potest intellectus in eodē tēpore diuersa obiecta speculari: atq; ità tunc dolores in contrariā partem tē ipsum impellent, vt non possis mentem tuā & cogitationem in Deū eleuare. Vnde Salomon. Non est in hominis potestate prohibere spiritum: nec habet potestatē in die mortis. ¶ Tertiò cū habitus sit qualitas, quæ difficiliter remouetur: cōsuetudo, quam in peccando induisti, post se te ipsum ducet. Vnde patiētissimus Iob. Ossa eius implentur vitijs adolescētiæ eius: & cū eo in puluere dormient. Et Salomon in Prouerbijs. Adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea. Et Ieremias. Si mutare potest AEthiops pellem suam, & pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere, cū didiceritis malum: consuetudo est altera natura: & hæc super cor tuum tanquam grauissimum onus sedebit, quæ non sinet, vt cor tuum in ipsum Deū eleues. ¶ Quartò in illa hora aliquo modo diuino auxilio destitueris: & acrius à dæmone tentaberis. Primùm ex parte Dei nobis dicit sapiens. Vocaui & renuistis, ego quoq; in interitu vestro ridebo, cum id quod timebatis aduenerit. Cum irruerit repente calamitas & interitus quasi tempestas ingruerit, quādo venerit super vos tribulatio & angustia. Tunc inuocabunt me, & non exaudiam, &c. Quia peccatores in vita noluerunt consilijs & vocibus Dei acquiescere: ipse Deus in hora mortis subsannabit illos, & non exaudiet. Nam vt Augustinus ait: hac animaduersione percutitur peccator: vt moriēs obliuiscatur sui, qui viuens oblitus est Dei. Vnde etiam apud Ieremiam ait dominus. Curauimus Babylon & non est sanata: ecce relinquamus eam. Secundo tūc acrius tentaberis: quia sæpius aduersarius noster, quem in vita modo nō potest superare, alia vel alia die de eo triūphat. Sed quē in morte perdit nūquā iterum lucrari potest: & ideo in illa hora tot acerrimis tentationibus, tot fallacijs & technis vtitur, vt tētationes, quæ in hac vita nobis contingunt, cū illis collatę, nomē tentationis nō merentur. Si igitur cū incolumis es, &

Exo. 14.
Mat. 25.
Eccle. 8.
Iob. 20.
Prou. 22.
Iere. 13.
Prou. 1.
Aug. ser. innocentum.
Ierem. 51.

optima valetudine fruens, non potes vel leui tentationi resistere: quì fieri poterit, vt cum delirus sis & omni mente carens grauissimas tētationes liber & saluus possis euadere? Quæ nam spes victoriæ tibi adesse poterit, si inimici tunc potētiores sunt, tu vero magis imbecillus & languidus? Modo cū sanus es, non vis in campo manus cum hoste conserere: cū vero infirmus & lāguidus, & in lecto multis doloribus circūdatus existimas te illū posse superare? Cum igitur nescias an crastino die hoc prælium debeas aggredi, consilio saluberrimo saluatoris tui acquiesce: qui his verbis monet, vt semper vigiles: quia qua hora non putas filius hominis veniet. Psalmista dño ait. Nō est in morte qui memor sit tui: in inferno autē quis cōfitebitur tibi? Viuēs, viuens ipse cōfitebitur tibi. In vita dū potes, pœnitētiā age: & audi sapiētē, qui dicit. Memento creatoris tui in die iuuētutis tuæ, antequā veniat tēpus afflictionis tuæ & anni, de quibus dicas, &c. Bene quidem cognoscitur, pœnitētiā, quæ in hora mortis fit, falsam esse & nullius momēti, q̄doquidem si isti infirmi in pristinā valetudinē restituūtur, protinus in ante acta peccata se conuertūt, & iniurias quas pepercerūt, reposcūt. Nam si propositū talis pœnitentiæ firmum & cōstās esset, nō ità facilè in pessimos ante actos mores dilaberētur. Necessitas cogit illos, vt virtute vtātur. Si cū peccare non potes, peccata relinquis: merito dici pōt, q̧ peccata te ipsum deseruerūt, nō tu illa. Nā quādo mercator merces proijcit in mare, coactus iacit & inuitus. Atsi postea serenū & trāquillū mare fuerit, curat illas extrahere: neq; principio illas in mare proijceret, nisi in tāto periculo esset constitutus. Ità isti cōpulsi necessitate in articulo mortis ad pœnitentiā se cōuertūt, cū cor suum tradiderint huius mundi vanitatibus. Si taurus aliquē hominē insequitur, potissimū remediū est illi, pallium in cornua tauri proijcere. At cū taurus recessit, palliū suum accipit, & tranquillus vt antea & quietus sedet. Ità multi mortis timore bona aliena restituūt, & alia pia opera exercēt: atsi ægritudinem euadūt, ad priora peccata se cōuertūt. Vix fieri potest, vt cum peccator inferno sit propinquus, magis Deū, quā ipsum infernum memoria recolat. Si mente nō es destitutus, clarè cognosces quibus tenebris cæcitatis sis inuolutus, si mortē expectas, vt pœnitētiā agas. Omnis ille qui pœnitētiā in crastinū diē protēdit, in ipsam horā mortis protēdit, cū nesciat an futuro die sit moriturus. Si dñs, cū tu nō cogitas, est venturus, non est cur differas pœnitentiam: sed vt statim incipias te ipsum macerare, & lachrymis cōficere. Nūc quippe Christū parētē piū, dulcē sponsum, suauē & benignū dominū inuenies: in morte vero iudicem acerrimū, iustitiæ diuinæ & illatarū iniuriarū arctissimū executorē. Quodquidē apositissimo exēplo tibi ostēdā. Nā si litē ageres in iudicio, & ille, quē aduocatum constituisti, in illa hora qua ferenda est sentētia, mādato regis iudex designaretur, si ad illū accederes, dicturus, Dñe nunc est tempus, in quo debes mihi fauere, tuū auxiliū imploro, te ipsum aduocatū & fautorē expostulo: statim ipse tibi respōderet: ea quæ petis, minimè possum facere, nam ecce quomodo nunc à rege in iudicē sum constitutus, & vt iudex de causa sententiā sum laturus,

Psal. 6.
Esa. 38.
Eccle. 12.
Sæpenumero

non autem vt aduocatus. Nonnè huius rei magna tristitia & mœror animum tuum subiret? Nunc igitur cum Christum aduocatum habeamus, iuxta illud Ioannis, aduocatum habemus apud patrem dominum Iesum: in meliorem mentem redeamus & vigilemus: quandoquidē nescimus, an in hora mortis iudex seuerissimus nobis futurus sit. ¶ Tertiò diximus præcipue esse aduertendum, id quod dicit. Quia qua hora non putatis filius hominis adueniet. Noluit Deus vt horā mortis sciremus. Primò quia voluit, vt nescientes horam mortis, semper rectè & sanctè vitam ageremus. Et ꝙ nobis non manifestet, quando morituri sumus, innuere voluit, ꝙ semper debemus intelligere iamiam vitam nostram finiri: siquidem cum certum tempus non habeamus, eam horam, qua nunc viuimus, extremam debemus cōputare. In hoc, sicut in reliquis, quæ Christus nobiscum operatus est, benignè & misericorditer se habuit. Ignorātes horam mortis, mundioribus & syncerioribus animis viuimus. Nam si cum homines ignorent, an hodie sint morituri audent in peccato viuere: quid facerent si certo scirent longæuam & diuturnam vitam habituros? Solet enim contingere vt si nobilis aliquis ludo in nocte sedeat: famuli eius alij dormitent, alij vero per ciuitatem diuagētur: ità vt cum dominus à ludo surgit, nullus adest, qui faces accendat, neq; qui ipsum comitetur. Clamat statim dominus. At, at serui. Tamen nullus respondit, vsq; quo cum iam habeat caput fractū tantis vocibus, venit minimus omnium famulorū ferè somno sopitus cum face incensa. Respondeas obsecro: si isti famuli cum nesciant, quādo dominus sit illos vocaturus, alter in ciuitatem abijt & alius dormit: si hi certo scirent herum vsq; ad certā horam non de illis percontaturum, nonnè meliùs & libentiùs abirent? Aliquis tamen erit, qui cum nolit à domino reprehendi, expectabit: siquidē nescit qua hora sit vocandus. Ita Deus noluit certam nostræ mortis horam nos habere, nè per peccata ab ipsius consortio & amicitia fugeremus: nihilominus tamen multi sunt, qui pessime & iniquè viuant, & deteriores sint dicentes, in vltimo mense vitæ meæ ad pœnitentiam me conuertam: nunc autem flagitijs & peccatis me tradam: quod forsitan modo non audent facere, timentes ne in ipsis moriantur. ¶ Præterea si homo sciret, quando moriturus est: vel sciret se statim moriturum, vel ad certum quoddam tempus, si sciret se statim moriturum: pœnitentia in illo tempore facta periculosa esset, & de qua dubitari posset. Si vero sciret post longum tempus transactū esse moriturum, tunc maiorem occasionem peccandi sibi assumeret, differens pœnitentiam in illud tēpus. Ambo quidem grandia sunt inconueniētia tuæ salutis: nam breuis pœnitentia, & vana dilatio duæ res perniciosissimæ sunt tuæ conscientiæ. Quocirca suauis ille omnium rerum conditor voluit sua admirabili prouidentia, vt hora mortis tuæ incognita tibi esset & occulta: vt ab his duobus maximis periculis te ipsum liberaret, & vt semper sobriè viueres & castè, & sanctis institutis vitam componeres. Si diem mortis designaret, tēporis securitate magis atq; magis ipsa peccata multiplicarentur. Tertio voluit nobis occultare horā mortis, vt vtilitati cōmuni & non solùm propriæ viueremus, proximorum obliti, & nostra tantū curantes. Quarto si ægrotās homo sciret infirmitatem illam non esse vltimam, non vtiq; de peccatis cōfiteretur, nec sacramēta acciperet, nec sanctos in suū auxiliū inuocaret, nec sacra celebrari iuberet: nec multa alia opera pia, quæ infirmorū causa fiunt. Omnia hæc bona opera cessarent, si certo haberetur, infirmum illū ex tali ægritudine non moriturum esse. Multi nanq; grauioribus infirmitatibus affecti, sua peccata confitentur, & in Deum conuertuntur: cū credant, se morti esse proximos: quod non facerent, si scirent illam non esse vltimam ægritudinem. Quinto noluit Deus hoc nobis esse notum propter humanam consuetudinem & tranquillum & quietum modum viuēdi. Nam si homines scirent se per multos annos victuros odia, iras, & inimicitias suas prosequerentur. At vero si breuiter scirent finem suæ vitæ imponēdum esse, melancholici, & mœsti vitam degerent: & proximis suis molesti essent, graues, & incommunicabiles. Atq; ità vtriq; communem pacem destruerēt totius reipublicæ & humanā conuersationem. Deniq; Deus non solū nos condidit ad hoc vt in vltima hora ad ipsum conuerteremur: sed reuera, vt totam vitam in ipsius obsequio consumeremus, neq; quidquam committeremus, cuius posteà opus esset nos pœnitere. Aspice igitur quomodo in hoc dominus, vt in reliquis omnibus nostram vtilitatē & cōmodum respicit: & ità voluit incognitam esse nobis horam mortis nostræ: vt semper parati & vigilātes essemus. Ideo ait. Estote parati: quia qua hora non putatis filius hominis veniet. At tantum inualuit malitia multorum hominum, quod id quod Deus fecit, vt eos à peccatis segregaret, idē ipsi assumunt in occasionem, vt deteriores & peiores sint. Boni nanq; cum considerent se ventura hora ex hac vita migrare posse, à peccatis se abstinent: mali vero deteriores facti, dicūt. Comedamus, & bibamus, quia cras moriemur. ¶ Obserua autē ꝙ Christus vocatur hic filius hominis, quia naturaliter dicitur filius hominis, quia natus erat ex matre, non habēs patrem. Et sic ex homine, & non ex hominibus dicitur: ad differentiam eorum, qui in scripturis dicuntur filij hominum. Quemadmodum enim Christus est filius Dei modo quodam singulari, quia singulariter vocatur filius Dei, vt singularis indicetur filiatio: alij autem in plurali filij Dei, vt communis generatio significetur: sic etiam singulariter filius hominis vocatur, vt videatis singularem modū filiationis, quia non ex vi seminis conceptus fuit, sed ex Spiritu sancto. Neq; carnē accepit peccati, sed similem carni peccati innocētissimus & idoneus ad expiandum peccatum. Sed de his satis, ad contextum reuertentes. *Ait autem ei Petrus. Domine, ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes.* Dixerat Iesus parabolam de seruis expectātibus dominū adiūcta alia parabola de patre familias non vigilante. Petrus autem cum sciret se, & alios condiscipulos electos fuisse ad officium patris familias: dubitabat, an hæc parabola, quæ in vltimis verbis ad ipsos spectabat, esset eis propria: an omnibus communis: *Dixit autem dominus.* Non præcipuè respondet ad factam quæstionem, sed in doctrina adhuc persistit: quoniam

1. Ioan. 2.

Lege Greg. lib. 12. mora. ca. 18.

Esa. 22.

Psal. 4.

niam instruit Petrum, de differentia inter electos ad pastoris officium, & reliquos alios, & quoad meritum & quoad premium: similiter etiam quoad crimen & pœnam. Ex quibus facilè intelligi potest dictam parabolam secundum proportione cōmunem esse omnibus cum differēti premio ac pœna. Et subdit dicens. *Quis putas est fidelis dispensator.* Acsi diceret, Prædicta parabola ad omnes pertinet: sed ista ad vos meos discipulos specialiter pertinet, quos dispensatores efficio: cum vos alios ad regēdum, alios verò ad danda consilia & documenta præficiam. Ideò quæro. Quis putas est, &c. Non ex ignorantia quærit, sed vt ostendat, q̄ paucissimi sint tales prælati fideles & prudentes: sicut ille, de quo sapiens dixit. Qui non abijt, nec sperauit in pecuniæ thesauris. Ideò interrogauit. Quis est hic & laudabimus eum? Rarus est talis diues, & paucos inuenies tales prælatos. Particula autem interrogatiua, quis, non pro re impossibili: sed pro difficili (vt Hieronymus ait) frequenter accipitur in sacris literis. Et sic ipse Hieronymus exponit hunc locum. Hoc est. Pauci serui fideles inueniri possunt. Sic intelligitur illud: Leo rugiet, quis non timebit? Et illud. Quis ascēdet in monte domini aut quis stabit in loco sancto suo? Et Paulus. Quis me liberabit de corpore mortis huius. Et apud Oseam. Quis sapiens, & intelliget hæc? Si de hac re plura videre desideras, lege Origenem & Hieronymum. ¶ Præterea Christus in his verbis conditiones assignat boni prælati, quem dispensatorem vocat fidelem, atq; prudētem. Hæc & singula, quæ dicit animaduersione sunt digna. Primò dicit, q̄ sit fidelis dispensator: officium prælati à dispensatione nominauit. Vt intelligant prælati officiū suū non in agendo pro libito, sed in dispensando consistere. Videant etiam prælati q̄ Christus eis imponit nomen dispensatorum: vt intelligant se dispensatores esse bonorum & reddituum Ecclesiasticorum. Fidelitas etiam requiritur: vt ea, quæ sunt domini, non in suos vsus & vtilitates conuertantur vt dominum suum incolumem & liberum in honore conseruent: ità vt pro ipsius honore semper vigilent & defensione, quæ omnia necessaria sunt seruis fidelibus. Est igitur fidelis dispensator, qui non quod suū est, quærit, sed quæ Iesu Christi cuius vices gerit, quodq; cedit in ædificationem & augmentum Ecclesiæ, in cuius gratiam sibi omnia cōmissa sunt. Iustus nanq; dispensator semper præ oculis habet præcepta & instructiones committentis. Gloriam Dei quærit, non suam propriam. Hæc autem si in fideli seruo & dispensatore requiruntur: merito dicemus cum diuo Paulo. Iam quæritur inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur. Rarum esse putabat Paulus dispensatorē, qui fidelitatem suo domino seruaret. Pleriq; enim sunt qui fraudem faciūt: dum quærunt quæ sua sunt non quæ sunt Iesu Christi, & cœleste & diuinum mysterium in vsum terreni lucri conuertunt; nec salutem proximorum sed propria commoda quærunt. Ad salutem proximorum curādam negligentissimi sunt: ad redditus vero & vectigalia exigenda diligentissimi. Debitores suos opprimunt, in carcerem detrudunt, & excommunicant: si tamen in peccatis eos viderint, negligunt: nec illos admonent, nec corrigunt. Si illos in angustia, aut tribulatione aliqua videant constitutos, cōtemnunt, & negligunt: cum tamen deberent eos cōsolari, & reficere. Quod officiū est prælatorū, sicut dominus Petro dixit. Tu autem conuersus confirma fratres tuos. Hi non fideles dispensatores, sed lupi rapaces dicendi sunt: & quia istorum maior est numerus inquit Paulus. Iam quæritur inter dispēsatores vt fidelis quis inueniatur. ¶ Præterea in administratione rerum temporalium oportet vt fidelis sit dispensator pauperibus, orphanis & viduis. Vnde beatus Paulus, qui in præfatione omnium suarū Epistolarum solebat dicere, Gratia vobis & pax: scribens Timotheo, qui Episcopus erat Ephesi, inquit. Gratia, & misericordia, & pax. Timotheo quia Episcopus erat, misericordiam commendauit: quia præcipuum munus Episcopi est esse misericordem & pium erga egenos & pauperes. Sed iam nūc aliqui in tantam infidelitatem peruenerunt, vt non solum non pauperibus sua bona tribuant, sed velint ab illis ditari. De his conquerebatur Deus olim dicens. Quis est in vobis qui claudat ostia mea & incendat altare meum gratis? quodquidem ad infidelem dispensatorem pertinet: cumq; ad lucrum magis & proprium commodum respiciant, & non ad obsequium Dei, non oues pascunt, sed eas dilaniāt, & comedunt. Cum filij Israel offerrēt plaustra Mosi, dixit dominus ad eum. Cape ab eis. Vide quomodo à populo non audet illud recipere sine domini licentia. Et quis nunc quæso ministrorum Dei tam fidelis est, vt oblata sibi respuat? Iste vero necessaria nō recepisset plaustra, nisi dominus imperasset. Deniq; vt vno verbo concludam ille fidelis dispensator est, qui sibi soli honorem non vsurpat, qui tyrānidem non exercet, qui recta intentione & non propter temporalia ministrat, qui potestatem spiritualem sibi non adscribit: & deniq; qui rem domini nō negligit. Omnia autem hæc colliguntur ex intētione beati Petri, cū inquit. Seniores qui in vobis sunt obsecro pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè sed spontaneè secundum Deum, neq; turpis lucri gratia sed voluntariè: neq; dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo. ¶ Secundo ait dominus q̄ sit prudens. Prudentia nanq; dicitur scientia operandorum: nam sapientia pertinet ad intellectum, prudentia vero ad ea, quæ sunt agenda: atque ideo non solum prudentia est lumen illuminans intellectum, sed etiam calefacit affectum: non solum ostendit quid, quando, & qualiter sit agendum: sed etiam mouet voluntatem, vt appetat bonum post iudicium, & vt fugiat malum. Vnde vsus scripturæ & vsus communiter loquentium habet, vt inepti dicantur, qui imprudenter operantur: licet prudenter intelligant quid, & quando & quomodo sit agendum. Vnde in Prouerbijs dicitur. Vir prudens dirigit gressus suos. Ideo ad hanc spectat moderare omnes virtutes quia auriga est earum & ordinatrix affectuum, & morum doctrix. Sine hac curritur in obscuro, nam dum quis magis currit in maiori est periculo, vt frangat caput. Vnde hæc constituit ordinem in alijs virtutibus: ità vt si hanc sustuleris, virtus non est virtus, sed vitium. Hac virtute maximè indigēt prælati: ideo hic Christus bonum prælatum prudentem appellat.

Eccl. 31. *Hiero. super Naum. c. 3.* *Psal. 13.* *Rom. 7.* *Orig. homil. 18. Numer. Hieron. Amos. 3. Zacha. 4. Et in Epistola ad Minerium.* *Phili. 2.* *Luc. 22.* *1. Cor. 4.* *Mala. 1.* *Nume. 7.* *1. Pet. 5.* *Prou. 15.*

appellat. Opus est vt prelat⁹ res alias corrigat alias vero dissimulet, tanqua qui nõ intelligit nec videt. Modo graué se debet ostẽdere, vt nõ contẽnatur: alias vero modestũ & affabilem, ne arrogãs & superbus existimetur. Modo vti debet misericordia, modo vero iustitiã debet exercere: ꝙ totũ ipsa prudentia docet, sine qua nõ bene suũ munus & officiũ exequetur, etiã ĩ magnis virtutibus sit præditus. Multa enim sunt quæ blande & moderatione quadã ferri debent: & multa debemus exorare vt subditus faciat, quæ alias iuberi possent. Quãdo vero hoc sit faciendũ, ipsa prudentia docet. Quemadmodũ tõsor, qui nouacula tonsurus est barbã, prius eã lauat, & nouaculã acuit: nam alias scinderet & tũperet: ita facit imprudens prælatus qui cũ velit barbã tõdere, hoc est aliquod vitiũ subditi propellere, tãtã asperitate & rigore id facit, vt potius destruat ac scindat: atq; ita nõ corrigit, sed in deteriorem mentẽ subditum prouocat. Prius lauare debes & blande & misericorditer agere. Et tu subdite vide ꝙ quando tonsor insanus est, tũc te ipsum magis tranquillũ & quietum præstare debes, ne te scindat: atq; ita dum prælatus magis insanus fuerit, tu humilior & prudentior existere debes. Solent in finibus prouinciarũ speculatores constitui, quoniã hi terrã vicinam cognoscũt, & hostes vicinos maiori odio prosequũtur. Sic prę lati optime subditos cognoscãt, & hostes sint hostiũ animæ, & cũ modestia veritatem ostendant: & prudenter regant rempublicã, potius amari, quã timeri cupientes: nã si omnia voluerint timore & asperitate regere omnia facile euertent. Quemadmodum aqua magni & profundi lacus cũ natura sua tranquilla sit, vi tamen ventorũ agitatur, & commouetur, sic populus etsi sua sponte mitis sit & quietus, nimia tamen seueritate & asperitate prælati velut violentia procella cõcitare & perturbare solet. Debet esse prælatus quasi plures: quia pluribus cõsulere debet, & de omniũ salute cogitare. Vt in solo capite sunt oculi vt omnia videat, & nõ in alio mẽbro: sic soli prælato cõuenit omnia videre & cõsulere, & mentis oculis cõsiderare quæ ad rectã gubernationẽ pertineat. Ideo per Ezechielẽ dicitur quod Cherubin, qui erãt depicti in tẽplo, habebãt duplicẽ faciẽ alterã hominis, alterã vero leonis: quia prælatus debet esse humanus & benignus viris iustis, seuerus autẽ & terribilis sceleratis. Quibusdã debet humanitatẽ ostendere: quibusdã vero terrorẽ incutere, Et hæc omnia prudẽtia docet. Igitur hac admirabili prudentia induti esse debent prælati, quia nõ solũ est opus rerũ spiritualiũ gubernatione, sed etiã tẽporaliũ: quia nõ tãtũ vnis debet tribuere, vt alijs deficiat. Opus est vt seruare sciat, & distribuere: & vt prudentiã similẽ Ioseph habeat, qui in annos steriles in abũdãtibus & prosperis cõgregauit. Prudentia opus est in impartienda eleemosyna: nã cæteris paribus potius suis quã extraneis erogãda est ad ꝙ etiã opus est prudentia: nã cõsanguinei tui seipsos ditare cupiũt tuis bonis & re temporali, & pauperẽ te efficere cœlestiũ diuitiarũ. Beat⁹ qui intelligit super egenũ & pauperẽ. Cognoscere debes necessitatẽ tua discretione, sine eo ꝙ ipse pauper eã manifestet Et ideo dixit, intelligit. Deniq; prælatus nõ debet esse cęcus, sed lumine intellectus pollere debet. Et ideo in Leuitico præcepit dñs ne offerretur illi animal cæcũ. Animal cęcũ est prelatus sine prudẽtia qui tãquã cęcus in cõsilijs seipsum pręcipitat. Vult De⁹ vt habeat oculos, & videat ꝙ facit, & quid acturus sit: neq; ignorans sit & insipiens. Bases tẽpli Salomonis nõ erant sine Cherubin: ita bases sunt prælati, qui sustinent ędificiũ spirituale nõ tamen debẽt esse sine cognitione & lumine rerum agendarum sed sapientes & prudentes sicut Cherubin. Ideo Moses volens constituere gubernatores populi, dixit Hebræis, Date e vobis viros sapiẽtes & gnaros: quorũ cõuersatio sit probata in tribubus vestris. Quod etiã intelligens Salomõ nõ diuitias postulauit, sed prudentiã. Gubernator absq; prudentia, est tanquã nauis sine clauo Et ob hãc causam dicebat dñs per Ieremiã. Introducã vos in Siõ: & dabo vobis pastores, qui pascant vos scientiã & doctrina. Et Paulus cũ loqueretur de officijs Ecclesiæ. Quosdã (inquit) dedit Apostolos, quosdã Prophetas: &c. Cũ autẽ loquutus est de prælatis, inquit Alios autem pastores & doctores. Cõiunxit doctores cũ pastoribus: vt insinuaret prælatos scientia debere esse præditos: vt sciãt quid agendũ, quidue vitandũ sit. Sciat igitur prælatus dispensatorem esse & nõ dñm: & quod fidelis esse debet domino, & prudens in rebus agendis: talis deniq;, qualis describitur in Exodo, cũ Iethro dixit Mosi. Prouide de omni plæbe viros sapientes & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam, &c. Prouide, id est, cum magna deliberatione elige: de omni plæbe, idest, absq; personarum acceptione, viros, idest viriles homines, & non pusillanimes, seu effæminatos: sapientes, id est sapientia & prudentia præditos: in quibus sit veritas, idest, in quibus non sit simulatio, aut hypocrisis: & qui sequantur veritatem, & non inordinatum appetitũ. Qui oderũt auaritiã: id est, qui nõ quęrãt quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, & nõ accipiant munera Enegnia enim & munera, excæcant oculos iudicis. Principes tui infideles socij furũ: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Qui regãt populũ, id est, verbo & exemplo prædicando & recte gubernando ita vt prælatus cũctis sit benignus nemini blandus, paucis familiaris, omnibus æquus, ad irã tardus, ad misericordiã pronus: in aduersis firmus, in fœlicibus & prosperis cautus, & omnibus proficiat, & nemini noceat, omni deniq; sapiẽtia & prudentia ornatus. Lege Gregoriũ de cura pastora li: & Bernardũ de consideratione ad Eugeniũ Põtificem. De tali prælato ait dñs. ✶ Quem constituit dominus super familiam suam. ✶ Abeãt impij Lutherani, qui audent dicere Pontifices nõ esse superiores de iure diuino, sed solũ hominũ decreto electos. Mentiuntur: imo constituit illos dominus super familiam suam: ipse enim quosdã dedit Apostolos, quosdam Prophetas, quosdam Euangelistas, & quosdam pastores & doctores. Nam apud Ecclesiam quamuis sit certa forma constituendi prælatos

Margin notes: Leui. 22. — 3. Reg. 6. — Deute. 1. — 3. Reg. 3. — Iere. 3. — Ephe. 4. — Exod. 18. — Phili. 2. — Eccl. 20. — Esa. 1. — Ezec. 27. — Tex. — Gen. 41. — Psal. 40. — Ephe. 4.

siue per electionem, siue per maiorũ decretũ, ita vt videantur cõstituti ab hominibus tamen a Deo cõstituuntur, & sic in actis dicitur. Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo Spiritus sanctus posuit vos Episcopos regere Ecclesiã Dei. Spiritus sanctus cõstituit episcopos ad regendã Ecclesiã Dei, nõ homo & sic episcopi qui successores Apostolorũ sunt immediatã habent potestatem ordinis a Christo, sicut Apostoli: quamuis autoritas præsertim quoad iurisdictionem sit a Papa. In quo tu maxime aduertere debes ne dignitatem aut prælatiã fauoribus aut simonia cõpares. O quanti sunt prælati, quos nõ cõstituit dñs, sed ipsi se cõstituerunt sua ambitione fauoribus, aut pecunijs. Nolo tamen dicere ꝙ qui talis est nõ sit verus Papa, aut Episcopus nõ tamẽ est in tali dignitate Dei volũtate, sed permissione quia permittit illos imperare, quos nec vult propter populi peccata a dignitate ꝓpellere. Sic enim ipse ait. Ipsi regnauerũt & nõ ex me. In hoc ꝙ dicit, & nõ ex me intelligit, ꝙ nõ sua voluntate regnãt: & ideo nõ sunt a Deo super suã familiã cõstituti. Dñs enim debet eligere prælatũ, non humanus fauor, tũcq; manu dei intelligas prouenire, quando sine tua solicita diligentia dignitas tibi offertur quando vero eã acceptaueris, conuerte oculos ad rationẽ quã de illa es redditurus, & ouibus tibi cõmissis. Dixit dñs Mosi. Volũtas mea est, vt educas oues meas ex AEgypto: & ꝙ tu sis pastor earũ Et respõdit Moses. Quæ obsecro in me residet autoritas? Et dixit illi dñs. Quid habes in manu tua? Proijce virgã in terram. Quid quid homo habet a se debet expellere. Bonus prælatus reijcere debet honores & gloriã quã cõsanguinei & parentes illi curãt. At vero si Deus iubet, per caudã debet accipere, hoc est ꝑ finẽ. Finis officiorũ & dignitatũ, est arcta ratio, quã dñs debet exigere de animabus sibi cõmissis. Si Ieremias cũ esset in vtero matris sanctificatus, & cũ a dño ad prędicandũ mitteretur fere tantũ onus recusauit: dicẽs. A, A, A, dñe nescio loqui. Magna quidẽ est audacia vt velis tu dignitatẽ solicite curare, & acquirere. &c. ¶ Obserua autem ꝙ dicit super familiã suã. Nõ inquã super familiã Episcopi: nõ constituit eũ super nepotes cognatos aut cõsanguineos suos: sed super familiã suã, scilicet dñi. Familia enim dñi nostri Iesu Christi sunt pauperes fideles, paruuli, pupilli, infirmi, &c. Super hos constituitur prelatus, hos pascere debet sustentare & curare At quantos nũc videbis, qui solã curã suæ familiæ gerũt, nõ erogãt ꝙ habent, Christi familiæ suæ, Sed si hoc solũ contingeret in bonis temporalibus non tã graue malum esset, at cõferũt beneficia Ecclesiastica suis, soluentes laborem: & dando illis beneficia curata. Hoc Romæ facere cõsueuerunt Cardinales & Episcopi, qui seruis suis & mulionibus beneficia Ecclesiastica tribuũt, nec quærunt homines doctos & studiosos, sed suos familiares. Sed iam vlterius. * Vt det illis in tempore tritici mensuram. * Vt det (inquit) illis. Quibus? his qui sunt domini familia, de quibus modo loquuti sumus. Sed iam non tribuunt nisi diuitibus, a quibus sperant aliquid accipere At cum prælati modo debe-

Act. 20.
Oseæ. 8.
Exod. 3.
Iere. 1.
Tex. *

rent esse sicut sol, efficiuntur veluti luna. Nam luna non illuminat, nisi ea parte, qua recipit lumen a sole. Ita multi prælati non bona conferunt nisi eis, a quibus sperant aliud maius sibi euenturũ. At quita (Deus est testis me non mentiri) me vidisse in curia Hispaniæ Regis Philippi, aliquos amicos Regis a prælatis multa dona, diuitias & pecunias accepisse, vt talionem possent illis rependere, & vt sic hac via amicitiã regis possint sibi cõciliare, vt ad maiores dignitates & officia promouerẽtur: Alij pascunt semetipsos, ꝙ Ezechiel plorat. Væ pastorib⁹ qui pascebant semetipsos. Nõne oues a pastoribus pascuntur? Officiũ autẽ boni pastoris est, vt det familiæ dñi: & ꝙ oues suas pascat doctrina & exemplo, & eleemosynis: tribuens ouibus Christi tã bona spiritualia, quã temporalia nã ad episcopũ pertinet alere pauperes & ministrare eis de substantia sua. Oportet episcopũ esse hospitalem; alienã inopiã, ꝓpriã debet existimare: ꝙ si hoc nõ præstiterit nõ est dignus episcopi nomine. Et ad Titũ Apostolus ait. Oportet episcopũ sine crimine esse, sicut Dei dispẽsatorem nõ turpis lucri cupidũ, sed hospitalem & benignũ. ¶ Dicitur autem in tẽpore, quia cũ oporteat, vt iste dispensator sit prudẽs ad prudentia spectat modũ disponere circa actiones: quia est ratio recta agendorũ: & ideo qualitas cibi, quãtitas, & tẽpus cibationis cõsiderari debent. Porro de cibo spirituali, ꝙ est verbũ Dei etiã cõsiderandũ est, ꝙ detur suo tempore tritici mensura: hoc est, vt prædicet & doceat prælatus iuxta captũ auditorũ, aliquãdo subtilia, aliquando plana. Sic Paulus simplicibus & rudibus dicebat. Ego nõ potui vobis loqui tanquam spiritualibus, sed tanquã carnalibus, tanquã paruulis in Christo lac dedi, potũ, nõ escã, &c. Dandũ est triticũ ad mensuram, idest iuxta capacitatem vniuscuiusque. Insipientibus non dicenda altissima, sed ea tantum, quæ facile possint capere, Sapientibus etiam non sunt dicenda vulgaria & trita. Sic Paulus Sapientiã loquimur inter perfectos. Cõsiderare autem tempus, mensuram, & alia huiusmodi: pertinet ad prudentiam ministri: sine qua fidelitas parum proderit, Ideoque tam in cibo spirtuali doctrinæ, quam in cibo corporali considerandum est tempus & necessitas, & qualitas subditi: & sic in tempore conuenienti oportet dare vnicuique mensuram iuxta intellectus ipsius capacitatem, vel de cibo corporali iuxta mensuram & inopiã: ita vt vnicuique prudenter prouideatur. * Beatus ille seruus, quem cũ venerit dñs, inuenerit ita facientem. * Idest, cũ in morte Christus venerit, beat⁹, efficietur. Tales enim non solũ simpliciter erũt beati, sed etiã habebunt magnũ beatitudinis gradũ: nam vt Paulus ait. Qui bene præsunt, duplici honore digni sunt, Obserua autem ꝙ non dicit ita fecisse: sed, ita faciẽtem: quia non satis est quod aliquãdo bonus fuerit, & recte prædicauerit, & eleemosynas fuerit largitus: sed opus est, vt talis sit, & perseueret in bono incepto, vt cum dominus venerit in hora mortis inueniat illũ sanctis operibus intentum: quod fieri non potest nisi firmus & constans in rectitudine vitæ

Ezec. 34
1. Tim. 4
Tit. 1.
1. Cor. 3.
1. Cor. 2.
Tex.
1. Tim. 5

persstiterit.

perstiterit. Multos videbis senes, qui se ipsos laudant, bona quæ in adolescentia fecerunt, iuuenibus narrantes: cum tamen in senectute, quam actionibus sanctis deberent consumere, auari sint, cupidi, maledici, & ambitione pleni. Iuuenes non viderũt, quæ tu in adolescentia vel iuuẽtute fecisti, sed quæ modo agis: & iuxta ea quæ modo vident, ante actã vitam iudicant. His enim præsentibus virtutũ exẽplis alios moues & doces. Quocirca non satis est, aliquando bonum fuisse, nisi vt strenuus & magnanimus miles vsq; in finem perseuerau eris. Beatus itaq; ille est, quem dominus sic inuenerit faciẽtem, quando venerit siue in iuuentute siue in senectute: qualem te inuenerit, talem te iudicabit. Et quid faciet seruo prudenti & fideli, quẽ sic inuenerit? *Vere dico vobis quoniam super omnia, quæ possidet, constituet illum.* Quicunq; ad vitam æternam trãsfertur, constituitur super omnia bona domini, quia diuina essentia fruitur: quæ omne bonum est. Cogitari nec dici potest quale & quam diuinum & admirabile illud bonum sit. Sed hoc omnibus, qui deferuntur in beatitudinem conuenit, siue sint prælati siue non: sed tamen Christus bonis & sanctis prælatis qui munus suum in hac vita rectè exercuerũt aliquid aliud his promittit, præter id omnibus concessum. Habebunt enim isti excellentiorem gradum gloriæ nempe aureolam & coronam doctoratus: nam boni prælati officiũ est, docere, vacare orationi, lectioni, &
Amb. li.1. officio.ca.1. doctrinæ. Episcopi proprium munus & officiũ est docere, Vnde curam rei familiaris, & negotia secularia debet alijs cõmittere. Et ità Apostoli dixerũt.
Act. 6. Non est nobis bonum relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Quocirca elegerunt septem diaconos, qui hæc facerent. Et præter aureolam habẽt aliquid excellentius in premio essentiali, quod consistit in excellẽtiori gradu visionis: quia magis meruerunt, cum plura charitatis opera edat bonus prælatus, quam subditus. Ideò de solis prælatis dicit. Cõstituet eum super omnia bona sua. Sed de subditis dixit in parabola præcedenti, q; præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. Maius est autem q; seruus maneat super omnia bona sua: quam q; semel dominus trãseat, & ministret seruis. ¶ Oportet igitur, vt status prælatorum in terra conformis sit illi, quem habituri sunt in cœlo: vnde sicut in Ecclesia militanti est summus, sic erit in Ecclesia triumphanti. Nam sicut quia Christus saluandi homines munus accepit, meruit sibi locũ super omne principatum & potestatẽ: ità prælati qui
Ephe. 1. functionem saluandi homines suis humeris imposuerunt, constituentur super omne principatũ. Nec aures tuas offendere debet id, quod dicimus, scilicet q; prælati subeant munus saluandi homines: cũ Paulus dicat, Omnia factus sum omnibus, vt omnes ad
1.Cor.9.
Roma.11. me traham. Et alibi. Si quomodo ad æmulationem prouocem carnem meam, & saluos faciam aliquos ex illis. Igitur munus generandi filios Christo, nutriendi & saluandi, nec Angelis datum est, ideò super omnes Angelos est. ¶ Obserua quod non dicit hoc cum iuramento, sed affirmans Christus, ait. Verè dico vobis. Nõ dicit. Ego iuro vobis per Deum, sed ego vos certos facio: quod mirandum quidem est, cum in re tam graui, & tanti ponderis & momẽti loqueretur. O quam pessima & execranda est huius nostri temporis consuetudo, ità vt in re leuissima homines mille iuramentis vtantur: & pueri etiam incipientes loqui, nihil affirmant nisi nomen Dei in vanum assumentes. Nabuchodonosor cum vidisset, q; Deus liberasset ab igne Sidrac, Misac, & *Dan. 3.* Abdenago edictum iussit diuulgari, vt nemo nomen Dei Israel blasphemetur. Si Rex ille Gentilis hoc iussit, quare Principes & Reges Christiani hoc non præcipiunt magnis pœnis impositis: quandoquidem maiora miracula illo quotidie Deus facit, &c. Hactenus loquutus est dominus de bono prælato & de ipsius premio: nunc autem de malo prælato & pœna ipsi infligenda disserit, dicens. *Quod si dixerit seruus ille in corde suo. Moram facit dominus meus venire, &c.* Dicit se desiderare, si fieri posset, vt nunquam mors adueniret. Inter vitia & peccata huius serui mali illud vnum est, q; existimet se diu victurum: quod quidem quàm vanum & stultum sit, satis ostenditur, cum quotidie videamus iuuenes mori, & sepeliri. O quot & quanti sunt iuuenes, qui iniqua opinione falsi existimant longæuam vitam habitare, & dicunt. Moram faciet dominus meus: & sic pœnitentiam differunt in senectutem. Sic virgines fatuæ perierunt. Et cum hanc *Mat. 25.* vanam fiduciam conceperit: vide quid faciat. *Et cœperit percutere seruos, & ancillas, & edere & bibere, & inebriari.* Seruus iste malus eo q; longa tempora vitæ sibi promittit, in malam administrationem defluit, in qua omne flagitium & peccatum includitur. Posuit tamen Christus duo, quæ præcipua sunt: scilicet, superbiam, & luxuriam, ad quæ cætera reducuntur. Primum autem, idest superbiam per seruorum concussionem designauit: vt *Augu. Epistola ad Esichium.* inquit diuus Augustinus. Luxuriam autem ostendit, dicens. Cœpit edere, bibere, & inebriari. Cum percutit seruos, velut dominus in illos animaduertit, cum non sint eius serui: sed ipse sit conseruus eorum. Et ideò per Matthæum dicitur: quod cœpit percutere conseruos suos. *Mat. 24.* Istud autem ad prælatos pertinet: quia licet constituantur à Christo super plæbem, non tamen subditi desinunt esse serui Christi: & ipsi, qui eis præsunt non sunt domini illorum, sed conserui. Sic dicitur in Ecclesiastico. *Eccl. 32.* Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis quasi vnus ex eis. Cœpit percutere: quia hoc magno vitio præcipuè laborant prælati. Ideò Paulus *1.Tim.3.* ait, quòd oportet Episcopum non esse percussorem, sed modestum. Percutit autem eos suo malo exemplo cum scandalizando damnat cõscientiam subditorum. Ait nanq; Paulus. Sic autem peccan- *Tit.1.* tes in fratres & percutientes conscientiam eorum infirmam. Percutiunt etiam prælati subditos multis censuris & excommunicationibus, præceptis, constitutionibus, & comminationibus: ità vt non possint vlteriùs progredi, nec in bono proficere. De his per Ezechielem inquit dominus. Væ *Ezec. 34.* vobis, qui cum potentia & maiestate imperabatis. Multos nunc inuenies in Ecclesia Dei ità arrogantes & superbos, vt non eos existimes pastores sed tyrannos & dominos: qui potiùs mores referunt Leonum & Tygridum, quàm prælatorum. Non est opus ità arcum intendere, vt frangatur: nec

nec subditos ità vexare & opprimere, vt nequeant crescere, nec proficere. Quod Christus his verbis voluit innuere: scilicet q prælati superbi ità vexãt subditos, vt non sinãt illos in virtutũ exercitio crescere. Et vt similitudine diui Anselmi vtar: si plantam arboris in horto tuo plantaueris, & mox illam ità ex omni parte concluderes, vt ramos suos nulla tenus extendere posset: cum eam post annos excluderes, quales putas ramos extenderet? Profectò inutilis arbor rugosa, & gibbis plena ramis suis incuruis perplexa. Hoc faciunt multi prælati & magistri & parentes subditis & filijs suis: qui plantati sunt in horto Ecclesiæ: vt crescant & fructificent Deo. Sic adeò illos minis, terroribus & flagellis cõprimunt, vt nulla penitus liceat eis libertate potiri. Atque ità ineptè oppressi prauas & spinarum more perplexas cogitationes in se congerunt, fouent, & nutriunt. Vnde fit, vt cum nihil amoris, nihil pietatis, beneuolentiæ erga se in illis sentiant: nec subditi alicuius boni in illis aut grati operis, sed omne odiũ, impietatem & maleuolentiam aduersus illos concipiunt. Dum corpore crescũt, crescit etiã in illis timor, & inuidia, & omnis suspicio mali. Huius rei causa superbia est, & crudelitas, quã multi prælati aduersus subditos exercent: in causa enim sunt, vt subditi impatientes sint, & vt ira & furore cõmoueãtur, cùm non possint ferre grandia onera, quæ illis imponũt. Et sæpe sæpiùs videbis, q prælati hæc cũ subditis facientes, se ipsos blandè, lautè & piè tractent. Ipsi secũdũ suã libidinẽ comedunt & bibunt: volunt autẽ vt subditi ieiunẽt, & se pœnitẽtia conficiant. Sẽper ego id sum expertus: eos homines, qui asperã & pœnitentẽ vitã degunt: erga subditos blandos, modestos, & pios seipsos ostendere. Econtra vero, qui sibi indulgent pro genio, & vitiosi & profani sunt: erga subditos legũ & præceptorũ obseruantissimos se exhibẽt. Aspice obsecro diuum Baptistam qui tam sobriã & asperam vitam agebat, qui cilicinis pellibus induebatur, erga publicanos & peccatores mansuetus & blandus erat. Et ità loquutus est illis dicẽs. Qui habet duas tunicas, det vnam non habenti. Et militibus dixit. Contenti estote stipendijs vestris. Non dixit. Non carnes comedatis, nec vinum bibatis, nec in lectulis cubetis: siquidem hæc omnia ego facio: sed blandè & modestè illis fuit loquutus. E cõtra verò Pharisæi grauissima onera humeris hominũ imponebant: sed ipsi nec digito ea ferre volebãt. Atq; ità Christus in hoc loco coniunxit vexationẽ & percussionem, quas prælati exercent cum eorum cibo & potu, & cum blanda vita: quia alterum ex altero nascitur & proficiscitur. Hinc enim euenit vt prælati subditos vexent & opprimant: quia scilicet helluones, profani, & vitijs dediti sunt. Sed vt intelligant tales prælati id non sine animaduersione prætereundum esse, audiant qua pœna sint puniẽdi. *Veniet dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua nescit, & diuidet eum.* Malus prælatus, quasi securus de longa vita animum suũ ad malè administrandũ applicuit: quasi postquã diu vacauerit delicijs, poterit breuiter ante mortem pœnitere. Sed toto errat cœlo: quia cũ putauerit tẽpus sibi esse quietis, superueniet subitò mors, quãdo nõ erit tẽpus pœnitẽdi: quia vt iam ostendimus pœnitentia in hora mortis difficilis est. Siquis toto tẽpore suæ vitæ gratiã Dei spreuerit, & Deũ pulsantẽ ad ostiũ nõ audierit, fortè in extremo vitæ illam non habebit gratiã, quam toties contempsit, & recusauit. Et fortè tam subita & repentina veniet mors, vt nõ sit locus nec aliquid de ipsa pœnitẽtia cogitare. ¶ Illud vero quod dicit, q diuidet eum: nõ est intelligendũ, q eum gladio dissecabit: sed q à consortio sanctorũ illum diuidet, & separabit. Nã cũ malus prælatus in vita sanctis viris & alijs esset præpositus, & ideò cũ sanctis cõmunicabat: meritò post mortẽ à bonis segregabitur, & nõ cũ eis in gloria erit coniunctus. Et quod deterius est, à Deo pœna dãni separabitur: quæ quidẽ pœna iuxta Theologorũ sententiã maior est omni pœna. Illa enim pœna maior est, in qua maius malum inest, & plus inuenitur de ratione mali in causa, quàm in effectu. Diuidetur itaq; in morte anima eius à corpore, diuidetur à consortio beatorũ, & à fruitione diuinæ essentiæ: quod infœlicissimum & grauissimũ malũ est. In libro Danielis Prophetæ legitur Nabuchodonosor regem vidisse arborem magnã, & subter eam habitabãt animalia & bestiæ, & in ramis eius cõuersabantur volucres cœli, &c. Daniel interpretatus est per illam arborem significari ipsum regẽ magnũ, superbũ, potentissimum & diuitẽ. Plurimos & nunc inuenies prælatos similes Nabuchodonosor presertim in nostra Hispania, qui ditissimos habet Episcopos: arbores inquam magnas cuius cacumina ipsum cœlũ tangunt, subter eam animalia multa & bestiæ. Sub vmbra pinguium & magnorũ redditũũ ipsius episcopi, nõ videbis multos homines doctos cõgregatos, nõ studiosos & sapientes: sed animalia bruta, hoc est homines ignorãtes, insipientes, & nulla bonarum artiũ sciẽtia præditos. Ità ex redditibus prælati magna multitudo bestiarũ alitur: scilicet tot famuli, & serui, tot muliones, & alij multi qui solum intenti sunt luxuriæ & omni vitiorum generi se commiscent. In ramis eius conuersabantur volucres cœli. Passerculi qui suauẽ harmoniã & cõcẽtũ efficiũt, per ramos altos ipsius arboris saltãt: hoc est parasiti & adulatores qui suauiter & dulciter auribus prælati concinunt, & secũdum palatum ei loquuntur: hi, inquã, sunt qui maximam familiaritatẽ & amicitiã cũ prælato nectũt, qui fructus maturiores & salubriores comedũt, quiq; maiora dona & pinguiora beneficia accipiunt, Hi nec latum vnguem à verbis prælati discedunt, genio ipsius indulgentes: quæ ipse laudat, & ipsi etiam eadem extollunt: quæ ipse vituperat, ipsi etiam vituperant: & denique hi ad viuum referunt personam illius famosi parasiti Gnatonis. Si quid dicit, approbant, si statim ipse reprobat, & ipsi continuo in eandem eunt sententiam. Omnia assentari, is quæstus est nunc multò vberior. Alius etiam Satyricus Poeta hoc genus hominũ depingebat. Rides maiore cachino Cõcutitur: flet si lachrymas cõspexit amici, Nec dolet, igniculũ brumæ si tẽpore poscas, Accipit endromidẽ: si dixeris æstuo, sudat. Nocte dieq; potest alienũ sumere vultũ: A facie iactare manus, laudare paratus. Hi denique soli sunt, qui in domo prælati lautè & opiparè epulantur & vsq; ad satietatem inebriãtur. Ità viuunt hi, vt is viuat, qui vincit, aduersus autẽ victum omnes insurgũt: & hi non

Ans. lib. de similitudi. ca. 177.

Matt. 3. Luc. 3.

Mat. 23.

Dan. 4.

Iuue, sat. 3.

non accedunt nisi ad diuites & potentes, & ad eos qui magnatum amicitiam sibi conciliarunt. Qui veritatem loquũtur, ab his reijciuntur procul quemadmodum rex Acab Michæam abhorruit, quia non prophetabat ea, quæ ipse volebat. Hoc genere hominum impletus est mundus. Quod idem satis aptè in scriptura sacra depingitur. Vnde Ecclesiasticus dicit. Diues loquutus est, & omnes tacuerunt, & verbum illius vsque ad nubes perducunt. Pauper loquutus est, & dicunt, Quis est hic? Et si offenderit, subuertent illum, &c. Sunt veluti echo qui idem respondet, quod loquutus es. De quo Salomon. Resonans de altissimis montibus echo. Si tu canis, etiam canit echo: si ploras, echo etiam plorat. In altis montibus & sublimibus dicit resonare echo: nam adulatores & parasiti non habitant in domibus pauperum, sed in domibus principum & magnatum. In his altis montibus ipsi resonant, & canunt: & ideò Daniel inquit, quod aues in altum arboris ascendebant: nam hi ad eos, qui in altas & sublimes dignitates sunt constituti, accedunt, & cum ipsis vnà habitant. Sed audi quid de hac arbore subdit Propheta. Et ecce vigil & sanctus de cœlo clamauit. Succidite arborem, & præcidite ramos eius: excutite folia eius, & dispergite fructus eius: fugiat bestiæ, quæ subter eam sunt, & volucres de ramis eius. Idem hoc est, quod Christus in hoc loco dicit. Et diuidet eum. Succidite illum in morte: animã à corpore separate, diuidite illũ, descẽdat anima in infernũ, & corpus in sepulchrũ à vermibus & bestijs deuorãdũ. Tũc enim omnes bestię & aues fugiũt: quia solus in sepultura relinqueris: & vnusquisque tuorum per suam viam abibit, tu verò qui magna arbor eras scissus & solo æquatus manebis & ab eis conculcaberis, à quibus nunc tanquam Deus coleris. Et non solũ diuidet te dominus, sed in tormẽta grauiora detrudet. Quocirca sequitur in textu. *Partemque eius cum infidelibus ponet.* Hactenus loquutus est de pœna damni, quia diuidetur & separabitur à consortio diuinæ essentiæ, & etiam ipsa anima à corpore discedet. Nunc autẽ agit de pœna sensus, quia non tantum diuina visione carebit propter quam creatus est, sed etiam tormenta æterna patietur. Sicut enim dixerat de prælato fideli, quod super omnia bona sua constituet eum: sic nunc loquẽs de prælato malo dicit, quod ponetur cum infidelibus, quia infidelis fuit in muneris sui administratione. Bene etiã dicit quod cum infidelibus collocabũtur mali prælati, quia vt (Paulus ait.) Siquis suorũ curã, domesticorum non habet, fidem negauit, & infideli est deterior. Quia infideliter suũ munus exercuit: cum infidelibus sortitus est locum tormẽtorum. Sapiens inquit. Iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet. In sequentibus Christus ostendit quod mali dispensatores, imo & omnes eruditi si sint vitiosi, grauiora sustinebunt supplicia propter suam scientiam. *Ille autem seruus, qui cognouit voluntatem domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundum voluntatẽ eius, vapulabit multis.* Seruus, qui omnia præcepta diuina rectè percalluit, & quid dominus ab eo requirat, & non se præparauit, hoc est non se disposuit ad bene agendum, nec mentem adaptauit, vt obediret Dei præcepto, pluribus & grauioribus punietur suppliciis: quia grauiùs & iniquiùs peccauit. Homo nanque debet se ipsum præparare faciendo quantũ suæ vires suppetierint: iuxta illud Prouerbiorũ. Hominis est, animũ præparare. Propter quod Samuel in libris Regum hortatur. Præparate corda vestra domino. Sed prelatus & doctus qui cognoscit & nouit domini voluntatem, & non se præparat vt eam exequatur, grauissimè punietur. Nam vt Iacobus ait scienti bonum facere, & non facienti peccatum est illi. Et diuus Petrus etiam inquit. Meliùs erat non cognoscere viam iustitiæ, quam post agnitionẽ retrorsum reuerti. Vbi donum maioris & altioris sciẽtiæ relucet, ibi transgressor maiori subiacet culpæ. Ideoque homo, qui perspicaci ingenio est præditus, qui abundantioribus naturæ dotibus est cumulatus si turpibus se immisceat flagitijs, si peccatis se ipsum dedecoret, inexcusabile committit peccatum: at homo rusticus & mediæ plæbis faciliùs veniam impetrabit. *Qui autem non cognouit & fecit digna plagis: vapulabit paucis.* Quare punitur si non cognouit domini voluntatem? quia poterat illam scire & noluit, & negligens fuit circa suam salutem & non inuincibiliter ignorauit: nec fecit, quod potuisset, si viros peritos & doctos consuleret. Vnde Esaias. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiã. Et Paulus, ignorans ignorabitur. ¶ Aduerte autem quod quædam est ignorantia, quæ excusat à peccato, & alia quæ non excusat. Quapropter sciendum, quod ignorantia potest esse duplex: iuris scilicet, & facti. Ignorãtia facti est duplex, quia interdum adhibetur debita diligentia, & tunc ignorantia excusat à toto: vt patet de concubitu Iacob cum Lia. Interdum non adhibetur diligentia debita, & tunc non excusat: & sic occidit Lamec Cain putans illum esse bestiam. Ignorantia autẽ iuris est duplex: videlicet vincibilis & inuincibilis. Ignorãtia quoque vincibilis duplex est: quædam est affectata quæ non excusat, vt dum quis non vult, aut spernit ius scire, vt liberiùs peccet: quædam est non affectata, quæ vocatur crassa vel supina, quæ non excusat, licet in aliquo excuset. Ignorantia verò inuincibilis, cùm homo facit omne quod in se est, excusat à toto. ¶ Obserua etiam quod licet distinguantur peccata, nempe in peccata malitiæ, fragilitatis & ignorantiæ: tamen omne peccatũ aliquo modo est peccatũ ignorantiæ: quia omnis qui peccat caret scientia actuali & practica, bonique approbatiua. Si enim cognosceret peccati malitiam, & mala æterna, quæ sibi parat, & bona cœlestia quæ perdit: nullus peccaret. Ideo philosophus dixit, quod omnis malus est ignorans. Et in Prouerbijs Salomon ait. Omnis via viri recta sibi videtur. Malum nanque secundum quale, non appetitur: cum bonum sit appetitus obiectum. Nullus enim respiciens ad malum operatur, appetit enim & agit malum vt bonum apparens. Verùm peccata quæ ex fragilitate aut ex ignorantia iuris vel facti fiunt cæteris paribus, minora sunt quàm ea, quæ ex malitia fiunt: & ideò ait hic dominus quod ignorans vapulabit plagis paucis, nihilominus perpetuo damnabitur, si in mortali decesserit. Ex his etiã patet: quod nõ omnes æquali pœna puniũtur in inferno sed vnusquisq; iuxta quãtitatẽ demeritorũ. *Omni autem, cui multum datum est, multum quæretur ab*

Marginal references: 3. Reg. 21. — Eccle. 13. — Sapien. 16. — 1. Tim. 5. — Sapien. 6. — Prou. 16. — 1. Reg. 7. — Iacob. 4. — 2. Pet. 2. — Esa. 5. — 1. Cor. 14. — Gen. 29. — Gene. 4. — Prou. 12.

tur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo. Hæc duo datum & cõmendatum referri possunt ad idem: & tamen distinctè ponuntur, quia datum refertur ad dona homini propter se ipsum collata: commendatum vero ad dona homini præstita pro aliorum directione. Et certũ est q̃ plus requiritur ab eo, cui maior animarum cura commissa est, quia de cunctis & singulis redditurus est rationem. ¶ Discamus ex hoc loco non gloriari de nobilitate pulchritudine, scientia, aut qualibet alia gratiâ cum omnia data sint à Deo. Sed qui maiora acceperint timeant artissimum Dei iudicium super illum euenturum. Ideò Paulus. Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Qui enim maiora accepimus à Deo, maiori tenemur obligatione ad ipsius obsequium: quia magis arcta à nobis exigetur ratio. ¶ Præterea, quia dicta domini præcepta implenda sunt potiùs amore, quàm timore: addidit statim dominus. *Ignem veni mittere in terram.* Si quæras à Christo, quid attulerit in mundum, respondebit: Amorem. Hic enim dicit. Ignem veni mittere in terram. Et si iterum quæras, quæ res attulit eum in mundum, respondebit: Amor. Sic enim Deus dilexit mũdum, vt filiũ suũ, vnigenitum daret. Si ab eo quæras. Quid prædicauit, respondebit: Amorem. Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem. Quid multa? Si ab eo interrogas, quid ipse sit, respondebit, Amor. Ità enim ait beatus Ioannes. Deus charitas est. Quemadmodum malũ & scelestum hominem ipsam malitiã, & ipsum scelus appellamus. Ità Ioannes Deum ipsam charitatẽ & amorem vocat, tum quia charitas perfectissimè in ipso apparuit: tum etiam quia sicut Deus essentialiter nõ tantùm bonus, iustus, verus, misericors: verùm etiam ipsa bonitas, iustitia, veritas, sapientia, & misericordia est: sic etiam essentialiter ipsa charitas est. De hac Apostolus dixit. Excellentiorem viam ego vobis demonstrabo. Postquam Paulus excellẽtiam apostolorum, Prophetarum, & doctorum ostẽderat, & dona & gratias, quas habebant, dixit. Et adhuc excellentiorem viam ego vobis demõstro. Estnè quid maius charitatem habere, quam apostolum esse, prophetam, aut doctorem? multò quidem maius. Nam poteris Propheta esse Apostolus, aut euangelista, & nihilominus in infernum abire, & hoc sine charitate. Quid prodest apostolum esse sine charitate? Si linguis hominum loquar, & angelorũ, charitatem autem non habuero, factus sum velut æs sonans, aut cimbalum tinniens. Cimbalum enim postquam sonuit & tinnijt, vt anteà cimbalũ manet: sic apostolus aut prædicator homo, vt anteà manet, etiam si prædicauerit: quia charitatem nõ habet. At charitas homines diuinos efficit & trãsformat illos in Deum: ità, vt iam homines non sint, sed dij. Húc ignem venit Christus mittere in terram: & ideò spiritum sanctum misit in linguis igneis, vt corda eorum igne sui amoris accenderet: & charitate inflãmaret. Hanc charitatis lectionem sæpè Christus repetiuit, & iamiam ad patrem iturus in vltima cœna super omnia commendauit discipulis. Et in hoc (dixit ipse) cognoscent, homines quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicẽ de hoc igne subdidit dicens. *Et quid volo nisi, vt accendatur?*

Marginal references (left column): 1. Cor. 4. — Ioan. 3. — Ioan. 15. — 1. Ioan. 4. — 1. Cor. 12. — 1. Cor. 13. — Ioan. 13.

Significatur per hoc, vt ex eo tempore ex quo inceperat accendi ignis spiritualis amoris in discipulos, desiderabat vt extenderetur in vniuersum mundũ. Vbi declarat non solum suum officium, sed fructũ, quem expectat mediante munere discipulorum. Ignis inter cætera elemẽta maioris virtutis est, & ociosus esse nequit: sic amor Dei nescit esse ociosus, magna enim operatur, vbi adest: si autem desinit operari, amor non est. Hic ignis accensus est, & totũ mundum inflãmauit in die Pentecostes, mittẽs spiritus sanctus carbones illos accensos per mundum vniuersum. Sed antequam genus humanum prædicto igne charitatis inflammaretur, prædicit se morte passurum. Sua enim sacratissima passione tantam gratiam humano generi promeruit: atque cum ex suæ sanctissimæ passionis memoria præcipue accenditur iste ignis in cordibus fidelium, ideo subdidit. *Baptismo autẽ habeo baptizari: & quomodo coarctor vsque dum perficiatur?* Mortem suam intelligit per hanc ablutionem, in qua ablutus est proprio sanguine. Iuxta illud quod filijs Zebedæi in alio loco dixit. Potestis baptizari baptismo, quo ego baptizor? Dicit quod coarctatur ad hãc passionem: quia secũdum iudicium ad passionem hanc vehementer incẽdebatur ex amore, quem erga genus humanum habebat. Hinc in nouissima cœna dixit. Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum. Deinde ponit saluator modum perueniẽdi ad perfectionẽ diuini amoris dicens. *Putatis quia pacem veni mittere in terram?* Mirabile est quod dicit, scilicet quod non quærat pacem cũ videatur ipsum ad nihil aliud venisse, nisi ad pacem componendam. Vnde protinus, vt ipse natus est: dixerũt angeli. Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ipse quoq; dicitur venisse ad pacificandũ nos Deo in sanguine suo. Apostolis etiam pacem manifestare iussit: ità vt cum intrarent domos dicerent, pax huic domui. Et post resurrectionem Apostolos salutauit dicẽs. Pax vobis. Quomodo ergo pacem detestatur? Est pax spiritualis & bona quæ est quies mentis in Deo, seu ordinata concordiæ: quam Christus venit dare mũdo. Est autem alia pax impia & carnalis, cum spiritus subijcitur sensualitati, & facit anima pacem cum vitijs. De hac ait psalmista. Zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns. Cumque Christus venerit destruere hanc pessimam pacem impiorum, subdit. *Non dico vobis, sed separationem.* Effectus describitur duorum præcedẽtium officiorum ad quæ venerat, declarando quod effectus suæ passionis & ignis amoris non erat pax mundana & carnalis, sed separatio à carnalibus & mundanis hominibus. Et aptè contra pacem posuit separationem: quia pacis est coniungere. *Erunt enim ex hoc quinque in domo vna diuisi: tres in duos, & duo in tres. Diuidentur pater in filium, & filius in patrem suum: mater in filiam, & filia in matrem: socrus in nurum suam, & nurus in socrum suam.* Dixit quod in domo erunt quinq; personæ, quæ contra se diuidentur, & tamen sex enumerat, scilicet, patrem & filium, matrem & filiam, & socrum & nurũ. Sed intellige quod illa quæ mater est filij, socrus est vxoris eius, & sic eadem in filiam suam & nurum suam dicitur diuisa. ¶ Obserua autem quod vt in Matthæo clarius dicit non separatur

Marginal references (right column): Act. 2. — Mar. 10. — Luc. 22. — Luc. 2. — Coloss. 3. — Luc. 10. — Ioan. 20. — Psal. 72. — Mat. 10.

ratur pater à filio, aut mater à filia: sed è contra dicit
Christus, quod venit separare hominem aduersus
patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, &
nurum aduersus socrum suam. Quare separabitur fi
lius à patre, & filia à matre, & nurus à socru: & non
è contra? Quia faciliùs recipiunt euangelium iunio
res, quàm ij qui ętate sunt prouecti. Iuuenes nanque
minus se peccatis contaminarunt & minus volupta
tibus atque diuitijs se ipsos tradiderunt: senes verò
duri effecti, & velut callo obducti minus aperiunt
postes sui cordis, vt dominus ingrediatur in eos.
Psal. 148. Quare nō immeritò Dauid dicit, Iuuenes, virgines
& senes cum iunioribus laudent nomē domini. Vi-
de quomodo bis iuuenes & semel senes nomen do-
mini laudant. ¶Perpende etiam quanta sit virtus &
efficacia euangelij Christi. Non enim esset mirabi-
le si pater contra filium insurgeret, maior videlicet
contra minorem: sed quod filius contra patrem, &
filia contra matrem, & nurus contra socrum insur-
gat, ab eisque separētur: idquidem non nisi summæ
& diuinæ efficaciæ tribuendum est. Disce etiam ex
hoc loco quod filius neque filia in negotio euange-
lico à parentibus non pendent. Potest enim filius
inuito patre & renuente se ipsum mancipare vt euā
gelicam perfectionem sequatur: maximè vbi annū
decimum quartum vir pertigerit, fœmina verò duo
decimum. *Dicebat autem ad turbas. Cum videritis
nubem orientem ab occasu, statim dicitis, Nimbus ve
nit. Et ita fit. Et cum austrum flantem, dicitis. Quia
æstus erit: & fit.* Ratio horum est. De primo, quia
pluuia fit de materia vaporum humidorum, vel hu
me factorum & ingrossatorum: nubes autē est cor
pus crassum ex vaporibus taliter humidis & incras-
satis. Ideò quando nubes sic surgebat, signum erat
quod pluuia iam aduentabat: quia id quod in nube
crassum erat, cito in aquam resoluebatur. Et dicitur
de nube oriente vel ascendente ab occasu, id est, de
mari: quia totum mare Mediterraneū est ad occidē-
Num. 34. talem partem terræ Iudæorum. Sic in Numerorū
libro dicitur. Plaga autem occidentalis à mari ma-
gno incipiet, & ipso fine claudetur. De mari autem
eleuātur exalationes humidæ, quæ statim vt incras-
santur, dissoluuntur in pluuias. Ideo surgente ab oc
casu vel ex parte maris, quod idem est, erat signum
pluuiæ statim futuræ in terra Iudæorum. Et sic di-
xit Elias, quando pro pluuia orabat, occisis sacerdo
3. *Reg.* 18. tibus Baal. Respice contra mare, & ascendit nube-
cula, & venit pluuia. Ideoque in terra Iudæorum
ascensus nubis ab occasu, siue de mari, quod idē est,
signum erat pluuiæ. Ratio autem secundi, scilicet,
quod videntes austrum flantem dicitis, quia æstus
erit, euenit, quia auster est ventus calidus & siccus,
& ità quando ille flat, omnia desiccat. ¶Sed scien-
dum quod flatus ventorum aliquando humectat, &
aliquando exiccat, non secundum conditionem vē
ti: sed secundum conditionem & temperiem regio
num super quas transit, vel de quibus colligitur ma
teria eius. Videmus enim quod quidam ventus est
in aliqua regione pluuijs abundans, in alia vero nū-
quam pluuiam generat: & ita est de austro. Nam au
ster ferè in tota Europa pluuias affert. Ideo poetæ
latini, qui describunt rerum naturas & conditiones
iuxta proprietatē suæ regionis scilicet Europæ vo-
cant austrum pluuiosum, & hæc est ipsius proprie-
tas & natura. Sic Ouidius dixit, Pluuioque made-
scit ab austro, id est, ab Austro pluuioso. Et Vergi- *Ouid.* 1. *meta.*
lius. Austrum quem ipse Africum vocat, id est, de
Africa veniētem creberrimum procellis: id est aquis *Verg.* 1. *AEnei.*
venientibus cum impetu ventorum: & tamē in ter
ra Iudæorum est Auster valde desiccans, & signum
æstatis, vt hîc dicitur. Ratio diuersitatis est, quia
ad hoc vt Auster transeat in totam regionem Euro
pæ, quam nos incolimus, necesse est quod transeat
mare Mediterraneum, vnde trahitur multa mate-
ries, quæ conuertitur in ventum: & inde fit, vt pro-
pter humiditates conuertatur in pluuias. Et etiam
quia ipse ventus propter rationem dictam est humi
dus: & aliquo modo calidus propter regionem me-
ridianam, ex qua venit. Et sic nubes humectat, &
dissoluit per calorem: & hoc est quod requiritur ad
distilationem pluuiarum. In regione autem Iudæo
rum, contrarium fit: quia ad hoc vt auster veniat in
illam, transiturus est per solas regiones siccas & ca-
lidas: scilicet per deserta Africæ, & non transit per
aliqua maria: & ità cum perflauerit regionē, desic-
cabit illam, & hoc est esse æstatem. *Hypocritæ, fa-
ciem cœli & terræ nostis probare, hoc autē tempus quo-
modo non probatis?* Scitis ex dispositione aeris quan
do sit tempestas aut calor: cur ergo ex oraculis Pro
phetarum non vultis colligere neque probare, quo
modo sit impletū tempus aduētus fælicissimi Chri-
sti vobis in lege & in Prophetis promissi? Iā enim
sceptrum erat ablatum à tribu Iuda, sicut prædixe- *Gene.* 49.
rat Iacob. Similiter numerus hebdomadarū, de qui-
bus Daniel Prophetauit. Christus etiam multa mi- *Dan.* 9.
racula fecerat sicut Esaias prædixerat. Ecce (inquit)
Deus vester veniet, & saluabit vos. Tunc aperietur *Esa.* 35.
oculi cæcorum & aures surdorum, &c. O quot &
quantos nunc in mundo reperies his similes, qui ter
renis & perituris penitus impliciti, de conducenti-
bus ad salutem animæ nihil curant, quæstionibus
futilibus & vanis intenti, vitam consumunt: quæ ni
hil ad rem conducunt: parum autem de eis quæ ad
Deū spectant curantes. Vnde diuinus Paulus. Quo *Gala.* 4.
modo conuertimini ad infirma & egena elementa:
dies obseruatis, mēses & tempora, & annos, timeo
vobis, nè sine causa laborauerim in vobis. Quid ti-
bi proderit cursum & motū cœlorum nosse, & pla-
netarum influentias callere: si cognitione condito-
ris ipsius cœli careas? Quid prodest tibi omnem bi-
bliam memoria retinere, & omnes scientias mathe-
maticas didicisse, herbarum vires cognoscere, nisi
te ipsum cognoueris? Si igitur opera Dei cognoscis
& factorem ipsorum cognoscas. Vos igitur hypocri
tæ qui rectè scitis à ventis currentibus causas natura
les omnium euentuum cognoscere: æquum etiam
est, vt de cognitione ipsius creatoris agatis: & scien
tiā vestrā ad salutē animarū applicetis. Vnde in Ec
clesiastico habetur. Quæ pręcepit tibi Deus illa cogi *Eccle.* 3.
ta semper: & in pluribus operib⁹ eius nè fueris curio
sus. *Quid autem & à vobis ipsis non iudicatis quod iu-
stum est?* Dixerat increpando, quomodo signa tem
poris huius non probatis, qui signa & tempus plu-
uiæ & æstatis probatis? Aliud peius nunc subiūgit.
Cur ex interioribus vestris & reconditis non iudi-
catis quod iustum est? Longè siquidem deterius est
& peius

& peius habere in semet ipsis exemplaria, & errare, quàm errare circa iudicia, quæ pendent ab exterioribus signis. Habemus enim apud nos synderesim, & virtutum seminaria naturæ iura: ex quibus debemus colligere quid iustum sit: à quorum cognitione nemo potest se excusare. Quo circa arguendo, quia etiam isti hypocritæ errabant circa mores, inquit. Cur non ex vobis metipsis (hoc est ex his quę intus habetis virtutum seminibus & principijs) quod iustum est iudicatis? Ac si aperte diceret. Nō est mirum quod hypocrisis vestra semoueat vos in probatione temporis aduentus mei: cum ipsamet seducat vos à iusto & recto iudicio circa moralia, & ea, quæ ad ipsum proximum spectant, quorum tamen rationem habetis in vobis ipsis. *Cum autē vadis cum aduersario tuo ad principem in via, da operam liberari ab illo.* Loquitur hic Christus de lite, quæ est inter stimulum rationis, & malum affectum. In superioribus peritos hypocritas taxauerat eò quod habentes signa clara & manifesta temporis Messiæ, non curarunt illa examinare, & etiam illos reprehenderat, quod cum in se ipsis haberēt rationes iustitiæ moralis, eas non sequerentur. Nunc autem his verbis significat litem inter rationem (tum naturalem, tum euidētiū signorum aduentus Christi) ex altera parte: & malū affectum hypocritarum ex altera. Vnde saluberrimum & optimum consilium in hac parabola subiungit, docens quod in via, hoc est in vita, efficiat, vt ab ipso liberetur. Aduersarius synderesis est, quæ continuè aduersatur mordendo & stimulando animū iniquè agentis: vt istis contingebat. Dicit quod vadit cum eo, quia indiuiduus comes est ratio stimulans, & mordens conscientia. In hac vita, quæ via est ad patriam cœlestem, poteris te ipsum liberare à conscientiæ morsu, bona & recta operando: flēdo etiam propter illa peccata, de quibus ab aduersario incusaris. Nam de damnatis dixit Esaias. Vermis eorum non morietur in æternum, & in perpetuum manebit: quia iam non erit posteà locus pœnitentiæ. Absolutè autem vocatur via non excludens aliquam partem viæ: in quo quidem innuitur in omni tempore locum esse conuersioni, antequam quis coram iudice constituatur. Demus ergo operā, vt ab isto aduersario liberemur, cōmissa flendo, & pœnitentiam agendo, & in melius mutantes, quæ ignorantes peccauimus. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Nunc autem in via sumus, & ignoramus quādo ad finem & terminum simus peruēturi. In omnibus exhibeamus nos Dei ministros in multa patientia, in ieiunijs, in aduersitatibus & tribulationibus, &c. Da ergo operam ab isto aduersario liberari. Et quare? *Ne fortè trahat te ad iudicē.* Iudex iste Christus est, cui pater omnem potestatē iudicandi dedit. Trahit autem, cum accusat peccatorem coram iudice Christo conscientia ipsius. Sic intelligendum est illud, quod dominus dixit pharisæis. Nolite putare, quoniam ego accusaturus sum vos apud patrem: est qui accuset vos Moses. Nō est sensus, quod Moses potiùs quam aliquis alius deberet accusare Iudæos: sed peccata, quæ ipsi commiserunt contra legem Mosi accusabunt eos. Nè fortè, non ponitur dubitatiuè: quia in sacris literis forte ponitur, vbi nulla est ratio dubitandi. Sic in Genesi dicitur. Nè fortè moriamur: Et tamen nullum dubium erat, nisi quod comedētes de ligno vetito statim erant morituri. Et per Matthæum etiam dominus dixit. Nè mittatis margaritas vestras ante porcos: nè fortè conculcent eas pedibus suis. Et tamen nullum dubium erat, quin essent eas cōculcaturi pedibus suis. Itaque fortè non significat hic vllam dubitationem: quia certissimè tradetur iudici, qui se nō liberauerit ab isto aduersario. *Et iudex tradat te exactori.* Sententia feretur à iudice Christo, & impius tradetur exactori, vt in eum animaduertat: quia peccator tradetur diabolo puniendus. Dicit nanque dominus impijs. Ite maledicti in ignē æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Et in psalmo. Misit in eos iram indignationis suæ: immissiones per angelos malos. *Et exactor mittat te in carcerem.* Hoc est, in infernum: de quo carcere per Esaiam dicitur, Claudentur in carcere. Nè autem istum carcerē contemneret: putans aliquid leue esse: subdidit ipsius grauitatem dicens. *Dico tibi non exies inde donec etiam nouissimum minutum reddas.* Non intelligas quod aliquando exiet: quia, donec, particula in sacris literis temporis æternitatem significat. Vnde in Psalmo habetur. Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos, &c. Certum est tamen quod Christus redemptor noster in potioribus bonis patris sedet vsque in ęternum & in seculum seculi. In genesi etiam dicitur. Coruus non est reuersus, donec exiccarentur aquæ: tamen nunquam reuersus est. Sic & Matthæus. Ioseph nō cognouit eam: donec peperit filium suum primogenitum. Lege de hac re diuum Hieronymum. ¶ Secūdo potest iste locus exponi propriè vt sonat: quia nō exies donec soluas nouissimum minutū: tamen posteà exies. Sed nunquam exies, quia ad finem infiniti nunquam peruenitur: pœna autem inferni in duratione temporis infinita est, & ità nunquam peruenitur ad finem solutionis. Sic accipitur illud Psalmi. Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna. Id est, donec desinat esse in cœlo: & tamen nunquam desinet esse in cœlo, ideo pax illa nunquam deficiet. Sic impij in infernū constituentur, donec soluant vsque ad vltimū quadrantem: quem quia nunquam soluent, certum est vsque in æternum ibi futuros esse. ¶ Ex his omnibus facile esset nobis (si vellemus) huius mundi breuem gloriam, vanitatem, & oblectamenta respuere & contemnere quandoquidem hæc omnia nihil aliud pariunt nec generant nisi tristitiam & mœrorē sempiternum. Discamus hæc terrena fugere, & cœlestia amare. Discamus ab hoc aduersario in hac via liberari ieiunijs, orationibus, & rectis operibus, & institutis, vitam nostram componere. Breue enim est quod delectat, & æternū quod cruciat. Hoc quippe facientes non inimico exactori, sed sanctis angelis tradet nos dominus noster Iesus Christus, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

Esa. 66. 2. Cor. 6. Ioann. 5. Ibidem. Gene. 3. Matt. 7. Mat. 25. Psal. 77. Esa. 34. Psal. 109. Gene. 8. Matt. 1. Hier. contra Heluidium. Psal. 71.

CAPVT. XIII.

I PENITVS ANImaduertere volum⁹, quot quãtisque rationibus, Deus Opt. Max. negotia salutis nostræ semper dirigere nitatur: nihil est profectò, quod magis nos, animosque nostros, eius amori sempiterno mãcipare posit. Multis enim beneficijs inuitat ad regnũ cœleste, creberrimis & suauissimis inspirationibus clamat, & multis sermonibus hortatur: vidensque multos in nequitia sua obstinatos, & dei clementia abutentes, alia incedit via, vt illos etiam lucrifaciat, adducendo eis in memoriam iustitias, punitiones, tormenta, & flagella iniquorum: vt saltem formidine pœnę peccare desinãt, & timore trahat quos benignitate ducere non potuit. In hoc capi. comminatur peccatoribus pœnam æternam, & exẽpla iustitiæ, & punitiones aliquorum profert in medium: nè nos si pœnitentiam non egerimus similiter pereamus. Ait ergo Euangelista. *Aderant autem quidam ipso in tempore nunciantes illi de Galilæis quorum sanguinẽ Pilatus miscuit cum sacrificijs eorum.* Locus hic communiter interpretari solet, de Iuda quodã Galilæo, de quo in Actis fit mẽtio, qui docebat suos nõ offerre sacrificia pro Imperatore Romano: sed tantum Deo offerenda esse aiebat, qui eduxerat patres eorum de AEgypto. Quod ægreferens Pilatus iussit, illos Galilæos occidi super sacrificia, quæ ab eis prohibebantur fieri pro Romanorum gente, & ita cõmisceri sanguinem eorum cum sanguine sacrificiorum. His gestis (sicut mos hominum est, aliena crimina acutius videre, narrare alijs, aliorum delicta ad cœlos vsque extollere, sua autem quanuis grauia non aspicere, aut cognoscere) quidam qui ad huiusmodi spectaculum adfuerant, hæc Christo narrauerunt: illorum mortem dignam factis credentes se autem ipsos iustos existimãtes, atq; ideò vita dignos. Obserua quod multi etiam nunc hoc idem faciunt, miscentes sanguinẽ cum sacrificio, quando id quod secundum spiritum diligi debet, secundum carnem diligitur, sub prætextu enim dilectionis spiritualis, quæ est quasi sacrificium Deo, latet sanguis carnalis affectionis, & de pallio religionis, operitur sentina vitiorum, & de Christo fit Ostium lupanaris cũ propter Deum dilectio simulatur. Ideò Paulus, sic stulti estis vt cum spiritu cœperitis, nunc carne consummamini? Igitur cũ quidã nunciarent Iesu quomodo pilatus miscuisset sanguinem eorum cum sacrificijs, eos cõfutat Christus ostendens manifeste ipsos non minoribus esse criminibus inquinatos, quam illos: hortaturque ad pœnitentiam. *Et respondẽs dixit illis. Putatis quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint: quia talia passi sunt? nõ, dico vobis: sed nisi pœnitentiam egeritis omnes similiter peribitis.* Ex quo patet, quod illi Galilæi iustè à Pilato puniti sunt, quia Deus suis demeritis existentibus in causa, subiecerat illos potestati Romanorũ, & vt inquit Paulus, non est potestas nisi à Deo, & qui potestati resistit Dei ordinatiõi resistit, atq; ideo Christus non dicit illos peccatores non fuisse, sed q nuncij ipsi etiam peccatores fuerunt: nam ex eo q quis non sit seditiosus, non sequitur, quod non sit peccator. Sic multi si in alijs vident aliquod flagitiũ dicunt, ego nũquam id facerem, cum ipsi alijs multò peioribus criminibus detenti sint. Iudicant aliena peccata, etsi minima sint, esse maxima & grauissima: sua autem leuia existimant. Plurimi sunt, qui alienam vitam acutissime intuentur, se ipsos autem non vident: quibus dominus dicit. Hypocrita festucam quę est in oculo fratris tui vides, trabẽ autẽ quę est in oculo tuo non consideras? Tecum habita vt noris quam sit tibi curta supellex. Putas quod quãuis alij pœna aliqua puniantur, quod tu innocẽs es, quia similia non pateris? non certè. Aduerte autem quod post hãc vitam, verum est, qui maiora peccata habuerint maiore pœna puniendos esse, quia pro mensura peccati erit & plagarũ modus. Et in Apocalypsi habetur. Quãtũ glorificauit se in delicijs suis tantum date illi tormentum & luctum. Sed in hac vita non semper sic accidit, vt patet in his Galilæis, qui quidẽ non præ omnibus peccatores fuerũt, quia talia passi sunt: nam multi maiores peccatores viuũt gaudent & incolumes lætãtur, exultãt in rebus pessimis, & omnia eis prospera succedũt, sicut enarrat dauid in Psalmo, de peccatoribus loquens. Quorũ filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua, filiæ eorum compositæ, circumornatæ vt similitudo templi, promptuaria eorum plena, &c. Imo sæpè dominus aliqua peccata hic suis electis purgat & castigat calamitatibus, & mortibus, permittens, vt ex sententia peccatoribus omnia eueniant. Vnde Iob, de peccatoribus ait. Ducunt in bonis dies suos & in puncto ad infernum descendunt. Multi hoc de pœna damnatorum intelligunt, cũ loquitur Iob, quod in infernum peccatores descendunt: sed si literæ contextũ consideraueris, quid præcedat & quid sequatur expendes, quod de sepulchro loquatur, & quòd diuites huius seculi sine infirmitate & doloribus descendunt in sepulchrum. Enumerat enim vir sanctus qualiter cuncta in hac vita malis succedant. Cur, inquit, impij viuũt: senuerunt, & roborati sunt substantia, semen eorum stabile fuit coram eis, & quæ sequũtur: quos non solum dum hic agunt fœlices prædicat, sed etiam in exitu vitæ fortunatissimos affirmat, quippe qui non vt boni longa ægritudine discruciãtur & tabescunt, sed cum dies suos in delicijs absumpserint, in momento ad sepulchrum descendunt. Arbitrabantur enim antiqui ad fœlicitatem huius vitæ pertinere, non longo morbo his teneri sed statim mori: quemadmodum apud Ieremiam offendes, qui dicit maiorem fuisse pœnam iniquitatis sanctæ ciuitatis, subuersione Sodomorum: quoniam illi momẽto subuersi sunt cum vrbe sua, ciuitas vero sancta multis diebus & ferreis machinamentis. Quod etiam Psal. approbari videtur, cum de reprobis dicit. Non esse ligamenta in mõte eorum, hoc est, quia nõ longa infirmitate detinentur, sana est

Act. 5. — Galat. 3. — Rom. 13. — Mat. 7. — Luc. 6. — Pers. Sat. 4. — Deute. 25. — Apoc. 18. — Prou. 2. — Psal. 143. — Iob. 21. — Thren. 4.

sana est fortitudo eorũ, scilicet, dũ obeunt. Ac si dicat. Non ligatur longa infirmitate: sed viribus potentes & quasi sani moriuntur. D. quoq; Hieronymus, & Chrysostomus aiunt quod Massagetæ & Derbitæ, miserrimos putant, qui ægrotatione moriũtur: vnde & parentes & cognatos, & propinquos, cum ad senectã perueniebant, iugulabant. Itaque isti nimis errabant putantes quod illi Galilæi, quia peccatores erant, talia passi sunt, nam licet peccatores fuerint, non tamen credere debuerant, quod ipsi erant innocentes, quia non puniebantur tali morte. ¶ Docemur hic non contemnere eos, quos hic pœna purificat à culpa: sed magis timendum nobis est, qui maiora scelera quotidie perpetrãtes, socordes viuimus, quasi iusti, ac si Deus aliquando non sit puniturus peccata nostra. Nunquid quia Deus est bonus, sis tu malus? aut quia tecum agat benignius, clementer conuersionem tuam expectans: ideo tu arrogantia, superbiaque flagres, te solum bonũ alios improbos existimans, quos in hoc seculo puniri vides? Expende etiam quantum placeat Deo vindicta malorum. Christus nanque non damnat sed approbat hãc punitionem. In Numeris quoque legimus quod Israel promisit delere vrbes Cananæorum, si Deus dedisset illas in manus eius: exaudiuitque dominus preces Israel, & tradidit Cananæum quem ille interfecit, subuersis vrbibus eius. Multi enim sunt qui falsa ducti pietate timẽt in impios sæuire, putantes pietatis esse neminem castigare. ¶ Aduerte etiam & vide quam prudenter respondit Christus, vt pote qui nec Pilati factum damnauit, nec contra vulgi affectionem, qui libertatẽ optabat, locutus est. Sic & accusantibus mulierem illam adulteram respõdisse videmus, nõ modo hæc mulier peccato obnoxia est (inquit) sed omnes vos iudicio peccatores estis, quã tumuis innocentes appareatis. *Ita etiam dico vobis nisi pœnitentiam habueritis, omnes simul peribitis.* Afflictio illorum dabit vobis intellectum: pœna aliorum non solum prodest afflictis, sed etiam alijs, qui aliorum afflictione perterriti se à vitijs abstrahunt. Vt enim ignis radius confectus ex terræ exhalationibus in aere inter vapores eleuatis, in vnam partẽ cadit, & ibi solum ferit, & vrit, sed omnes illius regionis incolas perterret, sic vnius hominis calamitas eum solum affligit, sed multis alijs terrorem incutit, eosque exuscitat, vt à vitijs auocentur. Vide quomodo illis aliorum pœnam ante oculos proponens minatur. Quoniam repræsentatio pœnarum & suppliciorum impendentium, ratio est frequentissima qua Deus peccatores sæpenumero ad se trahit. Quanuis enim bona bonis promissa, multũ alliciant omnes tamen maiori ex parte, rebus aduersis magis quam prosperis mouemur: quoniam vt vsu comperimus, maiori dolore, iniuria, quam honor, nos afficit voluptate, magisque morbus fatigat, quam delectat sanitas: & prosperæ valetudinis suauitatem, ex incommodo aduersæ cognoscere solemus, vt ex reeo notiori, quo magis sensibili. Ita in præsenti Christus peccatores attrahit, pœnæ repræsentatione. Priscis autem tẽporibus sæpiùs hoc remedio Deus vsus est, vt patet manifeste ex Prophetarũ scriptis, quæ omnia timorum, & minarum referta sunt: quibus dominus nitebatur terrere, & cohibere hominum animos, eosque legi subijcere. Iuxta hoc imperauit dominus Prophetæ Ieremiæ, vt librum non scriptũ caperet, in eoque omnes minas & calamitates sibi reuelatas conscriberet, & coram populo recitaret: si forte ea res homines ad pœnitentiam mouere, vitãque eorum corrigere posset, vt ipse etiam sententiã mutaret, qua in eos iracundiam suam ostendere statuerat. Et sic ait scriptura, quod stupebant audiẽtes: eisdẽ minis, quibus vtebatur in scripturæ lege Deus vtitur & in lege gratiæ. Nouit enim hæc, quam sit præsens medicina, vt peccatores ad meliorem vitæ frugem, facilius traducãtur: sic Ioannes incepit prædicationem suam dicens. Iam securis ad radicem arboris posita est, tantum autem valuit terror hic, vt publicani, milites, & peccatores. D. Ioannem quid esset pro salute consequenda faciendum, interrogare non dubitarint. Expende etiam, quod hæc sentẽtia cõminatoria est, sicut illud Ionæ. Adhuc quadraginta dies Niniue subuertetur, idest, si non egeritis pœnitẽtiam. Et illud Esaiæ de Nabuchdonosor. Detracta est ad inferos superbia tua, idest, si non egeris pœnitentiã. Et illud etiam quod Ezechiæ dixit. Dispone domui tuæ, quia cras morieris. Et alia plurima scripturæ loca, sic interpretãda sunt. Igitur Christus, hos peccatores, & omnes admonet, & pœnitẽtiam suadet, si perire nolumus: hæc enim est secunda tabula post naufragium. Mundus nanque post Adæ peccatũ mari assimilatur, quod omnes intrãtes nauem baptismi ascendunt quæ ob id integra dicitur, quia per ipsum omnia peccata quo ad culpam & pœnam simpliciter cõdonantur: atq; adeò homines per ipsum in summa innocentia nauigant. Qua vtique naui per peccatũ mortale, quod naufragiũ est effracta, quia baptismus ex eo, quod charactere imprimit reiterari non potest, restat pœnitẽtia. Quare pœnitentia non dicitur secunda tabula, respectu primæ tabulæ, sed respectu saluæ nauis: nec debet comparari scaphæ, vt nonnullis placet, quæ ex naui iactatur in vndas, ex naufragio, sed simplici solutæ tabulæ, ex qua nauis erat compacta. ¶ Verum non silentio prætereundum puto, quid est cur Deus à peccatoribus pœnitentiam, dolorem & afflictionem exigat: an non erat satis amorem in Deũ & in proximũ exigere? Cur Deus contristari vult peccatorem eius peccatum si non contristetur non remissurus? Torsit hæc quæstio Lutheranos, adeò, vt dicerent, non à nobis Deum tristitiam pro commisso crimine requirere, sed solam vitæ nouitatem: sed stat sententia, nisi pœnitẽtiã habueritis, &c. Cur ità. Sane quia tam malum & tam pestilens est peccatum, vt fas nõ sit quin tu de te vindictam sumas, doleasque quod illa pestis animum tuum inuaserit. Est tam grande vulnus, quod tibi peccatum infixit, vt nefas sit te non exardescere, & non irasci, dolorem, que velut gladium arripere, quo peccatũ interimas. Secundo licet Deus misericors sit: ita tamen misericors est vt iustus sit, scriptura nanq; de ipso ait. Misericordia enim & ira sunt cum ipso. Nunquam igitur voluit Deus ita suæ misericordiæ indulgere, quin suæ iustitiæ rigorem seruarit illæsum. Id tibi persuasum sit: nam ex misericordia pater misertus est generis humani, sed non sine summo rigore iustitiæ in filij sui passione monstratæ. Ità Deus vult peccato-

Marginal notes: *Hier. lib. 2. con. Ioui.* — *Chrys. ser. 1. de Pent. to. 2.* — *Num. 21.* — *Ioan. 8.* — *Iere. 36.* — *Mat. 3.* — *Ione. 3.* — *Esa. 14.* — *4. Reg. 20.* — *Eccle. 5. & 16.*

peccatoris misereri, vt rigorem suæ vindictæ non prætereat: non præterit tamen cũ ipse peccator sui peccati vindex est. Tertiò hic est naturæ ordo, & hæc lex, vt nunquam offensum tibi concilies, nisi de offensa te dolere asseras: & quia Deus corda videt, ex eadem naturæ lege non tibi patitur conciliari, nisi verè doleas quod Deum offenderis. Quartò, petit dominus, vt peccator pœniteat: quia cum sola voluntate Deus offendatur, sola volũtate placatur. Nihil est enim quod Deũ offendere possit, si ex voluntate non procedit: quoniam id quod voluntariũ non est, peccatum censeri nõ potest. Hoc Christus, De corde exeunt quæ coinquinãt hominem, furta, blasphemiæ, &c. Ac proinde quæ ex corde non exeunt non possunt coinquinare hominem, nec Deũ offendere. Vnde cum Deus solo corde offendatur, solo corde placari vult: ideo contritionem quærit, vt eodem loco punitio & iustitia exerceatur, vbi crimen perpetratum est. Ideo peccator, qui Deum iratũ placare vult, oportet, vt quia cordi suo placuit, posteà eidẽ displiceat: & sicut priùs lætatũ est cor eius, & exultauit in rebus pessimis, ità post modum faciat planctum amarum, & sic fiet, vt quantũ glorificauit se & in delitijs fuit tantum tormẽtum subeat. Per hanc salutarem pœnitẽtiam, primus homo Adam, consecutus est misericordiam: per hanc Dauid, Manases Nabucdonosor, Petrus, Paulus, Matthæus, Magdalena, latro in cruce, & plurimi quorũ non est numerus saluati sunt: quãuis anteà peccatores fuerint. Vide etiã & diligenter considera Dei bonitatem & clementiam: nõ enim vult Deus mortem peccatoris, sed emendam. Virga Mosi versa est in colubrum, non autem in leonem: vel vrsum, nã si leo aut vrsus esset, statim occideret Pharaonẽ sed serpens terræ occidiosum est animal, voluit eos terrere & non occidere vt corrigerentur. ¶ Admonet locus iste, non contemnere domini comminationes, quoniam verissimæ sunt: neque tota die arabit arans, sed etiam seminabit: neque semper minabitur Deus, sed sequetur pœna comminationes eius. Admonet etiam, vt à peccatis caueant peccatores: quam primum peccauerint, peccati pœna eos è vestigio sequetur, & licet quandoque non statim inueniat, eos tamen tãdem tenebit. Hinc dominus populo suo. Scitote quoniã peccatum vestrũ inueniet vos. Tertiò, admonet, vt malè viuentes caueamus, extremæ enim dementiæ est, malè agere, & impunitatem sibi polliceri. Qui malè agunt summè cogitare debent, quod impuniti non erunt. Admonet etiam & quarto, vt ex aliorum malis nostra caueamus incommoda. Vnde in libro Numero. habetur, quod Balac audiuit omnia quæ fecerat Israel Amorrhæo, & timuit valde. Quis daret vt impij mala, quæ Deus alijs impijs inflixit attente considerarent: ac vera remedia sibi quærerent, relinquẽdo mala sua? Audi quid dominus dicat. Et vidi: ait dominus quod viderit, quod secundum omnes causas quibus fornicata est rebellis Israel, dimisi eam, & dedi illi libellum repudij: & non timuit præuaricatrix Iuda Soror eius, sed abijt & fornicata est etiã ipsa. Volebat dominus Iudã in repudium Israel, timere suũ repudium: & emendare mala sua, quod quia non fecit, perijt etiam ipsa, nam hac de causa dominus sus

Mat. 15. Prou. 2. Ierem. 6. Apoc. 18. 2. Reg. 12. Dan. 4. Luc. 7. Luc. 23. Exod. 7. Isa. 28. Num. 33. Num. 22. Iere. 3.

per peccatores pœnas publicè immittit, & eorũ exemplo monet pœnitentiam non vt destruat sed vt saluet. Quando Iudex vult nocentem aliquem comprehendere & in carcerem conijcere non illum terret minis, sed occulta quærit: quando autem illi publicè carcerem minatur, non vult illum punire, imò tacitè illum minis illis iustitiæ hortatur, vt caueat, & à maleficio desistat. Ità Deus minatur hic supplicium & interitum nõ vt eos perdat, sed vt ad pœnitentiam vocet: non enim vult Deus mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. ¶ Denique vt concludam in ipsis Christi verbis, duo consideranda sunt & commendanda. Primum, quod non dixit, nisi pœnitentiam egeritis, sed nisi pœnitentiam habueritis. Aliqui enim habent pœnitentiam, quia voluntariè & ex amore faciunt opera pœnitentiæ, aliqui autem non habent pœnitentiam, sed habentur à pœnitentia, vt illi qui ex coactione aut ex timore, vel pudore pœnitent, sicut illi peccatores, de quibus in sapiente dicitur. Pœnitentiam agentes & præ angustia spiritus gementes. Secũdo, non dixit, nisi pœnitentiam egeritis per tres vel quatuor dies, vel per annum: sed absolutè nisi pœnitentiam egeritis acsi diceret. Tota vita vestra pœnitentia sit. An non miserum est Deũ offendisse, vt opus sit pœnitentiam agere? Hæc enim vita locus est pœnitentiæ. ¶ Ad nostram autem eruditionem discamus ex hac litera, non lætari in malis proximorum sed compati: & nostra peccata pœnitẽtia & lachrymis abluere: nè nobis aliquid mali eueniat. Casum Galilæorum Christo narrabant isti, quasi lætantes & se ipsos iustos existimantes. Ammonitæ cũ deberent dolore affici, ob Israelitarum ærumnas, eo quod descenderẽt ab Ammone, filio Loth, consanguineo Abraham, similiter Idumæa, quia erant ab Edon, qui est Esau, frater Iacob: non solum non opitulabantur eis, sed efferebantur lætitia in eorum damno: qua propter Ezechiel & Abdias prophetauerũt contra eos, & voluit eos vt in Israelitarum calamitatibus versarentur, non enim debemus in aliorum aduersitatibus lætari. Vnde Iob. Si gauisus sum ad ruinam eius, qui me oderat, & exultaui quod venisset in eo malum. Vbi particula, si, ponitur pro non vt in Psalmo. Quibus iuraui in ira mea, si introibũt in requiem meam. Hoc est, iuraui impios Iudæos, non esse terram promissionis ingressuros. Cum Saul grauiter insequeretur Dauidem, non solum Dauid in eius morte non est lætatus sed lachrymas effudit. Vnde in prouerbijs habetur. Qui in ruina alterius lætatur, non erit impunitus. Et rursum. Cum ceciderit inimicus tuus ne gaudeas: & in ruina eius, ne exultet cor tuum. Et Ecclesiasticus laqueo peribunt qui oblectantur casu iustorum: dolor autem consumet eos antequam moriantur. Et Paulus. Gaudere cum gaudentibus & flere cũ flentibus. Isti qui Christum nunciabant de Galilæis gaudebant in interitu eorum, & putabant se ipsos multò iustiores: ideò admonentur à Christo saluatore nostro, vt & ipsi pœnitentiam agant: nè simul & ipsi pereant: sicut & illi perierunt. Sed procedamus. *Sicut illi decem & octo, super quos cecidit Turris in Siloe & occidit eos. Putatis quod & ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Hierusalem, non dico vobis, sed si non*

Eze. 18. Sapien. 5. Iob. 31. Psal. 94. 2. Reg. 1. Prou. 17. Eccl. 27. Rom. 12.

non pœnitentiam habueritis omnes simul & peribitis.
Esa. 8. Siloe fons est in Hierusalem, vt ex Esaia, & Ioanne
Ioan. 9. satis liquet. Iuxta hunc fontem quidam ex Hieroso
lymitanis turrim ædificauerunt, quæ vt finita fuit,
cadens, occidit decem & octo ex illis. Non putetis
ait Christus quod illi soli fuerũt digni illa morte, sed
multi alij: & vos ipsi peiorem mortem meremini.
Obserua quod multoties Deus peccata multorum
hic vleiscitur, vt suam iustitiam prouidentiamque
ostendat: atque vt cæteri terreantur, & vitam emen
dent: vel vt per vltionem vitæ præsentis, à grauiori
2. Reg. 24. bus futuris eruantur supplicijs. Sic Dauidem puni
2. Reg. 11. uit gladio & peste: & quia tulerat vxorem Vriæ
2. Reg. 16. Ethæi absconditè, palam ingressus est Absalon ad
concubinas patris sui. Vel etiam nè peccatores diu
tiùs hîc viuendo grauiùs peccent, vt duriora sibi pa
rent tormenta. Quoniam vidit Deus improbos nõ
modo pœnitentiam non agentes, iacturamque tem
poris maximam facientes, sed etiam indies magis
datorem Deum offendentes, optimo iure ipsis vitã
Gen. 8. eripit. Temporibus Noe centum & viginti annos
concessit Deus peccatoribus, vt facerent pœniten
tiam. Sed quia noluerunt pœnitere abstulit viginti
annos, & misit aquas diluuij anno centesimo. Ideò
Psal. 89. psalmista. Posuisti iniquitates nostras in cõspectu
tuo, & in ira tua defecimus: anni nostri sicut aranea
meditabuntur. Aliquando etiam quorundam pecca
ta, quãtumuis grauiora non iudicat in præsenti, suã
in eis ostendens longanimitatem, patientiam, & pie
tatem: vt diu tolerati aliquando ad cor reuertantur:
quod si facere neglexerint, posteà iustius condem
nentur, grauiùsque æternaliter puniantur. In qui
bus omnibus sicut in cæteris multis apparet, quam
incomprehensibilia sint iudicia Dei, & inuestigabi
Rom. 11. les viæ eius. Scrutator enim majestatis opprimetur
Prou. 25. ab ea. Occultis enim causis aliquos peccatores repẽ
tina morte castigat & alios sinit diu viuere. Vnde
docemur quod ea quæ casu euenire videntur, & illa
etiam, quæ per humanam fiunt iustitiam, in punitio
nem peccatorum, quod nutu & moderamine pro
uidentiæ diuinæ aguntur. Docemur etiam humilia
ri ex malis aliorum: & pœnam quam patiuntur, illã
nos etiã nostris malis mereri credamus. Multi enim
sunt qui neq; à Deo, sicut illi super quos cecidit tur
ris in Siloe, neque ab hominibus sicut illi Galilæi,
quos occidit Pilatus, puniuntur in hoc mundo: ta
men pœnam maiorem merentur, & maiora in infer
no patientur quam illi, nisi pœnitentiã egerint. Do
cemur etiam vt sæpè bene viuamus nam mors occu
pat cum minus eam cauemus. Illi decem & octo su
per quos cecidit turris, incauti erant: sed subitò ceci
dit turris, & inopinatò interfecit eos. Sic & tu forsi
Mat. 24. tan morieris sicut illi, & qua hora non putas, ideo
semper habere debes animũ præparatũ. Vide etiã ho
minis miseriam & conditionem humanam, quæ tot
generibus mortis & miserijs subiacet. Et tot discri
minibus est obnoxia. Heli sella sedens sua ociosus,
1. Reg. 4. cum se tutiorem putabat, cecidit & interijt. Sic Am
2. Reg. 13. mon filius Dauidis, multique alij. Hoc quod appel
lamus viuere, nihil aliud est quam mori: tanta est
vitæ nostræ cum morte familiaritas, vt sustineri ni
si cum morte nullo modo possit. Nam vt viuat ho
mo moriendum est arieti, gallinæ, cæterisque ani
malibus terrestribus, volatilibus & aquatilibus. Ita
que alia moriuntur, vt ille viuat: vita igitur nostra
sine multorum morte stare non potest. O homo de
tot mortibus quasi confecte, quid mortem miraris:
cũ morte viuas, morte sustenteris? Nihil enim aliud
homo est quam phantasma temporis, speculator vi
tę lucis desertio, vitę cõsumptio, viator trãsiẽs, loci
hospes, & mãcipũ mortis. ¶ Docemur etiã Dei iudi
cia timere. Hęc supplicia vult Deus perpetuo vt in
memoria habeamus in nostrã vtilitatem & emẽdã.
Hac de causa præcepit dominus Mosi, vt Eleazar Nume. 16.
filius Aaron tolleret thuribula Core & ducẽtorum
quinquaginta virorum quos ignis consumpserat, vt
produceret in laminas, & figeret altari, vt cernerent
ea pro signo & monimento filij Israel, quibus com
monerentur, nè quis alienigena accederet ad offe
rendum incensum domino, ne pateretur sicut pas
sus est Core & omnis congregatio eius. Vide quo
modo Deus vult in memoria habere punitiones
peccatorum: nè ipsi similiter pereamus cum illis, si
similia fecerimus. Multi enim similes sunt colo, quo
liquores purgari solent, quod paleas, cæteraque pur
gamina & sordes apud se retinet: & aquam purissi
mam transmittit. Non meminerunt suppliciorum
Dei, & quanta pro peccatis suis pœna digni sint, vt
corrigãtur, & habent in memoria iniurias, quibus
lacessiti sunt, vt vindictam sumant: & crimina quæ
aliquando perpetrarunt, vt recordatione eorum vo
luptate perfundantur, nec recordantur vltionum &
iudiciorum Dei, vt ad sese redeant, vitamque lon
gè à virtutis via aberrantem corrigant. Sed de his
alias. ¶ Sequitur in cõtextu. *Dicebat autem & hanc similitudinem. Arborem fici habebat quis plantatam in vinea sua*, Poterant dicere Iudæi. Si ergo nos ma
iores peccatores sumus quam illi Galilæi, & Hiero
solymitę, quare ergo nos non punimur sicut illi? Si
gnum est quod nõ sumus peccatores sicut illi: vt tu
asseris. Ad hanc tacitã obiectionem respondit Chri
stus in hac parabola: in qua ostendit, hoc non proue
nire ex innocentia illorum, sed ex Dei misericordia
qui diu expectat peccatores ad pœnitentiam. Hæc
igitur arbor fici significat synagogã. Sic in Deute Deute. 7.
ronomio, loquitur Moses synagogæ. Te elegit do
minus vt sis ei populus peculiaris decunctis popu
lis, qui sunt super terram. Vide autem quam aptè sy
nagogam comparauit ficui, quia sicut hæc arbor fo
lijs redundas fluentibus & viridibus, vmbrosa vide
tur, vmbram autem nõ faciens, dominum suum fal
lit: sic synagoga dum doctores eius operibus infæ
cundi, verbis autem velut folijs redundantibus glo
riantur, inani vmbra legis exuberat spes autem fal
si expectata prouentus populi vota credẽtis illudit.
Aliæ etiam arbores flores ferunt, antequam fructus:
hæc sola ab initio germinat poma pro floribus. In a
lijs flos discutitur, & poma nascuntur, in hac poma
decidunt vt poma succedant, sic in initio synago
ga protulit patres, scilicet, Mosem Aaron, Iosue, Sa
muel, &c. Quibꝰ mortuis nõ inuenit nisi folia Chri
stus, successerũt alij vberiores fructus, scilicet, Apo
stoli, & discipuli. Hæc ergo ficus plantata fuit in Is
raelitico populo, qui vinea domini exercituum est
iuxta illud Esaiæ. Vinea domini exercituum domi Esa. 5.
nus Israel est. Et in psalmo, etiam habetur, loquens
de popu

Psal.79. de populo Israel. Vineam de AEgypto transtulisti
Tex. * * Venit querens fructum in ea. * Quia Dei filius
à solio excelso descẽdit, vt visitaret dilectã synago
Baruc 3. gã, & videret fructus ex ea, Baruc enim ait. Post hęc
Tex. * in terris visᵘˢ est & cũ hominibᵘˢ conuersatᵘˢ est * Et
nõ inuenit. * Folia amabat verborũ, & externã san
ctimoniã, & cultũ habebat, carens fructu virtutũ &
bonorũ operũ. Aliqui boni fuerũt, qñ dñs venit quæ
rere fructũ, vt Zacharias, Simeõ. Anna, Ioseph, &
alij, sed paucissimi cõparatione malorũ. Vę etiã tibi
quoties dñs visitat animã tuã, quęrens fructũ, & ex-
pectat patientissime fructᵘˢ fidei, charitatis, & virtu
tũ, quas Deᵘˢ tibi dono dedit, & deluditur? Tot an-
ni sunt, ex quo vitã corrigere proposuisti. Deoque
inseruire, sed nũquã producis nisi folia. Animaduer
te vitã tibi a Deo fuisse cõcessam, vt in ea mereretis
& cõsequereris fructũ glorię. Hoc vnũ est huius mi
serę vitę summũ bonũ, quod & malᵘˢ, bonᵘˢ, & bonus
melior fieri possunt. Hi aũt fructᵘˢ nullo sunt pretio
ęstimabiles, nec in alia, prę ter hãc, regione, pueniũt,
& hic a dño nr̃o ad eos colligẽdos detinemur. Qua
re pręstaret, vel natos omnino nõ fuisse, vel a natiui
tate statim interijsse, quã datoris Dei intentioni nõ
respõdere, qui nobis vitã & salutem dedit, vt possi-
mus fructũ ferre Deo, oportet ambabᵘˢ manibᵘˢ ope
rã nauare, sicut illi, de quibᵘˢ habetur, quod altera ma
Neem.4. nu ædificabat, & altera gladiũ tenebat. Quemadmo
dũ ficus putatione, irrigatione, laboreq; indiget vt
crescat, & fructũ ferat, eodẽ etiã modo nos, amputa
re peruersas animi propẽsiones, & libidines, virtutisq́;
q; nã adhoc nati sumus, palæstra insudare debemus
vt cũ venerit dñs ad nos, inueniat in nobis, bonorũ
operũ fructum, ne forte de nobis fiat, quod factum
est d̃ Iudæis, vt iussu eiᵘˢ excisi in ignẽ sempiternũ de
Tex. * trudamur. ¶ Sequitur. * Dixit aũt ad cultorẽ vi
Amos.3. neę. * Tractãda sunt cũ amicis consilia, neq; faciet
dñs verbũ nisi prius reuelauerit seruis suis Prophe-
Psal.50. tis. Incerta (inquit Dauid) & occulta sapientiæ tuę
manifestasti mihi Et si in omnibᵘˢ quę facturi sumᵘˢ
cõsiliũ capare debemus, maxime tamen cũ vindicta
exercenda est, ne in ea excedamᵘˢ. Solet enim ira ita
hominem excęcare, vt raro non excedat in verbis
aut factis. Sic Deᵘˢ volens destruere Sodomã & Go-
Gene.9. morrhã priᵘˢ cũ Abrahã arcanũ habuit, & dixit. Nũ
quid celare potero Abrahã quæ gesturᵘˢ sum? Si er-
go Deus quia vindictã excedere nequit, cõsulit ami
cũ quis tu, qui illũ cõsulere dedigneris? ¶ Porro cul
tor istius vineę, cętus Apostolorũ & discipulorum
Chri significat, quorũ precibus & monitis assidua
plebi Dei cura suggeritur, & nõ inaniter sub nomi-
ne vnius cultoris tot Apostoli & discipuli ponũtur
Act.4. quia vt in actis noster Lucas ait, multitudo creden-
tiũ erat cor vnum & anima vna. Occulte aũt nos do
cet litera hęc misericordiam domini, Vt quid enim
dixit cultori vineę quod volebat ficum destruere,
nisi vt cultor pro ficu intercederet? Ad quid reuela
Gene.19. re etiã voluit Abrahæ Sodomorum vindictam, nisi
vt pro eis oraret vir sanctus, & quoad posset probi
Exod.32. beret? Sic Mosi reuelauit peccatum populi, vt ipse
apud Deũ pro eo intercederet, Nos aũt sine cõsilio
& cõsideratione pręcipites sumus ad vindictam su-
mendã sed ad bonũ quid agendũ aut eleemosynam
erogandã, vel quid simile pluribus cõsilijs vtimur.
Sed audiamus quid dixerit cultori vineę. * Ecce Tex. *
tres anni sunt, q̃ venio quęrens fructũ in ficulnea
hac, & nõ inuenio. * Satis emendationem plębis hu
ius expectaui, quia ante captiuitatem Babylonicã
& post reditũ Iudęorũ de Babilone, & nũc tertio in
meo aduentu, quęsiui opa virtutũ in plæbe hac. Di
citur aũt Christus quęrere, & nõ inuenire, nõ quod
sterilitatem malorũ ignoret, sed vt suã in nos diligẽ
tiam prouidentiãq; demonstret, & vt humanam de-
claret ignauiã, seque pro nostra salute probet solici
tum, & examinatorem totiᵘˢ vitæ nostrę, iuxta illud
Psalmi. Dñs de cœlo prospexit super filios hominũ Psal.13.
vt videat si est intelligens aut requirẽs Deũ. Dices
& tu. O durities Iudęorũ, populus rebellis, & ingra
tus, quẽ tot beneficijs Deus allexerat, qui tãta bona
a Deo acceperat. Fuerunt illi omniũ hominũ mũdi
peiores, quando non conuersi sunt, Deoq; genibus
flexis non inseruierunt. Sed & tu quare illi nõ seruis
die noctuq; qui maiora dona accepisti, quã isti Iu-
dæi? Illos eduxit dñs per aquas maris Rubri, te aqua Exod.4.
Baptismi abluit, illos in diserto, mãna cœlesti pauit Exod.16.
te Sacramẽto altaris. Quãdo hæc illis Christus lo-
quebatur, non fudẽrat pro eis sanguinẽ suũ pretio-
sum pro te autẽ mortuus est, & vitã tibi dedit. Illis
ante eiᵘˢ mortẽ clausa fuit cœli porta, nobis aũt aper
ta est. Illos astrinxit Deus multis, difficilibusq; præ
ceptis seruãdis, tibi aũt pauca, faciliaq; proposuit.
Illis pauca fuerũt sacramenta in remediũ criminũ
suorũ cõcessa, tibi vero multa, gratiãq; maiorem im
portãtia. Illi nullo remedio post peccatũ, vna excep
ta cõtritione, salutem cõsequi poterãt, at tu pręter
eandem cõtritionem omnibᵘˢ in vniuersum permis
sam, sacramentali confessione, cum attritione simul
coniuncta, quorum concursus virtute, vere contri
tus redderis, veniam peccatorum sacramenti pœni
tentię virtute impetras. Sanctiores concionatores
fuerunt nobis Apostoli & discipuli Christi, quam
illis antiqui Prophetæ. Expende igitur Deum, tua
causa plura, quam illorum fecisse, quare plus illi de
bes. Ideo si duritiam & contumaciam illorum re-
prehendis, te ipsum reprehende, qui tam inertibus
eum colas obsequijs, & si eorum perfidiam miraris,
magis te ipsum mirari debes, qui cum maiori iure
ad Dei cultum tenearis, remissius eum veneraris.
¶ Docemur hinc exemplo Christi saluatoris nostri,
misericordia vti circa peccatores, & misericordes
esse, expectantes patienter eorum conuersionem,
siquidem peccatores tam clementer expectat Deus
multis beneficijs eos alliciens. Eadem mẽsura qua Luc.6.
mensuramur par est, vt fratres nr̃os metiamur. Hęc
enim parabola munificentiam, pietatem, & miseri-
cordiam Dei ostendit, quã nos habere debemus er-
ga proximos nostros. Cum delinquis, velles vt testa
tim Deus ad inferos detruderet? Si ergo vis a Deo
clementer tractari, proximorum tuorum eodem
modo miserearis necesse est. Qui enim seuerius alie
na plexerit, nunquã suorum criminũ veniam mere-
bitur. Neminem quantũuis malum contemnas, ne-
scis enim, quem sit vitę suæ exitũ habiturus, si hodie
est malus, cras bonus esse poterit. Quis cogitare pos
set, latronem, cum viuendi finem facturum, vt a

Luc.23. Christo in gloriã per duceretur? Qui si annum ante mortẽ oppetijsset tam fortunatũ exitũ amisisset. Quis aliquo in numero aut gradu quã plurimos peccatores habendos censeret, qui tamen postea ad maximũ sanctitatis culmẽ peruenerunt? Si De⁹ Paulũ
Act.9. cũ Chrianos homines persequebatur de medio sustulisset & ei⁹ cõuersione nõ expectasset, nõ haberem⁹ modo tãtũ in Ecclesia cõcionatorẽ, nec ei⁹ Epi-
1.Cor.12. stolarũ doctrinę eximia suauitate frueremur. Si frater tuus peccat audi Apostolũ dicentẽ, cũ simus alij aliorũ mẽbra, par est vt iuxta legẽ naturæ, aliud mẽbrũ alij subueniat. Fer fratrẽ tuũ in minimis, qñquidẽ De⁹ te in maximis pfert, & ne irascaris in fratrẽ tuũ, sed poti⁹ Iesum Chrũm imitare, qui tãdiu synagogę indulgẽs, eius conuersionẽ expectauit, pfert, & expectat quotidie animo patientissimo reorũ conuersionẽ. Sed quia plerią; Dei misericordia abutuntur, & audent atrocissima crimina cõmittere, ea cõfidentia, quia existimãt se veniã a Deo cõsecuturos, nec reuocãt in memoriã, Deũ ita esse piũ erga pœnitentes, vt sit etiã iudex inexorabilis in obstinatos reos, audi quid dicat * Succide ergo illã. * Hoc est
Tex. * destruendã atq; dãnãdã pronũcia. Sic loquitur dñs p
Ierem. 15. Hieremiã. Eijce eos a facie mea, idest, eijciendos pro-
Psal.80. nũcia, ita vt de ea dicatur illud Psalmi. Fiat habitatio eius deserta. Atq; ideo Apostoli ex parte Dei nũciauerũt excidiũ Hierosolymitanũ, imo & ipse Xps
Luc.19. flens sup ciuitatẽ prędixit calamitates vẽturas. Hu-
Mat.21. i⁹ fieri successionẽ bene dñs prefigurauit, cũ maledixit ficulneę illi, eo quod fruct⁹ non haberet, quę ita-
Mat.11. tim arefacta est, in quo ostẽdit aliquãdo ob suã sterilitatẽ, synagogã destruẽdã fore. Sequitur. * Ad quid
Tex. * etiã terrã occupat. * Idest, ad quid inaniter terræ promissionis, quę est omniũ terrarũ opulentissima, immoratur? Ingrata est synagoga tantis beneficijs, quia multis miraculis dedi ei terra fluentem lacte & melle, sed omnia beneficia pdita sunt, quia his omnibus donis abutitur, peccator non est dign⁹ pane quo vescitur, ideo oportet illã eradicare & in dispsitionẽ gentiũ, rapinã & captiuitatẽ mittere. O bone Deus, si etiam & nũc dñs omnes ociosos & qui terrã ocupãt eradicaret, quã pauciores homines essent in orbe. Aduerte ne perperã tempus cõsumas tibi a Deo cõcessum ad laborem. Imperauit De⁹ homini
Gene.3. vt in sudore vult⁹ sui panem comederet: qui labor licet illic molestię speciem præferre videatur, maximũ est remediũ & medicina, qua pristinũ malũ sanetur, videlicet, vt laborãdo recuperet quod ociosus comedendo pdidit. Quod etiã si tãtũmodo sumẽdi supplicij causa homini esset imperatũ, iniquum esse nõ posset, præsertim cũ omnia Dei imperio sanctificentur. Dedit itaq; laborẽ De⁹ velut mediũ ad fruendã terrã cœlũq; promerendũ. Et ita ait Iob, quod
Iob.5. homo nascitur ad laborem, & Chrus magister rectissi mũq; omniũ exẽplar, omnẽ vitã suã laborib⁹ ad mortem vsq; impendit, virgines dormientes, & ociosos qui sunt in foro reprehendit. Nihil arduũ si-
Mat.25. Mat.20. ne labore factũ est, res aũt labore partę iucũdiores videntur, vnde qui laborem tollit, tollit quietem. Defesso & defatigato omnia lauta, omnia dulcia vidẽtur, nã & cib⁹ sapore, somn⁹ quiete, cęteraq; vitę humanę presidia, maiori multo voluptate homini laborioso cõmẽdatur. Qui vero nũquã laborauit, nũquã defatigat⁹ est, quo tãdẽ otio gaudere poterit? Cõsidera oẽs creaturas, nullã ociosam inuenies. Cœli orbes, & elementa motu operantur assiduo, terra annis fructib⁹ procreãdis finem nõ facit. E cõtrario vero desidia est omniũ vitiorũ mater, virtutum aũt sæuissima nouerca. Multã malitiã (ait scriptura) do-
Eccle.33. cuit ociositas. Et Ezechiel ait quod inter pctã prop-
Ezec.19. ter quæ fuit destructa Sodoma fuit ociositas. Vinũ, oleũ, omnesq; liquores, ferrũ cęteraq; omnia metalla situ citius, quã vsu cõsumũtur. Preterea medicorũ cõmunis verissimaq; est sententia, neminẽ vllo modo sanitatem sine labore & exercitatione cõseruare posse. Otiũ equis, alijsq; animalib⁹ pedes vitiat milites otio ignauiores fiũt, in prelijs strenuissimũ quẽq; tutissimũ, tardiores omnib⁹ esse periculis obiectos quis ignorat? quin nec auibus volitãtibus, sed morãtibus auceps arcũ tendit, aut insidias molitur. Vide quãtũ labor cõmodi, quãtũ incõmodi otiũ omnib⁹ reb⁹, nedũ hominib⁹, importet. D. Paul. doctor gentiũ laborem sepissime comendat, cui se esse de-
2. Thess.3. ditũ gloriatur. Ad Thessal. cũ scribit ait, illis non esse ignotũ quomodo se imitentur, quãdoquidẽ apud illos nũquã fuerit ocios⁹, nũquã panem sumpserit labore nõ peracto, interdiu vero & noctu laborando se defatigabat, vt nemini molest⁹ esset, hoc aũt, vt aiũt, faciebat, illis normã & exemplũ laborãdi exhibiturus, & ita illis cõmendat & psuadet, vt semp in la-
2.Cor.11. bore persistãt, ignauisq; victum denegent. Item Corinthijs inculcat, labores suos recensens, multisq; alijs in locis curã eãdem ostendit. Aduerte, ergo ne sis
Mat.20. sic⁹ otiosa, quę nequicquã terrã occupat, nec velis hic quiescere, nã in cœlo est omnis quies. Hæc vita est vinea dñi, ad quam vocati sunt operarij, in altera
Apoc.14. aũt est soluenda merces. Ideo Ioãnes. Beati mortui qui in dño moriũtur, a modo enim iam dicit spirit⁹, vt requiescãt a laborib⁹ suis, opera enim illorum sequũtur illos. Ne ergo occupes terrã otiose viuẽdo. Obserua etiã quod ille terrã occupat, qui nõ solum otiose viuens bonis operibus non exercetur: sed etiã exemplũ prauitatis alijs præstat. ¶ Docemur hic ta-
Mat.25. lentũ nobis creditũ non abscondere sed in Ecclesiã sanctam Dei vtilitatem afferre scribendo, docendo laborãdo, vnusquisq; iuxta gratiã sibi datã, alius sic alius vero sic. Deniq; quomodocũq; poterim⁹ laborem⁹ nõ tãtũ nobis ipsis, sed etiã alijs vtilitatem, &
Matt.7. cõmodũ afferentes, ne tãquã arbores infructuosę era-
Tex. * dicemur, & in ignem mittamur. * At ille respondens dicit illi. * Cultor inquã vineę, qui vt iã dixim⁹ Apostolorũ chorus est, dicit dño suo, * Dñe di-
Tex. * mitte illã & hoc anno. * Hoc est clementer differ hãc vltionẽ, quousq; temp⁹ predicationis in Iudæa cõpleatur, quod p quadraginta & duos annos dura-
Tex. * uit. * Vsq; dũ fodiã circa illã. * Orãdo docendo miracula operãdo, exẽplariter viuendo, increpãdo & ab amore terrenorũ reuocãdo. Qui enim fodit terrã illã extrahit, & fossam facit, idest, humilitatem ingerit, & solicitudinem terrenarũ rerũ extrahit. * Et
Tex. * mittã stercora. * Idest, abominationes pctõrũ suorũ reducam ad memoriam. Pctã enim stercora dicũtur, pter fœditatẽ & vilitatẽ, si tñ ad radicẽ arboris mittũtur, idest, si ad mẽte pctõris reuocẽtur, fœcũdatur arbor,

arbor. Vtilis enim est memoria peccatorũ, vt peccator caueat in posterum, & vt humilietur & timeat. Ideò Deus posuit Adam iuxta Paradisum voluptatis, vt videns terrã deliciarũ, quã per peccatum perdiderat. Pœnitẽtiã ageret, recordatus trãsgresionis eius. Sic Dauid. Peccatum meum cõtra me est semper. Petrus qui Christum ter negauerat, in Christi passione interrogatus ab ipso post resurrectionẽ, an cæteris plus diligeret Christum: memor fragilitatis suæ, cautè & modestè respõdit. Tu scis domine quia amo te. Hac de causa dicit cultor vineæ, quod mittet stercora ficui, adducens in memoriam fœditatẽ & abominationẽ peccatorũ vt detestantes ea & execrantes, afferant fructũ. At nunc ità abũdauit iniquitas, vt nullus velit, vt memoriam peccatorum reuocent prædicatores: quod si fecerint detrahunt illis, murmurant, & maledicunt. ¶ Secundo exponi potest locus iste de intellectus exercitio & humilitate. Expende stercoris magnã vim, tanta enim est vt de infœcundis fœcunda, de arentibus virẽtia, & de sterilibus faciat fructuosa. In stercore sedit Iob, cũ tentaretur, & vinci nequiuit: & cum anteà plura perdidisset, posteà quã sedit in stercore, non habuit quod diabolus posset ei auferre. Bonũ est ergo vt terra fodiatur, bonũ vt stercus mittatur in eã: de terra enim Deus suscipit inopẽ, & de stercore erigit pauperem. Ideoq; cultor per intellectus exercitiũ, quod fodere terram est, & per humilitatis affectũ quod per stercora intelligit, credit cultor Iudæos bonum fructũ producere. Excæcati erãt ne Christũ, quem præsentẽ cernebant, cognoscerẽt: superbi autẽ, quia quãuis maiores cognoscerent, nollebant credere, quia illũ pauperem & humilẽ cernebant, & vitia eorũ arguebat, quod superbis molestũ est. Quapropter per intellectum scripturarũ & cordis humilitatem adducendi erant ad Christũ: hoc est fodere terrã, & mittere stercora. De principio dixit Christus. Scrutamini scripturas, quia illæ testimoniũ perhibent de me. Et de superbia eorũ ait Hieremias loquens de Christo. Ecce paruulũ dedi te in gentibus, & cõtemptibilem, inter homines. Et cõuertit sermonem ad synagogam dicẽs. Arrogantia tua decepit te: & superbia cordis tui, qui habitas in cauernis petræ, & apprehẽdere niteris altitudinẽ collis. Quasi dicat. Quia vidisti illũ humilẽ, & tu superba es: abiecisti eum. Hæc duo remedia ceperunt sancti Christi discipuli, ad eius iram sedandam, iustitiamq; longè lateq; propagandam. Addunt & vltra. *Et si quidem fecerit fructum.* Supplendum hic est, non excidetur. Aposiopesis, qui modus est loquendi illorum, qui vehementi dolore affliguntur. Sic enim Apostolorum cætus loquitur: qui ex dilectione, quam ad synagogam habebant, maximè de eius perditione dolebant. Sic vnus ex illis Paulus Romanos alloquitur dicẽs. Tristitia mihi magna est & dolor continuus cordi meo, pro fratribus meis qui sunt Israelitę. *Sin autem.* Hoc est si conuersa non fuerit: sermo imperfectus est, vt subaudias sinamus illam. *In futurum succides illam.* Idest, trades in manus Romanorũ. Ex his omnibus satis cõstat excidiũ Hierosolymitanũ, dilatũ fuisse orationibus, precibus, & meritis Apostolorum. Iam hîc aspicis quãti æstimandi sint viri iusti: siquidẽ propter eos multa mala à peccatoribus auertit. Salomoni nimio mulierũ amore deprauato, dixit Deus. Scindam regnũ tuũ, & dabo illud seruo tuo. Verũtamẽ in diebus tuis nõ faciã propter Dauid patrem tuũ. Et apud Esaiã. Sic faciã, inquit, propter seruos meos, vt nõ disperdam totũ. Hoc voluit scriptura significare cũ ait, abegisse Abrahamũ volucres, super immolata cadauera descendẽtes. Lacerassent, & deuorassent volucres animalia illa mortua, nisi eas sanctus ille pater longè superasset. Sic sanctorũ meritis, & suffragijs, tyrannorũ potẽtiã, & impios conatus, & studium irruendi in filios Israel abegit dñs. Sic etiam olim commotus dñs, hominum peccatis dixerat. Delebo hominẽ, quem formaui: sed delectatus Noe viri iusti sacrificio dixit. Nequaquam vltrà maledicam terræ propter homines, nõ igitur percutiam omnẽ animam viuentẽ sicut feci. Sic in præsentiarum dixerat Deus de hac ficu, Succide illam, sed orationibus sanctorum placatus reliquit eam. Habent hoc viri iusti, vt nõ solũ Deũ à malo reuocẽt, sed factæ punitionis eum faciant pœnitere: quemadmodũ sanctus Moses fecit Deũ non solum populo parcere, sed punitionis iam factæ pœnitere. Cõmendat locus iste misericordiam & pietatẽ domini, qui in medio iræ suæ recordatur misericordiæ. Eodem modo qui voluerit Deũ imitari vtatur benignitate, beneficentia, & misericordia: & ob aliorũ ingratitudinẽ, misericordiam nõ derelinquat. Vt enim sol nõ desinit terras suis calidis & fulgẽtibus radijs illustrare, quãuis illis lutũ obdurescat: sic vir pius & rectus non debet à recte factis & beneficijs desistere, quanuis illis iniquorũ animus durior & in sua ingratitudine pertinacior in dies reddatur. Non enim Deus ob synagogæ duritiẽ destitit à sua cõsueta misericordia, vt beneficijs suis vteretur, & expectaret eorum cõuersionẽ. ¶ Docẽtur prælati, vt pro muro se gerãt corã Deo pro ouibus cõmissis, sicut Apostoli rogabant dominũ vineæ pro ficulnea: vt Deus patiẽs & misericors synagogam non destrueret. Officiũ prælatorũ & sacerdotum est intercedere pro grege, vt Deus non destruat populum. Dominus enim dixit Mosi. Pro anima, quæ præuaricauerit Dei ceremonias oret sacerdos. Et in libris regũ dicitur. Si peccauerit vir in virũ placari ei poterit Deus: si autem in Deũ peccauerit vir, quis orabit pro eo? Et in Leuitico de purificatione mulieris loquẽs dñs ait. Orabitque pro ea sacerdos, & sic mũdabitur. Aaron inter mortuos & viuẽtes se posuit coram Deo: & plaga cessauit. Hoc etiã Mosem fecisse scriptura cõmemorat. Sed paucos nũc Moses habet Ecclesia, qui videntes Deũ iratum contra populũ suũ intercedãt apud Deũ dicentes. Dimitte eis hanc noxã, aut dele me de libro vitæ. Sed nũc prælati, quos pro muro cõtra Dei iram opponere se oportebat ad defendendum oues peccantes, absentes sunt, & delicijs vacant: de quibus cõqueritur dñs per Hieremiam. Quis est pastor, qui resistat vultui meo? Audi, quid ad te dñs dicat. O pastor & idolum derelinquens gregem. Idolo est similis, qui more idõli se habet: nam idola habẽt manus & nõ palpãt, habẽt pedes & nõ ambulãt, oculos & non vident nares & non odorant. Sic isti oculos habent ad videndã egestatẽ proximi, & non subueniũt: habent pedes vt in eius adiutoriũ procedant, & cessant: habẽt manus ad elargiendũ eleemosynam,

Gen. 3. Psal. 50. Ioan. 21. Iob. 1. Psal. 112. Ioan. 7. Iere. 49. Roma. 9. 3. Reg. 2. Esa. 65. Gene. 15. Gene. 6. Exod. 32. Leuit. 5. 1. Reg. 2. Leuit. 12. Num. 16. Exod. 32. Iere. 49. Zacha. 11. Psal. 119.

synam,& illas pauperi non extendũt:& cætera. Sed velut idola adorari cupiunt, & vt omnes genu flectant, dominationis nomine adulantes eis: illi vero quasi idola nullo labore, nullo negocio occupati sedeant. Atq; vtinam iam multi prælati idola essent, & hoc minus malum esset: quia idolum, licèt nullũ bonum faciat, tamẽ nihil agit mali, Sed plurimi prælati tanquam serpentes non solum bonũ nõ faciũt, imò deuorant carnes subditorũ, fiunt lupi, destruũt, dissipant, & dilacerant gregem excommunicationibus, censuris, spoliantes pauperes agricolas. Vtinam Deus respiciat de cœlo, & visitet vineam istã, quam plantauit dextera eius. Sed de his satis. Igitur postquã Christus hãc ficulneæ parabolã populo prædicauit, sicut mos illi erat ex quacũq; occasione lõgã protrahere doctrinã, & hanc miraculis confirmare: prædicat in synagogis eorum, & hanc mulierẽ infirmã sanat: sic ergo prosequitur D. Lucas suã narrationẽ dicens. *Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis.* Quia Christus dixerat infœcundã & sterilem esse synagogã, nõ facit nisi irrigare illam sua doctrina. Vide quomodo Christus ex tam leui occasione, vt erat narrare ei, quod Pilatus interfecerat illos, sumpsit occasionem docendi eos: frequenter enim ex occasione carnali incipiebant Prophetæ in Dei laudes & prophetias. Dauid ex persecutione filij Absalon incepit Psalmũ tertiũ. Dñe quid multiplicati sunt, qui tribulant me, vbi multa de Christo vaticinatur. Hoc enim quod dicit, Dñe quid multiplicati sunt, qui tribulant me, secundũ tristitiã accipiẽdum est, quia multi iungebantur Absaloni: verũ illa quæ dicit, Ego dormiui, & soporatus sum, & multa alia, de Christo ad literã sunt intelligẽda: vt Petrus Apostolorũ princeps repletus Spiritu sancto in actis interpretatur. Sicut enim boni ex quacũq; occasione in laudes Dei erũmpunt: ità impij maledictiones & cõuicia dicũt. Sicut Semei, qui ex eo quod vidit sanctum Dauidẽ excalciatũ extra Hierusalẽ ire iam credidit nõ reuersurũ ad regnũ, & multa maledicta & conuicia dixit illi, quod etiam & nũc passim videmus cõtingere. Docebat autem Christus in sabbatis, quia eo die Iudæi frequentiùs cõueniebãt ad synagogam: quia dies festus erat: & etiam propter vitandã doctrinæ suæ suspicionẽ. Sic Annæ Pontifici insidiosè quærenti de sua doctrina fatetur Ioannes respondisse. Ego Palam locutus sum mundo, ego semper docui in templo, & in synagoga, vbi omnes Iudæi conueniunt: & in occulto locutus sum nihil. Veritas non quærit angulos. In istis conuenticulis muliercularũ, Pseudoprophetæ specie religionis, pileo ad oculos depresso, voce submissa & modesta, docent hæreses quasi noctuæ, & bubones conuenticula facientes. Deniq; Christus qui non solum sicut synagoga folia verborũ habebat, sed opera charitatis, nõ solum verbo sed etiã operibus docet, quid agendũ sit: ideò postquam publicè in synagoga prædicauerat, opere cõplet, quæ verbo docuerat, salutẽ tribuens mulieri cuidam infirmitate incurabili grauatæ. Ait ergo Euangelista. *Ecce mulier, quæ habebat spiritum infirmitatis, annis decem & octo.* Habebat infirmitatẽ à spiritu diabolico præparatã, vel inflictam: sicut de sancto Iob legimus, quod egressus Satã à facie domini percussit Iob vlcere pessimo. Et Apostolus ait. Datus est mihi Angelus Satanę. Ideo Christus dixit posteà de hac muliere, quod alligauit eam Satanas siue ex culpa sua sicut Saulem, vel vt manifestaretur gloria Dei in illa, vel alia quauis causa: nobis autẽ ignotum est. Decẽ & octo annos erat in infirmitate, cuius ex sua natura videbatur difficilior curatio & salus: verũtamẽ Deo nihil est difficile, qui omnia æquè faciliter operatur. Ostendit autẽ Lucas grauitatem infirmitatis dicens. *Et erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere.* Vultu & corpore versus terram depressa & incuruata ad modũ brutorũ, cum Deus homini rationali os dederit sublime, cœlũq; videre iusserit, & erectos ad sidera tollere vultus. Vtinã omnes, qui cœlũ contemnẽtes & inclinati versus terram mundana appetũt, & quærunt, qui auertentes sensum suum, declinauerũt oculos & non viderunt cœlum, statuerunt oculos suos declinare in terram, dominus etiã dignetur curare: vt iam intelligant se nõ tãquã bruta animalia ad terrena esse creatos, sed ad fruẽdũ bonis, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, quæ Deus illis præparauit, si hæc cõtẽnentes super omnia Deũ dilexerint. Sed ad cõtextũ. *Quam cum vidisset Iesus.* Nõ tãtum oculis corporalibus sed etiam miserationis affectu. Nunquã nos videt Deus, nisi, vt aliquid nobis boni impartiatur. Si rex transiens oculos in aliquẽ conuerterit, eumq; lætiori vultu intuetur, statim is gratiosus apud eum putatur, & aliquod beneficium consecuturus: quãtò maiore ratione hæc Deo tribui possunt qui propterea oculis suis sole splendidioribus, aliquem intuetur, vt eum maximo bono afficiat. Ideò sequitur aliud maius beneficiũ. Siquidem non modo eã aspicit, sed etiã alloquitur: & non solũ alloquitur, verũ etiã sibi coniungit, & eam vt ad se veniat solicitat, in quo notatur maxima saluatoris mũdi clementia & bonitas. Ideò sequitur. *Vocauit eam ad se.* Bene poterat illã curare, absq; eo quod appropinquaret ad se: sed voluit, vt miraculũ omnibus esset manifestum ad Dei honorem, populiq; ædificationem. ¶ Obseruãdũ est, quod sanauit socrũ Simonis Petri, rogatus ab Apostolis: quãdoque etiã non rogatus curat, vt hanc mulierem, vt ostendat volũtatem quam habet ad sanandũ nostras infirmitates & ad auxiliãdũ, & adiuuãdũ nos, si velimus inuocare eũ. Nã si tãta est eius dilectio, & itã appetit commodũ & bonũ nostrũ, quod nõ rogatus ipsemet amore tãtum tractus, vocat & sanat nostras infirmitates, quid si vocaretur? Quid aget, si inuocatus fuerit? Nõnẽ exaudiet? nõnẽ veniet? Maxime cõmendat locus iste Dei infinitã misericordiã: cũ ipse quærit, vocat, & rogat peccatorẽ Deũ cõtẽnentẽ. Immensa & ineffabilis Dei clemẽtia hæc est. Noli ergo dilectissime cõtẽnere auxiliatorẽ tuũ, noli desperare, quãtũcũq; peccator sis. Hæc igitur tãta bonitas durissima corda labefactare poterit, nec vlli tã rigida præcordia esse possunt, licet adamãte duriora sint, qui hac tam mirabili saluatoris nostri clementia, non molliatur. Vide illum in cruce tuam salutem sitientẽ, & brachijs apertis vt te amplectatur. Vtere tam bono ad tuã salutẽ saluatore, ne talẽ occasionẽ huius vitę præsentis amittas, in qua semper te vocat, semper te rogat, teq; libẽtissimo animo quotiescũq; ad eũ cõfugies accipiet. ¶ Sed his omissis, quærẽdũ hic nobis

Marginal references: Psal. 79. — Lege Chrysost. homil. 49. in imperfec. Matth. — Psal. 3. — Act. 2. — 2. Reg. 16. — Ioan. 18. — Iob. 1. — 2. Cor. 11. — 1. Reg. 5. — Ioan. 9. — Dan. 13. — Psal. 16. — 1. Cor. 2. — Eccl. 23. — Luc. 4. — Ioan. 19.

Mat. 15. Luc. 8. Luc. 17. nobis est, cur hæc mulier non vocauit Christum, & non quæsiuit à medico sanitatem, sicut Cananæa, cæci in via, leprosi, & multi alij? Quia infirmitas inueterata despicit medicum & non curat de illo: quia desperat sanare. Sustinens peccator graue onus peccatorum humeris suis in terram respicit, sicut hæc mulier, quæ cœlum non poterat aspicere: quia inueterata erat infirmitas decem & octo annorũ. Et tu auxilium à Deo, qui in cœlis est, non petis, nec desiderium cœli habes inueteratus peccatis. Ne desperes de Dei benignitate, nec differas de die in diẽ conuersionem tuam. Nam si non potes leuare onus peccatorum, quando minus est: quomodo leuabis illud quãdo maius erit? quo magis cessas, incommodius facis: auges enim onus, & habes vas minus idoneũ, vt dominus infundat balsamũ gratiæ suæ: vas enim sordidum, qui diutius peccati sordes habuit, est minus idoneum ad gratiam suscipiendam. Nullus libẽter infundit balsamum in vase, quod diu continuit lutum: ideò nè differas pœnitere, nec inueterascas in peccatis: nam tanto difficilius ad Deum venies. Sequitur in contextu: *Et ait illi: Mulier dimissa es ab infirmitate tua.* Obserua, quod multi habent infirmitatem & non suam, quia nõ suo merito sibi inflictam, aut quia nõ bene vtuntur ea: aut quia murmurant, & impatientes sunt. Ait, tua, quia bene vtebatur ea. Similiter & Ioannes de illo paralytico qui

Ioann. 5. erat in piscina expectans aquæ motum, locutus est, dicens. Erat ibi homo triginta & octo annos habẽs in infirmitate sua. Nouus est modus loquendi: nam anni non tenentur, cum de tempore non habeamus nisi nunc: sed ille annos habet infirmitatis, qui patiẽter suffert infirmitates, nã illi anni sui sunt, quos ad suum meritum conuertit. *Et imposuit illi manum.* Non quia sine tactu non poterat sanare: sed ad ostẽdendum beneuolentiam, charitatem, & humilitatẽ suam ad pauperes & infirmos, quos non dedignabatur tangere. Mira Christi bonitas est, qui non tantũ propter nos homo fieri non dedignatus est: sed etiã nõ abhorret à nostris miserijs & infirmitatibus. Sed quid actum est ad Christi tactum. *Et confestim erecta est.* In quo patet, quam imperialiter Christus egit miracula: siquidem omnes creaturæ sunt in potẽtia obedientiali, & nutu Dei reguntur. Non aliter poterat esse, Christo volente & iubente: qui dominus est salutis & infirmitatis. Verum quid ipsa fecerit audiamus. *Et glorificabat Deum.* Læto animo gratias Deo retulit, eiusque potestatem cognouit, confessa est & exultauit corde, & verbo gratias egit, pro tam magnifica eius curatione. Gratitudinem docet locus iste: vult enim Deus, vt illi gratias referamus pro beneficijs nobis collatis, sicut hæc mulier fecit, Non quod Deo aliquid crescit honoris, aut gloriæ, sed vt in nobis crescẽti merito efficiamur digni ampliori dono & beneficio. Gratus fuit Ietro sacerdos

Exod. 2. Madian cum Mose, qui quia eripuit filias eius à pastoribus, interrogauit & dixit. Quare dimisistis hominem? vocate eum vt comedat panem: deditque

2. Reg. posteà filiam ei in vxorem. Dauid quoque reddidit gratias Berzelai, ex eo quòd cibaria præbuit ei, & viris, qui cũ ipso erãt, qñ fugit à facie Absalon filij

3. Reg. 1. sui, & iam morti appropinquãs, precepit Salomoni, vt filij eius comederent in eius mẽsa. Si Deus vult, vt hominibus grati simus, quãtò magis Deo reddere tenemur gratias à quo semper tot bona recipimus? illi nouem leprosi ingrati, qui recepta sanitate gratias non reddiderunt Christo dño, à Christo reprehensi sunt. Dignũ enim est, vt pro tantis beneficijs, ingẽtes Deo reddamus gratias. Hoc admonet egregius Psaltes dicens. Benedic anima mea dño, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Sic & Paulus Ephesios hortatur dicẽs. Gratias agẽtes semper pro omnib⁹ in nomine domini nostri Iesu Christi, Deo, & patri. Et ad Colossenses. Et grati estote. Thessalonicensibus quoq; ait. In omnibus gratias agite, omnia enim referẽda sunt in Christum salutis nostræ autorẽ: maiora enim tibi cõtulit Deus beneficia, quã huic mulieri, quare eius exẽplo in gratiarũ actione continuò maneamus, eum laudantes, dignus est enim omni laude. Verũ cum hæc mulier, Deo gloriã redderet pro accepto beneficio salutis, vide quid agat homo inuidus & arrogans. *Respondens Archisynagogus indignans quod sabbato curasset Iesus dicebat turbæ.* Hic Archisynagogus respondere dicit nõ ad quæstionẽ quæ nulla præcessit: sed multoties in scriptura respõdere accipitur pro dicere. Sic apud Marcũ legimus quod cũ dñs habens famẽ accessisset ad ficulneã, nõ inueniens ficus, respõdens dixit. Non nascãtur ex te fructus: clarum est, quod neq; ad verba, neq; ad cogitationes respõdit, quia ficulnea non cogitabat, aut loquebatur: sed respondere ibi, pro dicere sumitur. Sic etiã apud Mathæum legimus. Respondẽs Iesus dixit. Confiteor tibi pater domine cœli & terræ. Expende huius Archisynagogi ingenium. Non dedignabatur hic nebulo, ob sabbati violationem: sed propter Christi glorificationem. Fingit se de sabbati violatione turbari, cum torqueretur inuidia. Iam & nunc plurimos huius similes inuenies, qui sub prætextu iustitiæ fingentes zelum vindicant suas iniurias, & illum, qui in aliquo eos offendit persecuntur vsq; ad destructionem. Si prælatum aut iudicem in aliquo minimo verbo aut facto offendisti, caue ne aliquam legem transgrediaris: nam si peccatũ veniale com miseris tunc furit, insanit, seipsum vindicat, & ait quod opus est & condecens æquitati, vt delicta puniantur: quoniam vel solis splendorem pedibus proculcasti, vel in templo expuisti, culpam tuam exaggerat, & de culice Elephantum facit. Et nunquam ignoscunt aut finem faciunt donec te funditus perdant. Et quod multò impudentius est se hoc iustitiæ, cultusque Dei causa facere mentiuntur: tum reuera faciant vt iniurias sibi illatas vlciscantur. Et si laudaueris eorum vitia, & tyrannidem, & amicus fueris eorum, quanuis homo facinorosus sis, laudãt te, & honorant, & si in aliquo fueris lapsus peccato, licet conuictus sis, & probetur delictum, tunc nulla vel leuis pœnitentia te abluet, ac dicunt, quòd non rectè probatum fuit peccatũ, & quod Christus misericordiã prædicauit, ac fecit cũ publicanis & peccatoribus, & sic dissimulãt amicorũ delicta. In aulis regũ, principũ, & prelatorũ, & in omni republica inuenies potẽtes, suas iniurias vindicare sub typo iustitiæ, & qđ vitia vocant virtutes, & ẽ cõtra, & inopes, innocẽtes, multa incõmoda patiuntur. Et vtinã hæc pestis per sacros etiã monachorũ ordines nõ grassetur.

Luc. 17. Psal. 102. Ephe. 5. Coloss. 3. 1. Thess. 4. Mar. 11. Mat. 11.

tur. Ecce hic Archisynagogus liuore inuidiæ stimulatus innocentem persequitur, & contra iustũ indignatur, fingens se sabbati zelatorem, & Dei honoris defensorẽ. Non est hic adeo amicus Dei, vt Deũ esse offensum doleat, nec sabbati curat violationẽ: nam si esset Dei honoris studiosus non molestè ferret honorem à populo domino deferri: quia Deus summa bonitas & summa charitas est. Ideò grauissime inuidia offenditur, quæ repugnat & ex diametro charitati opponitur. Verum cum rationẽ nõ habeat offensionis Dei; sed tantum suæ cupiditatis fingit se legis studiosum, vt posit Christum quasi transgressorem notare. Sic Herodes sub specie deuotionis Christum occidere nisus est, dicens Magis, Ite & interrogate diligentèr de puero, & cum inueneritis renuntiate mihi, vt & ego veniens adorẽ eũ. Sic Caiphas videbatur bonum cõmune zelare: & populi regimen, cum dixit: Si dimittimus eũ sic, venient Romani & tollent locũ nostrũ, & gentẽ. Nõ erat ei cura de bono reipublicæ sed de Christi mortẽ, quẽ oderat. Moses legislator prohibuit operationẽ in sabbato. ¶ Porrò turbæ loquebatur sycophãta iste: quia Christum arguere non audebat, timẽs confundi. Ignaui sunt peccatores, exiguæ sunt vires malitiæ: siquidem non audent hostem suum facie ad faciem inuadere. Vide autem quid turbis dicat. *Sex dies sunt in quibus operari oportet, in his ergo venite & curamini & non in die sabbati.* Bone Deus, quomodo malitia cor excæcat & oculos mentis. Quid inuidia non dicet? si ægrotaret iste Archisynagogus, diceret ne nolo hodie curari? Si in sabbato cecidisset in foueam, & crus, brachium, vel caput fregisset, nõ vocaret chirurgum, vt se curaret? certè sic. Ergo quod tibi vis fieri, alteri nè prohibeas. Nõ enim omnia opera Deus in sabbato fieri prohibuit, sed tãtum seruilia, alioquin non liceret in sabbato comedere, bibere, loqui, cibaria scindere, potum effundere. Nunquam opera charitatis, & necessitatis fuerunt illo die illicita. Sed quia in capitulo sequenti Deo annuẽte aliqua de sabbati obseruatione disseremus: nolo hic diutius immorari. ¶ Vide autem hominis stultitiam, vocat alios, vt in sex diebus veniant ad curandum: quasi ipse posit curare. Sicut canis qui nec olera comedit, nec alios sinit comedere, alios etiam inficit detractor iste, vt contra saluatorem insurgant. Vnde egregius Psaltes. Sepulchrum patẽs, linguæ eorum. Sepulchrum non clausum fœtorem suum alijs expandit, & omnes appropinquantes inficit. Ita detractor, cuius os est sine ostio, omnes proximos inficit. In veteri lege vas, quod non habebat operimentum, immundum erat. Sic immundus & abominabilis est coram Deo, qui apertum habet os ad virus euomẽdum. Hi detractores qui carnes proximorum deuorant non oportet, vt impuniti maneant: sed respondere illis opus est, & eos confundere, nè alios sua lingua inficiant: iuxta illud sapientis. Responde stulto iuxta stultitiam suã. Ideò Christus nè populum hac detractione damnaret: respondit illi. Vnde sequitur. *Respondit ad illud dominus, & dixit.* Archisynagogus non fuit ausus Christum directè arguere sed populum alloquendo, quasi indirectè redarguit eum: sed Christus Dei iniuriã non sustinens, nec populi deceptionem ferens, apertissimè redarguit Archisynagogum dicens. Hypocrita, qui te simulas iustũm & zelatorem legis Dei, te ostendis coram populo rudi: cum plenus sis inuidia & superbia. *Vnusquisque vestrum in sabbato non soluit bouem suum, aut asinum, & ducit ad aquare?* Quasi dicat, hoc facitis, cum tamẽ hoc sit opus magis manuale, quam infirmum manu tangere, aut verbo curare. Nõ est melior homo quam bestia? Coram oculis vestris quia estis auari, non ità est: nam auari magis volunt asinum, aut bouem, aut possesionẽ suã, quam bonum proximi: & sic videmus, quod magis curant, de mula aut equo si infirmus sit, quã de paupere vidua, & infirma, quæ nõ habet qui curet eam. Nam sic Iob, qui cum audiuit mortem filiorum surrexit & scidit vestimenta sua: quod non fecit cum perdidit bona temporalia: quia boni prælati, vt pastores magis sentire debent damna & mortem filiorum suorum qui subditi sunt, & eorum paupertatẽ, angustias, & afflictiones, quam alia quæcunque incommoda diuitiarum, redditum, aut tẽporale dãnum. Sed isti Pharisæi, quia auari erant curabant in sabbato de boue & asino, & nolebant proximorum salũtem. *Hanc autem filiam Abrahæ.* Tam carnis propagatione, quam fidei, ac virtutum imitatione, quæ non solum rationalis creatura est, & multo nobilior omni irrationali creatura: sed etiam fidelis, & filia Abrahæ. *Quam alligauit Satanas.* Et vinculo infirmitatis constrinxit, non tantum per breue tẽpus, sed decem & octo annis, ab impijssimo inimico patiebatur. *Non oportebat solui à vinculo isto die sabbati?* Certè oportebat, & expediebat: tũ quia homo nobilior est iumento: tum etiam quia alligatio ista erat miserabilior. Vos autem Pharisæi zelatis legem Dei, cum tota lex ex dilectione Dei, & proximi pendeat: curam geritis die sabbati iumentorum, & dilectionem proximi prætermittitis. Destruitis legem Dei & pręceptum dilectionis proximi quod est principium & fundamentum mandatorũ secundæ tabulæ: quia pœnitet vos, eo quod salutẽ tribuo infirmis die sabbati: & cum in cordibus vestris sitis præuaricatores legis Dei, tanquã hypocritæ sanctitatem simulantes, iustos coram plæbe vos ostẽdere vultis. ¶ Obserua, quod Christus de hac muliere dicit, quod eam Satanas habebat alligatã, vt insinuet quod funibus peccatorum soleat diabolus alligare captiuas animas. Sic quidam dixit. Funes peccatorũ complexi sunt me. Vitula indomita plus se iactat, & excutit, cum tenetur, nec acquiescit imperio nec astringitur vinculo, sed magis cum loro retrahitur exasperatur: itaque nec coacta se subijcit, nec tamẽ libera vinculorum est. Sicut ergo trahit vincula lorum iugi: quod si non tenetur è proximo, tenetur tamen, nec se explicat & absoluit: ita trahitur vnusquisque peccator ab iniquitatibus suis, quanuis putet se liberum, qui non est iugo subditus, subiectusque iudicio, & nescit quod non sit exutus: sed magis vt illa vitula se implicat suorũ nexibus peccatorũ. Hi sunt funes delictorũ nostrorũ, quibus inuoluimur & ligamur. Ligat nos diabolus vinculis fornicationis & auaritiæ, & ambitionis, sicut Nẽbroth, & Esau: qui feras laqueis alligabãt. Dirũpamus ergo nos vincula ipsorũ. Sed op⁹ est Dei auxilio, nã sola diuina misericordia nos absoluere nequit: atq; ideò hanc

Matt. 2. Ioan. 11. Leui. 23. Super illud, an licet sabbato curare. Psal. 5. Num. 19. Prou. 26. Iob. 1. Mat. 22. Psal. 118. Gene. 10. & 25. Psal. 2.

hanc mulierem, quam Satanas alligatam habebat diuina maiestas quæsiuit, respexit, vocauit, & sanauit, sed de his alias sequitur in cõtextu. *Et cum hæc diceret erubescebant omnes aduersarij eius.* Quia conuicerat eos, optimo & insolubili argumento & derisione dignos esse monstrauit. Nam si de beato Stephano ait noster Lucas in actis, quod aduersarij nõ poterant resistere sapientiæ & spiritui qui loquebatur: quid dicẽdum est de Christo redẽptore nostro, qui fons est sapientiæ? nam suis dixit. Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere, nec contradicere omnes aduersarij vestri. Quãtò magis ipsemet Christus? Vide quomodo sapientia Dei cõfundit mũdi sapientiã, sicut serpens Aaronis Magorũ serpentes deuorauit: ità sapientia Dei cõsumit, & in nihilum redigit omnẽ sapientiã humanã. Sapientiæ diuinæ omnia se subijciũt. Dicẽtes enim se esse sapientes, ait Paulus, stulti facti sunt. Bene possunt impij aliquo tẽporis spatio veritati resistere, eamq; opprimere: verũtamẽ veritas vt oleũ, quod omnes liquores supernatat, omne mendaciũ vincit, & superabit. Super omnia enim vincit veritas. Hi autem confusi erubuerunt, cum se vi veritatis victos cernerent, quæ illos obmutescere fecit. Erubescebãt inquam omnes aduersarij eius, non enim amat vir pestilens corripiẽtẽ se. Odiosa est lux oculis infirmis. Sileoni ostendas pratum viride, non excitatur eius appetitus: quia ex natura sua non est comedere herbas virentes sed carnes. Similiter si luxurioso peccatori prædicaueris amœnitates cœlestes non accenditur ad eas desiderandas: quia non est moris sui desiderare spiritualia, sed carnalia, & voluptuosa. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Sic isti quia inimici erant veritatis, & mendacijs pascebantur, confunduntur, & torquẽtur audita veritate. ¶ Docemur ex hoc, nũquam resistere veritati: siquidẽ eo nomine nihil nisi confusionẽ & pudorẽ captare possumus. Aarõ & Maria quãdo restiterũt, & maledixerunt Mosi fratri suo, confusi sunt & reprehensi à Deo. Omnes enim illi, qui nũc Deo contradicũt, in operibus suis, si in hac vita non fuerint cõfusi, saltẽ in cõspectu omniũ in iudicij die, maximè cõfundentur: iuxta illud Ieremiæ. Omnes qui te derelinquũt, cõfundẽtur. ¶ Obserua autẽ quod Christus multipliciter cõfundebat & cõuincebat Iudeos. Miraculis, vt supra ostẽdimus cũ eis dixit, quid est facilius dicere, remittuntur tibi peccata tua, aut dicere, surge & ambula? vt autẽ sciatis, &c. Aliquando scripturis sacris, vt in Matthæo legimus, quod dicebat illis, Nũquã legistis quod ex ore infantium & lactentiũ perfecisti laudẽ? Aliquãdo rationibus, vt cũ dixit, cuius est imago hæc? & subdidit, Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Nonnũquã testimonijs: vt cum dixit, Vos misistis ad Ioannẽ, & ille testimonium perhibuit de me. At nũc ratione cõfundit suos aduersarios, & ipsi erubescebãt, quia ex sola inuidia aduersabãtur. Cõfusi autẽ quia nõ poterãt veritati cõtradicere, nec propter inuidiã credere volebãt, plæbs tñ aliter sentit, dicit enim beatus Lucas. *Et omnis populus gaudebat in vniuersis quæ gloriosè fiebant ab eo.* Sic in Exodo habetur, quod filij Israel vidẽtes AEgyptios mortuos in mari, & mirabilia quæ fecerat Deus cecinerunt carmen dño dicentes. Cantemus domino gloriosè enim magnificatus est. Aduerte tamen quod aliud est glorificari, & aliud, gloriosè glorificari. Cũ carnẽ Christus ex virgine suscepit, in passione etiã & in Cruce glorificatus est, non tñ gloriosè glorificatus est: ibi enim vidimus eũ, & nõ erat aspectus, vnde nec reputauimus eũ. Erat ei gloria passio Crucis: tamen hæc gloria nõ erat gloriosa, sed humilis: glorificatus est dominus in his, nõ tñ gloriosè, sed humiliter. Sed cũ venerit in gloria maiestatis suæ cũ Angelis ad iudicãdũ: tunc enim nõ solũ glorificabitur dñs sed gloriosè glorificabitur. Hoc enim in miraculis factum esse credimus atq; ideò in subuersione Pharaonis atque exercitus eius, cecinerunt filij Israel, gloriosè glorificatus, seu magnificatus est. Eadem igitur ratione videns populus miracula & mirabilia, doctrinãq; Christi saluatoris nostri gaudebant in his quæ gloriosè fiebãt in eo. ¶ Obserua etiã quod quãuis virtus, ab impijs & iniquis hominibus impugnetur, in fine tamen laudabitur & optinebit victoriam. Sic castitas Susannæ impugnata est: sed tandem gloriam consecuta est. Cœlũ primũ mobile appellatum vehementi suo motu alios globos rapit & facit, vt alij cœli moueantur violenter & per accidens, ab Oriente in Occidentem. Nihilominus tñ hi cœli inferiores inuito primo mobili mouentur suapte natura proprio motu ab Occidẽte in Orientẽ. Sic quãuis impij suis maledictis viros iustos labefactare & ad occasum ducere conẽtur: tamẽ velint nolint virtutes habẽt suũ cursum in sphera laudis & gloriæ. Obscurare conantur Christi potẽtiã Pharisæi, verũ ipsi cõfunduntur: & vt hic dicitur aduersarij Christi erubescebant, populus vero gaudebat, & virtus Christi extollitur. ¶ Expende etiam, quã verum illud sit, quod actus actiuorum sunt in patiente disposito: sol liquefacit ceram & durat lutum, & idem radius solis, cum sit calore vnus diuersos facit effectus, videlicet liquescere & durescere. Pharisæi inuidi, doctrina domini, deteriores & duriores fiebant: & populus simplex & syncerus gaudebat & lætabatur in his, quæ gloriosè fiebant ab eo. Vtinam & tibi non contingat, quod Pharisæis contigit: vt miraculis Christi, quæ te conuertere, corrigere & meliorẽ reddere deberẽt, causam prauitatis capias. Non est opus mirabile, quod ferat Deus peccatorem mille peccata admittentem, & cum sit ab eo offensus tamen nihilominus eum expectet, & vocet, in eum multa millia misericordiarum effundens? Sed sunt multi qui ex hoc quod eos inuitare, & ad virtutem excitare deberet, causam peccandi capiunt. Dicentes peccemus: Deus enim omnia remittit. Audi Paulum. An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras quod benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Abuteris Dei bonitate & clemẽtia: nam illud (quod vt ait Apostolus) oportebat, vt adduceret ad pœnitẽtiam, te peiorem reddit, & tam improbus es, vt bono patientiaque Dei abutens statuas in dies esse nequior, eo enim durescis, quo molliri deberes. Docemur hinc vt nobis vtilitatem ex beneficijs Dei comparemus: ne in nobis eius miracula, passio, & Crux sanctissima, pereant: imò potius illi toto animo inseruiamus, & eius mirabilia

Marginalia: Act. 7. — Luc. 21. — Exod. 7. — Roma. 1. — 3. Esd. 3. — Prou. 15. — 1. Cor. 2. — Num. 12. — Iere. 17. — Luc. 5. — Mat. 21. — Mat. 22. — Ioann. 5. — Exod. 15. — Esa. 53. — Mat. 25. — Dan. 13. — Roma. 2.

& benignitatem, quam in nos ostendit consideran tes. Huius populi exemplo ad Deum cõuertamur, eum laudemus, magnas illi gratias pro omnibus eius mirandis beneficijs agentes. ¶ Igitur Christus redẽptor noster dimissis illis obstinatis Pharisæis, in quibus sua miracula & doctrina nihil operaban-
Matt. 7. tur, propter malam eorum voluntatem, & disposi- tionem: docens nos ne margaritas mittamus ante porcos, nec sanctum demus canibus, ad populum syncerum vertit sermonem, docens illos. *Dicebat ergo. Cui simile est regnum Dei? Et cui simile esse æsti mabo illud?* Interrogat & interrogationem sub alijs resumit: vt attentos redderet auditores. Aduersarij eius erubescebant, populus autem gaudebat. Videns ergo dominus eos gloriosis operibus, congau dentes ad eorum instructionem subdit parabolam de grano sinapis, quod vile est, modicum & cõtem- ptibile: sed cum seminatur in arborem magnam cre scit, & dilatatur in ramos, ità vt in eis requiescant aues. Ait ergo. *Simile est grano sinapis quod acceptum misit homo in hortum suum, & creuit & factum est in arborem magnam, & volucres cœli requieuerunt in ra mis eius.* Obserua quòd regnum Dei, regnum Chri sti, & regnum cœlorum, idem sunt. Dicitur enim regnum Dei, quod Deus illic exercet suam iustitiã, potentiam, misericordiam, sapientiam. Item quod in eo Dei bona & diuitiæ contineantur. Dicitur au tem regnum Christi: quia Christus super hoc regnũ constitutus est Rex, & Dux: & ipsi data est pote-
Mat. 28. stas in cœlo & in terra. Dicitur autem regnum cœ- lorum, vt scias non esse mundanum, aut externum
Ioan. 19. regnum, sed spirituale aut cœleste. Regnum meum non est de hoc mundo. Sicut igitur ad regnũ exter- num plura requiruntur, scilicet, rex siue princeps: populus, siue ciues, & externa, vt pote diuitiæ, po- tentia, &c. Sic in regno Dei, Christus rex est, ciues omnes Christiani, diuitiæ regni iustitia, pax, fides, &c. Ob hanc igitur causam regnum Dei in scriptu- ra, aliquando Christus dicitur, tanquam rex in hoc regno: & aliquando regnum Dei est Ecclesia fide- lium. Qualitercunq; igitur hic accipias regnũ Dei, vera est sententia, quod simile est grano sinapis, quod vt planè fiat per singula declarabimus. Pri- mum si regnum pro ipso rege accipias, verissima est sententia, quod simile est grano sinapis quid enim abiectius Christo erat? Quid humilius ante- quam in terram seminaretur per mortem? Exinani- uit semetipsum factus obediens vsq; ad mortem. Et
Phili. 2. Esaias. Vidimus eum & non erat ei aspectus. Vnde
Esa. 53. & filium fabri vocabant, & peccatorem & dæmo- niacum. Paruum istum granum proiectum in terrã
Ioan. 12. & mortuum & sepultum, adeò creuit, vt Paulus di-
Phili. 2. cat. Dedit ei nomen quod est super omne nomen. Extendit ramos suos vsq; ad terminos terræ: & vo lucres cœli sub vmbra eius habitant, factus est enim nobis iustitia & sanctificatio, de hac exaltatione
Esa. 4. Esaias dicit. Erit germen domini in iucunditatem & gloriam: & fructus terræ sublimis. ¶ Secundò si regnum accipias pro Ecclesia hoc est pro populo Christiano, & congregatione fidelium, idem vide- bis: & quod est simile grano sinapis. Videte (inquit,
1. Cor. 1. Paulus) vocationẽ vestram: quia non multi poten- tes, &c. Vide autẽ & nũc quantũ creuerit, vt omnes velint sub huius ramis habitare, idest, filij Ecclesiæ esse: & propagata est Ecclesia & extẽsa in omnibus mundi partibus. Et isto secundo modo credo quod hic accipiendũ est regnũ Dei, videlicet pro Eccle- sia: & sic coadunatur litera hæc cum præcedẽtibus. Conabantur illi inuidi gloriam Christi obscurare, sed hac de causa magis gloria Christi elucebat. Nè autem aliquis putaret hoc inopinato fieri, & sine Christi voluntate adducit parabolã hãc vbi docet, non ideò Euangelium esse contemnendũ, eo quod tunc pauculos haberet discipulos, sed omnia suo or dine peragenda: nam tempus adueniet, in quo dila- tabitur Ecclesia, quam hic per regnum Dei intelli- gimus, ità vt verè de illa dicatur. Dilataberis ab Gene. 28.
Oriente in Occidentem, Septẽtrionem, & Meridiẽ. ¶ Obseruanda autem hic duo sunt. Primum, quod nõ dicit grana, sed granum quia licet plures simus Christiani, omnes vnam fidem, & dominum habe mus Christum. De fidelibus etiam primitiuæ Eccle Act. 4.
siæ in actis habetur, quod erat cor vnum & anima Ephe. 4.
vna. Vnus est nobis Deus, vna fides, vnum baptis- ma, & speciatim calor charitatis, seu Spiritus san- cti qui granum alias mortuũ in naturã sinapis ver- tit. Hic calor vnus est: & ideò sicut vnus spiritus vi talis mẽbra multa cogit in vnũ, ità multò vehemẽ- tius calor spiritualis multa grana reddit in vnum. ¶ Obseruãdũ secũdo quãtũ sit discrimẽ inter opera Dei & opera mũdi. Opera enim mũdi splendidum habẽt exordiũ, sed malo fine clauduntur. Econtra, Dei opera humili principio oriũtur: sed splẽdidum & gloriosum habẽt finẽ. Ideò dñs per Esaiam. Non Esa. 55.
sunt viæ meæ, viæ vestræ: & cogitationes meæ co- gitationes vestræ: nam sicut exaltãtur cœli, &c. Ec- ce hîc, granũ sinapis paruũ creuit in arborẽ magnã: & humilis Ecclesia nimis exaltata est. Mundus ve- ro omnia sua splendidè incipit: sed in fine deficit. Exemplum sit turris Babel, quam siquis secundum Gene. 11.
exordium iudicaret affirmaret vtiq; neque Deum, neque mundum illam turrim subuersurum: sed con fusæ sunt linguæ & omnia ad nihilum redacta. Na- buchdonosor omnium gentium victor, qui Iudæis, præcepto suo obedire nolentibus dicebat, Quis est Dan. 3.
Deus, qui vos liberare possit de manibus meis, vt Dan. 4.
Deum se adorari volebat: sed vt bos pascebat her- bas. Alteri Nabuchdonosori regi Assyriorum, qui omnes Deos terræ exterminari præcepit, vt ipse so- lus Deus haberetur, prosperè successit hoc nego- tium in initio: sed vna mulier Hebræa confudit eũ, Iudit. 14.
& Holophernem principem exercitus trucidauit, & exercitus perijt. Sed quid multis moror? Munda- na vita splendidum habet exordium, potentiam videlicet, voluptatem, diuitias, gloriam, & hæc om nia ad tempus prospere succedunt, sed finis eorum mors, & perditio est. E contra vero opera Dei tam humile habent initium, vt vix credi possit aliquid boni secuturum: sed finem habent splendidissimũ. Exemplum est in Ioseph, filio Iacob. Vide quam Gene. 37.
humile habuit initium, â fratribus est venditus in exilium ductus, ibidem infamatus & incarcera- tus. Quis hunc crederet futurum AEgypti domi- num? Liberatio quoque Israelis de AEgypto hu- mile habuit exordium. Mittitur vnus Moses iner- Exod. 3.
mis contra Regem potentissimum. Quis hunc

crederet aliquid boni consecuturum? tamen finis gloriosus fuit. Sed vt ad nostrum propositum veniam, regnum Christi grano sinapis assimilatur, grano certè humili & paruo inter grana. Vide Christi initium, in natiuitate, in vita & in morte. Vide etiam Ecclesiæ nascētis exordium. Prædicatur Euāgelium à pauperculis & humilibus hominibus: sed iam nunc in toto orbe diffusum esse cernimus, & omnem terram verbo Dei repletam videmus. Hoc enim proprium Dei est, humili ex ordio sua incipere: sed semper ascendere vsque in finem gloriosissimum. Hoc sciens Gamaliel dixit in concilio. Si ex hominibus est consilium hoc, dissoluetur. Ac si diceret. In hoc differunt opera Dei & hominū: quod cum opera hominum quotidie decrescāt & deficiāt qualecunque exordium habeant, opera Dei in immensum crescunt & augentur. ¶ Admonet locus iste nequis mundi prosperitate decipiatur, aut aduersitate terreatur. Considera semper finem, sic enim Salomon ait, vt in Hebræo legitur. Melior est finis alicuius rei, quam principium. Omnibus in rebus considerandus est finis, nullam enim rem secūdum principium iudices, sed secundum finem. Ad idē facit parabola illa de ædificāte turrim, qui priùs computat sumptus, imò antequam incipiat cogitat finem: qui enim rem nō secundum finem cogitat, facile decipitur: plerunque enim vsu venit, vt quæ splēdidum habent exordium, malo fine claudātur, sicut omnia mundana. Sed quia de his multa disseruimus in libro nostro de vanitate seculi, sit iam nūc satis. ¶ Secundò admonet locus iste. Ne contemnamus paruulos, & pauperes, quos videmus, quanuis nobis ignoti sint, & in oculis mūdi parui videātur. Granū sinapis paruū est, tñ creuit in arborē magnā: & qui modo humiles sunt, forsitā sunt à Deo prædestinati ad magnum gloriæ culmen. Quis putaret pastorem Dauidem in deserto pascentem paruulas oues, minimum inter fratres suos ad regni fastigium ascensurum: & gloriosum fore, non solum in regno Israel, sed in omni Ecclesia? Quis hominem exulem Mosem pascentem gregem soceri sui sacerdotis Madian non contemneret? qui tamen in tanta multitudine filiorum Israel principatū obtinuit. Quis Iosephum venditum & in carceratum in AEgyptum non parui faceret? Sed ad contextum. *Cui simile æstimabo regnum Dei? Simile est fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ tria sata.* Idest, miscuit in tres mensuras farinæ aqua aspersæ. Dicitur tamen abscondi: quia cum fermentum respectu massæ sit paruum ponitur intra massam, & fermentat eam: & cum sit occultum operatur. Satum vero non est vox Latina sed Syra: quæ apud illos genus est mensuræ, vnum modium & dimidium capiens: & sic tria sata faciēt aliqualē massam. Sic dixit Abraham Saræ quando venerunt Angeli, quos voluit inuitare cum non haberet panes. Dixit autē Iesus tria sata & non plura vel pauciora, quia in terra Canaā vbi Christus loquebatur, erat vsus frequentior fermentare tria sata. Interdum autem maior, vel minor massa fiebat: Christus tamen locutus est de eo quod communius erat. Hæc parabola idem significat quod prima de grano sinapis & ad idem tendit: tamen quia Christus cupiebat, vt omnes vtilitatem caperent ex eius doctrina, & ab omnibus intelligi volebat, similitudines duplicat, quia similitudinem sumptam ex agricultura non intelligit miles, nec rusticus illam, quæ ex militia trahitur. Itaque ne aliqua mulier ignoraret ea, quæ per parabolam sinapis voluit docere, addidit hāc ex farina & massa quę ab omnibus mulieribus intelligi poterat: hac de causa Christus sæpe idem sub diuersis parabolis aliquando prædicabat: quia vbi congregatio est magna populi, varia sunt officia. Vnum hic aduertendū moneo, quod quando multis modis res similes rebus apparent, non putemus, ait Diuus Augustinus, q vbique eodem modo accipiantur. Nam supra fermētum in malam partem sumpsit Christus cum dixit, Cauete à fermento Pharisæorum quod est hypocrisis: at nunc in bona partem, multa enim in scriptura accipiuntur in bonam partem, & in malam. Sic leo significat Christū vt in Apocalypsi, & etiam significat diabolum. Serpens etiam in bonam partem sumitur, vt cum Christus dixit estote prudentes sicut serpentes: & etiam in malam vt cū Paulus dixit suis Corinthijs. Timeo nè sicut serpēs seduxit Euā astutia sua. Et vt exemplo vtar Beati Gregorij: lapides in bonam & in malam sumuntur in scripturis sacris. In malā pro duritie, vt illud potens est Deus ex lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. In bonam autē, vt cum Petrus dixit: Vos tanquam lapides viui superædificamini domos spirituales. Itaque quanuis fermentum accipiatur pro falsa doctrina & hypocrisi, sic tamen in bonam sumitur partem. Sequitur. *Donec fermentaretur totum.* Hoc est donec tota massa virtutem à fermento accipiat. Ità Ecclesia sicut illud paruum fermentum totam massam fermentat, creuit in totum orbem dilatata: ità vt iuxta Malachiæ vaticinium à solis ortu vsque ad occasum, offeratur sacrificium mundum in nomine Christi. Sed quia hæc parabola ad idem tendit, vt iam diximus, quod præterita: hoc vnum dicam & statim ad reliquam huius capitis explanationem accedemus. Vide enim quod in omni rerum genere, id in conspicuo minus est, quod magis est præclarum. Excellētissimum in omnibus rebus, occultissimum est. Arbor habet foris folia, flores & fructus: sed radicem quæ pretiosior est, habet absconditam. In homine corpus videtur non anima. In omnibus rebus accidentia videntur, non forma, aut rerum substantia. Sic Ecclesia bonum absconditum, Psalmus. Omnis gloria filiæ regis ab intus, fermentum enim habet absconditum: & granum sinapis paruum est exterius in visu, sed intus virtute calet. Iusti exterius nullius momēti sunt, interius verò plurimis bonis abūdant. Et in Ecclesia vides, foris oleum, aquam, albedinem, misericordiam videlicet sacramentorum intus vero plena est virtute & gratia. Sic absconditum est fermentum: quod massam eleuat. ¶ Sed ad contextum. *Et ibat Iesus per ciuitates & castella docens.* Quia per illas similitudines Christus de fide & Ecclesiæ ampliatione locutus fuerat, consequenter operibus & factis verba sua verificat. Ibat enim per ciuitates & castella Iudeæ & Galilææ: tam vrbanos quam rusticos, sine personarum acceptione: per loca parua & magna, tam potentes, quam pauperculos, omnibus seminando verbum Dei, & quantum in se

Act. 5. Eccle. 7. Luc. 14. 2. parte cap. 37. 1. Reg. 16. Exod. 3. Gene. 39. Gene. 18. Mat. 13. Augusti. 3. doct. Christ. capit. 24. Luc. 12. Apoc. 5. 1. Pet. 5. Mat. 10. 2. Cor. 11. Greg li. 18. mor. ca. 20. Matt. 3. 1. Pet. 2. Mala. 1. Psal. 44.

in se fuit, tam doctos quam indoctos adducens ad salutem. Docemur exemplo Christi redemptoris nostri omnibus prædicare: pauperes non contemnere, pro omnibus enim Christus passus est, pro omnibus sanguinem fudit, ipsa denique summa sapientia & bonitas non dedignatur in paruis castellis paucis auditoribus Euangelizare verbum Dei. Sed multi prædicatores nõ villagia aut loca derelicta quærũt, sed magnas ciuitates & oppida præclara: vt laudes principum & diuitum acquirant, & delitijs vacet, vbi sunt cibaria delicata & habent magnũ populi applausum: quærẽtes laudes & gloriã seculi huius, quę runt quæ sua sunt non quæ Iesu Christi. At saluator mundi pro omnibus venit, omnes quærit: & tam magnas, quam paruas ciuitates circuit prædicando. Seminator non stat immobilis in vno & eodem loco, sed hac & illac ambulat. Sic prædicator verbi Dei non debet vno loco semper stare, quanquã vbi iam sunt noti & habent honorem & amicos semper manere volunt. Non sic illa sancta quatuor animalia, quę vbi erat impetus Spiritus illuc gradiebãtur, nec reuertebantur cum ambularent. In Psalmo de Apostolis legimus: quod Christũ dominũ imitãtes, euntes ibant & flebant, mittẽtes sua semina. Lege in Actis eorum quot prouincias Paulus peragrauit, cæterique Apostoli & discipuli domini, relinquentes patriam & genus suum, nihil aliud præter salutem animarum quærebant: non timuerunt barbaras accedere nationes, vt verbum Dei seminarent. Sequitur. *Et iter faciens in Ierusalem.* Appropinquat ad locum suæ passionis, iam cupiens genus humanum liberare. Feræ defatigatæ & lassatæ teneriores sunt: sic Christus lassatur & fatigatur: quia cibus noster est: & vt melius nobis sapiat. Vide quomodo defatigetur Deus, & quot ambitus propter salutem tuam faciat: quot itinera, villas, & pagos, vt animam tuam lucretur, perlustret. Tu autem nihil eius lucri causa facere vis. Expende etiam quantum defatigetur, vt remedium tuum finitum & cõclusum videat. Ipse enim ait. Baptismo habeo baptizari & quomodo coarctor donec perficiatur. Quid autem in hoc itinere acciderit audi. *Ait autem illi quidam, Domine si pauci sunt qui saluantur?* Quia audierat Christum de regno Dei prædicantem & ardua documẽta tradere pro acquirenda vita æterna, hac sumpta occasione hoc illũ interrogauit. Inutilis profecto quæstio scire numerum reproborum & electorum, vel an sint plurimi vel pauci. Sic etiam & nunc multos videbis populares, & aliquas mulieres interrogantes, quæ non ad vtilitatem sed ad curiositatem pertinent, quærentes an Deus habeat posteriora ex eo quod dixit Mosi, Posteriora mea videbis: vel an Salomon sit saluatus, vel damnatus & plurima similia, quæ ad viros theologos tantum pertinent scire & disputare. Nonne quæres, vt ille legis doctor optimè quæsiuit dicẽs, Quid faciendo vitam æternam possidebo? Interroga peritos sacerdotes, quid facias, vt salueris: an talis, vel talis contractus sit licitus nec ne? an hoc vel illud sit peccatum nec ne? & horum similia quæ ad salutẽ animæ tuæ concernunt. Ne animum tuum inducas nimis curiosa & inutilia inuestigare: aut numerum eorũ qui saluandi sunt quærere: tibi enim satis est scire id quod ad salutem tuã spectat, quod si feceris procul dubio inter electos numeraberis. Ideò Christus non respondit huic ad ea quæ interrogabatur: nullius enim erat momenti eius interrogatio, paruique interat, scire essent nè multi vel pauci saluãdi, docuit tamen eum, quid vt saluaretur faceret. Non respondit illi ad ea, quæ quæsierat sed ad ea quæ quęrere debuerat. Sic Petro interroganti, Hic autem quid? nõ respõdit dominus ad interrogationẽ Petri, quæ inutilis erat. Sed dixit, quid ad te? Tu me sequere. Admonet locus iste, nè inutilia quæramus: aut in vanis scientijs consumamus tempus: vt multi in Astronomia iudiciaria, & magicis artibus, & alijs: quæ potius ad damnationem, quam ad animæ salutem conferunt, sed iam Christum audiamus. *Ipse autem dixit ad illos. Contendite intrare per angustam portã.* Nihil aliud esse censeo, quam Dei præceptũ inuiolabiliter seruare. Hæc est porta angusta de qua apud Matthæum apertius loquitur Christus. Intrate per angustam portam: quia lata & spaciosa est via quæ ducit ad perditionem, & multi inueniunt eã. Vocatur hæc via angusta metaphoricè, quia sicut per angustum locum difficile est intrare: ità difficile est homini carnali per obseruantiã præceptorum ambulare. Omnes enim appetunt delectabilia, & fugiunt labores & difficultates. Operari autem secundum virtutem est valde difficile: quia virtus consistit in medio: quod medium inuenire non est facile: & multo difficilius circa medium inuentum operari. Ideò porta hęc angusta & difficilis est, via autem & porta perditionis lata: quia operari vitiosè est valde facile propter duo. Primò quia nulla difficultas est inueniendo viam, quia non est aliquis modus certus operandi ad male agendũ: sed qualitercũq; velimus possumus male facere. Secus est de bono: quia non possumus bonum facere nisi vno modo, videlicet, obseruando omnes circunstantias secundũ rectam rationem. Malum autẽ fit ex defectu cuiuscũq; circũstãtiæ: ideò peccare cõtingit infinitis modis, bene autẽ agere solũ vno modo. Exẽplũ est in sagittarijs quia difficile est percutere signũ, eò q̃ ad percutiẽdũ in medio signi nõ est nisi vna via: ad deficiendum autem sunt infinitæ, quia totus mundus via est. Secundò, quia operari malum non habet difficultatẽ, cũ sit secundũ inclinationẽ naturæ nostræ deprauatæ: virtus autem semper est cõtra hãc inclinationem, ideo operari virtutem est difficile: propter difficultates repugnantiæ ad deprauatam inclinationem. Per hanc difficultatem ait Christus. Contendite intrare, idest, cum magno conatu parate vos ad hoc, quia regnum cœlorum vim patitur. Sed videtur his repugnare quod in Matthæo dicitur vbi dominus vocat mundi seruitores laborantes & oneratos, vt veniant ad illum & reficiantur. Et posteà addidit. Iugum meum suaue est & onus meũ leue. Videtur enim ex his quod seruire mũdo onus sit, & seruire Christo iugum suaue, & quod vitium difficile & onerosum sit, & virtus facilis & suauis. Respondendum tamen est, quod Christi lex est leuis tum propter considerationem premij, quia dat Christus vitam æternam, qua considerata vilescunt terrena: sicut Iacob amanti Rachelem septem anni videbantur dies pauci propter premij magnitudinem.

Phil. 2. · Ezech. 1. · Psal. 125. · Luc. 12. · Exo. 33. · Luc. 10. · Mat. 22. · Ioan. 21. · Matt. 7. · Mat. 11. · Gene. 29.

dinem. Tũ etiã propter adiutoriũ gratiæ & charitatis, atq; ideo vocatur lex Christi iugũ quia a duob⁹ portatur animalibus, & vnũ adiuuat alterũ. Ita a Christo adiuuamur, sine cuius gratia nemo potest legẽ Christi obseruare: etiã proposito sibi fine beatitudinis. Gratia enim res asperas, molles facit: ita vt non solũ præcepta, sed etiã cõsilia obseruare leue sit. Igitur licet virtus sit circa difficile & porta cœli, quia carni & sanguini & naturæ corruptæ repugnat, angusta sit: tamen cũ Dei adiutorio considerata, premij magnitudine, dulcis est virtus: & lex Christi, dulcis atq; suauis. Cõtende ergo & tu intrare per hanc angustã portã. Vincens te ipsum, & negans, sensualitatẽ subijciens rationi & fortiter legẽ Christi amplectendo, Quis autem quantũcũq; stultus sit nõ faciet hãc vim carni suę, vt mortẽ æternã euadat, & vitã consequatur perpetuã? Si quis magnorũ criminũ conuinctus, & in carcerem coniect⁹ certus esset se postridie moriturũ ab amicisq; solicitaretur, vt per aliquod parietis cauũ euadens, morti iã iam impendenti se subtraheret, nõ ne prorsus amens esset, si ne perderet, aut ne exueret palliũ, tunicã vel toracẽ tanta occasione sibi consulere negaret? certe hunc omnes iudicio parũ valere crederẽt. Nemo est quantumuis excors qui videns, vt mortẽ ante oculos propositã effugiat, necessario aliquo angustissimo loco esse transeundũ, nõ modo vestem omnem abijciat, sed etiã cutem corpusque ipsum scindere nõ dubitet: vita enim omnibus rebus ante ponitur. Attende igitur o Christiane, eoq; modo animũ tuũ præpara, vt quotiescunq; opus fuerit rem familiarem cõtemnas, victũ corpori neges, & si saluti tuæ expedierit religionem ingrediaris, & de duobus beneficijs, alterũ, si viã cœlestẽ impediãt, resignes. Angusta est cœli porta qua oneratus intrare nõ poteris, præstat nudũ saluari, quã vestimentis & calceamentis ornatũ in ignem æternũ dãnari. Religiosus & castus adolescens Ioseph, in manibus dominæ suæ turpissimæ fœminę palliũ reliquit: & seminudus, ne libidini eius acquiesceret, aufugit, Eo modo omnia relinquenda sunt ne Deũ offendas & vt ꝙ debes, facias: quare si oportet propter Deũ persecutiones & labores ferre, quanuis insufficiens tibi videaris ferenda sunt omnia. Qui enim a carcere morti adductus fugit, si sapit, nõ modo vestem deponit: verũ etiã quæcunq; vulnera in corpore suo admittet, vt expeditus euolet. Cõsidera Chr̃m laceris in Cruce membris constitutũ, quibus, angustijs ad patrem transierit: eisdem enim discipulos suos transire vult: vt qua via caput, eadem mẽbra euadãt Sed multi sunt hodierna die qui vestẽ anteponũt vitæ: & malunt vestibus ornati in ignem descendere sempiternũ quã nudi in regno cœlorum collocari. Pluris faciunt rem familiarem, gaudia, & delicias huius vitæ: quã voluptates nũquã interituras. Malunt perfrui huius seculi bonis, ea cõditione, vt morte obita igne infero torquean tur: quã renunciantes omnib⁹ rebus, quæ fugã mortis impediũt, inferasupplicia vitare, & angustijs cœli portæ superatis, æternã cũ Chr̃o gaudiã adipisci. Quãuis sit ingẽs labor mundũ cõtemnere, te ipsum negare, & porta angusta ingredi, vita tamen multo maioris est pretij: quare omnes has difficultates ferre debes, vt postea viuas, beatusq; dici possis, Sed multi iã nunc abiecto Chr̃i documento cõtendũt nõ quomodo intrent ꝑ angustã portã, sed quomodo laute viuant, & cõtẽtio eorũ est, quomodo abũdent diuitijs, & ꝙ periculosissimũ est quomodo pluribus beneficijs adeptis carnalem vitã ducãt & per amplã portã ingrediãtur, quomodo ad ecclesiasticas dignitates ascendere possint, & honores adipiscantur, hæc est contentio Chr̃iana? hæc Christi disciplina? Cõtendite, cõtẽdite, intrare per angustã portã. Sed de his satis Expende etiã ad tuũ solatiũ ꝙ licet Chr̃us dixerit angustã portã, nõ tamen dixit angustissimã portã, alioquin si tantæ essent angustiæ frustra dñs in mundũ venisset vt saluos nos faceret. Iã ad cõtextũ reuertamur, & audiamus Chr̃m vlterius dicentẽ. * Quia multi dico vobis quærent intrare & non poterunt * Tex. * Multi quærũt: imo oẽs quærũt & apetũt esse beati: sed quærũt nõ oẽs quia multi nihil faciunt pro beatitudine. Sed alij Deũ agnoscentes quærunt intrare, & clamabãt, sed nõ poterãt: quia tarde & insufficienter quærũt. Insufficienter quia nõ amore Dei super omnia magis dilecti sed timore pœnæ mortis vel inferni, amore inquã quodã seruili ducũtur. Tarde autem quemadmodũ virgines fatuæ quę fuerunt dñũ, cũ esset clausa ianua, quãdo iã nõ erat tẽpus pœnitentiæ. Oseas enim inquit In gregibus & armentis suis vadãt ad quærendũ dñm & non inuenient. Quærite ergo dominũ dũ inueniri potest, inuocate eũ dũ prope est. ¶Obserua autem ꝙ Christ⁹ non dixit hic, ꝙ nõ poterunt cõuerti hora mortis, quia omnis quantũcũq; peccator sit, in statu vitæ præsentis saluari potest, etiã in vltimo instanti vitæ sed mos est scripturæ, opera quæ cũ magna difficultate fiunt vocare impossibilia Sic dñs de Pharisęis, Propterea nõ poterant credere: quia Esaias dixit Excæcauit oculos eorũ & indurauit cor eorũ. Et in Hieremia legimus. Si mutare potest AEthiops pellem suam, aut pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malũ. Tamen impossibile est quod mutet AEthiops pellem suã, aut pardus varietates suas: sed tamẽ impossibile nõ est, vt assuefactus vitijs nõ possit esse bonus. Sic etiã Pharisæi, absolute loquendo, bene poterãt credere: sed quia difficillime credere poterant, quia non ex ignorantia sed ex malitia peccabant, dixit quod credere non poterant. Similiter quia illi, qui ex praua & veteri consuetudine vitiorum difficillime cõuertũtur. Hanc maximam difficultatem dixit dominus impossibilitatem, vt illæ similitudines AEtiopis & pardi insinuant. Sic in præsentiarum qui in vitijs sunt immersi, & fere totam vitam in peccatis consumunt, bene possunt hora mortis conuerti & saluari: sed quia hoc difficillimum est & raro contingit, ideo hanc maximam difficultatem impossibilitatẽ Christus vocat: Volent ipsi saluari sed non poterũt: quoniam contritio ad eorum salutem in primis necessaria ab amore Dei procedit, Quem difficilime

Gen. 39. Mat. 25. Oseæ, 5. Esa. 55. Ioan. 12. Ierem. 13.

ille

ille poterit habere, qui vitã suam Deũ offendendo consumpsit. Docemur hic, in hac vita, pœnitentiã
agere ne cũ voluerimus illã facere iã non detur no- Esai. 49.
bis locus, Esaias enim dicit. Tẽpore accepto exaudi
ui te; & in die salutis adiuui te. Ecce ergo tẽpus ac-
1 Cor. 6. ceptabile ecce nũc dies salutis. Nunc ergo pœniten
tiã age ne, præoccupatus die mortis quæras locum
Tex. * quando inuenire non possis, Sequitur. * Cũ autẽ
2. Cor 5 intrauerit pater familias. * Hoc est, Chr̃us Iesus qui
Rom. 14. omniũ dñs & pater est, & venerit die iudicij ad iudi
candũ oẽs, oportet enim nos ante tribunal eius prę
Tex. * sentari, vt vnusquisq; reddat rationem de his quæ
gessit in corpore, siue bonũ siue malũ. * Et clause
rit ostiũ. * Id est, aditũ regni cœlestis Quando finita
vita fuerit, finitũq; tempus merendi & demerendi,
illud ostiũ claudetur pietatis & misericordiæ Chri
sti. Illud inquã ostiũ, ꝙ nũc lachrymis, gemitibus,
Matt. 8. & præcibus pœnitentiũ, facile aperitur. Illud ostiũ
Ioan. 6. ꝙ nunc aperitur venientibus ab oriente & occiden
te Illud ostiũ ꝙ nunc ait, omne ꝙ venit ad me non
eijciã foras. Illud ꝙ nunc patet meretricibus, adul-
Exod. 32. teris, & peccatoribus. Denique illud ostiũ ꝙ Aaron
2. Reg. 11. post idololatriã, Dauid post adulteriũ, & homicidũ
Ioan 1. 8. mulierem post adulteriũ, Magdalenã post peccata,
Luc. 7. Matthæũ post thelonariũ, Petrũ post trinã negatio-
Matt. 9. nem, & Paulũ post ecclesiæ persecutionẽ admisit:
Matt. 14. hoc inquã ostiũ tunc claudetur. Nullius etiã tunc
Act. 9. pœnitẽtia, nullius oratio, nullius gemitus, admitte-
tur; nullius clamor audietur; omnes sancti, quorũ in
tercessionibus hic adiuuatur peccator tunc erunt
surdi. Durus hic sermo est, Et clauserit ostiũ. Pecca
tori nãc tantũ via patet; hoc illi est refugiũ, miseri-
cordia inquã Dei qua nisi in hac vita sibi cõmodet
postea nihil proderit, quia iã nõ est locus pœnitendi
nec manet via salutis. Vnũ solũ asylũ habebat, vide
licet misericordiã Dei; si hæc autem deficit, ꝙ reme
diũ habebit? Certe nullũ. Nunc vero antequam tibi
porta claudatur pulsa, nũc dũ tempus est misericor
Ecclesi 12. diæ, ea vtere. Memento ergo creatoris tui, in dieb⁹
iuuentutis tuæ: antequã veniat tempus afflictionis
tuæ & appropinquent anni, de quibus dicas: nõ mi
hi placent; antequã tenebrescat sol & luna, &c. Sed
Tex. * quid erit postquã clauserit Ostiũ? * Et incipietis
foris stare. * Hæc maxima pœna erit peccatorũ, pœ
na inquã dãni; quia exclusi ab illo beatitudinis re-
gno, qui finis vltimus est animæ, nostræ, exiliũ æter
nũ patietur priuatus diuina visione & fruitiõe sum
mi boni. Maxima omniũ pœna erit foris stare, & a
Psal. 29. regno cœlesti in æternũ excludi, Auertisti inquit Da
Psal. 87. uid faciem tuã a me. Sequitur. Et factus sunt cõtur
batus, omnia ossa mea cõtremuerũt. Et ego plenus
sum doloribus, quia faciem tuam auertisti a me: in
me transierunt iræ tuæ: & terrores tui conturbaue
runt me. Quanto timorẽ corripiẽtur peccatores cũ
viderint Deo faciem suam ab eis auertente, se æter
nũ omni desperato remedio a cœli gloria exclusos,
cum dæmonibus supplicijs condemnatos esse per
petuis? Quantis lachrymis & gemitibus, quantaq;
inuidia, aspicient alios supra cœli sidera eleuatos,
qui in seculo æqualib⁹ vel forte maioribus fuerãt cri
minib⁹ immersi? Et quid vltra? * Et pulsare ostiũ. Tex. *
Hoc est, incipietis ingressum deposcere, sed sero me
dicina paratur Propter frigus (inquit Salomon) pi Prou. 20.
ger arare nõ vult: mẽdicabit ergo in æstate: & non
dabitur ei. Noluit vocare Deũ: cũ illi aperire ostiũ
parabat cũque vt veniret rogabat, noluit affligere
corpus suũ & pœnitentiã agere, dũ tẽpus egendi ha-
buit: nũc vero postquã vitæ hyems præterijt in
qua operari noluit, mẽdicat & velut insanus ostiũ
pulsat dicens. * Dñe aperi nobis. * Dñm vocãt, cui Tex, *
nunquã obedire voluerũt. Habuerũt in vita diabo-
lũ dñm, fecerũt omnia quę diabolus illis imposuit:
obedierũt mũdo & carni morigerãtes eis, nũc vocãt
Chr̃ũ dñm, cuius præcepta nõ obseruarũt. De his Esa. 29.
loquitur Isaias populus hic labijs me honorat, sed
cor eorũ, &c. Si labijs sine corde honorare facit hy Matt. 15.
pocritas vt Chr̃us dicit quid iurare, blasphemare,
mentiri, &c. Hæc isti sola bona verba habẽt cũ int⁹
sint vacui virtute. De his cõqueritur dñs dicens. Si
ego dñs, vbi est timor meus. Verũ respõsum pro me Malac. 1.
ritis eorũ fuit. * Nescio vos vnde sitis. * Hoc est nõ Tex. *
approbo vos. Cognoscit enim Deus omnia, nulla
.n. inscitia cadere potest, in intellectu diuino, cũ om
nia sint nuda & aperta oculis eius. Impossibilia. n. Hebræ. 4
& ea, quæ nunquã erũt cognoscit scientia simplicis
intelligentiæ; eorũ vero quæ nõ sunt, sed aliquando
erũt, habet scientiã visionis: prædestinatorũ autem
habet scientiã approbationis: quã quia nõ habet re-
proborũ, quia eorũ mala opera non approbat, dici
tur nescire illos, scientia inquã approbationis Isto Ioan. 1.
modo dicitur ꝙ Deus facit omnia quia nihil fit nisi Rom. 13.
eo agente; & cooperante, sine ipso factũ est nihil & 1. Pet. 2.
quidã nõ facere neq; scire, quia nõ placent ei. Hoc
patet de principatu & Potestate: quia omnis pote-
stas a dño Deo est, & ab eo sunt reges & duces, vt in
prouerbijs dicitur. Per me principes imperant: & Prou. 8.
potentes decernũt iustitiã In Osea autem oppositũ Oseæ. 8.
legimus: vbi dñs ait de quibusdã principibus Israe-
litici populi. Ipsi regnauerũt, & non ex me: princi-
pes steterũt & nõ cognoui. Quia Deus nõ approba-
bat opera eorum, dixit, ꝙ non cognoscebat eos, ne
que regnabant ex ipso, idest, eo viuente, aut iuuan-
te, aut cõcurrẽte, cum operibus eorum malis. Ideo
quibusdam placuit ponere in Deo notitiam homi
num, quam habet aprobationis, & speculatiuã. No-
titiam habet omnium speculatiuam, quia omnia co
gnoscit & scit: aprobatis autem solum prædesti-
natorum, quia ad bona illorum opera Deus cõcur
rit, imo operatur ipso testante, qui ait. Sine me nihil Ioan. 15.
potestis facere. Et Paulus. Non sumus sufficien- 2. Cor. 3.
tes cogitare aliquid ex nobis, tãquam ex nobis: sed
sufficientia nostra ex Deo est. Secundum hunc sen-
sum locum istum intelligendum esse censeo sic: Ne
scio vos idest, sciẽtia aprobationis: quia speculatiua
omnia cognosco. Similia verba narrat Matthæus, ꝙ Matt. 25.
Christus dixit illis quinque fatuis virginibus expẽ-
de, quod Deus non cognoscit eos, qui eum non co-
gnoscunt: nam vt inquit Paulus ignorãs ignorabi- 1. Cor. 14.
tur. Multi cognoscunt temporalia, tenent gẽmarũ
valorem, & earum virtutes, gradus autem, pretium

pann

panni, proprietates herbarum & arborum callent: optimè pauperem decipere, diuitias & dignitates cõsequi sciunt: sed Deum ignorant & multa peccata committunt: quæ si scirent esse peccata non facerẽt. Ignorãtia autem hæc non excusat coram Deo: quia corda autem habent immersa negotijs secularibus, & nube mentẽ offuscatam habent, ne diuina cognoscant, & sunt negligentes circa salutem animarum suarum quia nolunt theologos sapientes interrogare, & sua pereunt stultitia, quia ignorantia eorum non est inuincibilis, sed culpabilis. Vnde dominus. Propterea captiuus ductus est populus meus quia non habuit scientiam. Vis vt te dominus agnoscat hora mortis tuæ: cum eum vocaueris, & vt tibi ostium aperiat? necesse est, vt tu eum in hac vita cognoscas & voces. Cognoscit eos qui eum nouerũt & respondet illis, qui eũ hic vocant. Quid tibi prodest motum cœli, omnes sciẽtias, & quæcunque scripta sunt nouisse: si notitiam Dei non habes? nec debes satis esse putare, eum cognoscere esse Deum, vt omnes cognoscunt Christiani sed oportet dare operam, vt specialiter eum scias esse seuerum & potentem vt eum timeas: bonum, vt eum ames: misericordem, nè desperes, &c. Qui huic libro nõ nauat operam, & hanc scientiam ignorat; inanes literas & doctrinam futilem doctus est. Diuina enim sapientia ait. Vani autem sunt omnes homines, in quibus nõ subest scientia Dei. Sed procedamus. *Tunc incipietis dicere.* Tunc, emphasim habet. Tunc, quando opera loquẽtur & ora tacebunt. Tunc, cum plus valebit bona conscientia, omnibus mundi thesauris. Tunc, quando nec nobilitas sanguinis, nec cognati aut amici, nec regum aut principum fauores, nobis prodesse poterunt. Tunc, quando iudicij die vitæ examinabuntur & aperientur libri nostrarum conscientiarum. Tunc, quando venerit dominus in lucernis ardentibus scrutari Hierusalem: & reuoluerit omnia scrinia nostrorum cordium. Tunc, quando ante supremum iudicem fueris cõstitutus: à quo appellare non poteris. Tunc, quando orbis combustus fuerit, & consumptus: quando iam non erit locus pœnitentiæ, quando vt inquit Paulus illuminabit Deus abscondita tenebrarum & manifestabit obscura cordium. Tunc, inquam, quando iam nõ proderit quidquam, incipietis dicere. *Manducauimus coram te & bibimus & in plateis nostris docuisti.* Hoc communiter exponitur de Iudæis, inter quos Christus corporaliter conuersabatur: qui cum ipso sæpe cibum sumpserunt, & in eorum prædicauit synagogis & locis. Sed si de illis hoc verificari potest, multò magis de nobis. Nam hoc non modo ad eorum instructionem & morum correctionem dictum est, sed etiam ad nos: qui maiora illis suscepimus, & maiorem familiaritatem nobiscum habet, & comedimus & bibimus nos sacerdotes ferè quotidie in vna mensa cum illo, & illum manducamus & familiariter tractamus. Væ nobis, qui tam familiariter manducamus & bibimus cum illo in altari, si tales non fuerimus quales oportet esse, maiorem damnationẽ patiemur. Sed omnes Christi fideles illum manducant, & audiunt suos ministros prædicantes & populũ docentes in ecclesijs & in plateis: & vocat illos Deus per inspirationem internam: sed ipsi aduertere aut parere recusant. Aduerte autem quod in hoc quod ait. Manducauimus & bibimus coram te cultus exterior in sacrificijs, iuxta morem illius temporis, significatur. Sacrificantes autem manducabant & bibebant coram domino, hoc est, in loco dicato ad diuinum cultum & secundum legis ritum. ¶ Præterea ad nostram eruditionem, duo hic obseruanda sunt. Primum quod illi eiecti sunt à cõsortio beatorũ, qui in plateis Dominum audiunt: non autem in corde prædicantem & vocantem. Sic tecum fiet si illum non audieris, in angusto, trito, & compuncto corde. Plurimi audiunt Christum, publice in ecclesijs per ministros suos prædicantẽ: sed quia interius in cordis secreto non audiunt illũ, sed tãtum in plateis, graui pœna plectentur. Secundo disce ex isto loco non gloriari de donis Dei, quantumlibet eximijs, nisi ex fide & charitate obtineãtur, & ad Dei gloriam exigantur. Nihil enim proficit ad salutem cum Christo manducare, illum audire, prophetare, aut miracula facere, sed Dei præcepta seruare, atque Christo obedire. Vnde dominus clarius in Mattheo in nomine istorum dicit, quod clamabunt dicentes. Nõ nè in nomine tuo prophetauimus: dæmonia eiecimus & virtutes multas fecimus: & tũc confitebor illis quia non noui vos: & Paulus Corinthijs suis, si habuero prophetiam & nouerim mysteria omnia: &c. Spiritus enim prophetiæ & hæc dona gratiarũ sæpe dantur hominibus qui sunt longè à charitate & dilectione Dei: quare in his gloriari vanũ & stultum est. Balam Propheta fuit, quemadmodũ apud AEgyptios Mercurius Trismegistus, & Sibyllę apud alias nationes, ideo non oportet vt in his glorieris. Quis omnium mortalium, æquiparet Dæmonis sciẽtiam, qui tamen omnia sua sapiẽtia, pœnas infernas effugere nequit, nec alia vlla arte aut industria niti debes, aut gloriari, omnia enim vana sunt. Sed quid vltra dicit illis? *Et dicet vobis, Nescio vos vnde sitis.* Deus nihil ignorare potest, sed dicitur ignorare ea, quæ in digna sunt notitia: sicut dicitur inclinare aurem, aperire, videre, quãdo exaudimur, & nos aspicere dignatur, & auertit faciem, quando illo sumus indigni: dicitur autem dormire, quia his videtur dormire quos deserit: & quando propter peccata nostra corripimur, vigilat super nos Deus. Sed quia hoc iam paulo ante expositũ est, procedamus. *Discedite à me operarij iniquitatis:* Magna miseria discedere à Deo vsque in seculũ, & ab illa æterna beatitudine excludi iuxta illud Psalmi. Nec habitabit iuxta te malignus: nec permanebũt iniusti ante oculos tuos. Nam cum Christus sit omne bonum, pax, & deliciæ, fit vt discedẽtes illi à Christo, incidant in omne malum, inquietudinem, & anxietatem. Equidem non tãtum omne bonum est: sed etiam omne esse: Ita dixit Mosi. Ego sum, qui sum. Est igitur Christus, esse, dices. Si Christus est esse, & iubet dãnatos à se discedere: ergo iubet eos non esse: nam si discedere iubet ab esse: iubet eos nõ esse. Non iubet eos non esse, sed iubet peius quã nõ esse: nam quãuis generaliter loquendo melius est esse in quocũq; esse quã non esse: nã esse habet aliquã bonitatẽ, quæ est esse: quam non habet non esse, tamen esse cum isto onere & grauitate pœnæ, melius est nõ esse quã sic esse. Ideo de dãnatis habetur. Desiderabunt mortem, &

Marginal notes: Esa. 5. — Matt. 7. — 1. Cor. 13. — Sapien. 13. — Numer. 23. — Apoc. 20. — Sopho. 1. — Lege Hiero. super Dan. 9 — 1. Cor. 4. — Psal. 5. — Exod. 3. — Apoc. 9.

té, & mors fugiet ab eis. Quod est appetere non esse nam certum est quod dānati, tantis cruciatibus afflicti appetunt nō esse. ¶ Expende igitur impiorum miseriam, iubentur proruere in maius malum quam sit nō esse: & sicut esse supernaturale deitatis, quod Deus pijs dat, exuperat omne esse naturale animaliū cœlorum, & Angelorum, bonumq; illud omne bonum excedit: ita & nō esse damnatorum est nō esse supernaturale, quod omne malum & omne nō esse transcendit. Optimè autem dicit, discedite: nam omnes qui hanc sententiā audituri sunt, dicesserunt à Deo per peccatum, in hac vita. Bene ergo, pœna respondet delicto, sunt nanque in quolibet peccato duo mala: iuxta illud Hieremiæ. Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt, fontem aquæ viuæ, & foderūt sibi cisternas dissipatas. Auerti à Deo est derelinquere summam Dei bonitatē: estque primum omniū & maximū malum. Alterum ad creaturas, easque caducas cōuersio, & deflexio: quæ nūquam sine Dei contemptu fieri potest. Atque ideo addit, operarij iniquitatis: nam Deum dereliquerūt & mala operati sunt. Itaque hi sibi cisternas putreas fodiunt qui æternis bonis tēporarias voluptates præferunt. Eoque magis abalienati à Deo, quo magis istis rebus dediti sunt, eisque immersi. Iustè igitur qui dū vixerunt longius abierunt per peccata, nunc merentur audire quam commeruerunt sententiam à iusto iudice. Discedite à me. O vocem seueram: ò irretractabilē sentētiam. Antea audire neglexerunt blanditer allicientem, venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Nunc secus discedite à me, audient, discedite procul hinc execrati, à Deoq; proscripti, nihil mihi vobiscū præter Christianismi nomen commune, & id quidem inanissimum est. Certe horrendum erit tunc incidere in manus Dei viuentis. Caue ergo tūc à Deo hic per peccatum discedas: nam postea dominus vsq; in æternum discedet à te: quod ita magnum malū est, vt ipse dominus compatiens dicat. Væ eis cum recessero ab eis. Atq; ideo Susanna potiùs voluit infamiam pati, & mortem, quam per peccatum à Deo recedere. Et Iosue dixerunt filij Israel. Absit à nobis vt relinquamus dominum: & seruiamus dijs alienis. Vide in quanta mala incidit ille filius prodigus quia recessit à facie Dei. Quapropter quia ille dum adhuc viueret, antequā Ostium misericordiæ clauderetur reuersus est ad patrē, & inuenit gratiam ita & vos si per peccatum recessistis reuertite: & dicite cum Daniele. Peccauimus, inique egimus, recedentes à te. Et sicut pater ille, multa bona filio reuerten ti dedit, sic Deus nobiscum faciet. Nam sicut peccatoribus damnationem minatur, & eijcit illos à se, sic è contra, de bonis egregius psaltes canit. Veruntamen iusti confitebuntur nomini tuo, & habitabunt recti cū vultu tuo. In Mattheo hoc clarius legimus. Nam bonis dicitur venite, & malis ite Bonum cōplectiuusn consistit in appropinquatione hominis ad Deum. Malis autem dicitur, discedite quia opposita eis competunt. Præterea operarij iniquitatis vocantur: quia in peccatis mortalibus deprehensi sunt & similiter non pœnituerunt. Obserua etiam hic & diligenter aduersus Lutheranam perfidiam: quod isti damnati sunt, non quia Christum non audierunt, & crediderunt, sed quia operati sunt iniquitatem. Vides quod ex eo quod opera bona nō habuerunt dānati sunt: fides enim vt Iacobus ait, sine operibus mortua est. Quomodo fides viua est quæ charitate caret. Illa fides viua est, quæ vt ait, Diuus Paulus per charitatem operatur: illā vero quæ sine charitate est non prodesse ad æternam vitam consequēdam, apertissimè ostendit locus iste, & Paulus Corinthijs scribens. Si habuero omnē fidem ita vt mōtes transferam, charitatem autem nō habuero nihil sum. Quid ad hæc respondebunt Lutherani qui sola fide gloriantur opera autem charitatis reijciunt non esse necessariam affirmātes? Qui fieri potest, vt non sint necessaria opera, si nos Deus secundum ea iudicaturus est? Vide quid dicat Paulus in Epistola ad Romanos. Deus reddet vnicuique secundū opera sua. Quid potest esse clariùs. Præterea si sola fides satis est, cur dixit Iacobus: estote factores verbi, & non auditores tātum fallentes vosmetipsos, quia si quis auditor verbi est & non factor, &c. Et Paulus. Nō auditores legis sunt iusti apud Deū, sed factores legis iustificabuntur. Lege scripturam vbique inuenies opera cōmendari. Apud Matthæum Christus nos ad operādū in vineam mittit. Et alibi sic inquit, Luceat lux vestra coram hominibus vt videāt opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum. Et alibi reddēs rationem quare producturus est iustos in regnum sempiternū opera charitatis commemorat nulla facta mētione de fide, sine qua tamē vt ait Paulus, impossibile est placere Deo. Diuus quoque Petrus princeps Apostolorum in Epistola sua secunda ita ait. Satagite vt per bona opera certam vestrā vocationem & electionem faciatis. Et Diuus Paulus in Secunda ad Corinthios testatur, ituros nos esse ante tribunal Christi & ibi manifestandos, vt referat vnus quisque propria corporis prout gessit, siue bonum siue malū. O insipientes Lutherani, cur Luthero creditis homini perditissimo, potiùs quā Diuo Paulo doctori gentium: potiùs quàm Diuo Petro Apostolorum principi: & potiùs quam Christo cœlesti atque summo doctori, qui ideo humanā naturam copulauit, vt hominum genus doceret, & à tenebris vindicaret, & viam veræ salutis cōsequēdæ aperiret? Sed iam ad contextum reuertamur. *Ibi erit fletus.* Dicit Christus de pœna damni quæ est carentia diuinæ visionis, in eo quod dixit discedite à me: iam nunc agit de pœna sensus, dicens quod ibi, hoc est, in inferno erit fletus. Priùs de maiori malo locutus fuit, nunc autem de secundo agit. Porro fletus erit in damnatis: sed non vt nos vocamus fletum, idest, resolutionem lachrymarum, quia nō potest esse lachrymarum fluxus, sine alteratione reali, quæ est quædam calefactio interiorum, vt possit resolui & destillare id quod priùs non erat fluidum: nihil enim istorum potest esse die iudicij, cessante motu cœli, qui est principium omnium motuum naturalium. Sed erit fletus in damnatis, tanquam aliquid quod est in fletu corporali: & illud est non resolutio lachrymarū: quia si hoc esset cū pœna sit æterna, esset infinita: & sic excederet quantitatem maris: sed erit commotio capitis: & turbatio vultus & oculorum: & obnubilatio. Erit autem in anima summa tristitia, quæ erit maior, quam omnis voluptas quæ

Marginalia: Ierem. 2. | Mat. 11. | Hebræ. 12. | Osee. 9. | Dan. 13. | Iosue. 24. | Luc. 15. | Dan. 3. | Psal. 139. | Mat. 25. | Iacob. 2. | Gala. 5. | 1. Cor. 13. | Roma. 2. | Iacob. 1. | Roma. 2. | Mat. 20. | Matt. 5. | Mat. 24. | Hebræ. 11. | 2. Pet. 1. | 2. Cor. 5.

quæ præcesſit in peccato: in corpore autem erit dolor ſummus ab igne & alijs tormentis, quæ verè & acriter ſentiuntur, & erit turbatio quædam vultus, & offuſcatio, qualem ſolent facere qui flent, quãuis lachrymas non emittant. Sed triſtitia & pœna ſecũdum corpus ita erit, ac ſi verè lachrymas funderent quia ille lachrymarum fluxus nõ auget pœnam, cũ ſequatur ex motu præcedente in corpore. Et vltra hoc etiam erit. *Et ſtridor dentium.* Vere erit in damnatis ſtridor ſicut & fletus. Sed nõ ab igne & fumo & frigore, à quibus nobis ſolet cauſari: ſed gignuntur à cauſa intrinſeca, ideſt, motu indignationis & diſplicentiæ. Aduerte tamen quod pœnæ inferni ſignificantur, in triſtitia animi cauſa fletus, & in cõcuſsione totius corporis vſque ad ſtridorem dentiũ vt pœna animi & corporis cõprehẽdatur. Sequitur: *Cum videritis Abraham Iſaac, & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei.* Ex hoc ſequitur quod damnati videbunt gloriam beatorum: nam damnati habebunt omnẽ modũ pœnæ, & erit maxima vt Chriſtus hic ait, quod videbunt Abraham & ſanctos in regno Dei, & ipſi expelli foras. Aduerte autẽ, quod hæc viſio nõ erit corporalis, ſed intellectiua ad quã non requiritur ſenſus neque propinquitas, aut proportio medij, aut lux corporalis, quia non eſt viſio ſenſitiua. Hoc tamen ſcient damnati naturali cognitione: nam ſi ponerentur ſcire gloriam ſanctorum, ideſt, quod viderent quæ eſſet gloria eorum & quãta, neceſſe erat poni reuelationem fieri damnatis & quodammodo beatificari eos, & hoc non ſcient ſed ſcient beatorum gloriã in quodam confuſo & generali: videlicet, ſcient eſſe in quodam bono ineffabili, ſed neſcient quale illud ſit quia nihil experti ſunt de illo ſicut nos cognoſcimus gloriam beatorũ, ſed delectationem illius gloriæ neſcimus, quia nondũ experti ſumus. Ratio autem huius cognitionis prouenit quia anima ſeparata cognoſcit aliam cum cognoſcat, quamlibet ſubſtantiam ſeparatam: tamẽ qui cognoſcit ſubſtantiam alicuius rei actu exiſtentis, vt actu exiſtit neceſſe eſt vt cognoſcat aliquid decõditione eius, ideo damnati qui beatos cognoſcunt, ſciunt poſitos in magno bono, & hæc eſt magna eorum afflictio. Dari autem eis interiorem cognitionem de bonõ beatorũ non expedit: quia non poterat fieri ſine quadam participatione beatitudinis in damnatis cum cognitio non poſsit fieri ſine ſimilitudine quadam: ideo ad cognoſcendum illam gloriam & quanta ſit, neceſſe erat tantum de gloria habere, & tunc eſſet cognitio per aſsimilationem vniuocam, aut eleuari intellectum eorum per aliquid excellentius repræſentatiuum ad illam gloriã cognoſcendam, ſicut intellectus cognoſcit ea, quæ ſenſus, non quidem vniuoce, ideſt, per ſpeciem talem, qualem ſenſus: & facta tali paſsione qualis ſit in ſenſu, ſed per excellẽtius repræſentatiuum, ideſt, per ſpeciem immaterialem, & tunc eſſet excellẽtior cognitio damnatorum, quam beatorum, quod eſt inconueniens. Ideò non poſſunt damnati, neque etiã dæmones ſcire determinate gloriam beatorum: ſed ſolum in confuſo. ¶ Sequitur in cõtextu. *Vos autem expelli foras.* Sic in Mattheo dicitur. Inutilem ſeruũ proijcite in tenebras exteriores. Et alio in loco dominus ait. Exibunt Angeli & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis. ¶ *Et venient ab oriente & occidente & Aquilone, & mari & accumbent in regno Dei.* Hoc intuens Dauid aiebat. Memor eſto Raab, & Babylonis, ſcientiũ me. Ecce alienigenæ & Tyrus, & populus AEthiopum, hi fuerunt illic. Per Raab intelligitur AEgyptus ab AEgypto rege fratre Danai ità denominata vt ait Manethõ AEgyptius in libro de regibus Aſsyriorum. Per Babylonem vrbs illa celebris, quam Semiramis incredibili magnitudine extruxit, vt ait Archilocus in libro de temporibus, quæ euerſa fuit per Cyrum & Dariũ, qui annis duobus ſimul regnauerunt, deinde ſolus Cyrus, vt aſſerit Metaſthenes Perſa in libro de iudicio temporum. Per alienigenas poſſunt intelligi cultores Italiæ: fuit enim regio illa poſſeſſa in initio à gẽte Phœnicia & Saga ſub Iano: vt ait Porcius Cato in originibus, & poſtea coluerunt eam & Archades alienigenæ, vt ait Marſilius Lesbius in libro de origine Italiæ. Poſſunt etiã per alienigenas intelligi Philiſtæi: quoniam ſic eos Hebræi vocare ſolebant. Eſt loci illius ſenſus. Intra Eccleſiam meam, dicit Deus, non ſolum gentẽ vnã concludam, ſed multas & varias: memor enim ero AEgyptiorum & Babyloniorum, quos afferam ad Eccleſiam meam: qui me ſcient, cum me antea non cognouiſſent, & non ſolum hi, ſed etiam Palęſtini Tyrij & AEthiopes, hi in Eccleſia mea inuenientur, quam ex omnibus gentibus, linguis & populis congregabo. Vnde Eſaias primitiuam Eccleſiam in hũc modũ alloquitur, Leua in circuitu oculos tuos, & vide. Omnes iſti congregati ſunt, venerunt tibi filij tui de longe, &c. Quibus verbis hominũ multitudinem ad Eccleſiam concurſurã pręd ixit. Hoc autem videmus impletum, eo quod per quatuor mundi partes Euangelium prædicatum ſit, & ex omni natione ſanctiſsimos habet viros Eccleſia, vt nunc habet fideles & iuſtos, cũ adhuc multitudo Iudæorum maneat in ſua perfidia. Maximus enim erit dolor Iudæorum. Videmus enim ipſos, qui ex populo Dei erant & filij Abrahæ & ſanctorum patriarcharum expelli foras: & alienigenas gaudentes, & fœliter requieſcẽtes cum eorum patribus in regno Dei. Hinc apud Matthæum loquitur Chriſtus de ſemet ipſo. Mittet Angelos ſuos in tuba & voce magna: & congregabit electos à quatuor ventis, & accumbent in regno Dei. Magis torquebuntur Iudæi, videntes gentiles gaudentes cum patribus, & ipſos expelli. Qui remotiores videntur, & quos minus credimus, ſæpe numero illos, qui propiores loco ſunt virtute & religione anteuertũt. Propius habitabãt Bethleemitæ cum Chriſtus in lucem eſt editus, eodemque modo Iudæi: qui omnes non cognouerunt eum. Multi etiam extiterũt, qui viginti paſsuũ ſpacio confecto, ſi voluiſſent Chriſtum adorare potuiſſent: & tamen eum non viderunt. At ecce Magi ab orientis extremis regionibus longo itinere, magnis ſumptibus & laboribus veniunt. Sic videmus pagos quam plurimos tria aut quatuor milliaria à Compoſtella diſtantes, quorum habitatores nunquam ſanctiſsimum Iacobi Apoſtoli templum inuiſerunt: cũ ibi Germani, Theutonici, Galli, Flandri, aliæque inauditæ nationes, viſitantes celeberrimam baſilicam reperiantur. Sic etiam ſæpe videbis ſimplices ſecula-

Mat. 25. Mat. 13. Pſal. 86. Eſa. 49. Mat. 25. Matt. 2.

seculares & mulierculas Eucharistiam suscipientes in magnis festiuitatibus maxima cum deuotione & lachrymis, sacerdotes vero ferè quotidie communicantes, tepidos & indeuotos videbis. Qui propinquiores sunt sæpe peiores sunt: & de longe veniunt qui nos sæpe religione antecedũt, vt ego vidi ex partibus Indiarum homines Barbaros & simplices multo meliores Christicolas, quam nos qui habemus antiquam fidem. Ità qui foris veniunt, illos qui intus sunt, sæpe numero excedunt. Vtinam in die iudicij, multi milites, sacerdotes & religiosos nõ præcedant: neũ sint meretrices, quæ custoditissimis fæminis præferantur, sicut multi gentiles, iudæos antecesserunt, vt Christus hic fatetur. ¶Discamus nõ inaniter de statu religionis aut perfectionis gloriari, sed iuxta nostram vocationem piè & iuste viuere. Nos enim, qui maiora à Deo suscipimus ad maiora tenemur & strictiorem rationem reddemus ante tribunal iudicantis. Væ nobis cum viderimus milites & publicanos cum patribus nostris Augustino Benedicto Dominico & Francisco, in regno Dei: nos autem expelli foras. Væ etiam nobis cũ viderimus publicanos, & meretrices venientes ab Oriente & Occidente intrantes in regnum Dei, & accipientes beatitudinis denarium: & nos qui summo mane vocati sumus ad vineã domini, expelli foras à premio æterno. Sed ad contextum veniamus. *Ecce sunt nouissimi, qui erant primi, & sunt primi qui erant nouissimi.* Fuerunt Israelitæ, primi cultores Dei ad extremum autem Christo prædicante venerunt gentiles & ideò ipsi credebant, quòd essent potiores & priores in regno Dei quam gentiles: sed reuera aliter eis

Mat. 8. euenit, nam publicani & peccatores præcedent vos in regno Dei. Interdum etiam & apud nos accidit, vt qui sunt perfectiores in virtutibus & gratia, quia socordes viuunt & negligentes, tepescunt, & fiunt nouissimi, vt videmus in religionib⁹, in quibus multi tyrones qui Deum culturi, mundo se subtrahunt, maiori feruore & spiritu, quam veterani religiosi, Deo inseruiunt: qui cum longiùs in virtute & perfectiores multorum annorũ exercitatione, & Gymnasio diuturniori esse deberẽt, remissiores sunt & ad omnia diuina exequenda postremi. Ideo vt Paulus

1. Cor. 10. monet. Qui stat videlicet in altitudine perfectionis, videat nè cadat: & retrò reuertatur. Sed vnusquisq; cum timore & tremore seruiat Deo. Nemo enim scit vtrum sit Deo acceptus, nec etiam quantum in bono incœpto perseuerabit: quapropter Christus saluator noster, qui non vult mortẽ peccatoris, nec

Ezec. 18. lætatur in perditionẽ morientium, hortatur & monet nos nè confidamus in eo, q sumus veteres Christiani, aut filij sanctorum: sed vt contendamus operibus bonis fidem nostram ostendere, & conemur per angustam portam intrare seruantes Dei præcepta, dum adhuc tempus, & locus est pœnitẽdi: quia in futuro non est tempus aut locus intrandi, claudetur enim porta misericordiæ deinceps non aperienda, &c. Igitur postquam hæc Christus populo prædicauit ait noster Lucas. *In ipsa die accesserunt quidam Pharisæorum dicẽtes illi. Exi & vade hinc, quia Herodes vult te occidere.* Iesu bone, vnde Pharisæis tecum tanta amicitia? Molestè ferebant, quod Christus gentiles illis prætulisset: & cum ob inuidiam suam, miracula, conciones, & honorẽ Christi apud populum pati non possent, veluti vespertiliones solis radios auersantes, hanc astutiam excogitarunt, vt Christum à Galilæa vbi tunc erat eijcerent. Id enim vi satis tuto facere non poterant, nec eum cõprehendere aut vexare audebant, nam ab vniuerso populo Christus diligebatur, quare proditores hũc dolum fabricarunt, vt eũ illinc relegarent. Sic etiã & hodie multi similia faciunt: qui posteà quàm vident non posse valentiorem expugnare qui viribus & dignitate potentior est, nituntur eum apud principem vel prælatum dolis & cauilationibus infamare, blandis nihilominus mollibusque verbis proximum, quem prodiderunt compellantes. Hic est aulicorum hominum mos, hoc vsurpant homines in principum regijs, beneloquentes & male volentes, coram te laudant, clam vituperantes: ostendunt se amicos, & mutant vestem, quemadmodum fecerũt

Gabaonitæ Iosue: calceos vestesque attritas induẽtes, amici apparebant, cum reuera hostes & aduersarij essent populi Israel. Sic etiam multi te conueniũt domi tuæ, prætextu amicorũ, mutata veste, ludũt tecum, quem tamen mortuum vellent. Dant tibi consilium vt hi versipelles Pharisæi Christo dederunt: quod quanquam foris bonum & vtile videtur exitium tibi, & ab rege alienationem molitur. Hoc quod Christo perfidi Iudæi cõsulebant, primo aspectu salutare videbatur: verum illum à Galilæa in exiliũ officij nomine mittere tentabant. Hoc est osculum Iudæ: caue ab his scorpionibus, qui ore blãdiũtur & cauda pungunt. Nè multitudine miraculorũ turbas sibi conciliaret, & virtute verbi ad se alliceret: fingunt se saluatoris curam gerere. ¶Expende etiam hominum malignorũ stultitiã. Videbis alios, qui se amicos tuos profitentur, & semper molestijs te afficiunt: sunt quamplurimi stulti amici, qui nihil aliud agunt, nisi vt nuncijs solicitis amicos suos conficiant. Nuntius in ore hominis loquacis, est sicut triticum loco humido consitum, quod præter modum luxuriat, sed statim corrumpitur. Ità isti loquaces & fabulatores, nuntios sibi commissos corrũpunt, & omnia quæ dicunt, licet in se bona sint, suo malo animo peruertunt. Sed audiamus Christi responsum. *Et ait illis. Ite & dicite vulpi illi.* Sicut Paulus ob crudelitatem Neronem vocat Leonem: sic Christus, ob calliditatem vocat Herodẽ vulpẽ, propter hypocrisim & simulationem. Vt pellis vulpis in pretio est, caro autẽ nihil valet: sic exteriora hypocritæ magni æstimantur interiora autem parui penduntur. Volens Carbo prudens homo Syllã crudelẽ & fallacem vocare, aiebat, vt refert Plutarchus eum Leonem esse & vulpem. Ideò veteres hominẽ versipellem, & dolos sub virtutum tegumento cõflantem vulpem appellabant. Vnde fluxit vetus prouerbium, vulpes annosa haud capitur laqueo. Si Satanas, vt Paulus ait transfigurat se in Angelum Lucis: quid mirum si idem faciant mẽbra eius qui sunt homines impij? De his ait Apostolus Timotheo, Speciem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes. Igitur sicut vulpes se in terram prosternit & mortuam esse simulat, vt auiculas decipiat, & comedat: sic Herodes hic, Ioannem Baptistam occidit sub specie sanctimoniæ, simulãs religionem, & se velle

Iosue. 9.
Matth. 26.
2. Tim. 4.
2. Cor. 11.
2. Tim. 3.

se velle seruare iuramentum fingens exterius tristi-
tiam cum intus gauderet. Sic in Ecclesiastico habe-
Eccle.19. tur. Interiora eius plena sunt dolo. Docet hic locus,
homines impios, non homines, sed feras appellados
esse. Ea enim scelera concipiunt, vt bruta animalia,
ferocitate, stoliditate, & maleficio superent. Phari-
Matt. 3. seos appellauit Ioannes Baptista progeniem vipera-
Mat. 23. rum: quibus etiam Christus dixit. Progenies vipera-
rum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Libidi-
Ierem.5. ni deditos, appellat Ieremias equos amatores: volu-
ptuosi appellantur porci, impudētes vero canes: iux
ta illud quod Christus ait. Nolite sanctū dare cani-
Matt.7. bus: nec mittatis margaritas vestras ante porcos. Ait
itaq; Christus. Fallimini, si creditis vos, aut Hero-
des, quod versutia humana possit aliquid contra po
tentiam Dei, & eius voluntatem. *Ecce eycio dæmo-
nia & sanitates perficio.* Vide Christi sapientiā. Non
tantum respondet verbis, quantū animo, quo loque
bantur. Dolētes náq; pharisæi quod Christus tanta
faceret miracula, dixerūt, quod Herodes volebat eū
interficere, vt discederet ab eis: ideò Christus de mi-
raculis loquitur, vt inimicos torqueat, acsi diceret.
Si pœnitet vos eo quod miracula facio, audite. Ego
eijcio dæmonia & sanitates perficio. Quia illi pro-
pter sanitates inuidebāt, idcirco ipse dixit quod cre
debat illis potissimum dolere. O quantum tormenti
inuidi sua sponte capiūt: nemo alteri tam sæuus car-
nifex est, quam inuidus sibi ipsi. *Hodie, & cras, &
tertia die consumor.* Hodie & cras, plures dies signifi
cant: quemadmodum & nos familiari sermone con
sueuimus dicere hodie & cras fiet hoc. Non omni-
no intra tam breue temporis interuallum rē circun-
scribentes: sed statim fieri significantes. Sic etiā cras
in scripturis accipitur pro tempore propinquo, sicut
Gen. 30. in Genesi Iacob ait. Cras respondebit mihi iustitia
mea. Nec etiam significare voluit, quod tertio die
esset cōsumēdus, idest, moriturus. Sed in breui mor-
tem suam esse futuram declarauit, & non diu apud
eos mansurum: quasi dicat. Quid meditamini meam
mortem? Ecce cito ipsamet veniet. Vos dicitis, quod
Herodes mortem mihi molitur, & vos non molestè
fertis: sed inanis est deliberatio eius, quia non est in
manu eius mors mea, quia nemo tollet animā meā
à me: potestatem enim habeo ponendi animā meā,
Ioan.10. & sic cum voluero ponā eam & moriar. Volo nunc
per aliquod tēpus miracula facere & predicare, quia
non expedit tam cito tolli, ideo nunc hodie & cras
dæmonia eijcio & sanitates perficio, sed post breue
tempus moriar cum voluero, non tamen iuxta vo-
luntatem Herodis & vestrā, nec cuiusquā hominis.
Docet hic locus voluntarie Christū passum esse pro
nobis. Expediebat enim vt opus tam insigne redem
ptionis nostræ ostenderent Euangelistæ, nō coactū
& inuitū, sed merè opus amoris & dilectionis fuis-
se, ex fonte diuinæ voluntatis, & dulcedine amoris
procedens. Sequitur. *Verumtamen oportet me hodie,
& cras, & sequenti die ambulare.* Hoc est oportet alia
quibus diebus immorari, docendo, & miracula fa-
ciendo, & operando hominum salutem: & posteà
in Hierusalem proficisci, vt impleantur quæ Pro-
phetæ scripserunt de me. Obserua autem quod di-
cit, oportet me. Non te oportet domine Iesu, sed
nos oportet. Expende Christi bonitatem & cle-
mentiam, bonum nostrum, suum vocat: cōmodum
nostrū & vtilitatem nostram, suam reputat. Tanta
enim est vis amoris in eo, & sic diligit nostrā salu-
tem, quod omnia nostra sua reputat: & tristatur, cū
videt nos tristari: & gaudet in nostro profectu. Atq;
ideo detentus, vt prædicet & vt doceat contēnere
terrena & amare cœlestia, & occupatus in curandis
leprosis, cæcis, claudis, paralyticis, alijsq; infirmis,
dicit quod eum oportet ambulare & viuere aliquan
tulū. Me oportet dñe, non te: quādo omnem vitam
tuā consumis in meū cōmodū, & omnes gressus tui
in meū bonū diriguntur & ista vita non est tua sed
mea: siquidem tu ea non frueris sed ego. Mea refert
audire doctrinā tuam: & miracula tua eo tendūt, vt
nos credamus, &c. Ambulat Iesus benefaciendo &
operando salutem nostram, deinde vt consummen
tur in eo omnia quæ scripta sunt per prophetas, va-
dit in Hierusalem. *Quia non capit.* Hoc est capacita-
tem, seu congruentiam non habet. *Prophetam peri-
re extra Hierusalem.* Hoc est occidi extra Hierusa-
lem. Hyperbole est, quia non omnes prophetæ occi
si sunt in Hierusalem. Cum Ieremias in Ægypto.
Et Ezechiel in Galilæa, & Amos in terra decem tri-
buū legantur occisi: sed quia copiosius in Hierusalē
sanguis Prophetarum effusus est: quia ibi regnabāt
reges Israel & summi sacerdotes: sicut etiam in vrbe
Roma fuit maior occisio sanctorum Martyrum,
quia ibi sicut in mundi capite Cæsares imperabant.
Sed considerans peccatum grande Hierusalem, & 2. Cor. 1.
mala quæ super ipsam erant ventura, dolet eius mise
riam pater misericordiarum, & Deus totius conso-
lationis, & gemitu altius emisso, animoque tenerri-
mo, sic inquit: *Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis
prophetas & lapidas eos, qui mittuntur ad te.* Per Hie- Esa. 23.
rusalem non ligna & lapides, sed homines intelligū
tur: vt apud Esaiam. Vlulate naues maris. Hoc est
qui nauibus per mare cursum facitis. Et in Ezechie- Ezech.6.
le, dominus ait. Pone faciem tuam ad mōtes Israel.
Figura est Metonymia, cum continens pro cōtento
vsurpamus. Cum ait, Hierusalem, Hierusalem, intel
ligo, acsi diceret. O Iudæi Hierosolymæ habitātes,
qui cædem sanctis Prophetis infertis. Sic etiam Eze Ezec.35.
chiel. Ecce ego ad te mons Seir. Et Esaias. Audite Esa. 1.
cœli & auribus percipe terra. Aduerte autē quod nō
dicit in præterito occidisti & lapidasti, sed in præ-
senti occidis & lapidas: quia perseuerabat in statu oc
cidendi & lapidandi, & prius quidem repleta fuerat
sanguine prophetarū, posteà autem occidit dominū
Prophetarum. Præterea geminatio verbi affectum
diligentis & miserentis exprimit. Sic Dauid gemi- 2. Reg. 18.
nabat. Absalon fili mi, fili mi Absalon: commota
enim erant viscera patris super filio. At patre & ma-
tre multo magis misericors est Deus. Dolet pijssi-
mus Iesus eo quod multoties voluerit populū duræ
ceruicis reducere ad salutem, sed frustra. Reuocat
in memoriam ingratæ synagogæ beneficia acce-
pta, quorum maximū est, sanctos homines ad eam
misisse. Misi ad te Esaiam, & serra secasti eum:
misi Hieremiam, & hunc lapidasti, misi Eze-
chielem, & eum excerebrasti, & alios plures
occidisti? Quid facere debui, quod tibi non fe- Esa.5.
cerim? Quomodo sanabo te, qui medicos om-
nes persequeris? Sanctis meis non peperci, vt

tibi parcerem peccatrici: illorum vitam neglexi, vt mortem tuam non viderem. Si tuam voluissem mortem, non misissem ad te prophetas. Rursus in hac geminatione verborũ, videlicet Hierusalẽ, Hierusalẽ, duplicẽ pœnã ciuitatis plãgit Christus: dupli ci nanq; pœna plectetur, expulsione videlicet à regno tẽporali, & damnationẽ patietur æternã. ¶ Aduerte etiam quod Christus non saxa & lapides ciuitatis lamẽtatur, sed eius habitatores. Animabus peccatricibus condolendum erat, & tristandũ de bonis animæ spiritualibus, non de perditione bonorũ temporalium. ¶ Obseruandũ quoq; est quod non solum ad illã ciuitatem loquitur Christus, sed ad totũ regnum Iudæorũ, quia omnes incolæ illius regni occupati fuerunt & consenserũt in Christi morte: quia

Exo. 13. in die Azymorum Christus mortuus est, vbi omnes conueniebant, & tenebantur interesse ex omni parte regni, & tota turba exclamauit, Nõ hunc sed

Mat. 27. Barabbam. Et de discipulis Christi nõ est dubium, qui vexati sunt de ciuitate in ciuitatem, & ideò communis culpa fuit omnis gentis Iudæorũ: & sic in punitione non solum deleta est Hierusalem sed etiam tota Iudæa. Sed loquitur de toto regno sub nomine tantum Hierusalẽ: quia sic est cõsuetudo Dei loqui in Prophetis vt non solũ per vnã ciuitatẽ designet

Ezec. 23. vnam gẽtẽ, sed etiam per vnam mulierẽ. In Ezechiele ponit Oolam & Oliuam: & per Oolam intelligit gẽtẽ Israel siue Samaritanos, & per Oliuam gentem Iudæorũ. Rursus obseruandũ, quod lapidatio hæc, de qua loquitur Christus, non distinguitur cõtra occisionẽ, sicut species cõtra genus: quia communiter

Deutero. 13. apud Iudæos Idololatræ & blasphemi lapidabãtur.

& 17. Cũ enim volebant Prophetã aut sanctum occidere,

Leui. 24. imponebãt, quod cõtra legẽ egisset, & lapidabãt. Sic

Act. 7. lapidauerunt Stephanũ: Christũ tamen, quamuis de blasphemia accusatus esset, nõ lapidauerũt: quia iudicatus fuit à Pilato, qui gentilis erat. Vel melius quia Deus verterat volũtatẽ iudicis, & Iudæorũ vt eum crucifigerent: quia Prophetatũ fuerat per prophetas vt crucifigeretur. Et ideò prophetatũ, quia Christus id genus mortis elegit, quæ vilior & magis infamis fuit, & abiectior: vt humilitatẽ ostẽderet, & altiùs nos exaltaret: quia secũdũ legẽ maledictus erat,

Deute. 21. qui pendebat in ligno. Admonet locus iste super animam rebellẽ & obstinatam plorare: vt Christus dolet cæcitatẽ & duritiẽ Hierusalẽ. Docemur hoc etiã Christi exẽplo nõ lætari in dãno nostrorum proximorũ: sed potiùs condoleamus miseriã eorum. Sed ad textum. *Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum auis nidum suum sub pennis & noluisti.* Mira Dei bonitas, non obstãtibus occisionibus sanctorum non desinit eos vocare, non semel, sed multoties, atq; ideò dixit, quoties, acsi diceret. Non semel aut bis, sed sæpẽ: quo etiam verbo indicat omnes retro prophetas à se missos. Magna certè durities fuit habitantium Hierosolymis: sed vtinam & tu durior ne sis, contẽnens Christũ tam benigne quotidie vocantẽ: semper enim Deus vocat peccatorem, & pro

Gene. 3. nior est ad parcẽdũ, quam ad puniẽdum. Adam post quam peccauit punitus quidẽ est sed: attende quam humaniter se habuerit cũ illo iudex clemẽtissimus. Non misit ad illũ Angelũ aut Archangelũ, sed ipsemet venit. Nec ei dixit, O sceleratissime, cui tot cõtuli beneficia, quid fecisti? sed dixit. Adam vbi es? non oblitus est nominis eius, quãquam ille Dei oblitus sit. Nos odio habemus nomina inimicorum nostrorum, & eorũ, qui nobis iniuriã fecerũt: & nolumus eos proprijs nominibus vocare. Saul, qui Dauidem oderat eum proprio nomine non compellauit, 1. Reg. 20.

cũ de eo percõtaretur: sed potius dixit, Vbi est filius Isai? Et Iudæi, de Christo dicũt. Vbi est ille? Et nõ dicunt vbi est Iesus. At Deus vt ostẽdat per peccatum hominis non esse suã dilectionẽ extinctã ait, nomine proprio, Adam vbi es. Bene illud sciebat Deus: sed vt eũ oculos ad se cõuertere faceret, vt vbi esset à peccato constitutus videret, inquit, Vbi es. Alibi te reliqui, & alibi te inuenio: in honore eras & glo Ioan. 9.

ria, & nũc in confusione: vide vbi prostratus sis, me Ierem. 3.

mẽto vnde excideris: nolo mãdare quæstionẽ alij, Apoc. 2.

qui minus te diligat, quã ego: per me ipsum te volo iudicare, & relinquere. Alij forsitan puniẽt sed non corrigent. Iudices cum fures quærũt & capiũt, non laborant quomodo illi latrones meliores fiant: sed quo pacto puniantur pœnis. Sed ego cũ peccatores arguo, non expecto, vt suppliciũ quærã, sed vt corripiã: nolo mortẽ peccatorũ, sed vt magis cõuertantur & viuant. Volui ò Hierusalẽ nõ occidere te sed Ezec. 18.

congregare. O quam bonus Israel Deus, non tãtum Psal. 72.

his qui recto sunt corde: sed etiã nefandissimis peccatoribus. Cum hæc maledicta ciuitas, mereretur in Barathrũ mergi: non vult illam destruere, sed saluare, & ideò multoties suauiter vocat illam, & illa rebellis & inobediens semper extitit diuinæ vocationi. Malitia enim eius cũ Dei bonitate certabat. ¶ Volui, inquit, congregare sicut auis congregat nidum sub pennis. Vide quod congregare opus Dei est, & propriũ eius: disperdere vero opus diaboli, & alienũ à Deo. Sic viri iusti inter discordes, amicitias tractant: impij vero, discordias seminant. Porrò quod Esa. 28.

vnus Euãgelista tacet, alius dicit: nã Matthæus dicit sicut gallina, quæ quidem auis magno affectu nutrit pullos, fouet eos, & propter illos infirmatur, & à miluis defendit: quæ omnia Christus solerter cum synagoga fecit, & nobiscũ agit. Væ pullis nõ fugientibus sub Christi alis, cũ diabolus tãquã miluus circumeat quærẽs quẽ deuoret. Sic Dauid in persecutione inuocabat dominũ protectorẽ suum, dicens. Sub vmbra alarũ tuarũ protege me. Aperit inquam gallina alas suas sub quas pullos admittit, apertura si liceret & corpus, vt eos intrò reciperet. Ita Christus aperuit in cruce brachia sua, vt nos omnes susciperet: & quia ei fas fuit corpus & cor aperire, idcircò latus aperũit, vt nos intro ingrederemur. Nec hoc cõtẽtus sua nos mẽbra esse voluit, vnumq; sibi nos effecit. Ita enim ille habet, Volo pater vt vnũ sint, sicut ego & tu vnum sumus. Adeoq; voluit sui cordis penetralia omnibus patere, vt pullis suis dicat. Intra in gaudium domini tui. Sed in gaudium Dei planẽ nemo penetrare potest, nisi ad intima & vltima cordis admissus. Præterea vt pulli sub alis sunt, velut in abscõdito, ac ideo in silentio sunt: ita & Christiani sub alis Christi sileãt, vnicũ illud præsidiũ sibi ipsi putantes esse. Cur ergo Christiani in laboribus murmuramus, cũ simus protecti sub talibus alis? Sumus enim nos de quibus Dauid dixit. Abscõdisti eos in abscõdito faciei tuæ, proteges eos in abscõdito tabernaculi Mat. 23.

1. Pet. 5.

Psal. 16.

Ioan. 19.

Rom. 12.

Ioan. 17.

Mat. 25.

Psal. 26.

naculitur. Deniq; sicut cōtra miluos, nullū pullis remediū est, nisi gallina, ita nec sub cœlo est datū hominibus cōtra dęmones aliud prę sidiū nisi Christus Act.4.
Demū si pulli ęquales fere sunt sub alis matris suæ & nō odia gerūt, nō rixātur, nō pugnāt, cur nos sub alis Chri pugnamus? Certe in ventre Rebeccę tres Gene. 25
pugnāt, & in ventre Thamar fratres corrixātur, sed Gene 38
sub alis Christi id minime licet. Sed his missis ad alia properem⁹. Quid fecit Hierusalem, ad tantam
Tex. Dei bonitatem? * Et noluisti. * Dubiū est, cum
Psal 134. Deus omnia quęcunq; voluit fecerit in cœlo & in terra, & in omnibus abyssis, quid est ꝙ Hierusalem
1.Titum.2 non est saluata? Quia noluit. Deus voluit illā saluare, vult etiā oēs peccatores saluos facere, tamen ipsa nō est saluata, quia noluit, nec alia ratio dāda est. Nō cōpellit Deus liberū hominis arbitriū, reliquit
Eccle. 15 enim hominem ab initio in manu cōsilij sui. Neminem cogit, sed in sua volūtate relinquit, nec virtus esset virtus si homo cogeretur recipere eam, aut peccatū nō esset culpabile, si inuitus faceret. Potest quidem Deus de nolente facere volentem, nolētem tamē nō cogit. Voluit nanq; Deus saluare Hierusalem volūtate antecedenti, quę nō semper impletur, quia nō est volūtas absoluta & plena, sed voluntas Dei consequens semper impletur. Volūtas antecedens est, cū Deus omnia necessaria dat homini, vt cōsequatur vitā æternā, & sic intelligendus est Paulus cū dicit Thimotheo, Deus vult oēs homines saluos fieri. Voluntate inquā antecedente, quia De⁹ nemini negat suum auxiliū. Si quispiam pater paruo filio gladiū illi in manus traderet suspicaremur hūc velle, vt filius se interficeret, quādo illi vti nesciēti, ferrum concessit, ad hunc effectum mediū satis accōmodatū. Sic etiā est mos loquendi, si aliquis in manibus palā portaret thesaurū suū, quā multi latrones grassarentur, diceremus hūc spoliationē sui affectare. Eodem modo si queras quare Turca nō saluatur quia non vult. Nihil aliud aut certius aut breui⁹ responderi potest. Non vult vti donis Dei, & secūdū legē naturæ viuere, ideo dānatur. Non quod lex naturæ satis sit ad salutē, nemo enim sine lege Christi & baptismate potest saluari, sed si Turca aut Maurus, aut infidelis viuerēt iuxta dictamē rationis, De⁹ illorū mētes illuminaret, eosq; ad fidē catholicam & sanctū baptisma, vt saluarētur adduceret, nemine faciētē ꝙ in se est Deus deserit, sed quia infideles legē naturalē non seruant, nō illuminātur à Deo. Omnes enim carnē & sanguinem sequuntur, & vitijs se tradunt, libidines suas belluinas sectantes, & pleni sunt execrabilibus peccatis, quibus ostiū Deo claudunt, ne ad animas eorū ingrediatur. De his ita Pau
Roma.1. lus loquitur, ita vt sint inexcusabiles. Quia cum cognouissent Deū, scilicet, lumine naturali, non sicut Deū glorificauerūt, aut gratias egerūt: sed euanuerūt in cogitationibus suis, & obscuratū est insipiens cor eorū, &c. Sequitur quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorū, & in immūditiā vt contumelijs afficiāt corpora sua, in semetipsis, qui cōmutauerūt veritatē Dei in mēdaciū, & coluerunt creaturā, potius quā creatorē. Omnia, itaq; media necessaria ad consequendā vitam æternam dedit Deus omnibus atque ideo si non saluantur, non est ex defectu

Dei nec quod non illis omnia necessaria suppeditauerit: si illi ibi vtiles esse velint, ideo propria eorū culpa fuit. De hoc etiā accusabat De⁹ olim populū suum Israel per sanctum Prophetā suum Ieremiā, dicēs Transit messis, finita est æstas & nos liberati nō Ierem.8.
sumus: super contritione filiæ populi mei, contrit⁹ sum, & cōtristat⁹, stupor obtinuit me. Nunquid resina nō est in Galaad, aut medicus nō est ibi? Quare ergo nō est ibi obducta cicatrix filię populi mei? Vide quomodo nō ex defectu medici, aut medicinæ, nō est sanata synagoga, sed quia noluit sanari. Cum Deus perfecte omnib⁹ sufficientib⁹ remedijs prouiderit Hierusalē, nō solū cōmunia auxilia, sed etiam multa pticularia dedit, particularē legē illi tribuēs ad eamq; quā plurimos prophetas mittēs, quorum prędicatione, monitu, & reprehensione a vitijs suis auocaretur, donec idē fili⁹ Dei, per se ad eos miss⁹ est vt illis Euāgeliū prædicaret, & tamē noluerūt venire ad illū. Et noluisti ait dñs, omnis culpa est in te. Et ita quāto maiori obligatione tenebaris tu, quā aliæ natio nes, vt esses bona, siquidē maiora bñeficia acceperas ita etiā patieris maiora supplicia, quia maiorē culpā habes. Et si vis cognoscere quāta sit culpa, vide quāta sit pena. Sed qualis est pœna? Audi. * Ecce relinquetur vobis domus vr̃a deserta. * Relinquetur inquā vobis, idest, ad vestrā cōfusionē, vestrarūq; culparū vindictā, dom⁹ vr̃a deserta, quod factum est, qñ Romani destruxerūt Hierusalē, & vēdiderūt ac disperserūt plurimos Iudęorū, vt olim prędixerat Tex. *
Daniel. Ciuitatē & sanctuariū dissipabit popul⁹ cū Daniel.9.
duce vēturo. Et Psalmista. Fiat habitatio eorū deserta. Obstinati ad huc & cęci Iudei in sua adhuc pfidia pmanētes, nolūt cōcedere (vt ego ipse cū eis disputādo audiui) ꝙ De⁹ dereliquerit populū suum dilectū Israel, atq; ꝙ eiecerit synagogā. Sed audiat quid Propheta suus Esaias prędixerat. Venite ascendamus ad mōtē dñi, & ad domum Dei Iacob, & do Psal 68.
cebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius, Esa.2.
quia de Sion exiuit lex, & verbum domini de Hierusalē. Hoc de Christo locutus est atq; eorum Messia, cuius lex exiuit de Sion, nā lex Euāgelica exiuit & incepit Hierosolymis, quę ciuitas est in mōte Sion. Lex tñ Mosi incœpit a mōte Sina, vbi data fuit; & Exod.19.
etiā lex Mosi iā erat data tēpore Esaiæ, & nūc vaticinatur quomodo Chrūs doctur⁹ esset gentes & populos, qua propter de nullo alio loquitur Esaias hic nisi de Christo Rege Messia. Sed quod Deus aliqñ repulerit & a se abiecerit synagogam, & dom⁹ eius maneret deserta, in eodē capite post pauca subiūgit Esaias. Dereliquisti dñe populū tuū domus Iacob. Ecce ibi Propheta dicit eos derelinquendos a dño Deo suo. Nūquam tñ nec sub Nabuchodonosor, aut Antiocho, aut alio principe, tāto tempore derelicti sunt, nā plus fluxerūt, quam mille, & quingēti anni quod expulsi sunt a tēplo & Hierosolymis & nūquā redierūt. Expende ergo & diligēter cōsidera, ꝙ Iudæi propter Idololatrię crimen exules facti sūt, & 4.Reg.21
ducti captiui Manasses enim Rex Iuda posuit idola in tēplo domini & fecit populū adorare, vt habetur in quarto volumine Regū, propter quod dixit dñs Delebo Israelem sicut deleri solent tabulę. &c. Fuerunt autē captiui in Babylonia septuaginta annos, vt di-

Iere.25. vt dixit dñs, per Ieremiã. Et seruient omnes gentes istæ regi Babylonis septuaginta annis. Et nũc videm⁹ quod plusquã mille quingentis annis, sunt extra patriã suã dispersi per oẽs orbis nationes, igitur propter aliq̃ peccatum mai⁹ quã idololatria. De⁹ enim maiora pctã maiorib⁹ pœnis plectitur, hoc aũt peccatũ aliud nõ est quã Christum occidisse. Vnde sequitur Christũ Deũ & hominem esse. Nã si homo purus esset, quãquã ab illis occideretur, nõ esset hoc tãtum peccatũ, quoniã occisio hominis nõ est mai⁹ peccatũ quã idololatria. Videm⁹ aũt quod propter hãc occisionem Iudęi grauiore pœna plectũtur, quia ꝑpetuo dãnantur exilio, ergo ille homo iustus quem suspendentes in ligno occiderũt, aliquid mai⁹ habebat quã humanitatem. Igitur quia Deũ & hominem suũ verũ Messiã occiderũt, domus eius vsq; nũc manet deserta, & ipsi exules & profugi, quod mai⁹ peccatũ fuit, quã Idololatria, atq; ideo nõ septuagenario, sed perpetuo exilio dãnãtur. Ecce ergo quia volui congregare filios tuos, sicut auis nidũ suum sub pœnis, & noluisti, relinquetur domus vestra deserta. ¶Ad nostrã aũt eruditionem monet locus iste, vt Deũ timeas ne te deserat, sicut istos Iudęos deseruit. Bonũ erit ex alijs periculũ facere, Cõsidera diligenter populũ tã charũ & acceptũ Deo, quippe qui gen⁹ ducebat ab illis sanctissimis patriarchis Abrahã,
Exod. 14 Isaac, & Iacob, quem tantis miraculis eduxit dñs de AEgypto, cui tãtũ in deserto, & postea in terra promissionis indulsit, in qua tot reges & prophetas esse voluit. Denique de quo idem Deus carnẽ sumere
Mat. 15. dignatus est, & ad quẽ vt (Cananææ dixit) potissimũ saluãdũ venit, videbis illũ antea dilectissimũ & charissimũ omniũ populorũ, nũc ita a dño destitutũ vt nulla sit in toto orbe terrarum natio vilior, & abiectior gente Iudęorum. Ab omnibus cõtemnũtur, omnibus odio sunt, sed quamobrem a tãto honore ad tãtam vilitatem deuenerunt? propter peccatum. Fuge igitur peccatum, nam vbi est peccatũ nõ considerat Deus vtrũ sis cognatus, vel amicus, Si Diu⁹ Petrus cũ Christũ negauit moreretur a Deo, quam uis antea fuisset illi dilectissimus, in ignem ęternũ mitteretur. Quid dicã? si virgo mater a vita decederet in mortali peccato non condemnari non posset. Et quod mirabilius est, si admissa impossibili positione sanctissima Christi humanitas in mortali peccato decessisset cœlesti gloria in æternũ prohiberetur, Aduerte quãtũ Deus de Iudęis suppliciũ sumat, quos eorũ culpa reliquit, & se cognoscẽdũ & colendum gentibus exhibuit, Sic Paulus & Barnabas dixerũt illis eorum duritiem improperãtes, & incredu
Act. 13. litatẽ. Oportebat primũ loqui verbũ Dei, sed quoniã repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternę vitæ, ecce cõuertimur ad gẽtes. Caue ne tecũ Deus sic faciat vt te derelinquat, si non audieris eum vo-
Gene. 3. cãtẽ, time ergo ne simile tibi accidat. Sic Adam audiuit vocẽ Dei deambulãtis & timuit, & abscõdit se. Cur? quia deambulabat. Qui deambulat non moratur, graditur de loco in locum, deserit hunc & capit illum. Hoc est valde timendũ, vt Deus te deserat &
1. Reg. 16. transeat ad proximũ tuum, vt fecit Sauli, quem reli-
1. Reg. 28. quit, & ad Dauidẽ migrauit. Sic dixit Samuel Sauli quid interrogas me, cũ dñs recesserit a te, & transierit ad æmulũ tuum? Ideo multũ debes timere, ne a te trãseat ad aliũ. Ideo in Apocalypsi habetur, quod illi qui vicerunt bestiam & imaginem ei⁹, per quos iustos intelligit, dicebant. Quis non timebit te dñe,
& magnificabit nomen tuũ, quia solus pius es, quo Apoc. 15.
niam omnes gentes & adorabunt in conspectu tuo, Mirabile est quod dicunt iusti, quod timent Deum quia pius est. Si dixissent, quod potens est, vindex aut seuerus, &c. non mirum si timerent, sed dicunt quia pius est. Quare pius? Quoniã venient gẽtes, & adorabunt in cõspectu tuo. Acsi dicerent. Ideo ego te timeo, quia cum pius & misericors es, omnes suscipis & gentes venient ad te, ideo ego timeo ne derelinquas me, sicut dereliquisti Hierusalem, & mãsit deserta & cõuersus est ad nationes. Hoc etiam & ego timeo ne accidat mihi, ne cum sis pius suspiciẽs peccatores obliuiscaris mei. Caue ergo, & time, ne propter scelera tua, derelinquaris a Deo, sicut misera Hierusalẽ. Et vltra hoc, addidit etiam dominus.
✱ Dico aũt vobis quia non videbitis me, donec ve- Tex. ✱
niat cũ dicetis, benedict⁹ qui venit in nomine dñi. ✱ Dico autem vobis incrudelis & ingratis non videbitis me, idest, in vestra cæcitate relinquemini iusto Dei iudicio, propter vestras iniquitates, ita quod nõ cognoscatis me esse Christũ filium Dei, donec veniat cum dicetis, idest, vsq; ad diem iudicij, quando corporaliter videbitis, & Christũ esse scietis me, quẽ
confixistis. Tunc dicetis, seu cõfitebimini, benedi- Phil. 2.
ctus que venit in nomine domini, quia in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestriũ, & inferorum. ¶Obseruа aũt quod locus iste intelligi non potest de generatione Iudęorũ quę tunc erat presens, cum Christus hoc dicebat, nam illa in suis peccatis mortua est. Nec intellegit de generatione Iudęorum damnanda in die iudicij, nam null⁹ istorum dicit, Benedictus qui venit in nomine domini Intelligitur ergo de generatione Iudæorũ ante iu-
dicij diẽ aliquãtulũ, de qua D. Paul⁹. Cum plenitu- Rom. 11.
do gentium intrauerit, tunc Israel saluus fiet. Hi igitur qui prope finẽ mundi conuertentur, dicẽt, Benedictus qui venit in nomine domini. Sensus ergo huius loci est. Generatio Iudaica hactenus fui marit⁹ vester, hacten⁹ vos in humeris meis portaui, hactenus salutem vestram quæsiui. Prophetas, sapientes, & scribas mandaui, iam a modo libellum repudij vobis trado, a modo vos desero, nõ maiorẽ vr̃i quam aliorum infidelium curam habens. Ad generationẽ quippe meliorem me confero, nec licebit iam me in vestra generatione videre donec proxime ad iudicium, ad me conuertamini & videatis me in spiritu per fidem. Bonum ergo erit vt ex aliorum incõmo
dis tua compares cõmoda: quia Paulus ait quęcũq; Rom. 15.
scripta sunt, ad nr̃am doctrinã scripta sunt, Ideo Euãgelistę hoc scripserũt, vt nos ne sim⁹ ingrati Deo sicut Iudęi fuerũt, quãdoquidem tanta beneficia a Deo accepimus quãta illi aut etiã maiora, sed poti⁹ si forte cõscientiam aliquo peccato grauatã senserimus, aut labores & tentationes patimur, fugiamus sub alas huius Gallinę, vt nos protegat, defendat, atque tueatur. Et hæc super decimumtertiũ Caput Beati Lucæ satis sint dicta, nũc autẽ ad decimiquarti capitis explanationem accedamus,

CA-

CAPVT. XIIII.

VM CHRISTVS
in mundum veniret, & prædi
care & miracula facere incipe
ret: omnes pontifices, sacerdo-
tes, scribæ & Pharisæi, quod
erant tūc sine vlla animi per-
turbatione cum esse Messiam
cognouerunt. Examinabāt in
ter se scripturas dicentes. Hæc Prophetia iam est im
pleta: prophetiæ, & figuræ, debito tempore consum
mantur: omnia cōueniūt, & hic homo magna signa
Mat.21. facit se esse Christū. Certè Christus est. Itā ait Euan
Luc.20. geliū eos dixisse. Hic est hæres. Postea vero animū
mutauerūt, quia erāt improbissimi, & se videbāt ab
illo reprehendi: & quia se supra modū amabāt: nam
quo quis peior est, eo plus se, minus Deum amat. Igi
tur cū viderēt Christū esse Messiā, Messiam autem
mentiri nō posse: qui illos ob malā vitā eorū via per
ditionis incedere prædicabat, illi autē grauissimum
putabāt malū viuēdi morē relinquere, grauius tamē
in æternum damnari, nam quo quis peior est plus se
amat: & quo plus se amat, plus odit pœnas inferni.
Nemo beatorū tantū se amat, quantū quilibet dāna
tus, & ita si aliquo casu D. Petrus, vel Diuus Pau-
lus apud inferos esse possent minus pœnarū sanctita
te sua quā Iudas sentirēt: sancti enim acquiescerēt di
uinæ voluntati & dolorē patiētius ferrēt: Iudas au-
tē, quoniā se plusquā Deū amat, sibi ab illo eius cri-
mina plectēte, iniuriā fieri putat: quare nō fert patiē
ter sed blasphemādo & execrādo Deū, eiusq; boni-
tatē. Præterea cū cōsiderarent se agere vitā scrupu-
losam & non ferendā: dicebāt inter se. Hic verus est
Messias. Et asseuerat nos esse execrabiles, & hoc
modo viuendi proculdubio esse perituros. Corrigi
durū est: perire tn̄ in æternū durius. Quid nam reme
Luc.18. dij potest in hoc negocio inueniri? Nos existima-
mus nos esse sanctos, vt ille dixit qui in templo ora
Mat.19. bat, nō sum sicut cæteri hominū. Alius vero dixit,
se custodisse à iuuētute sua legē Dei: non possumus
ferre, tam acriter ab hoc Iesu reprehendi, duorum
alterū faciēdū est. Aut mali mores vitæ nostræ sunt
relinquendi, quod est difficillimū: aut illum nō esse
Messiam, defendere debemus. Deniq; statuerūt illi
non credere: ad hoc autem opus fuit credere ipsum
nō esse Messiā, in quo maiorē laborē existimo ipsos
suscepisse, quā in credēdo. Nā ad credēdū habebant
maxima documēta: verū ad negādū defatigabātur
inueniēdis argumētis, quibus fallaciā suā probarēt.
Quærebant igitur multa media ne Christus Messias
videretur. Maximū autē erat eorū mediū, quo intel
lectui suo persuaderēt, Christū non esse Messiā, pec
catū in Christo quærere: vt inuēto in Christo pecca
to probarēt ipsum nō esse Messiā. Quo probato non
adhiberēt fidē eius dictis aut reprehēsionibus: & sic,
eo modo quo viuebāt viuere possent: & ab inferno
liberari, licet Christus cōtradiceret. Quærunt igitur
in Christo peccatū ad eū negādū: nā Messias pecca
Esa.53. tū habere nō poterat: iuxta illud Esaiæ. Iniquitatem
nō fecit nec dolus inuētus est in ore eius, in quo toto
capitulo, si rectè attēderis, Esaiā de Messia, & nō de
alio loqui inuenies: qm̄ si Christus peccasset, nō mo-
do mortaliter sed etiā venialiter, hac de causa quod
inuētū esset in Christo peccatū licet paruū, nō tene
rētur illi credere illū esse Messiā. Quare innocentiā Ioan.8.
suā ostēdit Christus tūc, cū dixit eis. Quis ex vobis
arguet me de peccato, ne vllā excusationē haberēt:
quærūt igit in Christo peccatū, & hoc argumētū fa
ciūt. Hic homo cū publicanis & peccatoribus sem-
per versatur, ergo peccator & similis eorū est. Et vt
videbimus in sequēti capite, murmurātes scribæ &
pharisæi dixerūt. Hic peccatores recipit & mandu-
cat cū illis. Murmurāt etiā qn̄ Christus cū D. Mat- Matt.9.
thæo publicano māducauit: & cū locutus est cū Za Luc.19.
chæo & māducauit cū illo. Quibus omnibus cōclu
dere tētabāt Christū esse peccatorē: quia cū peccato
ribus agebat. Huic argumēto respōdēs Christus di-
xit. Non veni vocare iustos sed peccatores: & quod
sani nō indigēt medico, sed ægroti. ¶ Aliud erat ar-
gumētū. Cur tu cū homo sis, facis te ipsum Deū? sol
uit hoc dicēs. Nōnē in lege vestra scriptū est. Ego di Ioan.10.
xi dij estis vos? Afferebant & aliud dicētes. Hic ho-
mo nō est à Deo, qui sabbatū nō custodit. Hoc autē
dixerūt cū cæcū à Natiuitate Christus videre fecit:
& cū sanauit qui erat in piscina. Et in cap. præcedēti Ioan. 9.
vidimus Archisynagogū indignatum fuisse: quod Ioann.5.
Christus in sabbato mulierē illā curauerat quæ decē
& octo annos, recto corpore incedere non poterat.
Idē etiā fecerunt, cū in sabbato hominē manū aridā Luc.6.
habētē curauit. Cū igit Pharisæi, sacerdotes, & scri-
bæ, Christi essent inimici, & peccatū in eo quererēt,
vt affirmare possent ipsum nō esse Messiam: de quo
Dauid dixerat, quæretur peccatū illi⁹ & nō inuenie- Psal.19.
tur: scribit modo Euāgelista noster Lucas dolū &
laqueū quēdā, quē illi tetēderūt. Nā eū inuitātes ad
māducādū sabbato, corā hydropicū curādū propo-
suerūt, vt si curasset posteà possent illū quasi sabbati
& legis Mosi trāsgressorē notare: & ita tāquā pecca
torē credētes nō esse Messiā cōtēnerēt, nō adhibētes
fidē eius verbis, & reprehēsionibus, quibus affirma-
bat, illos ni vitā corrigerent, in infernū ituros. Sæpe
numero Christū falso accusarūt, quod non obserua-
ret sabbatū, vt patet multis in locis Euāgelij, & vidi
mus in capitulo suprà proximo. Nūc scribit hic no-
ster Lucas, quoddā argumētū Christo ab illis oppo
sitū & eius solutionē à Christo redditā, qua probat
se non esse sabbati aut legis Mosi violatorem. Nam
quod facit rectū, & nō cōtra Deū aut legē, imo secū
dū charitatē aut rationē factū esse ostendit, eo quod
proximo subueniendū est, etiā in die sabbati. Ait er
go Euangelista. *Et factum est cum intraret Iesus in
domum cuiusdam principis pharisæorum sabbato man
ducare panem, & ipsi obseruabant eum.* Expēde Chri
bonitatē & clemētiā. Dicebāt Pharisæi de Chr̄o sal- Mat.11.
uatore, quod erat potator vini & comestor carniū:
& nihilominus tāta eius dilectio est, vt hydropicū
curet, & homines doceat: cōuiuiū Pharisæorū acce-
ptat, sua postponēs propter nos: nō curat de his, quæ
de se ipso dicuntur, vt curet nos. Tātū diligit salutē
nostrā, vt quāuis sciat illos esse murmuraturos: etiā
cum detrimento honoris sui venit ad conuiuium,

sciens quod obseruabant eum. Attu vis Deo seruire ea conditione, vt nihil de honore aut iure tuo amittas. Vis ieiunare, sed non famē, aut tantillum capitis dolorem perpeti: vis iniuriam tibi illatam condonare: non aliter tamē quam si tibi nihil de iustitia tua concedenti, plene satisfactum fuerit. Denique volumus Deum colere, nullo nostro sumptu, cum Christus nobis adeo suis impensis inseruierit. ¶ Admonet locus iste vt iniuriarum obliti, bona proximorum curemus. Sic Ismael sepeliuit patrē suum Abraham: quamuis expulsus esset domo, cū matre & exhæredatus cum natu maior esset: & Esau iniuriæ immemor cucurrit in occursum Iacob fratris sui. Docemur etiam vt malos non ex animo sed dolo nos honorantes non statim fugiamus, dūmodo spes sit nos in bono posse vincere malum, si secus exeundū est de medio eorū, nec prorsus communicandū operibus tenebrosis, ne cum peruersis ob infirmitatem nostram peruertamur. ¶ Præterea Christi etiā benignitas attendenda est. Acceptat enim conuiuiū, vt serui, qui domi manebant & non ierant in sabbato ad synagogam, etiam ipsi audiant sermonē. Genus seruorum solet mane rem diuinam audire: postea autem domi in seruitio, & præparatione prandij & rerum domesticarum occupari: itā isti saltem in Hispania nostra, in toto fere anno integro nō audiūt, neq; vnam concionem. Sed Christi charitas & bonitas, qui non solum pro diuitibus & magnatibus, sed etiam pro seruis & ancillis venerat, ingreditur in domum principis Pharisæorum, vt seruitores mensæ, & ministri, & tota Pharisæi familia audiat dominū ibidem concionantem, & gaudeant viso miraculo, & conuertantur. Docemur verbū Dei prædicandū non solū dominis & liberis, sed etiā seruis, & pauperibus, omnibusq; absq; personarū acceptione. Sed iā prædicatores nostri aulas regum, & principum circuunt: diuites quærunt, magnatibus blandiuntur. Quot villagia sunt vbi nunquā verbū Dei prædicatur, quia steriles terræ sunt, & pauperes ibidem habitant? Vbi non magna palatia, & delicias inueniunt: nunquam Episcopi, & prædicatores verbi Dei accedunt: acsi Deus pro illis sanguinem suum non effuderit, sicut pro diuitibus: in quo facto satis ostendunt non animas, sed lucra temporalia, & delicias quærere. ¶ Cæterum Christus non tam pro consolatione suæ veræ humanitatis, quā pro vtilitate animarum conuiuia acceptauit: nam semper aliquod spirituale bonum operabatur. In domo Simonis discubuit & peccatricem mulierem absoluit. In domo Zachæi hospes gratissimus ingressus, salutē eius domui dedit. Marthæ hospitis fratrem Lazarū à mortuis suscitauit: in conuiuio à Matthæo exhibito, ipsum ad Apostolatū prouexit. Deniq; inuitatus ab hoc principe Pharisæorū, hydropicū sanauit: & cōuiuas salutari doctrina refecit. ¶ Aduerte etiam ac diligēter cōsidera, q̄ hūc principē Pharisæorū, qui Christū inuitauit, nō nominauit Euāgelista Lucas, cū in superioribus vidimus nominatū aliū Pharisęū qui Christū inuitauit, & murmurauit, eò quod peccatricē suscepit, quē Lucas dixit fuisse Simonē. De isto autē ait, quod intrauit Iesus in domū cuiusdam principis Pharisæorū. In quo facto expēde quātum Deus odiat peccata quæ non casu & forte fortuna fiūt: sed ex malitia, & proposito malo peccātium: Simō ille casu peccauit, nō enim sciebat quod Magdalena esset vētura: & licet arrogās & superbus fuerit, tñ forsitan bona intētione inuitauit Iesum, & si peccauit hoc fuit casu, & sumpta occasione atq; inopinato. At iste princeps Pharisæorū proposito malo, & malitia inueterata & recocta inuitauit in sabbato, vt sumeret occasionē accusandi, & hydropicum corā illo posuit, vt calūniare possent. Deniq; Euāgelista ait, quod ille cū alijs qui malignū cōsilium inierant, quod obseruabāt eum. Illorū enim nomē, qui nō casu aut fragilitate humana, sed sicut dæmones ex inuidia & malitia & proposito malo peccant, Deus obliuiscitur, iuxta illud Psalmi. Nec memor ero nominū eorū per labia mea. Cum alijs autē peccatoribus misericordiùs agit. Nomē scit & eos pacificis verbis, & inspirationibus hortatur. Et aduerte si iam tibi sit peccādum, vt nō de industria sed casu peccare videaris, nec odiū habeas inueteratum, nec obstinatus viuas in peccatis tuis, nec innocēti retia tēdas. Vnde dn̄s arguit Adam, & quæsiuit ab eo de peccato: & etiā correxit mulierē, quia peccauerāt. Sed serpentē nihil interrogauit: quoniam peccatum quod ex malitia procedit, nihil habet quod illud possit excusare aut suffragari. Vnde dn̄s in veteri lege dans remediū peccatorū in Leuitici libro, tradit sacrificiū pro his, qui ex ignorātia peccāt: & quomodo peccatū eorū expiandū sit: similiter de peccatis ex fragilitate & alijs: sed nihil agit de peccatis malitiæ. Nullus enim deberet aduersus tam pium patrē studiosè peccare, ideò nullū sacrificij genus institutū legimus, licet fuerit, pro expiatione illorum, qui sua sponte in vitia prolabebantur, sed illi magistratui puniēdi relinquebātur. Sicut enim dn̄s neminē, vt videtur, sua sponte castigat sed coactus: itā nemo deberet eum sua voluntate offendere. Qua in re considerādū est quā grauia sint peccata ex studio commissa, quibus ante legē nullū ad expiandū institutū legimus sacramētū, aut sacrificiū. Admonendi itaq; sunt qui in culpa ex cōsilio ligantur, quatenus prouida consideratione perpendant, quia dū mala ex iudicio faciūt, & proposito malo & malitia peccant, quod districtius contra se iudiciū accendūt: vt tātò eos durior sententia feriat, quantò eos in culpa arctiùs vincula deliberationis ligāt. Citiùs fortasse delicta pœnitendo abluerent, si in his sola præcipitatione cecidissent: nam tardiùs peccatum soluitur quod per cōsiliū solidatur: nisi enim mēs omni modo æterna despiceret in culpa, ex cōsilij iudicio, nō periret. Hac ergo præcipitatione lapsi, & per cōsiliū pereūtes differūt: quod cū hi à statu iustitiæ peccando cōcidūt, plærūq; simul & in laqueum desperationis cadūt, & à radice spei funditus euelluntur. Hinc est, q̄ per Ieremiā dn̄s, non tam præcipitationē prauā, quā delictorū studia reprehendit, dicens. Ne fortè egrediatur ignis, indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat: propter malitiam studiorū vestrorū. Hinc iterū per eundem Prophetam iratus dicit. Visitabo super vos, iuxta fructū studiorum vestrorū. Quia ergo à peccatis alijs differunt peccata, quæ per cōsiliū perpetrātur, nō tam praua facta dn̄s, quā studia prauitatis insequitur: in factis enim sæpè infirmitate, sæpe negligētia, in studijs vero semper malitiosa

Gene. 25. Gene. 33. Luc. 7. Luc. 19. Luc. 10. Joan. 11. Matt. 9. Luc. 7. Psal. 15. Gene. 3. Leuit. 4. Lege Orige. hom. 5. super Leuit. Ierem. 21. Iere. 44.

malitiosa intentione peccatur. Quocirca rectè beati
Psal. 1. viri expreſsione per Prophetam dicitur. Et in cathe
dra peſtilentiæ non ſedit. Cathedra iudicis vel præ-
ſidentis eſſe ſolet: in cathedra enim peſtilentiæ ſede
re eſt, ex ratione mala diſcernere, & tamen ex deli-
Greg. de cu- beratione perpetrare. Lege diuum Gregoriū in cu-
ra paſ. 3. p. ra paſtorali de hac re diſſerentē. ¶ Obſerua etiā ꝙ in
ca. 33. ſabbato voluerunt illum inuitare, quia Iudæi maxi-
mè iſti Phariſæi, qui cæteris ſanctiores volebant vi
deri, erant ſuperſtitioſiſsimi in obſeruatione ſabba-
ti, & calumniabantur Chriſtum de tranſgreſsione
Exod. 20. feſtorum. Cum Deus dixit, memento, vt diem ſab-
bati ſanctifices, non dixit, quod recorderis, vt in eo
gaudeas, tripudies, aut proximum decipias: ſed vt
Deo vaces, & proximo charitatē exhibeas: quapro-
pter proximū & infirmū curare, æquum & ſanctiſsi
mum erat. Sed poſt pauca hæc latiùs enarrabimus.
Porro manducare panē in ſcriptura, quāuis de pane
tantū fiat mentio, tamen de omni cibo intellige. Sic
1. Reg. 28. in primo libro Regū habetur, quod mulier illa py-
thoniſſa ad panē inuitauit Saulem, & dedit ei vitu-
4. Reg. 6. lum paſcualem. Et in quarto Regum etiam legimus
quod corā Aſſyrijs iuſsit Eliſeus ponere panē: appo-
ſita autē eſt coram eis ciborū maxima multitudo.
Ionathas etiā, qui fauū mellis comedit, præceptum
1. Reg. 14. patris fregit, qui dixerat: maledictus, qui comederit
panem vſq; ad veſperā. Vbi vides nomine panis in-
telligi etiam fauum mellis, & omnē cibū: nam apud
Hebræos panis appellatur lechem à verbo lacham,
quod ſignificat comedere, vnde quidquid comedi-
tur panis appellatur. Plura autem ſcripturæ loca hic
in medio afferri poſsint, breuitatis tamē cauſa omit-
timus: clara enim hæc ſunt. Igitur iam Chriſtus inui
tatus ad mēſam ſedet: ſed quid Phariſæi agūt? Au-
di. *Et ipſi obſeruabant eum.* Princeps iſte alios traxit
ad malum. Hoc malum vſq; hodie graſſatur in or-
be: vt omnis malus velit habere conſortem: & quod
deterius eſt etiam amicos. Vtinam ſic eos velimus
habere ad bonum, ſicut ad malū. Hoc autē ex amo-
re, quem erga nos gerimus accidere reor vt amicos
in malo velimus habere conſortes: nē ſi cōtingat ex
hoc malum aliquod ſine conſortio & ſolatio in ſup-
plicio ſimus. Nihil enim eſt peccatore timidius, ſi-
Prou. 28. cut neq; iuſto audacius. Iuſtus ait ſapiens, vt leo cō-
fidit. Ideò peccator multitudine armat ſe. Ex puſilla
nimitate malorum venit, vt vnus vocet alium in ſo
Gene. 3. cium, vt fortior ſit. Sic Eua poſt peccatum voluit
Gene. 19. ſtatim habere maritum ſocium criminis. Sic etiā &
filia maior Loth, poſtquā cum patre dormiuit, ſoro
rem ſuā, & filiam Loth minorē, habere voluit ſociā
inceſti. Sic etiam & hic Phariſæus volēs Chriſtū ca
pere in factis, aut verbis, ſecum alios duxit: & ſimul
diſcubuerunt, vt Ieſum obſeruarent. Iniqui inter ſe
coniuncti animantur, & roborantur, vt capiant ali-
quid ex ore innocentis: & vt inuadant iuſtum, nam
vnuſquiſq; ſolus per ſe nō audet. Eſt enim virtus for
tiſsima: vitiū autem imbecillum. ¶ In eo autē, quod
obſeruabāt oſtendūt ſe Chriſtū idcircò inuitaſſe, nō
vt aliquod ipſi officium charitatis impēderent: ſed
vt inter prandendū aliquid deprehenderent, vnde
ipſum accuſarēt, & dānarent. Vtinā non ſint plures,
qui hos ex ſua malitia, quā Chriſtū in ſua charitate
exercēda imitari malint: & de facto imitētur. Quo-
tidie hoc videmus, vt illi, quibus magis fidas, te pro
dant. Propriū hoc eſt hoſtibus veritatis, vt dū ratio
ne nihil, dolos (vt inquit Dauid) meditentur tota Pſal. 37.
die. In alio quoq; Pſalmo ait. Obſeruabit peccator Pſal. 36.
iuſtū: & ſtridebit ſuper eū dentibus ſuis. Et alibi. Ad Pſal. 53.
uerſus iuſtū ſunt omnes cogitationes eius in malū.
Inuitant Chriſtum vt ei inſidientur: hoc tamen pe-
ſtilentiſsimum eſt inſidiandi genus, vt ſub benefi-
cio fraudem occultes, quomodo hic dño ſub epulis
factum eſt, & Abſalon fratrem ſuū Amon ad conui 2. Reg. 13.
uiū vocatum occidit. Similem necē Simon Macha- 1. Mach. 10.
bæus cū duobus filijs à Ptholomæo duce pertulit:
& id inſidiatorum genus tāto peius eſt, quāto diffi-
cilius euitatur. Nā parū prouidemus vbi fidem ami
citiæ præſumimus. Vnde Salomon, meliora iudicat Prou. 27.
vulnera diligentis, quam oſcula blādientis. Et egre- Pſal. 17.
gius Pſaltes. Loquuntur pacē cū proximo ſuo, ma-
la autē cū cordibus eorū. ¶ Vide etiam iſtorū Phari-
ſæorū malitiā: cōtaminauerunt enim laudabilē con
uiuiorum vſum, nam vbi debebant Chriſto gratulā
tes congaudere obſeruabāt eū, implentes illud Pſal Pſalm. 2.
mi. Principes conuenerunt in vnū aduerſus domi-
num & aduerſus Chriſtum eius. Plenus eſt mundus
iſtorū qui exteriùs inuitant, & oſtendūt ſe diligere,
interiùs verò mordent: quod Propheta Ieremias de
plorat dicens. A Propheta vſq; ad ſacerdotē omnes Ierem. 6.
faciunt dolum. Plures etiā nūc imitantur hos in ſua
malitia, quam Chriſtum in ſua charitate. Hos dete-
ſtatur Abacuc, dicens. Væ qui potū dat amico ſuo, Habac. 2.
mittens fel ſuum & inebrians: vt aſpiciat nuditatem Iob. 1.
eius. Laudatur Iob in ſcriptura ꝙ fuerit ſimplex, cui
ſimiles perpaucos inuenies. ¶ Sed quid obſeruabāt?
Duo. Primum, quomodo manducabat, obſeruātes
quoties biberet: vtrum comedat carnem necnē: vt ſi
manducet helluonem, ſi non manducet hypocritā
eum vocare poſſent. Sic etiam & nunc multi, ſi vi-
dent aliquem manducantem & cibo affatim affluen
tem, dicunt. Quomodo habuit tantum vnde come-
dat? fur eſt: ex vſuris & iniquitate, manducat. Si nō
comedit aiunt eſſe inutilem, & hominem nihili: ſi-
quidem victum quærere neſciuit. Siquis inuitat ſplē
didè omnes, & lautè viuit, dicunt quod prodigus,
vanus & profanus eſt: ſi autem temperatè viuit &
modeſtè, vocant eum auarum & ſordidum. Deni-
q; & manducando, & abſtinendo notatur. ¶ Secun-
dò obſeruabant an curaret hydropicum necnè. Tan
tum erat odium, quo iſti maledicti in Chriſtum ar-
debant, vt etiam miracula & infirmitates ab eo cura
tas accuſarent: nam ſi in ſabbato curabat, dicebant
eſſe feſti violatorem. Si extra ſabbatum, miracula Ioan. 9.
humilia eſſe dicebant, ſe autem malle miracula cœ- Mat. 12.
leſtia videre. Eo modo mali etiam bona iuſtorum
opera reprehendunt, & murmurant de illis, quæ lau
dare debuiſſent. Perpulchrum locum ſcripturæ in-
uenies apud Eſaiam, vbi legitur, ꝙ Rapſaces Dux Eſa. 36.
Aſſyriorum inter alia, quæ improperans Ezechiæ
Regi dixit, hoc ait. Nonnē ipſe eſt, cuius abſtulit
Ezechias excelſa & altaria? Conſidera impudentis
& ſcelerati hominis calumniam. Vertit vitio regi
ſancto, id propter quod ipſe verā laudem fuerat con
ſecutus. Sanctè quidem & iuxta Dei legem abſtule-
rat Ezechias altaria idolorum, vt errore ſubla-
to, deleta ſuperſtitione, & idololatria, coleretur

verus Deus in templo sancto suo. Ex hac calumnia Rapsacis & Pharisæorū, eo quod Christus sabbatis curabat, colliges quanta cæcitate laborēt impij: quātisq; tenebris obscuratū habeant intellectum: hi pręsertim, qui te odio prosequūtur: qui non solū te falsis criminibus ad inuidiam vocant, sed etiam virtutis actiones, quibus das operam damnant, & falsis vitiorum nominibus appellant: & quantò maior est tuæ integritatis opinio, tantò acrius eam extinguere conantur. Sed quemadmodum ignis in aquā coniectus statim extinguitur & refrigeratur: sic falsum vitium in vitam integram, & laudabilem proiectū, illicò euanescit & extinguitur. Sed procedamus. *Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum.* Omne nostrum bonum in hoc consistit, vt nos corā Deo constituamus: quoniam ipse est qui sanat omnes infirmitates nostras. Quia Adam abscondebat se à me
Psal. 37. dico, vocauit illum Deus, & adduxit coram se: &
Gene. 3. sanauit eum. Profuit misero hydropico fuisse ante domini præsentiam. Infœlix peccator, qui se subducit ab eius conspectu, qui vult omnes homines sal-
1. Tim. 2. uos fieri, & ad cognitionem veritatis venire. ¶ Obseruandum q; non petebat verbo salutem, sed humili affectu: quod nunquam dominus destitit exau-
Psal. 68. dire. Hinc Dauid. Domine ante te omne desideriū meum: gemitus meus à te non est absconditus exaudi me domine quoniā benigna est misericordia tua. Atq; ideò Christus, qui paratus est subuenire inopibus & infirmis, sanauit illum, vt statim videbimus:
Psal. 9. nam, vt Dauid ait, desiderium pauperum exaudiuit dominus, & præparationem cordis eorum audiuit auris tua. ¶ Docet locus iste, nullū apud Christum, locum aut tempus esse importunū, impartiēdo proximis opera misericordiæ: quare nec meliùs vnquā, nec cum maiori merito festa sanctificamus, quā cū opera misericordiæ exercemus. Docet insuper omnes Christianos quemadmodum Christum sint requisituri, vbi primum se ægros cognouerint, fidesq; ipsis asseruerit, Christum esse verum & potentē medicum, est illis festinandum, ad ipsumq; confugiendum, vt animarū vitia curet. Vbicunq; Christus est ibi est quærendus vel in domo Pharisæi, vel in itinere, vel inter turbas sine pudore, sine doctrina, illius opem debemus implorare. ¶ Porrò crediderim ego non defuturos quam plurimos doctores, qui dicant hunc hydropicum non casu illic affuisse: sed ex malitia Pharisæorū illic positū cōtra Christū, obseruantes quid cū illo ageret, hæc intra seipsos cogitantes. Videamus an curet hunc hydropicū, vel nō: si illum curat accusabimus eū, tanquā sabbati transgressorē: si autem non curat, amittet opinionem, quam apud populum habet: qui eum diligit, & magnificat, quia pius est, & nūquā desistit misericordiā prædicare, & infirmos curare, quare ab omnibus comitatur & amatur. Ille igitur, vt hanc vulgi opinionē cōseruet nō cōmittet quin eum curet: & ita eum accusabimus vt legis transgressorē. Hoc negotiū semper dæmoni ex sententia successit, qui quā plurimos coegit Deū offendere ne famā aut opinionē, quā apud homines habebāt amitterēt. Videbis nobiles multos, qui cum plus debeāt, quā habeāt, si ab aliquo forte admonentur, ne luxū, famulos, & sumptus vltra cēsum extendāt, vt quæ debēt soluāt, respōdent hoc sibi nō licere, quia sua & suorū maiorū dignitas non patitur aliquid de statu pristino detrahere, ne autoritatē suam imminuāt: itā hi nè perdant vulgi opinionē tēdunt ad infernū. Alios videbis, qui proximos infamant, & nolūt famā detractā restituere: ne se retractādo fidē sibi habitā deinceps amittāt: & malūt in infernū mitti, quā mūdi honorē nō habere. Multi ex princi- Ioan. 12.
pibus, ait Ioannes quod crediderūt in Iesu, sed propter Pharisæos nō cōfitebātur: dilexerūt magis gloriā hominū, quā gloriā Dei. Condemnauit Pilatus Mat. 27.
Christū, innocētē sciens: ne fidē & gratiā apud Cæsarē perderet. Sciebat enim inuidia sibi traditū fuis- Ioan. 19.
se, quare optabat illum soluere: at accusatores dixerunt. Si hūc dimittis nō es amicus Cæsaris. Et quia timuit gratia Cæsaris priuari, autorem vitæ morte mulctauit. Voluit conscientiæ suæ vim facere: ne in principis despectū caderet. Maluit Deum offendere: quā aliquid de suo statu & gratia detrahere. Multos hac tentatione expugnauit diabolus. Hæc est hasta illa, qua per ministros suos Pharisæos Christum vulnerare voluit. Credidit enim dominū nè autoritatem & opinionem apud homines perderet, solita pietatis opera non prætermissurum, & hydropicum illum curaturum: quo curato posset vt festi violator accusari. Ad hunc igitur effectū Christo hydropicum proposuerunt, de industria: vt quid faceret obseruarent. Colligitur autē hanc illos habuisse intentionem, & hoc in cordibus suis agitasse ex illis, quæ in litera Euangelij statim sequūtur. *Et respondens Iesus dixit ad legis peritos & Pharisæos.* Respōdit, non ad verba sed ad cogitationes: & in eo quod eos interrogauit, videlicet an liceret sabbato curare, insinuat, quod ipsi obseruabant an illum curaret hydropicum die sabbati: & sic quod habebant illam calumniam præparatam, vt superius diximus. ¶ Docet Esa. 1.
hic locus cogitationes nostras à Deo videri: quod cum itā sit audiamus Esaiam dicentē. Auferte malū cogitationum vestrarum. Demus operam vt omnē animi cogitationem, puram integramq; seruemus. Aquila pullos suos quos habet in nido aduersus solem ponit, vt illum veluti autorem vitæ cognoscāt: sol enim & animal generāt animal: & eos qui nō valent solē intueri, & eius radios non ferunt, è nido tāquam spurios & alienos eijcit. Sic nos paruas adhuc Mala. 4.
cogitationes versus iustitiæ solem dirigamus: vt ad eum oculos leuantes eum autorem atq; dominum cognoscant: eas vero quæ Deum intueri noluerint, nec in eum oculorum aciem dirigere, tanquam extraneas & illegitimas, ab animæ nido eijciamus: easq; dum paruæ sunt ad petram, hoc est ad Christū allidamus, iuxta id quod dicitur in Psalmo. Beatus Psal. 136.
qui allidit paruulos ad petram. Itaq; cū omnia Deus intueatur, & omnia sint nuda & aperta oculis eius, opus est, vt semper bonas habeas cogitationes, nè Hebre. 4.
oculos tantæ maiestatis offendas. Respondet autem Christus cogitationibus doctorum & Pharisæorū. Iam hic vides, qui fuerint illi, qui Christum obseruabant, & calūniabantur: nempe legis periti, scribæ inquā & doctores, homines literati, & in lege exercitatissimi: & cum his iunguntur Pharisæi, viri religiosi, & separati à cōmuni vita aliorū. Homines literati & qui se sanctos esse præsumūt, sunt omniū maximi Chri persecutores. Doctores docebāt populū,

Pharisæi

Pharisæi sancti, vt cupiebant, reputabantur: sed cum Christus meliùs quam doctores prædicaret populus eum relictis illis sequebatur. Præterea quia Christus erat vitæ integerrimæ, & miracula faciebat, quæ nõ poterant Pharisæi, populus sectabatur eum quem sãctissimum iudicabat: & Pharisæos relinquebat. Vnde orta est in doctoribus & Pharisæis æmulatio, & inuidia, potiùs quam in alijs: quia doctrina & miracula Christi magis eos, quam alios causa cõcertationis torquebant. Quis est inimicus tuus? qui artem tuam exercet. Ita quotidie videbis, prædicatorem de prædicatore, tabellionem de tabellione, medicum de medico, sutorem de sutore, magis quam de
Gene. 4.
alio detrahentem: nam faber frabro inuidet. Cain & Abel germani erãt, eodem patre & matre progeniti: probabile est illos ante se inuicem dilexisse, postea vero quam idem munus Deo offerendi sacrificium obierunt, statim cõcertatio & inuidia orta est inter eos. Ita illis, qui se fraterna necessitudine amauerãt causa extitit Abel mortis, Cain autem exilij.
Gene. 13.
Eodem modo etiam iurgiũ erat inter pastores Abrahami, & pastores Loth, de pascuis ambigentes: quia omnes idem munus exequebantur, & alteri alteris inuidebant. Ioab dux vniuersalis regis Dauidis cre
2. Reg. 20.
dens Dauidem velle honorare Amasiam & illi locũ suum concedere, statim Amasiam interfecit: tanta est hominum ambitio, vt in omnibus factis suis vnici & ab alijs separati esse velint. Videbis magnũ aliquem prædicatorem concionantem à populo admirante eius suauitatem, finita concione laudari: ò magnum concionatorem, beatus venter, qui portauit illum: at ille qui eandem exercet artem ait. Mediocrem quidem habet leporẽ: sed quæ dixit cõmunia sunt, & trita. Laudas ducem de aliquo magno facinore, si alius dux adest, ait illicò, Visus est bona fortuna, nam hostibus erat ventus aduersus. Idem dicẽdum est de omnibus alijs artificibus. Itaque Christo non inuidebant argentarij, aut sutores, quia non cælabat argẽtum, nec suebat calceos, sed doctores qui populum docebant, quia Christus erat magister, & docebat populum. Persequebantur illum Pharisæi, quia miracula faciebat, & à pupulo pluris æstimabatur: & eum vt hominem idem artificium exercentem calumniabantur. Sic tu caue ab illo, qui tuum officium facit, & ne fidas illi: quia cũ minus putaueris te prodet: & habe semper suspectos omnes, quos videris tui officij esse. Iam nunc audiamus Christũ cum illis loquentem: atque eos interrogantem. *Si licet sabbato curare.* Sabbatum tunc à Iudæis in veteri lege maxima cum religione seruabatur, quã Ecclesia transtulit in diem dominicam: quia dominica
Gene. 1.
dies fuit prima dies seculi, & in illa creauit Deus
Gene. 8.
cœlum & terram: & Arca Noe quieuit in monti
Exod. 14.
bus Armeniæ, & populus Israel eductus est de AE
Exod. 16.
gypto: & pluuit manna de cœlo: & Christus natus
Ioan. 2.
est de virgine, & effudit sanguinem primò in circun
Ioann. 6.
cisione, & signorum suorum fecit initium aquam in vinum conuertens: satiauit quinque millia homi
Mat. 21.
num ex quinque panibus: introiuit in Hierusalem
Mar. 16.
cum honore in ramis palmarum. In hac die resurre
Act. 2.
xit, & misit Spiritum sanctum in filios adoptionis. Et si aliquis dicat, si sabbati obseruantia est diuinũ præceptum morale, qui fieri potuit, vt mutaretur: nam & si ceremonialia ablata sint, moralia tamen auferri non poterant? Respondeo quod in sabbati sanctificatione erat quippiam morale: quippiam vero ceremoniale. Morale est obseruare diem vnũ in hebdomada, & hoc non abstulit ecclesia: esse autẽ hunc diem vel illum, hoc erat ceremoniale, & hoc meritò mutauit, quia mutare poterat: imo mutare debebat ob resurrectionis mysterium, & nonnulli Psalmi inscribuntur pro octaua, per quam Diuus *Hierony.*
Hieronimus, diem resurrectionis intelligit. Et ipsa lex vetus innuebat Iudæorum sabbata esse abrogãdà, solumque vsque ad Christum duratura. Oseas *Osee. 2.*
Deum in hunc modum inducit loquentem. Cessare faciam sabbatum eius, omnia festa & tẽpora eius. Esaias etiam. Neomeniam & sabbatũ, & festiuitates *Esa. 1.*
alias non feram. Bona erant festa illa durante lege Mosaica: sed adueniente Euangelio cessatura. Et intuens idem Propheta mentis oculis venturum esse Christum, qui noua festa institueret, dixit. Sicut cœ *Esa. 66.*
li noui & terra noua stabit semen vestrum corã me. Et erit mensis ex mense, & sabbatum ex sabbato: & veniet omnis caro, vt adoret coram facie mea. Aperte fatetur Esaias noua festa instituenda in lege gratiæ. Erant festa illa vetera vmbræ quædam futurorum: quæ erant adueniente sole discessura. Ideo Pau lus ad Colossenses. Nemo vos iudicet in cibo & po *Coloss. 2.*
tu aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt vmbra futurorum. Vult significare Apostolus festa legis Mosaicæ eiusq; ceremonias & sacrificia iam cessasse: quoniam adumbrauerunt venturum Christum: qui iam venerat. Vide & tu quanta obseruantia & deuotione diem dominicam obseruare debeas, & festa Ecclesiæ, quandoquidem Iudæi tanto rigore & obseruantia custodiebant illa sabbata sua, quæ nihil aliud erant nisi nostrorum festorum vmbra quædam, adeò vt etiam existimarẽt in sabbato mederi esse flagitium. Apud Iudæos in *Num. 28.*
sabbato duo agni offerebantur: in alijs vero diebus vnus, præterquam in solennitatibus & calendis: ad significandum in festis diebus Deum abundantiùs esse laudandum. Sed nunc minus honoratur Deus, imo magis offenditur in festis, quam in alijs diebus: nam in hebdomada homines laboribus honestis occupantur, in diebus vero festis ebrietatibus, luxurijs alijsque criminibus tempus perperã cõsumunt ocio si, & nulla in alia re, quam in ludis, murmurationibus, & vitijs occupati. In sabbatis Iudæorum & in hac die dominica, quæ multo sanctior & celebrior est sabbatis Iudæorum, licitum est infirmos curare: hæc enim opera non prohibentur in sabbato nisi seruilia, quæ etiam fieri possunt in diebus festis si necessitas vrgeat, vel si modico tempore occupentur, vel si consuetudo fuerit præscripta; vt in aliquibus locis licite in die festo aliqua aguntur seruilia opera ex immemoriali consuetudine loci. Illud autem quod aliqui existimauerunt, quod si non acceperis pretiũ pro opere seruili, licite possis operari die festo verũ non videtur, quia intentio lucrãdi, nõ facit vt opus quod non est de se seruile, seruile sit, formaliter, nec materialiter. Alij etiam illud Exodi quod dominus *Exod. 20.*
loquitur de die sabbati. Omne opus seruile non facietis in eo, perperam interpretati sunt de peccato, cùm peccatum omni tempore sit vetitũ, & non ma

gis aggrauet conscientiā illud committere in die festo, quam in alio die, & licet finis præcepti obseruātiæ festi sit vt cessando ab operib⁹ seruilibus Deo vaces, tamen quia finis præcepti nō est in præcepto, quāuis sanctissimum sit Deo vacare talibus diebus, tamen non ex præcepto teneris Deo vacare, nisi tātum opera seruilia non agere tali die. ¶Hoc itaque in omni præcepto & lege summopere aduertendū est: vt potiùs attendamus mentem & sententiam legis latoris, quam literam & verba legis. Sæpe enim euenire solet, vt à litera legum recedendum sit, si nō omnino sententia legis latoris labe factari debet. Sicut sacerdos Abimelech faciebat contra literam legis, cum Dauidi panes propositionis dedit, qui tamen solis sacerdotibus comedendi debebantur: sed non faciebat contra mentem legis latoris, quandoquidem Deus omnia sua præcepta in charitatem direxit, in qua ea complexus est. Et ob hanc causam etiā Christ⁹ laudat Abimelech: imo si in litera legis mansisset, & Dauidi fame periclitanti panes propositionis denegasset, vtique contra Dei mentem fecisset, qui ante omnia charitatem vult, misericordiam ait sacrificio multo sibi potiorē esse. Sic etiā sacerdotes omnibus sabbatis contra literam legis facere cogebantur, laborandum illis erat, dum pecudes mactarent, & holocausta cremarent: veruntamen nihil peccabant contra mentem legis latoris, quia res illa spectabat ad gloriā Dei. Moses per quadraginta annos nullū inter Israelitas circūcidi sinebat id quod apertè erat contra literam legis, quæ iubebat, vt omnes pueri octo dierum circunciderentur: nec tamen Moses faciebat contra mentem legis latoris, necessitas enim illud postulabat, siquidē nūquam de mouendis castris certi erant. Ita etiam hic in præcepto de sabbato & in omnibus alijs præceptis magis respiciendum est ad mentem, quam ad literā: magis ad animum eius qui legem dedit quā ad verba legis. Atqui dicit Christus in his duobus mandatis vniuersa lex pendet & Prophetæ. Hæc demum est mens legis latoris, vt Deum & proximum nostrū diligamus: si facimus quod dilectio Dei & proximi requirit satis fecimus legi, etiā si à litera recedamus. Atque ideo sabbatum non est violatum, siquid facis quod ad dilectionem Dei & proximi requiritur. Dicit quidem lex sabbato non esse opus faciendum: sed mens legislatoris est Deum & proximum esse diligendum. In hoc postremo plus momenti situm est quam in litera: ideoque iuri permittitur. Idē etiam fit & fieri debet in omnibus alijs constitutionibus siue illæ sint Ecclesiasticæ, siue monasticæ vt mens legis latoris magis sit consideranda quam litera legis, sciamusque nullam legem ligare hominē, si mens legis latoris aliquid aliud, quam verba legis postulat. Sic stulti fuerunt illi in Machabæis, qui noluerunt bellari in die sabbati ne festum violarent. ¶His itaque præmissis non dubium est quin licitū sit sabbato curare, hoc ratio charitatis postulat, & lex nō prohibet, sed fauet charitati: nec Christ⁹ quasi ignorās quærit, sed vt aduersarios cōfundat. Quātò magis quod Christus nec contra literam legis faciebat, nam Medici Iudæorum curabant in sabbatis imo peccarent si esset talis ægritudo, quod si quolibet die non prohiberetur languenti, periret. Et sic Iudæi non prohibebant medicos suos sabbato curare; & si Christum arguebant, eo quod faceret istas curationes in sabbato, erat quia non erat tunc necessarium facere illas: nam quāuis Christus differret illas ad alios dies non esset periculum: sicut sanando cæcos, claudos, paralyticos, quos poterat in alijs diebus sanare, quia curatio istorum poterat sine periculo differri. Dico quod Christus curabat etiam alijs diebus: scriptura tamen de his, qui fuerunt curati in sabbato loquitur, in alijs autem curationibus diem non exprimit, quia de sabbatis tunc erat controuersia, non de alijs diebus. Sed aliquis dubitare potest, si in alijs diebus de quibus non erat calumnia poterat curare necessitate non vrgente, sicut hūc hydropicum & alios similes, cur curabat in sabbato? Dicēdum quod aliqui itá erant in periculo: quod nisi statim curarētur perirēt, sicut fuit in filio reguli de quo pater dixit: descēde, priusquā moriatur filius meus, & vt in socru Simonis quæ tenebatur magnis febribus, alios vero qui tantam necessitatem non habebant, curabat in sabbato propter maiorem gloriam Dei. Nam curationes Christi erant miraculosæ & in instanti sanabat: quanto autē coram pluribus ostēdebatur diuina virtus erat maior Dei gloria & in sabbatis conueniebāt plurimi propter vacationem operis, & Christus quærebat salutem omnium spiritualem. ¶Interrogans autem eos nunc, an liceat sabbato curare, manifeste irridet eos, vt insipientes: siquidem cum sabbatum dominus benedixit, ipsi bene facere prohibent. Hoc non ignorabant scribæ & Pharisæi, qui doctissimi erant, sed ex inuidia dicebant illicitam curationem sabbati. Sic etiam & multi hodie inuidia vel auaritia dictante malè interpretantur scripturas, vt alios mordeant, vt vel sua vitia tegant, vel vt aliquod emolumentum acquirant. Interrogat itaq; illos Christus vt confundat. Sed quid ad hæc illi? *At illi tacuerunt.* Non tacebant illi cū in suis cōuenticulis murmurabant de Christo, quia sabbato curabat, nunc vero tacent cum loqui opus est. O quam multi sunt his similes, qui plus alijs decem garriunt, murmurant: & infamant proximum suum, omnia eius vitia amicis suis manifestantes, at si præstito iuramento veniente prælato rogantur, vt verum dicāt de aliquo male viuente, tunc tacēt. Si sciunt vicinum suum esse concubinariū, per omnem ciuitatem dicunt: non autem prælato, qui corrigat. Cum tacere debent, loquuntur: & cum loqui debēt, tacent. Cū ex conscientia teneris dicere, tūc taces: & cum tacere teneris, tunc loqueris. Vniuersus orbis, nulla alia de causā est, itá vt videmus conquassatus, nisi ob nimiam loquendi licentiā, & sunt non pauci tam rudes, vt existiment non esse flagitiū vxori aut filio peccatum proximi arcanum manifestare: posteà vero dubitant illud prælato interrogāti dicere: & tunc cum loquendum erat, tacent. Eodē modo isti Pharisæi, qui cū essent loquacissimi murmuratores, cum opus non erat, vt religiosi statuerunt seruare silentium. Maledictum sit tale silētiū: maledictus talis cætus hominum, maledicti qui eos imitantur. ¶Præterea si tacere, respondere est: egregiè responsum est. In turba simplici magnas excitarent tragœdias, sicut hæreticorum mos est: sed præsente Christo non audent, neque mutire. Nam si respon

Marginal references: 2. Reg. 21. — Mat. 22. — Mat. 12. — Osee. 6. — Iosue. 5. — Gen. 13. — Mat. 22. — Exo. 20. — 1. Mac. 2. — Ioan. 4. — Luc. 4.

ſpondiſſent, licitum eſt ſabbato curare, audirẽt? Cur
ergo me obſeruatis? Cur me toties violati ſabbati ac
cuſatis? ſi autem reſpondiſſent, nõ licere: accepiſſent
reſponſum, quale audiemus, etiam non reſponden-
tibus datũ, quidquid reſpõderent erat contra ipſos,
atque ideo tacuerunt. Non latebat hoc regem Dauid
Pſal. 62. dem cum dixit de Chriſto. Rex vero lætabitur in
Deo & laudabuntur omnes, qui iurant in eo: quia
obſtructum eſt os loquentiũ iniqua. ¶ Expende etiã
quomodo mundi ſapientia muta ſit & ſtulta coram
Exod. 2. Dei ſapientia, cum erat Moſes in AEgypto, & eru-
deretur omni ſapientia AEgyptiorum non erat tar-
dus lingua: nec profitetur ſe eſſe ineloquentem, erat
Exod. 3. enim quantum ad AEgyptios ſonoræ vocis, & elo-
quentiæ incomparabilis: ſed coram Deo quaſi mu-
tus eſt, & tardam & imperitam ſuam intelligit eſſe
linguam. Si mutis animalibus comparetur homo li-
cet ruſticus & imperitus ſit, videbitur eloquens in
comparatione brutorum: ſi vero eloquẽtibus & eru-
ditis viris atque in omni ſapientia probatiſsimis cõ-
feratur, ineloquens & mutus videbitur. Sic etiam
iſti legiſlatores & Phariſæi licèt ſapientes eſſent in-
ter alios, & præcipuè in populo, & eloquentes & re-
ligioſi: ſed coram ſapientia poſita iuxta diuini ver-
bi ſapientiam, ſtultiſsimi & inſipientes facti ſunt, &
quaſi lapides muti coram ipſo tacent, & non audẽt
nec mutire. Sic virga Aaron deuorauit virgas Ma-
Exod. 7. gorum Pharaonis, quia Dei ſapientia conſumit
& deuorat mundi ſapientiam, & ſtultiſsimam illam
Pſal. 72. reddit. Quod ſanctus Dauid intuens dicebat Deo.
Vt iumentum factus ſum apud te. Omnes enim hõ-
mines ad comparationem verbi diuini nõ ſolum in-
eloquentes, ſed & muti putandi ſunt. Obſerua etiã
quomodo impij confunduntur & cadunt, ità vt ve-
riſsimum ſit illud, quod pſalmiſta ait. In laqueo iſto
Pſal. 56. quem abſconderunt comprehenſus eſt pes eorũ. Pa-
rauerũt inſidias, obſeruabãt, & modo loqui neſciũt
Exod. 14. confuſi. Sic Pharaoni contigit. Permiſit Deus Iu-
dæos quaſi deſerto & mari concludi, vt animus im-
pij regis excitaretur ad eos perſequendos, & corrue-
ret, tam ipſe quã populus eius. Vbi ſimul erudimur,
non poſſe pios vnquam concludi: licet malis hoc vi-
deatur: ſed ſemper eis exitum quo à malis exire poſ-
ſint patere, vt filijs Iſrael cõtigit: qui ſicco pede ma-
Prou. 11. re tranſierunt. Iuſtus (vt inquit, ſapiens de anguſtia
liberatus eſt: & tradetur impius pro eo. Sequitur in
contextu. *Ipſe vero apprehenſum ſanauit eum ac di-
miſit.* Expende Chriſti benignitatem. Poterat vni-
co verbo hunc ſanare: ſed propria manu hominem
horridum & fœtidũ tetigit. Hydropiſis enim mor-
bus eſt aquoſus ex veſicæ vitionatus, cum inflatio-
ne turgẽte, & anhelitu fœtido. Non ſic faciunt qui
proximos infirmos non ſolum non curant, ſed nec
tangere, aut videre volunt, auertẽtes caput & ocu
los: ne illorum vlcera videant. At diuina maieſtas
vſque vt tangat noſtras miſerias & infirmitates de-
ſcendit à ſinu patris. ¶ Præterea non obſtante quod
Phariſæi offendebãtur, ægroto & egeno benefacie-
bat Chriſtus. Demum nullam mercedem pro be-
neficio dato quærens, gratis curat infirmum homi-
nem hydropiſi laborantem. Deniq; nec à bono ope
re propter hominum calumnias ceſſauit, in quo fa-
cto docuit nos. Primò, vt proximorũ miſerias non

fugiamus, nec abhorreamus, ſed vbi pauper magis
ſqualibus & vlceroſus eſt, ibi maiorem impenda-
mus charitatem, ſicut exemplo Chriſti multos ſan-
ctorum feciſſe, legendæ ſanctorum commemorãt.
Secundo, docet hoc factũ propter hominũ impiorũ
calumnias, non deſiſtere à bono. Si quod vis facere
eſt bonum non deſiſtas ob vulgi dictum. Quatum-
cunque canes tibi allatrent, nihilominus tu rationa
lis, illi irrationales erunt. Non eſt lucis vituperium
ſed potiùs laus veſpertilionibus odio eſſe. Multi ſunt
qui bene facere vellent: ſed timentes quis ſit de illis
hominũ ſermo bona opera prætermittunt, tanquã
pueri, qui per viam tranſire canum timore nolunt.
De his ait Pſalmiſta. Sagittæ paruulorũ factæ ſunt Pſal. 63.
plagæ eorum. Nam à quibuſdam paruis puerorum
arcubus timent. Docemur tertio nullam mercedẽ
pro beneficio dato quærere: & quod prælati eccle-
ſiæ pro beneficio collato, aut diſpẽſatione nihil quę
rant. Apprehendit inquit eum, ac dimiſit liberum
abire. Non quæſiuit ab illo pecunias, vel mercedẽ
pro ſalute. Gratia cõferre indulgentias, & miracu-
la facere à domino Deo eſt: & hanc gratis accepiſtis Mat. 10.
gratis date. Sic Eliſeus Propheta, cum Naaman Sy- 4. Reg. 5.
rum mundauit à lepra dimiſit illum non accipiens
munera nec dona illius, & liberum abire permiſit.
Docemur ſimiliter nos facere, de omnibus bene me
reri, & non curare hominibus ne id placeat an non:
modo Deo placeat. Secundo etiam docemur quod
in omni tempore & loco, ſiue in menſa, ſiue in foro
ſiue in die, ſiue in nocte tempus eſt benefaciendi
proximis: & quod illis impendamus omni tempore
charitatem & beneuolentiam. Nullus locus eſt vbi
Deo non poſsis ſeruire: in omni etiam tempore &
loco poteris proximis vtilis eſſe. Vnde Salomon. Eccle. 12.
Quodcunque poteſt manus tua, inſtanter operare.
Sed procedamus. ¶ Igitur poſtquã Chriſtus ſaluator
noſter miſerabilem illum hominẽ ſanum fecit, vult
etiam ſicut corpus hydropici curauit, animabus cõ-
ferre ſalutem: non ſolum inimicis, ſed etiam omni-
bus aſtantibus prædicat, & docet plura ad mores bo-
nos concernentia. Ideò poſtquam hydropicum cu-
rauit, & dimiſit, diuertit primo ſermonem ad legis
peritos, & Phariſæos: vt eorum irrationalem calũ-
niã oſtendat. Inſuper & doceat, curationem infir-
morũ nõ eſſe cõtra ſabbati obſeruantiam. Ait ergo.
*Cuius veſtrum aſinus aut bos in puteum cadet, & non
continuo extrahet illum die ſabbati.* In his verbis &
in hac ſimilitudine reddit Chriſtus cauſam ſuorum
factorum oſtendens nihil contra ſabbati præceptũ
feciſſe: & quamuis indigni erant, vt ſuorum rerum
cauſas aperiret attamen docere nos voluit, vt nihil
aperiamus, faciamusque in ſpiritualibus fidei nego-
tijs, cuius ex verbo Dei rationem reddere non poſ-
ſimus. Quapropter & Petrus vult, vt ſemper parati 1. Pet. 3.
ſimus ad ſatisfaciendum omni poſcenti nos ratio-
nem de fide & ſpe, quę in nobis eſt. Poterat ſola ſua
autoritate cõpeſcere illos & confundere: ſed docuit
vt aliquando danda eſt ratio dictorum, & factorum
proximis, etiãſi minoris conditionis exiſtant. Non
ſic multi prælati, qui arrogantia pleni ſatis eſſe cre-
dunt, & ſufficere: quod ipſi illud iubent, & præcipiunt
nec ab illis petenda eſt ratio. Imo ſi quæras ab illis
rationem factorum, ſuperbiunt, rixantur, illud in
lingua

lingua passim portantes. Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas. ¶Obserua etiã quod propter epulas non desinit Christus dicere veritatem? Nõ fecit more adulatorum (quorum plenus est mundus) qui vt ventri consulant, & gulæ satisfaciant, ad placitũ loquuntur magnatibus: & sicut canes vlcera, sic ipsi lingua adulatoria, lambunt vitia eorum. Admonet locus iste prædicatores verbi Dei, ne propter cõuiuia aut munera principium, desinant principum & diuitum vitia reprehendere: nec desistant à veritate. Quanuis Benadab rex Syriæ miserit ad Eliseũ Prophetam quadraginta Camelos omnium bonorum Damasci oneratos, per manum Azabel: non tacuit veritatem vir sanctus: sed ostẽdit ei, quod infœlici morte erat moriturus. At nunc multi concionatores verbi Dei carpunt vitia, mordent, & reprehẽdunt peccata: sed si quid eis porrigas, abbatiam nẽpe aut Episcopatum, vel bonum quid temporale, sicut canes latrantes, quibus os cũ carne dederis, desinunt latrare comedendo: sic istos obmutescere facies quodcunque donum illis tribuas: & muti manebunt. Sed de his alias. ¶Aduerte autẽ quod Christus optime arguit à minori ad maius. Nam si Asino aut boui iacenti succurritur, quãtò magis homini. At nunc multi prælati maiorem curam gerũt, de equis & mulis quam de animabus subditorũ. Si mula cadit, leuatur, curatur si infirmatur: & maxima diligẽtia, & si moritur tristitiam gignit. Verùm quot viduæ pauperes famem patiuntur, quot pauperes, miserabiles ægrotant: nec de lecto surgunt: quot etiã necessitate & penuria moriuntur: de quibus ipsi nihil curant? si Asinus cadit leuatur: si autem proximus cadit, non leuatur, nec ei impenditur auxilium. Iob virum sanctum non legimus scidisse vestimenta: cũ perdidit omnes boues, camelos, nec omnes temporales diuitias, at cum mortem filiorum audiuit, surrexit, & scidit vestimenta sua. Et sic tu mortẽ filiorum tuorum, siue illa temporalis, aut spiritualis sit, sentire & lugere debes & pericula & dañа subditorũ plorare, & illorum miserijs: & calamitatibus compati. Sequitur. *Et nõ poterant ad hæc respondere illi.* Admirabili artificio, & subtilitate, conficit Aranea telam suã, sed in aere, ex quo efficitur, vt ipsa tela simul cum Aranea facile frãgatur & pereat, sic scelератorum hominum cogitationes & consilia licet ingeniosa & subtilia videantur, vana tamen sunt & in aere cõstituta: vnde euenit vt dum alios irretire volunt, ipsi irretiti capiantur. Vide quam fragili rei, sicut telæ arranearum hominum vanorum cogitationes atque consilia comparet Esaias Propheta, dicẽs. Telas araneæ texuerunt. Cor humanum est textrina, vbi hæ telæ struuntur, sed homo orditur telam, Deus vero illam scindit & fila tenuissima resecat. Vanum est cor hominis, superbi & impij: & omnia eius consilia euanescunt. Scit inquit Dauid, dominus cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt, Nulla sapientia, nulla scientia, nullumque consiliũ est contra dominum. Ecce non possunt respondere illi. Et quis poterit ei respõdere cum dominus ad iudicandum venerit? Quis poterit ei resistere? si nunc in humilitate ità inimicos obmutescere facit: dic mihi qui tot consilia & pessimas cogitationes in pectore tuo componis contra dominum: quid respondebis ei cum venerit in potestate magna, & maiestate iudicare viuos & mortuos? Sed de his inferius suo loco opportunè Deo dãte dicemus. ¶Præterea admonet locus iste nihil contra nos facere posse scelератorum consilia: si Deum propitium habeamus. Nihil nocuit Dauidi consilium Achitophelis: nec Ioseph consilium suorum fratrũ, neque Christo hoc consilium Pharisæorum: vnde enim existimabant eius splendorem maculare, nomenque extinguere, inde confunduntur & tacẽt, & sapientia Christi magis lucescit. Ita quanuis te homines nefarij oppugnent, nequaquam ta. nen vincent si fueris virtutibus velut muro septũs: diuinoq; præsidio munitus. Ita enim ait Deus apud Hieremiam. Bellabũt aduersum te & non præualebunt, quia ego tecum sum vt liberem te. Et Iob. Deus comprehendit sapientes in astutia eorum, & consilia prauorum dissipat. In prouerbijs etiam Salomon ait. Non est sapientia, nõ est prudentia, non est consilium contra Dominum. Et pater eius Dauid Dominus (inquit) dissipat cõsilia hominum. Etsi viri iusti videantur aliquãdo ab impijs superari, ipsi tamen de iniquis triumphant, vt Christus de Pharisæis. Cũ Palæstini Hebræos propter eorum scelera superarent, Deique arcam in tẽplum Dei sui inferrent, euenit sacra referente historia, vt surgentes diluculo altero die Azotij inuenerint Dagonem Deum suum, iacentem in terra ante arcam: & alio die scissum & confractum. Quando existimabant arcam Dei esse victam & abiectã, subiectamque idolo suo, inuenerunt illam superantem, idolumque apud se confractum, & ipsam mirabiliter triumphãtem. Aspicis hic gloriam Dei præeminere, etiam cum abiecta esse creditur: virtutemq; victoriam obtinere, etiam cum victa esse existimatur? Voluit Syria cum Samaria Hierosolymam euertere sed Hierosolyma euasit superior, & ipsæ fuerũt euersæ & in summis calamitatibus constitutæ. Vt enim fluctus maris duram ingentemque rupẽ ferientes, ibi illiduntur nihil aliud efficientes quã se ipsos frangere, & in spumas inanes conuertere, manente rupe immobili & stabili, sic qui iustum ac pium hominem volunt impugnare, spumas suę iracundiæ & inuidiæ ostendunt: sed nihil aliud efficiunt quam se ipsos frangere & atterere perseuerante viro iusto in virtute & constantia, nullam gloriam virtutis atq; constantiæ premium amittente: vnde diminuũtur rupes autem immobilis & fixa est. Mali confundũtur, bonus triumphat. Superbus Aman, ex oriens affligit populum Dei, Israel tamen triumphat: Aman autem cum tota familia sua perijt. Maxima Pharisæorum turba in Christum conuenit: sed iam vides quomodo omnes taceant, & mutire nõ audeãt. Omnia eorum consilia, consultationes, & astutiæ, quasi spuma euanescunt. Nunc ad contextũ reuertamur. *Dicebat autem & ad inuitatos parabolam intendens, quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos.* Vides cœnæ Christi quales sint, nempe in salutem animarum, non in satietatem ventris vertuntur. Sanauit hydropicum, docuit Pharisæos quod bonum sit in Sabbatis bene facere, & videns eos primos accubitus ambientes medetur huic morbo. Ostendit non esse veram gloriã quæ ambitur: sed quæ datur. Sic Paulus. Nemo sibi assumat honorẽ, sed qui vocatur

Marginal notes: 4. Reg. 8. — Iob. 1. — Esa. 59. — Psal. 93. — Capit. 21. de die iudicij. — 2. Reg. 17. — Gene. 37. — Iere. 15. — Iob. 5. — Prou. 21. — Psal. 32. — 1. Reg. 5. — Hester. 7. — Hebr. 5.

catur à Deo tanquam Aaron. Verum nostri sermones inter manducandũ ab his valde discrepãt. Christus super mensam concionatur, sermonem spiritualem, & de ædificatione animarum iniens: illi vero qui legem eius profitentur, & iactant se esse Christianos omne suum studium ponunt in eorum moribus arguendis, & postea quã plenis stomachis suis incaluerunt, de proximis suis detrahunt, & eorum vitas calumniantur. Hoc est mundi vernaculum & quod magis in comessationibus & conuiuijs diuitum vsurpatur, post luculentam ciborum & poculorum satietatem. Non aliud agebat ille Babyloniæ Rex Balthasar qui cum vxoribus suis helluabatur, cum venit in eum Dei iustitia & scripsit illa manus. Mane, techel, phares. Ità etiam credo Deum iustitia sua venturum super vos: nõ tantum propter cibi, potusque luxuriam, quantum propter malos sermones quibus in conuiuijs vtimini. Nam sicut Balthasar cum familiaribus suis Deos suos laudabat, ità vos vitia vestra vt idola colitis & pro dijs habetis. Aliter Christus hic facit, qui in conuiuio bonum spirituale, & doctrinam salutarem tradit inter epulas. Sic etiam faciũt religiosi, & qui vitam monasticam profitentur, vt semper lectionem scripturarum inter cœnandum audiant. ¶ Præterea obseruandus est locus iste à præconibus verbi Dei vt non illico verbũ veritatis subtrahant, vbi vel animo pessimo, vel capiendi studio, quosdam sibi auditores senserint adesse: sperantes, vt sicut Christus multos dolo venientes, virtute sui verbi ad pietatem conuertit, ità per suos id posse præcones. Factum fuit Hieremiæ verbum Domini in opprobrium tota die. Omnes irriserunt eum, quamobrem silere penitus proposuit sed audit à domino. Noli subtrahere verbum, si forte audiant, & conuertantur vnusquisque à via sua mala. Verum vbi talibus spes deest, non est canibus proijciendum sanctũ Dei, nec porcis substernendæ margaritæ. ¶ Aduerte etiã quod hic dicitur, quod Christus dicebat ad inuitatos parabolam, in quibus prædicabat sæpe sæpius: quod fecit, vt declararet se eodem spiritu loqui: quo Prophetæ locuti sunt, familiare enim est Prophetis vti parabolis idque cuique legenti libros Prophetarum patet. Imò nedum verbis sed plærunque factis parabolas proposuerũt. Sic Hieremias langunculam coram populo confringés hoc facto innuebat futuram Iudæorum desolationem. Idem cathenis ligatis quas in collo gestabat, præfigurabat futuram captiuitatem Iudæorum. Sic Ezechiel capillos suos comburens partim, & partim gladio conscindens, & partim in ventum dispergés hac parabola tres plagas prædixit. Sic ille dormiens super vnum latus captiuitatẽ populi vaticinatus est. Sic Oseas accipiens vxorem fornicariã prædixit gẽtes in gratiam Dei venturas. Ideo in eodẽ Propheta dominus dixit. In manibus Prophetarum assimilatus sum. Ideo Christus vt declaret se ab eo missũ, parabolis vtitur more Prophetarum. Sed quia de parabolis in superioribus satis locuti sumus, audiamus iam nunc Christi saluatoris parabolam. *Cum inuitatus fueris ad nuptias non discumbas in primo loco.* Nihil aliud Christus his verbis insinuare vult nisi contundere arrogantiam & fastum Pharisæorum: & nos docet honores fugere, humilia petere, alta cõtemnere, & humilitatem sectari. Considera autem Christi ingenium. Solet nanque vt bene Chrysostomus adnotat, quando de mysterio alicuius rei est locuturus, introducere ante corporaliter facientem ipsum: vt ex eo occasionem inueniens tam corporalem narrationem mysterij, quam rei propositum exequatur. Quia de compescenda Pharisæorum iactãtia locuturus erat introducit primo hydropicum, & eum sanat, vt in corporali timore hydropici, iactãtiæ Pharisæorum præpingeretur inflatio. Sic in superioribus ex ablutiõe vrceorũ, docuit Christus immunditias & sordes Pharisæorum, quomodo abluẽde erant. Perpende autem quod Christus in hac metaphora intendit, & sub hac parabola vel comparatione, est, nos docere ne simus ambitiosi, procurantes & cupientes honores & prælaturas & dignitates in hoc seculo, quod egregiè ostendit ambitionem Pharisæorum reprehendens. Igitur sub hac similitudine docet quomodo primos accubitus non eligãt: quanuis Christus nõ damnet primos accubitus, nec eos qui in illis sedent: sed eos qui primos accubitos sibi eligunt. Periculum igitur est in eligendo, & nõ in sedendo: necesse enim est, vt ex multis, vnus supremum locum habeat. Et si Papa, Rex, Episcopus, aut prælatus sedeat in loco eminentiori, hoc nõ damnat Christus, sed hæc appetere, ambire, & eligere condemnat. Multi enim humiles in loco supremo sedent, & multi superbi in infimo. Animum respicit dominus non externum factũ. Ioseph in AEgypto primum locum habuit, sed non propter hoc accusari poterit. Hester cultu regio intrauit ad regẽ sed quam lõge à fastu & superbia eius historia abũdè testatur. Itaque ambitionem & appetitum dominandi damnat: vt erant illi Pharisæi qui appetebãt primos accubitus in synagogis, & vocari ab omnibus rabbi, quærere & appetere hæc stultissimum est. Sic dominus duobus discipulis, qui voluerunt sedere, vnus à dextris, & alius à sinistris respondit. Nescitis quid petatis. Ex tui ignorantia oritur tibi appetitus imperandi, & præeminendi: honor est premiũ virtutis, si te existimas illo esse dignum, & virtute præditũ, hoc nomine putãdus es honore indignissimus, satis est vt te esse malum scias, putare esse bonum. Et si existimas te quãcunque laudem mereri, pro certo habere debes, te nullius laudis esse participem. Ambitio est mater hæresis, difficile est esse in summa dignitate constitutum, & cogitationes non eleuatas habere. Maximum discrimen subis si prælatus esse vis. Tantum debet præstare prælatus subdito, quantum pastor ouibus suis. Non est ornãdus doctoris gradu tyro & ille, qui in primo limine studij literarum est, hac duntaxat causa, quod indolem eruditionis futuræ præferat: sed ille, qui iam de literis est bene meritus. Eodem modo non debet esse prælatus, qui virtutis via ingredi cœpit, sed ille, qui iam omnibus suis libidinibus renunciauit & perfectæ virtutis studiosus esse apparet. Prælatura status est perfectorũ, igitur teneris esse alijs perfectior & virtutis studiosior. ¶ Præterea, dignitas prælaturæ non est appetenda, nam si peccas grauius peccas scandalum alijs, malis tuis moribus præbens: tantò etiam est maior ruina, quanto maior est status. Omnibus discipulis in horto dormientibus, solum Petrum

Margin notes: *Daniel.5.* — *Iere.20.* — *Iere.26.* — *Matt.7.* — *Ierem.19.* — *Iere.27.* — *Ezech.5.* — *Osee.12.* — *Osee.8.* — *Chrys. hom. 33. in opere imper. Mat.* — *Lucæ.11.* — *Gene.41.* — *Hester.14.* — *Mat.23.* — *Mat.20.* — *Mar.14.*

trum reprehendit dominus: nam licet omnes in eodem sint crimine, cæteris paribus maiori dignus est reprehensione prælatus quam subditus. Non est dormiendum illi, cui incumbit alios excitare. Omnes oculos habent in te coniectos, quare si à vera via deliras, scandalizātur. Prælatus iniquus, tot mortibus dignus est, quot fragilibus subditis malo suo exemplo, causas delinquendi dedit. Filij Iob, in domo fratris sui maioris interierunt: nam subditi malo exem-
Iob.1.
plo prælati sui, qui locum obtinet maximi fratris intereunt, subditi prælatorum suorum exemplis diriguntur. Cum nubes incedebat, quæ populum Israel
Exod.13.
ducebat, populus sequebatur: cum autem cessabat, stabāt etiā Iudæi immobiles. Incedente prælato via virtutum, incedunt etiam maxima cum sua vtilitate subditi: sed si prælati ociosam faciunt moram subditi item ociosè immorantur. Non est appetenda denique dignitas prælaturæ, nam astringis te reddere rationem de aliorum animabus: insanus autem est ille, qui se soluturū obligat quod alij commiserunt. Cum venerit hora mortis quæ citius fortasse tua cogitatione aderit satis erit tibi conscientiæ tuæ rationem reddere, non etiam aliorum conscientias præstare: quo in puncto temporis adeo te perplexum inuenies, corā seuero Dei iudicio, vt te liberando parū non facias, nedum in te suscipias aliorum conscientias. Ideoque ne recūbas in primo loco, ne velis aut cupias honores & prælaturas, alijsvè hominibus præferri. Præter has autem & alias quam plurimas causas, quibus primum locum fugere & postremum eligere debes, quas hic breuitatis causa prætermitto: ponit in præsenti Christus dominus noster quoddam maximum inconueniēs propter quod quilibet primus esse non debet, dicens. *Ne forte honoratior te sit inuitatus ab illo, & veniens is qui te & illum inuitauit, dicat tibi: Da huic locum.* Tu existimas te esse quacunque dignitate & prælatura dignum vel quia literatus aut nobilis es, Deus tamē vnde minimè reris aliū habet electū ad illā dignitatē, vel prælaturā, te digniorem: & si tu primum locum tyrannica ambitione, secularique negociatione occupaueris, aut aliquo principum fauore veniet dominus, & tibi nō sine magna confusione tua & pudore, prælaturam auferet & eam alij te pręstantiori committet. Et ita permittit Deus iusto & recto iudicio suo, vt illi qui tyrannice primo loco abutuntur & dominari volūt dignitate & honore adepto ante tēpus à natura præfinitum decedentes non fruantur. Multa historiarum secularium exempla, adducere ad hoc possem. Sed his supersedentes ad diuina veniamus. Vide
Iud. 9.
Abimelech filium Gedeonis qui septuaginta fratres vt imperaret occidit, quāto labore principatum Populi Israelis tenuerit: & quam cito, quamque infeli-
2.Reg.18.
ci exitu interierit. Idem accidit Absaloni qui intendens primum locum regni occupare & esse Rex suspensus suis ipsius capillis tribusque hastis confixus
3.Reg.2.
vitam finiuit. Idem etiam successit eius fratri Adoniæ, qui primum etiam locum affectauit, verū à domino responsum accepit, da huic locum, & constituit Salomonem. Athalia primum etiam locum ob
4.Reg.11.
tinuit: sed huic eodem modo Deus dixit, da huic locum, quare gladio interempta, Ioe locum reliquit.
1.Reg.9.
Posuit dominus Saulem in primo loco postea tamē ob eius insolentiam & superbiam audiuit dominum
1.Reg.15.
dicētem, da huic locum, & ita Dauidi vt honoratiori & præstantiori locum suum concessit. Potentissima erat Vasthi Regina vxor Assueri regis: sed pro- Hester.1.
pter suam superbiam de primo loco deiecta est: quē Deus Hester fœminæ præstātissimæ tribuit. Primū locum habebat Amā in regia Assueri: verum ob suā arrogātiam audiuit dominum sibi imperantem, da huic locum, qui Mardochæo præstanti viro cessit. *Tunc incipies cum rubore nouissimum locum tenere.* Vide quanto probro & pudore hi superbi tyrāni de primis locis descenderint, qui non modo magna cōfusione & contumelia in infimis inferorū tenebris sepulti sunt, verum etiam & in hoc seculo, vitæ finē fecerūt, hastis aut pugionibus confossi, aut sibi ipsis manus inferentes. Hoc idem accidit Zamri qui He- 3.Reg.19.
lam regem Israelis occidit, & oppressit regnū se regem faciens: qui tamen plus septem diebus non imperauit, nam in prælio cum se vndique circumseptum videret, vrbemque in qua se defendebat, iamiam expugnari, Regiam suam ingressus est admotoque igni spontaneo, se cum tota familia combussit animamque peccantem proiecit. O bone Deus quāta confusione & pudore isti ambitiosi tyranni, qui modo tanta iniuria orbem occupantes imperāt, die iudicij peribūt: in solumque deiecti & in postremo loco constituti apparebunt. At pauperculi & humiles qui in hoc seculo in extremo sunt loco tunc erūt in primo, & tanquā aues in aere, sic illi in altissimis sedibus corporibus suis gloriosis fulgebūt vt sol in conspectu Dei. Quanta ignominia & quantum op- Mat.13.
probrium iniquos homines corripiet, quam mortiferis doloribus & angustijs torquebuntur potētes, qui in hoc seculo primum locum tenuerunt: cum se viderint proiectos in terram, & in postremo loco, pauperes vero à se toties despectos & cōtemptos, in summo honore constitutos. Tunc verè incipiēt cum rubore & confusione nouissimum locum tenere: quia hic recumbere voluerunt in loco primo. Sed nihilo minus non desunt qui honores summa quærant cōtentione, omnes volunt in pretio esse, & moriūtur, vt sint in hoc seculo primarij, Deum vt alijs imperent offendentes. Similis est hic mundus rotæ veloci & mobili super cisternam positæ, quam cæca fortuna assidue rotat, miseros homines in honore proscribens qui quasi aquæductus alius post alium incedunt: donec ascendunt ad altissimū honoris gradum, qui quasi aqua de manibus elabitur. Et quemadmodum aquæductus non omnem aquā retinent sed partim effundunt suam, partim aliorum aquæductuum aquam suscipiunt, sic homines ambitiosi cum nihil illis ex sententia succedat antecedentes sequūtur, vt eorum honorem, & sanguinē bibant. Rotantur alij post alios, oribus apertis, quemadmodū
Dauid dixit in psalmo, in circuitu impij ambulant, Psal.11.
sed descendentes à summo ad imum locum, omnē aquam effundunt, & cadunt vacui & inanes diuitijs & honoribus in locum postremum. Ita cum antea stetissent in primo loco, quasi aquæductus aqua pleni, descendunt proni, & exinaniti extremi fiunt. Ideo sapientissimus Salomon hominum vi- Eccle.12.
tam rotæ super cisternam comparauit. Et quemadmodum alij aquæ ductus implentur cum alij exinaniuntur,

niũtur, ita & in mũdo, vt alij ditescãt alij pauperes
fiunt: nam mundus alij aufert, vt alij tribuat: nam
vt quis hæreditatem acquirat necesse est vt aliquis
Boet. libr. 2. moriatur: mundus enim nemini dare nescit, nisi alis
pro. 2. quem occiderit. Vnde Boetius. Hæc est nostra vis,
hunc continuò ludum ludimus, rotam volubili or-
dine versamus: infima summis, summa infimis mu
tare gaudemus. Atque ideo in sapiẽte dicitur, in per
Sapien. 5. sona mundanorum. Quid profuit nobis superbia,
aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? transie
runt omnia illa tãquã vmbra, & tanquã nuncius præ-
currens, & tanquam nauis quæ pertransijt fluctuan
tem aquam: aut tanquam auis quæ trãsuolat, tanquã
carduus, quem postquam aruit rapit ventus: tanquã
spuma aquarum, quæ statim euanescit, tanquam fu-
mus qui in aere eleuatur, quasi hospes transiens, cu
ius non est memoria. Hoc dixerunt impij, qui cum
se videant in primo loco diuites & honoribus abun
dantes, non animaduertunt instabilitatem, & vices
mundi: nec aduertunt aut sentiunt quali sint ruina
perituri: sentient tamen, cum se in infimo loco vide
rint. Sicut ille qui aquã è puteo hauriens hydria ple-
na, onus nõ sentit donec hydriam altius ab aqua ele
uat: ita tu senties naturam rerum humanarum cũ
penitus cor tuum ab illis exemeris. Ideo ne mundus
te sursum deorsum illudat, & ne à summo ad imum
decidas: ne sis ambitiosus, ne quæras primum locũ,
ne vt honores, & prælaturas, aut dignitates affectes.
Sed quid agendum audi mũdi saluatorem. *Sed cum
vocatus fueris ad nuptias vade & recumbe in nouissi-
mo loco vt cum venerit qui te inuitauit dicat tibi, ami-
ce ascende superius.* Quemadmodum qui primũ lo-
cum occupant honoris à Deo deprimuntur & con-
funduntur: sic è diuerso humiles extolluntur, & illi
Luc. 1. qui honorẽ fugiunt, sicut dixit virgo sanctissima in
cãtico suo. Deposuit potentes de sede, & exaltauit
humiles. Eos, qui sponte sua mundi honores & gra-
dus contemnunt, extollit Deus, & ad honorem vo
cat, deprimens superbos & ambitiosos. Quare opti
me honor assimilatur vmbræ: nam si propriam vm-
bram sectaris, quo magis properas, magis ipsa fugiet
adeo, vt nunquam eam consequi possis. Eodẽ mo-
do honor insequentes fugit: & licet aliquando ho-
nores, qui quærunt adipiscantur: sed vt dictum est,
illis breui tempore magnis laboribus, & defatigatio
nibus fruentur, & denique magno cum malo desi-
nent. Quidnam igitur remedij, vt hanc vmbrã con
sequi possimus? proijce te in terram, nam si te pro-
sternas vmbram tu te capies. Eodem modo, si vis
honorem adipisci humilia, & abijce te, nam si pon-
te tua eligis locum inferiorem & honoribus & digni
tatibus huius seculi [illegible] dominus te extollet,
& constituet magnis in honoris gradibus: & quan-
uis in hoc mundo non faciat, faciet in altero: vbi ve
ro honore magno & securo, & qui à te auferri non
1. Reg. 9. poterit, frueris. Saul in principio adeo humilis erat
vt Samueli dixerit, nunquid filius Iemini ego sum,
& de minima tribu Israel, & cognatio mea nouissi-
ma inter omnes familias de tribu Beniamin. Tunc
Deus illi dixit, ascẽde superius. Et fecit illum caput
1. Reg. 16. populi sui & constituit illum in primo loco. Idem
fecit Dauidi minimo Isai filio, humili & paruo ante
oculos suos, & quia in postremo loco sedit, & in de
[illegible]

serto exiguum ouium gregem custodiebat, vocauit
eum Deus dicens, Ascẽde superius & eum regem fe
cit. Humili Abrahã, qui Deo dixerat, Loquar ad do Gene. 19.
minum meum cum sim puluis & cinis: Respondit Gene. 22.
dominus. Faciam te in gentem magnam. Et sic rẽ
ipsa ostendit, faciẽs eum magnũ & nobilem; in hoc
seculo & in altero. Quærit dominus assiduo hu-
miles & paruos, vt eos eleuet, & honoret: quare cũ 1. Cor. 1.
in orbem venit non elegit dominus, vt ait Aposto-
lus sapientes & potentes huius seculi, sed humiles &
pauperculos, & idiotas piscatores: infirma enim mũ
di elegit, vt fortia quæq; cõfunderet. Humilia enim
respicit & alta à longe cognoscit. Vide quãtò maior
te consequetur honor, si in hoc seculo vitam degẽs
in postremo paupertatis & mendicationis loco vt
Lazarus & in angustijs plagarum & infirmitatum, Luc. 16.
postea delatus fueris ab Angelis in Abrahami sinũ,
gloriamque sempiternã: quã si diues & magnus cũ
fueris, postea ad inferos detrudaris. Attende igitur
Christiane, quanto securior est humilitatis status,
quantoque præstet, in hoc seculo te esse paruum &
humilem, quam magnum & diuitem. Cras fortè mo
rieris, & tunc nihil tibi proderit regem, imperatorẽ
aut summum Pontificem fuisse. Non pauci magno
rum prælatorum cum moriuntur, inquiunt. Vtinam
& ego pauperculus fuissem sacrista, nõ prælatus. Et
profecto cum reddenda erit ratio, quod cum mini-
me reris, & seuerius quam putas, erit, præstabit fuis-
se pusillum & humilem, quam magnum doctorem
& superbum prælatum, aut potentem in hoc secu-
lo. Et siquidem de Deo Dauid canit. Quis sicut do Psal. 112.
minus Deus noster, qui in altis habitat: & humilia
respicit in cœlo & in terra? suscitans de terra ino-
pem & de stercore erigens pauperem. Hic autem ait
dominus, se dicturum humili, Ascẽde superius. Cre
de mihi, sede in extremis, vt voceris ad primos: nã
vt in præsenti inquit. *Tunc erit tibi gloria coram
simul discumbentibus.* Non docet Christus quomo-
do efficiamur gloriosi, sed honestatẽ atque vrbani-
tatem docet: non enim humiliare nos debemus vt
gloriam inueniamus, quia hoc hypocritarũ est, sed
quod iustum & honestũ est, iuste & honeste facia-
mus. Arguebat Christus Pharisæos, quia gloriam Deute. 16.
non solum indigne, sed etiam stolide & inepte quæ
rerent, ac si diceret. Si gloriam hominũ quæritis ine
pte agitis, constituendo vos in superiori loco: quia
maior inde vobis oritur ignominia. Sed si gloriam
quæritis, melius illam acquiretis humiliter agendo:
nam gloria insequitur fugientem: sic agite vt glo-
ria magis quærat vos, quam vos gloriam. Hoc iam
ante à sapientissimo Salomone dictum erat sub his Prou. 25.
verbis. Ne gloriosus appareas coram rege, & in lo-
co magnorum ne steteris: melius est enim vt dica-
tur tibi, Ascẽde huc, quam vt humilieris coram prin
cipe. Itaque non docet Christus hic quomodo glo-
riam mundi quæramus, sed quomodo humilitatem
procuremus habere, honores huius seculi fugientes:
ea enim, si illa non quæsiuerimus sponte sua sine vl
la nostra opera aut cura nobis in manus veniet. E di
uerso qui illam quærunt amittunt, qui vero contem
nunt facilius illam inueniunt: atque ideo humilie-
mur, sedeamusque in extremo loco, vt honorem &
gloriam absque vlla contensione aut industria no-
stra

stra adipiscamur. Vis hoc clarius videre? Attende, vt
hoc rectè intelligas omnes qui modo in aliquo ho-
noris & gloriæ sunt gradu, honorem contempserūt Gene. 19.
quare in tātam dignitatem prouecti sunt: & omnes Gene. 22.
illi qui modo in primo honoris gradu constituti ab
vniuerso orbe ingenti laude celebrantur, homines
fuerunt mundi eiusque gloriæ fugaces: è contra ve-
rò qui mundo inseruierunt & summa ambitione & 1. Cor. 1.
cupidine gloriam & honores captarunt, vt sui per-
petua relinquerent monimenta, obliuioni traditi,
summisque tenebris obruti iacent. Nam etiā si dū
viuerent primum obtinuerunt locum: nunc sunt ex-
tremi, & eorum memoria veluti si nunquā fuissent
deleta est, hoc tibi apud animum tuum propone, q
dicturus sum. Si Romā te cōtuleris, quę olim totius
orbis caput fuit, nulla alia insigniora monimēta in- Luc. 16.
uenies, quam ea quæ aliquando aut pauper piscator
Petrus, aut Paulus posuerunt. Omnia eorum nomi-
nibus inscripta sunt. At non fuerunt in illa ciuitate
Reges, consules, senatores, duces fortissimi, impera-
tores ditissimi, maximi & potentissimi principes?
negari non potest. Sed omnes quia gloriam huius se-
culi quæsierunt nulla in gloria aut laude sunt: nec vl-
la sunt illorum monimenta, & eorum memoria qua-
si fumus euanuit, nullo sui indicio aut vestigio reli-
cto, cum sint maxima signa & vestigia eorum qui
mundum contempserunt & à mūdo cōtempti sunt,
honoris igitur gloriæ & premium non quærētibus
sed fugientibus conceditur. Quod si clarius videre
vis aspice imperatores, Reges, quid dicam? summos Psal. 112.
etiam pōtifices, ad pedes eorum deuolutos, qui sum-
mis honoribus paupertatem & humilitatem antetu-
lerunt. Hic est notandum quomodo de seruis Dei
mundum eiusque honorē & blanditias fugientibus
separatisque ab omni laude, hominumque gloria, fa-
ciat dominus Deus præconium per vniuersum or-
bem terrarum, omnibus gētibus illorum laudes nū-
quam interituras prædicans. Nunquam Diua Ma-
ria AEgyptiaca tanta celebritate in orbe coleretur,
nisi mundo derelicto se in desertū recepisset. si mū-
do inseruisset, iam esset obliuioni tradita: verū quia
mundum fugit, non est à domino Deo nostro eius
honor destitutus, quin omnibus gentibus, laudes fa- Deut. 34.
mulæ suæ in eremi latibulis delitescentis publica-
ret. Quare multo plus absens quam si esset præsens
lucrata est: multoque maioris honoris est particeps
quod illum despexit quam esset si quæsijsset. Aduer-
te quanto in errore viuamus in hoc miserrimo vitæ
curriculo, honorem perdimus dum quærimus: quæ-
rentes etiam nostri memoriam facere sempiternam
nihil aliud præterquam obliuionē inuenimus. Præ- Prou. 25.
terea dum nos volumus magnificare abiecti mane-
mus. Itaque ea media quæ ad nostram conseruatio-
nem capimus sunt efficacissima calamitatū nostra-
rum initia, nam vbi nobis profuturos existimamus
ibi ingenti ruina perimus. Maxima igitur est homi-
num amentia & cæcitas, qui tanta libidine honores
quærunt, videntes quotidie illos qui magis honores
fugiūt maioribus honoribus perfrui. Nemo est ho-
noratior illo, qui honorem fugit: nemo est ditior il-
lo qui paruo contentus viuit, nemo est in tanta di-
gnitate cōstitutus, quāta ille qui in exiguo vitæ sta-
tu se continet: denique neminem ita homines oblij-
uiscuntur, vt eum qui supra modum huius mundi
gloriam affectauit. Omnes illos de quibus mundus
maximam lætitiam, & alacritatem capit, certum est
mūdi acerrimos hostes extitisse. Matathias dixit fi- 1. Mac. 2.
lijs suis. Date animas nostras pro testamento patrū
nostrorum, & accipietis gloriam magnam & no-
men æternum. Itaque si pijs oculis hoc inspicere &
considerare vis cordate & sapienter profecto hanc
inanem & caducam huius seculi gloriā contemnes.
Esto igitur animo humili permittens Deo tua. Ille
enim eam de te curā habebit vt vias & semitas tuas
qua minime existimes dirigat, sine vlla tua indu-
stria aut labore. Deus enim diligentia tua non indi-
get vt te ab imo ad supremum dignitatis gradū ascē-
dere faciat. Verum humiliare donec tibi dicat ascē-
de superius: & hic erit magnus coram Deo honor,
& etiam coram hominibus simul discumbentibus.
Hanc doctrinam confirmat Christus dominus no-
ster, sigilloque suo impresso roborat, veramque esse
ostendit. *Quia omnis qui se exaltat humiliabitur, &
qui se humiliat exaltabitur.* Hæc ex superioribus pa-
tent verissima esse quoniam superbo qui primum lo-
cum occupat, dicitur, da huic locum & incipit cum
rubore nouissimum locum tenere. E cōtra vero hu-
mili, qui sedet in nouissimo ait dominus, Ascēde su-
perius: quod idem est ac si humiliet eos qui se exal-
tant & exaltet humiles qui in loco nouissimo & de-
specto sedere eligunt. ¶ Aduerte tamen quod non di-
cit omnis qui exaltatur, sed omnis qui se exaltat,
quia multi sunt exaltati qui iusti sunt. Sed ait omnis
qui se exaltat, id est, exaltat se ipsum ambiendo ho-
nores & dignitates, & negotio humano & ambitio-
ne obtinet principatum: non enim potestas & sta-
tus, sed elatio in crimine est. Præterea non dicit qui
vestes & corpus humiliat, sed qui cor suum, qui se
ipsum abijcit, ac dimittit, debet enim humilitas esse
vera & non ficta, illorum more, qui animi fingunt
submissionem vt alios fallant, & mundi gloriā au-
cupentur. Sicut feræ prædam inuasuræ se inclinant
& retrahunt, vt fortiori conatu in eam irruant & in-
siliant, sic superbi & callidi se aliquando demittunt
vt hac virtutum simulatione dignitates acquirant.
Sic Psalmista, dixit. Inclinabit se & cadet, cum do- Psal. 9.
minatus fuerit pauperum. Qui nō exaltātur à Deo,
sed se ipsos sic exaltant humiliabuntur, quia Deus
mentiri non potest qui ait, qui se exaltat humilia-
bitur. Sicut in hyeme frigore vigente, & æstate ni-
mio calore omnia inflammante raro cadunt ingen-
tia fulmina vt ait Plinius libro secundo, sed vere &
autumno, quādo aer est serenus & tranquillus, tūc
maxime adurunt & feriunt: sic ærumnæ & calami-
tates prosperitati insidiantur. Non eos quærunt qui
frigore & æstu in humili statu laborant: sed illos re-
pentino vulnerant impetu & deijciunt: incendioq,
cōburunt, qui in tranquillo prosperitatis vere & au-
tumno superbia extolluntur & inani mundi gloria
insolescunt, & in sublime vanitatis eleuātur. Nihil
in vita securius, quam vera humilitas, & christiana
animi submissio. Excelsus dominus ait Dauid hu- Psal. 137.
milia respicit, & alta à longe cognoscit. Ac si dice-
ret. Humiles Deus altissimus diligit, eosque qui se
submisse gerunt, & effert in sublime: elatos vero &
superbos mundi honores & mundi dignitates sibi
assu-

assumentes a longe videt quasi res detestabiles no-
lens, eos de propinquo vt charos intueri. Humiliat
Deus suos vt exaltet, sicut mundus eleuat suos, vt
deijciat. Quemadmodum volens vt parua ignis
flamma eleuetur, & in altum feratur eã flabelli mo
tu, & veloci agitatione deprimit: sic Deus nos de-
primit vt extollat Deijcit deorsum vt sursum eri-
gat. Contra, vt luctator eum, qui secum contendit
amplectens, fert in sublime, vt eũ inde prosternat in
terram: sic mundus ideo nos extollit vt præcipitet:
vt ex vertice falsæ & fluxæ gloriæ ruamus ad pro-
Psal. 36. fundum veræ & perpetuæ ignominiæ. Vnde Psal-
mus. Vidi impium exaltatum supra Cedros Liba-
Psal. 28. ni, & ecce iam non erat. Voce vna Dei cadunt im-
pij iuxta illud quod idem Psalmographus ait. Vox
Domini confringentis Cedros, & confringet domi
nus Cedros Libani, & comminuet eas tanquam vi
tulum Libani. Intelligit per Cedros Libani poten-
tes & mundi superbos: qui fulmine diuini verbi per
cussi corruunt & euanescunt instar illius vituli, quẽ
Exod. 32. ab Hebræis in Oreb fabricatum comminuit ac dis
Esai. 2. sipauit dominus per Mosem, Esaias etiam. Dies (in-
quit) domini super omnes Cedros Libani sublimes
& erectas, Hoc est super superbos & magnates, Do
1. Reg. 2. minus enim mortificat, & viuificat, humiliat, & su-
bleuat, Dixit Anna mater Samuelis. Non glorietur.
Psal. 67. Fumus quia ascendit, nã ascendendo euanescit. Ideo
Psalmus de superbis ait. Sicut deficit fumus ita defi
ciunt, sicut fluit, &c. Vis videre quam verum hoc
sit, quod Deus humiliet eos qui se exaltant? Ioseph
Gene. 37. filius Iacob, prædixerat quod esset adorandus a fra-
tribus: vnde illi superbientes dixerũt Nunquid Rex
Gene. 43. noster eris, aut subijciemur ditioni tuæ? sed nos su-
perbos quomodo Deus humiliauerit ex Geneseos
libro constat: nam in Ægypto adorauerunt fratrẽ
proni in terram. Hoc enim malum habẽt illi qui no
lunt humiliari & subijci, cũ Deus vult illos esse sub
iectos: vt postea magis subdantur & humilientur.
Quia isti noluerunt vt cunque subijci, coacti sunt
postea demissa in terram facie fratrem dominum a-
1. Pet. 5. dorare. Quamobrem dicebat Petrus. Humiliamini
sub potẽti manu Dei, vt vos exaltet in tempore vi
sitationis. E conuerso vero qui humiliatur cũ Deus
vult eum humilem esse, nunquam tantum deijcitur
quantum erat deijciendus, si se non humiliaret. Hu
Psal. 114. miliatus sum (inquit Dauid) & liberauit me. Sed si
Apoc. 12. humiliari noluerint superbi, humiliabitur a Deo, Stat
4. Re. vii. enim sententia. Qui se exaltat, humiliabitur. An
1. Par. 21. gelos superbientes & exaltantes vsque ad ima de-
4. Reg. 19. trusit, Dauidem quia eleuatum est cor eius, & ius-
sit populum numerare, peste puniuit, & septuaginta
Dan. 4. millia virorum occidit pestis: Senacheribum humi
Hester. 4. liauit, & postea a filijs occisus est, Nabuchodonosor
1. Reg. 18. a regno deiectus cum bestijs pastus est herba. Amã,
Iudith. 13. Goliat, Holofernem, Pharaonem, Chore, Datan, &
Exod. 14. Abyron, quibus Moses dixit, Multum erigimini fi-
Num. 16. lij Leui Sic humiliauit vt superbos Anthiochum, &
Nichanorem, Adonam, Absalonem, Rapsacem, &
Herodem Agrippã: & plures alios. E cõtra vero hu
miles exaltat, sicut superbos humiliat. Saulem in

Regno subleuat quia humilis erat vt ei dixit Samuel 2. Mac. 9.
Cũ eras paruulus in oculis tuis, caput in filijs Israel 2. Mac. 15.
factus es: & ipse abscõdit se domi dum quæreretur 3. Reg. 2.
ad regnum Dauid minimus inter fratres suos eligi- 2. Reg. 16.
gitur ad regnum. Humilem Mosem Principem po 4. Reg. 18.
puli fecit Deus, Dixit enim deo humiliter. Quis ego Act. 12.
sum domine? Et humilis Hieremias qui dixit, A. A. 1. Reg. 15.
A. Dñe ego nescio loqui, quia puer ego sum, consti- 1. Reg. 10.
tuitur super gentes & regna. Humilis Gedeõ Ecce 1. Reg. 16.
familia mea minima est in Manasse, & ego minimus Exod. 3.
in domo patris mei, dux populi constituitur. Num- Ierem. 1.
mus enim qui descẽdit in statera in thesaurum mit Iud. 6.
titur, qui vero ascẽdit reprobatur: sic superbi repro Psal. 72.
bantur a Deo, Et ipsi (inquit Dauid) de manu tua re 2. Reg. 7.
pulsi sunt: & proiecisti eos dum alleuarentur. Sed
humiles approbantur & in thesauris cœlestibus re-
conduntur. Sic Dauid quando dñs illi promisit per
petuum regnum retulit deum illum ex patris caulis
extraxisse: & populo suo Israelitico dixit. Si audie- Deut. 28.
ris vocẽ domini dei tui, &c Faciet te dominus Deus
tuus excelsiorem cunctis gentibus, quæ versantur
in terra, Si ergo exaltari & alios superare vis humi-
lia te sub potenti manu domini Dei tui, obediendo
vocibus eius. Sed filij Adę genus ambitiosum putãt
ascensum, viam esse ad exaltationem, & cõtra aper
tam domini sententiam in digitos super alios erigũ
tur. ¶ Et vt ad sequentia explananda procedamus:
expende quam ad rem & iuxta ea, quæ antea dixe-
rat, locutus est hic Christus: primo in spirituali com
modo, & mali deuitatione: secundo vt bonum se-
quamur iuxta illud Psalmi. Diuerte a malo & fac Psal. 33.
bonum. Et sic Christus prius dixit, quid esset vitandũ
& negatiuam posuit dicens, Ne recũbas in primo lo
co, & postea quid agendũ docuit, dicens, Recumbe
in nouissimo loco. Et modo consequenter, & ordi-
nate asserit, contra eos qui recumbunt in primo lo-
co. Qui se exaltat humiliabitur. Sed iam ad contex-
tum reuertamur. * Dicebat autem & ei qui se inui- Tex. *
tauerat. * Attende etiam quam gratus sit Christus
qui non vult surgere a cœna ante cibi potusque pre
tij solutionem, & non quacunque pecunia, sed ver-
bis diuinis & cœlestibus, hospitem omnesque conui
uas cœlesti pane refecit, in pretium illius materialis
cibi, quem illi præbuerant. Semper enim Deus pro
minimis operibus magna nobis confert beneficia:
& in solutionem temporalis prandij cibum spiritua
lem Pharisæo subministrauit Ille corpus Christi re-
fecit, Christus animam illius pauit. & quanto spiri-
tus carnem antecellit, tanto spirituales epulæ præ-
stantiores euadunt corporalibus, Hoc idem tecũ
fiet in cœlo, si pauperẽ Christi in terra refeceris, qui
Christum propter te pauperem repræsentat. Ille Matt. 25.
enim sic ait. Quod vni ex minimis meis fecistis, mi
hi fecistis. Sed illum audiamus docentem Pharisęũ
& vide quod etiam tecũ loquitur, dicens. * Cũ facis Tex. *
prandium, aut cœnam noli vocare amicos tuos, ne
que fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos di
uites * Non prohibet Christus pia conuiuia,
nam Abraham in die ablactationis Isaac, fecit gran
de conuiuiũ: & Laban filiam suam traditurus Iacob Gene. 21.

Gene. 29. vocatis amicis fecit magnũ conuiuium: & Ioseph
Gene. 43. fratribus suis in AEgypto, Iob cum filiijs, & Tobias
Iob. 1. cũ amicis, quę omnia nõ dãnat scriptura. Et Martha
Tob. 2. Christo parauit cœnã: & conuiuia fecere illi sancti
Luc. 10. fratres. Itaq; Christus hic docere vult, vt benefaciẽdo non nos ipsos sed proximorũ necessitatem spectemus: nequaquã nos humanos aut benignos arbitrantes si proximis nostris benefecerimus, & si in eos liberales fuerimus, qui possunt nobis vicem rependere. Nõ dãnat cõuiuia fratrũ, sed ne id misericordiã & liberalitatem arbitremur. Pharisæi illi putabant satis se esse misericordes, si cõpharisæos inuitabant: suadet ergo Christus vt liberales & misericordes simus in pauperes, hospitalitatemque cõmendat, & pollicetur nobis æternã mercedem. Nõ diui-
Esa. 58. tes inquit, sed pauperes sunt inuitãdi. Vnde Esaias frange esurienti panem tuũ, & egenos non diuites introduc in domũ tuam. Prohibet dominus conuiuia diuitum propter superfluitates, detractiones, cõfabulationes, & cæteras inhonestates, quæ ibi solẽt
Prou. 23. fieri. Quapropter in Prouerbijs habetur. Noli esse in conuiuijs potatorum, neq; in comessationibus, &c. ¶ Quanuis etiã cũ dicit hic diuites, referri potest ad omnes prælatos, scilicet, ad amicos, ad fratres, & cognatos: nã si hi pauperes sunt meritorie inuitãtur, imo cæteris paribus potius essent inuitandi quã alij non principaliter, neq; duntaxat, quia amici, fratres & cognati, sed quoniã pauperes & egentes, & potissimum intuitu & amore Christi ad gloriã Dei, qui ita requirit, vt non solũ dilectio, sed & ordo charitatis seruetur: qui exigit vt propinquiores magis amẽtur, non solũ amore naturali, sed spirituali cæte-
Cant. 2. ris paribus. Ideo in Canticis sponsa testatur. Ordi-
1. Tim. 5. nauit in me charitatem. Et Paulus. Si quis suorũ nõ habet curã domesticorũ, &c. Igitur intentio Christi & finis est, vt non solũ amicos & diuites inuitemus.
Matt. 5. Nã Christus alibi dicit. Si diligitis eos, qui vos diligũt quam mercedem habebitis? Atq; ideo ipsemet Christus seipsum declarans addidit dicens causam quare cognati & amici & diuites nõ sunt inuitandi. Ait
Tex. * enim. * Ne forte & ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. * Vult dñs q omnia opera nostra præsertim eleemosynæ in Deũ dirigãtur: & ab ipso tantũ expectemus pretiũ, qui maiora quã homines potest tribuere. Qui ergo eleemosynã facere vult rectam habeat intentionem: quia Deus nõ ex operibus tãtũ iudicat, sed ex intentione & corde. Igitur da pauperibus qui nõ possunt reinuitare. At nunc oppositũ fit, nemo enim solet aliquid nisi habenti tribuere: at tu multa caponũ paria mittis illi hesterna cœna refertus nauseans cruditate cibũ capere nõ potest: nec memoriã habet pauperis, qui fame & inedia noctẽ dormire nõ potest. Omnis charitas & inter Christianos iã adeo refrixit, vt nemo sit, qui nisi diuitibus largiri velit: aut illis a quibus vel retributionẽ, fauorem, au cõmodum aliquod expectet. Itaq; omnia quæ dantur in hoc seculo, spe retributionis dantur: nihil propter Deum. Qui autem pauperibus sę pe petẽtibus ne assiduas illorum sollicitationes perferant, aliquid concedere coguntur, non amplius quam obolum, aut exiguum frustrum panis impertiuntur. Itaque non habenti minima conceduntur, diuitibus vero, quæque optima, maxima & pretiosissima reseruantur. Si hoc autem tantũmodo apud seculares, & eos qui a religione remotiores viuunt, vsurparetur, ferendũ esset: verũ hoc idem videmus ab Episcopis, cæterisq; prælatis factitari, qui omnia bona sua cognatis diuitibus tribuũt: permittentes, pauperes inedia interire. Ita videbis cũ Episcopis & prælatis non pauperes, debiles & claudos, sed nobiles, equites, comites, marchiones, discũbere: in hos enim pauperculos Ecclesiarũ suarũ redditus, Christique patrimoniũ perperã insumũt. His omnia quę habent tribuunt, honorificumq; esse existimant, si eos pro cognatis habeant & apud se discũbere faciant. Verũ si pauperes habẽt cognatos, eos nec curãt, nec agnoscũt, nõ quia cognati, sed quia pauperes sunt. O quã seuero iudicio punientur, quã crudeli cõdẽnatione torquebuntur qui se in hoc seculo eomodo habent? Hoc autem nimiũ discrepat, ab Euangelicis Christi præceptis, valdeq; est contra-
riũ eius exemplis & vitæ, qui ait. * Sed cũ facis Tex. *
conuiuiũ voca pauperes, debiles, claudos, &c. * Vide etiam quanto melius sit dare pauperibus quã diuitibus, nam etiam ad seculi vsum collatio beneficij in pauperes magis iuuat, quã in diuites, quia diues nõ est gratus pro beneficio accepto, existimans omnes sibi officiũ & obsequiũ debere, & cũ multa possideat multaq; accipiat, nõ meminit conferentiũ beneficia, sed penitus obliuiscitur cuiuscunq; rei sibi elargitæ, & ita sæpe numero diuites narrare audiuimus, Hęc suppellex mihi data est: sed a quo sit, nescio. Quin etiam idquod collatũ est sibi meritis suis arrogat: quod velut debitũ acceperit: vel ideo datũ sit, eo quod is qui dedit reddendũ sibi a diuite vberius existimauerit. Ita accipiendo beneficio, eo ipso q acceperint diuites dedisse se magis quã accepisse existimant: pauper vero etsi non habet vnde reddat pecuniã, refert gratiã, laudans & honorans te, & tibi esse deuinctus fatetur: in quo certum est q plus, reddit quam accepit. Pecunia enim nũmo soluitur gratia autem nunquam exinanitur. Reddendo vacuatur pecunia, gratia autem & habendo soluitur, & soluendo retinetur. Quare non modo secundum Deum, sed etiam secundum mundũ vrbaneque, & politice loquendo multo præstat, multoq; maioris est lucri pauperi quã diuiti, extraneo quam cibi tribuere, gratiores enim sunt pro beneficijs acceptis extranei, vt plurimum, quam indigenæ, & cognati. ¶ Secundo inuitandi sunt pauperes & non diuites, quia sapiens creditor debitori fideli libentius bona sua committit. At Christus fidelior creditor, omni homini est, cui datur quod pauperi confertur: iuxta
illud. Fœneratur domino, qui miseretur pauperis. Prou. 19.
¶ Tertio quia potius est acquirenda amicitia eius, qui plus potest prodesse. Diuites non nisi in temporalibus remunerant benefactoribus suis beneficia: sed pauperes bonis æternis. Atque ideo dixit Chri-
stus. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, Luc. 16.
&c. ¶ Quarto quia quod das reponis in loco tuto. Quod

Quod das diuitibus amitti potest, non autem quod das pauperibus. Si inuitas vt te inuitent falli poteris: sed si pauperem inuitas, de mercede non falleris. Ideo Christus. *Luc. 12.* Facite saculos, qui non veterascunt. Thesaurum non deficientem in cœlis: quo fur non approximat. Temporalia deficiunt: sed data pauperi propter Christum æternum fructum conferunt in cœlis. ¶ Quintò merces carius venditur ad terminum longiorem persoluenda: & ideo cum illud quod mundo impenditur in præsenti remuneratur, quod vero pauperibus futurum premium expectat: carius venditur quod pauperi impenditur. Et ne existimes te non esse adepturum in cœlo mercedem quam in primis attendere debes: vide quid addiderit Christus dominus noster, vt intelligas omni ratione præstare pauperi quam diuiti tribuere. *Et beatus eris quia non habent retribuere tibi, retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.* Nō erit opus tuum sine mercede, Deus enim tibi istam in cœlo eleemosynam soluet: ubi certior multò & securior merces te manet. Ideò in Ecclesiastico habetur. *Eccle. 12.* Benefac iusto & inuenies retributionem magnam. *Eccle. 11.* Et in Ecclesiaste. Mitte panem tuum super transeūtes aquas: quia post multa tempora inuenies. ¶ Obserua autem, quod quamuis omnes tam boni quam mali resurrecturi simus, tamen non fit memoria de resurrectione malorum sed de resurrectione iustorum quia mali non curant de illa: omnis eorum cura est de rebus huius seculi, & ità cum nihil nisi de præsenti agant, & non de resurrectione cœlesti ideò Christus de illa non loquitur resurrectione impiorum. Præterea non fit etiam mentio de eorum resurrectione quia impij non resurgent ad vitam iuxta *Psal. 1.* illud Psalmi. Non resurgent impij in iudicio. Resurgent quidem: nam (vt Paulus ait) omnes quidem re- *1. Cor. 15.* surgemus, sed non omnes immutabimur: quia mali non mutabuntur in incorruptionē, nec resurgent ad gratiam & vitam spiritualem, sed ad mortem æternam. Vnde Regi Antiocho quidam Martyr *1. Mac. 7.* ex Machabæis dixit. Tibi resurrectio ad vitam non erit. ¶ Docemur hic operibus misericordiæ insistere: non enim sua mercede, & retributione carebunt. Itaque cum pauper petit à te eleemosynam quatuor *Mat. 25.* debes attendere. Primò quis petat: quoniam Deus ait, quod vni ex minimis meis fecistis mihi fecistis. Cogita Christum quando manum pauperi extendis. Secundo cogita quid petat Deus in illo paupere, nō petit tuum sed suum: vnde valde ingratus est qui de bonis Dei abundāter habet ad mensam suā, & tamen non vult dare modicum panis Deo petenti. Cum enim pauper petit eleemosynam Christus est qui dicit tibi, da mihi de eo quod dedi tibi. De meo quæro & mihi non donas? Da & reddo, habuisti me largitorem, facito debitorem. Tertiò debes cogitare ad quid petat: non enim petit ad dandum, sed ad mutuandum, & ad centuplas vsuras. Quod fœneraris homini, fœnerare Deo & centuplum accipies, & vitam æternam possidebis. Mira ingratitudo & stultitia Christianorum: qui nolunt fœnerare Deo ad tales vsuras, ad quales commodarēt Iudæo & Saraceno. Quartò debet cogitare quod ipse habet petere, à Deo regnum æternum: & ille modo petit à Deo modicum panis, & si negat Deo hoc modicum, negabit illi Deus regnum suum. Qui obturat (inquit Salomon) aures suas ad clamorem pauperis: *Prou. 21.* ipse clamabit, & non exaudietur. Igitur nè dubites impendere pauca cum tu ipse magna petas. Sed procedamus. *Et cum audisset quidam de simul discumbentibus dixit: Beatus qui manducabit panem in regno Dei.* Expende quantæ vtilitatis & commoditatis sermo domini sit. Ecce in hoc cōuiuio Pharisæus hic, vel quisquis ille fuerit animo mutato ad superna suspirat, hoc conciones faciant, vt incipiat populus contemptis terrenis superna sapere. ¶ Docemur nè nos pœniteat verbum Dei prædicare, etiam in multitudine derisorum. Nunquam in hac vita desperanda est salus cuiuscunque peccatoris licet sceleratissimus sit. Sed ad contextum. *Et ipse dixit ei, Homo quidam fecit cœnam magnam.* In primis hæc parabola non est illa quæ ponitur à Matthæo: quia non est *Mat. 22.* idem ordo, nec deducitur ad eūdem finem: quia Lucas hic respondit homini, qui dixerat, Beatus qui manducabit panem in regno Dei, & Matthæus loquitur contra Principem sacerdotum. Præterea in Matthæo vocatur cōuiuium, & hic vocatur cœna, & illic vocatur Rex, & hic homo quidam, & illic inuitati quidam noluerunt & alij neglexerunt, hic autem excusauerūt se. Illic intrauit Rex vt videret discumbentes, hic vero nihil tale dicitur. Igitur secūdum expositionem huius parabolæ aduerte, quod, sicut ignis ex sua natura, quidquid ei adiungitur in suam substantiam cōuertit, eodem modo quidquid homines vident, in suum amorem & affectum conuertunt: quapropter mali omnia in malam partem transferunt, boni autem in bonam interpretātur, & in omnibus quæ faciunt, aut vident, occasionem capiunt Deum laudandi, & quidquid terrenum apud illos agitur ad superna deducunt, & quia spirituales sunt, omnia spiritualibus referunt. Cum hanc parabolam Christus Pharisæis dixit, erat in domo Pharisæi sedens atq; manducans: & pulchrè de corporali cibo atq; conuiuio ad spirituale & æternum conuiuium sermonem vertit. Similiter & in Ioanne facit, cum quinq; millia hominum ex quinq; panibus *Ioann. 6.* pauisset in deserto, mox de spirituali cibo locutus est, scilicet, de corpore suo & de sanguine. Quæritis me (inquit) quia manducastis ex panibus & saturati estis. Operamini non cibum qui perijt: sed qui permanet in vitam æternā. Simili modo hic facit. Tota enim hæc parabola nihil aliud est quam respondere ad verbum quod ille dixerat, Beatus qui panem manducabit in regno Dei. Hac parabola seu similitudine ostendit Christus, quod Deus morte vnigeniti iam parauerat conuiuium æternum omnibus & singulis: quia omnes inuitauit, & omnes vocauit per se & suos Apostolos & discipulos. Sed hoc non erat satis vt quis esset beatus, vt comederet cibum, in cœna æterna, nisi & ipse vocationi responderet, & mandatis obediret: quod si multi non capiunt cibum in regno, hoc est ob culpam suam, quia propter cupiditates huius seculi, & amorem terrenorum contemnunt venire ad nuptias. Vocat Deus & nemo audit, & æterna offert, & ipsi temporalia sectantur: quinimo ob temporalium rerum amorem, æterna negligunt. Excusationem sumunt vbi nulla excusatio est: & impedimentum fingunt

quod per se impedimĕtum nullum est. Sed quia multi ex Iudæis noluerunt vocati venire, & tot beneficijs allecti, in hac parabola ostendit Christus vocationem gentium. Nam misit Deus vocare claudos, & cæcos gentiles, qui sine lumine & cognitione veritatis errabant: & sententia contra Iudæos prolata est dicens, quod nemo illorum Iudæorũ, qui vocati fuerunt, & non venerunt gustabit cœnam, in regno Dei, sed pœnas luet æternas. Quod optime Esaias Iudæorum Propheta prædixerat: nã loquens primo de vocatione eorum dixit. Venite ascendamus ad montem domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas & ambulabimus in semitis eius, &c. Verum quia ipsi vocati noluerunt venire, adiecit Propheta. Proiecisti enim populum tuũ domum Iacob. Sed, vt dilecta synagoga nullã habeat excusationẽ, experitur Dominus prius omnia media, quibus illam retineat, antequã penitus alienet. Ideo in hac parabola, primum agit de vocatione Iudæorum: & quia ipsi venire noluerunt agit de vocatione gentium. Sic Paulus & Barnabas dixerũt eis. Vobis oportebat primum loqui verbũ Dei, sed quia indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Denīq; concludit cum sentẽtia contra Iudæos prolata dicens. Dico autem vobis quod nemo illorum virorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam meam. Et hæc est summa & scopus totius parabolæ: sed singula expendamus. *Homo quidam fecit cœnam magnam.* Hoc primum verbum commẽdat nobis misericordiam Dei, nam quando vindicatiuã Dei virtutem scriptura significat, pantherã, vrsum, & pardum eum vocat: vt Daniel Propheta ostẽdit. Vnde etiam per Oseam dicit. Ego ero eis quasi leæna, & sicut pardus in via Assyriorum: occurram eis quasi vrsa captis catulis, &c. Quando autem scriptura Dei benignitatem ostendere vult, homini eum comparat. Vnde in Daniele, vbi gratia noui testamenti describitur, Deus pater & filius eius homini comparantur: nam quales nos sumus, talem se nobis exhibet Deus. Si homines sumus, & viuimus sicut rationales creaturæ, ipse etiam Deus homini comparatur: sin autem belluarũ more viuimus, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, fit nobis Deus fera terribilior. ¶ Homo itaque hic vocatur Deus, quia benignè & misericorditer nos vocat & allicit ad epulas vitæ æternæ, vocans nos dulciter & clementer. Multis modis, in hac cœna apponit nobis dilectum filium suum Iesum Christum. In cuius vera cognitione & amore consistit nostra beatitudo dicente ipso. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te. Ipse enim est panis verus cœlestis qui omnibus nobis proponitur. In hoc Iesu Christo & per hunc donauit nobis pater æternus iustitiam, gratiam, remissionem peccatorum & vitam æternam qui saluberrimi sunt animarũ cibi. ¶ Porrò cœna beatitudo æterna est, ad quam vocati sunt omnes, quibus est Euangelium prædicatum: & vocantur modo, & vocabuntur perpetuo, iuxta illud Christi præceptum. Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ. Vocatur autem magna, quia magnus est ille pater familias qui eam parat: iuxta illud Psalmi. Magnus Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis. Atque etiam dicitur magna propter cibum, quem proponit: nempe gloriam diuinæ visionis. Hinc Dauid. Implebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem. Et parantur ibi ea, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit: & non præparantur ad horam, diem, vel annum, sed in æternum. Vnde dicitur cœna magna, quia in æternum durat, & non habet finem sicut cœnæ mundi. ¶ Obserua autem quod hoc conuiuium Dei non prandium sed cœna vocatur: quia in sero paratur, & post cœnam nullum conuiuium restat. Inuitat mundus ad prandium, & non ad cœnam: solet enim in hac vita suis amatoribus delicias præparare, sed hora cœnæ hoc est sero & hora mortis eorum, reliquit illos fame desolutos abire. Sic Baruc in persona mundi, de suis dilectoribus ait, Nutriui eos cum iucunditate: dimisi autem illos cum fletu & luctu. Hic seculi huius amatores prandium faciunt, comedunt & bibunt, lætantur & exultant, & ad votum illis omnia succedunt, sed in fine fame peribunt, cum in morte, nec caro nec mũdus, nec delicię, quicquam eis proderũt: sed vili operti sindone, vermibus deuorandi tradentur sepulturæ, & animæ in æternum cruciabuntur in inferno. Sed aliter Christus, qui hoc seculo, ad labores & famem, & sitim inuitat, & hic persecutiones & famem patiuntur: sed opulentissimam dabit cœnam in fine. In finem ait Ioannes quod Christus dilexit suos: quia in fine vitæ, & hora mortis maiora signa dilectionis & amoris eis ostendit, tribuens eis cœnam illam æternam in gloria. Ideoque hoc tam splendidum & magnificum conuiuium cœna & nõ prandium vocatur. Ad hanc vero pinguem & opulentam cœnam omnes vocat, nullum excludit venientem, atque ideo sequitur. *Et vocauit multos.* Consideranda est Dei patris immensa bonitas, non potuit enim Deus de nobis melius mereri, quàm cum dignatus est nos miseros peccatores ad hanc cœnam vocare. Vocat autem nos cum primum incipimus vsum rationis habere: nam statim de cœlo lux quædam descendit, quæ ad beatitudinem nos naturaliter instruit, & inuitat ad hanc gloriosissimam cœnam: asserens in hac miserrima vita neminem perfectam gloriam comparare posse cum ad alia maiora sit creatus, quæ omnia adipiscetur facillime si malum vitauerit, bonum autem secutus fuerit. Hoc autem quilibet infans cum primum annos iudicij tangit, cognoscit nec eum latet furari aut mentiri malum esse: obediri autem, cultumque debitum præstare parentibus esse bonum. Itaque simulac incipimus homines esse, illico à Domino Deo nostro inuitamur. Ideo Dauid interrogat. Multi dicunt, quis ostendet nobis bona? respondit ipse. Signatum est super nos lumẽ vultus tui domine. Vltra hanc generalem vocationem vocat nos Deus multoties, multisque modis: nempe inspirationibus, prædicationibus, infirmitatibus, tribulationibus, & alijs modis. Et licet omnes vocati & inuitati simus ad hanc cœnam à pueritia, non desinit hos inuitatos vocare in omni vitæ ætate. Quapropter sequitur in contextu. *Et misit seruum suum hora cœnæ dicere inuitatis, vt venirent.* Hora cœnæ est spatium vitæ vniuscuiusque, qui dominum

Marginal references: *Esa. 2.* — *Act. 13.* — *Dan. 9.* — *Osea. 13.* — *Dan. 9.* — *Psal. 31.* — *Ioan. 17.* — *Ioan. 6.* — *Mat. 16.* — *Psal. 144.* — *Psal. 1.* — *1. Cor. 12.* — *Baruc. 4.* — *Ioan. 13.* — *Psal. 4.*

minum inspirantem, vel prædicatorem, vel cōfesso
rem audit docentem, Euangelium & doctrinam ca
tholicam: quæ nos de his instruit, qui nobis dabun-
tur in illa cœna, quomodo nos oporteat ad il-
lam accedere: quæ media, quæ conditiones sint
necessariæ, &c. Et per hunc seruum cætum prædica
torum intellige: sæpe enim in scripturis fit sermo de
tota plæbe aut de multitudine, sub vna persona. Sic
dominus loquitur Pharaoni. Dixi tibi dimitte filiū
Exod. 4. meum, idest, populum Hebræorum. Et in Esaia. Ec
Esa. 42. ce Iacob puer meus. De toto Israel intelligens. Et
Ezec. 23. in Ezechiele sub nomine Oolæ Samariam hoc est
Israelem intelligit: Et sub nomine Oolibæ, intelli-
git Hierusalem, idest, populum Iuda. Itaq; Aposto-
li & Christi discipuli in omnem terram prædicaue-
runt, & eius successores Episcopi, prælati sacerdotes
prædicantes verbum Dei. Quod si aliqui eorum mi
nus digni videantur: quia tamen ad æternas delicias
inuitant & ex parte Dei æterna promittunt, audien
Luc. 10. di & venerandi sunt, nam dominus dicit. Qui vos
audit me audit, & qui vos spernit me spernit. Atque
ideò prædicatores verbi Dei si ad cœnam cœlestem
inuitant audiendi sunt: licet ipsi aliquando peccato
res sint. Nam si aliquis exularet, & rex mitteret ser-
uum vilem dicens ei, vt veniret ab exilio, & ferret
chirographum regis, continens aliquod maximum
beneficium, certè iste gauderet & lætaretur cum ta-
li nuntio: quia non seruum sed regem & dominum
considerat, & mercedem sibi datam. Hoc intelli-
gendum est de prædicatoribus catholicis qui verā
& catholicam doctrinam prædicant, nō de pseudo
prędicatoribus, qui nec à Deo missi, nec ingressi per
Ioan. 10. ostium, sed ascendentes aliunde seminant errores,
prædicant hæreses, schismata suscitant, de quibus
Iere. 23. per Prophetam dicitur. Non mittebam Prophetas
& ipsi currebant. Et etiam aliqui ex nostris prædica
toribus catholicis solent inter prædicandum faceta
dicere, vt populus rideat, & etiam seipsos laudare,
aut defendere, vel in reprehensionibus ità immode
rate & impotenter se habere, & ita populum scanda
lizare vt deterior fiat. Hos non misit dominus, qua
propter in eo quod hic dicitur, misit seruum suum,
duo considera. Vnum est, quod sit suus seruus ille,
idest, catholicus, nam hæretici & schismatici non
Dei sed diaboli sunt. Alterum est quod dicit quod
misit illum: quia qui inutilia vel faceta prædicat, li-
cet Dei sit & catholicus nō tamē missus est à Deo,
sed à proprio amore aut passione ductus. Nōne ma-
lus esset seruus, qui dicente domino, voca vicinum
ex parte mea, vt veniat ad cœnam: si ille dixisset vi-
cino, dominus meus dicit ne ingrediaris domum
eius, mandato præuaricato & inuerso? certè ini-
quus esset. Sic dominus dicit, vt voces inuitatos ad
cœnam gloriæ prædicans pœnitentiam qua itur ad
gloriam: officium enim prædicatoris est facere po-
pulum plorare, & non ridere. ¶ Præterea venire ad
hanc cœnam est integra fide & charitate formata
Ioan. 6. Christum amplecti, qui vitam præstat æternam. Vn
Ioan. 5. de Iudæos dominus reprehendit dicens. Non vul-
tis venire ad me, vt vitam habeatis: eò quod scriptu
ris quæ ipsum testabantur, nec sibi credere vellent.
Obserua etiam quod non vult eos compellere: sed
tantum vocare vt veniant si velint. Etsi non velint

non veniant: ante hominem mors & vita, bonum Eccle. 15.
& malum, quodcunque voluerit dabitur illi. Sequi-
tur. *Quia iam parata sunt omnia.* Antequam mun-
dus fieret aut crearetur orbis in initio suæ æternita-
tis. Præparauit autem illam magnis sumptibus, pre-
tioso videlicet sanguine filij sui vnigeniti illam no-
bis promeruit. O quantum gaudium antiqui patres
haberent si hoc illis contigisset. Vocabantur qui-
dem illi, sed nondum omnia parata erant: quia pas-
sio Christi nondum exhibita erat: quinimo spera-
bant futuro tempore paratum iri. O fœlix tempus,
ætasque beata, in qua prædicatores dicere possunt.
Iam sunt omnia parata: iam Christus mortuus est
pro vobis, iam suo sanguine cœlum aperuit, iam
cœlos ascendit & præparauit vobis mansiones in
æterna beatitudine. Venite ergo ad cœnam quia
omnia parata sunt. Ideò Christus Apostolis dixit. Luc. 10.
Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Et beatio-
res certè patribus antiquis, quia iam cœnam præpa-
ratam inuenitis. Sed vide hominum impudentiam
& ingratitudinem. *Et cœperunt simul omnes excu-
sare.* Omnes dicit non aliqui. O lachrymabile ma-
lum, O miseranda progenies Adami. Ferè omnes
contemnunt vitam cœlestem: omnes quærunt quæ Phil. 2.
sua sunt: omnes appetunt terrena. Vnde Hieremias. Ierem. 8.
A minimo vsque ad maximum auaritiæ omnes stu
dent. Si pauperculus quidam à diuite potente, & ho
norato inuitaretur ad cœnam: nonnè gaudens &
lætus præpararet se diligenter, ne alius ad conui-
uium potentis prius occurreret? Quanto gaudio &
exultatione Aman iuit ad conuiuium Assueri Re- Hester. 5.
gis & suam gloriam lætus nunciabat vxori & ami-
cis? Quantò magis hæc cœna multo pretiosior est
conuiuio Regis Assueri? Si Rex pauperem inuita-
ret festinaret ad conuiuium: & nos ad Dei inuita-
mur cœnam & excusamus nos, & ire contemni-
mus. Mira res: vocat Deus ad cœnam & venire re-
cusant. Si vocaret ad labores, non mirum si nollent
venire: sed vocantur ad cœnam, & nolunt. Vocat
mundus ad labores, & omnes sequuntur illum, om-
nis populus secutus est Sibam filium Bocri: pauci 2. Reg. 20.
autem Dauid. Vocat mundus, vt decipiat, diabo-
lus, vt torqueat, & caro, vt illudat: & omnes hos se-
quuntur. Christus autem vocat ad cœnam, vt gau-
deas & cœnes cum illo, & læteris: & pauci sequun-
tur illum. O si consideraret peccator quod amittit:
& quare amittat. Hæc duo vellem in primis con-
siderares optime. Primum quantum amittas: secun-
dum quare amittas. Quod amittis Deus est: nam
summum bonum propter peccati vilitatem perdis,
& propter fœditatem & turpitudinem vitiorum su
pernas gloriæ delicias deseris. De hoc conqueritur
dominus per Prophetā Hieremiam. Me derelique- Ierem. 2.
runt fontem aquæ viuæ: & foderunt sibi cisternas
dissipatas. Me inquam fontem omnium bonorum
reliquerunt, ob mundi abominationes. Ea est enim
humani iudicij corruptela, ea cæcitas & ignorātia:
vt mala pro bonis, obscura pro illustribus, amara
pro dulcibus sæpe numero amplectamur. Prouenit
hæc gustus deprauatio ex esu illius pomi funesti pri
mis parentibus prohibiti. Et vt multi morbo aliquo Gene. 3.
& sensus stupore suauitatem cibi non sentiunt, sic
improbi homines veræ virtutis gustum nō habent.

Quia potius mortiferas voluptates concupiscunt, peccatum dulcissimum esse existimant, virtutem vero amarissimam. Sic isti epulas illas diuinas & suauissimas ob eam causam contempserunt: quia deprauatum gustum habentes pro dulcibus amara desiderarunt, durissima mundi & amara, epulis Christi suauissimis anteponunt. In Psalmo Dauid vbi editio vulgata habet, bonitatem & disciplinam & scientiam doce me: vertit quidam, bonũ gustum & scientiam doce me. Ita enim potest verti ex hebræo. Vbi vides sanctissimum vatem à domino bonum gustum postulare. Acsi diceret. Ità domine mentem meam illumina: vt perspiciam quid appetẽdum sit, & quid vitandum. Talem mihi animi gustum præbe: vt verorum bonorum suauitatem sentiam, mala vero acerba esse iudicem. ¶ Expende etiã hominum malitiam, qui non tantum amore huius seculi Deum contemnunt, sed volunt se excusare à peccatis. Sic multi Deo imponũt peccata, excusantque se, dicentes: naturam suam adeo in malum esse procliuem, vt non peccare non possint: quantuncũq; renitantur: & ità culpam omnem in Deum naturæ autorem transferunt. Quam grauis autem culpa hæc sit, Propheta regius testatur: dum precatur dominum ne in talem errorem incidat dicens. Ne declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis. Malum est peccare, peius in peccato perseuerare, pessimum vero peccatũ excusare: grauissimum vero omnium est in Deũ crimen ipsum conijcere. Non mirum quia hęreditario iure hoc vitium venit ad nos ex primis parentibus. Adam peccatum suum in Deũ retorquet dicens, mulier, quam dedisti mihi, hoc est, tu habes culpã quia talem ac tam importunam mulierem mihi dedisti. Mulier etiam serpenti imponit peccatum: dixit enim, serpens decepit me. Sic etiam & Saul, qui à Samuele fuit reprehensus, eo quod accepérit de spolijs Amalech: sub prætextu sacrificij, inobedientiæ peccatum voluit defendere & excusare. Excusationis & defensionis causa & origo superbia est, sicut enim ad humiles pertinet confusio peccatorum, ita & excusatio delictorum pertinet ad superbos. Quod si adeo manifesta sunt eorum crimina vt excusari, palliari vè omnino non possint: tũc superbia inflati & cæci, vel in Deum, vel in fatum, quod nihil est: vel in stellas, vel in tempus mentientes imo blasphemãtes retorquent. Hoc reprimit dominus per prophetã dicens. Nolite extollere in altum cornu vestrũ: nolite loqui aduersus Deum iniquitatem. Quoniam nec ab Oriente, nec ab Occidente, &c. ¶ Obserua etiam, quod illa quæ impediunt vocatos ne conuiuio fruãtur, non sunt de numero illarum rerũ quæ de se malæ & prohibitæ in lege sunt: quemadmodum furta, periuria, adulteria, & alia similia: sed illarũ quæ vt plurimum vt bonę admittuntur, vt est matrimoniũ contrahere, rem familiarem administrare. Vnde perspicue infertur, non solum ea, quæ mala esse cognoscimus, verum etiam & illa, quibus huic mundo indulgemus licet bona videantur, si parce eis non vtimur, nos perpetuo à gloria cœlesti exterminare, & in inferno sepelire: & si verum fateri volumus apud Christianos homines multò maius in his posterioribus, quam in prioribus periculum versatur. Nam rapinæ, homicidia, adulteria, aliaq; similia peccata, cũ aperta facie grassentur facillime à nobis cognoscuntur, vt ea vitemus & odio habeamus: verum hæc altera mala, quia operta & palliata incedũt, & sub prætextu boni, multò periculosiora, faciliora que sunt, vt in ea incidamus. Certum est, facilius quemuis hominem à re aliena se continere posse, quam suis parcè & moderate vti, quod de reliquis etiam dicendũ videtur. Doctrina igitur huius parabolæ non modo in hoc versatur, vt nobis mala prohibeat, sed & vt insinuet quantum lateat discrimen in illis, quæ primo aspectu nobis bona videntur. Quare expedit rectè hanc doctrinam animaduertere: ità, vt vnusquisque quod sibi obtigerit arripiat, est enim maxime vniuersalis, & omnibus competit. Nam vt ait Diuus Ioannes omne quod est in mundo concupiscentia oculorum est, concupiscentia carnis, aut superbia vitæ. Quod si his tribus incommodis mũdus est plenus nemo omnium viuentium, aliquod horum periculorum effugere potest. Istæ sunt tres excusationes, quibus inuitati vsi sunt. Sed iam audiamus primum se excusantẽ. *Primus dixit ei. Villam emi.* In emptione villæ notatur acquisitio dominij: qui enim villam emit, hominibus appetit præesse & dominari, quod ex radice superbiæ procedit. Acsi dicat. Malo dominari in terris, quam venire ad vitam æternam. Expende etiam quod non dicit ciuitatem, aut castrum, aut regnum, sed villam exprimit vt significet tantam esse ambitionem & cæcitatem, vt pro re vilissima maximum negligat bonũ: quod tamen nec pro mundo dare deberet vniuerso. *Et necesse habeo.* Ambitione cogente, quæ non potest coram domino permanere: nec in cœlo habitare. *Exire.* Ab æternorum contemplatione, à mei cõsideratione. Omnis enim superbus extra se est, quia supra se est. Sic Dauid. Domine non est exaltatum cor meum, nec elati sunt oculi mei, nec ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me. *Et videre illam.* Hoc est totum studium ad eam applicare, hoc enim est superborum, toto studio laborare, ad hoc, vt dominari possint. Expende etiam hominis stultitiam. Fructus rei, quam tam carè emit propter quam seipsum calamitatibus innumeris subdidit & damnauit, non est alius quam videre illam. Quam vtilitatem habuit, nisi quia eam vidit? Non dicit, gaudebo de ea, vel possidebo, vel satiabor: sed videbo. Infælix fructus bonorum huius mundi & potentatus. Dic mihi si maximam famẽ haberes, sufficeret tibi tantum cibum videre non comedendo illum? Certè hoc non modo famem non extingueret, sed magis appetitum excitaret. Vide qui honores ambis, & seculi vanitates quæris, quòd non de illis plus habes quam videre illas. Non enim satiant, non quietant appetitum, sed magis voluntatem accendunt. Quid prodest possessori diuitiarum, nisi quod cernit diuitias oculis suis? Non plus alijs eis vtitur: & quemadmodum Tantalus in medijs aquis sitit. Tantalus à labijs sitiens fugientia captat, Flumina: quid rides? mutato nomine de te Fabula narratur. Tu Tantalus es, qui in medio diuitiarum siti peris. ¶ Obserua etiam huius stultitiam, non solum in eo, quod rem inutilem tam carè emit: sed etiam in eo quod priusquam vidisset emit.

Emit

Psal. 118.
Psal. 140.
Gene. 3.
1. Reg. 15.
Psal. 74.
1. Ioan. 2.
Psal. 130.
Horatius.

Emit enim, & posteà exiuit videre illam. Quomodo autem emeret, si prius vidisset? Honores, diuitias, voluptates, & quæcunque mundus dare nobis potest, prius emimus quam videamus: nam si prius vidissemus, nullo modo à nobis emerentur. Verum nos, vt cæci in omnia mundi oblectamenta ruimus, nõ attendẽtes, quid faciamus, nos metipsos vendentes, libertatemq; nostram propter ea erogantes. Verum simulac oculos aperiẽtes animi, ea inspicimus nos perditos & infortunatos compellamus, cognitis mundi abominationibus & incommodis. Obserua igitur, vt antea quã res mundi emas inspicias & consideres quales sint: si hoc enim facis mihi crede nunquam ea comparabis. Nam si mundus gladio veritatis scinderetur, palã omnium oculis falsus & inanis appareret. Omnia quæ in mũdo sunt, præterita, præsentia sunt, aut futura. Præterita iam non sunt, futura incerta sunt: præsentia vero instabilia & momentanea reputantur. In his bonis externis, mundus bonus esse videtur, cũ reuera doli & mendacij plenus sit. Viriditas arundinum & amœnitas, aspectum oculorum oblectat suo nitore exteriorìq; conspectu: attamen si illas confringas, intus inanes & vacuæ apparebunt. Ne te decipiat mũdus, ne ve oculi tui, viriditate & pulchritudine illaqueentur: nam si rectè considerare volueris quid subtus lateat, omnia inania, nihil firmum, aut solidũ inuenies. Mercator est qui breues ac pestilentes voluptates aliasq; mortiferas merces pretio animarum vendit, aut saltem promittit vt nos ad ęterna supplicia deducat. Atq; ideò est summa diligentia & consideratione aduertendum, ne cum tali negociatore cõmercia exerceamus. Ostendit dapes in superficie suaues & appetendas: sed intus funestas & latẽti veneno contaminatas. Non est aurum id quod apparet, sed scoria: non mel, sed fel: non vita, sed mors, non fama, sed ignominia: non bonum, sed malum. Vt enim stultus censetur qui equum empturus eum non inspicit, sed frænum, phaleras, & exteriora ornamenta miratur: sic insanus iudicãdus est qui merces diaboli, carnis, & mundi, speciem solum aspicit: interiora vero minime contemplatur. Disce ex hoc loco ea, quæ sunt mundi priùs diligenter aspicere, quam emere. Sic de quadam anima sapiente legitur

Prou. 31. in Prouerbijs. Considerauit agrum, & emit eum.

Prius agrum considerauit: & quia bonus erat, emit

Mat. 13. eum. Sic prudens negociator Euangelicus prius inuenit thesaurum: & posteà antequam emeret abijt & vendidit vniuersa, quæ habuit. Sed diues epulo

Luc. 16. tunc fallaciam vidit, quando oculos eius pœna aperuit. Solent caupones offerre pretiósa vina, pauones, indicosq; gallos diuersantibus, quibus ignari homines lætantur, & se illis ex animi sui sententia satiant: posteà vero cum ad solutionem deueniunt, seuerissimè cum illis agitur: sæpius enim plus soluunt, quam omnia illa quæ apposita sunt stare poterant. Ideò tu facere debes quod cauti & prudentes viatores solent: qui quotiescunque à caupone aliquid ad comedendum cibi offertur, prius de pretio percontantur. Vnde si pro re vnum ducatum valente, vident decem ducatos exigi, tangere nolunt: sed potius comitibus suis dicunt. Abeamus hinc in aliud diuersorium, hic enim carius omnia venduntur. Eodem modo quotiescunque tibi aliquis Episcopatus, dignitas aut officium offertur, quanti constet animaduerte: nam si posteà quam interrogaueris, quantum sit tibi pro ea dignitate & officio persoluendum inuenies te esse aliorum animarum rationem redditurum, ea conditione, vt multò melior omnibus alijs esse tenearis: huius indignitatem & honorem repudies. Si conspexeris pulchritudinem mulieris, dic. Quanti emitur carnis delectatio? Igni inferni sempiterno. Inferni? cárum est hoc diuersorium comites: aliud quæramus, inseruiamus Deo, non carni, aut mundo, & cætera. Fac prius tecum omnium rationum periculum: sed procedamus. *Rogo te habe me excusatum*. In superficie verborum ostẽdit humilitatẽ, sed per superbiam venire cõtemnit. Humilitas sonat in voce, sed superbia in actione, vox quidẽ vox Iacob, manus au *Gen.* 27.

tem manus Esau. Sic Iudas ait domino, Aue Rab *Mat.* 26.

bi, & Ioab osculatus est Amasiã, sed alter dominum

tradidit: alter Amasiam interfecit. Fuerunt verba *2. Reg.* 20.

amborum pacifica, actio autem vtriusque proditoria fuit. Perperam hic se humiliauit cum interiora eius Deo nota essent: nõ enim mentitur hominibus *Act.* 5.

sed Deo. Iam alium se excusantem audiamus. *Et alter dixit. Iuga boum emi quinque*. Hæc est secunda excusatio, quæ spectat ad ea, quæ Diuus Ioannes di

xit: concupiscẽtia oculorum, quæ auaritia est: nam *1. Ioan.* 2.

sicut iugum animalia ligat & constringit, ità auaritia ligat & illaqueat animas, iuxta illud Apostoli.

Qui volunt diuites fieri incidunt in laqueum diabo *1. Timo.* 6.

li. In prouerbijs quoque habetur. Iniquitates suæ ca *Prou.* 5.

pient impium: & funibus peccatorum suorum constringetur. De auaro loquitur: nam auarus propriè impius dicitur quia sine pietate est ad pauperes. Hic funibus auaritiæ detinetur: ideo iuga, quæ boues ligant dicitur emisse pretio animæ suæ, quam mammonæ tradidit. Vide stultitiã auari. Christus dicit,

Tollite iugum meũ super vos iugum enim meum *Mat.* 11.

suaue est: hic autem ne se subijciat iugo suaui, humeris suis quinque grauissima iuga subit: quorum quodlibet grauius est centum Christi iugis. Diaboli quinque sunt iuga, quia nullus est sensus, quem sibi diabolus subijcere non desideret. Dicit etiam, q; emit ea. Ego profectò gratis & sine vllo pretio humeris meis non susciperem, quinque talia iuga: nedũ emerem. Certè sic est, quod emimus cum impendio nostrarum animarum & conscientiarum, diuitias, honores, & delectationes huius mundi, quæ nobis nihil aliud nisi onus, dolorem, ingentemque cruciatum afferunt. Magno labore consequitur auarus quod cupit, timore possidet, dolore relinquit. In Apocalypsi scriptum est, eos qui bestiam

adorauerant quietem nullam habere, quam quidem *Apoc.* 4.

qui cupiditati suæ inseruiunt, assequi nunquam possunt. Quare videbis quam perpetuo cruciatu & dolore auari, rerumque humanarum cupidi torqueantur. Attende igitur miser, qui ne te subijcias vnico Christi iugo, leuissimo, & suauissimo humeris tuis quinq; mũdi iuga grauissima baiulas: quæ emisti, animã tuã, & te ipsum pro momẽtanea vitæ laboriosæ, quã perfers, delectatione erogans. Hos vocat Christus eis compatiens. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis: & ego *Mat.* 11.

reficiam vos. Quæ maior cæcitas, aut quæ maior dementia esse potest: quam difficile existimare, vnico Domino inseruire, qui cultum nostrum ea tantū de causa expectat, vt nos à tantorum hostiū tyrannide liberet. Facilè vero quinq; grauissima iuga sustinere? Emi inquit iuga boum. Morbus est omnium cupidorū, vitiūq; natiuum, nūquā ab emptionibus, rerūq; familiarium coaceruationibus desistere. Esaias his loquebatur dicens. Væ qui cōiungitis domū ad domū: & agrū agro copulatis. Nūquid habitabitis vos soli in medio terræ? Aduerte quod Esaias nō arguit hic homines, qui coniungunt diuitias furto acquisitas: causa enim eius reprehensionis fundatur in cupidine coniungendi diuitias & hæreditates: & non loquitur de medijs, quibus ea cōiungi possunt. Quod ꝓculdubio optimo iure deplorat: causa enim quod tot sint in republica pauperes, nulla alia est quam ingens diuitum fames in acquirēdis diuitijs, nam cum res tēporales infinitæ non sint, sed certis terminis claudantur, perspicuum est luxū alijs cum impēdio aliorum fore. Hoc apud Christianos effusius quam apud Ethnicos accidit. Ideo scriptura, non modo rapinas & furta condemnat: sed etiā inexplebilem diuitiarum acquirendarū cupidinem, adeo, vt Christus dixerit esse impossibile diuitē ingredi in regnum cœlorum: quod ex tribus incōmodis, quæ diuitias comitātur oritur. Primò, quia cum cœlestia comparari non possint, nisi earū desideriū habeas, omne id quod hoc desiderium impedit rerū cœlestium cōsecutionem impediat necesse est. Opes autem & diuitiæ humanæ, hoc desiderium omnino impediunt: detentis enim omnibus animæ cogitationibus in bonis temporalibus acquirendis, minima vel nulla pars desiderij relinquitur ad cupienda æterna. Non aliter quam siquis ad magnū & lautum conuiuium inuitatus moræ impatiens, vilibus dapibus se adeò in principio ingurgitaret: vt posteà, omni edendi appetitu amisso, reliqua comedere nō posset. Iam enim inediæ satisfecerat, qua lautioribus cibis fruiturus erat. Hoc contingit quamplurimis, qui naturale desiderium diuinorum bonorū, quod Deus hominibus quasi quandam cœli famē dedit: rebus terrenis tradunt, & ità inebriati bonis temporalibus viuunt, vt æterna cœlorum bona, non desiderent. Ideo Paulus. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Vocat animalia illos qui se sensibus tantummodo tradūt, quibus omnes bestiarum voluptates definiuntur. Hoc inconueniēs proponebant filij Israel, qui inescati oleribus AEgypti adduci non poterant, vt bona terræ promissionis desiderarent. Hoc inconueniens oritur cōmuniter ex omnibus mundi voluptatibus: quæ licet legitimè retineri & possideri possint, tamen si effusius vsurpantur & exercentur in anima bonorum spiritualium fastidium generant. Quod est maximum ad ea consequenda impedimentum. Fit autem particularis mentio diuitiarum quia diuitias reliqua vitia consequuntur. Ideo Paulus Timotheo. Præcipe diuitibus huius seculi, non sperare in incerto diuitiarum, &c. Et in eo quod Christus dixit de diuite illo qui dicebat. Gaude & lætare anima mea, habes multa bona, tetigit dominus inconuenientia quæ ex diuitijs oriuntur: specialiter securitatem & confidentiam quam diuitiæ secum ferunt. Alio etiam in loco non tantum deplorat Christus diuitiarum possessionem quantum obliuionem cœlestium bonorum, quam inducunt. Hac de causa hic deditus terrenis rebus, contemnit cœnam cœlestem propter terrenas opes. ¶ Secundum inconueniens quod oritur ex nimia diuitiarum abundantia est: quia homines his rebus humilibus & caducis præpediti ad cœlestia, etsi velint, aspirare nō possunt. Nam cum res spirituales tranquillitatem in conscientia & in anima requirant, bona autem temporalia vagationes & inquietudines spiritus secum importent, fit vt homines Deo vacare non possint. Ideo Christus superius dixit. Hi sunt qui à diuitijs & solicitudinibus huius seculi suffocantur. Qui nimium in rebus huius vitæ occupatur, cum illi deficiat tranquillitas, qua alterius vitæ desiderium comparatur, conuiuij diuini impos efficitur: ideò ait non possum venire, rogo te habe me excusatum. Duabus in rebus consistit omnis impossibilitas: in voluntate & in excusatione. Primum ait, Eo probare illa. Non possum, quia cum omnem voluntatem in temporalibus bonis occupatam habeam, nihil restat expeditum quo cœlestia desiderem, secundo hoc facere nō possum, nam licet id valde desiderarem, res tamen mea familiaris mihi tantum tranquillitatis non permittit, vt cœlorum bonis animum adiungam. ¶ Tertiū inconueniēs diuitiarū quare diuites in sacra scriptura grauiter à Spiritu sancto reprehēdūtur & accusant est, maximum periculū, quod in his omnibus inferioribus rebus versatur: nam qui diuitias etiam bene acquisitas nimis amat, facile male acquisitas cupiet. Quanuis enim malè parta omnino non desideret: tamen cum magnam animi sui partem diuitijs concedat, in eam forte cupiditatem diuitiarum veniet, vt male parta, bene parta esse existimet, quod quotidie in mercatoribus, experimur. Hoc inconueniēs ostēdit Paulus. Habentes victum & vestitum, &c. Laqueus cuius hic D. Paul. mentionem facit in hoc consistit: quoniam desiderium opum bene acquisitarum illis non contentum eo væcordiæ procedit, vt etiam male acquisita desideret. Cum autē desiderium feruidū & vehemens, huius sit naturæ vt mentis iudiciū hebetet sequitur necessario vt simul hac aliquid desiderare cupimus, statim nobis cogitatio nulla proponat argumenta quibus id quod de se malum est, nobis bonū esse videatur: & ità pedetentim in fraudem labimur, vt vbi lucrum sit, nihil alienum esse putemus. Eo modo enim rem affectamus, & circunuenimus, vt quod alienum sit nostrum esse videatur. ¶ Maxima sunt igitur diuitiarum pericula: ideo cum Deus legem dedit Mosi, duo illi adhoc præcepit, primum non furtum facies, secundum nōn concupisces rem proximi tui. Quia autem declaratio horum duorum præceptorum ad hoc propositum est necessaria: volo secundam excusationem inuitatorum huius enarratione terminare. Quare aduerte quod in his duobus mandatis, nō debemus putare duo nobis esse prohibita, in quibus consistit peccatum, videlicet desiderium & exercitium: hæc enim duo vnico præcepto non furandi cōprehenduntur. Idē enim qui nobis præcipit ne alienum rapiamus, idem eodem præcepto desiderium

Marginalia: Esa. 5. — Mat. 19. — Luc. 18. — 1. Cor. 2. — 1. Timo. 6. — Luc. 12. — Luc. 8. — 1. Timo. 6. — Exod. 20.

rium furandi nobis prohibet. Hoc patet ex Matthæo, vbi Christus falsum Pharisæorum ad legem
Matt. 5. sensum condemnans, eam declarat videlicet, vt lex quæ mala opera prohibet, mala etiam desideria prohibere videri debeat. Quæ ergo est ratio quare si sufficiebat vnum mandatum, posuit duo, in hac materia? Dicendum quod fuit necesse: vt altero sciamus alienum non esse rapiendū: nec desiderium furandi habendum. Altero vero nihil alienū esse procurandum vt cum alienum sit, nostrum fiat. Itaque quemadmodum in primo præcepto non furādi, habetur non furtum facies, nec alienum furari concupisces: ita & in secundo, qui desiderium rerum proximi prohibet habetur ne perperā desideres aut procures, vt ea quæ proximi tui sunt, iniustè tua fiant. Hæc aut duo mandata necessaria fuerunt, quia his duobus modis potest quispiam alterum offendere. Cum autem lex vniuersa Dei, eo tendat vt Deum in primis, deinde proximum nostrū amemus opus fuit vt separatim etiam prohiberet cupidines omnes rerum, in quibus aliquis Deum aut proximum suū offendere posset. ¶ Sed dices? quomodo possum ego mercaturam exercere, aut aliqua in re negociari sine eo quod cupiam vt alienum meum fiat? Dicendum tamen est legem Dei, hoc duntaxat prohibere ne proximos nostros offendamus: ideo qui negociatur sine alius offensione, licite lucratur. Itaque
1. Timo. 9. seruata inter partes iustitia, videlicet vt tantū valeat quod datur quantum quod accipitur, iusta & licita negociatio, est. Præcipitur ne alienum furemur, atque etiā ne aliena procuremus aut cupiamus, vt bona proximi cum eius incommodo ad nos transeāt: quod Deus tantummodo primum mandatum nobis præciperet. Tot sunt doli, & fallaciæ hominum vt nomina verisimilia, titulosq; apparentes adinuenirent, quibus proximis suis substantiā eriperent. Expedit igitur hominibus vt quantuncumque primum mandatum seruent secundum etiam non contemnant, fraudibus & dolis aliena sua reddere procurantes. Exempli gratia. Vicinus tuus iuxta hortum tuum vineam habet, quam è re tua fore existimas, si cum horto tuo illam copulaueris sed vicinus vendere non vult: quid facies? furari non licet: & omnia media quæ excogitas nihil prosunt, cupido autem tua tibi in dies magis augetur: quare si forte ad aures tuas peruenit dominum vineæ ære alieno oppressum esse, eius creditorem adis rogādo & pollicitando impellis, vt vicino tuo debitori diē dicat,
3. Reg. 21. centumque aureos sibi debitos nullo ad soluendum spatio relicto postulet: quo ludo miser vicinus tuus adductus, cūm alias soluere non posset vineā vilius tibi vendere cogitur, quam si esset liber, hoc autem maximum esse flagitium nemo non videt. At contra quod præceptum admissum? contra nullū aliud inuenies perpetratum fuisse, quam illud quod desiderium de rebus proximi prohibet. Hoc autem sæpissimè cōtingit, nostrorum omniū criminum causa: vt de Acab rege legimus, qui vineam Naboth cupiens, quod è re sua videbatur, Naboth occidere iussit. Hoc autem peccatum, quāuis apud magnates & potentes homines sæpe numero inueniatur, frequētius tamen est apud mercatores qui cum aratoribus alijsque huiusmodi hominibus negocium habent: & quibus plurima ad tempus vtenda permittunt, pānum, frumentumque vendentes, vel pecuniam mutuantes, eos tamen postea in eas angustias inducūt, vt à se ipsis pretio dicto, omnia bona vendere compellant. Si autem quis eos impietatis accusat, respondent se sua recuperare. Quare merito dixit Diuus Paulus: qui volunt diuites fieri, incidūt in laqueos diaboli. Emi quinque iuga boum quo iure quaq; iniuria: ideo nō possum venire. Quasi diceret. Nimia cura mearum rerum conseruandarum & augendarum mihi locum non concedit, eundi ad conuiuiū. Quod igitur erit tanti incommodi remedium? Maximum erit remedium, satisque ad salutem sufficiēs si homines contenti rebus à Deo cōcessis, modeste & moderate viuant, nihil amplius procurantes. Adidit amplius hic dicens. *Eo probare illa.* O homines modicæ fidei, non sufficit vt de sapientia diuina moneamini quam nihil subterfugere potest, non satis est, hoc ab omnibus expertis edictum esse. Omnes quotquot mundo inseruiere asserunt, mundi iugum, esse intolerabile: è contrario autem omnes qui Deum colunt, iugum domini dulcissimum & suauissimum testantur. Tu tamen nihilominus periculum etiam nunc facere vis. Quinq; iuga boum habeo: quæ ego permemet ipsum: mea spōte & autoritate comparaui, volo probare illa, ideo non possum venire. *Rogo te habe me excusatum.* Sed audiamus tertiū, & quid dicat videamus. *Et alius dixit, Vxorem duxi, & ideo non possum venire.* Hæc est tertia excusatio quæ ad illud Diui Ioannis respondet, concupiscentia carnis. Iste qui duxerat vxorem, renuit ad cœnam venire. Aduerte tamen quod hic nō damnat Christus nuptias, vt Tacianus impie credidit & illas negauit, sed vult insinuare nimium mulierum amorem esse maximum impedimentum: ad erigendum spiritum ad diuina cœlorum domicilia. 1. Ioan. 2.
Nam si simplex fornicatio ipso iure naturæ damnata est, nullum aliud patet remedium ad conseruationem generis humani nisi matrimonium, quo quidē multoties male vtuntur coniugati, de quibus Paulus ait: quod qui nupserint tribulationem carnis habebunt. Cum tamen hæc humana fragilitas nullo alio remedio conseruari posit quam maris & fœminæ coniunctione, institutum fuit matrimonium vt 1. Cor. 7.
vir & vxor inuicem interse licitis voluptatibus intenti, illicitā non quærerent. Sed quid dicemus de malitia humana: quę eo processit, vt omnia illa, quę in eius salutis medium & auxilium concessa sunt, in causas condemnationis suæ conuerterit? O rē duram. O rem absurdam & non ferendam: vt dicas alicui, cole Deum, ille autem respondeat, non possum, quia vxorem habeo. O magnum malum, vt matrimonium quod institutum fuit ad cultum Dei, malitia humana mille incommodis, in eius offensionem cōuerterit sæpe numero vxor: qđ remediū est, multorum incommodorum, alia quam plurima, sæuitia sua sumptibus, insanijs & cultibus caulet: Verum ad hoc proficiet mariti prudentia vt eam monitis suis, corrigat atque emendet: non enim satis est cuipiam mulieri, castitatem seruare, nisi etiam habitu & consuetudine, pudicitiam præseferat, maritus debet cohibere vana vxoris suæ desideria. Concupiuit Eua Gen. 3.
fructum vetitum comedere inuitauitque maritum

qui comedit & mortuus est: at si nō comedisset neuter interijsset, nam in fortitudine viri sustentaretur mulieris fragilitas. Desiderat vxor tua fastum, cultum, sumptus, & cætera huius seculi inania: & cum non posit sine te libidini suæ satisfacere, tu ne eam molestia afficias, eius voluntati acquiescis, & efficeris eius stultitiæ particeps, existēs mortis spiritualis vtriusque causa. Postea te excusas vxorem duxi, quemadmodum Adam, mulier quam dedisti mihi. Præter has autem insanias & luxus, quæ occasionē præbent hominibus, ne ad conuiuium gloriæ accedere posint, & in causa sunt huius tam immēsi mali, est aliud maximum incōueniens ex parte carnis, quæ spiritum Dei suffocat. Cum Deus dedit legem Mosi, dixit Moses ad vniuersum populum. Ne appropinquetis vxoribus vestris, nam quanquam de se nullum sit peccatum in actu matrimonij, ingens tamen est impedimentum, vt spiritū Deo leuemus, & legem eius recipiamus, esse vxoribus prępeditos. Nunc vero aliqui sunt coniugati tam stupida & hebeti mente præditi vt raro aut nunquam ab vxorū amplexibus & toro abstineant: & nihilominus frequēter cōmunicāt, frequēter cū Deo colloquia miscere præsumunt: nihil coniugalem congressum sanctitati obesse credentes. Quibus locus iste obijciendus est: nā vt de diuitijs dicebamus, impedit amor carnalis desiderium spiritualium & diuinorū: nam amor mulierum spiritum obruit, Deus autem cum omnem munditiā amet, non modo animæ sed etiā corporis puritatem & mūdificationem requirit. Ea enim de causa duntaxat tēpore Noe occidit Deus vniuersali eluuione non modo peccatores omnes, sed etiam bestias, quæ peccare non possunt, solis piscibus viuis manentibus. Nam cum diluuium in peccatum carnis tantummodo inductum sit, in brutis autem animalibus ratione naturalis cōgressus & cōcubitus inueniatur etiā turpitudo & abominatio huius detestandi vitij, ideo dominus aquis diluuij vniuersa animalia terrestria suffocauit. Non sic autem pisces qui alium habent modum multiplicādi se: neque tam faciles sunt ad huiusmodi commixtiones. In eo autem ꝙ iste dixit, non possum venire, idest, non possum continenter viuere, mentitur, quia quāuis sit castitas donum Dei & à Deo detur, tamē nemini faciēti quod in se est Deus illā negauit: qui paratus est nobis omnia sua bona largiri: & adiuti gratia Dei bene possumus castè & continenter viuere, si volumus. ¶ Obserua etiam quod superbus & auarus quanuis noluerint venire ad cœnam, tamen modestius se habuerunt quia dixerunt seruo vocāti, habe me excusatum: hic autem nihil tale dixit: sed tantum non possum venire. Peccatum carnis hominē bestiā reddit, in bestia autem modestiam aut vrbanitatem ne requiras. Hoc vitium intellectum humanum adeo hebetat, adeoque vsum rationis offuscat: vt qui in eo obrutus iacuerit, tanquā bestia quæ sensibus tantum modo se astringit omnis modestię humanæque politiæ quam vt homo rationis particeps obseruare tenetur, prorsus obliuiscatur, tāquam homo inciuilis & inurbanus: hebetudine intellectus nihil de vrbanitate curans, nec aliquod in Deum officium præstans. Sed iam ad contextū reuertamur. *Et iam reuersus seruus nunciauit hæc domino suo.* Deus qui omnia nouit stabiliter atque incommutabiliter non indiget nuntijs, vt ei aliquid innotescat: sed ideo dicitur hic seruus nunciasse domino, quia Euangelij prædicatores sæpe Deo conquerūtur de contumacia & duritia auditorum. Sic Moses cum Datā & Abyron, & Core à proposito seditionis nō posset auertere aliqua ratione, dominum ne eorum sacrificia respiceret orauit, sic & Elias conquerebatur. Altaria tua suffoderunt, Prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus sum ego solus, & quærunt animam meam. Bene sciebat Deus quod altaria suffoderunt & Prophetas occiderunt quod non dicit Elias vt ei de nouo aliquid innotescat: sed querelam facit. Sic etiam Dauid. Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam, &c. Sic etiam Petrus & Ioannes è cōcilio Iudæorum dimissi, reuersi ad suos nunciauerunt eis, quanta ad eos principes sacerdotum & seniores dixissent. Vbi post pauca apud Deū querelam depromentes dixerunt. Cōuenerūt enim verè in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuū Iesum: quem vnxisti, Herodes & Pilatus, &c. Paulus etiam Romanis conqueritur de dura ceruice fratrum suorum Iudæorū. Sequitur in cōtextu. *Tunc iratus pater familias dixit seruo suo.* Deus non irascitur, nec pœnitet eum more hominum, quia in Deū nullo modo cadere possūt hæ passiones sed scriptura sacra (vt Origenes adnotat) more humano loquitur quia hominibus loquitur sicut homo senex quando loquitur cum infantulo paruulo, puerilia & vt paruulus loquitur. Sic in deuteronomio dicitur. Portauit te dominus Deus tuus vt solet homo gestare paruulum filium suum. Humanos igitur mores Deo scriptura imponit, vt hominibus vtilitatem afferat. Itaque per iram & furorem Dei non perturbationē mentis intellige sed (vt Augustinus ait) vim, qua iustissime vendicat subiectam sibi ad ministeriū vniuersam creaturam. Alioquin vt ait Salomon tu domine virtutum cum tranquillitate iudicas, & cum magna reuerentia disponis nos. Quanquam etiam vt Cyrillo & Hieronymo placet ira Dei ipsa mētis obscuratio sit, quæ consequitur eos qui legem Dei transgrediuntur, atq; ideo in scriptura quando hanc vindicatiuam virtutem significat, vocat Deū pantheram, & vrsum & Pardum: quando autem misericordiam vult insinuare, hominem inducit. Similiter quando propter peccata nostra corripimur, vigilat super nos Deus, & visitat, quando vero à Deo deserimur & non iudicamur, indignique sumus correctione domini, dormire dicitur. Vnde in psalmo legitur. Surrexit quasi dormiens dominus, & quasi crapulatus à vino. Malitia enim nostra inebriat Deum: quæ quando in nobis corripitur euigilare dicitur, & de sua ebrietate consurgere: vt nos à peccato ebrios euigilare faciat. Ita hę passiones dicūtur cadere in Deum, secundum suos effectus in nobis exhibitos. Sed quid ait seruo? *Exi cito in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, & cæcos & claudos introduc huc.* Hæc vt in initio huius parabolæ diximus ad literam de prædicatione gentium intelligenda sunt. Videns enim Deus contumaciam & infidelitatem Iudæorum, vocat prædicatores suos & omnes gentes, quibus dicit. Ite & prædicate Euāgelium omni creaturæ. Et Petrus cum vidit in Iope linteа-

Marginal notes: *Exo. 19.* — *Gene. 6.* — *Nume. 16.* — *3. Reg. 19.* — *Psal. 78.* — *Act. 4.* — *Orig. li. 4. contra Celsum.* — *Deute. 2.* — *Aug. in Psal. 2.* — *Psal. 12.* — *Ciril. li. 9. super Ioan. cap. 13. & Hier. Zac. 1.* — *Hier. Dan. 9* — *Psal. 77.* — *Mar. 16.*

Act.10. linteamina, & Cornelij conuersionem, dixit: In veritate comperij, quia Deus acceptator personarum non est. Ecclesia quoque gauisa est, videns quod etiam Act.11. inter gentes gratia Spiritus sancti esset diffusa. Cōsidera etiā Dei clementiam & benignitatem in duobus. Primo quod omnes recipit debiles, claudos, cæcos, pauperes & miserabiles. Neminē despicit, nulli claudit ianuam suæ misericordiæ. Non contemnit dominus AEthiopem, aut Indū, à Mexico vsque delatum, nemoque est quantumuis miser & abiectus qui illa pietatis viscera aperta non inueniat. Eoque modo illum in cruce pendentem videbis, passis ma- Ioan.19. nibus vt omnes ad se accedentes suscipiat: latereque aperto, vt omnes quantumcunque peccatores sint in præcordia sua introducat. ¶Secūdo vide eius bonitatem: non enim quomodocunque eos vocat sed cito & sine vlla mora. Nunquam Deus piger est vt nobis benefaciat, sed potius diligentissimus, valdeque solicitus, vt nos vocet gratiamque suam concedat. Nullam moram in rebus nobis vtilibus patitur: vult enim vt statim sine vlla mora, nuncius cō- Luc.19. uiuas vocatum exeat, & ita Zachæo vt eum iustificaret, beneficioque secum ad mensam discumbendi afficeret, dixit, festinans descende. In quibus omnibus videbis quam valde nos Deus amet, qui nos tanta diligentia & solicitudine vocat. Sed vide, quā ingratus sis Deo prò his omnibus beneficijs. Ille enim diligentissimus est ad te vocandum: tu verò pigerrimus ad Deum colendum. ¶Obserua etiam & considera eius munificentiā & liberalitatē. Nos si ingratitudinem in aliquo inuenimus pro accepto beneficio: omnibus portam occludimus: & propter vnius malitiam nemini benefacere volumus. At misericordia diuina magis se extendit: nam non obstāte horum hominum ingratitudine & perfidia, qui inuitati & vocati venire noluerunt tamen Deus nō vult ostium occludere alijs: sed eos vocatum mittit minime defatigatus priorum ingratitudinē, posterioribus benefacere nō desistit. Nō exhauritur diuina misericordia tam cito vt perfidia & ingratitudo aliquorum beneficia Dei, in alios conferenda impediat. ¶Obserua etiam quod in hanc cœnam regiam intrauerunt cæci, & claudi, & debiles: sed qui integri erant intrare noluerūt. Impij toti erāt corpus, toti indulgebant corpori: & nequid corpori deesset, 1.Thes.4. animam minuebant. E contra pij nihil aliud medi- Matt.5. tantur quam corpus affligere, minuere & deponere vt integrum sit in die domini nostri Iesu Christi. Ideoque Christus impio alibi dicit. Vt totum corpus tuum mittatur in gehennam. Totum corpus impiorum integrum mittitur in gehennam: sed iustorum non totum corpus intrat in cœnam gloriæ, nō enim intrant in cœlum nisi manibus erutis, vel claudi vel cœci: nam licet in cœlo corpora nostra integra futu- Matt.22. ra sint in membris, non tamen erunt integra quantum ad suas necessitates: nec enim manducabūt aut 1.Cor.15. nubent. Est enim nunc corpus animale, tunc erit spirituale: nunc infirmū tunc erit in virtute: vt Apostolus habet. Sed impij integri hic in corpore sic in inferno erunt: nulla enim erit corporis pars, quæ nō omnium tormentorū corporalium genere torqueatur. Contra erit in animabus: animæ enim piorum erunt integerrimæ: & omnibus spiritualibus delicijs fruentur: impiorū vero erunt imminutæ, nihil enim boni aut cogitare aut velle poterunt. Sequitur. *Et ait seruus: Domine factum est vt imperasti, & adhuc locus est.* Iam prædicauimus gentibus & nationibus: & adhuc manent loca vacua in regno cœlorū, vbi & alij plurimi possunt esse: nōn enim numerus hominum prædestinatorum est impletus in cœlis. *Et ait dominus seruo. Exi per vias ad sepes: & compelle intrare, vt impleatur domus mea.* In eo quod dicit cōpelle intrare modus quodammodo violentus conuertendi istos significatur. Considera conuersionē Act.9. Pauli, & cōpelle intrare illum videbis. Si sciremus quibus vijs dominus aliquos conuertit, videremus sæpius impleri quod compelluntur intrare: nō quod compellatur voluntas, sed mutantia voluntatem talia sunt, vt compellatur quis mutare voluntatem vt fecit in Paulo. Et hoc facit dn̄s dupliciter. Primo ostendendo volūtati nostræ tantum bonum vt ipse nō possit nō appetere illud. Secūdo remouendo & abscondendo omne malum: & cum obiectum voluntatis sit bonum, tātum bonum potest voluntati repræsentare vt non possit non amare illud quod videt bonum. Et isto modo liberum hominis arbitriū subijcitur Deo, quod compellere voluntatem non est. Nam voluntas naturaliter fertur in bonum & ex natura sua appetit illud, si autē cogeretur ad diligendum malum, quod est contra suam naturā, tunc diceretur compelli, sed quia in bonum fertur repræsentatum, ideo remotis inconuenientibus non dicitur cogi, id quod ipsa naturaliter agit. Dicitur tamen subijci Deo: quia Deus hoc facere potest. Tribulationibus etiā, aduersitatibus, & calamitatibus nos trahit ad se multoties, quod compelli quodam modo dicitur. Concludit dominus hanc parabolam dicens: *Dico autem vobis quod nemo illorum virorum qui vocati sunt gustabit cœnam meam.* Hæc est sententia aduersus illos rebelles, qui venire ad cœnam contempserunt. Expende Dei bonitatem & clemētiā. Non dicit hic Christus quod illi qui regnum cœlorum contempserunt, & cœnam beatitudinis, quod fuerunt homicidę, adulteri, traditores aut quid simile: sed tantum quod vnus quia duxit vxorē, & alius quia emit villam, & alius quia comparauit iuga boū non venerunt: quia quanuis impedirent ad regnum cœleste: nōn tamen fuerunt grauia delicta. Nos cū volumus aliquem qui nos offendit puniri, indignati maximum in eum crimen dicimus omnium quæcunque perpetrauit, vt seuerius puniatur: non sumimus leuius, sed grauius delictum. Christus tamen è contrario, vt lenius nos castiget, leuiora crimina sumit, vt maiorū obliuiscatur: & iracundiæ suæ, atque furori positis ante oculos suos modicis criminibus temperet atque moderetur. Sic in die iudicij Mat.25. non dicet peccatoribus, Ite maledicti patris mei in ignem æternum, eo quod blasphemi, latrones, & homicidæ fuistis: sed ite quia esuriui & non dedistis mihi manducare: sitiui & non dedistis mihi bibere &c. Ecce quomodo non peccata grauia commissionis, sed ea quæ sunt omissionis & leuiora cōmemorat: vt rigorem temperet suæ iustitiæ, & sic puniet eos, vt theologi dicūt, citra condignum. Iratus fuit hic dominus contra illos rebelles, vt parabola ait tamen quia cum irascitur, vt Abacuch inquit, miseri- Abac.3.

cordiæ

cordiæ recordatur, minima eorum peccata comme morat vt misericordius puniat. Disce ex hoc loco vt, cum iudicium feceris de aliquo, non eius delicta extollas, & exaggeres vt impij vindices & crudeles facere solent: sed in quantum inte est ti illa minuas. Si peccandum est altero duorum extremorum præstat lenitate, quã sæuitia peccare. Sic sanctus ille Ioseph, fratrum peccatum licet ex inuidia & iniquitate peccassent contra illum, in quantum poterat excusabat dicens eis quod voluntas Dei fuit vt illud contingeret, sed ad contextum. *Ibant autem multæ turbæ cum eo, & conuersus dixit ad illos.* Proficiscens vero dominus Hierusalem ad petitionem principis Pharisæorum, qui eum ad conuiuium inuitauerat, in domum eius declinauit: de conuiuio vero proficiscebatur iter destinatum: videns autem dominus turbas sequentes se, instruit eas de modo sequendi: imo in turbis non vere sequentibus instruit veros sequaces, qui regia via incedunt passibus corporum non autẽ passibus operum. Instruit ergo dominus generaliter omnes qui sunt in via ad pœnitentiam tendentes & est hic ordo doctrinę. Primo docet cauere ea quę possunt esse impedimenta viam ingredientibus, Secundo addit de suffragijs quæ sunt necessaria venientib⁹: tertio agit de lege, quę proposita est & data per uenientibus. Addit adhuc necessarium hæc omnia implentibus, videlicet misericordiam Dei, vt ijs omnibus impletis dicant, serui inutiles sumus. Primum ergo instruit de vitãdis impedimẽtis: quia maximũ est iter facienti nosse impedimẽta multiplicia, idest, interiora & exteriora, quæ sunt impedimẽta arduæ viæ ducentis ad vitam: nec sufficit abijcere exteriora nisi abijcianturinteriora: ideo dominus non tãtũ dicit: qui odit patrem suum & matrem, sed addidit, adhuc & animam suam. Et quia multa sunt impedimenta exteriora hortatur dominus vt abijciant grauiora videlicet carnales affectus, qui pręcipuè homines retrahunt ab ardua via. Multi enim fuerũt quos non terrebant angustiæ pressurarum, & reuocabat eos à martyrio affectus vxorum & matrum ostendẽtium eis vbera, & sic parati ad martyrium retinebantur carnali affectu vel cura vxoris vel liberorũ. Hęc ergo sunt præcipua impedimenta exteriora, scilicet carnales affectus: ideo dominus specialiter docet ea amputanda, & similiter interiora, scilicet, desideria carnis. Dicit ergo. *Si quis venit ad me & non odit patrem suum & matrem & vxorẽ & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam non potest esse meus discipulus.* Omnes creaturæ naturaliter centrũ suũ appetũt, nulloq; alio in loco præterquã in proprijs spheris suis conquiescunt. Scintillam ignis si attenderis videbis, sursum versus tendentem: tanto quodammodo desiderio superiorum locorũ, vt nullibi donec in propriam sedẽ perueniat immoretur. Flumina vniuersæque aquæ, multis varijsque flexibus nusquam cessant, donec in mare fontem omniũ aquarum communem, tanquam in suam perfectissimam quietem perueniant. Quod idem de omnibus alijs rebus dici potest: quarum omnium cum anima rationalis ad imaginem Dei procreata præcipua & nobilissima sit creatura: ea de causa voluit Deus qui illam ad se creauit, vt visione diuina frueretur esse illius centrum spheraque perfectissima quo tandem corporeis vinculis soluta deueniret, pleneq; in eius conspectu cõquiesceret, & satiaretur. Vnde magnus ille Augustinus, & Ecclesiæ doctor eximius Deum alloquitur, dicens. Fecisti nos domine propter te: & inquietum est cor nostrum donec perueniat ad te. Extra Deum, quæcũque in mundo sunt, turbatio, inquietudo, & defatigatio mentis sunt. Filius prodigus extra domum patris sui nunquam nisi famẽ, & angustias offendit. Ionas Propheta Deum fugiẽs simulac ab eo separatus est, maris procella ingentibusque alijs ærumnis vexatus fuit: sed de ventre Balenæ Deo orationem faciens reuersus est ad Deum centrum suũ, & statim ab omni labore liberatus est. Iacob domi Laban soceri sui mille laboribus & defatigationibus semper fuit oppressus: quare à Deo responsum accepit, vt in patriam suam & in domũ natiuitatis suæ rediret: & illico vidit Angelorũ exercitus, & inuenit pacem & tranquillitatem. Hydria in puteum missa ad hauriẽdam aquam, dum adhuc aqua plena intra puteum est nõ grauat educentem, sed facillime eleuatur: postea vero quam supra aquę superficiem tollitur statim eius pondus sentitur. Sed quare cum est intra aquam hydria non videtur ponderosa: postea vero cũ ab aquis eleuata est adeo grauare solet? Quia prius in elemento suo videlicet in aqua est postea vero quia extra elemẽtum suum esse cogitur, proprio pondere quasi quadam innata vi in sedem suam redire contendit. Ne mireris igitur, si eos qui extra Deum sunt, mundo ministrantes & carni, suisque animi perturbationibus tam defatigatos & debilitatos videris: sunt enim extra Deum cẽtrum & elementum propriũ hominum. Quare semper perturbati, laboriosi, defessi, & anxij incedunt. Multo aliter sese habent Dei cultores: nam cum in propria sint sphera, veloces sunt in omni probitatis lætitia, & contenti ac alacres viuunt in omnibus suis aduersitatibus. Salomon enim ait. Non contristabit iustum quidquid ei acciderit. Nam ægritudines, ærumnæ persecutiones vniuersaque huius vitæ prospera aut aduersa, eos nitidiores, securiores & alacriores indies facere videntur. Hi igitur soli viuunt cæteri enim non viuunt, sed infelici morte moriuntur suis libidinibus mancipati, portãtes humeris suis iugum mundi intolerabile, oneraque proprij amoris, corrupta voluntate sustinentes. Si vis perfectum gaudium veramque tranquillitatem inuenire, opus est vt ad Deum reuertaris. Nihil integritatẽ & perfectionem naturæ suæ consequitur, nisi conseruetur in genere suo. Quare cũ Deus genus & fons sit omnium bonorum à quo omnia bona procedunt: anima nostra rationalis, tam intense Deum suum desiderat, nam ad Deum rediens, omnia bona assequitur. Vnde cum Deus videat optimeque sciat, nihil extra eum esse, nisi laboris defatigationisque plenũ & sine eo nos nullum gaudium habere posse: compatiens nostris laboribus nos mille ærumnis defatigatos, & funditus interemptos à medijs mortis faucibus euocat, dicens. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Venite igitur & ne timeatis. Columba, quæ ex arca Noe exiuit non inuenit requiem vllo in loco vbi requiesceret pes eius, & ita in arcam redijt. Attende igitur quod eodem modo & tu in omni huius seculi oceano, extra

Marginal notes: Gene. 45. Gene. 50. Luc. 17. Matt. 7. Aug. de vera relig. ca. 18. Aug. in meditat. Lucæ. 15. Ion. 1. Gene. 32. Prou. 12. Mat. 11. Gene. 8.

no, extra Dei manum & obsequiũ, nihil aliud præterquam procellas, pericula, variaque vitæ impedimenta offendes. Nullamque sedem vsquam trãquillitati idoneam inuenies: atque ideo potissimũ remedium est ad Christum verum Noe quasi in arcam redire, vnde egressus es, & à quo separatus tandiu per huius seculi immensos fluctus iactatus es. Est autem Dei tanta bonitas & clementia vt licet se contemptum & desertum viderit, propter huius mundi fœditatem & immunditiam, nihilominus tamen rogat & inuitat te inquiens. Venite ad me omnes qui laboratis, &c. Domine placet mihi summopere ad te redire: iam enim huius seculi sum defatigatus ministerio. Vis tu redire ad Deum? Vis remigrare in centrum tuum? Cõtẽtusq; viuere, discipulus Christi factus audi illum. *Si quis venit ad me & non odit, &c.* Hoc modo Christus dominus noster omnium oppressorum confugium factus, dum nos vocat docet quid facere debeat qui à mundo expeditus, ad Deum se conferre statuit. Vult autem vt hoc facias videlicet, vt ad Deum tanquam animæ tuæ centrũ in quo patrem, matrem, filios fratres & sorores tuas odio habeas, te cõferas. Sed cur domine tu qui charitas es, odium præcipis? Certe sicut Deus simul est amor & odium, amor rerum bonarum & odiũ malarum: ita vult quemque nostrũ simul habere amorem eorum quæ in proximis aut in nobis bona sunt odium vero eorũ quæ in proximis aut in nobis mala fuerint. Vult ergo in nobis esse oculos quosdam, qui videant non vasa, sed quod est in vasis. Si in vasis quantumuis inimicis nostris est pietas, eam amemus: contra si in vasis quantumuis amicis & cognatis sit malitia, eam detestemur. Si igitur in parente aut amico, aut in te malitia est eam odi: ideoque nõ simpliciter iubet odio habere parentes, quia hoc iniquum esset: sed si voluerint plusquã Christum diligi, in hoc odio habeantur, nam omnes oportet odire qui in via Dei aduersantur. Parentes nanque debemus honorare & diligere, quia maiora ab eis suscepimus quam à cæteris hominibus: Deum tamen magis tenemur honorare quam parentes, quia maiora accepimus ab eo. Ideoque parentibus obediendũ est, quando eorum mandata diuinæ obedientiæ nõ repugnant: quia alias absoluimur ab omni debito. Vnde Paulus. Filij obedite parentibus vestris in domino, idest, quando mandata eorum consonant diuinis mandatis nam alias non est eis obediendum, sed odiendi sunt, nõ homines, aut natura, sed peccatum, sicut Deus odit peccatũ, & possumus eis ostendere signa odientis. Nam qui amat complacet amato, qui autem non complacet sed aduersatur non diligit sed odit: & quia parentibus viam Dei impediẽtibus complacendum non est, dicimur eos odisse. Quomodo aũt pater & mater percalcandi sunt, propter vitæ perfectionem de qua hic Christus, ad literam loquitur vt statim videbimus, optime differit, Diuus Hieronymus ad Heliodorũ de vita Eremitica. Quid enim impedimenti afferat perfectioni paterna domus, patria, & consanguinei, satis ostendit dominus cum Abrahæ præcepit dicens. Egredere de terra tua, & de cognatione tua, &c. Ideo dominus, quem vult in discipulum accipere & eum docere, præcipit odire parentes, fratres & sorores. Vnde

Vide Hilar. in Psal. 118.

Ephe. 6.

Hier. Epistola. 1. quanto tempore.

Gene. 12.

quos dominus erudire vult, segregat ab huius modi hominibus. In Osea enim dicit. Ducam eam in solitudinem & loquar ad cor eius. Et vt in Hebręo habetur, Ecce ego seduco eam, & ire faciam eam in desertum, & loquar ad cor eius. Vbi expẽde verbum, seduco & considera quod etiã ad ea quæ nobis maxime vtilia sunt, oportet Deum nos seducere. Verum quia non sufficit extrinseca tantũ vitare impedimenta addidit. *Adhuc autem & animam suam.* Per animam vitam animalem intelligit: quæ secundum Apostolum vocatur caro: caro autem concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnẽ. Et ideo odienda est. Tunc enim carnem odimus cũ eius carnalibus desiderijs non acquiescimus: conuenit enim Christi discipulo vt proprium amorem, cõcupiscentiam & carnis desideria abijciat, vt Christi discipulus fiat. Si eijcis ab anima tua propriũ amorem: crede illam statim amore Dei impletũ iri, eius enim bonitas, non patietur nos amoris proprij vacuos Dei amore non impleri. Hoc sui ipsius odium quasi cauterium quoddam, omnẽ veterem hominẽ abijcit, nosq; eo exuit veluti angues, qui inter aspe ros lapides transeuntes, vetus indumentũ deponũt. Hoc exercitium seruare debet, qui vult perfectus & verus Christi esse discipulus, nitens exuere se proprijs affectionibus, amoreque sui ipsius: nã qui se vere abnegat in omnibus rebus, voluntatem suam deponens, is demum vere Deo inseruire potest. ¶ Obserua autem quod odire parentes & cæteros, atque etiam se ipsum secundum aliquem modũ & sensum est pręceptũ & aliquomodo est consilium. Est enim præceptũ quantum ad hoc, vt carnalis affectus prædictarum personarum contrarios charitati spirituali abijciamus: & ita vt prædictas vitemus & odiamus personas, quantum ad hoc quod nos ab impletione præceptorum Dei impedire nituntur. Sed est consilium quo ad hoc vt carnales affectus, carnaliterque propinquos siue coniunctos odiamus, relinquamus & vitemus, quantum ad hoc quod nos impedire nituntur, aut possunt à spirituali profectu, ad perfectionem tendente, per actus & opera supererogationis, vt scilicet carnales prædictarum personarum affectus non illos duntaxat, qui charitati diuinæ obuiant directè, sed illos quoque qui charitatis profectum, & ardorem & perfectionem impediũt. *Nisi quis hoc egerit ait Christus: non potest meus esse discipulus.* Vide quantum premium consequeris, si Christi discipulus fueris, sicut nũc dicebamus Abrahæ: qui propter Deum dereliquit domum, cognationem, & patriam, contulit meliorem terram: & fecit illum in gentem magnam, & patrem cõstituit multarum gentium, ita vt pro cõsanguineis rusticis magnos habeat, & pro patris benedictione cõsequatur benedictionem Dei. Sic etiam Apostolis qui omnia propter Christum reliquerunt illos super duodecim sedes sessuros, & iudicaturos duodecim tribus Israel promisit Christus. Expende hic quid lucri sit perdere parentes, cognatos, aut aliquid propter Deum periculo exponere: nam vt ait Bernardus, quia virgo se exposuit propter Deum vouendo castitatem, illo tempore vitio datã, vt ab omnibus mulieribus esset maledicta: dedit illi vt inter mulieres esset benedicta. Sic qui propter Christum hæc terrena & carnalia

Osea. 2.

Gala. 5.

Mat. 19.

Bern. homi. 3. super Missus est.

carnalia contemnit. Christum habebit in patrem & dominũ & magistrum. Sed procedamus. *Et qui non baiulat crucem suam & venit post me: non potest meus esse discipulus.* Crucem intellige carnis mortificationem, tribulationes, aduersitates, & mundi afflictiones, & omnia quæ inimica sunt spiritui. Qui hæc omnia patienter tulerit, dicitur Christi crucem baiulare. Itaque nihil aliud est accipere crucem quam quotidianam mortis carnem sustinere, exponendo se cuicunque labori, sine quo Christo placere non
Galat. 5. possumus. Ideo Paulus. Qui sunt Christi, carnẽ suã
Mat. 24. crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs. Ideo in die iudicij, signũ suũ ponet Christus in cœlo, idest, crucem: nam signum crucis erit in cœlo cum dominus ad iudicandum venerit. Et sicut artifex regula ponderat & metitur quis lapis aptus sit ædificio: sic Christus cruce sua videbit quis secundũ crucis mortificationẽ vixerit: & quis sit aptus regno Dei. Præterea ne aliquis videns pondus crucis retrocedat, nõ dicit Christus. Qui non baiulat crucem meam, sed crucem suam: vt vnusquisque iuxta propriam virtutem faciat: alius plus, & alius minus. ¶ Obseruandum etiam, quod potest esse, vt quis tollat crucem, & quod non sit discipulus Christi: vt est ille qui accipit pœnitentiæ statum, & non ambulat sicut Christus ambulauit sequens illum, si ignem hoc est charitatem, non habet in corde vt cremetur sacrificiũ, sine igne enim non fit sacrificium. Duo sunt facienda. Primum accipere crucem & secundo diligere Christum: & hoc modo sacrificabis Deo te ipsum.
Gene. 22. Abraham non sacrificat sine igne. Vnde Paulus. Si
1. Cor. 13. tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autẽ, &c. Debes tu ligna & ignem ponere, vt sacrifices. Hoc est sequi Christum, in cuius pectore tantus ignis ardebat amoris. Vult igitur Christus vt tollas crucem, sed etiã cũ amoris flãma: & non inuitamur ad hæc ex viribus nostris, ipse enim præcedit, & fauet, & præstat auxilium, in quo etiam eius benignitas & bonitas ostenditur. Solẽt enim serui suos præcedere dominos, & explorare, & præparare hospitia, & iter ostẽdere, atque ante illos ire: sed Christus hic ante nos vadit & iter ostẽdit quasi seruus, & suadet, vt illum sequamur. Sequitur in contextu. *Quis enim ex vobis volens turrim ædificare.* Discipulos perfectionem vitæ profitentes docet duabus parabolis. Ædificatio turris professio est perfectionis vitę merito turri propter suam celsitudinem comparatæ. Sumptus autẽ vt ipsemet dominus dignatus est declarare, sunt renunciare omnibus, quæ homo possidet. Debet antequã quisque profiteatur perfectionis vitæ statum sedens perfecte cogitare, & diligenter examinare affectus suos, an sint alieni ab omnibus quæ possidet, an in veritate renunciet, non solum rebus sed affectibus rerum exteriorum: computando inter possessa, non solum agros sed etiam honores. Sed si deficiunt melius est nõ incipere, quam postquam posuerit fundamentum professionis, carẽdo sumptibus perfectæ renunciationis, nõ posse perficere ædificium turris vitæ celsioris: fit ludibrio Dæmonibus, & hominibus: sicut mundus irridet religiosos apostatas, qui cæperunt iacto fundamento professionis, & non perseuerantes quia defecit in eis virtus finiendi opus inceptum, ad seculum reuertũtur, tanquam canes ad vomitum. ¶ Admonet locus 2. Pet.
iste perseuerantiam in vita perfectionis incepta: sine qua nulla virtus coronatur, iuxta illud Pauli.
Omnes qui in stadio currunt, omnes quidem cur- 1. Cor. 9.
rũt, sed vnus accipit brauium. Sic Saul bene incepit 1. Reg. 9.
& tandem quia non perseuerauit damnatus est. Docet etiam cautelam quæ pernecessaria est viantibus ne ardua supra vires aggrediantur: sed pro modulo virium suarum sese intra se misceantur. Alioquin enim minus cauti vitam austeriorem eligunt ad quã sustinendam insufficientes in medio vitæ deficiũt. Expende etiam quam differens sit ædificium corporale & spirituale: nam ad ædificium materiale necesse est congregare diuitias, sed ad spirituale contemnere illas, & parẽtes odire, & se ipsum abijcere. Obserua etiam quod in numero singulari & conditionaliter loquitur dicẽs. Quis enim ex vobis; vt notet raritatem eorum, qui spirituale ædificium & vitam perfectam ædificare volunt. Multi enim ædificant
turrim Babel, & inter tot qui gehẽnã ædificant in Gene. 11.
suam damnationem est ne aliquis qui velit turrim vitæ perfectę ædificare? Si forsitan aliquis est audiat quid agere ei conueniat. *Nonne prius sedens.* Idest,
à mundi tumultibus quiescens, qui enim negocijs 2. Timo. 2.
secularibus se implicat nõ militat Deo. Sedet igitur sequestratus à mundi curis, se ipsum considerans & humilians, vana huius mundi contemplando. *Computat sumptus, qui necessarij sunt.* Idest, considerat diligenter quibus operibus & laboribus possit cõstitui ædificium, vitæ perfectionis, & ad illum apicem altissimæ turris ascendere & peruenire: considerat vires suas vtrũ sufficere possint ad hoc quod inchoare proponit. Priusquam enim aliquid incipias, consulto: & postquã consulueris, opus est facto. *Videt prius si vires habeat ad perficiendum, ne postea quam posuerit fundamentum & ne potuerit perficere: omnes qui viderint, incipient ei illudere dicentes. Quia hic homo cœpit ædificare & non potuit consummare.* Hęc ex dictis clara sunt. Expende autem quod in omni opere quod agis, oculos irrisores considerare debes: nã
qñ diabolus vidit quod incipis ædificare bonũ expe- 2. Pet. 2.
ctat, vt relinquas opus incæptũ: videns autẽ quod sicut canis ad vomitũ reuerteris ad vitam pristinã irridet & exultat: nam sicut fuit ad malũ persuasor, ità gaudet vidẽs quod derelinquis bonũ incæptũ. Ideò
Dauid petẽs à Deo auxilium perseuerãdi ait. Deus Psal. 24.
meus in te cõfido nõ erubescã nec irrideãt me inimici mei, etenim omnes qui te expectant, non cõfundentur. Omnes enim tam boni quam mali Angeli prospiciunt nos laborantes, boni de bono gratulantur de malo quasi dolent: mali vero de bono dolent
de malo autem irrident. Spectaculum facti sumus, 1. Cor. 4.
mundo, Angelis, & hominibus. Non solum Angelis & hominibus, sed etiã mundo, inquit, idest, amatoribus huius seculi qui sedulo circunspiciunt viros religiosos, & si in aliquo deprehendunt lapsum eorum statim insultant & dicunt. Hypocrita erat iste. ¶ Denique vnũ hic obseruandum esse censeo quod non dicit si possit perficere, sed si habeat ad perficiẽdum: quia posse perficere est à natura, sed habere ad perficiendum est à gratia. Sic etiã posse credere natura est hominum: credere autem gratia fidelium. Bene etiam dixit, computet si habeat: & si nõ habet

procuret

procuret, & congreget. Sed iam secundam parabolam ad idē tendēte audiamus. *Aut quis Rex iturus cōmittere bellum aduersus alium regē non sedens prius cogitat, si possit cum dec: millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se?* Posita similitudine de turri ædificanda supponit hic aliam similitudinem
1.Tim.2. de rege pugnaturo, in qua duo ostenduntur. Primo quod pugnando oportet peruenire ad regnum: quia vt Paulus ait non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. Secūdum est quod nullus per sua merita potest peruenire ad regnum, nisi iustitia Dei per misericordiam temperetur: nam vt psalmista ait, non iustificabitur in conspectu eius omnis viuens. Et Esaias.
Psal.142. Esa.64. Facti sumus vt immundus omnes nos: summa ergo totius parabolæ hæc est. Si in rebus externis & corporalibus prudentes & prouidi sumus quare nō multo magis in spiritualibus? Qui ergo militiæ Christi se addicere vult, prius perpēdat vires suas, quas si inuenerit ad id, quod subeundum est impares, non temere sese inijciat in periculum: sed potius omnia excogitet, vt inuocato Christi auxilio facilius agere possit. Cum ergo necesse sit pugnare cum diabolo, mundo, & carne, qui nobis fortiores sunt, inuocandus est Deus, cuius manus abbreuiata non est. Sic
Psal.3. David, Domine quid multiplicati sunt qui tribulāt
Psal.117. me, &c. Et iterum. Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos. Expende autem quod in illo quod dicit habere regē contrarium viginti milia, ostendit mundi duplicatam potentiam, quia maiori conatu hos perfectiores impugnat. Illud autem quod statim sequitur in contextu, scilicet. *Alioquin adhuc illo longè agente legationem mittens rogat ea quæ pacis sunt.* Intelligendum est quod sit contētus vita & statu communi: nam si in vita perfectiori nō potuerit perseuerare, nec habuerit vires ad resistendum maiori mundi potentiæ: sit contentus vita seculari & communi. Doctrina harum duarum parabolarum est, vt altam turrim ædificemus & machinas mundi destruamus, vitā inquam perfectam agētes & apicem perfectionis quærentes: hac tamē moderatione, vt prius vires nostras consideremus, ne retrocedamus: nam melius est viam Dei non agno-
2.Pet.2. scere, quam post agnitam retroire. Tunc enim erimus mundo & Angelis, inderisum: & victi reuertemur cum confusione à fortiori inimico. Ideoq; perseuerantia opus est ne irrideant nos inimici nostri, & dicant. Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare. Non enim cœpisse virtutis est: sed perfecisse. Cœpisse multorum est: ad culmen autem venisse, paucorum. In cassum bonum agitur, si ante vitæ terminum deseratur: quia frustra velociter currit, qui priusquam ad metas perueniat deficit. Ideo cursores paulatim in mane procedūt, & semper plus & plus proficiunt & sic continuando ad terminum optatum perueniunt. Sed quidam sunt sicut leæna: quæ in principio parit multos catulos, deinde pauciores, & in fine sterilis efficitur. Sic etiam plurimi in principio operis sunt feruidi, deinde tepescunt & in fine prorsus infrigidantur & deficiunt. Sic turris incœpta manet, vel deficit in bello: & victa manet. Hoc autē valde placet diabolo: qui super omnia conatur facere ne homo in bono opere perseueret. Vn
Gene.3. de in Genesi dixit dominus serpenti. Tu insidiaberis calcaneo eius, idest, fini, sic enim in omni re finis est præstantior: & qui destruit finem, destruit omne bonum. Summe autem dolet, quando videt nos in incœptis bonis operibus perseuerare: quia scit quod cum perseuerantia obtinemus quidquid petierimus à Deo sicut ille, qui petijt tres panes ab amico obti- Luc.11.
nuit, quia perseueranter petijt. Sic etiam Magdalena, quia in sepulchro perseuerauit plorans meruit Christum prius videre suscitatū quam discipuli qui Ioan.20.
recesserunt, & reuersi sunt non perseuerantes. Similiter etiam Christus turbam famelicam septem panibus satiauit: quia perseuerauit cum eo. Misereor, in- Mar.8.
quit, super turbam quia ecce iam triduo sustinēt me. Sicut enim nulla vtilitas est seminum in principio florentium nisi maturescant: ita nihil valet ad salutem bene incipere si vsque in finem non perseueraueris. Caue ne irridearis. Iam ad contextum reuertamur. *Sic ergo omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ possidet non potest meus esse discipulus.* Hinc clarè apparet, quod ad professores vitæ perfectioris adduxit vtramq; parabolam. Renūciare enim omnibus quæ possident non mandatur omnibus Christianis, sed tantum his, qui statum perfectionis quærūt, de quibus Christus hic loquitur, & ad quod propositum adduxit parabolas supra dictas, ac si diceret. Ex quo non bene turrim ædificat, qui sumptus non præparat, nec securè occurrit, qui legatos non præmittit, ergo non potest meus esse discipulus qui omnibus non renunciat: sed volo, vt homo sese totum mihi dedat, nihil mihi proponat, & nihil ardentius diligat quam me: se ipsum non quærat, sua non amet, sed meam voluntatem diligat. ¶Aduerte autem quod in his verbis excluditur error Anabaptistarum, qui sicut olim Adamitæ & Apostolici, asseuerabant hominem non posse esse Christianum nisi renunciauerit omnibus. Quare Christus non dixit absolute, omnis qui nō renunciauerit, sed omnis ex vobis, videlicet Apostolicis viris, & discipulis meis qui perfectiorem vitam estis professi. Cum istis igitur Apostolis loquitur Christus, nō cum omnibus. Abraham, David, Iob, & alij plurimi diuites fuerūt & perfecti. ¶Obserua etiam quod multum distat inter renunciare omnibus, & relinquere omnia: quia renunciare omnibus, conuenit omnibus, qui licitè mundanis vtuntur. Sic tenent quæ mundi sunt, vt non teneantur à mundo. Vnde Paulus. Reliquū 1.Cor.7.
est, vt qui habent vxores tanquā non habentes sint & qui vtuntur hoc mundo tanquam non vtantur. Relinquere vero omnia, perfectorum est. Qui omnia temporalia abijciunt propter Deum. Attēde autem, vt omnino his mundi vanitatibus renuncies, vt tam sublimi dignitatis gradu Christi discipulus factus fruaris, omnem amorem tuum in Deum conuerte, & renuncia tui ipsius rerumque humanarum amori: perfectus enim Christianus nihil aliud nisi Deū amare debet. Nec debet quispiam credere amorem suum rectè esse collocatum, ob virtutes & merita illius, quē amat. Valde enim interest esse bonū, &, esse bonū mihi, nisi quis tam insanus inueniatur, qui dicat ego iudico esse bonum, vt mihi oculi eruātur, si aureo gladiolo, adamantino vel smaragdino fiat. Arbor paradisi bona erat: sed Eua ibi oculos per- Gene.3.
didit. Susanna bona erat & sancta: sed illi senes pro- Dan.13.
pter

Gene.39. pter eius amorem interierunt. Iosephus bonus erat sed illum eius domina offendit. Hinc conijcere poteris quantum cauere debeas, ne alterius quã Dei prudentię habenas affectionis tuæ committas: qui solus sufficiens est, vt trãquillitatẽ & quietudinem animi nostri affectionibus tribuere posiit. Ideo in Deo solo amorem tuum constitue: separans te ab omnibus rebus, quæ Dei amorem non referunt. Quid existimas te facere: cum omnia humana cõtemnis? Opus est cogitare, quas angustias relinquas, vt cœli latitudinem consequamur. Vniuersa enim terra respectu totius mundi, punctus est: adeo vt si fingeremus terram locatã esse in cœlo stellato, adeoque perspicuã vt quælibet aliarum stellarum redderetur: ex his locis inferioribus discerni non posset, propter eius exiguitatem, sunt enim decem & septem stellæ, quarũ quælibet maior est toto orbe terrarum centies & septies. Sunt etiam aliæ quadraginta quinque, quarũ quælibet nonagies est tota terra maior: ducentæ & octo etiam sunt septuagies bis maiores. Aliæ ducentæ sexaginta quatuor, quinquagies quater maiores esse dicuntur. Item ducẽtæ septem tricies quinquies maiores æstimantur. Præterea ducẽtæ quadraginta nouẽ decies & octies ampliores dicũtur. Sũt autẽ hę postremæ minimæ quæ quidẽ videãtur, nongentarum quinquaginta nouem stellarum, quas Astrologi notauerunt: de quibus intelligitur id, quod dictũ est, quod minima stellarum visu notabilium est maior tota terra. Quod si respectu firmamenti terra pũctum est minimum quãto minor respectu Empyrei cœli censebitur? Quid igitur putas te relinquere, dũ mundum cõtemnis, licet eius dominus esses vniuersalis, nisi angustissimum formicarum nidũ, propter regia & ampla cœli palatia? Rex dominus est quinquagesimæ vnius puncti partis, tu vero quid relinquere potes, licet omnia tua relinquas? Parum esse existimares, huius mundi fœditatem relinquere, voluntatique tuæ, & amori proprio renunciare: si considerare velles te à Deo vocatum esse, in Christi discipulum: vt cũ eo simul veris magnisque cœli thesauris fruaris. Sed de his alias, sequitur, in contextu. *Bonum est sal.* Gustum non habet ille sanum cui sapiunt amara, & cui acida & insulsa dulcia & lauta videntur. Stomacho bili laboranti dulcia omnia, quasi amara videtur. Doctrina Christi eiusque lex suauissimus cibus animę est: verum quotiescunque stomachus plenus est malorum humorum volũtas, quæ assuefacta allijs, porrisque AEgypti cum mundi effrænato amore, carnisque & sanguinis gustum percipere nõ potest. Ex lautis, suauibusque cœli dapibus omnis doctrina, eum defatigat, cibusque animæ sustantialis diuinumque nutrimentum illi nauseam facit, quo pinguescere quasi suo naturali cibo & nutriri in primis deberet: vitia autem & peccata dulcia & delectabilia iudicat. Cum dulce fuerit in

Iob.20. ore eius malum (ait Iob) abscondit illud sub lingua sua, parcet illi, & nõ derelinquet illud, & celabit in gutture suo. Optima est metaphora, qua hic vsus est Iob. Suscipis ore paruum crustum alicuius rei, melle illitæ illud autẽ dentibus tangere non audes, imo potius parcens illi sub gutture abscõdis, & retines, vt paulatim liquescat, diutiusque sapor & gustus in ore maneat. O mundum perditum, quot peccatorũ genera homines quærunt & inueniunt, varias peccandi formulas & modos, quibus saporem peccati morentur, & vt delectatio tã cito non trãseat? quot varietates inueniũt homines ciborum: quot modos ludendi seque oblectandi in omnibus mundi vanitatibus & turpitudinibus: Ideo bene ait Iob. Cũ dulce fuerit malum in ore eius, &c. Inescentur in Dei offensione, vt diutius manente peccato in illis maiorẽ capiant voluptatem. Cum Christus gentibus prædicabat tam perditus erat mundus, quam nũc est. Hoc autem magis exaggerare non possum. Homines gustum deprauatum habebant, quibus dulcia amara, amara vero suauia videbantur. Huic igitur populo Christus prædicat, hasque animas diuino cibo pascit, cœlestem panem illis tribuens. Prædicauit autẽ illis vt ait Diuus Matthæus, octo paradoxicas in Matt. 5. monte inquiens. Beati pauperes spiritu, beati mites, &c. Hic autem dicit D. Lucas, dominum dixisse illis, vt renunciarent omnibus bonis suis, post hanc vero doctrinam de paupertatis amore, spiritus, & de diuitiarum despectu affirmant ambo Euangelistæ dominum statim de sale verba fecisse. Matthæus ait illum dixisse Apostolis, vos estis sal terræ: Lucas vero hic habet dixisse. Bonum est sal. Vtrumque autẽ in idem recidit: ad idemque propositum tendit. Homines cupidi & auari & qui gustum deprauatũ habent, & qui acquirendis diuitijs inebriantur, nõ delectantur audiendo. Beati pauperes spiritu, &c. Vel Qui non renunciat omnibus, quæ possidet: non potest meus esse discipulus. Prædicatio paupertatis in suauis cibus est auaro & diuitiarum despectus: eodẽque modo, iracundo, patientiæ: crudeli, misericordiæ: mundanis autem, qui adeo honores huius seculi amant, persecutionum amorem prædicare acerbum est. Itaque hic cibus acerbus illis videbatur, nõ ex defectu Euangelicæ doctrinæ à Christo domino nostro prædicatę, sed eorum culpa & propter gustũ auditorum deprauatum. Sic Paulus ob suam humi- Roma. 7. litatem se in istorum numero computans dicit. Scimus enim quod lex spiritualis est: ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. Culpa est in me inquit Apostolus. ¶ Videns autem vnigenitus Dei filius, quam exiguum gustũ ille populus ex eius prædicatione conciperet: oculos ad discipulos qui iuxta se erant conuertit, & ait. *Vos estis sal terræ.* Attendite discipuli mei. Sal enim omnibus cibis saporem præbet: gens hæc gustũ nõ inuenit in doctrina mea, sed eam esse insipidã existimat: quare vos, qui estis sal terræ & sapor, illis saporem date. Tanta bonitate vitæque integritate esse debetis, vt videns mundus vitæ vestræ sanctitatẽ & perfectionem accipiat doctrinam & eam amplectatur, licet gustum iuxta libidinem suam in ea non inueniat. Boni mores prædicatorum, sal eorum doctrinæ est. Sicut Eliseus mi- 4. Reg. 2. sit sal in aquas amaras quæ dulces factæ sunt: sic prælatus & doctor sua bona vita & exemplo faciet dulcem doctrinam quanuis populus eam pro amara reputet. Et quemadmodum prælati debent esse sal terræ, vt alios doctrina, bonoque exemplo salliant ità eodem modo Christus sui exemplum dedit, qui verus est sal, tanquam sal se comminuens, vt laboribus nostris saporem immitteret. Cum venit Eliseus Ierico dixerunt ei viri ciuitatis. Ecce habitatio ciuitatis huius

huius optima est, sicut tu ipse optime nosti: sed aquæ pessimæ sunt & terra sterilis. Tulit vas cum sale Eliseus, & misit sale in aquas & factæ sunt dulces. Hoc autem modo duo mala in orbe erant ante Christi redemptoris nostri aduentum. Alterum quod labores & tribulationes amaræ videbantur. Alterum quod erat in terris maxima fames & sterilitas. Sterilitati nec Eliseus, nec etiam Christus remediũ adhibuit, vult enim vt famem Dei, desideriumq; cœli patiamur. Imo vt cœlestia amemus, in terris nobis famẽ inijcit, vt anima nostra nusquam satietatẽ inueniat. Hoc enim pacto cœlum ardentius desiderabit, vbi
Psal.16. plene satiabitur, iuxta illud. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Illud vero alterum malum, videlicet aquarum amaritudinem sustulit, eas dulces reddẽs. Vas quoddam nouum enim accepit, & in illud salem coniecit. Sic Deus assumens virginem Mariam tanquam nouum vas, in ea filium suum vnigenitũ deposuit, qui verus est totius orbis terrarum sal. Hic sal simulac ortus est statim in aquas tribulationum coniectus fuit: plorans enim & nudus exoritur, frigoreque milleque alijs doloribus, & angoribus ita
Psal.68. affectus, vt dicatur in Psalmo. Saluum me fac Deus quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animã meam. Quemadmodum sal in aqua comminuitur, eodem modo Christus, laboribus passioneq; sua se conterit
Phil.3. iuxta illud Pauli. Semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens: liquefactus est tanquam sal in aqua. Hinc procedit nostrorum laborum & passionũ suauitas, sicut de aquis Ierico, factum est: postea quam Eliseus salem in eas coniecit. Dominus Iesus cũ doloribus suis tanquam sal se in aquas conijciens, vitæ mœrores mortemq; dulcem reddidit. Antequã hoc sal in aquas conijceretur pauci illis vtebantur in potum, quare paucissimi fuerunt in veteri testamento martyres: verum postea quam in has tribulationum aquas amarissimas Christus Iesus verus sal cõiectus est, maxima extitit virginum ad martyrium cõfluẽ-
Act.7. tium multitudo. Sic beato Stephano fuerunt dulces lapides torrẽtis, crux beato Andreæ, Agatha quoq; ibat ad martyrium quasi ad Epulas inuitata. Vnde
2.Cor.1. Diuus Paulus. Sicut abundant Christi passiones in nobis, ita per Iesum abundat consolatio nostra. Sic
Act.4. de Apostolis ait noster Lucas in actis, quod ibant gaudentes à conspectu concilij, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Sic deniq; omnes sancti Martyres. Solent viatores cum sitiũt, & per æstum iter faciunt si nusquam aquã inueniũt nisi in aliqua palude turbidam & insipidam: vt eam bibere possint, quandoquidem aliam non inueniũt, illam per aliquem colum, vel pannum transmittere, vt ita suauior & purior efficiatur & panni illius præsertim si aromatis, gariophillis, cynnamomo, & zinzibere infectus est, suauitatẽ referat. Eodem modo dolores, passiones, cæteraque vitæ mala, quæ de se amara & insipida erant posteaquam per Christum transierunt colata aromaticis eius diuinitatis odoribus, dulcia & suauia sunt, & ab omnibus maxima cum lætitia & sapore potatur. Tu vero nisi gustum percipis ex his aquis & tribulationibus, & si de illis murmuras & conquereris, fit, quia Deo non appropinquas, eius suauitatem doctrinæ, morumque integritatem diligenter attendens. Gustate & videte (ait David) quam suauis est Dominus. Si paulisper in gustu Dei immorari velles, maximam
Psal.33.
suauitatem inuenires in omnibus illis rebus quas nunc pro insipidis & acerbis reputas. Vnde in Prouerbijs habetur. Anima saturata calcabit fauum: & anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet.
Prou.27.
Voluit itaque Christus tanquam sal terræ conijcere & liquefacere se in aquis amaris tribulationum, & passionis, vt eas dulces redderet: nobis innatam famem relinquens, quam anima nostra assidue habet desiderans Deo, cœlestique beatitudine satiari, vt hæc fames desideriumque gloriæ appetentiam animæ nostræ excitet, vt abiecto terræ & mundi amore omnem suam curam in Deo, cœloque constituat. Hoc idem vult etiam Christus, vt prælati qui locum eius in Ecclesia obtinent, faciant, videlicet tanquam sal se comminuant, operamque impendant vt subditi sibi commissi saluentur. Sic Matthæus ait quod dixit eis, Vos estis sal terræ, noster autem Euangelista Lucas, bonum est sal. Adeo adiuuat prælatum, doctorem vel prædicatorem bona de eo audientium opinio, vt in concione asperrimæ etiam reprehensiones, quæ suapte natura omnibus odio sunt, libentissimo animo & patientissimo audiantur: si vt diximus bonam concipiunt de doctore suo opinionem, eum non modo suasorem, sed etiam autorem omnium quæ dicit esse videntes. Hæc autem verba ad prælatos, sacerdotes & doctores diriguntur: quos Christus sal vocat. Primo quia est res valde communis: vbique enim sal inuenitur. Nulla est vetula quantumuis pauper, quæ vel pugillum salis non habeat. Tam faciles & cõmunes debent esse prælati, vt qui eos quærant statim inueniant: tam comes, vt pauperes sine timore ad eos accedere possint, & egestates suas manifestare. Tanta denique debent esse benignitate, vt nemo eorum conspectum perhorrescat. Nũc tamẽ aliter fit. Sunt enim tam superbi & arrogantes vt nemo eos conuenire audeat: quod si eorum opera subditi indigent ad aliquam subleuandam egestatẽ vel necessitatem, Regijs principum longe à prælaturis suis absunt, vbi propria negotia sua procurant. Si autem præsentes sunt, clausis ianuis viuunt, audiẽtiamq; pauperibus nullam concedunt. Itaq; negotia subditorum quæ eorum magis propria sunt aliena iudicant nihil de illis curantes. Nemoque eos audet conuenire. Hoc deplorabat Ezechiel Propheta inquiẽs. Eze.34.
Væ pastoribus Israel qui pascebant semetipsos. Nonne greges à pastoribus pascuntur? Quid hoc sibi vult? Iam pastores non pascunt oues suas: sed vice versa, oues pascunt pastores suos, illosque pingues & nitidos reddunt, oues vero tam macilentæ & exiles sunt, vt vix ossibus hæreãt. Cum austeritate imperabant eis & cum potentia. ¶ Secundo sal liquescit & consumitur, vt carnes sustineat & præseruet à corruptione. Sic prælatus confici & consumi debet, geniumque defraudare vt subditis indulgeat. Ille laborabit, vt sui otientur & quiescãt, ieiunabit, vt comedant, humerisque suis egestates & miserias subditorum supportabit. Optimus enim ille prælatus Diuus Paulus Corinthijs suis ita inquit. Ego libentissime impendam & super impendar pro animabus vestris. Tanquã sal me liquefaciã & conficiã 2.Cor.12.

propter animarum vestrarum salutem, & cõsumare in vestram omnium vtilitatem. Sed vbi nã sunt mo do prælati qui hoc faciũt? Prouideat dominus Deus omnis carnis hominem, qui sit super, &c. ¶ Tertiò sal quamuis cibo saporem tribuit, austeritatem etiam habet. Si ore suscipis micam salis tibi linguã inflammat & adurit, Sic prælatus suauitatem & saporẽ fragilibus pauperibus peccatoribusq; cõtritis & humilibus ostendere debet, eos pie & comiter suscipiens, seq; humilem & ducem illis præbens: superbis vero & potentibus asperum & seuerum se exhibeat. Itaq; & suauitatem & austeritatem certis, proprijsq; tẽporibus habere debet. Heli sacerdos, reprobatus fuit in sacerdotio suo infœliciq; morte interijt, ob suam nimiam mollitudinem. Sciebat filios suos, malis moribus esse, & nihil amplius dixit quam non est bona fama, quam audio, plus enim facere debuit illos virga ferrea, summaq; seueritate corrigẽs. Eodẽ modo & tu, si filiam tuam vides fenestram frequẽtare, nõ satis est si dicas, hoc deinceps ne facias, sed eam incubiculum conijce: ibiq; summa vigilantia da operam vt custodiatur. Alij viceuersa, adeo asperi sunt vt Pharisæi videantur qui misero Iudæ peccati sui pœnitenti tam asperè responderunt, vt illorum asperitate lacessitus desperarit, seq; suspẽderit. Quare vtrũq; prælatus bonus suo tempore & cum viderit expedire facere debet: quanquam nunc è contrario omnia hæc in mundo transeunt, prælatis maxima potẽtium peccata dissimulatibus, leuissima vero pusillorum hominum delicta seuerissimè, maximaq; cũ arrogantia plectentibus. ¶ Quartò voluit sal dicere, illique prælatos comparare, vt humiles essent. Cupit enim Deus vt prælatus in dignitate illa summa constitutus meminerit quis esset antequam ad illum statum peruenisset, vt quidquid boni aut honoris habeat Deo acceptum referat: per se enim nihil nisi fragilitatem habet. Sal est quædam aqua salsa, pigra, & cohibita, nam albedinem, & quidquid boni habet à Deo accepit: sic tu doctor aut prælate nihil aliud es quam quædam aqua suapte natura vilis, dignitatem enim literarumq; cognitionem quam habes, à Christo iustitiæ sole accepisti, nam omne datũ optimum de sursum est. Vult igitur Deus vt Episcopus aut doctor quilibetq; alius domus suæ minister, non obliuiscatur quis anteà esset, quam sal esset coagulatus, idest, in tali dignitate cõstitutus. Lucifer nõ habuit in memoria cum se in tanta dignitate vidit positũ, quod erat creatura quædam de nihilo creata: & ideo suæ perditionis causa fuit. Meminit dignitatis, & nõ meminit essentiæ à Deo datæ. Noluit Deus Adamum nisi de luto conficere, nec illud quidẽ de terreno paradiso sumpsit: vt cum se aliquando in aliquo honoris gradu videret, meminisset qua de materia fuisset confictus, nihilominus tamen Dei mandato inobediens est. Esaias. Assur virga furoris mei, &c. Dixit autem Assur in fortitudine manus meæ feci. At quoniam minister Dei ab eo missus in illarũ gentium vltionem superbiuit à Deo asperrimè punitus est, vt videre poteris in decimo capitulo Esaiæ. Dauidem autem quia in dignitate cõstitutus regia eodẽ modo se extulit conueniens Propheta illi in memoriam adduxit, quid antea quam rex crearetur fuisset dixitque ex parte Dei. Ego te vnxi in regem super Israel, &c. Non habuit in memoria Saul se fuisse à Deo exaltatum de minima tribu Israeli: & ità superbia se extulit, vt Deo non obediret, Amalech nolens occidere. Vt igitur cognoscatur verus prælatus a domino Deo nostro sali comparatur. Si homo literis dignitateque ornatus nasceretur, nemini, quæ est eius superbia, auscultaret: quod ne fieret voluit Deus vt lugens, cæcus, & mutus nasceretur, vt humilitatem suam cognosceret. Iacob vidit scalam quandam, altera parte cœlum, altera terram tangentem. Sic prælatus, Ecclesiæque minister, per quem quasi per scalam omnes ad cœlum scandunt, partem in cœli contemplatione habere debet, secum perpẽdens omnium dignitatum summitatem & perfectionem Deum esse: partem vero animi sui in terra debet desigere, vt miseriam, exiguitatemq; suam, cognoscat. Sic Paulus. Gratia Dei sum, id quod sum. Ex huius rei autem obliuione multa apud prælatos mala reperiuntur: habent enim rationem sui familiarumque suarum. Dei autem nec rationem nec curã habent. Ionas sui supra modum rationem habuit, nimisq; operam dedit ne eius opinioni apud homines derogaretur: credens quod si Deus misericordia & pietate sua (qua sæpissime vsus est) sententiam suam reuocasset, se vanum & mendacem habitum iri, quare quia hanc curam, rationemq; nimiam suarum rerum habuit, Deique honoris oblitus est, omnia illi aduersa fuerunt. Heli etiam quia maiorem habuit rationem filiorum suorum, quos supra modũ deamabat, quam officij quod præstare tenebatur, iniquus sacerdos habitus est. Et in Canticis est. Aperi mihi, &c. Respondit. Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? Laui pedes meos, &c. vt sibi prospiceret, Deo non aperit. Ideo vos estis sal. Mementote vos ex vobis nihil habere: nam quidquid boni habetis, à domino Deo est. Ideò ne obliuiscamini rerum diuinarum: sed potius vestra omnia propter Deum relinquite. ¶ Quintò sal cùm in vulnus conijcitur aut imponitur, pruritu suo vulnus acerbat, etiamsi eius sanitati vtilitatem afferat: parti tamen sanæ & integræ carnis non nocet, nec vllam molestiam infert. Ità & eodem modo correptio doctrinaq; prælati, aut prædicatoris non molestat nec fatigat eum qui sanus & integer est, sed iniquum tantummodo. Maximum igitur est indicium te esse malum quandoquidem de prædicatore murmuras & quereris, eo quod te reprehendit. O maximum malum! sunt in animis hominum vulnera infixa adeo corrupta & putrefacta vt salem reprehensionis non patiantur. Vnde Paulus. Instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes, &c. A veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Nolunt veritatem audire, nolunt reprehensionem ferre: sed tanquam illi de quibus Esaias, aiunt. Dicite nobis placentia. Sed iam huiuscemodi rei tempus abijt, mundus enim in peius ruit indies: quare etiamsi sal tibi molestiam inferat, tamen nihilominus vulneribus tuis est imponendus, quia & temporibus Christi mundus tam corruptus erat vt diceret Christus. Væ vobis, qui estis sicut sepulchra dealbata & Ioannes Baptista vocabat eos genimina viperarum. Nunc vero cum multò corruptior est, & deterior, quid vultis dicam vobis, &c. murmuratis

Marginalia: Num. 27. — 1. Reg. 4. — Mat. 27. — Iaco. 1. — Gene. 2. — Gene. 3. — Esa. 10. — 2. Reg. 12. — 1. Reg. 9. — 1. Reg. 15. — Gene. 28. — 1. Cor. 15. — Ionæ. 1. — 1. Reg. 2. — Canti. 5. — 2. Tim. 4. — Esa. 30. — Mat. 23. — Mat. 3.

muratis quia, reprehēsio vos macerat & dolorē infert, sed væ vobis. Sæpe numero video, optimeq; intelligo prædicatorum & religiosorum iniquos mores, vitāq; iniustā, murmurationū vestrarū causam existere quare ait Christus cum sal euanuerit ad nihilum valet vltra nisi vt mittatur foras, & cōculcetur ab hominibus & ita omnibus despectui sumus, omnesq; de nobis detrahunt: sed væ vobis qui hoc
Esai. 10. facitis. Dominus loquitur per Esaiam. Assur virga furoris mei Deus nos punit, linguarum vestrarum flagello sed væ Assur, sicut puluis, &c. vos estis tanquam scopa, qua nos Deus mundificat: sed væ vobis qui detrahitis de prælatis & de religiosis, puniemini enim tanquā Assur, vt Deus hic per Esaiam dicit. Mittet dominator dominus exercituū in pinguibus eius tenuitatem: & subtus gloriam eius succensa ardebit, quasi combustio ignis suscitabit super eū dominus exercituum flagellum. ¶ Sexto sal saporē dat: nam olla bulliens sine sale insipida, coniecto sale bene condita & lauta redditur. Sic si paupertas amara subdito videatur, conijce te in illam. Item si ieiuniū aut pœnitētia subdito tuo insulsa apparet, conijce te in illam, & fac idē quod alios facere vis, in omnibus rebus omnes antecedens, vt subditi qui te anteire virtute & religione conspexerint, primūq; labores omnes suscipere ea quæ antea amara iudicabāt, dulcia de inceps reputēt. Ita Ionas iussit se in mare conijci tempestasq; statim cōpressa est. Ministri Dei, vosq; omnes qui munera diuina exercetis conijcite vos in istas laborū omnium vndas, cessabuntque murmurationum & scandalorum, quæ subditi vestri propter vestros malos mores capiūt, tēpestates. Sed multa sunt in tota Ecclesia sine sale salina: quāplurimæ Ecclesię sine rectore. Querit vidua Episcopum, vt egestatem suam exponat, remediūq; aliquod sibi imploret. & non inuenit: est enim in regia, aut alibi, & non adest: vt miserorum necessitatib⁹ subueniat. Quod si eum inuenit, nō salsum, aut facilem, sed adeo insipidum, acerbum, & superbum, eum esse experitur, tam difficilibusq; moribus vt coram eo toto corpore contremiscat, nedum aliquid auxilij consequatur. Hoc est maximum malū: videlicet vt sal non saliat, idest, prælatus, officium suum saporem tribuendi nō pręstet: atq; ideo sequi
Tex. * tur in cōtextu. * Si autē sal euanuerit, in quo cōdietur? * Intellige in quo cōdietur ipse sa. Si subditus peccauerit, a prælato corripietur, verum si prelat⁹ peccauerit, quis corripiet illū? quod remedium ha-
Mar. 9. bebit? Nullum. Quare nō debet referri illud in quo condietur ad cibum, sed ad ipsum salē. Ideo in Marco habetur ꝙ dixit Christus, Habete in vobis sal. Videlicet vos ipsi cōparate vt vestra apte natura, vrōq; marte & industria illū habeatis. Nemo illū vobis dabit salē si peccaueritis, quemadmodū subdito peccāti, quia ille accipiet salē a pręlato, sed nō pręlat⁹ ab alio. Pastores salē seruāt, ad curādas oues suas, pręlatusq; ad curādos subditos suos. Sed si pastor vel pręlat⁹ curatione indigēt, quis eos curabit? hoc vel de consentaneū est ad illud ꝙ in Ecclesiastico habe-
Eccle. 12. tur. Quis medebitur incātatori a serpente percusso? Si serpēs mordere aliquem intenderit, ab incātatore cātabitur, sed si incātator, anteaquā serpentē cantare possit, ab ea morsus fuerit, quis serpētē cātabit? O magnū malū & inauditū. Medicina iam venenū facta est, illique qui nobis medicamenta adhibituri erant, ęgrotāt grauiter, penuriāq; medicinarū & curationis patiuntur, & ab alij curari indigēt. Hinc vere dignoscitur & aperitur maxima quædā vulgi amentia & insania. Nā si vident homines Episcopū, monachū, aut clericū in aliquod crimen incidisse, ꝙ scādali causam dederit, lętātur, fabellāque ad inuicē interse religionibus illudentes cōmemorāt, tanta perfusi lætitia, acsi maximū aliquod gaudiū memorarēt, iustiori de causa susceptū. Insani quæso dicite, si hęc ciuitas corrupto aeris spiraculo (quod dñs auertat) laboraret, omnesque tabifica cōtagione tacti iaceretis, semianimes, non moleste ferretis, mirūq; in modū doleretis, si vr̃as ad aures perueniret, medicos & chirurgos in quibus solis omniū vestrū salus superer at, grauiter ęgrotare? Quare ergo in infirmitate sacerdotū & religiosorū tantopere lętamini, qui medici sunt spirituales animarū vr̃arum, cū aduersa animę laboratis valetudine? si saperetis, simulac audiuissetis aliquod cuiuspiā sacerdotis peccatū, lachrymas guttatim deberetis effūdere, omne enim illi⁹ malū & incōmodū in vestrū dānū & præiudiciū recidit. Maximū est incōmodū, & ꝙ siccis oculis spectari nō potest, Loc⁹ est omnis serpētū plenus omnib⁹ incātatorib⁹ qui eas cātare debuerant, morsi manus curationi adhibere nō possunt, prælati & religiosi, qui mederi populi flagitijs multo maiorib⁹ criminib⁹ obruti viuunt. Scholastic⁹ qui scientiarū exps est multa audiēdo & legēdo, quotidianasq; pręlectiones in scholarū gymnasijs, discēs, doctus & perit⁹ omniū facultatū euadere poterit. Verū qui postea quā doctoris gradū attigit adhuc ignar⁹ est eorū quę tādiu inculcauit, quid remedij vt ea calleat habebit? nihil. Nā doctor creatus non poterit quasi scholastic⁹ lectionib⁹ interesse, & ita semper erit in sci⁹. Eodē modo subditū iniquū pręlat⁹ corriget, vitamq; eius emēdatā reddet, verū pręlatus improb⁹ cū a nemine cōrrigi possit, semp in improbitate sua manebit. ¶ Obserua aūt quod nō dixit si sal computruerit, aut humectatum fuerit, sed si sal euanuerit, aut in sanierit, quia grāde periculū salis est a vanitate aut insania. Cū enim pręlati in gradu sint excelso & videāt se esse doctores populi & magistros, ipsa eos celsitudo vanos reddit, ipsaq; sua sciētia inflatos, & vanos, & fatuos, natura dignitatis loci homines vanos facere solent. Exēplū habem⁹ in Lucifero Pharaone, Nabuchodonosore, Saule, & Amā cui grã Regis Assueri euanuit, in alijsq; multis. Sciētia etiā 1. Cor. 8. (vt Paul⁹ dicit) inflat. Graue ergo pciculū est si sal infatuatur. Sed nūc videm⁹, pręlatos aliquot elatissimos & arrogātissimos. Hoc aūt malū eo graui⁹ est ꝙ putant ipsi hoc bonū & licitū esse atque expediens, propter autoritatē & decētiā status, atque ideo irreparabile malū, quia videtur eis ipsa seculi altitudo, & elatio, necessaria esse pontificię dignitati. Quomodo ergo medebimur malo illi quod qui habet

grande credit habere bonũ? In sanus medici manus renuit, quia cũ insanus sit, sanũ se esse putat, itaque nunquã curatur. Prædicatores his nunquã prosunt reprehẽsionibus suis, quia cũ se literis præditos existiment, officiũq; suũ iugiter præstare, si forte reprehendũtur in aliqua re, querũtur, & in prædicatores tã hi, quã improbi clerici & Episcopi audaciter inuehuntur, Ego quidem mallem in deserto viperis, & scorpijs prædicare, quã huiusmodi hominibus: qui cũ viti non emendent, persecutionibus suis prædicatorũ doctrinã eleuãt, fructũq; impediunt, in aliorum animabus faciendu.n. Primo libro Esdræ habe-
1.Esd.7. tur ꝙ Artaxerxes Rex præcepit procuratori dom⁹ suæ vt daret ex thesauro suo Esdræ sacerdoti quãtitatẽ quandã argenti, olei, tritici, sed sal præcepit ei vt daretur absq; mẽsura. Sic prelati famulos, argentũ, cibũ, omniaq; parce & moderate impendere debent: salem vero sine mensura. Exemplũ bone vite, doctrina, & prædicatio effusissime, sine vllaq; mensura insumi debent: eorum enim debet esse maxima vbertas & abundãtia apud prælatos. Verũ nũc multo aliter ũt, apparatus famulorũ, equorũ, dapũ, & cõuiuiorũ nimiũ, sine ordine, sine limitatione, sine mensura, aut delectu: doctrinæ vero sanctorũq; sermonũ parũ, multa parsimonia, & limitatione, adeo vt nõ paucis in locis sacra cõcio semel in anno tantum
Deute.22 modo populo exhibeatur. Precipiebat Deus vt qui in aliquã serui deperiret, eãq; vxorẽ ducturus, vestem illi detraheret, vnguesq; & capillos raderet. Sic & eodẽ modo & tu vt cu nEcclesia vero matrimonio copuleris, quæ de serua Christi redẽptione libera effecta est; aduerte esse Episcopũ, vt ei vngues, & capillos omniaq; superflua, aurũ, argentũ & famulos, vestes, apparatus & vanitates eripias, eã q; quudã in vxorẽ accipias. Quãquã nũc pauci iã Ecclesiã propter Ecclesiã cõcupiscũt, sed redditatũ, auri, & argenti, & vestimentorũ cõcurrentiũ causa, quare tã pauci modo pij, sanctiq; prælati in Ecclesia Dei reperiũtur, Hi igitur insani tãquã sal infatuat⁹ & euanescẽs, nullo remedio, in infirmitate sua, & insania curari possunt. Quid igitur de his fiet, quid boni huiusmodi prælatus aut doctor ex sese præstare poterit? Audi dñm.* Nec in terrã, nec in sterquiliniũ vtile est
Tex, * sed foras mittetur * Vinũ corrũpatur acetũ fiet, ex veste bõbicina attrita calcei fabricãtur. Equus mancus cisternæ rotæ alligatur, vtileq; præstat ministeriũ, quin etiã & mortui coriũ vtile est: Elephãt orũq; ossi cõducũt. Verũ sal postea quã corrupt⁹ est prorsus inutilis redditur, & ad nihilũ valet. Nihil est inutilius minorisq; momẽti, quã sal corruptus & euanescens: ita nihil est deterius aut inutilius malo prelato. Nõ mihi satis perspicuũ est, quæ causa sit, vt talis prælatus a terra sustineatur, in Deoq; patientiã inueniat. Si subditus malus est, vnica tãtũmodo anima deperit, verũ si prælatus est malus, ipse cũ alijs quã plurimis qui malo ei⁹ exẽplo scadalizãtur in tereũt. Quare nihil est deterius improbo prelato, aut inutilius. Si quinquaginta suã terga forte cõparaueris, tribus item salis ad ea saliendã simul emptis modijs, & acciderit salẽ nõ recte naturã suã in illis salliendis ostendere, vt salis defectu corrũpantur, & in sterquilinium mittantur, quero, quid amissum est, nõ salliẽte sale? facta est tãtũmodo iactura triũ aut quatuor aureorũ, quib⁹ sal emptus est? minime, multo enim maior fuit iactura, Corrupta enim sant, quinquaginta terga suũ, quæ plus centũ aureis emuntur. Ita prælato malo existente plura amittũtur, quã si tantũmodo prelatus sui iacturã faceret nãꝙ subditos suos a corruptione nõ præseruauit bonis exemplis & morib⁹, ipse in infernũ descendet mille animas secũ dãnatas ducens, vt eũ in pœna sequãtur ducem, quem in vitijs malisq; moribus prælatũ imitati sunt. Quare aduertendũ est ꝙ eodem modo, quo Episcopi arrogãtes & superbi maxima famulorũ caterua stipate, vicatim incedũt, in infernũ nihilo minori turba insequente dãnatorũ qui ignorãte, & ex defectu doctrinæ peccauerunt, mittentur: sequentibus cognatis, viciosissimis, quibus multa dũ viuerent indignis beneficia Ecclesiastica abutenda permiserunt, mulierculisq; inopiæ reiq; familiaris penuria, quæ se prostituerunt, cũ a prælatis illis negligentissimis sustentari in virtute & pudicitia, earũ egestate sublevata possent, &c. ¶ Maxima igitur turba huiusmodi prelatos cõsectabitur. Attende igitur ꝙ teneris multorũ animarũ rationẽ reddere: aliosq; vitæ tuę doctrina & exẽplo sallire & meliores facere. Cũ ergo hoc ita sit quis est tam mentis inops, vt prelaturæ dignitatem concupiscat? Quis est qui alijs imperare velit? Diuus Bernardus etsi sanctissimus esset, subditosq; religiosissimos atque optimos haberet nihilo
minus tamen labores suos deplorabat dicẽs in quodã aduentus sermone. Hei mihi quia vas sanguinis Christi michi cõmissum est. Quid putas animas esse? pretiũ sanguinis Christi qui pro illis effusus est: & ita pretij inestimabilis sunt. Si tibi forte darent vas vitreũ Christi plenũ sanguine, in cruce fusi, ꝓpter nostrã omniũ salutẽ nõne illud summa diligẽtia custodires? nõne illud maxima reuerentia seruares, totoq; corpore cõtremisceres ne aliqua gutta in terrã decideret? Profecto illud in loco tutissimo constitueres, quo nemo posset appropinquare, Attẽde igitur prælate, vas Christi sanguinis tibi esse commissum, nõ vitreũ, sed carneum, fragile & corruptibile. Vas vitreũ si a nemine tãgatur mille annos poterit durare. Attende igitur istas animas quæ sanguine Christi emptæ sunt, tibi cõmendari, quæ cũ sint fragilibus vasis inclusæ adeo, vt nemine etiã tangẽte nullo vulnere aut ictu suapte natura corrũpantur, maximũ periculũ tibi incũbit eas tueri Paulus
Habemus thesaurum hoc in vasis fictilibus Si ergo vitreum vas sanguine Christi plenum quod mille annos durare potest tibi commissum tanta cura asseruares; quanto potiori iure summa diligentia eniti debes, vt tot animæ, tam futilibus vasis incluse nulla iactura custodiatur? Verũtamẽ quot sunt, qui impudentissime, effusissimaq; cõscientia prelaturas suscipiunt, & administrãt, nõ animaduertentes quam astricta obligatiõe teneãtur ad virtutem? Quis esset adeo insanus qui per aliquem montem trãsiens, pastorem videret vere sub vmbra recũbentẽ roboris aut

Ber.ser.3 aduentus.

2. Cor.4.

aut quercus & ob illa minima voluptatis momenta cum illo vellet manere pastorq; factus equitis habitū deponere nō dubitaret? Pastorū vita admodū est laboriosa, & ita à Iacob, qui pastor erat depicta est. Die noctuq; vrgebar gelu, somnus fugiebat ob oculis meis. Quam plurimi vt ab hominibus dominationis nomine appellentur, ob exiguasque mundi delicias officiū pastoris laboriosissimū sibi cōparāt. Vide igitur qualem habeas obligationem: teneris enim esse omnibus alijs perfectior, eo quod omnes oculos in te conuersos habent, actionesque tuas obseruant: peccataque hominum priuatorum & vulgarium sunt quasi quædam in pede aut manu notæ, quæ facillime occultari possunt. Prælatorum vero crimina tanquam stigmata in fronte ab omnibus non conspici non possunt. Sed de his satis. Iam vltimum verbum huius capitis audiamus. *Qui habet aures audiendi audiat.* Loquebatur Christus de prælatis Ecclesiæ, qui fere nunquam corriguntur sed potius indignantur aduersus prædicatores, eos arguentes, ideo dicit vt audiat. Rari enim sunt inter ipsos, qui quanuis habeant aures applicent illas ad audiendum verbum Dei, nam putant omnia scire & quod ab omnibus tanquam dij sunt adorandi. Ideo propter raritatem dicit, qui habet aures audiēdi. Habēt aures mentis, sed non ad audiendum Spiritus sancti vocem, vt faciant mandata eius. Sed iam nunc ad explanationē capitis decimiquinti accedamus.

Gene. 31.

CAPVT. XV.

ERPENDENS D. Paulus causas quare dominus noster Iesus Christus in tātam humilitatē & abiectionē in mundum venerit, potissimā ait fuisse remedium, salutemq; omnium peccatorū. Christus (inquit) Iesus venit in hūc mūdum, peccatores saluos facere. Nā nisi Adamus peccasset, quāquā Christus ad extollendam humanitatem, illamq; premio prædestinationis æternæ beandam, nihilominus erat venturus, & vt operibus nostris vigorem daret, tamen in carne passibili nō descenderet nec tanta abiectione, varijs frigoris, sitis, inediæ, æstus, & mortis aliorumq; incommodorum supplicijs obnoxius. Omnes enim hi labores, quibus Christus dū viueret est affectus, medicinæ præsentissimaq; plagarum & peccatorum nostrorū fomēta, extiterūt: quod si nulla fuissent peccata, opus nō esset, vt Christus tantis miserijs se subijceret. Vnde beatus Augustinus. Tolle morbos, & tolle vulnera, & nulla est causa medicinæ. Et ideò quia homo peccauerat expediebat, vt Christus quasi medicus, malorumq; nostrorū reparator descēderet. Et ideò ait ipse. Non veni vocare iustos, sed peccatores. Et iterum. Venit filius hominis saluum facere quod perierat. Esaias quoq; de Messia Prophetās ait. Ad annunciandum mansuetis misit me, vt mederetur cōtritis corde. Quæ verba in superioribus Euangelista noster Lucas narrat, quod Christus dixit, quod de se ipso fuerant pronunciata. Hoc erat Christi officium, quod Christus exercebat, & ad quod exercendum in mundum venit. Accedit enim ad paralyticum ante omniaq; illi dixit, Remittuntur tibi peccata tua, Magdalenæ etiam dixit. Remittuntur tibi peccata tua. Etiā paralytico, qui erat in piscina, mulierique adulteræ, alijsq; quam plurimis confirmauit. Videntes igitur publicani & peccatores maximum, quod ex diuina Saluatoris nostri prædicatione commodum perciperēt, illaq; regalia præcordia, quibus omnes peccatores suscipiebat, considerantes eximiamq; benignitatem & amorem, quo medicus ille cœlestis infirmitatibus medebatur, peccataq; remittebat, allecti, adductique tanta bonitate, suauitate & dulcedine, eum quocunque iret insequebantur: vt salutis veræ via dirigerentur. Hoc est, quod sanctus noster Euangelista ait. *Erant autem appropinquantes ei publicani & peccatores.* Cum taurus carcere, quo detinetur solutus in forum, vel in arenam vi maxima erumpit, nemo propius accedere audet: qui vero prope taurum sunt retorquente tauro caput, statim maximo territi pauore fugiunt, in vallumque, seu quæcunque alia receptacula se conijciunt vt vim incessentis Tauri deuitare possint. Verum si posteà taurus currui fortiter astringatur vel iugo subijciatur, quilibet impune, comminus accedit, vt vel etiam puer cornu audeat tenere. Hoc igitur modo in lege veteri nemo Deo appropinquare audebat nam quasi taurus ferus temere accedētem interficiebat. Accessit ad Deum Oza, arcamque tetigit, statimque interijt. Accessit Ozias indebite, & leprosus factus est. Accesserūt etiā Nadab, & Abiu, filij Aaron, offerentes ignē alienū: & statim mortui sunt in cornibus tauri. Et cum Deus voluit legē dare populo Israel, dixit Moses ad populum ex parte Dei. Cauete nè ascendatis in montem, neque tangatis fines eius: omnis qui tetigerit montē morte morietur. Quare non modo proximè accedere non audebāt: sed nec etiam vno interposito milliario: nam sicut taurus ferus appropinquantes interficiebat. Ideoque Dauid dicebat in Psalmo. Deus vltionū, Deus: Deus vltionum liberè egit. Verùm posteàquā amore victus se humanitati tradidit, naturęq; humanæ iugū subijt, hominū charitate deuinctus, tāquā agnus mansuetus factus est, adeo vt publicanos, peccatores, meretrices, latrones, claudos, cæcos, & paralyticos, leprosos & mendicos, cæteramq; miserorū hominum turbam facillimo animo accipiat, summoq; amore complectatur. Ita omnes in illo misericordiarum parente auxilium & solatium inueniūt. O beata fœliciaque tempora. Quis hoc audire potest, cui non præcordia desiderio labefactentur? Quis est adeò durus, vt non tanta bonitate & pietate & misericordia domini molliatur? Neminem filius Dei reijcit, nullius plagæ aut miseriæ illi nauseam mouere possunt: sed cum sit summa bonitas & munditia, facili, alacrique vultu, luxuriosos, abominabiles, & turpes peccatores accipit, qui ab

1. Tim. 1.
Aug. ser. 9. de verbis Apost.
Matt. 9.
Luc. 19.
Esa. 61.
Luc. 4.
Matt. 9.
Luc. 7.
Ioan. 5.
Ioan. 8.
2 Reg. 6.
2. Para. 26.
Leui. 10.
Exod. 19.
Psal. 93.

qui ab eo non modo morte aut aliquo supplicio non afficiuntur, verum vitam consequuntur. Anteà in veteri lege nemo audebat appropinquare. Adamus se abscondit: simulac audiuit vocem eius fugit: hi autem cum multò sint maiores peccatores audita filij Dei voce non modo non se abscondũt, sed potius appropinquant, vt audiant illum. Nullum confugiũ reliquit Deus miseris peccatoribus tempore diluuij, nec Sodomitis, Pharaon etiam rex AEgypti ità cũ omni exercitu suo aquis maris interclusus fuit, vt nec retro, nec ante vllum remedium inuenerit, quo effugere posset interitum. Nunc vero tantum habẽt asylum & confugium peccatores: quia idẽ Christus refugium & defensio, medicina, & venia, peccatorum est. Vide nunc illum ante quem omnes Angeli tremore corripiuntur, imo ad cuius nutum colũnæ cœli contremiscunt, in tantum se humiliauerit, & sublimi sua maiestate, seueraq; iustitia, ita exinaniuerit, vt etiam publicani & peccatores ad eum accedere ausi sint. Vide etiam quomodo sicut ad Dauid conuenerunt omnes olim, qui erant in angustia constituti, & oppressi ære alieno & amaro animo, & factus est eorum princeps: sic omnes miserabiles conuenerunt nunc ad Christum, quem videbis vndiq; circũseptum gentibus miseris, qui factus est eorum princeps, defensio & confugium. Videbãt benignitatem illam qua illos accipiebat, illamq; familiaritatem & conuersationem Christi considerantes, animosiores & alacriores reddebantur, vt eum quærerent. Qui perdices aut coturnices venari intendũt, illicem earum simulant, eodem modo Christus cum publicanis & peccatoribus manducans & cõuersans illos ea consuetudine quasi quodam illice Deo venabatur. Quando aliquis princeps venatũ procedit & vel aprum, vel ceruum, aut feram quãcunq; capere vult: cum suis vniuersum montem circunsidet & vnusquisq; separatim suo in tramite locatur, qua feram transituram existimat: at dominus locum capit communiorem, quem feris frequentissimũ transeũtibus esse existimat, vt simulac transire ferã eo senserit propria manu interficiat. Non aliter peccatores huius mundi saltus pererrant, prorsus ab omni intellectu alienati, non intuentes pericula quam plurima non modo in altero seculo sibi parata: sed etiam & in hoc ante oculos proposita belluinas libidines suas insectantur vsum rationis obliti, nõ vt homines, sed vt bestiæ, sensualitati toto pectore, totisque viribus suis dediti. Descendit Christus dominus noster gloriæ Rex, à summa cœlorum sede in terram vt peccatores venetur: & ne venanda terreat animalia, colorem campi induitur. Nam vt ait Apostolus venit in similitudinem carnis peccati, & habitu inuentus, vt homo. Venit in habitu peccatoris, & forma peccatoris, ne ab eo fugiant peccatores. Et quia sunt quã plurimi, operibus pietatis & misericordiæ dediti, constituit dominus in quadam statione seu limite Abrahamum quendam, qui eos venetur, est enim huiusmodi venator talibus feris capiendis aptior, qui eo peruenientes eleemosynis pijsq; operibus saluẽtur. Præterea quia sunt nonnulli ieiunatores, pœnitẽtes, amatoresq; solitudinis, in alia statione Ioannem Baptistam locat, vt pœnitentia sua & cilicio illius generis peccatores lucretur. Ità circumcirca vniuersum mõtem alijs quamplurimis famulis obsedit, qui pro diuersitate locorum, ingeniorũq; suorum & viriũ, varijs modis virtuti operã nauãtes, varijs moribus homines caperẽt, vt vnusquisq; iuxta naturam suã facilius saluaretur. Sed princeps Christus Iesus frequẽtissimo in loco sedet, quo plures feræ deueniunt: homines, scilicet, qui dum in huius vitæ saltibus lustrisq; vagantur, non iniuria ferarum nomen sortiũtur. Sedet igitur dominus, excubatq; in illa frequentissima statione, mediocritatis videlicet: nã nec Ioãnis Baptistæ austeritatem viuendi in exterioribus actionibus corporis delegit, quia in deserto plus quadraginta diebus non est moratus, nec nimiam aliorum sanctorum hominum mollem & delicatam nimis vrbanitatem admisit: sed agens, conuersansque cum peccatoribus cum illis discumbebat, & ambulabat, vt eorũ animas Deo lucraretur. Hæc est causa quare doctores dicunt, Christum communiorem vitam elegisse, videlicet vt plures peccatores venaretur doctrinæ suæ facilitate. Nam si D. Paulus dicebat, omnia factus sum omnibus, vt omnes ad me traham: quãtò melius hoc præstare posset Christus? posuit se in loco communi, & in statione, qua plurimæ feræ transire solerent, & ità eum videbis circũseptũ vndiq; publicanis & peccatoribus, qui ad eius sibilum & illicem concurrẽtes in manus illius incidũt: & ità interficit dominus in illis omne id quod est mundus, aut caro, aut peccatum, vt Christo viuant veram gratiæ vitam. Ex omnibus officijs nullũ maiorem patientiã postulat, quam venatio. Opus est enim, vt patientiam habeas nec te tædeat, expectandi quantamcũq; feræ cessationem faciant: nam si festinas tempusq; idoneũ capiendi expectare nõ vis, nihil vnquam venabere. Si perseueras, manesq; expectans donec fera irrumpat cum minime reberis, tenebitur fera, cum tu iam tædio affectus desperare venationẽ cœperis. Quæ lingua satis explicare posset Dei patientiã, qua conuersionem peccatoris expectat, vnum aut alterum annum, tertium aut etiam plures, clamans, vocans, inspirans, diuersisq; modis alijs peccatores ad se alliciens? Immensa est igitur Dei patientia, qua erga homines vtitur. Nullus venator est, qui diutius venando expectet, quam Christus peccatores expectat. An diuitias bonitatis eius & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad patientiam te adducit? Secũdũ autẽ duritiã tuã & cor impœnitens thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. Diuitias vocat Paulus quia cũ tãta mala quotidie faciãt peccatores, solẽ suũ oriri facit super bonos & malos: & patiẽter sustinet, & blãdiẽs multa bona largitur, vt ad pœnitentiam per beneficia prouocet. Diues est & longanimis: quia ad pœnitentiam expectat per multa tẽpora. Tertullianus librum de Dei patientia elegantissimũ scribit, vbi mõstrat nihil in eo diuinius aut mirabilius, quã cũ facta mortalium improborũ toleret, ac miseretur. ¶ Videtes itaq; publicani & peccatores hãc benignitatem, erant ei appropinquãtes. Appropinquemus etiã & nos ad Christum, horum exẽplo, qui tam lõge recessimus ab eo per peccata sicut admonet Esaias dicẽs. Quærite dominũ dum inueniri põt, inuocate eum dũ prope est. Iacobus quoque Apostolus hoc idem suadet dicens.

Appro-

Marginalia (left): Gene. 3. — Gene. 8. — Gene. 19. — Exo. 14. — Iob. 26. — Phil. 2. — 1. Reg. 22. — Philip. 2. — Gen. 18.

Marginalia (right): 1. Cor. 9. — Roma. 2. — Matt. 5. — Esa. 55. — Iacob. 4.

Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis, quæ res magno indicio est, quod peccata longe nos à Deo abducunt: quemadmodum Dauid dixit. Lōge à peccatoribus salus. Esaias etiam. Iniquitates nostræ diuiserunt inter nos & Deum nostrū. Et Paulus ad gentes. Aliquando eratis longe, facti estis propè in sanguine Christi. Verum qui longè sumus per peccatum, appropinquabimus ei per dilectionē. Duo extrema sunt, interse maxime distantia quorū alterū Deus est, alterum tu: voluntasq; media inter vtrumq; sedet. Vnde quo magis ad Deum accedit eò magis à nobis recedit, & quo magis nobis appropinquat, tanto longius à nobis separatur. Quare tātum hæc voluntas ad Deum accedere potest, vt nos omnino deserat. Rursus tantū ad nos approximari potest, vt prorsus Deū derelinquat. Tantū accesserat Apostoli voluntas & animus ad Deū, tamq; ab se recesserat, & abalienata erat vt dixerit. Viuo ego, iam non ego. Homines sancti quia valde Deū amabant, Deoq; erant admodū propinqui, longe ab se erant, suiq; obliti, & negligentes, rapti, & eleuati in Deū viuebant: sed quoniā mūdus eos alienatos esse videbat, & in omnibus externis actionibus suis quasi mortuos, illos insanos iudicabat, vt Apostolus de se & socijs suis ait. Nos stulti propter Christū, vos autē sapientes, &c. Quantò quis magis Deū diligit, tāto minus seipsum amat: & quāto magis se amat, tāto minus Deū diligat necesse est. Quare nō pauci sunt peccatores qui ob id, quod volūtatē suā nimis ad se trahunt, funditus in Dei contēptionē, sacrarumque concionū odiū incidunt, vt nequidem vllū de Deo verbū audire velint iuxta illud. Peccator cū in profundū peccatorū venerit, contēnit. Hi duo amores sunt illi de quibus Augustinus ait. Duo amores fecerūt duas ciuitates: amor Dei vsq; ad cōtēptum sui, & amor sui vsq; ad contēptū Dei. Cum autē amor pedes animæ sit vt idē Augustinus innuit, inquiens, Amore feror quocūq; feror: si Deū amaueris magis quā te ipsum, propius ad Deū accedes. ¶ Accede igitur ad Deū, non gressibus corporis sed mētis: illum super omnia diligēdo. Sic qui nō est calidus per charitatē Deo appropinquare nō potest. Impius autē sicut fluuius, qui quanto magis recedit à fonte, à quo exijt, tanto magis appropinquat ad mare, sic fluxibiles & deliciosi, quanto plus fluunt viuēdo, tāto plus recedūt à Deo fonte viuo & vero, appropinquantes ad amaritudinem æternā, itā vt eis vere dicatur. Appropinquauerunt ad portas mortis. Nos verò appropinquemus ei per dilectionē, vt ipse appropinquet nobis per suam gratiam. Qui ægrotus est festinet ad Christū, is enim verus animarū est medicus. Si quis sitit & æstu premitur, currat ad Christū: qui fons est aquæ salientis ad vitā æternā. Qui infirmus & debilis est ad Christū veniat, quia lux mundi est. Qui famelicus est, ad Christū currat: quia viuus est & substātialis panis, per quē animæ nostræ ab æterna morte liberātur. Appropinquemus itaq; Deo per amorē & Deus appropinquabit nobis per amorem reciprocū: iuxta illud quod in Prouerbijs dicit. Ego diligētes me diligo. Ferrū enim quādiu est frigidū nō potest cum alio vniri, nec ad id perfectè appropinquare: sed quando est calidum facile potest. Sic nec homo frigidus per odium vel malitiam appropinquare pōt Deo: sed benè calidus per dilectionem. Sic enim beatus Augustinus dicit, super Psalmos, quod Deo qui vbiq; est, neq; per loca appropinquamus, nec ab illo per loca remouemur. Appropinquare illi est similem ei fieri, recedere ab illo est dissimilem fieri, fit autem homo magis similis Deo per dilectionē. Sic isti publicani & peccatores appropinquabant ad Iesum: Pharisæi vero & Scribæ longe distabant. Appropinquemus etiam Deo per pœnitētiam, vt Deus appropinquet nobis per gratiam: iuxta illud. Pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cœlorum. Si accesseris ad imaginem in speculo, accedet ad te: si recesseris, elongabitur. Sic etiam est de Deo, qui est speculum sine macula. Sicut enim nauis quantò magis accedit ad littus fluminis, tanto magis littus ei propinquum fit: sic quanto magis peccator accedit ad Deum per pœnitentiam, tantò magis Deus cùm sit immobilis fit ei propinquus. Sic isti publicani & peccatores Iesum quærebant pœnitentes, & ei appropinquabant, non tantum illum gressu corporis sequentes, sed etiam per pœnitentiam, & dilectionem appropinquantes. ¶ Porrò isti publicani, qui fuerint iam sæpè diximus, quod erant illi, qui publica vectigalia cogebant. Veluti conductores, portitores, publicani, quæstores & alij similes regum ministri, qui communiter apud populum infames & abiecti reputabantur. Non quod omnino hæc ministeria de se sint illicita (vetitum enim non est, conducere, aut recuperare, vel cogere regia vectigalia) sed quia, vt plurimum, qui in huiusmodi negotiationibus versantur, homines sunt tyranni, crassæq; conscientiæ, vnde ea munera & officia quæ de se illicita non sunt, malitia eorum, qui ea obtinent, infamia redduntur. Vide igitur, quantum debeas optimum vitæ cursum tenere, officiumque tuum iustè administrare, ne infamia tua officium tuum inhonestes, & infames. Verum tu, qui prælatus, monachus, aut clericus es malo viuendi exemplo inhonestas & infamas officium, quod habes perfectionis. Nullus est status quantumuis sanctus & perfectus sit, cuius autoritas non magna ex parte minuatur si hominibus male moratis sit commissus. Quis est status Christianismi dignitate altior? hic tamen impune ab Ethnicis & infidelibus, ob malam Christianorum vitam & mores vituperatur & contemnitur: nam vt Diuus Chrysostomus ait, videntes mala opera Christianorum infideles blasphemantes dicunt. Qualis est Deus Christianorum, nunquam sustineret eos, qui talia agunt, nisi consentiret malis actibus eorum. Vnde Apostolus ait. Nomen Dei blasphematur per vos inter gētes. Corinthios quoq; admonet dicēs. Adiuuātes exhortamur nè in vacuū gratiā Dei recipiatis, &c. nemini dantes vllā offensionē, vt non vituperetur ministeriū nostrū. Ne impiè viuatis, ne vestra vitæ impietate sanctissimum Christianismum infametis, ansamq; infidelibus præbeatis, vt Christianos paruifaciāt. Quapropter Neemias Iudæos reprehēdēs ait. Quare nō in timore Dei ambulatis, ne exprobretur vobis à gentibus inimicis nostris? Lege Augustinum super illud Psalmi. In Ecclesijs benedicam te dñe. Itaq; ministeria, publiciq; magistratus reipub. olim infames, & abiecti reputabantur, eo quod ab iniquis hominibus gerebantur:

Marginalia: *Psal.* 118. — *Esa.* 59. — *Ephe.* 2. — *Galat.* 2. — 1. *Cor.* 4. — *Prou.* 8. — *Augu. libr.* 14. *ciui. cap.* 28. — *Aug. libr.* 11. *ciui. cap.* 28. — *Psal.* 106. — *Ioann.* 4. — *Ioann.* 8. — *Prou.* 8. — *Aug. super Psal.* 144. — *Matt.* 3. — *Sapien.* 7. — *Chris. homi.* 10. *in opere imper. Mat.* — *Roma.* 2. — 2. *Cor.* 6. — *Neem.* 5. — *Aug. super Psal.* 25.

vnde etiam publicani infames & peccatores putabantur. Hi tamen aliiq́ue huiusmodi homines licet maximis criminibus immersi essent, moti & inuitati Christi doctrina, proprias domos, familiasque deserentes Christum quærebant, vt Christo in omnibus auscultarent. Ideò de istis publicanis & peccatoribus qui Christo appropinquabant, subdit Euangelista. *Vt audirent illum.* Verbum Christi traxit illos, sicut pisces capiuntur hamo. Hoc primum, argumentum est diuinæ gratiæ, quod peccatores sua gratia præuenit & vocat, & etiam trahit dum adhuc in peccato sunt, imo certissimum signum diuinæ gratiæ est, quod nondum cessat nos verbo suo vocare & trahere. Non igitur vlli peccatorum desperandū quandiu adhuc nos vocat Deus, nisi enim misereri nostri vellet, nō vocaret nos & traheret verbo suo.

¶Obserua autem, quod non omnes quærunt Christum, vt cupiant ab eo discere & audire, sed sicut Iudas appropinquauit, vt osculo traderet illum, sic multi appropinquant ad Christum, non vt discant, sed vt tradant, & sicut Iudæi, qui sæpe accedebant ad Christum, non vt audirent & discerent ab eo, sed vt caperent eum in sermone. Isti autem recta intentione audiebant verbum eius, & ideò conuertebantur. Docemur simplici oculo accedere ad audiendum sermonem: nam sicut gladius rectus non intrat in vaginam curuam, sic gladius verbi Dei penetrabilior omni gladio ancipiti non intrabit in animam maleuolam, nec Dei sapientia habitabit in corpore subdito peccatis. Erat etiam Christi doctrina cibus suauissimus animæ maximæque nutritionis, & accedebant isti sicut famelici ad porrigentem cibum, ita lætabantur Christum insectantes eius sermone, vt cibo vitæ. Ab eo enim nusquam recedebant Pharisæorum murmurationes contemnentes, quantoque magis Christum audiebant, maiori audiendi desiderio capiebantur. Hoc est enim maximum inter cibum animæ & corporis discrimen: nam cibum corporis cum esurimus optamus, postea vero quam satiati sumus fastidimus, at cibus animæ cum semper satiet nūquam fastidium parit, & quòd diutiùs sumitur & frequentius, suauior & delectabilior est. ¶Obserua etiam quam efficax fuerit Christi sermo, quo tanti ac tales peccatores adducti sint in veram vitæ emendam, morumq́; correctionem. Bonum testimonium dederunt de hoc illi, qui dicebant. Nunquam sic locutus est homo. Et rursus ille qui ait. Quo ibimus? verba vitæ habes. Hinc dominus ipse per Hieremiam loquitur dicens. Nunquid nō verba mea sunt quasi ignis & quasi malleus conterens petras? Sed vnum hic maxime aduertendum esse censeo. Nam cum verba Christi tam egregius, tamque efficax essent animæ cibus, vt post se publicanos & peccatores traherent, nihilominus tamē Pharisæi illis audiendis non conuertebantur, sed potius deteriores fiebant: de Christo, deq́; eius concionibus sacris murmurātes. Pharisæi & publicani omnes peccatores erāt, hoc tamen intercedēte discrimine, quod publicani publici, Pharisæi vero occulti erant peccatores: nā exterius iusti ac sancti videbantur, cū intus inuidia, superbia, & ambitione essent pleni. Hi igitur, qui exteriori inspectu boni apparebant, cum interius essent impii, duriores ad conuersionem, tardioresque erant, quam qui palam erant improbi. Sic Diuus Augustinus ait, quod etiam si peccatum publicum grauius sit secreto, faciliùs tamen publicum quam secretum curatur. Nam peccatorem occultum nemo admonet, nemo reprehēdit; publicum prælati, prædicatores, multique alii accusant, donec eum aliis multo vitæ moribus immutatum videant, adeo vt non raro huiusmodi homines religiosissimum vitæ finem faciant. Exemplum habemus de hoc in Dauide, qui dum eius peccatum secretum fuit pœnitentiam nullam egit, postea vero quam diuulgatum est, Prophetæ Nathan reprehensionibus ductus, pœnitentiam egit. Ideo misericors Deus, sæpe permittit, vt occulta peccata publicētur vt peccator confusus, & erubescēs, infamia & ignominia peccati ad eum conuertatur. Quapropter Dauid in Psalmo ait. Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum. Mauult enim Deus vt cum paruo opinionis tuæ impendio salueris: quam vt secreto concubinam habeas, & sub prætextu pudicitiæ apud homines viuens, posteà in infernum mittaris. Quot sunt qui credentes se omnem vitā suam secreta peccata suā habituros: posteà tamen criminibus publicatis & punitis, ipsi autores in carcerē coniecti ad Deum pœnitentes conuersi sunt? Pharisæi tanquam secreti peccatores in peccatis suis manebant, at publicani veluti publicè peccantes, ad audiēdum Christi sermonem accurrunt, veluti præsentissimam animarum medicinam, omniumq́; in terra saluberrimam. Nec herba, nec malogranata sanauit eos, sed sermo tuus, qui sanat vniuersa. Sed quid Pharisæi? *Et murmurabant pharisæi & scribæ, dicentes.* Hinc vides quod multoties vt pauperculi seculares & milites, qui videntur esse longe à Deo, sunt multis Ecclesiasticis viris meliores & perfectiores: & illi qui videntur esse prope per sapientiam & dignitatem in Ecclesia sint remotiores, quod est contra ordinem rerum naturalium. Corpora enim quæ magis appropinquant cœlo & soli, sunt nobiliora & clariora: vt patet de sphera ignis & superiori parte aeris, ad quæ caligines, turbines, & nubes non ascendunt. Sic Ecclesiastici, qui propinquiores sunt firmamento Ecclesiæ, & soli iustitiæ per dignitates Ecclesiasticas qui deberent esse cæteris meliores & clariores in moribus per veram scientiam & sapientiā, sunt sæpe peiores. Sunt enim multi similes istis scribis & Pharisæis, similes Saturno, qui est planeta cœlo propinquissimus, atque ideò deberet cœli influentiam, cæteris plenius participare, & tamen est planeta, maleuolus, tardus, terreus, retrogradus, ponderosus & pallidus. Veniebāt publicani & peccatores deuoti, vt Christum audirent, ecce isti Scribæ & Pharisæi maleuolentiæ & murmurationi se dedebant: qui secundum rectam rationem sanctiores & perfectiores esse debuerant. ¶Obserua secūdo quam sint homines de rebus arduis, magnisque agētes, linguis detractorum, & murmuratorum subiecti. Vnde Diuus Hieronymus in secundo prologo super librū Iob, inquit. Si fiscellam iunco texerē, aut palmarū follia cōplicarē, &c. Sed qui munera ardua exercent, multorum detractionibus sunt obnoxii. Lege Augustinū. Sic Reges, prelati, & magnates murmuratoribus subiecti sunt. Sic Christus habebat præstantissi-

Marginalia (left column): Mat. 26. — Mat. 22. — Ephe. 6. — Sapien. 7. — Ioann. 7. — Ioan. 6. — Ierem. 23.

Marginalia (right column): Aug. tract. de conflictu vitio. — 2. Reg. 11. & 12. — Psal. 82. — Sapien. 16. — Augusti. de verbis super Mat. ser. 15.

ſtantiſsimum officium, videlicet peccata remittendi, quod ſublimius erat, quam cœlum ac terrā de nihilo creauiſſe: quo modo igitur effugere poſſet murmuratorum linguas? Murmurabant igitur ſcribæ & Phariſæi quia erāt legis doctores alijq́; qui eximiā ſanctitatem & perfectionem oſtendebant: quorum detractio non parui facienda erat. Nam cum detractores ignari & imperiti ſunt, pro nihilo eſt ducenda eorum reprehenſio, nam ineptus, ſi dicas Deum eſſe trinum & vnum, autumat te in aliquam hæreſim eſſe delapſum: quare nihil æſtimāda eſt ineptorum murmuratio. Nec magis debes æſtimare ſi de te detrahant homines impij: verba enim hominum iniuſtè viuentium nullam habent autoritatem, omnes enim qui illum audiunt, quæcūque dicit ex affectu, non iudicio dicere credunt. Veruntamen quādo de te ſapientes, & qui ſancti putantur, murmurāt timendū eſt: cogunt enim vulgus vt credat ſuæ ſanctitati & opinioni, nam partim quod ſapientes & literati ſunt, nota illos dicere credunt: partim quia ſancti, hominesque iuſti reputantur, longe ab eorū linguis malitiam & mendacium abeſſe opinātur. Quibus adiunctis adeo confirmata & corroborata redditur illorum detractio, vt omnes illorum verba oraculo paria iudicent. Tales erant Phariſæi & ſcribæ qui murmurabant contra Chriſtum: nam Phariſæi æſtimabantur ſancti, & ſcribæ erant viri in lege doctiſsimi. Sed quid murmurabāt audiamus. *Dicebant enim. Hic peccatores recipit, & manducat cum illis.* Hoc autem quod hi dicebāt, vt Chriſtum vituperarent in maiorem gloriam & honorem Chriſti redūdat: nam dum dicunt Chriſtum peccatores benigniter recipere, ſaluatoris excellentiam innuunt: qui neminem quantumuis malum & peccatorem reijcit. Moſes ſaluator fuit populi Iſrael, verum nō tā perfectus, vt peccatores ad ſe reciperet: imo manū ſuā
Exo. 14. in mare tendens Dei inimicos in aquis rubri maris
Exo. 32. ſuffocauit. Præterea cum populum Iſrael vidit vitulum fabricaſſe ad orandum, rediens tabulas confregit, ingētemque edidit in illos peccatores ſtragem.
Ioſue. 10. Item Ioſue ſaluator fuit (hoc enim erat nomen eius & officium) ſed occidit peccatores, qui erant in terra promiſsionis, & reges, qui poſsidebant eam occidit.
Ioſue. 7. Acham etiam qui peccauit furando de anathemate Ierico lapidari iuſsit. Item hi duo iuſti fouebāt bonos, puniebant malos. Sed fœlix beatusque ſaluator noſter Ieſus Chriſtus, diſcipulos ſuos ita fouet & amplectitur, vt etiam peccatores recipiat nedum occidat. Inter omnia Chriſti myſteria, quæ fidem noſtram extollunt, potiſsimum eſt illud arcanum quo peccatorum remiſsionē credimus, & quo ſperamus nos quantumuis peccatores pie & benigniter à Deo
Pſal. 129. receptum iri. Quid enim prodeſſent nobis omnia quæ credimus niſi veniæ ſpem haberemus? Si iniquitates obſeruaueris domine, domine, quis ſuſtinebit? Sequitur. Quia apud te propitiatio eſt, & propter legem tuam ſuſtinui te domine. Vnde Beatus Auguſtinus in ea verba Pauli, Iuſtificati gratis, per gratiā ipſius: ſi Deus (inquit) non reciperet confugiētes ad ſe, eſſet in eo iniquitas. Si Deus peccatoribus nō indulgeret, quid eſſet de Adam & Eua? quid de Aarō, Dauide, Petro, Paulo, Matthæo, & alijs innumerabilibus? Nullus iſtorum regnum cœlorum intraret: & ex omni humano genere, Chriſtus dominus noſter tantummodo, beatiſsimaque eius mater Virgo Maria, qui innocentes fuerunt ſaluarētur. Quid præterea prodeſſent ſacramenta à Chriſto inſtituta: ſi illis veniam peccatorum noſtrorum non impetraremus? Niſi Deus nos reciperet, cum ad Deum cōuertimur, multo peior eſſet viuentium hominū ſtatus quam illorum mortuorū qui in inferno æternis ſupplicijs torquentur quantum ad hoc. Nam damnati in inferno, quanquam peccant non illis hoc imputatur in nouam pœnam quemadmodum nobis peccātibus. Vnde niſi haberemus veniç ſpem futuræ, eaq́; prorſus, vt illi careremus, manifeſtum eſt cōditionē noſtram viuendi, multo fore quam illorum deteriorem, miſeriamque noſtram maiorem quam damnatorum in inferno iacentium: quandoquidem maiori pœna eſſe digni in dies poteramus nullo conſequēdæ veniæ remedio relicto. Hic igitur eſt maximus *Pſal. 58.*
honor & gloria Chriſti, vt videlicet remittat peccata, peccatoresque iuſtificet. Vnde in Pſalmo habetur in perſona peccatoris. Adiutor meus, & ſuſceptor meus es tu. Quia non ſolum Deus adiuuat peccatorem vocando, inſpirando, auxilium exhibēdo vt à peccato ſurgat: ſed etiā ſuſcipit quem adiuuat. *Lege Ambr. Pſalm. 118. ſer. 15.*
Audiui domine quia miſericors es, & promittis veniam peccatoribus, in hoc verbo, ego ſuperſperaui: non tātū ſperaui ſed ſuper ſperaui: quod nō dicitur niſi de eo qui ſemper addit ad ſperandum, & cū ſperauerit aliquid iterum ſperat, & ſpe proficit, extendens ſe ſemper ad ſuperiora. Hic eſt maximus Chriſti honor, quod ſæpe & ſæpe ſæpius recipiat peccatores ad ſe confugiētes, imo vnica noſtra ſpes & fiducia eſt, quod Chriſtus nullum peccatorem quanuis impium repellat. Omne inquit quod dat mihi pater *Ioann. 6.*
ad me veniet, & omne quod venit ad me non eijciā foras. O dulce & omni melle ſuauius verbum: hic peccatores recipit. Nam qui tot peccatis grauati ſumus quotidie, quid ſolatij haberemus, ſi Chriſtus tātum reciperet iuſtos? At qui nullū certius & clarius argumentum habere poſſumus gratiæ apud Deum ſemper inueniendæ, quam hoc verbum. Hic peccatores recipit. Si enim Deus recipit peccatores, benignus & miſericors eſt: apud quem multa & magna miſericordia neceſſe eſt vt ſit. Et niſi Deus peccatores in gratiam reciperet deſperandum nobis foret, ſicut Dauid cōfitetur. Si iniquitates obſeruaueris domine, domine quis ſuſtinebit. O beata fœliciaq́; verba, vitæ conſolationisque plena, hic peccatores recipit. Hæc me confirmant, hæc me ſolantur: & ſecundum peccatorum meorum multitudinem, iā deſperarem, in infernoque eſſem, niſi horum verborum dulcedine confirmatus erigerer, & ſuſtinerer, &c. *Pſal. 129.*
¶Obſerua autem quod ſicut in initio capitis præcedentis cœpimus dicere, ſcribæ & Phariſæi hoc dixerunt vt ſibi perſuaderent Chriſtum non eſſe verum Meſsiam. Meſsias enim grauis magnæque autoritatis eſſe debet & cum hominibus honoratis verſari, verum hic peccatores recipit & manducat cum illis cū hominibusq; infimibus & humilibus agit, quæ omnia ſanctitati autoritatique Meſsiæ derogāt: ergo hic nō eſt Meſsias quia peccatores recipit & māducat cum illis. Hoc argumento probare volebant Chriſtum non eſſe verum Meſsiam, cum vtique eo

Esa. 40. ipso ꝓbatur esse Messias nã Esaias loquitur de Messia. Sicut Pastor gregem suũ pascet in brachio suo, cõgregabit agnos, in sinu suo leuabit: fœtas ipsas portabit. Nõnè etiam Ezechiel de Messia dixit, ipsum effusurum super populum suum aquam mundam: & mundaturum eos ab omnibus inquinamentis? Et in Hieremia Deus promisit tẽpore fœderis noui quod per Messiam pacturus esset, propitiaturum se omnibus iniquitatibus nostris. Et Michæas dixit, Messiã depositurum iniquitates nostras, & proiecturum in profundum maris peccata nostra. Dauid quoque in Psalmo fatetur, populum humilem facturum saluũ: & oculos superborum humiliaturum. Nonne etiam Zacharias dixit, in die illa fore fontem patentẽ domui Dauid, in ablutionem peccatorum. Dominus etiam, per Esaiam. Ego sum (inquit) ego sum: qui deleo iniquitates tuas propter me. Et alibi. Vere iniquitates nostras ipse tulit, & infirmitates nostras ipse portauit. Et quid multis opus est? Nihil Prophetæ tam dilucidè denunciarunt de Christo seu Messia, quam quod peccatores ad gratiã promoturus esset: at Pharisæi è contra noluerũt Christum pro Messia recipere, eo quod peccatores ad pœnitentiam vocabat, recipiebatque. Sic excæcauit eos malitia & inuidia contra Christum, vt illum respuerent, ob illam causam, qua illũ maxime pro vero Messia agnouisse & recepisse debebant. Itaque impia est hæc murmuratio ex omni parte. Primo ex parte Christi, iniusta erat: quia Christus faciebat opus ad quod missus fuerat à patre, videlicet quærere salutem hominum peccatorum. De hoc autem murmurare esset, acsi quis murmuraret contra solem, eo quod radios suos & calorem quibus omnia crescũt & fructificant diffundit super terram & si murmuraret quis de aliquo quia quærit opes suas perditas. Qui de aliquo murmuraret ea quæ amiserat quærẽte non esset insanus? Hi igitur peccatores cum sint res Christi familares, creaturæq; ipsius quas in gloriam cœlestem creauit Christus eas perditas quærit, tanquã bona sua: quare igitur murmuratis Pharisæi? Nam si dicitis illos esse peccatores eo ipso debent maiori indulgẽtia & lenitate tractari. AEgrotus plus indiget delicijs quã valens, molliorique lecto suauioribusque cibis: ita & eodem modo hi quia peccatores sunt & infirmi, debent esse mollius & lenius habiti. Quod si dicas infamiam esse cum infamibus agere, & Christum cũ illis agendo se perdere: hæc ratio parum valet. Dominus enim noster Christus peccatorum societate, non modo non deprauaretur, verum è cõtrario peccatores Christi societate iusti fierent. In cuius confirmationem animaduertite quam mutationem vitæ morumque suorũ fecerint Matthæus, Zachæus, Magdalena, Samaritana, Regulus, eo quod ad Christum appropinquauerunt, eius doctrinæ obediẽtes. Qui imperfectus est, & in virtute nõdum cõsummatus, recte iudicat si malorum consuetudinẽ deuitet. Sic in Exodo habetur quod dixit Deus. Non inies fœdus cũ eis, ne forte peccare te faciant in me. Hoc dixit Deus quia Iudæi idololatriæ dediti erãt: vtpote in AEgypto educati: quare volebat dominus ne amicitiam cum gentilibus vicinis suis haberent, ne idola colere adducerẽtur. Et ita dicunt sancti, quod primi qui populum Israel idola colere coegerunt, & illum ad conflandum & adorandum vitulum compulerunt, fuerunt illi denuo conuersi qui cũ Iudæis ab AEgypto venerũnt. Qui etiam si ad verũ Deũ Israel conuersi essent miraculis mirabilibusque Dei inspectis, quæ in AEgypto fecit, tamen quia à pueritia vsque sua, Idolis serui erant, in idololatriaq; illa educati fuerãt, parua sumpta occasione in pristinos mores recidebant. De hoc optimum est exemplum in collationibus Cassianis. Christus cum peccatoribus versabatur, nullo incommodo ob suam eximiã perfectionem & quia miranda multa faciebat: ideo qui voluerit cum iniquis versari & nullo affici incõmodo ex eorum cõsuetudine opus est vt sit eiusmodi vir, qui miracula faciat, aut facere possit. Bonum est malorum consuetudinem effugere, ne mali eorũ mores nobis officiãt. Verũ Christus quia erat adeo perfectus, vt non modo nullum incommodum caperet ex malorum societate: imo etiam illos bonos redderet, maxima pietate & charitate perfungebatur cum huiusmodi peccatotibus agendo. Medicus ægrotum tangens pulsatilemque venam contrectãs facilius illum sanare potest: Sol etiam per sterquilinium transiens non coinquinatur. Sic Christus cum peccatoribus communicans eos sanat: & quasi Sol inter illos versatus non inquinatur. ¶ Præterea si verum vt est verissimum quod Paulus ait, quod Deus vult omnes homines saluos fieri tenetur eos recipere venientes ad se: omnes enim ad beatitudinẽ creauit, & etiam reprobos, quod si damnantur, non Dei voluntate, sed ex propria malitia, & voluntate mala damnantur. Figulus vasa, quæ facit, non ea facit vt frangãtur sed vt homines illis vtantur: nam etiã si optime scit, illa aliquando fractum iri: tamen eius intentum est ea facere vt homines eorum vsum habeant. Sic Deus quanuis sciuerit, Iudam esse damnãdum non tamen creauit illum ad gehennam, sed ad beatitudinem: & voluit vt saluaretur, dans illi omnia media necessaria ad salutem consequendam. Itaque cum Deus velit omnes homines saluos fieri tenetur eos recipere quanuis sint peccatores quia illos creauit ad suam beatitudinem. Hos Christus quærit: hos tãtis itineribus, & laboribus fatigatos vestigat, ad hoc de cœlo venit vt peccatores saluos faceret: quomodo venientes ad se non recipiet? ¶ Ex parte etiam Pharisæorũ iniqua erat hęc murmuratio, quia non ex zelo iustitiæ mouebantur sed ex odio & ex mala voluntate. In peccatore enim tria consideranda sunt, videlicet, natura, peccatum, & pœnitentia. Naturæ compatiendum est, peccatum odio habendum, & pœnitentia gaudendum. Isti vero hypocritæ neq; naturã neq; pœnitẽtiã considerabant in peccatoribus sed solum peccatum. Non meminerant illos homines esse, non videbant vt illi iam sese corrigerent, & vitam in melius commutarent: sed id solum quod peccabant, respiciebant. Præterea iustos se ipsos existimabant, alios contẽnẽtes: contra quos scriptura ait. Dicis quod diues sum & nullius egeo & nescis quod tu es miser, & miserabilis & pauper, & cæcus & nudus. Docet nos hoc murmur Pharisæorum ne quis suæ probitati fidat: secundo ne peccatores contemnamus, quis enim scit si conuertatur & viuat? Tu quis es qui iudicas alienum seruum: neminem contemnas, nescis enim quid Deus de proximo

Marginalia: Esa. 40. — Ezec. 37. — Ierem. 31. — Mich. 7. — Psal. 17. — Zacha. 13. — Esa. 43. — Esa. 53. — Mat. 15. — Exo. 23. — Exo. 32. — Colla. 24. cap. 8. — 1. Timo. 2. — Apoc. 3. — Ioel. 2. — Roma. 14.

ximo tuo statuerit, quare neminem quantumuis iniustum despicere debes, nescis enim quem sit finem habiturus, Qui hodie malus est, cras bonus esse potest. Quis crederet latronem, qui omnem vitam suã
Luc.23. prædando transegit, eum vitæ finem facturum, vt a saluatore in gloriam perduci mereretur? Si annum ante interijsset, tam fœlicem finem amisisset. Quis aliquo in numero cõplurimos peccatores habẽdos cẽseret, aut putaret illos vnquã reuicturos, qui postea tamen sanctissimi euaserunt? Neminẽ aliũ cõtẽnat et si peccator sit, potest enim sanctus euadere
Esa.59. manus enim dñi (vt Esaias ait) non est abbreuiata. Ideo tu, nec intẽdere, nec velle debes, vt ei⁹ grã exhauriatur, nec diuinã clementiã vllo termino aut limite definire. Si proximus tuus peccat, audi Apo-
1.Cor.10. stolũ dicentem. Omnes alij aliorũ membra sumus, & iuxta legẽ naturę par est, vt membrũ mẽbro subueniat, quare potius compati, & misericordia moueri debes, quam indignari, vt Pharisæi illi indignabãtur, vt ab omni sanctitate & virtute alieni. ¶ Docet tertio locus iste Pharisaicam fugere murmura-
Psal.33. tionem. Quærebat egregius Psaltes dicens, Quis est homo qui vult vitam, & diligit dies videre bonos? Et quia omnes hoc desiderant statim respondet dicens, Prohibe linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur dolum. Non fecit Deus linguam duram & osseam sed carneam & mollẽ. Voluit enim vt verba tua mollia & suauia, non aspera aut dura forent. Acerrime puniuit dominus mur-
Num.4 muratores, adeo vt Moisi dixerit. Omnes qui murmurastis cõtra me, non habitabitis terrã super quã leuaui manum meam. Quare ex sexcentis millibus hominum qui de Ægypto exierunt, duo tantũmodo ingressi sunt terram promissionis, Vnde secundum veritatem in terrã cœlestem nobis promissam non intrabunt murmuratores. Docet quarto locus iste quod quamuis peccator maximus sis, ne diffidas de eius misericordia quandoquidem Deus peccatores suscipit. ¶ Aduerte tamẽ quod non oẽs sed illos tantum suscipit peccatores qui pœnitẽt, pœnitentia enim sola est, per quam peccator in gratiã redit, quare si tibi placet, quod Christ⁹ peccatores suscipit, placeat etiam tibi quod pœnitẽtiã vult, imo scito quod neminem suscipere volet nisi pœnitentiam agentem, Pœnitẽtes peccatores appropinquabant tu autem manens in cõplacẽtia peccati, quotidie elongaris a Deo. Si fugis peccata, gaude, cum audis quod Christus recipit peccatores, & manducat cum illis, magnam cõsolationem tibi afferre de-
Leuit.7. bent hæc verba. Ideo habetur in leuitico, quod in loco vbi iugulabantur holocausta, ibi etiam hostia pro peccato. Vide quanta sit benignitas Dei quod vbi holocaustum iugulatur, illud ꝙ soli Deo offertur, ibi etiam hostia pro peccato immolari iubetur, Vnde colligitur, quod peccator pœnitens sociatur cũ his quæ pertinent ad Deum, ibi enim immolatur hostia pro peccato, vbi offertur hostia Deo. Hinc videre poteris, quanta sit inter Deum, & contritũ peccatorẽ amicitia, & familiaritas. In suo sacrificio, sacrificiũ peccatoris est: quia cũ peccatoribus Chrũs sedet & comedit. Sed si in peccatis manes, scito Chrũ huiusmodi peccatores nõ recipere, sed in extremo iudicio illis dicet. Discedite a me qui operamini iniquitatem. Ideo inferius ait gaudium
fiet in cœlo super vno peccatore pœnitentiã agẽ- Matt.7.
te, vt intelligas quod cũ istis fit gaudium, non au- Luc.13.
tem cũ obstinatis & induratis peccatoribus: sed iã ad cõtextũ. * Et ait ad illos parabolã ista dicẽs. * Tex. *
Vide Christi clementiam atque modestiã qua humiliter & modeste adoritur eos, & docet vt sanarẽtur: poterat enim eos vocare superbos, & ꝙ ipsi erãt peccatores & non publicani, qui quanuis fuerint antea peccatores iam per pœnitentiam erãt cõuersi, sed non vult nisi Parabolarum ratione respõdere eis, & modeste loqui Docemur hic mites esse
cũ aduersarijs; nã vt inquit sapiens, sermo mollis Prou. 15.
frangit irã, Parabola autẽ talis est. * Quis ex vo- &.25. Tex. *
bis homo qui habet cetũ oues, & si perdiderit vnã ex illis nõne dimittet nonaginta nouẽ in deserto, & vadit ad illã, quę perierat donec inueniet eam? Si pastor tanto amore prosequitur oues suas quas nõ creauit, ꝙ illi plus curę est de vna perdita & errabunda, quam nonaginta nouẽ incolumibus, maiorique afficitur gaudio propter vnam ouem nouiter inuentam, quam propter totum gregem: quid murmuratis si ego qui natura bonus sum, solicit⁹ sum, ne pereant oues amissæ? Nũquid pastor iugulat, aut occidit ouem perditã? Certe nõ, imo lætãtẽ, humeris suis imponit, Hoc autẽ malũ esse, dicere nõ potestis, & ꝙ male faciat pastor: ergo multo minus de me potestis murmurare, eo ꝙ oues perditas quęro, & recipio peccatores, & mãduco, & gaudeo in eorũ cõuersatione, cũ multo prętantiores sint animæ rationales quã oues. Si ergo ꝓ inuẽtione ouis perditę gaudẽdũ est, pro peccatore multo magis pœnitẽtiã agẽte. Etsi de pastore ouẽ trahẽtę & gaudente nõ murmuratis: multo minus debetis murmurare cõtra me, qui peccatores recipio, & cũ illis cõuersor, & gaudeo Hoc voluit Christus hac similitudine insinuare. ¶ Igitur in hac parabola Christus est pastor quia in ea pastori Christus se comparat, Centũ oues homines sunt: ouis amissa publicanos & peccatores repræsentat: nonaginta nouẽ scribas & Pharisæos, nõ ꝙ essent iusti, sed ꝙ iusti a populo æstimabantur & etiam ipsi se ipsos iustos putabãt, Quia hoc post pauca in hoc capite in expositiõe literali parabolę filij prodigi dicturi sumus latius, nũc supersedeo. Si enim pastor tãtũ ponit operæ pro vna oue perdita mirum nõ est, si ego vos deseram, vt hos peccatores quærã & recipiam, cum illisque gaudeam. Christus itaq; in hac parabola cõparat se pastori: officium pastoris est laborare, vt ouem perditam quęrat. Duo boni pastores fuerũt in veteri testamento Iacob, & Dauid Iacob dixit.

Gene. 31. cob dixit, Die noctuque gelu vrgebat, & somnus
1. Reg 18. fugiebat ab oculis meis, &c. Dauid etiam dixit Sauli. Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & veniebat leo vel vrsus. &c. Nam & leonem & vrsum interfeci ego seruus tuus. Verum neuter horum duorum pastorum tantum enixus est, vt oues suas defenderet quantum Christus, qui vt eas protegeret ac tueretur vitam suam posuit. Aduerte etiam quanta diligentia ouem perditam quærat. Exemplum sit tibi
Ioan. 13. Iudas, quem perditum dominus vt ad gregem reduceret genibus flexis illi supplicare non dubitauit, il-
Mat. 26. liusque pedes lauit, & osculatus est, & postea dedit illi buccellam intinctam in agno manu sua, denique corpus & sanguinem suum, illum vt alliceret ad se amicum vocans, tribuit. Tribus etiam diebus dum ab illis abfuit, videlicet ad inferos descendit, illos
Ioan. 17. omnes patri commendauit dicens. Sancte pater ser-
Luc. 23. ua illos. Et in cruce dixit. Dimitte illis. O bonum pastorem, dominum nostrum, quoties tu qui eius ouis es intra pectus tuum sibilum vocationum inspirationumque eius sentis, & non aduertis, neque auscultas. Sicut bonus pastor oues suas cohibet ne messes pascant, sic dominus noster te prohibet a pratis malorum vetitis, animum tuum a peccatis auertens, eorumque desiderio. Sæpe numero fundam rotat pastor, vt eius stridore oues terreat, sic Christus te terret vicini tui obitu. Aliquando etiam pastor, baculum in oues intorquet, vt eas ad veram viam, aut herbarum locum abundantiorem reducat, sic Christus tibi, vel vxorem, vel liberos, vel bona temporalia eripit, aut morbum, tribulationemque infligit, vt ad veram salutis viam conuertaris. Omnes boni pastoris mores
Eze. 34. quos in Christo inuenies a Propheta Ezechiele describuntur dicente. Ego requiram oues meas & visitabo eas, &c. Sed dum nos ouibus comparat, miseriam nostram, fragilitatem, maximamque qua Christi habemus indigentiam, nobis significat. Ouis per se solam viuere non potest, indiget enim pastoris cura & industria, vt videlicet eam, hyemis tempore in loca deducat aprica, & æstate ab æstu solis eam auertat, pascua prataque optima eligens, & a luporum insidijs eam omnibus modis defendens & custodiens. Sic homo non potest sine suo pastore Christo scilicet viuere. Tanta est enim eius miseria & fragilitas quibus semper est circumseptus vt a solo Deo remedium habere possit. Præterea, ouis animal est vtile, cuius omnia homini prosunt, lanam enim ad vestimenta conficienda, lac, carnemque in cibum, corium in calceamenta ex sese reddit, ipsa denique tota ex vsu est. Eodem modo & tu si huius gregis Christi ouis esse vis, commodare proximis tuis, & reipublicę de-
2. Cor. 12. bes. Sic Paulus Corinthijs dixit. Ego autem impendar & super impendar pro animabus vestris. Non debes esse contentus hoc tantummodo quod prosis tibi, sed eniti debes, alijs vtilitatem ferre. Deinde ouis vngues vt leo non habet, vt se tueatur, aut dentes more canum vt mordeat: nec item habet tauri cornua vt feriat vel robusta vrsorum brachia vt interficiat verum animal est mansuetum, pacatum, simplex, & syncerum. Sic & tu dentes habere non debes ad proximi tui famam rodendam, & defraudandam, neque vngues vt fratri tuo incommodum irroges, sed syncæritatem, pacem, & simplicitatem amare non malum pro malo, sed bonum pro malo reddens. Rursus ouis cum errat magis est omni animali misera & infelix, canis enim cæteraque animalia in domum herilem redire callent, quod & si nesciant dentibus, vnguibus, aut pedibus, quæ quasi arma habent a natura indita se a periculis tuentur. Verum ouis errans delectum non habet vt ad gregem redeat, nec arma quibus se defendat: quare inquisitione pastoris indiget. Eodem modo homine in peccatum incidente nihil est omnium rerum miserabilius aut infelicius. Nam neque potest, neque nouit redire, nisi a Deo quęratur & in gratię statum reducatur. Itaque peccatum laberinthi imaginem præfert, in quod qui semel immersus est, exitum non inuenit imo quo magis quærit, magis errat. Eodem modo & peccator in peccatum lapsus se erigere non potest nisi speciali auxilio Deus illum quærat, & a peccati laberintho ad ostium vsque pœnitentiæ extrahat. Cum autem arbitrium liberum sine gratia quando peccando amiserat, nimis fragile, imbecillumque maneat, se ab omnibus tentationibus defendere non potest. Quare varijs animę periculis, tanquam lupis desertorumque feris, vt ouis perdita, obnoxium est, nullis ad defensionem armis relictis. Non dico hominem coacte peccare, nec etiam omnia opera in peccato facta peccata esse, sed facile vinci ob defectum gratiæ virium, liberique arbitrij infirmitatem. Ideo Dauid perditionem peccatoris ouis errori comparauit dicens. Erraui sicut ouis quæ perijt, quære seruum tuum quia mandata tua non sum oblitus, adeo a vera via declinaui vt nisi tu domine me quæras, nullo modo redire possim, sum enim ouis errans. Igitur domine inuestiga seruum tuum. Non autem ait hic dominus in hac parabola, quod ouis pastorem quęsiuit, sed quod pastor iuit quęsitum ouem. Esaias etiam ait, Perditionem peccatoris & errores exaggerans. Omnes nos quasi oues errauimus nihil enim est errante oue errantius aut miserabilius. Expende autem Christi domini nostri bonitatem, aut clementiam, post tot peccata & scelera ipse quærit, ipse vocat, & propria persona venit clamans per montes & colles & valles, multis lachrymis, laboribus, doloribus, ieiunijs, afflictionibus, quæ sunt vestigia & signa peccati, pastor ouem per vestigia quęrit, relinquit enim ouis in arena impressa vestigia, vel in luto per hyemem. Per ea igitur vestigia, & signa eam quęrit pastor, & non cessat donec eam inueniat, per peccatum errauimus, infirmitates autem miseriæ, mors, & labores huius vitæ vestigia sunt pecati. Hæc omnia a peccato ortum habuerunt, sunt enim peccati effecta, Christus autem hominum optimus pastor per hæc signa & vestigia nos quęsiuit: & ideo venit defatigatus, labore frigore, &c

Psal. 118.

Esa. 53.

re, & inedia, siti, morte, multisq; alijs doloribus af-
fectus eoque modo nos inuestigauit, suspirans, cla-
mans, & moriens. Quis pastor vnquam tanto amo-
re ouem errantem quæsiuit, quãto Christus animã
tuam quærit? Quod multum amatur, multo dolore
quæritur. Hinc vide peccator quantum Deus te di-
ligat, qui tot cruciatibus te quæsiuit, siquidem nulla
cõsolatio, nulla lætitia in corde eius intrauit, donec
animam tuam inuenit, & in veram caulam cũ alijs
ouibus reduxit. ¶ Obserua etiam quod ille qui bo-
norum nostrorum non indiget Deus dicit se amisis-
se, sicut pastor ouem cum potius Deum homo ami-
serit: & damnum sit hominis, & non Dei. Ille enim
proprie amisisse dicitur cuius est damnum: sed tanta
est Dei bonitas vt damnum nostrum suum reputet
damnum. Vide etiam Christi sedulitatem in quærẽ-
do: quod non desinit quærere tantisper dum inue-
Esa. 40. nerit, quod respexit Esaias dum ait. In brachio suo
congregabit agnos, & in sinu suo leuabit, fœtas ipse
portabit. ¶ Ad nostram autem eruditionẽ discamus,
& nos vicissim erga hũc bonum pastorem, quomo-
1. Ioan. 4. do gerere debeamus. Diligamus eum: siquidem ipse
prior dilexit nos, & vitam suam dedit pro nobis. Di-
scamus illi etiam alijs in rebus fidere, quemadmodũ
illum tam benignum & fidũ experti sumus, in sum-
ma necessitate. Discamus tertio, quomodo ex no-
bis ipsis nihil sumus, aut possim⁹: nã vt ouis se ipsam
nec à lupis, nec ab alijs periculis tueri põt sed opus
habet pastore ità indubie nos miseri & egeni sumus
sine Deo, quare apud nostrũ fidum pastorẽ maneã-
mus eumque fideliter sequamur. Discamus quarto,
ex hoc Christi exemplo, vt etiã nos alios homines
à peccatis abstrahamus: ad bonum ducamus, & de-
inde etiam ad salutem ipsorũ perducamus: mãdauit
enim Deus vnicuique de proximo suo. Discamus,
quinto ex hac similitudine vt miserijs peccatorum
cõpatiamur, præsertim ijs qui à peccatis resipiscũt,
Roma. 15. quemadmodum Paulus docet. Suscipite inuicem si-
Galat. 6. cut Christus suscepit nos in honorem Dei. Et ad Ga-
lat. Si præoccupatus fuerit aliquis vestrũ in aliquo
delicto, vos qui spirituales estis instruite illum in spi-
ritu lenitatis, &c. Et Thessalonicẽsibus etiam dicit.
1. Thes. 4. Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, su-
scipite infirmos, patientes estote ad omnes. Corin-
thijs. Et iterum. Alter alterius onera portate. Disca-
Galat. 6. mus sexto, oues esse vt Christum mereamur habe-
re pastorem. Christus nanque non est pastor porco-
rum, luporum, bubalorum, leonum, aut similiũ fera-
rum, sed pastor est ouium. Vide & tu vt nõ sis lupus
per voracitatem, leo per rapacitatem, porcus per im-
munditiam, canis per mordacitatem: sed esto ouis
per mansuetudinem & simplicitatem, ac obedien-
tiam. Si ouis fueris habebis Christum in pastorem,
qui pastor bonus est, & pascit oues pane cœlesti &
spirituali cibo. Denique discãt ex hoc loco Episco-
pi, prelati, pastores, & qui curam habent animarum
Ezec. 34. parochi, & concionatores, quid officium eorum re-
Ioan. 10. quirat: & legant Ezechielem, & Ioannem. Si pastor
pro vna oue errante tantum operæ ponit, vt mõtes,
rupes, & valles percurrat: quantum tu facere debes,
qui curam animarum geris, pro anima ad imaginẽ
& similitudinem Dei creata Christique sanguine re-
dempta? Vtinam prælati ecclesiæ oculos ad Christũ
Iesum optimum pastorem conuertant: & inspiciant
quanto maioris sint pretij animæ, quam omnia mũ-
di bona: vtinam tantam adhiberent curam in anima-
bus suis redimendis, quantam in augẽdis redditibus
ponunt. Videant igitur quales esse debeant, vt mul-
ta pericula, & labores pro Christo & animarum sa-
lute subeant. Deus enim è manibus eorum requi-
ret sanguinem ouium, quæ per suam negligentiam
perierint. Hoc cõsiderare hi possunt, qui magna of-
ficia, & magistratus ambiunt. Omnes gaudent dici
patres & pastores, nemo tamẽ curam gerit ouium.
Sed de his satis, iam reliquam huius parabolæ partẽ
videamus. *Et cum inuenerit eam, imponit in hume-
ros suos gaudens. Et veniens domum conuocat amicos
& vicinos, dicens illis.* Hoc communiter solet expo- Esa. 53.
ni, quia in cruce Christus peccata nostra tulit, & ini-
quitates nostras ipse portauit: quod verum esse fate-
mur, de nostris & totius mundi delictis: quia Chri-
sti morte & dolore eius sanati sumus, sed in proposi-
to vt Christus respondeat aduersarijs, hec expositio
non quadrat. Stãdum enim est in proposito de quo
loquitur: nam Christus tũc temporis pro istis publi-
canis & peccatoribus de quibus est sermo nondum
sanguinem fuderat, nec in humeris portauerat pec-
cata eorum, sed vt insinuaret laborẽ ex amore pro-
cedentem, quæ prædicãs tolerabat vt peccatores re-
ciperet, & ad se alliceret Dicit quod sicut pastor la-
bore & sudore ducit ouem perditam, sic ipse docẽs
villas & castella prædicans regnum Dei, eos cõuer-
tebat & trahebat. Et hic mihi videtur germanus hu-
ius literæ sensus. In humeris etiam portat cum eorũ
mores & molestias patienter tolerat. In hũc sensum Galat. 6.
Paulus locutus est dicens. Alter alterius onera por-
tate. Hoc facimus patienter ferentes proximorum
nostrorum defectus & culpas, eorumque fragilitatẽ
tolerantes vt Christus his publicanis & peccatori-
bus faciebat. Audiant hæc pontifices nostri, audiãt
sacerdotes, & videant quid hic pastor Euangelicus
faciat. Super humeros ponit gaudens & amicos &
vicinos congregat. Sed quid nunc dicam de pasto-
rum & sacerdotũ sæuitia? pro eo ait dominus, quod Ezec. 34.
in latus & humerum impulistis, & cornibus vestris
cornupetebatis oues infirmas donec dispergere-
tis eas foras, seruabo pecudes meas. Expende quæ-
so, ille super humeros portat: illi humero eas impel-
lunt. Ille congregat, isti dispergunt. Præcipiebat do-
minus quod sacerdos veteris legis nomina filiorum
Israel super humeros portaret, nouæ vero legis, & Exo. 28.
pastor noster re ipsa ouem super humeros portat, vt
scias vmbram precessisse veritatem. Qui autem sint
isti amici & vicini quos verus Pastor Christus vo-
cat, & qui congratulantur, facile ex literæ contextu
conijci potest, quod sint Angeli: nam subdit Chri-
stus, quod gaudium sit in cœlo coram Angelis Dei,
super vno peccatore pœnitentiam agente. Congra-
tulantur enim Angeli cum Deo de nostra conuer-
sione, & gaudent in nostro bono profectu. Eas ergo
alloquitur Christus dicens. *Congratulamini mihi,
quia inueni ouem, quæ perierat.* In hoc autẽ quod vici-
nos & amicos cõuocat, vt eos participes gaudij sui
faciat, innuit Christus, quantum conuersione pecca-
toris gaudeat: maximum enim quodque gaudium
occultari non potest, quin cum amicis communice-
tur. Sic

Iudi.16. tur. Sic Philistim cum comprehenderunt Sansonē, cōmunicauerunt alijs lætitiam, & omnes simul gaudebant, & immolauerūt Deo suo. Iudith etiam gau
Iudit.13. dens de victoria populum inuitauit dicens. Laudate dominum Deum nostrum, &c. Expende etiam quod non dixit congratulamini oui, sed congratulamini mihi: quia ouis non meritis suis, sed meritis & diligentia pastoris inuenta est. Quare gaudium illius esse debet, qui eam inuenit & pro ea inuenienda laborauit. Præterea quanquam nos maxime lætare debemus siquidem nostra interest penes talē pastorem esse, tamen adeo pastor hic Christus dominus noster nos diligit vt nostrum gaudium pro suo habeat, & nostrum bonum suum ipsius reputet. Vnde nostris commodis, nimium non lætari non potest, nos liberatos saluos, & prosperos videns. Attēde igitur homo peccator, quando delinquis quem offendas: eū enim offendis & iniuria afficis, qui se ipsum dedit pro te, saluteque tua. Nūc iam applicat, quæ dixerat loquens scribis & Pharisæis. *Dico vobis quod ita gaudium erit in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia.* Gaudium beatorū semper est æquale in eodem subiecto, gaudium tamen accidentale potest intendi & remitti, & esse maius & minus: imo desinere esse circa res aliquas particulares. Gaudium itaque hoc accidentale fit in cœlo magis de conuersione peccatoris quam de salute iustorum quā quia iam habent non est necesse vt de nouo gaudeant, sicut de infirmo sanato de cuius conualescentia magis est gaudium amicis, quā prius cum sanus
Iob.42. esset: sicut Iob post multas tribulationes, & ærūnas ad extremum opulētior & cum magno gaudio magnificentior factus est, quam si miser nunquam fuis
Tob.11. set. Similiter & cum Tobias reuersus est, ex Rages maius factus est parenti vtrique gaudium quam si nunquam abijsset: ipsi quoque Tobiæ à cæcitate restituto lætitia maior erat, quam si cæcus nō fuisset. Est itaque noua ratio gaudendi in conuersione peccatorum quia perierant, & de peccatoribus conuersis tanquam de re nouiter hab ta gaudēdum est. De iustis autem in quantum huiusmodi nulla ratio est gaudendi de nouo cum nō superueniat in eis aliqua nouitas, non tantum gaudiū sumitur: quia sicut nūc iusti sunt, ita antea iusti erant, & ideo maius gaudiū fit super vno peccatore pœnitentiā agente quam super nonaginta nouē iustis, quia de peccatore fit nouum gaudium, de iustis autem nullum gaudium nouum fit. Obserua etiam vltra hoc quod Deus & Angeli eius magis gaudent de pœnitēte quam de iusto semper bene operāte: quia si loquimur de iustis feruentibus, cæteris paribus magis diligit Deus iustum nunquam cadentem, quam peccatorem pœnitentē, & maius gaudium est in cœlo de innocentia feruentis iusti conseruata, quam de peccatoris pœnitentia, sed si loquimur de iustis tepidis magis gaudet Deus & Angeli de peccatore feruenter pœnitentiā agente quam de illis. Dux in prælio magis amat militem, qui post fugam reuersus hostem fortiter ferit: quam illum qui nūquam terga vertit, & nihil vnquam fortiter fecit. Item Arator magis terram, quæ post spinas vberes fructus profert, quam eam quæ nūquam spinas habuit, & nunquam fertilem messem produxit. Sæpe enim accidit quod illi qui à maximis peccatis surgunt, per pœnitentiam postea acquisito habitu opposito feruētiores sint in diuino amore, quā illi qui nunquam ceciderunt & tepidi sunt. Ferrum enim ignitū feruentius est ligno accenso, quia quāto materia & substantia est magis frigida, & igni cōtraria, si igne accenditur & ignitur, tāto calidior & feruentior efficitur, & calorem diutius cōseruat. Eodem modo sæpe fit licet nō semper de peccatore cōuerso & igne charitatis accenso. Sicut patet in Dauide, Petro & Paulo, & in multis alijs, qui in sanctitate quam plurimos qui nunquam ceciderunt antecellunt: Magdalena quoque multis virginibus sanctissimis qui in cœlo sunt, antistat. De talibus itaq; peccatoribus feruentibus conuersis, hanc Christi locutionem intelligere possumus. Potest etiam hoc intelligi in comparatione illorum, qui tepide seruiunt Deo: nam isti resurgunt ad maius mer tū, & sic maius gaudium fit de istis in cœlo. Ideo non solū quia de nouo fit gaudium, sed etiam quia sæpe ad maiorem gratiam surgunt, fit maius gaudiū. Et istis duobus modis intelligendum puto dictum Christi. Obserua etiam quod non loquitur hic Christus de pœnitentiam cogitante sed de pœnitentiam agēte: multi enim procrastinant pœnitentiam: alij illam prædicant, alij laudant, & ipsi laute viuunt. Non solū pœnitentia cogitanda est & prædicanda, sed etiam agēda. Vnde Ioannes. Facite fructus dignos pœniten- Luc.3.
tiæ. Hoc supra exposuimus sequitur. *Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam vnā non ne accendit lucernā & euertit domum & quærit diligenter donec inueniat eam? Et cum inuenerit conuocat amicas & vicinas dicens, Congratulamini mihi, quia inueni drachmam quam perdideram.* Hæc parabola clara est, quia eadē est cum illa, quam modo diximus de Pastore & oue perdita: nā sicut Pha Gene.41.
rao qui vidit somnium, quod ascendebant septē vaccæ pingues, & postea aliud vidit somnium idem significans videlicet septem spicas, &c. quæ somnia interpretatus Ioseph, dixit, somnium regis vnū est: sic in præsentiarum hæc parabola & proximè præterita, idem sunt: & sensus vtriusque ad idem tendit, si mulier adeo lætatur & gaudet quod inueniat drachmā amissam, vt vniuersam domum suam euerterit, vt eam inueniat, qua inuenta vicinas suas conuocet quare ego non lætabor daboque operam maximam in his peccatoribus perditis quærendis, vt ex illis inuētis gaudium percipiam? Aduerte autem quod homo in prima sui conditione creatus fuit innocens & sine peccato, atque ideo in prima parabola, assimilatur oui, quod animal innocens est & simplex atque mansuetum. Fuit etiam creatus ad Dei imaginem & ideo significatur per drachmam in qua est imago regis impressa: per peccatum autem perdit homo innocentiam, & deformat imaginem Dei iuxta illud quod Hieremias loquitur animæ peccatrici. Deni- Thre.4.
grata est super carbones facies eorum, & nō sunt cogniti in plateis. Ideo peccator quales erant isti publicani assimilatur oui & drachmæ perditæ. Accendit lucernam quando sua doctrina hos peccatores traxit: nā vt in initio dixit noster Lucas erant isti publicani & peccatores appropinquantes ad Iesum vt audirent illum. Illuminauit corda istorum verbo Dei, &

Dei & sua prædicatione, quæ quidem lucerna dici-
Prou. 16. tur iuxta illud quod in prouerbijs habetur. Man-
Esa. 118. datū lucerna est, & lex lux. Et pater eius David
Ierem. 23. Lucerna pedibus meis verbum tuum: & lumen semitis meis, Et Hieremias in persona domini. Nunquid verba mea non sunt quasi ignis? Hanc lucernam accendit Iesus cum cœpit prædicare verbum Dei: subuertit autem domum, quando corda hominum impiorum turbauit prædicando, commutationibus, terroribus, & minis. Concussit corda, & sic drachmam inuenit: quia publicani, & peccatores commoti eius prædicatione appropinquabant ad Iesum. ¶Obserua autem quod diligenter dicit hic, quod quæsiuit eam, quod maxime commendat Christi bonitatem. O quam diligens fuit Christus quærendo peccatores, accensa enim face prædicationis mane, meridie, sero, die, ac nocte, quæsiuit nos indefatigabiliter. In sero prædicaue-
Ioann. 8. rat, & diluculo inquit Ioanes erat in templo, vt populum doceret: & peccatricem illam adulteram liberaret. Sæpe in itineribus prædicabat: in synago-
Luc. 4. gis & in domibus & in deserto, & in omni loco Euangelizans verbum Dei, drachmam perditam quærebat: diligentissimus enim fuit Saluator noster vt homines peccatores quæreret, & saluaret. At nos pigri, & ociosissimi sumus, vt illum quæramus. De die in diem conuersionem distulimus, & procrastinamus, & in eius seruitio pigri sumus. Missam quærimus post meridiem, conciones sero: pauperibus non statim eleemosynam damus, denique omnia negligenter agimus cum in nostris proprijs commodis diligentissimi simus. Disce igitur ex hoc loco opera Dei diligenter agere quandoquidem Christus salutem animæ tuæ non segni-
2. Para. 19. ter quæsiuit, Vnde Iosaphat rex Iuda, iudicibus Iudæ dixit. Sit timor domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite, Quia autem negligenter
Aggæi. 1. Deum quæris vide quid dominus per Prophetam dicat quia domus mea deserta est & vos festinatis, vnusquisque in domum suam propter hoc. &c. Eādem diligentiam, quam adhibes vt hominibus gratus sis adhibere debes vt Deo placeas. Vtinam idē faceret mercator pro Dei cultu, quod vt pecuniam lucretur, facit Si mulier tantum operæ impenderet vt Deo placeret, quantum vt hominibus pulchra videatur grataque sit impendit, nihilominus decoram, animæ faciem, quam corporis redde-
Hester. 1. ret. Vxores Regis Assueri se diligentissime lauabant, componebant, & ornabant, vt regi suo placerent: qui rex Assuerus vt primates regni sui splendidius inuitaret, preciosissimos omni generis arboribus consitos hortos fecit, vasaque auri & argenti ditissima, &c Vtinam & nos propter Deum faceremus quod rex iste mundo placiturus fecit. Sed
Tex. x. procedamus. ✶ Ita dico vobis gaudium erit coram Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiā agente.✶ Angeli gaudent pœnitentia & conuersione peccatoris, primo quia eorum officium & ministerium quod ex Dei mandato erga nos exhibēt in pœnitente non frustra est. Secundo, quia numerus eorum, per hos pœnitentes impletur: etenim quousque in peccatis iacent, in castris diaboli sunt: & si ad pœnitentiam conuertuntur sub vexillum Christi confugiunt Hoc vero sanctis Angelis gaudium affert, quod diabolo regnum eius minuitur, Deo vero ad augetur regnum eius: & quod etiam ex humano genere quotidie noui veniūt, qui cum illis Dei bonitatem & misericordiam laudent & prædicent. Obserua autem quod non dicit simpliciter quod Angeli gaudent in nostra pœnitentia: sed etiam quod sit gaudium in cœlo propter peccatorem pœnitentem. Ideo dicendum quod non solum Angeli, sed etiam beatissima Trinitas gaudet in nostra conuersione & pœnitentia Gaudet Deus pater quod per pœnitentiam nouos adipiscatur filios & Dei filius gaudet eo quod non frustra sanguinem suum fuderit & passus sit & spiritus sanctus quia acquirit suum templum in quo habitet, & membrum suum quod viuificet, & suum vas quod gratia sua ad impleat, Vide igitur peccator ne Christus pro te frustra sit mortuus. Vide etiam ne sanctos Angelos gaudio, teque ipsum salute tua spolies, Quia igitur tam clare Dei gratiā & bonitatem vides, caue ne ingratus inueniaris: & oblatam misericordiam repellas Caue abutaris, quo autem nunc misericordiam suam lenius declarat, hoc seuerius postea suam iustitiam ostendet si ingrati fuerimus, Discamus etiam vt sicut tota sancta Trinitas & Angeli de nostra salute gaudent in cœlo, vt nos similiter de salute proximorum gaudeamus: & peccatorum duritiem deploremus. Multi enim (vt inquit Paulus vnum corpus sumus al-
ter enim alterius membrum: & ita quemadmodū 1. Cor. 10.
vnum membrum in alterius salute lætatur, dolorem vero & infirmitatem sentit, & compatitur: sic nos de bonis proximorum gaudeamus, & eorum mala sentiamus & deploremus nō sicut impij Pharisæi, qui tristabantur & murmurabant, in conuersione & bono proximorum. Obserua iterum, & vide quanta sit humana malitia & iniquitas Deo propter quod Angeli benedicunt Deo, lætabātur Angeli & gaudebant Deum laudantes cum videbāt hos peccatores ad Deū cōuerti Pharisæi vero
murmurantes inuidia flagrabant Laudabant An- Luc. 7.
geli Deum eo quod Magdalenæ pepercisset summamque capiebant lætitiam lachrymas illius mulieris peccatricis videntes At simon Pharisæus mur-
murabat. Iudæis Christum in cruce pendentem de- Matt. 27.
ludētibus, lętabantur Angeli in cœlis, Deo gratias agentes, & gratulantes quod desset inuenta ouis perdita, dicentes Benedictus sit talis ac tantus pastor: nullus vnquam fuit amor, tanta dignus commendatione. Disce ex hoc loco paruifacere hominum de te murmurationes, dummodo id quod debes tacias: Angeli enim tibi benedicent in omnibus bo-
nis operibus manuum tuarū Vnde Paulus. Mihi 1. Cor. 4.
autem

autem pro minimo est, vt a vobis iudicer, aut ab humano die, qui autem me iudicat, dominus est. Vrsus cum aluearium melle plenum portat, apiũ ictus contemnit. Sic tu in officio tuo permanens, Deumque tecum ferens: murmurationes, impudentiaque hominum dicta despice: sunt enim quasi quædam apum punctiones, quæ parum incommodi inferre possunt. ¶ Obseruandum denique vltimo est, & diligenter considerandum, qualem quantamque doctrinam Dominus noster Christus & redemptor a Pharisæorum murmurationibus eliciat: quo enim malitia humana magis crescit & augetur eo diuina misericordia effusius abundat. Cum Saulus blasphemando persequebatur Ecclesiam, tunc Christus apparuit ei & conuertit illum. Cum optimo iure illi apparere poterat non vt saluaret, verum vt occideret in infernumque detruderet: tunc illum luce cœlesti circundedit, menteque illius diuina sapientia illustrata eum

Ioann. 6. ad se conuertit. Quando Iudæi multo duriores & infideliores erant adeo vt dicerent quod signum ostendis vt credamus tibi, tunc pollicitus est Christus illis, se corpus suum preciosissimum in cibum daturum.

Oseæ, 2. Item per Oseam, populo ita deprauato & perdito, vt diceret Deus, ibat post amatores suos & mei obliuiscebatur: pro maximo supplicio quo debuisset afficere vniuersum populum dicens aperiatur terra, & gentem hanc vniuersam peccatricem deuoret, multo aliter se habens inquit. Propter hoc ecce ego lactabo eam & ducam in solitudinem. Sic per Esaiam eos reprehen-

Esa. 9. dit, dicens. Nunquid parum vobis est, quia molesti estis & Deo meo? Vbi eos punire poterat inquit propter hoc dabit vobis signum. Ecce virgo concipiet & pariet filium &c. Vides maximam Dei misericordiam, qui numeratis flagitijs populi eius cum iure eos punire poterat illis indulget, maioraque beneficia tribuens. Ita & eodem modo hic cum murmurantes maligne & iniuste, scribas & Pharisæos iuste punire posset, eos non modo non punit verum etiam pro acerrimo, seuerissimoque supplicio, quod eorum flagitia postulabant, magna æternaque doctrina illos instruit, vt in superioribus parabolis visum est. Ne quis contentus esset, vt hominibus magis pietatem & misericordiam commendaret, addidit superioribus parabolis & tertiam, adeo dulcem, suauem & lepidam vt in vniuerso omnium quatuor Euangelistarum contextu, nulla sit quæ cum hac filij prodigi parabola nec commendatione Dei misericordiæ, nec peccati detestatione conferri posit: siquidem misericordiæ abyssus eum qui in miseria maxima culpæ erat immersus, ab omnium peccatorum abysso, extraxit. Audiamus Christum dicentem. ★ Homo quidã

Tex. & ext. et expositio literalis habuit duos filios & dixit adolescentior ex illis patri, &c.× Hæc est tertia parabola, quam Christus ad eundem propositum contra iniquam Pharisęorum murmurationem adduxit, Parabola certe dulcissima, & tanta suauitate repleta, vt nos valde cõsolari, & corroborare, omnes quotquot peccatores sumus possit. In eã enim infinita Dei misericordia ante oculos nobis proponitur, benignitasque & amor incredibilis, quo peccatores recipit. Quare in toto Euangeliorum volumine nulla tanti solatij parabola mihi occurrit. Et ita existimo nullum esse tantum peccatorem, qui ad Deum non cõuertatur, si attenderit bonitatem, benignitatem & amorem huius clementissimi patris & quemadmodum obuiam procedat, vt filium perditum accipiat, quomodo eũ deosculetur, vestiat, & vitæ male actæ reprehendat, vtque illi vitulum saginatum occidere iubeat: & cantoribus introductis, cum eo discumbat & lętetur, fratri murmurãti in omnibus quę contra eius laudẽ opponebat satisfaciens. Quis peccator in peccatis suis adeo obstinatus, his omnibus consideratis libentissimo animo ad hũc patrẽ clementissimum se non transferat, licet omniũ peccatorum gurgite quãtumuis profundo immersus sit? Quis tã durus erit vt hac tanta pietate nõ molliatur? Quis adeo cõtumax in iniquitatibus suis vt tanta bonitate non terreatur, visceribus labefactatis quasi cęra: totoque denique corpore verę cõtritionis & pœnitentiæ lachrymis perfuso? Illi domine clementissime iure optimo de te queri possent, & murmurare de misericordia tua: qui ad te conuersi præcordia tuæ misericordiæ ad eos suscipiendos non offendissent. Scio nunquã fuisse vllũ tãtũ ac tã execrabilẽ peccatorẽ, etsi te millies offenderit qui domũ tuã rediens, ianuã misericordiæ tuæ apertã nõ inueniat, stratãque mensam, vt secũ cœnaturus discumbas: tanta suauitate, tali conuersatione & consuetudine familiaritate & gratia, quasi omnem vitam suam te coluerit.

Quod autem præter cætera me maximo recreat solatio est, nomen suauissimum, quo te patrem nostrum iactas, me autem tantillum de nihilo creatum hominem filium vocare non dedignaris. Hoc igitur nomen patris quo nuncuparis, calcaria, acerrimosque stimulos conuersioni meæ inijcit: ori enim meo dulcius est nomen tuum fauo mellis, quæ omnia opus sunt vt cor tam durum & difficile, vt pote tanti peccatoris molliatur. Titulus iudicis timore afficit: nomen Dei domini magni, terribilis, aut potentis, nemo est quin perhorrescat presertim se tantis criminibus humanaque fragilitate, infirmum & caducum videns. Hac de causa nomen patris tibi vendicasti, vt nobis pro timore, quem forte alio vero nomine inijcere posses, solatium maximum, spemque salutis non exiguam nobis omni tempore præstares. Ingentes igitur tibi gratias ago pater clementissime pro tam dulci facilique cognomento. Sed his prætermissis postea proprio loco tractãdis, veniamus ante omnia ad verum literæ huius parabolæ sensum, quæ etsi perspicua primo aspectu intuentibus videatur, tamen obscura & difficilis est,

Et ideo

¶ Et ideo ad pleniorem intellectum huius parabolæ accedens, vt mentem meã aperiam, dicam quod sentiam, omni qua potero breuitate, de huius parabolę literali & germano sensu. Pater itaque hic qui duos filios habebat Christus est. Filius maior gens ipsa Pharisæorum & scribarum murmurantiũ contra Christũ, quibus parabolas dicebat. Filius minor qui recessit a domo patris & consumpsit substantiam suam luxuriose viuendo representat illos publicanos & peccatores cũ quibus Christus comedebat, postquam receperat eos. Hoc supposito audi nunc. Veniebant ad Iesum publicani & peccatores vt audirent illum, quos cum Christus exciperet & benigne tractaret, ac cum illis comederet, murmurabant de hoc scribæ & pharisæi qui seipsos iustos existimabant, & alios despiciebant tanquam peccatores: & dicebant. Hic peccatores recipit & manducat cum illis sed eos arguit Christus dicẽs. Quis ex vobis habebit centũ oues, &c. Et iterum. Aut quæ mulier habẽs drachmas decem, &c. has duas parabolas iã enarrauimus, addidit tertiam dicens. Homo quidam habuit duos filios & dixit adolescẽtior, &c. Ac si diceret. Vos murmuratis contra me, quia vos, qui iusti estis, relinquo (secundum, inquam, vestram æstimationem & populi reputatioẽ, quanuis non secundum rei veritatem) & moleste fertis, quia hos peccatores excipio. Ego optime possem paucissimis verbis hanc vestram sententiã refellere: qua vos iustos asseritis, hos vero publicanos peccatores esse dicitis: nam etiãsi adhuc fuerint in peccatis suis, & extra meam potestatem & obedientiam iã nunc conuersi & contriti doctrinã meã audire, salutemque suam quærere gaudent. Sed nullius indignationis vobis ansam præbere, nec hoc modo vestræ calumniæ respondere volo: nam hoc supposito quod verum sit, vos esse iustissimos, hos autem publicanos, peccatores: nihilominus tamen, hoc etiam concesso, quod multo aliter se habet, inique agitis mecum dum me reprehenditis, quia vobis relictis, hos publicanos & peccatores excipiam. Quod si clarius iniquitatem vestram vultis cognoscere, audite. Homo quidam habuit duos filios &c. narrata parabola applicatio eius hæc est. Dicite pharisæi pater hic fecit bene an male, filiũ errantem benigniter suscipiens, quia ad illũ supplex, factique pœnitẽs redibat? Bene proculdubio fecit, erat enim caro de carne eius, & sanguis ab illius præcordijs deriuatus. Vnde æquissimum fuit, vt filij in tãta miseria, & in fœlicitate cõstituti, pater suus misereretur: alias enim seuerior æquo, immanissimusque foret iudicãdus. Bene igitur & ego facio istos excipiens peccatores & publicanos, qui ad me criminum suorum pœnitentes veniunt. Quæro, itẽ ex vobis. Pater hic nõne benefecit, filium hunc inedia consumptum, cæso vitulo satians, certe sic

Patre enim adeo diuite, vt serui etiam mercenarij abundarent panibus indignum erat, vt eius filius fame periret. Sequitur ergo, quod & ego benefacio cū his peccatoribus discumbendo & manducando. Sed & vlterius interrogo vos pharisæi. Si pater benefecit filium prodigum excipiens, nonne perperam egit maior filius, cum de patre ob hoc murmurabat. Nemo negare potest male fecisse. At si id quod pater erga filium prodigum fecit, iustum fuit vt vidimus, perspicuum est murmurationem & indignationem filij maioris esse iniustam Ergo si maior filius malefecit contra patrem suum murmurans, quod filium perditum suscepisset, cum eoque discubuisset, male & vos facitis, qui in me inuehimini, eo quod peccatores recipio & cum illis manduco. Nam etiam si optimi iustissimi, sanctissimique essetis vt Dauidem, Samuelem, Esaiam & Ieremiam, pietate etiam æquaretis, & quemadmodum hic filius maior, mecum semper fuissetis mandata mea obseruantes: tamen inique ageretis si in me isto modo inueheremini murmurantes. Hic autem est maxime obseruandum, quod eodem responso, quo pater filio maiori satisfecit, qui se iustum existimabat, refellit Christus Phariseos quæ responsio totius parabolæ conclusionem continet, qua illam quasi quodam sigillo impresso terminat. Inquit enim pater. Fili tu semper mecum es, & omnia mea bona tua sunt, &c. Acsi diceret, in persona Christi. Filij Pharisæi, legisque doctores, ego quotidie vos in templo video, vobisque tanquam intimis familiaribus meis non solum prædicatio mea, sed etiam omnia alia beneficia mea præsto sunt. Potestis enim a me & doctrinam & cætera quasi vestro iure postulare. Sinite tamen hos pauperculos in summaque miseria constitutos publicanos & peccatores ad me venire. Sunt enim frates vestri, & ego pater illorum, omniumque vestrum sum, & omnes a me valde diligimini. Isti salutem suam curantes ad Deum conuertuntur: audiunt sermonem meum vt calleant, quid sibi pro consequenda salute sit faciendum. Epulari igitur & gaudere oportet, quia hic frater vester, hoc est cætus publicanorum & peccatorum mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Quare nec vos quantumcumque sancti sitis, dolere debetis, quod ego hos susceperim benigniter peccatores, sed potius mecum lætari, ingentesque gratias Deo agere tenemini. ¶ Iam credo prudens lector quod intelligis mentem nostram, circa huius parabolæ literalem sensum, a quo in toto hoc opere nunquam discessi, quamuis aliqua etiam quæ non sunt in litera condecens est apponere. In primis forsitā scādalū patieris, eo quod filius, qui dixit, nunquam mandatū præteriui, typū gerat Pharisæorū, qui peccatores

erant

erant & arrogātes. Nec ex hoc scandalizeris, audies
enim in nostro Luca alium Pharisæum similia de se
ipso arroganter iactare, sicut hic filius senior, Domi
Luc. 18. ne (inquit) gratias tibi ago quod non sum sicut cæte
ri hominum, raptores, adulteri, sicut hic publicanus,
Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possi
deo. Hoc idem ait iste filius senior, sicut Pharisæus
dicebat, nunquā mandatum tuum præteriui. Et si re
plices quod vere iustus erat quia pater approbauit
sententiam eius dicēs, fili tu semper mecū es, & sem
per cū Christo esse iustorum est. Iam dixi tibi quod
Christus nunc non vult exasperare Pharisæos, sed
supposito hoc falso, videlicet quod iusti sint proce
dit argumentum, arguens eos ratione, ostēdēs quod
quanuis iusti sint, nihilominus tamen errāt murmu
rantes, quod Christus peccatores suscipiebat. Cum
dicit, tu semper mecū es, vocat eos iustos: non quod
iusti sint, sed quia iusti æstimabantur. Sic etiā loquēs
Matt. 9. cum eis, & de illis dixit alibi: Non veni vocare iu
stos, sed peccatores. Vbi Pharisæos vocauit iustos,
non veni vocare iustos, idest, confidentes in sua iu
stitia, sicut Pharisæos, quibus Christus hæc dicebat,
Roma. 10. & quales erant illi de quibus Paulus, ignorātes Dei
iustitiā, &c. sed peccatores, desperantes omnibus vi
ribus & conatibus suis, totoq; desiderio suspirantes
gratiam. Confidebant Pharisæi in sua iustitia, sicut
hic filius senior qui propter suam ceremoniarum ob
seruationem & hypocrisim æstimabantur iusti à po
pulo, & ideo Christus vocat illos iustos iuxta popu
li reputationem. Mos enim scripturæ est vocare res,
non ex substantijs earum, sed ex æstimatione, & ap
parentia. Sic Ezechiel dicit, quod est factus sermo di
Eze. 13. cens ei. Vaticinare ad Prophetas Israel. Prophetas
falsos vocat Prophetas, non quod essent, sed quia
vulgus putabat eos esse prophetas. Isto modo sæpe
3. Reg. 18. vocat scriptura Prophetas Baal: sicut Paulus appel
Tit. 1. lat Prophetam, Epimenidem, Poetam Cretensem.
Sic etiam in Euāngelio dicit Lucas de Ioseph, quod
Luc. 2. erant pater eius & mater mirantes: vbi Ioseph, voca
tur pater Christi. Et Maria dixit filio Iesu: pater tuus
& ego, &c. vocans patrem Christi Iosephum, cū nō
Mat. 24. esset pater verus, sed quia existimabatur. Sic etiam
Christus dicit quod stellæ de cœlo cadent: quia exi
Gene. 18. stimabit populus quod cadent. Similiter in Genesi,
illi Angeli qui Abrahæ apparuerunt vocantur viri,
non quod essent viri, sed quod viri videbantur. Lu
Act. 1. cas etiam in actis loquens de Ascēsione domini, vo
cat Angelos viros dicēs. Ecce duo viri astiterūt iux
ta illos in vestibus albis. Et alia sunt innumera loca
horum similia in sacris literis, vbi vocantur res non
secundum existentiā sed secūdū apparentiā, & æsti
matione, quę breuitatis causā nolo hic citare: & quia
iam de his disseruimus in capite quinto huius, super
illud, nō veni vocare iustos sed peccatores. Isto mo
do iusti hic vocātur Pharisæi, argumentationis gra
tia: & vt argumētū procedat. Itaq; hic frater maior,
hoc est cœtus Pharisæorū & scribarū, eorū more fra
trem peccatorē despicit, & contemnit: sicut ille qui
orans despiciebat publicanū in templo, & sicut isti
Luc. 18. Pharisæi cū quibus Christus loquebatur, despicie
bāt eos. Quare hic maior filius, mores Pharisæorum
expressissime repræsentat tā cū dicit nūquā mādatū
tuū præterui, quā minorē natu fratrē contemnēs, pa

triq; suo iniuste subirascens. Quare si rectè animad
uertas inuenies profecto in hoc fratre maiori inge
niū Pharisæorū simillimū: & quod nunc ait Lucas,
quod cōquestus est de patre, & quod indignatus est,
respōdet ad illud quod antea dixerat, in initio huius
capitis, quod Pharisæi murmurabāt de Christo, eo
quod recipiebat peccatores, & ideo hæc murmura
tio istius filij senioris nō fuit admiratio, vt aliqui pu
tauerunt, sed vera murmuratio ex impietate proce
dens, sicut verè murmurabāt scribæ & Pharisæi de
Christo, eo quod recipiebat peccatores, cōfidebant
q; in sua iustitia, sicut hic filius maior. ¶ Obseruādū
quoq; hic est, quod duo dixerunt hic Pharisæi mur
murantes de Christo: primū quod recipiebat pecca
tores, secūdū quod māducabat cū illis. Si primū tan
tūmodo dixissent, breuior esset hæc parabola: nam
postquā dedit calceamētū filio prodigo, statim dice
ret, quomodo venit filius senior & murmurauit de
patre, hac tantum de causa, quia filiū peccatorem re
cepit. Sed quia Pharisæi addiderāt secūdū videlicet,
manducat cum illis, hac ratione introducit filiū se
niorē dicētē, Occidisti vitulum saginatū. Et vt etiā
responderet Christus huic secūdæ obiectioni, dixit
in parabola, quod pater fecit conuiuium, quod cōui
uiū non poneretur in parabola nisi Christus antea
cum peccatoribus manducasset, etsi isti pharisæi nō
dixissent murmurantes, quod Christus comedebat
cum peccatoribus. Ad hoc igitur secūdū de mandu
catione cum peccatoribus oportebat respōdere, ideo
q; hæc parabola maximam in se habet perfectionē,
& nihil superfluum continet nihilq; ad ornatum po
nitur: sed omnia principali intento correspondēt, &
adinuicē connectuntur. Idem autē responsum quod
filio maiori dedit, dedit etiā Christus pharisæis illis
sub hac metaphora respondens. Et ita his tribus pa
rabolis terminatis & conclusis imponit noster Lu
cas extremam manum sermoni & capiti. Quod si ni
hilominus his non obstantibus quæ diximus, velis
instare, filium maiorem verum & iustū esse asserēs,
ea quæ responsa sunt pharisæis, tollis, quod iniuriū
est, vt Christus videlicet ab re loquatur: parabolasq;
proposito quod intendit non applicet. ¶ Verū si quæ
ras a me quid significet vitulus & quid per vitulum
intelligam, breuiter respondebo dicens q̄ significat
vitulū: & nihil aliud respōdebo. Quod si literam in
spicias in proposito, quid aliud significet non faci
le reperies: sin quid aliud per illud volueris insinua
re, opus est vt à literali sensu discedas. Posuit enim
Christus in hac parabola vitulum, symphoniam &
chorū, vt ostendat magnū gaudium, & quasi tripu
diū fieri in cœlo in cōuersione peccatoris, Christo
q; esse iucūdissimū cōuiuiū pascha q; celeberrimum
cum peccatoribus cibum sumere. Pullum gallina
ceum, gallinamvè, hædum, aut arietem occidere,
solenne festum non faciebat: erat enim nimis tritū
& vulgare. Verum vitulum occidere, præsertim
paschalem, & saginatum apud Iudæos solennissi
mum erat, quod in pascha illi, alijsque diebus fe
stis maximis faciebant. Sic Abraham cum vidit il
los tres Angelos, vt eos lautius & opulentius hospi Gene. 18.
tio susciperet, gregem adijt, & occidit vitulū tener
rimum. Idem fecit mulier illa pythonissa, quæ cum 1. Reg. 28.
regem domi suscipiens suæ, se tanto honore affectā

videret, paschalem vitulum occidit. Hi enim vitu-
li, ita molliter educati, & in delicijs habiti, apud Iu-
dæos non nisi solennissimis festiuitatibus mactabã
tur. Quare nihil aliud Christus dominus noster vo-
luit significare, per hunc vitulum saginatum, sym-
phoniam, & chorum, nisi quantum perciperet gau-
dium cum peccatoribus discumbens & manducãs;
quod summam festiuitatem, summamq; lætitiam,
& voluptatem, indicabat. Vt autem exaggeraret,
huius festiuitatis pretium, & valorem posuit vitulũ
saginatum & chorũ, summaq; alacritate dixit, Mã
ducemus & epulemur. ¶ Deniq; neq; prætermitten-
dum silentio arbitror illud quod ait q; filius senior
erat in agro, & quod venit ex illo. In hoc insinuat
saluator quod sicut ille erat in villa & in agro occu-
patus circa terrena & temporalia, & ideo non appro
bauit ea quæ bonus pater faciebat: sic isti Pharisæi,
qui erant auari ignorabant quæ sunt spiritus Dei, &
non intelligebant quantã benignitate essent pecca-
tores suscipiendi. Et quia de rebus terrenis tractabãt,
& erant occupati & intenti rebus istis corruptibili-
bus non intelligebant nescientes Christi officium
esse, suscipere peccatores: & ideo murmurabant. Sic
etiam alibi cum Christus dissereret de virtutibus, di
cit Euangelista quod audientes hæc Pharisæi, qui
Luc. 16. erant auari deridebãt eum. ¶ Hoc est quod pro meo
moraliter. captu ingenijq; tenuitate, circa sensum huius para-
bolæ literalem dici posse cõperio, ex qua more meo
solito, doctrinam eliciam, ad mores instituẽdos con
sentaneam, in vero literæ sensu quem hactenus dixi,
perpetuò vbiq; persistens, doctrina tantummodo
ex ipsius literæ visceribus, quam potero aptissimè
deriuata. Secundum quam literam, minor filius, pec
catorem domo Dei aberrantem, & discedentẽ pro-
pter mortale peccatum, repræsentat, ad publicanos-
q; & peccatores à Christo domino nostro refertur.
Hic igitur continetur primum quomodo minor fi-
lius accepto patrimonio domo patris sui discesserit.
Secundum quod non solum discessit à paterna do-
mo, sed abijt in regionem longinquam. Tertiũ quo
modo dissipauit substantiam suã luxuriosè viuẽdo.
Quartum fames quã passus est. Quintum quomodo
peccator se applicet dæmoni aut vitio in quod natu
ra sua procliuior est. Sextũ miseria & turpitudo pec-
cati, cum porcorum gregem custodiret. Septimum
mira peccatoris conuersio. Octauum infinita Iesu
Christi misericordia suscipientis benigniter. Nonũ
maxima celebritas quam exercet Christus vniuer-
susq; chorus cœlestis in conuersione peccatoris. De
cimum & vltimum quomodo dominus noster pec-
catorum sit prælentissimus aduocatus, respõdeatq;
constãtissime contra arguentibus. Sed iam singula
hæc discutiamus. Ait ergo noster Euãgelista. *Homo
quidam habuit duos filios, & dixit adolescentior ex il-
lis patri.* Miro ordine hæc parabola filij prodigi po-
nitur tertio loco. Nam cum de iustificatione impij,
hæ tres parabolæ loquantur, primum & ante omnia
vt meritũ Christi præcedat necesse est: sine quo om
Ioan. 14. nis nostra actio qualibet in specie bona nihil est. Ne
mo enim venit ad patrẽ nisi per Christũ, qui vnicus
1. Timo. 2. mediator est, inquit Paulus, inter Deũ & nos. Ideo
in similitudine de bono pastore primo loco stat: nã
si ianua est ad salutem, merito primo de seipso locu-
tus est. In prima & secunda parabola multa fecerũt
pastor & mulier, & nihil ouis aut drachma. Quia au
tem non sufficit Dei voluntas nec passio Christi, vt
peccator consequatur vitam æternam, si ipse non fe
cerit aliquid, quia oportet vt & ipse addat operam
suam, partesque suas obeat, additur hæc tertia pa-
rabola: vbi docemur quod peccator cum filio pro-
digo seipsum consideret, seipsum agnoscat, suam mi
seriam deploret, & de peccatis resurgat, ad Deũ pa-
trem suum currat, peccata sua humiliter confiteatur
& suppliciter veniã & misericordiã imploret. Hoc
peccatorem in iustificationem sui facere necesse est:
qui enim creauit illum sine ipso, non iustificabit il-
lum sine ipso. Homo itaq; iste Christus est qui duos
filios habuit, hoc est peccatores pœnitentes, & alios
se iustos simulantes, vt iam in literæ expositione
ostendimus. Vterq; appellatur filius non solũ crea-
tione sed etiam adoptione. Per filium adolescentem
non modo cætus ille publicanorum & peccatorũ,
sed quicũq; peccator intelligitur. In hac enim para-
bola, satis ostenditur in illis publicanis & peccatori-
bus, quomodo homo per peccatum à Deo discedẽs
in plurimas incidat miserias & calamitates. Adole-
scentior itaq; peccator hic est, non ætate sed mori-
bus, non annis sed defectu sapientiæ, & hinc ad inso
lentiam & peccata procliuior. Optime igitur dicit
adolescentior, nam si erat adolescens in ætate, mul-
tò adolescentior erat in iudicio, moribus inquam &
leuitate adolescens erat, licet non esset in ætate. Mul
tos enim senes inuenies qui iuuenes sunt in habitu,
incessu, in verbis & in moribus, plærosque videbis
amantes, politos, adeoq; ornatos, acsi vigesimum-
quintum agerent ætatis annum. Alios, ædificijs re-
búsque suis administrandis, & ambitionibus, publi-
cisque reipublicæ muneribus adeo districtis, quasi
heri vel nudius tertius in lucem essent editi. Mun-
dus eos repellit & dimittit, ipsi vero nunquam se re
spiciunt, vt mundum deserant, & se in Dei cultum
recipiant, reliquũ tẽporis, quod sibi est vitæ. Hos vo
cat Propheta Esaias pueros centũ annorũ. Alij autẽ Esa. 65.
sunt iuuenes ætate, sed senes in moribus: vt fuerunt
Ioseph, Dauid, Daniel, & Samuel. Vnde dñs ad Mo
sem ait. Cõgrega mihi septuaginta viros, quos tu no Nume. 11.
sti, quod senes populi sint. In quo pũcto senes nõ vo
cãtur cani, sed religiosi & prudẽtes. Si enim Deus tã
tũmodo de senibus canis verba faceret non diceret,
quos tu nosti, quod senes sint: sed absolute dixisset
cõgrega septuaginta senes ex Israel. Illos voluit De9
eligere quos sciebat Moses, & experientia cognoue
rat, viros esse virtuti deditos, sapientes & morigera
tos, licet iuuenes essent ætate. Hos Deus vocat se-
nes. Eodẽ modo Christus redemptor noster hic vo-
lens ostendere leuitatem & stultitiã peccatoris, eum
adolescentem vocauit: nam vt plurimũ adolescẽtes
parũ sciunt, quia pauca experti sunt, quare vt eius in
scitiam notaret, adolescentiæ nomine vsus est. Nam
vt dixi adolescentes inscij sunt suarũ rerũ, inopesq;
cõsilij. Si hic domũ patris sui deseruit, & se iuit perdi-
tũ, causa stultitiæ suæ id fecit, quare sit quilibet ado-
lescẽs aut senex sit sanè ætate. Omnis homo qui pru
dẽtia, ad vitę suę actiones dirigẽdas, caret, verus ado
lescẽs aut puer est. Ex hac iuuenili ætate prouenit in
scitia, quæ vna causa est sui errati. Propterea (dixit
Esaias)

Esa. 5. Esaias) captiuus ductus est populus meus, quia nō habuit scientiā. Et Dauid in Psalmo. Nescierunt neq; Psal. 81. intellexerunt, in tenebris ambulant: & mouebūtur Deute. 32. fundamenta terræ. Quare Moses cōdolens populo precatur dicens. Vtinam saperent, & intelligerēt, & nouissima prouiderent. Hanc autem adolescētiā seu inscitiam peccatorum deplorabat mundi saluator dicens. Quoniā si cognouisses & tu in hac die quæ Luc. 19. ad pacē tibi. Pueri futura nō curāt, tātū enim præsentia cōsiderant: ideo Paulus passim precatur & optat fidelibus vt cognitione Dei repleantur: nā vbi consilij nulla copia est, facile in errorem adducitur ho- Ioel. 2. mo. Eam ob causam promisit Deus in veteri lege da- Psal. 31. turum, ac missurum doctorem iustitiæ: iuxta quam sententiam in persona Dauidis quoq; dicit. Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua gradieris. Nō est igitur mirum si Deus deseratur ab ijs, qui bus notus non est: qui verbum Dei, nec audiunt nec habent, qui nihil de Deo sciūt. Per ætatem filius prodigus intelligere non poterat, quanta facultas fruen- Esa. 28. di erat in paternis laribus, posteà tandem vexatio dedit intellectum, & sensit damnum. Sic nos Deū derelinquimus, & in vitia labimur, quia non prospicimus quanta mala inde proueniant. Quemadmodū accipiter nisi compede ligatus teneretur opertisque oculis, cohiberi non posset, quin frequentissimis insultibus superas cœli auras peteret, euolareq; etiā cū pedum iactura & afflictione niteretur, ita & tu nisi oculis opertis in huius mundi caligine cæcutiens, libidinibusq; astrictus tenereris, stare non posses, in exosis omnibus mundi voluptatibus quin velocissimis in cœlum cogitationum, operumq; pennis rape- Tob. 2. reris. Cecidit hirundinum stercus in oculos Tobiæ dormientis, & cæcus factus est: quæ hirūdines in veris initio canunt, & statim auolant latentq;. Idē habet & hic mundus ingenium, vt breuissima demonstrata voluptate, quę miseros homines sui amore prępeditos posteaquam cæcos efficit, suorum bonorum terrenorum stercore, statim auolat, & euanescit, vt Phil. 3. est apud D. Paulum. Omnia enim breuiter trāseūt, huius vitæ commoda & voluptates: sub quibus qui incauti dormiunt, tandem oculis capti efficiuntur, mentisq; caligine demersi in infernum mittuntur. Omnes enim peccatores in peccatis suis permanētes oculis carent, vt lucem Dei videant tenebrasq; quibus inuoluuntur effugiant. Aperiamus igitur animarum nostrarum oculos, vt ignorantiam teterrimum inferorum mōstrū, propulsemus. Quāquā enim multa sint peccata fragilitatis, multa etiam malitiæ, tamen verissimum est, ignorantiā omniū malorū & flagitiorum esse fundamentum & principiū. Ignorato enim Deo maximoq; virtutis pręmio incredibiliq; peccatorum supplicio facile omnes in malū labimur. Ergo si cōsideraret homo quid esset Deus, quā tūque peccatorū causa amittat, inferniq; tormēta & cruciatus horrendos nō peccaret. Verū quia in iudicio adolescēs est, caretque Dei notitia, in peccatū labitur. Ideo Philosophus dicit, quod omnis malus est ignorās, quia nullus peccat nisi quia quid perdat nō videt. Ideo nihil aliud nobis restat nisi vt dominū Psal. 12. cū Dauide rogemus. Illumina oculos meos, ne vn- Psal. 118. quam obdormiā in morte. Et alibi. Da mihi intellectū & scrutabor legē tuā, & custodiā illā in toto corde meo. Petamus à Deo iudiciū canitiē senectutemque verā, quæ sciētia Dei est: ne eū derelinquamus, cū eo permaneamus, domi eius habitemus, illius mādata custodiētes, &c. ¶ Secundum quod habēt iuniores est, quod cōfidūt præter modum sibi ipsis, ingenio, viribusque suis, existimātes se iam esse tales, vt per se rem suā tenere & administrare possint. Et hac de causa recessit hic à domo patris, cōfidens in proprio ingenio & virtute. Et putant se omnia scire & posse. Propria cōfidētia multorū causa est, vt à Deo recedant. Istis loquitur dn̄s in Apocalypsi. Dicis Apoc. 3. quod diues sum & nullius egeo & nescis quod miser es, & miserabilis: & tu pauper, & cęcus & nudus. Quam parum autem possit homo sine Dei gratia & auxilio infra in isto filio prodigo videbimus. Nos vero in hoc loco discamus in hoc filio ꝓdigo quid auertat nos à Deo: nēpe inscitia & cōfidētia proprij ingenij. Vidisti Petrū in suis viribus præsumentem atque dicētem. Etsi omnes scādalizati fuerint in te, Mat. 26. ego autē nūquā scandalizabor. Sed quia propriæ cōfidebat virtuti, à muliercula quadam superatur. Sic etiam & Dauid dixit. Ego dixi in excessu meo non Psal. 29. mouebor in æternū. Et subdidit. Auertisti faciē tuā à me, & factus sum conturbatus. Atque ideo posteā vt pote qui in seipso expertus fuerat, in illos illudit, qui non omnem suam fiduciam in Deo constituūt. Ecce homo qui non posuit Deū adiutorem suū: ego Psal. 51. autem speraui in misericordia Dei, in æternū & in seculū seculi. Et alibi de peccatoribus etiam ait. Qui Psal. 48. cōfidūt in virtute sua. Sed iam hūc stultū adolescentem patri loquentē audiamus. *Pater da mihi portionem substantiæ, quæ mihi contingit.* Ista substātia rationalitas est: quā arbitrij libertas comitatur. Sine me pater viuere pro meo arbitrio & libidine, vt quæcūque mihi placita fuerint faciā. Omnia autē mala & incōmoda quæ in orbe videmus ex altero duorū malorū oriūtur, vel ex eo quod volūt homines, suo arbitrio cūcta gerere, vel quod præceptis diuinis obtemperare contēnunt. Petitio autē huius adolescētis adeò peruersa & irrationabilis fuit: vt insanior esse nō potuerit. Voluit enim similis esse Deo: initiū aūt Eccle. 15. omnis peccati superbia est, & qui illā habuerit malē dictus. Hac inualerunt omnia peccata mundū. Vult hic proprio arbitrio & iudicio se gubernare, patris liber præceptis. Hic idē amor proprius in nobis, quo cōtra Deum, eiusque præcepta vtimur, causa est omniū malorū, amor enim proprius iudiciū peruertit, rationē offuscat, intellectū obscurat, voluntatē inficit, viāque salutis obstruit. Homines enim huiusmodi amore implicati nec Deū agnoscūt, nec proximū diligunt neuę virtutem quærūt, sed honoribus tātūmodo curandis, mūdique gloriæ peruestigādæ operam nauāt: quorum insania in hoc potissimum consistit, quod existiment se proprio iudicio, & arbitrio posse viuere, sine auxilio aut industria patris sui cœlestis. In Pelagianam hæresim incideret ille qui assereret, quemlibet rationis vi, liberoque arbitrio adnitente vitam æternam per se ipsum sine Dei auxilio posse consequi. Causa autē huius effusissimæ libertatis, quam impij homines cupiunt, est vt pro libidine sua à patris sui præceptis liberi viuere possint: nam reuera nemo viribus arbitrij sine Dei gratia saluari potest, nec etiam se ab omnibus tenta-

tionibus tueri. Nam etsi per peccatū, liberū hominis arbitriū non tollatur: nihilominus tamē adeò imbecillū & infirmū, deprauatūq; mansit, vt paucissimis tentationibus resistere posit, sed quasi nauis clauo amisso in medio maris cōstituta, quocūq; vel minimo flatu, huc illuc impellitur, sic hoc nostrū liberū arbitriū post peccatū mortale nisi iam per pœnitētiā fuerit confirmatū, adeo infractum, & vacillans efficitur vt vel leuissimo carnis, mundi, aut diaboli pulsu nutet, & contremiscat. Nam liberū arbitrium ante lapsum poterat ex gratia accepta bene viuere, & non peccare vnquam, & idcirco non indigebat tūc gratia Christi miserātis, & ad pugnādū & vincēdū adiuuantis. Sed post lapsum factum est miserū seruituti peccati & damnationis obnoxiū, à quibus malis nō potest liberari nisi per gratiam Christi redimētis. Nec per hoc auferimus ab arbitrio hominis suā libertatem, quia liber est in deliberando, in iudicando, & cōsentiendo. Peccator enim per peccatū perdit vires, & potestatē, nō tamen libertatem, quæ cōsistit non in eo quod posit bonum facere, sed in eo quod consentire vel non cōsentire aut velle, aut nolle posit bonū vel malū. Vnde saluator. Sine me nihil potestis facere. Potestatem hic tollit, non libertatem, nec etiā quāuis Deo subijciatur, adimit ab illo Deus aliquā libertatem. Exempli gratia. Nutrix, infantē docet ingredi, eumq; quo vult tendere permittit. Sed tamē fragilitati, infirmitatiq; illius diffidēs, illum manu prehensum, vsq; quaq; sustinet progredientem. Dic igitur mihi, infans hic, nonne liber est eundi quo velit? certum est quod sic. Nutrix dicere non poterit, fili sine me nihil poteris facere? certum est quod sic. Nam etiam si nutrix eum incedere quo velit liberè permittat, tamen si manu mitteret illum profecto infans cum se sustinere ob pedum instabilitatem diu non posset, caderet. Eodem modo homo post peccatum, adeo viribus effœtus manet, vt sine Dei auxilio, nec vitam æternam impetrare, nec consistere in virtute posit. Item sicut infans hic retenta liberè gradiendi libertate, nutrici tamen substat: ita & liberum arbitrium etsi liberum, Deo subiectum est. Rursus, vt infans post ruinam factam habet libertatem vel gradiendi vel sedendi? attamen sine auxilio nutricis surgere non potest, eodem modo, & homo qui in peccatum lapsus est, libertatē habet se eleuandi à peccato, vel in peccato manendi, admittendi, vel non admittendi Dei inspirationes, dæmonis vè suggestiones: caret tamen viribus gratiæ: sine quibus nec erigere se, nec viam virtutis ingredi potest: tanquam infans, qui nisi manu ducatur rectà incedere non potest. Præterea quemadmodum posset infans hic licet manu duceretur nutricis, incedere nolle: ità & peccator potest in peccatis suis immorari licet diuina manu corripiatur ad salutem. Ex his colligimus primo quot mala ex nostra tantum fiūt voluntate, & quod bona fiunt ex nostra voluntate simul, & Dei adiutorio. Hic puer, per se solū, se prosternit humi, sedetq; sine vllo nutricis adiumento; verum vt incedat motu pedū, nutricisq; auxilio indiget. Sic etiam & eodē modo se habet peccator posteaquā semel lapsus est in peccatū mortale. Secūdò quod liberū arbitriū liberū sit, subiectumq; Deo simul sine vlla implicatione contradictionis. Tertiò

Ioan. 15.

quod homo post lapsum Adæ, filius iræ natus, & in peccato conceptus liberi arbitrij viribus, sine Dei gratia non posit surgere à peccato, nec Dei præcepta adimplere. Et quod magis est, quod quanuis gratiam Dei sit assequutus, & remissionē peccatorum, idoneus non est tamē ad superādas diaboli insidias & ad vincendas carnis concupiscētias, nisi per quotidianum Dei adiutorium, perseuerantiā bonæ conuersationis acceperit. Ex quibus patet quod cum homo ex seipso tam parum posset, maxima sit temeritas de se ipso nimis præsumere, viribus suis cōfidere, proprioq; nutu se regere & gubernare velle. Ita hic filius prodigus stulte nimis, pueriq; more patri suo dixit, vt sibi suo arbitrio viuere liceret, & vt se pro libidine sua vitam agitare concederet, siquidem liberum habebat arbitrium. Deus tamen neminem inuitum ad salutem ducit, sed permittit, vt vnusquisque in libertate viuat, iuxtaq; propriæ rationis dictamē, aut iuxta libidinem suam. Ait Christus hic in literæ cōtextu. *Et diuisit illi substantiam.* Dat nobis Deus rationem, vt libere vtamur tāquam nostra substātia dat autē omnibus ex æquo, omnes enim ex æquo rationales sunt & æque liberū habent arbitriū. In hoc enim elucet humani libertas arbitrij, quod pater nec discedere volentem retinuit, nec manere cupiētem cogit abscedere. Vnde in Ecclesiastico habet. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui: adiecit mandata & præcepta sua. Apposuit tibi aquam & ignem ad quod volueris porrige manum tuam. Neminem itaq; cogit, neq; vult aliquem astrictum esse quin posit recedere cum voluerit, donat etiam cum arbitrij libertate alij ingenij splendorem, alij diuitias, alij scientiā, alij fortitudinem, &c. *Et non post multos hos dies.* Animus humanus naturalibus suis donis, non potest diu inniti, sed quamprimum labascit, vbi Deus abstrahit manum suā. Prauū cor hominis, (ait Ieremias) & inexcrutabile. Hinc Esaias. Cor impij quasi mare feruēs. Satanas etiam non dormit, vt exponat hominem quem videt Dei auxilio destitutum. Qui nihil rei vult sibi esse cum Deo, haud diu quietū illum sinit diabolus quin statim occupatum illum reddit negocio aliquo quod Deo nō probatur. In primo nostro parente hoc clare verificatum est: quem Deus optime condiderat, & pulcherrimis donis ornauerat, relictum in manu consilij sui, hostis non cessabat, donec in peccatum præcipitauit. Hoc sibi vult particula hæc, non post multos hos dies. Quid autem facit filius prodigus, audi. *Congregatis omnibus,* Donis naturalibus, scientijs, diuitijs, &c. putabat iam sibi opibus ità prospectum esse, vt nulla calamitas animum eius solicitare posset, ac proinde impossibile esset aduersam fortunā in se vllā potestatē habere posse, sibi persuadēs facultates istas perpetuo duraturas. Quid autem accidit? Sic superbire incepit, potētia elatus, vt dereliquerit domum paternam, & confidens in diuitijs & in proprio ingenio, omnia cœpit cōsumere. ¶ Obserua aūt quomodo superbiat cōgregatis omnibus diuitijs. Sic qui abundant his donis, & bonis mundi huius ducuntur in interitum. Sic Saul qui bonus & humilis erat in domo patris, in statu cōmuni: postquā diuitias obtinuit, & potētatus superbè egit, dominū dereliquit, & multa mala operatus est. Sic etiam

Eccle. 15.
Iere. 17.
Esa. 57.
Gene. 3.
1. Reg. 9.

1.Reg.15. etiã Dauid qui bonus erat, cũ erat pastor, & in persecutionibus Saulis, postquã Deus dedit illi requiem
2.Reg.11. ab omnibus inimicis rapuit Bersabe vxorem Vriæ, & Vriam occidere mandauit. Sic iste filius prodigus, qui antea sub obedientia patris humilis erat & bonus postquam se diuitem vidit, & omnia sua congregata, superbire cœpit. Discam⁹ diuitias huius vitæ, honores, & vana contemnere. Hic enim diuitiarum, honorumq; status periculosissimus est, præsertim incautè viuentibus, nam tantum est periculum quanta est negligẽtia. Quam plurimos vidimus homines religiosos, Deumq; timentes qui elati in prælaturam vel in alium gradum dignitatis effusius viuentes superbi facti sunt. Quare huius mundi prosperitatem instar maximæ alicuius calamitatis effugere debet. In montibus Gelboe interierunt nobiles
2.Reg.1. Israel: ita in honoribus & prosperitatibus huius seculi, virtutes vitam perdunt. Nauigatio multo est periculosior in aquis fluuialibus, quam marinis. Ita magis salus tua periclitat, dum in prosperitatibus, delicijs, & opibus versatur quàm in aduersitatibus, & tribulationibus. Prosperitas prima facie suauissima apparet, & quod peius est carnis importunissimæ vicinæ auxilio sustentata, animam fortius inuadit. Cũ igitur secundam fortunam habueris cogita aduersam quamprimũ reflaturam, & sic prosperitate nõ quasi certa sed quasi commodata vteris. Hoc autem in hoc filio prodigo apertius videre poteris: qui opibus suis, prosperitate & iuuentute nimis lætus paulo post superbia sua in ingentem deuenit egestatem & miseriam. Non ergo fidendum est huius mundi prosperitati. Fœlix videbatur sibi Aman, cum Assuero Regi gratiosus erat: attamen eo die quo maius
Hester.7. gaudium habebat, inuitatus à regina Hester ad sup-
Exo.14. plicium ductus est, ibiq; suspensus, eiusq; domus di-
4.Reg.19. ruta. Hoc idem accidit Pharaoni, & Senacherib: qui maxima expeditione cum Hierusalem obsedisset, postea tamen profligatus, cẽtum octuagintaquinq; suorum millibus amissis fugit, à filijsq; suis pugioni
Tob.1. bus confossus animam efflauit. Insaniens igitur filius hic prodigus diuitijs & fœlicitate summa in qua se constitutum videbat, libertatis cupidus quid faciat vide. *Adolescentior filius peregre profectus est.* Quis præcepit huic adolescenti, vt discederet? Quis domo eiecit illum? Non misit pater in exilium, non expulit domo: sed ipsemet à nemine expulsus sponte sua aut potius leuitate abijt & reliquit domum paternam. In hoc digressu filij à patre agnosce discessum liberum & voluntarium peccatoris à patre cœlesti, & separationem illius ab eo, qui neminem deserit nisi prius ipse deseratur. Ex quo patet quod causa peccati est propria voluntas: & non Deus nec diabo
Psal.140. lus aut caro, vt multi peccatores excusantes excusa
Psal.118. tiones varias in peccatis solẽt dicere. Non repulit pater hũc filiũ, sed ipse sponte sua abijt. Ideo Dauid in Psalmo. Spreuisti omnes discedẽtes à iudicijs tuis. Iã hic vides quo modo mali discesserũt à iustitijs Dei: atq; ideo spreti sunt à Deo. ¶ Præterea obseruandum est, quomodo index & origo totius mali est auersio à Deo, hoc est, primũ & omniũ maximũ malum, ad quod etiã malus malũ respõdet, quod est carẽtia diuinæ visionis. Sicut enim peccator ex malitia voluntatis suæ se auertit à Deo, per malum culpæ: sic Deus auertit faciẽ suam ab eo, qui ab illo auersus est, quod est omnium maximum malum. Hinc cæteræ pœnæ oriuntur. Proficiscitur peccator peregrè, lõge à domo paterna se auertẽs ab incõmutabili bono, & adhærẽs creaturæ: quã pluris facit quã Deum, omnis enim peccator creaturã pluris quã Deũ æstimat, vnde ortũ habẽt omnia peccata. Ideò Dauid in psalmo dixit. Mẽdaces filij hominũ in stateris. Filij homi- Psal.61.
nũ, si iuxta naturã suã cõsiderẽtur mẽdaces sunt in stateris. Quid ais sanctissime Dauid? omnesne hõmines lanij, tabernarij vè sunt: vt falsa põdera faciãt omnes, quia in põderibus omnes mentiuntur? Nullus in peccato est, qui cẽties vapulare dignus nõ sit pro põderũ falsitate. Põdus enim falsum nihil aliud est, quã librã facere ex eo quod libra nõ est. Ponũt enim in statera alia in parte Deũ, alia vero in parte libidines, emolumẽtaq; sua, Deũq; in põdere leuiorem faciũt cõmodis suis. Hoc demũ est põdus falsum facere. Hic filius prodigus vniuersiq; peccatores dũ peccãt Deũq; amore terrenorũ relinquũt, põdus faciũt falsum. Ponis sensualitatẽ, carnisq; amorẽ, in altera stateræ lance, Deũ vero in altera, & dicis quod pluris pẽdatur, plurisq; æstimetur sensualitas, carnisque amor quã Deus. Et nõ modo hoc, verum etiã & addis, malo hoc quam vitã Dei, cũ tenearis Deũ super omnia amare, impudẽter ais, cũ mortaliter peccas, malo hoc, quã vniuersa quæ Deus mea causa fecit. Eo modo igitur quo pondus fuit falsum, peccatum mortale cõmittitur, mortale autẽ peccatũ cõmittere, est à Deo discedere, propria domo relicta, vt hic filius prodigus fecit. Vnde Esaias. Iniquitates, in- Esa.59.
quit vestræ diuiserũt inter vos & Deũ vestrum. Iniquitas autẽ est põdus falsum facere, cũ in oculis pec-
catoris pluris pẽditur terræ stercus, quã Deus: ideo Prou.11.
Salomon in Prouerbijs. Statera dolosa abominatio est apud Deũ. ¶ Obserua etiam quod põdus falsum, altero duorũ modorum fit, vel quod celeriter pẽdatur, vel quod altera stateræ lanx grauior sit, aut quod examen non sit ab vtraq; parte adæquatum in statera. Hic filius prodigus despexit domum patris sui, vitæq; blãdimẽta quibus ibi abundabat, quia nimis celeriter pependit, temere se accinxit, & vt adolescens nullius experientiæ non considerauit quid perderet, & quãtum periculum subiret. Nõdũ enim satis discedere cogitauerat, cum nihil animaduerteret quot essent in via incõmoda, discessit. Quare eo stultitiæ peruenit vt põdus falsum faceret. Nemo igitur celeriter pẽdat. Vnde in Prouerbijs dicitur. Qui Prou.19.
festinus est pedibus statim ruet, qui nimis festinè se disponit posteà pœnitẽtiã aget. Vnde factum est, vt filij Israel vitulũ in deserto post tot beneficia à Deo accepta adorarẽt, nisi ex hoc quod venturũ Mosem Exo.32.
expectare noluerũt? Existimarunt enim eum nimis in monte immoratũ: & ideo expectare noluerũt. Fuerunt festini, nimisq; cito propõsuerunt, & statuerũt factum suum, & ideo quia nimis celeriter pependerũt, pondus falsum fecerunt: pluris pẽdẽtes & æstimantes vitulum quam Deũ. Homo peccat quia affectum suum paulisper cohibere donec exitũ peccati cõsideret, malũq; successum, nõ vult. Quod si se cohiberent, & non tanta festinatione raperẽtur, qua neq; malum neq; incõmodũ animarũ suarũ respiciũt: nõ tãta amẽtia in peccata incurrerent. Ideò Dauid:

Psal.118. Consideraui vias meas, & conuerti pedes meos in testimonia tua. Ibat Dauid, vt penderet: at quia constitit, & prius considerauit, quid esset potissimū factu, noluitq; festine pendere, bonum pondus fecit & nō peccauit. *Iudit.7.* Pependerunt nimis festinanter Bethulij, cum iam de Deo, eiusque pietate desperantes, statuebant se Holoferni dedere, nisi intra quinque dies sibi subueniretur. Cum Iudæi adulteram illam vt iudicaretur, ad Christum adduxerunt, inclinauit se *Ioan.8.* Dominus digitoque in terra scribere cœpit, innuēs prius homines negotia omnia iudicaturos, se inclinare debere: digito iudicij considerantes, se esse terram & puluerem, eam enim qui habet considerationem, peccare non audet. *Exo.19.* Quotiescunque populus Israel quærens ad Mosem veniebat, priusquam responsum reportaret consulebatur Deus à Mose populi Principe & Duce. O si hoc seruaremus quoties vindictæ, honoris, vel carnis libidine incessimur, nullum responsum illis facientes, donec Deum consuleremus. Verum nos celeriter respondemus. Deoque inconsulto: & inde facillimè in peccata labimur. Priusquam aliquid statuatis de omnibus Deū consulite: eiusque præceptis & consilijs obtemperate nè erretis, perperamque pendatis. *Iosue.9.* Iosue à Gabaonitis deceptus fuit, quia fidem habuit illorum mendacijs, Deumque prius noluit consulere, quam cum illis negocium perficeret. Sic tu cum nimis citò te disponis mendacijs huius seculi confidēs Deo inconsulto, facilè decipiare necesse est. Ne igitur velociter te alicui rei peragendæ accingas, ne effusissimum, quo modo frueris, risum posteà deplores. Hoc autem adeo verum est, vt etiam bona opera, velit Deus, priusquam fiant, cogitentur. Ideo Ioannes Apostolus ait. *1.Ioan.4.* Nolite credere omni spiritui, sed probate an ex Deo sit. Beata virgo vt in superioribus adnotauimus, antequam Angelo responderet, prudenter considerauit qualis esset illa salutatio. *Luc.1.* Immorare igitur, nè pondus falsum facias. Ideo in Deuteronomio dicitur. *Deute.32.* Gens absque consilio & sine prudentia, vtinam saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Dauid quia nimis festinanter mendacijs Sibæ fidem adhibuit, iniustam tulit sententiam contra Miphibosethum. *2.Reg.19.* Quādo aliquis è summa aliqua turri decidit, præcipitauisse se omnes credunt, non tamen si pedetentim per scalas descendit. Ità & eodem modo hoc peccatum festinationis præcipitatio dici potest: quoniam altissima hōis pars intellectus est, infima vero est re præstare quod intellexit. Vnde si tu nulla consideratione præuia re præstare intendis opus quod non excogitasti, & perpendisti, nemo dubitat, quin te sis præcipitaturus. Descende igitur gradatim prius perpendens semel atque iterum pedetentimq; descendens per iudicij gradus: ne te præcipites. Hic filius prodigus quia non considerauit, domo patris sui discessit. Cōsidera ergo peccator quid tibi peccata præsentia & præterita prosint: nihilo enim magis tibi futura prōderunt. Reuoca in memoriam te gloriam cœlestem fore impetraturum nisi hoc peccatum commiseris, cohibe te, ne celeriter cogites. ¶Secundum quare homines pondus falsum faciunt est, quia altera lanx trutinæ grauior est magisque onerata quam altera, & ita inferius propendet obliquo examine, Vnde etiam si quilibet diu pensitando immoretur dum trutina huiusmodi vitio laborauerit, semper pondus falsum euadet. Cum propria voluntas grauata est & onusta, rerumque terrenarum amore affecta, facilè peccatorem ad se trahit. Achab in bellum proficisci volenti dixit Propheta Michæas. *3.Reg.21.* Ne facias. Ille vero quadringentos Pseudoprophetas conuocauit, qui omnes vno ore illi, vt proficisceretur in bellum persuaserunt, ille autem proficiscens suorum Prophetarum monitu, primus omniū interijt. Quando aliquis alicui rei animum addictum & obnoxium habet, eiusque amori quasi mancipatum, non sufficiunt prædicatorum exhortationes, confessorum monita, vt illum à peccato illo extrahant, ad veramq; viam reducant. Habet enim alia ex parte forte non paucos amicos, aliquando etiam doctorem, qui omnes amicitiam vel doctrinam primo aspectu profitentes illum exhortantur vt in proposito crimine, quasi esset virtus maxima, persistat. Si igitur scopum attingere vis, nullaque in re delirare à vera rationis via, depone animi tui perturbationes, & affectiones. Ibat Balam ad maledicendum Dei populum, sed prius Deum rogauit, *Num.22.* iret necnè? responsumque accepit quo sibi viæ venia negabatur, verum tandem tādem cupidine munerum à Balac oblatorum captus, ire decreuit. Sed tamen asina, qua vehebatur in medio itineris consistens vlterius progredi nolebat: ille vero qui eam stimulo, verberibusque propellere tentabat, Angelum vidit, asinaque humana voce locuta est. Mirum est hoc affectionis exemplum, quo ostenditur fuisse asinam hero suo sapientiorem. Quoties admoneris ab intellectu ne pecces, ne hac incedas, sicuti Balam ab asina sua admonebatur? At tu intellectum tuum cædis & pulsas. Quoties dictanti tibi intellectui illud, vel illud esse peccatum vt caueas, respondes insolenter illam esse nimis putidam superstitionem, nimiumq; scrupulosam & ita iudicium tuum verberas, infida contumacia tua. Ideò Ecclesiasticus *Eccle.18.* dicit. Ne vadas post concupiscentias tuas, ne libidinis dictamen sequaris, sed dictamen iudicij & rationis, prius tamen Deum obsecrare debes dicens. Deus meus, illumina tenebras meas. *Psal.17.* Falsa est omnis sententia quæ priùs à voluntate quam ab intellectu ordinatur. Quia Iudæi dediti erant honoribus & diuitijs ideo dixerunt. *Ioan.11.* Si hunc dimittimus venient Romani & tollent, &c. In iudicio etiam de passione domini, Christo & Barraba in bilance *Mat.27.* constitutis, plus pependit Barrabas quam Christus, quia pluris æstimabatur à Iudæis Barrabæ, quam saluatoris nostri vita. Dixisses si ab aliquo fuisses interrogatus Iudæos istos igni sempiterno esse dignissimos siquidem tam inique hominum merita pependerunt. Si tibi daretur optio vtrum eligeres, Christum an Barrabam? diceres Christum. At si alium Barraba peiorem elegisses, quid diceres? Atqui hic vtrum pluris facis Christum an peccatum? Proximo substantiam eripis, animam diabolo tradis, sequitur quod peccatum & dæmonem plusquam Christum amas: sed cum dæmon Barraba multo sit peior, te esse deteriorem multo Iudæis illis siquidem dæmonem pluris quam Christum facis, necessario concluditur. Cuius mali

vera

vera causa & principium est, statera odij vel amoris quæ in voluntate tua constituta pondus adulterinũ te facere cogit. Eodem modo & hic filius prodigus pondus falsum fecit, quia huiusmodi lasciuitatibus & luxurijs deditus erat, quæ cum domi parentis exercere non posset, maluit libidinem sequi, quam patri obtemperare, libertatemque pluris pependit quã domus paternæ delicias. Similiter & omnis peccator mauult turpia desideria sua adimplere carnisque libidini satisfacere, appetitumque in omnibus sequi quasi subulcus porcos, sic cupidines suas obseruãs, quam amicus Dei factus bonis æternis & nunquam interituris perfrui. Itaque omnes homines illi, qui terrena sectantur, & ea plus diligunt quam Deum, mẽdaces sunt in statera. Sed de his hactenus. ¶ Vsq; ad huc de primo principali locuti sumus videlicet quomodo filius hic prodigus discessit à domo paterna per peccatum pluris æstimans creaturas, quã creatorem, nunc de secundo principali, vt promisimus nempe quod longe abierit, est differendum. Secundo igitur hic filius prodigus non solum discessit à domo patris peccans mortaliter, sed longe abijt: quod Euangelista expressit, dicens. *Et abijt in regionem longinquam.* Cum peccatum nihil aliud sit quã auersio ab incõmutabili bono, & adhæsio ad creaturas patet quod quilibet peccator se auertit ab eo, atq; elõgatur, non tamen omnes peccatores qui à Deo absunt, æqualiter distant. Alius enim lõgius est quam alius, iuxta grauitatem, & magnitudinem, numerũ vè criminum. Dum autem hic dixit Christus, quod hic abijt in regionem longinquam, significare voluit, illum multis magnisque peccatis se à Deo auertisse. Sic dominus noster Iesus Christus, de quibusdam peccatoribus, allegãs illud Esaiæ Prophetæ dixit. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorũ longe est à me. Non refugiebat eos Christus, qui de cœlo venerat in terras, & præcipuè ad Iudæos: quibus hæc dicebat: sed ipsi voluntate sua se elongauerũt, & fugerunt à salute. Venit filius hominis saluũ facere quod pierat: sed quia ipsi Barrabam petierunt. & Iesum repudiauerũt lõge facti sunt à salute. ¶ Sed dubium hic oriri videtur, cum Deus dicat. Cœlum & terram ego impleo, & vbique sit per suam essentiam, præsentiam, & potentiã: qui fieri potest, vt aliquis longe sit ab eo? Vnde Dauid etiam in Psalmo alloquitur Deũ dicens. Quo ibo à spiritu tuo & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum tu illic es: si descendero in infernum, ades, si sumpsero pẽnas meas diluculo &c. Igitur si nemo potest Dei cõspectum effugere, aut ab eius præsentia distare: quomodo peccator hic procul à Deo est? Dico quod triplex est distantia in omnibus rebus. Prima est distãtia localis, qua videlicet decem aut viginti passus distat columna à columna, vel paries à pariete. Hæc igitur distantia localis non est inter peccatorẽ & Deũ: Deus enim vbique est, & ita nihil ita latere potest, vt eius conspectũ effugiat: de qua distantia loquutus est Dauid, dicens in Psalmo. Quo ibo à spiritu tuo, &c. ¶ Secunda distantia dicitur comparationis vel perfectionis, qua quippiã alio nobilius, doctius, pulchrius, ditius, aut melius est, vt cum de excessu quo quis alium excedit dicimus, maxima est inter vtrumque distantia, quia alter alterum longe superaret. De hac distãtia loquut⁹ est dominus ad Mosem, Filij qui hodie boni & mali ignorant distãtiam ipsi ingredientur, &c. Sapiens quoque Salomon ait. Nõ vidit solem, neque cognouit distantiam boni & mali. Ezechiel quoque ait. Sacerdotes eius contempserunt legem meã, & polluerunt sanctuaria mea: inter sanctum & prophanum non habuerunt distãtiã, & inter pollutum & mundum. De hac secunda distantia, quam vocamus perfectionis, si intelligimus nulla maior dici potest: infinita est enim inter Deũ & peccatorem distantia. Verum hic non agitur de hac distantia, secũdum quam tam longe esset bonus à Deo quam malus: Deus enim infinitè omnes creaturas excedit, & omnes creaturæ à perfectione Dei infinitè distant. ¶ Verum est & alia tertia distantia oppositionis, quando videlicet vnum alteri opponitur: vt si sedentibus hic quinque aut sex doctoribus sententiam de quapiam re laturis, & vnus aliquid dicat, cuius contrarium affirmet alius, tum demum dicimus, hos inter se distare. Huiusmodi distantia oppositionis est, quia sibi inuicem sententijs suis & voluntatibus contradicunt, nam alter ab altero tã longe est, quantum album à nigro distat. Ita inter duos dissentientes licèt corporibus hæreat, dicimus quod magna sit distantia: non inquam distantia localis, sed oppositionis distantia. Hoc modo ergo distat peccator à Deo, per oppositionem, & contrariã voluntatem. Dicit Deus, honora patrem tuum & matrem tuam, Sed ille respondet. Non honorabo eos. Dicit Deus, non mœchaberis: respondet autem ille. Volo mœchari, &c. Quãdo Deus ait, peccator negat: qñ aũt Deus negat, peccator ait. Itaq; de præceptis affirmatiuis Dei, facit peccator negatiua, & è cõuerso de negatiuis affirmatiua, omnia cõtra Dei volũtatẽ gerẽs, Deoq; resistẽs & cõtradicẽs, se eius præceptis opponẽs. Ideo dicimus illũ esse lõgissimè à Deo. Iuxta Christum erant scribæ & Pharisæi illi, dicente Matthæo, Accesserũt ad Iesum scribæ & Pharisæi dicentes. Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum: verũtamẽ de illis ait Christus. Cor eorũ longe est à me. Si corpore prope erãt longe voluntatibus distabant: amabant enim quod Christo odio erat, & odio habebant, quod Christus amabat. Cum autem omne peccatũ, vt ait Augustinus sit dictũ, vel factũ vel cõcupitũ cõtra legẽ Dei: hinc fit vt omnis peccator à Deo per peccatum discedens hac distantia oppositionis, aut contradictionis ab illo distet. Paulus etiam. Peccatum nescirem nisi lex prohiberet. Quia peccator se opponit contra legem à Deo longè distat. Vnde egregius Psaltes ait. Longe à peccatoribus salus. Cur autem longe est ab eis? Reddidit causam alloquẽs Deũ. Quia iustificationes tuas non exquisierunt. In eodẽ quoque Psalmo dicit. Appropinquauerunt persequẽtes me iniquitati, à lege autem tua longè facti sunt. Recesserunt peccatores à lege Dei, & appropinquauerunt iniquitati: quia cum vitium & virtus duo extrema sint inter se opposita, inuicemque contraria, quo quis magis recedit ab altero, magis ad alterum extremũ accedit: qui autem à lege Dei recedit, quæ voluntas Dei est, necesse est vt à Deo recedat. Vnde iniquitati propinquior fit, quo magis à Deo remotior est: non autem interuallo locorum vt diximus;

Marginal notes: Mat. 15. Esa. 29. Mat. 9. Iere. 23. Psal. 138. Deute. 1. Eccle. 6. Ezec. 22. Mat. 15. Aug. li. 22. con. Faustũ cap. 27. Rom. 7. Psal. 118.

mus, à Deo quis elongatur, sed prauitate morum & deformitate gestorum. Vnusquisque enim suis studijs sese adiungit aut separat, ad vtrumuis extremũ. Quia peccatores, ait Dauid, iustificationes Dei non exquæsierunt, quod longe facti sunt ab eo. ¶ Verum tria hic obseruanda sunt, primo, quid sit à Deo longius distare, ille enim lõgius distat, qui maioris præcepti transgressor est, aut maioris alicuius virtutis violator. Longius enim recessit à Deo, qui patrem suum iniuria afficit, quam qui proximum suum aut vicinum: opponit enim se magis præcipuo mandato. Plus recedit à Deo, qui proximum occidit quã qui vxorem alienam concupiuit: quia maiori præcepto contradicit. Ex hac autem regula, quæ Diui Augustini est, cognoscere facillime possumus quis longius à Deo recedat, si animaduertamus quis cõtra maiorem aut potiorem virtutem, aut præceptũ faciat. Vt si perpendamus, exempli gratia quis magis peccet, helluo an superbus, cõsiderare debemus vter illorum contra maiorem virtutem faciat: prior contra abstinentiam, posterior contra humilitatem operantur. At istarum virtutum quæ est maior? certum est ꝗ humilitas: ergo plus peccat superbus quã helluo, & ita à Deo magis recedit superbus helluone, & sic de alijs. ¶ Obserua secundo quod quemadmodum qui maiores passus incedendo facit, lõgius recedit ab eo loco, in quo fuit: sic peccator maiora peccata, & sæpius committens remotior fit à Deo. Cum in gratiæ statu & in Dei amicitia es, si peccas faciem à Deo ad creaturas auertis, à quo si semel peccas vnum passum ad mundum accedis, si sæpius pluribus passibus ad mundum appropinquas. Toties autem peccare potes, alijs peccatis ad alia additis, vt in profundum omnium malorum, vltimumque Dei contemptum venias: adeo, vt omnium diuinorum, sicut missæ, sacræ concionis, diuinarumque precum tædio capiaris, iuxta illud. Peccator cum in profundum peccatorum venerit, contemnit. ¶ Tertio quã plurimi recedunt peccatores non vno ductu, sed pedetentim & paulatim, nam quanuis peccatum in instanti perpetretur, tamen quemadmodũ febres, aliæque infirmitates mortem præueniunt: sic peccatum plurimæ animæ ægritudines præcedunt, antequam fiat. Solebas quotidie missæ interesse, sed paulatim ita frigescis, vt Paulo post audeas dicere, te ad missam audiendã nisi diebus festis non teneri & ita prætermittis. Vnde fit vt postea etiam diebus festis audire contemnas, mortaleque peccatũ admittas. Paulatim recessit à Deo mater nostra Eua, nam vidit lignum in medio Paradisi quod erat pulchrum visu, & suaue ad vescendum: & postea concupiuit fructũ eius, quo decerpto, præceptum domini transgressa est. Sic Caim, sic & filij Iacob, ex parua inuidia quæ in principio non poterat esse nisi venialis, tandem paulatim crescente inuidia ad internecionem deuenerunt. Quantum autem malum sit à Deo elongari testis est hic filius prodigus, qui postquam exijt à domo paterna nõ inuenit nisi famẽ & miseriam. Quid habuit Agar extra domum Abrahã, nisi laborem? Vnde Psalmista ait. Ecce qui elongant se abs te, peribunt. Sicut pulli incessanti ab accipitre quandiu circumuolant iuxta matrem securi sunt, at si ab ea longe discedant cito capiuntur & pereunt: sic qui à Deo

Gen. 3.

Gen. 4.

Gen. 37.

Gene. 16.

Psalm. 72.

non discedunt custodiuntur ab eo: qui vero longius discedunt capiũtur à dęmone, qui circuit, vt Petrus ait, quærens quem deuoret. Ex hac igitur auersione incurrit peccator in multa damna. Ideò de Caim ait scriptura quod egressus à facie domini habitauit profugus in terra. Inter alia autem mala quinq; enumerauimus. ¶ Primum est Deum paruifacere, cum procul dubio nihil maius sit, omnia enim illa, quæ eminus videmus quantumcunque magna sint apparent exigua. Radij enim visibiles qui ab oculis nostris procedũt quò lõgius procedũt angustiores fiunt, donec protin⁹ euanescũt. Si solẽ intuearis cũ sit octies tota terra maior, duorũ pedũ aut triũ mẽsurã habere tibi videbitur. Quare ergo sol cũ tãtus sit, tã paru⁹ esse apparet? Nulla alia ratio est, nisi quia longissime abes ab illo, maxima autem distantia, quę est inter nos & solem, illius magnitudinem defraudat, eumque de magno paruum videri facit. Eodem etiam modo ad nostrum propositum, nulla causa est cõtemptionis tuæ, qua Dei amorẽ pro nihilo deserere, aut certè pro rebus nullius ponderis & momenti, non dubites nisi quod de longe eum aspicis, longeque ab eo immoraris. Pluris enim facis emolumenta tua quã Deum, centiesque peierabis, vt mercimonia tua ex animi sententia negotieris: aut etiam vt drachmam vnam lucreris Deum centies prodes & derelinques. Hoc autem fit, quia tam parui Deum facis vt argenteum nummum multo esse maiorem iudices. Bona terrena cum vilia & abiecta sint: tamen quia ea nimis amamus, nobilia nobis & pulchra videntur. At Deus quia super omnia hui⁹ seculi bona à nobis vt deceret non amatur, exiguus & quasi inuisus nobis est. Verum multo aliter Paulo Apostolo gentiũque doctori videbatur, qui quoniam procul à mundo, proximèque Deum esset, ad Titum scribens dixit. Vsque in aduentũ gloriæ magni Dei. vbi Deũ magnum vocauit. Et alio in loco tam parui mundũ duxit, vt diceret Philippẽsibus. Omnia arbitratus sum sicut stercora. Dauid quoq; multis in locis eius magnitudinem extollit. Et in Psalmo nonagesimo quarto ait. Quoniã Deus magnus dominus, & rex magnus super omnes Deos. Et alibi Magnus dominũs Deus noster, & magnitudinis eius nõ est numerus. Et iterũ. Magnus dominus & laudabilis nimis, in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius. Ideò omnes hi sancti, alijque multi quorum sententiam hic citare nolo, magnitudinem Dei profitebantur, eumque esse maximum & immensum memorabãt, quia illum amabant, & propè se habebant: tu autem illum paruum esse ducis, quia longe abes ab illo. Vnde fit quod Deum adeò despicias vt quæcunque mũdi bona quantumuis parua Deo anteponas. ¶ Secundo, quo longius discedis à sole tanto longiorem vmbrã facis. Vesperi etiam sole occidẽte, multo maior corpora omnia vmbra consequitur: ita & eodem modo & tu quo longius à Deo separaris maiorem vmbram, huius mũdi bonorũ consequeris; vmbra enim sunt omnia humilia & terrena, iuxta illud scripturę. Transierunt omnia illa velut vmbra. Ergo quo quis remotior à Deo fit, maiorem vmbram facit, & maioribus huius seculi vitijs & voluptatibus implicatur, quæ velut vmbra transeunt: & ita optime vmbræ assimilantur. Hos autem peccatores qui magna habent

1. Pet. 5.

Gen. 4.

Tit. 2.

Phi. 3.

Psal. 46.

Psal. 88.

Psal. 98.

Psal. 47.

Psal. 95.

Psal. 144.

Psal. 146.

Sap. 5.

Ierem.6. habent vmbram deplorat Hieremias dicens. Væ vobis quia declinauit dies. Sed vnde hoc colligis? Quia longiores factæ sunt vmbræ vesperi. Hæc bona terrena, amplissima sicut vmbræ vespertinæ hominibus videntur, & non animaduertunt, in quantã decidant fraudem quantamque incurrant fallaciã. De his loquitur Ecclesiasticus dicens. Quasi qui apprehendit vmbram & sequitur ventum: sic qui ad visa mendacia attendit. Qui sequũtur honores, qui diuitias diligunt, non apprehendunt vmbram? sequũtur certe visa mendacia. Aurum enim quod tu plurimi facis, scoria terræ est, honores autem ventus & fumus. Vnde Dauid in Psalmo. Filij hominũ, vsque quo graui corde? Vt quid diligitis vanitatẽ & quæritis mendacium, &c. Tertium cum Sol ab aliqua regione procul cursus suos dirigit, illã frigidam & sterilem reddit: & ẽ conuerso, cum comminus aliquã regionem radijs suis perlustrat, eam calidam & fertilẽ efficit: & vt citiùs fructus omnes producat. Vnde vt experiẽtia nouimus, regiones soli propinquiores temperius remotioribus fructificant: itã & eodem modo cum comminus iustitiæ Sol Christus dominus noster caloris sui radijs suæq; diuinitatis præsentia animas nostras collustrat, eas multo fertiliores & abundantiores reddit, adeo vt etiam poculo frigidæ aquæ pleno, cœlum quis emereri possit. In statu autem gratiæ quocunque opere bono in gratia vitam æternam consequi potes: nam nulla terra fertilior aut vberior est anima rationali, si comminus à Deo perlustretur: si vero Sol lõgius recesserit obscura, tristis, frigida, & sterilis manet. Ideo Paulus. Si distribuero substantias meas in cibos pauperum. Si tradidero corpus meũ itã vt ardeã, &c. Charitatem autem nõ habuero, nihil mihi prodest. Terra igitur quæ non calescit Christo supremo sole, sterilis, & infœlix est vt nihil producere possit de seminibus sibi commissis: quod prosit ad vitam æternã. Nullum enim opus absque gratia quantumuis bonũ sit, compotes facit homines æterna vita, nisi calore iustitiæ, eiusdemque gratię fuerint calefacti. Quiuis pagus, quãtumuis sterilis, si in eo rex habitet, omnibus rebus ad victum necessarijs abũdat & affluit: postea vero tamen si rex discedat, sterilis, vt antea manet, vt nihil in eo ad victum necessarium inuenias. Eodem igitur modo, quo præsentia regis loci steriles & deserti fertiles & frequentes fiunt, itã præsentia Dei in animabus nostris abundantiam omnium virtutum parit, absentia vero omnibus vitijs ianuã concedit. Quarto quemadmodum sol præsens vniuersa omnia creata lætificat, absens vero in tenebris & caligine cuncta relinquit, itã Deus cum nobis adest, nos lætos reddit, cum abest, obscuros & solicitos. In omni terra AEgypti erant tenebræ densissimæ, itã vt palpari possent: sed in terra Iesem vbi erãt filij Israel, erat lux: ita vbi sunt impij non sunt nisi tenebræ, sedent enim ipsi in tenebris & in vmbra mortis, quia cum primum quis à Deo recedit, ad dæmonum regionem commeat, vbi nõ sunt nisi tenebræ: quantum enim distat cœlum à terra, tantum distat gratia à peccato. Itã peccator separatus ab illo claro iustitiæ sole, sedet tristis & infœlix, in tristitia miseriaque peccati, & in vmbra mortis, in tenebris que densissimis dæmonum. Quintũ & vltimum in

Eccle.34.

Psal.4.

Mat.10.

1.Cor.13.

Exo.10.

Luc.1.

commodum quod accipit peccator se à Deo separãs est, quod cum ab eius misericordia separetur ad rigorem eius iustitiæ appropinquet necesse est. Sicut homo elongans se ab oriente appropinquat ad occidẽtem, & elõgans se ab Austro, appropinquat ad Aquilonem: ita ille, qui per peccatum se elongat à misericordia Dei præueniente, appropinquat ad eius iustitiæ vltionem: & qui elongat se ab eius gratia subsequente, appropinquat ad eius iustitiam punientem: in Deo enim quasi eius oriens & occidens sunt eius misericordia & iustitia, & Auster & Aquilo, sunt eius gratia & potentia. Peccator cum recedit à misericordia incidit in manus iustitiæ. Constat hoc ex Iona perspicue, qui fugiens Deum nauim conscendit, exortaque est tempestas. Fugere voluit Deum præcipientem, & inuenit eum puniẽtem: quãto magis elongatur peccator à gratia Dei, tanto magis ad infernũ approximat. Hic filius prodigus tantus fuit peccator vt non solum obedientiam patris sui reliquerit, verum etiam ẽ domo discesserit, abiens in regionem longinquam. Si filius tuus domi tuæ ægrotat, facile curabis illum: si tamen peregre profectus, & in aliqua regione longinqua immorans male habet, à te curari non poterit. Sic homo quantumuis fragilis & infirmus, licet sæpius cadat restaurari tamen potest quandiu domi patris permanet: hoc est quãdo non multum recedit. Amici enim Dei qui casu & forte fortuna aliquando peccãt, citò à peccato resurgunt, cæterum qui abeunt in regionem lõginquã, vt hic filius prodigus, multa ob peccata, vt plurimũ omnino intereũt. Cuius rei duo insignia sunt exempla, Petri videlicet, & Iudæ proditoris. Petrus ter dominum negauit & lapsus est: verum quia vero corde adhuc Christo conglutinatus erat non illi multum obfuit, sed cito reparatus est. Cum enim ceciderit iustus (inquit Dauid) non collidetur: quia dominus supponit manum suam. Iudas autem seiunctus à Christo, domũ Dei egressus malu t inter hostes Dei, quam cum Christo inueniri. Quid mirum si in peccatis mortuus sit? Hic à patre discessit, & à domo eius & abijt in regionem longinquam: ideo tot mala inuenit. Vide ergo quam malum & amarũ sit, te dereliquisse dominũ Deum tuũ, ait dominus per Ieremiam: ideo cura vt ad Deũ reuertaris: quod facies expeditissimẽ si eadẽ via iterata, qua recessisti, redieris conuersus ad Deum. Ideo Paulus. Deponentes itaque mẽdacium loquimini veritatem, &c. Qui furatur iam non furetur, &c. Reuertamur igitur ad humilitatem si superbi sumus, ad castitatem si libidinosi, ad liberalitatem si auari &c, & si auersi facti sumus à sole conuertamus faciem iterũ ad Deũ illique vita denuo reformata, moribusque correctissimis appropinquemus vt de nobis dici possit, quod Paul⁹ ad Ephesios. Vos qui eratis lõgẽ facti estis propẽ. Sed quia de hoc reditu & conuersione inferius acturi sumus, cum videlicet hic filius prodigus domum patris sui remigrauerit, nunc interim tertium principale videamus. ¶ Tertio filius hic prodigus non solum recessit à domo paterna & abijt in regionẽ longinquam, sed & omnem substantiam suam cũ meretricibus consumpsit: ideo sequitur in cõtextu. *Et ibi dissipauit substantiam suam cum meretricibus viuendo luxuriose.* Duo hic dicit. Primo, quod dissipauit

Ionæ.1.

Mat.26.

Psal.36.

Ierem.2.

Ephe.4.

Ephe.2.

pauit substantiam suam:& secundo quod illam dissi pauit viuendo luxuriose. De primo vide quomodo per hāc auersionē à Deo, miserrimus peccator amittit omnia quæ accepit & quæ illi conducere poterāt ad ipsius salutem, scientiam, intellectum gratiā, corpus, & animam tam spiritualiter quam temporaliter & æternaliter. Deniq; & omnia bona & merita quę habuit, in vita sua perdidit, Iuxta illud quod dominus per Ezechielem ait, Si auerterit se iustus à iustitia sua & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, nunquid viuet? omnes iustitiæ eius quas fecerat, nō recordabūtur. Hoc mihi velim dicas, si qui per viginti aut triginta annos apud Indos versatus, postea in Hispaniam rediens summis diuitijs & opibus, immemor præteritorum laborum & periculorum, quæ ob illa acquirenda subierit, vnica ludi sponsione, chartæque pictæ missione, vniuersa erogaret, nonnè veniret insanissimus iudicandus? Atqui tu insanior multo es, qui triginta aut quadraginta annis, ieiunando orando, donando, piaque exercendo, Deo inseruieris & postea vno mortali peccato vniuersa hęc amittas. Paruo enim emolumento, breuique voluptate, & ferè nihilo, qui quantum lucratus est omnem vitam suam perdit, insanus est certè: at tu insanior. Ille enim amissa substantia, quam apud Indos peperit redire poterit, vt tantundem lucretur: cæterum peccator, qui vno peccato lucrum, sortemque omnem amisit, hoc remedio vti nō potest, quia qui facit peccatum seruus est peccati: seruus autē omnia quæ lucratur domino non sibi lucratur, ita peccator tā afflictus & perditus manet, in statuque adeo infœlici, vt nullum opus vita æterna dignum facere possit. Duo itaque mala cōsiderare debes quotiescunque peccas, te incurrere. Alterū quod omnia bona amittis, quæ antea feceris. Alterum quod in eo statu es vt etiam si tantundem lucrari velis, non possis, & ita nemo est magis infœlix quam peccator. Merito igitur insanus vocabere, si vel pro tātillo emolumēto, vel breuissima delectatione non recusas omnia lucra tua dilapidare, quemadmodum hic filius prodigus qui consumpsit substantiam suam. Sed quomodo consumpsit? luxuriose viuendo. Dissipauit hic iuuenis imprudens cum scortis & nebulonibus. Id non rarò accidere solet ijs qui licentius ab ipsis incunabulis educantur: vbi vero adoleuerint iam iugum, ferulamque parentum & magistrorum detrectant contemnunt proborū virorum consortia: alea & conuiuationibus omnia profundunt etiam quæ parentum cura laboreque multo sunt parta & acquisita. Sed iste omnia bona dissipauit in luxuria, quod quidem vitium, consumit omnia bona gratiæ & naturæ: quia naturales vires corporis eneruat rationem turbat & ingenium hebetat, pecunia, honore bonis temporalibus & spiritualibus & quod plus est se ipso spoliat, & defraudat. Ideo Salomon ait. Qui nutrit scortum perdit substantiam. Et iterum. Qui diligit epulas, in egestate erit. Ideoque igni assimilatur, qui quidem omnia consumit, vt ait Sanctus Iob. Ignis est vsque ad consummationē deuorans & omnia eradicans germina. Non enim solum his bonis externis homines nudat, sed etiam corporis & animæ multis eripit. Causa huius inuisi peccati, de

Eze.18. *Ioann.8.* *Prou.29.* *Prou.21.* *Iob.31.*

molitus est Deus orbem vniuersum terrarum diluuij aquis, flammisque de cœlo immissis Sodomam & Gomorrham, & quinque alias ciuitates subuertit. Ona repente occisus, Sichen ciuitas vastata, & fere omnis tribus Bējami interempta fuit. Hoc vitiū immaturæ Ammonis mortis causa extitit, Salomonem ad idololatriam compulit, occidit maritos Saræ, Sansonem oculis priuauit, Dauidi maxima intulit incommoda: & senes Susannæ accusatores perdidit. Illius causa Deus vno die viginti tria millia hominū populi Israelis interfecit. Omnia maiora supplicia quæ legimus Deū hominibus inflixisse in hoc extiterunt peccatum. Vnde colligere poteris, quanto sit hoc vitium odio Deo, quandoquidem ab illo tam acriter punitur: tantum enim odit Deus hoc vitium, vt Christus saluator noster omnia fere peccata in suo collegio permiserit, vno excepto videlicet luxuria. Permisit Thomam incredulum, & discipuli fere omnes fuerunt infideles, nam recumbentibus illis apparuit illis Iesus, & exprobrauit incredulitatem eorum. Permisit eorum ambitionem & superbiam, nam duo fratres voluerunt se alijs præferre & alij decem indignati sunt. Et in vltima cœna facta est contentio, quis eorum videretur esse maior: duo etiam Apostoli irati sunt contra Samaritanos, & se vlcisci cupierunt dicentes domino. Vis dicimus, vt descendat ignis de cœlo? Inuidiam etiam permisit: nam quidam eorum dixerunt saluatori. Ecce inuenimus quēdam dæmonia eijcientem in nomine tuo, & non sequitur nos. Auaritiam quoque permisit: nam Iudas fur erat & loculos habens, simul & traditor: & Petrus illum negat: denique omnia permisit Deus in suo collegio vitia, sordes tamen luxuriæ & carnis, ille qui pascitur inter lilia, nunquam permisit imo Ioannem propter donum virginitatis plus omnibus dilexit. Seruus nanque dæmonis est, qui vitijs cōsentit, & turpibus cogitationibus delectatur. De hoc peccato loquitur Apostolus dicēs quod qui talia agunt regnum Dei non possidebunt. Est enim quidam ignis infernalis, cuius gula est materia, turpitudo flamma, immunditia cinis, infamia fumus, tormētum finis. Illud est corporis perditio, vitæ coarctatio, virtutis corruptio, legis transgressio. Alia peccata vnam tantum hominis partem contamināt, animam scilicet, hoc autem omnem hominem corpus scilicet & animam ipsius vitiat. Apostolus ait. Qui violauerit templū hoc destruet illū Deus. Nescitis inquit quod corpora vestra templum sunt Spiritus sancti? Non poteris mihi crede seuerū Dei supplicium effugere: si impudice templo spiritus sancti vsus fueris. Sed iam hæc maledicta pestis toto fere mundo grassatur. Taxantur filiæ Loth: sed credo quod castior fuit illorū incæstus quā pudicitia multarum, quæ modo castæ reputantur. Non redierunt ad concubitum vltra conceptum quia tantum generationis desiderio credentes totum orbem igne consumptum accesserunt ad patrem: at vltra nō quæsierunt virum. Discutiant se & requirant fœminæ incōiugio positæ, si ob hoc solum adeant viros vt suscipiant liberos, & si post conceptum desistunt: istæ enim quæ argui videntur de incæsto, simulac conceperunt vltra ad consortium viri non accesserūt. Nonnullæ vero mulieres (nec enim vniuersas pariter nota-

Gene.7. *Gene.19.* *Gene.38.* *Gene.34.* *Iudi.20.* *2.Reg.13.* *3.Reg.11.* *Tob.8.* *Iudi.16.* *2.Reg.12.* *Dan.13.* *Numer.25.* *Ioan.20.* *Mar.16.* *Mat.20.* *Luc.22.* *Luc.9.* *Ioan.12.* *Mar.14.* *Can.3.* *Gala.3.* *1.Cor.6.* *Gene.19.*

ter notamus) sunt velut animalia bruta absque vllo
iudicio, iugiter libidini inseruiũt, quas ego nec mu-
tis pecoribus comparauerim: pecora enim simulac
Psal. 31. cõcipiunt, vlterius maribus sui copiã nõ faciũt. Has
notat scriptura diuina cum dicit. Nolite fieri sicut
equus & mulus quibus non est intellectus. Sed satis
sit de hac turpissima materia dictum. ¶ Ad no-
stram autem eruditionem docemur, hanc maledi-
ctam pestem cauere: oportet igitur, vt ex huius pue
ri incommodo, qui in tot miserias incidit, & nos pe
riculũ faciamus, sapereque discamus. Vincitur hoc
peccatum fugiendo illud, iuxta illud quod Paulus
1. Cor. 6. consulit dicens. Fugite ab omni fornicatione. Alia
vitia pugnando vincuntur, hoc vero peccatum fu-
giendo tum quia luxuria peccatum est valde immũ
dum. Et sicut non expediret cum homine lutoso lu
ctari, quia licet eum prosterneres, tamen te inquina-
ret: sic non est securum, nec oportunum luctari cũ
vitio isto, vix enim fieri potest, quin homo coinqui
Eccle. 13. netur. Vnde Ecclesiasticus. Qui tetigerit picem, in
quinabitur ab ea. Tum etiam, quia non est bonum
comminus pugnare cum illo hoste, qui ex propin-
quitate sumit vires. Talis enim est luxuria, corpus
enim nostrum, quod prius erat pro nobis cõtra nos
hostis efficitur. Vnde sicut princeps aliquis eminꝰ
pugnat cũ hostibus suis, quãdo credit quod in suo
exercitu sunt multi proditores, qui commisso præ-
lio, partem contrariam adiuuabunt: sic debet homo
contra luxuriam eminus pugnare, ne corpus nostrũ
tam tetri vitij propinquitate infectum proditor cõ-
tra nos efficiatur. ¶ Secũdum remedium est memo-
ria ignis inferni, vbi in æternum luxuriosi ardebũt.
Durum fortasse tibi videbitur tentationi resistere:
durius tamen mitti in ignem sempiternũ videri de-
bet. Qui non cauerit ab igne luxuriæ ignem inferni
cauere non poterit. Sed sicut alius ardor alium ardo
rem vincit & extinguit: sic ardor ignis sempiterni
frequenter in memoriam adductus, carnis ardorem
libidinemque extinguet. ¶ Tertium remedium est
pœnitẽtia, qua si carnem tuam affixeris, cilicijs, &
laboribus, abstinentiamque seruaueris, proculdubio
victor euades. Ignis aqua extinguitur: lachrymis,
carnis desideria & libidines opprimuntur, quæ sunt
quasi ignis, quo omnes virtutes conflagrant. ¶ Do-
cemur secundo, ex hoc contextu ad quantam mise
riam homo stolidus suam sequens voluntatem redi
gatur. Ecce hic adolescens qui diues, integer, sanus
& honoratus domi patris sui fuerat, ad quãtam pau-
pertatem & egestatem venerit quia voluntatẽ suam
sequutus sit, nemo ignorat, amisit omnia quæ habe
bat, & de fortunato & diuite pauper & infœlix fa-
ctus est. Hæc autem mala omnia incurrit ille qui in
omnibus voluntati suæ obtemperat. Docemur præ
terea quod premium maneat illum, qui Deũ derelin
quit, & quid lucri ille faciat, quid illi opes, ingeniũ,
& sciẽtiæ sublimitas prosint: qui præter Deũ aliud
requirit. Rursus docemur hinc, quid facere soleat
is, qui sibi derelictꝰ est quomodo videlicet deterior
semper fiat & de vno in aliud ruat vitium. Denique
docemur, quomodo peccatorum multitudo in ho-
mine de die in diem accrescat, & augeatur donec to
tum hominem opprimat. In summa discimus hinc,
quam sit horribile iudicium & misera cõditio illius

qui Deo curæ non est. Nihil maius, nihilque optabi
lius homini accidere potest, quam si in Dei tutelam
& patrocinium recipiatur, nihil rursus timendũ ma
gis quam si curam ipsius habere Deus recuset. Quid
aliud hominem à peccato, à morte, omnique pericu
lo immunem reddit, quam præsidium Dei. Contra
vero si quis fuerit à præsidio Dei destitutus, quid
aliud facit, quam quod in varia flagitia & mille di-
scrimina se cõijcit; sicut iste iuuenis, qui discedens à
domo paterna in turpitudine & fœtore luxuriæ cõ-
sumpsit substantiam suam? Sed satis sit de tertio.
¶ Quartum cõsideratione dignum est fames in quã
incidit, vnde subditur in contextu. *Et postquam om
nia consummasset: facta est fames valida in regione il-
la & ipse cœpit egere:* Et merito quidẽ iste cœpit ege-
re, qui thesauros sciẽtiæ & sapiẽtiæ Dei, diuitiarũq; Colo. 2.
cœlestiũ altitudinẽ dereliquit. Qui recedit à fonte si
tit, qui recedit à thesauro, eget: & qui recedit à virtu
te, dissoluitur. Egere ergo & famẽ pati ideo cœpit,
quia nihil volũtati prodigæ satis est: semperq; famẽ
patitur sui, qui alimẽtis perpetuis nescit impleri. Vbi
cũque Ioseph in Ægypto erat, copia omnium rerũ Gene. 41.
confluebat: vbi vero non erat ingens fames & penu
ria in dies augebatur. Ita eodẽ modo vbi Deus est,
ibi satietas est & abundãtia, vbi vero abest, fame &
miseria omnia consumuntur. Quapropter tria hic
consideranda & obseruada sunt. Primum, quomo-
do extra Deum nihil nisi fames sit & penuria: secũ-
dum quod vnus Deus animam nostram potest satia
re, tertium qua de causa in Deo solo & non alibi ho
mines satietatem, copiamque omnium rerum inue-
niant & cæteræ omnes creaturæ. De primo ait Psal Psal. 33.
mista. Diuites eguerunt & esurierunt: quærẽtes au-
tem dominum non minuentur omni bono. Omnia
quæ sunt in mundo paupertas & fames animæ sunt.
Ideo ait Psalmista. Dominus regit me, & nihil mi-
hi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. In græ- Psal. 22.
co est, dominus pascit me & nihil mihi deerit. Non
poterunt dicere hoc reges, principes ve istius mun-
di: qui quo altiori in gradu sunt eo maioribus egesta
tibus opprimuntur, eo quod nimium honoribus re-
busque familiaribus operæ impendunt: & ideo ma-
ximos faciunt sumptus quibus vix substare possint.
Nam quis Rex, Imperator, vel etiam summus ponti
fex affirmare audebit: nihil mihi deest? Vna Christi
ouis hoc verẽ poterit asserere. Ille enim tantummo
do, qui in diuinis pascuis pascitur contentus & satia
tus viuit. Super aquas refectionis educauit me, ani-
mam meam conuertit. Dæmõ herbas marcidas oui
bus suis porrigit inter spinas & carduos pascens illas
aquæ illius venenosæ sunt, & eius herbæ mortem la Gene. 3.
titantem secum important. Dæmon primos generis
humani parentes in terreno paradiso pauit qui simu
lac comederunt, veneno sunt infecti: cibi enim dæ-
monis vitam suis eripiũt: nam & honores, volupta
tes & diuitiæ animarum mundanis & peccatoribus
sunt exitium, vitam enim hæc non tribuunt illis sed
eripiunt, non satiant, sed fame conficiunt. Quare ve
lut hydropicus siti, fameq; æterna cruciabere, quã-
tumcunque honorũ, diuitiarũ, & voluptatum bibe
ris. Ideo Psalmista Deo dicit. Omnia in te expectãt Psal. 103.
vt des illis escam in tempore, &c. Vitia famem, & so
licitudinem voluntati inijciunt: quod non faciunt
Virtu-

virtutes, quæ leuamine & consolatione animam recreant. Quapropter sapiens dixit. Ne comedas de
Prou.23. cibis eius, vbi est panis mendacij. Mentitur mũdus dum ait in vitijs suis esse nutrimenta, quæ possint satiare. Præstigiatores & necromantici hortum fructibus abundantem ante oculos suis præstigijs apparere faciunt: at si fructum decerpere velis & comedere omnia vanitati similia contrectantis manus effugient. Ita mũdus sequacibus suis persuadet se esse alicuius momenti aut valoris: & ea quæ concedit satis habere virium ad restinguẽdam famem animarum, at in extremo omnia vana ludicra, ventoque simillima esse apparẽt. Hęc est causa verissima, quare peccatores non vnquam nec contenti viuunt, nec sibi aliqua in re satisfaciunt, & iure: anima enim rationalis veluti Chamæleõ aere vesci aut sustentari nõ po-
Psal. 118. test. Ideo dixit Psalmista in persona impij. Os meũ aperui & traxi spiritum. Aperiebat os suum vt aerẽ reciperet sed famem satiare non poterat: quia homo non aere, aut vẽto vescitur. Impius desiderium aperit suum: extendit & dilatat voluntatem, credens se
Osea. 12. vento posse sustineri. De his Propheta Oseas ait. Ephraim ventos pascens. Inane nimium est illud & vanum, quod locum suum, vbi est, non occupat & implet, ergo inania sunt omnia terrena, quæ nõ modo non implent, aut satiant, verum animam nostrã inflant & esurire faciunt. Non putares esse insanissimum hominem qui esuriens os suum aperiret, aurasque captaret, vt inediæ satisfaceret, famemque extingueret? At non minor est insania tua si vẽto mũdi vanitatis libidini tuæ satisfacere tentas. Considera nihil huiusmundi posse inueniri, vt animæ desiderio possit satisfacere. Omnia enim terrena sunt quasi quoddam salsamentum quod aciditate sua comedendi appetitum excitat. Videbis clericos quam plurimos in initio pauperes ad beneficium aspirantes: quo impetrato, abbatiam, vel canonicatum affectãt: postea vero abbates vel Canonici creati archidiaconatum vel episcopatum ambiunt, &c. Nec vnquam vllo adepto dignitatis gradu sibi satisfaciunt aut quiescunt: licet vel Episcopi vel summi Pontificis obtineant præeminẽtiam. Quid igitur factũ est de illo beneficio quod in initio fuerat consequutus? Quid fuit nisi quoddam salsamentum quod appetitum excitauit plura in dies cupiendi? Ergo nihil est in mundo quod famem non excitet & irritet, nedũ
Psal.64. extinguat. Vnde in Psalmo habetur. Famem patiẽtur vt canes, & circumibunt ciuitatem. Circundant mundum, & circundant terram, sicut diabolus, qui
Iob. 1. dixit in libro Iob. Circuiui terrã & perambulaui eã. Auari, honorisq; cupidi, iugiter diuitias, dignitates, & honores quærũt: quibus impetratis, nihilo magis satietatis habent, sed vt canes in dies esuriũt magis.
Aggai.1. Ideo optime istos alloquitur Propheta Aggæus dicens. Comedistis & non estis satiati: bibistis & non estis inebriati: operuistis vos, & non estis calefacti. Et qui mercedes congregauit misit eas in saculũ pertusum. Heliæ torrens exaruit. Ionæ hedera à verme
3.Reg.17. Iona.4. corrosa emarcuit: ita ex omnibus mundi bonis genitiuus vermis exoritur, qui illa omnia corrodit & cõsumit. Quo plus tibi concessum fuerit de huiusmũdi bonis, quæ tu cupis, eo magis ignis cupidinis tuæ flagrabit: non aliter quam si quis sitim extinguere sale in ore suscepto vellet, aut ignem oleo immisso restinguere. Ne igitur defatigeris inuestigandis huiusmundi fallacibus & infidis rebus: licet enim plurima pepereris, nihilominus fame & miseria, vt hic filius prodigus cõficieris. Hoc voluit significare Euangelista noster dum dicit, famem esse in illa regione: quia vbi Deꝰ nõ est, famẽ patitur anima nr̃a. ¶ Qua propter videamus secundum, scilicet, quomodo vnus Deus animam nostram satiat. Ita enim hic filius prodigus nunquam satiatus est, donec domũ patris sui rediit. Ex quo disce satietatem, gaudiumq; perfectum in solo Deo quærere: ille enim est qui per Prophetam regium ait. Aperi os tuum, & ego adim- Psal.80.
plebo illud. Postea enim quã dominus populo suo, suorum mandatorum obseruantiam commendauit in illius premium ait eidẽ populo vt os aperiat, &c. Quid tãti momẽti & difficultatis est os implere? Os humanum nuce, panisve buccella nonne impletur? Hoc non de ore corporali sed de ore animæ spirituali, quod illius desideriũ est, est intelligendum. Mundus enim vt supra diximus animi desiderium implere non potest, sed solus Deus: qui eam ad imaginem suam creauit, & dicit illi. Dilata & extende desiderium tuum, ego enim solus tibi satisfacere: teque satiare possum, & non alius. Nam anima rationalis ad imaginem & similitudinem Dei creata, cum omnibus alijs rebus possit occupari & impediri nulla tamẽ re præterquã Deo impletur. In solo Deo satietatem, lætitiam, & quietem, perfectumque gaudiũ inuenit. Quidquid Deus non est, amaror, anxietas & solicitudo animæ est: quæ demum nunquam quiescere poterit, dum in terrenis rebus solatium quæsierit. Hydria dum est intra aquam putei leuissima videtur: postquã vero ab aqua extrahitur grauissima est. Ratio huius est quia intus aquam ab elemento suo sustinetur & fulcitur: extra aquam vero ab elemento suo deseritur. Ita & tu qui amore in Deo elemento tuo verissimo consistis dum ab eo non abes lætus & contentus viuis: sed posteàquam ob mundi amorem extra elementum tuum Deum optimum maximum extraheris non est mirum si omnia tibi mœsta & molesta videntur. Impij defessi & defatigati mundo inseruiendo sunt: & sibi ipsis facti sunt graues, quia extra Deum proprium suum elementũ viuunt: animus tamen, qui in Deo est, omnia suauia facilia, & læta experitur: cum impij in honoribus, diuitijsque & voluptatibus, nihil nõ laboriosum, nihil non anxietatis, solicitudinisque conscientiæ plenum inueniant. At boni in angustijs, doloribus, & ærumnis quietem & lætitiã habẽt: quia in solo Deo est omne cordis gaudium, extra Deum nec pax nec iucũditas esse potest. Quemadmodum enim corpus tuum in tenui magisque pro sui mensura stricta sede quiescere non posset: ita nec anima quiescet in omnibus mundi solatijs, & voluptatibus, quæ multo sunt animæ amplitudine angustiora. Quidquid enĩ Deus non est, non maiorem habet opportunitatem vt anima in eo possit quiescere, quam si quis in tabula trium digitorum vel quatuor latitudinis, corpus prosterneret. Hinc colligere poteris te nullã requiẽ alicubi posse inuenire si terrena amaueris: quare ad Deum conuertere, si vitam habere vis. Cum Deus Gen. 1.
creauit hominẽ ait scriptura, quod requieuit ab omni opere

ni opere quod patrarat, quod non fecit quando cætera creauit: quia cum solus homo in Deo quiescere possit, merito dicitur Deus in solo homine quieuisse. Cum homo quietē capiat in ipso Deo, Deus desiderium tuum bonis implet ait Propheta: nunquā enim appetitus noster quietus est donec in finē suū peruenerit. Nā anima nostra adeo est nobilis vt nullibi nisi in summo bono possit consistere. Ideo sanctus Rex & Propheta Dauid ad Deum clamat dicens. Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum quando veniā & apparebo ei. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dū dicitur mihi quotidie vbi est Deus tuus. Aberat longissime à Deo flebatque eo quod sitientem & egentem videbat: Deumque desiderabat vt perfectam satietatem & gaudium inueniret. Non poterit mūdus sitim desiderij tui extinguere, ire igitur ad Christum debes, qui ait. Qui sitit veniat ad me. Si vis omnia quæcunque cupis assequi, cape illius sancti consilium dicentis. Delectare in domino & dabit tibi petitiones cordis tui, &c. ¶Hucusq; vidimus quemadmodum in mūdo nihil nisi fames, summaque omnium rerum penuria sit, at in vno Deo perfecta satietas, gaudium, & gloria inueniatur: nunc videamus omnium supradictorum rationem & qua de causa mundus inediam causet, & in Deo tanta satietas tantumque gaudium animabus nostris offeratur. Hoc enim est quod tertio loco dictum iri promisimus, cum de hoc tractare inciperemus. Primum, quod in mundo nulla inueniatur satietas, sed in solo Deo, est, ob amplissimam animarū nostrarum capacitatem: anima enim quæ ad Deum appetendum creata est, quidquid infra Deum appetit, minorem & angustiorem habeat quantitatē necesse est. Vas quod capax est vnius aquæ mensuræ certè non poterit alia minori mēsura adimpleri. Sic cum omnia mūdi bona respectu animæ nostræ amplitudinis sint velut sinapis granum in Elephantis ventre: necessario consequitur, vt nihil ex hoc mūdo animæ nostræ capacitati satisfacere possit, quia vas Dei capax mundo satis impleri non potest, secūdum quemadmodum illa omnia quæ natura sua intus inania sunt, eo modo locum suum occupant, vt semper aliquid inane maneat, quia ipsamet inania sunt: ita mundi omnia bona quia vana, & nequaquā solida sunt, animam nostram adeo occupare aut implere non possunt, quin plus loci inane & vacuum relinquāt. Tertium est, quod omnia terræ bona animæ nostræ desiderio non possunt satisfacere: quia sunt animæ desideria infinita & interminata. Vnde nullum aliud remedium nobis in hac vita reliquum est, quam animum à bonis huius seculi amouere: vt possimus aliquando satietatem & quietem in cœlestibus inuenire. Si quis esset tam insanus, vt vsque in cœlum volare intenderet nequicquam alis de papyro vel membrana confictis, aliove vllo instrumēto humano id tentare præsumeret. Præstaret enim cōsiderare quam inani & inutili cupidine raperetur quando impossibile naturæ viribus tentabat. Hoc modo cohibere debes insatiabiles honoris, diuitiarū que cupidines, persuadens tibi impossibile esse animam tuam satiare: licet omnia quæ sub cœlo sunt cō sequaris. Vnde nullum aliud remedium tibi restat, nisi inane desiderium abs te remoueas, facilius enim est homini, pennis in nubes eleuari quam animæ nostræ desideria huius vitæ bonis satiare & implere. Bona enim tēporalia sunt quasi quidam fomes, quo magis incēduntur & inflāmantur desideria: quare sicut esset maximus furor ligna in ignem cōijcere ad eum extinguendum. Ita nec minor est insania, flammas desideriorum nostrorum arentibus mundi bonorum lignis, extinguere & continere velle. Potissima tamen harum omnium rationum, quare nullo modo his temporalibus rebus satiari possimus est, quia nihil inter omnia bona huius seculi potest inueniri, quod in omnibus quadret, consentaneum vè sit animę nostræ ingenio & naturæ. Deus enim qui omnia nutrimenta omnibus viuentibus iuxta naturam vniuscuiusque tribuit, se animarum nostrarum cibum futurum, cæteris creaturis in nutrimentū nō concessit. Quemadmodū stultum esset si quis equū carne aut leonem herba pascere vellet, quæ ab eorū naturis abhorrent nec sunt apta, vt illis supra dicta animalia vescantur, sic & animę rationali qui rebus terrenis satisfacere intendit insanus est. Nihil enim ex omnibus quæcunque orbis terrarum fert cum natura animæ nostræ conuenit. Mundus enim alijs aerem veluti Chamæleonibus tribuit, quo arrogantiū superbia alitur: sed anima Chamęleon non est. Alijs ferrum vt struthiocamelis, quo auari viuunt: alijs lutum, vt voluptatibus deditis: alijs venenum suppeditat, vt inuidiosis: sed quia nihil horum animæ nostræ naturæ consonat nutrimentum illius esse non possunt terrena. Gratia & dona spiritus sancti quia spiritualia sunt nutriunt, & confirmant & corroborant animam nostram. Superbia tamē & inuidia cæteraque vitia, quamuis spiritualia sint, non tamē nutrimentum sunt spiritus: quoniam multa etiam sunt corporalia, quæ corporis nostri non sunt nutrimentum. Genuina autem ratio & vera, quare Deus tantummodo animarum nostrarum sit nutrimentū ea est: quia tali natura & ingenio animā creauit, vt nihil illam præter illum satiare potest. Si enim quis petat quare panis potius quam venenum corporis humani sit nutrimentum, nihil aliud aptius poterit responderi, nisi quia panis consonus est naturæ humanæ, venenum vero dissonum. Ita & Deus cibus animæ est, non aliam ob causam nisi ꝙ naturæ illius cōsonat. Quare omnia alia vno excepto Deo mors & fames animæ sunt. Vnde quidquid animæ concedis in quo Deus non sit, idem est, ac si corpori lapides in nutrimentum concederes. ¶Obserua etiam hoc vno cibum animæ cibo corporis in primis antecellere, quod cibus corporalis post satietatem fastidiū & tædium parit: in anima autem nostra quātumuis satiata sit diuino conspectu & gloria, satietas & fames eo modo interse conueniunt eamque habēt necessitudinē & coniunctionem, vt nullus nec fastidio nec fami vincendi locus concedatur. Sed hæc duo inter se disiunctissima fames & satietas, ita conueniunt, vt non modo altera alteram nō expellat, sed ambabus simul vigentibus desiderium fruendi, & gloria consequendi æterna sine vllo fine augeatur. Igitur quemadmodum anima nostra extra Deum mortua est & esuriens. Ita omnia mundi bona miseria &

Psal. 102.

Psal. 41.

Ioann. 7.

Psal. 36.

ria & egestas animæ sunt vt autem hoc significaretur dicitur hic, quod facta est fames in regione illa: propter quod miser hic cœpit egere, nec fieri potest quin anima nostra fame intereat, si extra Deũ, propriamque domum, vt hic filius prodigus immoretur. ¶ Quintum principale, & notandum est, quod cum se tanta paupertate & inedia oppressum vidisset, operæpretium duxit, si herũ, cui inseruiret, quæreret: vnde necessaria ad victum & vitam haberet. Et hoc ait Euangelista, his verbis. *Et abijt & adhæsit vni ciuium regionis illius.* Hoc est Diabolo, cui obediuit iuxta illud Pauli. An nescitis quia cum exhibuistis vos seruos ad obediẽdũ: serui facti estis cui obedistis? Sed singula verba expendamus. Abijt inquit & adhæsit. Abijt sponte: & adhæsit, quasi inuitus. Prius dixit abijt & posteà adhæsit: homo enim ex propria voluntate primo diabolo se subijcit: diabolus enim non habet potestatem vt hominem subijciat, nisi homo ex propria sua voluntate laqueo se astringat. Sed postquam laqueo diaboli se astringit quasi inuitus ab eo retrahitur. Postquam enim Diabolus aliquem vinculauit, adhæret ei coactus. Ciuis etiam dicitur regionis illius & non peregrinus, aut exul: quia in regione peccati manet irreuocabiliter cui adhærent, qui volunt proprijs satisfacere desiderijs. Nomen itaque ciuis & incolæ optimè illi competit, quandoquidem in peccatis ità obcæcatus est, vt non ex ignorantia aut ex infirmitate sed ex improbitate aut mala voluntate delinquat. ¶ Obserua autem quod homo per peccatum in alterã venit regionem, vbi non habitat tanquam ciuis, sed tanquã aduena. Hoc enim differunt peccata hominis à peccatis mali spiritus, quia homo peccat, cadit, & surgit qua propter hospes est solum in terra peregrina: Diabolus vero peccat, & peccatis immoratur, nec male faciendi finem facit, qui id circo ciuis peregrinæ regionis non immerito appellatur. Hospes solummodo illic transit, non diu in vno loco cunctatur: ciuis autem non mutat regionem suam: quare & tu attendere debes, nihil enim est in quo tantum dæmoni assimilari possis, quam in peccati perseuerantia, & tenacitate. Quare obsecro te, vt in regione peccati sis hospes transiens, & si peccas, nitere vt de peccato quamprimum resurgas: humanum est enim peccare, persistere dæmoniacum. Ideò ne fias in peccato ciuis velut diabolus. Hoc deplorabat Propheta Baruch, in populo Israel dicẽs. Quid est Israel quod in terra inimicorum es? Inueterasti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis, deputatus es cum descendentibus in infernum? Qui descenderunt in infernum sunt veluti dæmones peccati ciues, quoniã æternùm in inferno habitabunt. Quare tu qui in peccatis senescis, & habitas in terra aliena, culpæq; regione importunissima diu permanes: attende te simillimum esse illis inferni damnatis, paremque in fælicissimorum peccatorum, qui perpetuis supplicijs torquentur. ¶ Obseruandum præterea, quod simulac peccator à Deo recedit, statim in dæmonis potestatem recidit. Vulgò dicunt eum qui baptizatus sit perdi non posse: quod verissimũ est, qui enim Deum deserit à dæmone capitur & ita cum dominum quoquo modo semper habeat, perditus non potest dici. Solum enim contra eos qui recesserunt à

Roma.6.

Baruc.3.

Deo præualet diabolus, quia eis antea obesse nõ poterat, vt in libro Iudith inscribitur, quod dixit Achior. Non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recessit à cultura Dei. Ideo conqueritur de hoc Moses, reprehendens populum. Deum qui tegenuit dereliquisti, & oblitus es domini creatoris tui. Hieremias quoque ait. Deputatus es cum descendentibus in infernum: quia dereliquisti fontem sapiẽtiæ. Et Ecclesiasticus. Væ vobis impij, qui dereliquistis dominum. Baruch etiam. Væ illis qui recesserunt à me. Quod maius malum aut incommodum posset inueniri, quam in manus dæmonis tanti tyranni incidere? Ipse enim dominus lamentatur eos, Væ illis cum recessero ab eis, Quo autem peruenire poterũt nisi in illud Dei terribile iudicium, de quo dicitur si dereliqueris eum proijciam te in æternum? Et alibi. Furor eius super omnes, qui dereliquerunt eũ. Rursus obserua quod vni diabolo dicit non omnibus: quia maligni spiritus certis quibusdam vitijs singuli obsequi credendi sunt. Vsurarij adhærent principi cupiditatis, iracundi & auari principibus iracundiæ & auaritiæ? & omnis peccator tot principibus adhæret quot vitijs subiacet. Hic autem adolescens perdens substantiam adhæsit principi luxuriæ & voluptatis, qui tametsi antea quoque adhæserit statim vt à domo paterna exijt: nunc tamen totum se illi tradidit & peccati factus est mancipium. Neminẽ post hac veretur, nihil non impietatis exercere audet: ità secum tacite loquens & cogitans. Edamus & bibamus, cras enim moriemur. Existimans se percussisse fœdus cum morte, & cum inferno fecisse pactum. ¶ Denique obseruandum, quod nõ abijt ad patrem fame compellente, quia patris non recordabatur: et si fuit recordatus, pudor tamen vetabat. Famem & exilium maluit sustinere, quam confiteri crimẽ. Sic etiam & nunc multi peccatores, cum ad domum patris confugere deberent malunt in angustijs & egestate viuere, & conscientiæ torqueri miseria, quam coram Deo sese submittere, & peccata sua sacerdoti confiteri. Si contritionem haberes parui pẽderes hominum æstimationem, quia contritio dolor est propter Deum, cuius offensam si præ oculis haberes nõ curares quam de te posset confessor opinionem habere: sed potius eligis in peccato manere & Diabolo adherere, quam confiteri Deo peccata tua qui omnia scit. Quia non habes peccatorum tuorum contritionem & vis hominibus placere, in peccato es, vt hic filius prodigus. Forsitan putauit patrem inexorabilem esse, & nihil charitatis pristinæ in eius pectore residere: quapropter fame vel etiam desperatione eo redigebatur, vt adhuc lõgius à patre disiungeretur, & seipsum in seruitutem eamq; fœdissimam daret, qui ante liber erat. Sic multi adeo sunt animo abiecto, vt timeãt nihil loci misericordię relictum esse, cum multoties sint confessi peccata sua videntes se toties relapsos desperant de correctione & emenda dicentes intra se. Ego toties proposui abijcere peccata & vitam in melius mutare, & toties cõfessus sacerdoti statim reuertor ad peccata: iam non possum nisi in peccato esse, atque ideo in ipsis volo manere & nolo confiteri. O summa stultitia: forsitan tu septuagies septies es confessus? Nunquid centies millies? Nunquid infinities? Sed si infinities ad patrem

Iudit.5.
Deute.32.
Ierem.2.
Eccle.19.
Baruc.3.
Oseæ.9.
1.Reg.8.
1.Par.28.
Esa.22.
Esa.28.
Mat.18.

patrem iueris,& confugeris ad Deum, certè pecca-
ta remmittet tibi toties. Isti pusillanimes de Dei pie
tate desperantes, de emenda non confidentes, totos
Gen.46. sese in peccata conijciũt. Desperatione adducti ipsi
sese potestati dæmonis tradunt. Sic Israeliticus po-
Exo.1. pulus quem fames in AEgyptum abire coegit, dein
de à rege summis grauabatur laboribus, in conficiẽ
dis lateribus: ità peccator tanta vrgetur fame, vt pec
catis totum se mancipet: videns nimirum se gratia
& fauore Dei plane excidisse: & ita quasi desperans
ad dæmonem vilissimum & abiectissimum mon-
strum accedit. Mauult enim infælix hic tyranni-
dem seruitutemque miserrimam dæmonis pati, quã
paululum laboris sustinere dum domum patris sui
se conferat, amplissimis diuitijs & satietate fruitu-
rus. Eodem modo filij Israel maluerunt in AEgy-
ptum redire, tyrannidem & persecutionem Pharao
Nume. 14. nis laturi, quam paruum laborem in deserto perpe-
ti, vt terra promissionis fruerentur. Ad hunc mo-
dum multi reperiuntur peccatores, quibus magis
probatur, seruitutem & dominationem dæmonis
perferre, quam aliquid laboris subire aut parum ru-
boris sustinere, dum peccata sua confiteantur: quo
possint spiritualem Christi consolationem obtine-
re, eiusque gratiam & amicitiam impetrare. Sed
iam ad alia procedamus. ¶ Sextum itaque principa-
le est videre miseriam & abiectionem peccati. Hæc
ostenditur in eo quod subdidit Euangelista dicens.
Et misit illum in villam suam, vt pasceret porcos.
Non patitur illum esse in ciuitate vbi ciuiliter & ho
neste viuitur: sed in villam ad porcos eum relegat,
negotijs secularibus & humilibus eum ita implicãs
vt expedire sese ex his amplius non posset. Multos
eodem modo inuenies, & nũc ita deditos negotijs
mercimonijs, contractibus & officijs huius mundi
vt nullum tempus relinquant Deo vacandi: suffoca
tum enim habent spiritum, ità vt nihil de Deo sen-
tiant. Sed nihil aliud cogitant, loquũtur faciunt, &
appetunt, quam quod terrenum temporale & carna
le est. Eodem modo tu pastor porcorum vere dici
poteris, si corpus nutriens animæ esuriem & defe-
ctum propellere non curaris. Quid tunc? Etsi in pa-
scendis porcis sis diligentissimus, etsi corporis cu-
ram habeas maximam, etsi sensibus externis nullã
non concedas voluptatem: tamen nihil aliud agis
quam porcorum curam & custodiam exercere, qui
Matt.16. nihil vnquã boni appetunt, nihil etiã collabuntur,
moriuntur, putrescunt instar pecoris. Quid prodest
homini inquit Christus, si mundũ vniuersum lucre
tur, animæ vero suę detrimentũ patiatur? Anima est
quæ nobis curæ in primis esse debebat: & iuxta hãc
homines nuncupamur rationales. Sed si sequimur
sensum & prauas cupiditates, quæ luto semper, &
omniũ peccatorum spurcitia gaudent, porcos pasci-
mus, irrationales sumus: quod abiectissimæ seruitu-
tis conditio est. Misera certe conditio pascere ocu-
los pulchrioribus visis, tactum illecebris, gustũ de-
lectabilibus: tota enim cura mundanorũ est seruire
ventri, sensibus, & carni. Quos sensus pascit his in
fimis rebus in quibus tanquã inter lutũ demergitur
Esai.54. vt porcus, & in cæno delectatur: quibus etiã pascuis
diabolus delectatur, de quo in Esaia. Et orientur in
domibus eius spinæ & vrticæ, & paliurus in muni-
tionibus eius: & erit cubile draconum, & pascua
&c. Ex hac Esaiæ autoritate si bene omnia legeris
expendes quam miseranda est hominum conditio
si se vitijs tradant, si se hisce immergant. Non enim
homines sed bruta & stercora appellabuntur. Fate- Ioel.1.
tur id Propheta. Putruerunt in stercore suo. In Psal Psal.82.
mo etiam. Disperierunt in Endor, facti sunt vt ster-
cus terrę. Quo quid abiectius? Quid abominabilius?
Tales tamen peccando euadimus. In tantam itaq;
miseriam deuenit hic peccator vt dicat Euãgelista.
*Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas
porci manducabant.* Siliqua Græcè λοβὸς. Follicu-
lus seu integumentum, vbi grana leguminum in-
cluduntur, & si quid leguminibus est simile. Vnde
quidam ait. Grandior vt fœtus siliquis fallacibus es- Verg.1.
set. Intelligit autem hic per siliquas omnia, quibus Georg.
homo extra Deũ suis cupiditatibus satisfacere sese
putat. Omne enim quod est in mundo concupiscen 1. Ioan. 2.
tia oculorũ, concupiscentia carnis, & superbia vitæ
est. Mundus nihil voluptate præstantius habet. Pe-
tulantia, & honorum & diuitiarum vanitate, nihil
sublimius. Ad quę filij huius mũdi certatim conten
dunt, propter quæ adeo soliciti sunt, vt bella nonnũ
quam suscipiant, cum tamen aliud nihil sint quam
siliquæ. Hominem enim non satiant sed ventrem
tantum grauant. Voluptas in cibo & potu tandiu
durat, quandiu guttur cibum & potum habet. Sed
statim vbi illa traijciuntur in ventrem non sunt vo
luptati sed oneri: & veneno corpori officiunt vt po
te ex quibus in varia morborum genera corpus in-
cidit. Sic de omnibus voluptatibus sentiendum est.
Siliquæ enim sunt quæ hominem molestant magis
quam iuuant. ¶ Expende autem quod ventrem cu-
piebat implere, non enim alia cura est voluptati de-
ditis, quam vt ventrem impleant, quem vt Paulus Phi.3.
ait in Deum habẽt. Sed sicut siliquæ magis sunt one
ri quam vsui, sic omnes mundi deliciæ & volupta-
tes. Ita inutiliter laborant isti, quia vt paulo ante
ostendimus nunquam hæc, circa quæ peccator de-
lectatur satiant animam, quia cupiditas terreno-
rum non impletur, nam cum delectatio incipit,
statim finitur. Quod autem magis mirandum est
tanta miseria, tyrannisque dæmonis erat, vt etiam
harum siliquarum, carnisque turpitudinum non sa-
tis illi infælici & errabundo filio prodigo conce-
deret. Nam vt supra dictum est in contextu, cu-
piebat implere ventrem suum siliquis & statim
subijcit. *Et nemo illi dabat.* Etiam vitijs dæmon
te satiare non vult timens ne tædio vitiorum ca-
ptus ab eius ditione abhorreas, eoque relicto ad
Dominum Deum tuum te recipias. Constituit tibi
ante oculos dæmon cuiusque fœminæ eximiam
pulchritudinem, vt illam ames & cupias. Idemque
postea quam te satis incensum comperit, mulierem,
quam antea tibi præstituerat, aufert & abscondit: ne
tu eius conspectu aut etiam eius fruitione satiatus,
eam adeptam contemnas, peccatumque deinceps
odio habeas, eoque spreto nulla mora sit quin ad
Deum conuertaris. Ideo igitur tantam tyrannidem
exercet, sequaces suos esurire faciens absconso ci-
bo, ita vt coram siliquas, quæ turpitudines & immũ
ditię carnis sunt, adeo parcè tribueret, vt infælix hic
iuuenis, fame fere confectus illis satiari vellet, ne tñ

satietate affectus, illas deinceps odio haberet statuit eius importunissimus Dominus parcissimũ illarũ sumptum facere. O Dominũ crudelissimũ, infœlicissimam peccatoris seruitutẽ & conditionẽ, siquidem tam sæuo tyranno subiectus est. Hoc modo ex cruciatur à dæmone peccator, constituta ante oculos re, quã amat, & anteaquam aliquomodo fruatur ablata: vt multò seuerius suppliciũ & tormentũ sentiat. Sic deludit diabolus & affligit hominẽ, qui sibi adhæret, multa promittens, sed nihil vel modicum tribuens. Eodẽ modo tyrannus ille Pharao, cum populus Israel ei seruiret in opere luti, eidem populo negauit paleas vt magis illum defatigaret. Sic etiam alter tyrannus Holophernes qui cũ Bethuliã obsideret omnes aquarũ fontes, qui in ciuitatẽ subter terrã labebantur interclusit, vnde miser populus Bethulicus tanta vrgebatur aquæ penuria, vt singuli certa mensura aquam in diẽ accipientes ob eius exiguitatem potius sitim incenderent, quam sedarent. Non aliter dæmon omnes voluptates tibi eripit, ea tamẽ ratione partem illarum tibi fruendam relinquit, vt tu nec omnino satiatus, neq; omnino desperans misero voluptatum desiderio cruciere. Hoc tamẽ cruciatu tu dignus es, siquidẽ prætermisso illo insigni aquæ viuæ fonte, qui Deus est, te contulisti, vt ait Hieremias, ad bibendum aquas putridas in cisternis dissipatis. Istæ autem aquæ quibus in potum vteris male olent, propter vitiorum tuorũ immunditiam: maleq; sapiunt, propter tuæ conscientiæ morsus, assiduasq; querelas, quibus tute surdis auribus stupidoq; corpore insentientem præbes. ¶ Expende etiam ad quantam miseriã descendit infælix peccator, vt nemo sit, qui ei det ventris satietatem nec dare vtiq; possit nisi solus Deus. Vide ergo filia Sion quam amarum sit dereliquisse dominum Deum tuũ. Dereliquisti fontem sapientiæ: nam si in via Dei ambulasses habitasses vtiq; in pace super terrã. Quæ igitur nos homines, nos inquam Christianos demẽtia cepit tanta: vt veris ac sempiternis bonis posthabitis, paleas, & porcorum pabulum tãti faciamus: præsertim cum nobilissimi conditi simus, & per Christum ad insignes honores simus electi & vocati? Nã quandiu oculis capti sumus tandiu siliquarum amore tenemur, quas pro magnis delicijs habemus, & cibo præstantissimo, cũ tamen non hominis sed porcorum stomacho naturalis sit & conueniens cibus. Caue igitur ne, cũ à Christo magno pretio emptus sis, & libertate donatus, te ipsum in peccatorum & diaboli seruitutẽ tradas. Conferte obsecro hũc peccatoris miseri præsentẽ statum cũ illo priori. Antea patrem habebat, nunc Dominũ. Quid dico Dominũ? Imo tyrannũ. Antea liber erat, nũc seruus est: ante omniũ rerum copiam habebat, nunc omniũ inopia laborat: anteà apud filios Dei vixit, nunc apud sues: ante domi patris deliciebatur, nunc in villa rusticatur: anteà cibo angelico vescebatur, nunc siliquas vorat, nec eas vsq; ad saturitatẽ. Hæc perpẽde, & caue à Deo discedere. Sed nõ desperes si à Deo discessisti: sed audi quod sequitur parabolã & ea quæ in cõsequẽtibus saluator dicat. *In se autẽ reuersus dixit.* ¶ Septimo iã hic agitur de conuersione peccatoris, in qua primũ est vt seipsum cognoscat, & in se reuertatur. Hinc clare apparet, quod à se ipso abierat à forma naturalis rectitudinis, ꝓcul iuerat in deformitatem naturæ animæ. Et rursus à forma doctrinæ fidei, quã infusam ex diuina habuerat gratia procul abierat, exercẽs contraria diuinis præceptis. Reuersio autẽ ad se per actũ intellectus facta describitur, inchoando à memoria domus paternæ, & relatione sui ad mercenarios reuersus est ad rectũ rationis dictamẽ, seipsum discutiẽs & interiora sua considerãs quẽadmodum Dominus per Esaiã dicit. Redite prævaricatores ad cor. Nihil enim tã longe à nobis quã nos: quare homines sceleribus implicati & mũdi vanitatibus dediti extra se sunt, & in mũdo vagantur. In se reuertitur, qui à se fuerat alienatus. Exierat extra se, & seipsum relinquẽs, reliquerat patrẽ, & reuersus in se inuenit seipsum qui perditus erat. Nõ enim poterat ad se redire, nisi quia à se ipso abierat, & in se reuersus excitat se ipsum, memoria præteritæ fælicitatis, & in spem veniæ erigitur, & tũc cognoscit non fuisse cæcũ, cum se in se esse videt. Reuertitur autẽ cogitãs statũ, in quo fuit, & ad quẽ venerat per peccatũ. Homo enim peccãdo extra se viliter euagatur, limitesq; rationis transcẽdens, terminos sibi à Deo præfixos transcẽdit. Cũ homo ebrius insanus aut obsessus loquitur, quidue facit aliud, dicere solemus, nõ esse sui compotẽ: nam tunc multa dicit & facit, quæ si sanæ mẽtis esset non faceret. Sed quando omissis ineptijs, facit aut loquitur vt hominẽ sanũ decet, dicimus, in se reuersus est. Sic qui Deum deserit & diabolo adhæret insanus est, aut dæmoniacus. Sic Christus & post ipsum beatus Stephanus dicit. Nesciunt quid faciũt. Igitur si tu existẽs in peccato, videris stultũ, insanũ, aut dæmoniacum, extra seipsum furentẽ, de teipso cogita, quia cũ peccator sis, ita ineptus es corã Deo, sicut ille est in oculis tuis. Si res stupenda est corpus hominis à dæmone occupari: quanto horribilior censeri debet animam in ipsius detineri potestate? Si ridiculũ est & indecens, id quod homo ex ebrietate loquitur aut facit quãto maiori illi vertitur vitio, qui ex animi cupiditate admittit? Si res dolenda aut miserabilis plane est, homo furiosus & mente captus: quanto infælicior existimari debet hominem nec secundum rationẽ, nec secundum verbi diuini eloquium viuere? Hoc considerandum tibi præbet particula ista, ad se reuersus. Beatus homo qui ex spirituali insania, ebrietate ac potestate Diaboli ad se reuertitur. Sed duo erant quare ad se reuersus est. Primum fames eius & miseria. Secundum paternæ domus abundantia & diuitiæ, quod ipse testatus est cum dixit. *Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus: ego autem hic fame pereo?* Atque ideo Deus misit illi famẽ vt illum quæreret: nam alioquin ad meliorem mentem non venisset. Sic Deus multis pœnis solet hic peccatores punire: vt ad illum, reuertantur. Nam vt Esaias ait, vexatio dat intellectum. Sic in Deuteronomio habetur, quod postquam Moses plura flagella & pœnas comminatus est populo Israelitico, subdidit dicens. Et erit cum venerint super te omnia hæc, & redieris ad cor tuum. Vides quomodo post quàm multa flagella prædixerat, dixit, quod ad cor esset rediturus Israel? Sic idem populus Israel temporibus Eliæ fame attritus ad Dominum reuocabatur. Ideo Ioannes Baptista, terroribus, & commi-

Marginal references: *Exod. 5.* *Iudit. 7.* *Iere. 2.* *Baruc. 3.* *Gala. 6.* *Esaiæ. 46.* *Lucæ. 23.* *Act. 7.* *Esai. 28.* *Deute. 30.*

3. Reg. 18 comminãdo peccatoribus gehennam trahebat eos
Matt. 3. dicens Iam securis ad radicem arboris posita est.
Act. 9. Ita Paulus primo prostratus est in terra & cæc⁹ fa
Oseæ. 6. ctus his flagellis ad fidem venit. Sic Dominus per
Oseam. In tribulatione sua mane consurgẽt ad me
Iere 2. Et Ieremias. In tempore afflictionis dicent. Surge
Psal. 82. & libera nos. In Psalmo etiam scriptum est. Imple
Psal. 31. facies eorum ignominia & quærent nomen tuum
Psal. 19. Dñe. Et in alio Psalmo. Conuersus sum in ærumna
mea, dũ cõfigitur spina. Et iterũ. Ad dñm cum tribu-
larer clamaui. Mala enim quę nos hic premunt, vt
ait Gregor. ad Deũ ire cõpellunt. Vnde dñs per Eze-
Eze. 7. chielẽ. Afflictio vna ecce venit, venit cõtritio super
te, qui habitas in terra, &c. Sequitur. Et scietis quia
ego sum Dñs percutiens. Manasses in vincula coie-
2. par. 36. ctus orauit, & Hebræi a serpentibus ignitis lacerati
Neem. 9. Deũ cognouerũt. Ideo Neemias. In tribulationis tẽ
pore clamauerat ad te dñe, & tu de cælo exaudisti
eos. Sicut vinũ proferendũ ad torcular defertur, vt
prælo comprimatur, ita homo ad calamitatem du
citur, vt mœrore pressus virtutis liquorẽ producat.
Sicut mater volens ablactare filiũ paruulũ, mamil-
lis apponit amaritudinem, vt ea percepta lac dese-
ratur, sic Deus voluptatibus mundi multa miscet
amara, dura & aspera, vt deseritur, quod vtiq; diui
Oseæ. 2. næ pietatis est. Ideo in Osea habetur ꝙ dixit insipiẽs
in corde suo. Vadã post amatores meos, qui dãt pa
nes mihi & aquas meas, lanam mei, & linũ meũ, oleũ
meũ, & potũ meũ. Verũ attẽde misericordiam Dei.
Propter hoc dicit dñs, Ecce ego sæpiã viã tuã spinis,
& sępiã illã maceria, & semitas suas nõ inueniet. Et
sequatur amatores suos & nõ apprehẽdet eos, & quę
ret eos, & nõ inueniet, & dicet Vadã & reuertar ad
virũ meũ priorem quia melius mihi erat tũc quam
nũc. Quę autoritas in tota sacra scriptura magis ad
hũc rẽ faceret quã: ita sæpiũt dñs spinis viã animæ,
quæ eũ dereliquit, quã ad amadũ & hũc peccatorem
qui domũ patris sui reliquerat, fame & tribulatio-
ne oppressit. Qua de causa ad priorem amicũ re di-
re statuit, cõsiderãs tũc sibi multo fuisse melius cũ
apud illũ erat, nõ aliter quam hic filius prodig⁹ qui
perpendẽs domus paternæ abundantiam & mise-
riam in qua absens versabatur redijt. Canibus &
suibus hic mos est, eum esuriũt Dominũ inspicere,
si forte quid quod edere possint, exilius manib⁹ de
cidat, & si quid illis proijcitur tũc oculos suos a dño
auertũt, & in ipsam cibũ tota intẽtione vertantur.
Cũ aũt tota deuorauerũt cibũ, tũc iterũ oculos suos
ad dñm cõuertũt. Sic filius prodigus & multi etiam
nũc cũ res trãsitoriæ affluunt. Dei obliuiscũtur. Sed
his deficiẽtibus tribulatione coacti ad Deũ reuertũ
tur & illius implorãt misericordiã qua antea egere
nõ putabãt. Cũ Deũ & eius immẽsam bonitatẽ con
templãtur, & se in tam misera statu cognoscunt,
vident se lõgissime a Deo abesse, ac proinde longe
a salute, & vitam in melius mature proponũt. Sic iste
cũ habuit patrimonium non recordatus est domus
paternæ: modo tamẽ in miseria posit⁹, patris recor
datur. Hic discimus optimas esse aliquãdo tribu
lationes & labores, quãdo quidẽ ipsa fames ingens &

extrema, quã perpessi sunt filij Iacob, in causa fuit
vt illi fratrem suũ Iosephũ inuenirẽt, & vt eorũ pa Gen. 42.
ter maximũ perciperet gaudiũ recuperato filio Io-
seph, alijs prætactis sui pœnitentio⁹, & dicentib⁹, Meri
to hæc patimur quia peccauimus in fratrem nostrũ
&c. Si herus cuius in domo hic filius prodigus erat
clementer & leniter eũ haberet nunquã is de reditu
in domũ paternã curasset, ibiq; omnes dies vitę suę
mansisset, fame tamen, miseriaq; cõmotus patrẽ suũ
quæsiuit, vitã emendauit, & ad eum reuersus est. Nã
tribulationum amaritudo peccatori oculos aperit, Tob 11.
mũdificat, & sanat, sicut in Tobia factum est; cuius
oculos fel catastã piscis illustrauit. Duplex autẽ vi
sus est, alter naturalis, alter super naturalis. Cæco Ioan. 9.
enim a natiuitate duplicem visum cõcessit Chrus,
naturalem scilicet cũ ipsemet cæc⁹ se in natatorijs.
Siloe lauit, Supernaturalem, quando cognito Chrõ
vero Messia, filioq; Dei sempiterni in illũ credidit
illũq; adorauit. Primi oculi naturales nõ satis erant
vt Deũ videre possent, & ita ait D. Ioannes, ꝙ non
cognoscebat Iesum, postea tamẽ eum cognouit o-
culis supernaturalibus fidei. Eodẽ modo huic Dñs
oculos liberi arbitrij aperuit, quib⁹ venit in cogni-
tionem & odiũ sui peccati, iustificatio enim pecca
toris est quidã internus animi motus suã insignem
calamitatem & exitiũ perpendentis. Vnde illa parti
cula, ad se reuersus hũc motũ explicat. Aperuit etiã
Deus illi supernaturales oculos gratiã suã illi cõce-
dens qua ad se cõuerteretur, omnis enim peccator
luce quadã supernaturali indiget, qua dona diuina
cõcipiat, animũq; in Deũ suscitet atq; erigat. Hi duo
mot⁹ optime explicãtur illis verbis quæ paulo post
subiunxit hic filius prodigus dicens. Surgam & ibo
ad patrem meum. &c. qui est supernaturalis fidei,
quia oportet accedentem ad Deũ credere, cũ quadã
vitę ante actę recognitione & pœnitencia, in poste-
rũq; amplius nõ peccãdi firmissima intentione. Sed
de his post pauca latius dicemus. Omnia itaq; bene
cõsiderauit. Ego filius, illi mercenarij. Ego nõ solũ
esurio sed pereo fame. Illi aũt abũdãt panibus, nec
est vnus, sed multi. ¶ Obserua aũt ꝙ si nul cũ hac
cognitione & fide indiget peccator spe ne desperet,
sed Dei benignitatem respiciat. Nihil enim huic ꝓ-
fuisset dicere, fame pereo. Nã ad desperandũ potius
deseruisset, si nõ adderet, quãti mercenarij, &c. Pa-
tris magnificentiã & bonitatem adducit in memo-
riã, qui tã largus erat, vt etiã mercenarios satiaret.
Nõ enim sufficit videre peccatũ & irã Dei, sed spe-
rare de Dei misericordia necesse est, vt per spem di
uinę gratię animũ sanat. Ni aliq; iam desperãdũ nõ
bis foret. Sic etiam Ioannes Baptista, qui peccatori
bus pœnam æternam comminabatur, ostendebat Matt. 3.
eis veniam & bonam spem, dicens Ecce agnus Dei Ioan. 1.
Ecce qui tollit peccatum mundi. Petrus etiam post
qui acriter arguerat Iudæos de Chrĩ morte, cœpit
eos consolari dicens. Nũc aũt pænitentiã agite, &
baptizetur vnusquisq; &c. Paulus etiam qui cæcus Act. 2.
cecidit in terrã audiuit statim Surge & ingredere Act. 9.
in ciuitatẽ & dicetur tibi quid te oporteat facere.
Duo his concurrunt, agnitio peccati, & misericor-

dia Dei: timor inquã, & spes. Vtrūq; enim Deus metū & spem immittit: metu enim nos impellit & spe gratia ducit, quāti inquit mercenarij &c. Mercenarius ille censendus est qui Deo seruit propter huiusmodi diuitias vel propter cōmodū propriū æternæ vitæ: attamen beatū se existimaret miserrimus peccator, si modo qua vtitur talis mercenarius, eadem sibi cōmoditate vti liceret. Sibi soli omniū pessimus videtur, & miserrimus, omniū fortunā suæ pręfert: neminem nō se meliorem iudicat precatur vt infimū saltem gradū securitatis possit cōsequi, quæ est in domo Dei. Indignum putat ad maiora aspirare. Quanti inquit mercenarij &c. Reliqui Christiani omnes in portu nauigant, omnes in maiori degunt saturitate, quā ego: qui licet mercenarij sint, nihil tamen illis deest: nullā panis patiūtur penuriā, consolationem habent a Deo, tā spiritualem quā tēporalem, sed ego solus hic fame pereo. ¶Obseruandū hic obiter est, nō omnes filios Dei esse qui in domo patris aut permanēt aut sunt, qui non propter hęreditatem sed propter mercedem seruiūt. Citius centū inuenies qui Deo propter suū cōmodū aut formidinem pœnæ seruiunt, quā vnū qui seruiat Deo

Ioan. 8. propter ipsum amore filiali. Exilis gloria est illorū, qui nō filiorū, sed mercenariorū morem habent: nā seruus nō manebit in domo in æternū, quamuis plures annos seruiat. Nihilominus meli⁹ est esse seruū & mercenariū in domo Dei quā extra: nā mercenarius & seruus habet qui ei victū suppeditet, cū ali⁹ e cōtrario egeat, & fame perire cogatur. Obserua iterū, si Deus adeo bonus est, qui mercenarios idest eos qui nō ex charitate, sed gratia cōmodi aliquid boni faciūt, sua mercede nō frustratur: quo pacto filios suos frustrabitur si quid recte & bene operantur? Si seruis omniū rerū copia suppetit: in domo Dei quid putas filijs deesse posse? Sed procedamus.

Tex. ✻ ✻ Surgā & ibo ad patrem meū & dicā ei. ✻ In eo quod dicit surgā, indicat se lapsum esse, cum nō nisi lapsi surgere dicātur. In eo autem quod dicit, ibo, ingenue fatetur se hactenus stetisse: aut potius terga dedisse. Dicens vero patrem meū, innuit se hactenus in manu tyranni fuisse. Expende autem quod peccator trāsgressor legis Dei & violator præceptorū eius, qui Deū contempsit nullū refugiū inuenit, nisi in ipso Deo quem offendit. In eo pro cuius amore Deum dereliquit, non inueniens requiem aut vitam: compellitur ei quem contēpsit adhærere, sine ipso enim viuere non potest, atque ideo ad illum ire decreuit quia in ipso solo erat vita & spes sua. Necesse est vt eamus ad Deum. Si vita hominum tantæ esset longitudinis & durationis, vt posset homo omnes creaturas percēsere & percurrere ab eisdē facillime perduceretur ad Deū: nulla enim est omnium illarum quæ perfecte placere possint, & satisfacere. Quare statim esuriens alia atque alia cuperet, quibus non cōtētus necessario ad Deū perueniret. Signa a sigillo in cera impressa ab ipso sigillo tātūmodo adequate impleri possunt. Eodē modo De⁹ impressit nos sigillo imaginis suæ, cum naturā humanā operatus est. Huius sigilli diuini signa nihil hujus mundi implere potest, præterquā ipse Deus, tāta est animæ capacitas. Fecisti nos dñe ad te & inquietū est cor nostrū donec perueniat ad te. Nihil extra Deū satiare aut satisfacere potest. Quicquid extra naturalē cursum suum est, quietū esse nō potest semper enim in uitū detinetur. Lapidis natura est deorsum versus in centrū tendere, quo post quā peruenit, quiescit, Psal. 72. alias inuitus ast. Ideo Dauid in Psalmo. Quid mihi est in cœlo & a te quid volui super terrā? Helluoni si parum cibi proponitur ait. Quid hoc mihi est? Eodem modo ait Dauid sibi nihil esse omnia quæ in mundo sūt. Satiabor cum apparuerit gloria tua, Psal. 16. Sed quare bona temporalia quando a nobis non habentur, tantopere desideramus, adepta vero adeo cōtemnimus, tædioq; habemus? Rationalis & perspicua est Philosophię demōstratio, bonorum enim est, lætitiā tribuere hominibus, media tamen quib⁹ illa cōparatur, molestiā infligunt, nō aliter infirm⁹ sanitatem desiderat, tāquā finem summū, bonum Syrupā tamen aut purgationē fastidit, & ita in finem optatū peruenire vult, sine vlla mensura aut parsimonia cupiens sanitatē, media tamē parce nimiū facere vult quibus sanitas cōparatur. Vnde aliquado pro liquida purgatione pilulas mauult. Aliquādo vice versa pro pilulis, casiā fistulā, vel reubarbum, nonnūquā purgationem modico reubarbo cōditā, & quasi dilutā parcissime desideret. Cū igitur diuitię & bona tēpalia sint quædā media & instrumenta vt ad vitā trāseamus suapte natura solicitudinem & molestiā, ærumnasque secū portant. Et ita esurit anima nrā vsq; semper donec ad Deū perueniat. Ideo Salomō ait. Magnificaui opa mea Eccle. 2. ædificaui vineas, &c. Ecce vniuersa vanitas & afflictio spiritus, omnia fames & miseria sunt. Ideo dñs. Qui biberit ex aqua hac sitiet iterū, sed qui biberit ex hac aqua, quā ego dabo ei, nō sitiet in ęternum. Respice igitur o peccator te ipsum assidue laborātē. Nūquā enim quātumuis labores, gaudiū perfectū Ioan. 4. aut quietē vsquā inuenire poteris nisi in solo Deo. Sic hic filius iste prodigus nūquā quieuit donec rediit domū patris sui, nec etiā tu quietē inuenies nisi postquā ad Deū patrem tuū reuersus fueris. Omne tēpus quo Iacob fuit domi Laban, varijs laborib⁹, Gen. 32. & fatigationibus fuit implicatus, sed simulac ab illo discessit maximū angelorū exercitū offendit. Nihil perfectam integritatem naturę suę obtinet nisi suo se in genere cōtineat & seruet. Cū igitur Deus sit genus omnium bonorum a quo omnia bona procedunt. ideo anima nostra adeo desiderat Deū suū vt videlicet ad illum regrediens omnia bona cōsequatur. Quare attēde nusquā gaudiū aut quietem preterquam in Deo inueniri posse, non in mundi honore, quem Esaias comparat fœno agri, nec in diuitijs, sed in solo Deo. Quid prodesset illi qui ma- Esai. 40. num haberet luxatam, digitos annulis aureis, smaragdis, adamantibusque exornare? Certe nihil donec manus & os distortum in locum proprium restitueretur. Attende igitur peccator crimē quod perpetrasti, nihil aliud fuisse nisi quādam manus aut brachij extorsionem quā a Deo Deiq; amore seiun

...c.2. re seiunctus est. Sic dicit Dominus per Hieremiam me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, &c. nihil igitur ex omnibus quæ in mundo sunt, te poterit restituere & sanare, nisi in eũ locũ redeas, vnde diuulsus es. Deũ videlicet tuũ. Nulla enim creatura, vt iã sæpe diximus perfectũ gaudiũ aut quietem inuenire potest, donec in terminũ suũ perueniat, quasi extremã naturę suę manuũ & perfectionem, quo dũ non peruenerit, necesse est nusquã in via quiescat aut lætetur, vt pote quæ indigens est & inops naturalis sui ingenij, & inclinationis. Vltimus autẽ finis hominis Deꝰ est, quemadmodũ & principiũ. Theologi enim beatitudinem obiectiuã hominũ Deum vocãt, in cuiꝰ possessione vniuersa fœlicitas humana consistit. Vnde sicut esset impossibile duo fuisse principia, ita esset ab surdũ duos vltimos fines statuere, ac si essent duo dij. Si ergo solus Deꝰ vltimus finis est hominis vltimaq; beatitudo, & est impossibile ꝙ sint duo fines & duę vltimę beatitudines, impossibile ẽ, extra Deũ beatitudinẽ inuenire. Nã pcul dubio qmadmodũ chirotecę manibꝰ, vagina gladio, & nõ ad aliũ vsũ sũt fabricata aut cõueniũt, ita animꝰ humanꝰ Deo, & nõ ad aliud creatꝰ, nulla alia in requiescere põtest quã in Deo. Illo solo cõtentꝰ viuere potest, extra illũ egens, & solicitus sit necesse est. Hac dũtaxat causa, quia cũ præcipuũ beatitudinis substitutũ sint intellectus & volũtas, potissimæ hominis potentiæ, dũ illæ inquietę fuerint nõ potest homo aut eius animus quies esse donec ad Deũ perueniat, a quo & ad quem creatus fuit, vbi tãdẽ perfectũ solatiũ & trãquillitatem adipiscetur. Quemadmodũ enim acicula horologij solarisque sub vitreo latet speculo magnete infecta, nũquã quiescit sed semper mouetur, semperq; rotatur donec cuspidẽ septentrionem versus dirigat, quo facto statim cessat & consistit, ampliusq; non mouetur, ita anima nřa, quę Deũ suũ iugiter desiderat, ad illũq; tãquã suũ septentrionem & centrũ dirigitur, nullo modo aut quiescere, aut cõsistere potest, donec illũ teneat ❡Prętεrea cognitio proprij peccati cõpulit hũc filiũ prodigũ vt ad Deũ se conuerteret. Tãti enim facit dñs noster hanc propriorũ criminũ recognitionem & penitentiam, vt etiã si gratissimę Chřo sint lachrimæ in eius passione ab hominibꝰ profusę nolucrit quãdo crucem humeris portabat, vt filię Hie-
Lucæ.23. rusalem eius passionem & cruciatus deplorarent: sed potius in proprijs criminibus deplorãdis occuparentur. Hęc autẽ cognitio maximi fructus est, & vtilitatis, si cum humilitate fuerit coniuncta. Mala enim in bona cõuertũtur sicut apibus moris esse accepimꝰ quę de amaris floribꝰ dulce colligunt mel.
Lucæ.18. Quia nõ cognouit superbus Phariseus parua peccata sua, amplissima illa facta sunt: at vero publicanꝰ quia crimina sua magna esse cognouit illa de magnis parua facta sunt, & ad nihilũ potiꝰ redacta. Vbi enim ęgrotauit sanꝰ, suã infirmitatẽ & ægritudinẽ
Lucæ.23. non cognoscens, sanauit infirmus, qui ægritudinem suã & peccatũ suũ cognouit. Latro qui in cruce pẽdens culpã suã nõ nouit damnatus est, alter autem qui humiliter se subiecit, sui criminis conscius, veniam q; implorans, in cœlum auferri meritus est. Nõ paruũ est leuamen medico, & adiumentũ, ꝙ ægrotus locũ doloris assignet, causamq; morbi explicet, vt aptius medicamenta possint adhiberi. ❡Deinde mouit hũc filiũ prodigũ vt ad eũ cõuerteretur cognitio, quã de liberalitate patris sui habebat, boniq; mores, quibus in eiꝰ domo fuerat educatus. Si in aliquã tabulã antiquã inspiciens in qua sit alicuius ab hinc mille annos depictũ simulacrũ adeo vt iã colores, vmbræq; fere euanuerint, vides illic partẽ diadematis, illic vero clauem depictã extare, licet omnia alia deleta sint, statim dicis. Hæc imago Diui Petri erat. Eodẽ modo animæ sunt plurimę, quæ quondã pulchræ, lætæ, spirantesq; Dei imagines fuerũt. At nũc peccati fœditate deletæ, obtusæ, & obscuratæ sunt, adeo vt vix apparere aut extare possint. In prædestinatis tamen ad vitã æternã, semper quædã virtutis manet propensio, quædãq; bonitatis indoles qua quantũuis sint peccatis impliciti, quandam quasi sanguinis & nobilitatis suæ imaginẽ preferũt. Quemadmodũ aliquãdo accidere videmus, in puero aliquo, qui nobilibus ortus parentibus leuitatis vel imprudentię causa de domo paterna egreditur vt externas uideat regiones, qui etsi vagus, pannosusq;, despiciendusq; omnibus videatur tamẽ imaginẽ quandã exemplarq; ostendit vrbanitatis & pietatis, generisq; sui nõ leuia indicia, vt & iniurias facile sibi illatas cõdonet, & inimicos non seuerissime vlciscatur, adeo vt statim se intuentes dicere cõpellat. Proculdubio hic puer quẽ hic perditũ errare videmꝰ, nobilibus clarisq; natalibꝰ exortus videtur. Idem & in prædestinatis euenit, qui etiã si aliquando in peccata dilabãtur, immũdoq; & cõtemptibili incedãt hãbitu retinent tamen quãdã in virtutem propensionem, qua plurimũ adiuuantur, vt de peccato resurgãt. Recordatio domus paternæ, generisque claritas hũc filiũ prodigũ adiuuauit, vt a peccato exiret: meminit enim diuitiarũ & clementiæ paternæ, quibus admonitus ad patrem suũ reuersus est ❡Ad nostrã vero eruditionem docemur non sedere aut quiescere in peccatis, sed surgere aut ambulare vt Christũ sequamur. Qui sequitur Christũ nõ sedet, sed tanquã filius lucis ambulat. Necesse est vt surgas & ambules si Christũ vis sequi. Negociator Matt.13.
ille Euãgelicus inuẽto thesauro, præ gaudio illius vadit & c. Et saluator ait. Filius.n. hominis vadit & c. Matt.26.
Ne sedeamus, ne immoremur in vitijs: sed tãquã ceruus qui canibus obsessus gemit & implorat, si quẽ hominẽ trãseuntẽ videt ab eo auxiliũ vt illius ope se tueri possit: sic nos tantis laboribus & periculis circũuallati, ploremus & gemamus, quęrentes Christũ factũ pro nobis hominem & c. ❡Docemur secundo ꝙ per peccatũ non perditur liberũ hominis arbitriũ, vt impijssimi Lutherani ausi sunt asserere: voluit nanq; iste surgere & ad patrẽ ire, licet nõ veniret nisi occurreret illi pater & misericordia moueretur. Sed de hac re nõnihil in superioribus diximꝰ & multi viri doctissimi hac nostra tempestate contra impudentissimam Lutheri hæresim scripserunt. ❡Docemur tertio vt antea quã ad cõfitendũ crimina nostra

ma nostra accedamus, sacerdoti qui locu Dei optinet, cõscientias nr̃as exactissime examinemus, quid admisimus cogitantes. Hic filius prodigus priusquã culpã suã corã patre fateretur, secum meditatus est, quid dicturus esset Sic dicam ei. Pater peccaui &c. Priusquam architriclinus rationes dño suo reddat prius ipse secũ illas cõputat, librũ inspiciẽs, ne forte erret. Sic tu priusquã cõfessurus ad cõfessariũ accedas, cõscientiã tuã perpẽdere debes. Sed iam in capite vndecimo de hac re disseruimus. Disce ergo ex hoc filio prodigo qui antea quã patri suo crimina exponeret, quid dicendũ esset cogitauit, dicens secũ Surgã & ibo ad patrem meũ, & dicã ei. Quid dices?
Tex. * * Pater peccaui in cœlũ & corã te. * Singula hęc cõsideratione digna sunt. Primo dixit, pater, quia
Matt. 7. in hoc vocabulo fiduciã totã cõstituit suã. Ideo Chri
Lucæ. 11. stus in nostra oratione, in initio cõstituit hoc dulce
Ioan. 16. nomen, vt ad pietatem Deum flectamus, dicentes Pater nr̃ qui es in cœlis, &c. vt sic audaci⁹ ad Deum
Matt. 6. accedamus. Ipse enim pater (ait Christus) amat vos, Et iterũ, Scit pater vester quia his omnib⁹ indigetis Vide quã misericors sit dñs qui neque offensus patris nomen nõ dedignatur audire. Secũdo dixit, peccaui, humiliter cõtendo suã culpa, nec se excusat, nec culpam in naturã, dæmonem ve conijcit, aut in carnem & mũdũ improbissimos amicos, sed in seipsum tãtũmodo. Nã re uera omnes cũ peccam⁹, nr̃a & non aliorũ culpa pecamus Quare Dauid populi sui intuens exitiũ, humiliter dixit, Dñe ego sum qui
2. Reg. 24. peccaui, Hi qui oues sunt quid fecerũt? Hęc est cõfessio peccati quã Deus exigit a peccatore quamuis Deus sciat omnia, attamen vocem tuæ confessio-
Rom. 10. nis expectat, ore enim confessio fit ad salutem. Sese accusans peccator, accusatorem confitendo præuenit: alioquin frustra debes occultare quem nihil fallit, & sine periculo prodas, quod scias iam esse cognitũ. Expende etiã quas cogitationes De⁹ ingerat Pater peccaui, nõ vulgariter, sed supra quã credibile est, in cœlũ, nõ me tibi purgabo, sed simpliciter cõfitebor me indignũ omni grã. Istas cogitationes nõ indidit natura, sed fides & gratia, nã si filius prodigus suum ingeniũ & naturã secutus fuisset, ita dicturus erat. Dicã patri meo, Nõ satis intellexi, nõ dolo malo feci, quapropter in locum filij me recipe, æquum est vt mihi præ cæteris bene facias, &c. Ratio eius naturalis tale daret cõsiliũ, quod si obtemperasset, patrẽ magis ad vindictã prouocasset, quã redddidisset eum exorabilem. Ideo Deus aliud suadet. Vide etiam quantũ coram Deo valeat humilis confessio. Apud iudicem secularem confessio deli-
Eze. 18. cti dãnat, sed saluat apud Deũ qui ait. Nõ sunt viæ meæ viæ vestræ, & cogitationes meæ cogitationes
2. Reg. 12. vestrę. Humiliter confessus est peccatum suum Da-
2 par. 34. uid. Sic & Manasses Rex Iuda, sic Magdalena, sic &
Luc. 7. ille publicanus qui templum ascendit orare, sic la-
Luc. 18. tro in cruce humiliter agnoscens suam culpam di-
Luc. 23. xit. Nos quidem digna factis, suscipimus Et omnes isti misericordiam Domini sunt consecuti, humilis enim delicti cõfessio misericordiam peccati remissionem impetret. Hanc non sunt consecuti Cain, Saul, & Acab, & alij, quia superbe misericordiã dñi non humiliter petierũt. ¶ Tertio dixit in cœlũ Peccaui inquã in cœlum, quia terrena & corruptibilia pluris feci, quã cœlestia; quemadmodũ in te peccat ille, qui puerum tuũ tibi præfert, illiq; maiori prosequitur quã te honore, sic peccat in cœlũ qui terrena cœlestib⁹ præponit. Præterea cũ peccas non modo te proditorem Deo facis, sed etiã aliquo modo peccato tuo omnibus creaturis displices, anima enim tua mediũ est quoddam, quo omnia creata ad Deũ suum cõuertuntur, & redeunt. Deus enim hæc omnia visibilia & corruptibilia propter corpus creauit, corpus autem propter animam, animam vero, vt Deum suum cognosceret, amaret & coloret, abeoq; traheretur, quasi a nouissimo cathenæ orbiculo, qui vniuersam cathenã post se trahit. Itaq; vt omnia ad principium suum redigerentur siquidem propter hominem creata sunt, homo autem propter Deum. Hoc voluit dicere Salomõ, Eccle. 1.
cum dixit, vanitas vanitatum & omnia vnitas. Nõ quod plantæ aut flumina, suam iuxta naturam a Deo sibi datã perfectionẽ nõ habẽt, aut in elemẽtis aliqua sit hui⁹ rei culpa, sed quia inanis homo inaniter vtẽs creaturis, nomẽ illis nouũ vanitatis imponit, quemadmodũ enim inutilis, & incõueniẽs. Horologij vniuersa structura censetur, quãdo suis tẽporib⁹ horas nõ sonat, aptissimũ habẽs tẽporis signũ reddẽs, ita elemẽta, cœliq; cõpositi, & fabricati subtiliter diuino artificio cũ rotę sint, & structura quædã mũdi quasi cuiusdã Horologij, nisi p̃ hominẽ quasi p̃ vocẽ quãdã Horologicã sonẽt idest Deũ pro tãto opere fabricato assiduo cõcelebrẽt, inania & inutilia sunt. Ideo Dauid ait. Benedicam dñm in Psal. 33.
omni t̃pe, semp̃ la⁹ ei⁹ in ore meo. Cũ aut propter peccatũ homo obmutescat qui quasi quędã vox viua mũdi est, laudesq; diuinarũ rerũ intermittãtur, sequitur necessario hominẽ esse potissimã causã, qua orbis mũdi vniuersus inter se dissonet, & fundit⁹ intereat. Ideo ait, peccaui in cœlũ, vt intelligas etiam omnia in cœlo clausa quę homo cũ Deũ offendit iniuria maxima afficit. Quarto dicit, & corã te, hoc est in ipso interioris cõsciẽtię cõclaui, q̃ solius Dei valent oculi penetrare Qua propter hic (corã te) idẽ est ac si dixisset te cognoscẽte. Vnde Dauid dño Psal. 50.
ait. Tibi soli peccaui & malũ coram te feci. Quãuis Dauid peccauit in Vriã capiẽdo ei⁹ vxorẽ & postea illũ occidendo, quia solo Deo pręsente peccatũ cõmisit, & sol⁹ de⁹ fuit illi⁹ peccati cõscius, soli Deo peccasse & malũ corã eo cõfecisse dixit. Certũ est enim Dauidẽ nullis vocatis testib⁹ adulteriũ perpe- 2. Reg. 11.
trasse, & etiã secrete iussit Ioab vt occideret Vriã. Peccatũ etiã quodlibet plus pendet a corde quã ab opere. Nã hac sola ratione peccatũ censetur peccatũ, quia ex malitia cordis p̃dit, de corde enim exeũt Mat. 15.
adulteria, homicidia, fornicationes, &c. Si enim corde præcipue peccatur corã solo Deo peccamus, cũ solus ipse sit qui intuetur cor nostrũ, adulteriũ Dauid & peccata huius filij prodigi, qui cõsumpsit substantiam suam luxuriose viuendo, quod opus verecundũ est, adeo vt coniugalis concubitus qui licit⁹ & hone-

& honestus est, secreta loca requirat. Et vt scias
quod Dauid occultè peccauit, audi quid dixerit ei
2.Reg.12. Nathan. Tu fecisti in occulto, ego autem faciam in
conspectu totius Israel. Et hic modus loquendi satis
vsitatus est in sacris literis, vt ille dicatur peccare
Deo qui peccat coram eo: & ille dicatur peccare in
hominem qui peccat coram homine. Nam prophe-
Baruch.1. ta Baruch peccata filiorum Israel, sub eorum nomi-
ne deplorans ait. Peccauimus domino Deo nostro.
Et paucis interiectis eandem cantilenam repetens
ait. Peccauimus ante Dominum Deum nostrum.
Matt.18. Et in Euangelio. Si peccauerit in te frater tuus, idest
te sciente. Sic hic, peccaui coram te idest te sciente
& teste, peccaui. Non erubui pater in tuam præsen-
tiam, feci coram te quod non auderem facere corã
Principe aut rege terreno. O domine Deus quã par
ui te feci, quam nihili te pependi, equidem conside-
rare debuissem me in tua esse præsentia, vt etiam si
multum diuque à carne solicitatus & interpellatus
essem tamen præsentia tua memoriaq; tuæ autorita
tis qui præsens aderas confirmatus, me à peccato cõ
tinerem. Nunquid domine tu cæcus eras, vt flagitia
mea non videres? miseranda hominum cæcitas, qui
cum se inuicem reuereantur cum peccant, & coram
alijs non audeant peccare, Dei tamen præsentiam
nunquam formidant, aut ignorant diuinos illos, lyn
ceosq; oculos omnia prospicere, nihil esse tã occul-
tum quod eos latere possit. Etsi Deum cuncta scire
credunt, suspicantur forte illum peccatis nostris nõ
offendi, aut illum adeo iniustum credunt vt peccata
impunita esse velit: aut forte impotentem qui etiam
cum velit punire non posset existimant? Si credunt
1.Reg.16. diuinos oculos posse frustrari, audiant scripturam.
Psal.7. Homines iudicant quæ foris sunt, Deus autem in-
tuetur cor. Et Dauid. Scrutans corda & renes Deus.
Scrutantem dixit, vt eum minutissima quæque co-
gnoscere innueret: prout facit is qui rem quampiam
cum diligentia scrutatur: cui nihil est etiam quan-
Eccle.24. tumlibet paruum quod non sit exploratum. Et di-
uina sapientia clamat se in profundum abyssi pe-
netrasse: vt ostendat nihil esse tam occultum quod
non sit illi manifestum. Nemo putat peccatum esse
Dan.13. secretum, nec dicat cum illo maledicto sene. Ostia
pomarij clausa sunt, & nemo nos videt. Videt te
Deus, videt te iudex ille, ad cuius tribunal te assi-
stere oportet. Multi enim sunt sicut perdix quæ-
dum caput abscondit, & non videt videntem se, pu
Sapi.1. tat à nemine videri. Ita quanuis nos Deum non vi-
Hebræ.4. deamus, tamen ipse nos optimè videt. Qui fingit
Eze.8. oculum (ait sapiens) ipse considerat: & omnia (vt
Paulus fatetur) sunt nuda & aperta oculis eius. Sic
Dominus tulit Prophetam Ezechiel & dixit ei. Fo-
de parietem, & cum fodissem parietẽ apparuit Ostiũ
& dixit ad me. Ingredere & vide abominationes
pessimas. Vidisti quæ faciunt seniores domus Israel
in tenebris vnusquisq; in abscondito cubilis sui? Di
cunt enim non videt nos dominus, dereliquit domi
nus terram. Sed de his satis. Merito ergo ait filius
hic prodigus, peccaui coram te. Acsi diceret. Adeo
effrons & inuerecundus fui, vt te presente & coram
oculis tuis peccare non erubuerim: nam etsi homi-
nes peccatum meum latuerit, tibi autem qui omnia
occulta nosti latere non potest. Peccaui ergo coram
te quoniam tu solus secretorum scrutator me peccã
tem videbas. Obserua etiam quod quando peccauit,
quasi non esset coram Deo peccauit. Sic enim se ha-
bet peccator vt si Deus non haberet oculos. Sed iã
modo qui oculos aperuerat, & ad se fuerat reuersus
sentit & videt, quod coram Deo peccauit. *Iam non*
sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum de mer-
cenarijs tuis. Indignus inquam sum vocari filius tuus
quia imaginem tuam in me peccando multipliciter
deturpaui, meque tibi valde dissimilem feci. Item
quia peccando feci meipsum seruum diaboli & pec- *2.Pet.2.*
cati. à quo enim vt ait Petrus quis superatus est, hu-
ius & seruus est: atque ideo ad gratiam & nomen fi-
lij me recipi fateor indignum: idcirco humiliter pre
cor, saltem inter mercenarios computari. Sic & Abi
gail prudentissima fœmina cognito quod Dauid
vellet eam in coniugem sumere dixit. Ecce famula *1.Reg.25.*
tua sit sicut ancilla, vt lauet pedes seruorum Domi *Matt.8.*
ni mei. Hoc etiam Centurio dixit. Domine nõ sum
dignus vt intres sub tectum meum. Sed propter hãc
humilem confessionem, meruit salutem puero, & vt
à Christo tam magnificè laudaretur fides eius. Sic
& iste propter hanc humilem cõfessionem veniam
est assecutus. Igitur sicut hæc in animo proposuerat
ita fecit & opere compleuit: quapropter sequitur in
contextu. *Et surgens venit ad patrem suum.* Vtinam
nos sic surgeremus à peccatis cum proponimus sur-
gere: sed tota vita transit in bonis desiderijs nunquã
opere desideria bona exequendo. Multi enim sæpe
detestantur fœditatem peccatorum: sed sunt sicut *Prou.26.*
ostium in cardine, quod voluitur non tamen exijt à
loco suo. Quid enim prodest proponere, si opere nõ
facis quæ proponis? Ambulate dum lucem habetis, *Ioan.8.*
ne tenebræ nos comprehendant. Dum enim tempus *Gala.6.*
habemus operemur bonum ait Paulus: quia iuxta
Ioannis sententiam nouissima hora hæc est. Ideo ad
monet Esaias dicens. Quærite Dominum dum inue *1.Ioan.2.*
niri potest: inuocate eum dum prope est. Multum te *Esai.55.*
deberet mouere ad accelerationem conuersionis,
quia tot homines defuncti sunt qui bene propone-
bant se quãdoque facturos pœnitentiam, & preoccu
pati morte non fecerunt. Nec de cætero vnquam fa
cient. Ista procrastinatio multos decepit: & vt in
Ecclesiastico habetur repromissio nequissima mul- *Eccle.29.*
tos perdidit. Repromissio qua peccator promittit si
bi tempus & longam vitam nequam est: quia vsur-
pat quod est proprium Dei, videlicet, disponere tem
pus de futuro. Non est vestrum nosse tempora, vel
momenta, quæ pater posuit in sua potestate ait Chri *Act.1.*
stus. Tempore Noe sustulit Dominus viginti annos *Gen.8.*
ex illis quos hominibus vt agerent pœnitentiã per-
miserat quia tempore concesso sibi commodare no
lebant. Si igitur Deus tẽpus promissum nolentibus
pœnitere abstulit: quid faciet de his quibus nullum
tẽpus promisit? Quinimo quãuis scires multũ tẽpus
te victurũ statim deberes conuerti: nã officiũ eorum
qui cito cõuertuntur gratius est Deo, nã offerunt ei
de flore & vigore vitæ suæ, sed qui tarde cõuertũtur
fæces Deo reseruãt, qui timere possunt ne & ipsi etiã
fæces calicis Dñi bibant, & eius indignationẽ, fæx *Psal.74.*
enim eius nõ est exinanita, bibẽt omnes peccatores
terræ. Bonũ de vita sua offerunt mũdo & fæces Deo
cũ ea quæ offerũtur Deo bona & optima debeãt esse

Eccle. 13. & electa. Vnde in Ecclesiastico dicitur. Fili si habes bene fac tecum: & dignas Deo oblationes offer. Et *Numer.* 18. in Numeris præcepit Deus meliora ei offerre, dicés. Omnia quæ offeretis ex decimis, & in donaria Domini separabitis, optima & electa erunt. De malis *Mala.* 1. vero ait Propheta Malachias, Maledictus qui habet in grege suo masculum, & votum faciens immo lat debile Domino qui rex magnus est, dicit Dominus exercituum. Sed quare tu vis impendere optimos vitæ tuæ annos in mundo, iuuentutis tuæ omne tempus illi concedis, fœcibus, peioreque vitæ tuę tempore Deo reseruatis? Præterea stultissimus esset ille, qui cadens in aquam profundam & adhuc supernatat, & si ei subueniatur dicat. Nolo adiuuari vsque ad annum, cum statim submergatur & suffocetur. Qui in peccato mortali est cecidit in aquam profundam incertus quando ad profundum inferni descensurus sit: & cum ad pœnitentiam monetur, quasi quædam tabula ei porrigitur, vt in ea euadat à naufragio. Ideoque fatuus est peccator, si differt tabulam pœnitentiæ arripere quæ est secunda tabula post naufragium, dicens. Postea me adiuuabo, cum iam aquæ veniant super caput eius. Attende igitur ne tibi vita nequicquam transeat, bonis propositis contenta, quæ nisi opere præstiteris à peccato exire non poteris, priusquàm à morte occuperis, postea enim etiam si pœnitentiam agere velis nullo modo poteris. Hic filius prodigus considerans miseriam peccati altissimumq; gratiæ statum vnde decidit statuit peccati mansionem relinquere & ad Deũ suum redire, quod quemadmodum proposuit opere impleuit, & surgens venit ad patrem suum. Idem & tu facere debes statim à criminibus tuis surgens crastinum diem non expectans: nescis enim vtrum sis in diem crastinum peruenturus necne? ¶ Obserua autem quod si ad patrem venit, non ex suis viribus, sed Dei auxilio venit, & non quocunq; auxilio sed Dei auxilio speciali. Aduerte autem quod duplex est auxilium speciale, quo Deus adiuuat peccatorem ad pœnitentiam. Quædam enim sunt auxilia antecedentia, & præuia ad ipsum actum pœnitentiæ: alia illum comitantia & ei inseparabiliter coniũcta. Prioris generis sunt prædicationes, inspirationes sanctæ, admonitiones amicorum, timor gehẽnæ, spes regni cælestis, tribulationes, miracula, exempla aliorum & similia. His nanque omnibus trahit Deus & allicit misericorditer peccatores ad pœnitentiam. Et huiusmodi auxilia à plerisque inefficacia auxilia dicũtur quia non semper habent suum effectum sed plerunque à peccatoribus propter suæ mentis obstinationem frustrãtur, & obfirmato animo in suis peccatis perseuerant. Posterioris autem generis auxilia sunt, concursus quidam speciales, quibus Deus peculiariter & immediate nostras rebelles ad se conuertit voluntates, coniungens se & intimo quodam & benignissimo modo vniens se ipsis, & potentiores eas ad operandum reddens. Atque vt doleant de peccatis suis, & vitam bonam in malam commutent inflectens. Et auxilia efficacia dicuntur communiter & simultanea, & siue comitantia aut coniuncta ipsis operationibus possunt appellari: quia comitantur actum pœnitentiæ, & inseparabiliter sunt coniuncta, & simul sunt cum ipso: neque vnquàm frustrantur aut frustrari possunt à nobis, & omnes & soli ea habent, quos suorum peccatorum pœnitet. Quanuis autem hæc secundi generis auxilia necessaria sint & sufficere possint fidelibus ad pœnitentiam, & primi generis auxilia sine istis non sufficiant: tamen & priorum aliqua moraliter videntur necessaria, homines enim non nisi multis allecti occasionibus & impulsionibus ad operandum trahimur. Habuit hic filius prodigus auxilia prima, vt fuit tribulatio, paupertas, fames, & miseria: quæ eum alliciebant ad conuersionem & contemptum peccati. Habuit & memoriam domus paternæ quam Deus illi præstitit, vt recordatus fœlicitatis quam perdiderat appeteret domum patris. Habuit & cognitionem sui quam Deus illi infudit, vt ad seipsum reuerteretur. His auxilijs adiutus oculos suæ mentis aperuit: quapropter ad seipsum reuersus est, & surgens venit ad patrem suum. Obseruandum rursus gradus esse quosdam ad Deum redeundi, primum ad se ipsum reuerti, seque ipsum arguere ac obiurgare delinquentiæ: id quod hic fecit, nam ad se est reuersus, nimirum per miserandi status considerationem, in quem suapte sponte ac voluntate inciderat. Hoc est quod Esaias *Esai.* 46. hortatur. Mementote istud, & confundimini: redite præuaricatores ad cor, & recordamini prioris seculi. Hieremias etiam. Reuertatur vnusquisque *Iere.* 18. à via sua mala, eadem Ioel & alij præcipiunt. ¶ Se- *Ioel.* 2. cundus gradus est comparare damnum & lucrum, bona inquam quæ perdidimus & mala in quæ incidimus: ideo dixit. Quanti mercenarij in domo patris &c. ¶ Tertius gradus est vt surgas & erigas te, firmoque proposito vadas ad patrem, & delicta tua illi confitearis: quod hic fecit surgens & veniens ad patrem suum. &c. ¶ Octauum, iam nunc videamus quomodo Christus Iesus peccatorem recipit, de quo sequitur in contextu. *Cum autem adhuc longe esset vidit illum pater ipsius, & misericordia motus est.* Hic notatur ordo quo Deus venit ad peccatorẽ, secundum proprietatem & similitudinem vulturis, qui primo vidit cadauer à longe: deinde aduolat, & postea insidet: & tandem incorporat. Sic facit hic Christus, cum adhuc longe esset in regione peccati, *Psal.* 118. quia longe à peccatoribus salus, vidit illum oculis pietatis & misericordiæ: sicut Petrum post trinam negationem. Et misericordia motus est, quia eius misericordia vt Hieremias inquit, non sumus *Mat.* 26. consumpti. Præterea in eo quod ait, quod longe *Tren.* 2. erat, insinuatur quod non erat contritus sed attritus qui dolor est imperfectus, per quem aliqualiter se disposuit ad gratiam. Nam si vere contritus esset, & propter Deum summe dilectum pœniteret, non esset longè sed propè. Sed postea cum amplexatus est illum pater, ex attrito factus est contritus, vel iuxta aliquorum sententiam, actus attritionis perfectionatus est, per charitatis formam & in contritionem mutatus. Itaque quia nondum per charitatem infusam & veram contritionem, & virtutum adeptionem fuit Deo adiunctus longe erat: videt autem illum oculis misericordiæ, vidit aspectu illo quem petebat Dauid dicens. Aspice in me *Psal.* 24. & miserere mei. Vidit quem nihil fallere potest, quique solicitudinem filiorum suorum, etiam cum ab

eo errant

eo errant non prorsus abijcit. Vidit in se reuersum & ad eum reuerti deliberantem. Nec enim ille ad se reuerti nec tam sancta vota cócipere potuisset: nisi eú ille prius aspexisset. Imago quæ in speculo est oculos sursum attollere nó potest, nisi ille cuius est similitudo illos prius attollat. Attende igitur peccator te oculos tuos in terrá deprimere affectionibus
Psal.16. tuis in múdi bona deiectis. Sic Dauid in Psalmo de quibusdam peccatoribus dixit. Oculos suos statuerunt declinare in terram. Et Daniel de illis senibus impudicis dixit. Auerterunt sensum suum, declinauerunt oculos, & nó viderút cœlum. Vt igitur oculos tuos ad cœlum eleues opus est, vt Deus cuius tu es imago prius te de cœlo aspiciat, oculosque misericordiæ in te dirigat: vt tu eum respicias, aspiciétem te. Nam nisi ille prior speciali auxilio te conspexerit, nequaquá tu eú respicere aut ad eum conuerti poteris. Non poteris ire ad eum nisi Deo mouente, ducente, aut impellente, aut trahente. Vnde Saluator.
Ioan.6. Nemo venit ad me nisi pater meus traxerit eú. Propter quod sponsa hanc suam omnipotentiam agno
Canti.1. scens orabat dicens. Trahe me post te, curremus in odorem vnguentorum tuorum. Si tu non traxeris,
Ezec.2. ego ire non potero. Sic Prophetæ Ezechieli præcipienti Deus vt surgeret & staret supra pedes suos, ingressus est spiritus domini in eundem Prophetá, & statuit illú supra pedes suos: quia nisi spiritus domi-
Thren.5. ni adiuuaret eum, ille stare per se non poterat. Ideo
Mat.26. in Trenis dicitur. Conuerte nos domine, & conuertemur. Sic prius respexit Petrú, & postea fleuit amare. Vnde Egregius Psaltes de Deo loquitur dicens.
Psal.103. Qui respicit terram, & fecit eá tremere. Hic est qui ouem perditam perducit ad caulam: qui solus sanat omnes infirmitates nostras & propiciatur omnibus iniquitatibus nostris. Hic solus est de quo ait Iob.
Iob.23. Deus molliuit cor meum, & omnipotens conturbauit me. Solus enim Deus pœnitentiam donat, nam beatus Paulus ait, pœnitentiam esse donum Dei, cú
2.Tim.2. in posteriori ad Timotheum Epistola, vt cú modestia corripiamus eos qui resistunt veritati, ne quando det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendú veritatem. Ex quo loco Augustinus colligit, quod nó solum cum agitur pœnitentia, sed etiá vt agatur necessaria est Dei misericordia, & est illa misericordia
Psal.58. de qua in Psalmo. Misericordia eius præueniet me. Ante ergo quá peccator pœniteat, misericordia Dei præuenit eum. Non enim sufficiunt omnes conatus nostri vt nos iustificent & Deo concilient: verú quod deest nobis ipse benignissime supplet. Quáuis enim aliqua opera spectantia ad nostram iustificationem á solo Deo sine nostro concursu fiant: non ideo tamé & idem licet colligere de omnibus operibus ad eam requisitis. Triplicia enim sunt opera Dei cócurrentia ad iustificationem peccatoris. Primi generis sunt illa quæ antecedunt etiam tempore nostram iustificationem: & sic Deo sunt propria, vt nullam in eis partem libertas nostra habeat, scilicet, neque cósensum, neque cooperationem. Et talia sunt prædestinatio, electio, seu vocatio: pulsare ad ostiú, & aliquádo admonitio, & inspiratio. Secúdi generis opera sunt productiones qualitatum supernaturalium, gratiæ, scilicet, & virtutú quibus completur nostra iustificatio & formaliter iustificamur. Et quia ad producendum tam præcellentes qualitates natura nostra pertingere non potest, habet se homo respectu earum passiue: sicut aer respectu luminis cum illuminatur á sole. Sunt tamé inter hæc opera quibus incipitur & perficitur nostra iustificatio, alia media opera tertij generis, quæ Deus in nobis non exercet nisi nos ascensum præbeamus. Cuius generis sunt fides, spes, dilectio, pœnitentia & omnia breuiter opera concurrentia ad nostram iustificationem, quæ affectum liberum cordis nostri designant & hæc sunt requisita ad cooperationem nostram: & hæc á nobis requirútur. Quanuis enim iustificatio nostra per infusa dona & virtutes á Deo solo fit & solius Dei munera sunt gratia & virtutes infusæ: hoc tamen fit nobis consentientibus, & cooperátibus, Deus enim hæc munera non elargitur, nisi ope sua dispositis, & vocationi suæ sanctæ libenter obtemperantibus. Vide quomodo antequá verbum loqueretur hic filius prodigus, imo priusquam ad patrem veniret, cú adhuc longe esset á domo paterna pater illi obuiauit: atque ideo iustificationem nostram, & peccatorum remissioné gratiæ Dei ascribere cogimur. Et vt videas quam promptus sit Deus, vt peccatori succurrat, & faueat. Vide quid sequatur in cótextu. *Et accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum.* In occursu præscientia, in amplexu clementia dei monstratur. Accurrens notatur gratia coadiuuans siue cooperans, quæ non patitur moram siue dilationem. Sicut enim nutrix videns puerum inualidú conantem ad ambulandú, statim occurrit ne cadat: ita Deus cum aliquis nititur per liberum arbitrium ambulare ad eum statim Deus accurrit per gratiá.
Ideo Iob. Operi manuú tuarum porriges dexterá. Iob.14.
Quando enim facit quis quod in se est præparando se ad gratiá, Deus mox subuenit, gratiamque infundit. ¶ Expende autem quomodo non sit lenta neque tarda diuina misericordia ad subueniendum cópunctis corde. Mox vt tacti dolore de peccatis illum inuocamus exaudit, & sinum suæ misericordiæ aperit, vt recipiat confugientes ad se, & redeat in gratiam nobiscum & reconciliet nos sibi. Verum cum Deus tam diligens sit vt nobis det bona: nos per oppositum diligentes sumus ad malum, & pigri ad bonum. Filij Israel nondú Aaron verba finiebat, quá Exod.32.
do dederunt ei iocalia inaures ad idolum fabricandum. Quis homo vt pauperem subueniat tam facile daret annulú aut aurum? Quot sunt hodie in múdo qui cum meretricibus preciosa consumunt & cú sorore aut nepote, nec obulum consumerent? Imperat virtus & dormimus, imperat vitiú & currimus. Faciles sumus ad vitia & desides ad opera virtutum &c. ¶ Secundo dicitur hic quod cecidit super collú eius: in quo notatur gratia conseruans, quæ fouet & amplectitur pœnitétem duobus brachijs charitatis. Leua est dimissio culpæ, & dextera promissio glo-
riæ. Vnde dominus per Oseam. Ego quasi nutricius Osee.11.
Ephraim, in brachijs meis portabo eum. Amplexus cum osculo, ipsa gratia reconcilians est his signis descripta, ad significandú magnitudinem affectus, & effectus diuinæ benignitatis erga pœnitentem. Multo enim maior est quam amplexus & oscula significent: sed spiritualia per hæc sensibilia significantur. Præterea in osculo notatur gratia cósummás seu per-

ficiens: quia osculum est signum perfectæ recõciliationis, & pacis & dilectionis. Et ideo vltimo ponitur quia non habebitur nisi post tres gratias prædictas. Mira certe diuinæ potestatis dignatio, qui à sanctissimis etiam si districte valet eos coarguere inueniret quod damnaret, Sed clementissimus dominus peccantes conseruat, fugientes reuocat, dispersos congregat, pereuntes liberat, mortuos viuificat, impios iustificat, negligentes increpat, torpentes excitat, lapsos erigit, ignorantes instruit, deuios reducit, redeũtes suscipit, & susceptos custodit. Quisquis ergo diuinam clementiam considerat, de venia nullatenus diffidat. Quare igitur peccator à peccato nõ exis? Siquidem optimè intelligis quam parata sit diuina clementia, vt te benigniter suscipiat, summoq; afficiat honore. Cuniculus cauo suo cubiliq; inclusus, vociferante venatore nõ est mirum si exire nolit. Non enim ignorat si exierit in rete peruenturũ, quo præpeditus proculdubio interimetur: quare sæpenumero ne in tantum incurrat discrimen exiens, se toto corpore discindi & dilaniari à viuerra patitur. Verum tu qui optime tenes, si exieris à peccato à Deo apertis vlnis molliter & suauiter te esse suscipiendum, & denique in cœlestem æternamque gloriam vbi omnibus cœlicolis maximę sis voluptati peruenturum: quare te à peccato non eximis? Quare immoraris in peccato? Quare in manus tam benigni patris venire negligis? Aliquis esset pater qui hic multo seci⁹ se habẽs filio suo prodigo diceret. Heus veterator adesdum, vbi res meæ? vbi bona sunt, quæ perperam consumpsisti? vbi tam diu vagus & errabundus es immoratus? Expende obsecro hanc infinitam clementiam. Non petit ab illo rationem vbi nam fuerit, nec illum reprehendit iniuriavè afficit: sed vultu lætissimo illi obuiam procedit, eum suscepturus vlnis suis, molliter brachijs, osculis summaque indulgentia, fauore, & tripudio illum excipiẽs. O inæstimabilem amorem, charitatem infinitã, bonitatem ineffabilẽ. Quis est animus qui lachrymis non liquescat? quæ viscera vllius peccatoris quantũuis obstinati, etiam si adamante duriora sint, hac tãta pietate non mollientur? Attende igitur peccator, & ad dominum tuum te recipe qui nihil aliud quam conuersionem tuam & vitam desiderat, nec mortẽ
Ezec.18. peccatoris. Respice ad Deum, vt peccandi finem facias nam cum tu nocte dieque nihil aliud facias aut cogites quam creatorem tuum mille modis offendere. Ille nocte dieque multa misericordiarum millia super te profundens conuersionem tuam expectat. Sed de his satis. Iam ad contextum reuertamur. Dixitque ei filius. *Pater peccaui in cœlum & coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus.* Simile dixit
1.Cor.15. Paulus Corinthijs scribens. Non sum dignus vocari Apostolus, quoniã persecutus sum Ecclesiã Dei. Quanto enim Deus hominem peccatorem gratiosius visitat & illustrat tanto se illi profundius humiliat grauiusque illum accusat: nempe quod Dei pietatem euidentius circa se experitur, & maiestatẽ ac sanctitatem ipsius clarius contemplatur, eo propriã ingratitudinem, peruersitatem, & prauitatem lucidius intuetur: acrius detestatur & plenius confitetur. Hinc Esaias post contemplationem illam sublimem vbi vidit dominum super solium excelsum &

eleuatum testatus est. Væ mihi quia vir pollutis labijs ego sum. Esai.6.
Et Iob etiam. Oculus meus vidit te idcirco in cinere & fauilla pœnitentiam ago. Iob.42.
¶ Obseruautem quod quanuis fatetur non esse dignum filio, non tamen addidit quod antea dixerat & proposuerat dicens. Fac me sicut vnũ ex mercenarijs quia iam nunc non est in illo statu, in quo erat, quando proposuit hoc petere. Nam tũc cogente fame anhelabat ad panẽ: hoc est, re cognita miseria proprij status mouebatur affectu ad proprium bonum: nunc autem amplexus & osculatus à patre occurrente ad ipsum, quia cõtritus erat & ei dilectionem habebat, non vult Deo seruire propter premium, sed propter Deum ipsum amore filiali. Antea timens supplicia & horrens immunditiam porcorum, quasi seruus timore declinauit à malo, & desiderauit statum mercenarij. Sed iam nunc postquam patris osculantis & amplexantis charitatem attendit, oblitus conditionem serui de sola charitate cogitat, vt iam non mercenarius sed filius esse cupiat: quia non mercedis intuitu sed virtutis amore quæ placita sunt patri perfecturus. Sed procedamus. *Dixit autem pater ad seruos, cito proferte stollam primam & induite illum, & date annulum in manu eius, & calceamenta in pedes eius.* Pater non dirigit verba ad filium, sed seruos alloquitur: quia qui pœnitet orat, sed responsum verbo non accipit, misericordiam tamen cõsequitur in effectu. Serui isti ministri sunt ecclesiæ qui sacramẽta ministrant, & maxime sacerdotes absoluentes à peccatis: & cum Christus hanc parabolam dicebat, erant Apostoli & alij eius discipuli, quorum ministerio vtebatur Christus, & eorũ prædicatione vt gratiam quæ à charitate non distinguitur conferret publicanis illis, sicut nunc ministerio sacerdotũ & prædicatorum confert illã. Per stollam primam gratiã intelligit quę datur peccatori contrito, quã antequã peccaret habuerat. De hac enim Paulus. Charitas 1.Cor.13.
operit multitudinem peccatorum. Atque ideo hic vocatur vestis seu stolla. Hãc vestem habuit homo primus cũ conditus fuit, & nobis datur in baptismo & eam ille perdidit male persuasus, & nos per quod cunque peccatum mortale: restituitur tamẽ per pœnitentiam. Sed duo sunt hic aduertenda. Primò ꝙ cito iussit illam afferri nam res non patitur moram, vbi enim peccator ad hunc modum flagitia sua & conscientiæ tormenta & ita complexus est, maturo opus habet auxilio, ne desperando pericliteur. Nulla enim mora est inter remissionẽ culpæ & receptionem gratiæ, quod quidem tam cito fit vt in eodem instanti fiat, ita quod nulla prioritas temporis sit inter collationem gratiæ & remissionem culpæ. Corporis bona valetudo non impetratur nisi paulatim quia non est magni momenti, quare sensim conualescit infirmus, & salutem consequitur. Salus vero animæ in puncto temporis comparatur, quia non vult Deus, vt quòd tanti momenti est adeoque necessarium differatur sed vt in instãti impetretur. At nos id multo è diuerso facimus, qui ad consequendam corporis salutem diligentissimi sumus & celerrimi, adeo vt quocunque etiam minimo capitis dolore, summamque curam & diligentiam ad valetudinem adhibemus, vndique conuocatis medicis, ne morbus vlla negligẽtiæ culpa differri videatur.

Animā vero facile patimur ægrotare, vsque ad quadragesimā cōfeßionē expectātes, religioni potius sacræ nobis mandatæ, illiusq religiosissimi tēporis, quā pœnitentiæ nostræ cōfidentes. ¶ Ad nostrā instructionē discamus hoc loco statim post peccatū surgere per pœnitentiā, & cōfessorē quærere. Si dicis pœnitentiā peccati sufficere tibi, & vt propositū contitendi in quadragesima habeas: respōdeo, verū esse te vlterius nō teneri sed nihilominus statim cōfiteri debes. Primo quia cōfeßio de attrito cōtritū facit. Dolor autem quē a peccato habes forte cōtritio nō est, sed tantūmodo attritio, id enim sæpius vsu venit, nā rarissime homines tā sublimatū dolorē habent actū vt eit cōtritio cū omnibus circūstātijs, quę requirūtur: præcipue si homines seculares negotijs quę profanis immersi sint. Quare si non satis tenes qualis quantusq; dolor sit quē habes de peccatis none præstabit, vt cōsiliū eligas securius, statimq; cōfitearis sine eo quod expectes quadragesimā? Secūdo dū es in gratiæ statu vitā æternā bonis operibus quę facis mereris: quare igitur amittere vis bonorū operū premiū quę ab hinc quadragesimā vsq. facturus sis? Nōne melius erit, vt te Deo cōcilies, quidē cōfitēdo peccata tua, cōscientiā reddis securā cœlūq bonis operibus quæ facis cōsequeris? Tertio quia nescis vtrū subita & improuisa morte sis moriturus: aut aliqua infirmitas superuentura tibi sit, quæ tibi loquendi vsum cōfitendiq; facultatē eripiat. Quarto cōfeßio nō modo culpā remittit sed etiā magnam partē pœnæ cōdonat, & dat gratiā ex vi sacramenti, quæ animā nostrā cōfirmat ad resistendū tentationibus: pudor autē quem ibi pateris maxima est satisfactionis pars. Vnde sequitur quod etiā si vere contritus esses aut in statu gratię cōstitutus statim tamen cōfiteri debes, vt hęc tāta commoda lucri faceres. Quinto nemo aperire arcana sua vult homini lo-
Eccl.27. quaci & futili, quia vt Ecclesiasticus ait, qui denudat arcana, amici fidem perdit. Vnde si dęmon viderit te statim oēs eius tētationes simulac tibi ab illo tactę fuerint cōfessori dicere, te tāquā loquacē deinceps relinquet & tā sæpe tentare te nō curabit. Sexto qui differt cōfiteri multa tradit obliuioni, & illa nō obliuiscitur Diabolus nec etiā se Deus, quare si frequenter cōfitearis, omnia peccata cōfitebere nullo excepto, & postea secura & trāquilla cōscientia esse poteris, nec timere vtrū sufficienter memoriā examinaueris nec ne. Nā quomodo quis tantorū peccatorū vt pote quæ per annū cōmiserit potest meminisse, ita facile vt quotiescunq; voluerit ea in promptu habeat, sine maxima aut memoria aut meditatiōe? Septimo cōfeßio partē pœnę remittit quare causa tantūmodo huius tāti cōmodi etiā si tunc cōtritus esses, tamen nihilominus cōfiteri deberes. Octauo quia difficillime cōfitebere, si cōfeßioni assuetus nō fueris, quod passim videmus in illis qui summopere torquentur, summaq; afficiuntur molestia quotiescunq; ad cōfessorē accedendū est. Hoc autē illis tatūmodo cōtingit, qui rarius & nō frequenter
1.Reg.17. cōfiteri solent. Nō aliter Dauid arma Saulis tētauit eaq; statim reiecit, quia illis indutus propter desuetudinem, quā habebat armorū, incedere nō poterat, cū tamen illa essent præstantissima, & nō solū ad resistendū sed etiā ad vincendum duritiæ & roboris præstantissimi. Sic & arma cōfeßionis, quibus dæmonē, mūdū, & carnē propulsamus illis quadrare nō possunt, qui nō sunt assueti armis pœnitentiæ. Pastor aut, rusticus qui caput semel in anno tātūmodo pectere solet, quotiescūq; ad pectendū accedit summo dolore & molestia pectēdo afficitur, e diuerso ille qui quotidie pectit, leniter nulloq; labore id facit. Nono, hoc sacramentū frequētare debes vt melius animā tuā abluas, & bona proposita renoues. Solent mulieres stamina quę satis candida nō reddūtur vnica decoctione semel, bis atq; etiā tertio decoquere, donec cū niuis candore cōtendere posse videā-
tur. Propheta Eliseus septies præcepit Naamā vt se 4 Reg.5.
in Iordane fluuio ablueret: quo facto a lepra mun-
datus est & cōualuit. Lauamini, mūdi estote (ait dñs Esai.1.
per Esaiā.) Vt autē intelligas quod nō loquebatur de lauacro aut mūditia corporali, sed tantummodo de ablutione animæ, subdit Auferte malū cogitationū vestrarū & cætera. Decimo & vltimo sacerdos, imo potius vniuersa Ecclesia tibi suffragijs suis auxiliabitur, sacro sanctisq; cōsilijs & monitionibus. Ne igitur tantū bonū amittas negligentia tua & salutē animę differas, quæ cōfeßione cōsequitur quādoquidē tantā in curādo corpore diligētiā adhibes. Si sotularis luto tibi inficitur statim absterges. Singulos dies vis sotulares tuos tergere ne si lutū in eis fuerit desiccatū postea de facili id remouere nō possis, & a te ipso nō vis remouere sordes vitiorū, per dimidiū anni vel amplius. Ergo ne diu in anima tua tā terrū & fœdū hospitem dęmonem habitare sinas sed quam primum illum domo tua expelle, & si te in huius truculentissimi lupi rictu deiectū videris impiora Christi Iesu pastoris acerrimi auxiliū. Sicut qui cum primum vident gladium rubigine aliqua affectum, illum statim exacuunt & poliunt, & alij semel in anno: alij nūquam nisi sit summa necessitas, & tunc accidit sæpe vt nō possint gladium e vagina educere. Ex quo efficitur vt ensis cum vagina in sterquilinium mittatur, sic sunt multi qui statim mundant animam per sacramentum pœnitentiæ, Alij ita sunt pleni rubigine vt iam assueti peccatis indurati sine pœnitentia in inferni sterquiliniū mittantur. Igitur vt intelligas salutem animę nō esse differendam, sed statim summa diligentia & celeritate esse curādam ait Cito afferte stollam primam. ¶ Obserua secundo, quod nō dixit, date ei stollam sed proferte: quia ex arca Dei debet sumi & accipi: nam homo non potest dare bonitatem gratiam charitatem, iustitiam, aut remißionem peccatorum, solus enim Deus habet potestatem remittendi peccata. Hęc stolla domini erat, Et is illam filio prodigo concessit, verū iussit afferri per famulos suos. Eodemmodo Deus solus est qui gratiam & remißionem peccatorum concedit: per manus tamen ministrorum suorum, qui a peccatis absoluunt, gratiam-
que ministraliter concedūt. Apud Deum (vt inquit Psal.129.
Dauid) propitiatio est, & copiosa apud eum redēptio;

prio. Quam donat pius pater filio reuertenti, famuli autem illum proferunt ex thesauro Dei & meritorum Christi. ¶ Secundo dedit ei annullum, per quē iam diximus in superioribus quod non potest intelligi fides, quæ non perditur per peccatum mortale & hic non discessit a domo patris per infidelitatem ideoque per annulum qui manum ornat opera bona intelligimus, quia sicut per peccatū perditur gratia & omnia opera bona quę peccator fecit cū erat in charitate hæc omnia summa Dei bonitas restituit dans ei stollam primam & annulum, hoc est gratiā & pristinam amicitiam & omnia meritoria quæ in statu gratiæ operatus fuerat. Quodquidē quātum Dei misericordiam exaltet, quantumque extollat non potest homo narrare. Mirabile certe dictu est quod peccatori, qui exempli gratia habet decem gradus demeriti, & pœnæ, iuxta exigentiā delictorum, qui decessisset in tali gradu pœnæ esset in inferno intensiue puniendus si hic conuertatur totū debitum Deus remittit Sed si postea rediens ad pec-
2.Pet.2. cata sicut canis ad vomitum decesserit non punietur in decem gradibus, sed tantum iuxta pœnam debitam nouo peccato in quo mortuus est: quia Deus quod semel dimisit nunquam repetit, nec in recidiuā te redeunt prima peccata, licet redeat. quędā macula ingratitudinis ratione præteritorum, quę iam dimiserat. Sed misericors Deus qui punit citra condignum, restituit pœnitenti omnia bona quæ per peccatum perdiderat, non restituens recidiuanti mala quæ per pœnitentiam ablata fuerant, Sic huic peccatori pœnitenti restituit vestem innocētię & gratiæ, & etiam omnia opera bona & merita quę fecerat in statu gratiæ, antequā ab illa excidisset. ¶ Tertio dedit in pedes calceamēta: quia affectus animę qui ꝑ pedes significantur fecit agiles & promptos ad bene operandum, quod prouenit ex gratia Dei vt hoc dono gaudeat Dei amicus, vt ea quę sunt bona facilius operetur. ¶ Obserua autē quod triplici gratia adiutus fuit hic: gratia videlicet pręueniēte, cooperante, siue subsequēte & gratia cōsummationē præstante. De his tribus gratijs loquitur Paulus De pri-
Gala 1. ma ait. Cum autē placuit ei qui me segregauit, de vtero matris meæ, & vocauit me per gratiam suā. Hanc expertus est iste filius prodigus cum hic dicitur quod pater vidit illum a longe & misericordia motus occurrit ei, nisi enim Deus videret, vocaret, & occurreret, nos ad Deum venire non possemus. De secunda gratia subsequente seu cooperāte dicit
1.Cor.15. Paulus, plus omnibus laboraui Non ego sed gratia Dei mecum, quapropter dedit pater huic calceamēta, vt per viam mādatorū Dei incederet. De tertia gratia videlicet cōsummationis dicit Paulus, quod
Philip.2. sicut Deus operatur in nobis velle: ita & perficere. Hic etiam ad familiaritatem & mensam patris receptus est vt statim dicem⁹. Prima gratia est quę peccata cō sumit, & eadem est quę iustificat, & ideo ait
Rom 3. Paulus. Iustificati gratis per gratiā Dei. Secūda dat vires ad bene operādū: sed tertia recipit ad familiaritatem. Hoc etiam homines facere solent.
2.Reg.14. Dauid .n. Absaloni filio delictū homicidij hac lege dimisit, vt faciē illius nō videret, nec ad illius cōspectū veniret, Deus autē ex magna eius misericordia peccatori pœnitenti nō tantū peccata cōdonat sed gratiā lārgiens in domo sua recipit, & ad mensam sedere facit. Propter hoc Paul⁹ cū Deū appellauit 2.Cor.1.
patrē misericordiarū, addidit, & Deus totius cōsolationis, quibus verbis Paulus aliquid diuinę misericordiæ addere voluit: quo effusissimam Dei in peccatores misericordiā explicaret, Nā ad misericordiā solū pertinere videtur iniurias cōdonare, Verū Deus nō solū hoc cōtentus ex vltore fit cōsolator: nō solū peccata dimittens sed & gratiā quā deinceps in futurū cauere valeat præstās. Expende etiā Dei infinitā misericordiā, qui nō solū parcit pecca-
tori, sed etiā donaria multa tribuit quę in libro Iob Iob.22.
numeratur, his verbis. Si reuersus fueris ad omnipotentē, ędificaueris, & lōge facies iniquitatē a tabernaculo tuo, dabit pro terra silicem, & pro silice torrentes aureos. Hoc est, dabit pro infirmitate fortitudinē & pro silice torrentes aureos. Hoc est ꝓ ignorātia & cæcitate & peccato cōtracta, aquā sapiētiæ salutaris. Pręterea solet etiā inter homines aliquando cōtingere vt is qui ignoscit ex metu cōdonet iniuriā: aliquādo etiā si velit vlcisci nō potest: Deus autē qui solo nutu potest perdere quē velit quoties a nobis offensus est, spretus & abnegatus toties tolerat, inuitat, recipit, & amplectitur. Hāc eximiā gratiā & pręstātissimā misericordiā declarat pijssimus pater in hoc ꝙ ministris dixit. ✕ Adducite vitulū saginatū. Et occidite, & manducemus & epulemur, Tex.
quia hic filius meus mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est, & cœperūt epulari. ✕ Hoc repræsētat maximā lætitiā quā capiebat Christus ex cōuersione illorū peccatorū & publicanorū, quātūq; lętaretur ꝙ cum illis manducabat: quod idem Angeli in conuersione peccatoris in cœlo faciūt. ¶ Hoc est nonum principale quod promisimus nos dicturos. Insinuare vult quod nō solū Angeli, & tota ecclesia lætatur sed etiam ipse Deus atque ideo in numero plurali locutus est. Obserua autem & vide quā bene locutus sit Dauid cū domino dixit. Quoniam cogitatio hominis, cōfitebitur tibi, & reliquiæ cogi- Psal.75.
tationis diē festū agent tibi. Prima cogitatio peccatoris est de peccati fœditate, de turpidine & de malicia illius, & ex hac cogitatione sunt semper quædam reliquiæ, videlicet odium, detestatio, & displi-
centia peccati. Nam vt est apud quēdam Prophetā Nau.3.
Omnis qui viderit te resiliet a te quisquis enim probe vt decet peccati malitiam cognouerit, nisi mentis inops sit ab illo tanquam a profundo puteo resiliet & veluti a poculo venenato abstinebit. Reliquiæ ergo quæ de peccati cogitatione sunt, odium & displicentia, hæc festū agūt Deo: vel vt alia translatio habet solennia celebrant Deo. Recte colligitur ex his verbis Euangelistæ, hic siquidē in peccatoris conuersione tanta agitur celebritas & lætitia. ¶ Obseruandum rursus quod in hoc festo nō solum repræsentatur gaudium illud quo Deus vniuersaque Cœlestis curia afficitur in conuersione peccatoris, sed etiā illa ostenditur lætitia quādo pro peccatore

catore capitur, ipsique peccatori exhibetur simulat que peccatis relictis recta virtutis via incedens Deũ colere incipit. Dubiũ enim nõ est non modo patrem domesticosq; & familiares in reditu filij prodigi ga uisos fuisse, sed etiã ipsum filiũ summa lætitia perfu sum esse, dũ tamen ex lõgo collectã, summa copia varietateq; ciborũ extingueret. Lætatus est etiã pa ter cũ omni familia, atq; itẽ filius prodigus gauisus est. Nulla lingua est quæ dicere posit, quantas deli cias, gaudiaq; Deus cõcedat animabus, quę relictis peccatis ad Deũ cõuertuntur. Et ita si post hanc vitã nulla esset bonis gloria tamen nihilominus propter ingens solatiũ spirituale, ꝙ hic capiunt qui ad Deũ cõuertuntur, deberes miser peccator hæc vitia in quibus obrutus viuis relinquere. Vide quãtũ distet a custodia porcorũ hęc tã opulenta & copiosa pa tris mensa. Quid aliud in peccatis prætertamẽ tur pitudinem, & immunditiã inuenis? At in virtute ni hil nisi copia, musica, summaq; indulgentia inueni ri potest. Verũ hoc vernaculũ nõ percipitur ab om nibus, nec omnibus est ista doctrina præcipienda. Nulla in re lõgius falluntur peccatores quã dũ existi mant in virtute nõ posse tantũ solatiũ, tantã vo luptatem inueniri, quantã in suis luxurijs inueniũt, & hac de causa in vitijs immoriũtur. Videbis paupe rem mulierẽ quæ diuitis alicuius cõcubina cũ sit, a peccatis conscientia quotidie quęrente & exprobã te exire nõ potest: quãuis vellit timens inopiã suã, qua necessaria ad vsum victũq; quotidianũ statim deficiẽt. Alij etiã sunt qui ex peccatis summã capiũt
Psal. 36. voluptatem, existimant in virtute, nõ tantã se sua uitatẽ inuenturos. O cœci & infœlices, attendite er rorẽ vestrũ procul enim dubio fallimini nã multo maior iucunditas & voluptas virtutis est, quã illa, quã nõ modo quis inuenit, sed ne inuenire posse in vitijs vnquã suspicatus est. Relinquite igitur pecca ta vestra, paupertatẽ cõtemnite Deoq; credite, qui
Matt. 6. per Prophetã ait. Nõ vidi iustũ derelictũ nec semẽ eius quęrens panẽ. Deus qui prouidet auibus cœ li quæ nõ nent neq; seminãt, nõ prouidebit filijs suis qui ad Deũ cõuertuntur. Vide quomodo huic filio prodigo prouisit, qui simulac exijt a peccato, men sam strati & parata inuenit & symphoniã & musicã
Exod 15. Similiter cũ filij Israel exierũt de AEgypto; statim
Exod. 16. cãtũ, musicã, & lętitiã offenderunt, & nunquã illis defecit cœleste mãna, donec terrã promissionis in gressi sunt. Sic iste dæmonis tenebrarũ principis ty rannidem euadens illico mensam paratã & musicã inuenit. Eodem modo Deus illis qui relicto hoc mũ do iter per deserta huius uitæ faciunt Deũ colẽtes, dũ cœlestem gloriam quæ per terram promissionis figuratur nõ cõcedit delicias alias quamplurimas, so latiaq; spiritualia tribuit: quibus illos quasi quodã cœlesti manna sustinet, & interpellat ne defatigen tur. In AEgypto alijs porriq; vescebantur filij Is rael, in deserto vero, dapibꝰ lautissimis & cœlestibꝰ Ita hic nõ comedebat nisi siliquas porcorũ: at nũc comedit vitulũ saginatũ. ¶ Obserua etiã ꝙ statim in ipso initio cõuersionis solet Deus tribuere maio res voluptates spirituales denuo cõuersis, quemad modũ fecit huic filio prodigo peruenienti, & popu lo Israel egredienti de AEgypto. Hęc autẽ facit pa ter clementissimus quia nouit illorũ fragilitatẽ, qui recenter ad illũ cõuertũtur. Vnde particulari indi gent auxilio & solatio. Qui etiã si iugiter cœlesti il to mãna a Deo sustinentur, tamen nihilominus Dei permissione labores quã plurimos & tentatiões pa tiuntur, sicut populus Israel in deserto passus est. Nõ tamen in illis laboribus & tentationibus deserũ tur a Deo optimo maximo sicut nec desertus est Is rael, sed potius eius cõfirmati auxilio vicerũt. Inter Amalech, & amorrhæos, &c. Sed in principio illos summa lętitia & alacritate excipit, & in fine cũ illis gloriã sempiternã daturus est. Hoc voluit insinuare Leui. 23.
quãdo in illis festiuitatibus veteris testamenti præ Num. 28.
cipiebat, vt primus & extremus quisq; dies essent maxime solennitatis, Reliqui vero dies quasi deme dio heb domadæ sumpti erãt, nulla celebratiõe exer cẽdi. Sed hęc duo extrema insignia & solennia erãt, Doces ꝙ in principio cõuersionis & in fine perfe ctionis summa prosequitur lætitia dñs seruos suos, in alijs meritũ perdendens, in alios iustitiã suã, in a lios vero gratia ostẽdens: vnde alijs gratia propter egestatẽ suã, alijs gloriã causa suorũ meritorum tri buit. Arbores dũ florent, fructusq; dum maturescũt multo sunt visu pulchriora, dies nuptialis diesq; cõ iugalis insigniores sunt. Quãdo dñs desponsatur ani mæ, quia illã omnibus rebus exutã, & vacuã accipit sumptũq; facit, tãquã pater clementissimus filio suo nec rẽ gerit ex meritis spõsæ: sed iuxta diuitias & opulentiã spõsi, quia omnia a se sumit, & nihil ab il la. Et ideo ait ipse. Soror mea paruula est, & vbera Cant. 8.
nõ habet, iuxta ꝙ alieno lacte infantẽ lactabit. Ideo Can. 1.
Ipsa spõsa ait, spõso Adolescentulę dilexerũt te. Nõ ait adolescentulę quę sunt animę in virtute cõfirma tę, sed adolescẽtulæ, quę sunt animę nũc primũ ocu los aperientes & ad illã nouã lucẽ aspirantes: illæ a dolescentulę dilexerũt te, quia solent in initio maxi mos habere amoris motus. Parẽtes etiã si oẽs filios summopere diligit, pariq; amore prosequãtur, par uulos tamen in vlnis suis portant, illisq; multo ma gis indulgent. Sic Deus denuo cõuersis, & illis, qui ad eius cultũ vt hic filius prodigus tũc primũ acce dũt, magis fauet: eosq; maiora indulgentia ꝓsequi videtur. ¶ Vsq; adhuc vidimus duo quæ huic filio prodigo pater fecerit. Primũ ꝙ eũ benigniter susce pit, secũdũ ꝙ cũ eo ad mensam discubuit, quæ duo fuerũt quo Christus cũ publicanis & peccatoribus fe cit, quãdo illos excipiebat, & cũ illis mãducabat, Vi deamus modo Pharisæorũ murmurationẽ, quã hic filius maior representat, & quomodo Christus pro peccatoribus respondeat, quod decimo loco & vlti mo dicẽdũ promisimus. In eo autẽ cõcluditur & Tex. *
terminatur hæc parabola. Dicit itaq; * Erat autẽ filius senior in agro, & cũ veniret & appropinqua ret domui audiuit symphoniã & chorũ & vocauit vnũ de seruis, quid hæc essent. Is q; dixit illi. Frater tuꝰ venit & occidit pater tuꝰ vitulũ saginatũ, quia sal uũ illũ recepit, indignatus est autẽ & nolebat introi re. * Hæc clara sunt si aduertas ad ea quę in ini tio

tio huius parabolę diximus supra. Nihil aliud vult significare Chr̃us nisi indignationẽ scribarũ & Pharisęorũ, ꝙ ex eo Chr̃us publicanos & peccatores recipiebat: & cũ illis mãducabat. Quod ait vocauit vnũ seruorũ, quid hæc essent. Hęc enarratio iuxta Chrysostomi doctrinã ad ornatũ parabolę ponitur, & ad eius elegantiã: licet etiã si vis vt omnia quadrent, possit intelligi per hũc nũtiũ & seruũ, qui hæc filio seniori narrabat, fama illa quam Pharisęi audierũt ꝙ Christus cũ publicanis manducaret. Nã audientes ꝙ Christus hæc faceret, indignati sunt & murmurabãt aduersus Chr̃ũ. Indignabãtur enim scribæ & Pharisæi, eo ꝙ Christus cũ istis comederet, cũ magis esset gaudendũ & cõgratulandũ de bono proximorũ & peccatorũ cõuersione & ideo nolebat hic introire, hoc est alijs cõgaudere. Intrare enim in domũ gaudij est gaudiũ aliorũ cõmunicare, ꝙ ex superbia facere nolebant Pharisæi, sicut ille Simon murmurabat, quia Christus Magdalenã suscepit. Multi etiã & nunc sunt similes istis, qui de bono proximorũ tristantur & inuident, eo ꝙ Deus bonus sit, & hominibus benefaciat qui quodãmodo peccare videntur in spiritũ sanctũ, quia contra bonitatẽ Dei peccant: & a bonitate Dei colligunt malitiã, & ex misericordia Dei thesaurizant sibi irã. Opponũt enim se isti contra charitatem, quæ regina est virtutũ, in quo grauitas istius peccati satis apparet, quia vt sapiens ait inuidia diaboli intrauit mors in orbem terrarũ. Nã statim inuidit parentibus nostris. Denique in sola malitia fundatur, sicut diaboli peccatũ ꝙ ex malitia procedit. De his loquitur Beatus Iob. Per diẽ incurrent tenebras, quasi sic palpabũt in meridie. Cũ.n. alieno bono inuidus affligitur inde radio lucis obscurãtur. Ideo Cainus occidit Abelẽ fratrẽ, & filij Iacob vendiderũt Iosephũ, Saul persequebatur Dauidẽ, & Iudæi Chr̃ũ crucifixerũt. Fera pessima & maledicta, quę fratres proprios odit & bonitatẽ persequitur, & mortẽ dedit vitæ autori, & tãtis eũ murmurationibus afflixit, vt in hoc cõtextu videmus & multis alijs in locis Euãgeliorũ. ✱ Pater ergo illius egressus cœpit rogare illũ. ✱ Vide patris benignitatẽ qui nihil improperat respõsanti filio: sed ipse vadit ad illum & rogat nihilq; aliud laborat, imo se in omnia vertit, vt fratrem fratri cõciliet. Poterat enim dicere seruis si recusat esse conuiua, maneat foris si non vult epulari & gaudere, famem patiatur & mærore pereat. Quis prohibet me expẽdere mea vt lubet? Sed nihil horũ ait pater imo egreditur & rogat filiũ. Sic Christus blande alloquitur Pharisęos quos cum posset vocare inuidos & superbos, eo quod seipsos iustos existimabant, cum peccatores essent, & proximos contemnebant, & inuidebant: non tamen exasperat eos: sed leniter respõdit Simonis ratione cõuincens eũ, & nũc his parabolis respondet, nõ cõuicians eis, sicut pater hic blande & ratione respõdit huic filio, & nõ iniuria. Discamus & nos leniter respõdere cõuiciãtibus, iuxta illud ꝙ in prouerbijs legitur. Respõsio mollis frãgit irã: sermo durus suscitat furorẽ. Posses tu sapiẽter & patienter respõdens iracundiam inimici tui sedare; quo facto quã plurimę cõtentiones & quęstiones intercidere ntur. Sic & Paulus docet. Nõ litigiosos esse sed modestos: omnẽ ostendentes mãsuetudinẽ ad oẽs homines, &c. Sequitur in cõtextu. ✱ At ille respõdẽs dixit patri suo. Ecce tot ãnis seruio tibi & nũquã mãdatũ tuũ præteriui, & nũquã dedisti mihi hędũ, vt cũ amicis meis epularer. Sed postquam filius hic tuus qui deuorauit substãtiã tuã cũ meretricibus venit occidisti illi vitulũ saginatũ. ✱ Ecce Pharisęus qui dicat. Nõ ait tot annis educasti me, tot dolores tot curas meo nomine sumpsisti, vnd nunquã poterro reddere ęquiualẽs, sed dicit, tot annis seruio tibi sicut alter qui dixit, ieiuno bis in sabbato, decimas do, &c. Præterea quid arrogantius quam dicere nũquam mandatum tuum præteriui? Quis hęc dicere potuit nisi vnigenitus patris? Solus ipse vere ait, Ego quę placita sunt ei facio semper. De cæteris autẽ dicitur. Omnes declinauerũt, simul inutiles facti sunt Nõ est qui faciat bonũ. Etsi aliud peccatũ nõ fecisset nisi hoc, cõtra charitatẽ agit, inuidẽs fratri & nõ cõpatiens eius miseriæ. Nec dicit frater meus, sed filius tuus. Noluit enim illũ vocare fratrẽ ex superbia indignans sicut Pharisæi cõtra publicanos. Denique in summa omnia quę iste hic dicit murmurãs, dixerũt superius Pharisæi. Hic peccatores recipit & manducat cũ illis. Hic tãquã tyrãnus omnia sibi assumere volebat. Sicut Pharisæi, qui moleste ferebãt Christũ cũ alijs versari, & nõ cũ illis. Sed attẽde quęso quam molliter Christus, respondit Pharisæis, non irritãs aut prouocans eos ad iracundiam. Sed inquiens. ✱ Fili tu sẽper mecũ es: & omnia mea tua sunt. Epulare autẽ & gaudere oportebat, quia frater hic tuus mortuus erat & reuixit, perierat & inuẽtus est. ✱ Hoc est responsum & conclusio vltima omnium trium parabolarum, quibus Christus Pharisęis respondit ipsosq; tacite accusat, quod de ipso murmurarent, asserẽs illos publicanos & peccatores fratres esse illorũ, qua de causa æquissimũ erat vt pie & benigniter susciperentur. Preterea ait Pharisęis facillimum esse, & expeditissimum, cum ipso vel in templo, vel vbique colloqui publicanis vero reliquisque peccatoribus non ita facile erat, qua de causa nemo iuste potuit moleste ferre, si illos suscepit, cum illisq; discubuit. Obserua autem quod pater non dixit, hic filius meus, sed frater tuus, vt alliciat ad commune gaudium, quia frater de bono fratris gaudere debet sic vos Pharisęi cum isti sint fratres vestri, quippe ab vno patre, & ex vno populo geniti non debetis indignari. Sic dixit Dñs Mosi. Descende, peccauit populus tuus. Et Moses ad dominum. Cur domine irascitur furor tuus cõtra populum tuum? Sic vterque vtrumq; ad compassionem populi inuitabat. ¶ Obserua iterũ quod in eo quod dixit mortuus erat & reuixit, &c. Ostendit quod peccatum est mors & perditio. De primo ait Paulus, stipendium peccati mors. De secundo vero dixit Oseas, Perditio tua ex te Israel. Denique ex his omnibus expende Christi bonitatem & clementiam. Substantiam diuisit petenti, & recedentem remanere non compulit, reuertenti compassus occurrit, amplexus & oscula de

Marginalia (left column): Chrysost. hom. 65. in Matt. — Luc. 7. — Rom. 2. — Sapien. 5 — Iob. 5. — Gene. 4. — Gene. 37. — 1. Reg. 18. — Matt. 27. — Tex. ✱ — Prou. 15.

Marginalia (right column): Tit. 3. — Tex. ✱ — Lucæ. 18. — Ioan. 8. — Psal. 13. — Tex. ✱ — Exod. 32. — Rom. 6. — Osee. 13.

dit vestem corpori, ornamentum manui, monimẽtum pedibus exhibuit. Oblitus damni prioris adduxit vitulum, & occidit & edendum tribuit. Prætera fratrem seniorem benigne placauit, rogauit, vt pœnitenti fratri communicaret, vtrumque filium reconciliare curauit, non est prouocatus inuidẽtis indignatione, nec arrogantis commendatione: sed reprehensionem æquanimiter tolerauit, & cuncta sua bona dare promisit. Blande locutus est iracundo, adolescentis oblitus est culpas, & maius sibi dicit in uenisse lucrum de inuentione filij, quam sit damnum substantiæ perditæ. Sic respondit pro peccatoribus Christus, & factus est eorum patronus & defensor, & Pharisæis blande locutus est & respondit his parabolis, vt tu discas cum peccatoribus esse humilis, cũ omnibus benignus, modestus, affabilis, vrbanus, & bene institutus etiam in inimicos tuos, & in illos qui de te murmurant. Quod si ita feceris hic viues in pace, & ab omnibus diligere, postea vero in cœlis gloriam sempiternã adeptus regnabis, Amen.

CAPVT. XVI.

IN PRAECEDENTI capitulo tribus similitudinibus ouis videlicet perditæ, drachmæ, & filij prodigi, Dei ineffabilem bonitatem & misericordiam erga nos miseros peccatores clare ostenderat Christus: nunc autem nequis huiusmodi gratiæ fidat, & hac sumpta occasione vt multi solẽt peccatores segnior aliquis fiat in initio statim huius capituli addit parabolam in qua docet omnes Christianos, & monet, vt omnibus modis studeãt proximis benefacere quemadmodum Deus illis benefecit. Docet secundo, in hac similitudine eiusmodi beneficia quæ proximo exhibemus non perire: sed in futuram vitam nobis seruare. Docet tertio Christus in hac parabola verum vsum temporalium bonorum, & quomodo illa vtilia facere possimus: id quod potissimũ fit, si illa liberaliter in pauperes erogemus. Imo hic verus vsus est omnium bonorum, spiritualium & temporalium, si ea in vtilitatem proximi nostri conferamus. Sed iam singula hæc expẽdamus. Ait ergo Euangelista. *Dicebat autem & ad discipulos suos.* Quibus præ cęteris datũ est nosse mysterium regni Dei, & tanquam ad fontes ex quibus deriuanda erat aqua doctrinæ in mundum vniuersum. *Homo quidam erat diues.* Deus, hic homo est: mos nanque scripturæ sacræ est, vt quando Dei indignationem, iram & iudicium vult ostendere, cõparet illũ terribili cuidã ac feræ bestię. Sic Esaias ait. Rugitus eius vt leonis: rugiet vt catuli leonũ: & frẽdet & tenebit prædã, & amplexabitur, & nõ erit qui eruat. Sic etiã Hieremias de eo dicit. Factus est mihi sicut leo, in abscõdito. In Osea quoque dicit ipse. Ego ero eis quasi leæna, sicut pardus in via Assyriorum: occurram eis quasi vrsa, &c. Verum quando Dei bonitatem indicare vult comparat illum homini: vt in Daniele vbi gratia noui testamenti describitur, Deus pater, & filius, eius vnigenitus homini comparantur. Nã quales nos sumus, talem se nobis exhibet Deus. Si homines sumus & viuimus sicut rationales creaturæ, ipse etiam Deus homini cõparatur. Sin autem belluarum more viuimus, vt equus & mulus in quibus nõ est intellectus, fit nobis Deus fera terribilior. ¶ Adeoque Deus diues est, vt omnẽ pascat carnem: & aperiens manum suam repleat omne animal benedictione. Tam diues, vt nos sua benedictione diuites faciat: imo adeo diues est, vt iam per sex millia annorũ omnes homines & creaturas pauerit. Nec tamen arca eius adhuc exhausta est, & vacua facta. Sed quid verbis opus est? Longitudo dierũ in dextera eius, & in sinistra illius diuitiæ & gloria. Omnes enim vno ore fatemur, illum tam diuitem esse vt nostris bonis non indigeat. Si enim Deus creatura aliqua indigeret infinitus non esset: nam si aliquod emolumentũ ex creatura aliqua capere posset, fieret inde quod non esset necessariũ & æternum quidquid in Deo esset. Et si necessariũ & æternũ nõ est quicquid in Deo est: oportet vt Deus mutabilis sit, cum illi aliquid aduenire possit. Deus autem mutabilis non est. Necessarium ergo & æternum est, quidquid in illo est, perinde ac ille est. Præterea si necessarium & æternum est quidquid in se continet Deus: consequens est, vt nullã vtilitatẽ ex omnibus creaturis capere possit: cum illæ contingẽtes sint, & temporariæ. Sed quid de isto homine diuite Euangelista dicat audiamus. *Habebat villicum.* Puto quod interpres melius diceret gubernatorem domus, quam villicum, nam in græco originali in qua lingua Lucas scripsit habetur οἰκονόμον, ab οἶκος domus, & νέμω quod est distribuere quę ad rem domesticam pertinent. Nã villicus villę gubernator est, & de re rustica agit, & causa colendi agrũ constituitur, ideoque gubernator domus seu dispensator magis quadrat quam villicus. Vide autẽ in hoc verbo quo nomime Christus suos appellet. Auarus homo dicit. Diues sum & nullius egeo, mea sunt quæ habeo quemadmodum rex Babylonię ait. Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificaui in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Christus autem longe aliter loquitur, homo inquit quidam habebat villicũ. Quo docet nos bonorum quæ in hac vita accepimus à Deo, nõ dominos, sed dispensatores esse: siquidem Deus solus eorũ dominus est. Meus (inquit ipse) est orbis terræ, & plenitudo eius. De nobis autem dicit Paulus. Quid habes ô homo quod non accepisti? Si vero accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Sunt diuites huiusmũdi, quasi nouæ nuptæ pauperes, quæ ad diem nuptialem si non habent vestem, omnem commodatã accipiunt à vicinis suis, ab alia pallam, ab alia endromidem, ab alia mitram petentes, &c. Verum die nuptiali tran

Marginalia: Lucæ.8. | Esai.5. | Thren.3. | Oseæ.13. | Dan.7. | Psal.31. | Psal.144. | Prou.10. | Prou.3. | Apoc.3. | Dañ.4. | Psal.49. | 1.Cor.4.

li transacto, vnaquæque vicina quod commodauit repetente ipsę nudatæ & spoliatæ omnibus ornamẽtis manent. Omnes diuites huius mundi œconomi Dei sunt: qui quam plurima à Deo accipiunt beneficia, vt ea inter pauperes & egentes diuidant. Illi vero bonis à Deo concessis ornantur, & fruuntur in hoc seculo quasi in die nuptiali. Cæterum cum ad mortem iudiciumque extremum peruenerint, tunc omnibus bonis suis spoliabuntur & cogentur rationem reddere: quemadmodum hic villicus à domino suo coactus est. Tunc repetet pauper pallium, ꝙ maluisti tinea consumi quam pauperi erogare: mulierque egens, vestem efflagitabit, quam de multis quæ tibi superabant, concedere illi noluisti, &c. Si duobus hominibus aliqua via incedentibus canis insequitur non facile iudicare poteris vter illorum dominus eius sit. Cæterũ si alter ab altero discedat: statim apparet, clarissime quis dominus: canis enim ignoto relicto ad notum accedit, eumque dominum esse suum clare ostendit. Sic modo temporales diuitiæ cuius sint dignosci non possunt. Sed aduentante morte cum tibi à mundo necessario discedendũ est tum demum quis sit diuitiarum dominus cognoscetur. Bona enim temporalia hic manebunt, tu vero solus nemine comitãte ab hoc mundo exibis vilissima sindone indutus. O si diuites, sibi iam persuadere vellent se nõ esse dominos sed villicos & dispẽsatores bonorum Dei, quæ Deus voluit, vt semper in mundo manerent. Nullus cogitat, sibi ipsi soli viuere, sed curam habere proximi sui, quẽ adiuuet bonis temporalibus, doctrina, exemplo, & externa subministratione: quæ pia villicatio est. Dispensatorem te esse cognosce non dominum eorum, quæ habes: sed tantum temporalis fructus participem. Abijce fastum & arrogantiam diuitiarum, atque modestiam serua dispensatoris. Sed nũc iam multi sunt sicut Satanas qui in deserto Christo dicebat, quod omnia mundi bona sua erant. Sic multi mẽtientes sicut pater suus Diabolus putant sua esse hæc terrena, & nõ esse dispensatores: ideo ad libitum exoluunt cũ meretricibus & scurris, &c. Quasi non sit de illis reddenda ratio, & strictissime exigenda. Hoc verbum meum, omnes homines fallit, regnum meum, Episcopatus meus, Ecclesia mea, villa mea, negociatio mea, plena deceptionis sunt verba. Possessores enim sumus, non proprietarij. Villa quam possides hodie tua est, cras filij tui vel alterius hæredis erit, cuius nec per somniũ meministi. Nabuchodonosor Rex Babylonis dixerat, Nõ nẽ hæc est ciuitas mea quam ego ædificaui in robore meo? Et ideo in belluam cõuersus est. Donec scias inquit Daniel quod dominator dominus in regno hominum & cuicunque voluerit dat illum. Nulla igitur ratio suppetit vt dicamus quicquam esse nostrum. Scito igitur te dispensatorem esse. Vnde Paulus, Sic nos existimet homo vt ministros Christi: & dispẽsatores ministeriorũ Dei. Bonus dispẽsator & sufficiens pauperum suorũ est archiepiscopus Toletanus. Cui quot annis ducentorum millium ducatorum vectigalia redduntur. Item bonus dispẽsator est Episcopus huius, illius, vel illius loci: omnes enim hi dispẽsatores diuites pauperum sunt, qui bona sua à Deo hac conditione acceperunt, vt illa fideliter & prudenter pauperibus dispensarent. Sed iã quæritur, vt inquit Paulus inter dispẽsatores, vt fidelis quis inueniatur. Omnes quærunt quæ sua sunt: non quæ Iesu Christi. Parum fidei inuenitur in prælatis Ecclesiæ, multoque minus in diuitibus huiꝰ seculi charitatis & veritatis. Dic mihi, si dominus quis œconomo suo iuberet, vt certam portionem pueris à pedibus certãq; alijs famulis in diem impenderet hic autem œconomus dimidium vniuscuiusque portionis furaretur adeo vt pro decem quatuor aut quinque tantummodo solueret, & ea de causa famuli omnes, fame & siti vrgerentur, in quem esset culpa potissimum conijcięda. In dominum nullo modo: ille enim sufficienter prouisit omnibus necessarijs. In œconomum ergo conijcięda est, qui aliorum præmia sibi arrogat, & mercedes. Bona domini sui defraudans, quæ illi data sunt, vt domesticis impatirentur. Ita nec pauperes in Deum culpam conijcient, cum illoue expostulabunt de mercede sibi negata. Diuites enim dispensatores & œconomi à Deo constituti sunt saltẽ in Hispania nostra, vbi Episcopatus opulẽtissimi sunt: quare si pauperes necessitate & penuria vrgentur, culpa œconomorum est, qui bonis abutuntur Dei, & infidi sunt dispensatores. Miseriæ & paupertates extremæ pauperculorum hominum clamant, & vociferantur coram Deo: non secus quam sanguis iusti Abelis clamauit, vltionem crudelis sui interfectoris implorans. Ideoque sequitur in contextu. *Et hic diffamatus est apud illum.* Non debet procedi cõtra aliquem donec is prius de crimine sit infamatus. Oportet enim vt infamia præcedat: & vocatur infamia non frequens vox discolorum, sed frequens vox talis vt apud probos & prouidos viros reddatur persona de crimine tali rationabiliter suspecta. Nec inquisitio fieri debet nisi tantum de crimine quo infamatus est & non de alijs. Primo enim hic fuit infamatus, & postea processerunt cõtra illum, quanuis multi peccatores & ciuitatũ iudices propter simplicem suspicionem accipiunt iuramẽtum ab illo, quem existimant reum, & postea quærunt testes, & faciunt inquisitionem & processum in quo grauissime peccant. Nec illi tenentur eis propalare veritatem cum infamati non sint, & exponunt illos in periculũ se infamandi. Quod si tunc nõ dicunt delictum quod non tenentur dicere, sed postea testibus conuincuntur, puniũt illos contra ius tanquam periuros: cum reuera non fuerint periuri, quia antequam infamia præcederet, non tenebantur occultũ manifestare delictum. Hunc pessimum modum procedendi iam ego in causis aliquoties vidi, & ingemui. Discant enim ex hoc loco iudices, & prælati etiam Ecclesiastici & qui monasticam vitã profitentur, antequam de aliquo crimine inquirant vt prius præcedat infamia, & non propter quãcunque infamiam leuẽ, vel suspicionem inquirant, quæ non eis licet. Vide quomodo hic prius fuit infamatus ac postea requisitus & interrogatus. ¶ Obserua etiam, quod hoc verbo indicatur, quod Deum nihil lateat. Omnia enim, vt inquit Paulus sunt nuda & aperta oculis eius. Præterea non solũ videt Deus quomodo donis eius vteris, sed alij etiam sunt qui te diffamant, & accusant. Infamant te pauperes & clamãt, eo quod iniustis rationibus premis & fraude & dolis circumuenis, & tua

Matt. 4.
Dan. 4.
1. Cor. 4.
Phi. 2.
Gen. 4.
Hebre. 4.

tua immisericordia fame perire sinis. Clamant contra te & clamor eorum in aures Dei intrat: sicut clamor filiorum Israel ascendit in AEgypto & venit ad Dominum. Hinc Dominus per Mosem loquitur. Aduenam non contristabis, viduæ & pupillo non nocebis. Si læseris eos vociferabunt ad me; & ego exaudiam clamorem eorũ, quia misericors sum. Vide ergo quid agas, non enim proderunt diuitiæ in die vltionis, non honores: non potentia tuebitur: neque Deus timet humanum fastum, vel etiã humanam potentiam. Iam nunc videamus de quo infamatus sit. *Quasi dissipasset bona ipsius.* Accepta bona dissipamus quando his neque ad ipsius honorem, nec ad propriam salutem: sed magis ad Dei offensam, ad proximorum iniuriam & scandalum aut propriam perniciem abutimur. Dissipauit hic villicus bona animæ: quando omne ingenij acumen, animi industriam, artem, scientiam, memoriam, cogitationes, desideria, transfert ad vana, aut perpetrandis accommodat sceleribus. Dissipat bona corporis dum fortitudine ad vim alteri inferendam, sanitate ad turpia, pulchritudine ad vana abutitur: exhibens per hæc & similia membra sua arma iniquitatis peccato. Dissipat etiam hic villicus bona temporalia nõ solum illicitè in comessationibus, ebrietatibus, luxurijs, pompis & vanitatibus, in vestibus, in sumptuosis ædificijs, in equis in canibus nutriendis, in alea & similibus consumẽdo, sed etiam cum proximorum iniuria per furta, fraudes, rapinas, vsuras, & per alias nefarias artes hæc acquirendo. ¶ Expende autem quod dicit quasi dissipasset bona ipsius, non autem absolute, quod dissipasset: quia quantumlibet impij male donis concessis vtantur & dissipent, nihilominus tamen ad aliquem bonitatis ordinem dilapidationem istam reducit Deus. Nunquam enim sic destruitur humana natura in hac vita, quin per Dei clemẽtiã reparari possit: quod angelis peccantibus & bona sua dilapidantibus non contigit. Quantumcunque enim malus sis saluari potes, & hoc est quasi dissipare: & quanuis non sis omnino perditus sicut dæmon, qui remedium non habet, & sic dissipauit substantiam: homo autem quasi dissipauit, quia licet sit omni flagitio repletus, poterit dum viuit, saluari. Sed quid ad hæc Dominus. *Et vocauit illum: & ait illi.* Hæc verba non pertinent ad illam vocationem, qua quilibet tempore mortis suæ, vel etiam in extremo die, tribunali Dei sistitur: sed ad eam potius vocationem quæ in hac vita fit: cum quis per internam inspirationem, vel per externam prædicationem & exhortationem, vel per beneficia, aut flagella diuinitus commouetur, vt cogitet quomodo suo tempore rationem reddere possit. Expende hic quot modis te Deus vocet & tuam studeat salutem: nempe blanditijs & flagellis & innumerabilibus modis. Tu autem tanquam aspis obturans aures suas surdus es, ne audias vocem incantantis sapienter: quapropter thesaurizas in diem iræ, & quia hic misericordiam vocantẽ non audis, audies postea iudicem dicentẽ. Ite maledicti in ignem æternum. Aduerte autem quod antequàm condemnet vocat ad iudicium peccatorem, quia vult Deus iustificare sententiam suam, & non damnare peccatorẽ illo inaudito. Vnus enim omnium, quotquot extiterunt in mũdo iudices, iniquissimus fuit Pilatus: quoniã cõtra hominẽ, quem iustum cognoscebat, & sanctum sententiam tulit, & super omnia voluit se iustificare lauando manus suas. Innocens ego (inquit) sum, à sanguine iusti huius. Cum secundũ rei veritatem Pilati conscientiam totus Oceanus non sufficeret ad lauandum. Quare si iste Pilatus cum tamen improbissimus aliàs esset, sententiam suam iustificare voluit: quantò maiore ratione hoc faciet Deus, si quidem ait Dauid, Iustitia Domini vera iustificata in semetipsa? Non vult Deus hunc inauditum condemnare, vt eius causa magis iustificetur. Sæpenumero solet absens absque vlla culpa condemnari. Sic Caiphas Christũ condẽnauit in absentia in cõcilio suo. Nec illũ accersiuit vt sui rationẽ redderet. Quare apud iureconsultos omnia quæ cõtra absentẽ nõ cõtumacẽ fiunt irrita sunt. Vnde nullus maior defectus, aut nullitas cuicunque processui opponi potest, quam si dicamus partem non fuisse citatam. Malè fecit Assuerus, cum damnauit populum Dei ductus malo consilio sine audientia partium. Itaque iste quanuis infamatus esset & sciret illum dignum pœna nihilominus tamen antequam remoueretur ab officio vocatur vt respondeat pro se & reddat rationem. Vtinam Reges & prælati sic facerent vt nũquam obliuiscerentur huius doctrinę. Et non sicut Dauid, ita faciant, qui credidit Sibbæ narranti de Miphiboset, & innocentem absentem damnauit, antequam redderet rationem sui: & Sibbę susurroni dedit possessiones Miphiboset filij sui maximi amici Ionathæ. O reges iniqui & mundi principes qui nullam fidem & iustitiam in iudicando seruatis. Et quod multò pessimum omnium est, tãtum valet prima informatio & inquisitio, vt etiã si Dauid postea resciuerit Miphiboset innocentem esse, tamen nihilo magis sententiam reuocauit: sed potius possessiones diuidi iussit. ¶ Discant ex hoc loco Principes & Prælati, vt infamatum & accusatum vocent, & quærant, antequam iudicent: vt pro se ipso respondeat & sui rationem reddat. Sic Deus antequam Sodomam & Gomorrham damnaret, clamor inquit Sodomorum & Gomorrheorũ multiplicatus est, & peccatum eorum grauatum est nimis. Vide etiam infamiã Sodomæ & Gomorrhæ: sed audi eorum inquisitionem. Descendam, ait, & videbo vtrũ clamorem, qui venit ad me opere cõpleuerint an nõ: ita vt sciam. Non dixit hæc Deus quod aliquid eũ latere posset: sed vt nos doceat humano more loquitur. Prius enim probare voluit missis eò duobus angelis vt explorarent impietatẽ: antequã iudicaret, & ciuitates subuerteret. Sic etiã antequam Adam puniret vocauit ad iudicium, dicens. Adam vbi es? vt sui rationem redderet. Sic etiam Caim interrogauit de fratre & antequã puniret ad rationẽ vocauit: & similiter antequã confunderet turrim Babel descendit vt videret ædificium. Sed iam nunc damnantur adolescentes inauditi. Sic Nicodemus dixit Pharisæis: nunquid lex nostra iudicat hominem nisi prius audierit ab ipso & cognouerit quid faciat? Festus quoque in Actis, dixit. Non est Romanis consuetudo damnare aliquem

Exo.3. *Exo.22.* *Psal.57.* *Rom.2.* *Matt.25.* *Matt.27.* *Psal.18.* *Ioan.11.* *Hester.3.* *2.Reg.19.* *2.Reg.19.* *Gen.19.* *Gen.3.* *Gen.4.* *Gen.11.* *Leg. Chrys. hom. 30. in Gen.* *Ioan.7.* *Act.25*

aliquem hominem, priusquam is, qui accusatur locum defendendi accipiat. At nunc prælati Christiani & Episcopi, qui maiorem sanctitatem profitentur faciunt quod illi Gentiles Romani Idololatræ facere non audebant, homines innoxios persequentes: non dantes locum excusationi nec defensioni. &c. Discant secundo ne peccata subditorum dissimulent & impunita relinquãt: sicut
1. Reg. 2. Heli sacerdos, qui sciens peccata filiorum non curauit nec correxit: atque ideo mala morte mortuus est, & reprobatus à sacerdotio. Imò perquirãt voce sub
1. Reg. 4. ditum, moneãt, & diligenter officium pastorale exerceant, & solicite atque charitatiue & benigne corrigant vt hic fecit hic homo diues, qui postquam infamiam proximi sciuit nõ dormiuit, neq; segniter se habuit, sed vocauit illum ad se. Discant tertio ne accusatorum, visitatorum, aut testium nomina prodant. Hoc enim est maximum incendere ignem & odia & discordias seminare, vt aliqui ex leuitate, aut imperitia facere solent. Iste enim non dixit, talis, vel talis, mihi dixit quod male gerebas tuum officium, sed tantum dixit, quid hoc audio de te? Docentur & quarto vt articulum, de quo quis infamatur, specificent. Melius enim potest se homo corrigere cum ei exponitur de quo infamatur aut se excusare si innocens sit, cum speciatim dicitur, hoc audio de te, quã si dicerent ei in genere vnum malum de te audiui, sic iste dixit villico exprimens malum, quod audierat. Redde rationem villicationis tuæ: de infidelitate enim villicationis accusaris. Itaque vocatus hic coram domino suo dixit ei. *Quid hoc audio de te. Redde rationem villicationis tuæ.* Ait dominus villico. Imò sic loquitur ad vnumquẽque nostrum. Homo cogita quis status tuus sit. Christianum te vocas, sed viuis gentiliter: vita tua non respondet voca-
Tit. 1. tioni tuæ. Deum confiteris ore: sed operibus negas. Dominum tuum me vocas, nec tamen voluntatem meam facis. Non dominum sed dispensatorem domus meæ te constitui. Quare ergo non
Matt. 25. dedisti pecuniam meam ad vsuram? Abscondisti talentum tibi creditum? Quare non pauperibus fœnerasti & dedisti bona, quæ mea sunt, indigẽtibus? cõstitui enim te vt aleres pauperculos seruos meos. Quid hoc audio de te? Seuera profecto accusatio, & percontatio. At vbi percontatio illa re agitur ipsa, obmutescat oportet homo: & cogitur confi-
Iob. 9. teri cum Diuo Iob, se coram Deo pro mille vnum respondere non posse. Vtinam hæc vox & querimonia in auribus tuis semper personet. ¶ In eo autem quod rationem quærit admonet, vt semper parati simus, vt bonam rationem reddamus hora mortis. Mirum valde est, quod nolis propter Deum idem facere quod villicus propter herum suum facere non prætermittit: cum tibi perpetua animæ tuæ salus proponatur, vel lucrifacienda, vel amittenda, illi opinio quædam tantummodo quam apud dominum suum habet. Si esses alicuius viri præclarissimi dispensator à quo tibi esset imperatum, vt primo vesperi illi redderes rationẽ certorum millium ducatorum quæ tibi ad sumptum faciendum dedisset: nonnè priusquam illi rationes ostendere properares, libros prius inspiceres vt rectam tuorum gestorum rationem reddere posses? Nam etiam si omnia optime dispensata habuisses saltem ne coram domino rationem reddens postea titubares, re multo ante non prouisa nec meditata libros inspicere omniaque ad amussim prius perpendere deberes, vt rectam rationem redderes. Attende igitur te vel sponte, vel inuitũ aliquando rationem redditurum non domino terreno, sed Deo: non de impensis sed de bonis animæ, bonisque corporalibus, quæ tibi à Deo Opti. Max. concessa sunt. Tunc dicetur tibi, redde rationem villicationis tuæ: quod forte hodie ante Solis occasum audies. Et hanc rationem seuerissimam Deus á te exiget. Oportet igitur vt vnusquisque dum viuit reputet se post mortem horum omnium rationem redditurum. Quis homo est qui Christianus, aut esse, aut dici vult, qui quotidie conscientiam suam non examinat, vitam suam despiciens, malamque & peruersam viuendi rationem in bonam conuertens, præparansque se ad omnia euenta quæcunque accidere possint? Cum enim minime retur tunc illi discedendum erit, quia nemo scit vtrùm in diem crastinum sit peruenturus, nec ne. Ita igitur viuere debes quasi statim sis moriturus, & si sapis non minus inspectam rationem habere debes, ac si statim illam esses redditurus. Quare interiora arcana tua optime cognita habeas, conscientiam tuam examines oportet, vt si aliquid inueneris in conscientiæ libello, quod iure reprehendi possit, vel moribus immutatis deinceps corrigas, vel lachrymis & suspirijs deleas vt veniente Domino, & dicente, Redde rationem villicationis tuæ, apparere possis nulla ignominia notatus, nulloque rubore suffusus: vtpote qui rectam rationem omnium beneficiorum, quæ accepisti reddideris. Hæc debet esse Christianorum in hac vita exercitatio, videlicet, vt dent operam libris suis inspiciendis & vt optimam reddant rationem: qui autem in hoc exercitio maximam temporis partem non impendunt in cubiculis suis inclusi, non agunt vitam Christianam, sed barbaram & Gentilicam. Quare si mors de improuiso ipsos occupauerit, turbati & confusi nihil habebunt, quod summo iudici respondere possint, & ideo maxima cum ignominia in infernum detrudentur. ¶ Obserua etiam diligenter quod hic non dicit Dominus, redde rationem villicationis alienæ, vel redde rationem villicationis alterius, sed villicationis tuæ. Propriæ enim vitæ tuæ, factorumque tuorum non alienorum, redditurus es rationem Deo. Vnusquisque enim redditurus est de factis proprijs rationem. Cum igitur tanta beneficia à Deo acceperis, totque res habes de quibus reddere rationem debes, vt vitam emendes, tempusque breuissimum vitæ tibi ad adjagendum concessum, ne inaniter abire prætermittas, quod vix satis esse potest ob negotiorum magnitudinem, otiosus nequaquam esse debes neque dum alienas vitas obseruas & examinas propriæ vitæ emendandæ & corrigendæ obliuiscaris. Quid enim ad te aliena attinent? Redde rationem villicationis tuæ, Tuæ villicationis propriæ redditurus es rationem, non alienæ. Ideoque tibi consule,

fule, teipſum cura, ne ſis de aliorum vita curioſus nimium cenſor, neue facta aliorum iudicare velis. Viſus enim in primis tibi à Deo hac de cauſa datus fuit, vt teipſum præcipuè inſpiceres. Ideo Dauid in
Pſal.37. Pſalmo dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum ipſum non eſt mecum. Non ait ſe eſſe cæcum, aut lumen oculorum perdidiſſe: ſed inquit, lumen oculorum ſuorum non eſſe ſecum. Erat enim errans, & ocioſum lumen illi oculorum, dum aliorum facta intuendo occupabatur. Non erat mecum lumen oculorum meorum: ſed cum alijs. Si igitur vis progreſſus maximos facere in Dei cultu & ſeruitio maxima cura vitare debes ne de aliorum vita nimis curioſè inquiras. Nunquam enim quietus, & tranquillus eſſe poteris: ſi curioſus factorum alienorum ſerutator fueris. Nunquam pacem in corde, aut ſpiritu tuo habebis, ſi te ad inſpiciendas proximorum tuorum vitas profuderis: ſed potius omnes homines in odium tui inflammabis, niſi ab hoc vitio caueris. Ideo Dauid poſtquam dixit lumen oculorũ meorum non eſt mecum, ſtatim addidit, amici mei, & proximi mei receſſerunt à me: quia quicũque aliorum vitas calũniatur & mores, omnibus odio eſt: etiam vt amici, familiares, ac fratres, omneſque propinqui ab eius conſuetudine abhorreant. Ab hoc vitio oritur murmuratio, quæ fons & principium eſt ſuperbiæ. Ideo enim alios deſpicis: quia teipſum non cognoſcis: quod maximum eſt ſuperbiæ fundamentum: fluuius extra alueum ſuum exũdans fluctibus ſuis ripas mundificat, ipſe tamen cũ omnes immunditias, paleas, & ſtercora riparum ſecum ferat immundus, pallidus, & turbidus fluit. Eodem modo homo extra ſui ipſius notitiam & cognitionem, qui aliorum immunditias extra ſe egreſſus aliorumque facta rimatur, fluuio ſuperabundanti ritè comparari poteſt. Tota autem iactura illius tantummodo eſt, qui hoc facit, turbidam enim conſcientiam & immundam habet malitia & ſuperbia. Alios verò mundat dum illos ſua loquacitate & murmuratione monet, vt vitam emendent & corrigant. Itaque alij commodum conſequuntur ex monitis tuis, quibus dum corriguntur, moleſtiamque patiuntur iniquæ detractionis tuæ magis apud Deum merentur. At tu ſicut fluuius turbidus & immundus conſcientia coinquinata, indies tibi ipſi deterior fluis in omnes vitiorum vndas, & in extremum inferni mare. Culpa eſt homini immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti. Tu iacturam pateris, alij lucrantur. Si quis mercator negotium aliquod tractat, in quo non modo nullum futurum commodum ſperat, ſed etiam incommodum timet: illud proculdubio deponit. Attende igitur & tu quòd nullum aliud negotium magis inutile gerere poteris, quam ſi aliorum facta ſcruteris. Relinque igitur hoc officium ne pereas, neu tempus perperam conſumas, obſeruando quid ille vicinus tuus, aut ille faciant, quid habeant, vnde viuant, aut quomodo viuant. Non enim exiget Deus à te rationem villicationis alienæ, ſed tuæ propriæ. Satis argumenti eſt, te paruam curam conſcientiæ tuæ gerere, ſiquidem tantum de alijs curas, nimia enim cura quam aliorum geris indicat te eſſe oblitũ tui. Nemo enim tot rebus animũ intẽdere poteſt: quare facile colligitur quod te ipſum negligis, qui aliorũ curam habeas. Hæc maxima ſtultitia eſt, vnde ſapiens. Pes fatui facilis in domũ proximi. Quãdo dominus domi, eſt: omnes Eccl.9.
famuli officium ſuum faciunt. Eodem modo quando aliquod ædificium fit, ſi dominus operis adeſt, omnes miniſtri laborant & officiũ ſuũ exequũtur: verum ſi tantiſper abeſt, alius ſedet, alius garrit, alius ludit, nemoque operã nauat. Ita & eodem modo cum tu intra teipſum es per tui notitiam ratio recta eſt, cogitationes cohibitæ, ſenſus recepti, cæteræque affectiones animi æquè & iuſtè operantur. Econtrario verò ſi propria relicta domo, domos alienas pererras & percurris, non poſſunt cogitationes tuæ, non eſſe ocioſæ & errantes, milleque vanitatibus obnoxiæ. Eſau ſemper in agro vi Gen.27.
uebat, Iacob autem domi ſemper erat: proprium enim bonorum eſt intra domum conſcientiæ ſuæ ſe continere: malorum autem, & otioſorum proprium eſt extra ſe errare, aliorum vitas obſeruando. Ne igitur tam iniquũ officium ſubeas. Si enim proximus tuus malus fuerit ipſe actionum ſuarum rationem domino reddet: tibi ſatis erit ſi tui curam habueris perfectè. Es enim rationem redditurus exactiſsimam, & citiùs fortaſſe, quàm exiſtimas, & cæt. Sed iam ad contextum reuertamur. *Iam enim non poteris villicare.* Hæc quamuis de hora mortis & de vltimo vitæ inſtanti intelligenda ſint, quia deinceps nullum erit tempus villicandi, hoc eſt merendi, nec demerendi: tamen in hac vita inſpirationibus adducit Deus hæc nobis ad memoriam: vt habentes præ oculis noſtris hoc vltimum tempus conſtitutum, quo cum vita ſimul noſtra finito & terminato, amplius villicare nequibimus, hinc ſtatim villicare ſumma cura ſtudeamus, boniſque operibus manſionem in cælis quæramus, tempus enim erit aliquando quo etiam ſi velimus nullo modo nobis prodeſſe poſsimus vt male acti temporis pœnitentia ducti ea, quę facere noluĩmus facta lucremur. Conſtitue igitur ante oculos tuos tempus & horam mortis quo vbi perueneris Deum dicentem audias, redde rationem villicationis tuæ, iam enim non poteris villicare. Quare nunc dum tempus ad villicandum habes, talia opera facere debes, vt nullus vnquam temporis defectus tibi nocere poſsit: cum ad horam mortis per ueneris. Operemur igitur bonum dum tempus ha Gala.6.
bemus ait Paulus. Hæc vita eſt dies in qua villicare & operari licet: nam veniet nox (inquit Chri
ſtus) in qua nemo poterit operari. Tempus enim Ioan.9.
veniet, in quo non poteris villicare, atque ideo modo ſicut hic villicus fecit, eleemoſynis & bonis actionibus amicos quære: qui te in æterna tabernacula recipiant. Felix dies vitæ hominis in quo villicare & mereri licet vitam æternam: infœlix etiam tempus poſt mortem peccatoris in quo nihil 2.Cor.5.
villicare, aut mereri poterit. Sic Paulus ſuis Corinthijs dicit, Omnes nos oportet pręſentari ante tribunal Chriſti: vt vnuſquiſq; reddat rationẽ de his, quę geſsit in corpore. De his inquit, quæ geſsit in corpore: quia nõ reddet rationem de his quæ geſsit extra corpus. Nã morte obita nullũ erit tẽpus villicandi.

 Vnde

Vnde etiam si opera sanctorum, quæ in gloria cælesti fiunt suapte natura bona sint & è diuerso opera damnatorū sint mala, neutra tamen à Deo præmio, aut supplicio afficiuntur, propter illa ipsa opera, quæ post mortem fecerūt, sed ob illa tantummodo quæ viuētes hic & in carne mortali cōstituti præstiterūt, cuius rei nulla alia causa reddi potest præter Dei supremā volūtatē. Vult enim Deus hæc opera bona accipere, vt illorū autores præmijs quāplurimis afficiat: illa verò nō accipit, quia omne meritū dependet à diuina acceptatione, tēpore huius præsentis vitæ durante paruo multa comparare potes multaque minimis sumptibus mereri. Paupertate, videlicet, diuitias semper duraturas, lachrymis lætitiam perpetuam, fame satietatem eximiam, paruisque persecutionibus regnum cæleste consequeris. Non esset ille insanissimus, qui cū posset in aliquo emporio frequentissimo frumentum, drachma in annū emere, tanta opportunitate vti nollet emptionem in tale tempus differens, quo nec si mille aureos numeret paululum frumenti, aut etiam frustum panis inuenire possit? Non minus igitur insani sunt, qui sinunt vitæ suæ tempus inane præterire, quando paruo sumpto paruoque labore, gloriam cœlestem mereri poterant, vitam otiosam nullo negotio transigentes, quare posteà in inferno doloribus supplicijsque inauditis torquebuntur, lachrymisque & suspirijs, nullum leuamen merentes conficientur: cum hic vel paruo frusto panis, quod inopi cuiuis tribuerent, vel vniuersam cælorum gloriam possent comparare, quę vna post mortem in pretio est hominibus, alia enim parum prodesse poterunt. Hic quocunque dolore, vel pœnitentia, quam propter tua peccata susceperis, quibus dominum tuum offendisti, remittuntur tibi omnia delicta tua: quod nisi feceris postea in inferno supplicijs doloribusque horrendis cruciabere, quæ tibi tamen nihil ad veniam prodesse poterunt. Ille caminus ignis quē incendit Nabuchdonosor Babyloni, cum in tantum exardesceret, vt quadraginta nouem cubitos flammas sursum extolleret vno tamen cubito deficiēte non peruenit ad numerum quinquagenarium, qui quidem numerus annum Iubilei facit: vt intelligas flammam illam ignis sempiterni confusionisque Babylonicæ, inferni etiam si tantum exardescit, vt grauissimè iniquos torqueat, non tamen illis remissionem peccatorum concedere posse, nec Iubileum gratiæ aut veniæ. Ideo opus est vt festines, negotiaque tua villices, summaque cura conficere enitaris, anteaquam tibi dicatur, iam non poteris villicare iam negotiandi tempus elapsum est: nullum deinceps tibi mercaturam exercendi tempus concedetur. Quare quando quidem nescis quando tibi dicetur iam non est tempus villicandi, habe hoc in memoria, vt summopere festines, laborando, bene operando & denique merendo, vt aduentāte morte, quæ fortasse, vel perendie aderit & tibi facultas deinceps dispensandi erepta fuerit, negotiandique potestas, iam tunc mereri poteris tuis bonis operibus mansionem in cælis, vbi perpetuo beatus dici possis. Cogita igitur & induc in animum tuum Deum tibi modo dicere iam non poteris villicari, vt quod futurum est in hora mortis, statim futurum existimēs, quid faciendum potissimum sit, consideres. Idemque facias quod villicus hic fecit. Cui cum dominus dixisset redde rationem villicationis tuæ, iam non poteris villicari: afflictus, mœroreque summo oppressus est, adeo vt dicat Euangelista. *Ait autem villicus intra se.* Relinque negotia huius mundi: relinque externa, scrutare conscientiam tuam intra te. Ab ea enim summa tui ipsius accusatrice si obtemperare volueris audies quid tibi faciendum sit. Solus nanque hic villicus curat de salute animæ, quia nullus est amicus: omnes quæ sua sunt quærūt, non salutem animæ, sed bona temporalia sequuntur. Ideò omnia exteriora relinquens intra te ipsum habita, cogitaque cras tibi esse moriendum, quando nihil tibi honores, diuitiæ, amici, amicorumuę consuetudines, quibus omnibus abundas prodesse poterunt. Vix enim mortuus eris cum ab omnibus desertus, obliuionique traditus eris. Adeò vt etiam si totus orbis tui memoriam coleret, tamen tibi parum prodesset. Solus tu & Deus estis rationem vitæ tuæ confecturi: quare iustum est, vt tu etiam solus in hanc vitam ingrediaris, tecumque ritè solo rationem bene viuendi perpendas, omnia alia quæ aliquando à te relinquenda sunt despiciens & contemnens. Quare si solus mansurus es, meritò omnes illos relinques, à quibus aliquando es relinquendus. Solus igitur tecum age, solus qui sis considera: vitam præteritam corrige, nouum rationum tuarum librum conficiens: si quidem solus tui, actionumque tuarum rationem es redditurus. Omnia enim externa (mihi crede) hanc internam conscientiæ rationem impediunt. ¶ Obserua etiam timorem in causa fuisse vt hic se reciperet, sibique consuleret, & ad se rediens nouum viuendi modum quæreret: iure enim timuit, si aliter sese haberet ne in æternum periret. Sic timor multos induxit ad meliora. Sic Rex Ezechias timore huius iudicij conuersus ad parietem fleuit, & cæt. Sed quid consuluit iste? Dixit enim intra se. *Quid faciam, quia Dominus aufert à me villicationem.* Non dixit quid dicam, sed quid faciam, sciens quia apud Deum plus valent opera virtutis quam verba facunda, iuxta illud Apostoli. Non in sermone est regnum Dei. Quasi diceret. Regnum cælorum non verbis sed operibus emitur. Quærebat Dauid in psalmo dicens: Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? sibi ipsique respondens statim subijcit. Innocens manibus & mundo corde. Dum dixit innocens manibus insinuauit ad consequendam gloriam sempiternam, verba non sufficere, nec etiam ipsam fidem solam: necessaria enim est manuum innocentia: opera videlicet candida & sancta. Vnde sequitur manifestè neminem posse cælestem gloriam consequi, verbis tantummodo nisi ea opera fecerit, quibus dignus tanto præmio iure videri possit. Non enim satis est credere, sed operari oportet. Quemadmodum enim ille, qui in fluuium cadit nisi manus pedesque moueat, mergitur, nec super eminere potest: si tamen natet, ad terramque peruenire conetur, omni periculo liber & incolumis euadet: eodem modo ille, qui nullam operam nauat ad salutem consequendam,

Marginalia: *Dan.3.* (beside "Ille caminus ignis"); *Phil.2.* (beside "quia nullus est amicus"); *4. Reg. 20.* (beside "Sic Rex Ezechias"); *1.Cor.4.* (beside "Non in sermone est regnum"); *Psal.23.* (beside "Quis ascendet in montem Domini")

dam, & vt ad gloriam cælestem ab hoc mūdo quasi a quodam naufragio enatare possit, & bonis operibus omissis, soli fidei confidit proculdubio in profundum inferni pelagus immergetur. Si tamen cum fide operetur in bonisque operibus persistens fidem, viuificet profecto in terram incolumis euadet, salutisque portum cōsequetur. Vnde Ezechiel propheta. Emissa similitudo manus apprehendit me in cincino capitis mei. Bona enim opera sunt quæ nos apprehendunt, & rapiunt in cœlum, viámque muniunt ad gloriam immortalem consequendam Nō sufficit sola fides cum Iacobus dicat quod fides sine operibus mortua est. Non fidit Isaac verbis Iacob, vt ideo eius manus tangeret, quando illi suam: benedictionem concedere voluit, sed operibus rebusque ipsis, eius enim collum & manus prius pertentauit, quam illi benediceret. Eodem modo nihilomagis tibi benedictionem gloriæ concedet dominus, licet quam plurimis verbis illam contēdas nisi prius manus, quæ bona opera sunt pertentauerit. Illæ quinque virgines fatuæ fidem habebant propterea quod & virgines erant, & lampades habebant, reprobatę tamen sunt, quia oleum in lampadibus nō habebant, per quod in sacra scriptura charitas significatur. Nam quemadmodum oleum omnes alios liquores supernatat, ita charitas omnes alias virtutes excedit. Quare D. Paul[9] illā sup eminētē scientiā vocat, sine charitate fides mortua est fides.n. vt Paul[9] ait p charitatē operatur. Vnde quæmadmodum ille insanus iudicari posset, qui cū nullius esset meriti, aut gratię apud regem, quippequi nec aliquod prēliū vicisset nec alia laude digna facinora edidisset, tamen nihilominus audacię suæ confidens a rege contenderet, vt sibi ciuitatem, vel amplissimum aliud beneficium concederet, sic insan[9] inuerecundus ille iudicandus est, qui more illarum virginum fatuarum nullis operibus tanto præmio dignis a Deo summa petit contentione, vt sibi cælestis gloriæ ostium apperiat. Nam si recte & considerate tecum reputare velis quo ore poteris a Deo contendere gloriam, cum nihil tanto nomine dignum feceris? Non sufficit ergo sola fides, sed opera sunt necessaria. ¶ Hic tamen aduertendum magnopere censeo, quod etian si fide carere euidens signū est & præsagium æternæ damnationis in eis qui sine fide decedunt, non tamen e diuerso Euangelio credere euidens est argumētum aut indicium, quo quis putari possit prędestinatus. Pann[9] enim vt vere mūdus dicatur omni nota & macula vacare debet, vt autem immundus dici possit, quęcunque labes sufficit. Hoc pacto vt intelligamus aliquē esse reprobatum satis est fidem non habere, verū vt is sibi prędestinationis bonum ineffabile arroget, opera tanto premio digna operari debet. Fidem habere, & fere nunquā operari iuxta dictamen fidei, magnum est reprobationis indicium Diutina in peccato mora, persistentiaque continua, argumentum est reprobationis licet non ita vrgens, vt omnino infallibile sit. Quia plurimos videmus, qui cū omnem vitam suā in criminibus fuerint periclitati, in fine tamen gloriam meriti sunt, vt in bono latrone cruce pendente videre est. Alij etiam e diuerso extitērunt qui cum aliquod vitæ tempus bene agēdo trāsegissent, exitu infelici decesserunt, sicut Iudas. Sed tandem qui recte mandata Dei seruat bonisque oīā viuit semper operibus occupatur, computādus est merito in prædestinatorum & electorū Dei numero, nullum enim aliud præsentius medium ad cōsequendam gloriam est, quam seruare mādata. Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Si aliquem videres viam versus Valentiam facere reputares vtique ipsum Valentiā ire, non tamen iureiurādo te astringeres ipsum Valentiam ingressurum, quia libertatē habet licet ambagē aliquam faciat, ante aquā Valentiam perueniat, viam aliorsum dirigere. E diuerso si aliquem videres Valentiam eūtem viam tamē Granatam versus facientem, merito suspicareris illum non habere animum. Valentiam eundi, tamē nec iurare nec affirmare auderes illum non esse Valentiam peruenturum, quia potest viam alio inflectere, cum liber eūdi & non eundi sit. Sic in proposito, qui bona opera facit viam facit ad gloriam existimaturque ad gloriam peruenturus bene tamē potest ante quam ad finem vitæ, quasi cuiusdam itineris veniat, viam inflectere, & ad damnationē peruenire. Similiter qui male viuit ad infernum tendit bene tamen potest vita & moribus in melius mutatis in extremo cursu saluari. Attamē qui bona opera operatur facile creditur salutē cōsecuturus. Nemo enim adultorum in cælo est qui prius bona opera non fuerit operatus. Hæc enim media sunt & via qua gloria comparatur, sola enim fides nō sufficit quia sine operibus mortua est. Quod si hic (vt ait Christus) dixit, quid faciā ad salutē consequendam quo supplicio dignos esse impijssimos Lutheranos dicam dum asserunt solam fidem satis esse etiam sine operibus ad consequendam vitam ęternam? Nō omnis, qui dicit mihi. Domine Domine, ait Christus, intrauit in regnum cœlorum, sed qui fecerit voluntatem patris mei. Et Paul[9] ait, Sācti per fidē vicerum regna Sequitur, operati sunt iustitiā & adepti sunt repromissiones. Non ergo sola fide, sed operibus iustitiæ adiunctis ingressi sunt terram promissionis, Sic & tu nihilomagis cœlum. Et si operibus iustitiæ, quomodo ergo sola fide? Sed de his alias. ¶ Quid faciā ait, excercebat officiū aliquod domini regis, quod cū sibi ereptū videat, nō satis exploratū habet quid sibi faciendū sit. Seneca de breuitate vitæ meminit cuiusdā senatoris: qui cū esset concessum sibi a Caio Cæsare quoniā nonagessimū annū ætatis agebat, vt quiesceret a publicisque muneribus vacare, tā solicito deinceps fuit animo se procul a negotijs suis separatū vidēs, vt mortē iam iam sibi imminere credēs, sibi tāquā mortuo supremū funus fieri imperaret, vt ab omnibus familiaribus domesticisque suis in pheretro collocatus deploraretur Eo aūt modo vniuersa eius familia ferijs ociū eluxit, vacationemque a publicis muneribus, donec benefi

Marginal references: Ezec.8. — Iaco.2. — Gene.27. — Matth.25. — 1.Cor.13. — Act.16. — Gala.5. — Matt.25. — Luc.23. — Mat.27. — Luc.18. — Matt.7. — Hebre.11. — Cap.20.

cio eiusdem Cæsaris restitutus, officio suo ad mortem vsque perfunctus est. Non aliter plurimi reperiuntur, qui sine munere negocio ue aliquo viuere nesciunt, nec vllam in vita priuata iucunditatem inueniunt. In principum regijs huiusmodi homines sæpissime reperiũtur, qui multitudine negociorum delectantur, clientumq; amant frequentiá, ante ostium negociorum suorum expeditionem expectantium. Sic veneno officiorum & negociorũ educati eo tantummodo aluntur, vt nulla alia in re suauitatem inueniant. ¶Sed his prętermissis in literali sensu persistendo, in quo Christus hac parabolam dicit Obserua quod iste nõ dixit, dominus auferet villicationem loquens de futuro, sed de præsenti loquitur dicens. Dominus aufert villicationẽ Quod enim proxime sequitur, certumq; est, táquã si esset pręsens reputatur. Cum igitur mors, quę nobis omnem facultatem merendi & negociandi ereptura est, adeo propinqua sit, vt nesciamus an ab hinc horam vnam simus morituri, statuamus nobis iam esse præsentem, Sic Paulus Philippenses vocat mortuos Et nos mortui sumus, quia morti appropinquamus, Stultum est de morte tanquam de re futura, sed quasi iá pręsenti agere. Sic illa sapiẽs mulier dixi Dauidi Regi. Omnes morimur & quasi aqua dilabimur super terram. Non ait moriemur, sed morimur, quemadmodum enim fluuius iugi perẽniq; flumine currit, nunquã aquæ iam elapsæ retro redeũt, ita dies nostri incessantes ad mortem fluũt, & die diem trudente nunquam idem ætatis flumen ad nos redit. Dies enim hesternus præcedentem trudit, hodiernus vero hesternũ, & ita alij alios mutuo se expellunt & excludunt, nosque ad mortem citissimo volatu rapiunt, Sic alijs euntibus alijs redeuntibus diebus, numquam id, quod prętеrijt in eundem statum redit, more aquarum labentium, quę nunquam refluunt, Alij quidem vadunt, & alij veniunt, verunt attende omnes breui tempore ad finem peruẽturos. Atq; ideo Ioannes, Filioli nouissima hora hæc est. Merito igitur dixit, quid faciam. Si homo cogitare vellet quid de se futurũ esset semper animo angeretur, diceretq; quid faciam O me infœlicẽ qui tot peccata cõmisi, quid de mẽ fiet? quo perueniam? quid faciam, quid consilij capiam? Si hoc, quid faciam, homines sæpenumero secum meditarentur meminissent que illius solicitudinis, qua hora mortis afficiuntur, profecto vitam suam corrigerent, melioremq; in dies facerent. Cũ autem nemo sit qui dubitare possit, esse mortem, alteramq; post obitũ vitam restare omnes credimus, quis adeo insanus est, qui secũ ipso non dicit, quid faciam, & ea quę ad salutem pertinẽt operatur? Fœlix qui de fine cogitat, fœlix qui quotidie cogitat se propediem moriturum, fœlices, quibus vitę finis viuendi confert initium Dic ergo illud Iob. Quid faciam cum surrexerit ad iudicãdum Deus cum quæsierit quid respondebo illi Ita hic villicus afflict⁹, & angustiatus dixit. ⁎ Fodere nõ valeo. ⁎ Hoc est dura pœnitẽtię opera exercere nequeo. Abstinendo, flẽdo, ieiunando, & alia huiusmodi operãdo. Quãuis enim hæc opera sint viris perfectis dulcia atque facilia, qui consuetudine exercitatos sensus habent & omni virtutum actione spiritualiter delectãtur, mihi tamen qui educatus sum in delicijs & libertate, durum & rigidũ videtur virtuti operam nauare. ⁎ Mendicare erubesco. ⁎ Id est, Deum orare, seu alios vt pro me intercedãt, pudet. Quia perseuerare in oratione non possum, coram autẽ Deo qui peccata mea cognoscit apparare non audeo, prę confusione & verecundia delictorum meorum Expẽde quod negatio harum duarum viarum viuẽdi, scilicet, vel labore, vel mendicitate, significat cõsilium hominis de æterna vita non quærenda, labore ieiuniorũ, nec mendicitate orationum. Multi enim nobiles & lauti delicijsq; assuefacti sunt, qui sacerdoti dum fatentur respõdent Pater ieiunia, flagella, aut preces faciendas ne mihi imponas, non enim potero subiтare, aliud quiduis mihi impera. His gitur talibus hominibus iniũgere debes in peccatorũ suorũ satisfactionem vt faciant eleemosynas, Sic Daniel Regi Nabuchdonosor qui nimis lautus & delicatus erat adeo, vt nollet opera magnæ perfectionis obire, dixit. Pctã tua eleemosinis redime, sic Ioannes Baptista debilibus & imperfectis peccatoribus & publicanis non dixit, ieiunate, flagellate, cilicia portate, sed qui habet duas tunicas det vnã non habenti. Et Paulus in Actis cupiebat Agripam Regẽ Christianum fieri, & esse sicut ipse Paulus erat, deptis, dixit, cathenis his, quia nondum Agrippa erat perfectus vt posset acerba tolerare. Iste etiam delicatus villicus non poterat fodere nec mendicare, idest opera supererogationis & magni laboris facere. & martyriũ tolerare: atq; ideo ad eleemosynarũ largitionẽ se cõuertit. Sequitur. ⁎ Scio quid faciã, vt cũ amot⁹ fuero de villicatione recipiat me in domos suas. ⁎ Quãuis in spirituali sensu, in quem Chrũs inducit hanc parabolã, hoc nihil aliud insinuet, nisi, vt, de bonis nostris (omnia enim nostra sua sunt) pauperibus largiamur, facientes eos amicos de mammona iniquitatis, tamen vt litera sonat multi sũnt similes huius, qui malunt furari quã operari, meliusq; esse ducunt in ocio & delicijs viuere, alienis bonis fruentes, quam aliquod addiscere artificium, vnde sibi licito & honesto vultus sui sudore victum quęrunt. Nam si alicui domino inseruiũt eius bona ita diripiunt vt politi & elegantes vicatim incedere possint, senatorioq; apparatu viuere. At hi, pater, quod multo pręstare existimant otium multoq; melius esse quam negotium, quo honeste & sancte homines viuunt occupati. ¶Verum in doctrina quam Christus pretendit in hac parabola admonet, qui misericordiam vult inuenire apud Deũ & veniam suorum peccatorum, misericordiam faciat cum pauperibus, & eis eleemosynas elargiatur de bonis temporalibus, quæ bona non quidem nostra, sed Dei sunt. Beati (ait Chrũs) sunt misericordes, quoniã ipsi misericordiã cõsequẽtur Sed pcedam⁹. ⁎ Cõuocatis itaq; singulis debitorib⁹ dñi sui dicebat

Marginal notes: Phi. 3. — 2. Reg. 14 — 1. Ioan. 2. — Iob 31. — Tex. ⁎ — Tex. ⁎ — Dan. 4. — Luc. 3. — Act. 26. — Tex. ⁎ — Matt 5. — Tex. ⁎

Tex. * dicebat primo. * Quātū debes dño meo? at ille dixit, cētū cados olei, Dixitq; illi, accipe cautionē tuā & sede cito scribe quinquaginta. Deinde alij dixit. Tu vero quātū debes? Qui ait. Centum coros tritici Ait illi, Accipe literas tuas, & scribe octoginta. * Quatuor hic cōsideranda sunt pro eleemosynarum largitione. Primū quod nō dedit eis eleemosynā vocatus a pauperibus aut rogatus sed ille vocauit illos, largitus est enim liberaliter nō vocatus, nec rogatus, nec coactus, sed spōte & gratis quærēs ipsemet illos. Itaq; pauperibus antequā ipsi petant dāda est eleemosyna, imo & aliquādo cogendi & solicitādi sunt pauperes, vt factū est ab illis duobus discipulis, qui ibant in castellū Emaus erga Christum, Lucæ.24. quem peregrinū & ignotū esse putabat, coegerunt enim illū, vt apud se maneret. Sic Abrahamus in iti Gene.18. neribus expectabat sedens & pauperes trāseuntes solicitabat, & angelos obnixe precabatur, vt apud se diuerterent, & cū eo manerent & comederent. Idem & Loth fecisse legimus, Tobiāq; multosque Gene.19. alios sanctos patres. Quāquā modo nō solū nō pe- Tob.2. tentibus negatur eleemosyna, sed etiā tanta est diuitū nostri tēporis auaritia, vt nec clamātibus quidem fame q; pereuntib⁹ pauperibus aures præbeant, &c. ¶ Secundo docet φ eleemosyna nō segniter, sed diligenter est facienda, atq; ideo dixit, sede cito. Celeriter sunt agēda bona maxime opera misericordiæ. Sicut enim hilarem, ita & celerem datorem diligi 1.Cor.9. Deus. Ideo Salomō ait. Ne dicas vade cras dabo ti- Prou.3. bi, cū statim possis dare. ¶ Tertio docet, quod non vni soli, sed multis est dāda eleemosyna, φ secus faciūt multi prelati & diuites, qui nō nisi cōsanguineis pauperib⁹ elargiūtur, alij amicis, alij vero ciuib⁹ suis tātūmodo, Sed hic villic⁹ multis benefecit nam singulos debitores vocauit. Deniq; & quarto abūdāter eleemosynā dedit. Dimidiā enim olei alij cōcessit, alij quintā partem tritici donauit, iuxta illud Tob.4. Tobiæ Si multū tibi fuerit abūdāter tribue, quomodocunq; potueris, Aliter multi faciūt, qui pauperibus nō tribuunt nisi ea, quę sibi vtilia fore nō existimāt. Carnes enim iam corruptas, & a quib⁹ etiā canes abstinerent, pauperibus largiūtur, quę poti⁹ in sterquiliniū erāt mittendę. Panem item mucidum duritiaq; inutilem propter Christū se cōcedere asserunt, & iactāt, cū ipsi in summis delicijs, vitęq; blādimentis agāt. Sed dices. Improba videtur illa esse eleemosyna, quę de alieno cōceditur. Quod hic villicus fecisse videtur dū bonis dñi sui liberalis habere vellet. Ad hoc respōdendū est statim in verbo sequenti. Porro vbi dicitur centū cados in Græco, est ἑκατὸν βάτους idest centum batos non cados, bath siue batos mensura erat liquidorū & corus aridorū mensura, modios triginta cōplectens, quę est onus Tex * cameli. Sequitur. * Et laudauit dñs villicū iniquitatis eo φ prudenter fecisset. * Nō tamē laudatur modus quem habuit, nec media, accipiens alienum Perinde ac si concionator auditores suos vt prouocet ad orationē & bona opera, hortetur dicens. Ecce fures & latrones vigilāt tota nocte, vt furentur & prędentur cū periculo vitæ suæ, cur ergo tu non vigilabis ad orationem & bona opera spe æternæ mercedis? Talis laudat fures & latrones non ob furtum, & latrocinium, sed ob solertiā, quod etiam opera sua mala ita prouide instituunt, vt tam impigri ad ea sint. Similiter si dicat ad quempiam, Impudica mulier ornat se, vt alios ad obscænos amores alliciat, cur te ipsum nō etiam ornares fide, & Christo cōformibus virtutibus, vt Deo placeres? His verbis certe non laudo impudicitiam mulieris, sed diligentiā tantūillius, qua ad flagitia abutitur. Sic etiā hoc loco dispensator iste, ob solertiam tantū laudatur, eo φ vtilitatem suam tam bene perpendere potuit, vt eodem modo animab⁹ nostris prospiciamus largiendo facultates nřas pauperibus atque ita thesaurū cōgregemus ad vitā futurā. Nam vt Chrisostomus ait in parabolis explicādis, attendere oportet ad quem scopū dirigātur, vt Chris.homi, in Ma th. in illo immoremur, reliqua quę assumpta sunt ad illa cōtexenda negligentes Lege si placuerit Augustinū, Origenem. & Theophilatum. ¶ Non itaque hæc parabola nobis proponitur vt dispensatorem in omnibus sequamur, sed in eo dūtaxat, quod tempore officij sui & blandientis fortunę futuram inopiam considerauit & anteuertit. Quia prudenter se habuit laudatur, & quia furatus est, vocatur iniquitas. ¶ Obserua autem & diligenter considera, quod si Dominus huius mali villici, qui eius bona dissipauit & reliqua sit furatus, nihilominus illius prudentiam laudat quoniam prudenter egerit, quāto magis laudabit eos qui in sibi creditis, concessis & datis misericordes fuerint? Si enim laudatus est qui cum fraude prudenter egit, multo magis laudem & gloriam merebitur apud Deum, qui de sua substantia, & rebus sibi creditis honorat dominum in pauperibus. ¶ Secundo locus iste & hæc parabola intelligi potest, & exponi hoc pacto, videlicet si dicamus hunc villicum recte fecisse, tam prouidē do in posterum sibi quam in modo, quem in danda eleemosyna seruauit. Nam vt iam supra latius dictum est, si per hunc diuitem Deum intelligimus per villicum autem huius mundi diuites homines, qui veluti dispensatores & villici a Deo acceperūt diuitias quas in pauperes dispēsarent sequitur quotiescunque aliquis diues huius seculi eleemosynā pauperi concedit, de domini Dei bonis non de suis opibus concedere, siquidem omnia quę habemus tanquam dispensatores possidem⁹, eaque accepta Deo referre tenemur. Hoc aūt est quod Christ⁹ vo- Matt.25. luit significare circa hæc bona nobis concessa, cum illam parabolam proposuit, quę de talentis agit, famulis ad negociandum concessis, Hunc autem sensum tenentes non dicemus hunc fuisse furatū bona Dei, quorum dispensator erat, sed eā pauperibus impartijsse, vt fecerunt Abraham, Loth, Iob, alijq; viri sanctissimi, faciendique eleemosynas studiosissimi, quibus vt fideles dispensatores non tanquam suis sed tanquam Domini Dei bonis vtentes gloriam cœlestem compararunt, Sed dices? Quando hunc sensum defendo, si res ita se habet vt affirmem hunc villicum tam in vitæ remedio inueniendo, quam in modo dispensandi recte fecisse, quare hic vocatus est villicus iniquitatis?

Respōdeo. Illū vocatū fuisse villicū iniquitatis, non quod eleemosynā fecisset, sed quia in initio non bene se habuit bona dñi sui dissipādo & dilapidādo. Postea tamen quā ad se reuersus iniquitatē vitę suę cognouit, quāquā iam demū nec fodere, nec arare poterat, hoc est magnas pœnitentias & preces agere, in omnibus tame reliquis optime segessit, adeo vt dādis eleemosynis de bonis Dei quorū dispensator erat iustissim⁹ & fidelissimus villic⁹ iudicari debeat. Chrūs aūt in hac parabola si rigorē literę inspiciam⁹ cū diuitibus tātūmodo loquitur, eosq; hortatur ad dādā eleemosynā de bonis Dei quorū dispensatores sunt. Quod si recte fecerint postea in cœlo æternā inueniēt māsionē. Hos duos sensus in omni parabola tāquā magis verisimiles sequutus sum vt supradictū est. ¶ Expēde etiā ꝙ in eo ꝙ ait villicus iniquitatis, & laudauit dñs villicū iniquitatis, phrasis Hebręa est, & modus loquendi Hebręorū, vbi genitiu⁹ ponitur loco nominatiui. Vt illud ꝙ in prima
1.Pet.2. epistola Petri habetur, populus acquisitionis, id est:
Psal. 44. populus acquisitus. Et in Psalmos Virga ęquitatis
Act 9. pro virga æqua. Vas electionis id est, vas electū. Et
Esai, 40. in Esaia, vox clamātis, pro vox clamās. Sic in præsentariā laudabit dñs villicū iniquitatis, idest villicū
Tex. * iniquū, quia prudenter fecisset. Sequitur. * Quia filij huius seculi prudentiores filijs lucis in generatione sua sunt * Hoc dixit nō quod impijs sit ve-
Rom 8. ra prudentia cū dicat Paul⁹ quod prudentia carnis mors est, & solis bonis insit prudētia, sed ideo Christus, sic loquitur, quia mūdani homines diligentiores sunt, & agiliores circa mundana quā boni circa diuina. Et ideo nō simpliciter dixit prudētiores esse filijs lucis, sed in generatione sua, hoc est in negocijs & rebus secularibus pertractādis, quia in his multo prudentiores sunt filij huius seculi qua filij lucis. attamen in rebus spiritualibus prudentiores sunt filij lucis. Nā licet Bufones & noctuę meli⁹ noctu videāt, quā homines, simpliciter tamen melior & acutior est visus hominū quā illorum, Illę enim aues noctu vidēt vt prædā capiant, sic etiam mūda-
Psal:9. ni. Vnde Dauid. Insidiatur vt raperet pauperē rapere pauperē dū atrahit eū, Sunt diligentes & tyranni in recipiendis & recuperādis debitis suis, astuti in fallendo pauperes, &c. In his quæ ad generationē carnalem pertinent prudentiores & sapiētiores sunt. Sic catus clarius videt homine nō ad legendū literas sed ad capiendū mures. Prudentia huius mūdi eo tendit vt decipiat pauperē. Hæc est prudētia vsurariorū & raptorū, quorū quisq; in nocte & in tenebris peccatorū absente sole iustitię, suæ voluptati quasi cuidā prædæ rapiēdæ intentus est. Præterea vocantur filij huius seculi quia hunc mundū pro patria habent & amāt. cupientes solū suā hære-
1. Ioan, 4. ditatē, & diuitias in temporalib⁹. De mūdo ait Ioā-
Ioan. 1. nes quod sunt, & demūdo loquuntur, & mūdus audit illos. Electi aūt vocantur filij lucis quia ꝑ fidem & charitatē filij sunt Dei, qui vera lux est, & nullas patitur tenebras, & verā lucem, quę Deus est super omnia diligūt. Vnde Paulus, Eratis aliquādo tenebræ, nūc aūt lux in dño. Cautiores enim sunt & diligentiores filij hui⁹ seculi in acquirendo tempora-

lia, quā filij lucis spūalia. Experientia docet, nā quæ ad lucrū pertinent, quāuis cū periculo sint vltro facim⁹, ad spiritualia vero neq; admonitionib⁹ neq; minis venim⁹. Igitur in hac parabola sumite argumentū ꝙ sicut iste ne priuat⁹ officio tame perit, sic prouidit ad temp⁹ futurū, ita vos date eleemosynā, & preparate in ęternis tabernaculis domos, his bonis dñi vrī quæ dedit, vt lucremini vitā ęternam Proterea ad hoc similitudo ista dicta est, vt discam⁹ futura cōsiderare, vt in Deuteronomio dicitur. Deute. 32
Vtinā saperent ac intelligerent, & nouissima prouiderent. Vult etiā Chrūs docere in hac parabola ꝙ cū breuis vita sit, satagamus facere bona opa, vt cū mors aduenerit maneat dom⁹ & refugiū in cœlo, vnde in ęternū quiescam⁹. Qua ꝓpter applicando
hāc parabolā cōsequēter dicit Chrūs. * Et ego dico Tex. *
vobis facite vobis amicos de mamona iniquitatis, vt decū feceritis recipiāt vos in ęterna tabernacula, μαμμῶνας nō Hebreorū, sed Syriorū lingua vt Hiero- Lib. 1. cō-
nym⁹ ait diuitię nūcupātur. Vocātur hic a Chrō di- menta in
uitię iniquitatis nō tātū iniuste acquisitę, sed etiā li- Mat. c. 6.
cite partę, quoniā repugnat diuinis præceptis, eleemosynę sacrificia offerre de rapina. Vocātur aūt iniquitatis, id est, inęqualitatis eo ꝙ inęqualiter sint diuisę, vel etiā quia aliquo peccato auorū vel proauorū partę sunt, & acquisitę. Diuitiæ enim ex se bonæ sunt, nrā tamen peruersitas & malitia facit illas iniquas. Si vinū fundas in cadū aliquem nimiūdū itatim in suauitatem vasis sapit, adeo vt dicas quodcunq; ad bibendū accesseris, hoc vinū antea cū esset bonū cado illoto diffusum insipiditatem attraxit: sic diuitię bonę sunt, verum si in cor cupidū incidāt malæ redduntur. Et ita vocantur iniquæ, quia plerūq; causa sunt iniquitatis. Hunc in modū Paul⁹ diem Eph. 5.
& tempus malum vocat. Redimentes (inquit) tempus quoniam dies mali sunt. Nō quod malū sit dies & tempus, sed quia homines mali tempore abutuntur ad malum, sic propter diuitias sæpe oriūtur. iurgia, bella, furta, homicidia, &c. Qua propter Paul⁹ 1. Tim. 6.
auaritiam & cupiditatem temporaliū nominat radicem totius mali. ¶ Obserua primo quod Christus volens loqui de his diuitijs terrenis, locut⁹ est de illis cum hoc additamento, videlicet iniquitatis. Nā si absolute diuitias dixisset vtiq; intelligendū nō esset nisi de veris diuitijs cœlestibus. Sic Paulus scribens Thimotheo charissimo nō absolute dixit, præcipe diuitibus, sed, pręcipe diuitibus hui⁹ seculi. nā absolute loquendo, diuitiæ huius seculi, diuitiæ vocari non debent, Quemadmodum enim cum aliquem album secundum dentes dicimus, idem est, acsi diceremus ipsum esse nigrum. Ita cum Diuus Paulus dixit diuitias huius seculi idem est acsi diceret paupertatem huius seculi. Verę enim diuitię in cœlo sunt, vt ait Psalmus. Gloria & diuitiæ in Psal. 111.
domo eius, prudentiam sapientis etiam diuitias esse testatus est Salomon dicens. Corona sapientium diuitię eorum. Vt aūt per diuitias non metalla terre- Prou 14.
na, sed prudentiam se intellexisse ostenderet, illico per cōtrariū subdidit. Fatuitas stultorum imprudētia. Si enim coronam sapiētium terrenas diuitias dicere voluisset profecto fatuitatē stultorū paupertatē potius,

potius, quam imprudentiam dixisset. Sed dum fa-
tuitatem stultorum appellauit imprudentiam, quod
sapientium diuitias prudentiam dixerit, satis apertè
innuit. Vnde colligimus aliam esse mammonā boni
tatis, illæ enim diuitiæ, quas soli iusti putāt esse diui-
tias, vt virtus & superna illa bona, verè diuitiæ sunt
nam hæc terrena paupertas est. Ditior est arca tua,
quam multis opibus refertam habes te ipso: siquidē
eas non possides, sed ab ipsis possideris. ¶Expende,
secundo quod mortem vocat defectionem. Cū de
feceritis inquit, à præsenti vita per mortem. Homo
enim cum moritur deficit à vita. Deficit mundus,
deficiunt amici & consanguinei: deficiunt opes &
deliciæ, deficit tempus gratiæ & bene operandi sola
misericordia est comes defunctorū. Sicut enim vm
bra insequitur corpus: ita bona opera sequūtur mor-
Apoc.14. tuos, vt Ioannes ait. ¶Obseruandum quoque est ter
tio & diligēter, quod non singulariter dixit in æter
num tabernaculum sed in æterna tabernacula: vt in
telligas multa esse premia in cœlo, & non omnes
æqualiter esse beatos. Gloria enim respōdet gratiæ,
quæ illius est seminarium & arrha. Non autē om-
nes iusti sunt pari modo grati Deo, nec eundē apud
ipsum habent locum, quia non omnes de Deo æqua
1.Cor.15. liter benemerētur, nam vt Paulus ait, sicut stella dif-
fert à stella in claritate, sic resurrectio mortuorum.
Quemadmodum astra omnia lumen à sole secundū
cuiusque naturam accipiunt ita beati in Dei præsen
tia eius gloria secundum diuersa merita promicant.
Ioann.14. Et Christus ipse. In domo, inquit, patris mei man-
siones multæ sunt loquitur tamen de gloria beato-
rum, nā statim subiunxit. Quia vado parare vobis
locum. Ibat autem per mortem ad patrem & cœlum
per metaphoram vocauit domum sicut nunc taber-
nacula. Domus nāque & tabernaculum distinguū-
tur à diuersorio: quia in diuersorio intrāsitu peregri
ni recipiuntur: tabernaculum autem est, in quo per-
Matt.17. manenter habitatur. Et ideo Petrus, in monte pete-
2.Cor.5. bat fieri tria tabernacula, vt perpetuo esset beatus.
Vnde Paulus. Scimus quod si terrestris domus no-
stra huius habitationis dissoluatur, quod ædificatio
nem ex Deo habemus. Igitur qua ratione receptacu
lum illud quo vniuersi beati recipiuntur ob id dici-
tur vna domus, eo quod omnes sub eodem patre fa-
milias vnius Dei visione & hæreditate fruuntur: ita
Ioan.14. propter diuersos gradus beatitudinis dicitur apud
Ioannem in eadem domo multas esse mansiones, si
cut hic in nostro Luca, pluraliter dicuntur taberna
cula. Destruit hic locus Lutheranorum hæresim,
qui putant nullam in nobis inesse iustitiam sed per
solam Christi iustitiam nos iustificari, quæ vna est
atque ideo colligunt omnes esse Deo æquè gratos,
pariterque amicos atq; omnes æquali sanctitate pol
lere. Expende eorum insaniam. Quanuis Christus
quo ad sufficientiam omnibus plenissimè satisfece-
rit, applicatur tamen nobis illa satisfactio, & meritū
quo ad efficaciā per sacramenta, per quæ nostra ope
ra liberi arbitrij eius ope & fauore suffulta sunt.
Qua propter licet infantes ante vsum rationis ex
fonte baptismatis eius efficiuntur membra & gra-
tia æquali consurgant: tamen postmodum rationis
luce adueniente tanquam Dei filij per eius gratiam
merita nostra accumulamus, plus minus ve secun-
dum curam & diligentiam, quam eius cultui impen
dimus: iuxta illud Apocalypsis. Iustus iustificetur Apoc.22.
ad huc. Si enim Deus, vt Paulus ait, reddet vnicui- Rom.2.
que secundum opera eius, opera autē non sunt æqua
lia neq; in viris probis neq; in reprobis. Ergo sicut
alijs inæqualia supplicia, ita iustis imparē gloriā est Matt.20.
redditurus. Si autem quis obijciat illam parabolam
Matthæi vbi æqualiter illi, qui in vinea laborauerūt
premiati sunt denario beatitudinis, qui tamen non
æqualiter laborauerunt: quorū quidam à summo ma
ne, quidam hora vndecima. Dicendum quod obie-
ctiue omnes sunt æquales, nam omnes vident Deū,
omnesque perpetuo erunt beati: in hoc æquales sunt
non tamen subiectiuè, nam alius plus vel minus iux
ta merita erit beatus. Docet enim Christus per illam
parabolam, quod in Dei cultu tantum solertissimus
quisque potest in breui tempore proficere, quantum
segnis in maiori. Docet etiam quod omnia nostra
merita ex sua voluntate & gratia valorem sortian-
tur. Et ideo dixit, quia huic volo dare. Cæterum in
suprema retributione gloriæ, quanuis cunctis idem
cōferatur beatitudinis denarius, nihilominus visio
illa essentiæ diuinæ nō erit in omnibus æqualis. At-
q; adeo licet Deus in se denarius sit infinitæ æstima
tionis, non tamen in omnibus erit eiusdem pretij.
¶Præterea ad nostram etiā eruditionem docemur
hic mundum non futurum æternum, sed tempora-
lem, contra quosdam Philosophos, secundo, quod
post hanc vitam erunt futura tabernacula æterna cō
tra Ethnicos, tertio quod erit iudicium futurum, cō
tra Mauros & Turcas, quarto quod opera examinā
da sunt, non tantum fides: contra Lutheranos, quin
to, pauperes sanctos quos in hac vita fouimus, fore
in alia propitios, sexto, quod eleemosynis alijsque
operibus eorū fauorem in hac vita imploremus. Ar
bor enim quæ non amputatur in superfluis ramorū
germinibus horrida & syluestris euadit. Ita & eodē
modo opus est vt diues sese quotidie exploret super
flua amputando, pauperibusque elargiendo. Et quā
do Christus locutus est de operibus misericordiæ
quater repetiuit opera misericordię dicens. Esuriui, Matt.25.
& dedistis mihi māducare sitiui, &c. Vt sciamus vti
lissima esse ea quæ toties à Christo repetuntur. ¶Cō-
solatur etiam nos hæc parabola in duobus, primo q
in breui possimus mereri vitam æternam: nā hic vil
licus in hora vna quid manducaret, parauit, per totā
vitam. Latro in cruce in paruo tempore vitam æter
nam meruit. Alterum solatium est quod non solum Luca.23.
in breui tempore sed pro paruis rebus temporalibus,
æterna bona & immensa præparare volumus. De
Mammona inquit, iniquitatis. Quid vilius istis terre
nis rebus? Tamen illis cœlestia possumus emere &
amicos in æterna beatitudine cōparare. Sed nos om
nem curam adhibemus in amicitijs potentium & di
uitum conciliandis. Christus tamen oppositum do
cet videlicet, vt pauperum amicitias quæramus: plus
enim emolumēti poteris habere ex pauperibus, quā
ex diuitibus. Verum hoc non credit mūdus, licet in
hoc dispensatore sit optimè probatum. Non enim
dubium est quin amicos habuerit diuites & potētes:
sed cum amouendus esset à munere nullus illorum
succurrit, quare ad pauperes se cōuertit, in quibus in
uenit commodum. Res eodem modo se nūc habet

quia qui diuitibus fidit sæpenumero decipitur. Nihil enim amicis suis in altero seculo proderunt quia
Lucæ.16. nihil habēt. Quid diues in inferno positus fratribus prodesse potuit, qui guttam aquæ petijt? Vnde Psalmista. Nolite confidere in principibus, &c. Ecõtra
Psal.145. rio verò pauperes in cœlo retribuent: quod si non retribuerint, quia sint peccatores, Deus retribuet pro illis. Venite benedicti patris mei. Esuriui & dedistis
Matt.25. mihi manducare, &c. In prouerbijs etiam dicitur.
Prou.19. Qui miseretur pauperũ, Deo fœneratur. Qualis fueris circa proximum talis erit tibi Deus. Docemur etiam ex hac parabola quod nulla potentia, nec diuitiæ sunt, quin ad finem aliquando non perueniãt: & quod nihil aliud expectandum nobis est, aut potius timẽdum in futura vita, quam seuerum iudiciũ & æterna fames: nisi nobis in hac vita facultatibus nostris pauperes amicos conciliemus. ¶Igitur quod Christus redemptor noster in hac parabola nos in primis docet nihil aliud est, quam siquidem hæc vita, velimus, nolimus, breui terminanda est, qua finita æternùm victuri sumus, vt demus operam eo modo vt viuamus ne alterius seculi commoda amittamus. Hanc enim vitam commodatam habemus, illaque conditione nobis concessam vt dum viuimus æternam beatitudinem vitamque perpetuo duraturam comparemus. Nullũ enim aliud prudẽtiæ opus magis elucet, quam omnia futura tempestiuè prospicere & prouidere. Hanc autem prudentiam laudat dominus in hoc dispensatore iniquitatis, qui adeo prudenter se habuit, vt tempore prosperitatis & abũdantiæ in tempus aduersitatis & penuriæ venturæ se optime præparauit. Hac cautione inuenit sibi cõmodum ille prudens & sapiens iuuenis Ioseph, quẽ
Gen.41. ait scriptura septem annis pane abundantibus summam frumenti in ÆEgypto siris & horreis inclusisse, ad hoc fabricatis vt septem alijs annis sequẽtibus temporis iniuria deficiente frumento, esset vnde populo subuenire posset. Sic tu tẽpore huius vitæ præsentis, quæ abundans est, vbi paruis laboribus & impensis cœlum mereri potes eniti debes, vt plurimas diuitias meritorumque thesauros, bonorumque operum frumentum congeras: vt quando venerint steriles alterius vitæ anni quibus nullum dabitur admerendum vel demerendũ tempus, quod fortasse cras aderit, & citius quam putas, habeas vnde tibi vitam conserues, emeritisque in hoc seculo stipendijs, domo, & nutrimento posteà in altero quietem satietatem & diuitias inuenias. Sed hoc qui fieri poterit? dãdo eleemosynas pauperibus, partiendo has diuitias iniquitatis inopibus & egenis. Nullam moram igitur facere debes quin terræ paleis cœlestes thesauros quamprimum compares. Quo quid esset nobilius, stercore videlicet & puluere terreni soli, pretiosas & inæstimabiles margaritas emere? *Facite inquit vobis amicos de mãmona iniquitatis, vt cum defeceritis, &c.* In literæ rigore, si hæc verba perpẽdãtur nihil aliud Christus nobis hic innuere voluit nisi vt bona nostra pauperibus impartiamur: vt cum à vita excesserimus in æternis habitaculis recipiamur. Hoc idem nos admonet Propheta regius Dauid quãdo in Psal
Psal.111. mo inquit. Iucundus homo qui miseretur & commodat, disponit sermones suos in iudicio? Singula enim hæc verba suã Emphasim habent. Quare opus est hanc autoritatem acutiùs tractemus & discutiamus, & verbatim explicemus, loquitur enim in hac parte Propheta mysticè & obscurè. Primum inquit iucundus homo: vt nos doceat eleemosynã esse cũ lætitia faciendam, hilaremque vultum & iucundũ Eccl.35.
pauperi ostendendum. Hoc idem docet Ecclesiasticus dicens. In omni dato hilarem fac vultum tuum. Et Apostolus in secunda Epistola, quam ad Corint. scripsit ait. Non ex tristitia aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus. Cum benignitate 2.Cor.9. Eccl.4.
itaque fieri debet eleemosyna & non cum asperitate, scriptum est enim. Inclina pauperi aurem tuam ibidem.
sine tristitia. Et iterum. Congregationi pauperum affabilem te facito. Sed hoc multo secius faciunt illi, qui prius quam eleemosynam pauperi erogẽt, miserum sexcentis quæstionibus solicitant, illum ociosum, vagabundum, perditum appellãtes. Posteà vero quam illum mille confectum plagis, iniurijs quã plurimis affecerunt, quia illum inermem & abiectũ iniurięque paratissimum viderunt, dignumque æstimarunt, in quem arrogantiæ & superbiæ suæ virus effunderent, vt virtutis causa se illud fecisse existimentur, & zelo iustitiæ, exiguum panis frustũ impertiunt. Contra hos loquitur Ecclesiasticus dicẽs. Eccl.20.
Datum insipientis non erit vtile tibi. Exigua dabit & multum improperabit: & apertio oris illius inflãmatio est. Si tibi nõ placet eleemosynam pauperi facere noli illum molestia afficere, satis enim miseriæ illi est, qui nudus etiam hyeme ostiatim mendicat. Quod si otium pauperis culpas, asserisque te hoc virtutis zelo & iustitiæ reprehendere, quare non quam plurimos alios in otio viuẽtes respicis, qui lectis mollissimis cubantes ad medium vsque diem dormiũt, dapibusque lautissimis fruẽtes, pretiosissimisque vestibus ornati, toto diei spatio nulla alia in re occupãtur, quam vt vicatim huc illuc deambulẽt, nihil boni operis præstantes? A quibus omnibus ita alienus est pauperis status vt nihil remotius esse possit: humi enim dormit, ostiatim victum quærit, fameque conficitur. Quare igitur pauperem tantummodo reprehendis iustitiæ amator, cum tot ignauos in ciuitate relinquas? Quia hic pauper est, alij vero diuites. Quod diuites ense accingũtur & ornantur in vitijs suis laudandi sunt: pauper vero, quod nihil aliud pręter fragilem arundinem habet, in quam infirmum vlcerosumque corpus inclinet, ideo pro quocunque vel minimo peccato quasi pro maximo delicto reprehendendus, & puniendus est? O summam mortalium præuaricationem, ò mundum funditus perditum & insanum. O hostis diuini nominis, tuiq; proprij sanguinis & naturæ, quid furis? Tanta ne existimas Deum esse patientia vt ferre possit te, qui caponibus dapibusque alijs lautissimis ad nauseam satiatus ante ostium tuum egressus ad digestionẽ & exercitium molliter incedas, veste pretiosissimis martiũ pellibus sociata, lingua effrænata tua & proterua miserum pauperem reprehendere, qui à te nihil aliud quam exiguum duri panis frustum proposito IESV nomine contendat? Si tanto iustitiæ zelo & amore teneris quare prius te ipsum non reprehendis & emẽdas, vt postea iuste possis errabundos & ociosos quosuis populi accusare? Nã pauperes nulla ratio te mouere debet, quare accuses: illis enim satis est mi-

est miseriarum, vt & pro peccatis si qua habent suf
ficientem pœnitentiam agere possint. Tu enim qui
multis maioribus criminibus infectus & coinquina
tus viuis, more Epicuræorum, Sardanapaliq; & eo=
Phi. 3. rum, quibus, vt Apostolus ait, Deus venter est, vi=
uens, nullamque pœnitentiam agens, quo iure pœni
tentiam agentibus pauperibus teque melioribus in=
sultabis? Ideo Dauid in hac autoritate, quam inter=
pretamur, coniunxit hominem cum iucundo dicēs,
Iucūdus homo: vt tibi in memoriam adducat te es=
se hominem, quem decet humanitatem & suauitatē
in pauperes ostendere. Nec existimes te qui diuitias
& nobilitatem maiorem paupere sortitus es, ideo de
auro vel argento vel alia nobiliori, quam pauperem
materia fuisse formatum. De eadem enim humo, ea
que vili & abiecta massa omnes pauperes & diuites
surreximus. Memento præterea te esse mortalē, cor
ruptibilem, fragilem, tantisque miserijs subiectum
quantis quilibet alius, quantumuis pauper sit: quem
nisi humaniter receperis, benigniter allocutus fue=
ris, te omnibus miseris multo meliorem iudicarim.
Esa. 58. In quo audi Isaiā dicentem. Si videris nudum operi
eum, & carnem tuam ne despexeris. At pauper ca=
ro tua est, quare igitur carnem tuam despicies? qua=
Psal. 4. re tui ipsius hostis eris? Ideo exclamat Dauid dicēs,
Filij hominum vsque quo graui corde? filij hominū
non Leonum, aut luporum, quare non seruatis inui
cem humanitatem inter vos, si filij hominum estis?
Quare corda plumbea babetis cum carnei sitis, &c.
Vt autem iam iandem hæc duo Psalmistæ dicta cō=
cludamus vide quid dicat scriptura. Non exasperes
Eccl. 4. pauperem in inopia sua, & cor inopis ne afflixeris.
Dāda est igitur eleemosyna summa cum lætitia: qui
Rom. 12. miseretur in hilaritate, vt ait Paulus. Ideo in scriptu
ra per oleum, per quod significatur misericordia si=
gnificatur etiam hilaritas. Ideo in Psalmo habetur.
Psa. 103. Vt exhilaret faciem in oleo. Et alibi. Propterea vn=
Psal. 44. xit te Deus tuus, &c. Hoc Christus insinuare vo=
Matt. 6. luit cum dixit. Cum ieiunas vnge caput tuum, hoc
est, hilarem te ostēde, & nesis sicut hypocrita tristis.
¶ Verum vt ostendat egregius Psaltes, qua intentio
ne & quibus facienda sit eleemosyna, addidit dicēs.
Qui miseretur. Eleemosyna enim à visceribus mise=
ricordiæ in pauperē procedere debet, vbi omnia me
rita fundantur, & omne bonum opus prius radices
agere debet quā re ipsa appareat. Pluris facit Deus
viscera charitatis à quibus omnia pietatis opera pro
Gen. 4. cedunt, quacunque boni operis magnitudine. Re=
spexit enim dominus ad Abel & ad munera eius:
prius ad personā & deinde ad munera respexisse di=
citur. ¶ Qui miseretur etiam inquit, vt doceat nō di
uitibus, aut huius mundi potentibus erogandam es=
se eleemosynam, sed pauperibus solum. Misericor=
dia enim miseriam denotat: vnde obiectum miseri=
cordiæ proprium, miseria est. Quare illius nūquam
miseremur, qui nulla in miseria constitutus est. Insa
nus enim esset, qui diceret se beatorum cœlesti glo=
ria perfruentū misereri. Nam cum beati omni pror
sus miseria & incommodo vacent, in tā sublimi fe=
licitatis gradu constituti: summa esset amentia si ali
quis putaret eorum fortunam esse miseratione di=
gnam. Cuius igitur te miserere debet? Cuius incom
moda compati? diuitis ne? Minimè profecto: verum
miseri pauperis, afflicti, infirmi, solicitì illiusque de=
nique qui aliquam patitur fortunæ iniuriam. Statuit
igitur hic Propheta regius Dauid, pauperibus tan=
tūmodo & non diuitibus, qui nullius indigent, fa=
ciendam esse eleemosynam. Hoc idem est, quod do *Luc. 14.*
minus superius consuluit dicens, cum facis prandiū
aut cœnam noli vocare amicos tuos, neque fratres
tuos neque cognatos neque diuites, &c. Sed cū fa= *Eccl. 11.*
cis conuiuiū voca pauperes, debiles, claudos, & cæ=
cos. Hoc idem admonet sapiens dicens. Mitte panē
tuū super trāseūtes aquas, quia post multa tēpora in
uenies illū. Hæc autē locutio metaphorica est: vti=
tur enim scriptura sæpe numero metaphoris, alijsq;
tropis & figuris. Nam certum est Salomonem hæc
nō intelligere de aquis materialibus, sed de afflictio
nibus, angustijs, doloribus & aduersitatibus. Eodē *Psal. 11.*
modo loquebatur sanctus pater eius Dauid dicens.
Saluum me fac Deus: quoniā intrauerunt aquæ v=
que ad animam meam. Quis adeo demens est, vt au
deat dicere, quod locut⁹ est hic Dauid, de istis aquis
elementaribus: cum anima spiritus sit, aquæ istæ ma
teriales in illam ingredi nullatenus possunt. Germa
nus igitur huius literæ sensus est: quod Christus cu=
ius anima sacratissima passionis eius tempore reple=
ta erat malis, vt alio in Psalmo fatetur Propheta re= *Psal. 87.*
gius, hoc est, angustijs, tristitia, doloribus & pœnis,
ait nunc æterno patri, orans patrem, cuius vnigeni=
tus iuxta naturam assumptam minor erat. Saluum
(inquit) me fac Deus: quoniam tristitiæ & afflictio=
nes intrauerunt vsque ad animam meā: ita vt tristis
sit anima mea vsque ad mortem. Habes ergo quod *Mat. 26.*
per aquas intelligit sapiens dolores, angustias aduer
sitates, & alia huiusmodi. Mitte panem tuum, ait, su
per transeuntes aquas: hoc est, super pauperes. Soli
enim pauperes afflictionibus & laboribus afficiun=
tur. Soli pauperes, famem, sitim frigus animique in=
iuriam sentiunt. In pauperes tantūmodo conditæ
sunt leges & statuta humana, pœnæ & supplicia ex
cogitata. Si frigus est, nihil nocumenti diuites ca=
piunt: quibus vestimentorum copia, caminique lu=
culenti ad calefaciendum, domusque superius infe=
riusque stratæ affatim sunt. Si solis æstus est eodem
modo diuitibus nihil nocere potest. Preterea, si fru
menti ob anni sterilitatem respublica laborat penu=
ria, lætantur diuites, quia frumentum suum pro libi
dine sua tunc temporis vendere possunt. At pauper
multo secius se habet: quippe qui hyeme, frigore,
æstate, æstu conficitur tempestatumque iniurijs: in=
gruente fame solus famem patitur. Rursus concu=
binarij diuitis crimina & delicta publica, magistra=
tus Ecclesiastici facile dissimulant & conniuent:
pauperem vero anathematis ecclesiasticisque cen=
suris grauiter vrgent, vehementerque confligant.
Quin etiam si pauper in extrema constitutus neces=
sitate fortè ne fame interiret, agnum vel hædū à vi=
cini sui grege abstulit, cēties vapulabitur, potens ve
ro & diues, qui orbem vniuersum terrarū compila=
uit, rapinisque & spolijs vastauit, ab omnibus hono
ratur, & animosi, fortisque viri nomine condecora
tur. Quare optime dixisse habetur piratam illum
Alexandro magno. Ego quia piraticam per mare ex
erceo vnica tantum naui ab omnibus prædo incre=
por, & tanquam prædo ad suppliciū ducor: at tu qui
instru=

instructissima, celeberrimaque expeditione omnē terrarum orbem diripis & spolias summa cum iniuria aliena regna occupans, ab omnibus magnus nūcuparis Alexander. Hinc notare poteris Christum dominum & saluatorem nostrum, cum de pauperibus loquebatur, ritè dixisse. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum cum etiam de afflictis verba faceret, dixit. Beati qui persecutionem, &c. Vnde aduerte quod cum de aliorum fœlicitate locutus est adiectiuo vsus est: de pauperibus vero & persecutionem patientibus loquens substātiuo. Eadem autem oratione vtitur pro pauperibus & afflictis cū hoc verbo, est, & regnum cœlorum: quia procul dubio & pauperes, & afflicti vnum & idem sunt. Et ideo merito à Christo domino nostro in vna & eadem oratione coniuncti fuerunt. Quis enim persecutionem patitur? pauper. Diues enim ab omnibus colitur & laudatur, adeo vt etiā si aliquid ineptissimum dicat, tamen omnes circunstantes nihilominus affirment nihil subtilius Aristotelem dicere potuisse. At si pauper dum loquitur aliquid etiā grauissimum Salomoneque dignissimum efferat ab omnibus interturbatur, reprehenditur & deluditur. Vnde in Ecclesiastico habetur. Diues locutus est, & omnes tacuerunt & verbum illius vsque ad nubes perducunt: pauper locutus est, & dicunt. Quis est hic? Et si offenderit, subuertent illum. Eo autem vecordiæ euasit hoc malum, vt iam vulgò vsurpari soleat loco prouerbij. Concilia mihi fauorem, ego tibi iustitiam concedam, &c. Horum igitur pauperū afflictorum, varijsque incommodis merentium, misericordia debes moueri: ijsque facienda est eleemosyna, qui afflictionum & laborum aquas pertrāseūt. In vacuo enim vase, liquorem funde, & non in pleno. Eliseus enim vasa vacua impleuit oleo infuso. Ita etiam tu in pauperem opibus, omnique domestica supellectile vacuum & egentem, animaque omni consolatione destituta afflictum, oleū misericordiæ infundere debes: non in diuitem, qui quamplurimis bonis opibusque abundat. Nunc vero nihil solet nisi haberi cōcedi. Nō enim mittūtur caponū paria nisi ad illum qui centena in pœnore suo habet. Tu autem centum ad eum mittis, qui cū viginti millia nūmum quotannis redditum suorum colligat domū habet auibus, vitulina, ceruina, alijsq; carnibus adeo repletam, stomachumque ab hesterna nocte, ciborū multitudine & diuersitate ita affectum vt magis videatur fame ad digerendum cibum, quā cibo ad nutriendum corpus indigere. Quibus nihilominus ita constitutis, pauper, qui incœnatus accubuit, capitis laborat hesterna fame confecti atque exinaniti dolore, solusque excruciatur nemine consolante, nec verbo quidem opem ferente. Ergo verissimum est: neminē iam hac nostra esse tempestate, qui aliquid faciat nisi spe commodi temporalis. Das diuiti, vt retribuat: colis regis intimos, vt pro te intercedant: veneraris potentes, vt gratiam eorū ineas. Qui omnes quam parū possint tibi omnibus opibus suis prodesse optime perspicies, cum tibi vita cū morte fuerit commutanda. Quanto ergo præstitisset pauperibus & egentibus benefacere, qui te postea in cœlorū domicilijs recipere poterunt, vt hic cōtinet sacrum Euangelium. Sed inquies. Quomodo me poterit beatitudinis hospitio accipere pauper, qui criminibus dum vixit coinquinatus fuit, postea vero moriens in infernum est detrusus? Pauper quidem non te recipiet: verum eleemosyna, quam illi fecisti ante diuini conspectus præsentiam clamabit. Audi Ecclesiasticum. Claude eleemosynam in sinu pauperis, & ipsa orabit pro te. Vides hic quomodo, paupere non orante, ipsa eleemosyna Deum solicitet? Ideo nihil ad te attinet examinare vtrum bonus vel malus pauper sit: sufficit enim tibi quemlibet esse pauperem vt merito adiuuandus, & fouendus sit. Ideo admonet sapiens dicens. De primitijs frugum tuarū da pauperibus. Pauperibus, ait, non diuitibus. Esaias quoque ait. Cum effuderis esurienti animam tuā & animam afflictā repleueris: orietur in tenebris lux tua, &c. ¶ Expende φ non dicit, da, sed mitte. Nō enim ait, da panem tuum transeuntibus aquas, sed mitte panem tuum super transeuntes aquas: vt intelligas pauperes cursores Dei esse, qui portant eleemosynā vt præsentent illam Deo. Sic Beatissimus ille martyr Laurentius, qui thesauros, quos Syxtus ei reliquerat, pauperibus distribuit, Decio Cæsari, respōdit. Facultates Ecclesiæ, quas requiris, in cœlestes thesauros manus pauperum deportauerunt. Ideo & tu si frumentum, oleum & vinum, vestes, pecunias, vel quid simile volueris recondere: vbi latrones nō furentur nec tinea consumet, mitte hæc in cœlum per manus pauperum, securū enim illic habebis thesaurum. ¶ Obseruandum etiam hic est quod ait, mitte panem tuum: non inquam alienum, sed tuum. Cōtra illos qui porcum furati existimant se consciētiæ suæ satisfacere posse, pedibus pecudis pauperibus propter Deum erogatis. Eleemosyna enim ex proprijs bonis faciēda est. Sic sanctus ille Tobias dixit. Ex substantia tua Eleemosynam fac. In prouerbijs quoque habetur. Honora dominum de substantia tuā. Non inquam de aliena sed de tua, ait, substātia. Esaias etiam. Frange Esurienti panem tuum. Beatus ille qui cum Zacheo dicere poterit Christo saluatori nostro. Dimidiū bonorum meorum domine do pauperibus. O Deus bone quot sunt qui cum antea pauperrimi essent, furtis, rapinisque postea quum diuites & potentes facti sunt, hospitia & monasteria ædificanda, sacellaque dotanda curant, vt mūdo satisfaciant, fidemque faciant se integerrimam vitam egisse: cum reuera alijs pauperibus tribuant, quod alijs eripuerunt. Horum autem sacrificium & eleemosyna inuisa sunt ante diuinum conspectum: illa enim vera commiseratio est, quæ in primis aliena docet restituere, deinde debita soluere, postremo vero de proprijs bonis eleemosynam facere. Vnde in Ecclesiastico habetur. Immolantis ex iniquo, maculata est oblatio eius. Et iterum. Qui offert sacrificiū de substantia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Sed videamus quid amplius dicat Salomō, subtexens φ eius Dauid pater in autoritate dixit quam interpretamur. Quia post multa tēpora inuenies illum. Quod idem est cum eo quod dixit Dauid inquiens, & commodat. Non ait quod dat, sed quod commodat: vt sibi post multum tempus reddatur. Quare non debes existimare te perdere quod pauperi tribuis: illud enim fœneraris domino vt tibi cum summo fœnore postea reddatur. Vnde Salo-

Mat. 5. — Eccl. 13. — 4. Reg. 4. — Eccl. 29. — Prou. 3. — Esa. 58. — Mat. 6. — Tob. 4. — Prou. 3. — Esa. 58. — Luc. 19. — Eccl. 24. — ibidem. — Prou. 19.

de Salomon. Fœneratur domino, qui miseretur pauperis. Vicissitudinem suam reddet ei. Quod si dicis hoc lucrum velim ego statim videre. Nam quod in mortem differtur serius venit, nec dignum est, ideo vt in tãto pretio habeatur, audi insane, fœneratorũ quę exemplum sume: qui quo tardius solutio fit, eo magis lætantur, crescit enim tempore fœnus, ac subinde lucrum. Quare cum tu eleemosynam pauperi concedens Deo fœnereris, æreque alieno illum obstringas: qua ratione moleste fers tibi in hoc mundo si debita tua non soluantur quorum potius curare deberes vt differretur solutio si saperes: quandoquidem pro parua eleemosyna, quã in hoc seculo fecisti, tanta in cœlo præmia te manent. Plurimum te consolari & corroborare hoc sapiẽtis dictum debet, post multa tempora inuenies panem quem pauperi das. Multi existimant se æs alienum contrahere eo tantummodo quod eleemosynam faciunt. Quã plurimos nobiles & diuites videbis qui ad ea quæ mundi sunt sibique iucunda videntur, videlicet ad cibũ & potum, cæteraque huiusmodi præparanda, quantumuis magno ære alieno oppressi sint, tamen nihilominus largissimo animo vtuntur, effusissimasque faciunt impensas, at vero pauperi si eleemosynã vt faciãt rogetur, debita sua statim recensere incipiũt. Hoc autẽ inde prouenit quoniam ea tantummodo quæ in pauperes religiosos honestasq; viduas & egẽtes insumunt perire, familię domusque suæ exitium existere putant. Vnde in omnibus quæ ad Dei cultum pertinent auari, parci, sordidique sũt, cum effusissimi sint in omnibus quæ ad honorem reliquasq; mundi stultitias attinent. Hæc autem labes communis est & hæreditaria contagio in plerisque nostræ Hispaniæ nobilibus. Attẽdant igitur illi qui existimant bona sua defraudari, si qua opera pia faciũt illudque diligenter animaduertant quod in tertio,
3.Reg.17. regum libro scriptum est. Accessit Propheta Elias, Esuriens ad pauperculam quandam viduã in Sarepta Sydoniorũ: quæ cum nihil præter pugillum farinæ in fundo ollę, oleique parũ in lechyto haberet, tamen tanta extitit eius fides vt ex illis panem subcineritium confecerit Eliæque dederit, quod sibi filioque suo reseruarat, ne fame interirent. Quare merita est Prophetam audire dicentem. Hydria farinæ non deficiet, nec lechytus olei minuetur. Eoque modo ab eo impletum est, nam adeo multiplicata sunt oleum & farina vt diues facta sit illa muliercula quę antea pauper erat pro eleemosyna, quã sancto fecerat Prophetæ. Sed dices. Ostende mihi pauperes tam integra piaque vita, vt cum Elia possint conferri: ego illis eleemosynam faciam: vinosis enim pauperibus ganeonibusque quorum vitam nescio, bona mea erogare nõ placet. Falleris opinione tua: qui enim pauperi propter Deum eleemosynam petenti non concedit, nec Eliæ Prophetæ cõcederet: nemo enim seruo daret quod domino petenti negaret. Vnde tu si Christianus es Euangelio credere debes, in
Mat.25. quo tamen Christus asserit, q; vni ex minimis meis fecistis mihi fecistis. Patet ergo q̃ Christo in persona cuius libet pauperis petenti eleemosynam nõ cõcedis, te nihilo magis Eliæ petenti concessurum: sed potius multo minus. Quin etiam ausim affirmare eum qui tam duro & obstinato animo sit vt pauperi extreme indigenti & petenti eleemosynam, si potest, non eroget non eleemosynam facturum, etiam ipsi Christo de cœlo vt peteret descendenti. Dic mihi obsecro si rex domum tuam veniens se tibi ignotum offerret causamque itineris exponeret se venãdo aberrasse à teque hospitium petens, fidem suam obstringeret, dicens, polliceor tibi corã omnibus regni mei principibus, te apud me summã gratiam & beneficia consecuturum: non ne hoc summę fœlicitati tuæ tribueres, illique pro opibus tuis lautissimum conuiuium facere studeres, vxor, liberiq; tui huc illuc concursarent, vt illi in omnibus morẽ gererent? Dubium minime est, hoc te facturum, aliaque complura summo cũ gaudio & studio. Dic igitur ô homo Christiane audebis Christo gloriæ regi domum tuam se conferenti sub pauperculi imaginẽ non conuiuium aut hospitium petenti, sed paruum frustũ panis tritam ve subuculam quæ tibi vsui non est, pro quibus pollicetur se cum venerit in potestate magna coram omni curia cœlesti tibi gratiam relaturum, inquiens esuriui & dedistis manducare, sitiui & dedistis mihi bibere, &c. audebis inquam si hoc ita futurũ credis tam fido, liberalique regi ostiũ claudere quod aperires infido, inopique huius mundi domino? Hoc autẽ hinc prouenit quod nullo modo boni Christiani dici possumus: si enim tanto nomine essemus digni & vt decet eos qui tam sanctam religionem colunt, pauperes non modo hospitio benigne susciperemus, sed etiã illis pedes ablueremus, mensam sterneremus, genibusque flexis faceremus ministerium, Christum dominum nostrum in illis contemplantes: cuius causa omnia quæ pauperibus facimus, facienda sunt vt æternam beatitudinẽ non huius seculi gloriã cõsequamur. O quantus est in pauperibus thesaurus. Felix eñi illa regio dici potest in qua multi sunt pauperes, multo etiã feliciores & beatiores illi dici possũt, qui hoc summum Dei beneficium agnoscunt in se esse collatum, quotiescunque Deus manu pauperis eorum pulsat ostium, ipsi vero summa cum diligentia & spiritu charitatis eodem, quo Zacheus hunc amplissimum dominũ domo sua suscepit, eum accipiunt. Eleemosyna tantũ Luc.19.
in se bonum continet, tantisque laudibus omnibus hominibus commendatur vt facilius initium quam dicẽdi finem inuenire possit ille, qui eam laudare intenderit. Verum vt concludamus psalterium beatissimi regis nostri Dauidis audiamus: qui prosequens canticum suum postea quam dixit, eleemosynæ faciendæ largitorem debere esse hilarem, humanum, misericordem, in omnes miseros & afflictos, hac potissimum de causa, quia omnia quæcunque pauperibus erogaret, nõ donaret, sed commodaret, postea sibi cum magno fœnore soluẽda: ait modo idem diuinus spiritus sancti cãtor. Disponet sermones suos in iudicio. Parabit quid respondeat in die iudicij, Quando omnes gentes vniuersique orbis terrarum populi coram iusti iudicis tribunali consistent. Quibus ita ordine dispositis rogabit dominus misericordes dicens. Esuriui, dedistis mihi manducare? Illi respondebunt. Etiam domine. Sitiui, dedistis mihi bibere? Respondebunt liberales. Etiam domine. Rogabit itẽ. Fui hospes, & peregrinus: & recepistis me? Respondebunt. Etiam domine. Et sic de alijs operibus

ribus misericordiæ. Quare ô quam præclare ait Propheta regius David. In die iudicij facile inuenient homines pij quid summo iudici respõdeant. Disponet inquam sermones in iudicio. Qui eleemosynam faciunt in hoc seculo sermones suos disponunt in iudicio: in his enim operibus vt ait dominus sumus examinandi & rogandi in illo terribili & horrẽdo iudicij extremo die. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem in die mala: liberabit eum dominus. In die inquã illa amara calamitatis & miseriæ liberabit illum dominus. Summum profecto consequeris honorem, tunc cum ante omnium gentium conspectum, diuinãque sanctissimæ trinitatis maiestatem cõsecutus libere, nullaque perturbatione affectus poteris Dei beneficio respondere: cum vel in hoc seculo vix aliquis possit coram rege vel principe aliquo aut publicè verba facere, quin summo interturbetur pudore. Impij autem & immisericordes præ nimia confusione turbati, iacebunt. Et quando fuerint rogati, esuriui & nõdedistis mihi mãducare, nullum verbum facere audebunt, quia in pauperes crudeles extiterunt, & ideo nihil respondere poterunt. Sicut pisces capiuntur hamo, sic iniqui tempore malo. O summum bonum eleemosyna, quæ te tãta perturbatione & opprobrio liberare poterit. Verum in hoc summe est consideranda bonitas & clemẽtia domini, qui in hac vita nobis reuellat de quo in examine & iudicio rogandi sumus: vt deinceps statim incipias idoneũ excogitare responsum, quo diuinis quæstionibus satisfacias. Si illi qui licentiati aut doctoris gradum petit quem vt consequatur ab omnibus illius facultatis doctoribus & magistris examinãdus est, antequam tam seuerum subeat discrimen & iudicium vnusquisque illorum doctorum argumenta publice postea proponenda secreto reuelasset: nonne summum in eum beneficium esse collatum omnes existimarent? Nemo dubitat. Ille enim qui se examinandum obtulit cum argumẽta nesciat non paruum subit honoris sui periculum. Qui enim apte propositis argumentis non respondet sæpe numero gradus honore priuatur: quod illis euenire nõ potest qui multo ante argumenta, quam proponantur callent. Attẽde igitur quam bonus sit Deus quãtaque in omnes homines facilitate, qui cũ in die iudicij nos seuerissimis quæstionibus sit interrogaturus, æquissimoque examine mores nostros perpensurus: tamen nihilominus tantum apud illum in humanum genus valet amor, vt nos priùs de omnibus rebus quas rogandi sumus, certiores faciat: vt cognitis illis de quibus sumus rationem reddituri, facilius excogitemus quid nobis respondendũ sit. Nõ vult nos incautos præuenire, cupit enim salutem nostrã & vt argumentis satis faciamus: ideo nos deinceps admonet omnium, quorum cura nobis incumbit & administratio. Vnde colligitur quantum gaudeat, quantamque capiat lætitiã dominus si recte quis ad interrogata respondeat cum nihil aliud intendat in hoc seculo nihilque magis studeat, quam vt nos officij nostri admoneat. In quo summe est considerãda Dei bonitas. Quare nulla alia re magis lætabitur quam si recte responderimus, salutemque fuerimus consecuti. Quod omnino penes nostram est potestatem & arbitrium si in pauperes misericordes esse voluerimus. Sed dicet aliquis. Ergo nihil aliud opus est ad consequendam beatitudinẽ præter misericordiam in pauperes? Nam si quis ambitiosus, luxuriosusque cum sit omnia misericordiæ opera in pauperes præstiterit: cõsequetur beatitudinem? Patet nullo modo illam posse consequi. Paulus enim ait. Si distribuero substantias meas in cibos pauperum, & tradidero corpus meum, &c. Charitatem autem nõ habeam nihil mihi prodest. Respondeo tamen crudeles & immites homines potius quam alios à Deo fore examinãdos: quia in hoc crimine datur pars læsa, quæ merito de sibi debitis queritur, nõ solutis ab illis qui maxime soluere tenerẽtur, verbi gratia. Si hic homine aliquo interfecto nulla inuenitur pars quæ illius mortẽ expostulet magistratus de officio suo interfectorẽ punire potest. Verũtamen si interfector illo priori iuris impetu euitato, veniam ab rege impetrarit qui illud libere vel concedere vel negare potest nulla parte expostulante, deinceps omni iudicij instantia solutus manet. Hoc autem minime fit si aliquis inuenitur læsus, filius, vel nepos vel vxor, vel parens defuncti. Rex enim nec alius princeps non potest pro libidine sua sententiam ferre, nisi partibus plenissime restituatur. Sic in die extremo iudicij quemadmodum Niniuitæ in Iudæos, sic pauperes in diuites consurgent. Tunc autem demum apparebit coram diuina majestate vidua, quã tu fame perire passus es, dicens. Domine iustitiam tuam imploro in hunc diuitem, qui mihi fame, omniumque rerũ penuria periclitanti subuenire noluit. Attende igitur o infelicissime auarissimèque homo vt videas miserorum pauperum egestates, coram supremo Dei tribunali clamantes iustitiam implorare. Sic ait dominus. Viduæ & pupillo non nocebitis: si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiã clamorem eorum. Deus enim nec surdus est, nec aliquo laborat auditus vitio: quominus omnes pauperes clamantes exaudiat, vt idem hic ait. O homo flagitiosissime, quare non aduertis te flagitijs tuis diuinam liberalitatem absterrere & iustitiam prouocare? Horrendum etenim iudicium illos manet, qui in pauperes in hoc seculo immites fuerunt. Quod si mihi non credis, audi Iacobum dicentem. Iudiciũ fiet sine misericordia ei qui non fecerit misericordiam. Illud igitur infortunatissime hominum iudicium subire audes Dei seuerissimum, cum tu prius impietate tua eius misericordię ostium obstruxeris, præsertim cum omnia illa quæ pauperibus donas cẽtupla in altero seculo sis consecuturus. Da altissimo ait Ecclesiasticus secundum datum eius: vt magis ac magis multiplicet tibi dona sua. Siquidem igitur & in hoc seculo, & in altero omnia quæ pauperibus concedis cum multo fœnore tibi reddentur: ne in pauperem immitis sis, & immisericors. In quo Ioãnem audi dicentem. Qui habuerit substantiam mũdi huius & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit ab eo viscera eius, quomodo charitas Dei manet in illo? Stude igitur nũc vt pauperes tũc amicos habeas & patronos: Deus enim eleemosynarũ intercessione tui miserebitur. Nã misericordes teste Christo, misericordiã cõsequẽtur, è cõtrario vero immisericordes in tenebras exteriores eijciẽtur sicut ille iniquus seruus qui proximo suo immisericors

Marginal notes: Psal. 40. Sopho. 1. Eccl. 9. 1. Cor. 13. Mat. 12. Exo. 22. Iaco. 2. Eccl. 35. 1. Ioan. 3. Mat. 5. Mat. 22.

cors fuit, & crudelis. Sed tempus eſt vt ad contextum beati Lucæ iam reuertamur. Et audiamus quid Saluator noſter Ieſus Chriſtus vlterius dicat. *Qui fidelis eſt in minimo & in maiori fidelis eſt & qui in modico iniquus eſt, in maiori iniquus erit.* Alterum documentum elicit ex parabola, de pœna inquam mali diſpenſatoris facultatũ temporalium: propter quod ponit duas regulas. Prima, Fidelis in minimo, eſt quoque fidelis in multo. Iniquus in minimo, eſt quoq; iniquus in multo. Et ambæ ſunt veræ per ſe intellectæ. Hoc eſt. Qui ex fide recte ſe habet in diſpenſatione rerum quantumcunque paruarum multo rectius ſe habet ex eadem fide diſpẽſando res magnas & ſimiliter, qui ex iniquitate malè ſe habet diſpenſando minima multo peius ſe haberet ex eadem iniquitate diſpenſando maiora. Res minimæ ſunt terrena, maiores autem ſpiritualia: vt prædicatio adminiſtratio ſacramentorum, quæ ad predicatores & ec-

1.Cor.4. cleſiæ prælatos pertinent. Vnde Paulus ait. Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum Dei. Vnusquiſque videat quomodo diſpenſat. Auari qui in tẽporalibus infideles ſunt non erunt fideles in ſpiritualibus: è contrario qui fidelis eſt in minimo erit in maiori. Itaque qui fidelis eſt in minimo remuneratur, cum ei maius committitur. Et qui infidelis eſt in maiori punitur, cũ ei modicum aufertur. ¶ Quapropter ex hoc loco ad tuã eruditionem diſce quod ſicut Deus opus bonũ alio bono opere remunerat dans in temporalibus fideli bona ſpiritualia: ſic è diuerſo peccatum peccato punit. Vis horũ exempla videre: quomodo Deus vnũ bonum opus alio bono opere muneret? Exemplum

Gen.12. habes in Abraham, nam cum primo iuſsioni diuinę obtemperaſſet cogitationem ſuam relinquẽdo ſemper maiora dona gratiæ percepit: donec tantam fidẽ

Rom.4. acquireret vt in ſpem contra ſpem crederet. Propter quod & merito pater omnium credentium & pater fidei appellari meruit, & omnibus in exemplũ pro-

Rom.1. poni. E contra, Philoſopi cum naturali dono intellectus abuſi ſunt, traditi ſunt in reprobũ ſenſum, vt facerent mala. Sicque Deus peccatum peccato puniuit. Hæc eo tendunt, vt diſcamus bene vti Dei donis: ne mereamur illa amittere. *Si ergo in iniquo mãmona fideles non fuiſtis* Hoc eſt, ſi in temporalibus diuitijs diſpẽſandis nõ fuiſtis fideles, fidelitate inquit, ad iuſtitiam pertinente, ea erogando pauperibus & Eccleſijs, ſecundum quod iuſtum eſt, ſpernendo tẽporalia pro ſpiritualibus. *Quod verum eſt, quis credet vobis?* Hoc eſt. Bona ſpiritualia & interna vobis diuinitus præparata, quis committet & tribuet vobis? Quaſi dicat. Indigni eſtis huiusmodi bonis, imo & prælatura, ſpiritualiumque diſpenſatione. Auari, ambitioſi, & immundi, qui in temporalibus infideles ſunt: non erunt fideles in ſpiritualibus, nec boni prælati eſſe poterunt: quia ad ſua commoda, ad temporales honores, carnaleſque delicias, impiè reflectũtur. Sed miſericors & compatiens in pauperes, & proximorum quærens ſalutem dignus eſt, vt ei credãtur

1.Tim.4. maiora, ſicut Paulus Timotheum hortatur. Eſto in

Tit.2. quit fidelium exemplum, in verbo, in conuerſatione, in charitate, in fide, in caſtitate. Et ad Titum. In omnibus te ipſum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina & integritate, &c. Sequitur.

Et ſi in alieno fideles non fuiſtis, Idem ſub alia ratione repetitur, Quod prius dixit iniquum mammona, modo apellat alienũ: quia quidquid ſeculare eſt, alienum eſt à perfectione animi. Et propterea ſi in alieno, hoc eſt in rebus temporalibus quæ minima ſunt fideles non fuiſtis? *Quod veſtrum eſt.* Genus ſpiritualium quod veſtrum eſt, quod non poteſt à vobis inuitis auferri, quod ad perfectionem veſtri animi ſpectat, quod multo maius eſt toto genere ſecularium.

Quis dabit vobis? Quaſi dicat. Nemo vtique. Vnde 1.Tim.3.

Paulus ait. Si autem domui ſuæ præeſſe neſcit: quomodo eccleſiæ Dei diligentiam habebit? Pro maiori autem huius literæ explanatione aduerte ad tuã eruditionem, quod bona tẽporalia hic Chriſtus aliena vocat, quia propria noſtra nõ ſunt: illud enim noſtrum eſſe dicitur quod eſt in plena noſtra poteſtate & libertate, & quod inuitis nobis auferri à nobis non poteſt. Quapropter cum bona temporalia, corpus noſtrum, & vita, & quicquid habere videmur, poſsint à nobis auferri etiam nolentibus non noſtra ſed aliena eſſe dicũtur. Hanc credo eſſe cauſam, cur Deus præcipit vt eum diligamus: quia nihil noſtrũ eſt niſi voluntas, quæ in noſtra plena eſt poteſtate, & libertate. Et cum homo non poſsit dare niſi illud cuius dominus eſt, & nihil ſit niſi voluntas, in eius libertate & dominio, hanc à nobis exigit, vt diligẽdo eum tribuamus, ſolo enim amore potes Deo ſoluere quod illi debes, propriam voluntatem tuam negando, animumque tuum illius tradẽdo amori: hæc enim terrena valde aliena ſunt à nobis. Vnde Democrates dicere ſolebat. Qui animũ curat ſe ipſum

Leg. Aug. li.2. quæſti. euang. c.35. curat, qui vero corpus, non ſe, ſed ſua curat: qui autẽ pecuniã non ſe, nec ſua, ſed valde aliena curat. Ideo que migrãtes de hoc ſeculo, nihil rerum temporaliũ ferre nobiſcum poterimus. Quapropter in Pſalmo

Pſal.48. habetur. Homo cum interierit, non ſumet ſecũ omnia. Aqua fluuij tranſeuntis non eſt alicuius propria tranſit enim per ciuitates, vt vnusquiſque ſumat quod ſatis ſit. Sic diuitiæ non ſunt tuæ, quæ per tot hominum manus tranſierunt. Hac ratione dicit Dauid.

Pſal.61. Diuitiæ ſi affluant nolite cor apponere. Diuitiæ in modum fluuij ita vt fluunt defluunt, non eſt aqua fluuij illius ciuitatis, apud quam fluuius tranſit, ſed ad neceſsitatẽ ſuam poteſt vnusquiſque inde ſumere. Sic licet bonis temporalibus vti poſsimus ad neceſsitatem noſtram, noſtra tamen non ſunt: quia ſi noſtra eſſent mors ea à nobis aufferre non poſſet. Quando aliquis ſedet ad menſam alicuius potentis ponuntur ei multa fercula in patinis aureis & argenteis, in quibus ille ſolum vſum habet. Si vero aliquis per ſimplicitatem crederet diuces & vaſa illa eſſe ſua & vellet ea ſecum auferre, ianitior ad oſtium reſiſteret, & oſtenderet illi non eſſe ſua. Ita multi diuites ſtulti putant hæc temporalia ſua eſſe: mors tamen contrarium oſtendit cum dicit. Nihil intuliſtis in hunc mundum, nec quicquam auferre poteſtis. Vnde ſatis cognoſci non poteſt cuius ſint, modo bona quæ tu & mundus poſsidetis: mors tamen veniens cum tibi ab hoc mundo diſcedẽdum erit, omnia bona tibi eripiet, teque in ſepulchro, tenui amictũ ſindone relinquet. Quod ſatis magnum argumentum eſt omnia quæ in hac vita poſsides tua non eſſe: ſiquidem tibi inuito eripi poſſunt, tu autem ea moriẽs

auferre

auferre tecum non potes. ¶ Expende etiam quod cũ loquitur de bonis viæ dicitur, quis credet, id est, cõmittet: sed de bonis spiritualibus dicit quis dabit, quia bona viæ dicuntur committi homini, quia de eis redditurus est rationem. ¶ Obseruandum præterea, quod contra iniquum mammona, hoc est diuitias temporales, è regione posuit quod verum est, significans per hoc non esse vera bona, sed apparẽtia & instrumenta quædam veri boni temporales diuitias. Et similiter contra alienum posuit è contra, ꝙ vestrum est: significans per hoc quod tantum spirituale bonum est nostrum proprium. ¶ Denique obseruandum quoque est quod hæc parabola ad duo inducta est. Primo vt homo, his rebus tẽporalibus eleemosynis & operibus misericordiæ amicos pauperes sibi conciliet: qui post mortem eum recipient in æterna tabernacula. Secundo vt sciát diuites bene dispensare: nam alias incurrunt pœnã, quia Deus videlicet bona spiritualia non dabit illis qui negligẽtes fuerint circa terrena & temporalia. Docet igitur ne parui pendamus administrationẽ rerum temporalium: nam abusus in hoc indignum reddũt hominem vt illi spiritualia dentur dona, quod satis clare ex hoc contextu elicitur. Sed procedamus. *Nemo seruus potest duobus dominis seruire*. Dixerat de eleemosyna eroganda pauperibus. Et contra auaritiam prædicauerat: modo autem ostendit non posse auaritiæ, & Deo quemquam simul seruire. Intellige ꝙ nemo potest seruire duobus dominis contraria præcipientibus: nam si eadem imperent ac velint iã tũc non duo domini sed vnus cẽlendus est: quia vna est amborum voluntas. Et quia diuitiarum abundantia sæpe inimica est Deo: qui huiusmodi vanitatibus seruit, nequaquam Deo seruire potest. Contrariæ enim sunt leges mundi & leges Dei inter se, carnis & spiritus, terrenarum rerum & cœlestium bonorũ. Vnde Paulus ait. Quæ participatio iustitiæ cum ini-
2.Cor.6. quitate: & quæ societas lucis ad tenebras? quæ autẽ conuentio Christi ad Belial? Qua propter cum hæc tam diuersa & contraria sint non poteris simul his duobus dominis seruire, vt idem Paulus alio loco
1.Cor.10. fatetur dicens. Non potestis mensæ domini participes esse, & mensæ dęmoniorum. Vnde quemadmodum impossibile est altero oculo terram, altero vero cœlum simul aspicere: ita etiam fieri nõ potest vt Deum simulque huius vitæ bona diligas. De Sama-
4.Reg.17. ritanis ait scriptura rem admiratione risuque dignissimam: quod Samaritani dominum colebãt & vna dijs suis seruiebant, iuxta consuetudinem gentium. Hoc idem quamplurimi facere volunt: qui Deũ colere simulantes, huius mũdi idola relinquere nolũt. Prætendunt castitatẽ sed nolunt visitationes & cõsuetudines periculosas vitare. Volunt haberi sancti sed nihilominus in delicijs voluptatibusque esse cupiunt. Asserunt se omnia quæcunque debent, velle restituere, iuxtaque christianam pietatẽ viuere, eleemosynam pauperibus facientes, cum tamen mundi faustum, vitæque luxum non deserant. Istis loquitur Esaias dicens. Pallium breue est, vtrumque ope-
Esa.28. rire non potest. Quasi dicat. Non est tantus reddituum tuorum prouentus, vt tantam familiam alere possit, tantoque luxui sufficere, & prætereà æs alienum quo deuinctus teneris soluere. Alter igitur duorum dominorum tibi est destituendus. Præstat igitur, vt mundum destituas falsum & proditorem, antequam ab eo cras aut perendie destituaris. Quod si feceris officiumque boni Christiani præstiteris, siquidem vtrique Deo & mundo simul seruire est impossibile, te recipias, mores corriges, vitãque deinceps reformabis. Philistæi in templo cuiusdam ido-
li, quod vocabatur Dagon arcam fœderis Israelis cõ 1.Reg.8.
prehensam collocarunt, surgentesque primo mane, die crastino inuenerunt idolum ante arcam deiectũ, qui licet sæpesæpius enisi sint idolum cũ arca coniungere, nunquam potuerunt. Hoc autẽ nihil aliud significat nisi Deum nullo modo perpeti, se idẽ tẽplum & altare cum dæmone habere. Nõ vult enim Deus esse vbi vitiorum tuorum idola sunt: quæ tu veneraris. Si igitur vis vt Deus in cordis tui templo habitet opus est vt vitia prostrata & deiecta ante illum iaceant. Tunc tamen stetit in altari idolum erectum, posteaquam arca foras extracta est. Eodẽ modo si tu arcam Dei de corde tuo eieceris, id est eius religionem & pietatem, illico vitia tua summam in te obtinebunt potestatem: verum si arca religionis & pietatis diuinæ in te constiterit, nulla erit mora quin mundus, caro, & dæmon, omniaque vitia ante pedes tuos quasi victa prosternantur, & à te penitus recedant, quia vt iam sæpe diximus vtrique in seruire domino impossibile est. Non fuit datum po-
pulo Israel cœleste manna, donec consumpta est fa- Exo.16.
rina: quam ab AEgypto secum portauerant: nec tu etiam poteris diuina fœlicitate frui, donec omnino omnis mundi amor, in te fuerit consumptus: & à te penitus recesserit. Quemadmodum enim manna & farina AEgyptiaca simul non comeduntur sic tu his duabus voluptatibus & saporibus Dei & spiritus, mundi & carnis, frui non poteris. In hoc autem perspicue videbis quã vilis nulliusq; pretij sit cõsolatio humana: siquidem diuinam impedit. Sicut stomachus illius, qui aduersa laborat valetudine, si malis humoribus oppressus sit, cibi suauitatem non sen-
tit: sic illi qui alliorum, cucumerum, & cæparum AE- Exo.16.
gypti voluptate capiuntur, cœlestis cibi dulcedinẽ Iosue.5.
percipere nõ possunt. Si ergo Deo plenè perfrui, illiusq; suauitatẽ sentire vis: oportet vt omni genere mundanæ & libidinosæ consolationis vaces. Nam quemadmodum filijs Israel non fuit manna in deserto cõcessum, nisi deficiente AEgypti farina, qua finita deinceps nunquam illis illud cœleste manna defuit donec de fructibus terræ promissionis comedere potuerunt: ita & tibi non se Deus exhibebit tanquam cœlestem cibum nisi deficientibus in te vitijs quibus omnino abs te separatis, huiusque vitæ peregrinatione confecta, cœlestis gloriæ, quæ vera promissionis terra est, largissimi tibi fructus porrigentur. Præterea, si relicto mundo diuinam fœlicitatẽ es adepturus: & relicto Deo in summam huiusmundi miseriam, æternaque supplicia necessario recides nè cõmittas vt tantillæ voluptatis pretio æterna priueris beatitudine. Suauis enim est diuina cõsolatio, ea tamen non conceditur illis, qui alienam & peregrinam consolationem admittunt. Quanquam multi sunt qui vtramque consolationem, Dei, scilicet, & mundi habere velint. Hos alloquitur Propheta Sophonias, ex parte Dei dicens. Disperdam qui iurant

in

Sopho.8. in Melchō,& iurāt in dño. Per Idolū,& per Deū iurabāt & vtriq; seruire conabātur:sicut illi Samaritani,de quibus modo loquebamur. De his cōdolet & miseretur ecclesiasticus dicens. Væ duplici corde
Ecle.2. &c. Et peccatori terrā ingredienti duabus vijs. Ingrederis duabus vijs Deo inseruire & mūdo inseruire intēdēs simul. Quid igitur itineris facere potes cū duabus vijs ingrediaris? Isti claudicant duabus,
3.Reg.18. vijs more illorū quibus Elias dixit. Vsquequo claudicatis in duas partes? Si dñs est De⁹ sequimini eū si aūt Baal sequimini eū:sequimini vel Deū, vel Baal: nā impossibile est ambabus simul inseruire. Cū Pharao permitteret Hebræis vt Deo in Aegypto victi
Exo.8. mos immolarēt,respōdit Moyses. Nō potest ita fieri. Abominatiōes enim Aegyptiorū immolabimus Deo nostro. Fieri nō potest, vt Pharaoni hoc est vt
Ioan.2. Diabolo,& Deo simul seruiamus. Cū ingrederetur Iesus in tēplū eiecit vēdētes & ementes,quia nō possumus seruire Deo & māmonę. Nā neque ignis & aqua simul esse possunt:nec item duobus dñis tā diuersis seruire possibile erit. Sed quare non possumus his duobus dñis simul seruire? Audi quod sit incōueniēs. *Aut enim vnū odiet, & alterum diliget: aut vni*
Luc.11. *adhærebit,& alterum contēnet*. Christ⁹ dicit. Qui nō est mecum contra me est, quapropter si Christum diligis diabolum odies,qui contrarius illi est. At si diabolo adhæres per conformitatem affectus ea videlicet cupiendo & amplectendo quæ diabolo placent,vt sunt opera vitiosa:Deum contemnes. Impij enim adhærent diabolo sicut mēbra capiti: quia diabolus caput est omnium impiorum, & ipse sua suggestione pestifera influit in eis vitam iniquam vitiorumq; motum. Cōtemnet autem Deum, eius præcepta paruipendendo, & transgrediendo:& vana ac vilia ei præferendo. ¶ Obserua autem quod cū locutus fuit de diabolo nō dixit, diliget, sed adhærebit:quia peccator non amat diabolū quamuis ei consentiat. Et de Deo non dixit odio habebit, sed contemnet:quia nullus potest odire Deū quatenus Deus est,sub ratione deitatis:quia secūdum se cum sit summa bonitas,odiri nullatenus potest. De diabolo etiam dicit,quod si qui Deum diligunt, illum odiunt:sed impij qui Deum contemnunt ei adhærent,sed non dicit quod diligunt. Quia cum obiectum volūtatis sit bonū:diabolus qui malus est dili
Mat.6. gi non potest. ¶ Expende etiam quod in Euangelio Matthæi de illo qui diabolo seruit,non dicit quod adhærebit,sed quod sustinebit:quod idem est: nam qui Diabolo adhæret illum sustinet, & portat maximum onus super humeros suos. O maxima & absurdissima peccatorū stultitia vt, Deū qui illos portat contemnant:& Diabolo seu mūdo & vitijs ad
Esa.46. hereant. De hoc dñs per Esaiam conqueritur dicēs. Audite me domus Iacob,& omne residuū domus Israel:qui portamini à meo vtero, & gestamini à mea vidua. Vsq; ad senectam ego ipse, & vsq; ad canos ego portabo. &c. Lege quæ sequūtur in ipso Esaiæ capite quadragesimo sexto: vbi Deus cōstituit differentiā inter se & idola,quæ ab illis colebantur, quam differentiā hic repetit noster Euāgelista. Attende ò Israel differentiā,quæ inter me est & idola à te adorata. Ego te humeris porto, tu autē Idola tua, ego te in visceribus meis gesto,tu autem adoras,humerisque tuis baiulas Deos tuos,quos de auro & argento confecisti:ego tibi leuissimum onus impono tu grauissime grauatus es mundo inseruiens, humerosque oneris magnitudine attritos & vlceratos habes. Si peccator attenderet quotiescūque Deum deserit & mundo appropinquat se illum relinquere à quo in vlnis portatur in summisque delicijs habetur, peccatique grauissimum cum subeat onus intolerabile humeris suis suscipere: nullo modo auderet,tam suaue benignum & magnificū Deum relinquere, qui onere leuat laborantes omniaq; peccati intolerabilia pondera suscipiens,humeros peccatorum reficit & recreat. Tu autem cur idem non facis quod arenarij in foro facere solent? Qui antequam onus humeris suis suscipiant,aut de pretio vnū verbum tecum faciant,sarcinam baiulandam manibus pertentant: vt si eam portare non potuerint iacturā temporis non faciant, nequidquā de pretio, aut de via conuenientes. Eodem modo tu si sapias facere debes. Prius enim quam cum Dæmone aut mundo conuenias perspicere diligenter opus est, vtrū possis sustinere onus peccati humeris tuis imponendū. Quod si feceris non dubium est quin sub iturus non sis tantum onus humeris tuis etiamsi vel mundus vel Dæmon tibi pro eo sustinendo centum mundorum millia concederent. Non ignorabat quā graue onus esset hoc ille qui dixit. Quoniam iniquita Psal.37.
tes meæ supergressæ sunt caput meū: & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Eijce ergo onus graue diaboli quod sustines,& Christum dilige: cuius Matth. 11.
onus leue est & iugum suaue: si quidem vtrique simul inseruire impossibile est. Vnde in sequentibus dominus ait. *Non potestis Deo seruire, & Māmonæ*. Dixerat prius, nemo pōt duob⁹ dñis seruire:& nūc declarat se dicēs,quod isti dñi sunt Deus & diuitię. Sed diuitiæ nōne ad seruitiū hominis creatæ sunt? Quis māmonā fecit dñm? Nos fecim⁹ diuitias dñas quia obediētiā dedimus eis. Rex cū hō sit quēadmodū cæteri homines eiusdēq; cōditionis, quis eū dñm fecit? obediētia à ciuibus suis præstita. Sic nos diuitias quę ancillę nostrę sunt, facimus dñas eis obediētes. Pecunię enim oia obediūt. Sed de his alias. ¶ Ex Eccle.10.
pēde quod Christus nō dixit. Nō potestis Deū & tēporalia bona simul habere:sed nō potestis Deo seruire & māmonæ. Aliud enim est habere bona tēporalia, & aliud illis inseruire. Diuitias enim habere, per se malū nō est:quinimo benedictio est Dei, vt in prouer Prouer.10.
bijs Salomō dicit. Benedictio,inquit, Dei, diuites facit, Abrahā, Isaac, Iacob, Dauid, Loth, Iob,& multi alij diuitias habuerunt plurimas,& perfecti fuerunt,& amici Dei appellati sunt. Seruire aūt eis ita, vt nō illis vtatur, vt auari qui serui sunt diuitiarum: hoc iniquū & abominabile est. Dormierūt inquit Dauid somnū suū,& nihil inuenerūt viri diuitiarū Psal.75.
In manibus suis. Aduerte qđ nō dicit diuitiæ virorū sed viri diuitiarū, quia viri illi auari nō erāt dñi diuitiarū sed ė cōtra diuitiæ dñabātur eis:& quia ipsi subijciebātur diuitijs, & serui illarū erant, vocātur viri diuitiarū, id est, homines nō liberi & sui cōpotes, sed diuitiarū serui. Itaq; istis terrenis rebus seruire: & Deo qui cor nostrum totum & liberū quærit, nullatenus fieri potest. Pręterea aduertēdū est, quod cū ait, nō potest, intelligēdum est in sensu cōposito,

non tamen in sensu diuiso: sicut quod antea dixerat, Nemo potest duobus dñis seruire. Potest enim quis duobus dominis seruire in sensu diuiso, hoc est pro diuersis temporibus, diuidēdo tēpora: sed in sensu cōposito & simul, impossibile est. Sic Turcā non posse saluari, verū est in sensu cōposito, si viuat, scilicet vt modo viuit, sed in sensu diuiso falsum est: quia si cōuertatur ad Christū & bene vixerit saluabitur. Vnde quicunq; infidelis & impius in hac vita saluari potest in sensu diuiso, quia pōt in melius mutari. Sic in sensu cōposito intelligendū est, id quod Ioānes ait in sua prima Canonica. Omnis qui natus
1.Ioan.3. est ex Deo peccatū non facit, quoniā semē ipsius in eo manet: & non potest peccare quoniā ex Deo natus est. Sic & illud Pauli ad Romanos, Sapiētia car
Rom.8. nis inimica est Deo, legi enim Dei non est subiecta nec enim potest. Quādiu enim est inimica Deo manente hac inimicitia legi Dei subijci non potest: sed in sensu diuiso potest non esse inimica Deo, & tunc subijci. Sic etiam intelligēdum est illud eiusdē Pau
1.Cor.10. li. Non potestis mensæ dñi esse participes, & mensę dæmoniorum: in sensu cōposito, non tamen in sensu diuiso. Multæ etiā sunt propositiones in scriptura his similes. ¶ Igitur cum vtriq; dño seruire non possimus, cui istorū seruiendū est? Vsq; adhuc ostēdimus, quod duobus dñis seruire non possumus, māmonæ, scilicet, & Deo, diabolo & Christo, carni, & spiritui, nec mundo & regno cælesti: quia isti dñi contrarij inter se sunt: & quod vnus præcipit agendum, alius iubet non esse faciendū. Nunc operęprętium est scire cui potius seruiendum sit. Videamus horū dominorū conditiones. Primo diabolus præcipit difficilia: Christus ē contra facilia & iucūda. Secundo diabolus non dat suis cibum nec eos alit: at Christus cibum optimū suis dat, & eos reficit pane dulcedinis. Tertio, diabolus non dat stipendium nec præmiū suis: sed Christus seruis suis dat vitam æternā, & cælestem beatitudinē. Vtri igitur æquius est vt inseruias? Dño qui seruos suos laborare cogit noctu dieq; vsq; ad fellis eiectionem, nec illis vestitū, cibū, aut præmium vllū pro tanto seruitio præbet, sed poti⁹ illos grauissimis pœnis afficit: an poti⁹ illi dño, qui seruis suis nihil nisi facillimū imperat, illisque omnia necessaria suppeditat, in fineque perpetuam requiem & beatitudinem, amplissimaque præmia concedet? Non dubium est, quin si sapis malis potius Deo inseruire seruituti diaboli renūciās: si quidem Deo inseruiens in hoc seculo iucundē in altero vero fæliciter viuere poteris. Mundo vero si inseruias cùm summis hic afficieris laboribus tum post mortē æternis supplicijs conficieris. Sed singula hæc expendamus. ¶ Primo quod diabolus vel mundus difficillima præcipiant clarissimū est. Etiam si omnes homines quotquot, ante hac, vita functi sunt nunc resurgerent, nemo illorum omnium esset qui affirmare posset, se in hac vita vel semel lætitiam sine tristitia, prosperitatem sine aduersitate habuisse. Præterea tam graue est dæmonis seruitium, vt Deus per prophetam Hieremiā dixerit, Seruietis dijs alienis: qui non dabunt vobis re
Iere.16. quiem die ac nocte. In cuius confirmationem duo
Eccles.2. hic adducam testimonia, eorundē hominum mundo inseruientium. Alterum viuorum, alterum vero mortuorum. Viuorum tale est testimoniū, Aedificaui mihi domos, plantaui vineas, feci hortos & pomaria &c. Et vidi in omnibus afflictionem animi. Testimonium mortuorum est in libro Sapientiæ, vbi impij positi in inferno dixerunt. Lassati su- Sapien.5.
mus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viā autē domini ignorauimus. Quid profuit nobis superbia &c. Falsę Dalidæ illecebræ ad mortem fortem Sansonem prodiderunt: Iud.16.
quem Philisthæi obcæcatum, pistrino moliturum alligarunt. Eodem modo tu dum inseruis huic mundo, respice te quasi alterum Sansonem gyros facere, honores, diuitias & voluptates huius seculi quærentem, animoque miserrimo & abiectissimo libidini tuæ incæstisque voluptatibus obtemperare. In circuitu impij ambulant ait Psalmista. Nam qui passio- Psal.11.
nibus suis seruiunt, non recta via incedunt, vt ait sa- Sap.10.
piens de iustis: sed in circuitu & in gyro multo cū Prouer.23.
labore, more ianuæ quæ in cardine voluitur, & à termino & statione suorum peccatorum non exeunt. Vnde gyro rotationeque assidua, quam in vanitatibus suis faciunt capite obtuso, insani, omnemque sapientiam procul, assiduo honores & diuitias huius mundi quærentes vitam inutilem & inanem agūt. O graue & intolerabile iugum Satanæ. Magno labore ea, quæ cupiunt impij quærunt, timore possi-
dent, dolore relinquunt. In Apocalypsi scriptum Apoc.14.
est, quod illi, qui adorauerunt bestiam requiem non habebant. Quam etiam nunquam adipiscentur qui belluinos appetitus suos adorant. Ipsum peccatum tormentū & supplicium est grauissimū peccatoris. Omnia peccatori sunt doloris plena: nam si prospera vtitur fortuna, timore fælicitatis suæ amittendæ iugiter conficitur: si vero aduersam fortunam patitur in dolore & mærore assiduo viuens interno quodam cruciatu, qui semper pungit, semperque excruciat miseram animam, nullo puncto, aut momento temporis quiescunt. O infęlicissimam miserrimamque vitam, hominis libidinibus suis deseruiētis. Attende eius importunitatem. Nam si quis impius iniuria ab aliquo afficitur, videre est quanta insania domum se referat, cibo potuque abstineat, dormire aut quiescere recuset, armatus amicos suos vndecunque congregat, vt se vlciscatur. At alia ex parte quanto maiori potiantur solatio & requie Dei cultores, qui etiam plurimis acceptis iniurijs minime irascuntur, dormiunt, quiescunt, gaudent, quam plurimisque laboribus vacant. Nam quemadmodum diabolus, & mundus intolerabili in hoc seculo etiam tormento afficiunt sequaces suos: ita ē diuerso Christus dominus noster sua iucunditate & voluptate prosequitur eos, qui ipsum colunt. Mundus vindictam de iniurijs sumendam esse pręcipit Christus omnia condonanda. Vter autem maior labor est, remittere iniurias an vindictam sumere? Vide quam facilia sint omnia quæ à Deo imperantur. Matth.5.
Sed dices, durissimum præceptum est inimicum diligere, vt teneamur. At ego tibi facillime probabo multo esse difficilius mundo, quam Deo inseruire. Quæro à luxurioso quis sit maior labor, seruire castitati an luxuriæ? Magis luxuriæ: nam vt gratum facias mulieri illi, quam amas bona tua impendis, honoris iacturam facis, amoris causa vigilijs,

vigilijs,infirmitatibusque corporis, alijsque labori bus innumeris affligeris,& non raro capitis discrimen subis. Idem dicendum est de amore inimici, alijsque præceptis diuinis, quæ multis de causis facillima sunt.Primum quia iuxta rationem sunt:vitia vero laboriosa,quia contra omne rationis dictamen:virtutes enim suapte natura innatæ hominibus,humanoque ingenio consentaneæ sunt.At vitia repugnantia. Si quis peteret vtrum est corpori nostro laboriosius pane aut lapidibus vesci, certè quilibet respondere posset,esum panis delectabilem esse: quia secundum naturam,lapidum verò inauditum & acerbum,quia omni animalium naturæ repugnat.Ascendere accliua via laboriosum est quia contra naturam corporis grauis est: descendere verò per decliuia,quia naturæ est conforme,nã omne graue deorsum tendit,facile & suaue est. Cum igitur virtutes sint hominibus naturales: vitia verò contra naturam:sequitur necessario maximè rationi consentaneum esse mandatum diuinum, quo & inimicum amare, & bona aliena restituere teneris.
Psal.93. Quod si durũ esse existimas, te esse hominem negas.Nam dic mihi tu qui fingis laborem in præcepto,non ne summe insaniret qui cum alio litigans, contenderet vt eiusdem litis iudex existeret? Solemus enim iudicem recusare quotiescunque in negotio suspectus est, aut partis vicem gerit contrariæ.Tu verò nihilo minori insania cum pars sis,iudicem te facis in causa propria, vt vindictam de inimico tuo capias.Permitte Deo vltionem:ille enim iustissimus iudex erit inter te & omnes inimicos
Matt.5. tuos.Quod si legem Dei etiam inimicã putas quod malas etiam cogitationes dãnat,veluti cum ait qui viderit mulierem ad concupiscendum eam.&c.animaduertere debes omnia incommoda à malis cogitationibus initium sumere.Bonum igitur olitorem age,qui mala gramina radicitus euellit, ne mitibus noceat frugibus.A malis cogitationibus oritur consensus & à consensũ opus existit.Vnde in psalmo di
Psal.17. Gen.3. citur.Ecce parturit iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatẽ.Omnia mala Adamo, & Euæ à mala cogitatione processerunt. Vidit mulier li-
Gen.4. 2.Reg.11. gnum,& cogitans cupiuit: cupiens comedit,maritoque suo dedit.Immoratus Cainus in malis cogitationibus suis fratrem suum interfecit. Eo modo etiam Dauid,Bersabeth vidẽs peccauit.Præter hoc autem quod & virtutes iuxta naturam nostrã sunt: vnde iustissimum est vt malæ cogitationes radicitus extirpentur, tot sunt fauores & beneficia,quibus Deus legum suarum obseruatores afficit, vt nemo existimare debeat,quin multo maiora præmia, præcepta Dei obseruantibus tribuant,quam supplicia violatoribus irrogent.Si illi qui& arte & exercitatione venator est, venationiq; deditus Rex imperaret,vt venaretur,pręstitis ad hoc falconibus,equis & canibus, non esset hoc leuissimum præceptum iudicandum?Esset profecto. Non igitur tibi difficilia debent videri Dei præcepta, cum secundum vir
Matt.11. tutem sint:virtus autem humanæ naturæ sit cõsentanea.Cum præsertim baptismum,pœnitentiam eucharistiam,reliquaque sacramenta tibi suppeditet, quæ omnia ex virtute sua causant gratiam,facilemque virtutum exercitationem faciunt.Et quod pluris æstimandum est ipse Christus cultores suos comitatur, illos adiuuans,illisque in omnibus opem ferẽs laboribus.Vnde ipse ait,venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis & ego reficiã vos.Tollite iugum meũ super vos, iugum enim meum suaue est.Lex verò Dei iugum vocatur quia quemadmodum iugum à duobus animalibus simul vnitis & copulatis fertur,ita qui se subijcit Dei iugo & legibus cum Christo simul vnitus & cõiunctus eius auxilio & virtute iugi pondus & laborem facilius sustinet. Quod adeo perspicuũ est,vt non indigeat explicatione,quoniam in omnibus laboribus,quoscunque subieris propter Deum,Christum sociũ coadiutoremq; inuenies:qui tãquàm bos inferior, cui maior pars ponderis sæpe solet incumbere, ita ipse humilitate sua, omnium mortalium minimũ se faciẽs potissimam partẽ tuorũ laborũ, cæterorumq; mortalium humeris suis sustinet,tu vero expeditus incedis. Ideo enim tu Christianæ religionis iugum leue sentis,quia omnem eius difficultatẽ & pondus Christus dominus noster in se suscipiens ab humeris tuis sustulit,quod quidem iugum ea de causa nõ modo nõ grauat, verum homines mobiliores & expeditiores facit.Nam quemadmodum auis alarum, plumarumque suarum non grauatur,sed potius leuatur pondere, quod posito penarum adiumento non cõsequeretur:sic Christianæ religionis iugum depositum tardos,sumptũ leues,& mobiles homines facit ad virtutis viam. Nam etsi pœnitentia laboriosa,vitaq; virtutis aspera videatur, dulcis & iucunda redditur, comitatu consuetudineque Christi stipata,atque adiuta.Suaue igitur est iugum domini & delectabile, quod si tibi nec dulce nec suaue videtur,inde fit quia illud inuersa ratione & ordine subis.Vestis aspera & rustica pretiosis pellibus & suauibus sociata,si facie versus carnem asperiori induatur intoleranda est:si tamen inuertatur rursusque pellibus intro spectantibus suscipiatur, lenissima & suauissima esse apparet.Sic lex Christi difficilis & insuauis videtur, quia asperitatẽ illius contra rationem constituis,nec rationẽ perpendis,sed carnis tantummodo iudiciũ subis.Si Deus diuiti præcipiat,vt de bonis suis eleemosynã faciat pauperes bonum & æquum præceptum esse asserunt, qui si essent diuites aliter dixissent, vt quotidie experimur.Nulla enim lex aspera videtur hominibus,nisi quæ contra illorum libidinem fertur. Similiter si aliquem iniuria afficis statim vis, vt tibi ignoscatur:qui si affectus esses iniuria ignoscere nolles. Et sic de alijs dicendum est. Sic etiam onus eius leue est:quod tu tamen graue esse existimas,quia peccata tua atque animi perturbationes humeris tuis portas. Plumarum sarcina leuis per se est, sed si metalli alicuius pondus accipiat tam grauis efficitur, vt portari vix possit. Eodem modo onus Dei leue est nisi tuorum peccatorum amorisque proprij pondere,legem Dei grauem facientis deprimatur. Ini- Psal.37.
quitates meæ supergressæ sunt caput meum: & sicut onus graue, grauatæ sunt super me. Et Au- Lib.11.ciui.
gustinus ait,amor meus pondus meum, amore feror quocunque feror. Fecit Christus iugum suum cap.28.
suaue, & onus leue: quia contriuit graue iugum diaboli,quod erat ceruicibus hominum impositum

Esa.9. & loco eius iugum imposuit nobis suaue. Id prædixerat his verbis Esaias. Iugum oneris eius, & virgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti. Ac si diceret. Cum veneris ò domine Iesu, & assumpta humanitate viam ad gloriam immortalem munieris, eripies homines à graui Dæmonis iugo, quo ipse dæmon eorum colla deprimit, & à virga, qua eos percutit: & à sceptro quo imperat: & Diaboli denique tyrãnidem delebis. Ideo dominus, ait.
Matt.11. Venite ad me qui laboratis & onerati estis. &c. Per
Iere.6. Ieremiã ait ita Deus. Ambulate in via bona, & inuenietis refrigerium animabus vestris, & dixerunt,
1.Ioan.5. Non ambulabimus. Impij homines dixerunt, durum esse & laboribus plenum cum eadem veritas Christus dicat suaue. Et Ioannes. Mandata inquit
Psal.93. Dei grauia non sunt. Et egregius psaltes. Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis laborem in præcepto? Ac si dicat. Tu qui fingis Dei præcepta dura esse, nonne sedes in flagitijs? sedes quidem. Dicis laboriosam esse legẽ Dei nõ quod hoc ita sit, sed quia tu sedes in tuis iniquitatibus, ex quibus surgere non vis. Dum lignum viride est, potest esse graue iugum ex illo factum, sed longum tempus reddit lignum siccum & leue. Priusquam Dei filius super se iugũ ferret poterat illud graue esse: sed postquã illud Christus collo suo imposuit, effectum est siccum & leue. Vt enim currus etsi grauis sit efficit vt onus alias intolerandum boues ferant: sic iugum Christi quanuis onus sit efficit tamen, vt Christi seruus vitę onera sustineat & ferat. Non omnino Christus subtrahit iugum & onus, non nobis laborem penitus aufert, sed commutat, pro aspero mũdi iugo tribuit suaue, & pro graui onere leue: vt in hac vita animæ tribuat quietem, & in altera gloriã
Zacha.5. sempiternam. Graue onus est iniquitas sedens super
Psal.54. talentum plumbi, quo ille premebatur, qui aiebat, Iniquitates meæ super gressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Sed Deus tunc nos onerat, cum à peccati pondere exonerat. Onerat beneficio, cũ exonerat peccato. Onera nostra super se portauit, vt nos mundi leuaret impedimentis. Ideo canebat Dauid. Iacta super dominum
Psal.54. curam tuã, velut verti potest ex Hebræo. Iacta põdus tuum, & ipse te enutriet: seu vt alij vertunt, sublevabit. ¶ Deniq; suauissimum est seruire Christo, & laboriosum seruire mundo. Tu enim mundo inseruiens, ipsum humeris portas, Deo verò inseruiẽs ab ipso portaris. Præterea mũdus difficilia & turpia imperat: Deus facilia & honesta. ¶ Deinde diabolus & mundus & caro etiam si laboriosa suis præcipiunt & quæ aliquo præmio remuneranda videbantur, nullo tamen pacto illos alit, aut sustentat: sed potius inedia: atq; inopia omnium rerum eos confici patitur. Respice auari hominis famem & inopiam, qui nunquam satiatur: cui nihil satis est, cupidinem ambitiosi, qui in dies plura desiderat pluribusque rebus comparatis multo pauperior redditur. Qui omnes alijque id genus improbi, & vitiosi homines mirum non est si vllam in suis actionibus vnquam satietatem inueniant iugiterque esuriant: quia satietatem in rebus huius mundi, vbi
Luc.15. non est quærunt. Quod Christus optime significauit per illam parabolam filij prodigi, quando facta est fames in regione illa & quãdo ipse peccator cœpit egere, & cupiebat saturari de siliquis porcorum, & nemo illi dabat. Peccatores enim dapibus iuxta os appositis nunquam satiantur: quia libidini, quæ suapte natura rerum cupitarum acquisitione augetur nihil satisfacere potest. Simile fingunt poëtæ esse apud inferos Tantali tormentum: de quo Horatius.
quidam sic ait. Tantalus à labijs sitiens fugientia captat, Flumina, quid rides? mutato nomine de te Fabula narratur. At è diuerso Christus refectos & contentos rebus suis omnes suos adeò habet, vt nemo illorum esurire possit. Et quia de hac fame peccatorum & de seruorum Dei satietate in præcedenti capite in parabola filij Prodigi plura diximus, nunc videamus tertium. ¶ Tertiò, diabolus non dat pręmium nec stipendium suis verum Christus suis & vitam æternam & cælestem beatitudinem tribuit. Iudi.16.
Philistæi Sansonem nullo præmio affecerunt pro illius laboribus: sed potius obcæcatum illum molę astrinxerunt: nec item tu aliud maius præmium, aut melius à mundo cui deseruis expectes. Quemadmodum autem (mihi crede) fides temeraria Sansonis, quam amori confictò dolis, mendacijsque Dalidæ adhibebat, ipsum in cæcitatem, seruitutemque miseram, in mortemque denique induxit: sic fidem adhibere mundi fallacijs, à quo expectas te pro seruitio præmium consecuturum, cæcitatis fœdissimo vitiorum carcere existentem, te haud dudiè nisi caueris ad mortem compellet. Posteà Exod.5.
quàm filij Israel intentissimi esse cœperunt cogendis paleis, fingendisque lateribus quotidie insudantes nullum aliud præmium præter verbera ab imperatore suo Pharaone capiebant. Similis est dæmonis, mundi, & carnis merces, quam ministris suis impendunt. Quod si clarius videre vis, audi Apo- Rom.6.
stolum dicentem, Quem fructum habuistis de his, de quibus nunc erubescitis? Stipendium enim peccati mors est, &c. Præmia sunt malorum crudelia conscientię supplicia, mors, corruptio, fœditas, abominatio, infernus, æternique cruciatus. O misera, & infœlicia pręmia: ò infortunatam impiorum conditionem: qui magnos in vita labores sustinentes maximos in morte, multo maiores post mortem subeunt. Diu summoque cum labore seruiuit Ia- Gen.31.
cob Labã, deciesque ab eo deceptus est, debita mercede abnegata. Non aliud præmium est, quod mundus in ministros suos confert. Onus grauissimum, labor infructuosus, qui mundi causa sustinetur, semper est. Nec sunt ioca Laban cum iocis conferenda quibus mundus ministros suos deludit. Retribue- Psal.34.
bant mihi mala pro bonis, & sterilitatem animæ meæ. Sic optimum ministerium improbissimum præmium consequitur. Quibus tamen non obstantibus plurimi sunt, qui mundo inseruire non dubitant, & animo ineptissimo huius vitæ, & alterius iacturam faciunt. Maluerunt quamplurimi Num.21. & 22.
Iudæorum crudelem Pharaonis tyrannidem in AEgypto perpeti, quam paruo suscepto labore posteà terra Promissionis frui. Attende quantum laboris suscipias mundo inseruiens, pro quo posteà tam iniquo præmio ab ipso afficeris. Pueri sæpe toto die defatigantur plumam ventilantes, vel aliquid aliud nullius momenti agẽtes: pro quo sępenumero

mero corruunt, & vulnerantur. Illis tamen facile ignoscitur, quia & pueri sunt & iudicio carent. Tu tamē, qui & vir es, iudiciūq; perfectum ad agendū habes, quid causæ afferre potes, quare vanitatē, honorumq; & diuitiarum ventum sequaris? Siquidē transacto huius vitæ tempore & labore, quā mundo seruiens consumpsisti, nullum aliud præmium præter acerimos & atrocissimos dolores habebis. Qui aliquam ciuitatem oppugnare intendit prius se cum reputat vtrum expensæ vtilitatem & commoda excedant: sic tu si diligenter consideraueris quāto mundi ministerium constet haud dubium est, quin eius seruitium relinquas. Christus Iesus dominus noster suis, quos in hac vita spiritualibus consolationibus quamplurimis fouet, in altera perpetuā fœlicitatem concedit. Ita qui mundo inseruit cum duplicem infernum timeat: sic qui Christum colit duplicem gloriā consequitur. Si eundē laborē, quē pro mundo subis sponte tua propter Christum suscipere velles in hoc seculo lætus viueres & in altero fœlix esses. Nemo tam stultus est, qui alicui velit ministrare nulla proposita mercede: Qua de causa omnes, qui in dominum aut patronum aliquem accipiunt, cui sint administraturi, prius de mercede agunt & paciscuntur, ne frustra laborēt. Ita & tu prius à dæmone, mundo & carne, quærere debes quod sit tibi pro officijs tuis præmium ab illis expectādum quando cæli iacturam facere non recusas ob illorū ministerium: nec magnum præmium pro alio minori relinquas. De carne enim ait Apostolus: non
Gala. 6. colliges nisi corruptionem. Dæmonis præmium tormentum est, nam mundus suos relinquit, obliuionique penitus tradit, quare mihi crede omnia in commoda tua inde proueniunt, quia cum his dominis rationem non confers: qui cum multa promittant, pauca tribuunt. Qua de causa prius perpendere debes, quanta & qualis sit eorum merces: nec præmio prius non constituto illis vllo modo inseruias. Qui mundo inseruit durissimis mandatis obnoxius est, assiduaq; dum viuit fame vrgetur, postea q; mittetur in infernum: at qui Deum colūt, mandata sua uia exequuntur, viuunt in satietate & voluptate postea q; æternā fœlicitatē adipiscuntur. Vtri igitur horum mauis inseruire? Siquidē vtriq; simul impossibile est. Nisi omni humano intellectu & iudicio cares Christo Domino nostro inseruias: cui qui seruiunt, imperant & non seruiunt. Oculos igitur mētis tuæ explica, statueq; soli Deo inseruire & ab humeris tuis grauissimum Satanæ iugum proijce.

¶ Certum igitur & indubitabile est, quod omnes
Math. 4. vni Deo inseruire tenemur, iuxta illud Deuterono-
Deute. 6. mij, quo Christus tentatori respōdit. Dominū Deū tuū adorabis, & illi soli serujes. Sed quoniā iā satis explicatum & perspectum habemus vni Deo esse inseruiendum: operæpretium esset etiam hic agere, quo ordine & modo Deo esset cultus præstandus. Sed quia de hoc prolixius in libro nostro de Vanitate seculi tractauimus, hoc supersedētes vlterius progrediamur ad textū Euāgelistæ nostri: & illūaudiamus dicentē. *Audiebant autem omnia hæc Pharisæi,*
1. Cor. 2. *qui erant auari, & deridebāt illum.* Carnalis homo dicit Paulus, non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Ideo deridebant quia in veteri lege temporaliū abūdantia promittebatur: quia Abraham & multi sancti diuites fuerunt. Quia Pharisæi verba Christi nō intellexerunt. Non enim simpliciter opulentiam rerum, sed auaritiam seu seruire diuitijs Christus reprobauit, Abraham, Loth, Iob, Dauid, & alij diuites fuerunt, tamen non seruierunt diuitijs iuxta illud Psalmi, Diuitiæ si affluant nolite cor apponere Psal. 61.
illis. Sed cum verba Christi non intelligebant deridebant illum, quod proprium est superborum hominum, qui ne ignorantiam suam fateantur meliusducunt illud quod non intelligunt deridere, quam dicere, non satis percepi: dic iterum, aut clarius explica, vt intelligere possimus. Hoc genus hominum derisorum perniciosissimum est, ecclesiæque maximè incommodum: sæpē enim numero, hi derisores solēt eos, qui denuo Deo inseruire incipiunt, in virtuteque adhuc teneri existunt à virtutis via auertere: & Diabolus per irrisores filios Dei suffocat dum paruuli sunt. Hæc enim est vna de astutijs diaboli suffocare bonum inceptū per hos irrisores. &c. Ratio autem cur isti irridebāt Christum erat, quia auari erant, & Christus contra auaritiam disputauerat. Sic etiam & nunc multi cum reprehenduntur à concionatoribus irrident eos, & murmurant dicentes. Illud dixit, quia oblitus materiæ, quam ad prædicādum didicerat, aliud non inuenit, quod vel facilius vel melius dicere posset, aut quid simile. Non amat Prouer. 15.
pestilens eum, qui se corripit, nec ad sapientes graditur. Respōdendum est istis derisoribus, quia & magnum scandalum in populo causant, qui illos irridentes prædicatorum doctrinam molestè fert, atq; etiam, vt intelligant se esse stultissimos iuxta illud. Responde stulto iuxta stultitiam suam: ne sibi sa- Prouer. 26.
piens esse videatur. Atque ideo sequitur in contextu. *Et ait illis, Vos estis qui iustificatis vos coram hominibus, Deus autem nouit corda vestra.* Sensus est, homines, quos vident externam habere sanctimoniam, verbisque & factis neminem offendere, eos sanctos ac iustos iudicant, quidquid in corde celēt. Sed Deus externam illam sanctimoniā nisi in corde radices egerit abominatur: nec quidquam abominabile est magis apud Deum, quam hypocrisis & impia illa simulatio. Hinc Iob, ait: Simulatores & Iob. 36.
callidi, prouocant irā Dei. Deus enim corda intuetur iuxta illud quod Samuel dixit, cum vellet vn- 1. Reg. 16.
gere vnum ex filijs Isai in regem. Non iuxta intuitum hominis ego iudico, homo enim videt ea quæ parent: Dominus autem intuetur cor. Is itaq; diues est, qui apud Deum diues est. Ille iustus qui apud Deum iustus est. Ex his discimus quæ sit vera iustitia nempe interna: hoc est cordis quam impij simulare nō possunt, nec habent. Externam autem iustitiam impij, infideles, Iudæi, imò simiæ imitari possunt. Prosequitur vltra dicens. *Quia quod hominibus altum est, abominatio est apud Deum.* Hoc est quod ab hominibus altum reputatur & magnum vt simulata iustitia, opulentia rerum, ornatus exterior, pompa atque prosperitas mundi, abominatio est apud Deum, & coram Deo vanum & detestabile reputatur: quia impedit beatitudinem. Ideo alia sunt iudicia Dei, & alia iudicia hominum. Quapropter ipse Dominus per Esaiam ait. Sicut Esai. 55.
exaltantur cæli à terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ

à vijs vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Iepte contemnebatur à populo suo, quia legitimo matrimonio susceptus non erat, adeo vt etiam à fratribus suis domo eijceretur quasi homo vilis nulliusque momenti. Hunc tamen quem mundus fere pro nihilo reputabat, elegit Dominus, vt populum suum liberaret. Mundus enim plurimi facit nobilitatem generis, eosque solet semper magni pendere, qui à claris natalibus orti sunt: verũ Deus hæc omnia contemnit, nisi quis per se virtutemque suam clarus & nobilis euadat, vt ex Iepte colligitur qui cum esset spurius & filius mulieris meretricis, erat fortissimus atque pugnator, & percusit Ammonitas & liberauit Dominus per illum Israelem. Quis videre posset fortissimũ illũ Gigantẽ Goliat quin eum magnifaceret, quem tamen humilis & abiectus pastor à Deo in singulare certamẽ deductus facile superauit. Saul etiam cum esset de minima tribu Israel, humillimaque familia, ab omnibus pro nihilo habitus est, dicentibus nunquid saluare nos poterit iste, & despexerunt eum: sed Dominus percussit per illum Philistæos, & elegit illum in principem populi sui. Et quando in hunc mundum venit non elegit diuites, principes, vel sapientes, sed piscatores & viros infimos secundum seculum. Optime intelligebat Apostolus hanc diuinam ordinationem & ritum, cum dixit ad Corinthios. Quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: sed quæ stulta sunt mũdi elegit Deus, vt confundat sapientes. ¶ Discamus non gloriari in diuitijs, potentia, sapientia, neque in seculi honore: vt multi superbi & stulti opinantur, existimantes in his consistere fœlicitatem, & tunc beatos ac fœlices sese, & charos Deo esse, cũ terrenis gaudet, & omnia sibi ad votum succedũt, Cum populus te honorat, miratur & lætatur, & laudibus te extollit: humiliare in corde tuo coram Deo: & dic quod dicit Dominus hic. Quod hominibus altum est, abominatio est coram Deo. His autem verbis & hac consideratione, sic in corde tuo facta, superbiam humiliabis, considerans te fortassis in Dei conspectu sanctorumque suorum vltimum & abiectissimum esse, licet in oculis mundi summa dignitate præfulgeas. Discamus seculi diuitias & mundi pompam contemnere. Illa enim verè magna sunt quæ coram Deo talia esse iudicantur: & illa exigua & minima quæ ante illum parua existimantur. Ergo si parua despectu digna sunt, & hæc, quæ mundus alta esse iudicat minima sunt cur illa non despicis: si Christianus es, quare Christo non credis dicenti, omnia quæ mundus maxima esse existimat, minima sunt in conspectu Dei? Si autem ea exigua esse credis: quare amas illa? si vero non credis esse exigua, sed maxima esse putas: cur non credis Christo ipsa esse parua asserenti? Certè Christianus esse non potes, si quidem Christo fidẽ non habes. Nam si Christianus esses, Christoq; perfectè crederes, omnia hæc, quæ Christus exigua esse affirmat parui duceres, teque rursus magni penderes, vtpote quem Deus ad imaginem & similitudinem suam creauit, participemq; æternæ beatitudinis fecit. Pro nihilo putat omnia hæc Apostolus ille sanctus cum dicebat. Omnia arbitratus sum, vt stercora. Sed audiamus Christum vltra differentem *Lex & Prophetæ vsq; ad Ioannem.* Deridebant Iudæi eo quod Christus temporalia cõtemnenda prædicaret. Cum promissiones veteris Testamenti essent de temporalibus: ideo ad hoc propositum ostẽdit modo quod illud vsq; ad Ioannem durauit. Lex enim Euangelica paupertatem docet & contemptũ diuitiarum & regnum cæleste: quod Ioannes tanquam vir Euãgelicus prædicauit, & diuitias & honores & domum paternam contẽpsit. Ioãnes enim nõ inchoauit legem nouã, nec fuit legislator sed dispositor nouæ legis, nam ritus ille baptizandi nullatenus ad antiquam legem pertinebat sed ad Euangelicam, & fuit ille ritus medius inter sacramenta noua & vetera, In materia si quidem conueniebat cum nostro baptismo, cum antiquis verò in hoc quod gratiam non conferebat. Fuit ita finis veteris legis, quia terminũ posuit legi & Prophetis, quia omnes Prophetæ & lex vsq; ad Ioannẽ prophetarunt: quia sub Ioanne completum est quidquid lex & prophetæ dixerant, quia tunc venit Messias, qui ab eis fuerat prænuntiatus. Ipse nanq; clausit omnem prophetiam, ostendens illum in quo tota Prophetia complebatur, & cælorum regnum predicauit: quapropter consequenter subdidit dicens. *Ex eo regnum Dei Euangelizatur.* Hoc est à tempore quo Ioannes exorsus est prædicare, cœperunt bona cælestia apertè aperiri & promitti, & vita æterna doceri atq; Euãgelica perfectio prædicari: quæ amore cælestiũ & spiritualium bonorum docuit temporalia contẽnere. Obserua autem quod cum dicit, lex & prophetæ vsq; ad Ioannem intellige quod non abijcienda sint lex & prophetæ, post Ioãnis aduentũ: sed quod lex & prophetæ fuerunt vsq; ad Ioannem tanquam præparatoria, & prænuntia aduentus Christi, quo adueniente preparatio & prænuntiatio eorũ cessat: vtraque tamen remanent ad prænuntiatorũ confirmationem, vt sciamus aduentum Christi ab eis diuina dispositione prænuntiatum longè antequã aduenisset. Remanet etiam ad cõseruandã animi nostri gratitudinem, vt eis gratias habeamus, qui nobis tã fœlicẽ Christi aduentum prænuntiarunt. Quemadmodum enim si quis pædagogum haberet, (vel vt etiam Apostolus dicit legem nobis fuisse pædagogũ ad Christi aduentum) vbi peruenerit ad ætatem & acceperit perfectionem non omnino reijcit pædagogum velut inimicum: sic & nos cum educati simus in lege & prophetis vsq; ad Christi aduentum reperto præceptore non reprobamus pædagogum: sed gratiã ipsi confitemur, quod pueritiam nostram deduxit, & ad perfectiores disciplinas extulit. Igitur à diebus Ioannis Baptistæ regnum cælorũ euangelizatur: ipse enim primus omniũ cœpit dicere, pœnitentiã agite appropinquabit regnum cælorum. *Et omnis in illud vim facit.* Ad tacitas Phariseorum cogitationes videtur esse respõsio. Cogitarũt nimirum, Prædicet Ioannes quandiu velit de pœnitẽtia & de regno cælorum, certè habebit paucos discipulos. Nec enim sic stupidus est populus, vt spem pretio emat, & inuisibilia visibilibus præponat. &c. Ad hoc ergo Christus ait. Ne putetis ò Pharisæi Ioannis prędicationem frustra fieri, nec esse qui regnum Dei quærant. Quilibet enim audita Ioannis concione

Margin notes: *Iudi.11.* *1.Reg.17* *1.Reg.9.* *1.Reg.10.* *1.Cor.1.* *Phi.3.* *Ioan.1.* *Gala.3.* *Matt.3.*

cione vim facit in regnum Dei, cum vi acquiritur. Certè magna violentia est semetipsum negare: animam suam propter Christum odio habere: parẽtes, filios, vxorem pro Christo contemnere, inimicos diligere, & pro eis intercedere. Nã homo assuetus, & nutritus in amore bonorum temporalium nõ potest talia contemnere propter Deum nisi sibi quandam violentiam faciat, quia consuetudo quædam natura est. Illa autem, quæ contra naturam fiunt, sunt aliquo modo violenta. ¶ Obserua autem quod regnum cælorum alij rapiunt, alij inueniunt, alij furantur, aliqui merẽtur: nõnulli trahunt vi: his enim quinq; modis possidetur regnum cælorum. Qui inueniunt paruuli sunt, qui baptizati decedunt, ante vsum rationis: hi enim statim gloriam consequuntur. Propter quod stulti sunt patres, qui mortẽ paruulorum suorum deflent: non minus quam esset ille stultus, qui filium suum deploraret in regiam aulam acceptum. Ideo dominus ait. Sinite paruulos venire ad me, istorum est enim regnum cælorum. *Matt. 19.* Hi igitur inueniunt qui absq; labore & merito consequuntur illud alieno studio, & opere Iesu Christi: Alij sunt qui furantur, qui tãquam imperfecti abscõdunt opera sua bona: ne laude hominum perdãt meritum. De his Christus ait. Attendite ne iustitiã vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. *Matt. 5.* Multi enim sunt qui exterius nõ bona fama aut laude: sed interius contritione & lachrymis furantur cælum: sicut latro in cruce, qui hominibus nequam videbatur: sed coram Deo bonus & sanctus fuit. *Luc. 23.* Sicut illa hæmorrhoissa, quæ tangens clam vestem Christi sanitatem obtinuit. *Luc. 8.* Sic isti clam rapiunt cælum oculis hominum non videntibus: alij merentur, quippe qui viuẽtes in hoc seculo eleemosynis & bonis operibus intenti cælum consequuntur. De his Christus ait supra. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt, &c. *Luc. 16.* Alij compelluntur intrare: sicut illi, qui pressuris & calamitatibus oppressi, coguntur, necessarium pro iucundo ducẽtes. De his autem dicit dominus. Adhuc cæcos claudos, & debiles, compelle intrare eos. *Luc. 14.* Vltimi sunt, qui rapiunt: qui hæc omnia terrena contemnentes se ipsos totos Deo, & obsequijs eius impendunt: & hi fortes sunt & violenti, qui victores sunt in certamine spirituali, quo quidem certamine mali vincuntur, & boni vincunt carnem, obedientiam, paupertatem, & castitatem vouentes, & sic hostes superãt. Hi violenti rapiunt illud: sed hoc est à diebus Ioannis Baptistæ, nã antea inueniebãt & furabãtur, &c. Sed à diebus Ioãnis Baptistæ incepit ista perfectio in noua lege, Apostoli & discipuli Christi cœperũt relinquentes omnia, &c. Hoc autem multi faciũt ita, vt quod Ioannes Euangelizat accipere possint. Sed dicere poterant Pharisæi. Ergo & tu præuaricator es legis? Ad hoc Respondet. *Facilius est autem cælum & terram præterire, quam de lege vnum apicem cadere.* Quidquid in lege & Prophetis scriptum est implebitur: qui enim facit quod lex faciendum præscripsit, is non potest legis trangressor dici. Vnde in Matthæo ait. Non veni legem soluere, sed adimplere. *Matt. 5.* Itaque facilius est cælũ & terrã pręterire desinẽdo esse, quæ tamen non possunt præterire nec desinere esse: quam vt non impleatur quod in lege scriptũ est. Dicit apicem vt intelligas quod nec minima pars legis præteribit: apex enim nõ est litera, sed punctus positus supra literam, qui dat aliquid significare literis. Inter Hebræos tantum sunt quinque apices siue puncti, qui habent locum quinque vocalium: quia nulla litera apud Hebręos habet determinatum sonum, & vim vocalis: sicut apud Latinos. Illa puncta siue apices ponuntur supra, vel infra literas, & per hoc redditur sonus vocalium: & sine illis positis, vel subintellectis esset impossibile aliquid sonare apud Hebræos, sicut apud nos nulla litera præter vocales sonum habet. Illi apices sunt minus quam literæ, eo quod Iudæi interdum sine illis legunt, eos facile subintelligentes. Quare nihil potest esse magis exiguum in Hebræorum scriptura quam apices. Dum igitur dicit Christus, nec apex transibit, innuit nihil de lege quantumuis paruum casurum, sed omnia indubitanter impletum iri: nam postquam factum fuerit id quod in lege promittitur non potest præterire. Præterire enim dicitur aliqua promissio, quando non adimpletur: præterire autem & cadere pro eodem accipiuntur. Postquam tamen impletum est promissum, non potest non esse completum, ideo iam non potest præterire. Et vt ostenderet pharisæis quanti faceret legem noluit illam negligi vel contemni sed potius perfectè adimpleri: & sic legem de coniugio attulit dicens. *Omnis qui dimittit vxorem suam & alteram ducit mæchatur.* Quod vt plenius intelligas, nota sensum perpetuitatis legis & Prophetarum etiam in minimo apice esse, quod Christus non soluit sed implet legẽ & Prophetas. Quod quantum ad promissiones in dubio non vertitur, quantum vero ad præcepta, de quibus potest dubitari declaratur modo in hoc contextu, quod tunc implentur cum sublatis imperfectionibus ad perfectionem reducuntur. Hoc est enim quod in hoc vno præcepto de dimittente vxore significatur.

¶ Obserua secundo quod in lege concessus erat libellus repudij: ac per hoc præcepta circa cõiugium imperfectionem huiusmodi habebant annexam. *Deute. 24.* Iesus autem noui Testamenti autor hanc imperfectionem tollit à præceptis circa coniugium, & sic non soluit legem, sed perficit illam, Et quod dicitur in hoc præcepto, intellige de vniuersis alijs præceptis legis. Significat ergo Christus subiungendo hoc exemplum quod præcepta legis omnino implenda sunt quemadmodum istud, hoc est sublatis imperfectionibus. Permittebat enim lex libellum repudij Iudæis imbecillibus, imperfectis & infirmis, & hũc tollit Christus Christianis, quia status Christianorum perfectior est, & oportebat carere criminibus, & ideo excepta causa fornicationis, vt in Matthæo habetur non potest homo dimittere vxorem. *Matt. 5. & 19.* Propter fornicationem tamen potest illam dimittere quo ad torum, quia matrimonium est contractus, & dant sibi inuicem fidem coniuges: ergo altero frangente alius remanebit liber. Obserua autem quod maritus in sex casibus non poterit relinquere vxorem adulteram, & sic intellige & limita Christi dictum. Primo quando ambo commiserint adulterium: quia iam est ibi recompensatio. *Primus. 23. q. 6. per totã.* Secundo si maritus propriam vxo-

rem prostituerit pro pecunia, vel alia re. Idem est etiam iudicium, si ipse maritus viderit & non prohibuerit. Tertiò si vxor putans se cum viro congredi decepta est ignoranter, aut contraxit putans esse mortuum. Quartò si fuerit vi oppressa. Quintò si vir postquàm reconciliatus est vxori cognouerit eam: nam tunc non poterit eam relinquere. Sextò si vxor infidelis ab eo repudiata contraxerit cũ aliquo & posteà ambo fidem suscipiant: debent iterum conuenire. Isti sex casus in quibus vir non potest dimittere vxorem fornicariam sunt expresi in iure Canonico. ¶ Expẽde autem quod licet vir possit in alijs casibus præter istos sex dimittere vxorẽ causa fornicationis tamen non tenetur illam dimittere, potest enim parcere ei, & retinere si voluerit & cũ ea manere: nisi vxor sit adeò incorrigibilis vt ratione scandali maritus ei consentire videatur. Nã tũc propter scandalum tenetur ab ea separari. Hæc verò separatio ab vxore adultera quo ad torum potest fieri sine iudicio ecclesiæ: sed non quo ad habitationem. Hoc tamen intellige quando adulterium est occultum: si vero sit notum quod adultera illa cum mæcho plures dies habitauerit, tunc sine licẽtia Ecclesiæ potest ab ea separari, etiam quo ad habitationem: vt habetur in cap. Significasti de diuortijs. Cæterum quanuis illam fornicariam iure dimittat, si viuente illa aliam duxerit, apertè dicit hic Christus quod mæchatur. *Et qui dimissam à viro ducit mæchatur.* Nam sicut vir aliam non potest ducere vxorem, ita nec vxor alium virum, quapropter qui sic nupserit cum relicta à viro, mæchatur. Ex his Christi verbis apertissimè constat quod matrimonium ratum & consummatum nunquam dissoluitur, quo ad vinculum: quia licet causa fornicationis dimittatur à viro, tamen non potest alius illam ducere, iuxta Christi Saluatoris nostri sententiam. Et ideo cum dixit quod propter fornicationẽ potest vir dimittere vxorem intelligitur quantum ad torum & habitationem mutuã, non tamen quãtum ad vinculum: quia matrimoniũ quod semper verum fuit semper manet, nec licet alicui coniugũ transire ad alias nuptias viuente altero. Cum tamẽ hæc ita sese habeant, non defuerunt olim qui contrarium asserere ausi sint, & nunc nostris temporibus hæresim sepultam quidam suscitauerunt dicentes. Quod coniux innocens potest nubere viuente adhuc altero, contra Christi Saluatoris nostri sententiam. Paulus quoq; Corinthijs suis sic ait. His verò, qui matrimonio coniuncti sunt, præcipio nõ ego sed Dominus vxorem à viro non discedere: quod si discesserit manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Sed discedere nequit nisi ob fornicationem ergo fornicaria innupta maneat: quia virum habet. Et similiter vir manere debet quia vxorem habet. Rursus Apostolus ad Romanos. Mulier viuente viro alligata est lege viri. Hanc sententiã diffinit tota Ecclesia. Et merito quidem, nam si matrimonij vinculum per adulterium rumperetur omnino nullus esset coniux qui vbi coniugem vellet repudiare illico non fornicaretur videlicet paratum hac ratione habens remedium, vt à coniuge dimitteretur. Quod vt esset omnia matrimonia dissoluere, ita esset via ad multas fornicationes perpetrandas. Cur ergò qui accipit dimissam à viro mæchatur? quia alienam accipit. ¶ Denique vt cõcludam aduertendum hîc est, quod magna differentia est inter libellum repudij veteris Legis, & dimisionem vxoris noui Testamenti: quia mulier repudiata accipiebat alium virum, & vir aliam vxorem, vt videre licet in Deuteronomio. In nouo autem Testamento non accipit vxor dimissa alium virum: & ideo in Lege gratiæ non dicitur dari libellum repudij, etiam pro fornicatione. Sed dicitur fieri diuortium: id est separatio quantum ad torum, eo quod dari libellum dicit fornicationem simpliciter, diuortium autem non dicit matrimonij dissolutionem, sed coniugatorum separationem. Sed satis sit iam de his: nunc autem Christum audiamus dicentem. *Homo quidam erat diues & induebatur purpura & bysso & epulabatur quotidie splendide.* Quemadmodum in præcedentibus Dominus admonuerat homines, vt facerent amicos de mammona iniquitatis, quo audito Pharisæi deridebant eum: sic nunc tale exemplũ, eamque historiam horridam atque admirabilem nobis ante oculos constituit, vt eius consideratione sanguis ipse in corpore frigescere, atque concrescere videatur. Ostendi enim diuitem purpuratum nullum expectantem remedium apud inferos torqueri: eo quod pauperem Lazarum, à quo in æterna tabernacula tunc posset recipi amicum sibi dum viueret facere neglexisset. Adducit igitur hoc exẽplum Christus contra irrisionem auaritiamq; Pharisæorum persuadens illis ne facere eleemosinam cunctarentur proposito huius auari supplicio quod apud inferos subiuit, quia in Lazarum immisericordem se præstitit. Hoc autem anteà verbis tantummodo monuerat inquiens, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis recipiãt vos in æterna tabernacula: nunc verò re ipsa adducens hoc exemplum, illis persuadere nititur ne facere eleemosynam contemnant, eosque omnibus modis, quibus potest mouere laborat. Quem enim non moueret & concuteret illa vox, Recepisti bona in vita tua, nunc autem cruciaris in inferno sepultus? Grandis permutatio & rerum vicissitudo miseranda esset, si quem paulò antea splendide epulantem vidisses eum postea sitientem, nudum, omnibus bonis spoliatum videres. Vnde rectè Dauid ait. Diuites eguerunt & esurierunt, inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono. Duo hic genera hominum ponit sanctus rex Dauid. Vnum quidem in bonis externis diuitem & gloriosum, cuius vxor, proles, familia adaucta plurimum sunt: quorum filij (vt ait ipse Dauid) sicut nouellæ plantationum, & cæt. Et Iob. Semen eorum permanet, & cæt. Hi sunt, qui luxuriantur in conuiuijs suis (vt Apostolus Iudas ait,) in epulis suis male conuiuantes, &c. Pauper verò omnia per oppositũ. Sed qualis vtriusq; sit finis, hæc historia docet. Docet inquam statum vitæ præsentis & futuræ, & quam distantes gradus perfectionis sint adepturi iusti: & peccatores damnationis in altero seculo. Nam in cælo, qui beatifica Dei visione fruuntur adeo in omni figura sua ab hac huius vitæ mortalitate & figura mutabuntur, vt innouati in Deum

Secundus. c. Discretioni. de eo qui cognouit cõsanguineã vxoris suæ. Tertius in c. cum per bellicum. 24. q. 1. & 2. Quartus in cap. proposito. 32. q. 5. Quintus. 32. q. 1. cap. 2. Sextus capi. gaudemus. § Vlt. extra de diuortijs.

Eras. in anno. 1. Cor. 7. & Caiet. in Mar. 10. & 1. Cor. 7. & Mat. 19. allegat pro se Ambros. in cõmẽ. 1. Cor. 7. quẽ Magister sen. in. 4 dis. 35. ait cõment. Ambro. in eodẽ loco à falsarijs esse corrupta. Ambr. Catharinus etiam tenet idem. 1. Corin. 7. Rom. 7. Lege Alphõsum Castro, lib. 11. aduersus hære. hære. 5.

Deuter. 24.

Lege Irenæũ lib. 4. ca. 4. & Aug. de tempore ser. 227.

Psal. 33.

Psal. 72. Iob. 21. Iudas.

Deumque penitus tranformati, & in illa dignitate amplissima constituti, quę illos mirum in modū differre faciet, à nemine cognosci possint. Quare antiqui patres volentes significare quanta sit hominum mutatio illam carbonis anteaquam incēdatur & postea quam incēsus est, simillimam esse affirmāt, vel ferri postea quam igne incanduit. Quemadmodum enim qui antea ferrum non vidisset si illum posteà candens videret à prunis illud difficile distinguere posset: sic hominis anima, post diuinæ naturæ in illam influentiā adeo diuersa redditur à pristino aspectu & moribus Dei communicatione vt carboni incenso persimilis & alia multo diuersior à se ipsa dici possit. Nam carbo adeo habet in se ignis substātiam admissam, vt nullo modo possit distingui ignis materia, à materia carbonis. Hoc igitur & eodē modo intelligere debes animā sese habere postquā incenso illo beatitudinis camino carpitur: vnde quilibet regni cœlestis possessione fruens, in æternisque fœlicitatis summi boni cōstitutus, adeo difficilis cognitu reddetur vt nemo sit qui eum videat, quin eū ob eximium gloriæ splendorem non hominem sed Deum esse existimet. Ita enim habebit in visceribus Deum inclusum, vt nihil mortale habere videatur. Vnde regius Propheta Dauid hanc animam tanta diuinitate circumseptā intuens meritò dixit. Ego
Psal.81. dixi dij estis vos. Hanc igitur gloriam bonis reseruatam, & hoc supplicium improbis præfinitum nos docet præsens historia. Docet etiam aliam vitā post hanc vitam esse: & animæ immortalitatem. Nam si Deus iustus est necessario bonos est donaturus gloria, improbos vero inferno puniturus, quod si aliter fecisset iustus non esset, & si non esset iustus non esset Deus. Sed cum hæc iustitia in hoc seculo minime præstetur, videmus enim impios, diuites, pingues, & validos, omnibus ex sentētia rebus illis succedentibus è diuerso vero probos afflictos, & mille incommodis opressos: patet aliam vitam esse in qua Deus tanquam iustus præmiat bonos, & punit malos. Hoc autem elegantissimè in hac historia depingitur, vbi diuiti improbo omnia prospera succedebant, Lazarus verò, qui pius erat & bonus male habebat. Verum posteaquam vterque huius vitæ tempore elapso ad iudicium constitit: tum demum diuiti improbo supplicium, Lazaro vero: omnium laborum requies concessa est. Nam si post hanc vitam nihil esset aliud expectandum, aut timendum: quid esset vilius Lazari virtute? quid honorificentius diuitis crudelitate? Et hac de causa constituit Deus optimus Maximus in altero seculo alterā vitam alterumque iudicium, alteramque bonorū operum & malorum retributionem: vbi omnia recta iu
1.Cor.15. dicabuntur via. Ideo Paulus ait, si in hac vita tantū in Christo sperātes sumus: miserabiliores sumus omnibus hominibus. Quid esset vilius aut miserabilius Christi Apostolis, pauperibus, mendicis, & afflictis nisi altera esset vita? Vnde hæc historia mirum est, quantum pios homines consoletur, vitiosos vero & improbos terreat. Docet enim bonos vt in paupertate sua plagis & infirmitatibus forti constantique animo sint. Pro vita enim breui exiguoq; vitæ perlato labore, summa expectatur præmia. Docet etiā Christus in hac paradoxa necessitatem bonorū operum, & quod fides sola sufficiens non est ad vitam æternam consequēdam. Docet & præcipue ea quæ sunt pietatis & misericordiæ. Iudas baptizatus fuit & sacramentum communionis accepit. Et tamen damnatus est, & Israelitæ omnes in Mose baptizati sunt, & in nube & in mari (vt inquit Paulus) & omnes de Spirituali petra, qui est Christus biberūt, sed 1.Cor.10.
non in pluribus eorum bene placitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto & perierunt ex ipsis. Hic enim diuens epulo non ex incredulis gentibus fuit quia Abraham patrem suum nominauit: & eius fratres habebāt Mosen & Prophetas, & ex Iudæis credentibus erat: tamen damnatus est, non propter incredulitatem, sed ob duritiem eius, & immisericordiam erga egenum Lazarum. Diues hic pro exemplo, & admonitione ponitur, ne eueniat nobis quod huic diuiti euenit. Caue ne deditus sis voluptatibus huius mundi, & præsentis vitæ. Vide nè pauperum obliuiscaris, qui ad ianuam tuam iacēt, famē & inopiam patientes. Non quia diues erat damnatus est, poterat enim diuitijs bene vti, nā Abraham, Loth. Isac Iacob. Dauid, & multi alij diuites fuerunt & Iusti: sed damnatus hic est, quia diuitijs abutebatur. ¶ Abutebatur autem tripliciter. Primò, quia induebatur purpura & bysso. Secūdo quia epulabatur quotidie splendide. Tertio quia non aperiebat manum suam ad pauperem Lazarum. Non dubito multos nunc esse Christianam religionem profitentes, qui comedunt multo plus, quam iste comedebat, & qui multo magis preciosis vestibus vtantur in pauperesque immaniores sint: & tamē gaudent, lætantur & inaniter sibi promittunt vitam æternam. Væ illis quia manet eos æterna damnatio. Nullis vnquā tēporibus maiores sumptus superfluitates, maiorvè vanitas aut iactantia fuit in cultu, quam nunc. Præterea nunquam duritia maior aut immisericordia vt quisquis non immerito admirari possit: vnde tanta incommoda in Christianos nunc irruerint: cū Christus summo studio, vbique humilitatem, temperantiam, contemptum temporalium, & charitatem, verbis & operibus simul doceat? Sed hanc zizaniā hostis salutis nostræ diabolus cum pastores dormirēt, superseminauit in medio tritici. Discat enim hinc Mat.13.
quisquis Christianus est & esse vult, hæc tria ex hac historia, vt ea fugiat: ni velit in tormentis huic diuiti associari. Discat igitur primò, quod non ad fastum, luxum, pompam vanitatem, aut ad vestium magnificentiam vocati sumus, sed ad crucem. Sed singula hæc tria discutiamus. De primo sic ait Euāgelista. *Homo quidam erat diues & induebatur purpura & bysso.* Omnia ac singula verba obseruatione digna sunt. Hominem illum vocat nō virum, vt intelligamus radicem omnis impietatis in natura corrupta inhærere. Postquam primus homo peccauit, Gen.6.
omnes cogitationes hominis, ad malū tendunt omni tempore: etiam à tenera ætate. Vnde non immerito Dauid ait. Omnes homines inutiles factos, & Psal.13.
non esse qui faciat bonum. ¶ Quidā dixit: insinuās eius singularitatem: diues enim auarus solus est, & à nemine amatur, cum omnibus sit aduersus. Nam auarus visceribus charitatis caret, patrem nescit, fratres ignorat, & propinquos velūt extraneos abijcit: vnde nemini vtilis est. Quia alij peccatores licet fi

bi incommodi sint, alijs non inutiles sunt. Exempli gratia. Superbus & arrogans, qui plurimis stipatus famulis amplissimas ædificat domos, & ita ædificatores famulosq; alat necesse est. Helluo vero pistoribus, venatoribus, & cauponibus, edacitate sua prodest, &c. Et sic alijs emolumento sunt alij peccatores: quod in diuitibus ambitiosis, multo aliter se habet. Nam præter hoc quod nemini ex vsu sunt reipublicæ summè nocere solent: frumentũ, reliquaque necessaria asseruantes, & in tempora cariora reponentes, pauperes conflictãtes, omnesque summis incommodis afficientes. Quia & noxij sunt tenuioribus, eos mille modis opprimentes, & cum se videant in tantã diuitiarum amplitudinem euectos ab omnibus obseruari, & tanquam dij adorari volunt. Eodem modo, volebat ab omnibus adorari Aman

Hester.3. moleste ferens Mardochæi (vt ipse putabat) inobedientiam qui illi nullum exhiberet cultum. Hãc autem singularitatẽ & superbiam diuitis notauit Christus hic dum dixit quidam. Arbores huc illuc sese propagantes ramosque profundentes in latera solẽt vmbra sua frondiũque dẽsitate alia arbuscula emergentia suffocare, sibique inuicem nocumentum inferre: adeo vt sæpenumero necessario amputandæ sint, vt sursum tantummodo surgãt, relicto alijs crescentibus spatio. Eodem modo & diuites sese cohibere & amputare debent sursumque ad vnum Deũ cogitationes suas attollere, ne proximis sint impedimento: nam qui se nimis extẽdit, superbiaque eleuat, alijs circa se positis nocumento est: quare solus esse debet, siquidem neminem socium compatitur. ¶ Erat inquit, veluti res, quæ fuit & transiuit: & tanquã aer qui desinit esse. Heri fuit, hodie non est. Sic

Psal.36. Dauid. Vidi impium superexaltatum supra cedros libani, & Ecce iam non erat. Et ipsi positi in inferno dixerunt. Quid profuit nobis superbia, & diui-

Sap.5. tiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nũtius percurrens, & tanquam nauis quæ pertransijt. Eodem modo enim transierunt reges & imperatores huius seculi principesque terreni & diuites sicut velocissimi nuntij, & aues volantes: quæ nullum relinquunt vestigium, aut sagittæ, quæ maximo impetu torquẽtur. ¶ Obserua etiam, ꝙ illum non nominauit Christus suo nomine proprio. Primo, quia per ea, quæ quis peccat per eadẽ punitur. Impij desiderant suũ nomen perpetuum facere in terra: iuxta illud Psalmi. Vocauerũt nomina sua in terris. Sic illi, qui ædi-

Psa.48. ficauerunt turrim Semaar, dixerunt. Venite facia-

Gen.11. mus nobis ciuitatem & turrim, cuius culmen pertingat ad cœlum: & celebremus nomen nostrũ, antequam diuidamur in vniuersas terras. Verum Deus eorum sermone confuso illos dissipauit, memoriamque eorum penitus deleuit. Quidam homo vilis cõditionis, vt nominis sui memoriam posteritati relinqueret templum Dianæ Ephesinæ incendit: sed tamen iussu magistratuum, nemine illum nominante obliuioni penitus traditus est. Non aliter destruit Deus nomina illorum qui in terra volunt celebrari. Discamus non quærere memoriam nostram in terris, cum videamus nomina illorũ oblita esse, qui celebritatem in seculo affectarunt: nomina autẽ iustorũ vbique maximis honoribus coli & celebrari. De

sancto rege Iosia habet diuina scriptura. In omni ore quasi mel indulcabitur eius memoria: & vt musica in conuiuio vini. Abrahæ dixit Deus. Magnifi- *Eccl.49.*

cabo nomen tuum in terra, Quia sanctus Abraham *Gen.12.*

gloriam huius mundi nõ quærebat, sed tantummodo Deo inseruire studebat: & ideo eius nomen in omnibus seculis manignificatum est. Sic memoriã illorum imminuit Deus, qui nomen & famam in orbe affectãt. Cum enim pauperes multis modis spolient, amplissima monimenta ædificant: maioratus instituũt, vt summi nominis & famæ laudem apud homines habeant: qui tamen Dei permissione simulac moriuntur, omnibus ignoti & inauditi efficiuntur. Quoniam sicut Herostratus incenso Dianæ tẽplo famam quæsiuit: sic isti incensis & inflãmatis cõscietijs suis per mille flagitia & scelera, gloriã mũdi captãt. Deus tamen eorum memoriam destruet, sicut destruxit memoriam Amalech de super terram: *Exo.17.*

& nomina iustorum in cœlo & in terra perpetuo celebrauit. ¶ Secũdo nõ nominatur iste diues quia dignus odio erat. Scriptum est enim. Nec memor ero *Psal.15.*

nominum eorũ per labia mea. Peccatores enim nomẽn in conspectu Dei nõ habent. Sic egregius Psal- *Psal.68.*

tes ait de peccatoribus. Deleãtur de libro viuentiũ, & cum iustis non scribantur. Impij enim & peccatores, vt hic diues nomen non habent in libro vitæ, quia cum nullum commercium habeant cum Deo, nomen in conspectu Dei nõ habent. Si cum aliquo loqueris, & alius vicinus vel amicus tuus transit, illico quærit abs te. Amice quis est ille, cũ quo loqueris? Tu vero respondes, nomen illius nescio: quia nulla est mihi cum illo consuetudo. Sic iste cum nullã cum Deo possessionẽ haberet, nullum apud Deum nomen sortiebatur, Deus enim bonorum tantũmodo qualis Lazarus erat, nomen tantummodo nouit & ita amico suo Mosi dixit. Noui te ex nomine. ¶ Tertio non nominat illum, quia vitia sua & pecca- *Exo.33.*

ta, quibus in infernum tendat commemorat. In quo docet. Ne quotiescunque vitia alicuius narramus, autorem nominemus: ne aliqua infamia inde illi sequatur. Iosephus maluit in carcerem detrudi, persecutionemque sustinere quamcunque, quam domi- *Gen.39.*

nam suã infamare, illius peccati accusator existens. Cum dixit pincernæ Pharaonis vt sui meminisset, non enunciauit, se à fratribus suis venditũ fuisse nec *Gen.40.*

peccatum mulieris adulteræ exposuit: sed tantum furtim sublatus sum & innocẽs in lacũ missus sum. Innocentiam suam proposuit, neminem infamans, nullius peccatum arguens. Ita Christus ab Anna in- *Ioan.18.*

terrogatus de discipulis suis & de doctrina, respondit quo ad doctrinam inquiens. Ego palam locutus sum mundo. Et nullum verbum fecit de discipulis suis: ne detegeret illorum peccatum quod commiserãt quando illum reliquerunt, & scandalizati sunt in ipso. Quanquã iã hęc Christi doctrina apud Christianos obliuioni tradita est: qui proximos suos infamant, illorumque peccata palam dicunt, & deficiũt vt huius vitij dici possit omnem orbem esse labe co- *Eccl.28.*

inquinatum. Vnde in Ecclesiastico habetur. Multi ceciderunt in ore gladij: sed non sic quasi interierũt per linguam. Manus enim absentibus parcunt: lingua vero iniusta nemini parcit. Nã cũ sis in Hispania eũ qui Romæ est occidere potes, illi famẽ & honorem

norem eripiens: Eo autem magis nocere posset pro-
ximo, qui lingua persequitur illum quam qui mani-
bus: quo bona animi corporis bonis sunt præstantio
ra. Sed de his multis iam locis diximus. Videamus
nunc huius diuitis primum abusum suarum diuitia-
rum. *Induebatur purpura & bysso.* Purpuram regis
habitũ, esse colore marinis conchilijs tinctum san-
guineo, nemo est qui dubitet. Nam conchilia ferro
circuncisa lachrymas purpurei coloris, quibus lana
tingitur emittunt. Byssus vero genus est quoddam
lini candidissimi & mollissimi. Itaque purpura desu
per ad iactantiæ pompam, subtus autem ad mollitiẽ
induebatur. Cinerem, terram, & puluerem, purpura
Exo.26. serico & bysso tegebat. Arca testamenti quanquam
intus & foris tota erat inaurata: sacco tamen panno
que vilissimo tegebatur. At tu qui puluis & cinis es
bombicina, aureaque intertexta veste, amiciris.
Da operam vt interiora animæ tuæ auro contegas
pretioso, amoris Dei. Exteriora enim quomodocũ
que amicta esse possunt. Hinc autem recte conijce-
re possumus vitium esse non exiguum vestibus pre
tiosis vti: quod à Christo redemptore nostro vitia
huius diuitis taxante, vestium deliciæ sint enumera
tæ. Disce hunc faustum igitur & pompam mundi
Hebræ.11. contemnere. Apostolus ait de sanctis veteris testa-
menti, quod circuierunt in melotis & in pellibus ca
prinis. Homines erant sicut nos: sed agnoscentes q̃
Iob.1. nudi egressi sunt de vtero matris & quod nudi erãt
illuc reuersuri, sicut pauperes peregrini ambulaue-
runt in hoc mundo. Ante peccatum opus non erat
homini vestibus: quia quemadmodum sol lumine,
sic homo gratia induebatur, & veluti album lilium
exornabatur innocentia. Verum posteaquam inno
centia amissa est, puduit hominem se esse nudũ, vn
Gen.3. de manibus diuinis tunicæ ex animalium pilis con-
fectæ sunt, quibus primi parentes nostri indueren-
tur. Itaque homo per peccatum saucius veste indi-
guit qua corpus velaret plagasque suas tegeret. Vn-
de qui de vestibus suis gloriatur similis dici potest il
li, qui de pãnis quibus vulnera sua inuoluta & astri
cta habet, se iactat, quod summa est ignominia. Insa-
Iob.16. nus enim esset putandus qui fragilitatem suã & vul-
nera iactaret. Vili induebatur Iob vestimento siqui
dem dicebat. Saccum consui super cutem meam;
& operui cinere carnẽ meam. Nec mollior erat ve-
Psal.68. stis illius sanctissimi regis, qui dicebat. Posui vesti-
Esa.14. mentum meum cilicium. Illis autem qui huiusmo-
di vestimenta magnifaciunt, ait dominus per Esaiã.
Operimentum tuum erunt vermes. Irritas Deũ va-
Psal.30. nitatibus tuis: quas Deo odiosas esse Psalmista affir-
Sopho.1. mat. Ne igitur in mundum inducas noua vestimen
torum genera, timeque seuera Dei supplicia: qui per
Prophetam Sophoniã ait. Visitabo super principes
& super filios regis & super omnes, qui induti sunt
veste peregrina: & visitabo super omnem qui arro-
ganter ingreditur super limen, in die illa. Præconiũ
Eccl.19. de te ipso facis, conspicientibus te defectusque tuos
manifestas illis, qui te antea prudentem esse putabãt
iuxta illud Ecclesiastici. Amictus corporis & risus
dentium, & ingressus hominis enunciant de illo. Ita
4.Reg.1. tu bonam de te conceptam opinionem, verbis tuis,
cultu & gestu corporis, apud homines dilues. In-
terrogauit Ocozias eos, quos miserat ad consulen-

dum Deum Acharon dicens. Cuius figuræ & habi-
tus est vir, qui occurrit vobis: & locutus est verba
hæc? Et illi dixerunt. Vir pilosus, & zona pellicea
accinctus renibus. Qui dixit. Elias Thesbites est.
Cognouit Eliam ex vestitu: sic tu si tumide incedis *Amos.6.*
& culte summoque cũ ornatu, vt inquit Amos Pro-
pheta, iudicaberis ab omnibus homo vanus, arro-
gans & leuis. Non te cognoscent esse alium Eliam:
sed stultum, inani veste coopertum. Exterior enim
luxus indicium est luxus & vanitatis interioris: ve-
stiumque mollities, animi fragilitatem & mollitudi
nem arguunt. Fieri enim non potest, vt aliquis tan-
ta cura corporis cultum quærat: quin animam virtu
tibus nudatã squallere patiatur. Pauperes enim spo-
lias vestibus, rebusque necessarijs, vt te superfluis in
dumentis exornes. Vnde Petrus docet in prima sua *1.Pet.3.*
canonica, ne Christianæ mulieris ornamentum sit
in externa capillatura, aut circũdatione auri, aut ve
stimentorum cultu: sed incorruptibilitate quieti &
modesti spiritus: imo in casta & pura conuersatione
& timore Dei. Sed dices. Non ne gẽmæ sunt dona
Dei? Verum est: sed non ad hoc data, vt illis abuta-
mur ad peccatũ & superbiã. Quãtũ vero hęc Deo di
spliceãt, audi quid dñs dicat per Esaiã, & intelliges.
Pro eo q̃ eleuatæ sunt filiæ Siõ, & ambulauerunt ex
tento collo, &c. Romani gentiles ditissimi, qui to- *Esa.3.*
ti orbi imperarunt publice statuerunt, ne cuiuspiã
vxor, plus semuncia auri ad vestium suarum orna-
tum adhiberet. Denique vt concludã, respice Chri-
stum Iesum orbis dominum atque imperatorem in
cruce nudum pendentem propter te: vt ea conside-
ratione, si vere Christianus es, de cogitatione & ani
mo tuo omnem luxum stultitiamque humanam de
ponas. Quid enim inanius? Hic cum esset dum vi-
ueret, ditissimus, moriens nihil secum abstulit, præ-
ter vilissimam sindonem, qua humatus est. Nec tu
aliquid amplius ex hoc mundo asportabis cũ disces-
seris: quod vel cras fortasse, vel citius quã putas eue-
niet. Sed hæc sufficiant. Iam secundum abusum di
uitiarum istius audiamus. *Et Epulabatur quotidie*
splendide. Abominabilis idololatria est hæc, quia vi
lissimam creaturam deificat: & peior in hoc quam
idololatria paganorum. Nam illi auro & argẽto, &
marmoribus diuinos honores tribuunt: at isti epulo
nes ventrem pro Deo honorant, qui est quasi latri-
na. Ideo Paulus de hac maledicta Idololatria dicit. *Phi.3.*
Quorum Deus venter est, & gloria in confusione
ipsorum, qui terrena sapiunt. Quia sicut Deũ sum-
mo honore venerari deberent, & omnia meliora de
rebus suis illi offerre: sic ventrem suum venerantur,
offerentes ei pretiosa, & summo studio præparata ci
borum genera, semperque dediti sunt ventris serui-
tio, illum quasi Deũ colentes. Et quod peius est glo
ria eorum est in confusione ipsorum: quia iam amis-
sa peccandi verecundia, gloriantur ex his operibus
nequitiæ, de quibus erubescere debemus. Terrena
enim tantum sapiunt: & nihil nisi quod videt, intel-
ligunt. O infœlices qui velut illi, qui conuiuium ali
quod splendidum facturi, prius volatilia, cæteraque
animalia saginant: sic isti corpora sua nutriũt, vt ex
illis delicijsque carnibus suis postea in sepulchro
opiparum exhibeant vermibus conuiuium. Dic mi
hi quæso nonne esset ille insanus, qui latronem cras
suspen-

suspendedum pretiosis dapibus pasceret, vt pinguis efficeretur? Sic nos cum capitali sententia simus cōdemnati, stultissimi essemus si corpus morti damnatum in delicijs pasceremus. Hinc naturalis ratio nos admonet, vt abstinentiam seruemus: omnemque ingluuiem ciborumque superfluitatē fugiamus, quod euidentius tibi ante oculos proponā. Primo siquis homo sapiens stipēdiarius esset, quotannisque certū vectigal soluere teneretur, si secundum rationem se gereret non amplius solueret, quam illud quod teneretur, & hoc etiā inuitus & coactus: ab his enim qui tributum aliquod soluere tenentur omnia quæ possunt per fas & nefas eripiuntur. Dic ergo mihi, hæc nimis curiosa lectorum, cortinarum in hyeme conquisitio, guadamisilium, pannorumque bombicinorum, culcitratum ad æstum: illi præterea diuersorū ciborum apparatus, temporumque electio ad voluptatem, quid aliud sunt quam quoddam durissimū vectigal quo teneris? Sæuissimum quidem est hoc filiorum Adam tributum: quare quemadmodum nobiliores cæteris sunt, qui omni tributo & vectigali soluuntur, eodem modo eximia corporis censenda est nobilitas, quod nec esui, nec potui, aut quieti, cæterisque mortalitatibus subiectum est, vt nihil aliud studeat. Sancti in cœlo nobiles & ingenui sunt: in quorū similitudinem omnes resurrectionis die claris generosisque corporibus omni mortali seruitio
Rom. 8. & tributo exempti stabimus. Sic Paulus inquit Romanis: Vanitati creatura subiecta est: sed ipsa liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Tempus aderit scilicet quando creaturæ liberę stipendio & ingenuæ erunt: quia nec cibo nec potu indigebunt, &c. Habebunt libertatē filiorum Dei, Angelorum videlicet: nam sicut illi quia ingenui sunt in cœlo liberi omni stipendio & tributo viuūt, similiter & nos viuemus. Ergo si stipēdiū est, corpori cibum impendere, stipendium autē soluere nullā est nobilitas, sed potius summa vilitas: nō ad luxum, sed ad necessariam sustentationem tantum, corpori nutrimentum concedamus. Et hoc tributum, quod soluere tenemur tanta soluamus consideratione, vt vix illud soluamus, quod nullo modo non soluere possumus. Quod etiam soluētes molesto animo & tristi & quasi coacti soluere debemus: summus enim labor est homines tributum soluere. ¶ Pręterea si cum rege aliquo loquereris de his rebus agens, quæ nimium tua interesse putares, nōn moleste ferres summumque dispēdium existimares esse, si aliquis te ad hostium vocaret ad quem necessario rege relicto esset tibi accedendum? Certè negari non potest. Sic homo quotiescunque à rebus terrenis interpellatur, quominus diuina consuetudine fruatur stipendium se soluere & libertatem amittere, cogitare debet. Nam vt Diuus Augustinus, ait:
De diligen. Deo cap. 2. creauit Deus hominem, vt summum bonum intelligeret, intelligēdo amaret, & amādo frueretur. Ideo Dauid inquit. Venite & narrabo quanta fecit Deus animæ meæ. Quæ beneficia sunt hæc sanctissime
Psal. 65. Propheta? Ad ipsum ore meo clamaui. Dignatus est me tanto honore vt cum illo loquerer: eiusq; cōsuetudinis diuinæ particeps fierem. Quod beneficiū quo quis ad consuetudinem diuinam admittitur par ticepsque fit per sacras preces arcanorum Dei, tantum est: vt nihil maius dici possit. Summa est voluptas, quam percipiunt illi tantummodo qui se contemplationi tradunt diuinarum rerum, quæ nemo præter ipsos quanta sit vnquā nouit. Hi igitur omnes molestissime ferunt, relicta Dei dulcissima consuetudine tributis vectigalibus corpori soluendis intendere. Cur igitur tu Deū relinquis, vt corpus nutrias? Si quispiam Rex famulum sibi in primis gratiosum haberet, secretorumque omnium præfectum posteaque illum equis scalpendis & pascendis præficeret: profecto summa illum ignominia notaret. Huiusmodi enim famulus non mediocriter doleret se à tam alto dignitatis & gratiæ loco in tam vile, & ignominiosum officium esse detrusum. Non aliter tu quotiescūque precibus diuinisque operibus relictis sensus tuos pascis, & libidines, nihil aliud agis, acsi Dei domini tui consuetudine prætermissa equos scalperes. Non sunt sensus nisi bestiæ, qui communes sunt illis & nobis. Seneca cum esset gentilis tamen de hoc tributo querebatur inquiēs: Maior sum & ad maiora genitus, quam vt corporis mei mancipium fiam. Grande seruitium est, summaque miseria, vt sit aliquis mancipium corporis sui, cogaturque sæpenumero illi potum, cibum, cæteraque subministrare. Si essemus qui esse deberem⁹ summopere dolendum esset nobis quotiescūque hoc tributum solueremus. Sed nullam molestiam capimus, quia id tributum, non tributum putamus. Hoc autē ex eo prouenit quia parum de diuina consuetudine contemplatione & precibus curamus. Educatus es, & institutus in hoc seculo, corporique alendo semper operam dedisti, & ita hanc operam vsu laborandi, iam minime laboriosam sentis. Sentiebat tamen
Dauid qui Dei familiaritate vtebatur quare (inquit) de necessitatibus meis erue me. Dic mihi ô Dauid, necessitates istæ sunt necessariæ, an non? Si necessariæ: quare petis vt ab illis eruaris? Si voluntariæ & non necessariæ sunt: tu illas facillimo negocio tollere potes. In terra, inquit ille, impossibile est eas non habere: sed vellem ab hoc seculo discedere ad Deū que peruenire, vt illis vacarem. Et hoc est quod Paulus petebat. Infœlix ego quis me liberabit à corpore Rom. 7.
mortis huius? Cupiebat Paulus se videre liberum à corpore mille necessitatibus subiecto, vt illud immune deinceps habere posset. Sic sanctus ille Bernardus, religionis apex, lux mundi, & laus monachorū ducebatur ad cibum, quasi ad tormentū. Sicut enim medicamentum ad purgationem acerbum sumeres non voluptate sed necessitate ductus: sic hoc stipendium corpus tuum pascendi, inuitus & necessitate coactus, subire debes: iuxta illuc Apostoli. Curam Rom. 13.
carnis nè feceritis in desiderijs. Non prohibet Paulus tibi ne comedas: sed ne tanta cura & voluptate cibo & potui indulgeas. Non tollit ædificia: sed præcipit nè tantis sumptibus: & impensis ædifices. Non reprobat vestimentorum vsum: sed vestiū superfluitatem & luxuriam, &c. ¶ Habete igitur corporis, vt par est curam: eo tamen modo, vt cura nō libido dici possit. Omniaq; desideria vestra in hoc cōstituite, vt ab omnibus his curis liberari cupiatis. Hinc præcipiebat dominus in lege veteri, vt qui turturē esset oblaturus, illius caput prius eo modo tor- Leui. 9.
queret, vt nec omnino auulsum, nec rursus penitus,

vt

vt anteà fixum penderet, innuens huius modi sacrificio & ceremonia curam corporis nullo modo penitus esse deponendam, quia omnes hoc tributum soluere tenemur. ¶Secundo aduerte hanc esse maximam differentiam inter diuites & pauperes quod pauperes, vestibus decisis incedunt, calceisque pertusis: at diuites multo aliter recentibus vestibus & calceis vtuntur. Hoc autem corpus nostrum nihil aliud est quam quoddam animæ vestimētum, sicut
Iob. 10. Iob dicebat Deo. Pelle & carnibus vestisti me. Nā quemadmodum nullum vestimētum sine corpore moueretur per se: ità nec hoc corpus tuum sine anima aliquid posset agere. Cum igitur in hoc seculo quidam pauperes pannosi & vestibus decisis vtentes simus: nisi quotidie potu ciboque corpus quod vestimenti vicem subit resarciamus subsistere non poterit vitæ laboribus. Vnde somnus, cibus, potus singula resarcimina sunt quibus hoc vestimentum suimus. In cœlo recentissima inueniemus, vt homi
Phili. 3. nes diuites, vestimenta: quia vt Paulus dicit Christus reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Attendite quàm recē
Matth. 13. tia nos maneant vestimenta, quibus fulgebunt iusti sicut sol in cōspectu Dei. Hic verò hoc vestimēto corporis adeo trito & veteri vtimur: vt nisi illud quotidie resarciamus, impossibile sit nobiscum permanere. Sed etiam si nullomodo illud non resarcire non possimus hanc perpetuo prudentiam adhibe, vt vbicunque vnum satis erit sarcimen duo non congeras. Nam iuxta scissuræ magnitudinem, est sarcimen insuendum: & iuxta caloris innati coctionem & vim, irrogandus est corpori cibus. Sed modo multo aliter se res habet: pro parua enim corporis rimula mille sarcimina inducuntur: incredibile enim est quam varię missionum dapumque formæ in vno conuiuio, vel cœna congerantur. Hoc autē nōne summa insania est? vt videlicet magnifaciant homines vestes mille locis nulla vrgente necessitate resarcitas, id est, corpus pluribus quā satis est dapibus pastum summāque amplitudinem & nobilitatem existiment Epicuri & Sardanapali similes fieri? Qui vt etiam multo deformiores & viliores videantur, discoloribus vtuntur sarciminibus. Si pallium pullicoloris resarcire vis, pullo veteris panno: ne sarcimen à reliquo pallio discrepet. Si enim esset viride aut purpureum, omnibus ridiculum videretur. Quanta igitur deformitas vestimento illi inerit quod non vno sed plurimis discoloribus pannis cōsutum fuerit? Eodem modo tu tempore quadragesimali necessitate affectata carnem prima mensa comedis: extrema vero pastinaca, lampetra, recētibusque piscib⁹ vesceris, quę inter se cū dissimillima sint, fictam, & causatam mendose necessitatem tuam arguunt teque pro vna scissura corporis vestimenti, simplicique egestate, vario, multiplicique sarcimine vsum esse. Iuuenalis poeta Satyricus, luxum in
Iuue. Sat. 1. cibo & potu nimium Romanorum reprehendens, dicebat. Quis fercula septē, Secreto cœnauit auus? quasi diceret. Quis antiquorum Romanorum septē missiones cœnauit? Exi ò Iuuenalis ab inferno, vt visas Christianorū regias in quibus inuenies non modo qui septem, sed etiam qui septuaginta fercula vnica cœna ingurgitet. Sed poterit respondere Iuuenalis & merito, mihi opus nō est, isthæc ab inferno inuisere: qui enim ea perpetrant aliquādo ad infernum peruenientes mihi nullo meo labore nūciabunt. Si ergo poëta ille tam moleste & iniquo animo, illorum Romanorum, gentilium virorum luxuriam ferebat in cibo & potu, cæteroque humano cultu: quid faceret, quid diceret, aut scriberet, si profusiones Christianorum videret? Immutesceret credo, nihilq; prę dolore dicere posset. Quis enim adeo verbosus est, vt sermone cōprehendere possit, quot gulæ irritamenta Christianis in vsu sint? & cætera. Hinc tantummodo factū credo vt diues hic inmanem & immisericordem se in Lazarum ostēderet: quia plus nimio ventri deditus, nihil sibi super esse arbitrabatur. Sunt autem aliqua peccata, quæ aliorū causa quodammodo sunt, animā enim adeo opprimunt: vt non possit non in alia crimina quotidie incidere. Huius generis fuit inuidia Caini, quæ causa Abelis extitit homicidij. Eo enim ꝙ inuidus erat fratrem suum occidit, & ita inuidia fratricidium pe Gen. 4.
perit in Caino, sicut in Iuda auaritia proditionem. Sic dicimus septem esse peccata capitalia, nō quod non sint plura, sed quia hæc sunt causæ & genimina aliorum. Diues hic in infernum missus est: in pri Mar. 14.
mis quia se immisericordem erga pauperes prętipue Lazarum: quē quotidie ante ostium suum videbat, præstitit. Euangelista tamen noster, antequam ad hoc peccatum perueniret immisericordię, alia illius diuitis vitia explicauit, vestium videlicet luxū, & quod comedebat quotidie splendide, tanquam crimina necessario immisericordiam præcurrētia: qui enim nimis splendide comedit & vestitur, maiori ex parte, æs alienum contrahit, mutuo accipit, quæ soluere non potest, & ita aliena diripit, aliaque plurima scelera perpetrat. Hic est processus, quem contra huiusmodi diuites Christus dominus noster facit, inprimis vestium ciborūque luxum notans: qui enim huiusmodi conditione viuendi astringuntur ad faciendam eleemosynam impotentes redduntur. ¶Discamus abstinētiam & sobrietatem, iuxta illud Apostoli, si secundum carnem vixeritis, moriemini, si autem spiritu vitia carnis mortificaueritis, vi- Rom. 8.
uetis. Nauis quæ supra modū onere premitur, mergatur in profundum, necesse est. Eodem modo tu si pluribus cibis corpus tuum oneraueris, animā tuam in profundum culpæ pessundabis. Diabolus cibo Gen. 3.
primos parentes nostros superauit: & Iob, filiorum Iob. 1.
suorum conuiuio primum tentauit. Deus vero vt nobis significaret exiguam esse homini de cibo curam habendam prius brutorum victum quā homi- Gen. 1.
num stabiliuit. Paulus vas electionis multis modis Act. 9.
corpus suum macerabat: tu autem qui palam profiteri debes te esse peccatorem in delicijs viuis, vitam 1. Cor. 9.
que cibo & potu sumendo consumis? Daniel vt paratior esset ad diuinas consolationes accipiēdas tres Dan. 10.
hebdomadas ieiunauit pane, carne, & vino omnino abstinens: quare postea quamplurimas visiones cœlestes, reuelationesque vidit. Nulla alia Dæmon habet arma quibus te oppugnet præter carnem tuā propriam: ergo si inimico sine periculo resistere vis armorum vigorem infringe, prius corpusque tuum macera. Nam qui se tradiderit delicijs corporeis carnique indulserit, in ditionē Dæmonis veniet. Prius destru-

Dan.14. destruxit Daniel idolum Baal: & posteà Draconē in eo latitantem. Sic tu affiige idolum carnis tuæ vigilijs, abstinentijs, & precibus: & triūphabis de Dæmone. Nihil enim est quod tanto terrori dæmoni sit, quam vitæ asperitas, nihil rursus quod illum audaciorem faciat ad tentandum, aggrediendumque homines, quam nimia cibi & potus copia, deliciarū que corporis mollities. Sed de his alias. ¶ Obserua etiam quod non solum dixit Euangelista quod Epulabatur splendide: sed quod hoc faciebat quotidie. Vitio tribuendum non est alicui quod interdū splē dide comedat, ludat, vel lætetur, homines enim prorsus humanitati renunciare non possūnt: aliter quis huius vitæ onus sustinere posset? Sed quod quotidie splēdide comedas, semper ludas, & otieris, ma
Gen 33. ximum vitium censendum est. Iacob, qui virū spiritualem & perfectum repræsentat à Mesopotamia in regionem suam veniens Esau fratrem suum, per quem caro significatur adorauit. Fratres enim sunt corpus & anima socijque coniunctissimi: tunc autē demum spiritus carnem adorat quotiescunque vir spiritualis cibo & potui cæterisque corporis necessitatibus se interdum subijcit. Sed audi quid Esau ad Iacob dicat. Gradiamur simul eroque socius itineris tui. Corpus enim quotidie splendide affectat comedere & gaudere & quia semel te perpulit, vt in agrū te conferres, ientaculum duceres, splendide conuiuareris, orat te vt semper facias. Sed attende ad Iacob qui societatē Esau recusauit, aliaque via digressus regionem suam peruenit, vbi altare ad inuocandum Dei nomen ædificauit. Sic tu vno vel altero die lætari cum amicis tuis potes: eo tamē modo, ne morem tuum orandi, contemplandi, abstinēterque & seuerè viuendi relinquas. Sed tunc multo magis Dei nomen inuoces, laudisque altaria ædifices. Hic miser & infœlix diues quasi sus ventri deditus, omnem curam corpori impendebat, splēdide quotidie comedens. Sed non multo aliter videmus hoc nostris temporibus à quāplurimis improbis Christianis factitari, quorum omnis cura & cogitatio de vētre est fœda ciborum varietate resarciendo. ¶ Obseruandum denique est Deum dominum nostrum nihilominus huiusmodi peccatoribus & diuitibus improbis, salutem, vitā, diuitias, deliciasque omnes, & bona elargiri, si possit, his illecebris & beneficijs eorum animos ad se trahere & à mundi erroribus auocare. Nemo est qui aucupandi artem calleat, qui falconem errantem quotiescunque ad dominum suū redire non vult, minis aut prætenta fuste vocet, sed carne ostentata suauique compellatione eum allici ēs. Eodem modo Deus in improbos qui extra manum eius aberrant plurima beneficia confert: diuitijsque multis, pane, vino, & carnibus eos affatim implet vt his delicijs allecti in manum & voluntatem Dei redire gaudeant. Expectat item peccatorū conuersionem, vt videntes peccatores quantū Deo debeant iam tandem aliquando cōuertatur. Sed nō pauci sunt, qui velut falcones feri & fugaces, nec etiam his tantis beneficijs allecti in manum Dei venire nolunt, beneficijsque diuīnis, huius auari diuitis more abutūtur. Qui cum à Deo quam plurimas diuitias accepisset, non modo nō veniebat ad Deū gratias agens, verum abutebatur eis, primo in luxu vestium, secundo in cibis, tertio, quia inopi Lazaro eleemosynam nō dabat. De his tribus abusionibus diuitiarum ait Ezechiel Propheta. Hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis, & abundātia & otium, & manum egeno & pauperi non porrigebāt. Vsque adhuc de duabus primis abusionibus huius diuitis disseruimus. Iam tertium videamus. Sed antequam crudelitatem huius diuitis dicat Euangelista prius quis ille pauper fuerit explicat dicens. *Et erat quidam mendicus nomine Lazarus.* Apud mūdanos nomina diuitum sciuntur: & cum de eis verba fiunt nominatim explicantur: pauperum autem nomina nesciuntur, nec si sciantur digna existimātur aliqua appellatione. Quod si de aliquo eorū sermo fiat, dicitur quidam pauper, verum secundū ordinem spiritus oppositum obseruatur vt nos hic Christus docet, qui diuitem nō nominauit & nominauit pauperē. Docet præsertim prælatos vt nomina pauperum sciant, & visitent eos, & tanquā filios diligant, & curam illorum gerant. Obserua hic cōtra quosdam qui ausi sunt dicere in veteri lege pauperes nō mendicare, dicentes mendicationē à Deo prohibitam esse. Quod si verum esset, Lazarus contra legem fecisset, & si contra legem fecisset non de ductus esset ab Angelis in sinum Abrahæ. Elias quoque mendicauit. Et Paulus ad Hebræos ait, de sanctis veteris testamenti. Erant angustiati, afflicti, & egentes. Egentes, idest, mendici. Ad illud autem quod potest obijci ex Deuteronomio, vbi dominus ait non erit mendicus inter vos, non est præceptū pauperibus impositum ne mendicent, sed diuitibus vt illis necessaria suppeditent. Acsi diceret diuitibus. Eam liberalitatem in pauperes ostendite vt nulla vrgeantur necessitate mendicandi: nihil enim carius emitur, quam quod petitur. Quare si diuites tales essent quales esse deberent: nemo mendicus esset, nullusque pauper ostiatim peteret. Quin etiam & Diuus Thomas ait, illud quod Deus in Deuteronomio dixit, non esse præceptum sed consilium. ¶ Obserua autem & diligenter expende mirabilem diuinorum operum conuenientiam & ordinem. Multi sunt qui mirātur dicentes, Quare Deus illi diuiti improbo, tot bona & diuitias concessit, è diuerso vero misero Lazaro, homini iustissimo tot incommoda tot ærumnas & plagas inflixit? Qua in quæstione adeo irretiuntur & turbantur sæpe numero, vt nullam solutionem satis idoneā inuenire possint. Hos autem ego fræneticis & insanis simillimos iudico, quibus omnia circum circa posita, nulla in sede morari sed gyris & volutionibus assiduis rotari videntur. Illa tamen inuersio & turbatio non in rebus extra positis sed in iudicij, capitisque moderamine posita est. Eodem modo opera diuina summo ordine & compositione procedunt, quod si aliquid secus esse videatur, culpa in delirium iudiciorum nostrorum, non in diuinam sapientiam conijcienda est. In quo idem nobis accidit, quod illis accidere solet, qui opus aliquod inceptum inspiciunt: cuius artificium cum ignorēt, admodum solent admirari cùm ordinem, tum etiam partes operis, magnitudine materia, figura adeo distātes, vt nihil ad rem facere videantur, nisi artificis accedat documētum & explicatio, aut operi summa manus imponatur: posteà ve

Ezech.36. 3.Reg.17. Hebræ. 11. Deute.15. S.Th.22. q. 187.ar.3.ad quintum.

ro quã opus iam perfici & omnia locis suis quadrare incipiunt, tum demum apparet quantũ cuiusque partis in magnitudine, materia, & figura diuersitas conuenerit. Ita & nos cum partes huius diuini operis & ecclesiæ simus, mirum non est. Si alicui admirationem moueamus conditionum nostrarũ diuersitate. Deus enim summus, sapientissimusque artifex, vt partes huius operis suis locis conguentes faceret, nostrum alios diuites, pauperes alios, alios nobiles, alios vero humiles esse voluit, cuius rei perfectio & causa opere demum finito exacte cognoscetur: quãdo viuos & mortuos iudicaturus dominus in potestate magna, formamque cuiusque partis recogniturus in opus suum gloriæ sempiternæ aderit. Nonnullas tamen possumus huius diuersitatis causas licet hoc in iudicij die multo perfectius sit cognoscendum, assignare. Prima est vt iustificetur Deus coram hominibus, cum enim sint non pauci, qui iniquum esse iudicant diuitias à Deo & bona tẽporalia illis hominibus concedi, qui iustè illis maiori ex parte non vtuntur, quia & superflua sibi arrogant & necessaria pauperibus non impendunt: vt Deus hanc de se impiam hominum opinionem diluat, causamque suam apud homines defendat, pauperes esse voluit: qui domesticatim eleemosynã petentes, diuites elargiri compellant, quo facto diuites sint misericordes. Et Deus illorum diuitiarum elargitor iniquus non censeatur, eo quod diuitias illis concesserit, qui illis perperam abutuntur: sed potius laudetur, & iustificetur, eleemosynæ faciendæ diuitibus primus omnium autor existẽs. In scriptura autem eleemosyna vocatur iustitia, nõ alia, vt puto, ratione, nisi quia & Deus diuitiarum largitor, &
2. Cor. 7. diuites per eam iustificantur. Dispersit (inquit Paulus) & dedit pauperibus: & iustitia eius manet in seculum seculi. Eleemosyna igitur iustitia vocatur quia eleemosynam faciens Deum iustificat ne iniquus aut cassus prouidentia videatur. Etiam enim si pauperi diuitias nõ dedit, satis est diuiti daturo pauperi dedisse. Vnde quotiescunque eleemosynam facis duplex bonum operaris. Gratum te ostendis, & Deum iustificas: quatenus eum recte omnibus creaturis prouidisse eleemosyna tua cõfirmas. Quia autem abundantia tuarum diuitiarum & pauperis egestas adeo publica sunt vt omnibus pateãt: ea de causa gaudet etiam Deus publica iustificatione, quare pauperes publice mittit, vt publice eleemosynam facias, publiceque Deum iustifices. Ideo pauperes nequaquã de Dei liberalitate queri possunt, ille enim omnibus satis consuluit, diuitibus bonis quam plurimis, pauperibus diuitum eleemosynis: quod si secus fiat, culpa malorum est dispensatorum non domini, cuius est indefessa liberalitas. Quemadmodũ enim qui simul diuertunt ob multitudinem diuertẽtium: deficientibus lectis singulatim solent bini & terni accũbere vnde sæpe numero accidit, vt socius qui in altera sponda cubat vniuersa in somnis stragula ad se rapiat, sociosque frigori expositos relinquat, nulla hospitis culpa, quæ omnia necessaria optime prouisit, & ad sternendum lectum & ad euitãdum frigus, ita nihilo magis culpãda est diuina prouidentia, quæ omnia necessaria non solum hominibus, sed etiam alijs creaturis in mundi principio ordinauit. Quare si secus aliquando accidat mortaliũ non diuinæ prouidentiæ culpa est: qui vel superbia vel auaritia, aliorum hominum bona quasi quoddã stragulum plusquam satis est sibi arrogant. Quare si pauper necessitate vrgetur, diuitis accusanda est nequitia non Dei: qui sufficienter pane & vino omnibus prouisit. Plurimos enim inuenies, qui numerosa palliorum aliorumque supellectilium copia abundant, alij vero è diuerso non pauci sunt, qui nec necessaria ad vitam sustentandam habent: quod si homines aliter sese gererent quod in medio est omnibus esset satis, diuitibus pauperibus de his quæ habẽt impertientibus. Ergo diuites ne de Deo queramini: sed vnusquisq; pauper nẽ de vicino suo queratur qui bona aliena, male quę à Deo accepit dispensando sibi arrogat. Deus enim constituit diuites quasi nutrices indigentium, nam quemadmodũ nutrici optimus cibus datur, vt pinguiori lacte infantẽ regiũ nutriat: sic Deus te fecit vberiorẽ, vt tu proximos tuos vberiori lacte à necessitatibus vindicares. Verum multi diuites sunt qui Deum sæuitia sua infamãt, præsertim apud vanos stultosque seculi homines, Deum iniustum credentes, eo quod pauperum necessitatibus non consuluerit. Deus tamen aliquãdo pro honore suo pugnabit, causamque suam in finali iudicio iustificabit, cum dicet. Esuriui & nõ de-
distis mihi mãducare. Sitiui, &c. Tamẽ pauperũ famẽ suã vocat quia famẽ suã eiusq; culpã Deo pauperes imputare solent. At qm̃ me non iustificastis (dicet Deus diuitibus) coram illis, qui me vt iniustum notabant propter plurima bona, quæ vobis tribui, ego me iustificabo cum vestro magno malo, vosq; in infernum detrudam. Ego enim si alijs elargitus sum diuitias, eo feci ne putarent homines nullã mihi in temporalibus esse potestatem. Alijs vero negaui, quia eorũ saluti expediebat. Certè vt studiosiores religionis & non cupidi efficerentur. Nam si Deus omnia rogata concedere, soleret, quis illi nõ magis mercedis causa, quam amore inseruiret. ¶ Atque ideo secunda ratio cur Deus fecit pauperes hæc fuit, vt scilicet essent qui Deum amorẽ & deuotione, & non ambitione colerent. ¶ Tertio facit Deus pauperes, nẽ mali vsque adeo diuitias & bona temporalia magnifaciant, intuentes bonos quamplurimos homines Deique amicissimos illa non esse adeptos: & è contrario boni paruipendant omnia bona temporalia, quæ mali consequuntur, si bona dicenda sunt. ¶ Quarto facit Deus pauperes eorum ipsorum causa. Nam quasi medicus sapiẽs inedia ægrotum conficit vt à morbo liberetur, Sic Deus penuria rerũ necessariarũ sibi dilectos corrigit, ne in vitia illabantur. Arescerent proculdubio pinus, funditusque interirent, nisi quotannis superflua amputarentur: illa enim luxuries spiritus earum vitales obturaret & occluderet, ad exitiumque pinos perduceret. Sic diuitiæ animam oppilant adeo, vt nõ pauci in conscientijs suis recte instituendis periclitarẽtur, si bona temporalia pro animi sui libidine retinerent. Vnde non parua est diuina cura, quæ hominibus inutilia & nociua negat, ne illis causa ruinæ sint. Quemadmodum enim auibus pennas secare solemus, ne auolent: sic multis tollit Deus diuitias ne superbiant & extollantur in perditionem suam. Alios

Matth. 25.

Alios verò facit Deus pauperes, vt eorum patientiã exerceat ad meritum. ¶ Quinto non solum propter vtilitatem pauperum tantummodo fecit Deus pauperes, sed etiã propter diuites: pauperibus enim medetur Deus vlcerosis diuitum conscientijs. Vnde vtilius est diuitibus esse pauperes, quam pauperibus esse diuites, maiusque officiũ est in diuites eleemosynam accipere quam in pauperes tribuere. Sic Paulus ait. Obsecro vt adiuuetis me in orationibus vestris, vt obsequij mei oblatio accepta fiat in Hierusalẽ sanctis. Ex quibus verbis colligitur plus lucrari dantes quam accipientes eleemosynam: siquidem opus est Deum precari vt accipiatur eleemosyna. Christus autem domum Marthæ petiuit cœnaturus ibi, non quod non haberet alias vnde cœnaret, angeli enim affatim illi ministrare potuissent cœnam, sed propter illius & sororis vtilitatem. Eodem modo Elias ad viduã Sareptanã iuit ob viduæ ipsius commodum. Maius enim beneficium consequuta est vidua Eliam pascendo, quam Elias ab illa pastus accepit. Idem dicendũ est de duobus discipulis euntibus in Emaus, Christo sub pauperis peregrini figura, & habitu accepto. Hoc igitur summum remediũ est diuitis ad salutem eleemosynam scilicet pauperi facere. Siquidem paupertas ea potissimum de causa permissa est à Deo in terris vt sit diuitiarum veneni tiriaca quædam presentissima. Quod videre clarius possumus in hoc diuite: cui in salutẽ datus est pauper Lazarus, Lazarum vero pauperem esse voluit Deus, vt patientia sua cœlum mereretur. Hanc autẽ medicinã non clã sed adeo in prõptu porrexit Deus illi diuiti vt dicat Euangelista de Lazaro loquens. *Qui iacebat ad ianuam eius.* Vt maius meritum accumularet, videns fœlicitatem diuitis, & è contra pœna diuitis augeretur, quia videns pauperem non est compassus illi, & etiam vt non ignoraret quod non vidisset illũ: nihil enim est in hoc diuite, quod possit patrocinari. Nam omnia argumenta defensionis hic diluuntur, omnesque viæ præcluduntur, ita vt nihil prorsus sit reliqui quod possit diues in excusationem adducere. Nam si dixerit quod tanta fuit multitudo mendicorum vt non potuerit omnibus auxiliari: Euangelista contrarium affirmat, inquiẽs. Erat quidam mendicus, nõ multi sed vnus. Si dixerit non noui eum, nec illum vidi, & forsitan accepisset eleemosynam si alio non se recepisset, Euãgelista contra ait, iacebat ad ianuam eius. Si dixerit diues, non adeo ægrotus fuit, potuisset manibus operando victum quærere: Euangelista ait. Erat vlceribus plenus. Denique si dixerit, nõ magna premebatur fame: respondebit Euangelista. Cupiebat saturari de micis cadẽtibus de mensa diuitis. Sic omnes purgandi rationes tollit Euangelista: diuitemque facinorosum conuictum damnat, vt hominem impiũ & ab omni humanitate alienum. Docemur hinc in die iudicij malos tanta seueritate esse iudicãdos, vt vel minimæ defensioni non sit locus futurus: iudicia enim Dei adeo iustificata sunt, vt Dauid in Psalmo dicat. Iudicia domini vera, iustificata in semetipsa. Obmutescent peccatores omnes non habẽtes quid respondere aut allegare possint corã iustissimo Dei iudicio, &c. Non poterat itaque dicere diues hic se non vidisse illum, qui ante eius ianuam iacebat: denique quomodo daret absenti, si præsenti non dabat? Sed prosequamur historiam. *Vlceribus plenus:* Tot habebat ora clamãtia, quot vulnera: quorum tamen nihil impijssimum illum diuitẽ mouet. ¶ Expende autem quod quanuis Lazarus multis malis affligeretur, nullam contra homines querelam, nullam in Deum contumeliam effudit, nec vllum impatientiæ indicium extulit. Sic faciũt electi qui gloriantur in tribulationibus suis, voluntatẽ bonam patris sui scientes sibi æternum regnum daturi. Discamus ergo hoc exemplo miseriam nostrã pœnitentiam, & crucem, patienter ferre. Breui res mutabuntur cum Lazaro: atque ita vt crux in æternum gaudium mutetur. *Cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa diuitis.* Quemadmodum mũdus diuiti quantum potuit liberalissime omnia concessit, pretiosa vestium supellectile, ciborumq; varia abundantia illum locupletem faciens omniaque in illum bona quæcunque potest impendit: sic è diuerso huic Lazaro quæcunque eripere potuit, abstulit, adeo vt etiam veste & victu ad vitã necessarijs eum priuaret, innumerisque plagis affecerit. O ingẽtem ignorantiam, omnibusque hominibus merito deplorandam: quam paruis de rebus condemnentur mortales: ne videlicet exigua sibi à Deo imposita præcepta adimpleant. Deus vero adeo in omnibus rebus suis se iustum ostendit, vt neminem quod implere facile non possit efflagitet, contentumque se fore profitetur si illum temporis, rei familiaris, ciborumque superfluis pauperibus erogatis colamus. Quot enim pauperes possent sustẽtari reliquijs illis, quæ ludentibus aut comedentibus sæpe numero redundãt: qui micas de mensa tua cadentes tantummodo petunt, vt possis in die iudicij extremo iustificari: si nunc cum tempus habes illis subueneris? Ille sanctus vir Booz videns pauperem mulierem Ruth spicas à messoribus relictas colligentem, dixit messoribus. De vestris manipulis proijcite de industria: & remanere permittite: vt absque rubore colligat, & colligentẽ nemo prohibeat. Eodem modo deberent & diuites facere, multas de mensis suis de industria pauperibus relinquentes, quibus sustentarentur, reliquias. Nam cur incommodum tibi videatur: superflua quę tibi prodesse nequeunt pauperibus erogare? De hoc autem iniquissimo diuite ait hic Euangelista, tanta illum auaritia esse infectum, vt licet summa omnium rerum copia abundaret, extremæ tamẽ Lazari necessitati succurrere nolet. Vnde sequitur in contextu. *Et nemo illi dabat.* O crudelitatem horum temporum eximiam. Si quidem nemo iam inter Christianos inuenitur, qui pauperũ misereatur. In illa enim ecclesia primitiua tanta in pauperes vigebat liberalitas vt satis nõ esse vlli Christiano videretur si ea, quę poterat tribueret: nisi etiã de necessarijs ad vitam suam largiretur. Hac de causa laudantur à Diuo Paulo Achaiæ & Macedoniæ habitatores: qui cum summa premerentur inopia tamen vltra facultates suas pauperibus consulebãt, rebus etiam necessarijs ad vitam propter Deum erogatis, multis lachrymis testantes Apostolos, vt ea acciperent pauperibusque pro arbitrio dispensarent. Quare non potest non esse Deo gratissima eleemosyna puro & pio animo facta: etiam si vltra vires cu iusque

Rom. 15.
Luc. 10.
3. Reg. 17.
Luc. 24.
Psal. 18.
Ruth. 2.
2. Cor. 8.

iusque facta sit. Si quidem D. Paulus in simili casu tantoperè Macedonum pietatem laudat. Nam etiã si polytica liberalitas in eo quod quisque sine suo dispendio erogare potest versatur infusa: tamen hoc medium non seruat, quippe quæ necessaria etiam propter Deum solet elargiri. Sic temperantia infusa non tantum abstinet à voluptatibus, quæ animam & vsum rationis impediunt: sed etiam radicitus omnia humanarum fomenta libidinum euellere tentat: quo facto spiritui corpus subijciat. Pulcherrima liberalitas est pauperibus etiam vltra vires opem ferre: præstat enim nimiæ accusari misericordiæ, quam impietatis. Abdiæ prophetæ tanta fuit pietas, vt se maximo ære alieno astrinxerit quo prophetas egestatis tẽpore sustẽtaret: quo tamẽ ære illius vxor posteà liberata fuit aucto Elisei opera oleo. Huius autẽ diuitis tanta extitit auaritia, vt nõ modo sibi necessaria, sed nec etiã superflua pauperi daret. Qua de causa optime ait D. Chrys. malle se cũ mille dæmoniacis quam cum auaro vno versari. Nã ille, qui à dæmone vexatur vestẽ discindens corpusq; dilaniãs, sibi soli incommodum infert: at auarus proximis in primis nocet. Procul enim dubio quotiescunq; pauperi fame oppresso rebus tuis si potes non opitularis, illum proprijs bonis spolias: quia tunc bona tua, non tua, sed pauperum sunt: quibus nisi subuenias indigentibus manifestum furtum committis. Hinc Diuus Augustinus ostendit auaros feris esse multo immaniores: illæ nanque nisi ingruente fame venari non solent, qua sublata cæteris animalibus pacem concedunt. Diues verò auarus semper aliena diripit plura indies cupit, nec quantumuis sit omnium rerum copia plenus satiatur: & tantum abest, vt pauperi summe indigenti subueniat, vt etiam illum quomodocunque potest expoliet. ¶ Obserua autem in hoc quòd non solum damnat Euangelista diuitis huius auaritiam & crudelitatem, sed etiam seruorum eius & familiæ: non modo enim Dominus, sed nec seruus, aut familiaris quispiam extitit qui misericordia motus Lazaro de dimenso suo ferret opem. Qualis dominus, tales famuli sunt. Si enim dominus crudelis est: familiares misericordes esse quî possunt? Vnde in Ecclesiast. habetur. Secũdũ iudicem populi sic & ministri eius, & qualis Rector ciuitatis tales & inhabitantes in ea. Domino aleatore, vniuersa familia ludo indulget. Si autem Dominus libidinosus sit, eodem modo & famuli censentur: & ècontrario, domini boni continentis & misericordis, misericordes, continentes, bonique sunt familiares. Vnde quotidie videmus in domo diuitis liberalis in pauperes, famulum quemque viso paupere ad ostium cum eleemosyna accurrere. Hinc patet filios parentes, famulos dominos suos in omnibus sibi æmulandos proponere. Sic in domo huius diuitis constat omnes pro domini sui libidine in Lazarum esse animatos: quippe qui eum non modo non aliqua eleemosyna solabantur, sed etiam frequentibus iniurijs afficiebant & molestabant. At quid opus est verbis? similes erant domini sui. Ergo ait Euangelista. Nemo illi dabat. Discant ex hoc loco domini & parentes, vt tales ipsi sint, quales suos esse volunt: minores nanque natura duce maiorum exempla sequuntur. Abrahami famulos bonos fuisse certum est: legimus enim vnum ex illis celeriter ad gregem cucurrisse, vt inde aliquid afferret in Angelorum hospitium: qui sub peregrinorum forma apud Abrahamum diuertebant. Idem fecit Sara eius vxor: vt intelligas omnes illius familiares, qui diligenter Deum colit, eodem modo ad Dei cultum esse diligentissimos. Loth etiam, qui nutritus erat in domo Abrahę, hospitalis fuit, & misericors. Item Ioseph: quia bonus erat, bonum habuit seruum, qui cæteris filijs Iacob dixit. Pax vobis. Deus patris vestri reddidit vobis pecuniam. Econtra verò Absalon, qui erat impius, famulos habuit impios: quippequi Amon fratrem domini sui interficientes nefarium scelus perpetrarunt. Non poterant enim ab Absalone melioribus viuendi exẽplis instrui. Discant ergo patresfamilias suos docere non tantum verbis sed operibus, præclarisque actionibus. Hoc autem quantò secus nunc eueniat, nemo non videt, si eos attendat, qui aulicum viuendi statum secuti pro bonis moribus omne vitiorum genus contrahunt: cum tamen à maioribus suis magnatum & potentum virorum seruitio sint addicti vt vrbanitatem vitæque cultum addiscant, quæ illi omnia in ludum desidiamque transferunt. Sic forsitasse plerisque Iudæorum visum est, qui filios suos pharisæorum seruitio mancipant, existimantes eos apud dominos suos summa morum integritate instituendos fore: à quibus tamen miseri iuuenes hoc duntaxat edocti sunt, quomodo scilicet Iesum dolo accusarent, omniumque Saluatorem morti traderent. Ideò ait Ioannes quod miserunt pharisæi ministros, vt apprehenderent Iesum. Sed tu non multo aliter facis quippequi famulos tuos citius ad inhonesta munera subeunda: quam vel ad sacrum audiendum, vel ad confessionem annuam peragendã compellis. Igitur mira nemini videri debent seruientium flagitia qui dominorum suorum nutus omnes & voluntates obseruantes eorum similes euadunt, sed de his satis. ¶ Expende etiam idem nunc vulgò passim factitari, quod hunc diuitem fecisse conquerimur. Illi nanque non defuerunt opes, quas in vestium ciborumque luxum, ludum, & istius generis vitia insumeret, sed quibus inopiæ Lazari subueniret. Sic modo magnates huius seculi vanæ vestiũ supellectile affluentes, conuiuiorum, libidinumq; luxuria corrupti, egestatem affectatã quærũt, qua possint largiori se indies cibo potuq; ingurgitare, at verę miserorũ inopię sucurrere se nõ posse causant. Et quod nequius est, quãtũuis magno ęre alieno oppressi sint, nihilominus dolis, fallacijs, fœdissimisq; versuris sumptus facere nitũtur vbi de opũ, aut cuiusuis vanitatis æstimatione agitur, ne illorum opinio apud homines defraudet, vel eo minus humanę stultitię sit inseruitũ. Verũ si rogãtur, aut in virginis orphanę matrimonio locandæ dotẽ, aut aliud pietatis opus, tũc demũ apparet ingens æris alieni vinculũ, tũc illa inueterata inter auaros formula. Dñs tibi opem ferat. Hinc videbis hospitia, monãsteriaq; nõ pauca, ab istorum maioribus, melioris notæ hominibus cœpta, nequaquã ad debitũ finẽ perduci, quia huiusmodi est eorũ auaritia, vt oĩa quę in deũ, à quo bona vniuersa sunt, crogẽt ꝓ amicis reputẽt causam

[Marginal notes: 4. Reg. 4. — Chrys. Matth. cap. 8. — August. de Verbis Dñi ser. 26. — Eccle. 10. — Gene. 18 — Gene. 43 — 2. Reg. 13. — Ioan. 7.]

que suæ paupertatis fore in posterum existiment. Hos autem qui sic erga Deum parci, erga mũdum effusi & prodigi sunt, lepori simillimos ergo iudico; quod quadrupes anteriores pedes cum breuissimos habeat, posteriores habet prælongos: in quos minima corporis videbatur necessitas incumbere. Sic & flumina aquas suas dant mari: & terras circumcirca sitientes, minime rigant: sic isti diuitibus dant munera, non tamen indigentibus. In mundum sunt liberales, parci & auari erga paupe-
Exo.32. res. Non aliter se habuerunt filij Israel qui se auro argentoque domesticatim spoliarunt, vt vitulum illum nefandum conflarent: cui velut Deo cultum exhiberent. Sic isti nefarij diuites faciunt in concubinas, libidines, variaque crimina perpetranda, liberaliter omnes opes suas prodigentes: sed in pia perparce nimium, aut nihil erogantes: quod in hoc diuite manifeste nobis proponit Euangelista. Cuius, cum esset in vitia effusissimus, auaritiam erga Lazarum iuste miramur. Scurræ non grauabatur, vestem bombicinam, auream ve largiri: Christo
Leui.14. impartiri nolebat vel paruum panis frustum. Hac de causa præcipiebat Deus in lege veteri vt pauperes etiam agnum Deo offerrent, videns multos, fictam erga Deum ministrosque eius inopiam causari: quare noluit eum, qui ad vouenda vitia diues est, esse inopem ad sustentandum eius ministros. Ergo cum diuites, tum vero pauperes iubet dominus offerant in templo diuitum munera. Nam quo ad Deum, Dei ve cultum nemo inops esse aut videri debet. Attamen heu quantis hodierna die malis est deprauatus orbis terrarum: in quo nemo pauperem amat: nemo propter Deum solatur: nemo nec videt quidem? Quot hodie Lazaros vident mundi amatores & animarum suarum hostes & peremptores: & sunt magis soliciti de phaleris equorum & canibus venaticis, & scurris, quam de Christi pauperibus. Vnde dominus per prophetam conqueritur dicens. Bibentes vinum in phialis & optimo vnguento delibuti, nihil compatiebantur super contritione Ioseph. Diues hic bibens & comedens, non compatiebatur super paupertate, & Lazari vlceribus. Sed vt diuitem hunc & omnem domum eius confundat dominus, audi quod sequitur. *Sed & canes veniebant, & lingebant vlcera eius.* O crudeles homines: qui sinitis canes, quod vobis incumbit, officium exequi pietatis, pudeat vos miseros sic crudeles esse. Canum est latrare, peregrinos mordere, abigere hospitales, non recipere hospitio aduenas & ignotos. Atqui vicit brutorum natura hominum duritiem: dum miseret languentis hominis, humi considentis. Humaniores fuerunt canes, hominibus. ¶ Hæc ait Euangelista Christum de diuitis, pauperisque vita dixisse, alterum cum altero conferendo. Diues enim cruditate laborabat, mollibus vestibus torpebat, luxuque corrumpebatur nimio: pauper vero ècontra fame: nuditate, inopiaque summa omnium rerum vrgebatur. Ille geniali stertebat lecto, hic in nuda cubabat humo. Sed sicut in viuendo, sic in moriendo dissimillimi extiterunt. Nam omnes
2.Reg.14. morimur & quasi aqua dilabimur. Pauper & diues, nobilis aut ignobilis, doctus vel indoctus, omnes simul mortem oppetunt: vnde moritur doctus simul & indoctus. Cum igitur horum duorum vitæ adeò fuissent distantes, vt iam vidimus: Eccles.2. modo Euangelista de vtriusque exitu & prius de Lazaro ait, *Factum est autem cum moreretur mendicus.* Misera huius sæculi vita, cum sit vndique multis circumuallata periculis, & incommodis, non immerito ab omnibus iustis hominibus maximè habetur odio, ne ius beatitudinis amittant aliquo modo: quia nulla est peior viuendi conditio, quam in ea vita versari, in qua facile sit cæli iacturam facere. Et ita omnes sancti summe cupiebant, se mortem cum vita commutare, renuentes eam vitam viuere, in qua nulla sit tam antiqua virtus, quæ non acescere, & corrumpi possit. Quare postquam iustus superauit maris tempestates in portum tutissimum ab Angelis summa lætitia excipitur, dicentibus. Factum est iam, consummatum est, nullum deinceps periculum, aut timor sit tibi. Factum est iam & consummatum. O factum iusto suauissimum: impositus est laboribus finis, iam desinent dolores & miseriæ. O bonam fortunam, magnam fœlicitatem: nemo poterit iustum inde vlla vi interturbare, nihil est amplius timendum: iam factum est. Pari verò ratione iniquus viuendo iudicium quod subiturus est prorogat, cui diuina liberalitas viuendi vsuram largitur, vt pœnitenti conuertatur iudicium in melius. Et ne fortè hoc tantum aliquem lateret beneficium, publicare fecit Deus apud omnes ditionis suæ gentes, quotiescunque ingemuerit peccator. &c. Semper enim nos Deus Ezech.18. vocat, & inuitat in cælum. Vnde an ignoras quod benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Si hoc non nouisti in diem iræ thesaurizas. Eo- Rom.2. dem modo omnis infernus mortem impij expectat, timens quia quilibet peccator dum viuit vitam corrigere potest, quantumcunque incorrigibilis videatur. Sed si in iniquitatibus suis ad mortem vsque persistit illico dæmones alacritate furibunda exclamant, & miseri mortalis spolio gaudentes, inquiunt. Iam factum est, nihil amplius restat, noster, noster eris, iam non potes vitam corrigere, quam in æternum perdidisti: te nobis nemo eripiet: secludite curas, factum est. Auertat Dominus tam diram ab auribus nostris vocem. Quando ergo omnipotens Deus peccatori coram omnibus Angelorum sanctorumq; ordinibus dixerit, factum est, erit ille in æternum hæreditate cælesti priuatus: quam tamen dum viuit recuperare, licèt millies amissam, potest, quod tamen si non fecerit veniens ad illud seuerissimum tribunal, audiet illud verbum terribile, factum est. Clausa est cæli ianua: nullo deinde nec expectando remedio relicto salutis. Ideo si sapis: nunc dum tempus datur clama, nunc lachrymarum effunde riuos, criminum tuorum pœnitens, quoniam ecce nunc tempus acceptabile ecce nunc dies salutis. ¶ Ve- 2.Cor.6. rum aliqua hic obseruanda sunt. Primum horum est, qualis sit ordo narrationis de superbo diuite & de paupere Lazaro. Dum enim de viuentibus loquitur humano more, de diuite primo locutus est & po-

& poſtea de Lazaro : nam primo dixit vitam diuitis, & poſtea vitam pauperis. Præpoſuit diuitem pauperi differens de vita vtriuſque, quia in hac vita diuites præponuntur pauperibus, & ſedent primo in theatris, in foro, in conuiuijs, & in omni honore & loco pauperibus præferuntur. Sed dum de his iam vita functis narrationem incipit, narratio pauperis proponitur : quia pauperes diuitibus in alia vita præponuntur, & ideo cum de alia vita agitur, primo fit mentio de paupere, & diuiti præfertur. Ideo prius loquitur de morte & retributione pauperis, quam diuitis. ¶Obſerua iterum quod quando dicit de paupere dicit vt moreretur mendicus, non dicit mortuus eſt mendicus, ſicut dixit de diuite, mortuus eſt diues. Non præteritum perfectum in mendico, quia Lazarus non perfecte mortuus eſt, quia ſi corpore mortuus eſt, non tamen anima quæ viuit Deo, & nihil perfectum habuit in morte, quam moriendo euaſit. De diuite autem dixit, quod mortuus eſt, morte animæ per culpam & morte corporis. ¶Denique obſeruandum quod gloria ſanctorum à morte incipit: ſicut gloria impiorum, morte finitur. Calamitas & miſeria Lazari morte finitur : nam quem homines viuum deſpexerant, hunc in morte portant angeli. Et quis credidiſſet hunc inopem & à toto mūdo deſpectum hominem: Deo in cælis tam charum & acceptū eſſe? verū longe alia ſunt Dei iudicia quam hominum. Vndé dominus per Eſaiam dicit. Non ſunt viæ meæ viæ veſtræ : & cogitationes meæ, cogitationes veſtræ : nam ſicut exaltantur, &c. Quomodo autem dominus honoret ſuos in morte : audi Euangeliſtām de mendico dicentem. *Et portaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ.* Ex quo intelligimus angelos adeſſe morituris, quod videlicet ſuo defungantur officio in quod deſignati ſunt. Vnde Paulus, nonne omnes adminiſtratorij ſunt ſpiritus, propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis, & Dauid. Angelis ſuis Deus mādauit de te. &c. Felix anima quæ hic a nemine niſi à canibus viſitabatur, nunc vero non vnus ſufficit Angelus, ſed angeli occurrerunt multi, qui portent eum. Docemur ſanctorum angelorum fidei, tutelæ, atque cuſtodiæ, noſtras animas in vita pariter & in morte aſsiduis precibus cōmendare: quatenus ab incurſu ſpirituum malignorum (vti rugientium præparatorum ad eſcam) defenſas in lucis ac pacis loca deducant. Præterea ex hoc loco ſatis conſtat dæmones nullam habere poteſtatem in animas iuſtorum ante Chriſti aduētum in ſinum Abrahæ, ſicut nec habent modo ſuper animas purgatorij : neque tunc habebant. Nam ſi detinebant ſanctos in ſinu Abrahæ, habuiſſent ius ibidē deportandi. Dæmon enim nullam habet poteſtatem niſi in exiſtentibus in peccato originali vel mortali, & non vtcunque, ſed taliter vt vaſa etiam & arma ipſius & poſſeſsio eius merito dicantur. Iuſti autem quandiu perſeuerant in iuſtitia, neque in hoc ſeculo, neque in futuro in poteſtate eius fuerunt. ¶Porro ſinus dicuntur loca maris à procellis & ventorum turbine liberrima. Et quidem mundus iſte velut mare fluctuat, & ventis tentationum agitatur maxime. Ante vero Chriſti aduentum iuſtorum animæ à corporibus libere egredientes non perducebantur ad portum cæleſtis patriæ : ſed interim in regione quietis manebant, qui patrum limbus appellatur, qui propter ſui tranquillitatem etiam ſinus dicitur, & creditur ſupra locum pœnarum eſſe. Dicitur tamen ſinus Abrahæ, non quod illic primò venerit Abraham, cum multi iuſti ante ipſum vita functi eſſent: ſed quia pater dicitur credentium in Chriſto, quibus locus ille ſeruatus eſt. In hoc ſinu detinebantur patres ante Chriſti aduentum, vbi moriens Chriſtus deſcendit, quæ infera vocabantur loca ſuperiora ab inferno vbi cruciantur damnati, à quo eduxit ſanctas animas ad portum cæleſtis patriæ, & manſit ſinus ille vacuus: nam poſt Chriſti mortem iuſti perfecti morientes ſtatim euolant in cælum, imperfecti vero ſicut tūc ita & nunc igne purgatorij purgantur. De hoc ſinu ait Iob. In profundiſsimum infernum deſcendent omnia mea : putasné ſaltem eueniet requies mihi? Merito autem portatus fuit Lazarus in ſinum Abrahæ, vt inhoſpitalitatē illius diuitis auari patriarcha ſanctiſsimo reprehenderet, qui refugium pauperum fuerat, & apud quem primum cœpit vigere pietatis ſchola, & cuius doctrina Loth pietatem edoctus eſt. Sed de diuite iam audiamus. *Mortuus eſt autem diues.* Igitur ſic moritur diues vt pauper. Hoc ſi animaduerterent reges, principes, diuites & potentes huius ſeculi, ſuperbiam, arrogantiamque dediſcerent, qua putant ſe vermibus, vt pauperes corpora ſua non paſcere, quaſi ſublimiori materia formata, quam aliorum: cum reuera omnia nata intereant & aucta corrumpantur. Meminerint igitur ſuperbi huius ſeculi tyranni vermes eorum corporibus non parſuros, quæ poſt modum in puluerem viliſsimum conuertentur : vt ſaltem hac conſideratione aliqua ex parte arrogantiam ſuam diminuant. Nihil ſunt diuitiæ, nihil generis nobilitas, vt mortem omnibus certam abſterreant. Quare ſi opibus aut nobilitate quibus ab Adam hæres es inſtitutus morbos, mortem, aut aliqua incommoda vitæ effugere poſſes, magnum eſſet quam plurimas poſsidere diuitias, clariſque eſſe ortum natalibus. Sed cum diues pauper, nobilis, & ignobilis, rex vel paſtor, omnes ſimili modo moriuntur, quid abſurdius quā in huiuſmodi vanitatibus ſpem ponere? Ergo cum omnes homines ſimus eadem conditione nati, merito eiſdem vitæ incommodis nemo noſtrum eſt, quin ſit ſubditus. Si rex aut imperator liber eſſet à morte, & omni alia infirmitate res eſſet profecto excellentiſsima regis aut imperatoris conditio: ſed nemo poteſt eſſe rex aut imperator quin ſit homo. Hoc innuit Saluator noſter, cum dixit. Simile eſt regnum cælorum homini regi. Non ſatis fuit dicere regi, ſiquidem qui rex eſt homo eſt. Sed ſingulari conſilio, regi, addidit, vt videntes reges & potentes ſe eſſe, ſimul ac pauperes morti reliquiſque vitę incommodis ſubiectos deſinant ſuperbire, ſibique perſuadeant eadem mala, in quæ nati ſunt omnibus eſſe cōmunia, niſi forte diuites cū morte aut inferno aliquid pacti ſunt, vt ait Eſaias, ne illis noceat. O inſane tune mortem vidiſti? ſcis quomodo ſe habeat, qui cum ea tā facile quęuis paciſceris?

Eſa. 55. Hebræ. 1. Pſal. 90. Eccle. 51. Iob. 17. Gene. 19. Matth. 18. Eſa. 28.

sceris? nouisti illam de facie? aut quo colore figuraue sit? Expertus vero es inferni cruciatus: aut publicam accepisti à Deo fidem te nunquam moriturum? Considera igitur licet sis magnus aut potens, vt hic diues fuit, te esse mortalem, & sic facile honores, diuitias, & cætera inania seculi despicies. Nam quid prosunt vniuersa blandimenta, deliciæ, aut voluptates carni morituræ? Ideò Dauid ait, Quæ vtilitas in sanguine meo dum descendero in corruptionem? Attende ad hunc diuitem, quem omnes fortunæ suæ à morte liberare non potuerunt. Vnde Ecclesiasticus exclamat dicens. Quid superbis terra & cinis. Perpende diligenter tuam conditionem & naturam, & in quam dissoluendus eris materiam, & omnium tuarum vanitatum finem cito impones. Arbores cognoscuntur quædam ob truncorum differentiam, quædam ob frondium, fructuumque proprietatem sed traditæ igni & in cinerem redactę, cognosci nequeūt. Non cognosces mixtis cineribus proceram pinum, aut excelsam populum ab humili myrto. Sic homines dum viuunt & degunt in sylua mundi huius cognoscuntur, ab maiorem stipitem, quidam ob verborum folia, hic in flore pulchritudinis, ille in altitudine principatus: sed cum mors venerit, in cineres redacti cognosci non poterunt. Mistis cineribus quid interest inter principem & colonum? Quid profuerunt istis aurum, argentum, vestes, diuitiæ, famuli, cognati, aut familiares? Omnia hæc nihil valuerunt, nec superbia aut gloria vana seculi fuerunt tanti vt sectatorem suum morti eriperent: aut à vermibus corporum custodibus fidissimis carnem, aut denique ab inferno animam vendicarēt. Id propter clamabat propheta Baruch, dicens. Vbi sunt principes gentium & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terram? qui ludunt in auibus cæli, qui argentum thesaurizant, & aurum in quo confidunt homines. &c. Exterminati sunt & ad inferos descenderunt, & alij loco eorum surrexerunt. Iob etiam, Moritur, inquit, diues & felix, non enim possunt locupletes se suis nummis à morte redimere: vel aliquam secum certam deferre pecuniam. Ideò in Psalmo habetur. Ne timueris cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria, &c. Et iterum, relinquet alienis diuitias suas, & sepulchra eorum domus eorum in æternum. O stulta diuitum scriptura, pessimumque testamentum. Relinquunt animam diabolo, corpus vermibus, & diuitias mundo. Vnde in persona eorum ait Sanctus Iob. Ego ille quondam opulentus repente contritus sum. Hic finis est mundani perituriq́ue gaudij cuius extrema luctus occupat, & omnia importuna mors sub sua iuga mittit, Vidi (inquit Dauid) impium exaltatum supra cedros Libani, & ecce iam non erat. In labore hominum non sunt ideo cōtēnis eos superbia &c. Mors dura omnia æquat, omnia ex imis euertit fundamentis. Quanquam Lazarus, & diues hic dum viuerent essent dissimiles, quia alter opulentus, alter vero mendicus erat, attamen in morte similes fuerunt, quoniam neuter illorum, illius aciem potuit effugere. At in præmio quam diuersi extitere consequendo. Aqua saporem

Psal.29. *Eccles.10.* *Baruch.3.* *Iob.21.* *Psal.49.* *Ibidem.* *Iob.16.* *Psalm.36.* *Psal.72.*

contrahit terræ, qua transit: nam si venam salis aut sulphuris offendit: salsa, sulphureauè fluit, & calida: si terram bonam, dulcis manat. Omnis morimur & quasi aqua dilabimur. Mors autem saporem vitę contrahit, vnde quoties vita bona est, mors etiam suauis est: vitam vero malam mors acerba & amara consequetur. Qualis ergo fuit vita horum duorum talis extitit vtriusque exitus. Vbi nunc diuitis diuitiæ, vbi splendor, vbi mundi gloria? Seipsos in felices homines seducunt: non enim diuitiæ liberant homines à morte, nec pecunijs potuit iste redimere mortem. Quare Paulus non abs re scribit discipulo suo Timotheo. Præcipe diuitibus huius seculi, ne sublime sapiant, nec sperent in incerto diuitiarum, sed in Deo vero. Mundus enim transit & concupiscentia eius, hoc tecum reputa vana esse omnia & transitoria. Non enim multum erat, diuitem mori, quia statutum est omnibus hominibus semel mori. Verum id quod sequitur est perpendendum. *Et sepultus est in infernum.* Vsitatum est vnicuique, vt in sua parochia post obitum sepeliatur. Ius suum diabolus districte sibi defendit: nec patitur eum qui suæ debetur parochiæ alio loco sepeliri. Vide si in vita parochianus eius sis, si aqua concupiscentiæ ab eo baptizatus sis. Parochiani enim eius sunt qui suorum operum & initia & consummationē quasi primitias soluūt & decimas: qui lasciuijs, cantilenis, dictaminibus, impudicitijs, carminibus vanis, aut verbis detractorijs, vel dicendis vel audiendis intendentes parocho suo diabolo student adesse. Ij in sua infernali parochia sepelientur. ¶ Obserua autem quod cum de morte pauperis loquebatur, non dixit vbi esset sepultus, nec nomine sepulturæ vsus est, aut de sepultura egit: sed loquens de diuite dixit, quod esset sepultus. Omnis superbi diuitis cura magnifice construendo corpori sepulchro cernitur, nec moriens recordatur animæ suæ: sed omnes cogitationes & conatus in rebus terrenis collocans insignia gentis suæ summa contentione sibi adfabre insculpta super imponi iubet, cæterorumque vel in pace vel in bello facinorum similitudinem, ne apud homines illius nomen intereat. ¶ Rursus obseruandum hic est maxime qua culpa diues hic damnatus fuerit: non enim legimus illud aut fæneratorem aut furem fuisse: sed quod de bonis suis (quæ forte iuste quæsierat) pauperi non impertierit. Expende qua pœna mulctandi erunt raptores, vsurarij, fures, qui aliena retinentes pauperes spoliant: cum æterna damnatione puniatur hic qui non abstulit aliena, sed quia de proprijs & superfluis statui, pauperibus non erogauerit. Timeant vsurarij, timeant illi, qui aliena retinent, cum hic tam diro torqueatur supplicio quod propria non sit elargitus. Sed historiam prosequamur. *Eleuans autem oculos suos cum esset in tormentis, vidit Abraham à longe & Lazarum in sinu eius.* Ex naturalibus non patet quomodo iste cognouit Abraham: quoniam si anima diuitis vidit alias animas, quomodo cognouit illam fuisse animam Abrahæ, & illam Lazari? Itaque eleuatio oculorum ordinatio est intellectus ad Abraham & Lazarum, & hoc intelligi potest diuinitus factum,

2.Reg.14. *Prouerb.12.* *1.Timo.6.* *1.Ioan.2.* *Hebr.9.*

factum,& per hunc modum cognouit Lazarum & Abraham. Ordinatio si quidem diuina effectrix fuit istius discretionis. Ad maiorem autem sui pœnam vidit Lazarum in sinu Abrahæ: hoc est, in certa & quieta æternæ beatitudinis spe quiescere. Iustū enim erat oculos illos immisericordes puniri, in hoc quod hic noluerunt misereri. Sed frustra in *Eccles. 4.* supplicijs oculos aperit, quos olim inopi & mendico crudeliter clausit. Hinc rectè vir iustus nos instruens ait. Non auertas faciem tuam ab vllo paupere: ita enim fiet, vt nec à te auertatur facies domini. Sicut talpa, quæ cæca est in vita, sic iste non vidit seipsum nec Deum, sed terrenas cupiditates, veluti talpa sub terra degens, quæ dicitur in morte aperire oculos suos sic isti in morte aperiunt oculos,& vident vanitatem, quam antea diligebant, *Sapien. 5.* dicentes. Quid profuit nobis superbia &c. Optime *Psalm. 118.* dictum, sed sero dictum. ¶ Expēde autem quod à longe vidit Abraham: vt scias quam longe sit à peccatoribus salus. Tam longe enim erat diues iste à paupere: quantum gratia Dei à peccato: & à vitio virtus,& ab inferno beatitudo: tam distantes post obitum fuerunt ambo, quantum distabant eorum corda in vita. Aduerte etiam ad quadruplicem commutationem, quæ fuit inter diuitem hunc & mendicum Lazarum. Primo diues, qui in aula magnifica & in sublimi cathedra sedebat, abiectus in ima iacet: & pauper qui ad ianuam diuitis omni solatio destitutus fuit, in sinu Abrahæ recipitur & honoratur. *Prouer. 14.* Sic per Salomonē dicitur. Iacebunt mali ante bonos & impij ante portas iustorum. Secundo diues in delicijs,& pauper in laboribus vixerat & doloribus: nunc vice versa diues cruciatur, & Lazarus exultat. *Esa. 65.* Vnde per Esaiam Dominus dicit. Ecce serui mei comedent & vos esurietis: ecce serui mei bibent & vos sitietis. Ecce serui mei lætabuntur & vos confundemini: ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos præ dolore cordis clamabitis,& præ cordis contritione vlulabitis. Tertio Lazarus in hac vita à diuite mendicabat: sed posteà diues mendicabat à Lazaro: & sicut diues non exaudiuit Lazarum in hac vita, ita posteà non est exauditus, iuxta illud. *Prouer. 21.* Qui obturat aurem suā ad clamorem pauperis: ipse clamabit & nō exaudietur. Quarto sicut pauperi dum viueret grauiorem faciebat pœnam iacere ante ianuam diuitis, & alia bona prospicere: sic diuiti mortuo augebat *Gene. 3.* pœnam in gehennam prospectus delectationis Lazari. Sicut enim dominus eiectum Adam è regione paradisi collocauit, vt videns illum sentiret à quantis bonis excidisset: sic ante oculos diuitis *Sapien. 8.* posuit Lazari felicitatem, vt magis torqueretur. Stabunt iusti in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt,& qui,&c. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, &c. ¶ Obseruandum est etiam quod non dicitur hic tantum, quod erat in tormento sed in tormentis, vt scias multa esse in inferno tormentorum genera, ibi enim est pœna damni, hoc est, carentia diuinæ visionis, quæ maior est omnium pœnarum: quia quanuis damnati non appetant videre Deum propter amorem suæ bonitatis, tamen vehementissime appetūt hoc propter desiderium propriæ delectationis: eo quod credere firmiter compelluntur ex illa visione maximam in videnté delectationē causari,& ideo carentia visionis illius apprehensa vt ex actuali malitia propriæ voluntatis proueniens maior est pœna, quā pœna sensus. Est etiam multiplex pœna sensus, vt pœna ignis acerbissima, vt noster hic materialis ignis respectu illius atrocissimi quasi depicta flamma videatur. Erit vermis hoc est remorsus propriæ conscientiæ,& culpæ commissæ in Deum, quæ maior pœna erit quam pœna ignis: de qua in Ecclesiastico habetur. *Eccle. 7.* Vindicta carnis impij, ignis & vermis. *Iudith. 16.* Et Iudith etiam. Dabit inquit ignem & vermes in carnes eorum. Erunt & tenebræ corporales densissimæ: multo magis quam illæ tenebræ AEgypti. *Exo. 10.* fætor horrendissimus dæmonum visionis, & innumerabilia alia tormentorum genera, quorum minimum, omnium tormentorum maximum est, quæ in vita pati, vel fingi possunt. Quare cum appetere non esse sit contra omnem voluntatem, deliberatamque naturam, appetunt tamen non esse, in quantum ad non esse sequitur carentia pœnę quam per se appetunt. Et super omnes eorum dolores accedit illa in sempiternos dies detentio in illo cæco carcere à quo nulla vis, nullaque potentia poterit vnquam eripere. Cuius perpetuæ mansionis memoriā habebunt damnati sine fine: nam recordatio perpetuo manendi in inferno damnatis est omnium maxima pœna & supplicium. Quæ certissima remedij desperatio, qua impij plane cognoscunt à tantis malis nunquam emersuros illis omnium summum suppliciorum est. Quare nihil tam difficile nobis à Deo imperatum videri deberet, quod non libentissimo animo susciperemus, ne dum facilia & suauia eius præcepta, quibus summum bonum assequimur, ne in eam miseriam & infælicitatem vnquam deueniremus. Heu miserrimos peccatores, quare non ante oculos constituitis gemitus, planctusque illos,& dolores sempiternos, quos breuissima voluptatis delectatione emitis? Si ferre non potes paulisper digitum in igne, quo animo feres igne illo sæuissimo æternùm torqueri? Quis enim poterit (vt inquit sapiens) habitare cum ardoribus sempiternis? Deinde *ipse clamans dixit Pater Abraham miserere mei*. Ex magna pœna, magnam vocem emittebat. Patrem autem illum vocat, quem in operibus noluit imitari, præcipue in hospitalitate. Abraham non solum reliquias mensæ suæ pauperibus dabat, sed & vitulos saginatos occidebat simulque cum vxore & reliqua familia pauperibus ministrabat: nec eo contentus, sæpenumero in vias exiens prætergredientes sistebat, in suamque domum pertrahebat. *Gene. 18.* Hic ergo diues quid simile cum Abraham habet? Abrahamus vitulis pascebat pauperes, diues vero hic nec de micis è mensa sua cadentibus sustinebat inopum miseriæ subuenire. Abrahamus pauperibus prætereuntibus etiam inuitis hospitium benigne præbebat, diues Lazarum, quem domi habebat fame cruciatum eijciebat, & audet nunc illum patrem vocare, cui tam immisericordem & immanem se præstitit. Bene autem dixit Christus, alijs similibus hominibus. Si filij Abrahæ estis opera Abrahæ facite. *Ioan. 8.* ¶ Discamus & nos qui Christiani sumus, & de no-

mine Christi gloriamur, vt vere christiani vita & moribus videamur: perfectio enim christiana non verbis sed operibus constat. Nihil iste verbis suis egit, quoniam operibus suis hũc sanctum patriarcham imitatus non fuerat, quare sicut illi nihil conduxit patrem vocare, sic nobis nihil proderit Christum patrem aut dominum clamare, nisi eo modo vixerimus vt digne eum sic appellare posimus. Vnde (vt ait Euangelista) dicit dominus. *Mat.7.* Multi dicent in illa die: domine domine. &c. Et ego dicam, nescio vos. Sicuti Virgines illæ fatuæ, quæ verbis rem agere tentarunt, cum viderent Deum sibi defuisse dicentes, *Matth. 25.* Domine domine aperi nobis. Quare illis pro meritis responsum est. Nescio vos. ¶ Præterea supra dixit, miserere mei: seroq; misericordiam petitum venit, qui misericors in proximum nunquam extitit. Iudicium enim fiet sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam. ¶ Hinc duo discamus. Primum horum est, vt faciamus cũ proximo nostro misericordiam, si volumus à Deo obtinere misericordiam. *Mat.5.* Ille cui rex condonauit decem mille talenta *Mat.18.* quia postea proximo suo exiguũ condonare noluit, acriter punitus fuit. Itaque secundò sicut primo misericordiam consequi non potuit: immanitate enim sua indignus effectus est, cui bis condonaretur aut ignosceretur. Vnde in ecclesiastico habetur. *Eccle.28.* Relinque proximo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Eadem mensura mensuraberis, qua mensus fueris. Da igitur operam, vt semper erga pauperes pius & misericors appareas: vt etiam misericordiam inuenias. Secundo discamus, veniam peccatorum nostrorum in hoc seculo petere, nec in aliud expectemus. Iste diues nunquam eius fuit prudentiæ vt hic à domino misericordiam peteret, *Psal.50.* vt dicit Dauid. Domine miserere mei: nunc vero in inferno vbi nulla est redemptio nequiquam implorat. Antea quidem veniam petere debuisset & non morte obita, quando nullus pœnitentiæ locus est. Eum tamen iam non pœnitebat quod Deum offendisset, sed quia se crudelisimis pœnis vndique circumuallatum videbat. *Eccles.9.* Quapropter audi Salomonem dicentem. Quodcunque potest facere manus tua instanter operare: quia nec opus nec ratio, nec sapientia, nec scientia, erunt apud inferos: quo tu properas. Non dolebat diues iste de culpa, quia obstinatus erat: sed dolet de pœna quam cupiebat mitigari. Ideo rogabat vt sui misereretur Abraham, non pœnitens de suis patratis sceleribus, sed de comparatis supplicijs: nec Deũ offendisse, sed semetipsum læsisse dolebat. Si ergo in inferno quo in tot tantisque sceleribus viuẽs tendis, nullus est misericordiæ, nec pœnitentiæ, aut rationi, sapientiæve locus, proijce abs te hoc vitiorum onus, humilisque ad Deum conuertere, dum tempus habes, dicens domine miserere mei, certus hanc vocem nihil tibi postea profuturam, quemadmodũ nec huic diuiti profuit, qui dum vixit, onus peccatorum non sensit. Dum stipes aliquis quanuis grauisimus per fluuium transit, leuis, tractabilisque videtur quoniam mobilitate, & inconstantia aquæ, illius pondus non sentitur. At posteaquam ab aqua extrahitur, illico grauitatem suam & pondus ostendit. Sic eodem modo peccatorum tum demum onus comperies, cum finita vitæ huius vsura corã rectisimo tribunali cõstitueris. Hic enim diues criminibus oneratus, dum viueret pondus non sentiebat, & ideo à Deo misericordiam non petebat: nunc vero tanto onere pressus, quippe quo ad ima inferni detrusus est, clamat vt subleuetur. Nos tamen in hoc seculo, si sapimus, pondus peccatorum nostrorum sentiamus, quod tantum est, vt ne à cælo quidem potuerit teneri, tunc sane quando impios angelorum ordines ad sedes compulit inferorum, simulque animæ faciet, quæ tempestiuam non fecerit pœnitentiam: *Psal.37.* Bene hoc sensit Dauid cum dixit. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Onus repudiat qui illius grauitatem sentit. At nos in hoc seculo pondus perferamus, & Christum dominum nostrum audiamus dicentem. *Matt.11.* Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Stultus iste cum poterat onus deponere noluit, nunc vero quia plagas sarcinæ non facile sustinet, remedium petit. Demum hoc etiam consideratione dignum est. Cur Abraham orat & non Lazarum? putauit Lazarum vindictæ auidum: & ex suis causis iudicabat illum. Si ego in tanta felicitate positus contempsi illum in sua angustia derelictũ, multo magis ipse contemptus vindicabit iniuriam, & non veniet ad me. Et ideo Abraham orat: putauit enim ignorare Abraham quæ contigissent. Sed quid oret audi. *Mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam: vt refrigeret linguam meã, quia crucior in hac flamma.* O quanta est subtilitas iudiciorum Dei, infinitumque sapientiæ eius pelagus: quam districte agitur, bonorum actuum, malorumque retributio. Diues qui Lazarum in hac vita miserari noluit, in suo supplicio positus patronum quærit. Ad tantam inopiam redactus est vt qui minima negauerat, scilicet micas panis, ad petenda minima perductus est: quæ illi quoque negata sunt sicut ipse negauerat micas Lazaro. Nemo itaque spernat ne forsitan ipse iusto Dei iudicio rebus aliquando mutatis pauperem deprecari cogatur. Filij Iacob venerunt in manus & in potestatem Ioseph: *Gen 42.* quem antea puerum inuidebant, despexerant, & vendiderãt. Forte aliquando recides tu in manus illius quem nunc contẽnis & persequeris, & eius auxilio & ope indigebis, cui nũc illudis: Deus enim illum cõscẽdere faciet, teque subditũ illius cõstituet. *1.Reg.24.* Sic persequebatur Saul Dauidẽ à quo bis fuerat interficiẽdus: *1.Reg.26.* nisi plus valuisset viri sanctisimi pietas, quã crudelisimi tyrãni nequitia. *2.Reg.16.* Idẽ Semei fecit, qui cũ lapidibus maledictisq; eũtẽ incessebat, existimans ipsum nunquã regnaturũ: posteà tamen coactus fuit, ad illius pedes abiect⁹ veniã petere. *2.Reg.19.* Igitur neminẽ affligas. Dñs enim solet affligẽtes sæpenumero pedibus afflictorũ subdere malosq; punire, eo modo vt quibus minime vellent quosq; odio habeãt inseruiãt. Sic euenit Amã, qui Mardochæo infestus cũ esset, in regiãq; Assueri regis iret vt inimico suo incõmodaret, iusto Dei iudicio ab Assuero iussus est tenere Mardochæi equũ: pedesq; ante illũ *Hester.6.* incedere, regalibus vestibus indutum, diademateq; ornatum: clamabatque miser Aman, dicens. Sic honora-

norabitur quemcunque rex voluerit honorare. Hoc autem quod filijs Iacob, Sauli, Semei Aman, & multis alijs contigit, Diuiti huic plurimisque alijs quotidie accidit. Quare etiam si hodie constitutus sis in aliquo dignitatis gradu amplissimo, ne ideo superbias: esse enim potest, vt ille quem modo contemnis, propediem altiorem te consequatur vitæ conditionem: qua tibi par pari possit referre. ¶ Sed aliqua in hoc textu obseruatione digna sunt. Primum horum est quod lingua, manus, & digiti, & horum similia in animabus metaphoricè dicuntur. Sicut enim in Deo manus ipsius operatiua virtus dicitur: sic & ea quæ hic de membris animarum dicuntur, non corporaliter, sed mentaliter seu spiritualiter exponenda sunt. Animæ enim huiusmodi membra non habent, quia spiritus sunt. Nihilominus tamen in membris ideo pati dicuntur, quod exutæ à corporibus tales pro peccatis suis affectus sentiunt, acsi etiam corpore paterentur in membris. ¶ Secundo obseruandum est hunc diuitem magis de linguæ quam alio membri dolore conqueri: nam etsi nihil in toto corpore habebat immune summorum cruciatuum, tamen quia quo quis peccat, punitur: lingua eius præcipue torquebatur. Dixerat Euangelista quod epulabatur iste quotidie splendide: quare cum qui eo modo gulæ indulgent, soleant, post nimium cibi & potus haustum de fama & honore aliorum detrahere: verisimile est hunc diuitem maledicum extitisse, & ea de causa lingua peccasse, eadem & fuisse mulctatum. Non aliter Balthasar Babyloniæ rex finito opulentissimo conuiuio, in quo satis superque deuorauerat, cœpit in Dei contumeliam Deos suos aureos, argenteos, æreosque iactare & de populo Israel ait scriptura. Sedit manducare & bibere & surrexerūt ludere. Quod est idololatrare. Vnde postquam lautè pransi sunt, maledicta linguarum suarum verbera distrinxerunt dicentes. Isti sunt dij tui Israel, qui te eduxerūt de terra AEgypti commune ergo est inter epulādum, de aliorum vita & moribus agere: quod cum optimè nosset B. Augustinus. vt fœdissimum abusum compesceret: hos duos versus in mensa sua suscriptos habebat. Quisquis amat dictis absentum carpere vitam, Hanc mensam indignam nouerit esse sibi. Sic diues iste cum esset ventri obedientissimus, nimirum post conuiuium alienam notare famam solitus, nunc merito in ipsa lingua peccatrice in primis cruciatur, nam peccantes eodem modo plectūtur quo peccant. Pharao AEgypti rex aquis filios Israel Rubri maris suffocare tentās: optimo iure eodem mortis genere quod in alios conatus fuerat, interijt, ibique in omnis posteritatis memoriam submersus insigne contumaciæ suæ documentum reliquit. Sic & improbus Nicanor, qui Deum blasphemare, malignaq; lingua perstringere ausus fuerat, iactans se Dei templum in idolorum suorum cultum redacturum, fœdissime pulsus & interfectus, pœnas tantæ temeritatis persoluit. Iudas enim eius linguam euulsam auibus minutatim conscissam dari iussit. Eo igitur modo sontes, qui linguæ loquacitate & vitio deliquerunt, lingua puniuntur: quoniam Dei permissu nec in morte sermonis habebunt facultatem, quo vel peccata sua fateri, vel veniam illorum implorare, aut saltim sacramenta petere possint, & postea in inferno, huius diuitis exemplo sæuissime cruciabuntur. Iste cruciatus exprimitur à Ioanne in suo diuinarum reuelationum libro dicente. Manducauerunt linguas suas præ dolore & blasphemauerūt Deū cœli præ doloribus & vulneribus suis. Non enī dicit mādùcarunt manus suas sed linguas suas: quia per linguam peccauerāt. ¶ Discamus ex hoc loco nostræ linguę frænū imponere: quia vt Paulus ait. Quæcunque scripta sunt ad nostram salutem scripta sunt: Atque ideo hæc spiritus sanctus per Lucam scripsit: vt nos ex huius diuitis pœna discamus linguam frænare, non dilacerantes fratrum nostrorū vitas. Beatus enim vt (ait Ecclesiasticus) qui non est lapsus verbo ex ore suo, è contra vero infelices sunt illi, qui in verbo labuntur. Ideo spiritus sanctus in discipulos in linguis igneis apparuit, potius quam in manibus & alijs membris: vt ostenderetur quod membrum illud maximè inflammatum erat igne infernali. Vnde necessarium erat multum vt igne cælesti inflammaretur. Nocet lingua quasi ignis, ideo comburitur igne. Iacobus Apostolus linguam ignem vocat: quia ignis inter omnia elementa potentior est ad destruendum, & hanc potestatem insinuat ipse Iacobus cum dicit quod lingua inflammat rotam natiuitatis nostræ, inflammata à gehenna. Multo magis nocet lingua quam manus: quia manus parcūt absenti, sed non lingua: quæ nocet absenti, & etiam mortuis, & in secretò, & etiam bonis & probis viris. Et nocet in honore & fama, quæ sunt bona potiora hominis. Et sibi ipsi maledico nocet: & tantum nocet, vt dicat scriptura sacra. Multi ceciderunt in ore gladij: sed non sic quasi qui interierunt per linguam. Salutare igitur fuit vt spiritus sanctus in igneis linguis descenderet: quo vitiosum linguarum nostrarum ignem exureret. Hæc tamē lingua quę diuino illo igne exusta & purificata nō fuit sempiterno inferni igne torquetur. ¶ Tertiò obseruandum est hunc diuitem non rogasse: vt sibi mitterentur in auxilium Isaac, Iacob, Ioseph, Iob, Dauid, aut alius ex veteri testamento electus: optime enim nouerat pauperes gratia diuitum esse à Deo productos, vt eorum paupertate subleuanda quasi quadam præstantissima medicina diuites auaritiæ suæ reliquisque vitijs mederentur. Et hac de causa potissimum opposuit Deus diuitibus paupertatem vbique obuiam, vt vel inuiti sibi per pauperes consulerent. Inuocabat igitur Lazari non alius diues hic & merito auxilium. Sed dicet aliquis. Cur potius Lazari quam aliorum idoneum inuentum est auxilium, cum præsertim inter alios iustos pauperes essent, Elias, Eliseus, Abdias, Ieremias, Amos, & Michæas, qui iustius multo possent, inuocari? Sed ad hanc obiectionem facile respondebit, qui secum cogitarit Lazarum diuiti illi in specialem animæ salutem iniunctum fuisse: quod diues quanquam igne æterno detinebatur secum reputans non ab re in morte, quod in vita amiserat, egregium salutis suæ iuuamen exoptabat. ¶ Quarto obserua, quod in hoc quod

Dan. 5.

Exo. 32.

Exo. 1.

Exo. 14.

2. Mac. 14. & 15.

Apoc. 16.

Rom. 15.

Ecle. 14.

Act. 2.

Iacob. 3.

Eccles. 28.

dicit, cruciatur in flamma, ostendit quod animæ separatæ licet spiritus sint, tamen ab igne corporeo cruciantur in inferno: vt Augustinus, & Gregorius, & tota Theologorum schola fatetur in quarto Sententiarum libro quadragesima quarta distinctione. Nam licet ignis sit corporeus, est tamē in eo naturalis quædam vis & aptitudo, vt eius species recipiatur in intellectu spiritus separati, & sic in eo imprimitur, vt ad se conuertat ipsius spiritus intentionem vt per hoc notabiliter impediatur in aliarum consideratione contra suam voluntatem: quod quidem impedimentum & detentio sibi sit pro graui onere: hoc est per virtutem iustitiæ increatæ. In illo etiam igne est aptitudo naturalis, vt in ipso sit spiritus separatus, sicut in loco diffinitiue: qui quidem locus per infinitam omnipotentis Dei virtutem nō solum detinet animas, sed etiam efficit, & agit in eas, quod separatum spiritum detineat contra voluntatem suam: hoc conuenit ei in virtute iustitiæ increatæ. Illa enim inuoluntaria detentio est ipsi reprobo spiritui incredibilis cruciatus. Quanuis etiam ille ignis sua virtute naturali tantum non posset in spiritu separato causare dispositionem naturalem repugnantem illi dispositioni, quæ conuenit essentiæ spiritus secundum debitum statum suæ naturæ: tamen in eius consideratione, cooperatur virtute increatæ iustitiæ, in quantum est instrumentum eius. Sicut videmus quod quanuis phantasma per se non possit aliquid educere de potentia intellectus possibilis, vel ipsum mouere motu intellectionis, alterum tamen eorum potest in virtute intellectus agentis: ipse enim intellectus per suum actum mouet seipsum vt est possibilis mediāte phantasmate tanquam instrumentali agente. Ex apprehensione autem prædictæ dispositionis, quæ contraria est bono statui naturæ generatur in ipso reprobo spiritu cruciatus experimentalis. Vnde Gregorius ait quòd anima non solum videndo sed etiā experiendo incendium patitur: per peccatum autem est in spiritu dispositio vt igni infernali modo prædicto patiendo subdatur. Expende etiam quod damnati non pœnitent de peccatis in quantum sunt Dei offensiua, turpia, & iniusta, sed vt sunt eis causa tanti supplicij: vnde non ait, miserere mei quia peccaui, vel quia Deum offendi, sed quia crucior in hac flamma. &c. Sed ad contextum. *Et dixit illi Abraham. Fili recordare quia recepisti bona in vita tua & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris.* In memoriam adducit ei bona præterita, vt illum magis torqueat: nam infelicissimum infortunij genus est, fuisse fælicem. Vnde quidam dixit, Dura satis miseris memoratio prisca bonorum. Præterea, in vita inquit tua: ac si diceret. Tibi vixisti, non Deo: in tuis proprijs cupiditatibus te occupasti, non in Dei obsequio, tui corporis curam habuisti, & non proximi. ¶ Expende autem quod solet Deus in hac præsenti vita multa temporalia bona peccatoribus elargiri, vt aliqua bona quæ in illis sunt remuneret: ē cōtra vero solet iustis mala inferre, vt aliqua mala quæ fecerunt purget & castiget. Sed peccatoribus vita functis omnem pœnam infliget, iustis vero suorum laborum præmium lætissimum dabit. Sic

Aug. li. 21. Ciui. ca. 10.

Gre. 4. dialo. cap. 29.

Greg. vbi supra.

ait Diuus Augustinus quod Romanis propter egregias eorum virtutes morales, contulit Deus maxima imperia & mundi principatus: & aduersus Romani nominis hostes ingentes strages, opulentaque regna. Scriptura etiam hoc testatur de Nabuchdonosore, qui mandatum Domini impleuit aduersus Tyrum & exercitum suum, nec aliquam inde accepisset mercedem: ideo dominus dixit per Ieremiam prophetam de illo. Ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchdonosor serui mei, in super & bestias agri dedi ei, vt seruiant illi. Ecce dominus promittit hostium suorum ingentem victoriam Nabuchdonosori Regi Babylonis, & spolia ampla referre de Edom, Moab, & Amon. Hæc est ratio quare boni nec murmurare, admirariuè debent, cum viderint malis omnia ex sententia succedere sibique nihil ex voto euenire. Quis arcana Dei intellexit aliquando? quis consiliarius eius fuit? Recepisti, inquit, bona in vita tua. Vide ne & tu similiter retribuaris in hoc mundo, & postea æterna careas retributione. Sententia enim ista Abrahæ terret: ita vt magis pauore quam expositione indigeat. Nam si bona agimus timendum nobis est, ne nobis prospere & fæliciter omnibus succedentibus, in his remuneremur. Abundantia rerum & fælicitas vitæ transeuntis remunerauit in diuite aliquod bonum quod fecit: & Lazarum ignis inopiæ purgauit defectus. Sed nunc diues pro superbis ædibus, habet Tartarum: pro delicijs, cruciatum æternum: pro iocis & cancionibus, perennem eiulatum: & Lazarus pro tribulationibus patienter toleratis, refocillatur. Ideo Esaias ait. Hæc dicit dominus. Ecce serui mei comedent, & vos esurietis: ecce serui mei lætabuntur, & vos confundemini: ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis. Si ergo ægrotamus, si pauperes sumus, gaudeamus: accipiamus mala in vita nostra, vt postea bona consequamur æterna. Eligamus potius nunc cum Mose & populo Dei affligi magis quam temporalis peccati habere iucunditatem. Non enim sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Qui in hoc seculo lætantur, in altero tristabuntur. Cum Iacob vellet benedicere filijs Ioseph, posuit Ioseph Ephraim, vt maiorem natu à dextra, Manassem autem natu minorem à sinistra aui sui: verum Iacob, manibus trāspositis, dextram quidem super Manassem, sinistrā autem super Ephraim firmauit. In hoc seculo diuites à dextra honoris & gloria sedent, pauperes vero à sinistra ignominiæ & infamiæ: at in futuro secus fiet. Tunc enim quanquam mundus potentiores maioribus afficere honoribus & laudibus solebat, Deus hac honorandi consuetudine versa atque immutata deponet potentes de sede & exaltabit humiles. Cuius rei facile occurrit in hoc diuite exēplum, qui tot tantisque viuens honoribus fuerat perfunctus, vt nihil ad veram gloriam status & dignitatis sibi defuisse posset arbitrari, nisi vita functus, contrariā esset exorsus viuendi, vel potius moriendi normam & rationem: Lazaroque à dextra sedente, se à sinistra abiectum videt. Cui Abrahā.

Aug. lib. 5. de ciui. Dei. cap. 12.

Iere. 27.

Esai. 65.

Hebræ. 11.

Rom. 8.

Gen. 48.

Luc. 1.

Exo.12. Fili recordare quod accepisti bona in vita tua,&c. Cum dominus eduxit filios Israel de AEgypto, occidit omnes primogenitos AEgypti,&
Exo.15. tunc plorabant mulieres AEgypti filios suos, & mulieres Iudææ cantabant dicentes. Cantemus domino gloriose enim magnificatus est,&c. Verum cum Herodes
Matt.2. occidit pueros Bethleemiticos fuit vice versa: nam mulieres Iudææ plorabant filios suos paruulos, & AEgyptiæ multæ exultauerunt quando dominus ingressus est AEgyptum. Ita plorante Lazaro gaudebat diues: sed postea rebus cōuersis diues gaudiū suum in lachrymas conuertit. Dentes quandiu locum suum tenent, & integra sunt valetudine, summa solemus cura & solicitudine excolere atque fouere: verum cum primum computrescere cœperūt, illico nulla pristinæ seruitutis habita ratione, illos extorquemus forasque proijcimus. E contrario pedes sanos quidem & beneualētes, laboribus, assiduoque incessu, nullo locorum habito discrimine exercemus, quin sæpe sæpius in medijs cœni aut pulueris obsidijs transilire cunctemur: eorum ad fœdissima ministeria officium requirentes. Attamen si casu aliquo aut deficiunt, aut debilitantur, quominus munus suum possint obire: non minori diligentia, medicamur, fouemus,& recreamus, quam si ad delicias non ad laborem producti fuissent. Sic ergo diuites qui in mundo quasi quidam dentes optimum dignitatis locum tenent deliquatissima peragunt officia,& summa dum viuunt & valent obseruātur ab omnibus superstitione: at postquam computrescunt, id est, casu aliquo opes amittunt, ab omnibus despiciuntur, quod si vita excidunt criminum suorum impœnitentes æterna fœlicitate pelluntur. At non ita pauperes, qui in seculo pedes omnium sunt abiecti,& ad labores expositi: attamen si infirmantur à Deo cœlestibus recreantur solatijs,& si moriūtur beatorum gaudent consortio. Quod ne longius abeamus intueri licet in hoc paupere Lazaro, cuius opem diues implorabat. Discamus itaque ex hoc loco, ne pauperes, inopes, infirmos & debiles contemnamus, cū dominus sæpe iustos hic premat, vt purget aliquam imperfectionem, vel vt mereantur patientiam habentes, sicut sanctum Iob percussit: nec è cōtra diuites & principes iudicemus fœlices, aut illos qui nunquam persecutionem aut aduersa patiūtur. Addit vltra sanctus Patriarcha. *Et in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum est, vt hi qui volunt hinc transire ad vos non possint, neque inde hinc transmeare.* Expende prudens Abrahæ responsum. Primum enim rationem reddidit diuiti, cur illum adiuuare non debeat: quoniā videlicet receperit bona in vita sua. Deinde quod etiam si velit iuuare illū prorsus nequeat, propter immēsum chaos inter vtrumque. Præterea chaos nomine significatur impossibilitas citro vltro remigandi, inuisendique græce enim χάσμα quam vocē si reddamus latine, idem est quod hiatus, scissura, seu terræ vorago interiacens, qua fit vt illi succurrere nō possint
Exo.14. merita citro vltroque impensa. Sic in Exodo habe-
Esa.2. tur. Ego dominus qui ponam diuisionem inter populum meum & populum tuum. Et Esaias. Introibunt in speluncas petrarum & voragines terræ, à facie formidinis domini. Significatur itaque per hoc chaos, vel magnus hiatus seu vorago illa magna distātia, quę instat inter reprobos & iustos & in æqualitas meritorum, quod rigore diuinæ iustitiæ immutabiliter firmatū est: vt electi maneant in bono confirmati,& reprobi obstinati in malo. ¶ Sed dubium hic oriri videtur. Quomodo dicit hic Abraham, quod quanuis hinc velint ad vos transire nō possunt? De reprobis non dubium est quin dānati velint ad gloriam beatorum venire: sed quomodo beati possunt velle ire ad illos? Aduerte quod sicut reprobi vellēt ire ad beatos, ita beati transire mente per misericordiam, eosque velle liberare, sed nō possunt: quia beatorum animæ quanuis in suæ naturæ bonitate misericordiam habeant, autoris tamen sui tanta iustitiæ rectitudine constringuntur, vt nulla ad reprobos compassione moueantur: quin potius lætabitur iu-
stus cum viderit vindictam. Non enim beati aut iu- Psal.57.
sti essent, si beatificantis iustitiæ non approbarent iudicium: videlicet diuinæ iustitiæ, cui beati adhærent immobiliter & cui nullo modo consentiūt dānati. Vnde inter castra Israel & castra AEgyptio-
rum erat nubes tenebrosa illuminans noctem vt ad Exo.14.
se inuicem toto noctis tempore accedere non valerent: nec se promiscuè commiscerent. Sic iudicium diuinæ iustitię quemadmodum nubis refrigerat iustos & fulminat peccatores, quæ dicitur tenebrosa & illuminans, damnatis quidem horrida tenebris, beatis vero est amabilis claritate, cuius interpositione fit, vt ad se mutuo AEgyptij dānati,& Israel electus non possint accedere. Sequitur. *Et ait. Rogo ergo te pater vt mittas eum in domum patris mei habeo enim quinque fratres, vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum.* Ex hoc patet quod damnati vtuntur apud inferos notitia quā habuerunt hic in vita & Abraham dixit huic diuiti recordare, recordare quod accepisti bona in vita tua, ergo poterat diues recordari, nam alias nō diceret Abraham quod recordaretur. Hoc patet quia in anima separata manēt species intelligibiles acceptæ in vita, quia non corrumpuntur, sed per illas potest exire in actum intelligendi quandocunque voluerit, se cōuertere ad illas,& sic manebit notitia acquisita in vita,& vsus eius. Nam habitualiter manent species, quæ cum semel fuerint actu intellectæ, quādocunque se conuertat intellectus ad illas nullam habebit difficultatem in intelligendo: sicut qui operatur per habitum. Ex hoc etiam patet, quod anima separata cognoscit singularia: nam alias non posset recordari eorum, quæ gessit aut passa est dum esset in corpore:& diues iste cognouit Lazarū & recordabatur fratrum. Hæc autem cognitio & recordatio damnatorum est illis necessaria ad illorum pœnam: quia si non recordarentur de peccatis, quæ cōmiserunt,& nescirent an aliqua peccata cōmisissent cessaret vermis conscientiæ, qui est quidam stimulus pungens, insurgēs ex recordatione peccati quæ pœna est grauissima,& ablata recordatione tolleretur ista pœna. Et si hæc recordatio tolleretur ab eis tolleretur ista pœna, ergo ad Dei prouidentiam pertinet seruare in damnatis istam recordationem, quę non potest esse nisi maneat in illis recordatio particularium, atque ideo manet in eis, tam cognitio particularium quam recordatio eorum ¶ Expende au-

tem quod noluit fratrum conuersionem ex dilectione Dei, nec ex dilectione proximi. Quod non ex dilectione Dei, satis patet, quia non dixit, vt mitteret Lazarum ad fratres meos ne meo exemplo & more viuentes offendant Deum, sed tantum ne veniãt in locum istorum tormentorum, atque ideo non faciebat hæc ne Deus offenderetur, nec in eius laudẽ & gloriam. Nec ex proximi dilectione hoc dicebat quia in inferno non est charitas ad proximum, corruperat iste diues fratres suos malo exemplo, & timebat ne supplicium (quod sibi minui exoptabat, Lazarum rogans vt intingeret digitum in aqua & linguam eius infrigidaret) magis augeretur aduentu fratrum suorum in infernum, & sic ex timore, & non ex amore erat solicitus. Nam quemadmodum in cœlo ex omni theologorũ sententia doctores sancti qui in seculo exemplo & doctrina homines ad Deũ conuerterunt, præter commune præmium beatorum, alio accumulantur accidentali, quod aureola corona dicitur: ita ẽ conuerso in inferno damnati qui alios dum viuerent suasu vel facto ad peccatum pepulerunt, speciali vltra generales pœnas tormento excruciabuntur, vnde tantum doloris damnatis accumulatur aduentu illorum quibus occasio fuerunt peccandi, quantum voluptatis electis accrescit sequacium suorum salute. Ideo dixit beatus Augustinus quod pœna Arrij in dies augebatur, quia suo pessimo dogmate plures corruperat, & quicunque hæreticus infernum intrans, est illi singulare tormẽtum. Nam licet pœna essentialis iuxta vniuscuiusq; demerita detur vnicuique dãnato statim post mortem, & hæc non augeatur, sicut nec præmiũ & gloria beatorum essentialis: tamen accidentalis gloria aut pœna augetur & accrescit in vtrisque. ¶ Igitur diues hic quod sibi augeretur pœna in aduentu fratrum timens, volebat ne in infernum irent, non saluti fratrum consulens, sed suum proprium incommodum euitare volẽs, & damnum. Sicut enim mali dum hic viuunt quærunt quæ sua sunt, & nõ quæ Iesu Christi, & salutem proximorum negligũt, nec Dei honorem zelant: sic in inferno positi, sua tantũ curant. Verum non damnati tantum, hoc modo affecti sunt, cum in mundo multi viuentes inueniantur, qui sui ipsorum duntaxat curam gerant aliorũ salutem pro nihilo ducentes. Quid ardet in inferno (ait Bernardus) nisi propria voluntas? Quid etiam destruit mundum nisi propria voluntas? Igitur cõtra propriam voluntatem exardescit infernus ignis præcipuè quia nihil est quod maiora reipublicæ inferat detrimenta omnibus sua præter modũ procurantibus. Sed audiamus Abrahæ responsum. *Et ait illi Abraham. Habent Mosem & Prophetas audiant illos.* Non sint tibi magis curæ fratres tui quam Deo qui eos creauit, & statuit eis doctores qui eos commonerent, & solicitarent. Vocat autem Mosem & Prophetas, Mosaicam legem & scripturam Propheticam, per legem instrui poterãt de operibus, & per Prophetas de fide. Prophetæ dixerunt quid credẽdum, & lex quid faciendum. Sufficienter igitur prouidit Deus de his quæ ad salutem pertinent. Malis nullum responsum quantumuis bonum satisfacit, nihil denique placet, nihil sufficit, vnde diues Lazari responso non contentus, iterum replicat. Quare ait Euangelista. *At ille dixit. Non pater Abraham sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent.* Mẽtitur diues iste: nam Lazaro suscitato nõ crediderunt imo vt Ioannes ait voluerunt illum interficere, neque Christo suscitato crediderunt, sed pecunias dederunt militibus, vt tacerẽt resurrectionẽ Christi: sic & illi merito reijciendi sunt, qui Christo non credunt, nec assensui concordi Euangelistarum, & sacrosanctæ Ecclesiæ. Qui istis non credũt nec mortuis credent quamuis resurgant. Damnantur hic qui curiosius miracula requirunt à mortuis, aduersus illud quod in Deuteronomio habetur. Nõ inueniatur qui lustret filium suum, &c. & quærat à mortuis veritatem. Damnantur etiam qui portẽtis volunt patefacere diuinam voluntatẽ, quando ad sunt doctores ecclesiæ pontificũ decreta, & sanctiones legitimæ, ad quarum amussim nostros mores, fidem, vitamque corrigere & emẽdare debemus. Neque enim semper edenda sunt miracula neque ad cuiuslibet importunas preces: sed tunc id communis expostulat reipublicæ necessitas, & fidelium consolatio ac vtilitas. Quando enim humana nos præsidia destituunt, ad miracula est cõfugiendum. ¶ Obserua autem quam importunus sit hic diues, qui tot verbis inaniter & frustra sanctum Patrem Abrahã defatigare non sit veritus. Deinde vide hominis iniquitatem, quoniam qui antea cum fratribus suis recusauerat mendico Lazaro micas aliquas ex mẽsa lauta præbere, nunc illum requiẽ suam cupit amittere, sinumque Abrahæ deserere, & rursus ad istos in mundum venire. Mali nihil nisi de proprijs cõmodis agunt & ideo proximorum iacturas parui faciunt. ¶ Expende etiã hic non placuisse diuiti Abrahami dictum, dum de fratribus illius dixit, vt audirent Euangelium, quia diuites & potentes seculi, raro prædicatorum solent frequentare conciones: nisi fortè vt boni videantur. Cubant non tantum noctẽ sed etiam ad medium vsque diẽ, & ita nec sacris concionibus intersunt, neque sacrarum literarũ lectioni student, in tanta morum peruersitate. At nõ causari possunt temporis penuriam ob negociorũ magnitudinem, quibus enim ad aleam, luxuriam, & profanarum, lasciuarumque scripturarum lectionem satis abunde vacat, nullá temporis angustia ad salutem esse deberet. Ideò dicebat fratres suos nõ audituros scripturas: sed mortuos, si surrexerint, credituros. ¶ Præterea vide hominem temerarium qui ipsum sanctum patriarcham docere tentat. Sic etiã & nunc multi peccatores impœnitentes, cõfessarios docere volunt: non monita eorum implentes sed repellentes, vel arguentes. Vane igitur hic mortuos compellat: sibi persuadens fratres suos mortuis magis quam viuis credituros. Sic etiam & Saul optauit audire Samuelem mortuum, quem viuentem audire neglexerat. Qua propter Abraham finem loquẽdi facit, diuite peritionis suæ repulsam patiente, & iure quidem: nam quemadmodum in hoc seculo diuites voluntatem Dei raro aut nunquam faciunt, sic in altero suorum votorum impotes semper erũt. Ideo sequitur. *Ait autem illi, Si Mosem & Prophetas non audiunt neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.* Quãdo mortuus est Christus multa corpora sanctorum surrexerunt, & introierunt in sanctã ciuita-

Marginalia: Phi. 2. — Bern. ser. 3. de resurrect. domini. — Ioan. 11. — Mat. 28. — Deute. 18. — 1. Reg. 28. — Mat. 27.

ciuitatem,& apparuerunt multis. Sed nunquid pro pter hoc emendati sunt Iudæi? Imo peiores effecti sunt. Qui adeo induratus est quod scripturæ non credit, nec mortuis resurgentibus credet. Potius enim adhibenda est fides scripturis quam reuiuiscētibus mortuis. Paulus enim Angelis descendētibus de cœlo præponit scripturas:& id certè valde con*Gala.1.* gruenter. Angeli enim quanuis magni sint: tamen ministri sunt altissimi:sed scripturæ omnes nō à seruis sed ab vniuersorum domino Deo venerunt ad nos. Admonet locus iste vt fidē habeamus ex scriptura & ei credamus non quærentes miracula, nec rationem petentes, in his quæ nobis tradit sacrosan*Deute.18.* cta mater ecclesia. Vnde in deuteronomio habetur. Non inueniatur qui consulat Pythonē & diuinos: & quærat à mortuis veritatem. Debent enim Christiani credere scripturis sacris, & catholicis cōcionatoribus. Nemo enim gloriam consequi potest ad quem creatus est, nisi fidem habeat. Creauit Deus hominem, vt ipso Deo frueretur in gloria, quæ quidem est supra naturam, & quod excedit humanum intellectum. Vt homines hæc mysteria in altero seculo cognoscant, oportet in hac vita fide cognoscere incipiant, quasi quibusdam ad tantam scientiam rudimentis: quoniam notitia diuinorum tanta est, vt nemo repente possit comprehendere. Vnde expedit multo studio & præmeditatione excolamus intellectum, obedientemque eum faciamus in obsequium fidei: vt postea aptus euadat diuinæ scientiæ. Primum enim boni discipuli requisitum est vt præceptori obediat & credat. Vnde illud Aristotelicum fluxit prouerbium. Oportet addiscentem credere. Quare si puero prima elementa à præceptore audienti incesseret cupiditas vlterius præceptorē rogandi, velletque scire singularum literarum causas & vires, nihil prorsus vnquam proficeret, quia nec ætati nec captui conuenientia quæreret. Valde igitur addiscentis interest preceptorem, valde Chri*1.Cor.3.* stiani fidem integram obseruare, qui quasi dum viuit discipulus est diuinæ scientiæ, & puer in virtute & Dei cognitione. Ideo Paulus ait. Tanquam paruulis dedi vobis lac, non escam: nō dum poteratis. Ad hanc ergo tam sublimē scientiam, sublimia principia requiruntur, vt fide teneantur: dum carnis ruditate intelligi non possunt. Hæc autem sunt duodecim articuli fidei. Hæc est prima charta alphabetica: qui hanc nescit nihil vnquam in hac scientia *Ioan.12.* proficiet. Ideo dominus si non credideritis non intelligetis. Sed dices. Iam video opus esse magistro credere ad discendum. Verum vt ego animum applicem ad fidem, christianamque doctrinam addiscendam, sunt ne aliqua signa aut argumēta quibus illorum necessitatem aut vtilitatem percipiam? Sūt quidem & plurima. Nā Iudæus aut Saracenus qui nullam sectarum suarum rationem possunt reddere nisi fortè se maiorum suorum errore excusare cōtēdant: non est mirum si interrogātibus obmutescāt, quoties ad disputationem sit deueniēdum. At Christiani non modo in virtute operandi, sed etiam in veritate credendi fundati, nihil est quod vel humani iudicij viribus, vel diuinarum reuelationum autoritate non possint comprobare. Primum enim in ecclesia sunt quam plurima miracula, quæ non modo numero & magnitudine excellunt, sed etiā quia nemini non christiano quantumuis in naturalibus bonus appareat conceduntur: & ita miraculis quasi quodam certissimo sigillo discernuntur fideles ab infidelibus. Secundo orbis vniuersi conuersio non sapientum, sed piscatorum & rudium hominū opera, quod nunquam nec magni alicuius imperatoris exercitu nec Philosophi doctrina factum fuisse lectitamus. At quomodo cōuersus Mahometi ne, aut hæreticorum more qui voluptuaria suadentes, mūdique delicias proponentes mortaliū infirmissimos in suos pepulerūt errores. Absit: in fide catholica, nihil non sanctū, nō purū, nō diuinū, nō ipsi humanæ rationi consentaneum est, si mallent nobiscum infideles ratione quam contumacia pugnare. Sed de his quia superius diximus in capite vndecimo finē faciam. Nec enim qui Romanæ ecclesiæ & Euāgelistarum autoritati non credit, miraculis credet. Vnde infideles si aut mortuum suscitari, aut aliud mirabile fieri videant, quæ illorum est non intellectus, sed morum peruersitas, non verebuntur id dæmonis potestate fuisse factum dicere præstigiatorē aut necromanticum vocantes operantem, persistētes in malitia & in incredulitate sua. ¶ Igitur ex hac historia (quæ quidem historia est, nam hic nominatur Lazarus quod Christus in parabolis facere non solet) aliqua ad nostram eruditionem expendemus: præter illa quæ in initio huius historiæ in summa annotauimus. Itaque hæc Euangelica historia depingit nobis mirabilem mundi cursum, variamque filiorum hominum fortunam: quorum alij sunt diuites, alij mendici, alij viuunt in omni rerū copia, alij scalescunt inopia, alius ridet: alius flet, alius gaudet, & alius luget. Hæc est mundi rota: & quasi alter Protheus in diuersas mutatus figuras. Sed neq; illi sunt dicendi fœlices, neque isti miseri: quoadusque veniat dies illa vbi illuminabuntur abscondita tenebrarum, & manifestabuntur obscura cordium. *1.Cor.4.*
¶ Docet vana mundi contemnere, eiusque inanem gloriam pro nihilo ducere. Si enim ostenderentur tibi duo viri, vnus potens, purpuratus, & magna comitante caterua, & alius egens, mēdicus, vlceribus plenus, & daretur tibi optio quem istorum velles esse. Credo quod velles esse diues, nam omnes cupiūt diuites esse, & propter diuitias, mare, terrasque inuisunt. Sed quam debile sit hominum iudicium hæc historia ostendit aperte. Vidisti diuitem purpuratū sepultum in inferno, & quod cruciatur in flamma, & pauperem mendicum in sinu Abrahæ quiescentem. Quem ergo eliges ex his duobus diuitem cum suis opibus, in inferno flammis & tormentis æternaliter cruciandum, an pauperem plenum vlceribus æternaliter gaudentem? Certe si mente sanus es potius eligeres pauperem mendicum & vlcerosum esse. Quis enim dubitat Hieronymum maluisse fragilem Pauli primi eremitæ vestem ex frondibus pal- *Hier. in fine* mæ contextam cum eius præmio: quam bombici- *vitæ Pauli.* na, pretiosaque regum supellectilia, cum eorum supplicijs? Mirum est quantum hæc historia mortales doceat, & excitet huius diuitis documento, quem nihil opes morientem nihil voluptates dolentem iuuare potuerunt. Vnde Psalmographus ait. Ne ti- *Psal.48.* mueris cum diues factus fuerit homo, & cum multi

plicata

plicata fuerit gloria domus eius: quoniam cum interierit non sumet secum omnia, neque descendet cũ eo gloria eius. Mos est in magnis festiuitatibus, monilibus & mundo vndique conquisito simulacrũ aliquod in sancti memoriam ita componere vt nõ modo viuus sed & gloriosus videatur, at cõfecto ludo & festiuitatis die trãsacto, detractis ornamentis, eo humilitatis redigitur simulacrum, vt nec humanã referat similitudinem: & ita abiectum in tenebris latet. Non aliter diuitibus euenit. Quidam viuunt cõmodato, ornantur, poliuntur, coluntur honoribus, opibus, & bonis alienis: quæ etiam ante ipsum vitæ finem sæpenumero dominos deserunt, quod si diutissima sint, tamen in morte deficiunt. At domini in tenebras reijciũtur inferni, vbi pro temporalibus voluptatibus æternis supplicijs puniuntur quia temporalia æternis prætulerunt. Tũc sicut vetus & blaterosum simulacrum à templi custodibus, tanquam inutile, omnibus spoliatum ornamentis solet comburi. Ita diuites in inferno vita & voluptatibus suis priuati cõburentur, qui dum vixerunt tanto culti fuerunt omnium consensu. Ergo nemo pauper semper pauper, nec diues semper diues. Respice Lazarum æterna gaudentem fœlicitate, diuitem æterna omnium bonorum inopia pressum. In hoc recidunt honores opesque terrenæ, hic est exitus voluptatum, & deliciarum seculi. ¶ Docet etiam hæc hi-
Exo. 32. storia sanctos inuocandos, sed in hac vita: nã si eos
Dan. 3. hic inuocauerimus iuuare poterũt nos, quemadmodum patet in Mose cũ dixit Deo. Recordare Abraham, Isaac, & Israel seruorum tuorum. Sic orabat
2. Mac. 15. Azarias in fornace ignis. Ne quæsumus tradas nos in perpetuum propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Israel sanctum tuum. Sic visi sunt Iudæ Machabæo Ieremias & Onias orantes pro populo Dei. Poterunt itaque nos iuuare sancti, si eos in hac vita inuocamus: non tamen si eos inuocauerimus post mortem nostram. Tunc enim claudent aures & non audient nos, sicut nec Abraham exaudiuit diuitem: quia sero cepit illum in aduocatum. ¶ Docet denique quod pius & catholicus homo siue pauper siue diues debet summum studium adhibere vt bonis operibus promereatur, & æternã dãnationem euadat: datur enim æterna vita in mercedem operibus bonis in proximũ ex charitate collatis: redditur vero æterna damnatio malis. Opera enim in die iudicij requisiturus est Christus Iesus iudex, vt ipsemet ait in Matthæo. ¶ Docet etiam ne *Mat. 16.*
animo cadamus aut scandalo assumpto aduersus *& 25.*
Deum aliquid cogitemus, cum videmus impios plenos diuitijs & impunitos esse in hoc seculo, pios vero abiectos & pauperes vt videre fas est in hoc diuite & Lazaro. Solet dominus pro sua pietate diuturnam concedere impunitatem, non tamen ea relinquet impunita: sed differt æternis cruciatibus puniẽda: solet enim ex impiorũ malis multa bona depromere. Vt qui pulchram aurificis officinam preciosis monilibus ornatam ingreditur, non debet ægre ferre carbones & fornacem, quæ ibi videt quoniam ad annulos & cætera auri monilia cõficienda opus est igne & carbonibus. Sic, si in Dei Ecclesia, vbi sunt viri sancti & docti videris impios, carbones, nefarios & diuites tyrannos, ne scandalizeris: quia
non essent martyres nisi essent tyranni. Vnde Di- *Aug. li. 11.*
uus Augustinus dicit, quod Deus nõ crearet homi- *ciui. cap. 18.*
nes neque Angelos quos sciebat malos futuros: nisi posset ex illis bonum aliquod elicere. Et vt idẽ Au-
gustinus ait ad hoc viuunt mali vt per ipsos boni *Aug. super*
exerceantur. Non ergo scandalizemur cum vide- *Psal. 54.*
rimus bonos tribulationi expositos, & malos lætos & fœlices: quia modo sic fieri expedit: sed postea aliter fiet in alio seculo. ¶ Demum docet diuites pauperibus bona elargiri, & timere æternum suppli-
cium: secundum illud Iacobi, ne superbiant in *Iacob. 5.*
diuitijs suis. Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miserijs vestris, quæ aduenient vobis. Vtinam sic nobis ex aliorum incommodis periculum facientes caueamus, vt rite & exacte huius diuitis inspecta, & perpensa historia similem viuendi institutum vitemus, Lazarumque in paupertate & patientia & morum integritate imitemur: vt confecto huius vitæ curriculo miserrimo cœlestes illas diuitias consequamur, & beatorum consortio digni efficiamur in suprema illa & æterna fœlicitate: ad quam dominus nos perducere dignetur. Amen.

CAPVT. XVII.

VM IN CAPITE superiore Christus contra auaritiam disputaret Pharisæi (vt audisti) deridebant eum, quoniam molestissimo patiebantur animo, se tam publice vitiorum accusari, quæ abditissima esse putabant. Nec Pharisæi solum contra Christum insurgebant: sed etiam cum minores maiorum exempla sequantur, reliqui Iudæi doctrinam domini contemnebãt, tantum potest superiorum & prælatorum apud inferiores bonum vel malum exemplum. Quare sicut laudandi sunt doctores, qui virtutem suadentes viam cœlorũ patefaciunt, sic & multo magis execrandi sunt, perfidi prauitatis magistri, qui cum cæci sint miserorũ in pœnas sempiternas duces existunt. Quod malum ô vtinam in nostri temporis prælatis non inueniretur, qui sicut in hac vita luxuriose viuentes multos vitiorum suorum comites & stipatores habent, sic in altera nisi dominus sua pietate anteuertat, ijsdẽ ad infernum comilitionibus circumsepti descẽdẽt, vt per eosdem suppliciũ infligatur, per quos fuit inducta occasio peccandi. ¶ Igitur quia Pharisæi alijs erant in scandalum recte Lucas post derisionẽ Pharisæorum, de scandalo loquitur: & de pœna qua mul-

ctandi

ctādi sunt scandalizatores quales isti Pharisæi erāt. Modeste tamen arguit Pharisæos loquens de eis ad discipulos: quod etiam generaliter ad omnes dicit hanc doctrinam, de scandalo Pharisæorum sumpta occasione. *Ait ergo ad discipulos suos. Impossibile est vt non veniant scandala.* Quasi dicat. Licet infirmi scandalizentur, vos autem ne turbemini, si derisores moueant scandala: quia necesse est ita fieri. Necesse est inquam vt veniant scandala sicut ait Paulus de hæresibus quod oportet quod hæreses sint, & qui probati sunt manifesti fiant. Aduertendum tamen quod hæc necessitas non est absoluta sed cōditionata. Primo ex Dei prædestinatione: sicut dicimus, quod necesse est hoc esse, si illud Deus præuidit. ¶ Secundo ex inclinatione fomitis: sicut dicimus quod necesse est peccare venialiter, quanuis sit possibile quod singula peccata venialia vitemus. Nam secundum statum vitæ præsentis, cum iam tā corrupta sit natura, & homines ad malum propensi, cum omnes quærant quæ sua sunt, & amor proprius tantum vigeat in eis: necesse est vt veniāt scādala, sicut est necesse ex putrefactione aeris pestem generari. ¶ Tertio ex vtilitate consequentiæ, quam Deus ex scandalis elicit: & sic omnia dicuntur necessaria. Non tamen necesse est absolute & simpliciter: nam si sic fuisset necesse, nō dixisset dominus, vę illi per quem scandalum venit. Necesse est lupū in caulam descendere: sed si vigilauerit pastor, non necessarium est perire oues. Igitur cum ait necesse est non destruit libertatem arbitrij, nec necessitati aliquarum rerum supponit: sed quod omnibus futurum est prædicit. Neque enim quia prædixit propter hoc futurum est: sed quia futurum erat propter hoc prædixit. Et ita Christus noluit ponere necessitatem eueniēdi ex parte causæ, quasi nihil aliud vel contrarium agere posset: sed voluit ponere certitudinem, scilicet, quod vere euenturū esset, quod scādala fierent: ita quod impossibile sit vt non veniāt. Est autem hæc certitudo vel necessitas eueniēdi necessitate consequentiæ, quia quilibet vult viuere ad libitum suum, & inclinatio hominis ad malum est, & licet raro possit emendare coercendo desideria affectus nostri: tamē tolli omnino ista desideria est impossibile ex conditione naturæ. Sic Diuus Hieronymus ait quod vbi ponitur impossibile non impossibilitas prætenditur, sed raritas demonstratur, vt est illud. Sicut camellus non potest per foramen acus trāsire, &c. & Paulus ad Hebręos. Impossibile est eos qui semel illuminati sunt gustare donum cœleste, &c. Sequitur. *Væ autem illi per quem veniunt.* Vę comminatio æterna est, quæ pœna nō datur nisi pro mortali peccato. Qua propter scandalū ex suo genere peccatum mortale est. Ideo aduertendum quod scandalum nihil aliud est, quam dictum vel factum minus rectum præbens occasionem ruinæ. Pro maiori autem intelligentia horum, vt scias quando scandalum mortale sit, vel veniale peccatū aduertendum quod scandalum duplex est: Actiuū scilicet, & passiuum. Actiuū est facere aliquod malum intendendo aliquem incitare ad peccādum vel facere saltim malum publice aut manifeste ex quo possunt videntes ad peccandum induci, licet agens non intenderit aliquem ad peccatum inducere. Scādalum passiuum est spiritualis ruina scilicet cū quis cadit à bono quod agebat, motus malo exemplo alicuius. Scandalum passiuum semper est peccatum in eo qui patitur: quia non scandalizatur nisi quia ruit spirituali ruina, quæ est peccatum: & in via Dei gradiebatur & ductus exemplo alterius recedit ab illa: & hoc mortale est. Ideo scandalū passiuū mortale est: interdum tamen veniale est, vt siquis tendebat ad perfectionem & scandalizatus defecit ab illa, vel cōmittit aliquod leue malum quod veniale dicimus. Ideo semper est mortale vel veniale scandalum passiuum in patiente: quia est ruina spiritualis, quæ peccatum est. Scandalum autē actiuum semper est mortale vel veniale. Nam in eo qui intendit alium inducere ad peccatū semper est mortale: in eo vero qui talia facit, ex quibus alij iustē scandalizari possunt, erit mortale vel veniale, si illa quæ facit sunt vere mala aut habentia speciem mali. Si sunt vere mala, si illa agit peccat mortaliter scandalizando proximum quanuis non intenderit scandalizare. Sed si facit quæ vere mala non sunt sed habentia speciem mali, interdum mortaliter peccat, & interdum venialiter. Quia quæ speciem mali habent, licet mala non sint, dimittenda sunt propter salutem proximi quam tenemur procurare, cum vnicuique mandauerit Deus de proximo suo, & contrarium faciētes contra charitatem militamus. Sic Apostolus suadet talia dimitti scribens ad Romanos. Et etiam Corinthijs ait. Si caro scandalizat fratrem meum, nō mādvcabo carnem in æternum. Et ita ait de manducā cibus idolatica: id est cibos consecratos idolis. Nam non est malum per se comedere ista cum idolum nihil sit, & cibi sic consecrati, nihil contrahant ex cōsecratione ipsa: & tamen quia videntes putabāt per hoc honorem impendi idolis, obligamur illa vitare coram infirmis. Illa autem quæ nec mala sunt neque mali specie habēt dimittēda nō sunt, propter scādalū inuidorum, sicut Pharisæi scādalizabātur, de bonis Christi operibus, de quorum scandalo nō est curandum, vt Christus dixit discipulis. Sinite illos quia cæci sunt, & duces cæcorum: quia Christus nō præstabat eis causam scandali. ¶ Ideo dubiū est an veritas sit relinquenda propter alicuius scandalum? In primis clarum est quod hic non loquimur de scādalo actiuo, quia hoc nunquam agendum est cū sit peccatum ipsius facientis: imo nunquam poterit esse qui scandalum actiuum secundum veritatem cum scandalum actiuum sit factum nimis rectum, & esse qui veritatem semper est rectum. Intelligitur ergo de scandalo passiuo. Vnde nihil aliud est quā quærere an aliquod bonū sit dimittendum, ne alius peccet. Ad quod dicendum quod cum homo circa spiritualia bona teneatur magis seipsum diligere, quā quēcunque alium, nullo modo tenetur peccare, vt peccatum alterius euitet: quicunque autem veritatem prætermittit peccat. Veritas autem consistit in hoc quod homo in dictis & factis suis rectitudinem diuinæ legis siue diuinæ regulæ seruet, & illi se conformari tenetur. Et ista veritas partim consistit in his quæ ad cognitionem pertinent, & illa vocatur veritas doctrinæ. Partim consistit in his quæ pertinent ad actiones, & tunc dupliciter quia aut circa ea quæ ipse per se agere debet, & ista est veritas vitæ aut

Marginal notes: 1.Cor.11. — Mat.18. — Hie.in Ma. cap.19. — Hebræ.6. — Eccl.17. — Rom.14. — 1.Cor.8. & .11. — Mat.15.

aut circa ea quæ alijs agenda promulgare debet, aut cogere alios ad agẽdum, & ista est veritas iustitiæ. Circa hoc tamen cõsiderandum quod licet veritas sit conformando se circa omnia diuinæ regulæ vel legi, non tamen est necesse quod conformet se homo in omnibus in quibus potest illi, quia aliqua cõformitas esse potest qua omissa non agitur cõtra veritatẽ vel legem Dei, quia adhuc veritas manet. Vnde sicut nullus obligatur ad quodlibet bonum agẽdum, obligatur tamen ad nunquam agendum malum: ita non obligatur ad conformandum se diuinę regulæ in omnibus in quibus potest, & tamen nunquam debet quis agere, cõtra diuinam regulam vel legem. Potest enim quis conformare se diuinæ regulæ per opera consiliorum, sed non peccat non se conformando huic regulæ: quia non sequẽdo regulam consiliorum potest se conformare regulæ præceptorum, quæ est diuina. Tunc autem dicitur relinqui veritas quando veritas nullo modo manet: id est, non manet homo conformatus diuinæ legi, taliter autem dimittere veritatem est semper peccatum mortale, quia est agere contra legem Dei. Ideo proprie loquendo veritas nunquam dimittenda est propter scandalum passiuum, cum dimitti sic veritatem sit peccatum mortale: & nunquam cõmittendum est peccatum mortale vt caueamus scandalum proximi, ita vt nullus teneatur peccatum cõmittere veniale vt euitet mortale alterius: si illum eruere aliter nõ potest nisi cõmittendo veniale. Quia nullus debet offendere Deum saltem parum vt alius non offendat multum, quia homo in infinitũ tenetur plus diligere Deum quam proximum, ideo nullus debet facere peccatum veniale, vt euitet scandalum proximorũ. Opera autem bona quæ sunt ex cõsilio ad quæ non tenetur homo per votum, nec illi ex aliqua lege sunt obligatoria non tenetur dimittere si scãdalum passiuum procedat ex malitia, secus autem si procedat ex ignorantia: nam aliqui ignorãtes scandalizantur si viderint facere ea quæ sunt perfectionis & hic dicitur scandalum pusillorum. Sic Christus dixit Petro. Vt non scãdalizemus eos, vade & solue pro me & pro te. Nam licet Christus esset liber à tributo, quia rex regum erat, nesciebãt tamen hoc qui colligebant didragma. Propter hoc scandalum ab operibus consiliorum cessandum est vel occulte facienda sunt opera, ne ignorantes, quorum mens infirma est turbẽtur. Sed si illis reddatur ratio, & non cessat scandalum iam tunc ex malitia est, & contemnendum: & non cessandũ à bono perfectionis. Sed de his satis. Sequitur pœna scandalizãtium. *Vtilius est illi si lapis molaris imponatur circa collum eius & proijciatur in mare*. Multo meliùs pro culpa esset breuem recipere pœnam: quam æternis cruciatibus seruari: nam de duobus malis minus tolerandum est, vnusquisque enim antea debet mortem subire corporalem quam vitam animæ perdere propter peccatum mortale: vt sit proximum scandalizando, cum anima nobilior sit quã corpus, ita perniciosior est mors animæ quam corporis. Ideo vtilius esset illi vt mortem subiret corporalem, qualis est proiectio in mare lapide magno posito ad collũ. *Quam vt scandalizet vnum de pusillis istis*. Pusilli vocantur hic vel ætate paruuli vel profectione. Et

Mat. 17.

si nefas est pusillum scandalizare, grauius erit perfectum in scãdalum esse. Loquitur enim Christus hic tam de pusillis, quam de perfectis. Hinc discimus si tam grauis erit pœna illius qui pusillum vnum scandalizauerit, quod melius esset occidi quam scandalizari vnum istorum: quid erit de illis quos Deus tã quam mundi Lucẽ posuit super candelabra vt omnibus lucerent, qui iam episcopatus, dignitates, & principatus obtinent, non vt populũ ædificent exẽplo & verbo, sed in scandalum sunt multorum & in ruinam populi totius, videntes eorum potentiã, delicias, auaritiam, superbiam, qui ouibus suis sunt in scandalum? Discant à Christo saluatore nostro, cuius vices in terris gerunt, qui vt scandalum vitaret, licet ad legem non teneretur, in templo voluit præsentari, & didragma soluit, & plura alia fecit in exẽplum nostrũ. Corpus etiam Mosi dominus occultauit, vt doceret occultare ea quæ sunt scandali. Nam Iudæi si haberent corpus Mosi darent illi diuinos honores. Quia si serpenti æneo dederunt honorem Dei, multo magis corpori moysi dedissent, pronus enim erat ille populus ad idololatriã. Sic etiã Deus puniuit morte miserabili exploratores illos, qui terrã promissionis detraxerunt, & fuerũt in scãdalo Israeli. Sic etiam vos puniet mulieres, qui vestris fucis & compositionibus & ornamentis estis alijs in ruinam, & in scandalum. Si mihi non creditis audite Deum per Ezechielem dicentem. Quicũque scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, ponam faciem meam super hominem illum in exemplum & in prouerbium & disperdam illum de medio populi mei. Sic perdidit Iezabelem & Acham eo quod turbauit Israelem, vt ei dixerat, Iosue lapidatus est à populo. Isti enim quia plebem scandalizauerant miserrime interierunt: qua pœna digni sunt qui suis prauis operibus & sermonibus populum scandalizant, & plebem. Maxime prælati qui lux mundi sunt, & ad ædificandum & gubernandum populũ Dei, positi sunt in ecclesia sancta? Lege in tertio volumine regum, quãtum Deus puniuit Hieroboã filium Nabath, & regem Israel, eo quod fecerit vitulos aureos & peccare fecit Israel, omnem domum eius subuertit, & aliorum peccata illi impingit scriptura dicens q. peccare fecit Israel, quia in scandalũ fuit toti populo. Qua propter Diuus Gregorius ait, quod tantis mortibus prælatus dignus est, quantis subditis scandalum præbuit suo malo exemplo. O si prælati, populique magnates & principes secũ reputare vellent, quam sint omnibus hominibus quasi in quadam specula constituti vnde eorum vita neminem latere potest: æstimarẽt que itidem grauissima supplicia quæ malo exemplo suo demerita subibunt, secus quam viuunt, viuerent, cautiusque peccare attenderent: nec Ecclesia Christiana tantis subiaceret incommodis. Ideo subditur. *Attendite vobis*. Id est, diligenter cauete ne proximum scandalizetis, proximo enim debemus famam bonam & ædificationem: ideo honorẽ & gloriam nobis ipsis debiti adimpletionem. Specialiter tamen monet discipulos de non scandalizã do, quoniam figuram gerebant prælatorum, doctorum, prædicatorum, & religiosorum, quorum scandalum actiuum periculosius est, & magis ad exempla

Mat. 5. Luc. 2. Mat. 17. Deute. 34. 4. Reg. 18. Nume. 14. Ezc. 14. 4. Reg. 9. Iosue. 7. 3. Reg. 12. Gre. in cura pastora. par. 3. Ca. 5.

pla trahuntur. Et quoniam aliorum scandalo læsi, sunt pie recuperandi, subdit Saluator. *Si peccauerit in te frater tuus increpa illum, & si pænitentiam egerit dimitte illi.* Quia late hæc de correctione fraterna exponit Matthæus, Lucas vt dicta à Matthæo silentio præterijt. Sensus igitur est. Si peccauerit in te id est, te sciente peccatum alterius: nã non scita non teneris corripere. *Increpa illum.* Aduertendum quod vel proximus est iam à peccato alienus & emendatus vel non. Si est, non teneris ad correctionẽ, quia vana & ociosa est medicina sano. Correctio autem fraterna est in medicinam peccati: quando res, & ratio postulauerit. Sed multi fratrum peccata antiqua & iam emendata corrigunt, certioresq; faciunt prælatos & iudices, maxima cum animarum suarum iactura, proximorumque infamia. Igitur si peccator

1. Cor. 5. permanẽs in peccato publice peccat, publice arguẽdus est, iuxta illud Pauli. Peccatum corã omnibus argue: quia prouidendum est de scandalo multitudinis. De emendatis aut de publice & notorie peccantibus, non loquitur hic Christus de his duobus generibus peccatorum: sed tantum de illo peccatore qui actualiter est in peccato, & actualiter peccat. De isto tamen distinguendum est. Nam si est capax correctionis & probabiliter credis quod audiet te &

Mat. 18. emendabitur, teneris eum corrigere occulte, ea forma qua tradidit Christus in Matthæo: scilicet vt corripias eum inter te & ipsum solum. Qui si te nõ audierit, secundo corripias adhibens vnũ vel duos testes: qui si etiam illos non audierit, dicas Ecclesiæ id est, prælatis ecclesiasticis: quos si non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Recte hæc ordinata sunt: quia proximus duo bona habet, famã scilicet & conscientiã: quæ duo seruanda sunt in quantum fieri potest. Sed si poteris curare conscientiam seruando famam teneris facere, ideo occulte corripiendus est. Sed si occulte monitus noluerit emẽdari: tunc quia conscientia est maius bonum quam fama, necesse est fama periclitetur vt conscientia non pereat. Et sic etiamsi cum famæ dispendio fiat prouidendum est, nihilominus cum animæ, salutisque remedio, quæ cæteris omnibus rebus anteponenda sunt: ideo adhibe duos testes & dic Ecclesiæ. Verũ si peccator correctionis capax non est quo pacto non pauci inueniuntur adeo superbi, morosi, & intemperantes, vt verbum vnum duriusculum, etsi vtilissimum ferre non possint, prætermittẽdus est. Cũ his enim hic ordo seruandus non est: sed ne eius salus, si ab omni admonitione destituatur grauius periclitetur, Deusque indies licentius offendatur, is qui nullam fraternam correctionem admittit, prælato denunciandus est, vt ab eo non tanquam iudice sed patre & pastore pijssimo, ad veram virtutis viam reducatur. Prælatus tamen peccatũ isto modo scitum non potest tanquam iudex punire sed tã quam pater corrigere, & occulte monere: nisi iã publicum sit: cum tamen est occultum debet prælatus occultare illud. Sic Deus cum peccatum Dauidis erat occultum celauit: sed cum fuit manifestum misit ad illum Nathan, qui dixit. Quia blasfemare fe-

2. Reg. 12. cisti nomen Dei, &c. Ex quo patet, quod iam erat

Exo. 32. publicum. In Exodo etiã habetur, quod vidit Moses populum quod detectus esset, & tunc congregauit filios Leui vt puniret eos. Igitur cum prælatus scit subditi peccatum occultum, non tanquã iudex sed sicut pater, non poterit illud punire: sed tantum occulte monere. Nam multo melius accipiet correctionem fraternam à prelato qui habet autoritatem, quam à socio: nam multoties subditus ita erubescit audire verba prælati sui, vt vellet potius pœnã grauem tolerare quam peccatum eius cognosci à prælato. Si autem prælatus habet odium subdito, non est ei reuelãdum crimen subditi. In his denique regula certa dari non potest, quando licebit statim dicere prælato, & quando nõ. Sed quia omnia hęc propter charitatem fiunt, debet esse charitas regula horum. Et ideo si prudens iudicauerit melius ad salutem proximi conuenire denunciare statim prælato peccata eius licebit detegere pro rei grauitate & exigentia. Si vero contrarium crediderit, contrarium tutò facere poterit. Et vbi fuerit dubium potius debet cessare denunciare prælato conformando se ordini tradito à Christo de secreto admonendo. Et in his omnibus debet intelligi quod dicẽs prælato peccatum alterius, dicat bono animo, nam si ex malitia dicat vt proximus confundatur & erubescat in cõspectu prælati etiam si ex hoc credat futurã magnã vtilitatem peccat mortaliter qui sic denunciat prælato peccatum alterius. ¶ Obseruandũ tamen quod hæreticos & infideles alios non tenemur corrigere sed statim dicere prælato, iudici, aut inquisitori hæreticæ prauitatis non seruando hunc ordinem correctionis. Ideo Christus dixit, si peccauerit in te frater tuus. Hæretici tamen nõ sunt fratres nostri: quia ipsi habent diabolum in patrem, nos tamen dominum Iesum Christũ. Non ergo sumus fratres. Sunt tamen aliqui qui decepti ex ignorantia labuntur in hæresim, qui hæretici non sunt censendi: quia omnis hæreticus contumax est, isti simplices & populares bene possunt corrigi & moneri occulte, qui si in prima correctione nõ resipuerint, imo in sua hæresi permanserint, tunc iam hæretici contumaces sunt, & iudex est admonendus. *Et si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicens pænitet me, dimitte illi.* Vt iam ostendimus hæc correctio proximorum à charitate procedere debet: oportet vt ex charitate & in charitate fiat, ideo iniuriæ dimittendæ sunt. Porro hic numerus finitus pro infinito ponitur, nã nõ tantũ septies sed vsq; septuagies septies, & millies si oportuerit cõdonabis ei. Aduerte tamen quod etiam non petẽti neque roganti ignoscendum est, quãtum ad culpæ & odij remissionem: quanuis maior sit ratio dimittendi petenti veniam, quam non petenti illam. Sed vę quot quantaque odia, factiones, bella, dissidia, lites inimicitiæ grauissimæque inter Christianos offensiones reperiuntur. Longum esset recensere: qui solo baptismo, fideque semimortua contenti, omni prorsus pietate, charitateque vacant more Ethnicorum, Saracenorumque viuunt. Pauci sunt qui spõte sua, tòtoque animo iniurias condonent. Sed audi quid Paulus dicat. Non vos metipsos vlciscẽtes sed date locum irę. Dare locũ iræ est permittere do- Rom. 12.
mino iudicandi facultatem, quam Deo eripiũt qui se ipsos vlciscuntur. Si quis occupato regni imperio iurisdictionem, autoritatemque regiam vsurparet

inuito

inuito principe, rege, vel imperatore. Nonne esset diminutæ majestatis reus? dubium non est. Atqui
Deute.32. Deus inquit. Mihi vindictam, & ego retribuã. Qua
Eze.9. re existimare debes quandocunque ab aliquo læde
Rom.12. ris non tibi sed Deo iniuriam factam fuisse. Ne proprium iniurias vindicandi munus, illi autoritatem & iurisdictionem suam eripias. At non modo iniuriarum punitio proprie Deo incumbit, sed etiam & venia. Ne simus difficiles ad parcendum nec tardi ad ignoscẽdum, nec proni ad vltionem, nec immoderantes memores illatæ nobis iniuriæ pensantes quod in Genesi Patriarcha Iacob, affirmat. Maledi
Gen.49. ctus furor eorum quia pertinax, & indignatio quia dura. In Leuitico quoque ait dominus. Non quæ
Leui.19. ras vltionem nec memor eris iniurię ciuium tuorũ. Ne oderis fratrem tuum in corde tuo. Hinc Apostolus iubet. Deponite iram, & indignationem, suppor
Colos.3. tantes inuicem, & donantes vobis metipsis: siquis aduersus aliquem habet querelam. Sic & in Marco Christus hortatur. Quum stabitis ad orandũ di
Mar.11. mittite siquid habetis aduersus aliquem: quod si nõ dimiseritis nec pater vester qui in cœlis est dimittet vobis debita vestra. Vbi obseruandum quod si ille qui offensus nõ dimittit iniuriã incassum orat: quomodo orabit ille qui offendens alios opprimit pauperes & iniuriam facit vicinis & proximis? Frustra
Eccle.18. igitur orat qui proximo nõ dimittit iniuriam. Ideo sapiens ait, Qui vindicari vult à domino inueniet vindictam, & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Quũ autem tãto grauior sit offensa, quanto maior est honorabilitas & excellentia eius: nõne immensa & irrationabilissima demẽtia est vt homo vas putridum petat sibi à Deo ignosci cum ipse proximo suo non velit ignoscere? Ideo
Eccl.28. in Ecclesiastico scribitur. Homo homini seruat irã & à Deo quærit medelam. In hominem sibi similem non habet misericordiam & de peccatis suis deprecatur altissimum. Quis exorabit pro peccatis illius? Quanuis autem remittere iniurias iustissimum & æquissimum sit: caro tamen recusat, grauaturque remittere: ideo exhortatione opus est, gloriæque æternæ recordatione illam excitare. Fideique nõ parum ad hoc conduxerit robur, quoties in memoriã reuocabitur diuina misericordia, quæ neuticam ijs negabitur, qui fratribus suis misericordiam fecerint iniuriarũ veniã nõ negarint. Ideo nõ immerito cũ hæc loqueretur dixerunt Apostoli. *Adauge nobis fidem.* Quasi dicãt. Iubes vt condonemus iniurias, hoc non potest esse nisi credentes quod habebimus thesaurum in cœlo, confidentes de præmio futuro: ideo adauge nobis fidem. Perfice & corrobora fidem nostram, vt possimus hæc ardua tua præcepta & documenta supernaturalia adimplere. Hoc petierunt Apostoli quoniam tam incessanter iniuriã ti ignoscere, & scandala deuitare, deliquẽtemque corripere, procedunt ex magna fide, qua quis firmiter ac lucide credit prouidentiam ac iudicium Dei, præmiumque beatum pro actibus bonis. *Dixit autem dominus. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro, eradicare, & transplanta-*
Matth. 12. *re in mare, obediet vobis.* Granum sinapis sicut Christus dixit est minimum omnium seminum. Quia voluit hic Saluator noster designare minimã fidem designauit granum sinapis. Vult ostendere quod non solum fides magna potest impetrare petita, sed etiam fides minima: dum tamen sit, impetrabit quidquid petierimus, etiã si postulauerimus mõtes arboresque transferri: & loquitur modo vulgari vt intelligi possit. Nam fides est aliquid pure spirituale, spiritualia tamen non habent aliquam quantitatem magnitudinis: in qua communicent cum corporibus, ideo fides nec est maior, aut minor quantitate, nec ęqualis grano sinapis: quia granum sinapis est alicuius quantitatis, fides autem nullius. Sed est quædam qualiscunque similitudo, scilicet, quod sicut granum sinapis in corporibus habentibus quantitatem est aliquid minimum, ita accipiatur in fide id quod est minimum: dum tamen sit fides quia sufficit illud ad obtinendum omnia petita, in fide autẽ est accipere maius & minus eo modo quo accipitur in spiritualibus perfectionibus. ¶ Præterea, diligenter obseruãdum est, quod fides accipitur dupliciter primo pro virtute theologica, quæ nihil aliud est quam habitus quo assentimus credibilibus, credendo ita esse: sicut asserit Ecclesia orthodoxa secundũ quam fideles efficimur & est principium omnium virtutum, & bonorum, & ista est sine qua impossibile est placere Deo. Secũdo, fides accipitur pro dono quodã, & ponitur ab Apostolo inter dona gratis Hebræ.11.
data. Diuisiones inquit gratiarũ, &c. Sequitur, alij datur sermo scientiæ, alij sermo sapientiæ, alij fides in eodem spiritu. Fides autem prout est virtus theo 1.Cor.12.
logica nõ vocatur proprie donũ. Largè quippe potest vocari donum omnis virtus theologica, quia sunt in nobis per infusionem, & ita sunt per diuinã collationem & tamen non vocantur proprie dona quia dona vocantur gratiæ gratis datæ, quæ secundum se nõ gratificant hominem Deo. Charitas tamen per se ipsam reddit hominem gratũ etiam non dum existente actu, sed solo habitu charitatis, ideo non vocatur ipsa donũ eo modo quo vocamus dona illas gratias, quas Apostolus ponit. De hac fide Iaco.1.
quæ donum est, quæ proprio vocabulo confidentia vocatur, ait Iacobus. Si quis indiget sapientia petat à Deo, postulet autem in fide nihil hæsitãs. De Cẽ Mat.8.
turione dixit Christus, non inueni tantam fidem, in Mat.15.
Israel. Et Mulieri Cananææ. O mulier magna est fi Mat.14.
des tua, Et illud habete fiduciam, ego sum: nolite timere. Et illud, Modicæ fidei quare dubitasti, & illud. Quid timidi estis modicæ fidei? Omnes istæ autoritates de hac confidentia loquuntur. Et etiam illud. Videns Iesus fidem illorũ dixit paralytico. Cõ Mat.9.
fide fili. Sic & in præsentiarum de hac confidẽtia loquitur hic Christus: nã innuebat Christus quod discipuli non habebant illam talem fidem, & tamẽ certum est quod habebant fidem theologicam, qua credebant omnia quæ Christus ei credere iusserat, & omnia quæ ex veteri testamento credere tenebãtur. Ideo nõ loquebatur de fide prout virtus theologica est. Et patet etiam, quia Christus dedit discipulis istã fidem, quando dedit ei potestatem facien Mat.10.
di miracula: & non habebant istam fidem quæ est donum, constat tamen quod habebant fidem theologicam virtutem quia fideles erant ante Apostolatum in lege Mosi, & postea Christo credebant: nã

vlima

alias essent infideles, & in magno peccato mortali. ¶ Igitur qui habuerit talem fidem, id est, confidentiam super re quam petit, ita vt nullo modo hæsitet obtinebit. Et quia Deus vult quod in quibusdam rebus obtineamus dat nobis desiderium petendi, & confidentiam certissimam obtinendi: & tunc obtinemus infallibiliter, id quod petebamus. Cum autem non dignatur concedere quod petimus, etiam si concedat desiderium petendi, non donat fiduciam obtinendi: & tunc cum petamus sine fide quia hæsitamus non obtinebimus. Et ita fides quæ est fiducia obtinendi est donum Dei, & dat eam cui vult & quando vult, & alijs non. Et ideò ille, qui interdum solebat confidenter petere, volens posteà petere relaxatur animo suo, & deficit aliqualiter hæsitans, & tunc non obtinebit, quia hæsitat. Sic Apostoli non potuerunt curare lunaticum, dæmonium habentem: & interrogauerunt Dominum secreto dicentes. Quare nos non potuimus eijcere illum?
Matth. 17. Quibus respondit Dominus. Propter incredulitatem vestram. Sequitur, si habueritis fidem sicut granum sinapis, & dicetis monti huic, transi hinc transibit. Est ergo fides quæ est virtus ad credendum in potestate nostra, sed fides quæ est ad obtinendum non est in potestate nostra: sed sicut à Deo nobis donatur, qui interdum donat illam, & interdum non donat, & aliquando paruam & aliquando magnam. Et sic verum manet quod quicunque habuerit confidentiam istam in petendo quæ fides vocatur, quod obtinebit omnia, etiam si velit montes transferre, & arbores eradicare & transplantare in mare. Potest etiam hæc postulatio Apostolorum cum dicunt, ad auge nobis fidem, referri ad vtranque partem fidei nempe, vt eis intellectum aperiat lumine cælesti, quo plura idque perspicatius de Deo intelligant per fidem: vtque affectum roboret, & confirmet, quo constantius & immobilius persistant in his quæ mente intellexerunt, sitque illorum fides theologica virtus vti debet, hac confidentia perfecta. De fide autem vtraque sui parte perfecta insinuat Apostolus se loqui cum dicit.
1. Cor. 13. Si habuero omnem fidem ita vt montes transferam, &c. Significat primo per hoc quod dicit omnem, id est, perfectam, nempe vtraque sui parte absolutam, nam omne & perfectum vnum sunt, secundum Aristotelem primo de Cælo. Secundo per hoc quod adiungit dicens ita vt montes transferam. Nam miraculorum operatio præcipue spectat hanc secundam fidei partem. Et de hac acceptione fidei, scilicet, confidentia credo quod potius loquitur hic Christus, dicens. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, &c. vt iam in præcedentibus ostendimus, quamuis etiam de vtraque fide possit exponi. ¶ Præterea, quia Saluator suis electis excellentissima gratiarum charismata promisit & contulit, præstaturusque fuit tam in donis gratiæ gratum facientis, quam gratiæ gratis datæ: ideo post prædicta saluberrime instruit eos de profunda & inconcussa humilitate semper in omnibus conseruanda, vt omne bonum omnipotenti creatori iugiter ascribatur, & tanto plus ei regratiemur, quanto copiosiora gratiæ dona ab ipso sortiti fuerimus. Ad hoc igitur persuadendum aptissimam atque planissimam introducit parabolam. *Quis autem vestrum habens seruum arantem, aut bouem pascentem, qui regresso de agro dicat illi. Statim transi recumbe, & non dicit, para quod cœnem, & præcinge te & ministra mihi donec manducem & bibam, & post hæc tu manducabis & bibes. Nunquid gratiam habet seruo illi?* Id est, nunquid Dominus debet agere gratias illi suo ministro. *Quia fecit quod ei imperauerat? non puto.* Seruus enim tenetur ad hoc, & post laborem in agro habet etiam laborare in domo: vt sit assidue in labore ne insolescat, iuxta illud Ecclesiastici. Cibaria & virga & onus Asino, panis & disciplina & opus seruo. Itemque seruum inclinant operationes assiduæ. Nam seruus quamuis bona fide suo fungatur officio in agro, & domi reuersus fecerit imperata, non tenetur Dominus illi reddere gratiam: quia pœnam exacturus erat nisi id fecisset. Quam ob rem? Non ob aliud nisi quod seruus est, & omnem operam debet Domino, cuius est ipse. Seruus non in agro solum sed etiam domi, Domino suo seruire animo libentissimo debet: æquum enim non est, vt vel quoniam gregem pauit, aut fundum coluit, ideo securus ad mensam discumbat, omnium aliorum ministeriorum expers, quæ Domino nihilominus exhibere tenetur. Ita & vos quantumcunque iam satis superque vobis videamini mundum despexisse, iniurias condonasse, aut etiam mirabilia fecisse, arbores transtulisse, & omnem legem impleste, ne superbiatis: sed modestissimo animo cogitate plures esse ad perfectæ virtutis culmen ascendendum labores subeundi, & opera facienda. Ideo pergit in expositione parabolæ, se ipsum declarans. *Sic & vos cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis.* A Deo, ab Ecclesia, à recta dictante ratione. *Dicite.* Ex toto corde, cum plena humilitate. *Serui inutiles sumus.* Id est, nostra seruitute nihil vtilitatis aut perfectionis Deo attulimus, qui bonorum nostrorum non eget. Vnde in Iob, habetur. Si peccaueris, quid ei nocebis: & si iuste egeris quid ei donabis? *Quod debuimus facere fecimus.* Implendo præcepta. Docemur hic omnem præsumptionem & vanam gloriam vitare. Si enim hi se seruos inutiles reputare debent, qui omnia impleuerunt præcepta, quid nobis incumbit, qui in tam multis offendimus: & ea ipsa quæ forsan implemus præcepta, tam imperfecte implemus, ita vt iuxta Esaiam, vniuersæ iustitiæ nostræ sint quasi pannus menstruatæ? Si parentibus & magistris non potest reddi æquale: quomodo omnipotenti Deo poterimus condignum rependere? Quidquid sumus habemus & quicquid boni agimus ab ipso est, & ipsius est, ipsique ascribendum tanquam datori, & supremo conseruatori, Vnde Paul. Apostо. Corinthijs scribens ait. Quid habes quod non accepisti? & si accepisti quid gloriaris quasi non acceperis? Itaq; eo ipso quod totũ q̃ habemus & sumus à Deo suscepimus obligamur

Eccle. 33. Psal. 15. Iob. 35. Iaco. 3. Esai. 64. 1. Cor. 4.

mur totum hoc eius obsequio mancipare ad eius honorem & gloriam ordinare atque conuertere totumque ei subijcere, & quo plura nobis dona contulerit, eo ad regratiandum, obediendum, & obsequendum obligatiores consistimus. Hinc viri sancti, quo perfectiores & sanctiores eo humiliores fuerunt, & de se ipsis nihil boni existimabant. Sic beatissimus ille Pater Franciscus post tot insignia & præclara opera in vltimo vitæ fine suis dicere solebat: laboremus & Domino seruiamus: nam vsque adhuc parum, aut nihil fecimus. Hos ergo nos imperfectionibus pleni sequi conemur, istud Christi sapientissimum documentum iugi memoria recolentes. *Matth. 25* ¶ Sed cum alibi dicat Christus, Seruum inutilem proijcite in tenebras exteriores: quomodo iusti vere se dicunt seruos inutiles? dicuntur hic inutiles serui respectu Dei secundum sensum præhabitum: alibi vero respectu sui, vel proximi qui nec propriam salutem sunt operati, nec exemplares fuerunt. Nostrum igitur est similiter sentire de nobis: & Dei erit dicere, Euge serue bone & fidelis. Videant ergo & contremiscant, qui peccantes, & mandata Dei prætergredientes extolluntur, quum omnia facientes nihil magni de nobis sentire nos velit vt præcipit Deus. Timeant illi, humilientur & ne extollantur, qui relinquunt iter rectum & ambulant per vias tenebrosas, *Prou. 2.* qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis: quorum viæ peruersæ & infames gressus eorum. Ideo ait Petrus. *1. Pet. 5.* Humiliamini sub potenti manu Dei: vt vos exaltet in tempore visitationis. Ergo in hoc positum est negocium nostrum, ne de benefactis nostris gloriemur, nobisque plus æquo placeamus. ¶ Præterea, obseruandum est hic diligenter ne erres, aut Martini Lutheri Heresiarchæ pessimi nostri temporis doctrinæ adhæreas. Docuit enim ille qui semper operibus humanis detrahit, quod nullum opus humanum quantumlibet bonum est vitæ æternæ meritoriũ, neque ad vitam æternam assequendam necessarium. Nam dicit ille si inutiles sumus ergo impletione mandatorum vitam æternam non meremur: quoniam si tali impletione mandatorum vitam æternam meremur, non solum vtiles sed vtilissimi merito censendi sumus. Est enim ipsa vita æterna supremum bonum & vtilissimũ, quod nobis contingere potest. Deinde si quod debuissemus facere fecimus: consequens est, vt sic faciendo nihil mereamur. Nam qui reddit quod debet satis habet quod per hoc liberetur à debito, & à pœna quæ ab illo foret meri to exigenda si debitum non reddidisset. Fatemur quidem nos omnes etiam postquam omnia mandata exequimur, debere existimare nos esse inutiles ex natura nostra, & ex propria natura eorum quæ fecimus: quia nec ipsa mandatorum impletio ex sua natura est tanti valoris vt sit digna præmio vitæ æternæ: neque nos tot tantasque vires habemus, vt per nos solos sine speciali Dei adminiculo mandata illius omnia exequi valeamus. Nam de mandatorum Dei executione Dominus loquebatur, cum dixit, Sine me nihil potestis facere. *Ioan. 15.* Ex sola igitur misericordia diuina prouenit nobis vtrumque, videlicet diuinum auxilium ad exequendum mandata Dei, & liberalitas ipsius Dei, qua promisit se nobis daturum vitam æternam, si mandata eius seruauerimus. Et quia hæc omnia non ex nobis, sed ex Dei misericordia procedunt: ideo Christus omniũ nostrum magister docet nos, ne superbiamus ex bonis quæ facimus: sed dicamus nos esse seruos inutiles, existimando nos ipsos nihil eorum sine speciali Dei adiutorio facere potuisse. *Lege Greg. lib. 16. mor. cap. 11. in fi.* Gratia tamen eius adiuti vtiles esse possumus. Hedera herba vilis, fragilis & inutilis, cum primum se arbori applicat ad cacumen vsque solet ascendere. Sic opera nostra quamuis vilia & inutilia sint ex natura sua: tamen si Christo fuerint innixa & ipsius meritis coniuncta magni meriti & eximij sunt valoris. Atque ideo licet ex se inutilia sint, tamen ex Christi gratia vitam æternam merentur, & possumus omnia præcepta adimplere. In quarto volumine regum habetur quod Eliseus supposuit manus suas manibus regis Ioas, *4. Reg. 13.* & eiecit sagittam salutis Israel: sic Deus supponit auxilium suum & gratiam nostris operibus, cuius adiutorio & fauore salutis sagittam mittimus, & Dei præcepta adimplemus, & vitam æternam meremur. Parum valent opera nostra: sed cum gratia Dei multum. In Exodo præcepit Dominus offerri aurum & argentum & pillos caprarum. *Exo. 25.* Viles sunt pilli caprarum, sed cum auro & argento multum valent: sic opera nostra vilia sunt, sed cum gratia Dei & eius adiutorio multum valent. Operemur itaque & adimpleamus Dei mandata, vt gloriam mereamur: quam postulare possumus, & Deus tenetur illam nobis dare ex debito, vt diffinit Augustinus. *Aug. epist. 105. & lib. de gratia et libero arbi. cap. 8. & libro 4. cõtra Iulia. ca. 3.* Quapropter Paulus illam coronam iustitiæ vocauit, scribens Timotheo discipulo: *2. Timo. 4.* debetur enim ex rigore iustitiæ seruanti mandata Dei: quia ille ex mera sua liberalitate promisit beatitudinem his qui mandata Dei custodierint. Si rex quispiam in stadium descensuris equitibus suis præmium proponeret, vt qui præclarius se præstitisset in equitandi certamine, ciuitatem quasi sui laboris & victoriæ brauium ferret, esset quidem liberalitate mirabili. Attamen impleta conditione promissis nihilominus stare teneretur, licet pro tam exiguo opere tantam esset mercedem pollicitus. Sic opera nostra de se exigua, humilia, & fere nihil sunt: quia vt Paulus ait. *Rom. 8.* Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Sed tanta est largitas, misericordiaque patris æterni, vt fidem suam astringere non dubitarit: sed ijs qui præcepta eius seruarint, summam felicitatem elargiturum. Sic iuueni illi dixit Dominus. *Matth. 19.* Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Et cum operarijs fecit conuentionem ex denario diurno, *Matth. 20.* & misit illos in vineam suam dicens. Quod iustum fuerit dabo vobis. Ergo ex iustitiæ debito tenebatur dare beatitudinem: quam intelligit in denario. Quoniam verba Regis, quantumcunque sit exiguus, irrita esse non possunt, nedum tanti regis. ¶ Igitur possumus mereri beatitudinem & opera

opera vtilia, & meritoria gloriæ operari, non inquam ex nobis tanquam ex nobis. Sed sufficientia
2.Cor.3. nostra ex Deo est, vt ait Paulus. In quantum in nobis est inutiles serui sumus. Sed adiuti diuina gratia, quam Christus non negabit facienti quod in se est, vtiles serui erimus, vtentes nanque bene libero arbitrio erimus serui vtiles & merebimur vitam æternam. Et quamuis hoc facere possimus non propter hoc digni essemus, vt propter ipsa opera nobis præmium redderet. Sicut nec seruus est dignus præmio: propterea quod seruit Domino suo, cui ex seruitute obedire tenetur, & ideo Christus docet, vt hoc cognoscentes dicamus, quod debuimus facere fecimus. Et hæc est altera non minor Dei misericordia, quod cum posset à nobis, si vellet sicut Dominus à seruis exigere mandatorum suorum executionem sine vlla expectatione præmij: ipse tamen vt hac spe nos ad promptiorem mandatorum obseruantiam alliceret, ex sua misericordia voluit nobis tantum præmium promittere. Et hunc esse verum & germanum sensum huius literæ ex præcedentibus patet, cum dixit. Quis vestrum habet seruum arantem, &c. Qua parabola dicta statim subdidit Christus. Sic & vos cum feceritis, &c. Ex quo verborum contextu apertissime constat nos ideo seruos inutiles dici: quia ex mandatorum Dei executione nullo præmio sumus digni: sicut nec seruus est dignus præmio propterea quod seruit Domi-
Rom.8. no suo. Serui inquam inutiles sumus: quia vt Paulus inquit non sunt condignæ passiones huius seculi. &c. Sed de his satis. ¶ Super illud autem quod ait arantem seruum, aut pascentem, obserua, quod prius dixit arantem & postea pascentem: quia non poteris esse bonus prælatus si prius non fueris bonus subditus. Prius oportet vt labores, & ares, & obedire scias, quam alijs imperare. Qui
1.Timo.3. enim domui suæ nescit præesse vt oportet, quomodo Ecclesiæ Dei curam geret? Et qui subditus malus est bonus prælatus non poterit esse. Magnates minus sibi imperant, impotentioresque sunt ad omnes affectus, & maioribus solicitudinibus sunt obnoxij, quam alij homines. Prælati tamen in hoc negocio omnium maximis deuinciuntur obligationibus, & officijs, non enim modo suarum illis rerum incumbit, sed etiam alienarum cura. Quapropter qui priuatus & liber omni externo negocio domesticis non sufficit actionibus quid speret prælaturæ pondus se posse sustinere? aut quomodo magno oneri substabit qui exiguo succumbit? Animus verò qui paucis numero curis ab oratione cæterisque pijs operibus tam facile auertitur: quid faciet tot vndique præpeditus negociorum compedibus? Oportet ergo vt prius pascas & ares: hoc est, ministres & obedias, & humilitatem discas, si perfecti prælati officium præstare vis. Sed procedamus. ¶ Consequenter describitur à Christo miraculum peractum, vel potius plura miracula, quibus ipsius confirmabatur supernaturalis doctrina. Quemadmodum enim naturalis scientia probatur per argumenta, atque principia naturali ratione patentia: sic supernaturalis sapientia Christi in Euangelio tradita per supernaturalia, solique Deo possibilia roborata est opera, per quæ Deus testimonium perhibuit Euangelicæ veritati. *Et factum est dum iret in Hierusalem, transibat per mediam Samariam & Galilæam.* Hæc vt ex omnibus circunstantijs colligi potest vltima eius profectio fuit à Capharnaum Hierosolymam versus: vbi iam certo decreuerat voluntatem patris sui implere, atque electos suos morte omnium vilissima ab æterno exitio liberandos. In hoc itinere Christus decem leprosos mundauit insinuans quod sacratissima eius morte & passione, vulnera nostra & morbos sanare vellet: sicut re ipsa factum est, quia sanguine suo nos à peccatis nostris lauit. Quia ad purgandam animæ nostræ Apoc.1.
lepram sanguinis sui effusione Hierosolymam ibat non reformidat gentem quamlibet atrocem, quamlibet effusionem sui sanguinis auide sitientem, pertransijt Galilæam prius, qua peragrata intrauit Samariam, quæ interiacet Iudæam, & Galilæam, vt patet in Ioanne. Itinera autem Domini plena Ioan.4.
erant miraculis & mysterijs: ambulabat enim de loco in locum, vt omnibus subueniret, omnibus adesset, occurreret singulis, occurreret vniuersis, hos miraculis, illos præmijs ad fidem alliciens. Vt omnes ad se traheret, nō rectā Hierosolymam petebat: sed per mediam Samariam, & Galilæam, vt multis Euangelium suum prædicaret, multis ægrotis auxiliaretur, multos ad pœnitentiam inuitare posset, & vndequaque pateret ad eum accessus ad audiendum eum, tanquam verum, & præcipuum doctorem salutis: necnon ad petendum ab eo auxilium & consilium. Inter Iudæos & Gentiles transijt, quia de cælo pro omnibus venit, vt per se ipsum omnes mortales Deo reconciliaret, sine respectu personarum. Apud eum enim non est Iudæus neque Græcus, non masculus, neque fœmina: non seruus, neque liber, Gala.3.
communis redemptor, propiciator, & Saluator est, & esse vult omnium verè in se credentium. Transiens autem ibat in Hierusalem, vt pro nobis sanguinem funderet: docens nos ne rebus huius seculi, ad beatitudinem iter facientes immoremur. Hac enim de causa cursim Dominus per Samariam, & Galilæam ad patrem transiens festinabat: vt videlicet significaret, nullam esse moram in huius seculi diuersorio faciendam, quin præcipitatis omnibus negotijs, & oblectamentis terrenis cælum antelucano rapiamus itinere. Sic miserant filij Israel ad Edom cum transirent per desertum, dicentes. Hæc mandat frater tuus Israel. Nosti laborem qui apprehendit nos. & cæt. Nume.20.
Per tritam gradiemur viam, & si biberimus aquas tuas, nos & pecora nostra, dabimus quod iustum est: nulla erit in pretio difficultas, tantum velociter transeamus. Eodem modo faciendum nobis est, ad supremam illam, quasi ad promissionis terram, fœlicitatem festinantibus, sic vt necessarijs tantummodo pro viatico sumptis, reliquis neglectis, nihil sane impedimento nobis possit esse, quo minus ad optata perueniamus habitacula. Ideo Paulus ait. Tempus breue est: 1.Cor.7.
reliquum est, vt qui habent vxores sint tanquam

non habentes: & qui flent, tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquam non possidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur. Præterit enim figura huius mundi. Non est substantia sed accidens: non res, sed figura & similitudo rei. Præstigiatores solent arte sua, pulcherrimum & varijs floribus fructibusque plenum ante oculos hortum apponere, è quo si iniecta manu pomum aut ramum decerpere vis vento simillimus euanescit, nec quicquam nisi aerem contrectare potes. Pari ratione proponuntur hominibus bona secularia, quæ vel in ipsa manus iniectione, antequam sui potestatem Domino faciant effugiunt, captantesque deludunt: ideo Paulus ait, vt sic vtamur mundo quasi non vtentes. &c. Verum multi sunt qui sicut Ruben, Gaad, & Manasses peccorum pascendorum causa vltra Iordanem manere voluerunt: nec quicquam de sibi tantis laboribus quæsita terra curabant. Ita inquam sunt plurimi qui bonis terrenis intenti, diuitiarumque contenti vsura, fructuque breuissimo ad cælestia regna aspirare contemnunt: quæ (si saperent) tam celeri cursu rapere deberent, quanta in voluptatibus suis desidia torpent. Sed de his alias. Nos vero cum Christo transeamus: & ad cælestem festinemus patriam. ¶ Obserua vlterius quod Christus transibat per Samariam qui Idololatrę & Gentiles erant, docens nos quod non diu morandum est inter malos, ideo transibat ne videretur approbare eorum idololatriam. Sic tu ne miscearis peccatoribus: pedes enim illorum ad malum currunt. Ideo Iosaphat Rex reprehensus fuit à Iehu, eo quod præberet auxilium impio Regi Achab, dicens. Impio præbes auxilium: & his qui oderunt Dominum amicitia coniugeris: idcirco iram Domini mereberis. Necnon & ipse Iosaphat pene fuerat occisus descendens cum Achab in prælium: & Petrus Apostolus inter ministros Pontificum, Christum negauit. Ideo in Ecclesiastico habetur. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: & qui communicauerit superbo, induet superbiam. Nulla est in omnibus morbis contagio, quæ sic tactum sequatur, vt mali mores consuetudine se se insinuantes, quare fugienda est malorum conuersatio, si vis Christo inseruire. Sunt enim multi dæmonis ministri ab eo huic negotio præfecti, vt bonos decipiant incautosque venentur, amicitiæ, consuetudinisque nomine. Ab istis ergo cauendum est magis quam ab ipsis latronibus: latro enim bona corporis tantum auferre potest, at illi bona animæ auferunt: id est, bonos mores corrumpunt, malos inducunt: virtutes eradicant, vitia seminant, & ad interitum viam pandunt. Quo igitur potiores sunt diuitiæ internæ animi externis corporis bonis, eo diligentius vitanda est malorum, quam infirmorum consuetudo. Malus consuetudine sua ita lenis primo aspectu videtur, vt difficile cognoscatur, nisi virtutis æstimatione vniuersa eius opera perpendantur. Malus consuetudine sua ita animos debilitat, inquietat, & ad vitia impellit, vt difficilius sit in cursu retinere quam in initio resistere. Malorum igitur summoperè vitanda est conuersatio: quoniam licet non omnino impiorum conuersatione cogamur, ne eorum vitia despicientes in medio quasi flagitiorum incendio, integerrimam (si volumus) vitam viuamus: tamen summum est periculum, temeritasque insignis malle potius tanto hosti cum discrimine resistere, quam tuto subterfugere. Cum præsertim tantum possit in omni negocio imitatio, vt sæpenumero homines videamus antea moribus maxime distantes in eandem deuenire & voluntatem & viuendi rationem, assiduo congressu & vitæ consuetudine. At cum natura humana procliuior sit in malum, fit vt sæpius boni à malis corrumpantur, quam mali à bonis corrigantur. Pro quo facit egregium illud Pauli dictum. Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Hoc autem multis non solum exemplis, sed etiam sacræ scripturæ testimonijs probari potest. Præcipiebat lex Israelitis ne contraherent cum gentibus matrimonium: hac de causa videlicet ne malis illorum moribus, & institutis corrumperentur. Filij Seth optimi quidem fuerunt antequam filias Cain vxores ducerent: posteà verò illarum consortio in tanta sese effuderunt scelera, vt causa extiterint diluuij vniuersalis. Pius ille Propheta à Deo in Samariam missus in itinere à leone fuit interfectus: quia cum falso Propheta cibum sumpsit. Hebræorum populus Deo dilectus ex omnibus nationibus, quia cum gentibus conuersabatur, acerrime ab Esaia obiurgatus est, dicente. Vinum tuum mistum est aqua. Vinum enim aqua mistum, vim magna ex parte amittit. Sic & bonus qui cum malis agit paulatim virtutem perdit: deuotionisque feruorem diminuit. Quod si quis adeo animosus inueniatur, vt & virtutem integram seruare etiam in medijs sociorum vitijs possit, certè aut indies magis magisque ad bona opera frigescit: aut si hoc minus (quod fere impossibile videtur) malam apud homines de se excitabit opinionem, sicut vinum quod aqua dilutum etiam si vim non amittat amittit tamen calorem. Sic tu opinionis tuæ apud homines iacturam facies, si cum vitiosis hominibus vbique verseris: talis enim quis æstimatur quales sunt, cum quibus viuit, homines. Vnde nullo alio indicio cuiusque animus perspicitur exploratius, quam ex amicorum, cum quibus viuere in primis lætatur, moribus: omne nanque animal suum simile diligit, neque est difficile ex duobus amicis altero cognito, alterum etiam ignotum cognoscere. Hac de causa incusabat Heliu Iob, inquiens. Quis est vir vt est Iob: qui bibit subsannationem quasi aquam? Qui graditur cum operantibus iniquitatem, & ambulat cum viris impijs? Magnam igitur de integritate sua dubitationem inijcit, qui ita viuit vt malorum consortia vitanda non curet. Nam virtutem inter media seruare vitia par est, ac si quis aduerso amne cymbam remigando vrgeat, quorum vtrum difficilius sit non facile dixerim. Pauci autem reperiuntur, sicut Loth, qui inter Sodomorum iniquitates integer permansit: quem, ne forte aliquando periret malo ciuium suorum exemplo,

Angelus

Margin notes: Iosue. 13. — Prouer. 1 — 2. Para. 19. — 3. Reg. 22. — Mar. 14 — Eccle. 13 — 1. Cor. 15. — Exo. 34. — Gen. 6. — 3. Reg. 13. — Esai. 1. — Iob. 34. — Gen. 19.

Angelus eduxit extra ciuitatem, vrbemque incendio deleuit. Laudanda etiam est Iob constan-
Iob.1. tia, qui cum peccatoribus viuens iustitiam ad
Philip.2. finem vsque seruauit. Sic Apostolus Philippensium virtutem comendat, qui inter malorum cœtus, vt clarissima luminaria resplendebant. Ecclesia etiam laudatur quoniam tanquam lilium in-
Canti.2. ter spinas efflorescit. Difficile est vt lilium molle, & tenerum illæsum inter spinas permaneat.
Ezech.2. Ezechieli dixit Deus. Increduli, & subuersore sunt tecum, & cum scorpionibus habitas. Ideo Christi exemplo, ne maneas, nevè habites cum hominibus vitiosis, vsque adeò vt tanquam vnus ex illis aut fias, aut existimeris. ¶ Obserua etiam quod transibat per mediam Samariam, ne Iudæos scandalizaret, multum cum gentibus conuersans: Quantum autem malum sit scandalum, & de ipso scandalo satis abunde superius dictum est. ¶ Obseruandum etiam est Dominum transeuntem in ipso itinere decem leprosos mundasse, vt significaret virtutem tam frequenter esse faciendam vt etiam in itinere, & obiter sese occasio obtulerit bene operemur, quod consuetudo facile præstiterit si nos in gymnasio bonorum operum tandiu exercuerimus, quousque virtutem ipsam perfecte habeamus: quæ habitus quidam est multis actibus constans. Sed ò quam parum probitatis & virtutis in hominibus inuenitur, qui nunquam bene operantur, nisi animo inuito & summa cum molestia. Siue enim ad confessionem deueniendum sit extrema quadragesima, atque ipso sabbato sancto, nec satis sponte sua accedunt siue ad sacrorum celebrationem tardius veniunt, quam aut familiarum patientia, aut ministrorum dignitas aut sacrificij conditio, aut temporis opportunitas ferre possit. Quid dicam de eleemosyna, quoties publicè petita satis verecunde negari non potest, quanto tædio, quanta superbia, quanta indignatio ne fit? ¶ Obserua rursus & vide quanto studio semper Dominus bonis nostris inseruiat, qui quacunque iter facit nihil aliud cogitet nisi quo pacto commoda nostra quam locupletissima sint. *Et cum ingrederetur quoddam castellum.* Quatuor milliaria intra Galilæam: ad oppidum quod vocabatur Iannim. *Occurrerunt ei decem viri leprosi.* Nã cum audissent ipsum illac transiturum illi obuiam venerunt, quia occurrere, prodire obuiam est. Nemo autem ad Deum vadit, nisi Deus prius ad eum veniat. In quo summe consideranda est Dei misericordia, ipse eos quærit, ipse illis occurrit, sed omnia hæc Deus ea de causa fecit, quia ne-
Matth.26. mo surgit nisi ab illo subleuetur, nemo ad eum
Psal.21. vadit nisi Deus ad illum prius veniat. Sic Dominus respexit Petrum & fleuit amare. Ideoque Dauid clamabat. Deus Deus meus respice in me. Quemadmodum habena ligatus canis audita Domini voce prosilit, nec quiescit donec fractis vinculis illi obuiam procedit: sic isti leprosi audito Domino, à quo salutem infirmitati suæ sperabant, vocibus, precibusque non destiterunt, donec fuerunt Domino occurrentes fœdissimo morbo liberati. ¶ Quorum exemplo (si forte, aut nimis molesti, qui tantis Dominum vrgerent precibus, aut parum vrbani qui illi fere abeundi eriperent facultatem videbantur) docemur summam diligentiam & solicitudinem circa salutem nostram adhibere, ne remedium differentes occasionem salutis consequendæ amittamus. Regem allocuturi solent omnia temporis, & locorum media seruare, quibus facilius & commodius rem possint impetrare, quoniam reges, & principes, cæterique huius conditionis homines, cum crebris premantur solicitudinibus, non semper cuiusque arbitrio vacant. At qui Deum quærit nulla istarum obseruationum indiget, quoniam Deus omni tempore, omnique loco paratus est inuocantibus se. Quare si sapis ne differas salutem tuam, quam modo impetrare potes, ne forte cum velis non possis. Qui ostium pulsat arcis alicuius, aut castri eo tempore quo stratis pontibus periculi minus est, facile cum facultate custodis admittitur. At si idem noctu, vel alias tempore periculoso, aut postquam sublati pontes aditum negant, ingredi velit, nullatenus quantumcunque fores ictibus lacessat exaudietur. Hoc pacto tu si vis ad æternam admitti beatitudinem dum viuis pulsa & aperietur tibi: nam postquam sublato bene faciendi ponte, clausoque viæ ostio mortis nox, merendi potestatem tibi eripuerit, frustra clamabis, Domine aperi nobis. Pulsa igitur sine intermissione dum pons diuinæ misericordiæ paratus est omnibus ingressuris: ne aliquando te negligentiæ nequicquam incuses cum nulla ratione eiectioni tuæ possis mederi. Quid pu- Matth.25.
tas causæ fuit vt illæ quinque virgines fatuæ damnarentur? dum habuerunt tempus idoneum ad sumendum oleum noluerunt: & postea cum maxime vellent, tempus non inuenerunt. Dixerant autem, Sponsus noctu vt noctua, aut vespertilio non veniet: satis temporis nobis est, dormiamus interim paulisper: sed veniente sponso non audierunt, & ita exclusæ sunt. O quam multi in inferno modo cruciantur, qui dum viuerent propositum habuerunt pœnitendi, nisi morte præuenti irrita redderetur eorum expectata pœniten-
tia. Ideo consulit Ecclesiasticus dicens. Non tar- Eccle.5.
des conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: subito enim veniet ira illius, & in die vin- Ezech.18.
dictæ disperdet te. Deus dicit. Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Veniam pœnitenti Deus promittit, non diem crastinum: tu autem pœnitentiam differs in tempus, quod nescis an visurus sis. Nescis an sis hora victurus: & ex-
pectas annuũ ad pœnitendum tempus? Non est no- Act.1.
strum nosse tempora, aut momenta quæ pater posuit in sua potestate: non enim in tua potestate, sed in suo arbitrio tempus constituit. Ille eunu-
chus Candacis Reginæ in itinere legebat Esaiam. Act.8.
quid faceret si domi esset? Si non intelligens legebat, multo magis legeret si intelligeret? Ille Philippo confessus est ignorantiam, isti lepram: tu confitere culpam. Si diligens fueris in animæ tuæ salute quærenda: non tibi diuinum auxilium deerit: quod si negligentius te habue-
ris, incommoda patieris grauissima: sicut Le- Iudi.19.
uita ille fecit, qui precibus soceri motus, serius

domum profectus est, quo cum eadem non posset nocte peruenire, summè læsus est. Debes ergo horum leprosorum exemplo statim pœnitentiam tuorum criminum agere, neque audire eos qui te interpellare & ab incepto reuocare nituntur, ne te forte opprimat lentius euntem tenebrosa mortis nox & caligo, antequam ad cæli, quo tendis, hospitium possis peruenire: & sic coactus sis in inferno infelicissimo, æternoque omnium malorum habitaculo infelix manere. Igitur euigila, in omnibus labora, viamque arripe dum datur tibi pœnitentiæ locus, vt possis domi tuæ, id est, beatorum consortio adueniente quiescere. Ideo memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, & appropinquent anni. & cæt. Si senseris Dominum per animam tuam transeuntem ne eum permittas abire, detine eum, & obsecra apud te maneat, ne omissa occasione optima, postea nequicquam eius exoptes aduentum. Ego (inquit ipse) vado, & quæritis me, & in peccato vestro moriemini: quia vbi ego sum vos non potestis venire. Ideo Christus post parabolam quinque Virginum, dixit. Vigilate itaque, quia nescitis diem nec horam. Et in Ioanne. Ambulate dum lucem habetis, ne tenebræ vos comprehendant. Et Paulus Galatis, ait. Dum tempus habemus operemur bonum. Et ad Romanos. Hora est iam nos de somno surgere, nunc autem propior est nostra salus quam quum credidimus. Et iterum. Festinemus ingredi in requiem nobis promissam.

Eccle.12 *Ioan.8.* *Matth. 25.* *Ioan.12.* *Gala.6.* *Rom.13.* *Hebr.4.*

¶ Obseruandum præterea quam se ostenderint sapientes in procuranda sua salute, non modo enim diligentiam adhibuerunt ne Christus abiret, sed etiam prudentes fuerunt, & callidi salutem ab illo implorantes, qui solus dare poterat. Docemur hinc in necessitatibus ad Deum confugiendum. Ipse enim est qui sanat omnes infirmitates nostras, qui redimit de interitu vitam nostram. Ideoque Dauid aiebat. Ad Dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. Cum ipso enim (inquit Dominus) sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum. Filius Prodigus ad patrem iuit. Sed multi Ochoziæ Regis Israel exemplum imitantur: qui in infirmitate positus consuluit Beelzebub Deum Acaron: propter quod audire meruit ex parte Dei. Quia misisti nuncios ad consulendum Beelzebub Deum Acaron, quasi non esset Deus in Israel, à quo posses interrogare sermonem: ideo de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Huic proh dolor, quam plurimos similes inuenies, qui in infirmitatibus, & tribulationibus suis, amicorum filiorumque interitu contra Deum loquuntur: quidam blasphemantes, quidam de omnipotentis Dei sapientia, & iustitia male sentientes, de sanctis queruntur, missam non audiunt, omniaque bona opera prætermittunt, quæ antea facere solebant, solaque libidine, nihil aliud aduertentes, brutorum more, ducuntur: quam in omnibus actionibus suis consulunt, quasi non esset Deus in Israel. Alios etiam inuenies qui vno verbo indignantur, neque dormiunt, aut cibum capiunt, suscipiunt labores maximos, stipati amicis incedunt, vt iniuriam illatam vlciscantur, qui tamen si animaduertere voluissent Christum in Cruce pendentem pro nostra omnium salute, & pro inimicis orantem. Pater dimitte illis, quia nesciunt. &c. quanto moderatius & prudentius agerent. Sed quia in laboribus, & tentationibus suis, non Dei consilia sequuntur, sed seculi, cuius est ad omne vitium parata nequitia: ideo non merentur leprosorum exemplo sanari, aut exaudiri à Christo, licet adeò misericors & pius sit, vt nunquam clamandi, & vocandi nos finem faciat, dicens. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. *Qui steterunt à longe.* Propter reuerentiam Christi non accesserunt ad eum, de sua immunditia erubescentes, sicut ille humilis Publicanus qui à longe stans oculos non audebat ad cælum leuare: putantes etiam se fore Christo, quemadmodum & alijs odiosos. Leprosi enim in lege veteri extra consortium hominum viuebant, & à populo separati ne sanos contagiosa infirmitate inficerent. Non sunt ergo ausi ad Christum comminus accedere: quia erat eis prohibitum hominum consortium. Quod si tanta diligentia Mosaica lege cauebatur in corporali lepra, quid nos Euangelicam legem seruantes facere debemus? Verum contra fit in multis ciuitatibus, quarum tanta est morum effusio, vt meretrices aliaque vitiorum fomenta in medio permittantur populo habitare. Vnde mirum nemini videri debet, si in huiusmodi viuendi consortio, quotidie coniugatarum adulteria, virginum raptus, & stupra viderit. At secus fit in ciuitatibus bene institutis, in quibus huiusmodi monstra quasi fœdissima cadauera in exquilias extra ciuitatem deportantur, vt in suburbio sibi non in vrbe omnibus contagione sua, malo exemplo & vitæ sordibus noceant. Nec minus periculosum est, quod plurimis in locis factitari video, vbi non iam scorta, quæ vt aperte scandalizant longius vitari possunt, sed aliæ mulierculæ non coniugatæ, matresfamilias interseruntur, honestissimarum fœminarum domibus, quę vt est mulierum, fragilitas sæpe huius aut illius amore captæ aut pretio victæ, vt paruum fermentum totam massam, sic illæ totam ciuitatem corrumpunt. Quod autem hæc animi contagia tam parum ab hominibus sentiantur, cum corporalia tanta solicitudine etiam futura pellantur, causa est, quoniam viuimus ab anima adeò seiuncti, & corporalibus desiderijs coniuncti, vt spiritus eiulatus non sentiamus, corporis verò etiam tenuissimos anhelitus percipiamus. Igitur quemadmodum infirmus à circunstantibus, vel gemat, vel doleat, aut suspiret facile auditur, ab alijs qui longe sunt non item: sic anima exaudiri non potest ab illis, qui ab eius distant miserijs, exauditur verò à bonis qui corporales sensus animæ non spirituales corpori impendunt. Non est ergo mirandum eos, qui ita corpori sunt dediti, morbos Reipublicæ impendentes prospicere, animæ præsentia damna non videre permittentes teterrimis meretricum, lenonum, scurrarum, & vitiosorum moribus ciuitates suas inquinari,

Psalm.102. *Psalm.119.* *Psal.90.* *4.Reg.1* *Luc.23.* *Matth.11* *Luc.18.* *Leui.13.* *1.Cor.5.*

nari, timeo ne veniat iudicium Dei, & punitio super nos. Hoc erat maximum olim malum in Israel, Esa.5. quod Esaias deflebat dicens. Morticinia eorũ quasi stercus in medio platearum. Quod si dicas prophetam de cadaueribus intellexisse, non erat illi tali viro ea corporum cura, vt eorũ fœditatem & eiectionem animæ incommodis lugendam præferret, viditq; in spiritu peccatorum abominationem, per morticinia figuratã, quã plagam Deus misit in pœ- Leuit.26. nam peccatorum populi sui in medio eorum. Mittam pestilentiam in medio vestri. Sed ad hos leprosos reuertamur: audiamus enim eos & videamus quid fecerint. *Et leuauerunt vocem suam dicentes.* Ore simul & corde clamabant: sed clamor cordis eorum longè maior erat quam clamor oris. Magna cupiditas & flagrans desideriũ veræ sanitatis clamor erat cordis eorum. Talem clamorem, talia vota pij cordis audit Deus libenter. Hoc vidimus in Mose. Is adeo coangustiabatur ad consolandũ populum suum in necessitate vt verbis ad Deum orare non Exo.14. posset. Attamen Deus desiderium eius respiciebat & dicebat. Quid ad me clamas? ac si dicat. Noui desiderium tuum: illud iam exaudiui perge tãtummodo percute aquam & mare, & dabit vobis locum transeundi. &c. Idem videmus in Iona, qui in profundo maris in ventre ceti non multa verba proferre Ionæ.2. poterat: attamen dicebat. Clamaui de tribulatione mea ad dominum & exaudiuit me. Clamor pro- Dan.13. phetæ magis fuit ingens desiderium cordis, quam vocis. Susanna sancta fœmina, neque clamorem neque verba faciebat in sua tribulatione. Cor autem Psal.9. eius (inquit Daniel) erat fiduciam habens in domino. De tali etiam clamore loquitur Dauid. Desiderium pauperum exaudiuit dominus, præparationẽ Rom.8. cordis eorum audiuit auris tua. Et Paulus scribens credentibus ait. Quod spiritum adoptionis filiorũ Dei acceperint gemitibus inenarrabilibus ad Deũ clamantem. Quisquis ergo à Deo aliquid impetrare vult, is clamet oportet, non tam alta & clara voce, quæ sola non sufficit, quam magno desiderio: imò magna charitate & spe. Externus enim clamor sine viua fide & desiderio Deo non admodũ acceptus Esai.29. est, quemadmodum in Esaia dicit. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. Igitur ex vehementi corporalis sanationis affectu isti leprosi leuauerunt vocem suam: quos nos spirituali lepra infecti, & vitiorum varietate contaminati sectari debemus, dicendo ex ardentissimo cordis optatu quod illi dixerunt. *Iesu præceptor miserere nostri.* Præcipere præcipue, præsertim, ac proprijssime competit Christo secundum quod Deus est, sed secundum naturam assumptam competit ei participatiue & ministerialiter quantum ad Deum, excellenter tamen respectu aliorum Dei seruorũ, omnis nanque creatura etiam Christi humanitati est sub- 1.Cor.13. iecta. Miserere, inquiunt, nostri. Obserua quod 2.Cor.11 non vnusquisque sigillatim pro seipso ait, Miserere mei, sed, Miserere nostri: charitas enim non quærit quæ sua sunt. Ideo Paulus. Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego non vror? Declaratur his verbis alterum pro alterius sa- Iaco.5. lute solicitum fuisse, iuxta illud beati Iacobi: Orate pro inuicem vt saluemini, sed iam nunc omnes quærunt quæ sua sunt: de salute proximorum non curant, de bono alterius obliuiscuntur. Videbis pas- Philip.2 sim non solum in hospitijs publicis, sed etiam in domibus priuatis pauperes inopia, & miseria summa confici: quia nullus proximorum miseretur: tantum circa sua propria occupãtur, ea tamẽ quæ proximorum sunt obliuiscentes. Præterea vt eis misereatur curans lepram eorum, clamant, & nos vt tollat agnus Dei peccata nostra clamemus. Quia quanto ratio mali amplius competit malo culpæ quam malo pœnæ: tanto plus exoremus tolli à nobis peccata, quam corporalia incommoda, morbos, siue aduersa. Sed multi plus dolent ac deflent mala exteriora, corporalia, ac caduca: quam interiora, spiritualia & æterna: quorum valde obturatus est interior oculus. *Iesu (inquit) præceptor miserere nostri.* Breuis sed tamẽ pulchra & pia oratio. Optandum foret eam semper nobis in ore esse. Etenim non audis hic longas verborum ambages, quibus vtuntur quidam absque vlla animi attentione & amore erga Deum, persuadentes sibi ob verborum prolixitatem se tãto citius exaudiri, sed breuibus, & quidem electis verbis confitentur. Hi leprosi pariter omnes Dei potentiam atque etiam bonitatem Christi, necessitatem suam ostendunt, & misericordiam petunt. Hæ verè sunt partes ad orationem pertinentes. Vocant illum Iesum, vt declarent se credere illum verum & vnicum Saluatorem esse, qui absolutam potestatem habeat in vitam & in mortem: cui salus, ægritudoque omnis obediat. Præceptor, dicunt, vt declarent se paratos esse ei obtemperare: subest enim tibi cum volueris posse. Tu præce- Matt.8. pisti ventis & mari, & obedierunt. Tu præcepisti Luc.7. adolescenti mortuo vt resurgeret, & statim surrexit: præcepisti filiæ Archisynagogi dicens. Puella Luc.8. surge, & statim surrexit. Sic præcipe lepræ nostræ, & mundabitur per te fontem viuum. ¶ Dicunt tertio, miserere nostri: vt testentur se vltro agnoscere suam miseriam, ideoque misericordiam à Domino exposcunt, & qui nulla habebant, quæ possent allegare merita, ad misericordiam confugiunt: vt Psalm.142. dicebat Dauid. Non intres in iudicio cum seruo tuo Psalm.129. Domine. &c. Et rursum, Si iniquitates obseruaueris Psal.50. Domine, Domine quis sustinebit. Et alibi. Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiã tuã. Sic orat Daniel in captiuitate Babylonica suam & populi sui deplorans necessitatem, confitens & accusans populi sui peccata, ait, Domine non in iusti- Dan.9. ficationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuã, sed in miserationibus tuis multis. Sic isti misericordiam petebant. Nam vt ex Euangelijs patet huiusmodi plagæ vt plurimum pœnæ sunt peccatorum. Nos quoque ex his capiamus exemplum: quoties in varias inciderimus infirmitates, ne murmuremus contra Dominum, sed potius cogitemus Deum pro misericordia sua sic nos visitare exigentibus peccatis nostris, vt nobis ad se rursum per pœnitentiam conuersis, & peccata nostra condonare, & in perpetuum benefacere possit. Præterea non dubitemus quin omnes tribulationes & angustias, calamitates, & afflictiones nostras nobis possit auferre: si modo velit. Deinde firmiter credamus Deum haud dubie ex mera, & li-

berali sua gratia velle auxiliari & subuenire, quando nouerit hoc in rem nostram fore. Postremo si volumus quod Deus nostri misereatur, opus est vt sicut præceptor est Christus: sic nos ei obediamus. Infirmi oportet vt medicis obediant: quia alias nõ consequentur salutem. Sic tu si miseriam tuam cognoscis, & huius medici misericordiam & auxiliũ imploras, opus est ei obtemperes. Peccatores enim in suis peccatis complacentes non exaudiet dominus: sed si quis cultor Dei est, hũc exaudiet Deus. *Ioan.9.* ¶ Sed vnde istis leprosis hæc fides? Ex auditu & rumore: quia qui portas ciuitatis ingrediebantur prædicabant Christi potentiam & misericordiam, & inde crediderunt eundem esse potentem & beneuolum ad sanitatem conferendam. Hinc damnantur sacerdotes & pharisæi, qui viuam eius vocem audiebant, & miracula videbant, & credere nolebant. Damnamur & nos qui non minus reprehensione digni sumus quam Iudæi, atq; vtinam non leprosorum testimonio condemnemur: si quotidie audimus Euangelia & miracula Christi, non tamen ei obtemperamus neque eius mãdata exequimur. Sed de his satis. Sequitur in contextu. *Quos vt vidit dixit.* Non solum exteriori aspectu, sed interno compassionis affectu. Respexit dominus leprosos quorum simulac vidit infirmitatem statim medicinã voluit adhibere. O quantum est mortalibus bonũ Domini aspectus: quo omnia mala sanantur. Oculi enim Christi fenestræ sunt salutis, ianua misericordiæ, & in eo omne bonum nostrum residet. Hinc sponsa in Canticis. Oculi eius sicut columbæ desuper riuos aquarum: quæ lętæ sunt & resident iuxta fluenta plenissima. *Canti.5.* Assimilantur oculis columbarum, quoniam simplicissimi sunt atque purissimi, & ab omni malitia remotissimi: Vnde in forma columbæ Spiritus sanctus voluit apparere. *Matth.3.* Super fluenta aquarum sedent, vbi vident imagines rapacium auium. Sic Christus imagines peccatorum, & miserias nostras videt, compatitur & miseretur. Nunquam Deus oculos suos leuauit ad videndum hominum necessitates, quin in nostrum redundaret commodum. Aspexit Deus homines de summo cælo, & inde illis contulit maxima bona: iuxta illud prophetæ. De cælo respexit Dominus & vidit omnes filios hominũ de præparato habitaculo suo, &c sequitur. *Psal.32.* Vt eruat à morte animas eorũ & alat eos in fame. Anima nostra sustinet Dominũ, quia mediator & protector noster est. Respiciens igitur Deus de cælo humani generis ruinam misertus est hominum infirmitates, quas vt sanaret, animasque à morte redimeret statuit carnem sumere, vt sic factus homo, hominum patronus existeret. Hic iam vides beneficium incarnationis ineffabilis verbi Dei, ea potissimum euenisse de causa, quia despexit Dominus de cęlo miserias nostras, laborum nostrorum misertus. Et sic intelliges omne bonum inde ortum habuisse & originem, quod oculos misericordiæ suæ Dominus ad nos cõuertit: vnde omnia beneficia postea nobis collata prouenerunt. Considerauit Dominus infirmitatem nostram & statuit remedium adhibere, quia nihil ex nobis possumus nihil sine illo sumus. Quare sicut nobis omne bonum importat conuersio oculorum eius, sic omne malum auersio. Vnde Dauid, Omnia à te expectaui, &c. *Psal.103.* auertente autem te faciem tuam turbabuntur, auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Et iterum, Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. *Psal.29.* Ora igitur Deum vt oculos suos ad te conuertat, neque vnquam auertat, quemadmodum auertit ab illis Israelitis de quibus ait. Et cum extenderitis manus vestras auertam oculos meos à vobis. *Esai.1.* Postquam misericorditer vidit mox in effectum misericordię ostendendo dixit. *Ite & ostendite vos sacerdotibus.* O benignitas & humanitas Saluatoris nostri Dei. *Titum.3* ¶ Expende quam promptus sit Deus ad subueniendum, & quam celeriter medetur. Non promittit eis salutem tanquam daturus illis munditiam lepræ vel facturus quod optant & petunt: sed ita se habet circa illos quasi iam factum sit. Loquitur enim perinde ac si iam petitionem illorum sit executus. Nã post expiationem lepræ secundum legem ostendebant se sacerdotibus: *Leuit.14.* & nunc loquitur eis acsi iam essent mundati. Non enim dicit miserebor vestri, curabo vos, mundabimini: sed simpliciter ait. Ite & ostendite vos sacerdotibus, putate vos iam esse mũdos & sanatos. Nihil restat nisi vt vos ostendatis sacerdotibus: qui sanitatis & munditiæ vestræ testimonium ferant. Non opus est multa verborum ambage: iam consecuti estis quod petitis. Coram me iam mundi estis: quandoquidem de me piam fiduciam habetis, & spem. Nec aliud iam vobis restat nisi vt eatis, & munditiã vestram sacerdotibus significetis: quales ego vos iudico, & quemadmodũ ego sentio, tales estis, tales reperiemini. ¶ Hic vides iam quam bene dixerit Hieremias. Bonus dominus sperantibus in eũ, & animę quærenti illũ. *Tren.3.* Ergo accedite (inquit Dauid) ad eũ & illuminabimini, & facies vestræ non confundentur. *Psal.33.* Gustate & videte quoniã suauis est Dominus. *Rom.15.* Beatus vir qui sperat in eo. Hæc omnia ad nostram doctrinam & consolationem scripta sunt, vt videamus vbi & apud quẽ auxilium, & salutem potissimum quærere debemus: & quomodo accedere ad eum debeamus. ¶ Porrò sacerdotes Iudaici poterant ad aliquem dicere, Tu leprosus es, proinde excluderis. Contra autem dicere non poterant. Mundus esto, aut mundare. Lepram cognoscere poterant, sed non pellere. Et quid solum dico lepram? Nec alijs quidem in rebus omnibus lex potuit per se quicquã, nisi peccatum ostendere & manifestare: sed nullum peccatum tollere. Cælum potuit homini claudere, sed non aperire. *Deute.27* Illa nanque veteris legis sacrificia & ceremoniæ erant per se momentaneæ, nec vnquam propter se à Deo præcepta: vt ostendit Diuus Augustinus contra Faustum Manichæum: non enim mundabat leprosum: sed sacerdotes ostendebant illum esse mundatum. *Matth.8.* Sed longe aliter Christus, qui potuit leproso dicere, mundare. Et mox verbum res secuta est. *Matth.9.* Potuit peccatori dicere remittuntur tibi peccata tua: & protinus ita factum est. Is adolescenti defuncto dicere potuit. Adolescens tibi dico, surge, & ex tẽplo factũ est. *Leuit.7.* Is ad latronem dicere potuit. Hodie mecum eris in paradiso, & mittere illum in paradisum. *Luc.23.* Non ergo mirum quod ægroti peccatores & infirmi plus & cupidius ad Christum concurrerint

rint quam ad Iudaicos sacerdotes: qui quidem dicere alicui poterant, quod ægrotus & peccator esset: sed sola lege sua illum iuuare non poterant, neque sanare, aut illi peccata remittere. Sed ad Christum nemo verè & fide viua accedit: cui non auxilietur.
Mat. 11. Venite ad me, inquit, omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiā vos. Ideo multo magis de nobis mirandum est, cum non feruentiores simus, cū tamen nemo meliora & maiora audiat & sciat quā nos. Id autem aliunde non fit quam quod arida fide contenti, peccata nostra non agnoscimus, non plangimus atque emendamus: non horremus spiritualem lepram: quinimo non credimus nos per peccata à regno Dei excludi. Cum Paulus toties in suis
2. Cor. 6. Gala. 5. 1. Thessa. 4. Epistolis dicat. Qui hoc vel hoc faciunt (intellige peccatum, dedecora, & iniustitiam) regnum Dei non possidebunt. ¶Sed nunc operæpretium est scire quare cum sacerdotes non poterant eos curare à lepra, misit illos ad sacerdotes? Ipsi enim in itinere mundati sunt Dei virtute operante: superfluum ergo videtur & inane mittere eos vt ostenderent se sacerdotibus, qui nihil facere poterant. Respondendum est igitur quod misit illos & præcepit vt ostenderent se sacerdotibus: primo, vt veteris legis mo-
Leui. 13. res seruarentur, & ne videretur ipse legis transgressor. Præceperat enim Moses quod leprosus separaretur à consortio aliorum: qui si sanaretur, non admitteretur ad conuersationem hominum nisi testimonium ferret sacerdotum, quod iam erat mūdus. Docet Christus sanctas consuetudines antiquorum venerari & seruare, & quod inimici simus nouitatū & nouæ doctrinæ. Quid ergo isti noui Lutherani nouarum rerum amatores contra sanctas consuetudines Ecclesiæ catholicæ moliuntur, antiquas conditiones ab Apostolis traditas destruere? Pontificē Romanum verum Christi domini vicariū, & Beati Petri successorem parui pendentes, omnes bonas ac pias cōsuetudines destruentes, sanctissimo domino nostro Papæ, & sacris concilijs non obedientes & nouitatibus suis totum populum Christianū scandalizantes? Tu vero caue à sibilo serpentis qui totū
Gen. 3. genus humanum infecit, & sanctorum patrum vestigijs inhærendo, antiquas orthodoxæ Ecclesiæ consuetudines serues. ¶Docuit etiam Christus hoc facto non tantum antiquos mores ab Ecclesia visitatos, sed etiā humiliter legibus, ordinationibus, moribus, & cōsuetudinibus in republica receptis & visitatis nos subijciamus, cōformemusq; etiā si iure obligati non simus. Nam si Christus qui dominus est in cœlo, & in terra & ab omnibus legibus liberrimo verus & vnicus legis lator est, se ipsum tamen submisit: cur nos miseri homines grauamur tale exemplum domini nostri & Dei imitari, & quod ad com-
1. Cor. 9. munem pacem & tranquillitatem seruire potest nolemus seruare & ferre ne cui offendiculo simus? Certe diuus Paulus exemplum Iesu Christi grauiter & fortiter imitatus est. Cum liber essem (inquit) omnium me seruum feci, vt plures lucri facerē: factus sum his qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, vt eos qui sub lege erant lucri facerem. Iudæis factus sum tanquam Iudæus, vt Iudæos lucri facerem: ijs qui sine lege erant tanquam sine lege essem (cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi) vt lucri facerem eos qui sine lege erant. Factus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucri facerem, omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos. Sic & tu quanuis sub aliquibus legibus non tenearis & exemptus sis ab aliquibus, non tamē opus est semper priuilegio & exemptione vti sed propter bonum exemplum subijci legi, quanuis ad illam seruandam non tenearis. ¶Secundo præcepit vt ostenderent se sacerdotibus, vt etiā ipsi leprosi cooperarentur ad suam salutem, & aliquid facerēt vt mererētur sanitatem obtinere. Voluit dominus illos probare, & vt salutē suam proprio labore, obedientia, & merito cōsequerentur. Potuissent enim leprosi dicere. Quid ad sacerdotes ibimus: qui nec mundare nos possunt, neque sanitatis nostræ testes esse, quoniam immundi sumus? Siquidem non potuit præsens nobis medicari, quid faceret absens? inutilis est labor ne eamus. Sic Naaman ille Syrus 4. Reg. 5.
dicebat. Putabam quod egrederetur ad me, & stās inuocaret nomen Dei sui, & tangeret manu sua locum lepræ, & curaret me. Hæc omnia potuissent leprosi dicere. At fides vera & simplex, non disputat nō ratiocinatur: sed humiliter rationē mysterijs subijcit: captiuantes intellectum (vt inquit Paulus) in 1. Cor. 3.
obsequium fidei. Vera obedientia nullis obiectis argumentis mandata exequitur. Veritatem mandantis non inquirit: non discurrit, non petit causam, sed obedit. Solus Deus lepram peccatorum mundat & mirabilia operatur, attamen, attestāte Paulo, vt coadiutores illius simus, vult enim ad suum auxilium labor accedat noster. Ille gratiam nobis cōcedit ad operandum cupiens ne sis ociosus, sed quam diligētissime possis iter cœleste arripias, non tamen liberū tibi arbitrium tollit, quominus omnia vt volueris facias. Isti leprosi propter fidem quam habuerūt Christo credentes, aut opus q̃ præstiterunt, se ostendentes sacerdotibus non meruerunt de condigno salutem à domino sed de cōgruo secundum legem ordinatam à Deo, vt consequerentur salutem supposita bonitate & misericordia diuina. Qui si ire recusārent aut contradicendo, aut non obtemperando præcepto domini, nūquam ab infirmitate essent mundati. Vides ergo planè Dei voluntatem esse vt omnes laboremus quantum in nobis sit: ne eius auxilium, quo quotidie nobis subuenit, cassum reddamus? Est Deus diligentissimus ad iuuādum omnes qui strenue laborant, & ita nō libenter ad opera sua admittit ignauos, qui sola fide mortua contenti, nihil laude dignum operantur: sed illos dūtaxat fideles ministros, qui vbique laborant, viamque virtutis moliuntur. Legitur in libro Iudicū exercitu cō- Iudi. 7.
parato ad expugnandum Madian, dixisse Deū Gedeoni. Magnus est numerus copiarum tuarum, aduoca concionem, & præconis voce impera, vt qui formidolosus & timidus est reuertatur. Quo facto reuersi sunt viginti duo millia, manentibus nō amplius decem millibus. Iterum tamen Deus ait Gedeoni. Adhuc populus multus est: ideo qui manu & lingua lāberint aquas, separabis eos seorsum, qui vero curuatis genibus biberint in altera parte erūt. Trecenti igitur tantū inuenti sunt, qui manu aquas suscipientes biberunt, quibus dominus castra Madianitarum profligauit, tubas in manibus habentibus,

bus, lagenasque vacuas, ac lampades in medio lage narum. Sed videamus modo qua de causa iussit dominus dimitti tantas copias, retentis trecentis tantũ viris: siquidem nec armis bellum gesserũt, nec cum hoste pugnarunt, aut aliquem interfecerunt? Nõne melius fuisset, vt omnibus simul euntibus armis Madianitarum vires frãgerentur, quo Dei nomen vbique magnificaretur? Quid enim profuit tercentum fortes eligere, reliquis dimissis: si pugnandum non fuit? Hoc quidem magnũ fuit mirabile. Deus enim pro populo suo pugnauit: non tamen vacat mysterio. Elegit Deus trecentos viros fortes & strenuos quoniam quanquam pugnaturi non erant: sic tamẽ erant affecti, vt si opus esset pro domino Deo suo mori non dubitarent. Cæteros dimisit, quia nec ignauos, nec socordes vllo modo Deus admittit. Eodem modo Deus concedit hominibus vires & gratiam, qua tentationes possint superare, mundũ, carnem, dæmonesque ipsos. Omnis nãque hæc victoria proprijssime Deo tribuitur. Non ego sed gratia Dei mecum, ait Paulus: posteaquam recensuit victorias, quas de mundo reportauerat. Verum hoc diuo Paulo, similibusque in fortitudine & animo viris succedit, non pigris & imbellibus, qui nihil animi, nihil roboris ad pugnãdum habent. Ideo Deus etiam si ipsius adminiculo & potentia res propriè agatur, victoriaque nobis eueniat: nihilominus diligentiam nostram, laboremque desiderat, magis vt mereamus, quam vt aliquid operemur. Quia nos non sumus sufficiẽtes cogitare aliquid ex nobis tãquam ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est. Hæc igitur est ratio & causa quare dominus leprosos mundaturus illos prius ad sacerdotes misit. Poterat sane statim infirmitatem illorum curare: sed noluit, illorum operam & officium expectans, gratis salutem concedere, sicut nec tibi concedet, nisi sic laboraueris & obedieris. ¶Præterea misit illos ad sacerdotes vt eorum sanationem clariorẽ & expeditiorem faceret: ne posteà vicinus aut affinis obijciat. Vos leprosi estis nec potestis in hac vrbe habitare. Quod si responderent iam sumus mundati, diceret, vbi est sacerdotum chirographum, quo id scire possimus: alias vt violatores legis pœnas dabitis. Quare ad has lites & molestias vitandas breuius fuit prius ad sacerdotes ire vt sic eorum testimonio leprosi sanitatem suam comprobarent. Adeo semper intendit Deus omnem negociorum breuitatem & expeditionem. Sumant hinc documentum reges & iudices, qui iura populis dicunt, ne pauperes & humiles conficiant, lites nimis diu producentes, dũ iustitiam luculentius sic apparituram credunt. Tẽpore enim, vt patet experiẽtia, indies maiores emergunt in causis doli & fraudes grauioresque excogitantur calumniæ. Ergo si rex, si iudex, vel iuriscõsultus es, ne differas in finem ius quod statim in litis principio legitime nosti: sed reiecta omni fallacia & mora sententiam fer, aut cliẽtes molli sermone dimitte, vt sic Deo tuo sis simillimus: nec eleemosynam quã statim pauperi potes facere bene monẽdo in aliud tempus reijcias, nam qui cito dat, bis dat, ait scriptura. Ne dicas amico tuo. Vade & reuertere, cum statim possis dare. At amicus tuus vere pauper est, cuius causa maiora tibi dantur beneficia quam tu illi possis dare. Nõ produxit dominus latronis spem, dicentis, memento mei cum veneris in regnum Dei, sed illam statim confirmauit verbo suo, inquiens. Hodie mecũ eris in paradiso. Sic etiã statim filios Zebedæi dimisit rogatum negãs, quia iniustum erat, respõdens. Sedere ad dexterã meam non est meũ dare vobis. ¶Quarto præcepit, vt irent & ostenderent se sacerdotibus, vt sacerdotibus deferrent hunc honorem & reuerentiã. Etenim quãuis mali sint, tamen debetur eis honor & reuerentia propter officium. Sic Caipham honorauit dominus: & prophetauit quanuis malus esset, quia Pontifex erat anni illius. Sapiens enim ait. In tota anima tua time Deum, & sacerdotes illius sanctifica. Istos pertinebat distinguere inter lepram & lepram sicut dominus dixit. Si difficile est, & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris, inter sanguinẽ & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicũ intra portas tuas vides verba variari: surge & ascende ad locum quẽ elegerit dominus Deus tuus, veniesque ad sacerdotes, leuitici generis, &c. Et alibi. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus domini exercituum est. Sicut ad hos pertinebat legem scire & distinguere inter lepram & leprã, ita & nũc sacerdotibus inest theologiam vel sacros canones scire, & inter peccatum & peccatum distinguere. Sed multi iam sunt sicut Ophni & Phinees filij Belial nescientes dominum, neque officium sacerdotũ quos dominus interemit infeliciter. Vtinam ad sacros ordines non promouerentur nisi digni & literati: & vtinam etiam ministri Ecclesiæ dignitatem suam cogitarent, vt sic cauerent, ne indigna suæ dignitati agerent & ne ei qui eos honorauit contumeliam inferrent, & vt manus spiritu sancto delibutas ab inquinatione studiose seruarent. Aliter enim seruandus est calix, vasque sanctum Ecclesiæ, quã vasa communia. Sic aliter seruare se debẽt ministri Ecclesiæ, quam laici. In Exodo eadem vnctione iubẽtur sanctificari Aaron & filij eius, & vasa tabernaculi. Sed de hoc alias. *Et factum est dum irent mundati sunt.* Iam hic vides quod sola fides non sufficit vt Christo placeamus: & eius gratiam consequamur. Hi leprosi fidem habebant, qua credebant Christũ posse eos sanare, firmiterque statuebant, quod hoc essent consecuturi: atque ideo clamauerunt ad illũ, non tamen fuerunt sanati, nec fuissent vnquam, nisi fidei obedientia accessisset. Non fuerunt liberati à lepra quando crediderunt tantum, sed quando credentes obtemperarunt vt intelligamus quod animã non mundat sola fides, sed fides quæ obedientiam coniunctam habet. Ostenditur enim hic meritum obediẽtiæ. Discamus ex hoc loco in omnibus obedire, melior est enim obedientia quam victima. Si quis Christo obtemperat, mundabitur à quacunque infirmitate. Magnopere laudatur in sacro eloquio Abrahami obedientia. Quoniam cum Deus illi promisisset plurimos populos fore ab Isaac filio ei[9] prouenturos, non refragatus est Dei præcepto iubẽtis, vt eum filium sacrificaret. Sane dicere poterat. Domine quid vis? quare promissorum tuorum fidem frangis? Sed maluit tacere & sapienter obedire, permittens omnia diuinæ prouidentiæ. Quo facto docuit

Marginal notes: Phi. 3. — 2. Cor. 3. — Prou. 3. — Luc. 23. — Matth. 20. — Ioan. 11. — Eccle. 7. — Deute. 17. — Mala. 2. — 1. Reg. 2. — Exo. 30. — 1. Reg. 15. — Gen. 22.

cuit omnes nos, vt simus prælatis nostris, in omnibus obedientes, dummodo eorum præceptum sine peccato fieri possit. Nam prælatus locum Dei tenet sibique eodem modo postulat obedire, iudiciúque submittere, quasi ipsi præcipienti Deo. Nec sit subditus curiosus præceptorum disputator, sicut Eua quæ hac de causa omnium hominum fuit exitium. Dixit illi serpens. Quare præcepit vobis Deus vt non comederetis ex omni ligno paradisi? Cui si sapiens fuisset respōdisset vtique. Scio hoc nobis fuisse à Deo præceptum, seruandum est. Causam non est nostrum quærere: sed patienter obedire creatori nostro ac domino. ¶Discamus præterea ingratis etiam præstare beneficia: siquidem Christus nouem leprosos, quos sciebat fore ingratos mundauit. At nos etiam gratis propter ingratos nolumus benefacere. Sæpe enim quia aliqui ingrati sunt erga nos, in eos bonum conferre negligimus, nec proximis etiam gratis & benemeritis. Olim Deus propter decem iustos pepercit Sodomitis, nos vero bonos detestamur & bona opera negamus eis, propter paucos impios. Sed de his alias. Porro in via mundati sunt antequam ad sacerdotes accederent, ne virtute legis, sacrificij ve legalis, aut sacerdotum putarētur mundati, sed sola potestate diuina. Sequitur. *Vnus autem ex illis, vt vidit quia mundatus est.* Non dixit quia mundus esset, sed quia mundatus est, suæ mundationis recognoscens autorem Iesum: & quod nō à se ipso, sed à Deo habuisset munditiem. Sic in prouerbijs legimus. Quis potest dicere mūdum est cor meum? quasi dicat nullus. ¶Obserua quod decem mundati sunt, sed vnus tantum cognouit se mundatū, & gratias dedit: vt intelligas quanti sunt qui multa beneficia quotidie recipiunt à Deo, & quam pauci qui gratias Deo reddant. Vide quam verum sit q̄ Saluator dixit. Multi sunt vocati, pauci vero electi. Multi beneficia cōsequuntur, pauci grati sunt. Multi incipiunt, pauci perseuerāt: & multi sunt qui currunt, sed vnus accipit brauium. *Hic ergo regressus est cum magna voce magnificans Deum.* Vnus inquit, non multi. Si eundum fuisset ad torneamentorum, taurorum, aut ludorum secularium que tragœdiarum spectacula, non vnus sed plures inuenirentur deprecatores. Verum ad agendas Deo gratias vnus tantū inuenitur impiger. Plurimos habet diabolus mundus & caro ministros: Deus vero paucissimos. Non est igitur mirum si vnus tantum gratus numeretur. Porro quatuor hic indicat Euangelista vnde gratitudinem huius Samaritani intelligimus. Reuersus est enim, & magnificauit dominum magna voce, cecidit in faciē ante pedes, & gratias egit. Quod regressus est magna voce magnū ipsius gaudiū declarauit, quod ex misericordia Christi suscepit per quam ex magna miseria liberatus est: & ideo magnificauit dominum, cæterisque hominibus idē faciendi dedit occasionem, velut illud Prophetæ. Magnificate dominum mecū, & exaltemus nomē eius in ipsum. Certe hic fecit iuxta consilium sapiētis. Glorificantes dominum quantumcūque potueritis superualebit, & adhuc admirabilis magnificentia eius. Et quod procidit in faciem argumentū de se præbuit euidēs quod dominum cognouerit Deū suum: dum adorauit eum, diuinitatē ipsius hoc modo confessus. Mali autem non procidunt in faciem sed retrorsum, sicut Heli, qui retrorsum à sella cecidit, & fractis ceruicibus animam egit. Et Iudæi in Christi captione retrorsum ceciderunt. Magnam itaque gratiam adeptus est hic Samaritanus, quando sic se humiliauit coram domino, cuius pedibus qui appropinquāt accipiēt de doctrina ipsius. ¶Docemur pro tantis Dei beneficijs Deo immensas agere gratias. Hoc admonet egregius Psaltes, dicens. Benedic anima mea domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius? Sic & Paulus Ephesios hortatur dicens. Gratias agentes semper pro omnibus in nomine domini Iesu Christi Deo & patri. Et ad Colossenses. Et grati estote. Thessaloni cēsibus quoque ait. In omnibus gratias agite. Omnia eñ referēda sunt in Christum salutis nostræ autorem. Sicut illi viginti quatuor senes, de quibus legimus in Apocalypsi, qui accipientes coronas suas posuerunt ante sedē Dei & agni, Deo gratias referentes. Tu quoque tribue illi grates, & dic animæ tuæ. Conuertere anima mea in requiem tuam, quia dominus bene fecit tibi. Quid boni mihi fecit vt ad Deum reuertar gratias agendo? Eripuit animam meam à morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu. Tria sunt genera beneficiorum. Quædam beneficia sunt in dando, alia in promittendo, alia vero in liberando à periculis. Quo ad primum igitur vix numerari possunt quæ tibi Deus concessit. Creauit enim te de nihilo, sui similem, hominem non brutum, Christianum non infidelem, inspirationes salutares, innumerabilia bona donauit tibi, mori denique pro salute tua non recusauit, & crimina quotidie commissa benigniter remittit. Ideo ait Psalmista. Quia Deus benefecit tibi. Secundo à malis quam plurimis liberauit te. Nam nisi prohibuisset in ventre matris tuæ à Dæmone communi omnium aduersario fuisses suffocatus, vt Dei beata visione priuareris: sustinuit te in peccato mortali existentem vt aliquando pœnitentiam ageres. Eripuit te sæpenumero à morte eo tempore quo proculdubio fuisses damnatus, nisi tanto præsidio conseruatus esses. Ideo sequitur. Eripuit animam meam à morte, oculos meos à lachrymis, nisi enim eius insignis intercessisset misericordia, iam diu in numero arsisses dānatorum. Tertio, pro tam exiguis laboribus, quanta tibi pollicetur post obitum bona? Immortalitatem qua nihil diuinius, summam beatitudinem, qua nihil fœlicius: consortium denique suum cum omnium bonorum & voluptatum perpetua & secura abundantia, quæ amitti nunquam poterunt. Ideo ait, pedes meos à lapsu. Ideo iustū est, quod pro tātis, & innumeris beneficijs Deo gratias agas, velut hic Samaritanus. Maiora enim tibi Deus contulit bona quam huic Samaritano: à maiori lepra peccatorum te mundauit & lauit sanguine suo. Ideo humiliter gratias Deo age. Quapropter sequitur in textu. *Et cecidit in faciem suam ante pedes eius.* Scilicet Christi regratiando, seque illi totis viribus humiliando, cuius beneficio gratioso tam clementer ac mirabiliter fuit curatus. Felix qui ad singula dona gratiæ redit ad eum in quo omnis est plenitudo gratiarum, & dum pro acceptis non ingratum se exhibet: locum in se facit gratiæ amplioris. ¶Obserua

Gen. 3. Gen. 19. Prou. 20. Mat. 20. 1. Cor. 9. Psal. 33. Eccle. 42. 1. Reg. 4. Ioan. 18. Deute. 33. Psal. 102. Ephe. 5. Col. 3. 1. The. 5. Apo. 4. Psal. 114.

serua autem quod non solum gratus fuit hic Samaritanus, sed etiam modestus, quia venit suo functurus officio, non accusaturus alios. Nam non accusauit socios neque Phariseos qui eos deceperant: sed pro se gratias egit, nihilque de aliorum ingratitudine locutus est. Docemur hic de absentibus malum etiam
Iaco.4. si verum sit loquamur. Iacobus enim ait. Nolite detrahere alterutrum fratres, qui detrahit fratri suo, aut qui iudicat fratrem suum detrahit legi, & iudicat legem, si autem iudicas legem non es factor legis, sed iudex. Vnus est enim legis lator, qui potest
Prou.24. perdere & saluare: nam vt in Prouerbijs habetur, Abominatio hominum est detractor. Nã imitator est diaboli qui Deo detraxit mendacij ipsum incusans. Dixit enim, Nequaquã moriemini. Scit enim Deus quia inquacunque die comederitis ex eo aperientur oculi, & eritis sicut dij scientes bonũ & malum. *Et hic erat Samaritanus.* Assyrijerant Samari
4. Reg. 17. tani & quasi perditi à Iudæis reputabantur vt Gẽtiles: quos Salmanasar (vt quarto regum narrat historia) translatis decem tribubus constituit pro illis in terra Samariæ Gẽtiles. Per hoc autem quod dicitur Samaritanum fuisse, insinuat alios nouem fuisse Iudæos. Obserua ꝙ illi Iudæi, qui religiosores & sanctiores videbantur, fuerunt ingrati: hic tamẽ Samaritanus gratus fuit. Ita accidit, vt sæpenumero vbi multa putamus esse scientiæ, & virtutis ornamenta nihil nisi hypocrisis sit, & è conuerso (vt aiunt) sub sordido palliolo lateat sapientia. Quo in loco attende quam diuersa sint Dei & hominum inter se iudicia homines, Samaritanos quasi perditos & infames despiciebant, Iudęos vero magnæ religionis & pietatis studiosos putabant: at in oculis Dei multo aliter erat: quippe qui cum animos intueatur non signa exteriora, Samaritanorum plurimos ob humilitatem diligebat: Iudęos vero superbos & ingratos detestabatur, quæ vitia Hebræi valde percalluerant. Quare Dauid postquam in Psalmo multa beneficia populo Israelitico exhibita narrauerat, & Deũ memoriæ commendauerat, ita vt filij qui nascerentur narrarent filijs suis: vt non obliuiscerentur beneficiorum Dei: nihilominus tamen dixit.
Psal.77. Et obliti sunt benefactorum eius, & mirabiliũ eius, quæ ostendit eis. Et idem fere ostendit in Psalmo
Osea.13. centesimo quinto. Dominus quoque per Oseam, ait. Ego cognoui te in deserto, in terra solitudinis, iuxta pascua sua adimpleti sunt, & saturati sunt, & eleuauerunt cor suum, & obliti sunt mei. Populus hic à Deo dilectus Deo à quo tot & tãta accepit beneficia immemor & ingratus factus est: cum Samaritanus & Ethnicus benefactorem suum cognouerit, & gratias egerit. Nemo ergo desperare debet cuiuscunque nationis sit, modo corde toto se cõuertat ad dominum: sicut & reliqui nouem nihilo erãt meliores quod ex bonis nati fuerant Iudæis. Samaritanus siquidem ille illuminatus nõ fuerat per scripturas Prophetarum, & pauca miracula de Christo viderat. Si autem percurramus Euangelium totum inueniemus Samaritanos extribus virtutibus laudatissimos quod facile crediderint sicut illa mulier Sa
Ioan.4. maritana iuxta puteum Sichar, & totus populus in illa ciuitate, quod misericordiam proximis suis adhibuerint, sicut ille qui vulneratum iumẽto suo imposuit, & quod grati fuerint vt hic & nunc loquimur. Docemur hic non gloriari de parentibus & progenitoribus, aut natalium origine, quandoquidem vt Christus Iudæis qui gloriabãtur ex semine Abrahæ descendisse, dixit, multi venient ab oriente & occidente, & recumbent cum Abrahã, Isaac, Mat.8.
& Iacob, filij autem regni eijcientur foras. Huiusmodi sunt quam plurimi qui facinora maiorum suorum magnopere iactant, cum tamen ipsi pusillanimes & ignaui sint in nullo sunt apud homines pretio. *Respondens autem Iesus dixit. Nonne decem mundati sunt, & nouem vbi sunt?* Non est mos Dei exhibita beneficia improperare, quæ dat omnibus affluẽter & non improperat: sed ingratitudo nostra illum quodammodo cogit. Sic in Deuteronomio refert Deute.19.
beneficia. Non veterauerunt vestimenta vestra. Et
Dauidi, Ego te tuli de pascuis ouium; &c. Dubitabit tamẽ aliquis. Si Christus curauit eos omnes ab 2. Reg.12.
infirmitate, non tantum corporis sed animæ: quomodo isti nouem leprosi arguuntur de ingratitudine si conuersi sunt, quia putandum est quod mortaliter peccauerunt, nam pro veniali peccato non credendum est quod ita arguerentur. Dicendum quod omnes in fide petierunt sanitatem & sanati fuerunt in corpore & anima: nouem vero Iudęi à sacerdotibus decepti sunt, & suasi ab ipsis sacerdotibꝰ ne crederent quod à Christo erant mũdati, sed à Deo propter legis obseruationem. Inuidebant enim sacerdotes Christo, & eius miraculis, & doctrinæ: & vbicũque poterant detrahebant. Horum suasionibus decepti exciderunt à fide. Curatio autem Christi & si præstaret salutem animæ, non tamen cõfirmabat eos in gratia, ita vt non possint iterum labi in peccatum, vt isti fecerunt: & vt accidit etiam Petro, qui post conuersionem & gratiam iterum lapsus est in peccatum, ter negans Christum. ¶Ad nostram autem instructionem tria nobis documenta colligere Mar.14.
possumus. Primum ne sicut isti leprosi ad vomitũ vt canes reuertamur: sed in Dei gratia perseueremus, sicut Samaritanus ille, qui proficiebat à bono 2.Pet.2.
in melius. Sic pater noster Adã in bono perparum temporis perseuerauit. Dominus enim ait, qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. Multorũ Gen.3.
est incipere, paucorum perseuerare. Opera bona si Mat.10.
ne perseuerantia mercede carent, quin sæpe accidit vt benefaciens ininitio, in fine dignior sit supplicio quam premio, eo quod non perfecit inceptum, incõstansq; fuit. Amici Iob in principio optimi & amãtissimi animi signa ostenderunt, quoniam per septẽ Iob.3.
dies cum Iob fuerunt flẽtes, illiusque ægritudinem & fortunam, quo ad potuerũt officio subleuantes: at postea ipsum crudeliter deseruerũt. Sic Saul præ 1.Reg.9.
clare regni imperiũ suscepit: quod postea culpa sua turpiter amisit. Idem testatur vxoris Loth supplicium, quæ Sodomã respiciens in statuam salis fuit Gen.19.
cõuersa. Multi sunt in inferno qui supplices Deum exorarunt, & à lepra peccatorum suorum mundati cœperunt viam virtutis intrare, & præceptis diuinis obedire, sicut isti leprosi: verum postea recidiuantes omnem gratiã perdiderunt. Quare nihil est quod minus diabolus curet quam bona principia nisi bono etiam fine copulentur. Qua propter nõ modo incipiendum est virtutis iter, sed etiam perficiẽdum: si

Apoc.3, dũ si volumus omnes ante actos labores nõ amitte
Exod.28. re: sit igitur constãs & fidelis, qui beatitudinis coro
nã expectat. In fimbrijs vestiũ suarũ solebant sacer
dotes in lege veteri appendere malo granata inter
aurea tintinabula: quæ ideo nõ in principio neq; in
medio vestimenti, sed in extremitate figebantur: vt
significarent mercedẽ nõ deberi in principio, sed in
fine illis nẽpe, qui prius vitæ quã virtutis finẽ faciũt
¶ Secũdo docemur ex hoc loco quãtũ prosit animę
saluti omnis fortunę aduersitas, quãtũ vero obsit
prosperitas. Sic enim leprosi dũ infirmitate detine-
bãtur orabãt Deũ, & clamabãt. At postea quã sanita
tẽ cõsecuti, Dei auxilio amplius nõ indigere sibi vi
si sunt, statim dolorem cũ memoria beneficij simul
deposuerũt. Incrassatus est dilectus & recalcitrauit:
Deute.32. incrassatus, impinguatus, dilatus. Sed vide quid se-
quatur. Dereliquit Deũ factorem suũ, & recessit a
Deo salutari suo. Hinc etiã & nos quã anxij sumus
quãdo infortuniũ & periculũ pro foribus est: tam
dissoluti & leues sumus infortunio liberati. Vtinã
& nos deteriores non essemus quam isti nouem le-
prosi, qui maiora beneficia accepimus, & peccata
maiora perpetramus. In angustijs Deũ inuocamus
& eum propicium habere volumus, sed statim obli
uiscimur illi[9]. Igitur potiores sunt infirmitates & la
bores corporis, salute & prosperitate: in persecutio
nibus enim Deus inuenitur, in gaudijs amittitur.
1.Reg.24. & 26. Dauid dum periculis & incõmodis vrgebatur Deo
adhærebat, psalmos componebat, in tantumque vir
tuti & pietati studebat, vt cũ bis Saulem interfice-
re potuisset noluerit: at posteaquam pacatis popu-
lis, tãtoque imperio securus regnare cœpit, effudit
se in vitia rapuit Bersabe, interfecit Vriam: & ita il-
le qui in malis etiam hosti pepercit, in bonis fami-
2.Reg.12. liari & innocẽti parcere noluit. Vnde ipsemet Psal
Psal.15. mista ait Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, po
stea accelerauerunt, sed in prosperitate cito obliuis
cãtur Dei. Obliuio prosperitatis est comes, Quod
hoc exemplo patebit manifeste. Rogauit Ioseph,
Pharaonis procuratorem, vt meminisset illius cum
bene haberet, at procurator egressus carcere (ait di
Gen.40. uina scriptura) oblitus est interpretis sui, Ideo Io
seph, in recessu dixit ei Memento mei dum bene ti-
bi fuerit nõ ignorans homines in prosperitate sup
bire, & obliuisci solere amicorũ. Qua de causa ne-
mo sit qui labores & aduersitates incuset, volupta-
tes vero ita amet vt nihil exitiũ et prǽterẽdũ, quo
niã mala Deus sæpenumero nobis euenire permit-
tit, ne luxuria & vitijs corrũpamur vt his leprosorũ
& Ægyptij exemplis patet. ¶ Tertio docemur ne
horũ exemplo ingrati Deo simus, multi enim inue-
niuntur, qui quo plura accipiunt beneficia peiores
fiunt & ita bonis insolescunt & incommoda capiũt
Esai.1. Primũ ꝙ Deus Esaiæ prædicandũ imperauit fuit in
gratorũ accusatio: qui cũ alia multa potuisset in illo
populo vitia reprehẽdere maluit ab hoc exordiũ su
mere tanquã ab ima radice & fonte omniũ vitiorũ.
Audite cœli & auribus percipe terra, quoniã Deus
locutus est, filios enutriui & exaltaui ipsi autẽ spre-
uerũt me, cognouit bos. &c. Cœlos & terrã inteltes
vocat, vt iustissime querentẽ audiãt homines q; in-
gratitudinis notat inquiẽs, peiores brutis factos esse.
Vide igitur quãtũ sit ingratorũ crimen, in cuius cõ-
firmationem hoc solũ sufficeret si quis vellet expen
dere, nullam esse omnium virtutum firmiorem quã
beneficiorum memoriam. Huius vitij notatur Pha Exod.1.
rao, qui Iosephi genus est insecutus, a quo summis
fuerat officijs affectus: Iosephi nãque opera exim iã
adeptus est opum abundantiam, cõseruato in sum Gen.41.
ma egestate regno. Verum quemadmodum hede-
ra, quæ parietis ope & firmitate nixa paulatim ascẽ
dit & diffunditur donec aeris & lucis potita, totum
que parietem complexa ipsum destruit: sic multi
sunt, ea animi peruersitate, vt illis non modo non
gratias agant a quibus beneficium acceperunt sed
etiam quacunque ratione possint noceat, hoc autẽ
nõ rarum aut inusitatũ est, quotidie videmus im-
probos homines diuites euadere, cum illorum detri
mento, quorũ auxilio sæpenumero fuerũt: quod
si rebus conuersis fortunaque immutata paululum
minari ruinam cœperis, non modo deseretis, sed
etiã impelleris ab illis, quos maioribus beneficijs af
fecisti, præsertim si ignobiles sint. Quare ne ab ea i
cis decipiaris, bonis & generosis viris stude, dege-
neres & improbos vita: qui hederę plantæ humilli-
mæ & caducæ similes sunt, ne te postea tuo ipsius
(vt aiunt) gladio iugulent. Vult igitur Deus vt gra
ti simus & tempore necessitatis eum inuocemus: in
prosperitate vero gratias agamus illi, præceptisq;
illius obtemperantes Ea igitur sit gratitudo constã
tiaque nostra, vt nulla humanorum bonorum æsti-
matio nos a Deo summo bono, certissimoq; nostro
rum bonorum fine diuellat, cum præsertim omnia
sine Deo bona, falsa & fallacia, non bona sed mala
dicenda sint ¶ Sed nunc ad literã reuertendo: qua-
re dominus ab illis leprosis inquirit vnde sint, si qui
dem omnia antequam fiant nouit? Respõdendum.
Bene sciebat dominus vnde essent rogabat tamen
in detestationẽ vitij ingratitudinis. Et vt magis at-
tenderetur ratio ingratitudinis, ostendit etiam quã
tum nos a Deo separet ingratitudinis vitiũ, non o
enim solet eum quærere qui adest, sed absentem.
¶ Præterea sciens vbi essent quæsiuit de nouem le-
prosis, ex more scripturę vbi multoties dicitur De[9]
aliquos nescire, quos nõ approbat, & qui sibi non
placent, Sic nescire profitetur illas quinque vi gi- Matt.25.
nes fatuas: sciẽtia nimirum approbationis. Ita hic
quia displicebat domino ingratitudo istorum no-
uem, quærit de eis tanquam de ignotis. Sic Adam
postquam peccauit quæsiuit. Adam vbi es? Nouit Gen.3.
enim dominus (vt inquit Paulus) qui sunt eius. 2.Tim.2.
¶ Obserua autẽ quantũ malum sit ingratitudo, ꝙ
Christus ad modũ admirantis se habet in hac inter
rogatione. Certe nihil ita admirari debemus, Ne-
mo hominem, equum, aut canem videns miratur,
quia hæc animalia sępenumero vidit: miraremur ta
men si monstrum videremus, Centaurum, aut Saty
rum, hominem ve quadrimanum, aut monoculum
quoniam hęc rara sunt, & naturæ repugnantia Sic
sunt quædã vitia in vsu posita & naturali carnis li-
bidini

bidini a Deo inditā, vt nemo miretur iā edacitatem ebrietatem, iracundiā aut luxuriā: ob naturæ in hæc vitia pronitatem. At ingratitudinem omnes nō modo mirantur, sed etiā detestantur & accusant, vt inuisum, ignotūq; vitiū & naturæ maxime repugnās: & merito. Nihil enim est minus ferendū, & pœna grauiori vindicandū, quā accepti beneficij obliuio. Et hac de causa apud Romanos libertas seruo concessa postea ingratitudinis culpa reuocari poterat. Nihil ergo homini absurdius est, & nequius, quā nō esse erga Deū quā gratissimū, a quo cōstitutus fuit super omnia opera eius in hoc seculo. Quid dicā in altero? summā ei promisit beatitudinē qua nihil potest maius excogitari: at quo pretio cōparatā? Sanguine vnigeniti sui in omniū nostrorū salutē effuso. Quis erit ergo tā ferus, tā immanis, vt feras ipsas sæuitia vincat? Nā leo & vrsus beneficijs ita deuinciūtur vt mitissimo soleāt ante dominorū suorū mensas vultu sedere. Et inuenitur inter homines, qui benefactori suo sit ingratus? Hoc igitur merito Christus admiratur, quia nullū peccatū est adeo immane, adeo indignū venia, vt ingratitudo, quæ ianuam diuinæ misericordiæ claudit, & fontē Dei pietatis restringit, & autorem suū omni beneficio deinceps reddit indignū, & quasi quidā ventus adurens bona præterita extinguit: peccata iā remissa aggrauando
2. Reg. 25 reuocat, omniū deniq; malorū est radix. Sic Dauid grauiter ob Nabalis ingratitudinem affectus descēdit de mōte, eo animo, vt illū cū tota familia traderet exitio. & etiā grauiter puniuit ingratitudinē regis
2. Reg. 10 Ammō nūcios suos deturpans. Ideo sapiens ait, Qui
Prou. 17. reddit mala pro bonis, nō recedet malum de domo eius. Ideo de ingratis cōqueritur dn̄s per Ieremiam dicēs. Nunquid redditur pro bono malum, quia fo-
Ierem. 18. derunt foueam animæ meę? Sic & modo de istis cō-
Tex. * queritur dicens. * Non est inuentus qui rediret, & daret gloriā Deo nisi hic alienigena? * Vide quomodo vult Deus vt illi gratias agamus non solum pro maximis sed etiā pro minimis beneficijs: si quod mi-
Ioan. 6. nimum in diuinis beneficium potest inueniri. Hac de causa iussit dn̄s asseruari panū fragmenta, quę superauerant in deserto significans Dei beneficia semper in memoria habenda esse, vt sic assiduo gratias
Gene. 8. illi reddamus. Sic Noe exiens de arca fecit altare domino & sacrificia obtulit gratias agens Deo. Vnde in leuitico, holocaustū ꝙ offerebatur pro gratiarū
Leuit. 7. actiōe, & caro victimæ nō erat in crast inū seruāda: quia gratiarū actiones nō sunt differendę. Quare vt grati simus opus est, vt sciamus quis nobis benefecerit. Sic ille regulus quæsiuit a seruis de hora, qua fi-
Ioan. 4. lius melius haberet vt Christo gratias ageret & crederet, sciens illū benefactorē. Sed si iniuriā patimur nō curemus scire quis iniuriā facit, ne illū odiamus.
Gen. 15. Deus dixit Abrahæ ꝙ semen suū esset passurus mala in terra non sua: & nō nominauit AEgyptū, ne AEgyptios odiret. Et Deus in passione alapis cæsus faciē cooperire permisit: vt doceret ne sciam⁹ percussores, sed tantum benefactores, & eis gratiā agam⁹.
Matt. 26. ❡Obserua autē ꝙ nō vult Deus, vt grati simus propter se, nā propter nostrā gratitudinē vel ingratitudinem, bonitatē vel malitiā, nō acquirit, nec deperdit ipse aliquid: sed vult gratos esse vt sic capaces simus maiorū beneficiorū. Nam qui beneficijs gratus est maiora indies meretur accipere munera. Ideo cū nos adeo diligat, vt eximiā habeat semper benefaciendi nobis voluntatē, ingratitudinē odio habet, nō sua causa, sed nostra: quoniā huiusmodi vitiū illi quodāmodo beneficia de manibus extorquet. Sed dices. Cur nō puniuit ergo hos nouē leprosos lepræ reuocatione; siquidē tanto beneficio ingrati extiterunt? Quia si Deus sine discrimine ingratos omnes eo modo puniret, pauci euaderēt punientis Dei vindictā; quin & nos omnes iā diu pœnas soluissemus. Si illos vt ingratos dn̄o lepræ reuocatione dignos iudicas: ꝙ suppliciū te censes meruisse, cū multo maiora quā leprosi acceperis minusq; gratus extiteris? ❡Docemur ergo hoc Christi exēplo, primo vt mansuetissimus erga ingratos qui etiā si multi sint nobis multo plures sunt Deo, & ab illo perferūtur. Secūdo ne nos pœniteat benefactorū nostrorū, quæ tūc optima sunt, cū retributionē nō expectant: quoniā nec Christus eo animo in leprosis beneficus extitit. ❡Docemur tertio, genus aut personarū dignitatem nihil prorsus facere ad iustificationē aut ad Christi amicitiā cōciliandam: cum Israelitæ mali & ingrati Matth. 20
sint, Samaritanus autem bonus. ❡Docemur quarto. Verū esse illud quod Christus dixit, multi sunt vocati, pauci vero electi. Quinto. Regnum Dei Iudæis propter ingratitudinem ereptum esse, & gētibus ex gratia traditum & concessum. Auferetur a Matt 21.
vobis regnum Dei & dabitur. &c. ❡Expende etiā quod non dixit Christus non est qui rediret & daret laudem mihi: sed, nō est qui rediret, & daret laudem Deo. Docet omnia opera nostra Deo scribenda esse: & pro omnibus bonis quæ operamur Deo gratias referre Ne tibi arroges gratias eorum quæ Deus in te, & per te fecit. Ideo puniuit domin⁹ Mosem ad aquas contradictionis. Ideo humiliauit Nabuchdonosor se iactantem & in hęc verba prorumpentē. Nōne hæc est Babylon ciuitas magna, quam Dan. 4.
ego ædificaui in domum regni in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Ideo extra hominum cætum & commercia eiectus cum feris animantibus in syluis agere & pascere coactus est. Sed potius dic cum Esaia. Omnia opera nostra operat⁹ es Esa. 26.
domine. Quid autem dominus grato Samaritano dicat audi. * Surge, vade; quia fides tua te saluū fecit. * Magna fuit fides istius, quia nec suasione sacerdotū neq; exemplo Iudęorum sociorū suorū minui Tex. *
potuit. Iacet ante pedes Iesu, non audet surgere dubitatque quibus vocibus, laudes Christi extollat. Iubetur ergo surgere & cum nollet relinquere Christum, sed in perpetuo illius esse consortio, audit. Vade, quia fides tua te saluum fecit. ❡Surge etiam & Lucæ. 18.
tu ex impuritate peccatorum tuorum & ambula in lege domini in sanctitate & iustitia coram domino omnibus diebus vitæ tuæ. Sic enim fides vere te saluabit, scilicet, si ambulaueris in Dei mādatis & præceptis. Quam ergo fidem laudat hic dominus? Non certe prauorum hominum nudam & mortuam: sed illam

illam quæ per dilectionem operatur, quam habuit hic Samaritanus. Nam domino credens non stetit, sed Dei præceptum impleuit: & mandatis obtemperauit. Et posteà ad dominum reuersus est, & cecidit in faciem & gratias egit. Vide ergo quomodo multa operatus est. Nō enim nobis Deus dedit mādata vt illa sciamus, aut illum præcepta dedisse credamus: sed vt præcepta eius implendo obediamus voluntati. De operibus misericordiæ in die iudicij disceptabit: non si credidimus, sed si opere cōpleuimus ea. Si enim tātum fides sola sufficeret sine operibus ad salutē vanum fuit, quod adolescenti interroganti quid facturus esset vt regnum Dei possideret, Christus respondit. Si vis ad vitam ingredi serua mādata. Si vero nulla sunt opera bona: quid quæso baptista Christi Ioannes pro seruanda innocentia puer ad eremum fugiens pœnitentia tam dira se afflixit? Necessarium est quod fides per dilectionem operetur. Nam de fide sine charitate loquitur Christus, quando multos in nouissimo die venturos prænunciat, atque dicturos. Domine nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, nunquam noui vos. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Habuerunt quidem hi fidem: ideò Prophetauerunt, & signa fecerunt. Sed quid illis profuit hæc fides? Quid sine charitate & bono opere profuit? Neque enim fides illa si esset viua: nec charitas ipsa esse sine bono opere potuisset. Charitas enim ostenditur si nō ociosa est: si gaudet bene operari, si opere exprimit quanti faciat suum cōditorē: cuius præcepta amat, quia ipsum qui præcipit amat. Talem ergo fidem à nobis exigit Deus. ¶ Igitur hæc tria exempla ante oculos habeamus. Primum vt fidem & obedientiam discamus ab istis leprosis. Secūdò vt opera bona quæ necessaria sunt ad salutem, à Christo discamus. Et tertio gratitudinem à Samaritano. Et si ingrati fuerint nobis homines quibus bene fecimus, imitemur in hoc casu exemplum Dei patris, qui solem suum oriri facit super bonos & malos. Atque hoc exemplo Christi, qui nō denegat sua beneficia his, quos sciebat esse ingratos, mercedem & gratiā quarum ingrati nullam habent rationem, Christus nobis in libro vitę rependendam scribit. Deinde cū nos lepra animæ, hoc est, peccatis infecti simus debemus leprosorum exemplo Christo occurrere: firma fide procul cum istis leprosis & cum publicano stare: atque agnoscentes nostra peccata clamare. Iesu præceptor miserere nostri. Cōsecuti auxilium debemus rursus de beneficijs acceptis Deo gratias agere. Si id fecerimus non dubitemus quin cum Samaritano audituri simus. Surge & vade: fides tua te saluum fecit. Id est, vade & exulta, nam per fidem cōsecutus est corporis salutem, & per eandem impetrabis charitatem & alias virtutes, quibus non tantum anima tua iustificata à lepra peccatorū liberabitur: verum etiam in æternum in cœlis corona iustitiæ decorata lætabitur. Sed satis sit de hac historia leprosorum: nunc ad explanationem sequentium procedamus. ¶ Post hæc cum naturale sit omnibus hominibus appetere libertatem & horrescere seruitutem cum Deus hominem liberum, & totius creaturæ dominum fecerit, Iudæi Romanorū subditi maximo affectu appetebant liberari à iugo Romanorum: cum captiuitas etiam à brutis animalibus abominetur. Expectabant suum Messiam, cuius ope liberandos fore putabant à mundana seruitute. Ideo ait Euangelista. *Interrogatus autem à Pharisæis.* Vel ex curiositate, vel ex derisione. *Quando venit regnum Dei.* Non erat parua non solum Pharisæorum, verum etiam omnium Iudæorum solicitudo de Messiæ aduentu. Putabant enim quod regia potestate & apparatu esset venturus restituere regnum Israel, congregans omnes tribus quæ per alias nationes erant dispersæ. Sic etiam hac ignorantia ducti illi discipuli interrogauerunt dominū in die suæ ascēsionis. Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Et etiā in die resurrectionis illi duo, qui ibāt in Castellum Emaus dixerunt. Nos sperabamus quod redempturus esset Israel. Igitur cum Pharisæi hactenus frequentissimam mentionē audiuissent à Christo fieri de regno Dei, quod scilicet per Messiam auspicandum esset in terris: accedunt ad Christum eūque alloquuntur rogantes, quando veniret regnum Dei. Videntur autem hoc velle dicere. Audiuimus iam diu sæpenumero te de regno Dei disserentem, & populo quasi persuasum te esse Messiam. Christū illum domini. Si itaque tu ille es quem hactenus expectamus: quando tandem incipies regnare? Nihil enim regis præ te fers. Dic ergo nobis quando veniet regnum Dei? Quando tandem Deus promissionis suæ memor erit, & restituet nobis regnū Israel? AEgrè ferebant corporum captiuitatem & exilia, nihil curantes de animarum suarum remedio & scelera sceleribus addendo inuidebant Christum, parua magni facientes, dissimulantes maxima. Ideò Christus illis dixerat. Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes. Sic multi in ceremonijs, & in rebus quæ sunt parui momenti totam fœlicitatem constituunt: non curantes de auaritia, ambitione, multisque spiritualibus vitijs, in quibus quasi suffocati viuunt. Respondens eis dixit. *Non veniet regnum Dei cum obseruatione.* Id est, nō veniet cum apparatu aut pompa mundana, ita vt obseruari possit tempus vel locus. *Neque dicent, Ecce hic, ecce illic.* Neque poteritis dicere: ecce hic habet thronū, illic habet regiam aulā, hic circunstāt famuli, illic regius apparatus, hic aurea nitet corona illic sceptra micantia fulgent, his populis dominatur, illam subegit ciuitatem. *Ecce regnum Dei intra vos est.* Tripliciter hoc exponi potest. Primo sic. Quasi dicat. Regnum in quo regnabit Messias nō est temporalis sed spiritualis. Non dominabitur (vt falso putatis) rebus terrenis: nec liberabit Israel de Romano imperio, non enim venit regnum facere temporale, vt fecit tempore Dauidis & Salomonis. Sed regnum eius spirituale erit, & regnabit super animas vestras, quæ quidem intra vos sunt: interiora enim quæret Messias, & quæ intra vos sunt: non tamen externa. Cum anima legibus Dei obedit, regnum Dei est. O vere rem admirabilem: totus mūdus regnum Dei est. At vero ita cupit Deus animę imperium, vt vni animæ imperare regnum sibi esse putet. Et quidem multo pulchrius regnum Dei est vnica anima, quā totus hic visibilis orbis: siquidem

Marginal notes: Matth. 19. — Luc. 1. — Mat. 7. — Mat. 5. — Act. 1. — Luc. 24. — Mat. 23.

dem corporeus mundus subiectus est animæ, & propter animam factus est hic mundus totus. Quis igitur non stupeat animi capacitatem, intra quam regnum Dei est? Imo quis non admirabitur, animam ipsius Dei esse capacem? Demum aduerte quod per fidē solam licet in peccato simus dicitur Deus, quāquam non plene in nobis regnare: regnum siquidē non solum ex bonis constat sed ex malis: dummodo fideles sint. Igitur per fidem subijcimus colla Deo, volumusque Deum super nos regnare: & ita ad regnum Christi & Dei spectamus. ¶ Secundo exponitur locus iste. Regnū Dei intra vos est, quasi dicat. Soliciti estis de vestro Mesia, & cū in medio vestrum sit, & intra vos, id est, vestram ciuitatem, templum, & synagogam non vultis cognoscere eum. ¶ Tertio exponitur locus iste, quia credere vel nō credere in potestate est nostri liberi arbitrij. Intra vos est hoc est, in vobis ipsis est regnū Dei & in vestra potestate: quia si vultis accipietis illud, & si non, eritis absque illo. Idem est, quod in Deuteronomio dixit Deus. Ecce dedi ante faciem tuam vitam & mortem, bonum & malum: elige vitam & viues. Item apud Esaiam. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis: si autem nolueritis & non audieritis me, gladius vos consumet. Os enim domini locutum est. Et in Ecclesiastico. Ante hominem mors & vita, bonum & malum: quodcunque voluerit dabitur illi. Itaq; regnū Dei intra vos est, hoc est in vestra potestate sed de his satis. Deinde vt prudentiores, & magis cautos redderet discipulos: dixit. *Venient dies, quando desideritis videre vnum diem filij hominis, & non videbitis.* Iam diximus ꝙ Pharisæi & discipuli putabant regnum Christi temporale & non poterant intelligere quomodo Messias in tanta humilitate venisset: quia potius carnalia sapiebant & amabant. Ideo noluit dominus multa narrare de mysterio primi aduentus (contentus affirmasse regnum Dei iā in terris esse hoc est, Messiam à Deo missum). Sed orationem vertit ad vltimum aduentum, quando venturus est, non humilis, pauper & incognitꝰ: sed sicut fulgur, qui ab omnibus videtur, non vt humanum iterum subeat iudicium, sed vt ipse iudicet mundum vniuersum. Nō enim tunc erāt capaces vt mysterium primi aduentus caperent, ideo diuertit loquelam ad secundum aduentum. Quod autem hic discipulis dicit omnibus nobis dictum esse putemus. Venient dies quando desideretis videre vnum diem filij hominis, & non videbitis. Sensus est. Quem iam multi contemnunt tanquam contēptissimum hominem, olim sentient terribilem iudicem. Illi, qui Christum hic noluerunt in sua paupertate & humilitate videre, videbunt eum in nubibus cœli venientem ad iudicandū cū potestate magna & majestate. Et illi, qui noluerunt audire prædicantem, audient dicentem. Ite maledicti in ignē æternum. Et qui noluerunt ad ipsum venire inuitantem eos atque dicentem, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos: quando voluerint ad illum accedere, expellentur ab eo. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Nunc tempus cognoscendi Christum nobis datur, & adipiscendæ gratiæ: non enim venit condemnare, sed omnibus vitam & salutem

Deute. 30.
Esa. 1.
Eccl. 15.
Mat. 25.
Mat. 11.
Mat. 7.

præbere. Et tunc desiderabitis videre vnum diem gratiæ & misericordiæ, & non videbitis. ¶ Multi etiam nunc sicut olim Pharisæi, horrēt Christi paupertatem, improperium, & crucem. Ideo ab istis nō cognoscitur Deus nec amatur, quia vt dicit Paulus 1. Cor. 1.
Crux Christi Iudæis scandalum est: gentibus tamē Esa. 28.
stultitia. Sed vexatio dabit intellectum, & cognoscent tempore maximę angustiæ & calamitatis quādo nihil eis proderit. Ergo & nunc Christum humilem in primo aduentu cognosce & amplectere paupertatem suam, nuditatem, crucem, & passionem: vt posteà secure venienti ad iudicium obuiam exeas. Caueant etiam ne post Christum alium expectent Messiam. Ideo ait. *Et dicent vobis. Ecce hic, Ecce illic. nolite ire, neque sectemini.* Docet hic non expectandum alium Messiam. Alibi etiam Iudæis dixit. Ego veni in nomine patris mei, & non acce- Ioan. 5.
pistis me. Si alius venerit in nomine suo illum accipietis. Hoc multoties fecerunt Iudæi. Acceperunt Iudam quendam Galilæum, & Theodam, aliosque Act. 4.
quam plurimos. Sic etiā temporibus Theodosij iunioris apud Cretā insulam, diabolus in figura Mosi Iudæis apparuit, & dicens se Mosem esse promisit ducere eos in terram promissionis, & ostēdere Messiam. Illi vero Iudæi, qui illum secuti sunt & ab eo decepti, aquis suffocati sunt: reliqui verò Christiani effecti. In Hispania in regno Portugallię, in oppido quodam, qui Setuual appellatur, quidam nostro tēpore surrexit dicens se esse Messiam, cui aliqui Iudæi crediderunt, & adhæserūt. Quo cognito ab hæreticæ prauitatis inquisitoribus apprehensi in vrbe Vlyssea, quæ Vlisippo appellatur, (Lusitanorum enim est maxima & potentissima ciuitas) omnes cōbusti sunt publica sententia. Nec nos etiam credamus omni spiritui. Quia Angelus Satanæ transfigu- 2. Cor. 11.
rat se in Angelum Lucis. Nam si Messiam non expectamus sicut perfidi Iudæi, tamen multi pseudo prophetæ quotidie surgunt in Ecclesia sancta Dei dicentes, se à Deo missos, euangelicos se nuncupātes: sed sub pelle ouis, qua incautos decipiunt latent lupi, qui nomen Christi in ore quotidie habentes, Christum eiusque Ecclesiam persequuntur, hæreses seminant, sacram scripturam deprauant, deniq; mēbra dæmonis sunt ad omne vitium impudenter perpetrandum. Ideo caue à Lutheranis. Si dixerint tibi, ecce hic est, ecce illic manet noli ire, noli credere. Hac de causa beatus Ioannes admonet dicens. 1. Ioan. 4.
Charissimi nolite omni spiritui credere, sed probate an ex Deo sit. Quia multi pseudoprophetæ exierunt in mundum. In Lutheri tamen moribus & vita nihil opus est probatione, nam ex omni hæreticorum grege, nemo extitit, qui sic palam à Christiana non solum fide, sed etiā doctrina & moribus deuiauerit. Cuius insaniam, superbiam, luxuriam, auaritiam & ad omne vitium inuerecundissimum animum exponere pudet, tædetque. In promptu igitur est doctrinam illius ex moribus perspicere. Aliter Christus venit, aliter beatissimi Apostoli Euangelium prædicauerunt: casti, pauperes, nudi, patientes ieiunantes, & orantes: ita vt in vitæ sanctimonia & miraculorum multitudine clare videres organa esse viua Spiritus sancti: sed ad rem. Postquam Christus docuit cauendum esse ab istis falsis prophetis, ostendit

ostendit quomodo in secũdo aduẽtu saluator ipse
Psal.49. manifestè venturus sit: iuxta illud Psalmi, Deus ma-
nifestè veniet, & nõ silebit: ait ergo. *Nã sicut fulgur*
coruscãs de sub cælo, in ea quæ sub cælo sunt fulget: ita
erit filius hominis in die illa. Primus aduẽtus, qui erat
in carne occultabatur aliquãdiu & solũ primis illis
Matt.2. innotuit hominibus: Vnde Magi illi venientes Hie
rosolymã, inquirũt, vbi est qui natus est rex Iudæo
rũ, nõ sic occultabitur secũdus Christi aduẽtus. Nã si
cut fulgur licet moueatur per aera, nõ apparet suc-
cessiue, sed subito super orizontẽ illuminat, illius sal
tẽ hemispherij, in quo gignitur. Sic Christus cũ ve-
nerit ad iudicãdũ, erit omnibus hominibus notus:
Luc.21. quia veniet cũ magna gloria & maiestate. Posuit au
tẽ Christus similitudinẽ de fulgure potius, quã de
sole, & luna, quia aduẽtus eius erit terribilis, & ful-
gur exterret homines: sol verò & luna & cætera oĩa
Psal.71. nõ exterrent, sed potius cũcta fouẽt suo lumine. In
Iudic.6. primo aduẽtu descẽdit sicut ros in vellus, cuius si-
gnũ in vellere Gedeonis præcessit. Rorẽ enim quã
do cadit à cælo nullus sentit, quia nec sonitũ, nec
aspectũ vllũ sui præbet. Quare mirũ nõ est si intuẽ-
tes etiã oculatissimos fallat: sic silẽter venit Chr° tũc
sed in secũdo aduẽtu manifestus omnib° apparebit.
Ideoq; secũda ratio, quare Christus suũ secundũ ad
uẽtũ cõparauit fulguri est, nõ tãtũ propter terrorem
vt diximus: sed secũdo & magis principaliter: quia
manifesta & subita erit apparitio eius. Nã Christus
vult hic ostẽdere quod apparitio eius erit subita, vt
patet in sequẽtib° exẽplis, quæ adduxit Noe & Iob
Et adhoc magis cõuenit cõditio in fulguris appari-
tione, quã solis & lunæ. Quia sol semper circuit cæ
lũ, & per motũ suũ aliquãdo est supra Orizontẽ, ali
quãdo infra: & cũ est in vna mũdi parte nõ videtur
ab alijs, qui sunt in alio Orizõte. Et ad hoc ꝙ videa
tur ab his à quibus nõ videbatur venit ad eos per mo
tũ, & ita successiue facit se videri ab hominibus. Ful
gur autẽ nõ circuit cælũ sed in parte cæli in qua gi-
gnitur apparet, & dũ ibi est videtur simul ab Oriẽte
& occidẽte. i. super totũ Orizõtẽ, etiã si nõ mouea-
tur. Ideo apparitio fulguris magis assimilatur appari-
tioni Christi ad iudiciũ venientis, quã apparitio solis
vel stellarũ. ꝗ Obserua aũt quod dicit, quod sic erit
Psal.47 apparitio filij hominis in die sua. Diẽ iudicij vocat
diẽ suũ, quia tũc accipiet tẽpus, quo puniet peccato
2.Cor.6. res vt ipsemet ait. Cũ accepero tẽpus ego iustitias
iudicabo. Nũc poteris pœnitere peccatorũ tuorum,
nũc dũ tẽpori dũaris, tibi prospice: nũc est tẽpus ac
Mat.25. ceptabile, nũc dies salutis, & misericordię quẽ si prę
terire sinis excluderis, sicut virgines illæ fatuæ re-
gno cælorũ, cũ ratio reddẽda erit. *Primũ autẽ opor*
tet illum multa pati & reprobari à generatione hac.
Psal.117. Expẽde quomodo nũc de gloria, nũc de ignominia
loquitur Chrũs. Loquebatur de gloria, in qua venit
ad iudicãdũ, & statim loquitur de passione, in qua la-
Mat.27 pis angularis reprobatus est ab ædificãtibus, & latro
Barabbas approbatus. Vide quã permist° sit Chri ser
mo, partim in tribulationũ recordatione: partim fœ
licitatis & gliæ, vt ideo eo exẽplo discamus nũquã
sic lætitiæ adhærere, vt luctus prorsus obliuiscamur
nec rursus ita mœrori, & solicitudini animũ trada
mus, vt omnẽ deseramus spẽ melioris fortunæ, quã
tũ enim alterũ sine altero nocet, tãtũ vtrũq; simul
cõiunctũ prodest ad bene agẽdi, beneq; sperãdi ra-
tionẽ. Deus enim, qui oĩa pódere & mẽsura dispo-
suit cõgrue; etiã voluit, ne dolores cõsolatione sua
carerẽt, nec rursus voluptates sine vllo aduersitatis
vinculo debaccharẽtur & insanirẽt quorũ primũ hu
manos aĩos debilitaret, postremũ corrũperet. Ideo
ea prudẽtia se gerit in rebus omnib°, prosperitates ad
uersitatibus corrigẽs, vt in bonis simus humiles, in
malis animosi venturæ fœlicitatis memores. Quod si
rectè animaduerteremus sapiẽtius nos gereremus in
omni negocio, audaces pariter & timidi, ex quorũ
societate & cõmistiõe magnanimitas orit. Quia mi
sericors De° mæstis rebus iucũda queq; permiscuit:
quod in omnibus sanctis fecit, quos neq; iucũdita-
tes neq; iubilationes sinit habere cõtinuas: sed tũ ex
prosperis tũ ex aduersis sanctorũ vitã mirabili qua
dã varietate cõtexuit. Vide Dauidẽ nũc Goliæ vi- 1.Reg.17
ctoria gloriosum, nũc Saulis persecutionib° miserũ
& errabundũ. Quo superato & interfecto, regno po
titus pristinã fœlicitatẽ adeptus est; sed paulo post 2.Reg.13
Ammonis morte affectus ingemuit. Cui dolori dũ
solatiũ quęrit, ecce Absalonis insurgit perfidũ in pa
trẽ suũ bellũ. Cõsequutus quidẽ est victoriã pater, iã 2.Reg.16.
que in pace deinceps futurus sibi videbatur nisi Sibe, 2.Reg.20.
postea verò Adoniæ perfidia rũperetur. Vide etiam 3.Reg.1.
Ioseph, filiũ Iacob, quãta vixerit fortunę varietate.
Primũ quidẽ apud parẽtes in delicijs habitus post- Gen.37.
modũ vẽditus & extorris, deinde dño valde gratio
sus, postea autẽ accusatus & in vincula cõiectus: de
mũ absolutus, totius AEgypti imperio potitus est. Gen.41.
Et sic de alijs. ꝗ Obserua secũdo Christũ dicẽtẽ pri-
mũ oportet pati & reprobari à generatione hac, quã
veniat vt dixit, sicut fulgur ad iudicandũ in hono-
re & maiestate: quia primo tolerauit passionẽ, crucẽ
& ignominiã, deinde honorẽ & gloriã. Prius Iacob Gen.30.
seruiuit Labã socero suo quã pecore potiret: prius Exo.1.
Israel mille laboribus fuit in Aegypto & in deserto
vexatus, quã terrã promissionis ingrederet. Nã quẽ
admodũ fictile tũditur, rotat, ignibusq;, & solibus
exurit, vt sic formã accipiat, & in mẽsa dño minis-
strare mereat: sic nos opus est multa hic patiamur
mala vt æterna dignitate digni simus. Non alia ra-
tione cõfessores, nõ alia martyres beatitudinis coro
nã adepti sunt. Et Paul. ait. Humiliauit semetipsum Philip.2.
factus obediẽs vsq; ad mortẽ, mortem autẽ crucis.
Ideo sequitur. Propter ꝙ exaltauit illũ Deus & de-
dit illi nomẽ. &c. Aduerte iterũ, ꝙ cũ locutus est de
honore dixit ꝗ sicut fulgur, ꝗ gła huius mũdi citò
trãsit, sed de passione & ignominia multa dixit, ꝙ
oportebat pati: nã maxima & ferè innumera passus
est. Perpẽde rursus quod à generatione hac dixit,
ꝙ passurus erat, & reprobãdus, à generatione inquã
hac peruersa, vt nõ fiat determinatio substãtiæ, sed
qualitatis: quia nõ tãtũ Christus reprobatur à perfi
dis Iudæis, sed ab omnibus peccatoribus à quib° quo
tidie patitur Christus in suo corpore: quia semper vsq;
que ad tẽpus iudicij, erit ecclesia inter malleũ, & in
cudẽ. Supra dorsum meũ fabricauerũt peccatores. Psal.118.
Et adhuc fabricant, & fabricabũt. *Et sicut factum est*
in diebus Noe. i. tẽpore quo vixit, & deo iubẽte arcã
cõstruxit, diluuiũq; futurũ prædixit. *Ita erit in die*
bus filij hominis. i. circa secũdũ Chri aduentũ: in quo
suã potẽtiã mirabiliter declarauit, propter quod illud tẽpus

dicit spũaliter esse ipsius. *Edebãt, & bibebãt vxores ducebãt & dabãtur ad nuptias vsq; in diẽ qua intrauit Noe in arcã.* Nõ enim crediderũt prædicationib⁹ & cõminationib⁹ eius: sed ludis, & vanitatibus, & carnalitatib⁹ intẽdebãt. *Et venit diluuium.* Sicut in Genesi legit. Anno sexcẽtesimo vitę Noe, mẽse secũdo septimo die mẽsis venit diluuiũ, apertiq; sunt oẽs fõtes abyssi, & cataractæ cæli aptæ sunt, & multiplicatæ sunt aquæ, & facta est pluuia super terrã quadraginta dieb⁹ & quadraginta noctibus, & eleuauerũt aquæ arcã in sublime. Quindecim cubitis altior fuit arca mõtibus excelsis: obtinuerũtq; aquę diluuij terrã centũ quinquaginta diebus, & requieuit arca sup mõtes Armeniæ. *Et tulit omnes.* i. vniuersosqui erãt extra arcã submersit, præter octo homines, qui erãt in arca. Hoc exẽplũ Noe adduxit Christus, vt ostẽderet ꝙ repẽte veniet & inopinate & pluribus lasciuientibus. Hoc enim & Paulus dixit. Cũ dixerint, pax & securitas, repẽtinus superueniet interitus. Sic etiã tẽpore quo Christus venerit, erũt homines bibẽtes & comedẽtes, & lætãtes. Sed dices? Nõne prius multa superuenient signa in sole, luna, & stellis & terræmotus qui pręcedẽt diẽ iudicij? Verũ est, nihilominus obstinati in peccatis voluptatib⁹ vacabũt, boni autẽ nõ. In nouissimis, inquit, diebus instabũt tẽpora periculosa: & erũt homines seipsos amãtes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parẽtibus nõ obediẽtes ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incõtinẽtes, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, & voluptatũ amatores, magis quã Dei, habẽtes speciẽ quidẽ pietatis: virtutẽ tñ eius abnegãtes. His vitijs irretiti & iustitiæ præconẽ piũ Noe, vt ait Petrus nõ audierũt. Ideo exẽplũ posuit cõueniẽs: nã in nouissimis diebus cũ dñs adiudicãdũ venerit, ita inueniet homines his vitijs deditos & induratos, Noe pœnitẽtiã docuit futura ꝑdicẽs mala mali aũt nõ credẽtes lasciuijs vacabãt. ¶ Obserua tamẽ quod dicit, comedebãt, & bibãt, & vxores ducebãt ad ostẽdendũ securitatẽ hominũ: ideo ponũtur ea quæ homines exercẽt, quãdo securi sunt, & de lõga vita sperãt. s. comedere, & bibere, & accipere vxores & ad nuptias tradere, & plãtare, & ædificare. Talia autẽ inuenientur homines faciẽtes in die iudicij: in quo inuenitur ꝙ securi erũt nullũ malũ timẽtes. Ideo Chr̃us nõ dicit, erũt furãtes, occidẽtes, &c. quia quãquã vitiosissimi futuri sunt nõ tñ sermo de vitijs nũc est, sed de viuẽdi securitate & negligẽtia, quoniã diutissimè se victuros existimabũt. Quare male exponit locus hic ab illis, qui dicũt vxore ducẽtes. i. propter voluptatẽ magis quã propter bonũ prolis, quia ducẽt vxores nõ recta intentione: quoniã bene possunt comedere, & bibere, & nubere sine peccato nõ tñ sine quadã securitate & quasi certitudine qua longũ viuẽdi sibi spaciũ promittãt. Nã qui sic securi sunt vt plurimũ effusius in voluptatib⁹ & tẽporalibus bonis se gerũt. Nõ ergo intelligit dñs in hoc loco de peccatis, sed de viuẽdi incuria: quæ tãta erit, vt nullis signis, quæ multa iudiciũ finalẽ ꝑcedẽt, eorũ aius moueat, aut aĩaduertat rationẽ esse iaiã de singulis operibus reddendã. Sic accidit tẽpore Noe quando immisso in terras aquarũ diluuio homines negligẽtissimã vitã degentes, brutis ipsis imprudentiores videbãtur. Ascẽdentib⁹ enim paulatim aquis & summa mõtiũ cacumina operiẽtibus, se inuicẽ exhortabãtur, dicẽtes. Natabimus donec isthæc pluuia pertrãseat: quod si perstiterit, aut in arborib⁹ aut in tabulis vitã tuebimur, postea recedẽt aquæ, & reuertemur in patriã. O præclarã fiduciã, nisi eos nimia fefellisset securitas. Nõ aliter ergo in vltimo, igneo que diluuio accidet: quãdo mala hominũ securitas, homines male perdet, ꝙ signa in sole & luna apparẽtia astrologorũ arbitrio interpretabũtur causis naturalibus oĩa reddentes, nec prius errores aduertent suos, quã à subito & improuiso igne correpti sint. Ponit Chr̃us aliud exẽplũ simile præcedẽti. *Similiter sicut factum est in diebus Loth.* Ita fiet in secũdo aduẽtu filij hominis. *Edebãt & bibebãt, emebãt, & vendebãt, plãtabãt, & ædificabãt.* Cũ falsa securitate vacabãt: & quasi diu victuri, cõiugia, ædificiaq; agẽtes *Qua die exijt Loth à Sodomis, pluit ignẽ & sulphur de cælo & oẽs perdidit secundum hæc erit qua die filius hominis reuelabitur.* Arguit hic tacitis verbis stultitia hominũ mũdi hui⁹, qui omne studiũ collocãt in rebus tẽporalib⁹: spũalia verò & perpetua nihili faciũt Exẽpla enim à Chr̃o adducta satis arguũt quã improuiso finis vitæ huius vẽturus sit. Sed cũ oĩa quæ scripta sunt ad nostrã doctrinã scripta sunt, hãc geminã historiã tẽpori nr̃o accõmodabimus. Si enim statũ nr̃i tẽporis accõmodare voluerim⁹ in nullo dissimilẽ esse tẽporibus Noe & Loth sanctorũ virorũ repeeriem⁹. Quid enim obsecro de illo tẽpore dicit, ꝙ de nr̃o rectius nõ dicat? Edebãt & bibebãt dicit Chr̃us, vxores ducebãt emebãt & vẽdebãt, plãtabãt & ędificabãt. Hoc est, sic vitã suã instituebãt, sic rebus caducis intẽti erãt, ac si perpetuò hic victuros sperarẽt Sed quid homines in hac nr̃a tẽpestate faciũt. Respice orbẽ mortalibus quã frequẽtissimũ, cõsidera ciuitates refertissimas vsq; ad habitãtiũ fastidiũ, inuenies pro artificib⁹ deceptores, fures, homicidas, ꝓ ciuib⁹ ganeones, lusores, & fœneratores: pro magnatibus delitiosos, prædones, & tyrãnos. Quare mirũ nõ est si in talibus vitę moribus sit qui pro lignorũ aut palearũ fasce audeat cẽties mẽtiri, cẽties periurare, in lucro omnẽ vtilitatẽ & honestatẽ cõstituẽs. Quid dicã de illis qui altiorẽ nacti status cõditionẽ adhuc habeãt & inuidẽt: de quibus illud prouerbiũ vere dici potest. Nemo sua sorte cõtentus est. Qua de causa quo iure quaq; iniuria hac illac cursitãt, quęrũt, accumulãt opib⁹ opes. Alius vt filiã præclaro locet viro & nobili: ali⁹ vt filio maioratũ relinquat: alius quod peius est, nobilissimorũ virorũ ritu molliter viuat, & vitiose. Ea autẽ omnibus multo etiã peiorib⁹ medijs quærũt, adeo vt nec virtutis nec mortis, nec æterni supplicij memoriã vllã habere videãtur. Siquidẽ omnẽ vitã suã, tã imprudẽter in vitijs trãsigũt quasi nũquã essent ad finẽ peruenturi. Hoc Esaias olim plorabat super populo Israel quod nũc rectius plorare poterat. Væ (inquit) qui cõsurgitis mane ad ebrietatẽ sectãdam, & potandũ vsq; ad vesperã, vt vino æstuetis. Cithara & lyra, & tympanũ, & tibia in cõuiuijs vr̃is: & opus dñi nõ respicitis, nec opera manuũ ei⁹ cõsideratis. Nã si oculos cõuerteris ad hominũ curas, miseraberis, ꝓculdubio illorũ labores & sollicitudines: oĩs. n. illorũ laborũ negotiatio in reb⁹ terrenis inanibusq; cõsistit, ac si nũq̃ essent morituri & reddituri rõnẽ. Ideò dictũ est. Hãc occupationẽ pessimam

Gen. 7.

1. Thes. 5

2. Timo. 4.

2. Pet. 2.

Gala. 6.

Esai. 5.

Eccle. 1.

ſimã dedit Deus filijs hominũ, vt occuparẽtur in ea. Dñs enim ſcit cogitationes hominũ quoniam vanæ ſunt.
Pſal.93. Quoniã his occupationibus erãt deditiSodomitę cõmedẽtes & bibẽtes, emẽtes & vẽdentes, perdidit illos Deus: quia ebrietatibus ſicut modo & luxurijs
Ezec.15. vacabãt. Ideoq; in Ezechiele habetur. Hęc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abũdantia & ociũ illius, & filiorũ eius, & egeno, & pauperi manũ nõ porrigebãt. Ideo ſi nos illis peiores
Mat.11. ſumus: audi quid Chriſtus dicat. Tolerabilius erit Sodomæ & Gomorræ in die iudicij, quã nobis. Igitur illæ duæ grauiſsimæ hiſtoriæ nõ ſolũ ad tẽpora extremi diei referẽdæ ſunt, ſed ad oĩa nrã tempora, vt ex earũ admonitione nunquã ita ſecurè agamus, quin ſemper cogitemus dñm nos expectare ad pœnitẽtiam. Neq; multò poſt hinc nos vocãdos eſſe. Quã bonũ eſt ſumere in alieno capite periculũ. Felix quẽ faciũt aliena pericula cautũ. *In illa hora*. ſ. parũ ante iudiciũ: nõ in illa iudicij hora in qua oẽs domus erunt deſtructę. *Qui fuerit in tecto & vaſa eius in domo: ne deſcẽdat tollere illa.* Tãtũ enim erit periculũ, horror, & acceleratio illius iudicij, quod tunc nõ vacabit, neq; expediet alicui circa tẽporalia occupari, quę tũc penitus auferẽtur ab eo, & ipſum protinus oportebit ad tribunal Chriſti deduci. Tũc curandũ nõ erit de minimis, cũ inſtabit maxima & incõparabilis illa cauſa diſcriminis infiniti. Quia vbi maxima ſurgit ſolicitudo minimæ nõ apparẽt curę, ſicut fluctuante & periclitãte nauigio, multa ſolent nautæ ſociorũ delicta perpeti, & perferre, quæ pacato mari nõ paterẽtur. *Et qui in agro ſimiliter non redeat retro.* Nõ curet ad ſua terrena reuerti, quia iã nõ erit tẽpus neq; locus, ſed ſolũ prouideat ſibi, quomodo iudici metuẽdo præſentetur ſaluãdus. Hæc ſimilitudo clara eſt & eadẽ cũ præterita. Sed vnũ hoc ad
Mat.24. uertendũ puto, quod idẽ dicit Matth. ſed ad aliud propoſitũ. Nã in Matthæo ad demõſtrãdã celeritatẽ fugæ neceſſariæ volẽtibus euadere ab excidio Hieruſalẽ: hic verò de tẽpore ante aduẽtũ Chriſti loquitur ad ſignificandũ nõ celeritatẽ fugæ, ſed celeritatẽ affectus neceſſarij ad ſpũalia. Intẽdit enim per hęc aperire quod tũc nõ erit cõmoditas tẽporis differẽdi affectũ ad ſpũalia: ſed quã celerrime abſq; quacũq; minima dilatione etiã prætextu cuiuſcũq; occupationis, adhibẽdus eſt aĩus ad ſpũalẽ vitã. Hũc autẽ eſſe literalẽ ſenſum teſtãtur ſubiũcta verba. *Memores eſtote vxoris Loth.* Quæ cum vertiſſet ſe retro non habuit tẽpus vertẽdi ſe ad ante. Quo circa monet quod neq; prætextu tã paruæ morulæ, quæ occupatur ad tolerandũ ea, quæ domi ſeu retro relicta ſunt, differẽda eſt ſpũalis vita. Ideoq; nõ ames hęc terrena: ſed ſtatim trãſi ad cæleſtia & ſpũalia, nũc quãdo tẽpus habes, cogita quæ fœminę illi acciderint: pręcaue in
Gen.19. ordinatã ad tẽporalia affectionẽ, ne ſimul cũ illa tãgat te plaga Dei. Nã ſicut illa cõtra præceptũ Dei retro reſpiciẽdo, cõuerſa eſt ſubito in ſtatuã ſalis: qui
Luc.9. immoderãter ad carnalia & terrena ſe vertũt, peribunt. Vnde alibi aſſerit Chriſtus. Nemo mittẽs manũ ad aratrũ, & reſpiciẽs retro aptus eſt regno Dei.
Numer.16. Sic multi ex Iſraelitis qui ad Aegyptũ redire cupiebãt, in deſerto perierũt. Neemias & Eſdras cõſtantiſſimi fuerũt in ædificatione tẽpli: à cuius operis cõſummatione nec minis, nec terroribus, nec vllis obſtaculis deterreri potuerũt, quin perficerẽt. Ideo memẽto vxoris Loth: eiuſq; exẽplo proſpice tibi, ne à bono incepto deſiſtas. *Quicunq; voluerit animã ſuã ſaluam facere.* Anima hic pro vita accipitur corporali: nã illa eſt, quæ informat, cũ ſit actus corporis phyſici organici. Sic clare hoc oſtẽditur in libro Iob, vbi Deus ſatanæ dixit, loquẽs de ſancto Iob. Verũ animã eius Iob.2. ſerua. Vbi ſatis apparet quod de vita & nõ de aĩa rationali loquebatur. Nã diabolus nõ quęrit nrã, ſed nos nõ indiget nec appetit res nrãs, ſed animas quærit, vt ſecũ in infernũ ducat: & cũ tollit nrã intẽtio eius eſt, vt aĩas noſtras acquirat. Ideo fruſtra loqueretur Deus ſatanæ de aĩa, cũ dixit animã eius ſerua. Nam diabolus reſpõderet. At ego quid aliud quæro, niſi animã quæro? Sẽſus ergo illius loci eſt. Do tibi facultatẽ vt omnia bona quęcũq; habet Iob, deſtruas pro libidine tua, eiuſq; corpus plagis cõficias: dũmodo nõ extinguas, neve illius animã tãgas. Itaq; qui voluerit hic ſuã vitã ſeruare & à perſecutionibus & à nece liberare, malẽs Chriſtũ negare, ſeu æquitatẽ relinquere, quã ſeipſum morti & perſecutionibus exponere. *Perdet illã.* Ideſt, ad æternã dãnationẽ perducet. Ad quod propoſitũ nũc dñs Ieſus Chriſtus, hæc quæ ad martyriũ pertinẽt inter ea, quæ de ſuo vltimo iudicio loquebatur admiſcuit? Videtur hęc verba nõ cohærere cũ ſuperioribus, & cũ his quæ poſt hæc immediate ſequũtur. Sed ſi bene tribulationẽ illorũ dierũ in memoriã adducas, & perſecutionẽ Antichriſti in eccleſiã, non extra propoſitũ hæc dicta putabis. Ipſe enim filius perditionis multos faciet martyres, alioſq; blãdicijs, tũ terroribus à fide auertet, & erit perſecutio magna & tribulatio tũc tẽporis, qualis nũquam fuit ex quo homines eſſe cœperunt.
Ideoq; admonet Chriſtus, ne hanc vitã carnalẽ ita Mat.24. diligamus, vt timeamus perdi illã pro Chriſto: nam qui voluerit illã ſaluã facere & liberare eã à tormentis, que Antichriſtus fidelibus dabit, cõſentiẽs illius ſuaſionibus amore huius tẽporalis vitæ, hic profecto illã perdet. *Et qui perdiderit illã.* Hoc eſt vitã ſuam morti & tribulationibus expoſuerit propter Deũ atq; iuſtitiã. *Viuificabit illã.* Vitã gloriæ ſibi acquiret merito fortitudinis & cõſtãtiæ ſuæ. Huic cõſonat quod in Ioãne dñs loquitur. Qui odit animã ſuã in hoc mũ Ioan.12. do, in vitã ęternã cuſtodit eã. Et iterũ Chriſtus. Qui Mat.16. perdiderit animã ſuã propter me: inueniet eã. Qui enim pluris facit hãc vitã, quã pietatẽ, quã Chriſtũ, etiã ſi videat ad tẽpus lucrifacere vitã: tñ reuera perdit eã. Nullus enim hic vitã ſuã vltra pręſcriptũ diẽ valet prorogare, & poſt hãc vitã, quæ nulli nõ breuiſsima eſt, addicitur æternæ morti. Porro quiſquis amore Chriſti vitã ſuã poſuerit in diſcrimẽ mortis, ſaluã faciet. Oportet nos eñ oĩno imitari Chriſtũ, qui paſſus nobis reliquit imitãdi exẽplũ. Nõ pudeat Luc.24. diſcipulũ ſequi præceptorẽ, nõ pudeat ſeruũ ſequi dñm. Oportebat pati Chriſtũ, & ſic intrare in gloriã ſuã, ergo oportet & nos per multas tribulationes intrare in gloriã alienã. *Dico vobis in illa nocte erunt duo in lecto vno. vnus aſſumetur & alter relinquetur.* Hora iudicij etiã quę hic proximè copulãtur ſibi inuicẽ, diuidẽtur ad inuicẽ: ita quod vnus erit electus, & propter ſuas virtutes aſſumetur ad numerum electorũ, occurretq; Chriſto in aera, ſicut ait Apoſtolus. Nos qui viuimus qui reſidui ſumus ſimul rapie 1.Theſ.4.

mur cũ illis in nubibus obuiã Christo in aera. Alius reprobus erit, & ob sua demerita relinquetur inter dãnandos in terra cũ corpore graui. In omni statu sunt boni & mali, atq; in omni cõditione & gradu optimis admixti sunt pessimi. Sic Abel cum Cain,
Gen.4. Isaac cũ Ismael, Iacob cũ Esau, Sem cũ Cã, Dauid
Gen.27. cũ Saul, Anna cũ Fœnena, & Helias cũ Iezabel ad
1.Reg.1. exercitationẽ & meritum bonorũ. Tũc diuidentur
3.Reg.18. & mali relinquentur in terra: & boni assumẽtur in
Prou.28. aere. Nullus ergo præsumat aut stultã sibi securitatẽ promittat: imò beatus homo qui semper est pauidus, tunc erũt securi, qui modo nõ sunt securi. *Duæ erunt molẽtes in vnum: vna assumetur & altera relinquetur.* Quod erit de viris idẽ de mulieribus: quia de vtroq; sexu & de omni statu lingua & natione assumẽtur & relinquẽtur, vna tanquã bona erit saluãda altera aũt tanq̃ iniqua cõdẽnãda. *Duo erunt in agro vnus assumetur, & alter relinquetur.* Diuinæ electionis gratia describitur dicendo, assumetur: descripta præsertim paritate status quietis in lecto, & laboris molẽdo. Similiter quoq; meritũ reprobationis significatur, dicẽdo relinquetur. Nõ potest qui relinquitur sibi ipsi imputari relinquẽti nisi negationẽ gratiæ, sed suis imputet meritis, quidquid sibi euenerit. ¶ Obserua autẽ quod de duobus vnus dicit, quod assumetur & alius quod relinquetur. O vtinã media pars hominũ saluetur, optandũ illud esset: & nõ tan
Luc.8. topere formidaremus, tremẽdũ illud quod ex quatuor seminis partibus sola quarta profecit. Vigilandũ ergo nobis erit, si ex duobus vnus est relinquendus. Præterea, assumetur, dicit, & relinquetur: sed tacetur quò assumetur, & quò relinquetur: neutrum enim humanus animus capere potest. Assumetur in quam ad gloriam, & relinquetur ad pœnã. Quanta
1.Cor.2. autẽ hęc beatitudo ad quã boni assumentur, sit, dici non potest: quia nec oculus vidit, nec auris audiuit nec. &c. Similiter dicendũ est de pœna. ¶ Aduertendũ est vlterius, quod quãuis bonos posuerit duos in lecto, duos in mola & duos in agro, q̃ voluit dñs significare numerũ electorũ parẽ futurũ cũ numero reproborũ. Nã alibi legimus multos fuisse vocatos,
Mat.20 paucos vero electos: & paucos ingressuros arctã viã
Mat.7. plurimos autẽ latã viã, quæ ducit ad perditionem. Non ergo hic de numero electorũ sermo est, sed de hoc quod nec res, nec locus, nec vitæ genus nobis causa est mortis aut vitæ: quia ex eodẽ lecto vnus assumetur alter relinquetur: ex eodẽ lecto vnus saluabitur, alter dãnabitur: ex eodẽ agro vnus eliget ad regnũ, alter ibit in æternum suppliciũ. Quare hoc? quia diuersis vtimur affectibus in hac vita, vnus est deditus terrenis rebus alius cælestibus: diuersæ volũtates & amores diuersa habebũt loca. Dixit ergo q̃ ex eodẽ lecto, mola & agro vnus assumetur, & alter relinquetur: adde signandũ, quod de omnibus statibus aut modis viuẽdi saluãtur aliqui: & per istos tres modos signat alios oẽs modos. Nã hominũ quidã sunt ociosi, & inuenientur ociosi in die iudicij: alij sunt occupati. Ociosos significauit per eos qui in lecto sunt: quia lectus est locus quietis. Occupati autẽ sunt dupliciter, quidã sunt occupati in rebus domesticis, quidã in rebus forẽsibus: primos occupatos per molentes significauit, quia molere ad molã manualem intra domũ est: secũdos significauit per exi

stẽtes in agro. ¶ Docemur hic nõ cõfidere in statu, honore, nobilitate: quia locus aut status cuiuscunq; perfectionis aut dignitatis sit, erit bonus & malus. Nihilominus bonus assumetur & malus relinquet, & vnus frater saluabitur & alius dãnabitur. Tunc enim nihil valebit nisi bona cõsciẽtia. Tẽpore enim iudicij separabũtur boni & mali. Nã adueniẽte illo igne cõflagrationis oĩa peribũt, & oẽs homines mo
riẽtur & qui viuẽtes inuẽti fuerint subito moriẽtur, 1.Thes.4
& subito resurgẽt, sed boni ab angelis rapiẽtur: & in ipso raptu suo, dicũtur moriturι, & simul resurrecturi, & educẽtur tũc ad aerẽ altũ vt ibi sint simul cũ Christo iudicãtes, vel saltẽ audiẽtes: mali verò nõ rapiẽtur, sed manebũt in terra, & ibi iudicabũtur. ¶ Obserua etiã quod prius dixit Christus, vnus assumet & postea, alius relinquetur: prius enim locutus est de præmio, postea de tormẽto: quia facilior est dñs ad præmiandũ pios, quã ad puniendũ impios. *Respondentes dicunt illi, vbi domine?* Audiẽtes discipuli dñm multa dicentem de regno Dei, quod tamẽ ipsi nõ intelligebãt præ carnali illa opinione de regno mũdano Messiæ, interrogãt vbi sit locus in quo assumẽdi sunt aliqui, & aliqui relinquẽdi. Christus verò cognoscẽs eorũ imbecillitatẽ, similitudine quadã respõdit, qua subindicare voluit nõ esse multũ cogitandũ de his curiose: vnusquisq; enim ad suũ locum perueniet. Imbecillitas & ruditas discipulorũ nõ ferebat vt hæc tã alta mysteria eis pãderẽtur: quare vsq; ad suũ tẽpus Christus differre voluit, sed pro nunc aliqua similitudine respõdens dicit. *Vbicunq; fuerit corpus, illic cõgregabuntur & aquilæ.* Vbi fuerit Christus homo verè corporeus, qui in hac humanitate glorificata iudicabit: ibi congregabũtur ante ipsum oẽs gẽtes. Dixerat quod apparebit subito omnibus hominibus, sicut fulgur apparet, & hoc poterit esse quia in loco vbi Christus apparuerit erunt oẽs homines simul. Nã vbi corpus fuerit qui immobiliter stat: aquilæ verò ad illũ mouẽtur: ita Christus in loco vno immobiliter apparebit, & oẽs homines congregabũtur ad illũ. Locutus est tamẽ de aquilis & nõ de coruis aut de vulturibus, quãuis omnia ista tria genera auiũ venire solẽt ad cadauera: quia aquilæ à lõgissimis regionibus per odorẽ percipiũt vbi iaceãt cadauera: quod nõ cõuenit coruis, quia nõ ẽ longin quo apprehẽdũt cadauera, sicut aquilæ & vultures. De vulturibus tñ quãuis odoratus eorũ forte perspicacior sit quã aquilarũ, nõ tñ locutus est Christus de illis: quia Christus volebat ponere cõditionẽ sui aduẽtus quantũ ad modũ cõgregationis hominũ. Et ista cõgregatio duas habet conditiones. Prima, quia de quacũq; parte terrarũ vbi fuerint mortui resurgent & cõueniẽt ad locũ, in quo Christus fuerit. Secũda
quia ista cõgregatio fiet in momẽto, in ictu oculi, vt 1.Cor.15
Apostolus ait. Quantũ ad primã bene cõueniũt aquilæ & vultures, quia vultures acutissimi sunt in odoratu, & de lõginquioribus mouẽtur adueniendũ. Secũda autẽ cõditio, quæ præcipua est deest vulturibus quoniã sunt tardi volatus, & pigrè veniũt. Aquilę vero valde conuenit ad hoc, quia est impetuosi celeris, & fortis volatus: & subito transuolat magnã regionem. Sed non placet hanc rem iam pluribus tractare. Sufficiat iam huic capiti imposuisse finem: gratia & benignitate domini Iesu Christi. Amẽ.

CAP.

CAPVT. XVIII.

VLTA in superioribus dominus docuit & præcipue nũc in fine capitis immediate præcedẽtis quomodo fugiẽda sint mala præsertim sententiã illã terribilem, quam cõtra peccatores in die iudicij pronunciabit. Sed cum non satis sit vt ait Psaltes egregius, diuertere à malo nisi etiam bonum faciamus, nunc iam de oratione disserit, quæ quidem si exacte fiat omnia bona opera antecellit. Eleuat enim mentem nostram Deo, & animam Christo sponso suo vnit: & in eius dilectionem ascendit, & arripit. In quo exercitio assiduo occupantur Angeli beatorumque animæ in cælo, quos nos etiam dum viuimus quotiescunque oramus imitamur: oratione siquidem possumus inimicitias tollere, quæ inter nos & Deum subinde fiunt, prohibere malum & obtinere bonum, si modo perseueranter orauerimus non desistentes, etiam si quod petimus statim non detur. Sed persuasum habentes Deũ quod magis expedierit daturum, aut quod volumus, aut quod malumus. Hanc nobis Christus nunc commẽdat, cum qua etiam omnia mala quæ dixerat in præcedenti capite vincere poterimus. Ait itaque sanctus Euangelista Lucas loquens de Saluatore nostro. *Dicebat autem & parabolam ad illos quoniam oportet semper orare & nõ deficere dicẽs.* Antequam videamus parabolam hanc, de qua Christus hic loquitur opus est hæc verba exponere: nã multa multi dixerunt de hac continua oratione. Igitur hoc quod Christus hic dicit, quod oportet semper orare & nunquam deficere hyperbole est. Nam non possumus incessanter semper orare cum necessarium sit dormire, quo tempore nemo orare potest, quia tunc nullus est mentis vsus, qui maxime in oratione exigitur, nullus enim nisi solus Christus vere dicere potest. Ego dormio, & cor meum vigilat. Oportet enim comedere & bibere & pro his acquirendis laborem aliquem moderatum, non tamen solicitudinem adhibere. Oportet etiam curam rei familiaris habere, quoniam beatus Paulus de viduis loquens ait. Si qua vidua filios, aut nepotes habet discat primum domum suam regere, & mutuam vicem reddere parentibus: hoc enim acceptum est coram Deo. Et paucis interiectis subiungit. Si quis autem suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit. Et quod hoc non solum secularibus hominibus, sed etiam Ecclesiasticis viris necessarium sit aperte insinuat Paulus, Si quis, inquit, domui suæ præesse nescit: quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit? Igitur multa sunt necessaria, vt faciamus vbi nec vocaliter nec mentaliter orare possumus: & quamuis hũc locum multi sic & alij sic interpretentur, mihi tamen verior expositio videtur, q; hyperbolicè locutus est hic Christus ad rem exaggerandam. Quæquidem figura à Cicerone dicitur superlatio, ab alijs excessus, cum sententia aliqua fidem excedit augendæ rei gratia: vt cum dicimus esse aliquid niue candidius, hęc autem sæpè in sacris literis reperitur. Quoniam sacra scriptura, quæ instar est communis locutionis scripta eisdem etiam vtitur tropis & figuris, quibus communis modus loquendi vtitur. Et vt res sit apertior aliqua exempla proferam ex sacris literis, in quibus hæc hyperbole inuenitur. In actis Apostolorum describens noster Lucas illam historiam aduentus spiritus sancti, & volens innuere multitudinem gentium & nationum, quæ tunc erãt Hierosolymis ait. Erant autem in Hierusalem habitantes viri religiosi ex omni natione, quæ sub cælo est. Quod nisi hic admittatur hyperbole, erit necessarium fateri tunc fuisse Hierosolymæ Hispanos, Gallos, Anglos, Scotos, Indos, AEthiopes, Siculos, Sarmatas, Scythas, aliasque nationes, quas vix Niniue, quæ ciuitas erat maxima, itinere triũ dierum capere potuisset: ne dum Hierosolyma, quę oppidum erat mediocre. Similiter & Christus suadere nobis volens, vt eleemosyna secreto & absque iactantia fieret, dixit. Te autem faciente eleemosynam nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. At cum eadem in vtraque manu sit anima fieri non potest vt sinistra nesciat quid faciat dextera: quare quædam ibi est hyperbole, siue quidam excessus ad rem magis commendandam. Similiter & apud Matthæum legimus Christum dixisse. Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum cælorum. In veteri etiam testamento volentes exploratores à Mose missi magnitudinem vrbium, terræ promissionis significare & murorum altitudinem dixerunt. Vrbes sunt magnæ, & ad cælum vsque munitæ. Ezechiel etiam volens significare nullum fuisse regem similem Assyrio, qui tantis diuitijs tantaque potentia floreret dixit. Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei. Ita & nunc Christus vt magis nobis orationem commendaret frequentem, dixit. Oportet semper orare, pro frequenter. Vbi hyperbolica locutione vsus est. Eadem etiam figura vtitur Paulus dum dicit. Sine intermissione orate. Et Ioannes. Sunt autem, & alia multa quę fecit Iesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse, eos qui scribendi sunt, libros. Sed parabolam audiamus. *Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum non timebat, & homines non reuerebatur.* Hæc parabola est, & parabolice loquebatur Christus quæ vtinam etiam & nunc esset parabola, & pro historia non posset recenseri. Quosdam enim iudices à malo solet retrahere aut timor Dei, aut pudor seculi. Primi sunt boni: secundi occultè mali. Sed iste erat apertè malus quia neutrum istum retrahebat. Quoniam nec Deum timebat, quo ad primum: nec homines reuerebatur, quo ad secundum. Hæc enim impietas ex auaritia communiter prouenire solet, iuxta illud Ecclesiastici. En-

Marginalia (left column, top to bottom): Psal. 33. — Canti. 5. — 1. Tim. 5. — 1. Tim. 3.

Marginalia (right column, top to bottom): Act. 2. — Ione. 3. — Mat. 6. — Mat. 19. — Deut. 1. — Ezec. 31. — 2. The. 3. — Ioan. 21.

Eccl. 20. xenia & dona excæcant oculos iudicis. Hæc enim dona & hæc libido habendi & excellẽdi ac imperãdi, iustitiã peruertũt, & reipublicę gubernationẽ funditus destruũt. Quod lamẽtabatur propheta Esaias
Esai. 5. dicẽs. Væ qui iustificatis impiũ pro muneribus, &
Exo. 18. iustitiã iusti aufertis ab eo. Mores autẽ boni iudicis expresit Ietro cũ dixit Mosi. Prouide de omni plebe viros sapientes & timentes Deũ, in quibus sit veritas, qui oderint auaritiam. &c. qui iudicẽt populũ. Ecce quales iudices esse debent. Primo vt sint vi-
1. Cor. 14. ri & nõ pueri, sensu & moribus. Nolite (inquit Paulus) pueri effici sensibus. Etiam si canicie vacẽt, sint
Eccle. 7. tamẽ robore & virtute validi. Iuxta illud. Noli quęrere fieri esse iudex, nisi valeas virtute irrũpere ini-
Dan. 13. quitates. &c. Daniel licet ætate esset iuuenis senes tamẽ impudicos iudicauit. Secundo dicit sapiẽtes. Hanc sapientiã postulabat Salomõ vt populũ Israeli-
3. Reg. 3. ticum iudicaret. Sic Iosue fuit repletus spiritu sapiẽ-
Deut. 34 tiæ: qui populũ erat iudicaturus. Quapropter in Pro-
Prou. 12, uerbijs dicitur. Via stulti recta in oculis eius: qui autẽ sapiens est, audit cõsilia. Tertio timẽtes Deũ. Vn-
2. Para. 19. de rex Iosaphat, ait iudicibus. Videte quid faciatis. Nõ enim hominis exercetis iudiciũ, sed Dei. Quarto, in quib⁹ sit veritas iustitiæ & vitæ. Vnde in Deu-
Deut. 1. te. habetur. Quorũ conuersatio sit probata in tribubus vestris. Quinto nõ cupidi munerũ, imò qui oderint auaritiã: hoc enim est quod in primis nocet iustitiæ, iudiciũq; omniũ corrumpere æquitatẽ valet. Nam sicut piscatore arũdine pisces decipiẽte quãdiu nullus piscis hamũ apprehẽdit arundo recta permanet: postea vero quã apprehensa in hamo esca, filũ trahit, inclinatur harundo piscis põdere, & torquetur: sic multi iudices iustitiæ virgam rectam tenent dũ põdere donorũ nõ tentatur, simulac autẽ cliens aliquis accedit preciũ pro iudicio pollicẽs, inclinatur, sæpe etiã frangitur iustitiæ sacrosancta ęquitas.
Exo. 3. Cũ Deus misit Mosem ad Pharaonẽ habebat virgã in manu, quoniã facturus erat iudicia in Aegyptios, cuius quidẽ iustitiæ virgæ cũ Moses caput apprehẽderet serpẽs erat, cũ vero caudã, in virgã vertebatur. Quia hoc habet iustitia, vt si quis principiũ aspiciat mordere videatur reũ: sed si finẽ inspexeris, virga est æquãs inæqualia. Verũ virga in terrã proiecta in serpentẽ vertitur. Quoniam iudex terrena cupiens omnia veluti serpẽs deuorat: sed si iudex finẽ considerauerit accipiẽs illã cauda, & finẽ iudiciũq; futurũ perpenderit, videlicet quomodo ipse etiã à Deo iusto iudice sit iudicãdus, iã tunc non serpẽs sed virga æqua erit. Ideo dñs Mosi præcepit dicẽs. Iudices
Deut. 16. & magistros cõstitues in omnib⁹ portis tuis, vt iudicẽt populũ iusto iudicio: nec ĩ alterã partẽ declinẽt. Talis erat ipse Moses de quo habetur in Exodo. Ste-
Exo. 18. tit populus iuxta Mosem de mane vsq; ad vesperã. Audiant hæc nostri iudices, qui vix ad vnã horã ferũt litigantiũ importunitatẽ. Expende etiã quod dicit, iuxta aut supra Mosem, nostros vero nemo audet tangere, nec pauperes sine summo timore acce-
Esai. 1. dũt. Quos dñs accusat per Esaiã. Principes tui infideles, socij furũ, omnes diligũt munera, sequũtur retributiones, pupillo nõ iudicãt, & causa viduæ non ingreditur ad eos. Talis erat iste, de quo nũc est sermo, ad quẽ causa viduæ nõ ingrediebatur: atq; ideo subditur. *Vidua autem quædã erat in ciuitate illa, & veniebat ad eum dicẽs. Vindica me de aduersario meo & nolebat per multum tẽpus.* Posuit exẽplũ in vidua vt in fœmina, quæ natura sua fragilis & viribus, viriq; auxilio destituta est. Sic notatur iniqui iudices qui humillima quæq; seuerius puniũt, nec ius dicũt nisi potẽtibus. Huic viduæ fragili & desertæ viri auxilio iniuria facta est: habebat enim aduersariũ potẽtẽ, siquidẽ eũ aduersariũ nominat. Potuit autẽ esse, quantũ cõijcere possumus, aut mercator, aut publicanus, aut exactor, quorũ officiũ est, nõ modo debita, sed etiã plura quã debita sint exigere. Aut forte habebat hæc fœmina aliquẽ fundũ aut prędiũ iuxta alicuius diuitis limitẽ, qui viduæ iniuriã inferre quacunq; ratione posset, ea de causa cupiebat, vt aut partẽ aut totũ prædiũ viduæ illius arrogaret sibi, & adiungeret. Vtcũq; sit hoc constat verissime fœminã hanc iniuria esse affectam, quo in casu iudicẽ nullũ inueniebat iustitiæ amatorẽ, quoniã potente aduersario existente rarissime iustitia exhibetur fragiliori. Quare nihil vnquam profecit, nec precibus, nec querelis, quibus sæpenumero crudelẽ solicitauit iudicẽ. Quod o vtinam nostris tẽporib⁹ adeo frequẽs non esset, vt potius de iniuria huic viduæ illata querẽtes omnẽ in hac materia sermonẽ cõsumeremus, quã ad tẽpora hæc nostra præsentia oculos conuertẽtes in tot iniurias innocentũ incurreremus. Nam quis est qui regũ curias, ciuitatũ iudicia, siccis oculis possit intueri, quib⁹ in locis tot viduarũ cateruas aliorũq; hominũ miserrimorũ, eiectas, & oppressas passim videmus: quibus nõ modo nõ patẽt iustitiæ, sed nec etiam portarũ aditus, à quibus per immanes iniquitatis ministros summa cũ ignominia submouẽtur. Nõ sic faciebat ille sanctus vir, qui dixit. Ocu- Iob. 31.
los viduæ expectare nõ feci. *Post hæc autẽ dixit intra se. Et si Deum nõ timeo, nec hominem reuereor, tamen quia molesta est mihi hæc vidua vindicabo illã ne in nouissimo veniẽs sugillet me.* Ecce quod saltẽ iste licet iniquus esset, tamẽ pro vitãda molestia iustitiã facit, & vindicat illã. Sed iã nũc multos iudices inuenies peiores isto, qui nec ob Dei timorẽ, nec propter hominũ pudorẽ, nec aliqua importunitate volũt iustitiã facere: de quibus potest dici illud Zachariæ. Cor suũ posuerũt, vt adamantẽ, ne audirent le- Zacha. 7.
gẽ. Porro sugillare est carnẽ maculare ex percusso à sugẽdo, quod succus id est, liuor deducatur. Græce verbũ est. ὑπωπιάζω Solet etiã accipi pro accusare, dãnare, & reprehẽdere, sicut accipit hic. Ille enim dicitur sugillari, qui cogitur vi rationis obmutescere: vel qui tædio clamorũ suffocatur. Timebat hic iudex ne posteà ab hac muliere corã superiori iudice accusaret, & vt se hac molestia & periculo liberaret, statuit iustitiam illi facere, licet animo inuito. ¶ Discãt ex hoc loco iudices supremi, à quib⁹ nõ est appellatio quales esse debeãt: nẽpe vt eorum iudiciũ rectũ sit. Cũ enim dñs vellet ciuitates Sodomorũ subuertere, occurrit ei sanctus senex Abrahã dicens. Absit hoc à te, vt perdas iustum cum impio, Gen. 19.
qui iudicas omnẽ terram. Ac si diceret. Tu qui iudicẽ superiorẽ non habes, à quo possit appellari, vide quid facias quia supremus es iudex: & iudicas omnẽ terrã. Discãt ergo supremi iudices, vt summe aduertãt ne quid iniustũ faciãt, cũ nõ habeãt qui eorũ sentẽtias corrigãt. Discãt etiã omnes prælati, diuites & potentes

potentes, ac principes nō opprimere pauperes, ne in nouissimo sugillent eos quia in die iudicij importunis clamoribus coram Deo supremo iudice cœli & terræ accusabunt eos. Vnde sapiens ait. Tunc stabūt iusti in magna constantia, aduersus eos qui se angustiauerūt: & qui abstulerunt labores eorū. Venient enim tūc ante tribunal Christi diuites, tyrāni, & iniqui iudices pupillorū, & viduarum oppressores: vbi erit pupillorū accusatio grauis, & allegatio dura. Suffocabūtur enim ita, vt non possint respōdere: sicut ille, de quo Euāgelista Matthæus ait. At ille obmutuit. Applicat iā nunc Christus ad propositū parabolā. *Ait autē dominus. Audite quid iudex iniquitatis dicit. Deus autē nō faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte & patientiā habebit in illis? Dico vobis quia cito faciet vindictā illorum.* Cōcludit parabolam arguendo. Quod si iudex iniquus victus precibus viduæ dispósuit tandē vindicare viduā: quātò magis Deus iustissimus faciet vindictā electorum suorū clamantiū ad se? Quapropter Deū oremus, petitionesq; nostras corā illo cōstituamus. Hoc enim hic docet Christus vt in tribulationibus nostris nomen illius inuocātes, omnesq; dolores, & labores in manibus eius deponentes, deinceps de salute simus securi. Ipse nāq; cum opus fuerit nos auxilio solabitur suo, quod si statim non exaudierit preces nostras ne diffidamus, sed potius in oratione perseueremus. Nā si iudex ille iniquus viduæ iustitiā fecit ab illa solicitatus: quid faciet Dn̄s iudex iustissimus? Non poterit certè precibus nostris non acquiescere, si perstiterimus. Hoc igitur Dn̄s in tota hac parabola præcipue intēdit: nēpe vt perseuerantes simus in oratione: cū enim dixisset. Oportet semper orare & nō deficere, statim adduxit parabolā, vt nobis orationis assiduitatē & perseuerātiā suaderet. Eandē doctrinā scripsit noster Lucas in cap. 11. vbi Dn̄s etiam frequentē orationē cōmendat, in cuius rei confirmationē adducit parabolam de eo, qui ab amico tres panes commodatos petiuit: facta hac cōsideratione, si nō dederit, eo quod amicus est, saltē propter importunitatē dabit, quotquot habet necessarios. Eodē modo hic dicitur, si iudex iste noluerit iustitiā ob virtutē facere, saltē ob importunitatē faciet, quare multo facilius dn̄s si eū solicitaueris preces tuas, motus exaudiet. Et hic est huius parabolæ sensus. ¶ Verū pro maiori explicatione aliquorū verborū cōtextus, obserua quod iste clamor continuus electorū non est formaliter petitio vindictę (quāuis vindicta iustitia sit punitiua, vt sanctè possit desiderari) sed est formaliter petitio quod adueniat regnū Dei. Est formaliter desideriū beatitudinis perfectæ (in anima. s. & corpore) cū aduenerit regnū Dei, & quia regni Dei aduētus annexā habet vindictā, hoc est iustitiā punitiuā iniuriarum illatarū electis Dei, ideo clamor iste est virtualiter petēs vindictam. Et quoniā electi cōtinue suspirant ad regnū Dei: ideo quotidie dicuntur petere vindictā clamādo die ac nocte. Et cōformis est hæc sententia clamori martyrū: iuxta illud Apoca. Sub altare Dei vidi animas interfectorū propter verbū Dei, & clamabāt dicētes. Vsq; quo dn̄e nō vindicas sanguinē nostrū. &c. Obserua etiā quod dicit Deū vindictā sumere nomine electorū, non reproborum, quorū cōdēnatio hic in-

Sap. 8.

Mat. 22.

Apoc. 6.

cipit. Sed procedamus. *Veruntamē filius hominis veniens putas inueniet fidē in terra?* Post orationē optimè nunc agit de fide: quia vbi fides non est, deficiet oratio. Sic Paulus ait. Quomodo inuocabūt in quē non crediderunt? Nulla erit orationis vis vbi fides defecerit. Quoniā autē oratio animā optimè præparat ad expectandū iudicij supremi aduentū, qui veniet, vt faciat vindictā electorū suorū, prius locutus est dn̄s de oratione, nunc verò de aduētu suo loquitur: quando veniet, vt vlciscatur & puniat illos qui seruos illius iniurijs & incōmodis afficere nō verentur. Et tūc cum venerit putas quod inueniet fidē super terrā? Quāuis Deus sic zeletur pro suis electis, tanta tamē erit tūc malorū multitudo vt apud paucos vera fides inueniatur. Et si nunc veniret vbi inueniret fidē? Quot videmus in præsenti seculo schismata, quot hæreses, quot impias opiniones. Non loquor de Turcis, nō de Iudæis, non de hæreticis: sed de his etiā qui sibi videtur & ab alijs existimantur christianissimi. O miserā & infirmā fidē. Præterea, si loquamur de fide, qua homo homini fidē vel habet, vel seruat, neq; illa suo loco habetur: sed tanta est hominum huius seculi vanitas, vt merito illud ethnici locū habeat. Nusquā tuta fides. Quocūque enim te verteris vix inuenies, cui tuto fidas: nec qui sibi fidere ausit. Sicut enim Deo neq; fidimus, neq; fidē seruamus: ita & homines aliquādo nec nobis fidē vel seruant vel habēt: vt sic par pari reddatur. Iā synceritas antiqua perijt, abierunt aurea illa secula: modo enim nemini fidere audemus. Quoniā olim omne æs alienū sine testibus: & sine chirographo probatissimū erat. Nūc ècōuerso etiā testibus & chirographo ipso fidē facientibus audēt debitores debitū negare creditoribus. Tanta est in hominibus perfidia & nequitia. Qua de causa, nec amicissimis & notissimis iā fidē facimus sine iactura. Olim Gabaonitæ venerūt ad Iosue, & credidit eis: vbi duo consideră, de illius tēporis bonitate & synceritate. Primò quā sancta erat illis tēporib⁹ fides, vt fallere aliquos posse nō crederetur. Sācti qui cæteros de suo affectu esse existimabāt: quia ipsis amica est veritas & non mentiūtur: ita mētiri neminem putant, & quia ipsi alios fallere nesciūt, non putāt quod alij fallāt eos. Hinc Salomō ait. Innocēs credit omni verbo. Non est in Iosue & in suis vituperāda facilitas: sed laudāda bonitas. Hoc est innocentē esse, ignorare quod nocet: & si circūscribitur ab aliquo de omnibus tamē bene iudicat, qui fidē esse in omnibus arbitrat. Hac igitur mētis suæ deuotione inclinatus, vt crederet testamētū dispósuit, pacē dedit, & cōfirmauit societatē. Secundo expēde, quod vbi ad terras eorū ventū est deprehēsa fraude, nihilominus tamen fidē seruauit, & reuocandā non cēsuit ne fidē suā solueret: quāuis alienā perfidiā apprehenderet: sed nūc nec fides, nec pacta, nec iuramēta seruātur. Mirabile exēplum de fide seruāda narrat D. Augu. de M. Regulo, qui captus in 1. bello punico à Pœnis cum esset Romā missus ad captiuos cōmutandos, iurasset q; se rediturū, redijt quidē nō cōmutatis captiuis quāuis ab amicis retineret Romæ: maluit tamē redire ad hostes ad exquisita supplicia quā fidē hostibus crudelissimis datā nō seruare: & sic Carthaginē reuersus est. Paucos nunc M. Regulos inuenies vbi

Rom. 10.

Iosue. 9.

Prou. 14.

Aug. lib. 1. ciui. ca. 15.

iam nulla fides aut promissio seruatur. Sed de his iã satis. ¶ Igitur quia Christus hactenus fuerat locutus de necessitate orationis: modo docet qualis oratio debeat esse: nempe humilis & modesta. Erant etiã ibi pharisæi qui orationes longas faciebant: & putabant magnam se habere fidem, & quod non essent ipsi de numero illorum, in quibus non inueniretur fides: & de se magna cõfidebant. Docens itaq; hos, quomodo nihil de se sit præsumendum & quomodo oratio humilis esse debeat, subdit Euãgelista dicens. *Dixit autem & ad quosdam qui in se confidebãt tanquam iusti & aspernabantur cæteros parabolã istã, dicens. Duo homines ascendebant in tẽplum vt orarent vnus pharisæus & alter publicanus.* Vulgò dicit solet nullum est malũ quod aliquando non subsequatur bonum. Prouerbium quidem verissimum est: quoniam tanta est Dei misericordia, vt non solum ex bonis, sed etiam ex malis occasionẽ benefaciẽdi capiat. Peccauerunt Angeli in cælo contra suum creatorem peccauerũt certè & grauissimè. Quapropter omnipotens Deus hominẽ creauit: vt enim ait D. Augu. Homo ea de causa creatus est à Deo, vt implerentur Angelorum sedes, quę vacuæ manserant. *Aug. inchiri. c. 9.* Creato autem homine ad illã supremam felicitatẽ, *Gen. 3.* accidit aliud flagitium: peccauit enim ille homo recenter natus contra Deum, & inobedientia sua iustitiã originalem perdidit, simul cum gratia & amicitia Dei. Ex hoc tamen malo, ingens consecutum est bonum: nam Deus vt hominẽ quem ad similitudinem suam formauerat in pristinũ statum restitueret, homo factus est. *Mat. 9.* Venit enim filius hominis saluum facere quod perierat. Verum bonum hoc ingẽti scelere contaminatũ fuit. Perfidi enim mortales Christũ redemptorem suũ cruci affixerunt: non tamen tanto crimine tardior facta est Dei misericordia, quin ipsa Christi morte salutem hominum excogitauit. Ex summo igitur omnium mortaliũ malo, summum effecit Deus omniũ bonorum bonũ. *Deute. 32.* O quàm bonus est Deus qui (vt ait Moses in Cantico suo) sicut eduxit mel de petra, oleumq; de saxo durissimo: ita educit ex duro peccatoris animo mel deuotionis & suauitatis, & oleum misericordiæ. Sic etiam iusti sæpe post peccatum feruentius seruiunt Deo. ¶ At diabolus ẽ diuerso, ex bono elicit malũ: quoniam quemadmodum Deus adeo bonus est, vt ex malis etiã possit creare bona, sic diabolus adeo est malus vt ex bonis etiam possit conficere mala. Nam cum Deum creatorem æmulari velit in operibus contrario modo omnia operatur, nec amplius assequitur, quàm apparentiã quandam bonitatis, veluti simia naturæ humanæ imitatrix. Vt ergo Deus ex eleemosyna pietatem, ex oratione deuotionem, ex ieiunio continentiã, ex decimarum solutione iustitiam. &c. educit. Sic ècontrario diabolus ex his omnibus arrogãtiã, superbiã, & ad cæteras virtutes ignauiã quandã extrahit. Mirum tamen nõ est si sint contrariæ voluntates Dei & dæmonis, quorum opera tã opposita sunt. Quid magis oppositũ quã arrogantia & humilitas? At arrogãtiã diabolus ex virtute educit: Deus verò ex peccato humilitatẽ procreat. Vtrũq; autẽ in hac parabola licet intueri. Poteris cõsiderare opera Dei in illo publicano, qui peccatum suum cognoscens, humilitate meruit salutẽ, Diaboli verò in Pharisæo, qui legem obseruãs superbia sua omnia bona opera inquinauit. Hoc summatim dictum sufficit, posteà cum de vtraque persona tractabimus, fusius agemus. Nunc singula verba huius parabolæ explicemus. Ait itaq; Euangelista. *Dixit ad quosdam, qui in se confidebant tanquam iusti, & cæteros aspernabantur.* Ad quosdam videlicet arrogantissimos & vanos, qui cũ per se nihil sint, plus æquo sibi tribuunt, & vendicant. Hoc vanissimum est. Primò quia incertum est homini quando iuste operatur: falsa enim iustitia multos decipit. Vnde Paulus. Nihil mihi cõscius sum, sed nõ in hoc iustificatus sum. *1. Cor. 4.* Ideo hic non inaniter dicit tanquam iusti, vt doceat non verè fuisse iustos: nã si verè iusti fuissent, iustitiã suam non sibi, sed Deo retulissent acceptam. Vanum itaq; est confidere in sua iustitia: cum nesciat homo an iustus sit. Secundo non est confidendum in propria iustitia, quia iustitiæ nostræ nõ sunt puræ: iuxta illud Esaiæ. *Esai. 64.* Facti sumus vt immũdi omnes nos: & quasi pannus mẽstruatæ omnes iustitiæ nostræ. Tertiò non est confidendum in propria iustitia, quia non est stabilis: homo enim quantumcũq; magni meriti sit labi potest, vt Dauid, Petrus, & multi alij. Adam cecidit, *Iob. 4.* & etiam Angeli, qui eminentis erant naturæ. Vnde Iob. Ecce qui seruiunt ei non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatem. Quis Sansone fortior, *Iud. 16.* Dauide sanctior, Nabuchdonosore potentior, & Pe- *2. Reg. 11* tro feruentior? Sed omnes isti propter præsumptio- *Dan. 4.* nem corruerunt. *Mat. 26.* Senacherib omnem fiduciam suã constituebat in magnitudine sui exercitus: at san- *4. Reg. 18.* ctus rex Ezechias Deo tantummodo fidens victoriam obtinuit, Hierusalem liberata ab hostibus, occidit enim Dominus cẽtum octuagintaquinq; millia illorum, & postea Senacherib ipse à filijs suis fuit occisus. Rabsaces verò Ezechiã deridebat: quoniã *Tob. 1.* fidebat Deo. Ita profligauit Dominus Holophernẽ cum omni Assyriorum exercitu: de quibus ait Iudith loquens Deo. *Iudith. 9.* Qui cõfidunt in multitudine sua & gloriantur. &c. *Amos. 4.* Quapropter istis, qui sibi ipsis cõfidunt non Domino, ait propheta Amos. Væ vobis qui opulenti estis in Sion & confiditis in monte Samariæ optimates capita populorum: ingredientes pompaticè domum Israel. Discamus ex hoc loco nihil nobis confidere. Ne confidas in diuitijs: quoniã scriptura ait. *Luc. 6* Væ vobis diuitibus, qui habetis hic cõsolationẽ vestrã. Ne cõfidas in viribus, multi enim fortissimi fuerũt duces in seculo, quorũ noĩa prorsus ignoramus: ait enim scriptura. *Sap. 6* Potẽtes, potẽter tormẽta patiẽtur. Ne glorieris in ędificijs, aut equis mũdiq; luxu: quoniã inquit Hiere. Vę qui ędificatis in iniustia. *Iere. 22.* Ne cõfidas in nobilitate generis, aut corporis pulchritudine: scriptũ enim est. *Prouer. 31* Vana est pulchritudo. Ne multũ tribuas velocitati, reliquisve artibus humanis, quibus bruta sunt hominibus pręstãtiora. Asael, qui erat velocitate par capreis, quæ mo- *2. Reg. 2.* rãtur in syluis occisus fuit, quia Abner sequebatur. Ne iactes literarum cognitionẽ, si quidẽ nemo adhuc extitit æqualis dæmonibus scientia, qui tamen omni scientia sua inferni pœnas euadere nõ possunt Non adhibeas fidem fauori, aut gratiæ principum. Amã enim regi Assuero gratissimus eo die, quo cũ *Hester. 7* Rege suo cœnauerat ab illo suspensus est. Ideo Dauid.

uid. Nolite cōfidere in principibus, neque in filijs hominum: in quibus non est salus. Hos ergo qui virtute sua, & viribus confidunt alloquitur Christus dicens. *Duo homines ascendebant in templum, vt orarent vnus Pharisæus, & alter publicanus* Ad orationem ascenderunt. Ad hoc enim factū est
Ioan.2. tēplum: iuxta illud Saluatoris. Domus mea domus
3.Reg. 8. orationis est. Et Salomon orās domino dixit in tēplo. Exaudies deprecationē, quodcūq; orauerit in loco isto. Quāquā multi sunt, qui tēplis vtūtur: nō ad orādum sed ad negociandum aut (quod turpius est) ad peccandum: quibus multo esset melius si nūquam tēpla ingrederentur, vt huic Pharisæo accidit, qui in templum intrans arrogantia & superbia perdidit quidquid anteà virtutis habebat. Sanius igitur fecisset si se domi continuisset. Iuerat ad orandum, & pro oratione peccatum admisit: cuius exēplo omnes caueāt sibi, nequid aliud in tēplo faciāt quàm preces effundere animumque totum Deo tradere. De ijs enim qui contra faciunt conqueritur
Iere.11. dominus inquiens. Quid est quod dilectus meus in domo mea facit scelera multa? qui in via affectus est iniuria, leuius ferre solet quam si in propria domo fuisset iniuriam passus. Vnde illud vulgo celebratū exaggerationis argumentum. Vim mihi intulit
Hester.7. etiam in domo mea. Quare Rex Assuerus vt Amā grauius peccasse probaret, dixit. Etiam reginā vult opprimere me præsente in domo mea. Ita etiam offendunt Deū qui in templo peccant quoniam adeo impudentes sunt vt Deum in propria illius domo non vereantur offendere. Ita nunquam legimus dominum adeo indignatum fuisse, quam cum vēdentes & emētes in templo inuenit: quo in casu ille qui omnibus alijs peccatoribus semper pepercerit tam grauiter succēset hominibus: innuens quam sibi displiceat tēplorum violatio. Oportet vt in loco sancto sanctus sis: nā quid prodest quod locus sanctus sit, si tu sanctus non es? Hic Pharisæus in tēplo erat, sed in eo superbe egit: locus enim non iustificat hominem. Quapropter disce in loco sancto Dei orare psallere, & verba diuina attentè & deuotè audire, &c. *Pharisæus stans hæc apud se orabat.* Cum enim preces eius debuissent ad cœlum ascēdere, gloria tamen inanis meritorum suorū hoc faciebat vt orans apud se esset: & tamen vera oratio extra se rapit orātem. Præterea, statio hæc indicium præbebat inflati animi, quem Deus semper odit. Contra vero cor
Psal.50. contritum & humiliatum nunquam despicit. Vnde
Eccl.35. in Ecclesiastico habetur quod hominis se ipsum humiliantis oratio, nubes penetrat. E diuerso autem quæ oratio illa erit, vbi humilitas nō est: imo in qua nos humilitatis pudet? Salomon erat omnium ditissimus & gloriosissimus rex, quam Iudæi vnquā ha
3.Reg.8. buerunt: attamen non pudebat eum corā omni po
Dan.3. pulo genibus flexis orare. Daniel in die ter cadebat in genua in oratione. Moses cadebat in facie in
Num.16. sua oratione. Et ipse Christus cœlorum rex proci
Luc.22. dens in horto orabat patrem. Et quid solum hos cō
Apoc.7. memoro? In Apocalypsi Ioannes videbat non solū viginti quatuor seniores, sed etiam omnes Angelos in cœlo in faciem procidere ante Dei thronum. In
Iob.26. Iob quoque scriptum est, quod etiam columnæ cœli ante Deum contremiscunt: denique obstupescūt omnes creaturæ ad diuinam majestatem, & hic superbus Pharisæus peccator & impurus homo in terris, erecto collo & capite, coram Deo audebit stare & comparere? Sed non solus est hic Pharisæus, qui superbe & arroganter est in templo. Nam nostris tēporibus videmus etiā mulieres turpissimas pulcherrimis stragulis cubantes, missæ, sacrisque concionibus interesse. Et existimo breui fore, (ea sunt stultitiæ incrementa) vt ceruicalia, ipsosque lectos in tēplo transferant vt mollius cubent. Sed quia in capite secundo huius cum Simon venit in spiritu in templū de his locuti sumus: nunc duo obseruamus hic. Primum horum est, quod hæ ceremoniæ Ecclesiæ quanuis de essentia non sint, tamen maximam animi superbiam ostendunt qui eas omittunt. Quanquam enim potissimum omnium sacrificiū & maximè acceptabile sit cor contritum, humile & mundum: corporis tamen humilitas sicuti genuum flexio, &c. Multum adiuuat ipsius cordis humilitatē, sensualitatem frangens, animamque erga Deum disponens. Quare cum Christus & Apostoli has externas ceremonias non modo docuerint, sed etiam cōmendarint, stupenda videri debet eorum impudentia, qui hæc in missa, & reliquis diuinis officijs audent contemnere. ¶ Secundo obserua quam difficile & atrox sit superbiæ vitium: omnia enim alia nō semper apparent, latent interdum, quia nonnūquā occultari possunt, nonnunquam etiam acquiescūt. Nam vorator si domi peccat, foris non item, libidinosus etiam nō semper nec in omni loco flagrat: friget aliquādo, vel naturæ fragilitate, vel vitij tedio. At superbus in lecto, in mensa, in foro, in templo, in omni denique loco, & tempore, domi, forisque indicia ostendit tumoris sui, vt in hoc Pharisæo videmus. Qui vbi arrogantiam suā in primis cohibere & occultare debuisset (siquidē in conspectu Dei constitutus nihil aliud non modo velle sed nec cogitare quidem debet nisi quod pium sanctumque sit) ibi superbissimus fuit: sed nec veritus est illum offende
re à quo multa petitum venerat. Sed iā eius oratio- Prou.18.
nem audiamus. *Deus gratias ago tibi quia non sum sicut cæteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, velut hic publicanus.* Iustus in principio accusator est sui, & sic oportebat, vt iste faceret: tamē à suis laudibus
incipit. Abraham rogans pro Sodomitis corā Deo Gen.19.
se humiliabat. Quia, inquit, semel cœpi, loquar ad dominum meum, cum sim puluis & cinis. Ac si di
ceret. Ne irascaris mihi quod pro alijs oro: qui tamē Gen.32.
ipse peccator sum. Sic faciebat Iacob dicens. Domine Deus minor sum omnibus miserationibus tuis,
&c. Sic etiam Dauid. Quis ego sum (ait) domine 2.Reg.7.
Deus, & quæ domus mea quia adduxisti me hucvs
que? Sic etiam faciebant socij Danielis dicētes. Do Dan.3.
mine Deus iustus es, in omnibus quæ fecisti nobis.
Sic & ipse Daniel dicebat. Tibi domine iustitia, no Dan.9.
bis autem confusio, &c. Hunc in modum confitētur probi omni tempore in sua oratione propria sua peccata: è contra autem impij à suis laudibus incipiūt, sicut iste qui gratias dabat, quia non erat sicut cæteri. ¶ Sed cur iste male egit dando gratias Deo,
& numerans bona sua cū Paulus dicat quod in om- Ephe.5.
nibus gratias agamus? Dauid etiam & Ezechias, Paulus quoque & Zacheus & alij bona sua narrarunt,

runt. Cur ergo iste damnatur? Aliud est gratias age
re cognoscendo Deum autorem bonorum, & aliud
est bona habere putãdo quod à se ipso vel suis meri
tis Deus illa dederit, & proximum contemnendo.
Qua propter aduerte quod triplex est genus super-
borum. Quidam sunt quod ea quæ habent non pu-
tant à Deo se habere sed quod suis viribus, ingenio
aut solicitudine illa acquisierint. Talis fuit Nabuch
Dan.4. donosor qui dicebat iactanter. Nonne hæc est ciui-
tas magna Babylon quam ego ædificaui, &c. Et sic
Iudi.14. Sanson hac tactus vanitate dixit. In mandibula a-
sini percussi eos. Quos dominus percusserat dixit
quod ille percussisset. Qua propter statim Deus il-
lum magna siti percussit: ita vt penè moreretur. Si-
cut etiam vox dixit de cœlo Nabuchdonosor regi.
Regnum tuum transibit à te. Est enim Deus hono
ris sui Zelator, solet que æstimationem suam tueri,
quotiescunque ab hominibus vsurpatur. Aduersus
Esa.10. hos loquitur Isaias dicens. Nunquid gloriabitur se-
curis contra eum, qui secat in ea? aut exaltabitur ser
ra contra eum à quo trahitur? Quomodo si eleue-
tur virga, &c. Et vt videas quomodo Deus zelat
suum honorẽ statim subdidit pœnam. Propter hoc
mittet dominator dominus exercituum in pingui-
bus eius tenuitatem, &c. Et Paulus etiam contra
1.Cor.4. istos. Quid habes quod non accepisti? Si autem ac-
Iaco.1. cepisti quid gloriaris quasi non acceperis? Iacobus
Apostolus etiam ait. Omne datum optimum & om
ne donum perfectum de sursum est à patre luminũ.
2.Cor.3. Et rursus Paulus. Non sumus sufficientes cogitare
aliquid ex nobis tanquam ex nobis, sed sufficientia
nostra à Deo est. Si homo ex se sufficiens nõ est ad
cogitandum bonum, quod est minimum inter bo-
na opera: quid poterit ad agendum? Vnde dominus
Ioan.6. Nemo venit ad me nisi pater meus traxerit eũ. Et
Osee.13. per Oseam, Perditio tua (inquit) ex te Israel: & auxi
lium tuum ex me. Per se vadit homo ad peccatum,
sed non redit: per se nauis descendit in rapida aqua
sed non ascendit. Terra spinas & tribulos per se pro
fert, sed non per se triticum: mater enim est herba-
rum, & nouerca tritici. Sic homo per se potest face
Ioan.15. re malum, sed non bonum. Ideò dominus sine me
nihil potestis facere. Omnia bona tua tam corpora
lia quam spiritualia à Deo sunt. Cur igitur superbis?
Multi adeo arrogantes sunt, vt si audiant se ab om
nibus amari statim respondeant vrbanitatem suam
liberalitatem, & bonum ingenium amoris illius es-
se causam. Si verò audiant valetudinem, viresque
suas in pretio esse gloriantur, & dicunt, continẽtia
mea, vitæque moderatio hæc mihi præstitit bona.
Quorum quanta sit superbia: nemo non videt: quã
do ea bona quæ Deo sunt, vt autori suo referenda
sibi tribuunt. Alios inuenies nihilo meliores, à qui
bus si petas, qua ope diuitias compararunt, iactant
industriam suam, dicentes. Indos petiui, inauditas
nationes penetraui ibique ingenio meo hæc omnia
mihi confeci, quæ vides. O insane. Nonne alij in
eisdem locis quibus tu versati ditescere nunquã po-
tuerunt; nonne etiam alij multo te ditiores effecti
in mari cum omnibus diuitijs suis perierunt? Igitur
ô amentissime cur mauis Deo esse ingratus, quam
Deo omnia quæ habes accepta referre: siquidem &
qui non habuerunt Dei auxilio consequũtur, & qui
habẽt Dei patrocinio opes suas à mille periculis tuẽ
tur. Quod si opponas: pro hærede omnia bona mea
possideo, nihil hic ad comparandum, aut casus aut
auxilium vllum promouit: pater mihi reliquit, at pa
tri quis dedit? auus. auo? atauus. Fateor: sed si per-
stitero omnino deueniendum est ad illũ, qui habuit
à maioribus suis nihil. Sed sint ita sanè omnia bona
tua hæreditaria: qua ope conseruas, quæ mille mo-
dis diligentissimos dominos deserunt? quo auxilio
denique vales (quod præstantius est) & spiritum du
cis ad illa perfruenda? Nullam ergo excusationem
afferre potes tuæ ingratitudinis: nisi Deum datorẽ
omnium bonorũ cognoscas: at si cognoueris quot
bona consequantur, inde gratus eris & plura in dies
beneficia consequeris. ¶ Aliud genus superborum
est, qui et si omnia beneficia à Deo fateantur acce-
pta, non gratis tamen sed meritis suis sibi concessa
autumant. Habent in memoria aliqua pietatis opu-
scula: quæ aliquando fecerunt, & ideo valetudinem
suam, bona temporalia, & etiam animi tranquillita
tem iam pridem sibi debitam, & ita nihil accipiunt
de manu Dei vt gratuitum, sed vt debitum. Horũ
tamen non modo superbia sed etiam stultitia est mi
rabilis, nam quæ habemus, non quia boni sumus ha
bem⁹ sed quia bonus est Deus. Vnde Christus Apo
stolis dixit. Non vos me elegistis sed ego elegi vos *Ioan.15.*
vt eatis & fructũ afferatis. Quasi diceret. Hæc om-
nia quæ facitis, mea opera sunt. Nihil enim quis co
nari potest nisi præuia gratia diuina, quæ dormien-
tes excitat, pigros strenuos facit. Non quia boni era
m⁹ futuri, elegit nos Deus sed quia elegit nos Deus
boni sumus. Quare gratia Dei gratis dari dicitur:
quoniam sola Dei bonitas in causa est, vt homini-
bus detur. Ideo Paulus. Si gratia ex operibus, gra- *Rom.11.*
tia non est gratia. Vnde in capite immediatè præce
denti dominus dixit. Cum feceritis omnia, quæ præ
cepta sunt vobis, dicite serui inutiles sumus, quod
debuimus facere fecimus. Et quia ibi satis diximus,
in hoc loco de merito nostrarum operationum su-
persedendum puto. ¶ Nunc tertium genus super
borum videamus: illos nempe qui licet sciant bona
quæ habent esse à Deo & non ex meritis suis data,
tamen in illis gloriantur ac si sua essent: gloriã Dei
vsurpantes: vt fecit hic Pharisæus, de quo nunc lo-
quimur. Propter hoc peccatum non peruenerunt
Moses & Aaron in terram promissionis: quia nõ re-
tulerunt honorẽ Deo pro fonte de lapide excusso. *Num 20.*
Quare ait Paulus. Regi seculorum, immortali, & *1.Tim.1.*
inuisibili, soli Deo honor, & gloria. Quod testati
sunt Angeli in Christi natiuitate dicentes. Gloria
in excelsis Deo: & in terra pax hominibus. Hoc iã *Luc.2.*
in superioribus exposuimus. Se ipsum extollit stul-
tus hic & laudat inaniter. Sicut lanx trutinæ quan-
to leuior est, tanto amplius sursum ascendit: sic quã
tò homo vanior est, & inutilior & iniustior, tanto
sublimius se extollit, & cum sit impius iustitiam si-
bi iactabundus assumit: & iusti nomen impudenter
vsurpat. Contra vero quemadmodum lanx plenior
& grauior se deprimit deorsum: sic vir virtute cla-
rus & honestate insignis se abijcit & inclinat: & quã
to est apud alios virtutibus onustior, tanto apud se
ipsum iudicatur imperfectior. Hæc est enim magna
perfectio, suæ imperfectionis cognitio. ¶ Sed ex-
pende

pēde hominis arrogantißimi verba. Non sum (in quit) sicut cæteri hominum. Cum se solum bonum credit: quodammodo male de Deo sentit, quia credit quod Deus in vno solo loco diuitias posuerit, & quod alijs non sit bonus nisi sibi; vel quod alijs sit parum bonus in quo Deo derogat. Aman qui credebat, quod solus ipse esset honorandus à rege, cum interrogauit eum, quid faceret rex quē voluerit honorare, abijt tristis in domum suam, & etiam suspēdio interijt. Et sicut Mardochæus est exaltatus, quem despiciebat & odiebat Aman, & ipse Aman suspēsus & damnatus: sic iste Pharisæus, qui solus se dignū honore putabat, est cōdemnatus, & publicanus despectus à Deo iustificatus & honoratus. Solum inter omnes hic Pharisæus se putabat esse. Ideo superbia vento comparatur: quia nihil sustinet: ita superbus nihil sustinet aut patitur: solus esse vult & ab omnibus præ cæteris obseruari. Alia vitia consortio gaudent, vt libido, ludus, edacitas, auaritia: verum superbia solitudinem quærit, societatem non patitur, tāta est huius teterrimi vitij importunitas: omnia sibi defert, se solā in pretio esse habēdam putat: omnes humiliat, vt se exaltet. Et in hoc videmus, quia dixit: Alij raptores, &c. Cum reuera ipse esset raptor & iniustus, quia rapiebat gloriā Dei, de qua ipse dixit quod alteri illam non esset daturus. Iniustus quippe erat, quoniam proximum non auditum prius nullis testibus, nullis indicijs temere damnabat: digitoque ostendens publicanum trahebat in exemplum accusationis suæ: in quo istius perspicue cernitur impietas, qui nō modo se iactabat, sed etiā alios vituperabat. O quot habet iste in seculo imitatores, qui festucam in oculo fratris vident, trabē autem in oculo suo nō considerant. Vnde Paulus ait. Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? suo domino stat, aut cadit. Certè si iste sapuisset, vel in hoc cognouisset improbitatem suam quod perperam de alijs iudicaret, verum nemo improbus sapit. Ignis omnia in se conuertit, quemadmodū & fluuius omnes torrentes in se recipit, & immutat: sic & homines qui boni sunt, quæcunque aut audiunt, aut aliqua ratione accipiunt: secundum naturam suam optima reddunt. Mali autem etiam bona in mala conuertunt. Quare nullum est certius argumentū, quo quis se discutiat, moresque suos exactius exploret quam si sibi persuadeat se esse talem, qualem proximum esse iudicat. Quod si animaduertisset Pharisæus iste, cognouisset vtique suam iniquitatē. ¶Obserua autem hic, nullam aliā causam esse quare proximos contemnamus, nos vero magnificiamus, nisi quia acutius vitia illorum, quā nostra intuemur. Cum autem nemo sit, quin aliquo defectu peccet fit necessario vt proximorum mores & vitam nostris semper postponamus. Veruntamen diuerso se habet modo in huiusmodi æstimandi negocio superbus & humilis: nā superbus qui male omnia perpēdit in altera parte trutinæ mala proximi sui cōstituit, in altera vero bona, si quæ habet sua: & ita non est mirum si digniorem se inueniat cæteris. At humilis & modestus è diuerso se habet, mala sua semper præ oculis gestans, nihil in proximis dignius supplicio, quam in se intuetur: quia bona opera sua, qui bonus est non perspicit. Moses cum haberet faciem splendidam, ita vt filij Israel non possent in faciem eius intendere: solus ipse nesciebat: sic tu si bona proximorum tuorum animaduertere velles, mala autem tua ob oculos semper gestares, pluris proximos tuos quam te ipsum faceres. Quare periculosissimum est se bonum putare. Infirmus enim qui se morbo oppressum non sentit, medicinam nō quęrit. Sic Pharisæus iste, quia vitia sua non attēdebat, innocentißimū se iudicabat, reliquos vero iniquißimos, quorum etiam minima peccata notabat. Ideo dominus ait istis, Publicani & peccatores præcedēt vos in regno Dei. Quoniam se iudicantes infirmos remedium quærunt. Sic intelligēda sunt verba illa seuerißima Apocalypsis. Vtinam frigidus esses aut calidus, sed quia tepidus es incipiam te euomere de ore meo. Quomodo fieri potest, vt homo frigidus Deo sit gratus, tepidus autē qui calido propinquior est peioris sit conditionis? facilis responsio est. Calidus dicitur ille qui igne charitatis flagrans, virtutes omnes interius & exterius posidet. Frigidus qui charitate destitutus, procul ab omni virtute moratur. Tepidus vero qui nec charitate calet, nec etiā omnino friget, saltem in exteriori apparentia. Dicitur ergo tepidus peioris esse conditionis quam frigidus, non quod plurium peccatorum sit reus, sed quia in eo statu est, in quo difficilius sanari potest. Negligit enim medicinam qui morbi sui conscius non est. Sic iste cum se infirmum non putet, remedium nō curat. Et quod iste sit sensus germanus huius autoritatis patet, quia immediate subdidit dominus dans causam quare tepidus sit peioris conditionis dicens. Quia dicis diues sum & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus & nudus. Sic iste Pharisæus cum pauper esset & cæcus & nudus, putabat se esse diuitem: & iactabat opera sua dicendo. *Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo.* Iste ascēdit vt oraret, & cum oratio sit petitio expende quā stultus sit quod bona opera sua ostēdit Deo ad quē orat. Ineptus esset ille, qui eleemosynam petiturus, se prius annulis, torquibus aureis, & vestibus pretiosis ornaret credens id sibi adiumento fore. Nā pauperes mala sua ostendere solent vt sic facilius intuētium animos moueant. Eodem ergo modo nos in oratione si volumus Dei misericordiam flectere nō virtutes, vt Pharisæus hic ostentemus, sed potius cum publicano peccata fateamur. Nā quemadmodum ægrotus qui à medico ictus puriorem sanguinē emittit, grosiorem retinet, deficit, ille vero qui puriori retento, inutiliorem foras proijcit conualescit: sic peccator qui bona sua prædicat & mala tacet, salute caret, ille autem viuit qui bonis non emissis, quidquid mali habet, humiliter coram Deo medico sapientißimo exponit. Sic Balac rex Sydoniorum dicebat. Septē altaria ordinaui. Vide quid impij Deo offerant, & quæ sint illorū præparationes: nempe iactare si quæ fecerint bona quasi Deus non viderit illa aut esset cæcus. Optime Deus hæc omnia nouit, & scit opus bonum quod facis: & non solum opus ipsum, sed omnes circunstantias boni operis. Videas quantum Deus consideret omnia opera nostra. Obtulit Abrahā holocaustum & Deus omnes circunstantias considerauit, Dicens. Quia non peperci-

Marginalia: Hester.3. — Esa.48. — Mat.7. — Rom.14. — Exo.34. — Mat.13. — Apoc.3. — *Quomodo Pharisæi ieiunent & dēt decimas vid. Epipha. li.1. cap.16. to.1.* — Num.22. — Gen.22.

pepercisti filio tuo vnigenito, &c. Non solum dixit filium, sed vnigenitum: & omnia optime considerauit & laudauit. Quia fecisti, inquit, hanc rem. Quã rem domine? Non inuenio nomen opere dignũ. Vide quomodo omnia ponderat. Sic etiam in domo Simonis Pharisæi fecit cum Magdalena, ponderãs omnia eius bona opera, & circunstantias. Osculum mihi non dedisti, hæc autem, &c. Igitur si Deus ita videt & ponderat omnia opera & eius circunstãtias, & omnia videt & scit: nequicquam tua enarras opera? Celauit hic Pharisæus peccata quæ confiteri debuerat & bona siquæ fecerat patefecit. Qui enim sana membra medico ostendit, & vulnera tegit, nũquam curari poterit imo potius quotidie peius habebit. Tales sunt multi qui quoniam iusti magis haberi quam esse appetunt cum bona aliqua faciunt non in secreto sed publice illa facere satagunt. Et postquam facta sunt, illis quos latere putant illa referunt vt inde ab illis quibus illa referunt æstimentur. Trasonem agunt, suas canunt laudes, suorum gestorum historiographi fiunt. Ne tamen ita faciant docet hæc parabola. Hæc alibi Saluator dicit. Cum facis eleemosynam nesciat sinistra tua quid faciat dextera. Et iterum. Noli tuba canere ante te. Tuba canit qui bona sua alijs iactat: qui se ipsum de bonis quæ fecerat laudat. Hinc est quod præcepit Deus filijs Israel ne tonderent primogenita ouium. Cum virtutis initium & bonum quod fecerat alijs enarrat, primogenita ouis tondit: quia sublato secreto quo quasi quodam vellere virtus ipsa tegebatur, tonsa postmodum virtus manet. Quam graue autẽ hoc sit peccatum, Iob aperte pronunciat dicens. Si osculatus sum manum meã, quæ est iniquitas maxima. Ille manum suã ore proprio osculatur qui opera sua bona laudat: q̃ dicit esse iniquitatem maximã. Nec solum iniquitas est, sed meo quidem iudicio stultitia maxima: quod inde censeri potest, quia quod maxime optant non assequũtur. Nã ideo bona sua narrant, sperantes hoc medio futurum, vt ab alijs maiori æstimatione digni censeantur. Sed longe aliter quam sperabant euenit, nam qui audiunt ob hanc solum causam illos contemnunt: & quod forte iustos & cordatos putabant, & velut tales venerabantur, postea tanquam peccatores & stultos æstimant, & quasi iactabundos dedignantur. Et si forte vnus aut alter illius dictis assentiens illum ob hoc veneratur & suspicit, is è vulgi erit fæce, quod iuxta solũ rerum faciem iudicare solet, & interiora minime scrutatur. At dementia est maxima rem tam leuem qualis est vulgi opinio tam caro pretio emere vt à viris bonis & doctis contemnatur. Hi enim similes sunt gallinis qui cum oua excusserint statim clamãt atque adeo importune vt auditoribus sint molestię. qui autem illarum importunos clamores audiunt illas peperisse hoc signo intelligunt, & ob hanc causam excitantur vt oua perquirant & rapiant: quod forte nõ facturi essent, nisi illarũ clamoribus ad hoc faciendum excitarentur. Sic iactabundis cõtingit. Nam dæmon illos sua bona iactantes auscultat, & ad illorum bonorum depredationem inuitatur. Suggerit enim illis arrogantiam, & inanẽ de bonis quæ habent gloriam: quæ bona omnia destruit, & sicut ventus vrens omnia consumit. Ideo Psalmista ait.

Luc. 7.

Mat. 7.

Deute. 15.

Iob. 31.

Tradidit in captiuitatem virtutem illorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici, quia deuorantur & captiuantur eorum bona. Depredari desiderat qui thesaurum publice portat: atque ideo Ezechias rex punitus fuit, quia thesauros suos ostendit nuncijs regis Babylonis. Nullus ponit amico poma quæ à vento impelluntur ab arbore: sed quæ manu colliguntur. Sic Deo non sunt danda opera quæ vẽto vanæ gloriæ eijciuntur. ¶ Discamus hinc hãc pestem vanæ gloriæ fugere: & bona nostra non inaniter propalare. Si enĩ adeo Deus indignatur quod bona sua temporalia nobis arrogamus: quid si spiritualia? Esset quidem dux supplicio dignus si oppidũ regi suo vsurparet: multo maiori tamen si regnum. Sic Deo magis displicet arrogantia in rebus spiritualibus. Ne igitur bona & virtutes nostras prædicemus. Nam Amygdalus quia præcoces nimiũ producit flores sæpius fructu caret. At mortis semper retinet fructum suũ quoniam serius floret: stomachus etiam validus hyeme quam vere cibum concoquit quoniam calor qui vere exterius grassatur, hyeme latet in corpore. Sic aratores sato frumento gelido tempore gaudent, calidum detestãtur: quia gelu terra erumpentia frumenti gramina cohibet, donec altius radices agat. At calor statim male hærẽtes herbas euocat, & tenuiores ac minus fructuosas reddit. Eodẽ modo accidit illis, qui bona opera quæ faciũt non continent. Sicut enim apud Miletum vipera inuasit manum Pauli dum sarmenta in ignem mitteret: sic cum opera bona mittimus in Deum, qui ignis dicitur in scriptura statim nobiscum est gloria inanis, quæ ideo difficile vitatur, quia omnia alia vitia à malis eruuntur, hæc autem à bonis. Vnde quãtum reliqua virtutibus extinguuntur, tantum gloria inanis crescit, sicut ignis sulphureus qui aqua iniecta roboratur, præbente materiam, cui hæret alimentum. Est tandem hoc vitium adeo in omnibus virtutis simile: adeo virtutis personam gerit: vt nũquam nisi bonis tendat insidias. Non enim blasphemus, homicida, aut latro inani gloria peccat, qui in quo sit gloriosus non habet. Quare cauere debẽt iusti, ne ab hoc vitio fallacissimo operum suorũ bonitas destruatur. Edidisset Eleazarus præclarum facinus occiso Elephanto, nisi illato vulnere imperitia sua ab eodem etiã fuisset interfectus. Sic tu quoties vitio resistis, aut opus bonum operaris, elephãtum occidis: mundum vel diabolum, periclitaberis tamen nisi telum anceps vanæ gloriæ caueris. Tũc igitur strenuissimum te ostendere debes cum vinceris, ne à te ipso vincaris blãdiente laudis tuæ memoria: quæ vniuersam victoriam destruet, humilitatẽ omnium virtutum, velut columnam & fundamentum euertens. Nã cætera vitia singula singulas perdunt virtutes: auaritia liberalitatẽ, libido castitatẽ, iracundia beneuolentiam: at hæc pestis omnia bona tollit. Sed de his satis. ¶ Nunc verba huius Pharisæi discutiamus. Sabbatum hic pro hebdomada sumitur, quia duos dies hebdomadæ ieiunans abstinebat à carnibus: tamen non abstinebat à vento vanæ gloriæ, quo pascebatur à quo etiam melius illi vt abstineret. Cum ait decimas do, rectius diceret reddo cum Dei sint omnia. Obserua etiam quod licet superbus esset & arrogans tamen optimo ordine processit.

Psal. 77.

4. Reg. 20.

Act. 28.

1. Mac. 6.

cesſit. Prius enim dixit mala quę nō fecit: quia prius
eradicanda ſunt mala, deinde facienda bona, iuxta
Pſal.33. illud Pſalmi. Diuerte à malo, & fac bonum. Nam
quemadmodum impoſsibile eſt aliquem ad ſanitatē
reſtitui niſi prius à morbo liberetur: ita etiā impoſsi
bile eſt aliquem bene operari niſi prius receſſerit à
Iere.1. vitijs. Sic dominus Ieremiæ dixit. Ecce conſtitui te
ſuper regna: vt euellas & deſtruas: ædifices, & plan
tes. Non poterat ædificare bona niſi prius deſtrue-
ret mala, neque plantare optima niſi prius eradicen
tur peſsima: atque ideo prius dixit vt euellas & de-
Pſal.1. ſtruas mala: & poſtea ædifices & plantes bona. Sic
etiam Dauid prius dixit, Beatus vir qui non abijt
in conſilio impiorum, & in via peccatorum nō ſte-
tit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit: & poſtea di
xit. Sed in lege domini volūtas eius: & in lege eius
Ioan.10. meditabitur die ac nocte. Et Chriſtus in Ioanne ait.
Amē dico vobis qui non intrat per oſtium in ouile
ouiū, ſed aſcendit aliunde ille fur eſt & latro. Et po-
ſtea dixit. Qui autem intrat per oſtium paſtor eſt
ouium. Prius ponit indicia mali paſtoris, & poſtea
Exo.20. boni. Et in Decalogo prius ponuntur præcepta ne-
1.Tim.3. gatiua, & poſtea affirmatiua. Et Paulus idem fecit
Tit.1. ſcribens ad Timotheū & ad Titum. Sic & iſte prius
numerat mala quæ non egit dicens, quod non erat
raptor nec adulter nec iniuſtus: & poſtea ſubiungit
bona dicens. Ieiuno bis in ſabbato, & decimas do
omnium quæ poſsideo. ¶ Obſerua rurſus in hoc ſu-
perbo Phariſæo quod has duas partes iuſtitiæ, ſcili-
cet, euitationem mali & perfectionē boni ſibi ipſi
aſcribit. Quapropter nō dicit gratias ago tibi Deus
quod me gratia tua a malo abſtraxiſti, & per ſpiritū
tuum ad bona agenda permouiſti & adiuuiſti: ſed
ſimpliciter dixit. Gratias tibi ago quia non ſum ſi-
cut cæteri hominum: imo tot bona ego ſolus feci,
quando alij malis rebus ſtuduerunt. Stulte nō lege
ras, quod dominus dicit. Ego ſum qui deleo iniqui-
Eſa.43. tates tuas, propter me. Et in Ezechiele. Ego ſum
Eze.37. ſanctificator tui. Et Paulus aperte dicit. Deum ope
Phili.2. rari in nobis bonum velle & perficere. Et quemad-
Ioan.15. modum palmes non poteſt fructum ferre: niſi man-
ſerit in vite, ſic nos fructum ferre non poſſumus ni-
ſi manſerimus in Chriſto. Diſcamus omnem ſpem
noſtram & fiduciam in Chriſto ponere. Et quidem
neceſſaria ſunt opera bona ad ſalutem, ſed ſciamus
ſine Dei gratia nos nihil poſſe mereri: atque adeo
Deo qui nos adiuuat gratias tribuamus: non nobis
qui ſine ipſo nihil facere poſſum⁹. Reijcit Chriſtus
hunc Phariſæum hypocritam cum ſua oratione li-
cet caueret à malis, & bona feciſſet: quia gloriā Dei
ſibi ipſi vſurpauit. Fideles Chriſti ſerui gloriam tri
buūt Deo omnium operationum ſuarum. In publi-
cano è contra lætatur Chriſtus, nō quod peccata pla
cerent ſed quia peccata confitetur & veniam petijt
contrito corde. In Phariſæo erat bonum & malum
& in publicano etiam bonum & malum: eligamus
bona vtriuſque & mala odiamus. Diligamus bona
opera Phariſæi, & humilitatem publicani: & pecca-
ta publicani, atque arrogantiam & ſuperbiam Pha-
riſæi odiamus. Diſcamus cum multis operibus poſ-
ſe damnari, ſi humiles non fuerimus. Diſcamus li-
cet peccatores ſimus non deſperare de Dei miſeri-
cordia, quā obtinebimus cū publicano ſi pœniten-
tiam egerimus. ¶ Denique obſerua ſicut in initio di
cebamus quomodo diabolus ex bonis operibus eli-
cit mala & gloriam inanem. Sed vt videas aperte
Dei bonitatem, qui tam bonus eſt quod etiā ex ma
lis noſtris bona eliceat: iam audiamus Euangeliſtā
& videamus quæ narrat de publicano. *Et publica-
nus à longe ſtans nolebat oculos ad cœlum leuare: ſed
percutiebat pectus ſuum dicens: Deus propicius eſto mi
hi peccatori.* Expende Dei bonitatem, atque ſapien-
tiam. Qui de peccato quo nihil peius eſſe poteſt, hu
militatem educit: qua nihil melius eſt. Ille quidem
artifex eſſet admiratione dignus, qui non modo au
rum vel argētum optime omnium cælaret: ſed etiā
ſcoriam ipſam in aliquod opus eleganter converte-
ret. Eodem igitur modo Deus ſe habet in animarū
noſtrarum ſalute fabricanda: ſiquidem non tantum
virtutum metallo, verum etiam peccatorū noſtro-
rum ſcoria nos illuſtrare contendit. Scoria enim in
ſacra ſcriptura aptiſsime pro peccato ſumitur. Sic di
xit dominus Ezechieli. Verſa eſt mihi domus Iſrael Eze.22.
in ſcoriam: omnes iſti æs, ſtannum, ferrum, & plū-
bum in medio fornacis ſcoria argēti facti ſunt. Idē
dixit Iſaias Propheta, populo Iſrael. Argentū tuū Eſa.1.
verſum eſt in ſcoriam. De hac igitur tam vili crimi
num noſtrorum ſcoria, nititur dominus ſupremam
fœlicitatem nobis conficere. Vnde ait diuus Augu- Aug. ſuper
ſtinus: Deum non permiſſurum fore peccata, niſi Pſal.104.
ab illis aliqua eſſent bona peruentura. Iuxta illud Rom.5.
Pauli. Vbi abundauit delictū, ſuperabundet & gra-
tia. Quare nullo ſatis pacto poteſt Dei ſapientia cō
mendari: quā quod à peccato ipſo virtutem, à ma-
lo bonum, ab inferno denique gloriā ſuſcitat. Quā
de cauſa nemo deſperare debet: ſi diu in peccato per
manens nullum diuinum ſenſit auxiliū. Deus enim
ſæpenumero electos ſuos diu in peccato eſſe permit
tit, vt in virtute radicitus hæreant: humilitatemque
ſuam cognoſcentes, vere humiles fiant. Sicut enim
qui domum firmiorem ædificaturus poſt parietum
antiquorum ruinam multum in iaciendis fundamē
tis immoratur, vt ſic ſtabilius & diuturnius ædifi-
cium euadat: ſic Deus peccatorem quotieſcunque
fragilitate ſua cadit non ſtatim excitat, ſed iacere
patitur, vt ille cognoſcens ſuam imbecillitatem om
nia bona ſua Deo accepta referat, altiuſque funda-
menta humilitatis & virtutis iaciat. Huiuſce rei no
bis proponit exemplum ſacra ſcriptura in Dauide,
qui poſtquam per Prophetam Nathan reprehenſus
eſt, humilior poſtea fuit & cautior. Non dubito Da 2.Reg.12.
uidem multo meliorem & doctiorem poſt pœniten
tiam fuiſſe, quam ante peccatum. Sic ipſe, Afflictus
ſum, & humiliatus ſum nimis. At humilitas intelli- Pſal.37.
gentiam parit, vt ipſemet ait. Bonum mihi quia hu Pſal.118.
miliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas. Sic etiā
profuit Petro, nam ex lapſu didicit nunquā de ſuis
viribus præſumendum, nec alios contemnendos.
Et ideo poſt reſurrectionem domini interrogatus à
Chriſto, an plus cæteris diligeret eum, modeſtius re Ioan.21.
ſpondit. Tu ſcis domine quia amo te. Sic & Paulus
cum vas eſſet electum à domino recordatus quod
peccator erat dixit. Ego ſum minimus Apoſtolorū 1.Cor.15.
qui non ſum dignus vocari Apoſtolus, quoniā per-
ſecutus ſum Eccleſiam Dei. Certe cum digniſsimus
eſſet Apoſtolus tātam humilitatē decerpſit, vt non
ſe

1. Tim. 1. se putauerit dignum. Et alibi etiam dicit. Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere: quorum primus ego sum. ¶ Secundo non solũ humilitatis fructum parit peccati ruina, verum & prudentiam in posterum: nã sicut auiculæ laqueos vitare cautissime solent, quibus aliquando præpeditæ alarum & corporis iactatione se explicuerunt: sic peccatores diaboli compedes formidant, in quibus semel aut bis detenti sunt. Rursus, quemadmodum spinæ interius vineis noxiæ sunt: verum si euellantur, & circumcirca pro sepe ducãtur alia noxia prohibent: sic peccata in anima quidem valde nocent virtutis fructum impedientia: si eradicentur tamen & in memoriæ vallo statuantur, ad omnia vitia firmissimum erunt propugnaculum: peccati nanque memoria peccatorem deinceps reddit cautiorẽ. Sic Dauid, Peccatum (inquit) meum contra me est semper. ¶ Tertio surgens peccator à peccato feruẽtior incedit & velocior in via Dei: sicut viator solet qui comitibus præcedentibus festinat vt illos consequatur, ne forte aut erret, aut solus viam faciat. Hinc ergo poteris Dei perspicere bonitatem: quandoquidẽ tot commoda ab ipso peccato nobis conficit vt in hoc publicano videmus: qui de superbo humilis factus, procul in angulo templi pudibundus cõsedit: culpam suam fassus, illiusque veniam implorans humiliter. Singula autem consideremus. Primo à lõge stabat, quia conscius scelerum suorũ se indignũ venia reputans non audebat Deo appropinquare. A longe stabat quam longe eum à Deo posuerunt sua peccata. Hoc est vnum veræ conuersionis principium, cum peccator cognoscit quod longe à Deo recesserit. Tale fuit filij prodigi conuersionis initiũ cognitio videlicet elongationis à domo paterna. Luc. 15. Quãti (inquit) mercenarij in domo patris mei, &c. Surgam & ibo ad patrem meum. Iuxta exemplum hoc, qui gratiam apud Deum inuenire & consequi volumus à longe stare debemus in humilitate: nos nostraque peccata considerantes nobis ipsis displicere, nos ipsos corripere: & dignam agere pœnitentiam. Præterea longe publicanus stabat, sed dominus illum de propinquo intuebatur. Sic quo magis quis se humiliat, magis accedit dominus: quo vero magis se extollit, magis recedit ab eo. Vnde Dauid. Psal. 63. Accedet homo ad cor altum: & exaltabitur Deus. Fugit nanque dominus superbos, & illos qui se ope sua eleuare nituntur: qua de causa humilibus quo propinquior est, eo ab arrogantibus remotior. Secundo nolebat oculos ad cœlum leuare præ pudore suorum scelerum. Præ pudore reformidabat majestatis diuinæ cõspectum. Hæc est vera cordis humilitas hæc vera animi submissio: vbi homo ex cõsideratione suorum peccatorum ad consideratione majestatis diuinæ ascendit, & coram eo totis artubus contremiscit. Quemadmodum in Esdra videmus, qui cum pro populo oraret, dicebat. 1. Esd. 9. Deus meus confundor & erubesco leuare faciem meã ad te: quoniam iniquitates nostrę multiplicatæ sunt super caput nostrum, & delicta nostra creuerunt vsque ad cœlum. Sic etiam Magdalena indignam se reputauit coram Christo apparere: Luc. 7. atque pudibũda stetit retro: & ad pedes eius sese abiecit atque ibi perseuerauit cum lachrymis, tergendo, osculando, & vngendo, & erigere se non audebat, vt Christũ aut quemquam alium intueretur, donec verbum consolatorium audiret. Remittuntur tibi peccata tua. Talis spiritus exigitur ad pœnitentiam, & vbi Deus pro remissione peccatorum rogatur. Et sane quidẽ peccator indignus est qui cœlum intueatur, qui dominum cœli offendit: atque ideo debet peccator faciẽ Dei vereri postquam peccauit sicut mulier adultera, quæ virum grauiter læsit, & vir misericors parcens ei, apparet illa confusa & verecunda ante maritum. Tu autem ô anima peccatrix quanto maiore pudore apparebis in cõspectu Christi, cui per sacramenta Ecclesiæ & fidem fuisti desponsata? Quoniã fornicata es (vt inquit Propheta) cum amatoribus multis. Ierem. 3. Non cum vno sed cũ multis, non semel sed sæpissime. Cur igitur non mæstissimo & non turbatissimo vultu ante oculos sponsi tui venire audebis: quem tam graui iniuria affecisti? 2. Par. 36. Rex Manasses in sua oratione dicebat indignum esse vt cœlum videret. Discat igitur peccator quanta cum humilitate & verecundia Deum precari debeat, ita videlicet vt culpam suam agnoscens præ verecundia non audeat apparere coram Deo, sicut hic publicanus qui oculos non audebat leuare. Hoc etiam Dauid fecisse scriptura commemorat, quia dixit. Psal. 50. Miserere mei Deus: non audens nomen suum prodere præ verecũdiã & pudore. Non enim cum veniam petebat dixit, miserere Dauid, sicut alibi dixit. Memento domine Dauid: Psal. 131. aut sicut alibi blandiens, dicit filius ancillæ tuæ aut puero tuo? Psal. 115. Quia hæc nomina familiaritatis sunt, Psal. 68. & ideo magis occasionem cumulandi culpam quam minuendi tribuerent? Denique vt Paulus orationem deferre præcipit cum verecũdia & sobrietate. 1. Tim. 2. Tertio percutiebat pectus suum. Percutiebat pectus vbi erat cor, ex quo omnia peccata pullulant, iuxta illud Saluatoris. Mat. 15. De corde exeunt quæ coinquinant hominem, nempe furta, homicidia, &c. Hanc ergo voluntatem nostram, propriũque cor percutere debem⁹, iuxta illud. Ioel. 2. Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Arbor quæ radicitus euellitur terram, in qua hærebat deijcit. Sic peccatum quod radicitus & omnino euellitur cor commotum & afflictum relinquere debet. Pectus igitur percutiendum est à quo culparum emanarũt libidines. Theseus rex Herculi qui vxorem suã & liberos interfecerat, dicebat. Percute, percute ictu valido pectus istud, nõ enim debent mortaliter tractari ea pectora quæ tanti sceleris conscia extiterũt. Quarto, ore simul & corde dicebat. Deus propicius esto mihi peccatori. Breuis oratio & efficax. Primo confitetur Deum tanquam misericordem, qui solus ipse & non alius potest peccata dimittere: iuxta illud quod ipsemet inquit, per Esaiam. Esa. 43. Ego sum qui deleo iniquitates tuas. Quis enim potest peccata dimittere, nisi qui sine peccato est? Quis potest facere mundum, de immundo conceptũ semine? Iob. 14. Nõne tu qui solus es? Deinde se ipsum fatetur, peccatorẽ, qui neque bona opera, neque merita habeat quæ possit prætexere, sed quod omnis sua spes præcipue in misericordia Dei posita sit. Præterea non accusat alios, non Satanam, non astra, non carnis amicos, sed se ipsum: & ideo dixit. Mihi peccatori. Atque hac de causa dicitur etiam hic quod suũ pectus percutie-

percutiebat, quia sciebat quod peccati causa erat propria voluntas. Sic Dauid. Miserere mei De⁹, &c. Et sequitur. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco. Iterum quoque dixit, Confitebor aduersum me iniustitiam mea n domino. ¶Ad nostram autem eruditionem discamus ex humili huius publicani cõfessione culpam nostram cognoscere, & propriũ pectus nostrum tundere, & nobis ipsis veniam petere, non defendentes peccata nostra, nec aliquem accusantes, sicut patres nostri Adam & Eua fecerunt. Adam traiecit culpã in mulierem, & in ipsum Deum qui illam dederat tam molestam, & mulier accusauit serpentem. Ad excusandas (vt inquit Dauid) excusationes in peccato. Vnde Paulus consulit dicẽs Non vos defendentes charissimi Iudas filius Iacob licet innocens esset propter cyphum inuẽtum in sacco Beniamin, se ipsum accusauit dicẽs. Quid respõdebimus domino nostro? Deus inuenit iniquitatem seruorum suorum. Et ille qui peccatũ non fecit nec inuentus est dolus in ore eius, signa peccatoris habere voluit, voluit circuncidi & cum iniquis reputari. Quare ergo nos tantis criminibus obruti, non humiliter culpas nostras fatebimur? Iacob quia lenis erat, nuda colli & manus pellibus hædi texit, in signum vt vir iustus & innocens peccatorem se debeat reputare, nam quo humilius & liberalius professus fueris peccata tua, eo faciliorem Dei erga te misericordiam reddis, quanto vero pertinaciorem te præstiteris in peccatis tuis defendendis tanto indignior venia efficieris. Quod si clarius volum⁹ videre conuertamus oculos in hunc Pharisæum, cuius superbæ orationi prælata est publicani humilis confessio, quod etiam ex ijs quæ in textu sunt elucescit quæ dominus dixit, parabolam applicãs. * Dico vobis descendit hic iustificatus in domũ suã ab illo. * Hoc est, magis quia ille Pharisæus, qui sanctitatem sibi vendicabat. Hebræi enim sua conficiunt comparatiua, per propositionem, mẽ, quæ est, ab, quã interpretes vertunt, quam, positiuis subiũctam. Vt bonus sum ego a patribus meis, id est, melior quam patres mei. Et Esaias. Multæ filiæ desertæ, &c. Et in Psalmo. Bonum est confidere in domino quã, &c. Id est, melius est confidere in domino, quam in homine, & melius est cõfidere in domino quã in principibus. Nã septuaginta trãstulerunt maledict⁹ tu ab omnibus animãtibus intellige præ omnibus & magis quã omnes Similiter hic descẽdit iustificatus ab illo, id est, magis quam ille. ¶Ad nostram autẽ eruditionem duo hic obseruanda sunt. Primum obserua. Si humilitas cum peccatis tantum valet, vt etiã Pharisæi sanctitatem superet, quid effecisset eadem humilitas cum pietate coniuncta? Rursus. Si arrogantia adeo mala est vt sanctitatem vincat, si fuisset cum peccatis alijs copulata, quid egisset? Secundo si Christus damnat eos qui gratias sibi ipsis tribuunt de bonis quæ ipsi faciunt, & in quibus habent partẽ quanto magis damnabit eos qui se iactant de bonis in quibus ipsi nihil fecerũt? In ieiunio enim & eleemosyna & alijs operibus virtutis homo aliquid habet, & ipse operatur cum Dei auxilio, nihilominus tamen detestatur dominus eos, qui gloriam Deo nõ tribuũt, vt in hoc Pharisæo. Sed in corporis pulchritudine, nobilitate sanguinis, virium fortitudine, & diuitijs quas ex parentibus hæreditasti, in his non habes partem, nec aliquid tu egisti, vt nobilis esses, aut pulcher. ¶Igitur si de bonis quæ nos facimus gloriari non licet, quãto magis abominabitur Deus illos, qui de diuitijs aut generis nobilitate, vel corporis fortitudine seu pulchritudine se iactant, & gloriantur? Abominabiliores & stultiores sunt isti, quã illi qui de his quæ fecerunt gloriantur. Tertio discamus bonorum nostrorum obliuisci, & peccata recolere, memoria enim bonorum sæpe superbiam generat, vt licet videre in hoc Pharisæo. Lege de hoc Gregoriũ. Sed Chrũs concludit dicẽs. * Quia omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. * Regulariter loquendo non intelligitur hoc de hac vita in qua multi extolluntur & eleuantur supra se ipsos, & superbiunt, & nũquã abijciũtur in hoc seculo, sed reuera humiliabuntur in inferno. Solet tamen Deus in hoc mũdo eos superbos humiliare, ad exemplum & correctionem eorum, vt humiliauit Pharaonem, Goliath, Saulem, Holophernem, Aman, Senacheribum, Nabuchodonosorem, Antiochum, Herodem, & alios. Porro hic, humiliabitur, nõ pro humilitatis virtute sumitur nisi pro abiectione & vilipendio. Sic sumitur illud quod Beata Virgo dixit. Respexit humilitatem ancillæ suæ. Hoc est, paruitatem, seu exiguitatem, vt in expositione huius cantici annotauimus. Sic etiam illud quĩ in Exodo habetur intelligendum est, cum de Virgine vitiata dicitur, si humiliauerit eam, quia post perditam virginitatem non est tanti valoris aut existimationis. Scit enim dominus hos superbos humiliare. Vnde serpenti dixit Deus, Super pectus tuum gradieris. In hoc videbis quid pariat excellentiæ appetitus, nempe deiectionẽ, & qui supra se sine Deo extollitur, intra se deijcitur. Serpens voluit esse vt homo, & effectus est omni bestiæ agri inferior. Sic etiam quia homo voluit ad Deum ascendere, ad bestias descendit. ¶Obserua etiam quod hæc sententia terlegitur in Euangelio. Vna in Euangelio Matthæi, & bis in nostro Luca, hic, & in capite quarto decimo, ad innuendum triplicem humilitatem, cordis, scilicet, oris, & operis. Et quia in quarto decimo capite huius superius iam hæc verba interpretati sumus, nunc nolo amplius in his verbis demorari. Verum pro conclusione huius doctrinæ quam Christus in hac parabola docet aliqua sunt obseruanda. ¶Primum est quantum sit arrogantia ac vanagloria, vel quæcumque superbia fugiẽda. Hoc est quod in primis Christus hic docet, videlicet vt omnem superbiam fugiamus, quantum autem sit flagitium superbia, vel ex hoc poteris cognoscere, quod permittit dominus alia multa peccata curandæ superbiæ causa. Dixit Dauid in Psalmo. Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum. Cui arrogãtiæ vt possit medicina adhiberi permisit Deus vt homicidium & adulterium, vitia teterrima committeret? Quare dixit idem Propheta, Auertisti faciem

Marginal notes (left column): Psal. 50. / Psal. 31. / Gen. 3. / Psal. 14. / Rom. 12. / Gen. 44. / 1 Pet. 2. / Luc. 2. / Esa. 53. / Gen. 27. / Tex. * / 3 Reg. 19 / Esa. 54. / Psal. 117.

Marginal notes (right column): Tex. * / Greg. lib. 22. mor. cap. 7. / Luc. 1. / Exo 22. / Gen. 3. / Matt. 23. / Psal. 29.

ciem

ciem tuam a me, & factus sum conturbatus. Nec minus Diuus Petrus viribus suis plus nimio fidens, dixit. Si omnes scandalizati fuerint in te ego autem nunquam scandalizabor. Postea vero hanc arrogantiam suam, periurio confutauit. Vide igitur quantũ sit superbia flagitium. Siquidem (vt iam dictum est) permisit Deus in Dauide & in Petro alia peccata: hac de causa scilicet vt arrogantiã deponerent Deo super omnia crimina inuisam. Nunquam enim permittuntur vitia: nisi ad alia maiora delicta euitanda. Cũ aũt dñs vt superbiã exterminet alia peccata permittat, patet superbiã esse omniũ flagitiorũ maximã Hinc intelligitur maxima illa difficultas quare De⁹ permittat iustos sępenumero in hoc seculo varijs laboribus & calamitatibus torqueri. Cum impij e diuerso voluptatibus affluãt quoniam adeo exoptat a nobis superbiæ telũ declinare, vt etiã amicissimis multa eripiat vitę bona, incõmodaq; objiciat, ne rerũ prosperitate extollãtur & superbiant. Vnde Paulus. Ne magnitudo reuelationũ extollat me, dat⁹ est mihi spũs Satanę, qui me colaphizet Ecce charissimo sibi & electissimo viro nõ dubitat Deus spiritũ Satanę immgere, nõ vt perdat, sed vt admoneat ne vnquã suę fragilitatis obliuiscatur. Secundo obserua superbię mirabilẽ pertinaciã, quę omnium vitiorũ exercitu profligato sola in cãpo audet manere virtutiq; per totã hominis vitã repugnare. Arma aũt virtutis non modo nõ timet, sed etiam virtutis vulneribus, magis magisque roboratur, humanæ fragilitati tribuens, quod gratia diuina operatur. Quare quemadmodum vmbra corpus, nisi vndequaque illustretur, consequitur, sic superbia virtutẽ, nisi quis ita effulgeat luce probitatis vt nihil loci tenebris vitiorum relinquat. Oportet igitur dum viuimus, iugiter cum superbia pugnemus, quoniam cæteris vitijs debellatis forti⁹ in pectore solet radicari, a quo nisi penitus eradicetur omnis victoria pro nihilo reputandã est. Quantum autem superatis vitijs superbiam exturbare debemus, tantum humilitatem amplecti virtutibus receptis. Quando igitur nõ modo innocens, sed etiam misericors: fidus, & religiosus euaseris, memẽto semper humilitatis, vt nihil superbię loci relinquatur, quę perpetuo pugnat. Nũquam defatigatur, & interdũ sola sine aliorũ vitiorũ adiumento expugnat cordis humani propugnacula vt in hoc Pharisęo videmus qui omnia alia vitia superauerat & a superbia miserrime captus est. ¶ Discamus etiam non confidere de nobis ipsis tãquam iustis, sed semper nos miseros, fragiles, & ad nihilũ existimemus. Ad quosdam enim qui se tanquam iustos existimabant locutus est Christus hanc parabolam. Docet enim hęc parabola quantũ Deus odiat arrogantiam, & superbiã, & quantũ diligat humilitatem. Nam superbiam Deus nũquã potuit aut voluit pati, aut impunitã relinquere. Experti sunt hoc Angelus qui cecidit de cœlo & Adam qui eiectus est de paradiso, & alij innumerabiles quorum nomina longum esset recensere. Ideo Dauid orabat. Domine nõ veniat mihi pes superbię, ibi enim ceciderunt, qui operantur iniquitatem. Iudith quoque. Superbi non placuerunt sibi ab initio. ¶ Docet etiam hæc parabola ne in nobis fidamus, sed quantũcumque exaltati fuerimus, habeamus humile cor, & casum timeam⁹ constituamus omnem fiduciam in Deo nõ in nobis ipsis. Ideo Dauid. Dñe non veniat mihi pes superbię quia ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem. Nihil perniciosius quam si quis proprijs suis glorietur nimiũque fidat, quippe super arena is ædificat virginibus fatuis similis, qui lampades habebant, sed non in illis oleum. Speciem solum boni habebant coram hominibus, placebant sibi ipsis sed veniente sponso lampades extinguebantur, & cogebantur præ foribus stare & frustra pulsare. Sed de his satis. Sequitur in contextu. * Afferebant autem ad illum infantes vt eos tangeret. * Turbę hoc faciebãt, vt dicitur in Matthęo, credentes per manuum impositionem dari eis aliquam virtutem. Videbant enim per man⁹ Christi multa miracula fieri, quia mox vt aliquid tãgebat volens sanare sanabat, sicut leprosum cũ descenderet de monte. Ideo Iairus rogabat eũ vt imponeret manum super filiã suã, vt viueret & sic tetigit eam, & duos cęcos quos illuminauit tetigit, & cæcũ natũ, & cũ suscitauit adolescentem tetigit loculum; Et ideo credentes Iudæi quod illi quos tangeret liberarentur ab incursibus dęmonũ, & ab alijs malis, offerebant ei paruulos tãgendos. Parentes tamẽ nõ erant frustrati a desiderio suo, nã suscipiebant quod parentes vel offerentes desiderabant cõsequi paruulos per illum tactum, nã si nihil consequerentur inutilis esset tactus & deluderet offerentes. Quod autẽ esset bonum quod eis Christus conferebat tãgendo eos nemo sufficienter dicere potest, tũ quia scriptura hoc non refert, tũ quia nemo scire potest quantæ virtutis esset tactus manus saluatoris, vnde aliquib⁹ magna & aliquibus minora conferrentur secũdum quod Christus eos ad inæqualia bona disposuerat peruenturos ¶ Docemur vt paruulos nr̃os sacerdotib⁹ offeramus, qui locũ Christi habent in terris, vt benedicant eos, nam ex benedictione sacerdotũ imponendo manus super eos magna bona consequuntur. Non enim sunt illi qui benedicunt, sed Deus qui effectum benedictionis infundit, sacerdotibus, benedicentibus nos, idest, bona petentibus. Et ita dixit Deus sacerdotibus legis Mosi, vbi Deus tradidit formam benedicendi, dicens Mosi. Loquere Aaron, & filijs eius. Sic benedicetis filios Israel, & dicetis ad eos, Benedicat tibi domin⁹, &c. Sequitur. Inuocabunt nomẽ meum super filios Israel & ego benedicam eis. Et tamen sacerdotes noui testamenti sunt multo excellentiores sacerdotibus veteris testamenti: sacrificium nostrum est excellentius illo sacrificio vmbratili, ideo multo perfectius benedicere poterunt sacerdotes nostri quam sacerdotes veteris testamẽti: & licet omnes possunt benedicere, sed sacerdotibus magis conuenit quam alijs quia istis est data talis potestas à Deo in veteri lege & nõ alijs, ideo ab istis est benedictio expectanda. Sed ad cõtextũ. * Quod cũ viderent discipuli increpabant illos. * Nõ faciebant per contemptum neque per inuidiã hoc, sed potius per ignorantiam. puta

Margin notes: Mat. 26. — 2. Cor. 12. — Gen. 3. — Psal. 35. — Iudith. 9. — Psal. 35. — Luc. 6. — Mat. 25. — Tex. * — Mat. 19. — Mat. 8. — Luc. 8. — Mat. 20. — Ioan. 9. — Luc. 7. — Num. 6. — Tex. *

putabāt enim Apostoli infantes nulla vtilitate Chri
sto offerri, & etiā vt importunitatem offerentiū vi
tarēt. Pia intentione hoc faciebant licet nō secundū
scientiā, & ideo Christus monuit eos. Vnde sequit.
Iesus autem conuocãs illos dixit. Sinite paruulos veni
re ad me, & nolite vitare eos talium est enim regnum
Dei. Non dixit istorum, sed talium, vt ostendat nō
considerare ætatē, sed mores. Atq; ideo subdidit di
cens. *Amen dico vobis quicunq; non acceperit regnum*
Ephe.4. *Dei sicut puer non intrabit in illud.* Opus est vt simus
paruuli non sensu (vt inquit Paulus,) sed moribus.
Paruuli enim non sunt ambitiosi nec honores appè
tunt, & in puluere sedent: nec ambiūt cathedras pri
Esai.47. mas. Sic nos oportet esse humiles despicientes hæc
vana mūdi, & nos ipsos humiliātes. Vnde per Esaiā
dicitur. Descende & sede in puluere. Secundo sunt
1.Cor.14. sine malitia. Sic nos iuxta illud Pauli Malitia par
uuli estote. Tertio non seruant irā, sed facile placan
Ephe.4. tur. Ideo Apostolus. Sol non occidat super iracun
1.Tim.5. diā vestram. Quarto sunt casti. Quapropter Paulus
admonet Timothe.. Te ipsum castum custodi. De
niq; vt lachrymæ arma infantum sunt: quas si ab ali
quo lęduntur statim effundūt. Ita piorum arma sint
fletus & dolor, quibus infernos hostes profligare, &
arcem cælorum capere possimus, in qua posteà lon
ga æternitatis serie lætemur, querelas autem omnes
Rom.12. Deo nr̃o exponamus, qui ait. Mihi vindictā, & ego
retribuā. Sed de his satis. ¶ Vnū tamen hic obseruan
Gen.21. dū est, quanti pretij sint paruuli ante Deū. Fleuit
Agar in solitudine, & dominus non quidem vo
cē matris, sed vocē pueri audisse dicitur. Vt ex hoc
discamus quanti faciat Deus infantes, & eorum fle
tus, lachrymas & orationes. Vnde solemus in neces
sitatibus innocentum lachrymas ad Deum mittere:
Sic etiā Rex Niniuitarum etiam paruulos ieiunio
Ionæ.3. affixit, quemadmodum apud Ionam legimus, sed
procedamus. *Et interrogauit eum quidam princeps*
dicens. Magister bone quid faciens vitam æternā possi
debo? Solebant Hebræi per prophetas ea quærere, de
1.Reg.9. quibus dubitabant. Saul quærens asinas pergit ad vi
3.Reg.14. dentem: ita enim prophetam appellabant. Ægrotā
te filio Ieroboā mittitur vxor eius in Silo ad Ahiā
2.Reg.7. prophetam. Dauid etiā consulit prophetam Nathā:
Iosu.9. vt tēplū ædificet. Cū Gabaonitæ fraudulēter locu
ti sunt filijs Israel, ait diuina scriptura eos deceptos
fuisse: quia os dñi nō interrogauerūt, vbi per os dñi
intelligitur diuinus vates per quē Deus loqui solebat:
quē interrogare deberēt. Itaq; cū mos esset Hebræis
diuinos vates cōsulere & interrogare: ideo hic prin
ceps Christū dñm interrogat quid sit acturus, vt vi
tā ęternā possideat. Audierat Christū dicētē, qui nō
fuerit sicut puer nō intrabit in regnum Dei: & ideo
sumpta hac occasione quæsiuit, quid esset facturus,
vt illud regnū possideret. Expēde autē adolescentē
diuitē, & principē qui cū tot afflueret diuitijs & ho
noribus, nō de rebus externis aut vanis quærit: sed
de cælo & de vita beata. Profectò sat hoc est viri pro
bi signum: sed paucis nūc est hęc solicitudo, omnes
quęrūt quomodo principū fauores venentur: quo
modo prælati fiāt, aut quomodo bona terrena, aut
honores adipiscantur. Cur nos etiā hæc nō tāgit cu
Matt.6 ra? Vita hęc nr̃a fugax, sed ex hac vita pēdet æterna
Cur ergo hęc cura nō vehemēter nos angit? Docuit
ergo hic adolescens primū quęrere regnū Dei, & iu
stitiā eius. Docuit primū exhibere mēbra nr̃a arma Rom.6
iustitię in sanctificationē. Docuit ita habere terrena 1.Cor.7.
ac si ea nō possiderem9. Qui enim diuitias habēs an
xius est de vita æterna: ita eas habet ac si nō haberet
Dixit ei Iesus. Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi
solus Deus. Homines & cæteræ res vocātur bonę cū
limitatione: bonū tamen absolute nō dicuntur, quia
hoc non cōpetit, nisi ei qui habet totā naturam bo
nitatis qui est Deus. Quia sicut in eo est tota natura Lege Aug.
entitatis, ita & tota bonitatis natura. Sicut ergo acci ad Mac. epi.
piendo propriè esse, nemo est nisi Deus: ita acci
piēdo bonitatem absolutè, nemo est bonus nisi ipse 54. & Hila
solus. De suo esse dixit Moses. Qui est misit me ad lib.9.
vos: quasi ipse solus esset. Idem dicendū est de boni Exo.3.
tate. Tamen limitatę vocatur homo, bonus homo,
bonus miles, vel bonus geometra. &c. ¶ Secūdò po
test intelligi quod solus Deus est bonus, scilicet à se
ipso bonitatē habēs suā, & nō accipiēs ab extrinseco:
cætera autē nō habēt bonitatē nisi cōmunicatā eis à
Deo: & ideo datur eis pars bonitatis, & nō tota na
tura boni. Ideoq; homo vocatur bonus participati
uè, nō tamē absolutè, nec bonitatē habēs à seipso: si
cut Deus. Docemur hinc primo Deū super omnia
diligere. Quia si obiectū volūtatis est bonū verum,
vel bonū apparēs, ita vt voluntas nihil diligere pos
sit nisi sit sub ratione boni: si adeo creaturā amas,
in qua tātillū bonitatis apparet, cum aliàs mille sit
defectibus vitiata, cur Deum totū bonū, totū per
fectū non amas, à quo quidquid in mūdo est bonita
tis & perfectionis emanauit? Præterea, si tantopere
creaturarū amori indulges: cur non potius amores
omnes ad Deū cōuertis? in quo omnis bonitas, oīs
perfectio est, quo non modo voluptatē in hoc secu
lo, sed etiam beatitudinē in altero consequeris? Do
cemur secūdo. Ex hac Christi respōsione: vt cū lau
damur reflectamus oculos mētis nostræ ad defectū
nostrū, & ad eius quod in nobis laudatur dependē
tiā à Deo: & sic laudē nobis exhibitā in Deū cui de
betur retorqueamus dicēdo cū ipso Deo. Nemo bo
nus nisi solus Deus. Quid me dicis bonū, iustū, aut
sapientē? Mea nō sunt, nisi quæ ad defectū spectant.
Deus autē solus est, cuius sunt, quæ ad perfectionē
quæcunq; spectāt. Sic sancti solēt cū laudātur Deo
laudes referre. Sic Iudith, fecisse legimus, quę cū ma Iudith. 16.
gnis præconijs à populo laudaretur ipsa in Deum
laudē referēs, ipsum cātico solēni celebrauit. Incipi
te dño in tympanis, canite dño in cymbalis. &c. Sic
Beatissima virgo cum laudaretur ab Elisabeth, ipsa
laudes omnes Deo retulit dicēs. Magnificat anima Luc.1.
mea dñm. Sciamus nos quod Deus ipse solus bonus
est, à quo si quid boni habemus est nobis cōmunica
tum, atq; ipsi tantū sit pro omnibus honor & gloria 1.Tim.1.
in secula seculorū: sed Christum audiamus. *Manda*
ta nosti? Non occides. Via cæli est obseruatio manda
torum. Obserua autem hic, quod Christus non po
suit hic præcepta primæ tabulæ, quæ ad Deum
pertinent, sed solum posuit præcepta secundæ ta
bulæ ad proximum pertinentia: quia in præce
ptis secundæ tabulæ includuntur præcepta primæ
tabulæ, quia in dilectione proximi includitur di
lectio Dei. Deus enim diligitur ex charitate pro
pter seipsum, & proximus propter Deum: & ideo

non poteſt aliquis diligere proximum, quin diligat Deum, ſi dilectio eſt ex charitate: ſecus eſt de dilectione naturali, aut carnali, aut vtili. Itaq; ponendo præcepta ſecundæ tabulæ omnem legem poſuit: cũ omnis lex ſit in dilectione proximi, vel præſuppo-
Rom. 13. natur ab ea. Ideo Paulus ait. Qui diligit proximũ, le
Gala. 5. gem impleuit. Et iterum. Si quod aliud præceptum eſt in hoc vero inſtauratur: diliges proximum tuũ ſicut te ipſum. Charitas enim proximi præſupponit neceſſario charitatem Dei. Eſt tamen prior dilectio Dei ratione & natura in quantum ſecundum ordinem charitatis diligitur proximus non propter ſe, ſed propter Deum: & ideo Deus prius diligitur. Ait itaq; dominus. Non occides. Tantum enim Deus homicidiũ deteſtatur, vt eum etiam qui per errorẽ occiderit hominem exilio relegandum putet: vt in
Num. 35 Numeris legimus. Fugit homicida in vrbem. &c. Et ſi homicida qui ſine culpa occidit, ſic à domino caſtigatur: quid faciet illis qui inſidioſè & malitioſè hominem occidunt. Ideo ſi aliquãdo voluntas, aut animus occidendi occurrerit cogita hominem eſſe ad imaginem & ſimilitudinem creatoris tui: & quẽ admodum non auderes in Deum malum illatũ vindicare, aut in eum manum mittere, ita eam extẽdere in eius imaginem time, quæ ad viuũ refert ipſum Deum. ¶ Aduerte autem quod poteſt quis ſine peccato occidere hominem in quatuor caſibus, ſcilicet in bello iuſto, pro iuſtitia publica, vt iudices, & eorũ miniſtri: defendendo bona ſua, & defendẽdo ſe ipſum, & propriam vitam. Omnibus autem alijs caſibus mortaliter peccat, qui hominem occiderit, & etiam in tribus primis caſibus, quãuis homo nõ peccet occidẽdo, tamẽ irregularis eſt, ſed defendẽdo ſe ipſum, occidendo inuaſorem; non ſolum non peccat, ſed nec eſt irregularis. ¶ Obſerua etiam quod tãtum eſt hoc peccatum maximum, vt de iſto peccato dicat ſcriptura, quod clamat ad Deũ: iuxta illud quod dñs dixit ad Cain. Sanguis fratris tui clamat ad me: &c. Quatuor enim ſunt peccata quæ clamãt
Gen. 4. ante Deum, & petunt vindictam. Primum eſt homicidium ſicut ſanguis Abel clamat. Secundum eſt oppreſsio innocentũ, iuxta illud quod in Exodo ha
Exo. 2. betur. Aſcendit clamor filiorum Iſrael ante Deum. Tertium eſt peccatum Sodomiticum: quia in Gene
Gen. 19. ſi dicitur. Clamor Sodomorum & Gomorræorum
Iaco. 5. multiplicatus eſt. Quartũ eſt detentio mercedis mercenariorum. Ideo Iacobus Apoſtolus ait. Ecce merces operariorum veſtrorum quæ fraudata eſt à vobis clamat: & clamor eorũ in aures dñi Sabbaoth, introiuit. Hæc tria vltima peccata clamant ad modum homicidij, quia ſunt quaſi homicidium. In peccato Sodomitico perditur quod potuit eſſe materia corporis humani: ideo quaſi homicidium. In oppreſsione verò innocentũ & retẽtione mercedis aufertur pauperibus vita eorũ, & ideo à Deo quaſi homicidium reputatur. Vnde in Eccleſiaſtico habetur
Eccle. 33. Panis egẽtiũ vita pauperis eſt, qui defraudat illũ homo ſanguinis eſt. Et ibidẽ. Qui aufert in ſudore panẽ quaſi qui occidit proximũ ſuũ. Puniuntur etiã homicidæ irregularitate, etiam illi qui ſine culpa occidũt in caſibus in quibus diximus: & qui cũ culpa occidũt licet pœnitentiã agãt. Sic dñs dixit Dauidi re
1. Para. 28. gi. Nõ ædificabis domum nomini meo: eo quod ſis vir bellator, & ſanguinẽ fuderis; vide quantũ Deus abhorreat homicidiũ, & illud deteſtetur. Impijſsimũ enim eſt hominẽ occidere pro cuius vita Deus ipſe mori dignatus eſt, ſed aliud pręceptũ videamus *Non mœchaberis.* Prohibet Chriſtus hic non ſolum adulteriũ, ſed etiã omnẽ ſimplicẽ fornicationẽ: nã qui accedit ad nõ ſuã mœchatur: omnis autẽ mulier quã nõ copulauit cõiugio nõ eſt ſua: cũ qua mœchatur. Omnẽ nanq; fornicationem prohibet hic dñs. Quapropter ſimplex fornicatio cõtra legẽ diuinam eſt, & cõtra naturalẽ. Cõtra diuinã non eſt dubiũ, cũ Chriſtus in Matthæo loquẽs de his quę coinquinãt Matt. 15
hominẽ inter alia nominauit adulteria & fornicationes. Et Pau. ad Gala. Manifeſta ſunt opera carnis, Gala. 5
quæ ſunt adulteria, fornicatio. &c. Et ad Corin. ait 1. Cor. 6.
Nolite errare, neq; fornicarij, neque idolis ſeruientes. &c. Quod autẽ ſit cõtra legẽ naturalẽ euidẽs eſt nã ſi ſimplex fornicatio liceret, nullus duceret vxorẽ vt perpetuo iugo eſſet cõiunctus. Secũdo quænã eſſet filiorũ educatio, vbi nullus vir fœtũ crederet eſſe ſuũ? Tertio, quis eſſet qui filios vellet ſanctè inſtituere & erudire ſi exiſtimare poſſet alienos eſſe quos inſtruere parabat? Quarto vbi eſſet illa hominũ ſancta & firma amicitia, quæ ex matrimonio per cõſanguinitatẽ & affinitatẽ germinat, & firma perſeuerat? Quinto, zelo, iniurijs & cædibus totus orbis macularetur: ſi viri quas amare cœpiſſent ab alijs viderẽt amari, quærẽtes duo vel tres viri vnã pulchrã fœminã, inter eos eſſent maximæ diſcordię & rixę. Sexto viris ſenio cõfectis, quis filius præſens remediũ afferret: ſi patrẽ eſſe dubitaret: quẽ ſenio premi videret? Septimo, ſane de pudore & verecũdia actũ eſſet ſi fornicãdi libido impune per homines graſſari poſſet. Octauo, pulchris fœminis fornicarijs parata eſſent cõuiuia: ſed caſtis & iã vetulis quis prouideret? Nonò, ſi fornicari liceret nullas futuras domos, nullas ciuitates, nullãq; politiã fore, quod enim domos firmat eſt matrimonij indiſſolubilis nexus, ex domibus enim firmis, firmãtur & vrbes. Decimo, tolleres etiam regnorũ legitimas ſucceſsiones: quia rex reginæ partũ nõ crederet eſſe ſuũ, ſed forſan paſtoris aut vilis perſonæ. &c. *Nõ furtum facies.* Hoc præcepto prohibetur nõ modo nequis rei alienę proprietatẽ retineat inuito dño: ſed etiã nequis vſum & poſſeſsionẽ vſurpet. Eſt autẽ maximũ & ſaluberrimũ præceptũ: quo in primis reſpublicæ cõſeruantur. Nulla nãq; vnq̃ fuit tã barbara ciuitas, aut imperiũ q̃ furta acerrimo iudicio plectẽda non cenſuerit quin etiã vt autor eſt Pius papa. II. in ſua coſmographia, & M. Anto. Sabel. lib. 3. Aeneadis decimę prope finẽ: Carinthiæ & Auſtriæ habitatores, in quadã parte quæ Agefurmi vocatur legẽ ſanxerũt, vt qui in furti patrãdi ſuſpicionẽ veniſſet, illico ſuſpẽderetur. Dracõ etiã Athenienſiũ legiſlator præcepit, vt pro quocũq; furto latrones occiderẽtur. Quod ea de cauſa apud has nationes fuit ſtatutũ, quoniam nihil eſt paci inimicius, aut magis cõtrariũ quã latrones, qui ideo legibus humanis & ciuilibus tã acriter puniũtur. Nã oẽs alij ſcelerati homines nocẽt quidẽ reipublicę, minus tamẽ latronibus, qui niſi punirẽtur, nemo res ſuas poſſet tuto poſsidere, pro quibus defendẽdis cõmitterẽtur quotidie homicidia, ſeditiones & ſcãdala, orbiſq; in interitũ rueret. Quare ſapiẽtiſsime hoc

hoc præcepto, sicut & reliquis consuluit Dominus humanæ fragilitati non modo furta prohibens sed & latrones capitali pœna plectendos esse censens. Sic enim fecit Acham: quem cum tota familia lapidari iussit, eo quod vesté aureamq; regulã Hierico rapuerat. *Nõ falsum testimonium dices.* Multò nequiores meo iudicio sunt hi quã superiores: illi enim bona corporis furãtur: at isti animi. Quare quò aĩus corpore præstãtior est, eò animi bona corporeis prestant, & sic q animo nocet dignior est supplicio. Vnde lege talionis merito damnantur calumniatores, eandem pœnam subeuntes quam illi erant subituri: quos infamarũt si verũ esset crimen. Sic in Prouerbijs dicitur. Testis falsus non erit impunitus. Atque ideo illi senes, qui falsum testimonium contra Susannam dixerunt, noluit dominus vt impuniti manerent: sed à populo interfecti sunt. *Honora patrem tuum & matrem.* Sed cur è diuerso, cur nõ præcepit etiam Deus vt parentes filios diligerent? facile respondetur. Quoniam id naturæ humanæ ingenium est, vt nulla regio sit tam barbara vbi filij parentibus non sint charissimi. Nemo enim carnẽ suã odio habet. Quomodo esse potest, vt pater filio indigenti si potest non subueniat? Cuius rei etiam in brutis exempla habemus. Nam gallina pro pullis suis non dubitat se omni periculo opponere, miluoque, fragilitatem suam non considerans, resistere. Idem in fele, cane, sueque videmus. In cæteris autẽ quæ mansuetiora sunt, licet non pugnent merent tamen in filiorum periculis, & raptorem flebilibus vocibus insequuntur. Superuacuum ergo esset de diligendis filijs præceptum, siquidem natura duce etiam bruta filios amant suos. Quod autem ad propositum attinet nisi tanta esset hominum peruersitas, nihilo magis necessarium foret de honorandis parentibus præceptum. Quoniam filius magis est obnoxius parenti suo quam parens filio. Casu enim quo pater tuus simul & filius essent captiui teneretis prætermisso filio patrem liberare. Præterea cum iuxta equitatem debita antiquiora in solutione sint recentioribus præferenda: parentum autem cura erga filios antiquior sit filiorum erga parentes obseruantia, sequitur manifeste prius esse parenti quam filijs subueniendum. Verum ea est morum corruptela: vt paucissimi reperiantur, qui morte parentum suorum non lætentur. Si diuites sunt vt hæreditentur, si pauperes vt cura liberentur & sumptu. Nam vt ad sacras literas reuertamur. Quid aliud mouit Absalonẽ contra Dauidem patrem suum bellum gerere: nisi regnandi libido? Non tamen mansit impunitum hoc flagitium, quoniam telis miserrimè trãsfixus immortale nobis reliquit documentum, qualem vitæ finem sortiantur, qui parentibus inobedientes existunt. Merito ergo Deus præceptum dedit, de diligendis parentibus non filijs: siquidem, in superiori exemplo Dauid interfecto præter suam voluntatem filio, quẽ incolumen seruari iusserat acerbissime fleuit, quod, si recte iudico, nunquam Absalon parente extincto fecisset. ¶ Obserua autem quod solum inter omnia alia præcepta in hoc solo præcepto posuit Deus præmium dicens. Honora patrem tuum & matrem tuam vt sis longæuus super terram. Cur posuit præmium in hoc præcepto, potius quam in alijs? Ne fortè quis existimaret amorem in parentes nihil promereri, quoniam in ijs quæ à natura insunt nec laudamur, nec vituperamur. Cum vero adeo sit rationi consentaneum vt filij parentes suos diligant, superuacaneum videbatur præmium iniungere, posuit tamen vt multo melior esset bonorum filiorum conditio. Secundo, quia cum amor velut aqua res sit procliuis, & ita facilius descendat quàm ascendat, oportuit præmium quasi quoddam artificium excogitare, vt retrogradè filiorum dilectio ad parentes ascẽderet. Nam quemadmodum aqua quæ in hydria est ascendere non potest nisi quis iniecto lapide aut alia re ponderosa aquas eleuari cogat: ita amor hominũ sursum versus non aspirat nisi spe præmiorum erigatur. Merito igitur & sapienter dominus longam vitam promittens parentum obseruatoribus arte roborauit amorem, qui natura erat imbecillior. Illis verò qui sacrosanctum maiorum suorum ius audent violare calamitatesque plures, & immaturum vitæ finem minatus est. Quod si veterum historias euoluere non pigritemur, non solùm autoritate diuina, sed etiam experientia passim impleri videbimus. Nam præter Absalonem, quem constat in flore ætatis interijsse, alia extra sacram scripturam, verissima tamen exempla adducere possem, quibus constat filios in parentes impios miserrimum fecisse vitæ finem. Quis enim nesciat? Orestes matrem Clytemnestram interfecit, Nero Agrippinã, Ninus Semiramidem, Ptolomæus Euergetem, Heraclius imperator Phocam patrem suum. Mitridates item in matrem sæuit, Tullia fœmina crudelissima in patrem, cuius cadauer à Tarquinio superbo extinctum quadrigis, recusantibus equis calcauit. Isti omnes tamẽ & alij parricidæ quos breuitatis causa omitto, varia sed paria pro scelere subierunt supplicia, luctuosissimum vitæ finem facientes. Vult enim Deus: vt huiusmodi flagitia, præter pœnas, quas in altero seculo ferent, etiam in hoc incipiant puniri: ne mortales lateat, quantum sit filiorum impiorum scelus, & quãta piorum virtus. Huius autem præcepti, nec in lege veteri, quæ cum Euangelica nullatenus in perfectione comparari potest, oblitus est Deus: imò vt filius inobediens occideretur, quanuis pater pepercisset ei. Mirabile est etiam patribus parcẽtibus, nihilominus filius inobediens lapidabatur. Chã etiam maledictus fuit & omnis posteritas eius, quia inhonorauit patrem suum Noe. Per oppositum filij obediẽtes multo tempore vixerunt: vt patet de Sem, filio Noe: qui operuit verenda patris, vixit sexcentis annis, vt dicitur in Genesi, ædificauitque Hierusalem, & fuit ibi Rex, vt ait Isidorus: & erat trecentorum & nouem annorum cum obtulit Abrahæ panem & vinum. Ioseph etiam filius Iacob, quia patrem suum qui famẽ patiebatur in terra Chanaã sustentauit in AEgypto, & honorauit: & cum sese ostẽdit fratribus quis esset statim vt dixit. Ego sum frater vester Ioseph, interrogauit de patre dicens. Adhuc pater meus viuit? Ideo benedictus fuit à patre, & dedit illi pater hereditatem extra fratres suos & dixit illi. Filius accrescens, Ioseph, filius crescẽs & decorus aspectu. &c. Vixitq; Ioseph cẽtũ & decẽ annos. Tobias etiam Iunior cũ pater eius Tobias

Iosue.7. Prou.19. Dan.13. 2.Reg.16. 2.Reg.18. Exod.20. Exod.21. Deut.21. Gen.9. Gen.11. Isido.lib.5. ethimo. Gen.14. Gen.45. Gen.48. Gen.49. Gen.50. Tob.5.

iussisset eum peregrinari obediens & patrem honorans respondit. Omnia quæ præcepisti mihi faciam
Tob.14. pater. Et ideo tot annos vixit in prosperitate & senectute bona, quòd vidit quintam generationem, & filios filiorum suorum.&c.sed hæc sufficiant. ¶ Verũ circa ordinẽ quẽ Christus habuit in his præceptis obserua quod cœpit à facilioribus vadẽs ad difficiliora. Primò ait non occides: id vero à natura videtur insitum, nullius sanguinẽ fundere. Aliquanto difficilius pulchra alterius vxore tẽperare: ideo secũdo loco dixit. Non mœchaberis. Et difficilius à rebus abstinere. Et ideo dixit, nõ furtum facies. Quarto difficilius est os moderari, & ideo dixit: non dices falsum testimoniũ. Porro difficillimum est patrẽ odire: quapropter addidit, honora patrẽ tuũ.&c Sequitur in cõtextu. *Qui ait. Hæc omnia custodiui à iuuentute mea.* Hæc respondit Iesu ille princeps. Nõ desunt qui putent quod iste fuerit mentitus: sed re vera verũ dixit. Nã alias Christus qui veritatẽ nouerat eum tanquã mendacẽ argueret, non dando sibi regulã de perfectione. Et etiã quia vt dicitur in Marco, videns Christus istũ ita dicentem dilexit eum.
Mar.10. Christus tamen non diligit mendacium, sed detestatur. ¶ Expende etiã quod Matthæus dicit hũc esse adolescentem: videtur ergo cõtradictio quod adolescens dicat quod seruauit hæc à iuuentute sua: accipitur hic iuuentus large: nam prius est adolescentia quã iuuentus. Quod si non attigerat vigesimũ primum annũ nõ æquè bene poterat dicere, quod seruauit præcepta à iuuentute sua. Dicendũ ergo quod adolescentia & iuuentus in scriptura large sumũtur & non secundũ taxationem annorũ, quam nos ponimus. Nã hic qui princeps erat pharisæorum credẽdũ est quod transierit statum adolescentiæ, quia homines in tali ętate, nõ solent ad talia aspirare. Sic etiã in scriptura adolescentia solet sumi pro quacunque ætate parua: imò pro principio cuiuscunque ætatis quæ non sit infantia. Sic in Genesi dicitur. Omnis
Gen.6. ætas ab adolescentia sua prona est ad malũ. Hoc est à principio cuiuscunq; ætatis prona est ad malũ. Et ita in præsenti iuuentus & adolescẽtia prona est ad malum. Et ita in præsenti iuuentus & adolescentia accipiuntur large, ita quod adolescentia accipiatur pro iuuẽtute vel à principio virilitatis, iuuẽtus autẽ accipiatur pro parua ætate, scilicet pueritia. *Quo audito Iesus ait ei. Adhuc vnum tibi deest, omnia quæcunq; habes vende & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo. Et veni & sequere me.* Videtur quod hęc non ad propositum dicta sint: nã ipsę non quærebat nisi quid faceret, vt vitam æternam possideret, ad quam possidendã satis erat præcepta decalogi serua-
Mat.19. re. Nihil ergo illi deerat, vt vitã haberet. Sed quod Lucas hic dimisit Matthæus dixit, quod dixerat adolescẽs, quid mihi deest? Ideo dixit Christus quod posset bonũ facere vltra decalogũ: & quod restabat perfectiorem esse faciendo opera supererogationis vltra iustitiã sufficientẽ quã fecerat. Quãuis haberet perfectionẽ simpliciter voluit illũ Christus iuxta desiderium suũ & petitionẽ ducere ad statũ maioris perfectionis. Pro quo obseruãdũ primo, quod perfectio Christiana nõ cõsistit in renuntiatione tẽporalium rerũ, sed in charitate. Abdicatio rerum tẽporaliũ est perfectionis dispositio & instrumentũ: nam tollũtur per hæc impedimenta ad actus perfectæ charitatis. Et ideo cum Christus dixit huic, vt in Matthæo habetur, si vis perfectus esse, vade & vẽde omnia.&c. intellige ac si dixisset. Si vis esse dispositus ad perfectionem, quia cura rerũ tẽporalium multum solet homines distrahere. ¶ Aduerte secundo, quod non posuit Christus perfectionẽ in vendẽdo omnia, quia multi philosophi hoc fecerunt, sed in sequendo illum: ideo ait. Sequere me. Proposuit prius vendere, quæ est dispositio. Expende rursus quod nõ est tota dispositio ad perfectionẽ vendere omnia sed aliqua etiam sunt necessaria, scilicet, non vti matrimonio, & non habere conuersationem secularẽ. Tamen posuit Christus de venditione possessionũ. Primo quia istud est efficacius remedium & potior dispositio inter omnes ad perfectionẽ. Nõ est enim aliqua tam extensa, tã quotidiana solicitudo, sicut cura bonorũ possessorum, quę totum hominem implicat, & ista magis distrahit, quam omnia alia impedimenta simul sumpta: & ita qui ab ista abstinet faciliter poterit vacare perfectioni, quasi sit omnino dispositus. Secundo, quia quantum ad iuuenem istũ nihil erat quod magis impediret peruenire ad perfectionẽ quã cura possessionũ, nã erat diues valde, & amãs possessa: quod patet, quia tristis recessit à Christo. Et ideo hũc nihil tantũ impediebat quam possessio diuitiarũ: quam ob rẽ Christus hoc tetigit tanquã magis necessariũ iuueni. Apostolis etiã non dixit quod abstinerẽt à venereis vt perfectionẽ sectarentur. Primo propter magnã difficultatẽ: quã maiorem difficultatem satis ostendit Christus, quia in renunciatione bonorũ non dixit per aliqua verba quod esset difficile, sed abstinẽdo à venereis ostendit difficultatẽ magnam cũ dixit. Non omnes hoc capiũt sed quibus datum est. Christus autem noluit suadere statim ad consilia maximè ardua, scilicet ad abstinendũ à venereis: sed induxit ad minora scilicet ad vendendũ omnia. Secunda ratio cur non præcepit Christus vt abstinerent à venereis: quia plurimi eorũ erant coniugati quando vocati sunt à Christo, & si abstinerent ab istis necessariũ erat vt repudiarent vxores, vel quod indiceretur vxoribus perpetua castitas Primũ non cõueniebat quia Christus vetuit libellum repudij: secundũ etiã non cõueniebat: quia castitas est res voti, & non pręcepti. Nec Apostoli poterant seruare continentiã, cũ vxoribus maneret iuspetendi debitũ, & ideo non hortatus est ad continentiam eos, sicut ad vendendum omnia. ¶ Ad nostram tamen eruditionem discamus hinc ne superbiamus etiam si ad supremum virtutis culmẽ peruenisse existimemus. Quoniam præter mandatorũ obseruantiam, quæ necessaria est ad salutem, sunt alia multa, sine quibus nemo potest esse perfectus: ideo noluit dominus, vt homo sciret quando est in statu gratiæ ne superbiret. Et Paulus dixit. Nihil mi- 1.Cor.4.
hi conscius sum. Hoc autem fecit Dominus vt semper timentes & humiles simus, quare si sapimus semper cogitare debemus: quod quemadmodum vas fictile in quo est ruptura aliqua liquorem continere non potest, sic etiam in nobis sit aliquod vitium quo apud nos gratia diuina permanere non possit. Hic diues ea de causa conceperat opinionẽ, vt crederet sibi nihil deesse ad summam perfectionẽ.

Attamẽ

Attamen Christus qui penitus animos hominũ intuebatur eius arrogantiã contutauit, dicens. Vnum
Apoc. 3. tibi deest. Sic etiã alij dixit, dicis quia diues es & nullus egeo, & nescis. &c. ¶ Discamus ea quæ magis amamus despicere, hęc enim est via perfectionis & meritũ: vt quæ magis amamus despiciamus, prop-
Geno. 22. ter Christũ. graue opus Chr̃us adolescenti pręcepit. Graue opus fuit Abrahę positũ, quẽ vnice diligebat suis manibus occidere. An nõ multi tenerius amant diuitias quã filios? Illa quę magis amas, & tenerius diligis abijce propter Christũ vt corde a terrenorũ amore euacuato, fœlici cõmutatione Deus impleat cor. & felix sis in eo qui est vera fœlicitas. ¶ Discamus gratia Dei nõ abuti sed semper cũ ea in melius prodesse, vt Deus augeat in nobis dona sua. Conabatur Chr̃us trahere hũc adolescentẽ ad Christianã perfectionem: certe quia quem ab ineũte ętate amauerat custodierat, & gratiã dederat, vt mãdata custodiret, nunc gratiæ perfectione ornaret, & illustraret. ¶ Discam⁹ etiã Dei mãdata custodire: hos enim Deus amat qui sua mandata custodiũt. Ama-
Mar. 10. uit etiã signis exterioribus hunc adolescentẽ vt tes-
Gen. 6. tatur Marcus: ex quo intellige: quantũ doleat de mãdatorum violatione Certe tangitur dolore cordis intrinsecus. & doleret si posset. ¶ Discamus pręterea in cœlo vbi diuitiæ securę sunt thesaurizare, dando nostra bona pauperibus: nam huic adolescenti dñs dixit vt daret sua pauperibus & inueniret in cœlo thesaurũ. Mirabilis modus thesaurizandi scilicet dispergendo, cũ alij soleant cõgregando thesaurizare
Matt. 6. Thesauriza in cœlo: vbi thesaurũ nec fures rapere, neq; incendiũ consumere poterit. ¶ Deniq; discam⁹ ex Christo saluatore nostro curã habere pauperũ. & memores illorũ esse. Ille enim pater est pauperũ. & protector: & ne inopia cõsumantur præcepit non modo huic, sed omnib⁹ diuitibus vt pauperes in necessitatibus suis adiuuent, cuius pietatis non pauca
Gen. 3. sunt in sacris literis exempla. Propria enim manu nõ est dedignatus dñs primos parentes nostros vestire, qui ante in paradiso nudi incedebãt. Postea vero summopere Iudæis pauperũ curam commenda-
Deute. 15. uit multa statuens in eorum fauorem. Nam & decimandi ius induxit, quo pars aliqua cederet pauperi-
Leuit. 25. bus, & statuit vt debita septimo anno cõdonarẽtur, cui pietati aliam non minorem addidit, Iubilæũ excogitans quo possessiones venditæ ad pristinos dominos redire solebant, Præterea iussit vt in agris & vineis, messium & vuarũ reliquię manerent, & si fascis au corbis obliuione forte relictus esset ne quæ-
Deute. 24 reretur, vt his alerentur pauperes. Permisit etiã Iu-
Leuit. 25. dæis, vt latius & splendidius in festiuitatibus cõui-
Neem. 8. uarentur vt pauperes inuitarent At in lege Euange-
Matt. 10. lica non solum pollicetur pauxillum aquæ pauperi datum, sed tanquam sibi esse datum benigniter accepturum: sed etiam pauperibus regnum cœlorum
Luc. 16. largitur, inquiens vt faciamus nobis amicos de mãmona iniquitatis Itaque si exacte sacram scripturã quis perscrutari voluerit: cõperiet proculdubio eximiam habuisse dominum omniũ pauperum curam: quod etiam ex hoc loco constat, vbi Christus huic diuiti pauperes commendat. Verum multi sunt qui hanc dñi cõmendationem parui pendentes, nec viduæ in paupertate sua subueniunt, in eadẽ vicinia morãti, nec pupillo omni auxilio destituto opem ferunt: nec cõsiderant Christianũ nõ esse, qui Christũ nõ audit & imitatur. ¶ Demũ discamus ex hoc loco ꝙ melius est dare omnia simul pauperibus quã manere in seculo ministrãdo res possessas, & dãdo quotidie eleemosynas: quia qui eleemosynas dat, fructũ dat rerũ, tamen qui totũ dat spoliat se a fructu & a possessione. Et etiã in possidẽdo delectatio quę diu manet, qua caret qui totũ simul dat, Verũ vt recte daretur pauperibus, oportebat prius vendere vt daretur moderate: nã si nõ vẽderentur quędã, darẽtur integre vt magna domus vel ager qui est magni valoris, & hoc nõ esset releuare inopiã pauperis, sed ditare. Reductę tamẽ diuitię in pecuniã possunt diuidi inter plurimos, & moderate dari. Sed iã ad cõtextũ reuertamur, vt videam⁹ quid egerit diues iste. Aitita q; Euãgelista. * His ille auditis contristatus est, quia Tex. *
diues erat valde * Mirũ videtur ꝙ iste qui omnia præcepta seruabat tanto tenebatur diuitiarũ ardore, ꝙ nõ poterat ad perfectionem venire. Vide ergo ꝙ amare diuitias immoderate semper impedit perfectionẽ: quomodocũq; cõsideretur pfectio. Quia circa perfectionẽ, aut cõsideratur ipsamet perfectio aut instrumentũ perfectionis. Si instrumentũ: tunc obseruatio cõsiliorũ est necessaria: quia sunt instrumenta quædã quorũ præcipuũ est renũciare omnibus possessis. sed ad renunciandum nihil est quod magis impediat quam amor immoderatus possessorum: sicut fuit in isto iuuene. Ideo iste amor impedit perfectionem. Si autem consideretur ista perfectio in se ipsa, etiam impedit amor diuitiarum perfectionem, quia consistit perfectio in charitate, & vt nos accipimus consistit perfectio in actu excellẽti amoris: sed conditio animi nostri est vt non possit fieri intense ad multa, nã si ad vnum fit intense, fit ad alia remisse. At ideo si quis diligit Deum intense dilectione excellenti non potest diligere aliam rem intense: quod si illam diligat intense, minuitur dilectio Dei: Minus enim Deum diligit, qui cũ eo aliud diligit: ideoq; amor immoderatus diuitiarum impedit perfectionem. ¶ Potest etiam amor in ordinatus ad res possessas esse contra præceptum cum diliguntur diuitiæ plusquã Deus. Et tũc agit cõtra pręceptũ & mortaliter peccat, quãdo ita amat ꝙ potius vellet offendere Deũ quã illis carere, & cõmittere potius aliꝗ peccatũ mortale quã priuari velle rebus possessis. Nã quãtũcunq; feruẽter amet, si potius vellet carere illis quã Deũ offendere nõ peccat mortaliter amãdo possessa & tũc seruat pręcepta: tamen non attingit actũ excellẽtem amoris Dei, in quo est perfectio. Talis erat iste iuuenis de quo nũc est sermo: quia præcepta seruabat verũ quia diuitias feruenter amabat, impeditus erat a perfectione, Et Matth. 19
hac de causa recessit a Christo, vt dicũt Matthæus Mar. 10.
& Marcus, & cõtristatus est. Cõtemptũ diuitiarũ diuites audire nõ possunt Habent enim clausas aures & sono æris obtusas, & nummus magis illis sonat

quam diuina verba: & ita æris tinnitu verbũ Dei audire nõ possunt: sicut molitores qui aquarũ fragore vocantes nõ audiunt. Quare sicut sapiens molitor aquas cõpesceret, vt possit audire vocantes: ita diuites si sapiunt diuitiarũ fremitũ, & terrenorũ cupidinẽ coercere debent, vt vocationes & inspirationes cælestes percipiant. ¶ Nos vero discam⁹ hęc omnia terrena despicere & derelinquere ne animus noster amore caducarũ rerũ depressus, & præpeditus ad perfectionis vitã & diuinũ amorem aspirare non posit, ad quem Deus omnes electos suos tanquam ad scopũ summi boni intendere voluit. Vt enim auibus pœnas alarum resecamus ne longius auolent quam oportet: sic dñs vult vt diuitiarũ luxũ abscindamus, ne plus nimio cor nostrũ a diuino amore elongetur. Quod si putatores arborũ circũcirca superflua demunt, ne ascẽdere impediantur, quid nos facere debemus quorũ maius agitur cõmodum, nisi falce diuini amoris omnia terrena & caduca amputare, quo facilior nobis pateat ad cœlũ ascẽsus. ¶ Ex pende etiã ad tuã eruditionem, quod cũ iste recessisset a Christo abijt tristis. Profecto nulla vera tristitia est nisi a Deo recedere: nã ille qui a Deo nõ re-
Iob. 7. cessit nõ habet cur tristetur. Imo si in te, qui a Deo nõ recessisti irruant tristitiarũ agmina, dic. Pone me dñe iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Et illud Psalmi, Dñs protector vitę meæ a quo tre-
Psal. 29. pidabo? Et illud. Si ambulauero in medio vmbræ
Psal 22. mortis non timebo mala, quoniã tu mecũ es. Esaias
Esa, 50. quoq;. Nõ sum cõfusus, te pastorem sequens. Et qui recedit a dño cũ ab omni bono discedat, vere verã causam habet tristādi. Vnde Dauid in Psalmo. Fue-
Psal. 41. runt (inquit) lachrymę meæ panes die ac nocte, dũ dicitur mihi quotidie vbi est Deus tuus. &c. Sed pro cedamus. * Videns autẽ Iesus illũ tristem factũ di-
Tex, * xit. Quã difficile, qui pecunias habent in regnũ Dei intrabunt? * Bene possunt pecuniã habentes regnũ Dei intrare, sicut Abrahã, Dauid, & multi alij: sed loquitur de illis qui pecunias diligunt immoderate: & ideo cupiditas, & voluntas immoderata dãnatur hic a Christo. Hoc dixit propter istũ adolescentem. Sed dubiũ est. Quomodo hic difficiliter intrabit in regnũ Dei, cũ præcepta Dei seruabat? Nonne vt diximus vir bonus erat & Christus dilexit eum? Pro maiori explicatione istorũ quę diximus, & huius difficultatis obserua: quod diuitiæ tripliciter possunt haberi. Primo quando earũ amor omni alij non modo humano, sed etiam diuino amori antefertur. Cuiusmodi eas posidebat diues ille vorator qui Lazaro male consuluit. Secundo quando ma-
Luc, 16. gni quidem fiunt: non tamen adeo vt omnino amorem Dei superent: quo pacto ab hoc adolescente possessæ sunt. Tertio haberi possunt diuitiæ, ita vt nullatenus earum cura impedire diuinorum exercitium, aut cum Dei amore in contentionem venire posit. Et hoc modo, Abrahamus, Iob, Dauid, alijque viri sanctissimi & doctissimi extiterunt. Ex his autem diuitum conditionibus, prima quidem malorum est: secũda bonorum: tertia perfectorum. Christus ergo hic loquitur de illis diuitibus, qui secundum locum tenent: quorum posibilis est, difficilis tamen salus, propter periculum, in quo versantur. Ea enim est humanæ naturę fragilitas, vt qui nimis diuitiarũ amore tenetur sæpenumero amorem Dei post habeat, quo facto in impiorum numero esse incipit. Considerent igitur qui hunc secundum locũ tenent, quanto sint periculo expositi, & vigilantes ne vnquam obdormiant, & cadant in laqueum diaboli. Paulus dicit Et periculum istorũ patet in duo- 1 Tim. 6.
bus. Primo quia qui diuites sunt isto modo, vt non perdant quæ posident committunt quæcunq; mala: amant enim tam ardenter possessa, quod etiam si aliena non ambiant, ne perdant quod amant faciles sunt ad peccatum mortale. Secundo, quia impediũtur ad bonum, & cessant facere bona quia diuitias habent. Sicut iste iuuenis qui Christum non est secutus, quia diues erat, nã quia diuitias relinquere oportebat cessauit sequi, & ideo diuites difficile intrãt in regnũ Dei, propter magnũ periculũ in quo viuunt. Si quis autẽ posideret illas nõ amans in nullo esset periculo: sed quia hoc raro fit cõsultius est eas relinquere. Vnde in Ecclesiastico habetur. Beatus diues Eccle. 31.
qui inuẽtus est sine macula & qui post aurũ nõ abijt neq; sperauit in pecuniæ thæsauris. Quis est hic & laudabimus eũ? Quasi dicat, Rarus aut vnus est. Fuit quidẽ vn⁹ Abrahã, alter Iacob, Loth, & Dauid. Sed tamẽ pauci sunt, ita vt digito mõstrari posint. Quare quia raro euenit, & quis diues vt perfectus esse simul posit tutiusque semper eligendum sit, præsertim in re tam graui in qua salus & vita hominum vertitur: suadet Christus diuitiarum derelictionem propter periculũ. Quia difficile est posidere & possessa non amare: securius est non posidere. Et sic Apostolus de solis diuitijs dixit ꝙ pararẽt laqueos. 1. Tim. 6.
ex istis patet, declarationem istius ꝙ sequitur immediate dicẽs Chrs. * Facilius est enim camelũ per foramẽ acus transire, quã diuitẽ intrare in regnũ Dei. Tex, *
* Maximam difficultatem, imposibilitatem vocat Quædam enim in scriptura dicuntur imposibilia moraliter alia autem Logice seu Metaphysice. Moraliter ea dicũtur posibilia quę sæpe & sine magna difficultate fieri possunt. Contra vero imposibilia moraliter dicuntur, quæ fieri non possunt nisi rarisime & cum magna difficultate. Et sic hic dixit similitudinem imposibilitatis. Et clarius in Mat- Matt. 19.
thæo imposibile esse dixit, diuitẽ intrare in regnũ cœlorũ. Logice vero seu metaphysice posibilia dicuntur quæ vtcunque fieri possunt: & e contra imposibilia quæ nullo modo. Hic autẽ loquitur Christus de imposibili morali. Sic etiam in Ieremia ha- Ierem. 13.
betur, Si mutare potest Aethiops pellẽ suam, aut pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere, cũ didiceritis malum. Et dominus in Euãgelio de Pharisæis. Propterea non poterant credere: quia Esa- Ioann. 12.
ias dixit. Excæca cor populi huius, & aures eius Esa. 6.
aggraua. Nunquid peccator assuetus peccatis, nõ potest saluari? Absit. Omnis enim peccator quantũuis sit scelerosus dum viuit conuerti potest: vnde & ipsi Pharisæi si saluti suę consuluissent credẽdo saluari potuissent. Ieremias autẽ imposibilibus compa-

comparauit istorum saluationẽ: & item Christus dixit illos nullo posse credere modo nõ quod simpliter non possint saluari huiusmodi peccatores: sed moraliter quia maiori ex parte euenit, vt qui tam duro & Pharisaico sunt animo non conuertantur, non quod non possint, sed quod nolint: pari modo diuites qui bona temporalia nimis amant, quoniam nimius amor diuitiarum ad peccandum valde incitat vt iam dictum est. Qua de causa hæc propositio & illa Ieremiæ superior comparatio non sunt interpretandæ rigore Dialectico, aut physicè: sed moraliter loquendo: qui loquendi modus omnibus etiã nobis familiaris est, vt vulgo dici solet exaggerationis gratia impossibile quod non est factu facile. Optimè autem colligitur hoc sic intelligendum esse, quoniam immediate antea dixerat hoc Christus interrogatiuè. Quam difficile qui diuitias habent in regnum Dei introibunt? quam difficultatem statim exposuit cameli cõparatione quod videtur impossibilis saluatio diuitum: nulla tamen ibi oritur inde impossibilitas, sed exaggeratio tantummodo difficultatis. Sic etiam D. Hieronymus, ait quod non impossibilitas prætenditur, sed raritas demonstratur. ¶ Sunt qui dicant quod hoc intelligendum est de diuitibus qui totam spem suam ponunt in diuitijs, & diligunt eas plusquam Deum: & si de istis loquitur Christus certe etiam metaphysice loquendo impossibile est quod isti ingrediantur regnum Dei. Sed Christus quantum existimo non loquebatur de istis diuitibus nisi de illis qui amant Deum plusquam diuitias: sed nihilominus ardẽter diligũt diuitias, qualis erat ille iuuenis. Oportet enim, attẽdere quorsum Christus hoc dixerit, quoniam hoc dixerat loquẽs de illo adolescente qui mandata seruabat diuitijs non obstantibus, qui quidem non erat de illorum numero qui diuitias plusquam Deũ amant: sed aliorum secundi gradus: scilicet quibus vt supra diximus dilectio Dei omnibus alijs rebus etiam charissimis non videtur postponenda. Quare de his non de primis intelligit Christus propter periculum in quo versantur illi qui etiam si Deum plusquam alia diligũt tamen bonorum temporalium alia ex parte nimio amore detinentur. Itaque de hoc adolescẽte & similibus loquẽs intentũ persequitur alias si de diuitibus primi gradus qui in peccato mortali sunt, esset intelligendus: absurdum videretur, quippe quia nulla est dubitatio huiusmodi diuites qui diuitias plus amãt quã Deũ saluari non posse, dum sic diuites fuerint. ¶ Si autẽ quæras quid intelligat Christus per camelum ego non possum aliud intelligere nisi funem nauticum assentiens expositioni Theophilati, qui sic hunc locum interpretatur. Cõparationes enim debent fieri iuxta rationẽ & cũ iudicio: vnde cum funis videatur habere quãdã similitudinẽ & proportionẽ cũ filo, quia vtrũq; netur & torquetur, de fune intelligendũ videtur nõ de animali. Alias ridicula esset comparatio: quemadmodũ si quis diceret se melius in equo quam in lapide equitare, quia lapis nihil cũ equo habet similitudinis. At si diceret, equũ esse equitatui aptiorẽ quã mulam, recte & apte loqueretur: quia vterq; eidem ministerio conueniunt. Ita etiã Christus reprehendẽs iudicia temeraria aptam à rebus similibus duxit

Hier. in cap. Mat. 19.

Theod. super Mat. c. 19.

cõparationẽ inquiens. Quid vides festucam in oculo fratris tui. trabẽ autẽ quæ in oculo tuo est non cõsideras? *Luc. 6.* Quæ ambo inter se longitudine saltem & impediendi modo similia sunt: licet trabs multo sit maior. Sic etiã agẽs de illis rebus, quæ per foramen acus ingredi possunt, vtitur rudentis comparatione: qui quanquã per acus foramen ingredi non possit, ministerium tamen habet simile: quoniã per anchorarum foramina transmittitur: & sic quoad acũ se haberet nisi obstitisset crassities. In Græco autẽ est κάμιλος. quod significat funis nauticus. Quod siquis dicat tam impossibile est vt funis nauticus transeat per foramen acus quam animal: ergo quid refert potius de fune quam de animali intelligere? Respõdetur rudens habet, vt iam diximus, maiorem proportionem cum filo, quod solet transmitti per acuũ foramina quã animal: & de animali esset nimis longè petita cõparatio. Et prætereà funis transitus non est impossibilis quemadmodum animalis, lic èt sit difficilis: quia licet rudens crassitia sua integer non possit ingredi acus foramen: poterit tamen filatim, si scindatur in tenues fibras, ex quibus cõfectus est. Vnde etiam aptior & sapiẽtior existit comparatio: nam si diues qui more rudentis incrassatus & impinguatus est, se minutatim consciderit, pauperibusq; bona sua erogans luxum & opes attenuauerit: proculdubio ianuã cælorũ ingredi poterit: secus si auarus extiterit: opes opibus quasi fila filis accumulãs. *Sequitur in contextu. Et dixerunt qui audiebant. Et quis potest saluus fieri?* Existimabant discipuli vix quempiam posse inueniri qui amplas possessiones subito profusurus esset ob regnum Dei, quanquam ipsi paucula quædam reliquissent: vnde non pro se ipsis interrogant quum pauperes essent, sed pro omnibus: quia misericordes erant. Quotus enim quisq; est mortalium qui aut abijcere potest diuitias quas habet aut non optare si nõ habet. Soliciti enim erãt discipuli de pusillo saluandorum numero. *Ait illis. Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.* Nihil aliud vult insinuare: nisi quod opus sit diuina gratia vt cũ diuitijs regnum Dei acquiramus: nã Dei adiutorio suffulti ea quæ difficilia vidẽtur, & sunt secũdũ naturã ferè impossibilia, perficiẽmus cũ gratia Dei. Impossibile fere est homini diuiti immoderato amore diuitias diligat, & ita vt spem suam in eas ponat: Deo tamen possibile est diuitis animũ mutare, ita vt rectè eis vtatur. Ideò Dauid qui rex erat & diues hoc auxiliũ petebat Dño dicẽs. *Psal. 118.* Inclina cor meum Deus in testimonia tua, & non in auaritiam. Humanarũ enim virium non est vt quis habitis diuitijs, cor non apponat: Deo autem possibile est vt in nobis creet cor nouum & spiritum nouum, creatorq; apud nos in multis præponderet.

¶ Disce in hoc loco in omnibus rebus tuis, tam prosperis quã aduersis semper ponas ante oculos hanc domini sententiã: quod apud Deũ omnia sunt possibilia. Si enim tibi fortuna iam arridet: potest Deus dulce hoc in amarum reddere. Lætus erat Dauid in Sicelech diuidens Amalechitarum spolia equitibus suis: *2. reg. 1.* quæ letitia accepto nuntio de morte Saulis & Ionathæ Israelisq; calamitate, in luctũ cõuersa est. Lætus accubuerat Holophernes bene cœnatus & potus: *Iudith. 13.* sed crastinum mane habuit in inferno.

no. Lætus erat Aman ab Hester regina inuitatus: *Hester.6.* eodem tamen die inimicum suum per ciuitatem honoris causa comitatus est pedes: cum magno decore & tristitia sua. Nemo igitur lætitiam huius seculi æstimet, quando multi hodie læti sunt qui cras erũt mœstissimi: è contrario autem si fortuna se tibi nouercam ostenderit, potens est Deus fugatis nebulis incommodorum lucem salutis reuocare. *Gen.45.* Mœstissimus erat patriarcha Iacob propter communem regionis famem filiorumq; absentiam præsertim Beiamin, quando accepit nuntium de Iosephi prosperitate: quo summo est affectus gaudio. *1.Reg.2.* Dñs enim (iuxta canticum Annæ) mortificat & viuificat: deducit ad inferos & reducit. ¶ Docet etiam locus iste non humana infirmitate metiendam salutem, sed virtute diuina. Sed ad contextum. *Ait autem Petrus. Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te.* Quid reliquit Petrus? Cimbam cum duabus retibus pauperque tuguriũ? Non attenditur id quod relinquitur: sed voluntas qua relinquitur: quare qui Christum secuti sunt tanta reliquerunt, quanta relinquere potuerunt, qui eum secuti non sunt. Ea enim est humanæ libidinis in cupiendo insatiabilitas, vt qui illam teneat nũquã sibi satisfacit: & qui relinquat, omnia relinquere videatur. Quare tantum reliquit Petrus, quantum potuit affectare Alexander. Nam taliter fuit erga dominum Petrus animatus: vt si, sicut tenues opes habebat, opulentissimum haberet imperium, nihilo secius imperium vnum & quinquaginta imperia reliquisset. Hæc est Deo grata & acceptabilis voluntas: vnde videre potes quam expeditum velit animũ vniuscuiusq; esse ab omni humano impedimento: quando Apostolis exiguas etiam opes relinquere præcepit. *Psal.18.* Vt Christum sequerentur Apostoli, expediens erat vt omnia relinquerẽt. Cũ Christus curreret exultauit vt Gigas ad currendam viã & necesse erat vt currerent discipuli: quod nõ poterant ita expedite currere nisi essent exonerati: eam ob causam omnia reliquerunt, ne diuitiarum pondere grauarentur. In Genesi vbi communis editio *Gen.13.* habet. Erat Abrahã diues valde, habet versio Græca βαρὺς σφόδρα hoc est, grauis vehementer. Pondere Aegypti grauabatur: licet enim diuitiæ leues videãtur, tamen quia Aegyptię sunt, viris sanctis graues sunt. Ideoq; omnia reliquerunt Apostoli: vt nudi, nudũ sequerentur. ¶ Deinde vt mundum cognoscerent quẽ oppugnaturi erant necesse erat vt relinquerent vt eum viderent. Circunfusi mundi confusionem minime intuentur. Sicut in ludo calculorũ euenit sæpe vt ipsi ludẽtes veluti oculis capti obnimiã confusionẽ non videant quomodo latrunculos mouere debeant: cum illi qui extra ludum sedent foris id considerantes recte inspiciant. Sic qui in mundi negotijs implicãtur cęcutiunt mentis acie tenebris cooperta, cum illi qui animũ à mũdo separarunt seque in solitariam requiem receperunt, mundi dolos labores, & vanitates, acute tamen intueãtur. Vt aliquid videamus necesse est vt sit aliquod interuallum inter oculos & obiectum. Sic vt mundũ intueamur necesse est esse aliquam distantiam inter nos & illũ. Oculi palpebras suas prospicere nõ valent, quia nullum est medium interiectum. Sic mundani, non vident, quæ sunt mundi. ¶ Tertio qui cum aliquo vult negotium agere illum expeditum ab omni cura desiderat habere: quia pluribus intentus, minor est ad singula sensus. Sic cum dominus voluit tractare cũ *Gen.12.* Abrahã, dixit ei. Egredere de terra tua & de cognatione tua. Viri perfecti tigno domus extuendæ similes sunt qui iuxta locum in quo ponendus est dolatur & excauatur: nã tugurio aptatur rudius & planius, atrio vero exactius. Eodẽ modo Apostoli quia in ecclesia in præstantissimo erant loco constituendi in omnium mortalium conspectu, ideo Christus voluit vt omni non solum vitio sed etiam imperfectione carerent: quare eos decorticauit & mũdauit prius ab omni mortali affectu: vt posset illis à negotijs secularibus separatis tuto diuina mysteria cõmunicare. Vnde Paulus, Mulier innupta & virgo cogi- *1.Co..7.* tat quæ domini sunt, alia diuisa est. Hinc in Deute- *Deut.18.* ronomio præcepit Deus ne homines diuino cultui deputati haberent possessiones, aut prædia vlla: ne distraherentur ab officio. Et in Leuitico præcepit ne sibi in templo Gibbosus ministraret: in figuram, quoniam sicut Gibbosus oculos corporis vitio leuare ad cælum nõ potest: sic secularibus negotijs im- *Leui.12.* plicati minus idonei supernis redduntur. Hanc ergo seruauit dominus in electione Apostolorũ rationem, vt si quidem erant cælestium consiliorum participes futuri nudarẽtur prius omni carnali affectu. ¶ Quarto bene poterant Apostoli saluari Deoque bonis suis inseruire: Abrahamus enim, Isaac, Iacob, Iob, & alij antiqui patres diuites fuerunt simulque perfectissimi Deoque amicissimi, Verum est. Sed tẽpestate illa quia simplicius & purius viuebant homines & poterant diuitiæ externæ cum interna paupertate copulari, non fuit impedimento rerum affluentia quo minus boni ad perfectionem euaderẽt: postea verò ingruente acquirendi & congregandi libidine merito negauit dominus Apostolis rerum temporalium possessionem, ne impedirentur & vt temporalibus illis exemplum cõueniens præberẽt. Tranquillo, & pacato mari tutò nauigant nautæ mercimoniaq; retinent: si vero aliqua exurgat tẽpestas, vndeq; nauim iactare incipiant cum sint in periculo omniũ iacturam faciunt, mallentes nudi euadere quam ornati interire. Sic priscis temporibus ea erat seculi tranquillitas vt nihil humanum videre- *Gen.14.* tur viam perfectionis impedire posse. Vnde Abrahamus cum esset tanta opum præditus abundantia vt cum domesticis duntaxat quatuor simul reges *Gen.18.* prælio vicerit, ea erat etiam humilitate vt non erubesceret hospitum suorum pedes lauare, Sara eius vxore officium coci & pastoris subeunte, verum tunc frugalius conuiuabantur homines parciusque ornabantur diuitias parui pendentes quibus non ad luxum, sed ad naturæ necessitatem vtebantur. At nunc vsque adeo creuit vitiorum tempestas, & tantum exurgit honorum & diuitiarum pondus: vt nisi his proiectis nemo possit tutò nauigium vitæ gubernare. Verum enimuerò si conseruandæ vitæ corporeæ causa, auarus mercator non dubitat merces suas iactare: quid nos facere debemus, vt æternã non amittamus? Nihilominus tamẽ multi sunt qui profitentur se quicquid grauissimum propter Deũ subituros, & tamen bonis temporalibus inuigilant cum salutis suæ detrimento, qui si reputare vellent

vellent quod non minori sunt bona temporalia, periculo viuentibus quam sarcinæ fluctuantibus, paucioribus essent contenti. Nam quoniam quo est maioris pretij vita æterna quam temporalis: eo debet maior in illa quam in hac conseruanda sumptus fieri, furor est ingens cum animæ detrimento opes retinere quas propter corporis discrimen proijcimus, sanus igitur non præfert temporalia æternis exemplum secutus Petri aliorumque Apostolorum, vt vitæ pericula declinet. Per hoc enim pelagus tot tempestatibus obnoxium in quo tanta occurrunt discrimina cautius est nauigandum vt perueniamus ad illam promissionis terrã quotẽdimus: neu sicut Pharao rex AEgypti in transitu intereamus. Illi autem summo cũ discrimine viuunt qui Petro in præmio pares esse volunt: opes tamen nec relinquũt nec cõtemnunt. Diuitiæ de se malæ non sunt: nimia tamẽ diuitiarum solicitudo non potest non intercludere supernorũ cogitationes. Quia sicut qui duabus acubus simul sueret aut simul duobus cælis cælaret minus & peius ageret quam si vno: ita qui non contentus rerum terrenarum simplicitate bona bonis accumulat, non potest viuendi finem consequi. In primo libro Machabeorum legitur quod venit Gorgias contra Iudam & populum Israel: & cum Iudas exisset ad eos in campum, dixit suis. Non concupiscatis spolia eorum: sed state cõtra inimicos nostros & sumetis postea spolia securi. Si enim morã feceritis eorum diuitias & spolia cupiẽtes vincemini. At post victoriam omnia erunt in vestra potestate. Sic nos qui pugnamus in hoc mũdo, quia militia est vita hominis super terram, ne cupiamus bona temporalia, quoniam parta victoria, abũde diuites erimus in cœlo. Nunc autem contemnamus has diuitias: quia non sunt nisi laquei quibus misera anima detinetur vnde Paulus. Qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueum diaboli. Posuit diabolus laqueum diuitiarum Iudæ cum quo strangulauit eũ: qui miser cum esset illaqueatus vt proderet dominum, postea laqueo se suspendit. Dirumpamus nos sicut isti sancti Apostoli fecerunt vincula eorum & proijciamus á nobis iugum ipsorum. Dedit tibi Deus vt nõ solum caueas laqueos diaboli, sed etiam vt cũ Dei adiutorio vincula disrumpas. Non capit laqueus: nisi ante esca te ceperit. Dum escam petis laqueo ipso te nectis. Esca laquei est auaritia: quæ nos vult capere, nõ pascere. Non dat venator escam aui, vt illa comedat escam: sed vt ipsa fiat esca venatoris. Ita venatus est primos parentes nostros esca ligni vitæ quare siquidem diuitiæ mundanis esca diaboli sunt quibus eorum animas pessum dat, optimum erit factu illas non concupiscere, ne laqueis diaboli capiamur. Ideo Paulus admonet dicens. Ne tetigeritis neq; gustaueritis, neque contrectaueritis, quæ sunt omnibus in interitũ ipso vsu. Bene possemus & vti & frui diuitijs in hoc seculo licite: nisi ipse vsus animũ in illarũ amorẽ propelleret, animãq; proinde ad interitũ duceret. Bene posset quis escã diuitiarũ gustare ab illarũ laqueo euadẽs incolumis: verũtamẽ hoc aut raro continget. Quare quemadmodum auibus tutius est ad escam non accedere ita hominibus diuitiarum non attingere blandimenta. Et si iam captus es amore diuitiarũ & es diues & diuitias amas

Exo.14.

1.Mac.4.

Iob.14.

1.Timo.6.

Mat.27.

Psal.2.

Gen.3.

Colo.2.

frange hos laqueos dimittens illas vt possis dicere cũ Petro. Ecce nos dimisimus omnia, hoc est, anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantiũ laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Hoc autem non fecerunt Apostoli virtute sua: sed cum Dei auxilio & fauore. Ita & tu tantũ opus diuitias nempe contemnere solus facere non poteris: nisi á Deo adiuueris. Ideo nõ est in Psalmo. Ego me erui á laqueo venantium, ego contriui laqueum: sed dixit. Anima nostra erepta est á laqueo venãtium, & laqueus contritus est. Cum quo adiutorio? Subdidit. Adiutorium nostrum in nomine domini, qui fecit cœlum & terram. In hoc ostendit egregius psaltes cuius auxilio sit liberatus á laqueis diaboli. Auis per se ipsam cadit in retibus: sed non potest nisi auxilio alterius eripi á laqueis. Ideo roga Deum vt te eripiat á laqueis diaboli, & tunc liberaberis quando terrena hæc dimiseris. ¶ Verum quia non satis est vt ab vno laqueo libereris nisi omnes laqueos diripias, subdidit Petrus dicens, quod omnia dereliquerunt. Opus est vt non partem sed vt omnia dimittas propter Christum. Ananias & Saphira mala morte perierunt, quia partem agri sibi reseruarunt non relinquentes omnia: sed partem seruantes sibi, & partem contempserunt. Sed quia de his in superioribus locuti sumus, cætera consideremus. Non est contentus Petrus reliquisse sua & non tantũ partem, sed omnia: verum & tertium dixit scilicet & sequuti sumus te. Primo dereliquit sua: secundo dereliquit omnia. Tertio secutus est dominũ. Sed duo priora nihil profuissent, nisi adderent & tertium, scilicet, secuti sumus te. Duo multi ex Ethnicis strenue præstiterũt: sicut Socrates, Diogenes, Bias, Thales Milesius: Crates Thebanus, qui etiã aurum proiecit in mare, Fabricius Romanus & plerique alij: sequi autem dominum Christianæ perfectionis est & ad bonos fidelesque tantum pertinet. Sic Iob. Viã eius custodiui, & non declinaui ex ea. Sic sequuti sunt dominum tres illi pueri in fornace ignis in captiuitate Babylonica: quũ dixerunt. Sequimur in toto corde & timemus te: & quærimus faciẽ tuã. Sequi Christũ est eius vitam imitari quod nemo potest facere nisi prius mundum reliquerit. Quanquã multi sunt hodierna die qui libidines suas non Christum sequentes ad supremã illam promissionis terrã ascendere, præsumunt: at lõge falluntur, vt enim ad illam perueniamus, per desertum laborum, viam facere debemus ab AEgypto vitiorum emergẽtes. Eliseus etiam derelinquens boues secutus est Heliam, stat sententia: Nemo potest duobus dominis seruire. ¶ Expende etiam quod Christus non præcipiebat hæc duo, scilicet, relinquere omnia & illum sequi: quasi æqualiter essent bona, sed vnum propter alterum, sequi enim se directe tanquam bonum suadebat, dimittere autem omnia nõ ob aliam causam nisi quia erat dispositio ad sequendum Christum & principium operis debet esse á dispositione. Sequuti sunt itaque Apostoli Christum corporaliter & spiritualiter euntes post Christum & credentes in illum & eum imitantes. Corporalis enim sequela, satis non erat cum & Iudas secutus sit illum corporaliter & patrem & matrem dereliquit: sed Christum filiũ Dei esse nõ credit, nec mores eius est imitatus. Qua

Psa.123.

Act.5.

Cap.i. vincẽdẽtes in omnibus mandatis.

Iob.23.

Dan.3.

3.Reg.19.

Mat.6.

Leg. super ca.9. ibi. sequatur me.

propter potius Christus sequẽdus est gressibus mẽtis quàm corporis. ¶ Obserua etiam quantum animi & audaciæ præstet bona conscientia. Attende qua grauitate & fiducia dicat Petrus. Ecce nos reliquimus omnia, quasi par cum pari loqueretur. Sic rex
4. Reg. 20. Ezechias dixit Deo. Memento domine quoniam ambulauerim coram te in corde perfecto. Non aliter loquutus est quàm si Deum esset in ius vocaturus. Nullius delicti erat sibi conscius Ezechias quippe qui omnia mandata Dei impleuerat: & ideo tan
Ioan. 18. ta fiducia loquutus est. Eodem modo Christus ligatus & coram Anna adductus summa autoritate respondit pontifici. Ego palam loquutus sum mũdo. Quid me interrogas? Interroga eos qui me audierunt. Hæc autem tunc tam audacter dixit dominus non quia Deus: sed quia iustitia sua nixus. Veritus non est liberrimè loqui põtifici, cui alias in quantũ homo vt iudici erat subiectus. Nos vero ea de causa ad omnia timidi & pusillanimes sumus? quia ante actæ vitę memoria peccatorũque conscientia nihil audemus aut dicere aut facere, etiam si oportet. At Petrus nullius improbi facti nec dicti conscius fum mo animo nõ modo allegauit quæ fecerat: sed etiã (vt inquit Matthæ⁹) ausus est dicere Christo. Quid
Mat. 4. erit nobis? Possemus equidem in hoc casu cum Petro expostulare his verbis. Vnde tibi, o vir modestissime tanta denuo creuit arrogantia? reliquisti nauim cum retibus? Fateor magnũ fuit opus & laudabile: nullo tamen modo cum illis beneficijs, quæ à domino accepisti conferendum. Nam pro naui, ecclesiam, pro retibus, doctrinã, pro piscibus homines pro arte denique piscandi summum pontificatum, consequutus es. Quid amplius animus potest human⁹ quærere? Respõderet Petrus. Ista quidẽ quæ memoras magna sunt, & meritis meis superiora verum votis meis non satisfaciunt: quæ humanis dignitatibus etiam iustis non terminantur. Qui diuitias, honores, aut voluptates huius seculi quasi scopum & finẽ omnium suarum contentionum proponunt his comparatis nihil amplius quærant, quiescant, fruantur partis. At illi, qui humanis student, non vt supremis bonis: sed vt quibusdam medijs quibus æterna consequantur contenti esse non possunt donec ad beatam illam deueniant fœlicitatem. Quare etiam si petro totum orbem terrarum Christus concessisset immortaleque seculi imperiũ nihilominus diceret domino, quid erit nobis? Id est, post hanc vitam quid fiet de nobis? saluabimur ne vt cœlorũ sedibus Deique fruamur conspectu. Quasi diceret. Non quærunt iusti secularia bona in premiũ operũ suorum: sed æterna. Ideo Petrus immemor tantorũ beneficiorum quæ à domino acceperat, ad cœlestia
Ioan. 20. aspirat interrogando. Domine quid erit nobis? Erat Maria Magdalena plorans ad monumentum & interrogauit illam dominus quem ipsa tunc non cognoscebat. Mulier quid ploras? Et illa Respondit. Quia tulerunt dominum meũ, & nescio vbi posuerunt eum. At non satis est tibi quod Angelos præsentes habes vt illorum conspectu omnem deponas mœrorem? minime, nihil enim sine Deo meo mihi potest esse iucundum. Cum ipso mihi placeõ, sine ipso ipsamet mihi sum grauis & molesta. Vnde Da
Psal. 16. uid etiam cum esset Rex & Propheta Deoque charissimus dicebat. Satiabor cũ apparuerit gloria tua quoniam omnia humana misera & exigua reputabat. Quibus exemplis manifestum est nihil esse, quod iustis satis sit præter Deum. Nos igitur illorum doctrinam imitantes eo animo nos in hoc seculo geramus, & in fluxis rebus medium actionum nostrarum non finem collocãtes, ad cœlestia semper aspi
remus ad quæ creati sumus. Quæ sursum sunt quæ Colo. 3.
ramus, non quæ super terram, &c. Sed iam Christi responsum audiamus qui non solum Petro, sed omnibus Apostolis respondit: quia Petrus (qui erat os totius collegij Apostolici) non solum pro se sed pro omnibus locutus est. Ideo Christus Petro simul & omnibus respondit. Sequitur in contextu. *Qui dixit eis. Amen dico vobis nemo est qui relinquit domum aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei: & nõ recipiat multa plura: in hoc tempore & in seculo futuro vitam æternam.* Mos est euangelistarũ vt quod vnus prætermittit alius sup
pleat, & dicat. Antequã Christus hoc dixisset Bea
tus Matthæus ait, Apostolis enarrasse. Vos qui se Mat. 19.
cuti estis me in regeneratione cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Post hæc autem verba subdidit hæc quæ Lucas dicit: quod omnis qui reliquerit domum aut parẽtes, &c. Promittit Apostolis quod ipsi erunt iudices su
per omnes tribus Israel. In actis Apostolorum legi Act. 4.
mus quod Iudæi flagellauerũt Apostolos, & in carceribus coniecerunt: & eos sunt persecuti. Vide iã quomodo omnia mutentur, & versa vice conuertãtur. Apostoli qui adeo, à Iudæijs iniurijs & supplicijs affecti sunt illorum in iudicio iudices existent: quare caueant diuites & potentes qui pauperculos in hoc seculo persequũtur: nam fortasse in altero ac
cider illis quod auaro diuiti cum Lazaro euenit cui Luc. 16.
mortuo iustissimo Dei iudicio Lazarus merito guttulam aquæ denegauit, à quo viuo nihil in suæ paupertatis remedium impetrare poterat. Exaltabit dominus humiles & pauperes, vt sint impiorum iudi
ces & tunc comprobabitur illud quod ait scriptura. Iaco. 2.
Iudicium fiet sine misericordia ei, qui nõ fecerit misericordiam, &c. ¶ Obserua autem quod iudicare proprie est sententiam in alium ferre, quod bifariã contingit. Vno modo per propriam autoritatem & hæc est propria Christi functio. Sed alio modo cõtingit sententiã proferre autoritate illius qui id munus ministro committit. Et hoc modo iudicabunt Apostoli & Apostolici viri sententiã, scilicet Christi autoritate latam in notitiam iudicandorum proferendo. Quod est quasi illam pronunciare: hoc eos docere cuiq; iustitia Dei pro suis meritis retribuat. Expende autem quod honorificum hoc iudicandi munus non quibuslibet sanctis ob quæcunque merita, sed solis Apostolis eorumque sequacibus propter statum perfectionis concedendũ est. De illa autem paupertate loquimur de qua Christus hic loquitur videlicet cum quis cũcta quæ habet vt Christum sequatur reliquit & trino voto religionẽ profitetur: firmitas enim voti status dicitur. Istis tantũ dicit in regeneratione sedebitis, &c. Hoc est non stabitis inter eos qui iudicandi sunt: sed sedebitis iuxta sedem maiestatis meæ. Et quod mea ego auto
ritate

ritate facturus sum: id vos tanquam mei ministri facietis. Et huic altissimo paupertatis statui datur hæc facultas iudicandi, propter duo. Primo propter congruitatem. Nam qui de rebus cuiuslibet est iudicaturus, oportet vt sit purus ab illis. Ideo iudices rerum ab omni affectione debent esse puri & alieni quia propter statui paupertatis iudicandi potestas accomodatur, quia alieni sunt à rebus. Secūdo quia in iudicio de operibus misericordię erit disceptatio. Esuriui & nō dedistis mihi manducare, &c. Illi qui per egrotationem omnium bonorum statū paupertatis elegerunt (quia manifestum est vno religionis actu & voto cuncta misericordiæ opera exoluisse.) non iudicabuntur: sed alios iudicabunt qui partem dederunt & partem retinuerunt: atque eos pręcipue qui nihil dederunt. Denique hoc etiam eis cōuenit ratione meriti. Abiectio enim & contentus mundi excelsæ humilitatis indicium est: premium aūt humilitatis est exaltatio, iuxta illud. Qui se humiliat, exaltabitur. Quum ergo qui statū paupertatis profitentur ab omnibus suppeditentur despectique à cunctis habeantur, æquissima sapientia diuina est, vt super omnes exaltentur. Nulla vero est exaltatio maior quam alios iudicare. In hoc etiam iudicantium ordine includuntur omnes paupertatis euangelicæ ꝓfessores vtriusque sexus licet cathalogo sanctorū non sint adscripti, dummodo saluētur & in sua professione vitam absoluant. Nā sicut singulariter datur aureola martyribus, virginibus & doctoribus sic istis euāgelicis pauperibus datur hæc singularis pręrogatiua iudicandi alios. ¶ Præterea, per duodecim sedes vniuersitatem iudicantium intelligit & per duodecim tribus totam iudicandorum vniuersitatem: sed nominauit tantum populum Israeliticum quia Christus peculiariter huic populo erat promissus. Sed iam ad nostrum Lucam reuertamur. ¶ Qui reliquerit inquit domum, parentes, aut patres, aut vxorem, &c. Impedit enim, vxor obsequium Dei. Cum dominus apparuit Mosi & eduxit Israel de AEgypto non legimus quæsiuisse vxorem aut filios: & quod fortius est nec meminisse quidē. Didicit enim vir Dei propter Deum relinquere patrem, letro vxorem, filios, domum: sicut ē contra homines mundani & carnales derelinquunt Deum propter vxorem & propter filios & domū: sicut illi qui ad regni cœlestis cœnam non venerunt, quia vnus duxerat vxorem, alius villam emerat, & alius iuga boum, &c. Verum vt sciamus quod omnia relinquere non facit homines beatos sed animus duntaxat quo id fit: præcipit Christus hic vt fiat propter regnum Dei. Si mundum cōtemnis, si vxorem deseris aut filios negligis & quicquid egeris, propter Deum facito. Multi Philosophi contempserūt mūdum, sed perfectio Christiana & meritum cuiuscunque boni operis consistit vt hæc fint & fiāt propter Deum. Si vis scire an opus aliquod sit perfectū cōsidera eius finem ad quem dirigitur, & vide quod sit Deus. Ob eam causam asserunt mathematici circulum esse perfectā figurā: quia principium & finis idem est in illo. Cum autem Deus sit principium & prima causa aperte cōcluditur tunc opera nostra esse perfecta si eorum finis est Deus qui est principiū & ad illum sint dicata. Quod autem sit principium

Mat. 25.

Luc. 14.

Exo. 3.

Luc. 14.

ipsemet ait: Ego principium qui & loquor vobis. *Ioan* 8.
Et Paulus ad Romanos ait. Ex ipso & per ipsum, *Rom.* 11.
& in ipso sunt omnia. Quapropter Christus in suis actionibus sæpe oculos eleuabat in cœlū vt nos doceret vt quidquid agimus sit propter Deū. Per oculum enim intētionem intelligit scripturę, de qua loquens dixit dominus. Si oculus tuus simplex fuerit: intentionem & finem operis intelligens. Hanc *Mat.* 6. vult Deus vt in ipsum dirigas, & eam in cœlum eleues, vt eum cōsideres. Faber ferrarius cum aliquod opus facit aut cudit debet tenere in memoria eum à quo ex pacto accepit magnitudinem & formam & modum: vt iuxta eius voluntatē opus faciat. Sic in omnibus quę Deus tibi præcipit vt facias Dei voluntatem in tua memoria habe: vt iuxta eius voluntatem bonū opus facias. Sic faciebat sanctus ille rex *Psal.* 15. qui dixit. Prouidebam dominum in cōspectu meo *Exo.* 25. semper. Hac de causa voluit Deus vt duo Cherubin expansis alis tegerent propitiatorium, vbi Deus responsa eius dabat. Deus benefactor tectus vult esse & coopertus: vt nos doceat benefacere & nolle ab hominibus videri. Vnde Beatus Paulus. Siue mā- *1. Cor.* 10. ducatis siue bibitis, siue quid aliud facitis: omnia in gloriam Dei facite. Illa sancta quatuor animalia habebant facies & pennas extensas desuper, quia (vt *Greg. hom.* Gregorius dicit) omnis cōtemplatio sanctorum su- *4. super.* per se tendit: vt illud posit adipisci, quod in cœlesti- *Ezec.* bus appetit. Siue vero bono operi, siue vero vigilet contemplationi, tunc veraciter hoc quod agit bonum est, quando ei complacere concupiscit à quo est. Nam qui bona agit & hoc non propter Deum, sed propter homines facit, intentionis suæ faciem deorsum premit. Etiam in Ezechiele habetur quod *Eze.* 9. illi iusti qui non sunt ocisi ab Angelo, habebant signum, thau, in frontibus suis. Hoc signum habebāt etiam in anima impressum illi quos vidit in gloria *Apo.* 7. Ioannes. Litera thau est vltima hebraici Alphabeti velut Omega Alphabeti græci, & quia. ω. est finis literarum solent græci per hanc literam finem significare. Vnde dominus ait in Apocalypsi. Ego sum, *Apoc.* 1. α &, ω principium & finis. Sic apud Hebreos thau, significat finē. Accedit ad hoc quod ipsa litera thau significat finem & consummationē: quia omnes literæ hebraicæ habēt suas significationes, vt ait Hieronymus in libro de nominibus hebraicis. Cum ergo Christus sit finis vt ostendimus in loco ex Apocalypsi citato, debemus ipsum in omni actione no- *Canti.* 8. stra ante oculos habere, iuxta id quod ipsemet ait. Pone me vt signaculum super cor tuum. Fige me tanquam scopum in corde tuo, quo tendant omnia tela tuarum cogitationum, verborum, & operum. Omnia itaque propter Christum faciamus: ipse sit finis noster & causa & intentio propter ipsum solum terrena contemnamus. Atqui ne forte putes ea quę propter Deum feceris donanda non fore, vt cognoscas Dei in seruos suos liberalitatem, audi quid dicat hic Euangelista: quia non solum in altera vita premium virtutum suarum reportabunt, sed etiam in hac laborum mercedem consequentur. Recipiet inquit Christus multo plura in hoc tempore, & in futuro vitam æternam. ¶ Obserua quomodo Christus premiat suos non solum in alia sed etiam in præsenti vita, & in hac vita dupliciter: primo in temporalibus:

bus:secundo in spiritualibus. Cũ enim Christus sua deret hominibus dimittere omnia & sequi ipsum & nihil postea possidere:& quia ad sustẽtationem no stram sunt temporalia necessaria, putarent quidem quod dimissis omnibus non haberet, vnde possent sustentari:& hoc multũ distraheret eos ab eo quod Christus illis suadebat, scilicet dimittere omnia. Ideo Christus voluit certos reddere homines, quod nihil illis deesset in hoc seculo, licet omnia dimitterent, quia multo plura inuenirent in hoc seculo, & cẽtuplicata vt dicitur in Matthæo, quãtũ ad vsum, & communicationem licet nihil haberent quãtum ad possessionem. Hæc autem temporalia noluit esse pro mercede, aut retributione:sed ad sustentationem. Hoc quod hic Apostolis factum est, videmus quotidie viris Apostolicis fieri:qui domum, cognatos, & bona temporalia propter Christũ relinquũt. Quia religiosus præsertim ex ordinibus mendicantium qui dimisit vnum agrum de cuius fructibus sustentabatur inueniet centum agros, quia de fructibus agrorum fidelium inueniet sustentationem. Reliquit vnum patrem, & inuenit multos patres & prælatos habentes ad eum viscera paterna & materna, & inueniet plures fratres vt sunt omnes religiosi sui ordinis. Pro vna domo inueniet plures domos. Secularis quantumcunque apud se sit opulentus, longius iter facturus pauper est quoniam hospitum & diuersoriorum auaritiæ nullius sunt tãtæ opes, quæ diu satisfaciant. At monachus quocũque velit tendere præsto habet hospitia religionis suæ, quibus gratis accipitur, cœna, lecto, & alijs ad quiescendum rebus necessarijs. Adsunt fratres summoque amore fatigatum nudant, lauant, illique non secus acsi in propria domo esset ministrant. Quis tam diues aut potens est qui vbique terrarum fuerit, sic recipiatur? Præterea nemo secularium tãtus est qui ministros habeat, quibus mercedem pro seruitio nõ impendat, aliter ab omnibus destitueretur. At monachus qui in seculo forsan vnũ aut duos ministros alere nõ posset in monasterio plurimos habet famulos, alium cocum, alium pistorem, aut fulonem, aliũ sartorẽ, &c. quibus nihil pro mercede tenetur. Omnes enim gratis & propter Deum famulantur, & ita religiosus quasi esset princeps potentissimus famulos habet, distinctis fungentes muneribus, quibus nihil soluit:& etiam cum dormit custodem habet, cui incumbit quietis & silentij cura, ne aliquo motu excitetur. Et ita omnia relinquens quæ habebat in seculo:plura etiam in seculo consecutus est, quã si in seculo mansisset, & magna sollicitudine diuitias quæreret. Hoc enim dominus prouisit, vt qui propter illum omnia reliquisset, omniũ bonis frueretur:iuxta illud Apostoli. Tanquam nihil haben-
1.Cor.7. tes, & omnia possidentes. Quare ne fallantur seculares, qui insectari religiosos nunquam desistunt: sciantque certo nihil vnquam illis defuturum, qui omnia propter Christum reliquerunt. Deus enim qui cordibus dominatur hominum efficiet semper in illis præsentissimam voluntatem:vt religionibus prouideant:sicut fecit in vidua, quæ Eliæ esurienti
3.Reg.17. opem tulit. Quin etiam principes & potestates huius seculi, diuina (vt credo) inspiratione iam maioribus honoribus accipiũt & prosequuntur religiosos, quã seculares:multo maioris dignitatis quã illi si in seculo mãsissent, futuri fuissent. Hoc optime disseruit B. Ambrosius super Psalmũ, Beati immaculati. Adducit aũt in mediũ Mosem qui potuit esse quasi Pharao, quia nutrit⁹ à filia Pharaonis, sed noluit esse rex quãuis potuisset, & opprobriũ Christi pręferẽdũ arbitrat⁹ est thesauris Aegypti. Dimisit diuitias & delicias propter Christum:& aulam regiam contempsit:sed fugiendo potẽtiam (inquit Ambrosius) potentior factus est, in Deum Pharaonis. Rex erat Pharao, sed Deus non erat:sed Mosi dixit. Ecce cõstitui te Deum Pharaonis, hoc est, regi ipsi terribilẽ quem rex timeret. Sic tu si vis peccatoribus esse in terrorem, regibus in reuerentiam, & vt omnes tanquam Deo sint tibi subiecti, contemne quæ seculi sunt, & relinque diuitias. Vide Petrum, & audi illũ claudo dicentem. Argentum & aurum non est mihi, quod autem habeo hoc tibi do. In nomine Iesu Christi surge & ambula. Reliquit aurum, & accepit facultatem sanandi claudũ. Non tibi videtur quod accepit Petrus multo plura in hoc tempore, quam reliquit? Nõ potest mentiri ipsa veritas quæ ait. Qui reliquerit agros, fratres, &c. multo plura recipiet in hoc tempore. ¶ Secundo in hac vita premiantur nõ solum vt diximus honore, vt his rebus externis sed quod principalius, & multo excellẽtius est spiritualibus consolationibus fruantur. Ratio potissima, quare homines virtutis viam reformidant est, quoniam non percipiunt virtutis suauitatẽ:in qua multo sunt maiores, quam in vitijs voluptates. Existimant enim quia nos, qui virtutis studio incũbimus pauperes, & infirmos videãt nihil in nobis esse consolationis spiritualis, & ita vident nostras cruces, & non vident nostras consolationes. Et quemadmodum simiæ, quæ nucem proijciunt corticis amaritudine deterritæ:ita homines carnales quia virtutẽ tenus cortice tantum gustant illius suauitatem non sentiunt: qui si penitus experirentur, virtutis saporem perciperẽt:qua de caussa vitam monasticam & religiosam asperam & acerbam reputant. Verũ longe falluntur. Nihil enim est in seculo voluptatis ꝙ cum suauitate vitæ spiritualis possit cõferri. Nemoque religiosus est (dũmodo vere sit religiosus) qui malit in seculo mansisse, etiam cum regis aut imperatoris dignitate. Plus enim habet pauper religiosus quam reliquit. Cuius ditissimæ paupertatis figura extitit nobis Christus. Nam sicut dominus exterius pauper & tenuis apparẽs interna ęstuabat dignitate & gloria:ita religiosi internitate & humilitate sua lætabundi & gloriosi incedunt. Vnde Paulus. Mortui (inquit) estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Similes sunt qui seruiunt Deo Alcibiadis silenis, de quibus scribens Plato ait esse quædam simulacra exterius rudia, interius politissima. Hæc enim est bonorum figura, vt scilicet virtutis rosetum, humilitatis maceria sæptum habeãt. Vnde idem Paulus. Cõuersatio nostra in cœlis est. Quasi dicat. Ne vos moueat extrinseca apparentia, qua pauperes, abiecti, & miseri videmur: quoniam intrinsecis gaudijs, & cœlestibus voluptatibus affluimus. Et merito. Nam si mundus & dæmon tot voluptatibus se afficere sequaces suos iactant: quid faciet Deus penes quem omnis syncerę voluptatis est

Amb.ser.8 in Ps.118.
Hebre.11.
Exo.7.
Act.3.
Colo.3.
Pla.in conuiuio amoris
rhi.3.

est imperiũ? Etenim nõ debuit vitij quã virtutis peior esse cõditio, & impij meliorẽ elegisse viuendi rationẽ quã pios existimarent. Ideo Dauid in Psalmo Psal.30.
inquit, Quã magna multitudo dulcedinis tuæ dñe, quã abscõdisti, &c. Quod nisi experiẽtia ipsa cõpertã habuissem⁹, fides (siquidẽ Christiani sum⁹) nobis persuadere potuisset. Ait enim dñs seruos suos etiam in hoc seculo centuplũ accepturos. Quod si minus aliquãdo videmus, id aliqua triũ causarũ euenire potest. Aut quia nõ animaduertim⁹, aut quia peccãdo diuinis beneficijs resistimus, aut quia præmia tẽporalia nobis in æterna trãsferũtur. Nõ enim fieri potest
4.Reg.6. quin Deus fidem suã seruet. Aperti sunt oculi Elisei famulo, quib⁹ exercit⁹ Angelorũ vidit plurimos, vt significaretur pios in solitudine nõ viuere, nec sine
Psal.118. voluptate esse. Sic ait Dauid. In via mãdatorũ tuorũ delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs. ¶ Hæc aũt bona propria sunt eorũ qui seculũ cõtemnũt, quoniã in tẽporalibus & spũalibus ea beneficia cõsequũtur quæ centuplã cõtineat quãtitatem eorũ quæ reliquerãt, & post hãc vitã æternã, Ait enim Christus recipiet in seculo futuro vitã æternã. Quoniã sicut peccatores duplici sunt obnoxij supplicio, morsui cõscientiæ in hac vita, & igni æterno in altera, sic iusti duplex retinent præmiũ, tranquillitatem cõsciẽtiæ & vitã sempiternã, Cuius laudes nemo est qui satis explicare, aut attingere possit, superant nãq; omnẽ humanã cogitationem bona, quæ dñs illis concedit qui secularibus renũciãt oblectamentis, pro mundi stercore margaritas elargiens. Quin in nõ quãuis nihil aliud mercedis pro bonis operibus reportarem⁹ quã spirituales cõsolationes, deberemus, vtiq; omni studio virtuti incũbere, ne dũ vt supremã fœlicitatem cõsequamur. Quare ne detinearis his inferioribus bonis, & sic superiora & æterna impetrabis. Sed hæc suffecerint, iã nũc ad cõtextũ veniamus in quo Euangelista Lucas de ascensu Chri in Hierusalẽ & de his quæ in itinere dixit & egit mũdi Saluator, inci-
Tex. * pit tractare dicens. * Assumpsit aũt Iesus duodecim & ait illis. Ecce ascẽdimus Hierosolymã, & consummabatur, &c. * Apud homines probos & sapiẽtes pluris fit animus quo beneficiũ cõfertur quã ipsum beneficiũ, quoniã nõ tã attendere solemus munera, quã facilitatem quidã in donãdo, quæ beneuolentiæ mediã prefert, Vnde quãtuncũq; quis sit inte magnific⁹, si id animo faciat inuito gratiã habere nõ teneris. Cũ ergo omniũ beneficiorum, quæ plurima Deus optimus maximus in nos cõtulit, maximũ sit eiusdem mors in peccatorũ nostrorũ remediũ, qua ianuã cœli aperuit, & honorem suum periclitari passus est, nõ satis esse duxit id libentissime facere nisi nobis impẽderet se nõ inuitũ morte ra subijsse, Alias enim magna pars hui⁹ beneficij imminueretur quippe quod homines crederent non spõte a dño fuisse cõcessum, nec propter amorem quo nos suum no prosecutus est, sed coacto Iudæorum iniuria. Quare & quia magni fuit momenti huius voluntatis apud homines expositio futura, vt melius & suauius religionẽ Christianã amplectterẽtur, ostendit se Chrus multoties ante suam passionem in euitanda morte potẽtem & liberum, vt intelligeremus sic fuisse facturũ si voluisset ne occideretur, cũ ab impijs Iudæis cõprehensus est. Nam si rogamus Matthæum, quã dẽ causa Christus in AEgyptum Herodem fugit? respõdebit quia nondum tempus aderat quo vellet mori. Si Marcum rogamus, cur non potuerunt principes, sacerdotes, & scribæ comprehendere Christũ & occidere? respondebit quia nondum tempus aderat quo vellet, Si Lucam rogamus, cur quando in Nazareth voluerãt Iudæi dominũ præcipitare, elapsus dominus ibat per mediũ illorũ? respondebit eodem modo. Quod si Ioannem rogamus cur nõ potuerũt turbæ Iudæorum Christũ tenere, cũ id maxime optarent? respõdebit, quia non dũ venerat hora eius. Omnes deniq; quatuor Euãgelistæ affirmãt Dñi nostri Iesu Christi in moriendo libertatem, vnde si nũquã mori voluisset nõ fuisset vnquam a Iudæis cõprehẽsus, etiam si contra hoc admitteretur omnis infernarũ potestas tenebrarũ. Vnde illud, Potestatem habeo ponendi animã meam, & iterũ sumendi eam. Quin etiã preter Euangelistarũ autoritatem asserentium Christum spõte sua obijsse, patet hac ratione, quia cũ dominus multo ante ea quæ erant euentura cognouisset, voluit periculũ effugere, imo spõte in Hierusalem se contulit, vbi sibi insidias parari videbat. Ait enim Ioannes. Sciens Iesus quod venit hora ei⁹ vt transeat ex hoc mundo ad patrem. Et Matthæus Marcus, & Lucas exponũt quomodo Christus mortem suam futuram Apostolis prænuntiarit, vt omnium quatuor Euangelistarum testimonio constet dominum sponte sua fuisse passum, quod ideo factũ est vt homines non inuiti illum colerent, & amarent, qui non inuitus pro illorum salute morti se obtulerat. Hoc igitur nobis hic insinuat noster Lucas siquidem Christus in Hierusalẽ iter faciens, vbi erat passurus de passione sua cum discipulis agebat Ait enim Euãgelista. * Assumpsit aũt Iesus duodecim, & ait illis, * Locuturus dominus de passione sua, conuocauit omnes discipulos, vt intelligas passionẽ domini esse sufficientem medicinam in omnium salutem, & redemptionem, quippe quæ pro omnibus prolata fuit. At vero se in monte Thabor transfiguraturus tres tantum assumpsit, innuens non omnes vitam æternam consecuturos, quoniam pauci sunt qui Christum in monte gloriæ transfiguratum sint visuri, & fructum passionis eius percepturi. Quod ita fore planum videtur ex eo, quoniã cum totus orbis, tot Iudæis, gentilibus, Saracenis, & hæreticis, sit adeo refertus, vt vix decima terræ pars Christianis cedat, mirum non est si exiguus videatur saluãdorum numerus. Quot enim sunt Christiani & fideles, qui in hoc numero non computabuntur? Nam si Euangelica documenta inspicias, & cum illis mores multorum Christianorum compenas, videbis quam longe aliter viuant, quam in confirmatione sua polliciti sunt. Vbique fiunt vsuræ, vbique fraudes, omnes a minimo, vsque ad maximum auaritiæ student, honores, delicias, & voluptates huius vitæ quærentes. Sic de sexcentis Iudæorum millibus qui ab AEgypto egressi sunt, duo tantum terram promissio-

Mat.2.
Mar.11.
Luc.4.
Ioann.13.
Ioan.13.
Mat.20.
Marc.10.
Tex. *
Mat.17.
Iere.6. & 8.
Num.16.

missionis videret. Nihil erat ꝙ magis doleret, Christus dñs noster quã eo ꝙ videbat quã plurimos fore qui ab ei⁹ passione nullũ fructũ perciperent. ¶Obserua etiam inter hos duodecim quos dñs a reliqua multitudine, vt iustiores elegit, etiam Iudam Iscariotem fuisse, quib⁹ omnibus suæ passionis mysterium patefecit, sed nũquit in tãta multitudine nemo extitit Iuda melior, qui in illius locũ subrogaretur? Verisimile nõ est. Videtur igitur Chrum causam mali exempli dedisse, siquidem cõtemptis melioribus improbũ Iudã in cõsiliũ asciuit. Verũ nõ est ita. Chrus enim Iudã alijs multis iustis hominib⁹ prætulit, hac de causa, quia etiã si tãto honore dignus nõ esset tamen quia Apostolus & in suprema dignitate constitutus, non debuit post haberi. Quo facto nõ modo iniustus non fuit, quin etiam nos docuit vt prælatis & superioribus dignitatem, non hominem attẽdentes obsequiũ & honorem exhibeamus. Nã cũ prælati superiores, ab ecclesia sint pręfecti Reip. vt locum Dei tenentes iustitiã cõseruent, omnes subditi tenemur dũ ipsa Ecclesia cõtrariũ nõ disponit, illis optẽperare ratione officij sui, quãuis alias vita sint non laudabili. Sic Dauid obseruauit Saulẽ licet malũ, regem tamẽ suũ, quem cũ bis potuisset interficere noluit dicens. Absit vt mittã manũ meã in Christũ dñi. Et quia semel ex insidijs abscidit illius vestẽ (vt ait scriptura) percussit dñs cor Dauid eo quod abscidit orã clamidis Saul. Paulus etiã cũ a sacerdotibus insimularetur, quod Ananiam principẽ sacerdotũ reprehenderat, respõdit Nesciebã fratres, ꝙ princeps esset sacerdotũ. Quin etiã Chrus de scribis & Pharisæis dixit, audiendos nõ imitãdos esse. Sequitur ergo, subditus etiã optimus pręlato, in ijs quæ bene præcipit quanuis alias pessimus sit obedire tenetur, quia ratione officij prælati sunt subditis digniores cũ Dei locũ obtineant. Vnde in superioribus dixit dñs, Qui vos audit me audit & qui vos spernit me spernit. Quod nõ modo Apostolis sed etiã omnibus alijs Ecclesię pręlatis Apostolorũ successoribus dictum est, vt in hunc locũ vidimus, & supra exposuimus, &c. ¶Expende etiã Christi benignitatem & clementiam quã cũ Iuda habuit. Nõ destitit dñs agere circa illum omnia quę ad eius salutem pertinebant vtendo sua magna potestate paterna illũ reuocare a malo, tamen exercendo modũ solitũ motionis, & pulsationis cordis, quẽ ad alios habet nõ poterat Iudas curari quia nolebat. Sed Christus in quantũ homo magister & prædicator quidquid honeste poterat agebat omnem operã solicitando, ne ille periret. Et specialiter tractauit hic de morte sua, & de venditione propter Iudã, vt illũ reuocaret a proposito malo, ꝙ etiã postea sæpe fecit, & etiã cũ osculatus est eũ. Omnem medicinã experitur dñs quotidie vt nos ab inferno liberet, & tamen nihilominus multi sunt Iudæ similes, in peccatis suis adeo obstinati, vt quo magis a dño vocatur, duriores fiant sicut incus ictib⁹ mallei, diuinis vocationib⁹ resistens. Hoc quod hic Christus dixit eo tetendit vt Iudas seruaretur, ille tamẽ noluit, & damnatus est. Quare o vtinam tu diuinis inspirationibus non resistas ne similiter more Iudæ

1.Reg 24. & 26.

Act. 23.

Mat 23.

Luc. 10.

Mat. 26.

intereas, qui diuinas opes quibus sibi potuit consulere neglexit. An diuitias (inquit Paulus) bonitatis eius, & patientiæ & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem impœnitens cor tuũ thesaurizas tibi iram, &c. ¶Denique obseruandum est quod hoc dixit secreto clausum testamentum condens ante mortem suam ad illam appropinquãs, vt testes illo viuẽte tacerent, mortuo autem domino testamentum aperirent, & Euangelium vbique prędicarent, ne populus in illo scandalizaretur, sicut scandalizatus est, dicente domino, oportet exaltari filium hominis, respondit Nos audiuimus ex lege, quod Christus manet in æternum, quomodo ergo, &c. Multo autem magis scandalizaretur, si audisset quod hic dicit Christus. Erat enim crux (vt ait Paulus) Iudæis scandalum, gentibus stultitia, ideo expediens erat vt nũc celaretur, vt totus postea crederet orbis. Multi tamen sunt hodierna die homines improbissimi, qui arcana eo ipso, quod secreta sunt gaudent patefacere, quasi pręclarum & inauditum opus facientes, pleni sunt rimarum, hac illac perfluunt. & nihil difficilius putant, quã tacere, quare quo magis tacere iubentur, loqui cupiunt. Nec animaduertunt quantorum malorũ loquacitas causa semper extiterit. Quod ne lõgius abeam⁹ in Thamar videre possumus, quæ exponens Absaloni ca quæ secreto cum Amone sibi euenerant, causa fuit vt Amon confossus interiret ob cuius interitũ Dauid ad mortem vsque Absalonẽ persecutus est, quorum nihil profecto fuisset si Thamar silentio honestare voluisset factum inhonestissimum. ¶Secundo, secreto locutus est Christus, quia nõ omnes crucis mysterij sunt capaces, nõ omnes possunt thesauros dominicæ passionis haurire, & non licet mittere margaritas ante porcos, & sanctum non est dandum canibus, sicut Iudæis & gentibus, quibus erat scandalum & stultitia. Quare Apostolicis viris qui capaces sunt tãti mysterij & non alijs dicendũ erit. Nullũ in orbe fuit facin⁹ tãti valoris, aut dignitatis, ac dñi passio. Primũ ex parte autoris, qui cũ De⁹ sit cõmẽdatione nõ indiget. Secũdo ex parte aduersarij peccatũ enim profligauit, cui⁹ in orbe longe lateque inualuerat potestas. Tertio, ex parte illorũ pro quib⁹ pugnauit, hoim videlicet, qui per Christũ nõ modo liberati sumus a peccato, sed etiã æternę glorię effecti participes. Quod bonũ, omne bonũ superat, ideo mirũ nõ est, si Chrus de re tãti momẽti secreto secreta egerit. Quoniã & in mõte corã trib⁹, Elia, Mose, & Petro trãsfigurauit se ostẽdẽs gloriã suã, exẽplũ principibus prębens, qui negocia suã cũ paucis peragãt, quos sapientissimos & fidissimos esse nouerint. Qua de causa etiã Esaię multis ante seculis reuelauerat Deus mysteriũ incarnationis & redẽptionẽ generis humani, gentilium conuersionem, & Iudæorum interitum. Propheta autem intelligens, quanti hoc negotium esset momenti, dixit secretum meum mihi, secretum meum mihi. Cum igitur tot testimonijs pateat crucis mysterium summæ esse dignitatis non modo secretũ esse debet, & dignis tantum esse commu-

Rom. 2.

Ioan. 12.

1. Cor 1.

2. Reg 13.

Mat. 7.

Mat. 17.

Esa 24.

communicandum: sed etiam in secreto tractandum & pensitandum intra pectus, & animum vt eo modo eius suauitas sentiatur; omnia enim quæcunque dominus acerba tulit salutis nostræ causa, nō imbecillitatis suæ pertulit fortissimus: quare nihil Christianis suauius debet esse Christo, & eius passione.
Canti. 1. Sic sponsa alloquitur dicens. Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi: inter vbera mea commorabitur. Fasciculum myrrhæ vocauit passionem domini: Nam quemadmodum fasciculus multis floribus cōficitur, ita passio Christi multis tormentis constitit. Vbera autem vocauit secretum animæ quod est intellectus & volūtas. ¶ Tertio agit dominus de morte sua cum Apostolis vt solicitudinem subleuet qua in quantum homo afficiebatur. Ad hoc enim laudabilis est amicorum consuetudo, videlicet ad extinguendum dolorum morsus: non vt multi amicitia abutuntur, ad vitiorum tutelam, & pœnitentiæ de peccatis acumen retundendū: qua de causa nec sunt admittēdi: nec eorum cōsilia quasi salutaria publice nec secreto audienda, ne forte accidat tibi vt Egloni Moabitæ cui dixit Aioth. Verbum secretum habeo ad te rex: quo eū interfecit.
Iud. 3. Assumit ergo Christus Apostolos secreto, & ait illis. *Ecce Ascēdimus, Hierosolymā: & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis.* Aduerbium Ecce in scriptura emphasim habet, & attentionem postulat, non enim adhibetur nisi ad rem aliquam magnam & insignē significādam & ita Esaias acturus de incarnationis mysterio, orsus est. Ecce virgo concipiet, &c.
Esa. 9. Iudit. 14. Vagaus etiam Holophernis cubicularius vt significaret Iudith fortitudinem, postquā dixit vna mulier Hebræa fecit cōfusionem, &c. addit facinoris magnitudinem exaggerans. Ecce Holophernes iacet in terra, & caput eius nō est in illo.
Luc. 1. Quin & in incarnatione dixit Maria. Ecce ancilla domini, &c. In nullo tamen horum locorum hoc aduerbium maioris est admirationis nota, quā hic. Audite omnes quicūque in orbe habitatis hoc esse vobis vtilissimum, & saluberrimum Ecce, salutis &
Psal. 93. Esa. 53. redemptionis nostræ. Ecce ille Deus vltionis, qui antea similis erat leoni: Ecce tanquam agnus mansuetus se luporum ferocitati traditurus venit. Ecce impassibilis Deus factus homo passibilis, ad Hierusalem accedit: sanguinem suum pro nobis fusurus.
Luc. 21. Psal. 101. Ecce appropinquat redemptio vestra. Ecce venit tēpus, quo Deus oblitus indignationis quam ingenus humanum conceperat, proprium filium morti tradere pro nobis non dubitauit. Ecce, aduertite diligēter peccatores quomodo Christus Hierosolymā ascendat vt vos à peccato liberet, salutemque restituat, qua ab hinc quinque annorū millia caruistis, exules à beatorum sedibus. Ecce iam in patriam restituimini. Ecce restituimur antea hostes Dei in eius amicitiā, virtute vnigeniti sui passionis. Ecce quomodo venit Christus vt impleat quod prædictū est per Prophetas de morte eius & redēptione tua. Vide igitur & diligenter considera ascensum hunc, quoniam ex eo pendet salus tua. Est enim res summa attentione dignissima, quod ascendat ille, quo nihil est altius: vt vitam suam pro vita tua non corporea sed æterna ponat. Videamus ergo quomodo ascendit Hierusalem vt occidatur, quia ipse dixit, non capit Prophetam perire extra Hierusalē. ¶ Summe expendunt sancti doctores, quare Christus Hierosolymæ potius quā alibi voluerit mori, cuius rei duæ rationes sunt. Luc. 13. Prior quia nusquam tanta inueniri potuit malitia, quæ satis esset ad occidēdum saluatorem nostrum nisi Hierosolymę: vbi Iudæorum insignis erat inuidia, cuius vitij est natura, vt nunquam inter eos oriatur qui summo ab inuicem interuallo distant: sed inter illos qui se esse æquales, aut credunt aut sperant. Cum igitur Iudæi Hierosolymitani se esse sanctissimos præsumerent, viderentque Christum miraculis & sanctitate clarū, vsque adeo inuidia exarserunt vt oculis animi obcæcatis, illū occidere non dubitarint. Vnde quoniam nullo alio in loco præter Hierosolymam in Christū erat inuidia, maluit dominus ibi quam alias pati. Reges terræ conuenerunt in vnum aduersus dominum & aduersus Christū eius. Psal. 2. Secunda ratio cur dominus maluerit Hierosolymæ pati fuit vt patiētiæ suæ eo maior esset victoria, quo maior iniuria foret in loco celebri quam obscuro. Quare cum Hierusalem in illa regione omnium ciuitatum esset celeberrima, eam elegit ad mortem suā: vt ex summo dedecore summam gloriam reportaret. ¶ Preterea hic ascensus in Hierusalem eo fit vt nos etiam nitamur cœlestem Hierusalem ascendere. Ideo ascendit dominus terrenam & materialem Hierusalem, vt nos immortalem & immaterialē ascendamus. De qua dixit Apostolus. Gala. 4. Illa autem quæ sursum est Hierusalem libera est, quæ est mater nostra. Qui vero hanc Hierusalē ire parat, non oportet vt quærat sibi aliam viā, quā Christus ipse mensus est: & ibit nimirum per crucē, & afflictiones. Per hanc viam introiuit Christus in gloriam suam. Est quidem via difficilis, quoniam omnis ascensus laboriosus est, sed scriptum est. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Act. 14. Deinde cum animo nostro reputemus Christū, Mat. 10. dominum & regem nostrum primum omniū hanc crucis viam triuisse: atqui non est discipulus supra magistrum, nec illius, quam magistri debet potior esse conditio. Omnes autem hi labores suaues nobis viderentur si in cordibus nostris arderet religionis amor. Quando anima Deo vnita est per omnia, iucundissimè peragit: si vero à Deo est separata nihil est quod non æstimet graue & laboriosum. Nā quemadmodum vestis dum corpori induta hæret, quantumcunque onerosa sit grauis nō videtur propter decentem incorporationem & facilitatem, si vero exuatur & in fascē ligetur vix humeris potest sustineri: ita Deus eiusque præcepta si decenter & cum suauitate induātur facillime feruntur, aliàs grauissima esse videntur. Ideo Paulus admonet Romanos dicens. Rom. 13. Induimini dominum Iesum Christū. Nulla enim alia est causa quare molestissimū nobis sit Deo inseruire: & persecutiones perpeti: nisi quoniam non induimur Deo. Ascēdamus igitur Hierusalem in hac vita cum Christo, vt in altera illum habeamus ducem in gloriam. ¶ Obserua autem quod Christus vt doceat humilitatem suā, coram paucis in monte Thabor se transfigurauit: Mat. 17. sed crucem & ignominiam in ciuitate celeberrima coram Grecis, latinis, & multis alijs nationibus ostendit: ¶ Præterea consummabūtur ait in hac ciuitate omnia quæ

scripta

scripta sunt per Prophetas, est autem mysterium nostræ salutis picturæ simile, nam quemadmodum pictor imaginem picturus illam prius carbone, vt certa delineat & distinguit duntaxat loca, quę vmbra quæque purpura, alijsve coloribus sunt ornanda, quo facto tum demum supremam illi manum imponit perfectissimamque reddit: sic Deus in lege veteri salutem nostram præfigurauit & quasi delineauit vt postea mitteret Christū dominum pictorē egregium qui omnia ad viuum duceret purpura sanguinis sui, quo opere perfecto & finito, dixit in cruce consummatū est. Erat ille locus imaginis imperfectus adhuc, de quo dixerat Dauid in Psalmo. Qui edebat panes meos magnificauit super me supplantationem. Et de quo Zacharias. Appenderunt mercedē meam triginta argenteis. Hoc autem consummatum est quando Iudas, vnus de duodecim Christum triginta argenteis vendidit, cuius panibus vescebatur, pane doctrinæ & pane materiali in mensa. Dixerat etiam Dauid, lōge fecisti notos meos à me hoc autem tunc impletum est quando diffugientibus discipulis Christus solus relictus est. Dixerat etiam Esaias, faciem meam non auerti ab increpantibus & conspuentibus in me: & impletum est hoc cum conspuebant in eum in domo Caiphæ. Dixerat Dauid factus sum illis in parabolam: hoc adimpletum est cum illudebant ei cędentes & colaphizātes eum. Dixerat etiam, in me resurrexerunt testes iniqui & mentita est iniquitas sibi: quod impletum est in domo Caiphę & coram Pilato & Herode. Dixerat Dauid, fui flagellatus tota die & castigatio mea in matutinis & Esaias etiam, disciplina pacis nostræ super eos cuius liuore sancti sumus: quod impletum est in pretorio Pilati cum flagellatus fuit Christus. Dixerat Esaias, vidimus eum & non erat aspectus vnde nec reputauimus eum: quod impletū est cū flagellatus & spinis coronatus ostendit illum omni populo deformē, vulneratum & exulceratū. Dixerat etiam Esaias, principatum eius super humerū eius: quod est impletum quando portans crucem & lignum suæ victoriæ exiuit in montem Caluariæ. Dixerat Dauid, foderūt manus meas & pedes meos dinumerauerunt omnia ossa mea: quod impletum est in crucifixione Christi. Dixerat etiā, partiti sunt vestimenta mea & super vestem meam miserūt sortem: quod in vestibus Christi factum est vt refert Ioannes. Dixerat præterea, dederunt in escam meā fel, & in siti mea potauerunt me aceto: quod Christo dederunt in cruce. Dixit etiam Esaias, & cū iniquis reputatus est: quod quis dubitat impletum in Christo quia inter duos latrones crucifixus est? Dixerat etiam idem Esaias, & pro transgressoribus orauit vt non perirēt: quod impleuit Christus cum in cruce orans pro crucifixoribus dixit. Pater dimitte illis quia nesciunt quid faciūt. Dauid quoque dicit, factus sum opprobrium illis: viderunt me & mouerunt capita sua. Et alio loco Deo patri dicit. Exprobrauerunt inimici tui domine: exprobrauerunt faciem Christi tui. Hoc impletum est cum principes sacerdotum & scribę mouentes capita sua, illudebāt ei, & deridebant dicentes. Vah qui destruis templū Dei: &c. Dixerat etiam Dauid in persona domini, ponetur anima mea in inferno inferiori: quod Christus fecit descendens ad inferos. Et Esaias quoque erit sepulchrum eius gloriosum: quia positus est in sepulchro optimo & nouo in quo nōdum quisquā positus fuerat. Et Dauid prædixit etiam, non dabis sanctum tuum videre corruptionem: quia corpus Christi incorruptum permansit in sepulchro. Denique Prophetauit Dauid dicens, Ego dormiui & soporatus sum & exurrexi, quia dominus suscepit me quod Christus victor resurgens à mortuis impleuit. Vides ergo quam vere dixerit Christus consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas, se ipsum exposuit & quæ essent adimplenda expresit cum dixit, tradetur gentibus ad illudendum, flagellādū, cōspuendum: & crucifigēdum, & tertia die resurget. Hæc erant in summa dicta à Prophetis quę omnia in Christi passione cōsummata sunt vt hic late ostendimus. Aduerte autem ne erres quod non hæc ideo passus est Christus quia Prophetæ prædixerunt, sed è contra ideo Prophetæ dixerunt quia Christus hæc erat passurus. Nam prophetia non est causa operis: sed è diuerso opus est causa prophetię: quare quia Christus erat vinciendus, vēdendus, deludendus, conspuendus, flagellandus, & crucifigēdus, dixerunt de hoc Prophetæ. Nam alias sequeretur quod testamentum nouum esset ordinatum ad perfectionem veteris instrumenti, quod erroneum esset asserere: sed oppositum verum est, quia omnia veteris instrumenti ad perfectionem noui ordinantur, sicut in illa similitudine imaginis ostēdebam⁹: quia lex antiqua fuit quædam ad nouam delineatio quę erat veteris perfectio nō interitus. Ideo ait Christus. Non veni soluere legem, sed adimplere. Quasi dicat. Non veni delere delineationes prophetiarum & figurarum: sed illas perficere colore sanguinis & passionis meæ. ¶ Expende etiam quod Christus Dei filius vocat hic se ipsum filium hominis, quia totus ipse est hominis magis quam sui ipsius & totus est deditus homini, nā ad hoc venit vt hominem saluaret & se ipsum daret in redemptionē pro homine quod est nomē naturæ humanæ. Sicut Hebræo modo loquēdi filij nuptiarum dicuntur dediti nuptijs, filij sponsi, dediti his quę sunt sponsi, & filij mortis, obnoxij morti. Propter hoc dominus noster Iesus Christ⁹ appropriauit sibi ipsi hoc nomē filius hominis, quia totum se dedit homini. Dic etiā & tu, cur non dabis aliquid Christo cū ipse se ipsum totum dederit tibi? Ipse vitam & sanguinem & se ipsum totum dat tibi. Nōne par esset vt vel horæ dimidium in nocte Deo concederes, siquidem totum diei tempus in mundi occupationibus perperā consumis? nonne de substantia, quam ludo, conuiuijs & vanitatibus dilapidas fas erat vt pauperi subuenires? Omnes proditores dici possunt qui diuites cum sint bona Dei occupant, nec ea distribuunt iuxta datoris voluntatem, qui nobis non modo temporalia verum etiam æterna pretio vnigeniti sui sanguinis empta concesit. Igitur postquam Christus dixit discipulis quod passurus erat in Hierusalem declarans se ipsum sigillatim declarat suam passionem dicens. *Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur, & postquam flagellauerint occident eum.* Dixit passionem suam non solum generalium sed etiā specialiter pertractatis sigillatim passionis momen-

Marginalia: Psal. 40. Zacha. 11. Psal. 87. Esa. 50. Psal. 68. Psal. 26. Psal. 72. Esa. 53. Esa. 9. Psal. 21. Psal. 68. Ioan. 19. Psal. 68. Esa. 53. ibidem. Psal. 30. Psal. 38. Psal. 88. Esa. 11. Psal. 15. Psal. 3. Mat. 5.

momenta. Primum vt sapientiam suam ostenderet qui omnia non in confuso tantum, verum distinctissime futura nouisset. Secundo vt palam faceret quantum nos amaret quantique faceret salutem nostram quando sic in doloribus perferendis gloriabatur, quos omnes speciatim explicans manifestauit se non modo mortem, sed mortem omnium dolorum refertissimam perpessurum. Et cum multi sint qui malint semel, & simpliciter mori, quam tormenta, & cruciatus qui mortem præcedunt perpeti, Dominus noster recensuit mortis suæ circunstantias, vt innueret se, non quocunque modo moriturum, sed miserrima omnium mortalium conditione, at tanta est pro tanto beneficio hominum ingratitudo, vt nihil, nec minimum quidem velint propter Deum facere. Audiamus igitur Petrum dicentem. Charissimi, Christus pro vobis mortuus est, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vias eius, &c. Sed aliqua hic obseruanda sunt. ¶ Primum horum est, quod Christus ante passionem voluit discipulis mortem suam dicere, vt multo ante parati essent ne scandalizarentur. Nam si discipuli omnibus sigillatim præcognitis nihilominus scandalizati sunt: quid fuisset si nihil prorsus futurorum sciuissent? Hæc autem quæ in passione erant euentura omnia patefecit Dominus illis, vt facilius mysterium Resurrectionis crederent cogitantes. Dominus dixit se esse tradendum in manus peccatorum, Ecce traditus est. Dixit se esse deridendum derisus est, Dixit præterea se esse flagellandum, flagellatus est vtique. Ergo & eodem modo ea, quæ de resurrectione sua nobis dixit, vera sunt. Hac igitur de causa Christus de omnibus præmonuit, vt per ea quæ oculis erant visuri, etiam inuisibilia crederent. ¶ Secundo obserua, quod non semel tantum, sed sæpe sæpius locutus est Dominus discipulis suis de passione sua, sed sæpissime, multisque in locis, primum in regione Cæsareæ, quando Petrus dixit quod erat filius Dei: Secundo cum esset circa Capharnaum in Galilæa cum discipulis, nam dicitur in Matthæo quod conuersantibus discipulis in Galilæa dixit illis Iesus. Filius hominis tradendus est in manus hominum & occident eum, & tertia die resurget. Tertio dixit, hoc vnum Christus inter Iordanem & Hierico ascendens Hierusalem, & vadens ad Hierico. Quarta vice dictum est in Hierusalem ipsa nocte vltima; qua cum discipulis cœnauit. Toties autem dixit de passione, & locutus est de ea, vt inquit Diuus Hieronymus, vt magis illam cōmendaret memoriæ: & ne de memoria elabi posit, toties passionem suam repetiuit eis. Vnde cum prima vice locutus est de hac passione sua in partes Cæsareæ Philippi, ait supra noster Lucas quod dixit discipulis. Ponite sermones istos in cordibus vestris, filius hominis futurus est vt tradatur in manus hominum. Tradite hoc memoriæ: & seruate ne obliuiscamini. Quare Ecclesia memor huius commendationis Dominicæ, ne locum vllum obliuioni relinquat non modo in Dominica Quinquagesimæ, sed etiam in feria quarta post Dominicam secundam Quadragesimæ, ante vigesimum diem, eadem verba æterna dignissima memoria repetit. In libro Hester habetur, quod Mar

1. Pet. 2.

Chryso. hom. 35 in ope. im per. Math.

Matth. 16.

Matth. 26.

Ioan. 13.

lib. 3. cōme. Mat. ca. 20.

Luc. 9.

Hest. 6.

dochæus liberauit regē Assuerum á morte detectis insidijs, quas famuli ipsius Regis in dominum suum tetenderant, quos Rex in annalibus iussit conscribi. Quod ó vtinam Christiani Principes facerent, qui siquidem Principes religiosos in virtute non imitantur, saltem Ethnicum imitarentur Regem: & sic labores, & virtutem clientum, famulorumque suorum remunerarent. Sed his prætermissis, quæ extra rem sunt: cum olim Rex Assuerus vigilia laborans non posset somnum capere, iussit adduci historiam suorum gestorum, in qua cum forte legeretur quomodo fuisset Mardochæi opera á morte liberatus, interrogauit an fuisset Mardochæus aliquo pro virtute affectus beneficio, & cum comperisset indonatum. Summum illi & honorem & dignitatem concessit. Si igitur Assuerus vsque adeo se Mardochæo gratum præbuit pro vitæ parua mora: quanto gratiori animo, debent erga Deum Christiani esse à quo non vitam mortalem, sed æternam sanguine eius emptam acceperunt? Liberatus est Assuerus á morte corporis: at nos ab animæ interitu, liberati sumus. Non effudit Mardochæus sanguinem pro Rege suo: at Christus pro populo suo sanguinem suum exhausit. O quanta diligentia deberemus in annalibus animæ nostræ imprimere tantum Dei beneficium: nam cum ad æternam mortem essemus damnati, aperuit nobis Dominus passione sua cælorum ianuam, quam aliàs nulla virtus humana aperire posset, insomnes deberemus noctes traducere sicut Assuerus, historiam redemptionis nostræ legentes, beneficiumque recolentes a Christo nobis collatum, qui verus Mardochæus noster fuit, cuius ope à morte æterna reducti sumus. Hoc deberet esse nostrum exercitium, hæc meditatio, hæc lectio, vt eo vsque exardesceret in animis nostris amor diuinus ne vel martyrium pati cunctaremur, iuxta illud psalmi. In meditatione mea exardescit ignis. Vt ignis flatu accenditur crebro: ita amor diuinus assidua meditatione in mentibus nostris accendetur. Nam quemadmodum Sol speculum obiectum radijs suis illustrās ex radiorum reflexione ignem vel in papyro, aut qualibet festuca excitat: sic radijs iudicij nostri in speculum passionis Dominicæ intentis, ignis amoris diuini ingens in cordibus nostris orietur. Ideo Christus Iesus passim repetit passionis suæ memoriam discipulis suis, sicut bonus magister qui si quod punctum in primis necessarium ostendit, non cessat discipulis inculcare, donec radicitus percipiant. Sic Paulus hortatur ad perpetuā memoriam passionis Christi cum ad Hebræos ait. Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus contradictionem. Non solum dixit cogitate, sed recogitate: hoc est iterum atque iterum cogitate. Gregorius exponens illud, mortificate membra vestra dicit. Certum est quod tanta est vis memoriæ passionis Christi, quod vbi efficaciter consideratur omne peccatum, & concupiscentiam exulat à mente. Et ratio est, quia duobus contrarijs simul appositis quod imbecillius est cedat necesse est. Taliter se habent peccata cum morte Christi. Quoniam licet peccatum sit forte, multo tamen fortior est passio Dominica: cuius efficax consideratio foras peccatum expellit. Igitur saluator noster

Psal. 38.

Hebræ. 12

noster huius considerationis vim cognoscens sæpissime admonet ne obliuiscamur passionis suæ. Quare res est indignissima Christianorum negligentiam videre, qui cum se Christianos iactent nihil magis oblitum habent, quam rationem & causam salutis suæ. Multi enim sunt qui per totam vitam immemores cum fuerint in articulo mortis tandem in memoriam reuocant quid sint, qua ope saluati: tunc demum amplexantur Christi crucifixi imaginem, vt criminum suorum pœniteant. Qui, quemadmodum ille vere insanus esset iudicandus qui accepto à Rege literarum fasciculo, in quo certo sciret inclusum deferri Regium chirographum quo sibi concederet ingentem redditūum quantitatem statim legere negligeret ad mortemque vsque differret. Sic procul dubio furiosus ille est qui beneficia diuina ad vitæ finem differt, nec statim cum possit fruitur. Memento igitur passionis Christi, in qua omnium bonorum abundantiam inuenies: charitatem, humilitatem, patientiam, omnesque virtutes, dum viuis: nam in morte satis efficies si dolores tuos perferre possis nedum, vt dolorum Domini recorderis. Educturus Deus Israelem de

Exo. 12. Aegypto misit Angelum, qui domesticatim omnes primogenitos extingeret Aegyptiorum: & ne fortè simul Iudæi necarētur præcepit illi ne intraret in domos, quarum postes agni sanguine essent peruncti. Non aliter Saluator noster nobiscum aget, quorum omnes qui memoria sanguinis sui non fuerint muniti æternę morti damnabit. Sic habetur etiam in Eze-

Eze. 9. chiele quod pręcepit dominus interficere omnes qui signum Tau, in frontibus impressum nō haberent, qui autem, T, habebant non occidebātur, nec minus ergo digni sunt morte qui, T, passionis & crucis domini in frontibus & cogitatione sua non gestant. ¶ Obserua tertio: quod Dominus dum hic loquitur non in sua, sed in tertia persona loquitur, nec enim dicit tradar, illudar, flagellabor, aut crucifigar: sed filius hominis tradetur, illudetur, conspuetur &c. tanquam si de alio nō de se intelligeret. Cuius ratio est, quia etiam si Dominus in persona sua non in aliena passionem tulerit eam tamen non pro se, sed pro genere humano pertulit, quare per personam alienam, quam inducit, alienam innuit fuisse culpam & causam mortis suæ. Traditus est (ait Paulus) propter de-

Rom. 12. licta nostra. E diuerso prophetæ passionis Christi mētionem facientes de illa in propria persona loquebantur quoniam videbant Christum ob eorum culpam

Psal. 68. esse moriturum. Sic Dauid sæpe ait. Partiti sunt ve-

Psal. 21. stimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Et foderunt manus meas & pedes meos dinu-

Iere. 15. merauerunt omnia ossa mea. &c. Id genus. Et Ieremias inquit. Sustinui propter te opprobrium, &c. Nostra erat culpa, nostra fuit pœna, magis enim reus est qui delinquit, quam qui plectitur. Merito igitur de Christo in persona aliorum, alij vero in persona sua loquebantur, vt scilicet innuerent omne genus humanum in morte domini fuisse culpatum. ¶ Quarto obseruandum ingentem domini nostri per totam vitam solicitudinem. Enim vero si ad mortem damnati, eousque de sua celantur morte donec iam iam ad supplicium sunt educendi, ne tandiu futuri agonis memoria excrucientur: quid sensisse putamus illum qui ob diuinitatem suam à tempore cōceptionis vniuersam semper ante oculos gestauit passionis figuram? Ea de causa Abrahamus filium Isaac post modum sacrificandum celauit, quæ esset victima futura. Constructo enim igne, dicenteque filio, Gen. 22

vbi est victima? Respondit, oculis largissimas effundentibus lacrimas. Ne quære fili mi: Dominus prouidebit. Quid est hoc, ò Abraham? cur filium falsa spe producis? Non ne multo præstitisset statim rem exponere, vt constantius mortem ferret? Nequaquam. In morte nanque nullus esset penitus dolor, nisi animi internuntio excitaretur sensus ad dolendum: quod in dormientibus planum est, qui nihil dolent donec doloris stimulo excitantur. Qua de causa qui mortem iam iam credunt imminere, non minorem interius sustinent dolorem, quam si in ipso mortis agone versarentur: vnde sequitur, mitissimum fuisse Abrahamum erga filium suum: homines verò in suum saluatorem crudelissimos, qui tam diuturnę mortis supplicio illum affecerunt, pro peccatis nostris libenter morientem. Quare tota Christi vita quædam passio fuit. Sic modo in particulari dicit. Illudetur & occidetur. Vide & tu quomodo mortales vitam damnant ad nostram abolendam mortem, iuxta illud. De manu mortis liberabo eos: de morte redimam eos. Præterea omnia in passione Domini plena sunt illusionibus, vt scias summā ignominiam peccatum esse. Non enim tot opprobrijs redimeremur si peccata ipsa nō essent Thren. 3.

ignominia, opprobrijs & illusionibus plena. Sic Ieremias de eo dixit. Saturabitur opprobrijs. Quibus verbis magnitudinem & molem cruciatuum ingentem significat. Vt enim ventres saturi, nihil amplius capere possunt: sic dominus satur dolorum nihil amplius habuit, quod dolere posset. Dictum est enim. Esa. 1.

A planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas. Ergo saturabitur opprobrijs. At quibus? venditus, vt seruus: delusus, vt mentecaptus: consputus, vt infamis: flagellatus, vt fur: occisus, denique tanquam proditor. Quod nihilo secius hoc tempore peccatores faciunt à quibus diuersimode Deus offenditur: nam à simoniacis venditur, illuditur ab hypocritis, flagellatur à tirannis, conspuitur à blas- Hebr. 6.

phemijs: & occiditur ab apostatis. Iterum crucifigentibus, vt ait Paulus, Iesum Christum. ¶ Quinto obserua, & attende diligenter quantum Deus te amauerit, vt rem ferme impossibilem propter te fecerit. Quid impossibilius videtur, quam Deum æternum, mortalem fieri & mori? cuius morte mortis acerbitas, & acies retusa & superata est, adeo, vt pro amaritudine summam in morte pij suauitatem sentiant: quippe ab æterno interitu liberati facile vitæ immutationem ferunt. Deleuit Chirographum Colo. 2.

(ait Paulus) quod aduersus nos erat, affigens illud cruci: vt quemadmodum hæreticæ prauitatis inquisitores, si forte reos nancisci non possunt eorum simulacra ignibus exurere solent, vt sic etiam supplicio ficto sceleratos homines plectant: eodem modo pro Adami scelere eius simulacrum & imago supplicium tulit. Iuxta illud Apostoli. In similitudinem carnis peccati. Non enim fuit peccator sicut Adam, sed similis illi: & sic innocens punitus est: quemadmodum Rex Dauid in persona

na eius ait. Quæ non rapui tunc exoluebam. Quia Chirographum, quod contra nos diabolus habebat sanguine & Cruce Christi deletum est: nullibi enim peccata remittuntur, nisi in cruce Christi. Quare quando confessarius te à peccatis absoluit cogita vberrimum super te fluuium descendere de vulneribus Domini, quibus omnia delicta tua lauantur. Crux igitur Dominica, & eius mors viuificat peccatores. Præcepit Dominus Mosi, vt educeret filios Israel ab Aegypto, quo facto cum

Exo.14. secus oram Rubri maris iter facerent, et iam ad aquas accederent, respicientes Aegyptiorum copias insequentium maximo timore correpti clamauerunt ad Mosem: qui respondens dixit illis. Nolite timere, Aegyptios, quos nunc videtis, nequaquam vltra videbitis. Evestigio enim locutus est dominus ad Mosem dicens, quid clamas ad me? Eleua virgam, & extende manum tuam supra mare: & apertum est mare, &c. Non aliter peccator viam faciens ad illam cælestem promisionis terram, quoties se conuertit, & videt peccata quæ in vita commisit insequentia, quasi quoddam Aegyptiorum agmen non potest non contremiscere, & exanimari, nisi à Deo confirmetur. Verum ait Dominus eleua virgam: quod non sine mysterio dictum est. Nam antequam Christus pateretur virga crucis abiecta & vilis latronum mansio, & ignominiæ erat argumentum: at posteaquam à Domino assumpta stetit corporis sacratissimi fulcrum miraculis claruit, & peccatorum fuit ad gloriam ductrix. Vnde sicut filij Israel de mari exeuntes Aegyptios viderunt mortuos tamen virgæ illius virtute: sic virtute crucis peccata nostra per pœnitentiæ aquas de mortua videmus: quorum non modo non pertimescimus aspectum, sed etiam gratias agimus Deo

Exo.15. dicentes. Cantemus domino gloriosè enim magnificatus est, equum & ascensorem, &c. Sic nos gratias agamus Deo, quia nostra peccata suffocauit sanguine suo, & nos flagellis, opprobrijs, clauis, spinis, cruce, & passione redemit. ¶ Ad nostram autem eruditionem discamus pro Christo dura & acerba subire, quandoquidem tanta & tam dura pro nobis pati non dubitauit, Omnes enim tantæ sumus imbecillitatis & inconstantiæ, vt etiam ea quæ vel coacti facere tenemur, quantum possumus fugiamus, partimque eorum laborem declinemus. Religiosus iuxta votum suum non potest paupertatem effugere: ac alijs exercitijs, quæ paupertati sunt annexa quantum potest se subtrahit, & ita sitim, famem, frigus & vilipendium non fert. Et quemadmodum pillulas purgandi solent melle circumlinire quo amaræ non sint: ita nos ob nostram fragilitatem, virtutem multismodis condimus eam ad arbitrium nostrum fingentes, ne amara videatur. Hoc autem ab amore proprio proficiscitur, quo se ducti omne dulce virtuti consentaneum iudicamus, Volumus sine labore virtutem sequi, & eius suauitate frui, qua sequaces suos afficit, sine vllo voluptatis corporeæ dispendio. Filius vero Dei èconuerso, asperam non dulcem virtutis partem arripit, & ita moritur ab amicis destitutus summa cum ignominia. Quæ igitur amentia est? Volumus ociosi gloriam consequi, quam gloriæ Dominus tantis exhaustis ærumnis ascendit? Rapiamus ergo crucis vexillum, & fortiter omnes incommodorum huius sæculi salebras transileamus: earum vero timorem consolemur ijs verbis quæ statim subijciuntur in textu. *Et tertia die resurget.* Iam hic vides quomodo Christi labores requie, & tranquillitate finiuntur: quod idem accidit illis, qui propter Christum incommoda patiuntur in hoc sæculo. Transactis enim & finitis vna cum vita mortali laboribus, non mediocris imo maxima est consolatio ad illa æterna gaudia fruenda ascendere. At è diuerso impijs accidit, qui multa in alio sæculo supplicia sustinebunt: Quippequi obita morte temporali, æterna cruciabuntur. Sapiens ergo pœnas illas timebit, has contemnet, quæ morte finiuntur, & medium sunt ad gloriam consequendam: quod cuiuis erit facillimum, qui voluerit secum perpendere in medijs clauorum ignium, & cruciatuum doloribus, quanta sunt præmia victoribus, proposita: & contra in voluptatum blandimentis meminerit suppliciorum inferni, quæ victos miserrime affligent. Qui hæc fecerit proculdubio victor euadet. Nec enim vsque adeo à Domino deseretur, qui non vniuersos labores simul nobis immittit, sed paulatim. Nam (vt Hieronymi verbis vtar) *Hiero. super Mat.7.* Dominus prosperis admiscet tristia, vt cum repente venerint non terreant, sed à præmeditatis ferantur animis. Si enim contristabat Apostolos, quod occidendus esset Christus, debebat eos lætificare quod die tertio erat resurrecturus. Sæpenumero enim, vt optime adnotat Ioannes Chrysostomus *Chryso. hom. 67. in Ioan.* ponitur in scripturis simul passio, & resurrectio. Esaias vtrumque simul ponit. Tanquam ouis, inquit, ad occisionem ductus est, & tanquam agnus, *Esa.53.* &c. Subdidit autem de resurrectione dicens. De angustia, & de iudicio sublatus est. Et Dauid in Psalmo tertio, & in alijs Psalmis sæpe coniungit hæc duo. Dormiui, inquit, & soporatus sum, & surrexi, quia Dominus suscepit me, Et antea prædixerat de passione dicens. Astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum. &c. Iacob *Psal.2. Gen.49.* etiam Patriarcha, Dormiuit (inquit) vt Leo. Deinde addidit. Et vt Catulus Leonis excitauit eum. Simul passionem & resurrectionem ostendit. Iam hic vides quomodo Christi iugum suaue sit: si quidem inter tristia, gaudia admiscet, & læta. Mos *Hiero. super Amos.5.* enim scripturæ est, vt Diuus Hieronymus disserit aduersis læta subiungere: vt postquam tristibus Dominus fuerit comminatus, lætis rebus, & prosperis subleuet, & extollat. Sic Esaias postquam *Esa.1.* terrores & mala dixerat, dicens. Væ genti peccatrici populo graui, &c. terra vestra deserta, ciuitates vestræ succensæ sunt igne, regiones vestræ coram vobis alieni deuorant: loquitur deinde ad eos, meliora promittens, & ait. Leuamini, mundi estote &c. *Aos.5.* & venite & arguite me, dicit Dominus. Item Amos quibus dixerat, cecidit domus Israel, non adijciet, vt resurgat virgo Israel errauit in vtero, non est qui suscitet eã, post loquitur dicens. Quærite me *Iere.30* & viuetis: & nolite quærere Bethel in Galgala. Hoc idem Hieremias agit. vult primo humiliare nos in rebus tristibus & postea cõsolatur: atq; ideo Esaias & reliqui prophetę qui vaticinati sunt ad populum dñi

post onera consolantur populum afflictum & mœstum. Sed Nahum & Abacuc post onera nullam subdunt consolationem, quia eorum vaticinia erant cōtra gentes, quę idola colebant, & Messiam non expectabāt. Fidelibus tamē Israelitis cōsolatio futura post calamitatem promittitur: & nobis etiam post flagella & crucem resurrectio nunciatur. Primo tamen ponit tristitiam deinde hilariora: vt scias post flagella & dolores ad resurrectionem venire. ¶ Expende etiam fructum passionis Christi, qui est resurrectio vitæ: à morte enim exijt vita. Ideo ipsemet de seipso ait, vt Diuus Augustinus exponit, nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, &c. Magnum ergo fructum adduxit secum Christi mors propter saluandorum multitudinem quorum numerum Esaias miratur dicens. Generationem eius quis enarrabit? Putauit Hieronymus, quod de æterna Christi generatione locutus sit Esaias. Et certè si antecedentia & consequentia inspexeris, inuenies quoniam de fructu passionis Christi locutus sit propheta. Habuit enim innumerabiles animas, quæ per sanguinem Christi & eius passionem saluæ factæ sunt: sicut & ipse Christus dixit. Cum exaltatus fuero à terra omnia traham ad meipsum. Lege totum caput quinquagesimumtertium Esaiæ: & aperte videbis, quod ad literam loquitur propheta de Christi Domini nostri passione & mirans fructum passionis & spiritualem Christi generationem, quam acquisiuit sanguine suo, admirans ait. Generationem eius quis enarrabit? Quis dicere poterit quam magnam generationem acquisiuit sanguine suo? Et subdidit. Si posuerit animam suam videbit semen longæuum. Ac si diceret. Antea sterilis erat Deus, & solus in cælo: sed si mortuus fuerit & posuerit vitam suam, multos filios habebit, quia totus mundus veniet ad Christum, & cælum replebitur filijs. Sic etiam cū Ioseph viuebat pauci erāt filij Israel: sed post mortem eius creuerunt nimis. Ita Christum pauci secuti sunt in vita: sed post mortem eius omnis orbis credit in eum. Sic etiam vt Theophilatus interpretatur, intelligendum esse puto illud, quod Simeō dixit. Positus est Christus in ruinam, & in resurrectionem multorum. Multos dixit cum de fructu passionis fuit locutus. Mortuus est Christus, sed ex hac ruina, & Christi morte multi resurgent ad vitam, quia post mortem eius multi crediderunt in eum. Sic etiam intelligendum puto illud Pauli, cum ait Christus Iesus humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod exaltauit illum, & dedit illi nomen, &c. Dedit illi famam, & honorem: vt qui antea ignotus erat, notissimus factus á principibus terrarum colereretur. Hunc itaque fructum ostendit Christus docēs resurrectionē post mortē suam mortuus quidē est, sed resurrexit, & vitā ex morte elicit, quia morte sua vitā nobis prę stitit: & mortuos in peccatis resurgere fecit. Tenebamur vinculo mortis: at Christus morte sua à morte liberauit & reuocauit genus humanum ad vitam. Eius enim morte saluati sumus, & vt Paulus ait, Iustificati gratia ipsius. ¶ Præterea, non solum mors Christi animarum nostrarum vitam ampliuificauit: verum etiam corporis debilitata mors est, nō secus quam apis, quæ si carnem demortuam pungit incolumis manet & acrior: si vero ad corpus viuens peruenit, amisso aculeo interit. Sic mors ab Adamo vsque in genus humanum, tanquam in morticinium sæuiens asperius in dies sæuiebat: postea vero quam in domini nostri viuidissimum corpus arma obtudit sua, victrix illa iam diu superata est. Vnde merito illam Apostolus spoliatam irridēs ait. Vbi est mors victoria tua? vbi est mors stimulus tuus? Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Iesum Christum. Antea morti victoria cedebat: at nunc postquam à Christo superata est, victoria nostra est: vnde illam mortē formidabiliter domini viribus infractam, nec pueri timent, nec puellæ, quia resurgente Christo ad vitam, mors victa est. Denique non dicit suscitabit, quasi ab alio esset Christus suscitandus, sed resurget: quia seipsum suscitabit, & Christus sua propria virtute surrexit à mortuis. Sed iam Lucam audiamus. *Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant, & dicebantur.* Non quòd verba Iesu non intelligebant, sed quia sensum verborum existimabant esse parabolicum, aut quod loqueretur per metaphoram. Pueri cum incipiunt legere cognoscunt quæ sit litera A. quæ sit B. & C. quibus cognitis nō tamen adhuc legere sciunt: nam etiā si singularum literarum potestatem proferre possint, coniunctionem ignorant. Quòd tradetur, illudetur, & conspuetur, vnunquodque horum sigillatim facile fuit intellectu: at omnia simul coniuncta tanquam pueri rudes, adhuc non potuerunt percipere. Cuius præcipua causa fuit amor, quo Christum prosequebantur: vnde sibi non persuadebant dominum occidendum esse. Loquens olim dominus de passione sua dixit. Si exaltatus fuero á terra, omnia traham ad meipsum. Quorum verborum sensus prætérquam quod erat obscurissimus ad multa posset detorqueri, aut accommodari: aut ad dominum concionantem, vt virtute sermonis sui omnia ad se pulpitum ascendentem traheret, & ad alia multa. Nihilominus tamen multi ex illa turba, quæ Christum oderat, intellexerunt, & ideo responderunt. Nos audiuimus ex lege, quod Christus manet in æternum: & tu dicis oportet exaltari filium hominis? Vide quomodo non intelligentibus discipulis Christi verba alij circunstantes intellexerunt, etiam si erant obscurissima. Cuius causa est, quoniam, vt dixi, cum discipuli Christum tenerrimè amarent nullo modo sibi persuadebant ea, quæ euenire nollebant: at reliqui maleuoli id quod optabant in Christo statim animaduerterunt. Sic dicimus apud nos, nulla est surditas peior quam eius qui audire non vult. Enimuero tanta est intellectus nostri auctoritas, vt nihil penitus non modo scire, sed ne amare quidem sine eius facultate possimus. Nam vt ea quæ scimus, nisi essent tanquam vera ab intellectu iudicata sciri non possent: ita ea quæ amamus, nisi esse bona intellectus affirmaret, nunquam amaremus. Sed tanta est intellectus nostri erga voluptatem indulgentia, vt sæpenumero, quæ bona non sunt mille rationibus iustificet, vt voluntati gratum faciat: & quodāmodo assentetur, quod omniū malorū in orbe est causa. Nemo enim tā perditus est qui delinqueret si à iudicio suo deceptus, peccatū esse appetibile sub specie

Marginalia: Aug. tract. 51. super Ioā. — Esa. 53. — Hiero. super cap. 1. Mat. — Ioan. 12. — Exo. 1. — Luc. 2. — Phi. 3. — Tit. 3. — 1. Cor. 15. — Ioan. 12.

specie boni crederet. Sic igitur discipuli iudicio ob amorem perturbato, nullo modo intelligebant Christū fore moriturū, at Iudęi statim intellexerūt, Idē dici potest, de fide, quā discipuli nequaquā adhibebant Christo loquenti de passione sua, quia illūamabant: cū Iudæi vtiq; crederent illū esse occidendum, Exemplū habemus de hoc in Herode Ascalonita

Matth. 2. qui cū audisset Christū natū esse ex prophetarū & Magorum sententia, & esse regnaturū, quę veritas nulla humana vi vitiari poterat, obcæcatus tamen libidine non credidit ea, quæ alias nihil dubitationis habebant, quare quidem credidit scripturę quatenus ait Christū esse natū, non tamen credidit regnaturū Et ita teterrimū flagitium adorsus, innocentes iubet interfici, existimans se posse eo modo natū regem occidere. Hęc autem omnia vt diximus ex eo fiunt, quoniā plus nimio cōcupiscentiæ indulgēs intellectus multa aliter quā in re vera sunt iudicat.

Miche. 5.

Saul similiter sciebat sicut Herodes ꝙ Dauid esset regnaturus in Israel, nā Ionathas dixit Dauidi & pater meus scit hoc. Et Saul etiā dixit Dauidi, Scio ꝙ certissime regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnū Israel cū sciret itaq; Saul Dauid regnaturum & electū a dño: cuius volūtas immobilis est, nihilominus quęrebat illū occidere, ne regnaret: quia suaderi sibi nō poterat, ꝙ esset regnaturus, eo ꝙ nolebat, vt regnaret. Hac de causa nolebat Acab credere Michææ prophetæ veraci quia non iuxta regis beneplacitū prophetabat. Et in Euangelio Ioannis habetur, ꝙ Iudęi qui cæcū natū interrogabant de modo quo videbat putātes, quod ad libitum corā aliquid loqueretur, postquam laudauit Christum, quē ipsi oderant ait Euangelista, quod non crediderunt ei: cui certe credidissent, si quid contra Christū loqueretur. Nec solus Herodes, Saul, & Achab hoc faciūt qui enim experiri voluerit, quanta sit modo morū corruptio videbit raro virtuti esse locū. Quod siquis contra renitatur, velitq; ea, quæ iustitiæ sunt suadere insanire existimabitur. Ille vero sapiet, ingētiq; applausu excipietur, qui vel vectigaliū veterū incrementū vel nouorū extorquendorū artē inuenerit, nec minora sunt inter ciues, domosq; priuatas incōmoda. Quis nāq; mercator est turpi lucro mercimonia augens sua, qui doctorem, quantumuis doctum, iustitiam suadentem audiat? At is imperitum quemuis attentissimo audiet animo, si ex illius sententia loquatur, Cur? quia iucunda loquitur. Similiter peccator si audiat se cras moriturum non credit, quoniam nollet, & videns alios seniores, & imbecilliores facile sibi longinquitatem vitæ arrogat. Eidem tamen si pollicearis grandem annorum seriem habebit fidem, & ad credendum non deerunt argumenta. Dicet iuuenis, sum corpore salubri, integroque, alij imbecilliores longius vixerunt. Ex dictis manet ea quæ iucunda sunt facile non modo volūtati, sed etiam intellectui probari. Ne quis forte miretur Apostolorum simplicitatem, qui Christo de passione non credebant. ¶ Sed dubium hic est. Si Christus, qui omnia nosset discipulorum videbat ignorantiam, quare ea quæ dixerat, iterum atque

1.Reg. 20

1.Reg. 24

3.Reg. 21.

Ioan. 9.

iterum inculcauit, vt crederetur? Ratio est, quia voluit paulatim, eos instituere, vt eorū ignorantiā tunc tolerans post resurrectionē maturius, quæ nō intellexissent reuelaret. Sic Apostolis piscantibus non dixit, Faciā vos piscatores hominū, sed faciā vos fieri piscatores hominū. Poterat enim continuo illos facere piscatores hominū, voluit tamen paulatim disponere, vt cognoscant quid a se sint, & quid a Christo efficiantur. Vides tu nunc Apostolos rudes, & postea doctissimos: totū hoc tribue gratiæ Dei Docet nos locus iste ne repente velimus ascendere in arcē virtutis: sed vt lento gressu, & quasi p quosdā gradus. Sic Beatus Chrysostomus illū legis illudit doctorē, qui Chrū rogauerat ꝙ esset mādatū magnū in lege, dicens, De magno mandato quęrit, qui minimū nō obseruat. Tales sunt plurimi tyrones in virtute, qui cū vix attigerint prima castrorū munimina cū veteranis certare præsumunt, Quare sæpe numero deficiunt aut cedūt. Istos autē ego simillimos iudico cantoribus imperitis. qui dū carminū facilitas patitur, sponte suauiterq; canūt, vt etiā certa te cū peritioribus nō timeāt: postquā vero locus occurrit difficilior & maiori arte tractādus labātur misere. Opus est igitur calleat qui ad virtutis suprema certamina peruenire cōtendit, ne sicut inexpertus miles, aut imperitus cātor irrideatur. Nā quid aliud Petrū deiecit feruentissimū Chri comitē & discipulū, nisi præcox quædā & immatura fiducia, qua martyriū summū perfectionis gradū sibi arrogabat? Verūtamen turpiter lapsus est ille qui paulo ante dixerat. Si oportuerit me mori tecū nō te negabō. Qua de causa Chrus cū iā sibi manus iniici videret, dixit Iudęis, Si ergo me quæritis, sinite hos abire: Qua si diceret. Permittite eos viuere dū in virtute teneriores sunt, quā vt possint substare martyrio, me solū cōprehendite, Illos firmiores iam factos postea ad mortē & supliciū quærite. Valde igitur aduertendū est hoc in cultu Dei prius magistri quā discipuli esse velimus. Attendamus ad discipulos dñi: quos ipse quacunq; hora summos facere poterat: ꝙ tamen noluit: sed paulatim eos instruxit vsq; quo per aduentū spiritus sancti cōsummati fuere & cōfirmati. Atq; ideo modo noluit eos docere passionis suæ mysteria, quæ non intelligebant: sed in posterum suo tempore reseruauit instruendos, Sed iam ad textum reuertamur: & prosequamur huius itineris mysteria. Dicit itaque Euangelista. ✱ Factū est autem cū appropinquaret Hierico, cæcus quidam sedebat secus viā mendicans. ✱ Quemadmodū homini assueto peccatis Diabolus offert semper occasionē peccādi, vt nefanda possit sua explere desideria: ita volenti facere bonum Deus materiam obijcit, qua bonam voluntatem possit perficere, Si quis ebrietati studet in qualibet domo vinū propinatur: si lusor, vbiq; lusus paratus est, si incontinēs & lubricus vbique fœminæ, quas male cōcupiscat se impudice ingerūt. E contra si bonus est, & iustus, & cupit Deo seruire Deus offert illi occasionem vbi virtutes possit exercere. Quapropter si misericors est omni loco & tēpore videbis pauperes ei occurre, Cū enim pius & misa-

Matth. 4.

Chrysost. homi. 42. in opere imper. Matth.

Matth. 26

Ioan. 18.

Tex. ✱

misericors Abrahã stetisset ad ostiũ tabernaculi sui, expectans peregrinos, vt charitatẽ eis exhiberet: ecce tres Angeli in habitu peregrinorũ venerunt. Cũ etiã sanctus ac pius Dauid interrogaret seruos suos an de domo Saulis aliquis esset relictus, cũ quo misericordiã Dñi vteretur statim audiuit. Est filius Ionathæ debilis pedibus, Et fecit Dauid cũ eo misericordiã dñi. Super quo etiã aduerte, ꝙ misericordiã, quã in domũ Saulis volebat exercere, vocauit mise-
2. Reg 9. ricordiam dñi: nam nostra in hoc a diuina videtur distare misericordia: ꝙ nostra ad nostros tãtũ se ex-
Matt. 5 tendit, diligimus enim tantũ eos, qui nos diligunt amicos, non tamen inimicos, Misericordia vero domini ad amicos est & ad inimicos qui solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, Itaque sicut Abrahæ & Dauidi, & iustis ac pijs hominibus cũ misericordiã, & pia opera volunt facere statim illis Deus offert materiam faciendi illã: sic & Christo saluatori nostro quoniã pius & misericors erat, vbiq; cæci, leprosi, paralytici infirmi, ac miserabiles personæ sese offerebant. Ecce nunc cũ appropinquaret Hierico in ipso itinere cæcus quidã occurrit clamans & misericordiã petens,
Luc, 19. ac statim post hæc venit & Zachæus alius cęcus mẽte & auarus, Ita dño, qui semper eo animo erat vt vbicunq; esset benefaceret oblatæ sunt virtutis occasiones, Docet vt semper & vbiq; & apud oẽs vtiles simus, & non ignaui: obiter enim in via miraculũ hoc operatus est Christus. Oculos autẽ cæci aperuit
Esa, 35. quia de ipso Christo Messia prophetauerat olim Esaias. Tunc aperientur oculi cæcorũ, & addidit, Redempti a domino cõuertentur, & cætera. ¶ Obser-
Matt. 20. ua autẽ ꝙ Lucas hic dicit, Cęcus quidã sedebat, &c. Sed Matthæus dicit, ꝙ erant duo cæci. Ad ꝙ potest responderi, ꝙ nõ sit eadem illuminatio, quã Lucas & alij Euangelistæ narrant, sed duæ. Nã antequã Christus ingrederetur Hierico, in via illuminauit hunc cęcũ, cũ appropinquaret Hierico: sed cũ egrederetur illuminauit duos alios, de quibus loquitur Mat-
Mar. 10. thæus & Marcus: & ideo dicunt ipsi, Egrediente domino de Hierico: sed Lucas dicit appropinquante dño Hierico. Lucas loquitur de primo & vnico cæco, quẽ Chr̃us illuminauit, antequã ingrederetur Hierico, vt hic dicitur: sed Matthæus & Marc⁹ tractant de alijs, quos illuminauit cũ egrederetur ab vrbe. Expende etiã ꝙ Marcus cũ scriberet quomodo Chr̃us illuminauit illos duos cęcos, proficiscens, vt ipse ait de Hierico, cũ duo fuerint, vt ait Mathę⁹ tamen Marcus vnũ dicit quẽ nominat proprio nomine vocans illũ Bartimęũ: quia iste insignior erat. Nã vsus est scripturæ sacræ, per personã, quæ insignior est etiã intelligere, quę minus nota est, vt egre-
Hier. sup Dan. 11. gie Diuus Hieronymus annotat. Sic in Genesi habetur. Curre ad oues & accipe duos hędos, Simul enim
Gen, 27. pascebantur oues & hædi: sed quia potiores sunt oues, earũ nomine caprinũ pecus cõplexus est. Abrahã etiã cũ loquitur cũ illis Angelis aliquãdo ad vnũ aliquando ad plures sermonem dirigit. Et Sodoma
Gen, 18. dicitur euersa, cum ex Deuteronomio constet quin-
Deute. 29 que vrbes esse euersas. Et in Genesi etiam dicitur

Recordatus est dñs Noe & cunctorũ animãtiũ. Sub Noe nomine intelliguntur octo animæ quę in arca Gen. 8.
erant. Et eodẽ modo intelligendus est catalogus illorũ regũ qui fuerunt in Edon. Alioquin in tanto tẽ- Gene. 36.
poris interuallo tã pauci nõ fuissent numerati, sed Aug. li. 1, Q. in Ge.
posuit insigniores, Deniq; vt ait Augustinus, cũ in 107.
Genesi legitur Simeon & Leui intertecisse Sichimitas, intelligit Augustinus secũ habuisse mulatã famiGen. 37.
liariũ societatẽ. Ioseph etiã dixit, Vidi per somniũ Solẽ & Lunã & Stellas adorare me. Sed mater nõ adorauit illũ in AEgypto: quia iã obierat: sed in patre, qui caput est vxoris Rachel intelligitur. Paulus etiã, 1. Co. 10.
Patres inquit nostri mare transierũt. In patribus intelligit matres & pueros. Sic Marcus in hoc cæco qui insignior erat intelligit duos. Sed procedamus. Tex.
* Et cũ audiret turbã pretereũtẽ, interrogabat quid hoc esset. Dixerũt autẽ ei, ꝙ Iesus Nazarenus transiret: & clamauit dicẽs Iesu fili Dauid miserere mei.
*. Poterat Chr̃us hunc cæcũ illuminare, quãuis non clamasset, sicut potest etiã nobis auxiliari citra nr̃as preces: sed rogari vult, quo meli⁹ palã fiãt omnia nobis ab illo solo proficisci. Ita cũ Israelitas AEgyptijs Exo. 3.
oneribus liberari decreuisset tali illorũ animos desiderio inflãmabat, vt ipse dicat Audiui clamorẽ filiorũ Israel, &c. Similẽ affectũ quoq; in hoc cęco accendebat, vt clamare inciperet, nec desineret donec ꝙ petebat impetrasset: tametsi turba silentiũ illi indiceret. Itidẽ fecit Iacob cũ ad Angelũ dixit. Nõ dimit- Gen. 32.
tã te nisi benedixeris mihi. Ita Dauid sub persona Psal. 79.
populi fidelis, Dñe (inquit) nõ discedimus a te, viuificabis nos & nomen tuũ inuocabimus. Quia tãta fiducia & cõtentione ad Chr̃m clamat protecto eue- Luc. 11.
nit, ꝙ Chr̃us dicit. Amen dico vobis si perseuerauerit pulsans, aperietur ei. Quod testatur Dauid dicẽs. Psal. 33.
Exquisiui dñm & exaudit me. Et mox subijcit, vt nos eadẽ faciamus. Accedite ad eũ & illuminamini, &c. Quanquã scit Deus indigentiã nostrã, tamẽ nihilominus vult eius imploremus auxiliũ: vt maius beneficiũ mereamur. Nõ tamen satis est cũ voce vo- Psal. 118.
care, nisi etiã corde vocemus sicuti cæcus hic faciebat. Sic Dauid in psalmo, Clamaui in toto corde meo, exaudi me dñe. Persecutus Dauid ab iniquis & Ephe. 6.
filijs vexatus & a dæmonibus, quia nõ solũ est sanctis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinẽ, sed aduersus principatus & potestates, &c. Ad Deũ confugit & clamabat in toto corde suo. Hunc cordis Exod 14.
clamorem attendit Deus. Sic tacens clamabat Moses in corde suo: ita vt Dominus diceret ei. Quid clamas ad me? Sic Anna mater Samuelis clamabat 1. Reg. 1.
effundẽs cor suum corã domino, cum penitus vox Matt. 15.
eius non audiretur. Hanc vocem Deus exigebat cũ dixit. Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longe est a me. Vnde Diuus Gregorius in mo- Greg. lib. 22. mor. 18.
ralibus dixit. Aeternam vitã si ore petim⁹ corde autem non desideramus: clamantes, tacemus. ¶ Obserua autem quod non solum dicit Dauid quod clamabat ad Deum corde, sed in toto corde. Sicut enim tũc corporaliter vere clamatur cum toto ore clamatur: ita spiritualiter toto est clamanda corde si volumus a dño quæ poscimus impetrare. Docet locus

iste

iste vt in angustijs, in tribulationibus & pressuris ad Deũ confugiamus, ipsumque inuocemus, atq; vt illi omnes necessitudines nostras pandamus. Sic Sãctus faciebat Dauid, sic & Thobias, Iudith, Hester, Ezechias & omnes Dei electi. Ne ad huius seculi auxilia confugias, neu illius viribus confidas, quemadmodum Iudas & infœlix Ochozias fecerũt, ne funditus intereas. Sed quia in septimo capite huius de his diximus: nunc orationem breuẽ, & multis mysterijs plenam, quã obtulit cæcus iste audiamus. ¶ Iesu, inquit, fili Dauid miserere mei. Vtranque enim Christi naturam fatetur, vocans illum Iesum: hoc est, mundi saluatorem, & redemptorem, atque filium Dauid secundum carnem. Iesu, inquit, mundi redemptor. Ideo descẽdisti è cælo: ideo carnem suscepisti: vt ego loquar ad te, vt cum fiducia petam. Filium Dauid dixit. *Fili Dauid miserere mei.* Filium Dauid dixit potius quam Abrahæ, aut Iacob: vt illum ad misericordiam prouocet. Petit vt ei misereatur, & cõpatiatur, & adducit in memoriam patrem Dauid qui clementissimus & misericors admodum fuit: nec solum in Saulem clementiã ostendit suã: sed etiam in vniuersam eius familiã: tantum abest vt sæuierit, quinimo quæsiuit, an remãsisset aliquis de domo Saulis, vt faceret misericordiã cum eo. Misericors etiam fuit cũ Semei, à cuius occisione Abisai gladium prohibuit. Quid dicam de Absalone quẽ pius pater multũ diuq; luxit dicens. Absalõ fili mi, fili mi Absalon. Ideo dicitur in Esaia. Misericordias Dauid fidelis. *Fili Dauid miserere mei.* Si tu ò naturæ artifex sapientissime cum etiam brutis animalibus instinctũ indidisti, vt vel ceruus qui natura separatissimus est ab humano cõmercio, quoties grauius à canibus premitur ad hominem cõfugere soleat, malens ab eo occidi, in quo nouit esse clementiam: quanto potiori iure homo ratione preditus, ad te tutissimum & clementissimum asylum confugiet? Verum enim vero, vt mercatores qui in emporiũ difficile inciderunt, in quo nũmorum penuria nihil vendere possunt, solent quouis pretio, quę adduxere, distrahere: sic tu ò fili Dauid in emporium huius sæculi gratiam & misericordiam adduxisti: quæ deficientibus meritis publicanis & peccatoribus erogasti. Quare si tam vili pretio tua emũtur miserere mei. Memento fili Dauid arboris naturæ, in qua rami radicum virtutem sequũtur, & in se referũt: vnde tu si filiũ Dauid te iactas oportet pari ratione patri tuo in clementia assimileris. Ideo fili Dauid miserere mei. ¶ Discant ex hoc loco nobiles maiorum suorum virtutem sequi. Nam qui generosus est, non modo cauet ne degenerem animũ ostendat: sed etiã summopere nititur auorum suorũ facinora imitari, & amplificare. Hæc enim vera nobilitas est: hic verus maioratus à virtute nũquam discedere, quod qui aliter faciunt non nobiles, sed nobilitatis portenta sunt. Quoniam sicut inter homines, qui distortis mẽbris capite canino, corpore humano nascuntur homines non sunt, cum tamen hominibus sint similes: sic inter nobiles flagitio si nobiles nõ sunt, licet nobilibus sint similes. Vnde quidam dixit. Stemmata quid faciunt, quid prodest Pontice longo Sanguine censeri pictosque ostendere vultus Maiorum & stantes incurribus Aemilianos? Nobilitas sola est atque vnica virtus. Malo pater tibi sit Thersites, dummodo tu sis Aeacide similis vulcaniaque arma capessas. Quam te Thersitæ similem producat Achilles. Age ergo vt moribus sis nobilis. ¶ Præterea, cum audis Iesum filium esse Dauid, Gaude, lætare, gratias ingẽtes Deo reddens, qui æternus cum esset, mortalis propter te factus est. Cõsidera filium Dei filiũ Dauid factũ. Fecit se Deus hominẽ: vt hominẽ Deũ faceret. Illeq; qui absque tempore ante omnia sæcula à patre est genitus, in tempore voluit nasci: vt homines sine vllo temporis termino in cælis regnarent. Hinc plane colligitur quanti sit peccati malitia siquidem ad eam purgãdam oportuit Deum ipsum in carnẽ mortalem descẽdere passibilemq; fieri, vt sic copulata diuinitate quasi quoddã formentum faceret ad naturã humanã sanandam. Ideo quoties peccas attende quã tam incurras infirmitatẽ, ad cuius curationem oportuit filium Dei mori. Attende etiam quam mansuetus & mitis factus sit ille Deus, ad quem antea nemo audebat accedere, vt paralyticos, cæcos, claudos, benigniter recipiat. Ille autem quem Cherubin tremũt in cælo: iam in terra mendicus quidam & cæcus pauper eius aspectum non formidat. Angeli tremunt ante eum in excelsis: & miserabilis cæcus fiducialiter accedit in terris. ¶ Absolute tamen vocat illum filiũ Dauid, in quo innuit illum esse Messiam in lege promissum: quem expectabãt. Nam quamuis Dauid plures habuerit filios, vnus tamẽ solus dicitur filius Dauid: secundum promissionem. Sicut solus Isaac dicitur filius Abrahæ, filius autem secundum promissionem Messias est: de quo dicitur. De fructu ventris tui, ponam super sedem tuam. Hic solus est Christus de quo Angelus ad virginem. Dabit illi dominus sedem Dauid patris eius. Ideo vocans hic Christum filium Dauid, confitetur illũ esse Messiam in lege promissum. Præterea quia miserum se esse sciebat non compet it: quia misericordia solis miseris est necessaria. Nullus est enim adeo demens vt fælicium & beatorum misereatur. Sicut pauperes eleemosynam petentes, vilissimas induunt vestes, easque partes corporis denudant, quæ vulnere aliquo sunt affectæ: vt sic facilius diuitum animos ad misericordiam flectere valeant: sic iste miseriam suam ostẽdebat. Sic Dauid misericordiam postulabat dicens. Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Miserere inquit mei. Hoc vno fretus nempe misericordia Christi, & nihil fidens in suis meritis: nam suis meritis tantum consequi non potuisset, quantum ex gratia & misericordia Christi consecutus est. Igitur cum ita deuote & tam sapienter oraret, audi quid Euangelista dicat. *Et qui præibant increpabant eum, vt taceret.* Accedit hic ad Dominum salutem non solum corporalem, sed & spiritualem quærens, quam impetrauit Christum vocans: quem obrem mundus & diabolus in eum insurgunt. Hæc est enim vna de astutijs diaboli suffocare bonum semen in germine. Vnde per serpentem religionem inchoatam in paradiso suffocauit, & per Pharaonem populum Israeliticum destruere voluit submersione paruulorum: & per Herodem Christum paruulum occidere voluit: & vt illum occideret paruulos innocentes occidit. Sic & nunc per hanc turbam vult bonum inceptum suffocare, in hoc homine cęco. Disce ex hoc loco in bono incepto perseuerare, nec à virtute decidere,

Marginalia: Math. 27. 4. reg. 1. 1. regũ. 24. & 26. 2. reg. 9. 2. reg. 16. 2. reg. 18. Esa. 55. Iuue. sat. 8. Psal. 131. Luc. 1. Psal. 50. Gen. 3. Exo. 1. Math. 2.

ob vllas sæculi perturbationes: quæ multæ statim op ponuntur illis qui viam ineunt salutis. Sunt multi iusti & sancti ambulantes in vijs Domini qui scandalū patiuntur cum aliquid sinistri eis acciderit arbitrantes cuncta ad vota sibi ventura postquam præcepta Dei sequi cœperunt: quod non ita sæpe accidere locus iste demonstrat.
Exo. 17. Sic filijs Israel profectis iuxta sermonem domini defecit aqua, & multa aduersa passi sunt.
Iudi. 11. Sic etiam in libro Iudicum habetur quod vndecim tribus ex imperio domini susceperunt bellum aduersus Beniamin, & bis, aut ter hostibus succubuerunt: nempe vt discas quod cum domino famulari inceperis pares animam tuam ad tētationem
Eccles. 2 vt Ecclesiasticus clare ostendit dicens. Fili accedēs ad seruitutem Dei, sta in iustitia & in timore: & præpara animā tuam ad tentationem. Nam sicut leo, si quam videt prædam fortiorē è manibus eius resilire nitentem, vnguibus fortius stringit: sic dæmon quē videt è manibus elabi incipientem vnguibus tentationum infigit fortius, ne amittat iam elabentem.
Gen. 31. Sic Laban persecutus est Iacob, cum voluit proficisci ab eius domo. Sic Pharao filios Israel grauius persecutus est & addidit opus, & paleas nō dabat. Cum ad dominum ire voluerunt, eos tanquam vnguibus suis arctius constringebat: videns eos velle discedere.
Exo. 5. Et eo modo impediebat populum Israelis ad Deū ire cupientem: quo turba cæcum istum ad dominum clamantem perterrebat. Quemadmodū enim venator, qui feram sponte in retia incurrentem tacitus obseruat, neque vlla vtitur vociferatione: si vero diuersam abire videt, se se illi in via opponit, cogitque terroribus & minis in laqueos redire: sic diabolus quos sponte videt perire, non molestat: illos verò qui tutiorem elegerunt viam omnibus modis ab incæpto terrere conatur. Tantum autem valent huiusmodi terrores mūdi & dæmonis, vt plurimi sint, de virtute optime meriti ab incæpto deterriti, de quibus ait Dominus. Qui me erubuerit coram homini-
Mat. 10. bus, erubescam ego eum coram patre meo. Pusilla
Luc. 9. nimes qui hominum opprobria non sustinentes retro miserrimè cadunt sicut Nicolaus vnus ex septē Diaconibus ab Apostolis electis: qui cum præclare
Act. 6. in principio se haberet, postea aliquorum verbis cōmotus, qui dicebāt illum esse zelo typum, vxorem prostituit, & hæresiarcha factus est, vnde Nicolaitæ hæretici vocati: de quibus in Apocalypsi dicitur. Hoc habes bonum quod odisti facta Nicolaita-
Apoc. 2. rum, quæ ego odi. Enim vero non parua dignum est admiratione, cum tot sint in sæculo, quæ homines ad peccandum moueant, esse tamen nulla quæ illos à peccatis eruant, & ad virtutem ducant. Sed antiquum est in orbe hoc vitium. Audiens Dauid Goliam blasphemasse ibat, vt honorem Dei propugna-
1. Reg. 17. ret: quod videns Heliab frater eius arguebat eum.
2. Reg. 6. Eodem modo Michol Dauidem maritum deludebat ante arcam Domini saltātem dicens. Quam gloriosus fuit hodie Rex Israel discooperiens se ante ancillas seruorum suorum, &c. Deus tamen hæc impiorum opprobria non reliquit impunita: nam Michole m sterilitate mulctauit, quod olim probrosissimum supplicium fuit. Ita primo Esdræ scribitur
1. Esd. 4. quod populus terræ impediebat populum Iudæ in ædificando: quia moris est populi terreni iustorum omnes conatus impedire. Non modo autem inuiduntur, qui viam virtutis impediūt: sed etiam multi sunt, qui viam inferorum patefaciunt, sicuti faciebant quadringenti prophetæ Achab, regi suo. Si 3. Reg. 22.
virtutem sequeris mirantur, quasi nouum aliquid & inauditum rident que & quasi hypocritam contemnunt: si vero vitiorum sectaris partes dicunt te esse comem, suauisque consuetudinis: malum factum bonis prætegentes verbis. Si alicui te succensere sentiunt, non placant: sed potius magis irritare conantur dicentes. Summum opprobrium, & non ferendum. Equidem si mihi factum fuisset, non quiescerem donec abūde vltus essem. Quæ omnia cum malorum sint consilia, flagitiorum non virtutum causa sunt. Vastantibus Chaldæis Hierosolymam Idu- Psal. 136.
mæi inuitabant illos, & dicebant. Exinanite, exinanite vsque ad fundamentum in ea. Et ita illi qui dicere debuissent, satis est, abunde sanguinem effudistis, addebant calcaria, vt crudelius & atrocius victoria exerceretur. Sic multi faciunt, qui non modo viam virtutis impediunt: sed etiam omne virtutis fundamentum eruunt. Ideo in omni contentione hæc obstacula fuge. Hac de causa Nicodemus venit ad Ie- Ioan. 3.
sum nocte ne à pharisæis interpellaretur, quo minus cum Christo loqueretur. & Abraham de nocte sur- Gen. 22.
gens, fugiens impedimenta, quæ vel ab vxore, vel à familia opponi possent. Discamus ex hoc loco nō impedire eos, qui virtutem sectantur. Præclare se gessit Booz erga Ruth Moabitem, quam non mo- Ruth. 3.
do non impediebat, sed etiam adiuuabat denuo conseruatam verbis quam operibus. Ita decet adiuuare eos, qui Deum colere incipiunt. Latro ille in cruce Luc. 23.
simulac Christianus est factus, statim cæpit admonere socium suum. Sic Philippus postquam Chri- Ioan. 1.
stum inuenit, Nathanaelem adduxit: vt ambo simul domino fruerentur. Idem fecit Diuus Andreas cum Diuo Petro, vt nos docerent esse in proximos nostros beneficos: scilicet, eos viam virtutis docentes, non perditionis: sicuti plurimi nunc faciunt perfidi monitores. Discamus constantiam in virtute seruare, hominum nihil curantes impedimenta. Sic faciebat cæcus hic, de quo ait Euangelista. *Ipse vero magis clamabat. Fili Dauid miserere mei.* Ignis paruus, quouis afflatu extinguitur: at magnus eo magis accenditur: capit enim vires à contrario. Sic amor exiguus quolibet obstaculo frigescit: ingens indies augescit atque inflammatur, vt videmus quotidie: & experimur in hoc cæco: qui ad voces maleuolorum altius vociferabatur. Ex quo pulcherrimum nobis resultat documentum: Ne deficiamus vnquam ob improborum calūnias à via virtutis. Offerebat Abra- Gen. 15.
ham sacrificium Deo, & quanuis descendebant volucres & impediebant, ipse abigebat eas, & perseuerauit vsque ad solis occasum. Similiter populus Iudæ 1. Esd. 4.
quanuis impediretur à populo terræ, tamen non dimittebat opus: sed cum vna manu se defendebant, & cū altera pugnabant. Saulus quoq; qui & Paulus, cū contradicebatur Damasci, nō solū non cessauit à Act. 9.
prædicatione: sed multomagis cōfortabatur, & cōfundebat Iudæos qui erant Damasci affirmans. Quia hic est Christus. Sic tu debes facere quod quādocūq; maiorem cōtradictionem habueris, magis perseueres in bono incepto: & amplius accendaris. Sic dominus di

Exo.14. xit Mosi.Loqre filijs Israel,vt proficiscãtur.Hoc so lũ debent curare pij,vt proficiscamur ac properent ad virtutes, & ad cœlum , quæ est terra eis promissa,non curantes de prælijs,quæ excitãt aduersus eos Satanas,mundus,& caro. Quamuis videant AEgyptios super se armatos,proficiscantur ad terrã promissam.Contra hos mundi insultus & machinationes optimum remedium est,contemptus dictorum
Psal.119. hominum impiorum vt inuocent dominũ cũ Dauide dicẽte:Dñe libera me a labijs iniquis,& a lingua dolosa.❡Obseruãdum præterea.Multi sunt similes his,qui pauperes nec ope aliqua solantur,nec etiam petentes audire volunt,quod impijssimũ est , siquidem non modo Deo,sed etiam sibi crudeles sunt tãtum a Deo beneficium oblatum despicientes , quo summam illam fælicitatem consequi possent,in quo nõ minus stulti sunt,quam qui medicum aut chirurgum ægrotus & vulneratus domo excluderet.❡Postremo,expende,eandem esse inter fidem viuam & mortuam differentiam,quæ est inter ignem naturalem & violentum , nam ignis naturalis flatu magis magisq; augescit,at ignis violentus vt est ferri,flatu extinguitur.Verũ cæcus hic qui viuam fidem habebat,quo magis interpellabatur magis clamabat.Sic sancti martyres,vt Laurentius. Stephanus,& alij, quorum fides virtutum innixa viribus ingentia leuauit charitatis incendia. Qua propter sequitur in
Tex. * contextu. * Stãs aũt Iesus iussit illũ adduci ad se.*
Act.7. Stat Deus cũ ad auxiliandũ se parat.Sic Protomar-
Psal.144. tyr Stephanus vidit Iesum stãtem,idest,ad subueniẽdũ paratũ.O quã misericors dñs est,quã facilis petẽtibus prope enim est dñs omnibus inuocãtib⁹ eum. Opportunũ est omnibus necessitatibus nr̃is Dei auxilium,qui sicut medicus diligens & beneuolus nũquam longius ab infirmo recedit,quinimo prope illũ cubat,comedit & versatur nocte,dieque.Ita Deus
Deute.4 nunquam adeo lõge a nobis recedit,quin orationes non possit nr̃as exaudire.Non est alia natio tã grandis,quę habeat Deos appropinquantes sibi,sicut a-
Exo.25. dest nobis Deus noster.Præcepit Deus,vt fieret propitiatorium iuxta arcam testamenti,in qua legis tabulæ seruabantur vt significaret legis transgressores omni remedio non carere,Non enim tã cito peccat peccator,quam cito peccati a dño remissionẽ cõsequitur,dicens. Miserere mei dñe,quia peccaui, & doleo tibi me ingratũ prestitisse pro tãtis beneficijs tuis.Prope nãq; est propitiatoriũ diuinæ misericordię pœnitentibus.❡Obserua etiã Chr̃i pietatem qui non solũ benigniter admisit cæci illius petitionẽ sed etiã cõstitit vt quiescente turbæ incedentis strepitu placatius hominis miserrimi audiret lachrymas.Poterat prestare beneficiũ nõ aduocãdo,sed pietatẽ & benignitatem pijssimi Iesu considera. Docet enim quanta benignitate,& mãsuetudine pauperes & miseri suscipiendi sunt,Hoc est mirabile diuitibus exẽplũ,qui tanquam surdi trãseunt,nihil voces pauperũ clamantiũ curantes.Quare qui sic miserias mise-
Ecclesi.4. rorũ prætereunt,audiãt sapientem. Inclina pauperi aurem tuã sine tristitia,& redde debitũ,& responde illi pacifice in mãsuetudine.Discãt etiã reges,principes,prelati,& horũ ministri pauperibus negociantibus locũ dare,qui(proh dolor)sæpenumero omnis humanitatis obliti eos,a curiarũ & iudiciorũ sedib⁹ eijciunt,quod si forte qui sunt,qui pauci sunt,aliquãto humaniores,mille excusationibus pauperum protrahunt querelas,nec eorum expeditioni manũ vnquã ponunt.Discite ex Christo diuites & potẽtes vt eius exemplo misericordes in pauperes sitis,qui eiusdem vobiscum conditionis sunt pretiosoq; itẽ Christi sanguine redempti,Dixit quædam mulier Adriano imperatori,vel me audi vel imperatoris dignitatem depone.Sed iam nũc adest tempus de quo olim prędixerat Paulus.Instabunt tẽpora periculosa,erũt homines seipsos amantes,cupidi,&c. Omnes quæ- 2.Timo.3
runt quæ sua sunt,negocia tractant sua,emolumentum quærunt nec officij publicis funguntur vt Reipubli.cõmodent sed potius vt sibi quo iure quaque iniuria vtiles fiãt.Hoc deplorabat Isaias ꝓpheta,in cuius rei aggrauationem testimonia cœli & tẽrę cõuocat dicens.Audiat cœlum & terra,vt videant vix ferendum malum Principes tui infideles,socij furũ, Esa.1.
omnes diligunt munera sequuntur retributiones.pupillo non iudicãt & causa viduę non ingreditur ad eos.Sed attende supplicium. Propterquod ait dominus exercituum Deus Israel,Vindicabor de inimicis
meis,&c.Non minus clamat corã Deo sanguis pau- Gen. 4.
peris spreti quam sanguis iusti Abelis.Audi ergo tu illum,quia frater tuus est,nam nisi eũ audias,a Deo non exaudieris iuxta illud quod in prouerbijs scri- Pro.21.
bitur.Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis,ipse clamabit & non exaudietur.Comitabantur Christũ homines diuites & potentes & etiam inferioris conditionis in quorum omnium ædificationem audito clamore pauperis cõstitit,eumque ad se vocatum rogat,quid velit magna cũ familiaritate. ❡Expende etiam quod consueuit dom in⁹ beneficia sua differre,vt fides misericordia & miraculorũ gloria magis manifestetur.Sic nõ statim exaudiuit Cananæam illam quę filiam habebat demoniacam.Sed Mat.15.
laudans eius fidem , & cum maiori honore illam dimisit.Sic nunc aliquãdo dissimulat clamorem cæci vt fides eius crescat,sed cum multiplicat clamorem stat & iubet illum ad se adduci.Sic etiam ad clamores nostros stat Christus & audit vota nostra & paratus est ad opitulandum nobis.Tu autem firma fide & sancta humilitate implora opẽ illius & omnia ex voto tibi succedẽt.Sequitur in cõtextu, * Et cum Tex. *
appropinquasset interrogauit illũ dicẽs. Quid tibi vis faciã?*Sed quęret aliquis. Si Chr̃us sciebat quid cęcus vellet quare rogat quid vis vt faciã tibi? Respondetur,quod tribus de causis.Primũ, vt fides illius manifestaretur,nam quamquã domino nõ erat abscondita,voluit tamen omnibus alijs patefieri. Quod multi male imitãtur proximorũ virtutes tacentes vitia vero palam enunciantes:nec putãt se fore culpandos,si vera sint quæ de proximis dicũt cũ proculdubio ignorãtibus proximi vitiũ nullomodo sit pate faciendum.eos aũt grauiter reprehendit Psal.139.
psalmista inquiẽs.Acuerũt linguas suas,sicu serpẽtes,venenum aspidum sub labijs eorum.❡Secundo

interrogauit pauperē, vt nos doceret quomodo sit
pauperi facienda eleemosyna. Non enim esurienti
Gen. 3. potus nec sitienti cibus dādus, sed vnicuique iuxta
indigentiam suā. Adamus & Eua primi omniū mor
talium fuerūt & primi omnium mortalium experti
sunt paupertatē, quib⁹ Deus nō cibū aut potū præ-
stitit, sed vestitū, quo ob nuditatē maxime indigebāt
Fecit itaque illis tunicas pelliceas, quib⁹ induerentur,
& tegerentur. Pauperi ægrotāti aliter prouiden
dū est, quā benevalenti, non enim satis est illi, nisi vt
medicū voces, & medicamenta quęras in proximi sa
Gene. 18. lutē. Abraham⁹ peregrinis hospitio susceptis melio
rib⁹ obsonijs impēdit, nā vitulū tenerrimū occidit
& optimū, & panes siligineos apposuit, ꝙ nūc mul-
to aliter faciūt nr̄i temporis diuites, qui pauperes a-
cribus insectāturv ocibus grauibus vrgent maledi-
ctis, canāque sępenumero in eos morsus incitāt. Ter
Chrys. homē, 33. in Matt. tio vt pulchre adnotat D. Chrisostom⁹ Chr̄us ma-
iorem gerebat animarū, quā corporū curā: meminē
enim ægrotātem curabat, nisi pri⁹ propriā culpam
cognouisset. Nā dn̄s vult, vt vnusquisq; seipsum cog
noscat & declaret, & sic incendatur desideriū n̄rum
Aug. Episto. 181. capit. 8. vt bene adnotat Augustin⁹. Ideo dn̄s ab omnibus in
firmis quærebat suę infirmitatis causas vt se ipsos ag
noscerēt & peccata sua proprio ore cōfiterētur. Ita
Ioan. 5. quæsiuit a lāguido. Vis sanus fieri? Quesiuit & olim
Gen. 21. ab Agar. Quid agis Agar? Hæc videtur causa fuisse
quare dn̄s neminē furiosum curauit. De insanorū cu
ratione nihil legimus, quia insani seipsos nō agnos-
cāt, esse mentecaptos, sed poti⁹ se iudicāt sapientissi
mos. Vult dn̄s vt vnusquisque defect⁹ suos humili-
ter agnoscat, & proprio ore fateatur. Sic Dauid tan
quā prudens petens a dn̄o misericordiā & veniam
suorū delictorū allegat cognitionē sui peccati dicēs
Psal. 50. Quoniā iniquitatē meā ego cognosco. Sapiēs etiā di-
Pro. 28. cit. Qui abscōderit scelera sua nō dirigetur q̄ aūt cō
fessus fuerit ea, misericordiā cōsequetur. Prim⁹ gra
d⁹ ad corporis sanitatē recuperādā est, vt ęger suā in
firmitatē cognoscat, quia quo magis se recte valere
putat, eo min⁹ auxilia medicorū requiret. Ille enim pi
culosissime ęgrotat q̄ se & ęgrotare ignorat. Sic etiā
qui se peccasse nō agnoscūt, salutē animę assequi nō
possunt, nūquā enim pœnitebit facti, nisi prius se ma
le egisse intellexerit, quia numquā dicet cōfessori ꝙ
nō putat esse peccatū. Sūt enim multi qui cū male a-
gūt, nō putāt malū fecisse, sed quasi de virtute aliqua
Prou. 2. gloriātur, vt Salomō de illis ait. Lętātur cū male fe-
cerint & exultāt in reb⁹ pessimis. Frænetici cū labo
rāt morbo grauissimo, putāt se bn̄e valere, & cōgau
dēt, ridēt & lætātur, in medicos furiūt, & nō se curare
permittunt, & sæuiūt in illos, qui illis seruiūt. Hęc om
nia faciūt peccatores qui se nō cognoscūt, nā rident
exultāt, & in prædicatores sæuiunt & sic semper ma
nēt infirmi. Ideo Dauid. Corruptæ sunt cicatrices
Psal. 37. meę, a facie insipientię meę. Quasi diceret. Quia insi
piens fui, vt cicatrices peccatorū meorū nō agnos-
cerem, addidi præteritis noua peccata, & ideo putru
erunt & corruptæ sunt cicatrices peccatorū meorū.
Luc. 19. Ideo dn̄s fleuit super ciuitatem Hierusalem, quia nō
cognoscebat peccata, quę cōmiserat, nec temp⁹ suę

visitationis. Miseretur pijssim⁹ dn̄s tāquā frenetici
illi⁹, qui sui nō miseretur, eo ꝙ morbū suū nō agnos-
cit. Et vt hos ad sui cognitionē adducat, interrogat
sicut illū cęcū, vt veniāt in cōfessionem peccati. Ob Gen. 4.
hāc causam Cain interrogat. Vbi est frater tu⁹ Abel?
Vt cōfiteatur suū delictū, sed superbe occultare illud
voluit dicēs. Nescio. Nūquid ego custos sum fratris
mei? Si peccatū cognouisset, & illud coram Deo qui
omnia nouit fuisset cōfessus, cōdonasset illi dn̄s illā
noxā quātūuis crudelissimā. Sed Petrus qui cogno- Ioan. 11.
uit crimen abiuratæ veritatis, pastor ouium institui
tur. Paulus agnoscit crimen blasphemiæ, & institui- 2. Timo. 1.
tur vas electionis, Magdalena agnoscens peccatum
quia prę verecūdia retro se posuit audiuit. Remittū- Luc. 7.
tur tibi pc̄tā tua. Sic Latro in cruce dixit. Nos quidē Luc. 23.
digna factis suscipimus, & veniā obtinuit. Tu ergo
agnosce peccatum vt veniā consequaris. Expende
etiam, quod nō satis est vt ore confitearis peccatū si
opere negas? sed opus est, vt sis paratus condignam
subire pœnam. Saul cognouit peccatū, & dixit pec 1. Reg. 15.
caui, tamē quia pœnā subire noluit sed voluit se in
regno conseruare, si potuisset, non est cōsecutus ve
niam, Igitur diligit De⁹ cognitionem peccatorum
nostrorum, vt veniam præter, & ideo hunc interro
gat quid velit. ¶Obserua etiam quid confessio pro
prij delicti pariat. Nam in Dei iudicio confitens pec
catum absoluitur qui in hominiū iudicio dānatur.
Si quis hominem occidit si aliena rapit, statim vt fa
tetur crimen suspenditur si negat nec ad sint crimi-
nis testes absoluitur. Sed in Dei iudicio aliter fit, nā
si coram illo neges dānaberis, et si peccatā cōfessus
fueris, absolueris. Confessio delicti absolutionē præ
stat, Sed de his satis, Sequitur. * At ille dixit. Dn̄e Tex. *
vt videā. * Modo non dicit filius Dauid. Sed domi
ne, acsi diceret. Filius Dauid potest misereri, sed nō
cæcos illuminare, filius autem Dei, qui est dominus
potest. Vnde quandiu dixit, fili Dauid miserere mei
suspensa est sanitas sed cum dixit domine infusa est
Nec mirū ipse enim est dominus de quo in psalmo
dominus illuminat cęcos. Vide etiam quomodo do Psa. 145.
na Dei non repente sint summa: sed crescunt paula
tim. Primo vocat filium Dauid: & nunc dominum Tex. *
Nemo enim repēte fit summus. * Et Ies⁹ dixit illi. *
Respice, Imperatiuo modo sanauit illū & præcepit
sicut Deus, vt visum haberet, Expende etiā quod
quando fideliter & bene petimus, non alia nos peti
m⁹ & alia dad Christus, sed illa ipsa quę petim⁹. At-
que ita quoties vnū petimus & aliud accipim⁹, ma
nifestum est quod non bene neque fiducialiter peti Iaco. 4.
mus. Vnde Iacobus Petitis & non accipitis, eo quod
male petatis, Iste magna cum fiducia petijt, & quia
dixit, Domine vt videā, consequenter respōdit Chri
stus dans quod petebat, & dicēs, Respice. * Fides tuā Tex. *
te saluū fecit. * Ex quo patet diuinā dispēsationem
& operationem ex nostra dispositione & preparatio
ne dispensari. Impleuit mulier illa sub Eliseo multa
vasa ex oleo cœlesti, tantum vero olei quoduis vas 4. Reg. 4.
accepit, quantū erat vas ipsum, sed capacitas vaso
rū diuersa, diuersitatem plenitudinis fecit. ¶Obser-
ua autem quod in principio dominus non statim cę
co cla-

co clamãti reſpõdit, vt illius diutius in petitione perſeuerantis fidem laudaret. Quemadmodum enim cãtores ſolent, vnam vel alteram vocem modo intendere, modo remittere, vt cantio ſuauior fiat: ita dicente cæco fili Dauid miſerere mei, tacebat Chriſtus ea videlicet de cauſa vt poſteà ſuauius poſſet dicere, fides tua te saluũ fecit. Hoc idẽ cũ illa muliere Cananæa fecit Chriſtus. Clamat illa, miſerere mei: & tacet Chriſtus. Clamat iterũ, dñe adiuua me: & nõ reſpõdit ei verbũ. Deniq; & ait illa, Catelli edũt de micis, quæ cadũt de mẽſa dñorũ ſuorũ. Tũc Chriſt⁹ extollẽs vocẽ ait. O mulier magna eſt fides tua. Tacuit Chriſtus, vt poſteà Cananææ fidẽ altius decantaret. ¶ Sed dubium hic eſt, Si Chriſtus autor extitit illius cæci curandi, quare dixit, fides tua te ſaluum fecit? & Cananææ, ô mulier magna eſt fides tua? Magdalenę etiã dixit. Fides tua te ſaluam fecit? Præterea Apoſtolus ad Hebræos omnia miracula quibus antiqui patres in lege veteri claruerunt fidei attribuit. Nonnẽ Deus omnia iſta fecit? peccata remittit: mirabilia operatur? Cur igitur illa fidei attribuit? Nũquid Deus fidei fideiuſſor eſt? Eſt certè. Nam ſicut qui pro aliquo fideiubet ſi debitũ à fideiuſſore accipit, ait ſibi iam ſatis feciſſe debitorem licet per alium ſatisfecerit: ita Chriſtus fidei fideiuſſor, omnia miracula faciens affirmat fidem ea omnia feciſſe, cuius ipſe fideiuſſor eſt. Vnde non pro omnibus ſolet mirabilia facere: ſed pro illis tantum qui fidẽ habent, quod à priuatione ad habitum erat poſsibilis regreſſus. Meritũ fidei eſt, vt credamus de Deo ea, quæ ſupra nos ſunt. Ideo fides aſsimilatur ſpecillis, quia cũ illis videmus ea quæ naturali lumine non poſſumus videre. Vt qui breuem viſum habent, ſpecilliſque indigent, vt à lõgè ea quæ naturaliter non poterant videre penetrent ſic quod naturali ratione non poſſumus cognoſcere attingimus lumine fidei. Sequitur. *Et confeſtim vidit & ſequebatur eum magnificans Deum.* Confeſtim vidit quia omnis operatio miraculoſa fit in inſtanti, quia eſt operatio diuina & non habet reſiſtentiam aliquam ex parte patientis: & ideo quomodocunque faceret Chriſtus miracula ſemper operatio ſua, in miraculo erat in inſtanti. Sed operatio exterior diſpoſitiua ad miraculum non ſemper fiebat in inſtanti, ſed aliquando in inſtanti, & aliquando ſecundum ſucceſſionem: ſicut illuminatio cæci nati, & etiam cum ſanauit hominem ſurdum & mutum, inter medios fines Decapoleos: ſemper Chriſtus in inſtanti faciebat miracula: ſed illos effectus ſucceſsiue aliquãdo oſtẽdit. In cæco nato, vt fidem eius probaret: & in ſurdo & muto, vt oſtenderet, quod mutum ſanare volebat ſpuit in linguam, & ad oſtendendum quod ſurdum volebat ſanare miſit digitos in aures eius. Et alia miracula ſucceſsiuè fecit propter diuerſas rationes, tamẽ in inſtanti operabatur, quod pertinet ad operationẽ miraculi. ¶ Gratitudinem etiam admonet locus iſte. Hic enim cæcus, poſtquam illuminatus eſt ſtatim vt vidit ſequebatur benefactorem ſuum beneficij memor. Sic nobis non licet obliuiſcere benefactores, noſtros, nec Dei beneficia. Ob hoc enim inſtituit dominus Paſcha & feſta, & neomænias. Ob hoc enim ſeruare præcepit manna in arca: nihil ob aliud niſi vt populus Iſrael eſſet memor beneficiorum Dei, & cibi, quo pauit patres eorum in deſerto. Commemoratio enim beneficiorum Dei accendit eius amorem in corde noſtro. ¶ Diſcamus etiam Chriſtum ſequi, oculos aperientes quos peccatorum caligine offuſcatos habemos, vt mundi cognoſcamus vanitatẽ, accẽdamus ad Chriſtum fide viua, repræſtantes quod credimus. Hoc enim intẽdit fides: ſcilicet, vt cũ, inquã credimus imitemur. Vt enim nihil refert clauim bene aſſeruare, niſi ea vtamur: ita fides mortua eſt, & prorſus inutilis niſi ad finem ſuũ applicetur. Finis fidei eſt vitam moderare, vt ad poſſeſsionẽ æternorũ bonorũ deuenire poſsimus: quæ fides latenter nobis prædicat. Non enim Deus permittebat, vt ſancta ſanctorum per deſertũ detecta à Leuitis portarentur. Vita autẽ noſtra quotiẽs à fide gubernatur, implemus illud Apoſtoli & prophetæ dicentium. Iuſtus ex fide viuit. Obſerua autẽ, q; nõ dixit qui credit, viuit ex fide: ſed iuſtus viuit ex fide vt oſtenderet ad vitã ſpiritualẽ ſolã fidem ſine operibus nõ ſufficere. Dicere autẽ, Iuſtus ex fide viuit, vt omnia quæ fides præcipit, faciat: & ab omnibus quæ vetat abſtineat. Si videm⁹ ſequamur Chriſtum, Ideſt, ſi fide, vt Chriſtiani cognoſcimus eũ operibus imitemur, virtute & ſanctitate. Sed ad contextum. *Et Omnis plebs, vt vidit dedit laudem Deo.* Narremus etiã & nos laudes Dei videntes, quomodo quotidie, cæcos, auaros, & peccatores illuminat, & Deum laudemus, & enarremus omnia mirabilia eius, iuxta illud Tobiæ. Cõfitemini dño filij Iſrael, &c. Vt vos enarretis mirabilia eius. ¶ Adnoſtrã autẽ eruditionẽ diſcamus ex hac hiſtoria à Chriſto Saluatore noſtro ſemper bona agere, & vſque ad mortẽ non ceſſare: etenim Chriſtus vadens Hieroſolymam & morti appropinquans cæcum hunc illuminauit, in quo facto nos docere voluit, vt non deſiſtamus in benefaciendo proximis vſque ad mortem. Diſcamus etiam à cæco primo noſtram agnoſcere cæcitatem, & illuminationem petere. Hic primus ad illuminationem gradus eſt. Secundo quando audis turbæ prætereuntis ſtrepitum: hoc eſt, vbi te ſeris quid mouet, ſi Chriſtum videre nequis, ſaltem ex alijs roga, quid rei ſit ex illis quære qui Chriſtum viderunt. Scripturam lege, verbum Dei audi, ex perieris ad Chriſtum dirigi quidquid hac prætetit. Tertio quando audis Chriſtũ præſto eſſe, incipe clamare, hoc eſt feruẽter orare. Fili Dauid miſerere mei, & veniã precari. Quarto cũ tibi populus obſtrepit, & ſilẽtiũ imperat, hoc eſt, quãdo te tua cõſciẽtia reprehẽdit, & à precatione dehortatur, has & ſimiles cogitationes tibi ſuggerẽs. Quid tibi rei cũ hoc Ieſu, qui vitiorũ ſordibus mades, nec gratia aliqua dignus fruſtra clamas: Deus enim nõ audit peccatores, &c. Eiuſmodi cogitationes quãdo tibi obſtrepũt, tuamq; precationem interturbare conãtur: ne mouearis, nec propterea ab orãdo deſiſte, imo tãto validius clama. Quinto cũ ad Chriſtũ veneris hoc potiſsimũ pete vt videas. Hoc opus eſt, videamus, nẽpe quis Deus ſit, quis mũd⁹, & quid peccatũ, &c. Iſtud rogare nos ante omnia decet. Poſtremo vbi iã viſum à Chriſto adeptus es & illuminatus es: vide vt illũ quoq; æmuleris gratias agẽdo, & volũtati ipſius morẽ gerẽdo. Sequamur igitur illũ eius veſtigijs inhærẽdo: vt tãdem ad cœleſtẽ illã beatitudinẽ vbi ipſe dominus IESVS regnat peruenire mereamur: vt cum ipſo vſque in æternum ſemper maneamus. Amen.

CAPVT

Mat. 15. Luc. 7. Hebr. 11. Ioan. 9. Mar. 7. Exo. 12. Exo. 16. Num. 4. Apoc. 2. Rom. 1. Tob. 13. Ioan. 9.

CAPVT. XIX.

EGIVS ILLE vates Dauid inter præclara & diuina opera quæ de Christo redemptore nostro mirabili eloquio concinit illud etiam in psalmis nō obliuiscitur, dominus illuminat cęcos. Psal.145. Quam sententiā alibi prædixerat Esaias: Esa.35. scilicet in aduentu Mesiæ eos qui cæcitate laborabant illuminandos esse tali lumine & splendore vt. & externi corporis oculi, & internæ mentis hebetudo penitus tolleretur. Quod diuinum operis artificium, sic placuit Christo in terris fieri, vt non solum in hoc miraculo, verū in omnibus alijs, quæ sua virtute, dum in hac lachrymarum valle vitam degēs, operatus fuit, non tantum corporis morbos expellendos curauit, quantum spirituali animæ medelæ maximo suo consilio consultum ire. Quocirca Saluator noster si quod miraculum aut signum erat facturus, tum potissimū homines ab infidelitate remouebat, & ad diuini numinis cognitionem eos adducere conabatur. Itaque semper is fuit Saluatoris nostri scopus, hominum animas pestifero languore affectas sanare: desiderans diuino amoris & charitatis glutino tanquam proprio capiti copulari. ¶ In fine capitis superioris Diuus Lucas scribit redemptorem nostrum mendico cuidam & cæco iuxta viam Ierico salutem tribuisse. Cum quo etiam nec te fugiat velim eundē nobis ad cæcitatem animæ sanandam venisse. Protinus vero sacer euangelista postquam narrauit salutē restitutam homini illi corporeo lumine priuato, aliū nobis proponit periculosiori & grauiori mentis cæcitate ægrotantem. Quid obsecro peius, miserius, infælicius, aut magis miseratione dignum inueniri potest, quam qui tenebrosus & cæcus spiritu est. Nanq; quanto spiritualia visibilibus præstantiora sunt: tanto spirituales morbi, & interiora mala periculosiora experiūtur. Etenim auaro nullus cæcior est: quia propter humanas cupiditates quibus rapidus & intrepidus fertur, oculos terreos habet, nec aspicere potest cuius conditionis sint hæc vilia quæ summo amore prosequitur, nec etiam altitudinem & diuitias summi illius & abditissimi thesauri, quem nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Cum igitur Diuus Lucas nobis dixisset Christū dominum sanasse hominem corporali visu carentem, nunc etiam subiungit quo pacto alij cæco visum restituerit. Quiquidem cæcus Zachæus erat, qui cum multis pecunijs & terrenarum rerum supellectile abūdaret diuina cognitione & virtutibus quę hominem ad cœlestem patriam perducunt carebat. Vt ex his eūdem cognoscamus & confiteamur humani generis Saluatorem, qui non solum ægritudines corporis, verum & animæ sua virtute compos est sanare. Ad historiæ igitur veritatem & personæ nomen, & vbi singula acciderunt commemorat. *Et ingressus perambulabat Ierico.* Hęc est ciuitas illa vetustissima inter Iordanem & Ierusalem sita, quam olim Iosue & vniuersus populus ibi subiectam fecerunt, cū illius muros & turres fortissimas subuerterunt: ita vt nemini in populo illo cōmoranti pepercerint, pręter Raab & suos: quam quidem ciuitatem post ruinam Ahiel construxit. *Iosue.6.* Nunc vero (veluti tēpore Iosue) nec peccatores scelëratissimi de sunt, qui vitam ibi degētes, *3.Reg.16.* grandi animaduersione sunt digni: tamen quemadmodum Iosue dux Israel septies Ierico obsedit, vt caperet illam, & penitus subuerteret. Ita & nunc redemptor noster illam obsidet. Et perambulabat Ierico vt saluam & incolumen eam efficeret, nam Christus salus est peccatoribus, nec venit vt illos interimat. O quam magnus, quam potens, quam iustus, quam rectus, quam misericors & pius pro temporis mutatione & rerum varietate nobis dominus efficitur. Deus quidem iustitiæ Deus timoris & vindictæ quondam hominibus erat: nunc autem factus est (vt inquit beatissimus Paulus) pater misericordiarum & Deus totius consolationis. *2.Cor.1.* Clemētissimus enim dominus recordatus est hoc tempore grauissimæ illius punitionis quam huic ciuitati miserat: eandem volens modo in gratiam & amorem suum conciliare diuini sui corporis præsentia, & suæ tantæ doctrinæ beneficio, vt vel ita exponeret, animaduersionem illam & punitionem præteriti temporis in eorum salutem contulisse. Christus non miles armatus incedit, sed amator quietis: non accedit ad perdendos habitatores Ierico, sed vt saluos illos faciat: non venit ad perdēdū peccatores, sed vt eos resarciat & restauret. O si tu vidisses humani generis redemptorem hinc inde totā ciuitatem perlustrantem vbi essent magis ferina mōstra & ferociora animalia suam sensualitatem & vanos appetitus sequentia, vt ea capere posset, & ad suā societatem adducere. *Perambulabat Ierico.* Ipse nobis occurrit: & nos ipse quærit. Zachæus minime Christo occurrisset, nisi prius ipse dominus illum quæreret. Vnde diuinus ille vates huius misericordiæ non immemor inquit. Misericordia eius præueniet me. *psal.58.* Perambulabat inquam: sicut diues sua misericordia qui cum gratia & diuinis donis abundet ea nobis cōmunicare & impartiri cupit. Circuit vt medicus animas nostras, eas à languoribus curare cupiens, & omnes cōtritiones alligare. Perambulabat sicut peritus *psal.145.* & doctus magister viam salutis docere expectans, & sicut pater pijssimus qui cum filios suos ardēti amore diligat, cupit eos ab omnibus malis & periculis liberare. Nanque cum video Christum dominum perambulantem Ierico, ipsius viscera pietatis & misericordię plena erga nos esse intelligo: immenso amoris igne ipsius cor inflammatum esse credo, quo nostrā salutem mille modis & vijs inuestigabat. Perindeq; intelligo maximam necessitatem & extremum periculum nostræ infirmitatis & ægritudinis. Nam cum medicus frequenter & multoties infirmum visitat, & eius domum ingreditur: signum euidens est, vel ægrotū in extremum periculum abire, vel ad ipsam

mortem

1. Pet. 5. Ioan. 10. mortem celeri cursu properare. Tertio itidē loco memor sum diabolum ipsum tanquam leonem rugientem perpetuo quærere, quem sua canina rabie deuoret in ouili Christi. Idcirco necesse est vt Christus tāquam bonus pastor circum eat & perambulet ouile suum. Ille circuit vt deuoret: hic vt tueatur & medeatur. Et quarto loco cum Christum video perambulātē Ierico, neque mula nec equo vehi: mirari satis nequeo hominem imbecillū, ieiunijs, & laboribus cōfectum, tam ardenti in nos amore inflammari. Sciebat enim nos ita adamātino & lapideo corde esse natos, vt nec ad nostras oues curādas, hoc mirabili exēplo induceremur. Videbis quippe multos prælatos, qui aut nunquam ouile suum visitant, aut tāta pompa & gloria incedunt: vt si illos cum Christo velis cōferre: non facile diiudicabis an sint serui vel discipuli Christi. Præterea cum video illum perambulātem Ierico, in memoriā subit fortis ille armatus qui multo iam tempore in pace suum atrium possidebat: ciuitates scilicet & castella, paruos & magnos. Quid igitur faciendum vt fortis hic cum tyrannus sit à regno suo expellatur & propulsetur? Certe vt alius fortior adueniat, qui in circuitu obsidionē ponat, & buccinam clangore & sonitu iuuadat Ierico. Vt autem hunc laborem non existimes frustraneum esse, nec in vanum Ierico perambulasse subditur in contextu. *Et ecce vir nomine Zachæus.* O vtinam tu quādo dominus te propugnaturus accedit, & prius clamans te ipsum fuerit aggressus, vt alter Zachæus Christo occuras. Quam plurimi enim sunt quos Deus vocat, inflammat & expergiscitur (vt Zachæo contigit) ipsi vero tanquam inobedientes eius voces contemnunt & in vtramuis aurem dormiētes eius clamoribus aures obturatas habet. Ipse enim est qui inquit. Ego sto ad ostium & pulso, si quis aperuerit mihi, &c. Tamē qui scelerum & flagitiorū laqueis, est irretitus Deo, ad ostium pulsanti aperire nequit, cū dulciter ad misericordiam illū prouocet. Vnde Zachæus tibi in exēplum datur: vt dubio procul existimes pernecessariū esse, vt tu domino Deo occurras, & ante eū te ipsum cōstituas, ne vitijs & sceleribus sepultus diuinæ obliuionis immotus persistas. Præterea peccator hic qui obuiam Christo factus est, ab euangelista Zachæus nominatur: cuius nomen expressit: tum propter conuersionis eius facilitatem, & propter conuersi perfectionem: tum pręterea quoniam in libro vitę scriptū erat nomen eius. Sed iam munus & conditionē eius scribit noster Lucas dicens. *Et hic princeps publicanorum.* Publicani erant & sunt qui respublicas sua cura administrant: in quibus pauperes plus iusto grauātur & spoliantur: vt sunt illi qui publica vectigalia exigunt & extorquent. Neque isti eo dicuntur infames quod peccatum sit, hæc munera exercere: sed quia multoties contingit hos esse grauissimis peccatis inquinatos, tyrannide scilicet, crudelitate, latrocinijs & oppressione pauperum: vulgo enim odiosi, & omnibus infesti dicuntur. Quorum sane hac nostra tempestate multi similes sunt nemo tamen propterea vel ler dici publicanus. Verum aliud est esse, aliud dici: distat nanque plurimum inter dictum & factum. Nouit enim dominus, qui sint digni vt nominentur publicani: quamuis isti à nobis maximo honore haberi & æstimari velint. *Et ipse diues.* Tale scilicet munus

Luc. 11.

Apoc. 3.

exequebatur, vt nullatenus fieri posset diues. Facile enim est quemlibet sine cōscientia, sine anima, & sine timore dñi diuitem esse. Quare obsecro rex pauper est? vtique quia Zachæus diuitijs abundat. Nam cum mare crescit alteram ripam euacuando pauperem reddit: alteram vero implendo ditat. Quia hic diues est, ipse rex pauper viuit. Videmus nanque illos qui ad aures regibus cantant quotidie magis diuites fieri: ipsum vero regem indies pauperiorem. Nec ob aliam causam id scias contingere, nisi quia isti non tā ad regis ærarium, quam ad propriū lucrum pecunias à populo exigūt. Nō sic fidelis & sanctus Ioseph qui pecuniam intulit in domum Pharaonis. Nam tu qui paucis ab hinc diebus vilibus indutus pannis incedebas, nunc vero superbum exaltas ædificium, magnificas domos ædificas, luteas iam patinas vilipendis, auro vero & argento confectas ad tuum ministeriū paras phaleratos equos ascendis, ingēti famulitio comitatus nemora, montes in animi recreationē emis: rogo vnde tibi hæc? Ex quibus maiorum redditibus tibi compasti? cum nec thesauros fodiens hæc inueneris, nec ad Indorum nauigaueris insulas? *Et ipse diues.* Horum nemo vnquam pauper. Potius enim illū egenum & mendicum videbis qui virtutibus est imbutus, qui literis per totum vitæ spatium nauauit operam, & qui in sacra theologia vel Pontificio iure laureatus est. Potius nudū eum videbis, qui semper militiam sequutus, dura arma humeris gestauit: potius ille pauper erit, qui cum probus est, regiæ adulationis vitam fugit: illi vero diuites & opulenti viuunt, qui pecunias mutuantes auaritiam & vsuram sectantur. Sed de his alibi. ¶ Præterea Lucas euangelista ista de Zachæo narrauit, scilicet quod diues esset, & publicanorum princeps, vt eius conuersio mirabilior & alacrior videretur. Quia quanto morbus grauior est tanto periculosior, & perinde maiori diligentia curādus vnde & medici peritia & excellētia maioribus laudibus cōmendāda venit. Tamen vt euangelista excellentiam Christi medici præstantissimi commendet & extollat pestiferas ægritudines & fere incurabiles morbos quibus Zachæus vexabatur commemorat. Vt nemo quantumuis pelago scelerum & flagitiorū profundo fuerit submersus de diuina pietate & misericordia non desperet: sed potius Zachæi sequutus exemplum ad dominum cōuertatur. Sed quomodo hæc facta sunt? Vtique si alienum restituas, si propria bona tāquam alter Zachæus pauperibus erogaueris. Sed dolendum est quot quantique sint, qui Zachæi peccata & priora vitia sectentur: at conuersionem & eleemosynas Zachæi posteriori manticæ commendant. Exempla sanctorum hominibus imprudētibus & sceleratis, qui prius fuerunt peccatores, solum deseruiunt vt audaciores fiant ad offendendum Deum sequuntur enim eos in prioribus criminibus, rigidā autem pœnitētiā quam pro delictis debēt cane peius & angue fugiunt. Multi adulteria perpetrant Dauidem sequuti: at postea id non lachrymis lamentātur vt ipse Dauid, nec patiētiam habēt in calamitatibus & afflictionibus, quæ illi postea contigerunt. Odia & inimicitias sectantur, vindictam ab inimicis repo scunt: non vero exemplum Dauidis animaduertunt qui cum Saulem inimicum suum mortis pœna plecte re posset, semel & iterum vitam illi condonauit, nec quidquā

Gen. 47.

2. Reg. 11.

1.Reg.24. quidquam mali intulit: quin potius in eius morte lachrymis & mœrore cōfectus est. Sic in periurijs in iu 1.Reg.26. ramentis alios imitantur. Magdalenam alij, & latro- 2.Reg.1. nem coram oculis proponunt: non vt pœnitentiam Luc.7. eximiam & animi promptitudinem in Deum imitentur, sed mala quibus se prius contaminarunt. Non ad Luc.23. modum isti dissimiles sunt suibus, qui cum amœnū locum floribus amœnis & pulchris virgultis consitū ingrediantur, nihil dubitant vilia stercora & immunditias quæ ibi sunt floribus anteponere. Quapropter si deterius & peius sequutus aliquem huc vsque imitatus es, retro vertas modo & sanctis vitæ institutis eiusdem candidos mores & virtutes sapias. Obserua etiam quod Lucas (qui & pictor fuisse dicitur) hucusque Zachæum depinxit: non aliter ac pictores, qui suscipientes carbones imperfectam imaginem depingunt: postea vero eandem varijs coloribus adhibitis pulchram & formosam reddunt. Depinxerat enim Lucas nobis imaginem rudi quadā minerua delineamentis imperfectis: modo autem tātam colorum varietatem illi adhibet, vt difficile valeas iudicare sit ne eadem imago, an diuersa. *Quærebat videre Iesum, quis esset.* Perpaucos Zachæos his nostris temporibus inuenies: plures autem qui vniuersas vias ciuitatis circundent, vt equos suos currentes videant, taurorum agitationem, comœdias, & alias huiusmodi vanitates sequuntur: quos tamen difficile in sanctū Dei templum adduces vt rebus sacris intersint, etiam sicōcionatorum vocibus & clamoribus eorum aures discrucietur. Sunt autem non pauci qui noctu diuque vigiles sunt taxillorum & alearum ludum exercētes, in conuiuijs ebrietalibus, luxurijs consumentes tempus, ita vt vix possint postea ad templum domini cōuenire: atque ita (quod maxime dolendum est) proprijs domibus post dimidiam diem sacrum iubēt celebrari. ¶ Sed dices fortassis omnes volumus videre Iesum, quia naturaliter omnes appetunt esse beati. Hoc verum est: tamen quid prodest Deum voluisse Mat.27. videre, nisi in eo videndo diligētiam adhibueris? Optabat nanque Herodes (vt inquit euangelista) videre Iesum, quod idem & mali exoptant: sed hoc nihil cōducit cum id sano & integro animo non fiat. Dicit enim dominus. Cū quæsieritis me: in toto corde ve- Iere.29. stro, inueniar à vobis. Herodes inanis curiositatis gratia Iesum videre expectabat & hac de causa illum quærebat: tu tamen si Iesum videre cupias, si eo perfrui, si diuina eius cōuersatione lætari esto similis Zachæo: qui tantam diligentiam & solicitudinem adhibuit vt videret Christum, vt non dubitauerit sumitatem arboris ascendere, vt compos euaderet propositi. Vides iam quo pacto bona desideria sine ipsis operibus nihil proficiant, vt æternam salutem possis cōsequi? Si enim rectam intentionem: sancta desideria & animum promptum in ministerium domini habes: his omnibus bona opera coniungas, quæ tanquā Gen.12. margaritæ pretiosæ auro copulatæ erunt. Egredere Psal.44. igitur de domo tua, & de cognatione tua, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui: eleemosynā pauperibus tribue & suscipe hospitio peregrinos. Esto humilis, castus, clemēs, benignus: & misericors tuncque dominus se ipsum tibi in cœlis ostēdet, tuis votis & desiderijs annuēs, si viuens ad iusta & fidelia opera tuam cogitationem traduxeris. Ideo desiderium Zachæi Christus dominus adimpleuit: quia recto corde illum videre cupiebat, ita vt relicta domo rapidus arborem ascendit. Nec solum habuit animi rectitudinem, sed etiam laboris onus suscepit: nam licet mundanis negotijs intentus esset, se ipsum vincēs omnia reliquit vt Christum dominū sequeretur: ob quam causam compos euasit propositi. Sed quia Christum sequi volentibus nunquam grauissima impedimenta desunt, prosequitur euāgelista dicens: *Et non poterant præ turba.* Vide quam presto sunt obstacula & impedimenta illis qui recto animo Deum diligūt & vestigia eius sequi conantur. Turba enim multis fuit impedimento quo minus desideria sua & salutē consequerentur. Hæc languidum à sanitate impediuit, hæc illum cæcum qui dominum inuocabat, increpat vt taceat: hæc paralyticum impediebat ne ante Luc.18. Christum constitueretur: hæc matrem domini, & di Luc.5. scipulos exclusit, ne cum Christo loqui possent: hæc Mat.12. resurrectionem puellæ retardauit, & Iesum comprimebat. Mat.9. Hæc Christum comprehendit & contra dominum murmurat, hæc Deum non nouit. Non igitur mirandum est, si Zachæum impediebat, vt Christum non videret. O quam multis modo turba impedimento est, ne Christum sequi & videre possint. Nā vel ex ipso experimento cognouimus, mundum maxima impedimēta parare, his qui se cultui diuino obtulerunt: qui eiusmodi conditionis est vt neminem sequatur nisi illum qui ipsius mūdani tumultus oblitus est. Sicut diximus cæco contigisse, qui Christum clamans viam vocibus impleuerat, quem turba increpauit vt taceret: de cuius impedimentis illic abunde diximus. Zachæus autem non solum à turba impeditus fuit: sed etiam in semetipso impedimentū habuit. *Quia statura pusillus erat.* Iam hic vides quomodo mundus despicit pusillos: & honore magnates prosequitur. Hoc est hominum ingenium vt plurimi magnos faciat, facie & vultu pulchros laudat, & etiā eos qui bona corporis habitudine præstant. Ita Samuel Bethlehē diuino mandato profectus, vt vngeret alterum filiorū Isai in regem, præsentauit illi Isai 1.Reg.16. pater Eliab filium suum maiorem natu, adolescentem magnum corpore, de quo prophetæ Deus dixerat. Ne respicias vultum eius, nec altitudinem staturæ eius: quoniam abieci eum: nec iuxta intuitum hominis ego iudico. Homo enim videt ea quæ apparent: dominus autem intuetur cor. Dauid autem filiorum natu minorem, quem pater despexerat, præcepto Dei in regem vnxit. Adhuc (inquit) paruulus est reliquus, & pascit oues. Saul autem quem corpore præstātem appellat scriptura ab humeris vsque excedebat popu 1.Reg.9. lum, dixit enim dominus Samuel. Vsque quo tu luge 1.Reg.16. bis Saul quem ego proieci à facie mea? Seiunxit dominus oculos à Saul, eosque in Zachæum cōijcit. Cū Hebræi templum domino ditissimum & opulentum Esa.66. ædificassent, hoc ideo gratum & iucundum domino esse credebant: quibus ipse per Esaiam inquit. Quæ est ista domus quam ædificatis mihi, & quis est iste locus requietionis meæ? Omnia hæc manus mea fecit & facta sunt vniuersa ista dicit dominus. Ad quem ego respiciam nisi ad pauperculum & contritū spiritu, & trementem sermones meos? Mundus spernit pusillos & paruos: potentes & magnos honore afficit. Nam existimat mundus magnos & superbos solum esse

lã esse amicitia Deo cõiũctos:minimos vero & humiles ꝑpter eorũ paupertatẽ,a dño esse derelictos:cõtrariũ omnino ipse dñs solit⁹ fit efficere. Nõ humiles cõtẽnas,quia pauperculos Deus respicit:nõ corporis
2.Reg.18. elegãti forma præstãtes,cũ hęc omnia,nisi cęcus sis, facile cognoscas parui fieri a dño. Quid n. obsecro coma illa Absalonis rubicũda & aurea illi ꝓfuit,nisi mortẽ asciscere? Nã si corporis specie cõspicuus es: nõne hęc pulchritudo a dotibus internis animę,proficiscitur? tac igitur (si hęc nõ credis) vt animã ab ipso corpore diuellas,& statim videbis hãc pulchritudinẽ in nihilũ cõuerti. Nã ipsa anima est quæ vires pulchras corpori præstat. Si corpus ꝑpter pulchritudinẽ diligis: a fortiori & aĩmã diligere debes, illius pulchritudinis instrumẽtũ. Vera pulchritudo, in anima cõsistit,reliquæ naturę dotes in momẽto tẽporis arescũt. Interiorẽ animę pulchritudinẽ ama, vt potes quã, & nõ aliã dñs vult. Hãc pauperculã, hãc deuotã esse desiderat: quãquã ipse mũdus qui cęcus & amens est, magnos ducat esse honores dignos, humiles vero vitu-
Tex. * perio & cõtẽptu.* Et præcurrens.* Qui Iesum videre cupit, necessũ est, vt turbã fugiat, vt eã pręcurrat: quia qui secularibus negotijs & affectibus disturbatur, Iesum nõ videt. Nec tibi molestũ sit vt dño cõiungaris, familiaritatẽ amicorũ & cõsanguineorũ fugere: nãq; isti sępius viã cœli impedire intẽdũt. Vt enim chirurgus vulneri medeatur infirmũ ab õni gentis tumultu amouet, fenestras claudit, & cũ nemine loqui sinit: tũcq; medicamenta necessaria infirmo curãdo accõmodat nec dicit illũ curãdũ in magna gẽtis multitudine vbi oẽs præsentes adsint; Sic opus est, si san⁹ fieri cupis a vulneribus animę vt pręcurras turbã & ciuitatis tumultus fugias. Cõsiliũ.n. hoc dñi est, qui cũ
Osee.2. animæ cuidã multa secreta pãdere in animo esset, dixit. Ducã eã in solitudinẽ, & loquar ad cor eius. Sic Angelus loquutus est Agar in deserto & solitudine. Et Elias cœlesti pane pastus est: cũ prius in grãdi gen
3.Reg.16. tis multitudine nec fragmentũ panis inuenire potuis
3.Reg.19. set. Michi credas rogo, ꝙ si istius seculi legibus vitam tuã cõposueris vt nobiles & cãpsores, facillimo cursu in infernũ descendes. Mũdus quippe in maligno positus est: & idcirco oportet vt turbã pertranseas, nec homines respicias diuersa sequẽtes, quin potius hæc mũdana fugiẽs, aliud sanctius & recti⁹ viuendi insti-
Tex. * tutũ eligas.* Ascendit in arborẽ Sicomorũ, vt videret illũ.* In omni loco & tẽpore pręuenit nos dñs vt alacres nos inueniat. Porro sicomorus caprificus est quę fic⁹ fatua dicitur, eo ꝙ inanes fic⁹ generet. Vnde ficus AEgyptiaca dicitur quia in AEgypto iuxta Nilũ fluuiũ συκόμορος præcipuę nascitur, suis folijs morũ referens. In hãc igitur arborẽ ascẽdit: vt ꝙ natura negauit, ipsa arbor suppleat, Atq; adeo merito benedictionẽ dñicę susceptionis quã desiderabat meruit videre. Expẽde modo Zachęi humilitatem & mũdi cõtẽptũ quem habuit: nã cũ diues & ex optimatibus Ierico esset personę suę grauitatem & authoritatẽ deponẽs ꝑ arborem repit, ascendens in sublime, ita vt vel oẽs ad risum ꝓuocaret, & cui alias magna fides & authoritas tribuebatur, videbãt puerilia faciẽtẽ. Tamen hoc nihil refert, cũ ipsum Chrũ videre cuperet

Captus.n. desiderio videndi Chrũ, seipsũ ꝑpter Deũ cõtẽnit. Tamẽ his nñis tẽporibus tãta hominũ vanagloria & vanitas creuit, tantũ elatio animi, vt si Deo seruiãt cõtẽptu digni videatur. Tãtas inuenies mulierculas vanitatis mũdi plenas, vt ꝑpter vnius famulę defectũ facile a sacris desistãt: semperq; domibus præsunt ne ob defectũ ancillarũ amittãt grauitatẽ & honorẽ. Sara licet ditissima esset, ꝓprijs manib⁹ humi Gene.18.
lia officia domi suę peragebat. Rebbeca etiã vxor Gen.24.
Isaac magni Habrahę hæres desumens vrnã fonti portebat vt hauriret aquã. Nũc autẽ quęlibet muliercula facile hæc officia cõtẽnit, Humilitas illa antiqua ꝑpter tẽporis angustiã obliuioni tradita est, & a memoria cecidit: quia hoc tẽpore oẽs homines glorięcupiditati maxime studẽt, putãt nãq; dedecori esse tribuendũ si infirmos inuisant, & eorũ infirmitatib⁹ cõsulãt, putãtq; pudorẽ amittere, si pauperib⁹ eleemosynas efflagitent hostiatim & ꝑ totã ciuitatẽ, nec in alijs virtutis operibus seipsos velũt exercere arbitrãtes huiusmodi sctã munera esse illis detrimento. Hęc enim tumiditas sic adeo mentib⁹ hominũ sita est, vt multos Deũ colere volẽtes nõ ꝑmittat: & hac de causa multa facere dimittũt ne parui fiãt quę alias exequerentur: & ita hęc opera Dei cõtẽnũt ne dictis hominũ eorũ honos labefactetur. Scias autẽ id hominib⁹ honorẽ auferre scilicet mendacia dicere, superflue viuere, vel alia facere quę factu minime digna sunt. Nam ꝑpter Christum humilia facere magnus honor est: nec a sua authoritate & grauitate labitur ille qui se ipsũ ꝑpter Iesũ cõtẽnit etiãsi mũdus in cõtrariã sentẽtiã pedibus & manibus eat. Itaq; cũ arborẽ ascẽdit Zachæus magnũ honorẽ sibi cõsequut⁹ est, etiãsi authoritatis & grauitatis suę detrimentũ videretur pati. Omnia hæc verus Chrĩanus facile ꝓ Chro cõtẽnere debet: nã cũ verũ desideriũ dñi adest, facillimũ est ꝑ hæc oĩa celeri cursu trãsire. Ita Zachęus omnẽ mundi abusũ, & hominũ dicta cõtemnens nihil nisi videre Chrũ magni facit: vt autẽ id ꝙ desiderat cõsequi valeat, ne a turbis impediatur, decreuit arborẽ ascedere ꝙ Vbi obseruãdũ tibi est maxime ꝙ Ambrosi⁹ inquit: Nemo potest videre Iesum cõstitutus in terra. Si deũ Amb.li.4.
videre cupis huius seculi affectiões cõtẽne Et quẽadmodum oculo vno in cœlũ cõspicere nequis, si alte- in Luc.
rũ in terrã habueris defixũ: ita fieri nequit vt Deũ & terrestria hui⁹ mũdi simul intuearis, cũ ea effrenata Gene.32.
cupidine diligas. Quãdo Iacob cũ Angelo ꝑ totã noctẽ luctabatur, mane Angelus ei⁹ femur tetigit, & tũc pede claudus mãsit, vt inquit scriptura. Tũc tẽporis dixit Angelus ad Iacob Nequaquã vocabitur nomen tuũ Iacob sed Israel, ꝙ est videns Deũ. & ita vocauit nomen loci illius phanuel dicens, vidi dominũ. Nota ꝙ Iacob quãdo videt dominũ, & vocatur Israel, pe- Aug.li.11.
de vno claudicat. Anima mea (inquit egregius Augu ciui.c.28.
stinus) amore fertur quocũq; fertur. & sicut ꝓpagatũ corp⁹ duos habet pedes, ita anima duas habet vel affectiões, vel amorem duplicem, amorẽ videlicet mũdi & amorem Dei. Quãdo mũdũ perfecto amore diligit amorem Dei cõtemnit: præfert amorem mundi amori Dei, & dilectioni: quando autem diligit Deum in terreno amore claudicat, mũdi charitatem spernit

spernit. Ideoque Iacob quia Deum viderat claudica bat pede dilectionis mundi: quapropter tu si Deum cupis videre atque diligere necesse est, vt hæc terrena & te ipsum odio prosequaris. Tamen in hoc malū adest & consistit iniquitas, quod licet omnes videre Deum concupiscant & appetant esse beati: tamen pauci Zachęi sunt qui ad humana hæc non conijcientes oculos bona hæc temporalia æquo animo contēnant. Cum & illa sententia Christi sæpe auribus nostris repetatur. Nemo potest duobus dominis seruire Sunt autem quam plurimi qui vtrique seruire conātur: sed frustra quidem admodum similes illis Samaritanis de quibus ait scriptura. Fuerunt isti timentes dominum, sed tamen idolis suis seruientes. Quocirca si Christum videre cupis, terrenis spretis, ascende vt Zachæus in arborem, & elige locum ex quo aptius & facilius ipsum dominū possis aspicere Et ideo subdit euangelista. * Quia inde erat trāsiturus. * Zachæus Christum videre meruit, quem cognoscere mirū in modum desiderabat: quia in talem se constituerat locum, quo Christus erat trāsiturus, Quare si Christū inuenire cupis, in loco vbi ipse est, eū quæras. Quod consiliū sanctissimi vatis Esaię est, qui inquit. Quærite dominum dum inueniri potest. Vbi obsecro illū reperit Moses? Inuenit sane illum inter vepres & spinas Ita tu illum inuenire poteris inter spinas afflictionis vitę & pœnitenitię: inter dolores & angustias, illum crucifixum inuenies, spinarum corona ornatū, ligno ligatum, durissimis clauis trāsfixum, in medio latronum constitutum: nō inter res delectabiles huius mundi, nec inter saltatrices mulieres, nō in ludis & conuiuijs: sed in alto loco & sublimi vbi illum possis conspicere. Inuenitur enim dominus in templis, & in religiosorum conuersationibus: vbi sunt lachrymæ, vbi ieiunia & orationes. Denique in solitudine eremi apte dominus conspicitur. Ibi illum expecta, nam illac transiturus est. Nō illum quæras inter hortos voluptatū & deliciarum huius seculi, sed potius inter amaros pœnitenti ę labores, At quia multi licet Christum cognoscere & videre cupiant, in voluptates huius seculi ascendunt & cubilia blanda, vbi illū videre existimant: quapropter in his locis arduū & difficile fit illos eum alloqui aut inuenire posse. Sed in hac re agenda maxime vellem vt Heliam considerares, qui familiaritatem mūdi fugiens, in deserto cū esset solus ad speluncæ portam domiuum iacens expectauit, quem mirabiliter vidit. Nam cum per illum locum transiret dominus, eum ibi inuenit & alloquutus est. Quæsiuit nanque aptum locum in quo dominus ei apparere posset. Solent homines cum agitātur tauri meliorem locum sibi eligere vt aptius possint eis gaudere & idem faciunt ad alia spectacula conspicienda. Quid ad hæc dices? At videndum Deum nonne contrarium facis? Zachæus ascendit locū per quem dominus transiturus erat. Ascende igitur tu loca sancta & deuota sit tibi cum hominibus religiosis familiaritas, neque iustos & bonos contēnas: quia si cū his sermones & colloquia institueris facile Deū inuenies, qui diligentes & quęrentes se non spernit. Quod vt verbis meis fidem adhibeas, aspice rogo Zachæum, qui cum locum aptum quæsiuisset, Christū dñm videre meruit. * Et cum venisset ad locū. * Vbi iam vides quomodo dominus neminem facientem quod in se est deserit. Omnibus opem fert, omnes aspicit, nec illis se abscondit qui iusto corde illū quærunt. Spera in Deo, qui suum auxilium non tibi negabit, nemo nanque illum syncero corde quæsiuit, qui eum nō inuenerit. Ipse enim fuit qui Zachæo occurrit, qui se ante illius oculos constituit Quis vnquam eum vocauit, cui non responderit? Deus exaudiuit Ionam a profundo maris, a ventre ceti vbi absconditus erat. Exaudiuit Danielem inter leonū vngues positum, Susannam inter angustias & dolores mortis constitutam, nec aures suas eius clamoribus obturauit Illi enim clamoribus & vocibus conquerantur de diuina pietate & misericordia, quos tribulationis tempore illum vocantes nō exaudierit. Ipse soluit compeditos, illuminat cæcos: erigit elisos, & iustos diligit, Dominus custodit aduenas pupillum & viduam suscipit, Vbi animaduertas obsecro, quomodo omnia prospera & fœlicia cōtingant illis, qui rectam intentionem & animum habent: iuxta illud Pauli. Diligētibus Deum omnia cooperantur in bonum, Tantum enim fauet dominus illorum sanctis & rectis institutis, quorum etiam si opus non sit rectum illud adducit ad rectitudinis viam, cum intelligat eos nullatenus aberrare velle. Quocirca Paulus qui ecclesiam domini persequebatur, misericordiam fuit consequutus, vt ipsemet fatetur, quia ignorās id faciebat, existimans legem Mosi prælantiorem esse. Cupiebat videre Chrū Zachæus, nec a desiderio suo defraudatus fuit: inuenit enim quod quærebat. AEquū est & iustū vt nos ea faciamus, ad quę tenemur si animi nostri desiderium voluerimus cōsequi. Multi nanq; a domino temporalia bona efflagitant: filios diuitias & alia huiusmodi quæ tamen minime dominus illis concedit, cum scelerata vita & peccatorum nota coram omnibus inurantur. Necessum est vt domino satisfacias, si vis a domino satisfieri. Nam si tu diuinam voluntatem contemnis: quid est quod velis vt tuam dominus adimpleat? Vnde dominus merito per Esaiam inquit, Me de die in diem quærunt. Et sequitur. Omnes debitores vestros repetitis. Et rursus Cū extenderitis manus vestras, auertam oculos meos a vobis, & cum multiplicaueritis orationē non exaudiam. Et huius tātę asperitatis subdit dominus causam, Manus enim vestrę sanguine plenę sunt Prope est Dominus inuocantibus eum: omnibus inuocantibus eum in ueritate. Voluntatem timentiū se faciet, & deprecationem eorum exaudiet & saluos faciet eos, Nec eo solum Christus contentus fuit scilicet seipsum Zachęo ostendere, sed maiori illū prosequitur beneficio: nam sistens gradum in media via illum alloquitur, & conspicit vt videre licet in sacro Euāgelista. * Et suspiciens Iesus vidit illum. * Ex duplicatis verbis, suspiciēs & vidit, insinuat nobis sacer euangelista non velut in transcursu & celeri quodā motu, sed maximo amore dominū in eum oculos cōiecisse. Præterea respicere ad externos oculos spectat, videre autem ad misericordiam. Sic dixit Dauid do

Psal.85. tuã domino. Respice in me & miserere mei. Respice inquam in me calamitatem,& in afflictioné meã videndo: & miserere mei, auxiliando, Sic itaq; Christus respexit & vidit quia respiciés illum, diuina sua benignitate & pietate cum illo fuit vsus. Ex quibus colligo, videre Christum bonum & fœlix esse, sed a Christo videri optimum & fœlicissimum. Videt Deus videntem, & diligit diligentem se. Videt inquam illum, diuinæ suæ gratiæ lumen illi infundens
Mar. 14. Sic vidit Petrum in atrio Matthæum in Theloneo
Mat.9. latronem in cruce, & filium prodigum à longe cuius
Luc.23. misertus est. Etenim oculi domini sunt super iustos
Luc.15. cũ pater sit misericordiarũ & Deus toti⁹ cósolatio
Psal.33. nis. Hinc est illud Esaiæ, Nũquid potest De⁹ obliui-
2.Cor.1. sci infantem suũ, vt nó misereatur filio vteri sui? Et
Esa.49. si illa oblita fuerit ego auté non obliuiscar tui. Ec-
Esa.66. ce in manibus meis descripsi te, muri tui corã ocu
Esa.ibidẽ lis meis séper. Et iterũ. Eris tu velut filius altissimi obediés, & miserebitur tui magis quã mater, Et rursꝰ. Ad quẽ respiciã oculo misericordiæ, vt mãsioné apud eũ faciã, nisi ad paupculũ, idest humilẽ spũ cótra superbiã vitæ quatũ à præsentia, humilé & vilé in oculis suis? Sic vidit cordis Zachæi desideriũ, & ad omnia esse paratũ, quæ illi dictur⁹ erat. Sed modo operæ pretiũ erit videre, quis prius incipit, aut quis prius ad alterũ loquitur. Iustũ enim esset, vt prius sermoné suũ institueret Zachæus, qué maior vrgebat necessitas. Zachæus potius indiget Chr̃o, quã Christus Zachæo, Christus sine Zachæo, tamen Zachæus sine Chr̃o viuere nequit. Nihilominus cũ hæc omnia vera sint, is ad alterã prius loquitur qui maiori amoris igne incendebatur. Nõ enim sic adeo teipsum amas, sicut dñs te diligit. Nec tãta tibi propriæ salutis cura est, quãta ipsi Chr̃o. Etenim Zachæo non tãtũ inerat desiderium vidédi Christũ, quãtũ ipse Chr̃us habebat vt illũ ad cœlestẽ illã patriã perduceret. Ideo dñs prius nostræ salutis opera incipit, O quã diligens est dñs in operib⁹ salutis nostre, nec mirũ cũ fons sit & orig͂o totius boni nr̃i. Id circo licet Zacheus taceret
Tex. * ipse Chr̃us ad eũ inquit. * Zachæe. * Ecce benignitas dñi erga, illũ ostenditur, cũ proprio nomine eum appellet. Christus est qui prius Zachæum vocat, nec Zachæus in arborem ascendisset ad vidédũ Christũ, nisi Chr̃us diuina sua misericordia Zachæi cor tangeret & moueret. Nam cũ homines a peccati morte in iustitiæ vitã resipiscũt, hoc solũ diuinæ misericordiæ tribuitur, qui gratiã suã largitur peccatori, nó ex proprijs meritis sed ex vocãte Deo & miseréte. Opera enim nr̃a cũ in pctõ mortali manem⁹ quãtumuis heroica, & excellentia sint nó merentur, ex cõdigno nec ex cõgruo gratiam illã qua iusti efficimur & grati Deo. Id ꝙ catholici dicunt opera nr̃a
Rom.11. non mereri primã iustificationem. Si enim gr̃a est,
Tim.2. iam nõ ex operibus, alioqui vt Paulus inquit, gratia nõ esset gratia Et alibi Non ex operibus quæ fecim⁹ nos, sed secũdũ suam misericordiã saluos nos fecit. Est tamen necesse vt huius modi iustificationi accedat motus liberi arbitrij, quia hæc iustificatio nõ fit absque bono opere & motu volũtatis acceptãte diuinã gratiã. Verũ recta opera primã iustitiã precedé tia, & si iustificationé ipsam nõ mereãtur, prouocãt tamé ipsã in diuinã misericordiã, & hominé ad ipsam suscipiendam disponunt At post iustificationem cũ gratia gratum faciente in bona opera & virtutum actiones incumbentes beatitudinem meremur. At meriti nostri fundamentum est in diuina misericordia collocatum. Quemadmodum enim plũbeus annulus pretiosissimo adamante ornatus summi valoris est non quidem propter valorem plumbi, sed propter gemmam pretiosam ipsi annulo insertam, sic bona opera nostra facta in gratia vitam æternã merentur, nón quod nostra sint, quia propterea nullius sunt valoris aut pretij sed quia in gratia fiũt & corroborata sunt inæstimabili adamãte meriti mortis & passionis Christi, cui per gratiam ad hæremus qui suis meritis nobis facientibus bona opera (dum in gratia perstiterimus) vitam æternam promisit.
Quo factum est vt in euangelio vita æterna, merces Mat.25.
iustorũ appelletur, eo quod suis bonis operibus illa digni inueniantur. Vnde diuinus Paulus connumeratis suis operibus Timotheo scribens subdit. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quã reddet 2.Tim.4.
mihi dominus, &c. Vitam æternam (quæ præmium est suorum operum) appellat coronã iustitiæ, quod eam meruit, quam daturum illi dominum dicit, eo quod iudex sit iustus. Aduertas tamen non dixisse, quam dabit, sed quam reddet. reddere enim est dare quod debetur. Vnde idem ad Romanos, inquit. Rom.13.
Reddite omnibus debita. Vnde cum Christus dominus filius hominis venerit in gloria sua cum Angelis suis, reddet tunc vnicuique secundum opera Mat.13.
sua Et laborãtib⁹ in vinea dixit. Voca operarios, & redde illis mercedem. Merces est id quod debetur Mat.20.
ex merito, Igitur Zachæum non ex merito, sed ex gratia & misericordia vocauit, & deinde bonis actibus intétus meruit filius abrahæ appellari. Sed quia plus iusto digressi sumus ad institutum reuertamur, dixit ita que Zachæo. * Festinans descende. * Si Deũ Tex. *
cupis in domum tuã ducere, teipsum proijce ab arbore descende, vt tecũ comedat. Nã melius dñm suscipies si humilis atq; subiect⁹ illi fueris. Cũ dicit festinãter, ostenditur quãtã dñs habeat volũtaté, afficiendi & ornãdi nos suis beneficijs, ne aũt aliquod obstaculũ nobis opponatur, præcipit vt festinanter & cito bonis incũbamus operibus Sic adeo credendum est nos abeo diligi, vt donatures nobis suam misericordiam, nullam moram patiatur. Volebat cito Zachæum iustum efficere, maximis beneficijs illum cumulare, & tantopere saluti eius consulit, vt cum properatione iubeat ex arbore descendere.
Quam quidem doctrinam non aliunde quam ex sacris munis tibi comprobabo. Nam cum dominus alloquutus est Iudam inter cœnandum, cum iam tem Ioan 13.
pus mortis appropinquabat dixit. Quod factur⁹ es fac citius, iam cruci affixũ esse summopere cupiebat vt animas nr̃as a tyrannide & captiuitate eriperet, Et dñs ipse nondũ natus profectus est in domũ Ioan Luc.1.
nis Baptistæ, vt illũ iustificaret, vt dictũ est in superioribus virginem ascendisse in mõtana cũ festinatione Et tandem considerare debes quãto animi ardore &

 desiderio

desiderio cupit dñs, salutem tuā, vt vel inde intelligas nō satis gratianimi esse tepido & frigido animo illā quærere, qui festināti corde nrām exoptat salutē. Subdit protinus euāgelista descensus causam dicens. * Quia in domo tua oportet me manere.* Zachee dilecte mi ego te prior dilexi, ideo misertus tui te traxi, Ego ostendi tibi omne bonū Hoc est, manifestabo meipsum tibi, eo φ diligens fuisti, vt me videres, inuenisti enim gratiā corā me, Animaduerte obsecro quomodo dñs sctūs & bon⁹ sit & in cōdonādis suis munerib⁹ liberalis, nā nō consueuit parua reddere, cū seipsum respiciat, plus petitis semp petentib⁹ cōcedit Zacheus quippe nihil aliud quā videre Christū cupiebat, solū hoc desiderabat, & hoc solū cōtent⁹ erat, & tādem si hoc cōsequeretur fœlicē & beatū se existimaret; tamen diuina clementia cum nō parce, non stricte, sed liberaliter sua munera impartiat, plus illi dedit, quā expectabat. Eum namque amice & suauiter fuit alloqut⁹ & ingress⁹ sui splēdore domū illustrare decreuit, & de potestate tenebrarū eundē in clarā animi lucē asseruit. Nec ad nostrū propositū illud memorādū exemplū boni latronis memoria excidat, qui cū ardentib⁹ precib⁹ a dño peteret, vt ipsius memor esset, pl⁹ illi cōcessit, quam petiuit. Amen dico tibi hodie mecū eris in paradiso.

Tex. *

Iere. 31,

Exo. 33,

Luc. 23. ¶ Vbi etiā est obseruādū quo pacto dñs cōuiuā se obtulerit in domū Zachæi, cū nec inuitatus, nec rogatus ab eo duceretur. Nūquid nouū est dñm conuiuā seipsum obtulisse? Sed quomodo (cū inurbanū hoc videatur) se Chrūs in cōuiuā obtulit ei, quem non cognouerat familiariter? Nec vellem te arbitrari se Christū cōuiuio obtulisse, prius quā a Zachęo inuitaretur. Quādo Petrus cū dño loquebatur, dicens, exi

Luc. 5. a me dñe, quia homo peccator sum, nō existimes hoc Petrum fecisse, vt Christum a se amoueret, nā hoc faciens Petrus propinquior Chrō, fiebat. Eodem pacto cū dixit Centurio dñe non sum dignus vt intres

Mat. 8. subtectū meū, nō existimes ob hoc Centurionem, domus suę ianuas dño claudere nā propriori volūtate tum temporis Chrō portas patentes esse sentiebat. Nullus enim tā lautū & opiparū cōuiuiū Christo parat, quā is qui humilitate ductus seipsum indignum iudicat, vt eum in domū suscipiat. Zachæus namque singulari quodā obsequio internis animi viscerib⁹ dominū inuitauit. Nā supra arborē cōstitut⁹ dicebat O qui tā fœlix esset, vt hunc sanctissimū virū videre mereretur? Et quāto beatior & fœlicior si vel digito cōcederetur illū tangere? Crederem equidem nihil infœlix aut pręter spem vnquā mihi euenturū, si fimbriā vestimenti eius tāgerem, O fœlix hic popul⁹ Israeliticus, qui tātū virū a se oriūdū meruit, ego vero Gentilis & peccator tātis sceleribus implicit⁹, eum adire minime audebo, Satis mihi erit si hisce oculis illū videro, indignus vt illū alloquar. Fœlix ille nūncupādus erit qui talem hospitem susceperit. O vtinā ortū ab hoc populo ducerem, vt possem ab eo precibus cōtendere, vt me⁹ vellet esse cōuiua His atq; alijs huius modi cogitationibus detentus Zachęus Christū ad mādučādū inuitauerat Nā cū se tāto hospite indignū iudicat, iam dign⁹ efficitur. Nemo enim ita propinquus & cōiūct⁹ Deo est, quā is qui humilitatis veste induitur. Sicut circūferentia circuli quāto minor est, tāto magis appropinquat Centro, sic quāto quis humilior tāto propinquior est Deo, qui Centrū est in φ voluitur intellectualis spūs. Quā ppter cū seipsum indignum duceret, iam dign⁹ & propinquus efficitur. Vbi attendas rogo Christi benignitatem & clementiam, qui non solum peccatorem respicit, & parcit, sed cum illo prādere nō dedignatur. Nō aspernatur peccatorem, modo sit bonæ volūtatis & pœnitentiā agat. Et quāuis redemptor nr̄ minime solicit⁹ esset de dono Zachæi, voluit tamen nouiter cōuerso seipsum familiarem exhibere & plusquā desiderauerat præstare Quādo enim Zachæus suorū delictorū cōscius ausus fuit sanctū Dei quem venerabatur inuitare? Nouit certe dñs Zachęi desideriū, quāuis Zachæus seipsum considerās, nihil tale pręsumere audebat, vt Chrūm aduocaret. Ies⁹ vero vt pi⁹ & misericors, quę nec cogitare audebat pręter spem obtulit, vt certo crederet iā eum in amiciciā suā recepisse. Sed nūquid hęc omnia propter solū Zachæum fecit? Minime, sed ostendit, quod Zachæo contigit, singulis nobis euenturū. Vt discas & fiduciā habeas, semper se Chrūm vltroneū nobis offerre. Ex quo etiam loco docemur, eundem semper paratissimū esse, vt ad nos veniat, vt habitet in cōscietiā nrā, dū modo nos illi obtulerim⁹ promptā volūtatem & feruentem deuotionem. ¶ Obserua etiam diligenter, nūquā Christum Zachęo dixisse, oportet te hodie meipsum in hospitem recipere sed dixit, oportet me manere, Cui enim expedit introire in domum Zachæi, tibi an Zachæo? Cui commodius aut vtilius est? Quis maiorem vtilitatem consequitur? Clarum & manifestum est Zachæo fore vtilius. Vide Christi eximiam charitatem & amorem Hoc enim operabatur amor, cuius officium erat, amātem vel bonum aliquādo, vel bonorum participem fieri. Nam cum alterum diligis, si illum tristem vides, tu etiam tristis es, si vero iucundum & lętum, tu etiam lętus incedis, quia cum inter veros amatores sit vnum velle & idem nolle, consonum etiam rationi est vt vterque eundem habeat animū. Hoc enim in hac re potissimum obseruare debes, quanto scilicet amore dominus te ipsum prosequatur, qui tuis reb⁹ non aliter ac suis consulit. Illius enim lætitia & gaudium tuum est, vtilitatem item & indigentiam tuā propriam iudicat, cum & amicorum omnia, sint communia. Oportet igitur ipsum Zachæum vt dominus in domo sua maneat, quod commodum, proprium ipse dominus appellat, & inquit, Oportet, me, &c Efficit namque ille antiquus & maximus amor quo dominus Zachæum diligit, vt bona Zachæi, ipsius Christi bona appellentur. * Et festinās Tex. * descendit, & excepit illū gaudens.* Vbi aliqua diligenter obseruabis. Et in primis aduertere oportet quanta iucunditate & lætitia Zachæus in domo sua Gen. 18 Christum exceperit. Sic Abraham cum Angelos suscepit in hospitio diligens fuit non solum ipse, sed omnes qui in domo erant. Abraham namque occurrit in occursum hominum (vt inquit scriptura) & festina-

festinabuit in tabernaculum ad Saram, & cucurrit ad armentum, & tulit inde vitulum tenerrimũ & optimũ. Sara vero accelerauit & fecit subcineritios panes puer vero festinauit & coxit vitulũ. An non cõsideras in domo Abraham omnes fuisse diligẽtes in obsequio domini? Obserua Zachæũ ad imitationẽ Abrahæ in domum suã diligenter Christũ suscepisse. Quo factum est vt dominus vocauerit illum filium Abraham, vt inferius suo loco dicemus. Secũdo non solũ diligenter sed etiam gaudens excepit illum. Etenim Leui.10. non libenter accipit dominus tristia ministeria, sed hilarem diligit ministrum. Sic legimus Aaron respõdisse Mosi. Quomodo potui comedere panẽ, aut placere in cerimonijs mente lugubri? Qua de causa noluit dominus vt Israeliticus populus in AEgypto festa illi celebraret: quia cum captiuus esset & in persequutione constitutus, non posset cũ hilaritate festis interesse, & ei inseruire. Vnde domin⁹ per Mosem di- Exo.5. xit Pharaoni. Dimitte populum meum, vt mihi fe- Psal.99. sta celebret in deserto. Vnde Dauid in psalmo inquit. 2.Cor.9. Iubilate Deo omnis terra, seruite domino in lætitia. Et Apostolus Paulus. Hilarem (inquit) datorẽ diligit Deus. Vnde non est mirum ꝙ Zachæus ita gaudens dominũ susceperit: nam cũ ipse sit summum bonum, sine ingenti animi lætitia suscipi nõ potest. Tertio loco obseruabis in hoc Zachæi facto promptã illius obedientiam, quia protinus vt præceptũ domini audiuit, statim obtemperauit, & obedientiam quam debuit præstitit. Primo nãque festinãdum est in obedientia, cuiusmodi fuit diuus Paulus: nam statim vt Act.9. audiuit, Saule Saule cur me persequeris, respondit di- Gen.17. cens. Domine quid me vis facere? Sic Abrahã statim vt audiuit illud de præputio, adimpleuit: quanuis id operis graue nimis esset. Sic legitur de Ioseph, ꝙ cum Gen.37. pater eius Iacob dixisset ei, veni & mittam te ad fratres tuos, mox respondit dicens. Presto sum. Sic discipuli etiã ei obtemperarunt, qui cũ piscantes essent & Mat.4. audirent dominũ dicentem, venite post me & faciã vos fieri piscatores hominũ, mox relictis retib⁹ & naui sequuti sunt dominũ. Denique ostẽditur in sanctissimo Ioseph admirabilis obedientiæ exemplum, qui Mat.2. cum mandatũ accepisset ab Angelo dormiẽs, vt iret in AEgyptũ, ait euãgelista, ꝙ cõsurgens accepit puerũ & matrẽ eius nocte, Nec primã lucem expectauit sed excitatus sermone Angeli, eius præceptũ adimpleuit. Secũdo obedientia debet esse humilis & voluntaria: non sicut multi qui exterius obediunt, interius Luc.4. vero superbiunt murmurantes in cordibus suis. Quorũ obedientia nihilo differt ab obedientia dæmonũ: qui inuiti & murmurãtes exibant à corporibus obses- Rom.15. sorum. Nec sic Zacheus qui gaudens & hilaris domino obediuit. ¶ Verũ quia quidquid scriptum est (vt inquit Paulus) ad nostram eruditionem scriptũ est, discamus ex facto Zachæi promptam, humilem & hilarem obedientiam domino semper præstare. Secundo discamus non segniter & tepide Deo seruire, sed fe- Exo.25. stinanter ac diligenter. Vnde in Exodo habetur præcepisse dominum Mosi, vt faceret Cherubinos duos aureos & productiles ex vtraque parte oraculi vnum ad alterum latus, alium vero in aliud latus. Delectatur dominus Cherubin figuris, quæ sunt maximæ velocitatis, vt ostendat quantum delectatur cum illis, qui summa diligentia adimplent verbum eius, Vnde Apostolus Romanis suis inquit, vt in so- Rom.12. licitudine non sint pigri sed spiritu feruenti domino seruiamus. Pluris nanque ducit spiritum diligentem quo ei inseruimus, quam tempus consumptum in suo ministerio. Nam quilibet homo famulum diligentem pluris facit qui bono studio & solicitudine illi ministrat, quam illũ qui tepide & ignaue suo fungitur officio: etiam si per maximi temporis spatium in ejus obsequio ambulauerit. Pastores nanque in no- Luc.2. cte natiuitatis domini festinantes venerunt ad Bethlem, vt Christum natum adorarent. De quorum iam feruore suo loco diximus. ¶ Tertio hospitalitatis simus semper amatores & non solum hospitalitatis: verum pauperes & peregrinos suscipiamus cũ hilarita- 2.Cor.9. te iuxta illud Apostoli. Qui ministrat in hilaritate. Et 1.Pet.4. Petrus. Hospitales, inuicem sine murmuratione. Per hospitalitatem enim Abraham & Loth Deo placuerunt Angelis hospitio receptis, inquit Paulus: in ea epistola quam ad Hebræos scripsit. Vt enim piscatores reiectis in mare retibus ad pisces trahendos colli- Hebr.13. gunt aliquando vniones & margaritas: sic isti accipientes homines, piscati sunt Angelos. Sed iã hodie perijt hospitalitas: multi nãque pauperes peregrinos nolunt recipere timentes ne aliquid furẽtur aut quod uis aliud malum eueniat. Timent enim furẽ sub paupere, aut lubricum sub hospite. Nonne inter Christi discipulos Iudas fur erat & latro, & forsitã lubricus? Luc.10. Sed nunquid Martha Iudam venientem cum Christo exclusit? Et expendas obsecro, an deterius sit, hospitem recipiendo furem, qui rapiat argenteum vel aureum vas, charitatem amittere, vel vas? Times vilia amittere, nec times virtutem perdere, quæ longe pretiosior est cunctis mundi rebus. Aduerte etiam quod nullum beneficium in pauperem confers, illũ hospitio recipiendo: sed potius tu maius & grandius bonum ab ipso paupere suscipis, si ipse permittat, vt eum recipias. Pauper à te obolũ accipit: tu vero quia Psal.111. donasti, vitam consequeris æternam: iuxta illud. Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi. Vnde sanctus patriarcha Abraham hospi- Gen.18. tibus dicebat. Si inueni gratiam in oculis tuis, ne trãseas. Intellexit vir sanctus & pius in proprium cõmodũ resultare sibi, si illi peregrini in domo sua manere vellent. Et quia dominus volebat viduam Sareptanã ditare Heliam ad ipsam misit accepturum eleemosynam: cum reuera domum viduæ ingrederetur, vt fa- 3.Reg.17. rinæ copiam & oleum tribueret. Sed de his alias. Tamen cum antiquus mundi mos sit: bonis maledicere & eisdẽ mille obstacula ponere, animaduertite quid dicat euãgelista de hís qui ibi aderant. *Murmurabãt dicentes, quod ad hominem peccatorem diuertisset.* Qui obsecro sunt isti murmuratores & detractores qui huius rei Christum insimulabant & reprehendebant? Pharisæi. Qui de seipsis præsumebant & confidebãt tanquam iusti, cæteros vero aspernabantur: qui sæpius id faciebant, se iustos & sanctos existimantes, alios vero peccatores. Murmurabant eo quod ad pu- Luc.18. blicanum respiceret, & quia dicebat, se cum illo in domo sua pransurum esse? In quo facto duplex peccatum incurrebant, primo temere iudicando, quia peccatorem iudicabant Zachæum, qui iam iustus effectus erat. Sed audiant isti quid Paulus dicat. Deus qui iustificat, quis est qui condemnet? Et dominus, Rom.8.

Luc.6. ſuperius ait. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Et
Ioan.7. iterũ. Nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iuxta iu
dicium iudicate. Male iſti iudicabant, iudicantes Za
chæũ peccatorẽ, cũ iam effectus eſſet amicus Dei. Vi
des quam incertũ & periculoſum ſit hominem iudi-
care? Tu igitur neminẽ in terra iudices, ſed ſpera &
crede vnum quẽque propriæ ſalutis ſemper eſſe me-
morẽ: ita vt qui heri peccator fuit, iã hodie poſsit di-
2.Cor.4. uina benignitate iuſtus effici. Ideo Paulus. Nolite an
Rom.2. te tempus iudicare. Et iterum. Tu quis es, qui iudicas
alienum ſeruum? ſuo enim domino, non tibi compe
tit. Vera nãque iuſtitia indignationẽ nõ habet: ſed cõ
Gala.6. paſsionẽ. Sic Paulus admonet dicẽs. Si præoccupatus
aliquis veſtrum in aliquo delicto vos qui ſpirituales
eſtis inſtruite illũ in ſpiritu lenitatis: cõſiderans ne &
tu tẽteris. Teque ipſum reſpice: nã ſi te cognoueris,
nõ defectus alienos iudicabis, carpens aliorũ mores.
¶ Secundo non ſolũ temere iudicando peccabãt, ſed
etiã inuidia. Ad hominẽ (inquiunt) peccatorẽ diuer-
tit. Quaſi nõ primum omnium proximo iuuidere, &
quaſi bonus eſſe poſsit, qui fratris ſaluti inuideat. O
contaminatam & inuiſam Deo iuſtitiã, quæ mauult
faſtidire, quam ſanari: quę mauult inuidere proximo
quam cum illo communicare. Dupliciter enim quis
communicat cum peccatore, vel vt illum à peccato
ſuo corrigat, & hoc ſanctum & piũ eſt: (ſic medicus
communicat cum ægroto): vel vt in peccato foueat
& hoc peſsimum eſt. Sed iſti gloriam Chriſto detra-
hentes murmurabant, acſi particeps eſſet publicano
rũ & peccatorum, quaſi eorũ peccatis faueret. Prior
Exo.8. enim perſequutio qua dominus AEgyptum puniuit
ranarum fuit: & ita inter omnia mala nullũ peius aut
deterius inueniri poterit, quam detrahere & murmu
Pſal.13. rare. Ideo Dauid in pſalmis de detractoribus inquit.
Sepulchrum patens eſt gutur eorum: linguis ſuis do
loſe agebant. Duo ſunt ſepulchorũ genera. Quędam
bene ornata & tecta: ita vt etiam ſi varijs corporibus
& cadaueribus ſint impleta, non ideo malum aliquẽ
odorẽ ex ſe emittunt. Talia ſunt ſyncera hominũ ſtu
dioſorum corda, qui proximorũ gloriam & eorũ bo
nũ nomen non reprehendunt aut mordent: quorum
detractiones (ſi aliquę erãt) cooperire maluerũt, quã
detegere. Hæc certe ſepulchra ſunt duro betumine
obtuſa. Alia ſunt quæ panduntur monumẽta: & hæc
ſunt quæ vel mala, vel bona proximi in publicũ pro
dunt. Quorum ora infecta ſunt & coinquinata male-
uolẽtia proximi, quia proximi famã & bonũ nomen
nihil perdere dubitant: quia ſepulchrũ patens eſt gu
Num.16. tur eorum. Habebatur enim in lege tanquam immũ-
dũ vas illud quod operculo carebat. Sed qua de cau-
ſa putatis horum ora ita fætida eſſe? Certè quia carnẽ
viuam & crudam edere non verentur. Naturales phi
loſophi dicere conſueuerunt ea animãtia, quibus cru
Lib.8. de ani malibus. c.4 das carnes veſci cõtingit fœtida eſſe ore. Iſti ſane ani-
mali Hiena peiores ſunt, de quo inquit philoſophus:
edendi carnes humanas ſibi tantam cupidinem eſſe
vt multoties contingat humana ſepulchra violare,
vt mortuorum carnibus veſcatur. Quã ſimiles ſunt
iſti homines huic bruto animanti, qui non ſolum vi
uis detrahunt, verum etiam proprijs dentibus ſepul-
ta corpora ſepulchris tradita mordicus euellunt. Hu
ius vitij iniquitat & abominationẽ verbis exprime-
re nequeo, niſi dixero iſto peſsimo & canino more.
Deũ grauiſsime offendi. Nihil remedij huic crimini
ſupereſt, niſi tacere. Hoc enim facit Deus cũ iſtis mur
muratoribus vt ipſemet ait. Sedens aduerſus fratrem Pſal.46.
tuũ loquebaris, & aduerſus filiũ matris tuæ ponebas
ſcandalũ. Hæc feciſti, & tacui. Certe domini patien-
tia mirãda eſt. De iſtis etiã egregius pſaltes loqueba- Pſal.139.
tur dicens. Acuerunt linguas tãquã ſerpẽtes, venenũ
aſpidũ ſub linguis eorũ. Serpentes enim edunt terrã,
& de vilioribus terræ comedũt. Lapis qui ex monte
cecidit contra ſtatuã Nabuchodonoſor nõ in aureũ Dan.2.
caput tetigit nec in argentea brachia: ſed in luteos
pedes. Nã qui detrahunt, ſolũ proximi defectus pan-
dunt: bona vero & eorũ virtutes ſilentio prætereũt.
Equidem iſti non prædicauerunt obedientiã Zachęi
animum & ardorem videndi Chriſtum, aut charita-
tem qua illum excipere volebat: ſed potius præteri-
ta illius crimina in memoriam reuocarunt. Velut vi-
treæ cucurbitæ quæ deprauatã & infirmam carnẽ ad
ſe trahũt, ſanam vero relinquunt. Sic Simõ ille Phari Luc.7.
ſæus Chriſtũ inſimulabat eo ꝙ Magdalenã in hoſpi-
tẽ ſuſcipiebat. Quod etiam factum eſſe cõſtat de Mat
thæo publicano quando in Chriſti hoſpitium fuit re Mat.9.
ceptus. Ita etiam illi in Chriſtũ peccauerunt dicẽtes: Luc.15.
Hic peccatores recipit & mãducat cum illis. De qui-
bus omnibus ſuis locis ſuperius habuimus ſermonẽ.
Pręterea tam grauiter animaduertit dominus in hos Num.14.
detractores vt dixerit Moſi. Omnes qui murmura-
ſtis contra me, non intrabitis terrã ſuper quam leua-
ui manũ meam vt habitare vos facerẽ. Quo factũ eſt
vt ex ſexcentis millibus filiorũ Iſrael ſolus Ioſue &
Caleb ingreſsi ſunt terrã promiſsionis. Cum & certũ
etiam ſit iſtius modi detractores regnũ cœlorum no
bis promiſſum nunquam ingreſſuros. Verum vt ſcias
ꝙ propter prauorum hominũ ſcandalum & murmu
rationẽ à via veritatis & virtutis nõ eſſe deflectendũ
ſed potius perſiſtere tanquã bonus miles in iuſtitia &
timore Dei, abundans in omni opere domini ſemper
vide obſecro, quid Zachæus fecerit. *Stans autem Za
chæus.* Stabilis & immobilis in ſpe & in fidei veritate.
Sic oportet viros iuſtos in virtute ſtare, & nõ retro-
cedere propter maleuolos murmuratores. Porro re-
ctitudo corporis mentis rectitudinem ſignificabat &
intentionis. Stabat autem qui diu in ipſis peccatorũ
inquinamẽtis iacuerat, & obrutus erat. Sedit diu ter-
renis lucris cum Leui inhians: ſed nunc ſtetit in con Mat.9.
ſpectu Dei fundatus ſupra firmam petram. Ideoque Mat.7.
nec flantes murmuratorum venti nec cupiditatum
vndæ eũ propellere potuerunt: ſed potius hæc feren-
do propter iuſtitiam Dei & ſecundum eius volũtatẽ,
fideli ſuo creatori cauſam & animam ſuam cõmẽda-
bat in bonis operibus dicens. Redime me à calũnijs
hominum vt cuſtodiam mandata tua. Et ita dixit ad
Ieſum. *Ecce dimidium bonorum meorum domine do* N.
pauperibus. Duo dixit iſte nouus Chriſti miles: alte-
rum eleemoſynæ largitionem, per quam omniũ ma
lorum radix cupiditas extirpatur & peccata condo- Pſal.118.
nantur. Alterum eſt acquiſitorum iniuſte reſtitutio
ſecundum ordinem iuſtitiæ: & hoc requiritur ad pro
ximi læſi acquiſitionem & reconciliationem. Diſca
mus igitur ex Zachęo murmurantium et obloquẽtiũ
malitias patienter tolerare et vincere, pauperum ne
ceſsitatẽ ſubleuare, et male parta reſtituere. Expende
autem quãtum in Chriſti conuerſatione profecerit.

Antea

Antea quippe aliena rapiebat: iam vero dimidiũ bonorũ tribuit. Tali equidem viro adhærebat, vt liberalis nõ esset & charitatis amator, talẽ susceperat hospitẽ: fieri enim nõ poterat quin maximum incremẽtũ acciperet Zachæus ex Christi conuersatione & familiaritate. Hinc manifesto liquet, quod si cupimus in virtutibus proficere, adhærere oportebit viris bonis & probis. Nam Zachæus in medio Ierico, inter peccatores & ipse peccator habebatur: Christo autẽ coniunctus Christianus & iustus efficitur. Saul cum erat inter prophetas prophetabat: inter stultos vero videbatur stultus. Et Petrus familiaritati & consuetudini Apostolorũ coniunctus, Christum cõfessus est esse filium Dei: quẽ postea cũ peccatoribus incedẽs in domo Caiphæ negauit. Ex his omnibus videre licet, quãtum lucri & cõmodi sibi reportauit Zachæus ex Christi cõiunctione & amicitia. ¶ Sed iã singula discutiamus verba. Bonorũ (inquit) meorũ, & nõ alienorũ: quia de bonis tuis, nõ vero de alienis eleemosynam erogare debes. Sic enim habetur in Prouerbijs. Honora Deũ de tua substantia & de primitijs frugũ tuarũ da pauperibꝰ: & implebũtur horrea tua saturitate, & vino torcularia redũdabũt. Et Iob. De velleribus ouiũ mearũ calefactus est pauper. Et Paulꝰ Ephesijs inquit. Qui furatur iã nõ furetur: magis aũt, &c. Et in Ecclesiastico habetur. Qui offert eleemosynam de substãtia pauperis, quasi qui victimat filium in cõspectu patris sui. Quemadmodũ aqua si mũda est mũdat & lauat, si immunda coinquinat: sic eleemosyna quæ fit de re iniuste acquisita, nõ mũdat à peccato, imo deturpat & coinquinat. Igitur ex proprijs bonis eleemosyna facienda est: nõ autẽ ex furto, vsura, aut rapina. Videmus nãque plurimos campsores largientes eleemosynas, ędificantes monasteria ex multis diuitijs quæ quotidie iniquitate sua compararũt. ¶ Secũdo obseruandũ est nõ dixisse dabo: sed do pauperibus. Nam eleemosyna non est de die in diẽ procrastinanda, aut bonum opus ꝙ facturus es: & audi Salomonẽ dicentem, Ne dicas amico tuo, vade & diuertere, & cras dabo tibi: cum statim possis dare. Et in Ecclesiastico dicitur. Cor inopis ne affligas: & ne protrahas datum angustianti. O quot quantique homines ab hæredibus decipiuntur. Quis enim fidelis erit illi, qui sibi infidelis est? Ideo ne vnquam dicas, dabo, sed protinus in vita tua cum paupere liberalis esto: quia nec opus, nec sapientia, nec ratio aut scientia erũt apud inferos, quo tu properanter curris. ¶ Discamus etiam opera bona statim à nobis esse adimplẽda, nec dilatanda esse in aliud tempus: ꝙ forsitam nũquã videbis. Quando alicui titulus est & spes sibi aliquos magnos redditus & maioratum cõparandi, nihil mirũ, si aliqua bona mobilia consumat: atis cui solũ sunt operę et labores quotidiani, quorũ forsitã domino suo rationẽ redditurus est, quid est ꝙ magnus sumptus facit? Certe vnius solius diei possessionẽ aut titulum non habes, nec nosti an peruenturus sis in crastinum: et omittis bona opera in venturos annos? Equidem tã arctum et angustum tibi tempus est, vt nec vnam horam tuam habeas: tu vero satis liberaliter tibi ipsi multum tempus vitæ promittis. Ne obsecro excedas in promissione tẽporis: pauper enim es et indigens temporis. Fieri enim poterit vt hodie ab hac vita discedas? Scriptura enim inquit. Repromissio nequissima multos perdidit: & non est vestrũ nosse tempora et momẽta, quæ pater posuit in sua potestate. Non enim Deus in manu tua posuit tempus: sed potius in sua. Vnde psalmographus inquit. Tempus faciendi domini, dissipauerunt legem tuam. Sed cum hodie possis pœnitentiam agere, et ad Deum te conuertere, et aliena restituere, et tuum testamẽtum condere, et animam tuam cum Deo componere: nõ obsecro hæc omnia in futuros annos relinquas. Multos nãque his nostris temporibus videmus, qui cum nullam mortis curam habeant, in maximo vitæ suæ discrimine sunt constituti. Quibus etiam cõtingit infecto testamento discedere: vel si id faciunt, ita properanter vt non iubeant solui debita debitoribus suis qui et maximas rixas, lites discordias, et cõtentiones inter famulos et hæredes relinquunt. Et ita quasi bruta animantia discedunt, eam vitam sibi promittentes quę nullatenus illis conceditur. Itaque fugiendum tibi est tãquam à peste ab his, dabo, restituam, faciam: sed potius dicito, do, restituo, facio, sicut Zachæus. Obseruandum etiam est tertio loco, non dixisse, do diuitibus, consanguineis, aut amicis: sed pauperibus. Vtinam episcopi nostri temporis et prælati hæc obseruarent. Tribuunt nanque amicis et consanguineis suis beneficia et alias dignitates: pauperes vero fame pereuntes relinquunt. Tribuunt isti principibus et regibus gemmas incredibilis valoris, vt vel sic ab ipsis regibus in altiores dignitates et pinguiores assumantur. At pauperes Christi contemnunt: quorũ necessitatibus subuenire contẽnunt. Inuenies plurimos maioratus in nostra Hispania qui ab episcopis constituti sunt et creati: plurimas etiam domos opulẽtas erectas videmꝰ ipsis patrimonijs ecclesiasticis, et ex bonis quæ pauperibus fuerunt oblata. Pinguiora domus suæ propinquis elargiri nõ dubitant: virginibus vero et mulierculis pauperibus, obolum tribuere plurimi faciunt, quibus certe necessum est subuenire, ne ab inceptis propositis necessitatis causa desistant. Zachęus surget in resurrectionẽ in die iudicij, et condẽnabit generationem hanc: cum ipse nouiter conuersus, dimidiam bonorum partem pauperibus erogauerit. Sed iam videamus quid vlterius Zachæus noster dicat. *Et si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum.* Ex quibus verbis cõijcitur parum aut nihil defraudasse, quia sub conditione fuit loquutus: si quid: idest si forte aliquid defraudaui. Tamẽ licet Zachęus haberet peccatorũ princeps et talis à Iudęis nũcuparetur: tamẽ multi alij huiusmodi erãt conditionis, et ipse solus hoc nomẽ erat cõsequutus. Alij nãq; sunt qui latronũ nomine inurũtur, alij vero sunt qui scelus latrocinij perpetrãt. Cõtigit etiã multos suspẽdi: alios vero esse præsentes spectaculũ videntes, qui certe maiori supplicio sunt digni. Et vtinã horũ numerum (ꝙ absit) non ingrediantur ipsi præsides et satellites, qui ad suspendium alios ferunt. Sed de his alias. Quadruplum dixit se reddere: forsitan quia audierat à Iudæis inter quos habitabat legem præcipere, quatuor oues pro vna debere restitui. Vel dicendum est voluisse Zachæum facere opera supererogationis ad quæ ex lege nõ tenebatur. ¶ Et expẽdas itidẽ quã differẽtes sunt homines in rei veritate ab eo ꝙ de eis vulgus iudicat: et ab eo ꝙ exterius apparet. Pharisæi in exteriorib9 habebãt sancti et iusti. Erãt (vt illis ait

Marginal references, left column: 1. Reg. 16. — 1. Reg. 19. — Mat. 16. — Mat. 26. — Prou. 3. — Iob. 31. — Ephe. 4. — Eccl. 34. — Prou. — Eccl. 4. — Eccl. 9.

Marginal references, right column: Eccl. 19. — Act. 1. — Psal. 118. — Mat. 12. — Exo. 22. — Mat. 23.

Christus) pleni omni dolo & rapina: Zacheus Gen-
tilis & diues & publicanorũ princeps, abominabilis
in conspectu Iudæorum videbatur: vide illũ liberalẽ
& iustũ, coram domino. Hunc respicit Deus, quẽ ho
mines parui faciunt. Pharisæos vero superbos domi
nus contemnit. Nam dominus nó sicut homines ex-
terna tantum respicit, mentem enim intuetur, & ex
factis vnũquẽque iudicat, quę à fide & charitate pro
cedunt. ¶ Obserua etiam q̃ Zachæus nõ hæc de se prę
Luc.18. dicabat, quẽadmodum ille alter pharisæus suæ iusti-
tiæ buccinator & publicani derisor, qui suã iustitiã
alienæ præferebat: sed vt homo peccator & simplex
studiũ suũ pãdit, vt videat, an quid aliud supersit agẽ
dũ, vt vitã æternam consequatur. Ac si diceret, iã hęc
feci, si aliud restat, tu mihi q̃ magister es omniũ dici
to. Hæc vox Zachęi expediebat, vt audiret ab impijs
Iudæis, & à Christo eisdem audientibus probaretur.
Nõ enim efficacius poterit exprobrare illorũ fraudẽ
auaritiã, & rapacitatẽ: qui non solum nihil largiebãt
egenti proximo, verũ etiã prætextu pietatis parẽtes
Mat.15. de fraudabant subsidio filijs debito. Sed iam Christi
responsum audiamus. *Quia hodie salus huic domui fa-
cta est.* Hodie ergo: in tempore gratiæ, & in die salu-
tis. Salus idest gratia saluans à peccato & custodiens
à gehẽna. Huic domui, idest Zachęo domino domus
per dæmonis expulsionem, Zachæi conuersionẽ, &
dignos fructus pœnitẽtiæ, & tãdẽ per Christi ingres-
sum qui participẽ eũ fecit bonorũ suorũ, & salutẽ tri
buit, quã antea non habebat: & hoc pacto salus facta
est. Huius mutationis ratio in ipso Zachæo est, nõ in
Christo: ex Christi præsentia: quia domum suam ma
terialẽ intrauit, tantũ fructus produxit nõ solum in
Zachæo sed etiam in tota eius familia. Vide obsecro
quantũ vtilitatis, quantũ lucri præsentia domini affe
rat. Sed dices: Deus in omni loco est. Id bene, sed alio
modo fuit in domo Zachęi, & alio modo in alijs do
mibus: nã Christus Zachæo suam præsentiã ostẽdit,
quo factũ est vt multis cumularetur beneficijs. Ali-
ter etiam est in ecclesia: & aliter in foro. In tẽplo nan
que sacramẽtaliter adest verũ corpus Christi, ita mag
num & integrũ sicut in domo Zachæi: & ita merito
possumus dicere, tantam salutẽ nobis esse in templo,
quanta olim fuit in domo Zachęi. Quia quãuis lapi-
des ædificij vel templi salutem nostris animabus nõ
tribuant, tamẽ in hoc loco copiosiorem dominus sa-
lutem pręstat quam in alio mediantibus sacramẽtis.
Hoc in templo ex infidelibus facti sumus fideles: &
cohęredes glorię Christi. Hic enim pœnitẽtię sacra-
mentũ ministratur quo Deo reconciliamur, quando
post baptismũ susceptum in misera labimur peccata.
Hic adest verũ Christi corpus in hostia cõsecrata: q̃
quidem & animas nostras alit, & diuites efficit. Hic
verbum Dei nostrę salutis cibus ministratur. Hic cer
te sanctissimũ Dei templum est, vbi multos dęmon
perdit, dñs autem lucrifacit. Alia etiã grandiora be-
neficia dñs nobis cõmunicat in hoc sanctissimo tem-
plo, pręter se ipsum qui ibi est: & pręter alia sacramen
ta quę in eo nobis ministrantur. Sed vt cõsideres quã
tõ cultu & obseruãtia digna sint ea loca sacra vbi do
min⁹ habitat: videas quid fecerit dñs cũ Mose quãdo
Exo.3. ex rubo illum alloquutus est dicẽs. Ne appropinques
huc. Solue calciamẽtum de pedibus tuis: locus enim
in quo stas, terra sancta est. Noluit dominus locum il
lum quem dominus sua pręsentia sanctificauerat pe-
dibus Mosi conteri: eo modo quo reliqua illius mon
tis loca. Idcirco dominus Aaroni sacerdoti & filijs Exo.40.
suis pręcipiebat, ne illotis manibus & pedibus sanctua
riũ domini ingrederentur, vt vel inde intelligas quẽ
cultum velit dominus locis suis pręstari. Nam si Le-
uiticum legeris passim inuenies multas cerimonias
& lotiones quę fieri pręcipiebantur eis qui tẽplũ erãt
ingressuri, ne sanctum locum pollueręt. Et in Nume
ris. Quicũque accesserit ad tabernaculũ dñi, morie-
tur. Ex quibus omnibus locis & ex alijs quę breuita-
tis causa omittimus, liquido cõstat, quanto cultu tra-
ctãda sint loca sacra. In cuius rei signũ audi pulchrũ I. Reg.5.
exemplum ex sacra pagina petitum. Nam cũ Phili-
stim capta arca domini, illam collocassent in templũ
Dagonis idoli sui, reuertentes mane inuenerunt in li
mine templi caput idoli sui & duas etiã manus. Qua
de causa sacerdotes Dagõ ingredientes templũ limẽ
eius nõ tangebant, tanta enim reuerentia & cultu ve
nerabãtur locũ, quem Dagon tetigerat, existimãtes
omnem locum à Dagone tactum esse sacrum. Et quã
uis iste Philistinorũ error non laudetur: tamen repre
hẽdere possumus pretorum audaciam, qui verũ do-
minum in ecclesijs habẽtes, easdẽ petulantia pessima
violare nõ dubitant. Et vt aduertas quantũ Deus of-
fenditur iniuria illorũ qui templum domini violant
vide quid dominus fecerit, quando eiecit ementes & Ioan.2.
vendentes de tẽplo. mensas eorum deiecit dicẽs. Do
mus mea domus orationis est. Expende etiam Chri-
stum dominũ, qui misericordię instrumentũ est, iu-
stitię etiam fieri obseruatorem, & hoc vt puniat tem
pli violatores. Nam cũ primũ Christus humanã car-
nem suscepit, nõ venit ad puniendũ, sed ad cõdonan
dum nec iustitia sed sua misericordia fungi, & ad cõ-
ponendam pacem inter Deũ & homines. Huius pa-
cis & misericordię instrumentum Christus erat: qui
tanto odio violatores tẽpli prosequitur, vt misericor
dię officiũ ad q̃ venerat obliuiscatur, & iustitię mu-
nus exerceat. Is enim qui adulteris, latronibus, & sce
leratissimis hominibus venerat vt parceret, in templi
violatores grauiter animaduertit. Alia multa punitio
nis exẽpla adducere possem aduersus eos qui templũ
domini violant facta, quę ne molestus videar silẽtio
pretereo: Sed hoc solũ (vt finẽ imponam) te latere nõ
permittam, q̃ isti nũquam sui tẽporis rectũ fecerint
presertim cũ Deus in hac vita in eos animaduertere
voluerit. Hoc enim ab Antiocho & Nicanore, & à
Balthasare rege Babyloniæ roga: qui cum vasculis tẽ 1. Mac.9.
pli in Hierusalem ipsi & eius pellices inuerecundè bibe 2. Mac.15.
bant. Sed quia templũ Dei & ecclesia est hominibus Dan.5.
saluti per Christi pręsentiam sicut salus in domo Za-
chęi data est: quapropter templi has dedicationes cũ
loca sancta sint, vbi tantis ornati sumus beneficijs &
muneribus venerari & colere necesse est. Sed vt vlte
rius procedamus iam Christus causam assignat, cur
Zachęo tanta salus data sit, dicens. *Eo q̃ sit filius A-
brahæ.* Nõ vtiq; quia de eius stirpe aut sanguine sit p
creatus, sed quia fidẽ & opera eius imitatus fuerit. Nõ
filius sobole, sed merito: nõ stirpe aut semine, sed de-
uotione. Sed vide similitudinẽ Zachęi cũ Abrahã. A
brahã desiderauit videre diẽ dñi. Zachę⁹ cupiebat Ie
sũ videre, & quis ille esset. Abrahã vidit & grauis⁹ est.
Zachęus vidit illum & excepit gaudens. Abrahã do
minum

Ioan.8. minũ recepit in hospitio cũ Angelis, & Zachæus cũ
Gen.18. Apostolis. Ille pergentem in Sodomam, hic trãseuntem per Iudæam. Abraham festinans currit & parat conuiuium: hic festinans & parauit conuiuium. Abraham stabat coram Deo, & Zachæus stans coram Christo ei loquutus est. Abrahæ dedit dominus benedictionẽ filij, & Zachæi familiæ Christus benedixit: nã salus eius domui facta est. Recte ergo Zacheus filius Abrahæ nũcupatur, dũ morũ similitudo in vtroq; ostẽditur. Iudæi qui ex sanguine eius erãt, degenerabãt ab Abrahã: & hic alienigena imitatione morũ factus est filius eius. Melius enim est virtutibus esse plenũ, quã ab illustri prosapia ortum ducere.
Ioan.8. Potius nãque appellandus erit Zacheus filius Abrahæ, quam Iudæi: cũ suis operibus malis ab ipso parẽte Abrahã degenerarẽt. Ideo dominus eis dixit. Si filij Abrahæ estis opera Abrahę facite. Ex quo loco disce vt si teipsum laudas de maiorum stemmatis, imitari etiã te oportebit maiorũ tuorũ facta: vt vel sic similis illis fias, ex quorum sanguine originem ducere affirmas. Si autẽ generis natalibus obscurus es talia facito opera, vt id nomẽ consequaris quo tui maiores claruerunt: nã hæc certe melior nobilitas est, quã ea quę à maioribus duci potest. Sed quia de his in tertio capite diximus, alia modo cõsideremus. His igitur verbis quæ Christus loquutus fuit Zachęo soluitur illa magna quæstio quę Apostolorũ tempore orta fuit. An ad
Act.10. gentes etiã pertineret salus. Christus nãque in hoc loco breuissimis verbis ostẽdit illos solũ filios Abrahę nũcupari, qui eius fidem & pia opera sectantur: sicut
Rom.9. Paulus & Iacobus qui ob hanc causam veri filij Dei ascribũtur. Paulus enim ad Romanos inquit. Nõ omnes qui ex Israel sunt, ij sunt Israelitæ: nec qui semen sunt Abrahæ, hi omnes filij (sed in Isaac vocabitur semẽ) idest non qui filij carnis, sed tamẽ filij Dei. Sed qui filij sunt promissionis æstimãtur in semine: hoc est, qui ex promissione facta Abrahæ regenerãtur in
Rom.4. Christo. Et iterũ ait. Abrahã pater eorũ est, nõ solum qui sunt ex circũcisione, sed etiã eorũ qui sectãtur vestigia fidei Abrahæ, & eius fidei, quã hic habuit, non dũ circũcisus. Sicut enim Abrahã nõ circũcisus credidit in venturũ Christum: ita & Zachæus nõ circuncisus credidit in præsentẽ Christũ. Quoniã Iudei hęc nõ intelligebãt, sed omnẽ iustitiã externis metiebantur cultibus, Zachęũ fratrẽ suũ nõ agnoscebãt: sed potius indignũ illũ reputabant, cum quo vir bonus aliquod cõmercium habere posset. Nec mirũ nobis videatur hæc fieri à pharisæis & Iudæorũ vulgo, quando videm Apostolos post acceptũ Spiritũ sanctũ dif-
Act.10. ficulter & grauiter Gẽtiles ad cõsortiũ fideliũ admitterẽ vt in actis Apostolorũ habetur. *Venit enim filius hominis quærere & saluum facere, quod perierat.* Hæc dixit Christus vt seipsum & Zachæũ excusaret. Ex parte Zachæi iam respõderat, dicẽs filiũ esse Abrahę ex parte vero sui ipsius, dicẽs hoc esse suũ munus, nã ad hoc venit vt saluum faceret q perierat. Est igitur literæ sensus. Vos Iudæi mihi calũniam paratis eo q ad publicanum & ethnicũ diuerterim: sed ethnicus non est qui fidem Habrahæ habet: & qui fidem suam sanctis operibus confirmat Zachęus talis est, ergo immerito accusor, q ad ipsũ diuerti. Quod si hoc vobis persuasum nõ est, & existimatis eum improbũ esse: sciatis igitur me ad hoc venisse, vt saluum facerẽ q perierat. Et nõ solum in hoc loco, sed sæpe alibi Christus seipsum excusauit, vt in conuersione Matthæi: & quando murmurabant Pharisæi, q Christus suscipiebat publicanos & peccatores. ¶ Vide ergo & tu, q quemadmodum Zachæũ, ita teipsum dominus quę- Mat.9.
rit & vocat. si tu volueris salutem consequi: nam Za Luc.15.
chæus ita potuit, quia voluit, cũ & alius idcirco non potuit, quia noluit. Ita enim velle efficit posse: vt efficit nolle, non posse. Maxima est voluntatis vis, quæ efficit, nos posse quod volumus: & nõ posse, quę nolumus. Idcirco nemo poterit excusari, quasi voluerit & nõ potuerit: cum constet eum idcirco non potuisse quia noluit: vt nolens volentis exemplo dãnetur, & volens voluntate propria, quia impleuit quæ voluit remuneretur. Quæramus igitur eum, qui tãta sollicitudine & diligentia nos quæsiuit. Quęrite domi- Esa.55.
num (ait Esaias) dum inueniri potest, & inuocate eũ Psal.68.
dum prope est. Et psalmista. Quęrite dominũ & viuet anima vestra: querite faciem eius semper. Exeamus à domibus nostris, hoc est ab amore proprio cũ Zacheo, & fugientes turbam & strepitum mũdi, terrena omnia contemnamus. *Hæc illis audientibus, adijciens dixit parabolam: eo quod esset prope Hierusalem & quia existimarent quod confestim regnum Dei manifestaretur.* Putabant Iudęi regnũ Christi esse temporale, & Messiã in lege promissum temporaliter esse regnaturũ. Legerant enim in Esaia. Super soliũ Da Esa.9.
uid & super regnum eius sedebit: vt confirmet illud Iere.23.
& corroboret in iudicio & iustitia amodo & vsq; in sempiternũ. Et in Ieremia. Ecce dies veniũt, dicit dominus: & suscitabo Dauid germẽ iustum. In diebus illis, saluabitur Iudas: & Israel, habitabit confidẽter. Sed has prophetias nõ intelligunt nec interpretãtur de regno Christi spirituali, qui regnat in cordibus fideliũ sed de regno temporali, quale habuit Dauid, Salomõ & alij reges Iuda. Sperabant enim suũ Messiã, solium locaturũ in regia ciuitate Hierusalẽ. Hęc si recte obseruaueris facile intelliges quare Lucas noster tã diligẽter scripserit, quo loco & tempore Christus sequẽtem parabolam dixerit. Nam si negotiũ altius altamente contemplari volumus tria inquit. Primum dicit Christum venisse ad saluandum quod perierat. Nõ autem loquitur de ciuitatibus oppidis, aut castris Iudęorum recuperandis: sed de animabus redimendis. Secundo erat Iesus prope Ierusalem, non vt inde fugaret Herodẽ aut Pilatũ, nõ vt ibi solium suũ cõstitueret: sed vt ibi post multa opprobria & flagella turpissimã & ignominiosam mortẽ subiret. Tertio Iudęi putabant Christum in breui manifestaturũ regnum suũ vt qui per miracula & signa in dies magnificentius suam potestatem ostenderet, iamq; ascẽderet ad ciuitatem Regiã. Quod si Iudæi adhuc cęci manifestationem regni Christi quęrunt aperiant oculos cordis sui & fide videãt, quomodo potẽtissimus iste rex in cruce moriẽs, eũ vicit, qui mortis habebat imperiũ. Et de tali sui regni manifestatione inquit. Cũ exaltaueritis filiũ hominis tũc cognoscetis quia ego sum. Et ipse Christus iterũ. Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. De huius- Ioan.8.
modi manifestatione regni Christi etiã loquitur Pau Ioan.21.
lus ad Colossenses scribẽs: q Christus delens quod ad uersus nos erat chirographũ decreti quod erat cõtra riũ nobis, & ipsum tulit de medio affigẽs illud cruci: Colo.2.

& spolians principatus & potestates traduxit confidenter palam triumphãs eos in semetipso. Hactenus Lucas: nunc vero Christum dominum audiamus. *Homo quidam nobilis abijt in regionem longinquam.* Sciens dominus quam præpostere & stulte sentirent de regno eius voluit hac parabola indicare, se non venisse in carnem vt aliquem condemnet, vel vt vi opprimat: non enim misit Deus vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Sed in fine se venturum sumpturum rationem factorum nostrorum & de omnibus bonis in nos collatis. Tuncque instare tẽpus in quo serui inutiles & pigri supplicijs sunt afficiendi, frugi vero remunerandi. Interim tamẽ admonet vt omnes & singuli munus suum recte exequantur, & acceptis beneficijs vtãtur commode & in vtilitatem proximi. Itaque hæc parabola duas partes cõtinet, prior est de Iudæis pertinacibus & incredulis, qualem scilicet reportati sint pœnam propter Messiã contemptum, minime cognitum nec susceptum. Altera pars huic inserta per occasionem de seruis bonæ vel malæ fidei, quam scilicet mercedem vtriq; reportaturi sint à domino. Hic igitur scopus est totius parabolæ. Igitur homo hic Christus est. Nobilis autem est siue diuinam, siue humanam naturam attẽderis. Iuxta diuinam quidem, æternus Deus est: iuxta humanam vero ex regali progenie Dauid. Dicitur aũt in regionem longinquam, per corporalem absentiã proficisci. Fuit enim aliquando inter homines cõuersatus & prædicauit: postea vero resurgẽs à mortuis, in cœlũ ꝙ nobis regio lõginqua est euolauit. Hoc cõuenit Christo secundum naturam assumptã: quia secundum deitatem vbique est, & discipulis dixit. Ecce ego vobiscum sum, vsque ad consummationẽ seculi. Sed ad quid abijt. *Accipere sibi regnum, & reuerti.* Quale rogo regnum? Regnum sane cœleste ac æternum: quia super omnes Angelorum choros ascendit. Dicitur vero reuerti propter secundum aduentũ quia in die nouissimo reuertetur, & in hora mortis cuiuscũque etiam vt vnicuique iuxta opera sua mercedem reddat, vt in Apocalypsi habetur. Ecce venio cito, & merces mea mecum est: dare vnicuique secũdum opera sua. *Vocatis autem decem seruis suis, dedit eis decem mnas.* Vnicuique enim secundum sua merita, seu capacitatem tribuit. Hinc ait Paulus. Alijs per spiritũ datur sermo sapiẽtiæ, alijs sermo sciẽtiæ, alijs gratia sanitatũ, alijs operatio virtutũ, &c. Porro mna dictio est græca latine vero dicitur mina, põdus duodecim vnciarum & dimidiæ significans: centũ enim drachmis appenditur. Per has sane euãgelicas mnas bona quæ nobis largitur Deus, intelligenda veniũt: quæ quidem bona quintuplicia sunt. Externa primo vt opes, honores, amici corporis, &c. Secundo, vt nobilitas, valetudo decor: & id genus alia. Tertio vero animi bona qualia sunt virtutes & scientiæ, quæ quidem naturalia bona vocantur. Quarto autem gratiæ sunt gratis datæ, quæ recẽsentur à Paulo, dicẽte ipso. Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem: alij quidem, &c. Quinto demum gratia iustificãs est cum omnibus virtutibus infusis. Hęc duo vltima bonorum genera (vt plane cõstat) super naturalia sunt: tria vero priora non proprie Christi bona appellanda existimo: quapropter cum ipse dominus optimus & maximus regnũ suũ ex hoc mundo non esse apperte asserat, nec opes mundi huius inter sua bona cõputantur. Proprie igitur mnarũ nomine nõ hic temporalia bona significantur: licet ad prædicandum populo nihil erit incõmodi si talenti nomine talia nũcupẽtur. Quintum deinde gratiarum genus mna dici non debet: quia gratia iustificans cum virtutibus infusis nõ datur in aliorum vtilitatẽ: sed in illius solum qui accipit cõmodum. Et licet in his vti nomine mna liceat: proprie tamen loquendo, nomine mna ad quartum genus bonorum arctãdum est. Cũ igitur pateat dominum seruos suos vocasse eisque bona sua contulisse, facile intelliges omnes seruos vocatos, omnibusque talẽtum aliquod concessum fuisse. Nullus est sane Christianorum cui mna aliqua data non sit: sicut nullus est qui seruus non sit. Vide ergo quod id quod accepisti, domini bonum est: & talentum est. Si autẽ domini bonũ est, non potuit non esse pretiosum. Huius seculi principes, vilia inter bona sua nuncupare ægre ferunt. Si vero aliquid ipsis delectabile habent, id quidem pluris faciunt: & de eo ipso quod suum est magnũ ac pretiosum existimãt. Itaque diuisis minis inter seruos. *Ait illis. Negotiamini dum venio.* Negotiatio hæc spiritualis est, & bona quidem. Quanto enim his Dei bonis laboramus, cui etiam seruimus: proficimus proximis, illis seruiẽtes eis beneficijs quę nobis à Deo data sunt. Negotiari, operari est: finis eñ moralis philosophiæ & ad quod ipsa tẽdit, potius est facere, quam scire. Quid tibi prodest rogo diffinitionem virtutis percipere, nisi ipsam prorsus virtutem sequaris? Nõ in sermone regnum Dei est, ait Apostolus: sed in virtute. Et Aristoteles. De virtute (inquit) scire, sat non est: sed enitendum est ipsam habere. Ideo dominus non dicit hic discite dum venio: sed negotiamini dum venio. Bona quidem scientia, sed debet esse cum virtute copulata. Malum enim limeũ per se nec comeditur, nec vtile est: sed cũ perdice aut alio huiusmodi cibo. Similiter scientia per se sola, absque virtute inquam scientia inutilis est: sed virtuti admixta magnam habet vtilitatem, & virtutẽ ipsam reddit suauiorem, ac illustriorem. Negotia sane ad quæ Deus nos inuitat dum ait negotiamini dum venio, opera sunt honesta: & actiones virtutũ. Tempus autem quo viuimus, tempus inquam vitæ præsentis: vsque ad secundum Christi aduentum, tempus negotiationis est, & tempus merendi. Hinc habes quod secundus Christi aduentus finem imponit statui meritorio: ideo dixit negotiamini dum venio, nã postea nullum erit tempus negotiandi aut merendi. Post mortem enim non erit locus merendi, nec demerendi. Ioseph in AEgypto, diuitiarum & abundantiæ tempore, in recondito ad famis tempus, panem tum aggregauit tum vero seruauit: quod quidem AEgyptij facere nescierunt, cuius rei gratia ob nimiam ac vrgentem famem bona sua vendiderunt, & seipsos etiam regis imperio in seruos tradiderunt. Si autem AEgyptij illi prudenter se gessissent considerare debuerant non sine causa œconomos, illos Pharaonis tantam tritici copiam tanta cura ac studio congregasse, idque in locis ad obseruandum consuetis reposuisse: quorum exemplo moniti hoc ipsum facere debuissent. Tamen tunc temporis AEgyptij penuria venturæ ignari vacui remansere, postea vero necessitate famis perire cogebantur. Quapropter

Ioan.3. Mat.28. Apoc.22. Ephe.4. 1. Cor.12. Ioan.19. 1. Cor.4. Ethic.1. Gen.41.

pter age ergo modo & considera totum huius vitæ spatium tempus esse opportunum satis ad augẽdum opes & diuitias cõgregandas: in quo etiam quilibet fidelis ditari ac locupletari poterit, & in vitam perennem thesaurizare atque mereri. Quod si modo prætermiseris & tempus in aduersum consumpseris, famis tempus adueniet quo quidem nihil nec aggregare, nec mereri valebis. Quo circa diligenter modo labora, ne forte cum velis, iam non liceat. Vnde Paulus suis Corinthijs ait. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nũc dies salutis: in omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros in multa patientia, in ieiunijs, in tribulationibus, in vigilijs, &c. Fidelium quippe hominum vita nihil aliud, nisi perpetuus labor & continuum negotium ad consequẽdam vitam æternam
2. Cor. 6. existimanda est. Soliciti vero emptores & mercatores non in vno atque eodem viuunt loco: sed vbiq; terrarum soliciti, atque inertes de suis agunt mercibus atque negotijs. Ita tu non sine magno labore putes salutem consecuturum. Ne ociosus sis, cum te saluum esse oporteat: idipsum sane lachrymis, orationibus, gemitibus, vigilijs, & alijs muneribus & gratijs quæ accepisti a Deo contendere debes: quæ si in seruiendo Deo secundum ingenium & gratiam tuam, & in vtilitate proximi exercueris, optatissimũ quidem exitum impetrabis. Tempus autẽ hoc negotiationis huius vitę in quo laborãdum est, breue esse cõcernitur. Volat enim ætas: tempus vero venturæ glorię accedet, quando perpetuo requiesces. Huius vitæ autem tẽpus totum in labore ac negotiatione dicta positum est, cum in venturum tempus, nec merendi nec demerendi vti diximus oportunitas cõcedatur. Sic Paulus Corinthios monet dicens. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit siue bonum siue malum. Expende quod non dicit extra corpus: sed in corpore: quia quilibet factorum suorũ rationem redditurus est prout gessit in corpore. Bea-
2. Cor. 5. tis quidem in cælo propter amorem quem erga Deũ habent, gloria non augetur: nec condemnatis similiter propter offensas Deo illatas pœna augetur. Nullus quippe istorum nec in merendi, nec in demerẽdi statu est. Duo equidem si bene cõsideratur Christus hic nos docet. Alterũ quòd negotiemur: alterum vero, dum ipsi venerit. Ponit enim mensuram & metam tempori negotiationis quã in hac vita agere debemus: quod quidem arctat ad tempus huius vitæ. Ideoque in vita præsenti negotiaturus es, cum in futura nec mereri quidẽ possis. Sed cur Dominus post huius vitæ cursum præmio non donat, nisi ea opera quæ à nobis viuentibus facta probãtur? Quia diuinæ prouidentiæ placuit, huius vitæ opera esse donanda: non tamẽ quæ in futuro sæculo fiunt. Non quia opera huius sæculi prȩferri debeãt illis quę in futura gloria fiunt: sed quia vt diximus diuinę placuit prouidẽtiæ, quòd appositissimo exẽplo ostendam. Nõnulla reperies oppida, loca, & castella, eaq; vilia & infima in quibus ex beneplacito regio mercatus & nũdinæ à certo in certum tempus celebrãtur. Concesso tamẽ priuilegio & libertate de solutione vectigalis quod ratione emptionis & venditionis debetur (sunt certę aliquæ huiusmodi nundinæ in nostra Hispania) multi tam emptores quam venditores vndique ad commercium (vt tanto gaudeant priuilegio) libẽtissime conueniunt & affluunt: quibus durantibus quicquid de mercaturis & supellectilibus volueris facile inuenies. Finitisque nundinis, & finito priuilegio nihil prorsus simili precio in oppido parui momenti inuenies. Quæ rogo causa est? Nunquid pecunia minoris est valoris, quam antea? Non sane, sed eiusdem. Ergo non ex eo sed ex defectu merciũ, atque mercatus id prouenit: quia mercato confecto sterilitas & inopia oppidi subsecuta est. Sic sane anima nostra sicut sterilis est vicus, iuxta illud prophetæ. Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Sed ea est Dei bonitas & misericordia quòd nobis à primo vsu ratiõis ad mortis vsque tempus & vltimum instans vitę nostræ, priuilegium emendi & vendendi & negotiandi, ad futuram gloriam comparandam concessit. In hoc autem ratio aliqua reddenda non est, nisi quod diuinæ voluntati bona huius vitæ opera acceptare & in futura gloria huius modi bona opera remunerari placuerit. Psal. 143.
Facta vero illorum qui diuino regno intersunt, minime dono affici Deo placuit: quemadmodum diximus regi temporali visum est hoc mercati priuilegium huic loco & vico tanto tempore esse concedẽdum. Quamobrem post hunc vitæ cursum nihil mereberis; nõ propter defectum bonorum operum: sed quia mercati tempus præterijt. Antea vero quã prætereat & finiatur dum lucem habes diligens esto mercator: & quoniam regnum cælorum vendibile est, mercatorum & agẽtium more agendum est. Mutuabis hic si lucrum in futurum exoptas facultates & opes tuas, pro paupertate: risum, pro lachrymis: gloriam & requiem, pro persecutionibus: voluptates, pro laboribus: & saturitatem, pro fame & ieiunio. Finito enim huius vitæ spacio etiã si instar maris aquæ lachrymeris nihil glorię plus hoc ideo impetrabis: & quãuis dolores inferni maiores sine modo huius vitæ doloribus sunt, tamẽ illic nec demerito nec merito locus relinquitur. Quo fit vt si in hac vita centesima parte minus laborum inferni pœnituerat dãnatum propter Christum, credere placet illum vitã cælestem hoc dolore esse consecuturum. O fœlix vitæ tempus in quo sine magno labore possumus vitã æternam obtinere. In hac autem vita paucis laboribus pro Christo susceptis, multum sane mereri poteris. At plus eligis in infernum descẽdere, quam propter Christum moderatos aliquos hic ferre labores: nam ipsis confectis de facili ad optatam metã peruenies. Hic enim paucis eleemosynis erogatis & exigua tolerata fame, paucisque vigilijs & ęrumnis, negotiari & cæleste regnũ mereri potest. Quapropter animaduertas velim Christum dicere, negotiamini dũ venio: quia postea negotiandi tempus non est. Si tanta quæro tritici copia in foro daretur, vt argenteo vno viginti tritici modios emere potuisses, & post octo dies tanta esset penuria, vt si centum pro singulis granis dares, inuentu essent difficillima: stultum quippe esset emptionem illam viliorem tempore cõgruo non præuenisse. Idem serua ò tu quicũque fidelis in vitæ æternæ acquisitione & negotiatione: ne tibi tempus ad hoc deficiat, & in tantas venias angustias, vbi nec precibus postea vllus locus detur: cum modo in hac vita quæ meritis abundat, vili pretio, hoc est, exiguis lachrymis & paucis laboribus possis

æternam vitam emere & mereri. Vnde sanctus propheta Esaias clamat dicens. Venite & emite absque auro & argēto: & absque vlla cōmutatione. Ideo propera, & te laboribus accōmoda, vt futuram vitam negotieris & consequaris: cum aduētum Domini ignores, nec scias quando mors sit ventura. Exemplum enim præbent volatilia, aquilæ, accipitres, & similia: quæ accelerato cursu & volatu ad prædam se præparant ac discurrunt, id quidem antequam dies euanescat. Considera tandem huius mortalis vitæ tempus esse breue: ideo gemitibus, lachrymis, & orationibus tibi regnū cæleste captes, necesse est. Væ illis qui nō considerant & tempus pœnitentiæ, & dies salutis prę terire. Properanter certe ad sepulchrum tendis: ridiculum ideo est, tuę saluti non prouidere. Ociosus es & salutis propriæ contemptor videris: age iam laborem ne differas: statim imo sine negligentia vigila, negotiare tibi regnum promissum: nam si in laborando & vitam æternā acquirendo negligens fueris eueniet tibi forsan quòd Leuitæ cuidam cōtigit qui vesperi ē Bethlehē profectus precibus soceri detentus, ad propriam domum non peruenit sed iuxta Gabaa in tribu Benjamin in hospitium fuit exceptus, & ibi graui iniuria lacessitus. Ideo statim proficisci tibi necesse est: ne precibus mūdi & dæmonis aut carnis detentus, ad domū cælestem peruenire nequeas. Quapropter pænitentiam opportuno tempore agito, & viam cælestis patriæ tibi munire intende: ne obtenebrosa nocte, mortis inquam occupāte in hospitium tartareum excipiaris potius quam ad domum optatā (quæ cœlum est) accedas. Negotiamini itaque dum venio, dicit Christus. Sed quia in superioribus capite duodecimo in illud estote parati quia nescitis. &c. plura de his diximus, nunc supersedendum est, vt historiam prosequamur. Ait ergo Euāgelista. *Ciues autem eius oderant eum.* In his sane verbis malitia Iudęorum insinuatur: odio enim prosequebantur Christum dominum, sicut ipsemet fatetur dicens. Odio habuerunt me gratis. Tanto odio detinebantur aduersus Christum, vt cruci affixerunt eum: & præterea etiam post mortem Pilato dixerunt. Domine, recordati sumus quòd seductor ille dixit adhuc viuēs. Ecce post mortem seductorem vocant: qui nec mortuo domino odium & iram nōdum deposuerāt qua illum inique prosequebantur. Nondū enim ira & insanus furor eorū placatus erat. Quis rogo tam immanis & acer est, quis tandem tantum inimicum odit, quòd si viderit illum mortuum & in patibulo affixū non compatiatur & flectatur: ita vt ira & odium in ipso prorsus extinguatur? Sed isti non ita, imo post mortem ignominiosam Christo domino illatam nō quiescunt, sed vocant eum seductorem, in quo aperte ostendunt vindicatos adhuc non fuisse. ¶ Perpende etiam quòd homines mali, & dānati, atque etiam dęmones ipsi nō possunt Deum tanto odio prosequi quin potius cum naturali quodā amore etiam plusquam seipsos diligere. Odio tamen habent ipsum, vt hic dicitur in quantum punit peccata: pharisæi vero filiū Dei oderant, quia eorū peccata arguebat. Odiū quippe quidā motus est appetitiuę potentię, qui non mouetur nisi ab aliquo obiecto apprehenso: Deus autē dupliciter cognosci & apprehēdi potest. Vno quidem modo secundum seipsum cum per essentiam videtur & cognoscitur, secundum quam cum sit ipsa bonitas etiam in abstracto à nullo potest odio haberi: quia de ratione boni est quòd naturaliter diligatur. Alio modo cognoscitur Deus per suos effectus cū punit vel cum benefacit: & sic vt benefactor non potest naturaliter odio haberi. In quātum vero Dei effectus repugnant inordinatę volūtati humanæ per peccatum deprauatæ sicut inflictio pœnæ & coërctio peccatorum & huiusmodi, potest Deus ab improbis odio haberi. Fur enim & latro non odit iudicem in quantum est homo, quia hoc est contra naturam: sed odit eum in quātum est iudex, & pœnæ inflictor. Sic isti mundi saluatorem oderant, quia eorum peccata puniebat: & pœnam pro illis cōminabatur æternam. ¶ Porro Iudæi vocantur hic ciues quia Christus ex eis natus est, & factus est (vt Paulus ait) ex semine Dauid secundum carnem, & sub eadem lege Mosi viuebat, & in vno eodemque templo cōmunicabat, & in eadem patria habitabat: & propter has ciuium conditiones erāt Iudæi ciues eius. De istis etiam ciuibus qui tantopere illum odiebant dicit Euangelista. *Et miserunt legationem post illum dicentes. Nolumus hunc regnare super nos.* Miserunt legationē quia post Christi ascensionem fidem Christi euangelicamque doctrinam conati sunt destruere, & de orbe delere. Vnus eorum legatus fuit aliquādo Diuus Paulus cū acceptis epistolis in Damascum proficiscebatur Christianos persecuturus. Sic etiā in Actis legimus quod adductis apostolis in cōcilio denunciatum est eis ne omnino in nomine Iesu loquerentur. Nolumus inquiunt regnare hunc super nos. Sic Pilato dixerunt. Non habemus regem nisi Cæsarem. Et cum causam mortis eius posuit scriptam in cruce, dixerunt. Noli dicere rex Iudæorum: sed quia ipse dixit, rex sum Iudæorum. O infelicissimi & cæci Iudæi. Maluerunt enim tyrānidem Cæsaris & Herodis tolerare quam regem Christum, benignū, & misericordem suscipere. Similiter & olim patres eorum maluerunt tyrānidem Pharaonis sufferre & superbissimo regi inseruire, quam parum quid propter Deum in deserto pati, & gaudere optima terra promissionis & dominos esse. Vnde Mosi & Aaroni dixerunt: Vtinam mortui essemus per manū Domini in terra Aegypti, quādo sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panem in saturitate. Et timentes Aegyptios dixerunt, Melius erat nobis seruire Aegyptijs. Multi etiam nunc similes sunt istis, qui præferunt officia dęmonis, & eius vitia, officijs Christo domino omniū rerum opifici debitis: & sic si non voce, tacite vero in cordibus suis dicunt. Nolumus hunc regnare super nos: sed auaritiam, luxuriam, iram, superbiā, & alia id genus. Malunt enim peruersi illi Iudæi dęmonis tyrannidem ferre, & grauissimum Sathanæ & mūdi iugum tolerare: quā parum laboris pro Christo sufferre. Stultum quidem est viribus totis virtutē non aggredi, & postea dulcissima Christi cōuersatione & regno frui. Renuentes autem virtutem & bonitatē, laqueis peccatorum subiecti sunt: qui si seipsos deuincerent, familiaritate & dulci Christi conuersatione gauderent. Nolunt ergo vt Christus fons vitæ regnet super illos: quinimo turpitudo, libido, immunditia, & peccata. &c. Nolumus (inquiūt) hūc regnare super nos. Ex eo quod dicunt nolumus perpende quod

Esa.55. *Iude.19.* *Ioan.15.* *Matth.27.* *Rom.1.* *Act.9.* *Act.4.* *Ioan.19.* *Exo.16.* *Exo.14.*

quod si Christus recedit ab anima illud sane est quia tu recedis ab eo. Malitia enim voluntatis expellitur dominus. Quod si eum vocaueris & bono corde & simplici quæsieris eum, præsto erit: si vero a te discedet, non id ex animo facit, sed quia tu ipse illum discedere cogis. Si volueris quod Christus regnet super te, ipse regnabit: si autē nolueris, recedet: homo certe suæ voluntatis dominus est. Si malus es, tua ipsius culpa est: tuque ipse malignitatis autor es: & si Christus tui regnator non est, id causæ est quia te reluctantem nouit. Iure ergo dicitur. Ante hominem mors & vita, bonum & malum: quodcunque voluerit dabitur illi. Tuæ damnationis causa est, quia tu saluus esse non vis; si autē Dominus tuæ animæ nō præest, id fit propter cōtrariam quam opponis voluntatem. Ex quibus deducitur manifeste causam peccati voluntatem quidē esse: sine cuius vel tacito vel expresso consensu perpetrari maculam peccati, impossibile est. Sequitur in contextu. *Et factum est vt rediret accepto regno.* Rediret inquit: ad generale iudicium intellige) ad quod in fine sæculi veniet Christus accepto regno: quia ante finem sæculi totus mundus conuertetur, iuxta illud Danielis. Dedit ei, scilicet pater Christo potestatem, regnum, & honorem: & omnes populi, tribus, & regna seruient ei. Sic angeli apostolis in die Resurrectionis dixerunt. Viri Galilæi quid statis aspicientes in cælum? Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet quemadmodum vidistis eum ascendentem in cælum. Dicit accepto regno quia iam erat suum, sed non acceperat eius possessionē: quoniam regni possessionem morte meruit iuxta illud. Oportuit Christum pati, & sic intrare in gloriam suam. Dicitur etiam quod redijt, vt seruos videret & examinaret: vt doceat operarios esse vidēdos, nam vt in plurimum mercenarij ad oculum experientia testante seruiūt. Sed mirum valde est quod omnes seruiamus ad oculum hominis, & paucissimi ad oculum Dei. Hoc etiam inter ecclesiasticos videbis: vt si prælatus diuinis officijs intersit, cæteri omnes adsunt & comparēt: sin minus, chorus vacuus & ecclesia deserta existit. Nonne Deus ibi est? Num oculi hominū perspicaciores sunt oculis Dei? Cum vero nullū fere virtutis opus exerceant nisi à Prælatis videri se prius cognoscant: ideo sæpius Prælatos ad eos accedere, eosdēque visitare necesse est, vt propriis oculis subditorū ministeria videant, vt dicitur in præsenti hominem hūc accepto regno redijsse, vt rationem à seruis suis sumeret, eorum quippe quæ eo absente fecerant. Verum licet Deus nos sæpe visitet & præsto sit vt opera nostra intueatur: tamē hæc reuersio de die iudicij, vel de morte vniuscuiusque intelligenda est. ¶ Expende quod non exprimit quanto tempore nobilis ille aduentū suum distulerit: quia filius hominis hora qua nescimus & qua nō putamus adueniet, & ideo beatus Paulus ad Thessalonicenses scribit dicēs: ipsi enim diligenter scitis, quia dies domini sicut fur in nocte veniet. Hoc est ex inopinato: quod clarius in superioribus dominus dixit. Et vos (inquit) estote parati, quia qua hora non putatis filius hominis veniet. Præterea hoc in loco obseruandū vlterius cēseo videlicet verbū illud redijt. Redijt dicit, quia in morte siue in iudicio, non potest homo ire ad Deū, sed Deus venit ad illū: nam mors nō est in potestate hominis, sed Dei: ipse enim posuit animam in corpore nostro aufert etiam quando vult, & ideo in iudicio potius dicitur Deum venire ad hominem, quam hominē ad Deū. Sic de Ioāne dicit Christus. Sic eum volo manere donec veniam, Idest, donec veniam ad eum, per mortem ipsius. Neque enim est in potestate nostra Deo adhærere: sed ipse potest nos sibi propinquos facere, & hoc est ad nos venire. Recte ergo Dominus seruorum redijt, & venit ad seruos. Sequitur. *Et iussit vocare seruos, quibus dedit pecuniam.* Omnes enim adducentur ad ipsum, in iudicio. Omnes (inquit Paulus) oportet nos stare ante tribunal Christi. Constat ergo neminem à Deo condēnari nisi prius illum vocet, cuius seruus sibi redditurus est rationem, vt vnusquisque pro se respōdeat. Nō sic nostri temporis iudices nec Prælati, qui innocentem inauditum dānāt: & facile detractoribus & murmuratoribus credunt, quorum officium est maledicere absentibus: quod quidē Romani gētiles suis temporibus minime fecerunt, quod Christiani nunc faciunt. Festus quidem ausus est dicere Aggripæ regi. Non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem priusquam is qui accusatur præsentes habeat accusatores locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina quæ obijciuntur. Ad iudicium itaque vocat seruos suos dominus. Ad quid? Attēde causam. *Vt sciret quantumquisque negotiatus esset.* Hoc est, vt alios scire faceret periudicialem suam sententiam. Sic scriptū habetur in Exodo. Dixit dominus ad filios Israel. Iam nunc depone ornatum tuum, vt sciam quid faciam tibi. Præterea hæc ratio in morte à quolibet exigetur, ideo ibi sententiam aut dānationis, aut salutis æternæ accipiet: in die autem iudicij ab omnibus generaliter exigetur. Dicitur autē vocare seruos & reddere rationē, vt sciret quantumquisque negotiatus esset ad normā hominum, quia sæpe homines qui aliquid seruis suis administrandum cōmittunt ignorant euētum rei illis commissæ: ideo rationem petūt per quam constet an res sua profecerit vel detrimentum passa fuerit. Deus autem omnia nostra nouit: ideoque nulla indiget inquisitione, nec oportet exigere rationem ab aliquo: & non solum nouit quis damnādus, & quis gloria dignus sit, sed etiā quanta gloria vel quanta damnatione, & iuxta hoc quod de singulis nouit iudicat eos, & hæc est ratio quam ponit cū eis. Vnde nullam rationem serui hic reddunt, sed recipiunt cōclusionem rationibus suis, conuenientem damnationem, vel gloriam. Ista autē ratio redditur de libris cōmissis: & quia nullus est à quo in iudicio nō exigatur ratio, nullus est qui mnā aliquam non acceperit: hoc autem de illis qui ad discretionis annos peruenerūt intelligitur. Nam his saltem donū rationis cōmissum est, & tenentur omnes actus suos secundum rationem dirigere. Quod si ab ea quis deuiauerit, mnam suam amittit: licet hic magis signatur efflagitatio rationis quantum ad ea quæ sunt in mala cōmisione. De illis autem qui nō peruenerunt ad rationis vsum, alius modus rationis est: nā illi nihil potuerunt omittere, cum agere minime valuerint: etiam nec cōmittere aliquid mali potuerunt, sed damnantur aut saluantur ex alia radice, nempe ex peccato contracto, vel ex gratia collata in sacramento baptismi. Sed ad contextum, *Venit autem primus*

Eccle. 15. Dani. 7. Act. 1. Luc. 24. Thes. 5. Luc. 12. Ioan. 21. 2. Cor. 5. Act. 21.

mus dicens. Domine mna tua decem mnas acquisiuit. Per hunc seruum intelligitur bonus seruus qui multa a Deo recepit vt sunt doctores, Prælati, & prædicatores, qui maiora a Deo receperunt munera: ideoque maiores tenentur reddere rationes quam populares & simplices, qui non tanta a Deo susceperunt dona. Itaq; primus dixit. Domine mna tua. i. gratia mihi a te præstita, decem mnas acquisiuit: hoc est, copiosum fructum produxit, sicut apostolus protestatur. Gratia Dei in me vacua non fuit. Obserua autẽ quod non dixit, Domine ego cum mna tua decem mnas acquisiui, sed mna tua decem mnas acquisiuit: nimirum omne lucrum in dominum referens, a quo gratiã benefaciendi acceperat. Gratiæ enim Dei vir sanctus totum attribuit lucrũ, iuxta apostolum alibi fatentem. Deus autem incremẽtum dedit. Hominis siquidem est rigare & plantare, & vniuersaliter operas proprias adhibere: ex diuina autem gratia fructus populare & incrementũ subsequi est. Docemur profecto in hoc a nostris operibus ostentationem vanã separare, & in solũ Deum fontem perẽnem a quo dimanant reducere. Expende etiã quòd hoc quod seruus iste dixit, dicitur ad modũ parabolæ: nam in rationibus humanis bene poterat scire seruus quidquid acceperat quid deindeq; lucratus esset: ideo poterat sic determinate loqui. Circa spiritualia vero nemo scit quantum acceperit, quia Deus solus qui bona tribuit est mensurator illorum. Etiam lucrum suum nemo nouit, quia nescimus quantũ profecerimus apud proximum ex talẽtis nobis creditis, & nihilominus quãta fuerit erga Deum operatio nostra. Ideo nemo potest determinate dicere Deo, tãtum accepi a te, & tãtũ reddo tibi. Item quia in iudicio nouissimo non est cur dicat homo, Domine hoc est quod accepi, hoc vero egi, cum Deus multo euidentius id nouerit: sed dicitur hic ad modum humanarum rationũ, in quibus qui accipit & expendit tam refert quantitatem acceptorum quam expensarum & lucratorũ. Sed videamus quid huic bono & fideli seruo Dominus responderit. *Euge serue bone quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem ciuitates.* Euge illud in hoc loco interiectio est designans affectum commendãtis, non insultantis: sicut etiam est in Psalmo. Ferant confestim cõfusionem, qui dicũt mihi euge euge. Bonus autem seruus vocatur quia mnas sibi commissas multiplicauerit, & cõmunicauerit. Bonum enim suapte natura diffusiuum est & cõmunicabile. Præterea in modico ait fuisse fidelem: quia omnia præsentis vitæ bona, pauca & perexigua sunt comparatione futurorum. Demum in eo quòd ait eris supra decem ciuitates insinuat quòd in gloria & fœlicissima illa beatitudine erit in beatis ordo dignitatis: quilibet enim iuxta meritum accipiet præmiũ. Qua ratione hic qui decẽ talẽta lucrat⁹ est super decẽ ciuitates cõstituitur, ille vero qui quinq; mnas acquisiuit super quinque ciuitates, vt statim videbimus. Itaq; per has decẽ ciuitates spirituale præmium ignotũ nobis similitudine sensibilium significatur. Cum enim cælestia præmia atq; præcelsæ illę dignitates a nostris sensib⁹ remotissima sint per sensibilia & nobis nota designantur. Perpende autẽ hic quod laudatur seruus iste & honoratur positus super decẽ ciuitates: quia in gloria & beatitudine non solũ boni glorificabuntur, sed etiam laudabuntur a Deo, eosq; Dominus bonos & fideles vocat. Duplici deinde gloria præmiabũtur, scilicet, laude & honore. Sic dicit Paulus. Itaque nolite ante tempus iudicare quoadusque veniat Dominus qui reuelabit abscõdita tenebrarum & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit vnicuique a Deo. Sed quid de alio seruo? *Et alter venit dicens. Domine mna tua fecit quinque mnas. Et illi ait. Et tu esto super quinque ciuitates.* Per hunc etiam seruum viri boni & fideles homines intelliguntur: qui susceptis a Deo beneficijs, huiusmodi munera Deo in seruiendo accõmodant. Tot talenta posteriores isti non acceperunt, & ita tantum muneris vt priores nõn meruerunt. Tamen hi quòd in se fuerat & potentiæ & virtutis effecerunt, & ita Deo placuerunt & talenta illis credita auxerunt: ita etiam secũdum vniuscuiusq; merita quilibet corona donatur. Præmia enim hic respõdent meritis: qui vero plus laboris adhibuit, super decem ciuitates collocatur: quia decem mnas Domino acquisiuit, hi vero posteriores serui ideo super quinque præficiuntur ciuitates, quia quinque mnas Domino lucri fecerunt. ¶ Expende etiam quòd omnes isti boni serui constituuntur super ciuitates, quia in regno illo cælesti omnes sunt Domini, omnes reges, & dominãtur. Sicut in inferno ediuerso omnes sunt miseri, serui, & abiecti: ita per oppositum in cælo omnes sunt reges, principes & domini. Et merito quidẽ illi qui fuerunt subiecti peccatis, vitijs, & concupiscentijs, semper subditi & captiui sunt: illi autem qui in hac vita passiones suas & illicitos motus coercuerunt, aliasque propensiones nociuas frenarunt, pari ratione dicendum est eos in gloria dominos & principes futuros esse, qui viuentes in mortali carne seipsos subditos fecerunt. Præterea ex hoc loco colligitur, ex fidelium numero plures saluari quam dãnari: nam vnus hic est qui malã reddit rationem ex mna sibi cõmissa, duo vero bonam reddiderunt & salutem ex eo obtinuerũt. Vna etiam ouis ex centum inuenitur perdita: ita ex decem talentis, vnum etiam perditum fuit: vnus tãdem qui suæ mnæ malam rationem reddidit. Sed ad malum iam seruum deueniamus. *Et tertius venit dicens. Domine ecce mna tua, quam repositam in sudario habui timui enim te quia homo austerus es: tollis quod non posuisti, & metis quod non seminasti.* Tertius hic relatus imbecillos atq; pusillanimos seruos repræsentat, qui sese valde imperite de rebus sibi cõmissis gerunt. Eligunt potius tales abstinere ab omni opere quam aliquid efficere: quòd plerunque circa donum ingenij & alia dona accidit. Qui dum possint proximis cum donis suis prodesse id efficere reluctantur, timentes euentum fœlicem nõ obtenturi. Et hoc malum est: nec accidit sicut in mna, aut talẽto pecuniæ, quia in illa si quis abstinuerit a negotiatione seruat illam integram. In donis vero spiritualibus secus est: quia cum sint ad opus in seipsis deficiunt, si nihil per ea fecerimus: sicut apparet in habitib⁹, quos per operationem acquirimus, quia si omnino ab operatione cessemus, per desuetudinem habitus delentur. Itaq; quantum ad parabolam sensus clarus est: sed quomodo verificatur in proposito, non satis apparet. Nam hæc duo coniungere difficile est. s. vt donum Dei abscondatur, & quod reddendum Deo integrum seruetur.

Marginalia: 1. Cor. 15. — 1. Cor. 3. — Psal. 39. — 1. Cor. 4. — Luc. 15. — Mat. 25. — Mat. 22.

tur. Sed vtrunq; stat simul, nam, velut integrum donũ Dei se seruare, arbitratur qui illud a cõtrarijs actionibus custodit: præcepta negatiua seruando nulli etiã iniuriã inferendo, & a reliquis actionibus abstinendo quę præcepta negatiua dicũtur. Quãuis secundũ rei veritatem Dei donũ integrũ nõ seruetur, nisi etiã affirmatiua præcepta de vsu donorum Dei seruentur: quia dono Dei nõ solũ cõtrariatur actio cõtraria, sed etiã negatio vsus quando vbi & sicut oportet nõ fit. Nõ autem sic est in argento mna vel mina, quę nõ minui per nõ vsum, sed integra manere clarum est. Ad similitudinem ergo mna pusillanimis seruus existimat donũ Dei esse seruandũ si a malis actionibus abstinet, quãuis donis Dei nõ vtatur faciendo bonũ iuxta suũ ingeniũ a Deo datũ. Ideo ait. Ecce mna tua, &c. Quãdo autem dicit metis vbi nõ seminasti, non est quęrendũ quomodo hoc de Deo verificetur, cũ falsæ tales estimationes sint. Obseruandũ tamen est ꝙ pusillanimis de Deo huiusmodi cogitationes occurrunt, scilicet ꝙ de affirmatiuis pręceptis exacte rigorem iustitię requirãt hoc est de cura animarũ, de prędicatiõe, de audientia cõfessionũ & huiusmodi quæ ad bona spiritualia sunt pertinentia: & ꝙ omne periculũ perditionis in huiusmodi præceptis occurrit, ꝙ tutũ sit has negatiões nõ subire. Repręsentat iste illos qui cũ defectus suos cognoscere deberent & ex eis veniam petere, in Deũ culpas suas retorquẽt: quasi Deus præcepta dura dederit & seruatu difficillima & proinde putãt (sed falso quidẽ) Deũ exigere ab homine ꝙ pręstare nequit: sicut circa aliqua mandata aliqui calumniantur. Sed mentiuntur quidem, quia Deus minime pręcipit ꝙ homo præstare non valet pręsertim diuina gratia auxilioq; particulari adiutus, ꝙ certe Dñs libentissime petenti confert. Secũdo autem ponitur hic dictũ serui huius ad ostendendũ maiora atq; grauiora peccata esse eorũ qui Deũ calũniantur. Nõ .n. hi suis peccatis cõtenti sunt, sed peccatorũ suorũ causas in Deũ transferunt: hoc certe manifesta blasphemia est, & peccatũ deinde valde aggrauatur, cũ peccati excusatio per peccatũ fiat: quia peccatũ excusando, cõmittitur peccatũ. ¶ Vocat autem hic malus iste seruus dñm suũ austerũ cum sit dulcis & pius, ex eo ꝙ pręcipit malis quæ dura & difficilia sibi ipsis apparẽt & quia prohibet quæ eis delectabilia extãt & cõplacent. Præterea dicit tollis quæ nõ posuisti, hoc est, plus requiris quam cõtulisti: & metis ꝙ nõ seminasti idest, ꝙ nos facimus tibi ascribis: ideoq; nolui negotiari. Istę sunt applicationes morales intentio enim Chri est cõtra illos qui pigri existentes nihil operantur, & ad excusationem suę inertię Deũ calũniantur quasi ille iniustus sit petens ab eis ꝙ nõ est rationabile, & volens ab illis talia compleri ad quæ efficienda gratiã & virtutes nõ dederit. Mira huius stultitia qui cũ supplex esse deberet & pigritiam propriã fateri, & ab ea veniã precibus impetrare, non sic, sed peruerse fecit calũniã patri familias imponens, & putat prudẽti consilio fecisse. Sed quid ad hæc dominus? Audi.

Tex. * * Dicit ei Domin⁹. Ore tuo te iudico serue nequã. * Hoc est, tuo te gladio iugulas. Retorsit .n. argumentũ pater familias in malũ seruũ & excusationem ab eo pro iusta allatã in culpã vertit, iniustãq; ostendit. Si nequã hic seruus certo persuasum haberet dñm sic austerũ esse nõ talentũ abscõdisset nec ociose gessisset: sed omnem impendisset operã, vt vel tantillũ lucraretur. At qui timor illũ a negotiãdo cohibuit? Torpor & ignauia. Sic nos nõnunquã prætexere nescio quas causas solemus, cũ mens etiã nr̃a certo sciat rem aliter se habere: fieri autem aliquãdo potest, vt sic homines decipiantur, Deus vero nequaquã. Talis quorundã Christianorũ prætextus esse solet. Sed dicet aliquis, Ego quidem tardo ac agresti sum ingenio, nescioq; diiudicare cuinã parti adhærere debeã. Talib⁹ Christi verbis facile ego respõdebo, De ore tuo te iudico serue nequã, Si rudior es, vt certo iudicare possis, fiet vt neglectis alteris ad alteros inclines. Quonã vt veteribus cõtemptis sectaris noua. Hanc appello cõscientiã quæ spiritũ dñi nõ latet, nõ malitia potius causa est quã inscitia: nõ sectaris quę tibi vera videntur, sed quę ingenio tuo grata esse noscuntur. Vide ergo imo caue, ne dũ peccatũ tuũ excusare, pcuras, potius peccatũ accumules: causa enim nõ bona patrocinio redditur peior. Huic cõcordat illud Prouerbiorũ Illaqueatus es verbis oris tui. Et illud. Ex verbis tuis iudicaberis, & ex verbis tuis cõdemnaberis, Vnde apud Iob legitur. Os tuũ cõdemnabit te, & nõ ego: & labia tua respõdebũt tibi. Praeterea sic etiã & nũc multi illaqueatur proprijs verbis. Nõne in baptismo promisisti Dñi pręcepta custodire, & Sathanę renũciare? Sed quomodo seruas rogo? Proprio sane te gladio iugulas: & dñs ex dictis tuis te iure cõdẽnat. In oratione etiã Dominica quotidie dicis: dimitte nobis debita nostra sicut nos dimittimus debitoribus nostris Non tamen vis proximo in te peccãti ignoscere sed potius odio atq; iniuria, & vindicta illum prosequeris, Ore ergo tuo te condemnas: illaqueatus enim es verbis oris tui. Ita etiã proprio ore sacerdotes & religiosi damnãtur qui promissa vota in professione nõ obseruant: in qua quidem obedientiam, paupertatẽ & castitatem promiserunt, nõ tamen promissa custodiunt. Tuo ore te condemnas, tu ipse in te ipsum sententiam promulgas. & ita Dominus tempore mortis tuæ in te insurget dicens. Serue nequam ore tuo te iudico. Et ita propheta regius Amalechitam illũ dãnauit, qui Saulem regem interfecisse se laudauit: cui ad mortem dãnatus dixit David. Os tuum aduersum te locutum est dicens, ego interfeci Christum Domini. Sic Salomon pręcepit, vt Semei occideretur, qui cum dixisset bonus est sermo regis quo præceperat ne exiret de Ierusalem, contra ea quę ipse dixerat & approbauerat fecit. Sed de his alias Addit Dñs vltra.

Prou. 6.
Matt. 16.
Iob. 15.
2. Reg. 1.
3. Reg. 2.

Tex. * * Sciebas quod Dominus austerus sum, tollens ꝙ non posui, & metens ꝙ non seminaui. * Hoc est, si durum & austerũ me putabas: quare hęc cogitatio nõ te excitauit ad hoc vt cautius, fructuosi⁹, ac diligentius viueres: & traditam pecuniã augeres? Expende autem ꝙ repetit Dominus verba serui pigri, vt ex eis eũ cõdemnet: & est fortis argumentatio, scilicet vt ex illo ex quo seruus se excusabat directe damnetur. Et recte cõcluditur aduersus eum, quia si Dominus metebat, vbi non seminabat: ex hoc sequebatur

spectati

spectari lucrum suarum pecuniarũ, hoc enim est metere absq; seminatione: vt siquis dederit decẽ & nullo labore adhibito expectet viginti. Sic etiã erat de dño isto, teste eius seruo, quãto.n. magis sciebat seru⁹ dñũ cupidũ lucrorũ tanto magis ad lucra Dño acquirenda omni cura & diligẽtia tenebatur. Sequitur. * Quare non dedisti pecuniã meã ad mensam: & ego veniẽs vtiq; cũ vsuris exegissem eã * Hoc est, cur donũ gratiæ tibi cõcessum nõ expendisti ad aliorũ spiritualẽ refectionẽ, instructionẽ, seu ædificationẽ: & ego veniens tecũ ad iudicũ merita & ꝓgressus in bono exegissem? Obserua autem ꝙ dicimur dare pecuniã ad mensam & lucri facere, quãdocunq; per aliꝗ donũ nostrũ proximis proficimus: quia ex eo ab eis quãdã quasi vsurã accipimus & augmẽtũ pecuniç. bonũ .n. ꝙ nunc proximis impendimus duplicatũ in vita ęternã inueniemus, duplicique vsura nobis reddetur. In illo enim examine, in maiestate terribili inter angelorũ & archangelorũ choros videbitur Dñs, ibiq; electorũ omniũ & reproborũ multitudo deducetur, & ostendetur quid vnusquisq; fuerit operatus. Ibi Petrus cũ Iudæa cõuersa apparebit, & Paulus fere totũ mũdũ ducens, ibi Andreas Achaiã, Ioannes Asiã, Mattheus Aethiopã, Thomas Indiã, in conspectu tãti iudicis cõuersa præsentabunt. Ibi serui boni & vtiles cũ animarũ lucris apparebũt, illi (inquã) qui in vinea Dñi diligenter laborarũt orationibus & prędicationibus sanctis Dñicũ gregẽ docuerunt, per viasque rectas deduxerunt. Cũ igitur tot pastores cũ gregibus suis in cõspectu ęterni pastoris steterint: nos miseri & inutiles serui quid dicturi sumus qui ad dñm nostrum post negotium vacui redimus: qui pastorũ & doctorũ nomẽ habuimus, & oues nr̃as traditas nõ vt boni & probi pastores, imo male & negligenter pauim⁹? Ideoq; redargutio ista acriter & acerbe satis fiet contra oẽs qui operati nõ sunt iuxta dona eis tradita: nã omne lucrũ ex donis Dei promanans veluti quædã vsura est: & ideo omnes habentes dona illa admonẽtur ne in vanũ acceperint, imo vero ad mensam & quæstũ conferant, idest, cõmunicent proximis, qui etiã per illa operentur. Et tunc sine periculo doni poterũt lucrũ facere: quia nullũ lucrum est ꝙ operando amittatur, sed potius nõ operãdo. ¶ Rursus obseruandũ etiã est ꝙ si tã stricte Dñs iudicat & arguit seruum hunc qui vno talento accepto abusus est: quãto strictius & seuerius arguet & dãnabit illos qui plura dona acceperint nempe scientiã, gratiã prædicandi, cõsulendi, regendi & gubernãdi, qui vt rationales imo veluti animantia quædã in somno, accidia, comessationibus, & ebrietatibus vitã trãsigunt? Proh dolor, quã multi nostri tẽporis prælati qui cũ literis & ingenio præditi sint, & ex officio lucescere, & proficere tenẽtur nõ sic faciunt: malũt.n. suis delicijs & pro voluptate oblectamentis, perfrui quã laborãtes prędictis muneribus fungi. Habent enim oculos & lumen sciẽtiæ, & subditorũ mala nõ vident os habent, & nõ prædicant: manus, & non palpant: pedes, & nõ ambulãt: de quibus ad literã Zacharias propheta in hũc modũ alloquitur: O pastor & idolũ, derelinquẽs gregẽ: gladius super brachiũ eius: & super oculũ dextrũ ei⁹, Brachiũ eius ariditate siccabitur: & oculus dexter ei⁹ tenebrescẽs obscurabitur. Quæ nã rogo ratio seu excusatio afferri poterit ab istis eorũ munerũ & dignitatũ quę sibi a Dño tradita sunt ad eius munus subeundũ: si ita aspere seruus iste paupercul⁹ fuit in examen deductus (vt videmus) & etiã ob malã redditã rationẽ acriter punitus, qui talentũ vnicũ susceperat? Et vt animaduersionẽ in eũ cõsideres, quid vltra dixerit dñs audire necesse est. * Et astantibus dixit. * Hoc est angelis qui Deo astãt ad cõtẽplandũ, fruendũ, & ministrandũ, iuxta illud Danielis. Millia milliũ ministrabant ei, & decies millia centena assistebant ei. * Auferte ab illo mnã, & date illi qui habet decẽ mnas. * Aufertur sane ab illo donũ gratię sibi collatũ. Angeli vero hoc auferunt, quia nõ impendũt hominibus suã administrationẽ. Post hãc vitam: vel ostendendo quod homo iuste priuatur gratia sibi a Deo data. Datur autem habenti decẽ mnas quia quãto quis in spiritualibus bonis plus quotidie proficit tãto amplius gratia eius augetur, & cunctæ eius virtutes perficiãtur. Nam gratia bono ipsius vsu meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici Aduertendum tamẽ quod talentum non datur quo ad vsum quia iam non erit tempus merendi nec demerendi, sed quo ad gaudiũ: gaudebunt enim iusti in cælesti patria non solum de bonis Dei in seipsis, sed etiam de donis Dei alijs collatis, iuxta illud. Tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Præterea hæc mna ab illo ablata datur non solum habẽti decem, sed etiam habenti quinque, & vere sic est quod ita datur vni quod datur omnibus. Communio enim gaudij de vno & eodem, non minuit gaudia singulis. Demum gratia ab vno auferri, & alteri dari asseritur nõ quod eadem numero sic tollatur & detur: cum accidẽs ab vno subiecto in aliud migrare non queat sed quia in specie similis sic confertur & fructum gratię quem vn⁹ si bene vixisse consequeretur, consequitur alter. Angeli vero dant talem gratiam alicui disponendo, & cooperando, seu illuminando vel impetrando. ¶ Duo tamen hic obseruanda sunt, Primo quid accidia homini auferat: aufert quidem bona gratię homini pigro, & bona glorię Bona glorię quia illa solum promittuntur viris strenuis & vigilãtibus: beati enim sunt serui illi quos cum venerit dominus inuenerit vigilãtes, quia regnum cœlorum iuxta saluatoris sentẽtiam vim patitur & violenti rapiunt illud. Sic iste qui laborare renuit iuxta gratiam sibi a Domino datam a regno cœlorum excluditur. Paulus quidem istorum pigritiã detestatus seruum diligẽtem sese pręstauit, qui dixit de se. Gratia Dei in me vacua non fuit. Imo ipsa mouente diligẽter operabatur: atq; ideo addidit statim Sed gratia eius semper in me manet. Ideo si vis quod gratia Dei in te maneat, & quod nõ auferatur sicut a seruo pigro operare, & omnibus modis vtere ea. ¶ Secundo expende, si a Deo dura ratio ponitur cũ eo qui nõ duplicauit quod acceperat vnicum: quãto durior ratio erit cum his qui non decẽ mnas multiplicauerũt? Et quãto durior cum eo qui aliena aufert: si tam stricte iudicatur qui cũ mna vel mina sibi data aliam sibi lucratus non exhibet? Deniq; vt concludam

Marginalia: Tex. * (beside "da omni cura… Sequitur. * Quare"); Matt. 20. (beside "cũ animarũ lucris"); Zacha. 11. (beside "dũ alloquitur"); Tex. * and Dani. 7. (beside "angelis qui Deo astãt… Danielis"); Tex. * (beside "Auferte ab illo"); Apoc. 3. (beside "coronam tuam"); Luc. 12. (beside "na glorię"); Matth. 11. (beside "regnum cœlorum"); 1. Cor. 15. (beside "de se. Gratia Dei").

cludam hoc vnum summopere est aduertẽdum. Videmur quidem nos Domino negotiari: sed certe nobis cedũt negotiationis lucra: & Domino hostias offerre videmur, sed tamen nobis offerentibus tribuuntur, Deus enim nullo indiget: sed nos diuites esse vult, & nostrum desiderat per singula quæque profectum. Obtulit Deo Abraham filium suum gaudens: sed illum accepit incolumen, & multam plebem & reges cũ illo. Sic Iob propter Deum perdidit omnia sua cum diues esset: sed post modũ dupla ex eo recuperauit. Ita si obtuleris quinq; multiplicata in decẽ tibi ipsi donantur, & tibi conceduntur. Negotiãdo enim cum donis à Deo collatis non Deo, sed nobis ipsis negotiamur: omnis quippe quæstus in nostrũ cedit cõmodum. Quapropter sequitur vlterius in cõtextu. *Dico autem vobis quòd omni habenti dabitur, ab eo autem qui non habet auferetur ab eo.* Dabitur inquit omni habenti nam ei qui habet circa bona accepta operationem adduntur alia: eis vero qui nullum habent exercitium, aut lucrum auferũtur ea quæ habent, qui per desuetudinem quantum ad præmiũ illa perdunt. Clarum igitur est quòd qui habet donum aliquod & in illo se exercet proximis proficiẽdo, donum ipsum ei Dominus auget: vel alia dona quæ illi non erãt conferũtur: & hoc quia exercitatio illa prodest dupliciter ad bona seu ad dona per modũ dispositionis, & per modũ meriti. De primo quidem quia omnis actus alicuius habitus facit ipsius augmẽtum: & si gignatur ex operatione sicut sunt morales augebitur effectiue per actus scilicet quòd actus augeret habitum & nõ ponetur aliud extrinsecum agens. Si autem non gignatur per actus, sed infundatur a Deo erit etiam augmentum à Deo effectiue, sicut est de charitate. Est tamen actus dispositiue se habẽs ad augendum illam. In alijs autẽ donis Dei si per infusionem sunt sic erit: & tunc augmentum per actum non est nisi respectu illius doni cuius est actus. De secundo patet, quia per operationem bonorum meremur: & tũc non meremur solum vitam æternam, sed etiã augmentum donorum. Sicut charitas nutrita meretur augeri, & aucta meretur augmentum illius doni, & etiam acquisitionem aliorum donorũ, vel augmẽtum aliorum existentium. Illud vero quòd dicit ab eo autem qui non habet quod habet auferetur, sic intelligendum esse puto. Ab eo qui non habet. s. charitatem, nec gratiam Dei gratum facientem, quòd habet auferetur: idest, multa bona quæ gessit extra charitatem, nam mali bona aliquando faciunt. Itaque impius habet & nõ habet. Habet multa bona opera: & non habet charitatem nec meritum. Si quis viuẽs multa bona opera exercuit, & moriens non habet aliquas, quia viuendo perdidit illas per contrariam operationem, auferetur quod habet. Idest omnia illa nõ computantur ei ad vitam æternam, ac si nunquã habuisset: & ita videntur trãsire in vtilitatem sanctorũ & gloriam, agentibus autem minime prosunt. ¶ Dicitur auferetur, quia Deus aufert quasi violẽter quædam bona quæ mali fecerunt, vt cedant in gloriam suam: multa enim bona faciunt infideles, & existentes sine charitate Christicolæ quæ nũquam illis profutura sunt ad beatitudinem consequendã: sed Deus illa conuertit in gloriam suam, sicut auctor & dator talium donorum. Sicut laudamus Deum qui talia ingenia dedit qualia habuerunt philosophi, qui tam copiosam doctrinam inuenerunt, etiam Ecclesiæ Dei profuturam: illis autem labores sui nihil profuerũt si in tartara descenderunt, abstulit vero Deus fructus illos siue dona ab eis vt nobis seruis suis prosint, & propterea ipsum laudem⁹. *Veruntamẽ inimicos meos, illos qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me.* Hoc ad Iudæos pertinet qui dixerunt supra, nolumus hunc regnare super nos: vt ibidem vidimus. Et Pilato dixerunt. Non habemus regem nisi Cæsarem. De his loquẽs Ieremias ait. Præuaricatione præuaricata est in me domus Israel & domus Iuda ait Dominus. Negauerunt Dominum & dixerunt. Non est ipse. Hos Dominus adduci iubet ad se, hoc est ad suum tribunal: nam in die iudicij adducentur ibi ab angelis omnes reprobi, quia in consummatione sæculi (vt Matthæus scribit) exibũt angeli & separabunt malos de medio iustorum & mittent eos in caminum ignis. Morte etiam pœnæ æternæ atque miseriæ plectentur. Faxit autem Deus ne etiam nobis hoc quòd de perfidis Iudæis hic iubetur contingat, qui etiam ore dicimus orãtes pater noster qui es in cælis adueniat regnum tuum: & hoc petentes nolumus Christũ regnare in nostro mortali corpore, sed regnat Sathanas, regnat mundus, regnat caro, regnat denique in nobis innumera scelerum multitudo. Nec ignoramus certe Christũ dixisse nemo potest duobus dominis seruire. Similiter & Paulum, non potestis mensæ Domini participes esse & mẽsæ dæmoniorum. Caueamus ergo ne nobis supplicium hoc à Domino iussum infligatur, ita vt mortem desideremus & fugiat à nobis, iuxta illud. Desiderabũt mortem, & mors fugiet ab eis. Mors enim (vt inquit Psalmista) depascet eos. Sicut videre est in bruto pascente herbas, pascit enim & relinquit in terra radicẽ: quæ manẽs, iterum germinare solet. Ita mors depascet miseros, in æternum duraturos. *Et his dictis præcedebat ascendens Hierosolymam.* His dictis, hoc est, parabolis peractis præcedebat discipulos Hierosolymam, in qua statim passurum prædixerat: in quo docet prælatos volũtariè ituros, atq; oblaturos ad mortem pro salute gregis sibi cõmisi: prout in secundo libro Machabeorũ de quodam viro strenuo dicitur. Eleazarus ætate prouectus gloriosissimam mortem magis quam odibilem vitam complectens, voluntariè præibat ad suppliciũ. Ita nũc Christus Dominus. *Et factum est cum appropinquasset Iesus ad Bethphage & Bethaniam ad montem qui vocatur Oliueti.* Describit nunc Euangelista noster Lucas quomodo Christus cum ingrederetur Hierusalem processerunt obuiam ei cum ramis palmarum cantantes, Osanna in excelsis: pro cuius historiæ introductione & ad contemplandam mundi mutabilitatem & leuitatem aduerte quod Salomon ille sapiens, Sapientiam & diuinam ordinationem considerans, & quanta cum mẽsura & compositione creauerit, & disposuerit altissimus cuncta quæ fecerat sic miratus, cum Deo loquẽs inquit. Omnia in mẽsura, & numero, & põdere disposuisti. Quod cum ita sit & diuinæ bonitati placuerit tam irrationabilia quam insensibilia ordine & mensura constare: plus multo credibilius est eidem placuisse rationabiles creaturas & homines ad sui similitudinem facto ordine & numero debere cõsistere.

Cognouit

Marginalia: Gen. 22. — Iob. 1. — Iob. 42. — Ioan. 19. — Iere. 5. — Mat. 13. — Mar. 6. — Matth. 6. — 1. Cor. 10. — Apoc. 9. — Psal. 48. — 2. Mac. 6. — Sapi. 11.

Cognouit quidem Dominus hominis conditionem eumq; in prosperis superbire, in aduersis vero desperare: & ita omnia quæ sub cælo sunt laboribus, fœlicitatibus, & infortunijs, subdita esse voluit: & in pondere, atque mẽsura collocauit. Ideo D. Ioãnes Chrysostomus super Matthæũ ait. *Chrys. homi. 8. in Matth.* Enim vero misericors Deus mœstis rebus iucunda quæq; permiscuit, quod in omnibus sanctis aperte fecisse constat: quibus, neque tribulationes, neque iucunditates permisit habere continuas, sed tũ ex prosperis tum ex aduersis sanctorum vitam mirabili quadam varietate cõtexuit. Hanc certe veritatem non solum Chrysostomus, & alij sancti verum etiam nonnulli ethnicorum & gẽtilium consecuti fuerũt. Nam cum Philippus Macedo tres eodem tempore fœlices nuncios accepisset, duos de victoria parta & tertium de filio nato, sciẽs quòd solicitum aliquid lætis interuenire solet Deos rogabat vt alicuius moderati casus tẽperamento fortunæ inuidiam minuerent. Ex quo magnum nobis documentum exoritur ad vitam nostram regẽdam & moderandam: ne forte in bonis fortunæ prosperis superbia & gloria efferamur, imo hodie lætos & cras tristes de facili posse fieri consideremus. Quo circa vir probus & circunspectus ista perpendere debet, & suam viuendi normam pondere & mensura librabit: ita vt neque in prosperis se extollat, nec in aduersis deficiat: imo vitam hanc & quæ in ea sunt, incerta, caduca, & breuia esse putet. *2. Reg. 14.* Sic quædam sapiens mulier Dauidi regi dixit. Sic est Dominus meus Rex sicut angelus Domini: qui nec maledictione nec benedictione mutatur. *Eccles. 11.* Labores certe ita sentimus, quia nos imparatos offendunt: & prospera perpetuo duratura putamus. Ideo Sapiens ait. In die bonorũ, memor esto malorũ. Quid nostra hac vita instabilius? *Hest. 7.* Omnia mutabilia & momentanea sunt. Aman ille satis in scriptura notus prospere viuebat & regi Assuero propinquus assidebat: qui quidem se nimis efferẽbat & laudabat cum solus reginæ Hester conuiua esset: cui quidem eodem die accidit vt suspenderetur. *Iudith. 13.* Holophernes etiam Assyriorum ille fortissimus dux cum lætus dormitum iret, mane apparuit iugulatus. Econtrario autem Ioseph missus in exilium, à fratribus venditus, & in carceribus detẽtus: præter opinionem ad magnos effertur honores, & ad vniuersum *Gen. 41.* Pharaonis imperium moderandum pręses constituitur. Quæ & similes historiæ nihil aliud nobis significant, nisi omnes huius vitæ labores cito finiri: & omnes vitę fælicitates, delicię, & voluptates per breue tempus durare. Nostram tandem vitam aperte indicant tum prosperis tum aduersis euentibus esse subditam. ¶ Hoc enim quod diximus miro ordine Euãgelista noster in præsenti declarat historia. Describit enim honorem illum & gloriam qua Dominus à populo Hierosolymitano fuit exceptus. Exierũt enim ei obuiam cum appropinquaret Hierosolymis cum lætitia & gaudio: sed paulo post ab eisdẽ interfectus. Sic etiam in torneamentis & mundi spectaculis euenire solet. Omnis enim turba ducem, & inuasorem tubis & alijs musicorum instrumẽtis comitari assuescit: sed postea ab hoste superatus & vulneratus, mœrens & tristis reuertitur. Ita enim hodie canticis & ramis & lætitia Christus in Ierusalem fuit receptus: *Ioan. 19.* tamen postea omnes illum percutiendum & blasphemandum relinquunt, & miles lancea latus eius aperuit. ¶ Quadrupliciter autem beatus Lucas a Iudæis Christum dominum honestatum totidemque ei ab eis illatas ignominias aperte testatur. Primo quidem obuiam Iudæi Christo exierunt: quem postea quinque peractis diebus crucifixerunt. Secundo propter Christum omnia Iudæorum vestimenta fuerunt in terram prostrata: & ab hinc quinq; diebus Dominũ proprijs expoliauerunt, vt nudus crudelissimis flagellis vapularet. Tertio autẽ viridibus ramis ei occurrerunt: & paulo post caput eius siccis arundinibus plectebant. Quarto denique cantant Iudæi, Osanna filio Dauid benedictus qui venit in nomine Domini: & quinque post dies clamoribus magnis dicunt, crucifige, crucifige eum. Quid hoc aliud significat, nisi variam & instabilem mortalium conditionem, nec aliquid firmum aut stabile in vita reperiri posse? Hanc certe temporis mutationem Ecclesia in Dominica in ramis nobis significare conatur. Videbis tũc sacerdotes pulchris indumentis vestitos, albis certe & festiuis pallijs indutos: processionibus autem finitis nigris vestimentis amictos, lamentatam Christi mortem incipere. Quamobrem has mũdi vanitates contemnere nobis necesse est: cum clare constet hõmines vniuersos & eius honores & falsos & mutabiles esse. Si ab artifice perito domus tuæ ruinę monearis, nonne ab ea statim recedes? Sed Dominus præstantissimus ac cælestis opifex nos quotidie hortatur dicens. Cælum & terra transibunt. Et Ioannes. *Luc. 21.* Transijt (inquit) mũdus & concupiscentia eius. *1. Ioan. 2.* Qui quidem tria omnium malorum fundamenta & columnas esse dicit carnis concupiscẽtiam, oculorum, & vitæ superbiam: quæ cum falsa & casura sint securius quidem est ab his recedere & ad stabilem Christi viuendi normam confugere. Caue ergo ne mundi machina ruat, & te imparatum offendat & terat. Ne credas præsentibus his rebus: cum re vera præsentes appellari illæ non debent, quia variabiles sunt. Omnia huius vitæ siue bona siue mala caduca sunt, nec vllam firmitatẽ præstare possunt, asserente Philosopho. Res non est stabilis quæ cum fluxu huius temporis est fluxibilis. Illum præterea hominem incapacẽ esse dicimus qui varius & mutabilis est, à cuius consortio omnes fere recedunt. Talis certé mundus iste videtur, & ideo iure paruipendendus est. Si nunc ridet & ludit mundus, ne te ob hoc moueat: alias cito ingemisces, si ei cõsenseris. In naturalibus etiam varietas hæc videnda est: nã sol aliquando mane pulcher & rutilans oritur, paulo vero post insurgunt nubila, obscurescit cælũ, tempestates ingruũt, ita vt totus orbis in ruina, & casu positus videatur. Quid aliud est hoc nisi testimonium certũ de incertitudine firmitatis & prosperitatis huius vitæ? Nondum eius voluptates prælibasti, quando planctus & tristitię ex eo subsecuta sunt. Christus dominus locupletissimus est testis. Ab eo disce quo pacto mundus tantorum beneficiorum gratiam Domino retulerit, pro salute quidem mortẽ acerrimam reddidit. Mutabilis ergo est mundus, & quos nunc laudat statim vituperat: & postea extollit. Est certe veluti arenæ horologium quod singulis voluitur horis. Sic mundus singulis horis mutatur. Et quemadmodum superior pars horologij quę plena erat euacuatur, & cum

eadem

eadem arena pars inferior vacua impletur, & statim
inferior fit superior, & ea quæ altiorem locum occu
pabat descendit deorsum, nec potest vna impleri
quin euacuetur & altera: sic qui antea erant in hono
re & dignitate constituti opibus & honoribus abun
dantes atque oblectationibus, omnia amittunt & re
manent vacui: & iterum vel alij ad diuitias & hono
res efferuntur, & hoc alternatim fieri solet. Hanc tan
dem vitæ huius varietatem hancque gloriam fuga-
cem, ostendit præsens historia. Nunc iam singula ex
pendamus. *Et factum est cum appropinquasset ad Bet
phage & Bethaniam ad montem qui vocatur Olineti.*
Betphage nomen loci est, & est paruulus viculus iux
ta montem Olineti: & ideo dicitur in litera cum ap-
propinquasset Betphage ad monte Olineti. Est enim
mons ille ex parte orientali Hierusalem, & venienti
Num. 24. bus de Ierico versus ciuitatem occurrebat mons iste
in medio circa Hierusalem, & quia Hierico sita est
ad orientalem plagam terræ promissionis circa Ior-
danem quæ est in parte orientali, cum veniret nunc
Iesus de Ierico erat transiturus per montem Oliue-
ti per Bethaniam quæ distabat per tria millia passuu
ab Hierusalem, & postea per Betphage quæ distabat
per vnum milliare ab Hierusalem. Non desunt qui di
cant quod Betphage erat viculus sacerdotum, qui
completo officio suo in templo illuc diuertebant ad
manendum: sed hoc nunquam mihi placere potuit.
1. par. 24. & 25. Primo, quia sacerdotes ministrabant distincte per
vigintiquattuor sortes vel partes, & quęlibet sors mi
nistrabat per vnam hebdomadam, quia intrabant
Sabbato ad ministerium, & exibant in alio Sabbato,
4. Reg. 11. vt colligitur ex quarto libro Regum, & secundo Pa
2. Paral. 23. ralipomenon. Et ita in vigintiquatuor hebdomadis,
idest in dimidio anni mutabantur omnes sacerdotu
vices, quia finiebatur omnium ministerium. Quan-
do autem illi vice vna finiebant ministerium erant
cessaturi per dimidium annum, & non erat necesse
redire in Hierusalem, nec ad illud munus quousque
transirent vigintiquattuor hebdomadæ. Ergo non
diuertebant Betphage, quia hoc esset si vna die vel
parte ibi essent mansuri. ¶ Secundo cum sacerdotes
essent diuisi per vigintiquattuor partes, & in quali-
bet parte essent multi viri, cum Betphage esset par-
uulus vicus, si illuc diuerterent sacerdotes comple-
to officio suo omnes diuerteret: sed impossibile erat
eos capi Betphage, nec plures similes viculi. Tertio
patet, quia hoc modo sacerdotes non irent in ciuita-
tes suas: nam eo tempore quo ministrabant manebat
in templo, nec discedebant de circuitu eius, erant
1. par. 9. & enim in exedris, & contiguis, vt colligitur ex libris
2. par. 21. & Paralipomenon & Regum: & hoc erat ne sacerdo-
23. & 4. Re tes diuerterent ad alias occupationes, & potissime,
gum. 11. vt à proprijs vxoribus abstinerent. Zacharias autem
Lucæ, 1. pater Ioannis cum sua obtingeret sors & ministraret
apparuit illi angelus, & completa hebdomada abijt
in domum suam: ex quo patet quod quandiu minis-
strabant non poterant exire de teplo. Si autem com-
pleto ministerio diuerterent in Betphage, vt ibi ma-
nerent: quousque iterum ministrarent, nullum esset
Num. 35 tempus ad redeundum in propria; & ita superuaca-
neum esset proprias habere ciuitates. Sed hæc falsa
sunt quia leuitis & sacerdotibus datæ erant octo &
quadraginta ciuitates siue oppida: & ex istis erant
tredecim quæ pertinebant ad solos sacerdotes, cęte-
ræ autē ad Leuitas, & illæ tredecim (vt habetur in Io Iosue. 21.
sue) erant in tribu Iuda & Simeon. Et in eodem libro
Iosue dicitur quod Eleazar summus sacerdos filius Iosue. 24.
Aaron sepultus est in Gaas ciuitate quæ data erat ei
in monte Ephraim. Cum autem haberent sacerdotes
ciuitates & suburbia in quibus manebant, consonum
nō est q̄ finito ministerio reuerteretur in Betphage.
¶ Quarto Zacharias completo ministerio officij sui
abijt in domum suam quæ non erat in Betphage,
sed in montana Iudæ, quia ibi salutauit virgo Eli-
sabeth: Betphage autem non erat in terra Iudæ, sed
Beniamin, quia distabat milliario vno ab Hierusa-
lem, & Hierusalem (vt habetur in libro Iosue) est ter
ræ Beniamin: nec Betphage est ciuitas, sed viculus Iosue. 18.
paruus, nec erat in mōtana, sed in latere montis Oli-
ueti. Ergo Zacharias non habitabat Betphage, nec sa
cerdotes illic diuertebant, nec ad sacerdotes pertine-
bat Betphage cum non esset de tribu Iuda & Simeō.
Sed de his satis. ¶ Nunc vide, sicut enim ille agnus
cuius immolatione Aegyptus tādem perijt, & Israel
liberatus fuit: decima die tollebatur à grege, seruan- Exo. 12.
dus vsq; ad quartādecimam diē, in cuius vespera im-
molabatur: sic verus ille agnus Christus qui sua im-
molatione præstitit q̄ Moses hactenus nō potuerat,
sicut quartadecima die immolari cœpit, sic decima
die locum passionis intrauit. In hoc Christi magno
ingressu & spectaculo credendum est agricolas plu-
rimos iuxta Hierusalem habitantes in vicis & castel
lis offerre ista die agnos decimaquarta sacrificandos
luna. Considera etiam Christum dominum agnum
verum ad sacrificium festinantem: oblatus enim est,
quia ipse voluit, cuius sanguine precioso à seruitute Esa. 53.
dæmonis erepti sumus. Igitur cum accessisset Bet-
phage, vide quid dicat Euangelista. *Misit duos dis-
cipulos suos dicens. Ite in castellum, quod contra vos
est: in quod introeuntes inuenietis pullum asinæ alli-
gatum, cui nemo vnquā hominum sedit, soluite illum
& adducite.* Apostolis & sacerdotibus incumbit sol
uere peccatores brutorum more suis sceleribus alli-
gatos: nec enim velut rationales & à Deo ad ipsius
imaginem & similitudinē procreati ratione vtūtur,
sed appetitibus suis irrationabiliter gubernātur. Hos
igitur soluere sacerdotis est officiū, iuxta illud. Quo Ioan. 20.
rū remiseritis peccata. &c. Nunc autem quibus alios
soluere demandatū erat, ijdē arctius scelerum vincu
lis cōstringūtur. Quid igitur? Nec enim bruta quędā
extricare & enodare rectè possunt aliorū brutorū ne
xus: sed manus & digiti hominū ad nodos & filorū
implicationes soluēdas requirūtur. Maximè expedit
vt pręter merita, virtutes, & sanctitatē quibus optimi
sacerdotes & ornari & cōmendari debēt, acre habeāt
iudicium, acutā mentis aciem, non mediocrē litera-
rū peritiā: quibus quos ligare quos soluere debeant,
facile dignoscāt. Quot tamē horū inopes & pene nu
di in Dei ecclesia sunt sacerdotes? Cęterū de his alias.
¶ Qui fuerint hi duo discipuli sacræ literæ non ex-
primunt, ac proinde non liquido constat. Quod ta-
men per castellum in quod mittebantur nō intelligi
tur Hierusalem certissimum est: tum quia Hierusalē
conspici nequit à Betphage, in qua Christus erat: est
enim Hierusalē in medio oliuarū mōte: at Betphage
ad latus meridianū eiusdē mōtis sita est. Deinde quia

castellum non munitum locum, nō muros, non turres, sed rus, vicum, seu pagum significat, vt iam sæpe diximus. Prædicabat Iesus per ciuitates & castella. Id est, per ciuitates & vicos. Erat itaque quidam pagus, qui ab illo loco, in quo Christus erat conspici & digito poterat commonstrari. Ait ergo Dominus. Ite in Castellum, quod contra vos est. Hoc est, quod coram vobis est: contra enim raro significat coram, idest, è regione, seu ex opposito. Vnde Poëta. Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuere coloni. Carthago Italiam contra. Et regius propheta. Peccatum meum contra me est semper. Idest, coram me est semper. Hoc ex multis constat translationibus: sic etiā Augustinus legit. Igitur Dauid semper cogitabat & ante oculos statutum habebat qualiter Deum offendisset, vt ex ipsa cogitatione summissionis fructum perciperet. Ita in Ezechiele legimus. Ponam contra te abominationes tuas. Et in Ecclesiaste. Si humiliauerit se contra te. Et apud Matthæum. Sedentes contra sepulchrum. In psalmis etiam. Arguam te, & statuam contra faciem tuam. Quasi dicat. Ostendam tibi flagitia tua, & statuam coram te: vt ipsa possis cernere. Duos vero discipulos mittit sicut ad prædicandum binos miserat, vt sic societatem & proximi dilectionem magis cōmendaret. Porro Lucas hic solius pulli mentionē facit, in cuius sententiam subscribunt Marcus & Ioānes, Matthæus tamē asinæ & pulli meminit: inter quos nulla est repugnantia ambo enim fuerunt adducti. At tres Euangelistæ solius pulli meminere, quia Christus in pullo tantum equitauit, vt hi Euangelistæ apertè testantur. Cæterum Matthæus de asina mentionem fecit, quia allegauit Zachariam prophetam vtriusque meminentem. Si igitur Matthæus vtrumque non poneret, allegatio narrationi dissonaret. Tres ergo euangelistæ narrationis: Matthæus autem prophetiæ rationē habuit. Aduertendum verò Zachariam à solo Matthæo & non ab alijs fuisse allegatum, quia solus ille Iudæis euangelium hebraice scribebat, vt illi Messiam sibi, per prophetas promissum expectantes, ac nil aliud quam quod in scripturis, quibus multum fidei tribuebant considerantes eum cui illæ cōsonarent, in Messiam recipiendum arbitrarentur. Quam ob causam Christus ipse citabat etiam non raro scripturas in testimonium contra Iudæos, illisque dictitabat, vt viderent num scripturæ ipsius factis concordarent: vt videre est apud Ioannem. Scrutamini (inquit) scripturas, in quibus vos putatis habere vitam æternam: quia ipsæ sunt, quæ testimonium perhibent de me. Hanc igitur ob rationem citabat Matthæus scripturæ testimonia quoties ad Christi gesta faciebant: vt sic Iudæi, quibus scribebat, facilius ad credendum inducerentur. Cæteri autem Euangelistæ non Iudæis, sed alijs gentibus ad Christianæ religionis cultum conuersis fidei doctrinam Græcis literis prodiderunt: qua de causa non magnopere curarunt afferre in medium scripturæ testimonia ad probandas res à Christo gestas, nisi forte ad id scripturæ facere viderentur. ¶ Ad doctrinam autem nostram tria hic sunt notanda. Primum, Christum vltro accessisse ad locum, in quo pro nobis acerbissimā mortis crucem subiret. Vnde nos tanti magistri ducti exemplo, crucem nostris humeris impositam, idest, labores, & aduersa omnia sponte & patienter ferre discamus. Deinde ex hoc contextu scimus euidenter nihil eorum quæ aguntur Christum latere. Quāobrem ita nostram viuendi rationem instituamus, & nostros effingamus mores: vt eius oculos minime offendamus. Si enim cogitaremus nos vel minimarum cogitationum dictorum & factorum Deum ipsum testem habere oculatum proculdubio nihil vnquam, vel in Deum, vel in proximum impiè moliremur. Apud Esaiam scriptum legimus. Quare dicis Iacob, & loqueris Israel, abscondita est vita mea a Domino? Omnia (inquit Apostolus) nuda & aperta sunt oculis eius. Ita propheta ille Regius. Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cælum tu illic es, si descendero, &c. Sciebat itaque Christus quòd esset ibi pullus & asina alligata, licet absens essent: scit etiam cogitatus nostros & opera. Tertio videmus hic verbo Dei nihil posse resistere: vnde colligamus nobis non coactè, sed sponte Deo esse seruiendum, qui & si bonorum nostrorum non indigeat ministerium tamen, & officium nostrum desiderat. Potest ille quidem pedes adire Hierosolymam, iubet tamen sibi adduci iumentum. *Et si quis vos interrogauerit quare soluitis, sic dicetis ei. Quia Dominus operam eius desiderat.* Probe tenebat Christus aliquem discipulis fore obstiturum: noluit tamen illis dicere, cum vos interrogauerit dicetis. &c. ne videretur sub necessitate ponere actum apostolis obstituri, cum quisque ad agendum liber sit. Vel dicemus quòd propositio illa conditionalis resoluitur in simplicem temporalē, scilicet, si quis vos interrogauerit; idest, quando vos aliquis interrogauerit, respondebitis. Dominus operam eius desiderat. Protulit Christus verba ab apostolis respondenda, vt iumentorum Domino significarent quis esset qui iumenta peteret. Quemadmodum enim quando filij Israel petierunt ab Aegyptijs vasa mutua Dominus posuit virtutem in verbis petentium, ita vt moueret Deus corda Aegyptiorum vt darent vasa: sic huic responsioni eam indidit virtutem, vt facile audito, quod ijs opus esset Domino, concederentur à possessore suo, cui Christus erat notus: quapropter cum intellexisset à Iesu iumenta peti, danda censeret. In eo autem quod dicit, Dominus eorum operam desiderat, innuit quis esset. Christus communiter apud notos pręcipuè & amicos, Dominus vocabatur & magister, vnde cum septem discipuli piscarentur in mari Tiberiadis post Christi resurrectionem & Ioannes intellexisset Dominum in litore astare, dixit Petro. Dominus est. Et Martha. Domine si fuisses hic, &c. Quod autem magister etiam vocitaretur patet ex verbis eiusdem Marthæ dicentis ad sororē. Magister adest, & vocat te. Deinde mittens duos discipulos ad parandum cœnam & locum petēdum, dixit illis Christus. Magister dicit. Tempus meum prope est, apud te facio pascha. Cum itaque his duobus nominibus ab amicis & notis vocarentur, cum volebat aliquid suo nomine fieri, altero illorum nominum se vocabat. Quare nunc, dicite (inquit) quia dn̄s his opus habet. Idest dicite ꝙ ego Iesus, quē illi dn̄m vocant operam eius desidero. Obserua autē deo nihil esse opus. Vnde egregius psaltes. Deus meus tu es, quoniā bonorū meorū nō indiges.

Sed

Marginalia: Matt. 4. — Vergi. 1. Aenei. — Psal. 50. — Eze. 7. — Eccle. 6. — Matt. 27. — Psal. 49. — Luc. 10 — Mar. 11. — Ioan. 12. — Mat. 21. — Zacha. 9. — Ioan. 5. — Esa. 40 — Hebr. 4. — Psal. 138. — Psal. 15. — Exo. 12. — Ioan. 13. — Ioan. 21. — Ioan. 11. — Matth. 26. — Psal. 15.

Sed vt bona ſua creaturis communicaret, neceſsita
2.Cor.8. tem pati voluit. Vnde Paulus Corinthijs ait. Scitis
enim gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, quoniam
propter nos egenus factus eſt cum eſſet diues: vt il-
lius inopia vos diuites eſſetis. Hoc tamen mirum de
Phi.2. bet videri: nam propter nimiam charitatem, qua nos
Pſal.64. dilexit ille, de quo eſt apud Dauid aperiente te ma
Rom.10. num tuam omnia implebuntur vbertate; quippequi
diues eſt in omnes qui inuocant eum, aſina nunc vi
li animali indiget. Quæ omnia teſtante Apoſtolo
2.Cor.8. eo ſpectarunt, vt eius neceſsitate & indigentia nos
diuites eſſemus. *Abierunt qui miſsi erant & inuene-*
runt ſicut dixit illis ſtantem pullum. Hoc in loco diſ-
cipulorum ponderanda eſt obedientia: etenim Chri
ſti dictis minime diffidentes eius mandatum illico
ſunt impigre exequuti, quippequi ſibi perſuadebant
fieri non poſſe, vt aliter quam Chriſtus dixiſſet, res
eueniret. Vnde nobis ſaluberrimum eruetur exem-
plum; nec enim eſt opus, vt Dei præcepta exequa-
mur ſcrutari prius qualia, aut quæ ſint ab eo impera-
ta: non nos ſuorum præceptorum ſtatuit examina-
tores, ſed impigros exequutores eſſe vult. Alioqui
iure optimo curioſius illa excutientibus nobis, vt Pe
Ioan.21. tro obijcietur. Quid ad te? Si ergo inculpatiſsimi
Chriſti diſcipuli eſſe volumus velis & remis, vt aiūt,
Exo.24. imitemur oportet obedientiſsimos illos filios Iſrael,
qui Moſi dixerūt. Omnia quæ locutus eſt Dñs facie
mus. Expendēdum etiam iterum certitudinem man
datorum Dei, quippe qui falli nunquam nec fallere
poteſt: quamobrem neceſſum erat, vt ſicut illis di-
ctum fuerat, res eueniret. Miſer & infelix peccator,
in cogitationibuſque tuis maxime obcæcate, à Deo
Pſal.7. te falli arbitraris; cum per os Dauid inquit, niſi con-
uerſi fueritis arcum ſuum vibrauit & tetendit illum,
& in eo parauit vaſa mortis, & ſagittas ſuas ardenti-
Luc.13. bus effecit? A Deo te falli arbitraris cum inquit, niſi
pœnitentiam egeritis omnes ſimul peribitis? Qui pœ
nitentiam non egerint, ij dictum Domini veriſsimū
experientur: hoc eſt in perditionem, ſulfurem, gla-
dium, & peſtem incident. Oportet igitur Dei timo
re corripiamur, ac eius dictis indubitanter acquieſca
mus: certiſsimum enim eſt nos ſimul omnes peritu-
ros, niſi ſuppliciter conuerſi pœnitentiam egerimus.
Si autem caro & mundus aliud ſuadere conabuntur,
eorum ſuaſiones veluti prophetarum falſorum reij-
ciamus. *Soluentibus autem illis pullum, dixerunt Do*
mini eius ad illos. Quid ſoluitis pullum? Hinc patet er-
rare eos qui putant aſinam eſſe cōmunem: nam Do-
mini eius, vt hic ait Lucas ad apoſtolos dixerūt, cur
ſoluebant eam. Sic errauerunt qui arbitrabantur aſi-
nam illam fuiſſe in Hieruſalem, cum tamē id falſum
eſſe ſupra oſtenderimus: erat enim in oppidulo quo-
Homi.37. in dam non longe ab Hieruſalem. Chryſoſtomus etiā
oper. imperf. affirmat aſinam illam (quod de pullo dictum intelli-
Mat. ge) poſt Chriſti ingreſſum in Hieruſalem ad Do-
minum ſuum reuertiſſe: quod ſi eſſet communis, nō
dixiſſet. Adde, quod ſi eſſet cōmunis, cito perijſſet:
cum nulli præcipue curæ eſſet. Dubium tamen exo
ritur hoc loco vtrum videlicet diſcipuli ſolam aſinā
vel ſolum pullum ſoluerint, an ambos ſimul? Dicen
dū puto ambos fuiſſe ſolutos, allatos, & neceſſarios.
Neceſſarios inquam nō ad tolerandū laborem equi-
tationis, cum pullus ad hoc ſolus ſufficeret, ſed ad
myſterium. Nec enim Chriſtus illo vehebatur quaſi
de itinere defatigatus, ſed ad aliquid ſignificādum.
Vtrumque itaq; iuſsit ſibi afferri: tum ob dictam ra-
tionem, tum etiam, vt impleretur prophetia Zacha-
riæ meminentis vtriuſque vt ſupra diximus. *At illi*
dixerunt. Quia Dominus eum neceſſarium habet. Quæ
verba tanti ponderis ac virtutis fuerunt, vt ſtatim
pulli Dominus eum ſolui ſine vlla controuerſia per
miſerit. Vnde cōſtat à Chriſto domino duo hic fuiſ-
ſe oſtenſa: puta ſapientiam, & potētiam. Sapientiam
quidem, cum prædixit fore ipſos interrogandos, vt
reuera fuerunt interrogati. Potentiam autem cum
illis dixit verba, quibus facillime pulli Dominus ac
quieſceret. Atqui quoniam quo aliqua virtus citius
æqualia operatur, eo fortior eſt, ac nulla operatio ci-
tius fit quam quæ in inſtanti; ideo dictum eſt à Mat-
thæo, confeſtim dimittet eos. *Et duxerunt illum ad*
Ieſum. Expende diſcipulorum Chriſti ſummiſsionē
& humilitatem. Nam cum aſinos agere viliſsimum
ſit: apoſtoli tamen ætate prouecti aſellos agere de
Chriſti mandato non recuſarunt. Etenim nullū tam
vile & abiectum officium eſt, vt ſi ob obedientiam
fiat, nō faciliime præſtetur: nec enim officium illud
aut labor vilis eſt habendus, quo vita illa æterna con
ſequitur. Nos vero non obſequimur niſi illis quæ no
bis honori fore arbitramur: abiecta vero opera, etiā
propter Chriſtum operari verecundamur. Hanc igi-
tur verecundiam ſeu vanitatem noſtram diſcipulo-
rum humilitas & obedientia nunc & accuſat & dam
nat: etenim eo miſeriarum deuentum eſt, vt pauperi
& infimo neceſſaria & vera aliquando monenti ac-
quieſcere nolimus, id nobis dedecori futurum exiſti
mantes. At non propheta ille regius ſibi perſuadebat
cum humilium & pauperum ritu coram arca Domi 2.Reg.6.
ni ſaltitaret: quam ob cauſam ab vxore ſua Michol
cæpit contemni. Nec mirum id videri debet: mun-
dus enim humilitatem ignominiæ loco ponit. Hinc
oritur, vt arrogantes homines & vtrium inſtar infla
cti tunc ſe ſuumque nomen contemptum iri putant,
cum ſummiſsi propter Chriſtū effecti vulgaria ope- 1.Reg.9.
ra exercuerint. Saul vir corporis robore præſtantiſ-
ſimus patri ſuo Cis eſt obſecutus in quærendis aſinis 1.Reg.15.
velut ille præceperat: quam ob rem regnum eſt ade-
ptus: ſicut dixit ei Samuel. Cum eſſes paruulus in
oculis tuis caput in filijs Irael factus es. Eodem pror-
ſus modo nos ſi humilitatem propter Chriſtum non
aſpernati, ſed amplexati fuerimus proculdubio regno
æterno potiemur. Cæterū de hoc alias. ¶ Admonen
tur hoc loco concionatores quomodo ſeſe habere de
beant: quemadmodum enim hi Apoſtoli, qui veri
erant concionatores hæc iumenta ad Chriſtum du-
xerunt, ſic illi Chriſtianum populum non ad mun-
dum, non ad teterrimum gentium hoſtem, non de-
nique ad ſeipſos, ſed ad Chriſtum ducant: in hoc diſ
ſimillimos ſeſe exhibentes impudentiſsimis hæreti-
corum concionatoribus, qui non ad Chriſtum, ſed
ad cacodæmonē fidelium animos attrahere conātur.
Porro hoc non ſolū improbiſsimi hæretici, ſed catho
lici nōnunquā efficiūt: licet enim orthodoxi & boni
alioqui ſint concionatores, nō tamen fideliū ſaluti &
emolumento, ſed humanæ gloriæ, & auræ populari
plerunq; inſeruiunt: vnde efficitur, vt non ad Chri-
ſtū, ſed ad ſeipſos populum Chriſtianum alliciāt. Tu

vero, qui ad optimi concionatoris munus aspiras integerrime exequendum enitere, vt ad Iesum qui est vera salus, & omne bonum audientes tuos pelliceas: quod tunc cumulatissime præstabis cum in concionibus tuis clamitaueris, oraueris, obsecraueris flagitijs inquinatos homines, vt sese in meliorem frugem recipiant ad Christumque ex animo conuertant, ipsumque omissis vitijs omnibus & peccandi occasionibus quæritent. Quod cum feceris tunc te non tuæ gloriæ, sed Christo seruisse arbitrare. *Et iactantes vestimenta sua super pullum, imposuerunt Iesum.* Cooperuerunt apostoli pullum vestibus ad decentiam & ornatum. Respondeant nunc qui dicunt Ecclesiæ cerimonias esse adinuentionem humanam, & nihil Deo placere, nisi quod ipse præcipit: non solum hi discipuli asinam & pullum adduxerunt, vt iussum fuerat: verum vestibus ornarunt quod præceptum nequaquam erat, Deo tamen non displicuit, imo approbatum fuit. Vide etiam veros Christi discipulos seipsos vestibus suis nudare, vt Deo seruiant, Deumque id ad exemplum discipulos permisisse: & in eo voluit Deus discipulos seruire, in quo seruierant, atque ideo permisit vt illi qui Christum excipiebant seipsos suis vestibus exuerent, & viam qua discipuli erant transituri vestibus ornarent. In eo enim voluit Dominus discipulis esse seruiendum, in quo discipuli Christo seruierant. Sic
Exo. 1. se habuit Deus cum obstetricibus Aegyptijs, quæ quia timentes Deum paruulos Israel non occiderũt: domibus, idest, posteritate dignæ extiterunt. Loth
Gen. 19. quia misericordia erga peregrinos vsus est, à maximo illo Sodomæ incendio liberatus fuit. Raab quia
Iosue. 6. excepit exploratores, à subuersione Ierico erepta
Mat. 5. est. Verissima est sententia. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiã consequentur. Et alibi. Prout
Luc. 6. vultis, vt faciant vobis homines, sic facite illis. ¶ Porro in hoc facto adimpleta est prophetia Zachariæ, quam refert Matthæus dicens. Ecce Rex tuus
Matth. 21. venit tibi, mansuetus, &c. Exulta satis, inquit, filia
Zacha. 9. Sion, & iubila filia Hierusalem, Ecce Rex tuus, &c. Merito & optimo iure Sioni erat tripudiandum: nullus enim nuncius solidiori gaudio erat celebrandus ab Hierusalem quam ille, quo Regem suum aduentare intelligebat: quando quidem per illum ab omni malo erat liberanda. Quamobrem non modo erat exultandum, sed satis, idest, abundanter exultandum filiæ Sion, per quam Hierusalem intelligitur, quæ erat ciuitas posita sub monte Sion, & quia illi monti erat subdita dicitur filia Sion: quia filia matri subijcitur. Iubila filia Hierusalem ad eandem sententiam pertinet: etenim eadem est filia Sion, & filia Hierusalem, sed est repetitio quædam qualis est
Psal. 143. in carminibus, & in modo loquendi prophetarum, iuxta illud Psalmi. Qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Bellum & prælium idem sunt, sicut idem est manus & digitos mouere: cum neuter sine altero moueatur. In secundo regum
2. Reg. 20. volumine etiam dicitur. Quæ pars nobis in Dauid: aut quæ hæreditas in filio Isai? Idem enim Dauid & filius Isai: & idem est habere partem in Dauid, & habere hæreditatem in filio Isai. Aduertendum particulam demonstratiuam, ecce, conuenire illi qui se oculis videndum offert: hic vero conuenire ei qui se intellectui offerebat. Cognosce, idest, vide illum in carne: intuere illum realiter ad te venientem, sed crede illum tuum redemptorem & regem esse. Præterea obseruandum est etiam quod licet tres personæ diuinæ regnent super nos, Christus tamen peculiariter dicitur Rex, quia factus est homo, ac incarnatio ad illum est terminata. Vnde Psalmographus de tribus diuinis personis loquens. Benedicat (inquit) nos Deus noster, benedicat nos Deus. Quia Psal. 62.
trinus est Deus in personis, dixit ter Deus: addidit autem, noster propter incarnationem verbi, quia nostram assumpsit naturam. Vt autem ostenderet tres illas personas vnum esse Deum in essentia, addidit, & metuant eum omnes fines terræ. Sic etiam in Deuteronomio habetur. Deus De⁹ tuus, Deus vnus est. Deute. 6.
Positum est tuus in secunda trinitatis persona, nec abre: non potest enim non esse tuus, ô homo, ille qui corpus, animum, vitam, sanguinem, se denique totum tibi dedit. Merito igitur ille Deus tuus dicitur quandoquidem sibi nihil retinuit. Nonne aliquid te dare ei æquum esse putas, qui se totum tibi dedit? Aequissimum profecto erit, vt ex multis horis, diebus, mensibus, & annis, diem saltem vnum in meditandis sceleribus & peccatis, quibus Deum autorem & protectorem tuum grauiter offendisti consumas. Aequissimum profecto erit, vt ex tot sumptibus, quibus mundo seruis frustum saltem panis ob Christum omnium datorem eroges ipsius pauperculis. Insitum à natura est omnibus, vt quisque sua diligat. Quare igitur veluti domum, vineam, fundumque, quia tua hæc sunt, amas: Deum vero tuũ non amabis? Etenim Deus optimus maximus cum vidisset homines tanto amore sua prosequi, se nostrũ facere statuit, vt sic eum amare quodammodo compelleremur. O charitatem eximiam. O semper memorandum amorem. O clementiam admirandam. O benignitatem incomprehẽsibilem. Mirabile, imo mirabilissimum videri debet hoc. Nam cum tot angeli, archangeli, tanta denique cælestium spirituum multitudo Deum ardentissimo prosequantur amore: ipse hoc posthabito à nobis homunculis, terrenis, abiectis, & ingratissimis, amari expectat. Expetit à nobis amari, vt nostræ familiaritatis & amicitiæ ineundę gratia se quoque hominem facere non dubitarit. Omnibus nostris miserijs obnoxius ipse ad homines accedit: illis se vltro offert ad ipsorum vtilitatem & commodum. Quod multo maioris amoris est indicium, quam si ad ipsum venientes reciperet. Quare admiratus Dauid inquit. Quid est homo, quod Psal. 8.
memor es eius, aut filius hominis quoniam visitas eum? Ipse peccatores quærit, ad eos venit quem iniuria grauiter affecerunt. Sed ne aufugiant, ne se occultent tremore metuque correpti, audiãt attente quod sequitur. Mãsuetus & humilis: sedens super pullum. Non adest in rigore iustitiæ, aut potentiæ mittens ignea fulmina, aut ardentes flammas qualiter super So Gen. 19.
domam & Gomorrã factum fuisse memoriæ est proditum, nõ qualiter super legatos Ochoziæ testantur historiæ sacræ gestum: non aquarum eluuio peccato 4. Reg. 1.
res puniturus adest, veluti tempore Noë accidit. Mã Gen. 8.
suetus & humilis ad homines accedit: non vectus generoso equo, non hasta armatus per medios homines irruit: sed vili asello, & inermis hominibus sese

sese immiscet. Si ergo peccatorem te esse intelligis ne ideo timeas: imo illi aduentanti, obuiam procede. Exoptauit illum videre Abraham, quo viso, incredibili gaudio exultauit. Ecce venit tibi mansuetus & humilis. Quo ergo fugis ò miser peccator? Quorsum vitam tuam & salutem fugis? Si lucem fugis, quomodo videbis? Si vitam, quo pacto viues? Venit iam tempus miserendi, quia venit tempus. Non solum Dominus exoratus nobis ignoscit: sed ipse rogat, vt oremus, & veniam ab ipso petamus. Porro ab hac humilitate & mansuetudine Christi animi submissionem, mansuetudinem, humanitatem denique docemur. Turpe profectò est & quod nobis nō mediocrem pudorem inijcere deberet, videre Christum rerum omnium opificem tanta humanitate & mansuetudine, vehi asello quodam vili: nos vero phaleratis equis & curribus maximo alicui triumpho accōmodatis incedere. Etenim eo vanitas & superbia deuenit, vt nō solum fœminæ ingenuæ, sed viri ipsi curribus inauratis vehantur. Quem fastum, stultitiam & amentiam, animo præsagiens propheta ille Amos deplorabat dicens. Væ vobis, qui opulenti estis in Sion, & confiditis in montem Samariæ: optimates capita populorum, ingredientes pompatice domum Israel. Sed de his alias. ¶ Aduerte autem honorabiliorem & longe maiorem fuisse pompam & maiestatem Christi in humili & vili asello vehi quam eorum Imperatorum, qui superbi & arrogantes in ciuitates suas ingrediētes opulentissimum triumphum egerunt. Cæsar est Romā ingressus cum maximo triumpho: cuius triumphalis currus à quadraginta elephantibus ducebatur. Pompeius ille magnus etiā de Africa elefantis inuectus Romæ triumphauit. Marci Antonij currum leones, Aureliani vehebant cerui, quæ quidem magna videbuntur. Cæterum si cum Christi triumpho conferantur, vilia & inania habeantur necesse est. Etenim Cæsares illi, Pompeij, Antonij & reliqui omnes mundi huius Principes & imperatores superbissimi cum nullas diuitias à natura sua haberent, imo nudi & pauperrimi veluti quilibet mendicus nascerentur: aurum, diuitias triumphos ab hominibus mendicorum ritu petebant, vt illa omnia sibi in honorem, quo à natura priuabantur, redundarent. Quemadmodum enim mulier deformi facie & vitio aliquo corporis facta à natura, fucos, medicamina & alios corporis ornatus quærit quibus pulchra videri possit: contra vero illa, quam benigna natura egregijs & faciei & corporis dotibus locupletauit, licet inornata incedat gratior & amabilior omnibus est, quam cornicula illa superior varijs & alienis induta plumis: eodem prorsus modo imperatores & Principes illi cum nihil diuitiarum nihil honorum sibi à natura compararint, externa hæc, aurum videlicet diuitias, triumphos, currus deauratos, & alia id genus quærebant: vt sic elati gloria hac mundana & honore digni viderentur. At in Christo domino lōge aliter sese res habet: quippe qui ex sua natura diues & potens non deauratis curribus, non gemmis, non auro, nec alijs hominum gazis indiguit: in illo enim asello sublimior, potentior, & gloriosior omnibus mundi Imperatoribus triumphauit. Innumeræ causæ triumphum hunc longe solenniorem omnibus alijs efficiunt: sed quatuor præcipuas id præstare comperies, duas scilicet, ex parte ipsius saluatoris, & totidem ex parte recipientiū ipsum Christū. Ex parte enim Christi redemptoris nostri hic triumphus clarissimus extitit. Primò quia in eius ingressu, & modo ingrediendi, Christus suæ diuinitatis omnipotentiam manifestauit. Cum enim sacerdotum Principes contra ipsum coniurassent, hodie Hierusalem publice & palam ingressus, templum adijt, & in conspectu omnium inimicorum suorum ementes & vendentes ab illo imperio se eiecit: nec tamen quisquam ei restitit, aut aduersus eum vocem ne vnam quidem emisit. In quo luce clarius patuit illum esse verum Deum, cordaque & voluntates hominum in sua potestate habere: & quamuis eo vsque in Ephren iuxta desertum delitescere voluerit, nunc autem in ingressu Hierusalem verissimum se esse Deum demonstrauit. Porrò tanta erant peruersitate & malitia obcæcati illi pharisæi, vt hoc tam ingenti miraculo viso clarissimè & cognito non conuerterentur: imò singulis diebus magis ac magis eorum odiū, & incredulitas inualescebat. Quamobrem maximis & longissimis, vt par est pertinaciæ & cæcitatis suæ nunc pœnis excruciantur. Sancti nō raro suam debilitatem & humanitatem & agnoscut & fatentur: constanter tamen & viriliter se e[illegible] cum opus est. Moises ab Aegypto fugit; sed postea Pharaoni nequissimo & arrogantissimo regi restitit. Elias à muliere aufugit: at cum opus fuit redijt, & grauiter Achab regem reprehendit. Paulus submissus in sporta, Damascum aufugit: fracto autem carcere cum vinctus teneretur, aufugere noluit. Christus ipse in Efren sese proripuit, quia videlicet nondum hora eius venerat: nunc autem palam prodijt, & se inimicis suis immiscet, quos ipsius ingressui adesse fecit. ¶ Secundo in hoc ingressu suam diuinitatem ostendit cum triumphum egit ante ipsam victoriam, præter omnem Imperatorum & reliquorum morem: qui non nisi deuicto hoste & capta præda triumphant. Cuius rei ratio est, quia licet bellum certum habeant, victoria tamen incerta est. Fœminę illę Israelis, Dauidi obuiam processerunt cantantes. Saul percusit mille, Dauid autem decem millia: Sed hoc obtruncato iam Goliath gigante factum est. Christus autem verus Deus ante pugnam celebrauit victoriam, quam habebat certissimam: quia nimirum longe aliter, ac mundi huius duces & Imperatores, quia teterrimum hostem erat superaturus. Illi nanque salui & incolumes suis inimicis occisis de hoste triumphant: at Christus moriens, victoriam erat acturus. Qua de causa post mortem, idest, post ipsam victoriam non erat triumphandi locus: quapropter necesse erat, vt ante concertationem, & victoriam celebraret triumphum. ¶ Ex parte autem recipientium hic triumphus fuit solennissimus duas ob res: scilicet, ob ea quæ fecerunt, & ob ea, quę dixerunt. Ob facta inquam, quia cum ramis palmarum & oliuarum Christo tripudiantes occurrerunt: cique non tanquam puro homini, sed tanquam Deo gestientes, cum ramis obuiam exierunt: quæ cerimonia Deo duntaxat, non vero hominibus fieri solebat. Quando enim Deus tabernaculorum festum instituit, hac cerimonia voluit illud celebrari dicēs. Sumetis vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, spatus

Ioan. 8. Psal. 101. Amos. 6. Ioan. 11. Exo. 2. Exo. 5. 3. Reg. 19. Act. 9. Act. 16. 1. Reg. 18. Leuit. 23

spatulasque palmarum, & ramos ligni densarum frõdium, & salices de torrente: & lætabimini coram Domino Deo vestro, celebrabitisque solennitatem eius septem diebus per annum. Iudæi igitur Hierosolymitani, qui catholici & cerimonijs dediti erãt, honorem hunc Deo solummodo dicatum Christo domino tribuũt veluti vero Deo, quod nũquam mũdus suis Imperatoribus & Principibus exhibuit, vt thura aut cultum suis Dijs dicatum eis offerret. ¶ Ob ea etiam, quæ isti dixerunt, diuinitas Christi celebrata est: nam illum Osanna in excelsis vocarunt. Hoc est, tu es saluator mundi, peccatorum redemptor, & peccatorum remissor, Messias, filius Dauid, & rex Israel. Itaque factis & dictis Christũ filium Dei, & mundi redemptorem confessi sunt: ideoque triumphum hunc honorabiliorem & præstantiorem fuisse quam omnium mundi Principum perspicuum est. ¶ At dices. Si Christus nos doctrinæ & humilitatis exemplum relinquere, & honores despicere docuit: quare hunc triumphum & honorem acceptauit? Dicendum est hunc honorem sibi deferri permisisse, vt omnes intelligerent ipsum esse filium Dei & verum messiam, qui solus honore hoc recipiendus erat. Alioqui hanc pompam & fastum proculdubio aspernatus fuisset: tanta enim humilitate erat, vt ne miracula quidem quæ faciebat diuulgari vellet. Surdo nanque & muto præcepit, vt taceret dicens, nemini dixeris: Iairi etiam filiæ resur-
Mat. 7. rectionem, & apostolis trãsfigurationem tacendam
Mat. 9. voluit. Nunc igitur hanc triumphi gloriam non con
Mat. 17. temnendam duxit eo quòd vrgeret necessitas: necessum enim erat, vt nostra redemptio omnibus innotesceret, ac proinde vt se filium Dei ostenderet, de quo apud Zachariam prædictum erat. Exulta fi
Zacha. 9. lia Sion, ecce Rex tuus venit tibi. Sion autem, idest populus qui Christum excipit: regem Israel illum vocat dicens. Benedictus qui venit in nomine Domini. Etiam si surdi fuissent pharisæi & templi sacerdotes, signum hoc & vocem populi potuissent cognoscere. Certe optime intellexerunt prophetiam
Ioan. 12. illam in Christo Domino vere fuisse verificatam & adimpletam: cæterum malitia sunt obcæcati. Igitur voluit Christus hoc honore insigniri nostræ vtilitatis causa: vt scilicet illum cognosceremus. Deinde vt nobis exemplar quoddam in recipiẽdis honoribus imitandum relinqueret. Quid est enim aliud illum asello quodam vili in tanto triumpho vectum fuisse: nisi nos vere doceri humilitatem quæ inter honores & pompam maxime periclitatur? Quemadmodum enim ille, qui fastigium excelsi alicuius ædificij est ascensurus, nisi plurimum habeat cerebri & mentis compos fuerit, cadet & animam exhalabit: eo prorsus modo qui ad dignitatum & honorum fastigium euehitur nisi sanæ mentis & intelligentiæ compos fuerit, humilitatemque præ oculis amplexãdam habuerit, facillime decidens in profundissimas impiorum sedes delabetur. Quam ob rem maxima in dignitatibus moderatio est habenda & humilitas: alioqui & honorũ & animæ iactura fiet. Vnde Ecele
Eccl. s. 11. siasticus. In die honoris tui, ne extollaris. Humilis erat Saul quando rex Israel creatus est, quòd ipse probe tenens dicebat. Nunquid non filius Gemini ego
1. Reg. 9. sum, de minima tribu Israel: & cognatio mea nouissima inter omnes familias de tribu Beniamin? At vero postea quam regno potitus est & Israel Dominio, prorsus euanuit: & ex humili arrogãs Rex effectus, ad inferos est præcipitatus. Humilitas inter honores rara auis: & ideo paucissimi in alto dignitatum gradu collocati, à superbia sibi temperant. Quo circa à Deo obnixe est nobis contendendum, vt in rebus secundis nos tueatur humilesque efficiat: quod non ignorans propheta ille regius à Domino cum es Psal. 118.
set Rex humilitatem petiuit, quam meruit impetrare. Idem etiam præstitit sacrosancta illa virgo ac Dei para Maria in angelica salutatione cum ab angelo se laudari videret. Ita se gessit præcursor Domini Ioãnes quando honore Messiæ elatus, dixit. Non sum Luc. 1.
dignus soluere corrigiam calciamenti. ¶ Tertio Chri Ioan. 1.
stus hunc honorem & triumphum non lente, sed raptim sibi voluit exhiberi, vt scilicet nos doceret modum, quo in dignitatibus nostris terrestribus & caducis honoribus nos habere debeamus: fluxiles enim & momentanei sunt, milleque periculis & casibus obnoxij. Quamobrem in illis imitari debemus Aegipti canes, qui siti compellente aquam Nili hausturi properanter quidem, nec omnem simul, sed raptim per litus decurrentes ex interuallis illam degustant; ne videlicet si lente & parum circunspecti ebibant in medio potu à Crocodilis capiantur & deuorentur. Vnde dici solet, ito, sicut canis per Nilum. Hoc est, properanter. Quot diuites, quot principes, quot Reges & Imperatores è viuis demigrarunt: quorum sepulchra teruntur pedibus eorum, quos in vita ne videre quidem voluerunt? Vbi illa arrogantia? Vbi illorum omnium despectus? Vbi honores, dignitates, & regna? Omnia illa iam vt fumus transierunt, eorumque memoria est consepulta. ¶ Quarto Christus in medio triumphi in lachrymas prorumpit innuens mundanas has dignitates potius tristitia & fletũ quam gaudio & risu esse prosequendas. Si huiusmodi honores quemadmodum Christus recepit nos suscepimus, nobis detrimento minime fuissent: verum quia elato animo suscipimus, nos perdunt & occidunt. Testis nobis esse poterit Aman, quem non aduersa, sed secũda miserrimum fecit fortuna: quippe quæ non solum illum Assueri regis familiaritate Hest. 7.
verum vita ipsa per summum dedecus denudauit. Quamobrem soli humiles inter ipsos dignitatum cumulos prudenter à lachrymis sibi non temperãt: qua de causa potens illa regina Hester lachrymis tota distillans, Domino dicebat. Tu scis quòd abominer si Hest. 14
gnum superbiæ & gloriæ meæ: quod est super caput meum. &c. Sed ad contextum reuertamur. Igitur cum sic humiles Iesus in asello incederet versus Hierusalem per montem oliuarum, audi quid Euangelista dicat. *Euntes autem illo, substernebant omnia vestimenta sua in via.* Quæ non solum à discipulis verum ab omnibus illis, qui Christum sequebantur ab Hierico & ab omni populo Hierusalẽ, & vicinis, vt Christũ honorarent proprias vestes asello terẽdas, tetenderũt, ad nullũ illarum dãnum attendentes: & vestimenta quibus honorari solent homines sibi detraxerunt, ac illius subiecerunt pedibus. Perpende præterea discrimẽ inter hanc Christi exceptionẽ, & aliorum huius sæculi regum & imperatorũ. Hi nanque vrbem aliquã solenniter ingressuri excipi solent sub

preciosę

precioso aliquo peripetasmate ad aëris iniurias euitãdas & solennitatem ac apparatum ostendendum. Itaque ingrediūtur tecto cęlo & discooperta terra: vt scilicet non illud, sed hanc possint intueri, innuentes se non cælestes, sed terrenos esse reges & Imperatores. At cum Christus dominus dicat regnum meum no est de hoc mūdo, ingreditur cooperta terra: cum autem sit Rex cælestis, discooperto cælo. Exceptus igitur est strata terra non solum vestibus verum etiã ramis, tum oliuarum tum palmarum. Oliuarum quidem ramos afferebant illi, qui Iesum ab Ierico sequebantur: palmarū ramos illi, qui ab Hierusalem egredientes Christo obuij facti sunt, vt testatur Ioannes. Motæ vero hæ turbæ sunt ad hūc honorem Christo exhibendum, tum à quodam gaudio spirituali quod conceperant ex miraculis, & signis quæ viderant: quod expressè affirmat noster Lucas cum inquit, laudabant eum super virtutibus, quas viderant: tum etiam specialius ob miraculum suscitationis Lazari, vt ait Ioãnes. Testimonium (inquit) perhibebat turba, quæ erat cum eo, quando Lazarū vocauit de monumento, & suscitauit eum à mortuis. Propterea & obuiam venit ei turba: quia audierunt eum fecisse hoc signum. Et cum nunc primum post miraculum illud editum Hierosolymam ingrederetur, omnis populus ei obuius factus est. Sed præcipua ratio, quare hæ gentes motæ sunt vt Christum sic honorifice exciperet est, quia Deus mouit corda earum, vt hæc facerent, & illum cum honore prosequerentur. Et ideo dicentibus Iudæis, vt increparet gentes illas ob ea quæ faciebant respondit. Si hi tacuerint, lapides clamabunt. Quasi diceret. Fieri non potest, vt aliter fiat: est enim hoc, in eorum animis insitum. Vnde apud Matthæum inquit. Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Hoc est, Deus laudem in ore puerorum perficit: atqui illa quam Deus perficit est ad quam exhibendam ipse incitat, qualis fuit hęc pręsens harum turbarum. ¶ Obseruandum quoque hic est, non exisse Christo obuiam diuites, non magnates, non principes, hi enim de gloria Dei non admodum sunt soliciti: sed turbam, hoc est, populū ipsum & abiectos ac pauperculos homines: in his enim quę ad Dei cultum attinent, longe promptiores pauperculi, quam opulenti reperiuntur. ¶ Porro ex diligentia & feruore, quo hæ turbæ excipiunt ramis & vestibus Christum exemplum possumus capere & modum, studium, animi ardorem, quo nobis Deus est colendus. Hoc sane modo patriarcha ille Abraham Deum excepit hospitio suo. Confestim ipse ad armēta cucurrit, iubet adduci vitulum, & Sara eius vxor panes festinanter coxit. Vnde aduertendum relinquitur in domo iusti ad cultum Deo exhibendum esse omnes egregiè diligentes. At in domibus impiorum omnes inuenies Deo negligentes, Cacodæmoni vero diligentissimos. Vnde apud Ieremiam de impijs loquens dicit Dominus. Filij colligunt ligna, & patres succendunt ignem, & mulieres conspergūt adipem: vt faciant placentas reginæ cæli & libent dijs alienis, vt me ad iracundiam prouocent. In Hebræo est placentas opere cæli: & appellat panes latos & rotundos ex farre & melle, cum stellulis quibusdam depictis qui offerri solebant idolis: & quia stellati erant, ideo dicuntur facti opere cæli. Quemadmodum igitur probi homines Deo seruituri non quiescunt, vt dicebamus de Abraham, & de hac turba, quia alij scindebant ramos de arboribus, & alij vestes suas in via prosternebant: sic etiam improbi in dæmone colendo omnes suas adhibent vires, ac inquieti nihil intentatum relinquūt. Balac maxime occupabatur in construendis altaribus, vt Balam populo Dei malediceret. Summa diligentia & studio quærebat Herodes à Magis quo in loco Christus esset natus: vt illum è medio tolleret. Impigrum etiam se exhibebat nefarius ille Iudas, vt Christum venderet ac traderet: cum cæteri discipuli in horto obdormirent. Erubescamus ergo videntes tam diligentes in dæmone seruiendo esse impios: nos vero in Christo omnium autore colendo tam pigros & tardos esse. Quinimo deinceps non solum ipsi verum tota nostra domus, & familia in Dei cultu & obseruantia occupetur: velut Abraham & hasce turbas occupari conspicimus. Sequitur de laude vocali. *Et cum appropinquaret iam ad descensum montis Olineti cæperunt omnes turbæ descendentium gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus, quas viderat virtutibus.* Ex quo loco clare patet prius vias fuisse instratas & omnē apparatum exhibitum: deinde verò accessisse laudes. Hic autem maxime est obseruandum cōuinci ex hoc textu errorem impijssimorum hæreticorum nostri temporis: qui vestigijs nefarij Lutheri insistentes falso damnāt orationes vocales & laudes quas sacrosancta mater Ecclesia Romana Spiritu sancto ducta celebrare consueuit. Nonne si magna voce Christum efferebant ipso id approbante imo eos defendente coram pharisęis hoc faciebāt? Hæretici verè filij & discipuli sunt pharisæorum, quandoquidem prohibent laudes vocales Domino reddi: cum tamen ipse maxime probet has laudes, quia cùm pharisæi dixissent, magister increpa illos: respondit Dominus. Si hi tacuerint, lapides clamabunt. Cōstat etiam ex superioribus angelos in Christi natiuitate concinuisse magna voce, gloria in excelsis Deo. Cum igitur cantēt angeli & cantent turbæ hæ, audent tamen hæretici impudentissime has laudes & cantilenas improbare, & claudunt os laudantium Deum. Et ipse Christus (ait Marcus) quod hymno dicto exijt in montem Oliuarum. Et Paulus quoque Ephesijs ait. Cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino. Dixit in cordibus vestris vt moneat, quod quando psallimus & cantamus attentionem habeamus: ne vnum dicat os vocale, & aliud cor nostrum cogitet. Idem dicit ad Colossenses. Et Ioannes affirmat in fœlicissimis illis cælitum sedibus nihil aliud personare quam vocalem Dei laudē: & quatuor animalia incessanter noctu, & interdiu proclamare, sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat & qui est, & qui venturus est. Addit deinde quatuor illa animalia cum quatuor & viginti senioribus quod cantabāt canticum nouum dicentes. Dignus es Domine, aperire librum, &c. Et rursus, turba ingens magna voce personabat, salus Deo nostro. Deinde, audiui (inquit) quasi vocem tubarum multarum in cælo dicentium, alleluia. Obmutescant ergo & merito obmutescant impij & proterui hæretici videntes nimirum toties repetitam, & celebratam vocalem laudem. Intelligant iure optimo

Marginalia: Ioan.19. — Ioan.12. — Mat.21. — Gen.18. — Iere.7. — Nume.23. — Matt.2. — Matth.26. — Luc.2. — Mar.14. — Ephe.5. — Colo.3. — Apo.4. — Apoc.5. — Apoc.7. — Apoc.19.

optimo Ecclesiam in laudando vocaliter Domino verè imitari cælestes illos ciues, qui nihil aliud curāt quam creatorem suū vocaliter laudare. *Tobi. 13.* Tobiam quoque audiant prædicentem, per vicos Hierusalem cantandum alleluia. Attendant ad id quòd Moses fecit cum filijs Israel, *Exo. 15.* qui cū vidissent Aegyptios mortuos in Canticum proruperunt, dicentes. Cantemus domino gloriose enim, &c. *2. Reg. 6.* Videant factum Dauid & totius Israel, qui cum arcam deferrent ex domo Obededō, in citharis, lyris, & tympanis colludebāt. *1. Para. 6.* Aduertant ad illud primi libri Paralypomenon, vbi *2. Para. 2.* dicitur. Isti sunt quos cōstituit Dauid super cantores domus dñi. Item secundo eiusdē, cū Iosaphat pugnaturus esset contra filios Moab factus est spiritus Domini super Iaziel Leuitam de filijs Asaph, & dedit consilium populo, & statuit cantores Domini, vt laudarent eum in turmis suis & antecederēt exercitum & voce cōsona dicerent. Confitemini Domino quoniam, &c. Et cum cœpissent laudes canere vertit dominus insidias eorū in semetipsos. Et Ecclesiasticus *Eccles. 27.* laudans Dauid inquit. Et stare fecit cantores contra *Esa. 6.* altare, & in somno eorum dulces fecit modos. Esaias *Esa. 51.* etiam vidit duos Seraphines clamantes alterum ad alterum, dicentes. Sanctus, sanctus, &c. Et de Sion inquit idem Esaias. Gaudium & lætitia inuenietur in ea: gratiarū actio & vox laudis. Et cum Dauid, choro, chordis, organo, laudemus Deum in tympanis. *Tert. in apol. c. 2. de igno.* Ait etiam Tertulianus in Apologetico aduersus gentes, Pliniū secundum cum prouinciam regeret damnatis quibusdam Christianis, eorumque multitudine perturbatus Traianum Imperatorem consuluisse quid de cætero ageret: cui allegauit prẹter obstinationem non sacrificandi nihil aliud se de sacramētis eorum comperisse quam cætus antelucanos ad canendum Christo & Deo. Hinc igitur constat vocalem laudem semper esse Deo à Christianis redditam, ab ipso primæuo ortu Ecclesię. Cæterum de his satis. Nunc quid voce magna laudabant isti, atque dicebant audiamus. *Benedictus qui venit Rex in nomine Domini pax in cælo, & gloria in excelsis.* Sit laudatus qui venit in virtute Dei, & secundum voluntatem ipsius, atque ad gloriam eius. In eo autem quòd dicunt pax in cælo, significatur reconciliatio generis humani cum Deo & angelis facta per Christum: de *Colo. 1.* quo dixit Apostolus. Pacificās per sanguinē Crucis, eius siue quę in terris sunt siue quę in cęlis. Matthæus testatur quòd dixerunt Osanna, quæ Hebraicè est, salua, vel saluifica. Et in Psalmo centesimo decimo septimo, qui manifestè de Aduentu saluatoris scriptus est, inter cætera hoc quoque legimus. O Dñe saluum me fac, o Domine bene prosperare: benedictus qui venit in nomine Domini. Pro eo quòd habetur ò Domine saluum me fac, in Hebræo legimus, Ana, Adonay. Osana, quòd manifestius interpretatus est Simachus dicens. *Hiero. super Matt. ca. 21. & in epist. ad Damas.* Obsecro, ò Domine saluum me fac. Lege diuum Hieronymum. ¶ Obseruandū vero est non esse verisimile quòd omnis hæc multitudo intelligeret quæ de Christo canebantur: licet omnes tam præcedentes quam insequentes hæc canerent: *Chrys. hom. 38. in ope. imperf. Matth.* magnorum tamen erat illa intelligere. Vnde Chrysostomus ait, quòd non omnes intelligebant. Cæterum impulsi ab Spiritu sancto huiusmodi cantilenis hunc triumphum celebrabant: qua de causa saluator dixit pharisæis. Non legistis illud ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? Non dixit infantes & lactentes perfectam reddiderunt laudem, sed ex ore infantium & lactentium: quia Deus per os illorum loquebatur, ipsis non intelligentibus quæ dicerent. Etenim si ipsi intelligerent quæ dicebant nō Deus per eos, sed ipsi a Deo illuminati loqui dicerentur. Perpende hic diuinam potentiam: nam Deus ipse suum honorem & gloriam custodit & tuetur, & tunc magis procurat augmentum eius cum magis periclitatur: tunc enim altius effertur, altius eleuatur, & longe gloriosior redditur. Cum iam Christus morti esset addictus per nepharium illud concilium & impiam Iudæorum congregationem, tunc prædicabāt ipsius gloriam & ei occurrebant obuiam. *Ioan. 11.* Item cum gloria miraculorum Christi obscurior videbatur ob dicta pharisæorum blasphemantium & dicentium in Beelzebub dęmoniorū principe eijcit dæmonia: tūc Deus suam gloriā maiorem ostendit & redijt per mulierem magna voce clamātem, *Luc. 11.* beatus venter qui te portauit & vbera, quæ suxisti. Præterea cum gloria Christi in cruce morientis extingui videbatur, Christum verum Deum confessus est centurio dicens. Verè hic filius Dei erat. Et non solum in ipso mortis articulo à Centurione hoc rationali, sed etiam à sole, luna & stellis & lapidibus irrationabilibus voluit glorificari. Adde etiam quòd Azotij putantes arcam Dei esse victam suoque idolo subiectam inuenerunt eam superantem idolumque ipsum Dagon confractum, *1. Reg. 5.* ipsa mirabiliter triumphāte. Nec pro se tantummodo suoque honore stat Deus, sed pro omnibus ipsi morigerantibus. Cum enim Israelicus populus esset depressus & à rege Assuero morti addictus ob insidias & odium Aman, tunc per Mardochæum *Hester. 8.* in domo regia magnum effectum, populus ille liberatus & exaltatus est: Iudæis enim noua lux oriri visa est, gaudium, honor, & tripudium. Sic iustum *Gen. 41.* Ioseph in carcere abiectum, honoribus affecit: & Susannam *Dan. 13.* morti adiudicatā. In nostris ergo angustijs & tribulationibus ne animum contrahamus Dei potius clementiam & misericordiam inuocātes: nostrarū miseriarum remedium fidenter expectemus. Sic enim omnipotens ille Deus, immensum benignitatis pelagus nos à malo eripiet & glorificabit. *Exo. 14.* Sic enim Israel ab Aegypto seruitutis iugo liberauit: *Iudit. 14.* sic per magnanimam illam Iudith in squallore iacentem, mærore confectum, ac prope desperantem de salute populum suum erexit, exhilarauit, in mentem denique ac spem meliorem restituens vindicauit. *Et quidam pharisæorum de turbis dixerunt ad illum. Magister increpa discipulos tuos.* Putabant enim regis nomen ad seditionem, Domini vero nomē ad blasphemiam facere. Vbi notandum quam tetrum, quam pestilens, & detestandum malum sit inuidia: nec enim cum vllo alio vitio conferri potest. Si nanque cum auaritia conferatur, superior euadet inuidia: etenim auarus si non vult cōmunicare alijs bona sua, vult tamen, vt alij sua cōmunicent: inuidus autē neutrum vult. Si comparetur cum ira, superabit inuidia: ira enim & maleuolentia percitus male quidem cupit alijs, hoc tamen odium & iracundia à proximi offendiculo ortum habeat necesse est: ac proinde non in iratum, sed in alios culpa conijci debet. At inuidus

uidus à nullo offensus torquetur ob aliorum res pro
speras: quod in cæteris etiam vitijs facile erit perspi-
cere. *Quibus ipse ait. Dico vobis quia si hi tacuerint*
lapides clamabunt. Sciebat nanque Christus tem-
pus illud definitum esse à diuina prouidentia ad con
testandum publicè ipsum esse verum messiam, & ad
implendam necessario diuinam prædestinationem:
quam ob causam non solum rationales creaturæ ve-
rùm irrationales & insensibiles, vt pote lapides cla-
massent. Dixit autem hoc vt intelligerent fieri nul-
lo modo posse, imo esse omnino impossibile vt ipsi
Chrys. hom. tacerent. ¶ Aduertendum autem scripturam sacram
25. super Ioã (vt Chysostomus annotat) itá de insensibilibus loqui
Ioan. 3. solere acsi sensu ac voluntate prædita essent. Vnde il
Esa. 23. lud. Spiritus vbi vult spirat & vocem eius audis & ne
Psal. 18. scis vnde veniat, aut quo vadat significans liberum à
Habac. 2. natura impetum venti, Sic Esaías. Erubesce Sidon di
Psal. 113. xit mare. Et in psalmo. Cœli enarrant gloriam Dei.
Hab. 2. Et Habacuc ait. Lapis ex pariete clamabit, & lignũ
quod inter iuncturas ædificiorum est respondebit.
Hoc est. Si extruxeris domum ex alienis opibus, ipsa
ligna fatebuntur te esse furem. Et iterum in psalmo.
Mare vidit & fugit: Et Habacuc iterum. Inanimatæ
creaturæ clamant. Loquitur de tyrannis & vsurarijs
qui mala conscientia ædificant: & est figura prosopo
pœia. Impossibile igit est quin gloria Dei prędicetur
ab irrationabilibus creaturis, quãdo rationales tacue
Mat. 27. rint. Clarius hoc videre possumus in passione domi-
ni: nam cum eo crucifixo starent à longe omnes no-
ti & amici eius nec prætimore auderent confiteri ve
rùm esse Deum quem in crucem sublatum intueban
tur, ac proinde meticulosi tacerent, ecce irrationalia
rerum omnium autorem pati significarunt: emisso e-
nim Christi spiritu terra commota est, lapides se col-
lidentes scissi sunt, mortuorum sepulchra omnibus
Luc. 8. stupescentibus patuerunt. ¶ Aduertendum prætereà
multifariam Christi dispensationem. Alibi enim ab
ijs, quibus benefecerat se laudari vetat, nunc vero
suos laudatores defendit: illud modestię, hoc autẽ ne
cessitati tribuendum est, non enim in præsentia opor
tebat vt negaret se verum esse Deum. Nunquam igi
tur cessemus in eius laudibus ei nanque gratissimum
id semper erit, quod optime intelligebat & præstabat
Psal. 33. regius propheta cum dicebat. Benedicam dominum
in omni tempore: semper laus eius in ore meo. *Et vt*
appropinquauit videns ciuitatem fleuit super illam. Sæ
pissimè in veteri testamento prophetę calamitates &
infortunia populo Israelitico euentura prædixerunt:
non verbis solum sed operibus & alijs signis exterio
1. Reg. 15. ribus. Samuel prophetauit regnum Israel Dauidi fu-
turum obnoxium cum in manibus tenens palliũ Sau
lis scidit medium. Sic Ahias propheta cum scidit pal-
3. Reg. 11. lium Hieroboam in decem partes innuit ipsum regẽ
Iere. 19. futurum decem tribuum. Ieremias etiam arripuit vr-
Iere. 28. ceum & coram populo fregit, præsagiens ita omnes
fore frangendos. Deinde cathenis vinctus coram po
pulo stetit demonstrans eius futuram seruitutem &
Eze. 5. captiuitatem apud Babylonios Ezechiel quoque as-
sumpta nouacula capillos sibi per partes tres abrasit:
quarum vnam combussit, aliam scidit, & tertiam per
aerem sparsit. Per primam partem innuit populũ pe-
ste & fame laboraturum: per secundam gladio peri
culiendum: per tertiam captiuum fore dispergendũ.

Sic in præsentia Christus intuens ciuitatem Hierusa-
lem præsagit non sine lachrymis mala, & euersionẽ
illius ostendit per has lachrymas aliquando fore, vt
Hierosolymitani licet nunc rideant, non mediocri-
ter defleant. Tria hic dicũtur notatu digna. Primũ q
appropinquauit Hierusalẽ. Secũdũ q illã vidit. Ter-
tiũ q super illam fleuit. Itaq; q ad primũ attinet, hoc
idẽ pfectò accidit singulis diebus: etenim Deus ad pec
catores appropinquat in vitijs & sceleribus obstina-
tos, ac suæ gloriæ lumine irradiat eos: cum tamen mi
serrimi & obcæcati homines inspirantem & saluber-
rimè hortantem non recipiant. Ideo Salomon admo
net dicens. Appropinqua vt audias: multo enim me- Eccl. 4.
lior est obedientia, quam stultorum victimę. Lachry
mis prosequebatur Sophonias propheta hanc homi-
num obstinatorum iniuriam dicẽs. Væ prouocatrix Sopho. 3.
& redempta ciuitas, columba. Non audiuit vocem,
& non suscepit disciplinam: in domino non est con-
fisa, ad Deum suum nõ appropinquauit. Cum igitur
Christus videat se ad nos accedere, nos vero ad eum
minimè: in lachrymis prorumpit. Non tantum ciui-
tati appropinquabat pedibus, sed compassione. Vnde
diuites sibi exemplum petant, vt se exhibeant veros
Christi imitatores appropinquãtes hoc modo ad pau
peres & ad infirmos: commiseratione videlicet Chri
stiana, ac eorum inopiam subleuent, afflictationem
consolentur, iacentes erigant, humano denique au-
xilio prope destitutos confirmẽt. Sed proh dolor nõ
ita sese gerunt: appropinquant quidem illi ad egenos
in vijs stipem demandantes corporaliter: at si ad cõ-
miserationem spectemus, potius ab illis recedunt. In
tuentur illos corporeis oculis, pedibus proculcãt, cũ
tædio & nausea pretereunt: tantum abest vt eorũ mi
serijs condoleant, leuamenque aliquod afferant. Sibi
tamen persuadeant si nunc oculos à pauperculis auer
tunt, fore aliquando vt Deus ipse egenorum pater,
suos à diuitibus auertat: & iure optimo audient in il-
la die in qua totius vitæ nostrę rationem sumus red-
dituri. Ite maledicti in ignem æternũ. Esuriui & non
dedistis mihi manducare. Sitiui, &c. ¶ Deinde vidit
Deus ciuitatem. Fœlix illa quidem si hac visione nõ Mat. 25.
fuisset abusa: non enim solet ex Dei intuitu sequi per
ditio, sed salus. Sic enim oculos coniecit in Petrum,
Zachęum, Matthęum, & misertus est eis: & tandem
eos conuertit. Sic vidit Agar ancillam Abrahę, quę Mat. 26.
dixit. Tu Deus, qui vidisti me. Ex Dei igitur intuitu Luc. 19.
nostra procedit salus: e contrario vero ex auersione Mat. 9.
oculorum eius, perditio. Quãobrem dicebat Dauid. Gen. 16.
Auertente te faciem tuam omnia turbabuntur: aufe-
res spiritum eorum & deficient. Cęterùm cum Chri- Psal. 103.
stus hunc intuitum nihil ciuitati profuturum vide-
ret super eam misericordia commotus, collachryma
tus est. Vidit Deus mundum & miseratione impul-
sus eius redimendi gratia carnem hanc nostram sibi
copulauit, & miserijs humanis subiecit se. Nobis igi-
tur à Deo est petendum vt nos dignetur aspicere ac
tandem nostri misereri, quemadmodum intuitus est
Petrum & misertus, quando apud pontificem nega-
uit ipsum. Dignetur prętereà super nostra scelera fle- Mar. 14.
re nosque sua miseratione intueri, vt culpas deleat.
Vnde egregius psaltes dominũ deprecabatur dicens.
Respice in me, & miserere mei: quia vnicus & pauper Psal. 103.
sum ego. ¶ Porro quod ad tertium attinet fleuit super

illam: non diruendos quidem muros, non subuerten da ædificia Hierusalem deplorat dominus: sed cæcitatem ciuium eius, & animorum interitum & iacturam. Licet ergo modo aliquo & minus principaliter per has lachrymas prædicet euersionem murorum & turrium: non defiet nisi peccata, quæ tantæ vastationis causa fuerunt, quam causam subdit ipse Christus dicens. Eo quod non cognoueris tempus visitationis tuæ. Docet præterea lachrymis esse eluenda peccata, quippe quæ scelerũ vulneribus aptissima sint medicamenta, & nihil aliud præstent quam commissa peccata abolere. Licet enim natos, parentes, amicos vita defũctos, licet bona amissa lachrymis prosequaris, nunquam tamen quidquam illorum recuperabis. At si Deum grauiter offendisti, lachrymis offensum tibi recõciliabis, obliteratisq; peccatis omnibus amissam recuperabis gratiam. Hic est lachrymarum vsus hic scopus, ad quem sunt dirigendæ. Vnde dominus
Eze.18. per Ezechielem. In quacunque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatũ eius, quas operatus est nõ recordabor. Ne ergo in temporalibus lamentãdis tẽpus teramus sed potius ad abluendas animorum sordes fletum & lachrymas cõuertamus. Si enim approbatissimus nobis esset liquor ad lippitudinem & omnem oculorum morbum curandum: & nos eo abutẽtes pedes lauaremus nõne iure optimo irriderremur? Eodem prorsus modo lachrymæ peccatis non autẽ alijs rebus medentur: si vero ad huius seculi bona recuperanda applicentur, vanæ sunt. Quamobrem cũ
Luc.23. mulieres illæ tempore passionis Christi super ipsum flerent, nolite (inquit ille) filiæ Hierusalem flere super me: sed super vos ipsas: quia venient dies, &c. Ratio autem quare Christus hæc dixerit est quia lachrymę peccatis adhibentur, ipse vero absque peccatis erat: obidque nolite flere super me quia peccator nõ sum, sed super vos & super peccatores filios vestros. Hanc enim lachrymarum medicinam Christus prudẽs medicus ad peccata delenda solum esse applicanda dicebat. Hæc etiam est causa quare super Lazarum fuit
Ioan.11. collachrymatus quia scilicet mors introducta fuerat
Hebr.5. per peccatum: contra quod tunc infremuit spiritu. Et in cruce testante Paulo ob nostra flagitia lachrymis orauit clamore magno, & exauditus est pro sua reuerentia. Præterea cum sanasset aridam manum cuiusdam, vt ait Marcus, contristatus est super cæcitatem
Mar.3. cordis eorum. Quam cæcitatem nunc etiam deplorat, atq; ideo dicit. Si cognouisses & tu. Vsum lachrymarum probè tenebat regius ille propheta Dauid: nã
2. Reg.12. cum aliquãdo filius puer ex Bersabe moreretur mortemque eius audisset ab stratis surrexit & mensæ lætabundus indulsit ac Bersaben non mediocriter est consolatus. Quod ideo fecit quia fletus suscitare nequit vita defunctos, & puer ille innocẽs & absq; peccatis erat. At quando impius Absalon fuit intereptus dãnationẽ eius timens, lachrymis mortẽ eius lamẽtabatur dicẽs: Absalon fili mi, fili mi Absalõ. Quis mi
2. Reg.18. hi daret, vt moriar pro te? Intelligebat enim sanctus vir filium flagitijs immersum diem obijsse. Eodem modo Christus dominus nunc, crimina, scelera, & cæcitatem Hierusalem lamentans ait. O Hierusalẽ, Hierusalẽ, quis mihi daret, vt morerer pro te. Si Dauid Absalonis mortem deflebat amorem, quo eũ diligebat in causa existente dicens, quis mihi daret vt moriar pro te? quanto iustiori ratione hoc facere Christus poterat & plorare, quis mihi det Hierusalem vt moriar pro te? Maiori certè dilectione prosequebatur Christus Hierusalem, quam Dauid filium suum Absalon: quo fit vt Christus pro Hierusalem mortem susceperit, non vero Dauid pro Absalone. Quis mihi daret o Hierusalem dilectissima vt moriar pro te? Itaque ego, vsque quo pro te mortem suscipiam, non quiescam. Lachrymæ certè Dauid nihili fieri debent, si lachrymis quas emisit & effudit Christus æquiparentur. Vterque itaque super peccata defleuit. Flebilia verba super Hierusalẽ Christus proferebat, quam abundare peccatis sciebat. Si Christus hoc tempore è cœlo in terram delaberetur, vt olim carne passibili conspiceretque tot ciuitates, regna, & imperia innumeris flagitijs inquinata & immersa, non potuisset à lachrymis temperare. Etenim si super Hierusalem vnicam ciuitatem tot lachrymas profundit: quid super tot regiones & ciuitates facturum fuisse arbitrandum est? Certè incessabilibus lachrymis super hanc potius ploraret ciuitatem, quàm olim super Hierusalem fleuit. Ampliora enim beneficia quam Hierosolymitani illi accepimus à domino: sceleraque nostra & ingratitudo maiora certe sunt sceleribus ciuium Hierusalem, &c. ¶ Adnotandum præterea quod in hoc maximè ostenditur Dei sapientia: nam quid animi sordes potius elueret, quã id quod ex intimis defluit partibus nẽpe lachrymę? Peccatum duo in mundum inuexit: mortem scilicet & tristitiam. De primo ait diuus Paulus. Per vnum hominem peccatum, & per peccatum mors. De secũdo fecit mentionem ipse dominus cum dixit Euæ.
In dolore paries filios. Cæterum hisetiam duobus à Rom.5.
se inuectis deletur peccatum. Voluit dominus vt filijs peccati aboleretur peccatum. Quemadmodum Gen.3.
enim vt philosophi naturales tradunt & refert Lactãtius cineres & puluceres combustæ viperæ, adipsius morsum venenosum sunt præsentissimum remediũ Lact. fir. li. de ira Dei. cap.13.
ac vt tinea ex ligno nata ipsum consumit: ita ex peccato nascuntur hęc duo ipsum penitus delẽtia. Quod autem mors peccatũ deleat patet in martyribus quorum mors & martyrium in causa sunt quare illis peccatum remittatur. Deinde Christi redemptoris mors animarum nostrarum mortẽ destruxit. Deinde Paulus; vos (inquit) moriemini, vt morte peccata soluantur. Secundum innuit dominus per Ezechielem dicens. In quacũque hora ingemuerit peccator omniũ Rom.7.
iniquitatum, &c. Lachrymis, dolore, tristitia, delẽtur Eze.18.
peccata: & animarum nostrarum vulnera curantur. Vnde Petrus Spiritu sancto afflatus peccatoribus quibusdam dixit. Pœnitentiam agite, in remissionẽ pec Act.2.
catorum. Ex dictis itaque patet Christum non mœnia, non turres Hierusalem: sed flagitia eius lachrymis fuisse prosecutum. Restat nunc videreq́, quæ flagitia illa fuerint. Fuerunt autem, duo præcipua. Primum, quod Hierusalem, nullam futurorum malorum rationem habebat. Secundũ, quia nolebat suscipere dona Dei. ¶ Quo ad primum aduerte turpissimum esse & homine indignissimum nõ omnino præuidere mala futura. Vnde inquit dominus. Venient dies in te, & circundabũt te inimici tui vallo. Cum igitur ciuitas illa iam multis calamitatibus & infortunijs esset destinata & gaudio exiliens rideret futu

ret futurorum malorum immemor, Christus hoc in
telligens, lachrymas præ dolore & commiseratione
cohibere non potuit. Freneticus quanto infirmior &
proximior sepulturæ est magis ridet: eius tamen con
sanguinei maiores extendunt fletus cum freneticus
feruentius ridet & lætatur. Ciuitas hæc velut fre-
netica cum morti, vastationi, & excidio, esset expo-
sita ridebat & lætabatur: Christus vero flet, quod ne
quaquam fecisset si Hierusalem pœnitētia non eguis-
set. Maximè enim est deplorandum videre homines
in pręsentibus ita occupatos, vt de futuris minimè co
gitent. Prudentes non ita se gerunt: nam si prospera
Eccl.7. adest fortuna aduersæ meminerunt, præ oculis habē
Isa.48. tes illud sapientiæ. In die malorum memor esto bo-
norum. Ideo Dauid in psalmo: Homo (inquit) cum
in honore esset & non intellexit comparatus est iu-
mentis insipientibus: & similis factus est illis. Bruta
enim solummodo ad id quod adest quodque pręsens
est se accommodāt. Cordati igitur homines a brutis
longo interuallo distantes in principio tētationis &
Gen.25. peccati finem consequuturum consideret: De Iacob
legitur quod quando natus est Esau per plantam pe-
dis illum cepit Iacob. Inter iustos & flagitiosos ho-
mines hoc interest quod iusti per plantam pedis, hoc
est per finem vitia apprehendūt, semper enim ad pec
cati finem aduertunt: flagitiosi vero per caput, hoc
est per principium apprehendunt Esau, hoc est vitia,
nulla finis habita ratione. Mala Hierusalē futura nūc
Christus plorat: quod olim Ieremiam fecisse scriptu-
Thren.1. ra commemorat. Sordes eius in pedibus eius, non est
recordata finis illius. Apprehende igitur Esau per plā
tam pedis. Vnde Hebraicè idem nomē significat plā
tam pedis & finem. Itaque si in numero prudentium
haberi volumus ad finem semper attendamus: atque
ita qui sanitate fruitur se aliquando ægrotaturum re-
cordetur: qui diuitijs affluens est, se aliquando ipsis
spoliatum iri cogitet: qui viuit se aliquādo diem obi-
turum consideret: qui denique risui & voluptati in-
dulget, sibi aliquando plorandum omniūque vel mi
nimarum cogitationum reddendam fore rationem
animaduertat. Hanc igitur inaduertentiam deflet
nunc summus ille rerum omnium opifex Christus.
Nec immeritò: nihil tam multis lachrymis dignum
est quam videre miseros homines mortis & fortunæ
talis obnoxios ita viuere quasi nunquam quidquam
horum sint degustaturi. Hanc incuriam appositissi-
mo exemplo declarandam arbitror. Aestiuo tempo-
re solent defatigati viatores ad vmbram arboris ali-
cuius sese recipere, ac tandem somno corripi. Cæterū
cum à somno excitantur se ad solis radios expositos
vident opprimente caput dolore, febre plerūque cor
pus vexante, sudore vndecunque copiosissimè ma-
nanti: atque ita qui ad vmbram illam fugacem rele-
uandi sui causa aufugerant, delusi grauius vexantur.
Eodem prorsus modo, qui fidunt secundis rebus, vo-
luptatibus se dedunt, genio indulgēt, seque in his om
nibus quæ fugacissimę vmbræ instar sunt releuādos
arbitrantur: cum tandem aliquando expergefiunt in
Iob.40. morte, illarum fallaciam & inconstantiam experiun
tur. Peccatores (inquit Iob) sub vmbra requiescunt.
Ne igitur nostræ salutis & animarū immemores fal-
lacibus huius miserrimæ vitæ rebus fidamus: ne prin
cipum fauoribus, ne honoribus, ne dignitatibus, fi-
dem adhibeamus: qui enim fidit fauori principis, qui
diuitijs & opibus, qui voluptatibus, qui denique dig
nitatibus, is procul dubio sub vmbra dormit. Vnde
fit, vt hæc prætereant: & ipse se ad solem, hoc est, ad
inferni calorem & ignem expositum comperiat. Quā
obrem ne vanè & stultè fluxiles huius seculi res su-
spiciamus: sed despiciamus potius & nostrarū actio-
num principium, illarum vero fines contemplemur.
Etenim hominum viuere conferri solet fluminibus:
vt enim eorum aquæ dulces quidem sunt, sed ad sal-
sum & amarum mare semper tendunt: sic hominum
vita dulcis est, tendit tamen in amaritudines sepultu
ræ. Vocauit aliquando Deus prophetam Hieremiā Hier.18.
& adduxit in domum figuli cuiusdā vt ibi prophe-
tam edoceret, cum vbicunque id præstare potuisset:
innuens domum illam esse sepulturā vbi veræ sapien
tiæ schola est, in qua Deus admirabilem doctrinam
stros edocere consueuit: ibi quidem de natiuitate hu-
ius vitæ informantur, & qui sint considerant, & quē
finem sint habituri ponderant. Iezabel ad fenestram
ornato stetit capite putans se decepturam Iehu: & tā
dem dilacerata est à canibus nihilque præter capitis 4.Reg.9.
caluariam & pedum & manuum extremitates super
fuit. Mūdus principia instar capitis Iezabel habet cō
posita: sed tamen finis huius compositionis pessimus
est. Extremitates eius solum in memoria supersunt;
quia Deus nos vult hæc recordari: & finem vitæ no
stræ meditari. Flet itaque Christus quia Hierusalem
gaudebat & reficiebatur præsenti prosperitate: non
autē futura mala præuidebat. ¶ Denique plorat Chri
stus hominum vęsaniam, quippe qui periculosissimè
ægrotantes nolunt curari. Non enim miratur homi- Psal.102.
nes peccare cum probe teneat carnis nostræ fragilita
tem, ipse nāque (vt psalmographus ait) cognouit fig-
mentum nostrum: sed miratur quod præsentissimū
remedium aspernetur, & cum infirmi sint curari no
lint. Peccatis tē coinquinasti, infirmitatem ex culpa
contraxisti: Christus cœlestis medicus domum tuam
curandi tui causa venit, imo vt te cures inspirationi-
bus incitat, vltro & gratis medelam facturus adest.
Sed proh dolor, ita nequā & vęsanus es, ita perditus,
vt in vitijs tuis persistere quam purgari malis. Pecca
re fragilitati humanę condonandum est: sed nolle sa
nari & in flagitijs obstinatè persistere, dæmonis est,
ne dicam hominis. Ter Christum negauit Petrus, à Mat.26.
domino tamen nec incusatus nec reprehēsus legitur: Ioan.13.
obiurgauit tamen in vltima cœna quando pedes ipsi
lauare parabat & Petrus renuebat. Non ita acerbe ip-
sum ter negantem increpauit: tamen acriter pœnas se
Petro daturum promisit, ni lotioni pedum acquiesce
ret. Adijt Christus vt ciuitatem hanc infirmam inui-
seret & curaret: illa tamen nec Christum verum me-
dicum, nec tempus visitationis suę cognouit, imo ip-
sum illius redimendi causa venientem eiecit: nec eū
excipere voluit, nec aduentum eius in suam vtilitatē
conuertere, quo circa ipse lachrymas nequiuit cohi-
bere. Cupit Christus eam sanare, & ipsa curari recu-
sat. Sic se habet super animam infirmam peccatisque
grauatam. Nec solum flet dominus propter flagitia
peccatorum: sed propter multos annos quos sceleri-
bus immersi consumunt: nec peccatum expellere vo
lūt, nec Christi inspirationibus nec concionibus, nec
alijs conuersionum mille modis acquiescere. Quæ

mala quam obstinationem Christus nūc deflet. ¶ Ad nostram autem eruditionem ex hoc Christi facto discamus primò quantū propria scelera plorare debeamus, cū ille ità deploret aliena. Flet Christus nostra peccata, flet hominum stoliditatem & risum. Nā cō-
Prou. 2. spiciebat Hierosolymitanos ridētes, & tripudio in re-
Psal. 9. bus pessimis (vt inquit Salomō) exultantes: laudatur enim peccator in desiderijs animæ suę, & iniquus benedicitur. Flebat eorum fletum euestigio subsecuturum: & ideo dicebat illis. Væ vobis qui ridetis, quia
Luc. 6. flebitis. Discamus etiam nos lachrymas Christi magnificare: & cum illo nunc flere, vt cū illo rideamus. Discamus flere mala & damna proximorum nostrorum: & de ipsorum miserijs condolere. Flenda enim sunt aliorum peccata, vt Christus exemplo docet nō ridenda. Vnde in libro Numerorum dicitur q̄ Moses & filij Israel flebant peccata sociorum & fratrum fi-
Num. 25. liorum suorum, ante fores tabernaculi. Sic flebat Pau-
1. Cor. 12. lus super quosdam qui peccauerant, & nullam agebāt
Phi. 2. pœnitētiam. Et alibi flebat super eos, qui ex fidelibus facti erant infideles & crucis Christi hostes teterrimi ventrem suum pro Deo habentes. Et iterum Corin-
2. Cor. 11. thijs ait. Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Et Iob sanctissimus,
Iob. 20. flebam (inquit) super eo qui afflictus erat: & compatiebatur anima mea pauperi. At nūc proh dolor Christiani quam plurimi in eorum casibus & infœlicibus aduentis impudentissime lætantur. Gaudio exiliunt & proximorum peccata alijs detegunt & diuulgant præsertim seculares homines exhausto omni rubore clericorum vel monachorum infortunia (si quæ illis accidunt) iterum ac sæpius alijs ea ignorantibus narrare solent: cum potius id obtegere multas ob causas tenerentur. Nō attendunt hi miseri ad illud Ezechie-
Eze. 9. lis vbi viri aliorum peccata gementes signari iubentur à domino: vt illis in die furoris domini parcatur.
Psal. 108. Hoc debet esse piorum munus: sæpe flere, & pro peccatoribus orare. Sic faciebat Dauid. Ego autem (inquit) orabam. Discamus igitur mansuetudinē, & inimicis & calumniatoribus peccantibusque omnibus condoleamus. Sic erimus boni christiani: Christi etenim ineffabilis est amor erga populum perditioni iā proximum, & ideo illorum vęsaniam & interitū vehementer dolet. Nonne est maximum amoris argumentum nullius vnquam vindictæ meminisse: cum tamen toties tam ignominiose fuerit tractatus? Imo vero ingenti misericordia commotus illorum cæcitatem, & futurum malum deplorat. Si iudex es sententiam iustitia impulsus contra reum profer: eamque officio, non odio, non maleuolentia ductus exequere. Propone tibi ob oculos Christum qui in inferenda pœna tardus est, & illam lachrymis manantibus pronūciat, & quasi coactus ingerit. Vnde in Esaia. Heu (inquit) consolabor super hostibus meis: &
Esa. 1. vindicabor de inimicis meis. Hoc est, quia nullum
Eze. 18. aliud remedium est puniam oportet. Et in Ezechiele. Quare moriemini? Nolo enim mortem peccatoris: sed magis vt conuertatur & viuat. Et quia nos inuitos punit, ideo ob animaduersionem qua erat vsurus in ciuitatem Hierusalem lachrymatur. Si enim illam puniret hilaris, in eius perditione lætari videretur: q̄ à Deo est valde absonum. Discimus etiam ex hac historia Deum misericordem esse & iustum. Nam si nostræ imbecillitati omnia condonaret, & nostra scelera impunita relinqueret, nequaquam esset Deus iustus. Iam vero si omnes lapsus nostros ita castigaret vt nihil remitteret, non esset Deus misericors. At scriptura sacra hæc duo attributa Deo congruere affirmat. Misericordiam inquit Dauid & iudicium cātabo tibi domine. Et Deus ipse dicit. Ego sum dominus Deus tuus, fortis & Zelotes visitans Psal. 100.
iniquitates patrum in filios in tertiam & quartam ge- Exo. 20.
nerationem eorum qui oderunt me: & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me & custodiūt præcepta mea. Hæc duo ostendit hic Christus. Primum quia flet per misericordiam: secundum quia ingressus templum cœpit eijcere vēdētes & ementes. Per fletum intelligere possumus spem & fiduciam misericordiæ Dei: per seueritatem autem qua in templo vsus est, metum nobis incuti intelligimus, ne tam temere contra Deum agamus. Hinc etiam miseriam nostram discamus lamentari. Si enim flet qui nullam debuit sentire miseriam: quanto iustiorem flendi causam habet ille, qui innumeris miserijs & necessitatibus est immersus? Ad hoc possem accommodare q̄ Christus in passione sua dicit. Si in viridi Luc. 33.
ligno fit hoc, quid erit in sicco? Hoc est. Si boni & in- Luc. 7.
sontes lachrymis nequeunt temperare: improbis & peccatoribus quid accidet? Hanc ob causam peccatrix illa mulier tam ardenter & abunde flebat, vt pe- Psal. 6.
des Christi rigarentur. Sic etiam flebat Dauid cum dicebat. Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Et iterum. Psal. 41.
Fuerunt mihi lachrymæ meæ, panes die ac nocte. Discamus hinc etiam vanam huius mundi lætitiam, & risum contemnere. Vnde per sapientem dicitur. Eccl. 2.
Risum reputaui errorem: & gaudio dixi, quid frustra deciperis? Et iterum. Melius est tibi ire ad domū Eccl. 7.
luctus: quam ad domum conuiuij. Apertè ostendit hic Christus quam vanus sit huius mundi risus, quę talis finis consequi debet: nam inter factum, pompam, honorem, & risum huius sæculi, ipse in lachrymas prorumpit. Obidque ait. Væ vobis qui nunc ridetis: quia flebitis. Et Iacobus. Risus vester in lu- Luc. 6.
ctum conuertetur. Si magnificamus aquas florum Iac. 4.
aut herbarum quia abluunt oculos aut vulneribus medentur: cur non magnificamus lachrymas, quæ animæ sordes abluunt, eiusque vlcera saluberrime sanant? Hic liquor est omni balsamo preciosior, vtilior, & salutarior: q̄ significare voluit Salomon cum 3. Reg. 6.
mare fusile, & lateres in templo constituit. Cum domus aliqua incendio flagrāt qui ei succurrere volūt ad aquam accurunt. Sic nos cum videmus animas nostras flammis impiarum cupiditatum correptas & incensas ad lachrymas statim sumus recursuri, vt illis incendium extingamus. Vt in pelui numus nō potest videri à certo quodam aliquantulumque distante loco: sed si peluis aqua impleatur statim ab eodem loco numus cernitur. Eodem prorsus modo anima nostra in vase huius corporis delitescens vt pote numus pretiosissimus imagineque Dei insignitus, non videtur, vnde fit vt nos ipsos ignoremus: nisi iniecta aqua, hoc est, profusis lachrymis, quibus pestiferas eius labes abluamus. Vana vero mundi lætitia excæcat, & perdit homines. Hanc igitur lætitiam cōtemnendam putemus. Maluit Moses affligi

cum

Hebr.11. cum populo Dei, quam gaudere in risu & mūdi prosperitate apud Pharaonem: quam obrem negauit se esse filium filiæ Pharaonis. Sed de his satis. Nunc autem quid flens dicat Christus super ciuitatem Hierusalem audiamus. *Quia si cognouisses & tu: & quidem in hac die tua quæ ad pacem tibi nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.* Hæc verba animum compatientem indicant, quasi dicat Christus. O Sion & Hierosolyma, ecce venio rex tuus & Saluator, quemadmodum prophetæ de me dixerunt: sed venio mansuetus & pauper: ideo me non cognoscis sed contemnis me à quo vno vitam & æternam salutem habere possis. O si cognosceres quid ad pacem tuam inseruire tibi possit, nec ità insensibilis esses in tuo proprio dãno, O si nunc cognosceres in hac die tua tot tantasque promotiones ad eius modi cognitionem habere possis. Etenim nunc dum me habes qui tibi regnum cœlorum annuncio orta est tibi dies salutis & diuinæ visitationis, id quod iam pridem ex mea doctrina & vita ex tot denique & tam euidentibus miraculis didicisse debebas: Sed ò popule infœlicissime, qui hęc nec videre nec cognoscere vis: & ideo sæuis in me, & me quæris occidere: quẽ merito iuxta exemplum totius populi toto animo accipere debebas. Verum quia nunc non vides, id magno tuo malo in posterum videbis. ¶ Aduerte autem quod Christus cum hæc verba scissa & absque perfecto integræ orationis sensu protulit nobis significauit ingentem animi dolorem, ob quẽ vox hæsit faucibus: & linguã perfecte pronunciare & exprimere sensum suum non potuit. Etenim fletus à tristitia oritur, & sicut gaudium dilatat cor, ità tristitia constringit: corde vero constricto & congela-
Psal.31. to, vix potest quod intus est exire. Vnde in Psalmo. Statuit quasi in vtre: à quo nihil potest exire. Igitur quia cor domini constrictum erat magnitudine doloris pro peccatis populi Israel, non potuit tunc integrum explicare sermonem: ideo ait. Si cognouisses & tu: & in hac die quę ad pacem tibi. Est Aposiopesis figura: sicut illud Comici. Ego ne illam, quę illũ, quę me, quæ non? Flet pater ob mortuum filium, quẽ vnice diligebat: & cum rogaretur vt velit causam tanti fletus exponere, non potest eius mortem exprimere & ita abrupto sermone, filius (inquit) solus, habilis & pollens ingenio, adolescens. Nec filij obitum explicat: nec dolor & tristitia id rogãtibus narrare permittit. Sic loquitur hic dominus: quare supplenda sunt quæ desiderantur. Ait igitur. Si cognouisses: scilicet ruinam quæ imminet: vel me redemptorem tuũ. Et tu, scilicet fleuisses, quæ modo exultas. Et quidem in hac die tua. s. quæ lętaris & gaudes: & tibi & nõ Deo viuis, quare tua dicitur dies & non Dei. Quæ ad pacem tibi temporalem & non transitoriam faciũt: pœnitentiã faceres in hoc tempore vitæ tuæ, & me Saluatorem cognosceres. Nunc autem tempore lætitiæ tuæ abscondita sunt ab oculis tuis mala tibi imminẽtia: certè nõn rideres vt modo rides, sed potius lugeres. Non solum hoc in loco, sed in alijs scripturæ sup-
2.Reg.16. plenda sunt verba: ex quibus aliqua adijciemus. In secundo regum dicitur. Et Dauidi annũciauit, vbi nullus qui nunciaret exprimitur: & sic subaudiendus est
1.Reg.13. nuncius. Et in primo regum dicitur, & secundũ tem-
1.Reg.24. pus quod Samuel: scilicet prædixerat. Et in eodem libro habetur etiã. Et tibi pepercit, scilicet anima mea.

Et de Oza etiam legitur quod misit ad arcam. Scili- 2.Reg.6.
cet, manum suam. Et Zacharias ait. Salutem ex inimi- Luc.1.
cis nostris. Scilicet, vt daret. ¶ Sed hic aliqua obseruãda sunt. Primum quod Christus ante omnia ciuitati Hierosolymorum precatur agnitionem præsentis boni & futuri mali: quandoquidem ignorãtia causa est totius mali. Vnde Moses ad populum suum dicit. Po- Deut.32.
pule stulte & insipiens hæccine reddis domino? Vtinam saperent atque intelligerent: & nouissima prouiderent. Sed domine te rogo cur inquis, quod illi te non nouerunt? Nonne tibi obuiam gestãtes manibus ramos occurrunt? Nonne viam vestibus suis instrauerunt? Nonne omnium ore & voce vocaris mundi Saluator, filius Dauid & rex Israel? Non denique te veluti verum messiam venerãtur? In hoc cognosces Christum nihil de cerimonijs curare, quando cor ab illis dissonat. Hi enim diuina præcepta non obseruabãt: & cerimonijs exterioribus solummodo Christo satisfacere se arbitrabãtur. Ecclesiæ cerimoniæ optimæ & sanctissimæ sunt: nonnulli tamen non solum pias & sanctas putant, verum etiam omnẽ perfectionem in illis collocãt: & quod longe peius est cũ auersum à proximis suis habent animum. Itaque caput demissum, manus coniunctas pectorique adhærentes, inclinationes corporis & alia huiusmodi parua illa quidem magnifaciunt: at animorum mille sceleribus inquinatorum penitus obliuiscuntur. Cerimonias ergo huiusmodi aspernatur Christus: & ideo Hierosolymitanorum (qui toti in cerimonijs erant occupati) miseriam & cæcitatem nunc deflet. ¶ Obserua etiã quod hæc dies vitæ huius data est nobis ad pacem: vt sic possimus pacem æternam, gaudiumque nobis cõparare. Expectemus item diem aliam in qua Christus in tribunali sedebit et puniet quod nunc in die gratię & pacis dissimulat. Hi igitur duo dies attentissimis animis sunt considerandi. Horum dierum alter Dei, alter vero hominis est. In die quidem hominis, poterit homo quodcunque sibi placebit operari, tacente domino. Poterit Sedechias Dei prophetam præcipi- Iere.37.
tare in foueam et illum fame enecare, alimẽta per vncias suppeditans: & dominus tacebit. At cum altera illa dies venerit, capiet dominus Sedechiam et captũ priuabit regno, coram Hierusalem afflictabit, in præsentia regis Babyloniæ Sedechiam vinculis constri-
ctum in carcerem abripiet, et tandem rex ipse Baby- Iere.39.
loniæ Sedechia inspectante ipsius filios obtruncabit. 4.Reg.25.
Itaque quemadmodum homo in die suo viuens adhuc quodcunque libuit effecit: ita Deus in die suo iustitiam exercens vnicuique pro meritis præmiũ reddet. Vnde illud. Cum accepero tempus, ego iustitias
iudicabo. Inter iustum et flagitiosum hominem hoc Psal.74.
maxime interest: nam dies et vita tota hominis probi, dies est Dei: etenim per totum vitæ curriculum, Dei operibus intentus est. At improbi et scelerati hominis dies, ipsius solummodo dies est: per totam namque vitam gulæ, palato, et genio indulgens libidini-
bus sese dedit. Quapropter ipse iam transacto die in- Iob.8.
quit. Dies mei sicut vmbra transierunt. Vmbræ comparatur homo, quia vt vmbra in omnibus similis homini est: ita mundanus homo omnes mundi motus et cursus exequitur: nam vmbra est, et mundum insectatur. Ergo age ò homo, et in hac tua die, dum vita tempusque sinunt ad rectè operandum accingere, dũ

non occi

non occidit hic dies tibi necessaria compara: nã cum nox illa tenebricosa mortis aderit, iam tũc rectè ope rari nõ erit in manu tua. Qua de causa angeris animo laboribus conflictabere & miserijs, quibus totus vn dique ità teneberis oppressus, vt ex illis ad pœniten tiæ meritiue portum emergere non liceat. Quamob rem si sapis præsentis vitæ tempore ad sanitatem, sa lutem, & pœnitentiam vteris. ¶ Tertio hæc mala vẽ tura abscondita dicit ab oculis tuis. Quapropter mul ti securius peccant & patientia Dei ita abutuntur, vt multo peiores in dies effecti in consuetudinem pec candi dilabantur. Vnde in Ecclesiastico dicitur. Quia non cito profertur contra malos iudicium, absque vl lo timore, filij hominum perpetrant mala. Itẽ. Sunt impij cogitantes non rectè. Venite inquiũt, fruamur bonis quæ sunt & vtamur creatura tanquam in iuuẽ tute celeriter. *Quia venient dies in te.* Idest, contra te. Aduerte quod quando loquebatur Christus de pace peccatorum & de tempore vitæ præsentis, in nume ro singulari dixit in hac die: sed quando locutus est de pœna & calamitate ventura dixit, dies in numero plurali. Hinc intelliges quam breuis sit fœlicitas mũ dana, quam breui transeat præsens delectatio: quã ve ro longus cruciatus vtpote sempiternus, fineque ca riturus. Breue enim est quod delectat, & æternum q̃ cruciat. Voluptas nondum venit: quãdo finita est: at cruciatus, tormenta & afflictio ob illam breuissimam voluptatem in perpetuum durabunt. Hoc certè pec catoribus erat valde considerandum, ad quod si dili genter attenderent rebus his mundanis nequaquam sese implicarent: sed quia incauti se gerunt & incon siderate, facilè irretiuntur. Et sunt simillimi adolescẽ tibus nobilibus & opulẽtium filijs, qui licet apud pa rentes in delicijs & voluptatibus delicatè educẽtur, rerum tamen non sunt experti & si quando iter ali quod faciunt ad diuersorium que appellunt, in quo di uersorij dominum, hoc est cauponam egregia facie hilarique offendunt, per iactantiam omnes pecunias quas deferunt consumere non dubitant. Quapropter exinaniti è diuersorio ipso egrediuntur nõ sine mag no plerunque dolore. Hoc exemplum ante oculos ti bi statue, atque intime meditare: nam hæc vita diuer sorium est, res vero illius & deliciæ veluti diuersorij huius dominę, ac ità cum ob ipsas omnem substantiã consumamus, vacui omnino ex hoc diuersorio egre diemur. Veniet inexprabilis fallaxque caupona nem pe mors, & omnes nimios sumptus quos in taberna huius vitæ fecisti tibi cõnumerabit: & apud inferos omnium epularum pretium solues. Veniẽt enim dies in te, in quibus omnium risuum & cachinnorũ pœnas pendes. Porro causa ob quam minatur dominus & hos dies tribulationis in memoriam reuocat alia nõ est nisi, vt conuertamur, & nos in meliorem frugem mentemque recipiamus. Repente inquit apud Iere miam loquar aduersus gentem & aduersus regnũ: vt eradicem, destruam, & disperdam illud. Si pœniten tiam egerit gens illa à malo suo q̃ locutus sum aduer sus eam: agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui, vt facerem ei. Sic Christus nihil aliud desi derabat quam pœnitentiam: & satis tempus adeã agẽ dã concedebat. Niniuitæ quadraginta tãtum dies ha bebant ad pœnitentiam, hi verò quadraginta annos: quia post quadraginta annos subuersa est à Tito Hie rusalem. Verum his quadraginta annis non tantum efficiebant quantum Niniuitæ tribus diebus: quare cum iudicium Dei incipiebat abscindere hanc arbo rem nullum erat refugium, nec clamor vllus prode rat. Auxiliatorem quidem exoptabant, sed nullus e rat. Propterea Christus illis prædixerat. Venient dies, quando desiderabitis videre vnũ diem filij hominis & non videbitis. Et iterũ. Ego vado & quæretis me: & in peccato vestro moriemini. Hoc modo Deus pu nit hominum ingratitudinem. Vocaui (inquit) & re nuistis: ego vero in interitu quoque vestro ridebo, & subsanabo cũ vobis id quod timebatis aduenerit. Tunc vocabunt me & non exaudiam. Hoc nobis di ctum putemus. Differt enim Deus pœnam, vt pecca tores conuertantur. Sic expectat Hierusalem & expe ctauit Cain: quem post fratris inuidiam post homici dium, post perditionem, & post impietatem non pu niuit illico sed dedit tempus pœnitentiæ. Quamobrẽ multi censent illum vsque ad septẽ generationes fuis se dilatum, vt saltem malis ipsis & longo vitæ mero re compulsus tandem aliquando resipiscens pœniten tiã ageret & veniã mereretur. Sed quæres. Cur Deus nõ expectauit Adamum, sed statim puniuit, Cain au tem non statim? Quia inter patris, & filij peccatum interposita est agni innocẽtis mors, idest Christi pas sio, cuius causa extitit Adæ peccatum: nisi enim Adã peccaret Christus non moreretur, & propter eius me ritum hanc misericordiam consecutus est Cain vt ad pænitentiam sibi prorogaretur tempus locusque da retur. Hoc etiam modo se cum multis peccãtibus ha bet. Omnium miseretur, & dissimulat peccata homi num propter pœnitentiam: & sic Hierosolymorũ ex cidium per quadraginta annos distulit vt resipiscerẽt & pœnitentiam agerent. Sic se habet tecum, qui post quam te peccatis cõinquinasti, vitam immerenti cõ cedit vt pœnitentiam agas. Ideo Paulus. An ignoras quod patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Sed proh dolor: permulti scelera sceleribus cumulantes trahunt iniquitates in funiculis vanitatis, (vt ait Esa ias) & quasi vinculum plaustri peccatum. De talibus dicitur in libro Iob. Dedit illi Deus locum pœniten tiæ, & ille abutitur in superbiam. Nõne abusus est cũ id quod tibi concessum est ad emendationem: tu ver tis in damnationem tuã? Sed vt scias quod sicut Deus peccatores expectat ita obstinatos sæuissimẽ punit: subiungit Paulus. Secundum duritiam tuã & impœ nitens cor tuum thesaurizas in die iræ, &c. Hæc duo hoc in loco, maximè sunt perpendenda. Primũ, Dei misericordia qui tot annis expectauit Hierusalẽ. Se cundum seueritas iudicij. Quę duo colliges ex Paulo dicẽte Dei misericordiã patienter expectare, & q̃ irã peccator obstinatus thesaurizat: ideo postquã Deus expectauit Hierusalem, vide quid dicat. *Et circunda bunt te inimici tui vallo, & circundabunt te & coangu stabunt te vndique: & ad terram prosternent te & filios tuos qui in te sunt, & non relinquent in te lapidem super lapidem.* Maxima omniũ populorum fuit Iudæorũ calamitas & euersio, vt testatur Iosephus testis ocula tus, & Egesippus contemporaneus Apostolorum: & ad hanc vsque diem eorum disseminatio, & per vni uersum terræ orbẽ dispersio durat. Vnde infertur eos grauissime peccasse, quippe qui prophetas cognoue runt & Christum ac ipsius sectatores per summã cru delitatem

Eccl.8. — Eccl.8. — Iere.18. — Ionæ.3. — Luc.17. — Ioan.8. — Prou.1. — Gen.4. — Gen.3. — Rom.2. — Esa.5. — Iob.24. — Iosl.li.6.& 7.de bello Iudai Egesipus li.5.cap.20.

delitatem occiderunt,& eorum saluberrimas cōciones omnino sunt aspernati:quæ omnia grauissimo& atrocissimo corporum supplicio animorumque dānatione sempiterna solet Deus castigare. Alienis ergo malis edocti discamus Christi prophetas, concionatores,pastores & episcopos non persequi,sed eorū monitis & doctrinis saluberrimis acquiescētes ipsos amemus ad eorum normam viuendi rationem instituamus,ne æternis afficiamur supplicijs. Hinc præterea colligimus à Deo familias,oppida,ciuitates,regna denique solere pœna mulctari quando peccata publicè commissa impunita relinquuntur:& delinquētes non solum castigantur, verū omnium suffragijs
Gen.8. & defenduntur & liberantur. Sic mundus diluuio periit,sic nephandæ illę ciuitates Sodoma & Gomorra
Gen.19. incendio conflagrarunt, sic Hierusalem à Romanis funditus excisa est. Hoc idem timeant sibi quicūque simili scelerum genere Deū offenderint. Hinc discamus proximis iniurias non esse faciendas:nā si mortem filij sui ita vltus est Deus eadem proculdubio ratione vlturus est iniurias illatas proximis nostris, cū ipsius sint etiam filij. Puniuit olim omne genus humanū propter Adæ peccatū, populū Israeliticū pro-
Gen.3. pter Dauid:Sodomam & Gomorram propter suorū
2.Reg.24. ciuium scelera. Pœna mulctabit profecto nos nisi cū
Gen.19. Christo fleuerimus & cognouerimus tempus visitationis nostræ. Discamus hinc alieno sapere periculo & ex alienis malis nostram vitam componamus:nec
Hebr.10. abutamur Dei misericordia,ne incidamus in manus Dei viuentis. Ne dicamus, maxime misericors est dominus,ipse nostri miserebitur: quapropter nunc fidēter peccare poterimus. Meminerimus potius hāc Dei misericordiam comitem esse iustitiæ:ac ità nisi pœnitentiæ operibus Dei iram præoccupauerimus nos fore grauiter & in sempiternū puniendos ob nostra flagitia. Meminerimus præpotenti Deo neminem posse resistere quantumuis fortem. Iactabant se Iudæi in templo illo & cultu externo credentes propter magnificentiam tanti templi nunquam fore, vt Deus permitteret vrbem erui,soloque penitus æquari: cum tamen ipsi flagitijs sese dederēt:sed sua longe falsi sunt opinione,nam legimus apud Ieremiā. Hæc dicit do-
Iere.7. minus Deus exercituum, Deus Israel. Bonas facite vias vestras & studia vestra, & habitabo vobiscū in loco isto. Nolite confidere in verbis mendacij dicentes. Templum domini,templum domini, templū domini est. Propter templum & diuinum cultum solūmodo se fore defendendos arbitrabantur Iudæi: cū impijs essent animis,& peccatis irretiti. Nec nos putemus fore liberandos tantum propter ordines quos accepimus,tonsuras,religionis habitus & clausuram ab ira Dei nisi tales interius fuerimus, quales esse debemus. Nec filiatio & origo ab Abrahamo,nec templum nec aliqua religio Iudæos liberauit: erant ipsi peccatores,quare iustissimis pœnis afficiebantur. Vnde sequitur. *Eo quod non cognoueris tempus visitationis tuæ.* Quemadmodum cæci si aliquibus prætereuntibus obuiant & concurrunt statim illis irascuntur & eos cæcos vocant: ità nos de propria nostra fortuna querimur si mali aliquid vel infortunij contigit, nō intelligentes id nostra culpa euenisse. Propter ipsius peccata supplicijs affecit dominus Hierusalem quia visitationis suæ tēpora nō cognouit. Sic Deus ob detestabilia nostra scelera, nos affligit & castigat. Nihil est quod magis irritet in nos quam ingrati animi crimen:etenim Deus non visitare nos in hac vita cupit in ira sua & virga,sed benigna potius miseratione. Visitauit nos homo factus tanquam creator creaturam suam,tanquam redemptor captiuum:at tantū est nostri animi ingrati crimen, vt si lux in mundum venit magis tamen tenebras iniquitatis quam iustitię diligamus. Deus in mundo est, & illum creauit: sed mundus eum non cognouit. In propria venit & sui Ioan.1.
eum non receperunt:quare in nobis impletum cernimus illud Esaię. Filios nutriui & exaltaui:ipsi autem Esa.1.
spreuerunt me. Cognouit bos possessorem suum & asinus præsepe,&c. Et Ieremias. Miluus in cælo cognouit tempus suum:populus autem meus non intel- Iere.8.
lexit iudicium domini sui. Sed historiam prosequamur. *Et ingressus in templum cœpit eijcere ementes & vendentes dicens illis. Scriptum est. Quia domus mea domus orationis est.* Ante omnia ad templum it,& ibi vult indicare se illorum iram non timere, nec crucē & passionem velle fugere:sed sponte sua se illis committere excruciandum. Secundo voluit indicare regnum suum non in foro & in mundo,sed in templo & in domo Dei fore:idcirco nullibi frequentius conspiciebatur,quam in templo. Nesciebatis(inquit) quod in his quæ patris mei sunt oportet me esse? Tertio voluit docere omnes homines primum esse quærēdum Luc.2.
regnum Dei. Præcipuè autem voluit omnes pastores admonere vt summam suam curam eo conferant Mat.6.
vt non thesauros accumulent sed vt domum Dei sibi commissam,puram et mundam seruent. Aduerte autem illos fuisse inuentos vendentes et ementes. Iā Deus per prophetas illos obiurgauerat quod templa prophanarēt huiusmodi rebus. Quid est(inquit apud Ieremiā)quod dilectus meus in domo mea facit scelera multa? Et apud Esaiam. In terra sanctorū inique Iere.11.
gessit,& non videbit gloriam domini. Negabant id Esa.26.
quidem. sed Deus poterat eos conuincere. Vnde inquit. Quid niteris bonam ostendere viam tuam? Ecce ego in iudicio contendam tecum: Et iterum. Ego Iere.2.
sum,ego vidi:dicit dominus. Sed iam res ipsa docet. Iere.7.
Inuenit ementes et vendentes in templo:dicit euangelista. Ac si diceret. De quo toties questus fuerat & ipsi negabant, nunc re fuit confirmatum: nec enim tunc negare poterant se in templo illicita fecisse cum à Christo fuerint comprehensi. Væ autem homini illi,quem sæpesæpius præmonitum, Deus in peccatis deprehendit. Si enim Christus discipulos suos increpauit quia solummodo dormiebant: quid credimus Mat.26.
esse facturū illis,quos peccatis immersos inuenerit? Huc spectat illud Christi. Malus seruus dicit in corde suo,moram faciet dominus meus venire:et ob id cœpit percutere conseruos, veniet dominus in die qua Mat.24.
non sperat. Cum dixerint pax et securitas, repētinus 1.The.5.
superueniet interitus. Erant ipsi inscij ementes et vēdentes cum repente dominus iratus eos expellere cæpit. In hunc ergo modum solet visitare impios et flagitiosos homines. In operibus manuum suarum com Psal.9.
prehensus est peccator. Quamobrem oportet diligēter aduertere ne domin9 nos ita imparatos inueniat. Cum enim diem aduētus domini ignoremus statim sine mora de conuersione nostra in melioreque frugem receptione cogitemus. Fieri enim potest vt hodierno

dierno die adsit Christus cum flagello nosque in me dijs voluptatibus reperiat: ac ita nulla excusatione ad missa grauiter castiget. ¶ Scire tamen operæpretium erit vnde fuerit introducta huiusmodi cõsuetudo vt in templo columbæ & alia id genus venderentur & emerẽtur? Quia in illo templo innumerabiles (vt ait Hieronymus) immolabantur hostiæ, taurorũ, & arietum & hyrcorũ: & ne pauperes absque sacrificio manerent offerebant pullos columbarum & turtures. Adde quod illi qui à lõge distantibus locis veniebãt non habebant victimas: quapropter excogitarant sacerdotes emolumẽti sui causa vt omnia animalia quibus opus erat sacrificium in templo venalia haberentur, vt venderent non habentibus, & ipsi rursus acciperent. Hæc ab initio quidem poterant sana mente & bona institui: ne deessent hostiæ ad cultum Dei volẽtibus eas offerre. At posteà pietas illa versa est in quæstum, & pia deuotio in auaritiam cõmutata est: ideò dominus noluit ferre domus suæ prophanationem sed flagello eos eiecit de templo. ¶ Expende hic Christi modestiã. Poterat enim iure optimo eos scorpionibus cædere, sed funiculo ad modum flagelli eiecit: ne ex his verberibus sanguis sequeretur. Ità supplicia huius vitæ sunt pietate & misericordia plena. Quam obrem ex hoc Christi facto exemplum sumamus ne crudeles ne tyranni ne asperi nimis simus in eos, qui nos offendunt sed potius in sumẽda de illis pœna moderati. De Mose dicit scriptura quod erat mitissimus omnium habitantium terram: & ita legitur quod cũ contemneretur nec obseruaretur à Core, Dathã & Abiron & alijs, ad dominum caput flexit dicens. Ne respicias sacrificia eorum. Non dicit vt absorbeat eos terra quanuis hoc meruerint, nec vt igne corripiãtur & consumantur: sed tantum ne respicias sacrificia eorum. Similiter sanctus propheta Oseas cum enarrasset scelera populi Israelitici & dixisset profundè peccasse, conuertit sermonem ad dominum dicens. Da eis domine. Quid dabis eis? Da eis vuluam sine liberis: & vbera arentia. ¶ Obserua autem quod bis Christus ingressus in templum ementes & vendentes eiecit. Primo in initio prædicationis suæ: cuius eiectionis meminit Ioannes. Secundo in die palmarum, vt testatur Matthæus & hic noster Lucas: & hoc fuit quinque diebus ante mortem suam & post suscitationem Lazari teste Ioãne. Patet hoc ità esse quia in eiectione illa de qua loquitur Ioannes petierunt signũ Iudæi, & dixit eis, soluite templum hoc: sed hic nullum signum petijt, ergo bis hoc fecit. Ita tenent Augustinus & Chrysostomus. In quo maior est Iudæorum culpa: quia cũ bis hoc esset factum, in sua tamen dementia tenaciter perseuerabant. ¶ Aduerte etiã quod licet subuerteret mensas nihil tamẽ inde Christus abstulit sed permisit dominis, vt omnia auferrẽt, & alibi venderent: nec enim res ipsæ venales erant illicitæ sed locus: & ideo de loco fuerunt electi à domino dicente. Domus mea, domus orationis est. Secũdo peccabant quia iniusto desiderio et fine lucri illud efficiebant. Licet enim non darent pecuniam ad vsurã, munera tamen accipiebant pro mutuatione: et ideo diuus Hieronymus colibistas eos vocat. Prædixerat enim Ezechiel. Vsuram et superabundantiam nõ accipietis. Pertinebat autem ad Christum hoc facere, et prohibere eos: quia peccabant tam in verbo quam in opere. Porro in prima eiectione dixit, auferte ista hinc: in secunda autem nihil tale protulit, sed euertit cathedras et mensas. In prima etiam dixit, nolite facere domum patris mei domum negotiationis: in secunda vero dixit domus mea domus orationis vocabitur, at vos fecistis eam speluncam latronũ: et multo asperius est dicere speluncam latronum: quam domum negotiationis, teste Chrysostomo. Ratio vero est quia primum signũ de eiectione fuit vt diximus in principio prædicationis Christi: quo tempore nõ tantum sese ostendebat et ideo blandius cũ illis egit. Deinde quia in secunda erant in peccatis de quibus iam fuerant obiurgati, & ideo asperius illos est allocutus. Posteriora enim errata maiori pœna digna cẽsentur quam priora: quod etiam in legibus humanis conspicitur. Nam fur qui primo abstulit flagellis plectitur: quod si incidit in idem crimen, auribus priuatur: quod si tertio perseuerat, in crucem tollitur. Si igitur semel peccata tua fuisti confessus, caue ne iterum delabare: quia iam grauius punieris. Apta tibi illud serui nequam qui cum ei decem millia talentorum fuissent à domino cõdonata et ipse nihilominus à peccatis non abstinuisset sed in eadem reincidisset, grauissimis fuit pœnis mulctatus. ¶ Aduerte autem quod licet Christus abegisset eos, reuersi tamen sunt ad vomitum. Nam post suscitationem Lazari põtifices aduersus Christum concilium inierunt et mandatũ dederunt, vt inuentus comprehenderetur: cuius nepharij mandati causa aufugit in ciuitatem Efren iuxta desertum. Quapropter sacerdotes putabant illũ non esse reuersurum) vel si reuerteretur propter illud mãdatum in se prolatum non posse venditores excludere de templo: et ideo ausi sunt proponere res venales in templo, quod non fecerãt præcedenti tempore ex principio prædicationis Christi. Nec vulgus putabat ad illud festum esse venturum: quapropter quærebatur vt ait Ioannes. At Christus inopinatè venit, et deprehendit eos & eiecit, vt dictũ est. Sed dubiũ exoritur. Quomodo non restiterunt ei sacerdotes qui erãt in templo in prima, nec in secunda eiectione: et maxime in hac secunda cum eum comprehendere à summis secerdotibus potestatem haberẽt. Dico hoc fuisse vnum ex ingentibus miraculis à Christo factis. Miraculose enim tantam multitudinem eiecit vnus homo pauper & inermis tanta maiestate et autoritate quanta ne numerosus quidem exercitus auderet. Incussit eis timorem maximum ostendens aliquid terribile in vultu suo ex diuina virtute procedens: et ita omnes exierunt vt ne mutire quidem auderent, nec faciem eius intueri. Atque ita Christus ostendit hic suæ diuinitatis imperium eo modo quo quando fuit comprehensus suam etiam potestatem indicauit, cũ ad cohortem conuersus dixit, ego sum. Quo solo verbo ipsi in terrã sunt prolapsi: licet illi armati, ipse vero inermis esset. Nemo enim suo virtutis verbo resistere valuit: et ita nẽ vllus quidem ei respondit vel illum respexit qui magna autoritate inquit. *Scriptum est, quia domus mea domus orationis est. Vos autem fecistis eam speluncam latronum.* Hoc scriptum est apud Esaiam in persona Dei dicentis. Domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis. Ex hoc loco colligitur grauissimum esse scelus in loco sacro peccare cum Christus peccãtes in templo sic puniuit. Locus enim

Hier. lib. 3. cõ. in Matt. cap. 21. — *Num. 12.* — *Num. 16.* — *Osee. 9.* — *Ioan. 2.* — *Matt. 21.* — *Ioan. 12.* — *Aug. li. 3. de cõ. euang. cap. 67. & Chrys. hom. 68. in Mat.* — *Hier. lib. 3. cõm. Matt. cap. 21.* — *Eze. 18.* — *Chrys. hom. 68. super Matt.* — *Mat. 18.* — *Prou. 26.* — *2. Pet. 2.* — *Ioan. 11.* — *Ioan. 12.* — *Ioan. 18.* — *Esa. 58.*

enim misericordię in quo hominum miseretur, corũ
sceleribus ignoscit in quo peccatores cũ Deo recō-
ciliantur, & cum illo gratiam ineunt, templum est.
Cum igitur hi sacerdotes ex plebili auaritia miseri
cordiæ locum impedirent, iustissime fuerunt exclu-
si. Nec tantum Deus peccatis fuerat offensus, quan
tũ auaritia sacerdotũ. Intuebatur enim medicinas
ad salutem & remedium traditas, in perniciem & in
teritũ esse conuersas. Acriter profecto puniẽdus es-
set ille qui fontem vnde tota ciuitas aquam potãdã
haurit veneno inficeret. Cũ ergo e templo aquam
gratiæ pij Christianæ religionis cultores hauriant,
hoc est, cum in templo sacramẽta vera animarũ me
dela & remedium administrentur, quis dubitat gra
ui esse pœna mulctandum illũ qui templũ propha-
narit flagitiorũque veneno polluerit & contamina
rit? Huius classis & farinæ sunt fœminæ permultæ,
quæ domi quidem vestitu sunt quotidiano conten
tę, profecturę tamen in ecclesiã vano fuco & orna
tu cōponũtur, vt visę miseros homines illaqueent
& irretiant. Ita festa, templa, & sacrificia Deo placã
do nostrique miserendo instituta, cũ magis in nos
irritando conuertimus in nostram perniciem. At de
veneratione templorum, iam hoc capite dictum est
in historia Zachæi. Ex hoc vero Christi facto licet
colligere quantum detrimenti prælatorũ & antisti
tum auaritia Christianæ ecclesiæ allatura sit: nã vbi
pecuniæ studium est, nihil purum, nihil sanctũ ma
net. Non solum autem Christus ita se seuerũ ex hi-
bebat erga prophanatores tẽpli sed etiã verbis eos
increpabat, cum latronibus similes esse dicebat. Aua
1. Tim. 6. ritia enim radix & origo latrocinij & veluti latro in
spelunca delitescens prædam expectat, sic hi in tem
plo sedebant, prædam cum populo exercentes. Sed
vide quam bene eos hic depingat Christus, imo quã
bene illis laruam seu personam detrahat. Illi se præ
ferunt alijs hominibus, at Christus non præfert sed
deteriores etiam ipsis latronibus apellat, nec immē
rito nam longe peius & deterius est animã quã cor
pus occidere, & aliquem spiritualibus quã corpora
libus bonis defraudare. Hoc sibi dictũ putent illi, qui
sibi ipsis ob externa opera nimium placent cũ inte
rius nec fidem nec charitatem habeant. Adam in pa
radiso peccauit, Iob in sterquilinio Deo placuit, Illi
Chrisost. etiam tres in ardenti camino ignis, Deo seruiebant
home, 4. & laudabant. Lege Chrysostomum. Sequitur vlte-
ad popu. rius, * Et erat docens quotidie in templo. * Cur do
Antio. cet illos quibus tam dira comminatus fuerat? Nimi
Tex. * rum vt illos ad resipiscẽtiã adducat, sicque possint
iram Dei a se auertere. Ita enim dominus apud pro-
phetam loquitur, Ecce sicut lutum in manu figuli, Iere. 18.
sic vos domus Israel in manu mea. Repente loquor
aduersus gentem & aduersus regnum, vt eradicem
&c. Et iterum. Dominus misit me vt prophetarẽ ad Iere. 26.
domum istã & ad ciuitatem hanc omnia verba quæ
audistis. Nunc ergo bonas facite vias vestras & stu-
dia vestra & audite vocem domini Dei vestri: & pœ
nitebit dominũ mali quod locutus est aduersus vos.
Similiter Christus prædixit quę pœna contẽptores
Dei maneat. Interim tamen docet, prędicat, horta-
tur ad penitentiã, vt si qui velint, iram Dei placare
possint. Sic Ieremias tria prętabat, Primo cōmina-
batur Iudæorum populo innumera mala, quæ cōgi
tauerat dominus illis immittere nisi mature resipis-
cerent. Secũdo affirmabat irã Dei emendatione vi-
tæ posse placari. Tertio seipsum interponebat media
torem inter Deum & populum. Recordare inquit o Iere. 18.
domine quod steterim in conspectu tuo, vt loque-
rer pro eis bonũ, & auerterem indignationẽ tuã ab
eis. Sic hęc omnia frustra facta sunt a propheta, quo
niam Iudęi nolebant prophetæ acquiescere, imo in
carcerem coniecerũt, hoc quod non abhorret a præ
sente historia nã continenter sequitur in contextu.
* Principes aũt sacerdotũ & scribę, & principes ple- Tex. *
bis quærebãt illũ perdere & nō inueniebat quid fa-
cerent illi. * Non degenerant Iudæi a maioribus suis
homicidis, qui prophetas maluerãt occidere quam Chriso.
audire. Omnis malitia (vt ait Chrysostomus) sæpe hom 24.
contunditur ratione veritatis, corrigitur vero nun- in opera
quam, maxime eorum qui proposito malo & nō ex in p. Mat
ignorantia peccant. Hi qui ex malitia peccabant &
obstinati erant, peiores indies reddebantur. Vide e-
tiam quantum abhorreant homines ab audienda ve
ritate, cum hos veritas ipsa longe deteriores redde-
bat. Est enim sententia. Obsequium amicos, veritas
odium parit. * Omnis enim populus suspẽsus erat Tex. *
audiens illũ. * Hinc docemur modũ quo nobis est
audiendum Dei verbum. Dulce & delectabile est
Dei verbum. Vnde regius propheta, Quam dulcia Psal. 118
faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Dixit
quod erant melle dulciora, quia mel apum, si tempo
re eo vtamur delectat, sed cito sapor eius vanescit
& plerumque viscera vitiosa redduntur. At verba
Dei delectant & nutriunt, & quod maius est, vitam Ioan. 6.
animæ præstant. Vnde beatus Petrus dixit Iesu. Ver Exo. 24.
ba vitæ habes. Hoc suauissimo cibo sustentatus est
Moses, quadraginta diebus. Præstet ergo nobis im-
mensum illud & infinitum dulcedinis pelagus, ita au
diamus verba vitę, vt in æternum viuamus cum ip-
so, in seculorum secula. Amen.

CAPVT. XX.

ICI NON POTEST qualia fecerat inuidiā corda sacerdotū & scribarū. AEgrę ferebāt honorem quē Saluatori dederat populus exiens obuiā ei in die palmarū, nec pati poterāt tantā Saluatoris autoritatem qua expulit de templo vendentes & ementes. Itaq; cæci hac tanta luce quęrebāt occasionem vt Christi Saluatoris honorem & gloriā obscurarent, nā inuidi immūditijs satiātur quemadmodū ciconię, hoc est, proximorū miserijs. Nō poterāt vespertiliones solis claritatem sufferre, imo vt in Prouerbijs legitur per diem Prou. 5. incurrūt tenebras & sicut nocte sic palpabāt in meridie. Peiores itaq; quotidie effecti omnē mouent lapidem, vt Christū morti tradāt, & quia hoc timore populi aperte nō audent facere, ne forte popul⁹ seditionem cōcitet, quęrūt inde occasiones quę sibi iustę visę sunt ne hoc fecisse videātur odio, imo ꝓpter iustiā ita vt eū occidāt ac intelligat popul⁹ se legis zelo legisq; causa eum occidisse. Hac occasione inuenta cōuenerāt in vnū, vt eum interrogarent qua autoritate verbū Dei profiteretur, quaue potestatē eijceret de tēplo vendentes & ementes. Ait itaq; noster Lucas: Tex. * Et factū est in vna dierū docēte illo populū in tēplo & euāgelizāte, cōuenerūt, principes sacerdotū, & scribę cū senioribus, & veniūt dicētes ad illū. Dic nobis in qua potestate hæc facis, aut quis dedit tibi hāc potestatem? * In vna, inquit, dierū, Hoc est die tertia post ramos palmarū, scilicet die martis, nam Mar. 11. Chr̄us die dominica in ramis palmarū recept⁹ est in Hierusalē & introiuit in tēplū & eiecit vēdentes & emētes & eadē die ad vespā redijt ab Hierosolyma. Tunc esuriuit & accessit ad arborem ficū, maledixitq; ei & aruit, & iuit sequenti die in Hierusalem, & vespere redijt. Docebat aūt populū in tēplo, in quo videre est ꝙ Chr̄us in templo docet nec a doctrina cessat quāquā insidiatur qui primas in populo obti- Mat. 10. nebant Cui Deus tam sūmunus delegauit, is necesse est ad mortem vsquē suam obire functionem, decretum habēs capillos capitis sui iam numeratos esse. Secundo animaduertendum est quod Lucas scribit Christum euangelizasse in templo, hoc est bona, ac fausta nunciasse. Nunciabat enim haud dubie tē- 2. Cor. 6. pus esse acceptabile, & quemadmodum Paul⁹ testatur dies salutis, dies inquam in quibus De⁹ statuerat cum hominibus gratiam pristinam inchoare. Nunciabat etiam Christus tēpus esse noui federis quod Iere. 31. iam olim Deus fuerat pollicitus per prophetā Ieremiam se pacturum cum hominibus, vt iam peccatorum obliuiscatur, imo potius legem in cordib⁹ scribendam daturum. Quemadmodū lucerna cū vult extingui maiorem emittit splendorem, sic Christus iam morti propinquus maiora signa ostēdebat, crebrisque concionibus id docebat. Præterea cōuenerunt in quam principes sacerdotū. Principes sacerdotum vocantur illi qui præcipui erant inter sacerdotes. Cum senioribus ait, qui erant iudices magnæ autoritatis in populo, quorum sententiam sequebatur populus & erāt ex illis septuaginta senioribus quos dederat Moses in socios ad supportāda onera Num. 11. negotiorum: & semper seruatus est numerus illorum septuaginta. succedētibus alijs loco mortuorū Seniores qui alios corrigere debebant isti sunt peiores, & adunantur cum impijs sacerdotibus, sicut olim venerunt ad Ezechielem ostendentes immunditias suas, Eze. 8. Dan. 13. egressa est enim iniquitates a seniorib⁹ Israel qui videbātur regere populum. Pari gradu scelestius est peccatum senis quam iuuenis quoniam senex rerum experientia & sapiētia præstat, & debet alios non solum consilio sed vita & exemplo instituere, cum autē impius est plus nocet. Vnde in Ecclesiastico habetur. Eccl. 25. Tres species odiuit anima mea. Pauperem superbum, diuitem mendacem, & senem fatuum & luxuriosum. Quemadmodū, in veteribus ędificijs periculosius est incendium quam in nouis, ita peccatū senis plus nocet quā iuuenis. Senes itaq; qui alios corrigere debuerāt peiores effecti cōuenerūt cū scribis qui erāt legis doctores, aduersus dn̄m Psal. 2. & aduersus Christum eius. Sed nihil humana sapiētia contra diuinā facere potest. Vnde Dauid in psalmo in persona domini ait. Psal. 63. Protexisti me Deus a cōuentu malignantium, a multitudine operantium iniquitatem. Quærebant autē ab illo in qua potestate hæc faceret vt cōfunderent doctrinā eius acsi nullius esset valoris, ne ab aliquo acceptanda, quia non habebat legitimam potestatem. Nec enim poterant admiranda eius facta damnare. quę tam multa & præclara populo teste gesserat, nec poterāt doctrinā refellere, quę cū lege diuinaque volūtate cōsentiebat. In autoritate ergo venantur causam calumniādi. Si enim dominus (quē nō nisi tantum hominem esse credebant) sibi vendicasset autoritatem Dei, parata erat blasphemiæ calumnia, sin minus in promptu erat calumnia seditionis quod absque autoritate sacerdotum & seniorum, hoc auderet in templo. Hoc ambitionis causa quo ipsi erāt scelerati, eo Christū illis similem iudicabant, Nam omnis homo (vt egregie differit Chrysostomus) secūdū se existimat aliū. Home. de Dauid & Saule. tom. 1. Fornicarius neminē castā putat esse, castus nō facile de fornicatione suspicatur, superb⁹ neminē putat humilē. Sic qui nō est ex Deo sacerdos, nullū sacerdotē putat ex Deo. Vnde credis fieri vt cōtēdāt inuicē sacerdotes nisi ꝙ ambitiosi facti oēs tales quales sunt ipsi existimāt? Videmus inquiūt tuis cōcionib⁹ te discipulos cōuocare, & nos volumus te ipsū audire & sequi: sed prius dic nobis in qua potestate hęc facis? Quamuis isti mali essent & hoc vt calumniarētur interrogarent nihilominus vtinam nostri prælati hoc facerent annis præteritis, ne tot seminati essent errores, nec tot idiotę prędicātes populo publice cōcionem face

nem face

nē facarent. Quia homines dormiebāt qui sunt eccle
Mat. 13. siæ prælati quorū officiū est vigilare: venit inimicus
&superseminauit Zizaniā. Sed de his alias. ¶ Vide igi
tur, q̄ nō dicūt in qua potestate hæc dicis, doces aut
prædicas sed facis: quia de autoritate faciēdi quærūt.
Duo enim operū genera fecit Christus. Alterū mira
culorū quia tunc sanauit in tēplo cæcos & claudos vt
Mat. 21. ait Matthæus, alterum eiectionis vendentiū & emē-
tiū & euersionis mensarū. Quærunt igitur in qua po
testate hæc facis, idest, eijcis emētes & vēdētes, & de
hoc principaliter quærunt, quia nō erat nouum Chri
stū miracula facere. Denique omnia volūt examina
re: doctrinā videlicet & miracula: licet hoc principa
liter nunc quærunt. *Respondens autem Iesus dixit ad illos. Interrogo vos & ego vnum verbum: respondete mihi. Baptismus Ioannis, de cœlo erat: an ex hominibus?*
Vsus est Christus hoc argumēto vt doceat nos ne il-
licitū arbitremur vti ijsdē quibus interdum vti expe
diens & vtile est: attamen nō ita putaremus licitum
Act. 23. esse nisi Christū videremus sic vsum. Sic et à Paulus
vsus est quādo omnes Iudei concitati erāt cōtra eum
vnanimiter dedit operam vt disceptatio fieret inter
eos adhærens pharisæorum sectæ contra Sadducæo-
rū doctrinā dicēs. Pharisæus ego sum, & filius phari
sæorū: de spe & resurrectione ego iudicor. Et cū hæc
dixisset facta est dissensio magna inter pharisæos &
Act. 25. Sadduceos, & soluta est multitudo. Iterum cum Pau
lus sciret quod Iudæi insidiabātur vitę eius & Festus
proconsul vellet causam Pauli in Hierusalem audiri
vbi non erat Paulo securum vt audiretur appellauit
Act. 21. ad Cæsarem: ad quem est missus. Et rursus Paulus cū
tribunus iuberet eum flagellis cædi, iam alligatus ait,
Si hominem Romanum indēnatum licet vobis fla-
gellare? Et iussit statim eum solui tribunus. Et iterum
cum fuisset iniuste incarceratus & cæsus occulteque
principes & magistratus iubebant illū & Syllā dimit
ti, q̄ ad verecūdiam eorum cedebat quasi ipsi fugerēt
à carcere, vel si pecunia aut precibus occultā haberēt
liberationē, dolēs Paulus se sic eijci dixit. Cęsos nos
publice indemnatos homines Romanos miserūt in
carcerē: & nunc occulte nos eijciūt? Ità nos licet vti
eisdem cautelis & ingenijs in nostram vtilitatē cum
non cedant in iuris alicuius pręiudiciū, vel nō inclu-
dant in seipsis aliquod illicitum scilicet, quod expres
se sit lege vetitum. Sic in præsentiarū vsus est Chri-
stus. Posuit hanc potius quæstionem quam aliā: quia
neutra pars responsionis poterat esse secura. *At illi cogitabant intra se dicentes. Quia si dixerimus è cælo, dicet: Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus ex hominibus, plebs vniuersa lapidabit nos.* Proptumerat
pontificibus & senioribus respōdere quod ipsi cre
debant: nam putabant baptismum Ioannis esse ab ho
minibus, nolebant tamen hoc respondere, quia vide
bant prima facie quæstionem inuoluere difficillimā
& arduam: atque ideo cogitabant. Sic accidit impijs
qui conuitio probos insequuntur, seipsos maiori sup
plicio afficiunt. Vnde psalmographus ait. In laqueo
Psal. 9. isto quem abscōnderunt comprehensus est pes eorū.
Dum alios illaqueare volunt sibi ipsis inextricabiles
laqueos machinātur. Christus sua quæstione illos sic
concusserat vt nullam amplius elabendi viam habe-
rent: hoc etiam quod in sua ipsorum conscientia sen
tiebant. Vide autem, Deum nō verentur nec iudiciū
propriæ conscientiæ, sed tantū populum timent: &
malunt ignorantiæ quā impietatis accusari. Sed ò mi
seros & plusquā infœlices homines: qui dum externa
ope fallunt homines: in sua ipsorū cōsciētia sentiunt
Dei maximā offensionē. Si reprehēderit nos cor no-
strū (ait Ioānes) maior est Deus corde nostro, & no- 1. Ioan. 3.
uit omnia. Proinde caue ne quid cōmittas cōtra con
sciētiā, quæ apud Deū mille testiū loco est. Porro ba
ptismus Ioānis è cœlo erat & à Deo erat: ipse enim ait.
Qui misit me baptizare ipse mihi dixit, &c. Et in su-
perioribus dixit noster Lucas: Omnis populus & pu Ioan. 1.
blicani iustificauerūt Deū baptizati baptismo Ioan- Luc. 7.
nis: pharisæi autē & legis periti spreuerūt cōsiliū Dei
in semetipsos non baptizati abeo. Quia ipsi spreuerūt
baptismū Ioannis nō audebant dicere ex Deo, ne cō-
funderentur: neque ex hominibus, ne lapidarentur à
plebe quam timebāt, quia populus venerabatur Ioan
nē: ideo addiderunt, *Certi sunt enim prophetam esse.*
Hoc est, missum à Deo & non ab hominibus. Vide
quomodo non erat eis curæ vt verum responderent,
sed quod ipsis erat commodum. Formidabantque ho
mines qui Dei timorem eiecerant: atque ideo respon
dent se nescire. Sequitur enim. *Et responderunt se nescire vnde esset.* Vide humani cordis malitiam. Nō cō
fitentur culpam impij, tametsi deprehensi sint: sed
aut excusant quemadmodum Achā & Saul, aut om Iosue. 7.
nino negant sicut Caim. Sed nihil his versutijs profi 1. Reg. 15.
ciunt coram iudicio Dei. Apud homines excusa-
tio vel negatio criminis nōnūquā liberat: apud Deū Gen. 4.
autem, confessio. Multum enim differt iudiciū Dei
& hominū: nam quod apud homines cōdēnat, apud
Deū saluat. Multos etiam inuenies modo his phari-
sæis peiores, ac superbiores. Nam isti licet superbissi-
mi, nihilominus suam cōfitentur ignorātiā: sed nūc
quā plurimi magis amant suam cōmēdare opinionē
quanuis ab alijs vincantur, quam ignorantiā confite
ri. Hoc aūt est omnibus hæreticis commune: quibus
quāuis scripturæ testimonijs purissimis probes fal-
sam & hæreticā eorū doctrinā, nō tamen poteris vlla
ratione euellere à doctrina quā semel tuendā accepe-
rūt: & malunt superbia ducti hæreses defendere, quā
humiliter ab errore deuiare. *Et Iesus ait illis. Nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio.* Si Christus nō di-
cit nobis quis ipse sit, vere perimus, prima enim salus
est ipsum audire sese manifestantē. Audit Saulus, cur Act. 9.
me persequeris? At ille. Quis es dñe? Tota Sauli vita
inde pendebat vt dominus diceret, ego sum Iesus. Di
uina est mihi potestas, nō ex hominibus. Audit cęc⁹
ille ego sum filius Dei vt corde etiā videret. Quæ ve
ro alia salus est Samaritanę neq; Samaritanis nisi Chri Ioan. 9.
stus diceret quis esset? Vigeret densissimæ tenebræ in Ioan. 4.
mūdo, nisi diceret Iesus quis esset. Si fides ex auditu
auditus aūt per verbum Christi: vbi Christus nō lo-
quit, caret anima verbo vitæ & vita. Pete ergo abeo Rom. 10.
vt tibi se declaret nec patiat abscōdi sicut à pharisæis
quibus ostēdit dñs eos Spiritu sancto inobediētes esse
Ioāniq; Baptistę viro sanctissimo nō credidisse, & de
Iesu dixerūt se nescire vnde esset, obidq; par pari refe Ioan. 9.
rens ait, si vos nescitis nec ego dico in qua potestate
hęc facio. Quę facio cōferte facta mea cū factis illius
& expēdite an si nō dubitatū est de autoritate illi⁹ cō
ueniat de mea dubitare: si q̄dē ille crebris cōcionib⁹ an
nūciauit regnū Dei, & de me testimoniū phibuit. Vi

Tom. 2. Dd 2 de etiam

de etiam non dicentem ego scio, sed non vobis dico. Nouerat enim se autoritate patris cuncta gerere. Vnde ipse. Pater in me manens facit opera. ¶ Nota duabus de causis veritatem esse abscōdēdā quærentibus. Prima quia capaces nō sunt ad intelligēdum. Ideo do

Ioan.14. minus discipulis ait. Multa habeo vobis dicere: sed

Ioan.16. non potestis portare modo. Altera quando odio aut contēptu quæritur veritas, sicut hic occultauit Christus veritatē suæ potentiæ: nec dixit se hæc facere diuina potestate, quia ipsi nolebant hoc scire nisi vt calūnijs afficerent eū. Vnde dominus dixit. Nolite sanctum dare canibus, nec mittatis margaritas ante por

Mat.7. cos. Demū noluit dicere quis esset quia nōdū venerat hora suæ mortis, & hoc vsque ad vltimū vitæ seruauit: quia sciebat illos dicturos blasphemasse & reum esse mortis. Sequitur. *Cœpit autē dicere ad plebem parabolam hanc.* Gratanter eū plebs audiebat, & maiores iam cōfutauerat: & ideo sermonē suū ad populum vertit ostendens quales fuerint illi sacerdotes, & scribæ & seniores populi: in parabola quā proponit. Scriptum est enim de illo. Aperiam os meū in parabolis, loquar propositiones ab initio. Ait itaque. *Homo qui*

Psal.77. *dam plantauit vineam, & locauit eam agricolis.* Aduerte ꝙ in Christi responsionibus vt Chrysostomus annotat, duo cōsideranda sunt. Primum ꝙ Christus

Hom.63. in Mat. nō tā verbis interrogantium respondet, quā intentioni qua interrogant. Vnde cuidā dicenti, magister se-

Luc.9. quar te quocunque ieris, respondit. Vulpes foueas habent & volucres cœli nidos, filius autē hominis, &c. Quid attinet domine hęc respondere? Erat ille auarus & vt diues esset sequi eum optabat: & Christus menti eius respondit dicens, vulpes foueas habēt. Ac si diceret. Quam obrem cum diuitem te esse velis sequi vis hominē adeo pauperem vt vulpes foueas habeāt & volucres cœli nidos & ipse non habeat vbi caput reclinet? Respondit non verbis eius sed menti. Alij etiam dicenti magister bone putans solum Christum

Mat.19. hominem esse dixit. Quid me vocas bonum? Nemo

Luc.10. bonus nisi solus Deus. Si bonū me cōfiteris, crede me

Ioan.13. esse Deum. Et discipulis dicētibus, dęmonia subijciū-

Lib.2. Thes. ca.1.& lib. 3. super Ioā. cap.3. tur nobis respondit. Videbā Sathanam sicut fulgur de cœlo cadentē. Quasi dicat. Ne insolentes sitis quia dęmones vestrę ditioni sunt subiecti: ne vt Sathanas è cœlo, ita vos à me depellamini. Et Petro dicēti, quo abis respōdit. Quo ego nunc abeo nō potes me sequi sequeris autem postea. Nō dixit quo abiret, sed nō potes me sequi: quia Petrus interrogabat, vt sequeretur Iesum. Lege Cirillum. ¶ Secūdo ostendebat Christus suā diuinā sapientiam cum responderet interrogantibus ita vt ipsimet inimici eius seipsos respondendo dānarēt. In hac parabola hoc apparet, in qua cū Christus respōderet interrogationibus sacerdotū, eos fecit iudices responsionum: & ipsimet seipsos damnāt. Hac in re apparet præclarissima Christi doctrina & Sapientia. Sēsus parabolæ est. Dixerant Christo principes sacerdotum in qua potestate hæc facis. Hoc est, Qua gratia ementes & vendentes, eijcis de templo? Respondet huic interrogationi hac parabola in qua inquit quod hæc autoritas perscrutandi & examinādi concionatores nec non licentia qua vsi erant eum interrogātes in qua potestate id faceret, iā venisse tēpus in quo hac autoritate erant priuādi suis peccatis in causa existētibus: & abeis ad Gētiles hæc potestas transferenda. Hoc insinuare vult in hac parabola dicens illis. Homo quidā plantauit vineā. &c. Sub hoc homine intelligitur Deus: vinea est ecclesia & populus Israeliticus, in quo notus erat Deus. Agricolæ sacerdotes templi, cum quibus Christus hæc loquebatur in templo. His locata est vinea hæc, vt redderent doctrina ac exemplis singulis annis fructus domino: scilicet animarū quarū curam habebant. Cum enim ad eos mitteret multos ex prophetis seruis suis nō solū nō præstiterunt pactū, quin potius eos occiderunt nec nō suū vnicū filiū Christū dominū quē crucifixe-

rūt: quā obrē iustissime ecclesia & euāgelica concio Act.13.

trāslata est ad gētes, iuxta illud ꝙ Paulus & Barnabas dixerūt Iudęis. Vobis oportebat primū prædicari verbū Dei: sed quoniā illud repellitis & indignos vos iudicatis æternæ vitę, ecce cōuertimur ad gētes. Sic enī præcepit nobis dn̄s. Ideo Christus cōcludit hic dicēs. Auferetur à vobis regnū Dei, & dabitur gēti faciēti fructus eius. Qua de causa nō est vobis interrogare in qua potestate hæc facio: cū perspicuū sit hęc potestas à vobis vestris demeritis esse ablata, & alijs cōcessa. Hic sensus est parabolæ: sed singula exponamus elicientes more nostro ex ipsius literali sensu doctrinam ad mores cōponēdos, vitaq; corrigēdā. Ait itaq;. *Homo quidam plantauit vineam.* Homo iste Deus est optimus & maximus: pater videlicet æternus. Nō quia ipse sit homo: imo ab effectu eo quod ipse facit homines. Vocatur quidā sutor nēpe quia facit calceos: & alius faber argētarius, ab eo quia argētea facit opera.

In scriptura etiā vsitato modo loquēdi causę vocant Luc.11.

sæpe ex effectus nomine. Sic noster Lucas in superioribus vocauit quēdā dęmonē mutū, quia hominē in quo erat faciebat mutū. Sic pater æternus dicitur ho-

mo, nempe quia est hominum conditor, denique ho- Orig. hom.

minū causa efficiēs, vt ipsi homines sint. Secūdo dici- 19. in actis

tur homo vt placet Origeni nō ꝙ reuera ipse sit homo cū natura humana ad verbū sit terminata & non ad patrē: sed dicit homo quia cōuersatur cū hominib⁹, & eis declarat quæ cōducūt ad mores cōponēdos.

Plantauit vineam. De hac vinea plenissimè per cāti- Esa.5.

cū loquitur Esaias describēs omnē cōmoditatē vineę sic excultæ, vt nihil supra. Vinea dn̄i Sabbaoth domus Israel est. Attamen videamus vnde portauit ra-

dices, quoue loco eas plantauit. Hoc docuit Dauid Psal.79.

cum loquitur cum Deo inquiens. Vineam de Aegypto trāstulisti, eiecisti gētes & plantasti eā: dux itineris fuisti in cōspectu eius, &c. Quēadmodum bonus cultor si in terra sterili habet optimas radices viuas & eas in aliā bonā mutat: nihilominus inquit Dauid transtulisti vineā tuam quæ est populus Israeliticus, qui sicuti vinea intenderat ramos suos, & extēderat se ac creuerat ab Aegypto loco seruitutis & afflictionis & tenebrarū, vt eam plātares in terrā bonam: quā patribus eorū promiseras: quæ manat lacte & melle. Eiecisti gentes. Vulsisti ab hac vinea omnes sentes, quæ poterant officere: eijciens à terra propria Amorræos, Cananæos, Iebusæos aliosque idolorum cultores, qui colebant terrā promissionis: fecistique populum tuū habitare, & fructibus terræ frui. Non solum egregius psaltes, vnde Dominus vineam transtulit, & vbi plātauit enarrat: quin etiam quid eius causa fecerit in vinea dicēs. Dux fuisti itineris. Pręcessisti populum tuū die columna nubis ne sol eos offenderet:

Exo.14. & nocte columna ignis, vt viam viderent. Eduxisti. Eduxisti è terra Aegypti faciens mirabilia eiecisti è terra electa & optima gẽtes immanes & truculẽtas: & terras eorũ dedisti populo tuo. Et occupauit hæc vinea omnẽ terrã quã in possessionẽ accepit: & eiusmodi creuit populus, vt extẽderet se à Dam vsq; Ber 1.Reg.3. sabee. Et operuit mõtes vmbra eius: quare tãtã ample xa est celsitudinẽ hęc vinea, vt sub vmbra eius abscõderent se magni mõtes: nẽpe quia sub eius imperio erãt regna & imperia: nã huius vineæ propagines extiterũt Dauid, Salomõ, Ezechias, Iosaphat, Iosias, & alij quã plurimi qui fuere nõ solũ excellentes principes sed etiã integerrimi duces, vt omnes cedri eos circũdarent. Et ne fortè ignorarẽt quantũ se dilatauerãt implicat dicẽs. Et extẽdit palmites suos vsque ad mare. Hoc est, mediterraneum: & vsque ad flumẽ, scilicet, Eufratẽ. ¶ Videre est etiã quomodo Deus hãc vineã amauerit, & quã illius habuerit curã, vt electis ꝓpaginibus eã plantarit. Quomodo elegit Deus Abrahã, & Isaac reprobato Ismaele, Iacob reprobato Esau, & seruauit Mosem incolumẽ: eo ꝙ vidit eũ esse plantã optimã huic vineæ. Sed hæc satis sint de vineę plãtatione. At nũc operæpreciũ est scire cur ecclesia assimiletur potius vineæ, quam alicui rei aliæ. Hoc est propter duo. Primũ nã radix viua in exteriori aspectu apparet vilior cæteris plãtis ac arboribus: attamẽ fructus est dulcissimus. Nec nõ radix viua est maxime vtilis: nã ex ea decerpimus vuas dulces ad edẽdũ vinũ, acetũ, & sapã. vuas etiã passas, botrũ, deniq; cinerẽ optimũ vt mũdentur linteamina nobis præbet, postremo lixiuiũ vt mulierũ capilli deaurẽtur. Ita & iusti qui sunt huius vineæ propagines quales fuerãt Moses, Iosue, Samuel, Dauid, Esaias, Ieremias, &c. & modo Apostoli, martyres & cõfessores, & omnes iusti veteris ac noui testamẽti (nã vinea vna eademque est ecclesia) omnes in exteriore parte visi sunt homines impoliti, pauperes, spreti, infames, cum intror-Psal.44. sum sint virtutibus abundãtes, diuites, & hominibus cõmodũ afferẽtes. Omnis gloria filiæ regis abintus. Attamen extrorsum visi sunt flagitijs infames, idio-Esa.53. tæ, gẽs denique inutilis. De principe huius vineæ dixit Esaias. Vidimus eũ, & nõ erat asp. ctus: vnde nec reputauimus eũ. De alijs verò iustis inquit diuina sa-Sap.5. piẽtia, ꝙ mali dixerũt cũ essent apud inferos. Hi sunt quos aliquãdo habuimus in derisum et in similitudi-1.Cor.4. nẽ improperij: nos vitã illorũ æstimabamus insaniã, &c. Tãquã purgamẽta huius mũdi (ait Paulus) facti sumus, omniũ peripsema vsque ad huc. Hæ propagines quæ extrorsum apparebant viles, fœdæ, ac inutiles nõ potest facile explicari quã sint vtiles optimæ ac cõmodæ: quã denique vtilitatẽ attulerint ecclesię Dei. Lege Acta Apostolorũ vbi inuenies cõmodum Pauli. Mirũ in modũ profuerũt ecclesię Augustinus Hieronymus, Basilius, Athanasius, Chrysostomus, &c. Sed quid dices de Benedicto, Bernardo, Francisco, Dominico & reliquis fundatoribus sanctarũ religionũ, qui tanquã inutiles viuæ radices erant ab hominibus spreti, sputi: quia videbant eos pauperes & deformes? Sed certè in Christi ecclesia cõmodum maximum attulerũt: nam plurimorũ animæ istorũ doctrina & exemplis saluæ factæ sunt. Diuites & potẽtes huius seculi velut populi & salices inutiles sunt, virides, vmbrosi, & olentes suis diuitijs, quibus vmbris cooperiũt lenones & scurras: sed & ipsi scindẽtur vt inutiles plantæ infrugiferæ, vt ait dominus: & mittẽtur in ignẽ tartareum. ¶ Secũdo ecclesia assimilatur vineæ, nã in vinea semper est ꝙ agãt per totũ annũ ferè et quid decerpant: nã fodiunt, putant, Mat.7. spargũt fimo pingui, mũdant, vindemiãt, &c. Nihilominus ecclesia in hac vita et radices viuæ, qui sunt eius filij dũ hoc exiliũ currunt et labores patiũtur et persecutiones et denique in doloribus et patientia exercitantur. Respice ergo Christiane quã sit opus vt à Deo puteris qui est optimus cultor, si vis fructificare. Qui tunc te putat cũ te orbat vxore filio, amico, vel salute, diuitijs etiã: nã hoc Deus ita vt cultor sapiens facit: nã in hoc tua res agitur, vt maiorẽ fructũ afferas: ac maiorẽ denique cõmodũ. Vnde dominus. Palmitẽ qui fert fructũ, purgabit eũ: vt fructũ plus afferat. Ioan.15. Cũ te vides à domino putatum in tribulationibus: scito te tũc amari: nã hoc facit vt possit cõmodare tibi quia corrigit omnẽ filiũ, quem recipit. Hebr.12. Sic etiã multoties Israelitas putauit manibus philistinorum ac Chaldęorũ: quibus permisit eos occidere et in captiuitatẽ ducere. Hodie postremo eiusmodi ecclesiã suã putat, vt eam pati patiatur persecutiones ac vt denique Turcæ et infideliũ gentes cũ hæreticis eã putẽt. Inscij et parui momẽti homines malũ et turpe ducũt Deũ suã vineã putare et affligere: sed nec hoc intelligunt nec sciunt. Ideo Dauid in persona ecclesię. Opprobriũ insipientiũ dedisti me: sed obmutui, et nõ aperui os meũ. Psal.38. Eo oportet nos pati iniurias patiẽter, quo etiam scire et reminisci nos esse huius vineæ plãtas, et inimicũ instrumẽtum quo nos Deus putat. Sic cũ Semei persequebatur Dauid ac maledicebat nec 2.Reg.16. nõ iaciebat in eũ lapides, nõ hoc ægrè ferebat Dauid: quin potius dicebat. Sinite, dominus præcepit ei, vt malediceret Dauid. Deus meo magno bono meputat, vt maiorẽ fructũ afferã: et Semei est instrumẽtũ. Sed procedamus. *Et locauit eam colonis.* Coloni seu agricolæ, maiores populi sunt: quales erãt illi Pharisęi et sacerdotes ad quos Christus loquebatur, nam infra dicit cõcludens parabolã. Auferetur à vobis: idest, principibus sacerdotũ scribis et pharisęis regnũ Dei: idest fides, et cognitio Dei et potestas: et vineã suã, idest ecclesiam dabit gentibus. Tunc (ait Chrysostomus) Chrys. hom. dari ac locari cum secundum legẽ cõstituti sunt sacer-40. imperf. dotes et leuitæ, et ipsis est curæ ministrare populo. Matt. Prælati et episcopi ecclesiæ, aduertant, audiãt ac videant, vineã nõ dari agricolis seu colonis, sed locari, vt reddant fructus domino. Aduerte ergo te non dominum sed villicum domini: nõ ideo oportet vt optimates fiãt ex Christi patrimonio. Nõ tibi episcope siue abbas sis data est ecclesia vt domino, sed vt villico, nõ ergo es dominus, sed dispẽsator. Deus est animarum dominus, qui non te fecit dominũ sed rectorem et pastorem, vt eas regas ac gubernes doctrina et sustentes eleemosynis. Proh dolor, quanti hodie pręlati extant, qui tanquam hi coloni surripiũt vineã et tyrãnide opprimũt subditos, pauperũq; eleemosynas vsurpãt: nec se esse villicos & nõ dominos vidẽt. Iam homines non episcopatus accipiunt, vt in vinea domini laborent: quin potius vt ipsi sint domini ac principes, & vt denique surripiãt Christi primogenitura. Expende etiam hanc vineã non nisi colonis locari: scientibus officiũ. Sic ecclesia nõ est danda nisi

colonis scientibus officium: hoc est, his qui literis sunt exculti, virtutibus ornati ac prudentia, vt possint esse prælati. Prius est homo colonus, & post tradunt ei vineã: non enim ait locauit eam hominibus sed agricolis. Nõ satis est te esse hominem, imo necesse est vt sis agricola, vt huius vineæ possis habere curam hoc est, vt ornatus sis virtutibus, sensu, iudicio, prouidentia, habilitate & literis bonis imbutus: vt sis optimus sacerdos & prælatus. Nõ ad curandum infirmum corpus, quẽuis medicorũ quæris, nec quia est probus homo: sed quia esse doctum & in arte medicinę peritum ferunt. Sic nõ oportet prælatum solum modo esse hominem bonum, quin etiã optimum opificẽ: & ad gubernandum & regendum ecclesiam literis præstet & prudentia. *Et ipse peregre fuit multis temporibus*. Primo hoc dicitur tam propter rationẽ metaphoræ, quã propter significationem. Quantum ad rationẽ significationis quod dñs sit absens vel peregrinetur: quia dominus vineæ Deus est qui peregrinatur à nobis nõ quidem per localem absentiam cum vbique vere sit, sed quia non hic se nobis ostendit per omnia sicut aliquando ostẽsurus est: ipse quippe iudex est omnium quæ rectè vel prauè aguntur. Et quia pro bonis nõ statim retributionem reddit nec pro malis pœnam videtur quasi absens esse. Erit autẽ præsens quãdo omnia adducet in iudicium, & pro omnibus retribuet. Et verũ est ꝙ à Deo absente ista fiunt: quia si ipse quasi præsens pro peccatis statim pœnam inferret nõ fierẽt tot mala, sed quia raro pro peccato pœnã hic infligit, au-
Eccl.15. dent impij cõmittere quæcunque grauia. Secundò dicitur absens & peregre proficisci, quia reliquit illos colonos in manu consilij sui: & dedit spatium & tempus bene operandi. Tertiò fuit abire longe abstrahere ab eis ob eorũ peccata fauorẽ & adiutorium, quod illis benignè largitus erat, & quo eos liberauit à malo. Nam quemadmodum solem ferunt nobis appropinquari cum eius radij nos ambiunt, & contra discedere cum eius radij discedunt: ità metaphorice dicimus Deum appropinquari vel discedere cũ nobis radios sui fauoris ostendit, vel peccatorum causam aufert. Quarto dicimus Deum proficisci, quia talem se
Ioan.20. dominus ostendit, qualem de eo opinionẽ habemus. Hortulanus visus est Mariæ Magdalenæ quia nõdũ illa de Christo deitatis opinionem conceperat: sed eũ
Luc.24. horti dominum credebat. Peregrinus visus est euntibus in Emaus: quia non illum vitam esse credebãt sed à vita peregrinum. Ita nũc longe profectus dictus & visus est quia, vt à colonorum animo longe discesserat, & illi eum velut longe distantem arbitrati sunt. Annon prælatorum quidam ità viuunt acsi nullum Deum esse crederent: aut si credunt, longe abesse existimant? Recte de anima meretrice dictũ est. Nõ est vir in domo sua: abijt via longissima. Ita enim misera credit anima. Sic etiam in Psalmo de peccatore lo-
Prou.7. quens ait egregius Psaltes. Non est Deus in conspectu eius, inquinatæ sunt viæ eius in omni tẽpore: au-
Psal.9. feruntur iudicia tua à facie eius. Seruus ille malus cœpit inebriari, quia credit dñm eius lõge abesse: atque
Luc.12. ideo longã facturum morã. Itaque cũ videas Deum adeo malorũ dissimulatorẽ, cum videas nequitiã ita vigere: annõ videtur Deus longe profectus? Si enim mala non sustineret, abesse non videretur: cũ vero ita turpiter nos agentes sustineat & dissimulet, lõge vi-

detur esse. Vtinã prælati ecclesiæ quibus dñs tradidit vineam excolendã: quẽadmodũ putant dñm abesse intelligerent prope esse, & fideliter laborarẽt. Sequitur. *Et in tempore misit ad cultores seruum, vt de fructu vineæ darent illi. Qui cæsum dimiserunt eum inanem*. Per hunc primũ seruũ intellige Mosem, qui quadraginta annos cõtinuos fructũ aliquẽ legis quã dederat cultoribus exigebat: sed cæsũ eũ dimiserũt vacuum. Irritauerũt enim Mosem in castris & Aaron sanctũ dñi, & vexatus est Moses propter eos: quia exacerbauerũt spiritũ eius. Quin & ipse seruus quid de fructu huius vineæ sentiat palã carmine declarat dicẽs. Ex vinea enim Sodomorũ vitis eorũ, & propago eorũ ex Gomorra. Vua eorũ vua fellis & botrus amaritudinis in ipsis. Furor draconum vinũ eorũ, & venenũ aspidũ insanabile. ¶ Animaduertẽdũ ꝙ hic dñs misit ad cultores vineæ tẽpore fructus: nã vt Matthęus, cũ tẽpus fructus appropinquasset, &c. Attẽde dñs exigit à te fructus quos legisti: et tu ab agricola exigis triticũ, quẽ nõ metit. Quo pacto reddet tibi redditũ si ager sterilis est, qui nihil dedit? Vis forte colonum fieri creatorẽ ac Deo similẽ, qui de nihilo metat triticũ, si ager infrugifer est? Si ager respõdet nihil vetat quin tibi debitã partẽ accipias, nã hæreditas tua est: sed tu veluti tyrãnus, in carcerẽ pauperẽ agricolã cõijcias, & permittis eiꝰ vxorẽ & filios fame perire: nec solũ boues eius vẽdis verũ etiã destruis eũ eo ꝙ non reddit tibi ꝙ nec põt nec terra dedit. Magna multorũ diuitũ iniq̃tas esse solet et tyrãnis, qua pauperes innoxios persequũtur. Venatio leonis (ait Ecclesiasticus) onager in eremo: sic et pascua diuitũ sunt pauperes. Et sicut abominatio est superbo humilitas: sic et execratio diuitis pauper. Itaque quẽadmodũ nõ repetit dñs ab agricolis fructus nisi cũ decerpserunt, nec tu velle debes fructus nisi cũ ager dedit. ¶ Videre est etiã quod Deus nõ petit fructus, quia his opus habeat sed vt tu laborẽ adhibeas sciẽs hoc à se tibi repetẽdũ, et quod vẽturus est quęrere fructus. Tui cõmodi causa hoc facit nõ vero sui. Vult Deus te in hac vita laborare, vt bonorũ operũ fructũ reddas: ac etiã vt hãc vineã dñi fodias, et vt scias te rationẽ redditurũ iubet a te exigere fructũ. *Et addidit alterum seruum mittere: illi autẽ hunc quoque cædentes & afficientes contumelia dimiserunt inanem*. Hic seruus Dauid regẽ et prophetam cæterosque significat qui post Mosem missi sunt, vt post edicta legalia, psalmodia modulatione et dulcedine citharæ, colonos ad exercitiũ boni operis excitarẽt. Sed et hũc cõtumelijs affecerũt dicẽtes. Quæ nobis pars in Dauid, aut quæ hæreditas in filio Isai? Attamẽ ipse pro hac vinea quæ de Aegypto trãslata Palęstinę mõtes sua obũbratione protexerat ne radicitus exterminaretur orabat. Dñe Deus virtutũ conuerte nunc: respice de cœlo et vide et visita vineam istam: et dirige eã quã plantauit dextera tua. Præterea obseruandum hic est quam verũ sit illud diui Gregorij peccatũ ꝙ per pœnitẽtiã nõ diluit, mox suo pondere ad aliud trahit. Quid verius? Primos inquit hic noster Lucas cecidisse, secũdos vero nõ solũ ceciderũt sed etiam contumelijs affecerunt, quod est grauare delictum. Ita demũ peccata peccatis cumularunt, vt magno incremẽto iniquitatũ perfricata facie ipsum Dei filiũ herede occiderẽt. Hucusq; veniũt qui peccatis perseuerãt, qui culpas suas tantum multiplicant

Deute.32. Mat.21. Eccl.13. 2. Reg. 20. Psal.79. Greg. li. 25. mor. cap. 12.

cāt vt multo deteriora cōmittāt facinora. Si malum est peccare, pei⁹ est in peccatis perseuerare. Hęc enim contumacia & perfidia multa alia peccata & grauiora parit. Sed quia de his multa in superioribus diximus, nolo nunc eadem repetere. Sequitur in contextu. *Et addidit tertium mittere, qui & illum vulnerantes eiecerunt.* Per hunc tertium intellige prophetarū chorum qui continuis attestationibus populum conuenerunt & quæ huic vineæ venturæ imminerent mala prædixerunt. Sed quem prophetarum nō sunt persecuti & occiderunt eos qui denunciabant aduētum saluatoris? Serra sciderunt Esaiam, Ieremiā lapidibus obruerūt, Micheas maxilla percussus & in carcerem coniectus, Amos per tempora securi est percussus, & Ezechiel & ferè omnes sancti prophetæ & ministri Dei vulnerati sunt & eiecti, & hi omnes multa dixerunt de sterilitate huius vineæ: sed sufficiat Ieremiæ audire planctum. Ego te plantaui (inquit) vineam electam, omne semen verum: quomodo conuersa es in prauum vineę alienæ? Et in Esaiæ Cātico. Expectaui vt faceret vuas, fecit autē labruscas. Valde dolendū quo magis augebatur Dei misericordia mittens ad eos viros sanctos et iustos, qui populū docerent, monerent ac deniq; conuerterent, eo augebatur eorum malitia. Sic nunc multi quo Deus est magis misericors vt illis remittat peccata eo ipsi deteriores effecti dicunt. Incidamus in peccata, nā Deus misericors est: omnia nāq; remittit. Sed obsecro quo Deus est optimus, eo es tu pessim⁹? Dei misericordia & bonitas immēsa, quæ te ad odiū tui ipsius excitare ac flectere debebat: ab hac sumis argumentum grauius peccandi? Necesse est, vt e'us iustitia veniat tibi in mentē. Quia his nō venerat in mentē Dei iustitia, ideo abutebantur sua misericordia immensa. Sic factum est quo Deus erat melior & benignior, eo ipsi peiores fierent. Eo magis ipsorū malitia visa est, quo misericordia Dei crescebat: malitia enim hominum (vt Chrysostomus ait) contra Dei bonitatem certabat. Virtus paulatim deficit hominibus propter ingratos: nam cum homo quāuis probus cōfert beneficiū, in ingratum cessat ab opere bono nec curat, quia ingratus durescit iusti bonitatē. Sed hic erat cōtra: nam quo erat populus Iudæorum deo ingratus & rebellis, eò magis erat Deus misericors, benignus & pius, & maiora in eos conferebat beneficia. Quo maiora cōmittebant peccata, eo sanctiores viros ad illos mittēdos destinauerat: quousque ad eos suū vnigenitū filium mitteret. Mira Dei misericordia, quā ad exitū perducere nulla malitia humana valet. O quoties his vsus est tecum Dñs. Sæpe sæpius Deus nuntijs te admonet, assiduis concionibus vt cōuertaris, sanctis inspirationibus quæ cor tuum pulsant vt velis à via iniquitatis deuiare: & non vis? Vide ab hinc quot annos manes in peccato & Deus sæpe sæpius vocat, & tu in dies durior: & Dei nūcijs sic respōdes queadmodū Iudæi & in grauissimā diuini numinis offensionē incidis, ac denuo duplicas peccata. At misericordia Dei omnia sustinet: ipse enī ait. Audite me domus Iacob & omne residuū domus Israel. Qui portamini ab vtero meo &c. Et apud Ieremiā. Si dimiserit vir vxorē suā & recedēs ab eo. &c. tamen reuertere ad me dicit dñs. Si dñs eijcit à domo sua seruum qui fuit traditor dño, & postea parcit illi & eū iterū cōciliat: si hic seruus iterū peccauerit in dñm & hoc bis terue fecerit, nōne eū in æternū dimittet? Attamē Dei misericordia & bonitas immēsa est res mirāda, nā si millies & vltra peccaueris semper misericordiæ suæ ianuā apertā inuenies, si cōuersus toto corde fueris. Quos accidit vt in vinea laborarēt etiā si erant ociosi in foro: nihilominus eos vocauit & misit in vineam suā quāuis sero, & reddidit illis mercedē. Vide ergo Dei misericordiā. Licet sis senex & morti ꝓpinquus si Deū quæsieris, quēadmodū latroni in cruce pēdēti dabit tibi beatitudinis mercedē. Nō defuit Deus vti his misericordijs cū Iuda traditore, quē semper monebat & vocauit illū amicū: ꝙ fecisse cū Saule rege iniquo sacris literis est mādatū: quia ille, qui locutus est forma Samuelis dixit ei se moriturū sequēti die, vt cōuerteretur & pœnitentiā ageret, ne forte mors eū insperato ac inermē occuparet. Sic nūc vsus est cū his agricolis toties misericorditer vocās. Sed de his iā satis. ¶ Vide ergo Christiane, nā sicut ab his repetit Dñs vineæ fructus, ita à te repetet fructus salutis & ingenij, quæ omnia tibi dedit. Si à dño accepisti dona vt illi inseruires & cōmodū faceres: ergo fac des illi redditum & proficias ac dño inseruias cum his, quę de manu dñi accepisti, vt denique possis cū seruo fideli dicere. Dñe quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum. Vt ergo Dei bonitatē videas scito se à te hos redditus nō exigere sui cōmodi causa nisi tui: nō sibi sed tibi, vt te diuitē faciat. Quādo fratres Ioseph profecti in Aegyptū quærebant triticū iussit Ioseph vt ad ora saccorum ligarent pecuniā quā illi dederāt. Cū facis Dei mādata, ipse Deus reddit tibi tuū argētū & duplicat vim vt possis beatitudinē adipisci. Piū opus est cū Deus repetit ab hominib⁹ redditū. Misericordia eius præueniet me. Pręueniet inquā, vt redditus soluā. Quid cogitas cōciones esse quas quotidie audis, inspiratiōes, & labores quos suffers, nisi reddit⁹ à te repetitos? Nō igitur afficias iniurijs hos nūcios quēadmodū isti agricolæ impijssimi fecerūt. ¶ Demū docet locus iste, vt ingratis beneficia faciamus: nā Deus ingratissimis agricolis plures seruos misit. Sol nō desinit micare radijs, etiā si nubes velint eius lumē obscurare. Sic & nos nō debemus à beneficijs desistere etiā erga eos, qui nostrorū benefactorū splēdorē maculare voluerūt. Vt enim nux & oliuæ notissimæ plātæ etsi virgis cædantur, vberrimos tñ fruct⁹ producūt: sic nos etiā ob pręclaras virtutis actiones obiurgati, maledictis læsi, ingratis & impijs nō sinam⁹ bona facere. Ita Deus ingratis colonis nō sinit nūcios mittere: vt eos tā crebris beneficijs demulceat, alliciat, & trahat. Et vt videas, quāta sit Dei misericordia audi. *Dixit autē dñs vineæ. Quid faciā? Mittā filium meum dilectum.* Hoc est ꝙ Paulus ait. Postquā venit plenitudo temporis misit Deus filiū suū vnigenitū: natū ex muliere, factū sub lege. Et Ioānes. Sic Deus dilexit mūdū, vt filiū suū vnigenitū daret. Vide obsecro queadmodū in istos ingratos agricolas mūdūq; etiā perditū nō solū nō animaduertit sed filium vnigenitum dat. Moris est Deo non raro peccatores bonis operibus punire. Ita discipulorum incredulitatem castigauit ingens miraculum operans, cum ex quinque panibus & duobus piscibus maximam multitudinem satiauit. Quod maius supplicijū ijs qui non credebant, quā vi-

Marginal notes: Cap.3. Herodes adiecit ad hæc. — Act.7. — 3.Reg.21. — Iere.2. — Esa.5. — Homi.40. in imperf. Matth. — Esa.46. — Iere.3. — Matth.20. — Luc.23. — Matth.26. — 1.Reg.28. — Matth.25. — Genes.42. — Psal.26. — Galat.4. — Ioan.3. — Ioan.6.

dere magiſtrum ſuum tam inauditũ miraculum ope
rari? Pro certo tenendum eſt ꝙ ſuæ præteritæ incre-
dulitatis cõfuſi remanerent. Vnde Ieremias. Metua-
mus dñm Deum noſtrum, qui dat nobit pluuiã tem-
poraneã & ſerotinã, &c. *Forſitan cum hunc viderint*
Lib. 3. cõm. *verebuntur.* Quomodo dixit forſitã verebuntur filiũ
in Mat. c. 21 meum cũ ſciret ꝙ non erant eum verituri? Dicẽdum
Chryſ. hom. iuxta Hieronymi ſententiã ꝙ hoc dixit non ex igno
rantia ſed propter hominis liberã voluntatem & arbi
69. in Mat. trij libertatem. Poterant enim velle contrariũ: & ver
tere arbitriũ quocũque voluiſſent. Chryſoſtomus ve
ro ait ꝙ dixerunt nõ ad ſignificandum id ꝙ illi erant
facturi ſed vt inſinuaret id quod vt facerẽt iuſtũ erat
iuſtum erat vt filiũ meum vererentur, & quis eſt ani-
maduerteret. *Quem cum vidiſſent coloni cogitauerunt*
intra ſe dicentes. Hic eſt hæres occidamus illum, vt no
ſtra fiat hæreditas. Singula hæc obſeruatione digna
ſunt. Primo ait quod coloni videntes filium intra ſe
cogitauerunt. Secundo dixerunt. Hic eſt hæres. Ter
Iere. 11. tio, occidamus eum. Quarto & vltimo, vt noſtra fiat
hæreditas. Expendamus hæc. Primo cogitauerunt.
ſic prædixerat Ieremias, cogitauerunt ſuper me con
Sap. 2. ſilia dicentes. Mittamus lignum in panem eius
Eſa. 59. & eradamus eum de terra viuentium, & nomen
eius non memoretur amplius. Et Sapiens. Mor-
te turpiſsima condemnemus eum: erit enim ei reſpe-
ctus ex ſermonibus illius. Hæc cogitauerunt, & im-
pias cogitationes opere adimplerũt. De his olim Eſa
ias. Oua aſpidis ruperunt. Hoc eſt, iniqui aperuerunt
cogitationes ſuas: ex quibus non niſi venenum pro-
uehitur. Comparat iniquorum prauas cogitationes
& conſilia ouis aſpidum: quæ tunc rumpuntur, cum
operibus perpetrantur. Oua aſpidum foris ſunt alba,
oculis grata & pulchra: intus autẽ veneno plena. Sic
flagitioſorum hominum conſilia, prima ſpecie appa
rent ipſis vtilia, ſunt tamẽ eis valde nociua: ſicut qui
oua aſpidũ frangunt ſeipſos occidũt, ex ipſis nanque
ouis venenũ fractores inficiens erũpitur. Ita quidem
qui flagitioſas cogitationes, conſiliaque tetra in effe
ctum producunt ſibi ipſis perniciẽ machinantur. Sic
agricolis iſtis cõtigit: qui occidẽtes Chriſtũ, vt habe-
rẽt hæreditatẽ, & hanc amiſerunt. Itaque quia ex ini
quis cogitationibus mala opera oriũtur, à prauis cogi
tationibus recedere cauereque nos oportet. Molimẽ
Anſel. lib. (vt Anſelmi ſimilitudine vtar) ſecũdũ triticũ ꝙ in ar
de ſimil. ca eius proijcitur, farinã eijcit. Imaginatio enim tan
cap. 41. quã moliminis rota reuoluitur: & ita ſi bonos cogita
tus in id proieceris, bonorũ operũ farinã emittet: ſin
autẽ prauas, opera ipſis cõſona reddet. Nũquã ex hor
deo, tritici farina: nec ex turpibus cogitationibus, bo
na dimanarũt opera. Si in ſuccẽſum fornacẽ ligna ari
da, incẽdio apta cõieceris, reſplẽdebit ignis, puram vi
uãq; flãmã emittens: ſin autẽ viridia inieceris ligna,
& iũcos paluſtres indubiè ardebũt, ſed totus fornax
erit fumo repletus & denigratus ob caliginẽ & fumi
denſitatẽ productã. Sic cor noſtrũ fornax eſt ſemper
ardẽs. Si illud diuini amoris cogitationibus nutrieris
charitatis flãma reſplẽdebit: ſin autem impijs foueris
totũ fumabit, eritq; obſcuritate circũfuſum. Euanue
rũt in cogitationibus ſuis ait Paulus: & obſcuratũ eſt
inſipiẽs cor eorũ. Caueamus ergo impias cogitatio-
Rom. 1. nes: cogitatio enim veluti radix arboris abſcõdita eſt
quæ quidẽ ſi viridis & bona extiterit, fructũ bonorũ
operũ proijciet: ſi vero arida, nullũ prorſus fructum
præbebit. Si cogitatio bona eſt, ſtatim volũtas ab il-
la capitur: & intellectus bona deſideria cõcipit, bona
que opera parit. Quibuſdam qui turpibus cogitatio-
nibus nauabant, dixit dominus per Ieremiã. Vſque- *Iere. 4.*
quo morabũtur in te cogitationes noxiæ? Nõ cõque
ritur Deus, ꝙ habeant cogitationes iniquas, ſed ꝙ in
eis morantur. Cũ Gẽtiles ſimul cũ populo Iſraelitico
commorabãtur, Deus à populo ſuo recedebat, & eos
minime alloquebatur. Simili modo & tu derelinque
ris à Deo, ſi locũ conceſſeris cogitationibus iniquis.
Tecũ eſt Deus quãdo in te prauę cogitationes nõ ha
bitãt: receditq; à te, ſi cõſenſus locũ eis tribuis. Iudęis
licitũ erat Gentiles per iter relinquere: ſed in culpa e-
rat eos habitatores facere. Ne aſpires in malã cogita-
tionẽ velut in ſcintillas: ſi nõ vis vt ignis creſcat & te
ipſum cõburat, & demũ in inferis ardeas. Coloni iſti
cogitauerũt inter ſe: & ex hac turpi cogitatione eue
nit vt dicerẽt venite occidamus eũ, quẽ poſteà exe-
cutioni mandauerũt. ¶ Secũdo quid dicãt audiamus.
Hic eſt hæres, dixerũt. Iã literis mãdauimus ꝙ loco
iſtorũ colonorũ ſacerdotes tẽpli, ſcribæ & phariſæi,
principeſq; populi intelligũtur. De his hic agitur &
hi dixerũt, hic eſt hæres: licet enim ſimplex populus
Chriſtũ minime nouit eſſe Meſsiam, ſacerdotes tamẽ
iſti & legis periti benequidẽ ipſum nouere: ſed quia
populus eũ ſequebatur vitiaque phariſæorũ arguebat
odio eũ proſequebãtur, malitia nãq; eorũ reddit cæ-
cos, ſicq; nullã Chriſti doctrinæ fidẽ adhibẽtes eum
in iniquorũ flagitioſorũque hominũ numero cõpu-
tauere. In principio priuſquã eorũ animos odium ad
uerſus Chriſtũ occuparet, tãquã ſapiẽtia pręſtãtes om
nes prophetias in Chriſto adimpleri cernebãt, eũque
cognouerũt: ducti tamẽ malitia nõ eſſe Chriſtũ dixe *Ioan. 12.*
rũt, & ſic excæcati ipſum minimè cognouerũt. Vn-
de dñs de iſtis alloquẽs ait. Excæcauit eos malitia eo *1. Cor. 2.*
rũ. Sed huic videtur cõtradicere ꝙ Apoſtolus ait. Si
dñm gloriæ cognouiſſent nõ vtique crucifixiſſent.
Ad hoc poteſt reſpõderi primò ꝙ quãdo eũ crucifixe
rũt tũc eũ haud cognoſcebãt nec eſſe Chriſtũ exiſti
mabãt: quoniã erãt cæci quãuis in principio eũ cog-
nouiſſent. Secũdo dici poteſt ꝙ nõ cognouerũt eũ tã
quã dominũ glorię: tametſi cognouiſſent eũ tanquã
Meſsiã. Paulus enim exponit ſeipſum dicẽs. Si domi
nũ gloriæ cognouiſſent, ideſt, tãquã dominũ glorię.
Cognouerũt eũ Meſsiã, ideo dixerũt hic eſt hæres:
ſed nõ cognouerũt eſſe filiũ Dei & gloriæ dominũ.
Sed ignorãtia hæc nequaquã erat illis excuſationi,
miracula enim quæ Chriſtus vniuerſaliter operaba-
tur, apertè eius diuinitatẽ declarabãt: quia fateri Chri
ſtũ eſſe Deũ miraculaq; agere in huius doctrinę oſtẽ
ſione proculdubio illũ eſſe Deũ probabãt. Quapro-
pter eũ vere filiũ Dei eſſe credere facile erat, modo
voluiſſent: ſed magnopere eorũ malitia vt iã diximus
excæcauit. Lege diuũ Thomã Aquinatẽ. ¶ Igit prin *S. Tho. 3. p. q.*
cipes ſacerdotũ quorũ typũ iſti gerebãt agricolæ nõ *43. ar. 4.*
ex ignorãtia aut fragilitate, ſed ex malitia peccauere *& 5.*
veniaq; ità minimè digni fuere: nã ex arbitrij liberta
te cũ omne pendeat peccatũ, ita quidẽ opus aliquod
quo magis libertate caret eo minus peccatum dici
meretur. Et inde euenit vt ꝙ ab ignorãtia ortũ eſt in
uincibili peccatum non ſit eo quod liberum nõ fuit,
quandoquidẽ voluntas præter id ꝙ intellectus obij-
cit appe-

cit appetat. Quod autem ex fragilitate aut ex carnis
infirmitate prouenit nõ habet plenã arbitrij libertatẽ
eo quòd ipsa carnis cõcupiscentia quodammodo mi-
nuit iudicium,& vim intellectiuam hebetat. Sic illi
senes, qui exarserũt in concupiscentiã Susannæ auer
terũt sensum suũ ait scriptura,& declinauerũt oculos
Itaque si vim intellectiuam minuit carnis concupis-
centia necesse est, vt illa ipsa etiam arbitrij libertate
aliquid deroget, præsertim cum arbitrij pars quædã
non parua sit intellectus. Leuius ergo peccatur cum
ex ignorantia, aut fragilitate peccatur, quam ex ma-
litia: ideo isti grauissimè peccauere, pro istisque Chri
stus minimè suas ad patrem fudit preces, sed pro illis
Luc.23. duntaxat qui nesciebant quid faciebant,& ex igno-
Matth.21. rantia peccabant. ¶ Tertio dicunt, Occidamus eum.
Iere.11. In Matthæo habetur quod dixerunt, venite occida-
Ioan.11. mus eum. Et Ieremias. Venite, eradamus eum de ter
ra viuentium. Congregati sunt coloni conciliumq;
fecerunt,& omnes vnanimiter dixerunt. Quid faci
mus? Quia hic homo multa signa facit. Et quod in
concilio dixerunt, omnes in eum credent: idem est
quod hic dixerunt sub hac parabola hic est hæres: ni
hil aliud est Christum esse hæredem vineæ Israeliti-
cæ, nisi quod omnes in eum credent. Venite verbũ
est quidem quo alter alterum inuitat: & ita in illo cõ
cilio Caiphas inuitauit, incitauitque alios dicẽs. Vos
nescitis quidquam, neque cogitatis. Expedit, &c.
Vide etiam impiorum pusillanimitatem & imbecil-
litatem: & quomodo inter sese coadunarunt ad per-
sequendum iustum. Est tam vile & pusillanime pec
Gen.34 catum, quod non audeat peccator persequi iustum ti
mens virtutis vires. Et ita coloni isti coadunantur si
mul, & seipsos hortando dicunt. Venite occidamus
Gen.39. eum. Filij Iacob robustissimi erant & ausi sunt arre-
ptis gladijs ingredi Sichem & destruere Sichimitas;
sed aduersus Ioseph fratrem innocentem & puerum
sedecim annorum omnes conuenerunt, & mutuo
sese exhortantes, dicebant. Venite occidamus eum.
Certe vnus sufficeret ad hoc: sed vitium quod inten
Prouer.1. tare conabantur adeò erat ignauum, vt vnus mini-
me fuerit ausus aduersus huiusmodi virtutem, itaq;
contra hanc animam viresque quærit. Sic in Prouer
Psal.82. bijs vocant se impij mutuo ad mala perpetranda ope
ra & turpia facinora, dicentes. Insidiemur sanguini,
abscondamus tendiculas cõtra insontem: frustra de-
glutiamus eũ. Ita Dauid in Psalmo alloquitur Deũ
dicens. Quoniam inimici tui sonuerunt, & qui ode-
runt te extulerunt caput. Super populum tuum ma-
lignauerunt consilium: & cogitauerunt aduersus
sanctos tuos. Dixerunt. Venite & disperdamus eos
de gente: & non memoretur nomen Israel vltra.
Quoniam cogitauerũt vnanimiter simul aduersum
te: testamentum disposuerunt tabernacula Idumæo-
rum & Ismaelitarum. Moab & Agareni, Gebal &
Amon & Amalec: alienigenæ cum habitantibus Ty
rum. Etenim Assur venit cum illis: facti sunt in adiu
torium filijs Loth. Non audis hic innumerabiles ma
los aduersus paucos bonos conuenisse? Decem natio
nes sceleratorum hominum contra populum Dei cõ
uenerunt. Quam primum coadunantur mali ad per-
sequendos bonos: ita modo quã primum conueniũt
mali ad furandum ad ludendum & ad omnia mala,
sed ad bonum minime. Si dixeris, congregemur in
alicuius domo ad videndum testamentum alicuius,
qui naturæ concessit, vt quidquid continet ac iubet
re præstetur, vix quidem licet tibi eos congregare.
Ad malum tamen quodcunque omnes parati sunt.
¶ Quarto dicunt, Habebimus hæreditatem. A quo
Christum esse occisum putas? Ab ambitione & aua-
ritia. Sic dixerunt in concilio isti coloni. Si dimitti-
mus eum sic, venient Romani & tollent locum no-
strum & gentem. Sed quid remedij nobis superest vt
nostrum sit dominium & potestas? Occidatur hæres
& hæreditas erit nostra. Videbant isti vineæ se esse
dominos eiusque possessionẽ obtinere: atque in isto
statu vt securi esse queant hęredem interimere decer
nunt. Quot sunt qui hoc ipsum hodierno tẽpore ope
rantur? Plurimi ne à sua hæreditate excludantur
suamque amittant autoritatem Christum Iesum mor
taliter peccando cruci affigunt. Non restituunt alie
na: ne honores & diuitias opinionemque in qua sunt
constituti perdant. Proximum opprobrio afficiunt,
noluntque honorem ei restituere: ne sibi ipsis contra
dicendo opinionem in qua habebãtur amittant. Ma
lunt potius in vmbras perpetuas adigi quam huius *Ioan.12.*
sæculi gloria priuari. Multi ex principibus (ait Ioan
nes) in Christum crediderunt, sed propter pharisæos
non cõfitebantur, vt non è synagoga eijcerẽtur. Di-
lexerunt enim magis gloriam hominum quam glo-
riam Dei. Ipsa diuitiarum honorumque nimia cupi
ditas haud mediocrem virorũ multitudinem ad in
feros ducere, Christiq; immemorem reddere cogit:
siquidem coloni isti, vt sibi illius vineæ possessionẽ
adscriberent Christum occidere, è medioque tollere
intentauerunt. Qui suos oculos animum ac mẽtem
totam in huius vitæ opibus coijciũt citra dubium in
maximum suæ vitæ discrimen graueque periculum
deueniunt: siquidem sempiternæ animæ fœlicitatem
huius mundi gloriæ præferunt. Sicut enim ex luna
maris æstus perpetuiq; fluctus & procellæ procedũt:
sic quidem ex deprauata affectione animi cõmotio-
nes, mors animæ, & impietates. Isti diuitias & hono
res effrænate diligebant, & Christum dominum in- *Iosue.10.*
terfecerũt propter ambitionem existimantes ab illis
substantiam rerum abstrahi. Iosue iussit solem stare, *Iosue.7.*
& stetit: præcepit tamen stare auaritiam, quando Ie
rico expugnauit, sed stare minimè quiuit, quia Achã
furatus est ex spolijs Ierico. Igitur quia auaritia stare
noluit fuit quidem de Iudæis actum Christum occi-
dendo. Fabulantur Poetę quod Midas qui auaritiam
amabat animo effręnato, Deos oratos habuit facerẽt
quidquid ipse tangeret aurum fieret: atqui illi eius vo
luntati fecere ita satis, vt cibus quẽ sumere volebat,
in aurum statim conuerteretur: & ita nimia fame tor
tus perijt. Non erant Gentiles adeo imprudentes &
ignari, vt adducerentur vnquam ad id ita esse vt cre
derent: sed huius mentionem fecerũt idcirco, vt nos
certiores redderent homines huius tempestatis ob di
uitiarum ambitionem efficiunt se iacere in inferno,
ad hæc nonnunquam vidisse: sæpenumero contigit
truncari. Appetitus igitur honoris, diuitiarum, & sta
tus, homines occidunt. Quare existimas Pilatum,
Christum morti tradidisse? Cum sciret illum innocẽ
tem, vt honoris, laudis, & bonorum detrimentum
nihil in quibus erat maximis constitutus, sibi deueni
ret, ad mortẽ iustum dãnauit. Sciebat quòd propter

inuidiam tradidissent eum, & mortis esse indemnē: ob idque voluit liberum abire, manereq; impunitū. Tunc inimici eius infestissimi clamores edere cœperunt dicentes. Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris.
Ioan. 19. Cum esset Pilatus honoris & diuitiarum sitientissimus magnopere verebatur ne ab his priuaretur, ne ue à Iudæis coram Imperatore accusaretur: & ob id vitæ autorem morti tradidit. Maluit quidem veritati rationique repugnare, quam ex principis honore quidquam perdere: & Deum potius voluit offendere; quam aliquid sui status relinquere. Etiam Ierobōā Israeliticus Rex ne á regno exterminaretur in eoq; necessaria, vt ei suppeditarentur secum reputans, quod si populus ibat Hierusalē Deum adoraturus se in dedecus magnum summamque inopiam indubie venturum decreuit & cōstituit improbe, vt populus idololatraret, duosq; fecit vitulos aureos posuitque vnū in Dam & alterū in Bersabe dicens. Isti sunt Dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Hac de causa Herodes Ascalonita gladio innocentes pueros interemit: vt ipse solus regno Israel potiretur. Et coloni isti. Habebimus (inquiunt) hæreditatem. Quid ergo remedij? Interficiamus hæredem. Vt sustentarentur in honore, innocentem occidunt. Magna quidē horum colonorum fuit ambitio, sed maior eorū obstinatio & duritia: siquidem tantis misericordijs abusi sunt, & eorū auaritia ita eos captiuos tenebat: quia ad hoc vt non amitterent ista temporalia & inanes huius sæculi honores pro nihilo habuerūt æterna bona & hæredem occiderunt. Heu quot sunt & hodie viuentes qui cū sint à Deo vocati inspirationibus, & prædicationibus ita viuunt, ac si non esset Deus. Et propter hanc hæreditatem coloni isti floccifecerunt cælum, gloriam, & requiem nullo æuo interituram, atque omnia alia æterna bona. Similiter multi incredibili amore prosequuntur vxores suas, & liberos & diuitias, & ita in his intenti sunt & occupantur, ac si non esset beatitudo alia felicior, & sic videntur aspernari æternam: iuxta illud Sapientiæ de impijs loquētis. Dixerunt inter se non recte cogitantes. Exiguū est & cum tædio tempus vitæ nostræ. Venite perfruamur bonis, &c. Sic coloni illi improbi hæredem occidunt existimantes quod sic conseruarentur. Sed expende obsecro quam magna est Dei omnipotētis sapientia, quamque iniqua sunt improborum hominū iudicia. Putant enim tales sibi optata adepturi ex medijs pro suo libito ordinatis, se quidem ipsos extollendo, & alios opprimendo. Sed Deus vana eorum iuditia è diuerso mutat, vt plane videre est in filijs Iacob qui quidem adorare renuentes fratrem suum Ioseph vendiderunt eum Aegyptijs: sed existimantes ipsum opprimere & inhonorare, extulerunt eū. Media quæ illi elegerunt ad deturbandum & perdēdum fratrem, assumpsit Deus ad extollendum eum. Similiter & Saul cupiens Dauidis interitum iussit vt afferret centum Philistinorum præputia quod quidē aiebat, vt in tāto periculo interficeretur, secū dicēs. Non sit manus mea in eum, sit autem manus Philistim. Cogitabat Saul tradere Dauid in manus Philistim. Sed quo Saul conabatur Dauid ignominia afficere, eo certe honore efferebat: quia reuersus est Dauid magna cum victoria, & occidit ducentos Philistæos, quod quidem maximum honrem Dauidi attulit, mœrorem vero & ignominiam Sauli. Sic Amā parauit crucem Mardochæo & populo Iudæorum necem in quo facto sibi ipsi parauit crucē: in qua idē ipse suspensus fuit & omnis domus eius abolita, & Mardochæus & populus Iudæorum exaltati. Et nūc in præsentiarum quid dicunt agricolæ? Occidamus eum, & habebimus hæreditatem. Sed aliter illis præter spē euenit: quia Christi mors causa fuit vt illi hæreditatem perderent & terram, & vt Hierusalem totumque regnum Iudææ exterminaretur. Vide quid Caiphas consulendo dicat. Si hūc dimittimus venient Romani & tollent locum nostrum & gentem. Hoc quod illi pro medio acceperunt, nempe, vt Christus occideretur ne Romani venirent, causa fuit vt Romani venirent & eos destruerent & prosternerent. Qui malis artibus temporalia quærunt, diu nequeūt ea possidere: nam vt optime differit D. Ambrosius id quod turpe est nō potest esse vtile: nec quod honestum est inutile: quia complex honestatis est vtilitas, & vtilitatis honestas. Memorabile illud ferunt rhetores (ait Ambrosius) quod dux Romanorum cū ad eum medicus regis aduersarij venisset pollicens se daturum regi venenum: vinctum eum ad hostem remiserit. Et reuera præclarum, vt qui virtutis certamē susceperat, nollet fraude vincere. Victoriā enim turpem putabat, nisi honestate partā. Quid vero Eliseus secutus est nisi honestatē, cum exercitum regis Syriæ qui ad obsidēdum venerat captiuum duxit in Samariam: cuius oculos cęcitate obduxerat, & dixit Domine aperi oculos eorum, vt videant, & viderūt. Cum autem rex Israel vellet eos percutere eamque sibi facultatem posceret à propheta respondit non percutiendos, imo subsidio alimētorum iuuandos. Maluit honeste cōfundere, quam turpiter vincere eos. Beata quoque illa Susanna denunciato falsi testimonij terrore, & tanto opprobrio & periculo exposita: maluit honesta morte vitare opprobrium quam studio salutis, turpem vitam sustinere. Itaque dum honestati intendit, etiam vitam seruauit: quæ si quod sibi videbatur ad vitam vtile optauisset, non tantam reportasset gloriam: imo etiam id quod non solum inutile, sed etiam periculosum foret, pœnā criminis forsitan non euasisset: quia adultera aliquando incideret in manus viri & legis, & Deus eam non liberaret. Adde etiam de Tobia qui non solum adorare vitulos aureos renuit, sed omnia sua fratribus pauperibus: & concaptiuis largiebatur: nec diuitias aliquas fraudulenter acquisiuit, quapropter Deus illum ditauit & visum restituit, quia virtutem & misericordiā amplectebatur. Patet igitur id quod decorū est semper esse vtile: ècontra autem inhonestum, semper est inutile. Pharao rex Aegypti vt vitam suam & suorū seruaret persequebatur israel, credēs vtile esse regno Aegypti: sed valde inutile fuit perijt ipse & sui, & totum regnū sterilitate varijsque calamitatibus est percussum. Sic Abimelec filius Gedeon qui septuaginta fratres occidit dempto vno Ionatha, vt regno potiretur, morte acerba interijt: & perdidit quod maleacquisierat. Deniq; vt iam ab exēplis abstineamus ex hac parabola patet qualiter sacerdotes tēpli tā graue crimen aggrediuntur: mortem videlicet hæredis: cupiunt enim hæreditatem possidere, & redditibus tēpli & oblationibus frui, Sed longe aliter eis euenit: nam

3. Reg. 12. Matt. 2. Sapi. 2. Gen. 37. Gen. 42. 1. Reg. 18 Hester. 7. Ioan. 11. Ambro. lib. 3. offi. c. 13. 4. Reg. 6 Dani. 13. Tob. 1. Iudi. 9.

nam eo ipso quo putauerunt consequi hæreditatem, prorsus illã perdiderunt. Igitur nihil nos quæramus nisi medijs honestis adhibitis, nihil nisi ex virtute: cum omne quod malis artibus acquiritur, durabile non sit. Sed iam ad contextum. *Et eiectum eum extra vineam occiderunt.* Hoc ad literam adimpletum esse scimus cum Christus dominus extra vineã passus est. Hoc est, extra populum Israel: quia vt diximus populus Israeliticus vinea Domini exercituum est. Principes autem sacerdotum & pharisæi tradiderunt eum Gentibus: & posuerunt in potestate Pilati Gentilis: quem impij Iudæi eijcientes extra vineam, occiderunt suspendentes in ligno. ¶ Finita igitur parabola, in qua prædixerat dominus quid patres eorũ fecerant erga prophetas, & quid ipsi facturi erant cõtra Christũ: nunc vertit sermonem ad ipsos sacerdotes, scribas, & pharisæos, dicens ad illos. *Quid ergo faciet illis Dominus vineæ? Veniet & perdet colonos istos, & dabit vineam alijs.* Matt.21. *Quo audito, dixerunt illi. Absit.* In Matthæo dicitur, quod ipsi pharisæi respõderunt hanc sententiam dicentes, malos male perdet & vineam suam alijs locabit agricolis: sed hic dicitur quod Christus illã protulerit. Nec est in hoc contradictio: nam quidam illorum respõderunt malos male perdet, vt ait Matthæus, alij vero vt scribæ qui erãt literis exculti intelligẽtes parabolã & quod de ipsis loquebatur, dixerunt. Absit. Sed circa ista à pharisæis primo dicta & postea à Christo domino relata, nonnulla annotatione digna insurgunt. Primo quidem quã iusta sint altissimi iudicia, idemque dominus in suis causis iustus: siquidẽ aduersarios suos in propria eorum causa iudices instituit: ipsosq; propria ab eis sententia prolata, & ab eorum ore conuincit. Tam iuste & recte se habet Deus in suis causis & in damnando peccatore, vt non modo condemnatus sentẽtiam non recuset, imo aperte cognoscat, & confiteatur iustissimam damnationem sibi impositã iustissimeque mereri in tartara descendere. Hac simi- 2.Reg.12. litudine vsus est Nathan spiritu Dei ductus cum proposuit Dauidi regi parabolam illam hominis diuitis, qui plures oues habebat. Vnde Dauid cognita causa, & delinquentis crimine examinato ignorans tamen quod ad eum parabola tenderet, idem contra seipsum sententiam iustam protulit. Ita Christus in hoc loco eosdem pharisæos contra seipsos in propria causa iudices constituit: & in parabola reuocat ad eorum mẽtes beneficia accepta, vt viderent illi quam iuste projcerentur à vinea, & ab eo punirentur: & sic cõuicti, à seipsis iudicentur. Sed vide quid dicat dominus er- Esa.5. ga suam iustificationem per Esaiam prophetã. Nunc ergo habitatores Hierusalem & viri Iuda: iudicate inter me, & vineam meam. Quid est quod debui vltra facere vineæ meæ, & non feci ei? An quod expectaui, &c. Verum sicut improbi seipsos damnarunt dicentes malos male perdet: eodem modo erit in nouissimo die quando mali etiam si inuiti confitebuntur iustissime à Deo damnari. Age ergo ò homo quicunque es expergiscere, aures arrige & ad rationem reddendam de vinea tua & fructu te præpara. Accepisti enim animam, baptismum, virtutem, valetudinem, & cætera bona tam spiritualia quã corporalia: & ista quidem nec frustra data sunt, imo vt tãtis auxilijs & instrumentis operando fructum cum fœnore reddas: sin minus ad iustitiam & iram mouebis dominum vineæ sicut isti impij coloni, & sic etiam perdet te sicut & illos. Hoc enim proterui peccatores faciunt, tantaque eorum nequitia est, vt ad supplicium potius quam ad misericordiam rectissimum iudicem irritent: & sic quia misericordia abutũtur, iustitia plectentur. ¶ Secũdo obseruandum quod dupliciter potest homo perdi: male videlicet & bene. Iusti enim bene perduntur dum hic viuunt, quia mundo, carni, hominibus & semetipsis perditi & mortui sunt, quæ periudicio vtilis est & bona, quia per ea saluãtur. Vnde Dominus. Qui perdiderit animam suam propter Mat.10. me, inueniet eam. Mali autem homines male perdũtur cum damnantur: quia perditio est irreuocabilis. Vnde in Psalmo habetur. Vultus autem domini super Psal.23. facientes mala: vt perdat de terra memoriam eorum. Ita Iudæi in sua malitia perseuerantes male perduntur: quia sic à Deo alienantur, vt nunquam inueniantur ab ipso. Ab hac perditione liberat pœnitẽtia: quæ perdit hominem, ne perdatur. Perdit enim peccatum, ne perdat salutem: & perdit culpam, ne inueniat pœnam: in qua perditur omnis damnatus. Nisi pœnitentiam egeritis omnes simul peribitis. Prate- Luc.13. rea potest etiã dici quod omnis qui peccat perditur: verum est differentia inter hos perditos, quia quidã bene perduntur, alij male. Bene perditur, qui ad bonum perditur, & bonum elicit de peccato exiens ab illo. Male autem qui semper manet obstinatus in peccato, & in eo pertinax inuenitur. Sũt quędã oua quę perdita vocãtur quę cũ sint assa abstrahimus ab igne, & comedimus: sed si manẽt in prunis quoad omnino cõburãtur, ita perdũtur, vt nihil valeãt. Sic peccator quanuis per peccatum perdatur, si tamen à peccati flammis exeat bene perdi dicitur, nec secus quã perditum ouum. Sic Dauid quia multa præclara gesse- Psal.29. rat superbiens quod ipse dixerat refert. Ego dixi in abundantia mea non mouebor in æternum. Sed vt eius superbiæ dominus mederetur auertit se paululũ ab eo, & cecidit: quapropter ipse dixit. Auertisti fa- ibidem. ciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Et alibi. Psal.118. Bonum mihi quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Elegit bona ex peccato nempe humilitatem: & vt in posterum caueret prudentiam elicuit, & didicit nihil fidere in proprijs bonis. Similiter & Petrus qui antea superbiens & nimium sibi vendicans, dixerat, si omnes scandalizati fuerint in te ego nun- Mar.14. quam scandalizabor: postquam cecidit in ignem peccati & exijt ab eo, modestius & humilius locutus est dicens, cum esset interrogatus à Christo an plus cæteris eum diligeret. Tu scis domine, quia amo te. Iã Ioan.21. non contẽnit alios, sicut antea solebat. Hi porro viri sanctissimi quanuis perditis ouis fuerint assimiles: bene tamen sunt perditi, cum cito ab igne peccati exierint, & humilitatem sint edocti. Sic Petrus ab igne, qui erat in domo Caiphæ exijt iã assatus interius ab Matth.26. igne peccati: & exiens foras fleuit amare, & à peccato fructus excerpsit vberrimos. Sed non sic impij & obstinati peccatores faciunt, qui non bene, sed malè perduntur, vt ait Christus: quia semper existentes in igne peccati indurari, & efficiũtur carbones in ignẽ inferni destinati: cumq; male perdantur, erunt perditi in æternum: quemadmodum isti impij & obstinati sacerdotes & pharisæi quibus dominus loquebatur

male

male perditi erunt in sæculũ sæculi. ¶ Tertio expẽde quòd licet Deus perdat hominem peccatorem, vt dicitur hic quia perdet dominus vineæ colonos illos: attamen non perdet illos dominus, nec conteret eos nisi prius ipsi se per peccatum perdiderint. Præcessit ingratitudinis peccatum, præcessit & cruenta inspiratio, & veritatis odium, & Dei exterminium, oderant enim filium, & extra vineam eiecerunt: hinc ira Dei, hinc comitata est vindicta in improbos. Nunquam enim Deus vasis iræ pararet incẽdium, nisi homo inueniretur habere spontaneum peccatum. Hoc psalmographus testatur dicens. Perdes omnes qui lo-
Psal.5. quuntur mendacium. Præcessit mendacium interitũ
Dei. Non perdet iustum cum impio, sicut Abraham
Gen.18. testatus est: sed eos perdet qui male agunt. Vnde in
Prouer.2. Prouerbijs habetur. Impij vero de terra perdentur,
Eccles.9. & prosperitas stultorũ perdet illos. Ecclesiastes etiã.
Ioan.17. Qui in vno peccauerit, multa bona perdet. Sic suapte culpa Iudas interijt, ideoque saluator. Nemo ex eis perijt, nisi filius perditionis. Sic etiam Oseas.
Oseæ.13. Perditio tua ex te Israel. Cum sit igitur peccatum genuina nostræ perditionis origo, admonet hic locus vt peccata fugiamus: non enim in hora mortis perdet nos Deus, nisi nos per peccatum perditos inuenerit. ¶ Perpende etiam quod non solum perdidit hos impios colonos, sed vineam alijs locauit agricolis: ex quo manifestè colligimus ob incredulitatem & ingratitudinem reuocari beneficium, & non modo rescindi pacta priora, sed etiam in alios digniores potiora conferri. Receperũt Iudæi legem, digni habiti sunt prophetarum oraculis, sunt quoque illis diuina concredita promissa: verum ob suam incredulitatem & cæcitatem regno priuari meruerunt, nempe euãgelij gratia & dignitate. Cupio vt intelligas quã
Dan.7. terribilis ad hos iudicandos colonos venturus sit dominus. Hoc Dauid declarat dicens. Aspiciebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierũ sedit: & vestimentum eius cãdidum sicut nix: & capilli capitis eius quasi lana munda: thronus eius flãma ignis, rotæ eius ignis accensus. Dicit albã vt nix, quia ex omnibus partibus alba est. Non sicut paries qui cum foris sit albus interius tamẽ est niger: vt denotet quod ex sua natura, Deus innocentiam habet, & ita nihil impunitum relinquet. Erat thronus ignis, quia cum ipso peccatores incendet & mundum cremabit. Tota hæc pœna graueq; suppliciũ veniet super istos peccatores colonos. Quod si tu forsitã dixeris, O quam impij fuerunt illi Iudæi, quam ingrati, quãque rebelles: aduerte quã eis tu sis deterior, qui cum à Deo longe maiora acceperis beneficia, sis & longe Iudæis ingratior. Non tot ac tanta in Iudæos contulit, ac in te beneficia. Esset plane longum quibus es a Deo affectus hic recensere beneficia, quibus tamen haud quaquam Iudæos affecerit. Illos enim eripuit à iugo &
Exo.14. captiuitate Pharaonis, & inimici eorũ submersi sunt in mari: sed cũ tu captiuus in Aegypto & in tenebris peccati, propter originale peccatũ in vtero matris tenereris, ab hac te captiuitate liberauit. Exeuntem ab vtero matris statim te dęmonis incursus persequitur; vult tamen Deus vt ad baptismi aquas peruenias, ex quibus anima tua sole clarior, lunaque rubicundior exeat. Cum velit te cacodæmõ vsquequaq; persequi & in peccatum attrahere: in profundum tamẽ aquarũ submergitur. Incepit populus Israel maximis laudibus Deũ extollere, dicens. Cantemus domino gloriose enim magnificatus est. &c. Canta tu etiam domino nullis siquidem tuis meritis adiutus factus es *Exo.15.*
Christianus. Quis igitur beneficiũ incarnationis & redemptionis commemoret? Si vt suspendereris esses iudicatus capitisve damnatus discrimine, & cũ fieret in te iudicium quidam tibi amicissimus tuis indutus vestibus suum in caput eius modi transferret periculum: nõne & salutem & quidquid haberes ab eo accepisse fatereris? Aduerte igitur quid tecũ Deus egerit: siquidem cum sis peccator pœnisque inferni condẽnatus tuis se vestibus Deus induit, & ad capitis discrimen cruci affigendus ducitur innocens: te verò qui eiusmodi merebaris supplicium, saluo, & incolumi. Ille te creauit, redemit ac pauit, vitamque concessit. Non dico Deo, sed vel Aethiopi cuipiam qui tot ac tanta in te cõtulisset beneficia gratus esse tenebaris: quã vero magis Deo, in quo summa est bonitas? Sed tu loco istorum beneficiorum his colonis ingratior peiorq; Iudęis eijcis à te dominum & quantum in te est eum iterum crucifigis grauiter peccando, vt ait Apostolus, & crucifigentes eum in carne si modo es- *Hebre.6.*
set mortalis & passibilis vt tunc erat. Igitur si tã acerbe Deus Iudæos acceptis à Deo beneficijs abutentes puniuit: quã nos grauioribus afficiet supplicijs si ingrati fuerimus, qui multo grauioribus ab eo simus affecti beneficijs. Paulũ attende. Irritam quis faciẽs *Hebre.10.*
legem Mosi sine vlla miseratione duobus, vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis acerbiores eũ mereri pœnas qui filium Dei cõculcauerit, & sanguinem testamenti pollutũ duxerit? Auferetur (inquit) à vobis regnũ Dei, quæ est hæc vinea: & dabitur Gẽtibus. Si à Iudæis qui erãt filij regni & à Deo dilecti propter eorum nequitiam sublatã est vinea Domini, & propter nimiam ingratitudinem missi sunt in tenebras exteriores: quid iam de nobis fieri oportebit? Certe Deus acceptor personarum non est: sed omnis *Act.10.*
ei gens, quę dominum pertimescat est grata. Ob hãc etiam ingratitudinem Germani, Angli, Scoti, & alię nationes regnum amiserũt. Discant catholici animũ gratum Deo exhibere ne ab ipsis auferatur regnum Christi: quod pene cõpleri videmus, cũ ad Indos iã migrare videatur Ecclesia. Sed vlterius progrediamur. *Ille autem aspiciens eos ait. Quid est ergo hoc quod scriptum est: lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.* Vult in hoc Deus illis ostendere, quòd quanuis eum occidere conentur, vt priuetur hæreditate: id tamẽ eis aliter quam cogitãt eueniet. Nam sua cum hæreditate morte priuari non oportebat: & vt eos experiretur adducit Dauid prophetam dicentẽ. Lapidem quem reprobauerunt ædi- *psal.17.*
ficantes, &c. Hic lapis Christus est, iuxta illud Apo- *1.Cor.10.*
stoli. Petra autem erat Christus. Aedificatores sunt ipsi pharisæi & scribæ & sacerdotes ad quos est sermo & ædificatores appellabantur, quia propter officium tenebãtur ædificare domũ viuam in qua Deus habitaret, ad docendum videlicet, atque instruendũ populum exẽplo & verbis, & vt tali modo huc veniret, vt dignaretur dominus cohabitare inter eos. Reprobatus est non solum inutilis, sed etiam ædificio odiosus à dicentibus eum esse fallacem, seditiosum, mandatorumq; Dei transgressorem, & vt talis pro-

iectus

iectus est ab ædificio. Sed hic lapis reprobatus collocatus fuit in ædificio in capite anguli, vt ad vnam cõcordiam duo parietes Ecclesię redigerentur, qui erãt populus Iudaicus & Gentilicus. Sed lapis hic nõ fuit manibus ædificatorũ collocatus, sed manu Domini: atque ideo subdidit. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Hoc præclarè declarat diuus Paulus, quomodo hic lapis positus sit in summitate capitis anguli, dicens. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum: & mediũ parietem maceriæ soluens inimicitias in carne sua legem mandatorum decretis euacuans, vt duos condat in semetipso, &c. Obserua autem quod non dicit colonos ędificatores arte, sed ædificantes actu: non artifices officio, sed exercicio. Vbi sunt ergo qui dicunt prælatos posse non residere? Si Dominus dicit quod manus admotas operi ecclesiæ habeant, quid tum fiet si manus habeant ecclesiæ admotas, non ad ædificandum verbo & exemplo, sed ad dissipandum verbo & exemplo? Vide etiam an nostri ædificantes lapidem approbent, an reprobent. Iacuit humi lapis, à plurimis conculcatus, frigorique & æstui, imbribus & gelu expositus. Vide nunc an ità prælati approbent Christi frigus & æstum: vide an humilitatem sectentur & crucem. Forsitan prælatus non reprobat, imo approbat & laudat lapidis vilitatem, & prędicat Christi humilitatem, crucem, mortem, & eius paupertatem: sed si quod verbo probat & laudat, id reprobat exemplo: quid hic ædificabit? Videtur is altera manu ædificare, altera destruere: altera telam cõstruere, altera textum retexere, vt Ecclesiasticus ait. *Omnis qui ceciderit super illum lapidem conquassabitur: supra quem autem ceciderit comminuet illum.* Hic ostenditur non hic agi simpliciter de lapide, sed de lapide signato qui est ipsemet Christus: nam lapis de quo scriptura loquitur in tẽplo Salomonis fuit, super quem nemo caderet, sed loquitur Christus de seipso, qui lapis est per metaphoram. Et iste non est sensus mixticus, sed literalis, quia literalis sensus est ille, quem intẽdit signare per literam cõditor eius. Christus tamẽ loquẽs hæc noluit intelligere per lapidem istum aliquam petram sed ipsum: ergo in literali sensu semetipsum significat. Ait ergo. Si lapis ille ceciderit super aliquẽ cõminuet eum in partes minutas & ea est maxima lęsio. Est enim ea lapidis natura, vt si quis super eum ceciderit, lædatur, & tamen si lapis magnus super aliquem ceciderit, multo magis lædetur: & designatur ista differentia per conquassare & cõminuere: quia cõminuere designat partes minutissimas. & conquassatio solam læsionem. Et est sensus. Ille supra lapidem Christum cadit, qui supra illum est: qui autem supra illum est fundatur supra eo, & ita designatur per hoc credentes, qui pro fundamento Christum habent. Fundamentum enim aliud nemo ponere potest præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Cadit autem supra Christum quicunque non perdita fide peccat in actione, cuiuscunque generis sit. Et iste confringitur, idest, læditur, qui peccat mortaliter, & est dignus morte æterna: & tamen non est manifestum vulnus, sed sola confractio, eo quòd cum fides maneat potest faciliter peccatum tolli, cum quis ad Christum ingemuerit. Super illum autem cadit lapis idest, Christus, qui sub se non habet Christum, idest, non credit in eum, & ita non habet eum pro fundamento. Et quia non habet eum sub se, necesse est vt habeat supra se: idest vt eum, quem non tenet vt fundamẽtum timeat supra se vt dominum, & paueat vt vltorem. Tũc lapis cadit supra hominem quãdo peccat in fide, quia tale peccatum est immedicabile: quia cum non credat nõ potest inuocare clementiam pro delicto ab eo quem Deum non esse putat, & ideo dicitur eum qui non credit iam esse iudicatum. Dico quòd iam iudicatus est: quia manẽte infidelitate, nõ potest eius peccatũ remitti, & damnatus est. Et ideò iste conteritur quia pœnę æternæ irreuocabiliter adiudicatur: quæ maxima est læsio, cũ nulla maior sit pœna. Hac comparatione vult Deus ostendere grauissimas pœnas, quibus Iudæi sunt puniendi, vt pote infideles & increduli, qui non modo suum agnoscere noluerint redemptorem: sed & illum persequẽtes ac extra vineam eijcientes occiderunt. Caueamus & nos ne in Christum incidamus: multoque magis caueamus ne ipse cadat super nos, propter infidelitatis peccatum. Dicas mihi nequissime peccator, quomodo sis laturus graue illud iustitiæ diuinæ pondus: cum super te ceciderit? Deduxit dominus Ieremiam prophetam in domum figuli, & ipse faciebat opus super rotam: & dissipatum est vas quod ipse faciebat è luto manibus suis, &c. Dixit dominus. Ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea domus Israel. In hac visione cõparat homines vasi terræ: quod facit figulus, qui Deus est: cũq; nos simus vasa terrea, debilia, & ex puluere confecta. Talem se sanctus ille reputabat, qui Deo dixit. Memento Domine quòd sicut lutum feceris me, & in puluerem reduces me. Aduerte posse figulũ si dum vas facit id in rota frangatur denuo id efficere, vel etiam si sit opus ad meliorem formam reducere: sed si vas frangatur eductum à rota & soli expositum iam sit in fornace decoctum, nullum prorsus habebit remedium. Si fractam ollam postquã sit decocta figulo perferas reparandam, non dubium est quin ab eo sis deridendus. Mundus iste est tanquã rota quæ semper inuoluitur, nũquam cessat. Dum itaque hoc in mũdo vitam agimus, & in hac vita quæ est ceu rota figuli commoramur, licet frangamur, & semel atque iterum in peccatum incidamus, remedium habemus, & cum pœnitentia possumus iterum ad figulum reuerti à quo reparemur, & meliores forte fiam᷉, ac perfectiores quã antea eramus. Peccauit Dauid, & tanquam vas figuli confractus est: sed cum ad dominum confugisset, ita per pænitentiam purgatus est, vt longe cãdidior, longeque sanctior quam anteà fuerat sit inde reuersus. Idem beato Petro accidit, idem Paulo, ac Magdalenæ, alijsque quam plurimis peccatoribus: qui cũ in huiusce vitæ rota confracti, à Deo petijssent auxilium, ita sunt eorum preces exauditæ, vt effecti sint à domino totius puritatis vasa præclarissima. Sed caueas ne extra rotam frangaris: quia si ab hac vita in peccato mortali decesseris, in eo vsque in æternũ permanebis. Si concoctus iam in hora mortis in petrã cecideris, quæ est Christus, conquassaberis: nec minus manebis diminutus quã si supra te petra caderet. Terribile iudicium veniet super te, & pertimescendũ supplicium, cum iustitia diuina super te aduenerit, si mors te in peccato mortali corripuerit. Vnde Dauid de

Margin notes: Ephe. 2. — Eccles. 24. — 1. Cor. 3. — Ioan. 3. — Iere. 18. — Iob. 10. — 2. Reg. 11.

Psal. 2. de his peccatoribus alloquitur Deum. Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos. Animaduerte quid de luteo fieret vase, si grauibus ictibus à brachio Gigantis virga ferrea cōcuteretur. Si quidem ait Dauid, quod tu eris ante dñm. Quid faciet miser, & debilis peccator coram illo omnipotenti gigante, qui cum ad iudicandum est venturus, vt sua eum infinita potestate conterat? Quid faciet, & quomodo non contremiscet? Non percuteret virga ferrea diuinę iustitiæ vasa integra, quæ iustorū sunt: sed vasa iam multa peccatorum multitudine fracta. Quibus nam rebus tetrum illud inferni chaos refertum esse existimas? Contritis abundat vasis, testis quam plurimis, & ollis. Et quēadmodum vas, quod fractum est extra rotam in æternum fractum, & irreparabile permanet: ita ille, qui in infernum cadit nullum prorsus habet remedium, cum nulla sit in inferno redemptio. Quod si à me scisciteris cuinam vsui fracta vrna sit vtilis, nulli plane dixero, nisi tantum ad ignem fractis in testis huc atque illuc deferendū. Contingit sæpe vt veniēs mane vetula ferat à domo vicinæ prunas in testa fracta: nec secus circunferunt diaboli damnatos, vt ignem (ceu conquassatæ vrnę) cum nulli possint alij prodesse ministerio, apportēt. Sed si adeo sit vas figuli diminutum, vt iam nec igni ferēdo minutissimæ partes sint vtiles, ad quid prodesse dicentur? Proderunt quidem ad calculos. Solēt enim lusores cum eis calculi desunt ad connumerandas pecunias, terreum vas confringere altero lapide. Partes autem quę remanēt primo fractę sunt quæ ceciderunt in petram, cuiusmodi sunt illi, qui cū Christiani sint, fidemque habeant, lapidem offendūt, qui est Christus, & in peccato mortali cōfringuntur. Sed supra istos infideles, & Gentiles cecidit lapis, & comminuit eos, vt hic ait Saluator: & cū adeo sint diminuti quid iam poterunt prodesse? Proderunt vsui calculorum, quibus nūmi cōnumerētur. Quid iam præstabit Alexander Magnus? Quid Cyrus? Quid Codrus Atheniensium rex, qui sponte se morti obtulit? Quid Curcius, qui se libēter in hiatū terræ proiecit? Quid Annibales? Quid Scipiones? Quid deniq; Cæsares: & Pompeij, qui tanto studio, & diligentia gloriā famam, & mundi honorem sunt fouere conati? Sūt hi omnes in infernis sedib⁹ collocati, nec vlli alij rei vtiles, quam calculis ad pecunias numerandas. Reliquerunt hoc in mundo perennem de se memoriam, scribunt de eis Historiographi, canunt Poetę, loquūtur homines: at iacent ipsi in inferno ardentibus vndique flāmis circumsepti. Fuit præcipuus istorum finis, vt eximijs laudibus vsque ad astra ab hominibus extollerentur, & sui nominis immortalē posteris memoriam relinquerent. Quid tamen hæc omnia prodesse existimemus? Sunt miseri in profundo illo Barathro, Tartareisque sedibus constituti, flammisque perpetuo ardore flagrantibus admoti. Cum sint Cæsar, atque Pompei, in inferno, canit tamen Lucanus, Bella per AEmathios plusquam ciuilia campos, Iacet miser AEneas in Orco, & tamen sic Maro, Arma virumq; cano. Cadit super hos ingens ille lapis, eosque comminuit. De his ait Propheta Esaias, subito dum non speratur veniet contritio eius, & cōminuetur, sicut conteritur lagena figuli cōtritione prę- Esa. 30. ualida, & non inuenietur de fragmentis eius testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fouea. O vtinam inter Christianos nō inueniātur etiam multi istis Gentilibus peiores, quorum spiritus nullus alius est, quam sui ipsius memoriam relinquere in hoc mundo, famamq; & ęternum nomen absque domini vlla recordatione quærere: qui non aliter nunc viuunt, quam si nullam vitam post hanc futuram existimarent. Attende igitur, & vide, vt si forte cecideris, cadas super petram, quæ Christus est, vt possis inde consurgere, ne sic fractus & comminutus in æternum absque auxilij spe maneas. Caue ne lapis super te cadat, & irruat. Et si cecidisti, moneo vt quam citius resurgas, dum in huius mundi rota es: antequam morte præuentus omnis sis auxilio destitutus, & gehennalibus flammis, cruciatibusque æternis plecteris. Sed de his plus satis. Iam nunc videamus quæ sequuntur. *Et quærebant principes sacerdotum, & scribæ mittere in illum manus in illa hora, & timuerunt populum: cognouerunt enim quod ad ipsos dixerat similitudinem hanc.* Obstinatam contra Christum malitiam declarant. Nam quanuis à veri notitia plus nimio abalienati essent, multis tamen coniecturis colligebant domini sententiam cōtra se dirigi: atque ideo in insaniam fere cōiecti, eum tenere, & capere contēdebant. Nec quicquam illorū impios conatus impedit, nisi timor populi: hoc est quia verentur ne impune ferant tantam crudelitatē. Non timuerunt legem Dei quæ dicit, innocentē, & Exo. 23. iustum non occides: & timuerunt homines, adhuc enim memoria habebant quam honorifice fuit Christus à turbis in die palmarū exceptus: ideo timebant: ne turba insurgeret contra eos. Quot modo sunt, qui grauia crimina committerent, si illis non esset supplicium? Plus coercet à malo timor hominum, quam timor Dei. Cras veniet mors, & tunc videbis, quāto melius tibi fuisset Deum vereri, quam homines, &c. Vide quam verum sit prouerbiū illud, Veritas odiū parit. Hinc Salomon. Qui erudit derisorem, ipse sibi Prouer. 9. iniuriam facit: & qui arguit impium, sibi maculā generat. Et Amos. Odio habuerunt in porta corripientem: & loquentem perfecte abominati sunt. Id, quod Amos. 5. euenit Christo, sæpe accidit probatissimis Dei ministris, si quando acrius flagitiosos quosque obiurgāt. Verum etsi nolint triumphabit veritas: & melius est pro veritate supplicium, quam pro adulatione gerere beneficium. Igitur Scribæ & Pharisæi, Sacerdotūq; principes palmam non cedunt veritati, & quāquam audiant iudicium diuinum, tamen nihil sibi metuūt: imo in assueta persistentes perfidia, & inuidia, consilia captant renuentes domino. Sic & hactenus apud multos fieri videmus, qui cū apertam veritatem negare non possunt, veritatis tamen præcones, & autores plusquam nouercali prosequuntur odio. Ideo ait textus. *Et obseruantes miserunt insidiatores, qui se iustos simularent, vt caperent eum in sermone.* Sed prius, Matth. 22. vt inquit Matthæus, consilium inierunt, vt caperent Iesum in sermone. Dauid cum aliquid arduū facere cupiebat, consulebat dominū, vt illud. Vtrum tradent me Ciphæi? Respondit dominus. Tradent. Et illud persequar latrunculos hos? Moses etiam cū apprehendit blasphemum cōsuluit dominum: & etiā cum inuenerūt hominem colligentem ligna in Sabbato. Et sancti viri, qui consulebant prius dominum omnia 1. Reg. 23. 1. Reg. 30. Leui. 24. Num. 15.

omnia ad votum succedebant eis. Sed impij, cum cõ-
silium faciũt nõ dñm consulunt, sed Diabolũ, & quomo
do dñm capiant in sermone student, & ideo maleci-
cti, & damnati, sicut Saul rex eorũ, de quo scriptura ait,
1. Par. 10. quod interfectus est propter iniquitates suas: & inter alia
facinora obijcit ei, eo quod Pythonissam cõsuluerit. Væ
qui profundo estis corde, vt à Dño abscõdatis consi-
Esai. 29. liũ. De istis ait Esaias. Vide, & in omnibus, quę agis,
dñm verere, totã tuã spem in eo pone: alias omnia in
malũ cedent. Quia multi in his, quæ ad vitã cõcernũt
4. Reg. 1. carnem suã mundũ & sanguinem cõsulũt, ob id e cõ
tra omnia illis cõtingunt. Ideo perijt Ochozias rex
Israel, qui misit vt cõsuleret Beelzebub Deũ Acarõ.
2. para. 16. Asa etiã rex Iuda mortuus est dolore pedũ vehemen
Psal. 21. tissimo, quia infirmitate sua dñũ nõ quęsiuit. De hoc
consilio ait Dauid. Consiliũ malignantiũ obsedit me.
Psalm. 2. ¶ Vide etiã pusillanimitatẽ impiorũ, quorũ parũ, aut
nihil virtuti obsistere. Simul cũ Herodianis tentãt in
uadere iustũ. Principes cõuenerũt in vnũ aduersus dñm
Act. 4. & aduersus Chrum eius. Sicut viri sancti sunt vnum
vt faciant bonũ: nã, vt ait noster Lucas de sanctis pri
mitiuæ Ecclesiæ multitudo credentiũ erat cor vnũ,
& anima vna: ita impij sunt vnũ, vt faciant malũ &
Iudi. 15. persequantur iustum. Sanson vulpiũ caudas ad cau-
das iũxit: vt Philisthinorũ segetes succẽderet, & consu
meret. Sic impij, astuti, & dolosi sicut vulpes cõiun-
guntur adinuicẽ, vt faciant malũ proximis: & in eos
dãnũ ingerant. Sed vide quo pacto vulpes illę, etsi dã
nũ intulerint, & ipsę cõcrematę sunt. Sic mali, & pec-
catores, nõ tantũ alijs, sed sibi nocent, quia se interi-
munt sibi ipsis inferentes malũ: proximos in caducis
solũ premunt. ¶ Sed ad quid cõgregat cõciliũ? vt ca
piãt Iesum in sermone. Erat n. tũc quæstio, an tribu-
tũ deberet dari Cęsari, an nõ, quibusdã dicentibus, quod
debebat exigi tributũ, quia Romani pro omnibus mi-
litabant: alijs econtra affirmantibus nõ debere popu
lũ Dei, qui decimas solueret, & primitias daret, hu-
manis legibus subiacere. Cæsar Augustus Herodem
filiũ Antipatri regẽ Iudæis cõstituerat, qui tributis
præesset, & Romano pareret imperio. Super his mit
tunt ad dñm ieo cõsilio; quod parabolã illã de vinea in-
tellexerãt ad seipsos dictã. Malitia huius legationis
sistit in hoc. Christus apud populũ erat vir maximæ
æstimationis, & quia eos vexabat tributũ persoluere
(libertas n. naturaliter ab homine expetitur) ideo vi
sum est illis. Christũ nõ ausurũ proferre tributũ debe
re persolui, ne nomẽ, & honorem perderet: vt sic He
rodes eũ interficeret, tanquã seditiosum, ac Cęsari in
festũ. Ideo insidiatores vocat hos Euãgelista discipu
los, & iustorũ expectatores. Quales magistri, tales &
discipuli. Si serpentes veneno inficiũt, & filij eorũ: &
sic dissimulantes, vti hypocritę conãtur Christũ ten
Matth. 4. tare. Sic dæmon tentauit Christũ in deserto. Sic vxor
3. Reg. 14. Hieroboã voluit decipere prophetã Ahiã dissimulãs
Prouer. 1. se esse. Sed frustrã iacitur rete ante oculos pẽnatorũ:
(Deus falli nõ potest) sed ipse patefecit machinã vxo
Gen. 31. ris Hieroboã, & suo nomine vocauit eã: nec enim ma
litia horũ Christo abscõdi poterat. Sic etiã Rachel se-
dit super abscõdita idola, & sereno vultu dixit. Secũ
dũ cõsuetudinẽ mulierũ accidit mihi. Sic isti veniunt

in vestimentis ouium, cum intrinsecus sint lupi rapa- Matt. 7.
ces. Sepulchra dealbata erant foris, intus vero plena Matt. 23.
erant ossibus mortuorum. O, quot etiam habet mũ-
dus nunc similes istis. Totus mundus plenus est falsis
amicis, & hominibus fictis duplici corde, facie que.
Vix inuenies, cui fidere possis, nec qui simplici corde
te cum se agat: & cũ te esse tutũ putaueris, deceptum
te inuenies ab amicis. Vę duplici corde (ait Ecclesiasti Eccles. 2.
cus) labijs scelestis, manibus male facientibus, & peccato
ri terrã ingredienti duabus vijs. Abominatur enim altis Gen. 7.
simus nos simulatos, & fratrũ deceptores. Arca Noe
interius & exterius linita erat bitumine. Vult Deus, vt
interius, & exterius ornati simus sanctitate, & cor lin
guæ cõsonet, & sic intus, sicut foris nos simus, vt om
nia in numero sint. Vnde in Prouerbijs habetur. Si- Proue. 11.
mulator ore, decipit amicũ suũ. Non mittebant Pha-
risei discipulos vt Christi sermones audirent: sed mit
tũt, vt capiãt illũ in sermone. Hæc est doctrina, quã a
Phariseis discũt. Alia etiã vice ait Ioãnes, quod miserũt Ioan. 7.
Pharisæi ministros, vt apprehenderẽt Iesum. Videba-
batur horũ patribus filios à Pharisæis docẽdos. Susce
ptos, futuros sanctos, tamen perpendite, quã discant
doctrinã. Sic cõtigit nũc patribus, quibus magnæ esse
curæ filios seruituti in domibus nobiliũ dicare, vt ibi
dedocti, & bonę indolis virtutiq; accincti efficiantur:
ipsi vero ludo solũ vacãt officioq; internũcij funguntur.
Quot sunt parentes etiã filios in academias mittẽ
tes, vt literis operã nauent: qui tamen vagãtes vanita
ti potius student? Videbatur illis filiũ a Pharisæis edo
cendũ susceptũ per triennium futurũ aliũ Esdram in le-
ge peritum, ac sanctũ: nihil tamen docent eos omnẽ
dolum vt audientes tributum nõ debere persolui, sic
Herodes, & Pilatus Christum accusent, & capiant:
tandem morti tradãt. Quapropter insinuat Euangeli
sta causam simulationis. * Vt traderent illũ princi- Tex. *
patui, & potestati præsidis. * Per principatũ intelligit
Herodem, & per potestatem Pilatũ. Differt. n. prin-
cipatus à potestate in hoc quod principatus pertinet ad
dignitatem, & potestas ad iurisdictionem. Habebat
Pilatus potestatem traditam a Romanis: quia pro-
curator erat in Iudæa. Hoc enim factum est quatuor
diebus ante Christi mortem: & tunc aderat Hieroso
lymis Herodes: qui venerat ad diem festum. Quod
timore populi isti non audebant facere manibus prę
sidis efficere volunt: vt velut immunes videãtur à
morte ipsius. Sed iam hos impios versipelles, & simu
latores audiamus. * Et interrogauerunt eũ dicentes Tex. *
Magister scimus quia recte dicis, & doces, & nõ acci
pis personã: sed viã Dei in veritate doces. * Iam audis
expectatores, qui tanquam scorpiones ore blandiun
tur, sed cauda pungũt: nam post hæc verba calũnia-
toriam quæstionem proposuerunt interrogantes, an
liceret tributa dari Cæsari. Imitantur hos Phariseos,
omnes, qui proximis suis blãdo sermone imponere
contendunt: adeunt quidem pacificis verbis, cum
interiora plena sint dolo, fraude, & hypocrisi. Tales
sunt, qui probas quasque virgines decipiunt multis
promissionibus: vt suam libidinem expleant, quales
etiam sunt, qui fictis sermonibus concionatorem ag
gredientes periculũ facturi, siquid expiscari valeant:
quo-

quo hunc subinde apud vulgus traducere queat. Cu
Psal.34. ius rei periculũ fecit Dauid qui dixit. Qui loquuntur
Psal.139. pacem proximo suo, mala autẽ in cordibus eorũ. Et
iterũ. Sepulchrũ patens est guttur eorũ, linguis suis do
lose agebãt, venenũ aspidũ sub labijs eorũ. Vno ore
flare, & sorbere volũt. In vna manu ferunt lapidẽ, &
in altera panem ostentant. Vt hirundines verno tem
pore adsunt, sed hyeme recedunt: sic adulatores ami
corũ personã induentes, quales erãt isti pharisæi, in
rebus prosperis præsto sunt, sed in hyeme, id est tẽpo
re calamitatis euolant. Vt apis ore portat florẽ, sed
retro aculeo ferit. Sic multi blande loquũtur, sed in
tus malitiã gerũt. De his aiebat regius vates. Circũde
Psal.117. derunt me sicut apes, & exarserũt sicut ignis in spi
nis. Habent se isti sicut caupones, qui quidẽ cibaria
Prouer. delecta hospitibus largiuntur, sibi despecta vendicã
tes. O quã isthęc simulata gens, hypocrisi plena, &
Deo inuisa: foris, quę bona apparent mundo osten
dens, intus vero in humili cõscientiæ prauæ morans
loco. Omnia in fictione, & mendacio cõsistũt. Diues
se pauperẽ esse, nummisq; carere ait, ne a paupere pea
ci, & postulãti vexetur. Pauper fingit diuitijs afflue
re, vt pluris fiat. Inimicus te blãdis alloquitur verbis
timore incussus: amicus veritatem cõticet, ne te mo
lestia afficiat. Alter se tibi amicũ prædicat, alter tibi
Leui.11. deuinctus. Tandẽ omnia dura, & veneno mixta sũt.
Deute.14. Ideo Deus populo Iudaico prohibuit esum cygni,
Sapien.1. quia pennę eius sunt candidiores niue, caro autẽ ipsa
nigredine nigrior. Vnde Sapiẽs. Spiritus dñi effugiet
fictũ. Aliud n. isti adulatores gestãt in animo, nimirũ
venenũ: & aliud in ore, scilicet pacem, & salutẽ. Ideo
Leui.2. dñs præcipit in Leuitico dicens. Nihil mellis adolebi
tur in sacrificio Dñi. Odit n. Deus adulatores verbis
Esa.3. dulcibus imponẽtes. Ideo dñs per Esaiã. Popule me⁹
qui te beatũ dicũt, ipsi te decipiũt. Sicut de Camæleo
ne legitur propinquiori colore esse affectũ: sic adula
tores, ac illi, quibus adulantur, & assentiũtur, se habẽt,
August. in Cõmendãt, quę ipsi cõmendant, & vituperant, quæ
Psal.69. vituperant. Vnde B. Augustinus super illud psalmi,
2.Reg.20 Deus in adiutoriũ meũ intende, ait: ꝙ plus nocet lin
Prou.23. gua adulatoris, quã manus persequutoris. Sic Ioab
osculo percussit Amasam. Ne iudices vinũ propter
dulcedinem, nã in potu suaue est, & postea mordebit
vt coluber, & sicut regulus venena diffundet. Ma
Exod.4. nus Mosi ad extra erant mundæ: positæ vero in sinu,
erant leprosæ. Sic isti foris mũdi apparent, intus au
tẽ sordibus pleni sũt. Ne credàs adulatorib⁹ qui sub
amicorũ personis, sunt inimici, & hostes acerrimi:
vt speculũ, ꝙ res ipsas bẽs, & intuẽtiũ imagines reprę
sentat, sed aliter quã sint a parte rei, quia dextrũ reprę
sentat sinistrũ, sinistrũ vero dextrũ: & respicientẽ ver
sus orientẽ, refert ad occidentẽ. Sic adulator voce, &
vultu est speculũ, nã si rides, ridet, si ploras lacrymas
fundit, si detrahis de aliquo, eũdem ille vulnerat ma
ledictis: si te laudas mirifice, te ipsum laudibus ef
fert. Sed omnia versat & emollitur, quia si orientem
intueris, te repræsentat ad occasum intuentẽ: si te prę
sentẽ laudat, absentẽ irridet. De his Psalmista Qui lo
Psal.27. quũtur pacem cũ proximo suo, mala autem in cordi
Iaco.3. bus eorũ. Et Iacobus. Ex ipso ore procedit maledi-
ctio: & benedictio. Quę corã prędicãt, retro vitupe- 1.Thes.4
rãt. Vnde Paulus, Nec aliquãdo fuimus in sermone a
dulationis. Hi detestandi sunt, vt Chrũs hic egit: nã
qui falsis laudibus ducũtur, adulatores suos muneri
bus fouent: illi vero eos spoliãt, & diripiũt. Sicut ligna
ignẽ nutriũt, ignis autẽ ea incendio deuorat: sic adu
lati sustentãt adulatorẽ, adulator autẽ eos absumit. Si
cut Actęõ (vt poetæ fingũt) a canibus, quos alebat
fuit deuoratus sic adulati ab adulatorib⁹, quos alũt,
donis consumuntur. Et quid acquirunt, nisi paruam,
& fluxam hominum apparentem laudem? Sed de his
infra nonnihil dicemus: nunc vero verba adulato
rum expendamus. ¶ Primo dicunt quod recte dicit,
docet, & ꝙ in veritate docet: tum ꝙ non respicit per
sonã. Cõmendant eum, & propter veritatem doctri
næ, & propter vitę eius integritatem. Omnis homo
laudatus benignior fit, & placabilis eis, qui eũ laudãt
qui autẽ beneuolus est alicui, nõ abscõdit secreta cor
dis sui ab eo, sicut ab hoste abscõdimus: obid volue
rũt ergo facere Chrũ sibi placatũ suis verbis dolosis,
vt plane veritatem aperiret. Et istud est primũ mu
nus hypocritarũ, laudare eos, quos oderũt, vt sic eos
securos de se ipsis reddentes perdãt. Laudãt itaq; i
mo de veritate doctrinę. Nihil n. perniciosius iudice
aut doctore mendace. Ideo maxime cauendũ docet Exod.23
Deus. Nõ suscipias auditionẽ mendacẽ. ¶ Nota autẽ
ꝙ varia hæc vox, veritas, in scriptura sacra significa
re consueuit. Nã solet significare cõformitatem illã,
quę est inter signa, & res illas significatas: cum vide
licet ita res se habent, vt signa enunciare videntur.
Et hoc est cõmune eius vocis significatum, & ita po
test hic accipi, quia Christus veritatem docebat, & Psal.115
illam proferebat. Omnis homo mendax, ait Dauid,
Quod intelligendum est, non iuxta naturam, sed
iuxta naturæ conditionem, & qualitatem: ita vt il
lum solum hic hominem dixerit, qui humanos se
quitur affectus: quia Paulus Corinthijs scribens ait 1.Cor.3
Cum enim inter vos sit zelus, & contentio, non
ne carnales estis, & secundum hominem ambula
tis? At econtra de his, qui spiritui, & non carni ob Psal.81
temperant, dicitur. Ego dixi, Dij estis vos, & filij ex
celsi omnes. Dauid ergo cum ostenderet tunc non
esse mentitum, pręmisit dicens. Ego dixi in excessu
meo, vt innueret se hominum statum excessisse, &
non secũdum hominem ambulasse: vt non hominis
lege iudicaretur, ne mendax sicut cęteri iudicaretur.
Quod si homo esset, oportebat, vt mendax ipse esset,
& quod mentiebatur dicens, omnis homo mendax:
vt autem ostenderet se a mẽdatio immunem, dixit.
Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax. Ac
si diceret. Quamuis omnis homo mendax dicatur eo
iure, quo homo est, & viuit: ego autem dicens hæc,
de mendacio notari non debeo, quia non, vt homo,
hæc prædico, sed in excessu meo. Secundũ hunc mo
dum Christus veritatem loquebatur tanquã vir spi
ritualis, & de hac veritate hic laudatur. ¶ Accipitur
veritas secundo modo pro iustitia. Sic enim accepis Prouer.20
se videtur Salomon cum dixit. Misericordia & ve Psal.84
ritas custodiant regem. In eadem etiam significatio
ne accepit Dauid, cum ait. Misericordia & veritas
obuia

obuiauerunt sibi. Et ita etiam potest hic sumi, &c.
¶ Laudatur secũdo Christus ab istis, eo quod non sit
acceptor personarũ, dicentibus eis, quod non est ac-
acceptor personarũ. Iuxta quod perpende, quod ac-
ceptio personarũ opponitur iustitiæ distributiuę. Est
autẽ iustitia distributiua particularis habitus versans
circa æqualitatẽ in distribuẽdo: & est ista æqualitas,
non secundũ magnitudinẽ, vel quãtitatem, sed secũ
dũ proportionẽ in quantũ diuersis personis damus
diuersa præmia, vel pœnas, secundũ merita, vel deme
rita personarũ. Et tunc dicimur dare æqualiter secun
dum proportionem. Vt si bonitas vnius est dupla
ad bonitatem alterius, honor illi collatus debet esse
in duplo: & itá debet etiam comparari pœna secun-
dum proportionem. Quando autem consideratur
solum persona, & non meritum, acceptio est perso-
narum. Aduerte etiam, quod potest quis esse faciens
officium, & mercedem propter conditionem perso
næ, & quod non sit acceptor personarum. Nam si cõ
ditio illa, quam inspicimus, facit debitum esse per-
sonæ, vel competens id ei, quod damus, non est acce-
ptio personarũ: quia hoc nõ est inspicere personã, sed
meritũ, vel rationẽ, ob quam cõditio illa facit illã per
sonam dignã ea re, quã ei tribuimus. Sed propriè ac-
cipere personã, est, quando itá damus vni personę rẽ,
quam nõ daremus alteri magis merenti. Et tamen si
æqualitatẽ inspicimus, dabimus vnicuiq; iuxta meri
tum suũ. Ergo non áccipitur ibi persona, sed causa: &
itá non est acceptio personarũ. Si autẽ conditio illa,
quã respicimus non facit debitũ esse personæ, vt cõ-
petens id, quod ei tribuimus, est acceptio personarũ.
Igitur, postquã isti adulatores de veritate doctrinæ,
& rectitudine iustitiæ dominũ laudarant: euomunt
venenũ dicentes. *Licet nobis tributum dare Cæsari,
an non.* Iste census erat tributũ annuum, quod Iudæi
soluebãt Romanis. Modus autẽ erat, quia Iudæi fue
runt liberi tẽporibus prioribus, quando habebant re-
ges; quia nõ dabant tributa gentibus alijs, sed princi
pibus suis: etiã post captiuitatẽ Babylonicã, & libera
tionem eorũ Iudæi fuerunt liberi: & potissimũ tem-
1. Mac. 8. pore Machabæorũ, qui liberauerunt gentẽ illam de
manibus hostiũ. Et eo tẽpore facti sunt Iudæi socij,
1. Mac. 12. & amici Romanorũ: nam Iudas Machabæus misit
legatos, & factæ sunt amicitiæ inter eos: & post Iudã
renouauit has amicitias Ionathas frater eius. Et man
serunt sic vsque ad tempora Aristoboli, & Hircani:
qui fuerũt vltimi duo fratres principes de genere Ma
chabæorum: & propter discordias eorũ Romani se
intromiserunt: & cum ipsi non seruarent Romanis
legem amicitiæ, pugnarunt Romani contra illos, &
intrauit Pompeius vrbem, & suscendit templum, at-
que prophanauit illud. Et ex tunc Iudæi, qui primo
fuerant amici Romanorum, facti sunt eorum tribu-
tarij: & sic manserunt vsque ad totalem subuersionẽ
vrbis, & gẽtis. Vnde tempòre Christi tributarij erãt,
& soluebatur tributum istud Cæsari, qui pręerat Ro
manis. Iudæi autem (cum hominibus congenita sit
libertatis cupiditas, quod & brutis animalibus com-
petit) hanc subiectionem ægrè ferebãt: & ideo vi hu
iusmodi tributum soluebant, & seditiones inter illos
fuerunt. Sed expende stultitiam, & dementiam isto-
rum? Renuunt tributum soluere, nihilominus perse-
quuntur insontem Christum Iesum, & congregant
concilium aduersus eum. Si moleste ferebant subie-
ctionẽ illam, deberent aduertere causam, propter quã
in eam deuenerant, vt ea sublata de medio effectus
ipse auferretur. Ratió enim captiuitatis erat, eorũ in
gentia flagitia, & scelera, & à Deo acceperant, & au- Deut. 28.
dierant per manus Mosi. Vide Deuteronomiũ, vbi
dominus promittit multa bona Iudęis, si seruauerint
eius præcepta: & ècontra multa mala, si trãsgressi fue
rint ea. Hoc idem fatetur dominus, & cõminatur in Leui. 26.
Leuitico. Sic Hieremias videns desolatam Hierusa- Tren. 2.
lem, flens ait. Fecit dominus quæ cogitauit: comple- Mala. 2.
uit sermonem suũ, quem prædixerat. Hoc idem com Bar. 1.
minatus est dominus populo Israelitico per Malachiã
prophetam. Vnde in Baruch legitur dixisse Hebręis,
Peccauimus ante dominum Deum nostrum. &c, Se
quitur. Ideò adhæserunt nobis multa mala, & male-
dictiones, quæ constituit dominus Mosi seruo suo.
Igitur cum in hanc seruitutem venerit populus He-
bræorum ob peccata, ob quæ eos torquebat deberẽt
remouere ab eis, & renouare vitam: vt abolitis pec-
catis, aboleretur seruitus, subiectio, & ira Dei, Sed
quid remedij adhibent? Addunt inquam peccata pec
catis, & conantur de medio tollere Iesum innocentẽ
in remedium suorum scelerum. Latet malos iactura,
in qua sunt interclusi, & cęci: quia nesciunt propera-
re ad principiũ, & causam, vt illa remota obsistatur
malo inde sequuto. Imo sæpe, ac sæpius, remedia, quę
adhibent vt à malis liberentur, maiora trahunt. Ad-
dere peccata peccatis non est conueniens antidotũ,
vt á tribulationibus, & angustijs, in quibus sumus,
& quæ nos premunt, eripiamur. Multi sunt, his Iu-
dæis similes, qui volunt laboribus liberari quãdo de
teriores sunt, & efficiuntur. Si regem iniquum, prin-
cipẽ, vel prælatum habent, qui tyranne se gerit cum
illis, & eos torquet, quod adijciũt est detrahere, & cõ
uitiari, atque despicere: quod medicamentũ pessimũ
est: nam ratio propter quã huiusmodi prælatos Deus
mittit est subditi praui, & mali, qui benigniores præ
sules non merentur. Diuina sapientia, quæ mendaciũ Isa. 24.
proferre non potest, sic testatur. Et erit sicut populus
sic sacerdos: & sicut seruus, sic dominus eius. Idem
etiã Oseas testatur. Si ergo prælatus iniquus est qua- Oseas. 4.
re tu inique agis? Esto tu bonus, & talẽ tibi Deus mit
tet pastorem, auferens malum, vel potius corripiens.
Ex quo sequitur, quod vera, & necessaria medicina
fugiendi à laboribus, & tribulationibus est renouare
vitam. Disce ergo detrahentem non persequi, sed no
uam inchoare vitã. Dicunt te collusorẽ esse: si à ludo
desistas omniũ obturabis ora, nec de hoc amplius de
traheris. Quãplurimi tamen huius tẽporis prælati, &
nobiles nõ curant de emenda, & abutũtur hac doctri
na: causam autẽ detractionis non è medio tollũt, sed
potius augẽt. Quia cõpertũ est, quod si quis nõ perse
quutus te detrahit quid improbus: maiori ratione fa-
ciet cũ te emendatũ non viderit, etsi à te iniuria affe
ctũ. Corrige tu vitã, nemini noceas, & omniũ dictis
obstabis: quod est pręstantissimũ omniũ remedium:
nam aliter tuum augebis dolorem, cum sint plures,
qui tibi detrahunt, & de pluribus quam ante. tẽ eos
persequente. Ad rem est paratissimum exẽplum gen
tilium. Cum regi Philippo Macedoniæ magni Ale-
xandri patri nunciatum esset, quendam nomine Ni
canorem ei nimium detrahere, non solum non suc-

censuit, nec persequutus est, quanuis vt rex, & potēs de eo posset supplicium sumere: sed respondit Simichio, à quo audierat, se experiri velle vtrum in officio esset, nec ne, & æque eum detraxisset. Quod cū clam opere adimplesset, comperit Nicanorem iusta causa detraxisse, eo quod ei strenue, accurateque inseruierat, & tandē in inuisam pauperiem deuenerat: quapropter loco supplicij beneficio prosecutus est. His factis postea labente tēpore ab eodem Simichio dictū est regi Nicanorē magna, & mirabilia de ipso canere. Igitur dilucide constat remedium malorum esse causam eorum auferre. Non sic Iudęi, qui cū male eos haberet tributū soluere, ad quem statum deuenerant propter sua peccata, persequebantur Christū, vt ab hac seruitute liberarentur. Sed de his iam satis.

¶ Præterea vltra hæc obseruanda sunt hic aliqua. Primo quod isti impij Pharisæi non considerabant conscientiam, Deum, nec legem: sed suam auaritiam tantum, & superbiam cōsulebant. Secundo, eo quod maiori curę erāt illis terrena, quā spiritualia, & cælestia. Non quærunt legis interpretationem, nō quomodo melius seruiant Deo: non saluti animæ cōsulunt, sed an debeāt soluere tributū. Et tempestate hac de quo Christiani soliciti sunt, nisi de rebus temporalibus, & externis? Solum de cibo, potu, vestitu, honoribus diuitijs, & rebus transitorijs. Hæc est cura Christianorum: & circa hæc diebus, ac noctibus versantur.
Matt.6. Vnde Dominus. Nolite soliciti esse quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur. Primum quærite regnum Dei, & iustitiā eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Tertio imago Cęsaris notior erat istis, quam imago Dei in proprijs suis animabus. Vnde sæpenumero accidebat: vt cum eos Christus de rebus spiritualibus interrogaret, eorū digiti oribus adhærerent. Sed hic in procinctu responsum habebāt, (de moneta nimirum interrogati) nam statim respōderunt dicentes, quod imago esset Cæsaris. Quibus nunc multos habet populus Christianus similes: qui in rebus externis solicitissimi, prudētissimi sunt, qui mille modos habent, vt pecunias ab alijs tollant, & proximos spolient: sed in rebus spiritualibus hebetes sunt, nec sua peccata confiteri sciunt, nec vllum pro
Luc.16. bum loqui, &c. Filij huius sæculi in generatione sua prudentiores sunt quam filij lucis. Sed Lucam audiamus. *Considerans autem dolum illorum dixit ad eos. Quid me tentatis.* Hypocritas illos vocauit, vt re
Matt.22. fert Matthæus, quia fictis verbis dominum decipere optabant: aliud in ore, & aliud in corde gerentes. Impijssimi sunt hi hypocritæ, qui homines suis simulationibus decipiūt. Sicut paries foris dealbatus nō cognoscitur, an ex luto, vel lapide sit constructus, nisi malleo conteratur exterius: sic hypocritæ foris vidētur iusti, sed malleo tribulationis percussi cognos-
Act.21. cuntur. Vnde Paulus cuidam hypocritæ dixit. Percutiat te Deus paries dealbate. De his etiā Ezechiel,
Eze.13. quod sunt quasi vulpes in deserto. Vt pellis vulpis in pretio est, caro autem nihil valet: sic exteriora hypocritæ bonæ sunt, interiora autem nihil valent. Et
2.Timo.3. Apostolus. Spem quidem pietatis habentes, virtutē autem eius abnegantes, Sicut, qui ficto boue perdices aucupatur: non est ille bos, sed sub specie bouis simplices auiculas decipit, capit, & occidit. Sic hypocritæ, & adulatores decipiūt simplices homines, qui eorū laudibus delectātur. Magi Pharaonis suis incā-
Exo.7. tationibus opera, & miracula Mosi imitabantur: sed virga Mosi deuorauit virgas eorum. Sic hypocritæ imitantur opera iustorū, verbaq; eorum: verū sapientia Dei confundit illos, sicut isti confusi sunt à Christo, eorum machinationes ad nihil redactę & à Chri-
Psal.72. sto Dei sapientia detectæ. Vnde Propheta. Imaginē eorū adnihilū rediges. Non est consiliū, non est sciē
Prouer.31. tia, non est sapiētia contra dominū. Quanuis isti leniter, & blande accesserunt: tamen Christus, qui corda hominum nouit, dure loquutus est. ¶ Hinc admone-
Eccle.12. mur primo, ne de inimicis fidamus, nec illis credamus, quos non synceros habemus. Hinc Ecclesiasticus sapienter consuluit dicens. Non credas inimico tuo in æternū: sicut enim ærumentum æruginat nequitia illius. Et si humiliatus vadat curuus, abijce animum tuū, & custodire ab illo. Nō statuas illū penes te, &c. Et si tibi esse amicū dicat, serua ab illo, nā te fallere vult. Hæc sunt, propter quæ Christus eis dixit in parabola vineę, & modo simulant esse illi amicos, vt eum decipiāt: sed Christus illos redarguit, & nos monet, ne eis adhibeamus fidē, quanuis blāde loquā
Gen.33. tur. Sic Iacob prudens non adhibuit Esau inimico li cet blāde loqueretur, ac diceret ei: gradiamur simul, eroq; socius itineris tui: sed dixit quod nō poterat eū sequi. Sic etiā Dauid, quāuis Saul se recōciliauerat cū
1.Reg.27. eo, attamē non stabilē habuit eius amicitiā: & ideo dixit, aliquādo incidā in manus Saul. Et abijt ad Achis regē Geth. Stultus nimis fuit Sichē, qui cū tā grauiter offendisset Iacob, & Dinā filiā eius oppressisset,
Gen.24. adhibuit fidē verbis fratrū eius, eo quod eorū verba apud ipsum Sichē de dolo suspecta nō fuerūt: & quia de offensis fidit, ideô ab eis fuit interfectus. Itidē Abner cōfossus fuit à Ioab, quoniā fidit illi: cū ille prius
2.Reg.3. occidisset Asael fratrē Ioab. Sic Ammō occisus ab Ab
2.Reg.13. salone in cōuiuio, quia fidit illi, cū antea eum affecisset iniuria, & sororē oppressisset. Sed Christus nō credit istis, sed cauet ab eis, quia inimicos esse sciebat: vt doceat nos, qua cautione, & animo debeamus incedere inter inimicos nostros, vt nō omnibus eorū dictis fidē adhibeamus. ¶ Secūdo docet Christus in hoc facto, adulatores esse fugiēdos, tanquā hostes animæ truculētissimos, eosq; non audiēdos, sed abijciēdos: deteriores enim sunt, quam manifesti persecutores. Agricola clamās ad passeres, qui per eius fundū incedunt, & lapidibus petēs, nullū capit: venator autē plures, quādo illice vocat, capit. Ita dęmō, non tot persequutoribus venatur, & capit, quot adulatoribus: qui dulce nos alloquūtur. Interrogatus Diogenes philosophus inter animalia, quod esset venenosius, respondit: inter fera tyrānus, & inter māsueta, adulator quia vitiorū nutritor est: nā cum hominis natura vēto plena sit hydropicus rebus, vētoris nutritur. Sunt isti similes vmbrę, quę si stas, stat: si sedes, sedet: si ambulas ambulat: deniq; & oīa, quæ agis imitatur: sic adulatores laudāt, quæ laudas, vituperāt, quæ vituperas: & oīa imitantur, vt applaudāt, & decipiāt. Et sicut crescēte vmbra, aut diminuta, corp⁹ nō crescit aut minuitur: sic la⁹, licet sit magna vel parua, nō te facit crescere, vel minuere de virtute. Sic bonis verbis, & adula
Iudi.4. tionib⁹ interfecit Iael Sisarā. Blāde loquuta est illi petēti aquā dedit lac, & fecit illū dormire, & sic occidit. Hoc modo adulatores faciunt adulationibus dormire

Psal. 140.

re sensus hominis, hebetantes eos, vt iugulent, & occidant. Ideo Dauid ait. Corripiet me iustus in iustitia sua: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Hos igitur hostes animæ fuge, & abijce abs te: nam sirenæ suo dulci cantu obdormire faciũt homines, vt suffocent, & perdant. Hos igitur Christus docet, hic fugere, increpare, & expellere, sicut expulit istos: qui pleni iniquitate blandis verbis illum salutabant, & laudabant. Quos postquam arguerat, addidit dicens, *Ostendite mihi denarium*. Qui ad imperatoris præceptum soluitur pro tributo. Docemur non præcipitare sententiam, sed omnia prius mature considerare; sed de ijs, quia multa in superioribus diximus, nunc ad alia. Cũq; ostendissent Christo, interrogauit eos. *Cuius habet imaginẽ, & inscriptionẽ*. Simulat se monetã nescire: quo responsum ex eis eliceret, in quo eos caperet. Quãquam etiam hoc nomine monetam agnoscere nolebat: vt insinuaret quod munus, & officium suum esset, nõ temporalibus, sed spiritualibꝰ rebus vacare. Voluitq; hoc docere, quod hi, quibus spirituale regimen cõmissum est, tẽporaliũ rerum vsum pluris nõ faciãt: sed sint tanquã aduenę, & peregrini in terris, suasq; cogitationes, & habitationes in cælo faciãt. ita enim mortui debẽt esse seculo, vt nõ agnoscant quæ sit imago auri, aut argenti. Licet hæc ignorantia iam abest á multis hominibus ecclesiasticis, & pastoribus huius tẽporis: siquidẽ experiẽtia patet, eos maiore scientia nũmorum, contractuũ, esse præditos, & vectigaliũ incremẽti, quã indigentię & egestatis pauperũ, & earum rerum inopiæ, quas in cõscientia facerę tenẽtur pro munere. ¶ Sed his omissis si poneretur aliquibus, & interrogaretur, cuius est imago hæc? quid responderent? Certe multæ mulieres sunt, quæ adeo fucis, & multis alijs ita facies mutant, atq; ora, quæ à Deo acceperunt, vt eas Christus posset interrogare, quod hos modo interrogat, & diceret. Cuius est imago hæc? Certè non quã fecit Deus, sed quã ipsa fecit. Deus te nigrã fecit, & tu dealbescere curas: Deus te exiguę frõtis creauit & tu magnã conaris. Sic mutas imaginem Dei, vt non cognoscaris per faciẽ, quam tibi indidit. Maxime cauere debes, ne eo, quod mutaris, Deo ignota reddaris: vt quãdo eum vocare volueris, respondeat tibi, quod fatuis virginibus, nescio vos. Non noui te, quia non habes vultum, quem dedi tibi. Dicito mihi, si ostenderetur tibi quædam imago, quam Apelles depinxit, Zeuxis, vel alius maximus pictor, quæ imago esset præstantissima: si rusticus pastor, qui non nouit, nisi hædos, aut armenta pascere videns vellet ei addere, vel auferre ab ea, non ne haberetur stultus, & fatuus? Si ergo cælestis pictor te depinxit, aut fecit qualis es: quare vis tuo rudi ingenio opus Dei corrigere? Quãdo faciẽ fuco tingis, quid te facere existimas, & dicere? Deus quãdo creauit me nesciuit quid faceret, vel saltim dormitabat: non me sic, sed aliter facere deberet. Quisnam tu es qui opus Dei corrigere, seu mutare velis? Deus sumet de tua audacia supplicium. Lege de hac re Beatũ Ambrosium. Iam quid ad hanc interrogationem Pharisæi respondeant videamus. *Respondentes dixerunt ei. Cæsaris.* Tiberij inquam Cæsaris, qui tunc imperabat: sub quo passus est Christus, anno imperij eius decimo octauo. *Et ait illis. Reddite ergo, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Ac si diceret. Hactenus detraxistis Deo honorem, nunc etiam præsumitis Cæsari præripere tributum: estisque autores seditionũ maximarum, peccantes in Deum, & in Cæsarem: digni, vt crudelibus vtriusque supplicijs afficiamini. Hinc apparet, quod prætextu Dei fiebat illa quæstio, tanquam cederet in dedecus Dei dare tributum Cæsari: & ad hoc excludendum addit Christus. Et Dei, Deo. Et docuit per hoc, quod soluere tributa, census, vectigalia, & quæcunque huiusmodi, non contrariantur ad reddendum, quæ sunt Dei, Deo: quia vtrumque potest fieri simul. Vnde ipse dominus soluit pro se, & Petro. Et Paulus docet: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal. ¶ Prius de Cæsare loquutus est, & postea de Deo: quia quæstio erat de debitis reddẽdis Cæsari, & non de debitis Deo. Debita Dei non inducuntur hic principaliter, sed accessorie: ideo de illis erat posterius dicendum: nam Pharisæi non quærebãt, an aliquid esset dãdum Deo, sed Cæsari: & ideò respondens dixit, reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Addidit autem, quæ sunt Dei, Deo: vt responderet quæstioni Pharisæorum, scilicet, quomodo staret, quod homo esset tributarius Deo, & homini: nam, vt diximus, hæc non contrariantur, quoniam poterant vtrunque facere reddentes Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & quæ sunt Dei, Deo. Deinde optimus modus procedendi erat, vt prius poneret, quæ sunt Cæsari reddenda, & postea, quæ sunt Deo: vt Paulus ait, Prius quod animale est, & deinde quod spirituale est. Natura etiam in suis actionibus ab imperfectiori ad perfectius procedit. Hoc in hominis generatione videmus: nam prius est corpus hominis sub forma embrionis, & deinde sub forma corporis organica, ac perfectiori, ac demum sub forma hominis: & sic etiã gradatim in pueritia procedit vsque ad virilitatem: quo ordine etiam arbores, & plantę ab imperfectiori vsque ad statum perfectiorem procedunt. Hic idem ordo seruãdus est in spiritualibus rebus: quod ex minimis paulatim ad maiora, opus est, vt crescamus. Sic prius agendum est de corporis mortificatione, & de vita actiua, quam de contemplatiua. Prius enim Iacob accepit vxorem Liam, quam Rachelem. Hac ratione opinor, quod prius voluit Christus, vt homo proximo reconciliaretur, quam sibi. Vnde ait. Si offers munus tuum ante altare, & ibi recordatus fueris quod frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque munus tuũ ante altare, & reconciliari prius fratri tuo. Demũ bene, quę sunt Cæsari, prius reddẽda discernit: quia nemo potest esse dei, nisi prius contẽpserit quę sunt mũdi. Relinque prius tẽporalia mũdi: vt possis Deo vacare. Nõ apparuit Deus Mosi vsq; adeo exiuit de Aegypto. Nec tu frueris diuinis cõsolationibꝰ, nisi prius despicias res terrenas &c. ¶ Nota etiã, quod non dixit date, sed reddite: quia dare est donare vel sponte dare: reddere autẽ est soluere, & dare, quod accepit. In omni enim debito soluẽdo est reddere. quia nullũ debitum causatur, nisi ex accepto. Deo enim debemus aliquid, quia ab eo suscepimus omne bonum: principibus debemus tributa, quia ab eis recipimus defensionem, tranquillitatem, & alia bona. Propter hanc autem obligationem potius dixit, reddite, quam date. Nec dicit reddite Cæsari, quæ petit: sed reddite, quæ illius sunt. Nam vbi potestas aliquid à

Marginal notes (left): Cap. 1. cogitabat Maria quæ salutatio esset. — 1. Pet. 2. — Phi. 3. — Mat. 25. — libr. 6. Exa. cap. 8.

Marginal notes (right): Mat. 17. — Rom. 13. — 1. Cor. 15. — Gene. 29. — Mat. 5. — Exo. 3.

nobis petit, per quod offendi Deum necesse esset: id
non esset Cæsaris, sed Diaboli tributum : quam ob-
rem, nec facere illud debemus. oportet enim magis
Act.4. obedire Deo, quam hominibus. Proinde Christus
mox subiecit, reddite quæ sunt Dei, Deo. Quare nos
docere vult Christiano nō satis esse, si Cæsari, & po
testati obedientiam præstet : nisi Deo obediens sit.
Vult etiam regum, principū, magnatum per hoc in-
dicare seruis, quod coram Deo non erunt excusati,
si propter dominorum suorum negotia negligūt, &
omittunt, quę Deus exigit, aut ob rationem suorum
dominorum aliquos homines iniquis modis grauāt.
Domino tuo fidelis esse debes, sed scito intereà Deo
te plus debere. Docet etiam Christus ecclesiæ aucto
ritatem & regnum, diuersa esse à regno, & auctorita-
te mundi: sic tamen, vt neutrum reijciat, sed potius
confirmet. Ad regnum mundi pertinēt census, tribu
ta, & vectigalia: pertinent, & ius effundendi sangui-
nis humani, quando res postulat. Ad regnum Dei
pertinet in suis causis ius dicere, filios rebelles puni-
re, ac pœnas meritas eis infligere. Docet quod magi
stratus non debet exercere tyrannidem in subditos,
nec diripere, quæ possident : sed debent esse cōtenti
tributis debitis. Nā non dicit, reddite Cæsari omnia:
sed quæ sunt Cæsaris. Nō cōstituit Deus magistratū,
vt pro suo arbitrio, & libidine expilaret subditos: sed
vt ab illis moderate exigeret, quæ ad rem pub. hone
stè gubernādam spectarent. Docet quod sicut Deus
autoritatem regendi populum præstitit magistratui,
& semper promouet : ità magistratus debet Deo, &
ecclesiæ Romanæ ipsius sponsę omnem obedientiā:
Et sicut Romana ecclesia docet populum magistra-
tui esse subiectum: ità & ipse (qui non sine causa gla
Rom.13. dium portat) debet ecclesiam defendere, ac subditos
suos ad eius obedientiam, reuerentiamq; compelle-
re, quod ex diuino iure profanus magistratus debet
ecclesiastico: & sic adimplebunt præceptum Domi-
ni dicentis : Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari : &
quæ sunt Dei, Deo. Docet censum, tributa, vecti-
gal, decimas, & si quæ istiusmodi plura sunt, non so
lum Cæsari, sed etiam legatis eius, & non modo pro
bis, sed improbis etiam porrigenda, pendendaq; esse.
Atque hoc egregie ex hoc verbo Christi conuinci-
tur, si consideremus quo tempore Christus talia ver
ba loquutus sit: Nimirum temporis Cæsaris Tiberij,
qui nō solum ethnicus, & idololatra erat, sed etiam
impius, & crudelis tyrannus : ex quo manifeste de-
monstratum est omnia prædicta non solum probo,
sed etiam malo Cæsari : & non solum illi, sed etiam
legatis ipsius prorrigenda esse, & reddenda, qualiacū
que illa sint. Hoc etiā docet Petrus seruos subditos
1.Pe.2. esse debere in omni timore dominis : nō tantū bonis
& modestis, sed etiā discolis. Paulus omnis (inquit)
Rom.13. anima potestati sit subdita. Dicit omnem potestatē
esse à Deo, & qui resistit potestati, eum facere contra
Dei ordinationē. Per me (inquit sapiētia Dei) reges
Prouer.8. imperant, & potētes discernunt iustitiā. Qua propter
Iosaphat suis iudicibus, & præfectis denunciabat, vt
2.Par.19. bona fide agerent: siquidē officiū eorū, non hominis
est, sed Dei mādatum. Et quod magis est dicit Deus
Psal.81. per Dauid ad iudices, & potētes. Dixi, Dij estis vos.
Hoc est ordinaui & cōmisi, vt diuina munera obea-
tis: nimirū pacem, disciplinā iustitiā, honestatē, & bo

nos mores colatis, peccata arguatis, &c. Quę omnia
diuina sunt. Igitur Dei præcepto, vt ex hac litera cō
stat, tenemur regi dare: qui per Samuelem iura regni *1.Reg.8.*
mōstrauit. Ius enim regis est, vt alatur à regno in pō
pa regali: & vt ei regnū subministret omnia, quæ ne
cessaria fuerint, tū ad bella gerenda, tū ad pacem con
seruandā. Ideo Cæsari, qui tributū exigebat ad iusti-
tiā exequendā, pacē tuendā, bellum gerendū, & splē
dorem seruandū iussit reddenda: sed de hoc dicta suf
ficiant. Non est opus amplius ostēdere populo tene-
ri ad tributū soluendū regibus: nam ipsis, eiusq; mini
stris curæ maximę est illud exigere, adeò, vt non so-
lum de hoc: siquidē tot publica vectigalia, & tributa
subditis imponunt, vt potius prędari dicantur, quam
exigere: quare in his nō plus perdamus olei, & operis.
Sed quia pauci sunt, qui ea, quę Dei sūt, Deo reddāt,
nō ab re esse duxi de his aliquid dicere: nouū enim ap-
paret hoc, quod est dare Deo, quæ sunt Dei. Nonne
cælū, terra, & quicquid in nobis est sunt Dei? Omnia
enim per ipsum facta sunt. Quāuis verū sit, quod om
nia sint Dei immortalis, tamen quædā sunt, quæ ma *Psal.148.*
iori ratione dicūtur esse eius, quā alia. Sicut verbi gra
tia. Si te domū regiam conferas inuenies hoc cubicu
lum, & cellā regis esse quia in eo rex residet, atq; ha-
bitat : aliud vero reginę, principis ve, quod ipse in eo
residet. Tota nanq; domus regis est: sed hæc vel illa
pars illius esse dicitur ratione habitātis in ea. Eodem
modo, quāuis omnia Dei optimi maximi sunt, & in
eis habitet per essentiā, præsentiā, & potentiā: tamen
excellentiori modo in anima residet cū per gratiā in
ea habitat, quā in reliquis. Ideò in scriptura dicitur.
Anima iusti est sedes sapientiæ Dei, quia in ea Deus *Sapi.7.*
habitat, & quiescit: sicut tu quādo in tuo sedili sedes.
Ideò sigillatim Dei creatura vocatur, domusq; eius.
Vnde, & si omnia Dei sunt, speciali modo anima Dei
esse dicitur, propterea quod in ea per gratiā habitat:
secundū quem modū in alijs rebus Deus nō est. Præ
terea dicitur anima nostra Dei, quia hāc ipsam ex ni
hilo immediatè ipse Deus ad imaginē, & similitudi-
nem suam creauit. Habet literatus in suo archiuo, seu
bibliotecha plurimos libros, inter eos quendā habet,
quē ipse edidit, & composuit: de quo dicit, liber iste
meus est. Nōne cęteri illius etiam sunt? maxime : sed
illū quē ipse cōposuit, specialius suū vocat, eo quod
proprio marte eructauit. Et anima Dei esse dicitur:
quia est illius imago. De alijs creaturis dixit. Produ-
cat terra herbā virentē. Producant aquę reptile, &c. *Gen.1.*
Nā licet omnia Deus creauit: tamen alię creaturę de
ductę sunt ex potētia materię: sed non anima, quę ab
ipso immediatè ex nihilo creatur. Nō dixit Deus pro
ducāt aquę animā, vt de piscibus: nec dixit, producat
terra animā viuentē, in genere suo, iumenta, reptilia,
& bestias terrę : sed faciamus hominem ad imaginē,
& similitudinem nostram : sic se habet anima sicut
liber eductus ab illo ingenio, imagine & similitudi
ne Dei : ideo illa pręcipuè res, & creatura Dei dici-
tur: & nō cæteræ creaturę. Hanc animam vult Deus
vt illi des, & de illa dicit dominus. Reddite, quę sunt
Dei, Deo. Quomodo redditur? Amore. Officiū amo
ris est, & munus eius, vēdere amantē pro re amata.
Anima nostra pręstātiori modo ibi est, vbi amat, quā
vbi animat. Qui aliū amat, amore datur ei, quē amat:
& ita magis est eius, quem amat. Cum ergo amor
trans-

transformet amantem in amatum, in eumque transfundat: tũc quis dari Deo dicetur, quãdo eum amat. Ideo in sacris literis viri iusti, & amantes Deum vocantur viri Dei. Sic puer Saul vocauit sanctum prophetam Samuelem dicens. Ecce vir Dei est in ciuitate hac. Et Saul etiam dixit. Quid feremus ad virum Dei? Panis deficit in Sitarchijs nostris: & sportulam non habemus, vt demus homini Dei. Mulier etiam Sareptana dixit Helię. In hoc cognoui, quoniam vir Dei es tu. Et nuncij regis Ochoziæ dixerunt Heliæ. Homo Dei, præcepit, vt descendas, Rex. Mulier etiam illa Sunamitis loquẽs ad virum suum dixit de Eliseo propheta, Animaduerto, quod vir Dei sanctus est iste. Et econuerso quando quis mundum amat dicitur vir mũdanus. Sic de diuitibus auaris dicit Psalmista. Nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus suis. De viro religioso, qui sanctè viuit, cum in contemplatione arripitur, dicimus quod datur Deo. Tu ergo vide quod des Deo, quę Dei sunt: eo modo des animam, te ipsum, totumque diligens eum super omnia, & plusquam te ipsum. Vnde Dauid in Psalmo quærit dicens. Quis ascendet in mõtem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Et respondet. Innocens manibus, & mundo corde, qui nõ accepit in vano animam suam. In vano accipit animam, qui Deũ non redamat, cum Deus eam sibi ipsi creauerit. Sed iam modo omnes mundo dantur, carni, vitijs, & peccatis. Instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amãtes: elati, cupidi, &c. Quid aliud iam in mundo regnat nisi amor sui ipsius? Quid diligunt homines, nisi se ipsos? &c. Attendamus igitur, ne rem Dei nobis vendicemus: sed reddamus ei, quæ ipse dedit nobis, ad hoc, vt redderemus: cognoscamus eum nam participes intellectus nos fecit, vt eũ cognosceremus. Memores simus Dei, siquidem memoriam contulit, vt recordaremur beneficiorũ eius erga nos. Diligamus eum, siquidem voluptatem dedit, vt ipsum diligeremus: tandem demus illi animã, & nosmetipsos, quandoquidẽ creaturæ eius sumus, & fecit nos, vt ei redderemur. Sed ad alia. *Et non potuerunt verbum eius reprehendere coram plebe. & mirati in responso eius tacuerunt.* Optime enim Salomon dixit. Non est sapientia, non est scientia, non est cõsilium contra dominum. De ipso etiam ait Iob. Qui comprehendit sapientes in astutia eorum, & consilium prauorum dissipat. Non potuerunt isti sapientiam Christi concludere: imo quod amplius eum interrogabant: eo plus glorificabant eum, & confundebant se ipsos. Itaque mirabantur, quod tam irreprehensibiliter mox respondit: quod insidiandi, calumniandique locum non repererunt. Prosequitur nunc Lucas historiam suam: & agit de quadam quæstione proposita Christo à Sadducæis, per quam voluerunt Christi sapientiam explorare. *Accesserunt autem quidam Sadducæorum, qui negant resurrectionem, & interrogauerunt eum dicentes.* Sadducæorum quædam secta erat apud Iudæos: qui, vt hic dicitur, negabant resurrectionem. Ideo notandum, quod, (vt Iosephus decimo octauo antiquitatum enarrat) quatuor fuerunt apud Iudæos opiniones, vel sectæ, Pharisæorum scilicet, Sadducæorum, Essæorum, & Iudæ Galilæi. De Pharisæis, & Sadducæis tantum faciunt mentionem Euangelistæ, quia isti soli Christo aduersabantur: & ipse de multis eos arguebat, præcipue Pharisæos. De secta Essęorum nihil narrant Euãgelistæ, quia erant viri boni: & fortassis nunquam contigit eos Christo aduersari, vel concurrere cum eo ad aliquid. De secta autem Iudæ Galilæi non fit mentio in euangelio, quia minor erat. Istarum vero duarum, scilicet Pharisæorum, & Sadducæorum Euangelista ponit differentiam, quæ erat præcipuè in credendo: quia Pharisæi erant Catholici: credebant animas esse immortales, resurrectionem futuram, & angelos esse spiritus. Sadducæi autem negabant resurrectionem, animæ immortalitatem: & dicebant non esse angelos, nec alios spiritus, sed sola entia corporalia: propter quod erant sæpe multæ cõtrouersiæ, & quæstiones inter Pharisæos, & Sadducæos. Ideo Paulus, cum ab hominibus accusaretur Iudæis, vt faceret discordiam inter eos, dixit. Viri fratres. Ego Pharisæus sum & filius Pharisæorum: de spe, & resurrectione mortuorum ego iudicor. Et cum hoc dixisset facta est dissensio inter Pharisæos & Sadducæos: soluta est multitudo. Aduerte nunc, quod quanuis Sadducæi & Pharisæi essent inter se diuisi, & contrarij: tamen, vt Christum persequantur, coniuncti erant, & vnanimes. Sic Herodes, & Pilatus in passione Christi facti sunt amici vt Christũ eluderent: cum antea inimici essent inuicem. Sic solent impij coniungi, & coadunari, vt bonos persequantur. Sed tamen, quid dicant, audiamus. *Magister. Moses scripsit nobis si frater alicuius mortuus fuerit habẽs vxorẽ, & hic sine liberis fuerit, vt accipiat eã frater eius vxorem, & suscitet semen fratri suo.* Hoc præcepisse Mosem habetur in Deuteronomio: sed scripsit hoc, non tanquam mandatum nouum, sed tanquam vetus, & approbatum propter antiquos patres, vt patet in filijs Iudæ, & Thamar. Nam, vt in Genesi habetur, dixit Iudas ad Onam filium suum. Ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi, vt suscites semẽ fratris tui. Ratio huius mandati prima fuit obseruatio distinctionis tribuum familiarumque illius populi. Secunda multiplicatio fidelium ad cultum Dei. Magistrum etiam illum vocant, quod nomen est honoris, vt illum facilius decipiant, more adulatorum. Sed ponunt causam dicentes domino. *Septem ergo fratres erant, & primus accepit vxorem, & mortuus est sine liberis: & sequens accepit illam, similiter & omnes septem, & non reliquerunt semen, & mortui sunt. nouissime omnium mortua est mulier. In resurrectione ergo cuius eorum erit vxor, si quidem septem habuerunt eam vxorem.* Vide qua astutia historiam hanc (si modo historia est) narrauerunt Pharisæi. Primo ne quis diceret impie factum, quod vnica mulier septem maritos succedentes habeat: illi adducunt legis præceptum: & vt res absurdior appareret, non duos, aut tres, sed septem ponunt viros. Tertio nullus est illorum, qui renuerit illam accipere in coniugem. Quarto nullus ex illa sustulit filiũ, vt nulli eorum aliqua concederetur prærogatiua, qua fretus in futura vita eam haberet vxorem. Quinto non vacat astutia quod aiunt mulierem superuixisse adhuc etiam illis septem defunctis maritis. Si enim postremus maritus post vxoris mortem superstes fuisset, videretur forte, & ipsi deberi vxor. Cum itaque sic sese habeat, mirari se fingunt Sadducæi, quis nam illius vxoris in alio mundo maritus sit,

1. Reg. 9.
3. Reg. 17.
4. Reg. 1.
4. Reg. 4.
Psal. 75.
Psal. 23.
2. Timo. 4.
Prouer. 31.
Iob. 5.
lib. 18. c. 2.
Act. 23
Matt. 27.
Deute. 25
Gen. 38.

sit, cum non sit maior ratio de vno, quam de alio. *Et ait illis Iesus. Filij huius sæculi nubunt, & traduntur ad nuptias illi vero, qui digni habētur seculo illo, & resurrectione ex mortuis, nec nubent, nec ducent vxores nec vltra mori poterunt.* In alia vita non erunt nuptiæ sicut in terra: nam in hac vita necessariæ sunt nuptiæ ad conseruationem speciei: & cum homines pereant, si corruptis alij nō succederent, actum esset de generatione humana. At vero in cælo nec est mors, nec ergo erit opus generatione nec nuptijs: quia nihil deficit ibi, quid ergo est opus generantem? AEquales enim angelis sunt, & filij sunt Dei: cum sint filij resurrectionis. Angelos dixit beatos ad tolendum errorem, qui poterat suboriri: nā putaret forte quis quod abstinerent ibi homines à venereis, quasi ex mandato Dei, sicut hic abstinent, qui se castrauerunt pro-
Mat. 19. pter regnum cælorum. Nam si hoc esset cum dispositio ex parte corporis ad venerea, appetitus ad illa nō desit consequenter quædam pœnalis afflictio incohibendo illas concupiscentias esset. Christus autem abstulit hæc ostendens, quod ex conditione huius status, homini illud proueniet: quia ex conditione status competit nunc homini venerea exercere, & delectabiliter exercet, & cum tristitia abstinet: eodē modo tunc ex conditione status competit homini non exercere venerea, & delectabiliter carebit illis, quoniam erit tunc sibi quasi naturale ab eis abstinere. Sicut enim angelis naturale est non exercere venerea, nec concupiscere, ideo non indigent virtute aliqua moderante ad cohibendum voluptatum venerearū concupiscentias, cum hæc nec eis accidere possint. Igitur erit hominibus tunc, vt angelis, ex conditione status non concupiscere: quamobrem non erit eis pœnale abstinere, sicut nobis. Præterea dixit hoc Christus ad specialiter reijciendam, & explodēdam opinionem Sadducæorum: nam ipsi non solum resurrectionem, sed etiam angelos, & spiritus esse negabāt: & ideo Dominus cōtra totam protulit in medio positionem. Tertio dixit hoc Christus, vt ostenderet perfectionem abstinentię à venereis: nam licet sint alia opera magis meritoria, & perfectiora apud Deum, quam abstinere à venereis: tamen nihil est, quod magis hominem spiritualem reddat. Ideo quādo Christus loquitur de alijs actionibus virtutū, nō dicit homines futuros sicut angelos: sed solum quando de abstinentia à venereis: quoniam nihil est quod magis carnalem, bestialē, animalem, & ab spiritualitate remotum faciat, quam exercitium venereorū. Nota tamen, quod hic non dicit Christus, erunt angelis in meritis æquales: nā multi homines sunt sanctiores multis angelis, & alij inferiores: nec omnes angeli sunt eiusdem meriti, nec eiusdem gradus gloriæ: sed quidam maioris gloriæ, & alij minoris: nec inter homines sunt omnes æqualis gloriæ. Ideò hæc æqualitas intelligenda est in conditionibus, quæ pertinent ad incorruptibilitatem: ideo omnis alteratio, corruptio, imperfectioque æqualiter auferūtur ab angelis, & ab hominibus in resurrectione: nam quantum ad hoc omnes homines, & omnes angeli erunt æquales, licet angelis conueniāt hoc secundum naturam, hominibus autem secundum gratiam. Mat-
Mat. 22. thæus clarius expressit dicens, quod erunt sicut angeli Dei, hoc est incorruptibiles immortales & glo-riosi, sicut illi spiritus beati, sed Christus postquā eorum argumentū soluit: contra illorū errorē de animarū immortalitate, & resurrectione mortuorū loquitur dicens. *Quod verò resurgant mortui: & Moses ostēdit secus rubum, sicut dicit dominum Deum Abraham & Deum Isaac, & Deum Iacob.* Poterat Christus allegare ad hoc propositum plures alias scripturas: vt illud Danielis. Multi, qui dormiunt in terræ puluere euigilabunt. In Ezechiele apertior scriptura est de ossibus aridis, super quæ inducta est caro, & introiuit in ea spiritus. Iob clarissimè. In nouissima die de terra surrecturus sum: & in carne mea videbo Deum. Et etiam in libris Machabæorum. Nisi enim eos, qui ceciderant resurrecturos speraret, &c. Allegauit autem hanc auctoritatem, quæ parum videbatur agere, nisi in argumentum, & nonnullas, quæ clariores erant: alias nanque non recipiebant Sadducæi, eo quod aliæ erant in libris Prophetarum, & Sadducæi non recipiebant, nisi quinque libros Mosi vt ait Hieronymus: & ideo in Exodo adduxit hanc auctoritatem. Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac Deus Iacob. Ex hac igitur auctoritate probat Christus resurrectionem mortuorum dicens. *Deus autem non est mortuorum, sed viuorum: omnes enim viuunt ei.* Accipiuntur hic Abraham, Isaac, & Iacob non pro animabus, sed pro personis, quæ simul corpus, & animam habent: & isti dicuntur viuentes, non quod realiter viuerent, nam mortui erant, sed quia viuebant in Dei dispositione. Ipse enim disposuerat de illis quod aliquando viuerent, potens erat viuificare eos quandocunque vellet, & tunc valet ratio magis apertè. Abraham, Isaac, & Iacob viuent, ergo resurrecturi sunt. Quia non est aliud, eos sic viuere, nisi viuere in Dei dispositione: id est, quod disposuit Deus eos viuificare aliquando. Tamen quando Deus hoc dixit Mosi iam isti obierant, nam Deus vocauit se Deum eorum, ergo viuebant: quia non entis, nec vllus est Deus, nec dominus. Ergo Abraham, Isaac, & Iacob viuebant, quanuis essent mortui, si Deus erat Deus eorum. ¶ Sed obijciet aliquis dicens, quod male concludat Christus istos viuere: eo, quod non probat eos simpliciter viuere, sed viuere in Deo. Vnde hic clare ait Lucas. Omnes enim viuunt ei. Et quantum ad vitam, quæ est in Deo nō distinguuntur viuentia à non viuentibus, quia omnia viuunt Deo. Dicendum, quod aliud est viuere in Deo, & aliud viuere Deo: viuere in Deo est, habere exemplar in Deo, quod sit vita, vel viuens: viuere Deo est, habere vitam in spe secūdum quod Deus disposuit, licet in præsenti non habeatur. Primum competit omnibus entibus: secundum competit solis hominibus. De primo patet, quia omnia, quæ fiūt à Deo sunt: & prodierunt, tanquam à causa prima, quia ipse non est agens à casu, sed agens propter finē. & secundum præconceptionem oportet poni cuiuslibet rei ab ipso faciente exemplar, vt speculum, seu ideam quandam in eo, sicut est in cęteris artificibus. Illa autem idea, seu similitudo rei fiendæ est aliquid viuēs cum sit ipse Deus: quia in Deo non est aliquid absolutū distinctū ab ipso. Et quia res dicūtur esse in mēte artificis eo modo quo species illarū sunt in eo: sic in Deo res quęlibet est eo modo quo exēplar eius est. Sed illud exēplar est aliquid viuens in Deo: ergo quæli-

Dan. 12
Exe. 37.
Iob. 19.
2. Mac. 12.
libr. 3. com. Mat. c. 22.
Exo. 3.

quælibet creatura est aliquid viuens in Deo. Imo vi-
Ioan. 1. ta, sicut Ioannes ait. Quod factũ est in ipso vita erat. Melius dixit vita, quam viuens: quia si diceret viuẽs significaretur aliquid ab eo distinctum: & tamen nihil est in Deo, quod ab eo distinguatur, sed quod est, ipse est Deus: Deus autem est vita: ideo quod in ipso est, vita est, quæ ipse est. Sed ista prædicatio non est formalis, vel denominatiua, sed magis per causam, scilicet id, quod est, vita in Deo est: id est à vita, quæ est Deus, per ideam, seu formam exemplarem, quæ non est aliud quam ipse Deus. ¶Aliud est autem viuere Deo, talia nanque viuunt formaliter, & non per causam, sed imperfecte: quia viuunt in spe, vel dispositione. Et ita homo, qui fuit, & iam non est, & de quo Deus disposuit, vt rediret aliquando ad vitam: viuit Deo, quales sunt, qui resurgent & qui nõdum nati sunt, & Deus disposuit, quod nascerentur, viuunt Deo, id est iuxta Dei dispositionẽ, qua præordinauit, quod eos aliquando viuere faceret. Quamobrem, cum plus sit viuere Deo, quam in Deo, quid quid viuit Deo, viuit in Deo: nõ tamen ècontrario, quia omnia entia viuũt in Deo, & soli homines, qui non sunt, vel qui iam fuerunt viuunt Deo. Ergo quicunque viuit Deo, viuit in Deo, sed non ècontra. Et scriptura distinguit istos duos modos loquẽdi, quia quando loquitur de omnibus entibus, prout habent in Deo exemplaria, dixit quod factum est in ipso, vita erat: quando autem de mortuis resurrecturis dicit hic noster Lucas, quod omnes viuunt ei. Et talem modum loquendi secuta est Ecclesia, cum orat pro defunctis dicens. Regem, cui omnia viuunt, venite adoremus. Non dixit, in quo omnia viuunt, quia nõ orat pro omnibus entibus: sed tantum pro omnibus mortuis, qui Deo viuunt, sed ad rẽ. *Respondentes autem quidam scribarum, dixerunt ei. Magister bene dixisti. Et amplius non audebant quicquam interrogare.* Per duos, vel tres dies ante passionem, hoc fuit scilicet die martis post dominicã palmarum, non fit mẽtio de resipiscentia, sed tantum de timore, quo deterriti timebant. Ecce quomodo in istis perduntur opera Dei, & eius prædicatio. Vtinam tu non desinas à malo, non voluntate, sed coactus, &c. *Dixit autem ad illos. Quomodo dicunt Christum filium esse Dauid: & ipse Dauid dicit in libro psalmorum. Dixit dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Dauid ergo dominum illum vocat: & quomodo filius eius est?* Interro-
Mat. 22. gauit Christus eos, vt Matthæus enarrat, cuius fi-
Psal. 88. lius esset Christus: illi responderunt, & bene, quod
Psal. 131. erat filius Dauid. Sic enim scriptum est in psalmo. Semel iuraui in sancto meo si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit: & thronus eius sicut sol in conspectu meo. Et alibi. Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum de fructu vẽtris tui
Iere. 13. ponam super sedem tuam. Ecce dies venient (ait Hieremias) & suscitabo Dauid germen iustum: & regnabit Rex, & sapiens erit, &c. Contra hanc responsionem argumentatur Christus ex auctoritate psalmi, non quod velit probare quod Christus non erat filius Dauid, quia certè erat filius eius secundum carnem, vt ipsi bene responderant: sed voluit probare, quod Christus esset Deus, in quo maior erat Dauid, & hanc excellentiam Christi insinuat argumentum, quod tale est. Nullus est maior Dauid, qui Deus non sit: sed Christus est maior Dauid: ergo est Deus. Minor huius syllogismi probatur, quia Dauid Christum vocat dominum, vt illud. Dixit domi- Psal. 109.
nus domino meo, sede à dextris meis. Et si dicatis. Dauid homo erat, & poterat errare. Certũ est quod Dauid, & quilibet propheta potuerit errare, & mentiri extra actum prophetiæ: sed in actu prophetiæ impossibile est mentiri, sicut nec Deus, qui loquitur per os prophetæ. Et ideo Christus hic notanter dixit in psalmis, & Matthæus dicit, quod dixit in spiritu, hoc est, in spiritu prophetico. Igitur si Dauid in spiritu vocat illum dominum, in quo actu prophetico errare nan poterat: quomodo filius eius est? Sed certum est, quod est filius eius: ergo aliquid est in Christo plusquam esse hominem. Maior autem syllogismi probatur eo quod apud Iudæos nullus erat maior Dauid, quia Dauid omnibus excellentior fuit. Primo ex dignitate, nam ipse fuit Rex, & ne- 2. Reg. 7.
mo poterat esse maior rege. Et non solum fuit Rex, 1. para. 17.
sed etiam excellẽtior omnibus regibus: cum ipse primus fuerit omnium, qui regnauerũt ex Iuda, & primus omnium regum sanctorum, ratione cuius datum est regnum successoribus eius, etiam si ob ipsorum peccata auferre voluerat deinceps Deus sæpe re- 3. Reg. 11.
gnũ de stirpe illa: sed propter ipsum Dauid reliquit & 12.
duas tribus in quibus regnaret eius posteritas. Secundo Dauid excessit illos, in sanctitate, nam de eo dixit Act. 13
Deus. Inueni virum secundum cor meum, quod de alio non dixit in toto veteri testamento. Tertio in illo fuerunt, tres dignitates, quæ in nullo viro Iudęo inuentæ sunt, nisi in eo: nam erat Rex, Patriarcha, & Propheta. De regno, & propheta notum est: sed de patriarchatu dixit Petrus. Viri fratres liceat au- Act. 2.
dẽter dicere ad vos de patriarcha Dauid. Moses fuit propheta, & magnus: sed non fuit Rex, nec Patriarcha. Isaac fuit Patriarcha, sed non Rex, nec Propheta. Abraham vero, & Iacob fuerunt Patriarchæ & prophetæ: sed non fuerunt reges. De patriar- Gen. 20.
chatu vtriusque manifestum est, & de prophetia pa- Ioan. 8.
tet, quia Deus vocauit Abraham prophetam: & vidit in spiritu, Christi incarnationem. Et Iacob spiri- Gen. 49.
tu prophetico nuntiauit filijs suis ventura. Dauid autem omnia tria simul habuit: & nõ solum habuit, sed etiam omnia per excellentiam habuit: siquidem propheta fuit & maximus prophetarum: ideo per antonomasiam vocamus eum prophetam. Excellentior etiam fuit omnibus regibus: ex quo etiam sequitur quod fuerit potentissimus in patriarchatu ex eo quod pater fuit omnium regũ Iudæ. Igitur cum nullus purus homo excellentior fuerit in veteri testamẽto Dauid, & ille Christum vocat dominum, sequitur quod Christus aliud quid habeat excellẽtius homine. ¶Hoc autem, quod dicit, sede à dextris meis, potest referri ad diuinam, seu humanam naturam. Si ad humanam, tunc dicẽdum est secũdum August. in libro de Symbolo, quod non est intelligendũ, quod Deus pater humanitatem Christi ad dexteram suam collocauerit: quia Deus mẽbra nõ habet, vt possit dici dextera, vel sinistra in eo: sed est sermo metaphoricus, quia sicut in dignitatibꝰ humanis, nullus apud regẽ, vel aliquẽ dominũ dicitur prę̃stãtior, & dignior, quã qui ad dexteram eius sedet: sic etiã Deo esse gratius, & subli

& sublimius dicitur quod est ad dexteram virtutis Dei patris. Sic illa humanitas Christi est apud Deũ, exaltata quantum est posibile aliquã naturam exaltari: ita quod nunquã alia sic exaltabitur: quoniã, vt Psalmista ait, De⁹ pater gloria, & honore coronauit dilectũ filium suũ, & constituit eum super opera manuũ suarum, vt Stephanus cũ lapidaretur aiebat, Ecce video Iesum stantẽ à dextris virtutis Dei. Et Christus. Videbitis filiũ hominis sedentẽ à dextris virtutis Dei. Verum si dextera refertur ad diuinã naturã, tunc per dexteram intelligitur æqualitas patris, & filij, ne quis crederet Dei filiũ propter assumptam humanitatem esse minorem patre secundum diuinitatem: ideo filius dicitur sedere ad dexteram patris, id est, ad æqualitatem patris. Ideo Paulus ad Colossenses. Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est ad dexteram Dei sedens. Et ad Hebræos. Cum sit splẽdor gloriæ, & figura substantiæ eius, &c. Et adorẽt eum omnes angeli eius. Itaque sedere ad dexteram quantum ad diuinitatem est esse æqualem Deo: sed sedere secundum humanitatẽ est frui potioribus bonis Dei præ cæteris creaturis, id est, in maiori beatitudine.

Psal. 8. Act. 7. Mat. 27. Colo. 3. Hebre. 1.

¶Nota quod sicut Deus pater alloquitur filium dicens, sede à dextris meis, donec ponam, &c. Sic nos hoc ipsum Christo dicamus, sede ad dexterã nostrã, donec inimicos tuos ponamus sub pedibus tuis. Sede inquam, ad dexteram: hoc est in loco nostro meliori, in nostris melioribus bonis. Qui solam fidem habet, sicut malus Christianus, qui est in peccato mortali, habet Christum in intellectu per solam fidem informem, quia Christum cognoscit: sed non habet illum sedentem in meliori loco, hoc est, in voluntate per charitatem, & dilectionẽ Dei formatam. Et quoniam Christus vult sedere non tantum in intellectu per fidem, sed in volũtate per dilectionem Dei, ideò non dixit, sede in dextera, sed sede in dextris: quia in vtraque potentia sedere oportet per fidem viuam. Præterea, qui frequenter cadit in vitia, & frequenter inde resurgit, non habet Christum sedentem, sed discurrentẽ. Dic ergo ei. Sede fixus in melioribus meis bonis. ¶Sequitur vlterius. Donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis. Inimici Christi, & eius hostes sunt appetitus noster deordinatus, caro rebellis, voluntas carnis, & mundi illecebræ. An non prudẽtia carnis inimica est Deo? An non lex carnis repugnat legi Dei? Age tu, vt hi inimici sub pedibus Christi sint. Fœlix anima, vbi hostes Christi sunt, Christo subiecti, & vbi solus Christus imperat, & regnat, vbi anima liberata de manibus suorum inimicorum seruit ei in sanctitate, & iustitia coram ipso. Vide etiam quòd sicut pater in cælo non solus, sed merito Christi, Christo subijcit hostes: ita nec nos soli, sed ex meritorum Christi efficacia, suos illi hostes subijcimus. Vt enim factus est Christus nobis sapiẽtia à Deo: ita factus est victoria: vt qui gloriatur in domino glorietur. Sed væ illis, qui eum, quem pater cælestis ad dexteram collocat, illi non ad dexteram, sed sub pedibus inimicorum suorum deijciunt. Tu, qui peccas, non ne Christus est sub pedibus luxuriæ tuæ, auaritiæ tuæ, aut superbiæ tuæ? De hoc scelere, & de hac impietate conqueritur Christus per prophetã Esaiã dicens. Seruire me fecistis in peccatis vestris. Facis em Chrũm seruũ iniquitatũ tuarũ. Flebat Hieremias quòd hostes animæ facti essent in capite si hostes in capite vbi nam Christum collocasti? Cecidit (inquit) corona capitis nostri. Christus, qui corona est capitis nostri, cecidit sub pedibus impiorum. De hoc per Dauidem queritur Christus coram patre. Miserere mei, quoniam cõculcauit me homo: conculcauerunt me inimici mei. Et Paulus etiam. Quando (inquit) putastis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit? Vides ergo quomodo iniqui Christum pedibus calcant, quem pater posuit ad dexteram suã super omne nomen, quod nominatur in hoc sæculo, & futuro, vt Paulus ait: cum impijssimi peccatores sub pedibus dæmonum, & peccatorum statuunt.

Rom. 8. Rom. 7. Luc. 1. 2. Cor. 10. Esa. 45. Treno. Treno. 5. Psal. 55. Hebre. 10. Ephe. 1.

¶Expende etiam quod non solum est filius Dauid, quia factus ex semine illius secundum carnem: sed etiam dominus est eius secundum diuinitatem. Sed inquis, quid prodest nobis, quod Christus sit Dauid Dominus? Audi quod ad te attinet. Christus ille est, ad quem Deus dixit. Sede à dextris meis donec ponam inimicos tuos, &c. Talis rex est Christus, qui à dextris dominatur: hoc est, cuius regnum spirituale est. Sinistra enim significat temporale. Rex est, & victor non solum in seipso, sed etiam in nobis. Quapropter ad nos dicit. Confidite, ego vici mundum. Sed audi iam quomodo in nobis regnet, & vincat. Dominare in medio inimicorum tuorum: dicit dominus ad eũ. Nõ dicit annihilabis inimicos tuos, vt amplius nullus eorum sit: sed inter medios hostes eris, vbique ab illis affligeris, sed tamen dominus, & rex manebis. Nõ enim penitus tollit à nobis malum Christus: sed dat virtutem, ac fortitudinem, vt vincamus. Huc spectat, quòd Salomon dicit. Sicut liliũ inter spinas, sic amica mea inter filias. Quapropter contenti esse debemus, & gnauiter vti illius gratia, si non vult auferre à nobis, quod nos premit: sicuti ad Paulũ dicit. Intereà temporis etiam nos cũ Christo regnare oportet inter medios hostes, donec nobis Deus tandem etiam inimicos nostros pedibus nostris subijciat, vt verè possimus dicere. O mors vbi est victoria tua? Deo autem gratias, qui nobis victoriam dedit, & dat, per Iesum Christum dominum nostrum. Postremo etiam talis Rex est, cui omnes inimicos eius subijci oportet, idque duabus vijs. Alij vltro se illi dedunt, & agnoscũt eum pro domino suo, vti Paulus: qui postquam diu hostis, & persequutor Christi fuerat, postremo conuertebatur, vt diceret. Domine quid vis faciam? Ita fiebat scabellum pedum Christi: imo fiebat vas electum, vt nomen Christi portaret ante reges, & presides. Talem in modum etiam illa peccatrix subijciebat se pedibus Christi, & rigabat eos suis lachrymis. Itá & nos aliquando inimici eramus, nunc autem agnoscimus Christum pro nostro Domino. Beati homines, qui hoc modo, & volentes scabellum Christi fiunt. Verum, qui non vltro se dedunt Christo ij, vel inuiti æterno ipsorum damno, illi subijci coguntur. ¶Igitur ex hoc textu colligimus quod Christus Deus sit, & homo. Filius nanque Dauid, & Dominus eius. Quia homo est, humanus est, benignus, misericors, & clemens: ita vt audeamus, quanuis peccatores simus ad hominem humilem accedere. Deus vero est vt possit dimittere peccata, regna æterna donare, & gloriam perpetuam. Solatium nobis est quod homo sit

Rom. 1. 1. Ioan. 2. Psal. 109. Canti. 2. 2. Cor. 12. 1. Cor. 15. Act. 9. Luc. 7.

sit filius Dauid, vt ad eum accedamus: & quod sit filius Dei, vt possit ditare nos bonis æternis. Sed hæc sufficerint. Sequitur in cõtextu. *Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis. Attendite ab scribis qui volunt ambulare in stolis, & amant salutationes in foro & primas cathedras in synagogis, & primos discubitus in conuiuijs, qui deuorant domos viduarum, simulantes longam orationem. Hi accipient damnationem maiorem.* O quam multi etiam nunc in ecclesia horũ scribarum, & pharisæorum vitia imitantur, non Dei honorem, & gloriam, sed propriam commoditatem, venerationem, laudem, & famam quærentes, carni deseruiẽtes, ambitiosi, & simulatores, ac spiritualia propter temporalia exhibẽtes: vt quidam presbiteri propter oblationes multiplicant missas. Væ ambitiosis prælatis, carnalibus, cupidisq; doctoribus, & vniuersis superbiæ filijs. Hi certe maiorem damnationẽ accipient: quia maiora bona acceperunt à Christo, quã ceteri. Dum enim crescunt dona, rationes etiam crescunt donorum. Sed cur Christus hos sacerdotes Iudæorũ corã populo increpauit? Primo quia eorũ vitia publica erant. Secundo eo quod scandalizatiua fuerãt plebis. Tertio pro doctrina discipulorum vt exẽplo eius illi maiores increparent, & eorũ peccata patefacerent. Docet etiam fugiendum esse consortium & cõspectũ impiorũ. Isti enim erant peruersi, & facinorosi: ne autẽ coinquinarẽt totũ pecus monet populũ, vt caueant ab eis, & fugiant, dicens. Attendite ab scribis. Cauete ab eis, ne suo prauo exẽplo ducãt vos in interitum. Scriptum est enim. Qui tangit picem inquinabitur ab ea. Nulla infirmitas corporalis magis inficit, quam homo prauis moribus corruptus alios suo malo exẽplo. Iosaphat rex Iudæ, qui bonus erat, vix mortẽ euasit in quodã bello, eo q; se impio sociauit & ex parte Dei à quodã propheta sancto reprehẽsus est dicẽte. Impio præbes auxiliũ, & his, qui oderũt dñm amicitia coiũgeris: & idcirco irã quidẽ domini merebaris. Sed iam colligenda sunt vela, & huic capiti imponendus finis: gratia domini nostri Iesu Christi, qui in nobis operatur velle, & perficere. Eccl. 13. 3. Reg. 22. 2. par. 19. Phi. 2.

CAPVT. XXI.

N FINE PROximi capitis accusauit dominus scribas eo quod deuorarent domos viduarum & hoc sub specie religionis, facientes lõgam, & ornatã orationem: nũc autem ne quis existimet illa à domino in odiũ scribarum, & pharisæorum confecta: ostendit præsens historia quam faciles fuerint homines ad cõferendum munera sua in Gazophilacium templi. Ait nanque euangelista. *Respiciens autem Iesus videbat eos, qui mittebant munera sua in Gazophilacium diuites.* Cõsiderabat dominus populum, suas oblationes in templo facientem. Expẽde & tu, quam libenter attendat dominus eos, qui bonis operibus sunt intenti & quomodo eorum deuotioni congratulatur. Maximum tibi debet esse solatium hoc, quod sicut in illo tempore Christus oculis corporeis respiciebat, & intuebatur eos qui in templo offerebant: ità & eodem modo à cœlo, vbi ipse residet, respicit, & videt ille, cui omnia sunt aperta, labores, afflictiones, mœrores, & omnia, quæ pro eo in hac vita sustines: lachrymas, quas fundis, persequutionem, quam pateris, & cætera omnia opera, quæ in occulto facis. Quare ergo te laudas, & de rumore curas? Deus enim omnia videt, non solum opus, quod exerces, sed etiam intentionem, & cor, quo facis. Oculi enim eius nitidiores sunt sole: & ipse reddet vnicuiq; iuxta opera sua. Porro Gazophilacium nomen compositum est ex dictione Persica, & græca, φυλάττω quod est custodio quia sic locus dicitur esse vbi opes reconduntur γαζοφυλάκιον eratque Gazophilaciũ triplex. Vnum in quo ponebantur oblationes, & donaria regum: quod in libris regum musac sabbati vocatur. Secũdum in quo ponebantur oblationes sacerdotum, vocabaturque corbona. Tertium, in quo vulgi oblationes reponebantur, quod communi nomine Gazophilacium nominabatur: quod erat arca, in qua ponebantur oblationes ad sustentationem templi ad reparationemque ædificiorum ipsius. Interdũ quoque Gazophilacium dicitur locus in quo erat huius modi, arca iuxta illud Ioannis. Hæc verba loquutus est Iesus in Gazophilacio docens in templo. Vtinam diuitibus huius temporis curæ esset (horum exẽplo) templorum, & pauperum indigentia. Sed iam ad est tempus, de quo beatus Paulus Timotheo suo dicebat. In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa: erunt homines seipsos amantes, cupidi, &c. Nos sumus, in quos fines seculorum deuenerunt: & iam oculis nostris hunc vaticinium Pauli cernimus adimpletũ. Nam multę sunt ecclesię, vbi in plũbeo calice sanguis Christi consecratur, ornamentis egentes, atque ædificijs, mappisque altaribus consignatis. Si tamẽ forte domos diuitum huius seculi intraueris inuenies mirifica ædificia, abacumque aureum, & argenteum ad vescendum paratum: qui solum mundo magnifici, & liberales sunt, ecclesijs autem parci nimis, & auari, quandoquidem nunquam nisi paruas, & exiguas eleemosynas eis largiuntur. Et quod peius est, in multis locis non solum non conferũt templis eleemosynas sed potius eorum bona prædantur, eisq; spoliant. Vide in Germania quot templa, abbatiæ atque monasteria spoliata & dirupta sint. & in Hispania quot modo equites religiosi & commendatarij sunt, quicum rerum ecclesiasticarum possessores sint nullæ curæ eis est de necessarijs prouidere, calicibus scilicet & ornamentis: qui tantum student & consulunt propriæ sustentationi, sumptibus, delicijs, nec non

Hebr. 5. Eccl. 23. Mat. 24. 2. Reg. 16. Mat. 27. Ioan. 8. 2. Tim. 4. 1. Cor. 10.

non vanitatibus, templorum vectigalia consumētes
in equis, phaleris, canibusque venatorijs: attamen tē
pla quotidie deuastari sinūt, omnique veste sacra ca-
rent, quæ ipsi minimè curant. Videant isti Antiochū
quia templum domini spoliare tentauerat, quomodo
3.Mac.9. percussit illum dominus insanabili & inuisibili pla-
ga. Apprehēdit eum dolor dirus viscerum, & amara
internorum tormēta. Lisias quoque qui existimauit
2.Mac.11. templum habere in pecuniæ quæstum, turpiter fuga
tus est: & Heliodorus flagellis cæsus. Sed ad contex-
2.Reg.3. tum. *Vidit autem & quandam viduam pauperculam*
mittentem æra minuta duo. Hoc est, parum: quia no-
mina numeralia in sacris literis ab vno vsque ad quin
que significant diminutionem. Vnde tertio regū vo
3.Reg.17. lumine habetur, quod vidua illa Sareptana dixit He-
liæ. En colligo duo ligna. Hoc est, pauca ligna. Esa-
Esa.17. ias quoque. Erit sicut quærēs spicas in valle Raphaim,
&c. & sicut excussio duarum vel trium oliuarū. Pau
lus etiam. Malo in ecclesia quinque verba meo sensu
1.Cor.14. loqui. Idest, pauca verba. A quinque verò vsque ad de
cem solent nomina significare incrementum: vt se-
pties in die cadit iustus. Idest, multoties. Et Iob. Ecce
Prou.24. decem vicibus confudistis me. Volens etiam Esaias
Iob.29. significare tam admirabilem futuram esse Hierosoly
mæ virorum paucitatem ob cladē Iudæorum, vt mul
tæ viduæ apprehenderent virum vnum quē vix pos
sent inuenire, dixit. Apprehendent septem mulieres
Esa.4. virum vnum. Vbi septem mulieres pro multis ponun
tur. Et rursus Lux solis erat septempliciter sicut lux
Esa.30. septem dierum. Explicans etiam Hieremias Hieroso
lymæ calamitatem & Hebræorum interitum infirma
Iere.15. ta est (inquit) quę peperit septem. Ac si diceret. Oppres
sa est Hierosolyma mater multorum virorum qui in
prælio corruerunt. Et illud Genesis. Omnis qui occi-
derit Cain septuplum punietur: hunc habet sensum.
Gen.4. Qui Cain interfecerit, multiplici pœna mulctabitur:
& perfectè punietur. Non quod septies puniatur, cū
Deus non puniat bis in idipsum: sed perfectē castiga-
Naū.2. bitur. Sic in Psalmo. Argentum igne examinatum,
Psal.11. purgatum septuplum. In oratione Annę vbi commu
nis versio habet sterilis peperit plurimos, est in He-
bræo. Sterilis peperit septem. Septem itaque pro plu-
1.Reg.2. rimis solet capi: sicut duo pro paucis. Ideoque hic nō
restrictè pro duobus minutis accipienda est litera: sed
quia pauper erat pauca misit minuta quædam, quæ
non ex argento erant nec auro sed ex ære, & valebāt
quartam partem vsualis denarij. *Et dixit. Verè dico*
vobis quia vidua hæc pauper plus quam omnes misit.
Plus enim cæteris obtulit. Plus inquam non per re-
spectum ad magnitudinem rei oblatæ in se. sed per re
spectum ad deuotionem interiorem, animi prompti
tudinem, diuinam acceptationem, & muneris quali-
tatem: quia de necessarijs sibi dedit. Ideo subditur.
Nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt munera.
Hoc est, diuites hi omnes ex copiosa sua substantia
posuerunt aliquid in Gazophilaciū, inter oblata quę
dicuntur munera sua. Primo, quia à Deo hominibus
sunt collata: quemadmodū Dauid domino ait. Tua
sunt omnia: & quæ de manu tua accepimus dedimus
tibi. Secūdo, quia Deo ab hominibus offerūtur. Qua
Gen.4. propter meliora sunt Deo offerenda: sicut Abel qui
Mala.1. obtulit de primogenitis gregis sui adipibusque eo-
rum. Cain vero de fructibus terræ. Ideoque apud Ma
lachiā habetur. Maledictus dolosus qui habet in gre
ge suo masculum & votū faciens immolat debile do
mino. *Hæc autem de eo quod deest illi omnem victum*
suum quem habuit misit. Idest. Hæc vidua ex terrena
substantia quam non habet obtulit modicum quod
habuit ex quo se aliquantulum sustentare potuit. Et
quod ait omnem victum suū intelligi potest siue sim
pliciter ita quod de numismate nihil sibi retinuit: aut
per modum hyperbolicæ locutionis quo aliquid di-
citur per excessū. ¶ Admonet locus iste, primo quod
Deus plus respicit animum & intentionem in omni
bus actibus nostris quam opus ipsum. Credibile est
diuites hic non omnes eadem ratione obtulisse: sed
quia Christus eos non accusat committēdi sunt eius
iudicio qui nouit abscondita cordiū. Deus enim plu
ris facit voluntatem bonam. Vis de hoc scripturę exē
plum: Cogitabat Dauid construere domino tēplum 2.Reg.7.
iudicans indignum arcam Dei sub pellibus esse: sed
dominus per Natham monuit vt non ædificaret illi
templum. Laudauit autem dominus animum & vo-
luntatē Dauid eo quod voluerit ei ædificare domum
vt filius suus Salomon refert dicens. Fuit in corde pa 2.par.8.
tris mei Dauid vt ędificaret domum nomini domini
de Israel: & dixit dominus ad eum. Quia hæc fuit vo
luntas tua vt ædificares domum nomini meo, bene
quidem fecisti huiusmodi habere voluntatē. Vbi vi-
des quanti Deus fecerit voluntatem ædificandi do-
mū in Dauide: pro qua domum ædificauit illi Deus
stabilem, scilicet regnū Israel. Maxime respicit Deus
volūtatem cuiusque: & hæc est illi maximę curæ. Est
Deus adeo bonus liberalis & magnificus, vt nihil ve
lit à nobis quin prius ei nostram offeramus volunta-
tem. Sic dona Abel acceptauit, non autem Cain. Item Gen.4.
Abraham & Sara riserunt: risus tamen Saræ reprehē- Gen.18.
sus fuit, Abrahæ vero maximè laudatus. Dauid atque
Saul fleuerunt & de peccatis pœnituerūt: at Deus Da 1.Reg.15.
uidi ignouit & non Sauli, quia voluntates eorum ni 2.Reg.12.
mium distantes erant. Illi ducenti quinquaginta viri Leui.16.
qui Deo thus offerebant bonum quidem opus exer-
cere videbātur: nihilominus tamen ignis egressus à
facie domini omnes illos interfecit, quia Deus præci
puè intuetur cor. Mirabilia fecerunt Moses & Magi 1.Reg.16.
coram Pharaone. sed Magi fuerunt Deo inuisi. Gra- Exo.7.
ta erat durante lege festorum obseruatio: sed impijs Esa.1.
Iudæis dixit dominus per Esaiam. Calendas vestras
& solennitates vestras odiuit anima mea. Offerebant
alij in templi Gazophilacium munera magna, sed vi
dua hæc paupercula diuitibus præponitur. ¶ Secūdo
vide quantū distent humana iudicia à diuinis. Si eos
qui in templo erant interrogares, quis plus obtulerit
vidua an diuites? certum ac compertum est quod om
nes responderent plus diuites obtulisse: sed aliter iu-
dicat Deus qui ait quod plus hæc vidua. Sic Isai obtu 1.Reg.16.
lit filium suum Eliab maiorem prophetæ Samueli vt
vngeret eum in regem: at dominus illum non elegit
sed Dauidem: qui oues in deserto pascebat. Existima
bant homines filios Isai maiores digniores esse corā
Deo: sed aliter Deus iudicauit. Impij etiam positi in
inferno dixerunt de iustis. Hi sunt quos aliquando
habuimus in derisum & in similitudinem imprope- Sap.5.
rij. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei &
inter sanctos sors illorum est. Sic etiam amici Iob pu
tabant quod vir sanctus iniquus coram domino esset Iob.4.
& reuera

& reuera aliter erat. Nunc etiã homines sępe fallũtur alios iustos existimantes: parui pendẽtesque eos qui
1.Cor. 4. forsan coram Deo lõge præstantiores sunt. Ideo Paulus ait. Nolite ante tempus iudicare, quousq; veniat dominus qui illuminabit abscondita tenebrarum & manifestabit obscura cordium Tunc erit vnicuique laus a Deo. Quia cum operis meritum tantum secũdum charitatem æstimandum sit, & hæc a solo Deo dignosci possit qui videt cuiusque intentionẽ, hinc est quod ipse tantummodo quis nam alio sãctior & melior sit iudicare potest. ¶ Tertio obseruandum hic est Deum nostros cogitat⁹, verba & actus, respicere: vt vidit oblationem simul & charitatem viduæ huius. Erim⁹ enim cautiores in actibus nostris si meminerimus quod Deus omnia quæ agimus intuetur & etiam cordis nostri secreta. Non enim solum corporeis oculis eos qui mittebãt munera in templi Gazophilacium respiciebat: sed etiam mentis oculis eorũ cogitationes intuebatur: obidque hanc viduam plura misisse dixit. Vtinam peccatores hæc aduerterent
Cap. 11. vide cogitatiõ. eorũ. qui in occulto peccãtes putant a nemine videri. Sed de his alibi plura diximus. ¶ Quarto cõsolatur locus iste pauperes, qui videtes ingentes diuitum oblationes, se infœlices existimarent: qui talia obsequia non possunt Deo pręstare. Etenim si minima obtuleris poteris plusquã diuites mereri. Ita parũ sicut multum Deus acceptat, si ęqua voluntate & pia intentione
Matt. 10. offeratur. Acceptat Deus duo minuta, acceptat calicem aquæ frigidæ acceptat etiam laudat & coronat
2.Cor 8. promptam voluntatem, si faciendi desit facultas. Hanc rem multis tractat diuus Paulus ad Corinthios scribens in hęc verba. Si voluntas (inquit) prompta est, secundum id ꝙ habet accepta est. non secũdũ id ꝙ
Matt. 19. non habet Vnde dominus nõ iubet relinquere multa sed omnia, Nã si mul. a iuberet relinquere, quid relinqueret pauper, qui pauca habet? Paulus etiã nõ dicit quod copiosum datorem diligit Deus, sed hilarẽ datorem: qui ex corde optimo & voluntate bona offert quod habet. Itaque dominus non attendit quan-
1.Cor. 9. tũ das, sed quo animo das. Hæc enim est vera & Chri-
1.Cor. 13 stiana charitas quę non quęrit quod suum est, sed ꝙ aliorum: quæ etiam cum suo incommodo aliorũ pro
Tob. 4. mouere curat commoda. Optime senior ille Tobias, filium suum docebat dicens, Si multũ tibi fuerit abũdanter tribue: si exiguum etiam hoc libenter impartiri stude. ¶ Quinto colligitur ex hac litera maiorem perfectionis gradum esse omnia propter Christũ dimittere & ingredi religionem, quam alere pauperes in seculoque manere: quia plus elargitur qui nihil sibi vendicans omnia relinquit: quam qui sibi aliquid retinet. Adolescenti Christum interroganti quid facere deberet, vt vitam æternam consequeretur, respõ
Matth. 19. dit dominus vt omnia dimitteret. ¶ Sexto & vltimo aduertendum ꝙ hęc ꝙ de vidua hac Christus dixit sub iuramento narrauit dicẽs, vere dico vobis, in quo innuit quantũ cupiat in animos nostros hoc inducere quandoquidem ille iurat, cui sine iureiurãdo fidẽ adhibere debemus. Maximo etiã conatu voluit commendare Christus huius pauperculæ viduæ eleemosynã: vt intelligamus quanto ipse amore pauperes afficiat & prosequatur, nec non & ipsam paupertatẽ & indigentiã, Non quidẽ allectus est ab oculis diuitũ & potentiũ, vel ab eorũ maximis muneribus nec diuitiæ vllo modo potuerunt Christi linguã mouere, vt eos laudaret, pauperies tamen viduæ omnia hæc operata est. Iã ad contextũ reuertamur. ✱ Et quibusdã dicentibus de templo ꝙ bonis lapidibus & donis Tex.
ornatũ esset. ✱ Apostoli fuerunt illi vt patet ex Matthæi euãgelio. Sępe sępius Christus in templũ fuerat Matt. 24
ingressus, & illud viderat: cur ergo modo ostendunt tẽpli structurã & ad quid? quia Chr̃us dixerat destruẽdã Hierosolymã & ꝙ de tota illa nõ mansurus erat lapis super lapidẽ, discipuli miseratione moti vt narrat Matthęus ostenderunt ei templi structuram, operis excellentiam cariorem facientes: vt Christus eius pietate motus non dirueret & destrueret. Ac si dicerent, Ne obsecro patiaris, vt tam nobile ædificiũ pereat. Lege originem super Matthæum. Aut fortassis Orig. ho.
discipuli nihil aut parum supra hominem sentientes 27 in Mat.
putant vix possibile esse vt tam vasta & munitissima ciuitas & tam ingens hominum multitudo expugnari possit. Mirabantur ergo discipuli de lapidibus templi & eius ornatu quod ex aptis lapidib⁹ esset cõstructum, pretiosis vtensilibus seu donarijs decoratum, & pulchre formatum. Multos etiam tempestate hac inueniẽs Christi discipulis similes: qui tantum de exteriori ædificio curant & illud solummodo extollũt & magnifaciunt. In Exodo præcepit dominus dicẽs Altare terreum facietis mihi, neque ex lapidibus ex- Exod. 20.
cisis. At nunc tota cura est de ædificijs & externo ornatu, Sicut rudes discipuli magis respiciunt ornatum ecclesiæ corporalem quam spiritualem, & ad ædificiorum pulchritudinem quam ad ministrantium sanctimoniam; eodem modo plurimos inuenies, qui admirantes aurea ecclesiæ ædificia & picturas ibi detinentur ea contemplantes: qui etiam exterioribus templi imbuti non exhibent debitum honorem & cultum sanctissimæ eucharistiæ. Non hoc dico vt honorem & imaginum adorationem damnem: sed eos arguo qui sic mirantur externa, vt non erigant cor ad orandum quem illa imago & pictura repræsentat. ¶ Præterea multis etiã prælatis maiori curæ est parietũ, vectigalium, bonorumque temporalium studium quã clericorum, optimorumque ministrorum templi morum. Sunt maxime soliciti in recipiendis vectigalibus molestęque se gerunt cũ pauperibus agricolis conductoribus: qui etiam maxima instantia de furibus & latronibus nec non de his qui ecclesia domina inuita aliquid alienum retinent supplicium sumunt, obliti concubinariorum peccatorũ que ecclesiasticorum hominum: nec student mores in modum redigere sed tantum illustrium domorũ erectioni, in quibus maiorum suorum stemmata designent: consanguineisque relinquãt, vt perpetuo eorum memoria in seculo extet & maneat. In tantum sistit hæc consuetudo seu corruptio, quod in ecclesijs (& vtinam non sit in monasterijs etiam monachorum) non eligitur præsul studiosior nec qui plus prodesse religioni potest vt antiqui religionis mores semper sint stabiles, sed potius ille, qui plus monaste-

rij

rij vectigalia cumulat, Etsi cōtigerit vt munere suo functus fuerit & reddiderit rationem suæ industriæ in qua diligēs exactor inuenitur quia omnia bona auxit, etiam domus ædificia & maiora dimittit quam inuenit, iste iterum postea eligitur, bonus semper antistes habetur, & maxime ab omnibus commendatur & laudatur, vt homo qui rei communi cōsulit & prouidet quo ad temporalia: & si alias sit moribus corruptus, & peccatis irretitus. Ideoque quanuis tēplum Hierosolymitanum erat, ipsæ diuitię & pulchritudo tamen quia sacerdotes vitijs deditι erant, vide quid
Tex. * dominus discipulis respondeat.* Hæc quæ videtis venient dies in quibus non relinquetur lapis super lapidem qui non destruatur.* Nihil est horū omnium tā munitum & pulchrum, aut sanctum, ꝙ nō sit demoliendum: adeoque dissipandum, vt nec lapis vnus lapidi cohæreat. Docemur ex his verbis non placere Deo splendidum & externum cultum si frigeat animi pietas, quod quidem sic se habere nemo sanę men
Esai.56. tis contradicere potest, nam ipse aperte per Esaiā dicit. Quæ est ista domus quā ędificastis mihi? Et quis est iste locus requietionis meę? Subdidit. Ad quē ego respiciam nisi ad pauperculum, contritum, & tremētem sermones meos? ¶ Preterea cur Deus voluit ꝙ templum Dei cultui dicatum funditus deuastraretur Dicendum primo quod volebat Deus destruere gentem Iudęorum & manente templo manebat idquod præcipuum erat de Iudæorum statu quia ibi fiebant omnes cerimoniæ cultus diuini, in quibus populus ille Hebræorū distinguebatur ab alijs gentibus: ideoque manere non debuit. Secundo quia superuacaneū esset templum, nam non erat nisi ad cerimonias exercendas gentis Iudæorum, quę iam erant abolitę, & cultus ille antiquus Mosaicæ legis finē erat sortitus obidque voluit templum destrui. Tertio fuit in causa quia templum illud erat Iudæis arx munitissima in Hierusalem & quanuis Iudæi expugnati essent tamen quidiu templum illud maneret haberent spem redeundi & continuandi ibidem ritum veterem: vt ergo omnia illa cessarent placuit Deo vt euerteretur tēpli. Quarto fuit ne daretur occasio paruulis errandi. Voluit Deus vt cerimoniæ legis & obseruationes penitus extinguerentur & nouus ritus colendi ipsum introduceretur, stante autem templo Hierosolymitano cum illud egregium & perpulchrum esset vt nūc discipuli mirarentur aliqui iam Christo dediti maiestatem templi illius respicientes, forte ad pristinas & assuetas cerimonias redirent, Ob idque voluit Deus vt occasio e medio omnino tolleretur ita vt lapis super lapidem non maneret, quia post sufficientē euangelij promulgationem ad Christi legis obseruationē homines astringebantur & cessauere legalia, ideoq; oportuit quod lex vetus cum suo templo Hierosolymitano caderet Quapropter permissione diuina quadragesimo secundo anno ab orbe redempto cum iā obligabat euangelium finem sortita est synagoga, & a Tito imperatore templum illud funditus fuit euersum: quod a die primę ędificationis per Salomonem ad diē vsque vltimę euersionis transierant anni mille centum & duo. Habuit enim se Deus cum populo Iudæorum in hac templi subuersione sicut medicus cum infirmo, qui graui febre laborat. Permitit enim illi gelidam aquam bibere ad maius malum vitandū deinceps cum opus esse intelligit præcipit illi vt a tali aqua abstineat. Et nolente ægroto a tali aqua desistere, vrceum frangit. Sic Deus permisit populo Iudæorum carnes in templo immolare, vt illum ab idolorum cultu auerteret: si enim Deo non sacrificaret cum esset AEgyptiorum ritibus assuetus, sacrificaret idolis. Sed veniente tempore cœlestis ille medicus in
cruce pendens dixit. Consummatum est. His verbis Matt.27.
indicauit veteris legis sacrificia cessasse. Et nolente Iudaico populo a sacrificijs abstinere seu ab illa aqua gelida desistere, coram illo vrceum fregit templū euertit & destruxit, ne amplius sacrificarent Erat enim tēplum ueluti omnium sacrificiorum vas, Vnde fracto templo apertissime constat esse antiquæ legis sacrificia abrogata. Vt enim lapis in cacumine tēpli est clauis totius domus, & ruente illo lapide ruit tota templi fabrica & structura. sic euerso templo Hierosolymæ quod erat clauis totius Iudaismi præcipue ostenditur totam Iudęorum Synagogam esse euersam & funditus conuulsam. Sed Iudæi cæca malitia ducti. hoc perpēdere nolunt. His rationibus iustum fuit & æquum vt templum illud destrueretur: ita vt non remaneret ex eo lapis super lapidem. Nos vero videntes iam oculis nostris illud præclarissimum tēplum euersum & destructum discamus domos nostras in cœlo fabricare ibique memoriam nostram cōstituere, quia terrena hæc cito pereunt & transeunt omnia mundi tempora pereunt enim omnia quæ sub cœlo
sunt, quicquid & orbis habet. Quid enim firmum & Eccles.
stabile sub sole? Si hoc tam magnificum templū corruit, & muri Babyloniæ, templum Dianę Ephesinum & septem mundi mirabilia quid poteris hic operari vt permaneat? Omnia mundi huius mutabilia sunt, & nullum habent esse permanens. Quæ hodie sunt, cras desinunt esse, ideoque cor tuum in eis perfecte quiescere nequaquam poterit: Sic adeo ruit Salomonis templum perijt solium & sceptrum Dauid: vt si modo regnum illud adeo celebre & insigne Iudęę videres: depopulatū sterile, demolitumque inuenires. Ita omnia regna & mundi principatus cadunt & subuertuntur. Mūdi Monarchia exordium habuit apud Assyrios & post sex & triginta reges defecit in Sardanapalo, & postea viribus Arbacis in Medos est translata & cum mūdus vicissitudini sit obnoxius per regem Cyrum trāsiuit ad Persas, post obitum Astiagis & octo Medorum reges Item etiam Persarum regnū quod incepit Cyro rege in Dario est finitum post reges quatuordecim, & tandem literis est mandatum translatum fuisse vi Alexandri Magni ad Macedonios. Etiam viginti nouē Macedonum, tredecim Argiuorum, quatuordecim Atheniensium, duodecim Corinthiorum, viginti & vnum latinorum, nouem Lidorum, Septem Romanorum, & tredecim AEgyptiorum cū suo regno in Cleopatra finē sortita sunt. Sic pereunt omnia mundi regna: sic regnum Israel omnis mūdi principatus & potestas. Si ergo nihil est in mūdo quod tēpus non terat & cōsummat, ne glorieris

rieris in diuitijs, honoribus, aut potestatibus: siquidē etsi vniuersi orbis dominus esses, cras perire deberes cum omnibus his. Illa itaque quære quæ nunquam marcescunt, nec temporis iniuria desinūt esse. Sed ad contextum. *Interrogauerunt autem illum dicentes. Præceptor quando hæc erunt? & quod signum aduentus tui cum fieri incipient?* Hoc in monte Oliuarum discipuli Christum dominum interrogauerunt. Cōsueuerat enim Christus egressus vrbem Hierosolymorum vt in hoc loco patrem secretius oraret: & discipulos suos seorsum doceret. Cum ergo Christus sederet in monte oliuarum vbi templum erat in conspectu venit in mentem discipulis sermo quo prædixerat fore, vt templum funditus dirueretur. Et vt Marcus ait discipuli qui hæc interrogauerunt fuerunt quatuor: Petrus scilicet, Iacobus, Ioannes, & Andreas. Secreto tamen ait Matthæus quod Christo accesserunt in mōte Olиueti vt quærerēt de hac quæstione. Aduerte autem quod Christi aduentus accipitur hoc loco pro aduentu ad regnandum temporaliter: & de regno tēporali est sermo. Existimabant enim discipuli quēadmodum & alij quam plurimi Christum regnaturum tēporaliter sicut Dauid & Salomon olim regnauere, q esset in maiori prosperitate & potestate futurus: & q congregaret dispersos Israel, & sic omnes ferè Iudæi credebant: obidque quando cœlos ascendere voluit qui conuenerant interrogabant eum dicentes. Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Eo modo intelligebāt quod eis dixerat, sunt quidam de hic stantibus qui non gustabunt mortem donec videant filium hominis venientem in regno suo, Et illud Sedebitis super sedes duodecim iudicātes duodecim tribus Israel. Credebant Apostoli Iesum esse Christum, sed putabant quod supra singulas tribus constitueret singulos Apostolos sicut Salomō habebat duodecim præpositos in duodecim tribubus Israel. Chrus autē docet talē aduētū nūquā futurū qualē ipsi opinabātur sed aliū esse quē ipsi non putabant. Quapropter, primo abstulit ab eorum mentibus primum aduentū quem illi falso credebant fore, qui erat aduentus pseudoprophetarum, & deinde agit de vero Christi aduentu quem illi nondum sciebant, nec de illo cogitabant. Hic erat aduentus ad iudicium. Ait ergo. *Videte ne seducamini.* Duo quæsierunt discipuli: alterum de subuersione Hierusalem, & alterū de Christi aduentu. Dominus autem respondit secundæ quæstioni in eo quod ait erunt signa in sole & luna. Et respōdet ad primam quæstionem dicens. Cū audieritis prælia & seditiones nolite terreri: vbi agit de subuersione Hierusalem, vsque dum dicit. Erunt signa in sole & luna & stellis. Nam tunc illico reuertitur ad secūdā quæstionem loquens de suo aduentu ad iudiciū. Cū autem dicit non præteribit generatio hæc reuertitur ad primo quæsitum de vastatione Hierusalem. Et ex inanimaduersione huius mixtionis responsionum atque quæstionum Christo domino obiectarum, multi in huius literæ sensu allucinantur & decipiuntur. Audiui sæpe concionatores ad populum verba facientes super illud Matthæi cum videritis abominationē desolationis quæ dicta est à Daniele propheta, intelligētes per illam abominationē Antichristum: & omnia quæ Matthæus ibidem enarrat interpretantur de vltimo die iudicij. Et cum hæc de excidio Hierosolymitano intelligi necessum sit, illi perperā de iudicio vltimo interpretātur. Alij vero oppositum dicunt omnia de subuersione Hierosolymæ intelligentes: & sic omnes isti maximè aberrant: nam aliquando ad vnā & aliquando ad aliam quæstionem respondet Christus. Nunc autem indirectè tollit Christus errorē quē discipuli conceperant de regno temporali: deinde vero declarat quando ad iudicium sit venturus. Videte ne seducamini ait, faciendo satis secundæ quęstioni de suo aduentu. Multi post meam in cœlos ascensionem venient ante subuersionem Hierusalem in nomine meo dicentes se ad regnandum venire, Regnum enim meum non temporale sed spirituale est futurum, super animas. His verbis insinuare vult ipsum non venturum vt temporaliter regnet, veluti Dauid Salomon & alij reges Iudæorum. Sed quomodo domine venies? Huic quæstioni posteā Christus respondebit, cum prima quæstio de subuersione Hierusalem fuerit absoluta. Sed quomodo seduci poterant Apostoli post aduētum Spiritus sancti qui eos docuit omnia ad salutem necessaria? Dixerat enim eis Iesus. Spiritus sanctus quem mittet pater in nomine meo ille vos docebit omnia. Post aduentum Spiritus sancti surrexerunt multi pseudoprophetæ, quomodo ergo seduci poterant Christi Apostoli & discipuli? Dicta fuerunt hęc discipulis non, vt eis prodessent: sed vt alijs ipsi prædicarent. Omnia enim quæ dominus Iesus reuelauit Apostolis quantumcunque ea in secreto diceret, publicè prædicare debebant: ipsi namque erant canales per quos aqua doctrinæ quam Christus fons viuus illis prædicabat, ad cæteros perueniret ecclesiæ fideles. Vnde ipse dominus. Quod dico vobis in tenebris dicite in lumine: & quod in aure audistis, prædicate super tecta. Videte ergo ne seducamini. Hoc est, illi quibus loquimini videant ne seducātur. Quasi Christus sermones suos dirigeret ad eos. Sed quomodo poterunt seduci? Reddit causam. *Multi enim venient in nomine meo.* Voluit dicere Apostolos non expectare eum isto modo temporaliter vēturū: quia non sic veniet. Sed dices. Non poterat Christus eis clarè dicere, non sum ego regnaturus temporaliter, vt vos putatis? Nam si apertè eis loqueretur tolleret omne dubium, nec oporteret circa pseudoprophetas vigilare. Noluit Christus tollere hūc errorē quia non illi crederent: imò forsitan recederent ab eo scādalizati, eo quod locutus fuisset contra omnium iam probatam sententiam. Sic cū Christus dixit, nisi mātducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis: audientes hoc discipuli dixerunt. Durus est hic sermo: & quis poterit eum audire? Ex hoc multi discipulorum eius abierunt retrò: & iam non cum illo ambulabant. Multò magis ab eo recederēt si regnum non temporale sed spirituale audirent: crederentque deceptos fuisse omni tempore quo eum fuerant secuti. Et quanuis discipuli possent Christo adhibere fidem propter illius autoritatem tamen forsan hęc expectare molestum illis esset: eo quod vltra certitudinem fidei quæ est in intellectu requiritur quædam cōfortatio appetitus, per donum spei siue virtutem ad sperādum arduū, quod supra hominem est. Ideoque non sufficiebat discipulis credere ad hoc quod sequerentur doctrinam eius in re tam ardua: sed etiam vt perficeretur desideriū

eorum vt

Marginal references (left): Mar. 13. — Act. 1. — Mat. 16. — Mat. 19. — 3. Reg. 4. — 1. par. 27. — Mat. 24.
Marginal references (right): Ioan. 14. — Mat. 10. — Ioan. 6.

sorum: vt possint se eleuare à rebus temporalibus ad mera spiritualia: & quoniam nunquam tales fuerunt discipuli antequam Spiritus sancti aduentum recepere possent hanc doctrinam, ideo nunquam voluit Christus tollere hunc errorem, verum in Spiritus sancti aduentu ablatus est hic error: [illegible] Apostoli si crederent quod in hac vita [illegible] cum Christo temporaliter regnaturi. Sed quia credebant regnum Messiæ æternum & spirituale esse, & non temporale, libenter se [illegible] rem habebant [illegible] discipulos infideles fuisse & in peccato mortali detentos: quia oppositum credere scilicet de regno spirituali Messiæ non erat determinatum ab ecclesia, nec erat notum per se, nec ex principijs naturæ, nec erat in scriptura traditum, sicut articuli fidei de humanitate Christi: sed potius contrarium videbatur accipi ex scriptura sacra. Et hæc Apostolorum opinio communis erat omnium Iudæorum, & eorum rabini sacram scripturam interpretabantur: quapropter nō erat infidelitas aut hæresis hoc tenere. Non ergo modo quo discipuli putabant Christus erat venturus: quamuis multi ambitiosi hoc errore ducti venient ante excidium Hierusalē, *Dicentes, quia ego sum, &c. Tempus appropinquauit.* Dicent enim, ego sum Christus, ego Messias, quem expectatis. iam appropinquauit & est nunc tempus aduentus Messiæ, & completæ sunt prophetiæ. Ecce ego veni qui sum vobis promissus in lege. Vita functo Iesu Saluatore nostro & mundi redemptore tempore Tiberij Cæsaris surrexit quidam in Samaria, qui Christum se esse dixit. Et sub Claudio surrexit Theodas. Et anno tertio decimo Claudij Cæsaris & vigesimo secundo post Christi mortem surrexit quidam Aegyptius. Eo etiam tempore sub Fœlice præside ad finem imperij Claudij & in principio Neronis & consequenter vsque ad excidium Hierosolymitanū multi surrexerunt pseudoprophetæ & pseudochristi, qui omnes contra Romanos rebellare suadebant. Et sub regno Neronis & sub Festo præside Iudæi quidā alij magi steterunt qui se prophetas dicerent, quos Festus occidit. Ante hos etiam fuit Simon magus, de quo in Actis legimus qui se virtutem Dei dicebat: qui postea Romæ sub Neronis imperio infœliciter perijt. Lege de hac re Iosephi historiam. Tanto enim desiderio libertatis tenebantur Iudæi vt cuicumque promittenti libertatem credebant. Admonet Christus ne his fidem adhibeamus dicens: *Nolite ire post eos.* Sed iam sunt multi sequuntur hos pseudoprophetas deserentes Christum propter auaritiam, aut ambitionem, sequentes quique sua vitia, quibus tanquam Deo cultum adhibent. Quot sunt, qui sicut Iudęi Christum deserebant sequentes Theodam, ipsi etiam Christū deserūt cum sint Christiani, & ambulant post mulierculas meretrices, quibus sicuti Deo honorem, & cultum tribuunt, quasque recipiunt loco Christi domini? Quanti clerici sequuntur Simonem magum? pauci enim sunt beneficiati nisi aut prece aut precio aut temporali seruitio, vel ratione sanguinis vel amore. Christus in vna persona habuit tres substantias, corpus scilicet animam & deitatem: isti vero in vna subsistentia plures congregent personatus siue præbendas, &c. Sed hunc iam Christus postquam monuit discipulos, à quibus esset cauendum: ostendit modo signa, quæ e[illegible]

Act. 8.

Act. 8.

Iof. lib. 20. antiqui.

uenirēt ante destructionem Hierusalem, & ea quę precedent ante eius desolationem. Ideo ait: *Cum audieritis prælia & seditiones nolite terreri.* In primis quod hic Christus non loquitur de die iudicij, vt multi falso putauerunt, ex his quæ iam hic diximus, clarissimum est. Loquitur enim Christus, vt satis ostēdimus de euersione Hierusalem: quia ista dicuntur Apostolis personaliter, quasi in eis euentura essent, qui tamē non durarunt vsque in finem seculi. Præterea hic dicitur quod qui in Iudæa sunt fugient ad montes: sed quid proderit in die iudicij fugere ad montes? Et patet etiam quod in Matthæo dicitur, Tunc tradēt vos, & occident. Ergo tēpore quo bella fierent: & fames, occidendi erant Apostoli. Euidens ergo est quod de subuersione Hierusalem dicit, quo tempore consulit, vt relinquentes Iudæam ad montes fugiant discipuli Christi, vt infra suo loco dicemus. Vult Christus eos paratos esse, vt fugiant & in custodia ponantur, minusque premantur laboribus venturis: cum sint prius de hac re edocti. Præterea solet Deus ostendere seruis suis mala à quibus eos liberauit, vt dona Dei cognoscant & ei obsequium præstent pro beneficijs eis collatis. Sic in Numeris habetur quod antequam filij Israel ingrederentur terram promissionis, ostendit eis Deus habitatores terræ: & exploratores, dixerunt. Vidimus monstra quædam filiorum Enach, de genere Gigantæo: quibus comparati, quasi locustæ, videbamur. Sic etiā & nunc discipulis tribulationes & mala futura prędicit: vt videant à quibus eos liberauit periculis. Solent matres cùm pueris suis metum incutere volunt laruas ostēdere, & si viderint plus iusto timere phantasmata ostendunt facta sua, & corā illis laniant. Sic Christus mala aspectu terribili offert: sed postquā videt timore percussos mortua esse ostēdit nec mala esse, sed malorum figuras. Sed cur in tantis periculis Christus suos non terreri iubet? nunquid marmora sunt: aut pectora habent ænea, aut cor ferreum? nonne patres antiqui hæc mala timuerunt? timuit Hieremias bellum, doluit famem, fugit etiā Helias Iezabelem, quorum præ molestia fastidiuit vitā. Cur ergo Christus iubet eos esse securos? quia hæc mala naturalia sunt; sed fides in Christum viua supra naturam est: sola enim illa mala timenda sunt, quæ à Christo diuellunt, reliqua vero nō sunt timenda. Vnde dominus in superioribus dixit. Nolite timere eos, qui occidunt corpus animam autem non possunt occidere. Quæ iā exposuimus, & diximus cur hæc mala mundi non sunt timenda, sed tantum mors animę quæ quidem omnia quia in capite duodecimo huius latè exposuimus, nunc cætera considerare oportet. Prelia dicit & seditiones, eo quod prelia quę sunt inter hostes, & seditiones, quæ erant inter ciues: fuerūt in Hierusalē ante eius subuersionem. Ciues enim inter se erant seditiosi & singulariter certabant. Et hinc totum est ortum & profluit malum miserę Hierusalem. Stat enim sententia Christi. Omne regnum in se diuisum desolabitur: & domus supra domum cadet. Concordia namque (vt Sallustius ait) paruę res crescunt: & discordia maximę dilabuntur. Plura super hoc Christi verbum. Omne regnum in se diuisum desolabitur, enarrauimus in capite vndecimo huius. Homines namque mundo dediti non possunt vera pace gaudere: varijs flagrātes cupiditatibus, quę innumeras vitio

Num. 13.

Iere. 14.

3. Reg. 19.

Luc. 12.

Mat. 10.

Luc. 11.

ras vitiorum perturbationes excitant. Hinc oriuntur bella & seditiones, quæ omnia cessarēt si se ipsos vincerent. Sed vt Esaias ait. Cor impij quasi mare ferués: & sic nunquam quiescit sicut vndæ maris quæ semper agitantur. ¶ Disce hinc si vis quietē & pacifice viuere, non tuis seruire desiderijs, & concupiscentijs: quia si eis morem gesseris, nullam vnquam quietē habebis. Nulla maior inquies, quàm obedire voluptatibus. Si mundo deditus fueris nūquam quiesces, sicut horologij rotæ, sed semper in crebris curis & solicitis cogitationibus versaberis: propter amoris huius mundi pondera, quæ à tua pēdent, volūtate. Iste tuas mouet rotas, iste te vita inquieta prosequitur: ille te quiescere vetat, facitque continuo moueri, tandem vbi amor proprius, ibi requiem abesse necesse est. Iste excitauit bella & seditiones in Hierosolymam. Iste deiecit, ruere fecit nobilem illam & antiquam ciuitatem. Sed procedamus. Postquam dixit Christus seditiones & bella, quæ erant ventura super Hierusalē, subdidit. *Oportet primum hæc fieri.* Ante destructionē Hierusalē necesse est euenire nō absoluta & fatali necessitate sed necessitate cōditionata cōsequētię: in quātū à Deo præuisa sunt: quāuis in se ipsis sint cōtingentia. oportet enim ea accidere non Deo cogente, sed hominum malitia exigente. *Sed nondum statim finis.* Idest eis euenientibus non determinate cognosci valebit tempus & hora vastitatis Hierusalē. *Tunc dicebat eis.* Signa prætacta magis in speciali exprimēdo. *Surget gens contra gentem & regnum aduersus regnum.* Denuciat bella, calamitates & dissensiones quę venturæ sunt super Hierusalem, ante eius euersionē. Obserua autem quòd Matthæus, Marcus, & Lucas, scripserunt hāc quæstionem & sermonem destructionis Hierusalem, & non Ioannes euangelista, qui nullam in suo euangelio de his calamitatibus mentionē fecit, quia Ioannes scribendo hæc aliquomodo videbatur suspectus, quod nō erat in alijs euangelistis. Et causa est. quoniam Christus prædixit hæc de euersione Hierusalem per modum prophetiæ, quæ non fuerūt facta statim, sed quasi annis quadraginta duobus post mortem Christi. Ideo euangelista debebat illud scribere per modum prophetiæ. Euangelistæ aūt tres scripserunt antequam illa implerentur, imo ante destructionem Hierusalem obierunt. Ioannes autē euāgelista vixit multo tempore post destructionem Hierusalem, scilicēt vsque ad imperium Traiani Cæsaris: & post destructionem Hierusalem scripsit euāgeliū. Si ergo Ioannes hanc destructionem scriberet magis videretur historiam narrare, quàm prophetiam scribere: ideo sancti spiritus inspiratione nihil horū scripsit. *Et terræ motus magni erunt per loca, & pestilentiæ, & fames. terroresque & signa magna erunt.* Voluit dominus narrare discipulis tam particulariter omnia euentura ante destructionem Hierusalem, quia vt voluit quod discipuli non recederent de Iudæa, sed ibi prędicarent & conuerterentur omnes, qui erant præordinati ad credendum: quod fieri non poterat nisi per discipulorum prędicationem. Ideo oportebat, vt manerent in Iudęa vsque ad sufficientem euangelij prędicationem. Scientes tamen Hierusalem destruendam, vt Christus prędixerat, videntes aliqua bella illico fugerent, putantes futuram esse tūc euersionem Hierusalem, & relinqueretur prędicatio: ideo Christus instruit eos dicens, quę illorum inducerent euersionem Hierusalē, & quę non: vt scirent quando erat fugiendum, & quando non. Propter quod quando prænunciauit primas tribulationes scilicet, surgergēs cōtra gentem & regnum aduersus regnum, dixit nolite terreri. Sed postea cum dicit, cum videritis circūdari ab exercitu Hierusalē, addidit. Scitote quoniam appropinquat desolatio eius. Docuit quādo esset manendum & non timendum, & quando fugiendum. Ideoque non sufficiebat dicere destruetur Hierusalē nisi narrasset mala intermedia ante eius euersionem vt per hæc signa scirent discipuli quando esset fugiēdum. ¶ Expende hîc Christi Saluatoris nostri clemētiam, & infinitam eius misericordiam, & bonitatem qui quadraginta annis expectauit homicidas illos & perfidos Iudæos vt conuerterentur, & pœnitentiam agerent. Maxima & absque mensura fuit patiētia qua cum ista iniqua ciuitate Christus vsus est & cum habitatoribus eius. Vide quanta sit misericordia Dei: quæ vnquam lingua eius infinitas misericordias cantabit? Vnde ipse dominus per Ezechielem ait. Et quare moriemini domus Israel? quia nolo mortē morientis dicit dominus Deus. Reuertimini & viuite. Audi etiam illum per Esaiam. Audite me domus Iacob: & omne residuum domus Israel: qui portamini à meo vtero, qui gestamini à mea vulua. Vsque ad senectā ego ipse: & vsque ad canos ego portabo. Ego feci & ego feram: ego portabo & saluabo. Quo meliori modo amor erga homines carior fieri à Deo potuit, quādoquidem dicit quòd sicut mater filium suum in vulua gestat, itá nos Deus in sinu suo & visceribus portat. Nunquid obliuisci potest infantem suum mulier? et si illa oblita fuerit, ego tamen tui non obliuiscar. Dices. Quare Deus nō statim illos Iudæos morti tradidit, si tam impij erant? Ego enim mox interficerē. Non tanti emisti tu illas animas sicut Christus. Si tāti enim tu emisses vt pro earum redemptione sanguinem tradidisses, non destrueres. Ideo dixit. Ego feci & ego ferā. Ipse fecit, & ipse redemit: pro illisque sanguinem effudit. Ipse sperat & sustinet eas: gloriæque promissione exorat. Aduerte quanta bona Deus Iudæis contulit & eos delicate tractauit postquam morti tradiderunt. Eos enim melioribus mundi concionatoribus prosequutus est: quibus præcepit, vt illis priusquam alijs nationibus regnum Dei annūciarēt, & multa & mirabilia miracula facerent coram ipsis: quorum fuerunt multi, qui morti Christi cōsenserūt, & quia conuersi sunt, Deus illis pepercit propter quod tandem vitam æternā consequuti sunt. Illis, qui plus persequuti sunt maiora Christus beneficia contulit, & prius pepercit. Quis ergo de infinita Dei misericordia desperabit? Cuinam suam gloriam non concedet quandoquidē crucifixoribus donauit? Misereris omnium domine quia omnia potes: & dissimulas hominum peccata propter pœnitentiam. Tu ergo qui tuis iniquitatibus Christum crucifixisti toties, age pœnitentiam & reuertere ad illum, quia tibi etiam sicut illis veniam concedet. Non enim habemus pontificē, qui non possit compati infirmitatibus nostris. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius, & inde misericordiam consequemur. ¶ Multi tamen sunt qui cum sciant Deum adeô pauperum misereri: audēt offendere inuitijsque diu morari, sicut multi illorum

Iudæorū

Esa. 57.
Eze. 18.
Esa. 42.
Esa. 49.
Sap. 11.
Hebr. 5.
Hebr. 4.

Iudæorum impij facere ausi sunt: qui discipulos redẽptoris persequebantur vt morti traderent, qui vt eorum commodis inseruirent, missi erant. Abutuntur Dei misericordia: optimam medicinam veneno mutãtes, ità vt Dei maxima misericordia & benignitas, quæ eos terrere debebat, corda liquefacere & ad pœnitentiam adducere, est illis maior occasio ruinæ, cũ peccatà peccatis adijciant, audacioresque fiant. Audiãt ergo isti, quid per Esaiam Deus loquitur. Tacui, nunquid semper tacebo? Existimas ne ꝙ quia Deus modo taceat, semper tacebit? & quia modo dissimulet, ratũ habebit? Crede mihi, quod dum magis Deus tacet, supplicium differt, atque dissimulat, acrius postea plecteris. Et si meis nõ adhibes fidem verbis, adhibe euãgelistæ, de cuius historia agimus, in qua duo debes considerare. Primum ingentem Dei patientiã & benignitatem, qua cum ista perfida gẽte vsus est, siquidẽ expectauit eos quadraginta & plures annos, cùm tam peccatores essent: interea delicate tractans suis miraculis & sermonibus semper accurate tractãs de vita & conuersione illorum qui cruci affixerunt. Secundum, quod attendere debes, est rigida Dei iustitia, quàm scilicet acriter Deus se habeat cum obstinatis, quandoquidem omnium maximum supplicium, quod de peccatoribus sumpsit, fuit Hierusalem euersio atque destructio. Disce ex hoc loco, quod sicut Deus est misericors in parcendo, & sperando, ità est terribilis iudex contra obstinatos peccatores: qui sua misericordia abutuntur. Ezechiel inquit quod facies hominis & facies leonis desuper ipsorum quatuor. Deus duas habet facies, habet faciẽ hominis quia humanus & benignus est cum peccatoribus qui resipiscunt: habet etiam faciem leonis voracissimi, quia rigide sumit supplicium de obstinatis peccatoribus. Vide quid Iudæis contigit, siquidem cum nollent gradum reuocare nec conuerti ad Deum, Deus misit illis terræmotus, bella, pestes fames, occisiones, tribulationes, flagella & supplicia, ita vt nõ manserit lapis super lapidem: vt ex hoc quod imago & figura futuri est, intelligas & inferas quot quanti erunt cruciatus, inferni, & mala, quæ ibi Deus obstinatis inferet. Si ergo Deus dilectum sibi populũ, quem eduxit de terra Ægypti, tot miraculis, quemque cibauit atque nutriuit in deserto quadraginta annis manna cœlesti nec non fuit prosequutus tot victorijs, regibus sanctis, patriarchis, prophetis, & tandem filijs sui incarnatione, sic tribulationibus affecit, & pressit, vt in exilium, & captiuitatem miserit, feceritque contemptibilem & opprobrium omnium mundi gẽtium: quid faciet de te si fueris peccator? Quid in tantam miseriã & calamitatem fecit venire Israel nisi peccatũ? Quia subiecit pedibus Deus populum, quem capiti & oculis imposuerat. Caue ne pecces, & iam quod peccaueris ne diu permaneas in peccato. Quæ enim scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt: & ideo tam solicite & accurate euãgelistæ, quæ Deus gesserit cũ Hierusalem quantum dilexerit & quod de illa supplicium sumpserit, scripserunt: vt tu hinc sumas doctrinam & periculum facias in alieno, nec tardes ad eum conuerti: siquidem te sperat apertis vlnis, antequam ad eius acerrimam iustitiam deuenias. Ne sicco pede hæc prætereas cura & habens malam conscientiam. Nam satis solutus curis erat Balthasar Babyloniæ rex epulans & bibens cum regni sui optimatibus, quãdo apparuit manus in pariete scribens, quod erat sibi paratum supplicium. Ne tempus risibus & vanitatibus teras, nam Deus, qui electo & dilecto sibi populo nõ pepercit: nec tibi parcet, et si modo taceat & dissimulet dum magis supplicium distulerit, peius tibi erit. Audi quid dicat Paulus. An diuitias bonitatis eius & pœnitentiæ & longanimitatis contẽnis? Ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? secundũ autem duritiam & impœnitens cor tuum thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. Sed de his satis. Iã nũc Saluatorem Iesum audiamus. *Sed ante hæc omnia inijcient vobis manus suas, & persequentur tradentes in synagogas & custodias: trahentes ad reges & præsides.* Antequam hæc omnia cõpleãtur persecutionẽ patiemini vsque ad sanguinem. Voluit Christus prædicere discipulis mala, quæ passuri erant, quanuis de hoc non interrogauerint primo vt mala quæ erant passuri essent eis tolerabiliora. Nam hæc eis euentura erant, et si non præuiderentur valde affligerent ipsos: cum autem præuidentur tolerabilia efficiuntur. Secundo quia si ista euenirẽt & non essent prænunciata, quando venirent putarent discipuli, quòd non præuidisset illa Christus quia ventura nesciebat, cùm alia prędiceret & non ista: ideoque maxime turbarentur. Tertio prædixit ad ostendendum sapientiam suam, quia quanto plura prædiceret & particularius, tanto amplius cognosceretur sapientia eius. Et ideo prædixit ea, quę ad discipulos specialiter pertinebant: quia nihil poterat vtilius prędici. Et nulli erant, coram quibus potius se deberet Christus ostẽdere sapientissimum, quàm coram discipulis. Vere litera ista intelligitur de discipulis Christi, & de statu ecclesię eius á morte vsque ad euersionem Hierusalem. Quanta autem mala passi sunt Apostoli, post Christi ad cœlos ascensionem vsque ad destructionẽ Hierusalem, satis ostendit liber actuum Apostolorũ. Nam mox post Christi ascensionem Stephanus fuit lapidatus, & tam magna fuit persequutio ecclesię ꝙ omnes discipuli fugerunt ab Hierusalem, præter Apostolos. & dispersi sunt per regiones Iudęę & Samarię: & Apostoli positi in vinculis & flagellati, ne in nomine Iesu prędicarent, Et eiectis extra Iudęam. Iudęi qui erant Damasci et in Syria insidiabantur Paulo. Et in Pamphilia cõcitauerunt potentiores ciuitatis et expulerunt Paulum et Barnabã de finibus suis. Iacobus ab Herode decapitatus, et Petrus incarceratus: et multa alia Apostoli et Christi discipuli passi sunt, quę longum esset recensere. Sed quia multũ eos consolari debebat, quod hęc omnia paterentur propter Christum, subdit dicens. *Propter nomen meum.* Hoc est propter prędicationem, confessionem, et cultum nominis mei, et legis ac fidei christianę. Oderũt carnales homines veritatem, et prędicationem verbi Dei, et ea quę sunt spiritus eius: quapropter qui Christum amplectuntur, necesse est, vt ab hominibus persequantur. Coruus cũ videt pullos suos in initio plumescere et albos esse non cognoscit eos, Sed posteà videns eos nigros nutrit, et fouet. Sic mundus iustos non agnoscit quia non nigri sunt sicut ipse: sed vestiti sunt albedine innocentiæ. Ideoque persequitur iustos, fouet autem peccatores, iustos inquam si mali efficiantur, malos ve ipsos quia nigri sunt & impij sicut

Marginalia: Esa. 42. — Eze. 1. — Exo. 14. — Exo. 16. — Rom. 15. — Dan. 5. — Rom. 2. — Act. 7. — Act. 4. — Act. 13. — Act. 12.

sicut ipsi. *Continget autem vobis in testimonium.* Hoc est vniuersa persequutio per inducta eueniet vobis in signum & attestationem quòd verè discipuli mei fidelissimi estis: & quod illi impie contra vos egerunt, & iuste damnentur: quia spreuerunt & afflixerunt vos, nec credere voluerunt prædicationibus vestris, per diuina miracula confirmatis. Et sic non poterunt causam suæ damnationis in vos transferre. Quod benè & ad rem Paulus ad Philippenses ait. Scire volo vos fratres quod quæ circa me sunt magis ad profectum venerunt euangelij: ità vt vincula mea manifesta fierent in Christo in omni prætorio & in cæteris omnibus: & plures è fratribus in domino confidentes in vinculis meis abundantius auderent sine omni timore verbum Dei palam loqui Sed possent discipuli dicere. Qui nam sumus in quos totus mundus insurget? Idiotæ sumus: facile à Pharisæis & viris doctis superabimur. Respondit Christus. *Ponite ergo in cordibus vestris non præmeditari quemadmodum respondeatis.* Solent homines ad iudicium vocati ante omnia peritum vt demosthenem adhibere ducem, adulari iudicibus, supplices prouoluere ad genua, fauorem redimere pecunia sed nihil horum opus erat Apostolis. Ponite inquit in cordibus vestris, non præmeditari quemadmodum respondeatis. Quasi dicat. Si verbum Dei habetis in corde: quomodo deesse poterunt verba in ore? Deinde ipsa veritas, quam vos profitemini, non eget externo lenocinio verborum: non eget fuco: nam ipsa satis pulchra est, & satis firma. Falsitas tamen fuco eget, ne ipsa deprehendatur. Hinc est quod homines sua mendacia in primis verborum lenocinio hominibus venditare conantur: sacra autem scriptura quæ veritas est simplicibus & verissimis verbis tradita est. ¶ Aduerte quod non inhibuit piam in lege domini meditationem & studium: quo nihil vtilius, & beatius. Iuxta illud. Beatus vir qui in lege domini meditatur die ac nocte. Omnis enim scriptura diuinitus inspirata (ait Paulus) vtilis est ad docendum. Hinc Petrus vult nos esse paratos omni poscenti rationem reddere de ea, quæ in nobis est, spe. Non ergo, vt diximus prohibetur pia domini meditatio: sed anxia & diffidens solicitudo. Admonemur hic ne res diuinas, qualis est euangelica prædicatio, humanis viribus aggrediamur, alioqui frustra laboraturi: nec mirum cum nec externa ipsa, si nostris viribus tantum innitamur fœliciter succedant. Sic enim filij Israel sine verbo Dei suis viribus confidentes, infœliciter pugnauerunt, contra Cananæos. Sic vndecim tribus contra tribum Beniamin semel & iterum infœliciter pugnauerunt, confidentes in multitudine. Sic idem populus contra Philistæos, infœliciter pugnauit, confidens in arca: sine fide ad Deum, charitate formata. Hinc per Esaiam dicitur. Væ filij desertores, vt faceretis consilium & non ex me: confidentes in fortitudine AEgypti. Sequitur pœna: obid erit vobis AEgypti fortitudo in confusionem. Nec aliam ob causam nostra consilia irrita nobis fiunt, quàm quòd ea tantum in nostris viribus aggredimur: non Dei auxilio confidentes. Sic & nonnunquam maximis mœroribus fatigamur, vix tamen vitæ necessaria conquirere possumus: quia solis nostris laboribus confidimus: non attendentes quod non tam labor noster quàm benedictio domini diuites facit. Hinc est quod patres testamenti veteris aliquid facturi magnum, ab oratione incipiebant. Sic Moses pugnaturus contra Amalech orauit. Ezechias rex ad orationem confugit videns exercitum Assyriorum: & Iosaphat audiens irruisse hostes orans dixit. In nobis (in nobis inquit) non est tanta fortitudo, &c. Si hæc in externis necessaria sunt, multo magis in prædicatione Euangelij: quòd quia non facimus, inutiliter clamamus, nec tamen fructum facimus: imo quoniam hoc opus nonnunquam proprijs viribus aggredimur in errores incidimus. Scriptura est enim. Qui sequitur cogitationes suas, impie agit. Hinc Paulus in suis epistolis orare pro se postulabat. *Ego enim dabo vobis os & sapientiam cui non poterunt resistere & contradicere omnes vestri aduersarij.* Putant iusti à domino in medijs tribulationum vndis derelictos: dominus tamen illis auxilio est in tempore opportuno. Quare si aliquando ab eo putaueris derelictum, recole non dum esse tempus, quo opus habeas auxilium eius: quod cùm fuerit non defuturum scito. Sic recordatus est dominus Noe, quando videbatur ei quod esset oblitus. Recordatus Ioseph in AEgypto in carcere humiliati, Danielis in lacu leonum. Sic denique & omnium iustorum in suis tribulationibus. Ità nunc hac consolatione lætificat & confortat corda discipulorum: quos scire, oportebat Christum in suis necessitatibus, non defuturum: promittit enim illos non deserturum, cum opus fuerit, & indiguerint eius auxilio in tempore opportuno. Dabit enim os & sapientiam cui non poterunt eius aduersarij contradicere. Ad idem facit illud. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Victoriam Apostolis promittit: sed non qua ipsorum curæ sit vita aut externa bona, sed qua munita stet veritas. Id quod Christiano, etiam propria vita charius, esse deberet. Magis enim gaudendum esset si videret crescere iustitiam, religionem, timorem Dei, & veritatem: quam, propria bona. Si qui hæc proprijs commodis non anteponit probus Christianus non est. Dabo inquam vobis os, & sapientiam. Deus enim est qui docet & in corde ipsorum scripsit legem suam, & linguas infantium fecit disertas. Hinc Dauid. Da mihi intellectum vt discam iustificationes tuas. Et iterum. Beatus quem tu erudieris domine. Sic tanta fuit sapientia & vis verborum Deo Apostolis loquente, quod vt in actis legimus videntes Iudæi, & magistratus, Petri, & Ioannis constantiam, comperto quod homines essent sine literis, & idiotæ, admirabantur: & cognoscebant eos quod cum Iesu fuerant, Et de Stephano etiam protomartyre dicitur surrexerunt quidam de synagoga quę appellabatur libertinorum, &c. & non poterant resistere sapientiæ, & spiritui qui loquebatur. Super omnia nanque vincit veritas: cuius vi res sunt tot ac tantæ vt nihil ei possit resistere. Vt Paulus cum esset adeo potens & validus atque diceret quod omnia potest, & in epistola, etiam ad Ro.

Marginal references: Phi. 1. — Psal. 1. — 2. Tim. 3. — 1. Pet. 3. — Num. 4. — Iudi. 20. — 1. Reg. 4. — Esa. 30. — Prou. 10. — Exo. 17. — 4. Reg. 19. — 2. par. 20. — Prou. 12. — Gen. 8. — Gen. 41. — Dan. 14. — Mat. 10. — Iere. 3. — Sap. 12. — Psal. 118. — Psal. 93. — Act. 4. — Act. 6. — 3. Esd. 3. — Phi. 4.

Rom.8. ad Romanos vocet ad duelum mortem vitam, & omnes mundi vires nihilominus ad Corinthios scri- 2.Cor.13. bens dicit. Nihil possumus aduersus veritatem, quod Nihil veritati obsistere possit certum est. Et ideo nihil mireris Apostolorum aduersarios non posse vincere veritatem quam ipsi prædicabant nec ei resistere: cum ipsamet veritas pro eis loqueretur. ¶ Præterea isti aduersarij Apostolorum Iudæi sunt, hæretici, & Pagani: Qui in Apocalypsi designantur per illos tres spiritus immundos, qui in modum ranarum Apoc.16. de ore bestiæ exierunt. Denique adiunxit dominus persequutiones huius modi discipulis non tantum expectandas esse ab extraneis, sed etiam ab amicis, & cognatis. Quapropter subdidit. *Trademini autem à parentibus, fratribus, cognatis, amicis, & morte afficient ex vobis.* Hoc maximè extorquebat quod à tam propinquis, tam amicabilibus tractabantur, & occidebantur. Molestius enim ferūtur aduersa, quæ a propinquis & familiaribus de quorum præsumebatur amicitia, infliguntur: quia, vltra corporalem tribulationem inflictam, mens de amissa charitate, propinquorum, & amicorum infidelitate affligitur. Hic enim natura vim quādam patitur, & in visceribus torquetur. Ideo dominus proditoris sui iniquitatem tanto ferebat grauius, quanto Iudas erat ei familiarior, Psal.54. & in Apostolorum numeratus collegio. Ideò per David ait: si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique. Tu vero homo vnanimis, &c. Docemur hic consolari, quando à nostris persequutionem patimur: adducentes ad memoriam quæ hic Christus dicit suis. Et quomodo ipsemet dominus traditus sit á suo discipulo. A nullis etiam beatus Paulus tantas persequutiones tulit quam á suis Iudæis: vt fas est videre, qui librum, qui acta Apostolorum inscribitur, legerit. Contra Stephanum etiam insurrexerunt quidam de synagoga. Sui enim illum accusabant, & Act.7. morti tradiderunt. Pilatus etiam Christo Saluatori dixit. Gens tua, & pōtifices tui, tradiderunt te mihi. Vnde perniciosissimus inimicus est domesticus, eo Ioan.19. communiter, propinquiores sunt qui magis inuident & stomachantur: quia cum simul educati sunt & in eodem studio versati, atque ludo, non possunt æquo animo ferre: vt vnus præstet alteri: & ideo homines potius gaudent ab extraneis imperari, quam à conciuibus. ¶ Vt in exordio ecclesiæ, Iudæi, & Gentiles passim conuertebantur ad Christum, parentibus cæterisque cognatis inuitis, & ità tradebantur ab eis & sæpe occidebantur: sicut beatissimam Barbaram pater suus manu propria decollauit: ita dominus in Matthæo dicit. Tradet frater fratrem in mortem, & surgent filij in parentes, & morte eos afficient. Et rursus. Nolite arbitrari quoniam veni pacem mittere in terram: non enim veni mittere pacem, sed gla- Mat.10. dium. Veni enim separare hominem aduersus patrem Luc.9. suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam & inimici hominis domestici eius: quia erant dispari cultu, insurgebat frater in fratrem, & filij in parentes. Sicut beata Lucia nobilis Romana, à filio accusata quòd esset Christiana, occisa est. *Et eritis odio omnibus hominibus.* Facinorosum malum & ingens erat profecto ab omnibus odio haberi. nam nihil est vitæ hominum adeo naturale, necessarium, iucundum, & vtile, quam hominum amicitia. Quis ergo ferret ea carere? Vide quantis se obijciat periculis, qui legatione vult fungi pro Christo. Fronte ænea opus est & facie ferrea. Et profecto Iere.1. non nisi summum miraculum esse poterit quod prædicatores hi euaderent victores, contra quos totus mundus arma suscepit, Quod quia totius mundi sibi præriperent amorem, quos totus mundus tanto odio habuit. ¶ Permisit autem Deus vt tanta esset contradictio doctrinæ suæ, vt ferè totus mundus cōiurauerit aduersus euangelium, & quod sancti prædicatores essent omnibus odibiles: primo vt ostenderet virtutem diuinam, vt nihil humanitus factum videatur in introductione legis Christi: quia illud per homines fit quod fauore hominum fit. Qui autem alicui odiosus est nullum in eo fauorem habet, sed professores nominis Christi, erant propter hoc omnibus hominibus odiosi: ergo non introducebatur Christi lex fauore hominum, sed eis renuentibus & contradicentibus. ¶ Secundo erant Apostoli hominibus infesti, quia putabant homines quod Christiani destruebant illum cultum, per quem status hominum conseruabatur, & quia apud omnes homines erat aliquis cultus cui repugnaret Christi doctrina, necesse erat quod Christiani essent omnibus hominibus odiosi. Nam si Christiani voluissent Christum colere non curantes destruere idolorum cultum, faciliter fuisset introducta Christi religio in orbem: sed quia præcipuum erat in hac vera religione falsæ diuinitatis cultum excludere, & non poterat Christiana religio introduci nisi idololatriam extirpando, ideo fuit difficillimum introduci. Ritui e- Gala.5. tiam Iudaico lex Christi repugnabat: quia Apostoli prædicabant, si circuncidimini, Christus nihil vobis proderit. Insuper vitia carnis, ac malos mores excludebat, & ideo fuit toti orbi odiosa. ¶ Tertio fuit quia diabolus concitabat omnes homines valde contra Christianos. Videbat enim cultum suum per Christi doctrinam destrui in toto orbe & animas hominum de suis vinculis liberari, de quo summè dolebat. Ideo toto furore suo concitabat principes & terrarum dominos aduersus Christi professores. Et ista etiam erat causa vrgens, quia diabolus grauissimas tentationes poterat contra Christianos concitare nisi à Christo prohiberetur. ¶ Quarta ratio erat & causa odij, dissimilitudo, quæ est inter Christianos & infideles. Nam sicut similitudo est causa amoris, ità dissimilitudo est causa odij quæ est inter Christi seruos & seruos huius mundi: inter ciues Hierusalem & Babylonis. Propter quod in Ioanne asserit Christus Apostolis. Si de mundo essetis, mundus quod suum est, diligeret: quia vero de mun- Ioan.15. do non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Mundus enim amat diuitias, honores, & delicias, quæ omnia discipuli Christi contemnebant, & contemnenda prædicabant: vnde in contemptum, & abiectionem habebantur. ¶ Solatur nos locus iste, vt quando ab hominibus odio habemur patientiam habeamus: siquidem Apostoli in odio habiti sunt ab omnibus hominibus. Licet aliqui de te falsitate detrahāt patiens esto: quamuis enim sis innocens circa culpam quam tibi imponunt non tamen es circa alias plurimas. Nec iniquo animo feras apud homines male audire si bene apud Deū audis; imo po-

Imò potius maxime debes lætari videns ad metam optatã hac via discipulos,& amicos Dei peruenisse. Non debes vexari quòd ab aliquibus hominibus cõtemptibilis fias,quia non laus sed potius vituperium est à malis,& impijs laudari. Pari passu ambulant ab iniquis commendari, & de rebus iniquis: etiam ab eisdem iniuria affici,& propter virtutem laudari pro pter quod stultum est magnifacere ab ignominiosis, infamari,quia cum isti vitam nostram detrahunt,vere tunc approbare videtur:nam vita illa recta, & sancta est,quam mali euertere conantur. Non vergit in lucis defectum,si noctua ad eam oculos erigere non possit,sed potius in laudem,& perfectionem:quia cũ recedunt ab ea, laudant. Vos estis filij lucis dicit.S. Paulus Thessalonicensibus,& rursus ait. Quæ cõuen
1.Thes.5. tio lucis ad tenebras? Viri lucis non debent molestia
2.Cor.6. affici,quod à filijs tenebrarum detrahantur,& persequantur.Sapientia enim,ab ignorantibus solet persequi:& stulti sapientiam despiciunt.Si cæci male iudi
Prou.1. cant defectus eis inest, non colorum pulchritudini. Ideo Paulus cui solum curæ erat à Deo laudari,& diligi,dicebat.Mihi autem pro minimo est, vt à vobis
1.Cor.4. iudicer aut ab humano die. Qui iudicat dominus est, &c. Verum vt scias hos labores,maledictiones,& hominum contemptus,non plus meriti habere quã habet causa& finis propter quem patiuntur:vt Christus discipulis ostenderet mercedem eis paratam in cœlo eosque consolaretur,ostendit persequutionis causam dicens. *Propter nomen meum*. Hoc dixit primo ad cõsolationem ipsorum:scilicet,patiemini,& infesti omnibus eritis:sed non propter scelera vestra: sed propter me solum. Hic est scopus meriti,& causa martyrij. Omne meritum bonorum quæ agimus, & mala quæ patimur est ipse Deus:qui opera nostra præmiat. Vnde in superioribus cum loquebatur dominus de
Luc.6. beatitudinibus, dixit. Beati eritis cum eiecerint nomen vestrum,tanquam malum:propter filium hominis.Sed de fine,& causa persequutionum, & martyrij iam super hæc verba in capite sexto supra disseruimus. ¶ Secundo hoc dixit ad dandum bonam spem de se. Nam quando dixit eis quod propter se hæc erãt passuri & non propter se ipsos,ostendit quod multa eis deberet:vel saltem quod multa propter hæc bona esset eis daturus. Tertio quia in hoc ostendebat eos gloriosos toti mundo,scilicet,quia pœnam non pro aliquo scelere tolerarent:sed pro optimis virtutibus, idest pro confessione nominis Christi. ¶ Nota quæ sit causa laudabilis passionis. Non enim quælibet afflictio virtuosa est:siquidem & diabolus patitur, & malefactores damnantur supplicijs. Illa autem afflictio bona est & meritoria, quam patimur propter nomen Christi,quod est iustitia,veritas,innocentia, &
Mat.5. probitas. De his dicitur. Beati qui persequutionem pa
Luc.6. tiuntur propter iustitiam, quia ipsorum est regnum cœlorum. Verum vt consoleris in afflictionibus,quas propter tua peccata sustines,scito etiam quod in supplicijs à Deo tibi pro peccatis inflictis, si patiens es, & humilis,in Deum ipsum referens, maximum meriti habebis:quod etiam est pati propter iustitiam, & Christi nomen,licet tua peccata afflictionis sint causa. Ita Dauid, de quo Deus supplicium sumpserat,
2.Reg.12. (vt Nathan ei nunciauerat) propter peccata, dixit
Psal.68. Deo. Quoniam propter te sustinui opprobrium confusio operuit faciem meam. Sed de his satis. ¶ Monet etiam hic Christianum hominem ita debere viuere,vt solus Christus causa sit odij sui:hæc enim est gratia si propter Deum sustinet quis tristitiam patiens iniuste. Magnum tibi esse deberet pro Christi nomine pati. Quid hominem contristabit, vbi animus sibi conscius est? Christus (ait Paulus) propo-
sito sibi gaudio sustinuit crucem propter nos. Quis Hebr.12.
non econtra gaudeat, se pro Christo aliquid pati? Act.4.
Hinc Apostoli ibant gaudentes à conspectu concilij: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Hinc Paulus gloriatur in afflictioni- 2.Cor.12.
bus. Hinc & dicit. Vobis datum est non solum vt in Phi.1.
Christum credatis: sed etiam vt pro illo patiamini. Addidit postremo consolationem dicens. *Et Capillus de capite vestro non peribit*. Non putetis quòd Deo non estis vos curæ & quod aliquid possit perire Deo nesciente vel non aduertente, quia etiam de rebus vestris minimis cogitat. Nam & capilli omnes vestri, qui multi sunt, & nullius valoris,nec vnus peribit: à fortiori verò non peribunt vita & mors vestra, quæ sunt magnæ res. Vult enim dicere. Tam atrox odium totus mundus concipiet in vos,ob mei nominis professionem, proinde quicquid in vos fecerint,hoc in meam contumeliam factũ accipiã. Quare non sit vobis cura de vindicta. Ego lędar, ego occidar in vobis. Meum erit & vobis consulere, & illorum vlcisci malitiam. Quantumuis autem desæuierint in vos persequutionum humanarum procellæ,non est quod timeatis,me protectore. Non enim permittam vt nec capillus capitis vestri pereat: tantum abest, vt vobis sim defuturus. Docet autem, Christus hic quam nihil lateat illum eorum quæ circa nos vel fiunt vel sunt:& cum sciat omnia non potest ignorare mundi erga nos malitiam, & quod illius nomine omnia sustineamus. At cum hoc sciat, qui committeret eos negligere,qui illum tanti faciũt vt etiam non dubitent animas suas pro illo ponere? Sequitur. *In patientia vestra possidebitis animas vestras*. Eximium animum possidendi non agros non
domos non regna,sed quod maius est se ipsos, virtu- Iob.18.
te patientiæ. Nam impatiens seipsum perdit, & non est sui compos. Ideo Iob ait. Quid perdis animam tuã in furore tuo? Qui patiens est dñs est sui ipsius: impa-
tiens autem suæ subditur choleræ,& passionibus, & Prou.16.
odium, quod habet excæcat rationem. Vnde Salomon. Melior est patiens viro forti: & qui dominatur animo suo, expugnatore Vrbium. Hoc dominium attenditur in eo quod patientia cohibet hominem interiorem ab illicito appetitu vindictæ: cohibet similiter exteriorem,quia linguam cohibet à cõtumelia, & manum à violentia. Vnde sicut dicitur de garrulo quod non potest tenere linguam suam: sic patiens potest seipsum cohibere interius & exterius, ab his quæ pertinent ad vindictam. Et quantum ad hoc dicitur patiens animam suam possidere. In homine impatiente dominatur ira & furor:& eũ possident. Hanc autem virtutem plusquam aliam commendat hic Christus Apostolis, cum loquebatur illis de persequutionibus,quas passuri erant & satis ad propositum accommodatè: quia ad sustinendum aduersa,multum necessaria est. Nec melius experiri potest homo, an sit vere humilis, charita-

tiuus, & mansuetus, quam per patientiam in aduer-
Eccl.27. sis, Ideoque in Ecclesiastico. Vasa figuli probat for-
nax, & homines iustos tentatio tribulationis. Vir pa-
tiens quamuis perdat diuitias, delicias, & externa, nõ
perdit seipsum: imò posidet: vt hic dicitur, animam
suam. Sicut fulmen vt ait Plinius quicquid inuenit
Phi.li.2.ca.55. in terra ferit præter laurũ: sic magna calamitas om-
nia potest auferre & euertere, præter firmam virtutẽ.
Est enim constans virtus pulchra laurus: semper vi-
rens: nullo igne è nubibus erumpente nullo impetu
tormentorum, & ærumnarum exusta, aut labefacta-
ta. Ad hanc patientiam & animi firmitatem hortatur
1.Cor.15. Paulus dicẽs: Fratres mei dilecti, stabiles estote, & im
mobiles: abundantes in omni opere domini semper.
Docemur hic arma esse in tribulationibus patien-
tiam, Vnde Paulus. Per patientiam curramus ad pro
Hebr.12. positum nobis certamen. Dauid quoque ait Deo. Et
præcinxisti me virtute ad bellum: & supplantasti in-
surgentes in me subtus me. Decipiuntur enim inimi-
Psal.17. ci nostri, qui per tribulationes credunt nos debella-
re: quando per patientiam nostram, qua nos præcin-
git Deus, vident se esse confusos & superatos. ¶ No-
ta autem tres esse patientiæ gradus. Primus est iniu-
1.Reg.10. rias dissimulare, quamuis vindicare posis. Sic Saul in
principio sui regni, quãdo probus erat nolebat de in-
iurijs vindicari. Secundus est non solum patientia in
iurias pati præsentes sed etiam habere paratam volũ-
tatem ad omnia mala, quæ possunt euenire. Hunc ha
Iob.1. buit Iob siquidem non solum flagella à Deo inflicta
tulit: sed etiam in animi præparatione alia multa fe-
rebat. De hoc patientiæ secundo gradu loquebatur
Mat.5. Christus quando dixit. Qui te percusserit in vnam
maxillam, præbe ei alteram. Quod intelligitur de a-
nimi præparatione quam debet habere Christianus
in patientia iniuriarum, quæ imminere solent. Ter-
tius gradus Heroicus patientiæ est non solum patien
ter iniurias pati, sed etiam afficere beneficijs, & mu-
neribus inimicum, vt ad Deum conuertatur: laudan
do, & honore prosequendo illum. Hanc habuit Io-
seph in AEgypto, quando non solum fratribus qui
Gen.42. vendiderunt eum, pepercit voluntate recta, & pura:
sed, etiam multa, & magna bona dedit. Hunc etiam
gradum volebat dominus suos discipulos habere, du
cereque cupiebat eos ad hunc perfectionis statum.
Denique vt concludam & procedamus ad alia, vnũ
hic aduertendũ esse censeo, quòd animas dixit Chri-
stus quod posiderent per patientiam, & non dixit
manus nec linguam: quia bene stat quod manus, &
lingua vltioni parcant, & quod in corde maneat ap-
petitus vindictæ. Sed iam sequentia videamus. Itaque
postquam Christus prædixerat discipulis signa quæ
ventura erant, & calamitates, ante destructionẽ Hie
rusalem, pariterque tribulationes, quas ipsi passuri e-
rant, nunc narrat, & prædicit quæ essent tribulatio-
nes imminentes cum iamiam desolatio Hierosoly-
mæ immineret, in quibus oportebat Iudæã relinque-
re, & fugere ad montes. Post prædicta ergo addidit
dicens. *Cum autem videritis circundari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote quoniam appropinquauit desolatio eius.* Nullus melior modus exponendi vnum
locum sacræ scripturæ, quam adducere alium ex ea-
dem scriptura. Et sic quando vnus euangelista alium
declarat, illa est habenda tanquam verisima expo-
sitio, falsa autem erit illa, quæ fuerit huic contraria.
Matthæus & Marcus scribunt hæc eadem quæ Chri *Mat.24.*
stus in hoc loco dixit suis Apostolis. Dicunt enim. *Mar.13.*
Cum videritis abominationem. Quæ autem sit hæc
abominatio stans in loco sancto templi, Lucas no-
ster exponit dicens. Quod est exercitus circundans
Hierusalem. Pro huius vera & germana literæ expo-
sitione vt scias quis exercitus sit iste, & quare abomi
natio vocetur aduerte quòd Christus hic non de
suo aduentu ad iudicium loquatur, constat luce meri
diana clarius: nec Christus hic loquitur metaphori-
cè, sed clarè, & aperte dicit hæc de obsidione Hieru-
salem: & cætera quæ statim dicit, vsque ad illud, erũt
signa in sole & luna, loquitur de Hierusalem. Nam
postquam euersa & conculcata à gentibus fuerit Hie
rusalem ait quod captiui ducentur eius habitatores:
& in die iudicij non ducentur aliqui captiui quia om
nes morientur. Matthæus etiam, & Marcus post-
quam dicunt cum videritis abominationem, eadem
verba dicunt quæ noster Lucas hic ait: quia eadem
sunt quæ tractantur. Ex quo sequitur valde errare il-
los, qui in Matthæo illam abominationem interpre-
tantur Antichristũ esse, cũ hic nihil de Antichristi ad
uẽtu agatur sed de vastatione Hierusalem. Aliqui au-
tem qui rectius Matthæi verba intelligunt qui eum
interpretantur & bene de destructione Hierusalem,
tamen per hanc abominationem (& male quidem) in
telligunt Cæsaris statuam, quam aiunt quod Pilatus
posuit in templo, cum Pilatus multo ante vastatio-
nem Hierusalem esset ab officio depositus. Alij autẽ
Titum Romanorum ducem intelligunt. Et miror
quomodo tanta varietas orta sit, cum Lucas hic tam
apertè quod Matthæus, & Marcus dixerunt abomi-
nationem, vocet exercitum. Cur ergo hunc, quem
vocat Lucas exercitum, vocant Marthæus & Mar-
cus abominationem? Et quis exercitus est iste? Itaque
pro intelligentia vera istorum aduerte quod Iudæi
post Christi ascensionem sæpe rebellarunt cõtra Ro
manos, propter tyrannides quas exercebant præsi-
des Iudææ dati à Romanis. Et præcipuè duo scilicet
Albinus, & Florus, qui tyrannide & crudelitate simi
les fuerunt Neroni, qui eos misit quia communiter
famuli & subditi solent suos imitari principes. Nolo
torquere te candide lector in enarratione tot laborũ
& tribulationum, quas in tempore horum duorum
præsidum misera Hierusalem passa est & sustinuit, &
etiam occisionum, seditionum incendiorum bello-
rum, quæ omnia Christus prædixit, in superioribus,
ciuitatem passuram ante vniuersalem eius destructio *Iosf.li.2.anti.c.4. de bello Iud.*
nem. Lege si placuerit Iosephum. Inter multa mala
accidit quòd Eleazarus filius Ananiæ pontificis iuue
nis audacisimus cum alijs seditiosis respuerunt ho-
stias, quo pro salute imperatoris offerri solebant, con
tradicentibus alijs pontificibus & sacerdotibus. Nul
la autem prece aut suasione conpescuerunt eos, quin
potius non ad sacrificia sed ad bellum ministri altaris
accingebantur. Videntes põtifices, & cæteri nobiles,
seditionem eorum autoritate nõ posse cõpesci, ad Flo
rũ & Agrippam nuncios destinarunt orantes, vt cum
exercitibus ciuitatem ascẽderet, antequam seditio in
tolerabilis fieret. Florus qui inimicus pacis, & totius
boni, qui vt maior fieret seditio noluit respondere.
Agrippa autem misit duo millia equitum, qui ve-
nientes

nientes ei his, qui in ciuitate pacem optabãt, ascẽderent superiorem ciuitatis partem, & ibi cõtra seditiosos, qui templũ cũ interiori parte ciuitatis tenebant pugnauerũt dies septem, a die scilicet, septimo mẽsis augusti vsque ad quatuordecimũ eiusdem mẽsis, anno duodecimo imperij Neronis & facta est magna cędes ex vtraq; parte. Iudæa turbata est & in omni loco cędes operabatur. Eodem anno a Sestio duce Romano expugnata est, & quia infœliciter se habuit in omnibus Sestius cõtra Iudęam rebellantem, tunc iussu Neronis missus est Vespasianus, qui tunc in Gręcia erat, & venit cum filio Tito. Conuertit se Vespasianus cõtra Galileã, & Iudęam, volens postremũ esse bellũ cõtra Hierusalem. Qui audita morte Neronis parũ a bello se cõtinuit. Mortuis etiã Galba, & Ottone imperatoribus, cũ audiisset Vitelliũ imperare, indignatus & a suo exercitu imperator pronũciatus, relicto filio suo Tito in Iudęa, ipse nauigauit Italiã. Titus aũt in festo Azymorũ Hierosolymã inuasit, ad quã innumerabilis multitudo Iudæorũ cõuenerat, quo tẽpore omne masculinũ de genere Iudęorũ tenebatur Hierosolymã ascendere. Cũ tota gens velut in carcerem in ciuitatem se inclusisset festiuitatis desiderio Titus superueniens oẽs obsidione cinxit. Et digne actũ est, vt sicut in festo Azimorũ quod dicitur Pascha Christũ crucifixerũt ita in eodem oẽs collecti ad occisionem clauderentur. Sex fere mensibus obsessa est, incepit eam in fine mensis Martij in festo azymorũ, & finita est die octaua mensis septẽbris. Et ideo si bene cõputaueris tpa, quæ regnauerũt Nero Galba, Otto, & Vitellius inuenies quod quasi septem anni fuerũt a principio belli Iudaici vsq; ad finem. Nã anno vndecimo Neronis incepit bellũ & finitũ est anno secũdo Vespasiani. Itaque cũ hic ait Lucas, cũ videritis circũdari ab exercitu Hierusalẽ scitote quia appropinquat desolatio eius, licet verũ sit de obsidione Titi, tamen intelligitur de obsidione facta ab Agrippa, & a Romanis sub Sestio. Hanc obsidionem vocãt Matthæus, & Marcus abominationem quę fuit hominũ impiorũ in templo, & profanatio eius. Nam in tẽplo sub Eleazaro multus sanguis fusus est, multusq; per loca sancta decurrebat: & accedentes ad sacrificiũ super ipsum altare occidebantur, Et vt Egesippus ait sacræ vestes quas non licebat nisi cũ summo honore cõtingere, & ad sola mysteria sacra accipi, ad tergenda turpissima vlcera & fluentem sanguinẽ sumebatur. Deteriora his narrat Iosephus de libidinibus, quę intra sacra exercebantur. Propter quę omnia dicit templũ profanatũ & abominabile effectũ. Cũ hęc sub Sestio agebãtur erat signũ credentibus, vt fugerent antequã Titus veniret cũ suo potentissimo exercitu. Nã Titus ita circũdedit eam, vt nõ esset exitus ad fugiendũ. Ideo Christus nõ dixit est dessolatio eius, sed appropinquat desolatio eius. Sub Sestio appropinquabat, & sub Tito facta est, & finita. Hac etiã explicationem amplectãtur Augustinus & Chrysostomus. Tũc ait dñs. Cũ videritis abominationem in templo fieri ab Eleazaro & seditiosis & circũdari Hierusalem ab exercitu Romanorũ duce Sestio. * Qui in Iudęa sunt fugiant ad

Leg. Tostata, q. 98. super ca. 24. Matt.

Ege. lib. 4.

Ios. lib. 5. de bello Iud.

August. ad Hesichiũ epi. 80.

Chris. home. 49 in imp. Mat.

montes & qui in medio eius discedãt. * Vocãtur hic montes terra montuosa quę erant habitata extra Iudęam, quę erat terra regis Agrippæ vltra Iordanem ad Orientem, quę est magis orientalis, quã Hierusalem, & est terra mõtuosa, nã terra Iudęę planior est. Et ibi tũc habitauerãt in ciuitate quę dicitur Pellas sub dominio regis Agrippę, qui Iudęus quoque erat, & magnã partem Iudeorũ in subditos quoque habebat. Ipse aũt erat cõfœderatus Romanis, & prętabat auxilia Vespasiano cõtra Iudęos, & ideo tota terra eius secura mansit a tumultu & incõmodis belli, & sic ipsi Chriani tũc tuti mãserunt. Poterat quidem Deus multis modis liberare suos ab exercitu Romanorũ, sed nõ sunt facienda miracula sine necessitate, & poterãt isto modo liberari, cũ iã de signis omnibus edocti essent. Et etiã diuino oraculo fuerũt admoniti. Et ideo appropinquãte Romano exercitu omnes Christiani, qui in prouincia erãt recesserũt, relinquẽtes incredulã Iudæam solã in medio inimicorũ suorũ. ¶ Nota Dei bonitatem, & clementiã. Cũ enim parat iustis tentationem, statim parat quę leuiter eos excipiant. Sic Ioseph filio Iacob cũ fratres eius illũ vendiderũt Ismaelitis statim parauit Putifaren, qui eũ diligeret, & totã domũ illi traderet. Sic etiã Ionas cũ in tribulationem, & tempestatem incidit statim parauit illi dñs cete grãde, vt illũ exciperet, & custodiret, vnde Dauid. Non vidi iustũ derelictũ, &c. Habet se iusti sicut corpora rotũda, quę cũ sint figuræ sphęricę in omni loco sedem, & positionem habent. Ita iustus quocũque se cõferat omnia in bonũ cedũt, & bene valet quia Deũ cor ĩ se fert qui ponit manũ, vt sedem faciat illi. Vnde Psalmista de iusto ait. Cũ ceciderit non collidetur, quia dñs supponit manũ suam. Quocũque se vertit Deus manũ inponit, & sic statim inuenit auxiliũ. Sed tamen mali habent se admodũ lapidũ quadratorũ qui versus vnã partem iacere possunt ex altera nõ, mali enim & impij bene in hoc loco se habent renuũt aũt ad illũ accedere, hic sunt cõtenti, illic vero esse displicet illis. Iusto etiam ait propheta Esaias Dicite iusto quoniã bene, si iustus in exilium mittitur dicite quoniã bñe, si in carcerẽ detrudãt, dicite quoniã bene, si ęgrotat, si persequitur, si eget si despicitur ab hominibus dicite quoniã bene, quia illi omnia in bonũ cedãt, habetque Deũ semper pergentem secũ, & adeo cõtentus incedit, &c. Ita hic cum Deo curæ magnæ sit prouidentia suorum secũdum eius bonitatem, & misericordiam cum vult sumere de infidelibus, & peccatoribus supplicium, statim suppeditat fidelibus, & seruis suis remedia necessaria vt tu intelligas quã fidelis amicus Deus est & quanta est illi cura suorum. Serui Deo, & ipse tibi consulet. Ideo Psalmista, Iacta cogitatum tuum in domino, & ipse te enutriet. Sed ad contextum * Et qui in regionibus. * Hoc est habitãtes in Iudæa Galilęa, & Samaria * Nõ intrent in eam. * Idest, in Hierusalem vt in ea tanquam fortiori ab hostibus defendantur. Multi enim audientes famam bellorum videntesq; iam Romanorum exercitum, fugerunt ad Hierusalẽ, putãtes ibi saluari tãquã in arce munitissima, qui ibidẽ perierũt. Ideo Christus admonet suos, vt fugiãt a re-

Gen. 37.

Ionæ. 1.

Psal. 36.

Psal. 36.

Esa. 3.

Psal. 54.

Tex. *

Tex. *

a regionibus Iudææ, et quod non intrent in Hierusalem. Quare, dñe fugient ab his locis? * Quia dies vltionis hi sunt. * Dies sunt in quibus deus decreuit punire Hierusalē ex sua iustitia propter pctā, & vindicare sanguinē Chr̄i, ac discipulorū suorū in Hierusalē & in Iudæa iniuste effusum. Ideo vos fugite de medio generationis prauæ. Sic Angeli preceperunt Loth vt exiret a Sodoma, ne periret in incēdio. Moses præcipit iustis dicens, Recedite a tabernaculis hominū impiorū, & nolite tāgere quæ ad eos pertinent ne inuoluamini in eorū peccatis. Saul Cineo dixit. Recede ab Amalech, ne inuoluā te cū eo. Dies itaq; vltionis Iudeę, & Hierusalē venerāt, & sunt isti, ergo recedite ab eis. Obserua quam egre & misere dilectissimū populū suū Israel dñs puniuit. Tanta enim fuit eius calamitas, & miseria, vt ipse Titus qui acerrimus hostis erat Iudæorū, fleuerit & doluerit ex compassione, videns eorū calamitatē cruciatus & famē. Hoc vellem inspicerēt oēs nūc qui sine pudore vitijs & peccatis habenas porrigūt. Meminerint esse tēp⁹ vltionis, & ꝙ sicut ciuitati Hierusalem imminuit, imminet etiā nobis, vltionis, & vindictę dies, memores etiā sint diei illius quādo nō manebit lapis sup lapidem in domib⁹ suis, quia corpus quod foues, tradet Deus vermibus, animā vero dæmonijs. Semper reuolue tecū diē, ac Deū vltionis esse, & ꝙ subito tibi imminebit, & forsan cras. * Vt impleantur omnia quæ scripta sunt. * De vastatione Hierusalem, & de punitione Iudęorū per ꝓphetas est prenūciatū quia de hac vltima & finali maxima Iudęorū deiectione desolatione, ac derelictione in Esaia, Dauide, Osea, & in Hieremia, alijsq; prophetis precipue in Daniele, multa sūt vaticinia. Sicut est illud ciuitatē, & sanctuariū dissipauit populus cū duce venturo, & finis eius vastitas, & vsq; ad finē perseuerauit desolatio. Et in Psalmo. Fiat habitatio eorū deserta, & in tabernaculis eorū nō sit qui inhabitet. In Ieremia quoque dicitur. Reliqui domū meā, & dimisi hæreditatem meā. * Vę aūt pręgnātibus & nutrientib⁹ in illis dieb⁹. * Quę enim pręgnātes sunt, lactātes, & sugentes habēt pueros, quomodo fugient? Quia lactātes parū sūt ad fugā accinctæ, ꝙ predilecta sua pignora tenerius habent vita propria. Dñs ait. Nūquid mater poterit obliuisci infantem suū, vt nō misereatur filij vteri sui? pręgnātes vero fętus suos nō possunt veluti alia impedimenta abijcere, & relictis omnib⁹, se fugę cōcredere. Possunt etiā referri hęc ad ea quę historiographi scribūt de incredibili illa fame qua quędā coactę fuere filios in cibos suos vertere. * Et erit pressura magna sup terrā & ira populo huic. * Tam magna erit tribulatio vt in Mattheo dicit Chr̄us ꝙ erit qualis nūquā fuit ab initio mūdi vsq; ad illud tēpus. Cui⁹ occasione hāc literā aliqui de Anthichristo exponūt, expositio quorū ridicula est, cū Lucas dicat hic statim ꝙ captiui ducentur in oēs gētes, & Hierusalem calcabitur a gentibus. Manifestum ergo est & euidens ꝙ de malis venientib⁹ Iudæis, & Hierusalem loquatur Chr̄us in tempore euersionis Hierusalem. Dixit itaque dominus magnitudinem pressurę & tribulationis vt diligentius fugerent. Numquam tamen in aliqua historia legimus tantam calamitatem passam Hierusalem, nec erit aliqua sicut illa. Iustū enim fuit vt pro maximo peccato maxima daretur pœna, & grauissima. Nam iuxta mensurā delicti erit & plagarū modus & nullū peccatū fuit adeo graue sicut occisio Chr̄i, discipulorū eius, & credentiū. Ideo decens fuit vt pro illo omniū maximo peccato maxima daretur pœna. De precedentib⁹ nō dubiū est quin fuerit maior sed tātū difficultas manet quātū ad futuras tribulationes, inter quas erit tribulatio Antichristi, nā illa videtur ꝙ sit maior omnib⁹ tribulationibus. Sed absolute dicendum est quod tribulatio Iudeorū in euersione Hierusalē fuit maior quā illa quę erit sub Antichristo, quia Chr̄us absolute dixit ꝙ erit tribulatio magna qualis nūquā fuit ab initio mūdi, nec fiet. Sic etiā dicit Mattheus & apertius Marcus. Nullū etiā motiuum est quare debeamus dicere tribulationē sub Anthichristo maiorē esse, quā illā quā passa est Iudea, & Hierusalem. Nā tāta mala ait Iosesephus (quia illa vidit) acciderūt populo Iudeorū vt vix credibilia videātur. Sequitur. * Cadēt in ore gladij, & captiui ducentur in oēs gentes, & Hierusalē calcabitur a gētibus, donec impleātur tēpora nationū. * Quatuor ex ordine prędicit Chr̄us. Primū ꝙ Iudei casuri sunt ore gladij, hoc est ab hostib⁹ interficiendi. Secūdū fuit ꝙ illi qui gladiū effugerint captiui sint ducēdi in oēs gentes. Multa enim millia Iudeorū a Romanis fuerūt occisa, multa millia tamē perempta, multa quoque millia vendita, & ex eis fuerūt alij hinc, inde per omnia regna & climata mūdi dispersi. Preterea dispersio hęc Iudeorum, Deo ordināte facta est ad cōfirmationē fidei Chr̄ianę & maiorē memoriā nominis Chr̄i, dū conuersi ex gentibus aduersarios suos inter se videāt viuētes, ex quorū libris probāt quę credūt, & in quorū tā longa, & graui captiuitate, & desolatione, vident ad oculū esse impleta quę de eorundem captiuitate & dispersione predixerāt prophetę: atque incredulos intuendo Iudęos memores fiunt dñicę passionis. Ideo psalmista Deus ōstendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos nequādo obliuiscātur populi mei. Disperge illos in virtute tua & depone eos, &c. Tertio addit ꝙ Hierusalem cōculcabitur a gentibus. Hoc est hęc opulētissima, ditissima, & pulcherrima vrbs ad quā vniuersę gentes hactenus cōfluxerāt, in eum veniet cōtēptū, vt pedibus gentiliū, & idololatrarū cōculcetur. Quarto addit ꝙ Iudęorū populus nō sit sic perpetuo permāsurus in tantis miserijs, a facie scilicet Dei proiectus, sed ꝙ restituendus sit suo tpe nimirū prope finē seculi, quādo Christus oues suas ex populo gentiū acceperit. Hac de re Paul⁹ ad Romanos ait. Nolo vos ignorare fratres mysteriū hoc quia cęcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentiū intraret, & sic omnis Israel saluus fieret, sicut scriptum est. Veniet ex Siō qui eripiat et auertet impietatem a Iacob. Et hoc illis a me testamētū cū abstulero peccata eorum. Ideo Christ⁹ hic dicit, donec impleantur tempora nationum. Secundo etiā potest hoc intelligi ꝙ Hierusalem et terra sancta a gētibus nō cōuersis, vt pote Saracenis inhabitabitur quousq; tempora

Margin notes: Tex. * — Deut. 25. — Gen. 17. — Num. 16. — 1. Reg. 15. — Mar. 13. — Tex. * — Tex. * — Dan. 9. — Psal. 68. — Psal. 58. — Iere. 12. — Tex. * — Esa. 49. — Tex. * — Mat. 24. — Rom. 11. — Esa. 59.

tempora nationum impleantur: hoc est quousque ve
niat tempus debellationis seu expulsionis Saraceno-
rum à terra sancta: & ipsa reddatur cultui christiano.
¶ Iã nũc Christus agit de suo vniuersali & admirabili
aduentu & de fine huius seculi: nam discipuli de sub-
uersione Hierusalẽ, & de eius aduentu interrogaue-
rũt. Hactenus ad vnam quæstionem Respondit ostẽ
dens signa destructionis Hierusalẽ. Nunc autẽ respõ-
dens ad illam de suo aduentu sicut præmisit terrores
& bella ante vrbis desolationẽ vt possent cauere ma
la electi, sic etiam ante suum aduẽtum multa præmit
tit signa. Ait ergo. *Erunt signa in sole, & luna & stel-
lis.* Ea est Dei bonitas, & benignitas, vt nunquam de
nobis supplicium sumat quin prius moneat. Sed tamẽ
humana fragilitas, & miseria cum maxima sit, non
præsentiens homo monitus Dei prius ab eo percuti-
tur quam ad nouam vitam accingatur. Tonitru præ
cedit fulmen: sed nos prius fulmen, quam tonitru vi
demus. Prius enim Deus nobis tonitrua mittit, ac-
si dicat, caue, ne te fulmen interimat: nos tamẽ vt ne
gligẽtes prius à fulmine diuinæ iustitiæ ferimur quã
eius sentiamus exhortationes. Priusquam Deus mũ-
dum aquis diluuij destrueret prædicauit Noe genti-
Gen.6. bus, vt ad Deum cõuerterentur, pœnitentiã agentes.
Hæc est diuina misericordia. Sed inspice malitiã hu-
manam. Nunquam voluerunt adhibere fidem Noe
adeo. vt ingruente diluuio inuenti sunt gaudẽtes, co-
Gen.19. medentes, & bibentes, multisque vitijs irretiti. Loth
Sodomitis excidium illarum ciuitatum nũciauit. Ec
ce Dei misericordiam. Sed ipsis videbatur quasi lu-
Exo.5. dens loqui. Antequam Deus de Pharaone suppliciũ
sumpsisset per Mosem suasit. Hortatur prius Deus
peccatorẽ vt conuertatur, ex quo dilucide perficitur
in supplicijs Deum potius emendæ peccatoris consu
lere quàm pœnæ. Verum si in alijs supplicijs priusquã
Deus puniret, misit prædicatores qui peccatores do
cerẽt: credis tu quod cum Deus venerit ad iudicãdũ
peccatores in vltimo die non erunt iam præmoniti?
Certe iam erunt. Mittet enim Deus prædicatores de
cœlo, & de terra. Sol, luna, stellæ, mare, pisces, & cæte
ra animalia aduentum iudicis annũciabunt: vt homi
nes viam domino parent, & recipiant eum: ideo præ
mittet multa signa. Cæterum multis obstinatis pec-
catoribus hæc signa parum proderũt, & sic sicut die-
Psal.59. bus Noe, in vitijs suis comprehendentur. Hanc diui
nam misericordiam simul & nostram negligentiam
optime significauit regius vates, cum dixit. Dedisti
metuẽtibus significationem: vt fugiant à facie arcus.
Venator non minatur leporem sed potius expectat
donec quiescat vt sagittam proijciat: & tandem trans
Eze.18. figat. At Deus qui non vult mortẽ peccatoris nisi vt
conuertatur, & viuat, non sic facit: tenens enim arcũ
manu ad percutiendum, clamat, vt caueamus, & in-
tẽtat, vt fugiamus. In die iudicij proijciet sagittas hu
ius modi arcu contra peccatores: & in eo parabit va-
Psal.7. sa mortis, sagittas suas ardẽtibus effecit. Modo arcus
pacis in manu Dei est corda eius ad nos versa insig-
num fœderis: at vero in die iudicij contra nos verte-
tur. Sed prius dabit significationem vt fugiãt à facie
arcus, & liberentur: significationem autem dabit in
signis, quæ erunt in sole, luna, & stellis, &c. Cum vi-
deritis solem, lunam, & stellas luce carere: intelligi-
te regem appropinquare. Sæpe ac sæpius dicere audi
tis in locis vbi rex, & curia habitant, regem cum sua
curia ad alium locum proficisci velle: non vultis fi-
dem adhibere quia dicitis esse rumores aduectitios.
Cæterum si domum alicuius nobilis ingrediamini,
œconomi ve aut maioris cubicularij regis, & videri
tis iam omnia aulæa tollere, & in custodiam ponere,
compertum vobis est regem proficisci. Dicitur iudi-
cium appropinquare, Christum venire, & curiam bo
norum mutari nullus vult credere: tunc autem quã-
do sol obscuratus fuerit, aulæaque claritatis lunæ, &
stellarum sublata, scitote quoniam rex gloriæ Chri-
stus cum sua curia proficiscitur, & venit. Hoc certissi
mum signum habete. ¶ Sed domine quod patrarunt
malũ sol, & luna, quod ita punias, & luce eos priues?
Dico quod quanuis isti Planetæ non peccauerint, ta
men punientur quia peccatoribus seruierũt. Vide tu
peccator, ac considera quantum Deus odiat pecca-
tum: nam non solum peccatorem punit, sed etiã om-
nia quæ peccato seruierunt licet inanimata, & insen-
sibilia sint. Peccatum enim damnat, & etiam instru-
mentum peccati. Vnde in Deuteronomio præcipit *Deute.20.*
dominus Mosi vt quando expugnarẽt filij Israel ali
quam ciuitatem inimicorum destruerent ligna, arbo
res, & syluas, & etiam iussit dominus, vt qui cum iu- *Exo.22.*
mento peccauerit moriatur ipse, & iumentum, quod
quidem nõ peccauit sicut nec arbores: sed quia instru
mentum fuit peccati, destruere voluit Deus. Sic Sau-
li regi præcepit dominus vt destrueret boues, oues &
omnia quæ erant Amalech: quæ quidem non pecca- *1.Reg.15.*
uerunt sicut nec muri Hierico, et lapides ciuitatis *Iosue.6.*
quos Iosue destruxit. Quapropter Deus serpentẽ qui
Euam decepit puniuit dicens. Super pectus tuum gra *Gen.3.*
dieris: quiquidem serpens culpam non habebat quia
diabolus loquebatur in illo: sed quia instrumẽtũ fuit
peccati, et peccato seruiuit punitus fuit, et super pe-
ctus suum graditur. Vide tu peccator, quod luna quę
te nocte illuminat quando ad peccandum, furandũ,
aut adulterandum, te confers: et Sol, qui te calefacit
quando inique agis, luce priuantur, quia non insurre
xerunt contra te cum Deum creatorem tuum, et etiã
eorum offendebas, eoque terra etiam comburetur ꝙ
noluit te consumere quando te peccantem sustenta-
bat. Hæc omnia facit Deus in suorum peccatorũ de-
testationem, et vt metum peccatori incutiat, videat-
que quid Deus faciet de illo, et quomodo suppliciũ
sumet, cum ipse autor peccati sit: quandoquidem sic
insensibiles creaturas punit quia peccato seruierunt.
In libro Iudith legitur quod cùm Holofernes vasta- *Iudith.2.*
set, et subiugasset terram Madian descendit in cãpos
Damasci in diebus messis, et succẽdit omnia sata om
nesq; arbores et vineas fecit incẽdi. Et cecidit timor
illius super omnes habitãtes terrã. Simili modo vt in
cidat timor super peccatores, sicut Holofernes arbo-
res: ita Deus succẽdet terrã solẽ, lunã, et stellas obscu
rabit, vt vidẽs hęc peccator timeat, tremat, et pœnitẽ
tiã agat. ¶ Itaq; primo vult Deus obscurari solẽ, et lu
nã in detestationẽ peccati vt destruat, et dãnet quæ
seruiũt peccato. Secũdo vt timorẽ incutiat peccatori
bus vt impij cõpũcti vidẽtes tot signa ad pœnitẽtiã ve
niãt: et pij siquid dignũ pœnæ fecerũt, defleãt erratũ
Nã si cœlũ irã descẽdẽtis iudicis ferre nequit, sed ob-
tenebratur: quid tũc peccator ferre poterit? Filij Israel
pauore ducti vidẽtes tonitrua & fulgura dixerũt mosi

Exo.19. Loquere tu nobis, ne loquatur nobis Deus. Quid ergo dicet, aut faciet, peccatorũ tot signa viderit? Hęc enim signa admonebunt omnes, vt de peccatis suis terătur, & pœniteant: ne æternaliter damnentur. Maximamque incurrent formidinem quibuscunque etiam audacissimis viris cum hæc contigerint signa. Sic ergo timent homines insolitã solis obscuritatem: si timent non consuetas tenebras, sicut AEgyptij de

Exo.10. quibus dicitur in Exodo, quod factæ sunt tenebræ horribiles in vniuersa terra, & tribus diebus nemo vidit fratrem suum, nec mouit se de loco in quo erat: si timent terręmotum, ventorum vehementiam, fortunas maris, nocturnos strepitus, ac serpentum, & draconum sibilos, leonumque rugitus: quanto magis timebunt illa horribilia signa? nam sicut in die passionis quando Christus filius naturalis Dei passus est propter hominum peccata sol obscuratus est, & factæ sunt tenebræ per vniuersam terram: sic quando fiet. Iustitia filij Dei adoptiui qui homo est, erũt ista signa, vt timore incussus pœnitentiam agat, vt Centurio egit, & multi eorum qui aderant passioni Chri

Mat.27. sti videntes huius modi signa, & terręmotus. ¶ Tertio hæc signa eueniẽt vt videas iuxta id quod ait Esaias, quàm alienum est à Deo punire: nam proprium illi est misereri semper, & parcere. Nam si tantis tenebris mundus tegitur, vbi iudex venit iratus: non id opus est iudicis, non est opus suum irasci, condemnare, & punire: alienum opus eius & peregrinum est.

Esa.28. Alioqui si ludens, & gaudens venisset ad pœnam, rideret orbis, plenaque cuncta gaudio essent: attamen in tristitia, quam creaturæ ostẽdũt conuincitur, Deo proprium non esse sumere suppliciũ de homine nec in tali opere lętari. Sunt iudices adeo pij qui etsi contra aliquem crucis sententiam proferant, prius lachrymantur, & flent. Sic Deus quando destruxit mundũ

Gen.7. tempore Noe, prius plorauit. Tactus dolore intrinsecus, delebo inquit hominem, quem formaui. Super

Luc.19. Hierusalem etiam prius fleuit antequam eam destrueret. Quemadmodum pictor qui molestia affectus delet imaginem quam depinxit quia defectuosa. Adeo

Esa.1. ęgre hoc exercet Deus munus, vt priusquam exequutioni mandet deflet. Ideo per Esaiam ait. Heu consolabor de hostibus meis. Ergo christiane vide Deum te cogere, tuis vitijs, & peccatis, vt te puniat, quod est

Esa.43. contra eius naturã, & munus. Ideo ipse per Esaiã ait. Laborare me fecisti in peccatis tuis. Carnifex si natura sua benignus est fert iniquo animo manus delinquentium scindere, suspendere, & iugulare: & præcipue quando qui deliquit est amicus, aut consanguineus, & multo magis, si filius est. Sic se habet Deus nobiscum: qui plus nos diligit, quam pater suũ filiũ, aut sponsus sponsam. Ne creaturam quam Deus maxime diligebat puniret, elegit potius mortem obire. Ergo si lubens, & gaudens veniret contra peccatores non obscuraret solem, lunam, & stellas, sed ex tristitia quam istę creaturæ ostendunt colligitur quod nõ gaudens venit, vt puniat peccatores. ¶ Porro eclipsari solem, & lunã pro eodem tempore impossibile est, cum eclipsis solis fiat per interpositionem lunæ inter terram & solem: & eclipsis lunæ per interpositionẽ terræ inter solem, & lunã. Itẽ Sol erit tunc in oriẽte, & luna in occidente. Vnde etsi obscuratio illa sit in toto orbe, tamen eclipsis non potest esse vniuersalis.

Circa huius modi obscuritatem solis scilicet lunę, & stellarum nolo tempus cõsumere in recensendis opinionibus multorũ. Solum dico quod melius mihi videtur: videlicet quod obscuritas hæc cõsurget ex hoc quod Deus cooperiet solem quadã nube caliginosa, ita vt oriantur tenebræ in vniuerso, AEgypti tenebris obscuriores, & nigriores. Hoc videtur dicere Ezechiel. Eze.32. Minatur enim ibi Deus mũdũ narrans stragẽ: quam in die iudicij inferet, & dicit. Et operiam cum extincti fuerint cœli, & nigrescere faciam stellas eius. Et ponit modum. Solem nube tegam, & luna non dabit lumen suum. Potest secũdo dici quod hoc fiet per radiorum subtractionem: nimirum per hoc quòd Deus concursum generalem suspendet, ne cum illis luminaribus ad lucendum concurrat. Et hoc modo sole nõdum mittẽte radios, luna, & reliqua astra, quę solo fulgore solis lucent cõtenebrescent. Et ideo dicũtur stellæ cadere, quia à suo cessabunt lucendi officio: iuxta Mat.24. illud Ioelis, qui de eadem die loquens ait. Sol, & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorẽ suũ. Potest etiam dici quòd stellæ quæ hic cadere dicũtur sunt cometæ, qui est vapor ascensus in viscosa materia, & adustibili, inflãmatus ab igne sphęræ superioris, qui durat quousque illa materia finiatur, & sic insipientibus videntur stellæ cadere quando illud fit. De istis aũt Cometis, multi tunc erũt. Has Christus vocat stellas casuras, quia humano more loquitur nã multa dicuntur in sacris literis secundum hominum opinionem, & non iuxta id quod veritas cõtinebat. Planetæ etiam, & stellæ veræ quæ sunt in firmamẽto omnes obscurabuntur, & nõ erit tunc qualiscunque obscuritas vt in noctis crepusculo aut in eclipsi sed omnimoda absque vllo prorsus splendore, acsi nulla essent astra in cœlo. Tu itaque quoties lumẽ solis lunæ aut stellarũ videris recordare certo venturũ tempus, in quo sub aduentu iudicis mirabilis in illis luminibus sit mutatio futura. Et dũ adhuc illa pretiosa lumina tibi lucent, sic vtere illorum lumine, vt his deficientibus lętus expectare possis, Christum iudicem iustum. Sed quia vltima tribulatio hæc multis tribulationibus pręuenitur: nõ solum in cœlo sed etiã in terra erunt signa, & in omnibus elemẽtis. Ideo sequitur in textu. *Et in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris.* Ex pauore, quẽ habebunt homines propter fragores horribiles, & impetuosas cõmonitiones, ac sonitus aquarũ maris, & aliorũ fluminũ. Certũ est enim quod extra omnem æstimationem, & cõsuetudinem erunt procellosissimæ inũdationes, sonitus, & fragores in mari, & aquis. Non mirũ quod tanta cõmotio fiat in astris in terra & in mari: quia cum dominus perit tota familia turbatur: omnes enim domestici flẽt & tristes incedũt ac mœsti sine vllo ordine. Sic omnes res fuerũt creatæ vt homini inseruirẽt, ideo si homo mortẽ subibat æquũ, & iustum erat, vt oẽs turbarentur, quãdoquidẽ earũ dñs peribat. *Arescentibus hominibus præ timore & expectatione quæ superuenient vniuerso orbi.* Primo quia deficiente solis lumine quod in hæc influit terrestria, viuentium virtus deficit. Secundo ob nimiam animi angustiam, ac mœrorẽ malorum præsentium. Tertio propter timorem futurorum, quę præsens calamitas cõminabitur. Spiritus enim tristis exsiccat ossa. Erũt enim sensibus absorpti, pauoreque & stupore attoniti, quòd arescẽtiũ nomine

nomine designatur. Obserua autē quòd hoc interest inter bonos & malos, quod boni sicut viride lignū, quod non facile comburitur, & inflāmatur: mali vero sicca sunt ligna, quæ ignis tribulatio in momento deuorat. Quod autem boni ligno viridi assimilētur, saluator ipse testatur, qui conuersus ad fœminas plorantes in sua passione dixit. Si in ligno viridi fit hoc quid erit in sicco? id est, si in me qui iustus sum, & viride lignum, sic ardet ignis passionis in vos qui estis aridi quid fiet? Ardet in sanctis flāma, & nonnunquā grauis, ipsi tamen non solum non consumuntur ab igne, sed suam semper retinent viriditatem. Quapropter cum dies iudicij appropinquauerit, Deus inueniet impios aridos, & sicut paleæ siccæ, vt ait Matthæus, igne inextinguibili comburentur. De bonis etiam egregius Psaltes ait. Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum: quod fructum suum dabit in tempore suo. Mali vero aridi infructuosi, & sicci assimilantur ficulneæ quam maledixit Deus, & siccata est. Sententia ergo contra aridam, & infructuosam ficulneam dedit Deus dicens cultori vineę. Succide illam. Pręterea videbis in hyeme ficulneas, & arbores, folijs carentes, & exterius deformes, quæ siccæ apparent à quibus nullus potest expectari fructus, igni idoneæ atque scissioni: attamen etiam si sic oculis videantur intus propriā virtutem in radicibus absconditam habent, vt postea tēpore ęstatis folia, flores, & fructum eructare possint, pulchraque appareant. Econtra autem tempore verno appropinquante siccatur herba, fitque pallida, & marcida. Ita & eodē modo in hyeme tristi, & obscura vitæ præsentis, iusti qui se habēt sicut arbores virides non ostendunt suam virtutem, apparēt quidē arbores siccæ, quæ ab hominibus inutiles ad quamcunque rem iudicantur, cum pauperes, & egentes sint, latet enim eos dictum Psalmistæ. Omnis gloria filiæ regis ab intus. Virtus enim intus abscondita est sicut arboris vis hyemali tēpore. Quid iudicares de Christo in cruce pendente, nisi quòd erat quædam arbor sicca? Aduerte quòd postea in sua gloriosa resurrectione exiuit sicut in vere floribus exornatus, mirabiles fructus nobis donans. Similis erat ille, qui pro se & cæteris sibi coniunctis dicebat. Tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema &c. Sic martyres, sancti, despecti, & stulti habebantur inutilesque, diuites autem, atq; potentes mūdus maximis afficit honoribus, qui quidem sicut herba in præsenti vita virescunt, hos maximi facit, quia non videt nisi externa, & non considerat iusti latentem virtutem. Cum autem dies iudicij venerit qui alterius sæculi ver est, vide quid dicit euāgelium quod arescent peccatores, & siccabuntur, iusti autem florebunt sicut lilium in conspectu domini. Apparebunt iusti, & sancti onusti fructibus bonorū operum, quibus dicet Deus. Iam hyēs transijt, imber abijt, & recessit: flores apparuerunt in terra nostra, ficus protulit grossos suos. Tunc consummata lachrymarū hyeme, absterget Deus omnem lachrymam ab occulis eorum, (iusti enim hyemem huius vitæ frigus, & labores effuderunt.) Iam enim non erit vltra clamor, nec dolor quia priora abierunt. Orietur Sol iustitiæ Christus, quēadmodum sol orietur pulchior micans in veris primordio, canent angeli cœlestia cantica, sicut auiculæ, lucinia scilicet, & aliæ similes huius generis. Tunc iusti, qui hic latebant apparebunt sicut arbores pulcherrimæ & lucentes. Sed quid fiet de arida herba? mittetur in ignem vt fornax inferni incendatur. Exibunt angeli, qui separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Dominus enim in Matthæo ait. Tunc dicam messoribus. Colligite zizaniam, & alligate eam in fasciculis ad comburendum. Permittit Deus zizaniam crescere quando viridis est: quia sustinet hic Deus malos, & expectat, vt pœnitentiā agant. Quando autem venerit ver tempusque metendi, quando iam aridi fuerint, & pallidi, præcipiet Deus messoribus scilicet, angelis aridam herbam secare in ignemque inferni proijcere. In fasciculos inquit, quia cum mali, & impij simul in consortio incedant ad peccādum, hoc eodem modo simul in infernū proijcientur. Episcopus cum sobrinis, & consanguineis: quos ex Christi patrimonio ditauit. Prętor cum suis exequutoribus qui prædabantur terram. Vsurarius cum vxore, filijs famulis, & seruis, qui vsuræ ministrabant. Mercator & scriba simul cum suis ministris in fasciculos comburentur. Audi tu peccator maledicte qui tuo vētri delicijs, & voluptatibus seruis. Audi Esaiam dicentē, Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Omnis gloria, & peccatorum vita assimilatur malæ herbæ, quæ hodie viridis est, & floret crasautem arescit. Licet tu modo floreas, & viridis sis: vide quid Esaias dixit. Exiccatū est fœnum, & cecidit flos. Ad quid enim fœnum aridū deseruit, nisi vt ex eo ignis incendatur? Hoc ergo est quod debent expectare mali qui sicut fœnum viride florēt in hac vita: cum autem dies iudicij venerit arescent, iudexq; accedēs inueniet eos siccos, propter quod mittet statim in infernum. Hanc ergo siccitatem quam tunc mali, & miseri peccatores habebunt, qui vidētes huiusmodi signa aduentus domini arescent, significauit optime Euangelista dicens. Arescētibus hominibus præ timore, & expectatione. Timor iste adeò magnus erit, quod quanuis iusti sint tuti propria conscientia, maxime timebunt, atque horrescent tot videntes signa, terręmotus, maximāq; maiestatem iudicis, irā contra iniquos & peccatores. Et vt euangelista magnitudinem terręmotuum, & terrorum magis in animos nostros induceret, inquit, quod non solum homines, sed etiā angeli contremiscent. Vnde sequitur. *Nam virtutes cælorum mouebuntur.* Hoc est angelici spiritus. Vocantur tamen virtutes cælorū, & vt Marcus ait virtutes quæ sunt in cælo: quia sunt substātiæ spirituales quæ non habent molem, sed virtutē: sicut dicimus angelos esse intelligentias, vel substātias separatas, quia nō sunt spiritus vniti materiæ sicut animæ, sed absoluti. Possunt etiam accipi istæ virtutes cælorum pro vno de nouem ordinibus angelorum, & quilibet angelus illius ordinis vocatur virtus, & illi angeli vocantur virtutes. Mouentur tamen operatione insolita: nam ante hoc operabantur id quod ordinarium erat, & erat naturale non miraculosum, quia nūc agunt operationes suas solitas: sed tunc mouebuntur ad faciendum operationes maiores: & insconsuetas, & sic poterit sol obscurari, & luna, & cadere stellæ. Nam cum spiritibus specialiter his qui sunt de secūda hierarchia pertineat operari miracula quæ

Luc. 23. Mat. 13. Psal. 1. Mar. 23. Luc. 13. Psal. 44. 1. Cor. 4. Eccles. 39 Can. 2. Mala. 4. Matt. 13. Esa. 40. Mar. 13.

fiunt super res sensibiles: ideo mouebuntur ad faciendum has operationes maiores, & inconsuetas, obscurando solem, &c. Vel mouebuntur obstupescentes, & trementes videntes Dei iram aduersus peccatores. ¶ Considera iam nunc tu qui in hac breuissima vita tuis desiderijs, & concupiscentijs seruis, qualis erit ille dies, vbi homines arescent, angeli mouebũtur prae timore, & expectatione, quae superuenient vniuerso orbi? Quanta & quam terribilis sit illa dies, perpendi potest, primo in miserijs, & laboribus, quos hic iusti patiuntur, & sustinent. Quia si iusti vt sunt Apostoli, martyres, & amici Dei, tot afficiuntur calamitatibus paupertate, scilicet, fame, carcere: persequũturq; & accipiuntur miseris modis: quid malis est expectandum? Ecce inquit Hieremias quibus nõ erat iudiciũ, vt biberent calicem, bibentes bibẽt: & tu quasi innocens relinqueris? Non eris innocẽs sed bibens bibes. Putant impij flagella, ignes, & scorpios, bonis paratos esse: cum secundum veritatem, non nisi malis, & peccatoribus: qui etsi in hoc saeculo cum mali, & impij sint non patiantur, hoc habeant pro comperto enormia, & terribilia tormenta eos expectare, quod ipsi credere debẽt si quidem Diuus Petrus, Andreas, & Laurentius, nec non Ioannes Baptista cum tanta essent sanctitate praediti, & perfectione vitae, tot tantosque cruciatus sustinuerunt. ¶ Secundo aduertendum quã terribile iudiciũ erit illud, si quidem tã patienter, & benigne segerit Deus cum peccatoribus in hac vita. Si quis furatur, plagis multis vapulat: si regem traducit, poena capitali punitur, &c. Deus ergo qui quotidie, singulis horis videt, & suffert blasphemias, furta, abominationes, & maxima peccata non ne de his supplicium sumet? Qui maximi facit honorem proprium, ita vt eum minimum dedecus, & cõtumelia maxime torquet: & ita aestimat, qui cum adeo sit magnificus, & liberalis, vt seipsum nobis donet, nihilominus dicit, gloriam meam alteri non dabo, si ergo sic se res habeat, quid facturũ aut poenas sumpturum de tot iniurijs, cõtumelijs, & alapis, quibus ab iniquis peccatoribus prosequitur, putas? Sic Deum dedecus, & contemptus vexat: vt quod prius Esaias dixit, fuit expostulare cum hominibus dicẽs. Audite caeli, auribus percipe terra, quoniã Dominus loquutus est. Filios enutriui, & exaltaui: ipsi autem spreuerunt me. Maxima Deus iniuria afficitur propter contẽptum: siquidem caelos, & terram vocat. Si ergo haec in praesenti statu non punit: pro comperto habere potes te thesaurizare iram in die irae, & vindictae, simulque poenas daturum in illo die. Et ex maxima Dei patientia, & benignitate, hoc qua cum peccatoribus se gerit Deus cum sit adeo honoris proprij cupidus, & eum tanti faciat hinc tu collige quã magna erũt diei iudicij supplicia. Adeo magna erũt, vt dicat sanctus Petrus de illo die loquens, quod iustus vix saluabitur. Quod Dauid considerans dicebat Deo. Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine. Nam quod ait cum seruo tuo. Quid Dauid ais? nõne iustus, & seruus Dei es? quare ergo non gaudebis Deo rationem reddendo? Quia sentiebat Dauid domini iudicium sic arctum esse, quod vix iustus saluari poterat: timebat quanuis iustus, in iudicio Deo reddere rationem. Si ergo qui Deo seruit hoc refugit iudicium: quid faciet qui tantum carni, mũdo, & voluptatibus inseruit? Si seruus Dei renuit intrare in iudiciũ: quomodo intrabit seruus daemonis? Sed quid est quod qui tantum bene egerunt timent huiusmodi rationem reddere? Quoniam etiã opera bona maximo rigore examinabuntur. Vnde Dominus. Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Tempus omne Dei est: sed tamẽ in hac vita Deus illius nos cõstituit dominos, vt cum nostrum sit in eo mereri possimus. Postea tamen cum dies iudicij accesserit accipiet Deus tempus suum nobis cõmodatum, quando erimus extra omnem statum merendi, & resipiscendi, tunc iustitias iudicabit. Non dicit furta, homicidia, adulteria, &c. sed iustitias: id est opera iusta, & bona: nam etiam bona quae gessimus examinabũtur appendenturque in statera recti iudicij Dei, vbi cognoscetur an propter vanam gloriã fuerint facta, vel proprium amorem, propter deum ve: quãobrem quã plurima opera quę nobis hic supererogationis, & heroica esse videntur coram iudicio Dei parui momenti erunt. In mundi creatione nõ mirum quod examinaret Deus animalia, pisces, & alia, sed mirum valde est quod examinaret lucem. Vidit enim Deus lucẽ, quod esset bona. Sic etiam in fine mũdi sicut in eius creatione examinabit Deus opera nostra lucida & bona: tunc enim apparebunt tenebrae, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Non quod Lutherani asserunt, iustum in omni opere suo peccare; sed operum nostrorum imperfectionem volo indicare, si ad examen diuini iudicij conferantur. Ideo diuus Petrus dicebat quod iustus vix saluabitur: si Dauid qui seruus Dei erat adeo timebat in hoc intrare iudiciũ. Quid faciet ergo peccator plenus vitijs? Si fratres Ioseph perterriti sunt valde, audientes dicẽtem, Ego sum Ioseph, eo quod memores erãt iniquitatis praeteritae, de qua iam poenituerant: quid facient peccatores illi qui toties Deum vendiderũt, cum viderint Christum non solum in regno Aegypti dominantem, sed super omnem mundum in tanta gloria, & maiestate, cum ipsi sint onusti tot vitijs, & peccatis, quorum nunquam poenitentiam egerunt? Si Hester corruit, & exanimata est in aspectu regis Assueri. Daniel viso angelo tremuit: custodes sepulchri in Christi resurrectione sunt territi, factique velut mortui: & Iudaei in horto venientes armati vt Christum iam iam moriturum caperent audientes, ego sum, ceciderunt retrorsum: quid faciet peccator cum viderit Christũ in nubibus cum potestate magna, & maiestate venientem, vt puniat peccatores? Si tantum territi sunt filij Israel cum venerit audire legem, vt dicerẽt ne loquatur nobis Deus ne forte moriamur: quis accedet tunc ad Christum non legem dantem, sed eius transgressores punientem? Non ibi sonabit buccina sicut, cum dabatur lex, sed vehemens tuba. Si Hierusalem tũc vt dicit propheta Sophonias scrutabitur lucernis ardentibus cũ sit ciuitas sancta: quid erit de Babylone? Nulla ibi proderit philosophia Aristotelis, eloquẽtia Ciceronis, rhetorica Quintiliani, nulla ibi scientia, diuitiae, mundi fauor, potentia, aut hypocrisis proderit, nisi solum bona conscientia. Nõ erit locus fugiendi: nam vbique apprehenderis, & coram iudice ad iudicium traheris. Abscondit se Adam in arbore cum ad iudicium vocabatur: sed tunc non inuenies lignum vbi abscondaris: sed ligna erunt nõ ad

Marginalia: Iere. 49. — Esa. 43. — Esa. 1. — Rom. 2. — 1. Pet. 4. — Psal. 142. — Psal. 74 — Gen. 1. — Psal. 142. — Gen. 45. — Hest. 14. — Dani. 9. — Matt. 28. — Ioan. 18. — Exo. 19. — Sopho. 1. — Gen. 3.

ad refugium, sed ad tormentum, quia illis combureris. Habent hic peccatores lignum crucis ad quod se conferant, vt illud amplectentes virtute illius Christique meritis saluentur: & misericordiam consequā-
Matt. 24. tur. Sed in iudicio crux Christi quæ hic est refugiū, apparebit in nubibus nō ad solatium, aut refugium, sed ad tormentum. Ligna syluarum erunt argentia, vt ibi non se abscōdat filius Adam, nisi vt cremetur: & lignū crucis erit tunc in cælo ad terrorem. In Nu-
Num. 17 meris enim habetur quòd dixit Dominus Mosi. Refert virgam Aarō in tabernaculum testimonij, vt seruetur ibi in signum rebellionis filiorū Israel. Sic crux Christi summi sacerdotis seruabitur in iudicio in testimonium rebellionis peccatorum. Nam sicut recta regula metimur obliquū lapidis: ita crucis virga apparebit in iudicij die, vt illa tanquam regula mensuretur vita nostra, cruce ipsa Christi vitæ nostræ moribusque applicata, rectæ siue obliquæ iudicentur. Obliqua illa opera, & mala dicentur, quæ huic regulæ consona, & proportionata non fuerint: ecōtra au-
Gen. 3. tem, bona, & sancta. Nec tunc Christus veniet deambulans ad aurā post meridiem sicut cūpuniuit Adā, conferens spatium atque tempus intra quod abscōdi posset, aut (vt melius loquamur) agere pœnitentiam
Matt. 24. posset. Sed tunc in iudicio illo nō erit pœnitentię locus: quia non deambulans sed cito veniet, & ideo in Euangelio eius aduētus, fulguri comparatur. In dilu-
Gen. 8. uio cum Deus destruxit mundum aquis, habuerunt
Gen. 19. illi octo refugiū in arca: sed hic nullum erit refugiū. Cum subuertit Dominus Sodomam, & Gomorram non omnes perierūt, quia Loth in mōte saluatus est:
Gen. 14. sed in iudicio dicēt mali, mōtes cooperite nos. Quid ergo speratis? quid statis? Cur non agitis pœnitentiā?
Esa. 65. Veniet tunc tempus quando nō arare, nec metere poterunt: & qui ex præcedentibus annis non congregant, tunc esurient. Vnde dominus per prophetam. Serui mei comedent, & vos esurietis. O quātaest stultitia nostra qui scientes quod non erit tunc panis, sed sterilitas, nolumus hic laborare. Nō sic spreuit consilium Ioseph rex Aegypti, quāuis nunc multi sunt generi Loth qui consilium salutare spernunt. Non vacabit tunc tempus latendi, nec merendi. O quam angustæ erunt viæ reproborum, superius erit iudex iratus, inferius horrēdum chaos, à dextris peccata accusantia, à sinistris dæmonia ad supplicium trahentia: intus conscientia mordens, foris mundus ardens. Vide quam iure, & merito Christus dicit quod arescent homines præ timore, expectatione, & quod virtutes cælorum mouebuntur: quandoquidem Iob cùm sanctus & iustus esset, & non oculis, sed tantum cogitatione cerneret hoc iudicium, tremebat, & timore in cussus dicebat. Semper enim quasi tremētes super me
Iob. 31. fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui. Iudicium enim erit quædam inundatio qua totus mundus, & omnia bona eius subuertētur. Extat modo mundus sordidus ac fætidus: sunt homines onu-
lib. 22. Mor. cap. 16. sti officijs, & magistratibus: sed naufragium faciūt, cum proprijs mercibus. Consule beatum Gregorium in Moralibus super hoc quod ait Iob, pulchre differē-
Amos. 5. tem. Propheta quoque Amos. Reuelabitur inquit quasi aqua iudicium, & iusticia quasi torrens. Sicuti quando inundat, magnaque diluuies ingruit rapit omnia quæ cursui obstare videntur & secum fert. Vnde & Beatus Iob loquens cum Elipath. Nunquid semitam sæculorum custodire cupis, quam calcauerūt viri iniqui, qui sublati sunt, & fluuius euertit funda- Iob. 22.
mētum eorum? Lege etiam sextum caput libri sextidecimi Gregorij in Moralibus super sanctum Iob: cuius doctrina, quæ optima est breuitatis causa nunc omittimus. Diuus quoque Bernardus statim in initio primi sermonis aduentus assimilat mundi amatores nauigantibus, qui quidem ingruente tempestate nauique fracta & cōminuta pro viribus tentant manibus capere herbam seu tabulam cupientes in ea incolumes euadere: crescente autem tempestate nauis cum contentis naufragium facit. Sic se habent impij qui vt pauperiem fugiant diuitias amplectuntur, vtque famen deuitent cibos capiunt, &c. Sed in iudicij die omnia peribunt: quia fluuius iustitiæ diuinæ subuertet omnia. Ideo Iob, quasi fluctus timebat domini iustitiam: iudicium eius, & pondus. Vide Grego-
rium. Quod ergo restat remedium, vt tot, tantaque, lib. 10. Mor.
fugiamus pericula? Quid faciemus, ne submergamur cap. 13.
tot ingruētibus tempestatibus? Alleuiare nauem animę ab omni onere, & omnia abijcere, vt sunt diuitię, deliciæ, negotia sæcularia, honores, & his similia: & quod magis facit nauem submergere, vt sunt peccata. Iuxta illud. Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meū: & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Psal. 37.
Sed de his satis. Verum vt scias quanta auctoritate, & maiestate dominus veniet suos iudicare post hæc signa, & terrores qui præuenient diem iudicij: vide quid Euāgelista dicat. *Tunc videbunt*. Tunc, in hoc loco magnam emphasim habet. Tunc, quando bona conscientia præstabit totius vniuersi regimini. Tunc, quando satius erit fuisse pauperculum despectum & deiectum, quam maximum prælatum, diuitem, potentem in hoc mundo. Tunc, quando deliciæ, voluptates, honores, humanæ amicitiæ, peribunt. Tunc, quando amici, cognati, regum studiū, eorumque præcipuum esse amicum, nihil proderūt. Tunc, quando mundus succensus & consummatus fuerit: Tunc, quādo tu cum Deo solus sedebis ad rationem tui reddendam, examinandamque conscientiam funali incenso. Et quando eueniet hoc, tunc? De illa die nemo scit nec filius eius, quatenus homo Matt. 13.
est ex natura sua, nisi ex vnione ad verbum: nec sciri potest ab aliquo mortali seclusa Dei reuelatione. Verum possumus scire aliquem cito finiendū, & moriturum quando iam senex, & decrepitus est, quanuis diem ignoremus mortis eius: nā vt Paulus ait quod Hebr. 8.
antiquatur, & senescit, propè interitum est. De hac sexta & vltima ætate ait Apostolus. Nos sumus, in 1. Cor. 10.
quos fines sæculorum deuenerunt. Et Ioannes etiā. 1. Ioan. 2.
Filioli nouissima hora est. Apostolus etiā Paulus iterum ait. Tempus enim breue est. Ergo iam mundus 1. Cor. 7.
ad interitum minatur. Signum etiam est ægroti iam iam morituri, quando videris lecti lodices, & stragula manu tenere, & ad se vi trahere. Iam nunc videmus principes capere stragula, expoliare & exuere ecclesias, & monasteria hospitaliaque, quartam partem vectigalium vendicantes sibi: facientes Dei ecclesiam ignobilem tributoque obnoxiam. Nec de- Gen. 20.
sunt Theologi qui consulant regibus, & laudent illorum auaritiam. Sicut nec defuerūt Abimelech serui, qui laudarent pulchritudinem Saræ. Semper enim

principes

principes habent iuxta se qui laudent ea, quæ ipsi di ligunt & astant oculis acutis inspicientes quid regi charius, quidque eum magis allicit, vt ipsi approbẽt, & cõmendent, quamuis re malũ sit, & vituperabile. Itaque rapina principũ diuitum, & potentum, signũ euidens est mundum iam cito moriturum. ¶ Aliud etiam signum morituri in proximũ est frigiditas cor-
3.Reg.1. poris: tunc enim medicus dicit. Actum est de eo. Sic Dauid quia senuerat habebatq; ætatis plurimos dies, cumque operiretur vestibus nõ calefaciebat se. & sic deficiente calore mortuus est. Sic quando quis incipit mori frigescũt pedes, manus, nasus, & omnia mẽbra. Quando nam mundo tam parum charitatis fuit sicut nunc? Iam amor non est, nec de virtute agitur, nec veritas præualet: nec pietas seu misericordia erga proximos egentes & miseros. Conciones fere nũ
Mat. 24. quam audiuntur: res sacra breuis desideratur: quoniã abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum.
Osea. 4. Non est veritas, non est misericordia, non est scientia Dei in terra: Maledictum mendacium, homicidium, & adulterium inundauerũt, & sanguis sanguinẽ tetigit. Propter hoc lugebit terra & omnes in ea. Omnia hæc oculis nostris videmus, quapropter mũdus iam infirmatur, & in extremis laborat. Vnde dominus. Cum venerit filius hominis, putas quod inue-
Luc. 17. niet fidem super terram? Non stant homines promissis, fidem non seruant, debitũ pernegant: non est cui fidere possit homo: homines secretum non tacent, omnia garrulationes & traductiones sunt. Principes & rectores populorum, non rectores, sed oppressores eorum sunt: non Domini, sed tyranni, nõ legum obseruatores, sed omnis iustitiæ & honestatis violatores. Vbi nunc in mercatoribus, & officialibus mechanicis veritas? Non est fidelitas: nec inuenies amicũ.
Phi. 2. Omnes quærunt quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi. Vbique vsuræ, periuria, deceptiones, mendacia, vbi-
1. Ioan. 2. que fraudes. Mundus iam in maligno positus est, &
Esa. 16. iam adimpletũ cernimus illud Esaiæ. Et relinquetur sicut excussio oleæ duarum vel trium oliuarum in summitate rami, siue quatuor aut quinque. Quando virgis cædũt & quatiunt oliuam videbis folijs expoliatam ramisque carentem, hic vnũ ibi alium cernes in arboris summitate. Sic nunc ecclesia videtur excussa, & expoliata esse tot illustribus viris & sanctis, quibus florebat, elapsis temporibus: non inuenies iã nisi vnũ aut alterum in abditis: audies quẽdam virũ sanctũ Toleti habitare aliũ Hispali, aliũ Parrisijs, aliũ Barchinonæ, alium Neapoli: cætera orbis plena sunt perditorũ hominum, & vitiosorum. Qui ergo memoria, præterita tenet & videt ecclesiam Dei sicut oliuam excussam, viribus sanctis egentem: nonne dicet mundum constitutum esse in vltimo agone finẽque subire? Igitur finem hunc quotidie expectemus, iudicisque aduentum: qui veniet nobiscum rationem facere. Tunc enim satius erit pauperem mendicũ fuisse, amare propter peccata fleuisse, quam magnas diuitias habuisse, & tempus vitæ vanitatibus triuisse. Tũc enim de quolibet verbo otioso, & cogitatione, rationem reddes. Quid erit tunc? *Videbunt filium hominis venientem in nube, cum potestate magna & maiestate.* Tria hic maxime consideranda sunt. Primo quis sit qui venit. Secundo ad quid venit. Tertio quomodo venit. De primo ait quod videbũt filium hominis venientem. Christo enim homini tradita est à sanctissima Trinitate potestas iudicandi viuos & mortuos. Hoc est quód ipsemet ait. Data est mi-
hi omnis potestas in cęlo & in terra. Et iterum. Pater Mat. 28.
omne iudicium dedit filio. Et rursus. Et potestatem dedit ei iudicium facere: quia filius hominis est. In Ioan. 5.
actis quoq; Petrus Apostolorũ princeps, ait de Christo. Hic est qui constitutus es à Deo Iudex viuorũ Act. 10.
& mortuorum. Christus enim in illa forma secundũ quam est dominus humani generis, ad iudicandum veniet. Obtinuit enim in quantum homo iure redem- Rom. 14.
ptionis dominium in totum humanum genus. Ideo Paulus. In hoc Christus mortuus est, & resurrexit: vt viuorum & mortuorum dominetur. Non tamen erunt dãnati beati, licet Christum videant: quia quã uis ab omnibus sit videndus, & ostẽdatur illa forma serui tam bonis quam malis: forma tamen Dei solis bonis seruabitur. Nam requiritur ad videndum diuinam essentiam lumen gloriæ, quo eleuetur potentia, vt ad id fiat idonea: & licet aliqui negent illud lumẽ gloriæ exigi: saltim fatentur concursum aliquem diuinum supra naturam, quod non dabitur damnatis. Videbunt damnati corporis Christi gloriosi dotes, vt claritatem, & alias: quia videbunt Christi humanitatem quæ apparebit dotibus gloriosis. Cognoscẽt autem illum esse filium Dei per excellentiam claritatis corporis, per maiestatem imperandi: promptitudinem in angelis & sanctis obsequendi, per tam euidẽtia & perspicua signa, vt illis conuicti negare non valeant. Cognoscent enim per signa certissima esse ctusque manifestos quód Christus est Deus, ac omnipotens, & videbunt humanitatem eius gloriosam: de qua visione non solum non delectabuntur, sed recipient dolorem maximum & pœnam, quia oculus infirmus offenditur videndo lumen maximum. Item quia erũt obdurati in odiũ Christi: inimicus autem tristatur videndo gloriam illius quem odit, vel inuidit. Ideó videbunt eum cum maximo dolore atque
pudore: quod videbunt inimicum maxima gloria, & Gen. 37.
honore exaltatum. Sic filij Iacob sunt maximo mœrore pressi, videntes Ioseph maximo honore & deli- 1. Reg. 19.
cijs à patre Iacob affici: qui illis erat exosus nimis. Thren. 1.
Sic torquebatur Saul quia videbat Dauidem quem ipse oderat laudari & venerari à populo. Sic Hiere- Phi. 3.
mias non tam vexatus est videns Hierusalem euersam, & quasi viduam, quam quod inimici eius facti sunt ei in capite. Malos vocat Paulus inimicos Christi Iesu, Quorum finis interitus: videbũt enim quem ipsi oderant honoratũ maxime, quod quidem cedet in nimium dolorem. Sic mali cruciabuntur, & in eorum pœnam veniet Christus cum tãta maiestate, ibi
videbunt illum tam terribilem quód eligent potius, Esa. 26.
vt infernus eos absorberet: quam illius vultum intueri, & sentẽtiam expectare. Esaias enim dixit. Impius non videbit gloriam domini. Hoc dixit de visione diuinitatis, quia de humanitate dicit in eodem capite. Videant & confundantur, & ignis hostes tuos deuoret. Econtra autem apparebit electis vultu placabili, & iucundissimo: quia beati videbunt eum oculo mentali, diuinitatẽ eius in propria forma, etiam glo-
riam animæ ipsius, oculo corporali gloriam, & lumi- Esa. 33.
nositatem corporis eius, cum maximo gaudio & læ- Ioan. 5.
titia. Ideo Esaias, regem in decore suo videbũt. ¶ Nota au-

ta autem quod Christo datur iudiciũ, vt ipse ait, quia filius hominis, quod in maiorem gloriã beatorum redundat: & in maius preiudicium damnatorum, ma
Luc.2. lorumque tormentum. Sicut enim cum in carne passibili venit, fuit in ruinam & in resurrectionem multorum: sic erit in secundo aduentu. Mali specialiter punientur videntes quod ille, cuius moribus ipsi cõtradixerunt, sit eorum iudex. Nonne erit maxima cõfusio auari, quod erit eius iudex homo qui fuit pauperrimus & diuitiarum contẽptor, ita vt diceret vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, filius au-
Lu.9. tem hominis non habet vbi caput suũ reclinet. Quid dicent superbi cum viderint iudicem illum, qui portans in humeris suis crucem crucifigi voluit? Quid
Ioan.6. ambitiosi, videntes iudicem qui fugit cum voluerũt
Mat.27. eum facere regem? Quid gulosi dicẽt coram felle & aceto potato? Quid denique omnes mundi amatores coram mundi & deliciarũ contemptore dicturi sunt? Maximum supplicium erit malis Christum eorũ iudicem esse: nam confusio diuiti est pauperem iudicẽ ei constitui: superbo, humilem dari, impudico, continentem: potenti, & magnati, pauperem Christum Iesum. Si in curiam regis proficiscerere vt vicinũ tuũ apud iudices conuenires de lite, & tibi in via occurrisset obuiam quidam patrius homo de eadem curia veniens, eumque de lite certiorem faceres, & ipse responderet te omni carere iure, quia cæteri in simili casu condẽnari solent: nõne domum tuam redires, vt cum opposita parte conuenires? desisteresque ab incepto? Certe sic. Auare ergo quo vadis? Ad iudiciũ vado. Ibis quidem velis nolis. Dic mihi quæ res tua agitur? Nũmos atque diuitias multas congregare, siue per fas, aut nefas. O quam iniqua res agitur. Similem litem iam Christus dominus gloriæ iudex condemnauit, quando in præsepio natus est, fuitque pauper, mendicus in vita sua, & tandem post mortem sepultus est in alieno sepulchro. Idem dicere possumus de furibũdis, gulosis, superbis, & de cæteris vitijs deditis. Damnauit Christus qui tuus erit iudex, auaritiam, luxuriam, gulam, iram, inuidiam, cæteraque vitia, peccata, sua vita, & exemplo reprehẽsionibusq;: & hoc, toto triginta annorum discursu quo in sæculo vixit. Iste ergo tam vitijs oppositus datur, vt sit iudex vitijs deditis: in eorum dedecus & ignominiã ibi. Non excusabitur iracundus quod iniuriam cõdonare non potuit: siquidem iudex quem alloquitur cũ ab inimicis suis quam plurimis obsessus, & circunda-
Luc.23. tus esset sustinebat, & orabat patrẽ pro illis etiã quando cruci affixerunt. Non dicet gulosus ieiunare non posse: quia continentissimus, & maximus ieiunator iudicabit eum, &c. & sic de alijs. Econtra autem maximum erit solatium bonis & gaudium, iudicẽ Christum habere potius quam aliam diuinam personam: tunc habebunt iudicem apud quem opus nõ erit maximo conatu & labore, vt persuasus fiat quãtum sit opus, qui labor ignoscere inimico, ieiunare, perpeti famẽ, frigus, sitim, martyrium pati, pro eo flagellari & crucifigi: nam horum omniũ iudex scientiam habet experimentalem: & sic maxima erit iustis gloria videre suum iudicẽ eosdem sustinuisse labores, quos ipsi: ideoque non erit iustitiam cõmendare opus. Dic mihi si litem ageres, & iuris peritus qui tibi patrocinatur nouitque te iure agere, in tua causa iudex cõsti-

tueretur: nõne maxima afficereris lætitia? Considera ergo quod iusti & pij in præsenti vita, Christũ habent patronum in cælo, iuxta illud quod ait Ioãnes.
Aduocatum habemus apud patrem dominũ Iesum 1.Ioan.2.
Christum. Gaudium itaque speciale erit bonis & sanctis viris iudicem habere, qui & aduocatus est nouitque cuiusque iustitiam, & iniuriam quam mũdo persequente passi sunt. Disce ergo æquo animo pati labores, & angustias: paruũ, facere hominum iudicia. Nam quando quis damnatur à iudice ignaro, sua parum refert, nec sententia ab eo lata angit: sed ad aliũ peritum iudicem prouocat, qui superior est, & suæ iustitiæ gnarus, qui irreuocabilem sententiam in proprĩu fauorem proferet. Sic se habent iusti in hoc sæculo, contra quos mundus sententiam vt stultus, & ignorans fert, vilipendens eum, qui facile parcit, iudicansque magnum esse dedecus iniuriam non vindicare, esse humilem, pauperem, & stultitiam maxi-
mam propria bona dimittere. Sic mali dixerunt de Sap.5.
bonis. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati vitam illorum putabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Hoc est iudicium, & sententia iniusta quam mundus ignarus fert contra iustos: & sic in hoc statu iustorum causa semper damnatur. Sed tamen non ægrèferant, quia via & aditus patet ad prouocandum vt à iudice supremo Christo Iesu audiantur optimo iuris perito, qui dicet hominũ sententiam vanam fuisse, nullamque esse, aliam pro bonis proferens, malos condemnans, à qua nemo fuge-
re, aut appellare poterit. Sic propheta Hieremias cũ Hiere.11.
ab hominibus iniuste dãnari videret ad Deum conuertitur dicens. Tu autẽ domine Deus Sabaoth, qui iudicas iuste, probos renes, & corda, videam vltionẽ tuam ex eis: tibi enim reuelaui causam meam, domine Deus meus. Itaque in gratiam iustorum, & pœnã malorum Christus Deus & homo veniet ad iudiciũ. Nam boni, & sancti lætabuntur maxime videtes aduocatum iudicem super eos constitutum: mali verò confundentur cum viderint inimicum cũ tanto honore exaltatum, vt iudicet qui in hoc sæculo eorum facta damnauit. ¶ Secundo ad quid Christus sit venturus, notum est: nam veniet iudicare viuos & mortuos. Sed videtur maxime dignitati, & auctoritati Christi derogare cum homini intrare in iudiciũ, videtur inquam pusillanimitas, & deiectio. Si Rex cũ suo obsonatore consideret, vt ab eo rationem sumeret, vir certe parui ponderis, & momenti haberetur: qui item si in penarium vel coquinam intraret, vilioris æstimaretur: tandem qui à formicis exigere vellet qua causa ductæ grana in foramina, & specus cõdũt: iste homo non iudicaretur. Plus nimium maiestati, & excellentiæ Dei derogat rationem ab homine exigere: quia respectu Dei homo minoris, quã formica respectu hominis sit. Item quia coquus ita homo est sicut Rex: homines autem coram Deo sunt tan-
quã si non essent, inquit Esaias. Et Dauid in Psalmo. Esa.40.
Substantia mea quasi nihilũ coram te. Coram homi- Psal.38.
ne aliquid siue multũ valet alius homo, & si alter sit Cæsar alter vero subulcus: sed corã Deo omnes sunt
quasi non essent. Ideo Abraham, loquar ad dominũ Gen.19.
meum, cũ sim puluis & cinis. Esaias quoque. Omnis Esa.40.
caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Et in

Psal.101 in Psalmo. Omnes sicut vestimentum veterascent, tu autem idem ipse es,&c. Itaque si minus corā Deo sumus quam coram Rege penarius, & quam coram homine formica: videtur indignum Deo cum homine in iudicium intrare. Hoc dicebat Iob. Homo natus de muliere breui viuēs tempore, repletur multis
Iob.13. miserijs. Et dignum ducis super huiuscemodi oculos aperire, & adducere eum tecum in iudicium? Praeterea quam exigisti domine rationem in mortis hora, optima fuit quidem & falli nullo modo potuit: ad quid ergo conducit iudiciū vniuersale facere, ad iterum
Naum.2. exigendam? Deinde Propheta tuus ait quod non punis bis in idipsum. Semel enim Deus peccatū punit, & tunc maxima misericordia & benignitate,
Psal.100. Misericordiā & iudicium, (ait Dauid) cantabo tibi domine. Ergo si hominem in morte iudicas, ad quid iterum iudicium facis & iterum damnas? Respondetur ad hoc, quod conuenit vt Deus faciat iudicium generale: expedit enim ex parte Dei, & ex parte nostra. Ex parte Dei quia iustus est, & iustitia est constans ac perpetua volūtas ius suū vnicuique tribuēs: & si vnicuique tribuendū est secundū proprium meritum, secundum rationem naturalem constat virtuti praemium, vitio autem supplicium deberi. Hoc nō facit Deus in hac vita si quidem multi boni & iusti ad maximam paupertatem deueniūt, infirmitatem, persequutiones, & afflictiones patiuntur: malis autē multa secunda eueni:e ab omnibusque extolli vide-
Psal.72. mus. Quam rem multi mirantur, vt Dauid. Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei. Quia zelaui super iniquos pacem peccatorum videns, &c. Vide totum illum Psalmum: vbi Dauid inquit, quod penè moti sunt pedes eius videntes prosperitatem malorum, & quod boni parui fiant, vt non sit respectus morti eorum. Et tandem, huius causam non penetrans, inquit, in hac vita huiusmodi iudicium Dei nos latere, & quod in die vltimo iudicij, in alia vita, cognoscetur. Ideo dixit. Donec intrem in sanctuarium Dei, & intelligam in no-
Abac.2. uissimis eorū. Abacuc etiam clamat, & vociferatur dicens. Quare respicis contemptores, & taces conculcare impio iustiorem se. &c. Dauid. Vsquequo pec-
Psal.93. catores Domine, vsquequo peccatores gloriabuntur? Iob etiam de quaestione hac miratur: & multi alij quos longum esset recensere. Plurimos etiam & nunc turbat haec quaestio, videntes malorum foelicitatem, & bonorum contemptum. Vt ergo ad hos omnes respondeat honorique satisfaciat Deus,
Psal.50. operaepretium duxit iudicium generale fieri, vt omnibus satisfaciat, vt Dauid inquit. Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Est Deus adeo bonus, quod cum sit maximus & omnipotēs, nos autem adeo minimi non dedignatur nobis rationem reddere, humiliari: suamque coram hominibus defendere causam: vt suā ostendat iustitiam, & quomodo quae facit, rectè & iustissimè facit. Hoc perspicuū est, quod in instāti quo anima corpus deserit datur ei poena secundū suum meritum: sed quia hoc caeteros latet, cum iudicium occultum sit: ex parte Dei cōuenit iudicium aliud esse vniuersale, vt omnes iustitiae Dei certiores fiāt. Vult Deus omnes homines
Esa.65. intelligere quā iustè se gesserit cum singulis in mortis hora, malo, scilicet, & bono. Ideo Esaias ait. Reuelabunt caeli iniquitatē Iudaeae, & terra aduersus eum insurget: & notū erit peccatum illius cum his qui dixerunt Deo recede à nobis. ¶ Secundo iudicij dies necessarius est ex parte nostri: quia virtus non solum praemio, sed digna honoris est: & vitium non solum supplicium, sed etiam confusionē, & dedecus meretur. Et sic oportet bonos non solū in morte praemio donari, sed etiā aequum, & iustum est, vt coram omnibus honore afficiantur. Peccatores quoque publicè dedecore affici maximè conuenit: quia peccatum cū malum sit obligat non solū ad poenā, sed etiam ad confusionem, & pudorem. Ideo leges praecipiunt vt latrones publice puniātur, propter confusionem, & verecundiam quam patiuntur: vnde si iudex latronem secreto in carcere vapulare iuberet, non esset in officio, nec iustitiam faceret: quia abstulit aliquā partem poenae culpae debitae, quae pudor est, qua maior homini inferri non potest. Hinc est quod homo proprij honoris zelotypus eliget potius maximam poenam pati, quam quodlibet publicū dedecus etsi paruum sit. Ne ergo dimittat Deus quae ad rectam iustitiam pertinent opus est palam crimen obijcere peccatoris. Quare damnati mallent esse in inferno & pati illas poenas, quam dedecus illud pati. Mundi iudices tam saeculares quam ecclesiastici supplicium delictorum differūt in dies feriales quibus multi comparēt. Ita Deus reseruauit multa delicta, vt in illa die corā omnibus sumeret supplicium de illis. Vnde Paulus. 1.Cor.4.
Illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit Naum.3.
consilia cordiū. Et Dominus per prophetam Naum minatur dicens. Reuelabo pudenda tua in facie tua, & ostendam in gentibus nuditatem tuam: & regnis ignominiam tuam. Nam si mulier honesta, & verecunda nudaretur coram omni regno, moreretur prae verecundia. Quid ergo faciet tunc peccator cum coram toto mundo legetur eius vita, turpitudines, & abominabiles cogitationes? Hinc obsecro oculos tuos attolle, considera maxime futuram tuam confusionem, & ignominiam, quanto maior erit tunc delictorum tuorum cognitio: & quantò plures & dignitate maiores erunt ij coram quibus in iudicio pudenda reuelabuntur. Tunc enim non tantum opera, sed etiam cogitata coram Deo apparebūt, angelis, & ho Deut.32.
minibus. Inuocabit etiam cōtra te caelum & terram: iuxta illud Deuteronomij. Inuocabo contra vos caelum & terram. Testimonium dabunt coram te angeli, & daemones, vt exemplo sanctorum confundaris: quia poteras facere quod ipsi fecerunt, sed potentior Rom.2.
erit laesis consciētia propria, quae arguet te sicut Paulus dicit. Testimonium illis reddente conscientia eorum. Et haec sola satis erit ad illum conuincendum. ¶ Sed hic vnum dubitādum est an peccata iustorum apparebunt in caelo? Ad quod respōdeo quod sic: sed non cedet in eorum poenam & confusionem: sed honorem ac gloriam. Eueniet illis quod solet euenire his, quorum tunicae manica in clauo fixo capitur & comprehēditur, ex quo eius ruptio seu scissura sequitur: cui posteà ne videatur limbus cooperiēs additur, & adijcitur: quo facto adeo pulchra ruptura manet, vt data opera scissa videatur propter decorē. Sic scissurae peccatorum poenitētia pro illis facta exornatae, non solum non malae apparebunt: sed maxime lucidae. Mali vero rupti apparebunt, & abominabiles quorum

quorum omnia peccata publica erunt ad eorum confusionem, dolorẽ, & pœnam. Sed his omnibus multo maius & horribilius est cum se viderint peccatores velut hædos, à sinistris iudicis statui: iustos autem ad dexteram collocatos, & ad regnum vocari, se autem dæmonibus tradi torquẽdos. Quanta tunc erit angustia? quantus gemitus? Quantus planctus? Maiora quidem & plura hæc omnia erunt quam lingua explicare, aut intellectus capere sufficiat. Videntes enim turbabuntur timore horribili dicentes intra se pœnitentiam agẽtes, & præangustia spiritus gemẽtes. Hoc dedecus, pudor, & confusio, quæ omnia ibi mali patientur, erit eis cruciatus maximus: sicut honor & gloria bonis quòd eorum corpora gloriosa & lucida exeant, sicut sol, triũphantes de malis. Ideoq; ex parte Dei conuenit, vt faciat iudicium generale, vt iustificet suam causam: & ostendat quã bonus sit. Secundo etiam expedit vt iudicium fiat ex parte nostra, ad consummationẽ tam bonorũ quam malorũ.

Matt.25.

Sapi.5.

¶ Tertio, & principaliter agẽdum modo est, quomodo filius hominis Christus iudex viuorũ & mortuorum venturus sit. De hoc enim ait nunc Euãgelista quod veniet cum potestate magna & maiestate. Sic angeli cum ascendit Christus in cælum, & nubes suscepit ab oculis apostolorum, Dixerunt. Viri Galilæi quid statis aspicientes in cælum? Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cælũ sic veniet quẽadmodum vidistis eum euntem in cælum. Veniet enim super nubem candidam, tota angelorum curia comitatus, toto sanctorum agmine stipatus. Veniet cum luce immensa, & cum incredibili clãgore tubarũ: vt videãt impij quem contempserunt. Ideo Ioannes in Apocalipsi. Ecce veniet in nubibus cæli, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerũt. Porrò hæc nubes non erit naturalis, nã in momento resurrectionis motus cæli cessabunt: vnde vapores eleuari non poterunt. Quare supernaturalis erit, & credimus condensari virtute diuina & supernaturali, vt virtus diuina filij Dei euidentius appareat: & maiori sit spectantibus admirationi. Sic etiam illa nubes, quæ in transfiguratione obumbrauit eos, & quæ Christum suscepit in trãsfiguratione, supernaturalis erat: siue ex nimio splendore corporis Christi fuerit genita, siue ministerio angelorum. Veniet autem cum tanta maiestate, peccatoribus metum incutiẽdo. Vnde Esaias de hoc aduentu loquens, ait. Dominus sicut fortis egredietur, sicut vir præliator suscitabit zelũ: vociferabitur & clamabit, super inimicos suos confortabitur tacui, semper silui, patiens fui: sicut parturiens loquar. Aduerte ad hanc Esaiæ auctoritatem, quia illam per singulas partes exponere statui: quia optime hoc iudicium & aduẽtum filij Dei declarat. Primo ait quod Dominus vt iam diximus zelans suum honorem veniet ad iudicium, pro honore rediẽs: quia peccatores quantum in se erat sustulerũt suis culpis & nequitijs. Veniet enim suscitãs zelum quasi vir præliator. Quãdo rex regũ ingreditur veste togali indutus, vt vxorem ducat vel ad festa celebranda, ipse cum suis equitibus & metatis lætus ambulat ac festatus: incolis pacificè loquitur omnesque salutat; si autem volens arma & bellum gerere venit ad vrbem deuastãdam & dirumpendam, quia contra ipsum insurrexit, incedit armatis stipatus: quia eo animo cõmotus est vt veniret, suppliciũ sumpturus de subditis pro delictis. Sic cũ Christus rex gloriæ venit in mundũ in suo primo aduẽtu in die natiuitatis eius: quia pacificus humilis & mãsuetus veniebat, illius equites itidẽ & famuli læti ingrediebantur ac pacifici, canẽtes, gloria in excelsis Deo & in terra pax hominibus: & incolas salutauerunt bona & grata nunciantes pastoribus, in quibus clementiam ac benignitatem, quã Christus dominus intrabat ostenderunt. Sed in secundo aduentu dicit hic Esaias, quòd veniet quasi vir præliator armatus, in potestate magna & maiestate, vt peccatores duri pœnas luant. Sic corã ipso equites armati præcedẽt, peccatores minantes: & ita in habitu & vultu quem præse sol, luna, stellæ, cælum, terra, mare, & elementa ferent, ostendetur quod venit sicut fortis & quasi vir præliator. Ait vltra propheta. Tacui, silui patiẽs fui: sed quasi parturiẽs loquar. Nimium Deus modo tacet & suffert, cum peccatoribusque simulat. Quot peccata, adulteria, homicidia, & abominationes, permittit modo Deus? Maxime miror quòd mũdus nõ subuertatur, cælum ruat, nec aperiatur terra, totque iniquos deglutiat peccatores. Sed existimatis vos quod quia modo tacet tacebit semper? Ecce ait quasi parturiens loquar. Quando pharisæi mulierem adulteram conspectui Christi obiecerũt, tacebat, sed vide te quod scribebat. Tu peccator aduerte quod quãuis tacet Deus, scribit nihilominus, dissimulat sed vitã & processum cumulat: ideo etsi nõ loquitur, ne dormire existimes: propter quod cum ad culmen perueneris, exonerabit iram super te, simulque omnes pœnas lues. Quãdo filij Israel profecti sunt ex Aegypto per desertum in terram promissionis, exiuit obuiam Amalech animo dimicandi contra Dei populũ: post quadringẽtos autem annos dixit Sauli Deus per prophetam Samuelem. Recensui quæcũque fecit Amalech Israeli, quomodo restitit ei in via quando ascendebat de Aegypto. Nunc ergo vade & percute Amalech & demolire vniuersa eius. Bene existimabant Amalechitæ Deum iam esse oblitũ peccatorum suorum, & eò quod tacebat eos impunitos abituros: sed decepti sunt: sicut tu quando existimas Deum non sumpturum supplicium de tuis iniquitatibus, quia tacet. Tacet, vt postea grauius puniat. Thesaurizas enim in diẽ iræ, vt Paulus ait. Sicut enim venit super eos ira Dei: ita super te veniet: nisi à via tua mala desiteris. Qui tacet, dissimulat, & qui patiens est, vide quid dicat, & horresce audiens. Ecce ego quasi parturiens loquar, clamabit Deus & vociferabit sicut parturiens mulier. Quando mulier aliqua grauida fit, laborat aliquando leui dolore capitis, seu stomachi, cibosque fastidit: hoc autem totum nihil est si comparetur cum doloribus, quos in partu sustinet. Tunc enim verè dolebit quãdo clamabit gemitibus animã ipsam attingentibus. Ita & eodem modo si contemplari vis mundi supplicia, inuenies esses quosdam leues dolores: qui nihil esse videtur, si ad diem iudicij comparentur. Nam omnia præterita supplicia habẽt se, vt dolores mulieris, quæ grauida esse incipit. Diei autem iudicij dolores erũt sicut mulieris iam partui propinquæ, qui ad cælum vsque peruẽniẽt, terramq; ad fundum ire facient. Vide punitiones quas in sacra scriptura legimus Deum mũdo intulisse: & reperies apicẽ esse respectu earum, quas in vltimo die inferet.

Act.2.

Apoc.1.

Matt.17.

Esa.42.

Luc.2.

Ioan.8.

Exo.16.

1.Reg.15.

Roma.2.

Angeli cum primum peccauerunt è cælo eiecti ſunt
Gen.3. in infernum abſque vllo medio. Adam è paradiſo ter
Gene.7. renali, Noe temporibus deſtruxit Deus mundum di
Gen.19. luuij aquis. Miſit ignẽ de cælo ſuper Sodomam, Go
Exo.12. morram, Adoniam, Sabaim, & Loſam. Interemit pri
Exo.14. mogenita Aegyptiorum. Puniuit Pharaonẽ tot pla
gis: & poſtea in mari ſubmerſus perijt, ſimul cũ ſuo
Exo.17. exercitu. Deleuit memoriam Amalech de ſuperficie
Num.21. terræ. Interfecit Og regem Baſan, & omnes princi-
Leui.10. pes Canaã: cum cæteris, qui terram promiſsionis ob-
tinebant. Combuſsit Aaron filios: fecit blaſphemum
Leui.24. lapidibus obrui: cooperuit lepra Mariam ſororẽ Mo
Num.12. ſi. Crepuit terra & deglutiuit Dathan & Aabiron
cum omnibus ſuis domibus: igne ſuccẽſit ducentos
Num.16. quinquaginta viros: Moſem & Aaron vetuit ne ter-
ram promiſsionis ingrederentur, & de ſexcentis mil
Num.20. libus virorum, qui è terra Aegypti egreſsi ſunt, duo
Num.21. tantum terram promiſsionis digni habiti ſunt intra-
Ioſue.7. re. Serpentes ignei gentem enecant. Acham quia
1.Reg.4. veſtem Hiericho furatus eſt iuſſus eſt lapidari: Heli
ſubito obijt: Saul fuit reprobatus, & præſcitus: Da-
2.Reg.24. uid cum Dei amicus eſſet fuit punitus mirum in mo
2.Reg.6. dum: Oza occiſus, quia arcam tetigit. Propheta quia
3.Reg.13. contra Dei voluntatem comedit à leone fuit dilace
4.Reg.19. ratus: centum octoginta quinque millia Aſsyriorum
quadã nocte angelus Domini interfecit: duo & qua-
4.Reg.2. draginta occiſi ſunt pueri ab vrſis, quia prophetam
4.Reg.5. Eliſeum irridebant. Giezi factus eſt leproſus propter
2.par.26. ſimoniam: & Ozias etiam, quia vti voluit ſacerdota
4.Reg.25. li officio cum ſuũ non eſſet. Dei populus ductus eſt
1.Reg.17. in captiuitatem viribus Nabuzardã: Golias occiſus
Iudit.13. per manũ cuiuſdam paſtoris. Holofernes iugulatus
1.mac.9. per mulierem: Antiochus triſtis & doloribus plenus
2.mac.15. miſere mortuus. Nicanor interfectus & in fruſta cõ-
minutus: Ananias & Saphira repentina morte pœnã
Act.5. dederunt, & Herodes à vermibus fuit conſumptus.
Act.12. Omnia ergo iſta maxima quæ audiuiſti ſupplicia, ad
minimum quod peccatores in die tremendo iudicij
patientur non accedunt: quia huius vitæ dolores, af-
flictiones, & flagella ſunt deliciæ, in die iudicij, vera
flagella erunt & ſupplicia. Puniuntur hic peccatores
vt corrigantur miſericorditer: ſed in iudicio, vt cru-
cientur ſine remedio. Quod oſtenditur in Hieremia
Iere.1. Quid vides Hieremia? Et reſpondit virgam vigilan
tem ego video. Et infra. Quid tu vides? Ollam ſuc-
cenſam ego video. Præſentis vitæ correctio aſsimila
tur virgæ: ſed futuræ vitæ ſuppliciũ aſsimilatur ollę.
Vere enim, vt virga eſt punitio vitæ præſentis: quia
Pro.13. percutit non ad occidendum, ſed corrigendum. Vn
de Salomon. Si percuſſeris eum virga non morietur.
Prou.13. Vnde percuſsio hæc non eſt odij, ſed amoris. Sic in
Eccle.30. Prouerbijs habetur. Qui parcit virgæ, odit filium. Et
Pſal.22. in Eccleſiaſtico. Qui diligit filiũ, aſsiduat illi flagel-
la. Et in Pſalmo. Virga tua & baculus tuus: ipſa me cõ
ſolata ſunt. Ad hoc enim in hoc mũdo corripit Deus
vt emendet. Erat hæc virga vigilans: quia excitat
Act.12. peccatorem à peccati ſomno, & iuſtum à torpore aci
diæ. Sic angelus excitauit Petrum, percuſſo latere
eius. At in iudicio nõ ſic punientur peccatores: quia
illi qui non emendantur virga præſentis flagelli cru
ciabuntur ardore æterni incendij: ideo ait in ſecũda
viſione. Ollam ſuccenſam ego video. In olla carnes
includũtur, & ſignificat locum inferni, in quo inclu
duntur damnati propter peccata quæ in carne viuen
tes cõmiſerunt: quapropter ollæ ſuccenſio ſignificat
gehẽnæ incendium. Vnde Iob. De naribus eius pro Iob.41.
cedit fumus ſicut ollæ ſuccenſæ atque feruentis. Et
ideò quãdo Chriſtus templum eſt ingreſſus puniuit-
que illos qui in eo emebant, vendebant, & domum Ioan.2.
Dei profanabant, inquit Euãgeliſta quod fecit Chri
ſtus quaſi flagellum. Non inquit fecit flagellum, ſed
quaſi flagellum: quia flagella quæ Deus hominibus
in hac vita infert, non vere flagella ſunt, ſed quaſi
flagella: non ſunt ſupplicia, ſed quaſi ſupplicia: quia
ſolum typũ, figuram, & ſimilitudinem ſupplicij ha-
bent. Attamen in iudicij die non faciet Chriſtus qua
ſi flagellum, ſed flagellum: quia illius diei ſupplicia
atque cruciatus, non quicunque erunt ſed veri: quo-
rum tantam ſimilitudinem, & vmbram huius vitæ
flagella obtinebunt. Deus enim manifeſte veniet, & Pſal.49.
ignis ante faciem eius exardeſcet, & in circuitu eius
tempeſtas valida. Tũc non ſilebit vt olim: loquetur
enim tunc, & vociferabit quaſi parturiens. Et quò in
hoc ſæculo patientior fuit peccata diſsimulans: eò
tunc in iudicio ſeuerior erit, & durior ad miſericor-
diam. Quis tunc tam ferreus auditor, vt tonitrui ma
gnitudinẽ poſsit audire? De hoc tonitruo dicitur in
pſalmo. A voce tonitrui tui formidabunt. Tantus Pſal.103.
erit iudicis alioquin mitiſsimi furor, tantuſque ſeue-
rus vultus. vt ſancti etiam illius aſpectum formidẽt.
Sãctus erat Iob, & dicebat. Quis mihi det, vt in infer Iob.27.
no protegas me, & abſcondas me donec pertranſeat
furor tuus, & cõſtituas mihi tempus, in quo recorde-
ris mei? Dicito mihi Iob, nõne tu es qui dicis, non re Iob.31.
prehendit me, &c. Nonne tu pater orbato es, ſolatiũ-
que viduæ præſtas? Timeo quoniam dies ille futurus
eſt terribilis ſoliq; iuſtitiæ deputatus. Beatus Paulus, 1.Cor.4.
ſanctus, & iuſtus erat, dicebat tamen. Nihil mihi cõ-
ſcius ſum. Ratio eſt, quia qui me iudicat Dominus
eſt: quem decipere non potero, etſi velim. Stat me
non inuenire peccatum: ſi tamen aliquod fuerit, inue
niet Deus. Indoctus pictor pictura quam ipſe fecit cõ
tentus eſt: notiſsimus autem fama, educet quam plu-
rimos defectus ex eadem pictura. Si ergo in illo die
quia dies iuſtitiæ eſt electi tremunt: quid peccatores
facient? Vnde & Malachias. Et quis poterit cogitare Mala.3.
diem aduentus eius? Et quis ſtabit ad videndũ eum?
Horrendum enim erit (vt Paulus inquit) incidere Hebr.10.
in manus Dei viuentis. Incidere in manus Dei mor-
tui, gaudiũ maximũ eſt. Nam ſi Deum in cruce pen
dentem & mortuum vides, inuenies eius manus eſſe
fixas, ita vt te percutere non poſsit. Sed valde timen
dum eſt incidere in manus Dei viuentis. Omnes qui
in hac vita puniuntur incidũt in manus Dei mortui.
Caſtigans caſtigauit me Dominus, & morti nõ tradi Pſal.117.
dit me. Supplicium huius vitæ ſi ad ſupplicium diei
iudicij comparetur & referatur habet ſe ſicut tauro-
rum tentatio, aut probatio, qui in arenam ducendi
ſunt, quos duabus fuſtibus, & ſudibus cædi tantum
permittitur: quando tamen in arenam deſcenderunt
non ſolum fuſtibus ſed haſtis, gladijs, percuti, & tra-
ijci integrũ eſt, vſque ad crurium ſectionem. Huius
vitæ ſupplicia fuſtes, & virgæ quædam ſunt amoris
plenæ: diei autem iudicij, lancearum ictus mortiferi
erunt. Ligatis manibus & pedibus, mittite eum in te Matt.21.
nebras exteriores. Ad alligandos reges eorum in cõ- Pſal.149.
pedibus

pedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Nunc
soluti pedibus sumus, vt ad Deum gradiamur, mani
busq; vt bene operemur: in die vero iudicij, manus
& pedes vincti erūt, vt in infernum in æternum pro
Ioel. 2. ijciamur. Ideo Ioel propheta. Conturbentur omnes
habitatores terræ: quia venit dies Domini dies tene-
brarum & caliginis. &c. Miratur Ioel hunc diem,
& meritò: quia si iudicem, & iudicij locum conside
Iob. 9. rauerimus, iure mirabimur. Hoc dicebat Iob, quod
scilicet, causis, quas peccator dederit, nec vni respon
debit. Si voluerit contendere mecum non respon-
debo vnum de mille. Super omnia hæc quæ cum il-
la auctoritate Esaiæ explicuimus, audi nunc vnum
Gen. 9. scripturæ exemplum. Noe iustus iacuit nudus in ta-
bernaculo suo: sed Cham nunciauit fratribus, quod
patris sui verenda essent discooperta. Sem autem, &
Iaphet cooperuerunt ea: similiter sicut Cham; in
hoc sæculo impij peccatores irrident ignominiam,
& deiectionem patris sui Christi domini, quem vt
Deum & patrem habent. Debile, exile, & imbecil-
le, ignominiosumque in Christo, est paupertas eius,
humilitas, mortalitas, debilitas, Crux, atque Pas-
sio. Hæc omnia filij huius sæculi & carnales irrident
quibus Euangelica mendicatio est dedecori, Crux-
que Christi ignominiæ, & humilitas stultitiæ: dicūt
etiam eos miseros esse, qui propter Christū persequu
tionem patiuntur. Noe autem quem irridet dormit.
Sic se habere videtur Christus cum peccatoribus ac
si somno vacaret, eo quod dissimulat omnia hæc tā
quam non videns nec intelligēs, nec sciens. Hoc est
illud Esaiæ. Tacui, silui, patiens fui. O quanta Deus
sustinet, & nihilominus tacet. Quis dicere valet &
explicare quæ Deus sufferet? Tot fornicarios homi-
Psal. 123 nes, adulteros, blasphemos, &c. Sed tacui. Nunquid
semper tacebo? Existimatis miseri peccatores, quia
nunc dormit, semper dormiet? Nunquid non vigila-
bit, qui custodit Israel? Euigilans de somno Noe, cū
didicisset quod fecerat filius suus minor, ait. Maledi
Dani. 4. ctus Chanaam seruus seruorum erit fratribus suis. Vi
gil namque vt Daniel ait clamauit de cælo. Succidi-
te arborē, vigilabit Deus in iudicij die qui cum sciēs
sit cōuitiorum omnium irrisionum ac detractionū,
quæ omnia à peccatoribus illi illata fuerūt, quasi par
turiens loquetur ille qui tacebat, silebat, & patiens
erat: & maledicet Chanaā & semini eius, & benedi-
cet Sem & Iaphet. Itaque sicut Noe filio impio ma-
ledixit quia inhonorauit eum & benedixit Sem: sic
Christus benedictonem mittet super bonos: quia isti
cooperuerunt virilia patris, isti enim honorauerunt
paupertatem, humilitatem, abiectionem, & crucem
Mat. 25. Christi: amplexique sunt omnia ista in hac vita & di
lexerunt. Istis dicet. Venite benedicti patris mei. Im
pijs autem. Ite maledicti in ignem æternum. Tunc
enim ille qui dormierat, siluerat, & patiēs fuerat, qua
si parturiens loquetur aduersus peccatores, maximo
clamore dicens. Ite maledicti in ignem æternum.
Discedite illico à me impij peccatores. Tunc dicent
illi. Domine quandoquidem à tuo conspectu pro-
ijcis nos, benedictionem tamen nobis largire, &
cum ea dimitte. Addidit. Maledicti. Benedictio, erit
maledictio. Domine (dicent illi) iam quòd nos cum
maledictione dimittis, iube nos in locum quietis abi
re. Respondit. In ignem. Iam ergo Domine quòd

à tuo conspectu tolli sinis, cum maledictione, & in
ignem conijcis: ne obsecro in æternum, ibi detine-
ri cogas nos, sed sic facere digneris, vt aliquando
nostri memineris. Addidit, æternum. Quando er-
go Domine proijcis nos, cum maledictione & in
ignem vbi in æternum nobis est commorandum,
tribue saltem bonam societatem, quæ consoletur
nos. Ad quod, addit. Qui paratus est diabolo, &
Angelis eius. Simul cum istis, carnificibus, atque
tortoribus in æternum, futuri estis. Improbi spi-
ritus, & sordidi vobiscum erunt, quorum aspectu,
societateque vestri dolores, & cruciatus augean-
tur. Sed omnes istæ pœnæ, & singula verba hu-
ius maledictionis discutiantur à nobis breuiter.
¶ In primis aduertendum quod quamuis resurrectio
mortuorum erit (vt Sanct. Paulus ait) in ictu ocu- 1. Cor. 15.
li: tamen hæc disceptatio bonorum, & malorum
non erit nisi in tempore: nam istæ voces vocales e-
runt, quæ nisi in tempore fieri nequeunt, non tamen
ad singulos hæc verba dicentur: nam sic immen-
si temporis spatium requireretur: sed ad chorum ma
lorum totum simul dicet. Ite maledicti, & ad om-
nes bonos simul dicet, Venite benedicti. Quamuis
accusatio & examinatio, quæ ad conuincendum ini
quos & præmiandum iustos mentaliter solum sit fa
cienda, & omnibus conscientiæ omnium sint mani
festæ, sententia vero debet maiestatem iudicis se-
cundum humanam vocem repræsentare. Expende
igitur super hæc verba quod in eo quod ait, ite, ostē
dit pœnam damni, quæ carentia diuinæ visionis est,
ad quam fuit homo conditus: quæ pœna malis ma-
ior erit omnium malorum. Sic Cain hoc sentiens
dixit Deo. Ecce proijcis me à facie tua, (Sequitur) Gen. 4.
omnis qui inuenerit me occidet me, idest omnia ma
la me inuenient: & mors ipsa, quæ omnium malo-
rum maximum malum est inueniet me, eo quod à te
discedo. Absalon quoque succendit segetes Ioab, cui
dixit Absalon. Melius esset mihi mori, quam faciem 2. Reg. 14.
regis nō videre. Vltimum omnium malorum quod
est mors eligit, potius quam faciem patris non vide
re. Sic damnati omnia mala magis vellent sustinere,
quam à diuina visione frustrari, vt potius vellēt mo-
ri, quam esse sine visione Dei. At cum mori sit impos
sibile, faciem Dei nunquam videbunt: & mors nun
quam inueniet eos. O quam durum erit discedere à
Christo, qui est vita, spes, dulcedo, solatium, sa-
lus, & ipsum principium, & finis, in quo omnia.
Quid ergo erit nisi mors, mæror desperatio, amari-
tudo, dolor, infirmitas, & omne malum? Vide hæc
tu qui pro breui, & exigua voluptate tanto te ma-
lo astringis, & subijcis à patriaque cælesti exul, &
extorris sis. Si Apostoli pro illo breui temporis spa-
tio quo à Christo Iesu fuerunt separati, & ab eius præ
sentia remoti, tam tristes, & mœsti incedebant ita,
vt cum illis exponeret quæ dixerat, modicum, & Ioan. 16.
iam non videbitis me, dixit, tristitia implebit cor
vestrum, & assimilauit dolorem, quo afficiendi erāt
Domini absentia, dolori maximo parturientis mu-
lieris. Quid erit igitur de te peccator improbe, &
quid senties quando non per modicum, sed in per-
petuum separaberis à Dei tui conspectu? Si Diuus Pe
trus cui dixit Christus, Si non lauero te non habe- Ioan. 13.
bis partem mecum, tam iniquo animo tulit absen-

tiam, & recessum à Deo, vt responderet, non tantum pedes, sed manus, & caput. Quid facis quando à facie Dei ita elongatus fueris, vt nulla tibi spes reliqua sit iterum videdi. &c. ¶ Obserua autem quod sanctis, vt Origenes ait non solum dictum est, benedicti, sed cum additamento, patris mei, dicens: Venite benedicti patris mei. Malis autem non dixit. Ite maledicti patris mei, sed absolute dixit, ite maledicti. Cur hoc? Quia benedictionis auctor, & largitor est Deus atque ministrator, non tamen maledictionis. Boni cum Dei gratia, & adiutorio vitam meruerunt, & boni facti sunt: & eius benedictio beatos facit. Impij vero ex sua malitia, & iniqua voluntate mali effecti sunt: nam Deus non est auctor mali culpæ, nec maledictionis eorum. Maledictionis nanque vnusquisque sibi est auctor &c.

Orig. homil. 34 in Matt.

¶ Sed cum Deus sit summe misericors cur punit perpetuo peccatum, quod fit per instans? Videtur eius misericordiæ derogare. Quæro à te, quare domus tuæ ignis extinguitur? Quia desunt combustibilia applicanda: quæ si non deessent, nec ignis finiretur. Ligna in inferno ardentia, & quæ animam torquent est mala cuiusque voluptas, & desiderium peccandi, hoc autem nunquam extinguitur: quia deest facti dolor & pœnitentia, ibi enim nemo resipiscere potest: nam quotquot sunt semper Deum odio prosequuntur, quosque maxime pœnitet Deum esse: & cum nunquam ista ligna prauæ voluntatis desint, sic nec deest pœna, nec culpa cui talis respondet pœna. Et si inferni ignis extingueretur, hoc esset tantum propter diuinam gratiam, quia aqua illuc nunquam ingredietur, nec huc vsque est ingressa. Vnde diuiti auaro quamuis guttam aquæ petiuit, ea non concessa est: nec concedetur vnquam. Supposito ergo inferno ligna (hoc est malam voluntatem) nunquam finienda, itidem aquam gratiæ illuc minime ingressuram: sequitur necessario pœnam nunquam defuturam. Cum semper in ipsis culpa duret, æquum, & iustum est, vt etiam pœna permaneat. Certũ est illum qui ad vltimum iam peruenit finem gradum reuocare non posse, vt contra eundem met finem agat: & cum finis vltimus damnatorum infernus sit constat eos operari non posse ad vitæ æternæ consequutionem, & sic peccatum illis nunquam remittitur: quo non remisso, pœnam, quæ peccato respondet manere necesse est. Peccatores sunt veluti hi, qui chartarum ludo vacant vsque ad dimidium noctis, qui cum iam illi parcere volunt nõ propter desiderij defectum parcunt, sed potius lucernæ quæ illos illuminabat: si enim vsque ad crastinum diem duraret, & lusores ludo persisterent. Peccatores enim nisi naturæ concederent peccandi desiderium nũquam extingueretur: & cum Deus noster pœnas secundum desideria, sicut & secũdum opera meritus est, sequitur desiderio æterno male operandi deberi æternam pœnam de rigore iustitiæ. Sicut merito præmiũ, ita culpæ pœna debetur: & cũ merito æterno, præmiũ, & merces æterna debeatur, ita culpæ mortali æternæ, pœna æterna respondet. Præterea si filius grauiter patrem offendit, nonne pater illum abdicat: & respublica nonne traductorem in exilium perpetuo mittit, & hoc secundum iustitiam? Itaque sicut illa traductio, & inobedientia, quæ delicta momentanea fuerunt puniuntur pœna æterna, quia filius in perpetuum abdicatus à patria hæreditate manet, & traductor in exilium missus: sic iuste pro peccato momentaneo, peccator æternaliter damnabitur.

Leg. Augu. epist. 49. q. 4. & lib. 21. ciui. cap. 28. & 29. & in Enchi. c. 112

Luc. 16.

¶ Sed vt concludam vnum poteris hic dubitare. Quomodo tormenta, & mors, nõ destruent, & consument damnatos? Quomodo non morientur, & finientur? Quia constituet Deus quandam legem, & conditionem in corporibus damnatorum, vt possint pati: non autem corrumpi vel mori. Si quis vngeret se Salamandræ pinguedine meriti posset pedibus ardentem massam absque vlla adustione. Et piscis aceto conditus decoquitur absque eo quod emolliatur & diuidatur: ita vt integer exeat, quia acetum durum reddit, & frixuræ aptum. Si piscis iste sensum haberet non dubium quin hoc modo plus pateretur, & absque emollitione. Et si circa res istas, quæ parui momenti sunt tantum possunt homines: plus poterit Deus circa maiores, qui vt diximus talem dispositionem in corporibus damnatorum collocat, qua semper possint manere absque vlla corruptione. Desiderabunt enim mori, & mors fugiet ab eis. Et in Psalmo. Mors depascet eos. Non dicit quod interficiet. Sed quod depascet: nam ouis quando pascitur scindit herbam, & radicem dimittit, quæ mox germinat, & pullulat. Sic cum mors pascat malos: continuo morientes nunquam morientur. Sed hæc suffecerint: vt ergo ad literam Euangelij redeamus, postquam Christus discipulis dixit auctoritatem, & maiestatem, qua erat venturus mundumque iudicaturus, conuertit se ad Apostolos, qui hæc audientes tristes erant: & consolans eos dicit. *His autem fieri incipientibus, respicite & leuate capita vestra, quia appropinquat redemptio vestra.* Considera Christi bonitatem, & clementiam: qui cum peccatoribus minetur terrores, pœnas & iudicia: iustos tamen consolatur, O Christe quanta est, & quàm immensa tuæ pietatis magnitudo: qui inter præconia tuæ iustitiæ, non es oblitus misericordiam. Sic Esaias. Hi leuabunt vocem suam, atque laudabunt. Porro in hoc quod dicit, leuate capita vestra, significatur eos humilia soloque fixa habere. Qui submissis oculis respiciunt se ipsos, & quæ iuxta se sunt respiciunt, & quæ deorsum. Hi sunt de quibus Dauid ait. Oculos suos statuerunt declinare in terram. Sic se ipsos intuentur quòd Dei amorem obliuiscuntur, & creaturas ipsas diligunt, cum Dei iniuria: qui autem vultus tollunt, cælum intuentur: de quibus dicit Dauid. Leuabo oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Et iterum. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis. Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum. Canis quando Dominus ad mensam sedet, illum respicit, si tamen Dominus aliquod mittit os, ad ipsum canis se cõuertit, vt rodat, quo roso, iterũ ad herum reuertitur. Sic Deus bona huius sæculi dedit nobis, vt ad ipsum conuertamur. Quid tu homo videre potes iuxta te, aut subtus te: vel in te? Immitte visum istarum rerum caducarum, in altumque tolle, & in diem istum iudicij respice: in quo mali æterna pœna afficientur, & boni præmio. Quando aliquẽ abiectum videmus, & omni auxilio destitutũ eiq; aliquid præter sententiam

Apoc. 9.
Psal. 48.
Esa. 24.
Psal. 16.
Psal. 120.
Psal. 122.

sententiam euenisse, de ipso dicere solemus, nunquam leuabit caput. Boni in hac vita humiles capite incedunt, confusa facie, & persequuti. Vsquequo domine hæc durabit abiectio, persequutio, & explosio? Mundus existimat eos nunquam erecturos caput. Sed in die iudicij erigent, & illis Deus dicet. Leuate capita vestra. Soli iusti in illo die leuabunt. Mali in hoc sæculo læti atque erecti maxime ambulant,
Psal.1. & ab omnibus ad sidera vsque extolluntur: tunc autem erunt summisso capite, abiecti, & humiles. Ideo Dauid in Psalmo de peccatoribus ait. Non resurgẽt impij in iudicio. Propter quos ergo iudicium erit nisi propter malos, si mali in iudicio non resurgent? Ita est. Dauid solum dicit quód non erigent nec tollent caput. Soli boni & iusti tollent sic, quod iterum non humiliabunt. Boni ergo modicum sustinete, nã etsi in hac vita, sitis abiecti, tempus veniet, quando
Phil.2. capita vestra leuetis: & hæc abiectio causa erit exaltationis vestræ. In Christo capite nostro exaltationis eius causa fuit propria deiectio: secundum illud Apostoli. Factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod exaltauit illum Deus & dedit illi nomen, &c. Sic se res habet in Christi mem
2.Reg.16. bris, qui iusti sunt, deiectioni exaltatio respondet. Quam bene Dauid hunc loquendi modum nouerat quando Semei illũ irridebat maledictionibusque cõuitiabat: quem cum famulus Dauid interficere vellet, Dauid dixit. Dimitte illum, vt maledicat. Quare ó Rex? Si forte respiciat dominus affiictionem meã & reddat mihi Dominus benedictionem pro maledictione. Nemo illi noceat, hoc enim verget in meã
Psal.89. exaltationẽ. Iste me leuare faciet caput. Et ita idem Dauid ait nomine iustorum omnium. Lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti: annis, quibus vidi
Sapi.5. mus mala. Hoc idem testatur diuina sapientia, quòd scilicet, impij mirantes bonum statum iustorũ dicẽt. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij: nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei. Cum abiectos atque contẽptos videbamus existimabamus nunquam ad optatam metam peruẽ
1.Ioan.3. turos: sed videte modo quantum supereminent & extolluntur contentique viuant. Hanc nobis spem tribuit diuus Ioannes in sua canonica dicens. Charissimi nunc filij Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus: quando autem apparuerit similes ei erimus. Tristitia nostra vertetur in gaudium, labores inquie
Exo.24. tẽ depositio in celsitudinem. Sic in Exodo habetur quod sub pedibus Dei erat sicut opus lateris Saphyri. Premebãtur filij Israel operibus duris luti, & lateris: posteà vero lateres, quibus anxiè premebantur pretiosos vident splendore sub pedibus Dei. Vt discas quòd sudores, labores & quæcunque mala propter Deum perpessa, luctuosa, lateritia, & immunda vidẽtur tibi, & his qui terrena sapiũt: sed apud Deum pretiosi lapides sunt, quibus sedes eius decoratur. Putabant insani peccatores vitam illorum ignobilem, & infelicem: sed illi in pace sunt, & lutum laboris illorũ in Sapphyrum versum est, & margaritam. Cũcta opera abiectionis humilitatis vilia, inutilia, & pene nullius momenti esse vidẽtur: sed nihil apud Deum æstimabilius, & pretiosius. Et non tantum sicut Sapphyri opus, sed sicut corpus cæli in mundicia: ait scriptura, quòd erant illi lateres. Quid quæso luto immundius: & latere? Quid vero mũdius & pulchrius cælo? Nõ sat fuit domino lateres terrenos in sapphyrum mutasse cæleste: nisi etiam in cælum lutum mutet. Nec in quodcunque cælum, sed in mundissimũ. O beata vilitas, humilians se, propter Deum: quæ in cælestem munditiam tam facile cõmutatur. Eius gemitus conuertet Deus in cælestia cantica, lachrymas in vniones, & margaritas pretij inæstimabilis: nuditatem, & pauperiem, in auro intextum exactũque coccum: tãdem eiectionem atque humilitatem, in excelsam gloriam coronamque cælestem. Iusti in hoc sæculo sunt serui atque captiui, vt filij Israel quando in Ægypto commorabantur: sed in die iudicij non solum caput erigent, sed redimentur. Ideò hic dixit, appropinquat redemptio vestra. Non enim est redemptio, nisi vbi fuit captiuitas. Cum ergo in fine mundi sit redemptio iustorum: patet quòd hic Psal.125.
mundus est captiuitas eorum, & carcer. Hoc Dauid ait. Conuerte domine captiuitatem nostram: sicut torrens in austro. Tunc erunt liberi, in maxima nobilitate, & pompa constituti: gaudebũt videntes malos, qui in hac vita erecti nimis incedebant, abiectos iam esse, iuxta illud. Lætabitur iustus cum viderit Psal.57.
vindictam impiorum. Intellige tamen quod lætabitur, quod ipse euaserit. *Et quod impij puniantur*, nec ob ib sunt vindicatiui. Lętabuntur enim iusti coram Psal.149.
domino: & exultabunt in cubilibus suis. In præsenti sæculo cum iusti virtus lateat tristis incedit: tunc autem redempti erunt iniurijs, quas modo sustinent, & quibus afficiuntur, eruntque ad maximum honorem euecti. Tunc caput leuabunt, tunc erunt similes Rom.8.
imaginis filij Dei. Labores & afflictiones mutabit Deus in quietem, maledictiones in benedictiones. Vnde Paulus. Mortui estis: & vita vestra abscondita Colo.3.
est cum Christo in Deo. Cũ autem apparuerit Christus vita vestra: tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Modo mortui apparent quia in mundo sunt: tunc autem in cælo gloriosi apparebunt. Et ideo ad hanc rem adduxit dominus quãdam similitudinem optimam arboris, quæ hyemali tẽpore virtutem absconditam subtus terram habet, ita vt non appareat: æstatis autem tempore appropinquante, folia, & flores producit. Dixit eis similitudinem. *Videte ficulneas & omnes arbores, cum producunt iam ex se fructus scitis quoniam prope est æstas. Ita & vos cum videritis hæc fieri scitote quoniam prope est regnum Dei.* Hic virtus iustorum latet sicut virtus arborum in hyeme cum autem venerit ver alterius vitæ, florebunt iusti in conspectu Dei. Et si modo despecti iudicemini inutiles atque perditi: tũc omnium vestrũ virtus lu Matt.19.
cescet. In regeneratione cum venerit filius hominis, sedebitis & vos iudicantes duodecim tribus Israel. Nunc pedites inceditis tunc vero sedebitis, tunc vero sedebitis: tunc florebitis, plaudetis, & leuabitis capita vestra, quanuis modo inutiles prædicemini. Iob.14.
Sic Iob. Cunctis diebus, quibus nunc milito expecto donec veniat immutatio mea. Fiet quædam insignis immutatio, ita quod qui hic florent, tunc siccabuntur marcidique erunt: & qui modo sicci sunt tunc in die iudicij florebunt, contemplamini captiuũ, sentiẽtem redẽptorem, & compedũ ereptorẽ, exeuntẽque ab

ab ergastulo. Sic & vos leuate capita vestra: quia appropinquat redemptio vestra. Ne autem eis aliquid dubium oriretur circa hæc quæ dicebat: sed potius in animum inducerent, vt consolarentur & assumerent vires, addit dicens. *Amen dico vobis quod non præteribit generatio hæc donec omnia fiant.* Amen venit à verbo Hebræo Amã quod est stabilire & firmare. Et ita amen est stabilitum & firmum. Itaq; cum Romana ecclesia pariter ex Iudæis & Græcis conflata sit oportuit, vt vtriusque gentis memoria apud nos perpetuo duraret. Et ideo ipsorum vocabula crebro ab ecclesia inculcantur, absque vllis interpretationibus. Et ideo non licuit hoc nomẽ Amen, in aliam linguã transferre: sicut nec alleluia, Kyrie eleison, Raca, & Osanna, & si quæ sunt alia, ad hæc generatio hæc, quæ non est transitura, ecclesia est, quę est generatio fidelium. Timebant enim discipuli quod doctrina, quã Christus dederat erat momẽtanea, eò quod multi aduersabãtur ei: ipse vero ostẽdit ꝙ multũ durabit Quia prius accidẽt omnia quæ dicta sunt supra: tam de euersione Hierusalem, quam de aduentu ad iudicium: quam desinat esse gens quæ Christum colat & amplectatur doctrinam eius. ¶ Præterea hæc litera quãtum existimo potius intelligenda est de euersione Hierusalem quam de die iudicij: licet præcedens litera intelligatur de aduentu ad iudicium. Et nõ est inconueniens, vt fiat iste transitus: quia vt supra ostẽdimus duabus quæstionibus respondet Christus, scilicet quæstioni de destructione Hierusalẽ, & quæstioni de suo aduentu: quas duas quæstiones discipuli interrogauerunt. Dixerat prius de signis præcedentibus euersionem Hierusalem, & postea de signis præcedentibus aduentum ad iudicium: & iam non erat plura de his dicturus. Sed quoniam euersio Hierusalem aderat ferè, ideo redit ad dicẽdum de illa, vt ostẽderet quam breue tempus restabat vsque ad illam. Ait ergo, non præteribit generatio hæc. Antequam moriantur omnes, qui nunc viuunt, euertetur Hierusalem. Et multi qui nunc viuunt videbunt eam euersam: imo & qui nunc viuunt, euertent eam: nam Vespasianus, qui fuit primus princeps qui cepit destruere Iudæam senex erat quando pugnabat contra Hierusalem, viuebat, & natus erat quando hæc Christus dixit, nam dicta sunt quadraginta annis ante euersionem Hierusalem. Et verum est quod immediate præcedentia dicta sunt de suo aduentu: & hinc transit ad dicendum de euersione Hierusalem, quia de illa poterat magis certificari quam de aduentu ad iudiciũ: quia illud propinquum erat, & aduentus magis distabat. Præterea iure iurando confirmat illa quæ hactenus dixerat tam de euersione Hierosolymorum, quam de mundi consummatione, & de extremo ad iudicium domini aduentu: ne putarẽt vanas & inflatas esse minas. Ideo subdit dicens. *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.* Idest, facilius est cælũ & terram corrũpi, quam verbũ meum falsum esse. Cælum, & terra in hoc rerum statu non perseuerabũt, sed mutabuntur, sicut Ioãnes ait, in cælos nouos & in terram nouam. Nihil enim stabile, nihil alienum ab omni vanitate nisi verbum Dei apud quem non habet locum, est, & non: sed est & nõ, nõ. Vnde apud prophetam dicit dominus de certitudine & firmitate verbi sui. Si dissoluere potestis pactum meum cum die irritum, & fœdus meum cum nocte, vt nõ sit dies & nox tempore suo: ecce pactum meũ dissoluetur cum Dauide seruo meo. Discamus hinc verbo Dei perpetuo inhærere, memores illius prophetæ. Omnis homo mendax. Sed Deus, vt inquit Paulus, verax est. Sciamus verum esse quod Christus hic dixit tam de subuersione Hierusalem quam de extremo illo iudicio: & sicut subuersa est Hierusalem, sic mundus peribit. Et propterea dixit hæc Christus antequam fiat vt simus parati. Si domum conduceres, cuius tremerent fundamenta totaque minaretur ruinam: nonne dares operam ab ea exire, ante illius occasum? Docet te Deus dicens mundum finiendum esse omnesq; creaturas perituras: quare ergo domũ in cælis non ædificas? Caue tibi domum ruinam minantem, tectumque in cælo ædifica. Non enim habemus hic ciuitatẽ manentem, sed futurã inquirimus. Habeamus etiam hoc terribile iudicium ante oculos nostros: siue comedamus & bibamus, siue quid faciamus aliud. Sonet in nobis illa tuba in auribus, scilicet nostris, quæ clamabit. Surgite mortui, venite ad iudicium. Pereat cælum & terra, hæc autem verba non decidẽt. Omnes oportet nos pręsentari ante tribunal Christi: vt vnusquisque reddat rationem de his quæ gessit in corpore. Summa hominis stultitia est diem iudicij non meminisse: summaque prudentia semper ob oculos ferre rationem Deo vitæ reddendam. Filij sæculi hanc vitam memoriæ mandãt, iudicium vero obliuioni. Beatus ille, qui talem se in vita gerit, qualem se in morte vellet. Infundibulũ aquam emittẽs mundam, paleas retinet cum sordibus. Sic multi memoriam iudicij à se remouent quæ tamen illis multũ prodesse posset: & recolunt iniurias ad eas vindicandas, mundique voluptates, quibus Deus offenditur. Sed de his satis. Iam nunc vlteriora videamus. *Attendite autem vobis ne grauentur corda vestra in crapula & ebrietate, & curis huius vitæ.* Dixerat dominus in superioribus de tẽpore Noe & Loth quod sedebant & bibebant & vxores ducebant: & venit ignis de cælo tempore Loth, & pluuia tempore Noe, & perdidit illos. Sic & vos cauete ab ebrietate, & crapula & curis huius sæculi: ne cum dies iudicij aduenerit inueniat vos Dominus istis rebus deditos, quæ nihil vobis proderunt tunc. Crapula autem cruda epula est: quando tantum de cibo sumitur, ꝙ naturalis calor non sufficit ad decoctionem eius. Adeo enim grauatur spiritus nimietate cibi & potus vt sit quasi sepultus. Vnde Oseas. Memphis sepeliet eos. Hoc est, ex ore vitiũ homines sepelit: quia quãto corpus impletur, tanto anima minoratur. Qui luxuriatur enim, viuens mortuus est: sed qui inebriatur, mortuus est & sepultus, & in vili sepulchro. Non vetat homines Christus comedere & bibere si quidem nemo sine hoc agere potest vitam: sed vetat grauare corda onerando stomachum contra vires caloris naturalis. Vitiũ & excessum vetat Deus. Dic mihi si peritus & sapiens medicus diceret. Attendite ne quis de illius herbæ succo auidius sumat, quod si fecerit subitus veniet ei interitus: non dubito quin vnusquisq; propriæ salutis intuitu, præmonẽtis medici pręcepta seruaret. Nũc vero animarũ & corporum medicus simulq; dñs iubet ebrietatẽ & crapulæ herbam vitandã, atqui nemo est qui abstineat. Certe multa

Apoc. 21.
Iere. 33.
Psal. 115.
Rom. 3.
Hebre. 3.
1. Thes. 4.
2. Cor. 5.
Luc. 17.
Osee. 9.

multa sunt quę luxum illum nobis odiosum debebât
reddere etiam si nô subesset exitiû animarû, nullum
que Dei præceptû de illo esset. *Ipsa enim ebrietas dat*
introitû ad omne malû perpetrandû, & sic est ianua
omniû vitiorum. Nam ebrietas aufert vsum rationis
quæ dirigit hominem & ostêdit ei quid sit faciêdum
quid dimittendû: & præstat occasionem perpetrâdi
Iudi.13. quodlibet malum. Sic Holofernes iacebat in lecto, ni
mia ebrietate sopitus: & à muliere occisus est. Et quid
miramur de superbissimo & ethnico Holoferne: cû
Gen.19. Loth qui iustus erat & Dei amicus propter ebrieta-
tem cômisit incestum cum filiabus proprijs. Abstinê
tia eripuit eum Sodomæ ingenti ciuitatis incendio,
& fuit posteà incestuosus quia istam non seruauit vir
tutem. Iam vides quomodo ebrietas est causa multo
rum vitiorum. Si aliqui latrocinandi intuitu domû
ingrederentur qui tecarum seras clausas inuenirent,
puerumque domesticum ibi stantem interrogarent
dicentes. Dic nobis puer vbi nam mater tua claues
dimisit? Si puer ostenderet, & ipsi caperêt quæ in do
mo sunt, nône totius dâni causa esset? Si quidem nu-
morum arcas & claues ostendit. Puer iste nec fur est
nec est vnquâ furatus fuit tamen causa damni illati.
Sic cum hominem occidit ebrius, cum adulterat vel
aliud flagitium perpetrat non peccat mortaliter quia
vsu caret rationis: tamê in suo fonte peccat inebriâs
se: quę ebrietas est causa tantorum malorû. Ipsa enim
pacem separat, iuxta illud. Tumultuosa ebrietas se-
Prouer.20. cretum manifestat. Et in Prouerbijs habetur. Nullû
Prou.31. secretum est vbi regnat ebrietas. Gula enim & ebrie
tate peior bestia factus est homo. Transis per flumen
equum ducens eumq; potas qui vsque ad sitim extin
guendam bibit. Cui etsi posteà habenas porrigas nô
iterum bibere coges: nec guttam, etsi totus mundus
stimulet. O homines peiores bestijs: quandoquidem
bestiæ extra necessitatem bibere nolunt, & sunt ho-
mines adeo incontinentes qui iterû atque iterum bi-
bût vsque ad vomitum vini & etiam cibi. Caue ergo
tu qui homo rationalis & christianus es ne tali vitio
deditus vsum rationis, per quam à brutis distingue-
ris, amittas: & legê Dei transgrediens præuaricator
sis diuini præcepti. Sed abstinens esto, vt sic possis
Dani.10. Deum côtemplari. Daniel vt præsto esset diuinis so
latijs recipiêdis, tres hebdomadas ieiunauit abstinês
se ab esu panis, carnium & vini potu, quo factum est
Psal.18. vt posteà multas videret visiones, & reuelationes
Dei. Confusio magna tibi est cum tam magnus prin
ceps sis, quem Deus paulominus ab angelis minuit,
quòd vino propriæque carni obtemperes huiusq; sæ
culi curis, qui ad cælum conditus es. Quando nescis
horam, in qua te vocabit Deus ne esui & potui operâ
naues. *Et superueniat in vos repentina dies illa: tanquã*
laqueus enim superueniet in omnes qui sedêt super faciê
omnis terræ. Quando minus putant rapiet illos domi
nus ad terribile istud tribunal, vt dignam mercedem
accipiant. Quamuis non videant pericula in quibus
sunt, tamen extremum illud iudicijque diem fugere
Eccles.9. non poterunt. Improuiso ac subito dies illa inuoluet
omnes. Hoc est quod in Ecclesiastico legimus. Nes-
cit homo finem suum: sed sicut pisces capiuntur ha-
mo & aues laqueo, sic capientur iniqui tempore ma-
lo. Similitudinê autem hanc de laqueo venatoris po-
suit Christus ad significandû diem illum fore repêti

num sicut hamo capiûtur aues & animalia de impro
uiso. Et dixit hæc ne erraremus in parabola prima
germinantiû arborum monstrantiû æstatê: ne scili-
cet intelligeremus determinatû tempus (puta trium
mensium) inter alia signa antecedentia aduentum
Christi: queâdmodum determinatû est tempus inter
gêmantes arbores & æstatem. Ad tollendû ergo hûc
errorem dicit quod superueniet dies ille repentinus:
non respectu aliquorû, sed respectu omniû habitan-
tium in terra. Obserua autem quod dicit laqueus iste
veniet super in terra sedêtes. Isti sunt amatores sæcu
li, qui in terra sedere dicuntur, quia præ patria diligût
eam: nec ita se habent sicut peregrini & exules, sed si
cut habitatores. Boni enim nô fruuntur hoc mûdo,
sed vtuntur eo. Contrariû autem faciunt mali de qui
bus diuina sapientia loquitur, quod impij apud se do-
cebant. Venite fruamur bonis, quæ sunt & vtamur Sapi.2.
creatura tanquâ in iuuentute vino pretioso & vnguê
tis. Boni in hoc sæculo etiam edunt ac bibunt. Nam
etsi sancti, homines quoq; sunt, & ideo quæ necessa- Iudi.7.
ria sunt sumunt. Mali autê sicut milites Gedeon præ
cipites se conijciunt in aquas ad ex vino voluptatû
& mundi vanitatû bibendum. Quando primo Deus Gen.1.
mundû condidit nô benedixit quadrupedi animali
in terra degenti: sed benedixit auibus quæ ex auris in
terram descendunt, vt cibû, qui suppetit, sumant, ea-
rumq; perpetua habitatio in aere est. Sic tu per auras
volitare debes, sicut auis: ad orationê & contempla-
tionem, solûq; ad solum descendere sumendi necessa
rij cibi gratia: reminiscens te peregrinû esse & adue-
nam ad cælumq; tendere mansionê tibi perpetuam.
His qui in terra sedentes & non stantes habitât, quia
in voluptatibus morari volunt, dicit Deus quod su-
perueniet in eos repentina dies illa, & quod sicut la-
queus capiet in terra sedentes. Vnde sanctus Aposto
lus protestatur. Cum dixerint pax, & securitas, tûc 1.Thes.5.
repêtinus eis superueniet interitus. Abijciamus ergo
opera tenebrarum & induamur arma lucis: sic vt in Rom.13.
die honeste ambulemus. Non in comessationibus &
in ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitijs, non
in contentione & æmulatione, sed induimini domi-
nû Iesum Christû, & carnis curam nô feceritis in de
siderijs. &c. *Vigilate itaque omni tempore orantes: vt*
digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt &
stare ante filium hominis. Iubet vigilare & paratos es
se, vt fugiamus mala iudicij venturi, de quo supra di
xerat. Quod vero ait, omni têpore, referri potest ad
verbum vigilate, vel ad participium orantes, sicut di Luc.18.
xerat supra, oportet semper orare, & non deficere.
Quod quomodo sit intelligêdum vt semper oremus
non deficientes ibidem explicauimus. Adiungit au-
tem hic vigiliâ orationi, vt doceat quòd hæc duo ad
iungere debemus & his armis simus induti côtra ma
la futura. Omni ergo têpore opportuno & quâtû id
fragilitati humanæ extat possibile vigilare & orare
debemus: sicut & passione instante dixit discipulis.
Vigilate, & orate, ne intretis in tentationê. Noctis vi Mat.26.
gilia paratissimum tempus est & nimis opportunum
ad orationem: nam corde quiescente, solitario, &
libero curis, negotijs occupationibus, & diei stre-
pitibus, illuminatur intellectus ad cognoscendum
Deum in oratione. Sic Dauid, Nox illuminatio mea Psal.138.
in delicijs meis. In animæ delicijs ac voluptatibus

diuinis adiuuabat me noctis vigilia, in qua plus quã die videbam. Oratio quoque ad euitanda mala futura optimum remedium est. Vnde Petrus. Sobrij estote & vigilate: quia aduersarius vester diabolus, &c. His armis munierunt se Iudich, Hester, Ezechias, Iosaphat, & plurimi alij in suis aduersitatibus: & victores exierunt castrorũ inimicorum suorum. Non solũ orare sed & vigilare præcepit: quia somnus superfluus indecẽs est homini christiano, & corpori ac animę est nociuus: nã diuturna quies vitijs alimenta ministrat. Scriptura quoque admonet dicens. Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat. Igitur si vigilauerimus, id est, si semper armati fuerimus cõtra inuisibiles & visibiles hostes nostros, & per deuotã & piam orationem nos Deo cõmiserimus, fiet vt temporalia mala nobis nihil noceãt: & æterna timere nõ sit necesse. Poteris & stare ante filium hominis, id est coram supremi iudicis tribunali securus: sicut Sapiens ait. Stabunt iusti in magna cõstantia, &c. Qui enim quod suũ est fideliter agit & pia precatione defectus suos à Deo resarciri precatur, dignus est quod omnia huius mundi mala fugiat: & in futuro intrepidus ante filium hominis stans coronam perpetuã expectet. Sed de his hactenus: quia ad passionis domini nostri Iesu Christi expositionem properamus. *Erat autem diebus docens in templo, noctibus vero exiens morabatur in monte, qui vocatur Oliueti.* Respice pænitentem vitã, & labores Domini. Toto die prædicat, & miracula edit, nocte autem quando ei quiescendũ erat à præterito diei labore, in blando lecto, & molli in montẽ vadit oraturus. Aspice qualiter doctor iste maximus quæ prædicat, facit. Hortatus fuerat nos, vt vigiles essemus in orationibus: & ipse est in mõte orans per totam noctem. Tota Christi vita quidã labor fuit, sicut ipse dixit per os Dauid. Labor est ante me, donec intrem in sanctuarium tuũ Domine. Tota illius vita fuit quædam crux acerba: vt tibi æternã vitam largiretur. Hæc maxima confusio est his, qui se nomine Christiano magnificãtes se voluptatibus & delicijs dedũt: in mollibus lectis iacẽt, etiam vsq; ad meridiẽ. Præterea respice Christum, quam bene tempus terit, diemq; & noctem cõsumit in tuo obsequio. O quãto conatu Deo inseruire deberemus, qui tanto feruore nostris seruimus commodis. Hoc vitæ exemplum domini nostri taxat maxime delicias hominum, & ignauiam qua ei seruimus. Die docebat in templo, nocte vero in mõtibus moratur nimirũ orationibus vacãs: sicut & alibi scribit de eo noster Lucas. Exijt Iesus in montem orare, & erat pernoctans in oratione. Multi vigilant & nunc diu noctuq;: quibus certe melius esset vt dormirẽt. Vigilant enim nõ Christo sed Satanę: non vt animæ prosint, sed vt hãc citius perdant. Non sic isti, de quibus subditur. *Et omnis populus mane ibat ad eum in tẽplo audire eum.* Quia re vera non solum delectabile erat audire Dei sapientiam, verbum patris æterni, vnigenitum Dei, Deum verum incarnatum, in persona propria prædicantem, propter doctrinæ suæ profunditatem, saluberrimam authoritatem: & propter suæ eloquentiæ gratiosissimam venustatem, sed & propter præclara ac copiosa miracula eius prædicationem comprobãtia. Rectè populus hic Iudaicus agit qui non plus æquo indulget somno nec medium vsq; in diem stertit, sicut modo contingere videmus: vacãt enim somno vsque ad dimidium diei, quo transacto rem sacrã facientem quærunt, annus vero labitur illis nulla audita concione, consumunt maiorem noctis partem in ludis & epulis, postea defessi mundi & carnis obsequio prope diluculũ iacent, è somnoq; suscitantur circa meridiem, magis ad exemplar ethnicorum quã Christianorum, hominumq; spiritualium. Duo sunt hic obseruanda primum feruor huius gentis & conatus: siquidem tanto calore, spiritu, cura, Christum sequebantur, & mox mane diluculabant ad eius doctrinam audiẽdam. Disce ex hoc loco horum exemplo mane surgere, & audi Salomonem dicentem. Vsque quo piger dormis, & quãdo cõsurges de somno tuo? Et rursus. Sicut ostium vertitur in cardine suo: sic piger in lectulo suo. O quam multa negligunt bona, & quam damnabiliter tempus suũ expendunt somnolenti, pigri, & qui de sero in vicijs & delicijs vigilias protrahunt: propter quod tarde surgunt. Nõ est hæc arcta via salutis, nec conuersatio pœnitentialis, nec cordis custodia: nec coram Deo diligentia vera. Secundum quod hic obseruãdum esse censeo est, quod non surgunt mane, vt propheta dicit ad ebrietates sectandas, aut ad aliquid simile: sed ad audiendum verbum Dei. Sic multi mane surgũt sed ad comedendũ, & bibendũ, vel decipiendum proximum fraudesuè faciendas: nec bene dies appropinquauit quando iam certant & clamant de quibus agunt, vt homines insipientes. Et quod prius faciunt statim quod surgũt est mulierem, filios, & domesticos obiurgare. Nõ sic isti qui non solum mane surgunt, sed etiam surgunt, vt audiant verbum Dei: iuxta illud saluatoris. Primum quærite regnum Dei: & hæc omnia adijcientur vobis. Vtinam sic Deo vigilemus orationibus instantes & vigilijs, vt securi veniente Iesu iudice ei obuiam exeamus intrepidi: vt perpetuò cũ ipso in æterna beatitudine maneamus. Amen.

Marginalia: 1. Pe. 5. — Prou. 20. — Sapi. 5. — Psal. 72. — Luc. 9. — Prou. 6. — Prouer. 26. — Esa. 5. — Matt. 6.

¶ Præfatio

PRAEFATIO IN DOMINI passionem secundùm Lucam.

Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu.
Philippen. 2.

HOC testatur Apostolus cupiens admodũ in cordibus fideliũ radicare assiduam lamentandæ ac flebilis passionis vnigeniti filij Dei memoriã: sicque animis nostris figere, vt ab eis nunquã aboleretur. Non dixit contemplemini, nec intelligatis: sed sentiatis volo. Habete Christi passionis consideratione͂, quæ viua sensibilitate doloris & spiritu sit. Passione͂ hanc iniquus & peccator cogitat & intelligit, corde aute͂ nõ sentit: propter quod, nec lachrymis veris seu viuis deflet, & inde est quod diu in peccatis moratur. Quod ergo sentiendũ nobis est Christũ infinitũ, æternũ, immensum, cæliq́ & terræ creatore͂ semetipsum humiliasse obedientem factum vsque ad mortem: mortem autem Crucis. Quod cum ita sit æquũ & iustum est sentiamus compatiamurque in his quæ ipse pro nobis passus est. Et in huius monitu & exhortatione, cum sit res, quam ab oculis abigendã non eruditus & doctus censebit, carpit Apostolus incuriã & negligentiam nostram: siquide͂ tam insensibiles & bestijs similes sumus, vt rem tã sensu dignã non sentiamus. Quando de aliquo quod sentiendũ est nos monent, ex duplici potest oriri causa: vel quia illud in se adeo paruũ est, vt attentis auribus & arrectis egeat, vt sentiri possit: vel quia sensus adeo hebes est quod quanuis obiecta res magna sit indiget tamen suscitante aliquo quo reuiuiscat, vt attendere possit. Non mirũ si in pede lenticula lædaris quod nõ sentias: si tame͂ in capite læsus lapide, adhuc non sentias incuriosus maximè iudicaberis. Videamus ergo num Christi passio sentiri non possit quia parua res est, vel quia sensus nostri adeò hebetes & ignaui sunt, vt id attingere non possint. Certum est primũ locum nõ habere: quia Christi passione nihil insignius, præclarius, & excellentius fuit in vniuerso: nec vbi magis magnitudo diuinæ potentiæ & virtutis ostendi potuit. Et si diuina virtus in creaturis conspicitur & relucet: non tamen in omnibus etiã simul sumptis ita intuetur, sicut in sola Christi passione: quia in mundi creatione & eius conseruatione Deus nullã inuenit resistentiã seu reluctãtiam: quam nec inueniret etiã si infinitos creasset mundos: inuenit tamen maximam in hominis conuersione, sicut Iudæis Stephanus dixit. Act. 7. *Vos spiritui sancto restitistis. Propter quod in redemptione hominis per Christi passionem magis suam virtute͂ Deus ostendit, quã in eiusdem, & etiã totius mundi creatione. Hoc videbimus si conte͂plemur Deũ homine͂ lapsum redemisse, eiq́ salute͂ in Christo crucifixo, paupere, humili, conte͂pto, mundi viribus destituto, fallacijs, atq́ humanis artibus care͂te, contulisse. Et non solũ in his, sed etiã cum facie confusus esset incrimenq́ adductus ab omnibus hominibus, cũ ipsi varijs & magnis essent irretiti atque implicati vitijs & peccatis, voluit in ipso & per ipsum Deus tot eripere malis homine͂, & à profundo inferni deducere vniens ipsius naturã. Quod totũ factũ est mũdo suis diuitijs honoribus & voluptatibus, dæmone fallacijs & cauillationibus, humana sapie͂tia atq́ prude͂tia sua calliditate, & versutia, sensualitate, delicijs suis, & propria voluntate iniquis & malis inclinationibus, reluctantibus. Nonne ergo tibi videtur Deus suã immensam & omnipotentem virtutem optimo & singulari modo extra totum cursum ordinarium, ostendisse? Maximè igitur Christi passio ob suam magnitudinem sentiri debet: & sic tota sensit mundi huius machina. Senserunt cæli cum obscurati sunt, Sol & Luna quando eclipsati sunt, terra cum tremuit, cumq́ petræ scissæ sunt, & velum templi in duas scissum parte à summo vsque deorsum, sepulchra mortuorum aperta fuerunt, &c. Vide ergo an ex hac parte sit necessarium hortari nos, vt sentiamus Christi domini nostri passionem. Reliquum erit defectum nobis inesse: quia ignaui nimis & incuriosi sumus atque duri corde, adeo vt quod totus mundus sensit nos minime sentiamus. Omnes creaturæ in Christi morte compatiuntur: solus miser homo, pro quo Christus moritur, compati dedignatur. Andronicus datis dextris, iureiurando sanctum sacerdotem Oniam peremit, quod cum ad Antiochi aures peruenisset, cum rex Gentilis & idololatra esset, molesté tulit & indignatus est, lachrymasque fudit ad misericordiam flexus, propter Oniam defunctum. O popule Christiane quam optimus tibi excitator est iste. Quid facis, cur lachrymis parcis, mortem sanctissimi, & summi sacerdotis Christi redemptoris tui, recordatus? Quare non è somno te excitas vt te depiles capillosque vellis, & clamoribus ad cælum ductis eum deijcias? Mors illius à quo magnis est aliquis affectus muneribus maxime sentiri solet. His Dauid conabatur filias Hierusalem ad planctum flectere propter Saulis mortem dicens. Filiæ Israel flete super Saul, qui vestiebat vos coccino in delicijs: qui præbebat or-* 2. Reg. 1.

namenta aurea cultui vestra. O munera & dona Saulis, quam exigua & parui momenti estis, simul posita cum his, quæ Christus mundo contulit. Ideo mortem nostri veri Saulis sentire & flere debemus: siquidem creauit, redemit, & alit nos. Sentite ergo quæ Christus pro vobis passus est doloris sensilitate quæ animam ipsam attingat, insolubili nexu eius cum corde: sentite etiam in visceribus eius ignominias, dolores, labores, angustias, tristemq; & deflebilem mortem. Si cruciatus & tormēta redemptoris tui vis exacte sentire vt sentiri debent, existima & considera omnia esse propter tua scelera perpessa, nam quanuis nullus alius in mundo esset præter te peccator, omnia quæ sustinere voluit pro genere humano redimendo, pro te sustinuisset vtiq;. Propter quod supplex veniā à domino exorare teneris: quando audes ante diuinū eius conspectū apparere, cum ei in causa sis tot
Iona. 1. *cruciatum. Ionas laboris nautarū quem ob suam causam patiebantur, misertus est, & dixit. Mittite me in mare, quia propter me hæc tēpestas orta est. Quare ergo tu tempestatē quam dominus patitur non sentis: siquidē propter te orta est? Mitti debes in mare amarum tribulationum, vt domini tui subleues pœnam. Sicut quando delinquis eum iterum crucifigis, vulneraque innouas: ita quando resipiscis pœnitentiā agens, sentis, deflesque eius passionem: de nouo vngis atque linis pretioso vnguento illius vulnera. ¶ Sustinuit itaque Christus ingenteis dolores corporales & spirituales, propter dehonorationes, infamias, iniquas, falsas accusationes, & contēptus, quibus sunt Christū prosequuti. Passus est in loco vilissimo, nefandissimo, in die Paschatis, & corā ingenti hominū multitudine, mortemq; maximæ infamiæ & dedecoris omnibusq; viliorem. Passus etiā ab omni hominū statu: nam mulieres, homines, Iudæi, Gentiles, Domini, Principes, Sacerdotes, & vulgi gens ad eius mortem conuenerunt, eique adfuerunt. Passus est à sæcularibus Deo dicatis, Pharisæis scilicet: & à domesticis, si quidem vnus eorum negauit, & alter vēdidit. Ab omnibus enim fuit Christus vexatus, & derisus. Plane animo meo illud insedit, dæmones per totā Christi vitam eum diligentissimè inuestigasse? cumque eum vidissent tam insigni sanctitate pollentē in passione eius totam armasse inferni ferocitatem, totam inferorū rabiem instigasse: vt quibus artibus, quibus machinis possent sanctitatis quam in Christo videbant arcem expugnarent: vt vel ad iracundiam, vel tantillam illum prouocarent. Quis enim credat tantam in hominibus inueniri crudelitatem: vt contra innocentem sic sæuirent? Non erat hæc impietas humana, sed dæmoniorū. Totius ergo inferni erat illa sæuitia & crudelitas. Sed non demonstrat hic miracula consueta? Grande miraculū profecto est, quod tanta in humana carne splendeat patientia: vt nec minimū in maximis & summis opprobrijs commoueatur. Quis enim mortalium tam sereno, tam tranquillo tam immoto fuit pectore, vt tam furentibus procellis, tam nefandis furijs agitatus, tam quietus ipse & tā placidus perseueraret? Totus infernus tota synagoga, summo nixu, summa viquatit, percutit, impellit, & proruit in Christū: ipse vero adeo pacatus perstat ac si nihil illi truculenti niterentur. An non hoc miraculū est? an non hæc patientia diuina potius quam humana? Gaudet igitur Deus eius patientiæ expectator: admirantur angeli, stupent dæmones, attoniti lassati cessant Iudæi, & exemplum ad similia ferenda Christianis exhibetur. Ne imparem Deo gratiā referamus pro doloribus, quos propter nos ferre dignatus est. Et si saluatorem tantū angit, nos ingratos, & beneficiorum in nos collatorum immemores videre sentiamus aliquid ex nimio, quod ipse sensit & passus est propter nos. Omnia enim membra corporis, languente capite dolent: & nos si membra Christi sumus, non possumus non dolere, ipso dolente: non possumus non compati, ipso patiente. Maximè cum non pro se, sed pro nostra salute patitur: quicquid patitur. Si ergo non compatimur signum est, quod membra eius non sumus, nec de spiritu eius vegetamur. Cogitet vnusquisq;. Si ego fecissem malum, propter quod pater meus occisus esset, non ne pro morte eius merito dolerem? Et si non dolerem simili morte dignus essem. Verum iam malum feci ego propter quod non solum*
Leui. 23. *pater meus, sed Deus meus occisus est. Quomodo ergo non dolebo? Omnis anima (dicit dominus) quæ afflicta non fuerit die hac: peribit de populo meo. Si enim lapides cōmoti sunt & suum dolorē propria fractione mōstrarunt, si terra conceptū dolorem ferre nō valens tremore manifestauit, si sol luctum suū radiorum amissione hominibus ostendit: cur homo duriora habet viscera saxo? In morte enim Christi sicut saxa scindebantur, ita arbores virore deposito, marcida folia demittebant. Aues volatus suos amittebant, animalia non pascebantur, pisces natare fastidiebant, flumina grauata, & velut dolenter fluebant: nihilq; erat, quod, vt poterat dolorem interiorē, exterius non manifestaret. Omnes creaturæ eum, qui ex nihilo eas fecerat lamentabantur. Omnes prædicant lamentū: & inuitant, vt Christo compatiaris: qui tecū compatiens, mori pro te voluit. ¶ Consideremus ergo Christum redēptorem nostrū in cruce pendentē, omnibus destitutū, patientē incredibiles cruciatus in corpore, & anima, soluentē debitū pro peccatis nostris, extensas habentē vlnas ad recipiendū & amplectendū nos, latus eius perforatū, vt ibi in corde & visceribus peccatores recondat: & caput inclinantē, vt querelas & preces fusas à nobis audiat. Et si moritur tam feruenti calore charitatis, vt vestes proprias sustinere non valens in cruce extet nudus: accedamus ad eum, ploremus coram eo qui fecit nos, vt lachrymis & gemitibus iuxta crucē fusis, mereamur passionis fructum consequi, qui est peccatorum remissio, & postea cum Christo in cælo resurrectionis eius gloria fruamur. Amen.*

CAPVT. XXII.

PPROPINquabat autem dies festus Azymorum, qui dicitur pascha. Et quærebant principes sacerdotum & scribæ, quomodo Iesum dolo tenerent & occiderent. Iam tempus appropinquabat in quo Deus sua infinita misericordia decreuerat ab AEgypto nos eripere, atque à tyrannide
Exo.12. & crudeli dæmonis principe tenebrarum seruitute educere sanguine immaculati agni Christi filij sui vnigeniti. Iam tempus appropinquabat, vbi postquam
Gala.4. Deus misit filium suum natum ex muliere, factum
Mat.21. sub lege, vt redimeret eos qui sub lege erant sangui-
Dan.13. ne suo. Iam agricolæ incipiunt dicere. Hic est hæres venite occidamus eum. Egressa est enim iniquitas, à senioribus Israel, qui videbantur regere populũ. Principes namque sacerdotum, & scribæ simul cum Pharisæis odio contra Christum concepto ob præclara ipsius miracula, & constantem doctrinam, populũ ab eo auertere studuerunt: & tandem vitam & memoriam ipsius à terra cogitauerunt delere dicentes. Era-
Iere.11. damus eum de terra viuentium: & nomen eius nõmoretur ampliꝰ. Plus certè temeritatis fuit in hoc hominum genere quam in Satana. Hic enim sæpe con-
Luc.4. fessus est Christum esse filium Dei, eiusque potestatẽ timuit: & præcipiẽti obediuit. Nũquã ausus fuit mittere manũ suã in Christum dñm nec in deserto, nec in
2.Reg.1. mõte nec in pinnaculo. Sed isti principes sacerdotũ &
Mat.4. scribæ peiores effecti patre suo diabolo, diu noctuq; in-
Ioan.8. sidiãtur, & aperte calumniantur, & volunt eũ de medio tollere. Non sunt Christi hostes Gentiles sed Iudæi: & non vulgares, & qualescũque Iudæi sed sacerdotum principes, & scribæ. Illi quidem qui quotidie ex sacris scripturis populo Iudæorum venturũ Messiam commendare solebant. Isti quærebant quomodo Iesum interficerent. Quem iure accusare non poterãt dolo volebant eum tenere, vt inquit Matthæus
Mat.26. & occidere. Tales sacerdotes, & scribæ apud hoc seculum inuenire est: qui innocentes opprimũt, & blasphemos defendunt. De his Esaias. Principes tui infi-
Esa.1. deles, socij furum: omnes diligunt munera, & sequuntur retributiones. Sed qua de causa illum occidere volunt? Quibus ve improbe aut impie factis cõmeruit?
Ioan.10. Audiamus ipsum loquentem. Multa opera bona ostẽ-
Ioan.8. di vobis, propter quod horum me lapidatis? Et iterũ quis ex vobis arguet me de peccato? Innocentem er-
Gen.4. go nocentissimi interficere quærunt. Sed hic factum
Gen.9. est piorum, & hic genus est impiorum. Abel occisus
Gen.27. est à Cain vterino fratre suo. Noe illusus à proprio fi-
Gen.21. lio. Ismael persequitur Isaac, Esau Iacob. Dalida mari-
2.Reg.16. tum morti tradit. Absalon sanctissimum patrem per-
Iudi.16. sequitur: & impijssima & incredula synagoga sponsum suum diu expectatum morti tradit, O, incredibilis, & dæmonis rabies, nefandaque mortaliũ peruersitas. Non eos nec Saluatoris innocentia, nec magna, & mirabilia bona, quibus eos erat prosequutus, nec timor Dei, nec sanctissimus dies paschæ, & religio tantæ festiuitatis, illos vnquã mouere potuerunt vt ab incepto desisterent. Non impedit eos gehennæ timor, nec diuina lex. Sed quid? *Timebant vero plebem.* Et cur non potius carnificem suum dæmonem?
Imo cur nõ eum, qui potestatem habet corpus simul Mat.10.
& animam mittere in gehennam? Qui timet Deum Eccl.15.
(inquit sapiens) faciet bona. Sed quoniam principes sacerdotum, & scribæ omnem Dei timorem ex corde excusserant: non est mirum quod plebem timeãt. Non timent dominum, qui potens est iugulare condemnare, de medio tollere, in æternosque cruciatus conijcere: & timent populũ, adeo timore incussi semper peccatores incedunt, vt de illis sapiens dixerit. Fugit impius nemine persequente: iustus autem qua-
si loco confidens, absque terrore erit. Qui Deum non Prou.28.
timet, necesse est, vt omnia timeat. ¶ Plebẽ timebant & profecto non plebs sed qui passurus erat impediebat illorum conatus. Ipse enim potestatem habebat ponendi animam suam, & iterum sumendi eam. Ingens certe fuit istorum facinorosorum ac pessimorũ
hominũ malitia aduersum Christum. Sed maior mul- Ioan.10.
to proculdubio fuit patientia, qua mundi Saluator se gessit, in tot ærumnis, blasphemijs, & persequutionibus constitutus. Nonne posset terram crepare cogere, ac omnes statim deglutire, corporeque & anima vnitis desilire ad inferos? Nonne posset innihilũ ver-
tere? Sed mansuetissimus agnus coram tõdente se ex- Esa.53.
hibuit, & non aperuit os suum. ¶ Tu ergo si iniuriam pateris ab his, qui tibi multas deberent gratias agere, patienter fer: in propriamque tuam mentem veniat quã inique ab impijssimis hominibus Saluator tuus fuerit tractatus, in quos ingentes beneficiorũ thesauros contulerat. Sequitur in litera. *Intrauit autem Satanas in Iudam, qui cognominabatur Iscariothes vnum de duodecim, & abijt & loquutus est cum principibus sacerdotum, & magistratibus, quemadmodum illum traderet eis.* Intrauit diabolus in Iudam, hoc est in mentem seu animam eius, non ei essentialiter illabendo, quia solus Deus creator & immensus essentijs rerum illabitur, qui omnia implet, penetrat, & excedit: sed intrauit per effectum suggerendo Christi venditionem: Nec hac vice solum intrauit hoc modo in eum
sed & antea sæpe vt pote quotiescunque illũ ad mor- Ioan.13.
tale induxit peccatum. Vnde apud Ioannem legitur. Et cœna facta cum diabolus iam misisset in cor Iudę, &c. Aduerte qualiter inimicus Satanas vires assumit, vt quod Deus in nobis, ipse operetur: nam sicut Deus iusti animæ illabitur, in cordeque concluditur: ita dæmon accurate in eam intrare atque in corde recipi tẽtat. Quãdo Deus in aliqua residet anima facit, ne rei, quæ Deus non sit pateat aditus, & cuicunque rei, quę Deum sapit, pandatur. Sic Anna illa sanctissima ma-
ter Samuelis ait. Dilatatum est cor meum in domino 1.Reg.2.
dilatatum est cor meum in Deo meo. E contra quando diabolus in anima moratur, cuiuis rei mundi patet, Deo autem clauditur. Quodlibet offendiculum

 est illi

est illi occasio casus: quia dæmoni tradidit cor, quãdo quidẽ Deo atq; rationi resistit. Quid plus rationi absonũ quã Christũ Iesum, qui eos tot affecerat bonis vẽdere? Nõ ait, vt venderet sed vt traderet. quod idem est quod traductione vendere. Si animis mutaret Christum, ipse huius mercis pretium factus est: nam venit dare animam suam in redemptionem pro multis, sed iniquus pecunijs mutat. Itaq; hunc intrauit diabolus vas suum plenius possidẽdo, & hoc etiã modo intrat corda eorum, qui eius tentationibus & suggestionibus consentiunt. Non intrat cogendo, aut necessitando, ad culpam, sed suggerendo. & alliciendo ad eam: nos vero voluntarie ianuam aperimus præbẽdo suggestioni diabolicæ consensum. Contra quos Paulus. Nolite locum dare diabolo. Iacobus Resistite inquit diabolo: & fugiet à vobis. Omni ergo impiæ cogitationi, affectioni, & suggestioni peruersæ iugiter acviriliter reluctemur, Deo atque eius mandatis, & testimonijs fortiter adhærentes: & quicquid veritati ac æquitati contrarium est respuentes. ¶ Expẽde autem quam optime dicat euãgelista quod abijt quia à Christo recessit, non solumquidem secundum corpus, sed etiam animam, minime Christum esse filium Dei cõfitens, & credens: contulitque se vt infidelis, Apostata, ad Pharisæos, Deum abnegans non poterat non in manus dæmonis incidere: nam qui Christum deserit, opera Iudæ operibus simillima, faciet. Egressus est Cain à facie domini ait scriptura: & statim subdidit. Habitauit profug⁹ in terra. Sic ille de quo in Matthæo. Egressus à facie domini cœpit suffocare fratrẽ suum, vt redderet, quod debebat. Malum enim, & amarum est te dominum reliquisse Deum tuum. Exiens ergo Iudas à Christi conspectu abijt vbi principes sacerdotum & scribæ conuenerant: quia sciebat, quod volebant eum interficere & dixit eis. Quid vultis mihi dare: & ego eum vobis tradam? Acsi diceret. Ego gnarus sum cordi vobis inesse huius hominis vitam tollere populique metu non audere eum adoriri. Ne timeatis, ego eum vobis tradam: itavt sine strepitu possitis in eum manus conijcere. Iudas proculdubio mortem Christi accelerauit: nã iam Iudæi timore populi compulsi, captionem eius in aliud tempus, post pascha scilicet differre statuerant. Iniquus tamen ac traditor in eorum peruersos animos induxerat, vt eum statim tenerent. Vendidit Iudas veritatem: nam dominus ait. Ego sum via, veritas, & vita. Et etiã nũc in seculo nostro vendita est veritas, nam nullibi comparet: licet valde sit necessaria ad regimen totius orbis. Non quis incuset reges, prælatos, religiosos, cum ex suis aliquod prodierit monstrum. Duodecim erãt in societatem Christi asciti, sed vnus illorum traditor fuit. Respice ergo tu quo pacto sanctus Ioseph à fratribus diuẽditur, illudque Zachariæ adimpletur. Appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et dixit dominus ad me. Proijce illud ad statuarium, &c. Psalmista. Homo pacis meæ in quo sperabã: qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem. Considera ergo, o, anima mea quãta debeas Deo siquidem magnus ille dñs & filius Dei, sicut seruus & captiuus, vendi non dedignatur: & hoc propter amorem, quo te prosequitur. Iam pro peccato venibas: & vt te redimeret voluit ipsemet pro te vendi ne à te ipsa liceas, plurisque te facias ne adeo vili pretio vendaris, quale rerum terrestrium est siquidem tã ingenti pretio emptus es. Audi Paulum dicentẽ. Empti estis pretio magno: glorificate & portate Deum in corpore vestro. Gaude ergo Christiane: nam tu solus lucrosus euasisti ex huius modi cõuentu atque cõtractu, Itaque quod Iudas vendidit & Iudæi emerunt tu lucratus es. Noster certè est Christus: Iudæorũ autem emptorum, minime. ¶ Vide qualis sit effectus auaritiæ: si quando cor hominis occupauerit. Iudas enim ductus auaritia, dominum tradidit. Virtus enim cupiditate fœdissima. Satanicumque recipiens consilium neglexit omnem amicitiam, exuit omnem humanitatem, oblitus est omnium beneficiorum deseruit Saluatorem, contulit se ad pessimos Dei inimicos & Dei filium vendidit auaritia ductus. Hoc debebat omnibus auaris metum incutere, atque terrorem: & auaritiam exosam habere hoc propheta clamat. Inclina cor meum Deus in testimonia tua, & non in auaritiam, Radix enim omnium malorum est cupiditas. Bene dicit radix quia ex ea oriuntur latrocinia. furta prædationes, odia, vsuræ, innumerabilia mendacia, fraudes, falsaque iuramenta ementium, & vendentium. *Et gausi sunt & pacti sunt pecuniam illi dare: & spopondit.* Gauisi sunt principes sacerdotũ, & magistratus populi, quod scilicet, iam haberent vnũ cuius ope, & auxilio, Deum perdere possent. Sic Salomon de impijs ait, lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis lætantur inquam quod nõ solum sint ipsi impij sed quod habeant malitiæ suæ cõplices. Huius generis habet mundus plurimos, qui gratulantur si viderint numerum malorum augeri, Sed gaudent isti in malitia sua, nos autem in domino gaudeamus: illi gaudent quod morti dominum tradunt, sed nos gaudeamus quod mortem hanc pro nobis voluntarie subierit: illi in morte Christi eius quærebant interitum, nos in ipsius morte nostram expectamus vitã & salutem? Gaudent illi eo quod moritur, sed nos gaudemus quia resurget. Spopondit autem Iudas, idest promisit & obligauit se illum tradere eis. O, stulta promissio. Quomodo potest se obligare homo tradere filium Dei? Dæmones contremiscunt ad vocem filij Dei: & hic traditor instinctu dæmonis adductus pollicetur se illum traditurum: sed hæc omnia frustra pollicetur, & conatur cum nihil aliud agere potuit præter id ad quod sponte se obtulit Christus qui etiam ideo ad mundum hunc venerat, vt pro iniustis, & peccatoribus sese daret in mortem: hoc quod iam antea sæpissime testatus est. Verum ne putes Iudam per iocum tam impium nefas pollicitum, audi quid euangelista dicat. *Et quærebat opportunitatem, vt traderet eum sine turbis.* Vtinam sic opportunitatẽ boni captarent ad bonum, sicut mali. Cain volens occidere fratrem Abel eduxit illum in agrum, vt sine testibus, & non habens, qui illum prohiberet posset illum interficere. Vxor quoque Putifar, vt vidit quod Ioseph esset sine socio aliquo opportunum elegit tempus, vt illum moneret ad opus nefandum peragendum. Sciunt enim mali opera sua iniqua in tempore opportuno exercere, & illud tempus quærere, & expectare. Vnde Iob ait. Oculus adulteri obseruat caliginem, In pœnam peccati hanc Deus ab iniquis expetit vltionem vt eo loco, & tempore mala faciãt quibus non sit, qui prohibeat: & sic plurimis laqueis peccato-

Marginalia: Mat. 20. Mar. 10. Ephe. 4. Iaco. 4. Gen. 4. Mat. 18. Iere. 2. Ioan. 14. Gen. 37. Zacha. 11. Psal. 40. 1. Cor. 6. Psal. 118. 2. Tim. 6. Prou. 2. Iaco. 2. Gen. 4. Gen. 39. Iob. 24.

peccatorum illaqueati, demum in inferno demergantur. Nos vero quæramus tempus opportunũ, vt Deo seruiamus, & virtutibus studeamus. Habraham vir misericors, & hospitalitati deditus in meridie erat in
Gen. 18. hostio tabernaculi sui expectans in hora prandij an aliquis peregrinus transiret, Loth quoque vespere cũ
Gen. 19. viatores hospitium, & cœnã quærunt in foribus Sodomæ sedebat, vt peregrinos trãseuntes in domo sua susciperet. Horum patrum exemplo discamus & nos opportunitatem captare, vt proximis subueniamus. Nam sicut Iudas, & impij omnes sciunt tempus furãdi, adulterandi, & peccandi: profecto magis consonum est & æquum, vt nos Deo seruiẽdo tempus opportunum quæramus. Sed de his satis. *Venit autem dies Azymorum in quo necesse erat occidi pascha.* Venit dies Azymorum, hoc est dies ille in qua non licebat Iudæis nec etiam alienigenis, qui cum ipsis erant vesci panibus fermẽtatis, sed solis Azymis: & in qua die necesse erat occidi pascha. Quare erat necesse? quia tanto verborum pondere à domino per Mosem
Exo. 12. præceptum fuerat sicut accepimus ex ipsa lege, sic enim legimus. Mensis iste vobis principium mensiũ, erit in mensibus anni. Loquimini ad vniuersum cætum filiorum Israel, &c. Lege caput duodecimum Exodi. Igitur necesse erat occidi pascha, hoc est agnum paschalem. Primum quidem Iudaicum, hoc est typicum, & vmbratilem. Sed multo magis, & summe necessarium erat occidi agnum immaculatũ quẽ ille præfigurabat, hoc est, Christũ. Quanto enim maiori opprimebamur iugo quàm Iudæi in AEgypto: tanto magis necessarium erat nobis vt agnus noster Iesus Christus immolaretur, & occideretur pro nostra libertate. Illos opprimebat Pharao, sed nos Satanas: & illi in sanguine illius agni liberati sunt à iugo Pharaonis, sed nos Christi sanguine à seruitute, & peccati iugo. ¶ Venit ergo dies Azymorum, hoc est paschalis celebritas: quæ dicitur Azymorum, idest panum non fermentatorum, quia in tota illa solennitate quæ septem durabat diebus vescebantur Iudæi Azymis panibus. Incipiebat paschalis solennitas in sero feriæ quintæ ad vesperam in qua Iudæi edebant agnum paschalem cum Azymis panibus. Certum est enim quod hoc quod Lucas dicit, in qua necesse erat occidi pascha quod loquitur de feria quinta in qua agnus paschalis occidebatur: Christus nanque in A-
Leui. 22. zymo consecrauit, nam celebrauit cœnam die Iouis, hoc est, luna tertiadecima noctuquando iam incipiebat quartadecima luna, vt habetur in leuiticò. Quoniam à vespera in vesperam celebrabant Iudæi sabbata, seu festa sua: & in die quando durabat luna adhuc
Ioan. 13. quarta decima, mortuus est Christus. Et hoc est quod Ioannes dicit quod ante diem festum paschæ Christus lauit pedes discipulorum suorum: & idem ait capite decimo octauo quod Iudæi non introierunt in prætorio Pilati vt non contaminarentur, sed vt manducarent pascha, scilicet, die sequenti vbi pascha accipitur pro cibis paschalibus, in die festo comedendis. Et si obijcias Christum prima die Azymorum agnũ comedisse paschalem, verum est: sed prima dies Azymorum incipiebat à vespera tertiæ decimæ, lunæ, vt diximus. Nec etiam valet obiectio. Christus quartadecima luna comedit agnum paschalem & die sequẽti passus est, ergo in luna quintadecima passus est. Negatur consequentia: quia vt diximus incipiente luna quartadecima cœnauit quæ nocte præcedenti incipiebat, & sequenti die, idest eadem quartadecima luna adhuc durante, passus est. ¶ Vide autem quod pascha idem est quod saltus, nam verbum, pasach, significat saltare & nomen, pesach, saltum: quia nocte, qua eduxit dominus filios Israel de AEgypto, occidens primogenita AEgyptiorum saltauerit domos Israelitarum, nec occiderit ex eis quenquam. Nostri, transitum interpretantur: sed quasi idem est. ¶ Accipitur autem hoc nomen pascha multipliciter: primò accipitur pro agno paschali, vt hic accipit Lucas. Necesse erat occidi pascha: idest agnum. Secundo accipitur pro tota hebdomada Azymorum seu solennitatis paschalis: sicut in actibus Apostolorum scribitur de Herode quod voluit post pascha producere Petrum populo. Tertio accipitur pro celebritate paschali existẽte in feria sexta prædicta. Quarto pro hora immolationis & comestionis agni paschalis: prout in Marco scriptum est. Erat pascha & Azyma post biduũ. Quinto pro quocunque cibo vel pane quo vescebantur Iudæi durante festiuitate paschali, sicut in Ioanne legimus. Iudæi non introierunt in prætorium, vt manducarent pascha: idest, Azymos panes. Sexto pro figurato agni illius, puta pro Christo: de quo Paulus ait. Pascha nostrum immolatus est Christus. Septimo pro festiuitate epularum paschalium: vnde in secundo libro Paralipomenon dicitur. Nõ fuit tale Phase à diebus Iudicum, quale fecit Iosias. Sed ad contextum. Act. 12. Mar. 14. Ioan. 19. 1. Cor. 15. 2. Par. 25.
Et misit Petrum & Ioannem dicens. Euntes parate nobis pascha, vt manducemus. At illi dixerunt. Vbi vis paremus? Ostendit in hoc Christus redemptor noster noluisse contrariare legi: sed potius parere, vsque ad vitæ vltimum. Ipse enim ait. Non veni soluere legem sed adimplere. Hic pascha prò agno paschali sumitur. Misit autem illos a Bethania vbi erat in quinta feria, vt præpararent agnum paschalem. Binos etiã sicut mos illi erat eos mittit, propter mutuæ societatis solatium & socialis vitæ commendationem. Frater enim, vt inquit Salomon qui adiuuatur a fratre, quasi ciuitas, munita. Sed dices. Quare Petro & Ioanni instructionem mensæ præcipit, & non potius Iudæ procuratori suo? Quia Iudas iam alia meditabatur quam parare domino ad diem festum legalia fercula: nam exitium parabat domino suo. Imò ignorans parabat ecclesiæ sanctissimam illam cœnam: quã omnia superiora veterum sacrificia præfigurabant. Talẽ item parabat cœnam domino suo qualem olim Absalon fratri suo Ammon parauerat: in qua ipsum fecerat occidi. Sed in hoc differunt, quia Ammon non omnino iniuste (vitiauerat enim ac vi oppresserat Sororem suam) Christus vero ab impio Iuda, innocentissime impiorum mactationi oblatus est. Ergo absente Iuda procuratore, Christus Petrò, & Ioanni præcipit vt vadant, & præparent ea, quæ ad manducandũ pascha pertinebant. Tu, etiam sicut Petrus, & Ioannes agnum præparauerunt paschalem: ita per actionem studiosam, & contemplationem mysteriorum beneficiorumque Christi, præpara cor tuum ad sacrã communionem. Sed cum dicunt, vbi vis vt paremus de ciuitate non dubitant sed de domicilio, nam secũdum legem non licebat alibi, quã in eo loco vbi stabat tabernaculum constitutionis, celebrare pascha. Mat. 5. Prou. 18. 2. Reg. 13.

Is locus

Is locus à temporibus Dauid,& Salomonis erat vrbs Hierusalem. Ea vero lege præfigurabatur verum agnum tollentem peccata mundi immolandum fore Hierosolymis. Hoc non ignorabant discipuli, vt poste nati,& educati, in lege. Quid ergo dicunt interrogantes vbi vis paremus? hunc sensum habet. Scimus, O, bone Iesu tempus instare, quo iussi sumus agnum paschalem manducare: scimus quod nō alibi nisi Hierosolymis licet hunc festum diem celebrare, scimus etiam quod male tecum conueniat cum Hierosolymis. Maior pars te odio prosequitur: et si qui sunt tuorum prę timore non audebunt se tuo nomine dare in periculum: vbi igitur vis paremus? *Et dixit ad eos. Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem occurret vobis homo amphoram aquæ portans, sequimini eum in domum in quam intrat & dicetis patri familias domus. Dicit tibi magister. Vbi est diuersorium vbi pascha cum discipulis meis manducem?* Aperta est hæc historia: nihilominus tamen multis doctrinis, & consolationibus referta. Eliazar seruus Abrahæ occurrit Rebeccæ amphoram aquæ portanti: quam sequutus, ibidem hospitatus est. Dixit enim. Est apud nos locus spatiosus ad manendum: sicut hic hospes ostendit Apostolis stratū, & cœnaculum magnum. Sic etiam & Sauli, puellæ quæ portabant lagenam aquæ indicauerunt vbi esset Samuel: & ibi solenne epulum illo die celebrauit. Samaritana quoque lagenam aquæ baiulans, Christo in Samaria locum parat: vbi Christus panem spiritualem, hoc est animas Samaritanorū dulcissime comedit. Nunc vero Christo cœnaturo cum discipulis,& dispensationem cum ecclesia celebraturo (vt Isaac cum Rebecca) & sui regni spiritualis primordia initiaturo, vt alter Saul: homo lagenam aquę portans, locum vbi hæc festa celebrentur ostendit. Nunc ergo anima mea vade,& interroga tuum dulcissimum sponsum. Indica mihi vbi pascas, vbi cubes in meridie ne vagari incipiam post gregem sodaliū meorum, vt vadam post sensus,& delicias, & vagas meas cogitationes? Hic quiesce,& eius pedes amplectere. Tota enim vita tua est scire vbi dilectus sponsus tuus sit: vbi cubes & teneas eum. ¶ Sed de his dimissis nota primo quam ingēs sit Christi domini penuria, atque paupertas: siquidem domo seu vili habitaculo carebat in quod eum capere posset: deerant etiam quæ opus erant ei ad tantum mysterium conficiendum: & propter hoc discipuli petebant: vbi vis paremus tibi pascha tāquam proprio hospitio carēti Attentas ergo præbeant aures quibus maxima cura, & studium est thesauros congregandi, erigendique illustres domos,& palatia excelsa Christum dominū omnium intueantur loco vbi posset cœnare egētem, nec habentem vbi caput reclinare posset, nec numos ad victum necessarios. Videant isti quam parum à gētibus distant idolorum cultoribus, qui operibus manuum suarum cultum.& honorem deferunt. Nā studio operum manuum suarum teneri, vacareque pulcherrimis ædificijs erigendis ad summa fastigia ductis,& thesauris congregandis: quid nam aliud est nisi cultum lignis, lapidibus, argento,& auro exhibere, sicut gentes faciunt? ¶ Expende etiam Christi increatam sapientiam. Naturali enim ratione non poterat scire quod occurreret eis homo amphoram aquæ portans: quia futurorum purè contingentium nō est determinata præcognitio, nisi diuinitus reueletur. Christus tamen hoc præsciuit tam per increatā suam scientiam, secundum quod Deus, quam per creatam scientiam inditam,& per gratiam prophetiæ, quā habebat plenissime secundum naturam humanam. Nō solum ex his verbis ostenditur quod Christus Iesus, omnia sciat, sed quod omnia possit. Ostendit omnia scire: quia nouerat quis in vrbe Hierusalem ambularet,& quod inuenirent discipuli illum hominem, omnipotentem autem se ostendit, quia nemo iussis illius repugnare ausus fuit: omniumque voluntates quādo & quo vult impellit. Voluit in his suos docere verū esse filium Dei scientem omnia, & omnipotentem: etiam si tradatur in manus peccatorum. Hoc deberēt maxime Christi discipuli foueri,& exhortari ne fidē amitterent, nec post habitam retroirent, quanuis illa nocte capi eum viderent: considerantes illius sapientiam,& potestatem, in hominum corda. ¶ Ad hæc docet hic Christus omnes cultores suos habere verū timorem Dei. Si enim absens videt quid in vrbe fiat: non ignorat nunc in cœlis, ad patris dexteram sedēs quid in terra fiat. Videt enim sobrios, ebrios, Hydriā & pretiosi vini lagenam baiulantes, quibus pro suo merito vnicuique rependet. ¶ Notandum quoque est quod Christus quanuis pauper esset habuit tamē amicos fideles qui bona sua ei communicauerunt. Docemur non desperare de cura, & solicitudine fidelissimi patris. Quanuis grauis nos premat paupertas: si Deum timuerimus, non deseret nos, illius prouidentia excitabit opulentum,& diuitum animos: vt liberali beneficentia, nostram subleuēt indigentiam. Habebimus enim multa bona (vt Tobias ait) si timuerimus Deum. Sed ad contextum. *Et ipse ostendet vobis cœnaculum magnum stratum & ibi parate. Euntes autem inuenerunt sicut dixit illis, & parauerunt pascha.* Litera hæc nullam habet difficultatem. Ad nostram vero eruditionem hic notandum quomodo dominū nihil lateat. Cognouit quomodo pater familias esset pariturus suis præceptis: & quod esset ostensurus eis magnum stratū. Duo hinc discimus. Primum vt domino nostro sine omni cunctatione obtemperemus. Sic enim vir ille statim domino obediuit: & quę Christus præceperat, adimpleuit. Docemur etiam vt Deo demus potiora, vt iste qui stratum magnum, optimūque dedit Christo,& bene præparatum. Sic Abel potiora Deo obtulit,& iste optimam domus suæ cellā. Tu etiam da Christo ac suis pauperibus,& peregrinis meliorem domus tuæ partem. Non sicut quiescentes in lectis,& cubiculis aureis atque ditibus qui pauperē ac peregrinum Christi in loco infimo domus stabulo scilicet hospitari sinunt atque præcipiunt temporum iniurijs, gelu,& frigori obnoxium: sicut Bethlehemitæ fecerunt quando dominus mundo apparuit: quia cum Maria,& Ioseph idoneum hospitium non inuenirent præ ingenti inopia qua tenebantur compulsi sunt in diuersorio manere. O, fœlices Christiani in quorum domibus & aulis, Christus delectatur cum discipulis suis. Multi quidem multa,& magnifica construunt ædificia sed hæc nec Christo nec eius amicis patent. Sed hæc alias. ¶ Aduerte quod domus huius patris familias, fuit prope montem Sion iuxta templum in qua domo fuit cœnaculum iam præfatū in quo Apostoli post Christi resurrectionem foribus clausis

Marginal notes: Ioan.1. — Gen.24. — 1.Reg.9. — Ioan.4. — Cant.1. — Luc.9. — Tob.4. — Gen.4. — Luc.2.

Ioan.20. clausis latebant, vsque ad Pentecosten: ibique Christus in die resurrectionis apparuit, & ibi Spiritus sanctus in linguis igneis descendit super eos. Fuit etiam vir hic discipulus Christi occultus, nobilis, diues, ac potens sic adeo quod non obstante prohibitione põtificum, spreto timore principalium Iudęorum ausus fuit Christum, & eius discipulos in domum suam suscipere, atque post Christi passionem tandiu eius discipulos hospitare, quasi Iudæos non metués. Habuit nanque Christus aliquos discipulos diuites, à quibus voluit refici: nam in Ioanne scriptũ est, quod ex principibus multi crediderunt in eum, instãte hac cœna. ¶ Igitur appropinquante iam vespera intrauit Iesus ciuitatem, & peruenit ad locum vbi parabatur pascha. Aspice nunc dominum in aliqua parte domus sedentem, & Salubria cum discipulis loquentem, interim quod parauerunt pascha, Vespere autẽ facto cum parata essent omnia intrauerunt cœnaculum dominus Iesus, Apostoli, & etiam alij septuaginta duo discipuli minores. Omnes lauabant manus, & affertur illis agnus paschalis assus, panis Azymus. & lactucæ agrestes: nam hæc erant necessaria ad esum agni sicut Moses præceperat in lege. *Et cum facta esset hora discubuit: & duodecim Apostoli cum eo.* Quid euangelista dicit dominum discubuisse: idest sedisse ad mensam: cum lex præcipiat quod erecti, & stantes comederent agnum? Dicendum quod primo stãtes comederunt agnum: deinde sedentes alium, & alios cibos comederunt. Et hoc videtur ità esse vt Ioannes dicit & cœna facta surgit à cœna: hoc est, post esum agni paschalis secundum legis cerimoniam, & incipiẽs cœnam paratam quamuis non finitam: surrexit & pedes discipulorum lauit: & post lotionem iterum ad mensam sedit dicẽs. Desiderio desideraui hoc pascha mãducare vobiscum: post hæc omnia, instituit sanctissimum Eucharistiæ sacramentum. Diuus Lucas omittens tractationem agni paschalis, lotionisque pedum quam Ioannes scribit: procedit vlterius dicens. *Cum facta esset hora discubuit, & omnes Apostoli cum eo.* Pulchre Christus à figura incepit, vt ad veritatẽ perueniat, legalem agnum prius comedit: deinde suam nouam cœnam inchoat, seque manducandũ suis præbet. Ad illam veterem cœnam requirebatur agnus assus: ad hanc autem nihil nisi panis, & vinum. Pulchre tamen inter vtranque cœnam quædam verba interposuit: quibus significabat vetus testamentum terminari, & nouum incipere velle. Nota quod hic ait euãgelista quod duodecim Apostoli sederunt cum eo vt etiam scias quod Iudas sedit ad mensam.: Attendant hoc quorum corda hic liuor, & odium possidet: quique fratribus offensam hic relinquere nolunt. Christus proditorem suum non repulit à sua mensa: & tu eos qui vel verbo tantum te læserunt vix visu vel alloquio dignaris? Christus hoc fecit: quid ergo tu cinis, puluis & terrę vermiculus superbis? Sed quid? Tu perpetuo & singulis momentis Christum offendis, nec tamen ille reddit talionem: & tu non vereris tam pertinaci odio fratrem insectari? Sequitur. *Et ait illis. Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar.* Multoties Christus cum discipulis agnum assum legalem cœnauerat, & non dixit hæc verba: sed loquitur de se ipso hoc est de cibo quẽ ipse discipulis suis cito daturus erat. Ipse inquam Christus tantę cœnæ hospes, cibus & conuiua erat: & hanc cœnam erat facturus antequam pateretur, hoc est, ante mortem suam. Cucurrit post nos dominus noster Iesus Christus omnibus diebus vitæ suæ in siti feruentissimi desiderij salutis nostræ: & ista sitis siue desiderium fuit prolatatum ad triginta & tres annos. Discamus & nos patientiã habere: si bona nostra desideria aliquando prolongẽtur apud Deum: nam qui fecit nos desiderare & velle bonum, scit quomodo debeat exaudire, & quando expediat nobis. Vide etiam quomodo benignus & misericors dominus non desinit nos insequi omnibus diebus vitę nostræ feruenter desiderans, acsitiens salutem nostram: quapropter si aliquando nobis pia ac sancta desideria defuerint, nec habere valuerimus, discamus saltem ea cõcupiscere. Iuxta illud prophetæ. Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Et tũc dominus, quæ eius bonitas est, tuam acceptabit voluntatem, tanquam obsequium. Præterea dixit hoc, vt ostenderet quod propria voluntate patiebatur: cuius passionem significabat illud israeliticum pascha, & agni sacrificium: tum etiam vt ostenderet amorem, & affectionem quam habebant vt cessarent iã legis cerimoniæ: & succederet loco illarum euangelica veritas: quamobrem postquam filij Israel comederunt fructus terræ promissionis cessauit manna quo illos Deus pauit in deserto: sic etiam postquã mundus potitus est hoc cœlesti cibo, vetus lex cessauit. Ait itaq; dominus. Desiderio desideraui, &c. Ac si diceret singulis annis, vt scitis pascha celebraui: sed nullum eorum tanto desiderio sicut hoc præsens. Nunc ergo tẽpus est vt ego vobis talem cibum, & potum præstem qualem ante nunquam gustastis, tempore Iudaici festi. Et gaudeo quod tempus aduenerit, nec aliud cupiebam. Cras mihi amarissima patienda sunt: atque ideo cœnam meam hac nocte absoluere me oportet. Hoc iam vltimo vobis commendo, nunquam post hac super terram comesturus: eo videlicet modo quo nunc simul vescimur. Vnde statim subdididit. *Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud.* Quibus verbis clare ostẽdit se moriturũ, quia mortuus nec comedit nec bibit. Ne tñ discipuli ex insolita hac loquutione plus ęquo tristarẽtur, addidit pro ipsorũ cõsolatione. *Donec impleatur in regno Dei.* Hoc ad Christi resurrectionem pertinet. Cum enim Christus à mortuis resurrexisset iam cõpletum erat pascha. Omnia enim priora festa imperfecta fuerunt: nam vsque ad illud tempus tantum vmbra, & figura paschatis fuerunt, sicut omnia sub Mose. Christo autem resurgente, verum pascha incipiebat, quandoquidem iam omnia erant, impleta, quæ ad pascha implenda erant. Et hoc inquit complebitur in regno Dei. Tunc enim regnum Dei omnibus modis aderit. De quo prius dictũ fuerat q; appropinquaret. Ac si diceret, Quandiu mortuus non fuero, & resurrexero, nondum adest regnum Dei: tunc autem diuinum meum, & spirituale regnum in omni mundo potenter incipiet, cum pro peccatis hominum mortuus fuero: & propter iustificationem eorum resurrexero, tunc inquam totus mũdus manifestè videbit & cognoscet per verbũ & spiritum quod filius Dei rex sit domineturque super animas & conscientias, quod regnum eius nunc sub cruce occultatur. Et hoc quod statim hic subdidit, dicẽs, dico

Marginalia: Act. 2. — Ioan. 12. — Exo. 12. — Ioan. 13. — Psal. 118. — Iosue. 5. — Rom. 4.

vobis quod non bibam de generatione vitis donec regnum Dei veniat: eundem habet sensum. Quod dupliciter potest exponi. Primo vt diximus de corporali manducatione qua post resurrectionem corã discipulis comedit vt infra capite vigesimo quarto videbimus. Tunc enim comedit corporaliter quanuis alio modo quam prius: vt ibi videbimus. Aliter autẽ & melius intelligitur verbum hoc de spirituali manducatione & potu: quia post hanc Iudaici festi obseruationem, nunquam amplius Christus esu paschalis agni vsus est. Nouum tamen pascha vel agnum nobiscum edit, & nouum vinum nobiscum bibit in regno Dei in ecclesia dum nos ipsi & ipse nobis incorporatur per fidem & sumptionem sacramenti: id autem non semel tantum fit sed perpetuo quandiu regnum Christi in Ecclesia durabit. Per hoc igitur subindicauit quod corporalis manducatio agni cessare deberet: & succedere spiritualis manducatio veri agni. Nec enim agnus ille prior ideo iussus fuerat afferri & Manducari, vt perpetuo & semper sic fieret. Dixerat enim Moses hoc seruandũ esse cultu sempiterno, sed addidit in generationibus vestris: hoc est quandiu permanebit hæc generatio, hic rerũ status, hoc testamentum nẽpe vetus, & quandiu vos populi Dei eritis permanebit hic ritus. Post Christũ autem alia generatio est & aliud testamentũ: nec amplius Iudæi sunt populus Dei. Et ideo cessauit agni illius paschalis immolatio. Hoc prædixit Ieremias dicens. Ecce venient dies cum non amplius dicetur. Viuit dominus qui eduxit filios Israel de AEgypto, &c. Et infra. Ad te venient gentes ab extremis terræ: & dicent, &c. In summa ergo quinque in verbis præmissis dicit. Primum quantum desideret cum suis discipulis cœnam hanc vltimam sumere: quo certe voluit illos attentiores reddere ad futuram actionẽ. Discipuli enim ex his verbis facile conijcere poterãt aliquid noui & alicuius ponderis sequuturum. Secundo testatur passionem suam iam instare. Tertio declarat passionem suam & mortem non diu duraturam: sed se rursum reuicturum: sic vt etiam manducare possit. Quarto testatur se cum discipulis suis comesturũ de hoc paschate, quod iam illis sit daturus. Quinto ostẽdit mortem suam facere ad illustrationem regni Dei. Christus enim morte sua diabolum vicit & regnum patris cœlestis ampliari fecit. Sed procedamus. *Et accepto calice gratias egit & dixit: Accipite & diuidite inter vos. Dico enim vobis quod non bibam de generatione vitis donec regnum Dei veniat.* Nõ loquit hic Christus de calice sui pretiosissimi sanguinis, sed calice & potu figuratiuo: & totũ hoc q̃ ad potũ attinet debes intelligere, vt supra diximus quando de esu loquutus est: donec regnum Dei veniat. Nam sicut diximus dixisse dominum non amplius comesturum cerimonialem agnum: sic modo testatur nõ bibiturum post hac de illo figuratiuo vino paschatis donec ostensa resurrectionis gloria luceat in mundo fides regni Dei vt per illas duas supremas figuras adeo in lege communes: agnum scilicet mysticum & vinum cerimoniale, in spirituale sacramentum iam versas, intelligeres omnia sacramenta & legis mandata, quæ ad obseruantias carnales adstringere videbantur, mutanda in adimpletionem spiritualem, & ideo Diuus Lucas meminit duorum calicum. Primus calix est iste, de quo modo loquitur de Hebræorum paschate agens: acturus postea de preciosissimi sanguinis calice. Ex dictis apparet legis pascha cessasse, iam esseque adimpletũ in regno ecclesiæ: quando scilicet diuina sapientia instituit mensam noui sacramenti cui imposuit suũ corpus miscuitque proprium sanguinem tamen legis cerimoniæ obligabant ad earundem obseruationẽ quo adusque Christus dominus passus est qui fuit sacrificium, & oblatio quædam perfectissima perfectionẽ causans, extirpatrix omnium illarum cerimoniarum & sacrificiorum legis. Propter quod res illius legis, tantum fuerunt viuæ, & habuerũt vim vsque ad passionem Christi, quæ post euangelium mortuæ manserunt: nostra vero sacramenta semper extiterunt in sua vi & ad finem seculi extabunt. ❡ Præterea quod Christus hic gratias egit, suo more fecit nunquam enim solebat cibum, & potũ sumere nisi præmissa gratiarum actione. In hoc autem nobis proposuit exemplum vt ante ciborum sumptionem primum consideremus, vnde nam victus ille nobis suppetat, non quidem nobis ex industria, & laboribus nostris tantum suppetit sed ex beneficio Dei qui iuxta Psalmographum dat escam omni carni: vnde illi innumeras debemus gratias. Sed iam veniamus ad illam magnã & nouam noui agni cœnam: quam Christus tãto desiderio concupiuit cum discipulis suis facere. *Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens.* Bene antequam tantum ac tam magnum Sacramentũ institueret gratias egit. Nam si suscitaturus Lazarum gratias egit dicẽs. Pater gratias tibi ego, quoniã exaudisti me: quanto nunc potius gratias egit per sacrã eucharistiã non vnum sed multos mortuos excitaturus? ❡ Porro Christus in hac benedictione seruauit modum vsitatum apud Hebræos: qui talis erat. Cum enim in solenni conuiuio pater familias mensæ accumbit poculum vino refertum dextra manu apprehendit, moxque orare incipit. Benedictus sis tu domine Deus noster rex mundi qui creas fructum vitis. Quo dicto vinum gestat, & postea alijs porrigit. Post calicis benedictionem panem accipit, quem integrum esse oportet: & eum tenendo vtraque manu his verbis benedicit. Benedictus sis dominus Deus noster qui educis panẽ de terra. Quo dicto distribuit circunstantibus. Hunc modum Christum seruasse satis patet ex hac litera: si bene illam inspexeris. Itaque post hanc benedictionem & gratiarum actionem distribuit Saluator mundi panem discumbentibus dicens, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.* O gratia nec audita nec visa vnquam. O mirifica verba quorum virtute substantia panis in corpus Christi cõuertitur: daturque Deus homini peccatori in cibum vitæ, & animæ nutrimentum. Non legitur in euãgelio Christum dominum rem aliquam adeo excogitatam & tanta præparatione fecisse sicut hoc sanctissimum sacramentũ eucharistiæ. Instituit autem illud: primo, vt cor nostrum firmius adhærere posset verbis & promissionibus Dei. Promisit prophetæ futurũ vt Deus in nobis habitaret, & quod Christus morte sua peccata nostra auferret. Omnes has promissiones & consimiles confirmat hoc sacramentum. Secũdo in monumentum charitatis suæ vt nunquam nos de bona ipsius erga nos voluntate dubitemus. Tertio institutum est in æternam memoriam & repræsentationem

Marginalia: Exo. 12. — Iere. 16. — Psal. 135. — Ioan. 11.

tionem vnici illius sacrificij in cruce pro nobis facti. Fructus autem huius sacramenti ex verbis Pauli
1.Cor.10. sumitur cum dicit. Panes quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? Quæ verba indicant quod sacramentum hoc, omnium bonorum Christianos participes facit. Alius fructus quod etiam nos vnus panis & vnum corpus efficimur: omnes qui de vno pane & vno calice participamus. Admonet hoc sacramentum nos vnum cibum & vnum potum factos totosque proximorum vsibus paratos esse debere: aliorum paupertatem nostram esse, & aliorum errata nostra ducere, &c. ¶ Expende etiam quanta ostenderit nobis Deus in hoc sacratissimo eucharistiæ sacramento. Ostendit nanque (inter multa, quæ longum esset recensere) suam magnificentiam suam sapientiam, & maximam dilectionem. ¶ Primo itaque ostedit Christus in hoc sacramento mirabili, suam eximiam magnificentiam. In hoc quod Christus suum sacratissimum corpus in cibum nobis dedit, fecit suæ potentiæ maximum, contulit etiam quod conferre potuit, totum inquã. Quia si diligenter aduertere volumus, in nullo omnium, quæ Deus operatus est adeo magnificum & liberalem se exhibuit, vsque adeo suum hoc modo nobis corpus contulit. Ad hoc enim vt opus aliquod liberale sit & dicatur sat est vt fiat secundum mensuram & proportionem tale opus exercentis: vnde egenus & pauper liberalis esse potest, ex minimo quod
Aristot. 4. Ethico. habet conferens. Vt autem magnificum sit duo requiruntur. alterum quod opus secundum se magnum sit & circa magnos sumptus alterum: vero quod adaptetur potestati ipsius operãtis. Ex quo sequitur quod aliquod opus potest esse magnificum respectu ducis seu comitis, quod tamen in rege deficiet à vera ratione actus magnifici, quia non consonat cum dignitate regali. Ad hoc ergo vt opus magnificum, sit primum necessarium est, vt sit magnum: secundum vero vt commensuretur potestati & dignitati agentis. Secundum hoc nunquam Deus se magnificum exhibuit nobis. quoadusque hoc tantum sacramẽtum instituit. Magnum & mirabile opus fuit Deum mundum, solem scilicet cœlum, lunam, terram, stellas, aues, animalia, homines, & Angelos, ex nihilo condidisse: quanuis hoc opus magnum sit, si Deus in eo sistere vellet, nec maius facere, non posset magnificus vocari: nam si animum conuertas in qua potestate hæc faciat visurus, reperies hęc nihil esse, quæ eius virtus & potestas est. Apud Deum enim minimum quid est cœlum & terram creare. Quæso dicas mihi, diceretur ne rex magnificus, quod numum coronatum alicui impẽderet? Certe non. Sed scito plus esse apud regem vnum numum conferre, quam apud Deum cœlum & terrã creare: nam tot potest donare rex vt pauper euadat, Deus autem etiam si infinitos creet mundos tam infinitus
Esa. 59. & omnipotens erit sicut ante eorundem creationẽ. Manus enim domini non est abbreuiata. Sicut igitur tu non magnificum regem duces, quod parum conferat: ita nec Deum, quod cœlum & terram condiderit. Siquidem vt ait Dauid. Vox domini in magnifi-
Psal. 28. Gen. 1. centia. Non loquitur de voce qua Deus dixit in principio, fiat lux, nec qua dixit, faciamus hominem ad imaginẽ & similitudinẽ nostram, sed qua suis discipulis dixit. Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc opus adeo magnũ est, vt quod datur Deus sit: si potestatem contempleris inuenies maximum quod potuit dedisse nec plus quã dedit habuisse. Dedit totum quod potuit Deus: & etiam quod facere potuit, fecit. Est ne aliquid Deo maius? Scito quod ipse met Deus viuus æternus, omnipotensque se tibi dat sub humilibus accidentibus panis & vini. De tali opere nõ dubium, nisi quod pleno ore dicere possumus: Quod vox domini in magnificentia. In nulla re earum, quas Deus condidit aliquid dicitur ab sumpsisse, solum enim verbo omnia operatus est dominus:
Psal. 148. ipse enim dixit & facta sunt ipse mandauit & creata sunt. At vero hic de eius vita, honore, & sanguine actum fuit. Vide ergo quam magnificum & potentẽ se Deus exhibuerit in sacramenti huius institutionẽ. Quid amplius dare potuit? Quid plus pro homine perpeti quam mori, perpetuamque memoriam sacratissimæ passionis relinquere: & antidotum animæ salutare in hoc sanctissimo sacramento adhibere, &c. ¶ Secundo ostendit suam infinitam sapientiam inter nos vere & realiter manens in hoc sanctissimo sacramento. Duo amores adinuicem oppositi Christi cor expugnabant. Vnus eorum abire hortabatur: alter manere. Maximus autem quem erga nos habebat abire occumbens agitabat, quãdoquidem mors eius in nostram vitam & redemptionem cedebat: & sic discipulis dixit Expedit vobis vt ego vadam. Necessarius Ioan. 16.
enim nobis erat eius transitus, siquidem ipso nos redemit, sine quo salutem consequi nõ poteramus, supposita diuina præordinatione. Itaque vnus amor dicebat vt abiret, & redimeret nos. Sed erat alius maximus amor quo nos prosequebatur, qui suadebat manere. Cum enim nos maximo prosequeretur amore, à nobis abesse renuebat: nam qui multum diligit, semper rem sibi amatam præsentem esse, inconspectumque dari maxime desiderat: ita quod acriter ferat recessum ab ea. Vtique amori Christus Redemptor noster sapientissime satisfecit: nam abijt & nobiscũ mãsit. Ambo operatus est dominus. Abijt & recessit propter nostram vtilitatem, & amorem quem erga nos habebat, moriens, & in cœlum conscendens nobis sedem paraturus mansit etiam nobiscum in hoc sacramento ineffabili. Ideo ipse dixit. Ecce ego vobiscum sum vsque ad seculi consummationẽ. Etsi abiens alia Mat. 28.
nobis sacramẽta relinqueret, alijsque nos muneribus afficeret, minimè nobis satisfaceret: si ipsemet in propria persona nobiscum non esset. Sponsa pluris facit & diligit spõsi personam quam munera eius: propter quod nec quiescit seu satiatur in eius absentia, quãuis multis & maximis sit ab eo affecta donis & muneribus: nihil tanti facit quanti sponsum suum. Sic Christus abiẽs licet ecclesiæ suæ magna dona relinqueret nihilominus maneret tristis sponsi absentia nisi cum ea esset. Quare vtrique vt diximus amori satisfecit: quia recessit ipsam redimens, locũque in cœlis parãs: ei etiam adest in perpetuum, in hoc sacramento existens. Pulcherrimis illã prosequutus fuerat supellectilibus, baptismum, confirmationem, extremã vnctionem, & cætera alia sacramenta relinquẽs, quibus nobis Deus suam gratiam confert & communicat: his tamen ecclesia & sponsa Christi donis, contenta nõ esset nisi Christus seipsum illi daret. Hic autem in hoc mirabili sacramento semetipsum tribuit ecclesiæ, qui gratiæ fons est. In alijs sacramentis fons gratiæ com-

munica-

municatur, sicut quibusdã cloacis & canalibus. Hic tamen datur fons, largitorque gratiæ recipitur. Itaque ad patrem ipse vadens per suam passionē & crucem & ecclesiam suo sanguine redimens, cum ea permansit verè atque realiter in hostia, tam diuinus, tã magnus, potens, & dominus, sicut in cœlo resider. Quis nam similem edere sciret modellum? Quis talē modum posset inuenire? Voluit certè infinita sapientia Dei ineffabili modo, nec vnquam audito, nec viso, hic cum homine cōuersari, & manere: in cœlo existens. Et non solum eius altitudo sapientiæ ostensa est per hoc quod cum homine mansit: sed etiam per modum, quo id facere excogitauit: nam eo modo quo mors in mundum intrauit, voluit dominus, vt eodem intraret vita. Per esum ligni vetiti intrauit mors: per esum etiam intrat vita. Medicus enim infirmo qui venenum gustauit inquit: *Gen. 3.* non incolumis euades, ni hac medicina vescaris. Ita modo, per os, quo interitus generi humano atque toxicum imminuit, eodem illi vita præstetur. Ideo Christus. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem non habebitis *Ioan. 6.* vitam in vobis. Euæ dæmon dixit. Eritis sicut dij, sciētes bonum & malum. Quod nam diuinitatis signum erat in arbore? certè nullum. Quod ille mentiens dixit, hic Christus summam veritatem loquēs affatur. Hoc est corpus meū: vbi vere & realiter corpus Christi viuum cum diuinitate cōtinētur. Ille dixit, nequaquam moriemini: Christus autem dicit. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Siquidē ergo mēdaci fidem adhibuisti, adhibe etiam veraci. Credens lapsus es, & etiam credens salutem consequeris: si credidisti fallaci, crede etiam Saluatori. Ibi non visum, & absque ratione duce, in illa arbore scilicet Dei virtutem contineri qua homines fieri poterant Deo similes, creditum est, crede ergo tu similem huic cibo inesse virtutem. Sed expende quantum vnum ab altero differat. Illud erat serpens, & iste agnus. Illud peccator, iste creator serpens per terram repsit: iste de cœlo venit. Ille spiritu diaboli falsum sibilans, hic spiritu Dei verum euangelizans. Ille ad peccandum induxit iste iustitiam docet. Ille ex ligno quod suum nō erat obtulit quod furatus est: iste corpus & sanguinē proprium magnifice suis præbuit. Et nihilominus illi fallaci nefandissimo fuit fides adhibita potius quam Deo ipsi: credamus ergo nos ipsi: si tam facile credidimus mendaci, credamus etiam veraci. Et sicut ille fructum vetitæ arboris contulit ad mortem inferendam: Christus dat carnem, & sanguinem propter nostram salutem atque vitam. In quibus omnibus vide & intuere maximam Dei sapientiam, siquidem mundum redemit quo amissus fuerat. ¶ Tertio super omnia ostendit Christus, suam ineffabilem dilectionem se ipsum in cibum dans. O mirabilis amor, & charitas inaudita. Proficiscitur amicus ab amico, in cuius memoriam, corpus & sanguinem in pignus relinquit. Maximus fuit certè amor, quo Ionathas prosequebatur Dauid, siquidem diligebat eum quasi animã suã: *1. Reg. 18.* in cuius signum digredi volens, tunica, qua erat indutus expoliatus est, & dedit eam Dauid, & cætera vestimenta, vsque ad gladium & arcum suum. Sed quæ conuentio Christi amoris cum amore Ionathæ: siquidem cum à nobis digrederetur propriam carnem cū sanguine contulit in signum nimiæ charitatis: quam erga nos habebat? Helias cum vellet è terra discedere, atque ab eius discipulo Helisæo, reliquit ei pallium, *4. Reg. 2.* quasi carens alia re ex qua eum hæredem posset constituere. Sic Christus Redemptor noster in cœlum, conscendere volens suum nobis sacratissimum corpus dimisit in hoc sacramento: nos tanquam filios heredes constituens, omnium thesaurorum & meritorum contentorum in eo. Heliæ pallio transiuit Helisæus Iordanē per siccum, nec submersus est: ita virtute & gratia huius sacramenti fideles transeunt per aquas tribulationum & vanitatum vitæ præsentis absque vllo labore & periculo. Quæ maiora signa amoris excogitari possunt, quam Deum nobis in cibū dari? Nam quanuis Christus non converteret panem in corpus, & vinum in sanguinem suum: sed simpliciter ex suo nobis pane & calice participasset, id esset plenissimum suæ dilectionis testimonium. Cum enim Nathan Dauidi indicere voluisset quanto pauper ille amore prosequeretur suam ouem, non potuit illum *2 Reg. 12.* amorem maiori ratione demonstrare, quam dicere quod ouis illa de pane sui domini manducabat: & de calice bibebat. Vehementissimum ergo amoris sui argumētum nobis Christus monstrasset, si suum nobis panē & vinum dedisset. Quanto igitur vehementius quod vltra id suum sacratissimum corpus, & sanguinē præbuit? Cum Ioseph fratres suos inuitauit, nihil aliud dicitur eis apposuisse quam panem: & sederunt seorsum *Gen. 43.* Ioseph, seorsum fratres, & seorsum AEgyptij. Dicitur tamen ibidem quod biberunt, & inebriati sunt. Sic in hoc conuiuio licet solus nominetur panis sicut in *Sap. 16.* conuiuio Ioseph, tamen omne delectamentū in se habet panis iste cœlestis. Quare qui hunc panē dicit omnē cibum dicit. Verum quia sumunt boni, & mali: sorte tamen inæquali vitæ, vel interitus: ideo dicitur quod seorsum Ioseph, seorsum fratribus, & AEgyptijs, panis appositus est. Nec Ioseph fratribus dedit corpus suum & sanguinem: nec mater aliqua dilectissimo filio dedit suam carnem. Quarto libro regum, multisque alijs historijs legimus quam plurimas matres in- *4. Reg. 6.* gēti penuria coactas, nimiaque fame arctas haud horruisse dilectos filios edere, neci atque igni coquēdos tradentes vt aptum fieret condimentum. Hoc sæpe ac sæpius legimus. Sed quis vnquam legit aliquã matrem proprias carnes filio cōmedendas contulisse? O mirabile, & horrendum amoris facinus. Matres amore vitæ filios è viuis auferebant, vt ipsæ incolumes euaderent. Quæ vnquã mater scidit, & secauit brachia vt filium enutriret? Quæ etiam adeo fuit sibi infesta atque crudelis, vt filio pia atque blanda redderetur. Non est vlla mater quæ tale fecerit. Ille tamen plusquam mater videns te in extremis fameque perire, & tibi misero non aliud superesse ad vitam seruandam, tibi propriam carnem comedendam dabat, tradi carnificibus permittit: vt tu hoc cibo pastus viuere posses. Sed hæc suffecerint: nam ego potius expositor diui Lucæ quam concionator sum. Ideoque hęc verba Christi exponamus, & singula expendamus ac consideremus. ¶ Quid demonstratur per pronomē, hoc. Nam tunc certum est quod non est corpus Christi, cum Christus dixit, & sacerdos loco eius, hoc est corpus meum. Monstrabat Christus illam rem seu illam substantiam iacentem. Nam cum Christus puellæ

mortuæ

mortuæ manum accepit, & dixit, puella tibi dico surge, illud pronomen, tibi, non demonstrabat puellam viuam, nam tunc non viuebat. Si mortuam mõstrat, mortua ergo surgit. Quod si monstratur illa res siue
Ioan. 11. illa substantia iacens: cur non permittis vt idem dicamus de illo pronomine hoc? Similiter cum dixit. Lazare exi foras. Cũ illo nomine Lazare vocauit mortuum, qui viuus prodijt: ita dicam ego tibi, parum esse in primo instanti verborum mortuum: sed in vltimo instanti panem, prodire viuum. Si vero dicas nomen illud Lazare vocasse Lazarum viuum, licet illo puncto quo verbum proferri cœpit mortuus esset: cur igitur non hoc ipsum de pane existimas, quod licet eo temporis puncto sit panis mortuus vocari tamen vt viuus sit? Audi etiam in similitudinem, Aliqua sunt vina apud nos in Hispania quæ hic vilia sunt & austera: sed vbi per maris vndas transuehuntur ad Indos, generosissima sunt & suauissima. Nunc ergo si tu ex Hispali amico tuo apud Indos in nouo orbe commoranti mittas tale vinum, nonne rectè scribas, mitto tibi vinum generosissimum? Rectè profectò. Sed demonstratio non est vini pro tempore quo mittis: sed pro tempore quo est accipiendum. Sic Christus. Accipite, hoc quod à vobis suscipietur, cum suscipietur corpus meum est. Sic Abraham dixit. Lo-
Gen. 19. quar ad dominum meum, cum sim puluis & cinis. Tunc non erat puluis: sed dicebat id, quod erat futurus. Sic dicitur hic corpus, quia in vltimo instanti
Iere. 22. prolationis corpus erit. Ieremias etiam. Terra, terra, terra: audi verbum domini. Homines vocat terram, quia erant in terram, conuertendi. Sic Christus panem vocat corpus: quia in corpus suum erat conuertendus. ¶ Sed quia vita hominis non tantum cibo sed etiam potu sustentatur, ideo post corporis consecrationem adiecit dominus dicens. *Similiter & calicem postquam cænauit dicens. Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.* Vocatur sanguis noui testamenti, quia sanguis domini nostri Iesu Christi in cruce effusus quasi arrhabo, & sigillum fuit noui fœderis quod Christus nobiscum pepigit. Pepigerat olim Deus pactum cum filijs Israel quod esset illos introducturus in terram fluentem lac & mel, modo in suis mandatis, & iustificationibus permanerent. Sic legimus quod Moses hoc narrauit populo. Respondítque populus. Omnia verba quæ
Exo. 24. loquutus est dominus faciemus. Scripsit autem Moses vniuersos domini sermones, & mane consurgens ædificauit altare, & obtulerunt holocausta & victimas domino. Tulitque Moses dimidiam partem sanguinis, & misit in crateras, partem residuam fudit super altare: assumensque volumen fœderis legit audiente populo. Qui dixerunt. Omnia quæcunque præceperit dominus faciemus, & erimus obedientes. Ille vero sumptum sanguinem respersit in populum & ait. Hic est sanguis fœderis, quod pepigit dominus vobiscum super cunctis sermonibus his. Ad hunc ergo sanguinem, & ad hæc Mosi verba respexit dominus, cum dixit. Hic est sanguis meus noui testamenti qui pro vobis fundetur. Acsi diceret veteri testamento succedit nouum: & sicut hoc illo melius & pretiosius est, ita & nouum honorificentius roborabitur, & consignabitur quam vetus. Vetus habebat sanguinem vitulorum, cui non erat possibile vt peccata aboleret. nouum autem iam habebit meum sanguinem, & talem sanguinem qui valet ad abolitionem omnium peccatorum. Hoc beatus Paulus declarat dicens, Si sanguis taurorum & Hebr. 9.
hircorum, & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semet ipsum obtulit immolatum Deo, emundabit conscientias nostras ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti? Sicut brutorum sanguis olim sanctificabat hoc est mundabat tantum in carne: quanto magis sanguis Christi conscientias nostras mundabit in spiritu? Sed sanctificatio non potest esse sine peccatorum quoad culpam remissione: Quod etiam Ioannes dixit. Qui dilexit nos & lauit nos in sanguine Apoc. 1.
suo. Et Paulus: Quem posuit Deus propitiatorem Rom. 3.
per fidem in sanguine ipsius, &c. ¶ Nota quod Iudæis non sufficiebat aspersos esse sanguine vt probarentur Deo: sed necessarium illis erat mandatis domini obtemperare. Vnde inquiebant. Omnia mandata quæ loquutus est dominus faciemus. Sic & nobis non sufficit, de corpore, & sanguine Christi participare, nisi seruauerimus verba pacti siue noui testamenti, & mandatis Christi obtemperauerimus. Fœdus autem illud nouum vult vt inter partes sit idẽ velle & idem nolle: vt quod ille amat nos idem amemus: & quæ ille odit, nobis odiosa sint. Ideo iudiciũ 1. Cor. 11.
sibi manducat & bibit, qui calicem domini accipit sine præuia contritione, & peccatorum confessione. ¶ Rursus notabis quod testamentum morte testatoris vt Paulus ait confirmatur. Testamentum Hebr. 9.
fecerat Deus Israelitis promissionis, eis se daturum cum autem Deus, mori non posset, vitulum iussit immolari vt diximus, cuiusque sanguine hoc suum testamentum confirmauit. Testamentum vero nihil aliud est quam notificatio seu designatio bonorum: siue id scripto, siue viua voce fiat. Sic Christus bona sua nobis testamento legauit: nempe remissionem peccatorum. Sed vt testamentum firmum esset, & irreuocabile mortuus est: cuius mortis vt memores essemus sigilla duo affixit, scilicet, sacramentum corporis, & sanguinis sui. Cum ergo dicit accipite ex eo omnes hoc est enim, &c. Id est. En promitto vobis omnia bona, eaque cõfero vobis, Primũ testamentum quia morte mea nõ fuit firmatũ, reuocabile est: nã testator in via potest testamentũ reuocare, & aliud condere: hoc autem vt firmum, ratum, & irreuocabile sit iam moriturus sum, atque in eius signum, & contestationem, sanguinem meum vobis relinquo. Testamenti autem meminit non cum agit de corpore sed cum agit de sanguine: quia sanguis effusus signum mortis est: qua morte cõfirmatur testamẽtum. Præterea, addidit qui pro vobis effundetur. & alij euangelistæ qui pro multis effundetur: quia quamuis sanguis Christi pro omnibus effusus sit quo ad sufficientiam non tamen pro omnibus quoad efficaciã. Item multo plura Christus de sanguine quam de corpore explicauit: de corpore enim non dixit nisi hoc est corpus meum, sed de sanguine lõge plura: scilicet, calix noui, & æterni testamenti. Huius causam esse existimo, quia cum in sanguine anima sit (vt Moses dixit) loquens Christus de sanguine suo, lo-

quitur de anima sua, & vita sua. Quæ quia multo pre *Leuit.17.* tiosior est corpore: idcirco multo sublimius de ea quam de corpore nos intelligere voluit. ¶ Denique aduertendum quod consecratio sanguinis Christi, fit in particulari & distinctè à corporis consecratione & itidem consecratio corporis à consecratione sanguinis, sicut hic Christus fecit: vt hac distinctione & separatione ducamur ad cognoscendum sacratissimum Christi sanguinem in passione fuisse à corpore seiunctum, & separatum, in hoc enim sacraméto mirabilis passionis Christi memoria recolitur. Ad hoc ergo significandum consecratio corporis & calicis fit sub speciebus distinctis: licet in vtraque totus Christus contineatur. Nam quamuis non vno, sed alio, & alio modo sit in hostia, atque calice, non tamen secundum diuersum essendi modum sed potius eundem: licet distinctio & differentia sit in ordine qui in ipsa conuersione contingit. Quia sub specie & albedine panis corpus Christi, domini existit ex vi ipsius conuersionis, & secundum quod consecrationis verba ipsum corpus exprimunt: quæ tanquam ad finem præcipuum extenduntur, vt substantia panis conuertatur in verum Christi corpus: attamen sanguis, anima, atque diuinitas, sunt tantum per quandam realem & inseparabilem concomitantiam. Sanguis enim adest concomitanter ac insolubiliter tanquam vera sedes animæ: anima vero per naturalem coniunctionem: tandem deitas per vnionem in diuisibilem. Sed procedamus. Post præmissa enim consecrationis verba continenter inquit Christus. *Verum tamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa. Et quidem filius hominis vadit, secundum quod definitum est: veruntamen væ homini illi per quem tradetur.* Vnus ex duodecim qui mecum ad mensam sedetis, cuius ego pedes laui, cuique tot beneficia contuli: me morti traditurus est. Quam imparem gratiam retulit Iudas & qui ad mensam suam receperat. Hæc eadem verba potest dominus de multis sacerdotibus dicere, qui indignè ad altare Dei accedere præsumunt manus tradentis me mecum est in mensa: siquidem isti Christum ipsum peccando vendunt, & vtinam non vilioris vendant quam Iudas vendidit. Simile patrauit scelus Absalon, qui cum Ammon fratrem inuitasset, interficere ausus est tanquam *2.Reg.13.* iniquus, & traditor. ¶ Aduerte quod voluit Christus manifestare quod morti tradendus esset per manum traditoris antequam traderetur: triplici ex causa. Primo vt ostenderet Deum esse: qui cognoscebat ventura antequam fierent. Secundo vt ostenderet quod voluntarie patiebatur: quia sciens mortem, non se abscondit. Tertio vt traditor confunderetur & sic pœniteret cum audisset quod non erat illi occulta traditio. Noluit autem eum nominare, ne eius facié confunderet si publicè argueretur: sed peccatum in generali dixit, & in communi vt ille qui visibilem culpam habebat, secretam faceret pœnitentiam. ¶ Nota etiam quod solent homines desistere à malo proposito quatuor modis: quibus omnibus iuxta ineffabilem Christi misericordiam voluit dominus conuertere traditorem suum, vt à peccato desisteret. Primo solent homines desistere à malo, propter verecundiam. Ideo dixit. Ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. Secundo solent à malo desistere ex metu & timore pœnæ. Oderunt peccare mali formidine pœnæ. Ita dominus hac medicina vsus est cum traditore minando illum pœna & supplicio dicens. Væ homini illi, per quem tradetur. Hoc addidit vt ille qui ex verecundia non corrigebatur saltim ex timore pœnæ corriperetur. Tertio solent homines corripi liberalitate beneficiorum: quod Christus fecit dum eum recumbere secum fecit, & porrigendo ei manu propria buccellam panis tinctam, & lauans illi pedes. Hoc notauit hic cum dixit. Mecum est in mensa. *Ioan.13.* Quarto corripiuntur homines, & emendantur declaratione affectionis, & amoris: quod dominus ostendit Iudæ cum dixit. Amice ad quid venisti? Hinc aliqua ad nostram eruditionem eliciamus. ¶ Discant primò prælati exemplo Christi Iesu, vt bona faciant subditis suis, licet mali sint: *Mat.26.* vt in quantum in se ipsis est à sua mala vita auertere conentur. Quia non adeo erunt duri corde quin charitatem, & bonitatem, sui prælati videntes ipsi gradum non reuocent & corripiantur. O quam mirifica fuit hæc Christi benignitas, qua erga illum duræ ceruicis vsus est. Sed nec hæc Saluatoris benignitas nec supra dicti quatuor modi, quibus se Christus cum illo gessit vt à mala vita reuocaret, & ad pœnitentiam duceret, sat fuerunt ad cor mollificandum huius discipuli obstinati, & indurari traductoris. Vtinam & nunc non sint multi obstinati sicut Iudas, quos nec amore ductos nec timore concussos, & beneficijs affectos ad se Deus conuertere possit. Imo quam plurimi sunt qui, quo eos Deus magis permittit, & sustinet, eò peiores fiunt & impudentiores ad peccandum, audacioresque ad maiora mala perpetranda. ¶ Discamus secundo non detegere crimina atque defectus nostrorũ proximorum, vt ea ignorantibus nota fiant. Respice qualiter Christus honori Iudæ consulit, non nominans, nec dicens quis esset traditor coram illis quos latebat, in quo tempus tereret, quidque machinaretur. O quam male multi hodie hac abutuntur doctrina. Siquidem multi qui Christum profitentur sæpe ac sæpius proximorum quoslibet defectus in publicum deferunt, & detegunt, quantumuis lateant: & hoc maxima conscientiæ propria libertate atque animæ clade: inuidia etiam, & odio fœlicitatis alienæ quam plurima opera bona conticent eorundem proximorum, &c. ¶ Discamus etiam vt ad sacram eucharistiam accessuri nos probemus & examinemus: quod postea Paulus dixit. Probet autem se ipsum homo, *1.Cor.11.* &c. Nam omnes Apostoli audito hoc mentis suæ latibula perquirunt, vt videant si quid proditionis in se reperiant. Vides nunc anima mea, quomodo Dauid angustiatus, & persequutus ab illo cui mul- *1.Reg.21.* ta bona præstiterat, pascitur ab Abimelech panibus propositionis? Tamen ibi simulatus aderat traditor Doeg, potentissimus pastorum Saulis, qui prodidit Dauidem. Ita in hoc sano conuiuio affuit Iudas potentissimus pastorum (erat enim inter Ecclesiæ pastores ditior) & prodidit Christum. Sed historiam prosequamur. Audientes enim Apostoli hæc, quæ dixerat Christus, audi quid euangelista dicat: *Et ipsi cœperunt quærere inter se quis esset ex eis, qui hoc esset facturus.* Hoc quod Christus dixerat omnium corda penetrauit sicuti

uit sicuti quodam gladio acuto:& sic statim totum Apostolorum collegium ad lachrymas,& tristitiam flexum est:cum enim scirent Christum mentiri nullo modo posse eorumque conscientias mundas esse, erant maxime turbati atque perterriti. Vide iam nûc discipulos tristes non solum ob magistri dilectissimi discessum,sed etiam quia sibi suaserant adeo iniquam traditionem excitandam esse qualem nûquam viderant:quapropter stupebant. At vide quomodo traditor ille, vt satius dissimularet non ideo cibo pepercit ne ad ipsum verba dirigi viderentur:sed potius cum cæteri ad se reciperentur à ciboque abstinerent,& ora ab esu interdicerent præ nimio terrore,perditissimus Iudas perfricata fronte stultaque audacia, qua magistrum suum traditurus erat, vt bonam habere consciẽtiam fingeret, cum ipso ad eandem mensam sedens simul vescebatur. Aduerte hic quod si Apostoli cum adeo sancti,mundo corde,& conscientijs essent sunt metu concussi, ac perterriti, verbum Christi audientes:quid facies quando propria & accusatrice consciẽ- *Mat.25.* tia iustus iudex venerit tui arcana cordis inuestigaturus? O quantum deberent peccatores horrescere, atque timere verbum illud iudicij. Ite maledicti in ignem æternum: si iusti timuerunt Christum quando in carne passibili existens dixit. Vnus vestrum me traditurus est. Sed vide quid ex hoc sit sequutum. Ait nanque euangelista. *Facta est contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior*. Hi sunt affectus eorum qui in aulis principum viuunt. Sibi quisque placet, sibi quisque pollicetur honores, & vnus alteri inuidet. Habes autem hic ex quo fonte bel- *Prou.13.* la & dissidia oriantur:nempe ex ambitione. Inter superbos enim, vt Salomon ait, semper sunt iurgia. Hęc fuit causa quod Romani totum orbem macularunt sanguine humano:nec alia causa nunc bella excitat, quam principum ambitio quibus leuius videtur plurimum Christiani sanguinis fundere,quam leuem aliquam iacturam externorum facere. Apostoli itaque non solum suspicione traditoris turbati sunt, sed ex turbatione illa ad contentiones veniunt. Inciderunt autem in hanc litem: quia verisimile est quod inter se dixit vnus alteri. Tu proditurus es. Et alius alteri, tu proditurus es. Et inde peruenerunt, vt dicerent. Ego sum melior, ego sum maior. ¶ Alij autem putant,quod cum Christum audissent moriturum ideo *Mat.20.* eos de primatu contendisse:quando vnusquisque cupiebat esse prior, sicut & duo filij Zebedæi petierunt esse primi in regno, & Christo proximi vnde reliquorum exorta est indignatio. Est adeo detestabile vitium ipsa ambitio, vt ex eius cupiditate, quoduis malum possit præsumi. Nullum est flagitium, quod ambitiosus facere non tentet. Non poterant discipuli excogitare nec credere in eorum gremio esse aliquẽ, qui tam flagitiosum scelus aggredi auderet, vendere, scilicet diuinum magistrum, & tradere: nisi tantum illum, qui maior omnibus esse vellet. Nam casu quo quis primatum tenere cuperet, ex consequenti de *Iudi.9.* morte Christi agere deberet, vt cæteris præesset. Hoc idem patrauit Abimelech Gedeonis filius mortis septuaginta fratres tradens: vt filij Israel eum po- *3.Reg.11.* pulo præficerent. Et Athalia omne semen regium oc- *2.Reg.16.* cidi iussit: vt ipsa domina ac regina existens sola regnaret. Absalon etiam iniuit aduersum patrem bellum, persequutusque est eum regnandi, & imperandi cupidus. Tandem communiter, ambitiosi homicidæ sunt:quod si opere non compleant, animo tamen adimplere desiderant ad hæreditatem obtinendam, siue vt in magistratibus,& officijs aliorum succedant. Ideoque discipuli contendunt de primatu, vt ex hoc discant, quis nam sit tanti facinoris autor. Huius modi ambitiosi atque honoris cupidi, sunt dęmonis martyres:magnas patiuntur calamitates, ingentes itidem labores sustinent: vt tandem dignitates, atque magistratus, consequantur:qui et si eis omnia non ex sententia eueniant, inter se comminuuntur propriaque ad inuicem viscera rodunt. Sicuti cani os rodenti quandoque contingere solet ex nimia collisione sanguinem ab ore,& dentibus educere, quẽ rursus rodit atque sugit: sic isti se ipsos interimunt, luxant, comminuunt, viuosque rodunt. Et ideo quia huius modi tot patiuntur atque sustinent eorum arrogantia atque ambitio comparatur simulatæ, fictæ, *1.Cor.13.* ac personatæ charitati: Charitas (inquit Paulus) patiens est, sic isti omnia patienter sustinent, dum non possunt euadere voti compotes: vsque adeo aliquid boni vacet, Charitas benigna est: Sic ambitiosus omnibus placere amicabilisque reddi studet, omnibus caput aperit, vt tandem cum apud omnes bene audiat, ad metam optatam perueniat. Charitas omnia suffert, omnia credit, omnia sustinet. Omnia hæc ambitiosus facit quia multa suffert propter propriam ambitionem: credit omnia, quod possit scilicet, esse archiepiscopus, rex, papa, & quicquid de se imaginatur. Et omnia sustinet: calorem, frigus, vigilias, iniustam & aduersam vitam, iniurias, quibus afficitur, vt regi, & principi placeat, à quibus omne bonum intentum adepturum existimat. Sicut simia hominem imitatur: ita ambitiosus charitatem ipsam æmulari videtur viroque iusto assimilari. Maxime tamen abeo distat: nam quod bonus & iustus amore Dei ductus operatur: idem ille propter semetipsum facere studet. Et est hæc adeo magna distantia, magnumque discrimen vt propter finem, quem quisque respicit, alter inter filios Dei, alter vero dæmonis computatur.

¶ Oritur, hæc ambitio, quia non cognoscunt homines breuitatem honoris: nec attendere volunt finem rerum. Absalon, & Adonias, filij Dauid, regnum patris, viuente adhuc rege vsurpare voluerunt: sed vide exitum ambitionis, & honoris. Vterque sui *3.Reg.1.* criminis pœnas dedit, vitam cum miserabili morte commutare coactus, *2.Reg.18.* Abimelech quoque filius Ieroboal, de quo diximus, & Athalia qui ambitiosissimi *Iud.9.* fuerunt miserabili morte interierunt. *4.Reg.11.* Hic est finis ambientium honores, quod omnes ambitiosi considerare debent. Est & consimilis honor, cuidam formicarum generi, quas cum in altum pueri alarum remigio efferri vident, captant, tendiculisque apponunt auiculis escam. Quæ sane formicæ si alis caruissent non efferrentur in altum: nec à pueris appeterẽtur, denique nec auiculis darentur in escã. Triste spectaculum est, quem hodie vidisti hominem in sublime euectum, atque omnium oculos in se conuertentẽ, iã breuissimo momẽto tẽporis adeo deiectũ videbis esse vt illũ suo cõsortio nemo arbitretur dignũ. Hęc enim sunt testimonia mũdi, hi & honores quibus suos afficit: Quapropter veri honores de manu Dei

expectandi sunt: Qui licet per homines conferantur: tunc vere de manu Dei, conferuntur cum quis nō quęrit eos nec ambit: sed soli Deo innixus, firmus incōmutabili Deo manet. A varietate quippe desideriorum, manat varietas conquisitorum. Varietas autem desideriorum originem habet ab ægritudine animæ. Qui enim infirmus est plurima cupit: nunc fontes: nunc frondes: nunc istos, nunc illos cibos, nunc flumina, nunc pisces, nūc, & impossibilia quęuis imaginatur. Hæc omnia facit honorum varietas. Qui ergo cupit, non angi nec distrahi peccatorum humoribus his euacuatis, soli Deo placere contendat. ¶ Vide etiam quod sancti Apostoli non solū nunc in hac cœna: sed sæpe de ambitione tentati sunt, & turbati.
Mat. 18. Quando Apostoli cum Christo ibant Capharnaum,
Mar. 9. in itinere de primatu disputauerunt: & filij Zebedæi
Mat. 20. sedere voluerunt vnus ad dexteram alius ad sinistrā propter quod alij scandalizati sunt. Lucas noster vt in capite nono narrat (super quod in superioribus de ambitione scripsimus) etiam ait Apostolos de primatu contendisse. Hoc vnum hic vt concludam notandum est, quod non ait euangelista quod erat contentio, quis eorum esset maior: sed solum quis eorum videretur esse maior. Quia certe in hoc mundo vnus non est maior alio, quāuis vnus alio maior videatur. Ille oculis nostris videtur esse maior, secundum tamē rei veritatem, minimus, æger, pauper, egenus, miserijs, laboribusque plenus, potius existit. Omnia mūdi magnifica atque sublimia apparent: cūm vere parua, & humilia sint. Aurum, mundi omnia sceptra, imperatorum, regum anademata, diademata atque thiaræ, & totius orbis status ad sidera ducti, quāuis magna & nobilia appareant atque videantur, omnia helcisma & Scoria sunt terræ ipsius: cum in se caduca, momentanea, & vilia sint. Cuncta mundi regna atq; potentatus habent se veluti comœdię, in quibus vnus egreditur gerens & agens regis personam, alius cuiusdam dominæ, alius tandem pastoris: quibus finitis, vestibusque exutis nemo actorum rex siue imperator extat sed vir infimæ sortis, & status sicut anteā Sed de his alias. ¶ Expende etiam Christi redemptoris benignitatem & patientiam, erga discipulos: qui debuerant considerare tempus ab omni contentione alienissimum. Tūc enim instabat dies dominicæ passionis & concionis præceptoris sui de regno spirituali inchoando: non de mundana exercenda potentia. Non tamē eos dominus reiecit sed familiariter increpat. & amicissime erudit: & tribus argumentis eam ambitionem sedare voluit. Primum quod ambitio vitium sit Gentilium: deinde exemplo suo, quanuis enim ipse sit altissimus formam tamen seruare voluit humilitatis. Postremo iubet eos de honore nihil esse solicitos, quod ipse præparaturus sit eis regnum. Sed nunc Christum audiamus. *Dixit autem eis. Reges Gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos benefici vocantur.* Dominatio coactionem, & contemptum habet hoc loco. Siquidem Gentiles nōnunquam abusi sunt magistratu, & potestate dum subditos suos præ superbia & fastu cōtemnūt. Christianus autem qui cogitare debet omnes homines patrem vnum habere in cœlis: non ita superbire debet elatus erga suos: sed potius animo concipere, quod si hic temporaliter dominetur illis, forte tamen futurum sit, vt multis nominibus superior eo fiat aliquis ex subditis suis in æterna patria. ¶ Vide autem quod Christus his verbis nō voluit inter Christianos alios alijs non debere esse superiores, episcopos, principes, reges, aut dominos: sed fastum tātum vetuit, & inordinatam dominandi libidinem, & ambitionem. Hoc ita esse ex Christi verbis patet: cum ait. Reges Gentium dominantur eorum. Ita enim moris Gentium esse prima quæque appetere. Tyrannica hæc passio est, & nonnunquam etiam viros eximios perturbat. Quod autem hic dominus, magistratum non prohibuerit ecclesiasticum, verbis eius, & exemplo probatur. Exemplum enim proposuit se ipsum. Ego in medio vestrum sum, tanquam qui ministrat. Constat ergo quod quanuis omnium maxime se humiliauerit, supremus tamen fuit ecclesiæ prælatus: & caput: & licet ministrauerit eis magister tamen fuit eorum, & dominus. Docemur hic quod si quis in potestate sit constitutus non ideo superbiat sed subditis inseruiat maxime quod ad officij sui rationem pertinet. Non ergo præsidentem extollat eius dignitas, ne ab humilitatis beatitudine corruat. Habeat ob oculos semper rationem quam Deo redditurus est omnium subditorum, & sic vitam aget timore, & humilitate, expectans quotidie arctum & rectum iudicium Dei. At principes mundi, prælati, nunc adorari volunt à suis, magnificis titulis honorari, diuina nomina vsurpare & vocari patres patriæ. Sed væ quia interdum dominantur in malum suum, vt ait Salomon: & condunt leges in eorum commodum, contra quos Esaias ait.
Væ qui condunt leges iniquas. Talem quoque com- Esa. 10.
minationem dedit olim Deus Ioachim filio Iosiæ re- Iere. 22.
gis Iuda. Hæc principes mundi faciunt, tu vero qui Christianus es, humiliare. humilitas enim vera ministerium pluriū est. Sicut enim, qui pluribus ministrat vulneratis abstergens cuilibet vulnerum saniem, nō sumit ex ministerio illo causam elationis: sic multo minus cui commissæ sunt curæ fraternorum languorum, vt omnium minister redditurus pro omnibus rationem, humilis esse debet atque solicitus. Scriptū
est enim. Rectorem te posuerunt noli extolli: esto in Eccl. 32.
illis quasi vnus ex eis. Vnde summus pontifex se seruum seruorum appellat. Propter quod, quales oportet vt prælati ecclesiæ sint, subdidit dominus docens eos, & dicens. *Vos autem non sic, sed qui maior est in vobis fiat sicut minor: & qui præcessor est sicut ministrator.* Qui aliquam artem profiteri, & discere vult, conatur prius quærere magistrum in illa arte peritum, quem imitetur: & si recte scribere vult assumit imaginem, vt exemplar intuens, compos euadat. Sic vos ne sitis Gentilium imitatores, quia iniqua gens est, semperque tyrannidi student, nec cognoscunt Deum: non enim vos sicut reges Gentium faciatis: quoniam illi legibus carentes, impijs subiacent moribus: vestrum vero culmen in vera humilitate fundatur & est. Ideo qui sapientior & studiosior est inter vos, præ cæteris humiliorē se præbeat, & tanto sit Deo subiectior & proximis in omni virtute exemplarior, quāto maiorem à Deo adeptus est gratiam & obligatiorem se conspicit ad reddendam altissimo rationem. Propter quod in Ecclesiasti- Eccl. 3.
cō legimus. Quanto maior es humilia te in omnibus & corā Deo inuenies gratiam, Si hoc animo ambitio

si caperēt

si caperent, atque considerarent quod quo magis ad honores & dignitates extolluntur, eô magis ad virtutem sectandam tenentur: non esset tanta cura & solicitudo in illis inuestigandis, præcipue viris ecclesiasticis. Plurimos sub specie virtutis & sanctitatis decipit dæmon suadens ad credendum maius obsequiũ Deo præstaturos vberioraque bona largituros si in prælatos episcopos ve creentur: quod tamen maximum mendacium & falsitas est. Nam honores excæcant, & in dignitatibus constituti, vt prælati, episcopi, atque magnates, minus sibi ipsis dominantur, magisque sunt adstricti ac deuincti. Cum ergo tu liber sis, tuique iuris, non vales ea ad quæ teneris implere: quomodo in maioribus cõstitutus compos adimpletionis euades, cum non plene liber existas? Si enim paruo oneri succumbis: maiori succumbere necesse erit. Qui officio subditi bene non fungitur, nec etiã prælati fungi poterit. Hãc discipulorum ambitionẽ carpit Christus & docet humilitatem, contemptum honorum, & dignitatum: quæ quanuis mala nõ sint tamen non sunt à nobis appetenda, propter periculũ quod ex eis imminere solet. Sic discipulis petentibus primatum respondit Christus. Nescitis quid petatis. Mat. 20. Ambitio hæresis mater est. Difficile enim est ad maximos honores euehi, & cogitationibus ad summa fastigia non attingere. In maximo versaris periculo, si esse prælatus cæterisque præcipere atque præesse vis. Ne Christum crucifixum humilem & abiectum à conspectu abigas, qui cum esset summus sacerdos, rex, & dominus, voluit ad mortem humiliari. Hanc humilitatem docet dicens. *Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui recumbit: Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat* Leges meæ legibus mundi oppositæ sunt in quo qui maior est sedet, & cæteri deseruiunt ei: ego autem qui maior sum in medio vestrum sum tanquam ministrans. Nam in cœna hac lauit pedes discipulorum suorum vt suo exemplo discerent humilitatem: & etiam quã uis scriptum non sit, tamen conijcitur solitum fuisse Iesum in mensa officium ministri exercere frangendo eis panem. Et ex hoc textu habetur solitum fuisse ministrare Apostolis: & ideo dicit in medio vestrum vniuersæ Christi actiones sicut prædicare, miracula facere, & infirmos tangere, ac curare min.strare fuerunt. Ex his verbis dominus concludere intendit, illum aptiorem ad gradum pontificalem obtinendum & in loco Christi succedendum, esse: qui maiora virtutis humilitatis fundamenta iecerit: nam ad medelam nostri appetitus voluit supremus dominus à maiestatis suæ cacumine descendere, humilisque in terra fieri: ipso opere ostendens, quam merito homo humiliari atque deijci debeat eius vestigia sequens.

¶ Hanc tam eximiam humilitatis doctrinam, Christus iamiam moriturus dedit, vt magis humilitatem commendaret: nam quæ amici nostri cum peregrè proficisci volunt vltimis verbis nobis indicant, semper fortius memorię hærent. Admonendi etiam sunt à suis parentibus quando eis mors appropinquat. Sic Gen. 46. Iacob fecisse filijs suis scriptura docet. Audite filij Iacob, &c. Sic & Ioseph in capite vltimo libri Geneseos. Hoc etiam Dauid quando morti appropinquãs 3. Reg. 1. monuit filium suum Salomonem regni successorem & præcepit vt legem Dei custodiret, & cerimonias legis seruaret. Hoc idem Tobias fecit, cum cogitauit prope esse finem obitus sui atque diem: multa præcepta, & consilia filio suo Tobiæ dedit, &c. Igitur Tob. 4. dominus discipulos suos ad pacem, concordiam, & vnitatem perducere conatur, simulque ad humilitatem propter eorum vocationem: & quod ipsos omnes facturus esset reges dicens. *Vos autem estis qui permansistis mecum in tentationibus meis.* Idest considerate tanti temporis laborem perseuerando mecum, qui patiens & humilis fui in tentationibus meis: quia Luc. 4. Nazareitæ voluerunt me præcipitare, & lapidare Iudæi: & hinc perpendite quod non oportet vos esse Ioan. 8. & 10. ambitiosos. Commendat etiam hic dominus Apostolos de perseuerantia. Bonus est ille amicus, qui in tentatione perseuerat: boni amici est nõ peccare propter amicum: & libenter pœnas ferre propter ipsum. Multos inuenies qui propter te committent multa peccata: qui si te viderint indigentem, nec vnum obulum darent. Adam non fuit bonus amicus erga coniugem suam: qui voluit peccare propter ipsam, & tamen noluit pœnas subire propter eam, sed iniecit illi culpam dicens. Mulier quam dedisti mihi, Gen. 3. &c. Bonus autem amicus in tentationibus dignoscitur: quia sublevare adiuuat pœnas atque onera amici tribulati, & afflicti. Sic Apostoli quando Christus loquutus est de manducatione sui corporis, & multi scandalizati in his verbis abierunt, ipsi cum eo perseuerauerunt. Hinc liquet non esse satis bene incipere nisi perseueres in bono incepto. Iudas etiam incepit, & non perseuerauit. Ideo dominus. Qui perseue- Ioan. 6. rauerit vsque in finem, hic saluus erit. Quæ perse- Mat. 10. uerantia alio nomine constãtia vocatur: robur quoddam, & fortitudo mentis cunctarumque (vt ita dixerim) est columna virtutum: nam cum primo illa labitur corruunt omnia animæ bona. Quia ergo immoti, firmiter & inconcussi permanserunt Apostoli in tentationibus Christi, facti sunt columnæ totius ecclesiæ: sicut & Paulus cognouit quando ad Galatas scripsit qui videbantur esse columnæ. Vnde Da- Gala. 2. uid. Ego cõfirmaui columnas eius, Hoc est, Aposto- Psal. 74. los, ecclesiæ columnas in terra. Et quia fortiter persisterunt sicut columnæ tantam apud Deũ inuenerunt dignitatem: iuxta illud Iacob, Beatus vir qui suffert Iaco. 1. tentationem, quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam vitæ. Quod autem dicit permansistis in tentationibus meis, non tantum de tẽtationibus Christi accipiendum est sed etiam de tentationibus ipsorum Apostolorum: nam tentationes Apostolorum ipsius Christi erãt, iuxta illud. Qui tãgit vos, tãgit pupillã Zacha. 1. oculi mei. Et dominus Saulo persequutori. Saul cur Act. 9. me persequeris? Cui affine est quod dominus promittit quicquid minimo ex suis impendatur, id sibi impẽ Mat. 25. sum agnoscat. ¶ Aduerte quod discipuli non solum cum Christo perseuerarunt sed dicit hic quod perseuerauerũt in tentationibus suis. Multos habet Christus socios resurrectionis, & gaudij: paucos tamẽ habet socios passionis: & crucis. Etiam tu cũ Christus tibi indulget, solatijsque spiritualibus afficit te, orationi atque contẽplationi vacas, & beatam vitam agis: si tamen cõtingat Deum tibi deficere atque deesse, nec tibi sicut antea solacijs spiritualibus presto sit, statim gradũ reuocas, & mũdo studes nec nõ rebus quibus iã terga dederas. Propter quam causam quã plurimi

rimi sunt qui incipiunt, pauci vero, qui nunquam ab incepto desistunt: nã perpauci sunt qui nudi, omnique indulgentia destituti tam temporali, quam spirituali, Christum destitutum & in cruce pendentem amplecti volunt. Sunt sibi ipsis amici, nec vitã absq; proprio solatio agere nesciũt: quibus cum ob oculos spirituale solatium datur, eorumque gustui plus dulcedinis infert quam temporale, hoc pro illo commutant. Deficientibus autem spiritualibus donis ad mũdum redeunt: quia non satiantur Christo vnicoque essentiali amore Dei: sed etiam volunt propria dona, & delicias amplecti. In quibus omnibus referunt se mercenarios esse atque seruos, non autem amicos: quandoquidem plus Dei donis reuerentur quam ipsi Deo donanti, quo solo satiari deberent. Quando dona desunt, & munera, quis verus amicus sit dignoscitur: perseuerantia etiam in tentatione indicat quis fidelis falsus ve sit. Et quoniam perseuerantia est, quæ meretur & cõsequitur præmium: ideo ait Apostolis. *Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum.* Regnum se eis paratum dominus pollicetur

Mat. 20. non temporale, quale ipsi sperabant: & iam antea mater Zebedæi petierat: siquidem regnum eius non est

Ioan. 19. de hoc mundo: sed tale regnum ait se eis disponere, quale sibi paratum fuerit à patre suo, vita nimirum

Mat. 6. æterna: quæ vt ei secundum humanitatem est parata, ita vere regnum est iuxta illud quod petimus quotidie, adueniat regnum tuum. Et sic beati omnes reges

Apoc. 1. sunt coronati à Christo in æternum, sicut ipsi confitentur apud Ioannem. Quia ipse dilexit nos, & lauit nos in sanguine suo à peccatis nostris, & fecit nos regnum, &c. Nec tamen hoc perfecto modo intelligendum est, sed per imitationem. Multo enim inferiores

2. Tim. 4. sunt Apostoli in gloria & corona felicitatis æternæ. Vnde & Paulus certus erat, coronam inde se reportaturum quando dicebat. Reposita est mihi corona iustitię: quam reddet mihi dominus in illa die iustus iu

Ioan. 14. dex. Hinc liquet verba illa Christi eadem esse cum eis quæ deinceps dixit ad eos. Vado parare vobis locum. Nam & locus ille regnum erat teste sapiẽte, qui ait. Accipiens regnum decoris & diadema spei de ma

Sap. 5. nu domini. Præterea hoc etiam referri potest ad personam filij, & tunc est sensus. Sicut Deus pater disposuit mihi regnum per naturam: ita ego dispono vobis regnum per gratiam. Adhuc amplius declarat dominus gaudia quæ sunt habituri, & ait. *Vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo.* Hoc etiam non secundum rudem, & crudum sensum intelligendum est quasi multum cibi & potus sit in illo regno

Mat. 22. cœlorum. Conuersatio enim cœli angelica est: & ibi erimus sicut Angeli Dei. Paulus quoque manifeste

Rom. 4. testatur quia regnum Dei non est esca & potus. Ideo mensa hæc erit illa cœlestis beatitudo: vbi cum electi contemplantur essentiam Dei in sua maiestate ipsam quę summe diligãt, sic deinde satiabuntur: quoniam animæ illæ secundum omnes suas vires gaudio voluptatis perfundentur: quod & Dauid agnouit dicens.

Psal. 16. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Tunc habebit satietatem: quam cum habebis nemo tollet à te: cuius comparatione omnis lætitia tristitia est, omnis suauitas dolor, omnis dulcedo amaritudo: omnia quæ delectationem inferre possunt, molesta sunt. Hoc est quod de edendo & de bibendo dixit dominus: quod habebunt quicquid delectare potest, & satiabuntur, ita vt nihil possint appetere quod non inueniant & habentes possideant. Insuper adhuc adiungit dominus dicens. *Vt sedeatis super thronos.* His verbis ostendit Christus sanctos non solum regni Christi sed gloriæ participes futuros. Si enim compatiamur, & conregnabimus. Quis secularis honor huic comparari potest? Quid enim excellentius quam sedere cũ Chri 1. Cor. 9.

sto præsidere cum ipso, ac necdum homines sed & Luc. 13.

Angelos iudicare? Nolite ergo timere pusillus grex: quia complacuit patri vestro dare vobis regnum. Infelices filij Adæ, qui nunc præsidere & iudicare volunt: qui gloriam adinuicem accipiunt: & gloriam quæ à Deo est non quærunt. Quid autem fiet? Trans Ioan. 5.

siui, & ecce iam non erat. Caueant qui primas cathe Psal. 36.

dras amant, ne contingat carere secundis: & qui pri Luc. 14.

mos accubitus nunc eligunt incipiãt cum rubore nouissimum locum tenere. Nam omnis qui se exaltat humiliabitur. Sequitur. *Iudicantes duodecim tribus Israel.* En aliud præmium, lætabitur enim iustus cũ viderit vindictam. An non ingens gaudium videre se à damnatione securum: in qua aduersarij iacẽt per Psal. 57.

petuo cruciandi? Quomodo autem iudicabunt filios Israel? Nempe sicut regina Sabba, & Niniuitæ condemnabunt eosdem. Sic Apostoli condemnabunt filios Israel: quia de eadem stirpe geniti, eiusdem legis periti, eisdem beneficijs & miraculis prouocati: tamẽ 3. Reg. 10.

nulla ratione adduci potuerunt, vt crederent, cum vos idiotæ sequuti sitis me & fuistis mecum permanentes in tentationibus meis. Pręterea sicut nunc cũ Christo dominantur electi in medio inimicorum: ita tunc cum Christo dominabũtur super inimicos suos Psal. 109.

ac ipsos iudicabunt. Perpende autem quod hæc verba quanuis præcipue ad Apostolos spectent, nihilominus tamen ad omnes sanctos, qui mundi gloriam & diuitias contempserunt propter Christum etiam competunt. *Ait autem dominus Simoni, Simon ecce Satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te ne deficiat fides tua. Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Quia Petrus feruentior erat cæteris & principalior, ad Petrum dirigit Christus suum sermonem, Satanas iam sentit quod vestra prædicatione regnum eius destruetur, quam ipse eradicare vult, vt in sua tyrannide conseruetur si poterit. Et cum cepit Iudam vires assumpsit, ità vt vellet sicuti ad se tulit & lucratus est filium illum perditionis, & vos ipsos adducere vt pœniteat sequutos fuisse me, & meam doctrinam, & conuincamini credere fieri nullo modo posse, hominem à proprio discipulo venditum, tamque miseris acceptum modis, filium esse Dei, vt ex fidelibus infideles fiatis. Attamen non euadet voti compos: quia ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua. Propter quod mihi gratiam referre debes: nam vt inimicus potens est, omnibusque viribus sempernititur & conatur, etiam te ipsum superasset & euinceret, nisi ego in quantum homo qui minor patre sum pro te non orassem, cuius auxilio tu & sodales tui estis amici mihi atque fideles. Et hanc à me audi & accipe doctrinam, quod sicut ego te in hac tribulatione adiuui, sic & tu cum sis potens & fortis meo auxilio, confirma, robora, adiuua consule fratribus tuis, qui subditi tui sunt: quia quod ego tecũ

ego tecum feci, æquum & iustum est te cum alijs facere. ¶ Expende quomodo Christus miscuit vinum cum oleo, & dulci amarum admiscet: ita quod non semper molestia nec semper iucunda loquitur suis: quia hæc vita ex contrarijs & prosperis, ex dulcibus & amaris aspersa est. Carpsit Apostolos propter ambitionem: & statim laudat, cõmendat, exaltat, dicens qualiter in laboribus, tentationibusque permanserũt & se eis regnum cœlorum largiturum, quo maximo illos gaudio affecit, & consolatus est. Ne aũt ipsi ob hæc nimium exaltarentur incipit eos humiliare referens tẽtationes quibus erant obsessi, tot adeoque eminentes, vt auxilio speciali Dei, & maximo egerent, quale erat pro ipsis Christum Iesum orare ad patrem. ¶ Præterea locus iste vbi hic Christus ait Petro, Ego rogaui pro te vt non deficiat fides tua, exponitur, vt hic Christus pollicitus fuerit fidem ecclesiæ Romanæ, cuius pontifex Petrus fuit, nunquam defuturam & recte quidem quia fides Romanæ ecclesiæ, quam in ea Petrus plantauit vsque in finem seculi durabit. Bene potest Petri nauicula fluctibus persequutionum hæreticorum angi, & concuti: nunquam tamen corruet aut subuertetur. Portæ enim inferi non præualebunt aduersus eam. Hoc enim verbum nõ dixit Christus Petro tanquã personæ priuatæ: quia Petrus peccauit post hæc verba & fides in eo defecit, & multi
Mat.16. pontifices Romani errauerũt sicut Marcellinus qui idolis sacrificauit, & Liberius papa qui Arrianis consensit, & Anastasius quoque secundus propter hæresis crimen repudiatus fuit ab ecclesia: & alij etiam plurimi contra catholicam fidem tenuerunt, vt Ioannes vigesimus secundus qui asseruit, quod animæ sanctorum non videbunt Deum vsque ad vltimum seculi diem, & quod filius Dei sit maior patre & Spiritu sancto, & plures alios habuit errores. Sed in quantum est caput ecclesiæ nullatenus errare potest & tũc est caput ecclesię, cum facit quod in se est, nempe cũ consilio cardinalium & doctissimorum virorum de finiendo, vbi errare nõ potest. Ecclesia enim Antiochena, Alexãdrina, & Constantinopolitana, sępe defecerũt à fide, nunquã tamẽ ecclesia Romana defecit quia Christus ait Petro. Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua. Hinc discimus tentationẽ vtilem esse. Sic Christus, sic eius discipuli tentati sunt & denique omnes electi tentationes sunt passi. Tẽtatio enim multum prodest electis, videlicet vt propriam infirmitatem agnoscant, Deum feruentius inuocent cautiores resurgant, & alijs cõpati discant, sicque coronam gloriæ adipiscantur. Hinc in ecclesiastico habetur. Qui non est tentatus, quid scit? Et Iacobus, Beatus vir qui suffert tentationem, &c. ¶ Discimus secũ-
Eccl.34. Iaco.1. do ex hac Christi oratione pro Petro, neminem suis viribus posse aduersus Satanæ malitiam: nisi Christi
2.Cor.12. præsidio fulciatur. Sic Paulo qui maximam tentationẽ patiebatur dixit dominus. Sufficit tibi gratia mea. Ex quo discimus nihil nobis, sed gratiæ Dei adscribamus. Ideoque Apostolus postquam multa præclara
1.Cor.15. narrauerat quæ gessit addidit. Nõ ego, sed gratia Dei mecum. Propter quod nihil habes vnde glorieris: sed pro omnibus, vt fidelis Christi, seruus Deo gratias age: cuius ope, & auxilio vincis, atque omnia bona facis. ¶ Tertio quanto odio prosequatur ille Satanas hominum genus, & eos maxime homines quos singulari quodam modo Christus ad se perducere conatur, quosque Christus ad propagandum suum euangeliũ præcipuè selegit. Illos qui chariores Deo sunt fortius tentat, hoc idem facit hic cũ Apostolis: itidem eos qui Deo dicat. sunt similiter tentat: Angelus Raphael Tobiæ dixit. Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, vt tentatio probaret te, quarto q Christus electos Tob.12. suos subinde labi patiatur, vt suæ infirmitatis cõscij, ac memores erga alios ad misericordiam sint faciliores. Ideo Petro dixit. *Tu conuersus confirma fratres tuos.* Ac si diceret. Sicut tu à me specialem misericordiam consequeris, & post lapsum erigeris, & firmaberis: sic tu conuersus perfectè misericordiam impende proximis tuis, robora, ac subleua eos. Vnde hæc fuit præcipua causa cur Christus futurum ecclesiæ suæ pastorem cæteris electis Apostolis grauius labi permisit: vt in propria fragilitate culpa, & pijssima reparatione disceret quomodo alijs compateretur ac subueniret. De ipso quoque Saluatore nostro Paulus ait. Non habemus pontificem, qui non possit compati Hebre.4. infirmitatibus nostris tentatum per omnia, &c. Sed procedamus. *Qui dixit ei.* Petrus scilicet cum quo dominus loquebatur respondit nõ metuẽs à tẽtatore deuinci, aut propria fragilitate succumbere. *Domine tecum paratus sum, & in carcerem & in mortem ire.* Ex feruore dilectionis hoc dixit: quamuis indiscrete loquutus sit: nimium de sua virtute confidens. Magnifica quidem hæc verba fuerunt: sed sine prudentia. Phi.2. Non enim decet hominem plus æquo confidere: sed in Deum qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate. Nota quanta sit Christi charitas erga Petrum, quod pro huius constantia patrem cœlestem peculiariter orauit. Imo obseruandum quantus Rom.8. sit Christi erga omne genus humanum amor: qui & adhuc non cessat pro nobis patrem interpellare, donec nos ad se receperit. Sed singula verba discutiamus. Domine inquit. Si dominus tuus est ò Petre cũr illum mendacij arguis? cur preces illius reijcis, ac si illarum non egeas? Paratus sum inquit tecũ & in carcerem & in mortem ire. Paratus erat Petrus & sic secum constituerat: vt verba sonant: sed vt verbis adderet facta, in se nõ habebat. Paratus erat cũ extra omne periculum esset: sed vt postea audiemus cũ necessitas postulauit non expectauit donec vẽtum esset ad carcerem, vel ad mortẽ: sed vnius mulieris voce sic concussus est, vt statim dominum abnegaret. Rursus aduertẽdum, quod hoc quod Petrus dixit falsum fuit materialiter quia aliter accidit: non tamen formaliter, quia sicut dicebat ità intendebat. Mentiri quippe formaliter est contra mentem ire, seu cum intentione fallendi: vel scienter falsum profari. *Et ille dixit.* Reprimendo incautam Petri loquutionem. *Non cantabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me.* Hinc discimus, quo magis in fidei ardore confisi fuerimus, eo plus exilitatem & imbecillitatem carnis timeamus. Obserua autem quod hoc verbum domini de Petri negatione fusius explicuit Diuus Marcus, quam cæteri euangelistæ. Ex cuius Mar.14. verbis constat quod cum primo Petrus Christum negauit, statim gallus cecinit: & priusquam secũda vice gallus cãtaret, bis iterũ negauit. Et sic tres Apostoli Petri negationes inceperunt ante primi galli cãtum, & finierunt ante secundi galli cantum. Et quamuis

hic Lucas dicat quod dominus dixit Petro, non cantabit hodie gallus donec ter abneges nosse me, intelligédũ est de principio trium negationum: ita quod cum dixit, non cãtabit gallus donec ter abneges nosse me, idem est acsi diceret. Antequam gallus cãtet, me ter abnegare incipies? Quod beat⁹ Marcus clarius cæteris scripsit dicens. Prius quam gallus vocem bis dederit ter me es negaturus: & sic contigit, nam ante quam secundo caneret, ter Christum complete negauit. ¶ Aduerte permisisse Deum Petrum cadere à sua præsumptuosa firmitate, vt Christum negaret, primo ne aliquis sibi multum tribuat, & confidat. Secundo vt vnusquisque Christo potius quam proprio iudicio fidem adhibeat. Tertio ad reprimendam, & domandam imprudentem audaciam. Quarto vt cæteri omnes Petri casu edocerentur non proprijs viribus confidere: considerantes quam parui sit momenti humana fragilitas quantique ponderis & valoris sit verbũ quod procedit ab ore diuinæ veritatis. Quinto vt beatus Petrus & cæteri prælati experientia nossent, & discerent qualiter debeant subditorum suorum compati cum peccauerint. Præterea solent hic dialectici capita confringere, & disputare, an ad præteritũ sit potentia, & vtrum Petrus potuerit non negare postquã Christus ei dixit, ter me negabis stando in illo medio tempore postquam Christus hæc prædixit antequã caperetur. Sed ne his immorer quia res est ad scholas pertinens vbi hæc quæstio est trita, breuiter respondemus, quod Petrus poterat non negare, nã præsciẽtia Dei non ponit necessitatem rebus, & Petrus liberum habebat arbitriũ, & eligere poterat quicquid voluisset: nam si necessario negauit, ita quod eligere oppositum non poterat tunc non peccasset negando: nam (vt Augustinus ait) peccatum adeò est voluntarium, quod si non est voluntarium non est peccatũ. *Aug. 3. de lib. arbi.* Itaque poterat non negare quod si fecisset, nunquam Christus dixisset, ter me negabis: quia nõ negauit Petrus quia Christus dixit, ter me negabis: sed econtra ideo Christus dixit ter me negabis, quia Petrus erat negaturus: ꝙ si non esset negaturus, nunquam Christus tale dixisset. Prophetia enim non est causa facti: sed per oppositum factum est causa prophetiæ. Cum enim in Deo nihil est futurum aut præteritum quia omnia illi sunt præsentia, præsens erat Christo Petri negatio, ideoque dixit quod esset illũ negaturus: quia certum erat illum negandum. Sed de his satis. Iã quę sequuntur videamus. *Et dixit eis. Quando misi vos sine sacculo & pera, & calceamentis nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt. Nihil.* Memoria diuinæ potentiæ satis lenire potest exempla infirmitatis humanæ. Ideo Christus adducit in memoriam Apostolis quomodo eis prouidit in necessarijs, & amputauit & defendit: vt spem suam in illo collocent & animẽtur hac cõfidentia ad tolerandũ quãcũque tribulationem & aduersitatem: siquidem iam instabat tempus quo percutiẽdus erat pastor & oues dispergẽdæ. Dicit itaque: Quando misi vos prædicare Iudæis per diuersa, præcipiens vobis ire, sine alimẽtis & pecunijs, vt in solo Deo esset spes vestra, nec exteriora adminicula portaretis vobiscũ, nudis pedibus incedẽtes, sicut ego incedo, insignũ cõtemptus mũdi, nũquid defuit necessariũ victui? Respõderũt quod nihil defuit. *Zacha. 13.* Christus enim cõcessit Apostolis vt alimẽta susciperẽt ab his, quibus euangelizabãt: à quibus cõpetentia vitæ susceperũt. ¶ Vide hinc quomodo sequentibus Saluatorẽ nihil deest. Sic Dauid, dominus regit me & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. *Psal. 22.* Hęc mũdi principes atque potẽtes dicere nõ poterũt. Siquidẽ quo potiorem gradum celsitudinis habẽt, eo pluribus indigent: est illis maior honos seruãdus, ampliorẽ domum cui cõsulãt. Solus Christi seruus proferre potest, nihil sibi deesse: nã qui Deum possidet, omnia vtiq; possidet. Solus ille, qui à Deo nutritur & pascitur refectus viuit atque contentus: non enim permittet Deus seruos suos fame perire. Non defuit Heliæ victus cũ esset in deserto, cui corui necessaria suppeditabant: & tempore famis iussit Deus viduæ Sareptanæ vt eum aleret: & Apostoli hic nihil eis defuisse responderunt. *3. Reg. 17.* Sed audiamus: quid eis vltra Christus dicat. *Dixit ergo eis. Sed nunc qui habet sacculum tollat, similiter & peram: & qui non habet vendat tunicam suam, & emat gladium.* Apostoli priusquã à Christo vocarentur quilibet sibi solito munere vtebatur, eorũ vero plures piscatoriã artẽ exercentes vitã agebant. Sed cũ Christus ad Apostolatum vocauit hæc omnia missa facere præcepit, & sic de prædicatione viuebant: quia hospites & populi quibus verbũ Dei annũtiabant, eis ministrabant alimẽta, adeo vt nihil deesset de cõgrua sustentatione ad vitã ducendã. *Mat. 4.* Cũ autẽ Christi passio appropinquaret, omnes in ipso scãdalizati sunt: vnde paucis illis diebus quousque resurrectioni fides esset adhibita, nõ licebat aut expediebat Apostolis gentibus prædicare, hominẽ crucifixũ in medio duorũ latronũ, esse Mesiã in lege promissum. Ideoq; cessandũ erat illis à prædicatione, & propter eãdẽ causam oportebat, vt sibi succurrerẽt quandoquidẽ de illo remedio iam actũ erat, iterũ sacculũ & perã capere, & ad solita piscandi munera redire. Ideo postquã dixit nũquid aliquid defuit vobis, & ipsi respõderũt, nihil: statim addidit. Sed nũc qui habet sacculũ tollat similiter & perã. Hoc est. Vsque ad huc, quãdo totus mũdus me sequebatur & honorem deferebat, miracula mea atq; doctrinã intuẽs, vobis omnia suppeditabat necessaria & alimẽtis cõgruis prosequebatur, & hoc quia mei discipuli eratis: modo tamẽ quando tẽpus passionis meæ instat, & qui me commẽdare, & laudare solebãt iã detrahũt, opus erit vobis proprio labore, & industria aliterq; sustẽtari: quia tẽpore hoc cessabit prædicatio qua mediãte necessarijs abũdabatis. Itaq; ciuili modo, & iure viuite quia iã nõ est tẽpus euãgelico negotio incũbere. Ideoque arma parate, & qui nõ habet gladiũ vẽdat tunicã, & emat illũ. Quia licitũ est patri familias rẽ domesticã defendere, pugnare pro iustitia, pro patria, & etiã se ipsum defendere: quia vim vi repellere licet. Quod autẽ discipuli ad officia præterita redierint ex euangelica patet historia vbi piscãtes eos Christus inuenit post resurrectionẽ ad mare Tiberiadis, ꝙ nõ fecerunt cũ euãgeliũ prædicabãt. *Ioan. 21.* Hic videtur sensus germanus huius literę. ¶ Vide quã prouidus sit Deus, & quo modo omnibus ꝓuideat cũ mortuus esset Ioseph creuerũt filij Israel, ꝙ scriptura nõ dicit de eis viuẽte Ioseph. Quando erãt pauci, erat illis in adiutoriũ Ioseph & poterat illos defendere: quibus & auxiliũ præstabat. *Exo. 1.* Sed postquã mortuus est defecit eis fauor, & defensio, creuerũtq; filij Israel: ita quod ipsi se poterant defendes

defendere, iuuare viribus suis, & multitudine, quia creuerunt nimis, fortitudine poterantque se protegere. Sic etiam cum filij isti Israel ambulabant in deser-
Exo. 16. tú, & quando eis defuit farina AEgypti, sustentauit illos Deus manna de cælo: sed quando ingressi sunt terram promissionis, vbi cibi erant terræ, manna de-
Iosue. 5. fecit, quia sine illo poterant sustẽtari &c. Admonet etiam locus iste quod licita sit defensio sui ipsius moderata, etiam amicorum, & suarum rerum. Imo licitum est hominem occidere in defensionẽ sui, & suarum rerum: & in bello iusto, atque etiam pro iustitia cum quis rector, iudex, aut magistratus habet officium, impios morti damnandi. Docet etiam apostolos habere animũ præparatum ad sui magistri defensionem, ex zelo amoris atque iustitiæ. Denique admonet per gladiorum præsentiam non defuisse discipulis suis facultatem resistendi hostibus. Sed ad literam. Causa autem cur dederit eis licentiam portandi peram sacculum, gladios, & dispensauerit nunc cum eis, subdidit dicens. *Dico enim vobis quoniam adhuc hoc ꝙ scriptum est oportet impleri in me, & cum iniquis reputatus est. Etenim ea quæ sunt de me finem habent.* Ac si diceret. Leges mutandæ sunt dum necessitas exigit: ideo nunc aliter vobis viuẽdum est: quia tempus instat, in quo illud quod Esaias de me propheta-
Esa. 54. uit dicens, & cum iniquis reputatus est, oporteat adimpleri in me. Oportet inquam necessitate conditionata. Quapropter non est nunc tempus, vt eatis & Euangelium prædicetis. Nam Christus post verba hæc in ipsa nocte captus est tanquam latro, & die sequenti inter latrones suspensus. Ea enim quæ sunt de me, idest quæ prophetæ prædixerunt de me, nunc complebuntur. Mors enim mea, dolores, angustiæ, passio, & tristitia, cito finientur: nam post tres dies resurgam, immortalis, & impassibilis in perpetuum regnaturus. ¶ Animaduerte, quo modo ea quæ de Christo tormenta dicuntur finem habẽt. (Bonorum & eorum qui pro Christo patiuntur, labores finiri debent. Peccatorum autem tormenta in æternum durant. Sic ille beatus martyr Machabæus Anthiocho
2. Mac. 7. tyranno dixit. Fratres mei modico nunc dolore sustentato sub testamento æternæ vitæ effecti sunt: tu vero iudicio Dei iustas superbiæ tuæ pœnas exolues iustorum labores in hac vita breues sunt, & tandem postea præmiũ est æternum, & econuerso impij gloria etiam breuis est, quę statim cadit, & euanescit. Vn-
Psal. 36. de Psalmista ait. Vidi impiũ exaltatum super cedros Libani, transiui, & ecce iam non erat. Hoc exclamat
Baruch. 3. Baruch. Vbi sunt principes gentium, & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terrã? Qui ludũt. &c. Exterminati sunt, & ad inferos descenderunt: & alij loco eorum surrexerunt. Tota mundi gloria deuenit in perpetuum cruciatum: totus autem Christi labor, & seruorum, in gloriam, & requiem perennem, quæ nunquam habebit finem. ¶ Ne ergo timeas, huius vitæ labores, & pericula: nam ꝙ cito labitur nomẽ laboris retinere nõ potest, nec est vere labor ille qui cum vita simul perit. Illi autem erunt, & qui tibi metum debent incutere, qui in æternum durant, cuiusmodi sunt inferni cruciatus. Plurimi tamen sunt qui, quod nullo modo timendum est, timent, videlicet huius sęculi afflictiones, & angustias: non verentur tamẽ quod vereri deberent. pœnam, scilicet æter-

nam, & permanentẽ. Qui timet pruinam (ait Iob) su- Iob. 6.
per eum veniet nix. Hæc ergo Christi verba apprimè memoriæ fige, & cum in infirmitatem seu persequutionem incideris, vires assume animumque tibi adde & intuere gloriam quam tibi Deus concedet, & quę te expectat repetesq; in interiori cordis hæc Christi verba. Etenim ea quæ sunt de me finem habent. Sequitur. *At illi dixerunt. Domine, ecce duo gladij hic. At ille dixit. Satis est.* Tãtus inuasit timor discipulos audiẽtes Christum quod inter iniquos esset reputandus, quibus licet iam dixerat, vt tollerent sacculũ & peram: nihilominus maximo tremore quo premebantur obliti sunt, nulliusque alterius rei meminerũt præterquam armorum. Ideoque de solis gladijs tractauerunt, & positis duobus dixerunt. Ecce duo gladij hic. Duos gladios in promptu habemus parati ad tuam defensionem. Parum armati sumus, cum nos omnes non nisi duos tãtum gladios habeamus. Quo nam pacto nos his armis defendere poterimus? Non indigebat Christus armis, siquidem propria voluntate patiebatur: quæ tamen si capere velet, magna nimis & fortia in sua diuinitate habebat, cuius vi atque virtute posset in instãti omnes inimicos annihilare: ideoque respõdit. Satis est. Noluit tunc Christus dominus mysterium suæ sacratissimæ passionis eis plus adaperire, quia nondum discipuli erant tanti capaces sacramenti: & sic cum cognosceret eos non illum intellexisse, simulat dicens, satis est: haud significãs, ipsum illis, aut alijs armis non egere, sed tantum Sathanam, & mortem vincere sufferẽs, tacens, atque patiens: his ergo armis tyrãnum, armatum fortem qui nos opprimebat, & captiuos tenebat, erat victurus: non armis materialibus quæ ab apostolis offerebantur. ¶ Multi in hoc loco interpretantur istos duos gladios, de spiritualibus ecclesiæ gladijs, ecclesiastico scilicet, & sæculari: & alij de verbo Dei, sed quia hęc non sunt ad rem: ne immoremur in increpatione expositionis adeo huic loco dissonæ, & tortæ, transeamus ad ea quæ in contextu sequũtur. *Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem oliuarum. Sequuti sunt autem illum & discipuli.* Assueuerat totum diẽ consumere Christus, populo prædicãdo, & infirmos sanando, nocte vero in mõtem Oliueti proficisci qui parum à ciuitate distabat: & ibi erat pernoctans in oratione. Abijt vt preces funderet: vtque Iudas eum inuenire posset, qui recte nouerat locum illum, siquidem sæpe alias in eo cum Christo fuerat. In hoc datur intelligi se sponte mori, quandoquidem locum iniquo Iudæ notissimum elegit, vt sic inuentus, & captus, pro nobis pateretur. ¶ Nota etiam quod in mon-
tem oliuarum iam iam moriturus vadit: nam secun- Tit. 3.
dum suam misericordiam saluos nos fecit. Misericordia enim per oliuam designatur. Docet etiã vt is qui eucharistiam accipit, non illico ad negotia sæcularia se conuertat: sed ad solitudinem accedat orationis, & contemplationis, orans, & psallens. Denique docet quod quando orare voluerimus recedamus in locum abditum sicut Christus fecit: cum ciuitatem omiserit, & in montem oraturus venerit. Sed historiã prosequamur. ¶ Abijt inquam in montem oliuarum: & vt Ioannes inquit trans torrentem Cedron, qui est
trans vallem Iosaphat, & inter Hierusalẽ & montem Ioan. 18.
Oliueti, iuxta Gethsemani: & hortum est ingressus.

Vade & tu cum illo: ne deseras, ne ipse te deserat. Contemplare ergo Deum tuũ in illa noctis caligine, mortem timentem vt homo verus: tremens, & à pauperibus discipulis, & absque vllo solatio, deductus, in montem, incedit: deduc ergo tu eum in hoc itinere. Memento homo quoniam in horto lapsus es, & in hortum te quæsitum Christus vadit. Et propter amorem quo te prosequitur, tristis est quia te deiectum videt, ideo tristis incedens te quęrit: nam amatum, dolore emitur & quæritur. Vide quantum te dilexit siquidẽ tanta tristitia premitur, vt te inueniat, quod dicat. Tristis est anima mea vsque ad mortem. Intensiue quantum quis potest in hac vita tristari: & extẽsiue, vsque ad mortem. Interroga ergo anima mea dominum, cur mœstus incedat. Tanta est tristitia quã patitur, vt passione fauces obturare cogat vocemque illis adhærere, vt nec respõdere nec loqui valeat: quare opus erit veniat fidelis eius seruus Dauid qui pro eo respõdeat dicatque in persona Christi. Conturbatus & contristatus: cõturbatus sum in exercitatione mea. A voce (inquit) inimici, a voce quærentis animam meam. Iam ex loco vbi erat, vẽditoris Iudæ vocem audiebat: itidem & Iudæorum conuentionem parantiũ se vt Christũ caperent: iam hoc adeò Christi animã attingit, vt per eius viscera gelida tristitia decurrat. Dic mihi ergo Domine, in hoc dolore atq; tristitia non est qui te sequatur comes? Respõdit Dauid pro eo dicẽs. Sustinui qui simul cõtristaretur, & nõ fuit. Solus adest amicis destitutus. Discipuli qui cũ eo sunt adeò sunt mœsti & victi sõno, vt indigeat quęrere aliquẽ qui in tribulationib⁹ comitetur & affectetur: quæsiuit: sed non inuenit. Forsan dñe deest qui tibi solatium præstet? Consolantem me quæsiui & non inueni. O quam solus Christus relinquitur in tristitijs, angustijs, & passione, ab his qui Christi nomine, magnificantes se, delicijs, risibus & adulationibus operam indulgent, & in quo solo tempus terunt, de memoria eradicantes quæ dominus vt gemitibus æternis eriperet & gloriam sempiternam concederet, pati dignat⁹ est. Vę vobis (inquit ipse) qui ridetis, quia flebitis. Hæc est tristitia, atque metus, quo fuit Iacob concussus ab Esau. Hoc eodem fuit timore pressus Helias ab impia Iezabel. Hic sanctum regẽ Dauid videbis tristem mœstum ac collachrymãtem Hierusalem egredientem a proprio filio coactum capite cooperto, necnõ pedibus nudis incedẽtẽ. Videbis etiã & audies Semei dictũ, In quacunq; hora transieris torrẽtẽ Cedron, scito te moriturum. Videbis serpentem æneum in ipso torrẽte comminutum. ¶ Discamus Christi exẽplo refrænare timores & tristitias & cætera quæ aduersus rationem insurgere sæpe solent, ne animas nostras seducant, sed potius in inferiori eius parte sedentur, sensualitate, scilicet offerente, sicut Christus redemptor noster fecit. Discimus etiam hic suo exemplo nũquam de eius gratia desperare, si forsan aliquãdo in aliquam tristitiam subitã, timorẽ, vel cordis debilitatẽ, inciderimus: cũ seruitu ti atq; amori diuinę maiestatis deditì fuerimus. Hinc etiam discimus nostrorum fratrum misereri, dolereq; de eorum necessitatibus: nam Christus hic non propter se, sed propter nos tristatus est. Discimus etiam Christi domini nostri exemplar intuentes, tristitias, & tribulationes Deo offerre: flexi ad feruẽtem, & deuotam orationem, sicut ipse fecit: nam statim cum dixit, tristis est anima mea vsque ad mortem, oraturus abijt. &c. Sequitur. *Et cum peruenisset ad locum dixit eis. Orate nè intretis in tentationem.* Cœnaculum ex quo Christus redemptor noster profectus est, a loco vbi ipse orauit duo distat milliaria trecentosq; & triginta passus cum alijs septẽ: quoniam pons quidã vnico tantum contenta arcu, quã torrens Cedron interfluit à cœnaculo milliare & nongentos quinquaginta passus recedit, á quo ponte vsque ad locũ vbi Apostoli octo a domino sunt relicti ducẽti intersunt passus: qui itidẽ locus ab alio in quo alij tres sunt manere iussi centum octoginta septem distat, qui tandẽ situsq; in quo Christus orauit iactu solum lapidis cõplectuntur, vt ipse narrat Euangelista. Respice ergo longam viam qua Christus postquam captus, ductus est, tractus, atq; raptatus. Et quod notatu & inspectu dignius est quod a ponte vsq; ad domum Anas quædã interest accliuis via ardua & recta nimis: qua propter magna angustia oppressus ascendit. Dixit ergo eis orate ne intretis, &c. Hoc solummodo octo apostolis dixit: quoniã Iudas iã ab hoc sancto comitatu migrarat: diuũ autẽ Petrũ Iacobum & Ioãnem secũ duxerat. Porro esse tentatos non est malum sed bonum, & meritum administrat: sed esse a tentatione victos est malum: ideoque non dixit orate ne tentemini: sed orate ne intretis in tentationem, ei consentientes: quia tentatio proprias vires non excedit. Docet hic Christus orationem potissimum esse remedium aduersus omnes mundi tentationes. Nam sicut fur clamorem vicinorum qui subuẽturi instanter veniũt audiens fugit: sic orationis clamor Satanam fugere cogit, & sanctos probosque suscitat in auxilium. Sic Dominus in oratione quam docuit dixit vt peteremus. Et ne nos inducas in tentationem. Mirabile antidotum est ad tentationes superandas oratio ipsa. Cum nihil nos sufficiamus, sed sufficientia nostra ex Deo sit nũtiũ ad ipsum mittamus axilium atq; opẽ petentes. Oratio enim quidam nuntius est Deo nostram aperiens indigentiam: secundũ illud prophetę. Intret oratio mea in conspectu tuo. *Et ipse aulsus est ab eis, quantum est iactus lapidis: & positis genibus orabat, dicens.* In quo relucet excellentia orationis Christi: quæ omnes fuit complecta circunstantias, vt perfecta esset. Primo quidem quia erat solitaria: nam cum oratio sit eleuatio mentis in Deum, tunc rectius fit quando qui orat recedit, & separat se a mundi strepitu. Secundo hæc oratio humilis fuit, quia genibus flexis orabat. Videtur hunc apud priscos esse orandi modum præsertim cum erant in aliqua magna tribulatione constituti, vt scilicet se corã domino prosternerent. Sic in Numeris legimus quod proiecerunt se super faciem suam Moses, & Aaron proni in terram, orantes pro aqua. Matthæus & Marcus dicunt quod proiecit se super terram: vt ea quæ retro sunt obliuiscens in anteriora progrediaris, & vt intelligas qua humilitate coram Deo orare debeas. Et in hoc non differt inter Euangelistas, nam cum ter orasset, semel genibus orauit flexis, & iterum in terram pronus. Vel potius omnia simul contigerunt: nam cœpit positis genibus orare, vt noster ait Lucas: quæ autem eius erat delicata, & tenera complexio nec non debilitas ob timorem, & mortis imminentis tristitiã, pronus

Marginal references: Gen. 3. — Mat. 26. — Psal. 54. — Psal. 68. — Luc. 6. — Gen. 32. — 3. Reg. 19. — 2. Reg. 16. — 3. Reg. 2. — 4. Reg. 18. — Matt. 6. — 1. Cor. 3. — Psal. 87. — Num. 20 — Mat. 26. — Mat. 16.

nus in terram cadere coactus est; deficientibus viribus, propter agoniam qua premebatur. O Rex gloriæ, quàm deberent mundi nobiles, & potentes confundi qui tot delicijs, ac mollibus stragulis auro intextis, & sericis genua in templis curuant, imo ęgre ferunt sic genuis flexis preces fundere. Expēde quod Salomon orauit in templo positis genibus. Moses in mōte stans orabat, cum vicit Amalec: & Heliseus vt filium Sūnamitis suscitaret, orās deambulabat: Christus autem omnia isthæc in summam redegit: nam orauit sicut Moses in cruce stans, orauit sicuti Heliseus deambulans quando ter apostolos in hoc horto visit: orauit etiam sicut Salomon genibus, & tandē sicuti Dauid in terram deiectus. Sequere ergo anima mea quando oras hūc orandi modum genua flecten do in terram nudam: in quo significas humilitatem, & obedientiam, quam Deo exhibere debes. Tertio hæc oratio iusta erat & recta: quia propriam voluntatem diuinæ voluntati subiecit. Quarto erat charitate plena: quia sæpe ac sæpius discipulos suos in eius intersititijs visitabat. ¶ Aduerte autē quod dixit quod auulsus est ab eis: quo modo loquēdi ostēditur amor quo Christus suos prosequebatur. Nā hoc verbū auulsus, propriè significat diuellere, sicut quando maxima vi quis aliquam arborem radicitus euellere tētat simul cum ambiente terra. Adeò Christi cor erat stricto nexu amoris vnitum cum apostolis vt fermè viscera dimitens per modum euulsus ab eis recessit. O, magna amoris vis, quæ nec per spatium iactus lapidis seu distantiam absentiam absque dolore patitur. Et tu, ó anima mea à tuo Deo extorris es tot annis: & nihil sentis? nō potes negare quin hoc ex defectu amoris Dei oriatur. Hæc maxima charitas haud tulit recessum semileucę, sed tantum iactum lapidis: vt prælati intelligant manifeste per longum tempus a suis sedibus, & episcopatibus abesse, habere ortum à minima qua præditi sunt charitate, & zelo erga subditorum animas. Præterea à discipulis orationi vacātibus recessit, sed non multum, vt sciant qui orationibus indulgēt Iesum ab ipsis parum distare, vt primo emisso gemitu statim audiantur, & ope iuuentur. Vnde in Psalmo. Clamabit ad me, & ego exaudiā eum. Duxit autem secum Petrum, Iacobum & Ioannem, vt testes adessent humanæ suæ naturæ fragilitatis & tremoris mortis, sicut & antea testes extiterant gloriæ suæ transfigurationis: vt qui gloriam suæ diuinitatis viderant, viderent etiam carnis suæ exilitatem, ac fragilitatem. Non sic nos siquidē excellentiæ propriæ appetitu desideramus nostra bona ab omnium oculis videri celantes quæ defectus speciem habent, vt sic eis imponamus. Orabat autē Dominus in quātum homo: nam secundū humanā naturā minor est patre. Ipsam aūt orationē audiamus. *Pater si vis transfer calicem istum à me.* Pater si possibile est, salua tamen humana redēptione me incolumi manente, vt mors deuincatur & pereat transfer calicem istū à me: experientiam, scilicet, & amaritudinē passionis, quæ mihi modo obijcitur, quamque timeo. Tanquam verus homo mortē refugiebat, & secundum inferiorem portionem renuebat mori, si secundum iustitiā fieri poterat. Iustitia tamen æterni patris statuerat filium eius insontē mori, sicuti hoc nostrę salutis sacramentū ostensum olim fuerat varijs figuris, & scripturis ab eodem patre, à mundi cōstitutione. Hinc ergō sequitur tristitiam mortis angustiamque, necnō passionem, minime Christo domino placere propter se nec propter mortis acerbitatē tanquam finem principaliorē. Quare alia omissa cōsideratione ipsam mortem amplecti renuebat: obedientia tamen patris humanique generis salute quasi cōpulsus æquo animo mortē ipsam oppetere annuebat: veluti ægrotus qui voluntariè potionē amarā gustat non propter ipsam sed vt per ipsam salutē optatam consequatur. Hæc libera voluntas mortē pro Christo sustinendi martyres ipsos ad astra vehit, & gloriosos facit: nam carnis appetitus illud tantum naturaliter desiderat quod delectationē ingerit, vnde si mori martyribus absque vllo dolore contingeret, nō appareret quæ in eo esset meriti causa. Quoniam tamen hanc viuendi voluntatē, atque desiderium Deo subijciunt atque tradunt amplectunturque eius amore ducti, quod viribus tātū naturalibus pulsi refugiunt, ideo donari coronis laudis, & gloriæ merentur. Et hoc est quod dominus in sua oratione prosequitur dicens. *Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.* Non secundum humanā affectionem, sed tuā voluntatem. Hinc apparet quod id quod Christus redemptor noster naturali timore oppressus, qui cōditioni, & fragilitati humanę annectitur, desiderabat: modo ad se cōuersus amplectitur, & confirmat, obediētia cordisq; fortitudine victus. Nam non inquit, pater fiat hoc ꝙ loquor sēcūdū carnis naturalē inclinationē: sed inquit, fiat id propter quod me misisti, redēptionem scilicet humani generis, ob quam ego a tuo excelso sinu in hoc solum descendi. Hoc est quod idem Christus in alio loco euangelij antequam passionis eius tempus immineret, dixit. Non veni facere voluntatem meam: sed voluntatem eius qui misit me. Non volūtatem temporalem secundum carnem: sed illam quæ quidem eadem cū voluntate æterni patris est. Si ergo vnigenitus Dei filius inquit quod voluntas eius non fiat, sed potius patris: quanto maiori iure inobediētes habebimur, atque iudicabimur si proprias sequuti fuerimus voluntates? Ad finem vsque vitæ docuit nos Christus, Dei tantum non nostram exequendam voluntatē, parentum etiam prælatorumque sectandam: eorundē præceptis parentes & obtemperantes. Docemur hinc, si quando voti & orationis ad Deum fusæ compotes non euadere contigerit, voluntati diuinæ conformari, gaudereque voluntatem diuinam adimpleri: quāuis in detrimentū proprij appetitus, & desiderij cedat. Nam sicuti non debemus in periculis, & aduersitatibus proprijs fidere viribus, ne vanitatis amatores, propriæq; fortitudinis præcones esse videamur: sic nec de cęlesti auxilio vnquam diffidendum, ne itidem Dei nostri infallibilis auxiliatoris impotentiam deferre videamur. Aduerte autē quod hic Christus vocauit se filiū Dei naturalem, & non adoptiuū: quia dixit pater mi, & non pater noster, vt quod per Ioannem dixerat manifestaret, ego & pater vnū sumus. Eadem res, eadem essentia, vnus Deus, & vnū posse, minime diuisum. *Apparuit autem illi angelus de cælo confortans illum.* Vt intelligas aliam fuisse istam tribulationē ab ea, quam in deserto passus est, quia ibi angeli non confortauerunt illum, sed ei potius seruierunt: hic tamen adeò fuit ingens debilitas, &

Marginalia: 3. Reg. 8. — Exo. 17. — 4. Reg. 4. — Psal. 90. — Mat. 17. — Ioan. 6. — Ioan. 10. — Matt. 4.

& afflictio qua fuit oppressus vt fuerit coactus à sua creatura confortari. Verum est aliam translationem habere: ei Angelum apparuisse illum exaltantem ac glorificantem. Hoc est fructum passionis annũtiantẽ nec non mirabilem suæ resurrectionis gloriam: per quam omnes Adam filij erant extollendi, & glorificandi. ¶ Præterea Angelus ei apparuit: vt intelligas precem humilitate atque perseuerantia fusam, nunquam responso carere. ¶ Angelus autem hic erat beatus Michael qui afflictionem, & tristitiam quã eius rex ex parte sensualitatis patiebatur, confortabat: secundum quam paulo minus ab Angelis minutus est

Psal. 8. hæc autem alteratio partis sensitiuæ erat qua refutabat, mortemque pati renuebat. Recipit Redemptor humilis solatium hoc à creatura, considerans se paulominus ab Angelis secundum carnem factum: dum in hoc lachrymarum valle morabatur: & sicut, velut homo tristis reddebat, sic huius modi Angelicis verbis vt homo confortatus est. ¶ Expende autem quod mox vt filius Dei se voluntati æterni patris subiecit, & subdidit, Angelus solatium prestitit: vt hinc excipias si quando contigerit non euadere orantem voti compotem quia forsan sic fieri oportet: nõ ideo à cõspectu Dei ope destitutus recedit, imo potius solatio afficitur spirituali. Item nemo existimet hũc vel aliũ Angelum Christi custodiæ delectum fuisse: nam qui omnium Angelorum custos erat, Angelo custode noneguit. ¶ Rursus aduertendum quod in hoc quod Angeli cum Christo gesserũt dilucide perspicitur in

Matt. 4. eo duas esse naturas, diuinam scilicet, & humanam: nam ei tanquam ipsi Deo inseruierunt in deserto, & hic sicut hominem Angelus confortauit. Apparuit Angelus iste in humana specie Christo solatium præbens, ad serui modum qui dominum suum cõsolatur & etiam vt doceat nos, Angelos cum ad Deum preces fundimus nobis adesse inuisibilique quodã modo animum & solatium addere ne ab incepta oratione desistamus. Secundo vt discamus his qui amore Dei ducti tristitias, & tribulationes sustinent, cœlestem opem nunquam deesse, iuxta illud Psalmi. Se-

Psal. 93. cundum multitudinem dolorum meorum: consola-

Gen. 16. tiones tuæ lætificauerunt animam meam. Sic Ange-

3. Reg. 19. lus domini apparuit Agar in solitudine, cum sola tristis, & affecta dolore existeret: quam fuit consolatus. Sic etiam Heliæ in deserto, à conspectu, & persequutione Iezabel fugienti: & dixit. Surge & comede: grãdis enim tibi restat via. Sume ergo mundi redemptor vires, confortare domine mi: grandis enim tibi restat via, ne te hæc terreat tristitia, nec metus concutiat, restant enim adhuc tibi, flagella, vulnera, alapæ, spinarum corona, claui, crux, & tãdem lancea, &c. Sed ad contextum. *Et factus in agonia prolixius orabat.* Significare volens, quod quoties agonia vel alia graui necessitate oppressi fuerimus absque vlla mora ad orationis remedium debemus confugere: & dum in maiori periculo constituti fuerimus, maiori cura, & instantius orationi indulgeamus. Agonia hæc erat prælium quoddam inter dominicam carnẽ, & mortem: caro enim naturaliter, viuere desiderabat. Vel potest dici hanc agoniam esse angustiam mortis quã imminere cernebat iamque fere in conspectum dari: & ideo dicitur in agonia factus. Quo etiam modo cũ infirmi sunt iam in extremis constituti ita vt iam sen sus deficere videantur ne possint discernere, dicuntur esse in agonia, & conflictu. Vel potest dici quod agonia hæc nihil aliud erat quam quid-am agon, & certamen, in ipso Christo, inter rationem & sensualitatem: quia certabat & contendebat in eo ad instar, & modum cuiusdam pertinacis, mirifici prelij & agonis: sensualitas ex vna parte, quæ quidem naturali ingenio fulta timebat, renuebat, & horrebat mortẽ: ratio ex alia quæ nimirum diuinæ voluntati obtemperans mortem oppetere volebat, honorem Dei zelãs, remedium, opem & salutem, generis humani desiderans. Nam virtute diuina, atque cœlesti harum quælibet partium facere seu pati quod cuique naturale erat, permittebatur. Sed iamiã redemptor suo corde mortem vincebat, & superabat cum in animum mori inducebat: quam tandem postea ipso opere vicit quando resurrexit. Sed nũc pauci sunt qui in hoc agone & certamine cõstituãtur: nã mox sensualitati herbã porrigũt carneq; ipsam insequũtur. ¶ Nota hic quot erũt terrores, agones, metus, & angustię in tuę mortis vltima hora, cũ tot in vita sis irretitus peccatis si sola eius memoria tãacerba fuit Christo cũ adeo innocens à culpaque expers esset. Nã si Christus omni peccato liber sic mortem timuit vt sola eius memoria: & consideratione in agonia fieret: quid tu facies peccatis onustus cum medici vitæ tuæ spem tollant, erectumque pectus fuerit tibi, oculi comminui ceperint sensus operari destiterint & obsessus à doloribus mortisque angustijs fueris? O quantum deberet hic strictus mortis status peccatoribus metum incutere siquidem adeo magnũ Christo incussit. Voluit dominus in his quæ in eo gesta sunt nostræ animæ contentionem & certamen significare: nam omnes nos mirabilem ac terribilem patiemur terrorem in quo vsque ad verba otiosa in reddẽdo Deo rationem nobis deueniendum erit. Et vt videas quam magnus fuit agon iste & certamen attende euangelistæ verba. *Et factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.* Sudor iste feruens erat nimis & maximus: qui ex omnibus partibus corporis & poris manabat ad modum sanguinis effluentis in huius modi agone & certamine per vestes desilientis, & in terrã abundanter cadentis. Emisit autem hunc sudorem sanguineũ Christus, ob maximum conatum orationis eius, nec non omnium terribilium mortis memoriam maximam qua vexabatur & premebatur, imminentisque & obiecti periculi, & ingentem angustiam qua à propria sensualitate torquebatur quæ quidem Dei iussu facere & pati ei naturale & congenitũ permittebatur. Quare cum cor eius esset inflãmatũ, omnes pori recludi & deijci cœperunt, influereque & emittere per omnes illius corporis sanctissimi, & passibilis partes, sudorem sanguineum, purum, nimisque coloratum ita vt redundaret. Sanguis iste fuit verus, naturalisque quantum ad suum esse, & substantiã fuit tamen miraculosus, & non naturalis quoadmodum emanationis, & emissionis qua à venis emissus fuit: nam præter totum ordinem, & cursum naturalem est sanguineũ effundere sudorem. Hoc idem di- 1. Ioan. 5

camus oportet de sanguine, & aqua, quę à latere Christi domini iam defuncti fluxerunt, sanguis enim verus fuit, & aqua itidem vera, miraculose tamen: quia mirabili Dei prouidentia, & supernaturali ratione ab

inani-

inanimi corpore manarunt. Voluit autem dominus sudare sanguinem in terramq; cadere: quia patiebatur, & proprium sanguinem effundebat, non pro angelorum sed potius hominum terrenorum, & in terra degentium salute. Isti tantum redempti sunt, & mundi, sanguinis Domini nostri effusione. Secundo ne dominus tantum oculis pro nostris peccatis lachrymas funderet, sed etiam toto corpore, cum nimirum ab oculis aqua à cæteris vero corporis partibus sanguis manabant. Præterea in sudore, Christi feruor & conatus dilucide perspicitur: in sanguine, mundi pretium: in fluxu vero eius, liberalis abundãtia copiosissimæ redemptionis elucescit: guttæ tandem euidens signum fuerunt singularis efficaciæ, commodiq; quod passio ipsa intulit, siquidem virtus illis vniuersalis erat, & omnibus sufficiens, ne eorũ malitia, & prauitas indignos redderet. Tu ergo, o anima mea nihil morare sed properatim tende in hoc pretiosum balsamum odoriferum, vt redimi, & sana fieri merearis: quantumuis paruulæ guttæ particeps sis, eaque aspergaris. Considera quam intensus ignis amoris cordi Christi affuit: siquidem viuũ sanguinẽ per corporis poros distillare coegit, sicut ignis facit aquam è rosis manare: vt reddat odorem suauitatis sacrificio æterno patri pro nobis offerendo. Considera etiam anima mea quam periculosa est infirmitas tua siquidem tam ingenti sudoris copia nõdum perfecte humorum tuorum peccatorum fæces purgasti: vt ipsemet dominus de te conquerens dixit. Multo labore sudatum est, & non exiuit de ea nimia rubigo eius. *Ezech. 24.* Vide etiam quam noceat frigus homini in sudore constituto. Pro comperto igitur habere debes nullum tam nociuum frigus esse sicut ingratitudinis frigiditas. Hęc tua frigiditas & ingratitudo vexat maxime Saluatorem, sanguinem pro te insudantem. Orat æternum patrem, & non exauditur: expectat solatium lachrymarum tuarum vt à pœna, quæ ipsum torquet subleues. Respice qualiter ab oratione consurgens proprio sanguine mersus, eum extergit: intuere ipsum solum angustia oppressum, & afflictum: considera quanta fuit tunc eius animæ angustia, cuius testes guttæ sanguinis vestem penetrantes & in terram cadentes, existunt: illiusq; miserere & compatere: nam absque ingenti dolore hoc minime potuit contingere. Ad mortalium animos nunquam peruenit, nec est auditum nec visum aliquem terrore mortis sanguinem sudore emisisse, qua propter apparet similem dolorem sensum nunquam fuisse. Hinc etiam percipitur quanta fuerit amaritudo passionis Christi siquidem sola eius cogitatio illum sic turbauit & torsit, vt sanguinem sudare cogeretur. *Genes. 3.* Sudor faciem Adami minime ad culpã abluendam conduxit: nec vniuersæ diluuij aquæ sufficere *Genes. 8.* potuerunt ad mundi tollenda peccata: Sufficit tamẽ sudor salutifer sacratissimi Redemptoris, fuit nanq; antidotum & lauacrum sufficiens ad mundandas animas ab omni labe peccati. ¶ Disce cũ ægrotas vel multũ orare vel alios apud te orãtes habere: cum videas hic Christũ positũ in agonia orantẽ, & in cruce iam iam moriturũ pro crucifixoribus orasse, animãque suam in manus paternas commendasse. Disce imminente mortis articulo voluntatem tuam volũtati diuinæ conformare. Disce vero tu peccator de propriis dolere peccatis: cum videas Christum tantopere afflictum ex alienis disce pios animi tui affectus eleuare, excitare, & exercere, coram Christo in monte Oliueti prostrato, & ibi ora, lachrymas fundededucq; Christũ in angustijs, siquidem tuo amore impulsus hanc patitur pœnam. Sed procedamus. *Et cum surrexisset ab oratione & venisset ad discipulos suos inuenit eos dormientes præ tristitia.* Venit de loco vbi orabat ad discipulos videlicet ad Petrum, Iacobum, & Ioannem, & dormiebant: nam cum agon & certamen eis appropinquaret, oculi eorum somno victi, languere cœperunt: nam huiusmodi somnus erat veluti quidam typus & figura negationis, & effugij, quod erant paraturi. Dormiebant præ tristitia, & afflictione, ita vt oculi interiores grauiter angustiam, & tristitiam ferrent: corporales etiam vexabantur propter prolixitatem vigiliarum. Nam ob tristitiæ magnitudinem qua erant affecti, ex quo Christum dicentem audierant, Tristis est anima mea vsque ad mortem, non poterant vincere somnum interdum magistro interdum vero sibi ipsis timẽtes. Vt autem dormierant sicut & anima, sic & corpore: nam sæpe ac sæpius contingit ex animi contractione, & tepiditate oculos somno teneri. Ad mores autem componendos disce ter Christum discessisse ad orandum, terque itidem oues suas visitasse intendens ad orationem flectere: nam non solum prælatus vitam ducere debet contemplatiuam sed etiam aliquando actiuam. Sic in Ezechiele legimus quod illa sancta quatuor animalia volabãt, incedebant & habebant alas, *Ezech. 10.* sub qualibet autem earum erat manus veluti hominis. Habebant alas ad volandum per contemplationem, manus vero ad inseruiẽdum proximi commoditati. Discant contemplatiui propter proximorum salutem suis temporibus relinquere orationem. Moses cum esset, cum Deo in monte orans iussu Dei de *Exod. 32.* reliquit Dei conuersationem: & descendit ad populum peccatorem, vt ei subueniret. *Et ait illis. Quid dormitis: Surgite, orate, ne intretis in tentationem.* Quare cum in tot sitis constituti periculis dormitis, cum modo tempus potius vigilandi sit, ob maximam pressuram tentationis quæ cum ferè imminet? Surgite ab ignauia, & pigritia, vigilateq;, & orate ne intretis in tentationem illi consentientes: quia tentatio vos superare non potest. Contemplare ergo modo Saluatoris piam mansuetudinem, qui quo magis mors illi imminebat & appropinquabat: eo magis cordis suauitatem & lenitatem ostendebat, & vide, quo modo bonus pastor vigilat in custodia pusilli gregis. O ingens amor. Vere bonus est talis pastor. *Ioan. 10.* Bene de illo dixit euangelista, quod in finem dilexit *Ioan. 13.* eos, siquidem in tali constitutus agonia non cessabat vitam pro illis exponere, salutemq; conari intra illud exiguum tempus quod restabat. Non sic multi præpositi modo faciunt, qui cum subditi vigilent, componant lites, & tam corporis quãm animę laboribus, penuria, & necessitatibus opprimantur, quibus remedium adhibere difficile est, dormiunt, & requiescunt in blandis & delicatis lectis, otio, & voluptati mundique sumptibus dediti, exultãtes, curis laborum, & indigentię suarum ouium liberi. Maxima certe erat charitas atque benignitas huius pastoris siquidem discipulis suis dixerat, (vt Mattheus & *Mat. 26.*

Mar,14. Marcus scribunt) vt dormirent & quiescerent, noluitque eos à somno excitare quoadusque iam Iudęorum cum Iuda venientium laternis, fustibus, & armis, agmen agnouit, eum capiendi desiderio: eos inquam somno vacare non vetuit: cum ipsemet pastor bonus proprio esset sanguine immersus earundem ouium amore. Somno autem parcere pepulit cū iam iam inimici imminerent & instarent, in quo docet seruos Dei non diu somno indulgere debere. Surgite, ne nos inimici nostri abditos, & receptos inueniant sicut timidos: exhibeamus nos illis facie læta, ne terga demus, nec mortem timeamus. Hoc voluit dominus facere vt populi intelligerent agni qui passurus erat confidentiam, & constantiam: vtque sciremus passionem eius voluntariam omnino non violentam fuisse. Hinc patet feruens desiderium domini, nostræ redemptionis, siquidem non solum ipsum traductorem simul cum pharisæis venientem mansit:
Ioan. 6. sed & ipse eos excipere voluit. O, mira Christi bonitas. Quando voluerunt illum facere regem fugit, nunc autem exit obuiam eis. Docemur hic primo si opus fuerit aliquam tribulationem pati, gaudio & cō fidentia sustinere. Secundo ad tentationes perpetiendas parari: ideò inquit eis surgite. Tertio orationem tanquam scutum in tentationibus ipsis capere; ideo ait orate ne intretis in tentationem. Sequitur. *Adhuc eo loquente ecce turba & qui vocabatur Iudas vnus de duodecim antecedebat eos, & appropinquabat Iesu vt oscularetur eum.* Sancta & pia Susanna cum in pomario
Danie. 13. domus suæ se lauaret ab iniquis presbiteris inuasa est, capta, & ad mortem traducta. Sic dominus Iesus cum in horto mersus & balneatus in proprio sanguine: subito ab inimicis & iniquis Iudæis missis à principibus sacerdotum fuit obsessus, captus, & delatus falsò, & cum innocens esset ad mortem traditus. Quibus exiuit obuiam dominus. Sæpe ac sæpius lupum obuiam oui exire & eam inuadere vidi: oppositum autem nisi modo videre mihi nunquam contigit: & tu cum innocentissimus agnus sis excepturus lupos istos rapaces exis. Tu thesaurus paradisi in manus prædonum te exponis. Tu hæreditas promissa patribus in manibus prodigorū: tu sapientia æterna, stultorum regimini te obijcis. ¶ Vnus autem de duodecim Iudas antecedebat eos. In quo nota quod pessimus iste mercator fuit vnus de duodecim non quidem merito, sed potius numero. Quod euangelista dixit, vt huius traditoris malitiam ostenderet, qui in crimen lęsæ maiestatis à dignitate apostolica ceciderat. Præcedebat autem eos sicut signifer nequissimus: & appropinquabat Iesu ait noster Lucas vt oscularetur eum: Appropinquabat vt domesticus, sed fur erat: salutauit vt discipulus, sed tamen insidias parabat: tādem osculatus est eum, nihilominus infestus & inimicus erat: Iam diu inoleuerat cōsuetudo apud Hebræos & nunc etiam apud varias & diuersas nationes se adinuicem osculari cum in aliquem se conferunt locum vt ostendant ingressum pacificum: & sic Christo idem erat mos suos recipiendi discipulos cum eos in aliquem locum mittebat, osculo pudici amoris & pacis cum redibant, quapropter perfidus iste Iudæis in signum osculū dedit. Sicut Ioab olim
2.Reg.20. osculans Amassam & salutans sermone pacifico in dolo, occidit eum: sic accessit traditor iste, & salutās verbis pacificis, dominum, morti tradidit. O verus traditor non minus ad mortem æternam damnatus, quam temporali cupiditate victus. Quomodo iam oblitus es mirabilium magistri tui: & notitiæ, quam tibi & cæteris suę diuinitatis contulit? Sic intima cordis celare putas ac si non esset qui scrutetur? Huic similes sunt quamplurimi pōtifices & prælati qui cum subditis verbis & operibus præbeant occasionem ruinæ, suoque exemplo labi cogant, negare non possunt Iudæ similitudinem & exemplar ferre, siquidem ad iniquitatem cæteros præcedunt, ex quo sequitur eos etiam præcedere vt omnes in infernum prolabantur. Iudas abutens beneficijs acceptis, reddebat mala pro bonis: cui etiam similes sunt ingrati homines. ¶ Perpende quantum distent osculum Iudæ Luc. 7. & Magdalenæ: Iudas in facie osculatus est Saluatorem, & perijt: Magdalena vero in pedibus, & incolumis & voti compos euasit. Humiles ad Deum accedentes iustificantur, damnantur autem, elati superbia. *Iesus autem dixit illi. Iuda osculo filium hominis tradis?* Sub forma amici, & charitatis specie, me traducis. & mortem machinaris: O nefandum, & iniquum signum ex quo vicem osculi & pacis gerente, discordia & mors sequitur. Obserua autem Christū proprio nomine Iudam fuisse alloquutum: quod quidem potius vim verbi doloris pleni obtinere videbatur, quo aduersarium ab ira & furore auertere nixus est: quam ad iracundiam ducentis. Similes maxime sunt Iudæ Hypocritę qui amicitiam & pacem cum Christo simulantes iniquis operibus tradunt & vendunt: item & illi quibus maximæ curæ est bona verba profari nomenq; Dei sæpe assumere cum in rei veritate traditores & inhonestæ vitæ sint. Item sicut Iudas ad dominum accedit osculo pacis osculans: sic & eodem modo qui ad eucharistiam habentes malam conscientiam accedunt. Sed ad contextum. *Videntes autem hi qui circa ipsum erant quod futurum erat dixerunt ei. Domine si percutimus in gladio?* Apostoli fuerunt isti, qui petentes licentiam dixerunt domino vt permitteret, vt percuterent gladio. Aduertendum est hic quod quanuis Christus dixerat discipulis si aliquis percusserit te in vnam maxillam prębe ei alteram: nihilominus tamen post concionem Matth. 5. istam factam in cœna adeo in eis feruor & amor inoleuerat, vt illius obliti præcepti solum de defendendo magistro curabant. Sed quia Christus erat magister mansuetudinis non dominus crudelitatis: non competenter petierunt ab eo licentiam exercendæ seueritatis: vnde nec eis licentiam vllam dedit, nec huic quæstioni statim respondit: sed postea respondit, ibi, sinite vsque huc. &c. Sed Petrus quia cæteris feruentior erat; non expectata responsione euaginato gladio percussit seruum pontificis. Sequitur enim *Et percussit vnus ex illis seruum pontificis sacerdotum, & amputauit auriculam eius dexteram.* Nomen ioan. 18. huic seruo vt alius narrat euangelista erat Malchus. Hunc Petrus percussit quia cæteris accuratius se inseruerat; vel quia ipse primus fuit, qui manus iniquas ad capiendum dominum extendit, Petrus itaque caput eius scindere volens eique plus nocere, perficere nequiuit, considera autem quod Petrus in hoc non peccauit, nam bona intentione & zelo sancto fecit: sicut Phinees qui zelo Dei occidit illum Iudæum si Num. 25. mul

mul cũ muliere Madianitide, quã ꝓpter meruit habere summũ sacerdotiũ sic & Petrus post hec habuit summũ pontificatũ, Sic etiã Moses occidit AEgyptiũ rixãtem cũ Iudeo, & nõ peccauit, quia zelo fecit. Videns enim Petrus ꝙ Christi captio iniusta erat, quis sciebat Christũ iustũ, & sanctũ, licitũ erat ei defendere innocentem, Sed quãuis Petri zelus & intentio esset bona, quia tamẽ tũc nõ tempus defensioni, sed potius patientiæ instabat, coercuit eum clemẽtissimus dñs, ne amplius lęderet, & ideo sequitur in texto, ✠ Respõdens Iesus ait. Sinite vsque huc. ✠ Vt patientiã, nõ vltionẽ, & vindictã doceret. Conueniens quippe erat ꝙ gratię autor atque largitor fidelis patientiam suo exẽplo doceret, diligentiusque instrueret, vt ęquiori animo aduersitates ferrent quã de eis de vindictã sumerent. Docetur hic Ecclesiastici nullo modo pręsumere corporali telo certare Arma enim militię nr̃ę (inquit Paulus) non carnalia sunt. Tua arma lachrymę debẽt esse & orationes, quę quidẽ nõ parui momenti sunt, siquidem Moses tã magna inferabat bellũ Amalech, sic ꝙ dũ Iosue materialibus armis dimicaret, interdũ dũ Moses orabat superabat Iosue, cũ a que ab oratione desistebat superabatur ab Amaleca, ✠ Et cũ tetigisset auriculã ei⁹ sanauit eum. ✠ O mira & ineffabilis Dei nr̃i bonitas, Quę nã patientia, & humana virtus, nisi Chri dñi, sufficeret, ad tã iniqui hominis iniurię ignoscendũ? Nõ quidẽ m dñs, sed seruus erat, cui autem audacter iniuriã inferebat, vnigenitus Dei filius, creator cœli, & terrę erat. Optime hic adimpleuit dñs ꝙ antea pręceperat dicens: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderũt vos. In quo etiã gratię charitas, & clementia liberalisque virtus Christi dñi relucet, quia sanauit eum qui in eum manus coniecit, in hoc nos exhortãs, ad idẽ persequutores alliciens, discipulos & nos etiã in sua firma & stabili doctrina cõfirmans quia noluit aliquem sua causa dãnũ perpeti, voluit etiã docere inimicis benefacere, Reuelat etiã & ostẽdit per hoc suã immensam virtutem, siquidem non necessitate, sed potius propria voluntate captus fuit. O diuitię charitatis infinitę Nõ obliuiscitur dñs suæ eximię pietatis, benignitatis, & clementię, siquidem non patitur inimicos vulnera accipere quãuis mereantur, Ipsi agũt de iusti morte, & ipse vulnera persequutorũ sanat, docẽs per hoc omnes euadere saluos posse, si ad Deũ cõuertãtur, & resipiscãt, quantũuis saucij, quia eius morte cõsenserint, existãt. Sed dicetis, quare isti maligni nõ conuersi sunt? Quonam pacto videntes hoc tã patens miraculũ nõ dimiserant Christũ? Quid istorũ corda nõ emollita sunt, cũ bonitatẽ saluatoris viderunt inimico cõsulentis? Iam certe isti in proprijs erant venditi peccatis, iam eorũ animabus dæmõ dominabatur: nec erat sui cõpotes sed vt duri lapides Spiritui sancto obsistebant, ita vt eius digitus in eis nihil imprimeret nec eorũ corda obstinata & malitia plena signare. Vtinã & similet tibi nõ cõtingat, vt scilicet miracula quę Deus in te operatur, & beneficia ab eodem in te collata cedant tibi in ruinã, ita vt in maiora & grauiora prolaberis peccata. Sed ad cõtextũ. ✠ Dixit autem Iesus ad eos qui venerant ad se principes sacerdotũ & magistratus templi & seniores. ✠ Principes sacerdotũ & magistratus nõ venerant ad Iesum, sed miserunt ministros, vt caperent eum, ipsi enim in domo Caiphæ qui erat põtifex anni illius sedebãt. Sed quia cõsilio eorũ, & imperio totũ hoc gerebatur volens Euãgelista exprimere eorũ nequitiã, dixit eos venisse ad cõprehẽdẽdũ Iesum, quia illud nos facim⁹, ꝙ per alios facimus. Nũquã isti nequissimi sacerdotes ministros suos ad Christi doctrinã audiendã, & capessendam miserãt, nũc aũt cum laternis facibus & armis, vt capiãt mittunt Huiusmodi doctrinã & mores discũt qui impijs dñis inseruiũt, Paucos hodierna die inuenies, quibus cura est vt domestici, & famuli e sacram & cõciones audiãt, peccata cõfiteantur, & communicent quãdo Ecclesia pręcipit, quibus tamen ipsi vt perfidi, vt enecent inimicos pręcipiũt cõmitentur, & in luxurijs, & fiunt vitiorũ propriorum participes. Hãc docent doctrinã dñi quãplurimi seruos suos & famulos. ✠ Pręterea ait Euãgelista ꝙ Christus loquebatur senioribus, & magistratibus cũ nõ loqueretur, nisi cũ ministris ab eis missis, quia a sacerdotibus & senioribus mittebãtur. Simili modo cũ Maria Salome petijt a Christo saluatore nr̃o, vt sederent duo filij sui vnus ad dexterã aliusad sinistrã, nõ cum matre, sed cum filijs loquutus est, & eis respondit; quia legatio ex eis veniebat. Sic modo non cum ministris sed populi senioribus loquitur, quia captio hæc ex eis veniebat. Multos etiã episcopos, magistratus, & sacerdotes inuenies nunc similes istis, veniunt ad capiendum Iesum, qui deberent illũ seruare, & defendere. Apud Danielẽ habetur. Egressa est iniquitas de Babylone a senioribus & iudicibus qui videbantur regere populũ. In Hieremia. A prophetis Hierusalẽ egressa est pollutio super omnem terram. Similis in Esdra. Manus principum, & magistratuũ fuit in trãsgressione hac prima. Sic & modo omniũ pessimi, ac perditissimi sunt prælati, & qui in aliqua sunt dignitate constituti quę ad maiorem perfectionem seruandam obligat, in religionib⁹ etiam, qui se ipsos delicatius tractant corporisque cõmoditatib⁹ indulgẽt, & inseruiũt, vbi regnat ambitio, qui latius viuũt, & tandem regulã frangũt, & transgrediuntur, prelati, literati, magistri, & prędicatores sunt Sicut in Iudeorum populo principes sacerdotũ pharisęi & legisperiti erant maiores Christi inimici, & omnibus peiores, illi qui tenebãtur populũ instruere, docere, & ad Christum adducere, isti persuadebant populo, vt interficeretur innocens, & mittit ministros, vt caperent eum. Cum isti sint viri frugi, & in hoc sæculo nunquam soli incedãt, sed magna comitante caterua, sic nec ad inferna soli descẽdere volunt, sed multis itinere pati, quibus quidem suo malo exemplo occasionem ruinæ præbẽt. Sed videamus quid Christus eis dicat. ✠ Tanquã ad latronẽ existis cũ gladijs & fustib⁹, Cũ quotidie vobiscũ fuerim in tẽplo, nõ extẽdistis manus in me. ✠ Stultitiam simul, & malitiam sacerdotum reprehendit hic Dominus, quia præsentem semper habuerunt eum, & modo quasi fugitiuum quærunt, Sæpe inquit, eram inter vos pacifice loquens in templo, absque armis, disputans, seu in tẽplo prædicans, locus vbi vos mã dicere potestis, vbi etiam me capere

Exo. 2.
Tex. ✠
1. Cor. 10.
Exod. 17.
Tex. ✠
Matt. 5.
Esa. 55.
Tex. ✠
Matt. 20.
Dani. 13.
Iere. 24.
1. Esd. 9.
Tex. ✠

capere possetis absque vi armorũ, non aũt in me manus coiecitis, quia ego nolebã, nec modo faceretis nisi permitterem, neque ipsum manib⁹ vr̃is immitterem. Quasi ad latronem inquit, quia munus & officiũ latronũ est malũ patrare & postea abscondi, sed ego neminem vnquã offendi, & lęsi imo potius quã plurimos sanaui & in templo docui. Stultũ est enim hastis, & gladijs quęrere, & adoriri se vltro quotidie in templo offerentẽ manibus vr̃is. Non sunt ista arma sacerdotũ, magistrorũq; sed quę dicit Paulus.
Ephes. 6. Accipite armaturã Dei, vt possitis resistere in die malo, state succincti lũbos vr̃os in veritate, induti loricã iustitię, & calciati pedes in pręparatione euãgelij pacis, in omnibus sumentes scutũ fidei, in quo possitis extinguere omnia tela ignea nequissimi in galeã salutis assumite, & gladiũ spũs ꝙ est verbum Dei per omnẽ orationem, & obsecrationẽ orantes omni tpe in spũ. Sed ad aĩtendũ ꝙ nõ tenuerũt eum in tẽplo, quia nõ audebãt eum adoriri prę timore populi, quapropter egressus est Dominus a ciuitate vt locum loci, temporisq; dispositione daret captioni. Nota hic Chri benignitatem quãque blãde persequutores suos alloquutus est, siquidẽ adeo suauibus verbis carpsit eorũ nequitiã, ꝙ quidem deberet sufficere ad eorũ malitiam coercendã, & nos inuitare similitudine, & exemplo amicabilis ei⁹ cõuersationis. Et subdit dñs.
Tex. ✻ Sed hęc est hora vr̃a, & potestas tenebrarũ. ✻ Hęc est hora in qua permittitur vobis in me man⁹ conijcere, modo potestas tenebrarum regnat. Hoc dixit quia dęmõ qui princeps tenebrarũ est ad hoc instigabat, & vt aduersus Christũ dñi insurgerent, & ꝓpterea hoc cõgregamini cõtra me in tenebris, & omnis vestra potestas qua lucẽ aggredimini & inuaditis sunt tenebrę. Finitis verbis quęquidẽ separare possent Iudęos ab huiusmodi horrẽdo peccato, ꝓmisit tũc dñs in manus peccatorũ tradi, se ori et vngulis luporũ exponẽs innocens, & mãsuetissimus agnus. Quare sequitur in textu.
Tex. ✻ Cõprehẽdẽtes aũt eum duxerũt in domũ principis sacerdotũ. ✻ Cogita & cõsidera hic si cuilibet molestũ est captiuũ duci, nã propter hoc homo propria priuatur libertate cũ propter liberã cõditionẽ, quia secũdũ leges ciuiles redditur seruus ducentis in captiuitatem, nõ tũ etiã propter opera quæ exercet, nã nõ est seruo integrũ ad libitũ operari. Cõsidera ergo inquã quã acrius tulit Chr̃us, qui Dominus erat cęli & terrę, quemq; sęculi orbis capere nõ posset, se captũ duci a violentis & iniquis occisorib⁹ absq; vlla libertate quãtũ in se erat. Docemur hinc propter Chr̃um qui voluit captiuari propter nos, sic & nos sensus in obsequiũ eius captiuare, oculos coercere, ne vana & de ordinata intueãtur, linguã ne inania loquatur, pedes, ne ad peccata cõterãtur. Captiuetur etiã cor, vt libertas desit ad prauas cogitationes, intellectus etiã in obsequiũ Chr̃i & fidei ne errare possit, volũtas etiã ne a Dei volũtate deuiet.
2. Cor. 10. Propter ꝙ ait Paulus. In captiuitatem redigẽtes omnẽ intellectũ in obsequiũ Christi. Cũ ergo iam mũdi saluatorem tenerent vinxerunt eũ mirabilesq; ei⁹ manus immensis viribus funibus cõpresserũt, maximo dedecore, ac si latro & mortis re⁹ esset, a quo tamen esset qui illis satius postulare, vt delicta tolleret & solueret, siquidẽ absoluenda peccati, mortis, & inferni, vincula venerat. Sicuti canes ferã insequentes quidã ictũ tãgebãt, alij inferebãt vulnera maximo conatu, impetu, & clamore, in eũ cõuitia, & opprobria, conijcientes dñm Deũ tuũ, & redemptorẽ tuum raptatũ & pulsum trahebãt. Quod cũ cernis fidelis, cur pateris? Quid nõ respicis quia iam miserrimis tractãt? video, & scio, te pietate teneri, indignum ira zelo ardere. Sed tu anima mea nihil iniquius, oro pati sinas, siquidẽ ꝓpter te patitur. Quare his succẽsis, & plecti desideras? Ne indigneris, licet omnium Iudęorũ auriculas secares (sicut Petrus vnius tãtũ secuit) pedesq; & man⁹ cõminueres, qui creauit te iterũ ex iniquo statũ pristinũ redigeret, quę ei⁹ est patiẽtia, & amor quo hęc mala sustinet. Et si forsan amore quo eũ prosequeris ductus aliquem confoderes, & interimeres procul dubio ipsemet statim suscitaret. ✻ Inspice ergo quo modo potens, & fortis viribus Sanson vin-
Iudi. 16. ctus est propter amicã Sinagogam, respice etiã quo pacto arca fœderis Dñi capta est qua propter hanc
1 Reg. 4. captionẽ sicuti alius Heli maxime debes sentire, sic adeo vt animã tuã penetret, & pertrãseat, vt si fuerit opus, sicut Christus mortu⁹ est, tu etiã mori pro ponas, & ad lachrymas flectaris viuas, vidẽs vinctũ illum qui tua venit soluturus peccata, liberaturusq; te a vinculis mortis, & dęmonis, in vinculis coniectum ne fugeret, vt omnes intelligerent eum mortis esse, mos enim Iudæis erat iudici quem morte dignum inuenirent vinctum obijcere inter has angustias, non minus ea, vendi & a proprio discipulo tradi cæterisq; destitui, Christũ vexauit, nã hęc omnia videntes relicto eo omnes fugerũt, sicuti eis ipse di-
Matt. 26. xerat, Omnes vos scandalũ patiemini in me in hac
Zacha. 13. nocte. Scriptum est enim. Percutiam pastorem, &
Psal. 87. dispergentur oues gregis. Impletum quoque hic est illud Psalmi, Longe fecisti notos meos a me. Et ite-
Psal. 37. rum. Amici mei & proximi mei, recesserunt a me.
Esa. 63. Et per Esaiam. Torcular ego calcaui solus, & de gẽ-
Ioan. 18. tibus non est vir mecum. Ioannes inquit, sic vinctũ dedisse in conspectũ Annæ, non quidẽ quia esset põtifex anni illius, sed vt ei honorem defferrent, cũ Caiphæ socer esset illius anni põtificis, post hoc dicit noster Lucas quod duxerunt illũ in domum principis sacerdotum, scilicet Caiphę qui conciliũ aduersus Dominũ cõgregauerat, dixerat que oportere Christum mori ✻. Petr⁹ vero sequebatur eũ a lõge. ✻ Ma-
Tex. ✻ ximis excellẽtem viribus se in cęna ostenderat cũ
Ioan. 13. dixit, tecum paratus sum, in carcerem, & in mortem ire: & cum dixit, si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Et etiã quando in horto cũ Iesum tenere voluissent gladio districto defendere tẽtauit, Sed modo videns magistrum captũ duci, timore concussus sequebatur eũ a lõge. In hoc experiri potes quid res a verbo differat, & distet. Facile est magna polliceri, pollicitis aũt stare difficile nimis. Iam fortis, & nobilis qui se cõmendabat, & se validum magnificabat. Nec etiam ausus est Iudæorum metu vbi magister aderat ingredi, sed foris in atrio mansit calefaciens se simul cum seruis. Vide quo pacto Petrus vt imperfectus, & infirmus Christum a longe sequitur vbi nota quod qui Dominum sequuntur tepide, parum

rum nimis distant quin dimittant, & prolabantur: nam huiusmodi cito in frigiditatis extremum deuenient. Hoc Petro contigit qui cum tepide, & à longe Christum sequeretur, tandem in hanc deuenit insaniam vt non abre esse duxerit illum negare, cui-
Apoc.3. dam dixit Deus. Vtinam frigidus esses aut calidus: sed quia tepidus es incipiam te euomere de ore meo. Cum tepidus sis cito frigidus fies: ideo ait incipiam te euomere. Tu incipis dimittere me, ego autem euomere: & cum tu omnino effectus fueris frigidus propter peccatum mortale, sic etiam ego te euomam. Disce non à longe sequi Christum sed prope: non tepide, sed feruore: nec dignum, & æquum est, tepiditate sequi illum, qui tanto te amore, conatu, & feruore quæsiuit siquidem obuiam vltro exit delatoribus. Non tantum Deus tempus quo ei obsequium præstamus respicit: sed quo feruore, atq; conatu sequimur. Sed procedamus. Cum ergo Petrus paulatim a vero sole iustitiæ recedere inciperet, intus etiam & foris frigescebat. Quare inquit Euangelista. *Accenso autem igne in medio atrij, & circunsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum.* Accessit ad ignem qui erat exterius: nam verus calor charitatis interior extinguebatur: & sic ter magistrum negauit timore nimio cõcussus. Nemini autem mirum esse debet, a Christo elongatum tentationi cedere. *Quem cum vidisset ancilla quædam sedentem ad lumen & eum fuisset intuita, dixit. Et hic cum illo erat. At ille negauit eum dicens. Mulier non noui illum.* Claritati immissum ancilla Petrum agnouit, de quo cum alijs ibi astãtibus diceret digito ostendens, hic erat Christi discipulus, se nosse negauit, vnius voce mulieris perculsus. Nota quod primo voluit Christus Petrum ab hac ancilla detegi, & non ab alijs, vt omnino superbia, & iactantia, qua se in cœna exaltarat: correcta & abolita esset, non à viro sed muliere: non à feroci gigante, nec equite validis excellente viribus, sed à debili ianitrice, se superatum, & deuictum cernẽs. Non à manu, & corona militum obsidetur, nondum ei gladiũ ceruici subdunt, non aggrediuntur, nec inuadunt armati homines: sed muliercula quædam quæ quidem non libera, sed ancilla potius est, non excellenti fungens officio, sed ianitricis tantũ. Sic sæpe solet Deus nostram præsumptionem confundere, & supplicium
1.Cor.1. de superbia sumere. Quare vt nos humiles reddat debilia eligit quib⁹ deijcit, & euincit. Bene posset Deus Leones, Vrsos, & Pantheras, in Aegyptum mittere, qui de Pharaonis populo supplicium sumerent, itidemque de Dei insolẽti, & duræ ceruicis populo: noluit tamen sic rebus fortibus, & magnis punire, sed
Exo.8. paruis, & debilibus Ciniphibus, ranis, & muscis, vt Pharao suam miseriam agnosceret siquidem tam minimæ res sufficiebant eum molestia afficere. Sic su-
1.Reg.7. perbia Goliath à Dauide iuuene subacta fuit: quem ipse Goliath contemnebat, & parui faciebat. Sic Holofernis arrogantiam, & insolentiam Deus deijcere voluit: vt princeps ille insolentissimus iugulatus per
Iud.13. mulierem interiret. Ideoque etiam multoties vult Deus paucis nos torqueri, affligi laboribus, & tribulationibus, quæ somnum impediant, vtque muscæ, pullices, & leues dolores nos experiri cogant ingenium nostrum, conditionẽ atque naturam, quod quidem permittit Dominus vt humiliemur, & cognoscamus quid valeamus & simus: & vt videamus, quam parum, sine Deo possumus, & eo duce multum: nam sine ipso quodlibet sufficit deijcere nos. Vides Petrum debilem, lapsum, quia adeò prolongatus est? Respice ergo fortem, atque potentem, postquam ad Deum conuerti in mora non stetit. Postquam spiritum sanctum accepit in die Pentecostes fit conciliũ Hierosolymis, & adductus Petrus coram summis sacerdotibus, senioribus, & magistratibus iussus est ne in nomine Christi prædicaret, vbi maxima cũ autoritate respõdit. Si iustum est in conspectu Dei vos potius audire quam Deum, iudicate. Non enim possumus quæ audiuimus, & vidimus nõ loqui. Sic Petrus & cæteri apostoli, qui in passione Domini pusillanimes steterũt postea aduenięte Spiritu sancto, tam fortiter, & cõstanter se gesserunt, adeò, vt cõcilij patres, petri firmitatem, & animi robur mirarẽtur. Vnde collige ad tuã instructionem, & disce semper Deo adhærere, & non a lõge sequi, nam aliter tẽtationibus quã tũuis leuibus succũbes: quod si adhæseris illi semper victor euades. Secũdo aduerte quod voluit Christus ab hac ancilla hostiaria tentatũ esse Petrum, & victum, vt ostẽderetur omne hominũ genus, cuiuscũq; status in Christi morte conuenisse, omnesq; redemptos eius passione. Sequitur iam secũda tentatio. *Et post pusillum alius vidẽs eum dixit. Et tu de illis es. Petrus vero ait. O homo non sum.* Hæc secunda obiectio aiũt Mattheus, & Marcus, fuit à muliere facta: quare Matt.26.
ergo hic ait Lucas, quod fuerit ab homine facta? Fieri enim nõ potest euãgelistas contrariari. Ideo dico, Mar.14.
quod hoc quęsitũ seu tẽtatio Petri facta fuit nõ à muliere sola, sed ab homine, & muliere. Ipsa enim incepit cæteri tũc simul accesserũt, qui ibi aderant idẽ interrogãtes. Ideoq; Ioãnes ait quod à plurimis facta fuit: Ioan.18.
quia à multis fuit Petrus tẽtatus. Et quia mulier incepit, & magis de hoc erat solicita dixerũt Matthæus, & Marcus, quod fuit facta à muliere: sed quia vnus Leg. August.
hominũ vehemẽtius quærebat, & instabat, ait noster lib.3. de cõs.
Lucas, quod homo quidam dixit, quod ex illis esset: euan. cap.6.
cũi Petrus, vt ait Lucas, respõdit, simul & mulieri: vt Matthęus & Marcus: & respõdit simul circũstãtibus & quęrẽtibus, vt Ioãnes dixit. ¶ Animaduerte quomodò vnũ peccatũ aliud trahit, & ducit. Per peccatum nõ amittitur arbitrij libertas, vt mentiens dixit maledictus ille Lutherus: amittit tamẽ homo gratiã, quæ vires animę est, qua quidẽ mediante tentationibus resistere valet. Item etiã, quãuis nõ perdat liberũ arbitrium, manet tamen propter peccatum adeo debile, ægrum, & infirmum, vt facili negotio in peccatum lapsus tentationi succũbat: quare ex vno peccato in alterum deuenit, duciturque peccator à concupiscentia sua abstractus & illectus. Hoc in Petro adimpletum videmus, qui quia resipiscere tenuit post negationem primam, in secundam, & tandem in tertiam incidit. Ideò sequitur. *Et interuallo facto, quasi horæ vnius alius quidam affirmabat dicens. Vere hic cum illo erat, nam & Galilæus est.* Cognouit eum in sermone nam quanuis Galilæi essent etiam Iudæi, quotidie tamen contingit, non solum in regno eodem, sed & in eadẽ prouincia aliquo modo differre sermones. *Et dicit Petrus, homo nescio quid dicis.* Nõ solũ vt diximus peccatum, quod per pœnitentiam nõ deletur ad aliud trahit, verum etiam omnia ma-

gis grauitate augentur & crescunt. Primo enim vt omnes testantur Euangelistæ simpliciter negauit: secundo autem, vt Matthæus inquit iuramento negauit: Tertio tandē iuramento addidit maledictionem, & anathematizauit. Docemur parua vitare peccata ne ad maiora veniamus. Vna plagarū Aegy-
Exo. 8. pti Ciniphes fuerunt, qui quidam parui culices sunt qui verno tempore nos acriter vexant & sanguinem bibunt. Non fuit ista maxima plaga: sed tamen postea subortæ sunt plurimæ muscæ, quæ crudeliter Aegyptios torquebāt. Plagæ enim, plaga maior succedit. Ni à prima seruas, sicut Pharao secunda opprimeris, quæ aliam, & aliam ducit, sicut Petro contigit. Docemur etiam fugere à comitatu, & cætu malorum: nam vt ait Paulus colloquia praua corrumpunt bonos mores. Petrus, qui in apostolorum, &
1. Cor. 15. discipulorum Christi cætu filium Dei redemptorem nostrum fuerat confessus, modo peccatoribus adhærens ter negat. Ideoque præcipiebat Deus,
Exo. 34. vt Israelitæ cum gentilibus matrimonium nullo modo contraherent, ne cum illis conuersantes, prauos eorum mores addiscerent. Filij Seth, qui boni, &
Gen. 6. iusti erant, quia filij Cain, filiabus, quæ vitijs erant deditæ, adhæserunt, misit Deus diluuij aquas, quibus omnes submersi sunt. Sanctus ille propheta, quē
3. Reg. 13. Deus in Samariam miserat, fuit in via à Leone occisus, & discerptus: quia fuit Domino inobediens, quod cum falso propheta comedit. Iosaphat Rex
3. Reg. 22 Iuda, quia ad præliandū descendit simul cum Achab rege impio Israel, parum abfuit quin etiam occumberet sicut rex Israel: ideoque abiurgatus fuit à propheta Dei, quod impio auxilium præbuisset. Nam
2. Paral. 19. impius suis deprauatis moribus, cor quietum allicit, vt vitia sequatur. Et licet suis operibus minime inducere, aut cogere possit, tentat nihilominus, vt post eadem vadat: nam videns inique, & peruerse, agere facillimo negotio labitur. Sed ad contextum. *Et continuo adhuc illo loquente cantauit gallus.* Expende quod hæc cantatio galli post trinam negationem
Mar. 14. fuit secunda cantatio. Nam, vt Marcus ait, post primam negationem foras se contulit Petrus, & tunc cantauit gallus: & iterum ad ignem redijt, non enim poterat deserere domum, vbi Dominus eius aderat: & quia timor, & amor ad inuicem contendebant, & alter alteri obstabat, manere atque abire vicissim desiderabat, vt quælibet harum passionum in eo victrix euaserat: tunc vnus circunstantium eadem met verba, quæ ancilla, protulit: ideo secundo negauit. Timore autem concussus Petrus iterum foras exiuit, transacto spatio quasi vnius horæ accesserunt ad eum qui aderant dicentes, eum esse Christi discipulum, quia Galilæus erat, vnde tertio negauit, & statim secundo cantauit gallus. Et sic semel tantum ante primum gallum negauit, bis autem ante secundū. Et vt in concordiam redigamus Euangelistas circa tertiam negationem dico, quod & si Diuus Lucas hic in tertia negatione asserat vnicum hominem Petrum interrogasse, cæteri verò dicant plurimos: nihilominus iste est mos, & stylus Euangelistarum, multi enim aderant ibi detrahentes, & clamantes, qui hoc Petro dixerunt: vel potest dici vnum in nomine omnium interrogasse, quare Petrus vni tantum respondit, & ex consequenti omnibus nomine huius. ¶Aliqui dicunt has tres negationes factas fuisse apud Annā, cætera vero, quæ Euangelistę scripserunt postquam in domum Caiphæ ductus est Iesus, per modum collectionis scripsisse, non quod re vera ita contigissent. Alij tamen dicūt Petrum in domo Caiphæ ter Dominum negauisse. Verior tamen & quæ communior opinio est, quo hæc trina negatio apud Annam cœpit, habuit autem finem in atrio Caiphæ. Et hoc manifeste constat ex textu Ioannis, qui cum mentionem non faciat Caiphæ, sed solius Annæ, constituit prius vnicam negationem, deinde prosequitur cætera, quæ Annas Christum interrogauit, demum alias duas negationes adhibet, quæ postea in domo Caiphæ contigerunt. Patet etiam has tres negationes in domo Annæ contingere non posse: quia inter secundam & tertiam negationem inquit hic Lucas interfuit ferè hora, & in domo Annę parum temporis consumpsit Christus, quia non erat pontifex anni illius, vnde ad eum tulerūt Christum solum vt placerent illi. Itaque non dubitamus, quin tentatio prima fuit apud Annā aliæ autem duæ apud Caipham. ¶Nota autem, quod voluit Deus tam pręclarum Apostolum in hoc peccatum ruere: primo ne quis de se nimis confidat. Quia Petrus plus omnibus in suis viribus propriaq; virtute confidit, dicens, si omnes scandalizati fuerint in te, ego autē nunquā scādalizabor. Et rursus. Tecū paratus sum, & in carcerē, & in mortē ire. Et iterum, & si oportuerit me mori tecum non te negabo. Ad hanc triplicem confessionem præsumptuosam, triplici negationi respondit. Tandem postea post pœnitentiam triplici dilectionis confessione Deum honorauit, vt patet in Ioāne, vbi Petrus post saluatoris resurrectionem mira- Ioan. 21.
bilem ad mare Tiberiadis littus ter à Domino interrogatus confessus est dicens. Tu scis Domine quia amo te. ¶Secundo permisit Deus vt tantus Apostolus sic caderet, vt nullus desperet de Dei misericordia: cum Deus optimus maximus tanta beneficia cōtulit in Petrum post lapsum, quem non solum pepercit, sed etiam principem, dominum apostolorum, & vicarium summūque pontificem fecit. Insuper ipsi soli vt maiori honore afficeret, apparere voluit, post Mar. 16.
suam resurrectionem. Et angelus cum loquutus est mulieribus, vt resurrectionem Domini discipulis nūtiarent, particularem fecit mentionem Petri, plus honoris exhibens, quàm alijs, dicens eis. Ite & dicite discipulis eius, & Petro, &c. ¶Tertio permisit: vt hic electus Dei Apostolus, ità caderet vt alijs pecca- Hebræ. 9.
toribus compateretur, qui futurus erat pontifex. Oportebat vt Petrus sciret experimēto quod & ipse circundatus erat infirmitate, & compateretur infirmitatibus subditorum. De tali enim pōtifice con Rom. 15.
suluit Deus, & prouidit ecclesiæ suæ sanctæ. *Et conuersus Dominus respexit Petrum.* Respexit sua infinita benignitate, & clementia, dilectum discipulum & vicarium quando tertio negauit, intuitu pietatis, & gratiæ: respicere enim Dei allicit, & prouocat ad pænitentiam peccatores, eique est maxime necessaria. Aliter Dominus respexit Petrum, aliter Sodo- Gen. 19.
mam: quando descendit, vt videret quæ opere compleuerāt. Primum respexit oculo misericordiæ: secundum oculo iustitiæ. Primo respectu facit tremere Petrum: secundo Sodomā absoruet. De primo habetur in

Psal.103. in Psalmo; Qui respicit terram, & facit eam tremere. Tremere autē facit terrā cordis dū per flagella erudit eos, quos gratuita bonitate dignatur respicere: & flagello interueniente ad cor redire coguntur: vt
Gen.42. patuit in fratribus Ioseph, quos ille argumentando constrinxit, vt territi confiterentur. Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrū. Hinc Bea-
Iob.7. tus Iob ait quasi confitendo, Loquar in tribulatione spiritus mei Petrus autem ex solo respectu diuino & consideratione elongationis suæ à tanta bonitate quo nullā maius flagellū, nulla maior turbatio, separari à pio Dño contremuit. Aduerte tamen, quod intuit⁹
Aug lib.3. de cons. Euā. ca. 6. Christi ad Petrum non fuit (vt Augustinus inquit) exterior, nec corporalis, sed potius spiritualis, & interior. Nam Dñs intus erat in altiori, & superiori auditorio, cum principibus sacerdotum. Petrus autem foris in atrio cum seruis. vnde alter alterū oculis corporis videre non poterat. De hoc modo spirituali, &
Psal. 85. interiori, respiciendi inquit Psaltes. Respice in me, & misere mei. Sic Petrum respiciens statim sanct⁹ Apo-
Tex. * stolus diuina pietate culpa fuit ereptus. * Et recordatus est Petrus verbi Dñi, sicut dixerat. Quia priusquam gallus cantet ter me negabis.* Hęc recordatio initium pœnitentię fuit: quia peccatū sanat, & destruit, Christi Dñi memoria. * Et egressus foras Petrus
Tex. * fleuit amare.* Qui sanctitatem aliquando coluerūt, citò ad eam reuertuntur. Sic filij Leui licet peccarent, sicut alij adorantes vitulū, tamen citius reuersi
Exod.32. sunt, & iunxerunt se Mosi. Sic respiciens Dñs Petrū, statim ad se rediit, & mundauit culpam negationis pœnitentiæ lachrymis: nam non solum est necessaria Dei misericordia, quādo homo resurgit, & pœnitentiam agit, sed etiā ea peccator indiget, vt facere
Psal.12. possit. Ideo propheta ait. Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? Respice, & exaudi me, Dñe De⁹ meus. Nā si Deus peccatorem non respiciat, fieri nō potest, quod ipse suis virib⁹ resurgat. Sume speculū, teque ipsum in eo intuere, si oculos in solum deijcias sic in speculo repræsentantur, & relucent, Quod remediū erit vt imago in speculo relucens, oculos in cœlū tollat? Vt tu scilicet, tollas prius: nā aliter imago repræsentata nunquam tollet. Cum delinquis, & in Deum
Psal.16. peccas, oculos deijcis, & in terra figis Sic in Psalmo
Dani.13. de peccatoribus dicitur: Oculos suos statuerunt declinare in terrā. Et Daniel de illis senioribus Israel, qui Susannam falso crimine accusauerant loquens, ait Auerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos. & nō viderūt cœlū. Sic & tu cū peccas oculos ponis in terram & a cœlo, hoc est, à Deo creatore tuo auertis. Vt autem istos occulos in Deum leues, & tollas indiges vt Deus, cuius imago es (creauit enim
Gen.2. Deus hominem ad imaginem & similitudinem suā) oculos suos ad te conuertat: nam si Deus nō te respiciat, tuos ad eum oculos leuare non poteris. Sicuti grex Rachel, bibere nō posset nisi Iacob lapidem de
Gen.29. puto amoueret ita si Deus nō tollit prius de corde nostro obstinationis lapidem, flere, nec resipiscere valebimus. Tulit quidem lapidem Christus & Petrum respexit: & sequitur. Fleuit Petr⁹ amare. Obsecra Deū, vt te intueatur & misereatur tui, animæque tuę com-

patiatur: quia sine ipso factum est nihil. Ioan.1. Fleuit beatissimus Apostolus peccatum suum amarissime, & postea per totum fœlicis vitę curriculum pio Apostolo mos fuit singulis noctibus orationi vacare a primi galli cantu, vsque mane, sicque in lachrymis, & planctu noctem peragere, vt facies eius, incensis nimis lachrymis quæ ex oculis manabat & defluebāt, adusta uideretur. Flebat non propter pœnam quam verebatur: sed propter angustiam animi, quam patiebatur: hoc enim acrius terebat, quam quemcunque alium cruciatum. O quanto maiora flagitia, & scelera nos quotidie patramus, & minus deploramus. Iniquitates nostræ iam in cœlum conscēdunt, & expostulant a Deo iustitiam veluti Sodomæ & Gomor- Gen.19.
rhæ peccata: iam nos terra ferre nullo modo potest, iam Auerni aditus patet, vt deglutiat nos: nos autem vitam terimus edentes, bibentes, exultantes, & gaudentes, mortis atque iustitię Dei obliti ac si semper sancte, & legem Dei custodientes vixissemus: nec non cōfidentes simul cum illo in cœlo vitā beatam acturos. Vę nobis quoniā sancti Petri lachrymę in vltimo die risum nostrū cōdēnabunt: & à Deo iusto iudice iniquitatū nostrarū ius postulabūt. Quid autem interim cū Christo saluatore nostro agatur videamus.
* Et viri qui tenebant illū illudebāt ei cędentes.* Tex. * Cōsidera tu si non habes cor lapideū hanc Christi redēptoris nostri contumeliam: Colaphis enim eum cædebant. Solet enim in collo percuti fatui, & despectibiles personæ. Vnde in hoc quod Iudęi Chrm̄ cędebāt, & colaphizabant non tā attenditur læsio percussionis, quam maxima contumelia despectionis. Adimpletur Leuit.9. scriptura, quę dicit. Applicabis vitulū corā tabernaculo testimonij, imponentque Aarō, & filij eius manus super caput illius & mactabis eum coram Domino. Sic isti imponunt in caput Christi manus sacrilegas percutientes caput illius, & cædentes. In faciem quoque eius, quam angeli videre desiderant conspuebāt Quid ergo abominabilius quàm spuere in illam faciem desideratam ab omnibus prophetis, & gentib⁹, de qua in Psalmo, Ostēde nobis Domine faciem tuā, Psal.79. & salui erimus. Et tamen eis ostendit mittens filium suū in quo pater notificatur sicut in facie filij sui, & tamen cum magnis execrationibus cædebant, & vi abintra sputa trahentes spuebant in eum: ita quod eius facies leprosa apparebat, & tunc impletum est illud: Non est ei species nec decor, & vidimus eum & non Esa.53. erat aspectus: & nos reputauimus eum quasi leprosum, & percussum a Deo & humiliatum. Et iterum in persona saluatoris. Esa.50. Faciem meam nō auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me. Abominabile enim erat hoc apud Iudęos: Deut.25. ita quod in legē præceptum erat, quod si pater alicuius puellę spuisset in faciem eius, ita abominabilis reddebatur, quod ad minus septem diebus oportebat illam esse sequestratā a consortio hominum. Quanto magis abominabile erat spuere in faciem Christi? Sed quia sputis pulchritudinem faciei eius obscurare, aut deturpare non poterant, ideo vide quid Euangelista noster dicat. * Et velauerunt eum, & percutiebant faciem eius, & interrogabant eū dicentes. Prophetiza, quis Tex. *
est

est qui te percussit?* Velauerunt faciem eius, qui erat
ita pia, & reuerentiæ digna, ꝙ oẽs eã aspicientes ad
pietatem, & reuerentiã cõmouebantur. Ideo vt me-
Exod. 34. lius irriderent velauerunt eã. Nec est mirũ si nõ po-
tuerunt eã intueri, quia nec faciem Mosi potuerunt
intueri, nisi velamen super faciem poneretur. Sed ec
ce plusquã Moses, cui facies splẽdidior sole vt patuit
in transfiguratione. Vnde aliqua vis gloriæ eius ref-
plenduit ex facie eius, Iudæorũ oculos ita reuerberãs
vt faciem illã æquo animo tolerare non possent. Nam
non valuerunt noctuæ tenebrarum amicæ lucem so
lis ferre. Et hoc fecit Christus vt eis ostenderet quod
nec sputis eorum pulchritudinem faciei eius obscu-
2. Cor. 3. rare possent. Vnde & velamen istud vsq; hodie ma-
net super corda eorũ: qui ab eis faciem suã abscõdit.
O insana cæcitas, & cæca insania infœlicium Iudæorũ:
quia illam desiderabilem faciem quã aduenturã pa-
tres eorũ, & prophetæ maxime desiderabant, ipsi in-
fœlices eã præsentem habuerũt, eã ignominiose vela
uerunt, non vt ipse illorũ scelera nõ videat: sed vt a
seipsis faciem, & gratiã cognitionis eius abscõde-
rent. ¶ Porro percutiebãt faciem eius: ex qua per cus
sione nimis affligitur homo, nam in facie sunt omnes
sensus, & sunt ibi mẽbra tenera facile læsibilia. Vnde
verisimile est, ꝙ ex tali passione fluxerit per nares, &
os, licet hoc ab Euangelistis non scribatur. O, quam
horrendũ scelus impijssimorũ Iudæorũ: ꝙ faciem tã
Canti. 6. formosam, quã Salomon tantum cupiebat videre, ꝙ
diceret, ostende mihi faciem tuã, facies enim tua de-
cora, verberibus affecerunt. Percutiebant autem eũ
velata facie aliqui in capite, alij in collo, alij in faciẽ,
alij in maxillas: & percutientes interrogabant eũ di-
centes. Prophetiza nobis Christe quis est qui te per-
cussit? Hoc derisorie dicebant, quasi in contumeliã
eius qui se prophetam a populo haberi volebat, &
quem populus magnũ prophetã reputabat: per hoc
enim designabant ꝙ tantus propheta esset, & ꝙ igno
raret, quis eũ percussisset ¶ Dabant ei alapas vocan-
do illũ falsum prophetã, qui est Dñs prophetarũ alij
manu reuersa dulcissimũ os eius percutiebãt, alij pu
gnis, alij vero barbam eius euellebant, alij tandem
per capillos trahebant, & in medio eorum positus ab
eis sicut homo fatuus, & stultus illudebatur. Et ex
vtraque parte cædebant, & irridebant eum: & con-
tumelijs afficiebant. Sicut castellum, quod direptio-
ni traditur, & voluntati militum, vnus dirumpit, al-
ter comminuit, & demollitur, alter vero prædatur:
sic Christus traditur istis, vt alter conspuat, alter co-
laphis cædat. &c.* Et alia multa blasphemantes di-
Tex. * cebãt in eum.* Aduerte quod iniuriæ Christo illatæ
blasphemiæ ab Euangelista vocantur, quod vtique
non faceret, nisi Dominus noster Deus non esset.
¶ Nota etiam quod Euangelista summa diligentia eã
quæ videntur exprobratissima exponit nihil occul-
tans, nec omittens: sed potius gloriam existimans ma
ximam dominatorem orbis terrarũ pro nobis talia
sustinere. Gloria enim nostra hæc est innumerã op-
probria, iniurias, afflictionesque sustinere pro Christi
nomine. Si gloriari oportet (inquit Paulus) in infirmi
2. Cor. 12. tatibus meis gloriabor. Hæc oportet continue lege-

re, memoriæ mandare, & menti inscribere, in his tan
dem gloriari. Verum si talia patiebatur Christus pro
peccatis alienis: quid putas, quod tu patieris pro pec
catis proprijs si in hac vita pœnitentiam nõ feceris?
Igitur multas blasphemias in Christum dicebant,
quas Euangelista non exprimit: quia longum esset re
censere. ¶ Fatigati Principes Iudæorum, & ministri
iniquitatis, & cæteri Iudæi recesserunt euntes ad dor
miendum, & mittentes Dominum Iesum in quen-
dam carcerem, ibi subtus solerium ligauerũt eũ ad
quandam columnam lapideam, & dimiserunt eũ cũ
aliquos armatos ad tutiorem custodiã, qui eũ vexa-
uerunt per noctem illam totam residuam, quasi nõ
sufficeret dies ad complendam malitiam suam, deri
sionibus maledictionibusque vacantes: flagellabant,
percutiebant, illudebant, expuebant, multaque blas-
phemantes conuiciabantur ei dicentes. Putabas esse
prudentior principibus, & melior Pharisæis? Nunc
tua stultitia apparet: modo stas, vt conuenit, & mor-
te crudelissima cito morieris. Populo insipienti, & ru
do tuis fallacijs imponere curabas, nobis autem mi-
nime: nouimus te. Si propheta eras: quo modo non
prænosti in nostras manus casurum? Iam iam quidẽ
tuæ prophætiæ somnium, atque inania verba fuisse
relucent, atque videntur: siquidem scire nullo modo
valuisti te capiendum esse a nobis. Multa his similia
maledicti illi Domino dicebant. Nox in somnis tota
ducebatur, nulla prorsus requies Iesu præstabatur.
Stabat autem Dominus ad istam columnam rectus
ligatus, verecundus, patiens, ad omnia tacens & sa-
turatus opprobrijs, vsque mane afflictus frigore,
& labore. O animæ meæ redemptor: quæ nam patra
sti scelera, propter quæ puniris? Vbi Deus est, mater
tua, vt tui misereatur? Quid de discipulis qui te de-
ducant, Maria Magdalena, quæ vnguenta pretiosa
præbeat, & Martha, quæ recipiat? Te solum ab ami-
cis relictum cerno, destitutum, obsessum a tortorib⁹
te intueor, qui in iniurijs non deficiunt. Nunc ergo Psal. 87.
tu quisquis amator Christi fueris respice in faciem
Christi tui: & considera quanta propter te passus est,
& inquire a Domino Deo tuo, quo modo circa eum
agatur, & respondebit. Ego sum vermis & non ho- Psal. 21.
mo: opprobrium hominum, & abiectio plebis. Sed
quomodo Domine factus es in opprobrium? Dicet
illud sancti Iob. Faciem meã conspuere non verẽtur. Iob 30.
Et illud. Tota die verecundia contra me est, & cõfu Psal. 43.
sio faciei meæ cooperuit me. Sed cur non auertebas
faciem tuam? Respondebit, Faciem meam non auer- Esa. 50.
ti ab increpantibus, & conspuentibus in me. Oppro- Psal. 68.
bria exprobrantium ceciderunt super me. Circunde Psal. 21.
derunt enim me vituli multi: tauri pingues obsede-
runt me. Aperuerunt super me os suum, sicut Leo
rugiens. Dixerunt enim impij inter se. Venite cir- Iere. 11.
cumueniamus iustum, contrarius est enim operibus
nostris: mittamus lignum in ignem, eradamus eum
de terra, & nomen eius non memoretur amplius. Psal. 68.
Propter quod operui cilicio carnem meam, & humi
liaui in ieiunio animam meam. ¶ Disce patienter su-
stinere opprobria, & illusiones a peccatoribus tibi
factas, amore Christi Iesu, qui similia opprobria,
& multo

& multo maiora propter te pati dignatus est. Disce contra Christum non blasphemare, aut alicui maledictum dicere: nam beatus Iudas apostolus ait, quod cum Michael archangelus cum altercaretur cum diabolo de Mosis corpore, non est ausus iudicium blasphemiæ inferre diabolo, sed dixit. Imperet tibi Dominus. Quapropter si Michael non fuit ausus diabolo maledictionis dignissimo iudiciũ inferre blasphemiæ: quãto magis nos ab omni maledicto liberi esse debemus? Caue etiam ne conspuas in Christi faciem, indigne eucharistiam sumẽdo. Caue etiam ne ponas velamen ante eius faciem quale ponunt illi qui secrete peccant, quasi Deus eos nõ videat: ideoque ne illudas Christum percutiendo illum tuis peccatis manu praui operis, putans non videre aut cognoscere culpas tuas. Disce etiam indignis non effundere donũ Dei. Vnde licet Christus esset verus propheta: noluit tamen prophetizare irrisoribus suis. Sic verbum Dei & dona eius retrahenda sunt pro loco, & tempore, auditorib⁹ indignis. Sed procedamus. *Et vt factus est dies cõuenerunt seniores plebis & principes sacerdotum & scribæ, & duxerunt illum in consilium suum dicentes. Si tu es Christus dic nobis palam?* Animalia venenosa conueniunt ad lumen candelæ vel cerei si in horreo ponatur: & hoc non faciunt vt luminentur, aut vt lumen diligant, cum eorum vita naturalis sit in tenebris. Imo videtur potius quod ipsum odio habeant, quia ei sic appropinquant quod ipsum extinguant. Sic contra Christum qui vera lux est conuenerunt Iudæi in domo Caiphæ pontificis, non quod lucem dilexerint, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. Sed in eo conuenerunt, vt illum extinguerent. Sic legimus in Psalmo. In eodum conuenirent simul aduersum me: accipere animam meam consiliati sunt. Obserua autem quod duo fuerũt concilia, alterũ nocte alterum vero mane: illud ad examen Iesu, istud ad modum quo tradendus esset Pilato, vt occideretur Iesus. Lucas autem matutini tantum concilij meminit: Matthæus autem vtrumque narrat concilium. Ita quod Iesus bis fuit ductus ad concilium. Primum nocte quando aduenerunt tot falsi testes, & tandem adiuratus à principe sacerdotum aperte confessus est se esse Mesiam, (vt Marcus explicat) & summus sacerdos scidit vestimenta sua, &c. Et hoc fuit ante illusionem, ita quod illusio confessionem, quod esset Christus subsequuta est. Et propterea dixerunt prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit. Et hoc consilium penitus tacetur à Luca. Secundo autem ductus est in consilium mane facto, quia in hoc secundo concilio affuit vniuersus senatus, quorum aliqui tantum adfuerant in primo concilio: & æquũ videbatur, vt vniuerso senatui præsentaretur. Et huius concilij meminit tam Matthæus, quam Marcus, quo ad tractatum de modo tradendi Iesu Pilato, vt occideretur: Sed Lucas diffuse illud narrat quoad præsentationem Iesu tacitam ab alijs euangelistis. Vnde in hoc concilio nulla est mentio testium, nec loquitur aut adiurat summus sacerdos: sed concilium loquitur. Ideo ait hic noster Lucas quod conuenerunt seniores plebis: nam in nocturno concilio quanuis seniores affuerint, non tamen congregatus est cætus seniorum plebis, hora enim inepta erat ad hoc: sed mane congregatus est senatus seniorum plebis ad hoc simul cum principibus sacerdotum, & scribis dicentes. Si tu es Christus dic nobis palam? Audierat senatus ab his qui interfuerant concilio nocturno quod Iesus confessus fuerat se esse Christum & volentes hoc ex proprio ore audire interrogabãt Iesum vt ipse dicat, si est Christus nec ne, vt calumniam capiant ex eius responsione quicquid dixerit. Nam si dixerit quod est Christus accusent eum coram Pilato: & si dixerit quod non, obijciant, quod in illa nocte in primo concilio dixerat quod esset Christus. ¶ Præterea non interrogant an sit filius Dei, quia Pilatus ad quem pertinebat in causa sanguinis iudicare gentilis erat: & ad illum non spectabat, quod essent multi Dij. Tamen quia Christus vnctum significat hoc est Regem, quia reges Iudæorum vngebantur, de hoc interrogant, vt possint accusare de crimine læsæ maiestatis: eo quod contra Imperatorem se regem Iudæorum faceret, quod incumbebat Pilato iudicare, & condemnare. Scribæ etiam congregati sunt, vt videretur quod iuxta legis tenorem iudicabatur: scribæ enim sapientes erant in lege doctissimi. In hoc vero concilio præses erat Satanas, & consultores auaritia & ambitio. Vide tu quid cum tali præsidente & consulibus, an immunis exire poterat iustus. Sic etiam & nunc plura concilia fiunt contra innocentes, vbi consultores se ipsos quęrunt, &c. De hoc concilio dixerat egregius Psaltes, Principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Et iterum. Concilium malignantium obsedit me. Ab hoc enim cõcilio appellabat Iacob dicens. In cõcilio eorum non intrat anima mea. Sequitur. *Et ait illis. Si vobis dixero non credetis mihi, Si autem & interrogauero non respondebitis mihi neque dimittetis. Ex hoc autem erit filius hominis sedens à dextris virtutis Dei.* Multoties, vt ex Euangelistarum contextu appareret dixerat illis Dominus, quod esset Christus, bene credere poterant, tam ex Christi assertione, quàm ex scripturæ testimonijs, & prophetia: sed induratum erat insipiens cor eorum, & cæci facti in sua nequitia permanere maluerunt quàm Christum, qui eorum peccata arguebat in Regem suum & Mesiam suscipere. Ait etiam si interrogauero non respondebitis mihi. Interrogauerat eos sæpe, vt de baptismo Ioannis, & cum dixit an liceret Sabbato curare, de filio, domino Dauidis, & alibi: sed nec voluerunt, nec potuerunt recte illi respondere. Quod autem addit, neque dimittetis: ostendit se non latere quæ ipsum maneant. Deinde aperte fatetur se filium Dei esse dicens. Ex hoc autem erit filius hominis sedens à dextris virtutis Dei, quasi dicat. Perueni vinctus in manus vestras, nec me liberum dimittetis, siue loquar siue taceam, siue negem me filium Dei esse, siue affirmem: sed me crucifigi curabitis, sicque vobismet ipsis videbimini vestrum officium egregie perfecisse, videborque vobis penitus perijsse: sed res longe alium sortietur euentum. Nec enim subscribet Deus sententiæ vestræ, vt ableget propter vos filium suum: sed videbitis me non in cruce inter duos latrones pendere, sed sedere ad dexterã virtutis Dei, hoc est ęquali honore cũ Deo patre meo affici. Ideoque ait, ex hoc autem erit filius hominis, &c. Idest

Marginal references: Iudas. 1. — Ioan. 8. — Psal. 30. — Mar. 14. — Psal. 2. — Psal. 21. — Gen. 49. — Rom. 1. — Mar. 21. — Luc. 14. — Mat. 22.

quia vos me despicitis, & parui penditis, adeò vt liceet dicam vobis quis nam sum mihi fidem non adhibebitis, & quanuis interrogem non respondebitis: hinc ego eliciam maximum honorem, atque maiestatem, ita vt humanitas mea sedeat ad Dei dexteram. Sic Paulus ait de Christo. Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod exaltauit illum, &c. Nunc pedibus impiorum conculcabatur, sed sessurus erat in breui in gloria patris, impios habens in scabellum pedum suorum. Nunc per infirmitatem sacerdotibus ludibrium erat: sed idem per virtutē Dei mox in cælos erat trāsferendus, vbi in dextera patris verus rex & sacerdos adoraretur ab omnibus super terram habitantibus. Nunc vinculis innexus sicut facinorosus stabat in medio collegij sacerdotalis omnium expositus iniurijs, atque contumelijs: idem tamen iudex vniuersorum stabit in medio angelorum suorū veniens in nubibus cæli supplicium sumpturus de facinorosis sacerdotibus. ¶ Docemur hic in aduersis & presequutionibus humiliari, persequutoresque & inimicos diligere: nam quo magis depositi & humiles in hac vita extiterimus, eò erimus in cælis magis exaltati, & ad maiora fastigia ducti: persequutores enim atque inimici, coronam quam nobis Deus in gloria sua reddet & capitibus nostris imponet, colunt, exercent plumant, atque dolant: vnde si celsitudo & exaltatio venturi sæculi, præsenti correspondere debet abiectioni & humilitati, persequutiones quātumuis maximas amplectemur, vt maior honos nobis deferatur. Sed de his hactenus. *Dixerunt ergo omnes. Tu es ergo filius Dei?* Quid est dixerunt omnes? Nulla ratione modestiæ, iuris vel æqui habitā, confuse & importune respondent, clamant & vociferant. Tu ergo es filius Dei. Tu, magnam habet emphasim, magnumque secum fert contemptum. Tu fabri filius, Tu amicus publicanorū, Tu dæmoniacus, Tu Samaritanus, Tu legis Dei temerarius contemptor, Es tu inquam filius Dei? Sedebis tu ad dexteram virtutis Dei? Videbimus ne te in nubibus? In patibulo te videre cupimus, nō in nubibus: in medio latronum pendebis, non ad dexteram Dei sedebis. Tu ne es filius Dei? Sed quid ad hæc Christus? *Vos dicitis quia ego sum.* Vos dicitis, supple, verum quia ego sum. Veritatē eis respōdit, vt inexcusabiles essent, & ne nomē Dei spernere videretur. Sua enim sentētia iudæi condēnantur: ipsi nāque dixerūt Christum filiū esse Dei. Vos enim dicitis, & verū dicitis quia ego sum filius Dei. Docemur quod propter nullum temporale periculum veritatem deseramus, sed in ea vsque ad mortem constanter perseueremus: sic nanque Christus in mortis discrimine in hoc concilio veritatem nō deseruit: sed in ea vsque in mortem constanter perstitit. Hanc tamen responsionem ipsi blasphemiam reputantes *Dixerunt. Quid adhuc desideramus testimonium?* Scilicet ad probandum quod se Christum dicat et Dei filium? Hæc duo grauius ponderabant, scilicet, quod Christum se, & Dei filium dicebat, eo quod vnum videbatur esse contra Deum: reliquum contra Romanum imperium. Cæterum verum dicunt dicentes: quid adhuc desideramus testimonium? *Ipsi enim audiuimus de ore eius.* Quia post Christi testimoniū nullo alio opus est nobis: nam dignus est cui omnes fidem adhibeamus. Omnes enim viæ eius iustitia & veritas. Habet enim Christus multa suæ diuinitatis testimonia. Habet patrem, habet spiritum sanctum, habet Mosem, habet prophetas, apostolos, & euangelistas: habet & vniuersam ecclesiam. Vnde nobis alia testimonia non sunt necessaria. Sed Iudæis excæcatis in sua malitia, quanuis ex ore eius audiunt non sufficit, nec aliud quodcunque testimonium, vt in Christum credant: & vnicum eis sufficit, vt eundem perdant. Quid adhuc desideramus testimonium, inquiunt. Ipsi enim audiuimus ex ore eius. Verū certè est quòd non opus est alio testimonio cum ex ore illius, qui summa veritas est, audistis quod ipse sit filius Dei. Cur ergo nō creditis ei? Aut cur non probatis illum male dixisse? Non est alia sententia expectanda à talibus senatoribus. Christus illis molestus est, & de medio tollendus, siue iure, siue iniuria hoc fieri possit. Sic impijs & malis ansa nunquam deest ad bonos & iustos persequendos: quam quidem quærunt, & sermones quotidie, in quibus eos capiant, adhibentque laqueos ad perdendum, propriam malitiam tegere volentes, aliqua apparentia & zelo iustitiæ. Sed de his satis. Nos tamē ad sequētis capitis explanationē accedamus: in quo D. Lucas historiā passionis Dñicę prosequitur.

Phi. 2.

Psal. 109.

CAPVT. XXIII.

Pecialiter, huic in ingratissimo populo Israel fuit datus Christus, quia ex eodem populo natus, inter eos educatus, apud eos saluator prędicauerat & miracula fecerat. Quod idē testatus est dicens. non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. Sed ipsi rebelles & ingratissimi dono accepto se expoliauerunt, & omnium hominum stultissimi facti: gentibus dederunt. Non certe iniquus Iudęorū populus dignus erat tanto beneficio: ideoque ablatū est ab eis, & datum gentibus fructū facientibus. Ideo sequitur in cōtextu. *Et surgens omnis multitudo eorum duxerunt illum ad Pilatum.* Pilatus hic erat gentilis, & vt aliqui volunt ex Lugdunensi ciuitate ortus, & post Valerium Gracchū à Tiberio Cæsare anno eius tertio decimo Iudęę procurator cōstitutus est. Duxerūt inquam illū à domo Caiphę pōtificis ad domū Pilati pręsidis Romanę potestatis, ad quē pertinebat iudiciū in causa sanguinis vt Pilato totum imponeretur, & ipsi immunes reputarentur

Matt. 15.

Matt. 21

putarentur, Hoc facto ostendebant sacerdotium eo
rum, potestatem, euangelij prædicationem, & ec-
clesiam ad Gentes esse transferenda. Duxerunt in-
quam illum vinctum, manibusque post terga ligatis,
catena in collo eius posita: cum multis conuitijs, &
contumelijs. Iam hic vides filios Israel surgētes con
Gen. 37. tra suum fratrem Ioseph, ponentes illum in mani-
bus Ismaelitarum; Dalidam fortissimum Sansonem
Iudi. 16. tradentem Philistæis: Absalonem insurgētem con-
2. Reg. 16. tra suum sanctū patrem Dauid: & Athaliam sæuien-
4. Reg. 11. tem in semen regium, vt morti tradat: atque incre-
dulam, & peruersissimam Synagogam suum regem
tradentem in manibus Gentium, vt morti damnēt.
Tu autem hic cogita cum quanto opprobrio duci-
tur per medium ciuitatis Hierusalem conuitiantibus
principibus sacerdotum & Pharisæis, atque dicenti-
bus. Veni nobiscum populi deceptor nunc tua ma-
leficia finem habebunt: nunc apparebit quis sis, vt
iuxta demerita soluas pœnas. Horrenda prorsus im-
pietas quæ tantis iniurijs satiari non potuit: quin po
tius ferali rabie fremens impio iudici tanquam rabi
do cani animam iusti deglutiendam exposuit. *Cœpe
runt autem illum accusare dicentes.* Sicut vxor Puti-
Gen. 39. pharis contra Ioseph, & sacerdotes aduersus Susan-
Dan. 13. nam insurgebant falso accusantes: sed non erat con-
Psal. 26. ueniens testimonium. Vnde Dauid in persona eius
ait. Insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est
iniquitas sibi. Disce ex hoc loco hominum accusa-
tiones, & improperia patienter tolerare: siquidem
ipsa veritas diuina ab iniquis accusata est, & impu-
gnata. Si mali discunt improperare, & accusare: tu dis
ce patientiam, aduersa sicut, & prospera, æquanimi-
ter sufferre. Accusabant illum in multis, de quibus
solum tria exprimuntur: quæ Lucas noster ponit di
cens. *Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram.*
scilicet Iudæorum, à cultu legis, falsam doctrinam
seminando. *Et prohibentem tributa dari Cæsari.* Et
sic contra ipsum seditionem faciendo. *Et dicentem
se Christum regem esse.* Quasi volens sibi regnum Iu
dæorum vsurpare, nomine Christi reges Iudæo-
rum vocabantur propter vnctionem, sed addebant
Regem dicendo Christum regem gratia explana-
tionis: quia Pilatus Gentilis erat. Gentiles vero re-
ges suos non vngebant, sicut Iudæi: ideoque si ei
quod est Christum, id est, vnctum non addidissent,
regem: Pilatus non vtique intellexisset, sed falsæ
erant accusationes, vnde bene dicebant, inuenimus:
Matt. 5. quia quod ei imponebant non erat ei veritas, sed hu
mana fictio & adinuentio. Non enim subuertit gen
Matt. 22. tem à lege, quia non venit ipse soluere legem, sed
Matt. 17. adimplere. Nec subuertit, sed conuertit, quos do-
Ioan. 6. cuit in veritate. Nec prohibuit tributa dari Cæsari,
sed dixit. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari. Et sol-
uit tributum pro se, & pro Petro, ne scandalizaret,
quanuis liber esset à tributo: fugitque cum eum vo-
luerunt facere regem, & regnum respuit. Igitur ar-
guuntur impietate Iudæi accusantes saluatorem: nec
aliquid verisimile quod ei obijcere possint inueniūt.
¶ De prima igitur accusatione tanquam friuola, &
ad eum non spectante, Pilatus parum curabat: quia
ipse cum esset Gentilis non curabat de obseruatio-
ne, seu violatione legis Mosaicæ. Et secundam tan-
quam falsam, & mendosam parui pendens nullam
reputabat: quia fortè per relationem ab aliquibus au
dierat Iesum dixisse aliquando, Reddite quæ sunt
Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Ideo transit
ad tertiam, quæ magis tangebat eum, & Roma-
num imperium, & videbatur contra Imperatoris
honorem, quia dicebat se esse Christum, idest, vn-
ctum siue regem: nam directè contra Imperatorem
erat, quod aliquis esset Rex Iudæorum. Impera-
tores enim Romani nomen regium ab eis abstule-
rant, vt eorum superbiam frangerent, & rebellan-
di occasionem tollerent: & in signum subiectio-
nis sub tributo eos habebant. Ideo Pilatus de hac
tertia accusatione quæsiuit. Intrauit ergo in præto-
rium, qui locus erat, vbi sedes iudicis seu prætoris
erat, vbi causas iudicabat, vt Christum magis pa-
cifice & exquisite examinaret extra tumultum &
strepitum Iudæorum: qui non audebant intrare prę
torium, ne contaminarentur, sed vt manducarent
Pascha. *Interrogauit eum Pilatus dicens: Tu es Rex* Ioan. 19.
Iudæorum. Quasi dicat. Est ne hoc verum quod
tibi imponitur; quod velis tibi regnum vsurpa-
re, vel quod sis Rex Iudæorum, secundum quod
te accusant? Quærebat vtrum esset Rex Iudæo-
rum de iure, nam de facto constabat eum non esse:
vel iuxta aliquorum sententiam interrogauit Pila-
tus subsannādo, quasi dicat. Tu pauper, humilis,
nudus, cui nullus adiutor, accusaris de regni ambi-
tione: ad quod opus est multorum adiutorum, &
sumptuum? *At ille respondens ait. Tu dicis.* Quasi
dicat. Ego non nego, neque affirmo. Eo iudicis
non tamen asserendo, sed interrogan[illegible] ver
bo præsidi, quo & principibus sacerdotum respon-
dit, vt propria sententia condemnentur. Noluit di-
cere non sum, ne falsum diceret: noluit etiam dice-
re ego sum, ne calumnię occasionem daret. Vnde
sic temperauit responsionem, vt & verum diceret,
& sermo eius calumniam non pateretur, & pœni-
tus nulla culpa in eo cognosceretur. Exiuit ergo fo-
ras Pilatus ad principes sacerdotum, & turbas, vt
pro Domini innocentia loqueretur: ideò sequitur.
*Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum & tur-
bas. Nihil inuenio causæ in hoc homine.* Nota hic quo
modo Christi innocentia ex omnibus partibus lu-
cet. Maximum veritatis testimonium est quando
inimici eiusdem de illa testimonium perhibent; nam
tantam vim habet veritas quod etiam à malis con-
fiteatur. Talem oportebat habere redemptorem, vt
ait Paulus, iustum, sanctum, bonum, innocentem, Hebr. 7.
& segregatum à peccatoribus: ideò in Christi pas-
sione multi etiam illi, qui eum morti tradiderunt
Christi innocentiam confessi sunt. Iudas enim di- Matt. 27.
xit principibus sacerdotum. Peccaui tradens sangui-
nem iusti. Principes sacerdotum nō negarunt Chri-
stum esse virum iustum, nec Iudæ contradixerunt:
nam conscientia ipsorum idem eis asserebat. Vxor
quoque Pilati misit ad virum suum dicens. Nihil ti-
bi, & iusto illi. Et latro pendens in cruce socio suo di
xit. Hic nihil mali gessit. Deniq; & ipse Pilatus inge
nue fatetur nō inuenire in eo causam mortis. Quare
& ipse Dominus aduersarijs loquitur. Quis ex vobis
arguet me de peccato? Vniuersa aqua maris certe nō Ioan. 8.
sufficit mūdare Pilati conscientiā, quandoquidē pro
prio ore, Christū innocentē esse cōfitēs, nihilominus

morti tradidit. ¶ Aduerte etiam quod a Pilato iudice sæculari iudicatur Christus innocens:& à summis sacerdotibus accusatur, iudicaturq; reum illum esse mortis. Sic etiam & nunc multoties fit: nam iustius agitur in laicali curia quam clericali. Nam malefactores qui in curia sęculari punirentur, tuentur per viros ecclesiasticos in magnum populi scandalum: multi etiam initiantur, & promouentur ad primam tonsuram, vt munere, & priuilegio clericali gaudétes, audaciores fiant,& maiora adoriantur mala, certe plerunque melius iustitiam,& æqualitatem in sæculariũ tribunalibus exerceri inuenies quam (proh dolor) Ecclesiasticorũ. Sed hæc alias. Iudæi vero videntes quod nihil facerent eorum calumniæ recurrebant ad subsidia clamorũ. Vnde quia deficiebant rationibus, *inualescebant viribus, dicentes. Commouit populum docens per vniuersam Iudæam, incipiens a Galilæa vsque huc.* Peruertit (inquiũt) populum, & turbauit pacem cõmunem: nec in vna parte tãtum sed á Galilea incepit,& huc vsq; peruenit. Expẽde quod hic accusantiũ sermo magis,& eũ qui accusatur reddit innoxium: & eos qui accusant docet esse peruersos. Docuisse enim populum non criminis sed virtutis constat esse indicium: nec commouit populum qui pacis condidit testamentum igitur clamoribus inualescebant qui in rei veritate deficiebant: vt sic clamorosa non iusta sit accusatio: quia per clamorem voluerũt obtinere quod non poterant per rationem habere. Sic faciunt maligni quærentes obtinere per verba,& contentionem, quod nõ possunt per iustitiam, & veritatem. Nunc considera in quantum se humiliauit iudex totius creaturæ constitutus à patre, vt acquiesceret & staret ante iudiciũ terræ Iudęæ. ¶ Docet hic Christus omnem mansuetudinem,& patientiam, cũ ante præsidem stetit, vt sic verus Christi imitator non murmuret, aut reclamet aut contradicat: cum indebite ab æmulis læditur, aut impugnatur, sequitur. *Pilatus autem audiens Galilæam, interrogauit si homo Galilæus esset. Et vt cognouit quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem qui & ipse Hierosolymis erat illis diebus.* Quia Christus in Galilæa fuit conceptus, nutritus, & cõuersatus, Galilæus est habitus: Pilatus verò occasionem quærebat dimittendi eum, quia sciebat eum iustum,& innocentem, ideò misit illum ad Herodem Tetrarcham, & præpositum Galileæ: Nam vt ait Euangelista Hierosolymis erat Herodes in illis diebus propter solennitatem paschalẽ: quia Iudęus natus erat, Pater enim suus amore vxoris suæ, quæ Iudæa erat transiens ad ritum Iudaismi se circuncidi fecerat. Misit inquam illum volens Herodi honorem deferre: vt ipse Dominus Galilęæ hominem Galilæum vel absolueret vel damnaret. Credebat etiam Pilatus quod Herodes hominem de terra sua & maximè innocentem libenti animo liberaret:& ne contra eum, quem insontem & per inuidiam traditum cognouerat, sententiam dare coactus esset. Vide quod cũ Christus mane venisset de domo Caiphæ in Pilati prætoriũ, quod ab illa septingentos quinquaginta quatuor passus distat, modo gradum reuocat & remittitur ad Herodem per viam acrem nimis & accliuem ductus, quę nimirum viginti & ducentos passus complectitur. Docemur ne aliquis falcẽ in messem alienam & potestatem alterius immittat: quanuis inimicus sit. Vnde ergo hodierna die tot pullulant quæstiones, oriũtur interdicta & excõmuniones: nisi ex eo, quia sæculares iudices de personis Ecclesiasticis supplicium sumere volunt? Vnde tot iurgia, odia, & inimicitiæ in mundo: nisi quia quilibet immitti vult muneri alteri iniuncto? Culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti. Sed ad contextum. *Herodes autem viso Iesu gauisus est valde erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audiret multa de eo, & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri.* Desiderabat hic Herodes Antipas filius Ascalonitæ, qui innocentes necauit, videre Iesum à tempore, quo Ioãnem decollauerat, non, vt aliquid salutis animæ suæ consuleret sed propter curiositatem, quia putabat illum magum, vel histrionem aliquem esse. Nam si crederet illum sanctum prophetam non sic eum videre desideraret. Mali enim non desiderant bonos aut iustos: sed scurras & histriones. Hi sunt quos reges & principes diligunt, hi in palatijs & domibus magnatum degunt: hi tandem sunt, qui anteeunt & præsunt, plus mendacijs, quam virtutibus onusti. Satius enim fuit Dauidi coram Achis furere, vt apud eum aliquid valeret: quam se sanctum & prophetam prædicare, si cuti erat. Nam si bonus & iustus homoq; sanæ mentis haberetur, ingressus ei procul dubio prohiberetur. Itaque vt hominibus in domibus regum & magnatum aditus pateat, se furere atque insanire simulent opus habent, sicuti scurræ facere consueuerunt, qui quidem plus cum mentis cõpotes sint, quam domini qui eis attentas præbent aures insanos fieri & scurras non ab re censent, vt sic ipsissimet insaniores dominos scilicet, domus melioribus & delectis priuent & expolient. Hæc sunt deliciæ regum, cum his conuersari, eosdemque videre desiderãt. Et quoniã Herodes credidit, & ratus est Christum aliqua esse editurum exercitia magica, aut manuum habilitates eum maximè videre cupiebat: quare eius aduẽtu valde gauisus est. *Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil ei respondebat.* Stans siquidem Iesus sicut agnus mansuetissimus ligatus coram tondente inquisitus tacuit,& expectatus miracula edere contempsit: quia Herodis incredulitas,& curiositas, diuina non merebatur videre vel audire: non enim sunt mittendæ margaritę ante porcos. Inutile esset coram Herode miracula facere, aut aliquod diuinum arcanum proferre. Præterea respondit Christus Caiphæ & Pilato, non autem Herodi: quia Herodes ei vocem, quę Ioannes erat Baptista, substulerat, vox verbi: ideo corã Herode obmutescere dignatus est. ¶ Docemur hic nullum otiosum opus facere aut dicere: nam de omni verbo otioso sumus rationem redditurì. Iustus enim tempus, locum, rationem, & intentionem considerat, vt quid agat aut loquatur: & omnia suo tempore, vt commodum & vtilitatem proximorum acquirat, facit. Non sic garruli, otiosi, impij, mundani, qui garrulant, derident,& faciunt plurima in scandalum, & damnum proximorum: & sui ipsius damnationem. Præterea Dominus noluit illi respondere, aut miraculum aliquod facere: quia declinabat omnem iactantiã & ostentationem. Docemur etiam ex hoc loco, quod quoties auditores nostri, nostra volunt quasi laudanda cognoscere

Matt. 2. Mar. 6. 1. Reg. 21. Matt. 7. Ioan. 1. Mar. 6. Matt. 10.

non

nō autem sua peruersa mutare omnino taceamus: ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, & eorum, quæ erat culpa esse non desinat, & nostra quæ non erat fiat. Multa enim sunt, quæ audientis animū produnt maximè, si auditores nostri & semper laudant quæ audiunt, & nunquam quod laudant sequūtur. *Stabant autem principes sacerdotum & scribæ constanter accusantes eum.* Timebant principes sacerdotum & scribæ videntes Herodem cum gaudio, videre Iesum, & pulsare multis quæstionibus ne Iesus sapienter respondendo euaderet. Sed vbi vident Iesum tacere & Herodem æstimare illum fatuum transeunt in alium timorem: ne scilicet Iesus tanquam fatuus euadat. Ideò instant acrius accusando tendentes ad hoc vt ne tanquam fatuus absolueretur. De quibus vero ibi accusauerūt euangelistæ non exprimūt sed fortè de eisdem tribus, de quibus coram Pilato accusauerant: maximè hoc coram Herode aggrauantes, quomodo commouisset vniuersam Galilæā, quæ erat ex dominio ipsius Herodis, vt ex hoc magis sibi animam assumeret. Vnde ad istas accusationes Christus nihil respondit, nec Herodi nec accusatoribus: sed tacuit non concedendo eorum accusationes taciturnitate, sed despiciendo tanquam indignas responsione. Sic Psaltes in persona Saluatoris. Factus sum sicut homo non audiens: & non habens in ore suo redargutiones. Esaias quoque ait. Quasi agnus coram tōdente se, obmutescet. Docemur hic quod omni loco, tempore: & coram quibuslibet, veritas est manifestanda (sed plærumque silentium diuinum est) Videns itaque Herodes quod Christus nullum signum faceret nec verbum aliquod ad interrogata responderet, nec contra accusatores suos aliquibus respōsionibus se defenderet, reputauit eum idiotam, ac fatuum, & non sanæ mentis, ideoque. *Spreuit eum Herodes, cum exercitu suo.* Vt omnes in eadem culpa monstrarētur esse pares. Sic hodie sectatores Christi à malis hominibus spernuntur, & ab eis fatui reputantur. Hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum & in similitudinem improperij nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Sic etiam & hodie multi cum Herode spernunt Christū qui signa quęrunt conquerentes quod modo miracula ab eo non fiant. Cum modo non sit opus signorū sed operum: Habēt (dixit Habraham) Mosem, & prophetas: audiant illos. Modo autem præter hæc habemus euangelium epistolas Pauli, & adhuc signa quęrimus. ¶ Porro quis dicere poterit, quot iniurijs, blasphemijs, & irrisionibus Christum affecerūt ministri hi iniquitatis? Bene dixit illud Psalmi. Ego autē sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis. Sicuti enim vermiculi mortui recenter, nemo miseretur cum res vilis, & parui momenti sit adeo vt etsi conculcet quis nihil refert: sic Christi Saluatoris vita tanquam si esset alicuius vilis vermiculi despecta est, ipseque adeo conculcatus, sputus, cōtemptus, abiectus & interemptus, acsi vere homo non esset, sed vermis. Miserere ergo tu, & compatere si Christianus es: suntque tibi humana viscera, compatere in quam ob ingentem abiectionem, pudeatque te honores, & prospera diligere videntem propter te Deum in profundo miseriæ, & calamitatis cōstitutum. Hic videbis sanctum prophetam Dauidem, factum insanum, & furiosum habitum coram rege Achis. Audi ergo Esaiam in persona Dei in hæc verba loquentē. Filios enutriui, & exaltaui, ipsi autem spreuerūt me. In Psalmo quoque habetur. Factus sum illis in parabolam. Etiam nunc sunt multi similes Herodi: qui primo gauisus est, postea spreuit Christum. Sic etiam & plurimi simulant sese sapientiæ diuinæ amatores & salutaris veritatis inquisitores: non vt secundum eam viuāt, sed vt in eius profundis, & mirabilibus delectētur. Qui dum circa eius documenta laborāt, & vitijs seruiunt: quid aliud est nisi quod Iesum contemnūt? Melius fuisset Herodi Iesum non videre quam videre, & contemnere. Melius (inquit beatus Petrus) esset viam veritatis nō agnoscere: quam post agnitam, retrorsum conuerti. Illi vero Gentiles viderunt Iesum sed ad bonum suum. Cupiebant enim in eum credere, vt habetur in Ioāne. Sic & Simeō, sic & Zachæus: sic & tu desiderare debes amplius Iesum videre, hoc est maiorem quotidie agnitionem habere, non vt cōtemnas: sed vt in eius dilectione accrescas. ¶ Prętereà hoc Christi exēplo docemur, vt nos potius velle debeamus à malis despici, quam ab adulatoribus laudari. Secundo quod tempore & loco expedit aliquādo sapiētiam dissimulare. Vnde quod dominus ipse fons sapientiæ, coram Herode pro stulto habere se permisit ex incomprehensibili sua sapientia processit: quia si sapientem se verbis, & factis, ostendisset, vtiq; passionem suam impediuisset. Docemur tertio, quod homo nihil quærat in vestibus, non ornatum, nō pretiositatem, sed solum necessitatem: quia Saluator in veste velut fatuus est illusus. Et ideo sequitur in textu. *Et illusit indutum veste alba.* Et hoc in derisionem signumque illusionis, sicut fatui solent aliqua ludicra veste indui, qua cognoscantur ab alijs: & tunc derisorium erat portare desuper vestem albam: eo quod sic illuderetur tunc fatuus. Sic itaque vides qualiter dominus non solum malefactor sed etiam stultus est reputatus: ipse autem omnia patientissime tolerabat. Patientiam ergo habe si tu malefactor, & stultus iniustè fueris reputatus. Nam sicut diuina sapientia tanquā fatua spernitur & irridetur: sic omnes irrisiones quæ solent à varijs mundi huius hominibus Deum prę oculis non habentibus homini spirituali irrogari, debent patienter ferre. Vide quod omnes qui pie & innocenter volunt vitam ducere, secundum nouum hominem, ab his qui viuunt secundum hominem veterem illuduntur, & ab eis pro fatuis habentur. Sed propter hoc non debent turbari viri spirituales, imo potius gaudere: quia Christus indutus veste alba quę innocentiam significat illusus, & derisus est à filijs huius seculi, apud quos alba vestis exprobrabilis est. Sed sicut crux ante passionem Christi exprobrabilis erat, quæ posteà facta est honorabilis. ita vt etiam in coronis regum portetur: ità alba vestis post Christi passionem facta est valde honorabilis, & innocentiæ signum. Vnde quilibet post baptismum renouatus induitur veste alba in signum innocentiæ, quam cōfert baptismus. In cuius etiam signum Christo passo Angeli in vestimentis albis apparuerunt in eius resurrectione, sed ad contextum. *Et remisit ad Pilatum.* Non enim est bonorum iudicum illudere in iudicio constituto: sed aut damnare criminis conuictum, aut absoluere innocentem. Vtrumque negligit Herodes

Marginal notes: Psal. 37. Esa. 53. Sap 5. Luc. 16. Psal. 21. 1. Reg. 21. Esa. 1. Psal. 68. 2. Pet. 2. Ioan. 12. Luc. 2. Luc. 19. Colo. 3. Mar. 16. Act. 1.

innocentem irridet, & vinctum remittit ad alium iudicem. Sic dominus cum nota illusionis portãdo vestem albam rediit, & Herodis consensum de sua nece secum detulit. Hic autem consensus apparuit signo, & facto: signo quidem in vestis albæ illusione, facto in amicitię cõfœderatione. Quapropter sequitur in textu. *Et facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad inuicem.* Iam

Psal. 117. Petra angularis coniungit duos illos parietes adeo separatos, Iudæos, scilicet, & Gentiles. Christus enim

Psal. 119. est pax nostra, qui ex vtroque populo fecit vnum. Impletum illud Psalmi. Cum his, qui oderunt pacem eram pacificus. Hos duos adeò discordes iudices, in concordiam redegit. Si tu odio habes proximum, & propter Christum in cruce mortuum non veniã concedis, peior es certe Pilato, & scelestior Herode: qui quidem ad inuicem amicitiam inierunt Christo domino nostro qui vera pax est intercedente. Vide ergo, quam sancta vestigia, & tempora teris, quãdo cõtrahendis amicitijs, & concordijs indulges: siquidẽ maximum, & præcipuum, quod Deus veniens mundo intulit, fuit pax ipsa. Inimicitias autem habebant antea Herodes, & Pilatus: propter necem Galilæorũ qui de Herodis præpositura, & dominio, erant, quos Pilatus occiderat miscens sanguinem eorum cum sacrificijs, quæ offerebant. Sed nunc super hoc reconciliatus est Pilatus Herodi: quia pro bono habuit Herodes quòd Pilatus sibi detulerat mittendo sibi hominem suæ iurisdictionis, & præsertim talem hominem quem ipse videre diu desiderauerat. Sic multi frequẽter amici, & concordes in condemnatione & nocumento innocentum fiunt qui antea sibi inuicem contrarij fuerant. Hæc autem amicitia Pilati & Herodis fuit signum quod Iudæi & Gentiles conuenirent in persequutione Christianorũ. De hac habetur in Psal

Psal. 2. mo. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum: aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Præterea hanc missionem & remissionem Deus fieri voluit: ad maiorem & euidentiorem suæ innocentiæ ostensionem. *Pilatus autem conuocatis principibus sacerdotum, & magistratibus & plebe, dixit ad illos. Obtulistis mihi hunc hominem quasi auertentem populum: & ecce ego coram vobis interrogans, nullam causam inuenio in homine isto ex his in quibus eum accusatis sed neque Herodes. Nam remisi vos ad illum: & ecce nihil dignum morte actum est ei.* Historia clara est, nec aliqua indiget expositione: sed tantum considerandum quod Christus dominus Iudęos suos sibi magis offensos habet, quam Gentiles. Pilatus omnia conatur, & omnem mouet lapidem, vt Iesum absoluat, & eius innocentiam palam ostẽdit, quẽ sola Pontificum inuidia traditum nouerat: in quo meque ipse, nec Herodes, causam mortis inuenire poterat. Sed Iudæi clamant, vt morti damnet Christum.

Mat. 10. Filij naturales, magis persequuntur. Inimici enim hominis (ait Iesus) domestici eius. Præterea Pilatus omnes conuocat tam principes sacerdotum, quam turbam, vt inter tantos saltim aliquem inueniat qui veritati, & innocentiæ Christi patrocinari velit. Obtulistis inquit mihi hunc hominem quasi contrarium legi diuinæ, & humanæ: sed non tantum ego, sed nec Herodes, vt vos ipsi testes estis, inuenit in eo causam aliquam mortis. Et ne existimetis me clam conuicisse eum, vt veritatem celet, & delicta propria non cõfiteatur, coram vobis clare, & manifeste interrogaui & non inuenio in eo causam mortis. At qui Herodes sub cuius ditione natus, & conuersatus est, & cui plus iuris est in hunc hominem quam mihi, nihil dignum morte in ipso deprehendit. Quid igitur faciã? *Emendatum ergo illum dimittam.* Mira Pilati stultitia: si ipse fatetur quod innocẽs est: quid in innocente emẽdari quærit? Et si emendabit, quid in innocentem toties proclamabit? Nam qui innocens est: nec leuissima pœna puniri debet. Sed Pilatus hac castigatione iubens eum flagellari, volebat mitigare odiũ Iudæorum aduersus Christum: quod vtique facere non debebat, sed continuo absoluere Christum innocẽtem. Vt cunque tamen sit, Pilatus multo melior erat quã Iudæorum pontifices: nam hi totis viribus conantur innocentem occidere, Pilatus autem quęrit modum vt eum absoluat. Emendatum ergo eum, scilicet flagellãdo vt si qua in vestris cerimonijs commisit, vel in aliquo deliquit pro ipsis correctus emendetur: & sic emendatum & disciplinatum, dimittam à morte liberum. Flagris, & ludibrijs eum afficiam quantum ipsi iusseritis, dummodo innoxium sanguinem non sitiatis: vel fundatis: videns enim ex clamore eorum quod nullo modo poterat dimittere Iesum omnino liberum cum pace ipsorum, & ex altera parte durum sibi videbatur interficere innocentem: ideo ad satisfaciendum eis fecit Christum flagellari, & illudi, vt videntes eum sic punitum & illusum vltra condignum pœnis eius & opprobrijs ipsi, & crudelitas eorũ satiaretur, & mitigaretur, mortemque eius non sitirent: nam naturale est vt ira quiescat, si eum contra quem irascitur humiliatum, et punitum videat. O, Pilate tu vis dominum castigare? Nescis, quod nec flagella meretur, sicut nec pœnam mortis. Rectius ageres si te ipsum ad suum nutum corrigeres. Vnde intentio non excusat Pilatum in totum: quia nullum Rom. 3.
per se malam potest propter bonam intentionem effici totaliter bonum: nec facienda sunt mala vt eueniant bona. Affligere tamen innocentem et maxime filium Dei, de se malum erat: ideo nullam habet Pilatus excusationem. Sed nũc, o Christiane tu quisquis es considera quod nudatur ille qui nudos vestit, & ligatur qui soluit cõpeditos, à dęmonibusque vinctos, et flagellatur ille qui nos eruit à flagellis. Flagellari enim Christus voluit vt nos à perpetuis flagellis liberaret. Sicut pia mater videns quod pater vult flagel Psal. 31.
lare aliquem de filijs suis, extensis occurrit brachijs: et eũ protegit, exponens se pro eo flagellis. Ideo Christus sicut pia mater, flagella nostra suscepit. Quapropter dicitur in Esaia, Disciplina pacis nostræ super eũ Esa. 53.
cuius liuore sanati sumus. In sano enim mẽbro oportet facere cauterium, vt infirma membra sanentur. Ideo habetur in Psalmo disciplina tua correxit me Psal. 17.
in finem. ¶ Vide etiam quod si Christus tam grauiter flagellatus est innocens pro peccatis alienis: quã grauiter putas noxios (nisi se correxerint) esse flagellandos pro peccatis proprijs? Disce patienter flagella Prou. 3.
Dei sufferre: ipse enim vt ait sapiens, quem diligit castigat: et flagellat omnem filium quem recipit. Fluit Hebr. 12.
itaque regius et pretiosissimus sanguis de omnibus partibus corporis: et eius corpus cãdidissimum cruore eius

re eius roseo rubricatur per totum. Super additur, rei teratur, & spissatur plaga super plagam: liuor super liuorem, fractura super fracturá, sanguis super sanguinem: quousque tam tortoribus, quam inspectoribus fatigatis solui iubetur à columna cui fuit ligatus. Innumerabiles enim fuerunt plagæ eius nam cum pro
Deute.25. mensura peccati sit plagarum modus, Christus flagel
Esa.1. latus fuit pro peccatis nostris, quę innumerabilia fuerunt. Et hoc est quod dicitur in Esaia. A planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas. Et iterũ. Nõ est ei species neque decor: & vidimus eum, & nõ erat aspectus, & quasi absconditus vultus eius, & despe
Esa.53. ctus: & reputauimus eum quasi leprosum percussum adeo, & humiliatum. Iam vides hic beatum Iob, percussum à planta pedis vlcere pessimo: & Achiorem quia gloriam Dei celauerat & veritatem coram im
Iob.2. pio Holoferne dixerat, ligatum. Hic quoque impletũ
Iudit.5. cernimus illud. Fui flagellatus tota die, & castigatio
Psal.72. in matutinis, Sed nunquid his omnibus, perfidorum Iudæorum rabies quieuit? Non est satiata eorum crudelitas. Quapropter aliam viam quærit Pilatus, vt eũ soluat & liberet à morte. Ideoque sequitur in contextu. *Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum vnum.* Mos erat Iudæorum vnum vinctum dimittere populo in die sancto paschæ tantum, quẽ populus voluisset: & alij vincti digni morte qui tunc custodiebantur occidebantur. Quod faciebant in me
Exo.12. moriam quando Angelus domini saluauit Hebræos, & percussit primogenita Ægyptiorum. Ideo ad hoc repræsentandum, & in memoriam huius beneficij, saluabant vnum morti propinquum, & alios interficiebant. Et hanc consuetudinem obseruari impetrarunt ab imperatore Romanorum sicut fuerat obseruata antequam Iudæa esset Romanis subiecta. Pilatus itaque sciens illos cupidos de obseruanda illa consuetudine, & ex alia parte quod Barrabas erat pessimus & populo odiosus proposuit eis sub distinctione optionem dicens, quod ad honorem festi liberarent vnum ex duobus Iesum, vel Barabam, credens quod Iesum liberarent: nam non putabat quod peterent liberationem Barrabæ qui erat homicida, ac seditiosus & insignis famositate sui criminis sed quod Iesum liberarent. Ipsi vero nimio odio contra Christum moti, & obstinato corde in malitia perdurantes ne Christus liberaretur petierunt Barrabam dimitti, & liberari, Christum vero innocentem tolli de medio, & crucifigi. Ideo sequitur. *Exclamauit simul vniuersa turba dicens tolle hunc & dimitte nobis Barrabam: qui propter seditionem quandam factam in ciuitate, & homicidium missus erat in carcerem.* Proh Deum atque hominum fidem, quam iniqua est hæc collatio: innocẽtissimum cum sceleratissimo, principem pacis cũ autore seditionis conferre. Ligna vt legitur in libro Iudicum, elegerunt Rhamnum, & dimiserunt vitem:
Iud.9. hunc autem eligendo perdiderunt animæ libertatẽ,
Psal.21. & corporis. Vermem enim Christum non hominem
Osee.5. reputauerunt. Vnde in Psalmo dicitur. Ego sum vermis & nõ homo. In Osea. Ego tinea Ephraim: & quasi putredo domui Iuda. Sicut enim tinea de veste nascitur, & ipsam consumit: sic Christus de Iudæis secũdum carnem natus est, & eos merito peccatorum suorum destruxit: quia homicidam autori vitæ prætule
Act.3. runt. Quod increpans beatus Petrus postea dicebat. Vos sanctum, & iustum negastis: & petistis virum homicidam donari vobis: autorem vero vitæ interfecistis. Sed quomodo populus tam facile persuasus est à principibus sacerdotum vt Barrabam peterent. Sciebat enim populus Christum beneficentissimum, eius enim beneficia quotidie receperat. Sciebat sapientissimum, eius enim doctrinam suspensus audiebat: sciebat diuinum, eius enim miracula continenter spectabat. Vnde igitur tam facile Barrabam vult dimitti & Christum virum tantum crucifigi? Profecto argumentum est Christũ non esse de terra, sed de cœlo: Ioan.14.
nõ de mũdo, sed de Deo. Si enim de mũdo fuisset mũdus quod suũ est diligeret, nũc aũt quia nõ est de mũdo, odit eum mũdus. Quia non erat de mundo, petit mũdus vt crucifigatur. ¶ Nota quod duos homines in sua passione liberauit Christus à morte: hunc Barrabam à morte corporis, & latronem à morte animæ: vt ostenderet quod suo sanguine nos liberauit à morte animæ, & corporis. Sed ad contextum. *Iterum autem Pilatus loquutus est ad eos volens dimittere Iesum.* Supra tentabat eum dimittere: sed ex tunc omnino & constanti animo quærebat hoc facere. Iudæi autẽ non valentes per falsas accusationes circunuenire iudicem, vocibus magnis insistebãt: quapropter ait Lucas. *At illi succlamabant dicentes. Crucifige crucifige eum.* Quasi dicat. Hæc pœna nullo modo nobis sufficit: sed petimus vt moriatur. Videntes eum magis cõmouebantur: quia ex aspectu eius qui odio habetur magis contra eum cor odientis inflãmatur. Illa meretrix coram iudice Salomone clamabat inuerecũde. 3.Reg.3.
Nec mihi nec tibi: sed diuidatur. Sic nunc inuerecunda synagoga quia iam adulterauerat & recesserat à vero sponso suo Christo, coram Pilato iudice vociferatur. Crucifige, crucifige eum. Ingeminant autem crucifige propter desiderij vehementiam, & quia volun Num.20.
tate & opere crucifixerunt eum. Moses bis virga percussit silicem: & Iudæo bis clamante crucifige crucifige de percussa silice crucifixi fluxerunt aquæ largissimæ quæ totum mundum doctrina, & baptismo abluerunt: sic populum iumentaque, id est, doctos indoctosque salutaris verbi longa siti deficientes refecit. ¶ Præterea magna fuit horum crudelitas: quia eis non sufficit videre eum sic flagellatum & sanguine perfusum sed volunt occidere: et non quacunque morte sed turpissima et abiectissima. Clauis affixi ad lignum quærunt ne dolor citius finiatur, sed morte producta moriatur: vt in cruce diutius videatur, & modo mortis diffametur. Verum Iudæi de morte pessima cogitabant, sed à domino eis non intelligentibus electa est. Crux enim erat trophęum quo diabolus erat superandus: vt ille qui in ligno parentes nostros vicerat, à domino vinceretur. Suis enim armis Gen.3.
diabolus victus et suspensus sicut Aman in patibulo Hester.7.
quod parauerat Mardochęo. Hic est gladius Goliath 1.Reg.17.
Philistæi, & ensis Holofernis quibus decollati sunt. Iudit.13.
Arma fuit diaboli lignum in quo protoplastum vicit. Hunc Christo parauit, et in eo mortua est mors, et diabolus victus. Si hic esset aliquis adeo in gladiatoriá arte peritus vt inter omnes Hispanos peritissime ense inimici ictus repelleret et Clypeo exciperet, quẽ si alius superueniret, qui eisdem armis in quibus ille strenuus est vinceret et superaret, nonne vir maximę frugi haberetur? Diabolus quidem optime sudem

& fustem vibrare sciebat, offendere, & ictum defendere: quo armorum genere Adamum deiecerat & superauerat, & vt peritus & strenuus in huius modi exercitio crucem elegit & parauit suis ministris. Iudæis scilicet, eorundem ope quidem: qui tādem modo eorum linguis illapsus est vt eis tanquam instrumentis Pilatum alloquatur dicēs. Crucifige, crucifige eum.
Psal. 21 Sed tamen ei contra euenit: nam eadem cruce victus fuit & regnum illius desolatum. Vide hic quod non refert ad culpæ intentionem occidere hominem lingua vel gladio: quia non sunt hic attendendæ manus
Psal. 56. inermes, sed os armatum. Vnde gladius processit quo Christus occideretur. Ideo in Psalmo habetur, lingua eorum gladius acutus. Caueant ergo sibi detractores
Prou. 18. & proximorum infamatores ne exacuant vt gladios linguas suas: quia sicut gladio corpus, sic lingua fama hominis perimitur, vt in prouerbijs dicitur. Mors & vita in manibus linguæ. Talibus conuitijs & iniurijs respondendum nō est. Christus enim sicut agnus innocens eis non respondebat. Sed procedamus. *Ille autem tertio dixit ad illos. Quid mali fecit iste? Nullam causam mortis inuenio in eo. Corripiam ergo illum & dimittam.* Si bene quæ in superioribus dixit Lucas legeris, iam nunc tertio dixit Pilatus Christum innocentem esse. Nam primo postquam Christū interrogauit an esset rex Iudæorum dixit Pilatus ad principes sacerdotum & ad turbas. Nihil inuenio causæ in hoc homine. Secundo postquam venit Christus ad Pilatum de domo Herodis dixit Pilatus ad illos. Obtulistis mihi hunc hominem quasi auertentē populum, & ecce ego coram vobis interrogans nullam causam inuenio in homine isto. Et nunc tertio, ait. Nullam causam mortis inuenio in eo. Bene ergo euāgelista noster ait quod hoc tertio dixit Pilatus ad illos. Non inuenio inquit causam mortis in eo. Verum
1. Pet. 2. dixit Pilatus quia Christus peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius, vnde bene dicit in eo, quia causa mortis Christi non fuit in eo, sed in nobis. Et videns quod quanuis ostendit eis flagellatum, & sic illusum, & vt alij euangelistæ volunt spinis coronatum clamabant quod crucifigeretur: addidit & adhuc vt eorum iram aliquantulum placaret dicēs. Corripiam ergo illum, & dimittam, volēs aliquod ei supplicū inferre ne crucifigeretur. ¶ Voluit Pilatus quinque modis liberare Christum. Primo iudicis mutatione, quando misit eum ad Herodem. Secundo criminis purgatione dicens, ego in eo nō inuenio causam mortis. Tertio pœnæ illatione, quando ait. Corripiā ergo illum, & dimittam. Quarto personarum collatione, conferendo Barrabam latronē innocenti Christo. Quinto ex sententiæ dilatione, eos sæpe interrogando quid vellent facere de Iesu. Vtinam iudices nostri ita curiosi essent pro pauperibus absoluendis in causa iusta. Sed quid ad hæc obstinata Iudæorū iniquitas? *At illi instabant vocibus magnis postulantes vt crucifigeretur & inualescebant voces eorum.* Instabant vocibus magnis sicut canes rabidi non sustinentes sibi auferri cadauer: ad quod lacerandum, & deuorandum dentibus, & totis faucibus inhiant solo latratu cum dentibus non posſint amplius insequētes. Quanto enim plus audiebant quod Pilatus vellet liberare eum tanto magis clamabant in contrarium: vt qui criminando, & ratiocinando nequiuerant iam vociferando, perficiant: sed Pilatus timore mox vincitur: & à tramite veritatis: iustitiæque detorquetur. Petente enim tota Iudæorum multitudine vocibus magnis vt crucifigeretur: tamen miser Iudex Pilatus motus timore imperatoris, fauore Iudaici populi cui ipse præerat, & à quibus pecunias sperabat accipere contra iustitiam, & conscientiam, qua Christum innocentē nouerat, & in quo nulla causa mortis erat: dedit sentētiā crudelissimā de morte innocētis. Ideo sequitur in cōtextu. *Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum.* Pilatus ambitiosus nolens amittere principatum, quanquam pronuntiasset Christum innocētem, volens tamen magis clamoribus populi satisfacere, quam Deo, & iustitiæ, timensque ne accusaretur de Cæsaris rebellione, cum hoc, nullum suspicās periculum etsi innocentem pauperem morti adiudicaret (maxime quia contradictor aliquis nō apparebat) protulit sententiam, & iudicauit eum ob culpam affectati regni esse crucifigendum. Quia enim Iudæi Cæsarem regem, & dominum professi sunt videns quod sic se potestati Romanorum subiecerunt condemnāuit Iesum quasi vsurpantem Cæsaris potestatem. Præterea Pilatus Christum quem innocentem sciebat dānauit sequens multitudinis opinionem: ita vt non auderet absoluere, quem omnes cupiebant damnare.
Disce non sequi omnium votum si tu sentis iuste iudicandum. Vnde in Exodo: Non eris post multos ad mala. Ambitiosus itaque fuit Pilatus & pusillanimis: timore enim Iudæorum, non ex malitia damnauit innocentem. Non tamen propter hoc excusatur Pilatus: quia cum iudex esset tenebatur ex officio seruare iustitiam: & nec timore credere debuit nec amore vt faceret contra eam: qui si omnino voluisset quem iustum pronunciauerat eripere potuisset. Minus tamē peccauit quàm iudæi instetit enim vt eū ab eius manibus liberaret, & eius motiuum fuit minus malum: quia iudæi ad occidendum Christum moti sunt per rancorem, & odium. Pilatus vero propter Cæsaris fauorem, & iudæorum timorem. Sic ergo eis consensit quia cum effectu furori eorum obuiare potuit. Consentit enim qui cum potest arguere non arguit. Sicut enim tunc Pilatus sic hodie faciunt multi iudices timore, vel fauore à veritate iudicij declinantes: & iustitiam subuertentes. Ecce quomodo innocētissimus agnus vt te à iudicio, & lamento, iustæ & æternæ dānationis eriperet iniuste propter te iudicio damnari præelegit: ecce quæ non rapuit pro te soluit, & tu nec deuotionis soluis pinguedinem nec compasſionis refundis affectum. Cogita quantum amici eius clamauerunt, quando illam sententiam audierunt. Sed maledicti gaudent exultantque quod intentum suū prauum habent: eum qui est verus & æternus Deus derident, & eius mortem quantum possunt accelerant, nec beneficiorū & operū eius recordātur nec propter innocentiā eius mouētur: & quod crudelius videtur nec propter afflictionem quam in eo vident se retrahunt.
Exo. 23.
Psal. 68.
¶ Admonemus hic quod sicut Saluator noster sustinuit pro nobis iniquam sententiam ab homine contra se ferri: sic & nos pro Deo, curare non debemus iniqua hominū iudicia. Vnde Apostolus Corinthijs suis dicebat. Mihi autem pro minimo est vt a vobis iudicer aut ab humano die. Sed procedamus. *Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium & seditionem missus* 1. Cor. 4.

missus fuit in carcerem quem petebant: Iesum vero tradidit voluntati eorum. Dat veniam coruis Pilatus & vexat censura columbas; quod etiam & nunc quotidie fieri cernimus: nam scelerati soluuntur quasi essent innocentes, & pauperes grauibus pœnis plectuntur. Si innocentia tanta sicut Christi non erat in orbe tota, & sub tantis iudicibus & in tanta ciuitate: quid in mundo erit de pauperum innocentia, quæ non est tanta sicut illa quæ declarata erat virtutibus, miraculis, & doctrina: propterea solatium hic accipiat innocētia læsa à Iudicibus. Nō est autem hoc mirādum quia propter innocentiam ouium non dimittit lupus eas deuorare: & maxime cum sint in syluis, vel prope syluas, ciuitates & vrbes. Syluę sunt vbi habitant multi bestiales homines, & tanto maiores syluę quanto maiores ciuitates. O, quam ingens fuit lętitia illius nequissimæ gentis, quando autoritate iudicis innocentissimus agnus illis fuit traditus illudendus, & pro libito tractandus. Vestierunt eum vestimentis suis, vt magis agnosceretur in propria veste, quam in aliena: & ductus est foras citius ne mortem eius differant, & ligantes fune manus, & collum ipsius, ponētes lignum magnum crucis, super delicatissimos humeros suos, extra propriam ciuitatem eijciunt. Ecce nunc rex noster portat sceptrum in signum gloriæ, portat trophæum in signum victoriæ: quo principatu, & po- Leui.16. testate spoliando triumphauit. Vide nunc summum Gen.4. sacerdotem intrantem in sancta sanctorum, tanquā Gen.22. paradisi clauem super humerum portantem. Ecce Abel educitur in agrum à fratre, vt ab eo perimatur: & Isaac ligna holocausti portat. Et sicut Isaac nō est occisus sed aries: ita Christus non quatenus Deus, sed quatenus homo est mortuus. Nam sicut siquis ignito ferro aquam super infundat extinguitur ignis, qui natus est pati ab aqua, ferrum autem manet inco- Exo.14. lume: sic humanitas passa est quę pati poterat, non di- 4.Reg.6. uinitas. Vide etiam & Mosem cum virga cuius percussione apertum est mare, per quod filij Israel in terram promissionis transierunt. Vide hic Elisęum cum ligno ad quęrendum securim, quę in imo demersa erat vt in hoc salutifero ligno Christus suscitaret ge- Esa.9. nus humanum ab imo iacens. Hic adimpletum cernimus illud, quod olim prædixerat Esaias. Principatū eius super humerum eius. Eduxerunt autem illū ex- Leui.8. tra ciuitatem, quorum enim animalium sanguis inferebatur in sancta sanctorum horum corpora educebantur extra castra, cum cremabantur & immolabantur. Sic Christus extra castra passus est, & immolatus pro nobis, vt nos Deo conciliaret. Baiulans vero cru- Mat.16. cem, per hoc inducit ad sui sequelam sicut antea dixit, Siquis vult venire post me abneget semetipsum: & tollat crucem suam, & sequatur me. Sic verus Chri- Hebræ.13. sti imitator se ipsum abneget, crucem suam tollendo 2.Cor.4. & extra castra secum improperia eius portando, tanquam purgamentum huius mūdi factus semper mortificationem Iesu in corpore suo circunferat, vt & vita Iesu in corpore suo tandem manifesta fiat. *Et cum ducerent eum apprehenderunt Simonem quendam Cirenensem venientem de Villa & imposuerunt illi crucem portare post Iesum.* Lento gradu incedente Christo, imponunt crucem Simoni, qui de Cirene ciuitate Libię erat, & pater Alexādri, & Ruffi. Hoc fecerunt non ex compassione: sed timentes ne Pilatus sententiam reuocaret quia voluntatem dimittendi eū ostēderat, & timebant ne antequam crucifigeretur reuocaret sententiam. Ideo mortem Christi accelerare volentes hunc Simonem angariauerunt; vel etiam quia isti Iudæi volebant, vt Christus non solum moreretur sed, vt moreretur morte maledicta crucis, nā ma- Deut.21. ledictus erat secundum legem qui suspendebatur in ligno: timentes verò ne sic fatigatus pondere crucis post flagella & vulnera in via deficeret accelerare voluerunt crucifixionem, vt sic ignominiosius moreretur. ¶ Expende etiam quod Pilati domus à Caluario monte distat mille octingentos septuaginta duos passus, vt videas quam longa via Christus dominus cruce onustus incessit, post tot præcipue labores & angustias. ¶ Præterea hæc beati Lucæ verba dupliciter solent exponi. Vno modo vt illa particula, post, dicat posterioritatem temporis: & iste intellectus est magis communis: ita vt deposita cruce de super humeros Christi post modum Simō portauerit eam solus. Alio modo vt dicat posterioritatē loci: ita quod Christus præcesserit portando crucem in parte anteriori & Simon sit subsequutus portando partem posteriorem, quia solus non poterat portare: ita quod ambo portabant Simon adiuuando & simul cum Christo post ipsum portando: & hic secundus sensus mihi melior & verior videtur, & literæ magis consonans beati Lucæ, & in antiquis picturis ita depingitur, Simon hic eandem crucem simul cum Christo portando. Sequitur. *Sequebatur autem eum multa turba populi & mulierum, quæ plangebant eum & lamentabantur eum.* Non dubium quin ibi fuerint viri flentes: quia credibile est ibi fuisse Ioseph Abarimathia, Gamalielem, & Nicodemum: sed quia fœmineus sexus tanquam contemptibilior liberius poterat principibus sacerdotum præsentibus quid contra eorum malitiam senserit ostentare: ideo præcipue dicuntur mulieres hic fleuisse. Quadruplex, autem turba eum sequebatur. Prima carnificum quæ eum trahebant & premebant. Secunda Iudæorum quæ eum irridebant. Tertia eorum, qui ad videndum spectaculum veniebāt. Quarta amicorum, qui anxie lugebant. Tu etiam si Christi passionem non doles nec luges, sed in hac vita dies transis risu, delicijsque signum maximum est quod non es de turba amicorum Christi: qui quidem vna cum deuotis mulieribus lamentabātur, & sequebantur lugentes. Sed quia nouit dominus qui sunt eius prætermissa furentis populi turba ad amantes & plangentes se, fœminas oculos & ora conuertit: quia suos libenter respicit dominus, & dixit eis. *Filiæ Hierusalem nolite flere super me.* Nunc lamentamini me moriturum cuius cito resurrectio soluere mortem potest: cuius mors, omnemque mortem & ipsum mortis autorem destruet. Non enim oportet flere eū, qui propria patitur sponte: sed magis ei applaudere, nam mors mea vita est. Non oportet mortem iustorum flere quia isti mutantur in melius & ab hoc exilio in patriam morte interueniente transeunt. ¶ Aduerte quod Luc.8. cum filias Hierusalem appellat, datur intelligi quod non solum mulieres de Galilæa eum sequutæ sunt, sed etiam aliæ mulieres eiusdem vrbis eum sequutæ, sunt, & ei adhæserunt. Præterea istæ mulieres typum gerebant eorum qui aliorum compatiuntur & miserētur sed non sibi, aliorumque peccata deplorant &

accusant.

accusant, sed de suis moribus non curant: contra quod dicitur in Ecclesiastico. Miserere animæ tuæ, placens Deo. Non ergo prohibet dominus compassionem: sed prædicit aliam luctus causam. Ideo subiungitur. *Sed super vos ipsas flete & super filios vestros.* Hoc dicit propter miseriam, quæ erat ventura à Romanis in obsidione & vastatione Hierusalem. Super vos & super filios vestros flete, & super imminenti excidio vrbis & gentis vestræ: vosque ipsas & vestrã progeniem dignis lachrymarum fletibus abluite, ne vltione meæ mortis damnemini, etiam cum perfidis. *Quoniam ecce dies venient.* Scilicet quadragesimo anno post meam passionem. *In quibus dicent.* Præ angustia & dolore maximo & amaritudine cordis gementes & vlulãtes. *Beatæ steriles, & ventres qui non genuerunt, & vbera, quæ non lactauerunt.* Quia agiliores ad fugiendum quam grauidę, & etiam quia pro se solum erunt anxiæ, & non pro filijs: nam matres duplici dolore cõcutientur: vno ex partu suo, alio ex dolore filiorũ. Nã vastatione Hierusalẽ matres filios iugulabant & comedebant. Ideo illæ, quæ filios non habebãt aut nutriebant beatæ erant præ illis. *Tunc incipient dicere montibus, cadite super nos, & collibus operite nos.* Quia multi tunc dicent, Vtinam montes caderent super nos, & colles operirent nos. His verbis explicat Christus mala, quæ ventura sunt super Iudæã & Hierusalem in vltionem mortis suæ, quæ erit talis, qualis nunquam fuit tribulatio ex qua homines esse cœperũt. *Quia si in viridi ligno hoc faciunt, in arido quid fiet?* Nam si Christo omnium virtutum tot tormenta inferunt: in peccatore ab omni humore gratiæ destituto & arefacto quid fiet? Certè grauius punietur. Quasi omnibus diceret. Si ego qui peccatum non feci & fructuosus sum sine igne passionis de mundo nõ exeo: quæ tormenta manent peccatoribus, & impijs, qui fructibus sunt vacui? Christus hic dicitur lignum viride faciens fructum & per consequens indignum abscissione per mortem. Viride etiam lignum & fructiferum sunt iusti & electi: sed aridum & infructiferum sunt peccatores & impij. ¶ Vide tu qui peccata multa contra Deum fecisti, & modo nihil pateris ad uerũ, aut infirmitatis vel tribulationis: quãtum æterna tormenta timere debeas. Putant enim mali quod flagella, ignes, carceres, exilia, & horum similia, ꝙ non propter ipsos facta sint, sed pro bonis & iustis, quia has pœnas tantum in bonis vident, & quod ipsi immunes erunt. Sed falluntur nimis nam pœnæ propter culpam factæ sunt: & propriæ malorum sunt, & nõ bonorum. Quod si viderint bonos hic pati, iustos affligi, & audierint Stephanum lapidatum, Laurẽtiũ crematum, Sebastianum sagittis cõfossum: reliquos Dei amicos diuersis supplicijs, & tormentis interemptos, denique ipsum dominum, ac redemptorem nostrum crucis patibulum subire, doleant ipsi peccatores, & timeant, quam graue tormentum, suppliciumque illis paratum sit, qui quotidie peccant: cum talia passi sunt innocentes, & Dei amici. Ideo apud Ieremiam habetur. Ecce quibus non erat iudicium, vt biberent calicem, libenter bibent: & tu quasi innocens relinqueris? Non eris innocens, sed bibens bibes. Certe domine Iesu verum est: quia si tu arbor sancta, lignum vitæ fructuosum & benedictum tanta pateris, & ramis tuis spoliatis: quid erit de nobis miseris, qui sumus lignum infructuosum & siccum: aptum pro igne & gehennæ incendijs? Si ergo incipit iudicium de domo Dei, & omnes qui pie viuere volũt in Christo persequutionem patiuntur: quis finis eorum qui non credunt euangelio, & impie viuunt? Cruciatus æternos, in quibus mali in perpetuum detinẽdi sunt. Nam huius vitæ tribulationes, deliciæ certè sunt: quibus Deus amicos suos afficit. Illi inquam tibi timorẽ debent incutere: nam quæ hic mala patimur, malorũ nomen non merentur, siquidem adeo momentanea sunt, vt simul cum breuitate vitę finiantur. Igitur ex his omnibus, vt concludam, considerare debes quam ta passuri sunt illi, quos Deus reprobat, si tanta passi sunt, quos amat. *Ducebantur autem & alij Duo nequã cum eo, vt interficerentur.* Hoc procuratum est per Iudæorum principes, vt Christus infamaretur societate latronum, & à vulgaribus videretur in criminibus eorum participasse: & sic viderentur mortem eorum iuste procurasse. Hic adimpletũ esse cernimus quod Esaias dixerat: Et cum iniquis reputatus est. Aduerte autem quod Christus redemptor noster cum captus fuit in horto dixit Iudæis. Tanquam ad latronem existis cum gladijs comprehendere me. Propterea Christus conqueritur, quod iam quod ipsum comprehendere vellent, ne vt latronibus cum eo tunc se haberẽt quia enim vir maximi nominis habebatur hoc multum dedecus sensit. Et quoniam ad eorum animos peruenerat Christum hoc supra modum vexasse, ad partem plus læsam iacula mittere statuerunt. Et ideo inter duos latrones eum crucifigi fecerunt quasi dicerent. Qui ægrè tulit, vt latro comprehendi, acrius ferret se inter latrones crucifixum videre. *Et postquam venerunt in locum qui vocatur Caluariæ, ibi crucifixerunt eum: & latrones, vnum à dextris, alterum à sinistris.* Pręcone clamante, vituperabiliter ductus extra portam Hierusalem peruenit ad locum Caluariæ vtique fœtidum, Hebraice Golgotha dictum: vbi malefactores puniebantur. Idcirco dominus Iesus pro omnium salute in loco peccatorum est passus, vt ostenderetur pati pro peccatoribus: & vbi prius erat area damnatorum, ibi erigeretur vexillum martyrum, vt vbi abundauit peccatum superabundaret gratia Dei & in hoc ostenderetur quod per tolerantiam supplicij peruenitur ad coronam martyrij. Et sic patet mortis Christi turpitudo ex conditione loci: quia passus est in loco, vbi puniebantur malefactores, & rei. Patet etiam ex modo mortis: quia crucifixio erat turpissimum genus mortis. Ex ratione societatis: quia inter duos male factores, quasi noxius est crucifixus. ¶ Et fuit turpis, ratione temporis: nã fuit in die primo Paschæ solenni, vbi plurimæ erant nationes: & conuenerant ex omnibus Iudææ locis ad celebrandum Pascha in Hierusalem ad sanctum Dei templum: & sic fuit multum infamatus, et per consequens maior fuit dolor tantam crudelitatem et afflictionem tali tempore sustinere. ¶ Prætereà extra portam passus est ciuitatis primo vt ostenderet virtutem passionis suę non esse includendam intra terminos Iudaicæ gentis. Secundo vt ostenderet quod quicunque consequi volunt passionis fructum, debent exire mundum: saltim per affectum. Rursus in medio terræ habitabilis salutem operatus est, vt omnibus esset æqualis: nõ enim acceptor personarum est Deus. Item sanctifica

Margin notes: Eccl. 30. | Iere. 49. | 1. Tim. 3. | Esa. 53. | Rom. 5. | Psal. 73. | Psal. 10.

uerat Christus terram, pedibus sanctissimis suis, eã
Act. 2. conculcando: aquam, super eam ambulando: & ignẽ,
quia sanctificandus erat in specie eius spiritum para-
cletum mittendo discipulis: sed nunc aerem sanctifi-
cat in aere eleuatus, vbi mori dignatus est. Secundo
in aere etiam mori voluit, quia commune est elemẽ
tum: & sic mors eius pro omnibus æqualiter offereba
tur: ex parte sua, quoad sufficientiam. Cætera enim
elementa suos dominos habent, ita quod terra vnius,
non sit alterius: nec fluuius vnius, aut ignis, non sit
alterius: sed aer omnium est, & tantũ habet aeris pau
per sicut diues, agricola sicut rex, & idiota sicut lite-
ratus. Sic etiam Christi passio, pro omnibus fuit. Nu-
dus etiam crucifigitur, vt videas quanto igne chari-
tatis & dilectionis ardet: qui vestes in hyeme habere
non potest. ¶ In monte crucifigi voluit: quia apud an
tiquos mos erat pro reformanda pace inter aliquos
potentes, quod ipsi montem aliquem ascendebant &
ibi ducebatur agnus, cuius sanguis fundebatur: in sig
num quod sic fieret frangenti fidem. Magni domini
& potentes fuerunt Deus, & homo, inter quos fuit cõ
tentio & bellum: sed tandem reformata est pax: pro
cuius reformatione ductus est in montem agnus im-
maculatus, vbi fusus est eius sanguis: in signum quod
grauis iustitia facienda est de illis, qui hanc pacẽ per
peccatum confringunt. ¶ Hac morte crucifixionis
voluit mori extensus in cruce apertis manibus, vt ti-
bi regnum cœlorum concederet, vlnis explicitis, vt
te amplecteretur, & ad suã amicitiam reuocaret: quã
tumuis peccator fueris, latere perforato, vt te in vi-
sceribus, & corde conderet: & cum spiritum emittit
caput inclinat, quasi signum faciens vocationis, vt
ad eum te conferre properes. Denique pedes habet af
fixos: nam ire ad sumẽdum de tuis iniquitatibus sup-
plicium renuit. ¶ Considera nunc quomodo à suis ve
stibus nudatur, & super lignum crucis, quod in terra
positum erat dire proiectus & strictissime in modũ
pellis hinc inde est extensus. Foramina prius fecerũt
in cruce: quia brachia, & pedes Christi non poterant
foramina attingere, ideo ligatis funibus in manibus
& pedibus tantum traxerunt & dulces manus, & pe
Psal. 21. des, ita atrociter extenderunt, quod omnes iuncturę
ossium dinumerari poterant. Iuxta illud Psalmi. Di-
numerauerunt omnia ossa mea: quia dinumerabilia
ea fecerunt. Hæc autem extensio multũ pœnosa fuit:
& maximam pœnam Christo intulit. Hic etiam ad-
impletum cernimus illud Psalmi. Foderunt manus
meas & pedes meos. Extensis ergo neruis, & venis,
ac protentis iuncturis violenta extensione, affixus
est cruci in manibus & pedibus durissime perforatis
& sauciatis: cum clauis magnis & durissimis, cutem
carnem, neruos, & venas, ac compages ossium dissi-
pantibus. Quorum stimulis excita & tu manus & pe
Gen. 3. des tuos ad omne opus bonum: quia enim primus ho
mo ad lignum præuaricationis manibus extenden-
do, & pedibus accedendo chirographum damnatio-
nis nostræ diabolo confecerat: ideo Saluator noster
vt chirographum illud deleret manibus, & pedibus
ligno salutifero crucis affigi voluit, clauis inuictissi-
mæ charitatis: delens per hoc chirographum decreti
Col. 2. quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio
affigens illud cruci. O, quam libenter crucem ascen-
dit: & quanto amore omnia pro nobis sustulit. O, quã
tæ voces, ac tristes vlulatus, & gemitus, ibi ab amicis
suis & præcipuè à matre sua mæstissima audiuntur:
cum sic crudeliter extenditur, clauatur, & foditur &
toto corpore dissipatur. Cum ergo crucifixio facta
esset cruce in terra iacente: post hæc Christum cruci
fixum leuauerunt cum cruce, quæ quidem eleuatio
non dubium quin maximi doloris fuerit, eo quod
tunc lacerabantur vulnera manuum & pedum, ex põ
derositate corporis: profluxerũtque copiosi riui san-
guinis vndique ex illis magnis scissuris, & fõtibus Sal
uatoris. Hic siste tu quisquis es, Christi sanguine re- Gen. 4.
demptus. Ecce Abel occisus à fratre, ecce Isaac liga- Gen. 22.
tus à patre, ecce serpens æneus exaltatus in deserto à Num. 21.
Mose, ecce scala Iacob, quæ cœlum tãgebat, per quã Gen. 28.
ascendere nos oportet in cœlum, & dominus Iesus in
nixus scalæ. Ecce Deus occisus ab homine, et Iesus
crucifixus in carne: ecce rex tuus suspensus in cruce,
et dominus tuus condemnatus morti, & homo mi-
tis, innocensque proprio inuolutus sanguine. Claui
ferri sustinẽt totum pondus totius corporis eius. Do-
lores acerrimos tolerat, & vltra quam dici vel cogita
ri possit affligitur. Vide cum quanto dolore et labore
dominus stat in cruce: et nõ tædeat te in seruitio suo
stare. Stat nudus corpore, sed vestitus amore: et amo
ris calore inflammatus. Fixis ergo in illa vulnera ocu
lis, interna pietate considera illud corpus tenerũ, cor
pus illud innocens, corpus immaculatum, graui cru- Thren. 1.
cis extensione grauiter laceratum. Attende et vide si Esa. 53.
est dolor sicut dolor eius. Sed vide quomodo agnus
innocens qui non aperuit os suum ductus ad victimã
nouissimè verbum benedictionis quale à seculo non
est auditum super inimicos effudit. Arrige aures et
audi sequentia. *Iesus autem dicebat. Pater dimitte il-
lis quia nesciunt quid faciunt.* O verbum magnæ patiẽ
tiæ: magnæ dulcedinis amoris et ineffabilis charita-
tis. O dulcissimum pectus, non suam attendit iniuriã
non pœnam reputat, non sentit contumelias, non o-
bliuiscitur misereri Deus, sed ipsis potius, à quibus pa
titur ille compatitur, à quibus vulneratur, ille mede-
tur, vitam procurat, à quibus occiditur, orat pro eis,
et non petit vltionem. Quid hoc verbo mansuetius?
Quid benignius audiri potuit? Cur ergo formica, fe-
stuca, puluis, et cinis, vindictam expetis, et remissio-
nem protrahis: cum videas regem gloriæ remittentẽ
contumelias. Iam hic vide summum pontificem Aa-
ron inter mortuos et viuentes pro populo interpellã
tẽ, et plaga cessauit. Sic summus sacerdos Christus se Num. 16.
cundum ordinem Melchisedech positus inter Deũ, Psal. 109.
et homines, pro peccatoribus orat. et dicit dimitte il
lis, &c. In cuius persona egregius Psaltes ait. Pro eo
vt me diligerẽt detrahebant mihi, ego autem orabã. Psal. 108.
Iob quoque ait. Hęc passus sum absque iniquitate ma Iob. 16.
nus meæ, cum haberem mundas apud Deum preces.
Sed quid tibi et crucifigentibus te domine Iesu, vt
pro eis dicas, pater ignosce? Scit enim iustitia tua ꝙ
peccatores non exaudis, ergo maxima iniquitas ma- Ioan. 9.
xime claudit aditum ad aures paternæ pietatis. Quod Esa. 59.
autem peccatum maius, quàm innocentissimum Dei
filium occidere, post tot mirabilia, et tu nihilominus
clamas, pater ignosce? Præterea accusant te summi sa
cerdotes, deponunt contra innocentiam tuam falsi
testes, flagellaris, derideris, inique iudicaris felle po-
taris: et tu innocens cum patre tuo tractas de eorum
salute.

salute, pater ignosce? Et vltra, nōne sanguis Abel vindictam clamat de terra non misericordiam? Cum ergo multo maius fuerit peccatum hoc quam illud: videtur quod vindicare debueras, non tantum misereri? Item lex clamat oculum pro oculo, dentē pro dente: & ecce quasi preuaricator legis tu pro occidētibus clamas, pater ignosce. Si proprio filio non pepercit innocenti: quomodo parcet tantæ impietati? Quomodo igitur à patre petis, patri ignosce illis? Mirabilis res si bene perspexeris. Moliti sunt sermones eius scilicet Christi super oleū: hoc est super omnem misericordiam: & tamen ipsi ei sunt iacula mortis. Rursus si sic condonas inimicis tuis, si sic pro eis ex corde patrem efflagitas: quid domine Iesu amplius facturus es amicis tuis? Sed quanuis hæc ità esse videantur, nō mireris quod patrem orat: quia maior est misericordia crucifixi quam iniquitas crucifigentium. Melior est misericordia eius super vitas: etiam si mille ei auferantur. Quod si volueris testimonium audi Apostolum. Sed non sicut delictum ita & donum. Plus enim potest salus, quam perditio, vita quam mors, gratia quam peccatum: vt vbi abundauit delictū super abūdet & gratia. Quod si fel ei dederunt quid parum fellis immixtum immenso dolio mellis? Nonne fel absoruebit, & totum fel in mellis dulcedinem conuertet? Quid ergo miraris si se continere non possit fons misericordiæ si ex abundantia calciatam dissoluat & effluat super inimicos suos? Allegas legem talionis, & non audis Apostolum dicentem. Neminem ad perfectum adduxit lex. Dicis sanguinem Abel clamare vindictam, & non audis Apostolum dicentem sanguinem Christi melius clamare quam Abel: quia sanguis illius vindictam, Christi autem sanguis misericordiam requirit. Et si peccatum crucifigentium fuit maximum: nonne didicisti quod abyssus miseriarum inuocet abyssum misericordiarum, & vbi maior est miseria, maiori opus est misericordia. Denique miraris si sic ex affectu indulget inimicis, quid amplius sit facturus amicis? Sed certè fons abyssalis olim signatus, nunc apertus patet, amicis, & inimicis, vt inde hauriant de inimicis amicos facit, & vult huic nouissimo dare sicut tibi. Ideò ait, pater ignosce illis. ¶ Magis Christus de peccatis hominum dolebat, quam de pœnis ei inflictis: nam vulnus quod aliquis vulneratus præ cæteris sentit de illo conqueritur primo, illudque primum sanari desiderat, postulatque. Sed primū verbū quod Christus dicit in cruce, est dolor de peccatis hominum quæ peccata postulat mederi, igitur magis de nostris peccatis dolet. Secundo maius malum maiori dolore prosequendum est: cum autē culpa sit maius malum quam pœna quæcunque, maiori dolore culpa sentienda est: ideo Christus prius de culpa peccatorum conqueritur, quam de pœna, quam patitur. Sed verba orationis excutiamus. ¶ Primo paternum allegauit affectum: eum enim omnium generalem patrem appellat, cum enim in horto oraret dixit pater mi: nunc vero ignosce illis. Ac si diceret. Non sicut olim te Deum vltionum, & dominum exercituum appello, sed patrē pietatis, & misericordiæ, cui proprium est misereri semper, & parcere. Pater enim illorum tu es: ideo eorum oportet misereri. Secundo allegat suæ voluntatis conformitatem ad patrem cū dicit, ignosce illis. Ad eius tendit affectus quod cum

Exo. 21.
Matt. 5.
Psal. 54.
Psal. 62.
Rom. 5.
Hebre. 7.
Gen. 4.
Psal. 41.

lachrymis, & clamore rogat. Ac si diceret patri. Pater tu & ego vnum sumus: vna voluntas, & vna bonitas iam quod in me perpetrant eis indulgeo, quapropter pater indulge illis. Aduerte quod non dicit, ego condono illis aut ignosco, ne aliquis in suum animum induceret Christum, eos tanquam infestos sibi, & inimicos habere: nam quanuis ipsi erant inimici crudeles, non erat opus, vt Christus eis ignosceret, quando quidem iam ignouerat. Quod quidem apertè ostēdebat per hoc, quod vt verus amicus pro ipsis orabat. Ideò à patre postulat, vt condonet sicut ipse iam condonauit. Tertio allegat eorum ignorantiam, quia nesciunt quid cogitauerunt contra me, nesciunt inquā quid faciunt, ideo pater indulge illis. ¶ Sed dubiū hic oritur, an hæc Christi oratio fuerit à patre exaudita: nam videmus quod multi ex persequutoribus Christi manserunt in infidelitate sua, & finaliter fuerunt damnati. Dicendum quod Christi oratio fuit exaudita pro omnibus: pro quibus orauit, non tamen orauit pro omnibus crucifixoribus suis vt fuerūt hi, qui propter inuidiam, & superbiam, scientesq; illum Messiam, & filium Dei, negantes crucifixerunt eum, vt fuerūt Caiphas, ac scribe in lege doctissimi, summique sacerdotes, qui ex malitia peccabant. Sed pro illis orauit, qui ex ignorantia zelum Dei habentes, sed non secundum scientiam, nescierunt quid fecerunt: ideo in oratione addidit, quia nesciunt quid faciunt. Erant enim ibi multi simplices, & illiterati de turba, qui se ducti à sacerdotibus Iudæorum persequebantur Christum zelo legis: & pro istis orauit Christus, & nō frustra: quia vno die ex istis conuersi sunt tria millia, alio die quinque millia: & vt infra euangelista noster Lucas ait cum Christus spirauit, multi hoc videntes reuertebantur percutiētes pectora sua. ¶ Docemur hic primo vt cum aliorum mala narramus nunquam ipsa aggrauemus, exemplo Christi qui peccatum tā grande excusat apud patrem. Econtra autem multi faciūt sua scelera minima, peccata autem aliorum aggrauāt sic accusati possunt dicere illud Psalmi. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores & prolongauerunt iniquitatem suam. Iob quoque ait. Ostendā vos fabricatores mendacij. Talentum plumbi ponitur super ollam in qua erat iniquitas. ¶ Secūdo iniurias nobis factas propter nomen Christi cito remittere, & vltionem pro eis non expectare, cōtra multos, qui odia sua tenent in mente, similes cani, qui cum non potest lædentem se mordere, lapidem sibi proiectum conatur dentibus rodere, & portare. Vox enim carnificū est, sicut peccauit sic puniatur: vox christianorum, sicut cecidit sic releuetur: sicut dolet, sic curetur. ¶ Tertio quod nemo desperare debet de salute sua quandiu viator est quantumcunque graue peccatum commiserit: siquidem nunc videt dominum orātem pro suis persequutoribus. Quid enim, conuerso, & contrito, non ignoscetur, si sanguis Christi fusus ignoscitur? Quis homicida desperet, si in spem redditus est, à quo etiam Deus occisus est? ¶ Quarto quod in nobis Christi exemplo sic debet charitas abundare, vt inimicos diligamus: & pro ipsis oremus sicut & Christus orauit. Emolliatur ergo cor nostrum, iuxta illud prophetæ: Hodie si vocē eius audieritis nolite obdurare corda vestra. Christus enim flagellis cæsus, spinis coronatus, clauis confossus, affixus patibulo, opprobrijs

Ioan. 10.
Rom. 10.
Act. 2. & 3.
Psal. 118.
Iob. 16.
Zach. 5.
Psal. 94.

satiatus, omniũ tamen dolorũ immemor, ignosce ait illis. Sed ad cõtextũ. *Diuidentes vero vestimenta eius, miserunt sortes.* Sortẽ miserunt super illã tunicã quæ Ioan.19.
inconsutilis erat: & de super cõtexta per totũ. Et ideo ne scinderetur ad vnũ eã integrã peruenire sorte mauerũt. alia aũt vestimenta inter se diuiserũt: q̃ olim Psal.21.
eximius prophetarũ Dauid prædixerat in Psalmo.
Partiti sunt vestiméta mea: & super vestem meã miserunt sortem. Ex quo apparet Christi passionis ignominia, eo q̃ nudum eũ crucifixerunt, q̃ non sit nisi vilis personis. Ostẽditur et ã crucifigentiũ auaritia, quia vestes Christi quamuis parũ valerent: omnes tamẽ sibi rapuerũt. ¶ Voluit autẽ dominus sic nudari, vt vestiret nos veste immortalitatis in gloria cœlesti: nã sicut Ionathas dedit Dauid vestiméta sua vsq; 1. Reg.18.
ad baltheũ in signũ amoris, sic Christus vt ostenderet charitatis ardorẽ spoliari non dedignatur, vt nos dilectissimos suos stola gloriæ vestiret. *Stabat populus expectans & deridebant eum principes cum eis dicentes. Alios saluos fecit, se saluum faciat. Si hic est Christus Dei electus.* Illusus fuit Christus in domo Caiphę, in domo Herodis, in domo Pilati ã militibus Romanis, & nũc in cruce ã turbis, principibus, & militibus Esa.1.
vnde dicere poterat. Filios enutriui & exaltaui: illi autẽ spreuerũt me. Sicut eñ illa Michol quia Dauid nu 2.Reg 6.
dus saltabat corã arca dñi in spiritu & humilitate, & illa illudebat ei: sic hæc maledicta synagoga, Chrm nudũ illudit in sua humilitate. Hæc enim est illa mulier Iob, qui cũ nudus plen⁹ vlceribus esset subsannabat dicẽs. Adhuc permanes in simplicitate tua? &c. Iob.2.
Sic hęc Chrm subsãnabat. Saluũ fac te met ipsũ. Sed q̃d Iob: Nudus egressus sum de vtero matris meæ, nud⁹ reuertar illuc in cruce affixus. ¶ Præterea senserat diabolus crucis virtutẽ, & positus in linguis istorũ sicut in deserto dño dixerat si filius Dei es dic, vt lapides Mat.4.
isti panes fiãt: itã & nũc ait, se saluum faciat si hic est Christus Dei electus. Iã quidẽ dęmonẽ pœnitebat crucẽ elegisse. Intellexit enim fractas esse vires suas: & hoc agit, vt de cruce descẽdat ne faceret salutẽ quam inchoarat. Cõsidera modo quid in aliorũ exitu dęmõ facit: qui cõtra ipsum mũdi Saluatorẽ & dñm venire præsumpsit. In cruce ergo tãquã in muscipula captus est diabolus & victus muscipula enim diaboli crux Christi fuit, & esca, qua capiatur mors dñi. *Item illudebant ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei & dicentes. Si tu es rex Iudæorum saluum te fac.* Nullus mortaliũ adeo derisus est sicut Christus. Deridebat enim eũ populus qui aderat: deridebãt eũ principes, qui facinus perpetrarãt: milites, qui crucifixerãt, & prætereũtes per viã & latrones qui cũ eo erãt crucifixi. in pletã est vaticinium prophetę quæ ait. Omnes vidẽtes me deriserũt me. Et illud. Ego sum vermis & Psal.21.
nõ homo, opprobriũ hominũ & abiectio plebis. Et Esa 53.
sicut desiderauimus eũ despectũ & nouissimũ virorũ. Et rursus. Quasi abscõditus vultus eius, vnde nec Psal.108.
reputauimus eũ. Et in Psalmo. Ego sum factus opprobriũ illis, viderũt me & mouerũt capita sua. Et illud. Psal.68.
Propter te sustinui opprobriũ: operuit confusio faciẽ meã. Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filijs matris meæ. Iã hic vides Sãsonẽ, in ludibriũ Iudi.16.
infidelium adductũ. Vides Semei sanctũ regẽ Dauid, 2 Reg.16.
exprobrãtẽ & maledicẽtẽ. postquã a filio eius est eie- Gen.9.
ctus ã Hierusalẽ. Vide patriarchã Noe nudatũ iacere

in tabernaculo suo: & ã filio derisũ. Sed si chã deridebat illũ, filij boni venerabãtur. Sic sanè quẽ impij Hebræi & Gẽtiles deridẽt, nos veneremur pioni adorãtes. ¶ Sed putas q̃ tũc tãtũ fuit Christus derisus? A quo nũc Christus crucifixus nõ irridetur? Quis nũc amat iniurias, opprobria, tormẽta, & crucẽ? Christũ adoramus gloriosum: quẽ cõtemnimus, & irridemus crucifixũ. Vbi est qui nũc cũ Paulo dicat. Mihi autem absit gloriari nisi in cruce dñi nostri Iesu Christi. Illudebant itaq; isti milites cũ alijs: & accedẽtes offerebãt acetũ. Accedebãt isti corpore, sed lõge erãt mẽte. Miseri & Gala.4.
cæci debẽt supplicare. Saluos fac nos qui indigemus, & nõ saluũ te fac: cũ ipse esset ipsa salus. Sed dñs Iesus nõ acquieuit, docẽs nos in tribulatione habere perseuerãtiã. ¶ At vt Iudæis nõ suffecit, q̃ Christũ crucifigerẽt: sed etiã crucifixũ eũ diuersimode deriserũt. Ita & multis nõ sufficit Christũ crucifigere nũc peccãdo sed etiã deridẽt crucifixũ, peccata iterãdo, vel de peccatis se iactãdo. Magna iniquitas fuit deridere sic afflictũ, In ecclesiastico enim habetur. Ne irrideas hominẽ in amaritudine animæ suę. Sicut enim Noe quẽ Eccl.7.
nudatum, & inebriatũ derisit iunior filius, propter q̃ maledictus est: sic Christũ in cruce nudatũ, & vino Gene.9.
charitatis inebriatũ, irrisit Iudaicus populus: propter q̃ in toto mũdo est maledictus, & sterilis, & filiorum spirituali procreatione omnino caret, sicut Michol quia Dauid derisit. Admonet locus iste q̃ quãdo fuerimus in sublimi cõtẽplationis vel sacræ actionis aut 2.Reg.6.
sanctæ religionis positi nõ debemus ad verba, subsannatiũ descẽdere. nec ad mũdanas occupationes: sed potius sustinere peruersorũ subsanationes: sicut Christus ad Iudæorũ insultationẽ, & tẽtationẽ, exprobrationẽ de cruce descẽdere noluit, sed ibi vsq; ad mortẽ perseuerauit. Vnde dicebat vitis. Nũquid possum deserere vinũ meũ q̃ lætificat Deũ, & homines, & inter Iudith.9.
cætera ligna promoueri? Sed multi pro minima cõtumelia descẽdũt de cruce patiẽtię, alij de cruce pœnitẽtiæ. Secũdo ne acquiescamus diaboli suggestionibus. Multis suadet diabolus per sua mẽbra: vt descẽdãt de cruce pœnitẽtiæ vel religionis vel boni propositi & cõsentiũt suggestioni. Multos enim videmus qui in sancto die parasceues cũ Christo dño crucẽ ascẽdũt: sed in ipso sancto die paschę ab ea per infirmitatẽ, vel per malã cõsuetudinem descẽdũt. ¶ Tertio q̃ illi, qui cruci pœnitẽtiæ, & derisionis insensati, aut qui bene operãtur in lege Dei, ne propterea desistãt, ut desperẽt. ¶ Aduertẽdũ quoq; hic est, q̃ isti irrisores acetum Christo offerebãt, & dabãt ei bibere, vt hic Lucas noster narrat. Dixerat enim Christus q̃ sitibat hominũ salutem, dicens, sitio: & illi spongiã aceto plenã mixtam cum felle circumponentes obtulerunt ori eius. Cogita crudelitatem eorum qui assistebant. Acetum offerunt vt in omnibus sensibus ipsum amaritudine replerent. Iam enim velatus fuerat oculis, contra signi vetiti procacẽ visionẽ: Iam maxillas eius pugnis attriuerat, cõtra poni vetiti gustationẽ. Iã collum eius alapis ceciderãt, cõtra cibi vetiti traditionẽ, solũ restabat os, & nares affligere, & ideo nares Christi, affligebãt aceti odore, & os affligebãt eius amaritudine. *Erat autem & super scriptio scripta super eum litteris græcis, latinis, & hebraicis. Hic est rex Iudæorum.* Hunc titulum scripsit Pilatus in quo exprimitur causa mortis eius, quasi dicat. Ideo crucifixus est, quia e-

rat rex Iudæorum. Mos enim erat Romanorũ ſuper
lignum crucis ponere cauſam mortis crucifixorum.
Iſte autem accuſatus fuerat quod ſibi regnum Iudeo
rũ vſurpare volebat. Pro hac enim cauſa Iudæi eum
Pilato tradiderunt:& Pilatus eum ad mortẽ damna-
uerat crucis. Et quia Iudæi contra voluntatem Pilati
petierunt crucifigi Chriſtum: ideo volens ſe vindica
re de eis per talem modum ſcripſit titulũ, vt redun-
daret in verecundiã ipſorum. Scripſit autem titulũ il
lum non in vna lingua, ſed in tribus famoſis linguis:
ſcilicet, hebraicè, grecè, & latinè, & in qualibet lin-
gua integre: vt diuerſarum linguarum homines qui
ad Dei feſtum conuenerant legere, & intelligere poſ-
ſent cauſam mortis, & vt omnis lingua confiteretur
ꝙ dominus Ieſus Chriſtus eſt rex regũ, & dominus
Phi.3. dominantiũ in gloria Dei patris: & vt omnis lingua
cõmemoret perfidiam Iudæorũ, & ad oſtendendum
ipſum pati pro populo omnis linguæ, & eis dominã-
ri in perpetuum, Sequitur. *Vnus autem de his, qui pen-
debant latronibus blaſphemabat eum dicens. Si tu es
Chriſtus ſaluum fac te met ipſum & nos.* Ideſt, ſalutẽ
corporalem nobis tribuẽdo, & à morte liberando: nõ
enim curabat de animæ ſalute, ſed corporis: & hanc
etiam ſalutẽ deridendo & blaſphemãdo dicebat. Sed
dubium hic maximũ oriri videtur nam Matthæus di
cit, ꝙ latrones qui crucifixi erãt cũ eo, improperabãt
Mat.27. ei, & Marcus dicit qui crucifixi erant cũ eo conuicia
Mar.15. bantur ei? Sed quomodo ait Lucas ꝙ vnus tantũ de-
ridebat eum? Ad hæc diuus Auguſtinus optime reſpõ
Aug. lib.3. det, ꝙ Matthæus, & Marcus pluralem numerum pro
de conſen.e- ſingulari poſuerunt, vt ſæpe contingit in ſcriptura.
uãg cap.16. Vnde Paulus cũ ait, concluſerunt ora leonũ, de ſolo
Hebr.11. Daniele intelligit: & ſecti ſunt, de ſolo Eſaia intelli-
Pſal.2. git. Et in Pſalmo. Aſtiterũt reges terrę, & principes cõ
uenerunt in vnum, pluralem numerũ poſuit pro ſin-
Act. 4. gulari, vt in actis Apoſtolorũ exponitur. Nam reges
propter Herodẽ, principes propter Pilatum intellexe
runt, qui teſtimoniũ eiuſdẽ Pſalmi adhibuerunt. Sic
etiã more loquẽdi dicimus. Hi Annibales, iſti Scipio
nes, atque Metelli: cum ſinguli fuerint. Vſitatus eſt
enim modus loquendi. Quid vſitatius eſt quam dice
re, & ruſtici mihi inſultant, licet vnus tantum inſul-
tet? Si diceret Matthæus ambos latrones inſultatos,
contrarium diceret: ſed cũ dicit latrones & non dicit
ambos, poteſt dici ꝙ vnus hoc fecit vſitato loquutio
nis modo per pluralẽ ſingularẽ intelligens: ſic etiam
Exo.32. plurale pro ſingulari accipitur: vt in Exodo de illo vi
Dani.3. tulo aureo dicitur. Hi ſunt Dij tui Iſrael. Et in Danie
Iudic.12. le, Sidrac Miſac, & Abdenago Deos noſtros non co-
litis, dicitur pro ſtatua aurea. Et in libro Iudicũ habe
tur quod ſepultus eſt in vrbibus galaad ideſt, in vna
vrbiũ. Cõſidera nunc quã magni deſpectꝰ fuit illuſio
latronis: eo ꝙ tã vilis & ſceleratus homo, & etiam ad
mortẽ damnatus, & mox pro ſuis ſceleribus moritu-
rus inſultauit vitæ autori. Docemur hic vt diſcamus
Chriſti exemplo calumnias etiam à vilibus perſonis
patienter ſupportare: quandoquidem Chriſtus, talia
patitur à vili latrone. *Reſpondens autem alter incre-
pabat eum dicens. Neque tu times Deum, qui in eadẽ
damnatione es & nos quidem iuſte, nam digna factis re
cipimus: hic autem nihil mali geſsit. Et dicebat ad Ie-
ſum. Domine memento mei, dum veneris in regnum
tuum.* Duo in hoc latrone ſunt miranda. Primũ qui-

dem quã docte verba pronũtiet. Culpã enim ſuã ag-
noſcit: vt in Prouerbijs habetur: Iuſtus prior accuſa-
tor eſt ſui. Ait nanque. Nos quidẽ iuſte digna factis Prou.18.
recipimus. Sic Dauid, bis eſt indulgentiã cõſequutus 2.Reg.12.
in adulterio, & in populi numeratione. Sic publica-
nus percutiens pectus ſuũ iuſtificatur. Alterũ eſt quo 2.Reg.24.
modo innocentiam dñi intrepide cõfitetur, dicens. Luc.18.
Hic nihil mali geſsit. Omnes diſcipuli dñi fugerunt,
& nullus nec corã ſeruis põtificis auſus eſt cõfiteri ſe
eſſe Chriſti diſcipulũ: & tu corã principibus, & mag-
nis inimicis, publicè innocẽtiã eius cõfiteris? Adſunt
ſiquidẽ ſcribæ Phariſæi, & ſeniores populi. Nõ vides
ꝙ accuſas principes ſacerdotũ, & Pilatũ? Non times
centurionẽ, & milites? Nõ vides quod lanceis te poſ-
ſunt transfigere. Vehemẽter miror quomodo ſis auſ-
ſus illũ prædicare, & Pilatũ iniuſtũ iudicẽ fateri, &c.
¶ Domine, inquit, ad Chriſtũ. Quomodo illũ domi-
nẽ vocas videns eũ nec dũ, cruentatũ, & cruci affixũ.
Sed nihil mirũ. Interiori enim fide illuſtratus, dñm
cõſiderabat. Memẽto mei. Quomodo credis memo-
rẽ tui eſſe poſſe de quo nũc audis, alios ſaluos fecit ſe
ipſum aũt non poteſt ſaluare? Vbi inſignia regis? Vbi
purpura, & vbi aurũ? Alij crediderunt videntes illum
mortuos ſuſcitãtẽ: ſed tu credis vidẽs illũ moriẽtem.
Fide Saluatorẽ agnoſcit, ſpe poſtulat regnũ, quod e-
ius pœnitẽtia & charitas merẽtur. Habuit nãque hæc
latronis confeſsio tres cõditiones veri pœnitẽtis. Pri-
ma eſt vera ſuorũ peccatorũ cõfeſsio, qua fatetur ſe
iuſte, quæ patitur meruiſſe: ſibi ipſi culpã non carni,
mundo, aut diabolo tribuẽdo: nã tua culpa peccas cũ
peccas. Secũda eſt omnis occaſionis peccati remotio
Increpauit enim alterũ, & ab eius amicitia receſsit di
cẽs. Neq; tu times Deũ, &c. Quod tu etiã fac, fugiẽs
peccatorũ occaſiones, & à peccatis. Tertio ſpẽ, & ma
ximã habuit fiduciã veniã cõſequẽdi: quæ quidẽ ma
ximè peccatoribus neceſſaria eſt. Ideo dicit. Memẽto
mei. Cõfidit enim per merita paſsionis Chriſti poſſe
ſaluari. Pręterea nõ de regno tẽporali agebat cũ dixit Gene.12.
ſed de æterno: nõ de præſenti, ſed de futuro. Itẽ credi
dit Abraham Deo nõ in cruce poſito: ſed de cœlo lo- Eſa.6.
quẽti. Credidit Eſaias, ſed ſedẽti ſuper ſoliũ excelſum Eſa.3.
& credidit Moſes, ſed de medio ignis loquẽti. Iſte vi
dit dñm, nõ in regali throno ſedẽtẽ: ſed in pœna ſocia
tũ latronibus. Vidit in cruce pẽdẽtẽ, & orat quaſi in
cœlis ſedẽtẽ: vidit condẽnatũ, & inuocat regẽ. Iudæi
crucifigũt, qui nouerũt leges, & prophetas: & tu latro
vnde talia philoſopharis? Magna fuit itaque fides, &
deuotio iſtius latronis: atq; ideo fuit abſolutus à cul-
pa, & a pœna totali. ¶ Docemur hic exẽplo huius la-
tronis, ꝙ iniurias Dei nullatenus tolerare debemus:
ſed reprehẽdere ſicut fecit latro iſte. Secũdo vt quãtũ
cũq; ſimus ſcelerati peccatores, de Dei tamen miſeri
cordia nullatenus deſperemus, exemplo iſtius pec-
catoris, qui per vnum verbum factus eſt hęres paradi
ſi Sed iã nũc videamus quid ad talem tantamque cõ-
feſsionem dominus reſpondeat. *Et dixit illi Ieſus.
Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo.* Quid
hoc bone Deus, latroni vitã æternã polliceris? Matrẽ
dilectiſsimam, charos amicos in hoc ſeculo relinquis
& latronem tecum fers, cum ſcriptũ ſit ꝙ non habita
bit lupus cũ agno? O magnũ mirabile? Nõne videtis Eccl.13.
quoniam ſic æternus pater præcipit, qui exijt primo Mat.20.
mane conducere operarios in vineam ſuam: & quòd
Chriſtus

Christus redemptor noster munere œconomi fungitur cui iussit soluere incipiens à nouissimis vsque ad primos. O, bonus latro omnium quidem operariorũ nouissimus, qui nondum per horæ vnius spatiũ labori operam dederat. Vndecima enim vocatus es, Apostoli vero prima hora. & tamen cum invocatione nouissimus sis, primus, certe in solutione es. Dignũ est beneficium hoc à Deo exhibitum, cuius maximè mirandum sit: attamen Christus dicit nobis, ne nimium miremur, quandoquidem enim Deus diues cum latrone inopi ad crucis mensam sedet pro eo symbolũ det. Primo latroni Adam parenti nostro, qui de cibo vetito ad mẽsam comesturus sedit, quid dixisti? Terra es & in terram ibis. Sed huic alteri qui in tua arbore etiam comedit, quid inquis? Cœlum es, & in cœlũ ibis. O quantum prodest opportune petere. Si tũc cũ baptista Ioãnes, obijt Christus in manu clauem sicut modo tenet teneret, non dubium, quin sicut charissimo amico aditum patere illi præciperet. Sed tamen intempestiue ad ostium appropinquauit, non sicut latro qui fores sibi aperiri exorauit, & petijt: quare cũ primo cœpit verti clauis quasi in semiuersione quando scilicet inclinato capite tradidit spiritum ianua paradisi illi patuit omnino, Hodie inquit mecum eris in paradiso. O, vox suauis solatiũque peccatorũ: quod scilicet rex gloriæ latroni regnum concedat. Potentiori quidem maiora conferre expedit maximè. Cũ ergo titulus iussu Pilati cruci impositus: magni principis signum præ se ferret, non ab re erat, vt sicut rex maxima beneficia seruo conferret. Beatus es siquidẽ sic prædari non te præterijt, nihil enim minus quam regnũ æternũ tibi vendicasti. Magna liberalitas, & amor fuit in Assuero quãdo promisit Hesther medietatem regni sui. Quanto magis iste rex noster ex ineffabili largitate sua totum regnum suũ largitur cuilibet amico suo fideli, & sibi fideliter seruienti? Nam si latroni liberaliter, & cito dedit regnũ, quomodo negabit ei qui fideliter ei obsequitur? Vnde Paulus Ambulatis digne Deo: qui vos vocauit in regnum suum & gloriam. ¶ Nota autem quod non promisit regnũ nisi existenti in cruce: quia qui non compatitur: non conregnabit. Ideo Ioannes. Particeps & socius in tribulatione, & regno. Ideo si tu cupis, & vis regno Dei cũ Christo frui: esto hic suorum laborũ particeps, & eius crucis socius, Hodie mecũ eris in paradiso. Hoc est quia mecum es in cruce, mecum eris in paradiso. Quamplurimi volunt esse cum Christo in paradiso: sed renuunt esse in cruce cum illo. ¶ Expende etiam ꝙ paradisus non capitur hic pro cœlo empyreo quia nullus in illo ante Christi ascensionem intrauit. Sed per paradisum intelligit statum beatitudinis, quẽ habẽt beati vbicũq; sint, quia Deũ vidẽt, & diuina fruũtur essentia. Et quia latro ipso die mortuus est, statimque vidit Christũ gloriosum, & animam eius deitate plenam, beatus fuit: & in paradiso fuit cum Christo. Præterea huic promissioni assertionẽ suam adduxit dicens, amen dico tibi. Primo quia grandi peccatori & tam vili personæ difficile videbatur sine præcedẽtibus meritis dari regnũ: & ideo per Amẽ, patuit sibi regnũ irreuocabile. Secũdo, vt ostẽderet dominus viris ecclesiasticis quæ eis cura debeat esse animarũ pretio sui sanguinis emptarũ: maximè quãdo morti appropinquãt, tũc debẽt eas allicere misericordia Dei, & spe gloriæ, & præmij cœlestis, ne in mortis articulo desperẽt: quẽadmodũ hic derelicta matre, & amicis suis huic pauperi moriẽti & de sua salute solicito intendit, & cum regni promissione allicit. Matrem enim suã in curã dedit Ioãni, animã vero latronis, suę curæ reseruauit. ¶ Rursus aduertẽdũ est, ꝙ in Christi cruce est omnis salus, ita vt in ea primo palã fecerit salutẽ. Per lignũ enim Adã latro expulsus est de paradiso: sed post Christũ, per lignũ crucis primus intrat latro paradisum. Huius exẽplo habeamus verã fidẽ. Regnaturũ enim credidit quẽ secũ moriẽtẽ vidit: & verã spẽ habuit remissionis peccatorũ. Nõ est tamen securũ expectare vsque ad finẽ ad pœnitẽdũ: quia priuilegia paucorũ nõ faciũt legẽ cõmunẽ. Pauci enim sunt, qui in morte vere pœniteant. Sicut monstrum enim esset ꝙ lupus habeat caudã ouis: sic monstrũ est ꝙ vita rapacis vsurarij habeat bonũ finẽ. Vide etiã ꝙ Christus multũ desiderat peccatorũ salutẽ. Nã quia propter peccatores de cœlo vbi nullus erat peccator, venit ad terrã vbi erãt peccatores, & viuẽdo eis se familiarẽ exhibuit: nã multi peccatores, & publicani veniẽtes discũbebãt cũ Iesu: & sicut in vita hac mortali societatẽ cum eis habuit, sic & in morte latrones socios habuit, & tãtũ vni eorũ regnũ Dei promisit. Iã ad cõtextũ. *Erat autem fere hora sexta & tenebræ factæ sunt in vniuersam terram vsque in horam nonam. Et obscuratus est sol, & velum templi scissum est medium.* De hora qua dñs crucifixus est multa senserũt sancti doctores, ex eo ꝙ Marcus dicit illũ crucifixũ hora tertia, cæteri vero hora sexta. Augustinus dicit ꝙ linguis Iudæorũ crucifixus est hora tertia: & manibus hora sexta. Verũ si Marci verba spectes longe abest hoc à vero: nã postquã dixit hora tertia crucifixerũt eũ subiũgit, hora sexta tenebræ factæ sunt super vniuersam terrã: ideo alia hora quã sexta crucifixus est. Alij aũt alio modo interpretãtur: Nos autem alio modo interpretari cogimur. Itaq; sicut nox, vt Hieronymus notat, in quatuor vigilias diuidebatur, sic dies in quatuor partes siue horas: hoc est in primam, tertiã, sextã, nonã: ita vt singulis horis, tres horas nostrarũ tribuamus, quare cõficiũt duodecim horas diei artificialis. Itaq; hora prima erat ab ortu solis secũdũ horologiũ nostrũ, ꝙ est ab hora sexta mane per tres horas sequẽtes: idest vsq; ad nonã. Hora tertia ab hora nona vsq; ad meridiẽ. Hora sexta ab hora duodecima meridiana, vsq; ad horã tertiã post meridiẽ. Hora nona ab hora tertia post meridiẽ vsq; ad sextã in qua dies finitur. Christus igitur crucifixus est parum ante meridiẽ: atq; ideo crucifixus est hora tertia, hoc est in toto illo spatio, ꝙ horę tertię assignatur, scilicet triũ horarũ, & quia hoc fuit parũ ante horã sextã, & intra horã tertiã dixerũt alij euãgelistę, erat hora quasi sexta nõ hora sexta, sed ferẽ, & quasi sexta & intra horã tertiã, vt Marcus ait. Et etiã quoad secularia diuidebãt diẽ in duodecim horas artificiales, quarũ prima erat in ortu diei & meridies sexta, & duodecima in occasum solis, & decima octaua in media nocte. Sic Christus dixit nonne duodecim horæ sunt in die? Et iterum. Hora septima reliquit eum febris. Hoc est, hora prima post meridiem. Et alibi. Erat hora quasi decima. Itaque cum Marcus dicit, Christum crucifixum hora tertia: hoc est, in illo spatio trium horarum seculariũ: & vnius sacræ versus finem eius.

Gen. 3. *Hester. 7.* *1. Thes. 2.* *Rom. 8.* *Apoc. 1.* *Ioan. 19.* *Gen. 3.* *Aug. lib. 3. de consen. euang. ca. 13. & 4. de tri. ca. 6. & lib. q. noui & vete. testa. q. 65. & super. Psal. 63. in illud, exacuerunt vt gladium linguas suas* *Hier. epistola ad Cypria* *Mar. 15.* *Ioan. 11.* *Ioan. 4.*

Et hoc est quod reliqui euangelistæ dixerũt, hora fere sexta. ¶De his autem tenebris & solis eclipsatione sciendum quod iste eclipsis, & obscuritas non fuit naturalis sicuti est, quam modo fieri videmus ex coniunctione solis & lunæ: nam ista eclypsis miraculosa fuit, & præter totum naturalem cursum. Quoniam naturaliter solis eclipsis accidere minime potest, nisi in coniunctione solis & lunę, quia scilicet, luna interponitur oculis nostris, & soli ipsi. Qui autem in Christi passione obtigit fuit in oppositione, in plenilunio, scilicet, & cum à sole centum octoginta gradus distaret, in alio emisphærio inferiori ciuitati Hierusalem. Quod ita esse patet nam agnus paschalis nõ immolabatur nisi luna quatuordecima, quem quidé comedit Christus pridie mortis eius cum discipulis suis, sicut erat in lege præceptum: & postridie quando erat solennitas azymorum, & luna quintadecima in qua Christus spiritum emisit cum esset quintadecima, necessario dicendum est lunam esse iam plenam, & in solis oppositione: quare sic solem eclipsare non poterat, siquidem scimus ipsam solam & nullũ alium planetã ipsum valere eclipsare. Ideo ista eclipsis fuit miraculosa, & præpter ordinem, & cursum naturalẽ: solus ergo Deus facere potuit sua omnipotenti virtute, vt sol sua luce priuaretur. Præterea quod inquit in vniuersam terram: sol eclipsari non poterat nisi in dimidio terræ in qua solum lucet, quoniam alia quæ superest medietas est vmbra eiusdẽ met terræ. Sed sciẽdum est, quod cum luna tunc esset plena, & cũ lumẽ quod ipsa emittit, à luce solis oriatur, essetque ea in inferiori emisphærio sequitur ipsius etiam eclipsim cõtigisse: quare amisit lucẽ & obscurata est, vnde necessario dicendum erit, quod fuit eclipsis vniuersalis, & obscuritas in vniuerso orbe nam stellæ, & luna lumẽ emittere non poterant cum illis deesset, solis defectu. Congruum enim erat & rationi consonum, vt sol obscuraretur. Quia enim verus sol iustitiæ eclipsim patiebatur: sol iste visibilis clarissimum mundi lumen, factori suo compatiens lucis suæ radios retraxit, & occultauit non valens intueri dominum pendẽtem, mortis eius vilitatem, & acerbitatem. Hoc autem factum fuit, primo vt natura sensibilis Christo compatiens corda lapidea ad Christi compassionem emolliret: & ideo petræ etiam scissæ sunt. Secundo vt luminis eclipsatio subtractionẽ veri luminis in cordibus Iudæorum, & militum Christum crucifigentiũ ostẽderet. Tertio ne corpus Christi nudum in cruce, & mortem eius exprobratissimã ab impijs cum gaudio videri, vel eos sua luce frui permitteret. ¶Velum etiã templi scissum est, non intelligas quod sit scissum illud vellum quod erat intra sancta, & sancta sanctorũ. Duo enim vela erant in templo, vnum quod velabat sancta sanctorum, & alterum exterius siue tabernaculi, siue templi. In passione ergo Saluatoris velũ quod erat á foris conscissum est à sursum vsque deorsum, quodquidem erat pretiosissimum, purpura, bysso cocco auro, & serico cõtextum hyacinthoque, quod in diebus celeberrimis suspendebatur & tunc in paschate positum fuit. Hoc ergo signo insinuabatur reuelata esse mysteria, & secreta sacramentorũ legis, quæ antea velata erant vt vniuersis proderentur, ad gentesque transirent, & impletam esse veritatem, quæ in figuris latebat, & cœlum apertum quod ante clausum erat. Præterea si Dauid, Saulis, & Ionathæ mortem audiens, sua scidit vestimenta (eo argumento indignitatem mortis illustrium virorum exhorrens) quanto potius pater ęternus mortem filij sui indignissimã indignissime ferens, vestes suas, quæ velum templi erãt, rescindere debuit? Sed procedamus. *Et clamans voce magna Iesus ait.* Fuit, vt hic dicitur validus, & magnus clamor iste qui vsque in infernum auditus fuit, cœlumque, & terram tremere fecit. Vox ergo illa non fuit naturalis sed miraculosa, quia homo magno & longo cruciatu afflictus, & ex tali afflictione morti sic proximus, nõ posset sic clamare virtute naturæ: ideo sequitur quod vox illa formata fuit virtute Dei. Voluit autem dare hanc magnam vocem iã iam moriturus, vt nos desides, iacentes, somniculosos, imô & mortuos ad tam incredibile miraculum aspiciendum excitaret, quale erat quod vita moreretur, & Deus moreretur. Clamat etiam cum moritur, vt attendamus eam mortem quæ mortem nostrã destruxit, eam mortem, quæ fuit mortis mors & morsus inferni. Clamat vt attendamus eum, qui moriebatur pro peccatis nostris, resurrecturũ propter nostrã iustificationem. Clamat iterũ vt voce sua illa terribili prædam infernus dimitteret: quã tot antea seculis tenacissime in faucibus tenebat. Clamauit enim dñs voce magna quãdo Lazari animã ab inferni dẽtibus euocabat: quãto ergo maiori voce erat necesse clamare, vt fera illa truculẽtissima, terribili clamore deterrita vinctos quos in lacu premebat liberos esse permitteret. Demũ & voce magna clamat: quasi dicat. O surdi mortales, hactenus vos docui hactenus prædicaui: hactenus clamaui, iã me nõ estis amplius audituri nec predicãtẽ nec clamãtẽ: clamãs nũc morior vt vnicus hic clamor in auribus vestris perseueret, qui vos scilicet admoneat, vt caueatis peccata. Ad hunc clamorẽ monumẽta aperta sunt, terra tremuit, lapides sese cõciderũt dęmones obstupuerũt, & infernus cõtremuit. Nũquã enim similis vox audita fuerat in orbe. Trãsuerberauit vox illa cor matris pijssimę, quæ tũc iuxta crucẽ stabat, & eius memoriæ tunc illud Simeonis verbũ reuocauit, qui dixit. Tuã ipsius animã pertrãsibit doloris gladius. Sed quid dixit sic Clamãs? *Pater in manus tuas cõmendo spiritum meum.* In tua potestate cõmẽdo spiritũ meũ, quo nobis declarare voluit ꝙ sanctorũ animæ ex tũc in manus Dei ascẽdũt: nã prius ab inferis omnium animæ tenebãtur, donec venit qui captiuis redẽptionẽ prædicauit. Nõ tamẽ hæc loquitur, quasi quid timeat animæ suæ: sed patri rursum reddit animã, quasi depositũ quod ab illo acceperat ante. Vnde alibi ait. Potestatem habeo ponẽdi animã meã: & potestatẽ habeo iterũ sumendi eam. ¶Vide Christi Saluatoris nostri magnificentiam. In vita sua magnificus fuit, sed multo magis in morte, nihil enim sibi retinuit sed alijs omnia donauit. Nam Petro ecclesiam dedit, Ioanni matrem suam charissimam. Patri dedit animam suam pretiosissimam, latroni dedit paradisum. Nicodemo, & Ioseph dedit corpus proprium, nobis omnibus dedit suam carnẽ sacratissimam, & pretiosissimum sanguinem in cibũ & potũ, & crucifixoribus vestimẽta. ¶Præterea quilibet moriens desinit per mortem ipsemet, ac per hoc non potest asserere quod ipsemet deponit spiritũ suũ in manus alterius. Christus autem solus per mortem non de

Marginal notes: Exo. 12. e Luc. 23. — 2. Reg. 1. — Osee. 13. 1. Cor. 15. — Ioan. 11. — Luc. 2. — Ioan. 10.

non desinit esse ipsemet:quia hypostasis eadem perseuerauit post mortem & propterea solus potuit veredicere, vt in græco habetur. Commendabo spiritū meum. ¶ Aduerte autem quod animam suam rationalem spiritum vocat, quia quando est in corpore officium agit animæ animando, & informando corpus: sed excepta anima nostra à carne transit in statū spiritus, quoniam existit illo modo quo puræ substātiæ
Luc.2. spirituales existunt. Iterum obserua quod euangelista noster Lucas primum verbum, quod Christū protulisse dicit in mortali corpore fuit. Nesciebatis quod in his, quæ patris mei sunt oportebat me esse? Sic etiā vltimum verbum fuit, pater in manus tuas: nam statim spirauit post hæc verba: vt intelligas ab extremis media verba tendere ad declarandam, & propagandā fidē æternæ processionis suæ à patre. ¶ Vide quid in articulo tentationis, & specialiter in mortis agone agere debeas tūc enim pater inuocandus est, & ei spiritus commendandus: quia tunc maxime dæmones versantur circa nos, sicut leones rugientes præparati ad escam. Sed dices. Quomodo patrem inuocabo qui nunquam vixi vt filius. Pius pater à quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur, peccatorē nō re
Mat.6. spuit, nec dedignatur, à peccatore vocari pater: imo
Iere.3. docet peccatorem, vt sic eum vocet. Frons meretricis facta est tibi noluisti erubescere: ergo saltem voca me, amabo, pater meus es tu. *Et hæc dicens expirauit.* Hic fuit maximus Christi dolor, & eximius, nam vl-
Gen.3. timum terribilium est mors. Eadem hora qua Adam peccauit Christus expirauit. Nam primus Adam post meridiem peccauit, quia mox vt peccauit, vocem domini audiuit deambulantis ad auram post meridiem & tunc circa horam nonam secundus Adam expirauit. Vnde qua hora primus Adam peccando induxit mortem huic mundo, eadem hora secundus Adam mortem moriendo destruxit: & qua hora illi paradisus est clausus, eadem hora iste paradisum aperuit, quia ordo poscebat, vt eodem temporis articulo quo Adæ obcluserat paradisi ianuam, pateret latroni pœnitenti. Verum dum beatissima virgo eademque pijssima mater filium suum expirasse conspexit: continere se nō potuit, quin pijs lachrymis laxaret habenas. Cœpit fluenta lachrymarum effundere: cœpit ex intimis visceribus luctuosissima trahere suspiria. Cœpit ex acutissimo dolore maternos, ac ideo acerbissimos
2.Reg.18. exprómere gemitus: illud tacitā sed miserabili oratione subinde repetens. Fili mi Iesu, Iesu fili mi. Quis mihi daret, vt moriar pro te? Vbi vero fœminæ circunstantes Christum vident defunctum, & matrem aspiciunt tam iustis lachrymis terram irrigantem, cœperunt ipsæ lachrymari, cœperunt plāgere, clamoribusque aerem, & cœlum concutere. Id vero viri cuncti conspiciunt, temperare sibi non potuerunt, quin lachrymis vultus irrigarēt, & ex barba vbertim lachrymæ defluerent. Factus ergo illic planctus magnus luctuosior, quam fecerunt Ægyptij super defuncto Ia-
Gen.50. cob patre Ioseph, factus est planctus magnus, qualis
Zacha.12. fieri solet in morte primogeniti, vt Zacharias dixit. Aspicient in eum, quem confixerunt, & plangent eū planctu quasi super vnigenitum: & dolebūt super eū, vt doleri solet in morte primogeniti. In die illa magnus erit planctus in Hierusalem sicut planctus Adadremon in campo Maggedon. Nō habuit propheta alium planctū. cui planctū crucis cōpararet, nisi funestissimū planctū, quo totus populus planxit Iosiā re-
2.para.35. gem sanctū, patriæ patrē reipublicæ reparatorē & legis zelantissimū. Hic occisus fuerat in cāpo Maggedō: qua causa vniuersus Iuda, & Hierusalem luxerūt illū. Ieremias maxime. Cuius omnes cātores, & cātatrices lamentationes super Iosiā replicant. Quæ verba scripta sunt, vt lamentationes super Iesu vero Iosia nos etiā replicemus, & threnos illos & lamēta repetamus, &c. ¶ En seriē, dominicæ passionis audisti, quomodo dn̄s noster, Iesus Christus post multos labores post multas passiones, pœnas opprobria, vulnera, & post crucē, & omnē sui sanguinis effusionē clamore valido tradidit spiritū. Studeamus cōmori Christo. i. mori in mundo vitijs, & peccatis. i. non permittamus ea in nobis viuere, si cū Christo volumus viuere. Secundo studeamus mori dū viuimus. Iā enim nobis de morte cogitādū est, dū sani sumus curandū nobis est ne inueniatur in nobis propter q̄ mori formidemus. Nā si mori formidas, te ipsum interroga, & scrutare quid in te sit: quare mori formides. Si amor alicuius rei, quæ Deus nō est, vel aliud in causa est, quare mori metuis, illū abijcias à te: teque liberum facito à causa huius timoris, & in illū statū mētis te ipsum cōstitue, quo nō formides mori. Tertio multū tenemur amare Christū, qui pro nobis animam suā posuit. Poterat nos alijs multis modis saluare sine morte filij sui: sed hūc modū elegit, vt ostēderet dilectionē erga
Rom.5. hominē, pro quo mori dignatus est. Sic Paulus, commēdat (inquit) charitatē suam in nobis Deus quoniā cū peccatores essemus, pro nobis mori dignatus est. Vide ergo quātū tenearis diligere illū qui proprium sanguinē, & vitā dedit. Demum quilibet Christianus moriēs debet illa seruare quæ Christus seruauit in sua mortē. In extremis positi debemus orare, clamare saltem corde, plorare pro peccatis per verā pœnitentiā, animā Deo cōmēdare, & spiritū tradere volūtarie, scilicet, in morte volūtatē nostrā diuinæ volūtati tradēdo. Sed quid post hæc actū sit audiamus. *Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificauit Deum dicens vere hic homo iustus erat.* Si anulus aureus tibi sit, pulchrū ac pretiosum lapidē celatū desuper habēs queq; si aceto immittas fiet vt aurū illustretur ac perficiatur: lapis aūt frāgatur & in frusta cōminuatur. Ita & eodē modo pulcherrimus humanitatis Christi lapis auro diuinitatis purissimo celatus cū se amaritudini passionis inseruit cōminutus est: sed diuinitas apprime perlustrata, quia nota est diuinitas & hominibus manifesta: nā vidēs Cēturio q̄ fuerat factū cōfessus est Christi diuinitatē. Erat aūt Cēturio hic Gētilis à Pilato præside Romano missus cū suis militibus vt Christū custodiret, ne tumultus oriretur. Vidēs itaque hic Centurio quod factum fuerat, scilicet, tenebras & terræmotus & quod clamans spirasset glorificauit Deum fidei confessione, ac potestatem, diuinitatē, humanitatē & innocentiā Christi confessus est, tam ipse quā milites illi, qui cum ipso erant. Nā Matthæus ait, q̄ dixit. Verè filius Dei erat iste. Et Marcus. Verè homo hic filius Dei erat. Et Lucas ait quod dixit. Vere hic homo iustus erat. Totum enim hoc dixit Cēturio affirmans hæc & replicās & vocās illum Deū & hominē, & iustū. Ac si diceret. Quid alijs videatur nescio: ego autē credo q̄ hic non est populi se-

ductor aut latro aut aliud simile, vt Iudæi & principes sacerdotum & Pharisæi dicũt & illum accusant. Sed vere iustus est, innocẽs, & bonus, & homo Deus. Principes & scribæ docti in lege suum Messiam nõ cognouerunt, imò occiderunt: & hic Gẽtilis fatetur quod sit homo & iustus & Deus. Hæc tria necessaria fuerunt ad redemptionem hominis perditi, vt illum redimeret. Homo inquã oportet vt esset qui deberet, Deus qui valeret: & iustus cui congrueret. Ex istis aggrauatur scelus Iudæorũ quia occiditur Deus à seruis, homo à bestijs caninis. & iustus, ab iniustis. Multum quidem istos ad fidẽ diuinitatis disposuit ꝙ cum clamore magno sic potenter, & dominatiue spiritum dimisit. Videbant enim quod clamor ille supernaturalis & miraculosus fuit: quia propter defectum sanguinis & effuxum spirituũ talis clamor fieri non potuit ab homine sic morti propinquo: & ideo cõcluserunt ꝙ esset factus virtute diuina supernaturali, & per consequens ꝙ ipse esset filius Dei. Vide tamẽ hic cæcitatem & duritiem Iudæorum. Omnia hæc Christi miracula viderunt Iudæi & multo maiora anteà viderant: sed credere respuerunt, & insensibiliores gẽtibus Deum non crediderũt. Sic etiam & multi Christianorum, & vtinam etiam illi, qui maiorẽ perfectionis vitam profitentur: non sint deteriores illis militibus & bellatoribus: sed de his satis. Monemur hic, vt nos, qui plus alijs recepimus: ne grauius & districtius posteà iudicemur, sed ad contextum. *Et omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant quæ fiebant percutiẽtes pectora sua reuertebantur.* Ex his patet quod non tantum Centurio aduertit ad miracula: sed & alij quidam huic miserrimo spectaculo adstantes, visis his, quę contigerant reuertebantur percutiẽtes pectora sua: partim prę dolore ꝙ homo tã innocens ac beneficus tam indigna passus esset: partim metu vindictæ diuinæ, quam sibi male cõscij ex ostentis conspectis suspicabantur imminere. Condolens ergo & tu plora si piam habes animam & viscera pietatis. Lapides in Christi morte fracti & comminuti sunt, & sunt corda lapide adamantino duriora, adeo vt nec signi mica passionis Christi in eis appareat. Non est durities adamantini lapidis, quæ hirci sanguine non mollesiat atque apta cultui non efficiatur: & tamẽ quam plurima corda sunt, in quibus Christi sanguis effectu careat. Hos iam deceptos à principibus sacerdotũ & Pharisæis passionique Christi consentientes facti pœnitebat: fuit enim fructus orationis domini cum dixit, dimitte illis quia nesciunt quid faciunt. ¶ Vide ꝙ non sufficit tundere pectus nisi etiam homo reuertatur à via sua mala vt isti faciebant: nã percutiẽtes pectora sua reuertebantur. Nã qui pectus suum tũdit & se non corrigit peccata sua solidat & nõ tollit. Hanc autem percussionem repræsentat sacerdos in missa quãdo post cõmemorationem dominicę passionis dicit percutiendo pectus. Nobis quoque peccatoribus. ¶ Obseruandum hic est quod Christus clarificatus est & glorificatus est in cruce à septẽ. Primo à corporibus cœlestibus quãdo retraxerũt radios suos. Secundo ab elementis, quando terra cõcussa est & aer tenebrosus factus est in clara die. In natiuitate enim Christi nox in diem versa est. Vnde dixerunt

Luc. 2. Angeli: Natus est vobis hodie, cum tamen esset nox. Tunc impletum est illud. Nox sicut dies illuminabitur. Sed passio Christi licet fuerit in meridie, tamen Psal. 138.

dies conuersus est in noctem, iuxta illud. In die illa Amos. 8.

occidit sol in meridie. Tertio à corporibus mixtis, quia velum templi scissum est à summo vsque deorsum, & monumenta aperta sunt & scissæ petrę. Quarto clarificatus est à mortuis. Nam vt in Matthæo dicitur, Mat. 27.

multa corpora sanctorum surrexerũt & ingressa sunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Quinto à viuis nobilibus, vt à Centurione. Sexto a simplicibus, vt ab his, qui reuertebantur percutiẽtes pectora sua. Septimo a mulieribus, quæ stabant a longe non dimittentes eum. Vnde subditur. *Stabant autem omnes noti eius à longe, & mulieres quæ sequutæ erant eum à Galilæa.* Habuit dominus mortis suæ spectatores non tantum ignotos & hostes, sed etiam familiares suos & intimos amicos: nequid, scilicet, deesset passionis acerbitati. Solent enim illæ contumeliæ iniuriæque acutius pungere quę spectantibus nostris amicis nobis inferuntur. Vnde aliquando solemus parentibus liberos, aut econuerso his illos offerre vt ex eorum conspectu facilius & citius ꝙ volumus ab illis impetremus. Præterea iuxta crucem erant vt sicut erant participes doloris Christi, essent hęredes glorię & sicut habuerunt maximum dolorem, haberẽt maximum præmium. Et ideo quia has mulieres erat maximè coronaturus in gloria, iuxta crucem eas maxima affecit tristitia. Aduerte autem, quod nullus eorũ, qui iuxta crucem steterunt gladio martyrij percussus est. Nam virgo Maria & Ioannes & aliæ mulieres nõ sumpserunt postea martyriũ. Adeo enim vehemens fuit ille crucis gladius, adeoque piarũ animarũ teneritudinem transuerberauit: vt fuerit illis pro martyrio cõputatum. Quæ autem mulieres istæ fuerũt, quę eum sequutæ fuerant a Galilæa: iã euangelista noster Lucas in superioribus ostenderat cum in capite octauo dixit. Factum est deinceps & ipse iter faciebat per ciuitates & castella, &c. Maria Magdalena, de qua septẽm dęmonia exierant & Ioãna vxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna & aliæ multæ, quæ sequutæ eum fuerant a Galilæa, & ministrabant ei de facultatibus suis. Hæ autem mulieres considerabant quæ gerebantur, & quæ sequebantur ministrãtes vsq; ad pericula, quia dum discipuli fugerũt ipsæ affuerunt. ¶ Iã iuxta solis occasum, tota illa turba corpus Iesu in cruce pẽdẽs, destitutũ relinquẽs inciuitatẽ se cõtulit: sola aũt virgo mater cũ Ioãne & sanctis mulieribus indefessa permanebat, tota lachrymis perfusa maximisq; abũdãs, lugẽs vitã, quã proprijs oculis obijsse videbat, inscia ꝙ captaret cõsiliũ. Quoniã absque iudicis licentia non licebat cõdemnatos sepelire, & ipsa a Pilato petere nõ audebat, quia nec esset illi integrũ ad eum ingredi nec tandem concederet. Sic afflicta varijsque plena doloribus ad patrem æternum se conuertebat, supplex petens gemitibus auxilium & fauorem quo affecta modum conuenientem inueniret ad corpus filij vnigeniti sui sepeliendum. Interea dum ista agerentur ecce venit Ioseph Arimathia cum Nicodemo licentia a Pilato obtenta ad corpus Christi sepeliendum, quibus nõ defuit malleus nec scala nec munda sindon, qua Christũ voluerent. Nicodemus item ferebat quasi centum libras myrrhæ & aloes. Ioan. 19.

Et ecce vir nomine Ioseph, qui erat decurio vir bonus & iustus: hic non consenserat consilio & actibus eorum:

eorum: ab Arimathia ciuitate Iudææ qui expectabat & ipse regnum Dei. Hic accessit ad Pilatum & petiit corpus Iesu. Fortis est vt mors dilectio. Amor om-
Cant.8. nia superat pericula & vincit, & sicut aurum, in tribulatione & angustia probatur. Verus amicus nubilo tempore dignoscitur. Multis amicis abundauit Christus in die palmarum & quo cœna celebrata est itidem & Apostoli gloriabantur & se ipsos magnificabant, quod Christum comitarentur & doctorem ac magistrum haberent. Tribulatio tamen apertè ostendit amicitiam non firmiter contractam, quando quidem videntes dominum in inimicorum manus incidisse, relicto eo omnes fugerunt. O verus amicus Ioseph siquidem Christi meminit in proprio labore existentis. Et cum ab omnibus principibus Hierusalem condemnatus esset ipse audacter accessit, ad Pi-
Ioan.19. latum & petijt corpus Iesu. ¶ Aduerte hic diligenter quod Ioannes ait quod Ioseph iste erat discipulus quidam occultus Iesu propter metum Iudæorum: similiterque ait quod venit Nicodemus, ille inquam, qui venit ad Iesum nocte & attulit cētum libras myrrhæ & aloes. De vno ait quod erat discipulus occultus propter metum Iudæorum: & de alio quod venit ad Iesum nocte, nam die non audebat, quia dedecori erat ei notus discipulus Christi esse, & timebat persequutionem & expulsionem à synagoga. De ambobus ergo inquit, quod sicut fortes in alios mutati homines omnibus se ostenderunt tanquam publici Christi discipuli & sic eius corpus sepelierunt. Quæ necessitas vrgebat, vt nobis Ioannes notū faceret hos esse Christi occultos discipulos? Diceret saltim esse discipulos Christi eiusque corpus sepelijsse: & non diceret de Ioseph quod erat discipulus occultus propter metū Iudæorum: de alio vero quod venit ad Iesum nocte siquidem hoc parum referre videbatur ad connexionē historiæ. Vult enim Ioannes passionis Christi efficaciam & vim ostendere, qualiterque sanguis eius sacratissimus incipit mirabiles edere effectus. Iam virtus agni innocentissimi sanguinis pro nostris peccatis effusi, maximo amoris igne incipit horum duorū corda frigida adurere: quare ex occultis publicos & notos facit, ex debilibus fortes, ex timidis & pusillanimis (quæ valor & virtus sanguinis effusi Saluatoris mundi est) validissimi fiunt. Tuo sanguine domine Iesu lapides sunt scissi: & igne amoris corda frigidissima Ioseph & Nicodemi arserunt. Hæc mutatio est dexteræ Dei excelsi. Ex his cernere possumus mirabiles effectus, quos in nobis passio Christi operatur.
1.Reg.1. ¶ Præterea Arimathia olim Ramatha erat vbi fuerāt oriundi Helcana & Anna parētes Samuelis cuias erat Ioseph: iste enim vir sanctus simul cum natura boni-
Mar.15. tatem prophetæ Samuelis duxit. Nobilis erat decurio idest de ordine curiæ, & officia curiæ imperij Romanorum administrans: vel vt Marcus ait honestus senator. Fuit vir bonus & iustus. Talem esse enim senatorem decuit. Et hic nō consenserat iudicio & actibus Iudæorum: & hoc boni senatoris est non consentire in factum aut consilium vllum prauum sed positis af-
Psal.1. fectibus semper iudicare iuste. De isto Ioseph dicunt aliqui quod ad literam loquutus est regius propheta dicens. Beatus vir qui non abijt in consilio impiorū, & in via peccatorum non stetit neq in cathedra, &c. Addit Lucas Iosephum expectasse regnum Dei, hoc est, spem suam posuisse in Christo. ¶ Hic accessit ad Pilatum & petijt corpus Iesu, & permisit Pilatus: tū propter petentis reuerentiam, tum propter Christi innocentiam sibi notam, & quia plura in morte eius viderat miracula. Docemur huius exēplo propter Christum quodcunque subire periculum siquidem iste nō excogitauit, ā diuitijs decidam, expellar à Iudæis & persequutionem patiar: sed omnem calumniam & rei temporalis incommodum cōtempsit, vt Christo seruiret. Igitur venientes Ioseph & Nicodemus prope crucifixionis locum flectentes adorauerunt dominum. Quos dum vidit mater quasi de morte consurgens paululum reuixit spiritus eius, Et applicantes recepti fuerunt per eam reuerenter: & parauerunt se ad deponendum eum quibus ipsa quod poterat ministrabat adiutorium. Vnus clauos de manibus trahebat, alius ne corpus caderet exanime sustinebat. Stabat Maria leuans brachia in altum, & dum tangere eum valuit caput & manus eius dependentia trahebat supra triste pectus suum: & ruens in amplexus & oscula de dilecto suo satiari nō poterat: nec quis ipsam de super corpus attrahere poterat. Corpore igitur domini in terram deposito domina suscepit caput cum scapulis in gremio. Magdalena vero pedes, apud quos olim tantam gratiam meruerat: alij autem circunstāt Luc.7.
& omnes planctum magnum faciunt, quasi super vnigenitum. Maria vero tum cum capite, tum cum quolibet membro loquebatur & lachrymabatur. Proprijs oculis vitam suam mortuam videbat in vlnis: in gremioque sustentabat exanime corpus illius, quē maxime diligebat. Corde transuerberato gladio ingentis doloris oculi lachrymis inundabant. O Nicodeme ne torquearis in Christi corporis domini tui lotione. Nam virginis lachrymæ tot ac tantæ sunt, vt valeāt quantumuis squalidum & sanguine plenum mundare, & niue candidius reddere. Flebat enim illa lachrymis inenarrabilibus. Ipsius lachrymarum tanta vbertas fluebat, vt caro cum spiritu in lachrymas resolui putaretur. Post aliquam vero moram rogat Ioseph dominam vt permittat corpus domini perungi ac linteaminibus inuolui & sepeliri. Nihil minus sensit, corpus ab ea auferri, quam si anima à proprio corpore recederet, vel si cor eius tridenti à visceribus diuelleretur. Ideoque euangelista ait de Iosepho. *Et depositum inuoluit sindone, & posuit illum in monumento exciso, in quo nondum quisquam positus fuerat.* Contempla ergo tu quisquis es hanc deuotā processionē: & vide quomodo ferūt dominū tuū à mōte Caluario vsque ad monumētū. Cātus in his obsequijs erāt gemitus & suspiria: vnde tēpus triste & obscurū duplicabat illorū amicorum dn̄i tristitiam, & luctū. Nec auis vlla volabat, nec animal pascebat: sol, luna, planetæ, & stellæ lugubri veste induta sunt, omnes creaturæ quælibet suo modo mortē creatoris lugebat. Sola terra gaudebat: quandoquidem meruit in se eū qui eā sustētat & cōtinet, recipere. Sequere etiā & tu cum his sanctis cæli terræque thesaurum corde puro & deuoto sicut Dauid feretrum Abner à Ioab fraudulēter in- 2.Reg.3.
terfecti plorās sequebatur. Reuerēter & deuotè flexis genibus & magnis singultibus & suspirijs sepelierūt vitæ dominū in monumēto ipsius Ioseph sumptuose facto & in petra exciso. i. in vno lapide cōcauato secūdū quantitatem hominis. ¶ Obserua autem quod

in horto dominus sepeliri voluit sicut rex Manasses vt sicut ex horto mors exijt, ex eodem vita exiret.
4. Reg. 21. Ex hortis enim terreni paradisi propter primorum parentum peccata manauit mors: & modo etiam ex hortis exijt victrix vita. In sepulchro alieno sepeliri
Gen. 3. voluit: quia vt ait Ambrosius aliena culpa mortem
Ambr. ser. 57. de tẽpore passus est. Alienum fuit peccatum, aliena culpa: itá non ab re aliena sepultura sepeliri voluit. Rursus in monumento, in quo nullus positus fuerat sepeliri voluit: ne perfidi Iudæi dicerent quod alius, qui ibi sepultus erat surrexit à mortuis. ¶ Vide quam pauper Christus fuit quod in natiuitate non in sua sed in domo aliena nasci voluit, & viuens in hoc mundo non habuit vbi caput suum reclinaret: nec moriens vbi nuditatem suam tegeret: nec mortuus vbi inuolueretur, nec sepulchrum aut locum vbi corpus suum poneretur. Sed dices. Cur Christus, qui in paupere domo natus est, & voluit in paupere domo habitare dum vixit, & pauper semper fuit in natiuitate, in vita, & in morte, cur post mortem habere voluit sepulchrum magnum, honoratum, & solenne, quale erat illud Ioseph: qui diues & nobilis & potens erat, & sibi ipsi parauerat? Dicendum quod filius Dei assumpsit paupertatem nostram, vt ex pauperibus diuites faceret: fragilitatem, vt fortes faceret: humilitatem, vt exaltaret: denique & mortalitatem, vt vitam daret. Ista ergo quæ vt nos redimeret assumpsit in carnem: postquam redemit nos, & opus nostræ redemptionis consummauerat in sua morte, necesse erat vt cessarent finita iam redemptione. Ideoque post redemptionem, quæ acta fuit in morte, iam non erat opus paupertate, humilitate abiectione, nec ignominia aut morte: sed omnia fuerunt prospera, felicia, iucunda, & præclara: ideo sepulchrum habuit optimum, gloriose surrexit, immortalitatem induit, & diuitijs plenus fuit & honore. ¶ Prætereá gloriosam voluit habere sepulturam,
Esai 11. iuxta illud Esaiæ, & erit sepulchrum eius gloriosum vt intelligas à morte incipere iustorum gloriam, vbi superborum & potentium gloria finitur. In sepulchro extinguitur & euanescit potentia in qua vani homines studio inanis laudis concitati gloriam constituunt, qui hominum cæcam & falsam opinionem splendori virtutis anteponunt & in sepulchro incipit piorum gloria, qui iustitiam & pietatem colentes ab hominibus improbis pro nihilo putabantur. ¶ Prætereа docet hic Christus curam pro mortuis agendam, & opus esse virtutis mortuos sepelire: sicut & ipse, qui pauper semper fuerat, optimo in loco sepeliri voluit. Maxima cura fuit patribus antiquis de se-
Gen. 23. pultura suorum sicut Habrahæ, Isaac, Iacob, Ioseph
Gen. 36. Moises, & Tobias placuit Deo sepeliendo mortuos,
Gen. 48. & Dauid viris Iabes Galaad benedixit, eo quod sepelisset cadauer Saulis: denique & ipse Christus cor-
2. Reg. 2. pori suo exanimi sepulchrum dari instituit. Sed ad contextum. *Erat autem dies parasceues, & sabbatum illucescebat. Subsequutæ ergo mulieres quæ cum eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus eius. Et reuertentes parauerunt aromata & vnguenta, & sabbato quidem siluerunt secundum mandatum.* Parasceue græce, latinè præparatio interpretatur. Quo nomine Iudæi, qui inter Græcos conuersabantur sextam sabbati, quæ nunc à nobis feria sexta vocatur appellabant: eo quod in illo ab opere suo requieuit Deus. In feria igitur sexta, quæ parasceue erat præparabant Iudæi illa, quæ in sabbato comedi debebant: quod sabbatum erat duplex solennitas, magnusque dies sabbati vocabatur. Dicitur autem hic quod sabbatum illucescebat, quia vespera ad sabbatum pertinens instabat, à qua solennitas magni sabbati incipiebat. Vnde sicut homo sexta feria creatus est & peccauit: sic Christus sexta feria pro homine mortuus est, & satisfecit. Mulieres porrò deuotæ, quæ erant Christum sequutæ diligenter curauerunt respicere & notare in quo loco corpus domini poneretur, vt postea ei tempore congruo munus suæ deuotionis possent offerre & officium funeri impendere ac corpus eius inungere. Magna hæc fuit pietas, magna etiam fortitudo sanctarum mulierũ quæ circa Christum viuum fuerunt officiosæ, itá & in morte non otiosæ esse cupiunt. Sic tamen nequid peccent in lege Mosi. Pietas suadebat ocyus vngere corpus domini: at Moses prohibebat aliquid operis in sabbato facere. Bonæ itaque mulieres, ne in aliquam partem peccarent quantum datum est in die parasceues accesserunt ad sepulchrum domini, & contemplantur quomodo positum sit corpus domini. Deinde reuertuntur & parant aromata, vt summo mane prima sabbati paratiores sint ad vnctionem dominici corporis. Aduerte tamen quod hæ mulieres bis parauerunt aromata, semel ipsa die veneris ante solis occasum, cuius noster Lucas meminit, & alia vice transacto sabbato hora vespertina cuius meminit Marcus. Et ratio secundæ parationis fuit aut quia non inuenerunt in promptu illa hora occidente die veneris ad sufficientiam, vel quia putauerunt sufficere quæ postea censuerunt non sufficere: nam amor quem ad Christum habebant non sinebat eas nisi superabundanter vngerẽt corpus eius. Et sabbato quidem siluerũt, idest, quieuerunt, vtrunque enim significat, ἡσυχάζω. Secundum mandatum, idest, iuxta legis præscriptũ noluerunt quicquam operis facere. Vnde discimus quam constantes fuerint mulieres illæ in obseruatione legis, nondum enim tempus erat vt lex illa Mosi publicè proscriberetur. ¶ Itaque exemplo sanctarum harum mulierum omnia, quæ in Christi passione eiusque sepultura gesta sunt, sedulo ac diligenter scrutemur, contemplemur; ipsumque dominum in corde nostro sepeliamus adhibentes illi custodiam visus, odoratus, tactus, & sensuum, ne scilicet falsa mundi lætitia inaneque gaudium huius seculi, veram compunctionem cordis, ac deuotionem furetur: vt tandem mereamur Christum gloriosum & regnantem videre in cœlis, ipsoque frui. Quod faxit, qui pro salute nostra mortuus est, Amen.

CAPVT.

CAPVT. XXIIII.

Canti.8. ORTIS (inquit scriptura) est, vt mors dilectio. Verus amor in arenam descēdit cum morte & vita, omniaq; despicit anima amore imbuta. Paulus prouocat in certamen, omnes mundi labores Epistola, quam ad Romanos scripsit dicens.
Roma.8. Quis separabit nos à charitate Christi? an angustia? an fames, &c. concludit dicens. Scio quod nec mors, nec vita. Et sic Apostolum nec vita, nec amor ab ea recedere coegit: quandoquidem vitam ipsam amisit, ne amorem, quo Christum prosequebatur perderet. Quod autem Paulus cum esset homo & à natura vir fortis non timeret mortē diuina gratia & auxilio adiutus, nihil mirum: admiratione tamen dignum est amoris vires tantas esse, vt sitæ in pectoribus fœmineis ea tam virilia ac fortia reddat, vt valeant omnia pericula contemnentes, vitam parui facere illius amore, quem plus se ipsis diligunt. Cōsurgunt quædam mulieres noctu, parant vnguēta atque ante diluculum ad monumentum se conferunt Iudæorum insidias respuentes. Non verentur noctē, nec concutiūtur metu corporis iacētis in sepulchro: non se nouerunt debiles esse, impotentes lapidi leuādo: omnia tandem parui faciunt: nam vero amanti nihil est quod leue & facile non appareat: perfecta
1.Ioan.4. charitas foras mittit timorem. Vis experiri quo sunt amore & fidelitate hæ mulieres Christū prosequutę? Audi euangelistam. *Vna autem sabbati valde diluculo venerunt ad monumētum portātes, quæ parauerunt, aromata.* Non dicit hic Lucas quæ fuerunt personæ, quæ venerunt ad monumentum: quia in fine capitis præcedentis dixerat. Subsequutæ sunt autem mulieres, quæ cum eo venerāt de Galilæa, & viderunt monumentum, & quomodo positum erat corpus eius: & reuertentes parauerunt aromata & vnguenta. Sed quæ fuerunt istæ mulieres, quæ venerunt à Galilæa? Superius noster Lucas eas nominarat in capite octa-
Mar.16. uo euangelij sui dicens. Maria Magdalena, Ioanna vxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna & aliæ multæ, scilicet, Maria Iacobi & Salome, vt Marcus dicit parauerunt aromata. Aduerte autem quòd cum ait, vna sabbati, intellige, prima die sabbati, hoc
Gen.1. est hebdomadæ. Hebræi enim solent pro prima die dicere, vna die. Sic in Genesi dicitur. Factum est vespere & mane dies vnus. Idest primus. Venerunt etiā non tres Mariæ vt multi opinati sunt, & populus cōmuniter credit: quia Salome non vocabatur Maria,
Matt.28. sed solum Salome: nec Marcus vocat eam Mariam sed tantum Salome. Matthæus etiam dicit quod venit Maria Magdalena, & altera Maria videre sepulchrum. Si essent tres Mariæ non diceret Matthæus Maria Magdalena & altera Maria: quia altera non dicitur nisi inter duas. Venit enim Maria Magdalena, & altera Maria, scilicet, Maria Iacobi, & Salome, & Ioanna, & Susanna, de quibus inferius, post pauca latius videbimus. ¶ Vide quomodo sexus hic deuotus mulierum cōmendetur. Primò quia domi residētibus viris valde mane ad Domini sepulchrum se cōtulerunt: nam quia ardentius cæteris amabant, valde diluculo venerunt ad monumentū. Nescit enim tarda molimina spiritus sancti gratia. Mirandus mulierum feruor cū naturale sit cum horrore videre mortuum etiam si mater filij cadauer conspiciat: istæ tamen iam per diem & duas noctes sepultum vngere & contrectare quærunt. Secūdo expende etiam qualiter amor naturæ diffidit. Non est contentus qui vere amat his, quæ alij faciunt nisi ipsemet manum imponat, sicut mater quæ dilectissimum filium habet infirmum nihil fieri erga eum censet, nisi ipsamet visitet, & obsequatur. Ita illa mulier Sunnamitis parui fecit per alium Elisæū vocare: quare ipsamet ad eum se contulit orās, vt veniret filium suum suscitaturus nemini alteri fidens. Viderant istę quòd Nicodemus attulerat centum libras myrrhę & aloes, quodque nō parce se habuerat erga corporis Christi vnctionem quod quidē sufficientissime erat vnctū. Hoc tamen parū est eis visum: ideoq; præterea, quæ Ioseph & Nicodemus gesserant portant & ipsæ aromata, vt suæ dilectioni satisfaciant. Tertio dilexerunt istæ mulieres Christum in vita, quia vt Lucas ait supra, derelinquentes domos, patriā, & delicias, sequebantur Christum a Galilæa ministrantes ei de facultatibus suis. Dilexerunt autem illum in morte, quia affuerūt iuxta crucem, vt in præcedenti capite Lucas cōmemorat. Dilexerunt etiam illum post mortem, vt ex hac historia constat. Vbinam modo inuenies tantam fidelitatem & amicitiam, vt hæc est? Plurimos inuenies de illis, de quibus ait scriptura. Est amicus secundum tempus suum: non permanebit in die tribulationis. Paucos enim inuenies, qui post mortem fidem præstent, & amicitiam obseruent. Vnde Dominus conqueritur in Psalmo dicens. Obliuioni datus sum tanquam mortuus à corde. Nō hæc protulit propter has sanctas mulieres: sed potius propter discipulos, & quam plurimos amicos, quos Christus habebat, qui eum in passione, dereliquerunt. Denique mirari non desino istarū mulierum fortitudinem, & auidissimū pectus. Per medios irrumpunt custodes, per ianuam intrant sepulchri, ad ipsam ingrediuntur mortem. Facinus fuit quod fortissimi illi sitiente Dauide per hostes medios irruentes aquam ex Bethlehemitico fonte suo regi detulerūt. Sed quis non videat maius, aut certè plus facinus fuisse fœminarum, quæ nihil veritæ custodū efferatum furorem inter eos irruūt, vt ad monumentum perueniant, propriam mortem contemnentes, propriam vitam periculo objiciunt, vt ad Christum veniāt? ¶ Admonemur primo quod talis debet esse animus noster, certè talis vt propria morte Christi mortem adoremus, vt proprio periculo vitæ quæ Christus est securitatem participemus. Nō facio inquit Paulus animam meam pretiosiorē quàm me. Et iterum. Ego non solum alligari, sed & mori

Marginalia (right column): 4.Reg.4. — Ioan.19. — Luc.8. — Eccle.6. — Psal.30. — 2.Reg.23. — Act.21.

mori paratus sum propter nomen dñi Iesu Christi.
¶Secundo ne interitu beneficiorum collatoris, inte-
reant & beneficia collata in mentibus nostris: ne mo
riatur Christus mortuus, in cordibus nostris. Et si
amici nostri naturæ concedant, ne eorum obliuisca-
Ruth.2. mur, istarum mulierum exẽplo. Sic de Booz ait scri
ptura. Benedictus sit à Domino: quoniam eandem
gratiam quam præbuerat viuis, seruauit & mortuis
¶Tertio beneficia præstare mortuis: non solum me
moria aut lachrymis, sed operibus bonis. Ecce istæ
mulieres veniunt ad monumentum, sed non vacuæ
quia aromata portabant. Misericordia in paupere est
exercenda, eique subuenire debemus necessitatis tẽ
pore cum possumus. Misereris pauperis, cui non sub
uenis cum tamen possis? Luges mortuum, & tamen
illi res fieri sacras non præcipis, nec Deo cõmendas?
Maiora enim ei obsequia præstabis pro eo Deũ orans
quam lugens. ¶Docemur quarto Christi mortẽ sen-
tire & plorare, vt Christum videamus suscitatum &
Rom.8. regnantem in cælis. Si compatimur & conregnabi-
mus inquit Paulus. Si volueris Christum videre glo
riosum, vide illum nunc in terris patiẽtem in cruce.
Etenim Mariæ istæ primo de Christi resurrectione
exultant: quia maxime in eius passione doluerunt.
Iere.31. Mentiri enim nõ potest ille qui dixit. Quiescat vox
tua à ploratu: & oculi tui à lachrymis, quia est merces
operi tuo. Est enim ploratus & lachrymæ pro plora-
tu dignum opus, vt gaudij merces tribuatur ex resur
rectione. ¶Quintò non gaudere nec confidere in for
titudine, potentia, aut mundi sapientia: quandoqui-
1.Cor.1. dem Dominus mulieribus fragilibus apparuit primo
Iere.9. suscitatus. Stulta enim mundi elegit Deus vt fortia
2.Cor.12. quæque confundat: vt non glorietur sapiens in sapiẽ
tia sua, nec diues in diuitijs suis. Est vero quod gau-
deat & glorietur infirmus: ita enim facilius in eo in-
habitabit virtus Christi. Itaque mulieribus fragili-
bus, non viris aut principibus primo omnium appa-
ret Christus suscitatus: & à mulieribus primo aposto
lis & Ecclesiæ toti prædicatur Christi resurrectio.
¶Docemur sexto opera misericordiæ esse certam viã
Gen.18.& ad inueniendum Deum, & cõuersandum cum ange
19. lis. Sic Abraham & Loth, quia intendebant peregri-
norum hospitijs, meruerunt angelos hospites recipe-
Tobi.12. re. Tobias quia Niniues operam indulgebat in sepe-
Act.10. liendis corporibus mortuorum meruit videre ange-
lum Raphaelem. Cornelius quòd eleemosynis vaca
bat meruit angelum loquentem audire: & tãdem ad
fidem veram conuerti. Sic istæ mulieres cum miseri
cordiæ operam darent, defuncti, scilicet, vnctioni
adeptæ sunt angelos sanctos videre, & cum illis con
uersare: tandem Christum suscitatum. Hoc est exer
citium veri christiani, in quo deberemus semper im-
morari: nam his operibus mediantibus Deum vide
bimus, erimusque angelorum comites. Et si sapiens,
Prou.6. vt nos humiliet adducit formicam, cuius intuitu dis
camus ad operãdum: non mirũ si has mulieres adea-
mus exemplum capturi, vtque operari misericordi-
ter, ac piè discamus, quo studio & desiderio sit Chri
stus quærendus. ¶Verum vt ad alia procedamus, li-
cet istæ deuotæ mulieres tanto affectu & diligentia
Christum quærerent, tamen quasi adhuc non illumi
natæ in fide defecerunt in ea, putantes quod aromati
bus indigeret corpus Iesu, vt præseruaretur a corru-
ptione. Vnctum enim erat corpus Christi vnguento
diuinitatis, & corrumpi non poterat tali vnguento
vnctum: etiam si mille annos esset in sepulchro: nam
quod semel Deus assumpsit nunquã dimisit. Vnierat
diuinitas corpus & animam quod quanuis in Christi
morte adinuicem separarentur, diuinitas tamen cum
vtroque fuit, cum corpore scilicet in cruce mortuo,
& cum anima ad inferos descendente, & sic quanuis
nunquam Christus resurgeret tamen corpus eius cor
rũpi non poterat tali vnguento delibatum, iuxta il-
lud Psal. Non dabis sanctum tuum videre corruptio Psal.15.
nem. Finge te arcum tenere in manu, tantumque fle
ctere, vt in cõminutionem deueniat ea parte qua su-
stines: quare & si duo arcus latera adinuicem rece-
dãt, in chorda nihilominus nectuntur ambo. Sic in
Christo considera animam eius & corpus tanquam
duo brachia arcus, & chorda per quã diuinitatẽ eius
intelligimus, vtrunque brachium tenebat. In cruce Psal.7.
arcum suum tetẽdit & parauit illum, & in eo parauit
sagittas mortis a cruce infernum torquẽs: tantum ar
cum istum flexit, vt cõminui coegerit, vsque ad ani
mi & corporis separationem: sed diuinitas vtrunque
brachiũ tenuit, & propterea corpus Christi balsamo
diuinitatis vnctum, aromatibus non indigebat. Sed
procedamus. *Et inuenerunt reuolutum lapidem à mo
numento.* In eo quod lapidem reuolutum inuenerũt,
fructus resurrectionis Christi insinuatur. Per ipsam
enim nostra monumenta aperta sunt, & certa spes re
surgendi nobis data. Si enim credimus quod Iesus 1.Thes.4.
mortuus est & resurrexit: ita & Deus eos qui dormie
runt per Iesum adducet cum eo. ¶Obseruandum præ
terea quod Christus sepulchro clauso prodijt & exijt
a monumento, quia surrexit corpore glorioso, & sic
dote agilitatis & subtilitatis exijt clauso sepulchro:
sicut etiam ianuis clausis egressus est ad discipulos.
Sed angelus Domini post Christi resurrectionẽ des-
cẽdit de cælo, & reuoluit lapidem propter mulieres,
quæ erant venturæ videre sepulchrum: vt crederent
quoniam resurrexit, videntes sepulchrum vacuum.
Quapropter sequitur in contextu. *Et ingressæ non in
uenerunt corpus domini Iesu.* Quia iam surrexerat an
tequam ipsæ venirent: quia eius resurrectionem non
credebant voluit Deus eas punire per hoc quod non
inuenirent statim quod quærebant: quia tamen perse
ueranter quæsierunt meruerũt Christum suscitatum
illis ostẽdi. Sed interea nec omnino eas Christus des-
tituit: nam eis angelos suos mittit alloquẽtes conso-
lantesque: ideo sequitur. *Et factum est dum mente cõ
sternatæ essent de ipso: ecce duo viri steterunt iuxta il-
las in veste fulgenti.* Sic Matthæus de primo angelo Matth.28.
quẽ viderunt dixit quod erat aspectus eius sicut ful-
gur & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix. Sed Ioan.20.
quomodo Ioãnes dicit ꝙ erãt sedẽtes, & Matthæus Mar.16.
& Marcus ꝙ erat tãtũ vnus angelus? Omnia ista post
pauca videbimus. Pro nũc aũt obserua quomodo so
let Deus angelos suos mittere quoties aliquod mag-
nũ operari vult. Quãdo suã iustitiã ostendere voluit Gen.3.
misit angelũ gladio districto: volens tñ ostẽdere se
iam leuasse manum & iustitiam vsumque misericor
dia fuisse præcepit angelo eidem ensem in vagina cõ
di: sicuti Dauidis tempore contigit. Modo vult do- 1.Para.21.
cere nos quomodo de sepulchro surrexit, & ad hoc
angelos pulchros & decoros veste fulgenti indutos:
misit:

misit: vt ostendat sic nos omnes cum Christo esse resurrecturos in carne sole ipso fulgentiore & pulchriore crystalloque splendidiore. *Matt. 13.* Tūc enim fulgebunt iusti sicut sol, in regno patris eorum. Nescit enim illa futura resurrectio tenebras nec ætatē senectutis: erit nanque semper robur, pulchritudo, incolumitas, claritas, & impassibilitas. Hanc pulchritudinem & splēdorem deberemus hic consequi conari in posterum pænitentiam agētes. Si aquam, mulieribus præcipuè, conferrem, qua lotæ, tribus diebus deformes apparerent: quibus tamen peractis, adeo prodesset aqua, vt sicut angeli pulcherrimæ efficerentur: quæ nam sunt quæ pro viribus non sumere curarēt? In pulchritudine ergo, in qua isti angeli apparuerunt dant nobis intelligere & docent tribus huius vitæ diebus senes, & deformes, nos fieri: vt posteà in alia iuuenes & speciosi simus in perpetuum. *Ephe. 4.* Ideò renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundū Deum, creatus est &c. Si modo laboratis, ieiunatis, & pœnitentiam agitis, postea bonam peragetis vitā. Qui lignis ludunt si contingat globos non æquè perfectos esse, cui duorū sorte accidit globum defectuosum primo ferre: secundo perfectum eligit. Sic qui in hac vita bono globo ludit, in alia malo ludere continget: & ècontra. Ideo curate in hac vita quod abiectius est eligere vt in alia quod bonū est consequamini. Sequitur in contextu. *Cum timerent autem & declinarent vultum in terra.* Præ timore declinauerunt vultum ex angelorum visione. Nos autem ex hoc loco discamus, quoties ecclesiam ingressi fuerimus ad mysteriaque diuina accesserimus, ingredi omni humilitate & timore, vt istæ sanctæ mulieres: sic propter angelorum ibi astantium intuitum, vt etiam ob reuerentiam oblationis sacratissimę corporis Christi redemptoris nostri. Et tūnc declinemus vultum in terra in Angelorum conspectu: quando contemplantes quæ & quāta sint gaudia æterna ciuium paradisi, meminerimus, quia puluis & cinis sumus: *Gen. 18.* in hoc sequentes humilitatem sancti patriarchæ Abraham qui Deo dixit. Loquar ad dominum meum cum sim puluis & cinis. Angeli autem abstulerunt omnem timorem ab his mulieribus, dicentes. *Quid quæritis viuentem, cum mortuis?* Nolite quærere cum mortuis, nec in monumento qui proprius locus est mortuorum, illum, qui resurrexit in vita immortali & perpetua. Obserua autem, quam plurimos nūc inter mortuos, *Matt. 8.* triumphantem regem gloriæ qui viuit & regnat inter viuos, ac si esset mortuus quærere. Hoc faciūt qui cum boni sint, participes sunt bonæ voluntatis cum malis: quibus quidem potest dici illud Euangelij. Sine mortuos sepelire mortuos suos. *2. Par. 19.* Iosaphat rex Iuda, qui bonus erat, iniuit amicitiam cum Achab rege Israel, qui quidem impius erat: quapropter in quodā prælio parum defuit quin occubuisset, ideo quidem propheta increpauit eum dicens. Impio præbes auxilium, & his, qui oderunt Dominum amicitia iungeris, & idcirco iram Domini mereberis, &c. Addūt vltra angeli. *Surrexit non est hic.* Surrexit inquā mane diluculo, iam die dominica radiante. Sic canit ecclesia. Aurora lucis rutilat, &c. Cum Rex ille fortissimus mortis confractis viribus, victor surgit de funere. *Psal. 56.* Sic pater dicit illi in Psalmo. Exurge Psalteriū & cithara. Respondit Christus. Exurgam diluculo.

Zacha. 6. Ideo Zacharias vocat illum oriēs. Cum enim ex matre nascitur, nocte nascitur, quia ad mortis tenebras properabat: sed cum de sepulchro surgit, mane surgit, quia iam nunquā erat tenebras visurus. *Rom. 6.* Christus enim surgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Sicut enim Iacob mane surrexit à somno: ita Christus mane resurgere debuit. *Gen. 28.* Surrexit autem Dominus nō aliena, sed propria virtute. sicut dormientes qui somno expleto surgunt, non alterius sed sua sibi insidēte virtute. Mors enim Christi & omnium fidelium morientium in Christo simillima est sopori dormientium. Hinc dormire dicuntur in Christo. Et Christus de se per os prophetę. *Psal. 3.* Ego dormiui & Soporatus sum: & surrexi, quia Dominus suscepit me. In Epiro ait Solinus fontem esse admirabilem in quem immersæ faces ardentes extinguuntur, extinctæ vero inflāmantur vbi facem mortuam proijciens exijt viua. *De mirabil. mun. cap. 13* Si hoc, vt Solinus refert, ita est, nescimus. Hoc autem bene scimus & confitemur, Christum mortuum surrexisse. Sed dicunt vltra angeli. *Recordamini qualiter loquutus est vobis cum adhuc in Galilæa esset, dicens quia oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum & crucifigi, & die tertia resurgere.* Oportebat enim Christū resurgere: nam aliter omnem passionis fructum amitteret, si post eam non sequeretur veritas resurrectionis mortuorum. Oportuit enim, vt Christus resurgeret, vt fides nostra per eius resurrectionem confirmaretur, circa diuinitatem eius: quia si nō resurrexisset non crederent homines illum esse Deum. *Psal. 29.* Vnde ipse in psalmo loquitur dicens. Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descēdero in corruptionem? Si corruptus fuerit sanguis meus, & nō resurrexero, nullum lucrabor: quia vero resurrexit cognouerūt homines quod vere erat Deus. Nam omnis effectus naturaliter est demonstratiuus suę causæ: sed cum causa primaria resurrectionis mortuorum sit diuinitas, Christus, qui virtute propria resurrexit ostendit quod erat Deus: & sic confirmauit nos in fide diuinitatis suæ. Secundo sua resurrectione confirmauit nos in spe. *1. Cor. 15.* Vnde Paulus. Si Christus non resurrexit inanis est fides nostra: inanis est prædicatio nostra. *1. Pet. 1.* Hæc duo tetigit Petrus dicens. Deus suscitauit illum à mortuis: vt fides nostra, & spes essent in Deum. Sed de his latius inferius opportunius dicemus. *Et recordatæ sunt verborum eius.* Cum Christus prædixit suam mortem & resurrectionem, non intelligebant mulieres istæ nec apostoli, sed cum iam adimpleta esse viderunt, quæ dixerat, intellexerunt ea quæ antea audierant. *Ioan. 2.* Vnde in Ioāne habetur quod cum dixisset Dominus, soluite templum hoc & in tribus diebus ædificabo illud. Subiungit Euangelista. Cum surrexisset à mortuis recordati sunt discipuli eius, quia hoc dicebat: & crediderunt scripturæ & sermoni, quem dixit Iesus. *Ioan. 12.* Item in eodem Ioāne habetur quod inuenit Iesus asellum, & sedit super eum, sicut scriptū est: Noli timere Siō. &c. Hæc non intellexerunt discipuli eius primò: sed quando glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt, quia hæc erant scripta de eo. Hac de causa prophetię obscuræ erant antiquis, quia ea ætate nondum erant adimpletæ: nec ad finem suum peruenerant prophetiæ illæ. Et sicut ea, quæ præterierunt, quæ antiquis obscura erant, nobis clara sunt: ita quæ ventura sunt

nobis

Ire. con. Hære. li. 4. c. 43 nobis obscura redduntur: & ideo Apocalypsis obscurissimus liber est. Omnis enim prophetia, vt ait Irenæus priusquã habeat efficaciã obscura est: postquã vero euenerit quod prophetatũ est, tũc prophetię habẽt certã & liquidã expositionẽ. Propter quod in Daniele dicitur. Claude sermones & signa librũ: vsq; ad tempus consummationis, quoadusque discant multi & impleatur cognitio. Et Hieremias. In nouissimis diebus intelligent ea. *Et regressæ à monumento nunciauerunt hæc omnia illis vndecim, & cæteris omnibus. Erat autem Maria Magdalene & Ioanna & Maria Iacobi: & cæteræ, quæ cum eis erant, quæ dicebant ad apostolos hæc.* Sic illi dixerũt leprosi. Dies boni nũcij hęc est, si tacuerimus sceleris arguemur venite eamus & nũciemus in aula regis. Venite & nũc nunciemus in ecclesia Christi, quæ est veri regis aula: tã insigne mysterium. Certè illud Esaiæ nunc esse adimpletum cernimus. Supra montem ascende qui euangelizas Sion, qui euangelizas Hierusalem. Exalta in fortitudine tua, &c. Vnde illa verba, qui euangelizas Sion, qui euangelizas Hierusalem, apud Hebræos fœminina sunt: ita vt ad fœminas non ad viros referantur. Vt vel primum Hebręæ linguæ ingressis constat. Igitur Maria Magdalena exalta vocem tuam: dic omnibus Christum non iam in infirmitate, sed in fortitudine venisse: non iam inclinato capite daturum spiritum, sed in brachio extento in mundo dominaturũ.

Dani. 22. Iere. 23. 4. Reg. 7. Esa. 40.

Nota. ¶ Porro aduertendum maximè est pro intelligentia istarum apparitionum & concordia quatuor euangelistarum: quia nemo eorum integrè narrat harũ mulierum apparitiones: sed vnus hoc, alter illud, imo repugnare & contradici videbuntur si non attente legãtur. Sed priusquam hanc breui enarrem historiam & euangelistas in concordiam redigam, pro maiori expositione huius literæ scito, quòd Marcus dicit, quod istæ mulieres nemini quicquam dixerunt præ timore: quia inuaserat eas tremor, & pauor: sed Lucas hic dicit, quòd nunciauerunt hæc apostolis. Dico quod cum Marcus dicit quòd nemini dixerũt, intellige eorum, quos inuenerunt per viam reuertentes in ciuitatem: quia timebant hæc illis loqui: ideò tacuerunt vsque dum ad apostolos venerũt, & tunc illis dixerũt, vt ait Lucas. Quot mulieres erant istæ, quæ venerũt ad monumentum, & quæ? Dico ad minus fuerunt quinque, scilicet, Maria Magdalena, Maria Iacobi, Salome, Ioanna vxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna. Matthæus nominat Mariam Magdalenam, & alterã Mariam. Marcus vero nominat duas Marias, Lucas autem dicit hic quod erãt Maria Magdalene & Ioanna & Maria Iacobi, & postquam nominauit has tres dixit in numero plurali, & cæteræ, quæ cum eis erãt: ex quo manifestè apparet quod ad minus erant aliæ duæ, & sic erant quinque. Quæ autem fuerint istæ duæ non est dubium quin erant Salome, quia Marcus illam expresit: & alia erat Susanna, quam Lucas nominauit, in octauo capite huius euangelij: & in fine capitis præcedentis dixit quod istæ mulieres, quæ sequebantur Christum a Galilæa parauerunt aromata, & in initio huius capitis dixit quod venerunt ad monumentum, & quanuis nunc illas non nominasset satis declarauerat Lucas in initio capitis octaui, & in fine capitis præcedentis quod erat Maria Magdalena, & Ioanna, & Susanna. Igitur

Mar. 16.

istæ quinque mulieres cœperunt ire ad monumentũ cum adhuc essent tenebræ, sed venerunt ad monumentum orto iam sole: & intrantes in horto, siue in sæpe, qua vallatum erat sepulchrum distincta à macerie horti viderunt ad hostium sepulchri ad dexteram partem lapidem reuolutum, & angelum sedentẽ super eum, vt dicunt Matthæus & Marcus: qui dixit eis. Iesum quæritis Nazarenũ, &c. Et ipsæ introeuntes in domunculam, vbi sepulchrum erat, viderunt alios duos angelos non sedentes sicut primum, sed stantes, qui dixerunt eis eadem verba, quæ primus dixerat, & hoc narrat hic noster Lucas. Tunc reuersæ omnes istæ venerunt ad apostolos dicẽtes vidisse visionem angelorum qui dicunt eum viuere, vt dicit hic Lucas, tamen in itinere nihil dixerunt alijs ex timore, vt dicit Marcus. Apostoli autem non crediderunt eis, sed visa sunt quasi deliramenta, vt dicit Lucas. Nihilominus tamẽ vt scirent an hoc ita esset venerunt Petrus & Ioãnes ad monumentum, & simul cum eis omnes istæ mulieres, iam secunda vice: nam prima vice venerunt ipsæ solæ quando angelos illos tres viderunt: & nunc veniunt secundo cum apostolis. Apostoli autem videntes vacuum sepulchrum, vt mulieres dixerant, mirati sunt, & reuersi sunt vt Ioannes ait. Maria autem Magdalena stabat ad monumentum foris plorans, scilicet, extra domunculã sepulchri iuxta ostium: alię autem mulieres separatę, ipsa autem sola vehementius plorabat, quia ardẽtius diligebat. Tunc (vt Ioannes ait) inclinauit se & vidit duos angelos sedẽtes, non inquam illos quos Lucas dixit stantes, quia hæc est alia apparitio. Apparuit illi soli Christus, & dixit. Maria, &c. vt narrat Ioãnes. Post hæc iam secũdo venerunt ad discipulos omnes istæ quinque mulieres, & cum irent apparuit simul omnibus Christus in via, & dixit eis. Auete, & illę tenuerunt pedes eius. &c. Hanc apparitionem enarrat solus Matthæus, tãquam apparitionem, quæ facta est Mariæ Magdalenæ enarrat solus Ioãnes. Ex quo collige quod duabus vicibus apparuit Dominus Magdalenæ in die resurrectionis. Primo ipsi soli intra claustra sepulchri: secundo simul cum alijs mulieribus. Et venientes nunciauerũt hæc discipulis. Si hęc in mente habueris, concordiam inuenies inter euangelistas. Hoc tamen aduertendum est nõ solum hic sed in alijs pluribus locis quod id quod vnus euangelista tacet, alius loquitur & supplet: & sic ex omnibus quatuor contexes hanc historiam ita vt enarrauimus. Nec quia Ioãnes dixit quod venit Maria Magdalena ad monumentum sequitur quod venit sola: imo ex eodem Ioannis cõtextu sequitur quod venit cum alijs: nam dixit apostolis. Tulerunt Dominum meum, & nescimus vbi posuerunt eum. Non ait nescio, sed nescimus: ex quo elicitur omnes illas mulieres simul adfuisse. Sequitur etiam quod Magdalena in illa die quinque angelos vidit. Vnum qui erat sedens super lapidem ad ostium monumenti, & alios duos intus stantes: quos tres etiam aliæ mulieres viderunt. Sed cum venerunt secunda vice, sola ipsa vidit duos angelos sedentes vnum ad caput, & vnum ad pedes, vbi positum fuerat corpus Iesu. Hos duos aduentus Magdalenę scribit Ioãnes quanuis in vtroque aduentu tacet quod venerũt etiam alię mulieres. Magdalena principalior erat: & ideo ab omnibus quatuor

Ioan. 20. Matt. 28.

quatuor euangelistis nominatur, & prima omnium. Sic ergo accipienda sunt hæc, & omnia in concordiam & vnam narrationem diriguntur. Sed ad contextum reuertamur. *Et visa sunt ante illos sicut deliramentum omnia ista: & non crediderunt illis.* De primo aduentu agit Lucas cum primo reuersæ à monumento narrauerunt apostolis quod viderunt angelos qui dixerant eis Christum surrexisse: sed tamen apostoli irriserunt eas, nec fidem verbis earum adhibuerunt, sed tanquam fabulosa reputauerunt, aut somnium, & mulierum dictum. Videtur hac ratione, Pôtifices, Annam, & Caipham, & Phariseos & scribas maiorem fidê habuisse de Christi resurrectione, quã apostolos: nam crediderunt custodibus sepulchri di- *Matt.28.* centibus Christũ surrexisse: dederantq; illis pecunias vt diceret, quod discipuli corpus essent furati nocte: quod profectò nũquam fecissent nisi adhibuissent fidem custodibus affirmantibus Christum surrexisse à mortuis. Sed apostoli non crediderunt mulieribus nec Petro, nec discipulis duob⁹, quibus apparuit eun- *Mar.16.* tibus in Emaus, vt dicit Marcus, & quod magis mi- *Ioan.20.* randum est quod Thomas ita incredulus fuit, vt omnibus apostolis non crederet. Diuina tamen dispensatione permissum est vt apostoli vndecim cum reliquis discipulis existimarent mulieres tanquam deliras, ad firmitatem fidei nostræ: vt hinc perpendamus non faciles eos fuisse ad credendum, & quam verum sit Christum surrexisse a mortuis cum hoc crediderint homines & prædicauerint, animo obstinato ad credendum. ¶ Resurrectio non solum apostolis ve- *Iob.19.* rum omnibus etiam alijs fuit quidam articulus difficillimus creditu. Iob vt de ea loquatur stylo vtitur nouo ad eam cõmendandam: quare primo dicit. Quis mihi tribuat, vt scribantur sermones mei, quis mihi det vt exarentur in libro stylo ferreo? &c. Non vult verbis teri, sed scribi ad perpetuam rei memoriam: non quidem in papyro ruptioni obnoxio, sed potius in silice stylo ferreo. Post quod inquit. Scio quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum. &c. Præposita est hęc spes mea in sinu meo. Quę custodię cõmisisti, seruataq; habes, soles di- *Act.17.* cere in sinu recõdita esse: quia certissima sunt. Paulus etiã cũ Atheniensibus prædicabat Dei vnitatê & cætera nostræ fidei sacraméta, attente illũ audiebãt: sed cum loquutus fuit de mysterio resurrectionis irridebant & quidam dixerunt. Nouorum dæmoniorum videtur annuntiator esse: quia Iesum & resurrectionê annuntiabat eis. Sciebant illi sapientes ex sua philosophia quod à priuatione ad habitum impossibilis est regressus: & sic si fides nõ adiuuat ad articulos resurrectionis credendos, ratio naturalis non sufficit. Ex puteo profundo aqua minime potest exhauriri fune longitudinis trium cubitorum: quare si prolixe quis conetur aquam haurire tandem in puteum cadet, & peribit. Itaque quod corpus nostrum in cineres conuersum, illud etiam quod piscibus maris esca fuit, idêmet redeat, mysterium profundissimũ est. Ratio naturalis debilis est, & id penetrare non valés. Est opus adeo difficile quod & si Deus iuxta suum proprium corpus animam poneret cui copiam faceret illud ingrediendi, anima ipsa cum maxime virtutis sit & naturaliter inclinata & pro pensa ad sui corporis vnionem, nihilominus propria virtute corpus informare non valeret, absque auxilio diuino speciali & particulari. Cuius ratio est quia si anima propria sua virtute corpus informare posset eique vitam conferre sequeretur effectũ esse maiorem & principaliorem sua causa: quia melior & perfectior est homo integer, sola anima, quæ pars huius indiuidui est: quandoquidê totum sua parte melius est. Si ergo anima posset esse causa vnionis totius, sequeretur causam esse meliorê effectu: quod cõtra rationem est. Et ideo resurrectio est opus solius Dei: qui est supra naturã. In Ezechie- *Eze.37.* le habetur quod duxit illum Dominus in campũ plenum ossibus mortuorum. & dixit. Putas ne viuunt ossa ista? Et quanuis propheta vaticinabatur non surrexerunt donec venit spiritus Dei, &c. Igitur si aliquos potuit Christus suscitare, cur non poterit suscitare seipsum? Ipse enim ait. Ego qui alios plorare fa- *Esa.30.* cio: & ipse nõ plorabo? Ipse qui alios parere facio: sterilis ero? Vt ostenderet Deus quod habebat potestatem suscitare mortuos voluit in veteri lege suscitare aliquos vt fecit temporibus Heliæ & Elisæi: vt disce- *3.Reg.17.* ret mundus quod poterat filium suum vnigenitũ suf- *4.Reg.4.* citare, ille qui alios suscitabat. Christus filiam Archi- *Matt.9.* synagogi, & filium viduæ, & Lazarum suscitauit: vt *Luc.7.* insinuaret quod imperiũ habebat supra mortem ipse *Ioan.11.* mortis destructor: & secum poterat sua diuina potentia idem facere, quotiescunque voluisset. Atque ideo dixit. Potestatem habeo ponendi animam meam, & *Ioan.10.* iterum sumêdi illam. Nullus enim facilius tunicam exuit, & illam vestit, sicut Christus suum corpus dimisit moriens, & iterum reassumpsit surgens à morte. Sed procedamus. *Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum, & procumbens vidit linteamina sola posita, & abijt secum mirans quod factum fuerat.* Non so- *Ioan.20.* lus Petrus, sed cum eo simul Ioannes venerunt ambo simul: & ipse Ioãnes expressius enarrat, quæ hic Lucas breui sermone cõplectitur. Solum autê Petrũ nominat Lucas tanquam seniorem, feruentiorem, & principaliorem: cuius exemplo cucurrit & Ioannes. Venerũt periculum facturi an ita essent ea, quæ à mulieribus dicebantur. Et abijt Petrus secum mirãs quomodo corpore sublato essent relicta linteamina veluti per otium subtracta corpori, quæ sine negotio non poterant euelli eaque non temere disiecta, sed cõmode in suum reposita locũ, semoto ab his sudario, quo tectum fuerat corpus Iesu. Sed hoc angelico ministerio factum fuit: ad declarandum quod corpus saluatoris non fuit ab eius discipulis furtiuê sublatũ, quoniam totis viribus festinassent hoc faciendo timore custodum præsentium, nec tandiu, aut curiose se occupassent in compositione lineorum istorum, sed vna eos cum corpore abstulissent. Exeuntes a monumento stupefactus Petrus discessit a Ioãne cogitans hæc secum & admirãs, cui Dominus apparuit, & peccatum pepercit trinę negationis & consolatus est eũ: & blande, ac leniter loquutus est. Sed audiamus iam Lucam aliam apparitionem pulchre differentem: in hunc modũ. *Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Hierusalem nomine Emaus.* Defectus prudentiæ est res magni momenti relinquere, atque obliuisci ne parum diligentiæ adhibeatur. Nam pulchrum & quod magni pretij est absque labore seruari non potest: quod si forsan amittitur, diligentia & solicitudine quærêdum

dum est. Adeo care Christus redemptor noster illos suos apostolos emit atque discipulos, vt non solum laborauerit illos docens & fouens lacte suæ sacratissimæ doctrinæ: sed etiam quod plus est sanguinem proprium dedit in redemptionis pretium, & eorum amore vitam amisit. Non enim decẽs erat eos, quos Christus tam magno pretio emerat videns destitutos, incredulos, & adinuicem separatos, relinquere, & pati persistere in suo errore, vt fructum eorum amitteretur, quemque ipse in eis effecerat, pro modico labore & diligentia, quam adhibere debebat post eius resurrectionem eis viuus & gloriosus apparens, vt ad seipsum redirent. Cum ergo Christus mane resurrectionis surgeret victor, & gloriosus, stragem quã in grege electo suo fecerat edax ille & famelicus deuoratorque lupus videns, decreuit, vt bonus pastor gregẽ recipere ad fidemq; adducere & ad charitatis viã. In hac historia scribit Lucas qualiter duæ oues errantes, duo, scilicet, Christi discipuli inuij in quoddam oppidum se conferebãt, quod vocabatur Emaus: quibus cum appareret curiosus ac solicitus pastor incedit cum eis, loquens, à quibus minime fuit cognitus: tandem eos illuminat & docet eisque seipsum ostendit oculos intellectus aperiens & in intellectũ veritatis adducens, quos etiam ad gregem reddit lætos, & solatij plenos. Ait itaq; quod duo ex discipulis Iesu ibãt ipsa die in castellum Emaus. Fugiunt ciuitatem sanguinolentam effundẽtem sanguinem innoxium. Etiam sanguis Christi recens erat: & recedũt à populo vbi tot & tanti habitabant peccatores. Extorres fiunt à ciuitate vbi tot patrantur delicta: & statim offendunt Christum. Mox vt se à dæmonio, conuersatione, & mundi delicijs auertunt: à Deo visitantur, & consolantur. Non ergo pœniteat nos mundũ eiusque honores & vanitates fugere ac deserere: siquidẽ in maius nobis solatium cedit. Helias fugiens à consortio Iezabel prophetarum Dei interfectricis: ab angelo fuit visitatus. Quã vtile tibi esset ò anima mea mundi cõsolationem destituere: vt dulci Christi solatio frui valeres. Tristes ambulabant illa via, mortis & passionis sui charissimi magistri memores: diffidẽtes iam de resurrectione. ¶ Obserua autem quod in ipsa die resurrectionis iam isti discipuli diffidebãt, & ideo dicit euãgelista quod ipsa die ibãt in Emaus. Si dies ille transisset aduenissetque iam quartus, aut quintus, nihil mirum si ambigerent & diffiderẽt. mirabile autem nimium est quam increduli erãt discipuli isti siquidem eadem die, nondum enim transierat, dubitabant iam. Si quis sponderet se daturum tibi cẽtum aureos certo die Ioannis, scilicet, Baptistæ, & eodemmet die mane, ante meridiẽ quererere, & diceres te iniuria affici ab spõsore, proferresque illum iniquè egisse, nec promissis stetisse: nõne hoc male audiret? Omnes dicerent. Amice, quid quereris? nondũ abijt dies, nec vesperascit, vesperi enim si conferat quod tibi pollicitus est non franget promissionem, tempus etiam restat. Ipsa inquit die. Nondum enim lucescit, & iam diffidunt. Iam queri incipiunt existimantes actum esse de re, nec iam magistrum resurrecturum. O hominum & corde debilium, paruam fiduciam. Si magister vester est vobis pollicitus se die tertia resurrecturum, nondum transijt nec nox venit: videte si promissis stat quidque hodie facit, intereà ne diffidatis ne animo linquamini. Quamplurimi se habent cum Deo sicut isti discipuli: quoniam tũc cum Deum sequi incipiunt si mox auxilia non cõfert nec fauoribus spiritualibus fouet, diffidere eligunt tristesque reddi, putantes Deum iam esse eorum oblitum: & aliquando a sancto & bono exercitio desistunt, ad mundum quod reliquerant se cõuertẽtes. Sic fecerũt filij Israel quãdo postquam ex Aegypto profecti sunt incedebant per desertum in terram promissionis, qui cum cernerent Mosem in monte detineri & morari, nec ad eos tam citò, vt sperabant, venit, diffiderunt, & vitulum cui cultum & reuerentiam exhiberent cõstruxerunt. Quot hodie sunt qui Deo non tribuenti ab eis petita diffidant. Videtur virgini nulla ei iam patere cõnubia, quam ob rem decernit mundo inseruire atque carni, Dei & mandatorũ eius oblita. Multi enim terminum Deo statuere volunt, circa ea, quę ab eo agenda sunt. Vis tu docere Deum quid facere debeat? Ne animo linquaris: & si Deus non tibi statim, vt petis subueniat. Sępe enim ac sępius solet Deus aliquid largiri, quando iam tu diffidis nec consequuturum quod petis speras: vt scias Deum melius scire dare, quam te petere. Quisnam existimaret Habrahamo gladium in altum sublatum habenti dictarũ esse Deum ne extendas manũ tuam super eum? Quis diceret quod Deus optimus sanctũ Iob ad duplicatam gloriam, cum adeo esset abiectus veheret: & Ionam de ventre ceti educeret: nec non Susannam iam morti traditam, illique proximam, eriperet? Constituit Deus homines in conflictu, vt propriam sapientiam despiciant, eamq; constituãt in Deo. Dominus mortificat, & viuificat: deducit ad inferos, & reducit. Sic Dauid cũ iam desperabat posse euadere manus Saul, Dominus liberauit eum. Ne desperemus ergo de misericordia Dei: nam & si moratur ipse opportune adiuuabit nos: in maiori, scilicet, angustia. Cum Holofernes obsidebat Bethuliam, cœperunt Hebræi Deũ ipsum vocare, à quo cum non exaudirentur diffidentes, dixerunt Oziæ sacerdoti. Iudicet Deus inter nos & inter te &c. quoniam fecisti in nos mala nolens loqui pacifice cũ Assyrijs: & propter hoc reddidit nos Deus in manibus eorum. Quia statim eos Dominus non exaudiuit, eligunt pacem constituere cum Assyrijs, cum dæmonio videlicet, mundo & carne. Ideo reprehendit illos Iudith, dicens. Qui estis, vos qui tẽtatis dominum? O gens debilis, & pusillanimis: quid de Deo diffiditis? Si moram fecerit expecta eum, veniens enim veniet & non tardabit. Esaias etiam ait. Qui crediderit nõ festinet: hoc est, qui Christum expectat, non existimet citò venturum. Adimplet promissum licet videatur differre. Promisit Dauid regnum & vnctus est a Samuele: sed antequã ad regnũ veniret multa mala passus est, ita vt videretur quod nunquã perueniret ad regnũ. Sic etiam dixit Ioseph Israeli quod Deus illos visitaturus esset, sed prius multa incommoda passi sunt in Aegypto. Sic Paulus ad Hebræos ait, Nolite amittere confidentiam vestrã: quæ magnam habet remunerationem. Deus enim stat pollicitis, veluti his, quæ suis est pollicitus cum dixit se resurrecturum tertio die. Quanuis paulukum ipse moratur, ne ob id diffidamus sicuti isti discipuli fecerunt, qui die eadẽ diffidere cœperunt: sed in Deo speremus, qui verbum suum non franget, nec fregit vnquam:

Marginalia: 3. Reg. 19. — Exo. 32. — Gen. 22. — Iob. 42. — Ion. 3. — Dan. 13. — 1. Reg. 2. — 1. Reg. 23. — Iudit. 7. — Abac. 2. — Esa. 28. — 1. Reg. 16. — Gene. 50. — Hebre. 10.

Greg. in præfa mor. c. 2. Nicepho. li. 1. c. 24. Theophi. in prolo. Luc. & Lu. 24.

vnquam. &c. ¶Præterea qui fuerint iſti duo diſcipuli, [illegible] ſenſerunt quod fuit vnus illorum Lucas, & alter Cleophas. De Cleopha nemini dubiũ eſt, quia euangeliſta eum nominat: de Luca vero dubiũ eſt. Hieronymus enim ait, quod Lucas Dominũ nõ vidit in carne. ¶Porro in hoc quod dicit ſexaginta ſtadijs diſtare, ſignificare voluit quatuor leucas: nam decem & ſex ſtadijs leuca conficitur. vnde cum Ioannes dixit Bethaniam ab Hieruſalem quindecim ſtadios diſtare voluit dicere minus ſpatium, quã leucam integram intercedere: quare ſi inter Hieruſalẽ & Emaus quatuor & ſexaginta ſtadios intercedere, Lucas diceret, diceret conſequenter quatuor intercedere leucas integras. Cum ergo tantum ſexaginta ſtadia ſint, manifeſte conſtat quatuor leucas eſſe quarta parte leucæ vnius excepta. Quod ſufficiat de iſtis ſtadijs. Nunc ſequitur in contextu. *Et ipſi loquebantur adinuicem de his omnibus quæ acciderant.* Vidiſti ne frater (dicebat alter ad alterum) crudelitatem & impietatem & nequitiam quam geſſerunt iſti Phariſæi circa noſtrum magiſtrum cum adeò bonus & ſanctus eſſet? Iurarem vtique filium eſſe Dei: ſed modo non credo nec affirmare auderem, Nam ſi filius Dei eſſet, non permitteret æternus pater filiũ ſuum tam acerbe tractari: nam Deus nunquam ſuorum obliuiſcitur. Sed quod me magis torquet eſt videre quomodo Lazarũ quarto die mortis ſuæ ſuſcitauit. Quonã modo (ait alter) hunc poſſet edere effectũ niſi eſſet Deus? Reſpondit ipſemet. Hæc etiam fecerunt miracula ſancti: ſicuti Helias, Eliſæus & alij. Verum eſt (ait alter) alios hæc feciſſe miracula: ſed non ea auctoritate & dominio, qua magiſter noſter Lazaro præcepit exire à monumento. Bona ratio iſta: ſed tamen ſi Meſſias venturus erat magna auctoritate & maieſtate, vt Iſrael redimere poſſet: quare pauper venit? Quænam fuit maieſtas, vapulare, atque crucifigi? Reſpondit alter. Nonne vides eſſe opus labore: vt quis gloriam adipiſci valeat? Quanuis non intelligo quomodo moriens & non reſurgens poterit nos à morte eripere: qui ſe ipſum ab ea eripere nõ poteſt. Quomodo enim quis victor euadere poteſt: cum victus ſit? Cum hæc inter ſe agerẽt accedit Chriſtus ad eos in forma & figura peregrini baculum & galerum gerens, dicens. Vndenam amici? Conferimus nos (inquiunt illi) Emaus. Ait illis. Itidem ego, quanuis illinc ſum profecturus. Ideo ait Euangeliſta. *Et factum eſt dum fabularentur, & ſecum quærerent, & ipſe Ieſus appropinquans ibat cum illis.* Expende Chriſti bonitatem & clementiam, qui vt duos ſaluet diſcipulos nõ quidem de apoſtolorum numero, ſed de minoribus alijs non dedignatur eis apparere, & cum illis incedere tã longam viam prædicans docens & adducens tot prophetias & teſtimonia, vt in veram Dei cognitionẽ peruenire faciat. Quanuis modo multi ex maioribus & prælatis contemnunt paruulos docere: nec volũt ſciẽtiam exercere, niſi corã regibus & principibus. ¶Vide etiam prudentiam & charitatem ſaluatoris noſtri. Paulus enim dicebat. Omnia factus ſum omnibus, vt omnes ad me traham. Si ergo Paulus auxilio Chriſti adiutus hoc faciebat: quãto melius ipſe Chriſtus faceret? Apparet Deus vnicuique ſecundum dignitatem ſuam, & conditionẽ. Cum paruulis fit paruulus: magnus & potẽs, cum magnis & potentibus.

Ioan. 11.

Ioan. 11.

1. Cor. 9.

Ideo Dauid in Pſalmo loquẽs Domino ait. Cum ſancto ſanctus eris, & cum viro innocẽti innocens eris. Et cum electo electus eris: & cum peruerſo peruerteris. Hoc multi putãt quod dictum ſit vt homines caueant ſocietates impiorum, quaſi diceret egregius Pſaltes. Fuge a malorum conſortio: nam ſi cum bonis agis, eris & tu bonus: ſi cum malis, malus: nam ex colloquijs prauis vel bonis boni vel mali mores efficiuntur. Sed certè ſi bene literam inſpexeris, non tale vult Dauid dicere: ſed de Deo ait quod ipſemet Deus eſt humilis cum humilibus, potens cum potentibus paruus cum paruulis magnus cum magnis. Cum ſanctis ſanctus eſt: & cum peruerſis puniens eos, eſt eis quaſi ſi eſſet peruerſus: potentes enim potenter tormenta patiuntur. Quapropter antequã hæc diceret. Pſalmiſta dixit. Et retribuet mihi Dominus ſecundum iuſtitiam meam: & ſecundum puritatem manuum mearum, in conſpectu oculorum eius. Sequitur. Cum ſancto ſanctus eris, &c. hoc eſt, cũ quolibet te habes ſecundum conditionem eius. Et ſubdidit. Quoniam tu populum humilem ſaluum facies: & oculos ſuperborum humiliabis. Cum humilibus, eris humilis: cum potente & ſuperbo, eris fortis, & potens. Athanaſius etiam & Theodoretus aſſerunt voluiſſe Dauidem his verbis ſignificare qualem quis ſe oſtenderit, talem aduerſus eum ſe Deum oſtendere. Vt ſpeculum quicquid obijcias refert: ſi te placidũ & benignum illi oſtendis, placidum & benignum ſe tibi oſtendit; ſi verò iratus & ſimiliter vultum ſpeculi ſentis furore cõmotum. Sic Deus ſpeculum ſine macula vt dicitur in libro Sapientiæ, modo vultum iratum oſtendit tibi modo manſuetũ: oſtendit enim ſe miſericordem miſericordibus, & crudelibus ſeuerum. Ideo in Euangelio modo ſe comparat paſtori, modo agricolæ, modo regi ponenti rationem cũ ſeruis ſuis. Sic fecit in ſua reſurrectione cum his, quibus apparuit. Quibuſdã fortis apparet & terribilis, ſicut armatis qui erãt iuxta ſepulchrum: quia armati erãt. Alijs vero humilis, ſicuti his diſcipulis humilibus. Si te ad aliquẽ hortũ cõferres, & hortulanus ſiue olitor tibi obuiã occurreret, qui nouit optime locũ herbæ, quã quæris, eãq; tibi offerret: certe fortunatus haberes. Itẽ ſi iter ageres, in quo ſe tibi offerret alius idẽ agẽs iter qui non ſolũ tibi iter oſtenderet, ſed etiã tecũ cõuerſans incederet, gauderes vtiq; propter hoc. Vide ergo qualiter ſe Chriſtus cum omnibus habeat vt omnes lucretur. Magdalenę apparet in horto vt hortulanus: quia in horto pulchram quærebat herbam, & odoriferum florem: his diſcipulis iter agentibus, apparet vt peregrinus: cuſtodibus ſepulchri qui armati erant, apparet vt fortis & potens. ¶Diſcant hinc prælati tractare ſubditos exemplo ipſius Chriſti, oſtendentes ſe graues & ſeueros, cũ ſeueris & ſuperbis ſubditis: benignos & humiles, cum paruis, humilibus, & pauperibus. Modo tamen econtra omnia fiunt. Cum paupere ſubdito ſe habent ſuperbe, magna cum maieſtate: nec honorem deferunt niſi tantum potenti & fauoribus abundanti: quem, ſcilicet, mundus magni facit. Si ſubditus amicis abundat, & eum mundus magni æſtimat & reueretur: de eius vitijs nõ curant: licet ſtimulante conſcientia nouerint egere correctione, & emenda, atque ſupplicio: quoniam potentis autoritas eos reddit inermes & debiles. Tantum

Pſal. 17.

Sapi. 6.

Sapi. 7.

Ioan. 6.

Ioan. 15.

Mat. 21.

Ioan. 20.

abiectis se seueri præbent: qui quidem sic coram prælatis tremunt & palpitant, ac si argento viuo essent imbuti, nec loqui audẽt. Isti enim prælati aliter se habent, quam Christus ipse, qui quidem potentibus, se præbent humiles, humilibus vero insolentes: in his tantum leges maxime obseruari volunt, & subditus qui curiæ fauoribus abũdat, voti compos semper euadit. Christus non veretur armatos nec coram eis tremit sed potius deponit, & deijcit, & in terram conijcit cum suis clypeis, ensibus, & hastis. His se acrem ostendit, maxima cum auctoritate. Cum his tamen duobus humilibus discipulis incedit Christus humilis comes factus: pedes iter agẽs cum ipsis seque ipsis conformans. Hoc semper fecisse videbis si euangeliũ legeris. Vide auctoritatem & seueritatem qua increpabat superbos Pharisæos & scribas, quamq; acerbe
Mat. 23. eos tractabat, dicens. Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, &c. Et vide humilitatem, qua tractabat pauperes, mendicos, cæcos, & miserabiles. Vni dixit fi-
Mat. 9. lium vocans. Fili remittuntur tibi peccata tua. Illi, qui mendicabat in itinere Hierico dixit. Quid vis vt
Luc. 18. faciã tibi? Idem paralytico piscinæ alijsque plurimis.
Ioan. 5. Mundi saluator qui tam acerbe tractabat diuites, potentes, & superbos Hierusalem: tractabat etiã, vt pia mater humiles & abiectos. Sic prælatus humili dicere debet. Fili mi est ne tibi aliquo opus? Eges fauore meo? Possum ne tibi in aliquo inseruire? Sed audiant quod propheta lamẽtatur de eis. Væ pastoribus, &c. qui cum auctoritate imperabitis eis: & cum potẽtia. Sed de his satis. ¶ Monemur & nos quando iter agimus & in cõmunib⁹ colloquijs de Deo loqui de ipsoque agere. Si hæc fecerimus ducem semper Christũ in via habebimus, comesque noster fiet, sicuti factus est his, quia colloquia eorũ erant sancta, & honesta.
Mat. 18. Sic promisit ipse dicens. Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorũ. Sed hoc idẽ modo diabolus inquit. Vbi fuerint duo vel tres cõgregati, &c. Cum colloquia nostra ad dæmonis obsequium pertineant, murmurationibus, scilicet, luxurijs, & ambitionibus, non dubium quin in medio eorum dæmon sit colloquium ipsum iterum atque iterum accẽdens, &c. ¶ Præterea Christus cum istis vadit, nec ab illis cognoscitur: in quo insinuatur quòd dominus Iesus sæpe nobiscum est & nobiscum loquitur, etiã si nos ignoremus. Quotiescũque enim alicuius boni admonemur, vel in cordibus nostris, vel a fratribus nostris: toties à domino ipso admonemur. Et si cogitaremus perpetuo omnes bonos cogitatus ex Deo esse, cautiores certè essemus in rebus gerendis. Sed ibat Iesus cum eis. *Oculi autem eorum tenebantur ne eum agnoscerent.* In potestate animę glorificatæ est prohibere lucem sui corporis ne agat in visum: sicut & quælibet alia actio corporis, erit in potestate eius: potestque per suam voluntatẽ occultare lumen sui corporis, nam in corpore glorioso est summa obedientia ad animã suam: sic videbatur eis quasi non esset gloriosus, nec etiam oculi discipulorum illum cognoscebant. Nec putandum est quod dispositio faciei Christi sit mutata, quia vere fuit glorificatus: nec alia effigies fuit subiectiue in facie Christi. Et cũ Marcus dicit quod apparuit eis in alia effigie:
Mar. 16. intellige quod illa effigies fuit subiectiue solũ in oculis discipulorum vel in aere. Potuit enim Christus visum discipulorũ diuersimode immutare per solã impressionẽ taliũ, aut talium visualiũ specierũ seu radio-
rum. Simile accidit Petro cũ eductus de carcere Herodis ab angelo, non discernebat nec cognoscebat Act. 12.
quod in veritate ambularet, sed existimabat se visum videre: & nobis quotidie hoc accidit, qui cum Christum ob oculos habeamus, qui tot nobis beneficia cõfert, & nobiscum incedit, ducens & à dæmonio eripiens, morte, & inferno, & tamen cognoscere nolumus. Filij Iacob fratres Ioseph cum præsentem ha- Gen. 42.
berent, qui quidem eis triticũ dabat & numos, quos ipsimet tulerant: & tandem eis magnam mensam parauit, quibus beneficijs non obstantibus minime eũ cognouerunt. Oculi cæci mundi splendore, nõ nouerunt Deum & si obiectum habeant. Quare homines dum magis sunt mundo intenti, minus Deum nouerunt, &c. ¶ Obserua etiam quod cum isti oculis corporis Christum non cognoscebant: ita Christus non cognoscitur humanis rationibus, sed sola fide & ex scripturis sanctis. Scrutamini (inquit Christus Iudęis) Ioan. 5.
scripturas, in quibus vos putatis habere vitam: illæ enim de me testificantur. Cum igitur Christus cum his duobus discipulis iter agere inciperet, interrogat eos dicens. *Qui sunt hi sermones quos confertis adinuicem ambulantes & estis tristes?* Videbamini (inquit) ante quam ego accederẽ loqui adinuicem ad modũ disputantium. Quid ergo conferebatis inter vos? Expende qualiter in operibus nostræ salutis prius Christus incipit, & primo aggreditur. Incedit Christus cum his duobus discipulis: tacet ipse, tacent & ipsi. Experiri volo quis nam prius ordiatur: qui enim magis nos diligit, prius incipit. Paralyticus, qui erat in Ioan. 5.
piscina curam propriæ salutis dimiserat: qui cum medicum coram se haberet, nec orabat eum pro salute propria: sed tamen minime exoratus qui amoris igne ardet maxime cupidus nobis benefacere, interrogauit nihil loquentem, vis sanus fieri? Mulieri illi, quæ Luc. 13.
decem & octo annis habebat spiritum infirmitatis, & erat inclinata: cum adeo nihil peteret, cælestis medicus perfectam salutem contulit. Videte quo pacto Christus ad hos venit discipulos, non vocatus nec exoratus: quomodo etiam nemine interrogante loquelam suscitat. Pręterea cernite modos & ambages Christi, quibus se habet, vt ansam illis prædicandi sumat. Quare de quæsito in quæsitum vult notus fieri his. Quod idem fecisse dicitur iuxta fontem Sicar cũ Ioan. 4.
muliere illa Samaritana, cum potum aquæ ab ea peteret: cui posteà cum diceret voca maritũ tuum venit in peccati detestationem, propter quod remissa sunt ei peccata. Eadẽ in nobis quotidie, pietas diuina operatur, adducens nos varijs modis & ambagibus â nobis minime cognitis: quandoque delicijs, quandoq; vero minis, & huiusmodi similibus. Ipse nos orat: & nihil intentatum relinquit, cum ipsemet sit offensus. ¶ Aduerte etiam hos duos discipulos tristes incedere per viam non ob aliud, nisi quia dilectissimo suo carebant. Nihil adeo christianum debet tristem reddere, quam Christi domini absentia. Hoc solum Daui- Psal. 41.
dem ad tristitiam cogebat quãdo dixit. Fuerunt mi- Psal. 119.
hi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dũ dicitur mihi quotidie vbi est Deus tuus? Et iterum. Heu mihi quia incolatus meus prolõgatus est. Et ideo Christus loquens de sua absentia dixit discipulis. Tristitia im- Ioan. 15.

pleuit

2.Cor.1. pleuit cor vestrum: nam cum gloria, vt ait Paulus sit conscientiæ bonus testis, & hanc sine Deo nemo consequi potest, sequitur nullam posse esse veram lætitiam, vbi Deus non est, sine quo omne gaudium falsum est, lætitia quoque vana & momentanea. Solent homines lugere propter amissam pecuniam, fratres, aut amicos mortuos: & tamen non meminerunt Deum amisisse. Hoc solum deberet eos tristes reddere & solicitos: siquidem, cum Deus summum bonum sit eo carere à fortiori summa miseria erit. Sed ad contextum. *Et respondens vnus cui nomen Cleophas dixit ei: tu solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti quæ facta sunt in illa his diebus?* Certè cum quis tristis est, nec ad quæsita respondere scit nec plene respondet, sed confuse, & tarde. Existimant enim qui tristes sunt, omnes suæ tristitiæ gnaros esse, ac si tenerentur alij suæ tristitiæ causam & rationem præsagire. Habet enim hoc proprium humanus affectus, vt quod cuique valde cordi est, putet nemini ignotum esse & nemini non esse curæ. Sic sponsa in Canticis quærit à filiabus Hierusalem. Nunquid quem diligit anima mea vidistis? Et Magdalena in horto. Si tu sustulisti eum. Putabant istæ quod omnes sciebant quid ipsæ quærerent. Sic isti existimabant quod omnes scirent quod ipsi tractabant. Vnde Cleophas. Tu solus peregrinus.&c. Res est (inquit) omnibus notissima, quicunque versantur Hierosolymis. Habet duplicem sensum. Tu solus hospes Hierosolymitanus es ignorans ea, quæ nemo nescit quantunuis aduena? Aut, tu adeo peregrinus es: vt hæc ignores? Merito potest dicere Christum esse peregrinum in mundo, apud plurimorũ corda: siquidem tractatur, ac si peregrinus esset. Peregrinus enim semper hospes est: nam hodie accedit & cras migrat, propter quod semper amicis caret. Sic Christus habet amicos in hoc sæculo per paucos: nec ad plurimorum corda ascendit, quando iam ab eis expellitur. Quam plurimi sua peccata confitentur in Quadragesima, qui iam de sua agant emenda, cõmunicant & in die paschatis corpus Christi recipiunt, qui postea à se illum expellunt ad antiqua peccata reuertentes. Adueniente die paschæ, tempus terunt in gaudijs, obsonijs, ludis, & similibus. Propter hoc queritur Deus, dicens. Extraneus factus sum fratribus meis; & peregrinus filijs matris meæ. Resurrexit ne Christus, vt vos peiores efficeremini? Scitote quoniam festum paschæ non factum vt dimitteretis vitijs habenas: sed vt homines meliores fierent. Et Paulus inquit quod Christus resurrexit propter iustificationẽ nostram. Non resurrexit Christus, vt peccatores simus: sed vt iusti efficiamur. Non resurrexit, vt portas mortis aperiret: sed vt nos ad vitam repararet. Hi autem insensati peruerse agentes, tanquam si Christi resurrectio sit mortis porta: statim Christo resurgente, in mortem se conijciunt peccantes. Non sic impij non sic: sed qui hucusque planxistis peccata vestra, nunc iam de remissione lętamini. Qui hucusque doluistis cum Christo, nunc lætamini in Domino: & exultate iusti. Qui peccatis vestris mortui estis, & cum illo estis crucifixi: nunc cum illo etiam sic surgite, tanquam iterum non morituri: quoniam Christus resurgens ex mortuis iam non moritur: & mors illi vltra non dominabitur. Sic vos a peccatis surgite: vt non vltra in ea labamini. Cauete ne Christus peregrinus sit in vestris cordibus: sed facite eum perpetuum incolam, non reuertentes ad præterita peccata. *Quibus ille dixit. Quæ?* Vt Christus suos discipulos in planum deducat fingit se nihil scire ideo interrogat. Quæ? Domine quid sibi vult, quæ? Vapulasti multum, & coronatus fuisti, Crucique affixus, & interrogas, quæ? Sunt ne hæc obliuione digna? tam parui facis quæ nudiustertius passus es, quæ nemo in hoc sæculo perpeti potuit aliquo tempore: & modo tanquam si ea vili faceres, & irrideres quæris, quæ? In hoc experieris præstantiam corporis gloriosi, & quam nobilis est beatitudinis status. Esto patiatur quis in hac vita omnes labores, & cruciatus inferni, si cum ex hac vita migrat Deo fruitur, non amplius meminit præteritorum, magis quam si nunquam forent. Est tam felix status ille, vt absorptis animabus nostris in visione Dei, ex eiusdem redundantia gloriæ, corpori communicatur: qui factus iam gloriosus nihili facit cruciatus, & labores huius vitæ. Si modo à Laurentio quæreres, passus es ne incendia incessisti per ignes? Diceret ipse. Ego ne? Quid quæritis? Loquimini mecum? Quæ flagella, aut ignes? Non teneo, modum istum loquendi. Est tam præstãs bonum, quod possideo & gloria, qua fruor: vt cogant ista & maiora obliuioni dare. Omnia mala vitæ præsentis obliuioni tradit status beatitudinis. Ioseph, qui multa aduersa pertulit à fratribus, à Domina sua & ab alijs: Gen. 41. cum natum vidit filium vocauit illum Manassem: eo quod obliuisci fecerat illum Deus omnium laborum suorum. Quanto magis ille status beatitudinis obliuisci faciet omnium laborum vitæ huius? Ideo Diuus Augustinus dixit quod si vnica tantum gutta Aug. ser. cælestis beatitudinis in damnatorum pœnas deflueret, tanta dulcedine repleret Gehennam, vt nullum de beati. cælest. dolorem, aut tormentum paterentur. Econtra autem damnati in inferno, nullarum delectationum seu deliciarum vitæ præteritæ meminerunt, nec vlla res harum eos solatur: quare constituti sunt in pura tristitia & cruciatu. Sic in libro Sapientiæ habetur Sapi. 5. quod damnati positi in inferno dixerunt. Quid profuit nobis superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia tanquam vmbra, & tanquam nuntius præcurrens. Itaque deliciæ & voluptates, quas mali hic sunt adepti, cum ad inferos perueniunt sunt tanquam si non essent. Sicuti labores, quos hic iusti patiuntur, sunt cum Deum vident tanquam si non fuissent, quare eos contemnunt, & parui faciunt. Hæc est ergo prior ratio, quare Christus interrogat dicens, Quæ? Est tam felix status, quem Christi corpus possidet post suus beatificam resurrectionem, vt labores præteritos irrideat, & quasi per contemptum, dicit, Quæ?

¶ Secundo in hac interrogatione ostendit Christus infinitum amorem, quo nos prosequitur. Sic nos Christus diligit, vt totum, quod pro nobis fecit, & passus est parum ei videatur si cum amore, quo nos afficit appenderetur. Ideo dicit, Quæ? Parum enim id est, præcipuè cum pro vobis sustinuerim

 parui

Margin notes (left column): Canti. 5. Ioan. 20. Psal. 68. Rom. 4. Psal. 1. Psal. 31. Rom. 6.

parui facio: siquidem si opus esset iterum mori pro
vobis equidem morerer. Nil igitur quid videtur vo
bis mea passio: ex re enim verum est: est quidem
adeo terribilis, vt nullus vnquam talem sustinuit.
Sed tamen cum video eam me propter vos sustis
nuisse, nihil de ea ago: nam maiora sustinebo pro
vobis si opus fuerit, qui amor meus erga vos est.
Gen.29. Seruiuit Iacob Laban propter Rachel septem an=
nos, & inquit scriptura, quod videbantur ei dies
pauci, præ amoris magnitudine. Sic Christo cum
tanta pro nobis sustinuit apparet parum adeo vt in
terrogat, quæ? Respice ergo ô homo quantum de-
beas huic Domino, siquidem cum hoc pro te fece
rit cum magnum sit parum ei videtur, quia nos
magno afficit amore. Ideo quærit, quæ? Sed nos
econtra facimus quibus cum parum pro illo susti-
neamus videtur multum facere: Deumque de ri=
Luc.18. gore iustitiæ debere cælum, & nobismet iudica-
mur sancti. Sic existimabat ille Pharisæus, qui cum
in templo oraret dicebat. Ieiuno bis in Sabbato,
decimas do omnium, quæ possideo, &c. Totum
hoc oritur ex minimo amore, quem erga Deum
nos habemus. Nam sicut Deo multa pro nobis
facienti pauca esse videbantur, propter magnum
amorem, quo nos prosequitur: sic nobis cum pa-
rum faciamus multum fecisse videtur, quia eum
parum diligimus. Sequitur in contextu. *Et dixe-
runt. De Iesu Nazareno, qui fuit propheta potens in
opere, & sermone coram Deo & omni populo.* Salua-
tor noster hoc nomine Iesus appellatus est in cir=
cuncisionem sicut ab Angelo fuerat prædictum: vt
Luc.2. iam in superioribus vidimus. Nazarenus autem di
ctus est, quia in Nazareth educatus fuit. In Mat-
Mat.2. thæo enim legimus de Iesu quod veniens habita=
uerit in ciuitatem, quæ vocatur Nazareth, vt im-
pleretur quod dictum est per prophetam, quoniam
Nazareus vocabitur. Præterea dixerunt illum pro=
phetam, & non filium Dei, vel quia non crede=
bant eius deitatem: vel si credebant illum esse fi=
lium Dei, non audebant illum confiteri coram ho=
mine ignoto. Nesciebant enim quis ille esset quem
peregrinum existimabant: & ideò non audebant
diuinitatem eius propalare, ne traderentur ab illo
peregrino, cui minime fidebant, qui cum essent ti-
midi & pusillanimes non audebant loqui de Chri=
sti deitate, quam forsan ipsi interius confitebantur.
Quæ etiam addūt testimonia, magna quidem sunt,
sed non sufficientia: quia non solum fuit potens co=
ram Deo, sed fuit ipse Deus. Omnipotens nomen
Exo.15. eius ait Moses. Quam potens porro fuerit Chri-
stus percurre totum euangeliorum corpus, & ex-
pende singula eius miracula, & videbis quanta cum
potestate & maiestate illa operatus sit. Quod fue-
rit potens in sermone testantur populi apud Euan=
gelistas, admirabantur enim turbæ super doctrina
Mat.7. eius. Erat enim docens eos (ait Matthæus) sicut
potestatem habens: & non sicut Scribæ eorum &
Pharisæi. Sequitur. *Et quomodo tradiderunt eum
summi sacerdotes & principes nostri in damnationem
mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem speraba-
mus quia ipse esset redempturus Israel. Et nunc su-
per hæc omnia tertia dies est hodie quod hæc facta sunt.*

Sperabant isti discipuli sicut & plures alij Iudæo=
rum non intelligentes scripturas quod Christus es=
set redempturus Israel temporaliter à iugo seruitu=
tis & Romanorum imperio: & ideo interrogaue=
runt eum quidam cum ad cælos vellet ascendere. Act.1.
Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel.
Sed quia de hac re in superioribus in capite vigesi=
mo primo scripsimus, nunc cætera consideremus.
Culpam mortis Christi non Pilato, aut gentibus tra
dunt, sed Iudæis & eorum Principibus & Sacerdo
tibus: quia isti iudicauerunt Christum reum esse
mortis, & tradiderunt illum Pilato, & suis clamori
bus, & vocibus fecerunt, vt Pilatus illum damnaret
ad mortem, iudicans illum dimitti. Ex hoc facto
duo obserua, primum quàm impium sit aliquod ma
lum inchoare: siquidem à Iudæis mors Christi pe-
titur quia ab eis initium habuit, quamuis ab ipso Pi
lato finem. In tertio & quarto libro Regum sæ= 3.Reg.12.
pe repetit scriptura peccatum Ieroboam, quia fuit
primus qui vitulos aureos contulit à populo ado=
randos, cuius iniquo exemplo successerunt alij Re
ges, qui illum censuerunt imitari non ab re esse:
sed tamen semper scriptura tribuit culpam Hiero=
boam, quia initium mali fuit. Hinc videbis quam
acerbe sumet Deus supplicium de his, qui nouita=
tum inuentores sunt circa vestes, & alias dissolu=
tiones & vanitates. Secundo licet Gentiles Chri-
stum manibus crucifixerunt, tamen Iudæi linguis
accusauerunt, diffamauerunt, & falsa testimonia &
blasphemias contra Christum dixerunt, atque ideo
isti multo grauiori pœna puniti, & abiecti sunt ab
omni natione, ita vt posuerit illos Deus in deri=
sum & opprobrium omni nationi. Cernite popu-
lum quem Deus elegit, quem tanti semper fecit,
quemque Deus tot miraculis eduxit de Aegypto,
cui tot contulit beneficia, quæ inuenies in toto ve=
teri testamento, & tandem filius Dei ex eo car-
nem assumere non dedignatus est: modo tamen ab=
iectior proculdubio, & vilior cæteris omnibus mun
di nationibus est: nam inter Christianos, Genti=
les, Saracenos, & alias mundi nationes sunt in con
temptum redditi. Hæc tota fuit eis inflicta pœna
propter eorum linguam iniquam, siquidem inson-
tem Iesum condemnauerunt Barabam incolumem Mat.27.
manere clamantes, quare sanguis Christi cadit su-
per eos & filios suos, sicuti à Pilato ipsi petierant.
Multum solet Deus punire impias, & malas lin-
guas infamatores, & detractores proximorum: nec
non alienarum vitarum indagatores. Propter hoc
peccatum, & scelus fuit lepra percussa Maria soror Num.12.
Mosi. Propter hoc scelus Dathan & Abiron fuerunt Num.16.
à terra absorpti. Core igne consumptus est, & pro
pter istud peccatum maior pars filiorum Israel in
deserto perijt, vt dixit illis Dominus. Omnes qui
numerati estis á quindecim annis & supra, & mur-
murastis contra me non intrabitis terram, super quā
leuaui manum meam, vt habitare vos facerem pro=
pter Caleb filiū Iephonæ & Iosue filium Nun. Mur=
murante etiam populo contra Dominum de labo=
re, ignis Domini deuorauit extremam castrorum
partem. Et vt breuiter dicā in nulla re Deum magis
offendisse dictus est populus ille quam murmurādo.

¶ Obserua

¶ Obserua etiam quod non dicunt illi discipuli nos speramus, sed sperabamus. Loquuntur, vt homines qui ante habebant spem, sed modo eam amiserint: quare omnino diffiderunt, dicentes. Tertia dies est hodie quod hæc facta sunt. Existimabamus eum hodie resurrecturum, & redempturum Israel, sed iam non est quid speremus. Ex omnibus horum verbis colligitur quam tristes, & diffidentes discipuli isti incedebant. *Sed & mulieres quædam ex nostris terruerunt nos quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius venerunt dicentes se etiam visionem angelorum vidisse qui dicunt eum viuere.* Suis dictis semetipsos condemnant, nam inquiunt. Istæ mulieres erant ex nostris, erant enim Christianæ & studiosæ: quare æquum erat eis fidem adhibere. Secundo testimonium Angeli vnius sufficiebat, vt crederent ipsi Christum Dominum, viuere: quanto magis quia certum est tres vidisse Angelos, mulieres, vt iam supra vidimus: quæ quidem nunciauerunt Apostolis quæ eis Angeli dixerant. Aduerte autem quod istæ mulieres non tantum terruerunt Apostolos eo quod Christi resurrectionem narrabant: sed potius terruerunt eos, eo quod non inuenerunt corpus Domini, de quo discipuli vehementer erant stupefacti & territi. *Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum, & ita inuenerunt sicut mulieres dixerunt: ipsum vero non inuenerunt.* Audientes mulieres, Petrus, & Ioanes,
Ioan. 20. abierunt ad monumentum, vt Ioannes enarrat: & viderunt linteamina posita, & sudarium quod fuit super caput eius. Mulieres ergo nihil finxerunt, nec erant verba illarum deliramenta, sicut illi putauerant. Hæc omnia isti duo discipuli Christo suum iter agentes dicebant: sed saluator tacuit, & audiuit, maxima cum patientia vsque ad finem, nec eis plus restitit quod dicerent: in quo considerare debes redemptoris nostri bonitatem, quanta, scilicet, patientia audiebat vnam diffidentiam & incredulitatem post aliam, vnam stultitiam & alteram. Sed tu adeo impatiens es, vt cum tibi ipsi videaris bonæ indolis, & felicis intellectus cæterosque ingenio præstare renuis proximum tuum audire, & auscultare, nec permittis finem verbis suis imponere; sed statim fis obuiam suis loquelis, dicens, te iam molestia affici, & tandem eum relinquis. Disce hoc Christi exemplo patienter audire pauperes & humiles, vsque ad finem: nam & si tu magno ingenio polleas, non eris tam præstans, sicut
Exo. 18. Christus qui tacens præbebat aures attentas horum stultitijs. Sic Moses audiebat populi querelas à mane vsque ad vesperam, maxima cum patientia.

¶ Discant etiam Sacerdotes, qui confessiones audiunt, & peccata pœnitentium, non occurrere statim quod primum peccatum audiunt, sed audiant, interrogent, expectent, & dicentem auscultent, vsque dum confessionem perficiat, sicut Christus cum istis fecit. Nam si confessor primo audito peccato scandalizatur, & carpere incipit, poterit contingere quod peccator metu concussus alia similia aut grauiora peccata subticeat. Si quis retia ad capiendas columbas parasset, qui earum manum videret, si statim sentiens aliquam in laqueum incidisse rete reciperet, aut manum eodem congestam inuaderet seu lapide peteret, nullam proculdubio caperet: perterritæ enim in alas se protinus conijciunt, quare necesse est silentio & patientia expectare, vt omnes capiantur. Sic vos debetis gerere cum peccatore, & expectare, vt confessioni imponat finem: post enim restat tempus ad corripiendum, & monendum, vulneraque peccatorum curandum. Sic Christus audit hos, & præbet aures attentas, vt omnino proferant suas incredulitates: posthæc autem opportune, dicere orditur. *O stulti & tardi corde ad credendum, in omnibus quæ loquuti sunt prophetæ.* Huc vsque conticuit, vt medico vulnera sua detegerent: iam Christus modo curare incipit & medelam adhibere, fungiturque officio medici, qui sanguinem emitti præcipit, & medicamina expulsiua confert: & sicut Chirurgus qui igne carnes secat, & vulnerato passionem infert, vt tandem incolumis euadat. Sic Christus modo incipit stultos vocare, dicens. O stulti & tardi corde ad credendum. Quid hoc est Domine quare eos sic tractas? nonne doces neminem alios iniuria afficere posse? In Euangelio enim Matthæi dicis maxime inculcans. Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ Matt. 5.
ignis. Videris ergo Domine aliud nobis præcipere, & aliud ipse facere. Scitote quoniam hoc aliter Deus facere potest, quam nos. Habet argentarius vas argenteum, quod dolat, qui si è domo abeat, suis dicit. Nemo vestrum capiat hoc opus nec attingat, posteà autem cum venit malleum capit, & incipit ictibus vas contundere adeo, vt in quoddam planum reddat. Dic modo tu, qui odisti alios ad tuum opus accedere, & pertingere cur sic tractas vt perdere videaris? Quia alij si dolare volentes attingunt perdent eum: ego tamen sic faciens, perficio. Sic nos nec accedamus ad proximum, nec eum tangamus: nescimus enim quid facimus & tandem perdemus opus. Christus autem vt bonus artifex nouit quid faciat: potest punire, & corripere, contundereque, quandoquidem totum hoc in commodum & vtilitatem persequuti vergit, quia perfectior euadit. Sic affixit Dauid, Iob, Tobiam, & alios mul- 2. Cor. 12.
tos seruos suos: & Paulo datus est Angelus Satanæ, vt eum colaphizaret. Itaque propter vtilitatem eorum facit. ¶ Aduerte autem quod cor in scriptura sacra sumitur pro parte animæ superiori, in qua voluntas est & intellectus. Nec enim cor est aut voluntas sola, aut mens sola: sed vtrunque simul. Et ideo Paulus dicit, quòd corde creditur ad iustitiam Rom. 10.
non autem crederet si sola voluntas esset. Et alibi Ephe. 1.
dicit. Det vobis Deus illuminatos oculos cordis vestri: vt sciatis quid sit spes, sed voluntas non habet oculos, nec voluntas scit. Et Esaias. Excæcauit Esa. 6.
oculos eorum, & indurauit cor eorum: vt non videant oculis & intelligant corde. Cum ergo cor intelligat & diligat: necessario fit, vt simul intellectum complectatur & voluntatem. Sic cum fides sit in intellectu & voluntate: ideo Christus hic dixit istis, quòd erant tardi corde ad credendum. Est ergo cor, quia credimus, pars animæ supera, quam Græci ἡγεμονικὸν dicunt. ¶ Discamus proximorum nostrorum defectus non palam: sed occulte arguere, atque corrigere. Christus enim in itinere, solos istos discipulos arguit: & eos monet & docet, eorum-

que incredulitatem carpit. Et præsertim aduertant prælati, vt cum arguere voluerint subditos prius eijciant eos qui scandalizari, aut malam opinionem de eis, quos corrigere volunt habere, possunt. Debebat Ioseph ostendere se fratribus, quod non
Gen.45. poterat facere, nisi ad memoriam reuocaret illis peccatum, quod in ipsum cõmiserant: & ne eorum peccata apud exteros diuulgarentur, omnem extraneum à se eiecit. Sic etiam cum Dominus voluit arguere Iob solum illum conuenit: quem cum arguisset
Iob.42. seorsum apud amicos in publico commendauit. Non (inquit) loquuti estis rectum sicut seruus meus Iob. Sic etiam cum voluit arguere Mariam, & Aaron murmurantes in Mosem, eos ad fœde-
Num.12. ris tabernaculum seorsum præcepit ire cum fratre. Sic Christus Samaritanam solam & secreto arguit,
Ioan.41 & discipulos miserat, vt cibos emerent. Sic Christus nunc separat hos ab aliorum societate, vt seorsum in via carpat. O vtinam multi ex prælatis hanc doctrinam susciperent, qui ita in publico subditorum peccata corripiunt, & in reprehensionibus ita ira accenduntur: vt quicquid nouerunt in publicum & palam effundant, imo & quod cogitant, ita vt videantur furere & insanire. Sed Christum audiamus. *Nonne hæc oportuit pati Christum: & ita intrare in gloriam suam?* Quia sic placuit Deo & fuit æternaliter ordinatum, per stultitiam cru-
1.Cor.1. cis saluos facere credentes, & Christum per passionem suam cælum ascendere, & corpore glorificari gloriamque cælestem plenarie possidere: Christus quippe sua humiliatione, passione, & morte promeruit sibi ipsi præmium accidentale, atque Dominium omnis creaturæ, dicente Apostolo. Humi-
Phi.2. liauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, propter quod Deus exaltauit illum. Anima Christi in ipso instanti conceptionis habuit gloriam hanc, quæ redundasset indesinenter in corpus eius, & impassibile illud fecisset, nisi Deo dispensante redundantia illa fuisset vsque ad resurrectionem dilata. Expende nunc si Christum oportuit per passionem multiplicem, gloriam ingredi: nos qui sumus, qui absque tribulationibus & laboribus gloriam ingredi volumus alienam? Suntne membra capite meliora? Existimamus ne nos præstantiores esse Iesu, aut beata matre eius, aut Apostolis? Duobus discipulis, qui inter alios gloriam & honorem petebant, dixit Dominus, an possent bibere cali-
Mat.20. cem suum: vt intelligas passionis calicem, & tribulationis amaritudinem esse viam gloriæ, & tandem hoc inquit infallibilis veritas, quod oportuit Christum pati, vt sic intraret in gloriam suam. Sed nos comedentes & bibentes, & gaudentes volumus in eam intrare, cum nostra non sit, in quam Christus dominus intrauit patiens mortem & passionem, & per sanguinis effusionem, cuius tamen ipsa erat. Si homini facinoroso & latroni, qui mille mortes merebatur non alia inferretur pœna quam per tres tantum dies in carcerem detrudi: si hic crudelem regem esse prædicasset, & de carcere quereretur dicens magna iniuria affici: nonne haberetur stultus, & fatuus? Intellige ergo quod propter tua ingentia scelera merebaris in infernum detrudi, plurimosque illic iam esse, quibus dignior eras, qui eorum tormenta patereris. Si ergo tu scelera patrasti, propter quæ inferno dignus eras, deoque in perpetuum carere: cur quereris propter istos modicos labores, quibus à Deo afficeris cum maiora merearis tormenta pati? Sentis quod pateris, non autem quod mereris: si enim econtra faceres, diceres te a Deo delicate tractari, & si tu solus omnes cruciatus & tormenta omnium martyrum, solus sustineres. Quia enim tuorum peccatorum & pœnæ qua propter ea dignus es, es oblitus, quereris propter minima, quæ pateris. Sic Ruben dixit fratribus suis cum tribularentur in Aegypto. Merito hæc patimur Gen.42.
quia peccauimus in fratrem nostrum: & non audiuimus eum. Sic patienter debes ferre tribulationes considerans quid tua peccata mereantur. Considera quot sunt modo in inferno, quibus tu peior es, quibus si à Deo daretur copia, & esset integrum potiri luce, aura, & salute, quibus tu potiris, procul dubio à semetipsis beati iudicarentur licet omnes mundi homines in proprias facies spuerent, vapularent, & in clibanos mitterentur. Væ nobis cæcis & miseris, sub quorum pedibus infernus ardet, cuique guttura patent ad deuorandum & deglutiendum nos, qui cum non simus memores demeritorum nostrorum conquerimur, & murmure abijcimus pauca, quæ patimur, cum æterno cruciatu digni simus. Cum digni inquam hastarum ictibus simus, iniuria afficimur propter pueriles sagittas: secundum illud Psalmi. Sagittæ paruulorum factæ Psal.63.
sunt plagæ eorum. Si autem considerare non vis, quid propter tua peccata merearis, considera quod fuisti creatus ad fruendum Deo, & æterna eius beatitudine: & quod hæc consequitur laboribus, passionibus, & persequutionibus, pro Christo redemptore nostro. Stat sententia. Omnes qui pie volunt viuere in Christo, persequutionem patiuntur. 2.Tim.3.
Dormis negligens, Dei oblitus: vt ergo à somno suscites, & cum cognoscas aufert tibi Deus delicias, & res in quibus confidis. Sic fecit Dauid cum Saul, qui quidem hastam eius cepit, & aquæ scy- 1.Reg.26.
phum, vnde postquam à somno surrexit nouit peccatum suum. Sic aufert hominibus Deus vires, delicias, & prosperitates, in quibus viuunt, tribulationes autem confert: vt ad eum conuertantur. Cum taurus in arenam deducitur, qui per eam gaudentes incedunt si taurum venientem vident, in pedes se statim conijciunt, & in custodia se ponunt, qui prius negligentes erant. Infert tibi Deus labores, quia incuriosus es, quibus edoceris, & te seruas, & ad eum conuerteris eligens Deum tanquam refugium, ad quod omnes confugiunt. Ideo dixit Psalmista. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum: & Psal.15.
postea accelerauerunt. Igitur si Christus filius Dei dicit, quod ad intrandum in gloriam conueniebat pati: conare tu, & statue multos labores perpeti si vis frui gloria, quam Christus sui sanguinis effusione tibi lucratus est. Sed historiam prosequamur. *Et incipiens à Mose & omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus scripturas, quæ de ipso erant.* Incipiens à Mose, hoc est à quinq; libris Mosi & prophetis. Expende Christi saluatoris nostri bonitatem & clemẽtiam. Primo quoniã maximus eius amor pati nõ potuit, suos tristes esse, nec in tali errore.

Vere

Vere amicus fidelis est & benignus Dominus: siquidem accessit ad eos, & causam suæ tristitiæ interrogauit, cordaque eorum inflammans exposuit illis scripturas. Hoc & nobiscum agit quotidie: nam si de Christo loquimur, si aliqua tristitia & calamitate concutimur statim adest in spiritu confortans illuminans, & inflammans corda nostra in sui dilectionem. Ideoque optimum remedium est, vt de Christo loquamur in omni tribulatione nosta: & in itineris labore. ¶ Secundo expende Christi clementiam, in eius non solum dilectione, vt dictum est, sed in profunda eius humilitate. Ita vide quanta humilitate incedit Rex cæli cum his duobus discipulis pauperculis: ac si esset quasi vnus ex eis. Non tibi videtur quod reuersus est ad assuetam eius humilitatem? Non dedignatur cum duobus tantum discipulis ex minori gradu existentibus ostendere familiarem dilectionem, & colloquium. Ille, de quo Dauid inquit, Dominus potens in prælio, (*Psal. 23.*) incedit modo humilis cum duobus discipulis. Non sic superbi & fastu præsumentes, & homines arrogantissimi: qui nolunt nisi cum principibus huius seculi serio agere, aut quicquam loqui. Maximaque arcana, & secreta immensa Christi benignitas tantum duobus pauperculis discipulis prædicat, & manifestat. Quid tu superbis, qui verba tua non nisi coram multis astantibus iisque nobilibus hisque magnatibus vis prædicare & ostendere? &c. Interpretabatur autem eis scripturas, quæ erant de Christo. De eius aduentu & tempore, quod erat venturus, dixit Iacob, non auferetur sceptrum de tribu Iuda, &c. (*Gen. 49.*) De cõceptione Esaias prædixit. Ecce virgo cõcipiet, & pariet filium, &c. (*Esa. 7.*) De loco natiuitatis Michæas. Et tu Bethlehem Ephrata paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur qui sit dominaturus in Israel. (*Mich. 5.*) De natiuitate dixit Esaias. Paruulus natus est nobis & filius datus est nobis & factus est principatus super humerum eius. (*Esa. 9.*) De nominis impositione in circuncisione ait Esaias. Et vocabitur nomen eius Emanuel. (*Esa. 7.*) De aduentu Regum ait Dauid. Reges Tharsis & Insulæ munera offerent: Reges Arabum & Sabba dona adducent. Et adorabunt eum. &c. (*Psal. 71.*) De subiectione sub legis iugo & obedientia, Esaias prophetauit. Dominus iudex noster: ipse saluabit nos. Vere languores nostros ipse tulit, & infirmitates nostras ipse portauit. (*Esa. 33. & 53.*) De fuga Aegypti prędixit Oseas. Ex Aegypto vocaui filium meum. (*Osee. 11.*) De innocentum interfectione dixit Hieremias. Vox in Rama audita est ploratus & vlulatus, &c. (*Iere. 31.*) De eius prædicatione ait Esaias. Spiritus Domini super me, ad annuntiandum pauperibus misit me. (*Esa. 61.*) De miraculis eius Esaias dixit. Deus ipse veniet, & saluabit nos: tunc aperientur oculi cæcorum: & aures surdorum patebunt. Tunc, scilicet, sicut Ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum. (*Esa. 35.*) De Ioanne præcursore dixit Malachias. Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem tuam. (*Mala. 3.*) De prædicatione parabolarum ait Dauid. Aperiam os meum in parabolis: loquar propositiones ab initio. (*Psal. 77.*) De impugnatione doctrinæ, ait Psalmus. Cum loquebar illis impugnabant me gratis. (*Psal. 119*) De odio pharisęorum & scribarum dixit Regius propheta. Odio habuerunt me gratis. Quomodo rationibus confundebit eos ita vt nec mutire possint dixit Psalmista. Rex vero lætabitur in Deo, laudabuntur omnes qui iurant in eo: quia obstructum est os loquentium iniqua. (*Psal. 62.*) De ingressu triumphali in Hierusalem dixit Zacharias. Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus & humilis. (*Zacha. 9.*) De traditione Iudæ. Homo pacis meæ in quo sperabam, qui edebat panes meos magnificauit super me supplantationem. (*Psal. 40.*) Quomodo derelictus est à discipulis & ab amicis. Amici mei & proximi recesserunt a me. Extraneus factus sum fratribus meis, &c. (*Psal. 35.*) De accusatione. Insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. (*Psal. 26.*) Aduersum me loquebatur qui sedebant in porta, & in me psallebant qui bibebant vinum. (*Psal. 68.*) De velatione oculorum eius & irrisione. Faciem meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me. (*Esa. 50.*) De eius silentio dixit Esaias. Tanquam agnus coram tondente non aperuit os suum. (*Esa. 53.*) Et Dauid. Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones. (*Psal. 68.*) De flagellatione Psalmista prædixit. Fui flagelatus tota die. (*Psal. 72.*) De despectu & opprobrijs, ait Hieremias. Saturabitur opprobrijs. (*Treno. 1.*) De baiulatione Crucis, Esaias. Principatum eius super humerum eius. (*Esa. 9.*) De crucifixione. Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. (*Psal. 21.*) De partitione vestium. Partiti sunt vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Quomodo inter latrones crucifixus, ait Esaias. Et cum sceleratis reputatus est. (*Esa. 53.*) De exclamatione in Cruce dixit Dauid. Deus Deus meus quare me dereliquisti. (*Psal. 21*) Quomodo orauit pro crucifixoribus dixit Esaias. Et pro transgressoribus orauit, vt non perirent. (*Esa. 53*) De morte eius scripsit Daniel. Post Hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus. (*Dani. 9.*) De descensu ad inferos ait Dauid. Ponetur anima mea in inferno inferiori. (*Psal. 85*) De sepultura Esaias. Erit sepulchrum eius gloriosum. (*Esa. 11*) De spoliatione inferni. O mors ero mors tua, ero morsus tuus ò inferne. (*Osee. 13.*) De Resurrectione prædixit Psalmista in persona Christi dicens. Resurrexi, quia dominus suscepit me. (*Psal. 3*) Non est cur plus temporis teramus in enarrandis scripturis. Sufficit quod hodie Rex Dauid victis suis inimicis redit ad regnandum in Hierusalem in pace: (*2. Reg. 19*) maxima cum lætitia, gloria & maiestate. Hodie propheta Daniel educitur à lacu leonum. (*Dani. 14*) Hodie arca testamenti est collocata in nouo curru triumphali. (*2. Reg. 6.*) Hodie columba Noe redit in arcam cum ramo Oliuæ, siccisiam diluuij aquis. (*Gen. 8.*) Hodie Ionas propheta egreditur de ventre Ceti viuus & sanus. (*Ione. 3*) Hodie Hieremias educitur è puteo: quo ab inimicis fuit proiectus. (*Iere. 38*) Hodie floret virga sicca Aaron. (*Num. 17*) Hodie nouis vestibus induitur Sacerdos Iesus, vt Zacharias inquit. (*Zacha. 3.*) Hodie auis Phœnix reuiuiscit calore solis mediante. Hodie resurgit magister vester immortalis, impassibilis, & gloriosus. Isto modo ibat Christus cum illis interpretando scripturas, & adducendo eas ad Christum prædicens mortem & sepulturam, denique & resurrectionem, vt crederent resurrectionem eius, postquã omnia alia, quæ prædicta fuerãt à prophetis viderant ad impleta esse in Christo: & in his sermonibus consummauerunt totum iter, in quo illi duo discipuli incedebant suspensi ab ore eius mirati literas & sapientiam illius peregrini ignoti ab illis. *Et appropinquauerunt*

runt castello, quo ibant: & ipse se finxit longius ire. Sermo Domini Iesu non tantum feriens aures discipulorum, verum etiam in animos penetrans, sic illos occupauit, vt nec viæ sentirent laborem, nec faciem loquentis agnoscerent, nec veniret ipsis in mentem, vt apud sese cogitarent quis est iste, cui sic in promptu essent scripturæ sacræ doctrina tanta vt eos tam efficaci sermone suspenderet, & afficeret. Iesus autem, vt eorum desiderium magis accen-
leg. Augu. deret, fingit longius ire: hoc est dissimulauit lon-
li. 2. quest. gius ire: quia simulatio facti licita est, & commen-
euā.c.51. dabilis quando fit ex rationabili causa, & bono fine.
Iosue.8 Vnde Iosue cum filijs Israel simulauit fugam quando ceperunt ciuitatem Hai. ¶ Vide Saluatoris mundi bonitatem, & ansas, quas quærit vt mereri nos possimus. Millia facit, vt incēdat desideria nostra in suum amorem. Bene sciebat Christus quādo illa mulier Chananæa clamabat post illum petens salutem
Mat.15. filiæ suæ quid ipse esset facturus: sed dissimulauit, & distulit beneficiũ, vt eius desideriũ accenderet, & perseuerās, & clamās efficeretur dignior, vt maiorē gratiā consequeretur, & sic maiori affecta est honore, & digna vt à Christo laudaretur, & eius fides exaltaretur. Sic cum istis fecit. Voluit Christus se ipsum illis aperte ostendere, & fingit longius ire: vt ipsi excitarentur in desiderium sui, & inuitarent eum quem peregrinum existimabant. Sic nobiscum multoties agit qui aliquantulum se abscondit: vt nostræ virtutis experimentum capiat. Quapropter tu inuita illum suspirijs, & interiori affectu inuoca Iesum: detine illum & amplectere, & dic cum sponsa, quæ ait
Can.3. in Canticis. Tenui eum nec dimittam donec introducam eum in domum genitricis meæ. Sic fecerunt isti duo discipuli, de quibus ait Euangelista. *Et coegerunt illum dicentes. Mane nobiscum, quoniam aduesperascit: & inclinata est iam dies.* De tempore quo illum inuitauerunt, vt secum maneret multi decepti sunt putantes, quod hoc contigit iam in solis occasu: sed certe non fuit, nisi statim post meridiem. Quapropter aduerte quod in Euangelio vesper aliquando accipitur pro prima parte diei: & aliquando pro illa parte diei, quæ est immediate post solis declinationem, idest, immediatè post meridiē: aliquando pro solis occasu: aliquando pro tempore, quod est immediate post solis occasum, vel per noctem, & aliquando etiam pro tota nocte. De pri-
Mat.28. mo, scilicet, de prima parte diei dixit Matthæus. Vespere autem sabbati, quæ lucescit in prima Sabbati venit Maria Magdalena, &c. Vespere Sabbati, idest, in vespere sabbati: quia ponitur ibi genitiuus pro ablatiuo. Et tamen accipitur ibi vespera sabbati pro prima parte diei primæ sabbati, idest, dominicæ.
Mar.16. Quod patet ex Marco, qui dixit, quòd valde mane vna sabbatorum veniunt ad monumentum orto iam sole. Et sic necesse est quod accipiatur ibi vespera pro parte illa diei, quæ est aliquantulum ante solis ortum, scilicet, crepusculum matutinum: quo tempore mulieres recesserūt de Hierusalem, vt venirent ad monumentum. ¶ Secundo àccipitur vespera, pro illa parte diei, quæ est immediate post solis declinationem, idest, post meridiem immediate.
Mat.14. Sic accepit Matthæus cum dixit, Vespere autem facto accesserunt ad eum discipuli, &c. Cum Christus satiauit quinque millia hominum ex quinque panibus, & duobus piscibus. Et sic Lucas etiam in superioribus accepit cum dixit. Dies autem cœperat declinare. Lucas interpretatur Matthæum. Nam ve- Luc.9.
re illud miraculum, vt clare ait Lucas, factum fuit statim post meridiem, quod tempus vesperam vocat Matthæus. Sic etiam accipitur hic. Nam isti Christum inuitauerunt ad comedendum: & statim vt illum cognouerunt reuersi sunt in Hierusalem, quæ distabat per quatuor leucas. Sic loquens de hoc tempore in hymno Nonæ sumit Ecclesia vespera cum dicit. Largire clarum vespere, &c. & secundum consuetudinem ecclesiæ tempus statim post meridiem ad Nonam pertinet. ¶ Tertio sumitur vespera pro solis occasu, vt patet ex communi modo loquen-
di, & ita scriptura communius accipit, vt in Exo- Exo.12.
do dixit Dominus: quod Phase immolabitur quartadecima die ad vesperam: & tamen Phase immolabatur in ipso solis occasu, vt in Deuteronomio
habetur. Immolabis Phase vesperi ad solis occa- Deute.16.
sum. Iudæi enim, vt habetur in Leuitico, ex Domini præcepto a vespere ad vesperam. Hoc est, à solis
occasu vsque ad eundem punctum alterius diei sua Leui.23.
festa celebrabant. ¶ Quarto accipi solet vesperum pro tempore quod est post solis occasum immediate, vel per noctem, vt dicitur in Numeris de sacri- Num.28.
ficio matutino & vespertino: & tamen sacrificiū vespertinū, post solis occasum cremabatur: sed dicitur vespertinum, quod cremabatur ad vesperam in initio noctis. Sic etiam accipitur in Exodo, vbi dici-
tur quod quando collocat Aaron lucernas ad vespe- Exo.30.
rum, vret thymiama: & tamen lucernæ incendebantur post solis occasum. Sic etiam accipitur in Mat-
thæo cum dixit. Vespere autem facto erat Iesus so- Mat 14.
lus ibi. Idest, solus erat in terra quando cœperat es-
se nox, nam loco huius dicitur in Ioanne quod te- Ioan.6.
nebræ factæ erant, & non venerat ad eos Iesus. Et sic vespere significat tempus, in quo incipiunt tenebræ. Et hoc modo vocant Astrologi crepusculum vespertinum totum tempus, quod est à puncto occasus solis vsque ad horam, & quartam partem horæ ferè, scilicet, quando mouetur sol per decem & no-
uem gradus æquinoctialis. Sic etiam dicitur in libro Iudi.19.
Iudicum: quod apparuit homo reuertens de agro vespere, & ibi ante hoc dicitur, quòd iam occubuerat sol: ergo tempus post solis occasum est vesper.
¶ Quinto accipitur, in scriptura vesper pro tota no-
cte ipsa, vt in Genesi dicitur. Factum est vespere & Gen.1.
mane dies vnus. Idest, dies & nox faciunt vnā diem. Et sic mane accipitur ibi pro toto tempore, quo sol erat super terram: & vespere pro tota nocte, sicut etiam potest accipi, quod dicitur de sacrificio ve-
spertino, quod fiet ad vesperum vel ad vesperam. Et Nume.28.
tamē in Leuitico dicitur, quod sacrificium vesperti- Leuit.6.
num cremabatur tota nocte in altari vsque mane, scilicet, quia ab occasu solis vsque ad ortum diei debebat durare crematio illius sacrificij: ergo vespera, vel vesperum est tota nox. Igitur quia inclinata erat dies, quæ incipit declinare statim post punctum meridiei, & iam non erat tempus vltra progrediendi ad comedendum, rogauerunt, & coegerunt isti discipuli Saluatorem, vt apud illos maneret, & ne vltra progrederetur. Quod autem hoc contigerit

post

post meridiem patet: quia isti duo discipuli eadem hora reuersi sunt Hierosolymam, vt hic dicitur, & cum hæc narrarent apostolis, stetit Iesus in medio eorum & dixit eis, pax vobis. Hæc autem apparitio fuit eadē die Resurrectionis vesperi: vt Ioānes dicit: ergo in sero eadem die resurrectionis iam isti discipuli redierant ab Emaus, & erant cum Apostolis in Hierusalem. Si ergo illud iter ab Emaus in Hierusalem egerunt quatuor leucarum, postquam Christum viderunt in Emaus in sero: sequitur eos profectos esse ab Emaus vnica hora post meridiem. Quod tempus hic vocatur vespera. ¶Admonet locus iste, vt hospitales simus, ita, vt non solum hospites inuitemus, sed & cogamus eos. Nam vt beatus Gregorius ait, hospites non solum sunt inuitandi, sed & trahendi. Sanctus ille patriarcha Abraham in meridie, hora scilicet comedendi sedebat ad portam domus suæ oculos in viam conijciens, si forsan viator aliquis transiret, ad inuitandum eum, & recipiendum in domum suam. Tunc enim felicibus illis temporibus egrediebantur homines ad vias, & cogebant peregrinos & viatores charitatis & hospitij iure iungi ipsis: quam obrem digni fuerūt angelos hospites habere. Ab Habrahamo didicerat Loth: siquidem quando hospites vidit (inquit scriptura) compulit eos, quod est idē, quod hic dicitur, coegerunt eum. Modo tamen humana solicitudo & cura est magnas diuitias congregare: ac si nulla alia vita præter hanc superesset. Mulier illa nomine Raab, quia recepit in domum suam exploratores Israel, qui peregrini erant & alienigenę meruit ipsa cum cæteris de cognatione sua, à morte eripi: & postea nupsit Salmoni principi de tribu Iuda, & tandem meruit vt Christus redemptor noster ex ea descenderet secundum carnem. Ideo Paulus admonet dicens. Hospitalitatem nolite obliuisci: per hanc enim quidam placuerunt, angelis hospitio receptis. ¶Secundo vide quanto maioris valoris sunt apud Deum bona opera, quam ornata, dulcia, & elegantia verba. Non nouerunt isti discipuli dominū quando de lege ipsa loquebantur: nouerunt tamen quando opere adimpleuerunt quæ lex eadem fieri iubebat. Pluris enim æstimantur opera charitatis & misericordiæ (vt diximus) coram Deo: quam pluribus verba ambagibus plena: nam cælum bonis operibus extorquetur, minime autem verbis. Hoc elegāter dixit Regius propheta in psalmo. A mādatis tuis intellexi. Intellexi te domine & noui, mandatis tuis. Quare minime est credendum vere custodientem & obseruantem mandata Dei vnquam lapsurum in hæreses aut errores: nam legis Dei obseruatio ducit nos in cognitionem eius maiorem & clariorem, non verò in errores. Homines tamen impios absque misericordia superbos, & ambitiosos mirari non debemus, qui cum prius tam vitiosi sint, deueniant postea in tot errores, & falsa dogmata. Vnde in Psalmo habetur. Intellectus bonus omnibus facientibus ea. Qui legem Dei seruant bonam eius cognitionem consequentur. Quia isti discipuli Christum pauperem, & habitu peregrinum inuitauerunt, & ignotum proximum charitate receperunt, meruerunt eum agnoscere. In via quidem quando de lege Dei loquebantur eos latuit: non autem quando erga eum pie se gesserunt. Nam vt Iacobus inquit, non auditores verbi iustificabuntur: sed factores verbi iusti sunt apud Deum. Et in die iudicij de operibus sumus rationē reddituri: & ratio a Deo de illis est sumenda quando dicet. Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi. &c. ¶Tertio iam isti erant experti commodum, quod erant consequuti ex Christi societate: nam posthæc adinuicem dixerunt. Nonne cor nostrum ardens erat in via. &c. Ideo volunt secum illum habere. Sic & tecum age: vt tecum semper habeas viros probos & sapientes. Vides quantum commodum isti consequuti sunt ex Christi cōsortio? Crede hunc commodum quotidie accrescere in corde tuo: si adhæseris optimis viris. In Ecclesiastico habetur. Pondus super se tollit, qui honestiori se communicat. Videbis equos quosdam nouos, indomitos, atque crebro salientes: adeo vt vix eos poteris subijcere, nunquam enim quiescunt, sed semper saltant. Quod tamen remedij adest? Imponunt illis quatuordecim amphoras, aut quindecim ponderis, vt gradum mutent, & bene gradiantur. Sic quatuor, aut quinque iuuenes inuenies, sicuti iuuencos, stultos, & insipientes, semper inhonestè loqui, absentes alios detrahentes: ad quos si grauis homo & studiosus accedat mox tacent, & verba & colloquia mutant: ne ab eo carpantur: vnde totum tempus, quod cum eis consumit apparet illis pondus graue, quare bonus cogit illos sensum capere, & gradum componere: quia nunquam mali se cum studiosis communicant, nam coram bono, boni sunt & in officio. Propter quod dicitur bene in Ecclesiastico, Onus sibi imponere, qui cum bono conuersatur. Non te pœniteat ferre super humeros hoc iugum: siquidem tuæ saluti conducit. Vt tuam Deus animam lucretur bonum tibi mittit, vt suis bonis operibus & exemplis ad eum conuertaris, teque illuminet. Sic Tobias dixit. Confitemini Domino filij Israel, & in conspectu gentium laudate eum: quoniam ideo dispersit vos inter gentes, quæ ignorant Deum, vt vos enarretis mirabilia eius & faciatis scire eos: quia non est alius Deus omnipotens præter eum. Sic isti discipuli experientia sciebant iam quantum profuerat illis Christi conuersatio: quare etiam atque etiam petebant ab eo, cum eis quiescere: quare inquit hic Lucas quod coegerunt eum. O si Deum tu gustares, & aliquantulum suæ dulcis conuersationis sentires, proculdubio nihil est, quod ab eo te posset separare. Gustate (inquit Dauid) & videte: quoniam suauis est Dominus. &c. ¶Denique gratitudinem docet locus iste. Docuerat illos Christus per viam, prædicauerat, exposuerat sacram scripturam: non ergo erat decens ieiunum, mittere illum, qui tot bonis operibus & beneficijs eos affecerat: quia esset ingratitudo & inurbanitas. Ex quo discamus cibare prædicatores & alere, nos verbum Dei docentes, & sacras scripturas. Sic fecit mulier cum propheta Eliseo sibi iure hospitij adiungens omni charitate. Hanc dedit Dominus copiam suis prædicatoribus quādo præcipiens eis prædicare dixit. In eadē domo manete edentes & bibentes quę apud illos sunt. Et hospites qui eos recipere nollebāt, nec cibare minatur dicens. Sodomis in die illa remissius erit quam illi ciuitati. Et Paulus Corinthijs ait. Si nos vobis spiritualia seminabimus: magnum est si

[Margin notes: Ioan. 20. — Grego. hom. 23. in euāg. — Gen. 18. — Gen. 19. — Iosue. 6. — Hebre. 13. — Psal. 118. — Psal. 110 — Iaco. 2. — Mat. 25. — Eccle. 13. — Tobi. 13. — Psal. 33. — 4. Reg. 4. — Luc. 10. — 1. Cor. 9.]

nos carnalia vestra metamus? Sed iam ad cõtextum reuertamur. *Et intrauit cum illis.* Videte quomodo manet quanuis antea videbatur abire velle. Sic sæpe ac sæpius nobis contingit, quibus quando abire apparet, tunc manet: cum apud nos vult requiescere, signa profectus ostendit: fingit se ire, vt tandem maneat. Sentis te tristem, & absque vllo solatio tepidum postquam te deuotum vidisti: iam adeo destitui tibi videris, & quod tui iam non meminit. Scito tamen tunc Deum velle manere maiorique amore te afficere: nam ea asperitate nos solet Deus tractare, quando nos diligit. Videbatur Deus recedere à populo Israelitico, illumque relinquere quando Pharao eius labores duplicabat, tributaque & vectigalia augebat: & tamen secundum veritatem, tũc magis ad eos appropinquabat & statuebat eos ab Aegypto eruere atque educere. ¶ Expende etiam quam bonus est Deus in concedendis petitionibus eorum, qui fidei & deuotioni vacant. Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. Voluntatem timentium se faciet: & deprecationem eorum exaudiet. Vult Deus à nobis vocari & exorari: vt hac humilitate eius gratia digni efficiamur: in bonitate tamen eius confide, nam si perstiteris petens, vt isti duo fecerũt, non vtique tibi quod petis denegabitur, sicut nec istis. *Et factum est dum recumberet cum eis accepit panem ac benedixit & fregit, & porrigebat illis: & aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum.* Quatuor actiones Iesu circa panem describuntur, acceptio, benedictio, fractio & porrectio: & tamen in sola fractione est agnitus, vt intelligamus fractionem fuisse miraculosam, hoc est quia frangebat panem manibus suis, sicut alij incidunt gladio. Solitum hunc frangendi modum fuisse credimus: & propterea discipuli ex cõsueto Iesu modo cognouerunt eum. Nam si hic modus frangendi panem non fuisset illi consuetus, nullum agnitionis testimonium afferrent dicendo, quomodo agnitus fuisset ab eis in fractione panis. ¶ Obserua autem quomodo inuitantes ignotum peregrinum, cognouerunt illum. Ideo scriptura. Seminate vobis iustitiam, vindemiate ad fructum vitæ: & illuminate vobis lumen cognitionis. Prius dicit, seminate, & postea illuminate, vt optime disserit diuus Ambrosius: quia opera bona præstant vt mereamur à Deo illuminari. Sic Cornelius faciebat eleemosynas & opera misericordiæ, & illuminatus est: & venit ad fidem & cognitionem Dei. Vnde in Ecclesiastico habetur. Qui timetis Dominum diligite illum, & illuminabuntur corda vestra. Aperuit autem Dominus oculos istorum, sicut aperuit oculos Agar, & vidit puteum aquæ viuentis. Eliseus etiam dixit. Aperi domine oculos pueri, vt videat quod plures nobiscum sunt quã cum aduersarijs. Et aperuit Dominus oculos pueri: & vidit montem plenum equitibus.

Exo. 5. Psal. 144. Osee. 10. Amb. ser. 1. super psal. 118. Act. 10. Eccle. 21. Gen. 21. 4. Reg. 6.

¶ Rursus aduertendum, quod tunc oculos aperiri dicitur in scripturis, quãdo clare aliquid cognoscimus (vt ait Augustinus) quod ante ignorabamus. Sic scriptum est de Adam & Eua quod aperti sunt oculi eorum. Non enim erant cæci parentes nostri ante peccatum, nec Agar clausis oculis sedebat prius: nec isti discipuli ambulabant per viam clausis oculis. Lege si placet Augustinum & Origenem. Præterea nisi Iesus aperiat nobis oculos nemo videt ideo in Psalmo dicit Dauid. Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Si turbatus est oculus, facile dolor omnis sedatur collirio: sin vero acies eius humoris suffusione prætexitur, maiora remedia quæruntur. Est ergo sicut in oculis corporis, ita in oculis animæ huiusmodi quædam passio quæ ingrauescat necesse est, nisi bonus medicus velamen illud abstulerit. Sic medicus Christus qui de cælo venit vt sanaret iuxta illud Psalmi, misit verbum suum, & sanauit eos: aperuit oculos nostros sicut oculos Pauli de quibus ceciderunt squammæ, & aperuit oculos corporis & animæ. Sic aperuit oculos istorum discipulorum non solum corporis, vt visu corporeo illum cognoscerent: sed & animæ, vt eius crederent resurrectionem. Aperti inquam sunt oculi eorum, & cognouerunt illum. ¶ Expende etiam quòd in fractione panis illum cognouerunt: sic etiam cognoscitur à nobis Deus per suos effectus, iuxta illud prophetę. Cæli enarrant gloriam Dei: & opera manuum eius annunciat firmamentum. Duplex enim est demonstratio: vna, quæ est per causam & dicitur, propter quid: & hæc est per priora simpliciter: alia est per effectum & dicitur demonstratio quia, & hæc est per ea, quæ sunt priora quo ad nos. Cum enim effectus aliquis nobis est manifestior, quam sua causa, per effectum procedimus ad cognitionem causæ. Ex quolibet autem effectu potest demõstrari propriam causam eius esse: si tamẽ eius effectus sunt magis noti quoad nos: quia cum effectus dependeat à causa posito effectu, necesse est causam præexistere. Vnde Deum esse secundum quod non est per se notum quoad nos: tamen demonstrabile est per effectus nobis notos. Et ita in qualibet creatura ex eius origine & productione, iuxta illud Pauli. Inuisibilia enim ipsius à creatura mũdi per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus atque diuinitas, ita vt sint inexcusabiles. Si cælum, terram, elementa, cæteraque, quæ terra germinat, & omnia tibi obiecta, conspicias, te in Deum ducẽt, & in eiusdem cognitionem per suos effectus: sicuti isti discipuli in fractione panis cognouerunt. Cæli quidem lumen, solis claritas atque lunæ, stellarum & planetarum splendor, viriditas pratorum & herbarum, torrẽtes aquarum, & cætera, quæ Dei manus fabricauerunt tibi indicant quis nam Deus sit. *Et ipse euanuit ex oculis eorum.* Statim, cum Deus in hac vita solatia tribuit suis, aufert, ne eorum deueniant, & vergant in detrimentum. Sicuti pater, qui non vult largiri numos paruulo filio: ne ludat, & inde in perditionem deueniat, vsque adeo crescat, & consumere sciat. Inuitat Deus his solatijs & aufert, vt eis refecti homines in cælum tollantur. Cum accipiter sublimipeta ardeam in terram præcipitem dat, mox aucupes properant, vt vngulis eripiant, eum tantum ipsa reficientes, permittuntque bis, aut ter refici ardea, & statim auferunt, nam si satiaretur & ventrem impleret, nihil postea capere valeret. Voluit tamen Christus redẽptor noster hos duos discipulos sua præsentia reficere, propter quod sunt illi gauisi, post cognitionem autem eius euanet ex oculis eorum, vt corda in Deum ipsum tollãt, ne scilicet, nimiũ corporali præsentia Christi afficiatur. Hoc idem sæpe operatur Deus nobiscum, auferẽs nobis

Aug. li. 1. locu. in gen. in prin. Gen. 3. Aug. lib. 11 in Genes. ad literã. ca. 31 Ori. hom. 17 Nume. Psal. 106. Act. 9. Psal. 18. Rom. 1.

bis ea, quæ amore prosequimur vt in Deum nos ducat. Porrò in eo, quod repente & quasi imperceptibiliter ac velocissime per dotem agilitatis ab corū aspectu disparuit, monstrauit se corpus glorificatum habere. *Et dixerunt ad inuicem. Nonne cor nostrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas?* Dimisit Christus hos discipulos gaudio & solatio plenos: vt facere consueuit, quoties dignatur nobis manifestari. Peccatum sicuti vinum aceto sum infestum gustum in fine habet, quare relinquit hominem tristem & insipidum: e contra autem Christus facit, qui latens, relinquit discipulos exultantes, & roboratos circa fidem: quam obrem lætitia pleni ad inuicem dicebant. Nonne cor nostrum, &c. O cæci quid tunc nō nouimus, siquidē in corde signa suæ præsentiæ experiebamur? Cur nō corā illo statim procubuimus? Cur nō detinuimus: veniamque increduli tatis præteritę non petiuimus? Adeamus ergo, & Hierusalem: statim proficiscamur, hæc Apostolis nunciaturi, & cæteris, qui cū eis morantur. ¶ Vide & tu quā verè dixerit Dauid loquens Deo de eius eloquio. Ignitum eloquium tuum vehementer. Sic per Hieremiam ait dominus. Nunquid non verba mea sunt quasi ignis dicit dominus: & quasi malleus conterēs petras? Sic isti ex domini confabulatione magis ac magis accendebātur amore ad Christum. Sic tu quotiescunque verbum Dei audis, & nihil mutationis in corde tuo sentis, toties scito te non audire verbū Dei sed hominis: qualiscūque tandem sit ille minister verbi Dei. E contra quotiescunque senseris pios aliquos motus sese inte exercere, certo scias Christum, & huius spiritum tibi loqui: qualiscūque tandem sit is, qui concionatur. ¶ Cæterum hæc interrogatio in scriptura quanuis certa sint quæ interrogantur, dupliciter fieri solet. Primo vt vehementius moneant: vt illud genesis. Nonne tota terra coram te est? Hoc est certè ex tota hac regione, quam conspicis: eligendi do tibi potestatem, vt vbi velis habitationi locum eligas. Et in libris regum & Paralipomenō crebro inculcatur. Nonne hæc scripta sunt in libro verborum regum Israel? Secundo interrogationis forma solet in scriptura vim habere admirationis: vt apud Esaiam. Quis est iste, qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra? Nā quis est nisi demens, qui arbitretur Angelos, quorum ministerio diuinę reuelationes ad nos perferuntur ignorasse illam incarnationem in qua ipsi vel maximè internuntij fuerunt? Nec placet quod multi ex scholasticis doctoribus asserunt, quòd in resurrectione illa aliqui nouerunt quod anteà ignorabant non intelligentes Paulum, qui ait, vt innotescat principibus & potestatibus multi formis gratia Dei: cum Paulus loquatur de dæmonibus qui principes sunt tenebrarum harum habitantes in hoc caliginoso aere qui incarnationem, quam anteà ignorabant ex prædicatione Apostolorum cognouerāt. Hoc modo intelliges aliquos sanctos doctores qui dicunt quod prædicāte Paulo & euangelista Ioanne Angeli didicerūt. Cœlū vero pro aere in scripturis accipi, in cōfesso est apud omnes. Itaque illa interrogatio Esaiæ sanctorum Angelorum non ex ignorātia fuit sed est quædā admiratio. Vtroque modo interrogant isti, vt hæc interrogatio non dubitantium sit, sed vt vehementius mouerent, & vt magis admirarentur. *Et surgētes eadem*

Psal.118. *Iere.23.* *Gen.13.* *Psal.63.* *Ephe.3.* *Chrys. in prologo super euang. Ioan.*

hora regressi sunt in Hierusalem. Iam non timentes Iudæos festinanter venerunt ad Apostolos nunciantes eis Christi resurrectionem portantes bonum nuncium: nec eis videbatur dignum, vsque in alterū diē tam lętam nuntiationē differre. Sic illi quatuor leprosi inuenientes castra Syriæ & diuitias & cibos in eis, dixerunt. Hæc dies boni nuncij est. Si tacuerimus & noluerimus nūciare sceleris arguemur. Venite eamus & nunciemus in aula regis. Vnde constat prædicationem non debere differri in longum tempus. Quare quæ in plurimorum vergunt vtilitatem differri non debent nec taceri. Vnde Angelus Raphael dixit. Opera Dei reuelare & confiteri, honorificum est. ¶ Expende etiam feruoris & spiritus illorum magnitudinem, qui tempore primitiuæ ecclesiæ vixerunt. In eadem hora dicit, cum iam peragrassent quatuor illas leucas illo die, redierunt eadem in Hierusalem & iterum illud iter egerunt nunciantes Apostolis & toti ecclesiæ quomodo eum nouerant, quidque actum esset. Talis spiritus ac feruor deberet nobis inesse: quē etiam Paulus optabat Romanis cum eis dixit. Solicitudine non pigri, spiritu feruentes, domino seruientes. Vult Deus feruorem in obsequijs illi præstitis. Cain inquit scriptura, sero & impiè Deo obtulit ea, quæ obtulit. Factum est, vt post multos dies offerret coram domino de fructibus terræ. Non sic Abrahā, nec morā fecit in filij sui sacrificio: nam statim Deo præcipiente, noctu surrexit absque vlla mora & in montem eum sacrificaturus se contulit. Feruor iste nostram ignauiam carpit. Vincat ergo carnem istam amor Dei, cordibusque nostris resideat & in eo fortis efficiatur, non solum ad incedendum per viam Dei, sed etiam per eandem currendum: ita vt vere dicere possimus quod propheta Dauid in Psalmo. Viā mandatorum tuorum cucurri, cum dilataueris cor meū. ¶ Præterea obserua quam nobilis & illustris est amor Dei, & quam vilis & parui momenti amor mundanus. Amor enim mundi & carnis adeo est ignobilis & infamis: vt aliquod consortiū non admittat. Siquis carnaliter mulierem diligit: renuit alios eadem dilectione eam prosequi: adeo vt nec cerni permittat vult solus in amore esse quare societatem in eo non admittit, quodquidem est maximus amoris defectus. Nam vt Ricardus ille Victorius dixit, grandis est procul dubio charitatis defectus, non posse pati consortium amoris. Amor autem Dei est nobilis, qui enim Deum amat cupit & desiderat omnes alios eum amare. Si quis patronum & aduocatum habet Ioannem Baptistam, optat cæteros habere & quod eum amore & dilectione prosequantur. Dauid qui plenus erat amoris Dei dicebat omnes inuitans. Diligite dominum omnes sancti eius. Et in alio psalmo non solum Angelos & homines vocat ad laudem Dei sed etiam creaturas irrationales, bestias, & creaturas insensibiles, sicuti grandinem, ignem, niuem, glaciem, serpētes dracones aues, & tandem omnes creaturas. Quando enim amor Dei conditur in alicuius hominis pectore desiderat maxime omnes venas, neruos, & cæteras corporis partes conuerti in linguas: vt laudes diuinas efferant. Lætitia quidem spiritualis statim sese communicat: in quo videbis verum esse bonum, quia de natura boni est esse communicatiuum sui ipsius. Sic isti discipuli non fuerunt parci gaudij proprij: sed ple-

4. Reg. 7. *Tob.12.* *Rom.12.* *Gen.4.* *Gene.22.* *Psal.118.* *Rica. de tri* *Psal.30.* *Psal.148.*

ni amore Dei & spirituali solatio, voluerunt socios
eiusdem participes esse: quare statim ad eos se contu-
Rom.8. lerunt bonum nuncium portantes. Et vt Paulus ait.
Quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bo-
num, hinc est vt inuenissent vndecim Apostolos si-
mul, quibus quæ gesta sunt narrauerunt. Quapropter
sequitur in contextu. *Et inuenerunt vndecim congre-*
gatos, & eos qui cum illis erant dicentes quod surrexit
dominus vere. Oportebat Christum resurgere, vt fi-
des nostra sua resurrectione confirmaretur, eiusque
diuinitas ostenderetur: nam si propria virtute non re
surgeret non crederent homines Deum esse. Sic di-
Psal.29. cebat ipse per prophetam. Quæ vtilitas in sanguine
meo, dum descendero in corruptionem. Si sanguis
meus fuerit corruptus quæ nam ex eo poterit educi
vtilitas? & ex effusione eius: nemo hominum veniã
consequeretur. Cum autem resurrexit nouerunt om
nes hominem illum mortuum verum esse Deũ: nam
omnis effectus naturaliter demonstrat suam causam
& cum causa principalis & prima resurrectionis mor
tuorum sit diuinitas, ostendit Christus, resurgens
sua propria virtute se esse verum Deum: quod quidẽ
si nos non crederemus, salutem cõsequi minime pos-
Roma.4. semus. Ideo Paulus. Traditus est propter delicta no-
stra: & resurrexit propter iustificationem nostram. In
cruce soluit pro nobis, & in ea deleuit chirographũ,
quod contra nos ipsos dæmon habebat, vt alio loco
Colo.2. idẽ Paulus ait. Sed quid illud nobis prodesset si nos
non crederemus hanc satisfactionem, qua Christus
soluit patri, pro nostris peccatis? Et si enim morte ip-
sius solutum erat debitum, non sat erat tamen ad no-
stram iustificationem, Ideo dixit Paulus quod resur-
rexit propter iustificationem nostram. Moriẽdo qui
dem nobis vitam contulit ad mortem damnatis: &
resurgendo nos iustificauit. Non quod resurrectio-
ne mereretur nobis gratiam & gloriam, hæc enim iã
meruerat passione sua & morte: ista enim fuimus re
dẽpti, nõ resurrectione: sed inquit Paulus q resurre-
xit ppter iustificationẽ nostrã: quia eius resurrectio
fuit via ad credendam passionẽ eiusdẽque mysteriũ.
Fecit enim resurrectio, iustificationem in cordibus
hominum, qui in passione scãdalizati fuerant: & me-
diante resurrectione fuerunt iustificati per passionẽ.
Nam si Christus non resurgeret effectu, frustraretur
eius passio, propter nostram incredulitatem: nam nũ
quam crederemus hominem illum, qui mortuus est
esse Deum nisi resurgeret. Et sicut sine fide impossi-
bile est placere Deo sic si resurrectio non esset, dees-
set vtique passionis fides: quare resurrectio traxit pas
Hebr.11. sionis fidem, & fides iustificationem: resurrectione
ergo fuimus iustificati, ita vt dixerit Apostolus Co-
rinthijs. Si Christus non resurrexit vana est fides no-
1.Cor.15. stra. ¶ Surrexit ergo dominus vere, & sua gloriosissi-
ma resurrectione vitam animabus contulit, vt dixi-
mus, quia resurrexit propter nostram iustificationẽ:
& dedit vitã corporibus, quia eius resurrectio est cau
sa resurrectionis nostræ, vt ait Paulus. Si mortui non
resurgunt nec Christus resurrexit. Nunc autem Chri
stus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium quo
niam quidam, &c. Si Christus non resurrexit misera-
biliores essemus omnibus hominibus. Si Christus nõ
resurrexisset, quomodo solueret Deus corporibus san
ctorum, qui in hoc mundo passi sunt tot labores: Si
Christus solus resurgeret, daretur monstrum, cuius
caput esset viuum & corpus mortuum. Et econuerso
si Christo non resurgente nos resurgeremus, esset
corpus viuum caput vero mortuum. Inquit ergo Pau
lus, resurrectio Christi est causa resurrectionis nostræ,
& mortui resurgent, ipse ergo resurrexit. Quod autẽ
mortui resurgant, & sit resurrectio patet: quia si re-
surrectio mortuorũ nõ est, miserabiliores sumus om-
nibus hominibus, sed non sumus miserabiliores om-
nibus hominibus, cum virtuti studeamus: ergo resur
rectio mortuorum est. Si igitur resurrectio mortuo-
rum est & Christi resurrectio est causa resurrectionis
nostræ: ergo Christus resurrexit. Itaque Paulus ex re
surrectione nostra probat Christi resurrectionẽ quæ
causa est resurrectionis nostræ. ¶ Sed dubium est quo
modo resurrectio Christi sit causa resurrectionis no-
stræ, an sit causa efficiens, formalis, materialis, aut fi-
nalis, Si enim Christum mediteris quatenus Deus est
causa est prima efficiens nostræ resurrectionis per suã
infinitam virtutem. Sed tunc est causa æquiuoca, id-
est, altioris rationis & generis sicut est causa cætera-
rum rerum creatarum. Si vero cõsideretur ceu Deus
humanitati coniunctus in qua resurrexit: tũc est cau
sa proxima per virtutem diuinitus susceptam, & vni
uoca scilicet eiusdem rationis cum nostra resurrectio
ne, vt ipse testatur dicẽs. Sicut pater suscitat mortuos
& viuificat: sic filius quos vult viuificat. Vnde quia
causa efficiens vniuoca producit effectum sibi simi-
lem, vt ignis ignem, est etiam causa exemplaris & for Ioan.5.
malis, quia corpora nostra instar sui corporis suscitã-
da sunt, & dotibus similiter dotanda. Iuxta verbum
Pauli ad Philippenses, Saluatorem expectamus do-
minum nostrum Iesum Christum: qui reformabit cor Phi.3.
pus humilitatis nostræ configuratum corpori clarita
tis suæ. Est nanque ipse caput nostrum, nos autẽ eius
membra: & ideo omnia eius dona in nos redundant.
Vnde Paulus. Deus qui diues est in misericordia pro-
pter nimiam charitatem, &c. ¶ Si autem quæras vtrũ Hebr.2.
humanitas ipsa sit aliquo modo causa efficiens no-
stræ resurrectionis: dico quod si de causa agenti &
principali perconteris non est nisi virtus Christi ei
diuinitus impartita. Eadem enim causa resurrectionis
Christi erit & nostræ: & clarum est quod humanitas
quæ in triduo non habuit partes coniunctas, non fuit
causa suæ resurrectionis, sed diuina virtus Christo,
communicata: qui & animam habebat diuinitati cõ-
iunctam, simul & corpus. Quare eadem virtute easdẽ
partes simul aggregauit, eademque virtute nos quo-
que suscitabit. Et hoc est quod ait Paulus. Qui suscita
uit Christũ á mortuis viuificabit mortalia corpora no Rom.7.
stra. Si vero de causa instrumentali fiat sermo: re-
surrectio ipsa Christi, hoc est, coniunctio corporis &
animæ suæ est instrumentum coniunctum eius diui
nitati, quo mediante erit causa resurrectionis nostræ:
sicut tactu corporali mundauit leprosum & linitione Mat.4.
aperuit oculos cæci nati. Itaque sicut Christi resurre- Ioan.9.
ctio propinquior erat virtuti diuinitatis, quã nostra:
ideo per propriam suam virtutem absque alio instru-
mento resurrexit. Nostram autem resurrectionẽ me-
diante sua operatus est. ¶ Itaque tenebamur sub vin-
culo mortis & seruitutis: sed liberauit nos Christus
sua gloriosa & benedicta resurrectione. Vnde Psalmi Psal.11.
sta in persona domini. Propter miseriam inopum, &
gemi-

gemitum pauperum nunc exurgam. Tenebamur captiui ab hoste crudelissimo in fortissimo carcere, & fracto carcere & hoste deuicto per Christum liberè sumus educti & liberati sanguine ipsius. Quemadmodum enim in quibusdam animalibus contingit, quod sic stringunt aliquid intra se conclusum, vt nisi fractum fuerit à se non diuidatur nec dimittunt illud q intrinsecus clausum tenent, si autem missum fuerit oleum, statim dissoluitur. Hoc enim in polypo me expertum aliquando memini. Sic enim petræ alicui hæret, & rem quam capit ita fortiter stringit: vt etiam si in partes scindatur, nunquam tamē ab eo quod simul comprehendit diuellatur. Ad hunc modum diabolus humanum genus tenebat, nec volebat dimittere. Tāta enim auiditate illud possidebat quod potius se scindi permitteret, quam genus humanum quod captiuū tenebat liberum abire sineret. Sed dominus Iesus pijssimus Saluator noster sanguinem suum pretiosissimū fudit quasi oleum misericordiæ: & per ipsum nos liberauit. Sic ergo liberatos omnes lętos nos esse oportet: & tanto magis exultare: quanto magis acerbo & duro carcere tenebamur inclusi, & quanto à magis crudeli hoste tenebamur captiui. Sic enim Pharaone mortuo cum toto exercitu suo, populus Israel videns
Exo. 15. se liberatum à tyrannide Pharaonis & captiuitate AEgyptiaca magna cum lætitia cantare cœpit & dicere. Cātemus domino, gloriosè enim magnificatus est, equum, &c. Et Maria prophetissa Soror Aaron sumpsit tympanum in manu sua, egressæque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis & choris, quibus præcinebat dicens. Cantemus domino gloriosè,
Psal. 96. &c. Propter quod Dauid in Psalmo ad hanc lætitiā inuitat dicens. Dominus regnauit exultet terra: lætētur insulæ multæ. Vniuersa terra & omnis orbis, qui antea erat sub dominio & tyrannide diaboli: nunc deuicto dæmone: & nobis ab eius tyrannide liberatis Deo subijcitur creatori, vt iam dæmone eiecto solus
Psal. 141. Deus in homine regnet. Exultet terra illa cœlestis, de qua in psalmo. Portio mea in terra viuentium. Lętentur insulæ multæ, hoc est terra nostra, quæ fluctibus tentationum in via concutitur. Verùm cum de cœlesti patria loquebatur absolute dixit, terra: quia ibidem exultant de Christi resurrectione. Sed de terrestri habitatione non dicit omnes insulæ sed multæ quia non omnes insulæ lætabantur. Sed multæ, quia multi peccatores non lætantur. Multas insulas ad lætandum inuitat, non omnes, quia multi non credunt euangelio, nec ei obediunt: quo fit: vt qui victoriam non cognoscunt de eius triumpho gloriari non possunt. Sic erant sancti vndecim Apostoli, & omnis congregatio fidelium gaudentes atque lætantes, cū superuenerunt hi duo discipuli, & omnes lætitia incredibili dicebant. Surrexit dominus vere. *Et apparuit Simoni.* Postquam apparuerat Mariæ Magdale-
Mar. 15. næ, & alijs mulieribus, apparuit Petro Apostolo. Vn-
Ioan. 20. de in die resurrectionis quinquies apparuisse dominum narratur ab euangelista. Primo apparuit Mariæ
Mat. 28. Magdalenæ, vt Marcus ait, & hanc apparitionem scribit Ioannes. Secundo apparuit illis quinque mulieribus in itinere, cum reuerterētur de sepulchro: vt Matthæus ait. Tertio apparuit Petro, vt hic dicitur. Quarto apparuit duobus discipulis eūtibus in Emaus, vt hic videmus. Quinto & vltimo apparuit omnibus simul vno excepto Thoma, qui non erat cū eis: quando in sero cum essent ianuę clausæ stetit Iesus in medio discipulorum. Hanc apparitionem scribunt duo euangelistæ. Scribit illam Lucas hic statim post istam apparitionem. Et Ioannes in capite vigesimo sui euangelij. Alias autem quinque vices narrant euāgelistæ quod apparuit dominus in alijs diebus. Primo cum apparuit in die octaua resurrectionis omnibus simul cū Thomas esset præsens, vt Ioannes enar- Ioan. 21.
rat. Secundo ad mare Tiberiadis cum iuerant ad pi- Mat. 28.
scandum Apostoli simul cum Nathanaele. Tertio cū 1. Cor. 15.
conuenerunt omnes in Galilæa, vt Matthæus dicit. Quarto apparuit Iacobo minori, qui vocabatur frater domini, vt Paulus scribit Corinthijs. Quinto appa- Act. 1.
ruit omnibus in Bethania in die ascensionis eius, & benedixit eis: vt scribit Lucas in fine huius capitis, & libro actuum Apostolorum. Præter has autem apparitiones, quas expresse scripserunt euangelistæ apparuit alijs multis vicibus: nā Lucas ait quod in multis argumentis per dies quadraginta apparuit eis loquens de regno Dei: hoc est de suæ ecclesiæ regimine & gubernatione, & sacramentorū administratione: de pontificum ordinibus, de curatorum gubernatione, deque alijs ad ecclesiā spectantibus. Certe modus & ordo, quem sancta ecclesia seruat ab Apostolis traditus est, & ipsi ab ore Christi didicerunt. Sicut institutio ieiunij, quadragesimæ, & alia multa: quæ Apostoli tradiderunt. De quadragesima Ignatius mar-
tyr discipulus Ioannis Apostoli in quadam epistola Igna. epi. 4.
ad Philip. quadragesimam & hebdomadam passionis Christi commendat. Et Theophilus Alexandrinus ait quod habemus quadragesimam ab Apostolis institutam & ordinatam. Et Hieronymus ad Marcellam aduersus Montanum ait: Nos quadragesimam secundum traditionem Apostolorum ieiunamus. Etsi ex horum testimonijs non constet fuisse à Christo institutam sub præcepto, constat tamen ad Christi exemplum fuisse ab Apostolis obseruatam. Multa enim fecit Christus & multis apparuit post resurrectionem. Nam nemini dubium quod apparuerit beatissimæ matri suæ Mariæ, quod nullus euangelista scripsit: nam si non apparuit nisi tantum illis vicibus quas euangelistæ dixerunt sequeretur quod nūquam matri suæ apparuit quod absurdissimum erit quod apparens discipulis, matri, quæ tantum doluit in cruce nunquam apparuerit. Cum enim euangelistæ nō scriberent nisi tātum res necessarias, ideo scribere noluerunt quomodo matri suæ apparuerit: nam virgo nō indigebat Christi apparitione, vt eius resurrectionē crederet: quandoquidem maximè credebat, quare nō ei apparuit aliqua compulsus necessitate, sed tantum vt lætitia afficeret. Alijs autem tanquam incredulis apparere voluit, vt crederent: ideo tanquam rem apprime necessariam fidei eorum, euangelistæ scripserunt. Apparuit ergo virgini priusquam alijs. Quādo enim Sol oritur, montium excelsa prius pertingere solet lucis eius radijs. Quis ergo tunc erat aut erit vnquam adeo sanctitate præstās & excellens sicuti beata Maria virgo? Ideo iustitiæ sole orto Christo, & de sepulchro egresso, claritate maxima & pulchritudine, cum iam crucis eclipsis cessasset, & obscuræ vestes mortis essent expulsæ, sepulchrique & feralis amictus, claritas eius virgini est patefacta, quā alijs prius

sicut

sicut excelso mõti. ¶ Præterea in particulari apparuit Petro priusquam alijs Apostolis & discipulis, eũ plu ris, quam alios faciens: quia erat prælatus & ecclesiæ pastor: in quo docuit nos quantum prælatos venerari debeamus, & plusquam alios, & sic Angelus eum demonstrauit. & in particulari nominauit, cum mulieribus loquens, & eum pluris fecit, cum dixit. Ite & dicite discipulis eius & Petro. Secũdo nominauit Angelus in particulari Petrum, & cum Christus magni ficauit ei apparens tantum, & prius, vt experiri possis quot Deus beneficijs solatijsque & fauoribus afficiat peccatores qui ad eum conuertuntur & pœnitentiam agũt. Ter negauit Christum Petrus & post peccatũ fleuit: Deo autem & vniuersæ curiæ cœlesti peccatoris pœnitentia tantum placet vt maius gaudium in ea fiat pro peccatore pœnitentiam agente quã pro nonaginta nouem iustis qui nõ indigent pœnitentia. Hæc omnia stimuli sunt vt ad Deum conuertaris & pœnitentiam agas tu qui tot abhinc diebus in peccato moraris manu Dei destitutus: sed quia de his satis in superoribus diximus: nunc historiã prosequamur. *Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via & quomodo cognouerunt eum in fractione panis.* Lætantes erant Apostoli confitentes quomodo apparuit Simoni, & tunc ingredientes hi duo discipuli & narrantes quomodo Christus eis apparuerat duplicatũ est gaudiũ. Super tristitiã duplicẽ, quã habuerant de morte & de passione Christi nũc, cõsolatur eos addẽs lętitiã super lætitiam. Vnde egregius Psaltes, Secundum multitudinem dolorum meorum, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. ¶ Aduerte autem quod quanuis Christus appareat omnibus discipulis simul vespere in cœnaculo Hierosolymis à mane tamen semper misit ad eos suæ resurrectionis nuncios, qui quidem eos solarentur & lætificarent vt hoc bono nuntio manerent. Misit ergo mane ad mulieres, postea ad diuũ Petrum, deinde ad hos discipulos & tandem venit ipsemet. Eodem modo Christus facit: nobiscũ qui in vesperum præmium ipsum differt, mortis scilicet tẽpus; quo omnes iusti eum glorificatum intuentur atque beatum: interea tamen eos detinet varijs solatijs spiritualibus: quibus adiuti & roborati labores huius vitæ præsentis ferre valent. Ne existimes tu bonos quantumuis sint in hoc seculo abiecti & persequuti, non visitari à Deo, & interius consolari. Miratur quidem Deus in præmio reddẽdo, intereà tamen multis fruuntur bonis, quæ si peccatores nossent, æquo animo contemnerent omnes voluptates: & delicias, quibus sunt dediti. Et ne forsan putes iustos destitutos esse, vnum eorum audi dicentem. Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi: qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: vt possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt per exhortationem, qua exhortamur & ipsi à Deo: quoniam sicut abundant Christi passiones in nobis, ità & per Christum abundat consolatio nostra. Sic Deus in hac vita & si suis labores inferat, suam gloriosam visionem differens: detinet tamen eos varijs spiritualibus solatijs. Sic se habuit cum iustis & sanctis, qui erãt in Hierusalem: quibus & si defert suam visionẽ in vesperum vt eorum desideria magis accẽdat, non tamen deserit eos nec obliuiscitur: siquidẽ inquit hic euãgelista, quod accesserunt isti duo discipuli, & narrauerunt

Leg. Greg. de cura pasto. admoni. 5. prope fine.
Mar. 16.
Luc. 15.
Cap. 15.
Psal. 93.
2. Cor. 1.

Apostolis, & qui cum eis erant, quæ gesta erant in via & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. Verùm ne in tuis tribulationibus & aduersitatib⁹ desperes, sed potius in Deo confidas, qui licet moratur, veniet tamen: ideo audi quod sequitur. *Dum autem hæc loquuntur stetit Iesus, in medio eorum, & dixit pax vobis.* In primis nemini dubium sit, quod hæc apparitio fuerit eadem quam Ioannes scribit, dicens. Cum sero esset die illo vna sabatorum, &c. In die enim resurrectionis sero cum essent congregatis omnibus ianuis clausis, stetit Iesus in medio discipulorum suorũ & dixit eis. Pax vobis. Hanc apparitionem scribunt Ioannes & noster Lucas in præsentiarum. Non desunt aliqui moderni, qui dicunt quod etiam scripsit hanc apparitionem Marcus cum dixit. Recumbentibus vndecim discipulis apparuit illis Iesus, & exprobrauit incredulitatem eorum, &c. Et reuera fallũtur isti, quia in hac apparitione non fuerunt, nisi decem Apostoli: quia Ioannes ait quod Thomas non erat cũ eis quando venit Iesus: & Marcus dicit quod recumbebant vndecim: ergo alia & alia est apparitio. Quapropter crediderim quod illa apparitio Marci fuit in die ascensionis domini in cœnaculo in Hierusalem in meridie recumbentibus vndecim, quos eduxit in Bethaniam ad montem Oliueti, & ibi apparens secũda vice assumptus est in cœlum. Lucas igitur & Ioannes tantum scribunt hanc apparitionem ad decẽ Apostolos, & ad alios Christi discipulos. In hac apparitione insufflauit in eis & dedit eis Spiritum sanctum, potestatemque contulit absoluendi & confessiones audiendi, vt Ioannes inquit. Et in hac eadem apparitione comedit partem piscis assi, & acta sunt, quæ hic dicit noster Lucas. ¶ Sed dubiũ hic oriri videtur. Quomodo dicit Ioannes quod non erant nisi decem Apostoli, quia dicit quod Thomas nõ erat cum eis, & Lucas dicit hic quod inuenerunt vndecim cõgregatos, & quod erant vndecim Apostoli? Dicendum quod quando venerunt isti duo discipuli, qui fuerant in Emaus, erant vndecim Apostoli congregati: sed Thomas incredulus verbis discipulorum, qui venerãt de Emaus, & eorum qui enarrabant quomodo apparuit Petro: exijt foras cum hæc narrabantur: & cum esset absens, tunc venit Christus, & apparuit decem Apostolis, & alijs qui erant cum illis, & tunc Thomas nõ erat cum eis quando venit Iesus: & cum venisset Ioãnes & Lucas dicunt. quod stetit in medio eorum. Sic dixit olim dominus Mosi. Vt scias quia ego sum dñs in medio terræ. Metaphora sumpta est à regibus & principibus, qui sunt in medijs prouinciarũ, vt gubernent, &c. Ad similitudinem humani cordis quod in medio corporis humani constitutum esse videtur: vt ex eo veluti ex fonte spiritus vitalis quo totum viuificatur corpus commodius in omnia membra diffundi possit. Sic prælatus in medio subditorum debet esse non solum corpore sed animo: ità vt non partialis nec acceptor personarũ sit, sed potius in medio constituatur sicut libræ examen, ne in vnam partem magis quam in aliam propendeat seu odio siue amore affectus. Christus enim in medio est quod virtus est, fugiens semper ab extremis, in quibus vitia consistunt. Colũna in medio domus sustinet eius pondus: sin autem in alteram partem declinat, ruit totum ædificium. Sol est in medio astrorum errantium, & centrum in

Ioan. 20.
Mar. 16.
Exo. 8.

trum in medio sphæræ. Ideo Arist. in quarto libro Politicorum, ait, quod quanto magis aliquid accedit ad medium, tanto melius est. Ideo Christus nunc in medio discipulorum stetit. Sic etiam cum duodecim esset annorum stetit in medio doctorum in templo: de quo iam vidimus in superioribus. Dixit autem eis. *Pax vobis.* Primum verbum, quo Christus Apostolos salutat est, pax vobis merito quidem quoniam victoriæ fructus & meta, pax est: siquidem ergo Christus victor euaserat, eripueratq; nos dæmonio & morti, æquum erat pax publico præconio denunciaretur cum iam bellum esset finitum & omnes inimici deiecti & victi victoriaque consequuta. Quod vt intelligas te prius nosse oportet, quod ex primi parentis peccato totum est ortum damnum mundo. Si Adam in innocentia perseuerasset, multis essemus liberi malis: ipso autem cadente, incidimus & nos in manus duorum fortium inimicorũ, dæmonis scilicet & mortis. Tetendit manum primus parens fructu vetito vesci cupidus. Sed anima eius fuit imperatrix. Corpus quidẽ comedit, sed anima, sic fieri voluit: propter quod vterque fuit punitus, anima succumbens dæmoni, corpus vero captiuum & subiectũ manẽs morti. Paulus. Per vnum hominem peccatum, & per peccatum mors. Et iterum. Regnauit mors ab Adam vsque ad Mosem, sed per tyrannidem, & non ex lege & imperio: quãuis bene ex eius permissione. Et ideo dicitur. Deus mortem nõ fecit, nec lætatur in perditione morientium. Sed impij suis manibus illam quæsierunt. Regnabat etiam tanquam vice regis mortis, constitutus Lucifer. Dæmonium enim & mors sicuti duo potentes inimici tyrannide genus humanum subiectum tenebant. Quantumuis quidem quis sanctus & bonus esset corpus eius moriebatur absque resurrectione & vita, & anima illius ad abyssum descendebat, quare in gloriam intrare non poterat. Nullæ humanæ vires hos duos deuincere poterant: descendit autem filius Dei de cœlo in terram eos victurus: nosque in priscam libertatem redigere, à dæmonij tyrannide eripiens, à mortisque seruitute educẽs. Vnde beatus Ioannes. Ad hoc venit filius Dei vt dissoluat opera diaboli. Decreuit prius Christus dominus dæmonem destruere tanquam nostri damni autorem & fortiorem inimicum. Dæmonium enim in terrestri paradiso peccatũ persuadere cœpit, ex quo orta est mors: quæ culpa nõ fuit, sed potius illius pœna. Quare Christus in certamen prouocat dæmonem. Et sicut prouocans solet campum eligere, prouocatus autẽ arma: sic Christus hic campum eligit, montis scilicet Caluariæ locum, dæmon autem arma: crucem videlicet, his vtique armis primum hominem superarat. Sed tamen illi non ex sententia euenit quia qui in ligno vincebat in ligno fuit victus per Christum dominum nostrum. Sicuti Aman, qui fuit suspensus in furca, quam Mardochæo parauerat. Dæmon crucem parauit, qui tamen posteà crucis virtutem sentiens, illa arma cœpisse pœnitẽs, ea mutare cupiuit, propter quod in ore Pharisæorum residens dixit. Descende nunc de cruce: & in hoc bello alia arma sumam. Sed noluit Christus redemptor noster: nam erat celebrior victoria armis, in quibus eius inimicus strenuus erat vincere: ideo in cruce fuit victus, & moriens Christus victor euasit. Ideo Paulus. Vt per mortem destrueret, eum, qui habebat mortis imperium. Vnde idem dominus morti appropinquans dixit. Nũc princeps huius mũdi eijcietur foras. Et iterum. Venit princeps huius mũdi, & in me non habet quicquam. Sed mortuo Christo & apparente gloria diuinitatis eius, fugit Lucifer in infernum, quem Christus insequens, properat. Et sicut fortis dux descendit ad dirumpendum infernum eumque spoliandum, secundum illud Apostoli, Spolians principatus & potestates confidenter. Descẽdit Christus ad inferos, & omnes diuitias & supellectilia arripit, captiuans & vinciens dæmonum principem igneis catenis, vt dicitur in Apocalypsi. Aprehendit draconem serpẽtem antiquum, qui est diabolus & Satanas, & alligauit eum, & misit eum in Abyssum. Ingreditur Christus gloria indutus tristem illum ac tenebrosum regnum, quod mirantes lucis inimici dicebant. Quis est iste tam splendidus facie, rutilans veste coruscans. Nunquam tale lumen nostra viderũt Tartara, &c. Vide diuum Augustinum egregiè hæc disserentem in sermonibus de tempore, sermone cuius titulus est, de descensu Christi ad inferos. Terra est obscura: & resplendet infernus? Sol & luna eclipsantur: & infernus lucet? Quid hoc? Si Deus est, quid illi cum nostro inferno? Si homo, vnde nam illi tanta collata autoritas? Captiuos quidem soluit, &c. Exiuit pater Adam. Fœlix culpa, quæ tantum ac talem meruit habere redemptorem. Dauid, Dirupisti domine vincula mea. Et omnes dixerunt. In te sperauerunt patres nostri, in te sperauerunt & non sunt confusi. Parta iam victoria victo inimico, dirupto campo tollunt signa & vexilla victoris Christi ducis. Quapropter sacerdos sicut signifer Christi, die veneris sancto, die inquam huius gloriosi triumphi & victoriæ, in altũ crucem tollit, & inquit. Ecce lignum crucis. Ecce signum nostri fortissimi ducis Christi redemptoris: qui sua morte destruxit eum, qui mortis habebat imperium. ¶ Obserua autem in hac prima victoria, quod etsi Christus dominus moritur, non tamen vincitur, quod aliter in mundo contingit, in quo qui perit vincitur. Christus autem moriens, fuit victor, minimè autem victus. Maiorem quam adeptus est Sanson, victoriam fuit adeptus morte sua: nam de eo ait scriptura quod plures occidit moriens, quam occiderat viuens. Moritur Sanson, qui nihilominus ab inimicis victoriam extorquet. Sic etiam de Eleazaro scribitur Machabæorum primo, magnam victoriam fuisse cõsequutum in elephantis interemptione, in qua etiam ipse cum esset victor interijt. Similis est hæc victoria illi, quam narrat Plinius, quæ agitur inter draconem & elephãtem. Draco enim natura calidissimus ac siccus est, quare sitit maxime: cuius contrarium in elephante inuenitur, habet enim sanguinem frigidissimum: quod cum draconem naturali instinctu nõ lateat, non ab re esse quærere ipsum elephantem ducit, quem cum ad arborem astantem inueniat, inuadit ipsum vt omnium venarum sanguinem sugat & sitim extinguat. Elephas autem sine viribus ac morti propinquus ne victus succumbat, sui ruinam patitur & super draconẽ cadere permittit vt eius corporis onere draco ipse oppressus eum interficiat, & tandem victoriam consequatur. In sacris literis dæmon draconi comparatur: & sic loquebatur de ipso Dauid quando dixit. Draco iste quem formasti ad illudendũ ei.

Diuus

Margin notes: Gen. 3. — Rom. 5. — Sap. 1. — 1. Ioan. 3. — Hester. 7. — Mat. 27. — Hebr. 2. — Ioan. 12. — Ioan. 14. — Colo. 2. — Apoc. 20. — Aug. to. 10. ser. 137. — Psal. 115. — Psal. 21. — Hebr. 2. — Iudi. 16. — 1. Mac. 6. — Phi. lib. 8. cap. 11. — Psal. 103.

Diuus etiam Augustinus de dæmone intelligit illud quod dixit Dauid in alio Psalmo. Conculcabis leonem, & draconem. Tāta est eius sitis, vt de eo loquēs Iob dixerit. Ecce absorbebit fluuium & non mirabitur: & spem habet vt Iordanis influat in os eius. Gentilium flumen per fauces eius fluit, quod non miratur aliud etiam maximum Saracenorum fluit, & parui facit. Est autē eius sitis tanta vt desideret baptizatorū flumē per eius fauces fluere. Vide beatum Gregorium in Moralibus hæc explanantem. Draco iste sitibundus Christi sanguinem ad crucis arborem stantis sugit, manus, pedes, & latus, eum exanguem dimittere cupiens. Christus autem caput inclinans emisit spiritum, & moriens draconem interficit, & tandem perfectam ab eo victoriam consequitur, & sicut victor castra eius diripit. ¶ Secunda autem victoria est mortis quæ ad bellandum sepulturam eligit, & sic mors & vita in arenam descendunt: quod si corpus non resurgens in sepulchro manet, mors euadit victrix, & superata vita: exurgens autem vita vincit, mors autem victa iacet. Mors & vita duello conflixere mirando: rex mortuus, regnat viuus. In hoc duello inquit ecclesia, mors & vita in arenam descenderunt: sed tandem vicit vita, & gloriose exijt de sepulchro, de morte ipsa triumphans. Irrideamus ergo mortem, & cum Apostolo dicamus. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? Absorpta est mors in victoria. Surgens Christus in vita immortali triumphauit de morte: & obtinuit victoriam de illa & sic absorpta est mors. Quid ergo ò mors actum est de tuis triumphis, & victorijs? Tu quæ tam superba incedere solebas, cui totus obtēperabat mundus: quia modo vinceris? Olim antequā dominus mortem vinceret eam fuerat minatus dicēs. O mors ero mors tua ero morsus tuus, o inferne. Acsi de putrido pomo, cuius aliqua pars est sana, bucellam educeres morsu, parte putrida relicta: sic morsu infernum petijt, bonum & sanum, societatem videlicet illam iustorū educēs, condemnatos autem relinquens. Egreditur ergo de sepulchro gloriosus & triumphans his duabus & insignibus victorijs de inimicis triumphans: secundum illud Apostoli. Palam triumphans eos in semetipso. Et ideo Angeli maximo cum gaudio & lætitia illum ex arena deducunt. Quando duo ad singulare certamen vocantur & in arenam descendunt, mos est amicis ad certamen congredientium eos ad statutum locum musicæ instrumentis ferre: tubis scilicet tympanis, & alijs. Si igitur cum quis in arenam descendit in eam amici deducunt quantumuis de eius victoria dubitent nihilominus illum illuc deferunt maxima cum musica & lætitia. Si euadit victor: nonne maiori triumpho & exultatione in propriam domū deducent? Clarum enim est quod sic. Hoc idem contigit quando Christus die natiuitatis in huius mundi arenam descendit ad certandum cum dęmonio (nam etsi in caluario mōte vltimum certamen initum est, tamen in vitæ discursu semper adinuicem singularia sunt inita certamina) tunc inquam Angeli in eum locum eum deduxerunt maxima cum lætitia & harmonia canentes, gloria in excelsis Deo. Si ergo tunc quādo veniebat passurus tot labores, passionem, & tandē mortem, tanta lætitia eum tulerunt: maiori certè iubilo & lætitia in eius resurrectione illum prosequerentur, siquidem victor & incolumis euadebat, omnibus suis inimicis superatis, quando iam non passurus sed regnaturus venit? Christus resurgens ex mortuis iam non moritur: mors illi vltra non dominabitur. In natiuitate multi Angeli eum adorauerunt, sed in sacratissima eius resurrectione non fuit Angelus qui ei nō cultum deferret. Ideo Paulus dixit. Et cum iterū introducit primogenitum in orbem terræ dicit. Adorent eum omnes Angeli eius. Hoc de natiuitate intelligi non potest: sed de resurrectione: quia inquit, Et cum iterum. Prima enim vice ingressus est die natiuitatis in orbem terrę: sed cum iterum, hoc est, secunda vice introducit primogenitum in orbem terræ, in sua resurrectione dicit. Adorēt eum omnes Angeli eius. Non poterit humana vlla lingua referre quanto gaudio, & lætitia victorem principem sui equites, nobiles, & amici ab arena eduxerunt. Innumera musicæ instrumenta sonuerunt in illo sancto sepulchro, canētia alleluia: omnes millies benedixerunt ei infinitas gratias habentes & agentes. Tātum enim ei exhibuerunt honorem & iubilationem, vt terra tremere fuerit coacta. Ecce terræmotus factus est magnus. Etenim (vt ait Psalmista) terra tremuit & quieuit, dum resurgeret in iudicio Deus, Terra quidem suo modo & vt ei possibile fuit saltauit coram Deo suo: & incredibili gaudio & lætitia celebrauit hanc triumphantem & gloriosam resurrectionē. ¶ Modo supersunt duo. Primum quod dux victor suos ad signum recipiat: quapropter occurrit prius vbi fidei signum manserat & apparet prius virgini ipsi. Et quia bonus dux tenetur spolia impartiri secundum cuiusque meritū: ideo statim apparuit Magdalenæ: quia plus fleuit & magis in sepulchro perseuerauit. Posteà autem Petro, & eūtibus in Emaus: & cæteris alijs. Secūdum: parta victoria præconio denuncietur pax, bonum enim bellum lętam pacem adducere solet & bellum contra pacem impedientes iniri consueuit. Ideo Christus quod eis prius dicit est, pax vobis. Bis inquit Ioannes dixit eis pax vobis. Et dixit eis iterum, pax vobis. Et Esaias bis dicit pacem cum ait. Vetus error, seruabis pacē pacē. Pax vobis primo, quia vici diabolum: pax vobis secundo, quia vici mortem, Pax vobis in anima & pax vobis in corpore: quia duplicem pacem nunc nūcio mundo, quia duplex bellum gessi & vici. Pacē meam do vobis, pacem relinquo vobis. Hanc vobis cōmendo, hanc vobis trado: huius vos hæredes relinquo in meo testamento: hæc est dilecta mihi sponsa, magni facite eam, siquidem sanguine, propria & vita emi: & vt vobis eā conferrē & mundo mortem crucis sum passus. Vide ergo tu peccator quanti Christus emit pacem, tu autem eam transgrederis destruis, quia superbus & rixosus es, & linguæ iniquæ. Hæc pax, est quā Christus lucratus est effundens proprium sanguinē lanceæ cuspide, quam tantopere commendat, cuius etiam suos hæredes facit. Multi sunt pręsules, qui gloriantur, eo quod relinquunt suis diuitias, magnas domos, possessiones, agros, pecuniæ magnam quantitatem, sed Christus non hæc sed pacem reliquit suis. Potius deberent præsules gloriari pacē reliquisse quā hæc bona: quæ quidem sæpe ac sæpius ad nihil aliud conducunt quam ad lites excitandas: inter ipsos hæredes, Cum dominus diceret Mosi quod esset moriturus, dixit vir sanctus, Prouideat dominus Deus spiritum

Psal. 90. Iob. 40. Greg. lib. 33 mor. cap. 7. 1. Cor. 15. Osee. 13. Colo. 2. Luc. 2. 1. Cor. 15. Hebræ. 1. Mat. 28. Psal. 75. Ioan. 20. Esa. 26. Ioan. 14. Num. 27.

tum omnis carnis, hominem qui sit super multitudinem, &c. Non solicitatur pro vxore, pro filijs: sed de pastore digno, & de vtilitate animarum curat, & cũ maximum haberet principatum. Sed vltra Saluatorẽ

Iob. 17. audiamus. *Ego sum, nolite timere.* Quia vbi ipse est nihil est timendum. Vnde Iob. Pone me domine iuxta

Psal. 22. te: & cuiusuis manus pugnet contra me. Et Dauid. Si ambulauero in medio vmbræ mortis non timebo mala quoniam tu mecum es. Et Paulus hoc adiutus præ

Rom. 8. sidio dixit scribens Romanis. Quis separabit nos á charitate Christi? An angustia? an fames? an nuditas? an tribulatio? &c. Dominus etiam, vt timorem á discipulis expelleret atque pusillanimitatem cum misit

Mar. 10. illos ad prædicãdum dixit. Ecce ego mitto vos sicut oues inter lupos. In eo quod dixit, ego mitto vos, ostẽdit quod virtus illius, qui eos mittebat protegeret eos: quod diximus in vndecimo capite huius super hæc verba enarrauimus in superioribus. ¶ Porro vnũ hic aduertendum est, scilicet quod annuncians Christus resurrectionem suam prius expellit timorem á discipulis. Super omnia timent homines mortem, quia vltimum terribilium est mors: vbi autem resurrectio nũciatur, non est mors timenda: quia & granum moriẽs si cognosceret se in maiorem resurgere frugem nõ timeret mori cadens in terra. Nostra vero corpora se-

1. Cor. 15. minata in corruptionis ignobilitate, resurgent in incorruptionis gloria vt dicit Apostolus. Ideoque non

1. Thes. 4. est mors timenda sperantibus in resurrectionem. Vnde Paulus. Nolumus vos ignorare de dormientibus, vt non contristemini, sicuti & cæteri, qui spem nõ habent. Si enim credimus quod Iesus mortuus est & re-

Psal. 77. surrexit, ita & eos, &c. In Psalmo quoque habetur. Deduxit eos in spe, & non timuerunt. Sequitur. *Conturbati vero & conterriti, existimabant se spiritum videre.* Possunt enim fieri apparitiones spirituũ huma-

Aug. l. de cura pro mortuis agenda c. 11. & lib. de spiritu & anima. c. 29 & li. 12. de Gen. ad lite. cap. 13. norum è corporibus defunctorum Dei permissione, vt videre est apud Augustinum. Verum sicut naturale est fragilitati humanæ defunctorum apparitionẽ horrere & insolitas expauescere visiones: & timebãt quod eos illuderet spiritus aliquis nequam. Et causa maioris admirationis erat, quia ianuis clausis ingressus sit ad eos: & ipsi intelligere non poterant quomodo verum & palpabile corpus per clausas ianuas ingredi potuerit. Sed mirum videtur quomodo, cum paulo ante dixissent quod surrexit dominus verè, nunc non credebantur. Dico quod Petrus & Iacobus cui iam apparuerat & duo discipuli, qui erant ad Emaus de resurrectione Christi non dubitabant: quanuis virtutem & dotes corporis glorificati nondum cognoscerent. Sed non est passus Christus animos suorum discipulorum longius hæsitare aut timere. Vnde sequitur. *Et dixit eis. Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra?* Sed quæ cogitationes ascẽdebant? Primo manebat apud corda discipulorũ implacabile cum Iudæis bellũ: & timebant ne qua fraude deciperentur. Secundo collidebat eos fidei perfidiæque conflictus: quia non sic terram sicut eorum corda turba passionis concusserat. Tertio inter spem metumque erant constituti, cũ de resurrectione Christi hæsitarent: & nunc miracula eius, nunc carnis infirma, reuoluebant, nunc eorum spiritus tollebatur in cœlum, nunc collidebatur in terra: vt procella in intimis eorum sæuiente nullum quietis portũ inueni

rent. Quod vidẽs qui procellis imperat dixit. Vtquid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra? Ego sum nolite timere. Ego sum qui mortem fugaui, & cui tremunt inferna. Nolite timere. ¶ Expende quod sunt cogitationes, quæ ascẽdunt, & aliæ quæ descendunt ad cor. Cogitationes quæ descendunt & de alto decidunt, hæ cor nostrum nõ turbãt. Nam de Deo cogitationes & cœlestes non solum non conturbant animam nostram sed potius quietant & consolantur. Cogitationes autem, quæ ascendunt & consurgunt ab amore mundi & carnis, hæ quidem animam nostram turbant quemadmodum discipulorũ corda turbabant. Ideo Christus postquam dixit, quid turbati estis, statim dixit, & cogitationes ascendunt in corda vestra. Acsi diceret. Vestræ turbationis causa est, quod cogitationes in corda vestra ascendunt. Sic de aqua dicimus quod turbatur quando terra & limus, quæ sedem in profundo eius habent in superficiem surgunt. Quod si quiescere sinas, vt sordes in profundum labatur, desuper aqua clara & mũda redditur. Quare tu odio & ira concitaris, turbatus, & inquietus incedis? quia iniurias quas tenebaris obliuioni tradere & pedibus succumberent cogere, ob oculos ponis, & memoriæ obijcis: propter quod inquietus & turbatus incedis. Quare tã solicite honores, diuitias, & mundum quæris? Quia amorem proprium, qui subtus te esse deberet, iuxta oculos ponis. Amor mundi & carnis, quem despicere deberes, in altum conscendit: ideo turbaris. Si cœlestes cogitationes ad te descẽderent, & intuereris quæ pro te Christus passus est, & bonum maximum, quo te inimici tui prosequũtur quidque pro tuis peccatis merearis: proculdubio non conturbareris, sed potius quiesceres & plenus solatio viueres. Aqua quieta non est turbida. Anima quiescẽ

do & sedendo fit sapiens. Beata Maria Magdalena se Luc. 10.

dens ad pedes Christi audiebat verba illi. & in cor eius descẽdebant cœlestes cogitationes ideo erat quieta: Martha autem, quæ solicita erat & satagebat circa frequens ministerum, turbabatur erga plurima. Curę & solicitudines variæ huius seculi cor ipsum conturbant: cœlestes autem cogitationes minimè. Apostoli

enim sedentes erant quando super eos venit Spiritus Act. 2.

sanctus in linguis igneis. Sic dominus apparuit Abrahæ sedenti in ostio tabernaculi sui. Esto ergo vt aqua quieta, quæ non conturbatur. ¶ Obserua etiam quod quanuis res diuinæ & cœlestes cor nostrum non turbent, sed potius quiescere faciant: quando tamen intellectus noster, curiose altiora se quærẽs considerare quærit, ratione naturali volens nostræ fidei mysteria penetrare & comprehẽdere, turbatur, & perditur. Hac ratione turbantur discipuli, qui suis humanis intellectibus articulum resurrectionis metiri tentant cum opus Dei sit & infinita eius potentia. Ioannes

in Apocalypsi inquit quod fuit ei Christus ostensus Apoc. 1.

in visione quadã, cuius facies lucebat sicut sol in sua vi & fortitudine, quam cum vidisset, cecidit in terrã quasi mortuus. Excellens enim sensibile corrumpit sensum: quod experientia compertum est: nam si sonitus aliquis fortiter impellatur solet audientem surdum reddere, organum auditus corrumpens. Et si attentè solem ipsum intuemur excæcabit nos, sensum visus corrumpens, quia in se clarissimus est. Eodẽ modo in spiritualibus sunt aliquę reuelationes & altę

cognitio

cognitiones Dei ab ipſo infuſæ in ſuorum ſanctorum animas, quæ quantum in ſe conantur noſtrum intellectum corrumpere: ſed cum ipſe incorruptibilis ſit ſemianimem reddunt ipſumque deijciunt cogentes eum à ſua operatione ceſſare. Ideo Ioannes videns faciem lucentem ſicut Sol, in terram ſemianimis occidit. Quoniam etiam ad res minimas contemplandas Dei, quæ in pedibus figurantur: vires deſunt fragilitati humanæ. Et ſic ſicut ſolis intruitu oculi noſtri turbantur, ſic etiam volentes dum à patria cœleſti extorres ſumus res Dei ſolicite contemplari, in intellectu turbamur, quoniam ſolo viſu corporali & terrena cogitatione, Dei myſteria conſequi & tranſcendere volumus. Præcepit Deus Moſi vt faceret ei altare lapideum & dixit. Nō leuabis cultrum tuum ſuper eo. Exo.20. Non permittit Deus cultrum ſuper altari ſuo aſcēdere: quia non vult fidei myſteria & arcana Dei ſcrutari noſtri ingenij acucie. Sic Apoſtoli turbabantur in Chriſti præſentia, ſicut coram ſole cœleſti & diuino, cum adhuc eſſent terreni: & cogitationes humanæ & terrenę aſcenderent in corda eorum. Sed Chriſtus, vt has turbationes expelleret, dixit eis. *Videte manus meas: & pedes meos, quia ego ipſe ſum.* Retinuit cicatrices, vt reſurrectionem probaret. Et vt diuus Chryſoſtomus ait, vt in die iudicij proferunt cōtra Iudęos teſtimonium paſsionis. Chryſ. hom. 49. in imperfe. Matt. Hoc totum facit Chriſtus vt eum diſcipuli cognoſcant & in eius reſurrectionem credant. Dixit eis pax vobis: & quoniam operibus non verbis dignoſcitur homo, ideo oſtendit eis manus. Mundus plenus eſt verbis, & fallax & mendax operibus. Quamplurimos tecum bona verba loquentes videbis, & dicentes, pax vobis, pax vobis: quibus tamen ſi indigeas nec aſſem dabunt. Multi paſchatis tempore bonum illud tibi nūciant & dulciter canūt, qui tuis commodis inſeruituros ſe tibi offerunt: cùm tamen opus ſunt, eorum nemo apparet. Bonus amicus eſt Chriſtus qui operibus & verbis abundat. Bonis verbis, in hoc quod dicit pax vobis: bonis operibus in hoc quod oſtēdit manus cruci affixas propter eos. Sic nos deberemus habere erga Chriſtum: eique tales eſſe amici, vt non ſolum verbis ſed etiam operibus contenti eſſemus. Mat.7. Multi dicēt mihi in illa die domine, domine: nonne in nomine tuo prophetauimus &c. Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatē, dicente. Videte manus. ¶ Tu ergo peccator manus Chriſti intuere & ad eas conuerte oculos: quod ſi feceris, duo in eis inuenies. Primum quidem perforatas eſſe, in quo eius maxima bonitas & magnificentia oſtenditur. De homine liberali & magnifico ſermone vernaculo dicere ſolemus (es vn manirroto). Luc.23. Huiuſmodi enim Chriſtus eſt, adeo vt latronem dicentem domine memento mei ideo ſtatim regno donauit: Mat.10. pro potu enim aquæ frigidæ quam in nomine eius des, gloriā tibi concedet. In manibus ergo Chriſti liberalitatem eius cognoſces, & amorem maximū ſiquidē tanto te eſt amore proſequutus, vt ſanguinē proprium pro te effuderit, & voluerit manus eius ſacratiſsimas duris clauis fuiſſe affixas. Tantum quidem te dilexit vt per quendam prophetam dixerit. Eſa.49. In manibus meis ſcripſi te. Hoc conducet maximè ne vnquam, quātumuis peccator ſis, deſperes: ſed potius in eius infinita bonitate & miſericordia confidas vt qui gloriam latroni conceſsit, concedet & tibi, ſi ad eum vere conuertaris. ¶ Sed quoniam multi ſunt, qui Dei miſericordia abutuntur & anſam accipiunt, vt peiores efficiantur & peccata multiplicent, dicentes Deum eſſe miſericordem & in omnibus parcere, eius iuſtitiæ obliti: audi ſecundum quod in manibus Chriſti inuenitur, eſſe ſcilicet ſanguine perfuſas ſicut manus carnificis. Pharaonem interroga quid illi cōtigerit: inuenies enim in ſacris literis, Iſraelitas vidiſſe AEgyptos mortuos & manum magnam, quam exercuerat ſuper eos. Exo.14. Si miſericordiam eius contemplaris, contemplare etiam iuſtitiam: quoniam vtrunque in manibus Chriſti inuenies, tui amore eſſe perforatas, apertas, vt gloriā tibi donet, ſanguine autē perfuſas, vt vitam tibi auferat. Peccatoribus qui ad Deū cōuertuntur habet dominus manus apertas, vt eos recipiat, & beneficijs afficiat: duris autem & obſtinatis in malo habet manus ſanguinolentas, quia acerbe de illis ſupplicium ſumet. Debemus ergo eius miſericordiam conſiderare ad confidendum: iuſtitiam etiam, ne audeamus in peccato morari & detineri. Vis hanc manum ſanguinolentam & carnificem videre? Lege Danielem prophetam. Sedebat Balthaſar rex Babyloniæ ad menſam cum ſuis mulieribus vaſa templi Dei prophanans, Dan.5. cui ſubito digiti quaſi manus hominis ſcribentis apparuerunt, quod rex aſpiciēs facies eius commutata eſt & cogitationes eius conturbabant eū & compages renum eius ſoluebantur, & genua eius adſe inuicem collidebantur. Venit Daniel & ei ſcripturā expoſuit, hæc enim erat, Mane, thecel, phares. Hoc eſt, Mane, numerauit Deus regnum tuum, & cōpleuit illud: Thecel, appenſus es in ſtatera & inuētus es minus habens: Phares. diuiſum eſt regnum tuum: & datum eſt Medis & Perſis. Sic tu qui Dei & ſalutis tuæ animæ es oblitus conſidera quoniam ſic manus iuſtitiæ Dei veniet ſuper te quæ dinumerabit omnia peccata tua: melius enim te ipſo nouit numerum tuorum peccatorum, hoc enim eſt Mane. Thecel, quoniam appendet Deus eorum circunſtantias & qualitates in ſtatera & maximo rigore examinabuntur. Phares, diuiſum eſt regnum tuum: nam mors cras veniet & corpus diuidet ab anima: & animam ipſam præcipitem dabit in infernum, & corpus in ſepulturam vtinam Manus hæc iuſtitiæ Dei quotidie ob oculos eſſet poſita, vt Deum ipſum timere ſciremus, ne vnquā illum offendere auderemus. Sed ſunt multi qui ſolum intuentur qualiter Chriſtus gloriam in cruce latroni eſt pollicitus: non autem quomodo Pharaonem in infernum proiecit. Core etiam, Dathan, Abiron, Sennacherib, Oloferne, Goliam, & quam plurimos alios. Angelos etiam (vt inquit Petrus) miſit in Baratrum pœna æterna cruciandos, & Ozam quia arcam tetigit ſtatim interfecit, 2. Pet.2. Bethſamitarum etiam quia ad teſtamenti arcam oculos curioſitate cumpulſi conuerterunt, 2.Reg.6. quinquaginta millia hominum interemit: cū ſeptuaginta viris de electis. Hos & alios inſpicere debes, & videns hanc manum ſanguinolentam Dei illum timeas ne offendere in aliquo audeas. 1.Reg.6. Multi manus Chriſti amabiles conſiderant, minime autem iudices, quibus videtur quod ſicut latro in cruce hora mortis ſaluus factus eſt ſic ipſi eadem hora pœnitentiam agent. Propter hos enim vere dici poteſt, quod vnius latronis gratia cæteri hoſpitio priuantur, quare prouerbium hoc de latrone crucis verificari poteſt & intel-

& intelligi, quia propter istũ à cœlesti hospitio multi destituũtur: siquidem propter Dimas latronẽ, qui in patibulo crucis passus est cum Christo pœnitẽtiã in mortis horam differunt: & tunc cum pœnitentiæ locus non adsit cœlestem patriam amittunt. Has ergo manus videamus & audiamus Christum vltra dicentem discipulis. *Palpate & videte: quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et cum hoc dixisset ostendit eis manus & pedes.* Hoc quod euãgelista dicit quod reddidit se palpabilẽ dominus Apostolis, vt ad eum possent accedere & tangere, potius opere miraculoso quam naturali proprietate aliqua contigit: nam corpus dominicum quod iam incorruptibile & immortale erat, naturali ratione manibus eorum qui nondum erant incorruptibiles tangi nullo modo poterat. Modo tamen quodam ineffabili se palpabilem præbuit, vt Apostolos firmos in fide redderet: vt clarè & manifestè viderent & palparent verum corpus, & resurrectionem crederent. Vide ergo quot argumentis probat se verè resurrexisse. Primum ad cogitationes illorum respondet: hoc q sæpissime ante passionem suam fecerat. Secundo manus & pedes ostendit. Tertio totum corpus suũ palpandum exhibet. Sic vt ex voce eius, ex cogitatione eius, ex omni statura corporis agnosci potuerit.

¶ Sed quare tam multis argumentis probauit se vere suo corpore resurrexisse? Quia discipuli postea Christi resurrectionem erant prædicaturi: & ideo oportebat, vt firmiter crederent & hæc postea nunciarent. *Act. 10.* Vnde Petrus prædicans dixit, quod apparuit post resurrectionem suam non omnibus sed testibus præordinatis à Deo: nobis qui manducauimus & bibimus cũ eo postquã resurrexit à mortuis. Et Ioãnes etiam ait. *1. Ioan. 1.* Quod fuit ab initio, quod audiuimus & vidimus oculis nostris, quod prospeximus, & manus nostræ cõtrectauerũt, de verbo vitæ. ¶ Expẽde etiam Christi humilitatẽ & charitatẽ, qui cum rex esset gloriæ, tam humiliter se præbuit tractandum discipulis pauperculis: vt fidem resurrectionis ostẽderet, & ad credendum eos alliceret: Licet enim iam non erat mortalis nec passibilis, ascẽderat quidem ad altiorem statum & dignitatem: nam erat gloriosus & immortalis, nihilominus non obliuiscitur antiquæ humilitatis & solitę. Non sic multi faciunt qui cum se vident ad sidera ductos & in dignitatibus magistratibusque constitutos, quæ prius nouerant non agnoscũt: quia honores mutant mores, contemnunt etiam amicos cum domini efficiuntur. Non sic Ioseph, qui cum vidisset fratres ad se venientes humili & sordido habitu *Gen. 45.* & asinis, quibus triticum asportarent & ouium essent pastores, ipse autem AEgypti præfectus eos nouit, quibus & honorem detulit, maximique fecit. Sed historiam prosequamur. *Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio dixit.* *Ioan. 16.* Ioannes clarius dixit, gauisi sunt discipuli viso domino. Iam hic vides quam vere dixerit dominus. Tristitia implebit cor vestrum: iterum autem videbo vos & gaudebit cor vestrum. Tristitia fuerunt repleti in eius passione & in illo triduo; vnde dominus dixit discipulis euntibus in Emaus. Qui sunt hi sermones, quos confertis ad inuicem ambulantes, & estis tristes? At nunc iam gaudent in Christi præsentia: & omnes illæ lachrymæ absorptæ fuerunt in præsentia Christi. Vides etiam hic, quàm vere dictum sit de Deo. Post tempestatem tranquillum facis: & post fletum gaudium inducis. *Tob. 13* ¶ Sed mirabile est quod hic ait, quod non credentes discipuli gaudebant. Quomodo non credentes gaudebant? Sed simul stare poterat vt ad præsentiam domini gauisi sunt: nihilominus tamen non perfectè crediderint, sed timuerint ne fortasse dominus non esset qui appareret. Gaudij enim magnitudo causa fuit timendi. Sic nobis quotidie contingit, vt ad quod maximè gaudemus, & quod maxime optamus metuimus, ne aut non sit aut nõ eueniat, aut ne fallamur. Sed audiamus, iam nunc quid Christus dixerit discipulis gaudentibus in ipso. *Habetis hic aliquid quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & fauum mellis. Et cum manducasset coram eis sumens reliquias dedit eis.* Poterat indigne ferre, tarditatem eorum: sed vt matres solent fouere paruulos suos ita Christus infirmos discipulorum animos summa lenitate & ineffabili suauitate tractauit. O quanta est erga nos omnipotentis Dei charitas: vbi dominus maiestatis cum rudibus & pauperculis piscatoribus etiam post resurrectionem tam familiariter & suauiter conuersabatur, edens & bibens cum illis. ¶ Obseruandum autem quod hos discipulos, ad prædicandum mittit per totum vniuersum, & ad sustinendum labores & persequutiones: sed tamen prius vult dulciter cum eis comedere. Sic cum sciat labores vtilitatem hominibus afferre ostendit eis prius dulcia solatia, vt eis homines inuitet, & tandem fortiter tentationibus resistãt, sicuti iter acturi prius cibos parant, ne in viæ laboribus desint. Sic Christus fecit cum istis Apostolis & discipulis. Columbæ in terram longinquam mittendæ prius tritico melle misto cibantur, vt semper conentur ad locum, quo delicatius tractatas fuisse meminerunt redire. *Exo. 16.* Filij Israel prius cibati fuerunt manu cœlesti in deserto, & posteà dimicarunt cum gigantibus *Iosue. 9* terræ promissionis. Similiter fecit Christus cum istis comedens cum eis familiariter, & posteà misit illos, vt pugnarẽt aduersus totũ orbem. ¶ Porro comestio Christi fuit vera comestio & nõ ficta sicut comedebãt angeli, qui apparuerunt Abrahã, *Gen. 18.* & Raphael, qui sociauit Tobiam. *Tobi. 12.* Sed Christus non sicut illi Angeli sed verè comedit: quia dentibus attritus est cibus, & in stomacho receptus: & sic fuit vera comestio. Sed quantum ad diuisionem cibi & traiectionem in ventrem non inuenitur in Christo finis humanæ comestionis: quia virtute diuina quicquid erat ibi conuertebatur in aerem aut vaporem: sicut virtute solis aqua resoluitur in vaporem subtilem, & consumitur. Manducauit igitur Christus post Resurrectionem, non quasi cibo indigens (sed vt Chrysostomus ait) *Chrys. hom. 86. super Io.* vt eo modo naturam corporis resurgentis astrueret. Verum licet comestio non fuerit per se sufficiens argumentum ad probandum veritatem naturæ humanæ in ipso: tamen cum alijs argumentis visu, voce, & auditu, cũ scripturis sacris erat sufficiens argumẽtum ad probandum Christũ vere resurrexisse à mortuis. Sed ad contextum. *Et dixit ad eos. Hæc sunt verba, quæ loquutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum: quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Mosi, & prophetis, & Psalmis, de me.*

Reducit ad memoriam ea, quæ dixit ante mortem. Ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur ad illudendum, flagellandum, &c. Sicut omnia, quæ vobis prædixi de morte mea iam vidistis impleta: credite quod etiam vera dixi vobis, cum resurrectionem meam prædixi. Sicut in alijs verum inuenerunt magistrum: sic in hoc oportebat, vt illum crederent verum. Sed necesse fuit illa adimpleri necessitate conditionata non absoluta: hoc est, necessitate consequentiæ: non consequentis: seu in sensu composito, non autem diuiso: non necessitate coactionis liberi arbitrij, sed præordinationis diuini decreti. Cæterum in lege Mosi multa de Christo scripta sunt: vt quod Deus dixit Abraham Isaac & Iacob, in semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ. Et illud Deuteronomij. Prophetam suscitabit vobis dominus. In Psalmis etiam passim inuenies de Christo. Prophetauit nanque incarnationem, natiuitatem, aduentum regum, prædicationem, passionem, & crucem: denique resurrectionem, & in cœlos ascensionem, egregius Psaltes, vt in superioribus iam vidimus. Præterea in his verbis ostendit Christus vetus testamentum ad fidei nostræ firmitatem, & certitudinem esse necessarium, aduersus Valentinianos & Manichæos: qui vetus testamentum damnarunt. Quia Christus hic de veteri testamento loquitur quia nihil de nouo tunc erat scriptum. *Tunc aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas.* Hoc est intellectum eorum illuminauit. Hactenus manifestauerat se esse verum eundem hominem (scilicet Iesum) ab humanis, modo manifestat à diuinis, agendo & operando in eorum mentes: hoc enim diuinum est opus, aperire scilicet, mentes eorum vt intelligerent scripturas, & donare piscatoribus statim intelligentiam prophetarum. Obserua autem quod prophetæ bene intellexerunt suas scripturas & sciebant quod loquebantur: nam non fuerunt sicut Montanus somniauit qui (vt ait Hieronymus) dixit, quod prophetæ more pecudum loquebantur non intelligentes. Intelligebant vtique, nam alias prophetæ nō essent. Sic fuit propheta Ioseph, qui interpretauit somnium Pharaonis: & non Pharao qui vidit vaccas & spicas. Sic etiam non fuit propheta Nabuchodonosor, qui statuam vidit: bene autem Daniel qui interpretatus est euentum regni Chaldæorum, per statuam signatum. Atque ideo quanuis Caiphas prophetauit, tamen non fuit propheta: quia non intendit quid Spiritus sanctus per os eius voluerit insinuare. Cum tamen intelligerent scriptores sacræ scripturæ & voluminum sanctorum ea, quæ dicebant & scribebant: cur non loquuti sunt clarè: cur ita obscure loquuti sunt, vt necesse fuerit, vt Christus aperiret sensum, vt intelligerent Apostoli, scripturas? Scriptura sacra obscura est. Primo ne Iudæi sacros libros, qui tractabant de ruina Israelis, & de vocatione Gētium ex inuidia comburerent. Non enim sustinuissent tanta aduersus se testimonia. Hoc Esaias ex persona domini ad Iudæorum gentē ait. Neque credidisti, nec à principio aperui tibi aures tuas: noueram enim quod inobediens non pateres. Secundo obscuritatis alia ratio est, idioma videlicet, hebraicæ linguæ diuersum a græca & latina. Præterea ob incredulitatem etiam auditorum multa obscura dixerunt: quæ tamen paucioribus & sanctis viris reuelata sunt. Obscura sunt, quia hyperbolis frequenter vtuntur propter velocitatem sermonum suorum, & propter impetum spiritus qui inerat scriptoribus sanctis. Hoc de Paulo dixit Irenæus quod de omnibus scriptoribus sacrorum voluminum fas est dicere. Quinto obscuræ sunt scripturæ, quia pleraque figurate portenduntur, per ænigmata & allegorias & parabolas, aliter intelligenda quam sonare videātur. Nam terrā lacte & melle manantem legimus, & montes stillabāt dulcedinem: & de gentibus ait. Benedicent me bestiæ agri. Nam scripturæ proprius character est per translationem loqui. Sic Esaias, pro eo quod abiecit populus iste aquas Siloe, quæ vadunt cum silentio, idest, noluerunt decem tribus parere domui Dauid & assumpsit magis Rasim & filium Romeliæ. Propter hoc ecce dominus adducet super eos aquas fluminis fortes & multas, regem Assyriorum. Et de vocatione gentium loquens idem propheta ait. Gloria Libani ad te veniet, abies, & buxus, & pinus, &c. Sexto obscuræ sunt, quia solent superioris intellectus consequentiam non tenere, maximè prophetæ, qui (vt diuus Hieronymus adnotat) solent repente propositum mutare. Vnde Naum ait. Celebra Iuda festiuitates tuas, & redde vota tua: quia non adijciet vltra, vt pertranseat ad te Belial, &c. Et sermonem conuertens ait. Ascendit qui dispergat in facie tua, custodiens obsidionem. Et in Psalmo cum dixit propheta. Exultate Deo adiutori nostro iubilate Deo Iacob, subito persona mutatur. Nam in persona domini statim loquitur ad populum. In tribulatione inuocasti me & exaudiui te. Et multa alia sunt loca, in quibus propositum statim mutatur: quæ omnia breuitati consulentes dimittimus. Ex his & alijs causis scriptura sacra difficilis redditur: quam difficultatem submouit Christus ab Apostolis, vt sensus scripturæ sit illis clarus. Obscuræ aūt erāt scripturæ quod ipse Deus voluit significare cum veniens ad Mosem legem laturus montem Orebum nube densa cooperuit, & Salomonis templum obscura nebula impleuit: & arcam fœderis velo iussit cooperire. At Christus Dei filius splendor gloriæ & figura substantiæ eius ipsas diuinas litteras explanauit. Cum Elias ascendit in cœlum pallium suum discipulo suo Eliseo reliquit, quo profundas Iordanis aquas pertransiuit. Sic Christus ascēdens in cœlum cœlestem sapientiam dedit discipulis, qui possent sacrā scripturā intelligere eiusq; profundas aquas penetrare. Sequitur. *Et dixit eis. Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die.* Sæpe iam in multis locis diximus, quomodo oportebat Christum pati: & de hoc termino & vocabulo, necessarium. Nihilominus tamen expedit hic aliquid enarrare. Quapropter aduerte quod si necessarium hic, accipiatur secundum sui naturam ita vt impossibile sit aliter se habere, sic manifestum est quod non fuit necessarium Christum, pati nec ex parte Dei, nec ex parte hominis. Si vero necessarium accipiatur ex aliquo exteriori, ita vt faciat necessitatē coactionis, vt cum aliquis nō potest ire propter violentiam detinentis illum: non fuit hoc modo necessarium Christum pati, nec ex parte Dei, qui Christū definiuit pati, nec ex parte Christi, qui volūtarie passus est. Verū si necessariū accipiatur ex supposi-

Gen. 22. Gen. 26. & 28. Deut. 18. Hier. li. 1. cōmē. Esa. c. 1. Gen. 41. Dan. 2. Ioan. 11. Esa. 48. Ire. li. 3. aduer. Hæres. cap. 7. Exo. 13. Ioel. 3.

ſuppoſitione finis, itá vt finis nullo modo poſsit eſſe aut non poſsit conuenienter niſi tali fine præſuppoſito: iſto modo Chriſtum pati neceſſarium fuit neceſsitate finis: & ſic oportebat pati tam ex parte patris & filij, ſicuti noſtra. Hæc tria inſinuantur in hoc Lucæ contextu. Primo ex parte patris: quia ſic ſcriptum eſt vt promiſsis ſtaret ordinatis, inſtitutis, firmatis, iuratis, atque ſcriptis. Regum enim intereſt promiſſa adimplere, contrarium autem defectus maximus eſt. Deus promiſerat hoc in Pſalmis, in ſcripturis, & in prophetis quapropter ex parte patris neceſſe erat Chriſtum pati, quia ſic ſcriptum erat, Vnde Eccleſiaſticus ait Deo. Da mercedem ſuſtinentibus te: vt prophetæ tui fideles inueniantur. Ideo Chriſtus ſuperius dixit, filius hominis ſecundum quod definitum eſt vadit. ¶ Secundo ex parte filij, ideo ait conſequenter. Oportebat Chriſtum pati. Bonorum quidem filiorum intereſt maximè patrum promiſsis ſtare. Chriſtus autē itá hoc negotium ſuſcepit, vt nec vnus apex nec vnū iota præteriuit à lege, donec omnia fierent. Ideo ipſe Chriſtus, patri alloquit dicēs. Ego te clarificaui ſuper terram: hoc eſt, ego oſtendi pater te verbum tuum & promiſſum magnificere. Et etiam fuit neceſſe ex parte Chriſti: quia per humilitatem paſsionis meruit gloriam & exaltationem reſurrectionis. ¶ Tertio fuit neceſſe ex parte noſtra: quia per eius paſsionem liberati ſumus à diaboli ſeruitute vt ex Ioāne Saluator dixit. Oportebat exaltari filium hominis: vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Et hoc eſt quod ait conſequenter. *Et prædicari in nomine eius pænitentiam & remiſsionem peccatorum in omnes gentes.* Quare in nomine Chriſti? Quia hic ſolus eſt, qui pœnitentiam & pœnitentibus veniam promeruit. Nec ſolum prædicandum eſt vt homines pœnitētiam agant de malefactis ſuis: ſed etiam quod verè pœnitentes conſequuturi ſint per Chriſtum remiſsionē peccatorum. ¶ Verum hic aliqua obſeruanda ſunt primo quod Chriſti paſsio dat virtutem pœnitentiæ: & ideo prius dixit. Oportuit Chriſtum pati, & deinde eius virtutē oſtendit addens in remiſsionem peccatorum. Hæc enim Chriſti paſsionis vtilitas eſt, vt peccata remittātur, & hoc tripliciter. Primo per modū prouocātis ad charitatē, quia vt ait Apoſtolus. Cōmēdat Deus ſuā charitatē in nobis: quoniam cū inimici eſſemus Chriſtus pro nobis mortuus eſt: per charitatē autē conſequimur veniam peccatorum. Secundo paſsio Chriſti cauſat remiſsionē peccatorum per modum redemptionis: quia enim ipſe eſt caput noſtrum, per paſsionem ſuā quā ex charitate & obedientia ſuſtinuit liberauit nos tanquam membra ſua à peccatis per pretiū ſuæ paſsionis. Tertio per modum efficientiæ in quantum caro, ſecundū quam Chriſtus paſsionem ſuſtinuit eſt inſtrumētū deitatis: ex quo eius paſsiones & actiones operantur in virtute diuina ad expellēdū peccatum. ¶ Aduertendum ſecundo quod cum dicit, oportebat prædicari, preteritum oportebat non reſpicit prædicationem præteritam (cum de futuro ſit ſermo) ſed reſpicit diſpoſitionem prædicationis futuræ per Apoſtolos. Eſt enim ſenſus quod oportebat ſic: ideſt, talem diſpoſitionem & ordinem ac modum ad prædicandū efficere, qualis modus, qualis ordo, qualis diſpoſitio effecta eſt vt, ſcilicet, colligeret Ieſus diſcipulos teſtes miraculorum, vitæ, prædicationis, paſſionis, & reſurrectionis ſuæ. ¶ Tertio poſt Chriſti mortem dicit prædicandam eſſe pœnitentiam, vt intelligas quod oportet, vt pœnitentiam agas quanuis pro te ſit mortuus Chriſtus: vt effectum mortis eius ſcilicet gratiam & remiſsionem peccatorū conſequaris. Nemo in ſola Chriſti ſatisfactione ſecurus conſiſtat, vt impijſsime docent Lutherani: nam opus eſt vt tu labores, doleas, & pœnitentiam agas, vt gratiā & remiſsionem peccatorum conſequaris. Hæc enim iubet Chriſtus prædicari ad remiſsionem peccatorū, poſtquam ſanguinem ſuum fudit, & pro nobis ſatisfecit. ¶ Quarto prædicandum iubet in omnes gentes vt videas quantum ſint multiplicati fideles poſt Chriſti paſsionem & ex merito paſsionis ſuæ. Ipſe enim dixit. Niſi granum frumenti cadens in terram mortuū fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit, &c. Solus erat Chriſtus in cœlo, nullis animabus ſanctis ſociatus antequam moreretur: ſed poſtquam granum hoc frumenti mortuum eſt attulit multum fructum: quia cœlum rēpletū eſt ſanctis hominibus, Sic etiā ait ſcriptura, quod poſt mortem Ioſeph multiplicati ſunt filij Iſrael, & creuerunt nimis. Similiter pauci erant filij regni in vita Chriſti & pauci credentes: ſed poſtquam Chriſtus, qui vt alter Ioſeph fuit venditus à Iuda, & mortuus eſt, creuerunt filij Iſrael, hoc eſt Chriſticolæ: quia omnis orbis venit ad Chr̄m & in omnem terrā exiuit ſonus Apoſtolorum, & in fines orbis terræ verba eorum. ¶ Sed dubium hic maximum oriri videtur. An Apoſtoli prædicauerint euāgelium omnibus gentibus? Ad quod breuiter reſpondeo, quod ſic: nam hoc præceptum fuit perſonale & in ſua perſona dictum eſt Apoſtolis & diſcipulis Chriſti, & quicquid Chriſtus mandabat eſt poſsibile: & quanuis eſſet alias impoſsibile, per eius virtutem faceret illud poſsibile, & ſic impletum eſt ab ipſis Apoſtolis & diſcipulis. Et in hac apparitione, vt Marcus expreſsius fatetur, dixit Chriſtus Ite & prædicate euangelium omni creaturæ. Et actuum primo, habetur, quod in die aſcenſionis dixit. Et eritis mihi teſtes in Iudæa & in Hieruſalem: & vſque ad vltimū terræ. Ipſimet Chriſti diſcipuli qui fuerant eius teſtes, poſtquam induti ſunt virtute ex alto & acceperunt Spiritum ſanctum, qui fuerunt teſtes in Iudæa & in Samaria fuerunt etiam teſtes vſque ad vltimum terræ. Et Marcus clarè dixit quod profecti prædicauerunt vbique. Et Chriſtus in Matthæo dixit loquens de deſtructione Hieruſalem: Prædicabitur hoc euangelium in vniuerſo orbe, & tunc veniet conſummatio. Ergo ante excidium Hieroſolymitanum fuit prædicatum euangelium, in vniuerſo mundo, & Chryſoſtomus latè probat hoc ex illo, quod Paulus adducit, dicens, quod in omnem terram exiuit ſonus eorum & in fines, &c. Nam ſi vnus Paulus tanquam ſol ab oriente vſque in occidentem venit in Hiſpaniā, & tot prouincijs prædicauit vt videre eſt in actis Apoſtolorum quid alij facerent? Nec intelligas Apoſtolos in vita ſua omnibus prouincijs prædicaſſe: vrbibus, vicis, & oppidis ſed prædicaſſe ſaltim præcipuis prouincijs & ciuitatibus. Itaque etiam ſi diſcipuli Chr̄i prædicatione nō omnia loca tetigerūt, ſufficit quod prædicationis euangelij fama per omnes partes celebris fuit. Et ſic debes intelligere diuum Auguſtinum dicentem cum Eſichio ſcribit, quod erant in

Marginal notes: *Eccl.36.* *Luc.22.* *Mat.5.* *Ioan.17.* *Ioan.3.* *Rom.5.* *Ioan.12.* *Exo.1.* *Gen.37.* *Roma.10.* *Pſal.18.* *Act.2.* *Mar.16.* *Mat.14.* *Chryſ. hom. 1. ep. ad Rom & hom. 8. ſuper 2. Cor. cap.4.* *Aug. ep. ad*

Esichium & in lib. siue epi. de vnitate ecclesiæ cõtra Petiliani donatistæ epistolam. c. 14 in fine. & c. 15. & lib. 1. de ser. dñi in monte. c. 10. Orig. hom. 28. super Mat.

Africa gentes Barbaræ, ad quas non peruenit prædicatio euangelij: quia Barbari illi propter aliquam accidentalem separationem commercij ab alijs hominibus vel gentibus non audiant vocem Christianitatis & nesciant doctrinam Christi: & tamen in primis temporibus statim post Christi mortem prædicatum est ibi aliquid, vel in prouincijs finitimis, ita vt fama nominis christiani peruenerit ad eos. Et ita Augustinus & Origenes qui dicunt, per Apostolos non esse in totum orbem prædicatum euãgelium intelligendi sunt de prædicatione quantum ad totalem fructum: & q Christus hic dicit intelligitur de prædicatione facta & publicatione, etiam si nemo cõuerteretur. Si enim intelligatur hoc quantum ad fructum prædicationis qui est vt singulis gentibus fundetur ecclesia credentium in Christo hoc complebitur ante diem iudicij, vt Augustinus exponit: non tamen fuit completum ante euersionem Hierusalem. Sed si loquamur de fama prædicationis hoc ante euersionem Hierusalem fuit completum: in vita Apostolorum & discipulorũ Christi. Vnde beatus Hieronymus putat non mansisse aliquam gentẽ, quæ Christi nomen ignoret: & quã quam nõn habuit prædicatorem tamen ex vicinis gẽtibus opinionem fidei nõ potest ignorare. Verba sunt hæc diui Hieronymi. Et sic Augustinus & Origenes possunt cum alijs concordari. Sed satis sit de hac quęstione. Verum vbi incipienda esset hæc euangelij prędicatio in omnes gentes ostendit Christus dicens.

Hier. com. in Mat. cap. 24.

Incipientibus ab Hierosolyma. Siquidem remissionẽ peccatorum prædicabant, congruum erat, inciperẽt ab illa ciuitate, vbi patratum est maximum omnium scelus: vt videntes Gentiles hanc infinitam misericordiam qualis erat ignoscere huic ciuitati, sed quid dico ignoscere? imo quod voluit Christus prius euangelium ei denunciari, vbi fuit mortuus nefando scelere & non viso, vt videntes inquã Gẽtiles hoc Christo maxime afficerentur ne desperarent de misericordia ipsius, siquidem adeo bonus & misericors fuit: vt non solum parcere huic ciuitati Hierusalem voluerit, sed etiam eam omnibus alijs mũdi præferre. Quis ergo diffidet de misericordia Dei: quando tanta liberalitate veniam concedit proprij filij crucifixoribus? Secundo voluit, vt ab Hierosolymis inciperet prædicatio: vt ex Iudæorum credulitate, Gentiles animarẽtur ad amplexandam fidem christianam. Si enim in Christum credere non dubitarunt illi, à quibus in cruce suspensus est: quare non crederent in eum Gentiles qui tantum nefas contra Christum non perpetrarũt? Et si Iudæi homicidæ post tot flagitia simul atque resipuerunt, tantæ gratiæ facti sunt participes: qui non possunt Gentiles bonam spem concipere veniæ? Sed de his hactenus. *Vos autem estis testes horum: & ego mittam promissum patris mei in vos.* Apostoli erant testes vitæ, miraculorum, & prædicationis Christi, & debebant vniuerso orbi de his testimonium perhibere: sed quoniam testis firmus & constans in dictis esse debet, ideo postquam dixit eos futuros testes, adiecit missurum se Spiritum sanctum qui eos virtute & fortitudine maximè reficeret. Figulus postquam vasa in rota confecit sunt blanda mollia, atque debilia: quæ si tangas: comminuuntur statim. Si tamen in camino ignis reponas vt coquantur dura educit & fortia. Vasibus luteis sanctus Iob nos comparauit, cũ dixit. Memento domine, quod sicut lutum feceris me.

Iob. 10.

Erant Apostoli sicuti & nos vasa debilia & delicata: adeo vt eorum principem qui se vt fortiorem magnificabat quædam vicerit muliercula. Non eius collo gladium subdiderunt, non Gigantes & homines fortes obsiderunt armati. sed quædam mulier debilis sexu, ignobilis conditione & officio, erat enim ianuaria: fuit tanta Petri pusillanimitas, vt timore concussus magistrum negauerit, nec habuit vim nec pectus ad reddendum de illo testimonium. Sed tamen hæc lutea vasa igni immissa ex Spiritus sancti fornace euaserunt fortissima & validissima: sic vt diuus Petrus, qui ante mulierem verebatur non timuit magistratus posteà, pontifices & principes synagogæ, coram quibus maxima autoritate in concilio respondit dicens. Obedire oportet Deo magis quam hominibus. Hac ratione inter alias, spiritus venit super Apostolos in linguis igneis: quia sicut vasa lutea coquere volebat igne, vt de Christo testimonium redderẽt. ¶ Possent etiam dicere. Qui nam sumus nos, homines idiotæ illiteratique ad disputandum cum doctoribus & legis peritis & de Deo testimonium reddendum? Ad hoc respondet Christus se missurum Spiritum sanctũ, qui eos omnia doceat. Ideo in Ioanne habetur, quòd pro mittens spiritum paracletum, dixit. Ille vos docebit omnia. Et quia ignis illuminat, venit in linguis igneis, ad illuminandum eorum intellectus, conscientia, literis, & maxima sapientia. Futuri erant testes Apostoli, & testimonium de Christo reddituri coram potentatibus & terræ principibus: ad hoc autem indigebant robore ac fortitudine. Redditeri etiam erant testimonium coram sapientibus mundi & ad hoc indigebant etiam sapientia & peritia: & quoniam duo hæc Spiritus sanctus erat eis largiturus per donũ fortitudinis & sapientię, cũ dixit eos futuros testes, ideo adiecit Spiritum sanctum ad eos mittendum cuius aduentu erant futuri fortes & sapientes testes. ¶ Præterea ex hoc colligunt theologi autoritatem originis respectu Spiritus sancti in filio insinuari, dum dicit filius, ego mittam. Missio enim in diuinis importat processionem ab alio. Ideo solus pater nunquam missus dicitur, quia non procedit ab alio: filius autem dicitur missus a patre, quia ab ipso procedit. Paulus. Misit Deus filium suũ. Et Christus. Quẽ pater misit. Sed Spiritus sanctus à patre dicitur mitti & à filio. A patre mittitur, quia dixit Christus. Spiritus sanctus quẽ mittet pater in nomine meo. Et mittitur à filio quia hic dicit Christus. Et ego mittã promissum patris mei in vos. Ergo à patre & à filio procedit, nã ab vtroque dicitur missus. Conuincitur ex hoc loco antiquus error Græcorũ qui dixerunt Spiritum sanctũ a filio nõ procedere sed solum a patre. Ideo caue cũ Theophilactũ legis, qui more Græcorum dixit super Ioannẽ Spiritũ sanctum a patre tantum procedere, & non a filio. Sed de his alias. *Vos autem sedete in ciuitate quoadusque induamini virtute ex alto.* Necessarium enim erat Apostolos impleri Spiritu sancto & indui virtute ex alto: nã vela vẽtis dare cõtra aquæ torrẽtẽ vela adimpleri debẽt vẽto: & quoniam Apostoli erant per mundum nauigaturi contra torrentem, hoc est, contra suas inclinationes repleti sunt prius Spiritu sancto. Accipiter sublimipeta manum tenentis cum fugiens tam saturatus ac repletus potest recidere, vt nunquã amplius ad eundẽ

Mar. 14. Act. 4. Act. 2. Ioan. 14. Gala. 4. Ioan. 10. Ioan. 15. Theop. in euang. Ioan. cap. 3.

ad eundé redire cupiat. Volens ergo Deus Apostolos dimittere, & catenis metus & amoris mundani eripere repleti sunt Spiritu sancto, quo sunt adeo refecti, vt nunquã indiguerint amplius ad mũdum redire. Vas igni appositum cito cõminuitur si vacuum sit, quod tamen si plenum sit conseruatur:& quoniã apostolica vasa debebant conijci in ignem maximarum tribulationum, prius repleta sunt Spiritu sancto ne cõminuerentur, quapropter expediebat eis maxime in ciuitate morari vsque adeo hac virtute & Spiritus sancti fortitudine induerentur, & postea exire ad prædicandum sustinendũque labores absque vllo defectu & diminutione. Aduerte autem quod virtus in hoc loco pro fortitudine accipitur, sicut & supra in initio huius euangelij cum Angelus dixit Zachariæ loquens de Ioanne Baptista. Ipse præibit ante illũ
Luc.1. in spiritu & virtute Heliæ, hoc est, in fortitudine. Iam diximus quod Apostoli fuerunt pusillanimes in Christi passione, quia omnes metu & timore agitati relicto magistro fugerunt, & Petrus qui sese alijs for-
Act.1. tiorem esse putabat illum ter negauerit. Ideoq; opus erat vt isti, qui futuri erant testes Christi in Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimum terræ induerẽtur constantia, & fortitudine & viribus ex alto, vt testimonium darent Christi, & euangelium constanter prædicarent coram regibus & principibus & potestatibus huius mundi. Hanc fortitudinem acceperunt ex alto, ex aduentu Spiritus sancti. Erant enim apostoli & Christi discipuli viua instrumenta & organa Spiritus sancti, quibus Spiritus Dei loquebatur in hominum cordibus: in quo quidem experiri poterant omnia quæ faciebant Dei esse opera, nõ autem ipsis propria. Hoc idem modo operatur Spiritus sanctus per prædicatores apostolicos, & catholicos, qui prædicant secundum doctrinam sanctæ Romanæ ecclesię: quibus inquit Christus. Nõ estis vos qui loquimini: sed spiritus patris vestri, qui loquitur in nobis. Si
Esa.10. hoc ergo ita est quid gloriaris in his quę pro te Deus facit? Nunquid gloriabitur securis (ait Esaias) contra
1.Cor.15. eum qui secat in ea, aut exaltabitur serra contra eum à quo trahitur? Fidelis seruus Dei erat Paulus siquidem postquã omnes suos labores narrauit eorum autorẽ Deũ cognoscens dixit. Non ego sed gratia Dei mecum. *Eduxit autem eos foras in Bethaniam: & eleuatis manibus suis benedixit eis.* Vsque adhuc scripsit Lucas apparitionem, quæ facta est in vespere diei Resurrectionis dominicæ, & nunc iam agit de Ascẽsione domini, prætermittens omnes apparitiones & omnia, quæ Christus gessit in illis quadraginta diebus. Hanc vero Christi Ascensionem perpulchrè scribit noster Lucas in primo capite libri, qui Actus apostolorum prænotatur. Locus autem Ascensionis non fuit in Bethania, sed in monte Oliueti propè Bethaniã. Quapropter cum dicit hic, quòd eduxit eos in Bethaniam, intellige exclusiue iuxta Bethaniam.
Psal.148. Porrò benedicere est bona imprecari: dicere autem Dei semper efficax est. Dixit enim & facta sunt, quare & benedicere eius non potest non esse efficax. An vero Christus benedicẽdo, & bona illis imprecando vsus est signo crucis tacet euangelium. In veteri le-
Leui.9. ge eleuabant manum cum benedicebant:& sic in Leuitico habetur, quod Aaron extendens manum ad populũ benedixit ei. Crediderim ego quod Christus eleuauit manum & facto super eos signo Crucis benedixerit eis. Hoc tamen certum est hanc antiquissimam cõsuetudinem benedicendi per signum crucis ecclesiam retinuisse vsu publico à temporibus apostolorum: quare verisimile est apostolos didicisse à magistro suo Christo: maxime tũc post triumphum victoriæ per agonem crucis, ad declarandum Deum patrem nos benedicere omni benedictione in cælestibus per triumphum crucis. *Et factum est dum benediceret illis, recessit ab eis: & ferebatur in cælum.* Mirabile certe hoc est in sacris literis quam paucis verbis multa atque ea magna complectantur. Gloriosissimam illam Ascensionem, & tam mirabilem & gaudium discipulorum matrisque eius sanctissimæ vidẽtis Christum ascendere tanta maiestate & angelorũ apparitionẽ significare volens inquit: recessit ab eis & ferebatur in cælum. Cum etiam in hoc mundo cõuersatus esset cum apostolis quibus, vt amicis omnia quæ maximi erant momenti nota fecerat, ita vt om- Ioan.15.
nia quæ audiuit à patre suo nota faceret eis, inquit Marcus quod postquam loquutus est eis assumptus Mar.16.
est in cælum. Vide ergo excellentiã sacræ scripturæ, quæ tam paucis verbis tanta complectitur. Mundus vt fabulam narret, mirabile est quibus vtatur verbis, quam ostentatione plenis, & ornatis, quantum conetur pulche ea intexere, & multiplicare: & tandem nihil. Arma virumque cano, Troiæ qui primus ab oris &c. Et post magnum verborum tumultum vnica veritate prolata mille mendacia emittit. Pulchra mulier quomodocunq; exornetur placet, vili enim panno inuoluta visum reficit. Deformis autẽ maximo ornatu & fuco indiget, onerarique auro & sericis vestibus, vt aliquid apparere possit. Veritas ipsa est quid pulcherrimum adeo, vt quouis modo se habeat placeat, non enim indiget Quintiliani rhetorica, nec Tullij eloquẽtia non folijs, nec fuco aliquo: nam de se pulcherrima est. Veritas euangelica non opus habet apparatu aliquo, nec verborũ tumultu: nam simpliciter omni remota ostẽtatione profert quid sit rei. Recessit ab eis & ferebatur in cælũ, inquit, & tacet. Mundi tamen mendacium & fallacia his omnibus ornatibus indiget, vt alicuius momẽti esse videatur. Respice euangelistã & vide quam succinctè tam mirabilẽ nobis describit ascensionem. Recessit Christus à matre, & discipulis nõ quidem sine magno dolore & tristitia eorum: nam ex vna parte sentiebant solitudinem & defectum, quo afficiebantur ex Christi absentia: ex alia autem parte erant eorũ corda maximo quodam gaudio & ineffabili repleta, vidẽtiũ magistrum in tanta gloria & maiestate in cælum cõscendere. Recessit eos singulatim amplexens & maximo amore osculans, verba ad solatium ducẽtia dicens. Ipsi autem veniam petebant supplices propter incredulitatem præteritam resurrectionis. Benignus magister excusabat eos & dulciter respondebat, & amplexabatur: pia mater exorabat, vt secum duceret quando eius præsentia destituta viuere non poterat, nec per instans: filius respondebat orans quod si ipsa intelligebat quanto pretio eccclesiam ipsam redemerat pateretur propter eius vtilitatem & incremẽtum in mundo cõmorari ad solatium nouiter credentiũ, qui ad eam erant venturi, pollicens tamen secũdum meritum eius post in cælum ferendam. Hunc ergo

recessum tam mirabilē complectitur Euāgelista hoc verbo: recessit ab eis. ¶ Posthæc autem Christus dominus propria virtute consurgit de terra, & per aerē paulatim incedit, vt credentes illi eo fruerētur, quod sequuta est nubes sole ipso clarior sub eius pedib⁹ posita, quę eū operuit, & sic tandē euanuit ex oculis eorū. Eia nūc & tu rex Dauid, qui in omnib⁹ mysterijs fidei nostræ tantum loqueris, modo nonne aliquid
Psal. 20. proferes de ista gloriosa Ascensione, in qua tu etiam fuisti cum Christo in cælum ascendens? Psallat ergo
Psal. 67. hic tuum instrumentum, & dicat. Exaltare Domine in virtute tua. Et iterum. Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius: sicut deficit fumus. &c. Cātate Deo psalmum dicite nomini eius, iter facite ei, qui ascendit super occasum: Dominus nomē illi. Currus Dei decem millibus. Ascendisti in altum cepisti captiuitatem, dedisti dona Spiritus sancti hominibus. Viderunt ingressus tuos Deus. Principes Iuda, principes Zabulō, pricipes Neptalin. Erant enim Apostoli horum tribuum. In medio iuuencularum tympanistriarum, hæ erant discipuli teneri. Ibi Beniamin. Filius dextræ sedit ad patris dextram, ascendens in mentis excessu super omnes choros angelorum. Ideoque regna terræ cātate Deo psallite Domino. Psallite Deo qui ascendit super cælum cæli ad oriētem, &c. Hanc igitur gloriam & maiestatem qua ascendit supra cælos & sedit ad dexteram patris complectitur euangelista dicens, & ferebatur in cælum. Ascendit eleuatis
Deute. 32. manibus sicut aquila prouocans pullos ad volandū, & super eos volitans: vt discipuli eius tanquam pulli sui ipsum sequi affectibus studerēt, thesaurum in cælo quærerent eoque cor subleuarent, dicentes illud.
Canti. 1. Trahe me post te, curremus in odorem vnguentorū
Psal. 46. tuorum. Ascendebat Deus in iubilo, & Dominus in
Luc. 15 voce tubæ. Gauisi sunt Angeli, quibus gaudium est super vno peccatore pœnitentiam agente: oue errante, iam reperta & inuenta. Gauisi sunt etiam iusti.
Ioan. 8. Si enim Abraham exultauit, vt videret diem Domini: quantum in eius Ascensione cum omnibus læ-
Ephe. 4. tatus est sanctis? Nam ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem: suscepit eum nubes ab oculis apo-
Psal. 67. stolorum. Nō quod indigebat subsidio nubis: sed vo-
Psal. 103 luit eius vti seruitio, virtus enim eius in nubibus. Sic enim prędictum erat. Qui ponis nubē ascensum tuū: qui ambulas super pēnas ventorum. Non itaque fuit
Gen. 5. assumptus in nube vt Enoch: non in curru igneo vt
4. Reg. 2 Elias: sed ascēdit propria virtute ille, qui præstat virtutem nobis, vt ascendamus præparans nobis viam, tollens de medio prędones animarum, diabolum, scilicet, mortem, infernum & peccatum, vt securum actutum ad patrem habeamus aditum. ¶ Expende etiā quod sacra scriptura humilia, & quæ ad opprobrium & confusionem attinēt minutatim scribit, & ad longum: quare omnes euangelistæ nimis extensē passionem & mortem Domini scribunt, alapas, tormenta
Ioan. 4. & flagella, & Ioannes quomodo fatigatus ex itinere sedebat sic supra fontem in Samaria iuxta Sichen.
Luc. 2. Et noster Lucas ter nominat præsepium & pauperta-
Matt. 4. tem Christi natiuitatis. Sic etiam Mattheus paupertatem discipulorum scribit dicens, quod parabant retia. Quid autem est honoris & gloriæ breui cōplent, & sic euāgelista modo vnico verbo gloriosissimam Christi Ascensionem supra cælos resumit: quo quidē condemnatur nostra superbia & insolentia, qui cum de honore nostro ac laude agimus verbis omnia obtūdimus, & aliquando plus vero narramus. Vitia autem nostra atque defectus tacemus, nec vllum verbū de eis esse volumus. ¶ Admonet locus iste, vt quemadmodum Christus ascendit in cælum in corpore & anima postquā voluntatem patris sui fecit, ita & nos si perseuerantes in facie æterni patris eius voluntatē fecerimus, sperabimus nos assumēdos in vitam æternam: quam nostris operibus retribuet Deus iustus iudex. Non ascendet in cælum cum Christo per solam fidem, sed per charitatem, quæ verē dignos nos facit cælesti illa ascēsione. Et ideo à monte Oliueti ascendit: quia ex operibus misericordię & charitatis ascen-
dimus in cælum. Vnde Dauid. Quis ascendet in mō- Psal. 23.
tem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? subdit. Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiā. Sed quid post Ascensionem fecerint discipuli audi. *Et ipsi adorantes ingressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno, & erant semper in templo laudantes & benedicentes Deum.* Iam enim certa fides excusserat omnem mœrorem: & certa spes promissorum addebat alacritatem. Intereà frequentes erant in templo iam tunc euangelicas victimas immolantes, laudibus ferentes: & gratias agentes ei, qui tanta beneficia decreuisset per filium suum gratis largiri mortalibus. Sic
etiam & noster Lucas ait in Actis, quod omnes illi fi- Act. 1.
deles statim post Christi Ascensionem, quod reuersi sunt in Hierusalem & introierunt in cœnaculum, & erant ibi vnanimiter perseuerantes in oratione & obseruatione cum mulieribus & Maria matre Iesu, & fratribus eius. ¶ Docet nos locus iste, vt perseueremus in orationibus & bonis operibus, si volumus spiritum sanctum suscipere. Perseuerātia enim informat meritum & corroborat propositum boni, remunerat currentem, coronat pugnantem, ducit ad brauium & cōducit euntes ad portum. Hæc est perseuerantia, qua laureātur martyres, & virgines coronantur. Quid prodest quod martyr pro fide dimicet: si non perseuerat? Illa sancta quatuor animalia quę erāt plena oculis ante & retro non habebāt requiem die
ac nocte, sed iugiter clamabant. Sanctus, sanctus, san- Apo. 4.
ctus, Dominus omnipotens, qui est, qui erat, & qui venturus est. Ita quilibet Dei verus amator nō debet habere requiē die ac nocte in operibus studiosis vsque in finem vitæ suæ. Licet enim cæli inferiores iugiter diuersis motibus agitentur: cælum tamē supremum, quod nos dicimus Empyreū in nullo mouetur, nec a sua quiete perturbatur: sed semper in sua immobilitate perseueranter persistit. Sic etiam quanuis potentiæ inferiores sensitiuæ perturbantur vel inordinatè moueantur, & agitentur ad bona sensitiua capessenda, tamen ratio cauere debet, ne vnquam moueatur, & discedat a desiderio supernorum, & operibus studiosis, quin potius in eis vsque ad mortem perseueret. Nam quanuis faceret aliquis in oratione optimum exordium, optimam inuentionem, dispositionem, eloquentem narrationem, ac pronūciationem: si non haberet solidam & bonam conclusionem, talis oratio omnino priuatur laudis humanæ merito: quia conclusio, quæ ars vetus dicitur, est totus orationis exitus oratio, determinatio, & perfectio. Sic ergo quanuis quis haberet omnes virtutes, & non

haberet

haberet finem perſeuerantiæ : priuaretur ſine dubio
2.Timo. 4. merito cæleſtis gloriæ. Audi Paulum. Bonum in-
quit certamen certaui : curſum conſummaui, fidem
ſeruaui, de cætero repoſita eſt mihi corona, &c. Vi-
de Dominum Ieſum Chriſtum, qui in triginta &
tribus annis noluit vnquam deſiſtere à perſeueran-
Matt. 4. tia noſtræ redemptionis, nec ceſſauit, propter diabo
Matt. 27. licam tentationem, nec propter Iudæorum exhor-
tationem, qui dicebant, vt deſcenderet de Cruce.
Non enim voluit ceſſare propter animæ & corporis
omnimodam afflictionem : nō denique propter Cru
cis paſsionem : ſed perſeuerauit vſque ad mortem,
Ioan. 19. donec diceret, conſummatum eſt, & tunc emiſit ſpi
Matt. 27. ritum dicens. In manus tuas Domine cōmendo ſpi-
ritum meum. Quo exemplo datur intelligi quòd ſo
lum pater cæleſtis illorum animas ſuſcipit in regnū
vitæ æternæ, qui perſeuerant vſque ad mortem in
eius amore, & bonis operibus. Vnde Paulu. Neſci- 1.Cor. 9.
tis quòd hi qui in ſtadio currunt, omnes quidem cur
runt : ſed vnus accipit brauium? Sic currite, vt com-
prehendatis. Igitur & nos curramus cum Paulo ad Hebre. 12
propoſitum nobis certamen non deficientes : tem-
pus enim (vt ille ait) breue eſt. Merces autem noſtra 1.Cor. 7.
ſaluator ait, quòd multa eſt in cælis : conſiderantes Matt. 5.
non quæ videntur, ſed quæ non videntur. quæ enim
videntur temporalia ſunt, quæ non videntur æter-
na. Vtinam ſic curramus in hac breui vita ſpolian- 2.Cor. 4
tes veterem hominem, & nudi terrenis affectioni- Coloſ. 3.
bus, accipiamus brauium æternæ retributionis: quod
nobis præſtare dignetur Dominus Ieſus, qui opus
hoc in diuum Lucam incepit & ipſe, qui auctor to-
tius boni eſt ad finem vſque conſummauit. Cui
ſummus honor ſit & gloria in ſempiterna ſæcula ſæ-
culorum, Amen.

Secundi tomi enarrationum in beati Lucæ Euangelium: & totius operis finis.

SALMANTICAE.
Apud hæredes Ioannis à Canoua.
M. D. LXXV.

no reci[illegible] [illegible] queriendo no cuiera Por deste al cuerpo lo que al cuerpo
no tenía [illegible] id quod corpus non habebat [illegible]

E visto este libro de fray Diego de Estella, y esta impresso y corregido, y añadido conforme a la censura del sancto officio, y las hojas y pliegos impressos estan puestas en sus lugares // fecho en Sevilla a veinte de septiembre de 1580 años

Juan de la Cruz

